

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

T'AMSTERDAM by Jacob van Meurs Boeckverkooper. 1680.

A very faint line of text at the bottom of the page, likely a caption or title, which is illegible due to fading. It appears to be a single line of text centered horizontally.

Naukeurige
B E S C H R Y V I N G
V A N

A S I E:

Behelfende

De Gewesten van

Mesopotamie, Babylonie, Assyrie,

A N A T O L I E,

of K L E I N A S I E:

Beneffens

Eene volkome Beschrijving van gansch
Gelukkig, Woest, en Petreesch of Steenigh

A R A B I E.

Vertoon

In een bondigh ontwerp van 's Lants benamingen, bepa-
lingen, verdeelingen, steden, vlekken, gewassen, dieren, zeden,
en aert der inwoonders, bestiering, geschiedenissen en godsdienst,
inzonderheit die van d'oude Arabieren, Mahomet en Mahometanen.

*Doorgaens verrijkt met lantkaerten en afbeeldingen van de voornaemste
steden, draghten der inwoonders, dieren en gewassen, &c.*

Na 't leven getekent en in koper gesneden.

Getrokken uit verscheide oude en nieuwe Schrijvers,

Door Dr OLFERT DAPPER.

A M T S E R D A M,

By J A C O B van M E U R S. In't jaer 1680.

OPDRAGHT

Aen

*Den Wel-edelen, Groot-achtbaren,
en geleerden Heer,*

DE HEER

JOHANNES HUDDE,

Burgermeester en Raet,

der Stad

A M S T E R D A M.

IK kom Zijn Ed. hier een ontwerp en beschrijving der wijdstrekkende gewesten van *Mesopotamie, Babylonie, Assyrie, Anatolie* of klein *Asie*, en *Arabie*, met onderdanige ootmoedigheid en plichtige eerbiedigheid, opdragen en toe-eigenen. Gewesten, die (inzonderheit de vier eerste,) eertijts de bloeienste en volkrijkste landen des gantschen aertbodems waeren, en niet alleenlijk ontallijke menighte van groote, welbebouwde en volkrijke steden bezaten; maer ook den bloem en het puik van geleerde mannen, die in allerlei slagh van wetenschappen en wiskundige vonden uitmunten, voortgebracht hebben.

De Babyloniers of Chaldeen hadden al op het jaer driehondert en dertigh, voor des Zalighmakers geboorte, hemels-loop-aenmerkingen * van negentien hondert en drie jaren, sedert *Nimrods* tijden, by een verzamelt: dewelke *Kalistenes* uit de stad Babylon, (wanneer *Alexander de Grootte* die veroverert had) op verzoek van *Aristoteles*, na Griekenland overzond.

* Obser-
vat. Cœ-
lest.

Prophyr.
apud Sim-
plicium in
lib. 2.
de Cœlo.

D'Arabieren hebben de zijfer-merken of letteren, die zy van d'Indianen of Perfianen ontleent hadden, den Grieken en Romeinen geleert : waer door deze beide volken te vore, by mangel van zijfer-merken, gene volmaekte zijfer-aers, noch afgerecht in de kunft van Algebra, hebben kunnen zijn.

Onder d'acloude wiskunftige volken van Anatolie of klein Afie, (die een onberekelijk getal zouden uitmaken) zal ik alleenlijk *Thales de Milesier* noemen, alzo na de ftad *Miletus* geheten : die voor een der zeven Wijzen gehouden wiert, en het infchrijven van eene gelijkzijdige driehoek in eene cirkel of kring uitgevonden heeft.

Smyrna, hoofftad van Jonie, in Anatolie, of klein Afie, magh ook roemen op de geboorte-plaetfe van *Homeer*, d'alleroudfte Griekfche Poët, wiens geheele Poëzy *Lykurgus*, (zoo *Plutarchus* en *Elianus* getuigen,) Jonie na Griekenlant overgebraght heeft.

Maer tot zoo hoogen top van geleertheden en wetenfchappen d'inwoonders van die bloeiende gewelften eertijts opgeftegen waren, tot zoo lagen val van ongeleertheden zijn zy namaels neergeftegen : want door het ontftaen van geduurige oorlogen, zijn zy tot eene wilde woeftheit voortgeflagen, en tot de grootfte onwetentheit van kunften en wetenfchappen, ja de meefte tot onkunde van lezen toe, komen te vervallen.

Na den val van die machtige lantfchappen, en ondergang van geleerde Mannen, zijn dier wetenfchappen, en inzonderheit de wiskunften, allengs na Europe begonnen overgebraght te worden, die ook aldaer, door den arbeit van dien Landaert, naerftigh aengequeekt, en tot grooter volmaektheit opgeftegen zijn, als oit voorhene by eenige uitheemfche volken.

Ik vind my hier verplight te zeggen, hoe Zijne Ed. tot het bevorderen en voortzetten der wiskunftige
ftoffen

O P D R A G H T.

stoffen, zich in dit stuk ook zoodanigh gequieten heeft, dat die met recht (om zonder roem te spreken) gezeit magh worden, eenige wiskunstige wetenschappen tot zoo hogen top van volmaektheit opgehaelt te hebben, als noit de schranderste wiskunstige verstanden met gedaghten hebben kunnen beoogen of verzinnen.

Het docht my noodigh, Zijn. Ed. (midlerwijle die het burgerlijk bestier, tot voor- en welstant van stad en burgery, met kloek beleid en blakenden yver ga slaet en hanthaeft) te voore met deze weinige woorden ootmoedelijk aen te spreken, eer ik zou hebben derven verzoeken, om over de genome vrymoedigheit van Zijn. Ed. deurluchtigen naem voor dit werk, tot defselfs çieraet en luister, te stellen, te mogen verschoont worden.

Hier en tusschen zal altijd traghten te blijven

Uw. Ed.

Ootmoedige en onderdanige
Dienaer,

*Den 10. Decemb.
1679.*

OLFERT DAPPER.

VOORREDE

Aen den

L E Z E R.

NA voortwee jaren de beschrijving van *Syrie* en *Palestijn* in 't licht gebraght was, heb ik sedert altijd getraght een ontwerp van de grens-gewesten, als *Mesopotamie*, *Babylonie*, *Affyrie* en *Arabie*, daer op te laten volgen: eensdeels uit oorzake alle die landen met elkandere groote overeenkoming hebben, en de beschrijving van het een tot verklaring van het ander strekt: en ten anderen, dewijl *Plinius* en *Pomponius Mela* getuigen, dat *Babylonie*, *Mesopotamie*, *Affyrie*, *Gelukkigh*, *Woest*, en *Petreesch Arabie*, by ouds deelen en ledematen van *Syrie* waren: want *Syrie* was toen het grootste en wijtstrekkenste gewest des aertbodems, en begreep vele en groote lantschappen, die in gelegenheit en namen verscheiden waren.

Zie Be-
schrijving
van *Syrie*
pag. 2.

In het beschrijven van deze gewesten, heb ik my niet alleenlijk van oude en nieuwe Grieksche en Latijnsche Schrijvers, en van verscheide hedendaeghsche Reis-beschrijvers van andere talen gedient: maer ook vele oude en nieuwe Arabische Schrijvers hebben stoffe tot dit Werk verschaft: gelijk die doorgaens in het zelve by name aengetrokken worden. Want naerdien ieder landaert ongetwijffelt de beste kuntschap en kennis van zijne eige landen heeft, en met grondiger kennis daer van weet te spreken, zoo magh met recht voor het geloofwaardigste gehouden worden, het geen d'Arabieren zelfs van hunne eige landen en volken geschreven hebben.

Dikwils heb ik deze Arabische Schrijvers met d'eigenste vertaelde woorden doen spreken, eensdeels om den aert en wijze van die Schryvers den lezer des te beter in te boezemen; en ten anderen, om het werk te grooter kracht en nadruk te geven.

Ik heb ook een staeltje en proefstuk van *Anatolie* of *klein Asie* hier by gevoeght, en in desselfs beschrijven my inzonderheit van d'oude Grieksche Lantbeschrijvers, *Strabo*, *Ptolemeus*, *Stephanus*, *Herodoot*, &c. gedient: hoewel ook uit de nicuwe en hedendaeghsche Schrijvers, als *Schmit*, *Spon*, *Tavernier*, &c. 't geen ter zake diende, by gevoeght:.

Naeu-

Naeukeurige Beschrijvinge

Van

MESOPOTAMIE,

Of

ALGIZIRA.

Bena-
ming.

Et gewest of lantschap van *Mesopotamie* is van over-ouds alzoo op Grieksch by de Grieken, van wegen zijne gelegenheit en oort, midden tusschen twee vlieten, als d' *Eufrates* en *Tigris*, genoemd: want *Mesopotamie* is eigenlijk in 't Neêrduitsch gezeit, *middel-vliet*. In een zelven zin byna is het by de Latijnen, op Latijn, *Interamnus*, of *Interamna*, dat is, *tusschen-vliet*, na het Grieksch woort

Mesopotamie, geheten. Desgelijks wort het in de Schrift, in het Oud Verbont, op Hebreusch, *Aram Naharajim*, dat is, *Syrie der twee vlieten*, genoemd: naerden het Hebreusch woort *Aram* door-

Ziet be-
schrij-
ving van
Syrie
Pag. 3.

gaens in de Schrift *Syrie* vertaelt wort: en *Nahar* bediet eenen vliet, en *Naharajim*, in 't tweefout getal, *twee vlieten*. *Aram Naharajim*, of *Syrie der twee vlieten*, is zoo veel gezeit, als *Syrie tusschen twee vlieten*. Dies de woorden *Naharajim* en *Mesopotamie*, in betekenis en zin, byna over-een-komen: gelijk ook de woorden *Aram Naharajim* over-al by de tzeventigh Grieksche overzetters *Mesopotamie* vertaelt worden.

De meeste godsgeleerden houden *Aram Naharajim*, of *Mesopotamie*, voor een en het zelve lant, dat *Paddan Aram*, in het Oud Verbont, op Hebreusch genoemd, en by *Moses*, Genes. 25; 20. en 28: 2, 5, 6, 7. en 31: 18. en 33: 18. en 35: 9, 26. en 46: 15. en 48: 7. gedaght wort.

David
Kimch.

By eenigen wort *Paddan* voor een Chaldeesch woort gehouden, en by de Rabbinen *twee*, of *een paer*, of *dobbeld* uitgeleit. Aldus zou *Paddan Aram* zoo veel gezeit zijn, als *een paer, dubbeld*

of *twee Syrien*: en begriipen *Aram Naharajim* (of *Mesopotamie*) en *Aram* (of *Syrie*) *Soba*. Of dit gewest zou *Paddan Aram*, dat is, *twee of een paer Syrie*, genoemd zijn: dewijl het tusschen twee vlieten, de *Eufrates* en *Tigris*, beslooten leit.

Ravanel
Biblio-
thec.

Anderen leggen het woort *Paddan* een *bezaiden* of *beplanten akker* uit: gelijk *Paddan* in d' Arabische tale die betekenis heeft. Te weten, *Paddan*, en het Hebreusch woort *Sede*, hebben een en de zelve betekenis: welk *Sede* de Rabbinen ook een *bezaiden* of *beplanten akker* uitleggen. Derhalve is *Paddan Aram*, en *Sede Aram*, een en het zelve: namelijk, een *bezaiden* of *beplante akker* van *Mesopotamie*: want het Hebreusch woort *Naharajim*, dat is, *twee vlieten*, moet onder *Paddan* en *Sede Aram* verstaen worden.

Bochart
Phaleg.
Lib. 2.
cap. 2.

En aldus leit de profeet *Hoseas* het uit: want deez schrijft op het twalefde veirs des twalefden hoofstuks, dat *Jakob na Sede Aram gevlucht zy*: waer voor men, by *Moses*, Genes. cap. 28: vers 2. leeft, dat *Jakob na Paddan Aram getogen zy*. Dies men niet te twijfelen heeft, of *Paddan* en *Sede* zijn woorden van een zelven kracht en zin. *Sede Aram* wort by *Hoseas* in de Neêrduitsche overzetting des Staten Bybels een *velt* of *lant van Syrie* overgezet.

Wijders, *Paddan* of *Sede Aram*, dat is, het bebouwt gedeelte van *Mesopotamie*, wort tegen het ander gedeelte gestelt, dat woest en onbebouwt is.

Deze verscheidenheit van *Mesopotamie* blijkt ook uit het schrijven van *Strabo*, die twee deelen van *Mesopotamie* schijnt te stellen: welker een ten

Lib. 16.

Noorde (te weten, neffens de bergh *Taurus*, die *Armenie* van *Mesopotamie* scheid) gelegen is, dit genoegzaam gelukkig, en wei en gewas-rijk is, en altijd groene gewassen voert, en het specery *Amomum* voortbrengt. Maer de deelen van *Mesopotamie*, na 't Zuiden, en van de bergen afgelegen, zijn waterloos en onvruchtbaar, en worden door d'Arabieren, *Sceniten* genoemd, bewoont: Dus verre *Strabo*. D'oude schrijvers rekenen dit gedeelte onder *Woest Arabie*.

Door het lant der *Chaldeen* wordt *Mesopotamie* verstaen.

Lib. 25. Door den naem van het lant der *Chaldeen* wordt in de Schrift ook het gedeelte van *Mesopotamie*, dat nader aen *Affyrie* leit, verstaen. Hierom wordt meenighmael in de Schrift het *Ur* der *Chaldeen* gedaght: want *Ur*, was een stad of lantschap, de geboorte-plaetse van den aertsvader *Abraham*, en lag tusschen den vliet de *Tigris* en de stad *Nisibis*, als uit *Marcellinus Ammianus* te bespeuren is, die *Ura* een Persisch kasteel noemt. Hierom wordt by den evangelist *Lukas* *Mesopotamie* en het lant der *Chaldeen* voor een en het zelve genomen: als blijkt uit de volgende woorden, die hy, door den mont van den martelaer *Stephanus*, aldus uit:

Actor. 7. *De God der heerlijkheit verscheen onzen vader Abraham, toen hy noch in Mesopotamie was, eer hy woonde in Haran, en sprak tot hem: Gaet uit uw lant, en van uw maeghschap, en trekt in een lant, dat ik u wijzen zal. Toenging hy uit het lant der Chaldeen, en woonde in Haran.*

Apud Euseb. lib. 9. Prap. Evan. *Eupolemus* daer en tegen stelt *Ura*, of *Urie*, gelijk hy het noemt, in *Babylonie*: welk *Urie* anders ook, volgens zijn schrijven, *Kamarina* genoemd wiert. Dit gevoelen van *Eupolemus* is ook niet onwaerschijnlijk: want aldus zal het *Ur* der *Chaldeen* het *Ura* zijn, dat *Plinius* in de volgende woorden gedenkt:

Lib. 5. c. 24. *D'Eufrates vloeit tot aen de plaetse Ura: by de welke hy zich na 't Ooste keert, en de woestijnen Palmyrena van Syrie verlaet.* Doch mogelijk hebben de *Chaldeen* dit *Ura* van *Plinius Auran* genoemd: het welk by *Ptolemeus*, in de beschrijving van *Babylon*, *Auranitis* geheten, en aen den *Eufrates* geplactst wort.

Ziet beschijving van Palestina. *Auranitis* altoos is aldaer gelegen, alwaer het *Ura* van *Plinius* leit: te weten, het *Ura* van *Plinius* leit op den boght van den *Eufrates*, na 't Ooste.

Ook zal het geen wonder zijn, dat

het gedeelte van *Babylon*, door den evangelist *Lukas*, *Mesopotamie* toegeschreven wort: dewijl eenige oude schrijvers *Mesopotamie* tot aen den Persischen zeeboesem uitbreiden: zulks *Babylonie* een gedeelte van *Mesopotamie* gerekent wort. Aldus schrijft *Plinius*, dat het overigh gedeelte van *Mesopotamie* en *Affyrie* *Babylonie* genoemd is.

By d'Arabieren en alle Arabische schrijvers wort dit zelve geweest op Arabisch *Balád Algizira*, of *Gizira*, dat is, *lant van Algizira*, en ook enkelijk *Algizira*, of *Gizira* genoemd: dat gezet is *het eilant*; te weten, *Gizira* bediet een eilant: maer *Algizira*, wanneer het Arabisch woortleden *Al* voor het woort *Gizira* gestelt wort, betekent eigenlijk *Mesopotamie*, of het geweest tusschen den *Eufrates* en *Tigris* gelegen: want *Mesopotamie* is hierom by d'Arabieren *Algizira*, of *eilant* genoemd: dewijl het, als een eilant, by-na rontom met water van de vlieten d'*Eufrates*, ten Weste, en de *Tigris*, ten Ooste, Weste en Zuiden, beflooten leit. Anders wort *Mesopotamie* by de Arabieren ook † *Almaufalan* en *Diyâr Bekr* of *Diârbeker* geheten.

D'Oostzijde van *Mesopotamie* wort met den vliet de *Tigris*, en de West en Zuidzijde met den *Eufrates*, bespoelt: want zijn grootste gedeelte leit met den *Eufrates* omringt: ten Noorde leit de bergh *Taurus*, die *Mesopotamie* van *Groot Armenie* scheidt. † Anderen stellen ten Noorde ook den *Tigris* en den bergh *Niphates*: ten Zuiden *Woest Arabie* en *Babylonie* of *Chaldea*, en ten Ooste, over den *Tigris*, *Affyrie* met *Susiana*: ten Weste *Woest Arabie*, met den stroom *Eufrates* tusschen beide.

De grootste breete van *Mesopotamie*, of de grootste tusschenstant of tusschenwijte der twee vlieten, de *Tigris* en *Eufrates*, is aen de bergen, ten Noorde, te weten, van de stad *Thapsakum*, op den *Eufrates* gelegen, tot aen d'overvaert des *Tigris*, eene streke van twee duizent en vier hondert stadien: maer de minste breete of onderlinge tusschenstant, of tusschenwijte der vlieten, is ten Zuiden, ontrent de stad *Seleucia* en *Babylon*. Eenigen brengen de grootste breete, tusschen de gemelde vlieten, op zeventigh mijlen.

Mesopotamie leit tot eene groote leng-

Mesopotamie
Algizira
genaemt

† Gig.
Cam.
Lex.
Arab.

Bepaling.
Strabo
lib. 16.

Ferrar.
† Cluver.
lib. 5.
cap. 23.

Strabo
lib. 16.

lengte uitgestrekt, en loopt op het Zuid-eind final toe, en is eenighzins een schip gelijk. Te weten, het strekt in de lengte, van het Noorde tot het Zuide, tot zes duizent en vier hondert stadien: want van de stad *Thapsacum* tot aen *Babylon* is eene streke van vier duizent en acht hondert stadien. Maer van *Zeugma*, of de brugh, de welke certijts, neffens de stad *Kommagene*, over den *Eufrates* geflagen was, zijn niet minder, dan twee duizent stadien: dies *Mesopotamie* van *Zeugma*, neffens de stad *Kommagene*, daer *Mesopotamie* begint, in de lengte zes duizent en vier hondert stadien heeft. Dus verre *Strabo*.

Plinius begroot de lengte op acht hondert duizent, en breete op drie hondert en zestigh duizent schreden.

Ptolem.
Cluver.
lib. 6.
c. 23.

Mesopotamie begreep by ouds de lantschappen *Anthemusia*, *Chalcitis*, *Gauzanitis*, *Akabene*, *Ingrine*, en *Ankobarites*, &c.

D'acloude steden waeren *Edeffa*, eertijts *Antiochie* genoemd, *Nisibis*, *Nicephorium*, *Labana*, *Seleucia*, *Karra*, &c. Doch eenige van deze steden worden by anderen ook in het lantschap *Osroëne*, of *Osdroëne* gestelt, dat op de grenscheiding van *Mesopotamie*, neffens den *Eufrates*, gelegen is.

Gool in
Alferg.

Het dient aengemerkt, dat eenige buiten-plaetsen, de welke buiten beide vlieten, d'*Eufrates* en *Tigris*, leggen, en eigenlijk tot *Affyrie*, of *Woest Arabie*, of *Syrie*, of gebiedt der Grieken, of *Armenie* of tot *Medie* certijts behoorden, om d'overeenkoming van de na-by-gelegentheit, of ter oorzake van de gemeine heerschappye, door d'Arabische of Oosterfche lantbeschrijvers ook onder *Algizira* of *Mesopotamie* gerekent zijn.

Heden-
daeghse
verdei-
ling van
Algizira.
† Of
Diâr.

De zelve Arabische lantbeschrijvers verdeilen *Algizira* in vier lantschappen of lantschreken: de welke alle, voor den eigen, een algemeinen naem van † *Dijâr* voeren. *Dijâr* is zoo veel gezeyt, als woonplaetse, lantschap of lantschreke. Drie deelen hebben een eigen naem van d'oversten of stamvorsten der Arabieren, (die by ouds, lang voor de Mahometasche heerschappye, met hunne stammen uit *Arabie* derwaerts verhuift en getoogen waeren) aengenomen en ontleent. Deze drie deelen zijn geheten *Dijâr Bekr*, *Dijâr Modzâr*, *Dijâr Rabea*: het vierde gedeelte is *Dijâr*

Algizira, dat den naem van het gansch eilant, als een eigen, voert: of het wort; zonder den algemeinen naem van *Dijâr*, *Algizira* eigenlijk geheten.

Het gedeelte of lantschap van *Dijâr Bekr* strekt van de Westers zijde des *Tigris* door de bergen van *Nisibis*, en springt niet over de grenspalen der vlakte.

Het lantschap van *Dijâr Modzâr* leit by-na op de vlakte, ontrent de Westers zijden van den *Eufrates*.

Het lantschap van *Dijâr Rabea* leit midden tusschen de steden *Mausil*, *Chabour* en *Ras-Alain*.

Het lantschap van *Dijâr Algizira* begrijpt al het overigh van *Mesopotamie*, dat buiten de grenspalen der drie gemelde lantschappen gelegen is. Anderen stellen slechts *Aliduli* en *Dijârbekr* tot hedendaeghsde deelen van *Syrie*. Cluver.
lib. 5.
c. 22.

Ieder lantschap had ook certijts zijne hoofstad. De hoofstad van het eerste lantschap was *Amîd*, volgens andere *Mijafarekin*, en wort by *Cedrenus* en *Zonaras* *Martyropolis* genoemd. Die van het tweede is *Rakka*, gemeenelijk *Arakta* genoemd. Die van het derde *Nisibis* of *Nisibin*: en eindelijk de hoofstad van het vierde lantschap *Algizira* is *Mausil*.

Behalve de hoofstad *Nisibin* stellen eenigen in het lantschap van *Dijâr Rabea*, de steden *Azun*, *Amîd*, *Ras-Alain*, *Mijafarekin*, *Baerbaia*, *Balad*, *Sengia*, *Farda*, *Barida*, en *Tur-Aamdin*. Aledr.
Geogr.
Nub.

D'Arabische schrijvers, *Nasir Eddin* en *Ulug Beig*, stellen in gansch *Algizira* de steden *Rakka* of *Arakta*, *Ras-Alain*, *Maredin*, *Karkisia*, *Nasibin*, *Senzjâr*, *Aana*, *Mausil*, en *Arbel*: hoewel andere † *Aana* in *Woest Arabie* plaetsen. † Ziet
beschrij-
ving van
Arabie,
pag 97.
Aledr.
Geogr.
Nub.

Anderen stellen in *Algizira* de volgende steden: als *Rakka*, *Rafika*, *Chabuka*, *Bageruan*, *Aaraban*, *Sokna-al-Abbas*, *Talban*, *Tankqir*, *Mohammedia*, *Kquerkqisia*, *Rahaba*, *Dalia*, *Aana*, *Hit*, *Zab*, *Enbar*, *Tsarsaa*, *Alkatsr*, *Sura*, *Kufa*, *Melkassin*, *Sengiar*, *Hadhar*, *Mausel*, *Balad*, *Gizira-Ebn-Omar*, dat is, eilant des zoons *Omars*, *Barkaid*, *Adrama*, *Nisibin*, *Rasalain*, *Maredin*, *Roha*, *Harran*, *Sarug*, *Herian*, *Herbas*, *Batri*, *Hini*, *Amed*, *Benbu*, *Kquelsabur*, *Kqerdi-Jamidi*, *Maëliana*, *Suk-Alad*, *Kafar-Aarra*, *Sotr*, *Barema*, en *Haditza* van *Mausil*.

De stad *Mausil*, of *Mausel*.

Alferg.
Jakur.
Abulf.
Tavern.

M *Ausil*, of *Almausil*, of *Mausel*, of *Almozal*, en anders nu *Moussul*, is de hoofstad des lantschaps *Diâr Algizira*, en gelegen op den Wester oever van den vliet de *Tigris*, op de Noorder breedte van zes en dertigh graden en vijftigh minuiten, drie graden en ontrent vijftien minuiten Oostelijker, als de stad *Bagdad*, niet verre van de woestijne *Siniâr*, tegen over de plaetse of puinhopen der oude stad *Ninive*, de welke op den Ooster oever des *Tigris* gebouwt was. D'oort, op den welken de stad gebouwt leit, is by-na vlak, waer door de berghachtige streke van den oever des *Tigris* gebroken wort.

Mausil is zoo veel gezeyt, als *toegang*, of *plaetse der by-een-komste*: welken naem deze stad hierom, zoo eenigen willen, zou bekomen hebben; dewijl tot haer, uit vele andere gewesten van *Mesopotamie*, *Affyrie* en *Medie*, een bequame toegang, en aengang, of toekomst is.

De stad *Mausil* was, volgens schrijven van *Abulfeda*, by ouds met dubbele muuren omringt, die in groote de muuren der stad *Damaskus* overtroffen, en by zijnen tijt ook noch over-eind stonden: hoewel zy ten deele, als ook het kasteel, gesloopt en vervallen lagen. By zijnen tijt was de stad ook voor het derde deel slechts bewoont.

Benjami.
Itiner. Ontrent het jaer elf hondert en vijftigh was *Mausil* met een getal van zeven duizent Joden bevolkt.

Tavern.
Voyage
de Perse. Het hedendaeghsch *Mausil* is niet grooter, als een derde gedeelte van het aeloud *Mausil*.

Mausil is eene stad, de welke van buiten haer fraei verthoont, met hooge muuren van gehouwen steen; maer is van binnen by-na gansch verwoest.

In 't kort, te *Mausil* is niet merkwaardighs te vinden. Daer zijn twee slechte *Karavanferas*, en twee slechte *Bazars* of winkel-straten. Ook is'er een *Meydan* of koopmerkt.

In de stad zijn vierderlei slag van Kristenen, als Grieken, Armeniers, Nestoriers en Maroniten.

De Roomsgezinde Kapuçijner monniken hadden voor eenige jaren aldaer een klein huis, dat langs den oever van

den *Tigris* gebouwt was. Maer wanneer de *Bassa* der stad hen groote dreigementen aen deed: uit oorzake zy het een weinigh wilden vergrooten, zoo wierden zy gedwongen het te verlaten.

Een musketscheut buiten de stad *Mausil* leit aen de Westzijde een groot verwoest klooster, met zeer hooge muuren: waer van het grootste gedeelte noch overeind staet.

Een klein kasteel is op den oever van den *Tigris* gebouwt, dat de verblijfplaetse van den Turkschen *Bassa* is: want *Mausil* staet onder het gebiedt der Turken. De stad wort door eenen *Bassa* bestiert, die ontrent twee duizent krijgsknechten, zoo *Janitsars*, als *Spahis*, onderhoudt.

Deze plaetse heeft een grooten toeloop van kooplieden, en inzonderheit van Arabieren en Kurden, die het aeloud *Affyrie*, heden *Kurdistân* genoemd, bewoonen: alwaer vele galnoten vallen, die te *Mausil* te koop gebracht worden. Waerom de beste galnooten, die *Xabrozourische* galnooten, en alzo na *Sabrozour*, eene stad van *Parthie*, of *Iraka*, genoemd zijn, *Mausilsche galnooten* geheten worden.

Onder het gebiedt der stad *Mausil* staet de nieuwe stad *Ninive*, de welke op de puinhopen van het oud *Ninive*, aen den Ooster oever van den *Tigris*, tegen over *Mausil* gesticht is.

Onder de bergen van de zelve lantstreke is een kasteel, *Alzjouzj* genoemd, gelegen, dat ook onder het gebiedt van *Mausil* staet.

Ontrent dit kasteel vallen zeer treffelijke quee-appelen, die hierom *quee-appelen van Alzjouzj* genoemd worden.

Ontrent † *Gezira Ebn Omar*, dat is, Hekkar.
Eilant van Omars zoon, en ontrent de † In den
bergen, die ten Noorde van *Mausil* Tigris
leggen, leit een lantschap *Hekkar*: het gelegen.
welk ook eene stad van een zelve name en vele dorpen begrijpt. Het wort door zekere volken, *Kurden* genoemd, bewoont, en staet onder het gebiedt der stad *Mausil*.

De stad *Mausil* bezat eertijts wijdstreckende lantstreken en groote lantschappen, en onder andere het gebiedt der aeloude stad *Lino*, op den Ooster oever

oever van den *Tigris*, tegen over *Mausil* gelegen.

Bestie-
ring en
heer-
schers
van
Mausil.

By ouds, onder het Mahometsdom, ten tijde van de heerschappye der Arabieren, wiert de stad *Mausil* door byzondere en eige koningen of heeren bestiert en bezeten; hoewel die ook veeltijts gansch *Algizira*, en andere landen en steden daer ontrent, bezaten: maer hielden gemeenelyk hun hof en zetel in *Mausil*, of deden *Mausil* door stedehouders bestieren.

Veeltijts hebben ook d'Arabische *Chalifs* of keizers *Mausil* bezeten, die het ook door stedehouders lieten bestieren.

Mausil is te dier tijd meenighmael van heere verandert, en wiert nu door den eenen, en dan door den anderen byzonderen Arabischen *Emir*, vorst of *Chalif*, veroverd en bezeten.

Elmac.
Hist.
Saracen.

Op het jaer zes hondert en veertigh wiert *Mausil* door de Mahometanen veroverd.

Mazalus.

Op 't jaer zes hondert zes en tachtigh bezat *Mazalus*, zoon van *Subeir Mausil*, beneffens meer andere gewesten, en stelde daer over tot stedehouder *Mahleb*, zoon van *Abusafra*.

D'Arabische *Chalif*, of keizer, *Jezid*, zoon van *Walid*, gaf aen *Merwan*, die tegen hem opgestaen was, de heerschappye van *Mausil*, *Algizira*, *Armenie*, en andere plaetsen over.

Des jaers negen hondert acht en dertigh belegerde *Chalif Ahmed Abula Abbas Aradis Billa* de stad *Mausil*, de welke, als ook *Diyarrabea* en *Diarbekr*, de zoonen van *Hamadan* bezaten.

Abulfar.

Des jaers elf hondert en zes stont *Mausil*, beneffens *Diarbekr*, *Mesopotamie* en *Syrie*, onder *Barciaruk*, *Sultan* of koning van *Bagdad*, &c. welk *Mausil Jagarmisch* te leen van hem bezat: doch na de doot van *Barciaruk* gaf hy *Mausil* vrywilligh aen *Sultan Mohamed*, broeder van *Barciaruk*, over, en bezat het sedert van hem te leen. Daer na ontweldighde *Javel* de stad *Mausil Jagarmisch*.

Namaels gaf *Sultan Mohamed* de stad *Mausil*, beneffens *Mesopotamie* en *Senjar*, aen den *Emir* of vorst *Kosaimodauilla Okfenkar Barsaki*, die des jaers elf hondert zes en twintigh in den tempel, door de *Bateniers* gedoot wiert.

Na zijne doot aenveerde zijn zoon,

Ezzoddin Masud, de heerschappye, die des volgenden jaers overleed: na wien zijn broeder, *Omadoddin Zengi*, in de plaetse quam, die de steden *Aleppo* en *Hama* veroverde. Hy wiert heer of koning van *Syrie* en *Mausil* genoemt, en deed *Mausil* door eenen stedehouder, *Zinoddin Alikujuk*, bestieren.

Des jaers elf hondert vijf en veertigh wiert *Omadoddin Zengi* door eenige knechten, in het beleggh voor het kasteel *Jaabar*, gedoot.

Na zijne doot ontbood *Zinoddin Alikujuk*, stedehouder van *Mausil*, *Saifoddin Gazi*, zoon van *Omadoddin*, te *Mausil*: alwaer hy in de bestiering over die gewesten bevestight wiert. Maer de andere zoon, *Nuroddin Mahmud*, trok na de stad *Aleppo*, en nam die in bezit.

Des jaers elf hondert negen en veertigh overleed *Saifoddin Gazi* te *Mausil*, na eene regering van drie jaren.

Na hem wiert zijn broeder, *Kotboddin Maudud*, over *Mausil* en *Mesopotamie* gestelt, en kreegh ook, by verdraggh, van zijnen broeder, *Nuroddin Mahmud*, *Senjara* in bezit. Hy overleed op het jaer elf hondert negen en zestigh.

Na hem verkreeg zijn oudste zoon, *Omadoddin*, de heerschappye, de welke daer na op zijnen zoon, *Almoezzu Saifoddin Gazi*, verviel.

Des jaers elf hondert en tachtigh overleed *Almoezzu Saifoddin Gazi*, heer van *Mausil*, die voor zijn overlijden zijnen broeder, *Ezzodin Masud*, heer van *Mausil* gemaekt had. De rijksvoogt, of bezorger, van dezen *Ezzoddin* was *Mojaheddin Kayemaz*. Deez *Ezzoddin* bezat ook *Gizira Ebn Omar*, en des zelfs kasteelen, *Sanjar*, het kasteel *Schusch*, en lantschap van *Hamidia*.

Des jaers elf hondert twee en tachtigh trok *Saladin*, heer of koning van *Egypten* en *Syrie*, wanneer hy verscheide steden van *Mesopotamie* veroverd had, na *Mausil*: in het welk *Ezzoddin*, heer van *Mausil*, en zijn rijksvooght *Mojaheddin*, vele krijgstroepen, zoo ros als voetvolk, vergadert hadden. Zy toonden hem het blinkend krijgsgeweer en oorloghstuigh, dat zy tot bescherming der stad, tegen het beleggh, zouden gebruiken. Doch als *Saladin* zaggh, dat zijn krijgsvolk hier door

Mausil
door Sa-
ladin be-
legert.
Abulfar.

verschrikt wiert, brak hy van het be-
legh op, en week na de stad *Senjara*.

Mausil door Sa-
ladin be-
legert. Des jaers elf hondert vijf en zeven-
tigh bestont *Saladin* de stad *Mausil*
weêr op nieu te belegeren. Doch *Ma-
sud Ezzoddin*, heer van *Mausil*, zond
zijne moeder, t'effens met de dochter
van zijnen oom, *Nuroddin Mahmud*,
en andere vrouwen, en de voornaemste
mannen des riiks, om vrede van hem te
verzoeken. Ieder meinde, dat *Saladin*
hen, al hadden zy ook *Syrie* verzocht,
het zou toegestaan hebben: inzonder-
heit, dewijl de dochter van *Nuroddin*,
die *Saladin* groote weldaden bewezen
had, by hen was. Maer *Saladin* beval
hen, na zy by hem gekomen waeren,
neêr te zitten, en bejegende hen met
straffe redenen, en zond hen vrucht en
hoopeloos weêr om. Dies de gemeine
man, uit gramschap en verbolgentheit,
dewijl *Saladin* de vrouwen afgeslagen
had, zich vrywillighlijk aanbod: hoe-
wel't *Saladin* ook berouwde, dat hy de
verzoeken der vrouwen afgeslagen had.

Wijders, de burgers van *Mausil*
trokken over den *Tigris*, en bespron-
gen het Ooster gedeelte des krijgshers
van *Saladin*, en keerden wederom.
Dies besloot *Saladin* den *Tigris* van
Mausil, ontrent den oort van *Ninive*,
af te snijden, om de burgers, door ge-
brek van water, zonder vechten tot
overgeven der stad te dwingen. Maer
wanneer hy vernam, dat de vliet de *Ti-
gris* niet kon afgesneden worden, en
het een werk van langduurigen en groo-
ten arbeit zou zijn, zoo brak hy van
het belegh op, en trok na de stad *Miya-
farekin*.

Ezzodin
Masud
sterft.

Des jaers elf hondert drie en negen-
tigh sterf *Ezzoddin Masud*, zoon van
Mahmud, heer van *Mausil*. Deez
Ezzodin was een vroom, oprecht,
goetaerdigh, eerbaer, en zachtmoedigh
man. Ja hy sprak den gene, die
neffens hem zat, niet als met neêrge-
slage oogten aen. Wanneer iemand op
hem ict verzocht, zoo zeide hy gewoo-
nelijken niet anders, als, *om de liefde en
goetwilligheits halven*.

Nurod-
din Ar-
flan.

Na *Ezzoddin* volghde zijn zoon,
Nuroddin Arflan Schah, in de heer-
schappye.

Nuroddin Arflan Schah, zoon van *Ez-
zoddin*, overleed des jaers twalef hon-
dert en tien, na eene regering van ach-

tien jaren. Op zijn overlijden droegh Kaher
Ezzod-
din Ma-
sud. hy het rijk zijnen zoon *Melik Kaher
Ezzoddin Masud* over, en voeghde
hem zijnen knecht *Badroddin Loulu*, die
schrander en kloek van beleid was, tot
riiksbezorger toe. Zijnen jonghsten
zoon, *Omadoddin Zengi*, gaf hy het ka-
steel *Akr*, of lant van *Hamadia*, en het
kasteel *Schuch* in bezit, en zond hem na
het kasteel *Akr*.

Des jaers twalef hondert en achten
overleed *Melik Kaher Ezzoddin Ma-
sud*, zoon van *Nuroddin Arflan Schah*,
heer van *Mausil*, na eene regering van
zeven jaren en zeven maenden.

Hy droegh zijnen oudsten zoon, *Nu-
roddin Arflan Schah*, out toen ontrent
tien jaren, het rijk en de regeering op,
en stelde tot zijnen *Atabegh*, of vooght,
en riiksbezorger, *Badroddin Loulu*.

Zijn oom, *Ommadoddin Zengi*, zoon
van *Nuroddin Arflan Schah*, heer des ka-
steels *Akr*, had zich de hope van 't rijk te
bemachtigen ingebeelt. Maer *Badrod-
din* stuite zijnen toeleg en voornemen,
en traghte met weldoen en geschenken,
zoo rijken als armen, op zijne zijde te
krijgen.

Niet lang daer na quam een brief
van den Arabischen *Chalif* of keizer
Nazer: by den welken *Nuroddin* in de
heerschappye bevestight, en *Badroddin*
tot voorzorger over 's riiks zaken ge-
stelt wiert. De keizer zond hen beiden
ook eenige eergewaeden toe.

Maer wanneer *Modhafferoddin*, zoon
van *Zinoddin*, en heer van *Arbel*, de
zijde van *Omadoddin Zengi* begunstigh-
de, en hem verscheide kasteelen in be-
zit gaf, zoo zond *Badroddin* aen hem,
en deed hem den eet en gedane beloften
vernieuwen, en eischte, dat hy die vol-
doen zou. Doch hy stont daer na van
dit verzoek af, en verzocht alleenlijk
op hem, dat hy zich stil zou houden, en
noch voor of tegen hem zijn. Wanneer
hy dit niet deed; maer zich verklaerde
Omadoddin Zengi bystant te zullen doen,
zond *Badroddin* aen den *Melik* of koning
van *Mesopotamie*, met name *Aschraf
Musa*, zoon van *Adel Abubekr*, heer
van *Syrie* en *Egypten*, en verzocht van
hem bystant: den welken hy hem toe-
zeide en bewees. *Aschraf* zond ook aen
Modhafferaddin, en nam het geen,
dat hy gedaen had, qualijk op, en beval
hem het geen, dat billijk en rechtveir-
digh

digh was, te doen : of dat hy anders met zijn krijgsheir hem zou komen bezoeken. Maer *Modhafferoddin* antwoorde niet met allen daer op. Eindelijk wiert de vrede tusschen *Badroddin* en *Ommadoddin*, door de gezanten van *Chalif Naser*, en *Melik Aschraf*, getroffen.

Nase-
roddin
Mah-
mud
wort
heer van
Mausil.

Na de doot van *Nuroddin Arslan Schah* wiert zijn broeder, *Naseroddin Mahmud*, in zijnen ouderdom van drie jaren, heer van *Mausil* gemaakt: dien het krijgsheir den eedt deed, tot groote blijdschap der onderzaren: naerdien zy wisten, dat zy eenen koning nir den geslaghte der *Atabegidijnen* hadden gekregen.

Om Ma-
doddin
en Mod-
haffe-
roddin
staen na
het rijk
van Mau-
sil.

Na de doot van *Nuroddin Arslan Schah*, en onder de regering van zijnen broeder, *Naseroddin Mahmud*, stonden *Ommadoddin* en *Modhafferoddin* weêr na het rijk; dewijl *Naseroddin* minderjarigh was. Zy verzamelden dan krijgstroepen, en vervaerdighden zich tot den velttocht. *Badroddin Loulu*, des verwitticht, zond aen *Ezzoddin Ibeg*, overste der krijgstroepen van *Aschraf*, die te *Nisibis* lagen, en verzocht op hem, dat zy hem tot bystant moghten toegezonden worden: het welk *Ibeg* aen *Badroddin Loulu* toestont. Deze krijgstroepen dan trokken na *Mausil*, op 't jaer twalef hondert en achtien, en rusten zich aldaer eenige dagen uit. Daer na trokken zy over den *Tigris*, na d'Oostzijde, en sloegen zich eene mijle van *Mausil* neêr. Maer *Modhafferoddin* trok met zijne verzamelde krijgstroepen na hen toe, in gezelschap van *Omadoddin Zengi*, en toogh over den vliet *Zab*: hoewel het gerught van zijnen optoght *Ibeg* reeds ter ooren gekomen was: dies sloegh *Ibeg* in het midden van den nacht op wegh: want hy kon, uit ongedult, tot aen den morgenstont niet blijven. In den dageraet ontmoeten de krijgsherein elkanderen, ontrent drie mijlen van *Mausil*. De veltoverste, *Ezzoddin Ibeg*, viel op de linke vleugel van *Modhafferoddin* in, en dreef dien op de vlucht. *Badroddin* bleef met de genen, die by hem waeren, in het midden van den vleugel: op den welken *Modhafferoddin*, met de genen, die het midden van zijne slaghe-orde uitmachten, (want die waeren niet op de vlucht geslagen) inviel, en dwong *Badroddin*,

die te zwak viel, over den *Tigris* te trekken, en na *Mausil* te vluchten: daer *Badroddin* zich op het kasteel begaf: hoewel *Modhafferoddin* hem vervolghde: maer trok, na een verblijf van drie dagen, by her kasteel van *Ninive*, in stilte, zonder tromslaghe en geluit van klacroeuen, des nachts weêr te rughe. Daer na veroverde *Omadoddin* het kasteel *Alkawasch*: *Badroddin Loulu Telfar*, en *Aschraf Senjar*. *Aschraf* toogh ook na *Mausil*, om daer door na *Arbel* te trekken. Hy zond zijn krijgsheir voor af, en volghde zelf na. De dagh van zijn aenkomst wiert met grooten pracht en staersie geviert: want *Badroddin* zelf trad te voet voor hem, en droegh het dekkleet van het zadel. Ook quamen gezanten van *Chalif Naser* en *Modhafferoddin*, om eene vrede te treffen, en beloofden de kasteelen, die genomen waeren, *Badroddin* te zullen herstellen: behalve het kasteel *Ommadie*, dat *Modhafferoddin* aen *Omadoddin Zengi* gegeven had: waer over den tijt van twee maenden getwist en gekibbelt wiert. Eindelijk wiert een vrede tusschen *Badroddin* en *Modhafferoddin* getroffen, na *Aschraf* te voore daer over gezanten aen *Modhafferoddin* gezonden had. Daer na keerde *Aschraf* na *Senjar*.

Des jaers twalef hondert drie en dertigh sterf *Naseroddin Mahmud*, zoon van *Ezzoddin Kaber*. Voorts quam een brief van *Chalif Mostanser*, by den welken *Badroddin Loulu* heer van *Mausil* gemaakt wiert. Dies wiert voor hem, als *Sultan* of *Melik*, dat is, *heer* of *koning*, voortaan op de preekstoelen gebeden.

Nase-
roddin
Mah-
mud
sterft.

Badro-
din wort
heer van
Loulu
Mausil.

Wanneer de Tartaren of *Mogollers*, onder beleit van hunnen *Chan* of keiker *Hulaku*, zoon van *Tuli*, de stad *Bagdad* en andere gewesten van dien oort, ontrent des jaers twalef hondert zeven en vijftigh, veroverd hadden, zond *Badroddin Loulu*, heer van *Mausil*, zijnen zoon, *Melik Saleh Ismaël*, en t'effens een gedeelte van zijn heir aen keizer *Hulaku*, tot bystant: dien *Hulaku* mer een nors gelaet ontfing, en zeide: *Ghy lieden twijffelt noch aen onze zaken, en aerselt en schoorvoet van dagh tot dagh, om u onder onze heerschappye te stellen en buigen. By aldien uw keizer de zege bewochten en ons overwonnen had,*

Zijn we-
deivaren
met Hu-
laku
Chan.

had, ghy zoud tot hem, en niet tot ons, getreden zijn. Zeg uwen vader, dat ghy ons ten hoogste doet verwonderen, waerom ghy van den rechten wegh afgedwaelt zijt. Het geen zeker is, dat hebt ghy voor onzeker gehouden, en de dageraet heeft u verlicht; maer ghy hebt geen licht ontfangen.

Wanneer dan *Saleh* met deze straffe tijding by zijnen vader *Badroddin* te *Mausil* weêrom gekomen was, zoo bemerkte *Badroddin* zekerlijk, dat hy keizer *Hulaku* vertoornt had: dies hy uit schrik en vreeze in onmacht viel. Maer komende weder tot bedaren, nam hy alle zijne kostelikheden, en rijkdommen van peerlen, edele gesteenten en klederen, uit zijn schatkamers: als ook de hals en arm-çieraden zijner byzitten, en de peerlen, die zijne kinderen in de ooren droegen, en trok daer meê na keizer *Hulaku* toe, die zich in de bergen van * *Hamdan* ophield. *Hulaku* ontfing *Badroddin* zeer minnelijk en met groote eerbiedigheid; want hy had meêdogen met hem, en streelde 's mans herte met liefstalige beloften, en verzekerde hem zijn leven. Jahy zette hem by zich op zijnen throon, en liet hem zijne oorçieraedjen, die met twee peerlen van een groote waerde gestoffeert waeren, met de hant aenraken. Hy bleef eenige dagen by *Hulaku*, om hem gehoorzaemheit en dienste te bewijzen, en trok cindelijk bly en vrolijk weêr na *Mausil*.

Des jaers twalef hondert acht en vijftigh overleed *Melik* of *Sultan Badroddin Abulfayez Loulu*, heer van *Mausil*, na hy, op zijne dootbedde, zijnen zoon, *Saleh Ismael*, heer van *Mausil*, en zijnen zoon, *Alaoddi Loulou*, heer van *Senjar* of *Singiar*, en zijnen zoon *Saifoddin*, heer van *Jazira Ben Omar*, gegemaakt had.

Des jaers twalef hondert negen en zestigh vlughte *Alaoddi Loulou*, zoon van *Badroddin Loulou*, heer van *Senjar*, na *Egypten*, en schreef kort daer na uit *Egypten* aen zijnen broeder, *Melik Saleh Ismael*, heer van *Mausil*, en maekte hem de maght en krachten van *Bundokdar*, koning van *Egypten*, bekend. Voorts ried hy hem, dat hy *Mausil* zou verlaten, en zich onder bescherming van *Bundokdar* begeven, ten einde, *Saleh Ismael*, wanneer hy de *Mogollers* overwonnen, en hen de veroverde lant-

schappen ontnomen had, by *Bundokdar* in gunste en genade zou koomen, en door hem over andere Oosterfche lantschappen, behalve *Mausil*, tot overste gestelt worden.

Na *Melik Saleh* dezen brief ontfangen had, leide hy dien onder zijn oorkussen. Te dier tijde bevond zich zeker vorst by hem, met name *Schemfoddin Mohammed*, *Ebn Yunes*, een van 's vaders oversten, die over het lant van *Ninive* uit zijnen naem geboden hadden. Deez nam den brief, zonder *Saleh* het minste daer op daght, onder het oorkussen wegh, en scheidde van hem, en trok na zijn huis te *Baaschkika*. Wanneer *Melik Saleh* daer na zijne hant na den brief uitstak, en dien niet vond, zoo schoot hem in gedaghten, dat *Schemfoddin* den zelven weggenomen had: waer over hy bovenmate ontstelt wiert, en zond aenstonts booden, zijne slaven, om hem weêrom te halen, met voornemen van hem te dooden. Maer *Schemfoddin* hield de boden, als zy by hem gekomen waeren, met lustigh eeten en drinken te geven, op, en sprak: *Dexen nacht eet en drinkt. Morgen zullen wy na koning Saleh trekken.* Dies vulden de boden den buik, op zijn bevel en begeeren, lustigh met wijn op, tot dat zy eindelijk door den drank bevangen wierden, en in slaep vielen. Toen trok *Schemfoddin* met zijne kinderen, en al zijn dierbaerste rijkdommen, des nachts te peerde na de stad *Arbela*.

Wanneer *Schemfoddin* met de voornaemste Kristenen, die in de gewesten van *Bartella* waeren, over zijne zaken zou raet pleegen, trad hy tot hen, en verwittighde hen, hoe *Melik Saleh* besloten had alle de voornaemsten der Kristenen in het lant van *Ninive* te dooden, en dan na *Syrie* te trekken. De Kristenen, dien te voore iets daer van ter oore gekomen was, gaven geloof aen *Schemfoddins* woorden, en ver trokken ter yl met hunne kinderen.

Na dit gerught onder de Kristenen des lants van *Ninive* verspreit was, trokken alle de genen, die konden, na de stad *Arbela*: zulks het grootste gedeelte der Kristenen, die dat lant bewoonden, daer na toe trokken.

Als nu de booden, die by *Schemfoddin* gekomen waeren, des uchtens van hunne dronkenschap ontwaekt en opge-

* In Syrie.

Badroddin stierf

Saleh Ismael wort heer van Mausil.

Wort door zijnen broeder geraaden na Egypten te vluchten

opge-

opgeftaen waeren, en hem niet vonden, zoo meinden zy, dat hy voor af na *Mausil*, tot *Melik Saleh*, getoogen was. Maer wanneer zy by *Saleh* quamen, en hem bekend maekten, war'er gefchiedt was, zoo wiert hy met fchrik en vreeze bevangen, en zeide: *Voorzeker zal Schemfoddin weggetoogen zijn, om het gansch werk den Mogol bekend te maken, en met een krijgshair tegen ons op te trekken.* Dies ylde *Saleh*, om met vele der grooten, en zijne kinderen, en al wat zy met zich konden fleepen, uit de ftad *Mausil* te trekken, twee dagen na *Schemfoddin* en de Kristenen na *Arbela* getogen waeren. Hy trok regelrecht na *Syrie*: want hy was van raet en voorneemen veranderr: het welk was t'effens met het krijgshair in het lant van *Ninive* te vallen, en de voornaemften der Kristenen gevangen te nemen, en van hunne goederen te berooven en dooden, en dan na *Syrie* te trekken.

Maer wanneer hy uit *Mausil* getrokken was, ontftont onder zijne overften twift en krakeel: zommigen volghden hem, en andere trokken weer na *Mausil*. Onder de genen, die na *Mausil* keerden, was zeker voorname *Emir* of vorft, *Alamoddin Senjar* geheten.

In de ftad *Mausil* bevond haer *Tarkan*, gemalin van *Melik Saleh*, de welke met hem niet getrokken noch hem gevolgt was: als ook een richter, met name *Yasan*. Deze, en hunne aenhangers, beflooten de poorten voor de genen, die weêrom keerden, toe te fluiten: waer over d'anderen legers buiten de ftad neêrflaegen, en eenige dagen de ftad beftonden te veroveren.

In de ftad was een zeker perzoon, met name *Mohaioddin*, zoon van *Zebellak*, die *Badroddin* voor briefschrijver of *Sekretaris* gediend had. Deez, en vele gemeine burgers, wierden eens, en openden, heimelijk en zonder weten van *Tarkan* en den richter, de poorten: waer door *Alamoddin*, en de genen, die by hem waeren, in de ftad traden: doch *Yasan* en *Tarkan*, en zijne aenhangers, vluchten op het kasteel van *Mausil*, en verfterkten zich aldaer. Maer d'inwoonders van *Mausil* vielen op d'arme Kristenen aen, en roofden hunne goederen, en dooden alle de genen, die in hunne handen gevallen waeren: alleen bleven de genen over, die het Mahometsdom omhelsden.

Daer en boven had *Saleh* met de *Kurden* of *Korden*, de bergh-bewoonders, een verbont opgerecht: waer by zy beloofden aenftonts met hunne verzamelde krijgstroepen na de ftad *Mausil* te trekken: gelijk zy ook des volgenden daeghs in de ftad *Mausil* traden: op den welken daeghs te voore *Saleh* daer uitgetoogen was. Zy plonderden d'overgebleve Kristenen, voerdenze gevangelijk wegh, en dooden hen.

Midlerwijle dit zich toedroegh, ontftont een gerught, dat de krijgstroepen der *Mogollers* langs den wegh van *Mesopotamie*, of *Algizira*, in aentoght waeren. Dies trok *Aladmoddin*, met zijnen aenhang, uit *Mausil* hen tegen: by wien zich ook de vorften der *Kurden* vervoeghden: maer zy wierden alle door de *Mogollers* verflagen.

Namaels bleven de zaken der ftad *Mausil* lang verwert. Maer op het einde van den Zomer ontftont een gerught, dat het krijgshair der *Mogollers* in aentoght was: gelijk het ook niet lang daer na aenquam, en de ftad *Mausil* omringde, onder beleit van den grooten vorft *Samdag*, die den Kristenen begunftigde.

Wanneer de *Mogollers* zich voor *Mausil* neêrgeflagen hadden, quam tijding, dat *Melik Saleh* uit *Syrie* te ruchtrok. De *Mogollers*, des verwitticht, weken zoo lang van de ftad af, tot dat *Saleh* daer in trok. Toen keerden zy na hunne oude leger-plaetsen, en omringden de ftad, en haelden op eenen nacht een muur rontom de zelve op. Ook begon men zoo wel van binnen, als van buiten, te vechten, van den Winter tot in de Lente.

Wanneer nu den stedelingen lijftoght ontbrak, zond vorft *Samdag* aen *Melik Saleh*, om hem te verfchalken: want hy gaf hem fchoone beloften: waer door *Saleh* het vechten ftaekte, en zich ftill hieldt.

Ondertuffchen quam een krijgshair uit *Syrie*, onder gelei van den veltheer *Barlu*, om *Melik Saleh*, volgens beloften, byftant te doen. Dies trokken de *Mogollers* gezwint op, en ontmoeten *Barlu* en zijnen krijgsknechten by de ftad *Senjar*, die zy omringden, en alle ter neêr matften, en bequamen van hen peerden, vrachtbeesten, en al het geen, dat zy by zich hadden.

Daer na trad vorft *Samdag* met

Melik Saleh in onderhandeling, en wist hem zoodanigh te belemen en verschalken, dat hy de poorten der stad opende, en, in gezelschap van snarenspeelders, zangers &c. tot *Zamdagu* naer buiten trad. Hier op vielen de *Mogolers* in *Mausil*, dooden een groot getal van menschen, en voerden vele ge-

vangkelijk wegh. *Alaolmolk*, zoon van *Saleh*, en noch jong van jaren, wiert ook gedoot, en midden door gehouwen, na zy hem den buik vol wijn te drinken gegeven hadden. Maer *Melik Saleh* wiert by keizer *Hulaku* gebraght, en aldaer gedoot.

De stad *Miafarekîn*.

DE stad *Miafarekîn* (of *Maijafarakîn*, en anders *Miyafarekîn*, of *Meyafarekîn*, of *Mayyafarakîn*) wort alzoo by d'Arabische schrijvers genoemd, en by de Kristenen schrijvers, als *Zonaras* en *Cedrenus*, voor een en de zelve stad gehouden, de welke met een Grieksch koppel-woort *Martyropolis* geheten is, dat 's *Martelaer-stad* gezet: uit oorzaak certijts in de zelve vele Kristenen, om het geloof, gedoot zijn.

De stad *Miafarekîn* is gelegen op een zelve Noorder breete van acht en dertigh graden, en twee minuten, als de stad *Tekrît*, dicht by den bergh *Taurus* en *Armenie*, of op de grens-scheiding van *Mesopotamie* en *Armenie*, en na-by den vliet * *Nymphæus*, of † *Basilinfa*, die by deze stad zijnen oorsprong neemt, en twee mijlen boven de stad *Tekrît* in den *Tigris* stort: want de vliet, dien d'Arabieren en Syriërs *Basilinfa* noemen, is een en de zelve, die by de * Grieken en † Latijnen *Nymphæus* of *Nymphius* geheten wort, als genoechzaam uit de omstandigheden blijkt.

Miafarekîn wort by eenigen voor de hoofstads des lantschaps van *Diâr-Bekr* gehouden: hoewel anderen *Amid* tot des zelfs hoofstads maken.

Op het jaer zes hondert, onder de regering van keizer *Mauritius*, die des jaers vijf hondert en vier en tachtigh begon te heerschen, stont *Miafarekîn* onder het gebiedt van den Persischen koning *Kosroës*; dat hy den Romeinen en Grieken ontnomen had: doch gaf het hen, als ook de stad *Dara*, weêrom, en deed'er voor de Kristenen twee kerken sichten: d'een was met den naem van de maecht *Maria*, en d'andere met dien van *Sergius*, de martelaer, ingewijt.

Des jaers negen hondert en acht en tzeventigh nam *Adaduddaulas*, koning

van *Persie*, na hy de stad *Bagdad* bemaghtigh had, de stad *Miafarekîn*, als ook *Mausil*, *Diâr-Rabca* en *Diâr-Bekr* in bezit.

Des jaers negen hondert en tnegentigh wiert *Miafarekîn* door *Momabeddoddaula*, zoon van *Merwan*, ingenomen.

Des jaers elf hondert en twintigh gaf *Sultan* of koning *Mahomed* de stad *Miafarekîn* aen *Ilgazi*, zoon van *Ortok*: die des volgenden jaers te *Miafarekîn* overleed. Zijn zoon *Soliman* nam *Miafarekîn*, en zijn andere zoon, *Hafamoddin Tamartasch*, het kasteel van *Meredin* in bezit.

Namaels verviel *Miafarekîn* onder het gebiedt van *Saladin*, heer of koning van *Syrie* en *Egypten*.

Wanneer des jaers elf hondert zeven en tnegentigh *Afdal*, zoon van koning *Saladin*, tot koning over *Egypten*, door de voornaemsten des lants, opgeworpen was, (dat zijn broeder *Aziz*, twee jaer te voore, by erfenis, van den vader *Saladin* ontfangen had) trok *Adel*, broeder van *Saladin*, na *Egypten*, en sloegh zijn leger neffens *Kairo* neêr. Maer *Afdal* sloegh zijnen oom voorwaerden van vrede voor, de welke eindelijk onder hen getroffen wiert. Te weten, *Afdal* zou de lantschappen van *Egypten* zijnen oom *Adel* overgeven, en daer voor *Miafarekîn*, *Hanium*, en *Jabal Jaur* ontfangen. Wanneer dit by eede bezworen was, trok *Afdal* uit *Egypten*, en toogh na *Sarchod*. Voorts zond hy eenigen, die *Miafarekîn*, *Hanium*, en *Jabal Jaur* ontfangen zouden. Maer *Moymoddin Ygub*, zoon van *Adel*, weigerde *Miafarekîn* over te leveren; hoewel hy d'andere plaetsen overgaf: het welk onder de hant, door bevel van *Adel*, geschiede.

Na de doot van *Adel*, koning van *Egypten* en *Syrie*, verviel *Miafarekîn*,
in

* Pro.
kop.
† Abulf.

* Plin.
† Am-
mianus.

in de verdeling des rijks, *Modhaff Schaahaboddin* ten deele.

Na zijn doot wiert de zoon, *Affchraf*, heer van *Miafarekin*.

Tartars
veroveren
Miafarekin.

Des jaers twalef hondert en acht en vijftigh wiert de stad *Miafarakin* door de *Tartars* of *Mogollers*, onder beleit van hunnen keizer *Hulaku Chan*, door hongersnoot, ingenomen.

Des jaers twalef hondert negen en vijftigh trok *Afchraf*, heer van *Miafarekin*, na *Melik Naser*, heer van *Aleppo*, en verzocht van hem bystant, om den *Mogollers* den intoght in *Syrie* te beletten. Doch *Naser* achte *Afchrafs* voorflagh weinigh, en wilde niet na zijnen raet luisteren; maer liet hem, wanneer hy hem met woorden lang opgehouden had toornigh weêr wegh gaen. *Afchraf* keerde na zijne stad *Miafarekin*, en dreef'er d'oversten der *Mogollers* uit, en deed ook zekeren priester, die door bevel van *Hulaku Chan*, met bevelen en geboden tot hem gekomen was, ophangen.

Wor-
den'er
uitge-
dreven.

Midlerwijle omringde 't krijgsheir der

Mogollers de stad, die, in den tijt van eenen dagh en naght, muuren rontom de stad opwierpen, en een diepe gracht groeven. Daer na braghten zy stormgevaerten aen de stad, en maekten een aenvang van bestorinen. Ter wederzijde wiert fel gevochten. Wanneer de *Mogollers* zagen, dat de stad met geweld niet kon veroverd worden, staekten zy het bestormen, en hielden de stad belegert: zulks niemant uit noch in kon gaen: waer door zy d'inwoonders eindelijk tot overgeven der stad dwongen. Zy dooden alle de genen, die in de stad gevonden wierden; hoewel zeer weinigen overgebleven waeren: naerdien de meesten uit hongersnoot gestorven waeren: want anders zouden de *Mogollers* de stad, van wege haere sterkte en meenichte der inwoonders, niet hebben kunnen veroveren. De *Mogollers* braghten *Afchraf*, heer van *Miafarakin*, by *Hulaku Chan*, die hem deed dooden; hoewel hem des namaels berouwde.

Nemen
de stad
weêr in.

De stad *Nisibis*, of *Nisibyn*.

^a Alferg.
^b Abull.

DE stad ^a *Nisibyn*, of ^b *Nesbin*, wort alzo by d'Arabische schrijvers; mer by 's lants inwoonders heden ^c *Nesbin* genoemd, die gebroken namen van den aelouden naem van *Nisibis* zijn: want de Grieksche en Latijnsche schrijvers noemden deze stad *Nisibis*: hoewel ook anders ^d *Nasibis*, *Nesibis*, ^e *Netfibis*, en ^f *Nisibena Constantina*.

^c Tav.

^d Steph.
^e Benj.
Itin.

^f Libr.
Notitia.
^{*} Steph.
Bochart
lib. 2.
c. 12.

^{*} *Nasibis* berekent in de Syrische tale kolommen, en in de Fenicische opgeworpe hoopen. Anderen leggen het woort *Nisibis* in het Arabisch *krijgsvechting*, of *krijgsbezettingen* uit: want *Nisibis* was eertijts een stad op de grenscheiding des Romeinschen en Persischen rijks gelegen. *Nisibis* wiert ook in oude tijden by de Macedonen *Antiochia van Mygdonie* genoemd; dewijl het in dat lant gelegen was, dat hen *Mygdonia* schein gelijk te zijn

Theodor.
ret. lib 1.
Histor.
Ecclef.
c. 7.

Tavern.

Nesbin is de hoofstad des lantschaps van *Dijâr Rabea*, en gelegen op de Noorder brete van zeven en dertigh graden, drie pleisterplaetsen of vijf dagh-reizen Westwaerts van de stad *Mausil*, meer Noordelijker, als de stad [†] *Singiar*, ten Zuide van een grooten en hoogen

[†] Singa-
ria van
Ptole-
meus.

bergh, die een gedeelte van den *Taurus* is, en verder na 't Noorde *Niphates* by de Grieken en Latijnen genoemd wort: alwaer de hoofbronnen van den stroom *Tigris* zijn. Het gedeelte van dezen bergh, na-by *Nisibis* gelegen, wort by *Strabo Masius*, en anders ook *de Gordiese bergh*, of *bergh der † Gordieers* genoemd.

Lib. 16.

[†] Nu
Kurden.

De stad *Nisibis* is door de Romeinen, zoo eenigen willen, gesticht. Anderen maken haer ouder, en stellen tot haeren stichter, *Habib*, huisvrouw van den priester *Gibel*, die met den aertsvader *Abraham* op een zelven tijt geleefd heeft. Daer na wiert de stad door *Anuxirwan*, koning van Persie, vergroot en verheerlijkt, na hy haer den Romeinen ontweldight en afgenomen had.

Jakur in
Juchaf.
Eutuch.
Pocok.

Onder de regering der Mahometanen of Arabieren was *Nesbin* noch eene groote stad, en begreep in den omtrek van haere muuren zes duizent en vijf hondert schreden. Maer 't hedendaegsch *Nesbin* heeft niet, als de schaduwe van het aeloud *Nisibis* behouden, en is heden 's daeghs slechts een groot dorp: wiens meeste inwoonders Kristen Ar-

Harm-
dalla.

Tavern.

meniers en Nestoriers zijn, die aldaer kerken hebben. Onder de kerke der Armeniers is een kapel, en in deze kapel een graf, dat d'Armeniers voor het graf van *Jakobus*, bisschop van *Nisibis*, houden: want *Nisibis* was eertijts een bisdom.

Op het kerkhof van d'Armenische kerke is een steen van eene voet dik, en ontrent zes voet hoogh, op den welken altijd vele wasch en talgkeerssen branden, die d'Armeniers in hunnen hoogsten noot, en inzonderheit in ziekten, komen opofferen. Zy geloven, dat deze steen tot een voetstal van het beelt van eenen Heiligh gedient heeft, dat daer boven op stont, en door de Turken ter neêr geworpen is. De zelve eere, die zy aen dezen steen, bewijzen zy aen het beelt van den Heiligh. Men ziet'er noch eenige Romeinsche merken of letteren op; hoewel die half uitgesleeten, en opeenige plaetsen geheele regels uitgegaen zijn: dies men daer geen recht bescheidt uit kan krijgen.

Des jaers negen hondert en acht en tnegentigh namen de Grieken *Nesbin* en gansch *Diar-Rabea* in, en dooden en voerden veele menschen gevangkelijk wegh.

De Mooren, naer het verhael der inwoonders, hadden eertijts de stad belegert; maer een ongehoorde meenigte van groote springhanen en muggen was des nachts gekomen, en had de menschen, die de stad belegert hadden, en de peerden zoo fellijk gequelt en geplacght, dat zy gedwongen wierden van het belegg op te breken.

Te *Nesbin* wort tol betaelt, gelijk op andere plaetsen, te weten derde-halve *Piafter* voor een last van een muil of peert.

Een ander tamelijk groot stedeken, *Nesbin*, leit aen den *Eufrates*, en wort by d'Arabische schrijvers, tot onderscheidt, *Nesbin der Romeërs*, dat zijn Grieken, genoemd.

Een halve mijle Oostwaerts van *Nesbin*, vlocit uit den bergh *Mafius* een riviere, de welke *Hirmâs*, en by *Strabo* de *Mygdonische vliet*, na den bynaem der stad, genoemd wort. Over deze rivier is aen dien oort een steen bruggh geslagen. Op den wegh, tusschen deze rivier en de stad, leggen zeer vele brokken en stukken van muuren, met een

grooten booge: waer uit men zou kunnen oordeelen, dat de stad haer tot aen de riviere uitgestrekt heeft.

Twee musketscheut van deze bruggh, na het Weste, langs de zelve riviere, vint men eenen steen, half in d'aerde begraven, op den welken eenige Latijnsche letteren gehouwen zijn; hoewel meerendeel uitgesleeten, en hierom niet te lezen.

Het lant tusschen *Nesbin* en *Mausil* is by-na overal woest en onbewoont. Men vint'er geen water, dan op twee plaetsen, dat niet zeer goet is. Tusschen beide treft men op wegh, hier en daer, eenige arme veehoeders aen, die onder tenten wonen.

In en ontrent deze stad groeit een zeker slaggh van zeer welriekende rozen, diergelijke in het gansche lant niet te vinden zijn: de welke hierom *Nisibinische roozen* genoemd worden. Daer en tegen groeien aldaer geene roode rozen.

Daer is ook een zeker vervarelijk en zeer doodelijk slaggh van scorpioenen. De Persische koning *Anuxirwan* heeft allereerst, wanneer hy de stad belegert had, deze scorpioenen uit *Thairanxâh*, een vlek van *Xabrozour*, doen halen, en die, in kisten geflooten, door middel van zekere gevaerten, in de stad werpen: doch zy waeren, door kracht van zekere toverye, belet geworden te beschadigen. Maer wanneer d'inwoonders, ten tijde van *Jozef Saladin*, koning van *Syrie* en *Egypten*, de muuren der stad wilden hermaken, zoo vonden zy aldaer eenige kisten vol van deze onderen. Sedert had d'oude schadelijkheit des vergifs, dat tot dus lang ingehouden was, op nieuw d'overhant weêr genomen.

Ontrent op 't jaer vijftien hondert waeren, zoo om de stad, als in d'omleggende dorpen, vier hondert duizent tuinen. Jakut.

Twee of drie uren van *Nesbin*, na de zijde van *Kousafar* of *Merdin*, is dicht aenden wegh een zeker slaggh van een kluis. Het is een kleine kamer, en binnen het bestek van muuren beslooten. De deure is zoo laegh, dat men by-na op handen en voeten moet kruipen, om daer in te komen. De Joden bewijzen aen deze plaetse grooten aendaght: uit oorzake zy gelooven, dat aldaer de profet *Elise* begraven zy.

Ourfa,

Elma-
cin. Hi-
stor. Sa-
racen.

Vliet
Hirmâs.

Ourfa, of Orfa.

Ourfa, of Orfa, is heden de hoofstad van *Mesopotamie*, en gelegen twee daghreizen van de stad *Bir*, en tien uren reizens van *Charmely*, op een vruchtbaeren wel bebouwt velt, en strekt haer ten Ooste tot uit het gezichte.

De stad is omringt met muuren van gehouwen steen, die met borstweeringen en toorens versterkt zijn, en by eenigen op derde-halve mijle in den omtrek begroot worden: waer uit men zou mogen besluiten, dat de Franken die eertijts gemaekt hebben. Maer van binnen zijn niet dan kleine en slecht gebouwde huizen, die meerendeels verwoest leggen. Ook zijn'er groote, die ledigh staen: dies *Ourfa* veel meer eene woeste plaetse, als stad, gelijkt.

De stad wort, van wegen den Groothen-heer, door eenen *Bassa* bestiert, die, tot haer bescherming, over hondert *Janissars*, en over zes hondert *Spahis* gebiedt: hoewel hy meer ruiterye, als voetvolk, van noode heeft; dewijl de Arabieren dikwils op de vlakten komen rooven en stroopen, inzonderheit in den graen-oogst.

Naer het verhael van 's lants inwoonders, heeft *Abagarus*, koning van *Persie*, op deze plaetse zijn verblijf gehad. Deze *Abagarus*, zoo men de kronijken der Armeniers gelooven magh, was een Armenier van geboorte: sedert die rijt waeren d' Armeniers begonnen Kristenen te worden, en hadden de doop door de hant van den apostel ontfangen, dien de Zalighmaker derwaerts gezonden had.

Men ziet'er de puinhopen van een kasteel: hoewel het noch een groote zale heeft, met drie of vier zeer fraeie kamers, en eenige overblijffelen van schilderyen van *Mosaiksch* werk.

Daer is een groote fonteyn, als een vyver: wiens hoofbron op den bodem van de voornaemste *Meszjid* of tempel der stad is, die ter eere van *Abraham* zou gebouwt zijn. Zoo de Kristenen des lants zeggen, is deze de plaetse, daer *Abraham* op zijne knyen viel, om zijn gebedt te storten, eer hy zijnen zoon Gode zou opofferen. Onder zijne knyen waeren uit een gat of spelonke twee

waterbronnen ontsprongen, die in den vyver, na-by de *Meszjid*, water storten. De vyver is met gehouwen steen opgehaelt, en krielt van vischen, die den gene, die op de kant loopt, en hen broot toesmijt, nazwemmen. Geen Kristen zou eene visch derven aenraken: naerdien de Turken deze vischen groote eerbiedigheit toedragen, en *Visch van Abraham* noemen: ja zy bedekken de plaetse rontom dezen vyver, tot meer als twintigh schreden in de breete, met schoone tapijten. Het water van dezen vyver verspreit zich door de geheele stad, en valt in een kleinen vliet, die voor-by de stads muuren loopt.

In de bovengemelde spelonke, daer uit de twee waterbronnen schieten, magh men niet, als bloots voets, treden. Ook mogen de Kristenen niet, als met groote moeite en eenigh gelt te geven, het gezicht daer van hebben.

Men zeidt *S. Alexis* zich onder het portael der kerke zeventien jaren zou onthouden hebben, om aldaer een verborgen leven te leiden.

Deze kerke staet op het midden van een kerkhof, op de hoogste of verhevenste plaetse der stad, en wort door de Armeniers bezeten.

Te *Ourfa* worden de beste geele *Marrokins* leeren gemaekt: gelijk te *Tokat* de blauewe, en te *Diarbekr* de roode *Marrokins*: het welk door de byzondere temper des waters toekomt, de welke ieder plaetse als eigen heeft.

Een vierendeel mijls van de stad staet de voornaemste kerke der Armeniers, de welke door *S. Efren* gebouwt is, die aldaer begraven leit. Het klooster is noch in zijn geheel, en met fraeie muuren omringt.

Het graf van *S. Efren* is in eene spelonke, onder eenen bergh: alwaer eene kleine kapel is, in de welke d' Armeniers twee of drie brandende lampen onderhouden. Alle acht dagen wort'er misse gedaen. Daer zijn meer andere spelonken rontom deze spelonke: alwaer graven der Kristenen gevonden worden, die zeer oudt zijn.

Onder de muuren der stad *Ourfa* zijn meenigthe van schoone tuinen, der-

waerts vele kleine waterbeken en scheuten na toegeleit zijn. Overal is ook veel wilt, zoo van vogels, als viervoetigh gedierde.

Orfa wort by eenigen voor *Harrân*, *Abrahams* woonplaetse; en by anderen voor d'acloude stad *Edeffa* gehouden.

Zes uren reizens Oostwaerts van *Ourfa* leit een slecht vlek, met een *Karavanfera*, hoewel gansch gesloopt.

Dicht daer by is een fraeie waterbron: het welk al het gerijf is, dat deze plaetse heeft: want montkost wort'er niet gevonden.

Negen uren reizens van dit vlek komt men by vele zeer diepe hoolen of spelonken, die aen haeren ingang zekere vertrekken, als kleine kamers, hebben. Misschien hebben by ouds's lants inwoonders in deze hoolen hun verblijf gehad, en vee gestalt.

Ten halven wege reift men ontrent een kleine mijle weeghs over rotfen: daer men by-na onmogelijken, en niet als met groot gevaer, te peerde kan rijden. In eenige holligheden der rotfen leit by wijle regenwater.

Elf uren reizens van deze spelonken zijn drie spelonken nevens elkandere, daer de reizigers zich gewoonelijken in vertrekken, en de lantzaten al het geen derwaerts brengen, dat menschen en peerden van noode hebben. Dicht daer by vloeit een vliet, dien men overwaden kan.

Twee uren reizens van daer leit een vesting of fort: van waer gewoonelijken de tollenaers komen, en doen den reizigers voor ieder last van een peert of muil twee *Piasters* en een halve betalen. Zy bezoeken ook de zakken, om te zien of er koopmanschap in verborgen is.

Ten halve wege, tusschen d'eerste en laetste spelonken, leggen de puinhopen van eene stad; de welke woest van inwoonders is.

Van daer reift men een vierendeel uurs tusschen steene grafsteden: daer een kruis met Armenische letteren staet opgerecht.

Elf uren reizens van de laetste spelonke leit eene plaetse *Dadakardin* geheten. Daer is niet van overgebleven, als een zeer lange en fraei gebouwde steene brugh, de welke, tot overgang, over een vliet geslagen is, die zeer breed

is, wanneer hy overvloeit. D'inwoonders hebben geene andere woonplaetsen, als de hoolen der steenrotfen. Zy brengen den reizigers hoenders, boter, kaes, en andere lijfsbehoefsten, voor een geringen prijs, te koop.

Negen uren reizens van *Dadakardin* leit een vlek *Kara*, op eenen heuvel, aen wiens voet een *Karavanfera* is. Het gansch dorp wort door Nestorier Kristenen bewoont; behalve eenige huisgezinnen van Turken, die over hen gebieden. Daer zijn ook eenige Armeniers, die aldaer eene kerke hebben; hoewel de *Wertabet* of priester te *Merdin* woont. Het is een zeer slechte kerke. Men ziet'er slechts vier palen in de aerde geslagen, daer op twee slechte planken leggen, om tot een altaer te dienen. Zy derven in de kerke geene çieraedjen laten blijven. Wanneer de priester zijnen dienst gedaen heeft, neemt hy alles met zich wegh, tot het altaer-kleet toe: het welk niet anders, als een geverfde doek is: want de Turken breken by wijle de deure der kerke op, stallen hunne peerden daer binnen, verbranden den altaer, en sleepen alles meê, dat zy vinden.

In dit vlek is een poel of waterbak, geheel met groote gehouwe steenen opgehaelt, die uit de Kristenen kerken en grafsteden van dien oort genomen zijn. Onder andere is'er een zeer groote steen, met een opschrift van zeer groote Latijnsche letteren, die het graf van eenen edelman van *Normandye* te kennen geven.

Een halve mijle van daer leit een vlek, wiens inwoonders ook alle Nestoriers zijn.

Dit lant rontom is eene groote vlakke, de welke haer tot ontrent twalef mijlen in de lengte uitstrekt. Het zou by-na overal kunnen bezait en beplant worden, 't en zy de tierannye der Turken, en veltoghten der Arabieren, dat verhinderden en beletten, die deze arme Kristenen tot d'uitterste ellende brengen.

Acht uren reizens van *Kara*, en twee kleine mijlen van *Merdin*, en twee daghreizen van *Diarbekr*, leit een zeer groot vlek, *Kausafar* geheten, daer niet als een *Karavanfera* is. Daer stonden eertijts drie groote kloosters, een vierendeel uurs van elkandere: waer van de

Tur-

Turken twee verwoest hebben: behalve de ringmuuren der kerke, die aldaer noch zijn.

Het derde en grootste klooster staet noch in zijn geheel, en dient tot een *Mesjid*. Rontom het bestek des kloosters zijn winkels gemaakt: en in het midden is een fraeie waterbak.

Te *Koufsasar* wort de tol van *Diarbekir* betaelt: te weten, voor ieder last koopmanschappen twee *Piasters* en een oort.

Koufsasar wort voor een groot gedeelte door Armenier en Nestorier Christenen bewoont. D'Armeniers doen kerkendienst in d'Armenische, en de Nestoriers in de Chaldeeusche tale.

Karaser.

Negen uren reizens van *Koufsasar* leit eene plaetse *Karaser* geheten, de welke eertijts, naer uitwijzing der overgebleve puinhopen, eene groote stad was. Men ziet'er noch zeven of acht half ter neêr gestorte kerken, met heele kloktoorens, op een zeer verren afftant van elkanderen, tot geen klein bewijs van d'acloude groote der stad. Ten Noorde van d'eene dezer kerken is een zeer fraeie galderye: aen wiens einde een kleine deure is: waer door men by eene trap van ontrent hondert treden afklimt: ieder trede van hondert duimen hoogh.

Onder deze kerke is een ander en grooter gewelf, dat op vele pylaeren rust. Dit gebouw is der mate kunstigh gebouwt, dat het meerder licht scheidt, als het bovenste: maer vele vensters zijn door langheit van tijt met aerde toegestopt.

De groote altaer is in de rotse. Op de rechte zijde ziet men eene kamer, de welke het licht door vele kleine vensters, in de rotse gemaakt, ontfangt.

Om hoogh, boven de deure der kerke, ziet men een grooten gehouwen steen, daer vele letteren op uitgehouwen zijn; hoewel onleesbaer.

Ten Noorde van de zelve kerke zijn twee groote waterbakken onder d'aerde, ieder ontrent van vier hondert en vijftigh treden lang, met twee groote bogen overflagen, die op vele pylers rusten. Allen jaers worden deze waterbakken met het water, dat uit het na-

by-gelegen geberghte komt, en eene kleinen vliet maekt, opgevult.

Een kleine vierendeel mijls van deze kerke klimt men by acht of negen trappen tusschen de rotfen af: alwaer ter wederzijde kleine kamers in de rotse uitgehouwen zijn. Boven ieder deure is een kruis: en in ieder kamer een blat of bank, met eene kleine en weinigh uitgeholde plaetse van een mans lengte, en op het einde een weinigh verheven, in vorm van een hooftepeuluwe of bedt. Al het welk in de rotse uitgehouwen is:

Op den bodem dezer steenrotfen vindt men eene groote zale: rontom de welke een zitbank uitgehouwen is.

De zoldering of verdieping is effen en gelijk, en niet booghs-gewijze overwelft. In het midden is een gat, dat tot boven aen den bergh strekt, en gemaakt schijnt te zijn, om een koele lucht daer door te scheppen: want het licht van den dagh schijnt'er niet door.

Boven de deure van de laetste spelonke ziet men de gestalte van een vuur in de rotse gehouwen, met d'afbeelding van vele personen in het midden der vlammen.

Boven op het hooghste van deze bergen is een slecht vlek: alwaer de reizier lijftoght bekomen kan. In deze spelonken houden zich by wijle eenige roovers.

Wanneer de Turksche keizer *Amurat* des jaers zestien hondert en acht en dertigh de stad *Bagdad* ging belegeren, trok hy door deze plaetse, eensdeels om deze puinhopen te zien; en ten andere, om zekere vesting te sloopen, de welke twee kleine mijlen van *Karaser* lagh, en tot een vertrek en schuilplaetse der struikrovers des lants diende. Hy deed in den zelve tijt den wegh vier dagh-reizen verre schoon maken en opruimen: want die was zeer ongemakkelijk: ter oorzake van een yzelijke groote meenighte van steenen, die hy deed opnemen, en van plaetse tot plaetse aen hoopen leggen: het welk tot wegwijzing van den grooten wegh diende. Hy deed ook eene brugh over den vliet slaen. Wijders, deze doortoght van den Grooten-heer in die gewesten heeft federt groote voordeelighheit aen de reiziers beschaert.

Tekrit, of Tikrit.

T*Ekrit*, of *Tikrit*, of *Takrit*, is eene stad in *Mesopotamie*, gelegen aen de Westzijde van den stroom de *Tigris*, en twee mijlen van den vliet *Basilinsa*, en na-by den vliet *Tirtâr*, en beslaet het Noorder gedeelte van *Arak*, tegen over de stad *Hit*, de welke aen de Oostzijde van den *Tigris* leit.

Daer is een kasteel, dat half verwoest is; hoewel het noch eenige fraeie kamers heeft.

De *Tigris* verstrekt aen deze stad ten Noorde en Ooste eene gracht. Een van deze grachten is zeer diep, en ten Weste en Zuide met gehouwen steen opgehacht.

Deze plaetse was eertijts, zoo d'Arabieren verhalen, de sterkste van *Mesopotamie*; hoewel zy door twee na-bygelege verheven plaetsen kon beschooten worden. Zy wort nu by Mahometa-

nen en Kristenen bewoont. De Kristenen hebben een kleine vierendeel mijls van de stad hun verblijf.

Men ziet'er ook de puinhoopen van eene kerke, en een gedeelte van eenen kloktooren, die den aelouden pracht en heerlijkheit des gebouws te kennen geven.

Na-by *Takrit* schiet uit den *Tigris* een vliet *Dogaiil*, dat is gezeit, *de kleine Tigris*, die des zelfs gebiedt doorsnijt, en tot aen het gebiedt der stad *Sorramain* schiet, en dat besproeit, tot na-by den oort van *Bagdad*.

Van *Takrit* reist men te lande na de stad *Rakka*, door 't lantschap van *Diâr-Rabea*, eene streke van negen dagh-reizen of pleister-plaetsen. Maer langs den *Tigris* zakt men van *Takrit* na *Mausil* af, in den tijt van twee dagen.

Lantschap en stad *Karkisia*, of *Karkesia*, of *Karkisiya*, en anders *Circesium*.

K*Arkisia*, of *Karkesia*, of *Karkisiya*, is de naem van een lantstreke of lantschap, tusschen *Hira*, een aeloude stad van *Affyrie*, en tusschen *Syrie*, in het lantschap van *Diâr-Rabea* gelegen; hoewel het eigenlijk, volgens eenparigh gevoelen van meest alle d'Arabische lantbeschrijvers, tot het lantschap van *Diâr-Modzâr* behoort.

In deze lantstreke lagh ook een stad van een zelve name, de welke doorgaens by d'Arabische schrijvers gedaght wort.

Kirkisia leit aen den vliet *Chaboras* of *Aboras*, na-by de stad *Rohba* of *Rahba*, of *Rahabath Malik Ben Tawâk*, * zes of † drie mijlen Zuidwaerts van daer: want by de stad *Karkisia* stort de vliet *Abora*, of *Aborra*, in den *Eufrates*: dies deze stad tusschen beide vlieten, als op een driehoek, gelegen is.

Abulfeda stelt de stad *Karkisia* na-by de stad *Rakka*, of *Arraka*: maer *Nasir Eddin* plaetst die ruim eene graet van daer, na 't Ooste, en ruim een graet na 't Zuide, op de Noorder brete van zeven en dertigh graden en twintigh minuten.

De stad *Karkisia*, volgens schrijven

van *Abulfaraj*, wiert ten tijde van *Ptolemeus Euergetes*, koning van *Egypten*, gesticht, en was een treffelijk en beroemde stad ontrent het jaer negen hondert en duizent, zoo d'Arabische schrijvers van dien tijt getuigen.

Eenigen houden de stad *Karchemis* (de welke 2 Chr. 35: 20. aen den *Eufrates* gestelt, en by Es. 10: 9. gedaght wort) en *Karkisia* voor een en de zelve stad.

Deze stad, de welke by d'Arabieren en Syriers *Karkisia* genoemd wort, schijnt een en de zelve te zijn, die by de Grieken en Romeinen *Circusium* en *Circesium*, of *Castrum*, dat is, *kasteel*, *Circesium* geheten wort: als uit d'overeen-koming van namen, en duidelikh uit het schrijven van *Ammianus* blijkt, die *Circusium* een zeer veilige en welgemaekte vesting noemt, welker wallen de vliet *Abora* en *Eufrates* omringen, en als tot een eilant-streke maken. Aldus wort *Circusium* ook by *Prokopius* op de by-een-komste of zamen-vloeing der twee stroomen, d'*Eufrates* en *Abora*, gestelt, die *Circesium* eene vaste stad der Romeinen noemt.

De naem *Karkisia* schijnt uit het Arabisch

* Jakur.
† Abulfed.

rabifch woort *Kirkifia*, of *Kirkis*, gemeent te zijn: dat by d'Arabieren een *uitlating der peerden tot den ren* betekent: te weten, een renperk of renbaen.

Anderen brengen den oorsprong des naems op *Karkifium*, zoon van *Thamhuretz*, koning van *Persie*.

Keizer *Diokletiaen*, die op het jaer twee hondert en negentigh begon te heerschen, heeft de stad of vesting *Circesum*, die te voore klein en veracht was, met hooge toorens doen omringen, om het invallen en de stroperyen der Perfen in *Syrie* te beletten.

Am-
mian-
lib. 25.

Rahabath-Melik.

Drie of zes mijlen ten Zuide, beneden de stad *Kirkifia*, en den mont van den vliet *Chabor*, of *Alchabor*, en ten Noorde boven de stad *Dalia* en *Aana*, leit aen de Weste oever van den *Eufrates* eene stad, by de Arabieren

*Anders Recho-both, of Rahba, of Rahaba, of Raha-bah.

* *Rahabath-Melik* genoemd, dat is, *Rahabath des konings*: de welke by eenigen onder *Syrie* gerekent wort. *Elmacin* schijnt ook *Rahaba* dicht by *Karkifia* te stellen.

By *Moses*, Gen. 36:37. wort eene stad, met een zelve name van *Rehoboth*, of *Rahabath*, gedaght, en aen de riviere, versta den *Eufrates*, gestelt: want door het woort *riviere*, of *vliet*, wort, uitstekenheitshalve, op verscheide plaetsen in de Schrift d'*Eufrates* verstaen.

Een der vorsten van *Edom*, met name *Saul*, was *Melik* of koning van *Reheboth*, of *Rahabath*: naer luit van *Moses* woorden. Hierom willen eeni-

gen, dat deze stad, na dien *Melik*, of koning *Saul*, noch heden by d'Arabieren *Rahabath Melik* zou genoemd worden. Maer met meerder waerschijnlijkheit zou men mogen zeggen, dat *Melik* d'eigen naem van den stichter of heropbouwer der stad zy, en diē, tot onderscheidt van andere steden, de welke ook den voornaem van *Rahabath* voeren, daer by gevoeght wort: want *Rahabath* is een Arabifch woort, en betekent in 't algemeen een *lagen* en *waterrijken oort tusschen bergen*. Te weten, *Melik*, of *Malek*, was een zoon van *Tawak*, en een der veltoversten van den Arabifchen *Chalif* of keizer *Raxid*, die voor den stichter of heropbouwer der stad gehouden wort.

Een ander *Rehoboth*, of *Rahabath*, wort by *Moses*, Gen. 10:11. gedaght, doch lagh omtrent *Ninive*, en had tot stichter *Nimrod*.

De stad Senjâr.

DE stad *Senjâr*, of *Singiâr*, en *Sinzjâr*, wort alzo doorgaens by d'Arabifche schrijvers genoemd, en is gelegen op de Noorder brete van zes en dertigh graden en vier minuten, in het midden van eene woestijne des lantschaps van *Diar-Rabea*, aen de voet van eenen bergh, dric dagh-reizen van de stad *Mausil*, ten Zuide van de stad *Nisibis*, en aen de Westzijde der stad *Balad*.

Na-by *Singiâr* vloeit de vliet *Alhawah*, een der vlieten des lantschaps van *Diar-Rabea*.

Singiar schijnt een en de zelve stad te zijn, de welke by *Ptolemeus Singaras*, en by anderen *Singara* en *Singra* genoemd wort.

Eenigen houden *Singaras* voor eene stad van *Arabie*, en stellen die na-by de stad *Edeffa*.

De stad *Singara* was, ten tijde der

Kristenen, tot een bisdom opgerecht, en front onder het aertbisdom van *Amid*.

Des jaers elf hondert twee en twintigh gaf *Sultan Mahomed* de stad *Senjâr*, als ook *Mausil* en *Algizira* aen den vorst *Kosaimoddaula Oksenkar Borsaki*, die des jaers 1126 in den tempel te *Mausil*, door de *Bateniers*, of moordenaers, gedoot wiert. Nannaels is *Senjâr* by-na altijd onder het gebiet der heeren van *Mausil* gebleven.

Daer is ook een woestijne *Singiâr* geheten. Door de woestijne van *Singiâr* vloeit een vliet, *Tirtâr* geheten, die uit den vliet *Hirmas* zijnen oorsprong neemt, en by de stad *Tikrit* in den *Tigris* stort.

Een bergh van een zelve name, *Singaras*, is ook in *Mesopotamie*, die heden *Sima*, en by anderen *Atalib* genoemd wort.

Ptolem.

De stad Merdin.

Merdin, of Maredin, of Maradin, is een kleine stad, gelegen op de Noorder brete van zeven en dertigh graden en vijftien minuten, twee kleine mijlen van *Kousafar*, op eenen hoogen bergh, en omringt met fracie muuren van een mijle in den omtrek.

Aen de Noortzijde staet op een noch hooger oort een kasteel van een viendeel mijl in den omtrek, dat over de gansche stad gebiedt.

Maredin wort ook veeltijts by de oude Arabische schrijvers, op Arabisch, met den naem van *Kalath*, dat is, *kasteel*, genoemd.

Daer is een *Bassa*, die over de stad en omleggende lantstrecke, van wegen den Grooten-heer, gebiedt, en twee hondert *Spahis*, en vier hondert *Janissars* onder zich heeft.

Ontrent des jaers zes hondert en dertigh veroverde *Lyas*, zoon van *Gumm*, door bevel van *Chalif Omar*, de stad *Merdin*, (als ook *Rabba*, *Nisibis*, en *Turabdin* &c.) en verviel aldus in handen der Arabische Mahometanen

Ontrent des jaers acht hondert acht

en tnegentigh stont het kasteel *Maredin* onder het gebiedt van zekeren *Hamdan*, zoon van *Harit Adaweer Talab*. Deez *Hamdan* was een *Emir* of vorst onder de vorsten der Arabieren, in *Diâr-Rabea*, en in de gebuur-plaetsen. Hy had drie zoonen, *Husein*, *Abdalla Abulhigia*, en *David*. *Husein* had zich in dienst van *Chalif Ahmed Mutadid Billa* begeven, die hem tot veltoverste van eenige zijner troepen gemaakt had.

Wanneer namaels de *Chalif* eene haet op *Hamdan* kreegh, en zijn hert van hem vervreemde, trok hy met krijgsvolk uit de stad *Bagdad*, door de stad *Mausil*, na het kasteel *Maredin* toe. *Hamdan*, vernemende het voornemen van *Mutadid* tegen hem, had zijnen zoon te *Maredin* gelaten, en was na een plaetse, *Huseinia* geheten, gevlucht: het welk een groot en sterk kasteel was: daer op een man, met name *Zjadad*, gebood, met tien duizent krijgsknechten.

Na *Chalif Mutadid* zijn leger voor *Maredin* neêrgeslagen, en het eenen dagh belegert gehouden had, trad hy

voor

voor de poorten des kasteels, en riep: *O zoonen van Hamdan*. Deez antwoordde hem daer op. Toen zeide de *Chalif*: *Opent de poorte*.

Wanneer hy de poorte geopent had, ging *Mutadid* in de zelve zitten, en beval al het huistaet en rijkdommen, die op het kasteel waeren, te vervoeren, en daer na het kasteel te sloopen. Daer na zond hy eenigen, om *Hamdan* uit *Huseinia* te halen, die dat kasteel ook sloopten, en *Hamdan* gevangen by *Mutadid* braghten.

Ontrent in den jare elf hondert drie en tachtigh stont het kasteel *Maredin* onder het gebiedt van *Kotboddin*, zoon van *Ilgazi*: die des jaers twalef hondert en vier en tachtigh overleed: na wien zijn zoon *Hofamoddin Yuluk Arslan*, die een kint was, in de heerschappye volghde.

Op den zelve jare wiert *Maredin* door zekeren slaef *Loulu* in bezit genomen: doch het bleef evenwel onder het gebiedt van *Hofamoddin Yuluk Arslan*.

Des jaers elf hondert zeven en negentigh wiert het kasteel *Maredin* door *Melik Adel Abu Bekr* belegert, die over de lantschappen van *Mesopotamie* gebod. Deez *Adel* was een broeder van *Saladin*, die heer van *Syrie* en *Egypte* was. Eenigen der inwoonders gaven de voorsteden met list over: welker inwoonders door het krijsheir schandelijk geplondert wierden.

Adel, na het veroveren der voorsteden, kreegh gelegentheit, om 't kasteel te belegeren. Hy belerte lijftoght daer binnen te brengen, en hield het kasteel zoo lang belegert, tot dar hy op het jaer elf hondert negen en negentigh van het beleghe opbrak.

Des jaers twalef hondert en twee zond *Melik Adel* zijnen zoon, *Afchraf Musa*, met een krijsheir na *Maredin*, die het belegerde, en over des zelfs lantschreke oversten stelde. Maer wanneer *Afchraf* aldaer een wijle vertoef had, en zijnen aenflagh niet kon uitwerken, bood zich *Dhaher*, zoon van *Saladin*, en heer van *Aleppo*, tot middelaer uit, om de vrede onder hen te bewerken:

waer over *Dhaker* aen zijnen oom *Adel* zond, die daer in bewillighde; hoewel met dien bedinge, dat *Hofamoddin Yuluk Arslan*, heer van *Maredin*, hondert en vijftigh duizent dukaten aen *Adel* zou zenden. Daer en boven zou het gelt met zijnen naem gemunt worden: en *Hofamoddins* krijsheir t'allen tijde bereit zijn, om hem te dienen, wanneer de noot des vereischte.

Wanneer de Mogollers of Tartaren, onder hunnen overte of keizer *Hulaku Chan*, *Bagdad* veroverd hadden, en in *Algizira* of *Mesopotamie* gevallen waeren, zond *Hulaku*, om den heer van *Maredin* te halen: doch die sloegh zijn bevel af, en wilde niet tot hem komen; maer hy zond zijnen zoon *Modhafferoddin*; dewijl deez in het gezelschap van *Hulaku* was, t'effens met *Melik Saleh*, zoon van *Badroddin Loulu*, heer van *Mausil*, wanneer *Hulaku* zich in *Syrie* bevond. Tot wien *Hulaku* zeide: *Keere na uwen vader toe, en belaste hem by ons te komen, en zich niet weerspannigh tegen ons te toonen. By aldien hy nu ongehoorzaem is, dat zal hem zuur opbreken*. Wanneer dan de zoon *Modhafferoddin* by den vader gekomen was, en de woorden van *Hulaku Chan* hem aengedient had, zoo docht het den vader niet genoeg te zijn, dat hy na zijnen zoons raet niet luisterde; maer hy deed hem ook knevelen en in de gevangenis smijten. Als dit ter ooren van de Mogollers quam, begonnen zy *Maredin* met een beleghe te omringen: het welk zy in twee, ja in drie jaren tijts niet zouden veroverd hebben, ter oorzake van zijne sterke gelegentheit op eenen bergh, 't en waere de heer van *Maredin* zelf, en het grootste gedeelte der inwoonders aen eene vergiftige pest gestorven waeren. Toen trad de zoon *Modhafferoddin* voor den dagh, en gaf het kasteel met de schatten en rijkdommen over. Wanneer *Hulaku Chan* verstaen had, wat *Modhafferoddin* van zijnen vader geleden had, bewees hy hem daer over groote eere, en maekte hem, in 's vaders plaetse, heer of koning van *Maredin*.

Affanchif.

Davittii.

A En d'andere zijde van *Merdin*, en vier dagh-reizens van daer, na de zijde van *Tauris*, wort, tusschen een grooten bergh en den vliet *Set*, eene stad *Affanchif* geplactst, de welke by eenigen voor de hoofstad des lantschaps van *Diarbekir* gehouden wort. Zy is eene mijle in den omtrek groot, heeft

vier groote voorsteden, en ontallijk veele inwoonders. *Anania* stelt deze stad op den oever van den *Tigris*.

In *Diarbekir* wort noch gestelt de stad of het kasteel van *Dedur*, dat over vele vlekkengebiedt: als ook de steden en kasteelen van *Arcem*, *Aixu*, *Sanfon*, *Kafondur*, *Kartibiert* en *Sert*.

Simxâth, Ximxât.

Alfragan-Abulf.

S *Imxât*, of liever *Ximxât*, gelijk het by-na doorgaens by d'Arabieren geschreven wort, is eene stad der grenskrijgsvestingen van *Algizira* of *Mesopotamie*, en behoort onder het lantschap van *Dijâr Modzâr*: hoewel eenigen het onder *Armenie* rekenen.

Zy is gelegen tusschen de stad *Amid* en *Zyâd*, dat een kasteel des lantschaps *Dijâr Bekr* is, * drie daghreizens van *Amid*, twee Oostwaerts van de stad *Malathia*, of *Militene*, met den † stroom d'*Eufrates* tusschen beide, en aen eenen vliet, die by *Abulfeda*, na deze stad, op Arabisch *Nabar Ximxât*, dat is, vliet van *Ximxât*, genoemd wort, en daer na, vloeiende voor-by het kasteel *Zyâd*, boven de stad *Malathia* in den *Eufrates* valt. Men zou veilicht deze stad *Ximxât*, en de gene, de welke by *Ptolemeus Semisos* genoemd wort, voor een en de zelve mogen houden: gelijk ook de vliet *Ximxât*, en die by *Ptolemeus Melas* genoemd wort, mislichien een en de zelve vliet is.

* Abulfed.

† Jakut.

Zoo eenigen, hoewel beuzelzinnigh, willen, zou de stad *Ximxât* alzoo na *Ximxât*, zoon van *Jesen*, *Sems* zoon, en *Noachs* neve, genoemd zijn.

Ten tijde van *Abraham Jakut* was deze stad, volgens zijn schrijven, al verwoest, en met weinigh inwoonders bevolkt: hoewel zy ontrent het jaer negen hondert en duizent gebloeit had: naedien zeker Arabische schrijver, *Abulhasen Alis*, die ontrent des jaers negen hondert en vijftigh leefde, en geboortigh van *Ximxât* was, haer met het gerucht van zijne geleertheit en schriften verçiert heeft.

De lantstreke rontom de stad wort ook *Ximxât* genoemd.

Het voornoemde kasteel *Zyâd* wort anders op Arabisch *Chartobirt*, of *Chartabert*, en heden *Charpurt*, en by *Cedrenus Charpote*, en by *Kuropolates Carpote* genoemd. Het was gelegen op een hoogen oort; doch is over lang al verwoest.

Jakut in Juchaf.

Kasteel Zyâd.

De stad Rasolain, of Rasain, en anders Rasalain.

DE stad *Rasalain*, of *Raso'-lain*, en anders (zonder het Arabisch woortledeken *Al*) *Rasain*, of *Rasein*, wort by d'Arabische lantbeschrijvers onder de steden van *Algizira* of *Mesopotamie* gerekent, en in 't lantschap van * *Diâr Rabia*, en te gelijk in † d'eerste lantstreke van *Diâr Modzâr* gestelt: hoewel andere haer onder het lantschap van *Diar Bekr*, en eenige onder het byzonder lantschap van *Algizira* brengen. Waer uit te besluiten is, dat deze plaetse niet verre van de grenscheidingen der vier gemelde lantschappen gelegen is.

* Elmacin lib. 3. cap. 4. † Jakut Abulied. Ibn Atzir.

De stad *Rasalain* leit op eene vlakke, op de Noorder brete van zes en dertigh graden en vijftigh minuten, tusschen den *Eufrates* en *Tigris*, midden in het lant, vijftien mijlen van de stad *Harrân* en *Nisibis*, en ontrent tien mijlen van de vermaerde stad *Duneisir*.

Eenigen houden *Rasain* voor d'acloude stad *Risina* van *Ptolemeus*, of *Resina* van *Stephanus*: want d'Arabische naem *Rasein*, en Grieksche *Resina*, of *Risina*, komt eenighzins met elkanderen over-een, en schijnen alleenlijk in de verscheide wijze van uitsprake te verschillen. Ook is de lengte en Noorder

der brete, op de welke de Grieken *Resina*, en d'Arabieren *Rasain* stellen, niet zeer ongelijk. Zelfs de woorden van *Stephanus* schijnen dit zelfte te kennen te geven, wanneer hy schrijft, dat *Resina* eene stad ontrent den vliet *Aborra* zy: welke vliet *Aborra* by *Ptolemeus Chaboras*, en by d'Arabieren *Chabur* of *Alchabur*: en 2 Reg. 17:6, en by den profect *Ezechiël*, cap. 1: vers 3. *Chebar* genoemd wort.

Deze vliet ontfaet, volgens eenparigh gevoelen van alle Arabische, Perzische en Syrische lantbeschrijvers, by *Rasain*, uit de t'zamenkomste van zeer vele bronnen. Waerom ook de stad met dien naem schijnt genoemd te zijn: want *Rasain* is zoo veel gezeit, als *hoofd des brons* of *vliets*: 't zy de naem *Resina* der Grieken door d'Arabieren aldus op de zake zelve gepast, of, ten tegendeele, het Arabisch of Syrisch woort *Rasain* door de Grieken, na hunne wijze, zachter gesmeet is.

Eenigen begrooten het getal en meenichte dezer bronnen op drie hondert, die alle met yzere roosters bedekt zijn, om niet daer in te vallen.

Vier dezer bronnen zijn onder d'andere d'uitstekenste, en met byzondere namen onderscheiden: namelijk, *Ain* (of bron) *Sarrâr*: *Ain* (of bron) *Alâs*: *Ain* (of bron) *Alhaszjamih* of *Haximeer*: *Ain* (of bron) *Zahir*. *Zahir* is zoo veel gezeit, als *bloeiend*: die de voornaemste bron schijnt te zijn: gelijk hierom de stad *Rasain* ook *Ain Ward*, dat is, *bron der roze*, geheten is: met welken naem zy, zoo *Abulfeda* en andere getuigen, gewoonlijk plagh genoemd te worden.

Het water van dezen eersten bron wort gezeit zoo klaer te zijn, dat men al, wat op den gront leit, die zeer diep is, zeer bescheidelijk en duidelijk, als na-by-gelegen, kan zien.

Wanneer t'eener tijde d'Arabische

Chalif of keizer *Mutawakkil* zich aen dien oort, vermaekshalve, onthield, deed hy tien duizent *Dirkems* of penningen in den zelve bron werpen, die alle tot een toe, door d'inwoonders der stad weêr opgedooken wierden.

D'Arabische lantbeschrijvers gedenken geene wallen, poorten, straten, kerken, kasteelen, of andere stads gebouwen van *Rasain*: maer melden alleenlijk, dat door des zelfs bronnen de tuinen bevochtight, en door hunne stroomen de moolens omgedraeit worden. Dies door dit zelve *Rasain* slechts een groot dorp of vlek schijnt te moeten verstaen worden, dat afgezonderde woonplaetsen heeft: des onaengezien wort *Rasain* doorgaens met den naem van stad by de gemelde schrijvers beschonken. Ja de Arabische schrijver *Aledris* noemt *Rasain* eene groote stad, en stelt in de zelve de gemelde drie hondert bronnen.

De Perzianen hadden onder de regering van keizer *Tiberius Rasain* belegerd: doch *Tiberius* zond tegen hen den veltheer *Mauritius*, die hen tegen trok en opfloegh: waer uit eensdeels blijkt, dat *Rasain* toen al eene vesting of wallen had: en ten andere is daer uit haere aelourtheit te bespeuren.

Ook leit men, dat *Rasain* meenighmael, door d'Arabieren, neffens andere steden, ingenomen zy: want op het jaer negen hondert en acht en vijftigh nam *Muazzudaulas*, heer van *Perzie*, *Rasain* en meer andere steden van *Diar-Rebia* in, als *Chabur*, *Nasibis*, &c.

Wijders, het gebiedt van *Rasain*, 't zy men het voor een vlek, dorp of stad wil nemen, strekte zich eertijts zeer verre uit: als hier uit te bespeuren is; dewijl des zelfs inwoonders aen den oever van den vliet *Chabur* vele steden bezaten: als onder andere *Aaran*, vier daghreizens van *Kerkisfa*, *Talban*, *Hassania*, *Belian* en *Obaïda*.

Kasteel Bir, of Bira, of Berygeon.

B*Ir*, of *Albir*, of *Berygeon*, gelijk 's lants inwoonders zeggen, is eene zeer groote stad, ten aenzien van dien oort: hoewel slecht gebouwt. Zy is gelegen in het hangen van eenen bergh, op den Ooster oever van den *Eufrates*. een daghreize Noortwaerts van de stad

Harrân. Op de hoogste plaetse der stad is een kasteel gebouwt, of verblijfplaetse des stedehouders van den Grooten-heer, die een *Aga* is, en by eenigen een *Bassa* wort genoemd, en aldaer ontrent twee hondert *Janissars* en vier hondert *Spahis* hout.

Tavern.
Voyage
de Perse.

Beneden, langs den *Eufrates*, staet een aeloud kasteel, dat in lengte de halve stad uitmaekt; maer het is smal, en zonder verwering: behalve eenen tooren, die den stroom *Eufrates* bestrijken kan. Daer leggen acht of negen slechte slang-stukken op.

Te *Bir* is op den *Eufrates* een overvaert uit *Mesopotamie* in *Syrie*: en van daer herwaeris.

In *Bir* is overvloet van allerlei levens-behoefte te bekomen: als treffelijk broot, wijn, schoone vruchten, en meenichte van het beste slagh van vischen, die in den *Eufrates* gevangen worden.

Elmac.

Op 't jaer zes hondert vier en veertigh wiert *Bir* door de Mahometanen, onder beleit van *Mugiras*, zoon van *Sjuaba*, veroverd: dat te dier tijde de Kristenen onder keizer *Konstans* bezaten.

Ontrent des jaers elf hondert en veertigh bezaten de Franken de stad of het kasteel *Bir*: het welk twee jaren daer na *Omadoddin Zengi*, heer van *Mausil*, zeer nau belegert hield; doch hy brak vruchteloos van het beleggh op: wanneer hem de doot van *Nasiroddin*, die afgezonden in de stad *Mausil* was, ter ooren quam. Maer de Franken gaven daer na de stad aen *Noimoddin*, heer van *Maredin*, over: waer door zy in het bezit der Mahometanen quam.

Vlek Charmely.

Elf uren of een daghreize van de stad *Bir* of d'*Eufrates*, leit een schoon vlek, *Charmely* geheten, dat een zeer fraeie *Karavansera* en baden heeft.

Twee musketscheut van *Charmely* leit een bergh alleen van d'andere als afgesneden, en rontom met vlakten omringt.

Kasteel.

Boven op dezen bergh leit een fort of vesting, onder bewaring van twee hondert Turksche krijgsknechten, *Spahis* geheren, om d'Arabieren van *Woest Arabie*, die by wijle over den *Eufrates* trekken, en aen die zijde komen rooven en stroopen, in toom te houden en te bedwingen.

Wanneer des jaers zestien hondert een en dertigh de groote Turksche *Visier* te ruggh van het beleggh van de stad *Bagdad* quam, de welke hy niet had kunnen veroveren; hoewel met verlies van het grootste gedeelte des krijgshers, zoo vreesde hy voor onthoofte

worden, indien hy weêr na *Konstantinopolen* keerde. Het groot gezagh en geloof, dat hy onder zijne krijgsknechten had, deed hem aenmoedigen en besluiten, zich op dien bergh te versterken, en eene vesting te stichten, om zich aldaer voor zijn beduchten ramp en ongeval t'onthouden, en op hope van zich meester van *Mesopotamie* te maken, en den Grooten-heer vele mocite te brouwen. Wanneer het werk by-na tot de hooghte van bescherming opgehaelt, en de geheele bergh, als ook de *Karavanseras*, met eenen muur van ontrent twintigh voet dik, en drie voet hoogh, opgehaelt was, wiert de *Visier* door zijn eigen volk, daer hy het meest op betrouwde, gevat en geworcht.

Te *Charmely* is voor de reizigers versche water, en allerlei verversching, te bekomen: waerom de genen, die van *Tauris*, *Moussul*, of *Bagdad*, na *Aleppo*, of na *Syrie*, willen reizen, nootwendigh *Charmely* moeten aendoen, indien zy niet door de woestijnen van *Woest Arabie* willen reizen.

Tusschen *Bir* en *Diarbekir* leggen deze plaetsen: Na *Bir* volghet *Kecheme*: na *Kecheme* *Milesara*. Niet verre van *Milesara* vloeit een vliet, *Arzlan-Chaye* geheten, dat *vliet des leeuws* gezeit is, die alzo van wegen zijne groote snelheit genoemt wott, en in den *Eufrates* zijn water stort.

Tavern. Voyage de Perse. Kecheme. Milesara. Arzlan-Chaye.

Voor-by den vliet *Arzlan-Chaye* leit een stad *Seuerak*, die door een kleinen vliet bevochticht wort, die ook zijn water in den *Eufrates* stort. Zy wort ten Noorde, Weste en Zuide, met een groot vlak velt omringt: maer een kleine mijle ten Ooste van de stad is dit vlak velt niet dan een zeer herde rotse, de welke tot ontrent drie mijlen verre strekt. De wegh, daer de peerden, mullen en kemels loopen, is in de rotse gehouwen, als een kanael of goot, van twee voeten diep en breed. Op deze plaetse wort, voor ieder vracht of last van een peert, een halve *Piafter* betaelt.

Seuerak.

Na *Seuerak* leit eene plaetse zonder huizen, *Bogazi* genoemt, by de welke twee waterputten zijn. Na *Bogazi* volghet *Deguirman-Bogazi*: en daer na *Mirzapata*, dat niet als een *Karavansera* of gemeene lants herbergh is. Na *Mirzapata* volghet *Diarbekir*, dat de Turken *Kara-Emu* of *Emit* noemen.

Bogazi.

Deguirman-Bogazi. Mirzapata. Diarbekir.

Rakka,

Rakka, of Arrakka, of Alrakka.

Rakka, en anders Arrakka, of Alrakka, met het voorstellen van het Arabisch woortledeken *Al*, is eene stad, aen den Ooster oever van den *Eufrates*, en in het lantschap van *Diar-Modzar* gelegen: wiens hoofdstad zy eertijts onder d' Arabieren was: gelijk *Nisibis* die van *Diar-Rabea*, *Miafarekin* van *Diar-Bekr*, &c. wanneer deze steden bloeiden.

Eigentlijk wort dit *Rakka* by d' Arabieren, op Arabisch, *Rakka Beitha*, dat is, wit of deurluchtigh *Rakka* genoemd, tot onderscheidt van een ander *Rakka Sawda*, of zwart *Rakka*: het welk een groot vlek is, met vele tuinen, een mijle van daer gelegen, met den vliet *Baleech* tusschen beide, die zijnen hoofbron in de lantscreke *Harrân* heeft, en vergroot met het water van den vliet *Giulab*, in den *Eufrates* stort.

Rakka wiert anders, op Grieksch, *Balanikos*, ^a of *Kalonikos*, of liever te recht ^b *Kallinikos*, of ^c *Kallionikos*, en anders *Leontopolis*, genoemd, en was eene stad des lantschaps van *Osroene*.

^a Abulf.
^b Histor.
Byzant.
l. 5. c. 7.
^c Noit.
Antiq.

D' Arabische schrijvers, *Nasir Eddin* en *Ulug Beig*, stellen deze stad op de Noorder brete van zeven en dertigh graden: *Xathir* eene minuut, en *Ibn Junis* drie minuten hooger.

Haron Raxid, de zes en twintighste Arabische *Chalif* of keizer, die op het jaer zeven hondert zes en tachtigh begon te heerschen, heeft in deze stad een heerlijk kasteel doen bouwen, dat hy op Arabisch den naam van *Kasar Salem* gaf, dat is, *paleis van vrede*: op het welk hy met wonder groot vermaak zijn verblijf nam, en zich verlustighde: doch de zoon, *Almamun*, 's vaders navolger, had een weêrzin en afkeer van daer op te verblijven: uit oorzaak hem voorzeidt was, dat hy in *Arraka* zou sterven: gelijk ook gebeurde: hoewel in een ander *Arraka*, in *Cilicie* gelegen.

Rakka is een aeloude stad, en wiert, zoo *Abulfaraj* getuight, ten tijde van *Ptolemeus Energetes*, koning van *Egypten*, gesticht.

Ontrent des jaers acht hondert negen en dertigh stont *Rakka* onder het gebiedt van *Chalif Almotawed*.

Des jaers elf hondert vijf en tnegent-

tigh stont *Rakka*, beneffens vele andere steden van dien oort, onder *Ommadoddin Zengi*: en verviel, na zij overlijden, aen zijnen zoon *Kotboddin Mahmud*.

By of ontrent *Rakka* gedenken d' Arabische lant en historischrijvers drie andere plaetsen: als *Rafika*, *Rusafa*, twee steden, en *Siffin*, een velt of beemt.

Rafika is zoo veel als *gezellin* of *navolghster van Arraka* gezeit, de welke eenige eene voorstad van *Arraka* noemen, en wort gezeit door *Chalif Almanzor*, na de gestalte van *Bagdad*, op den zelven oever van den *Eufrates*, nauiliks een klein vierendeel mijls van *Rakka*, gesticht te zijn: zulks her een en de zelve stad schein te zijn: hoewel ieder met een byzondere muur afgescheiden.

Wijders, na het verwoesten der stad *Rakka*, ten tijde van *Jakut*, heeft *Rakka* in *Rafika*, als een tweede *Rakka*, den naam behouden: welk daer na *Rakka* begon genoemd te worden.

Rusafa, dat een steenen vloer betekent, ^{Rusafa.} is een stad op den Wester oever van den *Eufrates* gelegen, en door *Haxiâm Ibn Abdolmalik* gesticht, of, volgens anderen, herbouwt, op het einde van een woestijne, om, ten tijde van een woedende pest in *Syrie*, een vertrekplaetsen in een ope en vrye lucht te hebben: welke stad hem ook namaels tot een vermaak en lustplaetsen des Zomers diende. Na den zelven wiert zy ook *Rusafa van Haxiâm* genoemd, tot onderscheidt van een ander *Rusafa van Basra*.

Siffin is een plaetsen, gelegen op eene vlakte, wijd en zijd, langs den Wester oever van den *Eufrates*, tegen over *Rakka*: alwaer een gedenkwaerdigh gevecht tusschen *Alis*, schoonzoon van *Mahomet*, en tusschen *Muavia*, tot verscheide reizen geschiede, met sneuvelen ter wederzijde van zeventigh duizent zielen.

Op den tegen-over-gelegen oever van den *Eufrates* lagh ook eene andere stad, *Rakka Wasith*, dat is, *Midden Rakka*, geheten: te weten, op den wegh, die na *Rusafa* loopt, en had twee kasteelen, door *Haxiâm Ibn Abdolmelik* gesticht.

De stad *Amida*, of *Amid*, en anders *Kara Emid*, en *Diarbekir*.

DE stad *Amida* is alzo, sedert vele eeuwen, by *Ammianus Marcellinus*, *Prokopius*, en by andere ouder Griekse en Latijnsche schrijvers geheeten; maer wort by d'Arabische schrijvers † *Amid* of *Amed*, en is namaels by de Turken, gelijk ook noch heden, van wege haere zwarte muuren, op Turksch, *Kara Emid*, dat is, *zwart Emid*, genoemd: hoewel anders ook doorgaens, met den naem van het gansch lantschap, *Diarbekir*, of *Diarbekr*: want alle de meeste Arabische lantbeschrijvers stellen de stad *Amid* in 't lantschap van *Diarbekr*; maer andere, als *Amdal* en *Aledris*, in dat van *Diar-Rabea*.

De stad *Amid*, of *Kara-Emid*, is gelegen op de Noorder brete van ontrent acht en dertigh graden, drie of vier daghreizen van de stad *Gezire*, ontrent tzeventigh duizent schreden van de stad *Samosata*, acht en tzeventigh duizent schreden van de stad *Nisibis*, op den Wester oever van den *Tigris*, die in dien oort inwaerts wijkt, en eene kom, inham, of halve mane maekt: waerom deze stad by *Abulfeda Amid aen den Tigris* genoemd wort.

De stad is op een verheve en steenige plaets gesticht: gelijk ook na-by de stad eenige heuvelen leggen: hoewel de gront of lantstrecke rontom effe, en ten Weste de vlakte van *Mesopotamie* gelegen is.

Eenigen willen de stad *Amida*, of *Amid*, voor d'aeloude stad *Amea* van *Ptolemeus* gehouden hebben; hoewel t'onrecht; naerdien *Ptolemeus* die onder de middellantsche steden rekent.

Maer met meerder waerschijnelijkheit zou *Amida*, of *Amid*, voor de oude stad kunnen gehouden worden, de welke hy *Doberta* noemt, en de Noordelijkste van alle de steden, nefens den *Tigris*, plaetst.

Amida was in aeloude tijden een zeer kleine of korte stad. Maer keizer *Konstantius*, die ontrent op het jaer drie hondert en acht begon te regeeren, deed haer, om den inwoonders tot een toevlugt te dienen, met brede toorens en wallen omringen, en na zijnen naem

Konstantia noemen. Waer door schijnt geschiedt te zijn, dat de stad *Amida*, de welke te voore onvermaert was, sedert dien tijt begonnen is vermaert te worden. En gelijk deze stad eertijts met eene sterke krijsbezetting tegen de Persianen of Parthen door de Grieken voorzien was, alzo heeft zy ook namaels, onder d'Arabieren, tegen de vyanden over den *Tigris*, een gelijken dienst en voordeel gedaen. Waerom d'Arabische schrijver *Kamuz* te recht *Amid* eene stad noemt, op de krijsgrensvestingen gelegen.

Naer het schrijven van *Ammianus* vloeit de vliet *Nymphæus*, na-by de stad *Amida*. Daer en tegen schrijft *Prokopius*, dat de vliet *Nymphæus*, die na de stad *Miafarekin* vloeit, drie hondert stadien van *Amida* afleit. Doch dit schrijven van *Prokopius* is van het begin of van den oorsprong van den vliet *Nymphæus* te verstaen.

De stad *Amid* is omringt met een dubbelden muur: de buitenste heeft twee en tzeventigh toorens, die men zeyd, ter eere en gedachtenis van de twee en tzeventigh jongeren des Zalighmakers, opgerecht te zijn. Eenigen begrootten het getal der toorens van de muuren op drie hondert en zestigh. De muuren en toorens zijn van zwarten, en zulken herden steen, dat die voor yzer noch vuur bezwijkt.

De stad is heden noch groot, en wort in haeren omtrek by zommigen op drie mijlen begroot; doch heeft niet meer, als drie poorten: aen welker eene, na 't Weste, noch een Grieksch en Latijnsch opschrift gezien wort, daer in de naem van *Konstantius* gespelt wort.

Binnen de stad is een zeer sterk kasteel.

Men ziet'er twee of drie zeer fraeie plaetsen, en een prachtige *Moske*, de welke eertijts eene kerke der Kristenen was. Zy is omringt met zeer schoone kerkhoven: rontom de welke de *Moul-lahs*, *Derwijzen*, en boek en papierverkoopers, en andere volken, die eenige kerkelijke bediening hebben, hun verblijf nemen.

† Of *Amit* en *Amer*.

Ferrar.

Tavern. Voyage de Perse.

Marcel-lin.

Volk-
rijkheit.

De stad is heden zeer volkrijk, en begrijpt ontrent de twintigh duizent Kristenen alleen: welker twee derde-deelen Armeniers zijn: d'overige Nestoriers, met eenige weinige Jakobiters. Sedert eenige weinige jaren hebben zich ook derwaerts Kapuçijner monniken begeven; hoewel die aldaer noch geen byzonder huis hebben; maer nemen hun verblijf in een kleine kamer van eene *Karavansera* der stad.

Bestie-
ring der
stad.
Tavern.

De stad *Amid*, of *Diarbekir*, wort door eenen *Bassa* of *Beglerbeg* bestiert, die een van de *Vizirs* des Turkschen rijks is. Of † de *Bassa* of *Beglerbegh*, die van wegen den Grooten-heer over *Mesopotamie* gebiedt, heeft in deze stad zijn verblijf.

† Gool in
Alferg.

De *Bassa* onderhondt weinigh voetvolk: uit oorzaak het in dat gewest weinigh dienstigh is, en de Kurden en Arabieren, die geduurige velttoghten doen, alle te peert rijden. Maer hy heeft zeer veel ruiterye, en kan over de twintigh duizent ruiters te velde brengen.

Ver-
scheide
verove-
ringen
van A-
mid.
Elmac.
Abulfar.

Op het jaer ontrent drie hondert en vijftigh, ten tijde van keizer *Jovianus*, stont *Amid* onder het gebiedt der Romeinen.

Onder de regering van keizer *Leo*, die des jaers vier hondert negen en veertigh begon te heerschen, wiert de stad *Amid* door de Persianen belegert en verwoest, maer quam daer na weër onder 't gebiedt der Roomsche keizers.

Ten tijde van keizer *Fokas*, die des jaers zes hondert en drie of vier begon te regeeren, wiert *Amid*, beneffens *Aleppo* en andere steden, door de Persianen ingenomen.

Cedren.

Ontrent des jaers zes hondert en twintigh bezaten de Romeinen, onder keizer *Heraklius*, de stad *Amid*. Maer zy wiert op het dertighste jaer van zijne regering, onder de heerschappye van den Arabischen *Chalif Omar*, den Romeinen, door *Jyas*, zoon van *Gunn*, en veltheer der Arabieren, afhandigh gemaakt, en onder het gebiedt der Mahometanengebraght.

Ontrent des jaers negen hondert en tnegentigh stont *Amid* onder zekeren byzonderen Arabischen heer, met name *Abdol-Barri*, een der voornaemste des lants. Maer zeker *Ebn Damna*, die een zijne dochter getrouwt was, noodighde

Abdol-Barri ter maeltijt; en nam *Amid* in bezit. Voorts maekte deez *Ebn Damna* vrede met den Griekschen keizer, en met den heer van *Egypten*, en andere koningen, en wiert machtigh en beroemt.

De stad *Amid* verviel ontrent des jaers elf hondert en vijftigh in handen der Kristenen. Zy wiert toen tot een aertsbisdom opgerecht, en stont onder het patriarchschap of kerke van *Antiochie*, en had zeven bisdommen onder haer, als *Hymilon* (of *Jumilen*) *Valentia*, *Arsamofata*, *Sophon*, *Kaytaris*, *Ryphi* en *Zeugma*.

Tyr.
lib. 14.
c. 12. de
Bello
Sanct.

Des jaers elf hondert drie en tachten-tigh wiert *Amid* door *Saladin*, heer van *Syrie* en *Egypten*, veroverd, die het aen *Nuroddin Mohammed Kara*, zoon van *Arslan*, en heer van *Hesn* (of kasteel) *Keef*, overgaf: dewijl die het gansch lant van *Mesopotamie* voor *Saladin* t'onder had gebraght. *Amid* was toen zeer volkrijk, groot en sterk.

Ontrent des jaers twalef hondert twee en dertigh stont de stad *Amid* onder een byzonderen heer: dien *Kamel*, koning van *Egypten*, de zelve afnam, en daer voor eenige plaetsen in *Syrie* gaf.

Ontrent des jaers vijftien hondert stont *Amid* onder *Schah Ismaël*, koning van *Persie*; maer het wiert hem des jaers vijftien hondert en elf door *Selim*, Turksche keizer, afgenomen, en sedert by de Turken *Kara Amid*, dat is, *zwart Kara*, genoemd.

Een kleine mijle van de stad, ten Noorde, is een klein gedeelte van den *Tigris* afgesneden, wiens water door een kanael in de stad geleit wort: waer door aldaer overvloedigh veel waterbronnen zijn.

In dit water worden alle de roode *Marrokijn* leeren, die men te *Diarbekir* maekt, gewassen: uit oorzaak dit water een byzondere eigenschap heeft, om haer schoonheit en luister by te zetten: gelijk ook deze *Marrokijns*, zoen in kleure, als graen, alle andere *Marrokijns* van 't Ooste verre te boven gaen. Een groote meenighte van *Marrokijns* worden in deze stad gemaakt: want een vierde gedeelte der inwoonders erneert zich met die te maken.

Eenigen stellen een d'Oostzijde der stad eenen vliet *Set*.

Drie daghreizen van *Amid*, en twee van *Ourfa*, leit op eenen bergh eene stad

stad *Jumilen*, de welke des jaers vijftien hondert en zeven met eene voorstad omringt was. De huizen zijn in het gebergte, spelonkswijze, uitgeholt, daer d'inwoonders des lants in wonen.

Te *Amid* kan men den vliet de *Tigris* altijd over waden; 't en zy wanneer de sneeu te smelten komt, en den *Tigris* doet opzwellen: want dan gaet men op een groote steene bruggh over den *Tigris*, die eene kleine vierendeel mijls over den zelven geflagen is.

Een kleine vierendeel mijls over den *Tigris* leit een vlek met een *Karavanserai*: alwaer de vergader-plaetse van de geheele *Karavane* is, de welke na *Betlis* trekt. *Betlis* is eene stad van *Armenie*, en negen of tien daghreizen van *Amid* gelegen. Die d'eerste op deze vergaderplaetse aankomen, voorzien zich van lijftoght. Want men vind wel op

den wegh van *Amid* tot *Betlis Karavanserai* en dorpen; maer nauiliks is'er eenigh goet broot te bekoomen.

In het reizen van *Amid* op *Betlis* treft men op wegh de volgende plaetsen aen. Na vier uren rijdens te peerde, met de *Karavane*, van het voornoemt dorp, komt men aen *Chaye-Batman*, alwaer een *Piafter* voor ieder last van een peert betaelt wort. Na *Chaye-Batman* volgt *Chikaran*. Na *Chikaran Azou*, dat eene kleine stad is, en een kleine mijle van den grooten wegh affeit: alwaer vier *Piasters* voor ieder vracht van een peert aen tol betaelt worden. Na *Azou* volgt *Ziarat*: daer na *Zerque*: na *Zerque Kochakan*: daer na *Karakan*, dat een slechte *Karavanserai* is: alwaer men in de bergen van *Nyfates*, een gedeelte van den *Taurus*, begint te treden, die met eene beke tot aen *Betlis* strekken.

De stad *Edessa*, heden *Roha*, en *Orfa*, of *Ourfa*.

Ptolem.
lib. 5.
c. 18.

Lib. 16.

D'Aeloude stad *Edessa* is alzooy by de Grieken en Romeinen genoemt; maer anders ook, volgens schrijven van *Strabo*, *Bambyce*, en op Grieksch *Hierapolis*, dat is, *Heilige stad*. *Plinius* schijnt ten deele de woorden van *Strabo*; maer niet den zin van die te volgen: want wel schrijft hy, dat *Bambyce*, met een anderen naem, *Hierapolis*, en by de *Syriers* ook *Magog* geheten wort; doch hy verzwijght den naem van *Edessa*. Ook plaetst hy *Hierapolis* in *Celesyrie*, een lantschap van *Syrie*. Uit welk schrijven van *Plinius* men zou mogen besluiten, dat hy *Edessa* van *Bambyce*, anders *Hierapolis*, heeft willen onderscheiden, en tot twee byzondere steden maken: gelijk ook *Edessa* anders, volgens zijn schrijven, by hem, met een Grieksch naem, *Kallirhoë* genoemt wort, na zekeren zeer schoonen bron, die binnen of by de stad *Edessa* ontsprong. Namaels verkreegh *Edessa*, van keizer *Justinus*, de heropbouwer, den naem van *Justinopolis*, dat is, *Justinus-stad*.

Notit.
Antiq.

Edessa was eertijts de hoofstad des lantschaps van *Osrhoëne*, en wiert by ouds hierom *Antiochie der Osrhoëners* genoemt, en ook enkelijk *Antiochia*.

Abulfar.

Eenigen maken *Nemroth* stichter

van *Roha* of *Edessa*. Anderen stellen *Hermes Trismegist* (dien eenigen voor *Enoch* houden, en d'Arabieren *Edris* noemen) tot stichter der stad *Roha*.

Zommigen houden *Edessa* voor d'oude stad, de welke in de Schrift, Tob. 4: 2. en 9: 6. *Rhages* of *Rages* wort genoemt: het welk weinigh waerschijnlijkheits heeft: naerdien *Rhages* aldaer gezeit wort in het lant van *Meden* te leggen, dat over den *Tigris*, na't Ooste lagh.

Maer ongetwijffelt is *Edessa* die stad, de welke by d'Arabieren en Arabische schrijvers doorgaens *Roha* of *Rehaon*, en anders *Rhoas* of *Rhoasse* genoemt wort: het welk een gebroken naem van het aeloud Grieksch woort *Kallirhoë* schijnt te zijn: want het geen *Eusebius* en andere schrijvers van *Edessa* verhalen, dat zelfste schrijven d'Arabische schrijvers, als *Abulfeda* en *Elmacin*, de stad *Roha* toe.

Anderen willen, dat *Edessa* heden ook *Orpha*, *Urpha*, *Orfa* of *Ourfa* by de Turken geheten wort: gelijk ook de naem *Orpha* een gebroken naem van *Roha* schijnt, en, met het verzetten der letteren, van het woort *Roha* gesmeect te zijn: dies *Roha* en *Orpha* een en de zelve stad zou zijn: wiens beschrijving, na de hedendaeghse staet, wy reeds te voo-

Willern
Tyr.
lib. 4.
c. 2.

Ziet
pag. 13.

De stad *Roha* is gelegen vijf mijlen of een daghreize van den *Eufrates*, twee van de stad *Bir*, drie van de stad *Samofata*, zes van de stad *Kara Emit* of *Diarbekir*, en twalef duizent schreden van de stad *Harrân* en het kasteel *Giallab*; hoewel anderen *Roha* twee daghreizen van *Harrân* stellen, met eene vlakke tusschen beide.

Gool in
Alferg.

Lib. 16.

Strabo stelt *Edessa* vier *Schenos* over den vliet *Eufrates*. Een *Schenos* is een Egyptische en Persische mate: welker ieder op zestigh stadien gerekent wort: dertigh stadien maken een Duitsche mijle uit. Dies *Edessa* acht mijlen van den *Eufrates* afgeleggen was.

Ver-
scheide
verover-
ringen
van Ro-
ha.
Elmacin
Hiflor.
Saracen.
Abulfar.

Ontrent des jaers vijf hondert en een en veertigh, onder de regering van keizer *Justiniaen*, wiert de stad *Roha* door *Kosra*, koning van Perse, bestormt en veroverd; die een groote meenichte van inwoonders deed dooden.

Op het jaer zes hondert en vier en dertigh wiert *Roha*, en andere steden van dien oort, voor d'Arabieren, onder het Chalifchap van *Omar*, door *Jyas*, zoon van *Gunn*, ingenomen: of, volgens *Elmacin*, des jaers zes hondert en veertigh, door *Amr*, zoon van *Said*.

In den jare duizent en vijf en twintigh nam *Nasiroddaula*, zoon van *Mervan*, heer van *Diarbekir*, de stad *Roha* in bezit: de welke toen stont onder het gebiedt van zekeren Arabier *Atir*, die uit den stam van *Nomair* was.

Wanneer dan die van *Roha* aen *Nasiroddaula* schreven, dat zy hem de stad wilden overgeven, zond hy derwaerts uit zijnen naem eenen *Zeng*, stadhouder van *Amid*, die de stad *Roha* in bezit nam, en *Atir* doode.

Des jaers duizent en dertigh namen de Grieken de stad *Roha* in: maer wiert hen namaels door de Mahometanen weêr afgenomen. Want op 't jaer elf hondert en vier en veertigh nam *Omadoddin Zengi*, heer van *Mausil*, den Kristenen de stad *Roha* af.

Des jaers elf hondert vier en tachtigh veroverde *Saladin*, heer van *Syrie* en *Egypten*, de stad *Roha*, en andere steden van dien oort.

Op 't jaer twalef hondert en vier en dertigh nam *Sultan Alaoddin Kaikobad*, heer van *Rumea*, of † Griekenlant, de stad *Roha*, na een belegh, met geweld

† Of
Klein
Asie.

in. Wanneer de Grieken daer in getreden waeren, woeden zy, zoo wel tegen de Kristenen, als tegen de Mahometanen, drie dagen lang met den zwaerde, en maekten een grooten neêrlaegh en roof: waer door die van *Roha* tot d'uitterste armoede gebraght wierden, en niets behielden. De kerken wierden ook verwoest, en alle de boeken, kruizen, en goude en zilvere vaten daer uit genomen.

Wanneer het krijgshier der Grieken van daer geweken was, trok *Melik Kamel*, heer van *Egypten* en *Amid*, na de stad *Roha*, en nam die, na een belegh van vier maenden, in, en sloopte een grooten tooren, die op het kasteel stont.

De Grieken, die in de stad getreden waeren, wierden twee en twee op kemels gezet, en, geboeit aen voeten, na *Egypten* gevoert.

Wanneer de *Tartarsche* of *Mogolsche* keizer, *Hulaku Ilchan*, des jaers twalef hondert en negen en vijftigh in *Syrie* viel, nam hy, in het voor-by trekken, de stad *Roha* en anderen in; doch deed d'inwoonders van *Roha* geen quaet.

Roha, naer het schijnt, was by ouds tot een koningrijk opgerecht: maer het wiert door de Romeinen, onder keizer *Adrianus*, vernietigt. Sedert wiert de stad van *Roha* door rechters of lantvooghden, van wegen de Romeinen, bestiert. Onder andere wort een koning, met name *Abgar* of *Agbar*, of *Agbarus*, gedacht, die onder de regering van keizer *Tiberius* bloeide.

Naer het verhael der Arabische schrijvers, *Abulfaraj* en *Elmacin*, zond *Abgar*, koning van *Roha* of *Edessa*, op het negen en twintigste jaer van keizer *Tiberius* regering, eenen brief, door eenen gezant, met name *Hanan*, aen den Zalighmaker *Christus*, van dezen inhoudt:

Van *Abgar*, de zwarte, aen *Jesus*, de treffelijke arts, te *Jerusalem*. Dit gaet voor af.

H Et gerucht van u, en van uwe gestelijke artsene, is my ter ooren gekomen; en dat ghy, zonder geneesmiddelen, ziekten kund genezen. Waer uit ik besluit, dat ghy of God zijt, die uit den hemel neêr gedaelt is, of Gods zoon. Dies bidik u, dat ghy tot my komt, om

Zweet-
doek
met des
Zaligh-
makers
beeltenis.

miffchien de ziekten, die my quellen, te genezen. My is ook verwitticht, dat de Joden u trachten te dooden. Ik heb een lustige stad, de welke voor u en my genoeg zal zijn, om aldaer in rust en vrede te leven. Vaert wel.

Hier op had *Christus* aen dezen *Abgar* eenen brief geschreven, die op dezen zin uitquam:

Zaligh zijt ghy, dat ghy in my geloof: daer ghy my nochtans niet gezien hebt. Wat belangt uw verzoek, om by u te koomen, zoo weete, dat my het geen te volbrengen staet, daerom ik gezonden ben. Daer na zal ik tot den Vader opklimmen. Maer dan zal ik tot u eenen jonger zenden, die uwe zie'te zal genezen, en u en den uwen het eeuwigh leven bescharen.

Lib. 1.
cap. 15.
Eusebius gedenkt ook deze brieven, en zeidt, die in de *Sekretarye* der stad *Edeffa* gezien te hebben: in de welke *Abagarus* toen regeerde.

Wanneer *Hanan* het antwoord van *Christus* ontving, had hy zijne gedaente, onder het aenzien, op zijn zweetdoek, hant of neusdoek, afgeschildert, (want hy was een schilder) en die met zich te *Roha* gebraght, en aen koning *Abgar* overgegeven.

Zoo anderen verhalen, zou *Christus* op zijne zweetdoek de gedaente van zijn aengezicht, wanneer hy dat daer meê afveeghde, ingedrukt hebben.

Na *Christus* nu ten hemel opgeklommen was, had hy den apostel *Thaddeus*, een van zijne twee en tzeventigh jongeren, na *Roha* gezonden, die koning *Abgar* van zijne ziekte genas.

Elmac.
Histor.
Saracen.
Abulfar.

Des jaers negen hondert en twee en veertigh zonden de Grieken, of keizer der Grieken, aen den Arabischen *Chalif* of keizer *Ibrahim Abuishak Moktasis Billa*, en eifchten en verzochten dezen zweetdoek van *Christus*, die in de kerke van *Roha* bewaert wiert: waer voor zy beloofden alle de Mahometaensche gevangenen, die in hunne handen waeren, los en vry te laten. Hier op deed keizer *Moktasis* zijne raetsheeren, rechtsgeleerden, en alle edelen r'zamen roepen, om hun gevoelen daer over te hooren, wat men doen zou. Zommigen hunner zeiden, dar het voor de Mahometanen eene

schande en oncere zou zijn, dien zweetdoek aen de Grieken over te leveren. Anderen daer en tegen zeiden, dat het verlossen der Mahometaensche gevangenen uit handen der Grieken, voor dien zweetdoek, loffelijk en prijzelijk zou zijn. Dies beslooten zy alle eendrachtiger stemme den zweetdoek aen de Grieken over te leveren, en de gevangenen te lossen: gelijk zy ook deden: want de Grieken namen den zweetdoek en ontsloegen alle de Mahometaensche gevangenen. De Grieken braghten dezen zweetdoek na de stad *Konstantinopolen* toe, en traden met den zelven daer in op Donderdagh, den tienden der maent *Abi*, na den Griekschē stijl, in gezelschap van den patriarch, keizer, bisschoppen en priesters, die hen te gemoet getoogen waeren, en leiden dien in de kerke van *Hagia Sophia* ter bewaring neêr: alwaer die noch ontrent des jaers twalef hondert en vijftigh was, volgens schrijven van *Elmacin*, die ontrent dien tijt gebloeit heeft.

Niet alleen gedenken de bovengemelde Arabische schrijvers; maer ook verscheide Roomsgezinde Latijnsche schrijvers, dezen voorval van koning *Abgar*, en het afdrukfel of beeltenis van des Zalighmakers aengezicht op zijnen neusdoek: en onder andere de beroemde schrijver der kerkelijke historien, de kardinael *Baronius*, uit verscheide schrijvers: hoewel met eenige verandering van voorvallen: als uit het volgende zal blijken.

Wanneer *Abagarus*, koning van *Edeffa*, eenen schilder uit zijnen naem gezonden had, om d'afbeelding des Zalighmakers uit te drukken; maer de schilder dat, van wegen den glans, die uit zijn aengezicht schoot, niet kon volbrengen, had *Christus* zelf zijn rok aen zijn goddelijk en levendmakend aengezicht gevoeght, en zijn beelt daer op gedrukt, en die aldus tot *Abagarus*, om zijne begeerte te voldoen, gezonden. Van gelijken schrijft by-na *Nicephorus*.

Joann.
Dama-
scen.
lib. 4.
c. 17.
De Fide
Ortho-
doxa.

Lib. 2.
c. 7.

De Grieken, daer en boven, zoo *Baronius* schrijft, houden een jaerliksche hooghtijt of heiligen dagh, op den zeventienden van Herfstmaent, ter eere van dit beelt. Ook getuight paus *Hadrianus* in eenen brief, aen koning *Karel de Groote*, dat de zelve historie van des

Tom. 3.
Conci-
lior.

des Zalighmakers beelt, dat aen *Abagarus* gezonden wiert, bekent, en door paus *Stephanus* in den Roomfchen kerkenraet aengenomen en bevestigt zy.

Zoo men *Baronius*, *Euagrius*, *Theophanes*, en anderen Roomfchgezinden fchrijvers gelooven magh, zouden ook, door dit afbeeldfel van des Zalighmakers aengezicht, zeer vele en treffelijke mirakelen zekerlijk gefchiedt zijn: want groote krijgsheiren der Perfianen waeren, door middel en beschut van dit afbeeldfel, dat de veltheer *Filip*, onder keizer *Mauritius*, met zich te velde voerde, t'eenemael verflagen.

Ook verhaelt *Nicephorus*, en voor hem *Euagrius*, hoe de ftad *Edeffa*, de welke door *Chosroës*, koning van *Persie*, belegert en beftormt wiert, door dit beelt, dat goddelijk gemackt, en door menfchen handen niet roegeftelt was, behouden en verlost wiert: het welk ook d'inwoonders van *Edeffa* hierom de *bewaerder* en *behouder* van hunne ftad noemden.

Zona-
ras.

Onder de regering van den Griekfchen keizer *Konftantinus*, en zijnen rijksgenoot *Lakapenus*, wiert dit beelt na de rijkftad *Konftantinopolis* uit de ftad *Edeffa* overgebracht: want wanneer *Edeffa* in gevaer was, om verwoeft te worden, kochten d'Arabieren of Mahometanen, die de ftad bezaten, voor dit beelt, hunne behoudenis van de Grieken.

Kuropa-
lat.

Naer het verhael van andere fchrijvers, zonden die van *Edeffa*, wanneer de ftad door het krijgsheir der Romeinen belegert wiert, en zy daer door groot ongemak en ellende leden, gezanten aen de keizers, en verzochten, dat het krijgsheir van het beleggh moght opbreken: waer voor zy, tot vergelding, het heiligh beelt van *Christus* beloofden te geven. Wanneer dan het beleggh opgebroken was, wiert het beelt overgelevert, en na de rijkftad *Konftantinopolen* gebracht: het welk de keizer met een prachtigh en behoorlijk gevolgh, door *Theophanes*, de kamerling, ontving.

Onder het overvoeren waeren, door kragt van dit beelt, vele mirakelen gefchiedt. De blinden zagen onverziens, en de kreupelen wierden gezont van leden. Zy danften, die een langen tijt te bedde gelegen hadden. Zy wierden gezont, die de handen verdort waeren.

Ja alle ziekten, qualen en zwakheden, wierden verdreven. Voorts wiert het beelt in den tempel van *Pharus* gefteft, en aldaer, tot glorye der geloovigen, bewaetnis der keizers, en tot beschut der geheele ftad, en staet der Kristenen, eenen tijt lang bewaert.

Eenige jaren was dit beelt te *Konftantinopolen* gebleven; maer wiert daer na na *Italie* overgevoert, en te *Genua*, eene ftad van *Ligurie*, in de kerke van *S. Bartholomeus* met grooten yver en godsdienst bewaert: gelijk onder andere zeker fchrijver, *Augustinus Justinianus*, in zijne jaerboeken der republijk van *Genua*, op het jaer dertien hondert en vier en tachtigh verhaelt: alwaer hy den tijt en oorzaak van d'overbrenging en bekooning dezès beelts in de volgende woorden gedenkt. Te weten, *Leonard de Montalto*, hertogh van *Genua*, had dit afbeeldfel van den keizer van *Konftantinopolen* voor eenige byzondere weldaden, aen hem bewezen, gekregen: het welk hy in zijn gebeden-huisken een langen tijt, tot aen zijne doot, met groote eerbiedigheit, en het ontfteken van eene keerse, bewaert had, zonder oit aen iemant het t'openbaren: als eindelijk op zijne dootbedde: want toen openbaerde hy dit afbeeldfel, en maekte het by testament aen de kerke van *S. Bartholomeus* der Armeniers, met eenige inkomsten, om na behooren daer voor godsdienstelijk bewaert en geëert te worden. Des jaers vijftien hondert en zes wiert dit beelt, met de voet van *S. Bartholomeus*, door onachtzaamheit der opzienders, na *Frankrijk* overgebracht: doch het wiert door bevel van *Louys*, koning van *Vrankrijk*, met de voet, aen de zelve ftad herftelt, en in de zelve groote kerke met grooter naerftigheit bewaert.

Des jaers zes hondert en drie en twintigh onderdrukte *Kosroës*, koning van *Persie*, het volk of inwoonders van *Roha*, en verzocht van hen, dat zy de *Melkitifche* zekte verlaten zouden, en de *Jakobitifche* zekte omhelzen: want hy had eenen arts, die een *Jakobiter* was, met name *Jonanes*. Deez ried den koning, dat die van *Roha*, zoo lang zy de *Melkitifche* zekte volghden, tot de Grieken hellen zouden, en niet nalaten aen hen te fchrijven. Des besloot de koning, dat zy gedoot zouden worden,

Elmacin
Hiftor.
Saracen.

of de *Jakobitische* zekte omhelzen: het welk zy alle deden.

Twee jaeren daer na trok keizer *Heraklius* na *Roha*, en beval de Kristenen van de *Jakobitische* tot de *Melkitische* zekte te keeren.

D' Arabische *Chalif* of keizer *Walid* deed op het jaer zes hondert eene kerke voor de Kristenen te *Roha* stichten, de welke by d' Arabische schrijvers op Arabisch *Kanasaton Roha*, dat is, *Kristenkerke van Roha*, genoemd wort.

De stad *Edeffa* was van aller geheugenis her, door d' oude Grieken, aen de Zonne toegewijdt. De oude inwoonders van *Edeffa* stelden *Monimus* en *Azizus* neffens de Zon: als byzitters en hulpgenooten: waer door zy leerden, en zinrijk wilden te verstaen geven, dat God zommigen gehoorzamen liefelijk aenlokt, en andere weerspannelingen met geweld tot zijn ampt drijft: want gelijk *Mars* de God der oorlogen, alzoo is *Mercurius* de God der reden. *Monimus* is *Mercurius*, en *Hazizus Mars*, zoo *Jamblichus* uit de godsgelcertheit der *Feniciers* verhaelt: want by de Syriers, en d'inwoonders van *Edeffa*, wiert *Mars Hazizus* genoemd, die voor de Zonne gaet.

In *Edeffa* baden ook d' oude inwoonders de Syrische goddin *Atargatis* aen, de welke anders ook *Adergatis*, *Atargata*, *Adargidis* en *Atraga* genoemd, en *grote visch* uitgeleit wort. *Atargatis* was, volgens schrijven van *Lucianus*, met het boven-lif een mensch, en met het onder-lif een visch, gelijk d'afgod *Dagon*: dies was zy een en de zelve met de goddin *Venus*, de welke in een visch verandert, en by de Babyloniers *Salambus* geheten wiert. *Atargatis* wiert anders ook, naer 't schrijven van *Plinius*, *Derceto* geheten, die haer d'yzelijke *Atargatis* noemt. Eenigen houden *Atargatis* voor de goddin *Astarte*.

Te vooren hebben wy uit d' Arabische schrijvers, *Elmacin* en *Abulfaraj*, in 't kort eenige veroveringen der stad *Roha* gedacht: maer wy zullen die een weinigh wijtloopiger, uit zekeren Kristens schrijver, *Willem de Tyrier*, verhalen, die ontrent op het jaer elf hondert en tnegentigh gebloeit heeft, en eertijts onder de Kristenen aertsbisschop van de stad *Tyrus* was, de welke in *Fenicie*, aen de Middellantsche zee, gelegen is.

D'inwoonders der stad *Edeffa* hebben het licht des Evangeliums, en het Kristens geloof, door den apostel *Thaddeus* ontfangen, en zijn alle, sedert een lange wijle, daer eenvoudelijk by gebleven: doch hebben hierom ook door de Turken of Mahometanen altijt groote vervolgingen geleden en uitgestaen. Ja moften voor hunne landeryen, akkers, beemden, en voor alle vaste goederen, die zy buiten de stad hadden, jaerliks eene zekere schatting aen hen geven. Evenwel hadden zy dit voordeel, dat niemant in hunne stad ontfangen noch gedooght wiert, of hy most een Kristens zijn.

De Mahometanen van buiten, die in de na-by-gelege steden en vestingen daer ontrent woonden, deden den inwoonders van *Edeffa* veel moete en overlast aen: waer over zy niet buiten de stad derfden trekken, om hunnen koophandel en dingen te doen.

Sedert het jaer duizent en dertigh, tot aen het jaer elf hondert vier en veertigh, stont de stad *Edeffa* onder het gebiedt der Grieksche keizers.

Te diet tijde gebood over de stad *Edeffa* een oud man, en een Griek van landaert, die, sedert het lantschap onder de maght des keizerrijks van *Konstantinopolen* was, derwaerts door den keizer gezonden wiert, om de zelve stad, als stedehouder, van zijnent wegen, te bestieren. Dan deze Griek was een ondienstige stedehouder, en kon geheel en al niet zijne onderdanen tegen d'overlasten, die de Turken hen geduurighlijk aendeden, en in hunne ruste en vrede quamen stooren, verdedigen noch beschermen. Dies gingen de burgers, om in deze zake te voorzien, gezamentlijk te rade, en beslooten; hoewel met goetvinden en bewilliging van den stedehouder, gezanten aen *Baudowijn*, Kristens koning van *Jerusalem*, te zenden, en hem ootmoedighlijk te verzoeken, om hen tegen de wreetheden en bespringingen, de welke de Turken of Mahometanen hen geduurighlijk aendeden, bystant te doen.

Wanneer koning *Baudowijn* dit uit den mont der gezanten verstaen, en daer over zich met zijne rijksraden beslooten had, stont hy die van *Edeffa* hun verzoek toe, en beloofde tot hen over te komen, en hen met alle zijne maght te hel-

Julian.
Apostat.
Orat. in
Solem.

Tyr.
lib. 4.
c. 2. de
Bello Sa-
cro.

helfen, zonder zich zelve noch de zijnen te sparen.

Baudowijn trekt na Edessa.

Na hy dan orde op zijne zaken gestelt, en een gedeelte van zijn krijgsvolk in de veroverde plaetsen gelaten had, trok hy, verzelt alleenlijk met tachtentigh krijgsknechten, over den stroom d' *Eufrates*.

Wort door de Turken lagen geleit.

Maer de Turken, die over den stroom *Eufrates* hun verblijf hadden, en lang te voore van de komste der Kristenen verwitticht waeren, leiden hen lagen op den wegh, om hen onverziens t'overvallen: het welk zy ook zouden gedaen hebben, indien *Baudowijn* en de Kristenen, om de lage der Turken t'ontgaen, zich niet in eene stad, dicht daer by, over de welke een Armenier gebod, vertrokken hadden. Zy bleven aldaer twee geheele dagen, zonder verder te trekken: uit oorzaak de Turken noch in hunne lage bleven leggen. Maer ten derden dage braken de Turken, wanneer het hen begon te verdrieten aldaer langer te leggen, zonder iets op te doen, uit hunne lage op, en quamen zich met vliegende vaendels voor de stad, daer *Baudowijn* en zijn volk ingetoogen was, met een groot getal van krijgsknechten vertoonen, om op d'uitvallers aen te vallen. Maer wanneer zy niemant zagen uitkomen, roofden zy slechts het vee, dat rontom op de velden ter weide ging, en keerden den wegh, dien zy gekomen waeren. Hier op trokken de Kristenen, die tegen de Turken in getale en maght niet op moghten, en hen hierom niet derfden aentasten, aenstonts na de stad *Edessa*: alwaer zy door d'inwoonders met alle eerbiedigheid, blyfchap en gunste ontfangen wierden. Voor hen trad de gesteltelijkheid en gemeente der stad, met trompetten, trommels, en fluiten, onder het opheffen van lofzangen en gesteltelijke liederen: want ieder roonde zich over de komste van *Baudowijn*, en zijn krijgsvolk, bovenmate verheught en verblijt.

Wort by die van Edessa prachtigh met blyfchap ingehaelt.

Waer over de stede-houder van Edessa nijdig wort.

Wanneer de stede-houder van *Edessa*, die te voore toegestaen had, *Baudowijn* om bystant te verzoeken en ontbieden, by zich zelve bezefte en overwoogh, met hoe groote eere, blyfchap en onthaal, de burgers der stad hem ontfangen hadden, begon hy hem te benijden, en traghte het verbont en verdrag, dat

hy met hem gemaekt had, te vernietigen en breken. Te weten, hy had koning *Baudowijn*, op die voorwaerde en besprek ontbooden, dat hy hem het genot van zijne goederen, geduurende zijn leven, zou doen hebben, en deelgenoot van alle schattingen, tollen, inkomsten en onderhoudt, die hy in de stad had, maken. Eindelijk zou hy hem na zijne doot volkomen bezitter van alle zijne goederen maken, daer hy voorwende recht op te hebben.

Voorwaerden, op de welke *Baudowijn* in *Edessa* komt.

Maer namaels veranderde de stede-houder van *Edessa* van voornemen, en bood *Baudowijn* aen, by aldien hy aen de stad, en aen de burgers bystant tegen het geweld en tierannye der Turken wilde doen, hem alle jaers een eerlijke loon en wedde te willen geven, tot vergelding van zijnen arbeit.

De stede-houder wil die veranderen.

Baudowijn nam bovenmate qualijk deze aanbieding op, en inzonderheit, ter oorzake van de kleine achting, de welke de stede-houder van hem maekte, als die hem, zijns bedunkens, een zake derfde aanbieden, daer naulix een gemeinen krijgsknecht zich meê zou vergenoecht gehouden hebben: en niet anders, als of hy een huurling was. Waer over *Baudowijn* hem deze aanbieding geheellijk en plat affloeg, en besloot weêrom na *Jerusalem* te trekken.

Waerom *Baudowijn* wil vertrekken:

De burgers van *Edessa*, des verwitticht, traden tot den stede-houder, en vermaenden hem ernstelijk, dat hy toch niet wilde gehengen, noch toelaten, aldus eenen vorst te laten vertrekken, die zoo nootzakelijk tot herstelling en bescherming van hunne vryheit vereischt wiert: ten einde zoo wel hy, als de gansche stad, in haere lang begeerde vryheit herstelt wierde.

Dat de Burgers beletten.

De stede-houder dan ziende van d'ene zijde, hoe eendrachtelijk en sterk de hoofden en voornaemsten der stad op hem aendrongen, om *Baudowijn* te houden, en met welke een groote vrientschap zy hem bejegend hadden: en betrachtende van d'andere zijde het gevaer, daer hy zich zelve in stelde, indien hy hunne verzoeken niet toestemde, bewillighde eindelijk daer in; hoewel tegen zijn hert en zin: inzonderheit, dewijl hy d'intrede van *Baudowijn* zeer verdaght hield. Waer over hy, onder schijn en glimp van grooter vergelding aen *Baudowijn* te doen, (als

De stede-houder verdraecht zich met *Baudowijn*.

daer

daer *Baudowijn* niet zou hebben om derven denken te verzoeken) hem tot eenen zoon, in tegenwoordigheit van de inwoonders der stad, aennam; makende hem met groote statelijkheid deelgenoot van alle zijne goederen, zoo lang hy leefde, en, na zijne doot, volkomen heer en erfgenaem der zelve, tot groot vernoezing en blijdschap der gansche gemeente: naerdien zy alle op hem hunne hope stelden, om eindelijk hunne oude vryheit te herkrijgen. Dies betrouwden zy zich op hem, als hunne beschermmer: ja zy begonnen nu veel vryer, als oit te voore, d'overlasten, die zy van den stedhouder geleden hadden, op te halen en t'uiten, en traghten met groot verlangen daer wrake van te nemen, wanneer tijt en gelegentheit zou gebooren zijn: gelijk ook niet lang daer na geschiede.

Die van de stad Samofara doen den inwoonders van Edessa overlast.

Te dier tijde gebood over *Samofata* (de welke een aeloude en sterke stad was, gelegen in *Syrie*, op den Westeroever van den *Eufrates*, niet verre van *Edessa*) zeker *Arabier*, met name *Balduk*, een strijtbare krijgsoverste, die den inwoonders van *Edessa* veel overlast en moeielijkheid aendeed; de welke onmogelijk niet langer voor hen te verdragen waeren. Daer en boven deed hy by-na allen daeghs de rantzoenen en schattingen verdubbelen, die hy hen jaerliks, voor de landeryen en plaetsen, die zy rontom zijn gebiedt hadden, dwong te betaelen. Wanneer zy die weigerden of uitselden te geven, nam hy aenstonts hunne kinderen, tot gyzelaers, tot ter tijt toe alles betaelt was, en dwong hen, zonder eenige barmhertigheit, hem in allen slaessen arbeit ten dienste te staen.

Hier over, en als door noot geperst, traden die van *Edessa* tot *Baudowijn*, en baden hem met gevouwen handen, en tranen in d'oogen, om hen van de tierannyen en overlasten, die *Balduk* hen, zonder recht en billikheit, onophoudelijk aendeed, te verlossen, en hunne kinderen weêr in handen te doen stellen, die hy met geweld tot gyzelaers, voor de schattingen hield, die zy niet betalen konden.

Samofara door Baudowijn vergeefs belegget.

Baudowijn, die hun verzoek niet raetzaem vond af te slaen; maer toe te staen, om door dit middel hunne herte en gunste te winnen, trok aenstonts met zijn volk, en eenige inwoonders van

Edessa, die hy bequaem ten oorloght oordeelde, te velde, en sloegh zijn leger voor de stad *Samofata* neêr; doch brak vruchteloos, na verscheide stormen en aenvallen op de stad gedaen te hebben, van het beleggh op: ter oorzaak van den grooten tegenstant, dien d'inwoonders deden.

Wanneer dan die van *Edessa* een proefstuk van de stoutheit en grootmoedigheid van koning *Baudowijn*, zoo in het stuk van wapenen, als eenen aenslaggh uit te voeren, gezien hadden, zoo docht het hen onbehoorelijk te zijn, dat de geen, die waerdigh was, als beschermmer van hunne ruste en vrede, alleen de bestiering der stad in handen te hebben, om die, na zijn welgevallen, te beleiden en hanthaven, neffens hem eene mensch zou hebben, die geheel en al geen dienst kan doen.

Dies ontboden zy zeker en machtigen en rijken edelman, met name *Konstantin*, die in de bergen daer ontrent zijn verblijf had, en leiden met dien over, en besloten, tot welstant en best van hunne stad, hunnen stedhouder te dooden, en in zijne plaetse den heer *Baudowijn* tot hunne overste en opperhoofd te stellen. Dit deden d'inwoonders, uit enkele haet, die zy hem toedroegen, ter oorzaak van de lasteringen en overlasten, en baldaden, die hy hen certijts aengedaen had, en noch dagelijks aendeed: want hy beroofde hen van al het kostelijkste en dierbaerste, dat zy hadden, met kracht en geweld. En by aldien iemand hem daer in tegenstant wilde bieden, dien wist hy aenstonts, door geven van veel gelts, de vyantschap der Turken op den halze te halen, die, door zijn oprooien, niet alleenlijk hunne wijnstokken uitroeiden, en de druiven afplukten, tuinen, boomen koorn, en veitgewassen vernielden, en eindelijk al hun vee weghsleepten: maer hy deed hen ook dikwils door hen verspieden, en heimelijk vermoorden. Hier op dan sloegen die van *Edessa* tegen den stedhouder aen het muiten, en namen alle, met groot geschrei, de wapenen in de hant, en bestonden, met gemein goet vinden, het kasteel, daer hy zijn verblijf op had, te bespringen, en met allen maght ter aerde te vellen, en hem van binnen te doorstooten, zoo hy niet buiten wilde komen.

Hoe die van Edessa hunnen stedhouder dooden.

De stede-
houder ver-
zoekt
Baudowijn tot
midde-
laer van
zijne ge-
schillen.

De stedehouder, ziende d'uitterste woede en verbolgentheit, de welke de gemeente tegen hem opgevat had, ontbood *Baudowijn* by zich, om met hem te spreken: dien hy ernstelijk en ootmoedigh verzocht, hem die dienste en gunste te willen bewijzen, om alle zijne schatten onder de gemeente uit te deilen, en zich tot middelaer tusschen hem en haer uit te bieden, en door alle middelen haer traghten te bevredigen.

Zeer gewillighlyk nam *Baudowijn* dezen last op zich, en deed daer toe alle eerlijke aanbiedingen en vertoogen, zoo veel hem doenlijk was, en stelde alle zijne krachten aen de burgers te werk, om hen van hun quaet voorneemen af te brengen.

Maer wanneer hy eindelijk zag, dat hy tijt en woorden vergeefs spilde, en hoe meer hy de burgers traghte neêr te zetten en te bevredigen, hoe zy des te heviger en oploopender wierden, en meer aen 't muiten sloegen, zoo keerde hy zich tot den stedehouder, vermaende hem ernstelijk, op zijne behoudenis te denken, en daer in te voorzien, zoo veel hem doenlijk was: of dat het anders met hem gedaen was: naerdien hy geen middel zag, om het woedend vuur der gemeente, dat tegen hem ontfteken was, te dempen. De stedehouder, hier door verschrikt en verbaest, en als ten einde van raet en hopeloos geworden, nam een tou, om zich daer by door een van de vensters, op de plaetse, daer de gemeente hem belegert had, neêr te laten zakken. Maer hy had nauiliks zijne voet op d'aerde gezet, of kreegh duizenden van steken en houwen in zijn lijf, en bleef op de plaetse doot. Doch hier meê hielden d'inwoonders zich noch niet vergenoeght; maer zy hieuwen zijn hoofd af, en sleepten den romp door de gansche stad.

Des uchtens traden zy alle gezamentlijk tot *Baudowijn*, en boden hem de bestiering der stad, met den tytel van graef, aen: het welk hy in het eerste afliegh: maer nam het daer na aen: waer op zy hem hulden, en den eed van getroutheit deden. Wanneer dit gedaen was, braghten zy hem met groote staetsie en triomf op het stadhuis, en leverden hem in zijne handen alle de schatten en middelen over, die sedert vele jaren door zijnen voorzaet vergadert waren. Door

dit middel raekte de stad in rust en vrede. Daer na kocht *Baudowijn* van den Arabier *Balduk* de stad *Samosata* voor twee duizent kroonen.

Wanneer ontrent des jaers elf hondert de Kristen prinzen *Antiochie*, hoofstad van *Syrie*, belegert hadden, zond *Accian*, en anders *Kassian* genoemd, die heer van *Antiochie* was, en die stad van den *Pers* ten geschenk ontfangen had, aen den koning van *Persie*, om bystant: gelijk ook de *Pers* zijnen velt-heer, geheten *Korbagath*, en anders *Korbanas*, of *Kodbuka*, mer een groot getal van krijgsvolk derwaerts afvaerdighde.

Deez *Korbagath* toogh met een heir van twee hondert duizent krijgsknechten op wegh, trok door *Diarbekr*, of *Mesopotamie*, en sloegh zijn leger in het gebiedt der stad *Edeffa* neêr. En als hem door velen menschen verwittight wiert, hoe een van de Franker vorsten, tegen de welken hy ten oorlogh opgetrokken was, de stad *Edeffa*, en d'onleggende lantstreke onder zijne macht en gebiedt had, zoo besloot hy, voor zijn vertrek over den *Eufrates*, die stad aen te tasten en te veroveren: doch vond zich geweldigh in zijne meening bedrogen. Want *Baudowijn*, graef van *Edeffa*, die lang te voore van zijne komste verwittight was, had zijne stad zorghvuldelijk versterkt, en met allerlei voorraet, zoo van wapenen, als krijgsknechten, voorzien. Dies hy zich weinigh over de dreigementen der *Pers*en kreunde.

Na eindelijk de velt-heer *Korbagath* de stad drie weken belegert had, brak hy van het beleg op, ter oorzake van den grooten tegenstant, dien d'inwoonders hem booden, en trok met zijn leger na *Syrie*, over den *Eufrates*, om de stad *Antiochie* t'ontzetten.

Na graef *Baudowijn*, gebynaemt de *Bourgh*, broeder van *Godefroy*, hertogh van *Bouillon* en *Lorraine*, en d'eerste Kristen koning van *Jerusalem*, het lant of graeffschap van *Edeffa* een wijle in rust en vrede bezeten had, verwoegde zich by hem zijn volle neve, met name *Joffelin van Korteny*, een man uit edelen huize gesproten, en geboortigh van *Vrankrijk*, uit het lant van *Gaskonje*. Deez, dewijl hy geene landeryen noch vaste goederen bezat, verzocht van *Baudowijn*

Edeffa vergeefs door *Korbagath* belegert.

Hy wort gedoor.

Baudowijn schenkt aen zijnen neve *Joffelin* een gedeelte van zijn graeffschap.

een gedeelte van zijne heerschappye: het welk *Baudowijn* hem gewillighlijk toestont, en verleende hem in zijn graeffschap brave en groote lantschappen: te weten, die geheele vruchtbare lantschaps van zijn lantschap, de welke rontom den stroom *Eufrates* gelegen is: alwaer de steden *Korice* (of *Kures*) *Tulupe* (of *Doluk*) t'effens de zeer groote en sterke steden, *Turbessel* (of *Telbasher*) *Hampstab* (of *Aintab*) *Ravende*, en eenige andere lagen. Voor zich zelve behield *Baudowijn* het gewest over den *Eufrates*, dat nader aen den vyant lagh, en de stad *Samofatum* alleenlijk, op den Wester oever van den *Eufrates*, in *Syrie*, gelegen: naedien die de bequaemste plaetse was voor zijn zetel en verblijf, in zijn graeffschap.

Joffelin
wort
graef
van E-
dessa,
des jaers
1118.

Wanneer *Baudowijn de Bourges*, graef van *Edeffa*, na de doot van zijnen broeder *Godefroy de Bouillon*, eerste Kristen koning van *Jerusalem*, door de Kristenen, koning van *Jerusalem* gemaect, en ten throone gestegen was, ontbood hy aenstonts zijnen neve *Joffelin*, en beschonk hem, uit een vrye wille, met het graeffschap van *Edeffa*: alseen, die onder alle zijne andere hovelingen de beste kennis van dat lant had.

Voorts nam *Baudowijn* dezen *Joffelin* den eedt van getroutheit af, hulde hem door den standaert, dien hy aen hem zond, en stelde hem sedert in 't bezit van het graeffschap. Deez *Joffelin* was met groote vyantschap tegen *Bohemond*, Kristen prins van *Antiochie*, ingenomen: doch verzoende zich daer na met hem, door tusschen-spreken van *Baudowijn*, de derde Kristen koning van *Jerusalem*, en tweede van dien name.

Joffelin
is ziek.

Des jaers elf hondert een en dertigh was *Joffelin*, graef van *Edeffa*, in een zware krankheit vervallen, en lagh te bedde, zonder zich te kunnen roeren of bewegen: en verwachtte niet anders, als allen oogenblik de doot: want des jaers te voore was hy, door den val van eenen tooren op zijn lijf, voor het beleggh der stad *Aleppo*, grooteliks gequetst: waer uit hem deze ziekte ontstaen en sedert by gebleven was.

De Sul-
tan van
Iko-
nium
valt in
zijn lant.

Ter zelve tijt kreeg hy de tijding, dat *Mabud*, zoon van *Keli Arslan*, *Sultan* of heer van *Ikonium*, een lantschap van *Cilicie* of *Kappadocie*, een van zijne kasteelen, *Kressum* of *Kures* geheten, be-

legert had. Aenstonts beval *Joffelin* zijnen zoon, ook *Joffelin* geheten, met het krijgsvolk des lants op, en den vyant tegen te trekken. Doch de zoon, uit vreeze voor de grooter maght des krijgsvolks van den *Sultan*, weigerde den vader dien heirtoght t'aenvaerden. De vader dit ziende, en de kleinmoedigheid en bloohertigheid van zijnen zoon bespeurende, beval ter yl, als een kloekmoedige en strijtbare veltoverste, alle zijne maght en volk des lants by een te vergaderen, en te velde trekken.

Hy zelf zette zich in eenen *Litier* of draeghzetel, en trok kloekmoedelijk den vyant tegen, onaengezien zijne groote pijn, maghteloosheit en zwakheit. Na hy een mijle te velde voortgetrokken was, liet een van de grootste heeren des lants, met name *Ganfroy de Moyne*, hem door eenen afgezonden bode verwittigen, dat de *Sultan* van *Ikonium*, zoo dra hy zijne komste vernomen had, van het beleggh des kasteels opgebroken was, en gezwint van daer vertrokken was. *Joffelin*, des verwittigt, deed voort zijnen draeghzetel stil houden, en ter aerde neêr zetten, en dankte Gode, met het opheffen van handen hemelvaerts, voor de beweeze genade, als die de schrik voor hem in de vyanden des Kristens geloofs op zijn uitterste gebraght had: gelijk hy ook ter zelve stonde dezer werelt overleed.

Joffelin
begeeft
zich te
velde.

Sterft.

Hy liet eenen zoon van een zelven name na, tot volkomen erfgenaem van alle zijne goederen; hoewel die in dapper en vroomheit grooteliks van den vader ontaerde. Deez jonge *Joffelin* was gebooren uit eene zuster van zekeren grooten en machtigen heer des lants van *Armenie*, genoemd *Leuon*.

Joffelin
de jonge
komt in
's vaders
plaetse.

Hy was klein van stal; maer zeer dik en sterk van leden, zwart van hair en huid, en breed van aengezicht, en zeer lang van neus, en met een groot oog, dat hem ten hoofde nitpuilde. Hy was ongemeen milddadigh, en wel op het stuk des oorlogs afgerecht; maer boven-mate tot dronkenschap, en wonderlijker wijze tot hoereeren, en alle vleeschelijke wellusten genegen. Hy had eene vrouw van adelijken huize getrouwt, geheten *Beatrix*, een weduwe van zekeren *Guilliam de Savone*: by de welke hy eenen zoon gewan, ook *Joffelin* geheten, en de derde van dien name,

name, die namaels marschalk des konings van *Jerusalem* wiert, en eene dochter, geheten *Agnes*. Deze dochter trouwde in haer eerste huwelijk *Regnault de Mares*, graef van *Sidon*, en daer na *Almarik*, graef van *Jassa*, die namaels de vierde koning van *Jerusalem* wiert: uit den welken *Baudowijn*, de zesste koning van *Jerusalem*, en vierde van dien name, en zijne zuster *Sybilla* gesprooten zijn. Deez *Joffelin* heeft, door zijne nalatigheid en verzuim, eindelijk het gansch lant van *Edessa* verlooren, dat zijn vader voorzigtelijk en met kloek beleid bestiert had: als blijkt uit het volgende.

Beleggh
en ver-
overing
der stad
Edessa
door
San-
guin.

Op het jaer elf hondert twee of vier en veertigh nam *Omadoddin Zengi*, anders *Sanguin* by de Kristen schrijvers genoemt, de machtighste van alle d'Arabieren des lants van Ooste, en heet der stad *Mausil*, de stad *Edessa* of *Roha* in: het welk zich aldus toedroegh.

† Anders
Telbas-
her.

Te dier tijde gebod over deze stad graef *Joffelin* voornoemt, die, tegens de gewoonte van zijn voorzaten, de woonplaetse dezer stad verlaten, en op eene plaetse, † *Turbessel* geheten, gelegen naby den *Eufrates*, verblijf genomen had, eensdeels om de vruchtbaerheit des oorts, en ten anderen, om zich aldaer uit te rusten en verlustigen: want ziende dat hy gene vyanden had, die zijne ruste konden stooren, zoo gaf hy zich geheel en al aen zijne wellusten en geneughten over. Dies hy zulke zorge en bekomernis niet droegh, als de bewarnis van zoo een edele stad, als *Edessa* of *Roha* te dier tijde was, wel vereischte.

D'inwoonders waeren toen by-na alle Chaldeen of Armeniers, dat een lui en logh volk, en onbequaem ten oorlogh, en niet gewent noch geoefent in de wapenen was; maer het bemoeide zich alleenlijk met koopen en verkopen van allerlei waeren. En zoo by geval eenige andere luiden zich aldaer ter neêr zetten, die bleven aldaer gewoonelijk niet langer, als een jaer, of vertrokken van daer.

Graef *Joffelin* dan volghde de voetstappen niet van zijne voorzaten, de twee *Baudowijns*, en d'oude *Joffelin*, die, na zy het graefschap van *Edessa* bekomen hadden, in *Edessa* geduurighlijk hun verblijfplaetse namen, en deden

derwaerts, met alle naerftigheid en vlijt, uit de na-by-gelege plaetsen, lijftoght, wapenen, en andere behoeften, brengen: dies d'inwoonders zulken overvloed dier dingen hadden; dat de stad, zonder andere krijsbezettingen, niet alleenlijk door haer zelve in veiligheid en wel kon bewaert blijven; maer ook met recht tot een schrik voor alle andere steden rontom zijn.

Daer en boven was tusschen den Kristen prins van *Antiochie*, met name *Raymond*, en tusschen dezen *Joffelin*, graef van *Edessa*, een groote vyantschap ontstaan, dewelke niet langer geveinst wiert; maer was reeds tot een openbare haet uitgeborsten: in dier wijze, dat d'een des anders ongevallen en onheilen weinigh ter herte trok. Ja, dat meer is, d'een verheughde en verblijde zich, wanneer hy hoorde, dat den ander eenigh ongeval en ramp overgekomen was.

Omadoddin Zengi diende zich van alle deze dingen, en nam zijne gelegenheit waer. Hy verzamelde dan een overgroot meenichte van krijgsvolk uit alle gewesten van 't Ooste, en zelfs uit alle de steden, na-by *Roha* gelegen, en besloot daer meê de stad van alle zijden met zulk een knellend beleggh, dat niemant in noch uit kon gaen. Daer en boven hadden de stedelingen een bovenmate groot gebrek van allerlei lijftoght.

Wijders, de stad was op eene hooghte gebouwt, en te dier tijde met zeer sterke en vaste muuren omtingt, en met een groot getal van dikke toorens, tot haere bescherming, gesterkt. Beneden, in de stad, stont een kasteel, dat den burgers tot een tweede toevlught kon dienen; indien de stad moght veroverd worden.

Wanneer dan *Omadoddin Zengi* de stad in dezer wijze van volk, dat tegenweer kon bieden, ontbloot vond, zoo kreegh hy hier door des te grooter betrouwen en hoope van de stad te vermeesteren. Na hy dan de stad rontom met zijne regementen in goede orde en beleid had doen omcingelen, en daer na stormtuigen en werpgevaerten rontom de muuren oprechten, begon hy daer uit met groote steenen (want bossekruit was te dier tijde noch niet in gebruik) tegen de muuren te beuken, en die daer over-heene te schieten en werpen: waer door de burgers nacht

noch dagh geene rust hadden. Daeren boven wiert door de beleggers geduurigh met schichten en pijlen op die van binnen geschooten.

Yver, by de Kristenen en graef Josselin aengewent, tot ontzetting der stad.

De Kristenen, rontom verwitticht van het beleg der stad, dat zich reeds overal verspreit had, begonnen zich daer meê te bemoeien, en ieder zich met grooten yver tegen de Mahometanen te wapenen.

Graef *Josselin*, die hier over met groote droefheit bevangen was, beval ook alle zijne krachten by een te verzamelen en t'zamen te spannen. Hy trok dan na alle oorden, en deed de ronde by alle de Kristenen des lants, en sprak zijne vrienden overal aen, daer hy hen vond. Hy verwittighde des ook, in alle nederigheid en onderdanigheid, den prins van *Antiochie*, met wien hy in vyantschap vervallen was, en vermaende en bad hem zeer ernstelijk, door gezanten, om bystant, en dat hy hem in dien grooten noot toch niet verlaten wilde, maer meelijden met zijne rampen en ellenden hebben, daer hy in vervallen was. Wat hem belangde, hy had zijne krachten by een gebraght, om de stad uit de slavernye te verlossen, daer zy in gevaer was van haest in te vervallen, indien niet met grooten yver en vlijt daer in voorzien wiert.

Deze gezanten vervoeghden zich ook aen *Baudowijn*, de derde Kristen koning van *Jerusalem*, die hem de zekerheit des beleggs en uitterste benaetheit, de welke d'inwoonders der stad uitstonden, verwittighden. Wanneer de koninginne moeder, *Melissende*, aen de welke, gedurende de minderjarigheit van haeren zoon, koning *Baudowijn*, de besiering des rijks stont, dit verstaen had, deed zy aenstonts haeren raet vergaderen: in den welken beslooten wiert ter ijl derwaerts te zenden den *Konnestabel*, haer naeste bloetverwant, en de heeren *Filip van Naples*, en *Helinant van Tiberias*, beneffens een groot getal van krijgsvolk, tot bystant van den graef, en de burgers der stad. Maer de prins van *Antiochie* nam vermaek in de rampen en ongevallen van graef *Josselin*, zonder aenschouw op de verbinteniste nemen, de welke hy aen het gemeene best van den Kristenen staet schuldigh was.

Hier en tusschen hield *Sanguin* niet op, door geduurige aanvallen, en be-

stormingen, de belegerden meer en meer te quellen en drukken, en bedaght alle middelen en vonden, om hen tot d'uitterste vergelegentheit te brengen: zonder iet te vergeten, dat hem docht noodigh te zijn, om de stad te kunnen veroveren. Hy ontbood dan uit alle oorden *Pioniers*, (of schansgravers) en beval hen mijnen en hoolen onder d'aerde, tot aen de muuren der stad, te maken, om de muuren onder aen de voet te ondergraven. Voorts onderstutten zy met groote balken het geen zy ondergroeven, en smeten toen vuur daer in. Na het vuur alle deze balken en stutten verbrant had, storte de muur voor een groot gedeelte ter neêr: waer door voor de vyanden zulke een opening gemaekt wiert, dat zy by honderden neffens elkanderen gelijkerhant lichtelijk in de stad konden treden: want het neêrgeftorten vak muur was over de hondert ellen lang.

Wanneer dan de vyanden een ingang ter stad, naer wensch, bekoomen hadden, vergaderden zy uit alle hoeken, en streefden, met groot gedrang, overhoop ter stad in, en schooiden aen alle oorden langs de straten henen; doodende alle de genen, die hen ontmoeten, zonder eenigh meêdogen en aenschouw van perfoonen, van wat staet, ouderdom of sexe zy waeren.

Na de stad aldus veroverd was, begaven zich de rustighsten en kloekmoedighsten met hunne vrouwen en kinderen op het kasteel, om op die plaetse, ten minste voor eenen tijt lang, hun leven te kunnen behouden en redden. Maer aen den ingang des kasteels ontstont zulk een oploop en oproer des volks, dat van alle zijden der stad derwaerts naer toeschoot, dat vele door den drang en dikke drommen van menschen verstikten en versmoorden. Onder deze bevond zich ook *Hugues*, aertsbisschop der zelve stad, als ook eenigen van zijne dienaers. Eenigen leiden de voornaemste oorzaak en schult, van het overgaen der stad, op dezen aertsbisschop: want men zeide, en het wiert ook geloofd, dat hy een groote meenighte van gelt by een had vergadert, dat hy aen de stad, tot betaling der krijgsknechten, niet wilde verschieten. Eindelijk gaven de genen, die op het kasteel gevlucht waeren, by verdrag, zich aen *Sanguin* over.

De stad wort sterk door Zanguin bestormt.

En veroverd.

Doot
van
Zan-
guin.

Na de doot van *Zanguin*, (of *Oma-doddin Zengi*) die, na het veroveren der stad *Edeffa*, in het belegh van het kasteel *Jabar*, (anders *Kologembar*) op den *Eufrates* gelegen, door zijn eigen volk vermoort wiert, was zijn jongste zoon *Nuroddin*, dien de heerschappye van *Aleppo* by erfenis ten deele viel, na de stad *Mausil* getoogen; alzo over her bezit van die heerschappye eenigh krakeel ontstaen was.

De Kri-
sten bur-
gers
trachten
de stad
heime-
lijk aen
Joffelin
over te
leveren.

Wanneer de burgers van *Edeffa* zagen, dat *Nuroddin* in dien oort te dien einde opgehouden wiert, en wisten dat zeer weinigh van *Nuroddins* volk ook in de stad gebleven was, dien hy de bewaer- nis en bescherming der vestingen aenbevolen had, en alle d'overige Kristenen waeren, zonden zy heimelijk boden aen graef *Joffelin*, om hem de gelegent- heit en geschapentheit der stad te ver- wittigen, en bekent te maken, hoe on- achtzaamlijk die door een klein getal van Turken bewaert wiert: en dat de burgers, die alle Kristenen waeren, het opperbewint daer over hadden: want sedert de tijden der apostelen, gelijk reeds te voore gezeyt is, waeren d'in- woonders meest alle in het Kristen ge- loof gewortelt en gegront vest gebleven.

Hierom baden zy alle stantvastelijk Graef *Joffelin*, en verzochten, dat hy uit alle oorden volk by een wilde verga- deren, en voor de stad komen, de wel- ke zy hem, zonder eenigh gevaer en on- gemak, trouwlijk in handen wilden leve- ren. *Joffelin*, hier door aengemoedight, trok, in gezelschap van *Baudowijn de Mares*, die edel en rijk van have was, mer al het krijgsvolk des lants, zoo voetknechten als ruiters, gezwint over den *Eufrates*, en quam des nachts aen- stonts met zijn gansch gevolg voor de stad. Ontrent den middernacht wier- den eenige krijgsknechten by touwen en ladders, door hulpe der burgers, on- der het slapen der wacht, over de mu- ren, in de stad gehaelt, die de poorten voor d'andere, die buiten waeren, open- den. Toen streefden zy alle over hoop door de poorten, schooiden aenfronts door de stad, en dooden allè de genen, die van de zijde der vyanden hen ont- moeten. Eenigen evenwel onder hen ontweken het gevaer des doots, en be- gaven zich op het kasteel.

Dat hen
gelukt.

Aldus wierden de Kristenen, tot hun

groote blijdschap, aen alle oorden, door dit middel, meester der stad, en behiel- den die eenige dagen. Maer uit oorza- ke de sterke plaetsen wel van lijftoght, wapenen en krijgsvolk, voorzien en ge- stoffeert waeren, zoo konden de La- tijnsche Kristenen die niet veroveren, in- zonderheit uit oorzake zy geene krijgs- tuigh noch stormgevaerten met zich ge- braght hadden; gelijk ook in de gan- sche stad geene stoffe gevonden wiert, om die te maken.

Zoodra *Nuroddin* vernam, hoe dat graef *Joffelin* de stad *Edeffa*, door mid- del der burgers, herkrege had, deed hy uit alle zijne onderhoorige oorden van 'r Ooste, en uit alle omleggende ste- den, een groote meenichte van krijgs- volk by een vergaderen, en sloegh zijn leger aenstonts voor de stad neêr, en be- legerde die rontom van alle zijden: waer door niemant in noch uit de stad kon komen; het welk groote verila- gentheit en droevenis in de belegerden baerde.

De stad
Edeffa
door
Nurod-
din bele-
gert.

De belegerden eindelijk, na veel overleggs, wat hen te doen stont, oor- deelden ten leste, na den staet van plaet- se en tijt, voor hen het oorbaerste en dienstighste te zullen zijn, op avontuur uit de stad te trekken, zonder zich het gevaer des doots te kreunen: want zy twijselden niet, of het zou voor hen dienstiger zijn, reukelooslijk een ge- vecht te wagen, en met geweld der wa- penen eenen wegh dwers door het leger der vyanden, tot behoudenis van hun leven, te banen, als een belegh te ver- duuren en uit te staen: waer door zy eindelijk alle of op stukken zouden ge- houwen worden, of gedwongen zijn, door gebrek van lijftoght, van den vyant gevangen te worden, of een veel snoo- der slavernye komen te lijden, als eeni- ge doot zou te bedenken zijn. Deze raet dan wiert by eenen iegelijk voor goet gekeurt en vast gestelt.

De bele-
gerden
beslui-
ren gelij-
kerhant
uit de
stad te
trekken.

Wanneer de burgers, die den graef en zijn volk in de stad gebraght en ge- holpen hadden, dit genoomen raetslot hoorden, en zich van alle hoope van weêrstant te bieden, om lijf en leven te houden, versteken zagen, koozen die ook liever, benefens vrouwen en kin- deren, met het krijgshair der Latijnsche Kristenen uit te trekken, en den kans van een gevaerlijken uittocht te wagen, als

in een zekere en gewisse doot te treden, die hen beschooren was, indien zy daer gevonden wierden: want zy vreesden, by aldien zy in de stad zich hielden, en aldaer door de vyanden, na des graven vertrek, gevonden wierden, voor de straffe van eene wreede doot, uit oorzaak zy voor de stichters en aenrechtters, van het verraden en overleveren der stad aen graef *Joffelin*, zouden gehouden worden.

Na dan de poorten geopent waeren, traghte ieder buiten de stad, in vollen drang, te treden. En alhoewel de stedelingen niet twijfelden, of men zou door geweld van den degen een opening moeten maken, en midden door het leger der vyanden henen dringen, zoo achten zy evenwel al het geen, dat hen kon overkomen, zeer licht, zoo dra zy slechts buiten de stad getreden waeren.

Midlerwijle waeren eenigen van de vyanden by de vestingen opgeklommen, en aldus in de stad geraekt, die op de stedelingen van achteren aendrongen, en hen dwongen haestiger uit te trekken, als zy wilden.

Wanneer de vyanden, die buiten de stad waeren, verstaen hadden, dat eenigen van de hunnen in de stad geraekt waren, en reeds tegen de Kristenen vochten, zoo yverden zy, om zich by hen te verwoegen, en bestonden met kracht en geweld de poorte te bemachtigen, de welke de Kristenen geopent hadden, om uit te trekken. Dies ontboden zy een groote meenigte van ruiters, en beletten de Kristenen met allen geweld uit de stad te trekken, en traghten hen weêr in de stad te doen keeren. Aldaer ontfloot toenter wederzijde een bloedigh gevecht.

Groote
neêr-
laegh
der bur-
gers.

De Kristenen evenwel eindelijk, gedwongen door het geweld, dat de vyanden hen deden, die van binnen op hen aendrongen, moedighden elkanderen aen: maakten, in spijt der vyanden, die buiten waeren, en hen met al hunne maght weêrstonden, door de wapenen, en de degen in de hant, eenen wegh, (hoewel niet zonder grooten neêr-laegh van beide zijden) en verspreiden zich langs de velden. Men zag h'er toen zwakke en weêrlooze menschen, die ten oorlogh niet afgerecht waeren, als ook een groot getal van oude luiden, en zieken, en vrouwen, tusschen d'eng-

ten der poorten, ten deele niet de voeten der peerden vertreden, en ten deele door den drang des volks gestikt en versmoort, en andere door 's vyants stael ter neêr gevelt. Dies by-na aldaer alle d'inwoonders van *Edeffa* zonder onderscheid verflagen bleven, die beslootten hadden het krijgshair der Latijnen, in het trekken uit de stad, te volgen; uitgezeit eenigen, die door kloekheit van lijf en leden, of door hulpe van brave peerden, daer zy opstegen, het heir der Latijnsche Kristenen, den grave en zijn krijgsvolk, in het wegtrekken, konden volgen.

Wanneer dan *Nuroddin* zag, dat de Kristenen hun best deden, om van daer te vertrekken, trok hy aenstonts alle zijne troepen t'zamen, om zich daer tegen te stellen, en hen van achteren na te jagen en te vervolgen.

De graef en Kristenen namen hun wegh recht na den *Eufrates* toe, eene streke van vijf mijlen van *Edeffa*: op den welken ondertusschen geduurigh, onder het vluchten, gevecht en schermutselen met den vyant voorvielen: waer door velen ter wederzijde te sneuvelen quamen: als *Baudowijn de Mares*, en vele andere ridders van name, aen de Kristenen zijde.

Graef *Joffelin*, die zich te zwak tegen de maght der vyanden, en zijn volk kracht en moedeloos bevond, vond raetzaem zijn leven met de vlucht te bergen, en reed in vollen ren tot aen den *Eufrates*, dien hy overtrok, en begaf zich binnen de stad *Samosatum*. D'anderen begaven zich na verscheide plaetsen, latende al hun omslagh en reistuigh achter, om des te beter hun leven te redden en behouden.

De Arabische schrijver *Abulfaraj* melt niet, dat de stad *Edeffa* of *Roha*, wanneer zy door *Zengi* of *Sanguin* veroverd was, weêr door de Kristenen, na de doot van *Zengi*, door een verrassing ingenomen wiert.

De zelve schrijver *Abulfaraj* verhaelt de doot van graef *Joffelin*, en het veroveren der steden zijns graefschaps, in volgende wijze.

Op het jaer elf hondert en vier en veertigh viel *Nuroddin* in de landen van *Joffelin*, die aen de Noortzijde van *Aleppo* lagen. Maer *Joffelin* trok *Nuroddin* tegen, en leverde hem slag, en vele

dreef de Mahometanen op de vlucht. Vele hunner quamen te sneuvelen, en vele wierden gevangen: waer onder ook de wapendrager van *Nuroddin* was: dien *Joffelin* gevangen, t'effens met de wapenen van *Nuroddin*, aen *Mafud*, zoon van *Keli Arslan*, heer van *Ikonium* en *Akfer* zond, met deze woorden daer by te voegen. *Deze is de wapendrager van uwen schoonzoon.* Namaels zal het grooters tot u komen.

Wanneer *Nuroddin* te weten kreegh, dat dit geschiedt was, nam hy het zeer euvel op, en leide op *Joffelin*, zonder ruste, met list toe, om zich over hem te wreken. Hy ontbood dan eenigen van de voornaemste *Turkomans*, en bood hen groote beloften aen, indien zy *Joffelin* gevangen hem konden overleveren: want hy wiste wel, dat hy in den oorlogh tegen hem niet opmocht. Weshalve de *Turkomans* op hem loerden en lagen leiden, en kregen hem gevangen, wanneer hy t'ener tijde op den jaght getrokken was, en braghten hem geknevelt by *Nuroddin*. Toen trok *Nuroddin* op, en nam de kasteelen, die onder het gebiedt van *Joffelin* stonden, in: als *Aintâb*, *Azaz*, *Kures*, *Alrawadan*, *Borjolresas*, *Doluk*, *Marasch*, *Nahroljaur*, en zijn andere onderhoorige landen. Dus verre *Abulfaraj*.

Sultan van Ikonium belegert Turbessel. Tyr.

Ontrent des jaers elf hondert twee en veertigh viel *Mafud*, zoon van *Keli Arslan*, *Sultan* of heer des lantschaps van *Ikonium*, met een machtigh heit van uitgelezen krijgsvolk in *Syrie*, en nam den Kristenen vele vestingen en sterkten af. Hy trok eindelijk over den *Eufrates*, en sloegh zijn leger voor de stad en het kasteel van *Turbessel* neêr; daer *Joffelin*, graef van *Edeffa*, met zijne gemalin en kinderen binnen was: gelijk ook den *Sultan* des wel bewust was. *Baudowijn*, de vierde Kristen koning van *Jerusalem*, en derde van dien naeme, des verwitticht, zond zijnen oversten, den *Konnestabel Amfroy*, met zestigh gewapende mannen, om die op het kasteel van *Hafart*, tot des zelfs bescherming, tegen de bespringen en aenvallen der Turken, in bezetting te leggen: want de Turken namen alle de sterke plaetsen, daer zy doortrokken, in.

Wanneer eindelijk de graef gevaer liep van gevangen of gedoot te worden, mackte hy met den *Sultan* een verdragh

van vrede: waer by hy beloofde den *Sultan* alle gevangenen van zijn lant, die hy in de gevangkenissen had, benefens twalef geharnasde en gewapende mannen, t'zijn dienste over te leveren. Hier op zou de *Sultan* van her beleggh der stad opbreken, en graef *Joffelin* trekken, werwaerts hem geviel: die zich ten zelve dage na het kasteel van *Hafart* begaf, en quam van daer t'*Antiochie*, om koning *Baudowijn* voor zijnen bewezen bystant te bedanken: van waer hy weêr na *Turbessel* keerde.

Verdragh tusschen hem en Joffelin getroffen.

Wanneer *Joffelin*, graef van *Edeffa*, niet lang daer na, op verzoek van den patriarch van de stad *Antiochie*, derwaerts was getogen, om eenige lantszaken te verrichten, wiert hy op wegh, door eenige verspieters van den vyant, onverziens overvallen, gevangen en geboeit, met eenen van zijne dienaers na de stad *Aleppo* gevoert: alwaer hy eerlang overleed: want by geval was hy op wegh met zijn peert, en eenen dienaer, om zijn gevoegh te doen, ter zijde van het gezelschap afgetreden, zonder de genen, die voor en achter hem reden, des gewaer wierden.

Graef Joffelin gevangen, en sterft.

Midlerwijle bleef zijne gemalin, de gravin, bestierster van het graeffschap van *Edeffa*, de welke met raet en daet van de heeren des lants het volk bestierde, en de kasteelen en sterke plaetsen des lants van wapenen, mannen en lijfzoght voorzagh, om d'aenvallen der vyanden te kunnen wederstaen.

Baudowijn, Kristen koning van *Jerusalem*, verwitticht van het gevangen nemen van graef *Joffelin*, en ziende dat het gansche lant van *Edeffa*, by mangel van eenen beschermer, aen allen zijden ten roof voor de vyanden open stont, nam deze zake geweldigh ter herte, en trok met den *Konnestabel Hemfroy*, of *Amfroy*, en *Guy*, overste der stad *Baruth*, na de stad *Tripolis*: alwaer hy zich by den graef van *Tripolis* en zijn krijgsvolk vervoeghde, en gezwint van daer na *Antiochie* toogh: naerdien het gerucht overal liep, dat *Mafud*, *Sultan* van *Ikonium* en *Akfer*, die een zoon van *Keli Arslan*, en een groot en machtigh vorst was, met een ontallijke meenigte van ruiterye in de gewesten van *Edeffa* gevallen was, en by-na het gansch lant, na-by zijne lantpalen, veroverd en ingenomen had: want d'in-

woonders dier plaetsen bevonden zich niet sterk genoeg, om hem tegenstant te bieden, en de maght van zijn krijgsheir op te houden: dies zy alle de steden en sterke plaetsen des lants verlaten hadden: naerdien zy dochten genoeg van dien *Sultan* verworven te hebben, dat hy hen levendigh en vry, met hunne vrouwen en kinderen, uit hunne woonplaetsen, met vry-gelei, zonder schade en onheil aen hunne perfoonen te lijden, tot aen de stad *Turbessel* had laten vertrekken: want de stad *Turbessel* was te dier tijde, door haer kasteel, de verweerbaerste en sterkste van dien oort. Ook onthielden de meeste inwoonders zich aldaer. Zelf de graef van *Edeffa* had geduurigh zijn verblijf in *Turbessel*, wanneer hy zich in stilte wou verlustigen.

Na *Sultan Mahmud* zich aldus meester van het gantsche lant gemaakt had, uitgezeit eenige weinige sterke plaetsen, de welke hy zoo haest niet kon innemen, trok hy weêr na zijn lant, om andere gewichtige zaken nit te richten.

Hier door waeren die van het lant van *Edeffa* namaels zoo kloek noch vaerdigh niet tot den arbeid, als te voo-re. Ook droegen zy veel minder zorge, en waeren veel nalatiger en trager, om zich tegen den vyant te verdedigen, als zy voorheene plaghten te zijn: hebbende by-na de helft van kloek en stoutheit verlooren: want behalve dezen *Sultan*, had *Nuroddin Mahmud*, zoon van *Zengi*, en heer van *Syrie*, *Mesopotamie* en *Egypten*, het lant van *Edeffa* by-na door geduurige strooperijen zoodanigh gequelt en geplaeght, dat niemant zich buiten de sterke plaetsen en kasteelen des lants derfde begeven.

De Grieksche keizer van *Konstantinopolen*, *Emanuel*, wanneer hem de verwoesting des lants van *Edeffa* ter ooren gekomen was, zond eenen van zijne lantvooghden of vorsten met een groot en machtigh heir van de strijbaerste mannen, die in zijn rijk waeren, tot bystant aen die van *Edeffa*. Voorts bood hy aen de gravin van *Edeffa*, en aen haere kinderen, een jaerlix en eeuwige inkomste, tot haer levens onderhoudt, by aldien zy in zijne handen de steden en vestingen, de welke noch onder haer gebiedt in dat gansch lant stonden, wilde overleveren: want hy hoopte, door het betrouwen, dat hy op

zijne groote krachten en rijkdommen had, dat lantschap, indien het eenmael weêr in zijne handen gestelt wiert, anders, als de Latijnsche Kristenen, tegen d'invallen der Turken te beschermen: en eindelijk weêr aen zijn rijk, daer het door hen afgescheurt was, te hechten. Te dien einde zond de keizer gezanten uit *Konstantinopolen* na de stad *Antiochie*, in *Syrie*, aen de Kristenen.

Wanneer dan *Baudowijn*, Kristen koning van *Jerusalem*, die t' *Antiochie*, om het verrichten van zijne zaken, gekomen was, d'oorzake van de komste der gezanten des keizers uit hunne mont verstaen had, begonnen de prin-sen en heeren des lants onder malkanderen oproerigh te worden, en tweespalt te maken. Zommigen zeiden, dat de zake zoo verre noch niet verlopen, en tot dien uittersten noot gekomen was, om te doen, het geen de gezanten verzochten. Anderen zeiden daer en tegen, dat het nootwendigh most gedaen worden, eer het lant geheelijk in de maght der vyanden verviel. Wanneer midlerwijl koning *Baudowijn* zag, hoe het lant ter wederzijden, door zulke twee groote en machtige vyanden geplaeght, vernielt en geschonden wiert, en niet lang in dien jammerlijken en ellendigen staet zou kunnen blijven staen; en de zaken van zijn eigen rijk hem niet toelieten in dien oort lang zijn verblijf te nemen: en daer en boven zijne maght te dier tijde zoodanigh niet was, dat hy deze twee lantschappen, als dat van *Jerusalem* en *Edeffa*, die ontrent vijftien dag-reizen van malkanderen lagen, gevoeghelijk op een zelve tijt zou kunnen bestieren, zoo was hy van gevoelen, dat men de steden en kasteelen, de welke noch onder het gebiedt der gravinne stonden, op de voorwaerden en aanbiedingen des keizers, aen de Grieken, om bewaert en beschermt te worden, behoorde over te leveren: het welk ook eindelijk by de heeren des lants, en by de gravinne en haere kinderen toegestaen en ingewillight wiert.

Voorts wiert een dagh beraemt, op den welken koning *Baudowijn* in dien oort met zijn krijgsvolk zou afkomen, en aldaer zich laten vinden, om den Grieken, van 's keizers wege, in het bezit van alle de steden en sterkten des lants te stellen.

Neemt
het
graef-
schap
van E-
deffa in
bezit.

Koning

Koning *Baudowijn* dan nam op den beraemden dagh den graef van *Tripolis* met zich, om hem met zijn krijgsvolk te vergezelschappen, en den bloem des volks van *Antiochie*, t'effens met de Grieken, en braght hen in het lant des graeffschaps van *Edeffa*: die zich alle te gelijk na *Turbessel* begaven.

Na de gravin het lant aen de Grieken had overgegeven, trok zy met haer kinderen uit *Turbessel*; desgelijks alle d'andere, zoo Latijnen, als Armeniers, beide mannen en vrouwen, en kinderen, die van daer wilden trekken, om zich na een andere plaetse te begeben.

De steden, de welke toen noch door de Latijnsche Kristenen in het graeffschap van *Edeffa* bezeten wierden, waeren *Turbessel*, (of *Telbasber*) *Hamtab*, (of *Aintab*) *Ravendel*, (of *Ravandan*) *Rankulat*, *Bile*, (of *Balis*) *Samosatum*, en eenige andere.

Na dan alle deze steden door *Baudowijn* in de maght en gebiedt der Grieken gestelt waeren, trok hy met al zijn volk, dat hem wilde volgen, uit; en t'effens met al hun vee en beste huisraet.

Wanneer *Nuroddin* ter ooren gekomen was, dat koning *Baudowijn* in het lant van *Edeffa* getreden was, om daer uit het volk te trekken en voeren: en daer en boven zaght, dat de Latijnen, die geheelijk wanhoopten van dat lant langer te kunnen beschermen, en de steden en sterke plaetsen, de welke zy aldaer noch bezaten, aen de verwijfde Grieken voor eeuwich overgedragen hadden, deed hy uit alle d'omleggende lantschappen krijgsvolk by een vergaderen, om in aller yl op wegh te slaen, en koning *Baudowijn* en zijn volk tegen te trekken, met voornemen van grooten buit op hen te behalen, indien zy hen op wegh konden ontmoeten: gelijk zy zich daer in ook niet bedrogen vonden: want nauiliks had *Baudowijn* zijne schare, bestaende uit machteloos en slecht volk, tot aen de stad *Tulupe*, ontrent twee mijlen weeghs van *Turbessel* gelegen, geleit, of hy ontmoete *Nuroddin*, die met zijn krijgsvolk het gansch lant vervult had. Maer *Baudowijn* begaf zich met zijn volk, en al den omslagh van huisraet en beesten, in

het kasteel of in de stad *Aintab*, niet verre van daer gelegen: en bleef aldaer den geheelen nacht over in vry en veiligheid rusten. Des uchtens sloegh *Baudowijn* weêr op wegh; doch wiert geduurigh; onder het voorttrekken, door *Nuroddin* en zijn volk vervolght en besprongen: waer uit doorgaens vele schermtufelen ter weder-zijde ontstonden. Des volgenden nachts sloeg 't leger van *Baudowijn* zich op eene plaetse, *Johageheten*, neêr. Daer na trok hy door het bosch van *Marris*, en quam tot aen zekere plaetsen, die onder de Latijnsche Kristenen behoorden, en begaf zich van daer na *Antiochie*. Maer wanneer *Nuroddin* geen voordeel op de Kristenen zaght te bevegten, verliet hy eindelijk hen.

Nuroddin eindelijk ziende, dat het Graeffschap van *Edeffa* van hulp en bystant der Latijnen ontbloomt, en aen de bewaernis der Grieken overgelevert was, begon hy aenstonts, na het vertrek der Latijnen, de Grieken door geduurige uitvallen en bespringen te quellen en plagen, die hen by-na onverdragelijk waeren te lijden. Eindelijk vergaderde *Nuroddin* een groote meenigte van krijgsvolk uit alle onderhoorige gewesten t'zamen, en braght in het graeffschap van *Edeffa* vele en sterke krijgsheiren op de been; waer meê hy de steden overal belegerde, en eindelijk veroverde, en de Grieken dwong daer uit te trekken: zulks hy zich in den tijt van een jaer meester van het gansch lant van *Edeffa* maakte.

De stad *Edeffa* was by ouds, onder de Latijnsche Kristenen, tot een aerts-^{lib. 14. c. 12.}bisdoin opgerecht, en stont onder het patriarchschap van *Antiochie*, en had onder haer tien bisdommen, als *Virchi*, *Konstantia*, *Kapron*, *Makropolis*, *Varnon*, *Kedmaron*, *Himerias*, *Kerkisfa*, *Tapsakum*, *Celimeos*.

Zy kon, ten tijde der Latijnsche Kristenen, inkomsten, tot voetsel en onderhoudt van vijf hondert ruiters en hun huisgezinnen, verschaffen.

Het lant of graeffschap van *Edeffa* wiert door vele rivieren bevochtight, was rijk van weiden, bosschaedjen, en kooren, en had de volheit van alle andere levensmiddelen.

Harran, of *Haran*, anders *Charan*, en *Karrhe*.

DE stad *Harran*, of *Haran*, wort alzoo doorgaens by d'Arabische schrijvers genoemt, en onder het lantschap van *Diar-Modzar* gerekent: hoewel eenigen haer onder het lantschap van *Diarbekr* brengen.

Zy is gelegen op de Noorder breete van zes en dertigh graden en veertigh minuten, op eene vlakke, ontrent een dagh-reize Zuidwaerts van de stad *Bir*, en by-na even verre van de stad of brugh *Menbigz* aen den *Eufrates*, en drie dagh-reizen van de stad *Rasain*, tusschen de steden *Roha* en *Bagera*, ^a op eenen afstand ter weder-zijde van twalef duizent schreden; hoewel ^b zommigen haer twee daghreizen van *Roha* stellen, met eene vlakke tusschen beide, en ^c andere slechts vijf mijlen.

D'Oosterfche schrijvers houden *Harran* voor d'eerste stad, de welke na den water-vloet zou gesticht zijn: gelijk zy ook zoo verre niet van den bergh *Ararat* gelegen is, op den welken d'arke stuite

By den Arabischen lantbeschrijver *Abulfeda* wort de stad *Haran* op Arabisch ook *Medinaton Al-Sabijaton*, dat is, *stad der Sabeërs* genoemt: dewijl de volken *Sabeërs*, (die het krijgshair des hemels en de sterren, als bezielde godheden, aenbaden, en d'outheit van hunnen godsdienst op *Noach* braghten) dicht by de stad *Haran* eene plaets hadden, die zy inzonderheit, met grooten yver van godsdienst, bezochten, en derwaerts ter beëvaert trokken. Zy hadden ook in de stad *Haran* hunne voornaemste rechtbank en kapel, de welke op een hoogen heuvel gesticht was, en by hen in groote eere gehouden wiert.

De gront of aerde der stad, en lantschreke van *Haran*, is root, en heeft, volgens schrijven van *Abulfeda*, geene overvloed van boomien noch water, dat uit putten en bronnen van eenen bergh, twee mijlen van daer gelegen, door kanalen of gooten, derwaerts geleit wort.

Zoo anderen daer en tegen schrijven, is na-by de stad eene vliet *Giulab*, na zeker na-by-gelegen vlek alzoo genoemt, die van een ander vlek, *Dubbo* geheten, en van dit vlek *Giulab* vier duizent schreden afleit.

Desgelijks schrijft *Willem de Tyrier*, dat rufchen de stad *Edessa* (of *Roha*) en *Harran* een vliet stroomt, die midden door de lantschreke loopt, en het plat omgelegen lant zeer vruchtbaer en rijk van kooren, door het geduurigh bevochtigen met zijn water, mackt, dat, door zekere kanalen, grippen, of slootten, langs de vlakke, na verscheide oorden geleit wort.

Wijders, deze vliet alleen heeft voorheene, en sedert alle outheit her, een scheid en grenspael tusschen de steden *Harran* en *Edessa* of *Roha* verstrekt: want al het geen ten Noorde, of op deze zijde van den vliet was, wiert, zonder eenigh tegen-spreken, onder die van de stad *Edessa* gerekent: maer al het geen, dat ten Zuide over dezen vliet was, stont onder het gebiedt en gehoorzaemheit der stad *Harran*. Deze vliet schijnt de gene te zijn, die by *Stephanus Charra*, en heden *Giulab* geheten wort.

Bettan, of *Bittan*, is eene lantschreke, gelegen in het gebiedt van *Harran*.

Van wegen de gelijkheit en over-eenkoming van name magh zekerlijk deze stad *Haran* of *Harran* der Arabieren, voor een en de zelve gehouden worden, de welke by *Moses*, op Hebreusch, ook *Haran*, of anders, na de verscheide wijze van spelling, *Charan* en *Charran*, of *Charane*, en in 't † Nieuw Verbont, op Gricksch, en by den Joodschen historischrijver *Josephus*, *Charan*, *Carrhan*, of *Charrhan*, en by *Hieronymus Aran* geheten wort. Evenwel willen eenigen, dat de stad *Haran* der Arabieren te hoogh na 't Noorde, in *Mesopotamie*, schijnt gelegen te zijn, om die voor een en de zelve met de stad *Haran* van *Moses* te kunnen houden: in de welke *Tarah* met *Abraham*, wanneer hy uit *Ur* der *Chaldeen*, na het lant van *Kanaan* trok, op wegh zijn verblijf nam, en aldaer in zijnen ouderdom van twee hondert en vijf jaren sterf, Genes. 11: 2, 3. Actor. 7: 2, 4. want *Tarah* zou aldus, zeggen zy, zeer onnoodigh, ja onverzigtelijk, zulken grooten onwegh na 't Noorde opgetrokken zijn, om in het lant van *Kanaan* te komen: naerdien *Ur* van *Chaldea*, of *Babylonie*, meer als veertigh of vijftigh

Lib. 10.
c. 29. de
Bello
Sancto.

^a Alcdr.

^b Gool
in Alf.

^c Tyr.

Bettan:

† Actor.
cap. 7.

mij-

mijlen Zuidelijker, als d'Arabische stad *Haran*, gelegen is.'

Doch hier op zou men mogen zeggen, dat *Abraham* met voordaght, en als genootzaekt, uit *Chaldea*, zoo hoog na 't Noorde opgetrokken was, om de zandige wildernissen van *Woeft Arabie* te mijden, door de welke hy anders uit *Ur* veel nader, en by-na rechts weeghs na het lant van *Kanaan* had kunnen reizen. Maer trekkende op *Haran*, nam hy zijnen wegh langs den *Eufrates*, door bevolkte en bebouwde plaetsen, en trok, by *Haran*, over den *Eufrates*, en trad van daer na het Zuider gedeelte van *Syrie*, en quam alzo in het lant van *Kanaan*.

De stad *Haran* van *Moses*, de welke in het Zuider gedeelte van *Mesopotamie* lagh, was na den overleden *Haran*, *Tarabs* zoon, en *Abrahams* broeder, door den vader of broeder, t'zijner gedachtenis, alzo genoemd: want *Haran* was al, voor *Tarabs* en *Abrahams* komste te *Haran*, tot *Ur*, in *Chaldea*, overleden: dies d'oude naem der stad in dien van *Haran*, door *Tarah* of *Abraham*, verwisselt en verandert wiert: want ongetwijfelt had deze stad te voore een anderen naem: inzonderheit, indien zy d'eerste stad was, de welke na den wervloet gesticht wiert: maer *Moses* heeft dien zelven naem gebruikt, den welken deze stad by zijnen tijt had.

De stad *Haran* wort ook anders by *Moses*, Genes. 24: 11. na *Nachor* of *Nahor*, *Abrahams* andere broeder, *Nachor* of *Nahor* geheten; dewijl die aldaer woonde.

Nachor of *Haran* was in *Aram Naharajim*, dat is, *Mesopotamie*, of *Syrie der twee vlieten*, gelegen, Genes. 24: 10. en des zelfs lantstreke wort Genes. 29: 1. het lant tegen 't Ooste, en anders by de oude wereltlijke schrijvers *Charracene* genoemd. Te weten, de lantstreke van *Haran* wort, ten aenzien van *Palestijn*, het lant tegen 't Ooste, by *Moses*, Genes. 29: vers 1. geheten. Dienvolgens lagh *Haran* in het Zuider *Mesopotamie*, tegen over *Scenitisch* of *Woeft Arabie*, volgens den stijl der Schrift: want de Noorder gedeelte van beide *Syrien*, en het lantschap van *Assyrie*, worden niet met den naem van *Ooste*, maer van *Noorde*, in de Schrift uitgedrukt.

Wanneer *Tarah* in *Haran* overleden

was, toogh *Abraham* met zijn wijf, en zijn gansch huisgezin, uit *Haran*, om na het lant van *Kanaan* te reizen. *Jakob* toogh na *Haran*, om de woede van zijnen broeder *Efsau* t'ontgaen, Genes. 27: 43. en ging na het lant tegen 't Ooste, Genes. 29: 1. *Jakob* trouwde re *Haran* aen beide de dochters van *Laban*, *Rachel* en *Lea*. Genes. 29.

De meeste lantbeschrijvers houden niet t'onrecht d'aeloude stad *Kara*, anders *Karrhe*, de welke met dien naem by *Strabo*, *Ptolemeus* &c. gedaght wort, voor een en de zelve met de stad *Karvan* of *Charran* van *Moses*, en die van d'Arabieren, eensdeels van wegen de onderlinge gelijkheit en over-een-koming van name, en ten andere, van wegen by-na een en de zelve stant en gelegentheit, de welke aen beide gegeven wort: want beide worden zy in *Mesopotamie* geplaetst; hoewel *Karrhe* eigentlijk in *Osrhoene*, een lantschap van *Mesopotamie*.

Lukanus noemt dit *Karrhe* het *Assyrisch Karrhe*, als of her in *Assyrie*, heden *Kurdistan* geheten, zou gelegen zijn.

Twee heeren wegen liepen van *Karrhe* door *Persien*: de linke door het lantschap van *Adjabene*, en door den *Tigris*: en d'andere door *Assyrie* en door den *Eufrates*.

D'aeloude inwoonders der stad *Karrhe* aenbaden en dienden allermeeft de *Mane*: aen de welke, haer ter eere, een tempel, een weinigh buiten de stad, gesticht was.

De stad *Karrhe* is by de Romeinsche schrijvers, door den neêrlaegh van *Markus Krassus*, en zijnen zoon *Publius Krassus*, vermaert: want ontrent deze stad quamen zy beiden, met het grootste gedeelte des Romeinschen krijgsheirs, te sneuvelen.

De Roomsche keizer *Antoninus*, Spartian. in vita ejus. gebynaemt *Karakalla*, die op het jaer twee hondert en twintigh begon te regeeren, wiert ook by de stad *Karrhe*, door zijnen lijfwaght of hellebaerdier *Martialis*, met een pook doorsteken en gedoot: wanneer hy met eenen uit zijn gezelschap ter zijde afgegaen was, om zijn gevoegh te doen, na hy buiten de stad, in den tempel der *Mane*, offerhande gedaen had.

D'aeloude inwoonders der stad *Karrhe*

rhe waeren *Kolonieren* der *Macedonen*.

Eenigen houden ook de stad *Haran* van *Moses*, en *Edeffa*, de welke heden *Orfa* of *Roha* geheten wort, voor een en de zelve stad, en verwerren die beide onder een, en met elkandere. Hier op schijnt te slaen, het geen te voore, uit den mont der inwoonders, in de beschrijving van *Orfa* is verhaelt: naerdien zy aldaer een *Mesjid* of tempel toonen, die, ter eere van *Abraham*, rontom een vyver gebouwt is: wiens visch ook by hen *visch van Abraham* genoemd wort.

Doch zoo *Haran* en *Carrhe* of *Carraha* een en de zelve stad is, zoo kan *Haran* van *Edeffa* niet zijn: naerdien *Carrhe* en *Edeffa* twee verscheide steden des lantschaps van *Osrhoene* waeren: waer van *Edeffa* de hoofstad was.

De stad *Harran* der Arabieren heeft verscheide Arabische geleerde mannen uitgelevert, die in de Wiskunst en Filosofye uitgemunt hebben, en by d'Arabische schrijvers, *Ibn Kasta* en *Ibn Nedin*, gedacht worden. Onder deze zijn ook eenige, door hunne schriften, by die van *Europe* bekend: als *Thabit Ben Kora*, en *Muhamed Albattan* of *Albateghn*.

Harran door de Mahometanen veroveret.

Des jaers zes hondert een en veertigh wiert *Harran*, beneffens de steden *Ainward* en *Roha*, door *Amr*, zoon van *Said*, of door *Jyas*, zoon van *Gumm*, onder het *Kaliffchap* van *Omar*, ingenomen.

Des jaers duizent en negen en dertigh was *Sabt*, zoon van *Wathab Nomairier*, heer van *Harran*.

Harran vruchteloos by de Kristenen belegert. Tyr. lib. 10. cap. 29.

Wanneer op het jaer elf hondert en vier de Kristenen vorsten, als *Bohemond*, prins of heer van *Antiochie*, *Tankred*, zijn neve, en alle de heeren des lantschaps van *Antiochie*, t'effens met *Baudowijn*, graef van *Edeffa*, en zijn neve *Joffelin* vergadert waeren, met toeleggh en voornemen, om door alle middelen, ieder in zijn gebiedt, hunne heerschappyen te vergrooten, en daer uit de Mahometanen, de vyanden des Kristenen geloofs, te drijven, zoo beloofden zy elkanderen by eede, en zwoeren, op hun geloof, te zullen, zonder eenige hooger aenflagen te beginnen, over den stroom *Eufrates* trekken, en de stad *Harran* belegeren. By hen vervoegghden zich, om dezen gewichtige aenflagh uit te werken, *Bernard*, aertsbif-

schop van *Antiochie*, *Dabert*, aertsbifschop van *Jerusalem*, en *Benoist*, aertsbifschop van *Edeffa*. Alle deze hooge personaedjen bevonden zich in de stad *Edeffa*, en traghien, met grooten yver, hun voorgenomen werk te volvoeren. Hier op dan trokken zy alle met een groot getal van krijgsvolk te velde, en sloegen hun leger voor de stad *Harran* neêr, en belegerden die van alle zijden.

Te dier tijde was de stad *Harran* zoodanigh van allen lijftoght en voorraet ontbloot, dat die niet anders behoefde bestormt te worden, om te veroveren, als den burgers den in en uitgang te belletten. D'oorzake van dit gebrek des lijftoghts was hier uit ontstaen; dewijl *Baudowijn*, graef van *Edeffa*, lang te voore hier toe orde gegeven had, om d'inwoonders van *Harran* van het gerijf van levensmiddelen te beroven, op dat zy hier door zouden gedwongen zijn de stad in zijne handen over te geven, zoodra hy die zou belegert hebben. Het welk *Baudowijn* licht om te doen viel: want d'inwoonders van *Edeffa* bequamen al hunnen lijftoght, dien zy konden hebben, uit de plaetsen van hun gebiedt, tusschen den vliet *Giulab* en de stad *Harran* gelegen. Dies vond *Baudowijn* raetzaem d'inwoonders der stad van dit genot te berooven. Hierom had hy sedert langen tijt, door veelvoudige invallen en bespringingen, hen belet deze plaetsen te bebouwen: want hy hoopte, uit de lantsreke over den *Eufrates*, en uit die midden tusschen *Edeffa* en den gemelden vliet gelegen, genoegzaem lijftoght voor hem en voor zijne burgers te trekken: en d'inwoonders van *Harran* tot een onverdragelijken hongersnoot te brengen, indien zy het gerijf en genot dier plaetsen, dat zy plaghden te hebben, verlooren. Hier door dan vonden de Kristenen de stad *Harran*, wanneer zy die quamen belegeren, van lijftoght ontbloot. De stedelingen evenwel, die lang te voore van den toeleggh en komste der Kristenen verwitticht waeren, hadden veelmalen, door brieven en gezanten, aen de Oosterfche Mahometanische vorsten bystant verzocht, en hen doen weten, dat zy bereit waeren en stonden, om zich aen de Kristenen over te geven, by aldien zy in 't kort geene toezegging van bystant kregen.

Maer wanneer zy eindelijk geen bystant

bystant kregen, noch te verwachten hadden, en de hongersnoot dagelijks meer en meer toenam, zoo beslooten zy eendrachtiger stemme, en met gemein goetvinden, liever de stad in handen der Kristenen over te geven, dan aldus door de woede des hongers, by middel van lijfsght, te sterven.

Wanneer dan de genen, die uit de stad aen de Kristen prinsen afgezonden, by hen gekomen waeren, gaven zy die aenstonts in hunne handen, zonder eenige voorwaerden, over. Maer *Bohemond*, prins van *Antiochie*, en *Baudowijn*, graef van *Edessa*, waeren uit gierigheid en staetzucht, regen elkanderen niet wangunst ingenomen, en raekten aenstonts in krakeel en geschil, wien van beide de stad zou toekomen en te beurt vallen. Hier over, en onder dit krakeelen en twisten, wierden zy op elkanderen zoo verbittert, dat d'inneming en verovering der stad, de welke hen aangeboden wiert, tot aen des volgenden uchtens opgeschort wiert: het welk hen namaels tot groot berou en nadeel gedeegh: want zoo dra des uchtens de dageraet aenbrak, verscheen op die plaetse zulken groote meenigte van vyanden, en zulken vervaerlijk krijgsheir van Turken, dat de Kristenen zelfs, die te voore den vyant hadden doen beven, begonnen aen hun leven te mistrouwen. Daer en boven voerden de vyanden, die aldaer aengekomen waeren, een onuitsprekelyk getal van krijgstuigh, en voorraet van lijfsght mer zich; dat zy mer list in de stad braghten: want zy hadden beslooten zich aen twee troepen te schaeren: welker een de Kristenen zoo lang met vechten zou ophouden, tot d'andere troep den lijfsght in de stad braght. Het welk ook aldus geschiede: want naulix begon het te dagen, of de vyanden begonnen zich in slagheorde te stellen. Maer de genen, dien de lijfsght aenbevolen was in de stad te brengen, hielden zich afzonderlijk. Hoewel de genen, die zich tot vechten vervaerdighden, geene hope hadden, om op de Kristenen de zege te bevechten, of hen lang het hoofd te bieden; maer zy achten, dat zy genoegzaam hunnen aenflagh zouden volbraght hebben, indien de belegerden den voorraet, die men hen toebaght, in handen konden

krijgen; midlerwyle de Kristenen met het vechten tegen d'anderen belemmert waeren.

De Kristen prinsen dan ziende, dat de vyanden zich bereiden, om hen slaghe te leveren, en dat zy zich gedwongen en genootzaekt vonden hen te wederstaen, begonnen ook hun krijgsheir in slagheorde te stellen. De twee aertsvaders vermaenden de krijgsknechten met vele redenen, om zich mannelijk te quijten, en aen hunne oude rustigheid en kloekmoedigheid te gedenken: doch die wilden weinigh daer na luisteren. Voorts vielen de vyanden op de Kristenen aen, en wierden in den eersten aenval van hen meester, braken hunne slagheorde, en dreven hen schandelyk op de vlught: waer door de Kristenen hunne tenten, en al hun reistuigh, ter genade van den vyant, moesten achter laten, en zochten niet, als met de vlught, het leven te redden en behouden: het welk hen evenwel niet gelukte: want de vyanden smeeten bogen en bondels pijlen van zich, en namen de degens, houwens en zabels, in de vuist, en hieuwen by-na alle de Kristenen ter neêr.

Harran ontzet.

Neêr-laegh der Kristenen.

In dit gevecht wierden *Baudowijn*, graef van *Edessa*, en zijn neve *Josselin* gevangen, en geknevelt en geboeit na 's vyants lant gevoert. *Bohemond* en *Tankred*, en de twee aertsvaders, *Bernard* en *Dabert*, begaven zich op de vlught, en quamen behouden, in vollen ren, in de stad *Edessa*. Maer d'aertsbisschop van *Edessa*, die een eenvoudigh man, en op de krijgstreke niet bedreven was, begaf zich onder des vyants troepen, en wiert gevangen, en aen eenen Kristen by den vyant te bewaren gegeven: doch deez, verstaende dat hy een bisschop was, liet hem heimelyk vry en los vertrekken; hoewel met gevaer van des krijgsknechts leven, indien de vyant des vernomen had.

Midlerwyle graef *Baudowijn* gevangen was, bewaerde *Bohemond*, prins van *Antiochie*, de stad en het gansch lantschap van *Edessa*: als ook het lant van *Josselin*; hoewel op besprek van het aen graef *Baudowijn* en aen *Josselin* te herstellen, wanneer zy weêr uit hun gevangenis zouden gekomen zijn.

Dit gevecht was voor den Kristenen bovenmate schadelijk en nadeeligh: want men leeft niet, dat voor noch na,

federt de Latijnsche Kristenen het Heilige Lant bezeten, en in 't Ooste gekomen waeren, ooit grooter neêrtaegh gehad hebben. Het welk alles door gierigheid, en staerzucht van prins *Bohemond* en graef *Baudowijn* ontstont.

Des jaers elf hondert twee en tachtigh wiert *Harran*, beneffens andere steden van dien oort, door *Saladin*, koning van *Syrie* en *Egypten*, ingenomen.

Na de doot van *Adel Abubckr*, heer van *Syrie*, *Egypten* en *Mesopotamie*, die op 't jaer twalef hondert en achtien overleed, viel *Harran*, beneffens *Roha*, &c. zijnen zoon *Afchraf* by erfenis ten deele.

Op het jaer twalef hondert vier en dertigh kreegh *Sultan Alaoddin Kaikobad*, heer van *Rumca*, (dat is, Griekenlant, of Klein Asie) na het veroveren der stad *Roha*, *Harran* by verdragh in: want die van *Harran* braghten hem de sleutels des kasteels te gemoet.

Des jaers twalef hondert negen en vijftigh nam *Hulakou*, *Chan* of keizer der Tartaren, in het trekken door *Mesopotamie*, de stad *Harran* by verdragh in. Sedert dier tijt is de stad *Harran* meer en meer komen te vervallen. Men zeidt, zy heden 's daeghs weinigh inwoonders heeft, die by-na alle Turken en Joden zijn, en op den roof leven.

Daras, of Dara, Theodosiopolis &c.

^a **D**aras, of ^b Dara, was een aeloude en sterke stad van *Mesopotamie*, en ^c boven de stad *Nisibis* gelegen, en zon, van wegen de gelijkheit, en overeen-koming van name, voor die oude stad mogen gehouden worden, de welke *Stephanus Dausara* noemt, en ontrent *Edeffa* stelt.

^{Abulfar.} De stad *Dara* is ontrent op het jaer vijf hondert gesticht, en wort by de Grieken, Romeinen, en Arabieren, veelmalen in hunne schriften gedaght.

^{Elmac. Histor. Saracen. Abulfar.} Tot ontrent op het jaer vijf hondert en dertigh stont *Dara* onder het gebiedt van de Romeinen en keizer *Justinianus*: maer te dier tijde wiert het door *Kosroës*, *Kobads* zoon, koning van *Persie*, ingenomen, na een beleggh van zes maenden. Dan de *Pers* leverde *Dara* aen keizer *Mauritius* weêr over. Doch *Kesra*, zoon van *Hormoz*, koning van *Persie*, nam kort daer na *Dara* weêr in bezit, onder de regering van keizer *Fokas*.

Onder de regering van keizer *Heraclius*, die op het jaer zes hondert en elf begon te heerschen, bezaten de Romeinen de stad *Daras* weêr. Maer des jaers zes hondert en een en veertigh wiert zy, als ook de stad *Amid*, door *Jad* of *Gyas*, zoon van *Gumm*, veltheer der Arabieren, veroverd. Sedert bleef *Daras* onder het gebiedt der Arabische *Chaliven* of keizers, tot aen het jaer zes hondert vijf en tachtigh, als wanneer *Muchtar*, zoon van *Abuobeida*, die de doot van den Arabischen keizer *Hufsein*, zoon van *Alis*, wilde wreken, onder beleit van *Abraham*, zoon van *Afsir*, de stad *Daras* innam.

Dausara was eene stad des lantschaps van *Osrhoene*, en ten tijde der Kristenen tot een bisdom opgerecht. Een bischop van *Dausara* wort in de Handelingen des vijfdien algemeinen kerkenraets van *Konstantinopolen* gedaght.

Theodosiopolis, dat is gezeit, *Theodosius-stad*, is alzoo na den keizer *Theodosius* genoemt, en lagh in *Osrhoene*. Zy wort by eenigen voor de stad gehouden, de welke heden *Arzeroum* of *Erzeroum* heet; hoewel andere d'aeloude stad *Kalikala* voor *Arzeroum* houden. *Abulfeda* stelt *Arzeroum* in *Mesopotamie*: maer andere Arabische schrijvers in *Groot Armenie*.

Himerius, of † *Hemerius*, en anders * *Himeria*, was een aeloude stad des lantschaps van *Osrhoene*, en tot een bisdom ten tijde der Kristenen opgerecht, en stont onder het aertsbisdom der stad *Edeffa*. Een bischop van *Himeria*, met name *Ausonius*, wort in d'onderschrijving des *Chalcedonischen* kerkenraets gedaght. Een ander bischop, *Uranius*, heeft den kerkenraet van *Chalcedonie* bygewoont.

Markopolis, dat is gezeit, *Markus-stad*, was alzoo na den stichter, keizer *Markus*, genoemt. *Markopolis* was ten tijde der Kristenen een bisdom. Een bischop van *Markopolis*, met name *Cyrus*, heeft de kerkenraet van *Efesen* bygewoont, en een ander, *Kajuma* geheten, den kerkenraet van *Chalcedonie*.

Nicephorium is eene aeloude stad, en alzoo by † *Strabo* en * *Ptolemeus* genoemt. Zy was in het lantschap van *Osrhoene*

^{Dausara.}
^{Stephanus.}

^{Theodosiopolis.}
^{Notit.}
^{Antiq.}

^{Himerius.}
^{† Notit.}
^{Antiq.}
^{* Libr.}
^{Concil.}
^{Guillel.}
^{Tyr.}

^{Markopolis.}
^{Notit.}
^{Antiq.}

^{Nicephorium.}
^{† Lib. 16.}
^{* Lib. 5.}
^{c. 18.}

Osrhoene, ontrent de stad *Edeffa*, gelegen. Namaels wiert zy, na keizer *Konstantinus*, *Konstantina* genoemd: maer heet heden *Nasivankasi* of *Nephrun*.

Wanneer de stad *Nicephorium*, of *Konstantina*, onder de Kristenen stont, was zy toteen bisdom opgerecht. Zeker bisschop van *Konstantina*, met name *Thomas*, heeft de vijfde algemeine *Synood*, of kerkenraet van *Konstantina* onderschreven.

nen stont, tot een bisdom opgerecht. Zeker bisschop van *Rhesina*, met name *Antiochus*, heeft den eersten kerkenraet van *Antiochie* onderschreven.

Siphara, of *Sippara*, is een aeloude stad van *Mesopotamie*, de welke alzo by *Ptolemeus* genoemd wort, en aen den *Eufrates*, op de kuste van *Babylon*, tusschen de stad *Naarden* en *Seleucie* gelegen was.

Zoo eenigen willen, zou deze stad heden *Vassaopatan* genoemd worden.

Zeker aeloude Grieksche schrijver, *Abydenus*, schijnt de stad *Siphara* van *Ptolemeus Heliopolis in Sippara* te noemen: dat is, *Zonne-stad in Sippara*. Dies *Sippara* hier een lantschap of lantstreke zou betekenen; hoewel *Abydenus Heliopolis* ook anders *stad der Sipparenen* noemt.

Andere, als *Louys Vartoman* en *Scaliger*, gevoelen, dat deze stad *Heliopolis* die gene is, de welke in dien oort *Bethsemes*, dat is, *huis der Zonne*, genoemd wort.

Noach (*Sisthros* by *Abydenus* genoemd) wiert door God (of *Saturnus*, volgens *Abydenus*) belast, alle de schriften, die te *Heliopolis in Sippara* waeren, voor het ontstaen van den water-vloet, te verbergen. Hierom willen eenigen dat de naem *Siphara* uit het Hebreusch *Siphraja* gesmeet zy, dat is, uit *boeken* en *gedenkschriften*, die te *Siphara* of te *Heliopolis in Sippara* bewaert wierden. Aldus noemen de Hebreen een en de zelve stad van het Heilige Lant *Kirjath-Sepher*, dat is, *stad der boeken*, en de Chaldeen *Kirjath-Arbe*, dat is, *stad der gedenkschriften*.

Batna, of *Batne*, is eene stad des lantschaps van *Osrhoene*, of vlek of vesting in de lantstreke van *Anthemusia* of *Anthemusias*, niet verre van den *Eufrates* en de stad *Nisibis* gelegen. Zy wiert gesticht door d'aeloude Macedonen, en was by ouds met veele rijke kooplieden bewoont. Deze stad en hare lantstreke wort by d'oude schrijvers, om hare lustigheid, bovenmate geroemt.

Chabor, of *Chabur*, of *Alchabur*, is eene stad, tusschen *Nisibis* en *Rakka*, aen den vliet *Chabur* gelegen, daer hy in den *Eufrates* stort.

De stad *Chabur* wort by d' Arabische schrijvers onder de voornaemste steden van *Mesopotamie* gedaght: waer uit blijkt,

Anastasia.
a Lib. Concil.
b Notit. Antiq.
c Marcellin.
d Procop. l. 1. de Bello Persico.
e Notit. Antiq.
f Zenodoria.
g Ap-pian.
h Arrian.
i Dio.
* Steph.

^a *Anastasia*, of anders ^b *Anastasiopolis*, dat is, *Anastasius-stad*, is alzo na den stichter, keizer *Anastasius*, genoemd. Te voore was d'oude vervalde stad ^c *Daras* of ^d *Daria* geheten: hoewel ^e andere *Anastasia* en *Daras* tot twee byzondere steden maken.

Anastasia lagh in het lantschap van *Osrhoene*, twalef duizent schreden, of drie mijlen van de stad *Nisibis*.

† *Zenodoria*, of * *Zenodotium*, was een aeloude stad van *Mesopotamie*, en in het lantschap van *Osrhoene*, na-by *Nicephorium* gelegen. Zy stont ontrent des jaers 50 onder de Grieken; maer wiert door *Markus Krassus*, lantvooght van *Syrie*, van wege de Romeinen, veroverd en verwoest, die d'inwoonders tot slaven verkocht: nit oorzake de burgers van *Zenodoria* hondert Romein-sche krijgsknechten, die zy binnen de muuren ontfangen hadden, quantuis als of zy zich onder hunne bescherming wilden overgeven, ter neêr gehouden hadden. Te dier tijde gebod zeker *Apollonius*, als heer, over *Zenodoria*.

Ptolemeus stelt, onder andere, twee steden in *Mesopotamie*: d'een is genoemd *Rhisina*, tusschen de stad *Edeffa* en den bergh *Mafius*: en d'ander heet *Rhesina*, en leit tusschen den vliet *Chaboras* en *Saokoras*. De laetste stad schijnt by *Stephanus Rhesina* genoemd te worden, die hy ontrent den vliet *Aborus* plaetst. *Ammianus* noemt de zelve stad *Rhesina Resaina*, de welke, door 't graf van keizer *Gordianus*, vermaert en beroemtheit bekomen heeft.

Deze laetste stad *Rhesina* van *Ptolemeus*, of *Rhesina* van *Stephanus*, of *Resaina* van *Ammianus*, schijnt een en de zelve te zijn, de welke by d' Arabische schrijvers *Rasain*, of *Rasa'laina*, dat is, *hoofst des brons*, genoemd wort.

De stad *Rhesina* van *Ptolemeus* was by ouds, wanneer zy onder de Kriste-

Rhisina.
en Rhæ-sina.
Lib. 5.
c. 18.

Lib. 23.

Ziet pag. 20.

Siphara.
ra.
Ptolem.

Kastald.

† In Assy-riis Scalig. Fragin.

Bochart l. 1. c. 4.

Batnae.
a Notit. Antiq.
b Am-mian. Marcellin. l. 13.
Stephan. Sofim.
c Tacitus.

Chabur.

blijkt, dat zy eertijts een zeer maghtige en treffelijke stad was.

Een plaetse *Chabor*, of *Habor*, wort ook 2 Reg. 17:18. en 1 Chron. 5:26. gedaght: doch die was in *Assyrie* gelegen: als blijkt uit de gemelde schriftuur-plaetsen.

Het berghachtigh gedeelte van *Assyrie*, dat aen *Medie* raekt, wort by *Ptolemeus* ook *Chaboras* genoemd.

Chabur stont certijts onder den Arabischen keizer *Gjafar Abulfeda Mute-rakkel*, die op het jaer acht hondert vijf en veertigh begon te heerschen.

De stad *Chabur* wiert des jaers negen hondert en acht en vijftigh, beneffens vele andere plaetsen van dien oort, door *Muazzuddaulas*, heer der stad *Bagdad*, verovert, die in de zelve een jaer zijn verblijf had.

Des jaers twalef hondert twee en tachtigh veroverde *Saladin*, heer van *Syrie* en *Egypten*, de stad *Chabur*, als ook *Nisibis*, *Senjar*, en andere van dien oort.

Des volgenden jaers gaf hy de steden *Chabur*, *Nisibis*, *Senjar* en *Rakka*, aen *Omadoddin Zengi*, zoon van *Madud*, heer van *Aleppo*, in verruiling tegen de stad *Aleppo*, over.

Des jaers elf hondert zes en tnegentigh overleed *Omadoddin Zengi*: na wien zijn zoon *Kotboddin Zengi* volghde.

Des jaers twalef hondert en negen wiert de stad *Chabur*, beneffens *Nisibis* en *Senjar*, door *Adel Abubekr*, zoon van *Jyub*, ingenomen.

Sarug. Aledr. De stad *Sarug*, of *Saruj*, leit een daghreize van de stad *Harran*, op de linke hant, wanneer men van de brug *Menbigz*, de welke over den *Eufrates* geslagen is, na *Harran* gaet.

Sarug is de hoofstfad des lantschaps van *Diar-Modzar*; hoewel andere *Rakka* de hoofstfad van *Diar-Modzar* maken. De lantschreke rontom is vrucht-rijk.

Abulfar. De stad *Sarug* wiert des jaers zes hondert onder het Chaliffchap van *Omar*, door *Jyas*, zoon van *Guim*, voor de Mahometanen ingenomen.

Abulfar. Wanneer *Hulaku Ilchan*, keizer der Tartaren of *Mogollers*, des jaers rwalef hondert negen en vijftigh, de steden *Roha* en *Harran*, en andere van dien oort, by verdragh ingenomen had, bood hy

ook den inwoonders van *Sarugh* de zelve voorwaerden aen: maer die verworpen zijn aenbiedingen en bevelen: waer over hy hen, na hy de stad veroverthad, geheelijk verdelghde.

Balad, of *Beled*, en anders *Belath*, is eene stad, gelegen in het lantschap van *Diar-Rabea*, op den Westeroever van den *Tigris*, † zes of zeven mijlen Noordwaerts boven de stad *Mausil*, en in die byzondere lantschreke van *Mausil*, de welke *Bakao* genoemd wort, en na de stad *Nesbin* strekt. Tot onderscheidt van verscheide andere steden, de welke ook den naem van *Beled* voeren, wort deze stad by vele Arabische schrijvers *Beledo-lhatab* (of † *Chatab*) genoemd. † Abulf.

Deze zelve stad *Beled* wort by vele Arabische schrijvers met roem gedaght: uit oorzaak de profet *Jonas* aldaer zou geweest zijn. Om de nabyheit der stad *Ninive*, derven'er eenigen ook by voegen, dat hy aldaer uit den buik des walvischs zou opgeworpen; en hierom de naem *Belath* aen de stad gegeven zijn.

Beleth heeft vele mannen uitgelevert, die onder de Mahometanen, door het overleveren van *Mahomets* redenen en daden, beroemt zijn. *Jakuth* telt'er meer als achtien op.

In de lantschreke *Bakáo* was ook een voorname stad, *Berkaid* geheten: zes en dertigh duizent schreden van de stad *Balád*, zeven en twintigh van de stad *Nisibis*, achtien duizent schreden van *Adrama* en *Maëliana*, en vier mijlen en een halve van den vliet *Alhavali* gelegen. Zy had vier poorten: d'een was genoemd de poorte van *Beled*: dewijl men daer door na *Beled* gong.

Turbadin is een stad van *Mesopotamie*, en wiert door *Jyas*, zoon van *Guim*, voor de Mahometanen, ontrent des jaers zes hondert en dertigh, ingenomen. Turbadin. Abulfar.

* *Birtha*, of † *Virta*, was eene stad, ten Weste van den *Tigris* gelegen, boven den mont van den vliet *Lykus*, op het uitterste van *Mesopotamie*. *Ammianus* noemt *Virta* eene aeloude vesting, de welke met bochtige en hoornige muuren omringt, en door verscheide werken onaenkomelijk was. *Sapores*, koning der Perfen, bestont de stad *Virta* te belegeren. Birtha. * Prol. † Ammian.

Steph. Aen den vliet *Eufrates* lagh ook by ouds eene stad, *Adana* geheten.

Apollo- *Stephanus* gedenkt ook eene stad *Apollonia*, de welke hy in *Mesopotamie* plaetst.

Atre. *Atre*, of *Atren*, was een aeloude stad tusschen den *Eufrates* en den *Tigris* gelegen.

Dura. *Dura* was eene stad van *Mesopotamie*, en schijnt een en de zelve te zijn, de welke by *Ptolemeus Duraba* genoent, en neffens een gedeelte van den vliet *Eufrates* geplaeft wort.

Thebe- ** Thebeta* was een kriegsvesting of
ia. kasteel van *Mesopotamie*.

*Arrian. Het lantschap van †*Osroene*, of *Osrhoene*, of *Osdroene*, dat op de grenscheiding van *Mesopotamie* en *Armenie* gelegen was, begreep by ouds verscheide

Steph.
† Notit.
Antiq.
Ziet
pag. 3.

steden, de welke meest alle te voore beschreven zijn: als *Edeffa*, de hoofstad van *Osroene*, *Kare*, of *Karrhe*, *Konstantia*, *Theodosiopolis*, *Batne*, *Kallionikus*, of *Leontopolis*, *Nieuw Valentie*, *Birbórum*, *Monithilla*, *Therimachon*, *Moniauga*, *Makarta*, *Markopolis*, *Anastasia*, *Hemerius*, *Kirkisia*, *Dausara*. Alle deze steden zijn heden 's daeghs meerendeels vervallen en vergaen.

Vele steden zijn door d'Arabieren, onder den aenvang der Mahomeraensche heerschappye, ontrent des jaers zes hondert en dertigh, aen d'oeveren van den *Eufrates* en *Tigris* gesticht, om kriegsbezettingen en wapenen by der hant te hebben, tot afkeering en sluiting der Perfsianen.

Bestiering, heerschappye, en bestierders van *Mesopotamie*, of *Algizira*.

Koning **O**ntrent des jaers duizent en dertigh, voor des Zalighmakers geboorte, heeft koning *David* tegen de Syriers van *Mesopotamie* &c. gestreden. Psalm 60: 2. 2 Sam. 8: 3. 1 Chron. 19: 3.

Te dier tijde gebood over de Mesopotamiers zeker koning, met name *Syrus*: en over de Over-Eufratistische Syriers een ander koning, *Chalama* geheten. Deze koningen, en die van *Syrie Soba*, rechten met d'Ammoniten, die vyanden van koning *David* waeren, een verbont op, om koning *David* te beoorlogen. De Ammoniten zonden ten dien einde gezanten aen *Syrus*, koning der Mesopotamiers, met een geschenk van duizent talenten. Maer *David* versloegh in een gevecht d'Ammoniten, en braght hen een grooten neêrlaegh aen. Wanneer de Mesopotamiers daer na den ongelukigen uitslag des gevechts vernamen, zonden zy, zonder vertoeven, geschenken aen koning *David*, en gaven zich aen hem over. Waer op *David* weêr na *Jerusalem* keerde.

Nebukadnezar, of anders *Nabuchodonozar*, koning van *Affyrie*, veroverde op het dertiende jaer van zijne regeering, ontrent des jaers zes hondert en zestigh voor des Zalighmakers geboorte, onder beleit van zijnen velt-overste *Holofernes*, *Mesopotamie* en andere omleggende gewesten. Judith 11.

Mesopotamie door Nebukadnezar veroverd.

Op het drie hondert en een en dertighste jaer voor des Zalighmakers geboorte wiert *Mesopotamie* door *Alexander de Grootte*, koning der Macedonen, veroverd.

Door Alexander de Grootte.

Op het drie hondert en drie en twintighste jaer voor des Zalighmakers geboorte viel, in de verdeling des rijks van *Alexander de Grootte*, koning der Macedonen, het gewest van *Mesopotamie* eenen van *Alexanders* veltheeren, met name *Arcefilaus*, ten deele, die het in 't eerst met den tijtel van lantvooght bestierde.

Daer na voeghde *Antipater*, wanneer hy de verdeling der *Satrapien*, of lantvooghdien van *Alexanders* rijk, in *Triparadisus*, eene stad van *Opper-Syrie*, deed, *Mesopotamie Amphimachus*, des konings broeder, toe. Toen wiert *Blitor* stedehouder of lantvooght van *Mesopotamie*. Maer *Antigonus*, die opperhoofdige veltheer des kriegsheirs van *Philippus Arideus*, *Alexanders* zoon, en nazet, was, zette hem van zijn ampt af, uit oorzake hy *Seleukus*, lantvooght van *Babylon*, had laten vertrekken, die, uit vreeze voor *Antigonus*, na *Egypten*, by koning *Ptolemeus*, gevluht was. Decz *Antigonus* was, na *Alexanders* doot, door de Macedonen rijksvoorzorger gemaakt.

Op het twee hondert en zes en veertighste

rightste jaer voor des Zalighmakers geboorte trok *Ptolemeus Euergetes*, koning van *Egypten*, over den *Eufrates*, en veroverde *Mesopotamie*, en alle andere gewesten van dien oort.

Mesopotamie door Mithridates veroverd. Justin. lib. 41. c. 6.

Op het hondert en een en veertighste jaer, voor des Zalighmakers geboorte, wiert *Mesopotamie* door *Mithridates*, koning der *Parthen*, veroverd: want hy breide zijn rijk en heerschappye van den bergh *Kaukasus* tot aen den *Eufrates* uit.

Wanneer de Grieken en Macedonen de trots en opgeblazentheit der eerst ingekomen Partische volken niet konden lijden noch verdragen, zonden zy gezanten aen *Demetrius Nikator*, koning van *Syrie*, met beloften van zich aen hem over te geven, indien hy hen te hulpe wilde komen. Hier op trok koning *Demetrius* ter yl met zijne verzamelde troepen te velde, en quam in *Mesopotamie*, om dat gewest, als ook *Babylonie* en *Ninive*, in bezit te nemen. Doch hy wiert eindelijk, onder schijn van vrede te maken, listelijk gevangen genomen, en quam levendigh in handen van den *Parth*, die hem, ten schimp, door de steden liet omvoeren, en daer na in de gevangenis werpen.

Joseph. lib. 13. cap. 9. Antiq. Justin. lib. 36. c. 1. en lib. 38. c. 9. Door Tigra-nes.

Namaels maekte *Tigranes*, koning van *Armenie*, met bystant van zijne onderzaten, d' *Atropateniers* en *Gordyëers*, (heden *Kurden*) den *Parthen* de stad *Nisibis* en gansch *Mesopotamie* afhandigh. Hy trok ook over den *Eufrates*, en nam *Syrie* en *Fenicie* in. *Tigranes*, die hier door trots en opgeblazen geworden was, stichte in *Armenie*, na-by *Iberia*, tusschen *Iberia* en de stad *Zeugma*, aen den *Eufrates*, eene stad, en noemde die, na zijnen naam, *Tigranocerta*, dat is gezeyt, *Tigranes-stad*. Hy deed de inwoonders uit de twalef Grieksche steden van *Kappadoeie*, de welke hy veroverd en verwoest had, in *Mesopotamie* overbrengen, en een groot gedeelte van *Tigranocerta* daer meê bevolken. *Tigranes* deed zijne schatten, en alle andere dierbare goederen, in de zeer groote en volkrijke stad *Nisibis*, de welke door de Macedonen gesticht was, ter bewaring leggen. Niet lang daer na wiert de stad *Nisibis*, als ook gansch *Mesopotamie*, door *Lukullus*, veltheer der Romeinen, veroverd: 't welk zich aldus toedroegh.

Strab. lib. 12. c. 12.

Joseph. lib. 20. c. 2.

Door Lukullus.

Wanneer *Lukullus*, op het jaer acht

en zestigh, voor des Zalighmakers geboorte, tegen *Pakorus*, koning der *Parthen*, te velde getoogen was, en door *Armenie* in *Mesopotamie* zou trekken, quam hy in de vruchtbare en lustige lantstrecke van *Mygdonie*, in de welke de stad *Nisibis* gelegen was, voor de welke hy zijn leger neêr sloegh. De stad *Nisibis* was toen met een dubbelden en dikken steenen muur, en met eene grachte van eene groote diepte omringt: waer door de muur niet kon gesloopt noch ter neêr geveld worden. Te dier tijde gebood over de stad *Nisibis*, uit den naam van koning *Tigranes*, zijn broeder *Guras* en *Kallimachus*.

Toen *Lukullus* zijn leger voor de stad had neêr geslagen, stelde hy allerlei slag van bestorming in 't werk. Wanneer de belegerde *Armeniers*, in den aenvang van den Winter, meinden dat de Romeinen op hun vertrek stonden, zoo droegen zy zich een weinigh onachtzamentlijk. *Lukullus*, dit bemerkende, nam den nacht waer, op den welchen geene mane schein; maer een zware slag-regen, met donder, ontstaen was: waer door de belegerden niet hooren noch zien konden: en den buitensten muur en gracht, tusschen de twee muuren, verlieten, latende eenigh weinigh volk aldaer blijven.

Hier op besprong *Lukullus* den muur van allen zijden. Wanneer hy, door middel van schanzen, op den muur geklommen was, met het ter neêr houwen van vele waghten, die aldaer in kleinen getale gelaten waeren, vulde hy, met het inwerpen van aerde, (want te voore hadden de belegerden de bruggen afgeworpen) een gedeelte der gracht. *Lukullus*, noch zijn volk, kon door den vyant, met schichten, noch door het vuur, om den zwaren regen, niet beschadicht worden.

Na *Lukullus* over de gracht geraekt was, nam hy aenstonts de stad zelve in: want de binnen-wallen waeren niet zeer sterk: naerdien de belegerden zich op de buiten-werken betrouwt hadden. *Lukullus* nam de genen, die op het kasteel gevluht waeren, gevangen: onder de welchen hy *Guras*, broeder van *Tigranes*, die zich in zijne handen overgaf, heuschelijk handelde. Maer hy wilde na *Kallimachus* niet hooren: hoewel die beleed, dat hy de verborge schat-

Plu-
tarch. in
Pompej.
Orof.
lib. 6.
c. 3.

schatten van veel gelt zou ontdekken. Maer *Lukullus* beval, dat men hem in boeciens zou smijten, om straffe te geven: uit oorzake hy de stad *Emisa*, in *Syrie* gelegen, had doen in brant stecten, en daer door hem de glorye en stoffe van weldadigheid tegen de Grieken te bewijzen, benomen had. Daer na kreegh *Lukullus* veel gelts, en overwinterde te *Nisibis*. Aldus wiert de stad *Nisibis*, en al het overigh van *Mesopotamie*, door *Lukullus* veroverd. Ook dreef hy *Tigranes* uit *Syrie* en *Fenicie*.

Mesopotamie wiert ook, zoo *Plutarchus* getuight, door *Pompejus*, veltheer der Romeinen, veroverd: het welk zich ontrent op het zestighste jaer, voor des Zalighmakers geboorte, zou toegedragen hebben.

Namaels verviel *Mesopotamie* weêr onder het gebiedt der Parthen.

Ontrent vijftigh jaren voor des Zalighmakers geboorte stont *Mesopotamie* onder het gebiedt van *Orodes*, koning der Parthen, en wiert te dier tijde door eenen lantvooght, met name *Talymes Ilakes*, of *Sillaces*, van wegen koning *Orodes*, bestiert.

Kraffius trekt tegen de Parthen te veld.

Ten zelvendertigste trok *Markus Kraffius*, die d'allerrijkste Romeinsche burger en lantvooght, van wegen de Romeinen, van *Syrie* was, tegen de Parthen te veld, zonder eenige oorzake van oorlogh te hebben. Alleenlijk was hem verwitticht, dat de Parthen zeer rijk waeren, en hy hoopte, dat *Orodes*, die onlangs koning der Parthen geworden was, lichtelijk zou te veroveren zijn. Hy deed dan eene brugh over den *Eufrates* slaen, en voerde zijn heir gemakkelijk en veiligh daer over. Voorts nam hy vele steden van *Mesopotamie* in, die haer vrywillighlijk aen hem overgaven: want zijn tocht over den *Eufrates* quam den Parthen onverwaght over: waerom door hen geen kriegsbezetting van eenigh belang in *Mesopotamie* geleit was. *Talymes Ilakes*, (of *Sillaces*) lantvooght van *Mesopotamie*, wege koning *Orodes*, rakte met eenige weinige ruiters, tegen *Kraffius*, in het gevecht: doch hy wiert overwonnen en gewont, en begaf zich na koning *Orodes*, dien hy den velttocht van *Kraffius* verwittighde.

Ondertusschen nam *Kraffius* de steden weêr in, inzonderheit de Grieksche,

en onder deze de stad *Nicephorium*: want zeer vele Kolonieren van Macedonen, en andere Grieken, die de Macedonen by wijle tot krijgsgenooten gehad hadden, konden bezwarelijk de maght en het geweld der Parthen lijdend, en stelden veel meer hope op de Romeinen, van wien zy wisten, dat de Grieken bemint wierden: waer over zy gewillighlijk den Romeinen toevielen.

Veroverd de Grieksche steden van Mesopotamie.

De burgers alleen der stad *Zenodotia*, over wien *Apollonius* geboodt, hieunen hondert Romeinsche krijgsknechten ter neêr, die zy binnen hunne muuren ontfangen hadden, onder voorgeven, van zich aen hen over te geven. Waer over *Kraffius* die stad met zijn kriegsheit veroverde en verwoefte, en de burgers tot slaven verkocht.

Aldus braght *Kraffius* groote schrik en angst onder de Parthen. Doch hy had een weêrzin, en geen vermaak, om langer in *Mesopotamie* te blijven; maer verlangde in *Syrie* in rust en ledigheit te leven: waer door hy den Parthen tijtgaf, om zich ten oorlogh te bereiden, en gelegenheit van de Romeinsche krijgsknechten in *Mesopotamie* t'onderdrukken.

Trekt uit Mesopotamie na Syrie.

Na dan *Kraffius* kriegsbezettingen, ten getale van zeven duizent voetknechten, en duizent ruiters, in de veroverde steden geleit had, trok hy weder na *Syrie*, om t'overwinteren. Aldaer ontfing hy zijnen zoon *Publius Kraffius*, die van keizer *Julius Cesar* uit *Vrankrijk* quam. Maer eindelijk quam *Markus Kraffius*, na zijn zoon *Publius* gedoot, en het kriegsheit verslagen was, met schande en onre over den *Eufrates* te sneuvelen. Het welk, volgens verhael van *Dio* en *Plutarchus*, in het leven van *Kraffius*, zich aldus toedroegh.

Orodes, koning der Parthen, zond na *Syrie* gezanten aen *Kraffius*, die hem her invallen in *Mesopotamie* verweien, en d'oorzake des oorloghs afvorderden. Hy zond daer en boven zijnen veltheer *Surenas* met een kriegsheit in *Mesopotamie*, om de plaetsen, de welken veroverd of afgevallen waeren, weêr in te nemen. Hy zelf deed eenen velttocht in *Armenie*, op dat *Artabazes*, zoon van *Tigranes*, die toen aldaer regeerde, den Romeinen geen bystant zou kunnen toezenden.

Koning Orodes zond gezanten aen Kraffius.

Wanneer *Kraffius* de kriegstroepen

uit de winter-legers in *Syrie* deed vergaderen, quamen de gezanten van koning *Orodes* aldaer by hem, (hoewel *Florus*, een Romeinsche ſchrijver, verhaelt, dat dit in *Mesopotamie* zou gefchiedt zijn, wanneer *Krassus* zijn leger voor de stad *Nicephorium* had neêrgeſlagen) en hielden hem de verbonden, die hy met *Pompejus* en *Sylla* gemaekt had, voor oogten, en zeiden hem met eenen aen: *By aldien het krijgshair, door het Romeinsch volk, tegen de Parthen gezonden was, dan zouden zy tegen de Romeinen een onverzoenelyken oorlogh voeren: maer by aldien Krassus, in weêrwil des vaderlants, eigen gewins halve, den Parthen den oorlogh aengedaen, en steden ingenomen had, dan zou koning Orodes matelijk handelen, als door bermhertigheid van Krassus ouderdom bewogen, en de krijgsknechten den Roomſchen volke weêr toezenden.* *Krassus*, die op des konings ſchatten vlamde, gaf hen ten antwoord: *Dat hy d'oorzake des oorloghs te Seleucie* (eene stad van *Mesopotamie*, de welke toen door de Grieken bezeten wiert) *zou openbaren.* Hier op laghte *Vagifēs*, het hoofd der gezanten, en zeide, slaende het hol of de palm van zijn linke hant, met de vingers van zijne rechte hant, *Eer zullen daer hairen uit groeien, danghy Seleucie ziet.* En aldus trokken de gezanten weêr wegh, om koning *Orodes* den oorlogh te verwittigen.

Ondertuſſchen verhaelden eenige Romeinsche krijgshettelingen, die met groot gevaer uit *Mesopotamie* ont-komen waren, yzelyke dingen van de meenichte der Parthen, en van hun ſlagh van wapenen, en wijze van vechten: waer door zy de herten der Romeinen braken en kleinmoedig mackten: zulks eenigen der veltoverſten *Krassus* rieden te blijven ſtaen, en den krijgshair van nieuws over het gewricht der zaken t'zamen te roepen. Onder deze was *Kassius*, de rentmeester van *Krassus*. De wichelaers ſchrikten en gruwden ook om voort te trekken: hoewel *Krassus* hen alle afwees, en alles in de wint sloegh. Inzonderheit moedighde *Artabazes*, koning der Armeniers, *Krassus* aen, die in zijn leger, met zes duizent ruiters, zijne hellebaerdiers, tot byſtant quam, en tien duizent andere *Kurassiers*, in vollen harnas, en dertig duizent voetknechten, beloofde te zenden, die zich op hun ei-

gen koſten zouden onderhouden. *Artabazes* ried *Krassus* door *Armenie* in *Parthie* te trekken, en beloofde alles overvloedelijken aen het krijgshair te zullen verſchaffen. Ook zou de wegh, door de rouheit des lants, veilig zijn, en hierom des te minder dienſtig voor de ruitery, in de welke alleen allermeeſt de maght der Parthen beſtont. Maer *Krassus* verwierp dien heilzamen raet, en beſchonk koning *Artabazes* met lof, en liet hem gaen: want hy zeide, dat hy door *Mesopotamie* met zijn hair zou trekken, daer hy vele treffelijke Romeinsche ruiters gelaten had. Dies trok hy na de stad *Zeugma*, op den *Eufrates* gelegen: daer hem vele voorſpoken bejegenden, die hem een ongelukkigen uittocht beloofden en dreighden, en by *Plutarchus* en *Dio* wijtloopigh verhaelt worden.

Des onaengezien bleef *Krassus* halſterrigh in zijn opzet en voornemen volherden. Ook verwierp *Krassus* den raet van *Kassius*, die hem ried, dat hy in eene der ſteden, in de welke krijgshair bezetting lag, zijn krijgshair zou ververſchen, tot dat hem iet zekers, nopende de Parthen, zou verwittigt zijn. Maer by aldien niet, dat hy den ſtroom de *Eufrates* af na *Seleucie* zou trekken. Dus doende zouden de vaertuigen lijftoght kunnen verſchaffen, en de legers volgen. Ook zou deze vliet beletten, dat zy door den vyant niet konden beſpringen noch omcingelt worden.

Midlerwile *Krassus* dit vaſt overwoegh, verleide *Augarus* of *Abgarus*, d'*Osroëner*, hem van dien heilzamen raet. Deez *Augarus*, of *Abgarus*, en anders by *Plutarchus Ariamnes*, ſtamvorſt der Arabieren, genoemt, was te voore, ten tijde van *Pompejus*, door verbont, aen de Romeinen verplicht; maer hield toen de maghtighſte zijde der Parthen. En naerdien hy het welvaren en voordeel der Parthen begunſtigde, zoo veinsde hy eenen vriend van *Krassus* te zijn, ſchoot hem mildelijk veel gelt uit, en doorvorſchte alle zijne raetſlagen, en openbaerde die den Parthen.

Wanneer nu *Krassus* beſlooten had na *Seleucie* te trekken, en van daer na de stad *Tſeſiphon* over te ſchepen, zoo riedt hy hem dien raet te verwerpen, als daer toe veel tijts van noode

Krassus
door
Augarus
verleit.

zou zijn, en recht na *Surenas* en *Sillace*, veltheeren van den Partifchen koning *Orodes*, met zijn krijgshair te trekken, en den *Eufrates* achter zich te laten.

Daer na voerde *Krassus* het krijgshair over een onmetelijke vlakke, langs een zandigen en waterlozen wegh, of oort, daer lover noch gras groeide, noch geboomte noch heesters wossen.

Wijders, *Artabazes*, koning van *Armenie*, zond boden aen *Krassus*, door de welken hy zeggen liet, dat hy hem geen bystant kon toezenden: naerdien hy door een zwaren oorlogh geprangt wiert: dewijl *Orodes*, koning der Parthen, de vlekken der Armeniers verwoeste. Maer hy vermaende *Krassus* allermeeft, dat hy zich derwaerts zou begeven, en, met bystant der Armenifche krijgstroepen, *Orodes* slaghe leveren. By aldien hem des niet geviel, dan zou hy voor-al zoeken de rijdbare gewesten te mijden. *Krassus* verwierp ook dezen raet met grammen moede, engewaerdighde koning *Artabazes* niet weërom te fchrijven: en zeide, dat hem nu zoo veel tijts niet overschoot, om zich met *Armenie* te bekommeren; maer hy zou *Artabazes*, op zijn wederkomfte, de straffe zijner verraderye doen boeten. *Abgarus* vertrok zich aenftonts, eer het bedrogh aen den dagh gekomen was, na hy *Krassus* had wijs gemackt, dat hy het heir der vyanden zou verfehalken en verdelgen.

Zy waeren niet verre voortgetoogen, wanneer eenige weinige verfpieders quamen gelopen, en bootschapten, dat d'overigen door de vyanden ter neêr gevelt waeren, en die met kloeken moede, en groote krijgstroepen, dicht by in aentoght waeren. Toen stont *Krassus* verflagen, en het krijgshair wiert met vreze bevangen.

Wijders, *Krassus* volgende eerst het gevoelen van *Kassius*, breide zijne slaghe orde wijd uit: maer daer na veranderde hy qualijk van gevoelen, en trok zijne krijgstroepen by een, en maekte een vierkante en dicht in een gedronge slaghe orde. Hy gaf het beleid van den eenen hoorn aen *Kassius*, en dat van den anderen aen zijnen zoon *C. Publius* over, en stelde zich zelve in het midden der slaghe orde.

Wanneer men aen den vliet *Baliffus* gekomen was, en de meesten der velt-

oversten *Krassus* rieden, het leger aldaer neêr te slaen, en t'overnachten, en dat men ondertuffchen kuntschap van de fterkte des vyants troepen moeste nemen, verwierp ook *Krassus* dezen raet: naerdien zijn zoon met zijne ruiters yverde den vyant slaghe te leveren. Dies beval *Krassus* den krijgsknechten, in slaghe orde gefchaert, t'eeten en drinken, dien des luste. Maer eer elk dit gedaen had, floegh *Krassus* ter yl op wegh, en trok gezwiint voort, zonder rusten, tot in het gezicht der vyanden.

Surenas, veltheer der Parthen, vertoonde zijn gansche slaghe orde en bloem der krijgsknechten, niet in 't begin; maer op eene bequame hooge plaetse, tot fhrik der Romeinen, die zy eerst met pieken uit hunne plaetse bestonden te doen wijken. Maer als de Romeinen de hooghte der dikke slaghe orde, en de ftantvastigheit der Partifche krijgsknechten befpeurden, traden zy te rugh. De Parthen, ziende de slaghe orde en gelederen der Romeinen breken, zoo ftorten zy, eer de Romeinen des vernamen, van alle kanten op de Romeinifche slaghe orde in.

Wanneer nu *Krassus* licht gewapende krijgsvolk voor uit zond, zoo trokken die niet verre voort; maer wierden door een hagel-jaght van fhichten by den vyant qualijk ontfangen: dies zy zich te rugh onder het zwaer gewapent krijgsvolk begaven, en maekten een aenvang van oproer en fhrik, als zy de kracht en felheit der fhichten, die alles doorboorden, en de groote meenigheit van gewonden zagen.

Toen verdeilden zich de Parthen, en begonnen van over-al, en uit alle oorden, op de dikke slaghe orde der Romeinen van verre fhichten te werpen, en baerden een yzelijken neêrslaegh: want niet een fhicht wiert vergeefs gefchooten. Ook hielden zy in het vluchten niet op met fhichten te werpen. Wel hoopen de Romeinen met de Parthen, wanneer zy eenmael hunne fhichten zouden verfehooten hebben, hantgemeen te worden. Maer wanneer zy zagen, dat de Parthen vele kemels, met pijlen geladen, by hen hadden, van de welke d'eerfte, zoo dra zy hunne pijlen verfehooten hadden, weêr andere pijlen namen, zoo stont *Krassus* tot ftommens toe verflagen: naerdien hy zagh,

dat geen eind van schieten zou zijn, voor zy alle met schichten ter neêr gevelt waeren.

Toen beval hy den zoon *Publius*, om met den vyant te traghten hantgemeen te geraken, eer hy door hem zou omgingelt worden. Deez jongeling dan trok met dertien hondert ruiters (waer van hy duizent van keizer *Julius Cesar* ontfangen had) en vijf hondert booghschutten, en acht troepen schilddragets, tegen de Parthen aen, die al willens op de vlucht staken, om *Publius* verre van den vader af te trekken. Maer in 't kort zwenkten de Parthen den rug om, en vielen op de Romeinen aen, en doorgriefden hen, na zy hen rontom omgingelt hadden, met schichten. Zelf *Publius* (dien *Orosius* den alleruitgelezensten jongeling, en *Eutropius* den allerberoemsten en voortreffelijksten jongeling noemt) bood zijnen borst aen zijnen wapendrager te doorsteken: want hy zelf kon zijne hant, die doorsteken was, niet gebruiken. Men zeid, de raetsheer en redenaer *Censorinus* op een zelve wijze te sneuvelen quam. *Megabacchus*, die in kloekmoedigheid en sterkte van lichaem uitmunte, doorstak zich zelve: als ook vele andere edelen. De Parthen doorstieten d'overigen, die op eenen heuvel geklommen waeren, al vechtende, met kloeten ter neêr. Vijf hondert Romeinen vervielen in handen des vyants. De Parthen kregen den gesneuvelden *Publius* in handen, en hieuwen hem het hoofd af. Toen trokken zy aenstonts op *Krassus* aen, die midlerwijle des Zoons wederkomst verwaghte. Maer wanneer d'een bode op den ander quam, dat het met *Publius* gedaen was, indien men niet sterke hulptroepen hem niet ter yl quam ontzetten, zoo ylde *Krassus* met het krijgshair voort te trekken. Hier op quamen de Parthen aen, met het hoofd van *Publius* op een spierse, en maekten, door het geklank van trompetten en kromhoorens, een vervaerlijk geluit, en waeren, door het bevechten der zege, met woede ingenomen.

Dit schouspel deed den Romeinen geweldigh den moedt onzinken. *Krassus* traghte zijne krijgsknechten aen te moedigen, om zich over de woede en wreerheit des vyants te wreken, en hem die blijdschap beraelt te zetten. Toen

wiert het gevecht hervat, in het welk vele Romeinen, met een hagelijaght van schichten ter neêr gevelt wierden, en deerlijk te sneuvelen quamen: want die door een reukeloos bestaen, om met schichten niet doorgriefte te worden, op den vyant aenvielen, wierden door zware † zwijnsprieten, met de welke zy by wijle twee lichamen met eenen slag doorstieten, ter neêr gevelt.

Wanneer eindelijk de avont begon te vallen, vertrokken de Parthen zich, en droegen hunnen roem daer op, dat zy *Krassus* eenen nacht schonken, om zijnen zoon te beweenen. Dien nacht riepen *Octavius* en *Kassius* de hooftmannen en krijgsknechten t'zamen: want *Krassus*, die met den algemeinen en eigen rou bevangen was, had zijn hoofd bewonden, en zich in duister verstenen.

Het overigh krijgshair, uit vreeze voor grooter onheil in het toekomend, besloot te vlughten, en begon, zonder geklank van trompetten, in stilte op te breken. Maer zoo dra de zwakke en gequetsten vernamen, dat zy achter gelaten wierden, ontstont een groot geraes, en bijster geschrei en geweën in 't leger: waer door de Romeinen, die op wegh geslagen waeren, met schrik en vreeze bevangen wierden: naerdien zy meinden dat de vyant, door hergeroep opgewekt, op hen zou aenvallen. Wel vernamen de Parthen het wegh-trekken der Romeinen; maer zy wilden die niet vervolgen. Drie hondert vaerdige ruiters quamen, onder gelei van den overste *Egnatius*, des nachts voor de stad *Karre*. Zy riepen den wacht toe, en belasten dien aen *Koponius*, die te dier tijde, van wegen de Romeinen, over *Karre* gebood, te zeggen, dat *Krassus* een groot gevecht den Parthen geleverd had. Anders spraken zy niet, en ijlden voorts na de stad *Zeugma* toe. *Koponius*, die uit de verbaesde reden, de tijding van een ongelukkiger slag besloot, deed aenstonts zijn volk wapenen, en toogh ook *Krassus*, die, door de belemmering der gequetsten, langzaam voorttrok, te gemoedt, en ontfong hem met het krijgshair in de stad.

Met het aenbreken van den dagh traden de Parthen in het leger der Romeinen,

Publius
Krassus
gevangen
en
gedoor.

† Of
kloeren.
Latinè
Conti.

nen, en velden vier duizent ter neêr, die aldaer gebleven waeren. Zy achterhaelden ook velen, die op het vlak velt om her zworven, te peerde. Onder deze waeren vier troepen, die door den gezant *Varguntejus* geleit wierden, en des nachts van den wegh afdwaelden. De Parthen overvielen deze troepen op eenen heuvel, en matsten hen ter neêr, behalve twintigh krijgsknechten, die midden door den vyant braken, en behouden te *Karre* quamen.

Surenas
verspiet
Kraffus
te Karre.

Surenas, die onzeker was, of *Kraffus* te *Karre* was, dan of hy zich na een andere plaetse begeven hadde, zond zekere luiden, om des te vernemen, op kuntschap, na *Karre* uit, onder schijn van een verbont met de Romeinen op te rechten, indien zy uit *Mesopotamie* wilden trekken. Wanneer dit den Romeinen, die by-na van alle hope verfteken waeren, geviel, verzochten zy tijt en plaetse tot de by-een-komste van *Kraffus* en *Surenas*. *Surenas* vernemende, dat *Kraffus* zich binnen *Karre* bevond, vertoonde zich des anderen daeghs met zijn krijgshair voor de stad, en beval den Romeinen, indien zy stilstant van wapenen begeerden, *Kraffus* en *Kassius* gevangen over te leveren. Toen beklaegden de Romeinen zich zelfs, en zagen, dat zy bedrogen waeren. Eindelijk beslooten zy te vlughten, zonder zich met de langduurige en ydele hope van bystant der Armeniers langer te voeden. *Kraffus* openbaerde dit raetslot, dat evenwel aen niemant van de *Karriers* voor den tijt had behooren geopenbaert te worden, aen zekeren *Andromachus*, een der snoonste van allen, en dien hy daer en boven tot leitsman of weghwijzer gekoren had: want deez *Andromachus* maekte den Parthen al het geen, dat by de Romeinen beslooten was, bekend.

Kraffus
vertrekt
uit Karre.

Dewijl nu de Parthen niet gewoon waeren des nachts te vechten, zoo trok *Kraffus* des nachts uit de stad *Karre*, onder gelei van *Andromachus*; hoewel die de Romeinen langs omwegen geleide, op dat de vyanden, de Parthen, hen haest zouden kunnen achterhalen. Eindelijk braght hy hen in poelen en gebroken lant. Daer waeren eenigen, die het omleiden van *Andromachus* verdaght hielden, en hem niet wilden volgen: want *Kassius* begaf zich weêr na

Karre, en trok van daer met vijf hondert ruiters na *Syrie*. Andere kregen getrouwe leitsluiden, en begaven zich na berghachtige plaetsen, die *Synaka* genoemt worden, en quamen voor dagh, ten getale ontrent van vijf duizent, in behouwe haven: over de welke de strijtbare overste *Octavius* gebood.

Wijders, *Kraffus*, die door lage en list van *Andromachus*, in bekommerlijke plaetsen en poelen verstrikt was; kreegh op den dagh vier krijgstroepen, eenige weinige ruiters, en vijf hellebardiers by zich, met den welken hy uit dien moeielijken wegh rakte; doch niet zonder grooten arbeit. Hy begaf zich, wanneer de vyant hem reeds naderde, na een anderen heuvel, die ontrent acht stadien van *Octavius* aflagh; hoewel hy niet gesterkt, noch voor de ruiterye onaenkomelijk was; maer lagh onder de berghachtige plaetsen van *Synaka*. Door de nabyheit der plaetse kon het gevaer van *Kraffus* voor *Octavius* niet verborgen blijven. Dies

Kraffus
wort be-
schermt.

quam hy eerst met weinigen hem tot bystant: daer na volghden d'overigen, en dreven de vyanden van den heuvel, en besloten *Kraffus* in het midden. Zy bedekten hem met het voorhouden van schilden: waer over geen schicht der Parthen het lichaem des veltheers kon aenraken, eer alle de beschermers tot eenen toe gesneuvelt waeren.

Wanneer dan *Surenas* zagh, dat de Parthen trager tot het gevaer traden, en hen gevarelijk docht te zijn tegen wanhoopelingen te vechten: inzonderheit die een hooge plaetse, tot hun voordeel, in het strijden hadden: dat ook de Romeinen, die reeds het geberghte in hadden, by aldien de nacht ontfont, niet konden gevangen worden; maer na d'Armeniers, om den oorlogh te hervatten, zouden trekken, zoo verzoon hy een anderen list en bedrogh: want hy liet eenige gevangenen los, die de Parthen quansuis hadden hooren kouten: als dat koning *Orodes* niet afkeerigh was om vrede met de Romeinen te maken, en hy aen *Kraffus* alle beleeftheit zou betoonen, indien het aen hem stont. Hier en tusschen staecten de Parthen het gevecht. Voorts trad *Surenas* met de opperhoofden langzaem na den heuvel, lichte den boogh op,

Surenas
ver-
schalkt
de Ro-
meinen.

en noodighde *Krassus*, met uitgesteken hant, tot het verbont, roepende: *Krassus had reeds de maght der Parthen beproeft, nu zou hy hunne beleeftheit en minzaamheit beproeven*. Doch *Krassus* bewillighde daer niet in, en vreesde wel te recht voor bedrogh. Maer de krijgsknechten van *Krassus* riepen, tot scheldens toe, op hem om vrede. Hy daer en tegen pooghde hen met bidden en reden te verzetten en overreden, en zeide: *dat zy het overigh van den dagh slechts zouden uithouden, om des nachts door het gebergh te trekken, en de hope van d'aenstaende behoudenis niet wilden afbreken*. Maer als de krijgsknechten grinnigh wierden, en met den wapen-klank hem dreighden, wiert *Krassus* verschrikt, en trad tot den vyant: doch keerde zich evenwel eerst tot zijn volk, en sprak: *O Octavius en Petronius, en alle ghy Romeinsche bevelhebbers, ghy lieden ziet, wat gewelt ik lijde. Maer wanneer ghy het gewaerte ontkomen zijt, zoo zegget allen anderen menschen, dat Krassus, bedrogen van den vyant, en niet van de burgers overgegeven, omgekomen zy*.

Krassus treet gedwongen tot den vyant.

Mogelijk schijnt hy dit gezeit te hebben, om, door deze liefstalige woorden, hun halsferrige herten te vermuruwen.

Maer *Octavius*, en alle d'overige bevelhebbers bleven niet op den heuvel; maer klommen te gelijk met *Krassus* neêrwaerts. Voorts schoof *Krassus* de hellebaerdiers, die hem, cerbaerheits halve, wilden volgen, van hem af. D'eerste van de Barbaren, die *Krassus* tegen quamen, waeren twee halve Grieken, die van den peerde stegen, en hem aenbad en groeten, en op Grieksch zeiden, dat hy eenigen voor af zou zenden, die *Surenas* en alle d'anderen, die tot het gesprek quamen, zonden onder tasten, of zy ongewapent zouden komen. Hier op zond *Krassus* twee gebroeders, de *Roscanen* geheten, die *Surenas* aenstonts by zich behield. Toen quam *Surenas*, met de voornaemsten des rijks, te peerde gezeten, en beval, dat men aen *Krassus*, die te voet ging, een peert zou brengen, en tot aen den vliet, om de wetten der vrede te schrijven, voortreden: t'effens reikte hy hem de rechte hant toe. Wanneer *Krassus* een peert eischte, weigerde *Surenas* hem dat quantuis. Want de koning, zeide hy, schenkt u dit peert.

Aenstonts wiert een peert met een gonden breidel tot *Krassus* gebraght: op het welk de stalmeesters hem hieven, en volghden en dreven het peert met slagen voort. *Octavius* was d'eerste, die den toom aenvatte: en na hem *Petronius*, een van de kolonellen. Daer na schooten alle d'overigen rontom hem toe, en traghten het peert tegen te houden, en de genen, die *Krassus* van beide zijde voortdreden, te rugh te trekken.

Wijders, zeker Parth, met name *Pomaxethres* of *Maxartbes*, doode *Krassus*, of hieuw, zoo andere willen, hem het hoofd en rechte hant af. *Dio* laet in twijfel, of hy door eenen van de zijnen gedoot zy, om niet levendigh in 's vyants handen te komen: dan of hy door den vyant gedoot wierde. Naer het getuigen van *Livius*, was hy door den vyant gegrepen en gedoot: dewijl hy tegenstreefde, om niet levendigh in 's vyants handen te komen.

Florus schrijft, dat *Krassus*, die tot een gesprek met de Parthen verzocht was, op het gegeven teken, levendigh in 's vyants handen zou vervallen zijn, 't en zy de Parthen, wanneer de kolonellen weêrstant boden, het vluchten des veltbeers met het stael belet hadden. Lib. 3. c. 11.

Desgelijks schrijft *Sextus Ruffus*, dat *Krassus* zelf, wanneer hy tot het gesprek verzocht was, by-na levendigh had kunnen gevangen worden: doch was, door het tegenweer bieden der kolonellen, ontsnapt, en wiert in 't vlughten gedoot. In Brevar. ad Valentinian.

Zoo men het schrijven van *Strabo* geloven magh, doode *Surenas*, velt-heer der Parthen, *Krassus*, by *Sinnaka*, cene stad van *Mesopotamie*, wanneer hy door list gevangen was; hoewel *Surenas* hem liever levendigh had willen weghvoeren, volgens schrijven van *Oforius*. Lib. 16. c. 1.

Vellejus Paterkulus melt, dat *Krassus* met het grootste gedeelte des Romeinschen heirs gedoot zy. Naer 't verhael van *Plinius*, wierden alle de Lukanische krijgsknechten, welker een groot getal in het leger was, gedoot. *Jornandes* begroot het getal der gesneuvelden op elf legioenen. *Plutarchus* brengt het getal van alle de gesneuvelden op rwintigh duizent, en de gevangenen op tien duizent. Uit hondert duizent waeren nau- Lib. 2. c. 56.

liks

Lib. 2.
Bell.
Civil.
Lib. 6.
Faftor.
Lib. 40.

liks tien duizent, volgens fchrijven van *Appianus*, te rugh in *Syrie* gevlucht. Dit droegh zich toe in Zomermaent, zoo *Ovidius* fchrijft: of in het midden van den Zomer, volgens *Dio*. In welken tijt de Parthen het gansch gebiedt binnen den *Eufrates* weêr inkregen.

Plu-
tarch.

Surenas zond het hoofd, en de rechte hant van *Krassus*, na *Armenie*, aen koning *Orodes*. Maer te *Seleucie* deed hy een gerught door boden loopen, dat hy *Krassus* levendigh gevangen braght: want hy had zekeren *Kajus*, die onder de gevangenen hem zeer wel geleck, opgemaekt, en te *Seleucie* eene belaggelijke staetsie toegerecht: de welke *Plutarchus* fchimpfswijze eenen triomf noemt.

Onder andere fmaetheden verhalen eenigen ook, dat de Parthen in den mont van *Krassus* gefmolten gout gegooten, en daer en boven hem fchimpige woorden toegedreven hadden: als, onder andere, *Florus* in de volgende woorden melt: *Zijn afgehouden hoofd, met de rechte hant, dat tot koning (Orodes) gebraght wiert, was tot een fchimp; en niet onverdiend: want het gefmolten gout wiert in d'opsperring des monts gegooten; op dat ook het doode en bloedeloos lichaem, wiens ziele, door begeerte en zucht van gout, gebrant had, gout zou nuttigen.*

Lib. 3.
c. 11.

Niet lang daer na betaelde ook *Surenas* de ftraffe van zijne meenedigheid: want hy wiert door *Orodes*, die zijne glorye benijde, gedoot.

Sext.
Ruff.
Breviar.

Door keizer *Ulpus Trajanus*, die op 't hondertste jaer begon te regeeren, wiert *Mefopotamie* (als ook *Armenie*, *Affyrie*, &c.) tot een lantschap gemaekt, en d'Oofter grenspael des Roomfchen rijks op den oever van den *Tigris* gefteit. Maer keizer *Hadrianus*, die *Trajanus* volghde, en zijne glorye benijde, gaf uit zijne vrye wille *Mefopotamie*, als ook *Armenie* en *Affyrie*, aen de Parthen weêr over, en wilde den vliet d'*Eufrates* tot fcheidtpael tuffchen de Romeinen en Parthen gefteit hebben. Doch daer na is, onder de keizers, *Markus* en *Pius Antoninus*, *Severius* en *Pertinax*, en andere Roomfche vorften, die tegen de Parthen, met velerleie uitkomsten, gefreden hebben, *Mefopotamie* viermael verlooren, en viermael herwonnen.

Ontrent des jaers twee hondert en

vijftigh veroverde *Gordianus*, de derde Roomfche keizer van dien name, inzonderheit door kloek beleid van zijnen fchoonvader *Nefitheus*, de fteden *Karre* en *Nifibis*, &c. de welke alle te dier tijde onder het gebiedt en heerschappye der Perfen ftonden.

Julius
Capitolus
nius in
vita
Gordian.

Keizer *Karus*, die op het jaer twee hondert en zes of zeven en tachtigh begon te regeeren, trok, in gezelschap van zijnen zoon, *Numerianus*, met een krijgshair in *Mefopotamie*; dewijl het te dier tijde t'elkens geduurigh door de Perfen beoorloght wiert.

Aurelius
Victor
de Cæ-
far.

Ontrent des jaers drie hondert en tien ftont *Mefopotamie*, beneffens *Syrie*, *Egypten* en *Armenie*, onder keizer *Konftantinus de Grootte*.

Wanneer te dier tijde *Sapores*, koning der Perfen, de ftad *Nifibis* den tijt van dertigh dagen belegert had, brak hy, door bidden van den bifchop *Jakobus*, en des zelfs leerling *Efracim*, vruchteloos van het beleggh op: want God verhoorde zijn gebed, en zond in het krijgshair der Perfen muggen en vlojen, die hunne olifanten en peerden op de vlucht dreven. Maer hy verwoefte, in het wederkeeren, *Mefopotamie* vyantlijk. Dies vervaerdighde zich keizer *Konftantinus de Grootte*, om hem te beoorloggen; maer wanneer hy te *Nikodemia*, eene ftad van *Bithynie*, gekomen was, overleed hy dezer werelt. Op zijn dootbedde droegh hy *Mefopotamie*, als ook *Egypten*, *Syrie* en *Armenie*, zijnen zoon *Konftantius* over.

Abul-
faraî.

Ontrent op het jaer vijf hondert en zeventigh, en op het tiende jaer der regering van keizer *Justinianus* de jonge, veroverde *Kobad*, koning van *Persie*, de ftad *Dara* en *Rakka*, na een beleggh van zes maenden, als ook *Antiochie* en *Alleppo*; wanneer de Romeinen of Grieken, door het oorloggh met de *Sclaven*, belemmert en opgehouden wierden.

Daer na gaf *Kosroës*, koning van *Persie*, den Romeinen de fteden *Dara* en *Miyafarekîn* weêrom, en maekte een verbont van vrede met hen.

Namaels brak de Perfifche koning *Kesra*, zoon van *Hormoz*, het verbont met de Romeinen, of met keizer *Fokas*: uit oorzake zy zijnen voorzaet, keizer *Mauritius*, vermoort hadden. Hy veroverde, na een beleggh, de ftad *Dara* en *Amid*, en trok toen na de ftad *Roha*.

Mefopota-
mische
onder de
Maho-
meta-
nen.

Des jaers zes hondert een en veertigh, in den aenvang der Mahometarifche heerschappye, verviel het gewest van *Mefopotamie* onder de heerschappye der Arabieren of Mahometanen, over wien te dier tijde *Omar*, de derde Arabifche *Chalif* of keizer, gebood.

Jyas, zoon van *Gumm*, nam de steden *Saruj*, of *Sarug*, *Roha*, *Rakka*, *Amid*, *Nifbin*, *Turabdin* en *Mardin*, by verdragh in. Desgelijks veroverde *Halib*, zoon van *Muslema*, de stad *Karkifium*, by overgift.

Op het jaer acht hondert en zes en vijftigh trokken de Grieken uit de stad *Sjamsjat*, en quamen tot aen de stad *Amid*. Daer na roogen zy uit de lantpalen van *Gizira* of *Mefopotamie*, en verwoeften vele dorpen, en fleepen ontrent tien duizent menfchen gevangelijk naer hun lant wegh.

Ontrent des jaers acht hondert en tzeventigh gebood d'Arabifche keizer *Mutamid* over *Diarbekr*, *Mausil*, &c. en deed die gewesten door zijnen broeder *Abuahmed*, als stedehouder, beftieren: want hy zelf hield zijn hof en zetel in de stad *Bagdad*.

Ontrent des jaers acht hondert en tnegentigh stont *Diarrebia*, en de gebuurplaetsen, onder het gebiedt van *Hamdan*, zoon van *Hamdan*, die een van d'*Emirs* of vorften der Arabieren was. Doch de Arabifche keizer *Mutadid* kreegh namaels een haet op hem, en nam zijne landen in, en hem gevangen.

Des jaers negen hondert en vijftien viel *Hofain*, zoon van *Hamdan*, in *Mefopotamie*, van den Arabifchen *Chalif* of keizer *Moktadir*, zoon van *Chalif Mutadid*, af. Dies zond *Moktadir* zijnen *Vifser Ratek*, met een sterk krijgshier tegen *Hofain*. Onder beide krijgshieren viel een fel gevecht voor: doch eindelijk ftak *Ratek* op de vlucht: wiens reistuigh en omflagh in handen van *Hofain* verviel. Wanneer dit *Chalif Moktadir* ter oore quam, trok zijn kamerling *Munes* in aller yl tegen *Hofain* op: maer *Hofain* trok met zijn buit in *Armenie*: alwaer hy door zijn krijgshier verlaten, en door de krijgstroepen van *Munes* gevangen, en met zijnen zoon *Abdolwahab* in boeiens gefmeten wiert. Daer na keerde *Munes* door de stad *Bagdad* na *Mausil*, en braght *Hofain* en zijnen zoon met zich, die hy

beide op kemels had doen zetten. Namaels wiert *Hofain* en zijn zoon in de gevangenis gefmeten.

Op het jaer negen hondert vier en twintigh was *Abulhigja Abdalla*, zoon van *Hamdan*, stedehouder of lantvooght van *Mausil*, *Diarrebia* &c. van wegen *Chalif Moktadir*.

Des jaers negen hondert drie en tachtigh nam *Badus*, de Kurder, geboortigh van *Amid*, de stad *Mausil* in bezit. Wanneer hy in maght toenam, en besloot de stad *Bagdad* te veroveren, en de *Dailamiten* van daer te verdrijven, trok *Samsarnoddaulas*, heer van *Bagdad* en *Erak*, met zijne krijgstroepen op: dien *Badus* tegen trok: doch wiert met zijn volk op de vlucht gedreven. Voorts namen de *Dailamiten Mausil* in.

Op het jaer negen hondert negen en tachtigh namen *Abu Tdhaher*, *Abraham*, *Abu Abdalla* en *Hofain*, zoonen van *Naseroddaula*, die een zoon van *Hamdan* was, de stad *Mausil* in, en dreven de *Dailamiten* daer uit.

Des jaers negen hondert en tnegentigh vergaderde *Badus* een krijgshier van Kurden, en trok na de stad *Mausil*. Tegen den welken *Abu Tdhaher* en *Hofain*, zoonen van *Naseroddaula*, uittogen, en hem flogh leverden. Maer wanneer *Badus*, in het springen van het een op het ander peert, quam te vallen, en zijne lijfknechten hem niet weêr te peerde konden helpen, lieten zy hem leggen, en keerden te rugh. Doch hy wiert door eenen van den vyant, die hem kende, gedoot. Het doode lijk wiert, nefens des konings paleis, aen een galge gehangen. Maer het volk wiert hier door oproerigh, en zeide: het betaemt niet, dat een man, die de vyanden van zijnen godsdienst beoorloght heeft, aldus gehandelt wort. Dies namen zy hem van de galge af, en begroeven hem, en baden voor hem: want zy toonden tekenen van groote genegtheit tot hem.

Na de doot van *Badus*, de Kurder, nam *Momahedoddaula*, zoon van *Mervan*, zijn neve van zusters wege, de stad *Miyafarekin* in bezit. Te dier tijde gebood over *Amid*, *Abdol Barra*, een der voornaemften des lants; maer hy wiert door zekeren *Ebn Damna* overmaeltigt gedoot: die daer na de stad *Amid* be-

mach-

machtighde, en zich met *Momahedod-daulas* verzoende: wiens broeder, *Abu Alis*, hy ook gedoot had. Voorts maekte *Ebn Damna* vrede met den Griekfchen keizer, en met den heer van *Egypten* en met andere koningen, en wiert machtigh en beroemt.

Ziet pag. 26. Op het jaer duizent vijf en twintigh was *Nafiroddaula*, zoon van *Merwan*, heer van *Diarbek*, die de stad *Roha* innam: doch de zelve wiert hem des jaers duizent en dertigh door de Grieken weêr ontnomen.

Elmacin Hiftor. Sarrac. l. 13. c. 7. Ontrent des jaers duizent en veertigh bezat d'*Emir* of vorft *Abunahr*, zoon van *Merwan*, de fteden *Amid* en *Miyafarekin*: en *Karwas*, zoon van *Muktadir*, de stad *Mausil*, die een machtigh en ftrijtbaer vorft was, en des jaers duizent en vijftigh overleed.

Des jaers duizent drie en veertigh trokken de Turken, *Gaziten* gebynaemt, uit het lantschap van *Chorazan*, fterk zes hondert en vijftigh ruiters, onder gelei van vier *Emirs* of overften, als *Kucias Abualis*, zoon van *Dahkan*, *Hagh*, *Israël* en *Abumanfor*, en vielen in de lantschappen van *Amid* en *Miyafarekin*. Van daer trokken zy na de stad *Nisibis*, hieuwen de boomen rontom ter neêr, en belegerden de stad eene wijle. Daer na toogen zy na de stad *Mausil*; doch *Karwas*, zoon van *Muktadir*, heer der stad *Mausil*, kocht van hen, voor een zomme gelts, de vrede.

Na zy alle d'andere fteden van *Diarbekr* en *Gezira* verwoeft hadden, keerden zy weêr na *Mausil*, en bragten de stad onder hun gehoorzaemheit. Zy dooden en namen vele inwoonders gevangen, en verwoeftten de stad.

Wanneer zy aldaer eenen tijt lang zich onthouden hadden, verzamelden d'Arabieren van overal tegen hen, en belegerden en beftormden hen, tot dat zy hen uit de stad gedreven hadden. Daer na wierden eenige veltflagen tegen elkanderen geleverd: in de welke d'Arabieren op hen de zege bevochten, en vele *Gazitifche* Turken ter neêr hieuwen. D'overigen vlughten na *Miyafarekin*, en roofden op wegh al het geen, dat zy konden, en traden in het lantschap van *Aderbigjan*.

Deze Turken, *Gaziten* gebynaemt, waeren bontgenooten of onderdanen van den Turkfchen koning *Muhammed*

Abutalib, gebynaemt *Togrulbek*, zoon van *Michael*, die door eenige Turken tot koning, in het lantschap van *Chorazan*, die des jaers duizent en een en veertigh de lantschappen *Zjorjan* en *Tabreftan* veroverde, over hen opgeworpen was.

Ontrent des jaers elf hondert stond *Diarbekr*, *Algizira*, onder het gebiedt van *Sultan Mohammed*, zoon van *Tatafch Melik Schah*, die ook heer of koning van *Bagdad*, &c. was.

Ontrent den zelve jaere elf hondert was *Jagarmifch* heer van *Mausil*.

Des jaers elf hondert en vijf trok *Sultan Mohammed* uit *Aderbijan* na de stad *Mausil*, om zich daer meester van te maken: gelijk hy die ook met een belegh omringde. Doch d'inwoonders fteden ondertuffchen mannelijk; want de voetknechten vielen uit, en baerden in *Mohammeds* heir een grooten neêr-laegh.

Wanneer *Jagarmifch* de doot van *Barciaruk*, *Mohammeds* broeder, ter ooren gekomen was, zond hy aen *Sultan Mohammed*, en bood hem zijnen dienft en gehoorzaemheit aen. Maer de *Vizier* van *Mahommed*, trad tot *Jagarmifch*, en zeide: *Het is het allerraetzaeufte, dat ghy aenftonts na den Sultan gaet: want hy zal u niet weigeren, wat ghy ook van hem verzoekt.* Wanneer d'inwoonders van *Mausil* zagen, dat *Jagarmifch* na *Sultan Mohammed* ging, begonnen zy te weenen en te roepen, en ftrooiden ftoffe op hunne hoofden. *Sultan Mohammed* ontfing *Jagarmifch* met groote heufch en beleeftheit, en wilde hem niet ophouden: maer zeide: *Keere tot uw volk: want hunne herten zijn tot u genegen, en zy verwaghten uwe wederkomfte.* Dies kufte *Jagarmifch* d'aerde, en rechte des anderen daeghs een prachtigh gaffmael, buiten de stad *Mausil*, voor *Sultan Mohammed* aen, en zond gefchenken en giften van groote waerde aen hem en zijnen *Vizier*.

Des volgenden jaers trok *Jawel Sakaw* met duizent ruiters op, om de stad *Mausil* in te nemen: tegen den welken *Jagarmifch*, heer van *Mausil*, met twee duizent ruiters uittoogh. Maer wanneer de flagh-orden ten ftrijde gefchaert waeren, en *Jawel* uit het midden der flagh-orde, op het midden der flagh-orde van *Jagarmifch* viel, wiert de

Ziet pag. 5.

Mausil door Sultan Mohammed belegert.

slagh-orde van *Jagarmisch* op de vlucht gedreven. *Jagarmisch* alleen bleef achter: want het vluichten was hem, door zijn gebrek van lamheit, verboden: naerdien hy niet te peerde kon stijgen; maer zat in eene draeghzetel. Hy wiert gevangen by *Javel* gebraght, die hem naerstelijk deed bewaren.

Jagarmisch
gevangen.

Wanneer d'inwoonders van *Mausil* des vernomen hadden, verhieven zy *Zengi*, zoon van *Jagarmisch*, ter heerschappye. Voorts beval *Javel*, die de stad *Mausil* met een belegh omringt had, *Jagarmisch* daegelijks op eenen muil-ezel rontom de stad, in het gezicht der stedelingen, te voeren, en gebood zijnen krijgsknechten hen toe te roepen: dat zy de stad zouden overgeven, en hunnen heer uit het gevaer, daer hy in was, verlossen. Wanneer die van *Mausil* daer niet na wilden luisteren, deed hy *Jagarmisch* in een korf sluiten: waer uit hy op zekeren dagh doot gehaelt wiert. Dies schreven zijne onderdanen aen *Kelui Arslan*, heer van *Ikoniun* en *Aksar*, en noodighden hem, om by hen te komen; dewijl zy de stad aen hem zouden overleveren. Hier op trok *Kelui Arslan* met zijn krijgstroepen derwaerts: maer *Javel*, die van zijne komste verwitticht was, brak van het belegh op, en trok van de stad *Mausil* af: de welke *Keli Arslan* in bezit nam.

Sterft.

Wanneer hy zijn leger op eene plaetse, *Almogreka* geheten, neêrgeflagen had, beschonk hy *Zengi*, zoon van *Jagarmisch*, en zijn gevolgh, met cergewaden. Voorts zette hy zich op den throon, en verbood den naem van *Sultan Mohammed* in de preke te melden: maer belaste den zijnen te gedenken. Hy bewees aen het krijsheir veel weldaden, en braght vele quade gewoonten af. Daer na trok hy tegen *Javel*, die te *Roha* was, te velde. Zy troffen elkanderen by den vliet *Chabur* aen. De krijgsknechten van *Javel* drevende krijgsknechten van *Jagarmisch* op de vlucht. *Keli Arslan*, die, met zijn peert, in den vliet *Chabur* gestort was, verdedighde zich, tegen de krijgsknechten van *Javel*, met schichten. Maer hy wiert door zijn peert in de diepte gevoert, en verdronk. Hier op trok *Javel* na *Mausil*, en nam de stad in.

Ziet
pag. 5.

Des jaers elf hondert en acht maakte

Maudud, en het krijsheir van *Sultan Mohammed*, de stad *Mausil* den krijgsknechten van *Javel* weêr afhandigh.

Des jaers elf hondert en rwaelf trok *Maudud*, heer der stad *Mausil*, na de stad *Roha*, en sloegh zijn leger daer voor neêr. Zijn krijsheir vernielde alle de veltgewassen rontom de stad. Van daer begaf zich *Maudud* na de stad *Sarruj*, en vreesde niet met allen voor de Franken, ja achte hen niet. Maer graef *Joffelin*, heer van *Edeffa*, dit vernemende, besprong onverziens het krijsheir van *Maudud*, wanneer de peerden wijd en zijd ter weide gingen, en nam vele krijgsknechten van *Maudud* gevangen, en doode niet weinigen: daer na keerde hy weêr na *Telbasher*.

Des jaers elf hondert en een en twintigh voeghde *Sultan Mohammed* de stad *Miyafarekin*, den vorst *Ilgazi*, zoon van *Ortok*, en de stad *Mausil*, *Gezira* of *Mesopotamie* en *Senjar*, vorst *Kosaimoddaula Oksenkar Borsaki* toe.

Ziet
pag. 10.
Ziet
pag. 4.

Des volgenden jaers overleed vorst *Ilgazi*, zoon van *Ortok*, in de stad † *Miyafarekin*. Zijn zoon, *Hasamoddin Tamartasch*, nam het kasteel van *Maredin* in bezit, en kreegh daer na ook de stad *Miyafarekin* in. Hy overleed, na een dertigh jarige regering, des jaers elf hondert twee en vijftigh. Na hem volghde zijn zoon *Noimoddin Al Ebbi* in de regering.

† Ziet
pag. 12.

Des jaers elf hondert vier en veertigh maakte *Omadoddin Zengi*, anders *Zanguin*, zoon van *Maudud*, en heer der stad † *Mausil* en *Aleppo*, den Kristenen de stad *Edeffa* of *Roha* afhandigh: doch zy wiert daer na mer eene verrasping, door de Kristenen, weêr ingenomen: hoewel kort daer na *Nuroddin*, zoon van *Omadoddin Zengi*, de zelve stad weêr veroverde, en eindelijk alle de steden des graeffschaps van *Edeffa* innam.

† Ziet
pag. 5.
pag. 35.

Des jaers elf hondert negen en veertigh sterf *Saifoddin Gazi*, zoon van *Omadoddin Zengi*, die, na de doot van zijnen vader *Zengi*, heer van *Mausil* was, in de stad *Mausil*. Na hem gebood zijn broeder *Korboddin Maudud* over *Mausil* en *Gezira*. Zijn oudste broeder, *Nuroddin Mahmud*, die in *Syrie* de steden *Aleppo* en *Hama* bezat, trok na de stad *Senjar*, en nam die in bezit. Daer na wiert onder hen een vrede getroffen:

Ziet
pag. 39.
pag. 41.

Saifod-
din Gazi
sterft.
Ziet
pag. 5.

waer

waer by *Nuroddin* aen *Kotboddin* de stad *Senjar* weêrom gaf. Hy zelf behield de steden *Hims* en *Rahaba* in *Syrie*: maer de broeder *Kotboddin* de lantschappen van *Gezira* of *Mesopotamie*.

Ziet
pag. 5.

In den jare elf hondert negen en zefstigh sterf *Kotboddin Maudud*, zoon van *Zengi*, heer van *Mausil* en *Gezira*, die zijn rijk, op zijn sterven, zijnen oudsten zoon *Omadoddin* toevoeghde: daer na droegh hy dat aen zijnen zoon *Moezzu Saifoddin Gazi* over. Hy deed dit hierom; dewijl de geen, die het bewint over 's rijks zaken had, te weten, een van zijne gelubden of kamerlingen, met name *Fakroddin Abdolmasich*, een weêrzin in *Omadoddin* had: uit oorzaak hy na zijnen oom *Nuroddin* luisterde: en *Nuroddin* een hate op *Abdolmasich* had. Dies beslooten *Abdolmasich* en *Chafun*, dochter van *Hosamoddin Tamartasch*, zoon van *Ilgazi*, en moeder van *Saifoddin*, het rijk van *Omadoddin* aen *Saifoddin* over te dragen. Maer *Omadoddin* verwoeghde zich by zijnen oom *Nuroddin Mahmud*, en verzocht van hem bystant, om hem in het rijk te bevestigen.

Wanneer *Nuroddin Mahmud* vernam, dat zijn broeder *Kotboddin Maudud*, heer van *Mausil* en *Gezira*, overleden was, en zijn zoon *Saifoddin Gazi* het rijk bezat, en door *Fakroddin Abdolmasich* geregeert wiert, zoo nam hy dat zeer qualijk op, en trok, zonder voetvolk, mer een klein gedeelte van ruiterye op, en toogh, by het kasteel *Jaabar*, over den *Eufrates*. Voorts nam hy de steden *Rakka*, *Chabur* en *Nisibis* in, en belegerde en veroverde de stad *Sanjar*, en gaf die aen zijnen broeders zoon *Omadoddin* over. Daer na trok hy na de stad *Balad*, en toogh, neffens de zelve, te voet, over den stroom *Eufrates*, na d'Oostzijde, en sloegh zijn leger by het kasteel van *Ninive* neêr. Op den zelven dagh, op den welken *Nuroddin Mahmud* daer quam, storte een groot gedeelte van de wallen of muren van *Mausil* ter neêr: het welk *Abulfaraj*, d'Arabische schrijver, voor iet verwonderens-waerdigh aentekent.

Wijders, *Fakroddin Abdolmasich* zond aen *Nuroddin Mahmud*, met toezegh van de stad *Mausil* aen hem over te leveren: hoewel met dien bedinge, dat hy die in het bezit van *Moezz Saifoddin Gazi*

zou laten, en hem vry staen met zijne goederen en huisgenooten veilig mit te trekken: het welk *Nuroddin* hem toestont. Voorts wiert besloten, dat *Fakroddin* met *Nuroddin* in *Syrie* zou trekken, en *Nuroddin* hem, na zijn welgevallen, tollen opleggen. Hier op gaf *Fakroddin* aen *Nuroddin* de stad *Mausil* over, die in het kasteel trad, en den tempel *Nur* beval te stichten. *Nuroddin* gaf *Mausil* aen *Moezz Saifoddin Gazi*, en de stad *Senjar* aen *Omadoddin* over, en keerde daer na met *Fakroddin* in *Syrie*, na hy te *Mausil* vier en twintigh dagen vertoef had.

Des jaers elf hondert drie en tzeventigh overleed *Nuroddin Mahmud*, zoon van *Zengi*, heer van *Syrie* en *Egypten*, die ook by *Abulfaraj* heer der lantschappen van *Gezira* genoemd wort. Na hem volghde zijn zoon *Melik Saleh Isnaël* in de heerschappye, oudt elf jaren: dien d'onderzaten in *Syrie*, en *Saladin* in *Egypten* gehoorzaamheit bewezen: alwaer ook voor hem op de preekstoelen gebeden, en gelt op zijnen naem gemunt wiert.

Des jaers elf hondert en tachtigh overleed *Moezz Saifoddin Gazi*, zoon van *Kotboddin Maudud*, heer van *Mausil*, en der lantschappen van *Mesopotamie* of *Gezira*. Hy stelde zijnen broeder *Ezzoddin Masud* over *Mausil*, en gaf *Jazira*, *Ebn Omar*, dat is, het eiland des zoons van *Omar*, in den *Eufrates* gelegen, en des zelfs kasteelen aen zijnen zoon *Moezzoddin Sanjar Schah*, en het kasteel *Schub*, en lantschap van *Hamidia*, aen zijnen jongsten zoon *Naseroddin Kubek*. Tot bestierder of voorzorger des rijks van *Ezzoddin* wiert *Mohajedoddin Kayemaz* gestelt. Voorts wiert alles besleght: waer door onder hen geen twist noch krakeel ontstont.

Op het jaer elf hondert twee en tachtigh trok *Saladin*, heer van *Egypten* en *Syrie*, met een sterk krijsheir, over den stroom d'*Eufrates*, en veroverde de steden *Roha*, *Harran*, *Karre*, *Rakka*, *Karkysia*, *Macesin*, *Arban* en *Nisibis*: de welke toen alle onder het gebiedt van *Ezzoddin Masud* stonden. Van daer trok hy na de stad *Mausil*, om die ook te veroveren; doch *Saladin* brak vruchteloos van het beleggh op, en toogh na de stad *Senjar*, de welke hy

Moezz Saifoddin Gazi sterft.

Ziet
pag. 5.

Saladin verovert verscheidene steden van *Mesopotamie*.

innam. Te dier tijde was *Ezzoddin Masud*, zoon van *Kotboddin Maudud*, heer van *Mausil*.

A. ni
door Sa-
ladin
ver-
overt.

Des volgenden jaers nam *Saladin* de stad *Amid* in, en gafze aen *Nuroddin Mohammed Kara*, zoon van *Arslan*, en heer des kasteels van *Hefn*, over: want als hy zijn leger te *Harzam* had neêrgeflagen, en geen middel vond, om de stad *Maredin* te bemachtigen, trok hy van daer na de stad *Amid*, langs den wegh des kasteels van *Albareia*.

Des zelve jaers trok *Saladin* na de stad *Aleppo*, ter belegering, en sloegh zijn leger op den bergh *Jauschan* neêr. Maer *Omadoddin Zengi*, heer van *Aleppo*, maakte met *Saladin* vrede, op die voorwaerde en besprek, dat hy aen *Saladin* de stad *Aleppo* zou overleveren, en daer voor de steden *Senjar*, *Nisibis*, *Chabur*, *Rakka* en *Saruj* ontfangen. Deze vrede wiert ter wederzijde by eede bevestight. Elk oordeelde, dat *Omadoddin* schandelijk gedaen had: naerdien hy eene stad en sterk kasteel voor geringe plaetsen overgegeven had.

Ziet
Pag. 19.

Des jaers elf hondert vier en tachtigh stierf *Kotboddin*, zoon van *Ilgazi*, heer van *Maredin*: na wien zijn zoon *Hofamoddin Yuluk Arslan* in de heerschappye volghde, die noch een kint was. *Schah Armen*, heer van *Chelat*, was d'oom van *Kotboddin*, die, na zijne doot, in het rijk het hoogste gezagh had, en *Nodham Tokusch*, met des zelfs zoon, de bestiering van 's rijks zaken aenbeval. Derhalve aenvaerde deze de zorge van het kint *Hofamoddin Yuluk Arslan* op te voeden, en des zelfs rijk te bestieren. Hy was een godvrughigh en vroom man, en voede het kint wel op, en nam zijne moeder ten wijve: doch gaf hem evenwel, wanneer hy tot zijne jaren gekomen was, de maght en bewint des rijks niet in handen: uit oorzake van zijne zot en wulpsheit. Eindelijk quam *Hofamoddin Yuluk Arslan* t'overlijden. Hy had enen jonger broeder, gebynaemt *Kotboddin*, dien *Nodham* namaels het rijk opdroegh: hoewel niet daer van by hem bleef, als de bloote naem. Maer al het gezagh en bewint stont aen *Nodham* en zijnen slave *Lulu*.

Aldus droegen haer de dingen tot aen het jaer elf hondert vijf en tachtigh toe, als wanneer *Tokusch Nodham* in

eene ziekte verviel: by wien *Kotboddin* zich vervoeghde, om hem te bezoeken: doch zijn slave *Lulu*, die hem volghde, doode hem met een mesch in het uitgaen. Toen trad hy weêr tot *Nodham* in, en doode hem ook. Daer na ging hy alleen met zijn zoon uit, en wierp de twee hoofden voor het krijgsheir, dat hem aenstonts toeviel, en gehoorzaamheit bewees. Voorts nam hy de kasteelen van *Maredin* en *Barcia*, als ook *Saur*, in, en droegh zich dapperlijk.

Des jaers elf hondert vijf en tachtigh belegerde *Saladin* de stad *Mausil* weêr te vergeefs, wanneer *Ezzodin Masud*, zoon van *Kotboddin Maudud*, daer over gebood. Van daer trok *Saladin* na de stad *Miyafarekin*.

Ziet
pag. 6.

Na de doot van *Saladin*, heer van *Egypten* en *Syrie*, die des jaers elf hondert drie en tnegentigh overleed, trok *Adel Abubekr*, broeder van *Saladin*, en *Afdal*, zoon van *Saladin*, met een krijgsheir, na de lantschappen van *Mesopotamie*, de welke onder *Abubekr* stonden, om die tegen *Ezzodin Masud*, heer van *Mausil*, te beschermen.

Des jaers elf hondert zes en tnegentigh overleed *Omadoddin Zengi*, heer van *Sanjar*, *Nisibis*, *Chabur*, en *Rakka*. Na hem volghde zijn zoon, *Kotboddin Mahmud*, in het rijk. *Nuroddin Arslan Schah*, heer van *Mausil*, nam de stad *Nisibis* in bezit.

Ziet
pag. 6.

Des zelve jaers belegerde *Adel Abubekr*, zoon van *Jyub*, en broeder van *Saladin*, het kasteel van *Maredin*, daer *Lulu* over gebood.

Des jaers twalef hondert en twee belegerde *Adel Abubekr*, broeder van *Saladin*, met zijnen zoon, *Aschraf Musa*, de stad *Maredin*. Maer tusschen hem en de heer van *Maredin* wiert eene vrede getroffen.

Des jaers twalef hondert en negen nam *Adel Abubekr* de lantstrecke van *Chabur* en de stad *Nisibis* in. Hy belegerde ook de stad *Senjar*; maer brak daer na van het beleg op. Alle deze plaetsen stonden te dier tijde onder *Kotboddin Mahmud*, zoon van *Ommadoddin Zengi*.

Des jaers twalef hondert en achtien overleed *Kaher Ezzodin Masud*, zoon van *Arslan Schah*, heer van *Mausil*: na wien zijn oudste zoon *Nuroddin Arslan Schah* in de heerschappye volghde.

Ziet
pag. 6.

Op 't jaer twalef hondert en achtien overleed *Adel Abubekr*, zoon van *Jyub*, heer van *Egypten*, *Syrie* en *Mesopotamie*. Al by zijn leven was zijn eene zoon, *Aschraf*, heer van *Harran* en *Roha* gemackt: en zijn andere zoon, *Modhaffer Schahaboddin Gazi*, heer van *Miyafarekîn*.

Des jaers twalef hondert zeven en veertigh stont *Mausil* onder *Kayuk Chan*, keizer der Mogollers of Tarraren, en gebood, van zijnent wege, daer over zeker *Nowain* of vorst, *Iljiktai* geheten.

In het jaer twalef hondert acht en negen en vijftigh wierden de steden *Maredin*, en meer andere van *Mesopotamie*, door de Mogollers of Tarters, onder beleit van hunnen keizer *Hulaku il Chan*, zoon van *Tuli Chan*, veroverd. Eindelijk wiert ook de stad *Mausil*, door vorst *Samdagû*, voor de Mogolsche Tartaren veroverd, en voorts gansch *Mesopotamie* door de Mogollers t'ondergebracht.

Des jaers twalef hondert en vijf en zestigh overleed *Hulaku il Chan*, keizer der Tartaren of Mogollers.

Mesopotamie onder de Turkomanen. Over de lantschappen van *Algizira*, of *Mesopotamie*, en *Diarbekr*, hebben ook, sedert het jaer veertien hondert, tot aen den jare vijftien hondert, eenige Turkomanische vorsten geheerscht, die uit den stam of geslagte *Kara Koyunly*, dat is, *zwarte schaep*, gesprooten waren, en koninglijke waardigheid en maght bequamen.

D'eerste hunner, die te voorschijn quam, en in die gewesten over de steden *Amid*, *Mausil*, *Nisibis*, *Maredin*, *Roha*, en andere van dien oort geheerscht heeft, was *Beg* of vorst *Tur Ali Turkoman*. Deez verliet, ten tijde van *Argun il Chan*, keizer der Tartaren of Mogollers, ontrent des jaers twalef hondert en negentigh, zijn vaderlant *Turkestan*, en begaf zich na *Diarbekr*, en veroverde die gewesten.

Al Haen in Vita Tamurl. Na hem volghde zijn zoon *Fakroddin Kotli Beg*, in de heerschappye: dien de zoon *Karab Ilug Othman* verving. Deez laetste onderwierp zich der gehoorzaamheit van den grooten *Tamurlang*, die gansch *Mesopotamie* veroverde, en diende hem voor heirgeleider of wegwijzer van zijnen velttocht in *Rumea* of *Klein Asie*. Hy wiert niet alleenlijk, door *Tamurlang*, over *Mare-*

din, *Roha*, en andere steden en lantschappen van *Diarbek* of *Algizira*, tot overste of stedhouder uit zijnen name gestelt; maer ook met de heerschappye van *Sivas*, en andere plaetsen van *Klein Asie* begifticht. Daer na quam hy in den oorlogh, des jaers veertien hondert en zes, te sneuvelen, na hy eenen ouderdom van over de negentigh jaren be-reikthad.

Toen volghde de zoon *Hamzah Begh*, die des jaers veertien hondert vier en vijftigh overleed.

Na *Hamzah* volghde de zoon *Jahan Gir*, zoon van *Ali Begh*. Hy sterf op 't jaer veertien hondert zeven en zestigh, na hy by-na van alle zijne maght door den broeder *Hasan* berooft was: die *Altawil* gebynaemt was, dat is, *de lange*. *Texeira* stelt dezen allereerst in deze rye, en noemt hem op Turksch *Ozun Acenbek*; maer wort by † anderen *Ufun* † Leun-clav. *Chafan* geheten; die hier in schijnen te dwalen, met hem eenen *Tartar* van afkomst te maken, daer hy nochtans een *Turkoman* was. Wat belangt de woorden *Uzun* of *Ozun*, en *Tawil* of *Altawil*, die verschillen in zin niet: want het eerst is Turksch, en het ander Arabisch, en betekenen beide *lang*. Hy overleed des jaers veertien hondert acht en tzeventigh, op het plechtelijk Mahometanssch feest *Ramadan*.

Na deez *Diarbek*, *Erak* of *Parthie*, *Aderbijan*, en andere lantschappen, onder zijn gebiedt gebracht, en *Jahan Schah*, en zijn zoon *Hasan Ali*, en *Abusaid*, heer van *Samarkand*, overwonnen had, wiert hy door zijne maght geweldigh beroemt en berught. Maer in den oorlogh, dien hy den Turkschen keizer *Mahommed*, des jaers veertien hondert drie en vijftigh, had aengedaen, kreegh hy een grooten neêrlaegh, met sneuvelen daer en boven van zijnen zoon *Zeinel*. Na welken neêrlaegh hy geen geluk meer had. Hy liet verscheidde zoonen na: als *Chalil Mirza*, *Maksud Beg*, *Yakub Beg*, *Masib Beg*, *Ogurlu Mohammed*, &c.

Na des vaders overlijden volghde de oudste zoon *Chalil Mirza*, en by *Texeira Sultan Kalil* geheten, die by d'onderzaten in den haet raekte: waer over zy hem uit den rijke wilden zetten. Hy sterf des jaers veertien hondert negen en tzeventigh, na eene regering van zes maen-

maenden en een halve. Toen trad de Moeder *Jakob* ter heerschappye; doch wiert des jaers vijftien hondert door vergif om 't leven gebraght, na hy twaalf jaren en twee maenden geheerscht had. Men zeidt hy geleert was, en veirfen op Turksch en Persisch wist te maken, en met *Sultan Bajazed* vrientschap onderhield en brieven verwisselde. De oorzake van zijn ongeval en ramp wort op de doot van zijne moeder geleit, de welke des voorigen jaers achtien maenden voor den zoon overleden was: want by haer leven plagh zy alle weken de voornaemsten van dat geslacht, ontrent ten getale van twintigh, t'zamen te roepen, en eenen ieder in te scherpen en voor te houden, wat dienstigh was, om eendraght tusschen hen t'onderhouden. Maer na haere doot verviel onder hen d'eendraght: en d'een leide den anderen lage.

Na *Jakob* volghde de broeder *Masib Beg*. Wanneer de hoofden des koninkrijks, in hem te kiezen, niet over-eenquam, wiert *Ali*, zoon van *Chabul*, voor koning gegroet. Maer wanneer anderen daer in niet bewillighden, wiert het rijk aen *Bai Sankar*, (*Mirzab* by *Texeira* geheten) zoon van *Jakob*, oud naulix negen jaren, opgedragen, die, na eene regering van een jaer en acht maenden, in een gevecht te sneuvelen quam.

Na *Bai Sankar* volghde *Rustam Mirza*, (by *Texeira Rostambek* geheten) zoon van *Maksud*, en zoons zoon van *Hasan de Lange*. Hy wiert door *Ahmed*, zoon van *Ogurlu Mahommed*, des zoons *Hasan de Lange*, gedoot, na eene regering van vijf jaren en een halve: want *Ahmed* was door de grooten des rijk uit *Konstantinopolen* op ontboden, derwaerts hy, uit vreeze voor zijnen oom *Jakob*, gevlught was, en krakeelde met hem om het rijk. Aldus quam deez *Ahmed*, zoon van *Ogurlu Mahommed*, des zoons *Hasan de Lange*, aen de heerschappye.

Wanneer hy den Othmanschen tught in zijn rijk wilde voeren, raekte hy by de Heeren des lants, die tot allerlei on-

gebondenheit gewoon waeren, geweldig in den haet. Waer over zy raetslaeghden, om hem van het rijk af te zetten, en ontbooden ten dien einde *Morad Mirza*, zoon van *Jakob*, die toen te *Schirwan*, eene stad van *Aderbijan* was, om de heerschappye des rijk aen hem op te dragen, door den welken *Ahmed*, na eenejarige regering, gedoot wiert. Wanneer dit gedaen was, hielden de lantsheeren *Morad* hungegeven woort en beloften niet; maer zy ontboden *Alwand Mirza*, zoon van *Josef*, en zoons zoon van *Hasan de Lange*, die, door hunne hulpe en bystant, *Morad* gevangen kreegh, en in boeiens smeet.

Na een regering van een jaer wiert *Alwand Mirza*, door zijnen broeder *Mohammed Mirza*, uit den rijke geschopt. Doch eer hy zelf op den thron steegh, quam *Sultan Morad Mirza*, zoon van *Jakob*, uit de gevangenis, en nam het rijk in, en beval *Mohammed Mirza* gevangen te nemen en te dooden.

Schah Ismaël, koning van *Persie*, die het voornaemste gedeelte des koninkrijks van den stam *Akkoyunli* onder zijn maght en gebiedt gebraght had, deed dezen *Morad*, zoon van *Jakob*, des jaers vijftien hondert en twee den oorlogh aen, en dwong hem uit de stad *Bagdad* te vlughten: de welke hy daer na, wanneer koning *Ismaël* met andere oorlogen belemmert was, herinnam: maer twee jaren daer na wiert hy weër uit de stad en op de vlught gedreven. Sedert heeft men niets van hem gehoort, zoo d'Arabische schrijver *Aljannab* getuight. Endeze was de laetste der koningen des stams *Akkoyunli*, die in *Diarbek*, *Erak*, en andere gewesten van dien oort, de heerschappye bezeten heeft.

Ontrent des jaers vijftien hondert en twintigh wiert *Mesopotamie* door den Turkschen keizer *Selim* veroverd en t'ondergebraght: door wiens nazaten het noch heden bezeten, en door hunne lantvooghden en stadhouders besliert wort.

De vliet of reviere *Euphrates*.

HEt gewest van *Mesopotamie* wort met verscheide revieren bevochtigt: waer onder twee de voornaemste zijn, als d'*Eufrates* en *Tigris*, die het ten Weste en Ooste besluiten.

De vliet of reviere, doorgaens by de Grieken en Latijnen, en in het Nieuw Verbont, Apocal. 11: 14. en 16: 12. *Euphrates*, of *Eufrates*, geheten, wort in de schriften der Arabieren en Persiënen *Eufrât*, of *Frât*, en *Al Frat*, of *Forat*; maer by de Turken heden *Moratsou* of *Moratsu*, dat is, *Morat-vliet*, en op Hebreusch, in het Oud Verbont, *Perath*, of *Parath*, of *Pharath* genoemd.

D'*Eufrates* wort op verscheide plaetsen des Ouden Verbonts enkelijk, en zonder den eigen naem van *Pharath* of *Parath*, uitstekenheits halve, op Hebreusch *Nabar*, dat is, *vliet of reviere*, genoemd: als Genes. 31: 21. Exod. 23: vers 31. Num. 22: 5. Deuter. 11: 24. Jos. 24: 2. 2 Sam. 10: 16. 1 Reg. 4: vers 21, 24. en 14: 15. 1 Chron. 19: vers 16. 2 Chron. 9: 26. Esdr. 4: 10, 11, 16, 20. en 5: 3, 6. en 6: 8, 13. en 7: 21, 25. Nehem. 2: 7, 9. en cap. 3. vers 7. Jerem. 2: 18. Mich. 7: vers 12. Zachar. 9: vers 10. D'*Eufrates* wort Psalm 89: vers 16. door den naem van *vlieten* bediet, dewijl hy in vele killen verdeilt is. Hy wort by wijle ook, tot uitbreiding van zijne grootte, *de groote vliet*, *de vliet Perath* genoemd: als Gen. 15: vers 18. Deut. 1: vers 7. en *de groote vliet Eufrates*, Apocal. 9: 14. en 16: 12. en ook de zee, Jerem. 51: 36. Esai. 21: 1. geheten.

Waerom nu deze vliet, op Hebreusch *Pharath* of *Perath* geheten, namaels by Grieken en Latijnen *Euphrates* genoemd is, daer van geven eenigen deze waerschijnelijke reden: dewijl by *Moses*, Genes. 2: 14. *Huperath* of *Huperath* gelezen wort, dat de tzeventigh overzetters en *Hieronymus Euphrates* vertaelt hebben. Want die den naem *Euphrates* uit het Grieksch willen smeden, doolen geweldigh. *Perath* of *Pharath* wort by de taekundigen *vruchtbaer* of *vruchtrijk* uitgeleit, en van het Hebreusch woort *Para* ge-

smect, dat *vruchtbaer maken* betekent: merdien deze vliet *Mesopotamie* en de lantschappen, die hy overwatert, wanneer hy op zekeren tijt des jaers, als de *Nijl* in *Egypten*, ten bedde uitrijft, wonder vruchtbaer maakt.

Naer het schrijven van *Strabo*, neemt d'*Eufrates* uit de Noortzijde van den bergh *Taurus* zijn begin: of eigentlijk uit den bergh *Niphates* of *Abus*. Te werten, de *Taurus* scheidt het lant *Sofene* en *Armenie* van malkanderen. Eerst wort hy *Taurus*, en by anderen de *Gordyeesche bergen* genoemd. Onder deze bergen is de bergh *Mafius*, die boven de stad *Nisibis* leit. Daer na rijft de *Mafius* hoe langer, hoe hooger, en wort de *Nifates* genoemd: uit wiens Zuider zijde de *Tigris* schiet; gelijk uit de Noorder d'*Euphrates*. Hy vloeit in 't eerste na 't Ooste, door *Armenie*, keert zich daer na Zuidwaerts, tot aen den bergh *Taurus*, en vloeit, langs den *Taurus*, tusschen *Groot* en *Klein Armenie*, *Kappadocie* en *Kommagene* door: want *Armenie* wort door den *Eufrates* van *Kappadocie* en *Kommagene* gescheiden. Vallende daer uit, engekomen in *Syrie*, (of *Affyrie*) keert hy na het Noordooste, tot aen *Babylon*, en besluit, met den *Tigris*, *Mesopotamie*. Daer na vereenight hy zich met den *Tigris*, die beide in den Persischen zeeboesem eindigen.

De *Tigris* en *Eufrates*, zoo *Strabo* uit *Erathostenes* schrijft, vlocien uit *Armenie*, en besluiten, na zy voor-by de bergen der *Gordyneers* gekomen zijn, een groote kring, en begriipen daer in de wijdstreckende lantschappen van *Mesopotamie*: daer na keeren zy na het Noordooste en Zuide: hoewel d'*Eufrates* meer na 't Zuide. D'*Eufrates* is altijd na-by den *Tigris*, neffens de muuren van de stad *Semiramis*, en her vlek *Opis*. Twee hondert stadien van dit vlek vloeit hy door *Babylon*, en valt in den Persischen zeeboesem.

D'*Euphrates*, naer het getuigen van zekeren Arabischen schrijver *Mesoudis*, neemt zijn begin op de grenscheiden van *Armenie*, uit zekere bergen, *Fredaches* genoemd, ontrent een dagreize van de stad *Kalikala* gelegen. *Abulfeda* stelt de zelve bergen in het

Oorsprong en loop des Euphrates. Lib. 11.

Lib. 2.

Noorder gedeelte der stad *Arzeroum*
 Doch zoo de reizigers en bywoonders
 berichten, leit een dagh of anderhalve
 daghreize ten Zuide van de stad *Arze-*
roum, een hooge en brede bergh, *Byug*
Cecul, of anders † *Mingol*, op Turklich
 geheten, dat zoo veel gezeit is, als *dui-*
zent meiren of bronnen: van wegen
 d'overgroote meenichte van meiren en
 bronnen, die aldaer zijn. Uit dezen
 bergh stort d'*Eufrates*, en schiet na
 't Weste en Zuide. Uit den zelve
 bergh schiet ook een andere reviere
Kars, de welke in den vliet *Aras*, by
 ouds *Araxes* genoemd, zijnen water
 stort, en na 't Noord-ooste vloeit.

† Faver-
 nier.

* Anders
 Klein
 Afie of
 Anarolie
 geheten.

D'*Eufrates*, volgens schrijven van
 den Arabier *Aledris*, spruit uit het
 binnenste lant van * *Alrum*, niet verre
 van *Kazala*, uit zekere bergen, na-
 by de stad *Kalikala*. Van daer loopt hy
 door het lant van *Alrum*, schiet tot aen
Kamch, vloeit van daer tot aen de stad
Malatia, op een halve mijle van daer, en
 valt van daer na de stad *Samosat*, de wel-
 ke op zijnen Weste oever in *Syrie* leit:
 van *Samosat* neemt hy zijnen loop Zuid-
 waerts, en buight zich na 't Ooste, tot
 aen de zee kust van *Harian*: van daer
 vloeit hy tot aen de brugh *Sobcha*:
 voorts tot aen de stad *Rafeka* en *Rakka*,
 welke laetste op zijnen Ooste oever
 leit, en besproeit met zijne Westzijde
 de stad *Mohammedia*. Van *Mohamme-*
dia vloeit hy na de stad *Chabuka*: daer
 na tot *Kerkisum*, alwaer hy den vliet
Chabar ontfangt. Van daer loopt hy na
 de stad *Rakabat* of *Rehobath Melik*.
 Van daer tot *Dalia*, en vervolgens tot
 de stad *Aana*, *Hit*, *Enbar*. Van daer
 vloeit hy met een byzonderen en grooten
 tak of kil na de stad *Bagdat*, en ver-
 menght zich daer tegen over met den
 vliet de *Tigris*, achter de woestijne.

Het overigh gedeelte van den *Eufrates*,
 beneden de stad *Rakabat*, wort in
 verscheide armen of takken verdeilt,
 die alle zich in verscheide meiren of
 poelen verspreien. D'een, by de stad
Baghdad, is de bevaerbare vliet *Tsar-*
far: neffens wien de stad *Tsarsar*, ne-
 gen duizent schreden of twee mijlen
 van *Bagdad*, leit. Det tweede is de wa-
 terrijke vliet *Nabar Almelik*, dat is, *Ko-*
nings-vliet genoemd, en zes duizent
 schreden van den eersten gelegen: aen
 wiens oever de stad *Alkatsar* leit. De

derde vliet loopt na de stad *Sura*. De
 vierde arm schiet na de stad *Kufa*, en
 doorsnijnt haere gehele lantstreke.

De Grieksche en Romeinsche schrij-
 vers beschrijven deze meeste killen, ar-
 men of takken van den *Eufrates*, by-na
 op een zelve wijze: behalve dat zy den
 vliet *Tsarsar* niet altoos gedenken. De
 eerste der vijf killen, die, gelijk gezeit
 is, in den *Tigris*, tegen over *Bagdad*,
 vloeit, is de geen, die voor-by de stad
Seleucie vloeide. Aldus schrijft † *Pli-*
nius in de volgende woorden: *D'Eu-*
frates wort drie en tachtigh duizent
schreden van de stad Zeugma, ontrent
het vlek Massice, geklooft. Met het lin-
ker gedeelte schiet hy in Mesopotamie,
door de stad Seleucie zelve, en stort in den
Tigris, die voor-by Seleucie vloeit.

† Lib. 5.
 c. 26.

Ptolemeus gedenkt drie scheuten of
 takken van den *Eufrates* in de volgende
 woorden: *D'Eufrates wort in dien vliet*
geklooft, die door Babylon vloeit, en in
dien, die door Seleucie loopt. De mid-
denste, tusschen deze, wort Basileios
Potamos, dat is, Konings-vliet, ge-
noemt.

Deze midden-vliet, dien *Ptolemeus*
 en ook *Strabo*, op Grieksch, *Basileios*
Potamos, dat is, *Konings-vliet*, noemen,
 wort by d'Arabieren, in een zelve zin,
 op Arabisch, *Nabar Almelik*, of *Melik*,
 en by de Chaldeen, op Syrisch, *Naar*
Malcha, dat is, *Konings-vliet*, en by
Polybius, op Grieksch, *Basilika Diory-*
cha, dat is, *Konings-gracht*, genoemd.
Plinius noemt den zelve vliet, *Naar*
Malcha, gebroken *Armalchar*. Hy wort
 hierom de *Konings-vliet* of *gracht* ge-
 noemt: dewijl hy, door bevel en zor-
 ge van den eenen of anderen koning des
 lants, gegraven is. † Eenigen gevoelen,
 dat de zelve vliet *Almelik*, of *Naar*
Malcha, by den profet *Ezechiël*, cap. 1.
 vers 1, 3. en 3: 15, 23. en 10: 15, 20,
 22. *Chobar* of *Chebar* geheten wort, na
 den naem van *Chebar*, die als opzien-
 der over het graven, door den koning,
 gestelt was. Dit hun gevoelen trachten
 zy uit het volgend schrijven van *Plinius*
 te bevestigen. *Daer zijn'er, die zeggen,*
dat d'Eufrates, door arbeit van den op-
ziender Chobar, afgeleit zy, ter plaetse,
daer wy gezeit hebben, dat hy geklooft
wort. Maer van alle d'Assyriërs is hy
Armalchar genoemd, dat Konings-vliet
betkent.

Konings-
 vliet.

† Casau-
 bon.
 Com-
 mentar.
 in Strab.
 lib. 16.

Lib. 6.
 c. 26.

Noch is'er een andere kil van den *Eufrates*, aen den welken, volgens eenparigh gevoelen van alle schrijvers, d'aeloude stad *Babylon* gelegen was, dien de meesten, met den aelouden behouden naem, den *Eufrates* noemen; dewijl hy voor een natuurlijke kil vanden *Eufrates*, en niet voor een gegrave, gelijk d'andere, gehouden wort. Alleenlijk wort hy by den profect *Baruch*, c. 1 : v. 4. *Sud* genoemd: op welke plaetse hy zeit, *zijn boek voor d'ooren van alle de genen, die in Babylon, aen den vliet Sud woenen, gelezen te hebben.*

Vliet Sud.

Phalej. lib. i. c. 8.

Eenigen, als *Bochart*, willen, in plaetse van *Sud*, te recht *Sur* gelezen hebben: welk *Sur* een en het zelfste met *Sura* of *Sora* is, eene beruchte stad van *Babylonie*, aen dezen zelven kil van den *Eufrates* gelegen. Aldus schrijft ook d'Arabische lantbeschrijver *Aledris*, dat een tak, arm, scheut of kil van den *Eufrates* na *Sura* schiet: welke stad *Sura* hy op eene andere plaetse, aen de zijde van den *Eufrates* stelt. Dit *Sura* wort met een anderen naem † *Mahadia* geheten, en is anderhalve of een daghreize van de stad *Kufa* gelegen.

† Benj. Itiner.

D'allerwestelijkste tak of arm van den *Eufrates* loopt na de stad *Kufa*, en doorsnijt haere lantstreke. In den naem van dezen arm verschillen d'oude historischrijvers grooteliks. *Abydenus* noemt dien *Akrakanon*: *Plinius Narragam*: *Ptolemeus Baarsares*, of *Maarsares*, en *Ammianus Marfian*.

By *Abydenus* schijnt voor *Akrakanon* *Nakrakanon* te moeten gelezen worden, dat is, *Nagragam*: welk vliet des meirs of poels gezeit is. En dit is het zelfste, dat by *Plinius Narragam* genoemd wort, in plaetse van *Naar Agam*, dat is, vliet of reviere des poels: met welken naem deze arm schijnt genoemd te zijn; dewijl hy een groot vierkant meir of poel, ten Weste van *Babylon*, bespoelde of doorstroomde. Ieder zijde van dezen poel was * tien *Parasangen* of mijlen, of † hondert en twintigh stadien lang. *Diodoor* stelt alleenlijk twintigh stadien minder.

* Abyden. † Herod. lib. 1.

D'*Eufrates* ontfangt op wegh, in zijnen loop, verscheiden andere vlieten en scheuten, die hem zeer waterrijk maken: als, den vliet *Chabur*, of *Alchabur*, *Saocoras*, *Marfias*, *Zerbis*, &c.

Vliet Chabur.

De vliet, by d'Arabieren *Chabur*, of

Chabour, of *Alchabur* geheten, ontspringt by de stad *Rafein*, uit de by-cenkomste van zeer vele springbronnen, (die op drie hondert begroot worden) en inzonderheit uit den springbron *Al Zâbir*. Van daer vloeit hy voor-by de stad *Arabân*, en valt, vier daghreizen van *Arabân*, by de stad *Kirkisum*, en beneden de stad *Tapsakum*, in den *Eufrates*.

Geogr. Nub. Ziet pag. 21.

Deze vliet *Alchabur*, of *Chabur*, schijnt een en de zelve te zijn, die by *Ptolemeus Choboras*, by *Strabo Aborrhas*, by *Zosimus* en *Ammianus Marcellinus Abora* of *Aboras*, by *Elianus Burrhas*, en by *Stephanus Aborus* genoemd wort.

De vliet *Choboras* van *Ptolemeus*, of *Aborrhas* van *Strabo*, neemt ontrent of niet verre van *Anthemusia*, uit den bergh *Mafius* zijnen oorsprong, en stort in den *Eufrates*, en heet groene oevers. *Anthemusia* is een gedeelte van *Mesopotamie*, en leit na-by *Armenie*. In *Anthemusia*, en niet verre van den *Eufrates*, lagh een vesting of vlek *Batne* geheten, dat eertijts door d'aeloude *Macedonen* gesticht, en by rijke kooplieden bewoont was.

De *Chabur*, of *Chaboras*, wort ook voor een en den zelven vliet gehouden, die by den profect *Ezechiël*, cap. 1 : 1, 3. en 3 : 15, 23. en 10. 15, 20, 22. en 43 : 3. *Chebar* of *Chobar* geheten is: als onder andere uit d'overeenkoming van namen waerschijnlijk blijkt.

Anderen daer en tegen houden den vliet *Chobar* of *Chebar*, en *Nabar Al Melik*, of *Naar Malcha*, dat is, de konings-vliet, en den vliet *Chaborrhas* van *Ptolemeus*, en *Aborrhas* van *Strabo*, voor een en den zelven vliet; hoewel *Ptolemeus* en *Strabo* den *Konings-vliet* van † *Chaborhas* of *Aborrhas* onderscheiden. Desgelijks onderscheiden ook de Arabische schrijvers duidelijc en klaer den *Nabar Al Melik*, of *Konings-vliet*, van den vliet *Chabur* of *Alchabur*: want de *Chabur* is geen tak of scheut van den *Eufrates*, gelijk de *Konings-vliet* is, noch hy schiet niet uit den *Eufrates*, gelijk de *Konings-vliet*; maer hy is een byzondere vliet, en valt in den *Eufrates*.

† By Xenophon Araxes geheten. Geogr. Nub.

Eer de vliet *Chabur* of *Alchabur* in den *Eufrates* stort, ontfangt hy op wegh het water van den vliet *Hirmâs*, die een en de zelve vliet schijnt te zijn, die by

Strabo en andere de *Mygdonische vliet* genoemd wort. De vliet *Hirmás* schiet uit den bergh *Mafus*; vloeit voor-by de stad *Nisibis*, en valt eindelijk in den vliet *Chabur*. De vliet *Hirmás*, voor zijnen val in den *Chabur*, smijt zelf eenen tak uit, die de vliet *Tirtár* geheten wort, en, na zijnen loop door de woestijne van *Singiar*, by de stad *Tikrit*, in den *Tigris* valt.

Strabo begroot de geheele lengte of loop des *Eufrates*, die hy door *Groot* en *Klein Armenie*, door *Kappadocie*, en langs den bergh *Taurus*, tot aen de stad *Thapsakus*, en daer na tusschen *Syrie* en *Mesopotamie*, tot aen *Babylon* en zijne monden, afleit, op zes en dertigh duizent stadien: twee en dertigh stadien gerekent op een gemeene Duitsche mijle. De lengte van zijnen loop, door *Mesopotamie*, komt met die van *Mesopotamie* over-een. *Strabo* stelt, uir *Eratoſthenes*, van den Overvaert, de welke by de stad *Thapsakus*, aen den *Eufrates*, is, tot aen de stad *Babylon*, na 't Zuide, vier duizent en acht hondert stadien, en van daer tot aen den mont van den *Eufrates*, en de stad *Teredon*, drie duizent en vijftigh stadien.

De loop van den *Eufrates* is veel snelder, als die van den *Tigris*; doch d'*Eufrates* is zoo breed niet, als de *Tigris*, en een vijfde deel smalder. Het water van den *Eufrates* vertoont zich rootachtigh van kleure; maer dat van den *Tigris* witachtigh.

D'*Eufrates* wort by d'Arabische schrijvers onder het getal der zes groote revieren gerekent: als daer zijn, de *Nijl* in *Egypten*, de *Tigris*, d'*Eufrates*, de *Mehran* in *Sindia*, de *Ganges* in *Indie*, de *Baghan* in *Sin*, en de *Gihon* in *Chorasán*.

Desgelijks schrijft *Strabo*, dat d'*Eufrates* en *Tigris*, naest d'Indische revieren, onder de genen, die in het Zuider gedeelte van *Asie* zijn, de tweede plaetse bekleden.

D'*Eufrates* is een der vier revieren, die het paradijs bewaterden, en bevochtighden, Genes. 2: 14. D'anderen waren de *Hidekel* of *Tigris*, *Pison* en *Gihon*.

Door het smelten der sneeu, in de Lente, op de bergen van *Armenie*, rijft d'*Eufrates*, als ook de *Tigris*, alle jaers ten bedde uit, en zet de landen van

Mesopotamie, even als de *Nijl* in *Egypten*, wijd en zijd onder water, tot hun groote vruchtbaerheit. Naer het schrijven van *Plinius*, vloeit d'*Eufrates* over, wanneer de Zon het twintigste deel van den Kreeft bezit. Wanneer nu de Zon uit den Leeuw in de Maeght getreden is, dan begint d'*Eufrates*, als ook de *Tigris*, te verminderen: maer in het negen en twintigste deel der Maeght is d'*Eufrates* geheel en al weêr afgelopen.

Strabo daer en tegen schrijft, dat de *Eufrates* des Zomers overvloeit, en met de Lente begint, wanneer de sneeu reeds in *Armenie* smelt. Desgelijks schrijft *Arrianus*, dat d'*Eufrates* des Winters binnen zijne oevers vloeit, en niet veel waters heeft: maer in den aenvang der Lente, en allermeeft in den Zomer, ontrent den zonne-stilstant, waterrijk wort, en over d'oevers hene vloeit. Doch zoo men den hedendaeghschen schrijvers, als ooghtuigen, geloven magh, zou d'*Eufrates* noch den *Tigris* op dien tijt overvloeiën: naerdien *Quaresmius* getuight, dat, wanneer hy in Zomer, Hooi en Oogstmaent, in *Mesopotamie*, tusschen den *Eufrates* en *Tigris* was, te dier tijde die vlieten veel kleinder, als gewoonelijk op andere tijden, bevonden heeft: want zy hadden toengeen breedte; maer een enge kil: ja de vaertuigen konden by de stad *Bir*, aen den oever van den *Eufrates* gebouwt, niet als met groote mocite over den *Eufrates* schepen. En by de stad *Amid*, aen den *Tigris* gebouwt, en daer boven, konden peerden en ezels den *Tigris* met gemak overwaden: het welk anders, inzonderheit in den Wintertijt, wanneer d'*Eufrates* en *Tigris* waterrijk worden, en hunne killen en oevers bedekken, niet geschieden kan. Waer uit te besluiten is, zeidt hy, dat deze vlieten des Zomers en in den ooghtijt gewoonelijk niet overvloeiën noch oploopen; maer meer afloopen. *Della Valle* daer en tegen stelt d'overvloeiing van den *Eufrates* en *Tigris* in Oogstmaent.

Misschien zijn, uir oorzaak van het hoogh opwassen en overvloeiën des waters, geene steene bruggen over den *Eufrates* noch *Tigris* gebouwt: want de wateren zouden'er hoogh over heene stroomen, en die door hunne groote snelte tot aen den gront neêrstorten. Dieshalve is men genootzaekt schipbruggen

Abulfed.

Lengte des Euf-
rates.Tavern.
Voyage
de Perſe.

Aledris.

Over-
vloeiing
des Euf-
rates.

Lib. 16.

Lib. 7.
Expedi-
t. Alexan.Lib. 6.
c. 4. Pe-
reginat.

bruggen ter plaetse te maken, daer die tot overgang vereifcht worden.

Lib. 16. *Polykletus*, volgens fchrijven van *Strabo*, loogent, dat de reviere d'*Eufrates* overvloeit: naerdien zy, zeidt hy, door groote vlakten loopt. Ook zijn'er zommige bergen twee duizent ftadien van daer gelegen, en de bergh *Kafius* duizent ftadien, die niet zeer hoogh, noch met veel sneeu bedekt zijn, de welke overvloedelijk veel fmelt: want de grootfte hooghte der bergen is in 't Noorder gedeelte boven *Ekbatana*: maer tegen 't Zuide zijn die gefpleten, en laegh en plat. Daer en boven zou het grootfte gedeelte des waters door den *Tigris* ontfangen worden. Doch dit laetste fchrijven van *Polykletus* houdt *Strabo* voor opentlijk ongerijmt: want de *Tigris* stort over de zelve vlakten neêrwaerts heene. De hooghten nu der bergen, aen de welken d'overvloeyingen toegefchreven worden, hebben eenige ongelijkheit: naerdien by wijle de Noorder bergen hooger verheven, en by wijle de Zuider platter of lager zijn: maer de sneeu wort niet alleenlijk by de hooghte der bergen; maer ook by de *Klimaten* geoordeelt: waer over de Noorder deelen van een zelve bergh meer met sneeu, als de Zuider, bedekt leggen, en d'eerfte langer de sneeu, als de laetste, behouden.

Strabo. Wel vloeit de *Tigris*, die uit de Zuiderlijkste deelen van *Armenie* (de welke na-by *Babylonie* zijn) niet veel sneeu-water ontfangt, door dien het van de Zuidzijde afvalt, gewiffelijk minder over. Maer d'*Eufrates* ontfangt van beide zijden het water, niet alleenlijk uit een eenigen bergh; maer uit vele bergen.

Strabo. Door het fmelten der sneeu in *Armenie*, en door het overvloeyen van den *Eufrates*, moeten nootwendigh de landeryn overftroomt en onder water gezet worden: 't en zy iemant den inval des vloets, en geweld des waters, door grachten en flooten, verleit. Hierom dan zijn'er grachten of flooten genaect. Maer groote arbeit wort daer toe vereifcht: want naerdien het aertrijk diep en week is, en licht meê geeft, zoo wort het ook lichtelijk door de stroomen wegh gefleept: waer door de vlakten ontbloot worden, en de flib de grachten vult, en hunne monden toeftopt: hier

door gefchiedt aldus weder een overvloeying van wateren, die in de vlakke landouwen, na-by de Perfifche zee of zeeboezem, ftoften, en meiren, poelen, en rietvelden maken.

Onmogelijk kan zoodanige overvloeying of overwatering geheel en al belet worden: want een hulpmiddel daer toe te brengen, is een werk van groote vorften. Het hulpmiddel is dit: te weten, d'al te groote overvloeying of overwatering met floppen te beletten: en de vulling der grachten, de welke de flib maekt, met het zuiveren der grachten, en openen der monden, te verhinderen.

Strabo. Wel is de zuivering der grachten lichtelijk te doen: maer de stopping vereifcht een werk van vele handen: want dewijl het aertrijk lichtelijk meê geeft, en week is, zoo kan het d'opgeworpen flib niet dragen; maer het wijkt en sleept de flib meê, en maekt den mont bezwarelijk te stoppen. Daer en boven moeten de grachten gezwint gestopt worden, op dat het water niet geheel en al daer uit loopt. Want zijnde de grachten des Zomers opgedrooght, droogen zy ook de reviere op. Wanneer die dan te laegh geworden en gezakt is, kan zy na behoorengene afleidingen maken; dier het lant, dat des Zomers, door de hitte der Zonne, ge-rooft en gebrant wort, van noode heeft. Dewijl daer en boven de fchipvaerten zeer dienftigh zijn; maer door d'oorzaken voornoemt belet worden, zoo kunnen zy niet recht en na behooren gedaen worden, 't en zy de monden der grachten haestelijk gestopt en geflooten worden, ten einde de grachten altijd de middelmaet behouden, op dat het water daer in niet r'overvloedigh is, noch ontbreekt.

Koning *Alexander de Groote* heeft zelf, varende op den *Eufrates*, en het vaertuigh ftierende, de grachten bezichtight, en die, door arbeit van zijn gevolgh, gediept en gezuivert, en eenige monden geopent en andere roegestopt. Wanneer hy bespeurde, dat eene zekere gracht na de poelen en meiren, die na de zijde van *Arabie* toe leggen, strekte, de welke een onbewerkbaren en zwaerelijk te floppen mont had, om d'opwellende of meêgevende, en weke aerde, zoo

Arifto-
bulus by
Strabo
lib. 16.

opende hy een anderen nieuwen mont, dertigh schreden van den eersten, op een steenachtigen oort, derwaerts hy den vloet en stroom deed verleggen. Dit deed hy hierom, om te gelijk voor te komen, dat *Arabie* niet geheel en al, van wegen de poelen en meiren, moeielijk van ingang zou zijn; dewijl *Arabie* toen, door de meenigte des waters, tot een eilant schein gemaakt te zijn. Want hy had beslooten dat gewest t'onder te brengen. Te dien einde had hy reeds eene vloot en havenen doen vervaardigen, en vaertuigen, ten deele in *Fenicie* en op het eilant *Cyprus*, doen bouwen, zoo gesloopte, als met nagels aen een geklonken: de welke na de stad *Thapsakum* gevoert, en daer na den stroom d'*Eufrates* af na *Babylon* gebraght wierden. Hy had ook eenige vaertuigen, in de stad *Babylon*, van de cypres-boomen der hoven en wouden doen bouwen.

Men verhaelt, dat dit *Alexander* ontrent de grachten zou gedaen hebben: en dat hy daer en boven de grafsteden der koningen en vorsten, dier vele in de poelen waeren, doen opgraven had.

Eratosthenes, by *Strabo*, de poelen gedenkende, die by *Arabie* zijn, zeit, dat het water, wanneer het geen en uitgang vond, zich onderaertse kanalen

gemaekt hadde, en door die tot in *Celefyrie* gebraght, en in die revieren, die ontrent *Rhinocolura* en den bergh *Kasius*, aen de zijde van *Egypten* zijn, uitgestort was, en aldaer poelen en kolken gemaakt had. Doch *Strabo* twijfelt, of *Eratosthenes* met waerschijnlijkheit gesproken heeft. Want d'uitstortingen, of overstromingen, of overwateringen, zeidt *Strabo*, na *Arabie* toe, maken meiren en poelen, die na-by de Persische zee zijn. De *Isthmos*, of uithoek, of tongelants, de welke die scheidt, is niet groot noch steenigh. Dies was waerschijnlijker, dat het water in de zee gedreven wort, 'tzy onder d'aerde, of boven over de vlakke der aerde, dan het meer als zes duizent stadien door een waterloos en dor lant zou loopen: inzonderheit, dewijl de bergen *Marsus* of *Kasius*, *Liban* en *Antiliban*, in het midden leggen.

In deze poelen en meiren groeit riet: waer van velerleie vaten gevlochten worden. De vaten, die vocht of nat berggen, worden met † jodenlijm of zwavelveen bestreken. D'andere, daer drooge dingen in geleit worden, gebruikt men bloot of onbestreken. Daer worden ook riette zeilen van gemaakt.

Strabo lib. 16.

Bitumen vel Asphaltus.

De Reviere *Tigris*.

† Xenophon.

Isidor. Orig. lib. 12. c. 2. Q. Kurt.

* Olear.

DE reviere of vliet *Tigris*, of † *Tigres*, is alzo van overouds by *Strabo*, *Ptolemens*, en andere oude Grieken en Latijnen, van wegen zijnen snellen loop, als een pijl uit eenen boge, genoemd: na den voorgang van d'oude Perzen en Meden, by wien een pijle *Tigris* geheten wiert: gelijk de Perzen noch heden eene pijle * *Tibr* noemen. By-na in een zelven zin en betekenis wort deze reviere in het Oud Verbont, op Hebreusch, *Hiddekel* of *Chiddekel* geheten: want de zeventigh overzetters vertalen het Hebreusch woort *Hiddekel*, Genef. 2: 14. doorgaens *Tigris*. Ook wort *Hiddekel* voor een koppelwoort gehouden, bestaende uit *Kel* en *Hiddel*: welk eerste *scherp*, en laetste, *licht* of *vlugh* betekent.

By d'Arabieren en Chaldeen wort de *Tigris* *Dagilath* of *Digilab*, of *Dagele*, gelijk ook noch heden by d'Arabieren

Deggila, en, by den Joodschen historischrijver *Josephus*, *Diglath*, en by *Plinius* *Diglito* genoemd: hoewel † *Plinius* schrijft, dat de *Tigris* *Diglito* genoemd wort ter plaetse, daer hy langzaam vloeit. *Josephus* leit *Diglath* eng en *vlugh* uit.

Diglath schijnt een gebroken naem van *Tigris* te zijn: want de letter *D* en *T* verschillen weinigh in kracht en uitsprake van elkanderen: en de letter *R* en *L* worden by d'oude schrijvers in oude namen van steden en lantschappen veeltijts omgezet, en d'een voor d'ander gebruikt. Aldus leeft men *Athribus* voor *Athlibis*: *Bether* voor *Bethel*: *Athlulla* voor *Athrulla* &c.

Anders wort de *Tigris* op Arabisch ook *Souráo* genoemd, en inzonderheit het gedeelte, dat de stad *Bagdad* ter wederzijde bespoelt: te weten, van wegen zijne kromte en boght: want *Souráo* bediet

Antiq. lib. 1. cap. 1.

† Lib. 6. cap. 27.

diet eenen *booge*. Hy wort ook by d'Arabische fchrijvers op Arabifch *Nahar* (of *Wadi*) *Al Salam*, dat is, *reviere* of *vliet der vrede*, genoemd: gelijk ook de stad *Bagdad Medinaton Al Salam*, dat is, *ftad der vrede*, geheten is.

^a Kaffald.
^b Pinet.
^c Joseph Barb.
De Turken noemen den *Tigris* heden *Schatsou*, dat *Schat-vliet* gezeit is. Zoo anderen willen wort de *Tigris* heden ^a *Tegil*, en ^b *Sir* en ^c *Set* geheten.

Eufthius.
By ouds wiert de *Tigris* ook *Sylax*, of *Sollax*, volgens fchrijven van *Plutarchus*, genoemd.

Strab. lib. 16.
De *Tigris* fchiet uit de Zuidzijde van den bergh *Niphates* of *Mafius*, vloeit door het midden van het meir *Thonitis*, en duikt, gekomen aen den over of anderen oever, met veel geruisch en geraes onder d'aerde. Loopende dus lang onzichtbaer, duikt hy niet verre van *Gordyea* weêr op. En alhoewel het meir zout en vifchloos is, zoo maakt evenwel de *Tigris* het aen dien oort, daer hy door vloeit, verfch en vifchrijk.

De *Tigris*, volgens fchrijven van *Plinius*, vloeit met een ongelyken loop en kleure door het meir van *Arctufa*, en duikt, na hy daer door gevoert is, wanneer hy den bergh *Taurus* ontmoet, in een fpelonke, onder d'aerde, en komt aen d'andere zijde der fpelonke weêr op. De plaetfe wort *Zoroanda* geheten. Dat deez een en de zelve vliet de *Tigris* zy, blijkt hier uit, dewijl hy het geen, dat in den zelve gefmeten is, met zich daer door fleep. Daer na vloeit hy door een ander meir, dat *Thospites* genoemd wort, en duikt weder onder de aerde, en komt, na eene ftreke van ontrent * vijfen twintigh duizent fchreden, ontrent den vliet *Nymphus*, weêr te voorfchijn.

* Of zes mijlen.

Gool in Alferg. Della Valle. Taver-nier.
De *Tigris* neemt in *Armenie*, uit het hoogh gedcelte des berghs *Taurus*, zijnen oorfprong, dat by d'Armeniers *Hoguet Zwang*, dat is, *verblijfplaetfe* of *woonftede der geesten*, geheten wort: hoewel de hoofbronnen boven den bergh hooger na 't Noorde gelegen zijn. Eerft fchiet de *Tigris* door berghachtige oorden, die aen beide zijden van zijne oevers leggen, na de stad *Amid*, de welke hy met eenen bocht omringt: dan loopt hy na zeker kasteel *Keef*: daer na ter wederzijde voor-by *Gezire*, of eilant *Ebn Omar*, vervolgens voor-by de fteden *Beled*, *Tikrit* en *Samerra*,

Mausil, en klooft de stad *Wafith* midden door. Hy vloeit met zijne Westzijde voor-by de stad *Bagdad*, en verdeilt zich beneden de zelve in twee armen, die een groot eilant maken, dat met vele fcheuten en kanalen doorsneden wort. D'een arm loopt voor-by het aeloud lant van *Chaldea*: en d'ander arm fchiet na de punt of hoek van *Mesopotamie*, en vereenicht zich daer na met den *Eufrates*, dicht by zeker kasteel *Gorno*, of *Gournask*, of *Dournak*, op eene plaetfe *Hellou* geheten, tien mijlen boven de stad *Basora*, en ontrent zeven beneden de stad *Wafith*: alwaer zy beide, door het vermengen van hun waten, poelen of moerasschen maken, die op Arabifch, na de stad *Wafith*, *Batajihon Wafith*, dat is, *poelen van Wafith*, genoemd worden.

De *Tigris* en *Eufrates*, dus met elkanderen vereenicht, verliezen beide hunne namen, en fchieten uit deze poelen met een eenige kil of stroom, die ten Oofte voor-by de stad *Bassora*, op een afftant van een halve mijle, vloeit, en aldier gemeenelijk de vliet van *Bassora*, en by d'Arabieren, op Arabifch, *Sciat Alarab*, dat is, *Arabifche vliet*, geheten wort: en anders ook gemeenelijk by die van *Europe* d'*Eufrates*. Daer na vloeit hy voor-by de stad of kasteel *Abadan*, negen mijlen van *Bassora* gelegen: alwaer hy zich allermeeft over het lant verspreit.

Hy valt eindelijk door twee groote openingen, of gaten, of monden, de welke meer dan twalef mijlen van elkanderen, en ontrent vijftien mijlen van de stad *Bassora*, gelegen zijn, in den Perlifchen zeeboefem. (Doch men kan met een gety der zee van *Bassora*, tot aen de monden afvaren.) Te weten, de vliet *Sciat Alarab* verdeilt zich een weinigh beneden de stad *Bassora*, te landwaerts, in twee armen of takken, die eenige mijlen van zee af, tuffchen deze gemelde twee monden, een zeer groot en driehoekigh eilant maken, dat by de inwoonders *Cheder* of *Elchadr* genoemd wort. Dit eilant fchijnt een opwerpsel des strooms te zijn, en dageliks toe te nemen, door middel van het zant, 't welk de stroom met zich fleep: nit oorzaak van de meenighte der banken, zantplaten en ondiepten.

Meer eilanden worden in den vliet *Sciat*

Sciat Al Arab, tegen over de stad *Bassora*, gestelt: als *Essade*, *Naher Omar*, *Elaaquire*, *Wai*, *Elaam*, *Elsciah*.

D'oosterlijkste mont, die voor de ruimste en veiligste gehouden wort, is met den naem van den mont van *Ormus* bekend; dewijl hy na de zijde van het eiland *Ormus* en *Persie* leit. D'ander, de westerlijkste, wort de *mont van Babrein* en *Kutifa* genoemd, om dat hy na de zijde van de stad *Kutifa* leit. Deze laatste mont wort niet zoo veel bevaaren, of altoos van groote schepen niet, dewijl die den zelve zoo veel niet aendoen, als den anderen mont.

De vliet *Sciat Al Arab* loopt dagelijks met het gety, of eb en vloet der zee, op en af: ja het rijzen en oplopen des waters van dezen vliet wort tot aen de by-een-komste van den *Eufrates* en *Tigris* vernomen. De *Tigris* ontfangt aldaer verscheide revieren.

Vliet
Nahar
Abulla.

Twee mijlen beneden de stad *Bassora* vloeit in den *Tigris* een vliet, by d'Arabieren *Nahar Abulla* geheten, die midden door het lant zijnen loop neemt, en alzoo na de stad *Abulla*, de welke hy midden doorsnijt, gebynaemt wort.

Vliet
Mokal.

Met dezen vereenicht zich, ten Weste van *Bassora*, een andere vliet, die *Nahar* (dat is, *vliet*) *Mokal* op Arabisch genoemd wort, en door bevel van den *Chalif*, of Arabischen keizer, *Omar*, ontrent des jaers zes hondert en dertigh, twee mijlen boven de stad *Bassora*, uit den *Tigris* geleit wiert. Tot opziender had *Omar* zekeren *Mokal*, zoon van *Bazjar*, gestelt: van wien ook de vliet zijnen naem *Mokal* bekomen heeft.

De *Tigris* vloeit ook allen jaers, op een zelve wijze en tijt, als d'*Eufrates*, over. D'overvloeing des *Tigris* veroorzaekt by wijle groote schade aen steden en dorpen, die op of ontrent zijne oevers gebouwt zijn.

Abulfar.

Des jaers twalef hondert vijf en vijftigh geschiede eene groote en vervaerlijke overvloeing des *Tigris* voor de stad *Bagdad*: waer door vele huizen ter neer storten: en twee vaertuigen te gronde gingen, met sneuvelen van ontrent vijftigh menschen.

Bochart.

Koning *Alexander de Grootte* overwade met zijn geheel krijgshier, ontrent de stad *Ninus* en *Arbela*, den *Tigris*: alwaer hy, door het ontfangen van vele vlieten in zijne kil, veel snelder vloeit:

gelijk ^a *Diodorus*, ^b *Q. Kurtius*, en ^c *Arrianus* wjltloopigh verhalen.

^a Lib. 17.
^b Lib. 4.
^c Lib. 2.
Strabo
lib. 16.

Aen den *Tigris* lagen, ontrent des Zalighmakers geboorte, by ouds plaetsen, die onder de Parthen stonden, die by d'ouden *Karduchiers* genoemd warden: als ook eenige steden, met name *Sarasa*, *Sitalka*, en *Pinaka*, welke laatste een zeer sterke vesting was, en drie kasteelen had, ieder met een muur omringt: dies zy als een driestad scheen te zijn. Maer zy stont te dier tijde onder d'Armeniers: doch de Romeinen namen die met geweld in.

Men vaert op den *Tigris* niet met schepen of schuiten; maer op vierkante vloten van balken of bomen, die, ten getale van vijf of zes, boven mal-kander gebonden zijn. Deze vloten worden in de tale des lants *Kilet* of *Kielek* genoemd. Onder ieder *Kilet* of vlot worden ontrent hondert zakken van bokken-vellen, met wint opgevult, gehangen: waer door het vlot des te hooger uit het water leit. Ieder vlot kan een groote meenichte van koopwaren en menschen voeren. Op het vlot worden, onder de koopwaren, dikke en groote vilten geleit, op dat het water niet kan doortrekken, en de pakken der koopmanschappen, die het vlot diep doen gaen, niet nat worden. Op ieder van de vier hoeken is een balk, die tot riemen dienen; hoewel die geene groote kracht kunnen by brengen, om tegen de snelheit des strooms op te varen. Dies men genootzaekt is, wanneer men van den eenen oever tot den ander wil oversteeken, aen d'eene zijde des oevers, ontrent vier hondert treden hooger op te stecken: en als dan vervalt men noch by-na dus verre beneden de plaetse, de welke men aen wil doen: zoo sterk stroomt het water des *Tigris*, inzonderheit na het vallen der regen, de welke de reviere doet opzwellen: waer over het vlot niet tegen stroom kan opvaren: maer drijft altijt met den stroom af. Wanneer het vlot aen den anderen oever gekomen is, moet het door meenichte, en kragt van menschen, hooger opgebracht worden, tot aen de plaetse, daer de koopmanschappen t'onladen zijn. Na dan alle de pakken der koopmanschappen te lande gebracht zijn, wort het vlot uit het water gesleept. Deze vloten glijden en

Op den
Tigris
wort
met
vloten
gevaren.

schic-

fchieten zeer lichtelijk over ondiepe plaetsen, en breken zoo haest niet, in het stooten tegen steenen, of andere herde stoffe; gelijk dikwils gebeurt. Voor stroom fchieten zy boven mate gezwint en snel voort: inzonderheit met eene voorwint, door middel van zeilen.

Wat belangt de peerden, muilen en ezels, die de menschen en koopmanschappen dragen, deze worden in volgender wijze over de reviere gebracht.

Wanneer de veehoeders, die zich in de na-by-gelegen bergen onthouden, eene *Karavane*, of eenige menschen te peerde vernemen, zoo begeven zy zich gezwint na den oever der reviere. Zy hebben tot kleding niet als eene zak van geiten-hair aen't lijf, die zy, wanneer zy over de reviere willen, uittrekken, en rontom het hoofd winden, als een tulbant. Ieder hunner bint een blaze onder den borst, en twee of drie van de vlughste gaen ieder op een gebreidelt peert zitten, en treden eerst voor aen in het water. D'andere begeven zich tot zwemmen, met de peerden, ezels en muilen voor hen, die zy voortdrijven. Zy vatten in d'eene hant de steert van het beest, en slaen het met d'andere hant voort. Indien zy het een of ander peert of ezel bevinden zwak te zijn, dien hangen zy een opgeblaze bokkevelle zak onder den buik, om driftigh te maken.

De *Karavaen*, de welke dikwils uit vijf en zes hondert peerden bestaet, trekt in dezer wijze, op deze *Kilets* of vlotten, over den *Tigris*, van den eenen oever tot den ander.

Zoo *Xenefon* verhaelt, stelde zeker krijgsman van *Rhodus*, in 't heir onder hem, dezen vond, die toen noch nieu en ongehoort was, voor, als een bequaem middel, om veiligh over den *Tigris* te geraken, en het volk op vele diergelijke vellen, vol wint geblazen, en wel te zamengebonden, ja ook mer aerde daer op, over te voeren. Welgeviel dit den overfte: hoewel eenige veranderingen dit voornemen deden staken. Niet nieu is het gebruik van deze vaertuigen; maer zeer oud; want *Petrus Bizarrus* gedenkt in zijne historien van *Persie*, hoe de krijgsknechten van keizer *Joviniaen*, in de wederkeering van zijnen tocht, door zijnen voorzaet *Juliaen*, tegen de *Persianen* aengevan-

gen, ook diergelijke vlotten, op dusdanige vellen leggende, gebruikten.

Men vaert ook op den *Eufrates*, tusschen de stad *Ana* en *Babylon*, met zeker vreemt slag van vaerruigen of schuitten, die het roer niet dicht aen d'achter-steven vast hebben; maer ontrent twee ellen daer af. In het zelve steekt een spies, tot een roerpen, daer meê het roer gekeert en gedraeit wort. Ook gebruikt men op den *Eufrates* en *Tigris* een zeker slag van schepen, *Donanik* geheten.

Ontrent twalef uren reizens boven *Mausil* leit een dijk dwars in den *Tigris*, van den eenen tot den anderen oever. Hy is ontrent zes en twintigh voeten hoogh, en twee hondert treden breed, en gemaakt van groote steenen, die, door langheit van tijt, zoo hert als eene steenrotse geworden zijn. Naer het verhael der Arabieren, zou *Alexander de Grootte* dezen dijk doen maken hebben, om den stroom te verleiden: hoewel andere willen, dat *Darius* dien dijk zou doen leggen hebben, om de Macedonen den neêrvaert te beletten. Deze dijk belet geheellijk het doorgaens varen der vaertuigen op den *Tigris*, en veroorzaekt aen den zelve een water-val van ontrent twintigh ellen. Wanneer de *Kilets*, of vlotten, daer meê men over den stroom de *Tigris* vaert, tot aen dezen dijk gekomen zijn, worden de koopmanschappen daer afgelicht, en eene kleine mijle van daer op peerden en ossen te lande gevoert, en aldaer weêr op de zelve *Kilets* geladen.

Wijders, deze vlotten raken wonderlijker wijze over dezen dijk: want zy storten eens loefs van de hooghte, van ontrent zes en twintigh voeten neêrwaerts, en fchieten door den stroom en den water-val tusschen de rotfen, en worden door de bokkevelle zakken opgehouden, en blijven altijt boven water.

De mannen, die de *Kilets* bestieren, binden zich aen eene half ront geboogen stok: waer aen ook hun stierbort of riem gebonden is: uit vreze van door de stroom niet weghgeslepen te worden.

Verscheide vlieten en scheuten storten hun water, zoo van de zijden van *Mesopotamie* als *Chaldea*, in den *Tigris*. Zes uren reizens van de stad *Mausil*, en een musketscheut van den oever des *Tigris*, is een heet en heilzaem bad.

Dijk in den Tigris.

In den Tigris storten verscheide revieren. Taverz.

Vliet
Altum-
fou.

Een daghreize boven de stad *Tekrit* komt een vliet uit de bergen van *Medie*, *Altumfou* by de Turken geheten, dat is, *Altum-vliet*, die zeer treffelijk water heeft, en in den *Tigris*, na de zijde van *Affyrie*, valt. Aen dezen oort heeft men ook, langs den *Tigris*, meenighte van bronnen: waer uit *Bitumen* of zwavelveen schiet. Daer zijn ook andere scheuten niet warm zwavelachtigh water.

Tusschen de stad *Tekrit* en *Bagdad* is, na de zijde van *Mesopotamie*, een kanael, die uit den *Tigris* afgesneden is, om het lant te bevochtigen, en schiet tot recht over de stad *Bagdad*, alwaer hy weêr in den *Tigris* trect.

Vliet
Odoine.

Drie daghreizen van *Bagdad*, na de zijde van *Tekrit*, vloeit een vliet, *Odoine* geheten, die, na de zijde van het aeloud *Chaldea*, in den *Tigris* stort.

Diala,
Della
Valle.

Aen d'Oostzijde van de stad *Bagdad* vloeit een vliet in den *Tigris*, die heden *Diala* genoemd wort, en uit *Persie* zijnen oorsprong neemt. By zijnen oorsprong is hy tamelijk groot; hoewel ondiep, en zeer kommerlijk te deurwaden. Zoo eenigen schrijven, is de vliet *Diala* by-na zoo groot, als de *Tigris* zelf, die beide, na zy vereenigt zijn, zeker eilant, *Kornaa* geheten, omringen, dat vier en vijftigh Portugeesche mijlen van de stad *Bagdad* gelegen is. De *Moren* noemen den vliet *Diala*, *Fizam*, die *Arabie* van *Persie* scheidt, en in den *Persischen* zeeboesem stort: alwaer d'inwoonders hem *Xerdegnada* heten.

Caspar
Sam.
Bernar-
din.
Itiner.da
India.
Ziet
Pag-7.

Is de
Gyndes.

Deze vliet *Diala* schijnt de gene te zijn, die by den ouden *Grieksen* schrijver, *Herodoot*, *Gyndes*, en by den poët *Tibullus*, *Seneca*, *Orosius* en *Ammianus*, *Gindes* genoemd wort. De *Gyndes* neemt uit de *Mantienische* bergen, in *Armenie*, zijnen oorsprong, en is, naest den *Eufrates*, de grootste vliet, en vloeit, door d'aeloude stad *Opis*, in den *Tigris*.

Hero-
door.

Wanneer *Cyrus*, koning van *Persie*, tegen de *Babyloniërs* opgetrokken was, en een van zijne braefste ruiters, in het trekken over dezen vliet, weghgesleept wiert, en te verdrenken quam, zoo deed hy dien, quansuis uit spijt, in driehondert en zestigh scheuten afleiden en verleggen, om des te beter en veiliger door zijn krijgsvolk overwaet te kunnen worden.

Boven de stad *Bagdad*, ontrent de stad *Samarra*, valt een vliet in den *Tigris*, die

op Arabisch *Dugjeil*, dat zoo veel als *kleine Tigris* gezeyt is, wort geheten.

Plinius gedenkt ook eenen vliet *Zerbis*, die uit *Affyrie*, door het lant van de volken *Aloniërs*, in den *Tigris* vloeit. De vliet *Zerbis* schijnt de beke te zijn, die by *Xenophon* *Xaradra* genoemd wort, dien de *Grieken*, na het trekken over den vliet *Zabatum*, vonden. *Zerbis* schijnt een gebroken woort van *Zerab* of *Zarab* te zijn, het welk by de *Chaldeen*, *Hebreen* en *Arabieren* in gebruik is, en eigentlijk *uitvloeien*, als een beke, betekent. De volken *Aloniërs* bewoonden een vlak dal, tusschen de *Gordieesche* bergen en de monden van den vliet *Lykus*. De vliet *Bohrus* stort ook in den *Tigris*.

Vliet
Zerbis.

Tusschen den vliet *Bohrus* en de stad *Cherazoul*, vloeit, in *Affyrie*, een groote vliet, die noch heden by 's lants inwoonders *Zab* genoemd wort, en aen zekeren oort met eene brugh van negen bogen van gehouwen steen overslagen is. Men houdt dat deze brugh door *Alexander de Groot* gemaakt zy, tot overgang van zijn krijgsvolk, wanneer hy tegen *Darius* te velde geroogen was.

Vliet
Zarb.
Tavern.

Een kleine vierendeel mijls van deze brugh, na 't Zuidweste, zijn twee rivieren, die t'zamen vloeien, en haer water in den *Tigris* storten.

Niet verre van de stad *Haditza* van *Mausil*, in *Kurdistân*, of *Affyrie*, en by de verwoeste stad *Atur* of *Assur*, vloeit een vliet in den *Tigris*, de *Kleine* of *Neder Záb*, of *Alzáb* by d' *Arabieren*, en by de later *Latijnsche* schrijvers, als *Cedrenus*, *Kalifus* &c. *Zaba* geheten, tot onderscheidt van een grooter of hooger *Záb*. Hy stort uit de bergen van *Xabrozour* neêr, tusschen *Arbel*, eene oude en vervalde stad van *Affyrie*, en tusschen eene andere stad, met name *Dakouka*.

Vliet
Záb.
Gool in
Alterg.

Twee daghreizen van daer vloeit een andere vliet *Záb*, die de *Groot* *Záb*, en, om zijnen snel neêrstortenden loop, *Almazjanoun*, dat is, de *woedende*, in 't Arabisch genoemd wort. Hy neemt zijnen oorsprong uit de zelve lantstreke, tusschen de stad *Arbel* en *Mausil*. Deze vliet *Záb* wort by d'oude *Grieken* en *Latijnen* *Lykus* genoemd: als uit het schrijven van *Strabo* blijkt.

Daer zijn noch twee andere vlieten *Záb* genoemd, d'een d'onder, en d'ander de *boven Záb* genoemd, die tusschen de steden *Wasith* en *Bagdad* in den *Tigris* storten.

storten. Aen den mont van den *kleine Záb* leit eene stad *Senn*: en aen dien van de groote, eene stad *Hadítza*, negen mijlen hooger. Dies ook deze twee vlieten met hunne monden zoo verre van elkanderen leggen. Volgens bericht der hedendaeghse reizigers leit de vliet *Záb*, drie uren reizens van den beer of dijk des *Tigris*, en dertien uren van de stad *Mausil*, en valt, na de zijde van *Chaldea*, in den *Tigris*.

Tavern.
Voyage
de Perse.

Bochart. De groote vliet *Záb* wort by *Ammianus Diaua*, dat is, *wolf*, genoemd: want *Dena* bediet by de Chaldeen eenen *wolf*. Hierom wort de zelve vliet, op Grieksch, by de Grieken ook *Lykos*, dat is, *wolf* geheten: gelijk by *Strabo*, *Q. Kurtius*, *Plinius* en *Arrianus* te lezen is. *Xenophon* noemt den zelve vliet *Diaua* op d'eene plaetse *Zabatos*, en op d'ander *Zates*.

De kleine vliet *Zaba* wort *Adiauas* by *Ammianus* geheten; doch hy voerde, by d'oude Grieken en Latijnen, vele andere namen: want *Xenophon* noemt hem *Physkos*: *Strabo* en *Ptolemeus Kappros*: *Arrianus*, *Boumados* en *Boumalos*: *Kurtius*, *Boumello*: *Plinius*, *Abfitris*.

Devliet *Adiauas* schijnt veel snelder

van loop te zijn, als de *Diauas*; dewijl hy veel enger van kil is: naerdien de brete, in gelijke lengte, zeer ongelijk is: want d'ander was, als uit het schrijven van *Xenophon* blijkt, vier hondert voeten, en deze slechts hondert voeten breed.

Twee daghreizen van *Ninive*, in *Affrie*, vlocit een groote, snelle en vischrijke reviere, *Bohrus* geheten, die ten Noorde uit het geberghte komt, en zinnen loop na 't Zuide neemt, en in den *Tigris* stort.

Bohrus:

Tusschen dezen vliet, en de puinhopen van de stad *Ninive* storten, na de zijde van *Affyrie*, vele kleine beken en scheuten uit het geberghte, en vallen in den *Tigris*.

Uit den bergh *Barema* vlocien twee vlieten, die niet verre van den *Tigris* t'zamen loopen, en den naem van *Sorait* aennemen, en beide door dezen eenen kil in den *Tigris* storten. Na den vliet *Sorait* volgt een groote vliet *Barema*, die uit de lantschappen van *Armenie* zijnen oorsprong neemt, en in den *Tigris*, aen d'Oostzijde, valt.

Vliet
Sorait.
Aledis.

Vliet
Barema.

D'*Eufrates* en *Tigris* voet verscheiden slagh van vischen.

Aert en hoedanigheid des lants van *Mesopotamie*.

DE lucht is in *Mesopotamie* zeer heet, en het lant wort des Zomers door de hitte der Zonne geroost en gebrant: dies menschen en beesten by wijle des Zomers op het open velt, door d'overgroote hitte, verstikken.

Het gewest van *Mesopotamie* is ten Noorde aen het geberghte vruchtbaer of heilzaam genoeg, volgens schrijven van *Strabo*. Het overigh heeft weirijke lantstreken, en altijd groene gewassen, en brengt eene zekere specerye voort, *Amomum* by de Grieken, en by d'Arabieren *Amâma* geheten.

Lib. 16.

Ziet
pag. 1.
en 2.

De gewesten van *Mesopotamie*, die na 't Zuide toe, en van de bergen afleggen, zijn waterloos en onvruchtbaer.

Primo
Anabaf.

Xenophon schijnt ook deze verscheidenheit van *Mesopotamie* duideljk aen te wijzen: daer hy den velttocht van koning *Cyrus*, uit *Syrie*, door *Mesopotamie*, verhaelt: want na *Cyrus* met t'zijn

Bochart
lib. 2.
cap. 6.

krijgshair over den *Eufrates*, by de stad *Thapsakus*, getrokken was, en eene streke van vijftigh mijlen door *Syrie*, dat is, het vruchtbaer gedeelte van *Mesopotamie*, gerogen was, zoo quam hy aen den vliet *Araxes*, die by anderen *Chaboras*, of *Aborrhhas* genoemd wort. Van daer trok *Cyrus* door *Arabie*, (dat is, door de woestijnen van *Mesopotamie*) latende den *Eufrates* op de rechte hant leggen, en was vijf en dertigh *Parasangen* of mijlen door woeste plaetsen gereist. In die streke waeren wijsdrekende velden, met alsem bewossen, gevonden, en zekere heestergewassen van zeer welriekende speceryen: maer niet een eenig geboomte. Trekkende daer na met het krijgshair over den vliet *Maska*, die by *Ptolemeus Saokoras* genoemd wort, was hy tot aen de poorten van *Arabie* (dat is, de grensen van *Mesopotamie*, daer het aen *Babylonie* rackt)

gekomen: op welken wegh zeer veel vee door hongersnoot gestorven was: want daer was geen voeder, noch eenigh geboomte; maer de gehele lantstreke was kaelen bloot.

Hier uit blijkt karelijk dat'er twee deelen van *Mesopotamie* zijn: het een was vruchtbaer, van de bergen van *Armenie* af, tot aen den vliet *Chaboras*; en 't ander onbebouwt en rouw, en strekte van den vliet *Chaboras* tot aen *Babylonie*. Het eerste deel wort by *Moses*, Genes. 24. *Paddan*, en *Paddan Aram*, en by *Oseas*, cap. 12: vers 13. *Sede Aram*, dat is, een bezaide, beplante, of vruchtbare akker van *Mesopotamie*, geheten: maer *Strabo* noemt het *gelukkig Mesopotamie*, en *Xenophon* *Syrie*: gelijk het laatste deel *Arabie*: dewijl de *Syriers* het eerste deel, en d'Arabieren het laatste bezaten.

Het grootste gedeelte van *Mesopotamie* is heden's daeghs onvruchtbaer, en leit woest en onbebouwt. Men heeft'er slechts eenige weinige goede en onbebouwde oorden, die men, met meer arbeit en neerstigheid daer aen te besteden, beter zou kunnen maken. In het midden van *Mesopotamie* leggen groote wildernissen en woestijnen.

Een woestijne van *Mesopotamie*, onder andere, is met den naem van *Sinjar*, of *Senjâr*, of *Singiar*, by d'Arabische schrijvers bekend, en wort alzoo na d'ingelege stad *Sinjar* geheten: gelijk ook een bergh van een zelven name in of na-by die woestijne lagh. Ja de gehele lantstreke wort ook *Sinjar* by de Arabieren genoemt: de welke ongetwijfelt een en de zelve oort of lantstreke is, die by verscheide oude Latijnsche schrijvers, als *Sextus Rufus* en *Pomponius Letus*, op Latijn, *Singarena Regio*, dat is, *Singarenisch lantschap*, geheten wort: gelijk ook de stad *Sinjar* een en de zelve is, de welke by *Plinius*, *Eutropius*, *Ptolemeus*, *Ammianus* en andere, *Singara* geheten, en in *Mesopotamie* geplaatst wort.

Eenigen houden niet t'onrecht, noch onwaerschijnlijk, het gewest *Sinhar* of *Sinear*, of, gelijk d'oude schreven, *Senaar* en *Senaar*, dat by *Moses*, Gen. 10: 10. en 11: 2, 9. en 14: 1, 9. Zach. 5: 11. Esd. 11: 11. Dan. 1: 2. gedacht wort, voor een en het zelve met de lantstreke *Sinjar* der Arabieren, of met

het *Singarenisch* lantschap der Latijnen, inzonderheit van wege d'over-cen-koming en gelijkheit van name.

Zekerlijk is, dat het *Sinhar*, of *Sinear*, dat in de Schrift gedaght wort, ontrent de stad *Babylon* lagh: want Genes. 10: 1. en 11: 2, 9. wort uitdrukkelijk gezeit, dat *Babel*, dat is, *Babylon*, in het lant van *Sinhar* was. En by *Daniel*, cap. 1: 2. leest men, dat koning *Nebukadnezar* de vaten des tempels in het lant van *Sinhar*, in den tempel zijns Gods, deed overvoeren: dat is, in den tempel van *Bel*, te *Babylon*: gelijk zeker aeloude schrijver *Abydenus*, by *Eusebius*, uitdrukkelijk verklaert: daer hy zeidt, dat *Nebukadnesar*, na het eindigen des Syrischen oorloghs, den tempel van *Belus*, met den oorloghs-buit prachtigh verciert had.

Daer en boven gedenkt zeker aeloude schrijver *Histieus de Milesier*, by den Joodschen schrijver *Josephus*, en by *Eusebius*, *Senaar*, met den bynaem van *Babylonie*: waer nit duidelijc blijkt, dat *Senaar* onder het lant van *Babylonie* behoorde, en een groot gewest was.

Sinhar was by ouds een koningrijk: als blijkt uit Genes. 14: 1, 9: alwaer een koning, met name *Amraphel*, of *Ampharel*, gedaght wort, die, benefens andere koningen, tegen de koningen van *Sodoma* oorloghde.

Langs den *Eufrates* zijn vele bewoonde plaetsen, daer lijftoght in overvloed te bekomen is.

D'aerde van *Mesopotamie* en *Woest Arabie* geven by-na een en de zelve kruiden en gewassen. Desgelijcs is het lant van *Mesopotamie*, ontrent de stad *Aana*, by-na evencens, als dat van *Woest Arabie*: te weten, onvruchtbaer en vlak, en brengt een en de zelve gewassen voort.

Het lant, dat zich van *Kousasar* na de stad *Nesbin* toe strekt, is, tot een daghreize van *Kousasar*, een groot velt of vlakke, daer men geene andere groente op d'aerde ziet, dan *Pimpernel*: welk gewas zich tot anderhalve voet in het kruis uitbreit. Op d'andere zijde, een daghreize van *Nesbin*, is het velt met een groen, groot en dik blat bedekt, waer aen een uyengroeit, zoo groot, als een ey. Men ziet'er meenighte van geele, rode en violet-kleure bloemen: als ook tulpen van verscheide verruwen, en enkele *Anemones* en *Narcissen*.

Bene-

Ziet
pag. 1.

Ziet
pag. 17.

Lib. 1.
cap. 5.
Antiq.
lib. 9.

Della
Valle.

Ziet
pag. 14.

Taverna.

Beneden de stad *Merdin* is eene wonderlijke groote vlakke, de welke van *Ourfa* begint, en tot aen de stad *Bagdad* strekt, en van daer tot aen de stad *Gizire*.

Het lant rontom de stad *Ourfa* is het schoonste en lustighste, dat met oogen magh aenschouwt worden, en brengt overvloedelijk allerlei slag van vruchten en lijfzoght, en zeer treffelijken wijn voort.

De lantstrecke ontrent *Jumilen* is droogh en waterloos: maer men maekt daer groote grachten, de welke des winters met water gevult worden.

Doorgaens groeit in *Mesopotamie* veel boom-wol of katoen-gewassen.

Dieren van Mesopotamie. Nig. Af. c. 4. Texeir. Viag. c. 7. Ziet pag. 12.

Dit lant voedt vele kemels, sterke leeuwen, tygers, en meenighte van andere wilde beesten, die zich onder de rietgewassen en geboomten onthouden. Men ziet'er, onder andere dieren, ook gazellen, geiten, en groote hazen, wilde of wout-ezels, vogel-struizen, trap-ganzen, en ander wilt gevogelt. Daer houden ook vergiftige dieren. In het lant ontrent de stad *Nisibis* worden

doodelijk vergiftige slangen gevonden. Ook krielt de bergh *Maredin*, die na-by de stad *Nisibis* leit, van dodelijke slangen.

In *Mesopotamie*, twee daghreizen van *Aana*, is een mijne van zeer wit zout, dat *Mineselagen* oemt wort. Men vint'er ook zekere witte blinkende mijn-stoffen, even als zalpeter, of als steen-zout of talk.

Wanneer men van *Aana* na de stad *Bagdad* wil reizen, kiest men gewoone-lijk den wegh, langs den *Eufrates*, Zuidwaerts aen, en niet recht na 't Ooste, dwers door de wildernissen van *Mesopotamie*: want in het reizen door de wildernissen treft men gene volken noch bewoonde plaetsen aen. Ook is'er geen water te vinden, als by wijle een weinigh, dat bitter, als gal, en lelijk door den stank is.

Het reizen door *Mesopotamie* is des Winters moeielijk, van wege de diepte des slijks, en des Zomers, om de veelheit van water, door het overstromen van den *Eufrates*.

Bergen van *Mesopotamie*.

lib. 5. cap. 18.

Het gewest van *Mesopotamie* is doorgaens en meerendeels vlak en effen, en leit met weinige bergen bestuwt. *Ptolemus* stelt eenen bergh *Kasius* in *Mesopotamie*, die heden, zoo eenigen willen, *Lison* geheten wort. Desgelijks stelt *Ptolemus* na-by den bergh *Kasius*, en by de stad *Singara*, eenen vruchtbaren bergh *Singaras*, die heden † *Atalib* of *Sima* genoemd wort.

† Niger Af.

De bergh *Masius*, of *Masium*, wort anders de *Gordiësche* of bergh der *Gordiëers* genoemd, die gebuuren, en een en de zelve volken met de *Kurden* zijn. Hy leit ten Noorde boven de stad *Nisibis* en *Tigranocerta*, en ten Weste boven de stad *Edessa* of *Roha*, en is een tak van den bergh *Taurus*, die het lantschap van *Sophene*, en het overigh *Armenie* van *Mesopotamie* scheidt.

De gebuur-volken, en Armeniers, noemen by-na met een zelve naem, te weten, van *Massis*, den bergh *Ararat*, op den welken *Noachs* arke stuite.

Zoo eenigen willen, is de bergh *Masius*, alzo na *Mas*, de laetste der zoonen *Arams*, Genes. 10: 23. genoemd,

die den zelve zou bewoont hebben. Deez *Mas* wort anders 1 Chron. 1: 17. *Mesech* genoemd.

Strabo lib. 11.

Boven den bergh *Masius*, verre na 't Ooste, leit de bergh *Niphates*: daer na de bergh *Abus*, dan de *Nibarus*, die tot aen *Medie* strekt, en *Medie* van *Babylonie* scheidt. Of alle deze bergen, als *Masius*, *Niphates*, *Abus* en *Nibarus* zijn slechts verscheide takken, toppen, of ruggen van een zelve bergh: want de bergh *Masius*, gelijk *Strabo* op een andere plaetse schrijft, daer hy hooger rijst, wort hy *Niphates* genoemd: daer na strekt de rug des berghs zich meer en meer van den *Niphates* uit, en maekt den bergh *Zagrium*, die *Medie* van *Babylonie* scheidt.

Lib. 11.

Ten Zuide schieten uit den bergh *Masius* twee vlieten, d'een *Chaboras*, en d'ander *Saocoras* by *Ptolemus* genoemd. *Xenefon* noemt den *Saocoras* *Maska*, en den *Chaboras* *Araxes*.

Strabo stelt in de Zuidzijde van den bergh *Niphates* de bronnen van den *Tigris*.

Uit den bergh *Abus* schieten de rivieren

vieren *Eufrates* en *Araxes* : d'een neemt zijnen loop na 't Weste, en d'ander (de *Araxes*) na 't Ooste.

In-
woon-
ders van
Mesopo-
tamie.
Strab.
lib. 16.

By ouds, ontrent des Zalighmakers geboorte, bewoonden de Arabieren, *Sceniten* genoemd, de Zuider, waterloze en onvruchtbare deelen van *Mesopotamie*, die verre van de bergen aflagen. Deze *Sceniten* leefden op den roof, en erneerden zich niet de veehoederye, en veranderden lichtelijk van plaetsen : wanneer hen weiden en roof ontbraken. Hier door gebeurde het, dat de Mesopotamiers, die ten Noorde aen het gebergte woonden, door hen beledigt wierden : als ook door d'Armeniers, die boven hen woonden, en hen door hunne maght overweldighden : dies zy eindelijk of hen of den Parthen, die te dier tijde *Medie* en *Babylome* bezaten, gehoorzaemden. Van den aert en wijze der Arabieren *Sceniten* is te voore, in het beschrijven van *Arabie*, gesproken.

Ziet
pag. 143.

Lib. 6.
cap. 26.

Plinius stelt in *Mesopotamie* velerlei slag van Arabische volken : als *Aroërs*, *Mardaniers*, *Salmaniers*, *Ma-seers*, &c. In het volgend hoofdstuk schrijft hy, dat de *Tigris* d'Arabieren, *Aroërs* en *Adiabeniërs* scheidt.

By ouds wiert *Mesopotamie* door drierleie volken bewoont : als *Armeniers*, *Syriers*, en *Arabieren*, die in sprake, leven, en gestalte van lichaem, zeer over-een quamen.

Strabo
lib. 1.

Wat belangt de gedaente, wezen en gestalte der hedendaeghsse inwoonders, die is verscheiden, na de verscheidenheit des landaerts. De vrouwen der stad *Afsanchif* worden voor de fraiste en schoonste van gansch *Gizira* of *Mesopotamie* gehouden.

Rijke en groote Mahometaensche of Turksche meëvrouwen gaen bovenmate prachtigh en cierlijk gekleed. Het hoofd is haer met langwerpige kapsels van zeer kostelijke en dierbare stoffe bedekt. Het hair zwiert haer los en ongebonden langs den rugh en over de schouderen heene, en is by wijle met peerlen en edele gesteenten rijkelijk verciert en uitgestreken. Over het bovenlijf dragen zy borstrokken van kostelijke gebloemde en geborduurde stoffe, en over het onderlijf wijde rokken, met wijde broeken daer onder, die haer tot op de voeten komen.

De mannen, inzonderheit die van eenigh vermogen zijn, gaen, na 's lants wijze, mede tamelijk prachtigh gekleed, met

met kostelijke tulbanden op het hoofd. Zy dragen lange rokken, met wijde broeken, die hen tot op de voeten komen.

De *Beglerbegh*, of lantvooght van *Mesopotamie*, die gewoonlijk in de stad *Diarbekr* zijn verblijf heeft, houdt zich ook zeer prachtigh in kledingh, en is met een grooten stoet en gevolgh verzelschapt, wanneer hy uitrijdt, en heeft onder zich twalef *Sanjaks*, of mindere bevelhebbers. Andere stellen de verblijf-plaetse van den *Beglerbeg* in de stad *Afanchif*. Desgelijks schrijft ook *Anania*, dat de *Beglerbegh* zijn verblijfsplaetse in de stad *Afanchif* heeft; maer zich dikwils na *Kara Emid* of *Diarbekr* begeeft.

Mesopotamie is heden 's daeghs bevolkt met Mahometanen: als Turken en Arabieren, en met Joden in grooten getale. Daer wonen ook verscheide Amenier Kristenen en *Jakobiters*. De *Jakobiters* staen onder een byzonderen patriarch, die eertijts zijn verblijf in het klooster van *Gifran* of *Zafran*, naby de stad *Mardin*, had: waerom hy ook de patriarch van *Zafran* genoemd wiert. Maer namaels heeft hy, om meerder gemak halve, zich in de stad *Kara Emid* onthouden.

In *Mesopotamie* zijn ook vele *Chaldeen* of *Nestoriers*, die onder eenen patriarch staen. De patriarch had eerst in de stad *Mausil* zijn verblijf; maer houdt zich nu gemeenelijk in de stad *Karamit*: alwaer men de rijkste en machtighste van alle de *Nestoriers* van 't Ooste vind, die de Roomsche kerke erkennen.

Beide d'Arabische mannen en vrouwen, die naby den stroom *Tigris* en *Eufrates* wonen, zijn vaerdigh op zwemmen afgerecht, en zwemmen de stroomen gezwint over; hoewel door middel van zekere leere vleeschen, vol wint geblazen, die zy behendelijk onder de borst of buik, zonder hen met banden aen 't lijf vast te binden, weten te houden. Zommigen zwemmen geheel naekt over, met de kleeren, in een bundel te zamen gebonden, op 't hoofd, om die niet natte maken: andere, met kleeren met al, zonder dat die hen belemmeren: uit oorzake van haere lichtigheid.

Dus verre zy gesproken van *Mesopotamie*. In 't kort zullen wy uit den Arabischen lantbeschrijver *Scharit Ale-drus* genoemd, de reiswegen, en onderlingen astant van eenige steden en plaetsen,

fen, tot meerder openingh, en grondiger bericht, hier laten volgen.

De wegh van *Nisibis* tot *Amid* is aldus. Van *Nisibis* tot het kasteel *Enbarce* zijn negen en dertigh duizent schreden: van daer tot *Talkoraa* achtien duizent schreden: van *Talkoraa* tot *Amid* een en twintigh duizent schreden.

Van *Amid* reift men op de stad *Rakka*, door de volgende plaetsen: van *Amid* tot *Samofat* zijn zeven en tachtigh duizent schreden: van *Samofat* tot *Tal-Mauran* vijftien duizent schreden: van daer tot *Herian* achtien duizent: van *Herian* tot *Tameeda* vijftien duizent: van daer tot het kasteel *Giallab* een en twintigh: van daer tot *Roha* twalef duizent schreden: van *Roha* tot *Bageruan* een en twintigh duizent: en van daer eindelijk tot *Rakka* elf duizent schreden.

Op den wegh, dien men van *Mausil* na *Amid* reift, treft men deze plaetsen aen: Van *Mausil* tot aen de stad *Balad* zijn een en twintigh duizent schreden, te water of te lande. Van *Balad* tot aen *Gezirat Ebn Omar* zijn negen en zeltigh duizent schreden. Van *Gezira* reift men aen den mont van den vliet *Sorait*: en van daer tot aen den mont van den vliet *Barema*. Van daer reift men tot aen de stad *Matira*: en van daer tot aen de stad *Amid*. De wegh van *Amid* tot aen *Gezira Ebn Omar* is drie daghreizen of vijftien mijlen.

De wegh van de stad *Balad* tot aen *Rakka* loopt aldus: Van *Balad* tot aen *Talalchair* is vijftien duizent schreden, na 't Weste: van daer tot aen *Sengiar*

is een en twintigh duizent schreden: van daer tot aen *Ain-Algebal*, dat is, *bron der bergen* gezeit, vijftien duizent schreden: van daer tot aen *Sekkat-Alabbas*, dat neffens den vliet *Alchabur* leit, is een en twintigh duizent schreden: van daer tot aen *Machefin*, dat ook aen den oever van den vliet *Alchabur* leit, is achtien duizent schreden: van daer tot aen de stad *Kerkissa* is een en twintigh duizent schreden: en van daer tot aen *Rakka* vier daghreizen.

De wegh van *Mausil* tot aen *Nisibis* loopt aldus: Van *Mausil* tot aen *Nisibis* zijn een en twintigh duizent schreden: van daer tot aen *Maëliana* achtien duizent schreden: en van daer tot aen *Barkaid* is een gelijke afstand: gelijk ook van *Barkaid* tot aen *Adrama*: van daer tot aen *Tal-Nadafa* zijn vijftien duizent schreden: en eindelijk van daer tot aen *Nisibis* twalef duizent schreden.

Tusschen *Rakka* en de stad *Balis*, vijf mijlen beneden *Balis*, leit een vermaert kasteel op den oever vanden *Eufrates*, *Dauxar*, na den stichter, geheten; maer heeft namaels van den heer en eigenaerden naem van *Giabar* bekomen, volgens schrijven van *Abulfeda*. Ontrent dit kasteel verdronk *Soliman Scab*, grootvader van *Osmân* (die aen den Osmanischen huize der Turken den naem van *Osman* gegeven heeft) wanneer hy met zijn krijsheir over den *Eufrates* wilde trekken.

Tegen over dit kasteel strekt ook een gedeelte van het velt *Siffin*, dat tegen over de stad *Rakka* leit.

Kasteel
Dauxar,
of Giabar.

Zie pag. 25.

E I N D E.

Het

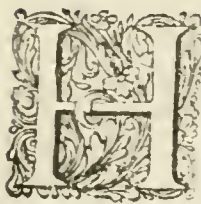
GEWEST of LANT

Van

BABYLONIE,

OF

CHALDEA, heden IRAK.

Bena-
ming.

Et gewest of lant van *Babylonia*, of *Babylonie*, is alzo van overouds, met dien naem, by Grieken en Latijnen, genoemt: te weten, na *Babel* of *Babylon*, des zelfs edelste, oudste, en voornaemste stad.

Babylonie wort op Hebreesch, in het Oud Verbont, *Ard Chasdim*, dat is, *lant der Chaldeen*, genoemt: want de oude inwoonders des lants wierden op Hebreesch *Chasdim* geheten, na hunnen vader *Chased* of *Chesed*, zoon van *Nachor*, *Abrahams* broeder, Gen. 22: vers 22. Desgelijks wort het in het Nieuw Verbont, Act. 7: 4. en by *Josephus*, lib. 1. *Antiq. c. 6.* in een zelven zin, *lant der Chaldeen*; maer by verscheide Grieksche lantbeschrijvers, als *Strabo*, *lant der Babyloniers* geheten; hoewel die het ook doorgaens *Babylonie* noemt. Anders wort *Babylonie* by wijle met een enkelen naem *Chaldea* geheten. Maer eenige Grieksche schrijvers, als *Ptolemeus*, schijnen namaels *Chaldea* slechts voor een gedeelte of kleine lantstreke van *Babylonie* gehouden te hebben, dat aen *Woest Arabie* paelt. Desgelijks schrijft *Strabo*, dat eene lantstreke in *Babylonie*, na-by d' Arabieren, en aen de Perfische zee gelegen, door de *Chaldeen*, die de sterrekunde ga sloegen, en inlantsche Filosofen waeren, bewoont wiert.

Stephan.
de Urb.

Zoo andere oude Grieksche schrijvers, naer hunne wijze, beuzelen, wierden de *Chaldeen* eerst *Cephenen*, en hun lant *Cephenia* geheten, na *Cepheus*, vader van *Andromeda*. Na de doot van *Cepheus* waren zy uit *Babylon* ten oorlogh getrokken, en uit het lant ver-

huift, en hadden *Choche* ingenomen. Sedert was het lant niet meer *Cephenia* genoemt, noch d'inwoonders *Cephenen*; maer *Chaldeen*. Ook wiert de geheele lantstreke zelve *Chaldaice* genoemt, na zekeren *Chaldeer*, die, volgens schrijven van *Dicearchus*, de veertiende koning na *Ninus* was, en ook de zeer beroemde stad *Babylon*, ontrent den *Eufrates*, gesticht, en alle de genen, die *Chaldeen* genoemt wierden, by een verzamelt had. Dus verre *Stephanus*.

Babylonie wiert ook by cenige oude Grieksche of Latijnsche schrijvers *Botrice* genoemt; hoewel zeer zelden. De Macedonen hebben *Babylonie* misfchien, van wegen de gelijkenis met *Botrice* of *Bottica*, een lantschap van *Macedonie*, met dien naem genoemt.

Chaldea, dewijl het by-na ten Noorde van *Judea* lagh, wort ook in het Oud Verbont, door het Noorde, of Noorder lant, bediet: als, Jerem. 1: 13, 14, 15. en 3: 12, 18. en 4: 6. en 6: 1, 22. en 10: 22. en 13: 20. en 15: 12. en 16: 15. en 23: 8. en 31: 8. en 46: 6, 10, 20. en 47: 1. by Zach. 2: 6. en 6: 6, 8. Zelfs de *Chaldeen*, of inwoonders, worden door de volken van 't Noorde verstaen. Jerem. 46: 24.

Gelijk nu het lant by de Grieken en Latijnen *Babylonie*, alzo wierden d'inwoonders *Babyloniers* genoemt; doch niet na den naem der stad *Babylon*; maer na dien van het lantschap *Babylonie*.

D'aeloude 's lants inwoonders worden in de Schrift met twee namen genoemt: te weten, *Babyloniers* en *Chaldeen*: waerom de *Chaldeen* door de *Babyloniers*; gelijk ook de *Babyloniers* door de *Chaldeen*, zeer dikwijls

by de profeten bediet worden. Aldus wort *Nebukadnezar*, koning van *Babel*, de *Chaldeer*, by Efd. 5 : 12. genoemd.

Eigentlijk schijnen evenwel, met den naem van *Chaldeen*, de waerzeggers, toveraers, of wijzen, onder de *Chaldeen*, by *Daniel*, cap. 2 : 2, 4, 5, 10. verstaen te worden. Gelijk ook *Strabo* de *Chaldeen* eigenlijk die genen noemt, die de sterrekunde gaê sloegen, en inlantsche Filofofen waeren, en eene byzondere woonplaetse in *Babylonie* bewoonden: als aenftonts gezeit is.

Naer het fchrijven van *Josephus* en anderen, zou *Arfaxad*, of *Arfaxades*, zoon van *Sem*, de genen, die by zijnen tijt *Chaldeen* geheten wierden, *Arfaxadeers* genoemd hebben. Het welk ongerijmt en beuzelzinnigh is.

Babylonie
nie Si-
near ge-
heten.

Babylonie, of eene lantftreke van *Babylonie*, ontrent de ftad *Babel* of *Babylon*, wort anders, op Hebreefch, *Sinhar*, of *Sinear*, of, gelijk d'oude fchrijven, *Senaar* en *Senaar* genoemd: als, Genef. 10 : 10. en 11 : 2. Efaï. 11 : 1. Dan. 1 : 2. Zachar. 5 : 11. en by *Josephus*, lib. 1. *Antiq. c. 5*, na den voorgang van *Hiftiens de Milefier*, *Senar* geheten.

Sinhar wort in de Griekfche overzetting, by Zachar. 5 : 11. *Babylon*, en by Efaï. 11 : 11. *Babylonia*, en in d'Arabifche overzetting, by *Mofes*, *Al Bagdad*, en in de *Chaldeefche* overzetting *Babel* vertaelt. Of nu *Sinhar* gansch *Babylonie* was, gelijk eenigen willen, of slechts een gedeelte daer van, zulks kan met geene zekerheit gezeit worden: hoewel het veel meer eene plaetse of gedeelte van *Babylonie*, als gansch *Babylonie*, fchijnt geweest te zijn. Dit is zekerlijk altoos, dat het lant *Sinhar* ontrent *Babylon* geweest zy: want Genef. 10 : 10. en 11 : 2, 9. wort uitdrukkelijk gezeit, dat *Babel*, dat is, *Babylon*, in den lande van *Sinhar* zy. Desgelijks getuight *Josephus* uit *Hiftiens* duidelijk, dat *Senar* eene plaetse in *Babylonie* zy. Uit welk fchrijven te befluiten is, dat *Senar* slechts een gedeelte van geheel *Babylonie* was.

Ziet
Pag. 17.

Eenigen houden niet onwaerfchijnelijk *Sinhar* voor de lantftreke, de welke by d'Arabieren *Sinjar*, na d'ingelege ftad van een zelven name, en by *Sextus Rufus*, en *Pomponius Letus*, op Latijn, *Singarena regio*, dat is, *Singarenifch lantschap*, genoemd wort.

Zommige Arabifche fchrijvers, als *Abulfaraj*, houden *Samarra* voor het lant van *Sinhar*. Ziet
Pag. 170.

Sinhar, of *Sinear*, is een Hebreefch woort, en herkomstigh van het grontwoort *Naar*, het welk *uitdrijven*, of *verftrooien*, of *verjagen*, bediet: gelijk het lant alzo te recht fchijnt genoemd te zijn, wiens inwoonders, door eene rechtvaerdige straffe Gods, na alle oorden der werelt verdreven en verjaecht zijn: wanneer zy het gevacerte des toorens *Babels* verwaendelijk bestonden te bouwen. Genef. 11.

Sinhar was een effen lant, in het welk uit het Oofte *Noachs* nakomelingen quamen, en zich aldaer met der woon neêr floegen, en de ftad *Babel*, en dien beruchten tooren bouwden, Gen. 11 : 2. gelijk in 't vervolgh breeder zal gezeit worden.

Babylonie wort ook het *Dal der willigen*, of *Willigen dal*, by den profet *Efaïas*, cap. 15 : 7. genoemd: uit oorzake d'oevers der vlieten van *Babylonie* met vele willigebomen bezet waeren.

Babylonie
Dal
der willigen
genoemt.

Ook worden de goederen of rijkdommen der Moabiten gezeit in het *Dal der willigen* te zullen gefleept worden: dat is, na *Babylonie*: gelijk *R. Seloma* deze plaetse in de volgende woorden verklaert en uitbreit: *Zy zullen de vyanden na het lant van Babylonie voeren: welk is het Dal der willigen*. Waerom *Pfaln. 137.* gezeit wort: *Aen de wateren te Babel zaten wy, en hingen onze harpen aen de willigen, die in des zelfs midden zijn*. Dan het dient aengemerkt, dat zommigen, by Efaï. 15 : 7. in plaetse van *Dal der willigen*, *beke der willigen* vertalen: gelijk ook het Hebreefch woort *Nahar* eigenlijk eene *beke* of *vliet* bediet. Andere vertalen het *dal der Arabieren*, in het welk de goederen der Moabiten, door de Arabieren, volgens de voorspelling van *Efaïas*, zouden gefleept worden.

By d'Arabieren, en Arabifche fchrijvers, wort *Babylonie Irak* genoemd: gelijk het noch heden by 's lants inwoonders met dien naem bekend is. Andere willen dat *Babylonie* heden *Kaldar* zou genoemd worden; hoewel t'onrecht.

Babylonie
Irak
gheheten.

Herodoot fchijnt de lantftreke van *Babylonie* onder *Affyrie* te brengen: naerdien hy *Babylon* eene ftad van *Affyrie* noemt.

Lib. 1.

Solinus schijnt ook *Assyrie* en *Mesopotamie* onder *Babylonie* te begrijpen: naerdien hy schrijft, dat *Mesopotamie* en *Assyrie*, van wegen d'edelheit van *Babylon*, den naem van *Babylonie* aengenomen hebben. Anders zijn deze drie lantschappen, *Babylonie*, *Assyrie*, en *Mesopotamie*, altijd verscheide, en met namen onderscheiden geweest. Aldus worden zy by *Ptolemeus*, *Plinius*, en andere oude schrijvers, gedaght en opgerekent.

Plinius onderscheidt duidelijk *Babylonie* van *Mesopotamie* en *Assyrie*: want hy schrijft, dat het overigh gedeelte van *Mesopotamie* en *Assyrie* *Babylonie* genoemd is.

Bepaling.

Babylonie paelt, volgens *Ptolemeus*, ten Noorde aen *Mesopotamie*, ten Weste aen *woest Arabie*, ten Ooste aen *Susiana*, (heden *Chuzistan*) neffens een gedeelte van den *Tigris*, tot aen zijnen mont, in den *Perfischen zeeboesem*: ten Zuide, van daer tot aen het einde, dat, neffens *woest Arabie*, in de binnenste kaken of inham des *Perfischen zeeboesems* is.

Lib. 16.

Babylonie, of het lant, of de lantstreke der *Babyloniërs*, leit, volgens schrijven van *Strabo*, ten Ooste omringt met de volken *Susiers*, (of *Susiana*, heden *Chuzistan*) *Elymeers* en *Paratacenen*: ten Zuide met den *Perfischen zeeboesem*, en *Chaldeen*, of lantstreke der *Chaldeen*, tot aen d'*Arabieren*: (zijnde de lantstreke *Macina* het begin van *Arabie*, van *Babylonie* af) ten Weste met d'*Arabieren* *Sceniten* tot aen *Adiabene* en *Gordyea*: ten Noorde met d'*Armeniërs* (of *Armenie*) en *Meden*, tot aen den bergh *Zagrus*, en de volken, die ontrent dien bergh wonen. Onder deze bepaling schijnt *Strabo* ten Noorde en ten Ooste *Assyrie* te begrijpen: naerdien ook *Assyrie*, volgens schrijven van *Ptolemeus*, ten Noorde aen *Groot*

Armenie paelt, en ten Ooste aen *Susiana*: gelijk *Strabo* zelf schrijft.

Irak, of *Irak*, paelt, volgens schrijven van *Abulfeda*, en alle andere *Arabische lantbeschrijvers*, ten Ooste aen *Churestán*, of *Chuzestán*, (by onds *Susiana*) en aen het lant *Zjebal*, of *berghlant*, (dat uit een gedeelte van *Assyrie* en *Medie*, en uit een gedeelte van *Choromitrene* bestaet) heeft ten Noorde *Gezira*, dat is, *Mesopotamie*: ten Weste ook dit zelfste *Gezira*, en de woestijne van *Arabie*: ten Zuide een gedeelte van die woestijne, en de *Perfische zeeboesem*, en het uiterste van *Susiana*.

Hier uit blijkt, hoe d'*Arabieren* *Irak* met de zelve grenspalen beschrijven, met de welke *Ptolemeus* *Babylonie* omschreven heeft. Desgelijks schrijft *Ptolemeus*, dat de voornaemste steden van *Babylonie* aen beide zijden van den *Tigris*, en ook eenige aen d'Oostzijde van den *Tigris* leggen. Het zelfste schrijven d'*Arabieren* van *Irak*, die den *Tigris* in dit deel by den *Nijl* vergelijken.

Irak strekt in de lengte, van het einde van *Tekrit*, tot aen den grenspael van *Abbadan*, neffens de monden van den *Perfischen zeeboesem*. Maer in de breete strekt het van *Kadissa*, door *Kufa* en *Bagdad*, tot aen de stad *Holwan*, eene streke van elf daghreizen. Aen de zijde van *Wasit* strekt het in de breete tot aen *Kathib* en *Korkub*: maer aen de zijde van *Basora* tot aen *Hay*, een streke van eene daghreize. Van *Sarmarrai*, tot aen de grenspalen van *Xabrozoul*, heeft het in de breete vijf daghreizen.

Grooten Aletris,

Eenigen schijnen *Babylonie* in de lantschappen van *Chaldea*, *Mardocea*, *Auchanitis*, of *Auranitis*, en in *Mesene*, te verdeilen: waer van *Chaldea* het voornaemste is, en dat *Ptolemeus* aen *woest Arabie* plaetst.

Cluver.

Lantschap van *Mesene*, en stad *Apamia*.

M*esene* wort anders by *Stephanus* het lant der *Mesenen* genoemd. *Mesene* is een *Grieksch* woort, en is gezet *midden*: uit oorzake het midden tusschen twee killen of takken van den *Tigris* leit: als uit de volgende woorden van *Plinius* te bespeuren is, die aldus schrijft: *Ontrent Apamia, eene stad*

van Mesene, boven Babylonisch Seleucie, wort de Tigris in twee killen verdeilt: d'een schiet na't Zuide, en na Seleucie, en vloeit door Mesene: d'andere kilt buight zich na't Noorde. Daer na komen beide deze killen of wateren weêr t'zamen, die dan met een half *Grieksch* naem *Pasitigris* genoemd worden.

den, dit is eigenlijk gezeit *Al-Tigris* of *Gansch-Tigris*.

Eenigen stellen *Mesene* in *Mesopotamie*, *Bochart* beneden *Babylonie*, *Ammianus Marcellinus* in *Affyrie*: want hy schrijft aldus: *In gansch Affyrie zijn vele steden: onder de welke Apamia, Mesenegebynaemt, uitruunt.*

Deze stad *Apamia* lagh aen of op de verdeling of scheiding van den *Tigris*: want de *Tigris* verdeilde zich by haer in twee takken: welker een *Delas* of *Sellas* genoemd wiert. D'ander behield den naem van *Tigris*. Aldus schrijft *Stephanus*. Ook is een ander *Apamia* in het lant der *Mesenen*, met den vliet de *Tigris* omringt: in de welke de *Tigris* verdeilt wort. Op de rechte zijde vloeit de *Delas* voor-by, en op de linke de vliet, die den naem van *Tigris* behoudt.

Men had in oude tijden verscheide steden, die met den naem van *Apamia* bekend waeren. Eenigen weten dertien steden, die den naem van *Apamia* voerden, op te rekenen.

Zoo eenige willen, zou ieder stad *Apamia* alzo na *Apamia*, moeder van *Selcukus* of *Antiochus*, koning van *Syrie*, genoemd zijn. Anderen daer en tegen houden *Apamia* voor een *Syrisch* woort, en leggen het uit: *met water omringt*. In een zelven zin leest men by *Jonas*, cap. 2: 6. *Aphaphuni Maijin*, dat is, *de wateren hebben my omringt*: want by-na alle de steden, zoo vele als'er in oude tijden waeren, die den naem van *Apamia* voerden, lagen met water omringt.

Ptolemeus stelt in *Babylonie*, neffens het gedeelte des *Tigris*, tot aen de zee, beneden de stad *Apamia*, de volgende steden en vlekken, op haer lengte en Noorder breete.

	Lengte.
	grad. min.
<i>Bilbe</i> , of <i>Bible</i> .	79 0
<i>Didigua</i> .	79 30
<i>Gunda</i> , of <i>Bunda</i> .	79 40
<i>Batracharta</i> .	79 40
<i>Thalatha</i> .	80 0
<i>Altha</i> .	79 30
<i>Teredon</i> .	80 0

Maer neffens het gedeelte, of neffens den oever van den vliet *Eufrates* stelt hy deze steden,

	Lengte.	N. br.
	grad. min.	grad. min.
<i>Idikara</i> .	77 0	33 20
<i>Duraba</i> .	77 40	34 0
<i>Thakkona</i> .	77 45	34 30
<i>Thelbenkare</i> .	78 30	35 30
En op den vliet <i>Eufrates</i> ,		
<i>Babylon</i> .	79 0	35 0
Neffens den vliet <i>Baarsares</i> stelt hy		
<i>Volgesia</i> , of <i>Vologesocerta</i> , en anders <i>Vologessa</i> , of <i>Bolgesias</i> .	78 20	34 30
<i>Barsita</i> , of <i>Borsippa</i> .	78 45	34 21
Maer beneden die, en neffens de poelen en <i>Woeft Arabie</i> , stelt hy		
<i>Beana</i> .	79 32	32 40
<i>Chuduka</i> .	78 0	33 20
<i>Phumana</i> .	79 0	33 10
<i>Ciasa</i> , of <i>Casa</i> .	78 40	32 50
<i>Berambe</i> , of <i>Burande</i> .	77 30	32 30
<i>Orchoe</i> .	78 30	32 40
<i>Bethana</i> .	79 0	32 56
<i>Theame</i> , of <i>Thelme</i> .	77 40	32 56
<i>Sorthida</i> .	77 0	32 30
<i>Jamba</i> .	78 0	31 20
<i>Rhagia</i> .	78 40	33 20
<i>Chiriphe</i> .	79 15	31 10
<i>Rhata</i> .	79 15	30 50

Onder alle deze steden was in oude tijden *Babylon* de vermaertste en edelste. Daer na was *Seleucie* aen den *Tigris* d'edelste stad van *Babylonie*. *Strabo* brengt *Arbela* ook onder *Babylonie*.

D'Arabische schrijvers, als *Ulug Beig* en *Nasir Eddin*, stellen in het lantschap van *Irak* de steden, *Sermanrai*, *Kufa*, *Madajin*, *Bagdad*, *Wasit*, *Basra*, of *Basora*, *Abolla* en *Abbadan*. Maer de voornaemste zijn *Kufa* en *Basora*.

Anderen, als *Aledris*, brengen onder *Irak* de volgende plaetsen en steden: *Bagdad*, *Hira*, *Kadisia*, *Kufa*, *Sura*, *Kattar*, *Nahr-Almelik*, *Kutharia*, *Samarra*, of *Sarramanrai*, *Wasit*, *Batayah*, *Famaltfolh*, *Madar*, *Manbeg*, *Bayan*, kasteel *Mogdi*, *Nascian*, *Solaimanan*, *Obolla*, *Kerbelai*, *Basora*, *Abadan*, *Nahrouan*, *Giargiarai*, *Tharthar*, *Rauha*, *Dogial*, *Hailun*, *Okbara*, *Aalab*. Welker meesten, en inzonderheit die van *Ptolemeus*, heden's daeghs gelloopt en tot puinhopen vervallen zijn.

ABCD. *Verkants maeren der Stede*
met wachtorens.

E. *Wede Euphrates.*

F. *Grachten voor de Stede.*

G. *Wout brugh over den Euphrates.*

H. *Toeren van Babel.*

I. *Palen.*

K. *Teynen.*

L. *Peel van Koningin Nicobris.*

Stad BABEL

De stad *Babylon*, of *Babel*.Bena-
ming.

DE stad *Babylon* wort alzoo by *Ptolemæus*, *Strabo*, en by andere oude Griekſche en Latijnsche ſchrijvers, genoemd. Desgelijks wort zy in het Nieu Verbont, 1 Petr. 5 : 13, en Apoc. 14 : 8. en 17 : 5. en 18 : 2, 10, 19, 21. *Babylon* genoemd; hoewel by *Johannes* door *Babylon Rome* te verſtaen is: maer by *Petrus* het rechte *Babylon*, eigentlijk alzoo geheten. *Arrianus* noemt *Babylon* ook de stad der *Babyloniers*.

Justinus, *Solinus*, en *Marcianus*, hebben, in plaetſe van *Babylon*, *Babylonia* geſchreven; hoewel t'onrecht: naerdien men nergens by eenige Griekſche, noch by oude Latijnsche ſchrijvers, het woort *Babylonia* vind, of daer door wort by hen het lantschap, en niet de stad, betekent en verſtaen.

Babylon was, volgens eenparigh gevoelen van alle uitleggers, een ende zelve stad, de welke op Hebreeſch, by *Mofes*, Gen. 11 : 9. en by de profeten, *Eſaias*, *Jeremias*, *Ezechiel*, &c. *Babel* genoemd wort: te weten, van wegen de verwerring der talen, de welke ten tijde der ſtichting des toorens van *Babel* ontfont, Gen. 11 : 9. want het woort *Babel* bediet *verwerring*, of daer is *verwerring in*, of *verwerring gekomen*.

De meeſte hedendaeghſe ſchrijvers verwerpen de stad *Babylon* met de stad *Bagdad*: want zy houden de stad *Bagdad* voor d'acloude stad *Babylon*; gelijk zy ook *Bagdad* doorgaens *Babylon* noemen: hoewel t'onrecht, en zonder eenigh bewijs: naerdien *Babylon* en *Bagdad* twee verſcheide ſteden zijn: als uit den onderlingen aſſtant en gelegentheit genoegzaam blijkt: want *Bagdad* is op een zelve wijze op beide oevers van den *Tigris* gebouwt; als *Babylon* op beide oevers van den *Eufrates* gebouwt was: te weten, negen Duiſche mijlen, of een daghreize Weſtwaerts van *Bagdad*, en drie hondert ſtadien van de stad *Seleucie* aen den *Tigris*.

D'acloude stad *Babylon* was gebouwt op eene groote vlakte, gelijk de stad *Ninive*, en op beide oevers van den *Eufrates*: die de stad in twee deelen of zijden doorſneed, en aldaer eene ſtadie breed was.

By den profet *Baruch*, cap. 1 : 4.

wort *Babylon* gezeyt aen den vliet *Sud* gelegen te zijn. Doch in plaetſe van *Sud* willen eenige *Sur* gelezen hebben, diena de stad *Sur* (anders *Sura* of *Sora* geheten) zijnen loop nam, en alzoo na de zelve genoemd was. Anders wiert de vliet *Sud*, of *Sur*, d'*Eufrates* genoemd: en was de natuurlijke kil van den *Eufrates*; en niet, gelijk d'andere, met de ſpa gegraven: want in vele kilen was den *Eufrates* verdeilt.

Van wege de gelegentheit aen het water of vliet *Eufrates*, worden d'inwoonders van *Babel* gezeyt, aen vele groote wateren te woenen: gelijk ook d'*Eufrates*, vers 36. de zee van *Babylon* genoemd wort: en de stad *Babylon* zelve de woefſtijne der zee, *Eſai*. 21 : 1. te weten, zy wort eene woefſtijne genoemd; dewijl zy t'eener tijde te verwoefſten was; maer eene woefſtijne der zee; dewijl zy met den *Eufrates* doortſpoelt wiert: want alle groote vergaderingen van water worden by de Hebreëen een zee genoemd.

Herodoot, die ontrent ten tijde van de drie Perſiſche koningen, *Darius*, *Xerxes*, en *Artaxerxes*, geleeft heeft, noemt *Babylon* de ſterkſte en beroemſte stad van *Aſſyrie*, en ſchrijft, dat die by zijnen tijt zoodanigh verciert was, als gene andere stad, de welke hy kende. Desgelijks ſchrijft *Strabo*, dat eertijts *Babylon*; maer namaels en by zijnen tijt *Seleucie* aen den *Tigris* de hoofſtad van *Aſſyrie* was. Te weten, *Babylon* wort by hen de hoofſtad van *Aſſyrie* genoemd; dewijl *Babylonie* in oude tijden onder *Aſſyrie* begrepen en een gedeelte van *Aſſyrie* was. *Plinius* noemt *Babylon* 't hoofſt (of hoofſtad) der Chaldeeſche volken, de welke een langen tijt, onder de ſteden in de geheele werelt, de hoogſte beroemtheit (of heerlijkheit) bezeten heeft: om het welk het overigh gedeelte van *Mefopotamie* en *Aſſyrie*, *Babylonie* genoemd is.

Solinus ſchijnt *Plinius* gevolght, hoewel zijne woorden ten deele verdraeit, en in eenen verkeerden zin genomen te hebben: want hy ſchrijft aldus: *Babylonie* is zoo edel, dat daerom *Aſſyrie* en *Mefopotamie* den naem van *Babylonie* aengenomen hebben.

Ziet
pag. 67.Be-
roemt-
heit van
*Baby-
lon*.
Lib. 1.Ziet
pag. 121.

Strab.

Gele-
gen-
heit.

Præpar. *Eupolemus*, by *Eusebius*, wil, dat *Ba-*
Evang. *bylon* allereerst door de genen zou ge-
slicht zijn, die uit den watervloet ont-
komen waeren.

Baby- *Theokritus*, *Diodorus*, *Suidas*, *Strabo*,
lon, *Dionysius Periegetes*, *Trogus*, *Pom-*
door *ponius Mela*, *Ovidius*, *Heginus*, *Cephaleon*,
wien ge- *Solinus*, *Kassiodorus*, en alle
stighr. demeeſte andere oude ſchrijvers, zoo
Grieken, als Latijnen, ſchrijven, na den
voorgang van *Cteſias de Knidier*, de
glorye van het bouwen der ſtad *Babylon*
koningin *Semiramis* toe. *Herodoot* even-
wel, die ouder, dan alle deze ſchrijvers
is, eigent *Semiramis* de ſtichting der
ſtad *Babylon* niet toe; maer alleenlijk
het maken der dijken, die zy tegen het
overſtroomen van den *Eufrates* had
doen opwerpen. Ook maekt hy kon-
ingin *Nitokris*, die vijf leef-eeuwen
na *Semiramis* geleeft had, veel kloek-
zinniger: gelijk die ook, volgens zijn
ſchrijven, veel meer werken doen bou-
wen had.

Lib. Desgelijks berispt *Berosus*, by *Jose-*
contra *phus*, de Griekſche ſchrijvers, als die
Aprio. valſchelijk geſchreven hebben, dat *Ba-*
bylon door *Semiramis* geſticht, en met
wonderlijke werken van haer verciert
zy. Voorts maekt hy *Belus* den ſtichter
van *Babylon*. Aldus beveſtigt ook *Aby-*
Door *denus* by *Eusebius*, dat *Belus* *Babylon* met
Belus, wallen omringt hebbe.

Ook bekend *Kurtius* ront uit, dat de
meeſten aldus geloof hebben: *Semira-*
mis, zeidt hy, *had de ſtad geſticht*, of,
gelijk de meeſten geloven, *Belus*, wiens
koninglijk koſgetoont wort.

Stephanus maekt *Babylon* een werk
van *Babylon*, zoon van den allerwiſten
Belus. Hy voeght'er by, dat *Babylon*
niet van *Semiramis* geſticht zy; gelijk
Herodotus wil: naerdien *Babylon* twee
duizent (of duizent en twee en twintigh
of tachtien hondert) jaren ouder als
† Eu- *Semiramis* is.

stath. in *Dionysf.*
Doch dit ſchrijven van *Stephanus*
ſchijnt ten deele klaerblijkelijk valſch te
zijn: want eerſtelijk ſchrijft *Herodoot*
de ſtichting der ſtad *Babylon* *Semiramis*
niet toe: noch *Babylon*, zoon van *Be-*
lus, was twee duizent jaren ouder, als
Semiramis: naerdien *Belus*, anders *Nim-*
rod, de gemael van *Semiramis* was.
Evenwel verklaert *Stephanus* duidelik,
dat *Babylon* geen werk van *Semiramis*;
maer van *Babylon*, zoon van *Belus*, is.

Eenigen, om dit geſchil te beſlegten,
willen, dat *Semiramis* het werk, dat
door *Belus* begonnen was, voltooit of
hermaekt hebbe: of dat *Belus* 't kasteel
of burght alleen, en *Semiramis* de wal-
len gemaekt hebbe. Aldus ſchrijft *Am-*
mianus Marcellinus, dat *Semiramis* de
wallen van *Babylon*; maer d'alleroudſte
koning *Belus* het kasteel geſticht hebbe.

In 't kort gezeit, *Berosus* en *Abyde-*
enus voornoemt, twee zeer aeloude
ſchrijvers, die hunne historien uit de ge-
denkschriften en ſekretaryen der Chal-
deen getrokken hebben, en de ſtichting
der ſtad *Babylon* *Belus* toefchrijven, ver-
dienen het meeſte geloof. Gelijk ook
Mofes, Genef. 11: 10. *Nimrod*, anders
Belus, tot ſtichter der ſtad *Babylon*
ſchijnt te ſtellen; dewijl aldaer gezeit
wort, dat het begin zijns rijks *Ba-*
bel, *Erech*, *Acchaden* *Chalne* was, in den
lande van *Sinear*. Dies *Nimrod* ook
ongetwijfelt die ſteden doen ſtichten
heeft.

Daer en tegen ſteunen alle d'oude
Griekſche en Latijnsche ſchrijvers, die
de ſtichting der ſtad *Babylon* *Semiramis*
toefchrijven, op geloof van den eenigen
Griekſchen ſchrijver *Cteſias* alleen:
want *Diodorus*, *Trogus*, en andere, die
met *Cteſias* de ſtichting van *Babylon* *Se-*
miramis toefchrijven, hebben geenen
ander onder d'oude ſchrijvers gehad,
dien zy volghden. Doch verſcheide ge-
leerde mannen hebben het geloof van
Cteſias al over lang verdaght gehouden.

Wel beroemt zich koning *Nabuchodo-*
donozor, by *Daniel*, cap. 4: 30. over
het bouwen der ſtad *Babylon*, in de vol-
gende woorden: *Is dit niet het groote*
Babel, dat ik tot een huis des konings ge-
bouwt heb, door de ſterkte mijner maght,
en ter eere mijner heerlijkheit? Maer
doorgaens wort de geen by de Hebreen
gezeit eene ſtad te bouwen, die eene
verwoefte ſtad herbouwt. In welken zin
men leeft, dat *Roboam* *Hebron*, en *Aza-*
rias *Aila* geſticht hebbe; dat is te zeg-
gen, zy hebben die met nieuwe gebou-
wen vergroot en verciert: want de ſtad
Hebron en *Aila* waeren al lang te voore
gebouwt. Het zelfſte heeft *Nabuchodo-*
nozor aen *Babylon* gedaen, die de wallen,
door onderdom vervallen, herſtelde.
Aldus ſchrijft *Abydenus* by *Eusebius*:
Men zeidt, dat Belus *Babylon* met wal-
len omringt hebbe. Wannecr die, na ver-
loop

Of door
Nim-
rod.

loop van tijt vergaen waeren, had Nabuchodonozor nieuwe muuren gebouwt.

Stoffe
der
muuren
van Ba-
bylon.

De wallen of muuren van *Babylon*, als ook de gebouwen, en tooren van *Babel*, waeren van baksteen, of gebakke steenen, anders tichelen geheten, en lijm gebouwt. Aldus schrijft *Moses*, na de vertaling van den Neêrduitschen Staten Bybel: *En tichelen waeren hen voor steen, en lijm voor leem.*

Genef.
11:3.

Nopende de tichel- of gebakke steenen wort niet getwijfelt, of de wallen en gebouwen van *Babylon* waeren daer van gemaakt: dewijl het Hebreesch woort *Labn*, of *Labenim*, doorgaens voor tichel-steenen gebruikt, en in dien zin genomen wort. Ook getuigen alle oude Grieksche en Latijnsche historischrijvers eenpaerlijk, dat de wallen van *Babylon* van tichel- of gebakke steenen gemaakt waeren. Desgelijks bevestigen het zelfste alle d'oude Grieksche en Latijnsche poëten, als *Aristophanes*, *Propertius*, *Ovidius*, *Martialis*, *Lukanus*, &c.

Maer hoe de Hebreesche woorden, *Chemar* en *Chomar*, te recht te vertalen en over te zetten zijn, daer over wort by velen, onder de Chaldeen en Hebreen, en onder verscheide hedendaeghse Kristen godsgelerden, na hunnen voorgang, getwijfelt. De Grieksche vertaling zet het woort *Chemar*, *Asphaltos*, en de gemeene Latijnsche, *Bitumen*, over: dat zoo veel als *lijm-pek* wil zeggen. Eenigen leeraers vertalen 't woort *Chemar*, *leem-kley*, bestaende uit zant en kalk: andere leggen *Chemar* kley (of leem-aerde) en kalk uit. Ook heeft zeker voornamie oude kerkelijke historischrijver, *Diodoor van Tarsus*, hierom de Grieksche vertaelders des Bybels berispt; dewijl zy het Hebreesch woort *Chemar*, *Asphaltos*, dat's, *Bitumen* of *lijm-pek*, in plaetse van *kalk*, vertaelt hebben: naerdien hy schrijft, dat *Bitumen* tot het bouwen ondienstigh; maer *kalk* zeer bequaem is.

Des onaengezien kan het Hebreesch woort *Chemar* te recht, op Grieksch, *Asphaltos*, en op Latijn *Bitumen*, en in 't Neêrduitsch *lijm-pek* vertaelt worden. Want dit zelfste woort, *Chemar*, vind men by *Moses*, Genef. 14: 10. alwaer het dal van *Sodoma* gezeit wort vol putten van *Chemar* te zijn: dat is,

Asphaltos, *Bitumen*, of lijm-pek: want anders kan aldaer het woort *Chemar* niet uitgeleit noch vertaelt worden: naerdien verscheide oude Grieksche en Latijnsche schrijvers, als *Trogus*, *Diodorus*, *Josephus*, *Tacitus*, *Plinius*, *Solinus*, *Galenus*, *Hieronymus*, en andere berigheten, dat aldaer het meir *Asphaltites* (anders de *Doodde zee* genoemd) is, dat alzoo, na de brokken van *Asphaltos*, of *Bitumen*, of *lijm-pek*, genoemd wort, die het in groote meenighte uiterpt.

Eenigen, als *Hyginus* en *Kassiodorus*, houden *Bitumen* voor een soort van zwavel. Aldus schrijft ook *Plinius*: *Blixem en donder hebben eene reuke van zwavel. De natuur van Bitumen komt na daer by.* Dies men bequaemelijk *Asphaltos*, of *Bitumen*, op Neêrduitsch ook *zwavel-leem*, of *zwavel-veen*, zou kunnen noemen.

Dat het Hebreesch woort *Chemar*, *Asphaltos*, *Bitumen*, of *lijm-pek*, en niet *kalk* bediet, kan ook uir Exod. 2: 3. beslooten worden: alwaer men leeft, dat *Moses* door zijne moeder in eene papiere of bieze kiste, de welke zy met *Chemar* en pek bestreken had, geleit was: want aldaer kan het woort *Chemar* niet *kalk* vertaelt worden: naerdien *kalk* op de stoffe van die kiste niet zou hebben willen houden.

Daer en boven houden verscheide Joden *Chemar* voor eene soorte van pek.

Desgelijks getuight zeker Joodsche *Rabbi*, *Aben Ezra*, in zijne uitlegging over Exod. 2: 3. dat *Chemar* *roode en lijnige aerde is, de welke in het lant Israëls gevonden wort.* Waer uit blijkt, dat hy door het woort *Chemar* geen *kalk*; maer *Asphaltos*, *Bitumen*, of *lijm-pek*, verstaen hebbe. *Chemar* wort ook by d'Arabische schrijvers niet on-

Lexic.
Gool.

gelijkelijk *Homar* genoemd, en *Bitumen Judaicum*, in 't Latijn, dat's, *Jodenlijm*, vertaelt: uit oorzaak het overvloedelijk veel in *Judea* of *Jodenlant* valt.

Het zelfste schijnen ook de Chaldee- sche en Arabische vertaelders, met den naem van *Tim*, dat's, *kley*, *pot-aerde*, of *leem-aerde*, te hebben willen betekenen. Want dat daer door geen *kalk* verstaen wort, blijkt hier uit; dewijl die leem-aerde, als verscheiden, tegen *kalk* gestelt wort: want aldus luit de

Chal-

Chaldeefche vertaling: *Leemaerde was hen voor* (of in plaetse van) *kalk.*

Wat nu *Diodorus van Tarsus* aengiet, die loozent, dat de wallen van *Babylon* met *Bitumen* of lijm-pek hebben kunnen t'zamen-gemetzelt worden, dewijl *Bitumen*, indien men hem geloven magh, oudienstigh tot bouwen is, zoo kan daer op het volgend schrijven van *Theodoretus*, in zijne uitlegging over *Gen. quest. 59.* ten antwoord gepast worden, daer hy zeidt: *Eenige der meesters hebben gezeydt, dat door Asphaltos* (dat's, *Bitumen*, of lijm-pek) *op deze plaetse kalk te verstaen is, die, gelijk waerschijnlijk is, de bronnen in Assyrie niet kennen, en gemeint hebben, dat de tooren van kalk gebouwt is. Ik heb, door naerstelijk onderzoek van de genen, die van daer komen, verstaen, dat er bronnen zijn, die deze stoffe met water uitbraken. Welke stoffe zy aen de gebouwen gestreken, en daer meê de tichelsteen en t'zamen-gemetzelt hebben. Men zeit, dat aldus de tooren van Babel gemaakt zy.* Hy voeght'er by, dat zy dit uit de brokken der tichel-steen bevonden en ervaren hadden: onder de welke het scheen, dat *Asphaltos* (dat's, *Bitumen*, of lijm-pek) geleit was. Het welk de Babyloniers, door gebrek van gehouwe steenen en kalk, gedwongen waeren te doen.

Met *Theodoretus* stemmen alle de schrijvers, die de Babylonische lijm-pek tot het gebruik der gebouwen dienstigh achten.

Strabo schrijft van de Babylonische lijm-pek aldus: *Aldaer* (in *Babylonie*) *schieten groote klompen t'zamen, die dienstigh zijn tot gebouwen van gebakken steen.* *Dion* schrijft, dat de lijm-pek, vermengt met gebakke steenen, of met kleine steenen, zulken vastigheid geeft, dat zy die sterker, als alle gebouwen van steen of yzer, maekt. Ook reket *Pollux* lijm-pek onder de bouw-stoffen. Desgelijks getuight *Xenophon*, dat de muuren van eene stad, in *Medie*, van gebakke steenen, in lijm-pek geleit, gemackt waeren.

Maer het geen nu allermeeft ter zake dient: by-na alle d'oude Griekse en Latijnsche schrijvers, zoo veel als'er zijn, schrijven geheel en al het zelfte van de wallen van *Babylon*, het geen *Moses* daer van schrijft: te weten, dat zy niet met kalk; maer met *Asphaltos* (dat's, *Bi-*

tumen of lijm-pek) t'zamen-gemetzelt zijn. Aldus schrijft *Herodoot*, onder de Grieken, dat de Babyloniers, in plaetse van kley, of leem-aerde, heete *Asphaltos* (dat is, *Bitumen* of lijm-pek) gebruikten. Hy voeght'er by, dat de vliet *Is*, acht daghreizen van *Babylon*, t'effens met het water, zeer vele klompen van lijm-pek geeft: van waer de lijm-pek na de wallen van *Babylon* gevoert wiert. Desgelijks schrijft *Diodoor*, uit *Ctesias*, dat *Semiramis* de tichel-steen en met *Asphaltos* of lijm-pek t'zamen had verknocht, en de muuren van *Babylon* gemackt. Ook getuight *Dion*, dat keizer *Trajan* den bron van *Asphaltos* gezien had; waer van de wallen van *Babylon* gemackt waeren. Van gelijken schrijft *Josephus*, dat de wallen van *Babylon* van gebakke steenen, met *Asphaltos* t'zamen-gemetzelt, gemackt waeren.

Onder de Latijnsche schrijvers verhaelt *Trogus*, dat *Semiramis* de muuren rontom *Babylon* van steen, met zant, pek, en *Bitumen* (of lijm-pek) daer onder, laegh wijze geleit, gemackt had: welke stoffe op die plaetsen over-al uit d'aerde welt. *Q. Kurtius* getuight het zelfte in de volgende woorden: *Alexander quam aen de stad Mennium: aldaer is een hol: waer uit de bron een groote meenigte van Bitumen* (of lijm-pek) *smijt: zulks de muuren van Babylon genoegzaam daer meê hebben kunnen bestreken worden.* Ook schrijven *Plinius*, *Vitruvius*, *Ammianus*, dat de muuren van *Babylon* met *Bitumen* of lijm-pek, in plaetse van kalk, t'zamen-gemetzelt zijn. Ook was, zoo *Arrianus* en *Diodoor* getuigen, de tempel van *Belus* van gebakken steen, met *Asfalt* (of lijm-pek) t'zamen-gemetzelt.

Desgelijks hebben de genen, die, na dien eersten opbouw, de muuren van *Babylon* herbouwt of vergroot hadden, daer toe *Bitumen* of lijm-pek gebruikt. Aldus zijn onder koning *Nabonides* de muuren van *Babylon*, aen den vliet, uit gebakken steen en lijm-pek gemackt: gelijk *Eusebius* uit *Aristeus* verhaelt. Ook heeft koning *Nabuchodonosor* de binnen en buiten stad met een drie-dobbelen muur omringt: die eensdeels van gebakken steen en lijm-pek, en eensdeels van rouwen steen was. Hier uit blijkt, hoe de Hebreefche woorden, *Chemar* en *Chomer*, lijm-pek en kalk be-

Joseph.
Antiq.
c. 10.

'bedieden, en by *Mofes* te recht in de-zen zin te vertalen zijn: *Tichelen waeren hen voor* (of in plaetse van) *gebouwe steenen, en lijm-pek* (*Asphaltos* of *Bitumen*) *voor* (of in plaetse van) *kalk*.

Eigentlijk kan het Hebreefch woort *Chemar*, en Griekfch *Asphaltos*, of Latijnfch *Bitumen*, op Neerduitsch niet in een eigen zin met een woort vertaelt worden: naerdien die ftoffe hier te lande niet bekend is, noch gevonden wort. Maer op het gevoeghelijfste kan het met den naem van *lijm-pek* of *zwavelveen* uitgedrukt worden.

Joden-lijm-pek. De Joodsche *Asphaltos*, of *Bitumen*, of lijmpek is rootachtigh of rosverwigh. Van wege deze roode kleure fchijnt, by *Hefychius*, het meir *Asphaltitis*, of *Doode zee*, de *Roode zee* genoemt te worden.

Solin. D'aert van Joodsche *Bitumen*, of lijm-pek, is zoo tai, en van zulke lijmige zachtigheit, dar zy niet van elkanderen kan gefcheiden worden. Ook is zy niet licht te fneiden. Een fchuit blijft in de *Doode zee*, van wegen de taiheit, aen de klompen hangen. Hierom heeft ook *Noach* de lijmpek aen d'arke gebruikt, de welke hy daer meê beftreken of bepekt had, volgens des Heeren bevel en bericht. De Joodsche lijmpek wort voor de beste gehouden, en blinkt in maniere van purper. *Avicenna* houdt de lijm-pek, de welke purperachtigh is, voor de beste.

Ziet fag. 170. Na-by de stad *Hyt*, aen den *Eufra-*
tes, zijn fpringbronnen, die geduurigh-lijk, met groot geluit, zoodanige ftof- fe, als pek of teer, of lijmpek, uitwer- pen, daer d'inwoonders noch heden de vaertuigen meê beftrijken en bepek- ken.

Diod. Op elken dagh des jaers was door *Semiramis* eene ftadie van den muur vol-
tooit. Dies d'omtrek van zoo vele ftad- dien was, als het jaer dagen heeft. *Herodoot* fchrijft, dat heete *Asphaltos*, in plaet-
se van kley of leemaerde, gebruikt, en tuffchen ieder lage ticchel-fenen riette matten gefchokkeert wierden.

Brugh over den Eufra-tes. Over den *Eufrates* was ook binnen de stad, van den eenen tot den anderen oever, eene brugh, tot overgang, ge-
flagen. *Herodoot* befchrijft deze brugh, de welke door koninginne *Nitokris* ge-
maekt was, aldus.

Naerdien de stad in twee deelen ge-
fcheiden, en de vliet d'*Eufrates* midden

tuffchen beide was, zoo moft de geen, die onder de voorige koningen, (voor *Nitokris*) van d'eene na d'andere zijde wilde trekken, met een vaertuigh over-
varen: het welk ongemakkelijk was. Hier in voorzagh dan de koningin: want zy had te voore hoogh boven *Ba-
bylon*, en een weinigh van den vliet, ter zijde af, eene kuil tot eenen poel, zoo diep tot aen het water toe, van vier hon-
dert ftadien (eene ftreke van twalef mij- len) in den omtrek, doen graven, en die rontom met een fteene rant optrekken. D'uitgegrave aerde wiert aen d'oeyers van den *Eufrates* gevoert.

Na deze kuil des poels gegraven was, deed zy zeer groote fteenen uitgraven. Toen deed zy den geheelen loop van de riviere in dezen gegraven poel leiden, en daer meê vol loopen: waer door d'ou-
de kil van den vliet droogh wiert. Toen deed zy de boorden van den vliet, bin-
nen de stad, en d'afgangen, die uit de poortjes, na den vliet ftrekten, met ge-
bakke fteenen, op een zelve wijze, als de muuren der stad, ophalen. Daer na bouwde zy, ontrent het midden der stad, eene brugh van de fteenen, die zy doen houwen en uitgraven had, en hechte die met yzer en loot t'zamen. Op die brugh wierden des daeghs vier-
kante balkengeleit: waer over de *Ba-
byloniers* gingen. Maer des nachts wierden die balken weghgenomen: het welk hierom gefchiede, om dat zy des nachts niet zouden overgaen, en elkan-
deren beftelen. Na nu de gegrave poel met water van den vliet *Eufrates* ge-
vult, en de brugh gemaekt was, wiert de vliet uit den poel weêr in haeren ouden kil geleit. Aldus fcheen de ge-
grave poel na vereifch gemaekt, en de brugh tot gerijf der stedelingen vervaer-
dicht te zijn. Dus verre *Herodoot*. *Dio-
door* befchrijft het maken, en mackfel van deze brugh, in de volgende woorden:

Na de muuren in den tijt van een jaer, met grooten yver en arbeit, voltooit waren, bouwde *Semiramis* aen den oort, daer de vliet op zijn smalste was, eene
brugh van vijf ftadien (of zes hondert en vijf en twintigh fchreden) lang. Op den
gront wierden kolommen, met groote kunft, twalef voet van elkanderen ge-
leit. De fteenen des gebouws wierden met yzere bouten aen elkandere geklon-
ken, en in de spleeten gefmolten loot

gegooten. Voor de kolommen wierden, om het geweld des waters te breken, en den loop des strooms te stuiten, vaste beeren geleit, ten einde de kolommen, tegen al het geweld des rontom vloeienden waters, bevrijt zouden zijn. Deze brugh was met ceder, cypres-balken, en dadel-bome stammen, t'zamengehecht, en dertigh voeten breed.

Deze brugh wiert onder de wonderwerken van Ooste gerekent: want het was een werk, dat in kunst voor geene werken, die door *Semiramis* gemaakt waeren, bezweek.

Konings hoven.

Semiramis, zoo *Diodoor* getuight, had op beide zijden van de brugh, neffens den vliet, twee konings hoven doen bouwen, die zich verre van de stad ver-toonden, en als bolwerken der stad waeren. Het een konings hof stont na 't Ooste, en het ander na 't Weste, en waeren beide met een drie-dobbelen omtrek van muuren, en met grooten arbeit opgehaelt.

Daer na was een andere binnen omtrek van eenen muur: op wiens rouwe tiggel-steenen noch, ten tijde van *Diodoor*, verscheide dieren, ieder met zijne verruwe na 't leven afgebeeld, gezien wierden. Deze muur was lang veertigh stadien, en breed drie hondert tiggel-steenen, en hoogh vijftigh treden.

De derde en binnenste omtrek des muurs begreep het slot of kasteel, en had dertigh stadien in den omtrek. De hooghte en breete dezès gebouws overtrof het werk van den tweeden muur. In de toorens en muuren waeren afbeeldsels van verscheide dieren, met hunne natuurlijke verruwe en gestalte. Daer en boven was'er een jaght van allerlei slag van dieren: welker groote meer als vier ellen was. Onder deze zag men *Semiramis* te peerde gezeten, die eenen luipaert met eene schicht door d'onderste kaken en tonge schoot. Neffens haer zat de gemael *Ninus* te peerde, die eenen leeuw met een speer doorstak. *Semiramis* had ook drie poorten doen opbouwen, en boven die verscheide cieraedjen van koper maken.

Dit hof was uitstekender, als het geen, dat aen d'andere zijde van den vliet stont, zoo in groote als in cieraet: want d'omtrek van des zelfs muur begreep dertigh stadien, en was van gebak-

ken tiggel-steenen gemaakt. In plaetse van dieren waeren'er beelden van *Ninus* en *Semiramis*, en hunne lantvooghden, en daer en boven van *Jupiter*, dien de Babyloniers *Belus* noemen. Men zag her ook slag-orden en verscheide jaghten van dieren, tot vermaek voor d'aenschouwers.

Koningin *Semiramis*, zoo *Diodoor* getuight, had uit de bergen van *Armenie*, eenen steen doen houwen, lang hondert en vijftigh, en breed vier en twintigh voeten, die op een groote meenigte van wagens na de riviere *Eufrates* gebracht, en toen in een schip na *Babylon* gevoert, en in eene van de voornaemste straten opgereght wiert. Deze steen was in vorm van een *Obeliskus*, of grafnaelt, gehouwen, die d'eerste *Obeliskus* in de geheele werelt schijnt geweest te zijn, en misschien den aelouden koningen van *Egypten* aenleiding gegeven heeft, om *Obeliken* op te rechen.

Pyramide of Obeliskus.

Naer het schrijven van *Strabo* was te *Babylon* een vierkante *Pyramide* van gebakken tiggel-steenen gemaakt, de welke eene stadië hoogh, en ieder der vier zijden eene stadië breed of lang was.

Daer was ook, zoo *Strabo* schrijft, het graf van *Belus*: hoewel het by zijnen tijt al verwoest was: het welk *Xerxes*, naer men zeidt, gedaen had.

Graf van Belus.

Babylon was een boven-mate groote stad: waerom zy te recht by *Daniel*, cap. 4: 27. het groot *Babel* genoemt wort: hoewel *Aristoteles* de mate schijnt te boven te gaen, wanneer hy schrijft, dat *Babylon* misschien zoodanigh was, als of geheel *Peloponnesus* met wallen omringt was. Hy voeght'er by, dat wanneer de stad veroverd was, een gedeelte der inwoonders des derden daeghs het noch niet wisten. Doch dit verhaelt *Herodoot*, met meerder waers-

Babylon eene groote stad.

Lib. 1.

schijnelijkheid, in de volgende woorden: *Van wegen de groote der stad, zoo van d'inwoonders verhaelt wort, wisten zy niet, die 't midden der stad bewoonden, dat de genen gevangen waeren, die ontrent het einde der stad zich bewoonden: maer dewijl het by geval feestdagh was, zoo verlustighden zy zich ten zelven tijde, met dansen en vreughde-werken.*

Groote van den omtrek der muuren. Lib. 2.

Onder d'oude schrijvers is niemand, die den omtrek der muuren van *Babylon* op minder, dan driehondert en zestigh stadien brengt: als *Ctesias* by *Diodoor*. Drie hondert en zestigh stadien maken vijf en veertigh duizent schreden uit, vier duizent schreden gerekent op een gemeene Duitsche mijle: t'zamen een streke van ruim vijftien mijlen.

Klitarchus brengt den omtrek van *Babylon* op drie hondert en vijf en zestigh stadien: *Q. Kurtius* op drie hondert acht en vijftigh: *Strabo* op drie hondert vijf en tachtigh: *Dio Cassius* op vier hondert: *Orosius*, *Herodoot*, en *Apollonius* op vier hondert en tachtigh: *Plinius* en *Marcianus Kapella* op zestigh duizent schreden, die in groote met vier hondert en tachtigh stadien over-een-komen.

In deze wispeluurigheid en onbestendigheid der ouden, kan men niet lichtelijk iet vast stellen: 't en zy men houdt het veiligste te zijn, *Ctesias* en *Klitarchus* te geloven, die ooghtuigen waeren, en lang te *Babylon* zich opgehouden hebben.

Hooghe-
te.

Niet minder verschillen de oude schrijvers, in het stellen van de hooghte en breete, of dikte der muuren van *Babylon*. *Strabo* en *Diodoor* brengen de hooghte op vijftigh ellen: *Q. Kurtius* op hondert: *Apollonius* op anderhalve bunder, een mate van hondert ellen: *Ctesias* op vijftigh *Orgyen*, of drie hondert voeten: *Orosius*, na den voorgang van *Herodoot*, op twee hondert konings ellen. Ieder konings elle was drie vingeren grooter, als een gemeene elle. *Plinius* en *Martianus* hebben de twee hondert ellen van *Herodoot* in voeten verandert: want zoo hoogh ma-

Dikte of breete der muuren.

ken die de wallen van *Babylon*. *Strabo* en *Kurtius* maken de muuren van *Babylon* twee en dertigh voeten dik of breet: *Martianus* en *Plinius* vijftigh: *Herodoot* en *Orosius* zoo vele ellen: *Apollonius*, by *Diodoor*, ontrent een bunder of hondert voeten: *Ctesias* maekt de breete der muuren rybaer voor zes wagens, neffens elkanderen. *Strabo* schijnt wat matiger te gaen: want hy schrijft, dat twee wagens met vier peerden lichtelijk op den gang der muuren elkanderen konden voor-by rijden. In een zelve zin schrijft *Kurtius* aldus: *Wagens met vier peerden worden gezeid,*

zonder gevaer, neffens elkanderen te kunnen rijden. Dies met recht *Jeremias*, cap. 51: 58, de muuren van *Babel*, den *zeer breeden muur van Babel* noemt.

De muuren waeren rontom met vele wagttorens gesterkt. Eenigen begrootten het getal op hondert en vijftigh, die tien voeten hooger, als de muur, waeren. Maer volgens schrijven van *Strabo*, was de hooghte des muurs tuschen de torens vijftigh ellen: en die van de torens, met den muur, zestigh ellen.

Torens der muured.

Naer het schrijven van *Herodoot*, waeren boven op de muuren, aen de kanten, gebouwen of torens van eene verdieping tegen elkandere over, gesticht. De ruimte tuschen deze gebouwen was zoo wijd, dat een wagen met een gespan van vier peerden tuschen beide kon doortijden. Rontom in den muur stonden hondert poorten, alle van koper: desgelijks de posten en bovendrempels.

Rontom de muuren liep in 't eerst eene diepe en breede gracht, van drie hondert en vijf en zestigh stadien, vol waters: de welke rontom met eenen rant of schoeing van tiggel-steenen opgehaelt was. Van d'aerde, de welke uit de gracht gedolven was, wierden de tiggel-steenengemaekt, en in d'oven gebakken, daer de muuren en schoeying van gemaekt wierden.

Gracht.

In het midden van ieder zijde of wijk der stad was een muur opgehaelt. In den eenen muur stont het konings hof, dat groot en sterk van omtrek was. Maer in het ander was de tempel van *Jupiter Belus*, met kopere poorten, en geheel van twee stadien in den omtrek, en vierkant: het welk noch ten tijde van *Herodoot* in wezen was.

Tempel van Jupiter Belus.

In het midden des tempels was een vaste tooren van eene stadie hoogh, of van eene stadie lang en breet: dat is, van eene stadie in den omtrek. Boven dezen tooren rees een andere tooren: en weêr boven dien een ander, tot aen den achtsten. D'omgang was van buiten, in 't ronde, wendeltraps-gewijze gemaekt, die na alle de torens liep. In het midden des opgangs waeren vertrek-plaetsen en rust-banken, daer d'opklimmers zich neêrzetten en rusten. Op den laetsten tooren was een groote kapel: in welke kapel een groot bed net gespreit lagh. Daer by stont een goude

Herod. lib. 1.

tafel. Geen beelt was aldaer opgerecht: noch geen mensch ruste des nachts aldaer: 'r en zy een vrouw alleen uit d'ingeboornen: de welke God uit alle daer toe verkoos, zoo de Chaldeen zeggen, die priesters van dezen God waeren: want zy verhalen, dat die God zelf in die kapelle quam, en op die bedstede ruste.

Wijders, in dien tempel te *Babylon* was een andere kapel beneden: alwaer een groot zittend goudbeelt van *Jupiter* was: daer neffens stont een groote goude tafel, met een gouden voetbank en thron. Al het welk, zoo de Chaldeen zeiden, ter zwaerte van acht hondert talenten gouts bedroegh.

Buiten de kapel was een goude altaer. Behalve dien was 'er noch een groot altaer: op het welk geheele schapen en runder-vee geoffert wierden: want op dien gouden altaer was niet geoorloft, dan alleen zogh-vee te slaghten. Daer en boven offerden de Chaldeen jaerliks op dit groot altaer wierook, ter zwaerte van hondert duizent talenten, wanneer zy het feest, ter eere van dezen God, vierden. In die kapel was toen noch een beelt van twalef ellen, van dicht gout, zoo *Herodoot*, uit verhael der Chaldeen, gelsoort; hoewel hy het zelf niet gezien had. *Darius*, *Hydaspes* zoon, koning van *Persie*, loerde op dit beelt; doch derfde het evenwel niet weghnemen.

Maer *Xerxes*, *Darius* zoon, nam het namaels wegh, en doode den priester, die beletten wilde het beelt te verplaatfen. Aldus was deze tempel verciert: hoewel 'er noch vele byzondere tempelgaven waeren. Dus verre *Herodoot*.

Diodoor schijnt ook dezen tempel van *Belus* in de volgende woorden te beschrijven: *Semiramis heeft in het midden der stad eenen tempel voor Jupiter Belus opgerecht: wiens groote geen schrijvers, om d'acloutheit, noch eenige gedenk-schriefften, van stuk tot stuk verhalen. Het is evenwel bekend, dat, om des zelfs wonderlijke hooghte, de Chaldeen, zoo na't Ooste, als na't Weste, den loop der sterren op den zelven gaë geslagen hebben. Hy is van tiggel-steenen en lym-pek, met groote kunst en onkosten, gesticht. In het opperste des tempels had Semiramis drie groote goude beelden van Jupiter, Juno en Opis, opgerecht: welker beelt van Jupiter noch by mijnen tijd daer was, lang veertigh voeten,*

en duizent Babylonische talenten zwaer. Het beelt van Opis, van een gelijke zwaerte, zat op eenen stoel: aen wiens knien twee leeuwenvonden: en daer neffens twee zilvere slangen van een yzelijke groote, hebbende ieder de zwaerte van dertigh talenten.

Het beelt van *Juno* stont overeind, en had de zwaerte van acht hondert talenten. By alle deze beelden stont een gemeine goude tafel, met de hant gemaakt, lang veertigh, en breekt vijftien voeten, en vijf hondert talenten zwaer: ook twee kroezen van dertigh talenten, en twee watervaten, beide van drie hondert talenten. Daer en boven waeren 'er drie goude waterbakken: welker een, aen *Jupiter* gewijdt, de zwaerte van duizent en twee hondert Babylonische talenten woegh. De koningen van *Persie* hebben alle deze dingen namaels weghgenomen. Alle d'overige çieraedjen zijn eensdeels door langheit van tijt verflonden, en eensdeels van de menschen vernietight. Dus verre *Diodoor*.

Koning *Nebukadnezar* verrijkte dezen tempel van *Belus* met den buit, dien hy uit de veroverde landen van *Syrie*, *Judea*, *Egypte*, *Arabie*, &c. na *Babylon* had gelleept.

De tempel van *Belus* was, zoo *Plinius* schrijft, by zijnen tijt noch in wesen. Eenigen houden dezen tempel van *Belus* voor een overblijffel van den toren van *Babel*, dien *Moses* gedenkt. Anderen willen, dat de tempel van *Belus* op de puinhopen of gront van den verlaten toren van *Babel* gesticht, en daer na aen *Belus* gewijdt zy. Anderen daer en tegen gevoelen, dat de rooren van *Babel*, en de tempel van *Belus*, ieder een byzondere werkstuk, en ieder op eene byzondere plaetse gesticht was.

Welk gevoelen nu van drie de meeste waerschijnlijkheit heeft, zal niemant lichtelijk kunnen zeggen: naerdien geen van allen op eenigh bewijs van de Schrift, of oude wereltlijke schrijvers steunt, daer door het zou kunnen verdedight worden.

Koningin *Nitokris* deed listelijk boven een van de voornaemste poorten der stad een grafftede maken, en daer op deze letteren houwen: **INDIEN EEN DER KONINGEN VAN BABYLON, NA MY, MANGEL VAN GELT HEEFT, DIE OPENE DIT GRAF, EN NEME**

Grafftede boven de poorte. Herod. lib. 1.

ZOO VEEL GELTS, ALS HY WIL. HY OPENE HET EVENWEL NIET, 'T EN ZY HY DES BEHOEFTIGH IS: WANT HET ZOU HEM NIET GOET ZYN.

Dit graf bleef zoo lang ongestoort, tot dat het koningrijk aen *Darius* quam. Wanneer het *Darius* moeielijk viel deze poorten niet te gebruiken, (de welke hy hierom niet gebruikte: dewijl hy, in het onder doorgaen, het lijk boven zijn hoofd zou gehad hebben) noch het ingeleide gelt wegh te nemen, zoo opende hy het graf: in het welk hy geen gelt; maer een lijk en letteren vond, die aldus luiden: 'T EN ZY GHY ONVERZADELYK VAN GELT EN SCHANTGEWIN ZUGHTIGH WAS, GHY ZOUD DE GRAFSTEDEN DER LYKEN NIET GEOPENT HEBBEN.

Galde-
ryc.

Daer was ook eene uitstekende galderye: waer in de koningen gewoonlijk ter recht zaten. Het gewelf was schilts-wijze geslagen, en geheel met *Saffiren* bedekt, en verbeelde, door de geschilderde beelden der goden, de gedaente des hemels. Aen het gewelf hingen vier goude vogelen, draeihalzen of quiksteerten geheten, die de koningen vermaenden, dat zy zich niet boven den mensch zou verheffen: want uit oorzaak deze vogel geduurighlijk zijnen hals omdraeit of steert beweeght, zoo hebben zy daer door de wisselvalligheid en onbestendigheid des Fortuins willen afbeelden en bedieden.

Babylon had ook eene voorstad, *Kalliston* op Grieksch, dat's, *allerschoonste*, genoemd: alwaer *Kalanus* d'Indiaen, volgens schrijven van *Elianus*, op een opgerechten houtstapel, zich zelven had verbrant.

Hangende
tuinen of
hoven.

Op d'eene zijde der stad, aen of op den *Eufrates*, neffens het kasteel, waeren zekere tuinen of hoven, die onder de zeven wonder-werken der werelt gerekent, en by *Strabo* en *Diodoor* *hangende tuinen*, en by *Josephus* het *hangend paradijs* genoemd worden: uit oorzaak zy op gewelven gebouwt waeren, en als in de lucht scheenen te hangen, en, als een aertsch paradijs, met allerlei gewassen beplant waeren.

Deze tuin, gevaerte of gebouw, was vierkant van bestek en gestalte, ieder zijde van vier hondert voeten lang. Van binnen waeren vier perken of hoven,

ieder van vier hondert voeten lang, en hondert breed: in dier wijze, dat het een perk hooger, als het ander, lagh. Het eerste perk was twalef ellen en een halve van d'aerde verheven: het tweede, twintigh ellen: het derde, zeven en twintigh en een halve: het vierde, dicht aen den *Eufrates*, vijftigh ellen. Aldaer wiert het water uit den *Eufrates* door zekere gevaerten opgehaelt, om de tuinen te bevochtigen.

Strabo beschrijft deze tuin in de volgende woorden aldus: De hangende tuin was vierkant van gestalte, en ieder zijde vier bunderen lants groot. Dit gansch gebouw bestont uit gewelven en vloeren, die op vierkante pylasters (of voerfallen) rusten. Deze pylasters waeren hol en vol aerde, waer in de grootste boomen geplant waeren. Zy, als ook de gewelven en vloeren, waeren van gebakke tiggel-steenen gemaekt. D'opperste verdieping had trapswijze opgangen, en neffens haer watergevaerten leggen: waer door de genen, die daer toe gestelt waeren, het water geduurighlijk uit den *Eufrates* in de tuinen opbraghten. De tuin was op den *Eufrates*. Dus verre *Strabo*.

Ieder
bunder
is 100
voeten

Diodoor beschrijft de zelve tuin aldus: Ieder zijde van deze tuin was vier bunderen lants groot. De toegang was gelijk als op eenen bergh: en de gebouwen het een boven het ander gesticht: zulks daer in een wijdt en breed gezicht was. D'eerste gewelven waeren op de gront geslagen, die het gevaerte van de geheele tuin droegen: daer na waeren andere boven andere gesticht, die geduurigh grooter en grooter waeren: want de bovenste, in de welke de vlakke der muuren des tuins begrepen was, waeren vijftigh ellen hoogh. Dier brete was van twalef voeten. Een gedeelte des muurs was met groote onkoiten gesticht, en twintigh voeten dik.

De gront of vloer was aldus gemaekt. Eerst waeren steene balken of zerken, van zestien voet lang, en zes voet breed, geleit. Op deze waeren, tot een vloer, riet, met lijnpek doorflagen, gespreit. Daer op lagh eene dobbelde ry van tiggelen, met kalk overmetselt. Daer na lagen lode platen, op dat geene vochtigheit tot de gewelven zou doordringen. Op deze vloer was aerde opgehoopt, de welke de tuin

maakte, daer in groote boomen konden wortelen. In deze tuingaven de hooge boomen van allerlei slag een zeer lustigh gezicht. De gewelven schooten elkanderen ook zoodanigh licht toe, dat daer op koninglijke herbergen gehouden wierden. Daer en boven waeren'er watergooten: waer door het water uittliep. Ook bevochtighde eene waterleiding, de welke heimelijk onder d'aerde gemackt was, de tuin.

Zoo *Josephus*, uit *Berosus*, verhaelt, zou koning *Nebukadnezar* dit hangend paradijs of hof gesticht hebben: uit oorzaak zijne gemalin *Amyitis* vermaek in het gezicht van bergen schepte, als die in het berghrijk lant van *Medie* opgevoedt was: hoewel *Diodoor* en andere de stichting van dien hof *Semiramis* toeschrijven.

Desgelijks verhaelt *Kurtius*, hoe men geschreven vind, dat de koning van *Syrie*, (versta *Affyrie*) die te *Babylon* regeerde, dat werk uitgevoerd had, zijnde overwonnen door liefde van zijne gemalin, de welke, uit lust van wouden en bosschen, op vlakke velden haer gemael dwong de geschapentheit of eigenschap der natuur, door de lustigheit dezes werks, na te bootsen.

Huizen. De stad *Babylon* was vol huizen, van Herod. drie en vier verdiepingen hoogh, gebouwt, en met rechte en dwers-grachten doorsneden, die op de rievier *Eufrates* uitquamen.

Aen ieder strate waeren, op de schoeing of wal der rievier, poortjes gemackt, de welke van koper waeren, en op de zelve rievier uitquamen.

D'*Eufrates*, binnen de stad, was ter weder-zijde ook met eene steene schoeing, tot drie hondert stadien verre, en zoo breed, als de wallen der stad, opgehaelt.

Babylon door Nebukadnezar herbouwt. Joseph. *Nebukadnezar*, zoon van *Nabopolassar*, koning van *Affyrie* en *Babylonie*, deed op het jaer, voor des Zalighmakers geboorte, vijf hondert en zeventigh, de stad *Babylon* prachtigh hermaken: want hy bouwde, buiten d'oude stad, eene nieuwe andere stad, en omringde toen de binnen en buiten stad ieder met een drie-dobbelden muur, die van tiggel of gebakken steen en lijm-pek opgehaelt was.

Na de stad aldus versterkt was,

maekte hy poorten daer by, de welke eenen tempel zouden passen. Daer en boven deed hy neffens des vaders hof een ander veel prachtiger en grooter hof bouwen: wiens cieraet te verhalen, *Josephus* achte te lang te zijn. Maer dit zeide hy gedenkwaardigh te zijn, dat die zoo prachtige en ongeloofelijke heerlijke werken, in den tijt van vijftien dagen, voltooit waeren. Hy deed in de stad hooge steene gevaerten oprechten, die in het aenzien bergen geleken, en met allerlei slag van boomen bezet waeren. Hy deed ook het hangend hof of paradijs maken, ten believe van zijne gemalin *Amyitis*.

Onder dit bouwen begon koning *Nebukadnezar* zich boven-mate hooghmoedigh te verheffen, en trots te worden, en borst, wanneer hy in zijn koninglijk hof trad, met deze woorden uit: *Dit is het groote Babel, dat ik ten koninglijke huize gebouwt heb, door mijne groote maght, ter eere mijner heerlijkheit*, Dan. 4: 27, 28. Waer over aenstonts God hem strafte en uitzinnigh maekte, en by de dieren zeven jaren gras op 't velt liet eeten.

Babylon, zoo lang het bloeide, scheen een eeuwigduurende stad te zijn, en noch door eenigh geweld te kunnen verdelght worden. Hier over beroemt zy ook haer zelve by den profet *Esaias*, cap. 47: 7. *Ik zal koninginne zijn in eeuwigheit*. En vers 8. *Hoort dit ghy geweldige, die zoo zeker woont, die in haere herte zeidt: Ik ben het, en niemand meer, dan ik. Ik zal geene weduwe zitten, noch de beroving van kinderen kennen*. Te weten, (zoo te recht *Orosius* geschreven heeft) de menschen konden by-na geen van beide geloven, dat *Babylon* door menschen arbeit heeft kunnen gebouwt, of door menschen macht kon verdelght worden.

D'uitkomsten hebben evenwel eindelijk geleert, dat de profeten niet vergeefs *Babylon* zoo meenighmael den uittersten ondergang en neêrlaegh dreight hebben: *O dochter Babels, die verwoest zal worden*. Psalm. 137: 8. *Alzoo zal Babel zijn, &c. de cieraet der koningrijken, gelijk God Sodom en Gomorra omgekeert heeft*. Esai. 13: 19. *Het zal in eeuwigheit niet bewoont worden*. Ziet Esai. 14. en 47. en Jer. 50. en 5.

Babylon was al over lang verwoest.

Van die machtige en groote stad zijn al voor vele eeuwen niet als puinhopen overgebleven, zoo die de rechte en waere puinhopen van het aeloud Babylon zijn.

Babylon, hergeen te verwonderen is, schijnt door geen uitterlijk geweld verdelght noch verwoest te zijn, zoo men *Plinius* geloven magh: want die schrijft aldus: *Babylon is tot een woestijne geworden, en door de nabyheit van Seleucie uitgeput, dat hierom door Nikator* (koning van *Syrie*) *binnen de tiende mijle gesticht is.*

Sirabo, die onder keizer *Augustus* heeft gebloeyt, schrijft, dat by zijnen tijt *Babylon* meerendeels verwoest lagh: dat zoo door de *Pers*, als door den tijt, en onachtzaamheit der *Macedonen*, verdelght was; maer allermeeft, na *Seleukus Nikator* de stad *Seleucie*, aen den *Tigris*, drie hondert stadien van *Babylon*, gesticht had.

Ten tijde van *Pausanias*, die onder keizer *Antoninus*, ontrent op het jaer veertigh voor des *Zalighmakers* geboorte, geleeft heeft, was van *Babylon*, volgens zijn schrijven, niet meer als de muur overgebleven.

Ten tijde van *Q. Kurtius*, die onder keizer *Vespasiaen* gebloeyt heeft, wierden alleenlijk van de drie hondert en acht en zestigh stadien, de welke de stad *Babylon*, volgens zijn schrijven, in den omtrek begreep, tnegentigh bewoont: dewijl men het veiliger achte te zijn op vele plaetsen verspreit te wonen, en het overigh beplant te worden: ten einde, zoo het op d'uitterste noot moght aenkomen, den belegerden voetsel uit den gront van de stad zelve konde verschaft worden. Te weten, dezen *Kurtius* was onbewust, dat *Babylon*, sedert weinigh eeuwen, zoodanigh verwoest geworden was. Ook schijnt hy te willen zeggen, dat het met voorbedaghten raet der stichters zou geschiedt zijn, dat uit enkelen noot geschiedt was. Het hof van *Belus* wiert'er noch by zijnen tijt getoont.

Zoo *Hieronimus* getuight, (die ten tijde van keizer *Honorius* en *Arkadius* geleeft heeft, en des jaers vier hondert negen en twintigh, in zijnen ouderdom van een en tnegentigh jaren, sterf) was *Babylon* niet als een dieren-hof en afgeheinigde oort, daer in wilde dieren ge-

houden wierden. *Wy hebben verstaen* (zeidt hy, in zijne uitlegging over het dertiende hoofstuk van *Esaias*) *van zekeren broeder, een Elamiter, dat des konings jaght in Babylon is, en allerlei slaggh van dieren alleen binnen den omtrek der muuren beslooten gehouden worden.* Desgelijks schrijft hy over *Esai. cap. 14.* aldus: *Behalve de muuren van gebakke steenen, die, om de beesten te besluiten, na vele jaren hermaect worden, is de geheele oort, in 't midden, eene woestijne.*

Een andere oude kerkelijke Grieksche schrijver, *Theodoretus*, die ook voor vele jaren geleeft heeft, getuight, dat by zijnen tijt aldaer eenige weinigh *Joden* woonden; maer geene *Assyriërs* noch *Chaldeërs*. Hy voeght'er by, dat d'*Eufrates*, die midden door de stad vloeyde, na een anderen wegh gekeert was, en slechts een kleine kil door de puinhopen liep.

Benjamin, de *Jood*, die ontrent op het jaer elf hondert en zeventigh dien oort doorreift heeft, schrijft ook, dat het oud *Babel*, dat hy eene daghreize van *Resen* stelt, en, met zijne stratën, tot acht mijlen verre strekte, toen al verwoest was. Hy voeght'er by, dat toen evenwel noch het verwoest paleis van *Nabuchodonozor* gezien wiert, daer in de menschen vreesden te gaen, van wegen de slangen en scorpioenen, die in het midden waeren. Hier op schijnt de voorspelling van den profeet *Esaias*, cap. 13: 22, wonder wel te slaen: *Draken zullen in haere lustige kasteelen zijn.*

De *Portugeesche* reis-beschrijver, *Texeira*, die voor ontrent hondert jaren uit *Indiën*, door die gewesten, na *Italië*, in *Mesopotamie*, gereift quam, getuight, dar'er niet, als eenige weinige kentekenen van *Babylon* gezien wierden: en op eenen oort was, die het minste van dat gansch gewest aengedaen wiert.

Zeker Balby, die ontrent des jaers vijftien hondert negen en zeventigh aldaer gereift heeft, schrijft, dat het begin van oud *Babylon* heden *Facheria* genoemd wort, en het einde *Dunelkus*. Men ziet'er, volgens zijn schrijven, noch vele puinhopen van eenen dikken ouden muur, met d'overblijfselen van een grooten tooren der oude stad, op eene plaetse *Karkusfrat Numeru* gheten.

By deze trappen is *Babylon* eindelijk tot d'uitterste verwoestheit, de welke de profeten voorspelt hadden, verval- len. Wijders, dat dit noot-lot haer beschooren was, spelt *Lucianus* aldus te voore: *Dit Babylon is wel betoorent, en groot van omtrek; maer zal niet lang hier na ook zelf te zoeken zijn, als Ninus.*

Babylon door Cyrus ver- overt.
De stad *Babylon* wiert op het jaer vijf hondert en acht en dertigh, voor des Zalighmakers geboorte, door *Cyrus*, koning van *Persie*, verovert: waer door het rijk van *Babylonie* en *Affyrie* verdelght wiert, en onder de Perlische monarchie verviel.

Babylon- niets vallen van Darius af. Herod. lib. 3.
Wanneer het lant van *Babylonie*, en de stad *Babylon*, onder *Darius Hydaspes*, koning van *Persie*, stont, vielen de Babyloniers van hem af, na dat zy zich eerst wel verzoght hadden: want in dien geheelen tijt, in den welken de *Magus*, en de zeven muitgenoten, na de doot van koning *Kambyfes*, over *Persie* en *Babylonie* heerschten, hadden de Babyloniers, by voorval van die beroerte, tot het uitstaen van een beleggh, zich toegeeruft. Midlerwijle zy dit deden, hielden zy zich stil. Maer wanneer zy nu orentlijk afgefallen waeren, beslooten zy dit te doen. Ieder koos zich eene vrouw uit zijne huisgenooten, de welke hy wilde, (de moeders uitgezondert) en eene tot een brootbakster. Toen vergaderden zy alle d'overigen by een, en wurghden haer, op dat zy hun lijstoght niet zouden verslijten noch verteeren. *Darius* dit hoorende, vergaderde zijne gansche maght van krijgsvolk by een, en toogh tegen de Babyloniers te velde. Hy trok na de stad *Babylon* toe, en belegerde die: maer de Babyloniers achten het beleggh niet niet allen: want zy klommen op de wachtorens van den muur, en braveerden en beschimpten *Darius* en zijn krijgshair. Een hunner zeide deze woorden: *O Persianen! waerom zit ghy daer zoo ledigh? breeck liever van het beleggh op: want dan zult ghy ons veroveren, wanneer de muilen zullen baren.* Dit sprak een der Babyloniers, niet denkende, dat eene muil-ezel zou baren.

Waer overhy de stad Babylon belegert.

Stout- heit der beleggerden.

Wanneer nu een jaer en zeven maenden het beleggh geduurt had, begon het *Darius* en het gansch krijgshair, dat zy de Babyloniers niet konden veroveren,

te verdrieten: alhoewel *Darius* tegen hen alle krijgs-streken, en lagen, in 't werk stelde: en onder andere ook die genen, door de welke koning *Cyrus* hen veroverd had. Maer alles wiert te ver- geefs aengewent: want de Babyloniers hielden scherpe wagt.

Wanneer nu *Darius* niet machtigh was hen te veroveren, zoo weder-voer, op de twintighste maent des belegghs, *Zopyrus*, zoon van *Megabyzus*, een der zeven, die den *Magus* gedoot hadden, dit mirakel: te weten, een van zijne koren- dragende muil-ezelen baerde. Als *Zopyrus* dit verkundicht wiert, geloofde hy het niet, en wilde de vrucht zien. Na hy die gezien had, verbood hy allen den genen, die het gezien hadden, tegen niemant te zeggen, wat'er geschiedt was. Voorts schooten hem de woorden van den Babylonier in den zin, die in het begin gezeit had: *Wanneer de muil-ezelen zullen baren, dat dan de muuren veroverd zouden worden.* Uit dit voorteken docht het *Zopyrus*, dat *Babylon* verwinbaer was, en die Babylonier door Gods gehengenis gesproken, en zijne muil-ezel gebaert had.

Wanneer hem dan docht, dat *Babylon* te veroveren by het nootlot be- schooren was, trad hy tot *Darius*, en vroegh hem of hy het zeer veel achte *Babylon* te veroveren. Hoorende dan, dat *Darius* het veel achte, zoo beract- slaeghde hy sedert, hoe hy de stad zou kunnen veroveren, en dat werk uitvoeren. Want brave daden wierden by de Perlianen hoogh geacht. Hy daght dan door geen ander middel de stad te zullen kunnen veroveren, als met zich zelve te verminken, en aldus tot den vyant over te loopen. Wanneer hy dit dan weinigh achte, verminkte hy zich zelve zeer wredelijk: want hy sneed zich neus en ooren af, en schoor zijn hair rontom mismackt af, en geesfelde zich zelve, en quam aldus by *Darius*.

Kloek- moedig- heit van Zopyrus, om Babylon te veroveren.

Darius, ziende dezen aenzienelijk- sten man dus verminkt, nam het zeer euvel, en sprong van zijnen throon, en riep luit-keels, en zeide: *Wie hem verminkt had, en waerom hem dat gedaen was.* Toen antwoorde *Zopyrus* hem: *Nie- mant is er, ô koning! dan ghy, die zulken maght heeft, my dus toe te stellen. Noch geen vreemde heeft my dit gedaen:*

maer

maer ik zelf heb my dit gedaen: want ik neem het waer op, dat d'Assyriërs de Perſianen belaggen en beſchimpden. Toen zeide de koning tot hem: O allerellendigſte menſch! ghy hebt, door het allerwerfoeilijkſte werk, den allerbraeffſten naem verdient: dewijl ghy u, om de belegerden, zoo onwaerdelyk toegeſtelt hebt. Zal de vyant, ô zinneloos menſch! nu ghy dus verminkt zijt, zich eerder overgeven? Hebt ghy uwe zinnen verlooren, dat ghy u zelven dus geſchonden hebt? Waer op Zopyrus zeide: Indien ik my met u over het geen, dat ik doen wilde, beraetſlaeght had, ghy zoudt my dat niet toegeſtaen hebben. Maer nu heb ik my zelf het te wijten, dat ik gedaen heb. Dies zullen wy nu Babylon winnen: 't en zy het aen d'uwen ſchort. Want ik zal aldus verminkt, al een overlooper, na de muuren loopen, en den Babyloniers zeggen, dat ik dit van u geleden heb. Waer aen zy, mijns bedunkens, geloof zullen geven, en my krijgsvolk verſchaffen. Stelt ghy dan, op den tienden dagh, na mijne komſte in de ſtad, duizent krijgsknechten, aen welker verlies niet gelegen is, aen de Semiramifche poorte. Na verloop van zeven andere dagen, ſtelle twee duizent by de poorte der Niniers: en weer over twintigh dagen, na verloop van d'eerſte zeven, vier duizent aen de Chaldeeſche poorte: zonder d'eerſte of de laetſte iet by zich hebben, als degentjes, om zich te verâcdigen. Na den twintigſten dagh belaste allen den krijgstroepen van overal recht op de muuren aen te trekken. Maer aen de poorten, Belidas, en Ciſſidas geheten, ſtel de Perſianen: want de Babyloniers zullen, mijns oordeels, my, die zulke groote daden verricht heb, ook de ſteutels der poorten betrouwen. Daer na is my en den Perſianen de zorge bevolen, om het werk wel uit te voeren.

Wanneer hy dit belaste had, liep hy na de poorten, en zagh by wijle om, als of hy waerelyk en in'erdaet een overlooper was. De wachters van de torens, hem ziende, quamen afgelopen, en ſchoven d'eene poorte een weinigh open, en vroegen wie hy was, en wat hem dreef daer te komen. Wanneer hy zeide, dat hy Zopyrus was, en tot hen quam overlopen, braghten hem de poortieren na het ſtadhuis. Aldaer gekomen, beklaghe hy zijn ongeval en

ramp, en zeide, dat van Darius geleden te hebben, het geen hy zich zelven aengedaen had: uit oorzaake hy hem geraden had met het krijgſheir af te trekken: dewijl'er geen middel ſcheen te zijn, om de ſtad te veroveren. Voorts voeghde Zopyrus deze woorden daet op: Maer, o Babyloniers! nu kom ik tot u; het welk u tot het grootſte heil, en Darius en zijnen krijgsknechten tot groot onheil gedyen zal: want hy zal het niet ongeſtraft lijden, my dus verminkt te hebben. Ik weet alle d'aenſlagen van zijne raectplegingen. Dit verhaelde Zopyrus.

De Babyloniers, ziende den aenzienlijkſten man der Perſianen van neus en ooren berooft, en met ſtreemen en bloet bemorſt, twiſfelden geenzins of hy ſprak de waerheit, en quam by hen, als een ſtrijgenoot. Dies waeren zy willich en bereit hem toe te ſtaen, het geen hy van hen verzoeken zou. Hy verzoght dan krijgſtroepen, en volbraght, wanneer hy die bekomen had, het geen, daer over hy zich met Darius verſproken had: want trekkende den tienden dagh met de Babylonifche krijgsknechten uit, zoo omcingelde hy duizent krijgsknechten van Darius, en maſte hen ter neêr. Deze waeren d'eerſte, die Darius doen ſtellen had.

Wanneer de Babyloniers zagen, dat 'smans woorden met zijne werken over-een-quamen, wierden zy geweldig verbljdt, en waeren bereidt geheel en al na hem te luifſteren.

Na verloop van zeven dagen trok Zopyrus, gelijk met Darius verſproken was, weêr met uitgeleze Babyloniers uit, en verfloegh twee duizent krijgsknechten van Darius. Wanneer de Babyloniers dezen tweeden daet van hem verricht zagen, had alle man, jong en out, den mont van Zopyrus vol, en verhieven zijne lof ten hemel.

Trekkende dan weder, na verloop der beraemde dagen, met de Babyloniers na de beſtemde plaetſe, omringde en verfloegh hy vier duizent krijgsknechten van Darius. Wanneer hy ook dit verricht had, was Zopyrus by de Babyloniers doen en laten, en wiert tot veltheer en muur-beſchermer aengenomen.

Toen nu Darius, volgens onderling beſprek, het krijgsvolk rontom na de muuren

muuren had doen trekken, openbaerde *Zopyrus* aldaer het gansch bedrogh. Want als de Babyloniers op de wallen klommen, om *Darius* krijgsknechten af te keeren, opende *Zopyrus* de poorte, *Kissidas* en *Belidas* geheten, en liet de Perſianen in de ſtad en binnen de muuren trekken. Die onder de Babyloniers dit werk zagen, vlughten na den tempel van *Jupiter Belus*. Maer alle de genen, die het niet zagen, bleven ieder op hunne verordende plaetſe ſtaen, ter rijt toe zy ook vernamen, dat zy verraden waeren. Aldus wiert *Babylon* voor de tweede-mael veroverd.

Muuren
van Ba-
bylon
ge-
floopt.

Na *Darius* de Babyloniers aldus overwonnen had, ſmeet hy de muuren der ſtad ter neêr, en floopte de poorten. *Cyrus*, die eerst *Babylon* veroverde, had geen van beide gedaen. *Darius* deed ook drie duizent der voornaemſte mannen van *Babylon* ophangen, en gaf den overigen Babyloniers de ſtad te bewoonen. Hy verzorgde ook, en braght te wege, dat de Babyloniers vrouwen kregen, om kinderen te teelen: want zy hadden hunne eige vrouwen, gelijk te voore gezeit is, gewurght, om den lijfzoght te ſparen, en te rade te houden. Dies beval *Darius* den volken, die rontom woonden, zoo vele vrouwen na *Babylon* te brengen, als daer

een iegelijk opgeſtelt was. Waer door aldaer een getal van vijftigh duizent vrouwen t'zamen quamen: uit de welke de Babyloniers geteelt zijn, die namaels *Babylonie* bewoont hebben.

Niemand der Perſianen heeft de brave daden van *Zopyrus*, na het oordeel van *Darius*, overtroffen: zoo wel die na, als voor hem geleefd hebben: behalve den eenigen *Cyrus*: by wien zich nooit een der Perſianen gewaerdicht heeft te vergelijken. Naer men zeidt, zou *Darius* deze ſpreuke dikwils geuit hebben: *Dat hy liever wilde, dat Zopyrus die ſchending niet geleden hadde, als twintigh Babylonien, boven dit alreeds verkregen Babylon, te verkrijgen.*

Voorts beloonde hy *Zopyrus* grootelijks: want hy gaf hem jaerliks al het waerdighſte, dat by de Perſianen was. Ook gaf hy hem *Babylon* tol-vry, en in eigendom, zijn leven lang te bezitten: beneffens vele andere dingen.

Xerxes, zoon van *Darius*, en koning van *Perſie*, verwoefte alle de heilige plaetſen van *Babylon*. Ziet pag. 185.

Op het jaer drie duizent zes hondert en zeventigh, na de ſchepping der werelt, en drie hondert en dertigh jaren voor des Zaligmakers geboorte, wiert de ſtad *Babylon*, door koning *Alexander de Groot*, veroverd. Ziet pag. 185.

Toren van Babel, of Nimrod.

Plaetſe
des to-
rens van
Babel.

Over de plaetſe of oort, daer de toren van *Babel* zou gebouwt zijn, wort by eenigen getwijfelt. De zeventig Griekſche overzetters ſchijnen gemeint te hebben, dat deze toren, dien *Mofes* gedenkt, *Genef. 11*, in *Chalane*, anders *Chalne*, *Kalne* en *Kalno* geheten, gebouwt was: welk *Chalne*, *Kalne*, of *Kalno*, een der vier ſteden was, de welke *Nimrod* geſticht had, en namaels, zoo eenigen willen, *Cteſiſon aen den Tigris* genoemd wiert. Want aldus doen zy den koning van *Aſſyrie*, by *Eſaias*, ſpreken: *Heb ik niet het lant boven Babylon en Chalne ingenomen, alwaer de toren gebouwt is? in plaetſe eigentlich de Hebreekſche text luit: Is niet Chalne, gelijk Karchamis? Over de woorden van de zeventigh overzetters voeght *Bafilus* deze woorden, tot verklaring: *Zy verſtaen dien ouden toren, den welken zy op de vlakke van Senaar gebouwt hebben.**

Cap. 10:
vicius 9.

Desgelijks ſchrijft *Cyrellus*, dat *Chalane* de plaetſe is, daer de toren, door d'aeloude menſchen, eeniger wijze in d'uitterſte deelen van 't Ooſte, boven de lanſtreke en lant der Babyloniers, gebouwt is. Hier over zeidt *Gregoor Nazianzener*: *de toren in Chalane, die fraei de talen verdeilt heeft.* Orat. 26. Maer te recht vermaent *Hieronymus*, dat de zeventigh overzetters die woorden van zelfs en uit eigen hoofde daer by gevoeght hebben.

Eenige Hebreen ſtellen de plaetſe des torens in die ſtad, de welke by hen *Borſif*, by *Beroſus Borſippos*, by *Strabo* en *Stephanus Borſippa*, by *Ptolemeus* qualijk *Barſitta*, en by *Justinus Byrſia* geheten wort.

Andere willen *Borſif* voor *Borſif* gelezen hebben; dewijl God aldaer *Balal-Sefath*, dat is te zeggen, *de talen der gansche aerde*, verwert heeft.

Daer

De Tooren van Babel

Wat doorden naem van torenen en stad te verstaen is.

Daer zijn'er, die willen, dat met de woorden van *stad* en *toren*, by *Moses* niet anders te verstaen zy, als eene getorende stad, of stad met torens. Aldus schrijft *Ctesias* by *Diodoor*, dat de muur der stad *Babylon* met vele en groote torens gesterkt was. Maer indien men wel op de woorden van *Moses*, in het lezen, wil letten, zoo blijkt daer uit, dat'er een toren afzonderlijk van de stad bediet en betekent werde: want vers 4. zeggen de bouwers: *Kom, laet ons voor ons eene stad en toren bouwen, diens opperste (top of hoofd) in den hemel is.* En op het volgende veirs wort gezeit, dat de Heere neder quam, om de stad en toren te zien. Maer dat de toren in de stad, en dienvolgens een gedeelte der stad geweest zy, zou hier uit kunnen besloten worden; dewijl *Moses*, na de verdeling, dit alleen zeidt, dat zy van de stad te bouwen ophielden, zonder den toren te melden: dies daer uit blijkt, dat onder den naem der stad de toren begrepen wort. Waerom *Alydemus*, by *Cyrrillus* en *Eusebius*, duidelijc schrijft, dat *die menschen eenen hoogen toren oprichten, alwaer nu* (dat is by zinnen tijt) *Babylon is.* Dit zelfste by-na leest men ook by *Eupolemus*: *En de plaetse, op de welke zy den toren gebouwt hadden, wort nu* (by zinnen tijt) *Babylon genoemt*: gelijk in het vervolgh breder zal gezeit worden. En aldus schijnen zy eenen toren te bedieden en uit te drukken, die in de stad zelve, als een kasteel of burght, was.

De Hebreen gebruiken doorgaens den naem van toren in dien zin. Aldus zijn Jud. 8. en 9. de toren *Penuel*: de toren *Sichem*: en de toren *Thebes*, zoo vele bolwerken of burghten, die in het midden der steden, om het geweld der vyanden af te keeren, gewoonelijc gebouwt wierden. Het welk uitdrukkelijc van den toren *Tebes*, Jud. 9: 51, gezeit wort.

Moses geeft den tijt, in den welken de toren gesticht, en de menschen verstrooit zijn, genoegzaam duidelijc in de volgende woorden te kennen: *Heber wierden twee zoonen gebooren, des eenen naem was Peleg* (of *Phalegh*): *dewijl in zijne dagen d'aerde verdeilt is*, Genes. 10: 25. Het welk even zoo veel is, als of hy gezeit had, dat d'aerde verdeilt geweest is: in welken tijt *Pha-*

leg gebooren is: want de vader gaf zinnen zoon, wanneer hem die geboren wiert, den naem van *Peleg* of *Phaleg*, dat is, *verdeling*.

Phaleg nu is geboren op het hondert en eerste jaer, na den water-vloet, als blijkt uit Genes. 11: 10. tot veirs 16. Dies op dat zelfste jaer de stichters des torens *Babels*, in hun werk, verstoort zijn, en het aertrijk onder de verstrooide menschen verdeilt wiert. Te weten, des jaers, na de schepping der werelt, duizent zeven hondert zeven en vijftigh, en op het twee duizent twee hondert en zeven en veertighste jaer voor des *Zalighmakers* geboorte.

Hier uit is te besluiten, dat de woorden van *Moses*, Genes. 11: 2, 3. *En het geschiede, als zy uit het Ooste toegen*, niet op alle die genen slaen, van de welken in het tiende hoofdstuk gehandelt is: want *Peleg*, of *Phaleg*, kan niet uit het getal der stichters van dien toren zijn, die toen eerst geboren was, noch *Jektan*, jongste broeder van *Peleg*. Veel min kunnen die de dertien kinderen van *Jektan* zijn, die, na verloop van eenige jaren, eerst geteelt wierden.

Maer ook is het niet waerschijnelijc, dat *Noach*, *Sem*, *Arfaxad*, of *Sala*, of *Heber*, dien het verbont Gods raekte en aenging, tot het stichten van zulk een uitzinnigh gebouw t'zamen-gespannen hebben. Ja zy schijnen uitgenomen en afgezondert te worden: wanneer veirs 5 gezeit wort, dat de Heer nedergekomen zy, om de stad en toren te bezien, die de kinderen der menschen bouwden: want Genes. 6: 2. worden Gods zoonen tegen de dochteren der menschen, als gelovigen tegen ongelovigen, gestelt. Dies geeft *Moses* aldus te kennen, dat de zoonen der menschen alleen, dat zijn d'ongelovigen alleen, tot dat werk zich overgegeven hebben. Waer door geschiedt is, dat alle die genen, die deelachtigh aen het verbont waeren, te weten, de voorvaderen van *Abraham* tot aen *Noach*, van de straffe, de welke allen den anderen aengedaen wiert, bevrijt bleven. Want na de talen van d'anderen verwert waeren, zoo behielden deze hunne eige tale, dat is, die alleroudste tale, de welke, na *Heber*, de Hebreesche tale genoemt is; dewijl zy ongeschonden, en geheel by *Hebers* nakomelingen gebleven is. Desge-

Toren van Babel, wanneer gesticht.

lijks zijn d'andere na verscheide oorden des aerbodems verstrooit en verjaecht: maer deze zijn van hunne oude woonplaetsen niet geweken. Het *Ur* der Chaldeen altoos, daer *Abrahams* voorouders gewoont hebben, Genes. 11: 28, lagh niet verre van *Kordiena* of de bergen *Kardu*: waer op d'ark van *Noach* bleef zitten.

Andere brengen de verdeling der aerde, en verwerring der talen, ontstaen door het bouwen des torens, op het hondert en twee en vijftighste jaer na den watervloet, en op het vier en veertighste jaer van *Pelegs* ouderdom. Daer en boven willen zy, dat ten tijde van *Pelegs* geboorte zekere andere verdeling der aerde geschiedt zy: door de welke *Noach*, na het treden uit d'arke, en voor de verstorning des torens *Babels*, en verwerring der talen, d'aerde onder zijne zonen en neven, by loting, zou verdeilt hebben. Welke verdeling by *Moses* niet uitdrukkelijk aengeroert wort; maer steunt alleenlijk op het geloof van den eenigen *Epifanius*.

Waerom de toren van Babel zou gesicht zijn.

Het ooghwit en toeleggh der sichteners van dezen toren was niet, om daer door zich eenen wegh na den hemel te banen, gelijk *Abydenus* en andere schijnen te gevoelen, en *Moses*, na den letterlijken zin, heeft willen uitdrukken. Ook is het niet waerschienlijk noch geloofelijk, dat de sichteners van dien toren tot zulken dol en uitzinnigheit zouden vervallen zijn, dat zy geloofst zouden hebben, dat die toren tot aen den hemel zou hebben kunnen opgehaelt worden. Te weten, de algemeine watervloet lagh hen noch versch in gedaghten en geheugenis: waer door zy witten, dat d'arke vijf ellen boven de hooghste bergen verheven, en evenwel den hemel niet met allen nader geweest was. Daer en boven hadden de nakomelingen van *Seth*, al voor den watervloet, zoo men 't schrijven van *Josephus* geloven magh, zich op de sterrekunde en loop der sterren geleit, en hun vonden op kolommen geschreven: welker eene by zijnen tijt noch in *Syrie* stont. Dienvolgens konden genen, die uit den watervloet ontkomen waeren, en zich op den loop der sterren verstonden, d'onmetelijke afstand des hemels van d'aerde niet onbewust noch onbekent zijn.

Eindelijk, dat de bouwers zoo groot een werk, dat 's menschen krachten overtrof, en te boven ging, zich niet voorgenomen hadden, leert God zelf, by *Moses*, Genes. 11: 6, in de volgende woorden: *Hen zal van al het geen, dat zy verzonnen hebben te maken, niet belcet worden.* Her welk zoo veel zeggen wil, als dat zy niets zouden bestaen, of het zou hen hebben kunnen gelukken, indien God het werk niet gestoort had.

Naer het schrijven van *Josephus* had *Nimrod* (by hem *Nabrodes* geheten) dezen toren doen bouwen, uit vreze voor een tweeden water-vloet, om zich daer op te verbergen: te weten, *Nimrod*, zoo *Josephus* schrijft, om grooten aenhang te krijgen, beloofde den menschen eenen toren te zullen bouwen, die hooger was, als daer toe het water zou kunnen opklimmen.

Doch ook dit gevoelen van *Josephus* heeft weinigh waerschienlijcheits: want Gods plechtelijke beloften, die hy met diereeneede bevesticht had, Esai. 54: 9, kon hen van die vreze ontslaen. Indien zy aen die belofte wanhoopten of twijfelden, waerom hadden zy de bergen verlaten, en waeren op de vlakte neêrgetreden, om hunne woonplaetsen tusschen twee zeer groote vlieten, d'*Enfrates* en *Tigris*, te nemen, die het lant van *Babylonie* jaerliks overstroommen?

Niet om den watervloet t'ontgaen.

Hierom is ook niet waerschienlijk, dat zy dien toren, gelijk eenigen willen, uit vreze voor een toekomende brant, zouden opgerecht hebben: want hoe konden zy, in een algemeinen brant der werelt, van het vuur, vallende uit den hemel, bevrijt blijven: daer veel meer, by het ontstaen van blixem, donder en brant, de laeghte, en holen en gaten der aerde gezocht worden.

Noch om den brant.

Maer men behoefst zich in dit werk met geene gissingen noch raetselen te behelpen: naerdien *Moses* duidelijc melt, dat zy dien toren opgerecht hadden, om de faem van hunnen naem wijd en breed uit te breiden. *Kom, laet ons*, zeiden zy, *voor ons eene stad bouwen, en eenen toren, diens top in den hemel zy, en laet ons eenen name voor ons maken, op dat wy niet misschien over de gansche aerde verstrooit worden.* Wel nemen de Hebreen die woorden in een anderen zin: want zy willen, dat aldaer het

Maer om een grooren naem na te laten.

Gen. 11

woort

woort *naem* voor *God* genomen wort : als Levit. 24 : 11. *Toen lasterde de zoon der Israëlitische vrouwen den naem*, dat is, *hy lasterde God*. En 28 : 58. *Op dat ghy dien heerlijken en verwaerlijken naem vreesst*, dat is, *de Heere uwe God* : gelijk aenstonts, tot meerder verklaring, daer by gevoeght wort. Aldus zouden hier ook de woorden, *laet ons eenen naem maken*, na het gevoelen der Hebreëen, betekenen, *laet ons eenen God maken* : gelijk het volk tot Aaron zeide : *Mack ons goden, die voor ons henen gaen*, Exod. 32 : 1.

Dan deze verklaring en uitlegging, die de Hebreëen over deze woorden maken, kan, door verscheide bewijsredenen, lichtelijk wederleit worden. Maer veel eigentlijker zijn die woorden, *Laet ons eenen naem maken*, na den letterlijken zin te nemen : als of zy hadden willen zeggen, *Laet ons onze faem door daden uitbreiden* : gelijk die wijze van spreken in de Schrift zeer gebruikelijk en bekent is. Aldus leest men 2 Sam. 8 : veirs 13. *David maekte zich eenen naem*. En by Esai. 53 : 12. wort gezeit, dat *Moses* zich eenen eeuwigen naem, met de wateren te doorkloven, maekte. In een zelve zin wort het woort *naem* by Jerem. 32 : 20. en by Dan. 9 : 15. genomen.

Dies hebben de bouwers des torens met deze woorden, *Laet ons eenen naem maken*, klareljk willen te kennen geven en betekenen, dat zy dit werkstuk van zoo groot een gevaerte ten dien einde oprechten wilden, om zich daer door eenen onsterffelijken naem by de nakomelingen te maken. Het gevaerte zelfs des gebouws getuight dit ook klareljk : het welk geheel en al tot staetsie en pracht, en niet tot gebruik, gemaakt was.

De woorden van *Moses*, die hy, nopende de hooghte des torens, door den mont der bouwers, aldus na 't Hebreesch uit, *Komt, laet ons eene stad en toren maken, wiens top tot aen den hemel reikt* : of, *na den letterlijken zin, wiens opperste hoeft in den hemel zy* : of, na 't Chaldeesch, *wiens hoeft tot aen het toppunt des hemels reikt* ; schijnen, na het gevoelen van alle d'uitleggers, *Hyperbolice*, dat is, grootsprekender wijze, en niet eigentlijk na den letterlijken zin, te moeten verstaen worden. Te we-

ten, de bouwers hebben by *Moses* alleenlijk door eene Hebreesche wijze van spreken willen verklaren, dat zy eenen toren zouden oprechten, wiens top tot aen den hemel reikt : dat is, die onmetelijk hoogh verheven was. Want gelijk de Schrift zelve op verscheide plaetsen getuight, dat de hemelen zeer hoogh en verre van d'aerde afgelegen zijn, als inzonderheit by *Salomon* : alwaer hy zeit : *Dat aen de hooghte der hemelen geene doorgronding is*, zoo wort het geen, dat het allerhooghste is, op vele plaetsen in de Schrift by den hemel of hemelen vergeleken, en door het woort van *hemel* uitgedrukt.

Desgelijks wort het geen, dat zeer verre wegh en afgelegen is, gezeit in den hemel te zijn. Deuter. 30 : 12. Job 22 : 12. Van gelijken worden de steden, welker muren zeer hoogh zijn, gezeit tot in den hemel toe, op te rijzen. Deut. 1 : 28. en 9 : 4. Aldus wort ook, door eene verbloemde wijze van spreken, eene stad, de welke, met groote heerlijkheit en glorie verrijkt is, gezeit tot in den hemel toe verhooght te zijn : als by Matth. 11 : 23. en by Luk. 10 : 15. *En ghy Kapernaum, die tot den hemel toe verhooght zijt*, &c. Diergelijke verscheide andere plaetsen worden in de Schrift gevonden. Wanneer ook de Schrift by wijle de grootheit van eene zake wil uitdrukken, zoo zeidt zy, dat die tot aen den hemel of boven de hemelen is. Aldus wort Gods goedertierentheit gezeit tot in den hemel, Psal. 36 : veirs 6. of boven de hemelen te zijn. Psal. 108 : 6. dat is te zeggen, de grootste en hooghte goedertierentheit.

Want indien deze toren niet tot aen den hemel ; maer slechts tot aen de mane gebouwt was, zoo zou zy de hooghte van hondert en acht en zeventigh duizent zes hondert en tweeën zeventigh Italiaensche mijlen moeten gehad hebben, de welke de minste afstand is, dien de sterrekundigen tusschen de mane en het aertrijk stellen. Anders wort de grootste afstand der mane van het aertrijk op 192416 Italiaensche mijlen gerekent. Vier Italiaensche mijlen doen eene Duitsche mijle. Indien dan de toren tot die hooghte te bouwen was, zoo besluiten eenigen hier uit deze gevolgen.

Eerstelijk : indien veertigh hondert

duizent menſchen den tijt van drie duizent vier hondert zes en twintigh jaren aen dien toren geduurighlijk gearbeidt hadden, en de toren alle weken een Italiaenſche mijle rontom opgerezen was, hy zou in dat beſtek van tijt niet volbouwt geweest zijn.

Ten tweede: indien het hout van alle boſſchen des aertbodems op eene plaetſe gebraght, en de geheele werelt tot kley of leem-aerde gemaekt, en d'oceaan, met alle de zeen en vlieten, tot lijm-pek gemaekt was, het hout zou niet genoeg geweest zijn, om de ticchelſteenen te koken, noch d'aertbodem tot leem-aerde, noch d'oceaan tot lijm-pek.

Ten vierde: indien een ruiters alle daegs dertigh Italiaenſche mijlen, wendeltraps-wijze, in den opgang des torens, afgeleit had, hy zou in acht hondert jaren aen den top des torens niet gekomen zijn.

Ten vijfde: het aertrijk zou dezen toren in zwaarte verre overtroffen hebben.

Tot welke hoogte de toren van Babel gekomen was.

Tot welke hoogte de toren van Babel opgehaelt was, wanneer het opbouwen, door de verwerring der talen, geſtoort en geſtaekt wiert, drukt *Mofes*, noch *Joſephus*, noch eenige ander oude geloofwaerdige ſchrijver uit. Wel brengt *Hieronimus*, uit verhael van anderen, de hoogte des geſtaekten torens op vier duizent lantmeeters ſchreden: ieder ſchrede gerekent op vijf voeten, eene ſtreke van eene mijle. Maer aenſtonts voeght hy daer op: *Dat het geen, dat van dien toren gezeit wort, by-na ongelooſelijk ſchijnt te zijn.*

Enige Joden verheffen dezen toren zeer logenachtigh, tot de hoogte van ontrent acht mijlen. *Benjamin* de Jood breidt de lengte van den grontveſt tot een halve mijle uit: het welk zeer overrolligh zou zijn: naerdien hy ſchrijft, dat de breete des torens binnen drie hondert en zestiigh voeten, en de lengte binnen zes hondert voeten beſlooten was.

Herodotus begroot de hoogte des torens van den tempel van *Belus* slechts op acht ſtadien, eene ſtreke van eene vierendeel mijls. Doch die hoogte was van eenen volmaekten of volbouwden toren: 't zy die op de puinhopen van den geſtaekten toren van *Babel* opgehaelt, of op een andere plaetſe, uit den

gront van nieuws in *Babylon* geſicht was. Dies daer uit de hoogte van den geſtoorden toren van *Babel* niet kan beſlooten noch geweten worden.

De meeſte ſchrijvers, als *Torniellus*, *Kircher*, en andere, maken, na den voorgang van *Joſephus*, *Nimrod*, by hem *Nabrodes* geheten, tot ſtichter van den toren *Babel*, die zijne ſtam en lantgenoten daer toe opgehitst en aengemoedigh had.

Anderen daer en tegen houden, dat *Nimrod* niet uit het getal der genen was, die den toren gebouwt hebben: 't zy hy toen een kint, of noch niet gebooren was. Want anders zou hy den algemeinen neêrlaegh en ramp, die den ſtichters te beurt viel, niet ontgaen noch ontkomen zijn; maer met alle d'andere na een anderen oort hebben moeten wijken en verhuizen. Ook zou by *Mofes*, Gen. 10: 10, niet kunnen gezeit worden, dat het begin zijns rijks *Babylon* was: naerdien de ſtichters des torens door den Heere verſtrooit zijn, toen *Babylon* noch niet volbouwt was.

Dies is geloofelijk, dat het lant *Sinhar*, na dien ramp, eenige jaren woest gelegen hebbe: naerdien de menſchen, door de verſche geheugenis van zoo groote verſtroojing, afgelchrikt wierden, om het in bezit te nemen. Tot dat eindelijk *Nimrod*, die een stout en kloekmoedigh man was, met een groote meenigte van Chufitea, uit zijn *Chuslant* beſtont zich derwaerts te begeven, om het werk, dat over lang verſtoort was, te voltrekken en voltoien. Ook heeft hy die zelve plaetſe, in de welke het menſchelijk geſlaght na alle oorden verſpreit en verſtrooit was, tot de hoofſtad zijns rijks willen maken.

Uit het ſtichten van dien zoo hoogen toren: deſgelijks uit de verdeiling der talen, daer God de ſtichters meê ſtrafte, hebben de poëten en Heidenſche ſchrijvers, naer men zeidt, gelegentheit en aanleiding genomen, om twee fabelen te verzinnen en verzieren.

D'een is de beruchte fabel van de reuzen, die gezeit worden bergen op bergen geſtapelt te hebben, om den goden, in den hemel, te beoorlogen; maer waeren door hen met den blixem ter neêr geſmeten. Gelijk onder andere de poët *Ovidius* verhaelt.

D'andere fabel is van de redenloze die-

Wie den toren geſicht heeft.

Bochart.

dieren, die certijts, zoo men zeidt, met eene stem, de welke hen alle gemein was, hunne zaken gewoon waeren onder elkanderen te verrichten, op een zelve wijze, als de menschen. Maer dewijl zy t'eener tijde eene geduurige jeught van de goden bestonden t'eischen, zoo wierden zy daer na door hen, met eene verwerring van stemmen of geluiden, gestraft.

Zoo *Philo* voornoemt schrijft, zijn eenige menschen zoo stout en reukeloos geweest, dat zy de heilige Schrift, en historie van *Moses*, hebben derven lasteren; dewijl de zelve, naer hun schrijven, fabelen behelst, die de twee gedachte fabelen gelijk zijn. Te weten, de stichting des torens en verdeling der talen hebben zy beide voor fabelen en valsch geacht: want het denken en bestaen van het stichten des torens, wiens top tot aen den hemel zou reiken, scheen hen zeer zot en ongerijmt te zijn, en niet minder onmogelijk, als het stapelen van bergen op bergen, door de reuzen, om den hemel te bestormen.

Daer en tegen hebben by-na alle de Chaldeesche, Arabische en Hebreesche uitleggers en leeraers zekerlijk gevoelt, dat de stichters des torens zekerlijk geloofst hebben, het geen uit te kunnen werken, dat zy met gedachten voorgenomen hadden te doen.

Zeker Joodsche *Rabbi Ralbagh* schrijft, dat die eerste menschen, als door eene zekere nieuwsgierigheid gedreven, dien toren stichten, om te kunnen zien, wat lichamen de zon en mane waeren: waer uit zy meinden, dat de watervloet ontstaan was. Desgelijks getuigt zeker ander *Rabbi Ramban*, hoe de godloze nakomelingen van *Cham*, door eene geweldige begeerte en yver, geblaekt hadden, om de gestalte en rechte geschaptheit des hemels te weten en kennen: dewijl zy tot de starrekunde genegen waeren, en den loop der starren geduurighlijk gaê sloegen, en over de çieraet des hemelschen rijks zich verwonderden. Hy voeght'er by, dat *Adam* uit de mane op deze werelt gekomen was, en met zich ongewoone vruchten en takken van goude boom en gebraght had. Hier over hadden zy een verbont met elkanderen opgerecht, en d'een tot den ander gezeit: *Kom, laet ons eenen toren en stad bouwen, wiens top*

tot aen den hemel reikt: te weten, met voornemen en toeleggh, om te zien, hoedanigh de dingen aldaer gestelt en geschapeu waeren.

Eenigen Heidensche schrijvers strooijen ook vele ongerijmde dingen van dezen tooren uit: onder andere *Sibylla*, by *Josephus*, het volgende: *Wanneer alle menschen een eenige tale spraken, zoo bouwden eenigen een zeer hoogen toren, als of zy daer by na den hemel zouden opklimmen. Maer de goden zonden winden, en keerden den toren het onderste boven, en voeghden eenen ieder eene eige tale toe: waer door geschiedt is, dat de stad Babylon genoemd wiert. Joseph. Contr. Appol. lib. 1. Antiq. c. 4. & Euseb. lib. 9. Prap. Evang.*

Wat de Heidensche schrijvers van den toren van Babel gevoelen.

Desgelijks schrijft *Eupolemus* by *Eusebius*, dat de genen, die uit den watervloet behouden en reuzen waeren, dien vermaerden toren en de stad *Babylon* gesticht hadden. Na die toren door Gods maght ter neêr gevelt was, waeren de reuzen over de gansche aerde verspreit.

Abydenus schrijft, by *Cyrillus* en *Eusebius*, van den zelve toren aldus: *Daer zijn'er, die zeggen, dat d'eerste menschen, die uit d'aerde voortquamen, en op hunne sterkte en groote moedigh waeren, en stofften beter dan de goden te zijn, een zeer hoogen toren gebouwt hebben: alwaer nu Babylon is. Wanneer nu die na-by aen den hemel was, hadden de winden, die den goden te hulpe quamen, het bouwerk verdelght. De puinhopen wierden Babylon genoemd. Maer wanneer de menschen tot aen dien tijt een eenige tale gebruikten, was hen door de goden een veelvoudige tale toegesonden. Wijders, de plaetse, op de welke zy den toren gebouwt hadden, wort nu Babylon genoemd, van wegen de verwerring ontrent d'eerste tale: want de Hebreen noemen Babel verwerring.*

De meeste oude schrijvers hebben gevoelt, dat God ten zelve oogenblik, in het welk hy de talen verwerde, dien toren zou uitgerooit en verdelght hebben. Aldus schrijft *Sibylla* voornoemt, by *Josephus*, lib. 1. Antiq. c. 4. *De goden hebben winden gezonden, en den toren verdelght.* Desgelijks schrijft *Eupolemus*, dat de toren door Gods gewelt ter neêr storte. Ook verhaelt *Abydenus*, dat de winden den goden te hulpe quamen,

Of de toren door winden verdelght is.

Gevoelen der Oostersehe schrijvers nopende den toren van Babel.

men, en het bouw-werk uitrooiden. *Benjamin* de Jood voeght 'er by, dat in het midden des torens vuur uit den hemel viel, dat de tichel-steen tot den grontvest vernielde. Ook melt d'Arabische schrijver *Abulfaraj*, dat, met het ter neêr zenden van storm-winden, de toren ter neêr gevelt was: in den welken *Nimrod*, de reus, sterf. Maer dewijl alle die schrijvers hun verhael en schrijven met gezagh der Schrift niet kunnen bevestigen; naerdien die zoodanigh niets bekrachtigt, zoo zou men dat voor een louter verzierfel mogen houden. Daer en tegen oordeelen eenigen, en onder andere, *Samuel Bochart*, dat de toren van *Babel*, na de verstroijing, lang gestaen hebbe: en aldus die toren zy, die aen *Belus* namaels toegewijdt wiert, en te voore uit *Herodoot* beschreven is. Welk gevoelen met bescheidenheit aen te nemen is.

Puin-
hopen
des
torens
van Ba-
bel.

Of deze aeloude toren van *Babel*, of liever des zelfs puinhopen, noch te vinden zijn en gezien worden, gelijk eenigen, als ooghtuigen, geschreven hebben, mach met recht in twijfel getrokken worden. Het zy daer meê hoe 't wil, men ziet altoos ter plaetse, daer ontrent *Babylon* zou gestaen hebben, zekere oude vervalle puinhopen, als ter neêrgestorte en ingevalle bergen, leggen, die wy met d'eigenste verraelde woorden van verscheide bezichtigers vervolgens zullen ten toon stellen.

Benjamin de Jood, die ontrent op het jaer elf hondert en zeventigh gebloeit heeft, beschrijft dezen toren, als of hy noch in wezen was, in de volgende woorden.

Eene mijle van *Hila* is de rooren, dien d'eeuwe gebouwt heeft, in de welke de talen verdeilt zijn: te weten, van steenen, die zy *Lagours* noemen. De lengte des grontvests strekt ontrent tot een halve mijle. Maer de breete des torens is binnen drie hondert en zestigh, en de lengte binnen zes hondert voeten beslooten. Tusschen de tien ellen waeren gangen, (of wegen of trappen) by de welke men in de ronte opklom, en die tot aen den top in 'tronde strekten. Van waer het gezicht tot vijf mijlen verre reikte; dewijl de lantstrecke zeer breed en vlak is. Maer dit gebouw is uit den hemel met vuur getroffen, dat alles tot den gront toe verdelght heeft. Dus verre *Benjamin*.

Cesar Fredrik, die op het jaer vijftien hondert drie en zestigh uit *Venetie*, door deze gewesten, te lande, na *Indiën* trok, beschrijft den zelve toren in de volgende woorden:

De toren van *Nimrod*, of *Babel*, is aen die zijde van den *Tigris*, dat *Arabie* is, en staet op eene groote vlakte, zeven of acht Engelsche mijlen van *Babylon* of *Bagdad*. Deze toren is aen alle zijden verwoest, en heeft, door het ter neêr storten, een grooten bergh gemaakt: dies hy geheel en al geene gestalte noch vorm heeft: hoewel daer van noch een groot gedeelte over-eind staet: het welk meerendeels met de gemelde vlakten omringt en bedekt is. Deze toren was van vierkante brik of tichelsteen gebouwt, die van aerde gemaakt en in de zon gedrooght waeren, in maniere en vorm als volgt. Eerst leiden zy eene lage van briksteenen: dan eene mat, gemaakt van riet, en vierkant, als de briksteenen. In stede van lijnpek bestreken zy die met aerde. Deze matten van riet zijn tot noch op dezen tijt zoo sterk, dat het een wonderwerk om te zien is: daer zy van zulke groote oudtheit zijn. Men vindt rontom nergens eene deure of ingang. De toren heeft ontrent eene Engelsche mijle in den omtrek; hoewel minder, als meer. Deze toren is in 'er daet recht anders, als alle dingen, die van verre gezien worden: want die schijnen van verre klein: dan hoe nader men daer by komt, hoe grooter zy lijken. Maer deze toren lijkt van verre iet zeer groot te zijn: doch hoe nader men daer by komt, hoe hy zich kleinder vertoont. D'oorzake hier van schijnt te zijn; dewijl deze toren op eene zeer groote vlakte staet, en niet rontom hem heeft, uitgezeit de puinhopen, die rontom leggen. En uit dien inzichte, wanneer men van verre het stuk des torens, dat noch over-eind staet, met den bergh; die van zijne neêrgevallen stoffe ontsaen is, ontdekt, zoo maakt het een grooter gezicht, als men zal bevinden, wanneer men dicht daer by gekomen is.

Ralph Fitch, een Engelsche koopman van *London*, die ontrent op het jaer vijftien hondert vier en tachtigh door dien oort na *Indiën* reisde, beschrijft dezen toren aldus:

De toren van *Babel* is gebouwt op deze zijde van de rievier de *Tigris*, na
de

de zijde van *Arabie* toe, zeven of acht Engelsche mijlen van de stad *Bagdad*, op eene groote vlakte, tusschen de riviere de *Tigris* en den *Eufrates*. Deze toren is aen alle zijden verwoest, en heeft, met zijnen val, als een kleinen bergh gemackt: zulks hy geheel en al geene gestalte heeft. Hy was gemackt van tichelsteenen, in de zon gedrooght: tusschen de welke riet en bladen van dadel-bomen leggen. Men ziet'er geenen ingang, om van binnen in te gaen.

Een ander Engelsman, *John Eldred*, die ontrent den zelve tijd zich aldaer bevond, beschrijft den zelve toren aldus. De puinhoop van den ouden toren van *Babel* staet op een vlakken gront, en vertoont zich van verre zeer groot: maer hoe nader men daer by komt, hoe kleinder hy schijnt te zijn. Het overblijffel, dat noch over eind staet, is ontrent een vierendeel van eene Engelsche mijle in 't ronde. De brik of tichelsteenen zijn een halve elle dik, en drie vierendeel van eene elle lang, en slechts in de zon gedrooght. Tusschen ieder ry of lage van briksteenen leit een lage van matten van riet gemackt: welk versch, frisch en onvergankelijk blijft: als of het binnen een jaer eerst geleit was.

By *Della Valle* leeft men de volgende beschrijving van dezen toren.

Ontrent op eene halve Italiaensche mijle van den *Eufrates*, niet verre van de stad *Hella*, steekt noch heden, in het midden van eene zeer groote en effe vlakte, (de welke d'*Eufrates* op die plaetse by-na Westwaerts doorsnijt) een groot gevaerte van een verwoest gebouw, boven d'aerde, dat geheel van een dichten klomp is: 't zy dat het van het begin af alzoo geweest is, gelijk wel schijnt, of dat de puinhopen met hunnen val het zoodanigh gemackt, en tot de gedaente van eenen bergh, gelijk het zich vertoont, gebraght hebben: hoewel zich niet vele kentekenen van puinhopen vertoon. De gestalte, of maeksel, is vierkant, en loopt spits toe, als een toren of piramide. Hy strekt en leit met zijne vier zijden recht tegen de vier hoeken der werelt, dat is, tegen 't Ooste, Weste, Zuide en Noorde: hoewel het heden een weinigh langer van 't Noorde na 't Zuide, als van 't Ooste na 't Weste, schijnt te zijn: het welk veiligh door

het neêrstorten der puinhopen (gelijk het lichtelijk kon geschieden) onttaen is. Dit gebouw heeft in den omtrek, ten ruighste gemeten, duizent en vier en dertigh mans treden, en komt in mate, gelegenheit (of stant) en gestalte zeer net met de piramide over-een, die *Strabo* het graf van *Belus* noemt, en die de gene schijnt te zijn, de welke in de H. Schrift de toren van *Nimrod* genoemt wort: gelijk noch heden deze plaetse aldus geheten wort. Het dient aengemerkt, dat men een stukweeghs buiten dezen bergh der puinhopen, op eenige plaetse, niet het minste teken van 't een of ander ziet, het welk aenwijst, dat aldacr zulken groote stad geweest zy. Alleenlijk ziet men op eenige plaetsen zekere grontvesten, in d'aerde, van een verwoestten muur, vijftigh of zestigh mans treden verre van den bergh afgelegen. Het overigh aertrijk is rontom dezen bergh geheel vlak en effen, en schijnt onmogelijk te zijn, dat aldaer een lichaem van zulk een merkwaardigh gebouw gestaen hebbe: naerdien niet op een enige plaetse overblijffelen op d'aerde gezien worden: behalve dit groot gevaerte: daer men nochtans bewust is, hoe merk en beziens-waerdigh de gebouwen van *Babylon* geweest zijn: Maer de tijd vernielt en verslindt, door langheit, alle groote dingen. Daer en boven staet aen te merken, dat, sedert de stichting der stad *Babylon*, ontrent vier duizent jaren verlopen zijn. Dies men zich te verwonderen heeft, hoe men het noch ziet, het zy dan wat men ziet: en des te meer; naerdien *Diodoor*, een zeer oude schrijver, geschreven heeft, dat het by zijnen tijd reeds tot zeer weinigh gebraght was.

De hooghte; boven d'aerde, van dezen bergh der puinhopen, is op d'eene plaetse meerder, en op d'andere minder. Maer de middelmatighste hooghte is hoger, als eenigh paleis te *Napels*. De gestalte is wanvormigh, gelijk gewonelijk alle verwoeste gebouwen hebben. Hier is zy hoogh, daer laegh, ginder rouw, hier vlak, daer men kan opklimmen. Op eene andere plaetse ziet men merken, en killen van beken of genten, daer door het regen-water afloopt. Ook is de bergh van binnen boven op d'eene plaetse hol, en op d'andere verheven of bultigh. In 't kort, dit gevaerte is in

maniere en vorm van eenen verwerden bergh. Men ziet'er geene merken of kentekenen van trappen, om op te klimmen, noch poorten, om in te gaen. Waer uit te besluiten is, dat de trappen rontom van buiten waeren, en dat die, als de zwakste deelen, het allereerste vervallen zijn: zulks zich daer van gene voetstappen of tekenen meer vertoonen. Wanneer men van boven binnen in gaet, zoo vint men eenige holen of gaten; hoewel zoo verwoest, dat men niet onderscheiden kan, wat zy geweest zijn. Ook is aen eenigen te twifelen, of zy ten zelve tijde met het gebouw, dan of zy namaels, door de lantluiden, tot schuilplaetsen gemaakt zijn: hoewel het laetste wel het waerschijnlijkste is.

De stoffe, daer uit dit gansch gebouw bestaat, is het raerste ding, dat aldaer magh gevonden worden. Te weten, het zijn alle zeer groote en dikke tichelstenen van rouwe aerde, en in de zon gedrooght, in maniere, als de steenen, die de Spanjerts *Tappien* noemen. Zy zijn te zament gemetselt, niet met goede kalk; maer slechts met leem-aerde. Tot meerder sterkte is (tusschen ieder twee tichelstenen) zeker klein gekapt poel-riet of hert kaf, (daer maten van gemaakt worden) gemengt met die aerde, de welke tot kalk diende, laegswijze of zoldersgewijze geleit. Daer na leggen, van plaetse tot plaetse, op verscheide oorden; maer inzonderheit allermeeft, daer de meeste sterkte vereischt wort, vele tichelen van de zelve stoffe; maer die gebakken en vast, en met goede kalk, of *Bitumen*, dat's lijn-pek, t'zamen-gemetselt zijn. Doch de rouwe tichelen zijn ongetwifelt de meesten in getale. *Strabo* en *Herodoot*, en andere Heidensche schrijvers, noemen deze piramide het graf van *Belus*; maer de geestelijke schrijvers de toren van *Babylon* of *Nimrod*. Dat dit gebouw het oud *Babel* en de toren van *Nimrod* zy, is niet te twifelen: want behalve de gelegenheit of stant het uitwijft en te kennen geeft, zoo is het noch heden by's lants inwoouders voor zoodanigh bekend, en wort in d'Arabische tale ook *Babel* genoemd: gelijk reeds te voore gezeyt is. Dus verre *Della Valle*.

Boulaye le Gouz beschrijft den zelve toren aldus:

De toren van *Nimrod* leit drie Fransche mijlen van *Babylon* of *Bagdad*, op een kael of woest velt, tusschen den *Eufrates* en *Tigris*. Hy is van binnen geheel dicht en vast, en heeft meer de vorm of gedaente van eenen bergh, als van eenen toren. Hy heeft noch heden's daeghs aen de voet vier of vijf hondert treden in 't ronde.

In het lichaem des gebouws zijn zes, daer na zeven lagen of ryen van tichelstenen, gemaakt van gebakke vette aerde of kley. Daer na zijn'er weder zes en zeven lagen, tot boven toe. Tusschen de zes en zeven lagen leit kaf van drie vingeren dik: het welk noch zoo geel en versch is, als toen het in het begin daer tusschen geleit wiert. Ieder tichelsteen heeft een konings voet in 't vierkant, en de dikte van zes vingeren. Het zamen-voeghsel of verbant der tichelstenen is ontrent een vinger dik, dat van lijn-pek en aerde was: het welk noch de maniere van bouwen in dien oort en te *Bagdad* is: want dicht daer by is een grot of poel van lijn-pek. Men telt'er vijftigh lagen of ryen van zeven en zes tichelstenen: zulks zy alle t'zamen ontrent tot de hooghte van hondert koningsvoeten en vier duimen uitkomen. In het opperste of top van dezen toren is een groot venster: aen de voet een leeuwen-hol, en in 't midden een opening van anderhalve voet in 't vierkant, de welke van d'eene tot d'andere zijde doorgaet. Dus verre *Boulaye le Gouz*.

Tavernier gedenkt den zelve toren, in de volgende woorden:

Anderhalve daghreize van den hoek of punt van *Mesopotamie*, op een by-nagelijken afstand van den *Tigris* en *Eufrates*, en ontrent tien Italiaensche of derde-halve Duitsche mijle van beide zijden, en drie groote Fransche mijlen van *Bagdad*, leit, op het midden van een groot velt, een dikke klomp van aerde, die noch heden *Nimrod* geheten wort, en van zeer verre zich op doet en vertoont. De gemeine man houdt dezen klomp voor de overblijfselen van den toren van *Babel*: maer het geen, dat d'Arabieren zeggen, heeft meerder schijns, die dezen klomp *Agarkouf* noemen, en houden, dat deze toren, of dit gevaerte, door eenen Arabischen *Emir* of vorst gesticht zy, die aldaer

een vuurbaek hield, om zijne onderdanen in tijt van oorlogh te vergaderen.

Deze klomp heeft ontrent drie hondert schreden in 't ronde. Maer van d'oude hooghte dezès gevaerte kan men zoo lichtelijk niet oordelen: naerdien het tot een puinhoop vervallen is. Het overigh, dat overëind is blijven staen, is niet boven achtien of twintigh vadem hoogh. Het is van brik of tichel-steenen gebouwt, die niet in den oven gebakken; maer in de zon gedrooght zijn. Ieder tichelsteen heeft twalef konings duimen in 't vierkant, en drie in de dikte. Op een bedde van riet, doorflagen en gemengt met kaf van stroo, tot de dikte van anderhalve duim, leggen zeven lagen, of ryen van deze tichel-steenen, d'eene op d'andere: met een weinigh kaf tusschen ieder lage. Daer na volghet een ander bed van het zelfste riet: op het welk zes lagen van tichel-steenen leggen. Daer na volghet een derde bed, daer op vijf andere lagen van tichel-steenen leggen. Dit duurt aldus tot omhoogh; hoewel de lagen van

tichel-steenen geduurigh verminderen. Het is qualijk van de gestalte des gebouws t'oordeelen: naerdien de stukken en brokken daer van aen alle zijden afgevallen zijn. Het schijnt evenwel meer vierkant, als ront geweest te zijn. Aen het opperste, of aen den top van het geen, dat overgebleven is, verthoont zich noch een venster, en een klein gat van een halve voet in 't vierkant, dat mislichien diende, om het water daer door te laten loopen. Indien het geen gat was, dat tot eenigh ander gebruik diende: 't zy van schoorsteen, lucht of koel-gat.

Dit is al het geen, dat men van het overblijffel van het gebouw, gemeene-lijk *de toren van Babel* genoemt, kan zeggen: het welk niet verdient de moeite te nemen van het gaen te bezichtigen. Want het is niet waerschijnlijk, dat dit d'overblijffelen van den aelouden toren van *Babylon* zouden zijn, volgens de beschrijving, die *Moses* daer van genaekt heeft. Dus verre *Tavernier*.

Seleucie van Babylonie, of aen den Tigris.

Drie hondert stadien van de stad *Babylon*, en na-by *Ctesifon*, op de by-een-komste of zamen-vloeing van eene kil of gracht, uit den *Eufrates* geleit, en van den *Tigris*, lagh by ouds eene stad, by *Strabo*, *Ptolemeus*, en andere oude schrijvers, *Seleucia aen den Tigris*, en by *Plinius Seleucia Babylonica*, dat is, *Babylonisch Seleucie*, of *Seleucie van Babylon*, genoemt. Aldus beschrijft ook *Plinius* de gelegenheit van dit *Seleucie*, in de volgende woorden: *D'Eufrates wort, drie en tachtigh duizent schreden van de stad Zeugma, geklooft. Met zijne linke gedeelte loopt hy in Mesopotamie, door Seleucie zelf, en stort in den Tigris, die rontom Seleucie vloeit.* Van gelijken schrijft *Ptolemeus*, dat d'*Eufrates* in eene kil geklooft wort, die door *Babylon* vloeit, en eene kil, die door *Seleucie* schiet.

Eenigen houden niet voor onwaerschijnlijk, dat de stad *Bagdad* op een zelve plaetse, of altoos na daer by, gesticht zy, op de welke *Seleucie* lagh: naerdien *Bagdad* op den oever van den *Tigris* leit: gelijk ook *Seleucie* op den oever van den *Tigris* lagh: en op een ge-

lijken afftant van oud *Babylon*: want gelijk *Strabo Seleucie* drie hondert stadien (eene streke van negen mijlen) van oud *Babylon* plaetst, alzo leit ontrent even verre *Bagdad* van *Babylon*: te weten, eene streke van eene daghreize.

Men zou ook de puinhopen van *Ai- van Kesra*, en *Medajin*, voor die van de stad *Seleucie* en *Ctesifon* mogen houden: welke puinhopen, volgens schrijven van *Abulfaraj*, van daer vervoert, en tot het stichten der stad *Bagdad* gebruikt zijn. Ziet pag. 142.

Deze stad *Seleucie* wiert alzo na den stichter, *Seleukus Nikanor*, koning van *Syrie*, geheten: maer tot onderscheidt van andere steden, die ook den naem van *Seleucie* voerden, en op verscheide andere plaetsen door hem gesticht waren, na de lantstreke van *Babylonie*, en na haere gelegenheit of stant aen den *Tigris*, *Seleucie van Babylonie*, en *Seleucie aen den Tigris*, gebynaemt.

Koning *Seleukus Nikanor*, en alle zijne nazaten, hebben veel werks van deze stad genaekt, en die hoogh geacht, en derwaerts uit *Babylon* het konings hof overgebraght. De stad *Se-*

Strab.
lib. 16.

leucie was ten tijde van *Strabo*, ontrent des Zalighmakers geboorte, grooter, als *Babylon*, dat toen meerendeels verwoest was: want na *Babylon* verwoest was, wiert *Seleucie* aen den *Tigris* de hoofstad van *Affyrie*: gelijk *Ctesifon*, na *Seleucie*, door de Partische koningen, tot hun hof gemaakt wiert: desgelijks noemt ook *Josephus* *Seleucie* de voornaemste stad van *Babylonie*.

Lib. 18.
Antiq.
c. 11.

De stad *Seleucie* wiert in oude tijden, voor des Zalighmakers geboorte, door Macedonen, Grieken en Syriers, bewoont: waerom *Josephus* haer te recht eene woonplaetse van Macedonen, Grieken en Syriers noemt.

Verscheide Joden bewoonden ook te dier tijde de stad *Seleucie*, die uit de stad *Babylon* derwaerts getrokken waeren: uit oorzaak zy met de Babyloniers, om het groot verschil van zeden en godsdienst, geduurigh in tweedraght leefden.

Seleucie en *Babylon*, wanneer die ontrent op het jaer zestigh, voor des Zalighmakers geboorte, onder de Romeinen stonden, waeren steden, die den Parthen altijt zeer vyantlijk geweest waeren.

Namaels verviel de stad *Seleucie*, en het gansch lant, onder het gebiedt der koningen van Parthen. Daer na viel de stad *Seleucie* van *Artabanus*, koning der Parthen, af: maer na verloop van zeven jaren begaf zy haer weder onder *Bardanes*, zoon van koning *Artabanus*, op het jaer, voor des Zalighmakers geboorte, zeven en veertigh.

In 't lant van *Simbar*, of *Sinear*, lagen, behalve de hoofstad *Babylon*, drie andere steden, als *Erech*, *Akkad*, of *Acchad*, en *Chalne*, die door *Nimrod* gebouwt waeren, Gen. 10: 10. By-na in een gelijken zin schrijft d'Arabische schrijver *Abulfaraj* aldus: *Nimrod heeft drie steden gesticht, als Arech, de toren Achad, en Chalya, dat is, Roha, Nisibis en Madayen.*

Erek.

Desgelijks houden eenige verscheide oude Griekse en Latijnsche schrijvers

† Anders
Arek en
Erek.

† *Erech* en *Achad* voor *Edessa* (anders *Roha*) en *Nisibis*. Andere, als *Bochart*, achten dit weinigh waerschijnlijk te zijn: dewijl de namen noch de gelegenheit over-een-komen: want *Edessa* en *Nisibis* zijn in dat gedeelte van *Mesopotamie* gelegen, dat na *Armenie* strekt,

verre van *Babylon*. Daer en tegen is *Erech* eene stad van 't lant *Susis* of *Susiana*, aen den *Tigris*, en wort by *Ptolemeus* *Arekka* geheten, en by *Ammianus* qualijk *Arecha*. *Ammianus* stelt, na den voorgang van *Ptolemeus*, onder andere, vier voornamen steden in *Susis*: als, *Susa*, het hof des konings, *Aršana* of *Tarsiana*, *Sela* en *Arecha*. *Ptolemeus* stelt de steden *Agra*, *Asra*, *Arekka* en *Seli*, in *Susis*.

Bochart voornoemt wil het vlek, dat by *Herodoot* *Arderika*, of *Anderika*, genoemd wort, voor de stad *Erech* van *Moses*, of *Arekka* van *Ptolemeus*, of *Arecha* van *Ammianus*, gehouden hebben. *Herodoot* schrijft, dat koningin *Nitokris* den *Eufrates* zoo krom gemaakt had, dat hy drie-mael in een der dorpen, die in *Affyrie* zijn, quam vloeien: wiens naem *Anderika* was. De genen nu, die uit zee na *Babylon*, langs den vliet *Eufrates* opvoeren, deden dit zelfste dorp drie-mael in drie dagen aen.

Lib. 1.

In zijn zeste boek schrijft *Herodoot*, dat *Darius*, de Griekse volken, *Eretriers* genoemd, die door hem gevangen waeren, in zijn dorp, des lantschaps van *Cissia*, geplaetst had: wiens naem *Anderika* was, gelegen twee hondert en tien stadien van *Susa*, en veertigh van eene put, die drierlei slag van dingen uitlevert: want daer wiert *Asphaltos*, of lijm-pek, zout en olye, uit geput.

Uit deze plaetsen van *Herodoot*, indien de zelve tegen elkanderen vergeleken worden, blijkt eerstelijck, dat *Arderika*, of *Anderika*, een vermaert dorp in *Cissia* (eene lantstreke van *Affyrie*) was: ten tweede, dat het aen den *Eufrates* gelegen was, dat is, op de byeen-komste van den *Tigris* met d'*Eufrates*. Anders bespoelt d'*Eufrates* het lant van *Cissia* niet: het welk met *Susiana* een en het zelfste lant is.

Anderika, of te recht *Arderika*, schijnt een Persisch koppel-woort, en uit *Ard* en *Erek* t'zamen-gesteld te zijn. *Ard* bediet op Persisch groot: en *Erek* betekent by de Hebreëen en Persen lengte. Aldus is de stad te recht genoemd; dewijl zy aen den oever des *Tigris* tot zulken lange streke uitgestrekt lagh, dat de genen, die uit zee na *Babylon* voeren, drie-mael aldaer, drie dagen vervolgens, aenquamen. Hier over hebben de

de Perfen het *Ard-Erek*, dat is, groot *Erek*, willen noemen. Uit dit stedeken zijn de Koloniers na *Samarie* vervoert, die op Chaldeesch *Archuaje*, by Esd. 4: veirs 9, en op Grieksch *Archyeers* genoemd worden.

De stad Chalne, of Ctesifon en Choche.

DE naem *Chalne* wort verscheident-
lijk geschreven: te weten, by *Moses*, Gen. 10:10. en by *Amos* 6:2. *Chalne*, of *Calne*; maer by *Eesai*. 10:9, *Chalno*, en by *Ezech.* 27:23. *Channe* of *Canne*, en op Grieksch doorgaens *Chalane*. De profcet *Amos* vergelijkt *Chalne* by groote steden, c.6:2. By *Ezech.* 27:23. wort *Channe* onder de steden gedaght, die na den *Eufrates* en *Tigris* toe lagen, en met *Tyrus* handel gedreven hadden: *Haran*, en *Channe*, en *Eden* (of *Talathā*) de kooplieden van *Scheba* (of *Sabeers*) *Assur* (of *Affyrie*) en *Kilmad*, hebben met u gehandelt.

Eenigen houden *Chalne* voor d'aeloude stad *Kallinikus*, en anders r'onrecht *Kallinifus* geheten: daer nochtans *Kallinikus* na-by *Karrhe*, in *Osrhoena* lagh, tot zoo verre niemant der ouden *Babylonie* uitgebreid heeft. Maer met meerder waerschijnlijkheit houden de Chaldeesche vertaelders, en *Eusebius* en *Hieronimus* een aeloud stedeken of vermaert vlek *Ctesifon*, aen den *Tigris* gelegen, voor *Chalne*.

Dit *Ctesifon*, dat alzooy by *Strabo*, *Plinius*, *Dion* en andere schrijvers, genoemd wort, lagh na-by de stad *Seleucie*, of † drie vierendeel mijls van daer, en tegen over *Seleucie*, op den anderen oever, in de lantstrecke van *Chalonitis*, aen den *Tigris*: waerom het ook doorgaens *Ctesifon* aen den *Tigris* genoemd wort.

† Plin.
Lib.16. *Strabo* gedenkt ook de lantstrecke *Chalonitis*, in de volgende woorden: *De Tigris, in een draeistroom vallende, en eene lange streke onder d'aerde voertlopende, duikt by Chalonitis weër op.* En in het zestiende boek schrijft hy, dat het gedeelte van *Babylonie*, aen den bergh *Zagrus*, *Chalonitis* is.

De naem *Chalonitis* schijnt uit *Chalno* of *Chalne* gesmeect te zijn, dat namaels in *Ctesifon*, door *Pakorus*, koning der Parthen, verandert is.

Ctesifon wiert door de Parthen, volgens schrijven van *Plinius*, gesticht, om *Seleucie* uit te putten en dempen: op een zelve wijze als *Babylon*, door de nabijheit van *Seleucie*, uitgeput was.

De koningen der Parthen, die na de Macedonen over *Babylonie* heerfchten, ^{Strab. lib. 16.} overwinterden gewoonlijk in *Ctesifon*, eensdeels om de gezonde temper der lucht, en ten andere, om *Seleucie* te verschoonen, en door de geduurige inlegering der Scythen en krijgsvolk het niet uit te putten: maer des Zomers onthielden zy zich in *Ekbatana* en *Hyrkanie*.

Ook schrijft *Josephus*, dat *Mitridates*, koning der Parthen, te *Ctesifon*, de welke hy eene Grieksche stad noemt, en na-by *Seleucie* stelt, gewoonlijk overwinterde, en aldaer het grootste gedeelte van zijn huisraet had. Hy voeght'er by, dat de koningen der Parthen hunnen zetel aldaer gepland hadden. ^{Lib. 13. Antiq. c. 12.}

Desgelijks schrijft *Plinius*, die onder keizer *Vespasianen* geleefd heeft, dat *Ctesifon* by zijnen tijt het hoofd des rijks der Parthen was. Van gelijken getuight *Dion*, dat de Parthen het konings hof te *Ctesifon* hadden. ^{Lib. 6. c. 27.}

Dit vlek moght te dier tijde in maght en groote tegen eene stad op; dewijl het eene groote meenighte van Parthen en allen voorraet had, en alle koopwaren en nootwendige kunst-stukken verschafte. ^{Strab.}

Ammianus, en meer andere, na zijnen voorgang, willen, dat *Seleucie* by ouds *Koche*, of *Choche*, zou genoemd zijn: het welk weinigh waerschijnelijcheits heeft: naerdien *Seleucie* eene zeer groote stad was: maer *Choche* slechts een vlek, na-by *Seleucie* gelegen, volgens schrijven van *Strabo*. Aldus schrijft ook *Stephanus*, dat *Choche* een vlek, aen den vliet de *Tigris* zy. Desgelijks schrijft *Arrianns*, by *Stephanus*, dat de koning uit *Seleucie* trok, niet verre van den vliet de *Tigris*, na een dorp, *Choche* geheten. ^{Choche is Seleucie niet;}

Ook stelt *Gregoor Nazianzener* *Choche* geheel en al verscheiden van *Seleucie*: want hy schrijft, dat *Ctesifon* en *Choche* als eene en de zelve stad schijnt te zijn; dewijl zy alleenlijk door eenen midden-vliet gescheiden wierden. Te weten, *Ctesifon* lagh op den Ooster, ^{Maer Ctesifon.}

en *Coche* op den Wester oever des *Tigris*.

Indien dan *Coche* en *Ctesifon* een en de zelve stad was, zoo kon *Coche Seleucie* niet zijn: naerdien *Plinius Ctesifon* drie vierendeel mijls van *Seleucie* stelt.

Ptolemens gedenkt ook eene stad *Koche*; maer stelt die in *Woest Arabie* te landewaerts in.

Basilus, *Cyrellus*, *Gregoor Nazianzener*, en andere Grieken, hebben uit de woorden van *Esaias*, cap. 10:9, besloten, dat in de stad *Chalane* de toren van *Babel* gesticht zou zijn: gelijk reeds te voore verhaelt is.

Kunax was een plaetse, vijf hondert stadien van *Babylon* gelegen: alwaer de twee gebroeders, *Artaxerxes*, koning van *Persie*, en *Cyrus*, elkanderen slag leverden, met sneuvelen van *Cyrus*; dien *Artaxerxes* het hoofd en de rechte hant afhieuw.

Diridotis was een merktvelt des lantschaps van *Babylonie*, aen de monden van den *Eufrates* gelegen: derwaerts de koopluiden wierook en andere speceryen, de welke *Arabie* voortbrengt, vervoerden.

Pallikopia was een aeloude stad, acht hondert stadien van *Babylon* gelegen.

Tusschen twee steden, *Babylonisch* en *Pierisch Seleucie*, en op de byeenkomst van de vlieten *Eufrates* en *Chaboras*, of *Alchabur*, lagh by ouden een vermaert vlek, *Falga* geheten. *Falga* is op Syrisch gezeit *midden*: want dit vlek wiert alzo van wegen zijne gelegenheit tusschen deze twee steden genoemd: gelijk het op Grieksch, in een zelven zin, *Mesoporon*, dat is, *middenwegh*, geheten wiert: waer voor *Isidorus* qualijk *Metoporinon* geschreven heeft: want *Isidorus* schrijft aldus: *Daer na volghet een vlek Faliga*, (of *Falga*) *aen den Eufrates gelegen, dat op Grieksch Metoporinon genoemd wort.* *Ptolemens* schijnt dit *Phalga Farga* te noemen, dat hy aen den *Eufrates*, naby den mont van den vliet *Saboras*, beschrijft.

Dit aeloud *Falga* schijnt noch heden gebroken *Felugia*, of *Felougia*, genoemd te worden: het welk een daghreize van *Bagdad*, aen den *Eufrates*, leit. Het is een klein vlek van ontrent hondert huizen: hoewel *Tavernier Felou-*

gia onder de voornaemste steden van *Irak* of *Babylonie* rekent. Tusschen *Felugia* en de stad *Bagdad*, de welke op den *Tigris* leit, is eene kleine woestijne van ontrent achtien uren reizens groot. De koopwaeren, die van de stad *Birra*, langs den *Enfrates*, te scheep opgevoert zijn, worden te *Felugia* gelost, en dan over lant op kemels, door de woestijne, na *Bagdad* gevoert.

Acht dagh-reizen van *Babylon* lagh by ouden, aen den vliet *Is*, eene stad, ook *Is* geheten. Deze vliet *Is* stort in den *Eufrates*, en werpt, te gelijk met water, vele klompen van *Asphaltos* of lijm-pek op.

Ontrent drie vierendeel mijls van de stad *Hyt*, en acht dagh-reizen van *Bagdad*, is een groote valey of dal; waer in vele spring-bronnen of spring-aderen zijn, die overvloedelijk, door groote monden, zeker slag van eene zwarte stoffe, als teer of pek, uitbraken en uitsnijten: het welk door het gansch lant gebruikt wort, om de vaertuigen sterk en stevigh daer meê te maken.

Ieder van deze springbronnen maekt een geluit, als eene smille, in 't uitblazen en uitwerpen van deze stoffe: het welk nacht noch dagh ophoudt. Het geluit daer van kan op een afstand van eene vierendeel mijls geduurighlijk gehoord worden. 's Lants inwoonders noemen deze plaetse in 't Arabisch *Babal Gehenam*, dat is, *deure* (of *poorte*) *der helle*.

Zoo andere schrijven, leit, na-by de stad *Hyt*, aen den *Eufrates* gelegen, eene groote vlakke vol van pek: het welk wonderlijk om te zien, en by-na een ongeloofelijk werk is: te weten, een hol, in d'aerde, brackt geduurighlijk heete pek, met water, en met eene geduurige smoke, in de lucht uit. Dit geschiedt met zulken kracht en overvloet, dat de geheele vlakke met pek, als overspreidt, en de wegen vol pek zijn. Het pek blijft op de vlakke leggen; maer het water loopt in den vliet *Eufrates*, en maekt al des zelfs water, als of het brak was, met eene pekkige of zwavelachtige smake. De Moren en Arabieren des lants zeggen, dat dit hol de mont der helle zy. Al het lantvolk trekt groot genot uit dit pek: want het dient hen tot het bepekken der vaertuigen, die zy *Danek* en *Saffin* noemen, en daer meê op den *Eufrates* varen.

Stad Is, Herod. lib. 1.

Lijm-pek-bronnen of honlen. Ziet pag 169.

Lib. 6 In *Babylonie* groeit, volgens schrijven van *Strabo*, veel lijm-pek, de welke t'zamen-stollen of ronnen kan: te weten, drooge lijm-pek: want vochtige of natte lijm-pek, die zy *Naptha* noemen, valt in het lantschap van *Suffis*: hoewel eenigen schrijven, dat ook *Naptha*, of natte lijm-pek, in *Babylonie* valt.

De bron van drooge lijm-pek is na-by dien van de *Naptha*: wanneer die bron, door het smelten der sneeu, overloopt, zoo groeit de lijm-pek aen, en maekt eene overstroming in den vliet *Eufrates*. Aldaer ronnen groote klompen t'zamen, die dienstigh tot gebouwen van tichel-steenen zijn, en om de vaertuigen daer meê te bepekken.

Zoo *Pofidonius*, by *Strabo*, schrijft, geven eenige bronnen van *Naptha*, in *Babylonie*, zwarte, en andere witte *Naptha* uit. De bronnen van witte *Naptha* geven vochtigen zwavel uit,

die ook vlam vat. Maer de bronnen van zwarte *Naptha* geven vochtige *Asphalt* of lijm-pek, die, in plaette van olie, in de lamp gebruikt wort.

De vochtige *Asphalt*, of lijm-pek, Strab. *Naptha* geheten, is wonderlijk van natuur: want wanneer zy na-by het vuur gehouden wort, zoo vat zy vlam, en brant, en kan in geenerleie wijze met water uitgebluscht worden: maer brant noch meerder, 't en zy daer geheel veel waters op gegooten wort: maer met modder, eek, aluin, en vogellijm, wort de brant verftikt en uitgebluscht. Men zeit *Alexander de Grootte* dit beproeft en verzocht had: want hy deed eenen jongen in de badstove met *Naptha* bestrijken, en doen eene keerse daer by houden: waer door de jonge in den brant raekte, en by-na te sterven zou gekomen zijn, 't en zy d'omstaenders, met zeer veel waters op hem te gieten, den brant overwonen, en den jongen behouden hadden.

De stad Naarda, of Neerden.

Lib. 18.
Aniq.
c. 12.

Naarda, of Neerden, was ook eene stad van *Babylonie*, volgens schrijven van *Josephus*; hoewel *Ptolemeus* die onder de steden van *Mesopotamie* rekent, en *Stephanus* onder *Syrie* brengt.

Naarda was in oude tijden, ontrent eene ceuwe of halve voor des Zalighmakers geboorte, eene volkrijke stad. Zy lagh omringt met de stromen van den *Eufrates*, en was met zeer vaste wallen gesterkt, die haer voor 's vyants aenvallen en bespringen bevrijden en beschermden.

Van wege haere gelegenheit aen den *Eufrates*, en eene hooge schoole der Joden, wiert *Naarda* anders op Hebreesch *Nahardehab* genoemd, dat is, *vliet der wetenschap*: want *Nahar* bediet op Hebreesch eenen vliet, en *dehab wetenschap*. De stad had onder haer eene goedeen groote lantstrecke.

Ontrent veertigh jaren voor des Zalighmakers geboorte quam den Joden, die te *Neerda*, en ook te *Nisibis*, en in *Babylonie* en *Mesopotamie* woonden, groote rampen en onheilen over: 't welk aldus zijnen op en voortgang nam.

De Joden, die in de steden *Neerda* en *Nisibis* woonden, zich op de natuurlijke sterkte der plaetsen betrouwende, hadden het heiligh schat-gelt, dat zy,

na gewoonte, Gode plaghten op t'offeren, en al het overigh belooft gelt, in die steden, als in eene algemeine schatkiste, ter bewaring, neêrgeleit, om van daer t'zijner tijde na *Jerusalem* te zenden: het welk dan, onder gelci van vele menschen, derwaerts gebracht wiert, nit vreze voor de roveryen der Parthen; dewijl *Babylonie* toen onder het gebiedt der Parthen stont. Onder deze Joden waeren *Asineus* en *Anileus*, twee gebroeders, geboortigh van *Neerda*, en vaderloos, die de moeder op het wollen-weven bestelt had: het welk by die volken niet voor oneerlijk gehouden wiert: alwaer ook de mannen het ambaght van wolle-weven deden.

Wanneer zy t'eener tijde laet te werk gekomen waeren, sloegh de meester hen, by wien zy het ambaght geleert hadden. Waer op zy, meinende daer door verongelijkt te zijn, de wapenen, die aen den muur van 't huis, ter bewaring, hongen, afrukten, en zich na eene plaetse begaven, daer de vliet *Eufrates* geklooft wort: welke plaetse rijk van weiden, en vruchtbaer van koren en andere vruchten was, die tegen den Winter opgeleit worden. Na hen schoten aenstonts alle behoeftige jongelingen toe, daer over zy zich

Joseph.
Antiq.
lib. 18.
c. 12.

Ramp
en neêr-
laegh
der Jo-
den in
Baby-
lonie.

tot

tot velt-oversten opwierpen, en door maght van hunne wapenen oorlogghden, en veel quaets en baldaet bedreven, zonder iemant het belette.

Want wanneer zy allengs onverwinbaer geworden waeren, zoo wierpen zy een vesting op, en deden, door ont-fangers, den lantluiden schartringen afperissen, te weten, een zeker getal van vee, en zoo veel voetsel, als voor hen genoegh was: mits belovende den genen, die hen gehoorzaemden, hunne vrientschap en allen bystant tegen uiterlijk geweld, indien iemant dat hen quam aen te doen. Daer en tegen dreigden zy het vee en de veehoeders te dooden, by aldien zy hunne bevelen weigerden te gehoorzamen. Dies zonden de lantluiden, door noot gedwongen, hen al't geen, dat zy eischten: waer door zy in maght toenamen, en machtigh waeren, om eenen iegelijk het hoofd te bieden: gelijk ook niemant der gebuurvolken hen derfde beledigen, of tegen hen de wapenen aenschieten.

Wanneer de lantvooght van *Babylonie*, van wegen *Artabanus*, koning der Parthen, dit gehoord had, en het quaet in zijn geboorte, eer daer uit eenigh grooter onheil moght komen t'onstaen, zocht te smoren, zoo vergaderde hy, zoo veel hem doenlijk was, uit de Parthen en Babyloniers, een krijgshair, en trok tegen den Joden ter yl te velde, met toeleg van hen onverziens t'overrompelen. Doch hy sloegh zich met zijn volk ontrent eenen poel neêr, om zich een weinig uit te rusten.

Des anderen-daeghs hielden de Joden, in ruste en stilte, hunnen *Zabbath*. De lantvooght der Parthen, die niet daght, dat de vyant ten strijde zou treden; maer zich zonder slagh of stoot gebonden wegh laten slepen, trok, voet voor voet, in stilte voort, om hen schielijk op 't lijf te vallen. Maer toen begon *Asineus*, die by geval, hebbende de wapenen afgeleit, by zijne spitsbroederen ledigh ter neêr zat, aldus te spreken: *O mannen! het gebriesch der paerden klinkt my in d'ooeren: niet als of het een gebriesch van weidende paerden was; maer van die eenen ruiter hebben opzitten. Want ik hoor ook het geluit der montstukken en breidels. Ik vreze, dat wy door den vyant verstrikt en omcingelt zijn. Maer laet iemant uitloopen, om te*

bespieden, en ons zekerlijk kundtschap te doen, wat ons nakend is. Ik wenschte, dat het loogen was, het geen ik gezeid heb.

Aenstonts liepen eenigen op kuntschap uit, die gezwint weêrom quamen, en verhaelden, dat het geen ydel vermoeden was; maer dat de wrekers van het geleden ongelijk zich aldaer vertoonden. Hoewel de Joden zich niet, om tegenweer te bieden, vervaerdighden; dewijl de vaderlijke gewoonte hen dat, van wegen den rustdagh, verbood.

Maer *Asineus* nam een geheel ander besluit, als den verspieders docht: want hy oordeelde, dat men den vyanden die vreughde niet moeste gunnen: dat zy tegen hen, met moorden en dooden, op hunnen rustdagh zouden woeden. Maer veel meer moesten zy aen hunne manhaftigheid en tegenwoordigen noot gedenken, en traghten, indien het nootlot des alzoo gehengde, niet ongewroken te sterven.

Dies schoot *Asineus* d'eerste de wapenen aen, en hifste zijn volk, door zijnen voorgang, tot diergelijke stoutheit op, en moedigde hen aen, om met den vyant hantgemeen te raken. En dewijl de Parthen verachtelijk van den vyant gevoelden, en geen tegenstant daghten te vinden, zoo viel *Asineus* stoutmoedelijk op hen aen, en doode velen, en dreef d'overigen op de vlucht.

Na het gerucht van dit gevecht *Artabanus*, koning der Parthen, ter ooren gekomen was, verwonderde hy zich over de stoutheit der twee gebroeders, *Asineus* en *Anileus*, en verlangde hen te zien, en met hen in gesprek te komen: gelijk hy ook aenstonts eenen van zijne getrouste hellebaerdieren zond, die aen *Asineus* en *Anileus* deze woorden verhaelde: *Dat alhoewel koning Artabanus in zijn rijk, door hen, geweld en ongelijk geleden had, zoo liet hy nochtans zijne verbolgentheit en gramschap varen, ter sake van hunne dapperheit, en zond eenen, die hen, op woort en trou, ongestraftheit en veiligheid der wegen, uit zijnen naem, aenbood; dewijl by hunne vrientschap, zonder eenige logh of bedrogh, zochte. Ook was des konings mildadigheid bereid: en zouden zy hunne dapperheit, onder des konings gunste, voort aen beter weten te besteden.*

Maer *Asineus* schorte de reize op,
Die

De Parthen verflaggen.

en zond zijnen broeder *Anileus* met geschenken, zoo vele hy by kon brengen. Die trok dan na koning *Artabanus*, en wiert wel ontvangen. Wanneer koning *Artabanus* zag, dat *Anileus* alleen quam, vroeghy, waerom hy *Asineus* t'huis gelaten had. Vernemende dan, dat hy, uit vreeze, zich aen den poel gehouden had, zoo zwoer hy by d'iantische goden, dat hy hen niet beledigen zou: indien zy op zijn trou en woort quamen. Dit staefde hy den jongeling met uitgestrekte hant: het welk by de Parthen een zeker bewijs van vertrouwen was: want na het geven van de rechte-hant wiert het by hen voor een gruwel gehouden, te bedriegen, of quaet vermoeden te hebben: naedien hier meê alle achterdoghten volkomen ophielden. In dezer wijze zond *Artabanus* toen *Anileus* weêrom, ten einde zijnen broeder t'overreden, om te gelijk met hem te komen.

Wijders, koning *Artabanus* deed dit, om deze twee gebroeders zich met hem te bevredigen en verzoenen, en, door de dapperheit der Joden, de lantvooghdien van *Babylonie* en *Mesopotamie* in plicht en toom te houden, die op afvalen scheenen t'oogen, wanneer de koning aen een anderen oort zou met krijgh belemmert zijn: want hy vreesde, wanneer hy de afvalligen zou zoeken te dempen; dat *Asineus*, die nu machtigh in *Babylonie* geworden was, niet, 't zy met of tegen wil der lantzaten, zou ophouden quaet te doen. Uit dien inzichte ontbood hy hem. *Asineus* nu luisterde gewillighlijk na den voorflagh van zijnen broeder: inzonderheit, wanneer die verhaelde, hoe zeer de koning tot hen genegen was, en zijne trou, tot bevesting, by eede bezworen had. Derhalve trokken zy beide met den eerste na koning *Artabanus*, die hen blijdelijk ontfing, en zich inzonderheit over d'edelmoedigheid van *Asineus* verwonderde; wanneer hy zag, dat hy een man kort van stal, en in 't eerst aenzien verachtelijk van wezen, en als by-na van geen belang was. Toen zeide *Artabanus* tot zijne vrienden, dat niets in zulken klein lichaem was, dat met zijne grootmoedigheid over-een quam. Over tafel toonde hy *Asineus* aen zijnen velt-overste *Abdagases*, en roemde hem, en verhaelde, met hoe

groote dapperheit hy gewoonelijk oorloghde. Deez verzocht van den koning verlof, om *Asineus* te mogen dooden, en straffe van zoo vele boosheden te nemen, als hy den Parthen aengedaen had. Maer de koning weigerde dat hem toe te staen tegen eenen mensch, die zich op zijn woort en trou overgegeven had. Het welk hem, met het geven van de rechte-hant, bevestight, en met eede bezworen was. *Dochly aldienghy, zeide de koning, voor eenen strijtbaren man wilt gehouden worden, zoo hebt ghy mijne meenedigheid, om de boon en schimp der Parthen uit te wisschen, niet van noode. Maer val Asineus, wanneer hy weder vertrekt, zonder mijne bewilliging en verlof, met geweld aen, en breng hem om 't leven.* Des nchtens ontbood de koning *Asineus*, en sprak tot hem: *Het is, ô jongeling! voor u tijt naer huis te keeren. Hale niet langer de haet der velt-oversten op uwen hals, die u misschien tegen mijne wil zouden trachten te dooden. Ik beveel u het lant van Babylonie, door uwe zorge, veiligh en ongeschonden van roveryen, te bewaeren. My zal weder uwe behoudenis ter herten zijn: dewijl ghy niet getwijfelt hebt uw leven my te vertrouwen.* Dit sprak de koning, gaf *Asineus* aenstonts geschenken, en zond hem te ruch.

Hy trok dan met zijnen broeder *Anileus* weêr naer huis, en slichte eensdeels nieuwe kasteelen, en versterkte eensdeels zijne voorige met nieuwe veltingen. Voorts steegh hy in 't kort zoo hoogh op, als geen ander voor hem van zoodanige beginselen begonnen had. Hy hield zich niet verzenoeght, van de Babyloniers geëert te worden: maer hy was ook by de velt-oversten der Parthen in groot aenzien, die, met bevel en gebiedt, in de na-by-gelegen lantschappen gezonden wierden. Ja zoodanigh nam zijn gezagh, t'effens met zijn maght, toe, dat gansch *Mesopotamie* aen zijn wenken hing. In die gelukzaligheid bloeide hy den tijt van vijftien jaren, de welke niet eer begon af te nemen, voor hy d'oude oefening van deught, en vroomheit, niet meer behertighde, de vaderlantsche wetten en inzettingen verwaerloosde, en zich tot alle wellusten, dertelca geilheit, overgaf.

By geval quam in die gewesten zeker velt-overste der Parthen, met zijne

vrouwe, die, onder andere gaven, in schoonheit, tot verwonderens toe, uitmunte. *Anileus*, broeder van *Asineus*, wiert op haer, om haere schoonheit, verslingert en verliest. Wanneer hy nu zijne begeerte en geile lusten niet kon matigen, noch geene hope had, om de vrouw te bekomen, zoo deed hy haeren man den oorlogh aen. In het eerste gevecht quam de Parth te sneuvelen: waer door de vrouw in handen van den overwinnaer *Anileus* verviel, die haer tot zijne boelin gebruikte. Hier uit ontstonden hem en zijnen broeder groote rampen en onheilen. Want wanneer zy, na het verlies van haeren voorigen man, gevangkelijk weghevoert wiert, bracht zy heimelijk, onder haer ander reistuigh en omslagh, de beelden der vaderlantsche goden, met haer, die zy altijd plaght, na de Heidensche wijze, t'huis en op de reize by haer te hebben. Eerst diende zy die beelden in 't heimelijk: maer na zy by *Anileus* ten wijve in 't bedde ontfangen was, zoo kreegh zy daer door stoutmoedigheid, en diende opentlijk hare afgoden, die zy van haeren overleden man ontfangen had.

Dit bedrijf wiert door de voornaemste vrienden der beide gebroeders berispt, die zeiden, dat 't een onbehoorlijk werk was, dat *Anileus*, tegen de gebruikelijkheden en wetten des Hebreeschen volks, eene Barbaersche vrouw getrouwt had, die tot godloze waengeloven van haer vaderlant overgegeven was. Dies moghten zy toezien, dat zy, door den vryen toom aen de wellusten des lichaems te geven, niet uit de heerschappye geraecten, de welke zy door de goddelijke gunste verworven hadden. Maer zoo weinigh wiert door deze vermaningen gevordert, dat ook de voornaemste der genen, die hen vermaende, wanneer hy wat te hevig uitvoer, doorstoken wiert. Op zijn sterven wenschte dees den beiden broeders en hunnen bontgenoten Gods gramschap toe, en dat die over den gequeitsten godsdienst en vrientschap wrake wilde nemen, en hen ook gelijken ramp laten overkomen: dewijl die twee gebroeders d'aenrechtters des ongelijks en ramps waeren, en de bontgenoten gedooghden, dat de beschermmer der wetten met het grootste onrecht gedoot wiert. Want alhoewel den bontgenoten die dingen zeer moeielijk

vielen, zoo zagen zy het evenwel met goede oogen aen, wanneer zy aen de strijtbare en vrome daden van *Asineus* begonnen te denken, dien zy hunne tegenwoordige behoudenis en gelukzaligheid hadden dank te weten. Maer door de godloosheit en ongodvruchtigheid der vrouw wierden zy met gramschap en verbolgentheit ontfleken; dewijl zy niet konden lijden, dat zy halssterrigh den godsdienst der Parthen onthelsde. Dies schoten zy gelijker-hant na *Asineus* toe, en riepen luitruchtigh tegen *Anileus*, en zeiden, dat hy molte, indien hy te voore niet kon zien, nu zekerlijk zijne dwaling verbeteren, eer d'algemeine ondergang daer op volgde: want by niemant zou dat huwelijk voor goet gekeurt worden, dewijl het tegen de vaderlijke gewoonten streedt. Ook strekte de waengelovige dienst der goden, dien de vrouw onderhield, tot schimp en hoon van den waeren God. En alhoewel *Asineus* wel bevroede, dat de mislagh en misdaet van zijnen broeder hem en den zijnen groot onheil zou aenbrengen, zoo wiert hy, dies niet tegenstaende, door de broederlijke genegenheit overwonnen, en vergaf hem, die door onbetemmelijke wellusten van liefde gedreven wiert, lichtelijk.

Maer wanneer dagelijks de toeloop van menschen tot *Asineus* grooter wiert, en het geschrei meer en meer verhieft, zoo vermaende hy zijnen broeder *Anileus* over zijne vrouw, berispte zijn voorigh bedrijf, en beval voortaan daer van afstant te doen, en de vrouw weert na huis aen haere vrienden te zenden. Doch door deze vermaning wiert niet met allen uitgerecht: maer de vrouw, vernemende, dat om haer oproer onder het volk ontfont, en vrezende, dat *Anileus*, uit liefde t'haerwaerts, eenigh onheil moght overkomen, bracht *Asineus* met vergif om 't leven: want zy hield haer verzekert, dat die misdaet onder eenen rechter, die haer minnaer was, ongestraft zou mogen blijven.

Wijders, *Anileus*, na nu de heerschappye tot hem alleen overgebracht was, viel met zijn krijsheir in de dorpen van *Mithridates*, die onder de Parthen een man van grooten name was, en de dochter van koning *Artabanus* ten wijve had. Hy plonderde alle die dorpen uit, en bequam grooten buit: want hy

hy vond veel gelt en slaven, vee en andere dingen, die hem grooteliks verrijkten. Maer wanneer *Mithridates*, die toen by geval niet verre van daer was, het veroveren der dorpen hoorde, nam hy het zeer euvel op, dat hy door *Anileus* eerst veroogelijkt en beleidicht was: waer over hy oordeelde, dat hier door zijn aenzien en waerdigheid geschimpt en gehoont was. Dies braght hy een groote meenigte van jongelingen op de been, en vergaderde zoo veel ruitery, als hy by een kon brengen, en trok daer meê te velde, om *Anileus* slag te leveren.

Wanneer hy nu by een van zijne vlekken gekomen was, zoo sloegh hy zich aldaer ter neêr; dewijl hy besloten had des anderen-daghs, op Zabbathdagh, de Joden aen te tasten, die by de Joden, met godsdienstige ruste, geviert wort. *Anileus* des, door eenen Parth, geboortigh van *Syrie*, en een inwoonder van een ander dorp verwitticht zijnde, en, onder andere, verstaen hebbende, op wat plaetse *Mithridates* zijn gastmael met zijn volk zou houden, zoo beval hy zijnen krijgsknechten eerst het lijf te versterken, en trok toen des nachts in der yl tegen den vyant aen, om hem onverziens t'overvallen en verflaen. Wanneer *Anileus* aldaer ontrent de vierde nachtwake gekomen was, doode hy eensdeels den vyant in den slaep, en dwong eensdeels hen, met de vlucht, hunne behoudenis te zoeken. Hy kreegh *Mithridates* levendigh gevangen, en voerde dien gevangen, en nakend op eenen ezel gezeten, met zich: het welk by de Parthen voor de grootste schimp gehouden wiert. Wanneer hy met dien aldus by zeker bosch gekomen was, rieden zijne vrienden hem, *Mithridates* te dooden: maer daer toe kon hy niet verstaen, en voerde hen te gemoet, dat een man, die uit het grootste geslacht onder de Parthen, en van koninglijken maeghschap was, niet behoorde gedoot te worden. Hy voeghde daer by, dat de te voore bedreve ongelijken konden vergiffenis verwerven: want alhoewel *Mithridates* vertoornt en op hem verbittert was, zoo zou hy evenwel hen voor de gegeve behoudenis dank weten. Maer indien zy iet zwaerders tegen hem in 't werk stelden, zoo zou de koning niet rusten, 't en zy hy

zich daer over aen de Joden, die te *Babylon* woonden, wrake nam. Die, dewijl zy luiden van een zelven bloede waeren, verschoont mosten worden, om tot hen hunne toevlught te kunnen nemen: by aldien hen eenige ramp over quam: gelijk de krijgh, zeide hy, wisselvallige uitkomsten meê sleept.

Tot dit gevoelen gedroegen zich alle d'andere. Dies wiert *Mithridates* los gelaten. Dees, t'huis komende, wiert van zijne vrouw met scheltwoorden ontfangen; dewijl hy, die des konings schoon-zoon was, na zoo vele en zoo groote wederwaerdigheden van de Joden geleden te hebben, nu ook hun gevangen geworden was, en lijden most zijn leven hen dank te weten. Dies *berwatte*, zeide zy, *uwe oude manhaftigheid: of ik zweere by de goden, die zorges voor de waerdigheid der koningen dragen, dat ik voortaan my niet meer by u onthouden zal.*

Mithridates, die eensdeels dat verwijten dageliks niet kon hooren, en ten andere voor eene scheiding vreesde, die zijne vrouw, door haere opgeblazentheit, van hem zou mogen maken, verzamelde, hoewel tegen zijn herten zin, zoo vele krijgstroepen, als hem doenlijk viel: want hy oordeelde zich zelven het leven onwaerdigh te zijn, by aldien een Parth, in het bevechten der zege, voor Joden most bezwijken. Wanneer nu *Anileus* vernomen had, dat *Mithridates* met een sterk krijgsheer te velde getogen was, zoo dochr het hem eene schande te zijn zich binnen de moerasschen te houden; maer hy trok, op steun van zijne krijgsknechten, die reeds gewent waeren, de zege te bevechten, met zijne troepen tegen hem op. By wien zich, behalve d'ouden, vele nieuwelingen, op hoope van buit en roof, vervoeghden, met inbeelding, van den vyant, zoo dra hy hen in het gezicht zou komen, te verflaen.

Wanneer dan de Joden op den middag, door een waterachtige plaetse, tot negentigh stadien verre, voortgetrokken waeren, taste *Mithridates* hen aen, die door de hitte, dorst en vermoeithet des weghs, zoo afgemat waeren, dat zy nauwlijks de wapenen konden voeren. Daeren tegen was *Mithridates* en zijn volk frisch en onvermoeit. Waer door de Joden aenstonts met een grooten

neêrlaegh op de vlucht gedreven wierden, en vele duizenden onder hen te sneuvelen quamen. *Anileus*, bezet met eenen drom van jongelingen, berghde zich, met haestigh vlughten, in een bosch, en liet *Mithridates* de zege en 't velt behouden.

Maer een groote meenichte van overgeve stoute luiden vielen in korten tijt *Anileus* toe, die d'ongebondentheit hoger achten, als hun eigen leven. Aldus wiert het verlies, dat *Anileus* in het gevecht ontfangen had, door het getal alleenlijk vervult: want men kon deze nieuwelingen en eerst aengekome krijgsknechten niet tegen de genen vergelijken, die gesneuvelt waeren, om dat zy in den oorlogh onervaren waeren. Hy voerde hen evenwel tegen de kasteelen van *Babylonie* uit, en verwoeste alles wijden zijd. Toen zonden de Babyloniers en alle d'overige vyanden aen de Joden te *Neerda*, en eischten, dat zy *Anileus* zouden overleveren, om te straffen. Wanneer zy dat niet verwerpen konden, (want het stont in hun maght niet, den man over te leveren) deden zy aen eenigen een voorslag van vrede, die eene handeling, nopende de voorwaerden van vrede, toestonden: waer op zoo van hen, als van de Babyloniers, gezanten aen *Anileus* gezonden wierden.

Wanneer nu de Babyloniers wel te deege de plaetse, daer *Anileus* zich onthield, afgekeken hadden, vielen zy des nachts in stilte op de Joden, (die, door den slaep en dronkenschap overvallen waeren) en dooden alle de genen, die zy kregen, en onder anderen ook *Anileus* zelve. Door het sneuvelen van *Anileus* wierden d'inwoonders van *Babylon* van hunne vreze ontslagen, en stonden uit alle oorden tegen de Joden op, die te voore hunne hate op de Joden niet hadden derven uitbraken: want ter zake des verschils van godsdienst en zeden, leefden de Joden en de Babyloniers met elkanderen in geduurige tweedragt, en speelde nu d'een, en dan d'ander den meester.

Wanneer dan de Joden het geweld en dien overlafst der Babyloniers niet langer konden verdragen, en zich onmachtigh bevonden, om tegen hen te strijden, zoo wilden zy niet langer by hen

woonen; maer verhuisden na de stad *Seleucie* met der woon. Na de Joden derwaerts gevlucht waeren, wierden zy in den tijt van vijf jaren niet gemoeit noch beledight. Maer als op het zelve jaer te *Babylon* een pest woede, verhuisden vele inwoonders van daer na *Seleucie*: waer door den Joden grooter ramp en ellende uit dusdanige oorzake ontstont. In de stad *Seleucie* waeren altijd de Grieken en Syriers oneens met elkanderen, en leefden in grooten tweedragt; hoewel de parthye der Grieken altijd d'overhant had.

Na nu de Joden derwaerts verhuift waeren, begon de staet der Syriers, door de gunste der Joden, machtiger te worden, en met Irijtbare en onverzaeghde mannen te vermeerderen. Dies de Grieken, die t'onder raekten, en hunne oude waerdigheit niet zagen te herkrijgen, zoo lang de Joden en Syriers in onderlinge eendragt met elkanderen leefden, ieder hunne vrienden, nopende het maken van vrede en vrientfchap, verspraken: het welk zy lichtelijk verworven.

Voorts wiert de handeling aen de voornaemste hoofden van beide zijden gestelt: waer op eene verzoening volghde, met beding en besprek, dat zy alle beide de Joden met gemeine hate zouden vervolgen: gelijk zy de Joden ook onverziens besprongen, en over de vijftigh duizent dooden. Niet een ontquam het, 't en zy dien de vrienden of gebuuren, uit meédogen, in 't leven behielden. Die behouden wierden, vlughten van daer na de stad *Ctesifon*, en sloegen zich aldaer met der woon ter neêr, op betrouwen van aldaer, door d'achtbaerheit der koninglijke Partische majesteit, in veiligheid te leven.

Wijders, de schrik voor de Babyloniers en Seleuciers quam onder de Joden van dien oort: want alle de Syriers spanden met de Seleuciers, tot ondergang der Joden, t'zamen. Waer over de meeste Joden zich na *Neerda* en *Nisibis* begaven, en hunne behoudenis en veiligheid in de sterkte dier steden stelden: die daer en boven ook van strijtbare mannen bewoont wierden. Aldus droegen de zaken der Joden te dier tijde zich in *Babylonie* toe.

Ur of Our der Chaldeen, anders Kamarine.

By *Mofes*, Gen. 11: 28, 31. en 15: 7. en by *Nehem.* 9: 7. wort eene plaetse, op Hebreesch, met den naem van *Ur* (of *Our*) *Chasdim* gedaght, dat is gezeit, *Our* of *Ur der Chaldeen*: uit oorzaak die door de *Chasdim*s of Chaldeen bewoont wiert, of in *Chaldea* of *lant der Chaldeen* gelegen was: gelijk *Josephus* dit *Ur Ura der Chaldeen* noemt, en in het lant der Chaldeen stelt.

Zeker aeloude Grieksche schrijver, *Eupolemus*, noemt dit *Ur der Chaldeen Urie*, of *Ourie*: welk *Urie* eenigen voor *Kamarine*, een stad van *Babylonie*, houden: want hy schrijft aldus: *Kamarina is eene stad van Babylonie, de welke, zoo eenigen zeggen, de stad Ourie (of Urie) is, dat is gezeit, de stad der Chaldeen.* Dies schrijft hy duidelĳk, dat die stad *Urie*, de welke *Mofes Ur der Chaldeen* noemt, *Kamarine* genoemd geweest, en dat het eene stad der Chaldeen zy. Door Chaldeen zijn priesters of filosofen van *Babylonie* te verstaen, die *Kamarims* genoemd wierden.

Plinius schijnt dit *Ur der Chaldeen*, of *Urie* van *Eupolemus*, *Ura* te noemen: want hy noemt *Ura* eene plaetse aen den *Eufrates* gelegen.

Eenigen houden dit *Ur* voor een en de zelve plaetse of stad, die *Ptolemeus Orchoë* noemt. *Ammianus* gedenkt een Persisch kasteel, met den naem van *Ur*, die dat in *Mesopotamie* stelt, ontrent *Nisibis*, of op den wegh van den *Tigris*, na *Nisibis*.

Ur betekent eigentĳk op Hebreesch *vuur*, *brant*, of *vlam*: in welken zinnen, met de Hebreen, dat woort, als een gemeine naem, zou mogen nemen, en niet, als een eigen naem van eene stad, by aldien zekere vertelling der

Hebreen waerachtigh is: te weten, dat *Abraham*, op de beschuldiging van *Thara*, in 't vuur geworpen was: uit oorzaak hy d'afgoderye der Chaldeen vervloekt had: maer was evenwel door Gods hulpe uit het vuur getrokken. *Aran*, daer en tegen, wanneer die dit bedrijf zagh, had zich ook om de zelve oorzaak in het vuur laten smijten; maer was daer in gestorven; dewijl hy het zelfste geloof en deught niet had, die *Abraham* gehad had. Doch dit verhael riekt na een Joodsche fabel en beuzel: want *Josephus* schrijft duidelĳk, dat deze *Aran* in *Ura*, eene stad der Chaldeen, gestorven was, en des zelfs graf tot op zijaen tijt noch getoont wiert.

Daer en boven kan op vele plaetsen in de Schrift het woort *Ur*, niet dan voor eenen eigen naem genomen worden: als wanneer *Mofes*, Gen. 11: v. 28, en 31, gezeit had, by (*Aran*) *sterf in het lant zijner geboorte*, zoo schijnt hy door de volgende woorden te hebben willen uitdrukken en bedieden, welk dat lant was, te weten, *Ur der Chaldeen*. Dies *Hieronymus* te recht de Joden berispt, en die overlevering, nopende *Abraham*, een fabel noemt. Des niet tegenstaende is zeker, dat de Chaldeen, Persen, Meden, en Assyriërs, het vuur godsdienstigh geëert hebben. Ook is waerschijnlijk en bewijselĳk, dat deze stad der Chaldeen hierom het *vuur* genoemd zy, dewijl in de zelve het vuur door de Chaldeen aengebeden wiert. Anders betekent het woort *Ur* ook een dal.

Ur was de woonplaetse van *Tarach*, en ook de geboorte-plaetse van *Tarachs* zoonen, *Haran* en *Abraham*, die alle van daer, uit *Chaldea*, na de stad *Haran*, in *Mesopotamie*, togen. Gen. 11: 28, 31. en 15: 7.

De stad *Gerrha*.

Zekere aeloude Chaldeen, die uit *Babylon* gevlucht of gebannen waren, bewoonden ook in oude tijden eene stad, die by *Strabo*, *Ptolemeus*, en *Stephanus*, *Gerrha* geheten, en, na d'inwoonders, *Gerrha der Chaldeen* gebynaemt wiert. *Ptolemeus* brengt *Gerrha*, eene stad der Chaldeen, onder *Batanea*, een lantschap van *Syrie*, dat aen

Arabie en *Babylonie* paelt; en *Plinius* onder de steden van *Arabie*.

De stad *Gerrha*, of *Gerrha der Chaldeen*, lagh (volgens schrijven van *Strabo*) op de kuste van *Arabie*, in een die- Lib. 16. pen zeeboesem, twee hondert stadien van zee, † na-by het Arabisch lantschap van *Jemama*. † Dou chart.

De Chaldeen van *Gerrha* bewoonden Strab.

Scalig. Frag.

Wat Ur te zeggen is. Bonfrier. in Pen-tat. Uffer. Bibl.

zoute plaetsen, en huizen van zout gemaakt. Desgelijks schrijft *Plinius*, dat de stad *Gerrha* torens van vierkante weke stukken van zout, en vijf duizent schreden in haeren omtrek had. D'inwoonders besproeiden de huizen, wanneer de schubben of schilveren van zout, door de hitte der zonne, afschilverden, en geduurigh afvielen, met water, (dat dan weêr tot zout wiert) en maakten door dit middel de muuren dik en duurzaam.

De *Gerrheers*, zoo *Strabo* schrijft, handelden te lande met Arabische koopwaren en speceryen. Daer en tegen verhaelt *Aristobulus*, by den zelven *Strabo*, dat de *Gerrheers* veeltijts met schepen na *Babylonie* ten koophandel voeren, en van daer, langs den *Eufraates*, de koopwaren na de stad *Thapsakum* overscheepten, die daer na aller wege te lande vervoert wierden.

De *Gerrheers*, als ook de *Sabeers*,

waeren in oude tijden rijke volken. Aldus schrijft *Agatarchides*: *Geen slagk van menschen schijnt rijker, als de Sabeers en Gerrheers, te zijn. Deze hebben het Syrie van Ptolemeus verrijkt.*

Polybius geeft ook den rijkdom der *Gerrheers* niet duisterlijk in de volgende woorden te kennen: *Wanneer den Gerheers de vryheit bevestigt was, hebben zy aenstonts Antiochus vijf hondert talenten zilvers, en duizent en twee hondert talenten wierooks en myrrhe gegeven.* *Agatarchides* en *Diodorus*, in zijn derde boek, schrijven wijtlopijger van de rijkdommen der *Cherreers* en *Sabeers*.

Ptolemeus en *Polybius* schrijven, in plaetse van *Gerrheers*, *Gerheers*, met een enkelde *R*: het welk nader aen het Hebreesch *Gerim*, en aen het Chaldeeisch *Geraja* komt: gelijk de Hebreen aldus de *vreemdelingen* noemen, zoodanigh die *Gerrheers* of *Gerheers* waeren.

De stad *Borsippa*, of *Borsippos*, *Opis*, &c.

B*orsippa* was een aeloude stad van *Babylonie*, en wort alzooy by *Strabo* en *Stephanus*; maer by *Josephus* (uit *Berosus*) *Borsippos*, by *Justinus* *Byrsia*, en op Hebreesch *Borsif*, en qualijk by *Ptolemeus* *Barsitta* geheten. Het was by ouds eene voorname stad van *Babylonie*, en aen *Diana* en *Apollo* toegewijdt: wien ter eere aldaer tempels gesticht waeren.

Zoo de *Rabbinen* beuzelen lagh *Borsif* in de lantstreke des *Babylonischen* torens: gelijk zy ook *Borsif drooge put*, of *lege kiste* uitleggen: dewijl de lucht van die plaetse den menschen in vergetenis van alle die dingen braght, die zy geleert hadden: waer door geschiede, dat ieder zijne eige tale vergat. Hier uit is ook onder de *Rabbinen* een spreekwoord ontstaen: *Babel en Borsif is een quaet teken aen de wet.*

Na deze stad wort ook een zeker slagk van Chaldeeische sterrekijkers, *Borsippeniers*, genoemd.

In de stad *Borsippos* wiert koning *Nabonidus* door *Cyrus* gevangen, zoo *Berosus* by *Josephus* getuight.

In *Borsippa* was eene groote meenichte van vleermuizen, die veel grooter, als op andere plaetsen waren. Zy wierden, om t'ecten, gevangen en ingezouten. Aldaer was eene groote linnewevry.

Opis was ook eene aeloude stad van *Opis*: *Babylonie*, aen den *Tigris* gelegen, volgens schrijven van *Herodoot*. *Strabo* noemt *Opis* een vlek, en koopstad der omleggende plaetsen.

Vele steden en gebouwen lagen in oude tijden in het lant van *Babylonie*: want beide de oeveren, ter wederzijde van den *Eufraates* en *Tigris*, waeren met steden, vlekken, torens en kasteelen, bebouwt. Dit blijkt hier inzonderheit uit: dewijl men in alle de lantstreken van *Babylonie*, zoo binnen, als buiten de vlieten d'*Eufraates* en *Tigris*, en in het midden tusschen hen beide, doorgaens eene groote meenichte van puinhopen onder d'aerde vind. Desgelijks vint men over-al, waer ook onder d'aerde gegraven wort, tot vele dagh-reizen verre rontom *Bagdad*, eene groote meenichte van goede gebakke steenen, en oude muuren. Waer uit een fabel ontstaen is, die noch heden onder de *Moren* gedaght wort, te weten, dat dit lant eertijts zoo dicht bewoont en bebouwt was, dat een haen, die t'eener tijde te *Bagdad* verloren was, te *Basora*, eene streke van twalef dagh-reizen van daer, weêr gevonden wiert: welke haen tot zoo verre zou gekomen zijn, met altijt van het een op het ander dak te springen.

In *Babylonie* was een byzondere lantstrecke voor d'inlantsche filosofen beraemt, die allermeeft de starrekunde oefenden, en Chaldeen genoemt wierden.

Chaldeen waeren in de starrekunde ervaren. Strab.

Deze oude Chaldeen waeren bovenmate in den loop des hemels, of sterrekijkerij, en wiskunst, ervaren en afge-recht.

In *Babylonie* waeren by ouds velerlei slag van Chaldeeſche sterrekijkers: want zommigen wierden *Orcheniers*; en anderen *Borſippeniers*, genoemt, behalve vele anderen, die van een en de zelve zaken een verſcheiden gevoelen hadden. Die kunſten ſchijnen by de Chaldeen allereerſt gevonden, en daer na tot andere volken van hant tot hant overgekomen te zijn.

Strab.

De Chaldeen beloofden ook, uit de geboorte-ftonden der menſchen, de toekomende dingen te voorſpellen.

De Chaldeen voorſpelden de toekomende dingen, zoo door het vliegen en geſchrei van vogelen, als door andere middelen. Zy genazen ziekten door hunne toveryen en bezweeringen, en leiden de dromen uit. Zy hielden, dat de werelt eeuwich was, zonder begin en einde: dat *Saturnus*, onder d'andere planeten, eene zeer groote kracht had: maer de Zon de grootſte. Zy ſtelden twalef voorname goden, dier ieder eenen zy eene maent, en een teken van den Dieren-riem toe-eigenden: want zy zeiden, dat de zon, mane, en d'andere vijf planeten, hunnen loop verſcheidentlijk door deze tekenen deden, en grooteliks tot de voortteeling, en goede en quade uitkomſten vorderden.

Lucian.

De Chaldeen hadden ook hunne Magen, toveraers of waerzeggers, die zich roemden de deuren der helle met hunne toveryen te kunnen ontfluiten, en derwaerts de zielen heen en weêr uit te voeren. Zy waeren grijs en aenziene-lijk van gelaet, met lange baerden. Wanneer zy in die orde aengenomen waeren, zoo waſchten zy zich den tijt van negentien dagen aen den *Eufrates*, beginnende met de nieuwe mane, en keerden des uchtens zich na den opgang der zonne. Dan prevelden zy eene lange wijle, en ſcheenen de duivelen aen te roepen. Na dit bedrijf ſpoogh men hen driemaal in 't aengezicht, zonder zy op de voor-by-gaenders d'oogen ſloegen. Zy leefden

by ekelen, dronken melk, en water uit den vliet *Choaſpes*, en ſliepen op gras, onder den blooten hemel.

Wanneer zy door deze onthouding genoechzaam vervaerdicht waeren, wierden zy in het midden der nacht na den vliet de *Tigris* gebraght, en aldaer met vele plechtelikheden en toverkunſten gewaſſchen, en dan weer na huis geleit: alwaer hen dan een zeker ſlag van eene rok aengetrokken wiert.

Zy hielden het water en vuur voor het beginſel van alle dingen. Vitruv. Praef.

Men had'er drierlei ſlag van Magen: welker eerſten niet als by meel en olye leefden. Zoo *Herodoot* ſchrijft, waeren onder de Babyloniers drie geſlaghten of ſtammen, die nergens anders als by viſch leefden: de welke zy in de zon drooghden, en daer na in een mortier met een ſtamper ſtampten, en dan door eene doek ziften: waer van dan een klomp gemaekt, en als broot gebakken wiert. Lib. 1.

De Magen waeren raetsheeren der koningen. De lijen der Magen wierden noit begraven, dan na de beeften die verſcheurt hadden. Dion. Chryſ. Ciccr.

Zy deden de zielen der overledenen komen, om toekomende dingen te voorzeggen. Ten zelve einde gebruikten zy ook jonge kinderen. Tertul.

De Babylonische ſterrekijkers, toveraers, guychelaers, en waerzeggers, worden ook op vele plaetsen in de Schrift gedaght. Dan. 1: 20. en 2: 2. en 4: 7. en 5: 7, 11, 15.

Eupolemus, een zeer aeloude Griekſche ſchrijver, getuight, dat d'aertsvader *Abraham* de ſterrekunde of ſterrekijkerij, en *Chalſaice*, (dat is, de wiskunst) by de Chaldeen uitgevonden hebbe.

Van gelijken ſchrijft *Berofus*, by *Eusebius*, dat, na den water-vloet, in de tiende leef-eeuwe, by de Chaldeen, een rechtveirdigh en groot man, en ervaren in den loop des hemels was. Door wien ongetwijfelt *Abraham* te verſtaen is.

Ook ſchrijft *Herodoot*, dat de Grieken van de Babyloniers den Pool zonne-wijzer, en twalef gedeelten van den dag geleert hebben.

Desgelijks ſchrijft *Diodoor* die lof den Chaldeen toe: te weten, dat zy door lange aenmerking de natuur en loop der ſterren naerſtelijk doorspeurt, en vele toekomende dingen den menſchen

voorzeyt hebben. Zy stofften, dat zy, sedert vier hondert en zeven en veertigh duizent jaren, zich op die wetenschap geleit hadden, tot aen de tijden van *Alexander de Grootte*. Doch eenige brengen die jaren op maenden.

Aldus roemt *Cicero*, dat de Babyloniers aenmerkingen van den loop des hemels van vier hondert en zeven en veertigh duizent jaren in hunne boeken begrepen hadden. Hy voeght'er by, dat de Chaldeen het alleroudste slaghe der geleerden was.

Porphyr. De Chaldeen toonden aen *Alexander de Grootte*, in de stad *Babylon*, wanneer hy die veroverd had, den loop der sterren en gezette beurten der tijden. Ook heeft *Kalifthenes*, *Alexanders* reisgenoot, de aenmerkingen des hemels-loop, van negentien hondert drie en negentigh jaren, die hy van de Chaldeen ontfangen had, aen *Aristoteles*, na Griekenlant overgezonden.

Waeruit blijkt, dat de Chaldeen al op het jaer, na de schepping der werelt, een duizent zeven hondert een en zeventigh, en twee duizent twee hondert en vier en dertigh jaren voor des Zalighmakers geboorte, den loop des hemels gaê geflagen, en zich op de sterrekunde geleit hebben: want *Babylon* wiert door *Alexander de Grootte*, op het jaer, na de schepping, drie duizent zes hondert vier en zeventigh, veroverd.

Luciaen daer en regen schrijft, dat de Chaldeen laet de sterrekunde geleert hebben: want hy wil, dat d'Ethiopiërs d'eerste d'oorzaken der maenschijnfelen gaê geflagen, en d'eerste aengemerkt hebben, dat de maen haer licht van de zon ontleent: dat zy daer en boven de bewegingen der andere planeten gezien, en hen bequame en gevoeghelijke namen gegeven hebben.

Dan dit schrijven van *Luciaen* schijnt van weinigh belang te zijn; dewijl zoo vele eenwen voor *Luciaen* alle oude schrijvers anders geschreven hebben.

Eenigen schijnen den Egyptenaers den vout der sterrekunde toe te schrijven: daer nochtans de Chaldeen veel ouder aenmerkingen van des hemelsloop hebben, als de Egyptenaers.

Pythagoras heeft ook uit de Chaldeen de wetenschap der sterren gezogen, als *Porphyrus*, in het leven van *Pythagoras*, getuigt. Ook trok *Demokritus* ten zel-

ven einde na de Chaldeen en *Babylon*, zoomen het schrijven van *Eliaenus* geloven magh. Men wil, dat *Demokritus* een boek van de heilige letteren, te *Babylon*, zou geschreven hebben. Het welk *Laërtius* gedenkt.

Onder de Chaldeen waeren ook verscheide geleerde mannen, die van de sterrekijkerie geschreven hebben, als onder andere zeker *Berosus*, die inzonderheit by d'oude Grieken hoogh geroemt was. *Plinius* schrijft aldus van dezen *Berosus*: *Berosus munte in de sterrekijkerie uit, dien d'Atheners, om de goddelijke voorzeggingen, opentlijk op de Hoogeschool een goude tonge opgerecht hebben.* Hy heeft gebloeit ontrent op het jaer 330 voor des Zalighmakers geboorte.

De Chaldeen en Egyptenaers, die op vlakke en wijftekende velden woon- *Cicero lib. 1. de divinat.* den, hebben alle hunne gedaghten tot de kennis der sterren aengewent, dewijl niets uit d'aerde uitstak, dat de beschouwing des hemels kon beietten.

Het is ook geloofelijk, dat de Kananiten, en onder andere ook de Feniciërs, den loop des hemels, en andere wetenschappen van *Abraham* geleert hebben, wanneer die nit hongers-noot na het lant van *Kanaan* getrokken was. Dat *Abraham* den Egyptenaers den loop des hemels, en wetenschap der sterren, heeft meêgedeelt, blijkt uit dit volgend schrijven van *Josephus*: *Hy (Abraham) heeft hen mildelijk de wetenschap der getallen en sterren meêgedeelt. Want de Egyptenaers, voor Abrahams komste tot hen, wisten deze wetenschappen niet: naerdien die van de Chaldeen tot d'Egyptenaers, en van daer tot de Grieken, overgekomen zijn.* *Lib. 1. Antiq. c. 8.*

Ook hebben de Grieken van de Babyloniers en Egyptenaers den *Almanak* ontleent, volgens schrijven van *Theon d'Alexandriner*.

Maer alhoewel *Abraham* de grootste en uitstekenste sterrekijker was, zoo heeft hy evenwel de sterrekunde of sterrekijkerie zoo zeer niet allereerst gevonden, als wel van zijnen vader *Thare* ontfangen. Aldus schrijft *Philo de Jood*: *Abraham was d'eerste vader der Joden, een Chaldeer van geslaght, en uit eenen vader geboren, die tot de wetenschap der sterren genegen was, en een uit die genen, die ontrent de wiskonst doende waeren.*

BAGDAD

A. Rivier d'Agres C. Lande Poorte E. Schip vrucht Mesopotamie

De stad Bagdad.

Bena-
ming.

DE hoofstad van gansch Irák is Bagdad, de welke alzoo by alle Arabische, Turksche en Persische schrijvers genoemd wort: en niet † *Baldach*, of * *Baldakko*: gelijk eenige Kristen Europische schrijvers dien naem qualijk spellen. Bagdad wort gemeenelyk by onkundige schrijvers ook *Babylon* genoemd: dewijl zy deze stad Bagdad voor d'aeloude stad *Babylon* houden.

† Mark.
Paul.
Vener.
en Hai-
ton.
* Pe-
trarch.

⁴ Tav.
⁵ Ulug
Beig, en
Nafir
Eddin.

Zy leit op de Noorder breete van drie en dertigh graden en ^avijftien of ^been en twintigh, of, na de later Arabische sterrekundigen, vijf en twintigh minuten, en op de lengte van tzeventigh graden en vier en veertigh minuten: een dag-reize van den vliet *Eufrates*, en d'aeloude stad *Babylon*, op den Ooster en Wester oever van den vliet de *Tigris*, die haer midden in twee deelen, in een Wester en Zuider, doorsnijt. Waer uit blijkt, hoe eenigen t onrecht d'aeloude stad *Babylon* voor deze stad Bagdad der Arabieren houden: naerdien *Babylon* op een zelve wijze aen den vliet d'*Eufrates* gelegen was, als Bagdad aen den *Tigris* leit. Daer en boven beschrijven d'Oostersehe lantbeschrijvers het dorp *Babel* Noordelijker als Bagdad: alwaer zich vele kentekenen van eene zeer groote stad (die zy alle voor d'aeloude stad *Babylon* houden) vertoonen: maer zoodanige kentekenen vind men geheel en al te Bagdad niet.

Het Ooster gedeelte der stad, na de zijde van *Persie*, en op den Ooster oever van den *Tigris* gelegen, is geheel met muuren omringt, en het grootste en voornaemste, en eigentlijk de stad Bagdad: want het Wester gedeelte, *Rusafa* genoemd, na de zijde van *Mesopotamie*, gelijkt van dien kant slechts een vlek, en is zonder muuren.

Elmac.
Histor.
Sarac.
lib. 2.
cap. 3.

De stad is hierom Bagdad genoemd: dewijl aldaer voorheene een groene beemt was: waer op een hutte of heiligh huis van eenen kluzenaer of monnik stont, die Bagdad geheten wiert: na wien ook de stad Bagdad genoemd is.

Tavern.
Voyage
de Perse.

Wanneer voor ontrent vijftigh of zestigh jaren de grontvesten van zeker *Karavansera* of stads-herbergh aldaer gegraven wierden, vond men in eene kleine

kelder een lijk, dat noch heel en gaef was, gekleet op zijn bisschops, met een wierook-vat, en wierook neffens hem. Men ziet noch op die plaetse eenige kamers van geestelijken: waer uit het geen zou kunnen besloten worden, dat vele Arabische schrijvers verhalen: te weten, dat ter zelve plaetse, daer Bagdad gebouwt is, eertijts een groot klooster stont, verrijkt met vele huizen, daer de Kristenen in woonden.

Of de naem Bagdad is gesmeet van het Persisch woort *Bag*, dat een *tuin* of *hof* op Persisch bediet, en van zekeren Pers, *Dad* geheten, die aldaer, voor het stichten der stad, eenen tuin had: dies Bagdad zoo veel zou gezeit zijn, als *tuin* (of *hof*) van *Dad*: het welk inzonderheit op de Westzijde der stad slaet.

Zoo eenige willen, zou de stad den naem Bagdad bekomen hebben van zeker beelt *Bag*, (dat aldaer eertijts met goddelijke cere gedient en aengeboden wiert) en van *Dad*, dat een Persisch woort, en van *Daden* herkomstigh is, en hy heeft gegeven, bediet: als of men wilde zeggen, dat Bagdad een gifte of geschenk van het beelt *Bag* zou zijn. En hierom beval *Almansor*, de stichter, de stad met een beter gront en voorteken, op Arabisch, *Medinaton Alsalám*, te noemen: dat is, *stad der vrede*, of *behoudenis*. Aldus wort ook gemeenelyk de *Tigris*, die tusschen de stad doorvloeit, *Nahar* (of *Wad*) *Alsalam*, dat is, *vliet der vrede*, genoemd.

Gent.
Rofar.
Polit.

Ziet
Pag. 71.

De Turken noemen noch heden de stad Bagdad, in een zelve zin, *Dar-Al-Sani*, dat is, *plaetse* of *huis der vrede*. Zy wort ook by d' Arabische schrijvers, na den stichter *Almansor*, *Medinaton Almansor*, dat is, *stad van Mansor* genoemd: op een zelve wijze, als in *Europe*, na de stichters, eenige steden, *Karels-stad*, *Filips-stad*, *Kristiaen-stad* &c. genoemd worden. Anders wort de stad, by eenige Arabische schrijvers, ook *Zoura* genoemd: 't zy van wege den krommen bocht van den vliet *Tigris*, dien hy aldaer maect: of dewijl, gelijk *Abulfeda* en anderen gevoelen, haere buitenste poorten van de binnenste afgewent of afgekeert stonden: want het

Tavern.

Elmac.
Histor.
Saracen.

woort *Zoura* heeft in het Arabisch die betekenis.

Bagdad
wanneer
en waer-
om ge-
sticht.
Elmac.
Hiftor.
Saracen.

De stad *Bagdad* is allereerst begonnen gesticht te worden op den Wester oever des *Tigris*, door *Abugjafar Almanfor*, de drie en twintighste Arabische *Chalif* of keizer, die den grontvest beval te leggen op dien tijt, den welken de sterrekundigen gelijker stemme uitgekoren hadden: te weten, op het jaer, na des *Zalighmakers* geboorte, zeven hondert twee en zeshigh, wanneer de Zon in het teken van den Schutter was.

Wijders, *Chalif Almanfor* wiert, tot het stichten der stad *Bagdad*, hier door bewogen: dewijl hy vreesde, dat zijne krijgsknechten door d'inwoonders der na-by-gelege stad *Kufa*, dien hy weinigh betrouwde, moghten omgekocht worden. Dies trok hy uit de stad *Alhasjemia* (de welke zijn broeder *Abuabas Alsassah* in het gebied van *Kufa* doen bouwen, en van een koninglijk paleis tot eene stad vergroot had) om eene plaetse op te zoeken, daer hy zijnen zetel met zijn heir kon vestigen. D'inwoonders zelfs des lantschaps van *Irak* verzochten *Almanfor*, tot het bouwen van deze stad, met de volgende woorden: *O keizer der geloovigen! het dunkt ons dienstigh, dat eene stad aen den vliet Sorat, en tusschen de vlieten, werde gebouwt: ten einde de vyant niet by u kan komen, als over eene brugh: by aldien ghy die dan afbreekt, zoo zal hy niet by u kunnen komen. Aldus zult ghy zelf in het midden tusschen de steden Basora, Kufa, Waset, Mausil, en Sawad, leggen: en de vlieten de Tigris, Eufrates en Sorait zullen aen uwe stad grachten verstreken: waer langs lijfsbehoefsten, zoo te lande, als te water, tot u kunnen gebracht worden.*

Na dan *Almanfor* de voordeelichheit en sterkte des oorts, uit de natuur, overwogen had, blaekte hy van yver, om die plaetse te bebouwen en bewoonen, en beval aenstonts, en eerstelijc op den Wester oever van den *Tigris*, eene stad te bouwen, en noemde die *Elkarch*. Ten dien einde deed hy de stad *Madayen*, in *Irak* gelegen, en het koninglijk hof van den Persischen koning *Kosra* slopen, en d'afbraken na *Bagdad* vervoeren. Hy mackte de stad in 't ronde, en omringde de zelve met een dobbelden muur: welker binnenste hoger als de buitenste was,

en deed zijn kasteel in het midden, en ter zijde een grooten tempel, stichten. D'onkosten van het stichten der stad worden op 4000000 dukaren begroot.

Namaels is een andere stad op den tegen-over-gelegen Ooster oever van den *Tigris* gebouwt, de welke in 't eerst *Asker Elmuhdis*, dat is, *leger van Elmuhdis*, genoemd wiert: dewijl *Almanfor* zijnen zoon *Almuhdis* bevolen had, zich met zijn leger aldaer neer te slaen, en de plaetse met eenen muur, tegen d'invallen der Persen, te vestigen en versterken. Door het aenbouwen van huizen is die stad allengs aengegroeit, en d'andere gelijk in grootte geworden. En dewijl de wegen met steenen bestract waeren, wiert zy, met een byzonderen naem, daer na *Rusafa* genoemd: welke naem ook aen andere steden, paleizen, &c. gegeven is: want *Rusafa* bediet een bestraten wegh.

In beide de gemelde deelen der stad munte uit en pronkte het paleis of hof des keizerrijks: te weten, in de Wester stad het paleis van *Almanfor*, en in de Ooster stad het paleis van zijnen zoon *Muhdis*, die beide na de stichters en eerste heeren genoemd wierden. Het laetste paleis, dat in 't byzonder † *Alhormah* genoemd wiert, overtrof het eerste verre in pracht en grootte. Dit was met eenen muur omringt, die van den *Tigris* begon, en weer aen den *Tigris* eindighde, in vorm van een half ront, en ging met zes poorten in. Onder deze was eene, de middenste, de poorte der bevelhebbers geheten: wiens drempel de koningen en gezanten, wanneer zy tot den keizer traden, gewonelijken kusten.

Wanneer de stad *Bagdad* onder d'Arabische Chaliven of keizers stont, pronkte zy met vele en verscheide prachtige gebouwen en paleizen, *Tak* met een algemeinen naem geheten, dat eigentlijk een *vast* en *bescherm-werk* betekent: maer daer en boven voerde ieder, na zijnen stichter, een byzonderen naem: als *Tak Alhariz*, *Tak Al Atariz*, *Tak Asma*: welk laetste alzo na *Asma*, dochter van *Almanfor*, stichter der stad, gebynaemt was. Dit laetste gebouw stont aen den Ooster oever des *Tigris*, en in het gedeelte der stad, *Rusafa* geheten: na het welk ook de poorte, daer neffens, de poorte van *Tak* gebynaemt wiert.

† Dat is
konings-
perk ge-
zet.

In het hooghste gedeelte der stad was by ouds een vlek of wijk, *Ximasia* of *Schemasia* geheten, dat zoo veel als *Diakonye* gezeit is, en wiert alzo na zekere Kristen *Diakonen* genoemt, die aldaer schijnen hunne woonplaetsen en onderhoudt gehad te hebben.

D' Arabische sterrekundigen, dier *Bagdad* in oude tijden in groote meenigte had, sloegen aldaer de sterren en loop des hemels ga: want *Bagdad* was in oude tijden, wanneer d' Arabische Chaliven aldaer hunnen rijksstoel geplant hadden, de woonstede en schoole van alle kunsten en wetenschappen, en een vruchtbare moeder van uitstekende verstanden en geleerde herstenen. Al wat te dier tijde in kunsten en wetenschappen uitstak, dat was te *Bagdad* te vinden.

Na de stad *Bagdad* volbouwt was, wiert zy aenstonts door *Chalif Abugjafar Almanfor* tot zijnen zetel of rijksstoel gemaekt: gelijk die ook namaels aldaer tot het jaer acht hondert en drie endertigh door de volgende Arabische *Abbasidynen Chaliven*, die hem volghden, gehouden, en tot eene rijksstad en zetel der Arabische *Abbasidynen Chaliven* gemaekt wiert: als, *Muhammed Mahadis*, zoon van *Almanfor*: *Musa Alhadis*, zoon van *Mahadis*: *Abugjafar Haron Rasjid*: *Abdalla Elanimis*: *Abulabbas Almamon*: *Muhammed Mutasim Billa*.

Maer *Chalif Muhammed Mutasim Billa*, die des jaers acht hondert drie endertigh gehult wiert, braght den zetel en rijksstoel van *Bagdad*, uit oorzake *Bagdad* te volkrijk geworden was, na de stad *Samarra*, gelegen op den Ooster oever van den *Tigris*, over.

De rijksstoel bleef in *Samarra*, onder bestiering der volgende *Abbasidynen Chaliven*: als *Haron Waçik Billa Abugjafar*: *Gjafar Abulfald*: *Muhammed Abugjafar Mustansir Billa*: *Ahmed Abulabbas Mustaim Billa*: *Muhammed Abuabdalla Mutaz Billa*: *Muhammed Abuabdalla Mutadis Alalla*: *Ahmed Abulabbas Mutamid Alalla*.

Te voore was de stoel des rijks der Arabische Chaliven op verscheide plaetsen geweest: als in de stad *Damaskus*, in *Syrie*: te *Anbâr*, een stad des lants van *Irâk* &c.

Doch *Chalif Ahmed Abul Abbas Mutadid Billa*, die zijnen oom *Ahmed A-*

bul Abbas Mutamid Alalla, des jaers acht hondert twee en negentigh, in de heerschappye volghde, braght den rijksstoel weêr van de stad *Samarra* na de stad *Bagdad* over: die aldaer bleef tot aen het jaer twalef hondert acht en vijftigh, onder bezit en bestier van verscheide *Abbasidynen Chaliven*. De laetste dezer *Chaliven* was *Mostasem* geheten.

Onder de regering van dezen *Chalif Mostasem* wiert de stad *Bagdad* door *Hulaku Chan* veroverd: waer door het rijk, en de ry der *Abbasidynen Chaliven*, vernietigt wiert, en te gronde ging: en was sedert geen *Chalif* te *Bagdad* meer.

Des jaers elf hondert vier en vijftigh vloeide de vliet de *Tigris*, en de vliet *Kauraj*, boven *Bagdad* over: waer door de landen onderliepen: en de stads grachten, en een groot gedeelte der wallen ter neêr storten. Ook storte het gedeelte van *Alkatia*, en de poorte *Azaj* en *Almamuma*, door het onderspoelend water, ter neêr. Na het aflopen des waters volghden vele verwoestingen: ja de straten konden niet onderscheiden worden; dewijl men niet anders, als puinhopen zaght: zulks d' inwoonders d'erven hunner huizen by gisting rooiden.

De hedendaeghse stad heeft in de lengte, langs den Ooster oever van den *Tigris*, ontrent vijftien hondert mans treden, of een vierendeel mijls, en in de brete zes of zeven hondert treden, en ten hooghste niet meer, als in den omtrek, drie-vierendeel mijls. Eenigen vergelijken de stad *Bagdad*, in groote, by de stad *Lyon*, in *Vrankrijk*: andere by de stad *Hamburgh*.

De muuren zijn alle van kareel of gebakke steenen, en gesterkt met zeer zware torens, in vorm van bolwerken. Op alle deze torens leggen ontrent zestigh stukken geschuts: waer van de grootste niet boven zes of zeven pont yzers schieten.

De grachten, rontom de muuren, zijn breed, en ontrent vijf of zes vadem diep.

De stad heeft vijf poorten, drie aen de lant-zijde, en eene aen de water-kant, die in 't Turksch *Sou-Kapi*, dat is, *Water* of *Rievier-poorte*, geheten is: want *Kapi* bediet eene poorte, en *Sou*, *water* of *rieviere*. D'eene poorte, aen de lantzijde, dicht aen den *Tigris*, ten Zuide, wort

op Turksch *Kara-Kapi*, dat is, *Zwarte-poorte*, en d'andere, daer tegen over, ten Noorde, en ook dicht aen den *Tigris*, *Maazan-Kapi* genoemd. De twee andere, aen de lantzijde, zijn, tot beveiliging der stad, toegemetselt.

By ouds, ten tijde der Arabieren, hadden de poorten andere namen. *Abulfaraj* gedenkt'er verscheide: als de poorte *Almamuma* en *Kalvad*: een andere was *Azaj* op Arabisch geheten: en een ander *Babo'l Medhbab*, dat *Slaght-poorte* gezeit is. Ook was'er eene poorte *Taak*, de welke alzo na zeker prachtigh gebouw, *Ták* geheten, gebynaemt was, dat aen den Ooster oever van den *Tigris*, en aen het gedeelte der stad *Alrufasa* stont.

Binnen den omtrek van de muuren der stad leggen vele onbebouwde erven, en vele onbewoonde ruimten. Achter de huizen zijn lusthoven en tuinen, die met dadel, granaet en limoenbomen beplant, en met verscheide aertgewassen bezait zijn.

Bestie-
ring.

De stad *Bagdad* wort, in het stuk van krijgzsaken, bestiert door eenen *Bassa*, die gewoonlijk een *Visier* van den Grooten-heer is, en altijd ontrent vijf of zes hondert ruiters by zich heeft. Zijn huis staet langs den oever van den *Tigris*, en is zeer prachtigh gebouwt. Daer is ook een *Aga*, die over drie of vier hondert *Spahis* gebiedt. Noch is'er een ander slag van ruiterye, *Ginguliler* geheten: dat is gezeit, *volk van strijbaerheit*, die onder gebiedt van twee *Agas* staen, en beloopn gewoonlijk ten getale van drie duizent, zoo in de stad, als in de na-by-gelegen dorpen. De sleutels der stads poorten, en van de brug, zijn in handen van een anderen *Aga*, ter bewaring, die onder zich twee hondert *Janitsars* heeft. Eindelijk zijn'er zes hondert voetknechten, die onder een byzonderen *Aga* staen, en zestigh boschchieters.

De burgerlijke bestiering der stad *Bagdad* staet alleenlijk aen eenen *Kadi* of richter, die alles doet, en zelf het ampt van den *Moufti* verricht. De *Moufti* is onder de Turken zoo veel, als de Paus van *Rome* onder de Roomsgezinden: beneffens hem is een *Chickelashan* of *Tefterdar*, om de tolln en inkomsten voor den Grooten-heer t'ontfangen.

Kasteel. Op het Noorder eind staet in de stad,

by de poorte *Maazan-Kapi*, een vierkant kasteel; hoewel langer, als breed, en van ontrent hondert en vijftien treden in den omtrek. Het leit ten deele op den *Tigris*, en is niet, als met een enkelen muur van kareel-steen omringt, die op eenige weinige plaetsen een aerde wal heeft, en met kleine wachttorens gesterkt is: op de welke ontrent hondert en vijftigh kleine stukken geschuts, zonder affuiten, leggen. Rontom het kasteel loopt een gracht, die smal, en niet boven twee of drie vadem diep is. Eenigen maken de gracht acht ellen diep, en twalef breed. Aen de poorte des kasteels is geen ophael-brugh. Dit kasteel was certijts de verblijfsplaets van den *Bassa*.

De krijgsbezetting, of garnisoen des kasteels, bestont, ontrent des jaars zestien hondert zeven en vijftigh, uit drie hondert *Janitsars*, onder gebiedt van eenen *Aga*.

Daer zijn vijf *Moskeen* of *Meszdjiden*: welker twee zeer fraei en prachtigh gebouwt, en met groote koepels verciert zijn, die met tiggelen van verscheiden kleuren bedekt zijn. In het Wester gedeelte der stad is een groote en ronde *Moske*, van groote witte gehouwen steenen gesticht, die men zeid van *Mausil* of oud *Ninive* gebraght te zijn.

Men heeft'er zes *Karavanferas*; hoewel zeer slecht gebouwt; behalve twee, die zeer bequaem en gerijfelijk zijn.

In 't kort, de stad is doorgaens zeer slecht gebouwt. Men ziet'er niet fracis noch sierlijks, als vele *Bazars*, of winkel-straten, die alle, na d'Oostersche wijze, overwelt zijn: want zonder die zouden de kooplieden aldaer, ter oorzake van de groote hitte, niet kunnen duuren. Daer en boven moeten de zelve twee of drie-mael des daeghs, door vele arme luiden, op stads kosten, met water besproeit worden.

Eenige *Bazars* zijn heerlijk en groot, en met verscheide koopwaren gestoffeert, inzonderheit van inlantsche zijde waren. Zy worden des nachts met zeer zware yzere ketenen afgeslooten, om niet bestolen te worden.

Onder andere is'er eene winkelstrate, daer men ter wederzijde niet als goutsmits winkels ziet, die alle Mahometanen zijn: 't welk tegen *Boterus* strijdt, die in zijne beschrijvingen van *Afrika* zeidt, dat

dat de Joden, door middel van die kunst, in *Bagdad* gekomen zijn, de welke aen de Mahometanen verboden is.

In de stad *Bagdad* zijn vele badstoven, en zeer net gemaakt: welker zommigen alleenlijk tot gebruik der mannen, en zommigen tot gebruik der vrouwen zijn. Daer zijn ook, na 's lants wijze, verscheide Koffi-huizen.

Huizen. De huizen zijn van oude gebakke of kareel-steenen, van oude puinhopen, gebouwt; doch zonder kalk of cement, en alleenlijk met leem-aerde, na d'Oosterfche wijze, t'zamen gemetst: waer door die zoo sterk noch duurzaam niet zijn, als d'Europische.

De vloer der meeste huizen leit veel lager, als de straet: het welk om de koelte, tegen de hitte, gedaen wort, die des Zomers aldaer zeer groot is. Ter zelfster oorzaak zijn alle de kamers aen de straten met weinigh of zonder vensters: en dienvolgens duister: want zy hebben alleenlijk een klein luchtgat. In deze onderaertsche vertrekken, die als kelders in alle huizen zijn, onthouden zich d'inwoonders, gedurende de groote hitte, des Zomers, den meesten tijt van den dagh. Voorname huizen zijn met hoven en *Divans*, of zalen, verrijkt, die groote vertrekken, en aen d'eene zijde open zijn, en tot rust en zit-plaetsen dienen.

Alle de huizen zijn, na 's lants wijze, boven plat, en de meeste zeer groot; maer laegh gebouwt, en niet meer als eene verdieping of vierkant hoogh boven d'aerde: of eenige weinige trappen hooger, dan de vloer van het hof. Zijn eenige hooger, die verdiepingen gebruiken zy niet tot woonplaetsen; maer tot cieraet en vermaek.

Eenigen begrooten het getal der huizen van *Bagdad* op twintigh duizent: hoewel die voor een derden-deel meest ontvolkt zijn, sedert de Turk de stad bezeten heeft.

Schip-brugh. De vliet de *Tigris* is voor of tusschen de stad, op zijn laeghste, ontrent twee hondert en dertigh mans treden breed. Men gaet over den zelve, van d'eene tot d'andere zijde, ontrent het midden der stad, op eene schipbrugh van acht en twintigh of dertigh schuiten: hoewel het getal, als het water hoogh gewassen is, noch vermeerdert wort. Deze schuiten leggen een weinigh wijder

van malkanderen af, als ieder breed is, en zijn met dikke yzere ketenen t'zamen vast. De brugh, de welke op deze schuiten leit, bestaet uit dikke planken, die met groote nagelen, bouten en yzere banden, aen malkanderen vast geklonken zijn: doch zy kan evenwel op twee of drie plaetsen los gemaakt en opgenomen worden, indien des van noodde is, 't zy tor doorvaert, of om den vyant het overkomen te beletten. En uit oorzaak des nachts vele voorvallen ontsaen, en ongelegentheden voorkomen, inzonderheit in het gedeelte der stad, dat na de zijde van *Mesopotamie* gelegen, en zonder muuren is, zoo wort gemeenlijk allen avonts een gedeelte der brugh weghgenomen, te weten, op die plaetsen, daer zy los, en niet aen het ander werk vast gemaakt is, om des te veiliger te slapen. Het zelfste wort gedaen by ontsaen van een zwaren storm, of als de *Tigris* zoo hoogh opgelopen is, dat het geheel werk gevaer loopt van door den zwaren watergang en geweld der baren gebroken en wegh-gesleept te worden. Ook wort een gedeelte der brugh allen vrydaghs opgenomen, wanneer de *Bassa* en gemeente ter kerke is. Als dan vaert men te schuit van d'eene zijde tot d'andere over. Daer na wort de schipbrugh weêr in zijne voorige plaetse geleit. Tot onderhoudt der brug betaelt ieder kemels-voer of last koopmanschappen een *Maidin*, zoo wel van het in als uitvoeren.

De stad *Bagdad* is meenighmael, sedert haere stichting, door oorlogen verwoest en weêr herbouwt: en is ook meenighmael van heere verwisselt.

Des jaers elf hondert een en tzeventigh stont de stad *Bagdad*, en gansch *Irak*, onder het gebiedt van zekeren *Bachtiar*, gesproten uit de nakomelingen van *Bouja*, die re gelijk met de *Chaliven* in *Bagdad* heerfchten. Maer *Adadodanla* trok na *Bagdad*, en zond aen *Bachtiar*, met verzoek van aen hem gehoorzaamheit te bewijzen. Dies toogh *Bachtiar* uit *Bagdad*, en besloot na *Syrie* te trekken. Maer *Adadodanla* trok in *Bagdad*, en nam de stad in bezit.

Des jaers elf hondert zes of negen en zeventigh begon *Adadodanla* de stad *Bagdad* te herbouwen, de welke door de geduurige oorlogen verwoest was. Hy deed ook tempels en merkten

houwen, en besteede groot gelt aen d'*Imams* (of Mahometaensche heiligen) en aen de geleerden, voorlezers des *Alkorans*, en zieken, die in de tempels zich onthielden. Hy deed ook de vlieten, die verstopt en verlopen waeren, weêr opdelven.

Des jaers twalefhondert vier en veertigh namen de Tartaren de lantstrecke van *Bagdad* in; maer konden aldaer niet verblijven.

Bagdad
door
Hulaku
Chan
ver-
overr.
Abulfâr.

Des jaers twalef hondert en acht en vijftigh trok *Hulaku Chan*, keizer der Tartaren of Mogollers, uit de lantpalen van *Hamdan* nade stad *Bagdad*, (wanneer hy te dier tijde de kasteelen der *Molhediten* belegerd had) en zond eenen gezant aen *Chalif Mostafem*, met verzoek van hulptroepen: dien *Mostafem* hem gewilliglijk wilde toezenden; maer zijne *Viziers* en bevelhebbers rieden hem zulks af, met te zeggen: *Hulaku* is een arghlistigh en schrandere man, die onzen bystant niet van noode heeft. Maer zijn toeleggh en voornemen is, om de stad *Bagdad* van volk t'ontbloten, ten einde hy die des te lichter kan bemaghtigen. Dies staecten zy uit dien inzichte het zenden van hulptroepen aen *Hulaku*.

Wanneer *Hulaku* de kasteelen der *Molhediten* veroverd had, zond hy een anderen gezant aen *Chalif Mostafem*: door den welken hy hem, over het weigeren van hulptroepen toe te zenden, berispte. Dies raetpleegghden d'inwoonders van *Bagdad*, merden *Vizier*, wat hen te doen stont. Deez gaf ten antwoord: *Daer is geen ander middel overigh, als dien machtigen vorst te bevredigen en verzoenen, door het zenden van goederen, geschenken en giften, aen hem en aen zijne voornaemste vrienden.*

Midlerwijle zy met het vergaderen van geschenken, om aen *Hulaku* te zenden, bezigh waeren, zeiden *Dowaidar* de jonge. en anderen: *Waerachtigh, de Vizier weet hoe hy met de Tartaren staet, en zal traghten ons aen hem over te leveren. Maer laten wy hem niet toe staen, dat te doen.* Hier door veranderde *Chalif Mostafem* van voornemen en besluit, om vele geschenken aen *Hulaku* te zenden, en wilde niet dan eenige weinigen, en van geene waerdye zenden. Hier over wiert *Hulaku*, wanneer hem de geschenken aengeboden wierden, zeer vertoornt, en sprak: *Nootwendigh moet*

de Chalif zelf herwaerts kornen, of eenen van drie zenden: namelijk den Vizier, of Dowaidar of Solimanschah. Dies beval de *Chalif* hen derwaerts te trekken: maer wanneer die zijn bevel weigerden te gehoorzamen, zond hy anderen: als *Ebnol-Jawzi*, en *Ebn Mohayiddin*; doch die deden hem geen voordeel. Toen beval *Hulaku* zijnen veltheeren *Bayeju Nowain*, en *Sunjak Nowain*, voor hem, langs den wegh van *Arbel*, op te trekken. Hy zelf trok met zijn krijgshair langs den wegh van *Holwan* op, en sloegh zijn leger voor de poorte van *Bagdad* neêr. De Mogollers, zijne krijgsknechten, haelden in den tijt van eenen nacht en dagh, aen d'Oostzijde, een muur op: desgelijks de veltoversten *Buka Timur*, *Suwinjak Nowain*, en *Bayeju Nowain*, aen de Westzijde. Voorts wiert tusschen den muur een diepe gracht gemaekt, en de stormgevaerten van aller wege tegen de wallen van *Bagdad* opgerecht; als ook vuurwerken vervaerdicht, en het stormen aengevangen.

Wanneer dan de *Chalif* of Arabische keizer *Mostafem* het gebrek van zijne krachten, en zwakheit van zijn volk bespeurde, zond hy den oppersten van zijnen *Divan* of rechtbank, en zekeren *Ebn Darnus*, met eenige kleine geschenken, om zijne gehoorzaamheit aen *Hulaku* op te dragen. Want zy zeiden: *Indien wy vele geschenken zullen zenden, zoo zal Hulaku zeggen: zy zijn met schrik en vreeze bevangen.*

De Mogollers bestormden, tegen over den tooren *Ajami*, de stad zeer fel: *Buka Timur* aen de Westzijde, neffens de moestuinen: *Suwinjak Nowain*, en *Bayeju Nowain* aen de zijde van het gasthuis *Adadi*. *Hulaku* beval den boogschutten op de schichten, die in de stad geworpen wierden, in het Arabisch de volgende woorden te schrijven: *Dat de opperhoofden en geleerden, en in 't kort alle de genen, die geen tegenstant boden, met hunne kinderen en vrouwen vry en veiligh zouden zijn.*

Na de Mogollers een wijle de stad van alle kanten bestormt hadden, namen zy de wallen in, beginnende van den tooren *Ajami*. Zy bewaerden en bewaecten ook den oever van den *Tigris* nacht en dagh, op dat niets langs den zelve zou kunnen afkomen. Daer

na beval *Hulaku*, dat *Dowaidar* en *Soliman Schah*, by hem zouden komen. Wat den *Chalif* belangde, die had na zijn welgevallen uit te gaen, of in de stad te blijven. Dies traden *Dowaidar* en *Soliman Schah*, met een groote meenichte der voornaemsten, uit de stad. Doch *Dowaidar* trad te rugh, onder voorgeven van de krijgsknechten, die in de stegen en straten zich heimelijk verfteken hadden, te beletten, dat zy geenen *Mogoller* zouden dooden. Dies keerde hy te rugh: maer wanneer hy des anderen daeghs uittrok, wiert hy gedoot. De burgers van *Bagdad* zonden toen *Scharfoddin Maragi*, en *Schohaboddin Zengani*, aen *Hulaku*, met verzoek van op trou en woort ontfangen te worden.

Keizer
Mostafem
komt
by Hulaku
Chan.

Toen nu *Chalif Mostafem* zag, dat hy gedwongen wiert uit de stad te gaen, verzocht hy aen *Hulaku*, om by hem te komen, en met hem over het overleveren der stad in gesprek te treden: het welk *Hulaku* hem toestont. Hier op dan trok de keizer met zijne zoonen en gansch huisgezin uit: maer wiert door *Hulaku* belast, in de poorte *Kalwad* stil te blijven staen. De *Mogolsche* krijgsknechten streefden toen ter stad in, en begonnen die te plonderen en verwoesten. Zelf *Hulaku* trad ter stad in, om het paleis van den keizer te zien, dien hy voor hem deed komen. De keizer bood *Hulaku* zijne edele gesteenten en peerlen in een schotel aen, de welke door *Hulaku* onder zijne krijgsknechten verdeilt wierden.

Bagdad
uitgeplondert.

Des avonts begaf zich *Hulaku* weêr in zijne tente, en beval den keizer, alle de vrouwen, die hy zelf of zijne zoonen gebruikt hadden, van d'anderen afgezonderd te stellen: de welke, ten getale van zeven hondert, beneffens drie hondert gelubden, haere dienaers, de keizer te voorschijn braght. Voorts besteden de *Mogollers* aen het uitplonderen der stad, en dooden en gevangen nemen der inwoonders, zeven dagen. Toen staecten zy het woeden met den zwaerde, en het gevangen nemen. Daer na trok *Hulaku* uit *Bagdad*, en doode des nachts keizer *Mostafem*, als ook zijnen middelsten zoon, en zes gelubden. Zijnen ouditen zoon, beneffens vele van des keizers voornaemste magen, had *Hulaku* aen de poorte *Kalwad* gedoot. Eindelijk beval hy den overste van den

Divan of rechtbank, en den *Vizier Ebn Darnus*, de stad *Bagdad* te herbouwen.

Maer *Dowaidar* trok uit *Bagdad*, en sloegh zijn leger neffens de stad *Yaakuba* neêr: doch horende, dat *Bayeju Nowain* over den *Tigris* getogen was, en aen zijnen linker oever zijne legers neêrgeflagen had, trok hy uit *Yaakuba*, en sloegh zich tegen over *Bayeju* neêr: dewijl hy meinde, dat ook *Hulaku* zich by *Bayeju* neêrgeflagen had.

Wijders, de verspieters der *Mogollers* kregen zekeren *Emir* of vorst van *Chalif Mostafem*, met name *Ibegh Al Halebi*, gevangen, dien zy by *Hulaku* braghten, die hem, met beding van de waarheit te zeggen, veiligheid en 't leven beloofde. Hier op trok deez voor het krijgshair der *Mogollers*, en diende hen voor weghwijzer. Voorts schreef hy aen zijne voornaemste vrienden in dezen zin: *Het deert my uwer. Verzoek van Hulaku veiligheid van leven. Ghy kunt tegen deze talrijke krijgshairen niet op.* Maer zy antwoorden hem by brieve, die van dezen inhoudt was: *Wie is Hulaku? en wat zijn zijne krachten tegen het geslacht van Abbasi? Zijn rijk is niet van Gode. Hy zal ook geen geluk hebben, die het tegenstreeft. By aldien Hulaku de vrede zoekt, hy zou noit het lant van den Chalif betreden, noch daer ingewoed hebben. Maer ingevalle hy begeert vrede te maken, hy keere na † Hamdan. Wy zullen by Dowaidar te wege brengen, dat Hulaku den keizer der gelovigen in deze zake te voet valt, die misschien hem den misdaet vergeven zal.*

† Een stad in Parthie.

Wanneer *Ibegh* aen *Hulaku* dezen brief getoont had, laghte *Hulaku* tot schaterens toe, en bespeurde daer uit hunne zinneloosheit.

Dowaidar, hoorende den optoght der *Tartaren* na *Azabar*, trok op hen aen, en ontmoete het krijgshair van *Suwinkak Nowain*, en dreef het op de vlucht. Maer onder het vlughten ontmoete *Bayeju Nowain* hen, die zijne krijgsknechten dwong te rugh te keeren: daer in zy hem gehoorzaemden, en vielen te gelijk op het krijgshair van *Dowaidar* aen, en over wonnen hem, na een sel gevecht, met sneuvelen van het grootste gedeelte zijns heirs. Hy zelf, met eenige weinigen van zijne hulpge-

nooten, redde zich met vluchten, en begaf zich na *Bagdad*.

Na her sneuvelen van *Chalif* of keizer *Mofafem*, wiert de heerschappye en het rijk der *Abbasidijner Chaliven*, (of die uit den geslagte van *Abbasi* gesproten waeren) vernietigt.

Na zijne doot trok, des jaers twalef hondert en zeltigh, *Mofanser Billahi Abukafem Ahmed* na *Egypten*, en wiert door *Bibars Sultan*, of heer van *Egypten*, en door het gansche volk tot *Chalif* gehult: met welken tijtel niemant, sedert drie jaren en een halve, beschonken was. Deez *Chalif* trok met een krijgshier, dat *Sultan Bibars* voor hem had toegerust, na *Bagdad*; doch hy wiert door de Tartaren overwonnen en gedoot, na eene regering van vijf maenden en twintigh dagen.

Ontrent des jaers vijftien hondert en tien ontweldighde *Ismaël Sofy*, *Haidars* zoon, koning van *Persie*, de stad *Bagdad* den Turkschen keizer *Bajazeth*. Maer de Turksche keizer *Soliman Chellak*, *Bajazeths* nazaet, ontnam die den Persische koning *Schah Tamas* (of *Tamasp*) weêr. Doch de Persische koning Herbert. *Mohammed Chodabanda*, die blind was, mackte de stad *Bagdad* den Turkschen keizer *Morad*, door list, weêr afhandigh; 't welk in dezer wijze geschiede. Hy zelf was in koopmans gewaet, beneffens vijftien hondert krijgsknechten, onder schijn van andere personen, die eene *Karavane* van drie duizent kemels geleiden, ter stad ingetreden. Maer gekomen in de stad, veranderden zy van gewaet, en mackten zich meester van de stad zonder eenigen tegenstant.

Ontrent des jaers zeltien hondert en vijf veroverde de Turksche keizer, *Sultan Ahmed*, de stad *Bagdad*, en zond derwaerts, tot *Bassa* of stadhouder, *Mahumed Pattechog*.

Des jaers zeltien hondert en twintigh mackte zich *Abbas*, koning van *Persie*, en zoon van *Chodabanda*, van de stad *Bagdad* weêr meester, door verraet van den *Bassa*, die van wegen den Grootenheer daer over gebod.

Des jaers zeltien hondert en een en dertigh was de stad door de Turken met een heir van twee-mael hondert duizent mannen belegert, onder beleid van den veltheer *Ufruf Bassa* en *Viser Afem*. Doch de belegerde Persianen sloegen

drie stormen mannelijk af, met groot verlies der beleggers. Zoo groot was het getal der gesneuvelden, dat de grachten met de lijken van menschen, peerden en kemels gedempt wierden, en de Turken daer over op de muuren ten storm liepen. Eindelijk braken de Turken van het beleg op, en wierden door de belegerden, die ontzet becomen hadden, op de vlucht gedreven; achterlatende al hun krijgshier en reistuigh. Geweldigh speet dit den Turkschen keizer *Sultan Morad*, zoon van *Ahmed*, en schreef daer over aen *Mortusa Bassa*, *Beglerbeg* der stad *Mausil*: *Dat hy hem het hoofd van Ufruf Bassa, of zijn eigen hoofd zou zenden. Mousufa*, des verwitticht, yde terstont met vijf hondert ruiters na de stad *Tokkath*, de verblijf-plaetse van *Ufruf Bassa*, en overviel en overweldighde hem by nacht. Hy had zich op het slot gelegert, en zijne byhebbende ruiterye in de stad in eene *Karavansera* of stads-herbergh doen leggen. De *Karavansera* wiert aenstonts geopent, en het geschut tegen het kasteel aengewent.

Wanneer *Ufruf Bassa* weten wilde wat zulks beduide, wiert hem, door eenen brief, des keizers bevel met eenige krijgsknechten in zijn vertrek toegezonden. Na *Ufruf* den brief gelezen had, zeide hy op Turksch *Emmer Padschah*, dat is, *ja het is des keizers wille*. Ziende het dan niet t'ontvluchten, verzocht hy te voore zijn gebedt te mogen doen: en viel op zijne knien voor d'omstaende krijgsknechten. Midlerwijle hieuw een van achteren hem het hoofd met den zabel af: dat aenstonts door zekeren *Zausch*, achter aen zijn zadel gehangen, en tot den keizer na *Konstantinopolen* gebraght wiert. Voorts trad *Mortusa Bassa* in *Ufrufs* plaetse.

Des jaers zeltien hondert negen en dertigh wiert de stad *Bagdad* door den Bagdad door den Turkschen keizer Amurat ingenomen. Turkschen keizer *Sultan Amurat* ingenomen, en *Sefi*, koning van *Persie*, na een beleg van negen en dertigh dagen, afhandigh gemaekt: het welk zich aldus toedroegh, volgens verhael van zekeren bevelhebber van het *Serrail* des Grootenheer, die het beleg zelf bygewoont, en het zelve in 't Turksch aldaer beschreven heeft, luidende by-na van woort tot woort aldus.

Des maendaghs, den elften van Slacht-

Beleg van
BAGDAD.

Slachtmaent, sloegh het krijsheir van den grooten Heer zich buiten de stad *Bagdad* neêr. Zoo dra de tente van den grooten Heer langs den oever van den *Tigris*, na-by het graf van *Imam Azem*, of *de Groote*, opgerecht was, wierden aenstonts kruut en loot aen de krijsknechten uitgedeilt, en d'omschanzing des legers gemaect.

De gelukkige keizer, die tot aen den avont in zijn voornemen en aenflagh vertoef had, om zich aen den Pers, zijnen vyant, te wreken, ontbood den grooten *Vizier* by zich, en moedighde hem met vele woorden aen, en stak hem een herte onder den riem, die daer op ook aenstonts den moedt van het gansch krijsheir met deze woorden ontstak: *6 dappere strijgenooten! Bagdad is ons vaderlijk erfgoed en eigendom. Heden is de dagh verschenen, dat men geenen tijt aen onze vyanden moet geven. Stelt, om de liefde Gods, uwe krachten in 't werk. Wy zullen u de goederen en rijkdommen dier genen overgeven, welker hoofden wy zullen bekomen.* Na hy dit gesproken, en ter zelve tijt de soldye der krijsknechten verhooght had, hing hy zijn schilt aen den hals, nam boge en pijl in de hant, en deed zes en

dertigh stukken geschuts los branden, ten teken van den aenvang des oorloghs. Het geschreeu der genen, die riepen, na de Turksche wijze, *Alla Akbar*, dat is, *God is groot*, gemengt met het geluit en gedonder van het geschut, was zoo ver-varelijk, dat men zou gezeit hebben, dat de jongste dagh gekomen was. Ook was de lucht daer door zoodanigh ont-roert, dat d'een den ander niet kon zien noch kennen.

De groote *Vizier*, *Mohammed* Pacha*, * of de lantvooght van *Griekenlant*, *Aly Pacha*, zoon van *Arslan*, en d'*Agader Janitzars*, met zijn regiment, maekten den eersten aenval met tien stukken grof geschuts, en met zoo vele valkonetten, tegen 't Ooste, op eenen oort van de *Witte poorte*, die na den hoek van den toorn van *Dgighalzade* zier, recht tegen over het groot fort.

Wanneer het belegh nu zijn volkomen beflagh had, en men in de loopgraven tot aen de *Witte poorte* getreden was, namen *Silikhtar Mustafa Pacha*, stadhouder der stad *Damaskus*, *Ibrahim † Khasinedar Pacha*, de *Sangjak † Trefo- Beye van Kustandil*, *Vely Beye*, *Bayazet rier.* *Beye van Valonne*, en *Huseyn Aga Samsomdgi Bachi*, met zijn regiment *Janitzars*,

† Quar-
tier. zars, en veertigh *Tchoruadzisen*, met hun krijgsbenden, hunnen † wijk aen den *tooren van Perſie*, met zeven ſtukken geſchuts, en vijf koninglijke valkonetten.

Een weinigh lager ſtonden vijf ſtukken geſchuts geplant. Daer by was de groote *Vizier*, de lantvooght van *Anatolie*, *Huſeyn Pacha*, met de krijgſtroepen van *Egypte*, en *Kardgi Pachi*, met veertigh benden van *Janitzars*.

Een weinigh van daer, na 'de zijde van de *Zwarte poorte*, (alwaer een groote tooren ſtoot, die in het midden van de twee forten of veſtingen ter neêr ſtorte) trad de lantvooght van *Diarbekir* (of *Mefopotamie*) *Derwich Mohammed Pacha* met zijn krijgsvolk, en zeven *Tchoruadzisen* in de loopgraven, onder gunſte van zeven ſtukken geſchuts. *Silikhtar Muſtafa Pacha* had zich met zijn krijgsvolk van *Damaskus*, met vijf ſtukken geſchuts, en dertigh koninglijke valkonetten, recht tegen over den oever van den *Tigris* geplant: alwaer het bolwerk, *der vogelen* gebynaemt, leit.

Toen begon men van alle kanten op de ſtad met zulken woede te beuken, als of de geheele *Al* weêr tot zijn eerſte verwerden klomp keerde, en het onderſte boven raekte.

Na het *Kontreſcharp* plat en te pletteren geſchooten was, trad men uit de loopgraven in de grachten. Voorts wierden twee of drie groote toorens zoodanigh met het balderen uit het geſchut getroffen, dat zy plat ter aerde neêr ſtorten.

Aen den oort van den grooten *Vizier* wiert de helft van een anderen grooten tooren deſgelijks ter neêr geworpen. Na hy zich meeſter van twee andere toorens gemaekt had, zoo vonden zich de loopgraven volkomentlijk in den tijt van dertigh dagen volmaekt, zoo dat'er niet meer ontbrak, als de grachten te vullen. Ten dien einde wiert aenſtoots belaſt zakken aen te brengen. De

* Turk-
ſche rui-
ters.

* *Spabis* verſchaften acht duizent: de groote *Muſti* drie hondert: ieder van de *Kazi-Aſſquers* hondert. De kemelhoeders, muildrijvers, en takke-dragers, braghten drie hondert duizent zakken met allerlei ſlagh van hair, garen en wol, gevult. Daer en boven wierden vijftien hondert dadel-bomen

afgekapt, en in de grachten geſmeten, om die te vullen. Gedurende den tijt van tien dagen en tien nachten, braghten alle de krijgsknechten aerde aen, om de gracht van het kasteel te vullen, die drie mans lengte hoogh, en een vadem water had.

Den negentienden van Wintermaent wierden de genen, die verloore kinderen der *Janitzars*, dat is, vrywilligen of waeghalzen wilden zijn, uit de krijgſtroepen opgeſchreven, en onder vendels verdeilt.

Na men ten zelveſen dage den goddelijken byſtant aengeroepen had, trok men rechr op het kasteel aen, dat op de hoek van den wijk des grooten *Viziers* ſtoot, met toeleg van dat in het kriegken van den dagh in te nemen. Het bevel over deez verloore kinderen wiert aen *Ibrahim Buluk Baſſa*, hopman van vijf en twintigh krijgsbenden, en dat over de knechten der *Spabis*, die verloore kinderen, ten getale van drie hondert, waeren, aen *Chabbaz* gegeven. Alle deze begonnen met groot geroep en geraes de voet des kasteels t'ondergraven. Toen zakte den bozen † vyant † Perſia-
nen. het herte in de hielen; dewijl zy daghten allen oogenblik beſtormt en beſprongen te worden.

De Perſianen daer en tegen ſtelden allerlei ſlagh van verdediging en tegenweer in 't werk, en wierpen op hen, behalve een hagel-jaght van mosketkogels, pijlen en ſteenen, en meenichte van granaden en vuurtuigen: waer door vele Turken gewont en gedoor wierden. Eindelijk verhitte het gevecht, in dien aanval, tuſſchen de twee krijgſheiren, zoo geweldigh, dat het over de drie dagen en drie nachten met onvergelyke woede duurde. De Perſianen maekten een vervareljk gekrijt, en de Turken moedighden zich ook met roepen en krijten elkanderen aen. Voorts raekten zy met elkanderen zoo na hantgemeen, dat d'een den ander met dagh en degen doorſtak. De groote *Vizier* zelf nam den boge en pijle in de hant: deſgelijks wierp *Seyd Vekas* zulk een hagel-jaght van pijlen op de † vervloekte † Perſia-
nen. verkens, tot dat zijn pijl-koker ledigh was: waer door vele gewont, en noch veel meer te ſneuelen quamen. Maer eindelijk wiert hy, beneffens vele andere Turken, met een ſcheut aen zijnen halze

halze ter door getroffen, en sterften zelve oogenblik. Een van zijne *Agas*, die een strijtbare man was, ziende door dit ongeval de moedt des heirs ontvallen, moedighde het tot vechten aen. Voorts deed hy het lijk van zijnen heer in eene kleine tente brengen, en trad tot den grooten Heer en zeide: *Mijn koning, heil zy u: Mohammed Pacha, uw lantvooght, is als een martelaer gesneuveld.* De koning stont over deze tijding zoo zeer verslagen en verbaest, dat de tranen hem eene wijle over de wangen heene biggelden. Aenstonts ontbood hy *Kapoudan Mustafa Pacha*, en gaf aen hem het ampt van grooten *Vizier*.

Voorts begaf zich deze nieuwe velt-heer na den wijk van den grooten *Vizier*, en, na eenige geschenken aen de krijgsknechten uitgedeilt te hebben, moedighde hy hen met liefstalige woorden tot het vechten aen. Waer op de Turken zoo fel en kloekmoedelijk op de vyanden aenvielen, dat noit † *Rustan*, noch *Daftan*, noch *Kahharman Zeman*, noch *Zalnatuan*, een diergelyk gevecht gezien hebben. Hy wiert noch meer en meer, door het gebries der peerden, gesnor der schichten, en geklank der degens en wapenen, verhit: midlerwyle de mosketten en het grof geschut van beide zijden met zulk een woede speelden, dat de lucht en aerde, als van een yzelyk gedonder, daer van weërgalmden. Eindelijk planten de Turken den standaert van bystant, op den top des kasteels voornoemt, met een groot ge-roep en gejuigh van vreughde, dat tot aen den hemel steegh.

In den zelve oort quamen de penningmeester en proever van den overleden *Vizier*, *Risvan*, *Nafouh Beyg*, en *Aly Beyg*, overste der vrywilligen, en *Huseyn Aga*, overste stalmeester, en zeer vele brave en strijtbare mannen en dienaers te sneuvelen: en vele andere wierden gewont.

Des avonts wiert het lijk van den overleden *Vizier* by het licht der toortsen ter grave gebraght, en geleit in het klooster van *Imam Acem*, daer zijn vader *Mustafa Pacha*, die eertijts † *Beiglerbeg* van *Bagdad* was, een graf gemaakt had.

Des nachts wiert het gevecht hervat, en zoo fel, tot aen zonnen opgang, gevochten, dat het bloet in het kasteel,

als een beke, stroomde: zulks de Persianen geen weêrstant meer konden bieden.

Des Vrydaghs, den negen en twintighsten van de zelve mane, hoorde men deze vervloekte verkens van de muuren om lijfsgena roepen, schreuwende luits-keels: *Genade. Heer van den Alkoran en tijt, meester van den aertbodem: uitverkooren van Aly Osman, om de liefde van God, en uwe voorouderen, indien ghy God bemint, om de liefde van God, om de liefde van uwe dappere hoofden, lijfsgena. Bektach Chan zal uit de stad trekken, en u die in handen overleveren.* Ten zelve tijde wiert op honderden van plaetsen stilstant van wapenen verkundight.

De *Tchaouch Tarak*, tredende uit de poorte van *Imam de Groote*, trad in de plaetse, om die in bezit te nemen. Aen d'andere zijde zond de *Chan*, *Aly Aga* genoemd, eenen man uit de stad, om † vry-gelei-brieven te verzoeken: die recht na de tente van den grooten *Vizier* trad. Over de twee-hondert mannen van staet uit de krijgstroepen van *Romulie*, en der *Janitzars* begaven zich op het gerucht van deze goede tijding, ook by den grooten Heer, die aen hen alle liefkozingen en ongewoonelijke gunsten bewees.

Voorts gaf de groote Heer tijt aen de Persianen, om uit de stad te trekken.

Bektach Khan*, stadhouder van *Bagdad*, trad met zijn gevolgh na het paviljoen van den grooten *Vizier*.

De grooten Heer midlerwyle was met eene keizerlijke majesteit en trotsheit van éenen tyger en leeuw, onder een verheven paviljoen gezeten. De groote *Mufti*, de *Kasjaquers*, de groote en kleine *Viziers*, de jonge en oude, met een woort, het geheele krijgshair der geloovigen stonden ter rechte en linke zijde van hem, met de handen kruiflings over malkanderen. Hun hoofcieraedjen en poken waeren met edele gesteenten en peerlen verrijkt en gestoffeert. Daer en boven wierden de krijgstroepen, om meerder vreze den vyant aen te jagen, belast zich in orde te houden.

Ieder had zich met een zonderlinge zorg op het heerlijkste opgetooit: zulks zy alle, als de bloemen in de Lente, van gout en zilver, daer meê zy be-

† Alle oude Turkische strijtbare hel-den.

† Paspoorten.

† Beiglerbeg is een stadhouder; maer be-rekent eigentlijk op Turkisch Heerder Heeren.

* Een Khan is in Perse zoo veel, als een Basa in Turkye.

dekt waeren, blonken. Op een zelve wijze waeren hunne wapenrustingen, malie-rokken, en zadels, nitgestreken. Van gelijken stonden alle de *Janitzars* met kostelijke mutsen op 't hoofd, en malie-rokken aen 't lijf, en de bloote degenen in de hant, in prachtigh gewaet uitgestreken.

Van de poorte des toorens, tot aen het hoogh paviljoen van den grooten Heer, stont het gansch krijgshair in slag-orde gerangt. De pikeniers, booghschutten, moskettiers, en *Tartars*: desgelijks de krijgstroepen van *Syrie* en *Egypten*, *Usbek*, *Kurdistan* *Tcherdistan*, stonden ieder byzonder, en verwachten alle met groote staetie en ongedult de komste van *Bektach Chan*.

Ondertusschen zond de groote Heer eenen hopman van de † *Tchiaouchs*, met eenige brieven aen de *Chans* van *Bagdad*: by den welken hy hen deed weten, dat hy hen tijt van uit te trekken tot aen den avont vergunt had; maer hen alle, by aldien zy daer in nalatigh bevonden wierden, door de kling zou doen springen. Eindelijk quam *Bektach Chan*, stadhouder van *Bagdad*, met zijn gansch gevolg aen de tente van den grooten *Vizier*. Wanneer hy daer na voor de tente, en voor het hoogh paviljoen (wiens poorte de schrage der werelt is) van den grooten Heer verscheen, braght het gezicht en aenschouw van die groote magt, en van die grootsheit, duizenderleie gedaghten van eerbewijzing en vreze in hem.

Toen nu *Bektach Chan* zoo veel hondert duizenden van strijtbare mannen zagh, met zoo velerlei slag van wapenrustingh en krijgsgereetschap, en oorloghstuig, en ieder met de bloote degen in de hant, en alle in zulken orde, dat men zou gezeit hebben, dat duizent voeten op eene voet alleen stonden, bleef hy tot stommens toe, en als opgetogen; van verwondering staen. Maer noch meer wiert hy van verwondering als opgetogen, wanneer hy den grooten Heer op een verheven thron, met zulken majesteit en heerlijkheit zagh zitten, dat de † *Kabharmans* en *Nerimens* niet met allen by hem te vergelijken zijn. De herten der reuzen zonden zich met schrik en vreze bevangen vinden: en duizenden van *Ruffans*, met

zoo vele *Kabharmans*, *Nerimens*, en *Efrasiabs*, zijn niet als stof en zantjes by hem te vergelijken. Hy was op eenen thron van rechtveirdigheit gezeten, en had de zedigheit van *Sulyman*, de heerlijkheit van *Aly*, de billijkheit van *Nouchirevan*, de majesteit van *Osman*, de stemmigheit van *Humer*, en de rechtveirdigheit van *Abubekir*. Alle de geleerden, *Viziers*, heeren, ridders, * *E-* * Vor-
mirs, de grooten van den *Divan*, stonden ieder op zijne plaetse, onder de schaduwe van den koning der koningen. *Bektach* eindelijk kuste d'aerde, en sprak den grooten Heer in dezer wijze aen: *O Monarch van hooge geboorte! koning der koningen, koning van Arabie en Persie, stadhouder van den uitstekenden* † *profeet: God verlange het rijk van* † Versta
uwe Majesteit, en make het eeuwich. Na Maho-
deze woorden gedroegh hy zich met met.
grootte eerbiedigheit tegen den grooten Heer, en verwaghte antwoordt.

Een wijle daer na lichte deze gelukkige en groote koning, (het sleunfel der werelt, dien de hooghste God beware) op eene fraeie wijze en groote majesteit, het hoofd op, en roerde zijne gezegende tonge, en sprak tot hem: *Wie zijt ghy, die hier gekomen is? Bektach Chan* gaf hem ten antwoordt: *Ik ben uw dienaar, Bektach, stadhouder van Bagdad: en ben gekomen, om deze plaetse in handen van mijnen koning over te leveren.* Waer op de groote Heer antwoordde: *Wel! waerom hebt ghy die niet eerder overgegeven: Wat was het van noode zoo veel tegenweer te bieden? Kondt ghy die niet eerder overgeven? Doch daer is niet aen gelegen. Nauiliks zou men eenen man vinden, die aen zijnen meester grooter dienst doet, als ghy gedaen hebt. Ik heb u en uwe troepen, die in uw gevolg zijn, en aen de Chans, lijfsgena gegeven. Wat my belangt, ik ben hier gekomen, om de Persianen t'overwinnen. Deze plaetse is een erfgoet, dat van onze vooroudren komt. Hierom ben ik hier gekomen.*

Na eenige diergelijke andere woorden gaf hy aen *Bektach Chan*, tot ten geschenk, een vederbosch of pluim van zwarte reigers-veeren, verrijkt met edele gestentten, en een pook, op een zelve wijze verciert, als ook een kleet met zabels gevoert. Voorts beval de groote Heer aen de *Viziers*, en aen alle de bevelhebbers zijns krijgshairs.

van

† *Tchiaouchs* zijn deuren waerders van den grooten Heer.

† Deze zijn al-oude Turkische helden.

van zijent wege te doen afkondigen, dat de genen, die blijven wilden, by hem zouden komen, en alle goede onthaling genieten: maer die niet wilden blijven, zouden onverhindert na hunnen koning mogen vertrekken. Doch *Bektach Chan*, die, tot zijn groote verwondering, een dienaar van den grooten Heer geworden was, bleef by hem. *Lof zy Gode, wy hebben de gelovigen uit de handen der ketters gehaelt en verloft. Bagdad is volkomentlijk in den tijt van veersigh dagen veroverert.*

De *Janitzars*, *Spahis*, en alle d'andere krijgstroepen ontvingen onuitsprekelijke goede onthalingen van den grooten Heer.

Na *Bektach Chan* uit het kasteel getreden was, bleven *Khalef Chan*, en *Aly Chan* daer op, en maekten te zamen een vast besluit, van niet uit de stad te trekken. *Khalef Chan* dronk op de gezondheid van den Persischen koning *Sesfy*, met voornemen van weêrstant te bieden. Te dien einde hadden zy een krijgshier van twintigh duizent mannen op hunne zijde gekregen.

Aly Bassa, zoon van *Arslan*, des verwitticht, trok met zijne *Janitzars* in de stad, en maekte zich daer volkomen meester van. Hy deed alle de genen, die hem voorquamen, ter neêr houwen: zulks het bloet der gesneuvelden als eene beeke door de stad vloeide. Ja de Turken wierden door het neêrhouwen zoo vermoeit, dat zy geene krachten langer hadden, om de handen op te heffen: want eenigen hadden ieder hoofd voor hoofd vijftien Persianen ter neêr gehouwen.

Deze tijding baerde een groote ongeneughte en mishagen in den grooten Heer: want hy zeide: *Ik heb hen lijfsgena gegeven: waerom hebben zy die voorwaerden gebroken?*

Hier en tusschen verzocht *Huseyn Bassa* verlof van den grooten Heer, om d'inwoonders van *Bagdad* op nieuw te plagen: maer hy verworf dien niet. En komende ten tweede-male weêrom, zeide hy tot den grooten Heer: *Deze luiden zijn verraders, en meenedigh. Laet ons de hant aen hen slaen, en hen alle ter neêr houwen. Is het zonde, het zal voor mijn rekening zijn. Maer hebben zy het verdient, het zal u tot glorie gedjen.* Eindelijk gaf de grooten Heer

hem verlof, en hing aen zijn hoofd een pluimaedje van zwarte reigers-veeren, die rijkelijk met edele gesteenten gestoffeert was. *Gadaz*, zeide hy, *mijn dappere krijgs-helt, en doet, het geen ghy wilt.* Zoo dra *Huseyn Bassa* deze orde ontfangen had, steeg hy te peerde, en reed, met de degen in de hant, voor zijne troepen, die aenstonts op de Persianen invielen. Deze begaven zich ter yl te peerde na de *Zwarte poorte* toe, en staken op de vlucht; doch wierden door de Turken vervolght en achterhaelt, en eensdeels ter neêr gehouwen, en eensdeels gevangen genomen. Het bloetbadt, en de neêrslaegh der Persianen was zoo groot, dat van vijfen twintigh duizent zielen nauiliks eene behouden wiert. De *Chans*, *Khalef Aly*, en *Fetagh*, met hondert hopluiden, en vele bevelhebbers van name, wierden gevangen. De Turken bragten zulken groot getal van hoofden voor het hoogh paviljoen van den grooten Heer, dat die by malkanderen opgehoopt, als bergen, lagen.

Die by 't leven bleven baden jammerlijk om lijfsgena, en hieven hun geschreien hemel. De groote Heer beschroede d'overgeblevenen geweldigh, en zeide: *Ik heb u lijfsgena verleent, en u eenen man gezonden, om u daer vante verzekeren: waerom zijt ghy tegen my opgestaen, en niet uit de stad getrokken? De schult is by u.*

Hy stelde ten zelve tijde twee of drie gevangenen onder bewaernis van *Silikhtar Mustafa Bassa*: doch gaf de reste aen de woede en bescheidenheit der krijgsknechten over, die eenige door de klingen deden springen, en gaven d'andere gevangenen aen de *Janitzars* over.

De Turken bequamen grooten buit: want die te voore niet eenen penning had, wiert meester van duizent en meer. Ook wierden by de gemeene krijgsknechten vele peerden en draeghbeeften, en meenighte van andere goederen tot buit bekomen.

Aen de zijde der Turken bleven vijf duizent verflagen, en tien duizent wierden gewont. Maer aen de zijde der Persianen quamen over de vijf en twintigh duizent te sneuvelen.

In zekeren brief, op Turksch, door den grooten valkenier van den grooten

Voyage
de Le-
vant de
Theve-
not.

ten Heer, aen *Mustafa Bey*, die te dier tijde een der *Sanjaks* van *Egypten*, en in de stad *Kairo* woonachtigh was, wort dit belegh en overgaen der stad *Bagdad* in volgender wijze verhaelt, dien ik hier ook, om de verandering van eenige omstandigheden en voorvallen, in 't Neêrduitsch van woort tot woort ook zal laten volgen.

Den elfden van Slachtmaent sloegh de groote Heer zijn leger voor de stad *Bagdad* neêr, ter zelve plaetse, daer voor meer als hondert jaren de Turksche keizer *Soliman* zijn leger neêr geslagen had. Ten zelve dagh riep hy alle de *Viziers*, *Bassas*, en andere hoofden van het krijsheir, t'zamen, en beval eenen ieder hunner zijne krijsknechten in slag-orde te stellen. Het veltleger wiert met de ruiterye omringt, en al het voetvolk daer rontom geplaeft.

Ten zelve dage wierden groote bolwerken, schanzen, of hoopen van aerde, overal opgeworpen, daer het geschut uit de stad de beleggers kon beschadigen. Men braght ook een groote meenighte van hout en rijsbossen in het leger: daer van, met aerde vermengt, drie bergen of bateryen, op drie verscheide plaetsen gemaekt wierden, die hooger als de muuren der stad *Bagdad* waeren. Op ieder bergh wierden twintigh stukken geschuts geplant, die met het kricken van den dagh des anderen daeghs vuur gaven.

Ten zelve tijde wiert een hooge tooren voor het paveljoen van den grooten Heer opgerecht: op wiens top hy klom, en van daer, als uit een galerye, buiten het gevaer van 's vyants geschut, alles bezightighde wat in zijn krijsheir en binnen *Bagdad* geschiede en omging. Hy ontbood aldaer alle de grooten, zoo van den gerechte, als van de krijsmaght, en sprak tot hen aldus: *Ghy Moustys, Viziers, Beglerbeis, Bassas, Sangjaks, en alle anderen, die God onder mijne gehoorzaamheit gestelt heeft: gedenke niet, dat ik hier gekomen ben, om van daer te keeren, zonder deze plaetse te veroveren. Neen. Ik ben gekomen met een groot getal van krijsknechten, die getrou aen de Wet zijn, om te winnen of te sterven. Waerom ghy alle, zoo meenigh ghy zijt, het zelve besluit gedenkt te nemen. Want ik heb beslooten*

met mijne eige hant de grooten, die hunnen plicht niet zullen gedaen en zich na behooren gequeten hebben, te dooden. Ik zal de kleinen, den een met den ander, doen dooden, of door de hant der vyanden. Daer na zal ik my zelven dooden, ten einde de historien den nakomelingen doen berichten en leeren, dat een navolger van den grooten Othoman alhier met tien-mael hondert duizent mannen, tot verdediging der wet, gestorven zy.

Daer na verzaghte hy een weinigh zijne reden en woorden, en toonde zich zoo straf niet, en sprak: *Ghy ziet, de mensch is zeer weinigh of niet met allen. Die sterft, met wel te doen, zal het wel na zijne doot hebben: maer die sterft, in het dooden van eenen vyant voor het geloof, die zal noch veel gelukzaliger in het paradijs zijn. Ziet mijne vaders, aldus noem ik d'ouden, en ghy mijne broeders, die van mijnen ouderdom zijt, (want wy zijn alle van een zelve stoffe gemaekt) laet ons een werk verrichten, dat onzen grooten profeet Mahomet kan verplichten, om onzen voor spreker te zijn, en die ten dage des oordeels ons alle voor den rechtbank van den grooten God vertoonen kan; zeggende tot hem: Ziet hier de gelovigen, die kloekmoedelijk voor uwe grootste glorie van uwe heilige Majesteyt, en van alle uwe heiligen gestreden hebben. Ten einde wy in het toekomend de ruste in deze werelt, en de glorie in d'andere, mogen hebben. Om daer toe te komen, is het dienstigh en oorbaer de gewaren niet te vresen. Maer waerom zoud ghy die vresen? daer ghy, om de liefde van onzen grooten profeet, die onz zoo veel gunste voor de Majesteyt van den grooten God belooft, tot dit gevecht aengevoert zijt. Ik geloof zulks niet. En by aldien ik zie dat iemand van u lieden niet kloekmoedelijk tot het gevecht treet, dien zal ik met mijn zwaert dooden.*

Wanneer alle de bystaenders dit gehoord hadden, leiden zy de hant op het hoofd, en antwoorden eendrachtiger stemme: dat zy bereit waeren de wille van zijne hoogheit te volvoeren. Sedert begonnen zy ook te vechten, zonder tijt te spillen.

De groote Heer deed alle de tenten der wont-artsen van zijn leger by de zijne oprichten, en beval, dat alle gewonden aldaer zouden gebraght worden, om die te verbinden. Hy zelf vertrooste hen

hen met liefstalige woorden, en gaf aen eenen ieder, die gewont wierden, veertigh en vijftigh *Sequins*. Van gelijken gaf hy aen de kinderen der gesneuvelden, of aen de naeste bloetvrienden, een zekere zomme gelt.

Geduurende het belegh, den tijt van negen en dertigh dagen, deed de grooten Heer alle dagen en nachten een gebedt op zijne knien, en spreide zich voor over op d'aerde neêr, met de tranen in d'oogen.

Allen avonts wiert een weinigh van de zelve aerde, waer van de bolwerken, tot bevrijding voor 's vyants geschut, opgeworpen waeren, gekruit, om de stad te naderen.

Den tienden van Wintermaent stont men recht voor d'eerste grachten. Toen beval de groote Heer een groot getal van zakken, met aerde gevult, in de grachten te smijten: gelijk die ook in den tijt van vier dagen gevult wierden. Daer na wierden drie andere baterien of bergen opgeworpen: op wiens kruinen het geschut, dat op de drie eerste bergen stont, overgevoert wiert. Van waer op de helft der muuren van *Bagdad* gebeukt wiert: want d'andere helft lagh rontom onder bergen en heuvelen van aerde begraven, daer het geschut geen bres kon maken. Duizenden van scheuten wierden uit het geschut op zekere tooren gegeven; hoewel zonder die te beschadigen. Op de post of oort van *Saliktar Bassa*, die by eenen van de bergen was, stonden twaalf stukken geschuts en drie groote slang-stukken geplant, die geduurighlijk op de stad vuur gaven, en een groot getal van huizen ter neêr velden.

De groote *Visier* had aen een anderen bergh, met de *Romuliers* post gegrepen: waer uit zy in de stad vielen, en drie bolwerken innamen: maer hy zelf quam aen een musketscheute in zijn hoofd te sneuvelen. Drie *Beglerbeys* wierden aldaer ook gewont: met name *Chus Kasinadar*, *Hibraim Bassa*, *Beglerbey* van de stad *Suas*, en *Var Varrally Bassa*, die *Beglerbey* van *Natolie* was: *Queusse Chaban Bassa*, beneffens zeven *Ali Beys*, en een groot getal van anderen wierden gedoot.

Den zestienden van Wintermaent sterf de groote *Vizier*: den zeventienden *Moustopha Bassa*, die *Bassa* van de

zee was. In zijne plaetse quam *Kaymakan*: aen wien de groote Heer de zegels gaf.

Den achtienden ontfont een zware regen: waer door de lonten niet in brant konden gehouden worden. Ten zelve dage storte men met zulken woede en geweld ter stad in, dat de belegerde *Persianen* om lijfgena begonnen te roepen, en de punten van hunne standaerts en vendels tegen d'aerde wenden, ten teken, dat zy zich ter bescheidenheit van den groote Heer onderwierpen. Ten zelve tijde begaf de *Kiaya*, (die zoo veel als hopman der wapenen, en voornaemste bevelhebber van den stadhouder van *Bagdad* was) by den grooten *Visier*, met een sluier aen den hals, daer zijn zabel in bewonden was, (het welk een teken van schandelijke onderdanigheid is) en verzocht van hem, zoo van zijnent wege, als van wege zijnen meester, *Aman*, dat is, *bermhertigheid* of *lijfsgena*: de welke hy verworf.

De stadhouder van *Bagdad*, *Bektach Khan*, was ook uit de stad tot den *Visier* getreden. Deez liet hen alle beide staen: want hy vervoegde zich by den grooten Heer, en verhaelde dien het geen zich toegedragen had, en verzocht lijfsgena voor hen: het welk hy verkreegh. Aenstonts beval de groote Heer, dat ieder zich in orde zou houden met het beste gewaer aen, des hem doenlijk viel, en deed toen *Bektach Khan* met groote staetsie en pracht in zijn paveljoen komen. Wanneer die aldaer gekomen was, kon hy voor den glans van zoo groote majesteit, die het gansch hof van den grooten Heer bescheen, niet bestaen: en het bloet ysde in zijn lijf, en kon geene andere woorden meer uitten: als, *gelooft zy God. Gelooft zy God.* *Bektach Khan* wierp zich voor den grooten Heer, die op zijnen throon gezeten was, op d'aerde neêr, en verzocht lijfsgena en vergiffenis: het welk hy verworf. De groote Heer deed hem opstaen, en nader by hem komen, en vroegh hem na vele en verscheide zaken, daer hy, tot vernoegen van den grooten Heer, op antwoorde. De groote Heer vereerde hem een kleet met zabels gevoert, beneffens een pook en gordel met edele gesteenten bezait, en een pluim van reigers-veeren op een wapen van groote waerdye. Hy beval hem

hem de voornaemste hoofden en alle de bevelhebbers tot hem te zenden, en de inwoonders aen te zeggen: dat de genen, die in zijnen dienst wilden blijven, zeer wel ontfangen en onthaelt zouden worden, en d'andere zonder wapenen moghten uittrekken. Maer die zich halssterrigh toonden en bleven, zouden zonder gena ter neêr gehouwen worden. Toen viel *Bektach Khan* weêr plat ter aerde neêr, en bedankte den grooten Heer met groote nederigheid; en beloofde zijn slave niet * met eene; maer met duizent zielen te zijn.

* Dit is een wijze van spreken, de welke op Turkfch groote kracht heeft.

Van daer keerde hy na het paveljoen van den grooten *Vizier*, en zond zijnen *Kiaya* na de stad, om den burgers de wille van den grooten Heer bekent te maken. Maer eer hy in de stad quam, traden de krijgsknechten, die aen den oort van den grooten *Vizier* stonden, ten zelven oogenblik door de poorte, *Imam Azem* genoemd, ter stad in, en begonnen de huizen uit te plonderen. Wanneer zes *Khans*, die in de stad waeren, dit zagen, konden zy dat niet gedult niet zien; maer schreeuwden luitskeels, en riepen: dat hen geen woort gehouden wiert, en men hen, daer zy lijfs-gena verworven hadden, ten strengste handelde. Hier op verzamelden zy by de poorte *Kara-Kapi* zoo vele krijgsknechten, als hen doenlijk was. Maer de genen, die hen niet wilden volgen, riepen om lijfs-gena. Doch de Turken waeren in het neêrhouden en plonderen zoo verhit geworden, dat zy hen niet hooren wilden; maer hieuwen alle de genen, die hen ontmoeten, ter neêr, dat den gehelen nacht door duurde. Des uchtens boden de gemelde *Khans*, met vijftien duizent mannen, die zy by een verzamelt hadden, den Turken het hoofd, en verdedighden zich zeer kloekmoedelijk. Wanneer dit den grooten Heer verwittight was, beval hy dat alle de krijgsknechten van d'andere posten ter stad zouden intrekken, en alles ter neêr houwen. Op hunne komste binnen de stad begaven zich zommigen, ten getale van vijf duizent, onder gehoorzaamheit van den grooten Heer; maer anderen, ten getale van tien duizent, die zich hertnekkigh toonden, wierden gedoot. De zes *Khans* wierden gevangen genomen: als *Napte Khan*, was een gevangen van den grooten

Vizier, met den stadhouder *Bektach Khan*: *Mirfatta Allibei Khan*, *La El-la Mahomet Ossein Khan* waeren gevangen van *Bassa Saliktar*: en *Alef Khan*, beneffens twalef andere grooten, wierden by *Ossein Bassa* gevangen genomen, die te voore *Bassa* van *Kairo* was.

De vijf duizent Perſianen, die verzochten ter genade aengenomen te worden, wierden onder vry gelei van eenen *Beglerbey* tot buiten het leger gebraght, om te beletten, dat zy door den vyant niet beſchadight wierden. Maer wanneer de groote *Vizier* hen voor-by zijn paveljoen zaggh gaen, zoo vergaderde hy alle d'overſten, die by hem waeren, en zeide tot hen: *Waarom zullen wy bermhartigheit aen deze honden betoonen, die geen geloof hebben, en noit hun woort houden? die zich niet vrywilligh en van zelf hebben overgegeven; maer wy hebben hen daer toe met geweld gedwongen: waer van God den arm van onze kloekmoedige krijgsknechten aengemoedight heeft. Zijn deze de zelve luiden niet, die wy te Revan overwonnen hebben? tegen de welke de grooten Heer zoo veel weldaets en goedertierenheit gebruikte. Doch na hy hen in genade had aengenomen, en toefstont, dat zy met hunne wapenen en reistuigh zouden mogen vertrekken, zoo toonden zy zich ondanckbaer voor deze genade, en hieuwen tien duizent van d'onzen, wanneer zy hun voordeel zagen, ter neêr. Hoe ſchreit het bloet der gelovigen om wrake! die zy zoo moortdaedlijk ter neêr gematſt hebben. Barmhertigheit en genade is hen vergunt, op beſprek, dat zy zich, zonder vechten, zouden overgeven. Maer dewijl zy daer na halssterrigh weêrſtaut geboden hebben, zoo verdienen zy des niet. En in allen gevalle, indien de grooten Heer hen lijfs-gena vergunt heeft, ik vergun hen die niet.*

Aenſtonts beval hy *Nauuy Aully*, *Andrevis Mahomet Bassa*, *Var Varally Bassa*, *Chus Kafanadar*, en *Hibraim*, *Bassa* van *Siuas*, op hen aen te vallen en op ſtukken te houwen. Het welk zy in'r eerſt weigerden te doen, en braghten tot hunne onſchuldiging by, dat de groote Heer hen lijfs-gena vergunt had. Maer de *Vizier* gaf hen bevel in geſchrift, tot hunne verdediging, en nam de ſchult op zich, indien het by den grooten Heer qualijk moght opgenomen worden.

den. Uit kracht van dien volvoerden zy zijne wille.

Wanneer den grooten Heer dit ter oore quam, outbood hy in grammen moede den *Vizier*, en vroegh hem, waerom hy dat bevel tegen zijn woort gegeven, en zijn gegeven trou doen schenden had. Waer op de groote *Vizier* oneerbiedelijk antwoorde: *Schoon de grooten Heer hen bermhartigheid bewezen had, zoo wilde hy die aen hen, om de redenen voornoemt, niet bewijzen.* Na de Grooten Heer zich een weinigh bedaght en wel bezeft had, 't geen hem ter ooren gekomen was, trok hy het kleet, dat hy aen had, uit, en gaf het den grooten *Vizier*, en prees het geen, dat hy gedaen had.

In *Bagdad* waeren een en dertigh duizent uitgeleze bezoldighde krijgsknechten, en twintigh duizent vrywilligen, die alle door de Turken ter neêrgehouden wierden, zonder een eenige het ontsnapte, die de tijding in d'andere steden van *Persie* kon brengen.

Den achtienden van Wintermaent, des Vrydaghs, wiert de stad *Bagdad* geheellijk aen den grooten Heer overgegeven.

De *Persianen* dooden alle hunne vrouwen en kleine kinderen, en sneden van vier of vijf duizent peerden, van groote waerdye, de hazen of spanzen nuwen der voeten af, ten einde zy den Turken niet ten dienste zouden zijn.

Na *Bektach Khan* weêr in de stad getreden was, braght hy zich des nachts met vergif om 't leven, en wiert des uchtens doot gevonden, en als een hont begraven.

Na de stad dus veroverd was, deed de grooten Heer het graf van *Imam Azam* van nieuws hermaken, en dat met vele goude lampen, met edele gesteenten verrijkt, verçieren, en de vloer met zijde tapijten bedekken. Hy deed ook de graven van andere heiligen verrijken en verçieren.

In dezer wijze verhalen de Turken zelfs het belegh en overgaen der stad *Bagdad*, dat zich op het jaer zestien hondert en negen en dertigh toedroegh.

Dan men zou mogen zeggen, dat deze schrijvers d'oorzake van het overgaen der stad niet volkomen na waerheit verhaelt; maer die verborgen hebben: want luiden, die een weinigh meer

kennis van zaken, als de gemeine man; hadden, hielden voor vast, dat de stad veel meer door heimelijk verstant van den stadhouder overgegeven, als met geweld der wapenen, door den Turk veroverd was. Waerom ook de vrouw van den stadhouder, uit schaemte der verraderye van haeren man, en om die schande niet't overleven, haer zelve ten zelve dage, wanneer de Turken ter stad in traden, met vergif om 't leven braght.

Men zeidt ook, dat de groote Heer, *Sultan Amurat*, twee hemden van deze edelmoedige mannin na *Konstantinopolen*, in zijne schatkamer, deed brengen, de welke hy onder den buit uitgezocht had: uit oorzake die met edele gesteenten, ter waerdye van vijftigh duizent *Sekins*, bezet waeren.

Andere leggen d'oorzake van het overgaen der stad op het muiten der krijgsknechten: 't welk hier uit zou ontstaen zijn.

De *Khan*, die in het begin het belegh afweerde en verduurde, was geboortigh van *Armenie*, en wiert genoemd *Sefi-Kouli-Khan*. Hy had eene lange wijle het gebiedt over de stad gevoert, en zelf reeds te voore haer twee-mael tegen het leger der Turken verdedight, die de zelve niet konden veroveren. Maer wanneer de koning van *Persie* eenen van zijne gunstelingen gezonden had, om in zijne plaetse te gebieden, en die een weinigh te voore, eer het grof geschut een bres gemaekt had, in de stad getreden was, zoo wilde d'oude *Khan*, ziende zich van zijne ampt verstecken te zijn, liever sterven, als dien hoon, dien men hem traghte aen te doen, overleven. Hy deed dan zijne vrouw en zoon in tegenwoordigheit van zijne bevelhebbers en krijgsknechten komen, en nam drie koppen vol vergif, en zeide tot zijne vrouw. By aldien zy hem oit bemint had, zy zou hem nu daer tekenen van geven, en met hem edelmoedigh sterven. Hy deed de zelve vermaning aen zijnen zoon: waer op zy ten zelve tijt ieder een kop met vergif inzwolgen, en de doot op hun lijf dronken.

De krijgsknechten, die dezen stadhouder beminden, dit droevigh en rampzaligh schou-spel ziende, en verstaende, dat de groote Heer zich tot

een algemeinen storm door de bres ver-
vaerdighden, wilden hunnen nieuwen
Khan niet gehoorzamen, en floegen
aenstonts aen het muiten. Zy traden
dan in onderhandeling met den Turk,
en troffen met hem een verdragh, met
beding, dat zy met wapenen en reis-
tuig zouden uittrekken. Doch hen
viert geen woortgehouden. Want na
de Turken in de stad getreden waeren,
vertoonden de *Bassas* aen den grooten
Heer, dat men, tot verzwakking van
den koning van *Persie*, alle de krijgs-
knechten door de kling moeste laten
springen en ter neêr houwen: gelijk
ook geschiede: want over de twee en
twintigh duizent wierden ter neêr ge-
velt.

Boullaye le Gouz begroot het getal
des krijgsheirs van den Turkschen kei-
zer *Amurat*, daer meê hy de stad *Bag-
dad* belegerd had, op hondert en vijf-
tigh duizent mannen: waer onder zes-
tigh duizent strijtbare mannen waeren:
achtien duizent water-voeders, en
tien duizent Joden. Het meestendeel der
Janitzars waeren jongens, die hem ten
dienste stonden. Waer uit blijkt, zeidt
hy, hoe eenigen zijn krijgsheir t'on-
recht op tien-mael hondert duizent man
begroot hebben.

De *Bassa* van *Kairo*, hoofstad van
Egypten, was van daer over *Aleppo* met
twee duizent *Janitzars* in het leger ge-
komen. Ieder hunner had eene rok aen
van Engelsch laken, na de Turksche wij-
ze gemekt. De hembrokken waren van
katoendoek, met verscheide kleuren
geschakeert. De meeste droegen zijde
en goude knopen. De gordels blon-
ken van zilver.

De *Topichibachi*, *Michaël* geheten,
die den Turkschen keizer *Amurat*
de stad *Bagdad* had helpen winnen,
wiert, tot erkentenis van zijne dien-
sten, door hem, met een *Timar* of
pachthoeve te *Damaskus* verëert, die
hem meer, als vier duizent *Eskus* kon
opbrengen.

Deez *Topichibachi* trok gewoonlijk
allen jaers van de stad *Damaskus* na *Bag-
dad*, in het regen en storm-saizoen, in
den welken de koning van *Persie* de stad
Bagdad kon belegeren. Na verloop van
dit saizoen, dat drie of vier maanden
duurde, keerde hy weêr na *Damaskus*.
Hy nam gemeenlijk vijf en twintigh of

dertigh peerden met zich, en leide den
wegh in achtien of ten hooghste twin-
tigh dagen af, trekkende recht door de
woestijne. De wegh van *Damaskus* na
Bagdad, door deze woestijne, is de kort-
ste. Anders reist men door *Mesopotamie*
derwaerts. Deez *Topigibachi* was
te dier tijde te *Bagdad* in geen minder
aenzien, als de *Bassa* zelf.

Voor eenige jaren, na de stad *Bag-
dad* door den grooten Heer veroverd
was, zonden de Venetiaenders eenen
gezant aen den koning van *Persie*, met
brieven van den keizer, *Paus* van *Rome*,
koning van *Spanje*, en van den staet van
Venetien, om hem het belegeren van
Bagdad aen te raden. Doch het schijnt
de brieven van die vorsten weinigh
by den Pers hebben kunnen uitrech-
ten.

De inwoonders van *Bagdad* zijn
Mahometanen, Kristenen, Joden of
Kurden. De Mahometanen bestaen
meerendeels uit Turken en Arabieren;
hoewel zich ook eenige Persianen al-
daer bevinden, die, sedert de stad door
de Turken des jaers zeffien hondert ne-
gen en dertigh veroverd wiert, aldaer
gebleven zijn.

In-
woon-
ders van
Bagdad.

De Turksche Mahometanen van
Bagdad zijn in het stuk van godsdienst
tweederlei: zommigen worden *Rafedis*,
dat is gezeit, *ketters*; en andere *on-
derhouders der wet* genoemd. De laetste
verschillen van de Mahometansche
Turken van *Europe* niet.

De *Rafedis* willen in geenerleie wij-
ze met eenen Kristen eten of drin-
ken: ja zelfs met gene andere Maho-
metanen, dan zeer bezwarelijk. By al-
dien het gebeurt, dat zy uit een zelve
kroes met hen drinken, of die aenra-
ken, zoo wassen zy zich aenstonts af:
naerdien zy geloven daer door onrein
geworden te zijn.

Maho-
meta-
nen *Ra-
fedis*.

D'andere Mahometanen zijn zoo
waengelovig niet, en verkeerden, eten
en drinken met alle menschen, van wat
godsdienst zy zijn.

In het stuk van de gevoelens hunner
sekte verschillen de *Rafedis* zeer wei-
nigh van d'andere Mahometanen of
Turken van *Konstantinopolen*. Maer in
hunne lijkstaetsien en begravenissen on-
derhouden zy eenige byzondere en de
volgende gewoonten.

Wanneer de man gestorven is, ont-
kapt

kapt de vrouw haer, en laet het hair by het hoofd los neêr-hangen, en bestrijkt het aengezicht met het zwart van de ketel of pot. Daer na recht zy zeer belaggelijke dansen en sprongen aen. Alle de mannen, zoo magen en vrienden, als gebuuren, vergaderen in het huis van den overleden, en vertrekken zich ter zijde, en wagten, tot dat de lijkstaetsie gedaen wort. Maer de vrouwen rechten ieder om strijt duizenderleie apenspelen en grimmassen aen, slaen op de wangen, en schreeuwen, als uitzinnige menschen. Daer na beginnen zy eens klaps op het geluit van twee trommen te dansen, daer ook vrouwen op slaen, gedurende den tijt van een vierendeel nurs. Ondertusschen is'er een onder haer, de welke op dit werk afgerecht is, en treurige toonen luitskeels opheft, daer d'andere vrouwen, met het verdubbelen van haer geschreeuw, op antwoorden: zulks men haer op een zeer verren aftant hooren kan. De kinderen van den overleden stellen zich ook als uitgelaten en uitzinnigh aen. Het welk zy gehouden zijn te doen, of zouden anders den naem hebben, dat zy hunnen overleden vader gene vrientschap toedroegen.

Wanneer het lijk ter aerde gebraght

wort, zoo verschijnen aldaer meenigh- te van arme luiden met banieren en vanden, de welke zy op het einde van groote stangen, als piken, dragen, en zingen al gaende droevige toonen. De vrouwen woenen de begravenis niet by: want zy mogen niet, als des Donderdaeghs, uit den huize gaen, op den welken zy na het graf treden, om voor den overleden te bidden.

D'ingeboorne inwoonders van *Bagdad* zijn doorgaens blank en schoon, en wel gestelt van leden. Het vrouwvolk is meerendeels volmaekt schoon, en heeft gemeenelijk zeer schoone oogen. De vrouwen gaen'er, na 's lants wijze, niet uit den huize, als des Donderdaeghs, wanneer zy na de graven der overledenen treden, om voor hen te bidden. Ook gaen zy des Vrydaghs uchtens uit na het bad, om haer te wasschen, gietende meenigh- te van welriekend water op het hoofd en lichaem. Zy mogen ook uitgaen, zoo meenigh- mael de man haer verlof geeft, om haere vrienden te bezoeken. In het gaen door de stad, bedekken zy haer, van den hoofde tot de voeten, met een kleet van gestreept linnen of van sijne zijde, dat twee gaten recht voor d'oogen heeft, om daer

Wezen en dragt der inwoonders.

door, in 't gaen, te zien. In die toerusting is een vrouw niet kenbaer. Zelf de man kan haer niet kennen, indien hy haer tegen quam.

Voorname mansperzonen rijden gemeenelyk te peerde langs de straten, en zijn zindelyk en prachtigh gekleet. Desgelijks zijn de vrouwen op haere wijze zeer prachtigh gekleet: hoewel zy iet tot gieract dragen, dat ons hier te lande zeer belagghelyk zou zijn: want zy dragen niet alleculijk juweelen aen d'armen en ooren; maer ook een keeten van juwelen rontom het aengezigt, en doorbooren de neusgaten, daer zy ringen insteken. D'Arabische vrouwen doorbooren slechts het middelschot tusschen beide de neusgaten, en steken daer eene goude ringe van de dikte van een vogelschachte in, de welke, om de minder onkoste en lichtigheit, hol is. Eenigen dragen die grooter, als een pink over dwers. Tot meerder gieract maken zy ook den omtrek der oogen met zekere zwarte stoffe zwart. Beide mannen en vrouwen doen deze stoffe in de oogen zelfs, om 't gezigt, tegen de hitte der zonne, te beschermen en bewaren.

In de stad *Bagdad* zijn drierlei slaggh van Kristenen, als Nestoriers of Nestorianen, Armeniers en Jakobiters. De Jakobiten hebben te *Bagdad* geene kerke; maer zy vervoegen zich by de Kapuçijner Roomsgezinde monniken, wanneer zy de Sakramenten willen ontfangen.

De Kristenen gaen dikwils met grooten aendaght een klein vierendeel mijls buiten de stad ter beêvaert: alwaer een kapelle is, gewijdt aen zekeren heiligh, dien zy *Kedar Elias* noemen. Voor de vryheit van den ingang betalen zy aen de Turken, die daer van de sleutels hebben, eenige geringheden.

Indien een Kristen sterft, zoo gaen alle d'anderen met hem ter begravenis. Na de weêrom-komste staet een maeltijt ten huize van den overleden bereit: waer op alle de genen, die zich aldaer bevinden, wel onthaelt worden. Des uchtens treden zy weêr na het graf van den overleden: desgelijks ten derden dage: op den welken voor alle, die aldaer verscheenen zijn, eene maeltijt bereit wort. By wijle bevinden zich aldaer ten getale van hondert, en hondert en vijftigh perzonen. Zy herhalen de zelve pleghete-

lijkheden den zevenden, vijftienden, dertighsten en veertighsten dagh: want zy dragen den overledenen een grooten aendaght en eere toe, en bidden dikwils voor hen.

Deze gewoonten van gastmalen aen te rechten is voor d'armen zeer schadelijk en nadeeligh: dewijl zy, willende de rijken navolgen, en niet kunnende zulke onkosten doen, zich zoodanigh belasten, dat zy gedwongen zijn, wanneer zy hunne schulden moeten betalen, hunne kinderen aen de Turken te verkopen, om zich van de schulden t'ontslaen.

De Nestoriers zijn d'acloude Chaldeen of inwoonders des lants, en hebben te *Bagdad* eene kerke. Zy staen onder eenen patriarch, die zijn verblijf in een klooster buiten de stad *Mausil* heeft. *Texeira* begroot het getal der Nestoriers van *Bagdad* op tachtentigh huisgezinnen.

Daer zijn ook eenige Kapuçijner Roomsgezinde monniken. Wanneer de Turken des jaers zestien hondert negen en dertigh de stad *Bagdad* verovert hadden, maekten zy zich meester van de woonplaetse of huis der Kapuçijners. Maer *Michaël Topigi Bachi*, of overste der boschichters, deed hen dat weêr herstellen, die ook sedert dikwils belet heeft, dat de Kapuçijners niet uit de stad gejaeght wierden.

Te *Bagdad* zijn ook Joden, ten getale van twee of drie hondert huisgezinnen, en bewoonen een afgezonderde wijke der stad. Men wil, dat'er eenigen onder zijn, die aldaer sedert d'eerste gevangenis van *Babylon* geweest zijn.

Allen jaers begeven zich Joden in groote meenighte na de stad *Bagdad*, en bezoeken met grooten aendaght het graf van den profheet *Ezechiël*, dat aen den vliet *Chabor*, anderhalve daghreize van de stad af is.

Zoo de Jood *Benjamin*, na zijne gewoonte, beuzelzinnigh schrijft, waeren ontrent des jaers elf hondert en tzeventigh, zoo in de stad *Bagdad*, als in de voorsteden, acht en twintigh *Synagogen* of tempels der Joden. Men zagh'er ook een tempel van het hoofd der uitgebannen, die op bonte marmere kolommen ruste, de welke met gout en zilver overtrokken waeren. Op deze kolommen waeren eenige veirzen uit de Psalmen met vergulde letteren geschre-

Kapuçijner monniken.

Joden.

Driederlei Kristenen te Bagdad.

schreven. De kasse der wetboeken ging met tien marmere trappen op: op welker bovenste het hoofd der uitgebanen met de hoofden des geslachts van *David* zat.

In 't kort gezeyt, sedert de stad *Bagdad* door den Turkschen keizer *Amurat* veroverd is, heeft het getal der inwoonders geene vijftien duizent zielen kunnen uitmaken: waer uit genoegzaam blijkt, dat de stad na haere groote niet bevolkt is.

Koop-handel van Bagdad.

Bagdad is een zeer kooprijke stad; hoewel zoo groot niet, als roen zy onder den koning van *Persie* stont: want wanneer de Turk die veroverde, wierden de meeste rijke koopluiden gedoot. Men reift derhalve uit alle oorden derwaerts, 't zy om den koophandel, of uit aendaght, ter beëvaert: want alle de Persianen, die de sekte en leere van *Ali* volgen, geloven, dat *Ali* te *Bagdad* begraven zy: daer hy nochtans, volgens schrijven van *Elmacin*, te *Kufa* begraven leit.

Ten andere, wanneer de Persianen uit *Persie* na *Mekka* of na *Kufa*, daer het graf van hunnen profheet *Ali* is, ter beëvaert willen reizen, zijn zy genootzaekt door de stad *Bagdad* te trekken: waer voor ieder beëvaerder vier *Piasters* aen den *Bassa* betaelt: het welk niet gegeven wiert, wanneer *Bagdad* onder den *Pers* stont. Waer over ook de Persianen zeer zelden na het graf van *Ali* ter beëvaert reizen.

Tol der koopwaren.

Alle koopwaren der vreemdelingen, die in *Bagdad* gebraght worden, moeten vijf ten hondert aen tol betalen. De tollenaers bezoeken d'ingebrahgte waren, en ondertasten zelfs de menschen. Vinden zy niet by hen, zoo laten zy hen gaen. Maer zoo zy het een of ander by zich hebben, het geen tol betalen moet, dat brengen zy na de *Douane* of tolhuis: alwaer opgeschreven wort, het geen by hen gevonden is. Daer na laet men hen in vryheit gaen.

De koopluiden, die met hunne koopmanschappen op de *Kilets* of vloten van *Aleppo*, of liever van *Bir*, langs den *Eufrates* na *Bagdad* afvaren, doen de meeste koopwaren gemeenelyk eenige mijlen van *Bagdad* van de *Kilets* afnemen, en gevenze aen de lantluiden in bewaring over, die de zelve trouwlyk onder hunne eige koopwaren in *Bagdad*

brengen, en voor eenige geringheden den eigenaers weêr ter hant stellen.

D'andere koopwaren, die op de *Kilets* gebleven, en te *Bagdad* ingebrahgt zijn, worden den koopluiden na twee of drie dagen, wanneer de tol daer voor betaelt is, ter hant gestelt. Het welk met zeer goede orde en zonder geweld of geraes toegaet.

Na-by *Bagdad* leit op den *Tigris* een plaetse *Elmara* genoemt: alwaer de vloet zich in twee stukken verdeilt, welker een na *Bassora* loopt, en d'ander vereenicht zich met den vliet *Settigivalex*, en ontfangt den *Eufrates*.

Gaspâr Balbii Naugat. Elmara.

Niet verre van *Elmara* leit ook op den *Tigris* een stedeken of dorp *Cher*: daer na volght de stad *Korno* of *Korna*, mede op den *Tigris* gelegen: neffens de welke een vesting *Serfisausaka* leit. *Texeira* noemt de zelve eveneens, als de stad *Korna*, en plaestze in *Mesopotamie*.

Na-by *Bagdad* leit ook een vesting, *Naurvanel* geheten, de welke de Pers den Turken des jaers zestien hondert en drie afhandigh maekte.

Een vierendeel mijls Noortwaerts van de stad *Bagdad* leit, op den stroom, een groot ront gebouw, tempels-gewijze: waer in men zeyd *Imam Safer*, een Mahometaensche heiligh, begraven leit. Rontom groeien vele dadelbomen.

Een kleine halve mijle van den oever des *Tigris*, tusschen de stad *Bagdad* en *Tekrit*, staet een *Moske* of *Mesjid*, *Samara* geheten, derwaerts vele Mahometanen, en boven al Indianen en Tartaren met grooten aendaght ter beëvaert trekken, dewijl aldaer, gelijk zy zeggen, veertigh van hunne profeten begraven leggen. Zy gedogen niet, dat een Kristen eene voet in de *Moske* zet.

Moske Samara.

Vijftien hondert treden van deze *Moske* staet een aeloude toorn van briksteen, die zeer kunstigh gebouwt is. Hy gaet met twee wendel-trappen van buiten op: welker een dieper in den toorn staet, als d'ander.

Tavern.

Een kleine halve mijle van daer worden drie groote portalen gezien, die de ingang van zeker paleis schijnen te zijn. Het schijnt ook, dat certijts op die plaetse eene groote stad gestaen hebbe; want men ziet'er, tot twee mijlen verre langs den oever, niet dan puinhopen.

Eenige mijlen beneden de stad *Bagdad*, en een halve mijle landewaerts van

Della Valle.

den *Tigris*, aen d'Ooftzijde, ziet men de puinhopen van een oud gebouw, 't welk eenige onkundige Joden, die in deze gewesten wonen, voor een werk en tempel houden, daer in *Nabuchodonosor* zijn goud beeld, zoo vermaert in de H. Schrift, deed aanbidden: hoewel dit weinigh geloof verdient: naerdien al deze dingen veel jonger schijnen: want 't is te verwonderen, dat zoo veel bliken en overblijffelen van zulk een oud gebouw, inzonderheit, dewijl het niet van steen gebouwt was, zouden overgebleven zijn. Voor zoo veel de plaets aengaet, 't is niet buiten waerschijnlijkheit: aengezien dit beeld, zoo de Schrift getuight, in een vlak velt opgerecht en gestelt wiert: is 't niet buiten de stad *Babel*, ten minste in 't lantschap van *Babylonie*, 't welk zich dus verre kan uitgestrekt hebben. De Mahometanen, die hier in meerder geloof verdienen, als de Joden, als niet zoo wel daer in onderwezen, noemen dezen puin hoop *Aiuan Kesra*, dat is, † *galderye van Cesar*: maer d'Europers, hoewel verkeerdelyk, den *boogh van Soliman Pak*, om de nabylheit van des zelfs graf.

† Of liever galderye van Kosra, die koning van Perſie was.

Aiuan Kesra.

Aiuan Kesra is een groot gebouw, met zeer dikke muuren, opgehaelt van gebakken steen, en met goede kalk te zamengevoeght. De voorgevel, staende na 't Ooste, is groot hondert en veertien mans schreden, en van boven tot beneden met vele vercierfelen gestoffeert. Daer schijnen drie rompen of overwelfde galderyen geweest te zijn; maer heden is de middelste alleen in stant gebleven, die twee en zefligh schreden lang, en drie en dertigh breed is, en doorgaens beneden met puinhopen overitelpt leit. Aen den ingang is geen groote poort in 't midden, gelijk in andere treffelijke gebouwen: maer de middel-romp, hoe groot een hooghte en wijte de zelve ook beslaet, is van voore geheel open: zulks men van buiten, van boven tot beneden, al ziet, dat daer in is. Uit deze oorzaak hebben de lantsaten dit gebouw de *boogh* genoemd, om dat het door zijn groot gewelf, dat van voore open is, de gestalte van eenen boogh verthoont. Van binnen ziet men, recht midden in 't achter-einde, een kleine poorte, boven ront gemetselt, benefens twee andere, aen ieder zijde een, tot ingangen in de twee zijd-rompen,

die geheel vervallen zijn: gelijk ook een gedeelte van d'achter-muur en achter-gevel.

Zoo de Mahometanen willen, zou dit *Aiuan Kesra*, of *galderye van Cesar* of *Kesra*, ter plaets gebouwt zijn, daer eertijts de oude stad *Ctesifon* heeft gestaan, te weten, door de koningen van *Perſie*, van den laetsten stam. Hier uit blijkt karelyk, dat de stad *Ctesifon*, in d'oorlogen der Roomsche keizeren, tegen de *Perſianen* of *Parthen*, in dit gewest gestaan hebbe: ook gedenken dikwils alle de historien, die deze dingen verhandelen, deze vermaerde stad. By gevolg heeft ook de stad *Seleucia* in dit zelfte gewest gestaan: naerdien *Ctesifon*, zoo *Strabo* karelyk getuight, niet anders dan een voorstad van *Seleucia* was, en door de koningen der *Parthen* ten genen anderen einde gebouwt is, dan om geen zoo groot ongemak aen de stad *Seleucie* te veroorzaken, te weten, door hun taltrijk hofgezin, en door d'inlegering van een heir der *Scythen*: 't welk zy altijt met zich sleepten, als zy daer, uit oorzaak van de hitte des gewests, den Winter quamen overbrengen, gelijk zy den Zomer in *Hyrkanie* of in *Ekbatane* overbraghten.

Door het verblijf van zulk een groot getal van menschen nam *Ctesifon* in groote zoodanigh toe, dat zy een zeer groote stad wiert. Is dit waer, zoo hebben ook zekerlyk *Seleucia* en *Ctesifon* beide in een zelve plaets gelegen: dies d'Arabieren met recht dit lant, dat aen beide deze plaetsen gemeen was, † *Medain* genoemd hebben: als of zy zeiden, dat men van twee steden een heeft gemaakt. Ook wort het geen d'Arabieren heden *Medain* noemen, *Ctesifon* verklaert: te weten, in zekere *Perſiaensche* lantbeschrijving, die onder hen in hoogte achttinge, en van een voortreffelijken schrijver beschreven is: misſchien, om dat de groote aenwas van *Ctesifon* alreeden naem en gehengenis van *Seleucia* gantschelyk uitgewischt had.

† *Medain* is gezeit twee steden.

Wijders, gemerkt *Seleucia*, een van deze twee steden, die zoo na-by malanderen lagen, en niet meer dan een lichaem uitmackten, onder *Mesopotamie*, volgens *Ferrarius*, in zijne korte lantbeschrijving, behoorde, zoo was misſchien *Seleucia* ter rechte-hant, na het Westerlykste deel des *Tigris*, gelegen,

gen, en *Ctesifon*, in tegendeel, ter slinke, en naer des zelfs Oosterlijken oever, ter plaetse, daer dit *Aivan Kesra* of *Cesars galderye* opgerecht wiert, die op een bequame plaetse stont, om de koningen der Parthen, de welke van die zijde quamen, t'ontfangen.

Men ziet'er noch wijdstreckende puinhopen, en eenige kenbare overblijfselen van de stads muuren, met een verwerde vermenging van aerde en steen: beslaende in den ontrek een groote streke van deze vlakke velden, zoo aen d'Ooft, als aen de Westzijde van den *Tigris*: zulks hy zijnen loop deur het midden van deze stad, of eerder van deze twee steden, te zamen gevoeght, heeft geliad. Aen den oever van den stroom vint men andere muuren van goede gebakken steenen gemaakt, daer men, in plaets van kalk, leem toe gebruikt heeft. Uit al het welk klaerlijk d'aeloude heerlijkheit der stad *Ctesifon* blijkt.

Soliman Pak.

Dicht by *Aivan Kesra*, maer nader aen den oever des *Tigris*, is een plaetse *Soliman Pak* geheten, dat is, *Soliman de zuivere*: alzoogenoemt na zekeeren Mahometanen, dien zy, om zijne gewaende heiligheit, den bynaem van *zuiver* gegeven hebben.

Niet verre van daer is zijn graf in een *Moske*, die in 't velt gebouwt, en na zijnen naem genoemt is. Zy is van oude gebakke steenen gierlijk gebouwt; maer klein. Rontom in de vlakke velden, ontrent deze *Moske*, vint men vele puinhopen hier en daer verstroot. Zy zijn van gelijke stoffe, als de puinhopen van *Babel*, te weten, van steenen in de zon gedrooght, en met een zamenbinding van riet, als gebroken strooi of kaf.

Kioma Bagdad.

Te reizen uit *Bagdad*, langs den *Tigris*-stroom, na *Mausil*, krijght men op wegh, ontrent twee dagreizens van *Bagdad*, een lange en oude verwoeste stad, *Kioma Bagdad* geheten, die d'inwoonders, hoewel t'onrecht, voor het aeloud *Babylon* houden. Van daer komt men geduurig door een woeste en verwoeste oort, en aen *Kala* (of kasteel) *Bukriith*, gelegen van 't begin der puinhopen acht mijlen. Den ganschen wegh over vind men aldaer huizen noch menschen, en alleenlijk oude vervalte muuren van leem-aerde, en stukken van vervalte deuren van gebakken steen.

Kasteel Bukriith.

Zeven mijlen van *Kala Bukrit* leit, op eenen heuvel van leem-aerde, een groot slot, gesterkt met vele vierkante toorens van gebakken steen; hoewel gansch vervallen. Aldaer woonen aen den *Tiger*-stroom ontrent zestigh boeren op een klein langachtigh hangend cilant: welk door een van boven neerwaerts komende beek met den *Tigris* wort gemaakt. Het is zeer vruchtbaer, en heeft veel boschaedje. In de gansche lantstreke woont anders geen mensch meer.

Twee dagh-reizens van daer, en ontrent drie of vier mijlen op deze zijde van *Mosul* leit, niet verre van den *Tigris*, een heete bron, in 't Arabisch *Aly Hamam* genoemt, dat's, *bad van Aly*, en anders ook *Scach Hamam*. Aldaer is een heete bron, met een tamelijk sterken wel, en loopt in den *Tigris*; maer wort niet tot baden gebruikt. Waerom nu deze plaetse *Aly Hamam* genoemt wort, verhalen de Mahometanen aldus beuzelzinnigh. T'eener tijde had *Aly* aen dezen oort bidden; maer te voore, na de wijze der Mahometanen, zich wasschen willen. Dan hebbende geen water, had hy met zant de handen en armen gewreven: waer op aenstonts onder zijne voeten een zulke warme bron ontsprongen was.

Bad van Aly Hamam.

Zoo de hedendaeghs Mahometanen zeggen, zouden aldaer groote mirakelen geschieden, die zy dit bad toeschrijven. Want het water is zwart, dik en zeer heet: uit oorzaak daer rontom mijnen van zwavel en andere heete stoffe zijn, daer het water van dit bad doorloopt: dies het groote kracht tegen de lazerye en zwakheit der lendenen heeft. De beëvaertreizers van *Mahomets* leere komen dit bad van wijd en zijd bezoeken, om de mirakelen te zien.

Op d'andere zijde des strooms wort het graf van den profeet *Jonas* getoont, en *Jonas Pejambar Masar* geheten. Het gebouw is van buiten, als een *Karavanseera*, en van binnen met gewelven. Mengaet door zeven deuren, eer men tot de *Kubes* (gelijk zy het noemen) komt, daer in *Jonas* leit. De kiste, daer in *Jonas* gebeente zou leggen, staet een weinigh van d'aerde verheven, en klimt met twee treden op: op welke de genen knielen, die ter bede komen. Want de Mahometanen doen derwaerts vele beëvaer-

Graf van Jonas.

beëvaerden. In het voorhof woonen in onderscheidelijke hutten ontrent hondert arme luiden, die, beneffens twee hondert andere, dageliks gespijst worden. Daer zijn byzondere dorpen, die tot onderhoudt des grafs en dezer armen geven moeten.

Aen deze zijde der stad *Mausil* staet, op eenen bergh, een kapelle, die men zeit de plaetse te zijn, daer *Jonas* onder de

schaduwe van eene *Kawoerde* zou gezeten hebben, om te zien hoe het met de stad afliepe. Dit wort aldaer voor waerachtigh verhaelt en gelooft.

By de stad is ook een bron, met stinkend zwafelachtigh water, welk in den *Tiger-stroom* vloeit. Boven op komt een geele schuim, die d'inwoonders afnemen, en als andere zwavel gebruiken.

Basra, of Bassora.

DE stad *Basra* is alzo, sedert haere eerste stichting, by d'Arabieren en Arabische schrijvers genoemt; maer wort heden gemeenelijk by verscheide volken van *Europe Bassora*, en by de Franschen gebroken *Balsara* geheten. *Basra* bediet op het Arabisch eene dikke en steenachtige aerde.

Basra of *Bassora* leit op de Noorder breete van *dertigh graden en dertigh minuiten, of op †dertigh graden, zes en twintigh minuiten, en twee en dertigh sekunden, in het lant van *Babylonie* of *Irak*, aen d'Oostzijde van *Woest Arabie*, of op d'uitterste hoek der woestijne, de welke Noortwaerts van daer strekt, op eene vlakke, drie daghreizen Zuidwaerts van *Bagdad*, een kleine halve mijle ten Weste van den *Tigris* of *Eufrates-stroom*, of eigenlijk van den vliet *Sciab* of *Scetel Alarab* (die uit de by-cen-komte van den *Tigris* en *Eufrates* ontstaet) en tien mijlen van den Persischen zeeboesem. Uit dezen vliet *Sciab Alarab* loopt een gegrave gracht lijnrecht tot aen de stad *Bassora*, de welke den inwoonders versch water verschaft, en evenwel met d'eb en vloet der zee op en afloopt. Zoo wijd en breed is deze gracht, dat niet alleenlijk vaertuigen van het lant; maer ook uitheemsche schepen van hondert en vijftigh lasten, langs de zelve, tot aen de stads poorten en tolhuis kunnen opvaren: waer voor-by 't water van deze gracht geduuriglijk stroomt. Voor-by het tolhuis gaet men over deze gracht op eene brugh van acht vaertuigen, de welke met yzere kerenen aen malkanderen vast zijn.

Op de brugh staet aen de Noortzijde een kasteel, vesting, of dikke tooren, tot bewaring en beveiling der stad: doch de huizen der stad zijn voor-by

dien tooren wijd en zijd gebouwt. Het water van deze gracht loopt verre voorby de brugh; maer de schepen komen niet verder dan tot aen de brugh: zelfs ook de schepen van den *Bassa* niet, die dicht aen den dikken tooren voornoemt, als in eene veilige haven, leggen. Vele kleine grachten of kanalen zijn uit die groote gracht aen d'eene zijde, door verscheide plaetsen, der stad geleit, en met bruggen, tot overgang, overslagen. Men vaert ook in de zelve grachten met kleine schuitjes, de welke d'inwoonders *Donek* of *Douanik* noemen.

Voorhene stont op den oort der stad een kasteel van zekeren Persischen vorst. Na dit verwoest en gelloopt was, wiert d'oort op Arabisch *Alcharibatou* genoemt, dat *verwoest* gezeit is, die gemeenelijk door de legers der Persianen plagh beslagen te worden.

Wanneer dan *Omar*, de tweede Arabische *Chalif* of keizer, die gewesten veroverd had, en raedzaam vond deze plaetse met een kriegsvesting te versterken, beval hy eindelijk aldaer eene stad te bouwen, en met muuren t'omringen, te weten, op het jaer zes hondert twee en dertigh.

Door de bequame en welgelegenheit, tot den koophandel en schipvaart, is de stad allengs opgeklommen, en heeft zoodanigh gebloeit, dat verscheide Arabische schrijvers groote boeken van *Basra* geschreven hebben.

De stad is groot en ruim, en zeer wel bevolkt, en heeft weerbare en fraeie poorten, de welke allen avonts gesloten worden.

De huizen, ten getale ontrent van tien duizent, zijn zeer groot; doch zeer plomp en slecht gebouwt. De meeste huizen zijn van steenen, in de Zon gedrooght,

* Ulug Beig, Nahir Eddin.
† Della Valle.

Ziet pag 71.

drooght, gebouwt, die niet boven drie of vier jaren duuren. De huizen der arme luiden zijn van dun riet gemaekt, dat op d'oevers van de rievieren overvloedelijk groeit, en dienvolgens den brant zeer onderwarigh. De grontvesten van eenige huizen zijn ook van briksteene puinhopen van een oude stad gemaekt, anderhalve mijle van daer gelegen, die d'Arabieren daer uit breken, en na *Bassora* te koop brengen.

Bassora heeft niet een eenigh merkwaardigh gebouw: als eenige openbare badstoven, en *Meszdjiden* of tempels. In de stad zijn vele *Bazars* of winkelstraten, daer in allerlei koopneeringen en ambachten gedaen worden.

Kasteel
Auchel
Bassa.

In het midden der stad staet een kasteel of vesting, *Auchel Bassa* geheten, dat hof van den *Bassa* gezeit is: het welk de Turken gesticht hebben. Het is langwerpigh vierkant, en gesterkt met muuren en aerde bolwerken, en met brede en diepe grachten omringt, die vol water zijn; hoewel dat met d'eb en vloet der zee op en af loopt. Aldaer is het grootste gedeelte der huizen, en verblijf-plaetse der hantwerks-luiden, koopluiden, en voornaemste inwoonders.

Bestierders van
Bassora.

Voor ontrent hondert jaren stont *Bassora* onder het gebiedt der Arabieren van de woestijne van *Arabie*; doch wiert namaels door de Turken, die tegen d'Arabieren oorloghden, veroverd. Maer uit oorzake d'Arabieren alle daeghs rontom de stad zworven, en alles wegh roofden, dat zy konden krijgen, zoo maekten de Turken een verdragh en verbont met hen: te weten, d'Arabieren zouden tot op eene kleine mijle van de stad de woestijne bezitten: en de Turken meester van de stad blijven: alwaer zy enen *Bassa* tot stadhouder zonden.

Maer het verdragh duurde niet zeer lang: want het kasteel, *Auchel Bassa* geheten; dat is gezeit, *hof van den Bassa*, dat de Turken gesticht hadden, was met Turksche krijzsknechten bezet: welker heerschappye en overmaght d'inwoonders, die Arabieren waeren, niet konden lijden: want de Arabieren beminnen boven al hun vryheit, en willen nauiliks onder eenen ander buigen. Hier door wierden zy meenighmael met de Turken hant-

gemeen. D'Arabieren van de woestijne quamen den inwoonders te hulpe, en belegerden den *Bassa* op het kasteel. Maer dewijl men geen verbont noch verdragh kon maken, dat vast en volstandigh bleef, zoo verkocht eindelijk de *Bassa*, met name *Ajud*, na vele krakeelen en oproeren, om zich van zoo grooten last t'ontlaen, zijne heerschappye of stadhouderschap aen eenen rijken koopman, voor veertigh duizent *Piasters*. Deez koopman braght aenstonts een groote meenigte van krijzsknechten op de been, om het volk in toom te houden. Hy deed zich *Efrasiab Bassa* noemen, en was de grootvader van *Bassa Hussen*, die voor tien of elf jaren in *Bassora* de heerschappye gevoert had. Deez *Efrasiab* smeet aenstonts het jok der Turken van den halze, en nam den tytel en hoedanigheid van *Emir* of *Prins van Bassora* aen.

De *Bassa*, die zijne stadhouderschap verkocht had, was zoo dra niet te *Konstantinopolen* aengekomen, of hy wiert, door bevel van den Grooten Heer, gewurght.

Efrasiab, die de heerschappye gekocht had, wilde voortaan den Grooten Heer niet erkennen, en wierp zich tot opperhoofd des lants op. Maer na de Turksche keizer *Amurat* de stad *Bagdad* veroverd had, zond de prins van *Bassora*, *Efrasiab*, om goeden eendraght met den Grooten Heer t'onderhouden, van tijt tot tijt eenige geschenken, die meerendeels in peerden bestaen, die daer te lande zeer schoon zijn. Desgelijks zond hy ten zelve einde eenige peerden aen den koning van *Persie*.

De Turk midlerwijle speelde den veinfert: want indien hy tegen de stad *Bassora* had willen optrekken, om die te veroveren, de prins van *Bassora* zou die plaetse in handen der Persianen overgegeven hebben.

Na *Schah Abbas*, koning van *Persie*, ontrent des jaers zestien hondert en twintigh het eilant *Ormuz* den Portugezen had afhandigh gemaekt, zond hy eenen gezant aen den *Bassa* of prins van *Bassora*, met name *Efrasiab*, en deed hem aenzeggen, dat hy anders niet van hem begeerde, als dat te *Bassora* de munte met zijnen stempel zou geslagen worden: dat in de vreughde-gescreien des volks, en in de gebeden, die in de

Moskeen geschieden, hy, in plaetse van den grooten Turk, koning van 't lant zou genoent worden: dat de stedelingen van *Bassora* den tulbant na de Perzische wijze zonden dragen. Daer en regen zou *Schah Abbas* dien staet aen *Efrasiab*, als volkomen heer en vorst overlaten, gelijk hy ook beloofde den zelven aen hem en aen zijne nakomelingen, tot een eeuwigh bezit en eigendom, over te geven. Daer en boven zou *Schah Abbas* hem tegen den Turk, en tegen de geenen, die ooit iets tegen hem zouden ondernemen, beschermen, zonder oit van hem of van d'inwoonders van *Bassora* eenige tol of schatting r'eiffchen; maer zou hen in volle vryheit laten blijven.

Efrasiab, die sechander en kloek van beleit was, en op de listen des konings van *Persie* zich wonder wel verstond, sloegh alle die schoone voorlagen van *Schah Abbas* in de wint, en vond niet geraden zijnen staet, dien hy bezat, op eene onydele en onzekere hope te vesten; maer verzond den gezant aenstonts, met scherp bevel van voort uit de stad en uit zijnen staet te vertrekken, ten einde hy zijne voornaemste onderzaten niet zou verleiden, en geene verdeeltheit en twist onder 't volk brengen.

De Per-
sianen
willen
Bassora
belege-
ren.

Wanneer de koning van *Persie* zagh, dat hy den prins van *Bassora* niet kon bewegen, beval hy *Iman-Kouli Chan*, stadhouder van *Schiras*, hoofstads van *Persie*, zich terstont met zijn krijgshair na *Bassora* te begeven, en *Efrasiab* met geweld te verdrijven: want deze *Chan* lagh met zijne lantvooghdye het naeste aen *Bassora*. Deze *Chan* dan trok, in den aanvang des jaers zestien hondert vier en twintigh, uit *Persie*, langs den wegh van *Sciusfeter*, na de stad van *Bassora*; hoewel hy die toen niet belegerde; maer bleef er eenige dagh-reizen afleggen. Eenigen begroeten het krijgshair der Perzianen op dertigh duizent mannen, onder beleit van acht *Chans*. Hy braght alleenlijk de vesting *Quaban*, door een knellend en langduurigh beleggh, in den uittersten noot van overgift. Ja zelf *Bassora* liep gevaer van verloren te worden: want de Perzianen queten zich edelmoedigh, en versloegen een groot deel des krijgshairs van *Bassora*. Maer eindelijk wierden de Perzianen, door middel der Portugezen, die van de plaetse, daer zy met hunne sche-

pen op de rievriere lagen, het heit der Perzianen groote afbreuk deden, schandelijk op de vlucht gedreven, en gedwongen van daer te vertrekken.

Des volgenden jaers quamen de Perzianen met een machtigh heit wederom, onder beleit van den zelven *Iman-Kouli Chan*, om de stad *Bassora* te veroveren, en vielen in de landen, die onder de stad *Bassora* stonden. De prins *Ali Bassa*, die na de doot van zijnen vader *Efrasiab*, de heerschappye over *Bassora* aenvaert had, trok met zijn krijgshair, en met drie Portugeze schepen, op de grenzen, om het geweld der Perzianen te wederstaen en stuiten.

En naerdien deez prins, die over *Bassora* gebod, zich te zwak bevond, om de Perzianen te wederstaen, zoo vond hy raetzacm, en besloot een verdragh met d'Arabieren van de woestijne te maken, ten einde zy den dijk, die het zee-water van den Perzischen zeeboesem tegen houdt, op eenige plaetsen zouden deursteken; gelijk zy ook deden. Waer door de zee met zulk een geweld te landewaerts instorte, dat zy tien mijlen verre tot aen *Bassora*, en drie daer voor-by streck. Dit inbreken des waters dwong het krijgshair der Perzianen, dat zich rontom met het water omringt zagh, en ten zelven tijde de tijding van de doot van hunnen koning *Schah Abbas* ontfing, schielijk van het beleggh op te breken, latende het geschut voor de stad leggen. Vele tuinen en landeryen braghten zeer weinigh of niet met allen eenige jaren voort, ter oorzaak van de ziltigheid der zee, de welke daer op bleef leggen.

De Neêrlantse en Engelse Oost-Indische Kompanjje honden ieder te *Bassora* een koopmans kantoor, en verkoopen aldaer verscheide Indische waeren, in verruiling tegen myrrhe, wierook, &c.

D'Indianen voeren ook na *Bassora* allerlei Indische kleden, *Indigo* en andere koopwaren. In deze stad bevinden zich dikwils, op een zelven tijt, koopluiden van *Konstantinopolen*, *Smyrne*, *Aleppo*, *Damaskus*, *Kairo*, en andere plaetsen van *Turkye*, om Indische waeren in te koopen. Zy laden de gekochte waeren op jonge kemels, die zy aldaer koopen: want d'Arabieren brengen aldaer kemels te koop: waer meê aldaer de grootste handel gedreven wort.

Bassora
op
nieuw
door de
Perzianen
belegert.

Breken
van
't beleggh
op.

Koop-
handel
van Bas-
sora.

De kooplieden, die van *Diarbekir*, *Moufful*, *Bagdad*, *Mefopotamie* en *Affyrie* na *Baffora* ten koophandel komen, doen hunne gekochte waren den *Tigris* opbrengen; hoewel'met groote moeite en onkoste: want de barken of vaertuigen worden door arbeit van menschen tegen stroom opgetrokken, die ten hooghste niet boven twee of drie mijlen des daegs kunnen afleggen, en niet als met een voor-wint: want by tegenwint blijven zy stil leggen: waer door men van *Baffora* na *Bagdad* niet minder dan in zestigh dagen komen kan. Ja enigen blijven over de drie maenden op weg. Voor ontrent hondert jaren hadden d'inwoonders van *Baffora* geen handel met die van *Europe*. Deze volken hielden zich toen met het eeten van hunne dadels vergenoeght: daer zy zulken overvloed van hebben, dat zy alleenlijk by dadelen kunnen leven.

De prins van *Baffora* heeft met vele uitheemsche volken vrientschap gemaekt. En uit wat oort des werelts men aldaer komt, men is'er wellekoom. De vryheit is'er zoo groot, en daer wort zulken goede orde gehouden, dat men des nachts door de stad over-al veilig gaen kan.

Inkomsten van den prins van Baffora. Deez prins van *Baffora* weet zeer wel zijne zaken ga te slaen, en rekening te maken, en kan allen jaers over de drie millioenen gulden opleggen. Hy trekt zijne voornaemste inkomsten uit vier dingen, als uit gelt of munte, peerden, kemels, en dadel-bomen: maer de dadel-bomen bescharen hem den voornaemsten rijkdom. Niemand, hy zy wie het ook is, vermagh enen dadel aente raken: 'ten zy hy voor ieder dadel-boom drie-vierde-deelen van een *Larin*, ontrent de waerdye van negen stuivers, betaelt heeft.

Het voordeel en genot, dat de prins uit het gelt trekt, ontstaet hier uit: dewijl de buiten-kooplieden gehouden zijn alle hunne realen of andere zilvere munte in zijne muntkamer te brengen: daer zy gesmolten, en weêr gemunt, en in *Larins* verandert worden: waer aen hy by-na acht ten hondert wint.

De *Doïane* of tol der koopwaren is vijf ten hondert; hoewel de tollenaer of prins van *Baffora* altijd eenige bescheidenheit en ooghluing gebruikt: zulks in'erdaet niet meer, als vier ten hondert, betaelt wort.

De Portugezen, sedert hen het eilant van *Ormus*, door den koning van *Persie*, des jaers zestien hondert en twintigh afhandigh gemaekt was, hadden een wijle meer handel, dan oit te voore, op de stad *Baffora*. Zy hielden op de reê, ontrent *Baffora*, of op den Persischen zeeboesem gewoonlijk eene vloete van vijf oorlogh-schepen, om die plaetse, tegen den aenval en geweld der Persianen, hunne gemeene vyanden, te beschermen en verdedigen. De *Bassa*, of prins van *Baffora*, beschaftte aen deze vijf schepen allen nootdrift en levens-behoeften. Maer namaels is de koophandel der Portugezen te *Baffora* geheellijk te niet geloopt: gelijk zy noch heden daer geen handel op drijven. De Portugezen quamen met twintigh en meer schepen tweemaal des jaers te *Baffora*, te weten, in Lente en Oogstmaent.

De Roomsgezinde barrevoetsche Karmelyter monniken zonden des jaers zestien hondert drie en twintigh zekeren monnik van hunne orde, met name *Basilius*, geboortigh van *Portugael*, na *Baffora*, tot voortzetting van hunnen godsdienst. Deez *Basilius* was zonderling in de Turksche en Persische tale ervaren, en heeft in die gewesten, zoo de Roomsgezinden roemen, verscheidene Mahometanen tot het Roomsche geloof bekeert.

In 't begin deden zy de misse in eene kleine kapelle; maer sichten niet lang daer na eene kerke, de welke des jaers zestien hondert vijf en twintigh volbouwt was. Ten zelve tijde bouwden zy aldaer ook een klooster, en hadden den gront, zoo van de kerke, als klooster, ten deele gekocht, en ten deele van den *Bassa* der stad te geschenk gekregen.

De kerke, als ook het klooster, wiert den derrienden van Grasmaent, door *Basilius* voornoemt, met het houden van een plechtelijken vierdagh, in het by-zijn van verscheidene volken uit die gewesten, ingewijdt, en met den naem van *Onze Vrouw ter Bystant* beschonken.

De Portugesche Augustijner vaders, of monniken van *Goa*, hebben ook, na den voorgang der Barrevoetsche Karmelyters, ontrent ten zelve tijde, eene kerke en klooster te *Baffora* doen sichten.

Koophandel der Portugezen op Baffora.

Portugese Roomsgezinde in Baffora.

ten. Te voore hadden zy zich in een huur-huis, op onkoste van den *Bassa* der stad, vertrokken: waer in zy een klein vertrek tot eenekipelle gemaakt hadden, om daer in de misse en kerkdiensten te doen.

Twee Augustijnders hadden te dier tijde gewoonlijk hun verblijf te *Bassora*, welker een d'overste van 't klooster was.

Te *Bassora* is een *Kadi* of rechter, als in *Turkye*, die het recht hanthaeft, en aldaer onder gezagh van den prins des lants gestelt is.

Ver-
scheiden
inwoon-
ders van
Bassora.

D'inwoonders van *Bassora* zijn meereendeels Arabieren: daer onder zich ook eenige Turken bevinden: dies de Mahometanen aldaer, in het stuk van godsdienst, ten deele *Sonmiten*, en ten deele *Sciaiten* zijn: welker eerste de Turksche, en de laetste de Persische leer van *Ali* volgen. Men heeft'er drierlei slagh van Kristenen: als *Jakobiters*, *Nestoriers*, en in verscheide huizen *S. Jans* Kristenen.

S. Jans
Kris-
tenen of
Men-
days.

De *S. Jans* Kristenen worden alzoo by de Kristenen van *Europe*, en inzonderheit by de Portugesen, geheten: gelijk zy ook zich zelfs in hunne tale *Mendays Jaia*, dat is, jongeren of leerlingen van *Johannes den Dooper*, noemen: naerdien zy zeggen, van *Johannes den Dooper* hun geloof en boeken, en kerkelijke gebaren ontfangen te hebben: en in de doope, en in vele andere stukken, zich liever na de leer-regels van *S. Jan de Dooper* willen schikken, dan na iemand anders, wie hy ook zy: gelijk zy hem ook byzondere eerbiedigheit toedragen.

De Mahometanen, als Arabieren en Turken, noemen hen *Sabei* of *Sabeis*: gelijk zy met dien naem veelmalen by d'Oosterfche, en inzonderheit by d'Arabische schrijvers gedaght worden, die wijtloopigh van hunnen godsdienst handelen.

Deze *Sabis*, of *Sabisten*, of *Sabeers*, (na den Neêrduitschen stijl van schrijven) zijn Chaldeen, en d'aeloude inwoonders des lants, en worden anders, na de stad *Harran*, die zy volkrijk in oude tijde bewoonden, by de schrijvers ook *Harraniten* genoemd. Aldus getuight zeker Arabische schrijver *Ahmed*: dat de *Harraniten* en *Chaldeen* doorgaens met den naem van *Sabeers* bekend zijn.

Van gelijken verklaert *Abu Jozef*, dat de *Harraniten* by zijne tijt *Sabeers* genoemd zijn: want de *Sabeers*, volgens schrijven der Arabieren, bewoonden, ten tijde van den aertsvader *Abraham*, de stad *Harran*, in *Mesopotamie*. Naer het schrijven van *Abulfeda*, waeren de meeste inwoonders der stad *Harran*, *Sabeers*, de welke hy hierom de stad der *Sabeers* noemt.

Ziet
pag. 42.

De *Sabis*, of *S. Jans* Kristenen, woon-
placsen
der *S.*
Jans
Kris-
tenen.

woonen niet alleenlijk in de stad *Bassora*; maer ook in de lantstrecke ontrent *Bassora*, en inzonderheit op beide oevers van den vliet *Elsciab*, daer by-na de vijftigh dorpen leggen, die meest alle met verscheide huisgezinnen van *S. Jans* Kristenen bewoont worden. De namen dezer vlekken zijn de volgende: *Kerri*, *Naber Anter*, *Medinah*, *Naber Saleh*, *Naber Mohagena*, *Abd Elgiabbar*, *Darbeni Sed*, *Seimarie*, *Elmansurie*, *Tiua*, *Elaggara*, *Essura*, *Scialuscie*, *Elaargia*, *Elhys*, *Elhamar*, *Skanderie*, *Elmansurie*, *Essaquie*, *Wadamie*, *Errabaghie*, *Qualaa*, *Fathie*, *Quorna*, *Zakie*, *Bu-sodragh*, *Abd Allah*, *Mokesscef*, *Ela-kraad*, (is een woonplacse der *Kurden*) *Amara*, *Heibeni Leyt*: *Kercha*, *Kamalawa*, *Mohsenia*, *Giamaani*, *Howeiba*, *Maaber*, *Nebrowan*, *Soweib*, *Sabaab*, *Karun*, *Zoba*, *Elmeueter*, *Haffaer*.

Kerri heeft vier huisgezinnen van *Mendays* of *S. Jans* Kristenen.

Naber Anter, dertigh.

Medinah, achtien.

Naber Saleh, negentien.

Naber Mohagena, vier.

Abd Elgiabbar, twee.

Dar Beni Sed, twintigh.

Seimarie, geen.

Elmansurie, vijftien.

Tiua, vijf hondert.

Elaggara, twintigh.

Essura, vier.

Scialuscie, geen.

Elaargia, vier.

Elhys, dertigh.

De twee *Elhamars*, ieder vijf.

Skanderie, geene.

De twee *Elmansurie*, ieder vijftien.

Essaquie, tien.

Wadamie, twintigh.

Errabaghie, geene.

Qualaa, geene.

Fathie, twintigh,

Quorna, dertigh.

Zakie,

Zakie, twintigh.

Busodrah, drie.

Abd Allah, drie.

Mokeffceef, drie.

Heibeny Leyt, tien.

Tavernier stelt deze plaetsen ontrent *Bassora*, de welke door *S. Jans* Kristenen bewoont worden: als *Souter*, *Despoul*, *Rumez*, *Bitoum*, *Mono*, *Endekan*, *Kalafabat*, *Aueza*, *Dega*, *Dorech*, *Masquel*, *Gumar*, *Karriamous*, *Onezer*, *Zech* en *Lozia*. Zy bewoonen geene stad of vlek, of daer is eene riviere.

Della Valle.

Daer zijn ook *S. Jans* Kristenen te *Haveiza*, by *Bassora*, te *Durek* en *Sejuseter*, en in vele andere geboor- gewesten van *Persie*, daer een groote meenigte dier volken gevonden wort: hoewel hun getal grooter te *Haveiza*, dan op eenige andere plaetsen is. Zy hebben niet verre van daer een vlek, dat zy gezamentlijk bewoonen, en *Kiumalava* in hunne tale noemen. Eenigen begrooten het getal der *S. Jans* Kristenen, zoo binnen als buiten *Bassora*, op veertien of vijftien duizent. Andere op vijf en twintigh duizent. Eenige weinige *S. Jans* Kristenen woonen ook in de steden *Bagdad* en *Hella*.

Van waer de Sabis hunnen naem bekomen hebben.

De *Sabis* of *Sabeers* schijnen alzo na *Sabi*, zoon van *Seth*, genoemd te zijn: want zy zelfs voegen *Seth*, behalve *Enoch*, een anderen zoon toe, mer name *Sabi*. Of misschien zijn de *Sabeers* alzo na eenen van de vier *Sabas* of *Sebas* genoemd, die by *Mofes* gemelt worden: want *Mofes* gedenkt vier perzonen, met den naem van *Saba* of *Seba*, die stichters van zoo vele volken van dien name geweest zijn. D'eerste, *Saba* of *Seba*, is een zoon van *Chus*: de tweede, een neve uit *Rhegma*, Genef. 10: 7. de derde, een zoon van *Joktan*, Gen. 10: vers 28. de vierde een zoon van *Jokfan*, neve van *Abraham*, Genef. 25: 3. De eerste en tweede was uit den stam van *Cham*: de derde en vierde uit de nakomelingen van *Sem*. De eerste, tweede en vierde, woonden na-by den *Persischen*, en de derde na-by den *Arabischen* zeeboesem of *Roode meir*.

Andere willen, dat de *Sabeers* alzo van het *Arabisch* woort *Saba* genoemd zijn: het welk van den eenen godsdienst tot den anderen overtreden by d'Arabieren betekent. Hierom wiert ook de beruchte profect *Mahomet* by d'Arabieren

Sabi, volgens schrijven van *Ebnol Athir*, genoemd: dewijl hy uit den godsdienst der *Koreisjiten* tot een nieuwen godsdienst, te weten, het *Mahometsdom*, overgetreden was. In welke berekenis die naem op de *Sabis* past; dewijl zy van den dienst des waeren Gods tot valsche diensten, of van de waerheit tot loegenen, geweken zijn, naer het schrijven van *Beidavi*.

De leere, sekte of godsdienst der *Sabeers* is d'oudste van alle, zoo men hen zelfs geloven magh: want zy is van *Seth* zelven, *Adams* zoon, ingevoert: en door *Enoch*, *Seths* zoon, (die by de Arabieren *Edris*, en by de *Sabeers* *Hermes* genoemd wort) voortgeplant. Tot bewijs toonen zy een boek van hunne sekte, met den tytel van *het boek Seth*: quansuis als of het d'overleveringen, aen hen door *Seth* overgegeven, behelsde: in het welk wijtloopigh van de eerbaerheit der zeeden, van d'oeffening der deught, en van de schuwwing der ondenghden, gehandelt wort. Andere, als *Alfiranzabad*, brengen den oorsprong van de leere der *Sabeers* op *Noach*.

Oudheit van de leere der Sabeers.

De leere der *Sabeers* heeft haer ook in oude tijden by-na door de geheele werelt verspreit, en ook lang gebloeit, en is tot heden in wezen gebleven.

Eenige Arabieren, zoo d'Arabische schrijver *Scharestan* getuight, hebben ook de leere en godsdienst der *Sabeers* omhelst. Of misschien zijn eenige *Sabeers* zelfs uit hun lant, van *Mesopotamie* en *Chaldea*, na *Arabie* met der woon getogen. Ja de Grieken en Romeinen hebben de hoofstiad van *Gelukkig Arabie*, na hen, *Saba*, en alle de inwoonders van *Gelukkig Arabie*, met een algemeinen naem, *Sabeers* genoemd: hoewel zy ook by hen in vier verscheide volken verdeilt worden: als, in *Sabeers*, eigentlijk alzo genoemd, in *Minneers*, *Katabaniers*, en *Chatramotiten*.

Ziet beschrijving van Arabie, pag. 48.

In het stuk van zeden, leven, leere en godsdienst, verschillen d'oude *Sabeers* zeer veel van de hedendaeghe: als uit het volgend verhael van beide zal bliken.

D'oude *Sabeers* erkenden, zoo *Maimonides* getuight, geen God, dan de sterren, en hielden de Zon voor den grootsten God. Dan dit schrijven van *Maimonides* strijt tegen het gevoelen

van *Abulfaraj* en *Scharestan*: naerdien d'eerste getuight, dat zy zeer vaste bewijsredenen, om d'eenheit Gods te bewijzen, by brengen. Wel roepen zy de sterren aen, naer het schrijven van *Abulfaraj*, en noemen, gelijk uit het schrijven van *Scharestan* gebleken is, de planeten of dwaelsterren goden; maer van minder volken, (gelijk ook zelf *Maimonides*, wat aengiet d'overige planeten, behalve de Zon en Mane, te kennen geeft) die den menschen, om den oppersten God te genaken, tot middelaers zijn: door welker hulpe hy hen zijne weldaden meêdeelt, en zijne wille openbaert.

Phili-
storg.

De *Sabeers* van *Arabie* offerden ook aen de Zon en Mane, en inlantfche geesten. Maer zy deden op den achtsten dagh, na de wijze der Joden, hunne kinderen besnijden.

Zeker Arabische schrijver, *Muhammed Ben Isaak*, verhaelt, in een byzonder Arabisch geschrift, dat hy van den godsdienst der *Sabeers* geschreven heeft, uit eenen anderen Arabischen schrijver, *Ebn Jozef*, eene gedenkwaerdige historie van de *Sabeers* (die by ouds in de stad *Harran* woonden) en van waer zy den naem van *Sabeers* bekomen hebben: de welke, uit het Arabisch vertaelt, aldus luit.

Mamon wilde op het eind van zijn leven, in de gewesten van *Egypten*, *Alrouum* of *Romanie* den oorlogh aendoen. Hem ontmoeten zekere menschen, die tot hem geroepen wierden: waer onder vele *Harraniten* waeren, met nauwe rokken aen, en zeer lang hair op 'thoof. *Mamon*, die zulk gewaet noit gezien had, vroegh hen: Wie zijt ghy, Bontgenooten of Tributariften? Zy antwoorden: Wy zijn *Harraniten*. Hy zeide: Zijt ghy dan *Kristenen*? Zy logenden dat. Hy vroegh hen: Zijt ghy *Joden*? Zy zeiden: Neen. Zijt ghy dan, zeide hy, † *Magusisten*? Zy zeiden ook daer toe, Neen. Toen zeide hy tot hen: Hebt ghy lieden een boek of eenen profheet? Toen begonnen zy te wijfelen, en zich zelfs te verspreken. Waer op *Mamon* tot hen zeide: Zoo zijt ghy dan *Sadduceen*, *afgodisten*, en *makkers des puts*, met steenen overstelpt, in de dagen van *Rasjid*. By aldien ghy die zijt, zoo is het geoorloft u te dooden, en het verbont zal u leven niet baten. Maer de

Harraniten zeiden tot *Mamon*: Wy zullen schatting geven. Waer op hy antwoorde: De schatting wort alleenlijk van de genen genomen, die het *Mahometsdom* tegenspreken, en van de bontgenooten dier godsdiensten, welker de groote en machtige God in zijn boek gedenkt, die alle een boek uit den hemel ontfangen hebben. En met deze hebben de *Mahometanen* op die voorwaerde vrede. Maer ghy lieden zijt niet uit het getal dier genen. Dierhalve kiest een van deze twee: Volght het *Mahometsdom*, of den eenen of anderen godsdienst, dien de hooge God in den hemel gedenkt. By aldien ghy dit niet doet, ik zal u alle, tot eenen toe, dooden. Ik zal evenwel u tijt vergunnen, tot dat ik weêr van mijne reize zal gekomen zijn. By aldien ghy nu het *Mahometsdom*, of den eenen of anderen dier godsdiensten omhelst hebt, welker de groote en machtige God gedenkt, zoo is het wel. Maer by aldien niet, zoo zal ik u doen dooden, en uwe dikke haren uittrekken. Toen vertrok *Mamon*, en viel in het lant der † *Rumeers*.

† Of
Grieken.

De *Harraniten* midlerwijle veranderden van gewaet, schooren hun hair, en leiden hunne nauwe rokken af. Vele onder hen wierden *Kristenen*, en trokken een dubbeld gewaet aen: anderen omhelsden het *Mahometsdom*. D'overigen bleven in hunnen ouden staet, daghten met list te werk te gaen, en wijfelden altijd, ter tijt toe zeker oude man, een der *Harraniten*, onder de welke hy in wijsheit uitmunte, te voorschijn quam, die tot hen zeide: Waelijk, ik heb iet verzonnen, waer door ghy van de doot kunt bevrijt en verloft worden: want als *Mamon* weêrom van zijne reize zal gekomen zijn, zoo zegget tegen hem: Wy zijn *Sabeers*: welk een naem van eenen godsdienst is, dien de groote God in den *Alkoran* gedenkt. Aenvaert dezen godsdienst voor u: en aldus zult ghy van *Mamon* verloft worden.

† Of
Magen.

Het gebeurde nu, dat *Mamon*, op zijne reize, t'overlijden quam. En aldus hebben, sedert dien tijt, de *Sabeers* dezen naem aengenomen: want te voore was in *Harran*, noch in d'omleggende plaetsen, geen volk met den naem van *Sabeers* bekend.

Wanneer zy nu gehoord hadden, dat *Mamon*

Mamon overleden was, zoo vielen de meesten hunner, die het Kristendom omhelst hadden, af, en keerden weêr tot de *Harraniten*; latende het hair lang wasschen, geheel en al op, een zelve wijze, als zy waeren, eer † *Mamon* by hen gekomen was. Dewijl nu die *Sabeers* waeren, zoo beletten de *Mahometanen* hen nauwe rokken te dragen: naerdien het een draght der *Sultans* is. De genen, die zich tot het Mahometsdom begeven hadden, derfden dat niet, uit vreeze des doots, verlaten. Dies bleven zy by 't leven, onder beschut en bescherm van het Mahometsdom: des onaengezien trouwden zy met *Harranitische* vrouwen. By aldien zy nu een knechtken teelden, zoo wiert het een Mahometaan: maer by aldien een meisken, een *Harranister*. Deze gewoonte en wijze wiert by d'inwoonders van *Pharo* en *Salmasin*, twee vermaerde en grote steden en dicht by *Harran* gelegen, by-na den tijt van twintigh jaren onderhouden: want toen leerden twee oude mannen, d'een *Abi Zerach*, en d'ander *Abi Aruba* geheten, d'oudsten der *Harraniten*, de rechtsgelcertheit, en te doen het geen billijk is. Maer d'overigen oudsten der *Harraniten*, en hunne geleerden, verwierpen die dingen, en beletten namaels het trouwen met de *Harranisters*, of *Sabeesche* vrouwen. Want zy zeiden: Het betaemt den Mahometanen niet in echt met de genen te treden, die geen boek hebben. In *Harran* zijn tot noch op dezen dagh vele huisgezinnen van *Sabeers*. Dus verre *Muhammed Ben Izaak*. De Arabische *Sabeers*, zoo *Scharestan* getuight, steunen op geestelijke *substantien* of engelen, gelijk d'*Orthodoxen* op menschen, met lichamen begaeft; dewijl zy gevoelden, dat door dienst der geestelijke *substantien* (te weten, Engelen) die dingen uitgewerkt en verricht worden, die d'*Orthodoxen* zeiden, dat door de profeten uitgewerkt worden.

Scharestan stelt onder d'Arabieren twee sekten der *Sabeers*, d'eene wort op Arabisch *Aschabol Hiyakel*, dat is, *dienaers der kapellen*, en d'andere *Aschabol Azjchas*, dat is, *dienaren der beelden*, genoemd. Alle beide hebben zy deze gemeine grontvest. Te weten, de menschen hebben middelaers van nooden, die midden tusschen hen en God als middelaers

treden. Dit ampt wort by loutere geestelijke *substantien* bedient, de welke voor d'ooogen niet zichtbaer zijn. Daer na zijn'er tusschen de menschen, en onzichtbare *substantien*, andere zichtbare middelaers van noode.

De aenhangers der eerste sekte, *Aschabol Hiyakel*, stellen zoodanige middelaers, kapellen, en d'aenhangers van de laetste sekte, beelden te zijn. De dienaers der kapellen noemen de kapellen de lichamen der zeven † *dwaelsterren*. Die lichamen zijn woonsteden der geestelijke * verstandelikheden of engelen, * die voor hen zoo veel zijn, als de lichamen voor onze zielen. Zy gevoelden, dat die lichamen der *dwaelsterren* levendigh, vernuftigh, en met verstandelikheden of engelen bezielt zijn. Dies sloegen zy de huizen, verblijfplaetsen, op en ondergang, en * *zaamenkomsten* der *dwaelsterren* ga, volgens d'over-een-komende en verschillende † *gestalten*, de welke na de natuuren der *dwaelsterren* gestelt waeren. Zy verdeilden de dagen, nachten en uuren, aen de *dwaelsterren*, voeghden haer vormen, gestalten, of perzonen, en landen toe: en maekten aldus zegels, betoveringen, redenen en bezweeringen.

By voorbeeld. Indien zy op den dagh van *Saturnus*, die *Saturnus* toevoeght wort, ten een uure, met het teken aen, dat na de gestalte en werkinge, de welke hem eigen toekomt, gemaakt is, en met de klederen aen, die *Saturnus* eigen zijn, van hem met zekere vormelieren van gebeden, die eigentlijk op hem passen, het een of ander ding, dat aen zijne uitwerkinge en invloeing hangt, verzocht hebben, zoo geloofden zy, dat zy verhoort zouden worden, en door zijne gunste hunne wensch verkrijgen. Op een zelve wijze wiert by hen met alle d'andere *dwaelsterren* gehandelt. De *Sabeers* noemden de planeten of *dwaelsterren*, heeren en goden: maer den waeren God, Heer der heeren. En aldus gebruikten de *Sabeers* hunne kapellen, als middelaers, tot de geestelijke *substantien* of engelen, en d'engelen tot God. De dienaers der beelden maekten, om de zelve oorzake en reden, ook beelden, die, naer hun gevoelen, het ampt van middelaers, tusschen hen en d'engelen, of geestelijke lichamen, verrichten.

Waerom

† Deze *Mamon*, en anders *Abulabbas* af *Almamon* geheten, was de 28. Arabische Chalif of keizer, op 't jaer 814.

Ziet beschrijving van Arabie.

Sekte der *Sabeers* is tweederlei.

Pococ. Not. in Abulfar.

† Planeten.

* Intel. ligentia.

* Con. junctio.

† Figuur.

Wacrom nu de dienaers der beelden niet met die kapellen der dwael-sterren (gelijk zy die noemen) vergenoegt waren, als de dienaers der kapellen, daer van gaven zy deze reden: dewijl de dwael-sterren dikwils, door de geduurige verandering van op en ondergang, voor de ooggen weg-genomen worden en verborgen blijven: daer nochtans altijd een zichtbaren middelaer van noode is. Derhalve zijn beelden in de plaetse van kapellen te stellen: door welker middel de menschen tot de kapellen genaken: gelijk zy, door middel der kapellen, tot d'engelen, en, door middel der engelen, tot den oppersten God genaken.

Dies maekten zy de beelden na de gestalte, de welke aen een ieder van deze zeven kapellen eigen is: en uit metael, dat aen ieder eigen is: te weten, uit yzer, zilver, gout, tin, loot, &c. Zy sloegen daer en boven de dagen, uuren, graden, minuten, en andere dingen ga, de welke de sterkundigen achten krachtigh te zijn, om heilzame invloeringen te trekken. Zy gebruikten ook de bovengemelde zegelen, klederen, reukwerken, gebeden, bezweeringen &c. die zy oordeelden aen het gesternte, wiens gunste zy trachten te verkrijgen, het alleraengenaemste te zijn. Zy noemden die beelden goden: te weten, stedehouders, ten aenzien van die hemelsche goden: welke beelden, gelijk zy geloofden, tusschen hen en de menschen, het ampt van middelaers verrichten.

In Mo-
rech lib. 5.
c. 29.

Zeker Arabische schrijver, *R. Moses*, ontvouwt dit werk zeer duidelijk in de volgende woorden. Na die gevoelens der *Sabeers* hebben zy beelden voor de sterren opgerecht: en goude beelden voor de Zon, en zilvere voor de Mane: en hebben aldus de Klimaten onder de sterren verdeilt, en gezeit: De God van zoodanigen Klimaat, is zoodanige ster.

Voorts hebben zy kapellen gesticht, in de welke zy beelden stelden: want zy hielden voor vast, dat de krachten der sterren in die beelden vloeiden: in-voege die beelden spreken en verstaen, en den menschen inblazen en leeren, wat hen oirbaer en dienstigh zy.

Aldus hebben zy ook, nopende de bomen, gesproken, die uit het gedeelte van die sterren zijn: wanneer die boom

aen die sterre gewijdt, en uit haere name geplant wort, en dien dir of dat geschiedt, dat de geestelijke kracht van die sterre in dien boom vloeit: zulks zy zich den menschen in den slaep openbaren, en hen aanspreken. Dus verre *R. Moses*.

De *Sabeers* hebben gewisselijk een schets en voorbeeld van by-na alle de kettters verthoont, die de ware en † rechtmatige boeken der patriarchen, profeten en apostelen, uit hunne vergaderingen gebannen, en, in plaetse van die, andere nieuwe gesmeedt en ingevoerd hebben: want de *Sabeers* inzonderheit stoffen op de boeken van *Seth* en *Enoch*: en maken van het geen, dat in de Kanonijke boeken begrepen is, geen gewagh altoos.

Hotting.
Histor.
Orient.
† Kano-
nijke.

Maimo-
nides
Morel.
Nevel.
lib. 3.
c. 27.

By de *Sabeers* is een boek van den godsdienst der *Sabeers* in groote achtting: het welk *Maimonides* dikwils gedenkt. *Maimonides* melt ook andere boeken der *Sabeers*: als een, met name *Haiſtamch*, dat *Aristoteles* valschelijk toegeschreven wort. Zy hebben ook een boek van de sprekende beelden, dat ook *Aristoteles* toegeschreven wort: een boek, *Tantam* geheten: een boek van de graden of trappen der hemelkreytſen, en van de opklimmende gestalten in ieder graet: een boek, dat *Hermes* toegeschreven wort: een boek van zekeren *Isaak de Sabeer*: waer in voor de wet der *Sabeers* gereden - twist wort: een groot boek van den zelve schrijver: waer in van de gewoonten en byzonderheden van de wet der *Sabeers* gehandelt wort: als, van hunne feesten, offerhanden, gebeden, en andere. Alle deze boeken handelen van afgoden-zaken, en zijn uit de Syrische in d' Arabische tale overgezet. Noch zijn'er veel meer andere geschreve boeken, die van de leere der *Sabeers* handelen, gelijk *Maimonides* wel te recht geschreven heeft. Op deze zuil der afgodische boeken, die met een glimpigen naem van profeten vermist zijn, steunde d'afgoderye der *Sabeers*.

Boeken
der Sa-
beers.

Merkwaerdigh is het geen zeker Arabische schrijver *Kessens*, in de volgende woorden, nopende deze stoffe, verhaelt.

Edris was d'eerste, die na *Enoch*, zoon van *Seth*, zoon van *Adam*, met de pen geschreven heeft. Namaels heeft

Edris

Edris dit zelfste zijnen zoonen geleert, en tot hen gezeit: O zoonen, wetet, dat ghy *Sabeers* zijt. Dies leeret de boeken in uwe jeught leeren, ten einde het u in den ouderdom dienstigh zy.

Wijders, de *Sabeers* zijn schrijvers: van wien de hooghste spreekt. (*Keffeus* verstaet den *Alkoran* in de tweede *Surata*.) De *Sabeers* hebben altijd door erfrecht de boeken van *Seth* en *Edris* onder elkanderen tot aen *Noachs* en *Abrahams* tijden bezeten: na de hoogste God hem tegen *Nimrod* geholpen had. Ten dage op den welken *Abraham* uit het lant van *Irak* trad, en na *Syrie*, in het lant zijner voorouderen, wilde trekken, toogh hy na het lant van *Harran* en * *Gezira*, en vond aldaer de volken *Sabeers*, die oude boeken lazen, en aen het geen, dat daer in begrepen was, geloofden. Maer *Abraham* zeide: Mijn God, ik meende niet dat 'er iemand was, behalve my, en d'overige gelovigen, die by my zijn, en geloven, dat ghy een zijt. Toen blies God *Abraham* in: O *Abraham*! noit is het aertrijk ledigh, of eenigen, die daer op hun verblijf hebben, twistredenen voor God. Maer God beval hem, dat hy de *Sabeers* tot zijnen godsdienst zou roepen: gelijk hy hen ook riep: doch zy wilden hem niet gehoorzamen, zeggende: hoe zullen wy u geloven, naerdien ghy geen boek leeft? Toen zond God op hen de vergeetenis dier dingen, de welke zy van de wetenschappen en boeken wisten. Het wiert by hen voor vast gehouden, dat de boeken, die zy door-bladeren, van Gode zijn. Zommige *Sabeers* nu geloofden, en zommige niet. Daer na zijn de *Sabeers* verdeilt: want eenigen geloofden aen *Abraham*: te weten, de *Barahamiten*, die zich van *Abraham* niet scheiden. Maer anderen volghden met grooten yver hunnen godsdienst: namelijk de genen, die in het lant *Harran* zijn, die met *Abraham* in *Syrie* niet verhuisden, en zeiden: Wy volgen den godsdienst van *Seth*, *Edris* en *Noach*.

Daer na opende *Abraham* eene kiste van *Adam*: in de welke de boeken van *Adam*, als ook 't boek van *Seth* en *Edris* was: desgelijks de namen van alle de profeten, die na *Abraham* te zenden zijn. Voorts zeide *Abraham*: Warelijk, de lendenen zijn gelukkig, waer uit alle die profeten voortgekomen zijn. En God blies *Abraham* in: Ghy zijt, ô *A-*

brabam, de vader dier allen; maer zy zijn uwe kinderen. En om die oorzaak verdiende *Abraham* de vader der profeten genoemd te worden. Dus verre *Keffeus*.

Het geen *Keffeus*, nopende *Abrahams* zending, aen de *Sabeers* schrijft, dat heeft hy alles uit de schriftten der joden ontleent: want *Maimonides* verhaelt uitdrukkelijk, dat de ketterye der *Sabeers* ten tijde van *Abraham* allermeest in zwang ging. Zelf *Abraham* heeft met deze twee sekten veel spels gehad, en de gevoelens der *Sabeers* trachten te verwerpen en wederleggen: waer over hy ook door den koning des lants na *Syrie* gebannen wiert, als *Maimonides* in de volgende woorden, uit de schriftten zelfs der *Sabeers* getrokken, verhaelt. Wanneer *Abraham*, die te *Kutha* opgetogen was, anders, als de gemeine man, gevoelde, en zeide, dat 'er een ander schepper, behalve de Zon zy, zoo twistreede hy tegen hen aldus. Onder andere kunne opwerpen worden d'openbare werkingen der Zon, in de werelt, opgehaelt. Maer *Abraham* zeide tot hen: Ghy zeght de waerheit: want de Zon is gelyk een byl in de hant des timmermans. Daer na gedenken zy eenige opwerpen van *Abraham* tegen de *Sabeers*. Toen had de koning *Abraham*, onze vader, in de gevangenis geworpen, in de welke hy lang in zijne tegenstellingen tegen hen volhert bleef. De koning eindelijk, uit vrese dat *Abraham* in zijn rijk ict quaets moght brouwen, en de menschen van den godsdienst afrekken, zond hem in ballingschap na de grenzen van *Syrie*, en maakte zijne goederen verbeurt. *Scharestan*, een Arabitche schrijver, verhaelt by-na het zelfste.

De *Sabeers* hielden, zoo *Maimonides* getuigt, de sterren voor goden, en de Zon voor den grootsten God: maer noemden die den grooten Heer, en Heer des goets: want eenigen zeiden nitdrukkelijken, dat de Zon het is, die de boven en beneden-werelt bestiert. Zy hielden d'overige † dwael-sterren ook voor go-

† Planeten.

Offer-
handen
en tee-
ften der
Sabeens,
uit Ali
Said Va-
heb.

De dienst, dien zy aen hunne goden en goddinnen bewezen, was dagelijks of maendelijk. Den eersten dagh der weke hadden zy aen de Zonne gewijd: den tweeden aen de Mane: den derden aen *Mars*, den vierden aen *Merkuur*, den vijfden aen *Jupijn*: den zefsten aen *Venus*, (de welke zy *Beltha* noemden:) en den zevenden aen *Saturnus*.

Uit Mu-
ham-
med Ben
Izaak.

De maendelijke dienst was na dery der twalef maenden ingestelt. Zy rusten den eersten, tweeden en derden dagh der eerste maent *Nisan*, (de welke alzooy by hen op Syrisch wiert genoemd, en het begin van het jaer maekte) en storten gebeden voor de goddin *Beltha*. Zy rraden ook in hunne tempels, offerden offerhanden, en deden brant-offers van levendige dieren.

De voornaemste dagh der feesten was by hen, op den welken de Zon in het teken van den *Ram* treet.

Den zefsten dagh der zelve maent slachten zy, ter eere van hunne goddin, de Mane, eenen stier, en aren dien tegens den avond.

Den achtsten dagh kundighden zy den vasten af, en hielden dien ter eere van de zeven goden en duivelen, (of geesten) en offerden aen den Heer der blinden, dat is, aen *Mars*, en aen de goden der geesten, een lam.

Op den tienden dagh geviel het feest van *Sammaël*, dat met vele offerhanden, brant-offers en offer-giften geviert wiert: op welken dagh zy ook goe gier, met eeten en drinken, maekten. *Sammaël* is de naem van eenen duivel, die by de Talmudisten dikwils gedaght, en anders d'engel des doots, en oude slang, die *Adam* en *Eva* verleit heeft, genoemd wort. Anderen houden *Sammaël* voor eenen God, die descheut en werp der pijlen richt: want hy is by hen het opperhoofd der duivelen, en grootste God.

Den twintigsten dagh bezoghten zy het klooster der *Harraniten*, *Kadi* geheten, dat aen de poorte *Phondekazzeit* stont. Ten zelve dage slachten zy drie stieren: een aen *Saturnus*, een aen *Mars*, en een aen de Mane. Zy slachten ook negen lammeren: te weten, zeven aen hunne goden: een aen den god der geesten: en een aen den god der uren. Zy verbranden ook lammeren en hanen.

Den acht en twintigsten dagh traden

zy in den tempel, die in de stad *Saba*, by de poorte *Affarab*, stont, en slachten aen hunnen god *Hermes* een groote stier, en zeven lammeren aen hunne zeven goden, en een lam aen den god der geesten, en een aen den god der uren. Zy aten en dronken; maer verbranden op dien dagh geene beesten.

Zy begonnen de tweede maent (*Jiar* by hen op Syrisch geheten) weder met d'offerhanden en heilighdommen van *Sammaël*, en vulden eindelijk den buik lustigh met eeten en drinken op.

Den tweeden dagh vierden zy ter eere van *Aben Salem*. Zy deden ook geloften, en braghten dien geheelen dagh in vrolijkheit over, en liepen, met *Tamaris-takken* en vruchten in de handen, langs de straten.

Op den zeven en twintigsten dagh der maent deden zy weêr zoen en pleng-offer aen den god *Sammaël*. D'offerpriester wierp ook op dien dagh twalef mael eene schicht uit, die vlam uit het wrijven van zeker hout (dat ontrent de stad *Harran* overvloedelijk groeit) gevat had: daer na kroop hy, als een hont, op d'aerde, en oordeelde en giste uit de twee katoene vlokken, die aen de schicht gehecht waeren, van d'eenvoudigheit des godsdiensts, en van de volkomenheit des dienst: want by aldien die wolle vlokken of gebrande schicht uitgebluscht wierden, zoo rieden en beslooten de priesters daer uit, dat de dienst en godsdienst Gode niet aengenaem was. Maer by aldien ten tegendeele geschiede, zoo velden zy een tegenstrijdigh oordeel.

In de vierde maent, *Thammuz* op Syrisch geheten, wiert een byzonder feest gehouden, *Albukat* geheten: dat is, van weenende vrouwen.

In de vijfde maent *Ab* wiert een kint geslaght, en in stukken vermorselt.

De zefste maent, *Eiloul* geheten, deden zy drie dagen water zieden, om zich daer meê te wasschen, en offerden aen *Sammaël*. In dit water smeten zy *Tamarissen* hout, wasch, olye, welriekend riet, en andere dingen. Het zieden 't water gooten zy voor Zonnen opgang op de lichamen, als een † bescherm-middel. Ten zelve dage slachten zy acht lammeren, zeven aen hunne goden, en een aen den god *Sammaël*. Zy aten ook in hunne vergaderingen, en dronken ieder zeven kroezen wijns. Daer en boven vorderde

† Am-
letum.

de

de vorst van eenen iegelijk hunner, om in de schatkamer te leggen, twee *drachmen*.

Den zes en twintighsten dagh der zelve maent gingen zy op een berg, deden offerhanden, ter eere van de Zon, *Saturnus* en *Venus*, verbranden acht hennekieken, acht hanen en acht lammeren. Maer die geloften aen Fortuin gedaen had, nam een ouden haen, of hanen-kieken: aen wiens wieke hy twee katoenvlokken bond: welker eind hy in den brant stak, en offerde aldus die kiekens aenden heer der Fortuin op. By aldien deze kiekens door het vuur geheellijk verteert wierden, zoo was zijn gelofte aengenomen. Maer by aldien die wolle vlokken uitgeblascht wierden, eer die kiekens verbrant waeren, zoo nam de heer der Fortuin die gelofte, noch offerhanden, noch offergiften aen.

Maer op den zeven en achten twintighsten dagh deden zy aen *Sammaël*, en aen de duivelen en geesten, die hen omringen, bewaren, en geluk toebrengen, offer-gaven en brant-offers.

De zevende maent, op Syrisch *Tischrin* d'eerste geheten, had byzondere heiligdommen. Ontrent het midden der maent verbranden zy spijzen, den dooden ter eere: het welk in dezer wijze geschiede. Een ieder hunner kocht allerleie eerwaren, die op de merkt te koop waren: als allerhande vleesch en vruchten, zoo versche als gedrooghe. Zy kookten ook verscheide pottaesjen, de welke alle zy daer na voor de dooden des nachts verbranden. Met de spijsze wiert ook een heup-been van eene kemelin verbrant, dat zy daer na eenen hont voorzetten, ten einde die de dooden niet zou aentasten, noch eenige moeielijkheid baeren. Zy plengden ook, ter eere van hunne dooden, boven het vuur, gemengden wijn, op dat zy dien quanfuis zouden drinken.

Zy vasten op den een en twintighsten dagh van d'achtste maent, of de laetste *Tischrin*, en daer na negen dagen vervolgens, ter eere van den heer der Fortuinen, &c.

De negende maent, *Kanun* d'eerste geheten, was inzonderheit aen *Venus* gewijdt: want op den vierden dagh van deze maent rechten zy eene hutte op, dat zy het bed van *Beltha*, dat is, *Venus* noemden, en vercierden 't met velerleie

meien, vruchten, rozen, &c. Zy offerden ook beesten en vogelen, en nitten onder het offeren deze woorden: *Deze offerhanden zijn aen onze goddin Beltha bestemt*. Dit deden zy zeven dagen vervolgens. In de zelve dagen wierden ook vele beesten, ter eere van hunne goden en goddinnen, verbrant.

Op den derden dagh der zelve maent zat de priester op een hoogh gestoelte, daer op hy by zeven treden klom. Hy nam een stok van *Tamaris-hout* in de hant, daer hy eenen iegelijk drie, vijf of zeven-mael meê sloegh. Daer na deed hy eene preke voor de vergadering, daer door hy haer hunne volftandigheit in den godsdienst, vermeenighvuldiging des zaets, en nitstekentheit boven alle andere volken verklaerde. Wanneer hy daer na van den preekstoel getreden was, aten d'omstaenders van de slachtoffers, en dronken. De vorst eifchte eindelijk van eenen ieder op dien dagh twee *drachmen*, om in de schatkist te steken.

Op de tiende maent, *Kanun* de tweede geheten, deden zy inzonderheit offerhande aen de Mane: te weten, op den 24. dagh, op den welken de geboortedagh des heeren, dat is, de Mane, was. Zy vierden ten dien dage fecsten, ter eere van *Sammaël*: deden offerhanden van tachtentigh dieren, zoo viervoetigh als gevogelt: aten en dronken, en verbranden *Badi* of palm-rijsjes, ter eere van hunne goden en goddinnen.

Op d'elfde maent *Sjubat* rusten zy zeven dagen, te beginnen van den zevenden dagh, op den welken zy den vasten afkundighden, ter eere van de Zon, die de groote Heer en de Heer des goets is. Zy aten op die dagen gene melkspijze, noch dronken wijn, noch baden in die maent niet, dan aen *Sammaël*, geesten en duivelen.

Op de twaelfde maent, *Adar* geheten, kundighden zy ook de vasten af, ter eere van de Mane, inzonderheit op den acht en twintighsten dagh, op den welken d'overite gersten-broot aen de gemeinte, ter eere van *Mars*, uitdeilde: en eifchte van ieder twee *drachmen*, om in de schatkist op te leggen.

Op den acht en twintighsten dagh der zelve maent: te weten, wanneer de nieuwe Mane begint te verschijnen, traden zy in den tempel, die in het klooster

van *Kadi* is, doen offerhanden en brantoffers aen de Mane, en eeten daer en boven, en drinken.

Klooster
Kadi.

Het klooster *Kadi* heeft uit het volgend zijnen oorsprong en naem gekregen. De *Harraniten*, zoo d'Arabische schrijvers beuzelen, hadden een afgoden-beelt verlooren, dat zy *het beelt des waters* noemden. Dies trokken zy tot aen *Indiën*, om hunnen God weêrom te halen. Maer hy wilde niet weêrom komen, en sprak. *Ik zal niet in de stad Harran treden; maer zal tot hier toe* (welke woorden, tot hier toe, de Syriërs door het wordeken *Ceda* uitdrukken) *komen*. En hier van is de naem *Kadi* aen het klooster gegeven.

Noch tot aen dezen tijt gaen beide mannen en vrouwen op den twintighsten dagh der maent *Nisan* derwaerts, en verwachten de aenkomste van het beelt des waters, volgens schrijven van *Muhammed Ben Isaak*.

Den zelve acht en twintighsten dagh traden zy in eene overdekte hutte, daer zy ook offerhanden deden, en verbranden vele lammeren, hanen, kiekens, ter eere van *Hermes* of *Merkuur* en *Mars*. By aldien zy nu vele offerhanden wilden doen, als een stier, of lammeren, dan plengden zy wijn boven de levendigen. Indien zy den wijn afschudden, dan zeiden zy: *D'offerhande zal Gode aengenaem zijn*: maer by aldien zy den wijn niet afschudden, dan zeiden zy: *God is vergramt, hy zal de geloften niet aennemen*.

Gebeden.

De *Sabeers* deden driemaal des daeghs ingezette gebeden. Het eerste gebedt deden zy een halve uure voor zonnen opgang, en eindigen dat met zonnen opgang. Dit gebedt bestont uit acht *Rechaats*, dat zijn buigingen en neêrbukkingen des lichaems: welker ieder drie *Seghadats* of kussingen had. Het einde van het tweede gebedt geschiede met zonnen ondergang, en had vijf *Rechaats*: en ieder *Rechat* had drie *Seghadats*. Het derde eindighde ook met zonnen ondergang.

Behalve deze gewoonelijke beurten van bidden, zeiden zy dagelijks ook andere op, die zy, gelijk ook de *Mahometanen*, *overtollige gebeden* noemden. Te weten, eerstelijk, in de tweede uure des daeghs: ten tweede, in de negende uure des daeghs: ten derde, in de derde uure des nachts. Geene ge-

beden geschieden by hen, dan in 't openbaer. In het bidden keerden zy gewoonlijk het aengezicht tegen het Noorde.

Het huwelijk wiert door getuigen beslooten: doch niet met de naeste bloetverwanten. Echtscheiding stonden zy niet toe, dan om openbare echtbreuk. Zy stonden geen twee-trouwery of trouwen van twee vrouwen toe: 't en zy tot voortplanting des geslachts. Die eenmael van malkanderen gescheiden waeren, quamen niet weêr by malkanderen.

Zy hadden ook hunne zuiveringen en reinigingen. Die des nachts zaetstorting en leden, wosschen zich af, om de zaetstorting, en veranderden de klederen. De maenstondige vrouwen onderhielden de zelve gewoonte: van de welke de mannen zich, na de wet, onthielden.

Zy offerden geen dier, dat geene longen noch bloet had.

Hen was verboden geene kemels te eeten, en al wat niet geoffert wort: desgelijks al wat in beide kaken-beenen tanden t'zamen op een ry heeft: als een verken, hont, en ezel. Alle vruchten waeren hen verboden t'eeten: behalve knooplook en boonen. Anderen evenwel aten sluitkool, Turksche boonen, Linsen, &c.

Van de heiligen des Ouden Verbonts hadden zy een belaggelijk, goddeloos en ongerijmt gevoelen. Zy willen dat *Adam* een man geweest zy, voortgeveert uit een vrouw en man, gelijk andere menschen. Deez *Adam* zou een boek geschreven hebben: in het welk hy onder andere verhaelt, dat een zekere boom in *Indiën* zy, wiens tak, op d'aerde gesmeten, als een slang voortkruipt. Ook zou'er een andere boom zijn, wiens wortel de gedaente van eenen mensch, en een sterke stem heeft, en verstaenbare woorden uit en spreekt. Desgelijks zou'er zeker kruit zijn: het welk, indien het aen den hals gehangen wort, den mensch onzichtbaer maekt: zulks hy niet kan gezien worden, waer hy in of uitgaet. Maer by aldien van dat kruit een rookwerk onder den blooten hemel gemaekt wort, zoo zou aenstonts in de lucht een yzelijk geraes en gedonder gehoord worden, zoo lang die rook opklimt.

Hun gevoelen van Adam.

Zy verhalen ook, dat *Adam* uit het lant,

lant, dat na-by *Indiën* is, zou gekomen, en in het lant van *Babel* getreden zijn, en vele wonderlijke dingen met zich gebragt hebben: onder andere eenen boom, die bloeifem, bladen en rakken van gout had. Ook zou hy zulken steenigen boom, en bladen van zulken groenen boom met zich gebragt hebben, dat des zelfs bladen door het vuur niet konden verteert worden. Deez boom kon ook tien duizent man van *Adams* groote begripen of bedekken. *Adam* had twee bladen van dezen boom met zich gebragt: met welker een twee menschen zich konden bedekken of kleden.

Noach. *Noach*, volgens hun schrijven, was een lantman, en had geen behagen in den dienst der beelden: waer over alle de *Sabeers* *Noach* lasterden, en zeiden, dat hy geene beelden diende.

Seth. Zy willen, dat *Seth* van het gevoelen van zijnen vader *Adam*, in den dienst der Mane, zou afgeweken zijn.

Straffe der onvromen. Zy wilden dat de straffe der onvromen niet tot het laetste oordeel opgeschort wort. Maer zy geloofden dat de zielen der onvromen, na zy den tijt van negen-mael duizent eeuwen pijn uitgeftaen hebben, by God weêr in genade aengenomen worden.

De tempel van *Mekka* wiert by hen in groote achting gehouden. Maer boven al bezochten zy godsdienfts-halve een plaetse of klooster, *Kadi* geheten, dat by de stad *Harran* is.

De pyramiden van *Egypten* wierden by hen ook hoogh geacht: naerdien zy wilden, dat die de grafsteden van d'eerste invoerders van hunne sekte waeren: te weten, van *Seth*, *Edris*, en *Saba*.

In het stuk der natuur-kunde, nopende de stoffe, berooving, elementen, tijt, en beweging des tijts, waeren zy met *Aristoteles* in een zelfste gevoelen. Zy gevoelden, dat de hemel een vijfde natuur of wezen zy, en niet uit elementen bestaet, en ook niet kan gesloopt noch bedorven worden. De werelt maekten zy ook, met *Aristoteles*, eeuwigh. Desgelijks hadden zy, nopende de *Meteoren* of verhevelingen, ziele, bewijsredenen, gevoelen en gevoelijkheid, met *Aristoteles* een zelfste gevoelen.

Sekte der Herbanisten. Onder de *Sabeers* was ook eene sekte in zwang, de *Herbanisten* geheten, die vast stelden, dat *God* een en veel zy: te

weten, een in wezen, en veel, voor zoo veel hy zich in vele zichtbare † by- † Indi-vidua. zondere lichamen, als de zeven planeten, aertfche personen &c. invlijt: in de welke hy zich openbaert, en eenen perzoon aenneemt, zonder bederving evenwel van d'eenheit zijns wezens. God had, zeggen zy, de beneden-werelt aen de hemelsche lichamen, door hem geschapen, om te bestieren, overgegeven. Die lichamen zijn vaders: d'elementen moeders: de * t'zamen-ge- * Composita. zette dingen, zoonen, &c.

Na verloop van zes en dertigh duizent vier hondert en vijf en veertigh jaren vergaen alle † gedaenten der dieren, † Species. en worden daer na weêr vernieuwt: als wanneer de natuur van den Al in ieder Klimaet des aertbodems twee paren van ieder gedaente van nieuws voortbrengt: en aldus volghet d'eeuw op eeuw geduurighlijk elkandere: en geene andere opstending is'er.

D'oude *Sabeers* stonden, ten tijde des Ry der Sabeersche vorsten. D'Arabische schrijver, *Muhammed Ben Zsaak*, noemt hen op Arabisch met den tytel van *Rais*, dat is, *vorst*, of eigenlijk *overste* of *opperhoofst*. De volgende hebben op den throon der heerschappye, ten tijde des Mahometsdom, sedert omtrent het jaer zes hondert en tnegentigh gezeten.

D'eerste hunner *Rais* of opperhoofst was *Thabeth*, zoon van *Ahusa*. Hy regeerde 24 jaren.

De tweede, *Tabeth*, zoon van *Tafu*, regeerde 16 jaren.

De derde, *Tabeth*, zoon van *Elias*, regeerde 20 jaren.

De vierde, *Tabeth*, zoon van *Kariba*, of *Karina*, regeerde 17 jaren.

De vijfde, *Kara*, zoon van *Tabeth*, zoon van *Elia*, regeerde 21 jaren.

De zeste, *Haber*, zoon van *Kara*, zoon van *Tabeth*, regeerde 11 jaren.

De zevenste, *Amr*, zoon van *Tafa*, of *Tina*, of *Tiba*, regeerde 17 jaren.

De achtste, *Haber*, zoon van *Kara*, des zoons *Tabeth*, des zoons *Elias*, regeerde 7 jaren.

De negende, *Michaël*, zoon van *Abarrhahes*, regeerde 13 jaren.

De tiende, *Nahin*, zoon van *Katruna*, regeerde 5 jaren.

De elfde, *Maalas*, zoon van *Tafa*, regeerde 5 jaren.

De twaelfde, *Anmar*, zoon van *Malli*, regeerde 214 jaren.

De dertiende, *Kari*, zoon van *Alaster*, regeerde 9 jaren.

De veertiende, *Alkafem*, zoon van *Alkupha*, regeerde 9 jaren.

De vijftiende, *Stas*, zoon van *Jabia*, des zoons *Raubek*, regeerde 42 jaren.

Dus verre zy van de leere, zeden, en godsdiest &c. der oude *Sabeers*, die zich eigenlijk in *Arabie* onthielden, gesproken: vervolgens zullen wy hier by voegen, hoedanigh de hedendaeghe *Sabeers* of *Sabis*, of *S. Jans* Kristenen, die dingen verrichten.

Boeken
der he-
den-
daeghe
Sabis.

Deze *Sabis* hebben drie boeken: waer uit zy alle hunne kennis van God en geloofs-zaken trekken. Het eerste wort genoemd het boek van *Adam*: het tweede, *Divan*: en het derde is d'*Alkoran*. Het boek van *Adam* is zeer dik, en wort by hen gezeyt voor vijftien duizent jaren in de moeder en eerste van alle talen geschreven te zijn. Uit het boek *Divan* trekken zy vele beelden, die zy eeren. Zy houden den *Alkoran* voor een heiligh boek: alhoewel zy de Mahometanen haten.

De *Sabis* hebben ook zeker boek, *Sidra* geheten: na het welk zy alle zaken van hunnen godsdiest richten en aenstellen, zonder men weet, wie de maker of schrijver daer van is.

Het Nieuw Verbont, en andere geestelijke boeken, zijn onder hen bekent; doch gebruiken die niet.

Lette-
ren.

Zy hebben byzondere letteren, die zeer veel van de gemeine Chaldeeische en Syrische, zoo oude als nieuwe, verschillen, en by hen in het schrijven van geestelijke boeken gebruikt worden. Men vind zelden iemand, die hen lezen kan, als hunne *Cheichs* of priesters: want zy zijn doorgaens zeer plompen onkundigh, en in hunne eige grontregels niet recht onderwezen.

Behalve d'Arabische tale, de welke daer te lande gemeenelyk gesproken wort, dienen zy zich onder malkanderen van de Chaldeeische tale.

Hun ge-
voelen
van den
engel
Gabriël.

Zy geloven, dat in d'andere werelt een enige God is, die in vreughde en wellust op een stoel van majesteit zit, met zijne dienaers rontom hem, om de werelt t'oordeelen: gelijk zy hem ook in dier gestalte afmalen: dat die God den engel *Gabriël* uit het licht geteelt

heeft, dien zy voor Gods zoon houden, zonder d'eeuwige voortteeling van *Jesus Christus*, voor zoo veel hy God is, te willen toe-staen. Zy voegen'er by, dat *Gabriel* vele kinderen uit het licht geschapen heeft, en onder andere eene dochter, *Souret* geheten, de welke twee zonen gewan. De engel *Gabriël* is hooftman van vele legioenen van duivelen, die, gelijk hellebaerdiers zijn, en hem ten dienste staen, om de zondaers te straffen. Deze hellebaerdiers loopen heen en weër door alle de hoeken der steden, om te zien, of zy eenige ledige menschen, of die eenige quade werken bedrijven, kunnen vinden, die zy belast zijn strengelyk te straffen.

Zy stellen een andere werelt, dan deze: alwaer zich d'engelen en duivelen, en zielen der goeden en quaden onthouden: die aldaer huizen en kerken, veel fraeier, als in deze werelt, hebben: zelfs d'onreine geesten hebben daer kerken: waer in zy, onder het zingen en speelen op speeltuigen, en onder het eten, gelijk de menschen in deze werelt doen, hunne gebeden storten.

Stellen
een an-
dere we-
relt.

Wanneer iemand op sterven leit, zoo komt een oneindelyk getal van duivelen met hunne opperhoofden en hopmannen. Daer zijn drie hondert en zestigh van de voornaemsten, die neffens den doode staen. Zoo dra nu de ziele uit het lichaem gevaren is, wort die na zekere plaetse gevoert, daer meenichte van slangen, honden, leeuwen, tygers, en duivelen zijn. By aldien het nu een ziele van een godlozen mensch is, die in zonden gestorven is, die wort op stukken tusschen door deze dieren gezonden: maer ten tegendeele, zoo 't een ziele van een rechtveirdigen mensch is, en gestorven in de genade Gods, die vaert over de buiken van de zelve dieren, tot dat zy in Gods tegenwoordigheit komt. Daer zijn twee engelen, die de werken van ieder ziele in eene schale overwegen. Wanneer de zelve der glorie waerdigh geacht wort, zoo wort zy aenstonts daer in gebracht.

Staet
der ziele
na
's men-
schen
doot.

Onder d'engelen en duivelen zijn mannetjes en wijfjes, gelijk onder de menschen, en teelen desgelijks kinderen voort.

Zoo andere, uit het boek *Divan*, verhalen, staet neffens God, die op zijnen stoel

stoel van Majesteit gezeten is, een engel, de welke de goede en quade werken der zielen weeght: dewijl zy zeggen, dat, na de mensch gestorven is, het lichaam niet meer is; maer de ziele onsterffelijk zy. Wanneer de mensch op zijn sterven leit, nemen de duivelen zijne ziele, zijnde van het lichaam gescheiden, en voeren de zelve langs een kleinen engen weg, die vol slangen, leeuwen en tygers is: alwaer zy verflonden wort, indien zy in zonde gestorven is. Zoo de ziele niet in zonden gestorven is, zoo gact zy voorder, en komt voor God, daer zy door den engel, de weger, gewoogen wort: die wel gâ slaet, of'er zoo veel of meer goet, als quaet is. Dit gelooven zy, ten aenzien van andere godsdiensten: want zy houden voor vast, dat alle de *Sabis* zaligh worden.

Geestelijkheid der Sabis. De geestelijkheid bestaet in een hoogen of grooten priester, in bisschoppen, en in gewoonelijke priesters, die zy *Cheks* of *Schéichs* noemen, dat's *ouden* gezeit. De genen, die tot geestelijke ampten, 't zy van bisschop of priester, verkoren en aengenomen worden, moeten uit den geslagte van bisschoppen of priesters zijn. Daer en boven moeten hunne moeders maecht zijn, wanneer die vrouwen of ontfangen: anders kunnen zoodanige kinderen het ampt van geestelijken niet bekleden.

Wanneer een groote priester sterft, dan wort de zoon by de geestelijkheid in zijne plaetse gekooren: by aldien zijn moeder maecht was, wanneer zy hem ontfing. Indien zy toen geen maecht was, dan wort een van de naeste bloetverwanten gekooren. De zoonen volgen de vaders in het ampt en waerdigheid van priester.

Wanneer een bisschop of priester sterft, in des zelve plaetse wort zijn zoon, of, by mangel van dien, zijn naeste bloetverwant gekooren, te weten, die de bequaemste en best in hunnen godsdienst bedreven is. De genen, die deze verkiezing doen, uitten meenighte van gebeden over den genen, die tot bisschop of priester genoemt is. Indien deez een bisschop is, na hy aengenomen is, en d'andere priesters wil regeren, zoo vast hy zes geheele dagen; gedurende de welke hy onophoudelijk gebeden over den gene opzeidt, die priester ge-

worden is, die van zijne zijde den zelve tijt vast en bid.

De bisschoppen en priesters trouwen zoo wel, als de rest des volks, en verschillen daer in niet met allen van de gemeente. Behalve dat zy niet mogen hertrouwen, dan aen eene maecht, wanneer hunne eerste vrouw overleden is.

Alle de bisschoppen en priesters dragen lang hair, en een klein kruis, in vorm van een naelt gemaekt.

Volgens schrijven van *Boulaye le Gouz*, wijdt de bisschop zelf d'andere gewoonelijke priesters in, met deze plechtelijkheid. De priester, die aengenomen zal worden, vast zeven dagen: gedurende de welke hy op zekere uren de zegeningen van den opper of hoogen priester gaet ontfangen. Na verloop van den zevenden dagh is hy priester of offeraer. Deze *Cheks* of priesters beroemen zich de duivels, door het lezen van hunne boeken, te kunnen binden en ontbinden.

Zy doopen noit, dan in de rievieren, ^{Doope.} en alleenlijk des Zondaghs. Eer zy na de rieviere treden, brengen zy het kint in de kerke: alwaer zich een bisschop bevind, die eenige gebeden boven het hoofd des kints leest. Uit de kerke wort het kint na de rieviere gebraght, in gezelschap van vrouwen en mannen, die in het water met den bisschop tot aen de knien treden. Dan leest de bisschop weêr eenige gebeden uit een boek, dat hy in zijne handen heeft: waer na hy het kint driemaal met water besprengt, met deze woorden t'elkens in hunne tale te herhalen: *Beesmebrad er Rabi, Kaddemin, Akreri, Menhal, el gennet Alli Koulli Kralek*. Dat is: *In den name Gods, d'eerste en laetste der werelt, heer des paradys, en de hooghste Schepper van alle dingen*. Daer na begint de priester weêr het een of ander in zijn boek te lezen: midlerwijle de *Peter* het kint in het water plompt, en het aenstonts weêr uithaelt. Eindelijk gaen zy alle tegelijk van daer in het huis van den vader des kints: alwaer gewoonlijk een maeltijt bereit is. Wanneer hen gezeit wort, dat de vorm van hunne doope niet volkomen is, uit oorzake de drie perzonen daer in niet genoemt worden, zoo verdedigen zy zich zeer slecht, en brengen niet een eenige goede reden by.

* Eucharistie.

In het houden van het * Nachtmal dienen zy zich van broot, gemaekt van meel, en niet wijn en oly doorkneed: want naerdien, zeggen zy, het lichaem des Zalighmakers uit twee voorname deelen bestont, te weten, uit vleesch en bloet, zoo vertoonen het meel en de wijn die deelen volmaectelyk: het welk het water niet kan doen, dat geene over-een-koming met het bloet heeft: daer en boven gebruikte de Zalighmaker, wanneer hy het Avontmaal met zijne jongeren hield, niet dan wijn, en geen water. Zy doen'er oly by, om de genade te vertoonen, de welke in het ontfangen des Sakraments gegeven wort: als ook, om der liefde gedachtigh te zijn, de welke men God en zijnen naesten moet roedragen.

† Consecratie.

De woorden van hunne † toeheligen bestaen slechts in zekere lange gebeden, die zy doen, om Gode te loven en danken. Zy zegenen, ten zelve tijde, het broot en den wijn, ter gedachtenis van *Jesus Christus*, zonder eenigh gewagh van zijn lichaem en bloet te maken: dewijl dat niet, zeggen zy, nootzakelyk is: naerdien God hun ooghwit en voornemen weet.

* Ceremonien.

Na het volbrengen van alle deze * plechtigheden neemt de priester een gedeelte van dit broot, dat hy nuttigt, en deelt de rest aen de bystaenders om.

Hun gevoelen van de H. Drie-vuldigheid.

Zy hebben ook geene kennis van de verborgentheit der H. Drie-vuldigheid, en houden alleenlyk met de Mahometanen, dat de Zalighmaker *Jesus Christus*, dien zy ook *Issa* noemen, de geest en het woort van den eeuwigen Vader zy. Zy geloven, dat hy de Ziele Gods zy, dat is te zeggen, zijn wel-bemind. Wel staen zy toe, dat hy een mensch geworden is, om het menschelyk geslaght van d'erfzonde te verlossen: dat hy in den buik van de maeght *Maria* ontfangen is, zonder toedoen van cenen man: maer dat dit geschiede door middel van water, in de volgende wijze.

Van de geboorte en doope des Zalighmakers.

Zy geloven, door overlevering, dat *Christus*, de Zalighmaker, een namaegh of neef van *Jaja* zy, en wonderbaerelyk van zijne moeder ontfangen wiert: want wanneer zy, door inblazing, water aen den Jordaen was gaen drinken, had God haer, in het drinken, den Zalighmaker in het lijf geblazen. Toen nu die groot geworden was, quam hy aen

den Jordaen, om van *Johannes*, gelijk d'anderen, gedoopt te worden. Maer zekere Joodsche priesters wierden in hunnen slaep, door een gezicht, vermaent, dat hunne wer door de doope van *Johannes* zou vernietigt worden. Wanneer die dan zagen, dat *Johannes* zich vervaerdighde, om den Zalighmaker te doopen, zoo wierden zy met wangunst en jaloesheit tegen *Johannes*, over zijne heilicheit, ingenomen, en mackten het water niet roeren drabbigh, en met *Indigo* blaeuw. Deze wateren waeren een wijle tijts dus drabbigh en onrein gebleven, en zouden de doope des Zalighmakers belet hebben: 't en zy God wonderlijker wijze, op bede van *Johannes de Dooper*, een groot vat met water door d'engelen had doen brengen, dat met water uit den Jordaen, eer de Joden daer *Indigo* ingeworpen hadden, opgevult was. D'engelen voerden dit vat met water ten hemel op, en braghten het weër af, wanneer *Johannes* den Zalighmaker zou doopen: gelijk hy zich ook van dat water in zijne doope gedient had. Hier over had God de blaeuwe verruwe vervloekt: en hebben de *Sabis* dienvolgens een groote afkeer en hate op de blaeuwe verruwe en kleure. Zy willen, met de Mahometanen, dat de Zalighmaker verdwenen was, wanneer de Joden hem wilden vatten, om te kruizen, en, in plaetse van hem, zijne schaduwe of gezicht gegrepen, en daer tegen hunne wreetheit gepleeght hadden.

Wat belangt hun geloof, rakende de heiligen: zy staen toe, dat de Zalighmaker twalef Apostelen in zijne plaetse gezondend heeft, om aen de menschen te gaen preken. Dat de maeght *Maria* niet gestorven zy: maer noch heden leeft, en door de werelt gaet; hoewel men niet weet waer zy is. Dat *S. Jan de Dooper*, die in den hemel is, de grootste Heiligh na de maeght *Maria* is: en daer na *Zacharias* en *Elizabeth*: waer van zy vele mirakelen en zeer ongerijmde dingen verhalen: want zy geloven, dat *Zacharias* en *Elizabeth S. Jan den Dooper* zouden geteelt hebben, met elkanderen alleenlyk t'omarmen of te kussen, zonder elkanderen te bekennen, of kennis aen elkanderen gehad te hebben.

Wanneer *S. Johannes* groot geworden

Wat zy van de heiligen gevoelen.

den was, hadden zy hem aen eene vrouw uitgehuwt. Hy kreeg vier kinderen; hoewel niet by zijne vrouw; maer uit de wateren des Jordaens: want wanneer hy een kint wilde hebben, had hy God daer om gebeden, die een kint uit de wateren des Jordaens trok, dat *S. Johannes* in handen van zijne vrouw gaf, de welke hem nergens in diende, als om het kint te voeden. Hy was zijne natuurlijke doot gestorven: maer beval aen zijne jongeren of leerlingen, dat zy hem na zijne doot zouden kruizigen, om gelijk met den Zalighmaker te zijn: van wien hy een namaegh was. Eindelijk was hy in de stad *Fuster* of *Schiffster* overleden, en in een graf van kristal begraven, dat op die plaetse wonderbaerlijk gebragt was. Het graf was in zeker huis na-by den Jordaen, die met een tak midden daer door vloede.

Zy dragen den kruize groote eere toe, doen dikwils een teken daer mee: maer zy hoeden zich wel, dat de Turken het niet zien. Ja zy zetten, onder het doen van hunne kerkgebaren, wachten aen de poorten van hunne kerken: uit vreeze van dat de Turken daer in moghten komen, en hen gewelt en overlafst aendoen. Wanneer zy het kruis aengebeden hebben, scheiden zy dat in twee stukken, en zetten die niet weêr te zamen, als wanneer de dienst weêr begint. D'oorzake, waerom zy den kruize zoo groote eerbiedigheid toedragen, is de volgende.

D'Engelen (volgens bericht van het boek *Divan*) nemen allen daeghs, des uchtens vroegh, een kruis, en zetten het in het midden der Zonne, de welke, desgelijks de Mane, haer licht daer van ontfangt. Daer en boven zijn in het zelve boek twee beelden van twee schepen: het een wort de Zonne en het ander de Mane genoemd: en in ieder van deze schepen is een kruis vol klokjes afgemaekt: want zy willen, dat de Zonne en Mane ieder in een schip zitten, wanneer zy haeren loop om de werelt, tot haere verlichting, doen: dat d'Engelen des uchtens vroegh in ieder van deze twee schepen een kruis brengen, dat hen tot een mast dient: want by al dien deze twee schepen geen kruis hadden, zy zouden niet kunnen varen, noch den wegh vinden; maer schipbreuk lijden; dewijl zy van 't licht zou-

den berooft zijn, dat het kruis aen haer geeft.

De voornaemste feesten of hoogtijden, die zy jaerliks onderhouden, zijn de volgende:

Het eerste is des Winters, en duurt drie dagen, die ter gedachtenis van den eersten vader, en van de schepping der werelt, gehouden wort.

Het tweede is in Oogstmaent, dat ook drie dagen duurt, en wort by hen het *feest van S. Jan* genoemd.

Het derde feest is in Zomernaent, en duurt vijf dagen: geduurende de welke zy alle, zoo jonge, als oude, mer groote scharen zich by hunne bisschoppen vervoegen, die hen met den doop van *S. Jan* herdoopen: waer door zy hopen zonder zonde te zijn. Men gebruikt de zelve plechtigheden, de welke in de eerste doop onderhouden worden.

Zy hebben drie plechtelijke offerhanden. D'eerste is een zeker slaggh van misse, en geschiedt in dezer wijze: Een *Schek* neemt de bloem van meel, oly, en zoeten wijn, gemaekt van rozijnen, de welke een wijle in water geweekt zijn. Van alle deze dingen, onder een gemengt, bakt hy een koek, daer hy een weinigh van eet, en deilt de rest onder de bystaenders om.

De tweede offerhande is die van eene hinne, daer zy veel werks van maken, en de welke niet geoorloft is te doen, als aen de *Cheks* of priesters alleen, die uit eene vrouw gebooren zijn, de welke maeght trouwde. Het kan ook door een kint gedaen worden, dat de lijfmoeder van zijne moeder, gelijk zy zeggen, geopent heeft; hoewel het niet door den grooten *Schek* of bisschop ingewijdt is.

Wanneer dan een hinne moet gedoot worden, zoo trekt de priester zijn dagelijks gewaet uit, en ander, dat daer toe gemaekt is, weêr aen. Hy bedekt zich met een zeer wit kleet, en omgort zich met een ander, en slaet een derde over zijne schouderen, in maniere van een rok. Daer na neemt hy de hinne, de welke hy in het water dompelt, om te wasschen en schoon te maken. Dan keert hy zich na 't Ooste, en snijft het hoofd met een mesch af, en leit de hinne niet neer, voor al het bloet uitgelopen is. Midlerwijle de hinne bloet, slaet de priester geduurigh zijne oogen ten hemel, en gelaet zich, als of hy op-

Feesten
of hoog-
tijden.

Offer-
handen.

De Sa-
bis too-
nen
groote
eerbie-
dighet
aen een
kruis.

getogen was, en uit meenighmael deze woorden in zijne tale : *In Gods name zy dit vleesch rein, en dienstigh, en oirbaer aen alle de genen, die daer van zullen eeten.*

De derde offerhande is die van een schaep of lam, in de welke de zelve plechtigheit en woorden geschieden, als in die van een hinne. Zy zuiveren eerst de plaetse, daer die offerhande moet geschieden, met groote zorg en neirstigheit, besprengen de plaetse met water, en bedekkenze daer na met palm-bladen en takken. Een groote meenighte van menschen woont deze offerhande by, niet anders, als of het een plechtige offerhande was.

Wanneer men hen vraeght, waerom de wereltlijken geen verlof hebben, om de hinnen te dooden, zoo geven zy ten antwoord, dat hen niet meer moet geoorloft zijn, als in te wijden, en weten geene andere reden by te brengen.

Men vind *Mahomet* by hen, als een reus, en in een zeer enge yzere kou opgeslooten, afgebeelt. Zy houden hem en alle zijne navolgers voor vervloekt, en stellen vast, dat de zielen der Mahometanen, na haere scheiding uit den lichame, en inzonderheit de zielen der

genen, die hen vervolgt hebben, zeer veel zullen lijden, en door kleine enge wegen, vol slangen en leeuwen, gaen, eer zy voor God komen. Zy geloven, dat de zielen, die hen vervolgt hebben, niet het water van den bron in d'andere werelt zullen drinken.

Onder hunne vervolgers rekenen zy *Mahomet* : van wien zy ten leste genade verkregen : maer zijne navolgers en bontgenoten hielden geenzins zijne belofte: als, onder andere, *Omar* en *Tamurlang*, die by-na hunnen heiligen godsdienst geheel en al uitgeroeit, hunne boeken verbrant, en tenipels gesloopt hebben.

Na de vervolging van *Omar* en *Tamurlang* hebben zy, op hunne gewisse, in geenerleie wijze van de geheimenissen hunner wet willen spreken: uit vreeze, dat die mocht uitgeroeit worden.

De laetste van hunne vervolgingen, de welke toeleide, door het uitroien van hunne dwalingen, hen weêr op den wegh der zaligheit te brengen, en hen de kennis van het Evangeliete geven, is door de Portugesen geschiedt: want naerdien die, in den aenvang van hunne veroveringen van *Oost Indie*, op den zeeboescem van *Persie*, ter oorzake van het

het eiland *Ormus*, dat zy bezaten, mach-
tigh geworden waeren, en dienvolgens
in vrientſchap met den *Baſſa* van *Baſſora*
ſtonden, zoo verworven zy van hem,
dat de *Sabis* gedwongen wierden in de
kerke der *Portugeſen*, de welke te *Baſſo-
ra* geſticht was, te gaen, op pene van
gelt-boete en liſſ-ſtraffe: als ook, dat
zy op Zondagen niet zonden werken
mogen. Voorts onderweſen de *Portu-
geſe* geestelijken de *Sabis*, en gaven aen
de kinderen der arme *Sabis* koſt en kleer-
ren. Maer als nu de *Portugeſen*, door
het verlies van *Ormus*, begonnen te ver-
zwakken, wiert die ſtrengheit niet meer
tegen de *Sabis* gebruikt: waer over die
alle weêr tot hunnen eerſten godsdienſt
keerden, of *Mahometanen* wierden:
zulks gene vier *Kriſtenen* daer van over-
bleven. De meeſten hebben den Zon-
dagh behouden; op den welken zy niet
werken. Maer zy zijn geenzins *Kriſte-
nen*: alhoewel de *Portugeſen* hen *Kriſte-
nen van S. Jan den Dooper* noemen: want
zy dragen ſlechts den naem van *Kriſte-
nen*, en hebben te *Baſſora* geen andere
kerke, dan de wooning van een onge-
leerden prieſter, by den welken zich by-
na niemant vervoeght, om den goddelij-
ken dienſt te hooren. Zy hebben gene
vaſten, noch onthouden zich van eeni-
ge ſpijze: maer nutten dagelijks alle
ſpijze zonder onderſcheidt. Zy hebben
gene *Sakramenten*; maer ſlechts eene
ſchaduwe of ſchijn daer af.

Della
Valle.

D'Engel
Gabriël
is de
bouw-
meeſter
der we-
relt.

Zy ſtellen den Engel *Gabriël* tot ſtich-
ter en bouwmeeſter der werelt, als
blijkt uit dit hun volgend verhael.

Wanneer d'engel *Gabriël*, door Gods
bevel, de werelt gemaakt had, hield hy
met God dit volgend geſprek: *Heere
God. Ik heb door uw bevel de werelt ge-
maekt. Ik, beneffens mijne hulpgenoten,
heb vele moeite en arbeit daer aen be-
ſteet, om zulke hooge bergen, die de he-
melen ſchijnen te raken en onderſtuten,
op te heffen, en om de wateren op eene
plaetſe te brengen. En wie zou, zonder
grooten arbeit, eenen wegh voor de rievie-
ren, door deze bergen, kunnen gemaakt,
en zijne plaetſe aen ieder ding gegeven
hebben? Daer en boven hebben wy,
ô groote God, door hulpe en byſtant van
uwen almachtigen arm, aen deze werelt
zoodanige volmaektheit gegeven, dat de
menſchen niet weten zullen eenigh ding
tot hun voordeel en nut te verzinnen,*

*dat aldaer niet gevonden wort. Maer in
plaetſe van vernoeving, de welke ik van
zulk een fraei werk behoort te hebben,
zoo heb ik groote droefheit en berou.*

Wanneer God hem vroegh, wat die
droefheit en berou kon veroorzaken,
had *Gabriël* zijn reden aldus ver-
volght: *Mijn God, en mijn Vader. Ik
zal u zeggen, wat my deze droefheit en
bekommernis aenjaeght. Na de werelt in
dier wijze, als zy is, en met zulken ar-
beidt gemaakt was, zoo voorzag ik,
dat'er een yzelijk getal van Joden, Tur-
ken, afgodiſten, en andere ongelovige
vyanden van uwen naem, en onwaerdigh
om van de vruchten van onzen arbeit
t'eeten en nuttigen, zal ontſtaen konnen.*

Toen had God den Engel *Gabriël*
daer op gedient: *Bekommer u niet, mijn
zoon. Men zal in de werelt, die ghy ge-
maekt hebt, S. Jans Kriſtenen hebben,
die mijne vrienden zullen zijn, en alle
zaligh worden. D'Engel Gabriël ſtond
daer over verwondert, hoe dat zou
konnen geſchieden: en ſprak tot God:
Zullen'er niet onder die *Kriſtenen* eenige
zondaers, en by gevolgh uwe vyanden
zijn? Waer op God eindelijk tot hem
gezeit had: *Ten dage des oordeels zullen
de goede gebeden voor de quade doen: en
door dit middel zullen zy alle vergiffenis
van hunne zonden hebben, en de zalig-
heit verkrijgen.**

Het huwelijk wort by hen gewoone-
lijk in volgender wijze voltrokken. Huwe-
lijk en
Echt.
Wanneer beide parthyen, om in den
echt te treden, over-een-gekomen zijn,
zoo vergaderen alle de bloetvrienden en
genoodighden ten huize van de dochter,
met den toekomenden bruidegom.
Deſgelijks vervoeght zich de biſſchop,
of groote *Chek* †, ten zelveſen tijde der-
waerts, die, na het gezelfchap gegroet † Of
Sceich.
te hebben, alleen in het vertrek vande
bruidt, de welke onder een paveljoen
gezeten is, treedt, en vraeght haer, of
zy maeght is? Indien zy antwoordt, *Ja*,
ik ben eene maeght, zoo doet hy haer
dat by eede bekrachtigen. Daer na keert
hy zich weêr tot de byſtaenders, en
zend zijne vrouw, beneffens eenige an-
dere, de welke in die zaken ervaren
zijn, om de bruidt t'onderzoeken of zy
maeght is. Indien zy bevinden haer
maeght te zijn, dan komt de vrouw
van den biſſchop weêrom, en bezweert
het by eede.

Dan gaen alle de genen , die zich daer tegenwoordigh bevinden , na de rievier , ter plaetse , daer zy gewoonlijk gedoopt worden : alwaer de bisschop den bruidt en bruidegom met de gewoonelijke plechtigheden herdoopt.

Na dit gedaen is , gaen zy weêr na 't huis van den bruidegom ; maer blijven , dicht daer by gekomen , stil staen . Dan neemt de bruidegom de bruidt by de hant , en gaet van de plaetse , daer het gezelschap is blijven staen , tot aen de deure des huis , zeven-mael heen en weêr , zonder in te gaen , met den bisschop geduurigh achter hem ; die eenige stukken midlerwijle uit een boek leest , dat hy in zijne handen heeft . Dit wort gedaen om de nestel-knooping te weeren en beletten . Eindelijk treden zy ten huize in . De bruidt en bruidegom nemen plaetse onder een paveljoen , en zetten zich op een tapijt , met de schouderen of ruggh tegen elkanderen aen . Als dan leest de bisschop eenige dingen , en doet hen drie-mael het hoofd aenraken . Daer na slaet hy een boek op , dat van voorspellingen en waerzeggeren handelt , en zoekt daer uit eenen dagh , dien hy den gelukkigsten , tot voltrekking des huwelijks , oordeelt te

zijn : waer van hy den bruidegom en bruidt verwitticht : en trouwt hen beide dan op dien dagh .

Maer by aldien de vrouw van den bisschop , in de bruidt t'onderzoeken , haer bevind geene maeght te zijn , zoo magh de bisschop in geenerleic wijze het huwelijk bywoonen noch voltrekken .

Het wort by hen voor eene groote schande en oneere gehouden , door anderen , als eenen bisschop , getrouwt te worden : en wanneer een priester eenen bruidegom en bruidt trouwt , zoo is het een onseilbaer teken , dat de dochter geene maeght is . Gelijk zy nu geloven , dat het een groote schande , ja zonde voor eene dochter is , te trouwen , wanneer zy geene maeght is , alzo maken de priesters deze trouwingen niet , dan door dwang , en om de onheilen , die daer uit zouden kunnen ontstaen , voor te komen : want indien men haer niet trouwde , zy zouden , uit spijt , gaen Mahometanen worden .

Twee redenen zijn'er , waerom zy willen , dat eene dochter onderzocht wort : d'eene is , om het recht van den bruidegom te hanthaven , die bedrogen zou zijn , meinende en zich inbeelden-

dende eene maeght te nemen, die geene maeght was. D'andere reden is, om de dochters daer door in tucht en plicht te houden. De *Sabis* mogen, na hunne wet, niet meer als eene vrouw hebben. Maer eenige nemen twee, drie en vier vrouwen, in het lant der Mahometanen.

De Portugesen hebben voor vele jaren getracht mer dezen landaert te handelen. *Don Filip Makaregnas*, eertijts onderkoning van *Indiën*, bood hen, ontrent des jaers zestien hondert en veertigh, woonplaetsen op het eiland *Zeilan* aen: maer men maecte zwarigheid daer over; dewijl zy hunne *Cheiks* of oversten meê wouden nemen, om aldaer hunne kerkelijke plechtigheden, gewoonten en gebaren, na hunne wet, te onderhouden. Een grote meenigte evenwel trok van *Bassora* derwaerts, om den Portugesen in den oorlogh te dienen.

De meeste *S. Jans* Kristenen, die te *Bassora* wonen, zijn goutsmeden en timmerluiden. Men heeft onder hen ook eenige koopluiden. Zy toonen zich zeer stoutmoedigh van gelaet, laten de baert lang wasschen, en gaen gekleet op d'Arabische maniere: doch dragen noit eenig gewaet van blaeuwe kleure:

naerdien zy die verruwe voor onrein houden, gelijk gezeit is. Dus verre van de hedendaeghse *Sabis* of *S. Jans* Kristenen.

De stad *Bassora*, en het geen daer onder behoort, maecte eertijts een gedeelte des Ottomanschen rijks uit, onder den tytel van *Pachalaix*.

Buiten de stad *Bassora* is eene plaetse, *Maskraka* geheten, daer gemeenelijk de kemels geladen worden, die van daer door de wildernis of woestijne na *Aleppo* gaen.

Al het lant ontrent *Bassora* is zeer laegh, en zou dikwils gevaer loopen van door den *Tigris* of zee overstroomt te worden: 't en zy een dijk of muur van gehouwen steen, tot een mijle verre langs den oever der rievier opgehaelt, dat stuite en belette. Deze dijk is doorgaens zeer vast en hecht gemaekt: waer door de golven die niet kunnen breken: alhoewel de zee daer by wijle rouw en onstuimigh is: als zijnde het eind des Perfischen zeeboefems.

De lantstreke van *Basra*, of *Bassora*, wordt ook *Basora* genoemd, en begriipt drie steden, *Basra* of *Bassora*, *Abollah*, en *Abbadan*.

Abolla.

A *Bolla*, of *Abollah*, of *Abulla*, is eene stad, gelegen aen eenen vliet van een zelven name, (die haer midden door-snijt) twee mijlen beneden de stad *Bassora*, en op de Noorder brete van dertigh graden.

Ziet pag. 92.

De vliet *Abolla*, of *Abulla*, vloeit twee mijlen beneden de stad *Bassora* in den vliet *Sciath*, en vereenicht zich, twee mijlen boven de stad *Bassora*, met den vliet *Mokal*.

† In Periplus Mar. Erythr.

Eenigen houden niet onwaerschijnlijk *Abolla* voor zekere aeloude stad, de welke *Apologus* by † *Arrianus* wort genoemd: want *Abolla* schijnt een gebroekenaem van *Apologus* te zijn. *Apologus* was een zeehaven van *Babylonie* of *Susiane*, aen den mont van den *Euphrates*, na-by het lantschap van *Pasinum* gelegen: van waer purper en inlantsche kleeden na *Arabie* en *Indiën* gevoert wierden.

De stad *Abolla* wiert door *Uthal*, zoon van *Arkan*, onder de regering van *Chalif Omar*, ontrent des jaers zes hon-

dert en dertigh, door de Mahometanen met geweld ingenomen.

Beneden de stad *Abolla* leggen, aen den vliet *Sciath*, twee steden van een zelve groote, met name *Manbeg* en *Madar*.

Te reizen van *Bassora* na *Aleppo*, door de wildernis, tref men op wegh gemeenelijk deze plaetsen aen: *Kuvebeda*, *Ganemiat*, *Argia*, *Mesched Ali*, *Mesched Hussein*, *Heir*, *Taiba*, *Siria*, *Haita*, *Mezer*: waer na *Aleppo* volght.

Kuvebeda is een vlek; maer wort by d'Arabieren eene vesting genoemd, en leit ontrent zes mijlen Noortwaerts van *Bassora*, in de wildernis.

Aldaer woont een *Sceich*, dat is, een overste of opperhoofd der Arabieren, die tol van de Karavanen en vracht-beesten eischt, die daer deur-trekken. De *Sceich*, die ontrent des jaers zestien hondert en twintigh over *Kuvebeda* gebood, was *Abdullagh* geheten.

Tusschen *Bassora* en *Kuvebeda* zijn

velden vol zout, en op eenige plaetsen slijkigh, en met weinigh gras.

Na *Kuwebeda* komt men, door deze wildernis, aen zekere putten, *Ganemiat* geheten, dat zoo veel als *veehoederyen* of *herderyen* gezeit is, daer neffens gemeenelyk vele Arabieren gelegert zijn, die zeer arm en ellendigh leven.

Na *Ganemiat* komt men aen andere putten, en anderhalve daghreize verder, aen eene beke, met bitter water. Daer na volgt een gracht, daer water in eenige maenden van 't jaer deurloopt. Daer na volgt een plaetse *Argia*, de welke vol Arabieren is, onder het gezagh van eenen overste of *Sceich*. Die des jaers zestien hondert en twintigh daer over gebood, was *Hafan Aga* geheten.

Argia.

Langs den reiswegh worden vele zee-schelpen gezien; hoewel zeer verre van zee af, die van binnen effen en glat zijn, gelijk paerlemoer-schelpen: zommige geheel, en andere gebroken. Men ziet'er ook een groote meenighte van leemppek-brokken, die in deze steen-zoutrijke velden voortkomen.

Een halve mijle van *Argia* leggen, aen

de voet van eenen bergh, eenige puinhopen van gebouwen: hoewel men niet kan bemerken, wat zy eigentlijk zijn. De stoffe niettemin is wonderlijk; doch bestaet voornamelyk in gebakke steenen: welker grootste gedeelte in 't midden met zekere onbekende merken en letteren getekent zijn, die zeer oud schijnen. Deze steenen zijn niet met kalk; maer met leem of pek, die in deze wildernisse groeit, aen malkanderen gevoeght. Waerom d'Arabieren dezen bergh, die dus met puinhopen van gebouwen vervult is, *Mukeieyer* noemen, dat is, *bepekt*, of *vol van pek*. Men vind onder deze puinhopen, in verscheide plaetsen, op d'aerde, eenige steenen van zeer fijn en hert zwart marmer leggen, met de zelve letteren getekent, die men op de gebakke steenen ziet. Onder andere merken worden'er twee in vele plaetsen gezien. Een dezer twee is als een pyramide, op zijde leggende: en d'andere als een achtpuntige ster.

Na deze puinhopen volgt eene plaetse *Eathuer* geheten, een daghreize van *Mesched Ali* en *Kufa* gelegen.

Eathuer.

Kufa en *Mesched Ali*.

DE stad *Kufa*, of *Kufah*, is gelegen aen een tak van den *Eufrates*, *Nahar Isa* op Arabisch geheten, dat is, *vliet Isa* gezeit, op de Noorder breete van ^aeen en dertigh graden, en dertigh ^bof vijftigh minuten, ^cvier of vijf daghreizen van de stad *Bagdad*, twee van *Kadesia*, twalef van *Bassora*, zes van *Wasit*, en ontrent twintigh van de stad *Medina*.

^a Nasir Eddin. Ulug Beig. ^b Gool in Al-ferg. ^c Aledris.

De stad *Kufa* schijnt alzo, van wege haer ronde wallen, of van een ronden bergh, of roode ronde zant-heuvel, met zavel doormengt, die in het midden der stad leit, genoemd te zijn. Of misschien is de stad *Kufa* genoemd; dewijl zy, in den aenvang van haere stichting, door vermengde Arabieren bewoont wiert: want *Kufa* is een Arabisch woort, en heeft onder andere die betekenis.

Dewijl nu de stad *Bassora* en *Kufa*, met d'omleggende lantstreke, voor d'edelste deelen van gansch *Irak* gehouden worden, en op een zelve tijt gesticht zijn, zoo worden zy gemeenelyk beide, by d'Arabische schrijvers, op Arabisch, in het tweefout getal, met den naem des

lantchaps, *Al Irakain* of *Irakain* genoemd, dat eigentlijk gezeit is, *tweevoudigh Irak*, of *beide Iraken*. Anders worden *Kufa* en *Bassora*, om haere uitstekende groote en voortreffelijkheid, by d'Arabische schrijvers ook *Al Misrain* genoemd, dat eigentlijk gezeit is, *twee groote steden*: want *Misrain* betekent op Arabisch *eene groote stad*.

Doch *Kufa* wort, dewijl het nader by d'Arabieren leit, en meerder door hen bezocht wort, *Irak Al Arab* op Arabisch, dat is, *Irak der Arabieren*, genoemd: maer *Bassora*, dewijl het nader by de Persianen is, en meerder door hen bezocht wort, *Irak Al Azjem*, dat is, *Irak der Persianen*, op Arabisch geheten.

De vliet *Isa* voornoemt heeft zijnen oorsprong uit den *Eufrates*, in 't Noorder gedeelte, een weinigh voor de stad, en vloeit tusschen 't Noorde en Weste. en stort eindelijk, verdeilt in vele kleine takken, in den Wester boesem van *Bagdad*, op eene afftant van vijf daghreizen, en maect een meir.

De stad *Kufa* wiert door bevel van *Chalif*

Chalif Omar, met de stad *Bassora*, op een zelven tijt, te weten, des jaers zes hondert zes en dertigh, gesticht.

Kufa was in oude tijden een zeer edele, bloeiende en volkrijke stad, en bezat niet alleenlijk alle lijfsbehoefsten; maer ook wellusten, tot dertelheit toe. Zy was half zoo groot, als de stad *Bagdad*, en had in den omtrek zestien en twee derde deelen van Arabische of Italiaensche mijlen. Zy pronkte met eene hooftkerke, en met zeer vele prachtige gebouwen en grafsteden.

In *Kufa* was ook een keizerlijk paleis: want d' Arabische keizers hebben aldaer, voor de stichting der stad *Bagdad*, hun hof gehouden.

Doch heden is de stad *Kufa* niet meer in wezen: want alles leit vervallen, gefloopt en verwoest, zonder daer eenige kentekenen en overgebleven puinhopen meer te vinden zijn: want de *Bechfekanische* volken hebben alle de puinhopen, en zelfs de grontvesten der hooftkerke en gebouwen, uit d'aerde opgedolven en vervoert, om daer huizen van te bouwen.

Mesched Ali. Na-by de stad *Kufa*, of anderhalve mijle van daer, is een plaetse of vlek, *Mesched Ali* op Arabisch geheten, dat *Martel-plaetse van Ali* gezeit is: naerdien men wil, dat *Ali*, zoon van *Abutalib*, en *Mahomets* schoonzoon, (want hy had *Mahomets* dochter *Fathima* ten wijve) en vierde Arabische *Chalif* of keizer, na *Mahomet*, aldaer door zekeren *Abdurahman*, zoon van *Melgjem*, als een martelaer, in het treden na het gebedt, gewont zy: aen welke wonde hy op den derden dagh, des Vrydaghs, des jaers zes hondert negen en vijftigh, in zijnen ouderdom van drie of vijf en zestigh jaren overleed.

Of deze plaetse wort *Mesched Ali* genoemt; dewijl men zeidt dat *Ali* aldaer, als een martelaer, van wegen zijn graf, ter zelve plaetse, by de Mahometanen, inzonderheit Persianen, geëert en gedient wort: die derwaerts in groote meenichte ter beëvaert trekken: naerdien zy *Ali* voor hunnen grootsten profeet houden.

Histor. Saracen. lib. 1. Zoo men het schrijven van *Elmacin* geloven magh, wiert *Alis* in *Tabata* begraven: alwaer by zijnen tijt de plaetse van zijn graf was. Zoo andere willen, wiert hy te *Kufa*, op het keizerlijk slot,

begraven. Zommigen willen, dat *Ali* des nachts begraven wiert, zonder men weet, waer zijn graf is.

Andere leggen *Mesched Ali Meszjid* of *tempel van Ali* nit. Zommigen noemen *Mesched Ali* gebroken *Massadal*.

In *Mesched Ali* is een gewelf of kerke, met zeer hooge muuren omringt, en rontom van binnen met kostelijke kleeden behangen. De vloer is met Samanische matten overspreit. Men zeit binnen dit gewelf het graf van *Ali* is. De plaetse rontom het gewelf dient tot een kerkhof des geslachts van *Ali*.

De *Meszjid* of kerke, in de welke het graf van *Ali* staer, is heden niet zeer fraei. Gemeenlijk branden vier toortsen rontom het graf: en boven het graf hangen eenige brandende lampen aen het gewelf of de zolder.

Wanneer de stad *Bagdad* onder den grooten Turk staet, zoo gaen de Persianen zeer zelden na het graf van *Ali* ter beëvaert: naerdien ieder beëvaerder acht *Piasters* te *Bagdad* (want men kan uit *Persie*, na *Mesched Ali*, langs geen anderen wegh, dan over *Bagdad* komen) betalen moet. Dit geviel *Schah Abbas*, koning van *Persie*, niet. Waer over hy, die niet wilde dat zijne onderdanen *Tributarisen* van de Turken zouden zijn, hen traghte van deze beëvaert na *Mahomets* graf, door een andere beëvaert-plaetse, de welke hy te *Mesched*, op den wegh van *Tauris* na *Kandabar* deed oprechten, af te trekken. Desgelijks hebben zijne nazaten hunnen onderzaten bezwarelijk verlos van na het graf van hunnen profeet *Ali* ter beëvaert te trekken, willen geven: dewijl zy de schatting, de welke de groote Heer hen doet betalen, voor eenen hoon en schimp houden. Te dezer oorzake verzuimt men heden deze kerke, alwaer weinigh Persianen ter beëvaert komen, te verrijken.

Behalve de toortsen en lampen, die geduurighlijk by het graf branden, zijn'er alleenlijk twee *Mollabs*, of priesters, die in den *Alkoran*, volgens gewoonte, prevelen en lezen.

Wanneer *Mesched Ali* onder den Pers stont, waeren in deze kerke van *Ali* vele gedenkwaardige stukken; maer onder andere drie groote goude lampen, verrijkt met meenichte van edele gesteenten, die verscheide Mahometanen-

Taver-
niet.

Waer-
om de
Persia-
nen nu
niet der-
waerts
ter beë-
vaert
trekken.

metaensche prinzen daer aen verëert hadden.

Eertijts waeren in het graf van *Ali* over de twee duizent goude of zilvere lampen : en in de kerke over de vier hondert *Zeyten* of priesters, *Mollabs* by de Turken genoemt.

Te dier tijde wiert deze *Mesjid* voor de voornaemste van geheel *Asie* gehouden : naerdien toen de Perlianen derwaerts met volkrijke troepen ter beëvaert trokken, en groote geschenken daer aen verëerden.

Eertijts lagh deze plaetsse met eenen muur omringt ; hoewel die op vele plaetsen open was. Zoo lang deze plaetsse bloeide, door middel der giften, die de Perlianen aen den tempel van *Ali* deden, had zy ontrent zes of zeven duizent huizen : maer heden zijn'er geene vijf hondert bewoont. De huizen zijn van briksteen en kalk opgemets : desgelijks de tempel.

In dit vlek zijn niet meer, als twee of drie olyke putten, met half zout of brak water : en een drooge kanael of gracht, de welke *Schah Abbas*, koning van *Persie*, of de Turksche keizer *Selim*, heeft doen maken, om derwaerts het water uit den *Eufrates* te leiden, tot gerijf der beëvaerders. Men vint'er niet als dadelen, rozijnen en amandelen ; hoewel dier koop : want men heeft'er geene weiden, om vee te houden : en dienvolgens vind men daer geenen lijfzoght. Ook kan men daer geen hout bekomen, dat wel het erghte is. Wanneer'er beëvaerders komen, (dat heden zeer zelden geschiedt) en niet hebben om t'eten, deilt de *Schek* hen des middaghs rijs uit, de welke met water gekookt en met een weinigh boter overgoten is.

By *Mesched Ali* is een vischrijck meir.

Hira.

Hira is eene stad, eene mijle Westwaerts van *Kufa* gelegen.

Hira wiert door de Mahometanen, onder beleit van *Chalid*, *Walids* zoon, ten tijde der regering van *Chalif Abubekr*, ontrent des jaers zes hondert en dertigh, ingenomen : de welke d'eerste stad was, die zy in het gewest van *Irak* veroverd hadden.

Ontrent des jaers acht hondert en zeffigh stonden zekere kasteelen by de stad *Hira*, die door d'Arabische Kristenen gebouwt waeren. Deze Kristenen waeren van verscheide stammen, en hadden zich van de menschen afgezontert, en by elkanderen op deze kasteelen met der woon begeven. Zy wierden op Arabisch, met een gemeinen naem, *Al-Ebads* geheten, dat eigentlijk gezeit is, *dienaers van den Schepper*.

Kasteel
Alfadir
en Cha-
warnak.

In oude tijden stonden ook twee paleizen na-by de stad *Hira*, die met grooten roem in d'Arabische gedichten gedaght worden : het een was *Alfadir* geheten, en stont een vierendeel mijls van *Kufa* : en het ander voerde den naem van *Chawarnak*. *Nooman*, zoon van *Al-Mondar*, die een weinigh voor den aenvang der Mahometaensche heerschappye het rijk van *Mesopotamie* en *Hira* bezat, had deze twee paleizen doen

stichten. De bouwmeester van het paleis *Chawarnak* was een Griek van geboorte, en *Semmâr* of *Semmâr* geheten. Wanneer deez by geval roemde, het gebouw zoo kunstelijk t'zamengevoeght te hebben, dat, met het uitnemen van een eenigen steen, die hem bewuft was, het gansch gebouw kon gesloopt worden, storte *Nooman* hem van het plat des paleis, daer hy op stont, over hals over hoofd van boven neêr. Waer over onder d'Arabieren namaels een zeggen van *Semmârs straffe*, tot een gemein spreekwoord, ontstaen is.

Acht of negen mijlen van *Mesched Ali* leggen puinhopen van zeker oud gebouw, dat d'Arabieren *Kair Chaidar* noemen, zonder men kan zien, of het een paleis, tempel of kasteel geweest zy. Het is van gebakken vierkanten steen gemaakt, met dertien pilaren op ieder zijde : beneffens andere çieraedjen aen ieder zijde van buiten. Het heeft van binnen vele zalen en kamers boven malanderen, met een hof of ope ruimte in 't midden, onder den bloten hemel.

Gebouw
Kair
Chaidar.

Ontrent een halve dagh-reize van *Kair Chaidar* leit, op de Wester oever van den *Eufrates*, tegen over het *Alkatsar*, of kasteel *Ebn Hobaira*, een vlek, *Kerbela* of *Kierbela* geheten, in het welk

Vlek
Kerbelai.

welk een zeer heerlijk en prachtigh graf van *Huffein* of *Hofain*, zoon van den vierden Arabifchen *Chalif* of keizer *Alis*, getoont wiert: die in of ontrent *Kierbela*, in een gevecht, te sneuvelen quam.

Mefched
Huffein.

Deze plaetfe is namaels, van wegen *Huffeins* dootflagh, *Mefched Huffein*, en anders gebroken, *Mexat Ocem* genoemd, dat *dootflagh-plaetfe van Huffein* gezeit is. Het graf is in een *Meszjid* of tempel, die van kareel-steen gebouwt is, en beftaet voor een groot gedeelte uit *Mofaifch* werk.

By den tempel ftact een hoogh en finalgewouw, als een kloktooren, *Al-*

koran op Arabifch genoemd: waer van de *Mollabs* of prietters, verfcheide malen des daeghs, naer gewoonte, luitskeels deze woorden roepen: *Daer is geen God, dan God, en Mahomet is Gods gezant.*

De Mahometanen, inzonderheit Perfianen, trekken derwaerts, als na eene heilige plaetfe, ter beêvaert: op een zelve wijze, als na *Mefched Ali*: te weten, wanneer de ftad *Bagdad* door de Perfianen bezeten wort.

In *Kierbela* moet aen den *Scheich* of heer van de wildernis tol voor den doortoght, zoo van kemels, menfchen, als koopwaren, betaelt worden.

Hulwân.

HUlwân, of *Holwân*, is eene ftad van *Irak*, eigentlich alzoogenoemt, dat is, van *Affyrie*, en, volgens eenigen, van uitheemfch *Irak*: te weten, *Parthie*. Maer in'er daet is *Hulwân* d'uitterfte ftad van *Affyrie*, na't Oofte: aen welken oort zy na de bergen, die aen *Bagdad* palen, ziet, en aen *Parthie* raekt. *Hulwân* is gewiffelijk, als uit *Abulfeda* blijkt, in het midden der lantftreke gelegen, de welke *Affyrie* eindight, en dat van *Parthie* fcheidt.

† Heden
Fars.

De ftad *Hulwân* leit op de Noorder breete van vier en dertigh graden, twee graden Ooftelijker, als *Bagdad*, en vijf of zes dagh-reizen van elkanderen. De ftichter van *Hulwân* was *Kobâdes Firuz Sasaniter*, koning van *Perfie*.

De ftad was eertijts zeer groot en volkrijk, en wiert des jaers zes hondert en dertigh, wanneer de veltheer der Arabieren, *Gieriz Ibn Abdolla*, met zijn krijgshet in dien oort oorloghde, en de Perfifche koning, *Jezdagird*, zich met de vlucht na *Ispahan*, hoofftad van *Perfie*, begeven had, veroverd, met bedding van fchatting te geven.

De *Chaliven* of keizers van *Bagdad*

begaven zich gewoonelijk na deze ftad, om, in de hitte, des Zomers eene koele lucht te fcheppen.

De lantftreke geeft overvloedelijk veel vruchten, inzonderheit zeer uitftekende quee-appelen, en boven al trefelijke vijgen, die uitftekenheids-halve, by de Perfianen, de *koningin der vijgen* genoemd worden. Men heeft'er ook heilzame bronnen, die tot verfcheide ziekten dienftigh zijn.

In de ftad is een graf van *Hamzr*, die de zefte van de zeven lezers des *Alkorans* was: door de welke de verfcheide lezingen des *Alkorans* hun gezagh bekomen hebben. Hier over wort dit graf, door vele Mahometanen, met grooten yver van aendaght en godsvrucht bezoght.

Ten tijde van *Hamdalla*, die na *Kazân Chan*, keizer der Tartaren, geleest heeft, lagh de ftad *Hulwan* verwoest en verdelght, dat miffchien te voore, door den inval der Tartaren, gefchiedt is. Maer ten tijde van *Alfergan*, des jaers 830, bloeide de ftad heerlijk: en mocht met recht onder andere deurluchtige fteden gerekent worden.

Hyt.

HYt is een ftedeken, of een van de nutterfte kaffeelen van *Irak*, gelegen op de Noorder breete van drie en dertigh graden, en op den Noorder oever van den *Eufrates*, een en twintigh mijlen boven de ftad *Anbâr*, na-by de woefstijne van *Mefopotamie*: waerom

eenigen *Hyt* ook onder *Mefopotamie* rekenen.

Hyt of *Hayt* betekent op Arabifch een lagen oort des aertrijks: waerom ook deze ftad alzoogenoemt is. Andere willen, dat de ftad alzoogenoemt zijn na *Hyt*,

een neve van *Abraham*, uit *Midian*.

De lantstreke geeft dadelen en andere

levensmiddelen in overvloed, en heeft vele putten van Joden-lijm en *Naft*.

Samarra.

S*erra-menraa*, of *Sermenréa*, of liever *Surro-menraa*, en anders gemeencelijk in 't kort *Samarra* geheten, is eene aeloude stad van *Irak*, te weten, der Arabieren, gelegen op den Ooster oever van den *Tigris*, op de Noorder breete van vier en dertigh graden, ontrent vijf en dertigh minuten Westelijker, als *Bagdad*, twee dagh-reizen van *Tekrit*, en drie van *Bagdad*.

Te voore stont ter zelve plaetse een vlek of oud stedeken, met name *Samira*, gesticht door *Sapour Dil Aktaf*, koning van *Persie*.

Wanneer d'Arabische *Chalif* of keizer *Motafim*, die op het jaer acht hondert vier en dertigh begon te heerschen, dit stedeken *Samira* had doen herbouwen, en met paleis of hof, tempel, torens en andere prachtige gebouwen, verrijken, heeft hy dat met een by-na gelijken, doch aengener naem van *Serra-menraa* of *Surro-menraa*, quaansuis tot een goet voorteken, willen beschenken: want *Serra-menraa* is gezeit vrolijkheit des aenschouwers. Waer voor daer na andere, lichtigheid en kortheids-halve, *Samerra* of *Samarra* gezeit hebben. Na de stad *Samarra* volbouw was, braght hy den rijksstoel van *Bagdad* derwaerts over, en hield aldaer zijn hof. Hier toe wiert *Motafim* eensdeels door de gezondheid van lught en oort aengelokt; en ten andere door de talrijkheit zijns krijgshers, daer de stad *Bagdad* alleen voor te klein viel. Te dien einde had hy, als gedwongen, de plaetse of vlek *Samira* gekocht.

Motafim overleed ook in *Samarra*, des jaers acht hondert een en veertigh, vijf jaren na d'opbouwung der stad. Zijn zoon *Haron Watzik*, die na hem volgh-

de, deed de stad vergrooten, met het byvoegen van een nieuwe stad en kasteel, die beide na hem *Harouniah* genoemd wierden. Desgelijx deed de broeder van *Haroon*, met name *Giafer Mutewakkil*, die na hem *Chalif* wiert, ook d'oude stad met een nieuw paleis vergrooten, en na zijnen naem *Giaferiah* noemen.

Wijders, verscheide Arabische *Abbasidynner Chaliven* zijn sedert in de stad *Samerra* gehult, en hebben aldaer den rijksstoel geplant, die de meeste ook aldaer quamen te sterven, tot aen *Chalif* *Motadid*, die weêr op het jaer acht hondert twee en tnegentigh zijnen rijksstoel te *Bagdad* plante, en aldaer hof hield. Ziet pag. 123.

Voor *Chalif Motafims* tijden stont in *Samerra* of *Samira* een graf van eenen *Imâm* of hogen-priester, met name *Alis Altaki*, neve van *Alis*, zoon van *Mouza Ridza*, het welk aldaer door zijnen zoon *Hoffein Askri*, die meê het ampt van *Imam* bekleet had, gesticht was.

Wanneer *Chalif Mutawakkil* dat graf gesloopt, en op die plaetse een prachtigh kasteel doen bouwen had, om d'ingezetenen van aen de *Imams* eere te bewijzen, af te trekken, zoo wierden die daer over meer en meer met verbolgentheit en granschap ingenomen, en sloopten eindelijk dat kasteel ten gronde: zonder nauliks eenigh kenteken daer van over te laten blijven.

Namaels is *Samarra* allengs komen te vervallen, en vertoonde, ten tijde van *Abulfeda*, een gedaente slechts van een dorp, daer het te voore eene groote stad was. Heden's daeghs is *Samarra* geheel en al niet meer in wezen.

Anbâr.

A*Nbâr*, of *Alanbâr*, is ook eene stad van *Irak*, behoorende onder de lantstreke van *Bagdad*, gelegen tien mijlen van daer, en vijf minuten Zuidelijker, op beide oevers van den *Eufrates*, en een mijle van de stad *Kufa*.

Anbâr wort voor een aeloude stad

gehouden, en gezeit door koning *Nabuchodonozor* gesticht te zijn, die eenige geslachten van Arabieren, als *Banoch*, *Mazan*, *Maad*, *Nasar*, die met vliegende legers om her zworven, in dit stedeken en gebiedt, gelijk in een vaste woonplaetse en schuur, (het welk *Anbâr*

Anbâr betekent) by een verzamelt had. Anders plagh de stad *Anbâr* en haere lantstrecke, met een byzonderen naem, by d'Arabieren *Firauz Sapor* genoemd te worden; dewijl *Firauz Sapor*, koning der Perfen, die ontrent des jaers twee hondert en veertigh voor des Za-

lighmakers geboorte heerfchte, aldaer krijgsbezettingen tegen de Grieken had geplant.

Seffah, d'Arabische *Chalif* of keizer, heeft in *Anbâr* zijnen rijksstoel geplant en hof gehouden.

Medajin.

Medajin, of *Al Medajin*, of *Madaiën*, of *Madayen*, of *Medäin*, is eene stad van *Irak*, gelegen op de Noorder brete van drie en dertigh graden en tien minuten, vijftien duizent schreden van *Bagdad*, en op den Wester oever des *Tigris*. De stad *Medajin* is door *Nimrod* gesticht.

Abulfar.

Elmac.
Hiftor.
Sarac.

Sedert vele eeuwen heeft de stad *Medajin*, als ook *Machura*, onder het gebiedt der koningen van *Persie* gestaen, tot op het jaer zes hondert en vijf en twintigh, in den aenvang der Mahometaensche heerschappye, als wanneer *Heraklius*, keizer der Grieken, de steden *Medajin* en *Machura* innam, en bequam des konings schatten, en alle de goederen, die daer in waeren. Hy leide alles in kolen, verwoefte alle de dorpen, en voerde d'inwoonders gevangelijk wegh. Daer na nam *Kosroës Medajin* weêr in.

Wanneer op 't vijftiende jaer van keizer *Heraklius*, des jaers zes hondert en een en dertigh de Perfsanen het eilant *Rhodus* verovert hadden, beval *Kosroës*, koning van *Persie*, al het marmer, dat in de tempels der veroverde steden gevonden wiert, na de stad *Madajin* te vervoeren, om daer van een koninglijk paleis of hof, en andere prachtige gebouwen, te stichten: want *Medajin* wiert sedert het koninglijk hof der koningen van *Persie*.

Onder de regering van *Chalif Omar*, des jaers zes hondert en zeven en dertigh, mackte *Saad*, zoon van *Abuwakkas*, de stad *Medajin* den Perfschen ko-

ning *Kosroës* afhandigh. Hy en de Mahometanen trokken in de stad, en bequamen alle de rijkdommen en schatten van *Kosroës*. Men zeit zy driemael duizent duizent dukaten vonden. Zy vonden een huis: waer in korven, met loot overdekt, waeren: in de welke goude en zilvere vaten lagen. Zy vonden ook een huis vol *Kamfer*: het welk de Mahometanen voor zout aenzagen, en dat in plaetse van zuurdeegh gebruikten: waer door het broot bitter wiert. Zy vonden ook de kroone van koning *Kosroes*, en zijne klederen met gout doorwroght, en met edele gesteenten bezait: beneffens veel andere buit van groote waerdye.

Wanneer op het jaer zeven hondert en twee en zeltigh *Chalif Almanfor* de stad *Bagdad* besloot te bouwen, deed hy de stad *Madajin* en het konings hof van den Perfschen koning *Kosroës* sloopen, en d'afbraken na *Bagdad* vervoeren.

Te *Madajin* wiert keizer *Juliaen*, de *Afvaller* gebynaemt, in een gevecht tegen de Perfen, met een schicht in zijne zijde getroffen: waer door hy doot van den peerde viel.

Kadifsa, of *Alkadifsa*, is ook eene stad van *Irak*, en eigentlijk in het midden van die lantstrecke gelegen, de welke ten Zuidweste aen *Affyrie* paelt.

Kadifsa.

In *Irak* leit een stedeken *Haditza*, en ook *Haditfa van Mausil* genoemd, tot onderscheidt van een ander *Haditza*, aen den *Eufrates*, en een mijle van de stad *Anbâr* gelegen.

Haditza.

Wasith.

Wasith, of *Wafeth*, of *Vasith*, is eene stad des lantschaps van *Irak*, gelegen op de Noorder brete van twee en dertigh graden en twintigh minuten, op beide oevers van den *Tigris*, die haer midden doorsnijt, acht dagh-reizen van

de stad *Bagdad*, zes dagh-reizen van *Kufa*, langs den wegh, die na *Batayeh*, of de poelen van *Wasith* loopen, een halve dagh-reize van *Nahraban*, te water voor stroom langs den *Tigris*; maer te lande een dagh-reize.

Hezjah, zoon van *Juzef*, en veltheer van *Chalif Abdolmelik*, heeft des jaers zevenhondert en twee of drie de stad *Wafith* doen bouwen.

Wafith is een Arabisch woort, en zoo veel gezeit, als *midden*: want men zeidt de stad hierom alzo zou genoemd zijn; dewijl zy midden tusschen de vermaerde steden, *Bassora*, *Bagdad*, *Kufa*, en *Abwaz*, by-na op een gelijken afstand gelegen is: te weten, van ieder

stad ontrent vijftigh mijlen. Andere willen, dat de stad alzo na zeker dorp zou genoemd zijn, dat te voore daer lagh, en *Wafit Alkafab*, dat is, *midden des riets*, geheten was; dewijl het midden tusschen het riet lagh.

Op het jaer 1258 wiert *Wafith* door *Buka Timur*, veltheer van *Hulaku Chan*, keizer der Mogollers of Tartaren, ingenomen, en een groote meenichte van inwoonders gedoot.

De stad *Hella*.

DE stad *Hella*, of *Hela*, leit op een vlakken oort, ontrent een halve dagh-reize van d'acloude stad *Babylon*, of *tooren van Babel*, op beide oevers van den *Eufrates*, met eene schipbrugh van vier en twintigh schuiten tusschen beide, daer over men van d'eene na d'andere zijde der stad gaet; doch als het water van den *Eufrates* hoogh opgelopen is, zijn'er meer schuiten van nooden.

Het is een tamelijk groote stad, en heden een der voornaemste des lants van *Babylonie*, en wort gezeit van de puinhopen der verwoeste stad *Babylon* gelticht te zijn. De huizen zijn'er, ge-

lijk te *Bagdad*, van fraeie oude gebakke steenen opgebouwt; hoewel niet hooger, dan eene verdieping of vierkant. By ieder huis is een eige en byzondere tuin, die met velerleie vruchtbomen beplant is, en inzonderheit met vele dadel-boomen, die aldaer overvloedelijk groeien, en verre boven de platte daken der huizen uitsteken, en die geheel met hunne takken bedekken: waer over de stad, van verre aen te zien, niet anders, als een dicht bosch van dadel-boomen schijnt te zijn; die in deze vlakte, en op d'oevers van den *Eufrates*, een aengenaem gezicht aen d'oogen vertoonen.

Op den eenen oever der stad staet een klein;

klein; doch tamelijk sterk kasteel, daer over een *Sanjak* het gebiedt heeft, die onder het gebiedt van den *Bassa* van *Bagdad* staet.

Daer zijn zeer fraeie *Bazars* of winkel-straten, met tamelijk schoone huizen bebouwt: daer in allerlei winkelneeringen gedaen worden.

Behalve het groot getal van heerlijke en vruchtbare tuinen, zijn'er verscheidene plaetsen, daer in citroenen en zuure oranje-appelen, en andere fruiten, de welke daer te lande weinigh gevonden worden, groeien.

Wat belangt de hedendaeghsse gebouwen, of overblijffelen van aeloutheden, die zijn van weinigh belang, en niet aenmerkens-waerdigh.

Chan Birenos. Ontrent ten halve wege, tusschen de stad *Bagdad* en *Hella*, leit, by een verwoeste vesting, een *Chan*, of 's lants herbergh, *Birenos* geheten, dat is *middelput* gezeit: de welke misschien alzoogenoemt wort; dewijl zy midden tusschen de stad *Hella* en *Bagdad* gelegen is.

Plaetsen tusschen Bagdad en Bassora. Te reizen van *Bagdad* na oud *Babylon*, een streke van een of twee dagh-reizen, treft men op wegh, onder andere, de volgende plaetsen aen. De kortste wegh, van *Bagdad* na oud *Babylon*, is, door de wildernis.

Anders kan men van *Bagdad* derwaerts eerst op den *Eufrates*, en dan langs den *Eufrates*, een lange streke weeghs reizen, daer men t'elkens hoeven en bewoonde dorpen heeft.

Dorp Rusuania. Ontrent een dagh-reize van *Bagdad* leit een dorp *Rusuania*. Daer na volgt een groot vlek. Het stont ontrent des jaers zes hondert en twintigh onder zekeren Turkschen *Bassa*, *Mahmud* geheten, die het ampt van *Bassa* van *Bagdad* twee-mael bekleet, en door dit middel vele goederen in dien oort verkregen had. Hy was op Turksch gebynaemt *Cikalogli*, dat is, *Cikals* zoon: want zijn vader was *Cikal* geheten, die een verlogende Kristen was, en vele jaren het ampt van admirael der vloten van den grooten Heer over alle de zeen der Oostersche landen bekleet had. Deze plaetse wort ook *Mahmudie* na den zelve heer *Mahmud* geheten.

Zobia. Ontrent een halve dagh-reize van *Rusuania* leit, niet verre van den oever van den *Eufrates*, een verwoest dorp, *Zobia* geheten.

Een halve dagh-reize van daer staet, aen den *Eufrates*, een *Chan* of 's lants herbergh, *Museijeb* geheten.

Een halve dagh-reize van *Museijeb* leit een vlek; in het welk een *Mesjid* of *Moske* staet, de welke by de Turken, en inzonderheit by de Perlianen, in hooge achting gehouden wort: uit oorzake zeker voornaem perzoon, *Abul Kasum* geheten, daer in begraven leit, die zich roemde nanaegh van *Ali* te zijn. Deez *Ali* was de vierde Arabische keizer na den beruchten profet *Mahomet*, en wort by de Mahometanen, en inzonderheit by de Perlianen, in hooge achting gehouden.

Birfer Chan. Ontrent een halve dagh-reize van daer, en van de stad *Hella*, leit een woeste en verlaten vesting, of kasteel, en dicht daer by een gemeine lants herbergh, *Birfer Chan*, geheten. Na ontrent een halve dagh-reize van daer, komt men aen de puinhopen van oud *Babel*.

Drie dagh-reizen van *Kusa* leit eene plaetse, *Mahomets dadel-boom* geheten. Aldaer had eertijts eene vrouw, *Subeida* geheten, eene kapel, gasthuis en waterbakken gesticht. De beëvaertreizers na *Mekka* vertoeven aldaer drie dagen, verzachten de moeielijkheid der reize, met de lustigheid des oorts.

Tavern! Amarat. Satarat. Op den Wester arm van den *Tigris*, die langs de zijde van *Babylonie* schiet, leggen, tusschen *Bagdad* en *Bassora*, verscheidene vlekken of dorpen. Eerst leit, na de zijde van *Bagdad*, een vlek *Amarat*: alwaer eene vesting van briksteen in de Zon gebakken is. Daer na volgt een vlek *Satarat*, met een diergelijke vesting: daer na een groot dorp, *Mansoury*. Vervolgens *Magar*, *Gazer*, en *Gorno*. Op deze laetste plaetse vereenigen zich d'*Eufrates* en *Tigris* t'zamen. Aldaer leggen drie kasteelen. Het een leit op een punt of hoek, daer de twee rivieren voornoemt t'zamen loopen, en is het sterkste van drie: waer op de zoon van den prins van *Bassora* over eenige weinige jaren gebood. Het tweede kasteel staet aen de zijde van *Babylonie*: en het derde aen de zijde van *Arabie*. Wel wort de *Doüana* of tol aldaer zeer scherp van alle koopmanschappen ingevordert; maer de menschen worden evenwel niet bezocht.

Lucht, aertrijk, gewassen, dieren &c. van *Babylonie of Irak.*

DE lucht is in *Babylonie* of *Irak* boven-mate goet; hoewel zeer heet; maer te *Bassora* ongezont en zeer heet. Men slaept'er zelf in Wintermaent in groote ope kamers, die van d'eene zijde zonder schutfels, en als ope galderyen zijn.

In het midden van Oogstmaent begint'er een wint te blazen, die *Sanieli* in 't Arabisch, en in d'Indostansche tale *Orusghiar*, en in 't Turksch *Regie* geheten wort. Zy is zeer vergiftigh, en doot de menschen op wegh; ja laet by wijlen niet eenen van eene geheele Karavane in 't leven. Die van dezen wint getroffen en geraekt is, gaet leggen met een open mont, haelt zijnen aësem zeer sterk in en uit, en sterft in een halve razernye.

In het gewest van *Babylonie* leggen groote zandige wildernissen, inzonderheit tusschen de steden *Bagdad*, *Hella*, en oud *Babel*.

Daer zijn vele vliegen en muggen, die de menschen zeer plagen, en in het slapen de ruste benemen.

Al het lant is effen en vlak, en brengt ter plaetse, daer het niet bebouwt en besproeit wort, de zelve wilde kruiden en gewassen voort, die in de naest-bygelege wildernissen groeien. En hoewel het lant uit de natuur zandigh en onvruchtbaer is, zoo strekt nochtans d'overwatering van den *Eufrates* en *Tigris* tot des zelfs groote vruchtbaerheit, die eenmael in 't jaer overvloeien.

Anan.

D'inwoonders van deze gewesten hebben eenen vond, om 't water uit deze vlieten af te tappen, door middel van zekere grachten, daer door zy het water, tot besproeing der landen, leiden, daer zy willen: want indien de landen door het water van den *Tigris* en *Eufrates* niet besproeit wierden, zy zouden voor eeuwich onvruchtbaer blijven: uit oorzaak aldaer zeer weinigh, en des Zomers geheel geen regen valt. Het lant ontrent den Perlischen zeeboesem is vol meiren en moerasschen.

Al het lant van dien oort, daer de *Tigris* en *Eufrates* zich met elkanderen vereenigen, tot aen de zee, eene streke

van twintigh mijlen, is met dadel-boomen bewassen. Om eenen dadel-boom te doen groeien wort een gat in d'aerde gemaekt, en daer in hondert en vijftigh, of drie hondert dadel-steenen, in vorm van eene pyramide, op elkandere gezet, met het spits eind opwaerts, dat met een cenigen dadelsteen eindight. Dit wort met aerde bedekt, waer uit dan eindelijk een dadel-boom voortkomt.

Gelijk nu onder de dadel-boomen een mannetjes en wijfjes-boom is, alzo moet men, naer het zeggen van de meeste 's lants inwoonders, den eenen boom na-by den ander pooten; dewijl anders de wijfjes-boom geene vruchten zou voortbrengen. Andere daer en tegen bevestigen, dat zulks niet van noode zy: en men slechts, wanneer deze boomen bloeien, den bloeisem van den mannetjes-boom behoeft te nemen, en dien in het hert van het wijfjes-boom, door den top des stams, steken: naerdien anders alle de vruchten, voor haere halve groote bekomen te hebben, zouden afvallen.

Men heeft'er velerleie andere bomen en aert-gewassen, by-na op een zelve wijze, als in *Mesopotamie*. Men eert'er noch in Wintermaent zeer treffelijke en geurige meloenen; hoewel die daer te lande niet wassen: maer komen te water, langs den *Tigris*, van *Mausil*.

Het gansch lant, dat tusschen de stad *Bagdad* en *Bassora* leit, eene streke van ontrent tnegentigh mijlen, is met dijken afgesneden. Tavern.

Babylonie of *Irak* is een van de beste landen, die de Turksche keizer bezit. Men heeft'er by-na doorgaens niet, als beemden en treffelijke weilanden: waer op meenighte van vee ter weide gaet, inzonderheit peerden en buffels. De wijfjes van de buffels dragen tot in de twalefde maent, en zijn zoo melkrijk, dat eenige alle daeghs twee en twintigh pinten melk geven: daer zulken groote meenighte boters van gemaekt wort, dat in eenige dorpen, die op den oever van den *Tigris* gebouwt zijn, by wijle twintigh en vijf en twintigh vaertuigen met

boter geladen, gezien worden, die langs den Perſiſchen zee-boeſem, zoo wel aen de zijde van *Perſie*, als *Arabie*, te koop gebraght wort.

Geen oort, in de geheele werelt, daer ſchoonder peerden gevonden worden, en die beter tegen arbeit en vermoeitheit kunnen. Daer zijn'er, die dertigh uren achter een, zonder eeten of drinken, kunnen loopen. Daer zijn ook vele kemels, muilen, ezels &c.

Het lant ter weder-zijde van de vaert of kanael, die van den vliet *Sciat Al Arab* tot aen *Baffora* ſtrekt, is met koren-gewaffen en dadel-bomen bezet, en doorgaens vol tuinen, die, door middel van water, bevoghticht worden, dar meer als een mijle van daer door grip- pen of flooten geleit wort.

Ontrent *Bagdad* groeien overvloedelijk kooren, plukgranen, fruiten en moeskruiden: en ontrent *Baffora* ook kooren, gers, rijs en plukgranen.

Ziet pag. 144.
Texeir. Het lant van *Bagdad* heeft overvloed van dadelen, piſtaſjes, en diergelijke vruchten van zeer geurige ſmake, en peeren en quee-appelen van ſmake en groote, als de hierlantſche. Behalve die, groeien'er andere zonder kernen of pitten; maer zijn zeer zoet. Daer groeit ook een zeker ſlagh van granaet-appelen, die niet zeer groot zijn; maer hebben meerendeels een dunne ſchel, en zijn zoetachtigh zuur. Dadelen en rijs is daer te lande het gewoonelijk voetsel der gemeine luiden.

Dit lant geeft ook zuikerriet: van welke zuiker d'inwoonders *Konfituuren* maken, die zy na *Perſie* en andere plaetsen verzenden.

Ontrent *Bagdad* wort ook veel katoen en zijde geteelt, dat de hantwerks-luiden verbezigen, en daer kleden van maken.

Filoſtratus prijft den wijn zeer hoogh, die by zijnen tijt in *Babylonie* viel: desgelijks de dadelen, die vol geurigh zap waeren.

Op d'oevers van de rievieren groeit riet.

Ontrent zeven mijlen beneden de

ſtad *Wafit*, en op de Noorder brete van twee en dertigh graden, leggen zekere poelen of moeraffen, die na de ſtad *Wafit* op Arabiſch *Batayeh Wafit*, dat is, *poelen of moeraffen van Wafit* genoemd, en door den zamen-loop en byeen-komſten van den *Eufrates* en *Tigris* gemaekt worden: te weten, dicht by de ſtad *Gournak*, op een plaetſe *Hella* geheten: welk *Gournak*, anders *Gorno*, op de Noorder brete van twee en dertigh graden en vijftien minuten, en op de lengte van vier en zeventigh graden en twee en dertigh minuten, gelegen is. Aldaer wort riet gezaait of geplant, dat tot ſchrijf-pennen dienſtigh is, om daer meê de letteren der Ooſterſche tale, als de Turkiſche, Perſiſche en Arabiſche &c. te ſchrijven, die groote verſcheidenheit van trekken vereiſchen.

Wanneer dit riet in zijn ſaizoen afgeſneden is, zoo wort het aen hoopen gebonden, en in de zelve moeraffen te weken geleit: gelijk hier te lande het vlašch of hennip. Hier door krijght het een levendige kleure van een verdort blad. Wanneer dit riet nu gedrooght en toebereit is, zoo heeft het een zekere hardigheit, de welke het tot ſchrijven eigentlijk bequaem maekt; hoewel het dikker is, als onze gemeene ſchrijf-pennen.

Het lant van *Babylonie* brengt den Turkiſchen keizer jaerliks groote inkomſten op, die hy door een *Deſterdar*, uit *Konſtantinopolen* derwaerts gezonden, doet invorderen en ontfangen.

Ieder *Buffel*, zoo mannetje, als wijſje, van *Bagdad* af, tot aen *Gorno*, betaelt jaerliks, hoeft voor hoeft, een *Piaſter* en een oort: het welk allen jaers ter zomme van hondert en tachtentigh duizent *Piaſters* bedraeght. Daer en boven betaelt ieder peert twee *Piaſters*, en ieder ſchaep de waerdye van tien ſtui- vers. En by aldien de lantluiden den *Deſterdar* niet bedrogen, en gerechtelijk alle hunne beesten aengaven, de groote Heer zou meer als vijftigh duizent *Piaſters* van de peerden en ſchapen van dien oort alleen trekken.

Inkom- ſten van Irak voor den grooren Heer.

† Een Piaſter is een Reael van ach- ten.

Inwoonders van Irak.

DE hedendaeghſe inwoonders van *Babylonie* zijn meerendeels Mahometanen, beſtaande in Arabieren, Tur-

ken, en Perſianen: hoewel de twee eerſte verre 't grootſte getal uitmaken: want ſedert de groote Heer den Pers de ſtad

Bag-

Bagdad afgenomen heeft, zijn de meeste Perſianen met der woon van daer vertrokken. Daer zijn ook, ten platten lande, door geheel *Irak*, vele *Kurden* en *Beduynen*.

Sabis. In en ontrent *Bassora*, en te *Bagdad*, en op andere plaetſen, wonen *Sabis* of *S. Jans* Kriſtenen. Het geen zy, nopende de ſchepping der werelt, geloven, zal ik, als tot een toegift van het geen reeds te voore van de *Sabis* wijsloopigh verhaelt is, hier by voegen.

Wat zy van de ſchepping der werelt gevoelen. Wanneer d'engel *Gabriël* de werelt wilde ſcheppen, volgens bevel, dat God hem daer van gegeven had, nam hy drie hondert en dertigh duizent duivelen of geeſten, en maekte d'aerde zoo vruchtbaer, dat als men des uchtens zaide, des avonts de vruchten plukte. De zelve engel had *Adam* de maniere van zaien en boomen te planten geleert, en al het geen, dat tot 's menſchen leven vereiſcht wort.

Daer en boven had deze engel zeven † hemels-ronden, kloten of krijſen gemaakt: waer van de kleinſte tot aen het middel-punt der werelt ſtrekt. Zy zijn, naer hun gevoelen, alle van een zelve ſtoffe, als de hemel, en gemaakt op een zelve wijze, d'een in d'ander.

De ſtoffe van deze klooten of ronden beſtaen uit verſcheide metalen: de onderſte, die na-by het middel-punt der werelt leit, is van yzer: de tweede van loot: de derde van koper: de vierde van tin, de vijfde van zilver: de zeste van gout: en de zevende van aerde: de welke de gene is, die alle d'andere bevangt, en de voornaemſte plaetſe bezit, als de welke de vruchtbaerſte en dienſtigſte voor de menſchen, en de bequaemſte tot behoudenis des menſchelijken geſlagts is; daer d'anderen niet ſchijnen te zijn, dan tot des zelfs verdelging.

Zy willen, dat boven ieder hemel water is: waer uit zy beſluiten, dat de Zon op dit water in een ſchip drijft, en de maſt des ſchips een kruis is. Het zelfſte geloven zy van de Mane. Daer by geloven zy, dat'er meenighte van kinderen en dienaers na-by de ſchepen der Zon en Mane zijn, om hen te geleiden. Daer en boven malen zy een vaertuigh af, dat zy zeggen van eenen engel te zijn, die *Bakan* genoemd wort, den welken God zend, om de Zon en

Mane ga te ſlaen, en te zien, of zy recht gaen, en zich in haere plicht quijten.

In de voornaemſte ſteden, als *Bagdad* en *Bassora*, wonen cerige Kriſtenen, en inzonderheit Armeniers, Neſtoriers, Jakobiten, &c. Te *Bassora* inzonderheit houden zich ook Neêrlanders, of Hollanders, en Engeliſchen, tot voortzetting van hunnen Indiaenſchen koophandel.

De Neſtoriers, of Neſtorianen, zijn alſoo genoemd; dewijl zy de gevoelens van zekeren *Nestorius* of *Nestor* volgen, die des jaers vier hondert en acht en twintigh biſſchop van *Konſtantinopolen* was.

De Neſtorianen hebben ſedert vele eeuwen niet alleenlijk *Babylonie*, maer ook *Syrie*, *Mefopotamie*, *Aſſyrie* of *Kurdiſtan*, dat is, *lant der Kurden*, voor een groot gedeelte bewoont, en zich tot in *Ooſt-Indië* verſpreit. Zy ſtaen heden onder twee patriarchen. Te *Jeruſalem*, en op geene andere plaetſe in het Heilige Lant, bevinden zich ontrent vijfſtigh of zeffſtigh huisgezinnen van Neſtorianen, die aldaer eene kleine kerke in het huis van den evangeliſt *Marſkus* hebben.

Nestorius gevoelde, dat *Chriſtus*, de Zaligmaker, een louter en enkel menſch geweest was: dat het woort Gods in hem, als in eenen tempel, gewoon hadde: zulks hy zeide, dat de goddelijkheit en menſchelijkheit * toevallijk, en niet † wezentlijk in hem vereenight waeren: en dat hierom de maeght *Maria* niet Gods moeder; maer alleenlijk *Chriſti* moeder moſt genoemd worden. Desgelijks dreef hy, dat twee perzonen in eenen Zoon geweest waeren: te weten, van een louteren menſch, en van het woort Gods: dat hy een menſch, van Gode aengenomen, om de vereeniging der aenneemers, maer niet eigentlijk een God te noemen zy. Dat hy genade of verzoening, gelijk alle andere menſchen, van noode heeft gehad: dat hy allengs tot de pauſelijke waerdigheit opgevoert zy, en niet min voor zich zelve, als voor ons, offerhande aen Gode gedaen hebbe: dat hy van den Heiligen Geelt, als van eene vreemde kraght, verheerlijkt zy: en eindelijk de Heere *Jeſus Chriſtus* niet anders voor eenen God te houden zy, als *Mofes* genoemd was God van *Farao*.

Ter

Ter zake van deze lasterlijke gevoelens en stellingen, wiert *Nestor* in de kerken-raet van *Efesen*, op het vier hondert en een en dertigste jaer, verdoemt en gebannen.

Strou-
za de
Dog-
mat,
Chald.

De Nestorianen en Jakobiters dragen elkanderen een onverzoenelijke hare toe: maer de Nestorianen overtreffen hen verre in gerale en rijkdommen: naerdien die over de drie hondert duizent huisgezinnen sterk gerekent worden: daer de Jakobiters niet boven de rachtigh duizent huisgezinnen zijn. Aldus is het gezagh van den patriarch der Nestorianen zeer wijdstreckend, en breyt zich tot in *Indië* uit. Want de Chaldeen, die zich voor de komste der Jesuiten in *Goa*, *Kochinchina*, *Angamala*, en op 'r eilant van *S. Thomas* bevonden, waeren alle, tot een toe, Nestorianen van belijdenis, en gehoorzaemden den patriarch van *Babylonie*. Maer namaels is een groot gedeelte hunner, door vlijt en yver der Jesuiten, tot de Roomsche kerke bekeert, en erkent en eert den Paus van Rome. Want na dat, in het jaer zefstien hondert en negentien, de Chaldeeische Metropolitaen, overleden was, wiert een aertsbisschop van *Angamala*, door Paus *Klemens* d'achtste, uit d'orde der Jesuiten, tot navolger gestelt.

Pa-
triarch
Simon
Sulach.

Wanneer onder Paus *Julius* de derde eenige Chaldeeische Nestorianen zich van de gehoorzaamheit des patriarchs onttrokken, en de gevoelens van *Nestorius* vervloekt hadden, en in gemeenschap met de Roomsche kerke gekomen waeren, gaf de Paus hen den zelve patriarch, dien zy te dier oorzaak aen hem gezonden hadden, geheten *Simon Sulach*, monnik van d'orde van *S. Pachomius*. Deez dan keerde van den Paus met de patriarchs rok, en met den tytelt van patriarch der Oosterfche Assyriërs, by de zijnen. Hy nam zijn verblijf-plaetse en zetel in de stad *Kara Emit*, en voerde vele aertsbisschoppen, bisschoppen en priesters in, en beval hen d'aenroeping van *Nestorius*, de welke onder den kerken-dienst door een diaken plagh te geschieden, te verwerpen en af te schaffen.

Aldus zijn de Nestorianen of Chaldeeische volken, die tot aen dien tijt een eenigen patriarch van *Babylon* onderworpen waeren, in twee deelen verdeilt.

Na de patriarch *Simon Sulacha* namaels van de Turken, door beleit van zijne vyanden, om 't leven gebraght was, wiert *Abdiesu*, een monnik van de zelve orde, in zijne plaetse gestelt, die een man van wonderlijke geleertheit en kundigh in verscheide talen was, en groote kennis van de H. Schrift had. Hy quam te *Rome* ten tijde van Paus *Pius* de vierde, om door hem bevestight te worden. Hy heeft ook de kerkelijke vergadering van *Trier* bygewoont.

Abdiesu.

Deez *Abiesu* deed groote diensten, en bekeerde vele Nestorianen tot de Roomsche kerke, en vermeerde het gezagh, dat hy van den Roomschen stoel ontfangen had, grooteliks: het welk zijne navolgers namaels niet hebben werten noch kunnen voor zich behouden. Want *Abathalla*, die na hem volghde, en ook een monnik van de zelve orde was, quam in 't kort te sterven.

Aha-
thalla.

Na hem volghde *Denha Simon*, die van aertsbisschop van *Gelu* en *Seert* tot patriarch verheven wiert; doch door zijne jongheit en ongeleertheit tot zulken ampt niet bequaem was. Deez dan verliet *Kara Emit*, daer d'andere patriarchen der Oosterfche Assyriërs hunnen zetel gehad hadden, en trok na het lantschap van *Zeinalbech*, op de grenzen van *Persie* gelegen, en week voor den might des aertsvaders van *Babylon* of *Bagdad*. Zijn navolger, ook *Simon* geheten, onthield zich noch des jaers zefstien hondert zeventien te *Zeinalbech*; hoewel hy veel minder gezagh en onderzaten onder zich had, als zijne voorzaten: zulks de patriarch van *Bagdad*, door het vertrek van zijnen tegen-yveraer, scheen in zijnen ouden staet en gezagh herstelt te zijn. Waer over *Mar Elia*, dat is, *heer Elias*, patriarch der Chaldeen, die ontrent des jaers zefstien hondert en negentien zijnen stoel te *Bagdad* had, gerustelijk zijn onderhoorigh volk bestierde, en by de Metropolitaenen, bisschoppen en geestelijken, zeer geëert en gezien was. Maer op het jaer voornoemt zond deez *Mar Elias* gezanten aen Paus *Paulus* de vijfde, om hem t'erkennen, en belijdenis van 'r Roomsche geloof te doen: gelijk hy en alle zijne onderzaten afftant van hunne gevoelens deden, die tegen de Roomsche leere streden, en onderwierpen zich den Paus en gezagh des Roomschen stoel.

Denha
Simon.

Simon.

Fagen.
Kogert.

En alhoewel de patriarchen, en neffens hem vele geestelijken, hun gevoelen van over lang verworpen, en de hoofstukken der Roomsche leere omhelt hebben, zoo vint men evenwel noch vele Chaldeen, die de leere van *Nestorius* verdedigen. Te weten, zy stellen in *Christus* twee perzoonen, een menschelijke en een goddelijke: en houden voor vast, dat het vleesch van het woort Gods in d'eenheit des perzoons niet aengenomen zy; maer door d'inwooning alleen, gelijk een tempel, geheilicht zy: en dat *Christus* geen vleesch geworden God; maer een mensch God dragende te noemen zy. Dienvolgens scheiden zy *Christus* God van den mensch *Christus*, en willen, dat die een mensch alleen, en niet ook God zy.

Hierom willen zy *Maria* den naem van Gods moeder of Gods baerster niet toestaen, en zeggen, dat zy eenen louter mensch gebaert hebbe, die niet alleenlijk de natuur; maer ook de menschelijke perzoon had: waerom zy haer niet Gods, maer *Christi* moeder noemen. Zy houden *Nestorius* in de grootste eere, en roepen hem opentlijk aen.

De priesters bedienen het Sakrament met gedeessemt of gerezen broot, dat ront, en van de groote, als de hostien der Roomsgezinden, en van de dikte, als een halve vinger is, daer cenige Syrische letteren of merken op gedrukt zijn. Zy deilen zoo wel aen kleine en onmondige kinderen, als aen oude luiden, het Sakrament des avontmaels onder beide gedaenten of soorten uit. Zy logenen geheel en al het vuur des vagevuurs: en verdedigen halsferrigh, dat geen mensch, hoe heiligh hy ook zy, na zijne doot, aen de glorie des paradijs voor den dagh des oordeels zal deelachtigh zijn. Wanneer zy de misse doen, hebben zy cymbalen; daer zy zich, in plaetse van orgels en muzikspeeltuigen, van dienen.

De Priesters mogen ook trouwen: gelijk andere wereltlijke perzoonen: ja hertrouwen tot vier-mael toe.

Tale der
Nestorianen.

De priesters der *Nestorianen* gebruiken in kerkelijke zaken de Chaldeeische tale, de welke voor een en de zelve gehouden wort, die ten tijde des Zalighmakers in het Heilige Lant gesproken wiert: gelijk ook de Zalighmaker zelf die tale sprak. Maer in alle hande-

lingen en dagelikschen omgang dienen de Nestorianen zich van d'Arabische en Persische tale.

Zy beweeren halsterrigh, en houden voor vast, dat de Syrische tale d'oesprong van alle talen, en de gene is, de welke *Abraham* sprak, en eerder dan de Hebreefche was: de welke niet zou opgekomen zijn, dan na *Jakob* van name verandert was.

De patriarchs rok, daer meê een patriarch door den Paus van *Rome*, tot bevesting van hun ampt, beschonken wort, is een kraegh of kring van sijn doek of lywaet, van vier of vijf vingeren breed: waer uit twee stroken of windsels van het zelfte doek by neêr hangen, die hy op of om zijne schouderen draeght: in dier wijze, dat de twee stroken, wanneer de kraegh of kring op de schouderen leit, langs den borst en rugh neêrhangen.

Gewact
des
patriarchs.

De meeste rijkste en maghtighste Ooster Chaldeen hadden in den aenvang dezer eeuw hunne woon-plaetse in de stad *Emid* of *Kara Emid*, en traghten groote gehoorzaamheit aen den Roomschen stoel te bewijzen, en de leere der Pausgezinden te hanthaven. Maer de machtighste en rijkste aenhangers van *Nestors* leere, die den patriarch, die onder den Roomschen stoel niet wilde buigen, aenhangen, bewoonden inzonderheit de voornaemste steden van *Chaldea*, als *Bagdad*, *Mauzil*, *Gezira* &c.

Co'ovic.
Itinerar.
Syr.

In de voornaemste steden, als *Bagdad* en *Bassora*, worden heden gemeenlijk drierlei talen gesproken, als Turksch, Arabisch en Persisch. Doch de Turksche is de gemeenste tale.

Tale der
Babyloniens.

Eenige willen, dat in de stad *Bassora* een byzondere tale gesproken wort, de welke zeer weinigh van die van d'Indiaensche verschilt.

Eertijts wiert in de stad *Bagdad*, wanneer zy onder het gebiedt der Arabische *Chalifs* of keizers stont, de beste Arabische tale gesproken: de welke onder d'Arabieren niet min vermaert was, als oulings d'Atheensche tale, de welke t'*Athene* gesproken wiert, onder de Grieken. Waer over de gene, die slechts van *Bagdad* geboortigh was, gezeyt wiert goet Arabisch te spreken. De Arabieren dienen zich ten platten lande van d'Arabische tale. Zy rekenen hunne jaren na den Griekschen stijl.

Heer-

Heerschappye en heerschers van *Babylonie* of *Irak*.

Jul. Afrikan.

OP het jaer, na de schepping der werelt, twee duizent twee hondert zes en veertigh, en op het zeventien hondert en twee en zestighste jaer voor des Zalighmakers geboorte, begon *Euechous* by de Chaldeen te heerschen: te weten, twee hondert en vier en twintigh jaren voor d'Arabieren. Deez *Euechous* schijnt de *Babylonier Belus* of *Jupiter Belus* te zijn, die daer na van de Chaldeen voor eenen god gehouden wiert, *Eesai.* 46: 1. *Jer.* 50: 2. en 51: 44.

Euseb. Chron.

Des jaers, na de schepping der werelt, twee duizent zes en zestigh, en voor des Zalighmakers geboorte, vijftien hondert negen en dertigh, oorloghten de Chaldeen tegen de Feniciers, en wierden overwonnen.

Na de Chaldeen overwonnen waeren, hebben d'Arabieren in *Babylonie* geregeert, twee hondert en zestien jaren voor koning *Belus* d'Assyriër, vader van *Ninus*.

Mardocentes.

D'eerste hunner was *Mardocentes*, die het rijk vijf en veertigh jaren bezat. Deez schijnt *Merodach* of *Merodak* te zijn, die namaels van de Babyloniers voor eenen god gehouden is. *Jerem.* 50: vers 2. van wien ook de koningen der Babyloniers hunne namen van *Merodach-Baladan*, en *Evil-Merodach*, ontleent hebben. *Merodach*, of *Merodak*, was een algemeine naem der Babylonische koningen: als blijkt uit *Jer.* 50: 2. en kan ook uit 2 *Reg.* 25: 27. besloten en bespeurt worden.

Nimrod.

De berughte *Nimrod* heeft d'eerste, volgens bericht van *Moses*, het lant of gewest van *Babylonie* of *Sinhar* beheert en bezeten, en de steden *Babel* of *Babylon*, *Erek*, *Achad* en *Chalne*, de welke in den lande van *Sinhar* het begin zijns rijks waeren, doen stichten. *Genes.* 10: vers 10. 1 *Chron.* 1: 10. Want na het lant van *Sinhar*, of *Babylonie*, eenige jaren, sedert d'inwoonders van daer in alle landen, om het bouwen des torens *Babels*, door den Heere verstroit waeren, had woest en volkloos gelegen, en niemant het, van wegen den onlangs geleden neêrlaegh, in bezit wilde nemen, zoo is te geloven, dat eindelijk *Nimrod*,

Bochart.

die een stout, kloekmoedigh en strijbaer man was, zich met een groote meenichte van lantgenoten, uit het lant van *Chus* zich derwaerts begeven heeft: eensdeels om het gestackte werk des torens te volvoeren en voltrekken, en ten andere, om het lant in bezit te nemen: gelijk hy ook op die plaetse, van waer het menschelijk geslacht aller wege verstroit was, de hoofstad zijns rijks deed bouwen, en *Babel* of *Babylon* noemen.

Namaels trok *Nimrod* uit het lant van *Sinhar* na het lant van *Assur* of *Assyrie*, ten oorlogh op, nam het in bezit, en bouwde aldaer de groote stad *Ninive*, *Reheboth*, en meer andere, en verhieft *Ninive* tot zijn rijkstoel en hof, en *Assyrie*, tot een koningrijk, en maakte een aenvang van d'Assyrische of Babylonische monarchie. Hier uit blijkt, hoe *Moses* te recht geschreven heeft, dat het begin van *Nimrods* rijk *Babel* was: want hierom wort *Babel* het begin van *Nimrods* rijk genoemd; dewijl *Nimrod* aen dit eerste rijk een ander, te weten, *Assyrie*, gehecht heeft. Sedert deed hy, en verscheide zijner nazaten, *Babylonie* door lantvooghten of stadhouders bestieren.

Aldus hebben *Babylonie* en *Assyrie*, in den aenvang en een lange wijle daer na, een en de zelve heerschers gehad. Desgelijks getuigen *Diodoor* en andere uit den Griekschē schrijver *Ctesias*, dat de steden *Ninus* en *Babylon* aenstonts in den begin onder een en de zelve heeren stonden. Hierom worden ook by den profceet *Esaïas*, cap. 52: 4. de Babyloniers door d'Assyriërs bediet; dewijl toen de Babyloniers en Assyriërs een en den zelve koning gehoorzaemden.

Deez *Nimrod* was een zoon van *Chus*, en neve van *Cham*, *Genes.* 10. en bewoonde het lant van *Chus*, dat tusschen *Arabie* en *Egypten* leit.

Nimrod was een en de zelve perzoon met *Belus*: te weten, hy was, van wege de muniterye of heerschzught, daer meê hy tegen zijns gelijken en hooger opgestaen was, *Nimrod* geheten, dat *wêerspannigh* of *heerschzughtigh* gezeit is. Maer de zelve *Nimrod* is begonnen, van

Nimrod is Belus.

wege de heerschappye, *Baal* en *Bel*, dat is, *Belus* genoemd te worden, na zijn rijk of heerschappye bevestigd was.

De naam *Belus* alleen is in de schriften der Chaldeen behouden; maer de naam *Nimrod* uitgewischt en verduistert: als die tot schimp van hunnen koning scheen te zullen strekken. Of mogelijk wiert hy *Nimrod* by zijne gebuuren en vyanden; maer *Baal*, *Bel* of *Belus*, dat's, heer of heerscher, by zijne onderzaten genoemd.

Eenigen houden *Nimrod* en *Bacchus* voor een en den zelven perzoon. Anderen houden *Belus* voor eenen zoon van *Nimrod*, en vader van *Ninus*.

De Heidenfche schrijvers brengen de daden van *Nimrod* op den zoon *Ninus*, en op zijne gemalin *Semiramis*.

Jul. A-
trik.

Belus, d'Assyrier, regeerde na d'Arabieren vijf en vijftigh jaren.

Deez *Belus* wort by verscheide oude Grieksche schrijvers, als onder andere by *Julius d'Afrikaner*, die ontrent op het jaer twee hondert en dertigh, onder keizer *Severus*, geleefd heeft, *Belus d'Assyrier* genoemd, tot onderscheit van eenen anderen *Belus*, dien de Grieken den *Egyptischen Belus*, en eenigen ook enkelijk *Belus* noemen, en vader van *Egyptus* en *Danaus* maken.

De Egyptische *Belus* wiert by de Egyptenaers *Amenosis* geheten, en was de vader van *Sethosis* of *Rarnosis*, en *Armais*, die ontrent op het jaer, na de schepping der werelt, twee duizent vier hondert vier en negentigh, drie hondert en twee en twintigh jaren voor de verwoesting van *Troje*, over *Egypten*, als koning, geheerscht heeft. D'oude Grieksche en Latijnsche poëten verwerren dezen Egyptischen met den Assyrischen *Belus*, vader van *Ninus*, en beuzelen, dat door den Assyrischen *Belus*, die in het Roo meir verdronk, kolonyen uit *Egypten* na *Babylon* overgevoert zijn.

Rijk der
Assyriërs
geheei-
den van
Babylonie.

Het gewest van *Babylonie* bleef onder het rijk van *Assyrie*, tot op 't jaer 3254 na de schepping der werelt; en tot aen de regering van den verwijfden en lafhertigen koning *Sardanapalus*: toen *Belesus* of *Beloch* lantvooght van *Babylonie*, en *Arbaces* of *Orbakus* lantvooght van *Medien* was. Te weten, *Arbaces* had een boven-mate groote afkeer en weêrzin in de verwijfde lafheit en logheit

van koning *Sardanapalus*. Waer over hy met *Belesus*, lantvooght van *Babylonie*, een eedtespan oprechte, en trok met een heir van veertigh duizent krijgsknechten, zoo *Meden*, *Persianen*, *Babyloniers*, als *Arabieren*, tegen koning *Sardanapalus* te velde: die, na hy in drie gevechten overwonnen was, in het vierde gevecht, wanneer de *Baktiaensche* krijgstroepen hem toegevallen waeren, den vyant onverziens des nachts overviel, en uit de leger-plaetsen joegh. Daer na gaf *Sardanapalus* het bewint over het krijgshair aen *Salemin*, zijn vrouws broeder, die, door de muitgenoten, twee-mael in een gevecht overwonen, en eindelijk by-na met het gansch krijgshair verflagen wiert. Toen wiert de stad *Ninive* door *Arbaces* belegerd. Waer op *Sardanapalus* zijne drie zoonen en twee dochters, met zijne schatten na *Paslagonie*, aen den lantvooght *Kotta* zond. Voorts zond hy door alle de lantschappen zijns rijks booden, en ontbood krijgsvolk op, en vervaerdighde alle krijsbehoefsten, om het beleghe te verduuren.

Diodor.
Sical.
lib. 2.

Op het derde jaer des beleghs liep de vliet de *Tigris* door de geduurige regen op, en overstroomde een groot gedeelte der stad, en deed de muuren, tot eene streke van twintigh stadien, ter neêr storten.

Toen rechte koning *Sardanapalus* een grooten houtstapel van vier hondert voeten hoogh in zijn hof op, en verbrande zich zelven, en zijn hof, met de byzitten, gelubden, en rijkdommen; bestaende in vijftigh goude tafelen, in vijftigh goude ledekanten, in tien millioenen talenten gouts, en in tien millioenen talenten zilver.

De muitelingen traden door het ter neêrgestorte deel des muurs ter stad in, en veroverden die, en riepen *Arbaces* tot koning uit. En aldus is het koningrijk der Assyriërs vernietigt, na zy opper *Asie*, sedert de regering van *Ninus*, hondert en vijftigh jaren bezeten hadden.

Na dan het rijk der *Assyriërs* verdeilt was, gaf *Arbaces* (die by *Strabo Orbakus*, en, by *Vellejus Paterkulus*, *Pharnaces* genoemd wort) zijnen *Meden*, na zy van het jok der Assyriërs verloft waeren, een eigen zelf regering.

Belesus, die in de Schrift, by *Esaïas*,
cap. 39:

cap. 39 : 1. 2 Reg. 20 : 12. *Baladan*, en by *Agathias Belesus*, of *Beleussus*, by anderen *Nanybrus*, by *Hipparchus*, *Ptolemeus*, en *Censorinus*, *Nabonassar* of *Nabonassar* genoemd wort, verkreegh het rijk van *Babylonie*, op het jaer voor des Zaligmakers geboorte 747, en na de schepping der werelt 3257. Hy regeerde 14 jaren. Alle de sterrekijkers rekenen eenpaerlijk vanden middagh des eersten daghs der Egyptische maent *Thot*, te weten, op den zefsten van Sprokkelmaent, des Woensdaghs, zeven hondert en zeven en veertigh jaren voor des Zaligmakers geboorte, den tijt-stijl van *Nabonassar*.

Na de doot van *Sardanapalus* verkreegh *Ninus*, de jonge, en anders, in de Schrift, 1 Chron. 5 : 6, 26. 2 Chron. 28 : 20. *Thilgamus*, en 2 Reg. 15 : 19. en 16 : 7, 10. *Tiglath-Pileser* genoemd, het rijk der Assyriërs; hoewel dat nu binnen het bestek van enger en d'eige grenspalen gebraght, en reeds de monarchye met *Sardanapalus* verdelght was.

Nadius. *Nadius*, of *Nabius*, begon des jaers drie duizent twee hondert en een en zeventigh, na de schepping der werelt, en zeven hondert drie en dertigh jaren voor des Zaligmakers geboorte, by de Babyloniers te regeeren.

Chinzirus en Porus. Twee jaren daer na begonnen *Chinzirus* en *Porus* te regeeren. Daer na regeerde *Jugeus*, of *Iluleus*, vijf jaren.

Mardocempalus. Des jaers drie duizent twee hondert en drie en tachtigh begon *Mardocempalus* in *Babylonie* te regeeren, zes en twintigh jaren na het begin der regering, en twalef na het einde van *Nabonassar*. Hy wort by den profeet *Esaias*, cap. 39 : 1. *Merodak Baladan*, *Baladans* zoon, genoemd: naerdien hy een zoon van *Belesus*, of neve van *Nabonassar* was. Hy regeerde twalef jaren, en sterf des jaers, na de schepping der werelt, drie duizent twee hondert drie en tachtigh, en op het zeven hondert en een en twintighste jaer voor des Zaligmakers geboorte.

Arkianus. Na *Mardocempalus* of *Merodak Baladans* zoon, twalef jaren in *Babylonie* geregeert had, volghde *Arkianus*, en regeerde vijf jaren, en sterf des jaers, na de schepping der werelt, drie duizent twee hondert en vijf en negentigh. Na hem was een tusschen-rijk van twalef jaren.

Daer na verkreegh *Belithus* (anders *Belibus*, en *Belelus*) het rijk van *Babylonie*, en regeerde drie jaren, en sterf des jaers, na de schepping der werelt, drie duizent drie hondert en twee. Na *Belithus* regeerde *Apronadius* zes jaren. Na hem regeerde *Herigebal*, of *Rigebel*, een jaer: toen *Mesessimordakus* vier jaren.

Daer na was een tusschen-rijk van acht jaren, by middel van koninglijken stam.

Na verloop van een acht-jarigh tusschen-rijk braght *Esarchaddon*, (by *Ptolemeus Assaradinus*, en by *Josephus Asarakoddas* geheten) zoon van *Sennacherib*, koning van *Assyrie*, de *Babyloniers* weêr onder het oud jok: want hy nam het rijk van *Babylonie* in, en bezat het dertien jaren. Dies was hy te gelijk koning van *Assyrie* en *Babylonie*: als de Schrift klareljk aenwijst. Sedert wiert *Babylonie* weêr door lantvooghden of stadhouders van wegen de koningen van *Assyrie* bestiert.

Na *Assaradinus*, of *Esarchaddon*, volghde *Saosduchin*, die anders (als mer een algemeinen naem der *Babylonische* koningen) *Nabuchodonosor*, by *Judith*, c. 1: vers 1. genoemd wort: hoewel hy ook aldaer koning der *Assyriërs* geheten, en gezeit wort in de groote stad *Ninive* geregeert te hebben.

Na *Saosduchin* volghde des jaers, na de schepping der werelt, drie duizent drie hondert zes en vijftigh, en zes hondert en acht en veertigh jaren voor des Zaligmakers geboorte, *Chynaladan* (en anders *Sarakus* geheten) in de regering van beide rijken, *Assyrie* en *Babylonie*, en regeerde twee en twintigh jaren. *Chynaladan* had tot veltheer over zijn krijgshet *Nabopollassar* (of *Nabunassar*, en *Nabulassar* by *Josephus* geheten) de *Babylonier* gestelt. Deez, en *Astyages*, die door zijnen vader lantvooght van *Medie* gemaakt was, maekten zwagerschap mer elkanderen, (want de dochter van *Astyages* wiert aen *Nebukadnesar*, zoon van *Nabopollassar*, verlooft) en veroverden met gezamender maght de stad *Ninive*, en kregen koning *Chynaladan* gevangen, en dooden hem. Het welk zich toedroegh op het jaer, na de schepping der werelt, drie duizent drie hondert acht en zeventigh, zes hondert en zes en twintigh jaren voor des Zaligmakers geboorte.

Desgelijks leeft men by *Tobias*, c. 14: vers 13. dit *Nabuchodonosor*, of *Nabopollassar*, en *Assuerus* of *Aflyages*, (die ook by *Daniel*, cap. 9: 1. met den naem van *Assuerus* genoemd wort) de stad *Ninive* verovert hebben.

Na de doot van *Chynaladan* aenvaerde *Nabopollassar* her rijk der Chaldeen of Babyloniers: het welk hy een en twintigh jaren bestierde.

Pharao Neko, koning van *Egypten*, trok des † jaers drie duizent drie hondert en vier en tnegentigh, en zes hondert en tien jaren voor des Zalighmakers geboorte, onder de regering van koning *Jofias*; tegen den koning van *Affyrie*, (versta *Nabopollassar*) op, om tegen *Karchemis*, aen den *Eufrates*, te strijden, 2 Reg. 23: 29. 2 Chron. 35: 20, 21, 22. Desgelijks schrijft *Josephus*, dat *Neko*, koning van *Egypten*, met een groot krijsheir, na den *Eufrates*, tegen de Meden en Babyloniers, die het rijk der Affyriers verdelght hadden, optrok, om het rijk van *Afie* te winnen.

Karchemis wiert, ten tijde van koning *Sennacherib*, door de Affyriers bezeten: als blijkt uit *Efai*. 10: 9. Maer het is, na de verdelging des rijks der Affyriers, onder het gebiedt der Babyloniers geraekt.

Wanneer op het jaer, na de schepping der werelt, drie duizent drie hondert en zeven en tnegentigh, en zes hondert en zeven jaren voor des Zalighmakers geboorte, de lantvooght van *Celefyrie* en *Fenicie*, van wege *Nabopollassar*, van hem af, en koning *Neko*, die *Karchemis* ingenomen had, toegefallen was, zond hy *Nebukadnezar*, zijn zoon en rijksgenoot, met een groot heir tegen hem.

Ten zelve tijde trok *Nebukadnezar* met een machtigh heir in *Judea*, veroverde het gansch lant en de stad *Jerusalem*, en nam *Jojakim*, koning van *Juda*, gevangen, en smeet hem in boeiens: maer daer na liet hy hem, op voorwaerde van dienstbaerheit, in zijn huis blijven: alwaer hy zijn knecht drie jaren bleef, 2 Reg. 24.

Nebukadnezar vervolgde zijne overwinningen in *Syrie* en *Egypten*: want hy nam al het lant van den vliet van *Egypten* af, tot aen den vliet *Eufrates*, in, dat onder *Neko*, koning van *Egypte*, behoorde. 2. Reg. 24: 7.

Hier en tusschen overleed zijn vader, koning *Nabopollassar*, in de stad *Babylon*, aen eene ziekte, na eene regering van een en twintigh jaren.

Wanneer de zoon, *Nebukadnezar*, niet lang daer na de rijding van zijn vaders doot ter ooren quam, beval hy de zorge, om de Joden, Syriers, Feniciers, en Egyptenaers, met het krijsheir en reistuigh over te voeren, aen zijne vrienden en vertrouwelingen, en ylde zelf langs eenen korter wegh, door de woestijne, na *Babylon*: alwaer hy heer van des vaders ganschen rijk wiert. Hy had ook uit *Judea* eenige vaten des tempels van *Jerusalem* meê gesleept, en stelde die te *Babel* in den tempel en schatkamers zijns Gods *Bel*. Dan. 12. 2 Chron. 36: 7.

Na koning *Jojakim* drie jaren *Nebukadnezar* onderdanigheit betoont had, sloegh hy tegen hem aen het muiten, en viel van hem af, 2 Reg. 24: 1.

In het tweede jaer zijns rijks had *Nebukadnezar* eenen droom, die hem verschrikte, en door *Daniel* uitgeleit wiert. Dan. 2.

Na verloop van drie jaren, en op het zevende jaer zijns koningrijks, zond *Nebukadnezar* een krijsheir, dat uit Chaldeen, Syriers, Moabiten, en Ammoniten bestont, tegen koning *Jojakim*, die tegen hem aen het muiten geslagen was: waer door *Judea* verwoest, 2 Reg. 24: 2. en drie duizent en drie en twintigh Joden gevangkelijk na *Babylon* vervoert wierden, *Jerem*. 52: 28.

Hy veroverde alle de steden van *Fenicie*, *Syrie*, en *Judea*, en eindelijk ook *Jerusalem*. Hy deed den tempel en muuren der stad sloopen, en d'inwoonders en schatten des konings, en vaten des tempels, door *Nebuzaradan* na *Babylon* vervoeren. *Jerem*. 39: 89. en 52: 14, 23. 2 Reg. 25: 10, 17. 2 Chron. 37: 18, 19, 20. Het welk geschiede op het jaer, na de schepping der werelt, drie duizent vier hondert en tien, vijf hondert en acht en tachtigh jaren voor des Zalighmakers geboorte.

Na *Nebukadnezar* *Egypten* verovert had, van *Syene* af tot aen de grenspalen der Egyptenaers en Joden, woede hy tegen zommigen met den zwaerde, en voerde zommigen gevangkelijk wegh, volgens de profesye van *Jeremias*, c. 43, 44, 46. en *Ezechiël*, c. 29, 30, 31.

Nabopollassar

† Na de schepping der werelt.

Lib. 10. Antiq. c. 6.

Wanneer *Nebukadnezar* zijne veltoghten geëindigt had, keerde hy, op het drie duizent vier hondert en vier en dertigste jaer, na de schepping der werelt, en vijf hondert en zeventigh jaren voor des Zalighmakers geboorte, weder na *Babylon*.

Te dier tijde zag hy in zijnen droom eenen wonderlijken boom: dien *Daniel* hem uitleide, Dan. c. 4. Hy deed ook ten zelve tijde de stad *Babylon* prachtigh herbouwen.

Toen hy, na verloop van twalef maenden, zich over het prachtigh gebouw van *Babel* beroemde, wiert hy van de zijnen verstooten, en at zeven jaren met de beesten gras op het velt. Na verloop van zeven jaren wiert hy weêr in zijn rijk herstelt, en prees Gods weldaden, tegen hem bewezen. Dan. 4.

Wanneer *Nebukadnezar* den neêr-laegh, dien de Babyloniers van koning *Cyrus* te verwaghten hadden, voorस्पelt had, quam hy aenstonts te sterven, zoo *Abydenus* en *Eusebius* getuigen, na hy drie en veertigh jaren alleen, en ontrent twintigh maenden met zijnen vader *Nabopolassar* geregeert had, des jaers na de schepping der werelt, drie duizent vier hondert en twee en veertigh, vijf hondert en twee en zestigh jaren voor des Zalighmakers geboorte.

Evilmerodach.

Na hem volghde zijn zoon, *Evilmerodach*, anders *Ethelmerodach*, en *Amilmadaphak* by *Josephus* (in zijn boek tegen *Appio*, en in zijne Joodsche aeloutheden) geheten. Doch hy wiert, na een groote twee-jarige regeering, om zijne goddeloos en geilheit, door zijnen zwager of zusters man *Neriglissorus* gedoot.

Neriglissorus.

Neriglissorus volghde na *Evilmerodach*, en regeerde vier jaren. Hy quam in den oorlogh, dien hy tegen *Cyaxares*, koning van *Medie*, en zoon van *Astyages*, en tegen *Cyrus*, koning van *Persie*, voerde, te sneuvelen.

Laborosarchod.

Na *Neriglissorus* volghde zijn zoon *Laborosarchod*, en anders *Labdassarak* geheten, in zijne kintsheit. Hy was goddeloos van leven, en regeerde slechts negen maenden; want hy wiert om zijn goddeloos bedrijf door zijne vrienden gedoot.

† Na de schepping der werelt.

Des † jaers drie duizent vier hondert en acht en veertigh viel *Cyrus*, koning van *Persie*, in de lantpalen der Babylo-

niers, trok tot aen de stad *Babylon*, en bood den nieuwen koning *Laborosarchod* een lijf-gevecht aen. *Gadatas*, een voornaem man, dien de koning, uit krijgelheit, doen lubben had, liep tot *Cyrus* over. De Babyloniers vielen in het lant van *Gadatas*; maer wierden door *Cyrus* verslagen. Doch de Kadufiers, dien de bewacnis van d'achterhoede aenbevolen was, vielen met een stout bestaen, en zonder weten van *Cyrus*, in het lant, na *Babylonie* toe gelegen; maer wierden door den koning van *Babylon*, *Laborosarchod*, die uit zijne stad roogh, derwaerts hy gevluht was, verslagen. Over hunner neêr-laegh nam *Cyrus* wrake, en maecte daer na een verbont met den koning van *Babylonie*: te weten, onder de lanrluiden zou ter weder zijde vrede; maer onder de krijgsluiden oorlogh zijn. Daer na trok hy *Babylon* voor-by, en voerde het krijgsheir, na drie kastelen van den vyant veroverte hebben, op de grenscheiding van *Affyrie* en *Medie* over: van waer hy den velttocht begonnen had.

Xenophon In-
stitut.
Cyr.
lb. 4.

Na *Laborosarchod* volghde de zoon van *Evilmerodach*, en zoons zoon van *Nebukadnezar*, die *Nabonidus* by *Berosus*, *Labyntus* by *Herodoot*, *Nabonidochus* by *Alydenus*, en *Belschazar* of *Baltasar* by den profeet *Daniel* genoemt wort. *Berosus* en *Ptolemeus* voegen den zelve eene regeering van zeventien jaren toe. Zijn moeder was *Nitokris* geheten.

Wanneer koning *Cyrus* door de maght van zijne wapenen by-na het ganſch vast lant had t'ondergebraght, deed hy den Affyriers of Babyloniers den oorlogh aen, en trok tegen hunnen koning *Labyntus* of *Nabonidus* met een krijgsheir op: waer van het gerucht een jaer voor het belegh der stad den *Babyloniers* ter ooren quam. Jer. 51: 46.

Want als *Cyrus*, op zijnen tocht na *Babylon*, aen den vliet *Gyndes*, die in den *Tigris* vloeit, gekomen was, zoo kon hy, by mangel van vaertuigen, daer niet overtrekken. Midlerwijle trad een van zijne gewijde peerden in den vliet; maer wiert door eenen mael-stroom wegh-gevoert en quam te verdrenken.

Herod.
lib. 1.
Ziet
p^os. 74.

Zeer envel nam *Cyrus* dit op, en staecte den velttocht, en leide den vliet in drie hondert en zestigh killen af: zulks hy van vrouwvolk, gelijk hy den vliet

vliet gedrijght had, kon overwaet worden, zonder de knien nat te maken.

In de volgende Lente trok *Cyrus* met de krijgstroepen van Meden, Perfen, en bontgenoten, tegen *Babylon* te velde: alwaer tuffchen hem en *Belfchazar*, of *Nabonidus*, de twee heerschers des aertbodems, een gevecht voorviel: in het welk de *Babyloniens* verflagen wierden, die na de stad *Babylon* vluchten, daer in zy door koning *Cyrus* belegerd wierden *Herod. lib. 1. Jerem. 51: 27, 28, 29.* Hoewel zy het beleggh niet achten: eensdeels uit oorzake zy van lijftoght tot twintigh jaren lang verzien waeren: en ten andere, dewijl zy meinden dat velen uit het krijgsheir van *Cyrus* meerder tot hen, als tot de Perfen, genegen waeren. *Herod. lib. 1. Xenophon. Institut. lib. 7.*

Cyrus deed een zeer brede en diepe gracht rontom de muuren der stad graven, en vele wachttorens maken, om op vele plaetsen wacht te houden. Hy deed ook het heir in twalef gedeelten verdeilen, teneinde ieder gedeelte eene maent van 't jaer op de wagh zou leggen.

Wanneer nu *Cyrus* een lange wijle niet met allen gevordert had, deed hy van den vliet *Eufrates* tot aen den grooten poel (dien koningin *Nitokris*, moeder van koning *Nabonidus*, had doen graven) een gracht delven. Daer na wierden de monden van deze gracht, en van een andere, de welke door hem rontom de muuren der stad gemaekt was, geopent, en 't water van den vliet *Eufrates* daer in afgetapt: waer door des zelfs oude kil, die tot de brete van eene stadie door de stad strekte, doorgang en overwaedbaer gemaekt wierdt. *Herod. lib. 1. Xeneph. Institut. lib. 7. Jerem. c. 38 en 50.*

Toen trok *Cyrus* met het krijgsheir door den overwaedbaren vliet, en trad in de stad op eenen feestdagh, wanneer de stedelingen elkanderen vergaften. Die in het midden der stad woonden, wisten niet, dat de genen reeds gevangen waeren, die op het eind woonden: uit oorzake de stad zoogroot was. Waer op ook de woorden van *Jeremias* slaen: *D'een looper ontmoet den ander: en d'een bode ontmoet den ander, om den koning van Babylonic te verkundigen, dat zijne stad op het cinde verovert zy. c. 51: 31.*

Wanneer te dier tijde koning *Baltasar* op een prachtigh gastaemal de grooten of geweldigen en hooftliden onthalen zou, braght hy de vaten des tempels, die door zijnen grootvader *Nebukadnezar* uit *Jerusalem* na *Babylon* overgebraght waeren, tot glorie van zijne afgoden, en ten schimp des waeren Gods, te voorschijn: daer uit de koning en zijn gemalin, of moeder *Nitokris*, by wijlen dronken. *Dan. 5.*

Op den zelve nacht, op den welken het gastaemal gehouden was, wiert *Baltasar* koning der Chaldeen, door de krijgsknechten van *Gobrias* en *Gadatas* gedoot. *Dan. 5: 30. Xenophon Institut. 10. lib. 7.*

En aldus is het rijk van *Babylonic* verdelght en vernietigt, gelijk door den profect *Esaias*, c. 13. 14. 21. 43. 46. 47. en door *Habakuk*, cap. 2. en door *Jeremias*, cap. 25. 50. en 51. voorzeidt was: en wiert aldus tot de Meden en Perfen overgebraght. *Dan. 5: 21. en 6: 8, 12, 15.*

Uit d'elf koningen, die met gezamenlicher krijgsmaght de stad *Babylon* belegerd en veroverd, en het rijk der *Babyloniens* verdelght hadden, wort gezeit *Darius*, koning van *Medie*, of uit den stam der *Meden*, *Dan. 9: 1.* zoon van *Assuerus*, of *Ahasueros*, alleen aenstonts *Baltasar* in het rijk gevolght te zijn: en dat uit drie oorzaken, volgens schrijven van *Hieronymus*: dewijl hy ouder van jaren, een heer van een machtigh rijk, en oom van koning *Cyrus* was. Dies voeghde hy by het koningrijk van *Medie* het koningrijk der *Babyloniens* en *Assyriens*.

By *Daniel*, cap. 5: 31. wort gezeit, dat *Darius de Meed* het koningrijk in zijnen ouderdom van twee en zestigh jaren aenvaerde: en op cap. 9: 1. dat hy koning over het koningrijk van *Babylonic* gestelt was: te weten, van *Cyrus*, koning van *Persie*.

Cyrus had voor dezen *Darius* in de stad *Babylon* een huis en paleizen afzonderlijk geschikt, om daer in, als in zijn eigen, wanneer hy daer quam, zijn verblijf te nemen.

Deez *Darius de Meed*, of uit den stam der *Meden*, zoon van *Assuerus* of *Ahasueros*, gelijk *Daniel* hem noemt, wort by *Xenophon* *Cyaxares* geheten, die een zoon van *Astyages*, en een oom van

Babylon door Cyrus belegerd.

Het rijk van Babylonic komt onder Persie.

Darius de Meed wor koning van Babylonic.

Herod.

Xenophon.

van koning *Cyrus*, uit de zufter *Mandane* was: want *Cyrus* had de zufter van *Cyaxares* ten wijve.

Desgelijks fchrijft *Josephus*, dat *Darius*, die, met byftant van *Cyrus*, het rijk der Babyloniers uitroeide, een zoon van *Aftyages* was; maer by de Grieken met een anderen naem bekend is: te weten, met dien van *Cyaxares*.

Koning *Cyrus* had dezen *Aftyages*, die koning van *Medie* was, uit zijn rijk verdreven.

Daer na trok *Darius*, met den profeet *Daniel*, na zijn vaders erfrijk van *Medie*, en liet het gansch koningrijk van *Babylonie* aen koning *Cyrus* over.

Na verloop van een jaer overleed *Darius*: waer door ook het rijk van *Medie* aen *Cyrus* verviel. Zoo andere willen zou *Darius* twalef jaren geregeert hebben.

Sedert is het geweest van *Babylonie* onder het gebiedt der Perfifche koningen gebleven, tot aen den tijt van *Alexander de Groot*e, die het door lantvooghten deden beftieren.

Deze Perfifche koningen waeren, na *Cyrus*, de volgende:

Kambyfes, zoon van *Cyrus*.

Darius Hydaspes.

Xerxes, zoon van *Darius*. *Xerxes* deed, na zijne wederkomst uit Griekenlant, op het jaer na de fchepping der werelt, drie duizent vijf hondert en zes en twintigh, den tempel van *Belus*, en alle d'andere heilige plaetsen der Babyloniers slopen: als ook het graf van *Belus*. Hy deed ook een beelt van dicht gout, van twalef ellen hoogh, uit den tempel van *Belus* wegnemen, en den priester, die het wegnemen des beelts wouw belletten, dooden, volgens fchrijven van *Arriannus*, *Strabo*, en *Herodoot*.

Artaxerxes, *Lange Hant*.

Xerxes, de tweede van dien name, en zoon van *Artaxerxes*.

Darius, d'onechte, zoon van *Artaxerxes*, *Lange Hant*, die te voore *Ochus* geheten was.

Artaxerxes Mnemon, de derde van dien name.

Artaxerxes Ochus, die alzoo met den naem van vader en grootvader genoemd was, en op het jaer na de fchepping der werelt drie duizent zes hondert en zeffigh, en drie hondert en acht en dertigh jaren voor des *Zalighmakers* geboorte,

met vergif, door den veltheer *Bagoas*, een gelubden, om 't leven gebraght wiert.

Arfes, anders *Arfames* en *Arfochus* geheten, jongfte zoon van *Artaxerxes Ochus*, wiert door *Bagoas*, na des vaders doot, op den throon geholpen; maer niet lang daer na, gelijk ook de vader, door hem om 't leven gebraght.

Wanneer dan het koninglijk huis uitgeroeit, en niemand uit den ftam der nakomelingen van *Cyrus* meer overgebleven was, wierp *Bagoas*, de gelubde, eenen van zijne vrienden, met name *Kodmannus*, tot koning op, die koning *Artaxerxes* voor veltheer gedient had, en om het uitvoeren van zijne brave daden, en bevechten der zege op de *Kadufiers*, lantvooght van *Armenie* gemaekt wiert. Zoo dra *Kodmannus* tot koning gekoren of opgeworpen was wiert hy *Darius* genoemd. Hy wiert, zoo *Justinus* getuight, ter gedachtenis van d'oude vroomheit, koning door het volk gemaekt, en met den naem van *Darius* vereert, op dat niets aen de koninglijke majesteyt zou ontbreken. Eenigen fchrijven, dat deez *Kodmannus* een loopbode en briefdrager was.

Alexander de Grote, koning der *Macedonen*, maehte op het jaer, na de fchepping der werelt; drie duizent zes hondert een en tzeventigh; en drie hondert en dertigh jaren voor des *Zalighmakers* geboorte, het gewest van *Babylonie* dezen laetsten koning *Darius* afhandigh, na hy hem in een gevecht op de vlakte van *Arbela*, of in het vlek *Gaugamela* overwonnen had: waer op *Alexander* tot koning van gansch *Afie* uitgeroeien wiert.

Wanneer *Alexander* van daer na de ftad *Babylon* trok, trad *Mazeus*, die uit de flagh-orde in de ftad gevlucht was, met zijne kinderen hem te gemoet, en viel hem te voet. *Alexander* ontving *Mazeus* en zijne kinderen minnelijk en met groote heufchheit. *Bagofanes*, de bewaerder van het kasteel en konings gelt, die in yver voor *Mazeus* niet wouw bezwijken, had den ganschen wegh; langs den welken *Alexander* quam, met bloemen en kranzen doen beftroijen, en ter weder-zijde zilvere altaren oprechten, die niet alleenlijk met wierook; maer ook met reukwerken opgehoopt waeren.

Alexander, die met een drom van gewapen-

Babylonie onder het gebiedt der Perfifche koningen.

Babylonie onder Alexander de Grote.

wapende krijgsknechten bestuwt was, beval den stedelingen, die hem te gemoet getreden waeren, achter de laetste voetknechten te gaen.

Hy zelf reed op een wagen ter stad in, en trad daer na op het kasteel. Des anderen-daeghs bezightighde hy de schatten en het huisraet van koning *Darius*.

Lib. 11. Naer het schrijven van *Justinus*, had
c. 14. *Alexander*, na de krijgsknechten beschonken en verfrischt waeren, de schatten van *Darius* dertigh dagen bezighticht, zoo lang ook zijn krijgsvolk in de stad *Babylon* vergast was. Desgelijks schrijft *Diodoor*, dat *Alexander* meer als dertigh dagen in *Babylon* gebleven was; naerdien de gast-vryheit der burgers, en overvloed aller dingen hem opgehouden hadden. Onder andere ontvingen de Chaldeen *Alexander*, die hem den loop der sterren en gezette beurten der tijden toonden.

Q. Curt. lib. 5. c. 3. *Porphyr.* *Kallisthenes*, *Alexanders* reisgenoot, zond † hemelsche aenmerkingen van negentien hondert en drie jaren (die *Alexander* van de Chaldeen gekregen had) aen *Aristoteles* in Griekenlant. *Alexander* leefde ook met de Chaldeen in *Babylon* raet, en offerde, volgens hunnen raet, aen *Belus*, en volbraght al het geen, dat ontrent de herbouwing der tempelen most gedaen worden: want hy beval den Babyloniers de tempelen, die *Xerxes* verwoest had, te herbouwen: inzonderheit den tempel van *Belus*. Hy deed ook de puinhopen van dien tempel uitvoeren: daer

Arrian. lib. 3. & 7. Joseph. contra Appian. zulk een werk aen vast was, dat aen het zuiveren der aerde alleenlijk tien duizent menschen twee maenden arbeiden. *Alexander* beval allen zijnen krijgsknechten d'aerde uit te kruien. De Joden alleen weigerden dat te doen: die hierom vele slagen en groote onheilen leden; hoewel de koning hen eindelijk vergiffenis en veiligheid verleende.

Alexander beval *Bagofanes*, die het kasteel van *Babylon* overgelevert had, hem te volgen, en stelde *Agathon*, de *Pydmeer*, met eene krijg bezetting van zeven hondert Macedonen, en driehondert bezoldighde krijgsknechten, over de bewaernis des zelven kasteels. Hy maakte den overloper *Mazeus* lantvooght of stadhouder van *Babylonie*.

Alexander deilt den buit uit. Van het gelt, dat in *Babylon* gevonden was, schonk hy, eershalve, aen ic-

der Macedonischen ruiter zes *Minen*: en aen eenen uitheemschen ruiter vijf *Minen*: aen eenen Macedoonschen voetknecht twee *Minen*, en aen eenen uitheemschen een halve maent soldye.

Alexander bequam te dier tijde in *Persie*, *Babylon* en *Mesopotamie*, grooten buit, dat hy uit *Babylon* na *Mesopotamie* op muil-ezels, en drie duizent kemels, deed vervoeren.

Hy leefde te *Babylon* in groote lui en ledigheid, en maakte, met lustigh t'eeten en drinken, goê ciet. Ja hy was tot den dronk en dronkenschap der mate genegen, dat men in zijne dagh-aentekeningen, die door *Eumenes Kardianus* en *Diodotus Erythreus* gehouden zijn, dikwils aengerekent vind, welke dagen en nachten hy dronken sliep. Waer van men een proefstuk uit *Eumenes* by *Elianus* leest: het welk hier ook, om de merkwaardigheid dier stoffe, dient bygevoeght.

Op den vijfden dagh der maent *Diu* (dat is, den acht en twintighsten van Herfstmaent) dronk *Alexander* zich vol by *Eumenes*: daer na sliep hy den zefsten (de negen en twintigste van Herfstmaent) zijne dronkenschap uit: en deed niet anders dien dagh, dan dat hy opstont, en den veltoversten bevel van den volgenden daeghsen optoght gaf, en zeide, dat die des uchtens vroegh zou geschieden. Daer na was hy den zevenden dagh (de dertighste dagh van Herfstmaent) by *Perdikkas* te gast, en zoop weêr. Den achtsten (d'eerste van Wijnmaent) sliep hy. Den vijftienden dagh van de zelve maent (d'achtste van Wijnmaent) zoop hy: en den volgenden (de negende van Wijnmaent) sliep hy na gewoonte zijne dronkenschap uit. Den vier en twintighsten (de zeventiende van Wijnmaent) was hy by *Bagoas* te gast: wiens huis tien stadien van des konings hof affstont. Daer na sliep hy den derden of vijfden dagh uit.

Na de Babyloniers zeer heuschelijk, gelijk te voore, de krijgsknechten van *Alexander* onthaelt hadden, begaven zy zich tot ledigheid en wellusten over; dewijl hen een groote overvloed van allerlei nootwendigheden overschoot.

Te dier tijde verscheenen by-na uit alle gewesten des aertbodems gezanten by *Alexander* te *Babylon*. Hy had zich een gouden throon, en ledekanten met goude

Onma-
tighle-
ven van
Alexan-
der te
Babyl-
lon.

Gezan-
ten ver-
schijnen
by A-
lexan-
der.

goude voeten doen maken: daer op hy niet zijne vrienden zat, en den gezanten antwoordt verleende.

Ziet Arab. P. 112.

Hy deed een groote vloot schepen te *Babylon* vervaerdigen, om d'Arabieren te beoorlogen, die alleen geene gezanten aen hem gezonden hadden. Onder andere schepen deed hy te *Babylon* eenige schepen van cypres-bomen bouwen, die in de tuinen en wouden groeiden: dewijl aldaer gebrek van ander hout is. Daer en boven deed hy by de stad *Babylon* een haven delven, die duizent lange schepen kon verbergen. Ook wierden galderijen en scheeps-timmer-werven by de haven gemaakt.

Strab. Artian.

Midlerwijle de schepen gebouwt en de haven gedolven wiert, voer *Alexander* langs den *Eufrates*, na de stad *Pallakopa*, acht hondert stadien van *Babylon* gelegen. Hy zelf bestierde, onder het vaeren, zijn vaertuigh, en bezagh de grachten en poelen, die na de zijde van *Arabie* toe zijn.

Wanneer *Alexander* de stad *Babylon* wel bezichtight had, en zaght dat zy in groote en andere dingen uitmunte, nam hy voor, die te verqieren, en aldaer zijn koninglijk hof op te rechten. Daer na had hy beslooten, den tempel van *Belus* te hermaken, en uit d'oude puinhopen op te bouwen, en veel heerlijker, als ooit te voore, te maken.

Alexander sterft.

Wanneer de Babyloniers, by zijn afwezen, het werk trager be-yverden, als hy gedaght had, zoo besloot hy zelf met het gansch krijgshet werk by der hant te nemen. Maer dewijl daer toe veel arbeit en tijt vereifcht wiert, zoo kon hy het werk, dat hy begonnen had, niet voltoien: want eene ziekte en doot overviel hem aenstonts, en nam hem uit de werelt, op het jaer, voor des Zalighmakers geboorte, drie hondert drie en twintigh.

Babylonie komt onder Archon.

Na de doot van koning *Alexander de Groote* viel in de verdeling des rijks, onder zijne veltöversten, het gewest van *Babylonie* aen *Archon*, als lantvooght, ten deele.

Onder Seleukus.

Daer na viel in de tweede verdeling der lantschappen van *Alexander de Groote*, de welke in de stad *Tripardifus*, door *Antipatrus*, geschiede, *Babylonie* aen *Seleukus* ten deele, die eindelijk, na hy alle de veltöversten en lantvoogden van koning *Alexander* overwonnen had, ko-

ning van *Syrie* en geheel *Afie* wiert; hoewel niet zonder groote oorlogen tegen *Antigonus* te voeren. Voorts deed hy en zijne navolgers *Babylonie* door lantvoogden of stedehouders bestieren.

Wanneer *Antigonus*, die lantvooght van *Susiane* was, van *Nikanor*, lantvooght van *Medie*, en van andere lantvoogden, de gelukkige voortgangen van *Seleukus*, by brieve ontfangen had, zond hy zijnen zoon *Demetrius*, met vijf duizent Macedoonsche krijgsknechten, tien duizent huurlingen, en vier duizent ruiters, met bevel van na *Babylonie* op te trekken; en, na het veroveren van dat lantschap, gezwint na zee af te zakken.

Na *Demetrius* uit de stad *Damaskus*, in *Syrie*, getogen was, voerde hy met grooten yver en vlijt des vaders bevel uit. Maer *Patrokles*, die door *Seleukus* tot lantvooght van *Babylonie* gemaakt was, hoorende dat de vyanden na-by *Mesopotamie* waren, derfde hunne komste, uit oorzake hy weinigh volk by zich had, niet verwaghten: dies hy den overigen beval uit de stad te trekken. Zommigen hunner trokken in de woestijnen van *Arabie*, anderen trokken over den *Tigris*, en vluchten na *Susiane* en de Persische zee. Hy zelf bleef met een groot getal van krijgsknechten in het lantschap van *Babylonie* zwerven, en verdedighde zich, in plaetse van bolwerken, met vlieten en grachten, die voor hem lagen. Hy leide overal den vyant lagen, en zond aen *Seleukus*, na *Medie*, om hem kuntschap van zijn wedervaren te geven, en te vermanen van in der yl bystant te doen.

Toen *Demetrius* te *Babylon* gekomen was, en de stad woest vond, bestont hy de kasteelen te bestormen: en gaf het een, na hy dat veroverd had, den krijgsknechten te verwoesten. Voorts wiert de krijgsbezetting van *Seleucus* daer uit gedreven, en die van *Demetrius*, ten getale van zeven duizent, daer in geleit.

Babylon door Demetrius ingenomen.

Wanneer het ander kasteel eenige dagen belegert was, dewijl daer veel tijts toe vereifcht wiert, zoo liet *Demetrius* aen *Archelaus*, die een van zijne vrienden was, het bewint des beleghs over, en gaf hem vijf duizent voetknechten, en duizent ruiters. Na de tijt verstreken was, binnen den welken *Demetrius* de-

zen velttocht moft volbrengen, gaf hy den krijgsknechten al het geen, dat zy uit het lantschap van *Babylonie* konden meê slepen, tot buit en ten roof, en trok zelf na den zeekant: latende aldus aen *Seleukus* eene vaste rijk over: als die scheen te wijken, met het geen te verwoesten, dat zijn eigen niet was. Hierom hebben de Chaldeen ook goet gevonden van dien tijt hunnen tijstijl der Seleucidijnen te beginnen. Dit droegh zich toe op het jaer na de schepping der werelt, drie duizent zes hondert twee en negentigh, en voor des Zalighmakers geboorte, drie hondert en elf.

Babylonie onder de koningen van Syrie.

Op het jaer voor des Zalighmakers geboorte, drie hondert en vijf, wiert *Seleukus* niet alleenlijk koning van *Babylonie*; maer ook van *Medie* gemaekt, na hy *Nikator*, lantvooght van *Medie*, van wege *Antigonus*, in een gevecht, met zijn eigen hant gedoot had. Hy nam ook den bynaem van *Nikator*, dat's, *overwinnaer*, aen.

Sedert heeft koning *Seleukus*, en verscheide van zijn navolgers, die gemeenlijk koningen van *Syrie* genoemt worden, het gewest van *Babylonie*, als een

onderhoorigh gedeelte van hun rijk, bezeten, en door stadhouders of lantvooghten doen bestieren.

Onder koning *Antiochus*, gebynaemt *Epiphanes*, dat's, *deurluchtige*, zoon van *Antiochus de Grootte*, was zeker *Timarchus*, lantvooght of stadhouder van *Babylon*, en zijn broeder *Heraklide*, schatmeester, op het jaer voor des Zalighmakers geboorte, hondert en vijf en zeventigh.

Na *Mithridates*, koning der Parthen, en zoon van koning *Pampatius*, *Demetrius Nikator*, zoon van *Demetrius Soter*, koning van *Syrie*, op het hondert en een en veertighste jaer voor des Zalighmakers geboorte overwonnen, en vele volken onder zijn gebiedt gebraght had, breide hy het rijk der Parthen van den bergh *Kaukasus*, tot aen den vliet *Eufrates*, uit: en viel, als overwinnaer, in het lant van *Babylon*, en veroverde de stad, en alle haere grensplaetsen. *Oros. lib. 5. c. 4. Justin. lib. 4. c. 6.* Waer door het gewest van *Babylonie* of *Irak* onder het gebiedt van de koningen der Parthen geraekte: die het vervolgens een lange wijle bezeten hebben. Daer na quam *Irak* weêr onder 't gebiedt der Persianen.

Onder de Parthen.

Irak onder de heerschappye der Mahometanen.

Elmac. Histor. Saracen.

Des jaers zes hondert drie en dertigh vielen d'Arabische Mahometanen, op bevel van *Abubeker*, de tweede Arabische *Chalif* of keizer, na den beruchten profect *Mahomet*, onder geleid van *Chalid*, zoon van *Walid*, in het gewest van *Irak*, en namen de stad *Hira* in: de welke d'eerste plaetse was, die zy in *Irak* verovert hadden. *Chalid* maekte met d'inwoonders van de dorpen van *Sawada* vrede, met beding van schatting aen hem te betalen: de welke d'eerste schatting was, die door d'Arabieren na *Medina* gebraght wiert.

Daer na veroverde *Chalid* de stad *Anbar*, en *Ainuljaman*, en zond de gevangenen na *Medina*.

Op het jaer zes hondert en vier en dertigh zond d'Arabische keizer *Omar*, *Abuobeida*, zoon van *Nasud*, tegen de Perfen: den welken hy in *Hira* slag leverde, en bevocht op hen de zegen, met sneuvelen van vele Persianen. Daer

na geviel een ander gevecht ontrent *Hira* voor: in het welk *Abuobeidas* met vele Persianen te sneuvelen quam, dat zich aldus toedroegh.

Wanneer keizer *Omar* in de heerschappye gestelt was, haekte hy nergens meer na, als om *Irak* te bemachtigen. Hy beval *Abuobeida*, zoon van *Masud*, met ontrent duizent mannen na *Irak* te trekken, en voeghde hem tot strijgenooten, *Mothanna*, zoon van *Hareth*, *Amr*, zoon van *Hazem*, en *Salit*, zoon van *Kis*, toe. Zy trokken op, en sloegen hunne legers te *Thaalabia* neêr. Toen zeide *Salit*: *O Abuobeida! Wacht u wel, om in deze diepten te treden: want ik zie, dat de Persianen vele en sterke krijgstroepen by zich hebben, zoo dat ghy, mijns bedunkens, met ons in de woestijne moet wijken, tot dat ghy bystant van keizer Omar bekomen hebt. Wanneer dat by u gekomen is, zoo zult ghy voorttrekken, en den Persianen slag leveren.* Tot wien

Abuo-

Abuobeida zcide: *O Salit!* gewisselijk ghy vreesft. Wien *Mothanna* antwoordde: *Voorwaer hy vreesft niet. Maer hy heeft u zijn gevoelen geopenbaert. Wacht u wel, om tegen de Perſianen aen te trekken, en u en uwe krijgsknechten midden in hun lant te werpen, op dat zy hunne klauwen niet aen u slaen.* Maer *Abuobeida* wilde na hem niet luisteren: maer sloegh eene brugh over den vliet, en voerde zijn krijgsvolk, tegen wil en dank, daer over. Ook trokken *Salit* en *Mothanna* met hem daer over.

Abuobeida schaerde zijn volk in slaghorde, en stelde zich zelve in het midden. D'Arabieren trokken toen op de Perſianen aen; maer die ontvingen hen met 't werpen van schichten: waer door vele hunner gewont wierden. Daer na vielen d'Arabieren gelijkerhant op de Perſianen aen, en dreven hen op de vlugt: maer de Perſianen zwenkten weêrom, en vielen op de Mahometanen in. *Abuobeida* quam d'eerste onder de Mahometanen te sneuvelen, en met hem vele andere. D'overigen weken na de brugh toe, die van achteren door *Mothanna* beschermt wierden. Na zy alle over de brugh getogen waeren, en *Mothanna* zelf na hen overgetogen was, braken zy de brugh achter zich af.

Wanneer *Omar*, die in de stad *Medina* was, d'uitslagh des gevechts gehoort had, schreef hy te rugh aen *Mothanna*, en beval hem stil te blijven staen, tot dat hy bystant zou gekregen hebben.

Toen zond *Omar* gezanten na *Arabie*, aen de stammen der Arabieren, en ontbood hem, om bystant te doen. Na die by hem te *Medina* vergadert waeren, stelde hy tot veltheer over hen *Jarir*, zoon van *Abdalla Albjali*, die met hen tot aen *Thaalabia* trok: alwaer zich de genen, die aldaer waeren, by hem verwoegden. Daer na trok hy op, en sloegh zijn leger in *Dir Hind* neêr: van waer hy zijne krijgstroepen uitzond, om veltoghten op de vlekken van *Irak*, aen den *Eufrates* gelegen, te doen.

Wanneer dit *Arzmidochte*, koningin der Perſen, en dochter van *Kesra*, verwittigt was, deed zy twalef duizent strijtbare krijgsknechten uit haer volk op ontbieden; daer over zy tot veltheer stelde *Mabran*, een der voornaemste

veltöversten. Deez trok met zijn heir op, en quam tot aen *Hira*.

Voorts vervaerdighden zich beide krijgsheren tot een gevecht, en vielen op elkanderen aen, en begonnen zich met pieken en zabels te deurgrieven en stooten. *Mothanna* wierp zich in het midden der Perſianen, doode velen, en keerde daer na tot de zijnen. De Perſianen sloegen mannelijk en dapper tegen d'Arabieren, en dreven zommigen Arabieren op de vlucht; maer andere hielden stant. Als *Mothanna* dat zag, trok hy zijne baert met de hant uit. Toen schooten de stammen der Arabieren van d'eene, en de Perſianen van d'andere zijde op elkanderen toe: en men vocht van den middagh, tot aen zonnen ondergang.

Wanneer d'Arabieren daer na op de Perſianen invielen, trad *Mabran* te voorschijn, en stelde zich voor zijn volk schrap, en ontving *Mothanna*, die op hem toefchoot, met den houwer: maer de slagh drong niet door. Waer op *Mothanna* hem een houw in den schouwer gaf: waer door hy doot ter neêr storte. Hier op begaven de Perſianen zich op de vlucht, en weken na de stad *Medajin*. Toen keerden de Mahometanen weêr te rugh, om hunne dooden te begraven, en gewonden te genezen.

Na dan de Perſianen zagen, dat d'Arabieren reeds hunne grenspalen des lants ingenomen hadden, en van overal in hunne landen veltoghten deden, zelden zy tot elkanderen: *Hier toe zijn wy vervallen, om dat wy eene vrouwe over ons gestelt hebben.* Voorts spanden zy t'zamen, om *Arzmidochte*, dochter van *Kezra*, van de heerschappye te berooven, en daer in eenen jongeling, met name *Jasdejert*, die uit den geslagte van *Kesra*, zoon van *Hormisdz*, gesproten was, te stellen. Dien verhieven zy ten throone, en bewezen hem gehoorzaamheit en gediensfigheit.

Jasdejert dan worf een krijgshier uit verscheide oorden zijns rijks, en stelde daer over tot veltheer eenen van zijne voornaemste vorsten, en een oudt en ervaren man, met name *Rustan*, en zond dien na *Hira*, om d'Arabieren te belegeren, die derwaerts tegen hem t'zamen gekomen waeren.

Des jaers zes hondert een en twintigh na des Zalighmakers geboorte, gaf d'A-

Gevecht
tuffchen
de Ma-
hometa-
nen en
Perfia-
nen.

rabifche *Chalif*, of keizer *Omar*, het bewint over het oorlogh van *Irak*, tegen de Perſianen, aan *Saad*, zoon van *Abu-wakkas*, en zond eenige krijgſtroepen met hem. Wanneer hy by de ſtad *Kadiſia* gekomen was, verwoegden zich twalef duizent mannen by hem. Daer na trokken dertigh duizent Perſianen, onder den veltoverſten *Ruſtem*, tegen hem op. Verſcheide veltſlagen wierden in *Kadiſia* elkanderen geleverd: onder de welken een gevecht was, de *dagh des byſtants* geheten; dewijl den Mahometanen, onder het vechten, zes duizent krijgſknechten uit *Syrie* tot byſtant quamen. Ook geſchiede een gevecht, de *dagh des neêrlaghs* geheten: naerdien op den zelveſen dagh een groote neêrlaegh geſchiede: want men vocht van den uchtent tot aen den middagh. *Reſtem* zelf, en vele krijgſknechten met hem quamen te ſneuvelen.

Het getal der Perſiaenſche krijgſknechten in *Kadiſia* was hondert en veertigh duizent; maer het getal der Mahometanen dertigh duizent. Van de Mahometanen bleven ontrent zeven duizent en vijf hondert verſlagen: maer het getal der geſneuvelde Perſianen was grooter.

Onder de regering van *Chalif* of keizer *Omar*, nam *Uthal*, zoon van *Arkan*, de vlekken van *Baſora* in. Van daer trok hy na de ſtad *Obolla*, en nam die met geweld in. Voorts trok hy na *Medajin*, beoorloghde de ſtadvooght, en hieuw hem 't hoofd af, en baerde aen zijn krijgſheir een grooten neêrlaegh.

Daer na verzoght *Uthal* aen *Omar*, by brieve, verlof van na *Mekka* ter beêvaert te trekken. Dies vergaf *Omar* zijn ampt aen *Almogira*, zoon van *Schaba*. Eindelijk zette *Omar* dien af, en ſtelde eenen *Abu Muſam Alaſchari* over het lantſchap van *Miſan*, en beval hem in het lant van *Baſora*, voor d'Arabieren, die by hem waeren, eenige plaetſen te ſtichten, en ieder ſtam in zeker dorpte plaetſen, om daer in hunne woonplaetſe te veſtigen. Hy ſtichte ook in *Baſora* eenen tempel van tamelijke groote. Wanneer de ſtad *Baſſora* volbouwt was, ſtelde hy daer een ſtam van Arabieren in, die by hem waeren.

Aldus heeft *Chalif Omar* het gansch gewest van *Irak* zich onderworpen, en onder het gebiedt der Mahometanenſche

Arabifche *Chaliven* of keizers gebraght, die het een reex van ontrent zes hondert en twintigh jaren bezeten hebben: te weten, ſedert de regering van *Chalif Omar*, tot aen de regering van *Chalif Moſtaſim*, dien *Hulaku Chan*, keizer der Mogollers of Tartaren, na het veroveren der ſtad *Bagdad*, deed dooden.

Deze Arabifche *Chaliven*, die het gewest van *Irak* dus lang bezeten hebben, waeren van tweederlei orde of geſlaghte: want eenigen waeren uit den geſlaghte van *Ommia* geſprooten, die hierom *Ommiahs*, of *Ommiadijnen* genoemd wierden, en dertien in getale waeren. Deez *Ommia* was een zoon van *Abdusjam* of *Abdalsjem Menaf*, zoon van *Kuda*. Uit *Abdusjam* of *Abdalsjem Menaf* is ook een ſtam der Arabifche *Koreisjiten* van dien zelveſen name geſproten, die de zandige vlakten ontrent *Mekka* bewoonden.

D'Andere Arabifche *Chaliven* waeren uit den ſtam of geſlaghte van *Abbas*, zoon van *Abdulmelik*, zoon van *Haſjem*, geſproten: wiens nakomelingen hierom ook *Abbasjah*, of *Abbaſidijnen* genoemd worden. Deze *Chaliven* waren veel meer in getale; gelijk die in 't vervolgh by name gedaght zullen worden. Zes geſlaghten van Arabifche *Koreisjiten* voerden ook den naem van *Abbas*.

Drie *Chaliven* waeren ook uit den geſlaghte van *Haſjem*, als *Alis*, *Mahomets* ſchoon-zoon, en *Haſen*, *Alis* zoon, en *Abdalla Alamin*, anders *Muhammed Abumufa* geheten. Geen ander is ooit uit den geſlaghte van *Haſjem*, of der *Haſjemiten*, tot het Chaliffchap gekomen. *Haſjem* was een zoon van *Abdumenaſ*, zoon van *Kuda*. Hy was de vader van *Abdulmutalib*, grootvader van *Abutalib*, en overgrootvader van *Alis*.

Deze *Chaliven*, zoo uit den geſlaghte van *Ommia*, als *Abbas*, hebben hun hof en rijkſſtoel niet altijd op een zelve plaetſe in *Irak* gehouden: maer eenigen hielden dat in de ſtad *Kuſa*, andere 't *Anbar*, of *Samarra*, of *Bagdad*: maer de meeste *Chaliven*, uit den ſtam van *Abbas*, hebben, ten getale van zeven en dertigh, hun hof te *Bagdad* gehouden: ſedert die ſtad door *Chalif Almanſor* geſticht was: gelijk hy ook d'eerſte is geweest, die des jaers 762 den rijkſſtoel derwaerts overbraght.

Eenigen der eerſte *Chaliven*, uit den geſlaghte

Ziet
pag. 144.

Arabi-
ſche
Chali-
ven.
Ziet
Arab.
p. 132.

Ziet
p. 123.

geslaghte van *Ommia* hebben ook hun hof te *Damaskus*, hoofstads van *Syrie*, gehad.

Gezagh der Arabische Chaliven.

In den begin regeerden deze Arabische *Chalifs* of keizers met volkomen maght en opper-gezagh over het gewest van *Irak*: desgelijks over hunne andere onderhoorige landen: want zy sloegen het geestelijk en wereltlijk ga, en hadden het bewint over beide: ja zy deden ook geestelijke preke voor den volke. Hierom wierden zy ook *Imams* genoemt, dat zoo veel als *hooge-priesters* of *pausen* gezeit is.

Maer eindelijk is hun maght en gezagh geheel en al komen te vervallen: na de zoonen van *Bojas*, gesproten uit den stam des Persischen konings *Jizdegird*, op het jaer negen hondert en veertigh begonnen te regeeren, die gansch *Persie*, en eindelijk des jaers negen hondert vijf en veertigh de stad *Bagdad* veroverden, en de glorie en luister der *Chaliven* dempten en verdoofden.

Wel hebben zy de vervanging en ry der *Chaliven* van *Bagdad* niet belet: maer hen evenwel in dier wijze en maniere geknevelt en bedwongen, dat zy slechts met den blooten naem en titel heerfchten, en alle de maght en opper-gezagh aen de nakomelingen van *Bojas* bleef, gelijk in 't vervolgh breder zal gezeit worden.

Chalif Omar sterf op het jaer zes hondert drie en veertigh.

Na *Omar* wiert *Otsman*, zoon van *Osfan*; en na *Otsman*, *Alis*, zoon van *Abutalib*, en schoonvader van den berughten profect *Mahomet*, tot *Chalif* gehult: waer over tusschem hem en *Muavias* zeer zware oorlogen ontstonden.

Ziet beschrijving van Arabie, p. 133.

Eindelijk wiert tusschen *Alis* en *Muavias*, op het jaer zes hondert en zestigh, eene vrede getroffen: te weten, *Alis* zou *Irak*, en *Muavias* *Syrie* behouden, zonder d'een des anders lant met krijgsheiren of velttoghten zou mogen bespringen. Aldus wiert het nieuw gewonnen Mahometaensch rijk in twee rijken of Chaliffchappen verdeilt.

Hasen wort Chalif.

De zoon *Hasen*, en broeder van *Husein*, wiert op den zelven dagh, op den welken de vader *Alis* gestorven was, te *Kufa* tot *Chalif* gehult: waer op d'inwoonders van *Irak* den eed van getrou-

heit aen hem deden. Maer *Muavias*, zoon van *Abusofian*, wiert in *Syrie*, in den tempel van *Ilia*, tot *Chalif* gehult.

Des jaers zes hondert en een en zestigh trok *Muavias*, zoon van *Abusofian*, na *Kufa*: en quam hy en *Hasen* in de lantstrecke van *Meskin*, niet verre van *Kufa*, by elkanderen, en maekten vrede: met beding, dat *Hasen* het rijk, of de heerschappye, aen *Muavias* zou overgeven. Het welk in dezer wijze geschiede.

Hasen geeft aen Muavias zijn rijk over.

Na d'inwoonders van *Irak* aen *Hasen*, zoon van *Alis*, den eed van getroutheit gedaen hadden, begon hy hen wetten voor te schrijven, zeggende: *Zijt my gehoorzaam, en luister na my: houdt vrede met de genen, met de welken ik vrede houde: en oorloogh tegen de genen, tegen wien ik oorloogh.* Waer over die van *Irak* verbittert op *Hasen*, zoon van *Alis*, wierden, en zeiden: *Deez zal onze heer niet zijn.* Aenstonts wierden hem vuile lasteringen op den hals gesmeten. Waer over hy hen meer en meer begon te haten en vrezen, en schreef aen *Muavias*, en stelde hem eenige voorwaerden van vrede voor, en zeide: *Zoo ghy my dit geeft, waerelijc ik zal u onderaanigh en gehoorzaam zijn.* Wanneer de brief van *Hasen* aen *Muavias* overgegeven wiert, had hy aen *Hasen* eerst eenen brief van wit papier gezonden, die onder bezegelt was, en had daer in tot hem geschreven: *Stel in dezen brief, die onder van my bezegelt is, de voorwaerde, de welke ghy begeert: en zy zal u toegestaan worden.* Na *Hasen* dezen brief ontfangen had, verdobbelde hy daer in de voorwaerden, te voore aen *Muavias* gezonden, en bewaerde dien brief: maer *Muavias* bewaerde den brief, aen hem door *Hasen* gezonden.

Toen ging *Hasen* uit, en trok na *Medajin*, en zond *Kais*, zoon van *Said*, met twalef duizent man, als veltoverste, voor af. Maer *Muavias* trok na *Syrie*, en zond *Baschar*, zoon van *Orta*, voor af. Tusschen den welken, en *Kais*, een gevecht ontstont. Daer na staekten zy liet gevecht, en verwaghten de komste van *Hasen*. Wanneer *Hasen* quam en zagh, hoe veel bloets vergooten wiert, en wat wreetheden begaen wierden, zeide hy: *Ik heb dit rijk niet van noode. Ik heb beslooten dat aen Muavias over te geven, om het op zijne schouderen te nemen, met*

Hoe Hasen zijn rijk afstaet, en aen Muavias overgeeft.

d'on-

d'onheilen en rampen, die daer uit zouden mogen komen t'onstaen. Tot wien Hofan, broeder van Hasen, zeide: *Ik bezweer u by God, zijt d'eerste niet, die uwen vader schantvlekt, en zijnen raet verwerpt.* Waer op Hasen antwoorde: *Dat zulks rootwendigh geschieden most.* Voorts zond hy aen Muavias, en mackte hem bekend, dat hy hem het rijk wou overgeven. Waer op Muavias hem in dezen zin te rugh schreef: *Gewisselijk dit rijk past u veel beter, als my, zoo door recht van verwantschap, als om andere oorzaken.* By aldien ik nu wist, dat ghy beter het rijk bestieren, en de voorrechten dezès volks beter verdedigen zou, voorwaer ik zou by eede mijne onderdanigheid t'waerts verplighen. Maer eisch nu, wat ghy wilt. Na dan Hasen goederen en landeryen toegevoeght, en veiligheid voor Alis navolgers verzoght was, en getuigen daer by uit Mahomets aenhangens genomen waeren, ondertekende hy den brief van den overdraght des rijks.

Wanneer nu Hasen te Medajin was, riep een uit het krijgshair: *Is niet Kais, zoon van Said, gedoot, en verdreven?* Voorts verscheurden zy de tente van Hasen, en namen ook het dekkleet, daer hy onder was, wegh.

Na Hasen en Muavias, ontrent een daghreize van Kufa, t'zamen gekomen, en beide in Kufa getreden waeren, verzocht Hasen van Muavias, dat hy hem de voorwaerden, die hy in den brief, door hem bezegelt, voorgestelt had, zou volbrengen. Het welk Muavias hem weigerde te doen, zeggende: *Ghy zult hebben, dat ghy in uwen brief geëischt hebt.* Want dat heb ik u gegeven, als uw brief my overgelevert wiert. Ook quamen zy daer in met malkanderen overeen. Maer Amr, zoon van Alas, zeide tot Muavias, wanneer zy t'zamen te Kufa waeren, dat hy Hasen zou bevelen op te staen, en eene rede tot den volke te doen. Het welk Muavias verwierp, en quact keurde. Maer Amr hield niet op Muavias te vermanen, tot dat hy eindelijk na hem luisterde. Dies ging Muavias uit, en sprak tot den volke.

Daer na zeide hy tot Hasen: *Voorwaer, ô Abu Mahommed! ghy hebt zoodanigh eene sake geschonken, de welke de menschen in hunne gemoet niet kunnen krijgen, om wegh te schenken. Dies sta*

op, en macke het den volke bekend. Toen stont Hasen op: en zeide, na hy God gelooft en in zijnen naem geprezen had, *Hoort, ô Irakers! drie dingen hebben mijn hert van u vervreemt: want ghy hebt mijnen vader gedoot, my gelastert, en my mijn huisraet ontnomen. D'allerwijste wijsheit is godvruchtigheid, en d'allerzotste zottigheid is ongodvruchtigheid. Door onze hulpe heeft God u, in het begin van ons rijk, allereerst op den rechten wegh bestiert: en door onze hulpe heeft hy, op het einde van ons rijk, het storten van uw bloet belet. Muavias heeft met my over eene sake getwist, de welke meer my, als hem aenging. Maer ik vond geraden de menschen van den krijgh t'onthouden, en hem die sake over te geven. Want dit rijk heeft een bepaelden tijt: en de werelt is vergangkelijk, en veranderingen onderworpen.*

Wanneer Hasen dit gezcit had, beval Muavias hem neêr te zitten, en kreegh daer over eene haet op hem. Ook hield hy niet op Amr te beschroben, en zeide, dat het door zijnen raet geschiedt was. Daer na deed Muavias zelf eene rede aen den volke, en sprak: *Ik heb met die voorwaerden, waer mee ik my verbonden heb, d'eendraght willen zoeken, te bevestigen. Dewijle nu God gemaakt heeft, dat wy beide uit eenen mont spreken, en den tweespalt, die tusschen ons was, weghgenomen heeft, zoo laten alle voorwaerden, daer ik my aen verbonden heb, te niet zijn.*

Toen stont Hasen op, gaf de stad Kufa aen Muavias over, trok na Medina, sloegh zich aldaer neêr, en bleef er, tot dat hy des jaers zes hondert twee en zestigh sterf, na het ampt van Chalif zes maenden en vijf dagen, of vijf maenden, bekleet te hebben. Hy wiert te Jambua begraven. Men zeit, zijn vrouw hem, door bevel van Muavias, met vergif om 't leven braght. Zoo andere willen, zou een van zijne dienaers, door snoo beleid van Muavias, hem vergif te drinken gegeven hebben.

Men zeit, de vrede op die voorwaerde gemaakt wiert, dat Hasen uit de schatkist van Kufa vijf duizent mael duizent † staters zou ontfangen.

Hy was van aert, als zijn grootvader, en had vijf en twintigh beëvaerten te voet gedaen. Zijn schrijver en richter waeren die van zijnen vader.

Rede van Hasen aen den volke, nopende d'overdraght des rijks.

† Een zekere Arabische munte.

De zinspreuke zijns zegels was: *Daer is geen God, behalve God, de ware en klare (of openbare) koning.*

Meeft alle d' Arabische *Chalifs* hebben zekere zin-spreuken in hunne zegels gevoert, die by-na alle op het stuk van godvruchtigheid en godsdienst floegen.

Muavias
wort
Chalif.

Na *Hasen* van het Chaliffchap had afftant gedaen, wiert *Muavias*, zoon van *Abusofian Sabab*, *Chalif* gemaekt, en door het volk te *Kufa* gehult. De vader van *Abusofian* was *Haleb* geheten, die een zoon was van *Ommia*, zoon van *Abdusjam*, zoon van *Abdumenas*, zoon van *Kuda*.

Deez *Muavias* was d'eerste *Chalif* uit den stam van *Ommia*. Uit den zelve stam zijn verscheide *Chaliven*, ten getale van vijftien, na hem gevolgt.

Des jaers zes hondert en acht en zestigh maakte *Chalif Muavias* zijnen broeder *Ziad* vooght of stadhouder van *Basora*, en daer na van *Kufa*. Hy vervolgte de navolgers van *Alis* met groote streng en felheit, en doode hen overal, daer hy hen vond.

Volgens sctijven van *Abulfaraj* stelde hy tot vooght over *Kufa*, *Mogir*, zoon van *Schaab*: over *Basora*, *Abdalla*, zoon van *Amr*: over *Medina*, *Mervan*, zoon van *Hacem*. Toen keerde hy na de stad *Damaskus*, en hield aldaer zijn hof. Hy maakte *Abdalla*, zoon van *Hacem*, stadhouder van *Damaskus*.

Onder zijne regering wiert door de Mahometanen het Weste, dat is, *Afrika*, veroverd, en tegen *Konstantinus*, keizer der Grieken, geoorlooght, en *Konstantinopolen* belegerd.

Muavias
stert.

Chalif Muavias overleed des jaers zes hondert negen en zeventigh, in zijnen ouderdom van drie of acht en zeventigh jaren, of tachtigh, zoo anderen willen, in de stad *Damaskus*, daer hy ook begraven wiert. Hy had het Chaliffchap negentien jaren, drie maenden, en vijf dagen, bezeten, sedert het rijk hem bevestight was. Men zeidt hy een en veertigh jaren veltheer en *Chalif* geweest was: te weten, vijf jaren onder het Chaliffchap van *Omar*, zoon van *Alchittab*: twalef onder het Chaliffchap van *Otsman*, en vijf jaren had hy oorlogh tegen *Chalif Alis* gevoert.

Jeziid
wort
Chalif.

De zoon *Jeziid* wiert ten zelve dage van 's vaders overlijden te *Damaskus* *Chalif* gemaekt. Hy schreef aen *Na-*

lid, zoon van *Atba* of *Utba*, die uit zijnen naem stadhouder van *Medina* was, dat hy *Husein*, zoon van *Alis*, en *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, gevangen zoude nemen. Hier op ontbood de stadhouder *Walid* des nachts *Husein* en *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, en verwittighde hen de doot van *Chalif Muavias*, en stelde hen voor, om den eedt van getrouheit aen *Jeziid*, zoon van *Muavias*, te doen: maer zy gaven ten antwoord, dat luiden, als zy waeren, niet gedwongen wierden in 't heimelijk den eedt te doen: maer wanneer zy des uchtens zouden opgestaen zijn. Dan des nachts vluchten zy uit *Medina*, en trokken na *Mekka*, en weigerden stantvastelijk den eedt van getrouheit aen *Jeziid* te doen.

Wanneer de burgers van *Kufa* hoorden, dat *Husein* en *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, den eedt van getrouheit weigerden aen *Jeziid* te doen, zonden zy gezanten, met brieven, aen *Husein*, en verzochten hem, om by hen te komen, op dat zy den eedt van getrouheit aen hem deden, en hem, in *Jeziid* te beoorloghen, holpen. Hier op zond deez zijnen ooms zoon, *Muslim*, zoon van *Okail*, zoon van *Abutalis*. Voorts deden twalef duizent burgers aen *Husein*, zoon van *Alis*, den eedt van getrouheit.

Over *Kufa* gebood, uit den naem van *Jeziid*, *Nuaman*, zoon van *Basjir*, *Mediner*. Maer wanneer *Chalif Jeziid* zijn onbequaemheit tot dit ampt vernam, gaf hy het stadhouderschap van *Kufa* aen *Obeidalla*, zoon van *Ziad*, over, die uit *Basora* derwaerts trok.

Wanneer *Muslim* na *Irak* getogen was, trok ook *Husein* met zijn huisgezin derwaerts, en nam zijnen wegh na de stad *Kufa*.

De navolgers van *Alis* trokken *Muslim* tegen, en leverden hem slag: zoo dat hy gedwongen wiert zich op het kasteel te begeven, en de deure achter hem toe te sluiten. Maer wanneer tegens den avont de burgers van *Kufa* *Muslim* verlieten, zond *Obeidalla* heimelijk duizent ruiters, die hem gevangen kregen en het hooft afhienwen. *Husein*, dit vernemende, bestont weêr na *Medina* te trekken. Maer *Obeidalla*, zoon van *Ziad*, zond hem duizent ruiters, onder den overste *Har*, zoon van *Jeziid*, tegen.

gen. *Husein* had zijne tenten op 't velt van *Kerbalan* neêrgeflagen, en was sterk vijftigh ruiters, en hondert voetknechten: maer de ruiterye van *Obeidalla* stont tegen hem over. Toen riep d'overste *Har* tot *Husein*. *My is belast u niet te dooden; maer na Kufa te vervoeren. Zoo ghy weigert derwaerts te gaen, zoo kiest den wegh, die noch na Kufa, noch na Medina loopt, tot dat ik aen Obeidalla zal geschreven hebben.*

Dies sloegh *Husein* de linke hant op, van den wegh *Odhaib* en *Kadisia* af, in gezelschap van den overste *Har*, tot dat hy te *Gaderia* quam, en sloegh aldaer zijn leger neêr.

Toen zond *Obeidalla* zekeren *Omar*, zoon van *Saad*, met vier duizent ruiters, om *Husein* te bestrijden, die zich by *Har* vervoegden: zulks zy toen ten getale van tien duizent waeren. Daer na zond hy *Sjemir*, zoon van *Dulgjus*, met vijf duizent andere ruiters, die zich tusschen de twee vlieten van *Kerbela* neêrsloegen.

Gevecht
van Hu-
sein.

Op Vrydagh nacht, den tienden der maent *Muharram*, stegen de krijgsknechten van *Obeidalla* te peerde, om *Husein* te bestrijden, die gezanten tot hen zond, en door hen deed vragen, wat zy wilden hebben. Zy gaven ten antwoord: *Ghy zult u ter genade van Obeidalla, zoon van Ziad, overgeven, of wy zullen u bestrijden.* Maer *Husein* hield het werk dien nacht dragende: uit die oorzaak alleen, om zijn volk in orde te stellen, dat hy daer na beval te vertrekken: maer het wilde niet, en zeide voor hem te willen leven en sterfen.

Zoo dra de dageraet van den tienden dagh, die Vrydagh was, verscheen, steegh *Husein* met negentien van zijne huisgenoten te peerde, die den *Alkoran* voor hem stelden. Toen vermaende hy hen noch eenmael te vertrekken: maer zy wilden na zijne vermaning niet luisteren.

Eindelijk vielen de vyanden op hem in, en hy op hen. Wijders, *Har*, zoon van *Jezi*, was tot *Husein* overgelopen, en street nu voor hem. Maer deez was d'eerste onder de krijgsknechten van *Husein*, die gedoot wiert. Daer na quam *Abdalla*, zoon van *Muslim*, te sneuvelen: toen *Gjafar* en *Abdurrahman*, zoon van *Okail*: daer na *Mubam-*

med en *Aun*, zoonen van *Abdalla*, zoon van *Gjafar*, zoon van *Abu-abil*: toen *Alis* d'oude, zoon van *Husein*, en eindelijk *Husein* zelf. *Senan*, zoon van *Anas*, gaf *Husein* den dootslag: hoewel eenigen zeggen, dat *Sjemir*, zoon van *Dulgjus*, hem het aengezicht gequetst en van den peerde geworpen had: maer *Chaul*, zoon van *Jezi*, of *Nasr*, zoon van *Harafn*, had hem het hoofd afgehouden.

Husein
wort ge-
doot.

Ziet
p. 167.

Alle de krijgsknechten van *Husein* wierden gedoot, en hunne vrouwen en kinderen, als slaven, vervoert. Die aen de zijde van *Husein* verslagen bleven, beliepen ten getale van twee en zeventigh of zeven en tachtigh mannen; maer van de zijde van *Omar*, zoon van *Saad*, quamen acht en dertigh te sneuvelen. *Omar*, zoon van *Saad*, zond *Chaul*, zoon van *Jezi*, met het hoofd van *Husein*, aen *Obeidalla*, zoon van *Ziad*, die het door de stad deed omdragen. Daer na wiert het, met vijftigh andere hoofden, op de poorte van *Kufa* gezet. Maer *Zainulabidin*, zoon van *Husein*, wiert by den lijve behouden: uit oorzaak hy ziek was, en niet gevoghten had.

En uit dezen *Zainulabidin* zijn alle de genen gesprooten, die onder de Mahometanen roemen uit *Husein*, tot op dezen dagh, hunnen oorsprong en geslaght te hebben.

Husein quam te sneuvelen op 't jaer zes hondert en tachtigh, den tienden der maent *Muharram*, die Vrydagh was, in zijnen ouderdom van vijf of zes, of, zoo *Elmacin* en *Abulfaraj* willen, van acht en vijftigh jaren.

Daer na zond *Obeidalla* den zoon van *Husein*, *Zainulabidin*, en zijne zusters, magen, en kleine kinderen, met het hoofd van *Husein* in eene schotel, na *Damaskus*, aen *Chalif Jezi*, zoon van *Muavias*, die de dochters en vrouwen aen de trappen des tempels, daer de gevangenen gemeenelijk gestelt warden, beval te staen, om van eenen ieder bezien te worden.

Wanneer het hoofd van *Husein* voor *Chalif Jezi* gestelt wiert, had hy de voorste tanden met een roede geslagen, en merken met een rijsje op zijn aengezicht gedrukt, en gezeidt: dat hy noit zulken schoon aengezicht gezien had. Daer na beval *Jezi* *Huseins* hoofd ceni-

ge dagen op de poorte van *Damaskus* te zetten: en zond den zoon van *Husein*, en zijne vrouwen na *Medina*: die de burgers met groot gekrijt en gekerm te gemoet traden.

Chalif Jezid sterft. *Chalif Jezid* overleed des jaers zes hondert drie en tachtigh te *Haurajina*, in het gebiedt der stad *Hims*, in *Syrie*, in zijnen ouderdom van acht of negen en dertigh jaren. Hy had drie jaren, negen maenden, min eenige dagen, geregeert, en wiert te *Damaskus*, in het graf van de kleine poorte, begraven.

Muavias wort Chalif. Na *Jezid* wiert de zoon *Muavias*, ten zelve dage van 's vaders overlijden, tot *Chalif* gehult, en hem het rijk opgedragen.

Sterft. Hy sterf aen de peste, te *Damaskus*, in zijnen ouderdom van twintigh jaren, na eene regering van veertigh dagen of drie maenden; hoewel *Abulfaraj* zijne regering slechts twintigh dagen maekt. Hy wiert neffens zijnen vader begraven. Hy hing de Mahometaensche sekte der Kadaristen aen.

Abdalla, zoon van Zubeir wort Chalif. Na de doot van *Jezid* lokte *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, en *Abubeker* gebynaemt, de luiden tot zijne gehoorzaamheit, en wiert te *Mekka* tot *Chalif* gehult, na in den tijt van twee geheele maenden geen *Chalif* geweest was: want na de doot van *Jezid* was een tusschenrijk van negen en zeventigh dagen. Aldus kreegh *Abdalla* *Irak*, *Higjaz*, *Semen*, *Chorasán*, *Egypten* en *Syrie*, in bezit; behalve *Orodan*: hoewel hy niet uit den stam of geslagte van *Ommia* was.

Voorts deden d'inwoonders van *Irak*, *Egypten* en *Syrie*, aen hem den eedt van getrouheit. Hy maekte zijnen broeder *Majab*, stadhouder van *Basora*, en *Abdalla*, zoon van *Muti*, stadhouder van *Kufa*.

Mahometaensch rijk in twee Chalifschappen verdeilt. Ziet *Arabie*, p. 135. en 136. Onder de regering van dezen *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, wiert het Chalifschap, of rijk der Mahometanen, in twee Chalifschappen of rijken verdeilt. Te weten, in den zelve jare beval *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, by brieve, zijnen stadhouder van *Medina*, de nazaten van *Ommia*, die aldaer waeren, te verjagen. Onder deze was *Merwan*, zoon van *Hakem*, met zijnen zoon *Abdulmelik*, die na *Damaskus* vlughte.

Wanneer *Merwan* te *Damaskus* gekomen was, verzoght hy de gemeente, om hem zelve te hulden. Maer op

zijne komste te *Damaskus* was aldaer *Dabak*, zoon van *Kais*, d'Amreer, die de gemeente tot het hulden van *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, noodighde.

Waer over het een gedeelte des volks *Merwan*, en het ander *Dabak* volghde. Eindelijk ontstont een gevecht tusschen hen beide, in de lantsreke *Marjorath*, of *Margjirath*, in het dal *Algauta*: in het welk *Dabak*, met vele van de zijnen, te sneuvelen quam: en d'overigen staken schandelijk op de vlucht. Toen wiert het rijk *Merwan* in *Syrie* bevestight, en hy des jaers zes hondert drie en tachtigh tot *Chalif* gehult.

Merwan wort Chalif van Syrie.

Na *Dabak* en zijne krijgsknechten op de vlucht gedreven waeren, trok *Merwan* weêr na *Damaskus*, en braght die stad t'onder, en de burgers onder gehoorzaamheit. Des zelve jaers wiert hem d'eedt van getrouheit vernieuwt.

In den aenvang des jaers zes hondert vier en tachtigh (het welk toen by de Arabieren in Oogstmaent begon) bezat *Merwan*, zoon van *Hakem*, het Chalifschap van *Syrie*, en *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, het Chalifschap van *Irak*, *Egypten*, en *Higjaz*.

Ten zelve jare trok *Merwan* na *Egypten*, daer over *Abdurrahman*, als stadhouder, van wegen *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, gebood, die het van *Abdurrahman* voor een zekere zomme gelts kocht.

Toen trok *Merwan* weêr na *Damaskus*, en zond een krijgshier, om *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, te beoorlogen: wiens krijgshier op de vlucht gedreven wiert, met sneuvelen van vele menschen.

In den zelve jare maekten die van *Kufa* oproer, om de doot van *Husein* te wreken, en stelden tot hunnen overste *Suleiman*, zoon van *Sord*. Het getal der genen, die zich by hem vervoegden, was zestien duizent: die van daer na *Ainwerda* togen, en zich na *Mesopotamie* begaeven. Aldaer quam hen de ruiterye van *Syrie* tegen: daer over *Obeidalla*, zoon van *Ziad*, gebood: die op eene plaetse, *Rais-Ain* geheten, slaeghs rakte. *Suleiman*, met vele van de zijnen, bleef in het gevecht verslagen: d'overigen staken op de vlucht.

Opreet te Kufa over de doot van Husein.

Ten zelve jare quam ook *Muchtar*, zoon van *Abuobeida*, te *Kufa*, en hitte de burgers op, om wrake over de doot van *Husein* te nemen. Maer de stad-

houder nam hem gevangen, en smect hem in de gevangenis: doch liet hem kort daer na weêr los, door tusschen-sprake van *Abdalla*, zoon van *Omar*.

Chalif Merwan steeli. In het zelfste jaer quam *Chalif Merwan* te *Damaskus* te sterven, na eene regeering van zeven maenden en eenige dagen.

Muchtar maakte oproer te Kufa over Huseins doot. Des volgenden jaers stont *Muchtar*, zoon van *Abuobeida*, weêr te *Kufa* op, om zich over het bloet van *Husein* te wreken. Na de burgers hem den eedt van getroutheit gedaen hadden, belegerden zy *Obcidalla*, zoon van *Ziad*. Maer deez verzocht veiligheid van *Muchtar*, de welke hy ook verworf.

Na hy uit het kasteel getreden was, nam *Muchtar* het in, en verkreegh de heerschappye van *Kufa*.

Hy vlucht. Des zelve jaers trok *Masab*, zoon van *Zubeir*, die uit den naem van zijnen broeder over *Basora* gebood, met een talrijk krijgshier na *Kufa*, om *Muchtar*, zoon van *Abuobeida*, te belegeren. Na een groot gevecht geschiedt was, vluchten *Muchtar* en zijne strijtgengen uit het kasteel, met zeven duizent man, die *Masab* zoo lang beoorloghde, tot dat hy hen alle verdelght had. Wanneer *Masab* de heerschappye bekomen had, sehreef hy aen *Ibrahim*, veltheer van *Muchtar*, en noodighde hem tot gehoorzaamheit: waer op die by hem quam. *Masab* maecte ook *Mahleb*, zoon van *Abusafra*, lantvooght van *Mausil*, *Mesopotamie*, *Aderbigjan* en *Armenie*.

Des jaers zes hondert acht en tachtigh trok *Abdulmelik*, zoon van *Merwan*, (die na hem *Chalif* van *Syrie* geworden was) uit de stad *Damaskus*, om *Chalif Abdalla*, zoon van *Zubeir*, te beoorlogen: maer uit oorzake de stadhouder van *Damaskus*, *Omar*, zoon van *Saad*, aen't muiten was geslagen, keerde hy weêr te rug.

Chalif Abdulmelik veroverte Irak. Des volgenden jaers trok *Chalif Abdulmelik* tegen *Masab*, zoon van *Zubeir*, te velde, op eene plaetse *Sakan* geheten, en overwon en doode hem, en dreef zijne krijgsknechten op de vlucht. Maer zy vervoeghden zich by *Abdulmelik* op zijn verzoek, en deden hem den eedt van getroutheit. Daer na trok hy na *Kufa*, en trad in de stad, en verkreegh aldus het gewest van *Irak*.

Toen wiert hem 't rijk in *Irak*, *Syrie*, en *Egypten* bevestight: dies niets bui-

ten zijn rijk overbleef; als het lantschap van *Higjaz*, dat onder het gebiedt van *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, stont: dies rackte aldus *Irak* onder het *Chaliffchap* van *Syrie*.

Na *Abdulmelik* het rijk van *Irak* bekomen had, stelde hy daer over tot lantvooght zijnen broeder, *Basjer*.

Basjer lantvooght van Syrie. Des zelve jaers zond *Abdulmelik Hagjagj*, zoon van *Jozef*, mer twee duizent man uit het *Syrisch* krijgshier, om *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, in de stad *Mekka* te belegeren. Hy trok met hen na *Taif*, en toen op *Medina*. De stadhouder van *Medina* zond *Higjagj*, op aenschrijven van *Abdulmelik*, alle de krijgsknechten, die hy by zich had, tot bystant toe. Deze krijgshieren sloegen hun leger te *Birmamon* neêr, en omcingelden de stad *Mekka*, en belegerden *Abdalla*, zoon van *Zubeir*. Eindelijk wiert *Mekka*, na een beleg van zeven maenden en zeven dagen, veroverd, en *Abdalla* gedoot. *Hagjagj* hieuw hem het hoofd af, en hechte den romp aen een kruis: daer na zond hy het hoofd na *Medina*, en hechte het aldaer ook aen een kruis. Ten leste beval hy het op het kerkhof der *Joden* te begraven.

Deez *Abdalla* had het rijk van *Irak* en *Higjaz*, sedert de doot van *Chalif Muavias*, tot aen zijne doot, negen jaren en twee en twintigh dagen bezeten, en sterf in zijnen ouderdom van twee en zeventigh jaren.

Sedert wiert *Irak* door stadhouders of lantvooghden, van wegen de *Chalifs*, (die hun hof in *Damaskus*, hoofstads van *Syrie*, meerendeels hielden) een lange wijle bestiert, tot aen *Chalif Almanfor*, die op het jaer zeven hondert vier en vijftigh het hof der *Chaliven* in de stad *Bagdad* overbraght.

De *Chaliven*, die hun hof buiten *Irak*, en meerendeels in de stad *Damaskus*, gehouden hebben, waren, na *Abdulmelik*, en zijn zoon *Walid*, de volgende:

Suleiman, zoon van *Abdulmelik*.

Omar, zoon van *Abdulaziz*.

Jezid, zoon van *Abulmelik*.

Hisjam, zoon van *Abdulmelik*.

Walid, zoon van *Jezid*.

Jezid, zoon van *Walid*.

Ibrahim, zoon van *Walid*.

Merwan, zoon van *Muhammed*.

Abdalla Saffah Abul Abbas, zoon van *Muhammed*, hield zijn hof in *Anbar*.

Hagjagj wort lantvooght van Irak.

Des jaers zes hondert drie en negentigh maecte *Chalif Abdulmelik* dezen *Hagjagj*, zoon van *Jozef*, lantvooght van *Irak*.

Zijne wreetheit op zijne dootbedde,

Des jaers zeven hondert en dertien of veertien, onder de regering van *Chalif Walid*, overleed *Hagjagj*, zoon van *Jozef*, aen eene teering, zonder hy, gedurende zijne ziekte, des nachts kon slapen. Als *Hagjagj* op zijn sterven lagh, vroegh hy eenen van de sterrekijkers, die by hem waeren: *Of hy ook eenen vorst zagh, die aenstonts zousterven?* Wanneer de sterrekijker zeide: *Ja ik zie eenen koning, die aenstonts sterven zal, met name Kolaib*: zoo antwoorde *Hagjagj*: *Gewisselijk, ik ben die Kolaib. Mijne moeder heeft my met dien naem genoemt.* Toen zeide de sterrekijker: *Dies wijzen de sterren aen, dat ghy zekerlijk sterven zult.* Waer op *Hagjagj* weêr tot hem gezeidt had: *Maer ik zal u voor my afzenden.* Voorts deed hy den sterrekijker onthalzen. *Higjagj* was drie en vijftigh jaren out, toen hy sterf, na hy het ampt van lantvooght in *Irak* en *Higjaz* twintigh jaren bekleet had.

En by zijn leven.

Hy was bovenmate bloetdorftigh van aert: want hy had hondert en twintigh duizent deurluchtige en voorname mannen wredelijk, door beuls handen, doen sterven. Daer en boven waeren in zijne gevangenis vijftigh duizent mannen, en dertigh duizent vrouwen gestorven; en zijnent halve vele duizenden in den oorlogh gesneuvelt. Men zeidt hy tachtigh duizent met dronken hoofde doen dooden heeft.

Oproert te Basora.

Des jaers zeven hondert en negentien stont *Jezip*, zoon van *Mahleb*, zoon van *Abufafa*, tegen *Chalif Jezid*, zoon van *Abdulmelik*, te *Basora* op, en trok met een grooten aenhang van menschen, die hem toevielen, na de stad *Kufa*. Maer de *Chalif* zond zijnen broeder *Musliman*, en *Abbas*, zijn broeders zoon, met een sterk krijgshair, uit *Syrie*, hem tegen. Wanneer de beide krijgshairen elkanderen slaghe leverden, wiert *Jezip* verflagen, en zijn krijgsvolk op de vlught gedreven. *Musliman* zond het hoofd van *Jezip* aen *Chalif Jezid*.

Muavias, zoon van *Jezip*, zoon van *Mahleb*, verzamelde zich met eenige lantgenooten en krijgsknechten,

en trok na *Wasit*: alwaer *Adi*, zoon van *Artab*, zich bevond, die uit den naem van *Chalif Jezid*, stadhouder van *Basora* was. *Muavias* doode *Adi*, en twee en dertigh van zijne krijgsknechten verachtelijk. Daer na trok hy met zijn volk na *Basora*, en voer over zee na koning *Kandibil* in *Sindie*. Maer *Kandabil* belette hem te lande te treden. Toen zond *Muslimas*, broeder van *Chalif Jezid*, een krijgshair op zee, onder beleit van *Halala*, zoon van *Achor*, die hen achterhaelde en doode: behalve eenige weinigen, die hy gevangen by *Chalif Jezid* braght, en door des keizers bevel verachtelijk gedoot wierden. Daer na maecte *Chalif Jezid* zijnen broeder *Musliman* lantvooght van *Irak* en *Chorazan*; maer hy wiert van de bestiering van beide berooft en afgezet, en in zijne plaetse *Omar*, zoon van *Habira*, gestelt.

Des jaers zeven hondert en drie en twintigh maecte *Chalif Hisjam*, die na zijnen vader *Abdulmelik* in het *Chaliffchap* gevolght was, eenen *Chalid*, zoon van *Abdalla de Karleer*, lantvooght van *Irak*: maer zette hem des jaers zeven hondert en zeven en dertigh af, en *Jozef*, zoon van *Omar*, de *Thefsbeer*, in zijne plaetse.

Châlid lantvooght van Irak.

Des jaers zeven hondert en acht en dertigh stont *Zeid*, zoon van *Husein*, zoon van *Alis*, te *Kufa* op, en traghte zich ter heerschappye in te dringen: gelijk ook d'inwoonders der stad *Kufa* hem den eedt van getrouheit deden. Maer *Omar*, zoon van *Jozef*, en lantvooght van *Irak*, leverde hem by *Kufa* slaghe, en doode hem, en dreef zijne krijgsknechten op de vlught. Daer na deed *Zeid* den lantvooght het hoofd afhouden, en den romp, aen den kruize gehecht, verbranden. Hy strooide het een gedeelte der asche in de lught, en het ander in het water. Maer het hoofd zond hy aen *Chalif Hisjam*, die het te *Damaskus* op de poorte deed zetten.

Zeid, zoon van Husein, staet op.

Des jaers zeven hondert drie en veertigh zette *Chalif Jezid*, zoon van *Walid*, den lantvooght van *Irak*, met name *Jozef*, zoon van *Omar*, van zijn ampt af, en stelde *Mansor*, zoon van *Gjambor*, in zijne plaetse.

Mansor lantvooght van Irak.

Onder de regering van *Chalif Merwan* was *Abdalla*, zoon van *Omar*, lantvooght van *Irak*.

Abdalla lantvooght van Irak.

Abdalla
ftaet te
Kufa op.

Des jaers zeven hondert zes en veertigh stont te *Kufa* zeker *Abdalla*, zoon van *Muavias*, zoon van *Abdalla*, zoon van *Gjafar*, zoon van *Abutalik*, op, en traghte zich in het Chaliffchap te dringen. Maer de lantvooght *Abdalla*, zoon van *Omar*, vervolgde hem met krijgsvolk: van waer hy na *Zjebal* of het berg-lant van *Persie* vlughte.

Daer na maecte *Chalif Merwan* eenen *Jeziid*, zoon van *Omar*, lantvooght van *Irak*.

Alman-
for wort
Chalif.

Des jaers zeven hondert vier en vijftigh wiert *Abugjafar Almanfor*; zoon van *Muhammed*, door beleit van *Abumuslim*, op den wegh van *Mekka* tot *Chalif* gekooren: want zijn broeder had hem, als overste, het beleit van de Mekkaner beêvaertreize gegeven. Wanneer de menschen hem den eedt van getroutheit gedaen hadden, reisde hy met hen ter beêvaert, en trok van daer na *Hasjemia*, voorstad van *Kufa*: alwaer het volk hem den eedt van getroutheit deed.

Sticht
Bagdad.
Ziet
p. 121.
en 123.

Des jaers zeven hondert twee en zestigh deed *Chalif Almanfor* de stad *Bagdad* bouwen. Sedert heeft hy en zijne navolgers aldaer den stoel des rijks geplant, en hof gehouden, tot aen het jaer twalef hondert acht en vijftigh.

Oproer
te Baso-
ra.

Des zelve jaers stont *Ibrahim*, zoon van *Abdalla*, zoon van *Husein*, zoon van *Alis*, zoon van *Abutalib*, te *Basora* op: dien de burgers den eedt van getroutheit deden. Hy nam de stad *Basora*, en het lantschap van *Fars* en *Abwaz* in. Vele menschen vielen hem toe, die eenigen ten getale van hondert duizent begrooten. Maer *Isa*, zoon van *Musa*, trok hen tegen, en deed hen den oorlogh aen. *Ibrahim* wiert met eene schicht in zijne borst getroffen, en quam te sneuvelen: waer op zijne krijgsknechten op de vlucht staken. Het hooft van *Ibrahim* wiert afgehouden, en aen *Chalif Almanfor* gezonden. Zijn broeder *Mohammed* stont ook ten zelve tijde met hem op.

Rayan-
difen
staen op.

Onder *Almanfors* regering stonden in de *Hasjemia* zekere luiden op, *Rawandisten* geheten, geboortigh uit het lantschap van *Chorazan*, ten getale van zes duizent, die de leere van de verhuizing der zielen vast stelden.

Alman-
for
stest.

Des jaers zeven hondert vier en ventigh overleed *Chalif Almanfor* te *Birmaimon*, niet verre van *Mekka*, der-

waerts hy ter beêvaert getogen was. Hy had geregeert twee en twintigh jaren, min zeven dagen, en sterf in zijn ouderdom van drie of acht en zestigh jaren, en wiert te *Mekka* begraven.

Na hem wiert, ten zelve dage zijns overlijdens, de zoon, *Muhammed Mahadis*, te *Bagdad* tot *Chalif* gekoren.

Muham-
med Ma-
hadis
wort
Chalif.

Jozef, zoon van *Ibrahim*, en lantvooght of vorst van *Chorazan*, trok tegen hem ten oorlogh op; maer de *Chalif* zond *Jeziid*, zoon van *Jeziid*, met een krijgshet hem tegen, die hem gevangen kreegh, en aen den *Chalif* zond. Hy wiert te *Bagdad* gekruift.

Des jaers zeven hondert vijf en tachtigh overleed *Chalif Mohadis*, in het vlek *Mafeidan*, in zijnen ouderdom van drie en veertigh jaren, na eene regering van tien jaren, en vijf en veertigh dagen.

Sterft.

Na hem wiert zijn broeder *Abugjafar Haron Rasjid* (en anders ook *Abu Muhammed Haron* geheten) ten zelve dage van zijn overlijden tot *Chalif* gehult.

Abugja-
far Ha-
ron
Rasjid
wort
Chalif.

Hy verdeilde des jaers acht hondert en twee zijn rijk onder zijne drie zoonen: als, *Muhammed Alamin*, *Abdalla Alamamon*, en *Kasim Mutaman*. Hy maecte *Muhammed Alamin* tot zijnen toekomstenden navolger, en gaf hem de landen van *Irak*, *Syrie* en *Egypten*. Na wiens overlijden hy tot navolger *Abdalla Almamon* stelde, en gaf hem alle de landen van *Hamadan* af, tot aen het uitterste Ooste. Na dezen beval hy *Kasim Mutaman* te volgen, dien hy *Tsugour*, *Awasim*, en *Mesopotamie* gaf. Maer daer na stelde hy tot 's rijks eerste navolger *Almamon*.

Verdeilt
zijn rijk.

Hy heeft groote oorlogen tegen *Nicephorus*, keizer der Grieken, gevoert; hoewel hy eindelijk met hem vrede maecte.

Hy overleed des jaers acht hondert en zeven, in zijnen ouderdom van zeven of acht en veertigh jaren, na eene regering van drie en twintigh jaren, eene maent, en negentien dagen.

Sterft.

Na hem wiert zijn zoon, *Abu Abdalla Alamin*, en ook *Muhammed Musa* geheten, ten zelve dage van 's vaders overlijden, tot *Chalif*, te *Tous*, (eene stad des lantschaps van *Chorasan*) verklaert: want hy was te dier tijde te *Bagdad*: hoewel hy aldaer, en in andere

Abu Ab-
dalla A-
lamin
wort
Chalif.

dere onderhoorige gewesten aengenomen wert.

Des volgenden jaers verklaerde *Alamin* zijnen zoon *Musa* tot zijnen navolger, en verbrande alle de verbonden, die *Rasjid* tusschen hem en *Almamon* gemaakt had: waer uit, tusschen hem en zijnen broeder *Almamon*, een groote haet en een zware oorlogh ontstont: waer in *Almamon*, onder beleit van zijnen veltheer *Taber*, zoon van *Husein*, doorgaens de zege bevooght.

Des jaers acht hondert en elf quam *Hafen*, zoon van *Alis*, die zich in de stad *Rakka* onthouden had, te *Bagdad*, en hitste d'inwoonders op, om *Chalif Alamin* af te zetten: het welk zy toestonden: dies zette hy *Almamon* van zijn Chaliffchap af, en ontving den eedt van getroutheit voor *Almamon*, en smiet *Chalif Alamin* geboeit, met zijne moeder, in de gevangenis.

Daer na wiert de gemeente oproerigh en tweespaltigh onder malkanderen. Den meesten krijgsknechten beroude het, dat zy *Hafen*, zoon van *Alis*, het afzetten van *Alamin* ingewillight hadden. Dies rechten zy tegen hem oproer aen, en beoorloghden en kregen hem gevangen. Toen traden zy tot *Alamin* in de gevangenis, en ontsloegen hem uit zijne boeiens, en stelden hem op den keizerlijken thron, en boden hem *Hafen* aen. Doch hy verschoonde dien, en gaf hem veel gelts, wagens, peerden en krijgstuigh, en zond hem na *Hulwan*, om den veltheer *Taber* te beoorloghen. Maer wanneer hy over eene brugh getogen was, begaf hy zich met twee knechten op de vlught. *Alamin* deed *Hafen* met zijne krijgsknechten vervolgen, die hem ook achterhaelden; maer hy bood hen mannelijk weêrstant, en dreef hen t'elkens op de vlught. Wanneer hy eindelijk vermoeit was, overvielen de krijgsknechten van *Alamin* *Hafen*, en dooden hem, en braghten het afgehouden hoofd aen *Alamin*.

Des zelve jaers nam de veltheer *Taber* de stad *Abwas* in. Van daer trok hy na de stad *Wafit*, en nam die ook in: desgelijks de stad *Medajin*: en deed in alle de veroverde plaetsen aen *Almamon* den eedt van getroutheit doen. Daer na wiert *Almamon* in *Egypten*, *Syrie*, *Higjaz* en *Jemen*, tot de heerschappye geroepen.

Des jaers acht hondert en twalef wiert de stad *Bagdad* door den velt-overste *Taber* belegerd: het welk zich aldus toedroegh.

Na *Taber* de stad *Medajin* veroverd had, trok hy en *Hazimas*, zoon van *Ajan*, na *Bagdad*, en omringden de stad en voorsteden met een knellend beleggh.

Binnen weinigh dagen vielen vele gevechten en stormen voor. Ondertusschen groeide de vyantschap en ellende aen. Door den brant wiert het meeste deel der huizen verwoest, en de çieraet en schoonheit der stad geschonden.

D'armen vielen in de huizen der rijken, en plonderden die: waer uit groote rampen ontstonden.

Des volgenden jaers zette fortuin den voet *Chalif Muhammed Alamin* geweldig dwers: naerdien het grootste gedeelte zijns krijgshers hem verliet. *Taber* schreef heimelijk aen de voornaemste burgers van *Bagdad*; waerom zy *Chalif Alamin* geholpen hadden, en dreighden hen grotelijks, indien zy niet na hem wilden luisteren. Toen gehoorzaemden zy zijn bevel, zetten *Chalif Alamin* af, en riepen *Almamon* tot *Chalif* uit. Daer na vlughte *Alamin* in de stad *Bagdad*: alwaer hy ook belegerd wiert. *Taber* deed verscheide stormen op de stad, en sneed den stedelingen alle toevvoer af, ook water en broot: waer over *Alamin* met zijn volk by-na van honger en dorst versmaghte.

Wanneer dan *Alamin* zagh, dat hem alles tegen-liep, en geene hope van bystant te verwaghten had, en wel wiste, dat zijn rijk ten einde gekomen was, schreef hy aen *Hazimas*, zoon van *Ajan*, en verzocht van hem veiligheid, om by hem te mogen komen, dat *Hazimas* hem weigerde.

Toen *Taber* en d'andere veltoversten dit vernamen, beraetslaeghden zy daer over, en zeiden, dat zulks behoorde toegestaan te worden. Hier op trok *Alamin* tot *Hazimas* uit, die hem in een vaertuigh op de riviere de *Tigris* ontmoete: in het welk zich ook *Alamin* begaf. *Taber* nu had den *Chalif Alamin* lagen geleit: want hy deed op het vaertuigh, door eenigen, heimelijk met steenen werpen: waer door het te gronde ging, en de genen verdronken, die daer in waren. Maer *Alamin* trok zijne klederen

Bagdad belegerd.

Alamin wort van zijn Chaliffchap afgezet.

Hafen gedoor.

Almamon wort Chalif van *Syrie*.

van

van 't lijf, en zwom na een tuin: alwaer eenige krijgsknechten van *Taber* hem gevangen kregen, en op eenen kermel zetten, en in de stad gevangen braghten. *Taber* dit hoorende, zond zijnen knecht *Korais*, met eenige anderen, om *Alamin* te dooden: die dat ook uitvoerden, en zijn afgehouden hoofd by *Taber* braghten. Hy stelde het hoofd des anderen daeghs voor de burgers ten toone: waer door het oproer stilde. Voorts deden d'inwoonders eendragtiger stemme den eedt van getroutheit aen *Almamon*, en verhieven hem tot *Chalif*. *Alamin* had geregeert vier jaren, acht maenden, en achtiën dagen, en sterf in zijnen ouderdom van negen en twintigh jaren, drie maenden, en eenige dagen.

Almamon maecte *Taber* lantvooght van *Irak*; maer stelde daer na, in zijne plaetse, *Hasen*, zoon van *Sabal*, en gaf aen *Taber* de lantvooghdye van *Syrie*, *Tfugour*, en *Mesopotamie*.

Des jaers acht hondert en zestien braght *Chalif Almamon* te weege, dat *Alis*, zoon van *Muza*, zoon van *Gjafar*, zoon van *Muhammed*, zoon van *Husein*, zoon van *Alis*, zoon van *Abutalib*, zijn bont of rijks-genoet gemackt wiert, en na hem tot *Chalif* zou gekooren worden. Hy noemde hem *Arradi*, uit den geslaghte van *Mahomet*. Hy beval den krijgsknechten groene kleederen te dragen, en de zwarte af te leggen. Hy beval ook *Hasen*, zoon van *Sabal*, by brieve, de huldiging van *Alis Arradi* te *Bagdad* te bezorgen. Maer de burgers ractpleegden over deze zake onder malkanderen, en vele hunner weigerden het te doen, en zeiden: *Het Chaliffchap zal van d'Abassen tot op de zoonen van Alis niet overgebraght worden*. Voorts beslooten alle de Hasjemidijnen en oversten, die te *Bagdad* waeren, *Almamon* van zijn *Chaliffchap* af te zetten, en zijnen oom *Ibrahim*, zoon van *Mahadis*, *Chalif* te maken. Dies mackten des volgenden jaers de krijgsknechten en oversten, *Ibrahim*, zoon van *Mohadis*, *Chalif*, en noemden hem *Mubarek*; zettende *Almamon* van het *Chaliffchap* af.

Deez *Ibrahim* klom op den preekstoel, deed eene preke tot de gemeente, en beloofde haer zijne gunste. Hier op nam hy *Bagdad*, *Kufa*, en des zelfs

dorpen in, en sloegh zijn leger in *Medan* neêr. Maer *Hasen*, zoon van *Sabal*, beoorloghde hem.

Des zelve jaers trok *Almamon* na *Bagdad*, wanneer hy vernomen had, met hoe groote oproeren en oorlogen, sedert de doot van *Chalif Alamin*, d'onderdanen in *Irak* gequelt waeren, en dat zy zijnen oom *Ibrahim* den eedt van getroutheit gedaen hadden, en in hem vele dingen bestraffen. Waer onder ook dit was, dat *Fadl* door zijn gezagh alleen, zonder hem, alles deed, en 's volks zaken geheim hield.

Wanneer *Almamon* te *Sarhin* gekomen was, maecte hy eenen op, die *Fadl* in de badstove doode. Doch *Almamon* geliet zich, als of het door zijn bevel niet geschiedt was, en doode den manslaghter.

Des jaers acht hondert en achtiën quam *Almamon* te *Tus*, eene stad in *Chorasfan*, verzelt met *Alis Arradi*, zoon van *Musa*, die aldaer aen het eten van druiven overleed, tot groote droefheit van *Almamon*. Men zeidt ook, dat hy door vergif om 't leven gebraght was. Hy wiert te *Tus*, neffens *Chalif Rasjid*, begraven.

Ten zelve jare sloegen de krijgsknechten te *Bagdad* tegen *Chalif Ibrahim*, zoon van *Mahadis*, aen het muiten. Waer door het rijk geweldig verstoort wiert. Dies verberghde hy zich, en quam niet te voorschijn. Hy had geregeert een jaer, elf maenden, en eenige dagen.

Des jaers acht hondert en negentien trok *Almamon* na *Bagdad*, en had, gelijk ook zijne krijgsknechten, groene kleederen aen. De burgers traden hem te gemoet, en hy in de stad *Bagdad*, en plante aldaer zijnen rijksstoel. Wanneer hy zich aldaer eene maent onthouden had, trok hy weder zwarte kleeren aen, en beval ook den burgers zwarte kleederen aen te trekken.

Des jaers acht hondert vijf en twintigh kreegh *Almamon* zijnen oom *Ibrahim*, die zich verborgen had, in handen en gevangen. Wanneer deez tot *Almamon* gebraght wiert, en tot hem ingetreden was, zeide hy: *O keizer der geloovigen! God heeft u over alle misdaders gestelt. Weshalve, indien ghy my straft, ghy zult dat met recht doen; maer zoo ghy my vergeeft, dat zult ghy*

Almamon
wort
gedoot.

Ibrahim
Mubarek
wort
Chalif.

Oproer
te Bagdad.

Daer
Almamon
komt.

Chalif
Ibrahim
wort
gevangen.

uit genade doen. Toen antwoorde *Almamon*: *Wel dan, mijn oom, ik vergeef het u.* Waer op *Ibrahim* hem prees, en op zijne knien viel, en hem bedankte.

Zoo andere willen, zou *Ibrahim*, toen hy zich noch schuil hield, in dezen zin geschreven hebben: *De deught neemt de zonde wegh. Het berou is verbetering: en tusschen deze twee dingen is de genade Gods.*

Zoo anderen willen, zou hy gezeid hebben, wanneer hy tot *Almamon* intrad: *Vrede, barmhertigheid, en zege Gods zy op u, ô keizer der gelovigen!* Waer op *Almamon* had gezeid: *Op u zy de vrede Gods niet: noch hy beschermme, noch behoede, noch verdedige u niet.* Toen had *Ibrahim* hem weêr ten antwoordt gegeven: *Yle niet zoo zeer, ô keizer der gelovigen! de deught neemt de misdaet wegh. Voorwaer, mijn misdaet overtreft alle misdaders: gelijk uwe genade alle genadigers overtreft.* Toen zeide *Almamon* tot *Ibrahim*: *Ik heb met mijne rijks-raden geraetslaeght of men u dooden zou of niet: zy hebben my geraden u te dooden: maer ik heb uwe deught boven uwen misdaet bevonden, en eenen gruwel van u te dooden gehad.* Hier op antwoorde *Ibrahim*: *O keizer der gelovigen! zy hebben u het geen geraden, dat gemeenelyk in eene regering geschiedt. Indien ghy straft, ghy zult uws gelijken hebben: maer indien ghy verschoont, niemant zal uws gelijk zijn.* Toen beval *Almamon* tien duizent dukaten aen hem te geven, en zeide tot hem: *Doet berou, en keere tot uwen voorigen aert, en ghy zult niet van my zien, als dat u aengenaem zal zijn.* Dies deed *Ibrahim* berou, en begaf zich aenstonts weêr tot zijnen voorigen staet: waer uit *Almamon* en de gemeente zagen, dat by hem geene zught of begeerte meer tot het Chaliffchap was.

Des jaers acht hondert en drie en dertigh overleed *Chalif Almamon*, in zijnen ouderdom van negen en veertigh jaren, en eenige maenden, na hy twintigh jaren, vijf maenden, en eenige dagen geregeert had: behalve twee jaren, in de welke hy te *Mekka* tot het rijk geroepen wiert, wanneer zijn broeder *Almu-min* te *Bagdad* belegert was. Zijn zoon *Abbas*, en zijn broeder *Mutasim*, braghten het lijk na † *Tarsus*: alwaer het in het huis van eenen gelubden, met name

Chakan, begraven wiert. Niemant, onder alle de *Abbasiner Chaliven*, is zoo geleert, als *Almamon*, geweest: inzonderheit was hy boven-mate in den loop des hemels en sterrekunde ervaren.

Muhammed Mutasim Billa Abu Isaak, <sup>Muta-
sim
wort
Chaliff</sup> zoon van *Chalif Haron Rasjid* en *Marruda*, wiert ten zelven dage, op den welken zijn broeder *Almamon* overleden was, *Chalif* gemackt.

Ten zelven jare trok hy na *Bagdad*: alwaer hem de hulding vernieuwt wiert. Hy heeft op het jaer acht hondert zeven en dertigh groote oorlogen tegen *Theophilus*, keizer der Grieken, gevoert.

Des jaers acht hondert en een en veertigh overleed *Mutasim* te *Samarra* <sup>Overn
lijd.</sup> aen een koortse, na eene regering van acht jaren en acht maenden, in zijnen ouderdom van acht en veertigh jaren, en liet acht zoonen en acht dochteren na. Hy was een ongelettert man, en kon niet schrijven; hoewel eenigen willen, dat hy qualijk sehreef. Hy onderhield zulken grooten meenichte van krijgsvolk, als nooit eenigh *Chalif* voor hem gedaen had: zulks de stad *Bagdad* <sup>Zie
p. 170.</sup> te klein viel: waer over hy de stad *Samarra* deed bouwen, en aldaer een groot hof maken, en derwaerts het krijgsvolk met der woon overvoeren.

De zoon, *Haron Wacik* (of *Watbek*) <sup>Haron
Abugia-
far wort
Chalif.</sup> *Billa Abugjafar*, wiert ten zelven dage van 's vaders overlijden te *Samarra* tot *Chalif* gekooten; maer te *Bagdad* gehult, en hem aldaer zijn rijk bevestight.

Hy sterf ^{Sterft} des jaers acht hondert en vijf en veertigh, in zijnen ouderdom van twee en dertigh jaren, na eene regering van vijf jaren en negen maenden.

D'oorzake van zijne doot wort op het overmatigh gebruik van vrouwen geleit. Dewijl hy dan zeer tot minnespel genegen was, zoo zeide hy tot zijnen arts: *Bereide my eene artsenye, de welke het saet en lust van byslapen vermeerdert.* Waer op d'arts zeide: *Ghy moet leeuwen-vleesch gebruiken, en niet anders.* Hier op deed hy eenen leeuw slachten, en dien in roode eek koken: de welke hy voor zijne drank nuttighe. Maer niet lang daer na overleed hy. Anderen willen, dat zijne ziekte de waterzught was, met koortse vermengt.

Ten zelven dage zijns overlijden wiert de broeder, *Gjafar Abulfadl Mute-wakkal Alalla*, zoon van *Mutasim*, in <sup>Gjafar
Abulfadl
wort
Chalif.</sup> zijnen

*Alma-
mon*
sterft.

† Eene
stad in
Cilicie.

zijnen ouderdom van zes en twintigh jaren, tot *Chalif* gekooren: hoewel anderen, als *Ahmed*, de richter, *Duhammed*, rijksraet, en *Wafif*, de Turk, *Muhammed Muhtadis*, zoon van *Wacik*, die noch een kint was, tot *Chalif* wilden gekooren hebben: dies ontboden zy hem, en trokken hem het *Chalifs* gewaet aen. Maer wanneer anderen dit kint niet veel achten, zeide *Wafif*, de Turk, tot hen. *Vrezet ghy God niet, dat ghy zulken kint Chalif wilt maken?* Hier over twisten zy eene wijle tegen elkanderen. Maer *Ahmed*, de richter, ontbood *Gjafar*, zoon van *Mutafim*, en trok dien een lang kleet aen, en kuste hem tusschen beide oogen, riep hem tot *Chalif* uit, en gaf hem den bynaem van *Mutawakkel*. Voorts erkende het volk hem eenpaerlijk voor keizer of *Chalif*.

Mutafim Mutawakkel wort Chalif.

En verklaert zijne drie zoonen tot navolgers des rijks. Elmac.

Des jaers acht hondert negen en veertigh verklaerde *Chalif Mutawakkel* zijne drie zoonen, als *Mustansir Billa*, *Mutazz Billa*, en *Muayad Billa*, tot navolgers zijns rijks, en gaf eenen ieder hunner eene banier of vane: d'ene vane, de vane des verbonts, was zwart; en d'andere wit, de welke de vane des gebiedts of stadhouderschaps was. Te weten, hy voeghde zijnen zoon *Mustansir Afrika* en gansch *Weste* toe, van *Arisja* af, in *Egypten*, tot aen het einde zijns rijks, in 't *Weste*; als ook het lantschap van *Kinmasrina*, *Awafima*, *Syrie*, *Mesopotamie*, *Diarbeckr*, *Diarrebia*, *Mausil*, *Hababa*, *Samarra*, *Kufa*, *Maseidan* &c. en aen *Mutazz* en *Muayad* andere landen.

Volgens schrijven van *Abulfaraj*, gaf hy aen zijnen zoon *Mustansir* het lant van *Irak*, *Hejaz* en *Jemen* over: aen *Mutazz*, *Chorazan*, *Persie* en *Raja*: en aen *Muayad*, *Syrie* van *Damaskus*.

Des jaers acht hondert en een en vijftigh vergaf *Mutawakkel* het stadhouderschap van *Bagdad* aen *Muhammed*, zoon van *Abdalla*.

Wort gedoot.

Des jaers acht hondert en een en zestigh wiert *Mutawakkel* te *Samarra*, wanneer hy des nachts dronken was, door een Turkschen jongen, met name *Bager*, gedoot, in zijnen ouderdom van veertigh jaren, na hy het Chaliffchap veertien jaren en zeven maenden bekleet had.

Des zelve nachts, op den welken

Mutawakkel gedoot was, deden de dagigers aen den zoon *Muhammed Abugjafar Muntansir Billa* den eedt van getroutheit, en verkooren en hulden hem des anderen-daeghs opentlijk tot *Chalif*. Doch hy bezat zijn rijk een korten tijt: want hy sterf des volgenden jaers, na eene regering van zes maenden, min eenige dagen, in zijnen ouderdom van vijf en twintigh jaren en zes maenden, aen vergif, of aen eene zere keele. Zoo andere schrijven, was hem ziedend heete olye in het oor gedropen: waer door het begon te zweeren, en zijne doot veroorzaekt wiert. Hy liet vier zoonen na.

Zijn zoon, Mustansir Billa, wort Chalif.

En gedoot.

Na de doot van *Mustansir* quamen *Nuga*, d'oude, en *Nuga*, de jonge, *Utamas* (of *Atamesch*) *Ahmed*, zoon van *Chasib*, en eenige andere voorname mannen, t'zamen, en raetpleegden, wien zy *Chalif* zouden maken: maer wilden niemant van *Mutewakkels* zoonen daer toe verheffen: uit vreeze van door dien, om den moort van *Mutewakkel*, gedoot te worden. Dies verkooren zy eendrachtiger stemme *Ahmed*, zoon van *Muhammed*, zoon van wijlen *Chalif Mutafim*, en maekten hem *Chalif*, in zijnen ouderdom van acht en twintigh jaren, en gaven hem den bynaem van *Mustain Billa*. Hy koos tot zijnen raetsheer *Utamas*, en tot schrijver, of *Sekretaris*, *Ahmed*, zoon van *Chasib*.

Ahmed wort Chalif.

Wanneer hy des anderen-daeghs, in *Chalifs* gewaet, na het raethuis gevoert wiert, en het volk in twee rangen geschaert stont, zoo ontstont een groot geroep en geschrei. Waer op vijftigh ruiters, en ontrent duizent voetknechten, uit de gemeente en onderdanen, verscheenen, en riepen, met de bloote zweerden in de handen: *O hulpgenoot! ô Mutazz!*

Maer wanneer daer na de muitmakers op de vlucht gedreven waeren, ruste het graeuw, en wiert *Mustain* in het rijk bevestigt, die *Mutazz* en *Muayad*, zoonen van *Mutewakkel*, in den kerker deed smijten.

Des jaers acht hondert drie en zestigh vielen de Turken op *Utamas*, die alle de zaken van *Chalif Mustain* ga sloegh, en dooden hem: desgelijks zijnen schrijver *Segja*, zoon van *Hatim*, en verwoesten en sloopten het huis van

Utamas gedoot.

Utamas, en bequamen daer groote rijkdommen. *Wafif* en *Nuga* hadden dien moort van *Segja* berokkent: uit oorzaak hy den keizer buiten het bewint van zaken geslooten, en hem tegen hen opgehitst had.

Des jaers acht hondert vijf en zestigh vielen *Wafif* en *Nuga*, en eenige voorname perzoonen, op *Jaaz*, en dooden hem; uit oorzaak hy het keizerlijk kasteel ingenomen had, op toeleg van *Mustain*, *Wafif* en *Nuga* te dooden.

Na hy gedoot was, sloegen zijne krijgsknechten aen het muiten: en ontfont, om zijne doot, een groote oproer. *Mustain* vluchte met *Wafif* en *Nuga*, uit de stad *Samarra*, na *Bagdad*; maer eenigen van de grooten achtervolghden hem, en verzochten hem weêr in zijn hof te *Samarra* te komen: maer hy wilde niet. Dies keerden zy weêr na *Samarra*, trokken *Mutazz* uit den kerker, mackten hem *Chalif*, en zijnen broeder *Muayad* zijnen rijks of bontgenoot.

Wanneer aen *Mutazz* te *Samarra* het rijk bevestigt was, zond hy zijnen broeder *Ahmed*, zoon van *Mutawakkel*, om *Mustain*, zijn vaders broeders zoon, te belegeren. Dies trok hy na *Bagdad* met vijf duizent ruiters, zoo Turken, als *Farainers*, en met twee duizent *Magaribiers*. *Mustain* versterkte zich te *Bagdad*, en deed eene gracht aen d'Oostzijde graven, en plante vele stormgevaerten op de wallen. Maer *Ahmed*, zoon van *Mutewakkel*, belegerde *Mustain* met een knellend beleg. Ondertusſchen vielen verscheide gevechten in den tijt van vele dagen voor, onder beleit van *Muhammed*, zoon van *Abdalla*, zoon van *Taber*, zoon van *Husein*.

Eindelijk viel deze *Muhammed*, zoon van *Abdalla*, van *Mustain* af, en mackte vrede met *Ahmed*, en bewillighde in d'afzetting van *Mustain*, op zekere voorwaerden en verbonden.

Ahmed zond deze voorwaerden aen *Mutazz*, die de zelve voor goet keurde, en met zijne hant bezegelde, na *Muhammed*, zoon van *Abdalla*, reeds *Mustain* gedwongen had, dat hy zelf zou zweeren zijn rijk aen hem over te geven. Waer toe hy de voornaemsten van *Bagdad*, en zijnen rechter, tegen hem tot getuigen riep: gelijk hy ook

des zelve jaers zijn rijk afstont, en het volk van den eed van getroutheit, aen hem gedaen, ontfloegh.

Toen wiert *Mutazz* te *Bagdad* tot het rijk gevordert: maer *Mustain* na het kasteel van *Hafen*, *Wahabs* zoon, gevoert, en ter bewaring aen eenen perzoon overgegeven. Daer na wiert hy na *Wafit* gezonden, en *Ahmed*, zoon van *Tulun*, als bewaerder over hem gestelt. Maer *Mutazz Billa* mackte den deurwaerder *Said* op, die *Mustain* te *Kadisia* doode, en het hooft afhieuw; hoewel eenigen zeggen, dat *Ahmed*, zoon van *Tulun*, hem gedoot had. Het afgehouden hooft wiert aen *Mutazz* gezonden, en tot hem, die op het schaekbert speelde, gezeyt: *Dit is het hooft van den geen, die van het rijk afgezet is.* Waer op *Muazz* had geantwoort: *Laet het daer blijven, tot dat het spel uit is.* Waer na hy het had bezichtigt, en beval het toen te begraven.

Mustain had geregeert twee jaren, negen maenden, en eenige dagen, en sterf in zijnen ouderdom van een en dertigh jaren.

Na *Mustain* afgezet was, wiert *Muhammed Abul-Abbas Mutazz Billa*, zoon van *Mutewakkel*, met eendragtige stemme, door het volk, tot *Chalif* gekooren, des jaers acht hondert zes en vijftigh.

Des zelve jaers smeed *Chalif Mutazz* zijnen broeder *Muayad* in den kerker, beroofde hem van het bontgenootschap, en plaegde hem geweldig.

Wanneer hy daer na verfont, dat de Turken hem uit den kerker wilden halen, wiert hy, door zijn bevel, in kleeden gewonden, en aldus, met d'einden toe te binden, verftikt. Daer na deed hy hem doot voor de rechters en grooten des rijks brengen: en gaf voor, dat hy aen eene natuurlijken doot gestorven was: want men kon aen hem geene kenteken van wonden zien.

Des jaers zes hondert zeven en zestigh vielen de Turken op *Wafit*, en dooden hem, om hunne soldye.

In den zelve jaere zond *Chalif Mutazz Billa Ahmed*, zoon van *Mutewakkel*, na de stad *Wafit*: daer na ontbood hy hem weêr na d'Ooster lantstrecke van *Bagdad* te rug: alwaer hy bleef.

Doot
van
Jaaz.

en ge-
doot.

Abul-
Abbas
Mutazz
wort
Chalif.

Chalif
Mustain
wort af-
gezet,

Wafit
gedoot.

Nuga
wort ge-
door.

Muazz
wort uit
zijn rijk
gezet.

Des jaers zes hondert en acht en zefstigh wiert *Nuga*, de jonge, te *Samarra*, door bevel van *Chalif Mutazz*, gedoor, en zijn hoofd op een staek gezet, eerst te *Samarra*, en daer na te *Bagdad*.

Des volgenden jaers wiert *Muazz* vanden rijke afgezet: het welk zich aldus toedroegh. De deurwaerder, *Salih*, zoon van *Wafif*, en eenige Turken traden tot *Chalif Muazz*, en eischten hunne soldye van hem, de welke hy uitsfelde te geven. Wanneer zy dan niets van hem krijgen konden, traden eenigen hunner tot hem binnen, en sleeten hem by de voeten, tot aen de deure des huis, en stelden hem, na hy met stokken geslagen was, in de zonne: alwaer hy door de groote hitte nu den eenen, en dan den anderen voet oplichte. Zy gaven hem met vuisten kinnebakslagen, en zeiden: *Sta wy Chaliffchap af*. Hy gehoorzaamde hen, en stont zijn Chaliffchap af. Daer na braghten zy hem in huis, en zonden boden aen *Ahmed*, zoon van *Abusjavarib*, de richter, en aen eenige getuigen, en verzochten hen, om te komen, en getuighden voor hen, dat *Muazz* afftant van het *Chaliffchap* gedaen had. Toen gaven zy *Mutazz* aen eenen, die hem pijnigen zou, over: die hem drie dagen van spijs en drank onthield, en daer na in een kelder braght, en de deure na hem toefloot. Des volgenden uchtens wiert hy doot gevonden.

Hy had geregeert, sedert zijne hulding te *Samarra*, vier jaren, zes maenden, en drie en twintigh dagen. Maer sedert *Mustain* afftant van de heerschappye gedaen had, en hy opentlijk gehult was, had hy geregeert drie jaren, zeven maenden, min eenige dagen.

Chalif Muazz was boven-mate tot wellusten genegen, en leide zich der mate daer op, dat hy de regering des rijks verwaerloosde, en het geen, dat daer toe oorbaer en dienstigh was, niet behertighde.

Muhtadis Billa
wort
Chalif.

Wanneer de Turken *Mutazz* gevat hadden, ontboden zy *Muhammed Abu-Abdalla*, gebynaemt *Mutadis Billa*, zoon van *Watik*, en mackten hem *Chalif*, des jaers acht hondert vier en zefstigh. *Mutazz* was d'eerste van allen, die hem, als keizer, groete, en den bynaem van *Muhtadis Billa* gaf: maer

zijne hulding wiert niet van waerde gehouden, voor al-cer *Mutazz* afftant van het rijk gedaen, en zijne onbequaemheit tot den opgeleiden last beleden had, en begeerde, dat het rijk aen *Muhammed*, zoon van *Watik*, zou overgedragen worden. Toen zwoeren edelen en onedelen hem den eedt van getroutheit.

Des jaers acht hondert negen en zefstigh quam *Musa*, zoon van *Nuga*, uit *Raya* en *Tabristan*, (daer hy tegen *Allawi* geoorloght had, die in die gewesten opgestaen was) te *Samarra*: voor wien *Salih*, zoon van *Wafif*, zich verberghde. Maer *Musa* zocht zeer naersteljk na hem, ter tijt toe hy hem vond, en doode hem. Des anderen-daeghs wiert zijn hoofd omgedragen, en geroepen: *Dit is het gedeelte van den gene, die zijnen heer doen dooden heeft*. Dit wiert drie dagen vervolgens gedaen.

Des zelve jaers wiert *Chalif Muhtadis Billa* van de heerschappye afgezet en gedoot: het welk zich aldus toedroegh.

Chalif
Muhtadis
wort ge-
doot.

Wanneer *Musa*, zoon van *Nuga*, en *Bankil*, over-cen gekomen waeren, om *Muhtadis* te dooden, zoo ried *Musa Bankil*, by *Muhtadis* te gaen, onder schijn van zich hem t'onderwerpen: maer zou ondertusschen traghten hem te dooden. Dies ging *Bankil* na *Muhtadis*. Maer deez smeet *Bankil* in boeiens. Waer over de vorsten oproer mackten, en het kasteel omringden; verzoekende op *Muhtadis*, dat hy *Bankil* los zou laten. Maer die wierp zijn afgehouden hoofd hen voor de voeten. Hier over wierden de Turken oproerigh, en vochten tegen de Magaribiers, met sineuvelen ter weder-zijde van vier duizent mannen. Dan de Turken vergaderden weêr, ten getale van tien duizent, en wierpen tot overste *Tagarbas*, broeder van *Bankil*, op. Toen ging *Muhtadis* uit, met den *Alkoran* in zijnen boesem, en verzocht, tot bystant, de Magaribiers, Farainiers, en eenigen uit het graeuw. Maer *Tagarbas* viel met de Turken op hen in: waer op *Muhtadis* vlughte, met een zwaert in de hant, en optwee plaetsen gewont, en trad in het huis van *Muhammed*, zoon van *Mardad*. Maer de Turken traden daer ook in, en vatten hem. *Ahmed*, zoon van *Chakon*, zette hem op een vraght-

vraghtbeest, en dreef hem van achteren voort, en bracht hem in zijn huis: alwaer zy hem sloegen, en in het aengezicht spoogen, zeggende: *Stahet Chaliffchap af*. Maer wanneer hy dat weigerde te doen, trapte een op zijn hoofd, tot dat hy hem doot trapte. Zoo eenige willen, had de zoon van den oom *Bankil* hem gedoot, en van zijn bloet gedronken.

Hy wiert te *Samarra* begraven: en had geregeert elf maenden en eenige dagen, en sterf in zijnen ouderdom van acht en † dertigh of * veertigh jaren.

† Abulf.
*Elmac.

Wanneer *Muhtadis* gevat en in de kerker geworpen was, wiert *Ahmed*, zoon van *Mutewakkel*, ontboden, die in de gevangenis gehouden was: aen wien de Turken en andere getrouheit zwoeren. Zy gaven hem den bynaem van *Mutamid Alalla*, en ontboden de getuigen, die getuighden, dat *Muhtadis* gezont gestorven was: want hy had niet meer als twee wonden, die hy ten tijde des gevechts gekregen had.

Des anderen-daeghs, na *Mutamid Ahmed* te *Samarra* gehult was, sterf *Muhtadis*, zoo eenigen willen: of *Mutamid* wiert, volgens schrijven van *Elmacin*, ten zelven dage gehult, op den welken *Muhtadis*, de zoon van zijnen oom, overleden was.

Des jaers acht hondert en een en zeventigh maekte *Chalif Ahmed Mutamid* zijnen broeder, *Abu-Ahmed* geheuten, zoon van *Mutewakkel*, zijnen rijks of bontgenoot, en gaf aen hem de lantvooghdye van 't Ooste, *Diarrebia*, *Mausil*, *Awasima*, en *Egypten*: en trok hem het eer-gewaet aen, en noemde hem *Muaffik Billa*. Hy verklaerde ook zijnen zoon *Gjafar* tot zijnen navolger, en gaf hem den bynaem van *Mutawid Ilalla*, en maekte hem lantvooght van 't Weste, of *Afrika*.

Sterft.

Des jaers acht hondert twee en negentigh sterf *Chalif Mutamid Alalla* te *Bagdad*, des nachts: uit oorzake hy in zeker vlek *Hasani* op den oever veel gedronken, en daer na een hertigh avontmael gedaen had. Hy wiert na *Samarra* gebraght, en aldaer begraven, en had het Chaliffchap drie en twintigh jaren en drie dagen bekleet, en sterf in zijnen ouderdom van vijftigh jaren.

Hy was gulzigh in 't eeten, speelziek, en zoodanigh aen de wellusten

overgegeven, dat hy de bestiering zijner onderzaten, en 's rijks zaken, verwaerloosde: waer over hy na den raet van andere most luisteren: gelijk ook zijn broeder *Muaffik Billa* het gansch bewint des rijks aen zich getrokken had, die het rijk ook zeer wel bestierde: desgelijks ook zijn zoon *Mutadid* na hem.

Ook bezat *Chalif Mutamid*, wanneer zy aen het roer der regering zaten, niet met allen, als den blooten naem of tytel van *Chalif*. Ja men zeidt hy zoo nau gehouden wiert, dat wanneer hy t'eener tijde drie hondert dukaten van noode had, die niet kon te berde brengen.

Ahmed Abul-Abbas Mutadid Billa wiert ten zelven dage, of des uchtens, als des nachts *Chalif Mutamid*, zijn oom, overleden was, tot *Chalif* gekooren.

Ahmed
Abul-
Abbas
wort
Chalif.

Chamarrawah, of *Hamaruja*, zoon van *Ahmed*, zoon van *Tulun*, lantvooght van *Egypten*, zond aen dezen *Chalif Mutadid*, door eenen gezant, treffelijke geschenken en giften, met verzoek, dat hy zijne dochter, met name *Ketrol Nada*, of *Katrannada*, voor zijnen zoon *Ali*, ten wijve wilde nemen. De *Chalif* gaf ten antwoord, dat hy zelf die wel trouwen wilde: waer over *Chamarrawah* zich verblijde.

Des jaers acht hondert vijf en negentigh quam *Katrannada*, dochter van *Hamaruja*, te *Bagdad*, en wiert door *Mutadid Billa* ingehaelt.

Door *Chalif Mutadid* wiert het kasteel *Maredin*, gelegen in *Mesopotamie*, of *Algizira*, veroverd: *Amid* desgelijks.

Des jaers acht hondert negen en negentigh deed *Mutadid Billa* de stad *Ba- P. 144*
fora met muuren omringen: waer van d'onkosten veertien duizent dukaten bedroegen.

Des jaers negen hondert en twee sterf *Chalif Mutadid Billa* te *Bagdad*, in zijnen ouderdom van zes en veertigh jaren, na eene regering van negen jaren, negen maenden, en vier dagen.

Eenigen leggen d'oorzake zijns doot op het overmatigh byslapen en vrouwen. Andere willen, dat hem vergif in zijnen drank gemengt was.

Na de doot van *Ahmed Mutadid* vergaderden de grooten des rijks, en hul-

dighden ten zelve dage van 's vaders overlijden den zoon *Alis Abu-Mukammed Muktafis Billa*; volgens schrijven van *Abulfaraj*. Maer zoo *Elimacin* getuight, verzorgde de *Vizier* of raetsheer *Kasam*, zoon van *Abdalla*, te *Bagdad* zijne hulding, en ontbood hem, by brieve, van *Raka*, alwaer hy te dier tijde was, te *Bagdad* te komen. Wanneer hy aldaer gekomen was, wiert hem zijne hulding vernieuwt, en het rijk bevestigt. Voor zijne komste te *Bagdad* had hy ook te *Raka* zijne krijgsknechten den eedt van getroutheit laten doen.

Des jaers negen hondert en vier veroverde hy *Egypten*, onder beleid van *Muhammed*, zoon van *Sulciman*, zijn *Sekretaris*.

Wijders, *Kasam* voornoemt, zoon van *Abdalla*, de *Vizier* of raetsheer, had beslooten, by het leven van den voorigen *Chalif Mutadid*, het Chalifschap van de zoonen van *Mutadid* af te brengen. Wanneer *Badir Mutadid* dit wiste, vreesde *Kasam*, dat *Chalif Muktafis* zulks te weten zou krijgen, en hem daer over dooden. Dies leide *Kasam* op het leven van *Badir* toe, die in *Gjebal*, een lantschap van *Persie*, zich onthield.

Hy zaeide dan zaet van vyantschap tusschen *Muktafis* en *Badir*, en vermaende ook *Muktafis*, dat hy zijne krijgsknechten tegen hem zou omkopen. Hier over zond *Muktafis* veel gelts, en deilde dat onder hen uit.

Wanneer nu vele krijgsknechten *Badir* verlaten hadden, toogh hy na *Wasit*. Maer *Muktafis* trok met een sterk krijsheir tegen hem op, om hem te bestrijden. Toen zond *Kasam* den rechter *Haram* aen *Badir*, met brieve van veiligheid van *Muktafis*. *Badir* gaf daer aen geloof, en beval zijnen krijgsknechten de wapenen neêr te leggen, en trok na *Bagdad*. Maer *Kasam* zond eenen, die hem doode, en zijn hoofd braght. Toen trok *Chalif Muktafis* weêr te rug.

Des jaers negen hondert en zeven overleed *Chalif Muktafis Billa* te *Bagdad*, in zijnen ouderdom van een of drie en dertigh jaren, na eene regering van zes jaren, zes maenden, en zes dagen.

Wanneer *Chalif Muktafis* doot krank was, raetvraegde de *Vizier*, *Abbas*, zoon van *Hasan*, wie tot het

rijk bequaem zou zijn? Waer op zy antwoorden: *Wacht u, om iemand tot Chalif te maken, die verkeerung met de menschen, en de menschen verkeerung met hem gehad hebben, en daer door kloek en verstandigh geworden is.* Toen zeide de *Vizier*: *Ghy zeght de waerheit, en hebt wel vermaent. Wien wilt ghy dan hebben?* Zy antwoorden: *De bequaemste van allen is Jaafar Abulfadl, Mutadids zoon.* Waer op de *Vizier* zeide: *O neen! die is een kint.* Waer op een ander zeide: *Maer hy is een zoon van Mutadid. Neemt doch niemant, die tot zijne jaren gekomen is, en zelf met zijnen raet 's rijks zaken kan verrichten, en onze hulpe niet van noode heeft.*

Dies nijghde de *Vizier* tot hun gevoelen, stelde, na de doot van *Muktafis*, ten zelve dage *Jaafar Abulfadl* in het Chalifschap, en bezorghde, dat hem den eedt van getroutheit gedaen wiert, en gaf hem den bynaem van *Muktadir Billa*. Hy was toen in zijnen ouderdom van dertien jaren. Niemant heeft voor hem jonger van jaren het rijk of Chalifschap verkregen.

Maer na *Muktadir* gehult was, achte de *Vizier Abbas* hem weinigh, en besloot hem van het rijk af te zetten.

Daer na vergaderden des jaers negen hondert en acht de vorsten en richters by den *Vizier*, om *Muktadir Billa* van het rijk af te zetten, en *Abdalla*, zoon van *Mutazz*, tot *Chalif* te hulden. Wanneer nu de *Vizier* zag, dat zijne zaken wel by *Muktadir* stonden, veranderde hy van raet. Waer over *Hussain*, zoon van *Hamdan*, hem doode. Waer op de luiden aen *Abdalla*, zoon van *Muazz*, den eedt van getroutheit deden, die *Murtadis Billa* gebynaemt wiert.

Na deez dan *Chalif* geworden was, schreef hy aen *Muktadir Billa*, dat hy zich na het huis van *Taber*, daer in hy zich onthouden had, met zijne moeder, meiskens en dienstknechten, begeben zou. Voorts beval hy *Hussain*, zoon van *Omar*, overste der krijsbezetting, het huis van *Muktadir* in bezitting te nemen. *Muktadir* antwoorde te zullengehoorzaemen; maer verzocht tot des nachts te mogen blijven.

Wanneer *Hussain*, zoon van *Hamdan*, des uchtens weêr in het paleis des *Chalifs* quam, vochten de gelubden, knech-

Abdalla
wort
Chalif.

Mukta-
fis sterft.

knechten en dienaers van *Mustadir*, den meesten dagh tegen hem, die zich achter de gordijnen verschool. Tegens den avont week hy van daer, en begaf zich des nachts mer zijn gezin en goederen uit *Bagdad* na *Mausil*, zonder iemand wiste, waerom hy zulks deed.

Niemant van de bevelhebbers bleef by *Muktadir*, behalve *Muneses*, de gelubde, en *Muneses*, de schatmeester. *Abdalla*, zoon van *Muazz*, dit ziende, steegh te peerde, en nam, met den *Vizier Mohammed*, *David*s zoon, en eenen knecht, de vlucht, en trok na de woestijne, op hope dat de krijgsknechten, die hem den eedt gedaen hadden, zouden volgen. Maer wanneer niemant by hem quam, keerden zy te rugh, en verschuilden zich. *Abdalla*, zoon van *Muazz*, verberghde zich, volgeas schrijven van *Elmacin*, by den zoon van *Hasas*, en bezat het rijk niet meer dan eenen dagh en eenen nacht. Daer na verkreegh *Muktadir* het Chaliffchap weêr. *Abdalla*, zoon van *Muazz*, wiert eindelijk gekregen en geworght. Maer men strooide uit, dat hy aen eene natuurlijke doot gestorven was. Hy wiert uit het keizerlijk paleis gebraght, en zijnen vrienden overgelevert, en tegen over zijn huis begraven. Hy was vijftigh jaren oudt, toen hy sterf.

Abdalla
Muazz
gedoot.

Te *Bagdad* midlerwijle ontstont oproer, roof, moort, en dootslagen: want het graeuw rakte op de been, en plonderde de huizen. Tegen het welk *Muktadir* met zijn krijgshier uitviel, en vele hunner gevangen kreegh en doode.

Met *Abdalla*, zoon van *Muaz*, wiert ook zijn *Vizier David*, zoon van *Alharab*, en *Sandar*, zoon van *Hasas*, die hem voor zestien duizent dukaten verborgen had, gedoot.

Deez *Chalif Abdalla*, zoon van *Muazz*, was een uitstekende en welsprekende poët.

Des jaers negen hondert en zeventien wiert *Muktadir Billa* van zijn Chaliffchap afgezet, en zijn broeder, *Kahir Billa Muhammed*, zoon van *Mutadid*, tot *Chalif* gehult; maer na verloop van twee dagen wiert *Muktadir* in zijn Chaliffchap herstelt: het welk in dezer wijze geschiede.

Manaus of *Munes Alchadim*, eerrijts een dienaer van *Mutadid*, en gebynaemt *Mutaffar*, had uit hooren

zeggen verstaen, hoe *Muktadir* voorgenomen had, hem in boeiens te smijten. *Manaus* was toen een overste des krijgshiers van *Muktadir*, en had vele knechten. Wanneer nu *Muktadir* verstaen had, dat dit *Manaus* ter oorengelkomen was, zoo zwoer hy voor hem, dat het valsch en gelogen was. *Manaus* bleef evenwel vast by hetgeen, dat hy gehoord had. Hy quam dan des Vrydaghs ten hove, verzelt met twalef ruiters, en trad tot *Muktadir* in, en nam hem en zijne gemalin gevangen, en braght hen beide in zijn huis. Voorts plonderden de krijgsknechten het hof, en ontnamen zijne moeder zes hondert duizent dukaten. Daer na braght *Manaus Muhammed*, gebynaemt *Kahir Billa*, zoon van *Mutadid Billa*, te voorschijn: dien de krijgsknechten voor *Chalif* groeten. Deez stelde tot zijnen *Vizier* eenen *Abualis*, zoon van *Mukla*.

Wijders, *Muktadir* stont zelf toen het Chaliffchap af: waer op in alle onderhoorige lantschappen brieven, nopende het Chaliffchap van *Kahir*, gezonden wierden.

Op den tweeden dagh zijner regering stonden de krijgsknechten tegen *Chalif Kahir* op, en riepen: *O Muktadir, ô hulpgenoot!* Hier op gaf de *Vizier Abualis*, zoon van *Mukla*, zich op de vlucht. Toen trad *Muktadir* weêr te voorschijn, en klam op den throon, en beval zijnen broeder *Kahir Billa* voor hem te zitten. Hy kuste zijn voorhoofd, en sprak: *ô mijn broeder, het is uw schult niet.* *Kahir* antwoorde: *God, God is in mijne ziele, ô keizer der gelovigen!* Toen zwoer *Muktadir Billa* hem, en zeide: *Nooit zal u van my eenigh leet geschieden.* Hier op vertrok de *Vizier Abualis* zich, en schreef na alle lantschappen, nopende het Chaliffchap van *Muktadir*.

Des zelven jaers, of twee jaren daer na, zoo andere willen, gaf *Chalif Muktadir Billa* de landen van *Diarbeker*, *Amid* en *Mejafarekin*, aen *Abu Muhammed Nasiruddaul*, zoon van *Abulhigia*, zoon van *Hanadan*, en leide hem een zekere zomme gelts op, de welke hy jaerliks molte opbrengen.

Des jaers negen hondert twee en der-

Doer
van
Chalif
Muktadir.

staen,

Oproer
te Bagdad.

Chalif
Muktadir afgezet en herstelt.

staen, dat *Muktadir* beslooten had, hem in de gevangenis te werpen: waer over hy in grammen moede na de stad *Mausil* trok, om die in te nemen, en zond zijnen dienaer *Boschra*, om aen *Muktadir* een boodschap te doen. Maer de *Vizier Hofain* vroegh den dienaer na de boodschap. Waer op de dienaer zeide: *Ik magh het niemant, als Muktadir, zeggen, gelijk mijn heer my belooft heeft.* Dies vervloekte de *Vizier* hem en zijnen heer; en beval hem te slaen, en perste hem drie duizent dukaten af. *Manaus* hoorende, wat den dienaer wedervaren was, trok met een groot gevolg van oversten na *Mausil*. Midlerwijle vergaderden de zoonen van *Hamdan*, om *Manaus* den oorlog aen te doen. *Manaus*, zijnde na-by *Mausil* gekomen, had acht hondert ruiters by zich: maer de zoonen van *Hamdan* hadden een heir van drie duizent mannen by een vergadert. Wanneer zy by elkander gekomen en hantgemeen geraekt waeren, staken de krijgshknechten der zoonen van *Hamdan* op de vlucht, en gaven aen *Manaus* hunne goederen en haven ten beste. Meenighten van krijgshknechten, die te *Bagdad*, *Syrie* en *Egypten* waeren, vielen *Manaus* toe, ter zake van de weldaden, die hy hen bewezen had. *Manaus* nam *Mausil* in, en bleef er negen dagen. Daer na trok hy na de stad *Bagdad*, en sloegh zijn leger by de poorte van *Schammassa* neêr. De strijgenooten rieden *Muktadir* het gevecht zelf in perzoone by te wonen: naerdien zy zeiden, dat zijne afgevalle krijgshknechten, wanneer zy hem zagen, weêr alle tot hem toe zouden vallen. Dies trok hy op, hoewel onwilligh, in gezelschap van rechtsgeleerden, en voorlezers des *Alkorans*, die opgeslagen *Alkorans* met zich droegen. Hy zelf, met een rok aen, en vele menschen rontom hem, stont op eenen verheven heuvel, verre van het gevecht. Wanneer hy uit zijne plaetse getreden was, begaven zijne strijgenooten zich op de vlucht, eer hy by hen quam. Toen schooten de Barbaren, de vyant, op hem toe, zoo als hy te rugh wilde treden, en achterhaelden en trokken de degens tegen hem uit. Waer op hy riep: *Hoort mannen! Ik ben de Chalif.* Waer op zy zeiden: *Wy kennen u, ô allerwonderste booswicht.* Toen hieuw een hunner hem in den schouder, dat hy ter

Mukta-
dir trekt
te velde.

aerde neêr-zeegh. Andere hieuwen aen-
stonts hem het hoofd af, en zetten het ^{wort}
op een piek, en braghten het aen ^{gedoot.}
Manaus; loofden God, en vervloekten hem. Zy togen den romp alle het gewaet uit, tot aen de kouzen, en lieten dien met de schamelheit bloot leggen. Maer zeker lantman of *Schyt*, voor-by den romp gaende, bedekte de schamelheit met gras, die daer na ter zelve plaetse een graf groef, en den romp daer in begroef, en 't graf sleghte. Wanneer *Manaus* het hoofd van *Muktadir* zagh, had hy geweent, en zich zelve het hoofd en aengezicht geslagen. Hy zond het afgehouden hoofd na het huis van den *Chalif*; doch wilde het niet geplondert hebben. Hy wiert gedoot, na eene regering van vier of vijf en twintigh jaren, elf maenden, en veertien dagen: de twee dagen en drie nachten daer onder gerekent: in de welke hy twee-mael van het rijk afgezet was: ten eerste-male was *Abdalla*, zoon van *Muazz*, en ten tweede-male *Kahir* hem gevolght.

Hy had vele Sekritarisen, *Emirs* of lantvooghden, en *Viziers* gestelt. Maer de vrouwen en maeghden sloegen voor een groot gedeelte 's rijks zaken ga. Ja zekere dochter, *Jameka* genoemt, bemoeide zich met het oordelen van misdaden, en wiert, by de richters en geleerden, by-na als advocaterse gebruikt.

Manaus nam de moort van *Muktadir* zeer qualijk op, en zeide: *Mijns bedunkens, moeten wy zijnen zoon Abul-Abbas tot Chalif kulden: want hy is mijn voesterling, en een verstandigh kint: en daer by godsdienstigh en weldadigh, en die doen zal het geen, dat hy gezet heeft.* Tegen hem stelde zich zeker *Isaak Nubachthi*, en zeide: *Wy zijn nauwliks van eenen Chalif verlost, die door zijne moeder, moeye en knechten, geregeert wiert. Laet ons niet weêr tot dien staet treden. Wy willen geenen ander, als een bedaeghden man hebben, die zich zelve en ons kan regeeren.* Ook hield hy niet op, voor hy hem van zijn gevoelen afgebraght had; hoewel tegen zijn wil en dank: naerdien hem zijne boosaerdigheid en schelmerye bewust was.

Toen stelde *Nubachthi* *Abulmanfor* *Muhammed Kahir*, zoon van *Mutadid*, voor: waer in *Manaus* bewilligde. Dies <sup>Abul-
manfor
Muham-
med
wort
Chalif.</sup>
ont-

ontbood *Maunas* of *Maunas Muhammed*, zoon van *Mutadid*, dien zy des jaers negen hondert twee en dertigh tot *Chalif* verklaerden. Hy wiert *Kahir Billa* gebynaemt.

Des volgenden jaers nam *Kahir Billa Akmed*, zoon van zijnen broeder *Muktasifs*, gevangen, en sineet hem in een huis: daer van de deure met steenen en kalk toegemest wiert: in het welk hy aldus ellendigh te sterven quam.

Voorts deed *Kahir Billa* naerstigh onderzoek na d'overgebleve kinderen en huisgenoten van *Muktadir* doen, die zich verborgen hadden.

Daer na ontbood hy de moeder van *Muktadir*, de welke ziek aen de waterzucht geworden was, en vroegh haer na haer gelt. Wanneer zy beleed, wat huisraet en klederen by haer waeren; maer dat zy geen gelt noch edele gesteenten had, behalve hondert duizent dukaten, sloegh hy haer zeer zwarelijk met zijne hant, en deed haer vele pijn aen. Hy deed haer by d'eene voet ophangen, met het hoofd na d'aerde, en sloegh haer heimelijke deelen des lichaems: zulks het water haer by het gansch lijf neêr liep: niet tegenstaende zy zwoer niet meer te hebben, als zy aangewezen had. Eindelijk zeide zy. *Ik ben uwe moeder na de schriftuur Gods, en heb u d'eerste-mael van mijnen zoon verloft. Maer ghy pijnicht my dus; daer ik nochtans geen gelt meer heb.* Ten leste quam zy na alle die pijn en finerte t'overlijden. Hy deed alle de vaste goederen van *Muktadirs* moeder verkoopen, en verbreken, het geen zy toegewijd of gemackt had. Des zelven jaers deed *Kahir Billa* den *Emir* of vorst *Alis*, *Baliks* zoon, en *Maunas Mutaffar*, dooden; dewijl hem verwitticht was, dat zy toeleiden, om hem gevangen te nemen: het welk aldus toeging.

Maunas, en *Balik*, de kamerling, en zijn zoon *Ali*, en de *Vizier Abu Ali*, zoon van *Mukla*, kregen een afkeer van *Chalif Kahir Billa*, en hielden hem nau in zijn huis beslooten, en stelden eenen *Abmed*, zoon van *Zairak*, tot bewaerder van des keizers huis: dien zy belasten, op alle de genen, die uit of ingingen, te letten: ja d'aengezicht-dekkleden der vrouwen op te lichten: het welk hy ook deed, en noch meer: want wanneer in het huis van

Kahir melk gebraght wiert, zoo stak hy zijne hant daer in: of mislichien het een of ander briefje daer in moght leggen. *Kahir* nu wel wetende, dat zijn schelden niet zou helpen, zoo ging hy met list en raet tegen hen te werk, en zond aen de *Sajisten*, navolgers van *Jozef*, zoon van *Abisai*, en hirste die tegen *Maunas* en *Balik* op, belovende, by eede, na te komen, het geen hy beloven zou: waer door hunne herten veranderen en vervreemden.

Wanneer *Abu Ali*, zoon van *Mukla*, hoorde, dat *Kahir* tegen hen quaet brouwde, maekte hy dat *Maunas*, *Balik*, en zijnen zoon *Ali* bekent, die eendrachtiger stemme beslooten, *Kahir* van het rijk af te zetten, uitgezeit *Maunas*: want die zeide: *Ik twijfel niet aen Kabirs boosaerdigheid en schalkheit: ook heb ik hem tot het Chaliffchap niet willen verheffen; maer vond raetzaem Abumansor, Muhammed, zoon van Mutadid, Chalif te maken. Dan hier in streefde ghy tegen my, en nu veracht ghy Kahir ten hoogste. Doch hy zal dat niet ongewroken laten; maer met list en loosheit op u lieden toeleggen. Derhalve verhaefte u niet: voor al-eer ghy hem bevredight hebt, en hy tegen u met meerder jonste ingenomen is. Dan doet, het geen u te doen staet.* Waer op *Ali*, *Baliks* zoon, en *Abu Ali*, *Muklas* zoon, antwoorden: *Uistel noch dralen is niet van noode: want het ampt van kamerling staet aen ons, en het huis is in onze maght. Ook hebben wy niemants bystant van noode, om de handen aen hem te slaen: dewijl hy als een vogel in de kou geslooten is.*

Dies beslooten zy, dat *Ali*, *Baliks* zoon, tot *Chalif Kahir* zou intreden, en de handen aen hem slaen. Midlerwijle zy daer over beraetslaeghden, trad *Tdharif Sakkari* in vrouwen gewaet tot *Kahir* in, en openbaerde alles, het geen zy tegen hem gebrouwen hadden. *Kahir* luisterde na zijne waerschouwing, en zond aen de *Sajisten*, en liet hen een voor eenen binnen komen, en in de voorhoven, ingangen en galderyen verstemmen.

Wanneer dan na het middagh-gebedt *Ali*, *Baliks* zoon, in dronken hoofde, met eenige van zijne licht-gewapende knechten, verzocht binnen te komen, wiert hem dat afgeslagen. Waer over hy toornigh wiert, en zich baldadigh

Chalif
Kahir
vervolgt
Muktadirs
huis-
gezin.

Toe-
leggh. om
Chalif
Kahir af
te zet-
ten.

aenfelde. Toen traden de Sajisten te voorschijn, en vervloekten hem en zijnen vader. Hier op voer *Ali*, *Baliks* zoon, in een vaertuigh, na de Westzijde der stad over, en verberghde zich voor de Sajisten. Wanneer des *Abu Ali*, *Muklas* zoon, verwitticht was, zocht hy zich ook te verstecken.

Balik, dien het geen, dat zijn zoon wedervaren was, zeer moeide, borst met scheltwoorden tegen de Sajisten uit, en trad na des *Chalifs* huis, om hem over dat werk te beschrobben. Doch de *Chalif* wilde hem geen toegang r'hemwaerts verleenen; maer beval hem en *Ahmed*, zoon van *Zairak*, te vangen. Voorts zond hy aen *Manaus*, met verzoek van by hem te komen, zeggende: *Ghy zijt my een vader, en ik wil niet doen, dan na uw goetduncken en welgevallen.*

Maer wanneer nu *Manaus* zich met zijne onpasselijkheit van gang ontschuldighde, uit oorzake hy oud en zwak was, zeide de bode tot hem: *Indien ghy draelt, hy zal u des r'yveriger ontbieden.* Dies trad *Manaus* tot den *Chalif*. Doch zoo dra *Manaus* tot den *Chalif* ingetreden was, nam hy hem gevangen, en smeet hem in de kerker.

Men zeidt, dat de *Chalif*, wanneer hy de komste van *Manaus* vernam, met vreeze en schrik daer over bevangen, en bleek in zijn aengezicht wiert; maer daer na moedt geschept had.

Door het gevangen nemen van *Manaus*, wierden zijne aenhangen geweldigh ontsiet en verbaest: desgelijks het geheel krijgshair. *Chalif Kahir* had reeds ook *Alis*, *Baliks* zoon, gevangen genomen, dien hy deed dooden, en het hoofd afhouden. Hy liet het afgehouden hoofd in eene schootel voor zich dragen, en ging daer meê na *Balik*: voor den welken hy de schootel, met des zoons hoofd daer in, neêr-zette. Wanneer *Balik* dat zag, kuste en likte hy het, met de tranen in d'oogen. Toen beval de *Chalif* ook *Balik* te dooden, en het hoofd in eene schootel voor hem na *Manaus* te brengen: voor wien hy beide de hoofden neêr-zette. Deez, ziede beide de hoofden, riep luits keels: *Daer is geen God, dan God*; en slaekte een vloek op de genen, die hen gedoot had.

Toen zeide de *Chalif*: *Sleepe dien*

vervloekten hont by de beenen uit. In het slepen dooden zy hem, en hieuwen het hoofd af, dat zy in eene schotel leiden. Voorts wierden, op *Kahirs* bevel, de drie hoofden, ieder in eene schotel, door beide de zijden van *Bagdad* gedragen, met eenen uitroeper voor uit, die luits keels riep: *Dit is het loon van den geen, die den eedt van getroutheit, aen den Chalif (of Imam) gedaen, bedrogen, en zijn rijk getraght heeft te stooren.*

Des jaers negen hondert drie endertigh wiert *Chalif Kahir* van zijn rijk afgezet: het welk hier uit ontfont, en aldus geschiede. Wanneer *Abu Ali*, zoon van *Mukla*, zich schuil hield, (naerdien *Chalif Kahir* na hem zoeken liet) zond hy aen d'oversten der Sajisten en Hajaristen, en beval hen voor de list van *Chalif Kahir* op hunne hoede te zijn: als aen *Manaus*, *Balik*, en zijnen zoon, en aen meer andere gebleken was, die hy tegen gegeven woort en trou had doen dooden.

Hy vervoegde zich ook by *Sima*, overste der Sajisten, nu in de gedaente van eenen armen man, en dan in de gedaente van eene vrouw, en hirste hen tegen den *Chalif* op. Daer na maekte hy eenen sterrekijker, voor een geschenk van twee duizent dukaten, op, die *Sima* ging voorzeggen, dat de *Chalif* hem dooden zou. Desgelijks maekte hy eenen droom-bedieder op, die *Sima* de dromen uitleide, met waerschouwing van zich van den *Chalif* te waghten. Waer door *Sima* den *Chalif* zeer schuwde, en besloot, met zijne bontgenooten en Hajaristen, den *Chalif* van het rijk af te zetten.

Wanneer den *Vizier* des verwitticht was, zond hy den deurwaerder *Salamas*, en den arts *Isa*, om den *Chalif* dit t'openbaren. Zy vonden hem in slaep: naerdien hy den meesten nacht met drinken overgebraght had: waerom zy hem dat niet openbaren konden. Na dan de Hajaristen en Sajisten ten huize van den *Chalif* getreden waren, schoot de *Chalif*, door t'roepen en razen, uit zijnen slaep en dronkenschap op, en zocht na de deure, om wegh te vlughten: maer hem wiert gezeit, dat alle de deuren met volk bezet waren. Dies vlugte hy op het dak van de badstove, en verberghde zich aldaer: doch zy kregen hem, en smeten hem in de gevangenis, en stelden eenen

be-

Manaus
wort ge-
vangen.

Alis ont-
hoofi.

Chalif
Kahir
wort
van zijn
Chalif-
schap
afgezet.

bewaerder daer by. Toen ging het op een plonderen in *Bagdad*. Aenstonts wiert *Kahir* van zijn Chaliffchap afgezet, na hy een jaer, zeven maenden en zeven dagen geregeert had.

Na hem wiert *Ahmed Abul-Abbas*, zoon van *Muktadir Billa*, Chalif gemaekt, en *Arradis Billa* gebynemt. *Kahir* was d'eerste, die hem voor Chalif groete. *Kahir* bleef op het keizerlijk paleis, of huis des *Sultans*, tot dat Chalif *Mustafis* hem des jaers negen hondert vier en veertigh daer uit stote. Van daer ging hy weêr in zijn huis. Na hy een wijle daer in gebleven was, trad hy op eenen Vrydagh in den tempel, met een roode rok aen: waer van het buitenste by-na versleten was. Hy openbaerde den volke, wie hy was, en verzocht van hen een aelmoes, en zeide: *O vrienden! geve my een aelmoes: ik was onlangs uw Chalif: nu ben ik d'armste van u lieden.* Hy sterf des jaers negen hondert negen en veertigh of vijftigh, in zijnen ouderdom van twee en vijftigh jaren, en wiert in het huis van den zoon van *Taber* begraven.

Hy was uit den aert ongerechtig, quaet van raet, reukeloos, wreet, en geltgierigh, en had geen beleid van regering. Zijn *Viziers* waeren *Alis*, zoon van *Mukla*: daer na *Muhammed*, zoon van *Kasam*: toen *Ahmed*, zoon van *Abdalla*.

Na *Ahmed Abul-Abbas Arradis Billa* tot Chalif gekoren was, deden d'oversten en gemeente den eedt van getrouweheit aen hem. *Ali*, zoon van *Isa*, verzocht het ampt van *Vizierschap*; maer de Chalif gaf ten antwoord: *De tijt gehengt des niet. Ali, zoon van Mukla, is in dit beloop van tijden, tot dit ampt bequamer.* Dies nam hy dien tot zijnen *Vizier* aen. Na deez tot dit ampt verheven was, deed hy allen den genen, die hem quaet gedaen hadden, goet, en ontfloegh de genen, die ten tijde van Chalif *Kahir* in de gevangenis gesmeten waeren.

Des jaers negen hondert vijf en dertigh ontbood Chalif *Arradis Billa* den keizer *Muhammed Abubekr*, zoon van *Rayk*, die te *Wasit* was, en aldaer heerfchte. Hier toe dwong hem de noot: ter oorzaak van de verstooring des rijks, en onbequaemheit des *Viziers*, om zijn ampt te bekleden. Dies quam

keizer *Muhammed* te *Bagdad*, dien Chalif *Arradis* keizer der keizeren, of opper-veltheer des krijgsheirs mackte. Hy gaf hem de bestiering des rijks, en beval hem voor zich op den preekstoel te preken. Hy trok hem ook het gewaet van waerdigheit aen, en gaf hem de baniere of vane. Hy mackte tot zijnen Sekreraris, *Akmed*, zoon van *Alis*, geboortigh van *Kufa*, en deed hem alle de dingen verrichten, de welke te voore de *Viziers* verricht hadden. En sedert dien tijt is de waerdigheit van *Vizier* te *Bagdad* verniettight, en niet als de naem daer van overgebleven. Ook had hy geen opzicht meer op eenige dingen. Maer al het gezagh en maght des *Viziers* verviel op de keizers, die het gebiedt hadden. Dit duurde, tot dat de Salgjukyers te *Bagdad* ophielden te bloeien.

Te dier tijde, te weten, in den aenvang des jaers negen hondert zes en dertigh, was de werelt in handen der vorsten, die zich der Arabische heerschappye ingedrongen hadden, en koningen der aerde waeren. Want wie een stad inkeegh, deed zich daer koning van noemen, en hield alle d'andere daer uit. *Bassora*, *Wasit*, en *Ahwaz*, waeren in handen van *Abu-Abdalla Baridi*, en zijnen broeder: *Persie*, in handen van *Amaduddaulas*, zoon van *Boyas*, de *Dailamiter*, en *Wasmakin*, broeder van *Mardawigh*: *Mausil*, *Diarrebia*, en *Diarbek*, in handen der zoonen van *Hamadan*: *Egypten* en *Syrie* in handen van *Muhammed Achjid*, zoon van *Taag*: *Spanje* in handen der zoonen van *Ommia*: *Chorasam* in handen van *Nasr*, &c.

Chalif *Arradis* en keizer *Muhammed* bezaten te dier tijde niet, als de stad *Bagdad*. Alle de tollens des rijks wierden atgeschafft. Waer door ook de maght des Chaliffchaps vermindert, en het rijk verzwakt wiert, en de roveryen in zwang gingen. Al het gelt wiert in de schatkisten der keizers gesleept: die dat na hun welgevallen besteden, en alle keizerlijke onkosten deden: waer door de schatkisten uitgeput wierden.

Des zelve jaers trok Chalif *Arradis*, in gezelschap van keizer *Muhammed*, af, om *Abu-Abdalla Baridi*, die de stad *Bassora* bezat, te beoorloggen: maer zy mackten daer na vrede, met beding, dat *Abdalla* drie hondert en zettigh duizent dukaten jierliks zou

Verdeil:
de heers-
chappye
der wer-
relt.

Onver-
mogen
des Cha-
lifs.

Chalif
Kahir
wort af-
gezet.

Ahmed
Abul-
Abbas
wort
Chalif.

Ellendi-
gestaet
van
Chalif
Kahir.

Hy
sterf.

Zijn
aert.

Ali wort
Vizier.

Muham-
med A-
bubekr
wort
keizer
der kei-
zeren.

opbrengen : te weten, alle maenden dertigh duizent : en het krijgsheir, dat hy by zich had, den geen over zou geven, aen wien hy belast wiert het over te geven. Daer na trokken *Chalif Arradis*, en keizer *Muhammed* weêr na *Bagdad*.

Ten zelveu jare zond keizer *Muhammed Abubekr*, *Jabkam*, den Turk, met een talrijk krijgsheir, om *Abu-Abdalla Baridi* te beoorlogen. Na *Jabkam* hem op de vlucht gedreven had, kreegh keizer *Muhammed Bassora* en *Ahwaz* in. Daer na begaf zich *Baridi* na *Amaduddaulas*, heer van *Persie*, om bystant van hem te verzoeken. *Amaduddaulas* zond met hem zijnen broeder *Abmed Muinuddaulas Abulhosain*, zoon van *Bojas*, om *Ahwaz* in te nemen : het welk keizer *Muhammed* sterk gemackt, en aen den Turk *Jabkam* voor dertigh duizent dukaten jaerliks gegeven had.

Ahwaz
veroverd.

Des volgenden jaers veroverde keizer *Muinuddaulas Abulhosain*, zoon van *Bojas*, de stad *Ahwaz*. Maer de stad *Bassora* bleef in handen van *Abu-Abdalla Baridi*. *Jabkam*, de Turk, onthield zich te *Wasit*, en *Chalif Arradis* vergaderde zijne kraghten te *Bagdad*.

Snoo!
beliedt
van *Abu*
Alis.

Ten zelveu jare schreef *Abu Alis*, zoon van *Mukla*, aen *Chalif Arradis*, en ried hem keizer *Muhammed*, zoon van *Rayk*, en zijne aenhangers te vangen, op belofte van hen drie-mael duizent duizent duizent dukaten af te persen. Hy ried hem ook *Jabkam*, de Turk, in plaetse van keizer *Muhammed*, te stellen. Ook verzocht hy hem, om zich uit zijn huis te mogen begeven, en by hem in het paleis des *Chalifs* te verblijven : het welk hy hem toestont. Maer wanneer hy in des *Chalifs* paleis gekomen was, hield hy hem in eene kamer opgeslooten, en toonde keizer *Muhammed* het geen, dat *Abu Alis*, zoon van *Mukla*, geschreven had : waer over de keizer den *Chalif* bedankte. *Chalif Arradis* deed, op ernstigh verzoek van keizer *Muhammed*, *Abu Alis* de hant afhouden : uit oorzaak hy aen *Chalif Arradis* geschreven had, dat hy keizer *Muhammed* zou vangen, en *Jabkam*, de Turk, in zijne plaetse stellen. Derhalve wierden de richters vergadert, en over die zake geractvraeght, die oordeelden, dat hem de hant moest afhouden wor-

den, om dat hy tot nadeel van den staet gewerkt had : gelijk hem ook de rechte hant afgehouden wiert.

Na hy genezen was, schreef hy weêr aen *Chalif Arradis*, en verzocht het ampt van *Vizier*, en zeide, dat het afhouden van de hant het verrichten van zijn ampt niet belette. Want hy schreef met een pen, aen de stomp of afgesnede hant gebonden. Ook drijghde hy *Chalif Arradis*, indien hy het niet deed. Hier over deed de *Chalif* hem ook de tonge affnijden, en wiert toen in een onderaertsche plaetse des keizerlijken paleis in boeiens gemeten : alwaer hy nau bewaert wiert, zonder dienaer by zich te hebben.

Wanneer hy water uit eene put, de welke in zijn gevangenis was, wilde scheppen, deed hy dat met de linke hant, en hield het een eind van het tou met den mont vast, en palmde d'emmer alzoo op. In die ellende sterf hy eindelijk des jaers negen hondert en veertigh, en wiert op het keizerlijk paleis begraven : maer daer na weêr uitgegraven, en den zijnen overgegeven, en door zijnen zoon, *Abulhasen*, in zijn huis begraven. Daer na groef zijne vrouw hem op, en begroef hem in zijn eigen huis. En aldus wiert hy drie-mael begraven. Steife.

Wanneer zijn hant afgehouden wiert, had hy gezeit : *Deze hant, met de welke ik drie Chaliven bedient, en den Alkoran uitgeschreven heb, wort, als een moorders hant, afgehouden.*

Deze *Abualis* kon zeer uitstekende veirzen maken.

Des zelveu jaers trok *Jabkam*, de Turk, na *Bagdad* : maer keizer *Muhammed Abubekr* deed hem den oorlogh aen ; doch wiert op de vlucht geslagen, en toen *Bagdad* door *Jabkam* ingenomen. *Muhammed* had de keizerlijke waerdigheit een jaer, zes maenden, en zestien dagen, bezeten. Toen trad *Jabkam* in *Bagdad*, en wiert met het keizerlijk gewaet, door *Chalif Arradis*, aengetrokken, en *Emir der Emirs*, dat is, keizer der keizers, of opper-keizer genoemd, en gaf hem, in plaetse van *Muhammed*, het rijk. Hy maekte tot zijnen *Sekretaris* *Muhammed*, zoon van *Jabja*, om 's rijks zaken te verrichten : zoo dat hy in plaetse van den *Vizier* was : alhoewel hy zoo niet genoemd wiert. Jabkam neemt Bagdad in, en wort keizer.

Wort
de hant
afgehouden.

Chalif
Arradis
leert.

Des jaers negen hondert en veertigh overleed *Chalif Arradis Billa* aen eene waterzucht; hoewel de voornaemste oorzaak zijner ziekte het overmatig gebruik van vrouwen was. Hy had geregeert zes jaren, zeven maenden, en tien dagen, en bezat eenen ouderdom van dertigh jaren, en eenige maenden, toen hy sterf. Hy was gif-rijk, mildadigh, geleert, een poët van groote welsprektheit, en zeer vermaekt met den omgang van geleerde luiden.

De bestiering zijns rijks stont aen zijne lantvooghden of oversten, die hy by looting verdeilde en plaetste.

Maght
des Chalif
leert.

Deze *Arradis* was de laetste onder de *Chaliven*, die vele dingen verricht heeft: want hy was de laetste, die trefelijke veirzen gemackt heeft: de laetste, die, door zijn eigen gezagh, over de krijgsheren en penningen het bewint gehad heeft: de laetste, die onkosten gedaen, geschenken gegeven, en knechten en kokken gehad heeft, na de wijze zijner voorzaten: want de genen, die na hem over het Chaliffchap gestelt zijn, tot aen de tijden van *Muktasfis*, hebben niets in *Irak*, noch in andere lantschappen, gehad, dan den bloten tytel van *Chalif*: maer al het bestier stont aen die koningen, die het rijk bemachticht hadden. Zijne *Viziers* of Sekretarisen waeren, *Abualis*, zoon van *Mukla*, en *Abulkases Solyman*. Daer na bequam *Muhammed Abubekr*, zoon van *Rayk*, het rijk: en na hem *Jakkam*, de Turk: aen de welke de gehele bestiering des rijks stont: want de waerdigheit des *Viziers* wiert vernieticht, en alleen de naem van dien, sedert dien tijt behouden.

Wort
vermindert.

Wanneer *Chalif Arradis* sterf, was *Jakkam* in de stad *Kufa*: van waer, door zijnen schrijver *Kufi*, brieven aen *Abulkases Solyman*, *Vizier* van keizer *Muhammed*, gebraght wierden; by den welken hy hem beval by d'Alidynen, richters, *Abbasen*, en voornaemsten des lants te gaen, over het verkiezen van eenen *Chalif*. Wanneer hy die geraetvraeght had, wien zy *Chalif* maken zouden, bewillighden zy alle eendrachtiger stemme in *Abraham*, *Abuisbak*, zoon van *Muktadir*, dien zy den eedt van getroutheit deden, en *Muktasfis Billa* noemden. Dies zond deez na *Wasit* aen keizer *Jakkam* het eergewaet en

Muktasfis
wort
Chalif.

de vane: en bevestighde *Abulkases Solyman*, *Vizier*, in zijn ampt: hoewel die niets van dat ampt toeviel, als de bloote naem. Desgelijks viel *Chalif Muktasfis* nier, als de bloote naem, toe: want de geheele bestiering van 's rijks zaken stont aen *Kufi*, keizer *Jakkams* schrijver.

Des zelve jaers trok keizer *Jakkam* op de jaght, aen den vliet *Jaur*, en ontmoete eenige wilde ruige Kurden, die reisden. Hy loerde op hun goederen, en achte hen niet; dewijl zy weinigh in getale waeren. Zy begaven zich voor hem op de vlucht; doch hy vervolghde hen. Maer een hunner schoot hem van achteren met een schicht deur 't lijf, en doode hem, na hy twee jaren, acht maenden, en negen dagen geregeert had.

Doot
van kei-
zer Jakkam.

Na de doot van *Jakkam* gaf *Chalif Muktasfis* de bestiering des rijks aen *Kutelin*: maer schreef daer na aen keizer *Muhammed Abubekr*, zoon van *Rayk*, die in *Syrie* was, en ontbood hem by zich. Wanneer hy te *Bagdad* gekomen was, beval hy hem de bestiering des rijks, na *Kutelin* het tachtentigh dagen bestiert had.

Daer na
Abubekr.

Des jaers negen hondert een en veertigh bestonden de *Barideers*, onder beleit van *Abu Abdalla Baradi*, het keizerlijk slot te bespringen, en de stad *Bagdad* in te nemen. *Chalif Muktasfis* vlughte, uit vreeze voor hen, na *Mausil*: dien *Alis Abulhasen Saifuddaulas*, zoon van *Abdalla*, *Hamdans* zoon, by *Tekrit* ontmoete. Keizer *Muhammed Abubekr*, zoon van *Rayk*, en *Abulhasen*, zoon van *Alis*, *Muklas* zoon, verzelschaptten *Chalif Muktasfis*. *Saifuddaulas* geleide hen na *Mausil*, en bediende hen, en gaf hen geschenken, gelt en vee. *Hasen Abu Muhammed Nasiruddaulas*, zoon van *Abdalla*, *Hamdans* zoon, bediende *Muktasfis* ook bovenmate wel: waerom de *Chalif* hem *Nasiruddaulas*, dat is, rijks-hulpgenoot, noemde.

Oproer
der Barideers;

Daer na zond *Nasiruddaulas* zijnen broeder *Alis Abulhasen* tegen de *Barideers*, en dreef hen uit *Bagdad*, en nam de stad in. Wanneer zy daer na weër een groot krijgsheren verzamelt hadden, versloegh hy hen in een gevecht, en dreef hen schandelijk op de vlucht. Hy nam meer als twee hondert

Dailamiten gevangen, die hy wel ont-haalde, en aen zynen broeder *Nasiruddaulas* zond.

Muham-med Abubekr wort ge-doot. Daer na stont *Nasiruddaulas* tegen keizer *Muhammed Abubekr* op, en doode hem: doch hy ontschuldighde zich daer van by *Chalif Muktafis*; dewijl hy hem niet gedoorhad, dan na hy zijne genegenheit tot hemwaerts niet meer bespeurt had.

Toen maekte *Chalif Muktafis Nasiruddaulas* keizer der keizeren, en beval hem de bestiering des rijks. Daer na keerde *Chalif Muktafis* weêr na *Bagdad*, in gezelschap van keizer *Nasiruddaulas*, *Hamadans* zoon. Na *Alis Abulhasen*, als overwinner, weêrom gekomen was, noemde de *Chalif* hem *Saifuddaulas*.

† Zekere Arabi-sche munte. Des zelve jaers bestede *Chalif Muktafis* zynen zoon *Almansor* aen de dochter van *Nasiruddaulas*, *Hamadans* zoon, ten huwelijk, met eene bruid-schat van hondert duizent dukaten, en vijftigh duizent † staters. Waer door *Nasiruddaulas* zich in staet stelde, en *Muktafis* zich door d'onkosten onderdrukte: zulks hy zijne eigen en zijne moeders landeryen most vervreemden en verkoopen. Hier door verviel het gansch bewint des Chaliffschaps aen *Nasiruddaulas*. Geweldigh speet dit den Turken: waer om zy zich van *Nasiruddaulas* vervreemden, en tusschen hen en hem een groote vyantschap ontstont.

Volgens schrijven van *Abulfaraj*, trad *Abu-Abdalla Baradi*, na de doot van keizer *Jahkam*, in de stad *Bagdad*, en sloegh zijn leger op een plaetse, *Schaki* geheten, neêr: alwaer de *Vizier*, rechters, en voornaemsten der stad by hem quamen. *Chalif Muktafis* deed hem door enen bode over zijne behoudenis begroeten, en zond hem voor vele dagen lijftoght toe. Daer na zond *Baridi* aen den *Chalif*, met verzoek van vijf hondert duizent dukaten, om aen zijn krijgsheir uit te deilen.

Wanneer de *Chalif* die weigerde te geven, zond hy voor de tweede-mael aen hem, met dreigementen daer by: ophalende wat den *Chaliven*, *Mutazz*, *Mostain*, en *Muhtadis*, wedervaren was. Dies zond de *Chalif* hem de geheele zom van vijf hondert duizent dukaten. Zoo lang *Baradi* te *Bagdad* was, quam hy nooit by den *Bassa*.

Maer wanneer het gelt in handen van *Baradi* gekomen was, en de krijgs-knechten daer geen genot van gekregen hadden, sloegen zy aen het muiten, en deden hem den oorlogh aen. Doch *Baradi* vluchte met zynen broeder, zoon en bontgenooten, uit *Bagdad*, en voert te sloop na *Wasit* af.

Toen verkreegh † *Kurtakin*, de *Dailamiter*, het bewint van *Bagdad*, die door *Chalif Muktafis* met het ampt van keizer der keizeren beschonken, en het eergewaet aengetrokken wiert.

Daer na quam *Muhammed Abubekr*, zoon van *Rayk*, weêr uit *Syrie* te *Bagdad*, en wiert keizer der keizeren.

Na des jaers negen hondert een en veertigh *Muhammed Abubekr* gedoot was, stelde *Chalif Muktafis Nasiruddaulas* in het ampt van keizer der keizeren, trok zynen broeder *Alis Abulhasen* het eergewaet aen, en gaf hem den bynaem van *Saifoddaulas*.

Een weinigh daer na rechten de Turken tegen *Saifoddaulas* muiterye aen, en besprongen hem des nachts. Maer hy redde zich, met vluchten, uit zijne leger-plaetse. Wanneer het gerught daer van zynen broeder, keizer *Nasiruddaulas*, ter ooren gekomen was, trok die na *Mausil*, na hy het ampt van keizer der keizeren dertien maanden bekleet had.

Toen wiert den Turk *Tuzun*, by *Elmacin Buzun* geheten, keizer der keizeren, en het keizerlijk eergewaet aengetrokken. Dus verre *Abulfaraj*.

Op het zelve jaer zond *Chalif Muktafis*, aen den keizer der Grieken, den zweetdoek des Zalighmakers, die in de stad *Roha* was: in verwisseling van de gevangene Mahometanen.

Des jaers negen hondert vier en veertigh wiert *Chalif Muktafis* van zijn Chaliffschap afgezet: het welk zich aldus toedroegh.

Tusschen hem en keizer *Buzun*, of *Tusun*, die toen te *Wasit* was, en dien hy de bestiering des rijks had aenbevoelen, ontstont groote vyantschap. Waer over de *Chalif* in grammen moede uit *Bagdad* na de stad *Mausil* trok, en van zijne vrienden bystant tegen hem verzoght. Hy ontbood ook de zoonen van *Hamdan* uit hunne plaetsen, om keizer *Tuzun* te beoorloghen.

Wanneer deze met gezamender troepen

† Of Kurlin.

Ziet beschrijving van Mesopotamie, pag. 28.

Chalif Muktafis wort van zijn Chaliffschap afgezet.

pen by een gekomen waeren, trokken zy na *Bagdad*. Maer keizer *Tuzun* trok uit, en den zoonen van *Hamdan* tegen, die verstrooit en op de vlucht geslagen wierden.

Wijders, *Nafiruddaulas* en *Saisfudaulas* geleiden *Muktafis*, zijne vrouwen, kinderen en huisgezin, met hun krijsheir na *Mausil*, die aldaer by hen bleef, en hen het gewaet van waerdigheid aentrok.

Daer na trok de *Chalif* na de stad *Rakka*, op den *Eufrates* gelegen, dien keizer *Tuzun*, by brieve, verzoght, om weêr te *Bagdad* te komen: het welk de *Chalif* hem affloegh. Maer bespeurende daer na, dat de zoonen van *Hamdan* een afkeer van hem kregen, zond hy gezanten aen keizer *Tuzun*, en deed voorflagten van vrede: de welke de keizer hem zeer gaerne inwillighde, en staefde die by eede aen den *Chalif* en *Vizier*.

Te dier tijde quam *Achjid*, heer van *Egypten* en *Syrie*, te *Raka*, en verzoght *Chalif Muktafis*, om met hem na *Egypten* te trekken. Wanneer de *Chalif* hem dat affloegh, ried *Achsjid* hem op die plaetse te blijven, en beloofde hem met gelt te helpen. Voorts trok de *Chalif* uit *Rakka* na *Bagdad*. Maer wanneer hy te *Hit* gekomen was, bleef hy stil leggen, en zond weêr eenigen aen keizer *Tuzun*, die hem den eedt op nieuw zouden afnemen: gelijk hy ook op nieu zwoer.

Toen trok *Tuzun*, uit *Bagdad*, *Muktafis* tegen, en ontmoete hem in *Sendia*. Hy steegh van den peerde, en kuste de aerde, en sprak: *Dit is mijn eedt en plicht, dien ik u beloof heb*. Voorts gaf hy bevel, om den *Chalif* en *Vizier*, en al hun gevolgh, vrouwen en kinderen, in zijne leger-plaetse te brengen.

Mustak-
fis wort
Chalif.

Daer na deed hy *Abdalla Abulkasim Mustakfis*, of *Mostakfi*, zoon van *Muktafis*, by zich ontbieden, en maekte hem *Chalif* te *Sendia*, en deed, met het volk, aen hem den eedt van getroutheit. Hy gaf hem den bynaem van *Mustakfis Billa*, en leverde *Chalif Muktafis*, de zoon van zijnen oom, hem over: die hem ten zelven dage van zijn gezicht beroofde, en het Chaliffchap dwong af te staen: na hy dat drie jaren en elf maenden bezeten had. Hy leefde tot aen het jaer negen hondert twee en zestigh, en

sterf in zijnen ouderdom van zestigh jaren.

Hy was goetaerdigh: maer geheelijk van allen maght des rijks berooft. Want de keizers hadden al van het begin zijner waerdigheid den *Chalif* beginnen te regeeren, en het gansch rijk in bezit te nemen: zulks de *Chalif* niet behouden had, als den tytelt, en het munten van zijnen naem op de staters en dukaten, en het doen van gebeden op de preekstoelen: want in ieder lantschap waeren koningen, die alle de bestiering aen zich getrokken hadden.

Na *Abdalla Mustakfis* tot *Chalif* gekoren was, trok hy keizer *Tuzun* het kleet van waerdigheid aen, en gaf hem de bestiering der rijken over.

Des jaers negen hondert vijf en veertigh sterf keizer *Tuzun* in zijn huis, te *Bagdad*: in wiens plaetse de krijgsvolken, die ten dien einde vergadert waren, *Zairak*, zoon van *Schirazad*, verkooren: dien, en den *Chalif*, zy den eedt van getroutheit deden. Toen trad *Zairak* tot den *Chalif*, en quam met het kleet van eergewaet weêrom, en wiert keizer der keizeren genoemd.

Keizer
Tuzun
sterft.

Zairak
wort
keizer
der kei-
zeren.

Des zelven jaers nam *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, de stad *Bagdad* in.

Deez *Bojas*, of *Bowaias*, en *Abusjuggjan*, of *Abuschajau* gebynaemt, had by-na gansch *Persie*, en andere landen met de wapenen veroverd: hoewel hy een arme visscher zijns hantwerks, of van geringen staet altoos geweest was. Hy was geboortigh van *Deilem*, of *Dailam*: het welk een groot lant is, en ten Ooste aen *Tabristan*, ten Zuide aen de lantstreke van *Kaswin*, eene stad van *Persie*, ten Zuide en Weste aen het lant van *Aderbigian*, en ten Noorde aen de *Hirkanische* zee pael.

Oor-
sprong
der Bo-
jassen.

Lant
van Dei-
lem.

Dit gewest bestaet eigentlijk uit twee deelen: het een is berghachtigh, en wort eigentlijk *Deilem* geheten, en het ander is vlak, en wort eigentlijk *Gilân* genoemd: hoewel beide deze lantschappen, *Deilem* en *Gilân*, by *Abulfeda* en andere, voor een eenigh lantschap gehouden worden.

De naem *Deilem* is eerst aen de volken gegeven, die de bergen des lants bewoonden; maer daer na is die naem ook den zelven bergen toegevoeght.

Cedrenus noemt d'inwoonders van *Dei-*

Deslem Dilimniten, en *Prokopius Dolumniten*.

Bojas schijnt den oorsprong van zijn geslaght uit *Sabur Dulaktaf*, gebynaemt *Kirmansjah*, zoon van *Sabur*, zoon van *Ardsjir*, of *Jazdejird*, koning der Perzen, te hebben. *Bojas* had drie zoonen, met name *Alis Abulhasen*, *Hasen Abualis*, en *Abmed Abulhasen*, die in den krijgh dienden. D'eerste wiert namaels *Amadduddaulas*, de tweede *Ruknuddaulas*, en de derde *Muazzuddaulas* gebynaemt.

W'on-
derlijke
droom
van Bo-
jas.

Men zeidt dezen *Abuschajau Bojas* in zijnen droom docht, dat hy piste, en uit zijne roede een groot vuur schoot, dat zich opwaerts uirstrekte, tot dat het by-na aen den hemel reikte: dat dit vuur daer na zich in drie deelen geklooft hadde: waer uit vele andere deelen gesproten waeren: en met dit vuur de werelt verlicht was: eindelijk hadden de landen en menschen zich voor dit vuur neêrgebogen. Hier op ging *Bojas* by enen duiveljager, of droombedieder, die hy zijnen droom verhaelde: tot wien de droom-bedieder zeide: *Het is een droom van groot belang, en ik zal dien niet uitleggen, 't en zy ik een peert en kleet krijgh.* Waer op *Bojas* antwoorde: *Ik heb geene andere klederen, als die ik tegenwoordigh aen 't lijf heb. Zooghy my die afneemt, zoo ben ik naekt.* Toen zeide de droom-bedieder: *Geve my dan tien dukaten.* *Bojas* zeide: *Ik heb'er geene twee, veel min tien.* *Bojas* gaf hem evenwel iets. Toen zeide de duivel-jager: *Wete dan, dat uwe drie zoonen over den aertbodem heerschen zullen, en hunne naem tot aen het einde des aertbodems vermaert zal zijn. Uit hen zullen meenighen van koningen voortkomen: gelijk ghy die meenighvuldige verdelingen des vuurs gezien hebt.* Toen zeide *Abuschajau Bojas*: *Schaemt ghy u niet, met ons den spot te drijven? daer ik een arm man ben, en mijne zoonen arm zijn: hoe zouden die koningen kunnen worden?* Toen antwoorde de droom-bedieder: *Doet my des gedenken, wanneer ik by u zal gekomen zijn.* Hier over wiert *Bojas* vertoort, en beval zijnen zoonen den droom-bedieder enen oorslaght te geven: gelijk zy ook deden.

W'ort
u'geleit.

Daer na trokken de zoonen van *Bojas*, uit *Dailam*, na *Tabristan*, en ver-

voeghden zich by *Mardawigh*, koning der *Dailamiten*, die hen heuschelijk ontfing, en met eer-gewaden, na 's lants wijze, beschonk, en maecte *Alis Abulhasen* lantvooght van *Gorgistan*. Deez wist met giften en geschenken de herten der inwoonders te lokken, en hen op zijne zijde te krijgen: waer over zy hem ten leste tot koning opwierpen. Daer na veroverde hy de *Perlische* steden, *Ispahan* en *Schiras*, en maecte zich in 't kort van gansch *Persie* meester, en nam geweldigh in maght en mogentheit toe.

Alis
Abulha-
sen wort
maght-
tigh.

Na *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, in de stad *Bagdad* gekomen was, hielden zich *Chalif Mustakfis*, en keizer *Zairak*, uit vreeze voor hem, verborgen: waer door ook de meeste *Turken*, die onder *Zairaks* gebiedt stonden, na *Mausil* trokken. Wanneer zy verre voortgetogen waeren, quam *Mustakfis* te voorschijn, en keerde na 's keizers paleis, en verblijde zich over de komste van *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*: die hier op tot hem trad, en aen hem den eedt van getroutheit deed, en lang by hem bleef. *Mustakfis* zond aen *Muazzuddaulas* giften en gaven, trok hem ook het eergewaet aen, en verzierde hem met halsbant en armringen. Ook stont hy hem het achterste deel van zijn hof toe, en gaf hem eene vane. Hy deed ook zijnen naem op zijn gelt munten, en beval voor hem op de preekstoelen te bidden, en gaf hem den naem van *Muazzuddaulas*. Hy noemde zijnen broeder *Alis Abulhasen*, die d'oudste was, *Amaduddaulas*, en *Hasen Abualis*, de middenste hunner, *Ruknuddaulas*: maer *Muazzuddaulas* was de jongste. Hy deed hunne namen en toenamen op de goude en zilvere penningen munten.

Nuaz-
zuddau-
las komt
te Bag-
dad.

Toen quam ook keizer *Zairak*, zoon van *Schirazad*, te voorschijn, en verwoeghde zich by *Muazzuddaulas*, en wiert door hem over het invorderen van schattingen en tollen gestelt.

Keizer *Zairak* regeerde drie maenden en twintigh dagen.

In den zelveu jare wiert *Mustakfis* van zijn rijk afgezet: 't welk zich aldus toedroegh. *Muazzuddaulas* wiert verwoeght, hoe *Alama*, voorzorghster van *Chalif Mustakfis*, beslooten had, hem van zijne waerdigheit af te zetten. Dies trad hy met eenige mannen tot den

Cha-

Chalif, kuste d'aerde voor hem, en zette zich ter zeer op eenen stoel, die voor hem gezet wiert. Daer na traden twee Dailamiten binnen, en vatten de hant van *Mustakfis*, de welke hy hen toestak; dewijl hy meinde, dat zy die kuffen wilden. Maer zy trokken *Mustakfis* van zijn gestoelte, namen hem den tulbant af, en braghten hem te voet na het huis van *Muazzuddaulas*, die hem in boeiens sineet, en van het gezicht en rijk beroofde.

Voorts wiert des *Chalifs* paleis geplondert, zonder iet daer in overbleef. Hy bleef in de gevangenis tot het einde zijns levens, en had geregeert een jaer, vier maenden en twee dagen, en sterf in het keizerlijk hof, des jaers negen hondert negen en negentigh. Hy was gedwongen altijt zijne zaken, na het goetdunken en welgevallen van keizer *Tuzun* en *Zairak*, te verrichten.

Ten zelve dage, op den welken *Mustakfis* afgezet was, wiert zijn neve *Fald Abulkasim*, anders *Abul-Abbas Muti Lilla* geheten, zoon van *Muktadir*, zoon van *Mutalid*, zoon van *Muaffik*, zoon van *Mutwakkal*, tot *Chalif* gekooren.

Des zelve jaers trok keizer *Hafen Nasiruddaulas*, zoon van *Abdalla*, zoon van *Hamadan*, na *Bagdad*, om keizer *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, te belegeren. Na zy elkanderen vele gevechten geleverd hadden, trad eindelijk *Nafiruddaulas* in de stad, en nam d'Oostzijde in: maer *Muazzuddaulas* behield de Westzijde. Na lang onderling oorlogen, vlughte *Nafiruddaulas*: waer door het rijk aen *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, verviel.

Des jaers negen hondert zeven en veertigh trok keizer *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, na de stad *Mausil*: by wien *Saifuddaulas*, neve van *Hamadan*, zich vervoegde. Voorts wiert onder hen beide eene vrede getroffen. Toen keerde *Muazzuddaulas* weêr na *Bagdad*.

Des jaers negen hondert en acht en vijftigh trok keizer *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, na *Mausil*, en nam de stad in. Maer keizer *Nafiruddaulas*, zoon van *Abdalla*, vlughte na de stad *Nisibin*, en van daer na *Alepe*. Toen

nam *Muazzuddaulas* gansch *Diar-ebia* in: te weten, *Mausil*, *Gjezir*, *Nabis*, *Singjar*, *Rahaba*, *Rasulain*, en *Chabur*, en bleef er tot op het jaer negen hondert negen en vijftigh: als wanneer hy met *Nafiruddaulas* vrede maekte. Waer op *Nafiruddaulas* weêr in zijn lant trok.

Des jaers negen hondert en twee en zeventigh wiert *Chalif Muti Lilla*, om de volgende oorzake, van zijn rijk afgezet. *Sebektekin*, een Turk, had de heerschappye of her rijk te *Bagdad* ingenomen. Deez Turk was een van de deurwaerders van *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, die, in aenzien en waerdigheid, van tijt tot tijt meer en meer toenam, en eindelijk na *Abwas* geschikt wiert: alwaer, door het toenemen van zijne maght, tusschen hem en *Azzuddaulas*, zoon van *Muazzuddaulas*, vyantschap ontstont. Maer van daer trok *Sebektekin* na *Wasit*, en sloegh te *Bagdad* aen het muiten, en drong zich ter heerschappye in. By hem vervoeghden zich de Turken en Senneers: maer de Dailamiten en het graeuw hielden de zijde van *Azzuddaulas*. Daer na ontstonden eenige gevechten onder hen: waer in de krijgsknechten van *Sebektekin* de zege bevochten, en eindelijk *Bagdad* innameri. Wanneer nu *Chalif Muti Lilla* eene lamheit had, en nauliks zich verroeren kon, en daer by stamelde, zonder *Sebektekin* des wiste, zoo ried *Sebektekin* hem, als hy des vernam, astant van zijn Chalifschap te doen, en dat aen zijnen zoon *Tai Lilla* over te geven: gelijk hy ook deed, na hy het Chalifschap negen en twintigh jaren, vier maenden, en een en twintigh dagen bekleet had. Hy sterf

Chalif
Muti
Lilla
wort af-
gezet.

Sterft.

Muazzuddaulas stierf.

Des jaers negen hondert zes en zeventigh overleed keizer *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, te *Bagdad*, na hy in *Irak* een en twintigh jaren, en eenige maenden geregeert had. Hy was een strijbaer, kloekmoedigh en onvertzaeght vorst; hoewel onverzichtig in zijne aenslagen: maer de geduurige ervaertheit maekte hem wijs, en de gelukkige voortgang zijner zaken leerde hem geweldigh, en heeft hem tot die hoogheit opgevoert, de welke nooit enig keizer, behalve de *Chalif*, voor hem bereikt had.

Zijn zoon, *Bachtiar Azzuddaulas* wort keizer.

Na *Muazzuddaulas* volghde zijn zoon *Bachtiar Azzuddaulas*, als keizer, in het rijk, dien *Chalif Muti Lilla* de plaetse des vaders gaf, en het keizers gewaet aentrok, en met dien bynaem vercedde. Maer de bestiering en bewint van 's rijks zaken was by hem minder.

De zaken des Chaliffchaps verslimmerden ook, en gingen meer en meer te rugh. Ook had de *Chalif* geenen *Vizier* meer, en alleenlijk eenen schrijver, die het bewint over de inkomsten en tollen had. Geen bewint had *Chalif Muti*: 't en zy dat *Muazzuddaulas* hem opleide en toefstont: het welk diende, om eenige nootwendigheden voor hem te verschaffen.

Chalif *Muti* draeght het rijk aen zinnen zoon over.

Des jaers negen hondert drie en zeventigh stont *Chalif Muti* van zelf het Chaliffchap af: en wiert ten zelve dage zijn zoon, *Abdulkerim Abubekr Tai Lilla*, tot *Chalif* gehult.

Nooit is iemant ouder van jaren uit d' *Abbasiden* tot het Chaliffchap gekomen, noch nooit is iemant by 's vaders leven *Chalif* geworden, behalven dezen *Tai Lilla*, en *Abubekr*, de *Rechtveerdige*, die na den profect *Mahomet* gevolght, en de tweede *Chalif* was. Wanneer hy gehult was, trok hy keizer *Sebektin* het gewaet van waerdigheit aen, en maekte hem vooght over zijn paleis.

Des jaers negen hondert vier en zeventigh trok keizer *Sebektin* uit, verzelt met *Chalif Tai Lilla*, en zinnen vader *Muti*, om keizer *Azzuddaulas*, zoon van *Bojas* te belegeren. Zy floegen hun leger te *Dairakouli* neer: alwaer *Muti* stierf.

Stierf.

Vorst *Sebektin* stierf.

Niet lang daer na overleed ook keizer *Sebektin* aen eenen buik-loop; na hy zijn ampt twee maenden en dertien dagen bekleet had.

De Turken vergaven de heerschappye aen *Aftekin Sjarabi*, dienaer van *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, die met *Chalif Tai*, en de Turken, optrok, en de stad *Wasit* belegerde: de welke *Azzuddaulas* te voore versterkt had.

Aftekin komt in zijne plaetse.

Aldaer wiert door *Aftekin* en *Azzuddaulas* fel gevochten: en duurde 't vechten tusschen beide krijgsheren vijftigh dagen. Maer *Azzuddaulas*, die het geweld des oorloghs niet kon uitherden, en gebrek van lijftoght had, verzocht bystant van zinnen neve *Adaduddaulas*.

Oorloght tegen *Azzuddaulas*.

Daer na verzocht hy ook bystant van *Abuthalab Uddatuddaulas*, zoon van *Nasiruddaulas*. Maer na deez te *Bagdad* gekomen was, plante hy zich aldaer vast, en droegh zich in het hof van *Azzuddaulas*, als koning. Doch *Chalif Tai Lilla* quam met eenige Turksche krijgstroepen, om hem den oorlogh aen te doen, en trok met zijn krijgsvolk in *Bagdad*. Toen quam *Adaduddaulas*, zoon van *Ruknuddaulas*, heer van *Persie* &c. en zoon van *Bojas*, uit *Persie*, in *Wasit*, om zinnen neve *Azzuddaulas* bystant te doen, en sloegh zich aen d'Oostzijde der stad neer: maer *Azzuddaulas* nam de West-zijde der stad in. Van daer weken zy na *Dairakouli*, en leverden den Turken slag, en dreven hen op de vlucht, en plonderden hunne legers. De Turken begaven zich na *Bagdad*. Maer daer na trok ook *Adaduddaulas* met zijne krijgstroepen in *Bagdad*, die zich by *Tai Lilla* vervoeghde, en zich voor hem vernederde, en zijne hant kuste.

Neerlaegh der Turken.

Wanneer hy aldaer voet gekregen had, nam hy zinnen neve *Azzuddaulas*, en de veltoversten des krijgshers, gevangen. Toen schreef hy aen zinnen vader *Ruknuddaulas*, heer van *Persie* &c. en verwittighde hem des. Maer die bestrafte hem zeer scherp, met dreigementen van by hem te zullen komen; 't en zy hy zinnen neve *Azzuddaulas* in de heerschappye herfelde. Waer over hy hem los liet, en in de heerschappye herfelde: na hy hem by eede verbonden had, dat hy stadhouder in *Irak* zou zijn; en noch zijn, noch *Ruknuddaulas* bevel tegenstreven. Met dezen eedt verbont *Chalif Tai* en *Adaduddaulas* hem aen zich, en aen zinnen vader *Ruknuddaulas*. Daer na trok *Adaduddaulas* weer na *Persie*.

Azzuddaulas wort gevangen.

En weer ontflagen.

Des

Chalif
Tai Lilla
la trouw.
Des zelve jaers trouwde *Chalif Tai Lilla* aen *Sabraban*, dochter van keizer *Azzuddaulas*, zoon van *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, en beloofde haer een bruidfchat van hondert duizent dukaren. Zy wiert des jaers negen hondert en tachtigh by hem gebraght.

Des jaers negen hondert zes en zeventigh ontdekte *Adaduddaulas*, die, na zijnen vader *Ruknuddaulas*, heer van *Persie* geworden was, tegen *Azzuddaulas*, zijn ooms zoon, heer van *Bagdad*, zijne haet, en wapende zich, om *Irak* te beoorlogen en in te nemen.

Adadud-
daulas
beoor-
loght
Azzud-
daulas.
Azzuddaulas trok met zijnen *Vizier Ali*, zoon van *Abutaber*, en met *Chalif Tai Lilla* na *Wafit* af, derwaerts ook *Adaduddaulas* quam. Tuffchen beide de krijgshereen, wanneer zy by elkanderen gekomen waeren, ontfont een fel gevecht: in het welk *Azzuddaulas* op de vlucht gedreven wiert. Na *Azzuddaulas* vele oorloghs-rampen geleden had, week hy eindelijk uit *Bagdad*: het welk *Adaduddaulas* in bezit nam.

Ver-
overt
Bagdad.
Des jaers negen hondert zeven en tnegentigh hulde *Chalif Tai Lilla Adaduddaulas* met keizerlijke hulding, en kroonde en verçierde hem met halsbant en arm-çieraden, en verklaerde hem tot heer. Hy gaf hem ook twee vanen in de hant, en maekte hem zijnen hof-vooght. Daer na nam *Adaduddaulas Ali*, zoon van *Abutaber*, en *Vizier* van *Azzuddaulas*, gevangen, en doode en hechte hem aen den kruize.

Wort
gehult.
Na *Adaduddaulas* in *Bagdad* getreden was, trok *Azzuddaulas* na *Abuthalab Uddatuddaulas*, zoon van *Nasiruddaulas*, en verzocht zijnen bystant tegen *Adaduddaulas*. Deez dan wapende zich, en trok hem uit *Bagdad* tegen, met zijne krijgstroepen, in gezelschap van *Chalif Tai Lilla*. Na zy by elkanderen gekomen waeren, ontfont een groot gevecht: in het welk *Azzuddaulas* met zijn volk op de vlucht gedreven en gedoot wiert. Wanneer de geen, die hem gedoot had, zijn hoofd in eene fchootel, by zijnen neve *Adaduddaulas* braght, had hy zijnen neusdoek aen d'oogen gehouden en geweent. Hy sterf in zijnen ouderdom van zes en dertigh jaren, en had geregeert elf jaren en eenige maenden. Hy was een strijtbaer man, en sterk van lichaem en geest. Men zeit, dat hy eenen stier met zijne handen kon

ter neêr werpen, zonder hem vast te binden: maer hy greep dien slechts by de beenen, en wierp hem tegen d'aerde. Ja hy ging ook tegen leeuwen ten strijde en op hen ter jaght.

Des jaers negen hondert acht en zeventigh bemaghtighde *Adaduddaulas*, zoon van *Ruknuddaulas*, *Mausil*, *Diarrebria*, *Mijafarekin*, en *Diarbekr*. *Abuthalab Uddatuddaulas*, zoon van *Nasiruddaulas*, vlughte na *Aziz Billa*, heer van *Egypten*: maer quam'er niet, en wiert gedoot.

Adadud-
daulas
verovert
verschei-
de lan-
den.

Des zelve jaers beval *Chalif Tai Lilla*, dat koning *Adaduddaulas* des *Vrydaghs* te *Bagdad* een gebedt voor hem zou doen. Dit heeft niemant voor hem mogen gebeuren, ja den bont of rijksgenoten zelfs niet. Hy beval ook, dat voor 't hof van *Adaduddaulas* trommels op de vijf bede-stonden zouden geslagen worden: het welk ook niemant voor hem gebeuren moght, ja den bontgenooten zelfs niet. Deez *Adaduddaulas* was ook d'eerste, die in het Mahometsdom koning genoemt is. En op de preekstoelen wiert hy *Sjaben-Sjab*, dat is, *koning der koningen*, geheten.

Des jaers negen hondert twee en tachtigh overleed koning *Adaduddaulas*, zoon van *Ruknuddaulas*, zoon van *Bojas*, te *Bagdad*, in zijnen ouderdom van zeven en veertigh jaren en elf maenden. Hy had over *Bagdad*, *Irak*, *Mausil*, *Diarbekr*, *Herren*, *Membigz*, *Persie*, *Karmanie*, en *Churistan*, geheerscht.

Sterft.

Hy was een strijtbaer, onvertzaeght, en kloekmoedigh vorst, en verfont zich wonder wel op het stuk der regeering. Zijn doot wiert eene wijle verborgen gehouden: en het lijk te *Bagdad*, op het keizers kasteel, begraven.

Des volgenden jaers wiert zijn doot geopenbaert, en het lijk uit het graf van *Bagdad* na *Kufa* overgevoert, en in de *Mefched* of martel-plaetse van den keizer der gelovigen, *Ali*, zoon van *Abutalib*, begraven.

Ziet
p. 169.

Daer na volghde *Marzuban Abu-kalanzjar Samsamuddaulas*, zoon van *Adaduddaulas*, zoon van *Ruknuddaulas*, zoon van *Bojas*, en wiert door *Chalif Tai Lilla* gehult en gekroont, en methalsbant en armingen verçiert.

Samsa-
mud-
daulas,
zijn
zoon,
wort ko-
ning van
Bagdad.

Des jaers negen hondert drie en tachtigh overleed *Muajiddaulas*, broeder van *Adaduddaulas*.

Abulfaras Sjarfuddaulas veroverte Bagdad en Irak.

Des jaers negen hondert vijf en tachtigh kreegh koning *Abulfaras Sjarfuddaulas*, oudste zoon van *Adaduddaulas*, die *Ispahan*, *Ray*, *Schiras*, de steden van *Dailama* en andere bezat, de stad *Bagdad* in bezit: het welk zich aldus toedroegh. Hy viel in dit jaer met zijn krijsheir in het gewest van *Irak*, en nam het in. Toen schreef hy aen zijnen broeder *Abmed Abulhasen*, zoon van *Adaduddaulas*, onder wien de steden des lantschaps van †*Fars* stonden, en verzocht van hem bystant tegen zijnen broeder *Samsamuddaulas Marzuban Abukalangzjar*, koning van *Bagdad*; maer kon dien by hem niet verwerven. Hy trok evenwel op, deed zijnen broeder *Samsamuddaulas* den oorlogh aen, en belegerde en overwon hem, en smeet hem in de gevangenis. Daer na viel hy in *Irak*, en veroverde de steden *Abwaz*, *Basora*, en *Wasit*.

† Eigentlijk Perfic.

Na hy in rijkdommen en krijsvolk toegenomen had, schreef hy aen *Chalif Tai Lilla*, en verzocht van hem het keizerlijk gewaet, bezegelt gezagh en geschenk: al het welk hy hem niet weigerde; maer zond het hem toe. Daer en boven verzoght hy, dat hem zijn broeder *Samsamuddaulas*, die in de gevangenis by den *Chalif* gehouden wiert, moght overgelevert worden: dien de *Chalif* ook aen hem overleverde, na hy vrede met hem gemaakt had: op voorwaerden, dat in zijnen naem allereerst op de preekstoel zou gebeden worden: en d'een in des anders gebiedt niet zou mogen komen: het welk zy by onderlinge eeden bevestigden.

Daer na toogh *Samsamuddaulas* na zijnen broeder *Sjarfuddaulas*, die te *Wasit* was, af, en trad in zijne tente, daer hy met zijne schatten door eenigen bewaert wiert.

Doet zijnen broeder Samsamuddaulas blinden.

Toen trok *Sjarfuddaulas* na *Bagdad*, in gezelschap van twintigh duizent *Dailamiters*, en dertigh duizent jonge *Turken*: alwaer hem het rijk bevestigt wiert. Hy deed zijnen broeder *Samsamuddaulas* van het gezicht beroven, en opeen kasteel brengen, en daer op gebocit bewaren. *Samsamuddaulas* had in *Irak* drie jaren en elf maenden geregeert.

Des jaers negen hondert zeven en tachtigh hulde *Chalif Tai Billa* dezen *Abulfaras Sjarfuddaulas*, zoon van *Adaduddaulas*, en kroonde en vercierde hem met halsketen en armringen. Hy schreef hem een bezegeld gezagh, en gaf hem twee vanen, en den bynaem van *Sjahensjah*, dat is, *koning der koningen*.

Wort gehult.

Des jaers negen hondert negen en tachtigh sterf *Sjarfuddaulas*, na hy twee jaren en acht maenden te *Bagdad* geregeert, en acht en twintigh jaren en vijf maenden geleest had. Het lijk wiert na *Kufa* gebracht, en aldaer neffens zijnen vader begraven.

Sterft.

Na hem volghde in het rijk zijn broeder *Abunafsr Bahajuddaulas*, zoon van *Adaduddaulas*: dien ook *Chalif Tai Lilla* met het keizerlijk gewaet hulde en kroonde, en met halsketen en armringen vercierde, en een bezegelt gezagh schreef.

Abunafsr wort Sjahensjah.

Des jaers negen hondert en negentigh nam koning *Bahajuddaulas* zijnen blinden broeder, *Samsamuddaulas*, uit de gevangenis, en gaf hem de stad *Schiras*, *Argjan*, en het onderhoorig gebied, en voegde hem zijnen broeder *Abutaher*, zoon van *Adaduddaulas*, toe. Maer deez sterf niet lang daer na. Voorts bleef *Samsamuddaulas* wel koning in name; maer niet in daet: want zeker perzoon, *Fulad* geheten, had al het bewint van 's rijks zaken aen zich getrokken.

Verloft zijn broeder Samsamuddaulas uit de gevangenis.

Des jaers negen hondert en een en negentigh wiert *Chalif Tai Lilla* van zijn Chaliffchap afgezet: het welk in dezer wijze geschiede.

Wanneer koning *Bahajuddaulas* voorgenomen had *Tai Lilla* af te zetten, reed hy tot hem, en kuste voor hem d'aerde, en zette eenen stoel voor hem, om op te zitten. Een van *Bahajuddaulas* krijsknechten scheurde den gordel des zwaerts, daer meê de *Chalif* omgort was, van zijn lijf, en trok hem van 't gestoelte. Aenstonts schooten vele *Dailamiters* op hem toe, en bewonden hem in een tapijt, en braghten hem in eene kerker van 't hof, daer hy gevangen bleef. Voorts wiert des *Chalifs* of keizers hof uitgeplondert: waer door *Bahajuddaulas* groote rijkdommen verkreegh. Daer na keerde koning *Bahajuddaulas* na zijn huis, en verklaerde

Chalif Tai Lilla wort afgezet.

Kadir
Billa
wort
Chalif.

Kadir Billa Abul-Abbas Ahmed, zoon van *Ishaak*, zoon van *Muktadir*, zoon van *Mutadid*, tot vorst of heer des Chaliffchaps, en deed het langs de straten afkondigen.

Daer na bewees hy met getuigen, dat *Tai Lilla* van zelf, en uit eigen vrye wille, het Chaliffchap afgeftaen, en dat aen *Kadir Billa* overgegeven had. *Tai Lilla* had geregeert zeventien jaren, negen maenden, en zeven dagen. Hy bleef afgezet en gevangen, en sterf des jaers duizent en twee, in zijnen ouderdom van zes en zeventigh jaren. *Chalif Kadir Billa* bad voor hem.

Hy was milddadigh en eerbaer: maer klein van maght, van wegen de zoonen van *Bojas*, die koningen waeren: want de naem en tytel alleen van *Chalif* was overgebleven: dewijl, zoo lang hy regeerde, niet met allen door zijn gezagh volbraght wiert.

Wanneer *Kadir Billa* de tijding van het opgedragen Chaliffchap ter ooren quam, was hy in *Katiba*, (cene plaetse na-by *Mekka*, de welke door de *Koreizjiten* bewoont wiert) en met het verhaal van zijnen droom bezigh, dien hy des verleden nachts van het verkrijgen des Chaliffchaps gehad had.

Hy trouwde *Sekina*, dochter van koning *Babajuddaulas*, op het jaer negen hondert drie en negentigh, en gaf haer eene bruidtschat van twee hondert duizent dukaten.

Des jaers negen hondert en acht en negentigh wiert *Samsamuddaulas*, zoon van *Adaduddaulas*, gedoot: het welk zich aldus toedroegh. Samsamuddaulas wort gedoot.

Abunafir, en *Abulkasim*, zoonen van *Azzuddaulas*, zoon van *Muazzuddaulas*, zoon van *Bojas*, hadden, sedert de doot van hunnen vader, in de gevangenis gezeten. Maer daer na kochten zy d'opzienders van den kerker om, die hen los lieten. Na zy dus vry geraekt waeren, verzamelden zy vele krijgstroepen. *Abunafir* nam den bynaem van *Nuruddaulas Mubialummas*, en *Abulkasim* dien van *Hisamuddaulas Sejidulummas* aen. *Abulkasim* trok na de stad *Argjan*: wiens heerschappye hy ook van den stadhouder *Samsamuddaulas* bequam. Daer na trokken zy na *Samsamuddaulas* zelve, die, uit vreeze voor hem, na het kasteel der stad *Schiras*, hoofstads van *Persie*, toogh, om zich aldaer te versterken. Maer de kasteelvooght wilde hem niet inlaten: waer over hy met drie hondert man na

Abwaz trok. Doch hy ontmoete zinnen neve *Abulkasim*, zoon van *Azzuddaulas*, en wiert in een gevecht door hem gedoot. Zijn hoofd wiert in een schootel aen *Abunafir*, zoon van *Azzuddaulas*, gebraght, die het ziende, zeide: *Dit is de leere: de welke mijn vader geleert heeft: te weten, wanneer hy Azzuddaulas, zoon van wren oom, gedoot heeft.* Ziet de voorgaende afbeelding.

Abunafir, zoon van Azzuddaulas, wort gedoot.

Des jaers duizent wiert *Abunafir*, zoon van *Azzuddaulas*, gedoot, en zijn hoofd tot zinnen neve *Abunafir Bahajuddaulas*, zoon van *Adaduddaulas*, gebraght, na zy lang tegen elkanderen geoorloght hadden. Toen bequam *Abunafir Bahajuddaulas* al het geen, dat de twee zoonen van *Azzuddaulas*, *Abunafir* en *Abulkasim*, bezeten hadden.

Abunafir Bahajuddaulas sterft.

Des jaers duizent en twalef sterft *Abunafir Bahajuddaulas*, zoon van *Adaduddaulas*, zoon van *Ruknuddaulas*, zoon van *Bojas*, heer van *Irak*, aen de vallende ziekte, te *Argjan*, na eene regeringe van drie en twintigh jaren en elf maenden.

Zijn zoon komt in de plaetse.

Na hem regeerde zijn zoon *Abusugjans Sultanuddaulas*: aen wien ook *Chalif Kadir Billa* een bezegelt gezaght schreef. Ook hulde hy hem, en stelde hem in zijne vaders plaetse. Hy plante den zetel zijns rijks in *Schiras*, hoofstad van *Persie*, en deed het gewelt van *Irak* door eenen lantvooght regeeren.

Sterft.

Des jaers duizent en drie en twintigh sterft koning *Abusugjans Sultanuddaulas*, zoon van *Bahajuddaulas*, zoon van *Adaduddaulas*, zoon van *Ruknuddaulas*, zoon van *Bojas*, in de stad *Schiras*, na eene regeringe van twee en dertigh jaren. Op zijne ziekbedde stelde hy, tot navolger, zinnen zoon *Abukalanzjar*, die toen in *Churistan* was. En aldus wiert in zinnen naem gebeden. Maer de veltöversten en krijgsknechten veranderden daer na van gevoelen, en baden in den name van zinnen oom, *Abu Alis Sjarfuddaulas*, zoon van *Bahajuddaulas*. Waer over *Abukalanzjar* zijne krijgstroepen vergaderde, en leverde zinnen tegenstrevens vele veltflagen, en bevocht nu hy, en dan zy, de zege. Eindelijk kreegh *Abukalanzjar* de stad *Schiras* in, en bleef aldaer. Maer zijn oom, *Abu Alis Sjarfuddaulas*, zoon van *Bahajuddaulas*, bemachtighde

Zijn zoon, Abukalanzjar wort koning.

Irak, en bleef te *Bagdad*, alwaer hy, in zinnen ouderdom van twee en twintigh jaren en eenige maenden, aen eene felle ziekte overleed, des jaers 1025.

Na zijn overlijden ontstonden beroerten en oplopen te *Bagdad*. Maer eindelijk verviel de heerschappye aen zinnen broeder *Firuz Abutahir Ghelaluddaulas*, die te dier tijde te *Basora* was, en wiert in zinnen naem op de preckstoelen gebeden. Doch wanneer namaels de krijgsknechten hem afvielen, wierpen zy weêr tot heerscher of koning *Abukalanzjar*, zoon van zinnen broeder *Sultanuddaulas*, op, en baden in zinnen naem. Wanneer *Ghelaluddaulas* dit verstaen had, verzamelde hy krijgsvolk, en versterkte zich te *Basora*.

Ghelaluddaulas.

Des jaers duizent en dertigh sterft *Chalif Kadir Billa* te *Bagdad*, na eene regeringe van een en veertigh jaren en eenige maenden, (zoo lang nooit eenigh *Chalif* voor hem geregeert had) in zinnen ouderdom van zes en tachtigh jaren en zes maenden.

Chalif Kadir Billa sterft.

Hy was eenvoudigh en oprecht, zachtmoedigh, vroom, godsdienstigh, en hanthaefde de gerechtigheit, en reikte vele aelmoessen uit. Maer hem wiert gewelt in zijn rijk gedaen: naerdien alle de heerschappye in handen der zoonen van *Bojas* was. Hy bezocht de graven der godvruchtigen, als het graf van *Almaarufi* en andere.

Op den zelven dagh, op den welken *Chalif Kadir Billa* sterft, wiert zijn zoon *Abdalla Abugjafar Kaijim Biamrilla Chalif* gemaakt, en hem trou gezwooren: want zijn vader had hem tot bont of rijksgenoot gemaakt, en des jaers te voore, als navolger, door het volk den eedt van getrouheit doen zweeren.

Zijn zoon, Kaijim Biamrilla, wort Chalif.

Op 't zelfte jaer quam koning *Firuz Abutahir Ghelaluddaulas*, zoon van *Bahajuddaulas*, zoon van *Adaduddaulas*, zoon van *Ruknuddaulas*, zoon van *Bojas*, in de stad *Bagdad*, en bemaghtighde de zelve. Voorts wiert in zinnen naem op de preckstoelen gebeden. *Chalif Kaijim Biamrilla* deed hem keizerlijk gewaert aen, en stelde hem over zijn hof, en gaf hem den bynaem van *Sjahensjab*, dat 's, *koning der koningen*. Sedert wiert hem het rijk bevestight. Hy overleed des jaers duizent drie en veertigh, na eene regeringe van dertien jaren en elf maenden.

Bagdad door Ghelaluddaulas ingenomen.

Hy sterft.

Zijn
zoon
volgt
hem.

Na hem volghde zijn zoon *Abumanfor Melik Aziz*: in wiens name ook op de preekstoelen gebeden wiert.

Abukalanzjar sterft.

Des jaers duizent acht en veertigh sterf koning *Abukalanzjar*, zoon van *Abusugjaus Sultanuddaulas*, die in opper *Irak* vier jaren en twee maenden geregeert had.

Na hem volghde zijn zoon *Abunafir Melik Rahim*, die na het keizerlijk kasteel trok, en de stad *Bagdad* bemachtighde. *Chalif Kaijim Biamrilla* hulde en beschonk hem met kroon, halscieraet en armingen. Deez was de laetste koning uit den stam van *Bojas*.

Na hem
volgt
zijn
zoon
Rahim:

Irak en Bagdad onder de regering der Salzjouken of Turken.

Basafir wort machtigh in Irak.

Des jaers duizent vijf en vijftigh begonnen de *Salzjouken* of Turken over *Bagdad* te heerfchen: het welk aldus geschiede. Zeker Turk, met name *Ruslan Abulharith Mutaffir Basafir*, was machtigh in *Irak* geworden, en had door den gelukkigigen voortgang van zijne aenlagen het lant bemachtigh: waer door hy vermaert, en den vorsten der Arabieten tot vreeze en schrik geworden was.

Voorts wiert in zijnen naem op de preekstoelen van *Irak* gebeden: waer door koning of *Melik Rahim*, uit den geslaghte van *Bojas*, niets overbleef, als de bloote tytel van koning.

Wanneer *Chalif Kaijim Biamrilla Basafirs* toeleggh, om het keizerlijk kasteel te bemachtigen, vernam, schreef hy aen *Togrulbek*, heer des lantschaps van *Chorazan*, zoon van *Michaël*, zoon van *Salzjouk*, die in de lantstreke van *Raja* was, en verzocht van hem bystant, en bad hem, om in *Irak* te komen.

Te dier tijde was *Basafir* te *Wasit*. Zommigen zijner krijgsknechten verlieten hem, en keerden na *Bagdad*, en sloopten en staken zijn huis in brant.

Togrulbek komt te Bagdad.

Vorst *Togrulbek* quam hier op in 't kort te *Bagdad*: maer *Basafir* was aen den *Eufrates*, na-by *Rahaba*. Deez schreef aen *Mustansir Billa*, heer van *Egypten*, om gelt, en bad, in zijnen naem, te *Rahaba*, en kreegh van hem gelt. Wanneer *Togrulbek* te *Bagdad* gekomen was, nam hy *Melik Rahim* gevangen. Waer op aenstonts het bidden in zijnen naem ophield. En aldus eindighde het rijk der koningen uit den geslaghte van *Bojas*, na het hondert en zeven en twintigh jaren geduurt had. Toen vorst *Togrulbek* te *Bagdad* quam, braght hy achtien olifanten met zich, en nam zijne woon-

plaetse op het keizerlijk kasteel.

Des jaers duizent en zes en vijftigh nam *Chalif Kaijim Biamrilla* de zuster van vorst *Togrulbek*, met name *Kadigha*, ten wijve, gevende haer eene bruidtschat van hondert duizent dukaten.

De *Salzjouksche* vorsten hadden des jaers duizent en acht en dertigh aldus hunnen op en voortgang genomen.

Daer was zeker *Dakak*, een Turk van geboorte, een man kloekmoedigh van aert, schrandere van raet en lantbestier. Deze was d'eerste onder de Turken, die het Mahometsdom omhelst had. De koning der Turken diende zich van zijnen raet, en gebruikte hem in zijnen oorlogh onder de Turken.

Oorsprong en opgang der Salzjouksche vorsten:

Na zijne doot liet hy eenen zoon *Salzjouk* na, die reeds tot zijne jaren gekomen was: en van wien de *Salzjouksche* vorsten, die over *Bagdad*, *Chorasan*, &c. geheerscht hebben, hunnen naem bekomen hebben.

De koning der Turken gaf aen dezen *Salzjouk* het bewint en bestier over zijne krijgsheiten: maer wanneer hy voor zijne snood en schrandereit bedught wiert, besloot hy hem te dooden. *Salzjouk*, dit vernemende, vlughte na *Haron Sahabuddaou*, koning van *Ghabia*, en verzoght van hem bystant, om het lant der Turken te beoorlogen: gelijk die ook *Salzjouk* met een talrijk krijgshair bystant deed. Maer *Salzjouk* wiert in het vechten door eenen Turk gedoot, in zijnen ouderdom van hondert en zeven jaren. Hy liet eenen zoon *Michaël* na: en deez *Michaël* vier zoonen: als, *Muhammed Abutalib Togrulbek*, *David Ghakarbek*, *Fir*, en *Arselan*.

Michaël had, met zijne zoonen, zijn verblijf in het lant van *Mauranabar*: dien vele Turken gehoorzaemden, zonder

der eenea koning of vorst, behalve hem, r'erkennen.

Wanneer nu *Mahmud*, zoon van *Sebuktakin*, koning van *Indie*, &c. over den vliet *Ghaibon* of *Gihon* getrokken was, om *Wararchan*, koning van *Maurenabar*, bystant te doen, zoo groete deez *Michaël* koning *Mahmud*, die zich over *Michaëls* stoutmoedigheid en dapperheit, en dat zijn geslacht hem gehoorzaamheit bewees, verwonderde. Voorts verzocht koning *Mahmud*, dat *Michaël* by hem zou blijven, en beloofde, op zijne wederkomst, hem over het lant van *Chorazan* tot beschermmer te stellen. Maer *Michael* sloegh koning *Masud* dat af: waer over *Masud* op hem vertoornt wiert, en hem in boeiens smeet, en tot op zijne wederkomst daer in hield. Hier over volghden *Michaëls* krijgsknechten en geslacht hem, en sloegen zich op de vlakke velden van *Chorasan* met der woonneêr. Daer na beroude het koning *Mahmud*, dat hy de krijgsknechten van *Michaël*, zoon van *Salzjouk*, in hun lant gelaten had, uit vreze, dat zy zijne plaetsen moghten innemen.

Daer na overleed koning *Mahmud*, en liet, tot erfgenem zijns rijks, na, zijnen zoon, *Masud Abusaid*, die een krijgshair tegen de krijgsvolken van *Michaël*, zoon van *Salzjouk*, vervaerdighde. Dit krijgshair bestreed en versloegh het krijgsvolk van *Michaël*, en nam eenige gevangen. Daer na sterf *Michael*. Toen verwoeghden zich de Turken by zijnen zoon, *Muhammed Abutalib*, gebynaemt *Togrulbek*, die het krijgshair van koning *Masud* bevocht, en hem zelve op de vlucht dreef, en eenigen gevangen nam. Hy vervolgde het vluchtend krijgshair tot aen *Tus*, een stad van *Chorazan*, de welke hy bestormde en innam. Deze was d'eerste stad, de welke in handen der *Salzjouken* verviel. In de zelve vergaderden zich *Togrulbek* en zijne krijgsknechten, en maekten die sterk. Daer na trokken zy na de stad *Naisaber*, de welke zy ook innamen. Koning *Masud* vlughte na *Indië*, en boorde tot in zijn lant door, daer hy een lange wijle verbleef. Aldus verliet hy het lant van *Chorasan*: het welk de *Salzjouken* r'onderbraghten, en d'inwoonders van hunne goederen beroofden.

Wanneer koning *Masud* dit vernomen had, trok hy te rugh; maer *Togrulbek* en zijne krijgsknechten dreven hem in een gevecht op de vlucht. Hier over ried *Chalif Kayim Biamrilla* hem het lant der *Mahometanen* te verdedigen.

Daer na besprong koning *Masud* hen voor de tweede-mael: maer hy wierdt weêr schandelijk door *Togrulbek* op de vlucht gedreven. Voort wiert ^{Wort} *Togrulbek* in het rijk bevestight, en hy ^{koning.} d'eerste der *Salzjouken*, tot *Sultan* of koning, gehult.

Ten zelve jare trok vorst *Togrulbek* ^{Neemt} uit *Bagdad*, nam het lant van *Maasil* ^{Maasil} in, en voerde met zich stormkatten of bateryen. Voorts trok hy ter belegering na de stad *Tekrit*. Maer door het ontstaen van oproer te *Kufa*, *Wasit*, en *Ainuttamr*, wiert aldaer in den naem van *Mustansir Billa*, heer van *Egypten*, gebeden.

Des jaers duizent zeven en vijftigh ^{Wort} trok *Chalif Kayim Biamrilla* vorst *Togrulbek* het keizerlijk gewaet aen, en ^{ghult.} kroonde en vercierde hem met kroone, hals-cieraet en arm-banden. Voorts wiert hem de heerschappye en het rijk bevestight. En in beide *Iraken*, dat is in *Basora* en *Kufa*, en in *Chorasan*, was niemant meer overigh, die hem twist maakte, of moeite brouwde.

Des jaers duizent en acht en vijftigh ^{Chalif} wiert *Kajim Biamrilla* van het ^{Kajim} *Chalifschap* afgezet, en ^{Biamrilla} *Mustansir Billa* te ^{Maasil} *Bagdad* tot *Chalif* gekooren: het welk ^{wort af} uit deze oorzaak ontstont. Vorst *Togrulbek* was na de stad *Maasil* opgetrokken, en van daer na de stad *Nisibin* getogen, om de kasteelen in te nemen en te bemachtigen. By hem was zijn broeder *Abraham*. Maer *Basasir* zond aen *Abraham*, *Togrulbeks* broeder, en verzocht hem, om tegen zijnen broeder op te staen: want hy voede hem met hoope van het rijk te bemachtigen, en beloofde hem bystant te zullen doen. Waer op *Abraham* den eedt van de krijgsknechten nam, en met een groot heir na *Raija* trok, en tegen zijnen broeder *Togrulbek* aen het muiten sloegh.

Basasir trad op eenen Zondagh, met d'Egyptische vanen, in *Bagdad*: waer op geschreven stont: *Vorst Maabad Abutamim Mustansir Billa, Emir Almu-*
menim (of keizer der gelovigen.)

Des Vrydaeghs, den dertienden, wiert in de hoofkerke in den naem van *Mustansir Billa*, heer van *Egypten*, gebeden.

Daer na wiert een brugh over den vliet geflagen: waer over de krijgstroepen van *Basafir* na d'Ooftzijde der stad trokken. Ook wiert in den naem van *Mustansir Billa* in de hoofkerke van *Rusafa* gebeden. Daer na nam *Basafir* den vorst der vorsten, zoon van *Muslim*, en *Vizier* of rijksraet van *Chalif Kaijim Biamrilla*, gevangen, deed hem boeiens aen, en op eenen kemel zetten, met een korte wolle rok aen, en een lange en smalle roode mutse op 't hooft, en vellen om den hals. Dus uitgestreken wiert hy langs de straten der stad *Bagdad* omgevoert, met eenen man achter hem, die hem niet slagen voortdreef. Daer na wiert hy in een stieren-huit genaeit, die den zelven dagh afgetrokken was, met de hoorens op zijn hooft, en toen in de haek gesmeten; en geduurighlijk geslagen, tot dat hy sterf. Maer *Kaijim Billa* trad na zijn krijgsheir, en deed zijne tente aen d'Ooftzijde der stad oprechten. Het graeuw plonderde het keizerlijk kasteel, en nam'er ontallijke goederen uit.

Des Vrydaghs, den vierden der maent *Dulhiggia*, wiert in de hoofkerke niet gebeden: noch niemant bad in de zelve. Maer in alle d'andere kerken wiert in den naem van *Mustansir*, heer van *Egypten*, gebeden. Te dien dage hield het rijk der *Abbasiden* op. Daer na wiert *Chalif Kaijim Biamrilla* na de stad *Haditha* vervoert, en in boeiens gehouden, en aen *Mabras*, heer van *Haditza*, overgelevert: by wien hy bleef.

Op het jaer duizent negen en vijftigh trok vorst *Togrulbek* na zijnen broeder *Abraham*, en overwon hem, en deed hem en vele *Turkomannen*, die hem geholpen hadden, met de peze van eenen boge wurgen.

Wanneer hy weêr tot zijnen staet gekomen en machtigh geworden was, trok hy na *Bagdad*, om *Basafir* ook van kant te helpen, en den *Chalif Kaijim Biamrilla* weêr na huis te brengen.

Hy zond aen den *Chalif* fraeie dingen, klederen, en vijf duizent dukaten: maer aen zijne vrouwe zond hy vrouwen-klederen.

Wanneer hy *Bagdad* naderde, quam

Mabras, heer van *Haditza*, hem tegen, die *Chalif Kaijim Biamrilla* by zich had: het welk geschiede op den elfden dagh der maent *Dulkiada*

Na vorst *Togrulbek* te *Bagdad* gekomen was, verwoestten zijne krijgsknechten de stad, en inzonderheit het gedeelte, dat *Karcha* of *Korch* geheten wort. Hy verzamelde vele werktuigen, tenten en wagens, en zond die alle aen den *Chalif*, met zijnen *Visier* of rijksraet *Abdulmelik Kender*, en *Astad Abubekr*.

Voorts trad de *Chalif* in de tente, de welke voor hem oppgerecht was, en bleef er twee dagen in. Daer na trad hy in *Bagdad*, verzelt met vorst *Togrulbek*, die den toom van zijnen muil-ezel hield, tot dat hy in de steene poorte trad. Hy was een geheel ront jaer uit *Bagdad* geweest. Maer *Basafir* was, voor de komste van vorst *Togrulbek* te *Bagdad*, na de stad *Nasit* vertrokken, en had verzamelde vruchten in schepen geladen. Dan hoorende, dat de *Chalif* niet vorst *Togrulbek* in *Bagdad* getreden was, trok hy na *Numanie*. *Togrulbek* zond tegen hem *Himarmacin*, met eenige oversten; en een gedeelte des krijgshers, en vervolghde *Basafir*, en doode hem in een gevecht, en hienw hem het hooft af: dat aen vorst *Togrulbek* gebraght, en op een piek door de stad *Bagdad* heromgevoert wiert. Daer na trok *Togrulbek* na *Nasit*, vereffende zijne zaken, en stelde en bedwong de burgers.

Wanneer hy daer na des volgenden jaers na *Bagdad* gekeert was, gaf de *Chalif* hem geschenken, en bewees hem eere. Daer na trok hy na het lantschap van *Gjebal*, en quam in de stad *Raja*, en liet te *Bagdad* eenen stadhouder: te weten, de *Vizier*, of rijksraet, *Abdulmelik Kender*. Des zelven jaers, na hy zijne zaken te *Gjebal* herstelt en besleght had, keerde hy weêr na *Bagdad*. *Gjebal* is een berghrijk lant, op de grensen van *Persie* gelegen.

Des jaers duizent en een en zestigh verzocht vorst *Togrulbek* van *Chalif Kaijim Biamrilla* zijne dochter ten wijve: het welk de *Chalif* hem affloegh: waer over verscheide bezendingen, gemengt met dreigementen, geschieden.

Des volgenden jaers beval *Togrulbek*, dat de bevelhebbers, of lantvooghten des *Chalifs*, van het bewint van 's lants gelt zich onthouden zouden: het welk

Bagdad verwoest.

Basafir vlucht mit Bagdad.

Wort door Togrulbek ge-doodt.

Togrulbek eischt des Chalifs dochter ten wijve.

* De Tigris.

† D'eene zijde der stad Bagdad. Ziet p. 121. 122.

Wreetheit van Basafir tegen den Vizier gepleeght.

Chalif Kaijim wort gevangen.

Togrulbek wort machtigh.

den *Chalif Kaijim Biamrilla* niet wel geviel. Hoewel hy, door raet van zijne vrienden, vorst *Togrulbek* daer in te wille was, met hem zijne dochter ten wijve te geven: het welk hy, hoewel tegen zijn dank, deed: waer op *Togrulbek* zeer verblijdt wiert, en zijn bevel, dat hy gegeven had, om des *Chalifs* goederen en rijkdommen te roven, herriep, en groote geschenken aen den *Chalif* zond.

Togrul-
bek
sterft.

Op het jaer duizent en drie en zestigh overleed vorst *Togrulbek* in de stad *Raja*, na eene regering van vijf en twintigh jaren, en in zijnen ouderdom ontrent van zeventigh jaren, na hy zes maenden en eenige dagen met de dochter van *Chalif Kaijim Biamrilla* getrouwt was, zonder zoon of mannelijken oir na te laten.

Na hem
volght
Olub
Arflan.

Na hem volgde in 't rijk *Olub Arflan*, of *Muhammed Olbarsalan Adaduddaulas*, zoon van zijnen broeder *David*: dien ook het rijk bevestigt wiert: gelijk ook in zijnen naem te *Bagdad* geboden wiert. Voorts zond *Chalif Kaijim Biamrilla* aen hem het bezegelt gezagh des rijks. Hy nam tot *Vizier* of rijksraet *Natamulmelik Tawaser*.

Sterft.

Des jaers duizent en een en zestigh overleed vorst *Olbarsalan*.

Zijn
zoon
Gjela-
luddau-
las
volght.
Chalit
Kaijim
sterft.

Na hem volghde zijn zoon, *Gjelaluddaulas Melik Sjah*, in het rijk.

Op het jaer duizent vier en zestigh overleed *Chalif* of keizer *Kaijim Biamrilla*, na eene regering van vier en veertigh jaren, zeven maenden, en acht en twintigh dagen, in zijnen ouderdom van vijf en vijftigh jaren, acht maenden, en acht dagen. *Abulfaraj* voeght hem eenen ouderdom van zeventigh jaren en drie maenden toe. Hy was geleert, zachtmoedigh, oprecht, kloek van raet, rechtveirdigh, en zeer godvruchtigh.

Mukra-
dis Billa
volght
hem.

Wanneer hy zekerlijk zag, dat hy sterven zou, ontbood hy de voornaemsten en hoofden des volks, en den opper-rechter en *Vizier*, zoon van *Jahir*, en nam hen tot getuigen, dat hy zijnen neve of zoons zoon *Abdalla Abulkasim Muktadis Billa*, zoon van *Muhammed*, tot navolger verklaerde. Dies wiert deez den zelve dagh, op den welken *Kaijim Biamrilla* sterft, tot *Chalif* gekooren. Voorts deden de voornaemsten der stad en edelen aen hem den eedt van getroutheit.

Het Chaliffchap wiert dezen *Mukta-*

dis bevestigt, en zijn rijk was voorspoedigh. Te dien tijde bloeide de stad *Bagdad* van inwoonders. In zijnen naem wiert in *Jaman*, *Syrie*, en *Jerusalem*, gebeden.

Des jaers duizent en vier en tachtigh begaf zich *Kastakar*, de deurwaerder, op bevel van koning *Gjelaluddaulas Meliksah*, na *Bagdad*, om over des zelfs rijk, als stedehouder, te gebieden.

Des jaers duizent twee en tnegentigh overleed koning *Gjelaluddaulas Meliksah*, zoon van koning *Adaduddaulas Salzjouk*, en was de derde dier koningen. Zijn rijk duurde twintigh jaren en eenige maenden. Hy had geleest zeven en dertigh jaren en eenige maenden.

Gjela-
luddau-
las sterft.

Hy was een wijs, mild, verstandigh, oprecht, godvruchtigh, en dapper koning. Hy verminderde de schattingen, en belette allen overlaf. Hy deed bruggen, wegen en vlieten maken, en eenen tempel te *Bagdad* bouwen, die de tempel des konings genoemt wort. Hy bouwde ook te *Bagdad* een kollegi-huis van *Hanijf*, by de kapel van den *Imam*, of hogen-priester *Abulhanifa*, en beschonk het met groote giften. Hy bouwde merkten en steden, en bequam in den oorlogh grooten buit, en bevocht vele overwinningen: zulks van d'uitterste grenzen der Turken, tot aen *Jerusalem* en *Jamam*, of *Gelukkigh Arabie*, zijn rijk uitgebreid was.

Tusschen hem en den *Chalif Muktadis* was reeds een verbont getroffen: want hy had aen den *Chalif* geschreven, dat hy uit *Bagdad* zou trekken: die daer op aen hem verzocht, dat hem de tijt van tien dagen moght vergunt worden.

Maer *Gjelaluddaulas* quam voor het vertrek des *Chalifs* te *Bagdad* te sterven: alwaer hy ook begraven is. Hy liet vier zoonen na: als, *Mahmud*, *Muhammed*, *Barkyaruk* en *Singjar*. Den jongsten, *Mahmud*, had hy, voor zijne doot, het rijk van *Bagdad* toegevoeght, die toen vijf jaren en tien maenden oud was. Maer zijn moeder, *Barkan Chatimis*, dochter van *Terah*, koning der Turken, sloegh de regering des zoons gaê: naerdien zy een kloeke en verstandige vrouw was, en tien duizent Turken had. Zy beschernide wonder wel het krijgsvolk en het lant, en verplichte zoodanigh de krijgsheren aen haer, met giften, dat zy den zoon den

Chalit
Gjela-
luddau-
las sterft.
Lact
vier
zoonen
na.
Zijn
zoon
Mah-
mud
wort
koning
van Bag-
dad.

eedt

Wort
gehult.

eedt van getroutheit deden. Zy zond aen *Chalif Muktadis Biamrilla*, en verzocht op hem, dat *Mahmud*, haere zoon, door zijn bevel, in het rijk bevestigt wiert: gelijk die ook zijne hulding toestont: zoo dat in zijnen naem op de preekstoelen gebeden wiert. Koning *Mahmud* wiert, in tegenwoordigheit van den *Vizier Abulmansor*, zoon van *Hamyrr*, met rijks-gewaet verciert, met een kroone gekroont, en een zwaert op zijde gehangen. Hy droegh zich boven-mate stemmigh en zedigh, en meer als d'ouderdom van zijne jaren vereifchte: want hy reikte zijn hant niet uit, noch weeghde zijn voet, noch buighde eenigh deel zijns lichaems. Toen sprak de *Vizier* of rijksraet *Abulmansor*, zoon van *Hamyrr*, hem aldus aen: *De keizer der gelovigen beveelt, tot u te zeggen: God vergelde voor uwven vader al het beste, dat hy lewendigen en dooden gegeven heeft. Gewisselijk hy begunstighet uwe verkiezing, rijk en uitspekentheit. En aldus blijve zijn hert en genegentheit u'waerts vast en verbonden.*

Na koning *Mahmud* deze woorden gehoord had, zwoer hy den *Chalif* of keizer der gelovigen trou, en bedankte hem. Toen trad de *Vizier* tot zijne moeder, en wenschte haer met de regering van haeren zoon geluk: en troofte haer, uit den naem van den *Chalif*, over de doot van haeren man.

Tagjud-
daulas
hult zich
zelven
tot ko-
ning.

Na zy gebeden en gedant had, trok zy met haeren zoon na *Nabrawan*, en voerde voor hem oorlogh. Maer als *Tagjuddaulas Nis*, heer der stad *Damaskus*, de tijding van zijne broeders doot *Gjelaluddaulas* ter oore gekomen was, hulde hy zich zelven, en zond aen *Chalif Muktadis*, hoe hy de heerschappye van *Bagdad* zou kunnen verkrijgen: het welk hem afgeslagen wiert. Daer na trok *Tagjuddaulas* na de stad *Rababa*, en nam die in: waer over *Kasmaruddaulas* hem toeviel: dien koning *Gjelaluddaulas Aleppo*, dat hy zijnen broeder *Tagjuddaulas* ontnomen had, uit zijnen naem te bestieren overgegeven had.

Na nu tusschen *Kasmaruddaulas* en tusschen *Tagjuddaulas* een scheiding gekomen was, begaf *Kasmaruddaulas* zich op de zijde van *Barkyaruk*, zoon van *Gjelaluddaulas Meliksjah*. Vele krijgstroepen vielen ook *Barkyaruk* toe, die hem tegen den broeder, koning *Mah-*

mud, oprooiden: ter oorzake van zijne minderjarigheit, en eene vrouw de heerschappye voerde: als ook, dewijl *Barkyaruk* d'oudste der broeders was: dien het recht des rijks voor hen toequam.

Des jaers duizent vier en tnegentigh overleed *Barkan Chatunis*, moeder van *Mahmud*: waer op de krijgstroepen afvielen, en een groote meenichte ziel by den broeder *Barkyaruk* verwoeghde: die na *Bagdad* toogh, en het rijk innam, en *Mahmud* verdreef. Hy bood *Chalif Muktadis* groote geschenken, rijksdommen en çieraedjen aen, en verzoght van hem, om gehult te mogen worden: het welk den *Chalif* hem inwillighde. Voorts wiert hy als *Sultan* of koning op de preekstoelen gedaght, en *Roknodin* gebynaemt.

*Barkya-
ruk*
we'pt
zich tot
koning
op.

En wort
gehult.

Des zelve jaers overleed *Chalif Muktadis Billa* schielijk, na eene regering van negentien jaren en eenige maenden, in zijnen ouderdom van acht en dertigh jaren, acht maenden, en eenige dagen.

Chalif
*Mukta-
dis* sterft.

Hy was ervaren in den godsdienst, een groot liefhebber van geleerde luiden, godvruchtigh, goetaerdigh, en wist ook treffelijke Arabische veirsen te maken.

Ten zelve dage wiert de zoon *Ahmed Abulabbas Mustadir Billa* tot *Chalif* verklaert, op den welken de vader *Muktadis* gestorven was. Op den zelve tijt was koning *Barkyaruk*, zoon van *Gjelaluddaulas Meliksjah*, in zijn leger te *Bagdad*, daer van het rijk hem nu bevestigt was.

Zijn
wort
Chalif.

Wanneer *Tagjuddaulas Nis*, broeder van *Gjelaluddaulas*, heer van *Damaskus*, het rijk van *Aleppo* weêr bekomen had, besloot hy wijders na *Irak* te trekken: maer wiert des jaers duizent vijf en tnegentigh gedoot: het welk by dezen voorval geschiede.

Tagjud-
daulas
Nis
wort ge-
doot.

Na *Ahmed Mustadir Billa Chalif* geworden was, schreef hy aen koning *Barkyaruk* den brief van het opgedragen gezagh zijns rijks, en beschonk hem met kroon, keten en armçieraedjen, en stelde hem over zijn hof. Niet lang daer na verstont koning *Barkyaruk* den toelegh en miterye van zijnen oom *Tagjuddaulas Nis*, en zijne komste derwaerts. Dies trok hy hem tegen. Wanneer zy beide by malkanderen gekomen waeren, ontstont'er een fel ge-

vecht, met sneuvelen van *Tagjuddaulas*, en vlughten van zijne krijgstroepen. Volgens schrijven van *Abulfaraj* sneet *Barkyaruk* zijnen dooden oom, *Tagjuddaulas Nis*, in het water: en wiert ook t'effens zijn zoon gedoot.

Des volgenden jaers wiert *Tajoddaulas Tatafch*, zoon van *Olub Arflan*, gedoot. En aldus wiert *Barkyaruk* het rijk bevestigd, en kreeg een groten toeloop van menschen. Hy koos tot zijnen *Vizier* of raetsheer *Abdalla Abubekr*, zoon van *Nethamulmelik*, die door eenen *Bathynier*, ten tijde van zijn vader *Gjelaluddaulas*, gedoot was; hoewel hy hem namaels van dit ampt afzette, en het aen *Ali Mudaffir*, zoon van *Nethamulmelik*, gaf.

Koning *Tagjuddaulas* had voor het gevecht, dat tusschen hem en tusschen koning *Barkyaruk* voorviel, eenen Turk, met name *Jozef*, zoon van *Arfak*, gezonden, om de hulding in de stad *Bagdad* te verkrijgen. Wanneer *Jozef* niet verre van de stad af was, zond *Chalif Ahmed Abul-Abbas Mustadir Billa* zijnen deurwaerder hem te ontmoet: hoewel hy niet uittrok.

Wijders, de Turk, *Jozef*, verwoefte eenige dorpen van *Bagdad*. Hy had ook besloten de stad *Bagdad* te verdelgen: maer vlughte, op de tijding van de doot van *Tagjuddaulas*, na *Aleppo*.

Na de doot van koning *Gjelaluddaulas Meliksjab*, trok de zoon, *Muhammed Ghayatuddin*, met zijnen broeder, koning *Mahmud* uit, en toogh (na *Mahmud* tegen *Barkyaruk* gevochten had) met hem uit *Hamcha* en des zelfs gebiedt. Maer wanneer *Barkyaruk* in *Bagdad* getreden was, keerde *Muhammed* weêr na *Hamcha*, en nam des zelfs gebiedt en lantstrecke in, en kreeg een grooten toeloop van volk. Dies stond hy na het rijk, en hulde zich zelve.

Wanneer dan zijne zaken voorspoedigh liepen, trok het krijgshier van *Barkyaruk* tot hem uit, en toogh te gelijk met hem op. *Barkyaruk* dit vernemende, trok op, om zijnen broeder *Muhammed* te beoorlogen. Maer *Muhammed* zond eenen gezant na *Bagdad*, om de hulding t'erlangen, de welke hy verkreegh. Voorts leverde hy *Barkyaruk* verscheide veltslagen.

Des jaers duizent negen en negentigh quam *Barkyaruk* te *Bagdad*, om het rijk zijnen broeder *Muhammed* te

ontweldigen. Hy trok met groote verzamelde krijgstroepen tegen *Muhammed* op, en leverde hem by *Maghdan* slag: maer wiert verflagen en gedwongen te vlughten: zulks het rijk hem afhandigh gemaekt wiert, en weêr aen *Muhammed* verviel. Daer na verwoegde zich een groote meenigte van menschen by *Barkyaruk*, tegen wien de broeder *Sangjar* met een krijgshier optrok; maer wiert op de vlucht gedreven: waer door *Barkyaruk* de moeder der twee broeders, *Muhammed* en *Sangjar*, gevangen kreeg. Maer *Sangjar* had reeds vele krijgsknechten van *Barkyaruk* gevangen gekregen. Dies zeide *Barkyaruk* tot zijne stiefmoeder. *Ik heb u gevangen gebraght, op dat mijn broeder de genen, die hy gevangen neemt, los laet.* Het welk *Sangjar* deed. En aldus stelde *Barkyaruk* zijne stiefmoeder in vryheit.

Des jaers elf hondert en twee trok *Barkyaruk* tegen zijnen broeder, koning *Muhammed*, die in *Ispahan*, hoofstad van *Persie*, was, op, en belegerde hem daer in; maer week, door mangel van voeder en lijfsgocht, van daer. Koning *Muhammed* trok van daer, en verzamelde krijgsvolk: doch vlughte, na hy koning *Barkyaruk* had slag geleverd, na *Armenie*: waer door aen koning *Barkyaruk* het rijk en de heerschappye van *Bagdad* bleef.

Des jaers elf hondert en drie wiert tusschen de twee *Sultans* of koningen, *Barkyaruk* en zijnen broeder *Muhammed*, een verdragh en vrede gemaekt, op besprek, dat *Barkyaruk* zijnen broeder *Muhammed*, in de lantschappen van *Diarbekr*, *Mesopotamie*, *Mausil* en *Syrie*, die onder hem stonden, met trommels niet zou tegen-trekken, noch op de preekstoelen t'effens met hem genoemd worden.

Des jaers elf hondert en vier overleed koning *Barkyaruk* te *Ispahan*, aen eene teering, in zijnen ouderdom van vier en dertigh jaren: onder wien *Irak* en het lant der *Barbaren* stont.

Wanneer hy aen zijn leven wanhoopde, deed hy zijnen zoon *Gjelaluddaulas Meliksjab*, oudt toen vier jaren en acht maanden, het rijks-gewaet aen, leide een vergadering van d'oversten, en verwittighde hen, dat hy zijnen zoon tot navolger in het rijk verklaert had.

Voorts

Barkyaruk oerloght tegen zijnen broeder Muhammed.

Wort verflagen.

Beveght weêr de zoge.

Wort heer van Bagdad.

Maeckt vrede met zijnen broeder Muhammed.

Sterft.

Voorts stelde hy tot voorzorger des
 † Of rijks eenen † *Emir Ayaz* (of *Eyad*) zijn
 vorst. vaders knecht: dien alle d'onderzaten
 vaerdighlijk gehoorzaamheit bewezen.
 Toen wiert de naem van *Meliksjah* in
 den tempel van *Bagdad* op de preekstoel
 en gedaght.

Wanneer *Muhammed* de doot van
 zijnen broeder *Barkyaruk* vernomen
 had, trok hy op, om *Bagdad* in bezit te
 nemen. Maer *Eyad* trok met vijf en
 twintigh duizent man hem tegen: doch
 zy vonden raetzaam, op zekere voor-
 waerden, onder hen beide vrede te ma-
 ken.

Muham-
 med
 neemt
 Bagdad
 in.
 Koning *Muhammed* trok in *Bagdad*:
 alwaer hy, na het rijk hem bevestight
 was, *Eyad* gevangen nam en doode.
 En aldus gehoorzaamden d'onderdanen
 hem, zonder iemant tegen-streefde.
 Voorts huldighde *Chalif Mustadir Billa*
 koning *Muhammed*, en stelde hem over
 zijn hof.

Oor-
 locht te-
 gen Sa-
 deka,
 heer van
 Hella.
 Ziet
 p. 172.
 Des jaers elf hondert en zeven lever-
 de koning *Muhammed Gayatuddin* den
 vorst *Sadeka Seifuddin*, zoon van *De-
 nis*, slagh, die te *Hella* heerfchte. Maer
 na *Sadeka* gefneuvelt was, namen zijne
 krijgsknechten de vlucht. Hy had gere-
 geert twee en twintigh jaren, en sterf in
 zijnen ouderdom van zes en vijftigh ja-
 ren.

Zijn
 zoon
 komt in
 zijne
 plaetse.
 Des jaers elf hondert en zeventien
 overleed koning *Muhammed Gaytaud-
 din*, zoon van *Meliksjah*, in de stad
Ispahan, in zijnen ouderdom van zeven
 en dertigh jaren. Ziende zich buiten
 hope van leven, ontbood hy zijnen
 zoon *Mahmud Abulkasem*, oudt toen
 veertien jaren, en kuste hem: waer op zy
 beide weenden. Toen beval hy hem uit
 te gaen, en op den koninglijken thron
 te zitten. Toen zeide de zoon tot den
 vader: *Deze dagh is ongelukkigh: te we-
 ten uit het gezicht der sterren.* Waer op
 de vader antwoorde: *Ghy zeght de waer-
 heit. Maer uwen vader is hy ongelukkigh;
 doch u gelukkigh, nu het rijk u opgedra-
 gen is.* Dies ging de zoon uit, en zat op
 den thron, verciert met koninglijke
 hoofd-çieraedje, krone, en armbanden.

Koning *Muhammed* liet zijnen zoon
 in de schatkamers na, 1 1000000 duka-
 ten, en ook zoo veel uit het huisraet.

Hy was stemmigh van gelaet, recht-
 veirdigh, omgangkelijk en strijtbauer.

Des jaers elf hondert en achtien over-

leed *Chalif Mustadir Billa*, na hy het
 ampt van *Chalif* vier en twintigh jaren
 en drie maenden bekleet, en een en veer-
 tigh jaren en eenige maenden geleeft
 had: zulks tusschen de doot van ko-
 ning *Muhammed* en *Chalif Mustadir
 Billa* vier maenden en eenige dagen
 waeren.

Ten tijde van *Chalif Mustadir* over-
 leden drie *Sultans* of koningen, die,
 in zijne tegenwoordigheit, onder het
 preken gedaght wierden: als, *Tajod-
 daulas Tatafch*, zoon van *Olub Arflan*,
 en koning *Barkyaruk*, en koning *Mu-
 hammed*, beide zonen van *Meliksjah
 Gjelaluddaulas*.

Zijn
 zoon
 wort
 Chalif.
 Na de doot van *Chalif Mustadir
 Billa* wiert ten zelve tijde zijn zoon
Mostarsched Billa Abu Mansor tot *Cha-
 lif* gehult, na hy door den vader tot
 erfgenaem verklaert was, en wiert voor
 hem op de preekstoelen drie en twintigh
 jaren gebeden.

Des jaers elf hondert en negentien
 ontfont een fel gevecht tusschen *Sultan*
 of koning *Sanjar*, en koning *Mahmud*,
 zijn neve van broeders wege.

Des jaers elf hondert zeven en twin-
 tig gaf *Sultan Mahmud* het stadhouder-
 schap van *Bagdad* aen *Omadoddin Zengi*,
 zoon van *Oksenkar*, heer van *Mausil*.

Des jaers elf hondert twee en dertigh
 schreef koning *Sanjar* aen *Omadoddin
 Zengi*, heer van *Mausil*, en aen *Dobais*,
 zoon van *Zadaka*, en beval hem na
Irak te trekken. Dies trokken zy op,
 en sloegen hunne legers neer op eene
 plaetse *Manaria* geheren, na de zijde
 van † *Dojail* toe. *Chalif Mostarsched* trok
 na de Westzijde, en sloegh zijne legers
 in *Albasia* neer.

Wanneer beide krijgsheiren in *Ha-
 dra Barmakid* t'zamen gekomen waeren,
 begon *Zengi* op de rechter vleugel van
 den *Chalif* geweld te baren: over de
 welke *Jamaloddaulas Akbal* gebood:
 waer door de krijgsknechten van hem
 vlughten. *Nasr Alchadem*, een gelubde,
 en t'effens de *Chalif* zelf, vielen uit de
 linke vliengel op de rechte van *Omadod-
 din* en *Bobais*, zoon van *Zadaka*, heer van
Hella: waer uit een fel gevecht ont-
 font. Daer na wierden *Dobais* en *Oma-
 doddin* op de vlucht gedreven: waer
 door vele uit hun heir te sneuvelen qua-
 men, en vele gevangen wierden.

Des jaers elf hondert drie en dertigh
 ff 3 zond

Chalif
 Musta-
 dir Billa
 sterft.

Zijn
 zoon
 wort
 Chalif.

† Of
 Dugjeil,
 een tak
 des Ti-
 gris.
 Ziet
 p. 74.

zond *Chalif Mostarsched* eenen preker, *Scheich Bahaoddin Abul Fotuh Esfaryer*, aen *Omadoddin Zengi*, met een bitse rijding: waer by *Abul Fotuh*, op steun des *Chalifs*, en op het recht des *Chalifschaps*, veel schimps en smaets voeghde. Dies deed *Zengi Abul Fotuh* vatten, en hem schimpen en qualijk handelen.

Chalif
Mostar-
sched
belegert
Mausil
vruchte-
loos.

De *Chalif*, dit hoorende, toogh uit *Bagdad* met dertigh duizent krijgsknechten. Maer wanneer hy na-by de stad *Mausil* gekomen was, trok *Zengi* met een gedeelte des krijgshers uit, en liet het overigh onder zinnen bevelhebber *Nasiroddin* in de stad blijven. De *Chalif* sloegh zijne legers neffens de stad nêr, en bestormde en hield die nau belegert: waer over eenige de stad wilden overgeven: doch de belhamels daer van wierden opgehangen. Voorts duurde het beleg ontrent drie maenden. Maer wanneer de *Chalif* geen voordeel op de stad kon doen, noch bespeuren, dat d'inwoonders verzwakten, of hen lijftoght ontbrak, keerde hy van daer na *Bagdad*.

Ziet
p. 4 en 5.

Maekt
vrede
met
Zengi.
Beoor-
loght
Masud.

Des volgenden jaers wiert een vrede tusschen *Chalif Mostarsched* en tusschen *Omadoddin Zengi* getroffen.

Des jaers elf hondert vijf en dertigh trok *Chalif Mostarsched*, met een groot gevolg van edelen en groöten, op, en deed *Masud*, heer van *Mausil*, den oorlogh aen. Koning *Masud* trok hen regen, en ontving den vyant met een gevecht. Doch wanneer de linke slaghorde des *Chalifs* trouloos met hem handelde, tot koning *Masud* over-liep, en tusschen zijne rechte en de linke vleugel des konings, een klein schermutselen voorgevallen was, zoo omringde het krijgshers van koning *Masud* den *Chalif*, die stant hield, en uit zijne plaetse niet week. Maer zijn krijgshers stak op de vlucht: en hy zelf wiert toen gevangen. Koning *Masud* braght den *Chalif* in zijne tente, en gaf hem aen eenigen ter bewaring over, en verzagh hem van allen nootdrufft.

Wort
gevan-
gen.

Maekt
vrede.

Daer na quamen tusschen hen beide gezanten, om vrede te maken, en de voorwaerden te beramen, nopende het gelt, dat de *Chalif* betalen most. Ook wiert besloten, dat de *Chalif* geen krijgshers zou mogen verzamelen noch uittrekken. Waer in koning *Masud* be-willighde.

Toen wiert de *Chalif* op een peert gezet, en het dekkleet van zijn zadel, ten teken van eere, voor hem gedragen. Dies niet anders voor hem te doen viel, als na *Bagdad* te keeren.

Wanneer daer na het gerucht van de komste van eenen gezant van koning *Senjar* quam, en de luiden met koning *Masud* hem te gemoet trokken, zoo weken ook eenigen van *Chalif Mostarsched*, dien de zorge over hem aenbevoelen was. Toen vielen vier en twintigh *Batenianiers* (de welke zekere luiden waren, die, onder schijn van iet r'eischen, iemant met een pook doorstieten) in de tente van den *Chalif*, de welke van het leger afgezondert stont, en doortieten hem, met meer als twintigh wonden, by de poorte van *Maraga*. Zy handelden hem zeer versmadelijk, met neus en ooren af te snijden, en lieten hem naekt leggen: alwaer hy bleef leggen, tot ter tijt hy door die van *Maraga* begraven wiert. Hy quam in zijnen ouderdom van drie en veertigh jaren te sneuvelen, na hy het ampt van *Chalif* zeventien jaren en zeven maenden bekleet had.

Mostar-
sched
wort
gedoot.

Na *Mostarsched* wiert zijn zoon, *Abu Jaafar Mansur*, tot *Chalif* gehult, en *Raschid Billa* gebynaemt. De vader had by zijn leven aen hem, als navolger, den eedt door d'onderzaten laten doen: het welk aenstonts na zijne doot hernieuwt wiert, op het jaer elf hondert zeven en twintigh.

Zijn
zoon
wort
Chalif.

Ten zelven jare wiert *Dobais*, zoon van *Sadaka*, heer van *Hella*, neffens de deure van zijne tente, buiten de stad *Chunej*, door eenen *Armenier*, op bevel van koning *Masud*, gedoot: want als *Dobais* met zijne vingeren d'aerde schrabde, stont deez *Armenier* boven zijn hooft, en sneed hem den hals af.

Dobais
wort
gedoot.

Deez *Dobais* was op *Chalif Mostarsched* verbittert, en kon zijn *Chalifschap* met goede oogen niet aanzien; niet wetende, dat de koningen hem hierom verschoont hadden, ten einde zy hem, als een werktuigh, zouden gebruiken, om *Chalif Mostarsched* te beoorlogen. Maer nu *Mostarsched* overleden was, hadden zy den dienst van *Dobais* niet meer van noode.

Des jaers elf hondert vijf en dertigh vergaderden de koningen en heeren der lantschappen te *Bagdad*, en verwierpen de gehoorzaamheit van *Sultan Masud*.

David,

Opstant tegen Sultan Masud. t by ouds Medic. *David*, zoon van *Sultan Mahmud*, trok met het krijsheir uit het lantschap van † *Aderbigiaan* na *Bagdad*. Daer na volgde *Omadoddin Zengi* hem uit *Mausil*. Voorts wiert op de preekstoelen voor koning *David* te *Bagdad* gebeden.

Wanneer dit gerught ter ooren van *Sultan* of koning *Masud* quam, verzamelde hy krijsheiren, trok uit *Hamdan* na de stad *Bagdad*, en hieldze meer als vijftigh dagen belegert: doch wanneer hy geen voordeel daer op zaghe te behalen, besloot hy weêr na *Hamdan* te keeren. Maer als *Tarentai*, heer van *Wafit*, met een groot getal van vaertuigen by hem gekomen was, toogh hy weêr derwaerts.

Na dat onder de vorsten, die te *Bagdad* vergadert waeren, tweespalt en krakeel ontstaen was, trok koning *David* weêr na zijn lant toe: en de vorsten wierden verstroyt. Maer *Chalif Raschid* scheeppe na *Omadoddin Zengi*, die aen de Westzijde der stad lagh, over; en trok met hem na *Mausil*, in gezelschap van eenige weinige dienaers.

Chalif Raschid wort afgezet. *Sultan Masud* trad in *Bagdad*, en plante aldaer zijnen zetel. Voorts deed hy rechters, getuigen, en rechtsgeleerden vergaderen, en toonde hen den eed, dien *Chalif Raschid* hem gedaen had: in den welken hy met zijne hant dit geschreven had: *By aldien ik een krijsheir kom te verzamelen, of uit te trekken, of iemand van Sultan Masuds bontgenoten, met den zwaerde, te doden, zoo zal ik my zelven van de heerschappye beroven.* Dies wiert hy, op goetdunken der vorsten, van de heerschappye berooft, en zijn naem niet meer op de preekstoel, zoo wel te *Bagdad*, als in alle andere lantschappen, gedaght. Hy had het ampt van *Chalif* elf maenden, en achtien dagen bekleet.

Na *Raschid Billa* afgezet was, deed *Sultan Masud* den raet vergaderen: waer in opgehaelt wiert: wat *Raschid* begaen had, met den luiden de goederen met geweld af te nemen, en andere dingen te bedrijven, die het ampt van eenen *Imâm* of hoogen-priester niet betaemden. Hy vroegh hen, *Wat zeggen de geleerden van dengene, die aldus gestelt is? Is hy het ampt van Imâm waerdigh of niet?* Zy oordeelden dan, dat de geen, die aldus gestelt is, onwaerdigh was, om het ampt van *Imâm* te bekleden.

Toen raetflaeghde *Sultan Masud* met velen van de voornaemsten van *Bagdad*, wie bequaem zou zijn, dien het *Chaliffchap* zou opgedragen worden. De *Vizier* prees geweldigh *Mohammed*, zoon van *Mesladher*, en zijnen godsdienst, wijsheit, goedertierenheit en zoberheit. Waer op deez in het *Mothaminena* of achtkantigh huis gestelt wiert. Van gelijken traden de *Vizier* en *Sultan* binnen, en verbonden zich met onderlinge eeden. Daer na trad de *Sultan* uit, en riep de vorsten, rechters en rechtsgeleerden t'zamen, die hem des jaers elf hondert zes en dertigh, den tienden der maent *Dulhagia*, tot *Chalif* huldten. Hy wiert gebynaemt *Moktasi Beamrilla*.

Moktasi tot Chalif gelyk.

Des zelve jaers trok *Raschid*, die van de heerschappye, door *Omadoddin Zengi*, berooft was, uit *Mausil* na *Hamdan*, alwaer koning *David* was: van daer toogh hy na *Ispahan*. Maer op het eind der maent *Ramadan* vielen eenige *Chorazaners*, uit het getal van zijne knechten, in zijnen middagh-slaep, hem aen, en dooden hem, in zijnen ouderdom van veertigh jaren. Hy wiert buiten *Ispahan*, te *Scharestan*, begraven.

Chalif Raschid wort gedyd.

Des jaers elf hondert vijf en veertigh overleed *Sultan Masud*, zoon van *Muhammed*, zoon van *Meliksah*, te *Hamdan*. Voor zijne doot had hy *Meleksah*, zoon van zijnen broeder, *Sultan Mahmud*, tot navolger verklaert: wiens naem, als *Sultan*, ook op de preekstoelen, door bevel van *Emir* (of vorst) *Chasbegh* gedaght wiert, die ook, uit zijnen naem, zijne zaken bediende en gaê sloegh.

Sultan Masud sterft.

Zijn zoon Mahmud volghet hem.

Daer na nam hy hem gevangen, en ontbood, door eene boode, zijnen broeder, koning *Muhammed*, die te *Churistan* was, met voornemen van ook hem gevangen te nemen, en zich zelven tot *Sultan* of koning op te werpen.

Wanneer dan *Muhammed* gekomen was, stelde *Chasbegh* hem op den thron, en deed hem, als *Sultan*, op de preekstoelen gedenken. Maer na *Muhammed* de trouloosheit van *Chasbeg* vernomen had, braght hy hem, twee dagen na zijne komste, om 't leven: en te gelijk *Zengi*, zijn wapendrager. Hy wierp hunne hoofden op straet, die alder bleven leggen, tot dat zy van de honden opgegeten wierden. Voorts

Daer na zijn andere zoon Muhammed.

Doot Chasbeg en Zengi.

wiert

wiert *Muhammed* in het rijk bevestight.

Sultan
Senjar
sterft,

Des jaers elf hondert zeven en vijftigh overleed *Sultan Senjar*, zoon van *Meliksjab*, zoon van *Olub Arflan*, aen buik-pijn, die op eenen buik-loop gevolght was.

En Sul-
tan Mu-
ham-
med.

Des jaers elf hondert negen en vijftigh, in de maent *Dulbagia*, sterft *Sultan Muhammed*, zoon van *Mahmud*, zoon van *Muhammed*, zoon van *Meliksjab*. Na hem regeerde zijn oom, *Soliman Schah*, zoon van *Muhammed*.

Chalif
Moktasi
Biamri-
lla sterft.

Des volgenden jaers, op den tweeden dagh van d'eerste maent *Rabia*, sterft *Chalif Moktasi Biamrilla*, in zijnen ouderdom van zes en zestigh jaren, na eene regering van vier en twintigh jaren. Deze was d'eerste, die alleen in het lant van *Irak* zonder *Sultan* was, en na zijn eengoetdunken het krijsheir en zijne onderdanen geregeert heeft: sedert de Mamlukken allereerst den meester tegede *Chalif's* gespeelt hebben: en van *Chalif Mostansirs* tijden tot ontrent op het jaer twalef hondert en dertigh.

Zijn
zoon
Jozef
Mouhaf-
fer wort
na hem
Chalif.

Wanneer *Chalif Moktasi Biamrilla* op zijn ziek-bedde lagh, verklaerde hy zijnen zoon, *Jozef Abul Modhaffer*, tot navolger. Maer een zekere byzit, moeder van zijnen zoon *Abu Alis*, wilde het Chaliffchap op dien overgedragen hebben. Te dien einde gaf zy aen verscheidene meiskens een mesch in de hant, en beval haer dezen *Jozef*, die tot navolger verklaert was, in 't gaen na zijnen vader,

Toeleg-
om hem
te doo-
den.

te dooden. *Jozef* had een kleinen gelubden, dien hy geduurighlijk plagh te zenden, om na des vaders staet te vernemen. Wanneer nu deez, in het gaen na den vader, de meiskens, ieder met een mesch in de hant, zagh, ging hy des zijnen heer *Jozef* verwittigen. Toen nam *Jozef* den overste of vooght des paleis, en verscheide kamerlingen, met zich, en trad, met een borst-harnas aen, en een degen in de hant, in het huis van den vader. In het intreden schooten de meiskens op hem toe, met voornemen van hem te doorsteken: maer na hy het een en ander meisken gewont had, quamen d'overste des paleis en kamerlingen, op zijn geroep, binnen lopen, en verjoegen de meiskens. Voorts nam hy den broeder *Abu Alis* en des zelve moeder gevangen: desgelijks nam hy

Die mis-
lukt.

de meiskens gevangen: weiker zommigen hy doode, en zommigen verdrongk.

Toen wiert deez *Jozef* op den throon gestelt, en hem trouw gezworen, en *Mostanjed Billa* gebynaemt, en voor hem op de preekstoelen gebeden, in d'eerste maent *Rabia*, des jaers elf hondert en negen en vijftigh.

Hy wort
gehult.

Des jaers elf hondert en zeventigh, op den negenden dagh der laetste maent *Rabia*, sterft *Chalif* of *Imam Mostanjed Billa Abul Modhaffer Jozef*, zoon van *Chalif Moktasi*, in zijnen ouderdom van vijftigh jaren, na hy het Chaliffchap elf jaren en zes en vijftigh dagen bekleet had. Hy had zich zeer wel tegen zijne onderzaten gedragen, en de rechtveerdigheid behertigh.

Chalif
Mostan-
jed
sterft.

D'oorzake van zijne doot wort aldus verhaelt. Op zijne ziekbedde had hy aen den *Vizier*, door zijnen arts *Ebn Safia*, geschreven, met bevel van den paleis-vooght, en *Kotboddin Kayemas*, om zekeren misdaet, te vangen en op te hangen. Wanneer nu zijne ziekte toenam, trad d'arts tot hen, en toonde hen het geschrift of den brief. Waer op zy tot den arts zeiden: *Zeg den Chalif: Ik heb den brief aen den Vizier overgegeven, die gedaen heeft, het geen bevolen is.*

Daer na traden de paleisvooght, en *Kotboddin*, met hunne bontgenooten, tot den *Chalif* in, en droegen hem, onaengezien zijn sehreuwten, in de badstoove, en slooten de deure toe: alwaer hy sterft.

Na de doot van *Chalif Mostanjed* verkundicht was, wiert zijn zoon, *Abu Mohammed Hasan*, ten zelve dage van des vaders overlijden, te voorschijn gebracht, dien de huisgenoten in 't byzonder heimelijk trouheit zwoeren.

Zijn
zoon
wort
Chalif.

Des anderen-daghs wiert hem opentlijk, in d'*Altaj*, trouheit gezworen, en de bynaem van *Mostadid Beamrilla* gegeven. *Altaj* was een naem van een galderye, in het paleis der Chaliven, te *Bagdad*, en is eigentlijk kroone gezet. Hy hanthaefde eens zoo veel, als de vader, de rechtveerdigheid, en reikte een groote meenighte van gelt aen d'armen uit.

Des jaers elf hondert zeven en zeventigh wiert *Adadoddin*, *Vizier* van *Chalif Mostadid*, gedoot, en *Dhabiroddin* in zijne plaetse gestelt, die *Ebnol*

De Vi-
zier A-
dadod-
din wort
gedoot.

Astar.

Aftar geheten wiert. Hy was mildadigh, en had een groot gezagh bekomen.

Chalif Mostadi sterft.

Des jaers elf hondert negen en tzeventigh, den tweeden dagh der maent *Dulkaada*, overleed *Chalif Mostadi Biamrilla*, in zijnen ouderdom van negen en dertigh jaren, na hy negen jaren het *Chaliffchap* bekleet had. Hy was rechtveirdigh, omgangkelijk tegen zijne onderdanen, spaerzaam in het straffen der misdaden, en goedertieren. Hy sterf gelukkig.

Zijn zoon wort Chalif.

Na de doot van *Chalif Mostadi*, begon *Dhabiroddin Ebul Attar* d'onderzaten, tot het zweeren van trouheit aen des *Chalifs* zoon, *Naser Ledinilla Abul-Abbas Ahmed*, te dwingen. Daer na wiert *Maidoddin Abulfaal*, zoon van *Sahab*, richter des rijks gemaakt.

Sterft.

Deez *Chalif* overleed des jaers twalef hondert vier en veertigh, in zijnen ouderdom van tzeventigh jaren, na hy veertigh jaren en elf maenden het ampt van *Chalif* bekleet had.

Zijn zoon wort Chalif.

Na hem wiert zijn zoon, *Abujaafar Mansur*, en *Mostansir Billa Abukafem Ahm d* gebynaemt, ten zelve dage van 's vaders overlijden, tot *Chalif* gehult. Zoo dra hem opentlijk gehoorzaamheit by cede gezworen was, reed hy opentlijk voor d'ooogen der menschen, en onderhield lang die gewoonte. Hy hanthaefde de gerechticheit en prijzelijke werken meer dan eens zoo veel, als zijn vader, en reikte ook meer aelmoessen uit, als een van zijne voorzaten. Hy deed ook een hooge-schoole te *Bagdad* stichten, die *Mostanseriah* geheten wiert: diergelijk geen ander in de werelt gebouwt is.

Tartaren of Mogollers vallen in Irak.

Des jaers twalef hondert zeven en dertigh vielen de Tartaren of Mogollers in het lant van *Irak*, en quamen tot aen de grenspalen van *Bagdad*, by eene plaetse *Zan-Kabad* geheren, en ontrent de stad *Samarra*: tegen de welken *Mohajedoddin Dowaidar*, en *Scharfoddin Akbal*, met hunne krijsheiren optrokken. Zy ontmoeten den Mogollers, en dreven hen op de vlucht: maer zy stelden, uit vreeze van hunne wederkomste, stormgevaerten op de muuren van *Bagdad*.

Op het einde des jaers vielen de Tartaren weêr in de lantstreke van *Bagdad*, en trokken tot aen *Chanekin*. De krijs-

troepen van *Bagdad* trokken hen tegen; maer wierden verslagen, en gedwongen den her-tret na *Bagdad* te nemen, na een groote meenichte hunner gesneuvelt was. De Tartaren bequamen grooten buit, en trokken te rug.

Des jaers twalef hondert en veertigh sterf *Chalif Mostansir Billa*, na eene regering van achtien jaren. Hy was een kloekzinnigh, rechtveirdigh, en mildadigh perzoon, en gaf vele aelmoessen. Hy deed schoolen, tempels en gasthuizen herbouwen: naerdien die voor een groot gedeelte vervallen waeren. Uit groote liefde en genegentheit tot de hooge-schoole, *Mostanseriah* geheten, deed hy daer neffens enen byzonderen tuin bouwen. By-na geen dagh ging voor-by, of hy voer in een vaertuigh daer na toe, om zich te verlustigen.

Chalif Mostansir Billa sterft.

Des jaers twalef hondert twee en veertigh wiert de zoon *Mostafem*, ten zelve dage van 's vaders overlijden, tot *Chalif* gehult.

Mostafem, zijn zoon, wort Chalif.

Hy was genegen tot spel en beuzelingen, en schepte groot vermaek in het spel van vogelen, en onderwierp zich der heerschappye van vrouwen. Hy was zwak van oordeel, onbestendigh, en onachtzaam in het stuk der regering.

Zijn aert.

Wanneer hem gezeit en vermaent wiert, wat hy tegen de Tartaren most doen, 't zy hen te streelen, of zich hen t'onderwerpen, of hen traghten te verzoenen, of krijsheiren tegen hen te verwaerdigen, om hen daer meê op de grensen van *Chorazan* tegen te trekken, eer zy het geweld van *Irak* zouden t'onderbrengen en veroveren, zoo antwoorde hy: *Voorwaer ik heb aen Bagdad genoeg: het welk zy niet achten zullen te veel voor my te zijn, indien ik hen d'overige lantschappen inruim. Zy zullen my, wanneer ik aldaer verblijf, niet bespringen: naerdien het mijn huis en verblijf-plaetse is.* Door deze en diergelijke ydele en verderffelijke gedaghten en invallen, die hem van den waeren wegh affeiden, quamen hem d'onheilen en rampen over, daer hy noit te voore aen gedaght had.

Verwerpt heilzame waerschouwingen.

Des jaers twalef hondert en vier en veertigh vielen de Tartaren in het lant van *Bagdad*; maer konden aldaer niet blijven.

Des jaers twalef hondert en acht en vijftigh veroverden de Tartaren of Mogollers,

Tartaren veroveren Bagdad.

gollers, onder beleit van keizer *Hulaku Chan*, de stad *Bagdad*, die *Chalif Mostafem*, en zijne vier zoonen en gelubden deed dooden. Hy deed ook meest alle de inwoonders van *Bagdad*, en ontrent zestien hondert duizent menschen, dooden: gelijk reeds te voore wijdtloepigh verhaelt is: waer door de ry en het rijk der *Abbasiden Chaliven* van *Bagdad* vernieticht wiert. Daer na veroverde hy ganich *Syrie*.

Hulaku Chan verdeilde, voor zijne doot, zijne landen aen zijne drie zoonen: *Irak*, *Chorazan*, &c. viel den oudsten, *Hakkaykah*, ten deele. Daer en boven voegde hy de stad *Bagdad Altmolk Jawirry*, die een van zijne *Viziers* was, toe, om die te herbouwen.

Sedert hebben d' Arabische *Chaliven*, uit den geslagte of stam *Abbasi*, in *Egypten*, onder de Mamluksche koningen, geheerscht, en in de hoofstad *Kairo* hun zetel gehad, ten getale van achrien; hoewel zy van allen gezagh berooft waeren, en aen het welgefallen en wenken der *Sultans* hingen.

D'eerste dezer *Chaliven* was *Mastanser Billah Abukasem Ahmed*, zoon van *Dhaker Billa Abu Nasr Mohammed Abbasidijn*. Deez trok, na de doot van *Chalif Mostafem*, in *Egypten*, daer hy door *Bibars Sultan*, of heer van *Egypten*, en door het gansche volk tot *Chalif* gehult wiert: met welken tytel niemant, sedert drie jaren en een halve, beschonken was. Na hy het ampt vijf maenden en twintigh dagen bekleet had, trok hy, des jaers twalef hondert en zestigh, met een krijgshier, dat *Sultan Bibars* had vervaardicht, weêr na *Bagdad*; doch quam door de handen der *Tartaren* te sneuvelen.

2. *Hacem Beamrillah Abul-Abbas Ahmed*: die des jaers twalef hondert een en zestigh in *Egypten* quam, op het einde der maent *Dulhaggia*, volgens schrijven van *Abulfeda*. Hy bekleede het Chaliffchap veertigh jaren en eenige maenden, en stierf in zijnen ouderdom van een en zeventigh jaren. Hy was de eerste *Abbasidyn*er *Chalif*, die in *Egypten* begraven is.

3. *Mostakfi Billahi Abulrabia Soliman*, zoon van *Hacem Beamrillah*. Hy wiert op het dertien hondert en eerste jaer tot *Chalif* gehult, en stierf in het jaer dertien hondert negen en dertigh,

na hy het ampt twintigh jaren bekleet had.

4. *Wathek Billahi Abraham*, zoon van *Mohammed Mostamssek*. Hy wiert door *Sultan Melik Naser*, die den zoon van *Mostakfi Billahi*, uit haet tegen hem, het ampt van *Chalif* niet wilde laten bekleeden, tot *Chalif* gehult.

5. *Hacem Beamrillah Abul-Abbas Ahmed*, zoon van *Mostakfi*.

6. *Motaded Billahi Abubekr*, zoon van *Mostakfi Billahi*.

7. *Motawakkel Alallahi Abu Abdallah Mohammed*, zoon van *Motaded*.

8. *Wathek Abu Hofs Omar*, zoon van *Motafem Abraham*.

9. *Motafem Billahi Abuyahy Zakaria*, zoon van *Motafem Abraham*.

10. *Motawakkel Alallahi Mohammed*.

11. *Mostain Billahi Abulfadl Abbas*, zoon van *Motawakkel*.

12. *Motaded Billahi Abul-Fatah Dawoud*, zoon van *Motawakkel*.

13. *Mostakfi Billahi Abul-Rabia Soliman*, zoon van *Motawakkel*.

14. *Kayem Beamrillah Abulbakai Hamzah*, zoon van *Motawakkel*.

15. *Mostanjed Billahi Abul Mahasem Yusuf*, zoon van *Mohammed Motawakkel*.

16. *Motawakkel Alallahi Abdol-Aziz*, zoon van *Yuzef*.

17. *Mostamssek Billahi Abulfahr Yakob*, zoon van *Abdol Aziz*.

18. *Motawakkel Alallahi Mohammed*, zoon van *Mostamssek Billahi Abulfahr Jakob*. Deez was de laetste der *Chaliven* uit den geslagte van *Abbasi*: in den welken geheellijk, op den geheelen aertbodem, het gezagh des Chaliffschaps, van de nakomelingen of stam van *Abbasi*, afgenomen is, volgens schrijven van *Aljannab*. Het zelfste wort ook by *Ahmed Ebn Jozef* gelezen, die een weinigh te voore schrijft, dat *Motawakkel* tot *Chalif*, na de doot zijns vaders, verklaert is. Daer hy nochtans op een andere plaetse zeidt, dat *Sultan Selim*, *Turksche keizer*, wanneer hy des jaers vijftien hondert en zestien *Egypten* veroverde, dezen *Motawakkel*, in plaetse van zijnen stok-ouden vader, gevangen nam. Het welk tegen elkanderen schijnt te strijden. Ook wort by andere *Atabische* schrijvers verhaelt, dat wanneer

Kansu

Ziet
p. 127.
en 128.

Egypti-
sche
Chali-
ven.

Ziet
p. 128.

Kansu Gauru na *Syrie* trok, om *Sultan Selim* te gaen ontmoeten, *Chalif Motawakkel* by *Selim* was.

Wijders, *Selim*, Turksche keizer, had, naer men verhaelt, *Motawakkel* met zich na *Konstantinopolen* gebraght, en aldaer in de gevangenis gehouden; maer hem ten laette, op het einde zijns levens, des jaers vijftien hondert en negentien, in vryheit gestelt, en dageliks zestigh zilvere *Othmans* doen tellen. Daer na was hy weêr na *Egypten* getrokken, en had aldaer een wijle geleest, en zijnen stoel geplant. Hy leefde tot aen den jare vijftien hondert acht en dertigh, en liet twee zoonen na: dien uit des keizers schatkist onderhoudt toegevoeght wiert.

De *Sultans* of koningen van *Egypten* schijnen inzonderheit ten dien einde de *Chaliven* behouden te hebben, op dat zy, quansuis als door het gezagh van *Mahomets* navolgers bekrachtight, het rijk niet recht zouden schijnen te bezit-

ten. Weshalve, zoo meenighmael iemand tot den trap van *Sultan* opklom, zoo wilde hy zeer gaerne door den *Chalif* tot koning verklaert worden, en dat die hem 's volks zaken te bestieren zou aenbevelen, op dat hy alles, en zijne onderhoorige landen, na zijn welgevallen en goetdunken, zou mogen regeren: ja dat meer is, zoo dikwils d'Egyptische *Sultans* iemand van het rijk wilden afzetten, die of zelfs daer na stonden, of eenen ander voor den tegenwoordigen begeerden, zoo braghten zy te wege, dat hy door de stem en goetdunken des *Chalifs* daer van berooft wiert, quansuis als of hy, na het voorschrift en regel der wet, de zaken niet gaê sloegh. De *Chalifs* ondertusfchen zelfs vlogen geheel en al op het wenken der *Sultans*, en deden alles, en leefden, ten believe van hien: naerdien zy, na hun welgevallen, door hen, met die waardigheit beschonken, of daer van berooft worden.

Irak en Bagdad onder de heerschappye van Tamerlan.

Ontrent des jaers dertien hondert en tachtentigh stont *Irak* en *Bagdad* onder het gebiedt van *Muguiholdin Achmed*, die daer over met den tytel van *Sultan* of koning heerschte. Hy bezat ook het gewest van *Aderbigian*, en het geen daer onder behoort: als ook de staten van *Ilkan* en *Idkan*. Deez *Sultan Achmed* was een zoon van *Anis*, zoon van *Chefin*, zoon van *Aquebag*, zoon van *Idkan*, &c. Maer op 't jaer dertien hondert twee en negentigh wiert *Achmed* door den berughten *Tamerlan*, of *Timurleng*, en anders *Timur* of *Temour* geheten, uit zijn rijk verdreven. Hoe dit zich toegedragen heeft, zullen wy uit *Achmed*, zoon van *Arabsch*, die in het Arabisch het leven van *Tamerlan* beschreven, en kort na hem geleest heeft, van woort tot woort ten toone stellen.

Zijn vader *Anis* was een godvruchtigh, vroom en rechtveirdigh vorst, en by d'armen bemint, en by de geleerden in grooten aanzien. Hy was een strijbaer, dapper, en gelukkigh krijgshelt, en had geregeert negen en twintigh jaren. Men zeidt hy in zijnen droom eene openbaring van het einde zijns le-

vens kreegh: het welk hem verplighte, na hy met zijne magen uit de heerschappye van *Bagdad* getreden, en na *Diarbekr t'Arzangan* overgetrokken was, zich aldaer tot sterven te bereiden, en te doen blijken, dat hy niet voor de doot verschrikt was. Hy stond dan zijn rijk gewillighlijk af, en droegh het aen zijnen zoon *Gelaloldin Chezin* over, die d'oudste van zijne kinderen, en de vroomste en waardighste was, om zijn huis en maeghschap te regeeren: gelijk hy zich ook zeer zachtmoedigh in zijne regering droegh, en de zaken in den zelve staet liet blijven, als hy die by 's vaders leven overgenomen had.

Voorts leide de vader *Anis* een zuiver en heiligh leven, en bragt het met bidden en vasten over, zonder ooit de plichten van godvruchtigheit en aendaght te verzuimen, tot dat de tijt quam, die hem geopenbaert was. Hy sterf in zijnen ouderdom van dertigh jaren, des jaers dertien hondert en zeventigh.

Zijn zoon, *Gelaloldin Chefin*, bleef in zijne plaectie gevestight, en volghde de voetstappen van zijnen vader na.

Maer des jaers dertien hondert en

Maeckt
zijnen
zoon
Gelaloldin
Chezin
rijks
erfge-
naem.

Sterft.

zoon
volghet.

een en tachtigh stont zijn broeder *Achmed* tegen hem op, en maekte zich meester van het rijk, en braght hem, in zijnen ouderdom van twintigh jaren, listelijk om't leven. Hy zelf nam toen den tytcl van *Sultan* of koning aen.

Wreeth-
heit van
Achmed
regen
d'onder-
zaten.

Na dan *Achmed* aldus meester van *Irak* geworden was, handelde hy zijne onderdinen wredelijk en streng, en peisde nacht en dagh niet anders, als om hen quaet te doen. Eindelijk verviel hy tot die overmaete van ontught, wreetheit en quaetaerdigheid, met den onderzaten van goederen en leven, in het midden der vrede, te beroven, dat d'inwoonders van *Bagdad*, mit ongedult, namaels *Tamerlan* tot hunnen bystant riepen.

Tamer-
lan
zoekt
Achmed
onder
zijne ge-
hoor-
zaem-
heit te
krijgen.

Na *Tamerlan Sja* of koning *Mansor*, heer der stad *Bassora*, *Schiras*, &c. verslagen en gedoot, en zich meester van *Schiras* en van alle andere Persische steden geniaekt had, zond hy des zelfs hoofd aen *Achmed*, heer van *Bagdad*, &c. met bevel van hem en zijne krijgstroepen te gehoorzamen: daer beneffens had hy hem eene rok tot eergewaet, na 's lants wijze, gezonden. *Achmed*, heer van *Bagdad*, had hier op aenstonts het gelt met *Tamerlans* munte doen slaen, en in zijnen naem des Vrydaghs eene rede of preke voor den volke laten doen. Voorts had hy de rok, de welke hem door *Tamerlan* ten geschenk toegezonden was, aengetrokken. Doch eenige Arabische schrijvers twijfelen aen de waerheit van dit verhael.

Achmed
rust te-
gen Ta-
merlan
ten oor-
logh toe.

Wanneer *Sultan Achmed*, toen heer van *Irak*, *Kufa*, *Bagdad*, en *Aderbigian*, had vernomen, dat *Tamerlan* alle de lantschappen van *Azjem*, of *Persie*, tot aen *Kufa*, veroverd, en landen en luiden r'ondergebraght had, wiert hy daer over met schrik en vreeze bevangen, en geweldigh ontstelt. Dies zond hy van dien kant een machtigh krijgshair, onder gelei van eenen strijtbaren veltöversste, met name *Sebtani*, die daer meê tegen de † Kathayers optrok. *Tamerlan* kreegh ook aenstonts de tijding van dezen heirtoght, en was daer over, met blyfchap en groot vernoegen, als opgetogen; dewijl hy nu een gansch volmaekte dekmantel had, om *Achmed*, heer van *Kufa* en *Irak*, aen te tasten, en den oorlogh aen te doen.

† Ofsi-
nfen.

Hy zond dan ter yl een talrijk krijshair

den veltöversste *Sebtani* tegen. De beide krijgshairen quamen ontrent *Sultanie*, een stad van *Persie*, by elkan-deren, en vochten met groote kloekmoedigheid. Maer *Sebtani* wiert met zijn volk op de vlught gedreven, en week na *Bagdad*, latende den vyant het velt behouden. Geweldigh speet dit *Sultan Achmed*. Hy leide d oorzake van het verlies des veltslaghs op den veltöversste *Sebtani*, dien hy daer over met stokslagen strengelijk deed straffen, en daer na ten schimp door de stad her-omleiden. *Tamerlan* vervolgde zijne zegen voor dien tijt niet verder; maer begaf zich na *Samarkand*, en stelde in ieder der veroverde lantschappen eenen lantvooght of stadhouder.

Krijght
den
neer-
laegh.

Sultan Achmed, ondertusschen vernemende, hoe wredelijk de gebuurvolken van *Laur* en *Hamadan* door *Tamerlan* gehandelt waeren, had geene andere gedaghten, of het zou hem nu ook gelden, en zijne beurt vallen; inzonderheit, dewijl hy eerst het spel aengevangen, en *Tamerlan* beledight had. Dies braght hy zijne kostelijkste goederen, vrouwen, en zoon, *Sultan Daber*, op zeker kasteel, ter bewaring.

Vreeze
van
Achmed
voor
Tamer-
lan.

Wijders, *Tamerlan* zond van *Tabris*, daer hy gekomen was, en alles verwoest had, krijgstroepen na het kasteel voornoemt: alzoohem beright was, dat *Sultan Achmed* zijne gemalin, zoon en schatten, daer binnen gebraght had.

Sultan Achmed had op het kasteel, tot stadhouder, eenen strijtbare man, geheten *Alton*, (daer hy zich volkomentlijk op betrouwde) met eene krijshair van brave en kloekmoedige mannen, ten getale van drie hondert, geleit. *Alton* rok nu en dan met hen uit het kasteel, by donkeren nacht, en deed daer ontrent velttoghten, en viel geduurighlijk op de beleggers uit. *Tamerlan*, des verwitticht, zond den beleggers, tot versterking, ontrent veertigh duizent mannen toe, al uitgelezen volk, onder vier bevelhebbers: welker voornaemste *Kablagotimur* geheten was. Wanneer die by het kasteel quamen, was *Alton* daer niet binnen; maer met zijn krijshair op de gewoonelijke veltoghten daer ontrent uitgetrokken. Komende weêr van zijne reize te rugh, zaghy een dikke wolk van stof voor hem opreizen: waer over hy geweldigh

Kasteel
van
Achmed
door
Tamer-
lan bele-
gert.

digh verflagen wiert, en wift niet werwaerts hy zich keeren zou. Daer na ftak hy hem zelven en zijnen krijgsknechten moedt in 't lijf. Eindelijk wiert, na een beleggh van twalef jaren, zoo eenigen willen, dit kasteel door *Tamerlan* veroverd: die het aen eenen *Ibrahim*, heer der stad *Serouan*, in bewaring gaf.

Midlerwile *Tamerlan* her kasteel voornoemt belegerd hield, zond hy des jaers dertien hondert twee en tnegentigh, op verzoek der inwoonders, (die eene weêrzin in *Sultan Achmeds* regering, ter zake van zijne wreetheit, gekregen hadden) onverziens de Tartaren en † Kathayers, zoo ros, als voetvolk, na de stad *Bagdad*, om die met eene verrassing t'overrompelen en in te nemen.

Wanneer dan *Achmed* een groote maght van krijgsvolk zagh aenkomen, om de muuren van *Bagdad* te bespringen, en hy die woede niet weêrftaen kon, zoo bespeurde hy genoechzaam, dat voor hem geen ander middel van behoudenis over was, als te vlughten. Dies trad hy met zijne vertrouwelingen uit *Bagdad*, en trok na *Syrie*. Hy wiert door eenen krijgstroep van *Kathayers* vervolgd; hoewel zeer slappelijk: en keerde by wijle den vyant de rugh toe; maer trok daer na zijns weeghs, en vlughte wegh: waer door de vyant, om *Achmed* te vervolgen, noch meer verhit wiert. Zy leverden elkanderen by wijle zeer felle gevechten, met sneuvelen van veel volks ter weder-zijde.

Achmed eindelijk quam aen de stad *Hella*: alwaer hy op een schipbrugh over de rievier de *Tigris* trok. Daer na deed hy de brugh achter hem slopen, om niet achterhaelt en gevangen te worden. De Tartars volghden *Achmed* geduurigh na, en quamen hem by wijlen dicht op de hielen: maer wanneer zy by de brugh quamen, en die gesloopt vonden, sprongen zy in den stroom, en zwommen na d'andere zijde over. Doch eindelijk ontsnapte *Achmed*, met zijn volk, hen, en quam behouden in *Syrie*.

Aldus nam *Tamerlan* de stad *Bagdad*, op Vrydagh, den twintighften der maent *Zjawâl*, des jaers dertien hondert twee en tnegentigh, zonder slaggh of stoot in, en plonderde die uit, zonder te verwoesten; maer hield zich vergenoeght met al het geen, dat hem aenstont, daer uit te slepen.

Daer na veroverde *Tamerlan* gansch *Mesopotamie* of *Diarbekr*, en nam alle de steden en kasteelen, als *Tekrit*, *Mausil*, *Roha*, *Mardin*, en andere, vervolgen in korten tijt in.

Des jaers dertien hondert negen en tnegentigh bestont *Sultan Achmed* weêr na *Bagdad* te trekken; maer hield zich ondertusschen geduurigh tot vlughten vaerdigh. Sedert had *Tamerlan* gansch *Indiën* veroverd, en was weêr te *Chorasfan* gekomen.

Na *Tamerlan* de stad *Teflis* veroverd, en het lant der Kurden verwoest had, nam hy zijnen wegh na *Bagdad*. *Sultan Achmed*, des verwitticht, verliet *Bagdad*, en vlughte na † *Krajozef*. Ondertusschen staekte *Tamerlan* zijnen toght na *Bagdad*, en geliet zich eenen anderen aenflaggh op handen te hebben; en begon gins en weêr met zijn krijgshair om her te trekken. Hier op begaven *Sultan Achmed* en *Krajozef* zich weêr na *Bagdad*, alzooy zich inbeelden, dat *Tamerlan* niet uit *Kurdistan* (of lant der Kurden) getrokken was. Maer wanneer zy te weten kregen, dat hy daer niet meer was, en zy zekerlijk wisten, dat hy nooit eenen voorgenomen aenflaggh zou staken, zoo vlughten zy ter yl uit *Bagdad*, en weken na *Romanie*, om aldaer hun fortuin te verzoeken, en verlieten aldus hunne staten. *Tamerlan* midlerwile roogh van daer, en hield zich stil en gerust, zonder weder cenigh voordeel op den vyant te behalen. Daer na trok hy in *Syrie*.

Doorzake van zijne reize na *Syrie*, en van zijne verwoestingen, de welke hy aldaer gepleeght had, wort gezeit geen andere te zijn, als het quaer onthael, dat zijnen gezanten, door *Kadi Berhauldin*, heer van *Siwâs*, wederwaren was.

Na *Tamerlan* de stad *Damaskus*, in *Syrie*, en *Mausil*, in *Mesopotamie*, des jaers veertien hondert verwoest, en door *Merdin* getogen was, deed hy een gerught lopen, als of hy het verwoesten van lant en luiden wilde staken, en na zijn lant keeren. Daer en tegen twijfelde *Sultan Achmed* niet, of *Tamerlan* had het op *Bagdad* alleen gemunt en toegeleit, en het geen, dat hy zeide, verre van zijne gedachten was, volgens zijnen aert en gewoonelijke wijze van doen.

Wanneer dan *Sultan Achmed* ver-

Achmed komt weêr in Bagdad.

Vlught weêr uit Bagdad.

† Of Krajozef.

Komt weêr daer in.

List van Tamerlan, om den vyant te verschalcken.

En veroverd.

Waer over Achmed uit Bagdad vlught.

† Of Sinesen.

Tamerlan beftaet Bagdad te veroveren.

Bagdad door Tamerlan ingenomen.

Achmed trekt uit Bagdad.

wittiglit was, dat *Tamerlan*, na hy *Damaskus* verwoest had, begeerigh was, om de stad *Bagdad* te bezichtigen, zoo oordeelde hy het beste voor hem te zijn, uit *Bagdad* te vertrekken: gelijk hy zich ook aenstonts vervaerdighde, om van daer te verrekken, en besloot *Tamerlan* niet te verwaghten.

Stelt orde.

Sultan Achmed dan maekte tot zijnen stadhouder, of luitenant, eenen met name *Farg*, en gaf hem, en den zoonen van *Baliquien*, orde en bevel, wat zy doen zouden. Daer na trok hy, verzelt met *Krajozef*, na het lant van *Romanie*. Onder andere beval hy zijnen stadhouder *Farg* de poorten voor *Tamerlan* niet te sluiten, wanneer hy daer voor zou komen: het geen, dat hy eischen zou, hem niet te weigeren, en voor-al zich wel te waghten van hem tegenstant te bieden, of tegen hem de wapenen op te nemen. Wanneer *Tamerlan* des verwitticht was, zond hy twintigh duizent krijgsknechten, onder beleit van drie bevelhebbers of velt-oversten: als *Amirozad Rostam*, *Gelal Eslamien*, en *Sciech Nouroldin*, na *Bagdad*. Voorts gebood hy, dat *Gelal* en *Nuroldin Amirozad Rostam*, als opperhoofd, erkennen zouden, en hem de heerschappye over *Bagdad*, wanneer zy die stad zouden veroverd hebben, toestaen. Doch wanneer *Sultan Achmed* uit de stad *Bagdad* getrokken was, en het krijgsvolk van *Tamerlan* zich rontom daer voor ter neêr geslagen had, om te belegeren, wilde *Farg* d'orde van zijnen meester niet volgen noch gehoorzamen, om de stad in 's vyants handen over te geven. Maer daer en tegen vervaerdighde hy zich tot een gevecht, en tot het uitstaen van een belegh: waer toe hy alle bedenkelijke middelen, die hem doenlijk waeren, in 't werk stelde. De krijgsknechten maekten die *Tamerlan* bekent, en verwaghten zijne orde, wat hen zou te doen staen. Deeze sloegh aenstonts in grammen moede op wegh, en verwoeste alles over-al, daer hy door toogh, en quam met veel krijgsvolk in het gezicht der stad. De stedelingen evenwel hielden het belegh eene wijle uit, en dooden en wonden veel van *Tamerlans* volk: het geen hem geweldig speer, en zijn bloet van gramschap in den lijve deed overzieden. Eindelijk liep hy met het gansch krijgshet ten

Tamerlan doet de stad Bagdad belegeren.

De belegerden bieden tegenweer.

Bagdad door Tamerlan overtoert.

storm op de wallen der stad, en veroverde die met geweld. Hy beval allen den genen, die in 't byzonder onder zijn krijgsvolk opgeschreven waeren, en den eersten rang onder zijne krijgsknechten hadden, ieder met twee hoofden van d'inwoonders van *Bagdad* voor hem te verschijnen. Hier op traghte en bestont ieder een dobbelden moort te begaen: zulks het bloet, door het afhouden der hoofden, als eene beke, in den *Tigris* vloide: daer zy daer na de rompen in smeten: maer leiden de hoofden aen hoopen by malkanderen, en maekten daer zege-staetsien van, ten getale van zes en twintigh. Eenigen hunner, die geene inwoonders van *Bagdad* konden krijgen, hieuwen den *Syriers*, die zy by zich hadden, en anderen gevangen, het hoofdaf. Zommigen, die de hoofden van mannen niet konden krijgen, hieuwen de hoofden van vrouwen af. Desgelijks waeren'er eenigen, die, hebbende geene gevangenen bekomen, langs de straten, als ter jaght liepen, en d'eerste, die hen tegen quamen, aenpakten, schoon zy van huneigen volk waeren. Aldus losten zy huneigen leven voor den prijs van dat van hunne vrienden of vyanden, zonder eenige bermhertigheit, meêdogen, of aenschouw van perzonen: want zy moften nootwendigh het bevel, dat hen gegeven was, volvoeren.

Wreetheit in het veroveren gepleght.

Ontrent tnegentigh duizent inwoonders van *Bagdad* wierden in koelen bloede gedoot: behalve de genen, die, gedurende het belegh of bestormen, gesnevelt, of in den *Tigris* verdrongen waeren: want men zeidt, dat velen van zelfs in de riviere sprongen en verdrongen. De stadhouder *Farg*, onder andere, begaf zich in een vaertuigh op den *Tigris*, om zijn leven te redden en behouden; maer hy wiert aenstonts van alle zijden omgingelt, en met een hagel-jaght van schichten bedekt. Het vaertuigh wiert daer na omgesmeten, en hy ten gronde gedompelt.

Getal der gesnevelden.

Tamerlan deed de stad, na hy eerst alle de rijkdommen daer uit doen nemen had, verwoesten, de huizen sloopen, d'inwoonders verdelgen, en alles het onderste boven keeren. Dies *Bagdad*, die by d'Arabieren eene stad van vrede genoemt was, te recht eene stad van verwoesting wiert.

Bagdad verwoest.

Te dier tijde was *Bagdad* een uitstekende stad, en allerwege met prachtige huizen en lusthoven doorbouwt. Namaels is *Bagdad* weêr herbouwt.

Des jaers veertien hondert en vijf wiert *Sultan Achmed*, zoon van *Auis*, heer van *Bagdad* en *Irak*, door *Krajozef* gedoot.

Irak onder de Turkomannen, &c.

Verscheide Turkomansche vorsten, uit den stam of geslagte *Karakoyunli* gesproten, hebben, sedert het jaer veertien hondert en zeventigh, ook over het gewest van *Irak*, en andere van dien oort, een wijle geheerscht: want *Hasan Tawil*, dat 's, *Hasan de Lange*, veroverde te dier tijde *Irak*, *Diarbekr*, *Aderbigian*, en meer andere landen, met de wapenen.

De laetste dezer vorsten, diè over *Irak* geheerscht heeft, was *Morad*, zoon van *Yakub Schah*, die des jaers vijftien hondert en acht uit de stad *Bagdad*, door *Ismaël*, *Haidars* zoon, koning van *Persie*, verdreven, en hem zijn gansch rijk van *Irak*, als ook dat van *Diarbekr*, *Schirwan* en *Gilan*, afhandigh gemaakt wiert.

Sedert is het gewest van *Irak* nu door de koningen van *Persie*, en dan door de Turksche keizers bezeten, na de stad *Bagdad* by den eenen of den anderen bezeten wiert: want die de stad *Bagdad* bezit, beheert en bezit ook gemeenlijk het gansch lant van *Irak*: gelijk ook het gansch lant van *Irak*, sedert het jaer zestien hondert en negen en dertigh, (wanneer de stad *Bagdad* door den Turkschen keizer *Amurat* veroverd en bezeten wiert) tot op heden, onder het gebiedt van den Turkschen keizer gestaen heeft.

Ontrént des jaers zestien hondert en zestien heerschte zeker Arabier, met name *Mubarek*, over de wildernissen van *Babylonie* of *Irak*, en van *Arabie*, en over de naeste plaetsen aen de Persi-

sche zee, met volkome maght, en tytel van *Sultan*, dat is, heer of koning.

Te dier tijde was deze *Mubarek* een vyant der Turken, en hield de zijde der Persianen: uit oorzake die hem zeer groote schade in het lant, daer hy over geboodt, door het ontrekken des waters van eenen vliet, konden veroorzaken: want deze vliet neemt zijnen oorsprong in het lant, dat onder het gebiedt des Persischen konings staet, en vloeit door des zelfs landen henen, en neemt zijnen loop, die allengs grooter wort, daer na door de heerschappye van dezen *Mubarek*: dies, zonder het water van dien vliet, het lant van *Mubarek* zeer onvruchtbaer zou zijn. En onaengezien *Mubarek* een vry vorst en heer was, zoo erkende hy evenwel, om die reden alleen, den koning van *Persie*, zoodanigh voor zijnen heer, dat het beelt des konings van *Persie*, neffens het beelt van *Mubarek*, op zijne munte geslagen wiert.

Te dier tijde betoonde *Sultan Mubarek* den Turken alle vyantschap: 't zy uit oorzake van den oorlogh, die toen tusschen de Turken en Persianen afgekundicht was, of om eenige andere geschillen, die hy met den *Bassa* van *Bagdad* te beslegten had. Men hoorde dagelijks niet anders in alle die gewesten, dan van rooven, stroopen, strijden en vechten, ter weder-zijden. *Mubarek* had ook eenen der zoonen van den *Bassa* van *Bagdad*, dien de *Bassa* met het ampt van stadvooght na *Bassora* had gezonden, verslagen, en vele Turken ter neêr gevelt.

Koningen van Hira.

Verscheide Arabieren hebben, voor den aenvang der Mahometaensche heerschappye, over het gewest van *Irak*, of over des zelfs gedeelte altoos, met den tytel van koningèn geheerscht, en in de stad *Hira* hun hof en rijksstoel gehouden: waerom zy ook by d'Arabische schrijvers, op Arabisch, *Melouks Alhirah*, dat is, *koningen van Hira*, genoemd worden.

D'eerste, die gezeyt wort in *Hira* geregèert te hebben, was zeker *Malek*, uit *Kablans* nakomelingen, die ten tijde van *Alexander de Grootte* bloeide, en uit het gewest van *Jemen* vertrok: ter oorzake van den inbreuk des waterschyns, † *Alarim* op Arabisch geheten. Deez *Malek* was een zoon van *Faëin*, zoon van *Ganem*, zoon van *Dus*, zoon

† Ziet Arab. pag. 48. van

Ziet pag. 63. en 64.

Ziet P. 128.

Ziet P. 128.

Mubarek, een Arabier, heerscht over de wildernissen van Irak.

Abrah. Eccl. Histor. Arab.

Ziet P. 168.

van *Adnan*, zoon van *Abdallabi*, zoon van *Vakran*, zoon van *Kaab*, zoon van *Haret*, zoon van *Kaab*, zoon van *Malek*, zoon van *Nasr*, zoon van *Lazad*, &c.

Amr. De tweede was *Amr*, *Maleks* broeder.

Zjadimah. De derde was *Zjadimah*, *Maleks* zoon, *Alabrafch* gebynaemt: dat is, *Iazeris*: dewijl hy met *Iazerye* besmet was. Hy was d'eerste onder d'Arabische koningen, die *Manzjabiks*, dat zijn stormgevaerten, waer uit steenen geworpen wierden, verzonnen en doen maken heeft. Hy was d'eerste, dien wascheerffen voorgedragen wierden. Hy heeft oorlogh met zekeren *Amr*, een Amalekiter, die over *Mesopotamie*, *Syrie*, &c. te dier tijde heerschte, gevoert, en dien gedoot. Hy zelf wiert namaels door *Najela*, dochter van dezen *Amr*, daer op hy door liefde verslingert was, met list om 't leven gebraght.

Verlaet koning Amr.

Najela volgt den vader Amr in 't rijk. Dewijl deez *Amr* geen mannelijken oir had nagelaten, zoo quam zijne dochter *Najela*, gebynaemt *Reba* of *Zoba*, in zijne plaetse: de welke een der schoonste vrouwen van haeren tijt, en r'effens met overgrootte kloekzinnigheit, begaeft was.

Wanneer deez voor haer zelve, en voor haer rijk groorelijks beangst was, en inzonderheit van wegen *Zjadimah*, zoo deed zy twee zeer sterke steden aen den oever van den *Eufrates* bouwen. Maer uit die stad, de welke na de woestijne toelagh, en aen de zorge van haere zuster bevolen was, had zy een heimelijken wegh onder d'aerde, tot aen de woestijne, doen graven, om daer in, by vereisch van noot, haer lijf te bergen.

Zoekt koning Zjadimah, onder t'bijin van trouwen, te verschalken en doodden. Na zy dit aldus bestelt had, besloot zy 's vaders doot met de wapenen te wreken: hoewel die raet en voorneemen by de zuster niet voor goet gekeurt wiert: met by-brengen: dat d'uitslagh en einde des oorloghs onzeker zy, en de zerge dikwils tot de zwakste partyen overslaet, en veeltijts den onrechtveirdigen begunsticht. Waerom zy het een gezonder en veiliger raet oordeelde te zijn, den vyant door list te verschalken: *het welk ghy*, zeide zy, *lichtelijk zult uitwerken, indien ghy hem, door gezanten, aenzeght, dat ghy zeer geerne met hem in den echten-staet zoud willen treden; op dat uit twee rijken een eenigh onverwinnelijk rijk ontstaet.* Deze raet geviel de koningin wonder wel. Dies wiert

den gezanten gezonden, met voorflagh van een huwelijk: dat *Zjadimah* zeer geerne toestont, en ook alle zijne raetsheeren voor goet keurden; behalve een eenigen *Kofair*, die daer tegen inbraght, dat een vrouwen gezantschap nootwendigh met list doorsteken was. Maer de koning verwierp den raet van eenen, en volghde dien van alle d'anderen, en begaf zich met den eersten derwaerts op wegh. Wanneer hy binnen de palen des rijks van *Reba* gekomen was, kreegh hy de boden der koningin, met groote geschenken, te gemoedt, tot tuigh-tekenen van haere herte en liefde tot den koning. Toen zeide de koning tot *Kofair*, die zoodanigh huwelijk had afgeraden: *Wat dunkt u nu?* Tot wien hy zeide: *De beesten worden eerst met aes aengelokt, en dan gevangen.* Waer op de koning voeghde: *Tegen het besluit des nootlots kan 's menschen raet niet.*

Wanneer dan de koning verder voorttrok, en de koninglijke hoofstad van *Reba* naderde, ontmoete hem een by-na ontallijke meenighte van ruiterye. Toen begon den koning, als zijn onheilen te voore ziende, het hert, dat te voore onverzaeght was, in 't lijf te verzagen: en, zijnde radeloos geworden, keerde zich tot *Kofair*, en zeide: *Wat raet is nu by u meer overigh?* *Kofair* antwoorde: *Den raet hebt ghy achter den rug gelaten: nu zoekt ghy dien voor uit.* Maer wat dunkt u, zeide *Zjadimah*, *in zoodanige sake te doen? Wat heeft deze ruiterye voor? Eere of list der koningin?* Tot wien *Kofair* zeide: *By aldien de ruiterye, na ghy gegroet zijt, u zal voorgaen, zoogeloove, dat zy gezonden zy, om u eere aen te doen: en geen list schuilt'er onder: maer by aldien zy u van beide zijden besluite, dat zal een zeer zeker teken van list en lagen zijn.*

Wanneer derhalve de koning gegroet was, zoo besloot de ruiterye, op een lange ry, hem van beide de zijden. Toen zeide de koning: *Kofair, wat raet en middel is by u overigh?* Hy antwoorde: *Spring op uwe merry, Hafa: waer in alleen nu uw heil bestaet, en ry, in vollen ren, weér na uw rijk: want tot diergelijke toevallen is deze merry bewaert.* Men zeidt, deze merry van zulken vlugheit was, dat geen hengst of merry in gansch *Arabie* haer kon voor-by loopen

loopen of achterhalen. Gestegen dan op die merry, reed *Zjadimah* in vollen ren weêr na zijn rijk. En alhoewel over-al lagen van peerden vervaerdicht waeren, om den vluchteling te vatten, zoo was zulks vergeefs en vruchteloos in 't werk gestelt: ter oorzaak van den zeer vluggen loop der merry. Maer het lagh by het nootlot anders beschooren: gelijk *Zjadimah* zelf voorzeit had: want na de merry eenen wegh van dertig duizent schreden had afgeleit, zoo bleef die stil staen, om te wateren: en aldus wiert koning *Zjadimah*, door lagen aldaer bereit, gevangen, en by koningin *Zoba* gebraght: de welke hem aenstonts, door het openen van een aeder, met het uitloopen des bloets, deed dooden.

Zjadi-
mah ge-
door.

Na *Zjadimah* volghde *Hamr*, zijn neve van zusters wege: want *Zjadimah* had de schoonste zuster van zijnen tijd, met name *Rakas*, volgens schrijven van *Sciahinschiab* en *Scharestan*. Deze was op *Hadi*, des konings wijschenker, door liefde verflingert: gelijk hy weder op haer. Des zy, uit ongedult van minnevlam, tot *Hadi* zeide: *Als ghy den koning t'eener tijde dronken en vrolijk ziet, zoo verzoek my tot uwe huisvrouw*. Hy dan de gelegentheit waernemende, vergat zich zelve niet: maer wanneer de koning t'eener tijde op zijn vrolijkste was, en tot hem zeide: *Alle giften en gaven, die ghy van my voor den treffelijksten wijn, dien ghy my beschaert, komt te eischen, zult ghy hebben*: zoo antwoorde *Hadi* den koning: *Een ding verzoek ik voor al, dat ghy my Rakas, uwe zuster, ten wijve toestaet te geven*. De koning, door den wijn vrolijk geworden, ontbied hier op, zonder toeven, eenen notaris, en beveelt de huwelijcke voorwaerden te schrijven, en wilde dien zelve avonr het huwelijk voltrokken hebben: gelijk ook geschiede. Deze *Hadi* of *Adi* gewan namaels by deze *Rakas* eenen zoon, met name *Amr*, die, na *Zjadimah*, tot koning van *Hira* of *Irak* verheven en gekroont wiert.

De koningen, die na *Zjadimah* volghden, worden by d'Arabieren *Lazjamijoens*, of *Lazjamidynen*, genoemd; dewijl zy uit de nakomelingen van *Lazjm*, *Amrs* zoon, zoon van *Saba*, gesproten waeren. Zy worden ook

Mondars, en het geslaght van *Mondar*, geketen.

Deze *Amr*, zoon van *Adi*, geteelt uit *Rakas*, zuster van *Zjadimah*, bestont wrake over de doot van zijnen oom, door loos beleid van zekeren *Kofair*, die knecht van *Zjadimah* was geweest, in dezer wijze te nemen. *Kofair* deed zich zelve alwillens de neus afsnijden, en de rugh bloetroot doorgeeffelen: ten einde hy zich des te beter in de gunste van *Zoba* zou wikkelen, quansuis, als of hy op *Amr*, dien hem zoo onwaerdelijk gehandelt had, ten hoogste verbittert was: op dat hy aldus gelegentheit zou bekomen, om zich aen haer over *Zjadimah* te wreken. Hy volbraght ook zijnen aenflagh en voornemen: want onder schijn van lijftoght en koopwaren in het hof te brengen, daer over hy door *Zoba*, *Amrs* dochter, gestelt was, braght hy gewapende mannen, in kisten geslooten, binnen, die de koningin om 't leven braghten. De geheugenis van dien daet is namaels onder d'Arabieren, door het volgend spreekwoort, onderhouden: *Kofair heeft zich zelve de neuze afgesneden*. Ook is een ander spreekwoort van *Amr* ontstaen: *Amr is grooter, als met eene halsketen omhangen te worden*.

De vijfde koning van *Hira* was *Amriol-Kais*, *Amrs* zoon, die *Albada*, dat is, *d'eerste*, gebynaemt wiert.

Amriol-
Kais.

De zeste was *Amr*, zoon van *Amriol-Kais*, en *Maria*, die onder de regering van den Persischen koning *Sabour-Dil Aktaf*, blocide, ontrent des jaers twee hondert en veertigh, na des *Zalighmakers* geboorte. Toen verviel het rijk der *Lazjamidynen*.

Amr.

De zevende was *Aus*, *Kalams* zoon, een *Amalekiter*.

Aus.

De achtste was zeker ander *Amalekiter*.

Daer na quam het rijk weêr op de *Lazjamidynen*.

De negende was *Amriol-Kais*, *Amrs* zoon, die *Almohrek* gebynaemt was: dat *verbrander* gezeit is: dewijl hy de eerste was, die de misdadigen met vuur deed pijnigen.

Amriol-
Kais.

De tiende was *Alnoman Alawar*, dat is, *Alnoman* de scheele, die een zoon van *Amriol Kais* was. Na deez dertigh jaren geregeert had, ontsloegh hy zich van de zorge der wereltsche zaken, en

Alno-
man Al-
awar.

stont zijn rijk af: want hy zeide: *Wat baet een rijk, dat zekerlijk vergaen moet.* Men zeidt deez *Noman* de beruchte kasteelen of paleizen, *Zjawnak* of *Chawarnak*, en *Sadir*, doen stichten heeft. Hy regeerde ontrent des jaers vijf hondert.

Ziet
p. 168.

Almondar.

De elfde was *Almondar*, *Nomans* zoon, die onder de regeering van den Persischen koning, *Firauz*, *Jazdejerds* zoon, regeerde.

Alaswad.

De twaelfde was *Alaswad*, *Almondars* zoon. Deez overwon de *Gassaniten*, d' Arabische inwoonders van *Syrie*, en nam velen uit des konings geslaghte gevangen. Anderen daer en tegen schrijven, dat de *Gassaniten* hem zouden overwonnen en gedoot hebben, ook ten tijde van koning *Firauz* voornoemt.

Almondar.

De dertiende was *Almondar*, broeder van *Alaswad*.

Alkamah Al-damjali.

Deveertiende was *Alkamah Aldamjali*. *Damjal* is zeker geslaght der *Lazjamidynen*.

Amriol-Kais.

De vijftiende was *Amriol-Kais*, zoon van *Noman Alawar* of *scheele*. Zoo *Abulfeda*, *Aljannab* en *Abmed* willen, was deez de gene, die den bouwmeester *Senemmar*, om het bouwen des kasteels *Zjawnak*, over hals over hoofd ter neêr storte.

Almondar.

De zestiende was *Almondar*, zoon van *Amriol-Kais*, en van *Mawiah*, dochter van *Aus*, de welke, om haere uitstekende schoonheit, op Arabisch *Maijsamai*, dat 's, *hemelsch water*, genoemd wiert: waerom ook *Almondar* zelf, zoon van *Maijsamai* geheten wiert, en zijne nakomelingen, *Bany Maijsamai*, dat is, *zoonen of geslaght van het hemelsch water*. Deze koningen van *Irak* hadden dien naem met de Arabische koningen, die in *Syrie* geheerscht hebben, gemein.

Alhareth.

Almondar wiert door *Kesra* (of *Chosroe*) *Kobad*, koning der *Persen*, uit zijn rijk verdreven, die *Alhareth*, zoon van *Amr Kendi*, in zijne plaetse stelde. *Alhareth* dan was de 17. koning van *Hira* of *Irak*. Maer namaels beroofde koning *Anuscherwan*, zoon van *Kobad*, *Alhareth* van den rijke, en herstelde *Almondar*. Dit geschiede uit oorzake *Almondar* de ketterye van zekeren godlozen booswicht *Mazdak*, de welke *Kobad* omhelt had, niet wou volgen: noch *Anuscherwan* niet gedogen wilde, dat *Alhareth* die omhelzen zou.

Ketterye van Mazdak.

Verhalens-waerdigh is de historie of

geschiedenis, de welke by *Abulfeda*, in het leven van *Anuscherwan*, gelezen wort: doch om die des te beter te verstaen, zal het noodigh zijn voor af te laten gaen, het geen *Abulfeda* in het leven van *Kobad*, nopende *Mazdak* en zijne leere verhaelt. Te weten: deze *Mazdak* geliet zich enen profet te zijn, en gebood den menschen, dat zy goederen en vrouwen gemein moesten hebben: naerdien zy, zeide hy, broeders waeren, uit een en de zelve ouders, *Adam* en *Eva*, gesproten. Want dewijl hy alle krakceelen, hate en oorlogen, onder de menschen wilde weghgenomen hebben, de welke hy, om de goederen en vrouwen, gemeenelijk zaght ontstaen, zoo oordeelde hy, dat de vrede, de welke hy zich ingebeelt had, niet anders kon vast gemaect worden, als dat hy het geen, dat een ieder oordeelde zich het allereigens te zijn, aen alle menschen gemein maecte.

Mazdak trok koning *Kobad* zelve in zijn gevoelen, tot groot nadeel der menschen. Maer koning *Anuscherwan*, de *Rechtveirdige* gebynaemt, die naden vader *Kobad* volghde, beleed voor zijn volk, twee dingen aen God belooft te hebben, wanneer hy tot het rijk zou gekomen zijn: het een was, dat hy het rijk van *Hira* aen den geslaghte van *Mondar* zou herstellen: en het ander was, dat hy de navolgers van *Mazdak*, die den staet des rijks geheel verstoort hadden, zou verdelgen. Waer op *Mazdak*, die neffens zijnen throon stont, hem te gemoet voerde: *Zult ghy zulken grooten meenichte van menschen dooden? Ghy zult daer door eene verwoesting des aertrijks veroorzaken. Om dat te herstellen, en niet te bederven, heeft God u gestelt.* Hier op antwoorde koning *Anuscherwan* hem: *O godloos mensch! heught u wel, wanneer ghy van Kobad verlof verzoght, om met mijne moeder te vernachten, en ghy dat verkregen had, hoe ik u tegen quam loopen, en uwe voeten kuste, (de stank van die kusse steekt my noch in de neus) en niet ophield te bidden, voor dat ghy my beloofde u van haer t'onthouden. Dat is zoo, antwoorde *Mazdak*. Dies beval de koning hem te dooden, en het lijk te verbranden: desgelijks zijne aenhangen, als ook de Manicheen, om 't leven te brengen: want zy waeren met de Manicheen by-*

Mazdak gedoot.

na van een zelfste gevoelen: gelijk ook *Scharestan Mazdak*, en zijne navolgers, onder de sekte der Manicheen rekenen.

Na de zaken aldus weêr in stant gebragt waeren, en eenen ieder belaft was zijne goederen, vrouw en kinderen, voor zich zelve te behouden, en de kinderen, die *Mazdaks* navolgers in 't hondert geteelt hadden, den wettigen mannen der vrouwen tot slaven gegeven waeren, braght koning *Kobad* den staet des rijks, die ten val drijghde te gaen, weêr volkomen in wezen.

De navolgers van *Mazdak* gebruikten, tot glimp en dekmantel van hun doen en bedrijf, deze woorden: *Wy deilen de goederen gelijkelyk onder de menschen uit. Wy herstellen aen d'armen, dat de rijken hen schuldigh waeren.* Onder welken schijn zy eenen ieder vryelyk aentasten, en benamen hen, ter zake van hunne goederen en vrouwen, het leven.

Amr. De achttiende was *Amr*, zoon van *Almondar*, gebynaemt *Modret Olhajarah*, als of men zeggen wouw steentjeskacker, van wege zijne overgroote stoutheit. Anders was hy *Ebn Hend*, dat is, *zoon van Hend*, genoemt, na zijne moeder *Henda*. Op het achtste jaer van zijne regering wiert de beruchte profet *Mahomet* geboren.

Kabous. De negentiende was *Kabous*, broeder van *Amr*: hoewel andere willen, dat *Amr* niet zou geregeert hebben; maer dien zelve tytel voerde, om dat hy een zoon en broeder eens konings was.

Almondar. De twintighste was *Almondar*, broeder van *Kabous*.

Alnooman. De een en twintighste was *Alnooman*, zoon van *Almondar*, die *Abukabus* gebynaemt was. Deez omhelsde de Kristenen leere. D'oorzake van zijne bekeering tot *Kristus*, verhalen d'Arabische schryvers in dezert wijze geschiedt te zijn.

Uit wat oorzake hy de Kristenen leere omhelsde. *Alnooman* had twee vrienden of drinkgenooten, die hy t'eener tijde, met dronken hoofde, levendigh deed begraven, daer zy nochtans alleenlyk van den wijn en slaep overvallen waeren. Maer wanneer *Alnooman* van den wijn ontzuucht was, kreegh hy berouw van zijn doen, en stichte, ter gedachtenis van d'oude vrientschap, hen ter eere, een graf. Voorts stelde hy twee dagen voor zich in: welker eenen hy *den dagh van droevenis*, en den ander

den dagh van blyfchap noemde: en wilde die met deze wet onderhouden hebben: dat by aldien hy, op reize, iemand op den *dagh van droevenis* ontmoete, dien zou dooden, en den heuvel met des zelve bloet verven. Maer zoo hy iemand op den *dagh van blyfchap* ontmoete, dien zou hy met geschenken van hem laten gaen.

Het gebeurde nu, dat hy op den *dagh van droevenis* zekeren *Taiyer* ontmoete, van wien hy certijts minnelijk onthaelt was, wanneer hy, vermoeit door de jaght, en van het gezelschap afgedwaelt, in zijne hutte vervallen was. Dies kon hy dezen niet, tegen de gewoonte en gebruik van den dagh, met geschenken wegh laten gaen, noch hem, behoudens het recht van gastvryheit, dat d'Arabieren zeer stip en nau onderhouden, dooden. Hy achte dan aen beide aldus te kunnen voldoen, indien hy den ellendigen *Taiyer*, met rijke geschenken, tot vergelding van de schade zijns geslachts, weêrom zond: en de *Taiyer* eenen gyzelaer of borge in zijne plaetse stelde, die voor hem zou moeten sterven, ingevalle de *Taiyer*, dien een gewisse doot beschooren was, na verloop van een jaer, niet weêrom quam. Een der voornaemste hovelingen, door barmhertigheit, over den vreemdeling en weldoender des konings bewoogen, stelde zich voor den *Taiyer* tot gyzelaer.

Wanneer dan de laetste dagh van den verleenden tijt verscheenen, en de *Taiyer* noch niet weêrom gekomen was, zoo vorderde de koning den hoveling ter doot: want de koning wilde gaerne den gast met het leven van eenen dienaar verlossen. De genen, die daer by stonden, riepen: dat de tijt noch niet, voor avont, verlopen was: dies men noch de komste van den *Taiyer* most verwaghten. Onder dit gedoen, verschijnt de *Taiyer*. De koning stont, tot stommens toe, over des mans volstandigheit, verwondert, als die zich vrywilligh aenbood te sterven, dat hy met de doot van den gyzelaer had kunnen ontgaen. Waer over de koning hem vroegh, wat hem zijne belofte zoo stip deed nakomen, dat hy, om die te behouden, meer zorge voor een anders, als voor zijn eigen leven had. Waer op de *Taiyer* antwoorde: *Dat hy aldus door de geboden des godsdienst, dien hy*
hh 2 *beleed,*

beleed, geleert was. Wanneer de koning hem weêr vroegh: *Wie die godsdienst was?* zoo antwoorde hy: *De Kristen godsdienst.*

Na dan de koning de leerstukken des Kristen geloofs, op zijn verzoek, had hooren verklaren, zoo omhelsde hy dien, en liet de *Taiyer* en gyzelaer in 't leven blijven, en schafte de Barbaersche gewoonte, daer aen hy gewent was, af. Te gelijk met hem geloofden alle d'inwoonders van *Hira* in *Kristus*. Hoewel toen niet allereerst, zoo men het schrijven van *Abulfeda* geloven magh, den inwoonders van *Hira* het Kristen geloof bekent geworden is: noch *Alnooman* heeft allereerst uit de genen, die aldaer de heerschappye gevoert hebben, de Kristen leere omhelst: dewijl *Abulfeda* schrijft, dat de stad *Hira* de zetel des geslachts van *Alnooman*, zoon van *Mondar*, was, en *Almondar*, zoon van *Amriil Kais*, in die stad het Kristen geloof omhelst, en groote kerken gebouwt hebbe. Deze *Almondar* nu was de grootvader van den bovengemelden *Alnooman*.

Alnooman
gedoot.

Wanneer deez *Alnooman* twee en twintigh jaren geregeert had, wiert hy door *Kosroe Parwiz*, koning van *Persie*, gedoot: en daer na het rijk van *Hira*, of *Irak*, van de *Lazjamidynen*, tot op *Aiyas de Taiyer*, overgedragen. Deez *Aiyas* dan was de twee en twintighste koning van *Hira*.

Zada-
waigh.

De drie en twintighste was *Zada-waigh*, zoon van *Nooman*, zoon van

Mondar, zoon van *Maiffamai*. Hy was *Almagrur* gebynaemt, en heerschte over *Hira*, ter tijt toe *Chaled*, zoon van *Iwalid*, onder de regering van *Chalif Omar*, zoon van *Alchittab* des jaers zes hondert drie en dertigh, *Hira* innam.

Her rijk der *Mondars*, die voor nakomelingen van *Nadar*, zoon van *Raiba*, gerekent worden, had geduurt zes hondert twee en twintigh jaren en zes maenden, volgens verhael van den Arabischen schrijver *Ahmed*.

Deze *Mondars* wierden over d'Arabieren van *Irak*, door de *Kosroes* of koningen van *Persie*, tot lantvooghden of oversten gestelt: gelijk de koningen van *Gassan* door de *Cesars*, of Roomsche keizers, over d'Arabieren van *Syrie*. Aldus noemt *Prokopius Alamundar* koning der Saracenen of Arabieren, by de *Persianen*: en *Arethas* koning der Saracenen, by de *Romeinen*.

By de schrijvers der kerkelijke historie wort dikwils eene koningin, met name *Mawia*, gedacht: gelijk zy ook met dien naem veeltijts in den ry der koningen van *Hira* voorkomt: de welke de gemael van koning *Amrilkais* was, en moeder van *Almondar*, de vijftiende koning. Deez *Almondar*, haer zoon, schijnt de geen te zijn, die in d'oorlogen tusschen de Roomsche keizers en tusschen *Kobad* en *Anuscherwan*, koningen van *Persie*, veelmale gedacht wort, en misschien deze zelve is, aen wien keizer *Justinus* eenen gezant zond: gelijk *Abulfaraj* verhaelt.

GEWEST of KONINGRYK

VAN

A S S Y R I E.

Bena-
ming
van Af-
syrie.

Et gewest van *Assyria*, of *Assyrie*, wort alzoo doorgaens by Grieksche en Latijnsche schrijvers genoemd: maer in de Schrift, Genes. 2: 14.

en cap. 25: vers 18. &c. op Hebreesch *Assur*: 't zy na den stichter *Assur*, zoon van *Sem*, of van wege de *gelukzaligheid* en *vruchtbaarheid des aertrijks*: want *Assur* is een Hebreesch woort, en bediet *gelukzaligh*. Aldus wort *Assur* of *Assyrie* gezeit, een lant van kooren, most, broot, wijnbergen, olye en honigh, te zijn, 2 Reg. 18: 32. Ook hebben velen den hof van *Eden* in *Assyrie* gezoght: als onder andere de Chaldeeische vertaelder schijnt te gevoelen, die by den profeet *Ezechiel* c. 27: 23. voor *Eden*, *Assur* of *Assyrie* heeft.

Zoo *Josephus*, de Joodsche historischrijver, uit *Alexander Polylistor*, en deez uit *Kleodemus* verhaelt, zou *Assyrie* alzoo na *Suris* (*Assurim* by *Moses*, Gen. 25: 3.) genoemd zijn, die een der drie zoonen van *Abraham* was, die hy by *Ketura* gewan.

Gansch *Assyrie* wort ook by den profeet *Micha*, cap. 5: 6. na den eersten bezitter, of innemer, *Nimrod*, het lant van *Nimrod* genoemd: hoewel daer onder ook *Chaldea* of *Babylonie* begrepen wort. Maer d'Assyriërs hebben het liever met den naem van hunnen vader *Assur* willen noemen.

Assyrie, eigenlijk alzoo genoemd, wort ook met een anderen aelouden naem, by d'inwoonders, volgens *Dion*, *Atryie*, en by *Strabo* *Aturie* geheten: doch deze namen, *Assyrie* en *Atryie*, of *Aturie*, verschillen alleen in de spelling; zijnde d'eene naem uit het Hebreesch *Assur*, en d'ander uit het Chaldeeisch *Atur* getrokken: want de Chaldeen verwisselen gewoonlijk de Hebreesche letter *ש* in *ת*. Dit was *Dion* ook

niet onbewust, die schrijft, dat al het lant van *Assyrie*, ontrent *Ninus*, *Arbela* en *Gaugamela*, op Barbaersch *Atryie* genoemd wort, met de letter *S* in *T* te veranderen. Aldus wort *Assur* (of *Assyrie*) doorgaens by de Chaldeen *Aturia* geheten: en is een en het zelfste woort: 't verschil bestaet alleen in *t* en *s*.

Ondertuschen is *Assyrie*, eigenlijk genoemd, het lantschap of gewest ontrent de stad *Ninus*. Dit *Assyrie* schijnt namaels *Adiabene* genoemd te zijn: aldus schrijft *Plinius*: Boven *Armenie* is *Adiabene*, te voore *Assyrie* geheten. Desgelijks getuigt *Marcellinus*, dat *Adiabene* in oude tijden *Assyrie* geheten wiert.

De Grieken, als *Suidas*, na den voorgang van *Ammianus Marcellinus*, willen, dat *Adiabene* alzoo op Grieksch zou genoemd zijn, dewijl de groote en meenichte der vlieten het by-na ondoorreisbaer of den doorgang bekommerlijk maken: gelijk ook het woort *Adiabene* in het Grieksch die betekenis heeft, en kan eigenlijk ondoorgangbaer uitgeleit worden.

Maer veel meer is de naem *Adiabene* na het voorbeeld van het Chaldeeisch woort *Hadiab* of *Hadiava* gesmeet: met welken naem *Hadiab*, *Adiabene* by de Talmudisten, en den Chaldeeischen vertaelder genoemd wort. Aldus heeft hy by *Jerem.* 51: 27. voor het Hebreesch, de koningrijken van *Ararat*, *Munniën* *Askenas*: in 't Chaldeeisch, de koningrijken des lants *Kardu*, de krijgstroepen van *Hurmine* en *Hadiab*. En by *Ezech.* 27: 23. staet in het Hebreesch *Haran*, *Kanne* en *Eden*: waer voor de Chaldeeische vertaelder heeft *Karre*, *Nisbis* en *Hadiab*.

Hadiab of *Adiavas* is alzoo genoemd na de vlieten of stroomen *Diavas* of *Adiavas*, die beide het lant bevochtigen en besluiten. De *Diavas* wort *Lykos*, en de *Adiavas* *Kapros* by de Grie-

Assyrie
Adiabene
geheten.

Lib. 13.

Lib. 33.

Adiabene
is Hadiab.

† Armenie.

Ziet pag. 74.

Lib. 1.
Antiq.
c. 15.Assyrie
Lant
van
Nimrod
geheten.Assyrie
Aturie
geheten.

ken genoemd. Dat op deze plaetsen *Hadiab*, of *Hadiava*, *Adiabene* zy, geven, behalve de over-een-koming en gelijkluidentheit des woorts, de plaetsen *Karrbe*, *Nisibis*, *Gordyene* en *Armenie*, die t'zamen genoemd worden, genoegzaam te kennen. *Hadiab* wort ook op vele plaetsen in de schriften der Rabbinen *Chadiab* of *Hariab* geschreven: hoewel de rechte spelling *Hadiab* is.

Het grootste gedeelte van Adiabene, zoo Strabo getuigt, is vlak: inzonderheit het geen, dat onder Babylonie behoort: en raakt op sommige plaetsen aan Armenie. Het heeft eenen eigen heerscher.

Bochart.

D'*Adiabeniërs* wierden ook, volgens schrijven van *Strabo*, *Sakkopoden* genoemd. Anderen willen voor *Sakkopoden* *Saukropodes* gelezen hebben, dat eigenlijk *zagt-voeten* of *zagt-gangers* gezeit is: zoodanigh d'Assyriërs van aert en natuur waeren, die een vrouwen tret en gang hadden.

En alhoewel *Assyrie* eigenlijk ook *Aturie* en *Adiabene* genoemd wiert, zoo onderscheidt evenwel *Strabo* *Adiabene* van *Aturie*; maer t'onrecht: dewijl uit de beschrijving blijkt, dat *Aturie* by hem is, het geen by alle d'anderen *Adiabene*: te weten, het geweest, waer in de stad *Ninus*, *Gaugamela* en de vliet *Lykos* leggen. *Dion* evenwel schijnt ook *Aturie* van *Adiabene* zoodanigh t'onderscheiden, dat hy *Ninus* in *Adiabene*, en *Arbela* en *Gaugamela* in *Aturie* stelt. Desgelijks schijnt ook *Ptolemeus* *Adiabene* van *Assyrie* t'onderscheiden: naerdien hy *Arrapachitis*, *Sittacene*, *Apoloniatis*, *Adiabene* en *Arbelitis*, als deden van *Assyrie* noemt. Doch by de Chaldeeische nitbreiders vind men doorgaens *Aturia* in plaetse van *Assur*.

Stephanus plaetst *Adiabene* midden tusschen twee vlieten, de *Tigris* en *Eufrates*, en schrijft, dat het ook *Mesene*, dat is, *midden*, genoemd is, van wegen zijne gelegenheit tusschen deze twee vlieten. Dan hier in schijnt hy lelijk misleit te zijn; dewijl 't geweest, tusschen de twee vlieten, de *Tigris* en *Eufrates*, eigenlijk *Mesopotamie* is. Maer veilicht heeft *Stephanus* gemeint, dat *Mesopotamie* en *Adiabene* een en het zelfte geweest was: daer nochtans *Assyrie* oosterwaerts, buiten of over den *Tigris* leit.

De naem van *Assyriërs* of *Assyrie*, Wijd-strekte by ouds zoo wijd, als het rijk of de heerschappye. Zommigen breiden den naem van *Assyrie* tot aen *Medie* en *Persie* uit. Hierom zeggen eenigen by *Suidas* dat d'Assyriërs Perfen zijn.

Strabo rekent onder d'Assyriërs de Assyriërs Syriërs genoemd. *Babyloniërs*, *Elymeërs*, *Paretakaiërs*, *Gordyeërs*, *Mesopotamiërs*, *Arabieren* en *Syriërs*, van *Egypten* tot aen de *Pontus*: alwaer de *Leukosyriërs*, of witte *Syriërs* woenen, die by t'anderen † Dionys. Pie-reget. *Assyriërs* genoemd worden. Te weten, by velen der oude schrijvers worden de namen van *Assyriërs* en *Syriërs* voor een en de zelve genomen, en d'een voor den ander verstaen: desgelijks de namen *Assyrie* en *Syrie*; hoewel beide de namen een verscheiden oorsprong hebben. Ziet beschrijving van *Syrie*, pag. 7. Wat belangt d'Assyriërs, die zijn, volgens schrijven van *Justinus*, namaels *Syriërs* genoemd. Daer na was de naem van *Syriërs* met den *Assyriërs* gemein: blijkt uit het volgend schrijven van *Strabo*: *Groot Medie heeft eertijts over gansch Asie geheerscht, na het rijk der Syriërs verdelght was.* Lib. 11. Alwaer door de *Syriërs* d'Assyriërs te verstaen zijn: gelijk hy zelf by-na in de volgende woorden verklaert. *Wijders, die van het rijk der Syriërs schrijven, wanneer zy zeggen, dat de Meden van de Perfen; maer de Syriërs door de Meden verdelght zijn, verstaen geene andere Syriërs, als die te Babylon en Ninus het konings hof gesticht hebben:* te weten, d'Assyriërs. Lib. 16.

Daer en tegen worden d'Assyriërs dikwils voor de *Syriërs* genomen: inzonderheit by d'oude Latijnsche poëten, als *Oppianus*, *Nonnus*, *Virgilius*, en andere. Maer eindelijk is in gebruik gekomen, dat d'Assyriërs en *Syriërs* door den *Eufrates*, of liever door den *Tigris*, van elkanderen gescheiden zijn. *Strabo* heeft dit gevolght, die schrijft, dat de naem van *Syriërs* van *Babylonie* tot aen den *Istischen zeeboesem* schijnt te strekken: en van daer eertijts tot aen *Pontus Euxinus*. Desgelijks *Hesychius*, die *Syrie* het lant noemt, dat van *Fenicie* tot aen *Babylon* strekt.

Assyrie paelt ten Weste aen *Mesopotamie*, met den vliet de *Tigris* tusschen beide, strekt Oostwaerts na *Medie*, en heeft ten Noorde een gedeelte van *groot Armenie*, neffens den bergh *Niphates*, en ten Zuide *Susiane*, (heden *Chozistan* Grenspalen van *Assyrie*. Ptolem.

of

of *Choristan* geheten, daer het door eene woestijne van afgescheide. is. Het wort, door den vliet *Diava* of *Lykos*, van het lantschap van *Babylonie* getcheiden: als blijkt uit schrijven van *Strabo*, daer hy zeidt: *Aturia is gelijk die plaetsen, die ontrent Arbela zijn, en heest den vliet Lykos tusschen beide: want Arbela staet onder Babylonie, en is daer neffens. Maer over den Lykos leggen de landouwen van Aturie, ontrent Ninus.*

Lib. 15. *Strabo* plaect ook d'Assyriërs aen *Persie* en *Susiane*. Eenige hedendaegse schrijvers, als *Tavernier*, strekken *Assyrie*, die het voor *Kurdistan* houden, langs den Ooster oever des *Tigris* uit, van het meir van *Van* tot aen de greuspaijen van *Bagdad*.

Assyrie Kurdistan ge-
heten.
Ziet
Kurdistan in
de be-
schrij-
ving van
Perlie,
p. 41.
En alhoewel eenigen willen, dat *Assyrie* heden *Kurdistan* genoemd wort, zoo is evenwel *Kurdistan* slechts een gedeelte van het aeloud *Assyrie*. *Kurdistan* scheidt *Turkye* van *Persie*, en paelt aen het lantschap van *Adirbeitzan*, of *Aderbighian*: te weten, het begint tusschen het lantschap van *Babylonie* en het lantschap van *Susiane* of *Choristan*, na de zijde van de Kaspische zee, en strekt Noortwaerts boven *Ninive*, tusschen *Armenie* en *Medie*, dicht aen de Zwatte zee.

Kurdistan is gezeit *Kurden-lant*: dewijl het by de volken *Kurden*, of *Zjardi*, gelijk d'Arabieren die noemen, bewoont wort.

Volken
Kurden.
De *Kurden* schijnen in zake en name van d'aeloude volken, die by de Grieksche en Latijnsche schrijvers *Gordieers*, en by *Xenophon* *Karduchiers*, genoemd worden, niet te verschillen: maer een en de zelve te zijn. Eenigen houden ook de *Kurden* voor d'overgeblevene *Chaldeesche* volken, die zich op de bergen van die gewesten met der woon begeven hebben. *Kurdi* is zoo veel gezeit, als *verdreven* of *verjaecht*.

By d'Arabische schrijvers wort *Assyrie* en *Medie* ook *Irakein* of *Irak* genoemd: dat zoo veel gezeit is, als twee *Iraks*: anders betekent *Irakein*, of *Irak*, eigentlijk *Babylonie*.

Een gedeelte van *Assyrie* is ook in het gewest gelegen, dat op Arabisch *Balad Zjebal*, dat is, *bergh-lant*, genoemd wort: het welk ook vele en verscheide steden begrijpt: welker zommigen in *Persie*, en eenigen in *Assyrie* of *Kurdistan*, gelegen zijn.

Het gedeelte van *Assyrie*, dat neffens *Armenie* is, wort *Arrapachitis* of *Arfaxitis* genoemd; maer het geen, dat neffens *Susiane* is, *Sittacene*. Het tusschen-gelegen gewest wort by de volken *Garameers* bezeten. Het lantschap, gelegen tusschen de *Garameers* en *Sittacene*, heet *Apolloniatis*. Daer boven leggen de volken *Sambaten*, en *Calacine* boven *Adiabene*. Neffens de *Garameers* leit de lantstreke *Arbalitis*.

De vermaertste steden van *Assyrie* waeren by ouds *Ninus*, of *Ninive*, *Arbela*, *Ctesiphon*, tegen over *Selucie*.

Moses stelt in *Assyrie* de steden, *Ninive*, *Rehoboth*, *Ir*, *Kalah*, en *Resen*, die door *Nimrod* gesticht zijn. Gen. 10: 11, 12. *Ptolemeus* stelt in *Assyrie*, aen den *Tigris*, de volgende steden; hoewel al over lang verwoest.

	Lengte.		N. br.	
	grad.	min.	grad.	min.
<i>Marde.</i>	76		38	15
<i>Sauara.</i>	76	15	37	15
<i>Bessara.</i>	77	0	37	20
<i>Belciana.</i>	77	30	37	0
<i>Ninus, of Ninui.</i>	78	0	36	40
<i>Sakada.</i>	78	30	36	40
<i>Oroba.</i>	79	20	36	20
<i>Thelde, of Thelbe.</i>	80	0	36	0
<i>Ctesiphon.</i>	80	0	35	0

In d'overige middellantstreke lagen, volgens den zelve *Ptolemeus*, deze steden:

	Lengte.		N. br.	
	grad.	min.	grad.	min.
<i>Birbama, of Bithaba.</i>	77	40	38	40
<i>Datha.</i>	78	20	38	45
<i>Zigira.</i>	89	40	38	45
<i>Darna.</i>	80	30	39	30
<i>Obana.</i>	81	0	39	0
<i>Thersara.</i>	81	15	38	30
<i>Korcura.</i>	73	20	38	10
<i>Oroba.</i>	79	20	38	10
<i>Degia.</i>	80	45	38	10
<i>Komopolis.</i>	81	30	38	10
<i>Dosa.</i>	79	37	37	45
<i>Gaugamela.</i>	79	30	37	0
<i>Sarbena.</i>	79	0	37	0
<i>Arbela.</i>	80	0	37	15
<i>Gomora, of Gomara.</i>	81	20	37	30
<i>Phusiana.</i>	82	10	37	40
<i>Isonoe.</i>	82	30	37	20
<i>Sura.</i>	83	0	36	40
<i>Chatracharta.</i>	80	30	36	10
<i>Appollonia.</i>	81	10	36	50
<i>Bethura, of Thebura.</i>	83	0	36	30
<i>Arrhapa.</i>	82	0	36	30

Binna.

Verdeiling van Assyrie. Ptolem.

Steden van Assyrie.

	Lengte.		N. br.		
	grad.	min.	grad.	min.	
<i>Binna.</i>	83	20	36	10	Heden zijn de voornaemste steden van <i>Affyrie</i> of <i>Kurdistan</i> , <i>Ninive</i> , <i>Cherisoul</i> , <i>Amadie</i> , <i>Sneirne</i> , <i>Belis</i> , <i>Salmaftre</i> , <i>Hulwân</i> , &c.
<i>Artemita.</i>	81	15	36	10	
<i>Sittacene.</i>	82	0	35	30	

De stad *Ninive*, of *Ninus*.

Bena-
ming.

DE voornaemste en hoofstad van *Affyrie*, en hof der aeloude *Affyrische* koningen, wort in het Oud Verbont, op Hebreesch, *Nineve* of *Nineveh*; maer by de Grieksche en Romeinsche schrijvers *Ninos* of *Ninus* geheten; hoewel hen ook de naem van *Ninive* niet geheelijk onbewust was: naerdien *Ptolemeus* haer *Ninos* of *Ninewi*, en *Ammianus Marcellinus* *Ninive*, noemt. Eenigen willen, dat *Ninive* zoo veel zou gezeit zijn, als *Ninnave*, dat is, *Woonplaatse van Ninus*: dewijl deze stad het hof van *Ninus*, koning van *Affyrie*, was: of dewijl *Ninus* deze stad, naer het schrijven van *Herodoot*, zou gesticht hebben. Desgelijks getuight *Diodoor*, dat *Ninus*, de grontlegger der *Affyrische* heerschappye, de stad *Ninus* deed stichten, en na zijnen naem *Nina* noemen.

Ziet
p. 179.

Maer by *Moses*, *Genes.* 11. wort gezeit, dat *Nimrod* (dien de Heidenfche schrijvers *Bel* of *Belus* noemen) *Ninive* gesticht hebbe: de welke hy misfchien, gelijk waerschijnlijk is, niet met zijnen; maer met zijns zoons naem *Ninus* genoemt heeft: op een zelve wijze als *Kain* de stad, door hem gesticht, na zijns zoons naem, *Enoch* noemde. *Genes.* 4: 17.

Gele-
genheit.

In het aenwijzen van de plaerse, stant of gelegenheit van *Ninive* of *Ninus*, verschillen en wisselen bovenmate wonderlijk d'oude schrijvers: want zommigen beschrijven of stellen *Ninus* aen den vliet *Eufrates*: als *Ctesias*, en *Diodorus*: andere aen den *Tigris*, als *Arrianus* en *Eustathius*. Ook zijn deze laerste weër meenigerlei verdeilt: want *Plinius* alleen stelt *Ninus* aen de Westzijde van den *Tigris*, in *Mesopotamie*: andere, en de meeste, aen d'Oostzijde. Maer zommigen stellen *Ninus* boven den vliet *Lykos*: als *Ptolemeus*: zommigen beneden den *Lykos*, na de zijde van *Arbela* toe: als *Strabo* en *Ammianus*: gelijk *Niklaes Fuller* uit hen tragt te bewijzen. Eenigen schrijven van de gelegent-

Histor.
Miscell.
lib. 3.
c. 4.

heit der zelve stad geheel tegenstrijdigh, en zich zelfs tegen. *Herodoot*, sprekende in zijn *Thalia*, of eerste boek, ter loop van *Ninus*, schrijft: dat d'*Eufrates* midden door de stad vloeit. Maer dit herroepet hy in het zelfste boek, met te schrijven, dat *Ninus* aen den *Tigris* gelegen was. En weder in het tweede boek schrijft hy, dat de *Tigris* voor-by *Ninus* vloeit.

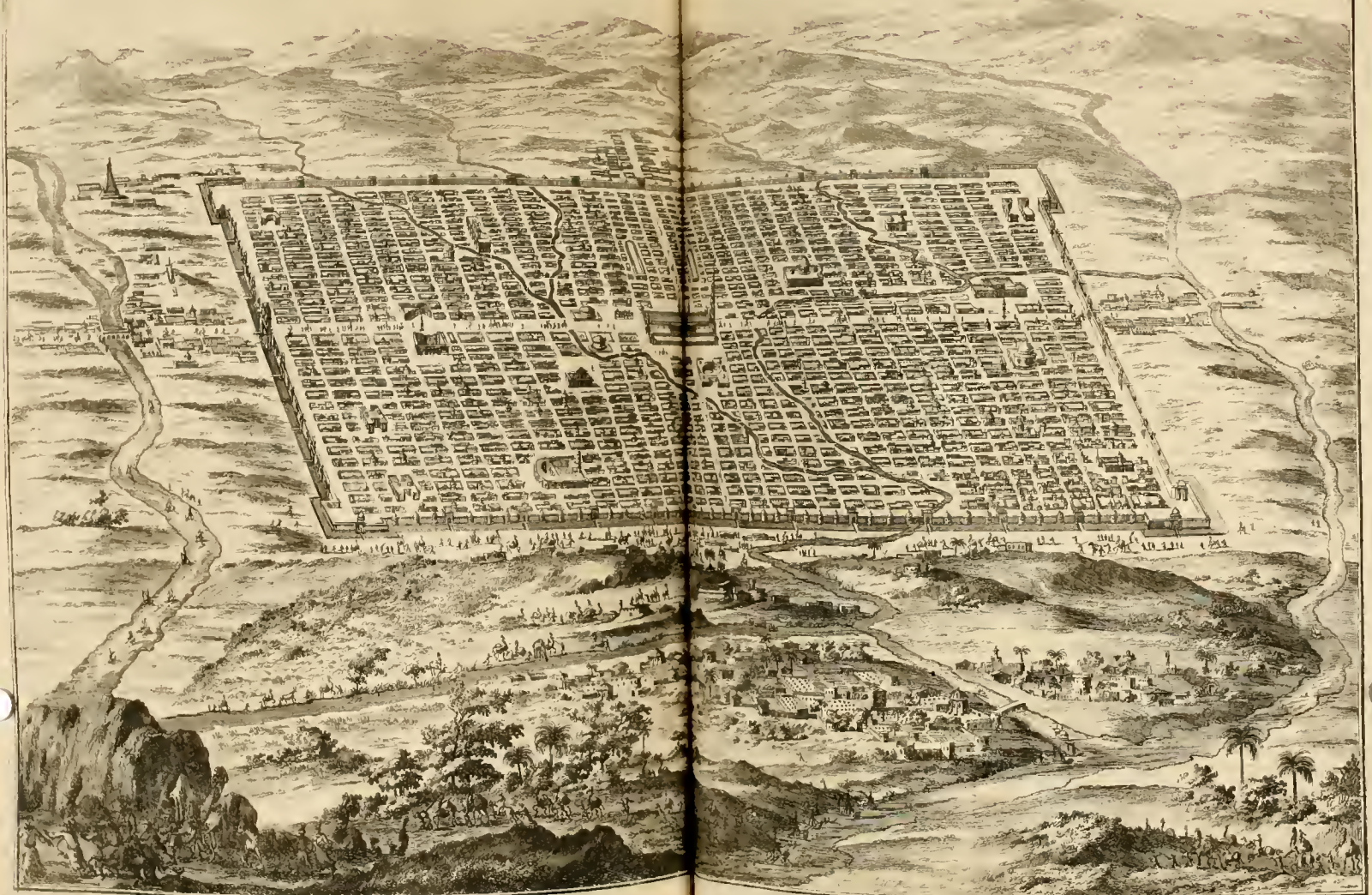
Gelijke onbestendigheit bespeurt men in *Diodoor*, die in zijn tweede boek schrijft, dat *Ninus* op den *Eufrates* gebouwt zy: daer hy nochtans in zijn zeventiende boek schrijft, dat *Darius* traghte ontrent *Ninus* te vechten; (dewijl de wijdstreckende velden by *Ninus* zeer bequaem waeren, om de slagorden van zijn talrijk krijgshair bequaemelijk uit te breiden) en zijn leger by het vlek, *Arbela* geheten, had neêrgeflagen. Het welk even zoo veel is, als of hy schreef, dat *Ninus* in *Adiabene*, by *Arbela* was: daer ontrent het gevecht van *Darius* met *Alexander de Groote* geweest is.

Ammianus schijnt met een zelven geest van wispeltuurgheit gedreven te zijn: want in zijn veertiende boek stelt hy *Ninus* ontrent den *Eufrates*, in het laerschap van *Eufraatich Kommagene*, na-by de stad *Samosata* en *Hierapolis*. Maer de zelve *Ammianus*, als zich zelfs vergetende, stelt *Ninus* (in zijn achtentiende en twintighste boek) in *Adiabene* of *Affyrie*.

Dit verschil schijnt niet anders te kunnen besleght worden, als met het stellen van twee verscheide en byzondere *Niniven* of *Ninusen*: welker een aen den *Eufrates*, in *Komagene*: en het ander in *Affyrie*, over den *Tigris* lagh: de welke, hoewel die zeer verscheide zijn, by de schrijvers evenwel verwert, en het een vóor het ander, zonder onderscheidr, genomen worden: schrijvende doorgaens het geen aen *Ninus*, in het *Eufraatich Komagene*, toe, dat *Ninus* over den *Tigris* eigen is.

Deze

De Stad NINIVE.

Deze giffing ſchijnt uit *Filoftratus* te kunnen bevestight worden: by wien zeker *Apollonius*, zullende uit *Antiochie* na *Mefopotamie* reizen, eerft door het aeloud *Ninus* trok: en daer na aen de brugh *Menbigz*, op den *Eufrates* gelegen, en toen in *Mefopotamie* quam. Dienvolgens lagh dit *Ninus* in *Syrie*, binnen of op deze zijde van den *Eufrates*. Dit blijkt ook uit het volgend ſchrijven van *Ammianus Marcellinus*: *Eufraatifch Komagene is nu geweldigh verheven, en heeft groote ſteden, als oud Ninus, en Samofata, &c.*

Wijders, het lantschap van *Eufraatifch Komagene* lagh in *Syrie*, op deze zijde van den *Eufrates*.

Dewijl'er dan by ouds twee *Ninifen* of *Niniven* waeren, zoo zijn d'ouden, die des niet geweten hebben, hier door misleit, en tot dooling vervallen: naerdien zy het *Ninus*, in het lantschap van *Eufraatifch Komagene*, in dier wijze beſchrijven, als of het dat edel *Ninus* aen den *Tigris* was, de hoofſtad des rijks, en verre de grootſte van alle ſteden. Doch wy zullen het *Ninus*, in het *Eufraatifch Komagene* gelegen, overſlaen, en den waeren ſtant en gelegentheit van het ander *Ninus*, over den *Tigris*, traghten aen te wijzen.

Vele hedendaeghſe ſchrijvers gedragen zich tot het gevoelen van *Plinius*, die *Ninus* aen de Weſtzijde van den *Tigris* ſtelt; dewijl aldaer de ſtad *Mauſil* of *Mauſel* leit, de welke zy voor *Ninus* houden: hoewel r'onrecht, en zonder eenige waerſchijnelijkheit. Want zoo de hedendaeghſe naukeurighſte reizigers en reisbeſchrijvers, als ooghtuigen, berigten, leit op den over-oever van den *Tigris*, tegen over de ſtad *Mauſil*, de welke op den Weſter oever gelegen is, een ſtedeken, dat noch heden by de Arabiſche ſchrijvers *Neinourwi*, en by de Turken *Eski Mouſſol*, dat is, *oud Mouſſol*, om de nabyheit van *Mouſſol* of *Mauſil*, geheten wort, en op de puinhopen van oud *Ninive* gebouwt is. Desgelijks ſtelt d'Arabiſche lantbeſchrijver *Aledris* de ſtad *Ninive* aen de Ooſtzijde van den *Tigris*, regen over *Mauſil*.

Tuſſchen *Mauſil* en dit nieu *Ninive* leit ſlechts een ſchipbrugh op den *Tigris*, tot overgang van d'eene na d'andere ſtad.

Ninive of *Ninus* was een zeer groote

ſtad, en van een bovenmaté grooten omtrek: want *Ninus*, de ſlighter, zoo *Diodoor* getuight, had beſlooten eene ſtad van zulken groote te ſlighten, dat zy niet alleenlijk de grootſte der ſteden, de welke te dier tijde in de geheele werelt waeren, zou zijn; maer ook niemant der nakomelingen lichtelijk iet grooters zou beſtaen uit te werken. Ook heeft niemant namaels zoodanige ſtad, noch in groote van omtrek, noch in praght van wallen, geſticht.

Zy was langwerpigh vierkant: te weten, zy had hondert en vijftigh ſtadien in de lengte, en tnegentigh in de brete. De wallen of muuren beſloegen in den omtrek vier hondert en tachtentigh ſtadien, eene ſtreke van vijftien Duitſche mijlen, en hadden in de hoogte hondert voeten, en waeren zoo breed, dat drie wagens daer op neffens elkanderen konden rijden. Deze muuren waren geſterkt met vijftien hondert toorens, ieder van twee hondert voeten hoogh.

Strabo, die den omtrek der ſtad *Babylon* op driehondert en vijf en tachtentigh ſtadien begroot, ſchrijft evenwel, dat *Ninus* noch veel grooter was.

Hier uit blijkt, hoe *Ninive* te recht by *Mofes*, Gen. 10: 11. *een groote ſtad*, en by *Judith* 1: 5. en by den profect *Jonas*, *de groote ſtad Ninive*, cap. 1: 2. en 4: 11. *eene ſtad Gods*, of *voor den Heere*, (dat is, *d'allergrootſte ſtad*) *van drie dagh-reizen groot*, cap. 3: 3. genoemt wort.

De meefte nitleggers duiden de groote der ſtad van drie dagh-reizen op den omtrek der ſtad: want eene ſtreke van vier hondert en tachtentigh ſtadien, of vijftien Duitſche mijlen, gelijk de ſtad *Ninive* of *Ninus*, volgens ſchrijven van *Diodoor*, had, kan ontrent in drie dagen gaens afgeleit worden.

Andere willen de groote van drie dagh-reizen aldus verſtaen hebben, dat met het bezightigen en doorwandelen van alle de ſtraten, ſtegen en merkten, van het begin tot het einde, drie dagen moſten toegebracht worden. Het welk men niet lichtelijk zal kunnen toeſtaen, indien men wel overweeght, hoe groot de ſtad *Ninive* was.

Zommigen duiden de groote van drie dagh-reizen op de lantſtreke, onder de ſtad gelegen: als of die eenen wegh van drie dagen, in de lengteen breete, zou beſlaegen hebben.

Ninus is
Mauſil
niet.

Ziet
pag. 4.

Groote
van Ni-
nive.

Aen het stighen der stad arbeiden acht volle jaren vervolgens tienmael hondert en vier-mael hondert duizent menschen. Geheel *Asie*, zoo andere schrijven, was tot het stighen der stad *Ninus* t'zamen geroepen, en daer meê beezigh.

Na koning *Ninus* de stad *Ninos* gesticht had, braght hy de meeste en machtighste der Assyriërs daer in met der woon: en ook andere volken, die wilden. Hy verdeilde de na-by-gelege landeryen onder d'inwoonders uit.

De stad *Ninive* was by ouds, na hare groote, zeer volkrijk. By den profet *Jonas*, c. 4: 11. wort een getal van meer als hondert en twintigh duizent menschen gedaght, die geen onderscheid witten, wat rechts of links was. Waer door eenige uitleggers de kinderen verstaen, die, van wegen hunnen ouderdom, tot die kennis noch niet gekomen waren. Na gelang dezès getals van kinderen, brengen eenige het getal van alle d'inwoonders van dien tijt op zesmael hondert duizent menschen.

Op de volkrijkheit van *Ninive* schijnt de profet *Nabum* te spelen: wanneer hy zeidt, cap. 2: 8. *Ninive is sedert als een vyver vol waters*. Dar is te zeggen: zy was certijts volkrijk, en met menschen opgepropt: want door vele wateren worden in de Schrift vele menschen verstaen. Apoc. 17: 1, 15. Anders zou *Ninive* ook, na den letterlijken zin, by eenen water-vyver kunnen vergeleken worden, van wegen 't water des *Tigris*, dat daer voor-by vloeide, en door verscheide graghten in de stad geleit was.

De stad *Ninus* wierd door *Cyaxares*, zoon van *Fraortes*, koning der *Meden*, belegerd, veroverd en verwoest, na hy d'Assyriërs in een gevecht overwonnen had.

Zoo andere schrijven, veroverden *Nabopollassar* (die door *Sarak*, of *Chynaladan*, koning der Assyriërs, en *Chaldeen*, tot veltheer over zijn krijgsheir gestelt was) en *Astyages*, (die door den vader *Cyaxares* lantvooght van *Medie* genaekt was) met gezamender maght de stad *Ninive*, en kregen koning *Sarak* gevangen.

De lantstreken rontom de stad *Ninive* wierden door d'inwoonders met vele en lange graghten doorsneden, en daer in de vlicten geleit, en met water

gevult, en het lant vol poelen gemaekt: waer door zy den vyant het lant onbruikbaer maekten.

In het boek van *Tobie*, c. 14: 13. leefden in het Grieksch, dat *Tobias*, eer hy sterf, de verwoesting van *Ninive* hoorde: het welk *Nabuchodonozar* (of *Nabopollassar*) en *Asueros* veroverd had. Door *Asueros* verstaen eenigen *Astyages*; maer andere te recht *Cyaxares*, vader van *Astyages*, koning der *Meden*: want *Zu* of *Cy* bediet in de Perfische tale een vorst of prins, en *Anares* of *Oxyares* is *Asueros*.

En aldus wierden de voorspellingen van den profet *Nabum*, cap. 1: 1. en 2: 1. en 3: 1. &c. die hy over de verwoesting van *Ninive* gedaen had, vervult. Desgelijks zijn de woorden van den profet *Zefanja*, *Ninive zal by eenzaam maken, en dorre, als eene woestijne*, cap. 2: 13. hier door op waerheit uitgevallen.

Het jaer der verwoesting van *Ninive* brengt *Eusebius* te recht op het twee en twintighste jaer der regering van koning *Cyaxares*: want *Ninive*, zoo de *Hebreen* schrijven, wierd op het eerste jaer van den grooten *Nabuchodonozor*, verwoest: het welk op het twee en twintighste jaer van *Cyaxares* geviel: te weten, ontrent zes hondert en zes en twintigh jaren voor des Zalighmakers geboorte.

Ninive, na het door de *Meden* en *Chaldeen* verwoest was, bleef langen tijt onder zijne puinhopen begraven leggen.

Verscheide oude Grieksche en Latijnsche schrijvers, als *Arrianus*, *Herodoot*, *Diodoor*, *Luciaen*, *Cyrellus*, &c. gedenken ter loop de verwoesting van *Ninus*, en spreken van die stad, als daer van by hunnen tijt niet met allen, 't zy kenteken of puinhoop, meer overigh gebleven was.

Ninus, zoo *Lucianus* (die onder keizer *Trajanus* gebloeit heeft) getuighr, is reeds nu vergaen, en geene kentekenen zijn daer van meer overgebleven: noch niemant zou kunnen zeggen, waer het certijts was.

Cyrellus noemt *Ninive* eene Perfische stad, uit oorzake zy in oude tijden onder de heerschappye en het rijk van *Perfie* stont: of dewijl d'Assyriërs ook *Perfen* genoemt wierden.

Namaels schijnt *Ninive* weêr herbouwt

Orefias apud Sabellie.

Aeloude inwoonders van Ninive. Diodor. ex Ctesia.

Volkrijkheit.

Ninus door de Meden veroverd. Herod. lib. 1. Ex Fragm. Alex. apud Cedren. Ziet pag 181.

Cyrell. in Nahum. c. 3.

Druf. in Nahum c. 1.

bouwt te zijn : en heeft ten tijde van *Ammianus Marcellinus*, (die onder keizer *Valens*, des jaers ontrent drie hondert en zeventigh, heeft geleefd) gebloeit. Maer ook dit *Ninive* is van overlang al verwoest, en van de puinhopen der stad *Mausil*, op den Wester oever des *Tigris*, daer tegen over gelegen, gebouwt. Aldus schrijft *Benjamin*, die op het jaer elf hondert en zeventigh heeft geleefd: *Ninive is verwoest; maer het heeft evenwel vele dorpen en vlekken*. Desgelijks schrijft *Haito*, d'Armenier, die ontrent op het jaer twalef hondert en zeventigh heeft geleefd, dat by zijnen tijt *Ninive* gansch verwoest was: maer uit het geen, zeid hy, dat zich noch aldaer vertoont, zou men mogen geloven, dat het een van de grootste steden dezer werelt geweest zy.

Voyage de Perse.

Ninive, volgens schrijven van *Tavernier*, heeft by-na gene merkten van haren aeloudenglans en luister behouden.

Ninive is heden niet als een mengelklomp en verwerde hoop van oude puinhoopen, die zich ontrent eene kleine mijle langs de riviere strekken. Men ziet'er een groote meenigte van onbewoonde gewelven of hoolen: zonder men recht zou kunnen oordeelen, of deze gewelven eertijts dienden tot verblijf-plaetsen voor d'inwoonders, dan of daer boven iet noch meer opgerecht was, en opstont.

Een kleine halve mijle van den *Tigris* is een kleine heuvel, met vele huizen omringt: en boven op met een zeer fracie *Moske* bebouwt. Naer het verhael van 's lants inwoonders of Turken, zou de profect *Jonas* aldaer begraven zijn. Ook wort deze plaetse by hen in zulken eerbiedigheit gehouden, dat geen Kristenen daer in magh komen, 't en zy heimelijk door eene zonderlinge gunste, en voor eenigh gelt te geven. Het welk danoch niet als des nachts, en bloots voets, naer gewoonte, geschieden kan.

In het midden van de *Moske* ziet men een graf, dat met een schoone Persische tapijt van zijde en zilver bedekt is. Op de vier hoeken staen vier groote kopere kandelaers, met walchkeersien. Daer boven hangen aen de zolder vele lampen van vogelstruis eyeren. Buiten de *Moske* bevinden zich gewoone-lijk vele Mahometanen: en binnen lezen gemeenelijk twee *Derwijzen*, of Mahometaensche heiligen, den *Alkoran*.

Drie vierendeel uurs van *Ninive*, na de zijde van *Affyrie*, vint men niet, als geduurige puinhopen: waer uit men zou mogen besluiten, dat deze de zelve plaetse is, daer eertijts oud *Ninive* was.

Ninive was eene kooprijke stad, en vol handelaers. Nahum 3: 16. De *Niniviten* deden op de preke van *Jonas* boete, die hen tot een teken was. Jon. 3: vers 5. Matth. 12: 41. Luk. 11: 30, 32.

Xabrozour.

S*Habrozur*, of *Sciabrazur*, of *Scheherezul*, en anders *Xabrezor*, of liever *Xabrozour*, en nu † *Cherazoul*, is eene stad, de welke by eenigen onder *Parthie*, (heden *Fars*) en by andere onder *Irak*; by *Aledris* onder het lantschap van *Medie*, (heden *Aderbigian*;) maer by *Tavernier* onder *Affyrie* of *Kurdistan* gerekent wort.

Xabrozour is gelegen op de Noorder brete van vier en dertigh graden, en dertigh minuiten, tusschen de stad ^a *Mausil* en *Hamadan*, (eene stad van *Persie*) of ^b *Arbel*: ook midden tusschen de stad *Medajin* en *Xiz*, (eene stad van *Aderbigian*) en ^c opeen assitant van zes dagh-reizen van *Medajin* en *Meraga*, vijf dagh-reizen van *Sermenraj*, ^d vier dagh-reizen van de stad *Hulvan*, en ^e vijf of zes dagh-reizen van de stad

† Tavernier.

^a Abulf.

^b Jakut

^c Hamdalla.

^d Aledris.

^e Gool in Alf.

Bagdad. *Nafir Thus* en *Ulug Beigh* stellen *Xobrozour* vijf minuiten oostelijker, en anderhalve graet Zuidelijker, als *Hulvan*.

Verscheide Arabische schrijvers, als *Zakaria Ebn Muhammed*, *Jakut*, en andere berichten, dat door den naem van *Xabrozour* een wijsdrekend lantschap bediet wort, dat vele dorpen en vlekken begrijpt. D'eerste noemt des zelfs voornaemste stad, als met een eigen naem, *Dizdan*: *Jakut*, *Mim Ezraja*: en *Hamdalla*, niet ongelijkelijc, *Nimrah*: de welke, als uit de beschrijving dier schrijvers blijkt, een en de zelve stad is. Want zy was, naer ieder verhaelt, met een hoogen muur omringt, die boven acht ellen breed was.

De stad *Xabrozour*, zoo de meeste schrijvers door eene oude overlevering

verhalen, is gesticht door *Zour*, zoon van *Dobak*: gelijk ook *Xahrozour* op Perzisch *Zour-stad* bediet. Maer *Hamdalla* maakt tot stichter der stad, *Kobad*, zoon van *Firuz de Sasaniter*, die ook de nabij-gelege stad *Hulvan* gesticht had.

Wel is de stad op een vlakken oort gelegen: maer de plaetsen rontom zijn berghachtigh, rou en steenigh, die alle door de Kurden bewoont worden.

Al voor *Abulfedas* tijden, die ontrent des jaers dertien hondert en veertigh geleefd heeft, wort *Xahrozour* als eene kleine stad beschreven; mischien uit oorzake zy toen afgenomen had. Maer zy was te dier tijde kooprijk.

Het hedendaeghsch *Xahrozour*, of *Cherazoul*, is een kleine stad, gebouwt op eene verhevenheit: maer op eene andere wijze, als d'andere steden: want zy is geheel in een steile rotse, tot eene kleine vierendeel mijls verre, gemaakt.

Men klimt na de huizen by trappen van vijftien of twintigh treden op; hoewel die op d'eene plaets meer, en op de andere minder zijn, na de gelegentheit der rotse. Deze huizen hebben, in plaets van eene deure, een zeker slag van een

ronden steen, in vorm van een moolenstein, dien men slechts behoeft om te rollen, om de deure des daeghs t'openen, en des nacht te sluiten. De zuilen, stijlen, of posten van de deure, zijn van binnen uitgehouwen, om den steen, die omgerolt wort, t'ontfangen: die dan lootrecht op en neêr staet.

Boven de huizen, die als nissen of vakken in het gebergte zijn, heeft men gaten uitgeholt, daer in d'inwoonders hun vee stallen. Waer uit men kan oordeelen, dat deze plaets een sterke herret en toevlugt geweest zy, om de grensen, tegen d'invallen der Arabieren en Beduwynen van *Mesopotamie*, te verdedigen en beschermen.

Een *Beglerbeig* heeft in *Xahrozour*, van wegen den grooten heer, zijn verblijf. Andere stellen eenen *Bassa* in *Xahrozour*.

De naem van deze stad *Xahrozour*, de welke de Kurden bezitten, wort ook onder de plechtelijke en gewoonlijke tytel des Turkschen keizers gebruikt.

By *Cherazoul* zijn, op den oever van den vliet *Altunfou*, dat is, *riviere des gouts*, bronnen, die ziedend overlopen. Het water van deze bronnen gedronken maakt groot gerommel en geraes in den buik

buik en gedarmte, en veroorzaekt stoelgang.

Niet verre van *Cherazoul*, na de zijde van *Persie*, leit, in *Assyrie* of *Kurdistan*, en op de grenscheiding van *Turkye* en *Persie*, een slecht dorp.

Ontrent een halve dagh-reize verder, en vijf dagh-reizen van oud *Ninive*, na de zijde van *Persie* toe, viint men vele moerassen en warme wateren, die de rijken van *Turkye* en *Persie* van malkanderen scheiden.

Een groote bergh leit aen den ingang van *Persie*, voor aen, dicht met schoone ekel-bomen begroeit, die ook galnoten dragen. Over dezen bergh treet men op een zeer fraeie vlakke, de welke met zeer vele waterscheuten en beken doorsneden is. D'inwoonders van dien oort eeten geen ander broot, dan van deze ekelen gebakken.

De veehoeders, zoo van het geberghte, als vlakke, die onder hunne tenten leven, brengen aen de Karavane, de welke door dezen oort reift, meenichte van lijftoght te koop: want het lant heeft overvloed van tam en wilt vee.

Twee dagh-reizen van deze vlakke leit een groot vlek. Daer by staet een klein kasteel of vesting van briksteen in de Zon gedrooght: te weten, op de linkesant, wanneer men uit *Assyrie* na *Persie* reift, tegen 't Zuide, en drie uren van den grooten wegh.

Van daer reift men, na de zijde van

Persie toe, door het geberghte. Ten halve wege leit een bosch: waer in slangen van eene dye dik, en twalef voet lang, houden.

Een dagh-reize van deze plaetse gebiedt een *Deroga* over vele geslaghten: welker eenigen van *Mesopotamie* en andere van *Arabie* zijn. Een *Deroga* is in *Persie* zoo veel, als een lantrechtter van een vlek of plaetse. Deze luiden zijn alle veehoeders, die in geene huizen wonen; maer vertrekken zich met hun vee in de hollen der rotfen: de welke, 't zy door de natuur, of door kunst en arbeit van menschen handen, met den beitel, in dier wijze uitgeholt zijn.

Ontrent vijf dagh-reizen van deze Sneirne. plaetse, en drie van de Persische stad *Hamadan*, leit, in *Assyrie*, of *Kurdistan*, eene stad *Sneirne* of *Sneirne* geheten, daer in de *Chan* of lantvooght van *Kurdistan*, van wege den Pers, zijn verblijf heeft. Het lant rontom deze stad wort niet bewoont, als by veehouders, die in de tale des lants *Turkomans* genoemd worden, en met hun vee in 't geberghte komen, en zes maenden van 't jaer daer meê gaen weiden. Het huis, daer op de lantvooght zijn verblijf heeft, is een van de fraeiste huizen van dien oort. Daer by is een galderye, de welke het uitzicht op een tuin heeft, en met goude en zijde tapijten op den vloer overspreit is. Desgelijks zijn de muuren met diergelijke tapijten behangen.

Amadie.

A *Madie* is eene fraeie en tamelijk groote stad van *Assyrie* of *Kurdistan*, gelegen twee dagh-reizen van de stad *Gezira*, op eenen bergh van een uur opklimmens hoogh. In het midden der stad is een brave plaetse: waer op allerlei slag van koopmanschappen verkocht worden. Alle de lantluiden van het grootste gedeelte van *Assyrie* brengen derwaerts tabak en zwarte galnoten te koop.

De stad *Amadie* staet onder gehoorzaamheit van eenen *Bey*, die ontrent acht of tien duizent peerden, en veel meer voetvolk, als een van d'andere *Beys* van *Kurdistan*, houdt. Het lant, dat hem toebehoort, is het volkrijkste van al het lant der Kurden.

Ten halven wege, of een weinigh verder, springen drie of vier groote bronnen uit de rotfen: waer uit d'inwoonders, voor hun vee, in bokkevelle zakken, water halen: want in de stad is geen water.

Vier dagh-reizen van *Amadie*, na de Giousmark. zijde van *Persie*, leit een plaetse *Giousmark*: en drie van *Giousmark*, *Albak*, Albak. en drie van *Albak*, *Salmaestre*.

Salmaestre is een brave stad, gelegen Salmaestre. op de grenscheidingen van *Assyrie* en *Medie*, en vier dagh-reizen van *Tauris*, eene stad van *Chirvan* of *Aderbaijan*. Zy is d'eerste stad van die zijde van den staet des konings van *Persie*. De bestiering der stad staet aen eenen *Chan* of *Kan*, van wegen den Pers.

Betlis.

Betlis is eene stad van *Kurdistan*, gebouwt tusschen twee bergen, die ontrent een musketscheut van elkanderen leggen. Zy is met een kasteel gesterkt, dat op een heuvel, die even verre van de twee bergen afstaet, gesticht is. Deze heuvel schiet in vorm van een zuikerbroot op, en van alle zijden zoo steil neêr, dat men dien niet kan opklimmen, dan met rontom te gaen.

Het opperste of de top is als een grootte platte gront, daer op het kasteel gebouwt is. Voor den ingang van het kasteel leggen drie ophael-bruggen.

Binnen het kasteel zijn twee grootte hoven; met een ander derde, die kleiner is: op den welken de kamers van het vertrek van den *Bey* of heer des lants haer uitzicht hebben.

De wegh, na het kasteel, is moeielijk op te klimmen: en niet, als met brave peerden. Niemant als de *Bey*, en zijn stalmeester, magh aldaer te peerderijden: want anderen is het verboden.

De stad strekt haer van weder-zijde van de voet des heuvels, tot aen de twee bergen uit.

Daer zijn twee *Karavansefasen*, d'een in de stad, aen de voet van den heuvel: en d'andere, als buiten de stad: daer in de kooplieden liever hun vertrek nemen, als in d'andere: uit oorzake de *Karavansefas* van de stad het overloopen des waters in een oogenblik onderworpen is, wanneer vijf of zes scheuten, die uit de na-by-gelege bergen schieten, en door de stratzen lopen, komen op te zwellen.

De *Bey* of vorst der Kurden, die over deze plaetse gebiedt, kan twintigh of vijf en twintigh duizent peerden te velde brengen: als ook een zeer groot getal van voetvolk, dat uit veehoeders des lants bestaet, die zich altijd op zijn bevel gereet houden.

De *Bey*, die over de stad *Betlis* gebiedt, is de machtighste en aenzienslijkste van allen: dewijl hy noch den Grooten Heer, noch den koning van *Persie* erkent: daer alle d'andere *Beys* van *Kurdistan* of *Kurdenlant* onder gehoorzaemheit van den eenen of anderen staen.

Dezen twee machtigen vorsten is'er grootelijks aengelegen, om met dezen

Bey in goet onderling verstant te leven: want welke zijde hy van den eenen of anderen zou mogen kiezen, hy zou met gemak den doorgang den genen kunnen beletten, die door zijn lant van *Aleppo* na de stad *Tauris*, of van *Tauris* na *Aleppo* willen reizen: want d'enge wegen der bergen kunnen met weinigh volks zeer licht beschermt worden, en tien mannen zouden die tegen duizent kunnen verdedigen. Evenwel is'er den Groten Heer meer, als den koning van *Persie*, aen gelegen, om met den *Bey* van *Betlis* in goet onderling verstant te leven: want indien de koning van *Persie* de stad *Van*, in *Armenie*, de welke onder den Groten Heer staet, zou willen belegeren, (naerdien het lant van de stad *Tauris* af, tot daer toe, open leit) de Grootte Heer zou

zeer bezwarelijk die kunnen ontzetten, dan door de wegen, die in het lant van dezen *Bey* zijn. Deze *Bey* nu heeft maght en sterkte genoeg, om den Groten Heer den doortoght te weigeren, indien hy qualijk met hem stont.

Te *Betlis* wort voor ieder vracht of last van een peert vijf *Piasters* of *Realen* van achten aen tol betaelt.

Een daghreize van *Betlis*, na de zijde van *Syrie* of *Aleppo*, reist men tusschen hooge en spitse steile bergen, die tot op anderhalve mijle voor-by *Betlis* strekken. Ter wederzijde heeft men geduurigh beken en geberghte. De wegh is op vele oorden in de rotse gehouwen: dies de muilen en kemels wel op hun tret moeten gaen, om niet in het water te vallen.

De steden *Rehoboth*, *Calach*, en *Resen*.

DE gedaghtenis der drie steden, als *Rehoboth*, (of *Roobath*, en anders *Rooboth*, of *Rehobe*, of *Rehobot*, of *Rahaba*) *Chalah* en *Resen*, de welke *Nimrod*, met *Ninive*, deed stichten, volgens schrijven van *Moses*, is te gelijk met *Ninive* zelf vernietigt, en uit de geheugenis geraekt: dies niet, als by gissing, en met geene zekerheit daer van kan gesproken worden.

Gen. 10.

Rehoboth.

Eenigen, als *Hieronymus* en zijne navolgers, nemen het woort *Rehoboth*, of *Rechoboth*, voor een gemeinen, en niet voor een eigen naem van eene stad, en leggen dien *straten* uit. Als of *Moses* zou gezeit hebben, *Nimrod* bouwde *Ninive* en de *straten der stad*: te weten, van *Ninive*. Maer de zeventigh Grieksche overzetters, en d'Arabische, en meest allé andere vertalingen, houden *Rehoboth* met meerder waerschijnelijkheid voor een eigen naem van eene stad: want waerom zou *Nimrod* gezeit worden, *Ninive* en de *straten der stad* gebouwt te hebben? naerdien het zeker is, dat eene groote stad, als *Ninive* was, niet zonder *straten* kan zijn, en die te gelijk met de stad zelve gebouwt worden. Om dan niet te meinen, dat het woort *Rehoboth* *straten* betekent, zoo voeght'er *Moses* uitdrukkelijk het woort *stad* by, tot vermijding van de dubbelzinnigheit. Dan hier tegen zou men weêr kunnen zeggen, waerom juist het woort *stad* by den naem *Rehoboth*, en niet ook by

d'andere eigen namen gevoeght?

Een andere stad van een zelven naem ^{Ziet pag. 17.} wort ook by *Moses*, Genes. 36:37. gestelt. Maer d'eerste lagh na-by *Ninive*, aen den *Tigris*, in *Assyrie*.

Eenigen houden *Rehoboth* voor d'aeloude stad, de welke by *Ptolemeus* *Oroba* genoemd, en in de middellantsche gewesten van *Assyrie*, tusschen den vliet *Lykos* en *Kapros*, geplaeft wort.

Maer dewijl *straten*, waer van de stad *Rehoboth* genoemd is, op Chaldeesch *Barutha* heten, zoo zou men misschien met *Bochart* de stad *Rehoboth* voor een en de zelve mogen houden, de welke ^{Ziet pag. 48.} by *Ptolemeus* *Birtha*, en by *Ammianus* *Virta* genoemd wort.

De stad *Calach*, of *Kalach*, was de ^{Kalach.} hoofstad des lantschaps *Kalachene*, ontrent de hoofbronnen van den vliet *Lykos* gelegen: welk *Kalachene* dikwils by *Strabo*, lib. 11, gedaght, en neffens en buiten de grenspalen van *Armenie* gestelt wort. *Ptolemeus* noemt *Kalachene* *Kalacine*, en stelt het boven *Adiabene*, aen de voet van den bergh *Niphates*: alwaer d'aeloude volken *Karduchiers*, of *Gordyeers*, heden *Kurden*, woonden. *Plinius* schijnt d'inwoonders van *Kalachene*, gebroken, *Klassiten*, in plaetse van *Kalachiten*, te noemen: door welker lant de vliet *Lykos* uit *Armenie* vloeyde.

Mogelik is dit *Kalach* of *Kalachene* een en de zelve stad of lant met *Chalach*, der-

der waerts d'Israëlitien uit *Judea* gevangelijck door den koning van *Affyrie* gevoert wierden, 2 Reg. 6: 18, 11. want de Hebreesche letteren **ן** en **פ** worden lichtelijck verwisselt.

De stad *Resen* lagh tusschen *Ninive* en *Kalach*: als blijkt uit het schrijven van *Moses* zelf. Genes. 10: 11. *Bochart* wil de stad *Resen* voor de gene gehouden hebben, de welke by *Xenefon Larissa* genoemd wort, en die hy, na het trekken over den vliet *Zate*, of *Zabatos*, dat is, *Lykos*, aen den *Tigris* vond leggen.

Het was, volgens *Xenefons* schrijven, een groote stad; maer woest: met name *Larissa*, de welke de Meden eertijts bezeten hadden. De breete der wallen was vijf en twintigh voeten: de hoogte hondert, en d'omtrek van twee mijlen. De muuren waeren van gebakke tiggel-steenen gemaekt. *Cyrus*, koning

der Persen, had deze stad belegerd, wanneer de Persianen den Meden van het rijk beroofden; maer kon die in geenleie wijze veroveren. Doch wanneer de Zon, met het voorschieten van wolken, verduistert was, bezweek den stedelingen de moet, en de stad wiert veroverd. Dus verre *Xenefon*.

De gelijkenis en nazweeming van name dient tot geen klein bewijs, dat *Resen* en *Larissa* een en de zelve stad zy: want mischien is *Resen* in *Larissa* verandert, met het byvoegen van *Lz*: op een zelve wijze, als het woort *Chalach*, in plaetse van *Lachlab*, by eenige Chaldeen en Joden geschreven wort. Daer en boven, gelijk *Larissa* eene groote stad was van twee mijlen in den omtrek; alzo wort ook *Resen*, by *Moses*, eene groote stad genoemd: hoewel eenige de woorden, van *groote stad*, niet t'onrecht op *Ninive* duiden.

Sitacene, of *Apolloniatis*, en *Arbelitis*.

Strab.
lib. 15.

HEt lantschap van *Sitacene* is gelegen tusschen *Babylon* en *Susa*, en beslaet die gehele lantstreke: want reizende uit *Babylon* na *Susa*, zoo is de geheele wegh door *Sitacene*, volgens schrijven van *Strabo*. En alhoewel *Sitacene* over den *Tigris* lagh, zoo schijnt *Strabo* evenwel het onder *Babylonie* te rekenen: want na-by *Sufis*, zeidt hy, is dat gedeelte van *Babylonie*, het welk eertijts *Sitacene*, en daer na *Apolloniatis*, genoemd is.

Lib. 6.
cap. 6.

Plinius noemt *Sitacene* ook *Arbelitis* en *Palestine*: maer voor *Palestine* willen anderen *Apolloniatis* gelezen hebben.

Arbelitis.

Arbelitis, of de lantstreke van *Arbela*, wort by *Strabo* *Artacene* genoemd: waer voor *Scaliger* en *Kasaubonus* *Artacene* stellen.

Het lantschap van *Sitacene* is alzo na de stad *Sitace*, *Sittace* of *Pfittace* genoemd: gelijk *Arbelitis* na de stad *Arbela*.

Stad Sitace.
† Steph.
* Xen.
Cyr.
Min. l. 2.
Strab.
lib. 16.
Ælian.
lib. 16.
c. 42.

Pfittace was eene stad, gelegen aen den † *Tigris*, of * tien stadien van den *Tigris*: de welke alzo genoemd was na de vruchten, *Pistacien* of *Pfittacien* geheten, die aldaer overvloedelijck groeiden. Maer volgens schrijven van *Ælianus*, is *Sittace* een groote en volkrijcke stad, en gelegen aen den vliet *Argades*.

Zy wort by *Ælianus* een *Persische stad* genoemd: dewijl zy toen onder de heerschappye der Persen stont.

Domleggende landouwen waeren met allerlei slagh van bomen bezet. Aldaer groeit *Ladanum*. Daer zijn plaetsen, die altijt branden.

Na-by den vliet *Argades* houden witte slangen, met zwarte hoofden, lang zes voeten, die doodelijke steken geven.

D'acloude stad *Arbela* schijnt een en de zelve te zijn, de welke by d'Arabieren *Erbel* of *Irbil* geheten wort: en anders by eenigen gebroken *Athel*. *Irbil* leit een graet of vijftien mijlen Noordelijker, en twintigh minuten of vijf mijlen Oostelijker, als de stad *Mausil*, niet verre van den kleinen vliet *Zab*, en op de Noorder brete van vijf en dertigh graden. *Tavernier* schijnt *Arbela* of *Erbel* *Arbelle* te noemen; maer stelt het op de Noorder brete van vijf en dertigh graden en twintigh minuten, en onder het gebiedt des Persischen koning. *Benjamin* de Jood plaetst *Arbel* een mijle of vier duizent schreden van *Ninive*.

Arbela was alzo genoemd na den stichter *Arbel*, zoon van *Athmoneus*. *Stephanus* noemt *Arbela* eene *Persische stad*; niet uit oorzake zy eigentlijck onder *Persie* behoorde; maer dewijl

Stad Arbela, of Erbel, of Irbil.

Ulug Beig. Nafir Eddin.

Strab.

wijl zy door de Perfen veroverd, en onder hunne heerschappye gebraght was.

Arbela was gelegen tusschen den vliet *Kapros* en *Lykos*, of *Diaua* en *Adiaua*, op een gelijken afstant van beide, en over de hondert stadien van *Gaugamela*. Dies eenigen by *Arrianus* den afstant van *Gaugamela* op vijf of zes hondert stadien t'onrecht brengen.

Nafir Eddin en *Ulug Beig* plaetsen *Erbel* in *Mesopotamie* of *Gezira*. Andere in *Affyrie*. *Strabo* brengt *Arbel* onder *Babylonie*.

Arbela was, naer het schijnt, by ouds een vermaerde en gedenkwaerdige plaetse, en wort ook by den profeet *Hoseas*, cap. 10: 14. gedaght: alwaer men leest, dat *Salman* (versta *Salmanassar*, koning van *Affyrie*) ten tijde des oorloghs *Beth* (of huis) *Arbels* verwoest hebbe. Door het huis *Arbels* verstaen d'uitleggers het lantschap der *Arbeliten*.

By *Arbela* was by ouds een hof van

koning *Darius*, *Hydaspes* zoon, genaemt *Sadrace*, na *Sadrax*, een van *Daniels* drie gezellen. Strab. lib. 16.

Heden is d'acloude stad *Arbel* geheel en al vervallen.

Des jaers twalef hondert en achtien Abulfar: stont *Arbel* onder een byzonderen heer, met name *Modhafferoddin Kukberi*, zoon van *Zinoddin Ali Kukhuk*, die des jaers twalef hondert twee en dertigh overleed: na wien zeker edelman, *Abulmaali Mohammed*, zoon van *Nafir*; zoon van *Salaya*, uit den naem van *Chalif Mostanser*, over *Arbel* gebood.

Des jaers twalef hondert negen en vijftigh bestonden de Tartaren, of *Mogollers*, de stad *Arbel* te bespringen. Maer d'inwoonders begaven zich op het kasteel. Wanneer zy het kasteel veertigh dagen belegert hadden, weken zy van daer, na gelt ontfangen te hebben.

Arbelle is heden slechts een kleine Taverni: lant-stad, daer de koopwaren dier zijn.

Gaugamela.

Gaugamela, of *Gaugamila*, was by ouds slechts een gering vlek, volgens schrijven van *Strabo* en *Arrianus*, gelegen in *Aturie*, of *Affyrie*, by-na in het midden, tusschen twee vlieten, de *Lykos* en *Kapros*, aen den vliet *Bumelus*, na-by *Nikatorionoros*, dat is, *zeegbare bergh*, en ontrent hondert stadien van *Arbela*. *Alexander de Groot*e, koning der *Macedonen*, heeft dien bergh alzoo genoemd, na hy by *Arbela* de zee op koning *Darius* bevooghten had.

Strabo en *Plutarchus* leggen *Gaugamela kemels-huis* uit. Aldus schrijft *Strabo*: *Darius*, *Hydaspes* zoon, heeft die plaetse alzoo genoemd: dewijl eenen kemel, met lasten te dragen (waer onder ook des konings voetsel was) het allermeest vermoeit wiert. Dus verre *Strabo*. Want *Gamel* bediet in de *Hebreesche* tale eenen kemel: waer uit het alle d'andere talen genomen hebben.

Andere leggen *Gaugamela* een lichaem des kemels uit: dewijl het dat eigentlijk by de *Chaldeen* en *Syriers* betekent.

Bochartes leit *Gaugamela heuvel des kemels* uit: als of men *Gab-gamela* most zeggen: gelijk het woort *Gag-gamela* in 't *Hebreesch* die betekenis heeft: want

de *Zeege-bergh* was dicht daer by, als uit het schrijven van *Strabo* gebleken is; die misschien voor *Alexanders* tijden de heuvel des kemels genoemd wiert. Anders wil *Bochartes*, met meerder waerschijnelijkheid, 't woort *Gaugamela* tollens of schattingen des kemels uitgeleit hebben, die eigentlijk *Gaue-gamela* genoemd wierden. Hier op schijnt *Plutarchus* te zien, wanneer hy schrijft: Een der oude koningen, die den vyant op eenen kemel ontvlucht was, heeft dien aldaer gestelt, en hem zekere vlekken en tollens tot zijn onderhoudt toegevoeght. Die tollens wierden *Gaue-gamela*, dat is, tollens des kemels, genoemd: waerom aen de plaetse die naem gegeven is. Deez aeloude koning was, volgens schrijven van *Strabo*, *Darius*, *Hydaspes* zoon.

Stephanus noemt *Gaugamela*, na den voorgang van *Apollodorus*, een plaetse van *Persie*: op een zelve wijze, als hy *Arbela* een *Persische* stad noemt: dewijl zy beiden te dier tijde onder de heerschappye van *Persie* stonden; maer lagen eigentlijk in *Affyrie*.

Plinius stelt na-by *Gaugamela* een stedeken *Sue*, op de rotsen. *Sua*, of *Sue*, gelijk d'ouden spraken, is een louter

Chaldeefch woort; hoewel ook by de Syriers in gebruik, en bediet eene *steenrots*.

Te *Gaugamela*, by den vliet *Bumelus*, gefchiede hergevecht, in het welk *Darius* overwonnen, en van den rijke berooft wiert, zoo *Ptolemeus*, zoon van *Lagus*, en *Aristobulus*, die het gevecht by woonden, getuigen. Die ook *Strabo*, *Plutarchus*, *Arrianus*, en *Ammianus Marcellinus*, te recht gevolght hebben.

Dewijl nu *Gaugamela* geene stad; maer een onedel en onvermaert vlek was, zoo is hierom, gelijk *Arrianus* gevoelt, aen *Arbela*, naerdien het een vermaerde stad was, de glorie gegeven, dat het gevecht aldaer zou gefchiedt zijn. Desgelijks verhaelt ook *Strabo*, dat de Macedonen, dewijl *Gaugamela* een slecht en gering vlek, maer *Arbela* een gedenkwaardige woonfede was, een gerught doen loopen, en het den fchrijvers overgedragen hebben, dat ontrent *Arbela* het gevecht en de zege van *Alexander*, op *Darius* bevochten, zou gefchiedt zijn.

Tavernier befchrijft de plaetfe, daer op *Darius* en *Alexander* fteden, in de volgende woorden.

Vier of vijf dagh-reizen Ooftwaerts van *Ninive*, na de zijde van *Chirezoul*, komt men aen een vliet *Zarb*, of *Zab*, daer over een brugh van negen en twintigh bogen van gehouwen fteen geflagen is, de welke men zeidt door *Alexander de Groot*e gemaekt te zijn, tot overgang zijns krijsheir, wanneer hy tegen *Darius*, koning van *Persie*, te veld getogen was.

Een kleine vierendeel mijs van deze brugh zijn twee vlieten, die in een loopen, en hun water in den *Tigris* ftoffen.

Over deze brugh leit eene kleine stad, *Chirezoul* geheten, de welke op eene verheventheit gebouwt is, en heeft gelijkzaem, als drie riduiten, en ftaet onder eenen *Baffa*. Dicht daer by is een kleine water-fcheut. Een dagh-reizens van daer komt men in dorre bergen, zonder op wegh water te vinden. Van daer komt men op eene vlakte van *Arbela*, van ontrent tien mijlen in den omtrek: alwaer *Alexander Darius* verfloegh en overwon. Zy wort door meenichte van fcheuten bevochticht. Ontrent in het midden van de vlakte leit een kleine bergh van eene kleine halve mijle in den omtrek, die met de fchoonfte kaffanie-boomen, als men met oogen zou aenfcouwen, bewaffen is. Boven op den heuvel leggen puinhopen van een kasteel, dat de merktekenen noch van zijnen aelouden heerlijken ftant toont. 's Lants inwoonders zeggen, dat het de plaetfe zy, daer *Darius* was, wanneer hy *Alexander* flagh leverde.

Twee groote mijlen van daer, by eenen grooten bergh, aen de Noordzijde, ziet men noch de puinhopen van een ander kasteel, en vele huizen: waer in *Darius*, volgens verhael van 's lants inwoonders, zijne vrouwen had, wanneer hy het gevecht verloor. Dit kasteel leit in een zeer wonderlijk fchoon gezicht. Aen de voet van dit kasteel fchiet een bron uit, die een kleine vierendeel mijs van daer een vliet maekt, daer op groote fchepen kunnen varen. Hy loopt rontom de bergen, die ten Zuide leggen, en fchiet twee dagh-reizen van daer voor-by eenen vliet: alwaer een fraeie brugh is, die *Schab-Abas*, koning van *Persie*, deed floopen, na hy de stad *Bagdad* veroverd had.

Bestiering van *Affyrie*.

Monarchie der *Affyriers*.

Het rijk of de heerschappye van *Affyrie* was d'eerfte en oudfte der vier groote en beruchte monarchyen der werelt; hoewel zy niet altijd met gelijke grootheit van maght en mogentheit gebloeit heeft. De tweede monarchye was de Medifche en Perfifche: de derde de Griekfche, en de vierde de Roomfche.

De monarchye der *Affyriers* heeft geduurt tot aen *Sardanapalus*, koning

van *Affyrie*, een reeks van vijf hondert en twintigh jaren, indien *Herodoot* geloof verdient: want aldus fchrijft hy in zijn *Klio* of eerfte boek: *Wanneer de Affyriers opper Affyrie vijf hondert en twintigh jaren bezeten hadden, begonnen de Meden d'eerfte hen af te wallen, die tegen d'Affyriers voor de vryheit vochten, en zich dapperlijk queten. Zy smeten het jok van den halze, en maekten zich vry. Na hen hebben d'andere volken het zelfste*

zelfste gedaen, het geen de Meden deden.

Doch in het stellen van het getal der jaren overtreffen alle andere schrijvers *Herodoot* niet weinig; maer zeer veel: want *Orosius* begroot de geheelé Assyrische monarchye

	1114	
<i>Ctesias</i> , by <i>Diodoor</i> ,	1360	} jaren.
<i>Diodoor</i> zelf	1400	
<i>Justinus</i>	1300	
<i>Eusebius</i>	1240	
<i>Augustinus</i>	1350	
<i>Velleius Paterculus</i>	1700	
of liever	1070	
<i>Ribera</i>	1400	
<i>Torniellus</i>	1500	

Diodorus stelt een getal van dertigh koningen, die den geheelen tijt van veertien hondert jaren zouden geregeert hebben. *Eusebius* brengt het getal op zes en dertigh. en *Julius d' Afrikaner* op een en veertigh koningen.

Deze koningen van *Assyrie* hebben geheel opper *Asie* bezeten, volgens schrijven van *Herodoot*: dien ook *Appianus d' Alexandriner* gevolght heeft: hoewel slechts een klein gedeelte van *Asie* onder hun gebiedt stont, zoo men *Dionysius Halikarnasser* geloven magh. Desgelijks schrijft *Diodoor*, de *Sikuler*, dat *Ninus*, de grontlegger der Assyrische monarchye, geheel *Asie*, behalve de Baktrianen en Indianen, onder zijn gebiedt gebraght, en eindelijk de Baktrianen, en hunnen koning *Zoroaster* overwonnen had. Zoo *Justinus* getuight, had *Ninus* de volken van gansch Ooste t'ondergebraght.

D'eerste, die, volgens bericht van *Moses*, Genes. 10. over het lant van *Assur*, of *Assyrie*, geheerscht heeft, was de berughte *Nimrod*, zoon van *Chus*, en neve van *Cham*, die anders *Belus*, *Baal* en *Bel* genoemt wiert. Deez trok uit den lande van *Sinhar* of *Babylonie*, dat het begin zijns rijks was, na 't lant van *Assur* of *Assyrie*, ('t welk *Sems* kinderen ten deele gevallen was) ten oorlogh op, en nam het in bezit. Hy bouwde aldaer de groote stad *Ninive*, *Rehoboth*, *Resen*, *Chalach*, en meer andere steden. Hy verhieft *Ninive* tot zinnen rijksstoel en hof, en *Assyrie* tot een koningrijk; makende aldus een aenvang van d' Assyrische of Babylonische heerschappye.

Andere maken *Assur* tot eenen zoon

van *Nimrod*, en willen, dat die uit het lant van *Sinhar* of *Babylonie* zou opgetogen zijn, en de steden, *Ninive*, *Rehoboth*, *Resen*, &c. gebouwt, en een aenvang van het Assyrische rijk gemaekt, en het lant en rijk, na zinnen naem, *Assur* of *Assyrie* doen noemen hebben.

Dit hun gevoelen steunt op de zelve woorden van *Moses*; hoewel zy die ten deele verdraien, en in dezen zin, na den voorgang van *Hieronymus*, vertalen: *Van dat lant* (te weten, *Sinear*) *is Assur opgetrokken, en bouwde Ninive, Rehoboth en Chalad*. Aldus nemen zy den naem van *Assur*, by *Moses*, ter gemelder plaetse, niet voor den naem van een lant; maer voor den naem van eenen perzoon. Daer nochtans *Assur* aldaer veel eigentlijker voor den naem van het lant behoort genomen te worden. Dies de woorden van *Moses* te recht aldus te vertalen zijn: *En uit dat lant trok hy (Nimrod) na Assur op, en bouwde Ninive, &c.*

Daer en tegen maken d'aelonde Grieksche en Latijnsche schrijvers, tot grontlegger des rijks der Assyriers, of der Assyrische monarchye, *Ninus*, zoon van *Belus*: dien zy ook de stichting der stad *Ninus* of *Ninive* toeschrijven: want het geen *Moses* *Nimrod* toeschrijft, dat schrijven de Heidensche schrijvers *Ninus* en zijne gemalin *Semiramis* toe.

Ninus rechte met *Aricus*, koning der Arabieren, bontgenootschap op, en braght, in den tijt van zeventien jaren, geheel *Asie*, behalve d'Indianen en Baktrianen, onder zijn gebiedt en gehoorzaamheit. Eindelijk overwon hy ook de Baktrianen en hunnen koning *Zoroaster*: als *Diodoor de Siculer* uit *Ctesias Knidius* verhaelt. *Justinus* schrijft van den zelve *Ninus* aldus: *Na de gebuur-volken getemt waeren, trok hy, zijnde door aenwas van mannen sterker geworden, na anderen, en braght de volken van gansch Ooste t'onder. Hy voerde den laetsten oorlogh tegen Zoroaster, koning der Baktrianen, die gezeit wort de eerste Magische toverkunsten gecoefent, en de beginselen der werelt, en loop der sterren, gaê geslagen te hebben. Na die gedoot was, sterf hy ook zelf.*

Ninus regeerde twee en veertigh jaren. Hy had ten wijve *Semiramis*, dochter van *Dercetis*, de welke te voore

Nimrod
heer-
scher
van Af-
syrie.

Diodor.
lib. 2.

aen *Menn* getrouwt was. *Semiramis* deed *Ninus* in het koninglijk hof begraven, en boven hem eenen heuvel van negen stadien hoogh, en tien stadien breed, oprechten: die zich vele stadien verre, als een kasteel, vertoonde: naerdien de stad *Ninus* op eene vlakke, aen den *Eufrates*, gelegen was. *Semiramis* heeft, na de doot van haeren gemael *Ninus*, over gansch *Asie*, behalve over de Baktrianen, twee en veertigh jaren geheerscht, en groote daden, met *Stabrobates*, koning der Indianen, uitgevoerd, zoomen *Diodoor de Sikuler* geloven magh. Zy heeft, zoo *Justinus* getuight, *Babylon* gesticht, en vele andere treffelijke daden uitgericht: want zy hield haer niet vergenoeght, met de grenspalen des rijks, die haer man *Ninus* bekomen had, te beschermen; maer hechte ook *Ethiopia* aen haer rijk, en deed *Indiën* den oorlogh aen. Daer niemant, dan zy en *Alexander de Groot*e, ingetrokken was. Dus verre *Justinus*.

Lib. 15.

Zoo *Nearchus*, by *Strabo*, getuight, was *Semiramis* uit *Indiën*, met twintigh mannen, behouden gevlucht. Daer en tegen verhaelt *Megasthenes*, een aeloude Grieksche schrijver, by *Strabo* en *Arrianus*, dat *Semiramis* gestorven was, eer zy na *Indiën* ten oorlogh zou optrekken. Desgelijks verdienen de meeste schrijvers weinigh geloofs, die haer de stichting van *Babylon* toeschrijven. *Herodoot* schrijft *Semiramis* alleenlijk het maken van bezienswaardige dijken toe, die zy aen den *Eufrates*, om het vlakke lant niet r'overstromen, had doen leggen. Hy voeght'er by, dat *Nitokris* (de welke eenigen voor gemalin van koning *Nebukadnezar* houden) vijf leef-eeuwen na *Semiramis* geleefd had, en veel kloekzinniger was, en braver werken ontrent *Babylon* doen bouwen had.

Zoo *Strabo* evenwel getuight, had *Semiramis* *Babylon* gesticht. Behalve de werken in *Babylon*, zeidt hy, worden noch vele andere van *Semiramis* byna door het gansch lant, hoer groot het ook van dit vast lant is, getoont: als dijken, die zy de dijken van *Semiramis* noemen, muuren, en gebouwen van vestingen, met hunne vertrekken: ook waterleidingen, trappen, grachten in de vlieten en poelen, en wegen en bruggen.

Semiramis, indien het schrijven van

Polyenus geloof verdient, had op eene kolom, ter eere van hier opgerecht, de grenspalen haers rijks met de volgende woorden doen houwen: IK, ALS KONINGIN REGERENDE, PAFL TEN OOSTE AEN DEN VLIET † IN MANES, EN TEN ZUIDE AEN HET WIEROOK EN MYRRHEDRAGEND LANT. Door het Wierook en Myrrhedragend lant is *Arabie* te verstaen.

Naer het schrijven van *Abulfaraj*, leefde *Semiramis*, koningin van *Assyrie*, ten tijde van *Abraham*, en had heuvelen of bergen doen opwerpen: uit vreeze voor een tweeden waterfloet.

Semiramis wiert door den zoon *Ninus* of *Ninyas*, wanneer zy zijnen byslaep verzocht, gedoot, na zy twee en veertigh jaren, na *Ninus*, het rijk bezeten had, in haeren ouderdom van twee en zestigh jaren, op het jaer, voor des Zaligmakers geboorte, elf hondert drie en zeventigh, en op het jaer, na de schepping der werelt, twee duizent acht hondert en een. *Justin. Histor. lib. c. 2.* En alhoewel het nauiliks gelooffelijk schijnt te zijn, dat eene vrouw van zulken hoogen ouderdom drift tot zoodanige bloetschande zou gehad hebben, zoo schijnt het evenwel by *Augustinus* geloof gevonden te hebben.

Diodoor verhaelt den uitgang van *Semiramis* uit *Ctesias Knidius* aldus: Wanneer *Semiramis*, na verloop van zekeren tijt, door enen gelubden, lagen van haeren zoon geleit waeren, wiert zy gedachtigh aen het oud orakel van *Hammon*. Dies werkte zy tegen haeren zoon, die haer lagen leide, geen quaet uit: maer zy gaf ten tegendeele hem het rijk over, en beval allen bevelhebbers hem te gehoorzamen. Aenstonts vertrok zy haer uit het gezicht der menschen, als zullende, volgens het orakel, na de goden verhuizen. Eenigen zeggen beuzelzinnigh, dat zy in eene duive verandert zy: want wanneer vele vogelen op haer huis neerstreken, zoo was zy met die opgevlogen. Hierom eeren de *Assyriërs*, dewijl zy *Semiramis* onsterffelijk maken, een duive, als eene goddin. Zoodanigen eind van leven had deze *Semiramis*, de welke over geheel *Asie*, behalve *Indiën*, geregeert had, na zy twee en zestigh jaren geleefd, en twee en veertigh jaren geregeert had. Dus verre *Diodoor*.

† Jomannes by Plinius.

Semiramis wort door haeren zoon gedoot.

Lib. 15. de Civitate Dei. cap. 2.

Ninus
of Ni-
nyas.

Na *Semiramis* volghde de zoon *Ninus* of *Sameis Ninyas*, die zich met het rijk, door zijne ouders gewonnen, vergenoeght hield, en het hanthaven des oorloghsstaecte. Hy wiert zelden van het manvolk gezien: maer versleet zinnen tijt geduurigh in 't gewoel en onderdrommen van vrouwen en gelubden. *Justin. lib. 1. c. 2. Diodor. Sicul. lib. 2. Athenaus, lib. 12.* Hy heeft evenwel de tempelen der goden verciert, en de Chaldeen vergroot *Beros. lib. 5.*

Ninyas regeerde acht en dertigh jaren, na de doot van zijne moeder, en sterf des jaers na de schepping der werelt twee duizent en twee. Eenigen houden hem voor *Amrafel*, koning van *Sennar*, die tegen de Sodomiten oorloghde. *Genes. 14:1.*

Arius of
Mars

Arius, of *Mars*, regeerde dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent een hondert en tien. Deez *Arius*, of *Mars*, schijnt by *Suidas Thuras* genoemd te worden, dien hy na *Ninus* stelt: als blijkt uit zijn volgend schrijven.

is Thu-
ras.

Thuras was, na *Ninus*, koning der Assyriërs, dien zy namaels, na den naem van den planeet, *Mars* geheten hebben. Hy was een zeer strijtbare man, en heeft koning *Kaukasus*, die zijn geslaght uit den stam van *Jafet* rekende, in den oorlogh gedoot. De Assyriërs hebben dezen, als eenen god, aengebden, en hem *Baal* genoemd: het welk in hunne tale *Mars* berekent.

Johan.
Antio-
chen.

Desgelijks verhaelt zeker ander oude Grieksche schrijver, dat na *Ninus Thuras* regeerde, dien zy *Mars* noemden, en d'Assyriërs als eenen god aenbaden, noemende hem *Belus*, of *Mars*, den krijgs-god. Zeker ander aelonde Grieksche schrijver verhaelt ook, dat zijn vader *Zames*, broeder van *Juno*, hem, na den planeet-ster *Mars*, *Mars* noemde.

Ex Eu-
feb. aut
Afric.

Thuras is, met het afnemen van de voorste letter *A*, een en de zelve perzoon, die anders *Athur* of *Athura* genoemd wort. Aldus noemden de Chaldeen *Assur Athur*: op een zelve wijze, als *Assyrie* by hen *Athur* of *Athyrie* geheten wiert. Hy wort gezeyt een zoon van *Zames* te zijn, dat is, van *Sem*, en na *Ninus*, dat is, *Nimrod*, gevolght te zijn, en *Kaukasus*, zoon van *Jafet*, (dat is, *Gog* of *Magog*) in den oorlogh overwonnen te hebben. Dies

was *Belus*, d'Assyrië, indien men dezen schrijvers geloof geeft, niet *Nimrod*; maer *Assur*.

Analius, of *Aralius*, regeerde na *Thuras* veertigh jaren, en sterf des jaers twee duizent een hondert en tien, na de schepping der werelt. Hy was kloek van vernuft, en munte in krijgskunde uit. Hy was d'eerste, die zege-staectien, edele gesteenten, en vrouwelijke wellusten invoerde.

Baleus, anders *Xerxes* genoemd, regeerde dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, een en twintigh hondert en veertigh.

Armamertes, of *Armaniteres*, of *Armatrites*, regeerde acht en dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent een hondert en acht en zeventigh.

Belochus, of *Bolochus*, en by *Makrobios* gebroken *Delboin* geheten, regeerde vijf en dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent twee hondert en achtien.

Baleus, de tweede van dien name, regeerde twee en vijftigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent twee hondert en vijf en zestigh.

Altadas, of *Althades*, regeerde twee en dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent twee hondert zeven en negentigh.

Mamitus, of *Mamintus*, regeerde dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent drie hondert zeven en rwintigh.

Mankaleus, of, volgens *Kassiodoor*, *Makaleus*, regeerde dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent drie hondert zeven en vijftigh.

Ipherens, of *Iphoreus*, en anders *Sperus*, regeerde twintigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent drie hondert zeven en tzeventigh.

Mamylas, of *Mamylus*, regeerde dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent vier hondert en zeven.

Sparetus, en by *Kassiodorus* *Sputetus*, regeerde veertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent vier hondert en zeven en veertigh. Hy braght des jaers, na de schepping, twee duizent vier hondert acht en dertigh de Syriërs en Feniciërs t'onder.

Askadas, of *Askatades*, of *Assades*, regeerde

regeerde veertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent vier hondert acht en tachtigh.

Amir-
tas.

Amintas regeerde vijf en veertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent vijf hondert drie en dertigh.

Belo-
chus.

Belochus, de tweede van dien name, regeerde vijf en twintigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent vijf hondert negen en vijftigh. Hy wort in de Schrift *Chusan Rasathaim* genoemd, en heeft acht jaren over d'Israëlitien geheerscht, Jud. 3: 8. Eindelijk wiert Gods volk van zijne tyrannye ontslagen, Habak. 3: 7. By *Josephus* wort *Belochus*, of *Chusan Rasathaim*, *Dhusastus* of *Chusarthes* geheten. Zijne dochter *Aktosa* heeft met hem zeven jaren geheerscht.

Bellepa-
tes.

Bellepares, of *Bellopares*, regeerde dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent vijf hondert en negen en tachtigh.

Lam-
prides.

Lamprides regeerde twee en dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent zes hondert en een en twintigh.

Sofares.

Sofares regeerde twintig jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent zes hondert een en veertigh.

Lampa-
res.

Lampares regeerde dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent zes hondert een en zeventigh.

Panias.

Panias, of *Pannias*, regeerde vijf en veertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent zeven hondert en zestien.

Sofar-
mes.

Sofarmes regeerde negentien jaer, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent zeven hondert en vijf en dertigh.

Mitreus.

Mitreus regeerde zeven en twintigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent zeven hondert twee en zestigh.

Tautanes.

Tautanes, of *Teutanius*, regeerde twee en dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent zeven hondert vijf en negentigh.

Tauteus.

Tauteus, of *Tarteus*, regeerde veertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent acht hondert vijf en dertigh.

Tincus.

Tincus, of *Thinneus*, regeerde dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent acht hondert vijf en zestigh.

Dercylus regeerde veertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent negen hondert vijf en vijftigh.

Dercy-
lus.

Eupales regeerde acht en dertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, twee duizent negen hondert drie en veertigh.

Eupales.

Laosthenes regeerde vijf en veertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, drie duizent en achtien.

Lao-
sthenes.

Piritiades regeerde dertigh jaeren, en sterf des jaers, na de schepping, drie duizent en achtien.

Piritia-
des.

Ophrateus regeerde twintigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, drie duizent en acht en dertigh.

Ophra-
teus.

Ophratanes regeerde vijftigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, drie duizent en acht en tachtigh.

Ophra-
tanes.

Akrazapes, of *Okrazapes*, en by *Artheneus Anabaxares*, en by andere *Anakyndares* genoemd, regeerde een en veertigh jaren, en sterf des jaers, na de schepping, drie duizent een hondert en negen en twintigh.

Akraza-
pes.

De laetste koning van *Affyrie*, of der *Affyrische* monarchye, was *Sardanapalus*.

Uit oorzake koning *Sardanapalus* zeer lachertigh en wijfachtigh van aert was, stonden *Belesus*, of *Beloch*, laetvooght van *Babylonie*, en *Arbaces*, laetvooght van *Medie*, tegen hem op, en quamen de stad *Ninive* belegeren. *Sardanapalus* rechte eenen grooten houtstapel in zijn hof op, en verbrande zich zelven, met zijne by-zitten, gelubden, en alle zijne schatten en rijkdommen, en sterf na eene regering van negentien jaren: het welk zich toedroegh op het jaer, na de schepping der werelt, drie duizent twee hondert zeven en vijftigh, en zeven hondert en acht en veertigh jaren voor des Zalighmakers geboorte.

Ziet
pag. 180.

Eindelijk veroverden de muitgenoten de stad *Ninive*: waer door het rijk der *Affyriers*, of *Affyrische* monarchye, verdeilt en vernietigt wiert, na zy oppet *Afie*, sedert een lange reeks van jaren, gelijk te voore gezeyt is, bezeten hadden.

D'uitroeing of ondergang der monarchye van d'*Affyriers* wort voorzeit by *Efai.* 12: 25. en 30: 3. en 31: 8, 9. *Nah.* 1: 2, 3. *Soph.* 2: 13. *Ezech.* 31: 11, &c. *Zach.* 10: 11.

En alhoewel die oude en groote monarchye der *Affyriers*, met de doot van

Sardanapalus, ter neêr gestort en vervallen was, zoo is evenwel toen ook het geheel rijk niet geheelijk uitgeroeit. Want na de doot van *Sardanapalus* verkreegh *Ninus de Jonge* het rijk der Assyriërs; hoewel nu tot enger en d'eigen grenspalen gebraght, na de monarchye in *Sardanapalus* reeds vernietigt was. Voorts vervielen alle d'andere gewesten der Assyrische monarchye, als *Medie*, *Babylonie*, &c. ieder onder de regering van een byzonderen vorst of koning.

Deez *Ninus* schijnt den naem van den eersten grontlegger des Assyrischen rijks, om beter geluks halve, zich aengenomen te hebben. By *Elianus* wort hy *Thilgamus*, en in het Oud Verbont *Tiglat-Pilnefer*, 1 Chron. 5: vers 6, 26. 2 Chron. 28: 20. en *Tiglath-Pilefer*, 2 Reg. 15: 29. en 16: 7, 10 geheten. *Josephus* noemt hem *Theglaphalasser*.

Deez *Tiglath-Pilefer* veroverde de steden *Hion*, *Abel-Beth Maëcha*, *Janoah*, *Kedes*, *Hazor*, *Gilead*, *Galilea*, en nam 't gansch lant van *Nephtali* in, en voerde d'inwoonders gevangkelijk in *Assyrie* wegh, 2 Reg. 15: 29. 1 Chron. 5: 26. Hy deed *Achaz*, koning van *Juda*, die een grooten neêrlaegh tegen d'Israëlitē had geleden, bystant, en veroverde de stad *Damaskus*, en vervoerde d'inwoonders na *Kir*, en doode *Rezin*, koning van *Syrie* of *Damaskus*: waer op *Achaz* hem tegen trok na *Damaskus*. 2 Reg. 16: 7, 8, 9, 10. Hy voerde ook *Beëra*, zoon van *Baal*, en vorst der *Rubeniten*, gevangkelijk wegh. 1 Chron. 6: 6. Hy verwoefte, zoo *Josephus* schrijft, *Syrie*, veroverde *Damaskus*, en doode koning *Resin*. Maer de *Damasceners* voerde hy na opper *Medie*, en braght, in plaetse van hen, eenige volken weêr in het lant van *Damascene*. Daer na verwoefte hy het lant der *Israëlitē*, en voerde vele gevangkelijk daer uit wegh.

Na *Ninus de Jonge*, of *Tiglath-Pilefer*, negentien jaren geregeert had, volghde des jaers, voor des *Zalighmakers* geboorte, zeven hondert en acht en twintigh, (volgens eenparigh gevoelen van verscheide oude schrijvers) *Salmanassar* in het koningrijk van *Assyrie*, die in het Grieksch, by *Tobias*, *Enemassar* genoemd wort. Deez schijnt *Schalman* te zijn, die by den profet *Hoseas*, cap. 4: vers 14. gezeit

wort *Beth* (of huis) *Arbel* ten dage des oorloghs verwoeft te hebben: te weten, de lantstrecke van *Arbelitis*. Hy trok tegen *Hoseas*, koning van *Israël*, op, en mackte hem tot zijnen onderdaen, en verplichte hem alle jaers geschenken te brengen. Maer wanneer *Hosea* ophield aen koning *Salmanassar* geschenken te zenden, en met *Soa*, koning van *Egypten*, door gezanten, een verbont had opgerecht, zoo wiert *Salmanassar* daer over vertoornt, en belegerde *Hosea*, en leide hem in de gevangenis.

Voorts trok *Salmanassar* in het gansch lant ten oorlogh op, na *Samarie*, en hield de stad drie jaren belegert. Hy veroverde die stad in het negende jaer der regering van koning *Osea*, en op het zeven hondert en een en twintighste jaer voor des *Zalighmakers* geboorte, en voerde d'Israëlitē, met koning *Osea*, gevangkelijk na *Assyrie*, en plante hen met der woon tot *Halab*, *Habor*, aen 't water *Gosan*, en in de steden der *Meden*. 2 Reg. 17. en 18: 10, 11. want de koning van *Assyrie* had zich ook meester van gansch *Medie* gemaekt. Hy beval eenige *Perfische* volken uit die lantstrecke, de welke na den vliet *Kuth* gebynaemt wort, te verhuizen, en voeghde hen woonplaetsen in het lant van *Samarie*, en in het overigh lant der *Israëlitē*, toc. Dies verhuisden, zoo *Josephus* schrijft, de tien stammen uit hunne woonplaetsen. *Lib. 9. Antiq. c. 14.*

Tobias, of eigenlijk, na 't Grieksch, *Tobet*, zoon van *Tobiel*, zoon van *Ananiël*, zoon van *Adoui*, zoon van *Gabaël*, uit den zade van *Asaël*, uit den stam van *Nephtalin*, vader van *Tobias*, wiert ook in de dagen van *Enemassar*, of *Salmanassar*, uit *Thisbe*, aen de rechte zijde van *Nephtalim*, in *Galilea*, boven *Aser* gelegen, gevangkelijk na *Assyrie* vervoert.

Na de doot van *Salmanassar*, koning van *Assyrie*, wiert zijn zoon, *Sennacherib*, of *Sennaberib*, of *Sanaxarib*, die by *Esaïas*, cap. 26: 1. *Sarchon* genoemd wort, tot koning van *Assyrie* verheven. *Tob. 1: 18.* *Herodoot* noemt hem koning der *Assyriërs* en *Arabieren*: misfchien uit oorzake d'*Assyriërs* beneffens het lant van *Perea* of *Over-Jordaen*, en *Iturea*, ook *Petreesch* en woest *Arabie* toen

toen bezaten: want *Uva* of *Aiva*, het welk *Sennacherib* roemt door zijne voor-ouders ondergebracht te zijn, was een lantschap van *Woejt Arabie*.

De profeet *Esaïas*, voorspellende de ellenden, de welke de Moabiten onder *Salmanassar* zouden lijden, verkundigt, dat d' Assyriërs al het geen, dat zy verborgen hadden, in het *Dal der Arabieren* zouden slegen.

Berofus, een aeloude schrijver der Chaldeeſche geschiedenissen, gedenkt ook koning *Sennacherib*, en melt, dat hy geheel *Aſie* en *Egypten* met oorlogh geplaeght had.

Hy heeft drie gehele jaren tegen *Egypten* en *Paleſtijn* geoorloght: als uit *Eſaias* cap. 20. te beſpeuren is. Want aldaer is door *Sargon*, koning der Assyriërs, *Sennacherib* te verſtaen: onder wiens veltöverſten ook *Tarhan* gerekent wort. 2 Reg. 18: 17.

Wanneer koning *Ezekias* het jok des konings van *Aſſyrie* had van den halze geſmeten, (het welk zijn vader *Achaz* van *Salmanassar* opgenomen had) en koning *Sennacherib* weigerde te dienen, zoo beſloot *Sennacherib* koning *Ezekias*, en het lant van *Judea*, te beoorlogen en veroveren; maer zijn krijgshêir wiert eindelijk door den engel des Heeren vernielt, en hy zelf door zijne oudſte zoonen, *Adramelech* en *Sarasar*, of *Selemar*, in den tempel zijns gods *Araſch*, te *Ninive* gedoot, die door d'onderzaten, om den vadermoort, verdreven wierden, en na *Armenie* of na het lant van *Ararat* vluchten, 2 Reg. cap. 18. 19. 2 Chron. cap. 32. *Eſai.* c. 36. 37.

Wanneer *Sennacherib* uit *Judea* gevlucht quam, en, om zijne laſteringe, door God geſlagen was, wiert hy op de Iſraëlitën vergramt, en deed vele hunner dooden: welker lijken *Tobet*, zoon van *Tobias*, liet begraven. Maer wanneer een onder de *Niniviten* den koning des verwittighde, beval de koning *Tobet* op te zoeken en te dooden: waer over hy, met zijn wijf *Anna* en zoon *Tobias*, weghvluchte, en zich een wijle heimelijk verborgen hield. Alle zijne goedereën wierden hem ontnomen.

Tob. c. 1. Na verloop van vijf en veertigh of vijf en vijftigh dagen, na den Griekſchen text, wiert *Sennacherib* door zijne zoonen gedoot, die na het

geberghte van *Ararat* vluchten.

Na de doot van koning *Sennacherib* volgde zijn jongſte zoon *Eſarchaddon*, of *Aſſarhaddos*, of *Eſaraddon*, 2 Reg. 19: 37. *Eſdr.* 4: 2. in het rijk. Hy wort by *Eſdra* 4: vers 10. de groote en beroemde *Aſnappar*, by *Joſephus Aſſarchoddas*, en by *Ptolemeus Aſſaradinus*; maer qualijk by *Tobias*, in het Griekſch, *Achirdonos*, of *Sarchedos* geheten. Deez *Eſarchaddon* braght de Babyloniers, na verloop van een acht-jarigh tuffchenrijk, by mangel van koninglijke ſtam, onder het oud jok: want hy nam het oud rijk van *Babylonie* in, en bezat het dertien jaren, en deed het door lantvooghden beſtieren. Aldus wiert hy heer en meeſter van beide rijken, *Aſſyrie* en *Babylonie*.

Koning *Eſarchaddon* ſtelde *Achiacharus Anaël*, zoon van den broeder van *Tobet*, over alle rekeningen, en over de geheele beſtïering of rijk zijns vaders, en maeckte hem wijnschenker en zegelbewaerder. Voort bad *Achiacharus* voor *Tobet*, die in *Ninive* quam. Daer na quam *Tobet* weêr in zijn huis: dien zijne vrouw en zijn zoon herſtelt wiert.

Onder de regering van dezen *Aſſarchoddas*, wiert het rijk der Assyriërs door de Meden geſloopt, *Joſeph. lib.* 10. *Antiq.* c. 3.

Na *Aſſaradinus*, of *Eſarchaddon*, aenvaerde *Saosduchinus*, t'effens de beſtïering en 't rijk van *Aſſyrie* en *Babylonie*, des jaers, voor des Zalighmakers geboorte, zes hondert acht en zestiigh, en regeerde twintigh jaren. Deez wort in het boek *Judith*, (dat door zekeren Babylonier Jood in 't Chaldeeſch geſchreven, en, op verzoek van *Paula* en *Euſtochius*, uit het Chaldeeſch, door *Hieronymus*, in het Latijn vertaelt is) als met een algemeinen naem der Babylonische koningen, *Nabuchodonozor* of *Nebukadnezar* geheten: hoewel hy aldaer ook koning der Assyriërs genocmt, en gezeit wort in de groote ſtad *Ninive* geregeert te hebben. *Jud.* 1: 5.

Nabuchodonozor, koning der Assyriërs, wort gezeit op het twalefde jaer zijns rijks *Arfaxad*, (by *Herodoot Dejoces* geheten) koning der Meden, en ſtichter der ſtad *Ekbatana*, in het groot velt *Ragau*, op de grenſen van *Medie* en *Armenie* gelegen, in een gevecht overwonnen te hebben, *Jud.* 1.

Des volgenden jaets, na den neêrlaegh van *Arfaxad*, of *Dejoces*, befloot *Nabuchodonozor*, of *Saosduchin*, koning der Assyriërs, de volken te beoorlogen, en zijner heerschappye zich t'onderwerpen. Hy maekte dan *Holofernes* veltoverste van zijn groot krijgsheer, die *Bethulie*, of *Beth-hogla*, een stad van *Judea*, met een knellend beleghe onringde: maer wiert door *Judith*, eene dochter van *Merari*, cap. 8: 1. en weduwe van *Manasses*, in zijnen slaep en dronkenschap, onthooft. Jud. c. 2. en 8: 13.

Doot van Holofernes.

Fraortes beoorloght d'Assyriërs. Herod. lib. 1.

Koning *Fraortes*, die zijnen vader *Dejoces*, op het jaer zes hondert zes en vijftigh, in het rijk der Meden gevolgt was, trok eindelijk, na hy de Persen en de volken van *Asie*, het een na het ander had t'ondergebracht, tegen d'Assyriërs te velde: en tegen die Assyriërs, die de stad *Ninus* bezaten, en eerst over alle heerfchten; maer waeren toen van de strijgenoten verlaten; dewijl die van hen afgefallen waeren. Anders stontd het wel met hen.

Tegen deze Assyriërs trok *Fraortes* te velde; maer quam met veel volks van zijn krijgsheer te sneuvelen, na hy twee en twintigh jaren geregeert had: liet welk zich toedroegh op het jaer, voor des Zalighmakers geboorte, zes hondert vijf en dertigh.

De zoon *Cyaxares*, die na den vader *Fraortes* in het rijk der Meden volghde, trok met bystant van geheel opper *Asie*, en met zijne eige krijgstroepen, tegen de stad *Ninus* op, om zich over zijnen vader te wreken, en met voornemen van die stad te verwoesten. Hy overwon de Assyriërs in een gevecht, en belegerde toen de stad *Ninus*. Maer onder het belegeren viel hem een groot krijgsheer van *Scythen* op den hals, dat *Madyes*, zoon van *Ptothys*, koning der *Scythen*, geleide.

Deze *Scythen*, na zy de *Cimmeriers* uit *Europe* verjaeght hadden, waeren in *Asie* gevallen, en, in hen te vervolgen, aldus in *Medie* getreden.

De Scythen overwinnen de Meden.

Na de *Scythen* acht en twintigh jaren over *Asie* geheerscht hadden, wierden

eindelijk de meesten door *Cyaxares*, en door de Meden, die hen vergaft en dronken gemaekt hadden, gedoot. En aldus kregen de Meden het rijk weërom, en bemaghtighden het geen, dat zy te voore bezeten hadden. Toen veroverden zy ook de stad *Ninus*, en braghten d'Assyriërs t'onder; behalve een gedeelte van *Babylonie*. *Josephus* schrijft, dat deze verovering van *Assyrie*, door de Meden, onder den voortigen koning *Esarchaddon* geschiedt zy.

Ninus doorde Meden ingenomen. Lib. 10. Anriq. c. 3.

Na *Saosduchin* volghde des jaets, voor des Zalighmakers geboorte, zes hondert acht en veertigh *Chynaladan*, en anders *Sarakus*, dat's, *rover*, te gelijk in het rijk van *Syrie* en *Babylonie*.

Chynaladan.

Ziet p. 181.

Op het jaer, voor des Zalighmakers geboorte, zes hondert en zes en twintigh, namen *Nabopolassar*, veltheer van koning *Chynaladan*, en *Astyages*, lantvooght van *Medie*, de stad *Ninive* in, en kregen koning *Chyladan* gevangen, en dooden hem. Toen wierp zich *Nabopolassar* tot koning van *Assyrie* en *Babylonie* op, en bestierde het rijk een en twintigh jaren.

Na hem hebben de volgende koningen over *Assyrie*, en te gelijk over *Babylon*, geregeert: als *Nebukadnezar*, zoon van *Chyladan*, *Evilmerodach*, *Neriglissorus*, *Laborsoarchod* en *Nabonidus*, zoon van *Evilmerodach*.

Cyrus, koning van *Persie*, beroofde dezen *Nabonians* van zijn rijk: waer door *Assyrie* en *Babylonie* onder het rijk van *Persie* verviel. Waerom *Darius*, koning van *Persie*, by *Esdra*, koning van *Assur* of *Assyrie* genoemt wort.

Ziet p. 183.

Daer na verviel *Assyrie* met *Babylonie* onder het gebiedt der Grieken of Macedonen, ten tijde van *Alexander de Groote*: en quam vervolgens onder de Macedoonsche of Griekische koningen van *Syrie*, die het konings hof uit *Babylon* na de stad *Seleucie*, aen den *Tigris*, door koning *Selcukus Nikator* gesticht, overbraghten.

Zeker schrijver *Johannes Tzetzes*, die ontrent des jaets zeltien hondert en zeltigh geleest heeft, gedenkt ook eenen aelouden koning, met name *Sesoftris*, die by *Diodoor*, volgens zijn schrijven, *Sesofsis* genoemt wort, en monarch der Assyriërs was, en over 't gansch lant heerschte: hoewel alle andere schrijvers *Sesoftris* eenen koning van *Egypten* noemen.

Koning Sefo. stris.

Tzetzes. men. Deez spande d'overwonne koningen voor zijnen wagen, en deed zich door hen, als peerden, voorttrekken. Hy wiert de keizer der werelt, en God, by de menschen van zijnen tijt, genoemd. Zeker koning bedwong t'eener tijde zijne trotsheit en hovaerdy: want als deez de wagen voorttrok, aenschouwde hy de wielen of raderen, en trok aldus langzaam onder het aenschouwen. Waer over *Sesoftris* tot hem zeide: *O mensch! zeg, waerom trakt ghy zoo langzaam?* Maer hy d'omdraingen der raderen aenschouwende, zeide: *Ik loop niet.* *Sesoftris* schoor aenstonts in den zin, wat hy daer meê zeggen wilde. Dies liet hy zijne hovaerdye en trotsheit varen, en ontspande de koningen. Voorts was hy tegen alle menschen zachtmoedigh, en droegh zich zeedigh en wijzelyk.

D'Assyriërs wierden ook door de Romeinen t'ondergebracht: hoewel zy niet voor keizer *Trajaens* tijden door de Romeinen beoorloght zijn; die hen t'ondergebracht heeft. *Dion. Hist. Roman. lib. 68.* Door wien *Assyrie* ook tot een lantschap gemaekt is, zoo *Kassiodorus*, *Festus Rufus*, en andere getuigen.

Sedert heeft *Assyrie* met *Babylonie* verscheide heeren gehad, en stont nu onder de Persen, of onder d'Arabische *Chaliven*: dan onder de Kristenen: en eindelijk weêr onder de Mahometanen en Turken, en by wijle ook (des jaers twalef hondert acht en vijftigh) onder de Tartaren of Mozollers.

Assyrie onder den Persen en Turk, en Kurden.
Het gewest van *Assyrie*, waer van *Kurdistan* een gedeelte is, staet heden ten deele onder den Turkschen keizer, en ten deele onder den koning van *Persie*, die het, door lantvooghten, (*Bassas* by de Turken, en *Kans* of *Chans* by de Persianen geheten) doen bestieren. Daer en boven beheeren vele byzondere *Beys*, (dat zijn prinsen of vorsten der *Kurden*) verscheide gewesten van *Assyrie* of *Kurdistan*, by stukken, die op de lantscheidingen van *Turkye* en *Persie* leggen: hoewel ieder hunner den koning van *Persie* of den Grooten Heer erkent, om onder bescherm van eenen van beide te zijn. De *Bey* alleen der stad *Betlis*, die de machtighste en aenzielijkste van allen is, erkent noch den Grooten Heer, noch den koning van *Persie*.

Alle koopmanschappen, die door het lant van den eenen of anderen *Bey* gevoert worden, moeten aen den zelve tol betalen.

De *Chan* of lantvooght, die van wegen den Pers over dit gewest gebiedt, heeft zijn verblijf en hof in de stad *Sneirne*.

Het edelste gedeelte van *Assyrie* of *Vlieten van Assyrie.* *Adiabene* (in het welk eertijts de stad *Ninus*, *Arbela* en *Gaugamela* lagh) was tusschen twee vlieten beslooten, die beide uit de bergen der Gordyeers hunnen oorsprong nemen, en hun water in den *Tigris* storten.

D'een, de grootste, en die d'eerste in den *Tigris* valt, wort op Hebreesch *Diaua*, en op Grieksch *Lykos*, en by de Arabieren *de groote Zab* geheten. Ziet pag. 74. 75.

D'ander is kleinder, en wort *Adiaua* of *Adiava*, en by d'Arabieren *de kleine Zab* genoemd; maer voert by de Grieksche schrijvers verscheide andere namen.

Een vliet, *Bohrus* geheten, vloeit ook door een gedeelte van *Assyrie*, en schiet ten Noorde uit het gebergte, en valt in den *Tigris*.

Het regent zeer weinigh in het lant van *Assyrie*: maer het water wort uit den *Tigris* en andere vlieten, door grachten en slooten, in de drooge en dorstige landeryen geleit: waer door de veltgewassen weeligh groeien. Men zeidt het lant twee, ja drie hondert fout uitlevert: gelijk *Strabo* van *Babylon* schrijft. Aert des lants. Herod. lib. 1.

Het lant is doorgaens berghrijk, inzonderheit na de zijde van *Persie*.

Het lant, van de stad *Sneirne* af, na de zijde van *Ninive*, eene streke van vier daghreizen, is zeer rou, en wort by Turkomannen of veehoeders bewoont.

Het is een lust en vermack in het lant van *Kurdestan* te reizen: want heeft men aen den eenen oort rouwe en bekommerlijke wegen, men ziet op een anderen oort by-na over-groote en hooge boomen, als ekel-noote en andere traacie boomen, daer wilde wijngaerden, tot aen de toppen, by opklimmen. Boven op de bergen, daer d'aerde vlak en effen is, groeit het beste kooren en de beste gerst van het gansch lant. Daer is allerlei tam en wilt vee. Tavern. Voyage de Perse.

Op de vlakte van *Arbelle*, tusschen *Chire-*

Habba Alzelem.

Chirezoul en *Cherazoul*, groeien vele vruchtboomen.

Op de bergen houdt veel wiltvang: als herten en hinden, die by heele troepen t'zamen schoolen. In de moerasschen, op de lantscheidingen van *Turkye* en *Persie*, houden wilde verkens. Daer is ook meenighte van velerlei wilt gevogelt.

De bergen zijn meerendeels met boomen, die ekelen en galnooten aen de takken tegelijk dragen, bewossen. De galnooten worden by de lantluiden in groote meenighten afgeplukt en verzamelt: daer de Kurden grooten handel meê drijven, en die na de stad *Moussul* te koop brengen. D'ekelen zijn van de groote, als de walnooten hier te lande: daer d'arme luiden broot van bakken: want de meeste arme luiden eeten geen ander broot, als dat van ekelen gemackt is.

Na-by de stad *Xabrezour* leit een bergh *Xaarân*, en anders ook *Zelem*, of *Alzelem*, geheten, die, van wegen het voortbrengen van zekere aert-ekelen, of beziën, de welke d'Arabieren *Habba Alzelem*, of *Habal Zelim*, op Arabisch noemen: dat is, beziën *Zelem*, zeer beroemt en vermaert is. Het is een ge-

was zonder zaet of bloem: aen wiens wortelen, die onder d'aerde leggen, granen, of beziën, of ekelen zitten, die zoet zijn, en het zaet en de lust van byslapen verwekken. Deze aert-ekelen, of beziën, zijn (zoo *Ibn Beithâr*, en *Malajesa*, en andere Arabische schrijvers getuigen) een en de zelve, die ook op Arabisch *Habel* (of *Haba*) *Aziz*, dat 's, *uitstekende en zoete beziën* gezeit, genoemd worden.

Alle de meeste artzeny-stof-beschrijvers, die van deze *Zelem-beziën* handelen, schrijven de zelve *Xabrezour* alleen toe; hoewel niet zonder groote nalatigheid en dooling: naerdien zy meenen, dat die beziën op die plaats alleenlijk voortkomen; daer zy nochtans ook in *Syrie*, *Egypten*, en *Morenlant*, zeer wel bekend zijn, en overvloedelijk groeien. Aldus hebben mischien de Parthen, Meden, en Assyriërs, die ontrent *Xabrezour* wonen, gevoelt: 'ten zy iemand mischien zou willen zeggen, dat de *Zelem-ekelen* of *beziën* van die andere geheel en al verschillen.

Zoo men *Lobel*, *Matthiolus* en andere kruit-beschrijvers wil geloven, zou dit gewas, wiens beziën of vruchten *Hab Alzelem* geheten worden, het zelfste

zijn, dat te *Verone* en *Venetië* *Dolce Trasi*, en by *Gesnerus*, *Dodoneus*, en andere, met een gebroken Latijnsch en Arabisch koppel-woord, *Dulcichinum* en *Dozolini*, geheten wort: want *Dulcichinum* schijnt een gebroken Latijnsch en koppel-woord te zijn, bestaende uit het Latijnsche woord *Dulce*, dat is, *zoet*, en uit het Arabisch *Aziz*, dat is, *uistekend*: dies *Dulcichinum* van woort tot woort *uistekend zoet* zou gezeyt zijn.

Dozolini, of *Trasi Dolce*, is een gewas, van gedaente, als de ronde *Cyperus*. De bladen zijn, als die van het riet, langwerpigh, met een verheven rugh, driehoekigh, op het einde spits, en die van de *Cyperus* gelijk. De stengels of steelen zijn twee ellen lang, en hoekigh: aen welker top kleine smalle bladen zitten. Tusschen die bladen schieten aerswijze geelachtige bloemen uit. Aen de dunne vezelen der wortelen hangen ekelen, van gestalte by-na als hazelnooten: hoewel een weinigh langer, van buiten rootachtigh, met een dunne schel, als die van eene mispel, die zeer wrang en zamen-trekkend is. Het vleesch van binnen is vast en wit, zonder eenige kern, zeer aengenaem en zoet van smaak; gelijk by-na eene kastanie. D'ekelen worden op den Herfst uitgegraven, en in het voor-jaer geplant.

Dit gewas groeit nergens in gansch *Europe* in 't wilt, als ontrent de stad *Verone*, in *Italie*: alwaer d'ekelen, even als kastanien hier te lande, gegeten worden: maer het wort op verscheide plaetsen van *Europe* in de hoven gequeekt.

Dulcichinum zou ook voor zeker gewas kunnen gehouden worden, dat *Theophrastus*, de kruitbeschrijver, *Malinathalla*, en *Plinius* niet ongelijkelijck *Anthaliium* noemt.

Malinathalla, volgens schrijven van *Theophrastus*, groeit op zandige plaetsen, niet verre van de riviere †. Het is ront van gestalte, van de groote, als een mispel, zonder kern of schel. Het heeft bladen, als de *Cyperus*. D'inwoonders plukken dit, en kookten het in bier, dat van gerste-water gemackt is: het welk dan zeer zoet wort, en een ieder, als banket, nuttigh.

Affyrie, of *Kurdistan*, wort heden door verscheiden slag van volken bewoont, zoo Mahometanen, als Kristenen, inzonderheit Kurden, Arabieren,

Turken, Persianen, Nestoriers, Jakobiters, Armeniers, &c.

Wat de *Kurden*, of *Zjurdi* (gelijk ^{Volken} d'Arabieren die noemen) belangt, die ^{Kurden.} zijn alle gemeenlijk rouwe, wilde, wocste, sterke en herde menschen, en tot roven en stropen genegen. Zy hebben, sedert alle eeuwen, zeer nootd onder de heerschappye van anderen landaert willen buigen, en zelden Arabische *Chaliven* of koningen gehoorzamen. En alhoewel zy scheenen onder hunne heerschappye te staen, zoo hebben zy evenwel alrijt uit hun eigen volk eenen vorst, overste of lants-heer gehad, dien zy gebroken op Arabisch *Mir* (voor *Amir* of *Emir*) dat 's, *overste* of *vorst*, noemden. Zy zijn in stammen verdeilt: welker ieder stam by hen *Kaum*, dat 's, *volk*, genoemd wort.

Wel geven zy zich voor Mahometanen uit: maer hebben evenwel weinige *Moullas*, of wetgeleerden, onder hen, om hen t'onderwijzen. Zy onderhouden verscheide ongerijmde en belaggelijke waengeloven.

Zy dragen eenen zwarten winthont eene zonderlinge eerbiedigheit toe. Ook zou de gene, die in hunnen tegenwoordigheit eenen zwarten winthont bestont te dooden, gevaer van zijn leven loopen. Niemand zou ook in hunne tegenwoordigheit eene uye met een mesch derven snijden: maer hy moet die afschrapen.

Zy spreken een byzondere tale, de ^{Tale der} welke van d'Arabische, Turksche en ^{Kurden.} Persische tale verschilt, en na-by zekere grove en plumpe Persische tale komt.

De lanttale, die d'oude inwoonders ^{Tale der} van *Affyrie* en *Babylonie* spraken, wort ^{aeloude} gemeenelijken by de schrijvers niet verscheide namen genoemd, na de verscheidenheit der lantschappen en plaetsen, ^{Chal-} daer zy bloeide: als, de ^{daen of} Chaldeeische of ^{Affy-} Babylonische, na *Chaldea* en *Babylon*, de ^{riens.} Arameeische na *Aram*, de ^{Walton} Syrische na *Syrie*, en d'Assyrische na *Affyrie*. ^{Bibl. Po-} ^{lyglott.}

Zomtijts wort zy ook in het Nieuw Verbont de Hebreesche tale genoemd: niet om dat zy eigentlijk een en de zelve met de Hebreesche is: maer om dat het Hebreesch volk de zelve, na de Babylonische gevangenis, in plaetse van de vaderlantsche tale, gebruikte, die het vergeten had. De Maroniten en andere houden deze tale voor d'eerste van alle talen,

Lib. 4.
cap. 10.
Hisor.
Plaur.
† De
Nijl.

Volken
van Af-
fyrie.

Erpen.

talen, en voor de moeder van d'overige talen: het geen de meeste godsgelcerden en taekundigen tegen-fpreken, die de Hebreefche voor d'oudfte van alle talen houden: hoewel eenigen het gefchil noch onbeflecht houden, welke tale van beide d'eerfte is.

Zoo de Chaldeeſche niet d'eerfte tale, zoo is zy evenwel, met goet recht, een baer moeder, na de Babylonifche gevangenis, geweest: waer uit vele andere talen gefproten zijn.

Wijders, een groot deel der ſtukken van deze aeloude tale is verlooren: waerom zy heden binnen zulke enge palen begrepen is.

Noch heden zijn by-na in alle de gewelten van 't Oofte overblijffelen van deze tale gebleven: als, in *Syrie*, *Mefopotamie*, *Arabie*, *Judea*, *Armenie*, ja ook in *Abyſſinie*. Alle de tegenwoordige talen van die gewelten zweemen na het Chaldeeſch, en getuigen klaerelyk daer uit haeren oorfprong te hebben.

In deze tale is een groot gedeelte van *Daniel* en *Eſdra* gefchreven: te weten, *Daniels* eerfte hoofſtuk, en vierde vaers, tot het achtſte hoofſtuk: en *Eſdras* vierde hoofſtuk en achtſte vaers, tot het zevende hoofſtuk en zeven en twintigſte vaers. *Jeremias* heeft ook een eenigh vaers in 't Chaldeeſch: te weten, het elfde vaers van het tiende hoofſtuk.

De Chaldeeſche tale heeft de grootſte gemeenſchap, onder alle talen, met de Hebreefche, en drukt, boven alle andere, der zelve kracht en eigenſchap uit: waerom zy groote nuttigheit geeft in het verklaren van de Hebreefche text. In de Hebreefche tale zijn ontallijke duiftere woorden, ongemeene wijze van ſpreken, die uit het Chaldeeſch licht en verklaring ontfangen.

Vele Chaldeeſche woorden heeft men in *Job*, in de ſpreuken *Salomons*, in *Jeremias*, en op andere plaetfen: waer uit blijkt, hoe dienſtigh de kennis van de tale is.

Zoo eenige willen, zou de Chaldeeſche tale een en de zelve met de Hebreefche zijn, en alleenlyk in de ſpelling verſchillen: het geen met recht by andere wort tegen-geſproken: uit oor-zake zy verſcheide talen zijn: want beide talen hebben vele woorden gemein en eigen, niettegenſtaende vele Chal-

deeſche woorden van de Hebreefche grontwoorden afgeleit worden. Ook hebben een en de zelve zake een anderen naem in 't Hebreefch, en een anderen in 't Chaldeeſch: aldus noemt *Laban de Syrier* in 't Syriſch *Jegar-Sabadutha*, dat's, *hoop des getuigenis*: het geen *Jakob* in 't Hebreefch *Gilgad* noemt: het Gen. 31: vers 47. welk een zelve betekenis heeft.

Daer en boven dreight *Jeremias*, cap. 5. &c. dat God een volk tegen de Hebreen zou brengen: wiens tale zy niet verſtonden: te weten, de Chaldeen of Aſſyriers. Het zelfte bewijft ook klaerelyk de historie in het tweede boek der koningen, cap. 18. 26. 27. alwaer *Elakim Raſake* bid, dat hy op Syriſch tegen hen zou ſpreken, (het welk hy en de grooten verſtonden) en niet op Jooſch of Hebreefch, voor d'ooren des volks: waerom *Raſake* genootzaekt was het volk op Syriſch aen te ſpreken, om van hen verſtaen te worden.

Daer na leeft men, by *Daniel*, dat cap. 1: 4. eenige ſchoone en geleerde kinderen der Joden, door orde van den koning van *Babylon*, gekooren wierden, om de Chaldeeſche tale te leeren: het geen hy voorzeker niet zou gedaen hebben, zoo de Hebreefche met de Chaldeeſche een en de zelve was geweest.

In deze tale zijn, uit het Hebreefch, de *Targums*, dat zijn vertalingen, of eigentlyk zin-vertalingen, by de Joden, ten tijde van *Kriſtus*, en daer na gefchreven, die zy even hoog achten, als de Schrift zelve.

D'oude Aſſyriers waeren zeer gene- Gods- dienſt. gen tot afgoderye, als te beſluiten is uit *Ezech. 16: 28.* hoewel hun bekeering tot God, en beroep tot de kerke, by *Eſaias*, cap. 19: vers 23, 24, 25, in de volgende woorden voorzeit wort: *Te dien dage zal'er een gebaende wegh wezen van Egypten in Aſſyrien, dat de Aſſyriers in Egypten, en de Egyptenaers in Aſſyrien komen zullen: en de Egyptenaers zullen met de Aſſyriers den Heere dienen. Te dien dage zal Iſraël de derde wezen met de Egyptenaers, en met de Aſſyriers, een zegen in 't midden van den lande. Want de Heere der heirſcharen zalze zegenen, zeggende, Gezegent zy mijn volk, de Egyptenaers, en de Aſſyries, het werk mijner handen, en Iſraël mijn erfdeel.*

Ziet P. 260. Semiramis. Adonis. Architis. Atargatis. Belus of Baal. Afgod Nisroch.

D'oude Assyriërs offerden aen eene duive, in de welke, zoo gezeit wiert, de koninginne *Semiramis* verandert was. Zy aenbaden de Zonne, onder den naem van *Adonis*: desgelijks *Venus Architis*. Zy aenbaden ook den grootsten der godden, onder den naem van *Adad*. Zy stelden neêr schietende zonnestralen, om te toonen, dat de kracht des hemels bestaet in de zonnestralen, die op het aertrijk neêr schieten. Maer zy voeghden hem eene goddinne *Atargatis*, de welke ook met zonnestralen omringt was, tot metgezellin toe: willende door deze twee de zonne en het aertrijk betekenen, en schreven haer de kracht van alle dingen toe. Zy aenbaden ook *Belus* of *Baal*, die ten tijde van *Saturnus*, zoo eenigen willen, zou geieeft hebben. Zy eerden ook de zonne, onder den naem van *Jupiter*, en hadden zijn beelt van gout, zonder baert, opgerecht. In *Ninive* was ook een beelt van *Zola*, dochter van *Inachus*, hebbende twee hoornen aen de slaep des hoofts, die scheenen als te willen groeien en uit te schieten.

D'oude Assyriërs hadden of baden eenen god of afgod aen, *Nisroch* of *Nisrok* genoemd: gelijk de Schrift klaerlijken getuigt, 2 Reg. 19: 37. Esai. 37: 38. *En Sennacherib, koning van Assyrie, toogh wegh, en bleef te Ninive. En als hy acubad in den tempel Nisroch zijnen god &c.* De Chaldeeſche nitlegging heeft, in plaetse van *zijnen god, zijnen afgod*.

Zoo veel *Kircher* uit de *Meturgamum* der Hebreëen heeft kunnen bespeuren, was deez *Nisroch* niet anders, als een bert of tafereel van *Noachs* overgebleve arke, die in *Assyrie* altijd in groote eerwaerdigheid gehouden is. Dan of zy slechts het bloot tafereel, of dat, tot de gedaente van zeker beeltenis. 't zy van een ſcheepje, of van *Janus* of *Saturnus* (met welke namen, volgens *Berosus*, *Noach* by de nakomelingen is genoemd geworden, en dien d'Assyriërs in hunne tale *Nisroch* noemden) gemaakt, aengebeden hebben, zulks kan in twijfel getrokken en betwift worden. Het is zeker altoos, dat dit by hen onder d'eene of andere gedaente, ter eere van *Noach*, geschiedt zy: want hy is noch heden by de oosterlingen, over de behoudenis des menschelijken geslachts, zeer vermaert: zulks de *Scythen*, zoo *Berosus* getuigt,

Noach den vader van alle de groote en kleine goden, en voortbrenger der menschen, hebben genoemd. Dit zelfte gevoelen bevestigt zeker Hebreëſche ſchrijver, in zeker boek, dat de Joden *Bondel Halek* noemen: daer hy, sprekende van d'afgoderye der Assyriërs, onder andere ook *Nisroch* met deze woorden gedenkt: *En Sennacherib aenbad zijnen god Nisroch: namelijk, een beeltenis, gemaakt van een bert of tafereel der arke Noachs, dien d'Assyriërs gelijk hunnen God eerden. Beth-Nisroch, zeit zeker R. Salomon, was gemaakt van een plank van Noachs arke.* De text eigentlijk luidt, *dat Sennacherib het huis Nisrochs, zijns gods, aengebeden hebbe: dat is, d'arke Noachs.* Derhalve was *Nisroch* niet anders, als een afgod, of kiste, gemaakt van het hout van *Noachs* arke: onder het welk zy *Saturnus* of *Bel*, anders *Noach*, eerden.

By de Syriërs of Assyriërs wiert ook een god *Rimmon* aengebeden: maer wat en hoedanigh die was, wort in 't minste niet gerept. Andere houden den zelve voor *Venus*: uit oorzaak men leeft, dat haer *Rimmonim*, dat zijn granaet-appelen, toegeheilicht waeren. Zoo *Seldenus* getuigt, was *Rimmon* een zelve God: die *Elioun* by de Feniciërs, en *Rhamas*, dat's, *hoogste (god)* genoemd wiert. Dan waerschijnlijker is, dat *Rimmon* de zelve God zy geweest, die d'ouden *Pomona* noemden: namelijk, een goddin, die over vruchten en bomen gebood: want deze goddin wiert by de Heidenen in groote eere gehouden. De waerheit van deze gissing vind zeer groote steun uit den oorsprong van dezen naem: want gelijk van de bloemen, de goddin der bloemen, *Flora* wort genoemd, en andere godheden der Heidenen, ieder na zijne dingen, daer hy over gebiedt, hunne namen bekomen hebben, alzo schijnt *Rimmon* even-cens, als *Pomona*, van eenen appel den naem bekomen te hebben.

Wijders, onder andere godheden der Assyriërs en Babyloniers, vint men ook *Nebo*, naer luit van den profeet *Esaias*, c. 46: 1. *Bel is gekromt, Nebo wort nedergebogen, &c.* De zeventigh overzetteren vertalen op deze plaetse *Dagon*. *Hieronymus*, in zijne uitlegging over deze plaetse, wil *Nebo* voor eenen afgod gehouden

den hebben : door den welken zy de wichelaryen of voorzeggingen uitwerkten en antwoord eifchten.

Jonathas, de Chaldeeſche uitlegger, en andere, willen, dat *Bel* en *Nebo* beelden waeren, gemaakt in de gedaente van ſlangen en groot vee. Eenigen houden, dat *Nebo Dibon* zy : dan die zijn bedrogen : aengezien *Dibon*, zoo de Rabinen getuigen, niet anders was, dan een verheven plaetſe, daer een kapel was : in de welke *Chamos* wiert aengebeden. Waer uit blijkt, dat *Nebo* geen ander afgod is, dan *Chamos* en *Beelfegor*, die een en de zelve afgoden waeren.

Maer zoo *Kircher* waerſchijnlijker dunkt, waeren *Nebo* en *Bel* niet anders, als verſcheide werktuigen en beelden, die de dienaers op wagens overal met zich voerden : en in plaetſe van goden hielden : want zy, door middel der zelve, hunne wichelaryen en voorzeggingen volbraghten, en die, in plaetſe van orakelen, gebruikten : gevende de duivel daer antwoord door. Zulke beelden waeren van verſcheide geſtalte : eenige hadden de gedaente van jonge kinderen : andere van ſlangen : of van andere beeſten : of van maeghden : door welker heimelijke deelen de duivel ora-

kelen uitte. De ſtoffe, volgens *Hieronymus*, was gout of zilver. De Schrift ſchijnt de waerheit van dit gevoelen aen te wijzen : welk, om de dienaers van zulke afgoden te beſpotten, zeit, dat de beeſten zelfs onder de laſt der goden krom gingen en zwoeghden.

D'eerſte oude Aſſyriſche koningen w elluſt en weelde der oude Aſſyriſche koningen. leiden een lui en loch leven, en hielden zich den meeſten tijt binnen 's huis beſloren, en lagen in weelde, en vleefche-lijke welluſten en dertelheit van vrouwen, verzoopen.

Zoodanigh was koning *Sardanapalus*, dien eenigen voor eenen zoon van *Anabaxares*, en anderen voor eenen zoon van *Anacindares* houden.

Wanneer *Arbaces*, die een Meed van afkomt, en een van des konings velt-overſten was, zich met *Parameizes*, een van des konings gelubden, verſproken had, en over-een-gekomen was, om *Sardanapalus* te mogen zien, wilde die in 't eerſte nauſliks daer toe bewilligen : maer ſtont het eindelijk hem toe. De Meed *Arbaces*, inkomende, zag den koning met lootwit beſtreken, en in vrouwen-gewaet gekleet. Hy kemde purper met de byzitten, en zat by haer met uitgeſtrekte en opgeheve beenen. Hy had de

Athenaus.

Verwijſde aert van Sardanapalus. Ziet pag. 180.

wenk-

wenkbraenwen met blanketsfel bestreken, de baert geschooren, en het aen-gezicht met een puimsteen glat gewreven. Hy zagh'er witter als melk uit, en had d'oogen met verruwe bestreken. Hier over, en dewijl zy zulken verwijfden koning gheoorzaemden, was *Arbaces*, na eenigen schrijven, zoo ver-toort geworden, dat hy hem met eene degen doorstoken en gedoot had.

Naer 't verhael van *Ctesias*, was *Sardanapalus* ten oorlogh getrokken, en, na hy een rijkrijk krijgshier verzamelt had, door *Arbaces* uit zijn rijk gezet. Toen deed hy eenen houtstapel van vier bunderen hoogh stichten: waer op hy hondert en vijftigh goude bedden, en zoo vele goude tafels leide. Op den houtstapel had hy een vertrek, huis of eet-zale, groot hondert voeren, van dikke en groote balken gebouwt, en daer op ook bedden gespreit: waer op hy met zijne vrouwen lagh: maer de byzitten lagen op andere bedden. Vele dikke houten waeren rontom dit gebouw gemaakt, zonder uitgang. Daer en boven had hy hondert duizent talenten gouts, purpere klederen, en al wat tot lijfs praght van het lichaem kon dienen, daer op geleit. Hy had zijne drie zoonen en twee dochteren, wanneer hy den rampzaligen staet van zijne zaken zagh aenkomen, voor af na de stad *Ninus* aen den gene gezonden, die aldaer regeerde, en hen drie duizent talenten gouts gegeven. Na dit alles voltooit was, deed hy den houtstapel in brand steken, die vijftien dagen brande. Degenen, die de rook zagen, verwonderden zich, en meinden, dat hy offerhande deed. De gelubden alleen wisten het. Aldus eindighde *Sardanapalus*, die boven-mate overgeven was, edelmoedigh zijn leven.

Ninias, of *Ninyas*, zoon van *Ninus* en *Semiramis*, had zich ook der mate tot wellusten binnen 's huis overgegeven, dat hy van niemant, dan van de gelubden,

en zijne vrouwen, gezien wiert. *Athenus* ontvouwt deze wijze van leven van *Ninias* en der eerste Assyrische koningen in de volgende woorden: *Ninias* hield zich vergenoeght met het rijk, dat door zijne ouders verkregen was, en wiert zelden, als of hy van sexe met de moeder verandert was, van het manvolk gezien; maer versleet zijnen tijt onder eene stoet van vrouwen. De nazaten hebben ook zijn exempel gevolght, en gaven den volke door boden antwoord.

D'aeloude Assyriërs hadden in den oorlogh kopere helmotten op het hoofd, die op een Barbaersche wijze in een geklonken waeren. Zy voerden schilden, pieken en poken, als Egyptische, en houte knotsen, met yzer beslagen, en hadden linne borstrokken aen. Met zoodanigh geweer verscheenen d'Assyriërs, onder de Chaldeen, ten strijde, by *Xerxes*, koning van *Persie*, die met een by-na ontallijk krijgshier tegen de Grieken ten oorlogh opgetoogen was.

D'oude Assyriërs voerden verscheide en byzondere eige namen: als,

Schadran.

Schalman.

Teglich.

Herib.

Haddan.

Neschbroch.

Adan.

Etzer, of *Atzer.*

Afar.

Ballat.

Ofen, of *Osn.*

Chuschan.

Sen.

Phul.

Phar.

Schar.

Alle de namen der Assyriërs en Chaldeen waeren uit enkele t'zamen gestelt, die by-na alle namen der Babylonische goden zijn: als, *Mero*, *Nebo*, *Bel*.

Wapen-
rusting
der ael-
oude
Assy-
riërs.
Herod.
lib. 7.

Namen
der oude
Assy-
riërs.

Ver-
brant
zich zel-
ven.

MARE MAGNORUM CARADENIS, olim
PONTUS EUXINUS.

NATOLIA,
que olim
ASIA
MINOR.

Milliarum
Germanicorum

5
10
15
20

Het

G E W E S T

Van

A N A T O L I E,

of

K L E I N A S I E.

Bena-
ming
van A-
fic.
Lib. 4.

*A*sia, of *Asie*, is alzo, volgens schrijven van *Herodoot*, na *Asia*, vrouw van *Prometheus*, genoemd: hoewel hy zeidt, dat de *Lydiërs* wilden, dat *Asia* na *Asius*, zoon van *Kotys*, zoon van *Manes*, en niet na de vrouw van *Prometheus*, zou genoemd zijn.

Bochart.
lib. 4.
c. 33.

Eenigen houden *Asia*, of *Asie*, voor een Hebreesch of Fenicisch woort, en leggen het *midden* uit; dewijl *Asie*, of eigenlijk *Klein Asie*, dat groot hangend cilant, midden tusschen *Europe* en *Afrika* gelegen is. Aldus schrijft *Plinius*: Wanneer men van de *Gaden* (dat is, de mont der straet *Gibraltar*) intreet, heeft men *Afrika* op de rechte, en *Europe* op de linke zijde. Tusschen beide leit *Asie*.

Verdei-
ling.
Strab.
lib. 2.
& 11.

De bergh *Taurus* omriemt, of omringt, als een riem, het vaste lant van *Asie*, en doorsnijt her in 't midden, van 't Weste tot het Ooste; latende des zelfs een gedeelte na 't Noorde, en het ander na 't Zuide. D'oude *Grieken* hebben het een gedeelte, 't welk na 't Noorde strekt, *Asie binnen den Taurus*, en het ander gedeelte, dat na 't Zuide leit, *Asie buiten den bergh Taurus* genoemd.

Strabo, onder d'oude lantbeschrijvers, verdeilt gansch *Asie* in vier delen. Het eerste gedeelte leit, met natuurlijke scheid-palen, ten Weste, binnen den vliet *Tanais* (dien *Strabo* tot scheidpael van *Europe* en *Asie* stelt) en den poel *Meotis*, tot aen den *Bosferus*, en de zeekuste van d'*Euxinische* of zwarte zee besloten; ten Noorde met den *Oceaan*, tot aen den mont van de

Kaspische zee; ten Ooste met de *Kaspische zee* zelve, tot aen de grens-scheidingen van *Albanie* en *Armenie*: ten Zuide met dat lant, het welk van de monden des vliets *Cyrus*, tot aen *Kolchis*, en, van d'eene tot d'andere zee, door *Albanie* en *Iberie* strekt, en de vorm van den † hals van een hangend cilant heeft: welke hals ontrent drie duizent stadien groot of lang is.

† Isth-
mus.

Het tweede gedeelte van *Asie* is, dat van de *Kaspische zee*, tot aen de *Scythen*, neffens d'*Indianen*, strekt.

Het derde gedeelte is, dat aen den voornoemden hals des hangenden cilants raekt. Dit gedeelte begrijpt *Medie*, *Armerie*, *Kappadocie*, en de tusschen-gelege gewesten.

Het vierde gedeelte is het lant binnen den vliet *Halys*, en het geen op den *Taurus* zelve, en buiten dien leit, en al het geen op het hangend cilant komt re leggen, dat de *Isthmus* of hals des hangenden cilants maakt, die de *Pontische* en *Cilicische zee* scheidt.

Lant
binnen
den vliet
Halys.

In het gedeelte van *Asie*, buiten den bergh *Taurus*, na 't Zuide, stelt *Strabo* *Indien* en *Ariane*, tot aen de volken, die aen de *Perfische zee*, en aen den *Arabischen zeeboezem* en *Nijl*, en aen de *Egyptische* en *Isthische* of *Middellantische zee* reiken.

Het lant binnen den vliet *Halys* wiert, ten tijde van *Strabo*, *Asie binnen den Taurus* genoemd, dat gelijknamigh met het gansch vast lant was, dat *Asie* genoemd wiert. Over al het lant, binnen den vliet *Halys*, heeft certijts *Kresus* geheerscht, dien *Herodoot* een heerscher of tieran der volken binnen den vliet *Halys* noemt.

Asie
binnen
den
Taurus.
Strab.
lib. 12.

Lib. 12.

Strabo stelt in dit *Asie*, ten Ooste, d'eerste volken, de Paflagonen, Frygians, Lykaonen: daer na de Bithyniers, Mysiers, Epiktetus, dan *Troas* en *Hellepontia*: na deze, aen zee, de Eolen en Jonen, Kariers en Lydiers: en midden in 't lant de Lyciers.

In zijn tweede boek schrijft *Strabo*, by-na in een zelve zin, dat *Asie*, binnen den *Halys* genoemd, bevangt, aen den *Pontus* en *Propontis*, de Paflagonen, Bithyniers en Mysiers, en *Frygie* aen den *Hellepont* geheten: waer onder *Troas* is: en aen d'Geesche en de volgende zee *Eolis*, *Jonie*, *Karie*, en *Lycie*, en midden in 't lant *Frygie*; waer van een gedeelte is het lant der Gallogrieken, *Galatie* genoemd, en Epiktetus, en Lykaonen en Lydiers.

De Lyciers, Pamfyliers, en Ciliciers, bezaten, volgens den zelve *Strabo*, de zeekusten, buiten den bergh *Taurus*.

Klein
Asie onder
de Romei-
nen in
twee de-
len ver-
deelt.

Gansch *Klein Asie*, of *eigentlijk Asie* by de Grieken genoemd, was onder de Romeinen in twee delen verdeelt: te weten, in een binnen en opper *Asie*. *Plinius* maekt keizer *Agrippa* den invoerder of instelder van deze verdeling: want hy schrijft, dat die *Asie* *eigentlijk* genoemd in twee delen verdeelt hebbe.

Binnen
Asie.
Plin.

Het binnen gedeelte van *Asie* wiert ten Ooste met *Groot Frygie* en *Lykaonie*; ten Weste met d'Geesche zee; ten Zuide met d'Egyptische of Karpatische en Rodische, en ten Noorde met *Paflagonie* en *Bithynie* besloten. Het had in de lengte vier hondert en zeventigh duizent, en in de brete drie hondert en twintigh duizent schreden. Het begreep de lantschappen van *Lydie*, *Meonie*, *Jonie*, *Karie*, *Mysie*, *Klein Frygie* en *Hellepont*.

Dit binnen *Asie* is het zelfste, het geen by *Strabo* *Asie* binnen den (vliet) *Halys*, en *Asie* binnen den (bergh) *Taurus* genoemd wort.

Ptolemeus geeft by-na de zelve grenspalen aen dit *binnen Asie*; het welk hy *Asie* *eigentlijk* genoemd heet. Doch hy gedenkt het ander *Asie* niet, dat zich dien naem *eigentlijk* heeft toegeëigen.

Dit *binnen Asie*, of *Asie* *eigentlijk* genoemd, wort, volgens *Ptolemeus*, ten Noorde met *Bithynie*; ten Weste met een gedeelte van den *Propontis*, en met den *Hellepont* en Geesche zee; ten Zui-

de met de Rhodische zee; en ten Ooste met *Lycie*, *Pamfylie* en *Galatie*, bepaelt. En dit was het een gedeelte alleenlijk van dat *Asie*, het welk d'oude schrijvers zeggen, dat *eigentlijk Asie* genoemd wiert, en een zelve naem, als gansch *Asie*, voerde.

Het ander gedeelte van *Asie*, of *Op-^{Opp}er Asie*, wiert ten Ooste met *Klein Ar-^{Asie}menie*; ten Weste met *Frygie*, *Lykaonie*, en *Pamfylie*; ten Noorde met het Pontisch lantschap; ten Zuide met de Pamfylische zee, die tusschen het cilant *Cyprus* en *Pamfylie* is, bepaelt. Het had in de lengte vijf hondert en vijf en zeventigh duizent, en in de brete drie hondert en vijf en twintigh schreden. Dit gedeelte begreep de lantschappen van *Pamfylie*, *Lykaonie*, *Galatie*, *Pisidie*, *Isaurie*, en *Cilicie*.

Ptolemeus heeft, onder den naem van *eigentlijk Asie*, alleenlijk een gedeelte van die twee delen beschreven: te weten, het *Binnen Asie*; maer het ander, of *Opp*er *Asie*, heeft hy overgeslagen.

Strabo gedenkt ook de verdeling van *Asie* in twee delen niet: maer begrijpt beide die delen: te weten, *Binnen* en *Opp*er *Asie*, onder den naem van *Asie* *eigentlijk* genoemd: ja hy besluit onder het bestek van zijn *eigentlijk Asie*, meet als beide die delen; dewijl noch het Pontisch lantschap, noch *Bithynie*, noch *Cilicie*, onder geen van die twee delen komen te vallen.

Hierom heeft *Plinius*, na den voorgang van *Agrippa*, het een gedeelte van *eigentlijk Asie*, het welk ten Ooste met *Klein Armenie* bepaelt wort, ten Noorde met het Pontisch lantschap, en niet met de Pontische zee: en ten Zuide met de Pamfylische zee, die tusschen *Cyprus* en *Cilicie* is, bepaelt. Aldus wierden onder geen van beide delen van *Klein Asie* die lantschappen begrepen.

Wijders, uit deze twee deelen van *Asie* wiert alleen het binnen-gedeelte van *Asie*, ten tijde der Romeinen, door eenen *Prokonsul*, of onder-burgermeester, geregeert, en het *Proconsularisch lantschap* genoemd.

Het binnen-gedeelte van *Asie*, dat by ouds *Klein Asie*, en het *Proconsularisch lantschap* genoemd was, wiert ook in de laetste tijden des Griekschens rijks, op Grieksch, *Thema tón Thracésion*; dat is, *lantschap der Thraciers* (of *Thra-*

Thraceſiers) genoemt: want het *Proconſulariſch Aſie* beſtont by-na uit de zelve en zoo vele lantſchappen, als het *Thema* of lantſchap der *Thraceſiers*: te weten, het ganſch lantſchap der *Thraceſiers* beſtont uit *Aconie*, *Lydie*, *Karie*, *Jonie*, en *Klein Frygie*; het welk door den *Proconſul*, van wegen de Romeinen, beſtiert wiert. Daer en tegen wiert het buiten of opper-gedeelte van *Aſie Thema Anatholiken*, dat is, *Ooſterſch lantſchap*, geheten.

De Griekſche Konſtantinopolitainers, die *Thraceſiers* waeren, ſchijnen het binnenſte gedeelte van *Aſie*, dat nader by hen, dat is, by *Thracie*, lagh, *Thraceſiſch lantſchap*, en de volken van *Aſie*, *Thraceſiers* genoemt te hebben. Maer het ander verder of hoger gedeelte van *Aſie*, hebben zy *Anatolie* genoemt: van waer *Thema Anatholicum*, dat is, *Ooſterſch lantſchap*, herkomstigh is. Waer van ganſch *Klein Aſie Anatole* en *Anatolia* genoemt is.

Strabo beſchrijft met vele groter grenspalen het *eigentlijk Aſie* genoemt, die door dien naem al het lant, dat tuiſſchen de Pontiſche, Egeiſche, en Ciliſche zeën, als een hangend eiland, beſloten wort, heeft willen te kennen geven. Maer *Strabo* heeft meer, na de wijze der lantbeſchrijvers, de gelegenheit der landen en geſchapentheit der zeën, als eene politijke of ſtaetſe ſtelling der lantſchappen betraght, de welke anders vereiſchte.

Onder den naem van *Aſie* wiert ook het Pontiſch lantſchap betrokken: welk Pontiſch lantſchap daer na tot een *Pontiſche Dieceſis*, of lantvooghdye, gemaakt wiert, die verſcheiden van d' *Aſiatiſche Dieceſis* of lantvooghdye was: onder welke *Pontiſche Dieceſis*, of lantvooghdye, *Galatia*, *Paſlagonia*, *Kappadocia*, *Klein Armenia*, en *Polemoniaciſch Pontus* begrepen was. Ook was ten tijde van keizer *Augustus*, *Bithynie*, *Propontis*, en een gedeelte van't Pontiſch lantſchap, een Pretoriſch lantſchap, dat van het lantſchap van *Aſie* door eene byzondere benaming afgeſcheiden was. *Paſlagonie* was aen *Bithynie* gevoeght: en *Klein Armenia* aen *Syrie*, tot aen den *Eufrates*.

Dieceſis was eigentlich by de Romeinen eene beſtier of lantvooghdye, of gewest van vele lantſchappen te gelijk, die, onder een lichaem gebraght, door

een *Præfectus Prætorio*, en door hun *Vicarien* of ſtedehouders beſtiert warden. Anders bediet het woort *Dieceſis* gemenelijk een biſdom, en by wijle ook eene gebiedt of ſtad.

Het dient aengemerkt, dat d'oude Latijnen of Romeinen alle overheden of majeltraten, dien het krijgshair gehoorzaemden, eenen *Prætorio* noemden. Dies *Præfectus Prætorio* een veltheer of veltoverſte was. Maer namaels wiert by hen een *Præfectus Prætorio* genoemt, die met d'opperſte maght en heerſchappye, om de lantſchappen te beſtieren, gezonden wiert. Onder wien ook niet een eenigh; maer vele lantſchappen ſtonden.

Wanneer de ſtoel des Roomschen rijks te *Konſtantinopolen* was, waeren'er vier zoodanige *Præfecti Prætorio*: twee in de gewesten van 't Ooſte: te weten, een *Præfectus Prætorio* in 't Ooſte, en een in *Illyrie*: en twee in de delen van 't Weſte: te weten, een *Præfectus Prætorio* in *Italie*, en een in *Frankrijk*. Gene waardigheit was met de maght van eenen *Præfectus Prætorio* gelijk.

Wijders, keizer *Justinianus* heeft de *Vicarien* of ſtedehouders van d' *Aſiatiſche* en *Pontiſche Dieceſis* afgeſchaft, en die beide in een beſtier van eenigh lantſchap, te weten, van *Galatie*, verandert.

Het overigh der lantſchappen, op dat hangend eiland, dat *Strabo* met den naem van *Aſie* gedenkt, was in twee delen verdeilt: waer van te voore reeds geſproken is. Aen deze twee delen is een eigen naem van *Aſie* gegeven: waer over een *Proconſul* het beſtier had. Het onder of binnen-gedeelte begreep *Lydie*, *Karie*, *Mysie*, *Frygie* en *Helleſpontus*. Het boven-gedeelte begreep *Pamphylic*, *Lykaonie*, *Galatie*, *Piſidie*, *Iſaurie* en *Cilicie*.

Men vind kentekenen en voetſtappen van deze verdeling in het lantſchap der *Thraceſiers*, en in het *Anatoliſch* of *Ooſterſch lantſchap*, die in de laetſte tijden des Griekſchen rijks gemaakt is: gelijk by *Konſtatinus Porphyrogeneta* in zijn boek van de lantſchappen te lezen is.

Het lantſchap der *Thraceſiers* komt geheel en al met het *Binnen Aſie* overeen: gelijk het *Anatoliſch* of *Ooſterſch lantſchap* met het *Boven Aſie*. Hierom

wiert, zoo deez *Konstantinus* schrijft, alle beide die lantschappen, zoo wel het lantschap der Thraceliërs, als het Anatolisch lantschap, met den naem van *Klein Asie* by d'ouden genoemt. De *Asiatifche Diecefsis*, of lantvooghdye, begreep by-na die beide lantschappen.

Verdeeling van Klein Asie. Carol. à Geograph. Sacr.

Anatolie, of *Klein Asie*, wiert by ouds gemenelijk in de volgende lantschappen verdeilt.

- 1 Lantschap van *eigentlijk Asie*.
- 2 *Hellefpontus*.
- 3 *Eerste Kapatianisch Frygie*.
- 4 *Tweede Kapatianisch Frygie*.
- 5 *Salutaris Frygie*.
- 6 *Lydie*.
- 7 *Karie*.
- 8 *Lycie*.
- 9 *Eerste Pamfylie*.

- 10 *Tweede Pamfylie*.
- 11 *Pifidie*.
- 12 *Lykaonie*.
- 13 *Pontus*.
- 14 *Eerste Kappadocie*.
- 15 *Tweede Kappadocie*.
- 16 *Derde Kappadocie*.
- 17 *Eerste Galatie*.
- 18 *Tweede of Salutaris Galatie*.
- 19 *Pontus Polemoniakus*.
- 20 *Helenopontus*.
- 21 *Pastagonie*.
- 22 *Honorias*.
- 23 *Bithynie*.
- 24 *Tweede Bithynie*.
- 25 *Isaurias*.
- 26 *Eerste Cilicie*.
- 27 *Tweede Cilicie*.

† Notit. Anriq. Græc.

In eenige † oude Griekfche lijstboeken der Romeinfche lantschappen wort *Asie* in de volgende lantschappen op tweederleij wijze verdeilt.

- 1 Het lantschap of de lantvooghdye van *Asie*.
- 2 *Hellefpontus*.
- 3 *Kapatianisch Frygie*.
- 4 *Lydie*.
- 5 *Pifidie*.
- 6 *Lykaonie*.
- 7 *Frygie Salutaris*.
- 8 *Pamfylie*.
- 9 *Lycie*.
- 10 *Karie*.
- 11 *Pontifch Bithynie*.
- 12 *Honorias*.
- 13 *Pastagonie*.
- 14 *Eerste Galatie*.
- 15 *Galatie Salutaris*.
- 16 *Eerste Kappadocie*.
- 17 *Tweede Kappadocie*.
- 18 *Helenopontus*.
- 19 *Pontus Polemoniakus*.
- 20 *Eerste Cilicie*.
- 21 *Tweede Cilicie*.
- 22 *Isauria*.

- 1 *Asie eigentlijk genoemt*.
- 2 *Eerste Kappadocie*.
- 3 *Eerste Galatie*.
- 4 *Hellefpontus*.
- 5 *Lydie*.
- 6 *Bithynie*.
- 7 *Pamfylie*.
- 8 *Helenopontus*.
- 9 *Tweede Kappadocie*.
- 10 *Honorias*.
- 11 *Pontus Polemoniakus*.
- 12 *Tweede Galatie*.
- 13 *Lycie*.
- 14 *Karie*.
- 15 *Eerste Kapatianisch Frygie*.
- 16 *Frygie Salutaris*.
- 17 *Lykaonie*.
- 18 *Pifidie*.
- 19 *Pamfylie*.
- 20 *Derde Kappadocie*.
- 21 *Tweede Kapatianisch Frygie*.
- 22 *Tweede Galatie*.

Notit. Altera.

Ptolemeus, in zijn ontwerp der delen van *Groot Asie*, stelt elf lantschappen in dezer wijze: *Pontus*, *Bithynie*, *eigentlijk genoemt Asie*, *Frygie*, *Lycie*, *Galatie*, *Pastagonie*, *Pamfylie*, *Kappadocie*, *Klein Armenie*, en *Cilicie*. Hier by voegen anderen *Pifidie* en *Isaurie*: doch *Ptolemeus* gedenkt *Isaurie* en *Pifidie* niet; dewijl die onder *Pamfylie* waeren.

Alle deze lantschappen, behalve

Klein Armenie, mackten het *eigentlijk genoemt Asie* van *Strabo* uit, dat hy als tot een hangend eiland stelt: welk hangend eiland hy tot het vierde gedeelte van *Groot Asie* maekt: gelijk reeds gezet is.

Andere, als *Konstantinus Porphyrogenneta*, stellen, uit zeker opschrift van een gedenkteken van *Smyrna*, deze delen van *Klein Asie*: als, *Jonie*, *Frygie*, *Eolis*, *Meonie*, *Lydie*, *Hellefpontus*,

tus, Mysie, Bitbynje, Tarsie, Galatie, Margand, ne, Pontus, Paflagonie, Klein en Groot Kappadocie, Isaurie, en Lykaonie.

Over alle deze gewesten, zoo *Konstantinus* voornoemt getuigt, regeerde, van wegen de Romeinen, een *Proconsul* of onder-burgermeester: hoewel niet lichtelijk te bewijzen is, dat een *Proconsul* ooit zoo vele lantschappen te gelijk bestiert hebbe: naerdien het *Asie*, dat ten tijde der Romeinen door eenen *Proconsul* bestiert wiert, niet als eenige weinige lantschappen had.

Ook wil deez *Konstantinus*, dat alle deze lantschappen by ouds *Anatolie*, dat is, *Oofte*, en *Anatolie*, anders *Klein Asie*, genoemd wierden: daer nochtans door het Grieksch woort *Anatolie*, en het Latijnsch *Oriens*, dat's, *Oofte*, niet altijd *Klein Asie* by d'ouden verstaen is. Maer ten tijde van keizer *Arkadius* en *Honorius*, die ontrent op het jaer vier hondert en vier begonnen te regeren, wierden door *Anatolie* of *Oriens*, dat's, *Oofte*, de volgende vijftien lantschappen gemenelijk verstaen: als, *Palestina, Fenicie, Syrie, Cilicie, Cyprus, Arabie, Isaurie, Palestina Salutaris, tweede Palestina, Fenicie des Libans, Eufraatensis Salutaris, Osrhoena, Mesopotamie*, en *tweede Cilicie*.

De geen, die van wegen den Roomschen keizer over alle die lantschappen geboodt, wiert op Latijn *Comes Orientis*, dat is, *graef van't Oofte*, genoemd. Dies was ten tijde van keizer *Arkadius* *Anatolie* of *Oriens*, en *Klein Asie*, niet een en het zelfte gewest: gelijk *Konstantinus Porphyrogenneta* qualijk heeft gemeent, wanneer hy op zijnen tijt ziet, in den welken het alzoogenoemt wiert. Maer onder de regering van keizer *Arkadius* wiert gemenelijk het woort *Anatole* noch genomen: gelijk het altijd in d'eerste en midden tijden des rijks der kerke genomen was: in de welke *Anatole* verscheiden, en een ander van *Klein Asie*, en van d'Asiatische *Diecesis* of lantvooghdye was. Dit onderscheidt bespeurt men bescheidentlijk in de volgende woorden van zekere Konstantinopolitaensche kerkenraet: *De bisschoppen van Anatole hebben Anatole te bestieren: en de bisschoppen van d'Asiatische Diecesis, of*

lantvooghdye, hebben Asie alleen gaê te staen.

De Latijnen hebben die lantschappen, die onder den patriarch van *Antiochie* stonden, *Oriens*, en de Grieken *Anatole* genoemd: dat, zoo wel het een als het ander, *Oofte* gezeit is. Maer in de laetste tijden des bouwvalligen Griekschens rijks is gansch *Klein Asie*, op Grieksch *Anatolikon Thema*, dat is, *Oofterschlantschap*, genoemd: waer van noch heden gansch *Klein Asie Anatolie*, en gebroken *Natolie* genoemd wort.

Ieder der gemelde lantschappen begreep in oude tijden een groot getal van steden: hoewel de meeste over lang al vervallen, vergaen en gesloopt zijn: en niet dan eenige weinige haeren ouden luister en heerlijkheit, in haere puinhopen, behouden hebben.

S T E D E N

In eigentlijk Klein Asie.

E *Phesus, Hypapa, Trallis, Elaa, Adramytium, Assum, Gargara, Mastaura, Brullena, Pitane, Myrrhina, Aureliopolis, Nyssa, Metropolis, Valentianopolis, Aninetum, Pergamus, Anaa, Priene, Arkadiopolis, Nova Aula, Egea, Andera, Sion, Kolophon, Lebedus, Teos, Erytre, Antandrus, Pepere, Cuma, Aulium, Naulochos, Palaopolis, Phocaea, Bargaza, Thymbria, Klazomene, Smyrna, Magnesia aen den Sipylus, en Magnesia aen den Meander.*

In Hellepontus.

C *Yzicus, Germa, Meander, of Mandre, Poëmantium, of Pamanentus, of Poëmanium, Occa, Bares, of Barispe, Adrianothera, Lampsakus, Abydus, Dardanum, Ilium, of Troja, Melitopolis, Adriana, Scepsis, Pionia, Praëconesus, Ceramus, Parium, Therma, Exoria, Bladus, Argiza, Exoria, Polichnia, Artemea, Receta, Molis, Bladus, Sagara, Pionia, Komosine, Tradus, Ergasterion, Hippi, Scclenta, Cerge, Xius, Mandadaka, Scamandrus, Germa, Sagara, Argiza.*

In Pakatianisch Frygie.

L *Aodicea, Tiberiopolis, Asana, of Asani, Itoana, Ancyra, Cidissi, of*

Cidiffes, Egara, Pelie, Apira, Cadi, Tranopolis, of Trajanopolis, Sebastia, Eumenia, Tremcutithuri, of Trimenothuri, Aliona, Silbium, Iluzi, of Iluza, Nea, Charciara, of Ceretapa, Colossa, Simai, Philippopolis, Themisonium, of Themisonius, Sanis, Akmonia, of Akmona, Theodosiopolis, of Theodosia, Ilcandrus, Atharassus, Hierapolis, Mosyna, Attyda, Trapezopolis, Colassa, Valentia, Konopolis, Sitopolis, Krasus, Lunda, Molie, Sibia, Pepusa, Briana, Ady, Jucharathax, Dioclia, Aristium, Apia, Eudocias, Polycherianopolis.

In twede Pakatianisch Frygie.

Hierapolis, Dionysiopolis, Anastasiopolis, Mosynus, Attudi.

In Salutaris Frygie.

Synnada, Doryleum, of Doryllium, Polybotus, Nakolia, Midaium, Hispus, Prymnesia, of Prymnesus, Myrum, of Merus, Eucharpia, of Eucarpia, Lysias, Augustopolis, Brysum, Stectorium, of Sectorium, Cinaberium, Amadassa, Cotyarum, Praepenissus, Docimæum, Amorium, Cerasa, Hierapolis, Hofrus of Ostrum, Bruxus of Brixus, Kleros Horincs, Kleros Poleme, Debalacia, Polygotus, Docimium, Metropolis, Merus, Medæon, Demulikaon, Demu Auratia, Demu Alamaffi, Demu Prypuiafa.

In Lydic.

Sardis, Philadelphia, Tripolis, Thyatira, of Thiatira, Aureliopolis, Sita, of Septe, Gordus, Juliopolis, of Julianopolis, Trallis, Silandus, Maonia, Apollonkapel, Mostena, (of Mostina) of Mystene, Apollonia, of Apollones, Attalia, Bana, of Beana, Balandus, of Blandus, Hierocæsarea, Akraffus, of Okrasus, (en by Ptolemeus Nakraffa) Daldus, of Daldis, of Dadales, Stratonicia, Satala, Gabala, Heraclea, Areopolis, Hellene, Gordos, Mesotomellos, of Mesotymolus, Hierocastelli, Hermocapelia, Talaza, Bagis.

In Karie.

Aphrodisias, Stauropolis, Cybira, Heraclea, Salbaci, Apollonias, Heraklea, of Herakleas Latmi, (heden Palatia) Tabæ, Antiochia æw den Meander, Harpasa,

of Arpasa, Neapolis, Orthostas, Alabanda, of Alapanda, Stratonice, of Stratonicia, Alinda, Amyzon, of Meizo, (heden Amuzo, of Mezo) Jassus, of Jassus, Bargyla, of Bargylia, of Barbyla, Halikarnassus, Loryma, of Hylarema, Gnidus, of Cnidus, Myndus, of Amyndus, Ceramus, Anastasiopolis, Erisi, of Eresus, of Erisa, Miletus, of Melitus, Sebastopolis, Marcianopolis, Patrimonia, Mylasa, Ogmî, Neapolis, Chora, Coëtmalica.

In Lycie.

MYra, Metropolis, (dat 's, hoofstad) Mastaura, Telmissus, Araxa, of Anastasiopolis, Limyra, Podalia, of Podalæa, Sidyma, Olympus, Zenopolis, Tlos, Corydalia, Caunus, Acrassus, Xanthus, Marciana, Choma, Phellus, Antiphellus, Phaselis, Aucanda, Eudocias, Patara, Mesus, Balbura, of Balura, Oeneanda, of Enoanda, Bubon, Calinda, Rhodia, Anapus, Gaga, Akalissus, Elebesus, Arycriada, Rencylias, Arnea, Cyanea, Arpela, Candiba, of Condiba, Combe, Misæ, Pinara, Didoma, Comistaraos.

In eerste Pamfylic.

Sida, Aspendus, Etene, Erymne, Cassus, Semneum, Garallus, Coracesium, Syedra, Lyrba, Colibrassus, Selga, of Selgæ.

In twede Pamfylic.

PErga, of Perge Sylleum, Termessus, of Termejus, Eudoxias, Maximianopolis, Palæopolis, Pentenesus, Ariassus, of Ariasus, Pugla, Adriana, Attalia, Magidis, of Magydus, Olbia, of Olbasa, Corbasa, Lysinia, Cordylus, Lagania, Panemothicus, Geone, Commacum, Silivium, Pisinda, Talbonda, Unzela, Demu Uliambros, Tresena, Demu Canaura, Dicio Zanabrus, Zobia, Demu Mendeneo, Demu Sokla, Sinda, Berbie, Sendaunda, Myodia Chori, Homylidica, Pysenata, Komana, of Konana, Kolbara, of Korbasa, Kremna, Ctema Maximianopolis, Rege Salamara, Limobrama, Kodrula, Demusia, Demusabeum, Pastolerisus, Selge, of Selpe, Trimopolis, Sodi, of Side, Serna, Lybre, Kassa, Kotana, Horymena, Koracesion, Syedra, Karalia, Olybarsus.

In Pisidie.

Antiochia, Sagalassus, Sozopolis, Apamea Cibotis, Tytiassus, of Tetyassus, Baris, Adrianopolis, Limenopolis, of Limene, Seleucia Sidera, Adada, of Dada, Mallus, Metropolis, Paralaus, Bindeum, Philomelium, Prostama, Gortenus, Neapolis, Sabina, Atmenia, Pappa, Sinethandos, of Siniandus, Laodicea Kekaumene, of verbrant, Tyraium, Timandrus, Hopamia, of Apamia, Timbiadum, Themisonium, Justinianopolis, Zorzyla, Eudoxiopolis.

Artemidorus stelt, by Strabo, in Pisidie, de steden, Selge, Sagalassus, Petnelissus, Adadates, Brias, Keremne, Pityassus, Amblas, Anabura, Sinda, Karassus, Tarbassus en Termessus.

In Lykaonie.

Ikonium, Lystra, Onasada, Amblada, Honomada, of Umanada, Laranda, Barattha, of Barathe, Derbe, Hyda, Sabatra, Canna, of Carna, Berinopolis, Ilistrum, Perte, Arana, Isaura, of Isauropolis, Pteria, Glauama, Rignum, Mithium, Corna, Pappa.

In Pontus, en in het eerste Kappadocie.

* Ptol. **C**esarea, (te voore* Mazaca geheten) Therma, Nyssa, Camuliana, Ciscissa, Theodosiopolis, Regepondandus.

In tweede Kappadocie.

Thyana, Cybistra, Faustinopolis, Salsimi, Justinopolis, Asuna.

In derde Kappadocie.

Mocissus, Nazianzum, Regecucujus, Regedoara, Colonia, of Colonea, Parnassus, Doara.

In eerste Galatie.

Ancyra, hoofstad, Tabia, Juliopolis, Asponsa, of Aspona, Berinopolis, Cinna, of Cina, of Ciana, Reganaglia, Regemnesus, Heliopolis, Anastasiopolis.

In tweede Galatie.

Pessinus, Ocistus, Petenisus, Trokmi, Regemaureccion, Eorium, Claneus, Regetnocada, Eudoxias, Myracion, Germania.

In Polemoniacisch Pontus.

Neocæsarea, Trapezus, Cerasus, Comana Pontica, Ptyusa, Polemonium.

In Helenopontus.

Amasia, Amisus, Sinope, Iborea, Arzdrapa, Zela.

In Passagonie.

Gangra, Junopolis, Sora, Pompeiopolis, Amastris, of Amastrium, Dadybra.

In Honorias.

Claudiopolis, Heraclea van Pontus, Tium, Cratia, anders Flaviopolis, Prusa, Andrianopolis.

In eerste Bithynie.

Nicomedia, Chalcedon, Prusa aersdenbergh Olympus, Prænetum, of Primetus, Hellenopolis, Basilinopæi, Hadriana, Casarea, Arista, Patavium, Dablis, Neocæsarea, Cius.

In tweede Bithynie.

Nicaa, Apamea, Linoë, Gordus, Elenopolis, Apollonias, Dascilium, Regodorie.

In Isauria.

Seleucia, hoofstad, Celesderen, of Nor. Antiq. Celenderis, Anemurium, Titiopolis, Lamus, Antiochia, Julio Sebeste, Cestri, Selinus, Jotate, Diocæsarea, Olbe, Klaudiopolis, Hierapolis, Dalisandus, Germanicopolis, Irenopolis, Philadelphia, Moloë, Darafus, Zeede, Neapolis, Lauzade.

Verscheide oude steden van Klein Strab. lib. 12. Asië zijn door d' Amazonen gesticht, of na haer genocnt: als Kuma, Efesen, Smyrne, Phaphus, Myrlea, Myrina, &c. want d' Amazonen, zoo Strabo uit Herodoot

rodoot en *Eudoxus* verhaelt, woonden tusschen *Mysie*, *Karie* en *Lydie*: gelijk ook zeker oude historischrijver *Ephorus* haer na-by *Kume*, zijn vaderlant, stelt.

In het beschrijven der steden van *Anatolie*, of *Klein Aſie*, zullen wy slechts eenige der voornaemste ten toone stel-

len: en inzonderheit de zeven steden der zeven kerken van *Aſie*, als *Efesen*, *Smyrne*, *Pergamen*, *Thyatiren*, *Sardis*, *Filadelfie*, en *Laodicea*, in 't brede beschrijven: doch met *Ilium* of *Troje*, in *Frygie*, als d'alleroudste stad van dien oort, beginnen.

Het lantschap van *Frygie*.

Salmaf-
in Solin.

Frygie is tweevoudigh of twederlei: een groot en een klein *Frygie*. De nakomelingen (de Romeinen) ichijnen van *Groot Frygie* twee lantschappen gemaakt te hebben: als eerste en tweede *Frygie*: welker eerste *Pakatianisch Frygie*, en 't ander *Salutarisch* (dat 's, *heilzaam*) *Frygie* genoemd wiert. Aldus waeren de beide *Frygien*, *Salutarisch* en *Pakatianisch Frygie*, by ouds een cenigh *Groot Frygie*.

Klein Frygie leit aen den *Helleſpont*, ontrent den *Olympus*.

Klein Frygie wiert ook *Frygie aen den Helleſpont*, ontrent den *Olympus*, en *Helleſpontie*, en *Frygie Epiktetus*, en namaels ook *Troas* genoemd: gelijk de voornaemste en hoofstiad den naem van *Troje* en *Ilium* voerde.

Strab.
lib. 12.

Pakatianisch Frygie strekte van *Kromus* tot aen *Amorium*. *Ptolemeus* rekent *Amorium* onder de steden van *Groot Frygie*.

Boven *Epiktetus*, of *Klein Frygie*, leit, na 't *Zuide*, *Groot Frygie*. Op de linke zijde leit *Pessinus*, *Orkaorykos*, en *Lykaonie*. Op de rechte zijde leggen de volken *Meonen*, *Lydiers* en *Kariers*.

In *Groot Frygie* is ook een *aen-bergh-gelegen Frygie* genoemd, en *Frygie by Pifidie* geheten, en de lantschreke ontrent

Amorium, *Eumenie*, en *Synnada*. Daer na volgt de stad, *Apamia Kibotis* gebynaemt, en *Laodicea*, de twee grootste steden van *Frygie*. Rontom deze leggen de stedekens, *Afrodifias*, *Kolossen*, *Themisonium*, *Sanaos*, *Apollonias*, en *Metropolis*: noch verder, *Pelten*, *Tabea*, *Eukarpia* en *Lysias*.

Het *aen-bergh-gelegen Frygie* heeft den rugh van eenen bergh, die van 't *Ooste* na 't *Weste* strekt. Ter wederzijde leit eene grote vlakte. Dicht aen den rugh des berghs leit eene stad, na 't *Noorde*, *Filomclium* geheten, en ten *Zuide* eene andere stad, *Antiochie by Pifidie* genoemd: d'eerste leit op eene vlakte, en de laetste op eenen heuvel.

Epiktetus Frygie begrijpt de steden *Azanos*, *Nakoleum*, *Kotyaeium*, *Midaium*, *Doryleum* en *Kadi*: hoewel zommigen *Kadi* onder *Mysie* brengen.

De *Frygianen*, of inwoonders van *Frygie*, zijn uit *Europe* na *Aſie* overgetrokken, en woonden neffens de *Macedonen*. Zoo lang zy *Europers* waeren, wierden zy *Bryges* genoemd: maer na zy in *Aſie* overgetrokken waeren, veranderden zy, te gelijk met de plaetse, den naem *Bryges* in *Fryges* of *Frygianen*.

Strab.

Herod.
lib. 7.

Ilium, of Troje.

DE stad *Ilium* wiert anders ook *Troja* of *Troje* genoemd: gelijk het lantschap, in het welk de stad *Troja* lagh, eigentlijk *Trojas* genoemd was.

Ptolemeus stelt *Ilium* op de Noorder brete van een en veertigh graden, en op de lengte van vijf en vijftigh graden en vijftigh minuten.

Ilium, of *Troja*, was eene stad van *Klein Frygie*, of *Troas*. *Ilium*, of *Troja*, wiert door *Dardanus*, zoon van *Jupijn*, gesticht: gelijk de poët *Virgilius* aldus zingt: *Dardanus, d'eerste vader en grontlegger der Iliasche stad*. Daer na wiert zy door koning *Ilus*, zoon van den Trojaenschen koning *Tros*, en vader van *Laomedon*, vergroot, en na hem *Ilium* geheten: hoewel andere zeggen, (zoo *Strabo* schrijft) dat *Ilus* de stichter van *Ilium* niet geweest zy. Doch hy heeft, zoo dees *Strabo* getuight, de stad *Ilium* aldaer niet gesticht, daer die ten tijde van *Strabo* was; maer by-na derdigh stadien hoger, na 't Ooste, en na *Ida* en *Dardanie* toe, daer het vlek was, dat, ten tijde van *Strabo*, het vlek der Ilianen genoemd wiert.

D'Ilianen van *Strabos* tijden roemden, zoo *Strabo* schrijft, dat hunne stad het oud *Ilium* was; hoewel die, zeidt *Strabo*, met bewijsredenen uit *Homeer* kunnen wederleit worden: want het schijnt niet, dat het *Ilium*, dat toen was, het *Ilium* zy, dat ten tijde van *Homeer* was.

Men zeit, dat het *Ilium*, of de stad der Ilianen, die ten tijde van *Strabo* was, te voore slechts een vlek is geweest, en een kleinen en slechten tempel van *Minerve* had. Maer *Alexander*, wanneer hy van het gevecht, aen den vliet *Granicus*, derwaerts opgetrokken was, had den tempel met offergiften verciert, en *Ilium* eene stad genoemd, en zijnen voorzorgers belast de plaetse met gebouwen op te hemelen. Ook had hy *Ilium* vry en schatteloosgemaakt.

Maer na het dempen der Perfen zond hy een minnelijken brief aen die van *Ilium*, by den welken hy beloofde, dat hy de stad groot zou maken, en eenen aenzienelijken tempel stichten, en heilige strijtspele invoeren.

Na het overlijden van *Alexander*,

droegh zijn veltoverste *Lysimachus* zorge voor de stad, stichte eenen tempel, en omringde de stad met eene muur van veertigh stadien, en braght daer in de volken van d'omleggende en vervalde steden met der woon.

Wijders, het *Ilium*, dat ten tijde van *Strabo* stont, was een dorp-stad, of een stad als een dorp, wanneer de Romeinen allereerst in *Asie* optrokken, en *Antiochus de Grote* uit *Asie*, binnen den bergh *Taurus*, verdreven.

Zeker *Demetrius Scepsus* getuight by *Strabo*, dat wanneer hy te dier tijde in zijne kintsheit in die stad quam gereist, het vlek zoo gering vond, dat het geene steene daken had.

Hegesianax schrijft by *Strabo*, dat de Gallen of Galaten, wanneer zy uit *Europa* na *Asie* overgetogen waeren, en eene vaste plaetse van node hadden, na die stad opgetrokken waeren; maer hadden die datelijk, om haere onbeuurtheit, verlaten.

Namaels bequam zy groote verbetering. Daer na hebben de Romeinen met *Cajus Fimbria* haer weët mishandelt, die haer, met eene verovering, in den Mithridatfchen oorlogh innamen. Desgelijks schrijft *Livius*, dat *Kajus Fimbria* de stad *Ilium*, die haer onder de maght van *Sylla* beschermde, veroverde en verdelghde. Hy doode, zoo *Appianus* schrijft, alle d'inwoonders op staende voet, verbrande alles, en hitste d'oudsten verscheidentlijk tegen *Sylla* op. Hy verschoonde geene priesters, noch de genen, die in den tempel van *Minerve* vlughten: want hy verbrande die in den tempel. Hy deed ook de muuren ondergraven: en bleef van de stad niets staen. Deze ramp quam den Ilianen op het vijf hondert en vijftighste jaer, na het veroveren van *Ilium* door *Agamemnon*, over.

Deez *Kajus Fimbria* was tot penningmeester met den burgermeester *Valerius Flakkus* gezonden, die tot velt-heer tegen *Mithridates* gekoren wiert. Wanneer hy oproer maekte, en den burgermeester in *Bithynie* gedoot had, wiert hy zelf tot velt-heer des krijsheirs verkoren. Toen trok hy op *Ilium* aen. Doch wanneer d'inwoonders hem, als

eenen rover, niet wilden ontfangen, kreegh by de stad, binnen den tijt van elf dagen, met geweld in. Wanneer zeker persoon roemde, dat *Fimbria* in den tijt van elf dagen de stad veroverd had; daer *Agamemnon*, die eene vloot van hondert fchepen, en gansch Griekenlant in zijn krijsheir had, nauiliks in den tijt van tien jaren die kon veroveren, zoo antwoorde een der Ilianen: *Maer daer was geen Hektor, die voor de stad street.*

Strab.

Het *Ilium*, datten tijde des Zalighmakers stont, kon niet rontom gegaen worden, van wegen den geduurigen rugh van bergen.

Het oud *Troje*, dat voor dien tijt stont, had eenen omgang. *Strabo* zeide al by zijnen tijt, dat het niet waerschijsnelijk was, dat'er kentekenen van het oud *Troje* behouden waeren: naerdien andere verwoeste steden in't ronde niet geheellijk uitgeroeit waren; maer *Troje* was te gronde verdelgt: waer van alle de steenen, tot herbouwing van die, vervoert wierden. Men zeit *Archeanaktis*, de *Mitylener*, de stad *Sigium* van de steenen, die van *Troje* gebraght waeren, zou gesticht hebben. Dus verre *Strabo*.

De stad *Ilium*, of *Troja*, is meenighmael verwoest, en allereerst door de Grieken: dies geene heele of ongeschonde gebouwen daer van overgebleven zijn.

Heden-
daegs
Troje.
Bellon.
lib. 2.
c. 4.
Observ.

Het hedendaeghs *Troje* leit een halve daghreize van *Abydos*, in het hangen van eenen heuvel, die gemakkelijk uit zee kan gezien worden: want het strekt zich langs het strant uit. De muuren zijn op vele plaetsen noch overgebleven, en van fraeie en herde spongiachrige vierkante steenen gesticht, die uit de steen-mijnen van de na-by-gelegen kaep *Affos* gehaelt waeren.

D'omtrek der muuren geeft de groote der stad genoechzaam te kennen, die vier uren in den omgang vereischt. Men ziet'er noch puinhopen, en stukken brokken van torens, die op de muuren stonden. De grontvesten der muuren, die de stad omringden, vertonen zich noch op zommige plaetsen, en rusten op kolommen en voetstallen van twee vadem breed.

Buiten den omtrek der muuren ziet men, neffens de heeren wegen, groote marmere graffteden van een aeloud

werk, die uit eenen steen, in vorm van eene kiste, uitgeholt zijn: welker dekfels noch heel en gaaf zijn.

Men ziet'er noch puinhopen van twee kasteelen, die uit marmersteenen bestaen. Het een kasteel staet aen het laege eind der stad *Troje*, en strekt in de lengte, langs het strant, als twee bolwerken, uit. Des zelfs muuren bestaen uit witte en roode marmer.

Het ander kasteel staet op den top van eenen heuvel, en leit aen de eene zijde des muurs in den omtrek der stad besloten. Van dit kasteel kan by-na de geheele stad, en ook d'omleggende lantstreke, gezien worden. Des zelfs muuren steken een weinigh boven de wallen der stad uit.

Men ziet binnen de stad niet, als een verwerde klomp van puinhopen: en onder die de bodem of grontvest van een zekeren vierkanten toren van vierkante steenen gesticht, dat een groot werk was, en tot een brandaeris, naer het schijnt, gedient heeft. Daer zijn noch vele ongeschonde heele waterbakken: waer in het regenwater bewaert wiert: want in dien geheelen oort zijn weinigh bronnen, en niet meer als een, op eene lage plaetse, by de haven.

Men heeft'er ook puinhopen van kerken, door de Kristenen gebouwt, die eertijts de stad bewoonden, als ook een groot gedeelte van muuren: waer onder marmersteenen zijn, met kruisen daer op gehouwen.

Groote beelden van een aeloud werk leggen noch te *Troje* op d'aerde neêr. Op eene plaetse, na-by zee, en het kasteel, leggen marmersteenen in groote meenichte.

In den omtrek der muuren staen noch eenige ongeschonde poorten: inzonderheit de gene, die op den heuvel, neffens het kasteel is: waer door men na de vlakke uitging. Een andere poorte, waer door men na de weiden en heete baden ging, is noch geheel in wezen. D'overige poorten, aen den zee-kant, zijn zeer vervallen, en daer van weinige kentekenen over gebleven. Men vint'er een kolom van witte marmersteen, die in d'aerde steekt; maer leit half om: daer op aen d'eene zijde het volgend Latijnsch opschrift gehonwen is; hoewel door d'ondheit zoodanigh geschonden, dat het nauiliks kan gelezen

zen worden. *Imp. Caesar. Mar. Aur. Antoninus Pius, Felix, Parthicus, Maximus, Germanicus. Trib. P. 1. Imp. xv. Cos. 111. Provinciam Asiam per viam & flumina pontibus subjungavit.*

Aen d'andere zijde was een ander opschrift: waer van niet meer, als dit begin, kan gelezen worden. *Imp. Caesar. Aug. Diocletiano regnante.*

Ontrent het jaer veertigh wierden in d'aerde twee marmere beelden van kinderen gevonden, die na het eiland *Tenedos* vervoert wierden, om aen eenen fonteyn te dienen, die *Kassa Bassa* aldaer doen maken had.

De Otthomansche keizers hebben zeer fraeie stukken van deze puinhopen van dier doen vervoeren, om daer van tempels, en hanne *Serailen* of vrouwen-simmers, te slijten. Het allerheestte en ongeschondenste, dat overgebleven is, is een boge aen den oever van de zee, dien men in het gaen na de schepen ziet.

Warme baden. Een vierendeel mijls Westwaerts van *Troje* zijn drie bronnen van warme baden, die zout water hebben: waer uit zout kan gekookt worden: het welk lichtelijk uit dier scheuten te zien is: naedien de hitte der zon die des Zomers tot zout maekt. Aldaer zijn noch oude gewelven of kelders van kalk en gebakke steenen gemackt; hoewel niet zeer prachtigh gebouwt. In een dezer gewelven wort niet gebaedt: dewijl de neêrgestorte muur den bron gestopt heeft. Maer by den anderen bron is een licht opgeslagen hut, alwaer men zich baedt.

De wegh van *Troje*, tot aen deze baden, is by-na geheel met puinhopen van grafsteden geboort of bezet, die van Grieken schijnen te zijn: dewijl men daer op Grieksche letteren gehouwen ziet: hoewel eenigen ook met Latijnsche letteren behouwen, en dienvolgens ongetwijfelt van Latijnen zijn.

Na-by de warme baden worden prachtige gebouwen van een aeloud werk gezien: op welker een *Julio*, en op het ander *Magistratus* gehouwen is.

Uit den omtrek der muuren schiet een lange en hooge muur, tot vijf en twintigh duizent stadien verre, na de vlakte en den bergh *Ida*, en na den boezem van *Satelia*, die ontrent een

halve of drie-vierendeel mijls van *Troje* leit. De muur heeft doorgaens niet een en de zelve hooghte; want niet verre van *Troje* is hy ingestort en gebroken. Van daer heeft de muur, naer men zeidt, de zelve hooghte, die zy by *Troje* heeft. Deze muur is een uitstekend en voortreffelijk werk, en schijnt tot een bolwerk tegen het vast lant gestrekt te hebben.

Binnen een vierendeel mijls van *Troje* Aert des lants ontrent Troje. vint men in 't ronde niet een vlek noch huis. De gront is zoo onvruchtbaer en zandigh, dat aldaer zeer weinige vruchtbare bomen groeien.

Daer groeien evenwel, na den aert der plaette, overvloedelijk vele beuke-bomen, tot groot gewin der rontom woonende volken: want die slaen d'ekelen, de welke aen de beuke-bomen groeien, wanneer zy noch onrijp zijn, af, en laten die onder de bomen leggen drogen: zonder die van de verkens opgegeten worden: dewijl die aldaer niet gehouden worden. De gedrooghte en dorre ekelen worden opgezamelt, en in zakken, op kemels, in de na-by-geleze steden vervoert en vercocht: als inzonderheit te *Prusa* en *Kallipolis*. Met deze ekelen worden de huiden bereidt, gelijk met de schorzen van eiken of sinak hier te lande.

In de ruime omtrek der puinhopen is eene groote vlakte, daer in katoen of boomwol en *Sesamum* gezeit wort te groeien. Uit de *Sesamum*, by d'Arabieren *Sempsim* genoemt, slaen de Turken een olye.

Daer groeit ook een zeker slag van meloenen, die niet behoeven bevochtigt te worden, en een gehelen Zomer zonder bederving kunnen bewaert, en even als andere meloenen gegeten worden, en in sinake met onze hierlantsche meloenen over-een-komen. Daer zijn ook meloenen, als onze hierlantsche. Daer wort ook een andere vrucht gezeit, die de Turken en Grieken, met een gemein Arabisch woort, *Kopous* of *Karpouth*; maer de Latijnen, mer een Griekschen naem, *Anguria* noemen. Deze vruchten zijn eigentlijk water-meloenen. Zy worden veel na *Konstantinopolen* gebragt, en by het gemeen volk gegeten.

De bergh *Ida*.

DE bergh *Ida*, of *Ide*, leit een halve, of drie-vierendeel mijs, of drie duizent schreden, van *Troje*.

De kruin of top van den bergh *Ida* wort by *Strabo* en *Makrobius Gargarus* genoemt, en by *Stephanus Falakre*. Maer *Hesichius* noemt den uithoek van den *Ida Falakron*.

Andere schrijven, dat d'*Ida* vier uithoeken of kapen heeft: als *Pergamos*, *Lekton*, *Gargaros*, en *Falakra*.

D'*Ida* is de hoogste bergh van den ganschen *Hellepont*, zoo *Diodoor* getuigt.

De Teukren, die van het eiland *Kreta* (heden *Kandia*) in *Troas* gekomen waeren, hebben dezen bergh *Ida* al zoo na den bergh *Ida*, op *Kreta*, genoemt.

De bergh *Ida*, zoo *Atheneus* verhaelt, wiert door vele bronnen bevocht:

want uit den zelyen namen ten minste vijftien vlieten hunnen oorsprong: hoewel die grooter in den naem, als in'er daet, waeren, en de meeste ten tijde van *Plinius*, volgens zijn schrijven, al uitgedrooght waeren. Hierom noemt *Horatius* den *Ida* te recht waterrijk, en *Strabo* bronrijk. Onder andere vloeit de vliet *Cileus*, *Scamander*, *Simois*, &c. uit den bergh *Ida*.

Homeer noemt den *Ida* teelster of moeder der wilde dieren, van wegen dier meenigte, die op den zelyen hielden.

De bergh *Ida* is by de poëeten zeer berugt en vermaert, van wegen het geen, dat zich by en ontrent *Ilium* toegedragen heeft. Op dezen bergh heeft ook *Paris* het oordeel voor *Venus*, over den gouden appel, tegen *Pallas* en *Juno*, gevelt.

Zelesia en *Harpageia*.

Tab.
lib. 13.

Z*eleia*, of *Zelea*, of *Zele*, leit op het nutterste van den bergh *Ida*, hondert en negentigh stadien van *Cyzikus*, en ontrent tachtentigh stadien van de nabylige zee, in de welke de vliet *Esepus* zijn water stort.

Homeer gedenkt *Zelesia* in de volgende woorden: *Die Zelesia bewoonden aenden ondersten voet van Ida*.

Zelesia wiert al zoo na den helt *Zeleus* genoemt.

Zelesia was ook een kasteel van *Cyzikus*.

De vliet *Tarsus* vloeit by of rontom *Zelesia*, die op een zelyen wegh

twintigh overgangen had.

Te *Zelesia* was by ouds een orakel; maer was ten tijde des Zalighmakers al opgehouden.

Boven den mont van den vliet *Esepus* wiert een graf van *Memnon*, zoon van *Tithon*, getoont. Dicht daer by was ook een vlek van *Tithon*.

Op de zamengrenzing der lantstreke van *Cyzicene* en *Priapene* is eene plaetse, ^{Harpag.} ^{geia.} *Harpageia* genoemt: van waer *Ganymedes*, zoo de fabelen verzieren, geschackt wiert. Anderen willen, dat hy by de kaep *Dardaneum*, na-by *Dardanus*, geschackt wiert.

Priapus.

P*riapus* was eene aen-zee-gelegen stad, met een haven, en gebouwt door de Milesiers, zoo eenigen zeggen, of door de *Cyziceniens*.

Stephanus noemt *Priapus* eene stad van *Hellepontie*: hierom noemt *Virgilius* ook den god *Priapus* den *Hellepontischen Priapus*.

Strab.

De stad is al zoo na den god *Priapus* gebynaemt, die by d'inwoonders geëert wiert: 't zy het heilighdom uit *Ornen*, na-by *Korinthus*, derwaerts overge-

voert was: of dat de menschen, dewijl hy voor eenen zoon van *Bacchus* en *Nymfe* gehouden wiert, tot het eeren van hem voortgeslagen waeren: naerdien ook deze lantstreke zeer wijngaetrijk was, als ook de volgende aengrenzende lantstreke van *Parium* en *Lampsakus*: want *Xerxes* gaf *Lampsakus* aen *Themistokles*, tot zijn wijn.

Priapus wort heden *Laspi* geheten. De lantstreke van *Priapus* wiert *Priapis* genoemt.

Alexan-

Alexander de Grote trok door de stad *Priapus*, zoo *Plinius* getuigt.

Tusschen den vliet *Esepus* en de stad *Priapus* vloeit de vliet *Granikus*, en meerendeels door de vlakke van *Adrastia*.

De vliet *Granikus* is des Zomers byna droogh; maer strijkt by wijle, door de regen, hoogh over d'oevers henen. De gront is niet als zavel en gruis. De Turken, die geene zorgvuldigheid doen, om de monden van de rievieren zuiver te houden, hebben dien van den *Granikus* byna geheel laten toestop-

pen: waer door hy niet bevaerbaer is; zelf na-by zee niet; alwaer hy zeer breed is. Op zommige plaetsen heeft hy niet boven de twee voeten waters.

Het meir *Askanius* is ontrent zes mijlen lang, en twee breed, ontrent een dagh-reize van de zee gelegen: dies het in de kaerten qualijk geplactst wort. Uit dit meir neemt de vliet *Askanius* zijnen oorsprong.

Aen den vliet *Granikus* lagh de stad *Sidene*, die veel lants van een zelven name had. Deze stad was ten tijde van *Strabo* al verwoest.

Adrastea.

Strabo.
lib. 13. **A** *Drastea*, of *Adrastia*, was de naem van eene stad en lantsstreke, aen den vliet *Esepus* gelegen. De stad lagh tusschen *Priapus* en *Parium*, die eene vlakke van een zelven naem had: in de welke ook het orakel van den *Akteeschen Apollo* en *Diana* was. Maer alle toestel, en de steenen van den gesloopten tempel waeren na *Parium* gevoert.

In *Parium* was een altaer gesticht, dat een werk van *Hermokreon*, en in groote en fraeiheit zeer gedenkwaerdigh was. Het orakel was aldaer ten tij-

de van *Strabo* opgehouden: gelijk ook dat in *Zelea*.

Adrastia wiert alzo na koning *Adrastus* genoemt, die d'eerste den tempel van *Nemesis*, anders *Adrastea* genoemt, gesticht heeft. Of zy was alzo na *Adrastia*, een van d'Orestiadische *Nymfen*, geheten.

Ten tijde van *Strabo* wiert aldaer geen tempel van *Adrastea* noch van *Nemesis* getoont. By *Cyzikus* was een tempel van *Adrastea*.

Parium, Pityeia, &c.

Strab.
lib. 13. **P** *Parium*, of *Parion*, was eene aen-zee-gelegen stad, en had eene haven, grooter als *Priapus*, en wiert uit die stad vergroot en vermeerderd. Want als de *Pariers* den *Attalischen* koningen, onder wien *Priapene* of de lantsstreke van *Priapus* behoorde, ten dienste stonden, zoo hebben zy veel lants, met toelating dier koningen, van *Priapus* afgesneden.

Parium was alzo na *Parias*, *Jasons* zoon, en wort heden noch *Pario* of *Pariso* genoemt.

Parium was eene kolonye of gebouw van *Milesiers*, *Erythreers*, en *Pariers*. *Plinius* noemt *Parium* de *Parianische kolonye*.

Strab. Men beuzelt, dat aldaer de *Ofiogenes* woonden (zekere volken, alzo genoemt, en eigentlijk slangteelders gezet) die met slangen eene gemeenschap hebben: want men zeidt hunne mannen de genen genezen, die door eenen adder gesteken zijn, met hen geduurighlijk aen te raken, als de tovenaers doen.

Eerst brengen zy het vergif in zich over; daer na stillen zy d'ontsteking en pijn. Men zeidt, dat de vorst, of overste des geslaghts, uit eenen slang in eenen helt verandert zy. Misschien was hy een der *Lybische* of *Afrikaensche Psyllen*. De *Psyllen* waeren zekere volken, die een ingeboren vergif in hun lichaem hadden, dat den slangen dodelijk was. Een wijle is die kraght in het geslaght gebleven.

Pityeia was eene stad, tusschen *Priapus* en *Parium*, by d'aen-zee-gelege lantsstreke *Linum* gelegen. Zy had eenen pijn-boom-rijken bergh boven haer leggen.

Aen den zeekant, tusschen *Parium* en *Priapus*, lagh oud en nieu *Prokonnesus*, hebbende eene stad, en een zeer beroemde mijne van witten steen: van welchen steen de steden, en inzonderheit *Cizykus*, gesticht waeren.

Tusschen *Parium* en *Lampsakus* lagh eene stad, *Pesus* geheten, en een vliet

van een zelven name. Na de stad verwoest was, trokken d'inwoonders van *Pesus* na *Lampsakus*. *Pesus* was door de Milesiers gesticht.

Lampsakus.

Strab. **D**E aeloude en vermaerde stad *Lampsakus* leit aen zee, of aen de *Propontis* of *Hellefont*, hondert en zeventigh stadien, of acht en twintigh duizent schreden van *Abydos*, en tusschen *Abydos* en *Parium*, aen den mont van den vliet *Granikus*.

Baur-
uand. Anderen stellen het hedendaeghsch *Lampsiko* ontrent eene mijle van de monden van den vliet *Profaktius*, en ontrent twalef mijlen van de monden van den vliet *Granikus*.

Lampsakus had ten tijde van *Strabo* eene goede haven, en was toen een gedenkwaerdige stad, en in enen goeden stant, gelijk ook *Abydos*.

Zy wiert te voore *Pityusa* genoemd, van wegen de meenighden der pijnboomen, die daer ontrent groeiden: want *Pitys* heet op Grieksch een pijnboom.

Strab. *Lampsakus* was eene kolonye der Milesiers. *Stephanus* noemt *Lampsakus* een gebouw of kolonye der Fokcers. Hy voeght'er uit *Demosthenes* by, dat *Lampsakus*, van wege de wijnrijkheit der lantstreke, door *Priapus*, zoon van *Venus*, en *Dionysius*, of *Bacchus*, zou gesticht zijn. Want de lantstreke van *Lampsakus* was by ouds wijnstokrijk, welke plaetse *Gergetha* genoemd was.

De Persische koning *Xerxes* gaf *Lampsakus* aen *Themistokles* tot zijnen wijn.

Cicero noemt *Lampsakus* inzonderheit eene deurluchtige en edele stad des lantschaps van *Asie*.

De Lampsakeniers waeren, volgens schrijven van *Cicero*, allermeeft tegen de Romeinsche burgers gediensigh, en daer en boven allermeeft stil en gerust, en by-na, boven alle andere volken, veel meer tot de grootste haet der Grieken, als tot eenigh geweld of oproer gegengen.

Verscheide aeloude deurluchtige mannen hebben deze stad verheerlijkt: als *Charon*, de historischrijver, en de filosoof *Anaximenes*, de redenaer of redenrijker *Metrodorus*, een makker van *Epikurus*. Zelf *Epikurus* was eniger wijze een Lampsakener, die zich in *Lampsakus* onthield, en met de treffelijkste mannen in die stad verkeerde, als *Idomenus* en *Leonteus*.

De filosoof *Anaxagoras* is ook te *Lampsakus* gestorven.

Agrippa heeft van daer een neêrgewallen leeuwen-beelt, een werk van *Lysippus*, doen vervoeren, en in een wout, tusschen den poel en *Euripus*, stellen.

In deze stad wiert inzonderheit de god *Priapus*, van wegen de wijnrijkheit der lantstreke, geëert. Aldus schrijft *Pausanius*, dat de Lampsakeners *Priapus* veel meer dan andere goden eerden: en hielden hem voor enen zoon van *Dionysius* en *Venus*.

Loupadi.

Spon. **A**En den oever van den vliet *Askanius*, en drie vierendeel mijls beneden het meir *Askanius*, en eene daghreize van de zee, leit eene kleine en by-na woeste stad, *Loupadi* geheten.

Loupadi is zekerlijk eene oude stad: als blijkt uit de marmersteenen en kolommen, die hier en daer in de muuren zitten. De muuren zijn een werk der Grieksche keizers, en met ronde en vijfhoekige torens, op ieder twintigh schreden, gesterkt.

Nicetas Choniates, die in de dertiende eenwe geschreven heeft, noemt deze stad *Lopadium*. *Ferrarius* wil, dat zy

in oude tijden *Apollonia* geheten wiert. Maer dat zy na-by den bergh *Olympus* zou leggen, gelijk hy schrijft, is uitdrukkelijk valsch: naerdien zy eene daghreize van daer leit.

Men gaet in de stad op een houtse brug, over de rievier: hoewel'er de puinhopen van eene steene brugh zijn.

De huizen zijn by-na alle van leem-aerde gebouwt, en met ontrent duizent menschen bewoont.

Een halve daghreize voor-by *Loupadi*, na de zijde van *Smyrne*, leit eene fracie vlakte van *Mysie*. Daer na volgen kleine heuvelen: daer na komt men aen

aen den vliet *Granicus*, daer over men op eene houtte brug, met steene pylaren, gaet. Daer na volght een vlek *Sousighirli*, dat is gezeit, *waterbuffel*. Daer is een *Karavanserai*.

Sou-
fighirl.

Twée mijlen van daer ziet men, aen d'andere zijde van den vliet *Granikus*, de puinhopen van een kasteel, dat men houdt door *Alexander de Grote* gesticht te zijn, na hy over dezen vliet getrokken was.

Drie of vier mijlen van daer staet een *Kan*, d'*Yzer-poorte* geheeten, dat eertijts een schuilhoek voor struikrovers en straetschenders was, die de doorreizers uitplonderden.

Daer na volght een slecht vlek, *Mandragoia* geheten: wiens huizen van

Mandra-
goia

leem-aerde en gekapt stroo gebouwt zijn. Daer is een *Kan*, als een peerde-stal, niet eene *Estrade* rontom, en tchoorsteenen, op ieder tien treden. In deze *Kan* zijn vijf of zes zeer oude kolommen. Waer uit blijkt, dat deze plaetic eertijts van meerder aenzien was, als zy heden is. Van wege de gelijkenis, en eenige over-een-koming van name, zou men dit *Mandragoia* voor d'aeloude stad *Mandrapolis* mogen houden, die *Plinius* en *Stephanus* gedenkt, en in *Frygie* plaetst, en *Livius Mandropus* noemt: gelijk ook dit *Mandragoia* in *Frygie* gelegen is.

In de vlekken en dorpen van die gewesten vint men heden by wijle niet als eenen priester, die Grieksch kan spreken.

Pergamum.

Pergamus, of Pergamum, was eene stad van *Trojas* of *Mysie*. *Ptolemeus* noemt *Pergamus* eene stad van *Groot Mysie*: *Xenophon* van *Lydie*: en *Stephanus* slechts van *Asie*.

Pergamum was, volgens schrijven van *Strabo*, eene deurluchtige stad, en die eenen langen tijt onder d'*Attalische* koningen gebloeit heeft.

Pergamus leit by den vliet *Kaikos*, op eenen afstant van duizent schreden, (of † de vliet *Kaikos* vloeit voor-by *Pergamos*) vijf en vijftigh duizent schreden van de stad *Adramyttium*, en acht en vijftigh duizent van *Thyatira*, tusschen beide, en zestigh duizent schreden van *Sardes*.

† Strab.

Ferrar.

Men vint noch oude penningen, niet d'afbeelding van het hoofd van keizer *Geta* aen d'eene zijde. Op d'andere zijde wort *Eskulapius*, met eene staf in de rechte hant, daer eene slang omgeslingert is, gezien. Neffens hem staet zijn dochter *Hygieia*, die twee slangen in de handen, onder d'armen, houdt. Op de rant staet, met Grieksche letteren, Π Ε Ρ Γ Α Μ Η Ν Ω Ν: dat zeggen wil, *penning der Pergameners*.

Strab.

Te *Pergamum* was een vloer, een treffelijk werk van *Zenodotus*, zoo *Vitruvius* getuigt.

Te *Pergamum* heeft *Eskulapius* d'artzenye opgerecht: en aldaer was hem een tempel gebouwt.

De beroemde arts *Galenus*, die onder de keizers, *Trajanus*, *Adriannus*, en *Antoninus*, geleefd heeft, was ook van

Pergamum geboortigh. *Pergamum* heeft ook den arts *Oribasius* voortgebracht, die by eenigen een aep van *Galenus* genoemd wort; dewijl hy *Galenus* doorgaens nageaapt heeft. *P. Scipio* is ook te *Pergamum* gestorven.

Men wil ook dat in deze stad *Pergamum* het perkament allereerst zou gevonden, en daer na alzo genoemd zijn.

Pergamum wort noch heden by de Turken en Grieken *Pergamo* of *Bergamo* genoemd. Het leit ontrent vier en zestigh duizent schreden, of acht en een halve mijle Noortwaerts van *Smyrne*, en vijf van *Thyatire*, ten Zuide aen de voet van eenen zeer hoogen en steilen bergh, en op een fracie en korenrijke vlakte, daer de vlieten *Titanus* en *Kaikus* door-vloecien, die in den *Hermus* storten.

Aen de bovenste zijde der stad schiet eene kleine vliet, of veel meer een snelle beke, voor-by, by ouds *Selinus* geheten, die recht na 't Zuid-zuid-ooste, met groot geruisch, om zijne ondiepte, loopt, en zijn water in den *Kaikus* stort.

Men ziet noch, aen d'Oostzijde der stad, de puinhopen of kentekenen van eene oude hoofdkerke der Kristenen, de kerke van *S. Jan* genoemd. Zy had zes en vijftigh treden in de lengte, en twee en dertigh in de brete. De Turken hebben de stukken en brokken der kolommen die het gewelf droegen weggenomen, om op hunne grafsteden te zetten. Maer het lichaem des gebouws bestont uit gebakke steenen.

Niet

Niet verre van de stad, na 't Zuidweste, ziet men zeer groote steenen, die als van een kasteel of bolwerk schijnen te zijn. Onder zijn gewelven, die, om lijfthoogt en krijgstuigh te verbergen, schijnen gemaakt te zijn: hoewel daer heden bokken en schapen in stallen.

Aen de Zuidzijde der stad leggen, ter weder-zijden van den grooten wegh, twee kleine kunstige heuvelen, op de welke twee kleine vestingen gebouwt zijn, tot bewaring van den ingang der stad. Aen d'Oostzijde leggen twee andere diergelijke heuvelen. Dicht daer by ziet men een groot marmer vat van een en twintigh voeten in 't ronde.

Langs den bergh, na 't Zuidweste, worden de puinhopen van eene waterleiding gezien, die noch met zes bogen over eene beke overflagen is. Ten Zuide van deze bergen zijn zes anderen, met groote gewelven, die de Turken *Kisserray* noemen. Van daer, noch meer na 't Zuide te gaen, ziet men de puinhopen van een toneel, in het hangen van eenen heuvel: daer een zeer lustigh gezicht over eene vlakte is. Men ziet'er noch kentekenen van trappen, daer men by afklimt. In het afklimmen ziet men ook, in zekeren marmersteen, deze Grieksche letteren gehouwen: ΗΡΑΚΛΗΣ.

De hedendaeghsche stad *Pergamo* is ontrent met twee of drie hondert Turken bevolkt: maer weinige Grieksche Kristenen zijn'er, en niet boven de twalef of vijftien huisgezinnen. Zy hebben aldaer noch 'eene kerke, gewijdt aen *S. Theodoor*, eertijts bisschop van *Smyrne*: gelijk ook noch de *Metropolitaen* van *Smyrne* eenen bisschop geduurighlijk derwaerts zend, om den kerken dienst te doen. De Grieken ernen zich inzonderheit met den hofbouw, en verichten andere geringe ampten.

Wanneer men over de vlieten, die neffens de stad *Pergamo* voor-by vloeien, en dan vier uren over eene lustige en vruchtbare vlakte gereist is, zoo komt men aen eenen anderen vliet, *Hyllus* geheten. Daer na volgt een groot stede-

ken, in het hangen van eenen zeer hogen bergh gelegen, en *Soma* genoemd. Soma. Daer na komt men aen een stedeken *Kirk-Agath* geheten, dat na het getal Kirk-Agath. van veertigh bomen alzoo genoemd is. Dan volgt een vlekje, *Bokhair*, dat Bokhair. een lustigh en zeer vermakelijk gezicht heeft: waerom het alzoo ook genoemd is: want *Bokhair* heeft die betekenis.

Ontrent drie mijlen van daer, buiten den gemeinen wegh, worden over de veertigh kolommen gezien: welker zommigen diep in d'aerde steken: en zommige in het gras plat neêr leggen: hoewel geene puinhopen daer ontrent zijn. Daer na volgt een vlek *Maderkui*, op eenen heuvel, en een ure gaens Maderkui. van *Thyatire* gelegen: daer een vliet dicht voor-by vloeit.

Over den vliet *Selinus* staet noch een fracie en groote kerke, die met steene trappen opgaet, en eertijts *S. Sofia* genoemd was; maer is door de Turken tot eene *Moske* gemaakt.

Op den oever van den vliet *Selinus* ziet men den mont van een hol of spelonke, die tot aen het kasteel opgaet: door wiens middel het water, in een beleggh, eertijts opgeleit wiert.

Ten weste van de stad ziet men, op eenen heuvel, zekere groote steene gebouwen, met eenige heele gewelfde kamers. Wat deze puinhopen eertijts waren, weten d'inwoonders, zoo Grieken als Turken, niet te zeggen: hoewel eenigen het voor een vrouwen-timmer houden. Op de vloer vint men dit opschrift op eene kolom gehouwen:

M. A. ÆMILIO AVR. PRO-
CVLO PRÆF. FABR. MA.
LEPIDI AVG. PROCVR.
SACRVM.

Men ziet'er noch duidelijc het hoofd van eene os opgehouden.

In *Pergamum* was eene der zeven kerken van *Asie*, aen de welke *Johannes*, door den mont des Zalighmakers, eenen brief schreef. Apoc. 1: 11. en cap. 2: vers 11.

Vliet
Hyllus.

De vliet *Kaikos*.

Strab.

DE vliet *Kaikos*, of *Kaykus*, vloeit voor-by de stad *Pergamum*, door de vlakke van *Kaikus* geheten, die aen d'Oostzijde van den bergh *Ega* leit, en doorloopt een zeer gelukkig lant, dat by-na het eelste van *Mysie* is, en stort, met

met zijne monden, tusschen de stad *Pitane*, ten Noorde, en tusschen *Elea*, ten Zuide, in d' Egeesche zee, of Elaitische zeeboezem.

Strab.

De vliet *Kaikos* vloeit niet uit den bergh *Ida*, gelijk *Bacchylides*, by *Strabo*, zeidt: want de bronnen van den *Kaikos* zijn verre van den bergh *Ida*: maer die worden by 't vlek *Gergetha*, op eene vlakte, getoont. De bergh *Temnus* scheidt deze vlakte en de vlakte van *Apias*, die in het middellant van de vlakte van *Theben* leit.

Ptolemeus stelt de bronnen van den vliet *Kaikos* op de Noorder brete van veertigh graden en dertigh minuten, en op de lengte van acht en vijftigh graden: en de monden op de Noorder brete van negen en dertigh graden en

vijftien minuten, en op de lengte van zes en vijftigh graden en dertigh minuten.

Uit den bergh *Temnus* vloeit de vliet *Mysus*, en valt in den *Kaikos* beneden zijne bronnen. Vliet Mysus.

De vliet *Kaikos* wiert te voore *Astreus*, en heden *Kastri* of *Chiy* genoemd.

Na-by de bronnen van den vliet *Kaikos* was een vlek *Gergetha*: in het welk *Attalus* de *Gergethiers*, uit *Troas*, met der woon overgebraght heeft, na hy hen hun lant of stad afgenomen had. Strab.

In de lantstrecke *Elaitis* vloeit een beeks-wijze vliet, *Cetium* gelieten, die in een anderen diergelijken valt, en dan weêr in een anderen, de welke beide in den *Kaikos* storten. Vliet Cetium.

De straet van den Hellepont.

DE vermaerde straet van den *Hellepontus*, of *Hellepont*, die *Asie* van *Europe*, en eigentlijk *Thracie* van *Frygie* scheidt, strekt van 't Noorde na het Zuide, tot eene streke van ontrent elf mijlen: te weten, van de *Propontus* tot aen d' Egeesche zee. Na 't Zuide is zy op zijn engste, tusschen *Abydos* en *Sestos*. Zy wort heden *Stretto di Gallipoli*, dat is, *straet van Gallipoli*, na de by-gelege stad *Gallipoli*, en ook *Braccio di S. Giorgio*, dat is, *arm van S. Joris*; en by wijle ook de *Dardanelles*, of de *mont* of *straet van de Dar-*

danelles, genoemd.

De *Hellepont* wiert by d' oude schrijvers ook de ^a *Sestische zee*, na de stad *Sestos*: en de ^b *straet van Abydos*, of d' *Abydenische straet*, na de stad *Abydos*: de ^c *Fryxeesche Pontus* of *zee*: en het ^d *Voetpad van Fryxus* genoemd. a Aufon. b Ap-pian. c Lucan. d Valez. Flacc.

Plinius begroot de lengte van den *Hellepont* en *Propontis*, op hondert en acht en tachtigh duizent schreden.

Hellepontus wiert ook het lantschap genoemd, dat neffens deze strate of engte leit.

Abydos.

Strab. lib. 13.

A *Bydos* was eene kolonye of gebouw der *Milesiers*, (want de *Milesiers* hebben, onder vele andere steden, ook *Abydos* bevolkt) dat door *Gyges*, koning der *Lydiërs*, (onder wien die oort en gansch *Troje*, als ook *Sestos* stont) gesticht wiert. Ook getuight *Thucydides*, dat *Abydos* eene kolonye der *Milesiers* was.

Strab. lib. 13.

Abydos lagh in *Klein Asie*, aen den mont van den *Propontis* en *Hellepont*, en even verre van *Lampsakus* en *Ilium*, ontrent hondert en zeventigh stadien, en dertigh stadien van *Sestos*, dat daer tegen over op het strant in *Europe* lagh, zeventigh stadien van de stad *Dardanus*, met den vliet *Rhodius* tusschen beide, en ontrent zeven hondert stadien

recht uit varens van den vliet *Esepus*. De straet is aldaer zeven stadien breed, die de *Persische* koning *Xerxes*, wanneer hy tegen de *Grieken* ten oorlogh optrok, met eene schipbrugh oversloegh, en waer door *Asie* van *Europe* gescheiden wort.

Abydos wort by eenige voor een *Grieksch* woort gehouden, en *diep* uitgeleit. *Abydos* wort noch heden gebroken by de zeeluiden *Aneo*, of *Aveo*, of *Avido*, genoemd.

Abydos wiert door *Daurises*, die de dochter van koning *Darius* ten wijve had, ingenomen. Herod.

Na den *Trojaenschen* oorlogh hebben eerst de *Traciërs*, en daer na de *Milesiers*, *Abydos* bezeten.

Herod.

Onder de steden van de *Propontis*, die door *Darius*, vader van *Xerxes*, verbrant wierden, was ook *Abydos* aen dien algemeinen ramp deelachtigh. Dit deed *Darius* hierom: dewijl hy, wanneer hy uit *Scythie* weêrom gekeert was, gehoord had, dat de Nómaden zich vervaerdighden, om tegen hem over te komen, en weerwrake van het geen, dat zy van hem geleden hadden, te nemen. Vrezende dan dat die steden vaertuigen tot het overvoeren des krijsheirs der Scythen zouden verschaffen, zoo deed hy haer alle verbranden.

In de hoge schoole of oefenplaets dezer stad wiert noch ten tijde van *Plinius* een steen geëert, die gehouden wiert uit den hemel gevallen te zijn.

De *Hellepont* is aldaer op zijn eng-

ste, en heeft in de brete ontrent een halve mijle: dies het geschut lichtelijk van d'eene tot d'andere zijde kan toedragen. *Herodoot* begroot de wijte van de straet van *Abydos*, tot het tegen-over-gelegen lant van *Cestos*, op zeven stadien.

Aldaer leggen, dertigh Duitfche mijlen van *Konstantinopolen*, en zeven van *Gallipoli*, op beide oevers van die engte, twee kasteelen, het een in *Europe*, en het ander in *Asie*, die den ingang van de zee *Mormora*, op *Propontis*, en dienvolgens ook die van *Konstantinopolen*, bevrijden en beschermen.

Alle de Kristen schepen, die van *Konstantinopolen* komen, blijven aldaer drie dagen leggen, om bezoght te worden, eer zy voor-by die kastelen mogen varen.

Kasteel *Dardanello*, anders *Abydos*, of *Dardanus*.

Eigentlijk wort het kasteel, aen de zijde van *Asie*, *Dardanello* genoemd.

Eenigen willen, dat beide deze kastelen *Dardanelli*, en by de Turken *Dandelek*; of, volgens anderen, op Turksch, *Boghas Hisari*, dat is gezeit, *kastelen van de straet*, genoemd worden.

Men houdt, dat het kasteel *Dardanello* ter zelve plaetse zou gebouwt zijn, daer eertijts d'aeloude stad *Dardanus*, of *Dardanos*, (en anders *Dardanium*, of *Dardanium* geheren) lagh.

Ook schijnt *Dardanello* een gebroken naem van *Dardanus* te zijn: hoewel anderen willen, dat de *Dardanellen* niet na de stad *Dardanus* zouden genoemd zijn.

Het kasteel in *Asie*, dat eenige voor een overblijfsel van het aeloud *Abydos* houden, is in 't vierkant opgebouwt, en uit den gront met muuren opgemetselt. Het is rontom met torens gelterkt: waer van de genen, die op de vier hoeken staen, de dikste zijn. In het midden is noch een andere hoger muur opgetrokken; maer ook vierkant, gelijk d'anderen, die ook op elken hoek vier kleine torentjes heeft. Voor-aen het kasteel ziet men twee kleine vleugels van muuren, die zich tot in het water uitstrekken. Tusschen beide zijn veertien bogen; waer op grof geschut geplant is, om langs het water te schieren. Ook is'er eenigh geschut ter zijde geplant.

Volgens schrijven van *Spon*, is dit kasteel niet als een omtrek van muuren, met eene slechte gracht van drie of vier voeten diep.

Achter ieder kasteel is een vermakelijk vlek, als eene kleine stad.

Het vlek, achter dit kasteel, na de zijde van *Asie*, is ontrent met drie of vier duizent zielen bevolkt, eensdeels Mahometanen, en eensdeels Joden. De Kristenen zijn aldaer in kleinen getale, en niet zeer geacht.

Deze twee kleine vlekken of steden ^{Spon} leggen niet op de plaetse van de twee oude steden, *Sestos* en *Abydos*: gelijk de meeste hedendaeghselantbeschrijvers willen. Aldaer verthoont zich niet een eenige oude puinhoop; gelijk ook aldaer niet d'engste oort van den *Hellepont* is: want drie-vierendeel mijls verder sluit hy zich veel meer zamen, en is enger. En aldaer worden, op den oever der zee, grontvesten en eenige puinhopen gevonden, die tot bevesting dienen, dat aldaer de rechte oort en gelegenheit van die steden was.

Dardanus was eene stad van *Troas*. *Ptolemeus* stelt *Dardanium* tusschen de monden van den vliet *Simois* en *Scamander*, op de Noorder brete van een en veertigh graden en zes minuten, en op de lengte van vijf en vijftigh graden en vijftien minuten.

Strabo stelt, na *Abydos*, eene uithoek

Dar-

ABIDOS in ASSA.

C. 3122-46

Dardanus geheten : en zeventigh stadien van *Abydos*, de stad *Dardanus*. *Herodoot* noemt *Dardanus* een geboorteplaets van *Abydos*.

Strab.
lib. 13.

Dardanus was eene oude stad, en zoo verachtelijk, dat de koningen dikwils d'inwoonders na *Abydos* hebben doen verhuizen, en dan weêr na hunne plaetsen met der woon trekken.

De stad *Dardanus* wiert alzo na den stichter *Dardanus* genoemd, die een zoon van *Jupijn* en *Elektra*, *Atlas* dochter, was, en ook het lant na hem *Dardanie* noemde : dat daer na *Tros*, zoon van *Erichthonius*, *Troje* genoemd heeft.

Van dezen *Dardanus* had *Priamus* zijnen oorsprong. Deez *Dardanus* had (zoo *Stephanus* en anderen verhalen) uit den tempel van *Minerve* het *Palladium* genomen, en was daer meê, t'effens met zijne vrouw *Harmonie*, en den broeder *Jafon*, na *Samothracie* getrokken, en aldaer zich opgehouden : alwaer *Kadmus*, *Agenors* zoon, met hem vriendschap maekte, en nam, na de doot van zijne vrouw *Telefan*, *Harmonie* ten wijve, en zond *Dardanus* met zijne makkers na *Asie* of *Frygie*, aen *Teukrus*, de *Trojaen*. Dees *Dardanus* kennende, gaf hem zijne dochter *Battia* ten wijve : dien *Kadmus*, op zijn sterven, het rijk na-liet. Voorts stichte *Dardanus* eene stad, en noemde de lantstrecke *Dardanie*, die te voore *Teucris* genoemd was.

Zoo andere willen, zou *Dardanus*, over de dootslag van zijnen broeder *Jafon*, voor de woede des volks, uit zijn vaderlant *Koritus*, eene stad van *Hetrurie*, gevlucht, en eerst in *Samothracie*, en daer na in *Asie* of *Frygie* gekomen zijn : en aldaer de stad *Dardanus* gesticht, en die na zijnen naem genoemd hebben. Hier op schijnt *Virgilius* te spelen, wanneer hy zeidt, dat d'oude *Aurunken* wisten te zeggen : *Hoe Dardanus uit dit lant (versta Italie) gesproten, en na d'Idesche steden van Frygie, en tot in het Tracische Samos*

Lib. 7.

(dat nu *Samothracie* genoemd wort) doorgeboort was. Na hy van den *Thyreenschen* bodem van *Korytus* gereist was, ontfing hem het goude hof op den troon des sterlichtenden hemels : en vermeerderet het getal der goden op d'altaren.

Te *Dardanus* quamen *Kornelius Sella*, Romeinsche veltheer, en *Mithridates*, gebynaemt *Eupator*, koning van *Pontus*, t'zamen, en verdroegen zich met elkanderen over de beslechting des oorloghs.

Strab.
lib. 13.

Tusschen *Dardanus* en *Abydos* vloeit een vliet *Rhodium*. Eenigen willen, dat de *Rhodium* van den *Esepus* ontfangen wort. *Homeer* gedenkt ook den vliet *Rhodium*.

Vliet
Rho-
dius.

Niet verre van *Dardanus* was de stad *Ophrynum* : en daer in *Hektors* wout, op een aenzielijke plaetsen.

Pteleium was eene stad van *Jonie* en *Troas*, en der aen-zee-gelege *Acheers*, en wiert alzo van wegen de meenigte der olmbomen genoemd : want *Ptel* is een Grieksch woort, en bediet eenen olmboom. Eenigen stellen *Ptelium* in *Jonie*, by den bergh *Mimas* en de stad *Erythre*. Daer na volght de poel *Pteleos*.

Pte-
leium:

Na den poel *Pteleos* volght de stad *Rheteium*, op enen heuvel gelegen. Daer aen volght het strant *Eanteium* geheten : alwaer het graf, tempel, en beelt van *Ajax* was : het welk *Antonius* wegh nam en in *Egypten* braght : maer keizer *Augustus* gaf het den *Retheers* weêrom : gelijk hy ook aen alle andere steden de kerken-cieraedje herstelde.

Rhe-
teium:

Aldus schrijft ook *Plinius*, dat in *Sigeum* het *Eanteium* was, door de *Rhodiens* op den anderen hoorn gesticht : alwaer *Ajax* begraven lagh.

Herodoot stelt ook de steden *Rheteium*, *Ophrynum*, *Dardanos*, en *Abydos*, vervolgens na malkanderen, die *Xerxes*, op de linke zijde had, wanneer hy met zijn krijgshoofd van *Pergamum* na *Abydos* trok.

Lib. 7.

Sigeum.

DE aeloude stad *Sigeum* lagh, na *Rheteium*, zes en twintigh stadien van *Troje* of *Ilium*.

Herodoot noemt *Sigeum* het *Trojaensch Sigeum* : dewijl het in *Trojas* of *Klein Frygie* gelegen was : desgelijks

noemt *Stephanus Sigeum* eene stad van *Trojas*.

Ptolemeus stelt de kaep of uithoek *Sigeas*, na den mont van den vliet *Scamander*, op de Noorder brete van een en dertigh graden en tien minuten, en op de lengte van vijf en vijftigh graden, en vijftien minuten.

D'uithoek *Sigeas* wort by *Aristoteles* d'uithoek van *Ida* geheten. Heden wort deze hoek by 't bootsvolk *Capo Janizari* genoemd. Op zijnen oppersten top leggen puinhopen van zeker oud kasteel. De muuren waeren van gebakke steenen gemaakt. Daer zijn groote waterbakken en ruime pakhuizen.

Strab. Naer men zeidt, zou *Archeanaktes*, de *Mitylener*, uit de steenen van *Ilium*, of *Troje*, *Sigeum* gebouwt hebben. De Atheners hebben namaels *Sigeum* in bezit genomen, die derwaerts *Frynos*, die in het Olympische strijtspel den prijs gewan, zonden. *Sigeum* wiert door d'I-

lianen, lang voor des Zalighmakers geboorte, verwoest.

Daer was een scheeps rec, en Achee-^{Strab.} sche haven, en Acheesche leger, en een poel *Stamoline* geheten, die door de vlieten *Simois* en *Scamander* gemaakt worden. Daer na volgen d'uitwateringen of monden van den vliet *Scamander*: want de *Simois* en *Scamander* komen op de vlakte zamen, slegen veel slijk meê, werpen het aen de zeekuste op, stoppen den mont, en maken zeepoelen en meiren.

De lengte des strants, van *Rbeteum* af tot aen *Sigeum*, en *Achilles* graf, is ontrent zestigh of zeventigh stadien, recht uit te varen.

De tempel en het graf van *Achilles* was by of in *Sigeum*, als ook de graven van *Patrokus* en *Antiochus*. De plaetse, daer *Achilles* graf is, wiert *Achilleum* genoemd, en was een klein vlek.

Cyzikos, of *Cyzicene*.

Strab. **C***yzikos* is een eilant in den *Propontis*, dat met twee bruggen aen het vast lant raekt, en heeft ontrent vijf hondert stadien in den omtrek. Het had eene stad van eenen zelve name aen de bruggen leggen, en twee havenen, die konden gefloten worden, als ook over de twee hondert scheeps-timmerwerken. Het een gedeelte der stad lagh op eene vlakte, en het ander aen den bergh, die *Arkton Oros*, dat is, *Beerenbergh*, op Grieksch, by de zecluiden genoemd wiert.

Deze stad kon in groote en fraeilheit, en goede bestiering, zoo ten tijde van vrede, als oorlogh, by d'eerste steden van *Asie* geleken worden, en scheen by-na op de zelve wijze verciert te zijn, als de steden der *Rhodiërs*, *Masiliers* en *Karthagers*, by ouden verciert waeren.

D'*Arkton Oros*, of *Beerenbergh*, leit neffens het hangend eilant. Dees bergh is eigentlijk. naer men zeidt, alzo genoemd, dewijl d'opvoeders van *Jupiter* aldaer zich onthielden, en in beeren verandert wierden: of de plaetse was wiltrijk, en wiert alzo, na het wilt gedierde, *beer* genoemd. Of hy was alzo, van wegen de hoogte des berghs, genoemd.

Cicero noemt *Cyzicene* d'allerbe-

roemste stad van *Asie*, en die den Romeinschen volke d'allerbevriendste was.

Cyzikus, zoo *Plinius* schrijft, was eene stad der *Milesiers*, en wiert te voo-
re *Arkonnefus* (of liever *Arktonnesus*, volgens *Strabo* en *Stephanus*) en *Dolionis* en *Dyndimus* genoemd.

Stephanus noemt *Cyzikus* eene stad van de *Propontis*, die anders op Grieksch *Arkton Nesos*, dat is, *Beeren-eilant*, genoemd wiert. Hy stelt *Cyzikus* op een hangend eilant: *Strabo* daer en tegen op een eilant van een zelve name. Doch dit geschil kan door het schrijven van *Plinius* beslegt worden, die getuigt, dat *Alexander de Grote* het eilant, daer op *Cyzikus*, eene stad der *Milesiers*, lagh, aen het vast lant gehecht heeft.

Homeer, zoo *Stephanus* verhaelt, noemt d'inwoonders van *Cyzikus* *Dolionen*; hoewel *Homeer* nergens de *Dolionen* gedenkt. Maer de *Dolionen*, naer het schrijven van *Strabo*, woonden ontrent *Cyzikus*, van den vliet *Esepus* tot aen den vliet *Rhyndakus* en den poel *Daseylitis*.

De stad had drie bouwmeesters, die d'algemeine gebouwen en werktuigen gaê sloegen. Ook had zy drie magazijnen of pakhuizen: een van wapenen,
een

een van werktuigen, en een van koren. Die van *Cyzikus* hebben de nuttigheit van deze toerustingh in den Mithridatischen oorlogh getoont.

Cyzikus door Mithridates belegerd. Op het jaer drie en zeventigh, voor des Zalighmakers geboorte, wiert *Cyzikus*, wanneer het onder de Romeinen stont, door *Mithridates*, koning van *Pontus*, vruchteloos belegerd: het welk zich aldus toedroegh.

Wanneer *Mithridates* meinde, dat *Cyzicene* de deure van *Asie* was, en die gebroken en afgescheurt zijnde, het gansch lantschap voor hem zou open staen, zoo besloot hy de kracht des ganschen oorloghs derwaerts over te brengen. Dies sloegh *Mithridates*, om *Lukullus*, veltheer der Romeinen, te verschalken, des nachts by donker en regenachtigh weder met zijn leger op wegh, besprong onverwacht de Cyziceniërs, en nam, in den dageraet, den bergh *Adraestia*, (anders *Dindymos* genoemd, en tegen over de stad gelegen) en de voorstad in, en bestreedt de Cyziceniërs met tien legers te lande, en met eene vloot van vier hondert schepen ter zee. Daer na braght hy zijn leger aen den hals des hangenden eilants, die boven de stad is, over. Wanneer de stedelingen niet wisten waer *Lukullus* was, zoo sloften de krijgsknechten van *Mithridates*, dat de legers van *Mithridates*, die in 't gezicht der burgers lagen, hulp troepen der Armeniërs en Meden, en door *Tigranes*, koning van *Armenie*, aen *Mithridates* gezonden waeren.

Demonax was d'eerste, die door *Archelaus* in de stad gezonden wiert, en hen verwittighde, dat *Lukullus* na-by was. Maer als zy hem geen geloof gaven, en meinden, dat hy dit uitstrooide, om de tegenwoordige onheilen te verlichten, zoo quam een jongen te voorschijn, die de handen der vyanden ontvlucht was, en met de vinger hen de Romeinsche legers toonde.

Lukullus zond ook aen den belegerden eenen bode, een der krijgsknechten, die wel zwemmen kon, en door de vloot des vyants, op twee blazen, eene streke van zeven duizent schreden, overzwom. *Lukullus* versloegh, in eene gedenkwaardige zegen, rien duizent krijgsknechten van *Mithridates*, en nam dertien duizent gevangen.

Nikodemus, de Thessalier, had uit-

stekende gevaerten, tot het bestormen der stad, gemaakt: onder de welke een *Hepolis*, of storm-toren, van hondert ellen, uitmunte: boven de welke een andere toren oprees, die steenen, en verscheiden slagh van werppijlen uitschoot. Maer eer de stormgevaerten aengebraght waeren, deed koning *Mithridates* drie duizent Cyziceniërs, die op de schepen gevangen zaten, onder de wallen brengen, ten einde de burgers, door hunne bermhertigheit en bede bewogen wierden, en de stad zouden overgeven.

Wanneer dit te vergeefs aengeleit was, zoo vermaende een uitroeper, door bevel van den veltoverste *Lyfistراتus*, dat zy, naerdien zy nu onder eene maght gebraght waeren, hun fortuin kloekmoedelijk zouden verdragen.

Ondertusschen gebruikte *Mithridates* te water en te lande allen geweld tegen *Cyzikus*: hoewel de stedelingen dat alles uitstonden, en met alle yver verdedighden. En alhoewel zy allen arbeit zeer geduldighlijk uitstonden, zoo konden zy evenwel niet beletten, of een gedeelte der walle verbrande, en storte des avonts ter neêr: doch niemant dorst, om de hitte der brandt, ter stad inbreken. Maer de Cyziceniërs bouwden des nachts eene andere vesting. Laet braght *Lukullus* te wege, dat hulp troepen in de stad gezonden wierden. Want als op het meir *Dascylitis* zekere vaertuigen, *Akatien* geheeren, voeren, zoo hield hy een van de grootsten aen, en braght die op een wagen aen zee, en leide daer zoo vele krijgsknechten in, als die bergen kon. Dies zy des nachts heimelijk overscheepten, en zonder weten van den vyant in de stad quamen.

Wanneer het feest van *Proserpina* op handen was, op het welk de Cyziceniërs gewoon waeren een zwarte koe te slaghten, zoo braghten zy, dewijl zy zoodanigen koe niet hadden, een gebootsfeerde offerhande van meel op het auter. De koe, die voor *Proserpina* opgevoedt wiert, ging over het meir *Dascylitis*, met het ander vee der Cyziceniërs, ter weide, die op dien dagh van het ander vee uit de bergen liep, en alleen door 's vyants vloot na de stad zwom, en in den mont van de haven behouden uit het water aenquam. En aldus liep zy midden door de stad na den tempel van

Appian.
Strab.
Plutarch.

Flor.
lib. 3.
Orat.
lib. 6.
c. 2.

Proserpina, en bleef voor het altaer fraen: die de Cyziceniërs met groote blijdschap opofferden.

Strab.

Men zeidt *Proserpina Aristagoras*, een van de voornaemste overheden der stad, in den slaep vertchenea was, en gezeit hadde, dat zy eenen Lybischen trompetter tegen eenen Pontischen trompetter zou ophitsen. Over welk zeggen de Cyziceniërs zich verwonderden. Hier op bruisde met zonnen opgang de zee, als of'er een groote wint onttaen was, en de stormgevaerten van koning *Mithridates*, die aen de muuren gebraght waeren, gaven met gekrijs en gekners te kennen, wat op handen was. Daer na ontstont een stormwint uit den Zuide, die in den tijt van een uur alle de stormgevaerten des konings zoodanigh schond, dat zy ondienstigh gemaect wierden, en beukte den houten toren, die op de *Helipolis* stont, met zulk een geweld, dat zy die ter neêr velde.

Men verhaelt ook, dat *Minerve* te *Ilium* vele menschen in den slaep zou te voren gekomen zijn, met het zweet tappelings van 't lijf loopende, en gezeit hadde, dat zy zoo aenstonts quam van den Cyziceniërs bystant te doen.

De vrienden rieden *Mithridates* met zijne vloot van de stad af te steken: die daer door niet bewogen wiert; maer klom op den hogen bergh *Dindymus*, en seide van dien een doorgaende schans tot aen de muuren der stad, en deed daer op een toren bouwen. Hy ondergroef en ondermijnde ook de wallen der stad. Doch de Cyziceniërs stonden dit alles zoodanigh uit, dat het weinigh scheelde, of zy zouden *Mithridates* zelve in de mijne, die hy groef, levendigh gevangen gekregen hebben: naerdien zy een andere mijne tegen hem aengroeven. Maer hy redde zich, wanneer hy des vernam, en vertrok zich buiten de mijne.

Dies wiert het krijsheir, door gebrek van levensbehoefsten, gedrukt: zommigen aten menschen-vleesch, andere nuttigden groente of gras, tot hunne spijs: waer door velen ziekten kregen, en te sterven quamen: welker onbegrave lijken ook de pest veroorzackten. *Memnon. cap. 42. Strab. lib. 13. Flor. lib. 3. c. 5. Plutarch. Appian. Oros. lib. 6. c. 2.*

Wanneer de Cyziceniërs de schansen, die koning *Mithridates* van den bergh *Dindymus* tot aen de muuren der stad had doen opwerpen, ondergroeven, en de stormgevaerten aen brant staken, en van des vyants hongers noot verwitticht waeren, en hem met geduurige uitvallen plaeghden, zoo besloot *Mithridates* van het beleg op te breken, en te vlughten. Waer over hy in eenen brief aen *Arfaces*, by *Salustius*, aldus schrijft: *Toenik voor Cyzicus met een groot krijsheir in het beleg lagh, ontbrak my koren: t'effens belette de winter de zee te gebruiken: aldus was ik, zonder geweld der vyanden, gedwongen na's vaders rijk te keeren.*

Zoo dra *Mithridates* bestont de vlucht t'aenvaerden, zond hy, om *Lukullus* van achteren op te houden, na de Grieksche zee, *Aristonikus*, admirael der vloot, dien *Lukullus*, zoo als hy in zee zou steken, door verraet, met tien duizent kroonen, in handen kreegh, de welke hy met zich voerde, om de partye des Romeinschen krijsheirs te belezen.

Koning *Mithridates* gaf orde aen de veltoversten de lanttroepen weêr na *Lampsakus* te voeren: gelijk ook *Hermicus* en *Marius* dertigh duizent mannen derwaerts voerden. Maer *Lukullus* zat achter hen her, en achterhaelde hen, wanneer zy den vliet *Esepus*, die toen hoogh was, zouden overtrekken, onverzies. Hy kreegh zeer velen gevangen, en doode twintigh duizent: waer onder over d'elf duizent krijsknechten van *Marius* waeren: zulks de vlieten *Granikus* en *Esepus* bloet-root wierden. Maer de lantvooght van *Mithridates*, dien de gierigheid der Romeinen bewust was, beval den vluchtelingen het reistuigh en gelt te strooien, om daer door de vervolgers op te houden. *Nemmen. c. 42. Polyenus Stratag. lib. 7. Flor. l. 3. c. 5. Plutarch. Appian. Oros. lib. 6. c. 2.*

Zelf *Mithridates*, die over zee besloot weêrom te trekken, voer des nachts na *Parium* over. Maer wanneer de krijsknechten, die met hem zouden afsteken, over hoop in de schepen (welker zommigen reeds geladen, en andere noch te laden waeren) stapte, en van over-al daer in vielen, zoo geschiede, dat door de meenighte der invalers, een gedeelte der schepen onder water rakte, en ook een gedeelte te gronde

grondeging. De Cyziceniërs dit ziende, vielen met geweld op de legers van *Mithridates* uit, en hienwen de kranken, die aldaer gelaten waeren, ter neêr, en plonderden al het geen, dat achtergebleven was.

Eindelijk trad *Lukullus* in de stad *Cyzikus*, en wiert met groote blijdschap en prachtige eere ontfangen. Ter eere van *Lukullus* zijn namaels spelen geviert en aengerecht, die, na hem, *Lukullea* genoemd wierden.

De Romeinen cerden de stad *Cyzikus*, en stonden haer de vryheit toe. *Strab. lib. 13. Tacit. Annal. lib. 4. c. 36.* Zy was ook noch ten tijde van *Strabo* vry, en had veel lants, zoo van ouds, als dat de Romeinen haer bygezet hadden: want zy bezaten een gedeelte van *Troas* over den *Esepus*, dat ontrent *Zeleia* is, en de vlakte van *Adrasfea*. Het meir *Dascylitis* hadden ten deele de Byzantiers, en ten deele de Cyziceniërs.

Strab. lib. 13.

Zy bewoonden ook veel lants by *Dolionis* en *Mygdonis*, tot aen den poel *Miletopolis* en *Apolloniatis*.

Op het vijf en twintighste jaer voor des Zalighmakers geboorte hebben de Cyziceniërs de vryheit weêr verloren: uit oorzake zy eenige Romeinsche burgers in boeiens gesmeten, en de kappel, die ter eere van keizer *Augustus*, als een helt, begonnen was, niet voltooit hadden: want aldus schrijft *Tacitus*: *Den Cyziceniërs is openlijk d'onachtzaamheit der plechtelikheden van den goddelijken Augustus voorgeворpen: en daer by gevoeght de misdaden van geweldenaryen tegen de Romeinsche burgers. Aldus verloren zy de vryheit, die zy, zijnde rontom, door den oorlogh van Mithridates, belegert, verdient hadden. En niet minder wiert door hunne stantvastigheit, als door bystant van Lukullus, de koning verdreven.*

Lib. 4. Annal. Dio lib. 57.

Chalcedon.

Chalcedon, en anders gemeenelyk *Chalcedona*, wort by de Turken heden *Kaltirin*, of *Kalitin*, of *Kacelina* genoemd. Het was eene stad van *Bithynie*, aen den mont van de zee *Pontus*, tegen over *Konstantinopolen*, gelegen, en wiert door de volken, *Megaren*, gesticht: gelijk ook *Thucydides* *Chalcedon* eene kolonye der *Megaren* noemt. Het is heden slechts een klein vlek.

Eenigen houden dit *Chalcedon* voor zeker vlek, dat de Grieken *Scutari*, en de Turken *Iskodar* noemen, en niet meer, als een vierendeel mijls (de breete van het kanael) van de hoek

van het *Serrail* des Groten Heer leit.

Plinius noemt *Chalcedon* het vrye *Chalcedon*, en stelt het zeven stadien van *Konstantinopolen*. Hy voeght'er by, dat *Chalcedon* te voore *Procerastis*, daer na *Kompusa*, en eindelijk stad der blinden genoemd wiert; dewijl zy geene plaetse wisten te verkiezen.

Na *Chalcedon* itelt *Strabo* een vlek *Echrysoopolis*, met eenen Griekschen naem, geheten; dat 's gout-stad gezet.

Daer na volgt het *Chalcedonisch* strand: dan d'*Astacenische* zeeboesem, zijnde een gedeelte van de *Propontis*.

Nikomedia.

Nikomedia, of *Nikomediën*, was eene stad van *Bithynie*, en eertijts de moeder der steden van *Bithynie*: gelijk *Ammianus* haer noemt.

Strabo stelt *Nikomedia* in den *Astacenischen* zeeboezem, die alzo na de stad *Astakus* genoemd was, de welke in dien zelve zeeboezem lagh.

De stad *Nikomedia* wiert alzo genoemd na den stichter *Nikomedes*, d'eerste van dien name, en koning van *Bithynie*. Aldus schrijft ook zeker aelou-

de Grieksche schrijver *Memnon*: *Na Nikomedes tot eene deurluchtigē gelukzaligheit verheven was, stichte hy eene stad na zijnen name, en tegen over Astakus.* Zoo *Pausanias*, *Ammianus*, *Cedrenus*, en *Pollio* getuigen, was *Nikomedia* te voore *Astakus* genoemd: daer nochtans *Strabo*, *Konstantinus*, *Porphyrogenites*, *Plinius*, *Memnon*, en andere, *Astakus* en *Nikomedia* duidelijc onderscheiden, en tot twee verscheide steden van *Bithynie* maken.

Niko-

Nikomedia wort heden by de Turken ^a *Nichor*, of liever ^b *Isnigimid*, of ^c *Ischmit*, en by de Duitſche bootsgezellen ^d *Komidia* geheten: en is niet meer dan een vlek.

Nikomedia, beneffens vele andere ſteden van *Aſie*, ſtorte, onder keizer *Augustus*, door eene aertbeving ter neêr.

In eene hoeve van deze ſtad ſterf de Griekſche keizer *Konſtatinus de Grote*, die beſloten had na *Jeruſalem* te trekken, om in den *Jordaen* gedoopt te worden: doch d'ontijdige doot belette zijn voornemen.

Van *Nikomedia* was de hiftoriſchrijver *Arrianus* geboortigh, die onder keizer *Adrianus* en *Antoninus* gebloeit heeft. Hy was een uitſtekende filoſoof en leerling van *Epiktetus*, en heeft den veltoght van *Alexander de Grote* in zeven boeken beſchreven: behalve vele andere dingen, die verloren zijn.

In den zelve zeeboezem, daer in *Nikomedia* leit, lagh d'oude ſtad *Aſtacus*, die een kolonye of gebouw der Atheners en Megaren, en daer na van *Dedalus* was. Deze ſtad wiert door *Lyſimachus* verdelght, die d'inwoonders na *Nikomedia* overbraght, en die ſtad daer meê bevolkte.

Aſtacus wort heden *Geruſe* genoemd, en is gelegen aen den golf van *Nikomedia*, ontrent een of twee dagh-reizen van de ſtad *Nikomedia*.

Aſtacus wiert alzo na *Aſtacus*, zoon van *Neptunus* en de nymf *Olbia*, genoemd, zoo *Stephanus* uit *Arrianus* verhaelt.

Na den *Aſtacen*iſchen zeeboezem leit

de golf of zeeboezem van *Sio* of *Sianus*, alzo na de ſtad *Cium*, en anders gemeenelyk nu de golf van *Montagnia* geheten.

Niet verre van daer leit, op de rechte zijde van den zeeboezem, in 't inkommen, een vlek *Trichlia*, en een viendeel mijs van daer een zeer groot vlek, *Siky* geheten: dat qualijk in de kaerten *Siquino* genoemd wort: want *Siky* is de rechte naem, en betekent op Griekſch eene *vijge*: naerdien de lantſtreke rontom vol wilde vijgenbomen is. Daer is eene Griekſche kerke, die de Grieken *Agios Stratigos* noemen: het welk een naem is, dien zy by wijle den aertsengel *Michaël* geven: en is zoo veel, als *Heilige veltheer*, gezeit.

Dicht by den oever is een bron *Chriſtos* geheten, dien de Grieken groote mirakelen toefchrijven. Zy noemen dit ſlagh van wateren, als ook het wywater, op het hedendaeghs Griekſch, *Agiaſma*.

Eene groote mijle van daer, en ontrent drie mijlen van de ſtad *Prouſa*, is eene kleine ſtad, *Montagnia* geheten, die zeer groote puinhopen heeft: waer uit blijkt, dat zy zeer oud is: gelijk ook eenige haer voor d'oude ſtad *Nikopolis* van *Bithynie* houden. Daer is eene fraeie *Kan*, of 's lants herbergh, die ontrent vijftrigh kamers heeft.

Andere willen, dat *Nikopolis*, eene ſtad van *Bithynie*, noch heden gebroken *Klein Gallipoli* genoemd wort. *Nikopolis* is zoo veel gezeit, als *nieuwe ſtad*.

Tuſſchen de ſtad *Montagnia* en *Prouſa* leit een vlek *Mouſſampala* geheten, en wel-bebouwde landouwen.

Nicea, of Nicia.

Nicea, of *Nicia*, was de hooft of voornaemſte ſtad van *Bithynie*, aen den pool *Askania* gelegen. Zy wiert allereerſt door *Antigonus*, zoon van *Filippus*, geſticht, en *Antigonia* na hem genoemd. Daer na heeft *Lyſimachus* die bevolkt, en *Nicea*, na zijne gemalin, dochter van *Antipater*, genoemd.

Nicea was, volgens ſchrijven van *Stephanus*, eene kolonye der *Bottiers*, die volken van *Thracie* waeren. Te voore wiert zy *Ankore*, daer na *Antigonia*, en eindelijk, na *Nicea*, gemalin van *Lyſimachus*, *Nicea* genoemd. De *Bottiers* nu waeren, zoo *Plinius* ſchrijft,

volken van *Thracie*.

De ſtad was vierkant van geſtalte, en had zefstien ſtadien, of een halve mijle, in den omtrek. Zy lagh op eene vlakke, en had vier poorten, en was in 't kruis met rechte ſtraten doorſneden: zulks van eenen ſteen, die in het midden van de worſtel-plaetſe opgerecht was, de vier poorten konden gezien worden.

De ſtad leit met een groot en zeer vruchtbaer velt omringt; maer het is aldaer des Zomers niet zeer gezont.

De oude ſtad *Nicea* wort noch heden *Nichia*, of *Nichea*, of *Nichor*, genoemd.

EPHESE.

Genèral de Charles Vassier.

De stad *Efesen*, heden *Ajasalouk*.

Bena-
ming.

DE aeloude stad, by de Grieken *Ephesos*, by de Latijnen *Ephesus*, en by de Neêrduitschen, naer hunne wijze van spelling, *Ephesen* of *Efesen* geheten, wort heden by de Turken *Ajasalouk*, of *Ajasaliek* genoemt, en niet *Efeso* of *Figena*; gelijk eenigen t'onrecht geschreven hebben. Zommigen leggen *Ajasalouk tempel der Mane* uit.

Efesen was ontrent des Zalighmakerstijden de vermaertste, beroemste, en beste stad van *Jonie*, beneffens *Miletus*, en de grootste zee-steiger of zee-koopstad van alle de steden van *Asie*, binnen den bergh *Taurus*, en die toen noch, door de voordeeligheit der plaetse, tot andere dingen, dageliks aengroeide.

Herodoot (gelijk ook *Stephanus* uit hem getuight) plaetst *Efesen* in *Lydie*. Desgelijks reket *Scylax Efesen* onder de steden van *Lydie*. Hoewel *Herodoot* ook d'*Efesiers* onder de *Jonen* reket.

Gele-
genheit
van
Efesen.

Strabo stelt de stad *Efesen* drie hondert en twintigh stadien (twee en dertigh stadien gerekent op een gemeine Duitse mijle, eene streke ontrent van tien mijlen) rechts weeghs te lande van *Smyrna*: want van *Efesen* tot de stad *Metropolis*, zijn, volgens zijn schrijven, hondert en twintigh stadien: d'overige twee hondert zijn tot aen *Smyrna*. Hy brengt de schipvaert neffens of langs het strant, over zee, van *Efesen* na *Smyrna*, en van *Smyrna* na *Efesen*, op een weinigh minder, als twee duizent en twee hondert stadien: en die van *Efesen* na de stad *Koloson* op zeventigh stadien.

Herodoot stelt *Efesen* vijf hondert en veertigh stadien van de stad *Sardis*.

Het hedendaeghs *Efesen* leit anderhalve dagh-reizen, of elf en een halve Duitse mijle Zuid-oostwaerts van de stad *Smyrne*, en een vierendeel mijls van de vliet *Kaystros*, die uit het geberghte van *Lydie* komt, en, door de vlakke van *Efesen*, na 't Weste loopt.

Stephan. *Efesen* voerde in oude tijden verscheide andere namen: want 't here ook *Samorna*, of *Samorinon*, *Ptelea* of *Pylea*, *Orygia*, *Trachea*, *Alopes*, of liever *Alopis*, *Morjis*, en ook *Arfinoë*. En een zeker des zelfs gedeelte wiert na *Sisyr-*

be, een *Amazoon*, *Sisyrbe* geheten: gelijk ook, na de zelve *Sisyrbe*, eenige *Efesiers* *Sisyrbiten* genoemt wierden.

Efesen wiert ook by ouds *Smyrna*, Strab. lib. 14. na *Smyrna*, een der *Amazonen*, genoemt: die voor eene koninginne en dienaresse van *Diana* gehouden wiert. Desgelijks wierden, na de zelve *Smyrna*, d'*Efesiers* *Smyrners* genoemt. Te weten, d'*Efesiers* en *Smyrners* waeren by ouds een en de zelve volken, en woonden by malkanderen in de stad *Efesen*. Maer namaels scheidten zich de *Smyrners* van d'*Efesiers*, en trokken na die plaetse ten oorlogh, daer nu de stad *Smyrna* is, de welke de volken *Leleges* bezaten, die zy daer uitdreden.

Ook wiert een zekere plaetse van Strab. *Efesen* *Smyrna* geheten: het welk het achterste gedeelte der stad was, tusschen † *Trachea* en *Lepre Akte*: want *Lepre* † Dat 's, rouw. * Nu, dat is, ten tijde van Strabo en den Zalighmaker. *Akte* wiert *Prion* genoemt, dat † nu rouw. * Nu, dat is, ten tijde van Strabo en den Zalighmaker. boven de stad gelegen is, en een gedeelte der muur beslaet. En de gebouwen, achter den heuvel *Prion*, worden noch in *Opistolepre*, dat 's, in *achter Lepre*, genoemt.

De stad zelve lagh by ouds ontrent *Atheneum*, dat nu buiten de stad is, by eene plaetse, *Hypelcus* geheten. Zuiks dit *Smyrna* neffens het geen, dat nu de *Gymnasium* of worstel-plaetse is, achter de stad, die nu is, tusschen *Trachea* en *Lepre Akte* gelegen was.

D'oude stad *Efesen* was op eene laggen of hollen oort gesticht.

Wie d'oude stad *Efesen* zou gesticht Wie Efesen gesticht heeft. hebben, daer in komen d'oude Griekse en Latijnsche schrijvers niet overeen. *Plinius* en *Solinus* houden deze stad voor een werk en gebouw der *Amazonen*. *Strabo* maekt zekeren *Androkus*, die een wettige zoon van *Kodrurus*, koning van *Athenen*, was, tot stichter der stad *Efesen*.

Doch zoo men wel op den zin van *Strabos* schrijven let, zoo schijnt deez *Androkus* de stad niet gesticht te hebben: naerdien *Strabo* op eene andere Lib. 14. plaetse, wat lager, zeidt: dat de *Kariers* en *Leleges* de stad bewoonden, welker meesten *Androkus*, met bystant van *Kolonnyen* of bouwtroepen van *Jonen*, daer uit

dreef. Daer na had hy zich met zijne reisgenoten ontrent *Atheneus* en *Hypoleus* met der woon ter neêr geslagen, en ook het aen-bergh-gelegen lant ontrent *Koresus* ingenomen. Aldus woonde men, zcidt *Strabo*, tot aen *Kresus* tijden. Wanneer zy daer na van het aen-bergh-gelegen lant afraden, gingen zy woenen, daer nu (versta ontrent des Zalighmakers tijden) de tempel van *Diana* is, tot aen *Alexanders* tijden. Maer wanneer *Lyfimachus* de stad, gelijk zy toen was, met muuren had opgehaelt; doch d'inwoonders uit hunne oude plaetsen niet gaerne wilden opstaen, zoo verwaghte hy een stortregen, en arbeide zelf meê: want hy stopte de watergoten: zulks de stad onder water liep: waer door d'inwoonders gewillighlijk opstonden, en van woonplaetse veranderden. Voorts deed hy de stad, na zijne vrouw, *Arsinoe* noemen: maer d'oude naem had d'overhant.

Pausanias schrijft de stichting der

stad *Agathokles*, zoon van *Lyfimachus*, toe.

De stad *Efesen* had ook by ouds ^{Strab.} scheeps-timmerwerven, en eene haven: ^{lib. 14.} maer de bouwmeesters hadden de haven kortmondigh gemaekt, die daer in, t'effens met den koning, die het belast had, bedrogen waeren. Deez koning was *Attalus Philadelphus* geheten, die over gansch *Klein Asie* gebod. Want naerdien de haven te voore, door d'opwerpingen uit den vliet *Kaystros*, verslijkt was, zoo meinde de koning, dat d'invaert voor groote schepen diep zou worden, by aldien een dijk aen den mont, die geheel breet was, opgeworpen wiert. Dies beval hy eenen dijk op te werpen. Maer het tegendeel geschiede: want wanneer de slijk van binnen ingehouden wiert, zoo maakte die de geheele haven, tot aen den mont, noch meer slijker: daer te voore de eb en vloet der zee de slijk genoegzaam wegh namen, en naer buiten sleeten.

Tempel van *Diana*.

AEn het onderste des heuvels (in wiens hangen de stad gesticht was) en na-by eene poorte der stad, stont de beruchte tempel van *Diana*, een van de zeven wonderwerken der werelt: wiens puinhopen en overblijffelen wy uit de aentekeningen van *Spon*, *de Loir*, en *Tavernier*, &c. zullen ten tone stellen.

Onder de puinhopen van den tempel van *Diana* ziet men noch eenige overblijffelen van booghwerken, poorten, muuren, en verscheide stukken en brokken van kolommen, die plat ter aerde neêr leggen, en meerendeels uit porfyr en marmarsteen bestaen. In het midden is noch een overschot van een gebouw, dat tamelijk hoogh met groote vierkante steenen opgetrokken is. Men klimt'er by eenen kleinen trap boven op. Noch is'er een andere trap, daer by men beneden onder d'aerde afklimt. Onder deze laetste trap is een gat, het welk eertijts, naer het schijnt, eene deure was: maer nu is'er niet, als een gat van overgebleven, dat door de meenichte van aerde, vuiligheit en drek, van tijt tot tijt vergadert, by-na toegestopt is: want de wint jaeght d'aerde of zant op, en stopt den ingang by-na toe. Men kan in dit gat niet komen, als met

groote moeite, en plat op den buik, langs d'aerde te kruipen, en met eene toortse of lanteerne in de hant: uit oorzaak het daer zeer donker in is.

Men ziet'er eerst de gedaente van eene groote kelder, gansch overwelft. Uit deze kelder komt men in verscheide andere kelders, en van daer in verscheide gangen en wegen: waer van de lengte onbekent is. De gewelven daer van zijn groot en fraci, zonder by-na iet daer van versleten of vergaen is. De bezichtigers zouden ongetwijfelt met meer kennis daer van weten te spreken, 't en zy de vreze, van daer in te verdwalen, het bellette; want het is by-na als een doolhof. Zoo eenigen Grieken, des lants inwoonders, oordelen, zou men verscheide mijlen verre onder d'aerde kunnen gaen; ja zelf tot *Perzamus* toe: daer, volgens hun zeggen, diergelijke onderaertsche hopen zouden zijn, die op deze uitkomen. Maer dit is onzeker. Ook zou men daer van niet lichtelijk kennisse kunnen nemen: want diep daer in worden op zommige plaetsen water-plaessien gevonden: waer door men bezwarelijk verder zou kunnen komen. By een groot portael ziet men vier of vijf groote kolommen op d'aerde leggen.

Dicht

Gevang-
kenis
van
S. Pau-
lus.

Dicht by deze puinhopen zijn, op eenen bergh, noch d'overblijffelen van een gebouw of vierkanten toren, benefens de gedaente van twee kamers: welker eene zeer fraei, en met marmer bekleet is. Dit gebouw wort de gevangenis van *S. Paulus* genoemd: alzo de Kristenen des lants zeggen, dat het tot de gevangenis van *S. Paulus*, en, na hem, van vele martelaers zou gedient hebben. Zy voegen'er by, dat, door een byzonder voorrecht, de tijt, die alle dingen verslint, tot opheden geene schade aen deze kamer heeft kunnen doen.

Kom
van
S. Jo-
hannes.

Aen d'andere zijde van de puinhopen des tempels ziet men een groote kom of vat van wit marmer, die over de zes voeten in de middellijn, of in 't kruis, heeft, en, onder alle deze puinhopen, noch geheel en ongeschonden is. Zy leit, met haeren bovensten rant, gelijks d'aerde, door de meenighte van aerde en puinhopen, die rontom haer opgehoopt zijn: want het schijnt, dat deze kom certijts op een voetsal gestaen heeft. Volgens schrijven van *Jakob Spon*, is dit een groot vat; hoewel niet diep, van schoonen *Jaspis* marmer, en ontrent van vijftien voeten in de middellijn. *Tavernier* maekt deze kom tien voeten in de middellijn groot, en twee voeten diep.

De Kristenen des lants geloven, dat *Johannes de Doper* in die kom vijf duizent menschen zou gedoopt hebben: waerom zy by hen ook de kom van *S. Johannes* genoemd wort. Hoewel andere, als *Spon*, niet voor onwaerschijnlijk houden, dat zy tot een ander gebruik zou gedient hebben: naerdien de plichten en diensten des Kristendoms toen met zulken praght niet verricht wierden, als heden's daeghs.

Zoo *Tavernier* gevoelt zou deze kom gedient hebben, om daer in d'offerhanden des volks te leggen: gelijk hy zeit vele diergelijke kommen by de tempelen der Indiaensche Heidenen gezien te hebben.

De Grieken en Armeniers, en boven al de Franken, traghten, wanneer zy *r'Efesen* komen, eenige kleine stukjes van deze kom te breken, om die, als een heiligh overblijffel, meê na hun lant te nemen: maer de steen daer van is zoo hert, dat niet het minste stukje daer van kan gebroken worden.

Dicht daer by zijn vele kolommen,

die half over-cind staen, en half onder d'aerde leggen, die mislichien ook, gelijck het vat voornocnt, puinhopen van den eenen of anderen Heidenfchen tempel zijn. Dicht by den tempel wort een poorte der stad gezien: boven de welke een groore steen van zeven of acht voeten in 't vierkant is, met een verheven beelt van *Kurtius*, die zich te paert, en geheel gewapent, in eenen zwavelpoel, tot behoudenis des vaderlants, storte: zoo *Plutarchus* en *Livius* verhalen. Vele Europische kooplieden hebben voor dit beelt, en dezen steen, een goet stuk gelts aen den lantvooght geboden, om dien meê na *Europe* te vervoeren: maer zy hebben hem niet kunnen bekomen.

Van de puinhopen des tempels van *Diana* zijn niet overgebleven, als eenige weinige gebroke kolommen, een groot ongeschonden portael, een fonteyn met marmer bekleet, en een zeker slag van een waterbak, die onder de schaduwe van eenen *Ahorn-boom* staet.

De tempel van *Diana* is verbrant ontrent op het jaer, voor des Zalighmakers geboorte, drie hondert zes en vijftigh, en ten zelven dage, op den welken *Alexander de Groot* geboren wiert: waer uit het boertigh zeggen van *Timens*, of *Hegesias de Magnesier*, ontstaen is, die gezeit zou hebben, dat men zich geenzins behoefde te verwonderen, dat op dien zelven nacht, op den welken *Alexander* gebooren wiert, de tempel van d'Efesische *Diana* afbrande; dewijl zy dien nacht met de baring van *Olympias*, *Alexanders* moeder, belet, en van huis geweest was: waer over zy haeren tempel niet had kunnen te hulpe komen. *Cicero lib. 3. de Naturâ Dcor.* en *lib. 1. de Divinat. Plutarch. in Vita Alexand.*

Die den tempel in brant stak, wiert op den pijnbank geleit. Hy beleed dit gedaen te hebben, op dat hy, door 't verdelgen dezès allerschoonsten werks, zinnen naem over den gehelen aertbodem zou verbreiden. Hier over wiert door d'algemeine raet van *Asie* besloten, dat niemant t'eenigen tijde des zelven naem zou noemen. *Valer. Max. lib. 8. c. 14.* *A. Gell. lib. 2. c. 6.* *Theopompus* heeft evenwel dien naem in zijne historien gedacht: 't zy die *Herostatus* was; gelijk *Strabo* en *Solinus* getuigen: of

Lygdamis, zoo *Hefychius* wil. Alle de Magen, die zich te dier tijde te *Efesen* bevonden, hielden de afbranding des tempels voor een voorspook van een anderen ramp, en liepen verbaest heen en weêr, en sloegen het aengezicht met handen. Zy riepen luitruchtigh uit, dat een groote pest en verders van *Asie* ten dien dage ontstaen was.

En heewel *Xerxes*, koning van *Persie*, alle de tempelen van *Asie* verwoeste, zoo had hy nochtans dezen tempel van *Diana*, om zijne heerlijkheit en pracht, verschoont.

Stichter
des tempels.

Cersifron heeft allereerst, volgens schrijven van *Strabo* en *Plinius*, den tempel van *Diana*, als bouwmeester, gesticht, dien *Herostratus* of *Lygdamis* in brant stak: daer na heeft een ander dien grooter gemackt. Veertigh jaren heeft geheel *Asie*, zoo *Plinius* schrijft, aen den opbouw des tempels van *Diana* gearbeidt. Doch *Plinius* wijfelt in den bouwtyt: naerdien hy *lib. 36. c. 14.* dien op twee hondert en twintigh jaren brengt.

De tempel van *Diana* was aen de voet van eenen bergh, (die op de linke zijde der vlakke van *Efesen* is, wanneer men van *Smyrne* afkomt) zeven stadien van d'oude stad, en op eenen vochtigen en moerasachtigen oort, gebouwt, tot bevrijding voor aertbeving. Dies de grontvesten des te dieper moften geleit worden.

Plin.

Al het houtwerk was van cederbomen. Men klom na het dak by eenen trap, die uit een enigen wijnstam gemackt, en van het eilant *Cyprus* gebraght was. De tempel had in de lengte vier hondert vijf en twintigh, en in de breedte hondert en twintigh voeten. 127 koningen hadden, ieder om strijt, tot teken van hunne groorsheit en aendaght tegen *Diana*, zoo vele kolommen van zulke zeltzame en fraeie stoffe gegeven, dat die met recht kostelijk moghten genoemd worden. Ook quamen zy met de grootheit dier genen over-een, die de zelve ten geschenk vereert hadden. Alle de kolommen waeren zelligh voeten hoogh: en onder die zes en dertigh wonderlijk, van wegen haer kunnitwerk, daer meê zy uitgehouwen waeren. Ook was het werk der *Kornissen* en *Kapiteln* niet minder wonderlijk.

In dezen tempel waeren ook fraeie

schilderyen en beelden, die tot çieraet van dit prachtigh gebouw dienden. *Plinius* verhaelt, dat het beelt van *Diana* het voornaemste, en door *Kajetas* gemackt was: Vele geloofden, dat de stoffe ebben-hout was. Daer was ook een *Apollo*s beelt, dat *Polykletus* gemackt had, en zoo prijswaerdigh was, dat keizer *Augustus* het aen de *Efesiers* weêrom zond.

Na *Herostratus* dien tempel verbrant had, hebben die van *Efesen* een veel grooter gebouwt: daer aen de kleinnodden der vrouwen, en hunne eige middelen besteedt, en daer toe de voorige of oude kolommen gebruikt wierden. Dit getuigen de raectflotten, die toen genomen wierden.

Daer en tegen schrijft zeker *Timens* de *Taurameniter*, die een nijdigh mensch en lasteraer was, en hierom ook de naem van lasteraer gegeven wiert, dat d'*Efesiers* dien tempel van de bewaer- of pant-goederen der *Persianen* gesticht hadden. Waer op *Strabo*, tot wederlegging, voeght, dat'er ten gene tijde bewaer-goederen waerên, en, indien zy daer geweest hadden, met den tempel zouden verbrant zijn. Maer naerdien de tempel, na den brant, zonder dak was, wie zou, zeidt hy, onder den blooten hemel in den tempel ict hebben willen ter bewaring leggen.

Wijders, *Alexander* had den *Efesiers* beloofd, dat hy de gedane onkosten zon vergoeden, en het overigh van zijn eigen doen: mits dat zy hem het werk zouden toeschrijven. Maer dat hadden d'*Efesiers* niet willen doen: gelijk die ook veel minder gewilt hadden uit kerkdieverye en roof glorie te behalen. *Artemidorus* prijst, by *Strabo*, zekeren *Efesier*, die tot *Alexander* zon gezeit hebben: het betaemt eenen god niet, den goden giften te verschaffen.

De bouwmeester van dezen tweeden tempel was *Cheiomokrates*, of † *Dinomokrates*, die ook de stad *Alexandria* gesticht had. Maer het gansch hol, buik of vloer des tempels was by-na met de werken van *Praxiteles* vervult, die een kunstige werkbaes, in marmer te houwen, was.

Deze tempel had het recht van eene vryplaetse of vryburgh, sedert alle eeuwen her, gehad: hoewel het dikwils gebeurde, dat de palen van die vryheit

verandert wierden. *Alexander de Groote* zette de vryheit, tot eene stadie, uit: *Mithridates*, koning der Parthen, zoo verre als een pijle, van het hoek' des daks geschoten, kon toedragen: het welk een weinigh langer streke als eene stadie was. *Antonius* had die vryheit verdobbelt, en voeghde een gedeelte der stad aen de vry-plaetse. Dit scheen schadelijk te zijn, en de stad daer door in handen der quaetdoenders overgegeven te worden. Dies schafte keizer *Augustus* dat af.

Deze tempel, en de goddinne *Diana*, wiert by de Grieken, ontrent des Zalighmakers tijden, in boven-mate groote achting en eere gehouden: als onder andere ook blijkt *Actor. 19: 27.* daer *Demetrius* zeit, dat geheel *Asie*, en de geheele werelt *Diana* diende.

D'uitstekentheit des tempels van *Diana* blijkt ook hier uit: dewijl de zilversmit *Demetrius* zilvere tempelen van *Diana* maekte, *Actor. 19: 23.* waer uit hy, en zijne konstgenoten, geen klein gewin trokken: want die zilvere tempelen, als schetsen van den oprechten tempel van *Diana*, wierden overal verzonden en dier verkocht. Op een zelve wijze, als noch heden by eenige Joden de schets des tempels van *Jerusalem*, om zijne uitstekentheit, in 't klein vertoont wort.

Diana, die de Grieken *Artemis* noemen, wiert niet alleenlijk in de stad *Efesen*; maer ook door geheel *Klein Asie*, in groote eerbiedigheit en eerwaerdigheit gehouden, ter oorzake van haeren vermaerden tempel, die zy t'*Efesen* had: hoewel, haer ter cere, ook tempels in andere steden opgerecht waeren, als een in de stad *Thyatiros*, daer *Ulpia Marcella* priesterin van was.

Schmit.
Notir.
Septem.
Eccle.
fiar. Af.

De voorgevel, of ingang des tempels, stont na de zijde toe, daer heden het kasteel en vlek van *Efesen* is. De muuren zijn van groote stenen, en op eenige plaetsen van gebakke stenen of ricchelen. Men bemerkt'er vele gaten, die lijn-recht lopen. Waer uit men zou kunnen oordelen, dat deze gehele tempel certijts met platen van koper of bladen van marmer, bekleet was, die in de muur met houvasten geklonken waeren. Onder deze puinhopen des tempels worden noch vijf of zes kolommen, ieder van een stuk, gezien, die

veertigh voeten langh, en zeven dik zijn.

De gront, of het onder-werk van dezen tempel is met recht verwonderens waerdigh: waer in men met licht van een waschkeerse, en een tou in de hant, gaet, dat met het een eind aen de muur vast gebonden wort, om niet in dit doolhof, gelijk het gemeenelijk genoemd wort, te verdwalen; maer door middel van dit tou den uitgang weêr te vinden. Men klimt'er in, met de rechte hant om te slaen. Daer na kruipt men door een smallen ingang, en gaet recht uit. Ter wederzijde zijn overwelfde kamers, die op andere uitkomen, en galderyen; hoewel men daer niet in kan komen, dan op handen en voeten te kruipen. Deze onder-aertsche vertrekken, gewelven of hollen, schijnen met groote kunst en arbeit gebouwt te zijn, en dienden tot grontvesten van het prachtigh gebouw, dat zy droegen: gelijk zy ook tot geen ander gebruik door de stichters schijnen gemaekt te zijn: naerdien zy, om voorraet van lijftoght in te bergen, onbequaem en ondienstigh zijn: eensdeels om d'engte der kamers en wandelryen, en ten andere, om de dikke en vochtige lucht: waer door aenstonts al het geen zou bederven, dat'er ingeleit wiert: gelijk daer ook een zeer vuile en schadelijke damp uitwaessemt. Anderen, als de *Spon*, oordeelen, dat deze vertrekken voor waterbakken, tot gebruik des tempels, zouden gedient hebben: gelijk hy ook twee van deze gewelven veel smalder, als d'andere bevond, die mischien kanalen of waterleidingen waeren, daer door derwaerts het water liep: gelijk noch heden het water genoegzaam daer door loopt. Eenigen van deze gewelven leggen ook vol slijk. In andere houden vleermuizen in groote meenichte.

Na-by de puinhopen van den tempel van *Diana* ziet men, in de marmers-teenen van een oud portael, een lang Grieksch opschrift van een gedenkteken van *Publius Vedius Abaskantus de Jonge*. Men ziet'er ook marmere stukken of brokken, met deze Latijnsche letteren: *P. Vedius Abaskantus Junior*.

Aen d'Oostzijde der stad leggen on- De Loir;
vruchtbare bergen en steile rotten, tusschen de welke de vliet *Meander* zijnen

loop neemt. Aen de Noordzijde ziet men een moerfch. Op het eind is, in het hangen van eenen bergh, een bof-fchaedje, dat een luffigh gezicht van groente verthoont.

Loir. Ten Zuide zijn waterleidingen, en een geduurige ry van kleine heuvelen, tot aen zee. Op dien oort fchijnen de fraicfte huizen der ftad geftaen te hebben. Tuffchen deze heuvelen en het moerfch is, na 't Wefte, een luffige en fchoone vlakte, die de vliet *Meander* met duizenden van boghten doorsnijt.

Op deze vlakte ftonden alle de gebouwen der ftad. Men ziet'er noch de puinhopen van zekere gewelfde kelders, die nu, vol vleermuizen, en niet hooger boven d'aerde, alsfe van binnen diep zijn, en miffchien eertijts tot badftoven dienden.

Daer ontrent was ook de ren, worftel of oefen-plaets, daer op de Heidenen ren, worftel en loopftrijden aen-rechten. Dicht daer by is een portael van marmet, het welk miffchien van eene kerke was. Men ziet'er opfchriften, en een beelt, die, zonder orde en ooghwit, in de muuren gehecht zijn.

Dicht daer by is het fchouwtoncel, waer van by-na niet met allen, en niet meer, als de gefalte, van overgebleven is, de welke langer als breed is. Het was een weinigh hoger, als de voet van den heuvel, en had het gezicht op den tempel van *Diana*.

Heden-
daegfch
Efefen.

Het hedendaeghs *Efefen* is geene ftad; maer slechts een vlek: want het heeft niet meer de gedaente van eene ftad: naerdien het geheelijk verwoeft is, en niet een eenigh huis aldaer over-eind ftact.

Men ziet over-al niet, als brokken van marmet, en ter neêr geforte muuren, kolommen, kapitelen, en ftukken van beelden, op malkanderen gehooft leggen. Dies geene ftad op dezen gehe-len aerrbodem is, die zulke droevige en groote overblijffelen van haeren aelou-den glans en luifter heeft.

Schmit.

Het leit aen de voet van twee bergen, met eene vlakte, tuffchen beide, van ontrent drie hondert treên. D'een dezer bergen fchiet een weinigh na 't Noord-oofte; d'ander ftrekt verder na 't Zuide: op wiens rugh, tot een lange ftroke verre, d'overblijffelen van eene muur noch gezien worden, die de toegang tot

de ftad benam, om niet van dien kant veroverft te worden. Eenige hopen of kelders zijn op eene lange ry, in het hangen van dien bergh, gegraven. Onder of beneden waeren de voornaemfte delen der ftad gelegen, als blijkt uit de puinhopen: hoewel op de zijde van den anderen bergh ook prachtige gebouwen fchijnen geftaen te hebben, als uit de neêrgeforte muren en gewelven te be-fpeuren is.

Een tamelijk oud kasteel is op zijn Kasteel. Turkfch, op den top van eenen kleinen bergh, geficht: daer in gemeenelijk vijf of zes Turken woenen, die niet gaerne eenen Kriften daer in laten komen, quansuis als of het eene vefting van groot belang was.

Of deze plaets, daer dit kasteel gebouwt is, eertijts in den omtrek van de muuren der ftad was, zou men niet zekerlijk kunnen zeggen: hoewel men zou mogen giflen, dat het daer buiten geftaen hebbe: want wanneer men derwaerts gaet, zoo treet men door eene poorte van ticchel of briksteen gemaakt: boven de welke een platte lijfte van wit marnier gezien wort, verrijkt met gehouwe beelden, die uitwijzen, dat het eertijts tot eene grafte diende.

Boven de poorte, die na 't Oofte is, Spon. zijn drie beelden, die uit eenigh oudt gedenkftuk genomen zijn. Het middenfte is een Romein, en beter, als d'andere, gemaakt. Eenigen meinen, dat het een Kriften martelaer verthoont: waerom men dit portael de poorte der vervolging genoemt heeft. Andere willen veel meer, dat het de verwoefing van *Troje*, en *Hektor* achter de wagen van *Achilles* voortsleept, verthoont.

In den muur ziet men van buiten een ander beelt van een hooft gehecht, met eenen slang aen d'eene, en eenen boge aen d'andere zijde: het welk die goddin verthoont, de welke de Heidenen in de helle *Proferpine* noemden, die hier door den slang afgebeelt is.

Aen de poorte des kasteels ftact dit Griekfch opfchrift, in fteen ghouwen:

Η ΒΟΥΛΗ ΕΤΕΙΜΗΣΕΝ ΠΟΡΤΑΙΟΝ
ΑΙΔΙΟΝ ΦΛΑΒΙΑΝΟΝ ΑΠΟΛΛΟΔΩ-
ΡΟΝ ΑΣΠΕΝΔΙΟΝ ΦΙΛΟΛΟΓΟΝ ΤΟ
ΔΕ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΤΗΝ
ΠΟΡΤΑΙΟΣ ΑΙΔΙΟΣ ΦΛΑΒΙΑΝΟΣ
ΞΩΙΛΟΣ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΑΥΤΟΥ ΞΗ.

Dat

Dat is:

De raet heeft Publius Aelius Flavianus Apollodorus, Aspendier, liefhebber der letteren, geëert. En zijn broeder Publius Aelius Flavianus Zoilus heeft dit gedenkteken vervaardight.

Kerke
van
S. Jo-
hannes.

Aen de Noordtzijde van *Efesen* staet, op eene kleine verheventheit, een zeer schoone kerke, die de Grieksche Kristenen des lants de kerke van *S. Johannes* noemen, en door d'oude Grieken misschien ter plaetse gebouwt is, daer men houdt, dat *Johannes de Doper* begraven zy. Zoo wel de muuren, als de voetstallen der kolommen, die noch in haer geheel zijn, tonen genoegzame merktekenen van het Kristendom: als ook de kruizen, op de graven gehouwen. Zy had in de brete ontrent zestigh voeten, en in de lengte hondert en twintigh, of zeventigh schreden in de lengte, en twintigh in de brete. Het is een zeer merkwaardigh gebouw. Men ziet'er, onder andere, vier schoone kolommen van porfyr-steen, na de Romeinsche en Korintische, of t'zamen gestelde orde gemaakt, daer het gewelf op rust. Ieder bestaet uit een stuk. Nauwliks is geloofelijk, dat'er in de geheele werelt diergelijke kolommen meer te vinden zijn, ten aenzien van haere hooghte en dikte. Eenigen willen, dat deze kolommen van gegote steenen gemaakt zijn, als of geene steen-mijnen genoegzame groote aederen zouden hebben, om daer uit zulke groote kolommen van een eenigh stuk te halen. Men wil, dat de kunst van zulke steenen te gieten een groot geheim onder d'ouden was; maer nu verloren is: daer men nochtans niet zekerlijk weet, of die kunst oit in de werelt geweest en gevonden is. Na allen schijn, en ongetwijfelt, hebben deze kolommen eertijts in den tempel van *Diana* gestaan. Daer zijn twee andere kolommen, na de Ionische orde, kostelijk doorwrocht en bewerkt: beneffens meer andere diergelijke cieraedjen, die alle, niet zonder de grootste verwondering, kunnen bezichtight worden. De deuren zijn met zulken kunst, naukeurigheid en nettigheid, gesneden, dat het niet om te beschrijven is.

Nueen
Turk-
sche
Moske.

De Turken hebben een gedeelte van deze kerke, aen de Westzijde, afgesne-

den, om daer van eene *Moske* of tempel te maken, dien zy verscheide reizen herbouwt, en daer door verscheide van haere aeloutheden verwoelt en gesloopt hebben.

Voor deze kerke is een hof, daer eenige brokken van kapitelen en kolommen leggen, die, gelijk by-na alle d'andere stoffe der *Moske*, van zeer schoon en vast marmer zijn.

Dicht daer by is, op den top van eenen bergh, het kasteel.

Een weinigh van de kom van *S. Johannes* is een merkwaardige triumfboog, of poorte, van wit marmer, die van het ander gebouw afftaet; maer is ten deele verwoest. Men bespeurt'er evenwel noch vele rarigheden en ken-tekenen van zijne outheit aen: als ook eenige oude Latijnsche opschriften. Onder andere ziet men in het voorste deel deze letteren, op twee of drie plaetsen, gehouwen: *Unior. Cantusum*: en wat verder, zoo veel als men lezen kan: ... *Accenso. . Rensi* (of *Accensoensis*) & *Asiae*. Daer boven vertoont zich de gedaente van eenen jongen ruiters, na de Romeinsche wijze, gewapent, met een grooten slang naest zijne zijde, die op eenen boom klimt: beneffens meer andere byzonderheden.

Eenige houden *Accenso Rensi* t'onrecht voor een eenigh woort: want het zou een Barbaersch en onbekent woort zijn. *Accensi* wierden by de Romeinen genoemd, die, in plaetse van de gestorve krijgsknechten, gestelt en ingevlijt, en op de rol der legioenen of regementen ingeschreven wierden. Anders wierden ook de dienaers der Majestraten *Accensi* genoemd, die, op bevel van den burgermeester, de Romeinen ter vergadering riepen of ontboden.

Een weinigh hoger ziet men een anderen triumfboog, of veel meer een zeer oude poorte. Voor aen de zelve is een groote tafel van marmer, in de welke vele oude perzonaedjen, historischgewijze, gehouwen of gesneden zijn: beneffens vele Latijnsche letteren: hoewel men die niet meer onderscheiden kan.

Achter het schouwtoneel, aen de voet van den bergh, van de zijde des tempels van *Diana*, is de *spelonke* of het *hol der zeven slapers*, die eenigen onder de heiligen der Roomsche kerke rekenen.

Spelon-
ke der
zeven
slapers.

nen.

nen. Men zeidt deze zeven menschen voor de vervolging van keizer *Diokletiaan* gevluht waeren, en zich in deze spelonke te slapen geleit hadden, en eerst, na verloop van twee hondert jaren, opgewaekt waeren: niet beter wetende, of zy hadden, wanneer zy ontwaekten, niet meer als eenen nacht geslapen. Wanneer zy weêr te *Efesen* gekomen waeren, hadden zy niet eenen mensch noch geen gelt gekent, en by-na de tale niet meer verstaen: want alles was toen verandert, en al het volk *Kristenen* geworden.

Lib. 2.
de Gestis
regum
Anglor.

By zekeren Engelschen sctijver, *William van Malmesburie*, leest men het volgend van deze zeven slapers. Op Pasch-dagh zat koning *Eduard*, de belijder, (die ontrent op het jaer duizent en vijftigh regerde) gekroont met zijne koninglijke hoofcieraedje, in gezelschap van verscheide zijner edelen, in het palcis van *Westmunster*, over maeltijt. Wanneer nu anderen, na eene lange vaste in de Lente, met lekkere gerechten zich zelfs verfrooiden, en sterk aten, trok de koning zijn gemoet van aertsche zaken af, en betraghte hemelsche gezichten: waer op hy, tot verwondering van alle de disgenoten, luitrechtigh, tot schaterens toe, begon te laggen: hoewel niemant bestont d'oorzake van zijne vreughde hem af te vragen. Maer zy zwegen alle, tot dat de maeltijt geëindigt was

Na die geëindigt, en de koning in zijne slaepkamer was, en zijn koninglijk gewaer uitgetrokken had, volghden drie van zijne edelen, als graef *Harold*, een abt, en een bisschop, den koning, die gemeinsamer met hem, als d'anderen, waeren, en vroegen hem stoutelijk, wat de voorval of oorzake van zijn luitrechtigh laggen was: want het doght hen allen zeer vreemt te zijn, wat hem, op zoo een plechtelijken tijt en by-eenkomste, daer alle d'anderen stil zwegen, bewoogh zoo luitrechtigh te laggen. Ik zagh, zeide de koning, wonderlijke dingen, en hierom laghte ik niet zonder reden. Toen vroegen en verzochten zy de reden noch ernstlijker en vieriger, met ootmoedigh bidden, dat hy hen wilde verwaerdigen, dat geheim hen meê te deelen. Waer op hy een lange wijle by zich zelve overpeizende, eindelijk hen wonder-

lijke dingen zeide: Te weten, dat zeven slapers op den bergh *Celuis*, twee hondert jaren geruht hadden, leggende op hunne rechte zijde: maer die hadden zich, ter zelfter ure van zijn laggen, op de linke zijde omgekeert, en zouden aldus den tijt van vier en zeventigh jaren blijven leggen, en den menschen een voorteken van d'aenstaende rampen en onheilen zijn. Want alle dingen zouden in den tijt van vier en zeventigh jaren komen te gebeuren, die de Zaligmaker zijnen jongeren voorzeidt had, dat ontrent het eind der werelt vervult zouden worden. Te weten, volken zouden tegen volken, en het een koningrijk tegen het ander opstaen. Op vele plaetsen zouden aertbevingen, hongersnoot, yzelijke vertoningen aen den hemel, en groote tekenen, r'effens met veranderingen van koningrijken, oorlogen der Ongelovigen tegen de *Kristenen*, en overwinningen der *Kristenen* op d'Ongelovigen geschieden. Wanneer zy zich over dit verhael verwonderden, zoo verklaerde de koning hen de rechte getchapentheit der zeven slapers, met de gelijkdeeligheit en gestalte van ieders lichaem, (welke dingen geen levend mensch toen ooit beschreven had) zoo net, duidelijk, en onderscheidelijk, als of hy een langen tijt in hun gezelschap verkeert had. Hier op zond de graef eenen ridder, de bisschop eenen klerk, en d'abt eenen monnik, aen *Maniches*, toen keizer te *Konstantinopolen*, met brieven en geschenken van hunnen koning. Deez onthaelde hen vriendelijk, en zond hen over aen den bisschop van *Efesen*, met brieven: waer by hy hem belaste, dat d'Engelsche gezanten moghten vergunt worden, om de waere en rechte getchapentheit der zeven slapers te zien.

Voorts isgebeurt, dat koning *Eduards* gezicht by alle de Grieken voor goet gekeurt wiert, die getuighden, dat zy van hunne ouders verstaen hadden, dat de gemelde zeven slapers altijd voor dien tijt op hunne rechte zijde geruht hadden. Maer na d'Engelschen in het hol of spelonke getreden waeren, zoo bevestighden deze slapers, met het leggen op hunne linke zijde, de waerheit der uitlantsche profesye aen hunne lantsluiden. De voorzeide rampen en onheilen bleven ook niet lang achter:

want

want d' Arabieren, Turken, en andere ongelovige volken, besprongen de Kristenen, en plonderden *Syrie*, *Lycie*, *Klein Asie*, en vele steden van *Groot Asie*, en onder andere *Efesen*; ja *Jerusalem* zelf. Dus verre deed *William*.

Deze spelonke is in 't opperste van eene rotse begrepen, die uit de natuur uitgeholt is, als of men daer eenen bogen had willen van maken. Zy is ontrent twintigh voeten diep, en tien breed. De deure of poorte staet na 't Weste.

De Roomsgezinden hebben deze spelonke, uit eerbiedigheid tegen deze zeven Slapers, als tot eene kapelle of kerke gemaakt. De rotse is, in vorm van een half ront, voor uitgehouwen: het welk in plaetse des portaels is. Zy is geheel van binnen met marmer bekleet. Het gewelf was eertijts met *Mosaisch* schilderwerk verciert.

Op de rechte-hant, in het ingaen, is een klein voetpadt tusschen de rotse en kapelle gehouwen, dat zoo smal is, dat nauwliks een mensch daer op gaen kan.

Te *Efesen* is heden niet een perzoon meer, die de bequaemheit heeft, om de brieven van den apostel *Paulus* te verstaen, die hy eertijts aen hen geschreven heeft. Ook is 'er niet een Kristen in het dorp. Hunne voornaemste kerke van *S. Jan* is tot eene *Moske* gemaakt, sedert de Turken zich meester van 't lant gemaakt hebben. De Turken, in *Anatolie*, laten niet gaerne eenen Kristen in hunne *Moskeen* komen: want in dit stuk zijn zy veel achterdochtiger, als de Turken van *Konstantinopolen*.

In het Nieu Verbont wort de stad *Efesen* veel-malen gedaght. D'apostel *Paulus* quam met *Priscilla* en *Aquila* te *Efesen*. Act. 18: 18, 19. en vertoefde aldaer weinige dagen, op belofte van weder te keeren, veirs 21: het welk hy ook deed, cap. 19: 1. Hy leerde aldaer twee jaren, veirs 9. 1 Korinth. 16: veirs 8, 9. en vocht tegen de beesten cap. 15: veirs 32. Midlerwijle hy aldaer zijn verblijf had, ontfont t'*Efesen* geene kleine beroerte, van wegen den wegh des Heeren. cap. 19.

Wanneer *Paulus* na *Macedonie* trok, liet hy *Timotheus*, als herder en behoeder, of bisschop, (gelijk de Roomsgezinden spreken) over de Kristen kerke t'*Efesen* blijven, om zommigen te be-

velen, geene andere leere te leeren, noch hen tot fabelen te begeven. 1 Tim. cap. 1: v. 2, 3. en 3: 15. *Paulus* zond ook na *Efesen Tychikus*, 2 Tim. 4: 12. Ephes. 6: 22. Hy heeft, door den zelve *Tychikus*, dien heerlijken brief geschreven, Ephes. 1: 1. De Jood *Apollos*, die machtrigh in de Schriften was, quam t'*Efesen*: alwaer hy volkomenlijk door *Priscilla* en *Aquila* onderwezen wiert. Act. 18: 24, 25, 26. Hy trok, met voorschrijving der Efesier broeders, uit *Efesen*, na *Achaja*, v. 27. De twalef Efesier leerlingen logenden, noit gehoord te hebben of'er een Heilige Geest was. Act. 19: 2. De gelovigen van *Efesen* verbranden de boeken der ydele kunsten, die zy te voore gepleeght hadden. v. 19. Alzoo wies het woort des Heeren t'*Efesen* aen, en nam d'overhant. v. 20. *Onesiphorus* heeft *Paulus* t'*Efesen* veel gedient. 2 Timoth. 1: 18. Waer over *Paulus*, door *Timotheus*, in eenen brief aen hem, het huis van *Onesiphorus* deed groeten. 2 Timoth. 4: 19.

Wanneer de Kristenen *Klein Asie*, in oude tijden, in bezit hadden, was *Efesen* de hoofstiad van alle de kerken van *Klein Asie*, en des zelfs bisschop overtrof, in waerdigheid, alle d'andere bisschoppen. Hierom heeft de Zalighmaker allereerst zijnen brief, door *Johannes*, aen den engel (dat is, de dienaar, herder, of bisschop) der gemeente, te *Efesen*, geschreven. Apocal. 1: 2. en 2: 1, &c. Dat deze herder, of bisschop, niet *Timotheus* was, gelijk eenigen willen, is uit die zware bestraffing te besluiten, met de welke *Christus* tegen den bisschop van *Efesen* uitvaert. v. 4, 5.

In de stad *Efesen* zijn vele by-eenkomsten of vergaderingen der kerkelijke oudtvaders, en drie kerken-raden, gehouden: te weten, d'eerste op 't jaer vier hondert en een en dertigh, onder Paus *Celestinus*, en keizer *Theodosius de Jonge*: de tweede, des jaers vier hondert twee en dertigh, onder den zelve Paus: en de derde, des jaers vier hondert negen en veertigh, onder Paus *Leo*.

D'eerste kerkenraet was de derde uit de vier voornamste algemeene kerken-raden, en wiert over de ketterye van *Nestorius* gehouden: gelijk het volgende Grieksch opschrift, dat in de kerke van *Maria*, te *Bethlehem*, noch heden gezien wort, getuighet.

Efesen
in de
Schrift
ver-
maect.

Drie
kerken-
raden in
Efesen
gehouden.

† Η ΑΓΙΑ ΣΥΝΟΔΟΣ Η Ν ΕΦΕ
 ΣΩ ΤΟ ΠΡΟΤΕΡΟΝ ΤΩΝ Σ. ΑΓΙ
 † ΝΕ- † Ν ΗΡΩ ΚΑΤΑ ΤΟ † ΣΤΟΡΙΟΥ
 ΣΤΟ- ΤΩ ΔΙΔΑΧΟΝΤΟΣ ΤΟΝ ΧΝΕΙΔΥ
 ΠΙΟΤ. ΟΥΝΟΣ ΤΑΣ ΙΕΣ ΜΗΜΟΛΟΓΗ-
 ΣΑΝΤΟΣ ΤΗ ΝΜΡΑ ΤΟΥ ΚΥΘΟΝ
 ΣΥΝΗΡΟΙΣ ΕΗ ΠΙ ΘΕΟΛΟ
 ΓΙΟΥ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ
 ΡΙΣΕ ΔΕ Η ΑΓΙΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
 ΣΩ ΜΩΔΟΓΗΣ ΕΝ ΤΟΝ ΥΝ ΤΟΥ
 ΕΥ ΤΟΝ ΜΟΝΓΕΝΗ ΚΑΤΕΝ ΤΟΝ
 ΤΑ ΕΚ ΤΩ ΝΕΝΩ ΝC ΑΡΚΩΘΕΝ
 ΤΑ ΕΚ ΠΝC ΑΝΑΣ ΜΑΡΙΑ Σ ΗC
 ΠΑΡΘΕΝΟΥ ΣΕΝΑΝΘΡΩΠΗ-
 CΕΤΙ ΝΚΑΘΥΝΟΣ ΤΑCΙΝΕΝΩ
 ΟΙΝΣ ΤΗΝ ΤΕΚΟΥCΑΝ ΑΥΤΟΝ
 ΘΚΟΝΣ ΑΝΘΕΜΑΤΙCΕ ΝΕCΤΟΡΙ
 ΟΝ.

Dat is :

Ziet pag. 176. De heilige vergadering in Efesen, eerst van twee hondert heilige vaders, onder Theodosius de Jonge, is geleit tegen Nestorius, die Kristus in twee perzonen verdeilde, en niet beleed, dat de Moeder een baerster van God de Heer was. Macr de heilige kerkenraet heeft besloten en beleden, dat d'eenigh-geboren Gods uit de hemelen neêrgedaelt, en van den Heiligen Geest eerst uit de maeght Maria geveleschet, en, na de Hypostatfische vereeniging, gemenschet geworden zy, en dat de gene, die hem gebaert heeft, Gods - baerster zy. Voorts heeft hy Nestorius gebannen.

Wie d'eerste Bifschop van Efesen was. 1 lib. 1. Hiflor. Eccl. 4. Onder de Roomsgezinden vind men ook eenigen, die willen, dat d'evangelift Johannes d'eerste bifschop der Efesifche kerke geweest zy. Na wien Timotheus zou gevolgt zijn: hoewel Eusebius, met meerder waerschijnlijkheit, schrijft, dat d'eerste bifschop van Efesen

Timotheus geweest zy, dien Paulus tot bifschop ingewijdt, en t'Efesen gelaten had. 2 Timoth. 1. Epiphanius, Hieronymus, en andere willen, dat Johannes zijn Evangelie t'Efesen zou geschreven hebben, na hy uit zijn ballingschap weêr te rugh gekomen was.

By Lukas Act. 19 : 35. wort Efesen op Grieksch Neokoros, dat is, kerkbe waerster van de groote goddinne Diana gebynaemt: gelijk vele andere steden van Klein Afie, die ook een tempel van Diana hadden, den zelven bynaem voerden: 't geen ook verscheide opschriften van oude medalien of penningen getuigen.

Kresus, koning der Lydiërs, was d'eerste der Grieken, die den Efesiërs den oorlogh aendeed. Waer over d'Efesiërs, zijnde door hem belegerd, de stad aen Diana toewijden, en eene koorde van den tempel af tot aen de muuren bonden.

Wanneer Alexander de Groote, op het jaer, voor des Zalighmakers geboorte, drie hondert vier en dertigh uit Europe, in Klein Afie, overgescheept was, en verscheide steden van dien oort ingenomen had, trok hy na de stad Efesen, en veranderde de regering der stad: want hy voerde een volkregeering in, daer de stad te voore door eenige weinige voorname perzonen geregeert was. De schattingen, die te voore aen Barbaren betaelt waeren, voeghde hy Diana toe.

D'Efesiërs eifchten de genen, die den tempel van Diana geplondert, en het beelt van Filippus, dat in den zelven tempel stont, ter neêr gesmeten hadden, ter straffe. Zy trokken Syrfax, en zijnen zoon, Pelagos, en de kinderen der broeders van Syrfax, uit den tempel, en steenighden hen. Arrian. lib. 1.

De stad Smyrne.

DE stad Smyrna, of Smyrne, is alzoo van overouds by Grieken en Latijnen geheten: gelijk de Turken die noch heden gebroken ^a *Ismir*, of ^b *Lamira*, of ^c *Ismyra*, noemen.

^a Taver-
nier.
^b Schmit.
^c Olivar.
in Me-
lan.
^e Soph.
† Lib. 1.
* Lib 7.

Smyrna was by ouds een der voor- naemste steden van Jonie en Klein Afie, en te voore eene der twalef Eölfische iteden, volgens schrijven van † Herodoot en * Pausanias: maer zy wiert door de Jonen van die twalef afgescheiden.

Wijders, d'Eölers verloren by dezen voorval de stad Smyrne; dewijt zy de Kolofoniers, die, door oproer, uit hunne woonplaetse verdreven waeren, ontfangen hadden: want als de Smyrners buiten de muuren het feest van Dyonifos, of Bacchus, vierden, namen de Kolofoniers hun slagh waer, en slo- ten de poortetoe, en bemaghtighden de stad. Hier op quamen d'Eöliërs den Smyrners tot bystant: maer zy ver- droegen

ichting der In Vit.
lat *Thefeus* Homer.
ne vrouw,

op marmer Aeloude
erkhof der be-
en worden, roemt-
nigste en heit van
1, van het Smyrne-
vmeesterlyk

che meda-
yrners, ge-
van *Asie*,
boonheit en
dalen, die
urelius An-
it Grieksch
ijde:

T O N

'ATH.
A P I O T.

*Asie, drie-
uchtigh in
veltheeren*

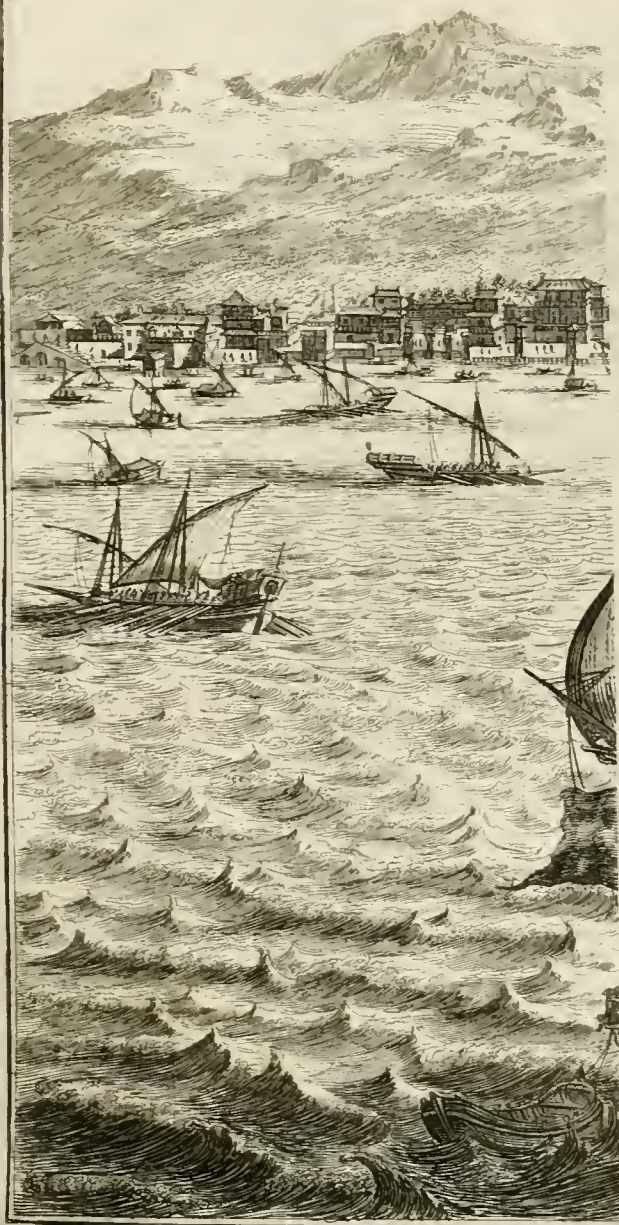
hoof van
us, uitge-

N E.

v Markus

us, en des Strab.
le schoon- lib. 14.
n gedeelte
it; maer
eene vlak-
empel van
: worstel-
treffelijke
pen. De
tenen be-
plaetsen

vierkan- *Biblie-
1, die een theca.
aelouden
!. Voor-
Meles.
estel der
stad,

SMIRNE.

dröegen zich met elkanderen: te weten: de *Jonen* zouden al het huisraet en de roerende goederen den Eöliers weêrom geven, en d'Eöliers *Smyrne* verlaten. Wanneer de Smyrners dit gedaen hadden, hebben d'elf overige Eöliche steden de Smyrners onder zich verdeilt, en tot hunne burgers gemaakt.

In het stellen van den stichter der stad komen d'oude schrijvers niet over-een. *Herodoot* maakt zekeren *Koloson*; en *Pausanias*, *Alexander de Groot*e stichter der stad *Smyrne*.

De Smyrners, (zoo *Strabo* schrijft) die by ouds zeker gedeelte der stad *Efesen*, *Smyrne* geheten, bewoonden, hebben d'oude stad *Smyrne*, ontrent twintigh stadien van de nieuwe stad, gebouwt. Te weten, de Smyrners scheiden zich van d'Efesiers, en togen na de plaetse ten oorlogh, die toen de *Leleges* bezaten. Na zy die verdreven hadden, stichten zy d'oude stad *Smyrne*, twintigh stadien van de nieuwe stad *Smyrne*, die ten tijde van *Strabo*, en ontrent des Zalighmakers geboorte in wezen was. Zoo men het schrijven van *Stephanus* geloven magh, zou *Tantalus*, zoon van *Jupiter*, de stad *Smyrne* allereerst gesticht en bewoont hebben: de welke toen *Natlochum*, en daer na *Smyrne*, na d'Amazoon *Smyrne*, genoemd wiert, na zy *Efesen* ingenomen had.

Zoo andere willen, zou de stad *Smyrne* niet alleenlijk na d'Amazoon, *Smyrne*, genoemd; maer ook door haer gesticht zijn. Dit schijnen eenige oude koperen medalienen of penningen, die in en ontrent *Smyrne*, onder d'aerde, gevonden zijn, niet duisterlijk te keenen te geven: want aen d'eene zijde wort de Amazoon *Smyrne* vertoont, hebbende het hoofd met torens gekroont, als stichtster der stad. In de rechte-hant houdt zy een aelouden kleinen tempel, en in de linke een klein halve-maenswijze schilt, met een twee-snijdende heirbijl: 't welk de gewonelijke wapenrusting der Amazonen was. Rontom dit beek staet het volgend Grieksch opschrift:

ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ
Γ. ΝΕΟΚΟΡΩΝ
ΡΟΥΦΙΝΟΥ.

Dat is:

* Kerkbewaerders. *Van de Smyrners, driemaal * Neokoriers, onder Rufinus.*

Anderen schrijven de stichting der stad den *Kunicers* toe, en dat *Thefeus* dien, ter gedaghtenis, na zijne vrouw, *Smyrne* genoemd had.

In eenige opschriften, die op marmer gehouwen zijn, en op het kerkhof der Armeniers, te *Smyrne*, gezien worden, wort *Smyrne* de *deurluchtigste* en *hoofstad* genoemd: te weten, van het *Proconsuls* of *onder-burgermeesterlijk* *Asie*.

In eenige oude Romeinsche medalienen wort *Smyrne*, of de *Smyrners*, getijelt, en genoemd d'*eerste van Asie*, en de *deurluchtigste in schoonheit en groote*: want men vint medalienen, die ter eere van keizer *Markus Aurelius Antoninus* geslagen zijn, met dit Grieksch opschrift aen d'averrechtse zijde:

ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ
ΑΣΙΑΣ Γ. ΝΕΟΚΟΡΩΝ ΤΩΝ
ΣΕΒΑΣΤΩΝ ΚΑΛΛΕΙ
ΚΑΙ ΜΕΓΕΘΙ ΕΠΙ ΣΤΡΑΤΗ.
ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΚΡΗΤΑΡΙΟΥ.

Dat is:

De Smyrners, d'eerste van Asie, driemaal kerkbewaerders, deurluchtig in schoonheit en groote, onder de veltheeren Tiberius en Kretarius.

Op d'andere zijde is het hoofd van keizer *Karakalla*, of *Antoninus*, uitgebeeld, met dit opschrift:

A. K. M. ΑΩΡ. ΑΝΤΩΝΕ.

Dat is:

Zelf-maghthebbende keizer Markus Aurelius Antoninus.

Ten tijde van keizer *Augustus*, en des Zalighmakers, was *Smyrne* de schoonste stad van allen. Des zelfs een gedeelte was op eenen bergh gesticht; maer het grootste gedeelte lagh op eene vlakke, aen de haven, en by den tempel van de groote Moeder, en by de worstelplaetse. Daer waeren zeer treffelijke wijken, die zeer lijnrecht liepen. De wegen of straten waeren met stenen beleit. Op vlakke en verheve plaetsen waeren vierkante galderyen.

Daer was een *boekerye, en vierkante galderye, *Homerium* geheten, die een tempel en beeltenis van den aelouden Grieksehen poët *Homeer* had. Voorby de muuren vloeyde de vliet *Meles*.

Behalve allen anderen toefstel der stad,

In Vir.
Homer.

Aeloude
be-
roemt-
heit van
Smyrne.

Strab
lib. 14.

*Bibliote-
theca.

stad, was'er ook een besloten haven. Dit was geen kleine mislagh, dien de bouwmeesters begingen: te weten, dat zy geene rioelen mackten, wanneer zy de wegen bestraten: waer door geschiede, dat de drek over de straten vloeide: inzonderheit by het ontfaen van groote stortregens.

Strab.

Lib. 14.

Behalve het oud *Smyrne*, dat ontrent des Zalighmakers tijden stont, was noch een ouder *Smyrne* geweest, dat twintigh stadien van daer lagh. *Strabo* noemt het eerste het nieu, en het laetste het oud *Smyrne*, dat hy in eenen zeeboesem plaetst. Want, wanneer, zeit hy, d'Efesiens van de Smyrners gescheiden waeren, trokken zy derwaerts, daer nu *Smyrne* is, welke plaetse toen de volken *Leleges* bezaten. Na zy die verdreven hadden, stichten zy het oud *Smyrne* twintigh stadien van het nieu *Smyrne*: te weten, dat ten tijde des Zalighmakers was.

Spon.

Men vint noch ontrent twintigh stadien, of drie Italiaensche mijlen van *Smyrne*, (te gaen langs den zeekant, na het kasteel, dat aen den ingang, of mont van den zeeboesem staet) de plaetse, daer het oud *Smyrne* stont: waer van noch eenige kolommen en grontvesten op den oever overgebleven zijn.

In *Smyrne*, dat ten tijde des Zalighmakers stont, was eene kapel van *Diana Lykofrynes*, die wel, in groote van tempel en in meenighte van offergiften, voor den tempel van *Efesen* bezweek: maer verschilde evenwel veel in netdeeligheit, ontrent den toetstel en bouwkunst. Ook overtrof zy in groote alle Asiatische tempelen, behalve twee, als die in *Efesen* en in *Didymen*.

Spon.

Het hedendaeghsch *Smyrne* is gelegen, op een gelijken afstant van *Efesen* en *Sardis*, eene streke van tien mijlen en een halve van *Efesen*, op de lenghte van vijftigh graden, en op de Noorderbrete van achten dertigh graden en vijf en veertigh minuten, in 't binnenste van een gulf of zeeboesem der *Archipel*, die ter weder-zijde met hoge bergen omringt wort, en ontrent vijf mijlen, van 't Ooste na 't Weste, in de lengte strekt.

† Strab.

Ten Noorde vloeit de vliet † *Meles* voor-by de muuren van *Smyrne*, die heden niet als een scheute of beke, en byna droogh is, ten minste, wanneer de

regen die niet doet opzwellen. Het weinigh water, dat daer in gevonden wort, is zoodanigh verdeilt en afgeleit, om twee molens te doen omgaen, en de na-by-gelege tuinen te bevochtigen, dat'er nauiliks meer overschiet, om in zee te loopen.

Smyrne is noch heden eene groote stad; hoewel onbemuurt en niet sterk, en schouwtooneels-wijze, in het hangen van eenen heuvel of bergh, die tegen 't Zuid-Ooste leit, gesticht. Maer de stad is evenwel zoo groot en fraei niet, als zy in oude tijden was, gelijk genoegzaam uit de puinhopen van eenige gebouwen blijkt, die op dezen heuvel of bergh overgebleven zijn, die van het midden tot om hoogh, daer eertijts d'oude stad *Smyrne* gesticht was, geheel en al niet meer bewoont is: dies d'oude stad meer na 't Zuide, en hoger den bergh opwaerts lagh, als de hedendaeghsche stad, die nader aen den zeekant leit.

Op den top van een heuvel, of kleinen bergh, die aen d'Oostzijde der stad is, staet een oud en zeer verwoest kasteel van een ongeschikt of ongeregelt bouwerk, en van weinigh tegenweer. De poorte staet na 't Noordweste, en na de zee toe. Boven de poorte ziet men een ongemeen groot vrouwenhoofd van wit marmere, dat zeer fraei en zeltzaam gemackt is. Doch de Turken, die voor beelden gruwen, hebben de neus geschonden en afgebroken. De muuren des kasteels zijn boven met spitse tinnen of borstweringen gemackt.

Binnen dit kasteel is niet een geheel gebouw of vertrek: behalve een *Moske*, kelders, en waterbakken. Daer is niet als een groote hoop van steenen. De *Moske* is klein, die eertijts, naer men zeidt, d'oude hooftkerke, en aen *S. Jan* gewijdt was. Men ziet aen den ingang twee kolommen van de Korintische orde: maer zoo fraei gemackt, als ict onder de werken der ouden kan gevonden worden. In deze *Moske* leest men dit Grieksch opschrift, dat op eenen steen ghouwen is.

ΝΕΩΚΟΡΟΣ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ
ΔΗΜΟΣ ΕΤΕΙΜΗΣΕΝ ΜΑΚΡΟΝ
ΑΤΤΙΑΙΟΝ ΒΡΑΔΟΥΑ
ΤΟΝ ΑΝΘΥΠΑΤΩΝ ΕΠΙΜΕΔ
ΗΘΕΝΤΟΣ ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΡΗΛΙΟΥ
ΠΕΡΠΕΡΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΤΩΝ
ΟΠΑΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

Oud kasteel.
Loir.
Thev.
Spon.
Tavern.

Dat is:

† Dat is, kerkbe-waers-ster.

Het volk † Neokoros der Smyrners heeft Markos Attilius, Bradua, onderburgermeester, geëert: daer Markus Aurelius Perperus, heirgeleider over de wapenen, het bewint over gehad heeft.

Markus Aurelius Bradua was op het jaer, na des Zalighmakers geboorte, hondert en acht, onder keizer Trajanus, burgermeester. Een ander van dien zelven naem was onder keizer Kommodus, des jaers hondert en vijf en tachtigh, burgermeester.

Onder d'aerde, by de Moske, is een groote waterbak in de rotse uitgeholt, die met cement gevloert is. Zy heeft vijf monden en vele kanalen. Het gewelf rust op dikke pylers.

Aen de zijde van d'andere poorte, na 't Ooste, worden noch twee arenden gezien, merken des Roomschen rijks, die groot-achtigh en fraei uitgebeelt zijn.

Aen de poorte staet een groote wilde kerfboom, die, zoo de Grieken des lants zeggen, de leunstok van S. Polykarpus was.

Men houdt, dat dit kasteel door de Grieksche keizers gesticht is: want men ziet, boven eene toegemetselde poorte, twee of drie regels met Grieksche letteren, die zoo qualijk te lezen en uit te zijferen zijn, dat daer genoegzaam uit blijkt, dat zy in eene rouwe eeuwe gemaakt zijn.

Daer lagen noch, ontrent des jaers zestien hondert en twintigh, twee of drie stukken geschuts op, die tegen het opkomen der nieuwe Mane, op het feest Beiram, en op de komste van den kapitein Bassa, of Turkschen admirael, in de haven, gelost wierden.

Schouw-
toneel. Beneden dit kasteel stont noch voor weinige jaren een zeer hoogh en groot half-ront schouwtoneel, dat een heerlijk gebouw was, en ontrent hondert treden in de middellijn, en op zee zijn uitzicht had. Aen het bovenste eind der trappen, (die alle voor eenige jaren daer noch geweest zijn) waeren vijf nissen of vakken, daer in de zetel der overheden stonden. De Turken hebben voor eenige jaren die trappen weghgenomen, om aen hunne huizen te gebruiken. Ook hebben zy by-na het

ganfch gebouw gesloopt, en van d'afbraken een kasteel, *Besestein*, en *Kangesticht*. In des zelfs zijden waeren twee holen of kelders, in de welke de leeuwen opgesloten wierden.

Men zeidt *Polykarpus*, die in d'eerste tijden bisschop van *Smyrne* was, op dit schouwtoneel verbrant is.

Voor eenige weinige jaren wiert aldaer een por, met medalien van keizer *Gallienus*, zijn huisgezin, en van de heerschers, die ten zelven tijde met hem geregeert hebben, gevonden. Men vond'er ook een voetstal van een beelt, dat het woort *Klaudias* met zeer qualijk gemaekte Grieksche letteren vertoonde. Waer uit men zou mogen oordeelen, dat dit schouwtoneel onder zijne regering gebouwt, of ten minste vernieuwt is.

Een weinigh buiten de muuren van dit kasteel, en in de zijde des bergs, na 't Zuid-ooste, ziet men een kapelle of huisje, gewijdt aen S. *Polykarpus*, waer in zijn graf noch getoont wort: het welk de Grieken plechtelijk, en met grooten yver van aendaght, ter gedachtenis bezoeken. Zy bewaren aldaer ook een mijter, gemaekt na het fatsoen der Roomsgezinde mijters: hoewel die van eene onbekende stoffe is. Voor deze kapel staet een ander klein huisje, daer door men in de kapel treet. In dit buitenste huisje ziet men, op eenen marmersteen, die nu aen de haert leit, dit Grieksch opschrift gehouwen:

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΑΔΡΙΑΝΩΙ
ΟΛΥΜΠΙΩ ΣΩΤΗΡΙ
ΚΑΙ ΚΤΙΣΤΗΙ.

Dat is:

Aen keizer *Adrianus*, *Olympius*, de verlosser en stichter.

Anderen houden deze kapel, met meerder waerschijnlijkheit, van den eenen of anderen Turk.

Dicht daer by is een lange ry van gewelven, daer by groore steenen plat op d'aerde neêr leggen. Daer is ook een zeker steen-gebouw, het welk een righthuis schijnt geweest te zijn. Het heeft drie kamers of vertrekken, die op den zelven gront staen: welker middenste ontrent twalef treden op ieder zijde lang is. Des zelfs voorgevel was eer-

tijts met vier kolommen vergiert: waer van de voetstallen alleen overgebleven zijn. *Spon* houdt dit gebouw voor een schoone en groot aeloud ren-perk, en maekt het ontrent tweehondert en vijftig treden lang, en vijfen veertigh breed.

Wanneer voor eenige jaren aen de Noord-oost-zijde der stad d'aerde opgegraven en wegh-gekruid wiert, zoo vertoonden haer op een ry groote gehouwe steenen, die op elkanderen, als zoo vele trappen, lagen, en overblijffelen van een Heidenschen tempel schijnen te zijn.

By-na op ieder steen van de muuren der stad *Smyrne* worden zekere houwengezien: welker meesten de letter V verbeeldten, die eenigen op keizer *Vespaasian*, die de *Smyrners* groote diensten gedaen heeft, duiden. Dan naerdien die gestalte niet over-al even-eens is; maer in eenigen eene rechte streep daer by gedaen is, als de Grieksche letter π , zoo zou men mogen geloven, dat die houwens of gestalten door de steenhouwers gemaekt zijn, om de steenen des te vastter aen malkanderen te doen houwens.

Vele en verscheide oude Grieksche opschriften, in steen gehouwen, worden noch heden in en buiten *Smyrne* gezien.

Op het kerkhof der Armeniers ziet men, onder andere, slechts een begin van een oud Grieksch opschrift: waer van de rest is uitgedaen, om daer op een graffchrift van eenen Armenier te houwens. Ter zelve plaetse wort dit volgend Grieksch opschrift gelezen:

ΟΙ ΘΕΙΟΤΑΤΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟ
ΡΕΣ ΣΕΟΥΗΡΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΩ
ΝΕΙΝΟΣ ΚΑΙ ΣΑΡΕΣ ΣΜΥΡΝΑ
ΙΟΙΣ ΕΙ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΡΟΥΦΙ
ΝΟΣ Ο ΠΟΛΕΙΤΗΣ ΥΜΩΝ Ο
ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΙΡΕΣΙΝ Η ΣΥ
ΝΕΣΤΙΝ ΕΠΙ ΣΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ
ΤΟΝ ΕΝ ΛΟΓΟΙΣ ΣΥΝΕΧΗ
ΒΙΟΝ ΤΗΝ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΗΝ
ΤΟΙΣ ΣΟΦΙΣΤΑΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ
ΘΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ
ΗΜΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΤΕΛΕΙΑΝ
ΤΩΝ ΔΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ ΚΑΡΠΟΥ
ΜΕΝΟΣ ΥΜΩΝ ΑΥΤΟΝ ΕΚΟΥ
ΣΙΩ ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΚΑΛΟΥΜΕ
ΝΩΝ ΥΦΕΣΤΗ ΤΗΝ ΣΤΡΑΤΗ
ΓΙΑΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΣ ΤΗΝ

ΠΑΤΡΙΔΑ ΦΙΑΤΡΟΝ ΤΗΝ
ΓΟΥΝ ΕΙΣ ΤΑ ΑΛΛΑ ΜΕΝΕΙΝ
ΑΠΡΑΓΜΟΣΥΝΗΝ ΑΚΕΙΝΗ
ΤΟΝ ΑΥΤΟ ΔΙΚΑΙΟΤΑΤΟΝ
ΕΣΤΙΝ ΟΥ ΓΑΡ ΑΕΙΟΝ ΤΩ
ΑΝΔΡΙ ΤΗΝ ΕΙΣ ΥΜΑΣ ΦΙΛΟ
ΤΕΙΜΙΑΝ ΓΕΝΕΣΤΑΙ ΖΗΜΙΑΝ
ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΤΑΥΤΗΝ
ΥΜΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΙΠΕΡ ΑΥ
ΤΟΥ ΤΗΝ ΧΑΡΙΝ
ΕΥΤΥΧΕΙΤΕ
ΕΠΡΕΣΒΕΥΕΝ ΑΥΡ. ΑΝΤΩΝΕΙ
ΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙΔΙΟΣ ΣΠΗΡΑΤΟΣ

Dat is:

D'allergoddelykste zelf-gezaghhebers, (of keizers) Severus en Antoninus, aen die van Smyrne. Indien uw burger Klaudius Rufinus, die, om zijne drift tot de letteren en redenrykkonst, van de gemeine ampten behoort ontslagen te zijn, volgens de goddelijke inzettingen van onze voorouders, des niet te min door eene onvermijdelijken noot gehouden is, en, op uw verzoek, het ampt van velt-heerschap, uit liefde tot het vaderlant, t'aenvaerden: zoo maekt dan dat hy, in het stuk van andere dingen, geene belemmering heeft: gelijk dat het allerrechtveirdighst is. Want het is onwaerdigh, dat eenen man, die u lieden genegentheit toedraecht, schade daer door ontstaen zou, en inzonderheit, dewyl ghy zelfs gunste voor hem verzoekt. Vaert wel. D'afgezonden waeren Aurelius Antoninus, en Elius Speratus.

Daer worden verscheide andere Grieksche opschriften gelezen. In de tuin van *Achmet Aga* is een steene dootkiste, met dit opschrift:

ΜΑΡΚΟΣ ΦΑΒΙΟΣ ΜΑΡΚΟΥ
ΦΑΒΙΟΥ ΥΙΟΣ ΓΑΛΕΡΙΑ ΙΩ
ΝΙΟΣ ΕΤΩΝ ΚΑ.

Markus Fabius, zoon van Markus Fabius, uit den stam Galerie, Jonck, van een en twintigh jaren.

Voor weinige jaren is in deze dootkiste een geraemte van eenen Romein gevonden, met een helm, en andere wapenen van koper.

In de golf of zeeboezem van *Smyrne* is goede anker-gront, en een goede ree voor schepen. Dicht voor de stad is een zekere kleine besloten haven voor de

Turk-

Golf of zeeboezem van Smyrne.

Douane of tolhuis.

Turksche galeien en berken: want alle vreemde schepen, inzonderheit oorlogh-schepen, blijven buiten op de ree leggen.

Douane. Langs deze rede, na de zijde der stad, is de *Douane* of tolhuis, dat zeer net en fraei is; hoewel het slechts uit geschildert en vernist hout bestaat.

Nieuw kasteel. Een nieuw kasteel staet twee Fransche mijlen van de stad, aen den mont van den golf of zeeboesem, en op eene plaetse, daer de doorvaert eng is, en de schepen in het inkomen gehouden zijn te strijken. Het is van *Polykarpus* schouwtoneel gesticht.

Om nu de moeite niet te nemen van zoo verre steenen te halen, zoo leiden de Turken in beraet, of zy zich van de steenen van de grafsteden der Kristenen en Joden wilden dienen, die na-by den zee kant zijn. Doch zy haelden daer zeer weinigh stenen van, 't zy dat zy hen geenen overlast wilden doen; of dat zy geene stenen vonden, die zoo bequaem waeren, als die van het schouwtoneel.

Dit kasteel is voor eenige weinige jaren eerst gebouwt, en door een merkwaardigen voorval. Want wanneer in de laetste oorlogen, die de Turken en Venetiaenders tegen elkanderen voerden, de Grootte Heer zijne vloot, die in d'*Archipel* den neêrlaegh gekregen had, weêr in staet wilde brengen en herstellen, zond hy na alle de zeehavenen van zijn rijk, daer hy wiste, dat gemeenelyk Hollantsche of Engelsche schepen waeren, met verzoek van hem voor gelt te dienen. Hy had inzonderheit het oogh op de schepen van *Smyrne* geworpen, die altyt aldaer veel meer zijn, als op andere plaetsen zijns rijks. Maer de kapiteinen sloegen aenstonts den voorslagh af, die hen gedaen wiert, om in zee tegen de Venetiaenders te gaen. Doch wanneer men hen schier als dwingen wou, lichten zy vaerdigh d'ankers, zonder men hen kon houden: want toen was'er noch geen kasteel of geschut te *Smyrne*. De grootte *Vizier*, die geweldigh over dit weigeren, dat zijnen meester geschiede, gebeten was, als ook dat de schepen aldus, zonder eenigh belet, in en uit konden varen, vond raetzaem, om hen voortaan in toom te houden, een vesting of kasteel aen den zeeboesem te bouwen, en dat op eenen oort, daer de

schepen dicht voor-by het kasteel heen mosten schuuren, in het gezicht van het grof geschut, dat langs het water schiet, en den doorvaert belet. Sedert dien tijt zijn d'oorloghschepen, die de koopvaerdy-schepen geleiden, tot aen *Smyrne* niet opgevaren: gelijk zy gewoonelyk plaghten te doen: maer zy blijven beneden het kasteel leggen, buiten het bereiken des geschuts.

Noch is'er een ander ouder kasteel, dat beneden, langs den zee kant, staet. Boven de poorte of deure ziet men de wapenen der Roomsche kerke. Misschien is het door de *Genuesen* gesticht, die eertijts meester van *Smyrne* waeren: gelijk ook van de gehele kust.

Ontrent zestigh treden in de zee, ziet men overblijffelen van dikke muuren, die twee voet onder water leggen. Op het eind der stad, na 't Noord-weste toe, leggen, aen den oever der zee, puinhopen van een *Moelje* of haven, en eenige oude magazijnen.

D'Europische kooplieden, inzonderheit d'Engelschen, hebben dikwils in de puinhopen van *Smyrne* doen zoeken, en by wijle groote meenichte van marmere beelden gevonden, die zy na hun lant vervoerden. Maer wanneer de Turken daer na doen zoeken, schenden zy alle de beelden. Men heeft'er beelden van eene yzelijke groote gehad. *Tavernier* getuight een welgemekte teen van witten en herden steen, die van de voet van een beelt gebroken was, gezien te hebben: waer van het beelt, na gelang van groote, by-na zoo hoogh, als de *Kolossus* van *Rhodes*, moet geweest zijn.

Een vierendeel mijls van de stad wort noch, tusschen olijfbomen, een vierkante tempel gezien, die certijts aen *Janus* gewijdt was. Het gewelf is van geen minder groote stenen gemaakt, als die van zijne muuren zijn, en zonder eenige cement t'zamengevoeght. Het is, naer het schrijven van *Spon*, eene kleine galderye, die aen beide zijden, ten Zuide en Noorde, eenen ingang heeft, en van zeer groote stenen, zonder kalk, gesticht is.

Dit schijnt het gebouw te zijn, dat *Strabo* het *Homerium* noemt: het welk was, volgens zijn schrijven, een vierkante galderye, hebbende eenen tempel en beelt van *Homer*. Aen d'Oostzijde, tegen de muur, heeft misschien

het

Theven.
Voyage
de Le-
vant.

Tempel
van Ja-
nus.

dier beelt van *Homeer* gestaen. Evenwel heeft men voor eenige weinige jaren, in het graven, dicht daer by, een beelt van *Janus*, met twee aangezichten, gevonden, dat de *Konful* van *Venetie*, *Luppazzola*, kocht. Het welk het gemeen gevoelen bevestigt, dat dit de tempel van god *Janus* was.

Bese-
stein.

Op het jaer zettien hondert vijf en zeventigh begon men te *Smyrne* een *Besestein*, dat is, eene beurze, te bouwen, met een gewelf van gehouwen stenen, lang vier hondert treden, die zijn licht door kleine koepels, met loet overdekt, ootfangt. Het wort gesloten door vier deuren of poorten, die aen de zijden, en op de hoeken staen. Dicht daer by staet ook een *Kan*, of 's lants herbergh, van gehouwen steen. Beide deze gebouwen wierden van het schouwtooneel gemaakt, daer op *Polykratus* ter doot zou gemartelt zijn.

Kan.

By het graf van *Polykarpus* staet een aerde pot, in de welke by-na een ieder, 't zy uit liefde tot dezen martelaer, eenige weinige *Aspers* treekt: welke penningen tot herstelling en her-opbouw van dit gedenkstuk besteed worden, indien iet door weêr en wint, of door de Turken, of door de Wester Kristenen, geschonden en bedorven wort. De Wester Kristenen breken veeltijts kleine stukjes van den marmersteen, daer op *Polykratus* naem staet, die zy, als heilige overblijfselen, meê na hun lant nemen.

Volk-
rijkheit
van
Smyrne.
Spon.

Smyrne is heden zeer volkrijk. Men houdt, dat aldaer over de dertigh duizent Turken zijn, twalef of vijftien duizent Joden, en negen of tien duizent Grieken. Andere brengen het getal der inwoonders ten minste op negentigh duizent zielen: die in zestigh duizent Turken, in vijftien duizent Grieken, in acht duizent Armeniers, en in zes of zeven duizent Joden besaen. De Kristenen van *Europe*, die aldaer allen den koophandel drijven, zijn'er zeer weinigh in getale. Ieder van dezen landaert oefent en pleeght aldaer zijne godsdienst met volkome vryheit.

*Schmit
†Taxer-
nier.

De Turken hebben te *Smyrne* *dertien of †vijftien *Moskeen* of tempels; de Joden zeven *Synagogen*; de Grieken twee kerken, welker eene aen *S. Joris*, en d'ander aen *S. Fotinus* gewijst is; de Latijnen drie, en d'Armeniers slechts een eenige kerke.

De Françiskaner kapucynen hebben aldaer een zeer schoon klooster, en hunne kerke dient hen tot eene parochie of hoofdkerke.

Daer zijn ook Françiskaner Jesuiten, en Italiaensche *Observanten*.

De Hollanders hebben aldaer ook eene kerke, en eenen leeraer van den hervormden godsdienst.

De Turken, Grieken, Armeniers en Joden, hebben hun verblijf op den heuvel; maer de Kristenen van *Europe*, die aldaer ten koophandel komen, als Hollanders, Françoisen, Engelschen, en Italianen, bewonen de gansche laeghte langs den zee kant.

De Grieken hebben in den zelve wijk een oude kerke, en eenige kleine huizen, daer de Europische bootsgezellen by wijle komen eeten.

Onder de volken van *Europe* zijn de Franschen de talrijkste. Ieder landaert heeft aldaer zijnen *Konful*. De Fransche *Konful* heeft twee onder *Konfuls*, een te *Scala Nova*, en een op het eiland *Chio*.

Tavern.

In de stad *Smyrne* is geen *Bassa*; maer de zelve wort slechts door eenen *Kady* bestiert, die het recht hanthaeft, en den Kristenen zoo hert niet valt, als op vele andere plaetsen in *Turkye* geschiedt. Indien deez *Kady* zijn ampt quam te buiten te gaen, men zou wel haest na *Konstantinopelen*, dat niet verre van daer is, trekken, en aen den *Moufti* over hem klagen, en, met het een of ander geschenk aen hem te geven, lichtelijk den *Kady* weten af te zetten, en aldus gelegentheit vinden van zijn ampt aen eenen ander te vergeven.

Bestie-
ring der
stad
Smyrne.

Te *Smyrne* was in oude tijden een tempel der Fortuin, met haer beelt, gemaakt door *Bupales*, dat den hemel op het hoofd droegh, en in de hant de hoorn van *Amalthea* hield.

Tempel
der For-
tuin.
Pausan.

Smyrne was de tweede stad, na *Efesen*, der zeven kerken of gemeinten in *Asie*, aen welker engel de Zalighmaker door *Johannes* geschreven heeft. Apoc. 1: 11. en 2: 8.

Smyrne is alleen onder die zeven steden, waer in de zeven kerken of gemeinten waeren, overgebleven.

Syllius was eene aeloude stad van *Jonie*, neffens *Smyrne* gelegen.

Syllius.

Sidussa was eene stad van *Jonie*, en wort by *Thucydides*, als een eiland, onder

Sidussa.

der

der d'eilanden gerekent. *Plinius* noemt het *Sidusa*.

Siuriasser. Na-by *Smyrne* leit een stedeken *Siuriasser*, de verblijf-plaetse van een *Sanjak*. Het is een stad van belang, gelegen by de kaep van *Stellaro* of *Stillari*, tegen over het eilant van *Chio*. *Siuriasser* wort, van wegen den Grooten Heer, door eenen *Sanjak* bestiert.

Ieuce. Na-by *Smyrne* lagh by ouds een stedeken, *Ieuce* geheten, dat *Aristonikus*, na de doot van koning *Attalus Filometer*, deed afvallen: want hy oordeelde uit den gellaghte der koningen te zijn, en nam voor zich tot de heerschappyc op te werpen.

Scala Nova. *Scala Nova*, dat is gezeit, *nieuwe haven*, of zee-steiger, is aen de Jonische zee, ontrent twee Fransche mij-

len voor-by *Efesen* gelegen, en drie kleine daghreizen met de *Karavane* van *Smyrne*. Het is een goede haven: waerom de koopvaerdy-schepen van *Europe* voorhene aldaer gewonelyken aenquamen, om de koopwaren te lossen: het welk heden de Turken niet meer toestaen. Ook doen de schepen deze plaetse niet meer aen, als om eenige ververschingen te bekomen.

In dit *Scala Nova* is een lijstoght-goet van de moeder van den Groten Heer.

Het dient aengemerkt, dat door de gansche *Levant*, als ook te *Konstantinopolen*, de koopwaren der uitheemschen in de tolluizen van den Groten Heer gelost worden: behalve te *Smyrne* alleen.

Miletus; of Miletten, heden Palatschia.

DE stad *Miletus*, of *Miletten*, en *Efesen*, waeren by ouds, ontrent des Zalighmakers tijden, de beste en edelste steden van *Jonie*. Desgelijks schrijft *Herodoot*, dat *Miletus* by zijnen tijt de eerste stad en cieraet der Jonen was, en na 't Zuide lagh. *Plinius* en *Solinus* noemen *Miletus* hoofstads van *Jonie*, en *Stephanus* eene deurluchtige stad; hoewel hy die in het *Karie* der Jonen stelt. Desgelijks stellen ook *Ptolemeus*, *Scylax*, en *Strabo*, *Miletus* in *Karie*.

Stephan. *Miletus* wiert te voore *Lelegeis*, of *Leleges*, genoemd, na d'inwoonders: daer na op Grieksch *Pityussa*: te weten, na de pijnbomen, die aldaer overvloedelijk groeiden; of dewijl die aldaer allereerst voorgekomen zijn: want een pijnboom heet op Grieksch *Pitys*.

Strab. Men zeidt, dat *Miletus* allereerst door d'eilanders van *Kreta* (heden *Kandia*) aen de zee zou gesticht zijn: alwaer noch, ten tijde des Zalighmakers, het oud *Miletus* was. Te weten, *Sarpedon* had uit *Miletus*, op het eilant *Kreta* gelegen, derwaerts kolonieren gebracht, en de stad een zelve naem gegeven, als die op het eilant *Kreta* voerde. Te voore hadden de volken *Leleges* deze plaetse bezeten. Daer na heeft *Neleus* de stad, die ten tijde des Zalighmakers was, gesticht. Die stad had toen vier havenen: welker een ook een vloot schepen kon verbergen.

D'inwoonders of stedelingen van

Miletus wierden by d'oude Grieksche en Latijnsche schrijvers eigentlijk *Milefiers* geheten; gelijk ook hunne stad by wijle stad der *Milefiers*, en dier lantstrecke *Milefias* genoemd wort.

De *Milefiers* waeren, volgens schrijven van *Herodot*, kolonieren der *Atheners*.

Ortelius, *Ferrarius*, en meest alle de hedendaeghsche schrijvers willen, dat *Miletus* noch heden, gebroken, *Melasso* heet; hoewel t'onrecht: naerdien *Miletus* heden by de Turken *Palatschia* genoemd wort, van wegen de puinhopen eens paleis, en marmer, die beide aldaer gevonden worden. Tot bewijs dient zeker fraei Grieksch opschrift; dat door d'Engelichen aldaer gevonden is, en nu noch gezien wort: waer in deze Grieksche woorden, ΠΟΛΙΣ ΜΙΛΗΤΙΩΝ, dat is, stad der *Milefiers*, zeven malen herhaelt worden.

De gelegenheit komt ook over-een; want het leit anderhalve daghreizen van *Efesen*, na-by den vliet *Meander*, en eenige mijlen van zee. Maer het geen heden *Melasso* heet, dat wiert by ouds *Mylasa* geheten.

Miletus is heden niet als een verwerde klomp van fraei puinhopen, tusschen de welke eenige herders hutten staen.

D'oude stad *Miletus* heeft vele da-Strab: den en werken uitgereght. Het groot- lib. 14. ste is de meenighte der Kolonyen: want

Aeloude
gedenk-
waerdi-
ge man-
nen van
Miletus.
Herod.

de gansche *Pontus Euxinus*, de *Propontis*, en vele andere plaetsen, zijn door de Milesiers met volk beplant. Ook hebben de Milesiers het eiland *Ikaros*, en *Leros*: *Linnos*, in *Cherroneus*, by den *Hellefont*: in *Asie*, *Arisbe*, *Abydus*, en *Pefus*: op het eiland *Cycicene*, *Artace* en *Cyzicum*, en in het middellant, *Scepsis* van *Troas*, met volk beplant.

In *Miletus* zijn de volgende gedenkwaerdige mannen voortgekomen: als *Thales*, zoon van *Examius*, een der zeven wijzen, die de beginselen van de natuurkunde den Grieken geleert heeft. Hy wiert op 't eerste jaer van den vijfen dertigste *Olympias*, (of des jaers, voor des Zalighmakers geboorte, zes hondert en veertigh) zoo *Laertius* uit de kronijk van *Apollodorus* verhaelt, geboren. *Anaximander*, zijn leerling, die ten tijde van koning *Artaxerxes Memnon* gebloeit, en eene verklaring der *Pythagorische* † *Symbolen* geschreven heeft. *Anaximenes Hekateus*, die ten tijde van *Darius* (die na *Kambyfes* volghde) gebloeit, en eene historie geschreven heeft. Hy was een leerling van *Protagoras*. Ontrent ten tijde des Zalighmakers bloeide aldaer de redenrijker *Eschinus*, die in ballingschap gezonden wiert; dewijl hy wat te vrypostigh in zijne gedichten, tegen *Pompejus Magnus*, nitgevaren had.

Zoo d'oude historien getuigen, waeren de Milesiers in oude tijden strijtbare en manhaftige luiden in den oorlogh, en meester ter zee: maer namaels gaven zy zich tot wellusten over, en verloren hunne strijtbareheit, rijkdommen, en naem.

Op het zeven hondert en zeventiende jaer voor des Zalighmakers geboorte voerde *Gyges*, koning van *Lydie*, zijn krijgshet tegen de stad *Miletus*. Zeven en dertigh jaren daer na trok zijn zoon *Ardyis* tegen *Miletus* op.

De stad *Miletus* wiert in oude tijden, in 't begin, lang voor des Zalighmakers geboorte, door een byzonderen koning of vorst bestiert. Die ontrent op het jaer zes hondert en twintigh, voor des Zalighmakers geboorte, daer over gebod, was *Thrasylbulus* geheten.

Onder de regering van *Thrasylbulus* beoorloghde *Alyattes*, koning van *Lydie*, zoon van *Sadyattes*, de Milesiers,

die den oorlogh van zijnen vader overgenomen had: want die had reeds 't lant van *Miletus* beoorloght. Hy trok dan na de stad *Miletus*, en belegerde die in dezer wijze. Wanneer de vruchten op het lant rijp waeren, zond hy het krijgshet, en toogh, op het geluit van pijpen, snaren en fluiten, te velde. Na hy in de lantstreke van *Miletus* gekomen was, deed hy de huizen op het lant niet slopen, noch verbranden. Maer wanneer hy de bomen en vruchten op het lant vernielt had, trok hy te rugh: want de Milesiers waeren meester ter zee. Waerom de Lydiers aldaer niet konden verblijven. Dit doende beoorlogde *Alyattes* de Milesiers elf jaren: in de welke zy twee groote neêrlagen kregen: want zy vochten, met neêrlaegh, in *Limeneium*, dat hunne lantstreke was, en op de vlakte van *Meander*.

In dien oorlogh deden gene Jonen den Milesiers bystant; behalve de *Chiers*, of eilanders van *Chios*, alleen, die hem hielpen, en gelijk met gelijk vergolden: dewijl de Milesiers den *Chiers* te voore, in den oorlogh tegen de *Erythreers*, bystant gedaen hadden.

Wanneer op het twalefde jaer de veltgewassen door het krijgshet der Lydiers in brant gestoken waeren, zoo gebeurde het, dat de brandende veltgewassen, zijnde door eene sterken wint voortgedreven, den tempel van *Minerve*, gebynaemt *Affesie*, aenstaken: waer door die afbrande.

Te dier tijde wiert dat niet met allen geacht. Maer wanneer het krijgshet weêr te *Sardis* gekomen was, sloegh *Alyattes* in eene ziekte, die lang aenhiel. Waerom hy na *Delfos* aen d'orakelen (of godspraken) zond, om den god over zijne ziekte te laren vernemen. Wanneer d'afgezondenente *Delfos* gekomen waeren, weigerde *Pythia* hen antwoord te willen geven, eer zy den tempel van *Minerve*, die door hen in de lantstreke van *Milesie*, by *Affesum*, verbrant was, herbouwt hadden. Dat dit aldus geschiedt zy, heeft *Herodoot* uit den moat der *Delfenaers* verstaen. Maer de Milesiers, zedt hy, voegen dit hier by: te weten, dat *Periander*, *Kypselos* zoon, die een byzondere gut-vriend van *Thrasylbulus* was, eenen gezant aen *Thrasylbulus* gezondea had, om hem te vernemen, zijne

† Of
zinrijke
tekenen.

Miletus
beoor-
loght.
Herod.
lib. 1.

Thrasyl-
bulus
heer-
scher
van Mi-
letus.

Miletus
door A-
lyattes
beoor-
loght.

zijne zaken wel gaê te slaen. Wanneer *Alyattes* des verwitticht was; zond hy aen tonts eenen *Herant* na *Miletus*; om een verdragh met *Thrasylbulus* en de Milesiers te maken, ter tijt toe hy den tempel zou opgebouwt hebben. Toen nu de *Herant* te *Miletus* gekomen was, zoo stelde *Thrasylbulus*, die alle de reden geheellijk gevat en verstaen had, wat *Alyattes* beslooten had te doen, dezen vond in 't werk. Hy deed al het koorn, zoo dat hem, als den burgers, toequam, op de merkt by een brengen, en beval den Milesiers, dat zy alle, wanneer hy een teken gaf, zouden drinken, en met elkanderen slempen. Dit deed en beval *Thrasylbulus* hierom, op dat de *Sardische Herant*, wanneer hy een grooten hoop van koorn uitgestort, en de menschen in wellust en weelde zag, des *Alyattes* zou verwittigen: gelijk ook geschiede. Want als de *Herant* dat zag, en den last van *Alyattes* aen *Thrasylbulus* verklaert had, keerde hy na de stad *Sardis*. Ook wiert, om geene andere oorzake, een verdragh en vrede onder hen getroffen: want *Alyattes* hoopte, dat een groot gebrek van koorn zou te *Miletus*, en het volk tot het nutterste quaet vervallen zijn. Maer na de *Herant* van *Miletus* weêrom gekomen was, hoorde *Alyattes* anders spreken, als hy zelf gemeint had. Daer na wiert zoodanigh een verbont onder hen gemaakt: waer by zy gast en strijgenoten met elkanderen wierden.

Miletus door de Perſen belegert. Herod. Wanneer de Perſen, onder de regering van koning *Darius*, op het jaer voor des Zalighmakers geboorte, vier hondert vier en negentigh, de Jonen, die regen *Darius* waeren opgestaen, in een ſchip-strijt overwonnen hadden, belegerden zy *Miletus* te lande en ter zee. Zy ondergroeven de muuren, en voerden allerlei stormgevaerten aen, en veroverden de stad, op het zeste jaer, na d'afvalling van *Aristagoras*, voorzoger van *Miletus*, van wege *Histiens*, die te dier tijde als koning of heerscher over *Miletus* gebood.

Vele mannen wierden door de Perſianen gedoot, en de vrouwen en kinderen tot ſlaven gemaakt, en de tempel te *Didymos*, en de kapel, uitgeplondert en verbrant, volgens de voorſpelling des orakels van *Delphos*. In dezen tempel lagh toen veel gelts.

De Milesiers, die in 't leven behouden waeren, wierden na *Susa*, hoofstad van *Perſie*, vervoert. Den welken koning *Darius* anders geen quet deed; als dat hy hen in de stad *Ampi* deed met der woon overbrengen. Wijders, de Perſianen zelfs verkregen de lantſtreke der Milesiers, ontrent de stad en vlakte: maer het gebergte gaven zy den Karen en Pedasiers in bezit.

D'Atheniers bedreven over d'inneming van *Miletus* groote droefheit: het welk zy; onder vele andere dingen, hier meê deden blijken, dewijl zy; wanneer *Frynichus*, de treurdichter, het ſpel, dat hy op d'inneming van *Miletus* gemaakt had, vertoonde, met tranen uitborſten, en d'Atheners hem, als die d'eige rampen indachtigh maekte, eene boete van duizent *draghmen* opleiden. Voorts verboden zy, dat niemant na maels dat ſpel zôu gebruiken.

Wanneer de stad *Miletus Alexander* Strab. lib. 14. de Grote uitgesloten had, wiert zy met geweld verovert.

Op het jaer drie hondert en twee en dertigh voor des Zalighmakers geboorte had *Alexander de Grote* de stad *Miletus* te water en te lande belegert, en ſmeet de muuren door stormgevaerten ter neêr. De Milesiers gaven zich zelfs en de stad op zijn trou over. *Alexander* ſtak drie hondert Griekſche huurlingen, die zich op een eiland, na-by de stad, begeven hadden, onder zijn krijgsheir. Den Milesiers schonk hy het leven en de vryheit: maer de gevangenen Barbaren hieuw hy ter neêr, of verkocht hen tot ſlaven.

Balakrus, na hy *Idarnes*, lantvooght van *Darius*, overwonnen had, nam *Miletus* weêr in. *Curt. lib. 4. c. 17.*

De volgende vijf Griekſche opſchriften leeft men noch heden te *Miletus*.

1.
 ΙΕΟΥΑΗΩ
 ΑΕΗΙ
 ΟΥΩ
 ΑΓΙΕ
 ΦΥΛΑΚΟΝ
 ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ
 ΜΙΛΗΣΙΩΝ
 ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ
 ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙ
 ΚΟΥΝΤΑΣ

2.
 ΙΗΩΑΥΕΘ
 ΕΗΙΟ
 ΥΩΑ
 ΑΓΙΕ
 ΦΥΛΑΤΟΝ
 ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ
 ΜΙΑΗΣΙΩΝ
 ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ
 ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙ
 ΚΟΥΝΤΑΣ

3.
 ΥΑΗΟΙΩΕ
 ΗΙΟΥ
 ΩΑΕ
 ΑΓΙΕ
 ΦΥΛΑΣΟΝ
 ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ
 ΜΙΑΗΣΙΩΝ
 ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ
 ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙ
 ΚΟΥΝΤΑΣ

4.
 ΗΟΥΙΑΩΕ
 ΙΟΥΩ
 ΑΕΗ
 ΑΓΙΕ
 ΦΥΛΑΣΟΝ
 ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ
 ΜΙΑΗΣΙΩΝ
 ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ
 ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙ
 ΚΟΥΝΤΑΣ

5.
 ΙΗΕΟΥΩΑ
 ΟΥΩ
 ΑΕΗΙ
 ΑΓΙΕ
 ΦΥΛΑΤΟΝ
 ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ
 ΜΙΑΗΣΙΩΝ

ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ
 ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙ
 ΚΟΥΝΤΑΣ

Dat is:

Jehova bescherm de stad der Milesiers, en alle d'inwoonders.

Beneden deze vijf opschriften leest men dit volgend:

ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΙ ΦΥΛΑΣΕΤΑΙ
 Η ΠΟΛΙΣ ΜΙΑΗΣΙΩΝ
 ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΚΑΤ

Dat is:

O aerts-engelen! dat de stad der Milesiers, en alle d'inwoonders, mogen behouden worden.

Deze opschriften schijnen een zeker soort van *Talisman*, der aeloude ketters, te zijn, die men *Basilianen* en *Gnostiken* noemde, en groote heilige geheimenissen onder de letteren van het woort *Jehova* vonden, die zy onder de zeven Grieksche klinkletteren, Α Ε Η Ι Ο Τ Ω, verscheidentlijk verzet en herhaelt, verbergden. Het welk door het woort *Agie*, dat 's, *heiligh*, bevestigt wort.

D'oude Milesiers en Lydiërs riefen Strab. lib. 14. zeker *Apollo Oulier* aen: uit oorzaak hy heilzaam en geneeszaam was, en de gezondheid en heilzame krachten gaf: want *Oulier* is een Grieksch woort, en bediet *genezen*: naerdien *Apollo* een genezer is.

Ook getuigt zeker oude schrijver, *Menander de Milesier*, by *Makrobios*, dat de *Milesiers* aen *Apollo d'Ulier* voor hun heil offerhanden deden.

Voor de stad *Miletus* leit een klein Strab. Herod. eiland, *Lada* geheten.

By *Miletus* lagh eene stad *Thebe*. Steph.

Phokea, of Fokea, en Raba.

Strab. lib. 14. **P**hokea, of Fokea, was een aeloude stad van *Jonie*, na *Leuce*, in eenen zeeboesem, en vijf Duitsche mijlen van *Smyrne*, en na-by den vliet *Hermus*, gelegen. *Herodoot* noemt *Fokea* ook eene stad der *Jonen*; hoewel hy die in *Lydie* plaectst. *Ptolemeus* schijnt *Fokea* onder *Eolis* te brengen.

Fokea wort noch heden by de Turken gebroken *Foja Palca*, of *Vecchia*, dat is, *oud Fokea*, genoemd: want be-

halve dit oud is'er noch een nieu *Fokea*, *Foja Nova* doorgaens geheten: dat dicht by het oud gelegen is.

De stad *Fokea* is alzo na *Foka*, dat's, een *dolfijn*, genoemd; dewijl dat zee-gedroght in groote meenighte ontrent die stad, in zee, als ook in den zeeboesem van *Smyrne*, gevangen wort.

Tot bewijs, dat de stad *Fokea* na het zee-gedroght *Foka* genoemd is, dienen zekere aeloude *Medalieu* of penningen, onder

onder keizer *Filippus* geslagen: op welker averrechtse zijde een hont, die in een *Foka*, of dolfijn, bijt, als 't wapen der stad, uitgebeelt staet, met dit Grieksch opschrift onder op de rant, ΦΩΚΑΙΩΝ, dat zoo veel zeggen wil, als *penning der Fokeers*. Boven leest men ΕΠ. ΣΤ. ΚΑ. ΚΡΕΙΒΩΝΙΑΝΟΥ. Dat is: *Onder den weltheer Klaudius Scribonianus*.

Strab. *Fokea* is het een uitterste van de Jonische zee-kust: gelijk *Posidium der Milefiers* het ander.

Liv. *Fokea* had twee havenen: d'eene *Lamptera*, en d'andere *Nauflathmus* gheten. *Fokea* wiert door d'*Atheners*, niet *Filogenes*, gesticht of bevolkt.

Strab. lib. 14.

Schipvaert der Fokeers. Herod. lib. 1. De *Fokeers* waeren d'eerste onder de Grieken, die verre schipvaerten gedaen, en *Adrie*, *Tyrrhene*, *Iberie*, en *Tartessum*, opgezocht hebben. Zy voeren niet met ronde schepen; maer met galeien van vijftigh riemen.

Wanneer zy eerst te † *Tartessum* quamen, waeren zy by den koning der *Tartessers*, met name *Arganthonius*, die over *Tartessum* tachtigh jaren geheerscht had, zeer aengenaem. Ja de *Fokeers* waeren dezen man zoo aengenaem, dat hy hen eerst beval *Jonie* te verlaten, en eene plaetse in zijn lant, na hun welgevallen, aanbod te bewonen. Maer wanneer hy hen daer toe niet kon verspreken, en hoorde, dat de *Meed Harpagus*, veltheer van koning *Cyrus*, in maght toenam, zoo gaf hy hen rijkelijk gelt, om de stad *Fokea* met eenen muur t'omringen. Te dier tijde was d'omtrek des muurs van niet weinigh stadien, en geheel van groote en wel t'zamengevoeghde stenen opgehaelt.

Men vind ook oude *Medalien*, en op d'eene zijde, d'afbeelding van een oudwets vaertuigh, en daer boven twee sterren en twee hoeden of mutsen van *Kastor* en *Pollux*. Waer meê de voorspoedige schipvaerten van deze volken uitgebeelt worden, die d'eerste op zee gevaeren, en kolonyen der *Fokeers* in verregelegen landen geplant hebben. Onder dit vaertuigh staet, op de rant, ΦΩΚΑΙΩΝ, dat is, der *Phokeers*. Op de rechte zijde staet een getoorent hoofd, met deze Grieksche letteren op den rant rontom, ΦΩΚΕΑ: dat is, *Phokea*.

Strab. lib. 3. De *Fokeers* zouden ook in *Frankrijk* gekomen, en aldaer de stad *Marseilje* gesticht hebben.

De *Fokeers* hadden aldaer op 't kasteel een *Efesum*, dat is, eene kapel van *Diana* van *Efesen*, en eene kapel van den *Delfinischen Apollo* gesticht: want als de *Fokeers* uit hun lant zouden trekken, quam hen een orakel ter ooren: waer by zy belast wierden een geleider der schipvaert van *Diana* van *Efesen* t'ontfangen. Dies trokken zy na *Efesen*, en vroegen, op wat wijze zy het geen, dat door de goddin belast was, zouden kunnen volbrengen. Toen had de goddin, by *Aristarcha*, een van d'achtbaerste vrouwen, in haeren slaep gestaen, en haer belast met de *Fokeers* te varen, en een beelt der heilighdommen met zich te nemen.

Na dit geschiedt was, en de kolonye een eind genomen had, stichten zy eenen tempel, en eerden *Aristarcha* bovenmate, en droegen haer het priesterschap op.

Op het jaer, voor des *Zalighmakers* geboorte, 540, trok *Harpagus de Meed*, veltheer van koning *Cyrus*, met zijn krijgshere, tegen de stad *Fokea* op, en belegerde die, na hy den *Fokeers* eerst te voore geleit had, dat hy zich vergenoeght zou houden, indien zy slechts een eenigh bolwerk der muur slopen wilden, daer hy zijne woonplaetse zou kunnen nemen: want al het overigh zou hy hen ongemoeit bezitten laten.

De *Fokeers*, die een weêrzin in slaavernye hadden, gaven ten antwoord, dat zy een eenigen dagh tot hun beract zouden nemen: maer dat *Harpagus*, midlerwijle zy zich beraden, zijn krijgshere van de muuren zou moeten doen vertrekken.

Wijders, *Harpagus*, die zeide, wel te weten, wat zy doen zouden, stont hen evenwel toe, om zich daer over te beractslaen. Zoo dra hy dan zijn krijgshere van de muuren had afgetrokken, braghten de *Fokeers* galeien van vijftigh riemen te water, en hunne vrouwen, kinderen, en alle goederen, daer in: als de beelden der tempelen, en andere offergaven: behalve het koper, steen en schilderwerk. Maer al het ander braghten zy te sloop, en klommen ook zelfs te sloop, en voeren na het eiland *Chios* over. Toen kregen de *Persianen* het volkloos *Fokea* in, en leiden krijgsbezetting daer in.

Fokea door Harpagus belegett, Herod. lib. 10.

En ingenomen,

Van *Chios* staken de *Fokeers* na 't eiland *Cyrnus* over: waer op zy voor twintigh jaren, uit kragt des orakels, eene stad, met name *Alalia*, gesticht hadden. Midlerwijle was *Arganthonius*, koning van *Tartessus*, overleden.

Wanneer de *Fokeers* na *Cyrnus* zouden oversteken, voeren zy eerst na *Fokea*, en doden de kriegsbezerting, die *Harpagus*, tot bewaring der stad, aldaer gelaten had. Na zy dit bedreven hadden, slackten zy op alle de gene, die daer van hunne vloot zouden blijven, zware vloekingen. Daer en boven smeten zy een gloeiende klomp of staef yzer in zee, en zwoeren niet eer na *Fokea* te zullen keeren, eer die klomp weêr bovenquam. Maer wanneer zy voor-by *Cyrnus* voeren, kregen de meesten begeerte en lust na hunne stad, en woonplaetsen van hun lant. Dies zy meeneedigh wierden, en te rugh na *Fokea* voeren. Maer andere hielden den eedt, en trokken, uit *Enusen*, recht na *Cyrnus* toe.

Wanneer zy aldaer aengekomen waeren, woonden zy in 't gemein met de voorige kolonieren vijf jaren onder malkanderen, en stichten tempelen.

Wanneer zy daer na op alle de rontom wonende volken vyantlijk uitvielen, trokken de *Tyrrheners* en *Karthagers* met gemein goetvinden, ieder met zestigh schepen, tegen de *Fokeers* ten oorlogh. De *Fokeers* daer en tegen hadden ook zestigh schepen vol kriegsvolk gepropt, en voeren hen in de *Sardinische* zee tegen: maer zy verloren in het gevecht veertigh schepen; en d'overige twintigh wierden t'onbruik gemaakt: want de voorstevens wierden afgestoten.

Dies trokken de *Fokeers* weêr na *Alalia*, en namen vrouwen en kinderen, en alle d'overige goederen, zoo veel de schepen laden konden, met zich, en verlieten *Cyrnus*. Zy voeren na *Rhegium*, en sughten, in de lantstrecke van *Enotrie*, eene stad *Hyela*.

Alle de *Fokeers*, die, van de gebleve schepen, in handen der *Karthagers* en *Tyrrheners* vervielen, (want velen wierden gevangen) wierden uit de schepen gehaelt en doot gesteenight.

Raba was eene stad van *Jonie*, nef- Raba.
fens den *Jonischen* zeeboezem:

Teos, Notium &c.

T*Teos* was eene stad in het midden van *Jonie*, hondert en twintigh stadien van *Lebedus*, op een hangend eiland gelegen, en had eene haven. Daer was een andere haven tegen 't Noorde, dertigh stadien van de stad *Cherreide* gelegen.

Stephan. *Athamas* heeft deze stad gesticht, waerom die, by den poët *Anakreon*, *Athamantis* genoemd wort. Maer zy wiert *Teos*, door *Ara*, dochter van *Adamas*, genoemd. Want als *Athamas* overleide, waer hy eenen tempel zou bouwen, zoo zeide de dochter, die speelde, (want het was noch een kint) en van steenen een huis bouwde: *Zoo lang ghy na eene plaetse uitkijkt, (dat Teos op Grieksch gezeit is) terwijl heb ik voor u eene stad gesticht.* Waerom de plaets *Teos* genoemd wiert.

Van *Teos* was de lierdichter *Anakreon* geboortigh. D'oude Grieksche historichrijver *Hekateus* was ook van *Teos* geboortigh. *Teos* heeft den filosoof *Protagoras* voortgebracht: wiens boeken, door bevel der *Atheners*, verbrant wierden.

Harpagus, de Meed, en veltheer van koning *Cyrus*, veroverde op het jaer 543, voor des *Zalighmakers* geboorte, vele steden van *Jonie*, door middel van schansen tegen de muuren op te werpen, en onder andere ook de stad *Teos*. Waer op aenstonts alle d'inwoonders van *Teos* te sloop klommen, en na *Thracie* overstaken, en aldaer de stad *Abdera* sughten: wiens grontvesten te voore *Temesius de Klazomner* geleit had: doch deez vorderde niet: want hy wiert door de *Tracen* verdreven. Maer namaels, voor des *Zalighmakers* geboorte, wiert hy, als een helt van de *Teiers*, te *Abdera* geëert.

Teos is heden een vlek, en wort *Segeso*, of *Sufos*, geheten.

Teos was, ten tijde der oude *Kristenen*, tot een bisdom opgerecht: want een bisschop, met name *Gennadius*, wort in de zeste kerkenraet van *Chalcedonie* gedaght.

Notium was eene stad van *Jonie*, vol- Notium.
gens *Stephanus*: hoewel *Scylax* die onder *Lydie*, *Herodoot* onder *Eolis*, *Strabo*

Priëne. *Strab.* *bo* onder *Jonie* rekent. *Priëne* was eene stad van *Jonie*, tusschen de welke, en die van *Miletus*, de vliet *Meander* in zee stort. Desgelijks schrijft *Solinus*, dat de vliet *Meander* in den zeeboesem stort, die *Miletus* en *Priëne* scheidt. Zoo *Strabo* schrijft, wiert *Priëne* by eenige *Priëne Kadme* genoemd: dewijl *Philotas*, des selfs heropbouwer, een *Beotier* was. Hierom heeft zeker *Hellanicus*, zoo *Hesychius* schrijft, de *Priëners Kadmers* genoemd. Van *Priëne* was *Bias* geboortigh, een der zeven wijzen.

Pygela. *Strab.* Daer na lagh een stedeken *Pygela*, dat eenen tempel van *Diana Munychie* had, en een werk van *Agamemnon*, en door een gedeelte van zijn volk gesticht was: want eenigen hunner wierden, na zekere bilzichte, *Pygalien* genoemd: en, zijnde met die ziekten bevangen, bleven zy aldaer. Ook kreegh de plaetse daer van den naem. By *Mela* en *Plinius* wort het *Phygela*, dat is, *vluhtelingen*, genoemd, om dat het door vluhtelingen gesticht was. Daer na volghet de haven *Panormus*, en dan *Efesen*.

Kaep *Posidium*. Ontrent *Miletus* lagh by onds een kaep of uithock, *Posidium Milefisch*, of *Posidium der Milefiers*, geheten.

Orakel der Branchiden. *Strab. lib. 14.* Na het *Milefisch Posidium* was 't orakel van den *Didymischen Apollo*, in *Branchiden*, twintigh stadien opwaerts. *Plinius* noemt het orakel der *Branchiden* een stedeken, en stelt het twintigh stadien van het strant. Hy voeght'er by, dat het orakel der *Branchiden*, by zijnen tijt het orakel van den *Didymischen Apollo* genoemd wiert. Desgelijks stelt *Herodoot* het orakel, dat in *Branchiden* was, in de lantstreke van *Milesie*, boven de haven van *Panormus*. Het was een orakel, dat van ouds aldaer opgerecht was, en d'Eölen en Jonen plaghten te raetvragen en gebruiken.

Dit orakel wiert door koning *Xerxes* verbrant: gelijk ook vele andere tempels; behalve dien t'*Efesen*.

Wanneer de *Branchiden* de vluchtenden *Xerxes* de schatten overgegeven hadden, trokken zy te gelijk met hem wegh, om de straffe van kerkroverye en verraderye niet te boeten.

Namaels hebben de *Milefiers* den grootsten van alle tempels gebouwt, die, van wegen de groote, zonder dak bleef: want d'ontrek der tempels begreep de woonplaetse van een dorp.

Van buiten en binnen was een heerlijk wout. Andere kapellen begrepen het orakel en de heilighdommen. De tempel was zeer prachtigh, met offergaven van aeloude kunstwerken, verçiert.

Na-by *Miletus*, en het eilant *Lade*, <sup>Hera-
klea.</sup> volghet de *Latmische zeeboesem*: in den welken eene stad lagh, *Heraklea onder of aen den Latmos* geheien, (gelijk *Ptolemus* het noemt) tusschen den vliet *Meander* en de stad *Miletus*. Het was een klein stedeken, en had eene ree voor schepen. Het wiert te voore *Latmos*, gelijknametlijk, als de boven-gelegen bergh *Latmos*, genoemd.

Stephanus stelt dit *Heraklea* in *Karie*. *Plinius* daer en tezen maect *Heraklea van Karie*, en *Heraklea aen den Latmos*, tot twee verscheide steden. Want hy schrijft aldus: *Tien stadien van Miletus vlocit de vliet Meander. Daer na volghet de bergh Latmos, en het stedeken Heraklea van dien bergh, dat gelijknamigh met het Karisch Heraklea is.*

Heraklea van Karie wiert ook anders *Plistarchia* en *Alkmanie* genoemd.

Vele en verscheide steden waeren in oude tijden met den naem van *Heraklea* bekend: die eenigen ten getale van drie en twintigh begroten. *Heraklea* is alzo na *Herkules* genoemd.

Hekateus gedenkt *Latmos*, en houdt ^{Strab.} dien voor een en den zelven bergh, dien *Homeer Ptheiron* noemt: want hy zeidt: *Boven het stedeken Latmos is de bergh Ptheiron*. Eenigen noemen hem *Grios*, die neffens *Latmos* henen loopt, en uit de lantstreke van *Milesie*, na 't Ooste, door *Karie*, tot aen de steden *Euromos* en *Chalketor* strekt, en met zijnen top boven over *Heraklea* hangt.

Wanneer men een weinigh verder over een kleinen vliet, na-by den bergh *Latmos*, treet, wort het graf van *Endymion*, in eene spelonke, getoont. De *Maen*, zoo de poëeten beuzelen, zou dezen *Endymion* bemint hebben. Waer over zy hem, om van hem eene kus te bekomen, op dezen bergh in slaep bevoert had. Zoo anderen verhalen, was deez *Endymion* een herder, zoon van *Athlius*, dien *Jupiter* in den hemel had opgenomen: maer smeet hem weêr uit gramfchap op d'aerde, en doemde hem in een geduurigen slaep: dewijl hy *Juno* beminde, en ook by de *Wolk* voor *Juno* liep. Namaels was de *Maen* ook door lief-

liefde op *Endymion* verslingert geworden, die hem in een spelonke van den bergh *Latmos* verborgen, en aldact met hem verkeert had. Hier uit is onder de ouden een spreekwoord ontfaen: *Endymions slaep slapen*. Deez *Endymion* heeft allereerst den loop der Mane geleert, en was een liefhebber der sterrekuude. Waerom hy by de poëten ver-

ziert wort een minnaer der Mane te zijn.

Ontrent hondert stadien varens over *Pyrrha*. zee van *Heraklea*, en vijftigh stadien van den vliet *Meander*, leit een stedeken *Pyrrha*. Een weinigh veerder leit *Heraklea* van *Miletus*, wanneer men langs de zeeboezems vaert. Maer de scliipvaert van *Pyrrha* na *Miletus*, recht uit; is dertigh stadien.

Erythre.

^a Strab. ^b Herod. ^c Steph. **E** *Erythre* was eene Jonische stad, op het ^a vast lant, of ^b in het binnenste van een hangend eiland, gelegen, en wiert anders ^c *Knopopolis*, dat is, *Knopo-stad*, na *Knopos* genoemd. *Ptolemus* stelt *Erythre* in d'Ikarische zee, die na-by *Jonie* lagh.

Erythre wort heden gemeneljk *Kalire* of *Stolar* geheten. *Erythre* was rou en berghachtigh.

Herod. in Vita. Homer. Men vind noch heden oude *Meda- lien*, aen d'eene zijde met een getoorent hoofd, en dit opschrift op de rant, ΕΡΥΘΡΑΙ. Dat is, *Erythre*. Op d'andere zijde is d'afbeelding van een voorsteven van een schip, met deze Grieksche letteren rontom: ΕΡΥΘΡΑΙΩΝ.

Strab. lib. 14. *Erythre* had eene haven, en vier eilanden voor haer, die de *Peerden* genoemd worden.

In *Erythre* was een der oude *Sibyllen* geboren: waerom die d'*Erytreefche Sibylle* gebynaemt wiert: gelijk d'andere negen *Sibyllen*, ieder ook na haere geboorte-plaetse gebynaemt wierden.

Onder *Alexander de Grote* was ook aldaer een andere wichelaerster, met name *Atheneis*, geboren. Ten tijde des Zalighmakers wiert d'arts *Heraklides Herophileus* te *Erythre* geboren, die een schoolgenoot van *Apollonius Myos* was.

D'Erethreers en Chiers hadden een en de zelve eigenschap van Grieksche tale. ^{Pausan.}

Argennum is een uithoek van *Erythre*, die na-by den uithoek van *Chios* konit, en met dien ontrent eene strate van zestigh stadien maekt. ^{Argennum.}

Tusschen *Erythre* en *Hypokremnos*, of steilte, is een hoge, wilt en boomrijke bergh, *Mimas* geheten. Tegen over den bergh *Mimas* leggen andere bergen, by ouds *Korykus*, en heden *Kordilieu* geheten, die, met den *Mimas*, den zeeboezem van *Smyrne* maken, die eene bequame ree voor schepen, en by-na voor alle stormwinden bevrijt is. ^{Bergh Mimas. Schmit.}

Na den bergh *Korykus* volgt een klein eiland *Halonefus*. ^{Eiland Halonefus.}

Klazomene.

Strab. lib. 14. **K** *Lazomene* was een aeloude stad der *Jonen*, en ten Noorde van *Lydie*, tusschen de na-by-gelege steden, *Smyrne* en *Erythre*, op een hangend eiland, gelegen. Zy wiert te voore *Grina* geheten, en door zekeren *Paralus* gesticht.

Klazomene lagh eertijts, gelijk *Tyrus* in *Fenicie*, met de zee omringt; maer wiert daer na, door een uithoek, aen het vast lant gehecht.

In de stad *Klazomene* wiert op de zeventighste *Olympias* (of vier hondert en acht en twintigh jaren voor des Zalighmakers geboorte) de filosoof, of natuurkundige, *Anaxagoras*, zoon van *Hegisibulus*, en leermeester van *Perikles*, *Archelaus*, en den poëet *Euripides*, gebooren, zoo *Laërtius* uit *Apolodorus* getuight.

Alyattes, koning van *Lydie*, deed den *Klazomers* den oorlogh aen; maer vond zich in zijne hope bedrogen. ^{Herod. lib. 1.}

Klazomene was ten tijde der *Kristenen* tot een bisdom opgerecht: gelijk ook een bisschop der *Klazomeners* den kerkenraet van *Efesen* ondergeschreven heeft.

Klazomene wort noch heden met den ouden naem † *Grine*, of liever * *Vurla*, of *Kelisman*, genoemd, dat nu een vlek is. Andere daer en tegen willen, dat *Vurla* het oud *Klazomene* niet zy: naerdien zy die stad op een na-by-gelegen gelijknamigh eiland stellen, dat by d'Engelschen het *lang Eiland* genoemd wort: het welk tegen het schrijven van *Strabo* en *Plinius* strijt. ^{† Niger. * Spon. Schmit.}

Vurla

Yula.
Schmit.

Furla leit aen d'andere zijde vanden zeeboefem van *Smyrne*, ter plaetse daer devliet *Hermus* in den zelven stort.

Furla wort heden door de Turken en kranken, van wegen de heilzame wateren, die aldaer ontspringen, des Zomers veel bezoght.

Chiaus-
kui.

Een halve ure van daer, na de zijde van *Elea*, leit een vlek, *Chiausku* geheten.

Tuffchen *Furla* en *Smyrne* leit, niet

verre van den vliet *Hermus*, een steden *Menimen* geheten. Het itaet op eene verheven plaetse, en heeft prachtige huizen en *Moskeen*. Het is een neeringrijke plaetse: want aldaer worden zekere dikke kleden geweven, om daer in zijde en andere kostelijke koopwaren te bewinden.

Meni-
men.

Tuffchen *Smyrne* en *Menimen* leggen vele kleine, doch lustige vlekken.

De stad *Kolofon*.

Kolophon, of *Kolofon*, was eene stad van *Jonie*, gelegen tuffchen *Smyrne* en *Efesen*, na-by den vliet *Halys*, en wiert gesticht door *Andremon Pylius Athener*. Desgelijks noemt *Herodoot* *Kolofon* eene stad der *Jonen*, in *Lydie* gelegen.

Men vind noch oude *Medaljen* of penningen, met het hoofd van keizer *Diadumenian* op d'eene zijde, en op d'andere zijde dit opschrift: ΚΟΛΟΦΩΝΙΩΝ: dat is, *Kolofoniers*. In het midden is een leggend beelt, met een hoorn van overvloed in de linke arm, en leunende op een vat, daer water uitloopt: waer door de vliet *Halys* uitgebeelt wort. In de rechte houdt het een tak.

Kolofon wort heden, zoo eenigen *† Niger*. willen, *Altobosco*, of *† Bellevedere*, genoemd: hoewel die stad al over lang verwoest is.

Ten tijde der *Kristenen* was *Kolofon* tot een bisdom opgerecht. *Euthalius* of *Eulalius* heeft den kerkenraet van *Efesen* onderschreven.

Herod.

De *Kolofoniers* wierden, door oproer, uit hun lant verdreven, die zich na *Smyrne* begaven, en namaels voor de *Smyrners*, wanneer die buiten de stad het feest van *Bacchus* vierden, de poorten toefloten, en de stad in bezit namen. Zoo *Strabo* getuight, wierden de *Smyrners* van *Efesen* uit de stad *Smyrne*, die zy gesticht hadden, door d'*Eölers* gedreven, die toen na *Kolofon* vlughten, en met de *Kolofoniers* na hun stad keerden, en die weêr innamen.

Gyges, koning van *Lydie*, nam de stad *Kolofon*, als ook *Efesen* en *Smyrne*, op het jaer 717, voor des *Zalighmakers* geboorte, met geweld in.

Herod.

De *Kolofoniers* hadden by ouds gedenkwaardige scheeps-vloten, en overtroffen ook in ruiterye alle andere volken.

Eenigen willen ook, dat *Homeer* van *Kolofon* geboortigh was:

Voor de stad is, volgens schrijven van *Strabo*, een wout, daer in by ouds, *Lib. 14.* zeidt hy, het orakel van *Apollo Klaros* was. Dies dit orakel aldaer ten tijde van *Strabo* niet meer schijnt geweest te zijn. Daer nochtans uit het schrijven van *Tacitus* blijkt, dat dit orakel ten tijde van *Strabo*, ontrent des *Zalighmakers* geboorte, noch aldaer was: want *Tacitus*, sprekende van keizer *Germanius*, schrijft aldus: *Hy trok (Germanikus) weêr na Asie, en quam te Kolofon aen, om het orakel van Apollo Klaros te gebruiken. Geene vrouw aldaer, gelijk te Delfos; maer een priester, ontboden uit zekere geslagten, of by-na van Mileten, hoort slechts het getal en de namen der raetvragers. Dan treet hy in de spelonke, drinkt water des brons, is gemeenlijk onkundigh in letteren en gedichten, en geeft antwoord in veirsen, die op de zaken gepast zijn, de welke iemand in zijne gedachten begrepen heeft.*

Na *Kolofon* volghet de bergh *Koracius*: en het klein eiland van *Diana*, na het welk, zoo men zeidt, de hinden overzwemmen, om te werpen.

Strab.
lib. 14.

Lebedos.

DE zee-stad *Lebedos*, of *Lebedus*, of ** Lesbos*, eene der twalef *Jonische* steden, leit hondert en twintigh stadien

* Ptol.

van *Kolofon* en *Teos*, eene streke van tien mijlen, en ontrent vier hondert stadien van het eiland *Chios*. Zy wort by

f f d'Ita-

Leun-
clav.

d'Italianen nu noch gebroken *Lebeditzi* of *Lebeditzi-Chisar* geheten. Eenigen stellen *Lebedus* vijf en twintigh Italiaenſche mijlen van *Teos* en *Koloſon*.

Lebedus was by ouds een biſdom, en ſtont onder het aertsbiſdom van *Efeſen*. *Euagrius* gedenkt eenen biſſchop van dien ſtoel, met name *Julianus*. Ook heeft *Cyriakus*, biſſchop van *Lebedus*, d'*Efeſer* brieven onderſchreven.

Strab.
lib. 14.

Lebedos wiert door *Androkopus*, of *Andropompus*, (dien *Pauſanias Andremon* noemt) geſlight en bevolkt, die eene plaetſe innam, *Artis* geheten.

In *Lebedos* was eene by-een-komſte en woonplaetſe der konſtenaers van *Bacchus*, die in *Jonie*, tot aen de *Helleſfont* waren. Aldaer wierden ſtrijſpelen jaerliks, ter eere van *Bacchus*, gehouden.

Deze kunſtenaers woonden eerſt in *Teos*, eene ſtad der *Jonen*, die daer aen volghde. Maer wanneer oproer ontſtaen was, vlughten zy na *Efeſen*. Wanneer nu koning *Attalus* hen in *Myoneſus* had overgebracht, dat tuſſchen *Teos* en *Lebedus* gelegen was, en als een hangend eilant bewoont wiert, zoo zonden de *Teiers* gezanten, en verzochten van de Romeinen, dat zy niet wilden gedogen, dat *Myoneſus* regen hen geſterkt wiert. Aldus verhuisden zy na *Lebedos*. De *Lebediers* ontſingen hen gewilligh-

lijk, ter oorzaak van het weinigh manſchap, dat hen drukte.

Livius noemt *Myoneſus* een uitboek ^{Myoac-} of *kaep*, die hy tuſſchen *Teos* en het eilant *Samos* ſtelt, en aldus beſchrijft. Het is een heuvel, die, in vorm van een hooiopper, uit een brede bodem opſchiet, en met een ſpiſen top eindight. Hy heeft, na het vaſt lant toe, den toegang van een eng voetpat. Aen den zee-kant wort hy met klippen, die door de golven uitgeholt zijn, beſloten. Zulks op eenige plaetſen d'overhangende rotſen hoger opſteken, als de ſchepen op de rec.

Tuſſelien *Lebedos* en *Teos* leit een eilant *Aſpis*, en anders *Arkonneſus* geheten.

Myus was een der twalef ſteden van ^{Myus} *Jonie*; maer wiert, om het weinigh manſchap, ontrent de tijden des Zalighmakers, niet de *Mileſiers*, onder eene ſtad gebracht. *Herodoot* maekt *Myus* de tweede ſtad van *Jonie*. Zy was gelegen dertigh ſtadien roeiens met ſchuiten, den vliet *Meander* opwaerts. *Xerxes* gaf deze ſtad *Myus Themistokles* tot eene toefpijze; gelijk *Magneſie* tot zijn broot, en *Lampſakus*, tot zijnen wijn.

Vier ſtadien van *Myus* leit een vlek, ^{Thymbria.} *Thymbria* geheten: by het welk een vogelloſe heilige ſpelonke is, ^{Charonium.} *Charonium* geheten, die dodelijke of vergiftige uitwaezingen heeft.

Tralles, heden *Sultan Hiſar*.

Strab.
lib. 14.

T *Rallis*, of *Tralles*, was eene ſtad, gelegen op eenen tafelbergh, die eenen kruin had, door de natuur geſterkt: gelijk ook de plaetſen rontom genoeczamen geſterkt waeren.

Men zeidt, dat *Tralles* een gebouw der *Argiven*, en van eenige *Traciers* was: van de welke de ſtad den naem zou bekomen hebben.

Tralles wort heden by de Turken *Sultan Hiſar*, dat is, *keizers kaſteel*, genoemt, dat twee hondert ſchreden van een vlek *Tekekui*, acht hondert treden van den vliet *Meander*, en ontrent acht uren reizens, of vier mijlen, van *Guzel Hiſar*, of *Magneſie* aen den *Meander*, gelegen is. Anderen willen, dat *Trallis* heden gemenelijk *Chora* genoemt wort. *Stephanus* brengt *Trallis* onder *Lydie*: *Plinius* en *Ptolemeus* onder *Karte*: *Xeneſon* onder *Jonie*.

Tralles was eertijts een vermaerde ſtad, en, in d'eerſte eeuwe des Kriſten-domas, de zetel eens biſſchops: aen wiens burgers, gelijk ook aen die van *Magneſie*, de martelaer *Ignatius* eenen brief geſchreven heeft.

Groote puinhopen leggen op eenen heuvel ten Noorde, tuſſchen den welken, en een tegen-overgelegen bergh, eene fraeie vlakke leit. Op eene lange ry worden andere puinhopen van kerken, waterleidingen, en eene veſting, gezien.

D'onde ſtad *Tralles* was ontrent ten ^{Strab.} tijde des Zalighmakers volkrijk bewoont.

Trallis was, ten tijde der oude Kriſtenen, tot een biſdom opgereght. Een biſſchop van *Trallis*, met name *Polybins*, wort by *Eusebius*, lib. 3, *Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 30*, gedaght. Een biſſchop

ſchop van *Tralles*, *Herakleon*, in den kerkenraet van *Efesen*, en *Maximus* in den kerkenraet van *Chalcedonie* gedagt.

Strab.
lib. 14.

Altijt waeren eenigen uit de Trallianen d'eerſte of voornaemſten in de heerſchappye van *Aſie*, die zy op Griekſch *Aſiarchen* noemden, dat eigentlich *Aſie* heerſchers gezeit is. Maer eigentlich waeren d'*Aſiarchen* overſten der prieſters, of tempel-vooghden. Een dezer was *Pythodorus*, geboortigh van *Nyſa*, die derwaerts met der woon trok, van

wegen de deurluchtigheit, en onder *Pompejus* vrienden met weinigen gebloeit heeft. Hem waeren koninglike goederen, meer als twee duizent talenten, toegevallen. Wanneer *Julius Ceſar* die verbeurt genaekt had, om zijne vrientſchap met *Pompejus*, zoo loſte *Pythodorus* die, en liet zijne kinderen niet minder na. De dochter van dezen *Pythodorus* was, na hem, *Pythodoris* geheten, die in *Pontus*, als koningin, ten tijde van keizer *Augustus*, heerſchte.

Nyſa.

Strab.
lib. 14.

N*Yſa*, en anders *Nyſſa*, was een aeloude ſtad, beneden, en meerendeels aen den bergh *Meffogis* gelegen. Zy was als eene twee-ſtad, of in twee ſteden onderſcheiden: want eene kil van eenen vliet, die een dal maekt, ſcheide haer: wiens eene zijde eene overgeſlagen brug had, die de twee ſteden t'zamen hegte. D'andere zijde was met een ſchouwtooneel verciert, en had een rioel, waer door het water des vliets verborgen liep. Het ſchouwtooneel had twee ſpitsen: onder welker eene de worſtelplaetſe der jeugt, en onder d'andere de merkt was. Na 't Zuiden leit, onder de ſtad, eene vlakke.

Nyſa was, ten tijde der oude Kriſtenen, tot een biſdom opgerecht. Een biſſchop, *Theodotus*, heeft de kerkenraet van *Efesen* onderſchreven, en een ander, *Meonius*, de kerkenraet van *Chalcedonie*.

De *Nyſiers* waren deurluchtige mannen: als, onder andere, *Apollonius*, een Stoïſche filoſoof, en de beſte der toehoorders van *Panetius*: *Menekrates*, een leerling van *Ariſtarchus*: *Ariſtodemus*, zijn zoon, dien in zijnen ouderdom *Strabo* (zoo hy zelf getuigt) in zijne jeught te *Nyſa*, gehoort heeft: *Soſtratus*, zijn zoon, en *Ariſtodemus*, zijn ſchoonzoon, die *Pompejus de Grote* geleert heeft. Deze waeren alle gedenkwaardige letterkundigen.

Strab.
lib. 14.

Niet verre van de ſtad *Nyſa*, op den wegh, tuſſchen *Tralles* en *Nyſa*, lagh by ouds een vlek der Nyſeers, *Acharaka* geheten: daer in was een uitſtekend wout, en een tempel van *Pluto* en *Juno*, en een wonderlijk *Charoniſch* hol boven het wout. Men zeidt de kranken, en die tot de genezingen van deze goden genegen zijn, aldaer komen, en in het vlek, na aen het hol, by ervaren

Vlek
Achara-
ka.
Strab.
lib. 14.

prieſters zich onthouden, die voor hen waken, en uit de dromen genezingen vooſchrijven. Deze zijn ook de genen, die de genezing der goden aenroepen, en leiden hen dikwils in het hol, en blijven aldaer, als in eene kuil, vele dagen, zonder ſpijze. By wijle ſlaen de kranken hunne eige dromen gaê: hoewel zy ook raetplegers, als prieſters, gebruiken. Voor anderen is die plaetſe ontoegankelijk en ſchadelijk.

Alle jaers wort een by-een-komſte of feeft in het vlek *Acharaka* gehouden. Dan kan men inzonderheit de feefthouders zien, en van zoodanige dingen hooren ſpreken. Dan nemen ook de jongelingen en vryers, nakend en beſmeert, uit de worſtelplaetſe, eenen ſtier, en leiden dien met yver in het hol: die, losgelaten, en een weinigh voortgegaen zijnde, neêrvalt en ſtikt.

Dertigh ſtadien van *Nyſa*, over den berggh *Tmolos* en *Meffogis*, na de Zuidzijde, is eene plaetſe *Lemon*, dat 's, *Wei-*de, geheten: op de welke de Nyſeers, en alle gebuuren in 't ronde, feeft houden.

Lemon.
Strab.
lib. 14.

Niet verre van daer is een hol of gat, dat aen de zelve goden geheilight is, en gezeit wort tot aen *Acharaka* te reiken.

Men verhaelt, dat drie gebroeders, als *Athymbros*, *Athymbrados*, en *Hydrelus*, van *Lacedemon* gekomen waeren, en ſteden na hunne namen gebouwt hadden; maer dat die namaels van de menſchen verlaten wierden. Waer uit de ſtad *Nyſa* bevolkt was geworden. Ook hielden de Nyſeers *Athymbros* voor den ſtichter van hunne ſtad. Over den *Meander* lagen rontom gedenkwaardige kolonyen of vlekken, als *Koſcinia* en *Orthoſia*: binnen den *Meander*, *Bisla*, *Maſtaura*, *Acharaka*, en boven

de stad, op den bergh *Messogis*, *Aromata*: waer van de beste Mesogitische wijn, d'Aromische wijn is.

Askem-
kalefi.
Spon.

Askemkalefi, of anders kasteel van *Askem*, is heden eene verwoeste stad en zeehaven, anderhalve daghreizen verder als *Miletus* gelegen. Men vindt er een groote meenigte van marmerstenen, en oude gedenktekenen, met vele opschriften: onder andere een met dit opschrift, ΙΑΣΕΥΣ, dat is, van de stad *Jasus* of *Jassus*. Waer uit eenigen willen besluiten, dat aldaer d'oude stad *Jassus* gestaen hebbe.

Men ziet'er noch den omtrek van muuren, en een schouwtoneel van marmer, met een Grieksch opschrift, welk uitwijst, dat een zeker *Zopater*, zoon van *Epikrates*, het aen *Bacchus* had toegewijdt.

Van wegen de groote meenigte der puinhopen en marmerstenen willen eenigen dit *Askemkalefi* voor d'oude stad *Halikarnassus* gehouden hebben: hoewel *Halikarnassus*, zoo men *Plinius* geloven magh, veel verder gelegen was.

Op den wegh van *Efesen*, na *Scala Nova*, ontrent anderhalve mijle van *Efesen*, ziet men een lange ry van stene bogen, met het volgend Grieksch en Latijnsch opschrift, ter eere van *Diana* van *Efesen*, en de keizers, *Augustus* en *Tiberius*.

DE ANAE EPHESIAE ET IMP.
CAESARI

ΑΡΤΕΜΙΔΙ ΕΦΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟ
ΚΡΑΤΟΡΙ

ΑΥΓ. ΕΤ. ΤΙ. CAESARI
ΑΥΓ. F.

ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩΙ ΚΑΙ
ΤΙΒΕΡΙΩΙ

ET CIVITATI EPHESIORVM
CAIVS

ΚΑΙ ΔΗΜΩΙ ΤΩΝ ΕΦΕΣΙΩΝ
ΓΑΙΟΣ

SEXTILIVS P. F. VOT.

ΣΕΣΤΙΛΙΟΣ ΠΟΗΛΙΟΥ ΥΙΟΣ
ΟΥΤΟΥΡΙΑ

POLLIO CVM OFILLIA A. F.

ΠΟΛΛΙΩΝ ΣΥΝ ΟΦΕΛΛΙΑ
ΑΥΛΟΥ ΘΥΓΑΤΡΙ

BASSA VXORE SVA ET C.

ΒΑΣΕΙ ΤΗ ΕΑΥΤΟΥ ΓΥΝΑΙ
ΚΙ ΚΑΙ ΓΑΙΩΙ

OFILLIO PROCVLO F. SVO

ΟΦΙΛΛΙΩΙ ΠΡΟΚΛΩΙ ΤΩΙ
ΕΑΥΤΟΥ ΥΙΩΙ

CETERISQVE LEIBEREIS
SVEIS

ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΛΟΙΠΟΙΣ ΤΕΚΝΟΙΣ

PONTEM DE SYA PECVNIA
FACIVNDUM CVRAVIT

ΤΗΝ ΓΕΦΥΡΑΝ ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Dat is:

Ter eere van *Diana* van *Efesen*, van keizer *Cesar Augustus*, en *Tiberius Cesar*, zijn zoon, en van de stad der *Efesiers*: *Gajus Sextilius Pollio*, zoon van *Publius*, uit den geslaghte *Voturina*, met zijne vrouw, *Ofilla Bassa*, dochter van *Aulus*: *Kajus Ofillus Proculus*, zijn zoon, en zijne andere kinderen, hebben de brugh van deze waterleiding op hunne eige onkoste doen maken en toegewijdt.

Desgelijks ziet men op de linke zijde des weghs, die na *Scala Nova* loopt, noch vele stene bogen, die eertijts tot waterleidingen dienden, en het water van zeer verre na de stad *Efesen* braghten.

Niet verre van de waterleiding van *Efesen* ziet men, op een vierkante voetstal, dit Grieksch opschrift:

ΦΑΔΙΛΛΑΝ ΘΥΓΑΤΕΡΑ
Μ. ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ.

Dat is:

Fadilla, dochter van *Aurelius Antoninus*, deurluchtigste keizer.

In *Jonie* leggen noch heden verscheidene vlekken, dorpen en gehuchten, in groote meenigte. Vier Fransche mijlen van *Efesen*, op den wegh na *Smyrno*, leit een vlek *Jamouaci* geheten. Daer na volgen grote vlakten, en de kleine vliet *Halis*, die eertijts na *Kolofon* liep. Daer na leggen, dwers over den wegh, ter rechte en linke zijde, puinhopen van eene oude overwelfde waterleiding, die na een vlek, *Tourbale* geheten, strekt. Dit *Tourbale* toont noch eenige

Ja-
mouaci.

Tour-
bale.

eenige merktekenen : waer uit blijkt, dat het by ouds eene aenzieneliker plaetse was, als het heden is. Eenigen willen het voor d'oude stad *Metropolis* gehouden hebben: gelijk ook *Tourbale* een gebroken naem van *Metropolis* schijnt te zijn. Daer na volgt eene grote wegh van eene uur gaens, die op vele plaetsen met vierkante steen geplaveit is.

Kaba-
gea.

Een vierendeel mijls van daer leit een vlek *Kabagea* geheten, dat op Turksch een *grote stad* bediet: hoewel het heden niet meer als vijftien of twintigh huizen heeft. Dicht by dit vlek heeft men zeer groote puinhopen. Dies daer eertijts eene zeer grote stad schijnt gestaen te hebben: gelijk ook d'inwoonders dit getuigen. Men ziet'er noch vier of vijf groote Turksche kerkhoven: waer uit blijkt, dat deze plaetsen zoo volkloos in de voorgaende eeuwen niet waeren, als zy nu zijn. Deze stad lagh by-na aen de voet van den bergh *Mimas*, en had een schoon uitzicht op de vlakte, ontrent een halve mijle van den vliet *Kaystros*. D'oude stad *Metropolis*, dat eigentlijk *Moeder-stad* gezeit is, lagh in *Jonie*, aen den vliet *Meander*, tusschen *Efesen* en *Smyrne*.

Metro-
polis.

Een ander *Metropolis* lagh in *Frygie*, en een ander in *Lydie*, aen den vliet *Kaystros*.

Han-
gend ei-
lant van
Jonie.

Aen de West-zijde van *Jonie* schiet een uithoek of hangend eilant in zee, dat op Grieksch, in een zelven zin, *Cheronefus*, en op Latijn *Peninsula* genoemt wort. Op dit hangend eilant lagen by ouds verscheide steden, als *Erythre*, *Klazomene*, *Koryna* &c. De † hals van dit hangend eilant, of enge stroke lants, daer meê het aen het vast lant gehecht is, strekte van de stad *Teos* tot aen *Klazomene*: want *Teos* was aen d'eene zijde des hals, ten Zuide; en *Klazomene* aen d'andere zijde, ten Noorde, gelegen.

† 11th-
mus.

Binnen het hangend eilant was d'uit-hoek of kaep *Koryneum*, of anders *Koryceum*, die *Plinius* tusschen *Erythre* en *Klazomene* schijnt te stellen. D'uit-hoek *Koryceum* is alzo na de stad *Koryna* genoemt, de welke *Pomponius Mela* alleen gedenkt, en op dit hangend eilant stelt.

Plin.

Aen de kaep *Koryceum* begint de bergh *Mimas*, en springt in het vast

lant, tot eene streke van hondert en vijftigh duizent schreden. Dies de bergh *Mimas* aen zee, door de kaep *Koryceum*, eindight.

Alexander de Grote had voorgenomen de gansche vlakte des hals van dit hangend eilant, die twee zeeboefems scheidt, en eene streke van zeven duizent schreden heeft, te doorsnijden, en de zeeboezems te vereenigen, en *Erythre*, en den bergh *Mimas*, rontom met water r'omringen, en aldus dit hangend eilant tot een eilant te maken.

Het gewest of lant van *Jonie* wort door verscheide vlieten en rivieren bevochticht, als de *Meander*, *Marfyas*, *Kenchrus*, *Hermus*, *Kaystros*, &c.

Vlieten
en rivie-
ren van
Jonie.

De *Hermus* ontstaet op den bergh *Hiro* van moeder *Dindyme*, of die aen moeder *Dindyme* geheilicht is: hoewel *Plinius* zijnen oorsprong neffens *Doryleum*, (of *Dorylaëum*) eene stad van *Frygie*, stelt. Hy vloeit voor-by het geberghte, dat boven het lant van *Kume*, *Fokea* en *Smyrne*, leit. Te weten: hy raekt het lant van *Mysie*, vloeit door de stad *Katakekaumene* na *Sardes*, door geduurige vlakten, tot aen zee, en stort by de stad *Fokea* in zee. *Solinus*, die de woorden van *Plinius* qualijk schijnt gevat te hebben, schrijft, dat de *Hermus* de Smyrnische velden doorsnijt: hoewel ook alle de meeste hedendaeghse schrijvers willen, dat de *Hermus*, met de *Paktolus*, zich in den zeeboezem van *Smyrne* stort.

Hermus.
Plin.

De *Hermus* ontfangt op wegh vele vlieten, die ook met het water der vlieten van *Frygie*, *Mysie*, en *Lydie*, verrijkt zijn: als onder andere de *Frygios*, te voore *Hyllus* geheten, *Krios*, *Paktolus*, *Lethcus* &c. *Hermus* is heden een kleine vliet.

De bronnen van den vliet *Meander*, zoo *Livius* schrijft, zijn in *Celenen*, eertijts hoofdstad van *Frygie*: of de *Meander* ontstaet uit het hooghste kasteel van *Celenen*: en de vliet *Marfyas* ontspringt niet verre van den *Meander*.

Meander.
der.

Desgelijks schrijft *Herodoot*, dat de bronnen van den *Meander* in de stad *Celenen* zijn, en ook van een anderen vliet, die niet kleinder als de *Meander* is, en *Marfyas* heet. De water-val, zeidt hy, ontstaet uit het kasteel van *Celenen*, en valt in den *Meander*. Volgens schrijven van *Maximus de Tyrier*,
lib. 7.

levert een en de zelve bron den *Meander* en *Marsyas* uit.

Plinius wil, dat de *Meander* uit een meir, op den bergh *Aulokrene* gelegen, zijnen oorsprong neemt. *Strabo* stelt den bron van den *Meander* op eenen heuvel van *Celenen*, die met de stad een zelven naem voerde. Ook schijnt hy den bron van *Marsyas* boven *Apamea*, te weten, in oud *Celenen*, te stellen. Desgelijks schrijft *Xenophon*, dat de bron van *Marsyas* onder het kasteel van *Celenen* zy, en door de stad vloeie, en zijn water in den *Meander* storte. Hy voeght'er by, hoe eenigen zeggen, dat uit een zelven poel beide de bronnen, die van *Marsyas* en *Meander*, ontstaan, en deze poel riet voortbrengt, dat dienstigh tot tongen van fluiten is.

De *Meander* sleept veel slijk voort, die hy hier en daer aen de stranden opherpt, of in zee met geweld uitdrijft. *Priene*, dat te voore in zee lagh, heeft de *Meander*, door een opgeworpen bank van veertigh stadien, tot een middelantsche stad gemaakt.

Strab.
lib. 14.

De *Marsyas* heeft aen zijne uitwateringen de stad *Apamea* leggen, en vloeit midden door de stad, en vereenight zich, na hy met een snellen en sterken loop by de voorstad gekomen is, met den *Meander*: die reeds te voore in zijnen boezem den vliet *Orgân* ontfangen heeft. De *Meander*, hier door nu groter geworden, loopt een stuk weeghs door *Frygie*, daer na scheidt hy *Karie* en *Lydie*. By het plein of de vlakke van *Meander* (alzo na dien vliet geheten) is hy boven-mite krom: zulks daer na alle kromten de kromten van *Meander* genoemd worden. Eindelijk vloeit hy door *Karie*, daer na door *Jonie*, en maakt zijne uitwateringen, of stort in zee, tusschen *Miletus* en *Priene*, tien stadien van de stad *Miletus*.

De vliet *Meander* vloeit voor-by vele steden: want hy had by ouds, op beide oevers, verscheide steden leggen: als, de stad *Magnesie*, die hierom *Magnesie aen de Meander* genoemd wiert, *Paradisus* &c.

Kromme loop des Meanders. Phn. lib. 2.

De *Meander* vloeit met zulke boghten en kromten, dat hy dikwijls gehouden wort weërom te vloeien. *Herodoot* gelijkt ook den *Nijl*, om zijnen boghtigen en krommen loop, dien hy by de stad *Elefantine* maakt, by den *Meander*.

Men zeidt hy in zijnen gantschen loop zes hondert boghten of kromten maakt. De poët *Ovidius* beschrijft zeer aerdigh en fraei den krommen loop des *Meanders*, in de volgende woorden: *Niet anders, als de Frygische Meander in de vochtige golven dobbert, en met een twijfelachtigen val loopt en herloopt, en d'aenkomende baren ontmoet en aenschouwt. Nu is hy aen de bronnen, dan aen d'ope zee, en brengt de baren, die vermoeit van het her-om-doolen zijn, in zee.*

Eenigen hebben aangemerkt, dat hy in zijnen krommen loop Grieksche letteren maakt of verbeelt, als de letter ξ , ζ , ς , ω , en ϵ .

De *Meander* wort noch heden by de Turken gebroken *Mindre* genoemd, en ook *Bojouk Mindre*, dat is, *grote Meander*, tot onderscheidt van *Koutchouk Minder*, dat is, *de kleine Meander*: waer door zy den *Kaystros* verstaen. Hy wiert by d'ouden gemenelijk ook de *Frygische Meander* genoemd: uit oorzaak hy zijnen bron en oorsprong in *Frygie* heeft.

De vliet *Paktolus* neemt zijnen oorsprong uit den bergh *Tmolus*, in *Lydie* gelegen, vloeit midden door de merkt van *Sardes*, en vermengt zich daer na met den vliet *Hermus*. De *Paktolus*, zoo *Herodoot* schrijft, sleepte uit den *Tmolus* affschraepfel of stof van gout den inwoonders van *Sardes* toe. Ook schrijft *Strabo*, dat de *Paktolus* by ouds veel affschraepfel van gout sleepte: waer van men zeidt, dat de rijkdommen van *Kresfus* en zijne voorzaten zoo aengegroeit en vermaert geworden waren. Maer hy voeght'er by, dat al by zijnen tijt het affschraepfel ontbrak.

Wanneer *Midax*, zoon van den veehoeder *Gordius*, en koning van *Frygie*, *Bacchus* ter maectijt ontfangen had, verzocht hy aen *Bacchus*, dat aenstonts alles, wat hy aenraekte, in gout moght verandert worden. Na hy die konstnarye en geschenk van *Bacchus* verkregen had, veranderde hy zijne vaste kastelen en koninglijke hoven, met het aentraken alleen, in gout. Maer als *Midax* honger kreegh, en de spijs begon aen re raken, en die ook in gout zag verandert, zoo bemerkte hy eerst zijn dwaes verzoek. Dies verzocht hy op *Bacchus*, dat hy hem dat geschenk, hoe heerlijk

Dion.

Pruf.

Meander heden Mindre geheten.

Vliet Paktolus.

heerlijk het ook was, wilde ontnemen. *Bacchus*, zich over *Midas* ontfermende, beval hem, dat hy zich in den vliet *Paktolus* zou afwassen: gelijk hy ook deed, en quam daer door weêr tot zijnen vorigen aert. Maer sedert had de *Paktolus* begonnen affschraepfel of stof van gout te geven. Waerom die ook op het Grieksch *Chryssorrhoeas*, dat is, *gout-vliet* genoemd wiert.

Vliet
Lethæus.

De vliet *Lethæus* stort in den *Meander*, die uit den *Paktys*, een bergh der *Efesiens*, ontstaet, en dicht voor-by de stad *Magnésie* vloeit.

Vliet
Kay-
stros.

De *Kaystros* neemt uit de bergen van *Lydie* zijnen oorsprong, loopt door de vlakte van *Efesen*, en schiet op een vierendeel mijls voor-by die stad, na 't *Weste*, en stort zijn water, ten halve wege, tusschen *Scala Nova* en *Efesen*, in zee. Hy loopt ook voor-by de voet van den bergh *Mimas*.

De Turken geven aen den *Kaystros* twee of drie verscheide namen: als *Kararason*, dat is, *zwart water*: *Koutchouk-Mindre*, dat is, *kleine Meander*, tot onderscheidt van den *groten Meander*. Ook noemen zy hem *Mindrekara*, dat is, *zwarte Meander*.

Tot bewijs, dat de vliet, die op een vierendeel mijls voor-by *Efesen* vloeit, de vliet *Kaystros* zy, (gelijk *Strabo*, *Ptolemeus*, en andere oude lantbeschrijvers dien noemen) dienen zekere oude medalien van keizer *Valeriaen*, *Gallienus*, en *Saloninus*: op welker averrechtse zijde deze woorden, met Griekse letteren, op den rant gelezen worden: ΕΦΕΣΙΩΝ ΚΑΥΣΤΡΟΣ. Dat is: *De Kaystros der Efesiens*. In het midden is een beelt van eenen mensch, die, leggende op eene pot, rust, daer water uit loopt: waer door de vliet *Kaystros* afgebeelt wort.

Spon.

De *Kaystros* is een kleine vliet, die grote omlopen en boghten maekt, en zoodanigh omzwiert, dat *Du Loir*, *Monkonijis*, en andere, hier door bewogen zijn geworden, om dien voor den *Meander* te houden: hoewel niet zonder groten misflagh.

Wanneer men van *Smyrne* na *Efesen* reist, ziet men dezen vliet twee-mael, ter oorzake van zijne omlopen, die hy maekt. En als men langs den groten wegh reist, zoo verliest men dien uit het gezicht.

Eenigen hebben gemeint twee verscheide vlieten gezien te hebben, noemende den eersten den *Meander*, en den anderen den *Kaystros*. Maer het is zeker, dat'er niet meer, als een eenige vliet, op de vlakte van *Efesen* is, en de *Meander* anderhalve daghreizen van daer vloeit.

Aen zijnen mont leggen altijd Griekse berken of vaerruigen in groote meenichte, om steur, die de Grieken *Seche* noemen, te visschen: van wiens kuit zy *Kaviaer* maken. Zy nemen ook de beste dermen van dien visch, die zy met de zelve kuit stoppen, om daer van koeken, van vorm en lengte als bishuir, te maken, die de Grieken *Boutarde* noemen. Deze *Boutarde* wort in de rook gedrooght: die op stukken gesneden wort, wanneer men die eeten wil. By dit gerecht alleen, en by de steur, leven de Grieken in den vasten, die zeer streng by hen is. Ook wort in die gewesten een groote handel mer de *Kaviaer* gedreven.

* *Trogylum*, of † *Trogilium*, is een kaep of uithoek van *Jonie*, of valt lant, ten Ooste tegen over het eiland *Samos* gelegen. Het is als een voorvoet van den bergh *Mykale*, die jaght en boomrijk is.

Trogy-
lium.
* Prot.
† Strab.

By *Mykale*, in de lantstrecke van *Efesen*, leit een andere bergh, *Paktys* geheten: aen den welken ook de bergh *Messogis* raekt.

Panionium is een heilige oort of lantstrecke van *Mykale*, strekkende na 't Noorde, die van alle de Jonen algemeenlijk aen den Helikonschen *Neptuin* toegeëigent was.

Panio-
nium.

By dezen bergh vergaderden by ouds alle de Jonen, en deden offerhande, die zy *Panjonis* noemden. De *Prieners*, of inwoonders der stad *Priene*, deden den dienst.

Herod.

Op d'aen-zee-gelege kuste van *Jonie*, en een weinigh van zee, is *Ortygia*, een lustigh wout, met allerlei slagh van bomen; hoewel de meesten *Cypressen* zijn. De vliet *Kenchrius* vloeit daer door: in den welken men zeidt, dat *Latone*, na de baring, hier afgewassen heeft. Want aldaer steilen de fabelen de baring van *Latone*, en de voedster *Ortygie*, en de kapel, (of het geheim vertrek) in de welke zy zou gebaert hebben: ook dicht daer by den olijboom, by den welken de goddin, na zy van de smerte verlost was, uitruste.

Wout
Ortygia.
Strab.
lib. 14.

Bergh
Solmif-
fus.
Strab.
lib. 14.

Boven het wout leit de bergh *Solmif-
fus*: waer in de Kureten (naer men
zeit) staende, door het geklank der wa-
penen, *Juno*, die uit jaloersheit van min-
ne-liefde lagen leide, verschrikten, en
t'zamen uitwerkten, dat de baring van
Latone heimelijk geschiede.

Aldaer zijn vele tempels: zommige
oude, en zommige nieuwe. In d'oude
zijn oude beelden, en in de nieuwe
slechte werkstukken. Te weten, *Juno*
een scepter houdende: daer neffens staet
Ortygia, die in beide handen een kint
draecht. Jaerliks wort daer een plech-
telijk feest geviert: en de jeught, uit een
zekere gewoonte, yvert in die gastma-
len aldaer praghtigh toe te stellen. Dan
recht ook het raethuis of gezelgenoot-
schap der Kureten gastmalen aen, en
volbrengh zinrijke offerhanden.

Aert des
lants
van Jo-
nie.
Olivar.
in Mel.

Het gansch lant van *Jonie* is een bo-
venmate lustigh, vermakelijk, en heil-
zaam geweest: waerom de keizers van
Konstantinopelen zich aldaer veeltijts
gaen verlustigen en vermaken. 't Is zeer
vruchtbaer van allerlei boom en aertge-
wassen. Daer groeien over-al inzonder-
heit zeer dikke olijfbomen, zoo wilde,
als tammen: ook granaet, oranje-ap-
pelen, limoen, amandel en terpentijn-

bomen. Men heeft'er over-al zeer tref-
felijke wijnstokken, die ongemeene
grootte witte en blaauwe of zwarte druiv-
ven voortbrengen, en by wijle trossen
van vijf, zes, zeven, acht en tien pont
zwaer: waer uit zeer treffelijke wijn
geperst wort.

Het lant is ook rijk van allerlei wilt
en tam gedierte, zoo viervoetigh, als
gevogelte: want daer zijn keuels,
kocien, schapen, met zeer dikke en
lange vette steerten. Velerlei wiltvangst
en gevogelt is'er. Daer is ook veel on-
gedierte, inzonderheit scorpioenen. De
na-by-gelege zee verschaft allerlei slag
van zeevisch: desgelijks de rievieren
rievier-visch. Aen den mont van den
vliet *Kaystros* wort veel steur gevangen,
en van de kuit *Kaviaer* genaekt.

Daer houdt ook zeker gedierte, *Jak-
hals*, of *Chakals* geheten, dat een soort
van een vosch en graeuw is, en een stem
als een mensch heeft, en yzelijk des
nachts giert en gilt. Het is zeer gretigh
na menschen vleesch, en krabt en
schraept de doode lijken uit d'aerde,
hoe diep die daer ook onder begraven
leggen.

De lantstrecke van *Smyme* is vrucht-
baer, en heeft overvloed van alle lijfs-
behoef-

behoefden: maer inzonderheit van tref-
felijke wijnen en goede olye. Men
heeft'er ook olijfbomen.

Theve-
not.

Na den Kanarifchen wijn wort die
van *Smyrne* voor de beste gehouden.
De Franken maken dien zelfs van drui-
ven, die zy in de stad by korven vol
kopen. *Strabo* prijft ook *Smyrne* van
wegen zijnen wijn.

Lib. 14.

Een kleine halve mijle van de stad,
ten Noorde, zijn zoutpannen, en over-
al vele warme wateren of bronnen.

De zee verschaft meenighte van goe-
de visch. Allerlei slag van wilt is'er
zeer goet koop. Rontom *Smyrne* is
een brave wiltvangst: en onder andere
van trefselijke hazelhoenders, die beter
als patrijzen of velthoenders zijn.

In 't kort, *Smyrne* is eene stad van
goede giere en groot vermaek: daer
men zich beter kan verlustigen, als op
eenige plaetse in *Europe*: het welk van
den wijk der Franken te verstaen is.

Langs den zeekant, tot aen de zout-
pannen, is een zeer lustige wandelwegh:
en aen de lantzijde zijn schoone tuinen.

Vele luden gaen gewonelijk des Zo-
mers derwaerts, om zich te verlustigen
en verfrissen. Ook is de vryheit van uit
te gaen te *Smyrne* veel groter, als op
eenige plaetse in *Turkye*: want men
behoeft'er geenen Janitser meê te ne-
men, wanneer men om een speel-reisje
dicht by wil uit wandelen gaen. Indien
iemant lust heeft, om op de jaght te trek-
ken, die gaet twee of drie mijlen van de
stad na 't geberghte: alwaer over-al zoo
veel wilt is, dat hy nooit weêr t'huis-
waert keert, of is'er wel van voorzien.
Voor de waerdye van drie of vier stui-
vers kooptmen te *Smyrne* een roden pa-
trijts: en voorts al ander wilt na gelang.

Hete en
onge-
zonde
lucht te
Smyrne.

Maer zoo groote voordelen als de
stad *Smyrne* heeft, zoo grote ongemak-
ken is zy ook onderworpen. De hitte
is'er in de Zomer groot, en zou onver-
dragelijk zijn, zonder eene wint uit zee,
die de lucht verkoelt en verfrist, en
Enbad of *Lambad* geheten wort. Zy
wait allen daeghs uit den Noorde, van
Lente tot aen Herfstmaent, en begint
haer gewonelijk ten negen of tien uren
des uchtens te verheffen, en duurt tot
aen den avont ten negen uren: want
als die ontbreekt, dan stikt men schier.
Het sneet'er niet, als op de na-by-gele-
ge bergen. Ten andere gaen'er weinige

jaren voor-by, of deze stad, en de ge-
hele omleggende lantstreke, wort door
de pest aengetast: hoewel die aldaer zoo
fel niet is, als in *Europe*. De pest woedt'er
gewonelijk in Gras, Bloei, en Hooi-
maent; maer de quaetaerdige koort-
sen, die altijd in Herfst en Wijnmaent
volgen, zijn veel meer te vrezzen, en
dooden veel meer menschen, als de pest.

De geheele lantstreke of oort aen den
Meander wort lichtelijk door aertbe-
ving geschut, en heeft onderaertsche
holen vol vuurs en waters, tot midden
in 't lant. Want de gehele zoodanige
geschapentheit der lantstreke begint van
de vlakten, en strekt tot aen *Charonea*:
welker eene te *Hierapolis*, d'ander by
Charake, der Niseesche lantstreke, en
een derde by *Magnesie* en *Myus* is.

Strab.
lib. 14.

Misschien is hierom de vliet *Mean-
der* zoo krom; dewijl de kil vele inwij-
ken of invallen krijght. D'aerde is brok-
kelijk, en licht aen stukken te wrijven,
vol zout, en licht ontvonkbaer.

Het lant van *Jonie* leit, door zijne na-
byheit aen zee, wel gelegen ten koop-
handel. *Smyrne* is de beste zeeftieger
van koophandel van gansch Ooste, in-
zonderheit van Persische rouwe zijde,
die d'Armeniers over lant uit *Persie* der-
waerts voeren, ende Franken te scheep
van daer slepen.

Koop-
handel
van Jo-
nie en
Smyrne:

D'andere voornaemste koopwaren
zijn kamelotten van geiten en kemels
hait, die van een klein stedeken komen,
Angouri geheten, vijftien of zestien
dagh-reizen van *Smyrne* gelegen: als
ook gesponnen katoen, leer, en *Kordua-
nen* of *Marrokins* van vele kleuren, wit-
te en blaauwe katoene kleden, groote
meenighte van wol, zeep, *Rhaberber*,
Valanede, galnoten, *Scammonie* en *O-
pium*: welke vier laetste soorten van
koopwaren na-by *Smyrne* vallen; hoe-
wel niet in grooten overvloet.

De *Karavanen* uit *Persie*, en uit ver-
scheide andere gewesten, komen geme-
nelijk in Sprokkel, Bloei en Wijnmaent,
in deze stad, en vertrekken in de zelve
maenden na de gewesten, daer zy van
daen komen.

De meeste koopluden zijn Arme-
niers. De voornaemste koopwaren, die
de volken van *Europe* na *Smyrne* te
scheep over zee brengen, bestaen in ve-
lerlei slag van wolle lakenen van ver-
scheide kleuren.

De *Douäne* of tol, die voor d'in en uitgebrachte koopwaren te *Smyrne* gegeven wort, brengt den Groten Heer zeer veel op: ook wort zy op die plaetse zeer nau betaelt. Indien de waren te recht getaxcert of gewaerdeert wierden, de koopluiden zouden zoo vele listen niet in 't werk stellen, gelijk zy doen, om de tollenaers te bedriegen: want die luiden aldaer waerderden de koopwaren na hun welgevallen, en schatten dikwils iet op duizent gulden, dat geen drie

hondert waerdigh is. Wanneer iemand, over het inbrengen van koopwaren tre fluik, betrapt wort, zoo worden die niet verbeurt gemaakt; maer de gansche straffe bestaet in het betalen van dubbeld recht. De tol, of het recht, is drie, vier, vijf, en acht ten hondert: doch den eenen landaert wort meer, als den anderen, afgenomen. D'Engelschen betalen den minsten, en d'Armeniers den meesten tol.

Thyatire.

Thyatire was eene stad van *Lydie*, en gelegen ontrent twalef mijlen van *Pergamum*.

Strab.

Thyatire wiert ook de *laetste stad der Mysiers* genoemd, en was een *Kolonye* der Macedonen.

Thyatire wort heden *Akhisar*, of *Akhissar*, genoemd, dat *Wit-kasteel* gezeit is. In eenige oude opschriften wort *Thyatire* d'*allerdeurluchtigste stad der Thyatiriërs* genoemd.

Thyatire was een der zeven gemeenten van *Asie*: aen welker engel de *Zalighmaker* door de pen van *Paulus* geschreven heeft, Apocal. 1: 11. en 2: 18, 24.

Van *Thyatire* was zekere vrouw, met name *Lydia*, geboortigh, die God diende, en de woorden van *Paulus* gae sloegh. Act. 16: 14.

D'oude inwoonders van *Thyatire* aenbaden ook *Diana*, op Grieksch *Artemis* gheten: als blijkt uit deze Grieksche woorden, die, in de kromte van eene strate, na-by eenen bron, op een gebroken steen, in den muur gehecht, gelezen worden:

ΑΡΤΕΜΙΔΙ... ΟΡΕΙΤ.

Datis:

Aen Diana berghbewoonster.

Het zelfste blijkt uit meer andere opschriften: waer in de naem van *Artemis* of *Diana* gedaght wort.

Deze stad heeft groten overvloed van water: waerom zy zeer zindelijk zou zijn, indien zy van de Turken niet bewoont wiert: want het water vloeit door alle de straten, en stort, ten Ooste, uit een na-by-gelegen bergh, en wort van daer door drie duizent goten, zoo

men den Turken geloven magh, geleit.

De meeste huizen zijn zeer laegh, en zonder eenige bouwkunst. Het marmer, dat men aldaer vint, wort door de Turken, aen de kerkhoven en *Moskeen*, verarbeidt.

Daer zijn zeven of acht *Moskeen*; hoewel niet eene Kristen kerke. Ook zijn'er gene Kristenen, 't zy Grieken of Armeniers: behalve eenige slaven of vreemdelingen, die, om de kost, hantwerken doen. Daer is eene kleine *Moske*, die certijts eene Grieksche kerke was, met een *Minaret* of kloktoren.

D'inwoonders zijn Turken, ten getale van zes of zeven duizent.

Deze plaetse is noch heden vermaert, om den handel van katoen, dat van daer na *Smyrne* gebraght wort, om te scheep na *Europe* te vervoeren.

By zekeren Turk, *Vezir Chelebi*, vint men, op de kom van eenen bron, een Grieksch opschrift, 't welk in 't Neêrduitsch aldus luit: *Het vaderlant heeft dit gedenkteken, ter eere van Markus Aurelius Diadochus Hippikus, hoge-priester van Asie der tempels te Pergamum, en hoge-priester, ten zelven tijde, van zijn vaderlant, en raets-hoofstman in zijn leven, of gerecht: zijnde geëert door den allergoddelijksten keizer, Markus Aurelius Antoninus, (dat is, Karakalla) met de ampten van hogen-priesterschap, die in d'eene en andere stad aen verstandige personen gegeven zijn, die zich met eere en roem daer in gequeten hebben. Tot erkenntenis van zijn byzondere verdiensten, goede zeden, goetaerdigheid en genegentheit tegen het vaderlant.*

Eer men in de stad treet, ziet men, aen de Zuidzijde, een groot kerkhof der Turken, langs den wegh: alwaer men

men noch een opschrift leest: 't welk in 't Neêrduitsch aldus luit:

De raet en het volk van Thyatire heeft Ulpia Marcella, priesterin van Diana, dochter van Markus Ulpius Damapardoxus, en van Kanidia Bassa, geëert: die de geheimenissen en offerhanden der goddin deurluchtigh, en met groote onkosten, verricht heeft. Dit beelt is haer opgerecht, door de zorge, en op onkoste van Andronikus, zoon van Andronikus, en Stratonice, dochter van Menogenes, die haer opgenomen en opgevoedt hebben.

Daer is een *Kan* en *Bazar*. Onder de hal, of pant van de *Bazar*, ziet men dit opschrift:

Η ΚΡΑΤΙΣΤΗ ΘΥΑΤΕΙΡΗ
ΝΩΝ ΒΟΥΛΗ ΚΑΛΩΔΙΩΝ
ΑΥΡ. ΠΡΟΚΛΩΝ ΗΡΩΑ ΑΝ
ΔΡΑ ΕΥΓΕΝΗ ΕΠΙ ΣΕΜ
ΝΟΤΗΤΙ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΑΡ
ΧΑΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙΣ
ΠΑΣΑΙΣ ΔΙΑ ΤΕ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Datis:

D'allermaghtighste raet der Thyatirers heeft Klodius Aurelius Proklus, een welgeboren man, om de vroomheit van zijn leven, en om de diensten, en gemeine ampten, die door hem en door zijn geslaght bevezzen zijn, geëert.

In het hof van zekeren *Mustafa Chelebi* leest men drie opschriften: waer van het een, in 't Neêrduitsch, aldus luidt:

Titus Antoninus Alfenus, beroemde duizent hoofman, voor de derde-mael, priester van den god (Tyrimnus) Neokoros des keizers, en voorzorgger van des keizers schatkist, heeft den heer van lant en zee, keizer Cesar Markus Aurelius Severus Antoninus, (Karakalla) aller-maghtighste, Partische en Germanische, vader des vaderlants, en weldoender, van wegen hem zelven en van de stad geëert.

Het tweede opschrift, aen d'andere zijde van de poorte, luidt aldus:

Aen het goet fortuin. De beroemde Titus Antoninus Alfenus, na het drie-mael duizent hoofmanschap, en priester des Gods, heeft den gelukkigen en godvruchtigen keizer Markus Aurelius Se-

verus Antoninus, zijnen eigen heer en stichter der stad Thyatire, geëert.

Het derde opschrift wort in het hof van dit zelfste huis gezien, en luidt, in 't Neêrduitsch, als volght:

Fabius Zosimus, hebbende een graf doen verwaerdigen, heeft het op een reïne placise, voor de stad, gestelt, by Sambatheum, in het bestek des Chaldeers, aen den gemcinen wegh. Hy heeft dat voor hem zelven, en voor zijn liefste vrouw, Aurelia Pontiana, doen verwaerdigen. Waer over niemant de maght heeft niemant in dat zelfste graf te leggen. Indien iemand dat zal bestaen te doen, en onse orde overtreden, die zal aen de stad der Thyatiriers duizent en vijf hondert zilvere penningen, en aen d'allerheilighste schatkamer twee duizent en vijf hondert zilvere penningen betalen. Daer en boven zal hy strafbaer met de wet zijn, rakende de schending der grasseden. Twee geschriften zijn van dit opschrift gemackt: welker een in de Sekretarye geleit is. Gedaeen in d'allerdcurlughthigste stad der Thyatiriers: Wanneer Katilius Severus onder-burghermeeester was, den dertienden der maent Audneer, onder Menophilus, zoon van Julianus.

Audneer was zekere Macedonische macht, die anders Adineer genoemt wiert. Menophilus was toen, van wegen de Romeinen, overste der stad.

Opeene kolom, die de galderye van eene *Kan* draeght, leest men dit opschrift, in 't Latijn en Grieksch, ter eere van keizer *Vespasaen*, die de wegen doenmaken had.

IMP. CESAR VESPASIANVS
AVG. PONTIF. MAX. TRIB.
POT. VI. IMP. XIII. COS. VI.
DESIG. VII. CENSOR VIAS
FACIENDAS CVRAVIT

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑ
ΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ
ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ
ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ἐ ΑΥΤΟΚΡΑ
ΤΩΡ ΤΟ-ΙΓ. ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙ
ΔΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ-Ἐ ΑΠΟΔΕ
ΔΕΙΓΜΕΝΟΣ ΤΟ-Ζ ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΤΑΣ ΟΔΟΥΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ

Datis:

Keizer Cesar Vespasaen, hoogste priester, zes-mael wijkmeester, dertien-mael

velt-overste, zes-mael burgermeester, zeven-mael opziender, heeft de wegen doen maken.

Een vierendeel mijls van *Thyatire* leeft men, op eene steene dootkifte, het begin van dit opschrift.

ΤΟΝ ΓΗΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣ
ΣΗΣ ΔΕΣΠΟΤΗΝ ΑΥ
ΤΟ ΚΡΑΤΟΡΑ ΚΑΙΣΑ
ΡΑ. Μ. ΑΥΡ. ΣΕΥΗΡΟΝ
ΑΝΤΩΝΙΝΟΝ ΕΥΣΕ
ΒΗ ΣΕΒΑΣ

. . . Η. ΔΙΟΝ. ΙΔ
ΟΙ ΚΕΡΑΜΕΙΣ.

Dat is:

Heer der aerde en zee, keizer *Markus Aurelius Severus Antoninus*, d'aller-godvrughtighste en deurlughtighste.

Uit de rest kan men geen volkomen zin besluiten.

Voor de stad was een tempel, ter eere van den god *Tyrinnus*, opgericht: wien ter eeren strijtspele, en algemeine offerhanden, gehouden wierden.

Sardis, of Sardes.

DE stad *Sardis* of *Sardes*, by ouds *Hyda* geheten, wort noch heden gebroken *Sardo*, en by de Turken *Sart* genoemd. Zy lagh in *Lydie*, ontrent acht mijlen van *Filadelfie*. Het was certijts een grote en oude stad; hoewel die na de Trojaensche oorlogen gebouwt is.

Herodoot vergelijkt *Sardis* in groote by *Jenysus*, eene stad der Syrische Palestijnders, die eenigen voor *Jerusalem* houden.

Midden door de merkt der stad vloei-de de vliet *Paktolos*.

Herod. *Sardis* was by ouds het hof der Lydiërs, en van koning *Kresus*, en had een zeer vast kasteel.

Strab. Boven de stad, ten Noorde, lagh de wiltrijke bergh *Tmolos*, die op zijnen top een vuurbaek of waghttore van witten steen had, dat een werk der Perzen was. Van waer de vlakke velden, en allermeeft de Kaystrische vlakten, in 't ronde konden bezighticht worden.

Na-by *Sardis* was het graf van koning *Alyattes*, vader van *Kresus*. De voetstal was van groote steenen. Het overigh gedeelte des grafs bestont uit een opgeworpen hoop van aerde. In den omtrek had dit graf zes stadien, en twee bunders: en in de brete dertien bunders.

Lib. 13. Zoo *Strabo* uit *Herodoot* schrijft, was dit graf door de meenichte (of graeuw) der stad gemackt. Na *Herodoot* verhaelt, zouden quakzalvers en ambaghtsluiden dit graf gemackt, en maeghden of meiskens daer aen helpen werken hebben.

Strab. Anderen willen, dat het een graf van zekere hoer was.

Op het bovenste des grafs waeren noch ten tijde van *Herodoot*, die onder *Darius* en *Xerxes* gebloeit heeft, vijf zuilen, daer op letteren gehouwen waeren, die te kennen gaven, wat ieder gewroght had. Uit de mate bleek, dat het werk der maeghden het grootste was.

D'oude stad *Sardis*, zoo *Strabo* uit *Kalithenes* verhaelt, wiert allereerst door de Cimmeriers; behalve het kasteel, en daer na door de Treriers en Lyciers veroverd: en eindelijk door *Kresus* en *Cyrus* ingenomen.

Wanneer *Aristagoras de Milefser* den Sardis door de Perfischen koning *Darius* afgefallen was, namen de Jonen en Atheners, die door hem opgerooit, en met een vloot schepen t'*Efesen* gekomen waeren, de stad *Sardis* in. Zy lieten de vloot in *Koresus van Efesias* leggen, en trokken met een groote maght, onder gelei van Efesische weghwijzers, op, en reisden neffens den vliet *Kaystros*. Na zy over den bergh *Tmolos* getogen waeren, veroverden zy *Sardis*, zonder iennant hen tegenweer bood. Zy namen alles in; behalve het kasteel, dat *Artafarnes*, de Perfische kasteelvooght, die geene kleine maght van mannen by zich had, verdedighde.

Dat nu de genen de stad, die zy veroverd hadden, niet uirplonderden, wiert hier door belet. De meeste huizen te *Sardis* waeren van riet: de genen nu, die van tichgestenen waeren, hadden evenwel zolderingen van riet. Na dan een van de krijgsknechten een huis in brant gesloken had, floegh aenstonts de brant van het een in het ander huis, en ver-

Ver-
brant.

verslond de gansche stad. Wanneer de stad in brant stont, en het vuur d'uiterste hoek verslont, schoten de *Lydiërs*, en alle *Persianen*, die in de stad waeren, op de merkt, en by den vliet *Paktolus*, die midden door de merkt vloeyde, by een: alwaer zy gedwongen wierden zich te verdedigen. De *Jonen*, ziende, dat zommige vyanden zich verdedighden, en andere in grote meenichte op hen toeschoten, weken, uit vreeze, na den bergh *Tmolos*, en trokken van daer des nachts na de schepen. Met *Sardis* verbrande ook de tempel van d'inlantsche goddin *Cybele*. Tot spijt hebben de *Persianen* namaels de kerken in Griekenlant verbrant.

Wanneer de *Persianen*, die binnen den vliet *Halys* hunne woonplaetsen hadden, dit vernamen, trokken zy by malkanderen, en quamen den *Lydiërs* tot bystant. Maer zy vonden de *Jonen* te *Sardis* niet, dewijl die niet meer daer waeren; doch zy vervolghden hen op 't spoor, en achterhaelden hen t'*Efesen*, en dreven eenigen op de vlucht, en doden anderen. De genen, die uit het gevecht ontquamen, verspreiden zich door de steden.

Namaels is de stad *Sardis*, om de goetheit der lantstreke, heerlijk herbouwt: zulks zy voor geene gebuursteden behoefde te wijken.

Onder keizer *Tiberius* storten de meeste huizen, door eene aertbeving, ter neêr: waerom hy die (gelijk ook vele andere steden van dien oort, dien den zelve neêrslaegh geleden hadden) met weldaden en voorrechten beschonk.

Tet gedachtenis van keizer *Tiberius*, wort'er noch dit opschrift op het kapiteel van eene kolom gelezen:

ΦΙΛΗ ΤΙΜΩΛΙΣ ΕΤΕΙΜΗΣΕΝ
ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΤΙΒΕΡΙΩΝ
ΚΑΙΣΑΡΑ.

Dat is:

Phile Timolis heeft op haere eige onkosten Tiberius Cesar geëert.

Sardis is heden slechts een onedel vlekje of gehught, met eenige smalle en lage huizen, of veel meer hutten, zonder eenige gieract en luister: en heeft by-na geene andere inwoonders,

als veehoeders, die hun vee op de vlakte ter weide drijven.

Aen de Zuidzijde der stad leggen groote puinhopen, die genoegzaam den aelouden praght en heerlijkheit te kennen geven, en van een oud paleis schijnen te zijn. Zes kolommen, van ontrent twintigh voeten hoogh, muntten aldaer uit. Dicht daer by leggen, op d'aerde, vermengde hopen van grote stenen van andere gebroke en geborstte kolommen.

De *Turken* hebben aldaer eene fraeie *Moske*, die eertijts eene kerke der *Kristenen* was. Aen de deure ziet men vele kolommen van glat geslepen marmere, die wel eer tot een portael dienden.

Aen d'Oostzijde staet, op eenen bergh, een oud vervallen kasteel, met de puinhopen van eene grote kerke. De muuren, met eenige kamers, zijn noch in wezen. Aenden ingang, op de linkzijde, leest men dit opschrift in den muur:

Ω ΠΑΝΑΡΙΣΤΕ ΒΟΚΟΝΤΙΕ
... ΣΑΙΣ ΑΤΕΛΕΣΤΟΝ
ΕΡΓΟΝ ΕΓΙ... ΠΡΑΠΙΣΙΝ
ΤΟΙΑ ΠΟΝΗΣΑΜΕΝΩ

Doch dewijl dit opschrift onvolmaekt is, zoo kan men daer uit geen volkomen zin besluiten. Men leest'er verscheide meer andere *Grieksche* opschriften.

Te *Sardis* onthouden zich eenige *Kristenen*, welker meesten zich met den hofbouw erneren. Maer zy hebben aldaer geen priester, noch kerke. Dies de woorden des Zalighmakers heden met recht op die van *Sardis* mogen gepast worden: daer hy, door den mont van *Johannes*, Apoc. 3: 1, 4, zeidt: *Ik weet uwe werken, dat ghy den naem draeght, dat ghy leeft, en ghy zijt doot, &c. Doch ghy hebt eenige weinige namen te Sardis, die hunne klederen niet bevlekt hebben, &c.*

Te *Sardis* was de vijfde gemeente van *Asie*: aen welker engel *Johannes*, door bevel des Zalighmakers, schreef. Apocal. 1: 11. en 3: 1.

De stad was eertijts met een driebobbelery van muuren, na de zijde van de vlakte, omringt en gesterkt: dewijl van d'andere zijde de bergh *Tmolos* tot eene vesting diende. De binnenste dezer muuren was met torens gesterkt,

Strab.
lib. 13.

die noch gebleven is ; hoewel hy niet geheel in wezen ; maer hier en daer gesloopt is.

Sardis is de grote doortoght der *Karavananen*, die van *Smyrne* na *Aleppo* en *Persie* gaen.

Daer is eene grote *Kan*, na de Turksche wijze, gebouwt, die den reizigers eene bequame verblijf-plaets verschafft.

Strab.

Te *Sardis* zijn by ouds gedenkwaardige mannen voortgekomen : als twee redenaers uit een zelven geslacht gesproten, en beide *Diodoor* geheten. D'oudste was *Zonas* gebynaemt, die vele gevechten voor *Asie* gedaen heeft. De jongste was een vrient van den lantbeschrijver *Strabo*, die vele boeken van historien, lierdichten, en andere veirsen, na den ouden trant, geschreven heeft. Of *Xanthus de Lydier*, d'aeloude historischrijver, van *Sardis* geboortigh was, getuight *Strabo* niet te weten.

Poel
Gygea.

Veertigh stadien van de stad *Sardis* is een poel, *Gygea* by den poët *Hommeer*, en namaels *Koloë* genoemd : alwaer een tempel van de *Kolonische Dia-*

na was, die voor zeer heiligh gehouden wiert.

Kolosse was eene stad van *Frygie*, en *Kolasse*, tusschen de steden *Auna* en *Cydrus*, vijf mijlen van *Sardis*, gelegen, die de Turken en Grieken heden *Chonos* noemen.

By *Kolosse* duikt de vliet *Lykos* in eene gape der aerde. Ontrent vijf stadien van daer komt hy weêr te voorschijn, en valt in den *Meander*.

Ten tijde van keizer *Nero* storte de stad *Kolosse*, beneffens vele andere steden van *Asie*, ter neêr.

D'Apostel *Paulus* heeft aen die van *Kolosse* eenen brief geschreven.

De *Kolossers* hebben de Grieksche tale geheel en al vergeten, en spreken in den dagelikschen omgang Turksch.

Chonos leit ten Ooste van *Laodicee*, op den rugh van eenen bergh, die zeer moeielijk op te klimmen is. D'inwoonders, die Turken zijn, dragen den Wester Kristenen eene onverzoenlijke hate toe. Onder hen woonen eenige weinige Grieken, die noch het Kristen geloof beleiden ; hoewel zy geene kerke noch priester hebben.

Filadelfie, heden Allah-Scheyr.

P*Hiladelphia*, of *Filadelfie*, was eene stad van *Lydie*, (hoewel andere die in *Mysie* plaetsen) gelegen in de lanttrekke *Katakekaumane*, dat is, *verbrandt*, ontrent acht mijlen van *Sardis*, aen den voet van den bergh *Imolos*, en op eene vlakte.

De Grieken des lants noemen deze stad noch heden met den zelven naem ; maer de Turken *Allah-Scheyr*, dat zoo veel gezeyt is, als *Gods-stad*.

Wanneer ontrent op het jaer dertien hondert en veertigh, onder den Ottomanschen keizer, *Urchan Beg*, zoon van *Othman*, by-na gansch *Klein Asie* door de wapenen der Turken ingenomen was, zoo hebben zy evenwel nooir *Filadelfie*, van wegen de sterkte der stad, en sterken tegenstant, dien d'inwoonders boden, niet kunnen veroveren.

Toen de Turken, onder keizer *Tilderim Bayazid*, die na *Amurat* gevolgt was, deze plaets bestonden te veroveren, zoo versterkten en verdedighden d'inwoonders zich ook kloekmoedelijk, en deden verscheide uitvallen op de legers der Turken ; hoewel t'elkens met groot

verlies. Eindelijk wierden zy gedwongen zich over te geven ; hoewel zy een veel voordeliger verdragh met den vyant maekten, als hunne gebuuren.

Men liet hen vier kerken behouden, die zy nu noch hebben : als de kerke *Pannagia*, dat is, van de maeght *Maria*, *S. Joris*, *S. Theodorus*, en *S. Taxiarkus*, die een en de zelve met *S. Michiel* is.

Het groot getal der gesneuvelde burgers blijkt hier nûr ; dewijl men ontrent vijftien hondert treden van de stad, na 't Zuide, een dikken muur ziet, die uit menschen beenderen, en stenen, met kalk t'zamen-gemetzelt, bestaet. Men zeidt keizer *Tilderim Bayazid* dien muur, in weêrwake, en tot een gedenkteken van de hertnekkigheid der burgers, dewijl die zijnen voorzaten, *Urchan Beg*, *Amurat* of *Morad*, en ook hem zelven, weêrstant geboden hadden, zou bevolen hebben op te halen.

Te *Filadelfie* zijn heden tusschen zeven of acht duizent inwoonders : waer onder ontrent twee duizent Kristenen getelt worden. Waer door de profesye

des Zalighmakers, die hy door de pen van *Johannes* gefchreven heeft, fchijnt vervult te zijn. cap. 3, van veirs 8 tot 11.

Te *Filadelfie* was de zefte gemeente van *Asie*: aen welker engel *Johannes*, door bevel des Zalighmakers, fchreef. Apocal. 1: 11. en 3: 7.

Op zeker kerkhof der Grieken leeft men, op een grafsteen, dit Grieksch opfchrift:

ΞΑΝΘΙΠΠΗΝ ΑΚΥΛΑ ΜΝΗ
ΜΗΝ ΒΙΟΤ ΠΑΡΕΔΩΚΕΝ
ΒΟΜΩ ΤΕΙΜΗΣΑΣ ΣΕΜΝΟΤΑ
ΤΗΝ ΑΛΟΧΟΝ
ΠΑΡΘΕΝΩΣ ΗΣ ΑΠΕΛΥΣΕ ΜΙ
ΤΡΗΝ ΗΣ ΩΡΙΟΝ ΑΝΘΟΣ
ΕΞΕΧΕΝ ΕΝ ΗΜΙΤΕΛΕΙ ΠΑΥ
ΣΑΜΕΝΟΝ ΘΑΛΑΜΩΙ
ΤΡΕΙΣ ΓΑΡ ΕΠ ΕΙΚΟΣΙΟΥΣ
ΤΕΛΕΩΣΕ ΒΙΟΝ ΣΝΙΑΥΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΔΕ ΘΑΝΕΝ
ΤΟΥΤΟ ΛΙΠΟΥΣΑ ΦΑΟΣ

Dit is een gedenkteken, dat een zeker *Aquila*, tereere van zijne vrouw, opgerecht had: die, zonder kinderen gehad te hebben, in haeren ouderdom van drie en twintigh jaren overleed.

Men ziet'er verfcheide marmereftenen, met Griekfche letteren behouwen; maer die zijn of onder gebroken, en d'uitgehouwe letteren gefchonden, of geheel en al omgekeert aen de muuren der huizen vermetfelt.

Filadelfie was in oude tijden geweldig met aertbevingen geplaecht: want nooit hielden de muuren op ter neêr te ftorten, en het een of ander deel der ftad over hoop te vallen. Hierom bewoonden weinige menfchen de ftad, en de meeften leefden op 't lant, en floegen

den lantbouw gaê: want zy hadden eene gelukkige lantftreke. Maer niet recht magh men zich ook over die weinige menfchen verwonderen, dat zy zoo genegen tot die plaetfe waeren, daer zy nochtans zoo gevarelijk woonden. En noch meer heeft men zich over de genen te verwonderen, die de ftad geflight hebben, daer zy zoo groote aertbevingen onderworpen is.

De verovering der ftad *Filadelfie*, te voore uit den Arabifchen fchrijver *Achmed* verhaelt, gedenkt d'Engelfche fchrijver *Nold* in de volgende woorden.

De Turksche keizer *Yilderim Bajazet*, of *Bayazid*, belegerde op het jaer dertien hondert twee en negentigh *Filadelfie*, de welke toen d'eenighfte ftad in *Klein Afie* was, die de Kristen prinfen in het midden der Mahometaenfche vorften noch bezaten: dewijl reeds d'Ottomansche vorften, en andere Turken, den Griekfchen keizer uit *Klein Afie* t'eenemaal verdreven hadden. In het begin des belegs verbood *Bajazeth* zijnen krijgsknechten wel fcherpelijk den borgers geen overlaft te doen, noch hen iet van hunne goederen te be-roven, op hope van hier door hen des t'eerder tot overgeven der ftad aen hem te brengen. Maer wanneer hy zich in zijne hope vond te leur gefteft, en befpeurde, dat zy by zich zelfs befloten hadden de ftad ten uitterfte te verdedigen, zoo beval hy zijnen krijgsknechten, dat zy niemant zouden verfchonen; maer allen, die hen voor quamen, ter neêr te houwen. Eindelijk gaven de stedelingen, ziende het lant rontom bedorven, en geen ontzet op handen, de ftad na een langduurigh be-legh over.

In het leven van Tamerlan.

In zijn Turkfchehof.

Hierapolis aen den Meander.

Hierapolis was eene ftad van groot *Frygie*, of tuffchen *Frygie* en *Lydie* gelegen, ten Noorde aen de voet van eenen hogen heuvel, midden in 't lant, tegen over *Laodicee*, met eene vlakke, van ontrent vijf duizent fchreden breed, tuffchen beide, die de vliet *Lykos* doorsnijt; hoewel hy nader aen *Laodicee* is.

Deze ftad wort gemeenelijk *Hierapo-*

lis aen den Meander gebynoemt, tot onderscheidt van andere oude steden, die ook den naem van *Hierapolis* voerden, en met den eenen of anderen bynaem onderscheiden wierden. By de Turken wort dit *Hierapolis* heden *Pambuk Kulaſi* geheten, dat is gezeit, *boomwol* of *katoentoren*, van wegen de witte ſteenklippen daer ontrent, die van verre zich wit, als katoen of boomwol, vertonen.

Hie-

Strab. lib. 13.

Strab. lib. 13.
Ptolem.
Stephan.

Hierapolis is heden geheel verwoest en vernielt, en van inwoonders ontbloot: hoewel de puinhopen haeren aelouden praght en glorye noch te kennen geven.

Daer is ook een zeer groot schouwtooneel van marmer, dat met meer als veertigh stene trappen neêrgaet. Op een steen des portaels leest men dit Grieksch opschrift:

ΑΠΟΛΛΩΝΙ ΑΡΧΗΓΗΤΕΙ.

Dat is:

Aen Apollo Archegetes.

Men ziet'er ook hele en ongeschon- de grafsteden: op welker zommigen zeer grote vierkante stenen leggen, die alle met opschriften behouwen zijn: waer van eenigen uit zoo vele en zoo lange regels bestaen, als of zy geen grafschrift; maer eene kleine historie schenen te begripen.

Men ziet'er over-al altaren, gewelven, en kolommen, tuightekenen en overblijffelen van oude tempels, paleizen, en andere prachtige gebouwen: dies *Hierapolis* te recht niet alleenlijk onder de voornaemste steden van 't Ooste; maer van de gehele werelt magh gerekent worden. Men ziet'er, onder andere, een zeer schoon bad van wit marmer, dat gansch rontom met kolommen verrijkt was, die nu van binnen ter neêr gestort zijn. Daer uit wiert het water in verscheide kanalen verleit, dat by wijle over de boorden hene streck, en eene korst van witachtige aerde maekte: waer van het bovenste een kleure als *Topaes* had.

Strab.
lib. 14.

Daer zijn ook zeer schone bronnen van heilzame mijnstof-wateren. Ontrent ten tijde des Zalighmakers was'er zulken grote meenichte van heilzaem water, dat de gansche stad vol badstoven uit de natuur was. Waerom d'ouden te recht aen deze stad den naem van *Hierapolis*, dat is, *heilige stad*, gegeven hebben. Doch het is'er zeer heet.

Deze wateren waeren door de verwerpe zeer vermaert. Men vint'er ook noch een Grieksch opschrift, 't welk aldus luidt:

ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΠΡΩΝ ΣΤΕΦΑΝΟΙ
Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΒΑΦΕΩΝ.

Dat is:

Het werk der verwers kroont dit werkstuk.

Desgelijks schrijft *Strabo*, dat het water te *Hierapolis* wonderlijk tot het verwen der wollen bequaem zy.

Te *Hierapolis*, zoo *Strabo* schrijft, Lib. 14. zijn warme wateren, en een *Plutonium* of *Plutoos* hol, die beide iet ongemeens hebben: want het water, wanneer zy het in grippen of sloten leiden, wort zoolicht in steen verandert en verthert, dat zy steenige heiningen of schoeing- gen van den steen alleen maken. In een zelven zin schrijft *Vitruvius* van de wateren van *Hierapolis* aldus: Lib. 7. *Te Hierapolis van Frygie is meenichte van zie- c. 3.* dend warm water: het welk rontom de tuinen en wijnbergen, door gegrave grachten, ingelaten wort. Dit water wort, na verloop van een jaer, tot eene steenige korst. Aldus maken zy alle jaers, ter rechte en linke zijde, boorden van aerde, en leiden het water daer in. Van deze korsten maken zy, op d'akkers, heiningen.

De rechtsgelerde *Ulpianus* getuight Leg. Pr. ook, dat d'akkers van *Hierapolis* met §. 13. warm water bevochtigt worden.

Het *Plutonium* is een middelmatigh Hol Plu- tonium. gat of hol, onder de kim van een boven- Strab. gelegen bergh, en zoo groot, dat het een lib. 14. mensch kan bergen; maer is zeer diep. Daer voor staet een vierkant houten hek, van ontrent een halve bunder in den omtrek. Dit gat is vol dampige en dikke mist: zulks nauiliks de vloer kan gezien worden. Den genen, die in 't ronde tot het hek genaken, is de lucht niet schadelijk: want zy blijft binnen het bestek. Ook is die, in de nieuwe mane, van die damp gezuivert.

Wanneer eenigh gedier te daer binnen ingaet, zoo sterft het aenstonts: want zoo dra stieren daer binnen gebraght zijn, wotden zy doot daer uit getrokken. Desgelijks vallen mossen, in dit hol gebraght zijnde, aenstonts verstikt ter neêr. Maer kapoenen, of uitgesne- de hanen, komen tot aen dit hol, en naderen tot aen den mont schadeloos.

Ammianus Marcellinus gedenkt ook dit hol.

Plinius schrijft, dat dit hol voor de groote moeder, de priesterin, alleen schadeloos zy. Zoo *Dio* en *Ammianus* getuigen, zou het ook voor de gelubden

den schadeloos zijn. Want *Dio*, de *Ni- ceer*, sprekende van zeker *Asyrisch* hol, dat een dodelijken damp uitwaes- femt, schrijft aldus van dit hol: *Ik heb een diergelijk ander hol te Hierapolis, van Asie, gezien, en het zelfste door hennen beproeft. Het is in een bak besloten. Boven op is een schoutoneel gebouwt. Het*

verstikt alle bezielde lichamen; behalve menschen, dien de schamelijke delen uit- gesneden zijn.

Strabo gedenkt dit schoutoneel niet: 't zy het by zijnen tijd daer noch niet gebouwt was: of *Dio* het een schouto- neel genoemd heeft, dat *Strabo* het vier- kant hek noemt.

Laodicea, of Laodiceen.

L *Aodicea*, of *Laodikea*, en, na de Neêrduitsche spelling, *Laodiceen*, of *Laodice*, was eertijts een der voor- naemste steden van ^a *Frygie*, of ^b *Ly- die*, of ^c *Karie*, en gelegen ontrent vijftien hondert treden ten Noord- ooste van den vliet *Lykos*, die in den *Meander* stort: waer door zy van an- dere steden onderscheiden wort, die ook by ouds dien zelven naem voer- den: want zy wiert, zoo *Strabo* schrijft, gemeenelijk *Laodicea aen den Lykos* ge- bynaemt: gelijk noch eenige Griek- sche opschriften getuigen, die luiden:

ΛΑΟΔΙΚΕΙΑ ΠΡΟΣ ΛΥΚΩΙ

Datis:

Laodicea aen den Lykos.

Heden wort *Laodicea* by de Turken *Eski Hissar*, of *Eski Hisar*, geheten, dat is gezeit, *oudt kasteel*.

Twee vlieten, de *Asopous* en *Kaper*, die in den *Lykos* vallen, vlocien neffens de zijden der stad voor-by.

D'oude stad is geheelijk verwoest, en heeft heden niet als een molen, zon- der eenige woonplaetse.

Na-by † *Angoura* leit een vlek *Laotik*: het welk eenigen (hoewel r'onrecht) voor het aeloud *Laodicea* houden: ter oorzaak van de gelijkheit van name.

Ferrarius wil, dat *Laodicea* noch he- den, gebroken, *Laudichia*, en by de Turken *Nové Lesche* genoemd wort.

Het fraeiste, dat van *Laodicea* overge- bleven is, zijn vier schouwtonelen van marmersteen, en zoo ongeschonden, als of zy voor weinige jaren eerst gesticht waeren. Twee zijn verwonderens waer- digh. Het een, dat met zijn ingang na 't Noordooste staet, kan over de dertigh duizent menschen bergen: na wiens vloer men by vijftigh trappen opklimt. Het ander gaet met twee en twintigh trappen op, die noch geheel en gaef zijn,

en is drie hondert en veertigh treden lang. Op des zelfs einde, tegen over den ingang, is een hol, waer in de wilde beesten bewaert wierden: dat met een schoon gewelf verciert is: waer op dit Grieksch opschrift gelezen wort:

ΤΙΤΩΙ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩΙ
ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩΙ ΥΠΑΤΩ ΤΟ
Ζ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΘΕΟΥ
ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ ΥΙΩΙ ΚΑΙ
ΤΩΙ ΔΗΜΩΙ ΝΕΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ
ΛΥΚΙΟΥ ΤΟΥ ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥ
ΤΟΥΤΟΝ ΤΟΝ ΛΙΘΟΝ ΕΚ
ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΤΑ
ΠΡΟΣΔΕΙΨΑΝΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΕΛΕΙΩΣΑΝΤΟΣ ΝΕΙΚΟΣΤΡΑ
ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝΤΟΣ ΔΕ ΤΟΥ
ΤΡΑΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΝΘΥ
ΠΑΤΟΥ

Datis:

Aen keizer Titus Vespasianus, burger- meester, zevenmael, zoon van den godde- lyken keizer Vespasiaen, en aen het volk: heeft Nikostratus, zoon van Lucius, en neve van Nikostratus, dezen steen, op zijn eigen onkoste, opgecoffert. Het ove- righ des werks is door Nikostratus, zijn erfgenaem, voltooit, en door den onder- burgermeester Trajanus toegewijt.

Ten Zuid-Ooste van de stad worden puinhopen van een bolwerk en water- leiding gezien, wiens kanael in herde stenen uitgeholt en gehouwen is. Men ziet'er ook voetstallen van kolommen, die met twee ryen, van 't Zuid-Ooste, na 't Noord-Westste, en eertijts tot eene portael of galderye gedient hebben.

Men ziet'er ook muuren van eene zeer groote kerke, met drie zeer schoo- ne gewelven. Aen het kapiteel van eene kolom worden deze Grieksche veirzen gelezen.

ΔΟΚΤΙΚΙΟΥ ΜΟΡΦΗΣ : ΜΕΧΩ
 ΤΥΠΟΝ ΕΙΚΟΝΑ ΔΑΥΤΕ ΘΕ-
 ΣΠΕΣΙΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΦΟΡΕΕΙ
 ΣΤΗΜΑΦΩΤΟΣ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΙΣ
 ΤΟ ΛΕ ΚΑΛΟΝ ΑΓΑΛΜΑ ΤΙΝΟΣ
 ΚΑΡΙΩ Η ΤΙΝΙ ΦΩΤΩ Η ΠΟ-
 ΛΙΣ ΑΝΤΑΓΑΘΩΝ ΔΟΚΤΙΚΙΩ
 ΜΕΓΑΛΩ.

Schmit.

Het hedendaeghs *Laodicea* leit tegen over *Hierapolis*, met eene vlakte van duizent treden breed tusſchen beide, daer de vliet *Lykos* doorvloeit. Het is op zes of zeven heuvelen geflight, die als eene kringe ſchijnen te maken: wiens omtrek een groote ſtreke lants beſlaet.

Te *Laodicea* was de zevende Kriſten gemeente van *Aſie*, aen welker engel *Johannes*, door den mont van den Zalighmaker, geſchreven heeft, Apoc. 1: cap. 3.

De ſtad *Laodicea* was te voore, lang voor des Zalighmakers tijden, klein:

maer ten tijde van *Strabo*, en zijne voorouders, kreegh zy aenwas; alhoewel zy door het belegg, onder *Mithridates Eupator*, koning van *Pontus*, geene kleine rampen geleden had.

Maer de goetheit der lantſtreke, en het welvaren van eenige burgers, hebben haer groot gemaakt. Eerſt heeft *Hiero* aen de burgers, tot een erfdeel, twee duizent talenten nagelaten, na hy de ſtad met vele giften verciert had. Daer na heeft de redenrijker *Zeno*, en, na hem, zijn zoon *Polemon*, de ſtad verheerlijkt en groot gemaakt, die ook, om zijne manhaftigheid, des koningrijks gewaerdicht wiert: eerſt door *Antonius*, en daer na door *Cesar Augustus*.

De plaetſe ontrent *Laodicea* brengt de beſte ſchapen voort: niet alleenlijk in zaghtigheid van wolle, waer in zy ook de Mileſiſche ſchapen overtreffen; maer ook in zwarte kleure, die als van eene rave is.

Prusa aen den Olympus.

Strab.

P*ruſa*, of *Prusias*, aen den Myſiſchen *Olympus*, was een aeloude ſtad van *Myſie*, en wiert alzoogenoemt, tot onderscheidt van eene andere ſtad *Prusa*, aen den vliet *Hippus*, of bergh *Olympus*, in *Bitynie*, in den Aſtaceniſchen zeeboezem, gelegen, en was te voore *Cius* geheten: maer wiert door *Prusias* herbouwt, en na hem genoemt. *Prusa van Myſie* wiert door *Prufos*, die tegen *Kreſus*, koning van *Lydie*, geoorloght heeft, op de grenspalen van *Frygie* en *Myſie*, en aen de voet van den bergh *Olympus*, geflight. *Prusa van Bitynie* wort noch heden by de Turken *Prouſa*, of *Bourſia*, of *Burſa*, geheten: want aldus wort deze naem verſcheidentlijk uitgeſproken.

Ptolem.

Strab.

Prusa van Bitynie was by ouds de zetel en hof der oude koningen van *Bitynie*. Maer wiert daer na door de Griekſche Kriſtenen in bezit genomen. Eindelijk wiert de ſtad *Prusa*, op het jaer dertien hondert, of dertien hondert en zeven en twintigh, door *Orchan*, zoon van *Othman*, of *Ottoman*, d'eerſte koning uit den huize van *Othman*, den Griekſchen keizer *Andronikus* aſhandigh gemaakt. Sedert wiert *Prusa* de rijkſtoel der Ottomanſche *Sultans* of koningen, ter tijt toe *Konſtantinopolen* op het jaer 1453, door hen verovert wiert.

De ſtad heeft noch de muuren, die zy onder de heerschappye der Kriſtenen had: naerdien de Turken die niet wilden ſlopen, gelijk zy by-na alle andere deden: uit oorzake zy die als voor eene der koninglijke ſteden des rijkſ hielden.

De muuren hebben ontrent anderhalve mijle in den omtrek, en zijn van de puinhopen der oude ſtad geflight: want men ziet'er meenighte van kolommen, en brokken en ſtukken van marmar. De wijk, die op eene ſcherpe rotſe, na de zijde van de *Bazar* is, wort het kasteel of ſlot genoemt, en was eertijts de verblijfplaetſe der Turksche keizers: want de ſtad is als in twee delen of wijken geſcheiden: te weten, in een boven en beneden-ſtad. Het kasteel is met eenen muur, die van de ſtad afgeſcheiden leit, omringt, en heeft vier poorten tot ingang.

In het klooster van *S. Jan*, of in eene kerke, die de Turken den Grieken aſgenomen hebben, ziet men de grafitede van keizer *Orchan*, en zijne gemalin en kinderen.

Dicht daer by wort het graf gezien, daer de kinderen van keizer *Bajazet* in begraven leggen.

Deze kerke is in 't kruis, na de Griekſche wijze, geflight, en heeft in 't mid-

't midden een koepel en koor gansch van marmere. Daer was ook eene hoofkerke, aen d'Apostelen gewijdt.

De stad bevangt ontrent veertigh duizent Turken, en twalef duizent Joden. De Grieken en Joden woonen in de voorsteden, en maken een groot getal uit.

Het oud *Serrail* of vrouwen-timmer van *Prousa* is zeer klein. Het is een middelmatig gebouw, heeft niet als zeven of acht kamers, en in de kamers geen huistraet: gelijk ook de Turken van geen huistraet houden: maer het heeft evenwel een aengenaem uitzicht.

De stad wort door geene rievier bevochtight. Alleenlijk loopt een scheut of beke een vierendeel mijls van de stad, op den wegh van *Montagnia*. Daer en regen is geene stad ter werelt, die zoo vele bronnen heeft.

Verscheide Turksche *Sultans* hebben aldaer zes of zeven *Moskeen* gesticht; hoewel die van *Aladin* de fraicste en grootste van allen is. Het is een traci bouwstuk, en gansch van gehouwen steen gemaakt. Daer is ook eene *Bezesan* of beurze, de welke eene zeer schoone koop-plaetse is.

Prousa is niet alleenlijk eene stad van grooten koophandel; maer ook van grooten doortoght voor de *Karavanen*, die van *Aleppo*, of van *Smyrne* na *Konstantinopolen* gaen. Men teelt'er ook zeer sijne zijde. Ook zijn buiten aen de voet van den bergh *Olympus* marmere badstoven. Daer zijn meenichte van badstoven, na de Turksche wijze gebouwt. Men heeft'er ook vele *Kans* of

stads herbergen, tot verblijf-plaetsen der reizigers.

Buiten de stad zietmen de grafsteden van *Sultan Bajazet*, *Mahomet d'eerste*, en *Amurat d'eerste*.

Een vierendeel mijls van *Prousa* leit een vlek, *Kapligi* geheten. Daer is een groote badstove, in vorm van eene *Moske* gebouwt. Des uchtens gaen de mannen, en des namiddaghs de vrouwen daer in. Het water is zwafelachtigh, en zou te heet zijn, indien het niet kout water niet getempert wiert. De Turken gien zeer dikwils in deze badstoven, zoo uit kragt van hunne wet, als om vermack, en om hen tot een geneesmiddel in verscheide ziekten te dienen: over welker genezing zy door het gansch lant vermaert zijn.

Niet verre van *Kapligi* is een gehught, dat by Grieken bewoont wiert.

Te *Prousa* vind men dit Grieksch opschrift;

ΑΥΡΗΛΙΣ ΕΛΠΙ
ΔΗΦΟΡΟΣ ΑΥΡΗ
ΛΙΑ ΧΡΥΣΟΓΟΝΗ ΘΥ
ΓΑΤΡΙ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ
ΚΑΙ ΑΥΡΗΛΙΑ ΑΦΗ
ΧΡΥΣΟΓΟΝΗ ΘΥΓΑΤΡΙ
ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

Dat is:

Aurelis Elpidiphoros, aen de dochter *Aurelia Chryfogone*, ter gedachtenis: en aen de dochter *Aurelia Aphychryfone*, ter gedachtenis.

Antiochie aen den Meander.

Antiochie aen den Meander is alzoogenoemt van wegen zijne gelegenheit aen den vliet *Meander*: waer door zy van meer andere steden (die ook *Antiochie* genoemt wierden, en by de schrijvers ten getale van over de veertien opgerekenet worden) en inzonderheit van *Antiochie van Pisidie*, onderscheiden wort.

Dit *Antiochie* lach ten Weste van *Hierapolis*, aen den Meander, in *Karie*, na de zijde van *Frygie* toe, en was by

ouds een middelmatige stad. Haer geheele lantstrecke, ter wederzijde van den vliet, was zeer gelukkig: want zy braght vele vijgen voort, *Antiochische vijgen* geheten. Deze plaetse is ook aertbeving onderworpen.

In deze stad is geboren de beroemde *Sofist Diotrefes*, dien *Hybreas*, die ten tijde van keizer *August* de grootste redenrijker was, gehoort heeft.

Heden wort dit *Antiochie Tachiaki* geheten.

Magnesia aen den Sipylus.

IN oude tijden lagen in *Klein Asie* twee steden, met den naem van *Magnesia*, of *Magnésie*, bekend. D'een was *Magnesia aen den Sipylus*, en d'ander *Magnesia aen den Meander* genoemd: gelijk *Livius*, *Strabo*, *Ptolemeus*, en andere oude schrijvers, die beide steden met die toenames duidelijk gedenken.

D'oude stad *Magnesia aenden Sipylus* is alzoo, van wegen zijne gelegenheit aen den bergh *Sipylus*, en tot onderscheidt van *Magnesia aen den Meander*, genoemd: want zy lagh ten Noordweste aen de voet van den bergh *Sipylus*, een vierendeel mijls van den vliet *Hermus*, en niet verre van de steden *Ega* en *Temnus*, in *Lydie*, op de Noorder brete van 36 graden en 10 minuten, en op de lengte van 58 graden en 40 minuten.

Notit. Antiq. *Magnesia aen den Sipylus* wiert anders ook op Grieksch *Magnesiopolis*, dat is, *Magnésie-stad* genoemd, en was ten tijde der Kristenen een bisdom. *Eusebius*, bisschop van *Magnesia aen den Sipylus*, heeft den kerkenraet van *Efes* onderschreven.

Strab. lib. 13. *Magnesia aen den Sipylus* wiert door aertbeving, ten tijde van *Strabo*, onder keizer *Tiberius*, die de schade vergoede, ter neêr gesmeten.

Deze stad gaf zich aen *Alexander de Grote* over: en wiert door de Romeinen vry verklaert.

Magnesia aen den Sipylus wort noch heden gebroken enkelijk *Magnesa* genoemd, en leit ten Noordweste aen de voet van den bergh *Sipylus*.

Dit hedendaeghs *Magnésie* is meest door de Turken opgebouwt, sedert zy *Klein Asie* t'ondergebracht hebben. Eenigen der eerste Turksche keizers hebben een wijle hun hof in *Magnésie* gehouden. Men ziet'er noch een vermakelijk *Sarrail* of vrouwen-timmer, dat rontom met geboomte omringt leit.

De stad leit in 't hangen van zeer hoge bergen, die van d' *Archipel* beginnen, en na 't Ooste, tot voor-by *Sardis*, heden *Sart*, strekken. Aen het Noord-eind leit eene schone grote vlakte.

De stad is tamelijk groot; hoewel langer, als ront, volk en neeringrijk, en

vervult met verscheide winkels, die, na 's lants wijze, van hout licht opgebouwt zijn. Daer zijn verscheide *Moskeen*: en twee of drie zeer schoon in 't vierkant gebouwt, met eene ronde koepel in 't midden, en acht kleine deure, of portael, staen twee hooge ronde en dunne torens, *Alkorans* geheten, daer van op het uur des gebedts door de Turken geroepen wort.

Op den top van een hogen bergh staet een oud kasteel, dat met eene muur en vierkante torens omringt is. Wat lager, den bergh neêrwaerts, leit noch een andere muur: daer na volghet een derde, ontrent op het midden van den bergh, na de stad toe.

Voor aen de stad staen stukken van kolommen, die de Turken op hunne kerkhoven oprechten: inzonderheit op de graven van aenzienelijke luiden, en gewonelijk dicht aen den wegh.

De stad *Magnésie* heeft over de twalef duizent inwoonders: welker meeste Turken zijn. Men heeft'er ook Grieken, die aldaer niet meer dan eene kerke hebben.

Magnesia is heden de verblijf-plaetse van den stadhouder van dien oort, van wegen den Groten Heer, die den tytel van *Mussellem* voert, en in maght en waerdigheit naest den *Bassa* is.

By *Magnesia* is eene groote vlakte: op de welke dat vermaert gevecht tusschen *Scipio d'Asiaen*, en *Antiochus*, koning van *Asie* en *Syrie*, geschiede, dien, tot zegge, gansch *Klein Asie* te beurt viel.

De bergh *Sipylus* leit een vierendeel mijls van of over den vliet *Hermus*, en vijf uren van daer de stad *Smyrne*. Dies *Magnesia* of *Magnesa* zoo verre van *Smyrne* niet is, als het in de kaerten gestelt wort.

Niet verre van de vlakte van *Magnésie*, na de zijde van *Thyative*, leit een zeer oud stedeken, *Marmoram* geheten, dat verscheide *Moskeen* en een klooster heeft. Dicht daer by is het Gigeesch meir of de poel, die, van 't Ooste tot het Weste, zes Italiaensche mijlen in de lengte heeft: neffens het welk het graf van *Aliattes*, vader van *Kresus*, was.

Magne-

Marmo-
ram.

Schmit-
Ziet
P. 332.

MAGNESIE

Magnaesia aen den Meander.

Magnaesia aen den Meander wiert al-
zoo van wegen zijne gelegenheit
aen den vliet *Meander*, en tot onder-
scheidt van *Magnaesia aen den Syphilus*,
genoemt: hoewel de vliet *Lethæus* noch
veel nader aen de stad leit, die uit *Pak-
tys*, een bergh der lantsreke van *Efesen*,
zijnen oorsprong neemt, en in den
Meander stort.

Strabo noemt *Magnaesia aen den
Meander* eene *Eolische*, en d'eerste stad,
na *Efesen*. *Ptolemeus* plaetst *Magnaesia
aen den Meander* in het lantschap van
Karie, op de Noorder brete van zeven
en dertigh graden en vijftigh minuten,
en op de lengte van acht en vijftigh gra-
den en dertigh minuten. *Plinius* stelt
Magnaesia vijftien duizent schreden van
Efesen, eene streke van drie mijnen.

De stad *Magnaesia* lagh op eene vlak-
te, en aen den bergh *Thorax* geheten: op
den welken, naer men zeidt, zeker *Daphita*,
een letterkundige, gekruist wiert:
uit oorzake hy de koningen van *Perga-
mum* in een gedicht gehekelt, beschrobt,
en gelasterd had.

D'inwoonders van *Magnésie* wier-
den *Magneteten* genoemt, en schijnen af-
komelingen der *Delfiers* te zijn, die de
bergen *Dindymos*, in *Theffalie*, bewoont
hebben.

Magnaesia was eene kolonye der *Theff-
salische* en *Kretische* *Magneteten*. Desge-
lijks schrijft *Plinius*, dat *Magnaesia*, geby-
naemt *aen den Meander*, van het *Theff-
salisch* *Magnaesia* gesproten zy: want het
Theffsalisch *Magnaesia* was een lantschap
van *Macedonie*, na-by *Theffalie* gelegen.

Te *Magnaesia* was een tempel van
Dindyme, Moeder der goden: waer
van de vrouw van *Themistokles*, of zij-
ne dochter, zoo andere willen, prie-

sterin was. Desgelijks schrijft *Plutar-
chus*, dat ten zijnen tijde by de *Magne-
ten* eenige eerampten by die uit den ge-
slaghte van *Themistokles* bedient wier-
den: welke eerampten toen *Themisto-
kles*, zijn vriend, en certijts leergenoot
van den *Filosoof Ammonius*, bekleede.

By ouds wierden de *Magneteten*, door
de *Trieriers*, een *Cimbrisch* volk, ge-
heellijk verdelght, dat een langen tijt in
voorspoet bloeide. Daer na namen de
Milesiers de plaetse in bezit.

Kallinus gedenkt aldus de *Milesiers*,
als of zy noch welvoeren, en in den
oorlogh tegen d'*Efesiërs* braveerden.
Archilochus schijnt reeds hunne ellende,
die hen weêrvoer, gekent te hebben.
Waer uit blijkt, dat *Archilochus* ou-
der als *Kallinus* was. *Kallinus* melt ook
een ander ouder inval der *Cimmeriers*:
want hy schrijft, dat een woedend
krijgsheir der *Cimmeriers* den *Magne-
ten* overviel.

Uit de *Magneteten* zijn beroemde
mannen voortgekomen: als *Hegesfa-
nax*, invoerder des gezeghden *Asiati-
schen* stijls: na hy d'aengenome *Atti-
sche* gewoonte, of zwier, bedorven had.

In *Magnésie* waeren ook uitstekende
schermmeesters: als, onder andere,
Kleomachus: en verscheide treffelijke
dichters en redenaers, als *Sotades*, *A-
lexander*, *Etolus*, *Lysis*, *Simus* &c. De
snarenspeelder, *Anaxenor*, munte ook
uit: dien de tooneelen met lof verhie-
ven; maer allermeeft *Antonius*.

De *Magneteten* aen den *Meander* heb-
ben de stad *Antiochie*, by *Pisidie*, ge-
sticht of bevolkt. Zoo eenigen willen,
zou *Magnésie aen den Meander* heden
Guzel Hisar, dat is, *schoon kasteel*, ge-
noemt worden.

Phaselis, of Faselis.

Phaselis, of Faselis, was eene *Ly-
cische* stad, op de grenscheiden
van *Pamfilie* gebouwt. *Strabo* lib. 14.
Stephanus noemt *Faselis* eene stad van
Pamfilie. *Livius* stelt die op de grens-
scheiding van *Pamfylie* en *Lycie*. Ande-
ren brengen die ook onder *Cilicie*: want
wanneer de *Ciliciërs* op zee kaepten,
namen zy de stad *Faselis* in: waer door

geschiede, dat zy ook onder *Cilicie* ge-
rekenet wiert.

De stad *Faselis* wiert door *Mopsus*
gesticht. Te vore wiert zy *Pityussa*, en
daer na *Pharsalus*, en eindelijk *Faselis*
genoemt.

Herodianus alleen mackt t'onrecht
Faselis tot een eilant. *Strabo* noemt *Fa-
selis* eene gedenkwaardige stad, die drie

Strab.

Strab.

Strab.

Strab.
lib. 14.

Strab.

Flor.
lib. 3.
c. 6.

Strab.

Strab.

Strab.
lib. 12.

Smir.

Mela
lib. 1.
c. 14.
Stephan.

havenen en een meit had. *Fafelis*, zoo *Cicero* ſchrijft, was eertijts een ſchuillhoek en toevlugt der zeeroovers: want de zeeroover *Zenikētis* bezat *Fafelis*, als ook *Korykus*, en vele plaetsen van *Pamfylie*. *P. Servilius* nam de ſtad *Fafelis* in, en verwoefte die. Te voore was zy geene ſtad der Ciliciers noch zeeroovers. De Lyciers, Griekſche volken, bewoonden die ſtad. Maer dewijl de ſtad op zoodanigen oort, en zoo diep in zee gelegen was, dat de zeeroovers, die uit *Cilicie* liepen, dikwils nootwendigh haer aen moften doen: en uit die zelve plaetsen weēt uitliepen, daer zy ingelopen waeren, zoo hebben zy die ſtad zich toegeëigent: eerſt door koophandel, en daerna door verbont. Dus verre *Cicero*.

Strab. De ſtad *Fafelis* beſtoot by haer zelve, en was niet deelachtigh aen de gemeinſchap der Lyciers.

Zeker *Theodektes* was een *Fafeliter* van afkomſte, en zoon van *Ariſtander*, die in ſchoonheit uitmaante, en vijftrigh treurspelen, redenrijkkunſten, en redenneerkunde geſchreven heeft, en t' *Athenen* ſterf.

Engten van Faſels. Ontrent *Fafelis* leggen, aen de zee, engten: waer door *Alexander de Grote* met zijn krijgsheir trok: want aldaer is een bergh, *Klimax* geheten, die aen

de *Pamfilſche* zee leit, en op ſtrant een engen doorgang maekt, die by ſilte of eb ontbloot wort, en dan voor de reizergangbaer is: maer wanneer de zee oploopt, wort die meerendeels met de baren bedekt. Wijders, *Alexander* quam in het winter-ſaizoen, en trok, betrouwende meerendeels op zijn geluk, voort, eer de baren afgelopen waeren: waer door gebeurde, dat de krijgsknechten den gehelen dagh door het water reisden tot aen den navel toe.

De bergh, dien *Strabo Klimax* noemt, wort by *Ptolemeus Maſkytus* geheten, die deze gemelde engten by *Fafelis* maekt, en tuſſchen de ſtad *Olbia* en *Fafelis*, aen de *Pamfylſche* zee, volgens ſchrijven van *Ptolemeus*, eindigh, en niet als een engen en ſmallen doorgang op ſtrant laet.

Plinius noemt den bergh *Maſkytes* van *Ptolemeus Maſſicytes*; maer hy ſtelt dien tuſſchen de ſteden *Limyra* en *Andriaka*, verre van *Fafelis* en *Olbia*, neffens den welken *Ptolemeus* den *Maſſikytus* ſtelt. Aldus ſchrijft *Plinius*: *Na den uithoek van den Taurus is, neffens de zee, de ſtad Limyra, met eenen vliet van een zelven name: de bergh Maſkytus, de ſtad Andriaka en Myra, Apyre (of Aperren) en Antiphellos.*

Olbia.

Strab. **N**A *Fafelis*, en drie hondert en zeven en zettigh ſchreden van de *Heilige uithoek*, leit de ſtad *Olbia*, of *Olbie*, dat het begin van *Pamfylie* is, en een grote veſting by ouds was. *Stephanus* wil, dat *Olbie* geene ſtad van *Pamfylie*; maer van het lant der *Solymiers* zy, en niet *Olbia*; maer *Olbe* moet genoemt worden. Daer nochtans *Ptolemeus* en *Strabo* die te recht onder de zeeſteden van *Pamfylie* rekenen. Ook is *Olbe* geene ſtad van *Pamfylie*; maer van *Cilicie*.

Ptolemeus ſtelt ook, na *Fafelis*, on-

der de zeeſteden van *Pamfylie*, de ſtad *Olbia*, op de Noorder brete van zes en dertigh graden en dertigh minuiten, en op de lengte van twee en zettigh graden. Na *Olbia* ſtelt hy de ſtad *Attalea*, en dan de monden van den vliet *Kataraktes*: dan de ſtad *Magydis*: daer na de monden van den vliet *Cestros* en *Eurymedon*, en eindelijk *Side*.

Verſcheide ſteden waeren in oude tijden met den naem van *Olbie* bekend, die in verſcheide geweften des werelts lagen. *Stephanus* gedenkt'er negen.

Attalea.

NA de ſtad *Olbie*, en den vliet *Kataraktes*, leit de ſtad *Attalea*, alzoogenoemt na den ſtichter *Attalus Filadelphos*, koning van *Pergamos*. *Ptolemeus* ſtelt ook na *Olbie* de ſtad *Attalea*, en daer na den vliet *Kataraktes*. *Attalea* wort he-

den *Satalia*, en in eenige lantkaerten van *Anatolie Satalia Vecchia*, dat is, *oud Satalia*, en by de Turken *Anatali*, geheten, en aen zee, over den vliet *Kataraktes*, geſtelt, geheellijk na den ſtant, dien *Strabo* aengewezen heeft.

Attalus had ook een na-by-gelegen vlek tot een stedeken gebouwt, en met wallen omringt, en *Korykos* genoemd. Dies waeren *Attalea* en *Korykos* geboortsteden, en lagen op het strand van *Pamphylie*. Eenigen houden *Attalea* en *Korykos* voor eene en de zelve stad.

Stephan. *Attalea*, en anders *Attalia*, of *Attalien*, wiert te voore *Agroeira* of *Aloeira* genoemd, en was eene stad van *Lydie*.

D'apostel *Paulus* quam van *Pergen* t' *Attalien*, en scheepte van daer na *Antiochien*, in *Syrie*, over. Act. 14: 25.

De stad *Attalea* heeft haeren naem aen de na-by-gelegen zeeboezem meê-gedeelt: en was de grootste en sterkste stad van alle de steden van die kust.

Men zeidt (zoo *Strabo* uit *Kalishthenes* verhaelt) dat tusschen *Faselis* en *Attalea* de steden *Thebe* en *Lyrnessus* getoont worden, die de Trojaensche Ciliciers stichten, die uit de Trojaensche steden, *Lyrnessus* en *Thebe*, de welke *Achilles* verwoest had, verdreven, en in *Pamphylie* gekomen waeren.

Desgelijks stelt ook *Plinius*, neffens den vliet *Katarraktes*, *Lyrnessus*, als ook *Olbia* en *Faselis*. *Q. Kurtius* gedenkt ook de zetels der steden, *Lyrnessus* en *Thebe*; maer hy plaetst die t'onrecht by de stad *Korykos*, in *Cilicie*.

Perga. Na *Attalea* leit aen den vliet *Cestrus*, zestigh stadien opwaerts, de stad *Perga*, of *Pergen*, op een gelijken afstand, als *Aspendos* aen den *Eurymedon*.

Ptolemeus maekt *Perga* en *Aspendos* middenlantische steden van *Pamphylie*, en stelt *Perga* op de lengte van twee en zestigh graden en vijftien minuten, en op de Noorder brete van zes en dertigh graden en dertigh minuten. *Mela* plaetst *Perga* tusschen de vlieten *Cestrus* en *Katarraktes*, die van eene hoge steenrots, als eene waterval, neêrstort; waer van het geluit van verre gehoord wort. *Scylax* breidt de zee-kuste van *Lycie* tot aen de stad *Perga* uit. Achter *Perga* stont, op eene verheve plaetse, een tempel van

de *Pergeesche Diana*: in den welken alle jaers vergadering gehouden wiert.

Veertigh stadien van daer lagh, aen *Strab.* zee, eene hoge stad, en van *Perga* te zien: en daer na een tamelijk groot meir, *Kapria* geheten.

Daer na leit de stad *Aspendos*, die by *Aspendus.* na alle d'oude schrijvers, neffens of aen den vliet *Eurymedon* plaetsen. Aldus schrijft *Plinius*: De vliet *Eurymedon*, neffens *Aspendus vlociendae*. Van gelijken schrijft *Arrianus*, dat *Aspendus* meereendeels op eene vaste uithoek gesticht was: neffens welke uithoek de vliet *Eurymedon* vloeit.

Aspendus was door *Aspendus*, of door d'Archiven, gesticht, en op eene zeer verheven heuvel, in *Lycie* of *Pamphylie*, gelegen: derwaerts men langs den vliet *Eurymedon*, tegen stroom, tot 60 stadien, opvaert. Zy was in oude tijden genoegzaam volkrijk. *Scylax* stelt, na de zijde van *Lycie*, d'eerste zee stad van *Pamphylie*, *Aspendus*, en de laetste *Side*.

Boven *Aspendus* is de vliet *Petnelis* *Strab.* *Sus*, en dan een andere vliet, en voor dien vele kleine eilanden.

Niet verre van daer lagh *Side*, d'eerste *Side.* zee stad van *Pamphylie*, en was een kolonye en haven der Kumeers: alwaer een tempel van *Minerve* stont.

Niet verre van de stad *Side* stelt *Mela* *Vliet* den vliet *Eurymedon*. Ook stelt *Ptolemeus* *Eury-* d'uitwating van den vliet *Eurymedon*, en de stad *Side*, vervolgens neffens elkandere. Dicht by *Side* is de zee-kuste der kleine *Kibyratiten*: daer na de vliet *Melas*, en dan de stad *Ptolemais*. Daer na volgen de grenspalen van *Pamphylie*.

Ptolemeus stelt tusschen *Aspendos* en *Siluis.* *Perge* eene stad *Siluis*, of *Siluum*, op de lengte van twee en zestigh graden en vijftien minuten, en op de Noorder brete van zes en dertigh graden en zes en vijftigh minuten. *Arrianus* noemt *Siluis Sillion*, en *Stephanus Silleion*, en stelt die in *Jonie*, by *Smyrne*.

Xanthus.

Zeventigh stadien van den vliet *Xanthus*, opwaerts, leit de stad *Xanthus*, of de stad der *Xanthiers*: gelijk *Strabo* die noemt.

Xanthus was eertijts een der zes grootste steden van *Lycie*, als *Strabo* uit

Artemidorus verhaelt. *Xanthus* wiert in *Stephan.* oude tijden anders *Arna* genoemd, na zekeren *Arnus*, die oorlogh met den stamvader of eersten voortteelder gevoert heeft.

De stad *Xanthus* was alzoo genoemd

na *Xanthus*, zeker Egyptenaer of Kreter, die de zelve gesticht had.

Xanthus was met een kasteel gestrekt.

Ontrent *Xanthus* lagh eene vlakke: want *Herodoot* gedenkt de Xantische vlakke.

Ptolemeus stelt de stad *Xanthus* ontrent den bergh *Kragus*, of *Kragas*, op de Noorder brete van zes en dertigh graden en tien minuten, en op de lengte van zestigh graden en tien minuten, na de stad *Tlo*.

Herod. lib. 1. *Harpagus* de Meed, en veltheer van koning *Cyrus*, veroverde, op het jaer 444 voor des Zalighmakers geboorte, de stad *Xanthus*. Wanneer hy zijn krijgshier op de Xantische vlakke gebragt had, trokken de Lyciers uit de

stad. Weinigen voghten tegen velen: doch queten zich evenwel mannelijk. Wanneer zy overwonen waeren, begaven zy zich met de vlucht in de stad, en braghten vrouwen, kinderen, goederen en huisgenoten op het kasteel, en staken daer na het kasteel in brand, dat gansch afbrande.

Na de Xanthiers dat gedaen hadden, zwoeren zy t'zamen diere eeden, en vielen de stad uit, en vochten hen alle doot. Alle de Lyciers, die ten tijde van *Herodoot* Xanthiers genoemd wierden, Lib. 1. waeren poorters of vreemdelingen: behalven tachtentigh huisgezinnen, die toen van huis getrokken, en aldus overgebleven waeren. Aldus kreegh *Harpagus Xanthus* in.

Patara.

Strab. lib. 14. Herod. lib. 1. **N**A de stad *Xanthus* leit de stad *Patara*, die eene der zes grootste steden van *Lycie*, en ook, als *Xanthus*, eene groote stad was.

Ptolemeus stelt *Patara* op de Noorder brete van zes en dertigh graden, en op de lengte van zestigh graden en dertigh minuten.

Patara had by ouds ook eene haven, die *Scylax* gedenkt, en door eene grote uithoek of kaep van een verheven strantscheen gemaekt te worden. Deze uithoek wiert op Grieksch *Akra Patareis*, dat is, uithoek *Pataris*, genoemd, die ten Weste de grenspael van den Iffischen zeeboezem was.

Stephanus noemt deze uithoek *het hangend eiland der Lyciers*. Op wiens nutterste hoek de stad *Patara* en haven was. Te weten, van den uithoek des berghs *Taurus*, tot aen den bergh *Kragus*, leit een wijde zeeboezem, die aen d'eene zijde door de haven van *Patara*, en op d'andere zijde door die uithoek besloten wiert. Binnen deze uithoek, ten Ooste, en in dien zeeboezem, lagen d'eilanden, *Chelidoniën* geheten.

Serr. in Virg. Lib. 3. Od. 4. Na de stad *Patara* wiert god *Apollo*, de *Patareesche Apollo* gebynaemt, die zes Wintermaenden te *Patara*, en zes Zomermaenden te *Delos* antwoorden of orakelen uitte. Hierom schrijft ook *Horatius*: De *Patareesche Apollo*, die de *kreuspelbosschen van Lycie bezit*.

De kapel of tempel van dezen *Apol-*

lo heeft de stad *Patara* edel gemaekt en verheerlijkt, die certijts in rijkdommen, en geloof van orakel, den Delfischen tempel gelijk was.

Desgelijks schrijft *Herodoot*, dat het Lib. 1. orakel niet altijd te *Patara van Lycie* was: en wanneer het daer was, en de wichelaerster haeren dienst verrichten moft, zoo wiert zy des nachts in de kerke opgesloten.

De stad wiert alzo na den stichter *Stephanus Patarus* genoemd, zoon van *Apollo*, en *Lycie*, dochter van *Xanthus*: of na een anderen *Patarus*, zoon van *Lapeon*.

Wanneer koning *Ptolemeus Filadelfos* die stad verciert of vergroot had, noemde hy die *Arsinoë in Lycie*, tot onderscheidt van andere steden, ook *Arsinoë* geheten. Maer de naem, dien van het begin was, bleef ingewortelt.

Patara, zoo *Plinius* ook verhaelt, Lib. 5. wiert te voore *Patoros* geheten; maer c. 27. door *Ptolemeus Filadelfos*, ter gunste van zijne gemalin *Arsinoë*, *Arsinoë van Lycie* gebynaemt.

Of *Patara* is alzo van *Patara*, dat Stephanus op oud Grieksch eene *kiste*, *vat*, *bak*, of *lade*, betekent, genoemd: te weten, zeker meisken, *Salacia*, uit *Osonis*, droegh in een *Patara* of kiste, aen *Apollo*, de heilighdommen, die in lekkernyen, in vorm van eene boge en schichten gemaekt, bestonden: waer meê zy speelden, wanneer zy noch jong waeren.

waeren. Wanneer zy het vat neêrzette, en op den wegh ruste, had eene wint de *Patara* opgenomen, en in zee gesleept. Waer op het meisken weenende naer huis gegaen was. Voorts wiert de *Patara* na het hangend cilant der *Lyciers* overgevoert. Maer een der genen, die uit *Salicie* gevluht was, had de *Patara* gevonden, en alle de lekkernyen, die daer in waeren, verbrant. Aldus was het hangend cilant aen *Apollo* heiligh ge-

worden. Voorts wiert de lantsreke of stad, na het vat of kiste, *Patara* genoemd.

Patara wort noch heden *Patara* genoemd, en leit niet verre van de zee, en had, op eenen afstand van elf duizent schreden, eene haven, *Fenix* geheten; hoewel die niet zeer veiligh is van wegen de klippen, die van den bergh *Taurus* uitsteken.

Nig. Af.
Com.

Pinara.

Strab.
lib. 14.

Beneden of onder den bergh *Kragus*, midden in 't lant, leit *Pinara*, die een der grootste steden in *Lydie* was. Aldaer wiert *Pandarus* geëert, die mischien gelijknamigh met den Trojaenschen *Pandarus* was, de welke voor *Troje* geoorloght heeft: want men zeide, dat deez ook van *Lycie* geboortigh was. Desgelijks noemt *Stephanus* *Pinara* de grootste stad; maer stelt die boven den bergh *Kragus* van *Cilicie* en *Lycie*.

Op eene andere plaetse schrijft *Stephanus*: dat een gedeelte der inwoonders van *Xanthus*, wanneer die stad te volkrijk geworden was, op *Kragus* gekomen waeren, en op dien bergh eenen ronden

heuvel bewoont, en de stad *Pinara* genoemd hadden: (dat is vertaelt ront:) want de *Lyciers* noemden alle ronde dingen *Pinara*. Maer die heuvel, op den welchen *Pinara* gebouwt was, heeft mischien een der hoge ruggen van den *Kragus* kunnen zijn.

Tusschen *Pinara* en *Patara* vloeit de vliet *Xanthus*, te voore *Sirbes* geheten, die uit twee bronnen van den bergh *Kadmus* zijnen oorsprong neemt, en door *Lycie* schiet, en niet verre van de stad *Xanthus* in de Lycische zee stort.

Tien stadien roeiens, den vliet opwaerts, stont eertijts de tempel van *Lactone*.

Strab.

Tlos, Mira, &c.

Strab.

T*Los* was eene stad van *Lycie*, en de zeste der zes grootste steden van *Lycie*. *Ptolemeus* stelt *Tlos* tusschen *Araxa* en *Xanthus*, op de Noorder brete van zes en dertigh graden en veertigh minuten, en op de lengte van zestigh graden.

Tlos was alzoo genoemd na *Tlos*, zoon van *Termilus*, en nymf *Praxidica*. *Stephanus* stelt een andere stad *Tlos* in *Pisidie*.

Strab.

Myra was de vijfde der zes grootste steden van *Lycie*, twee stadien van zee, en op een hogen heuvel gelegen. *Ptolemeus* noemt *Myra Myrra*, en stelt het by den bergh *Maskeytus*, op de Noorder brete van zes en dertigh graden en

veertigh minuten, en op de lengte van een en zestigh graden.

Na *Myra* lagh een stedeken *Lymira*, twintigh stadien van zee, aen den vliet *Limyrus*, die zijne uitwatering in zee heeft.

Phellos en *Antiphellos* waeren twee steden van *Lycie*, midden in 't lant gelegen. *Ptolemeus* stelt *Phellos* aen den bergh *Maskeytus*, op de Noorder brete van zes en dertigh graden en dertigh minuten, en op de lengte van zestigh graden en zes en dertigh minuten: en *Antiphellus* aen de zeekust, op de Noorder brete van zes en dertigh graden, en twintigh minuten, en op de lengte van zestigh graden en dertigh minuten.

Strab.
lib. 14:

Termissus en Telmissus.

Strab.
lib. 13.

T*ermissus* was eene *Pisidische* stad, zeer na-by *Kabyra*, en by d'engten der bergen gelegen: waer door de wegh

na het lantschap van *Milyas* liep.

Alexander de Grote heeft hierom deze stad doen verwoesten, om die eng-

Lib. 1.

ten t'openen. *Arrianus* gedenkt ook dit bedrijf van *Alexander*: maer hy noemt t'onrecht de stad *Telmiffus*, in plaetse van *Termessus*.

^a Strab.
^b Ciccr.
^c Ptolem.

^a *Telmiffos*, of ^b *Thelmessus*, of ^c *Telmessus*, was eene grenspaël, en laetste stad van *Lycie*, na-by den bergh *Dedalen* gelegen. Zy had eene uithoek, *Telmiffias*, of *Telmiffis* geheten, en eene haven. *Scylax* gedenkt ook de stad *Telmiffos* en haere haven.

Eenigen houden *Telmessus* en *Termiffus* voor een en de zelve stad, en *Telmiffos* voor den rechten, en *Termiffos* voor eenen gebroken naem. Daer nochtans *Strabo* en *Stephanus* *Telmiffos* en *Termiffus* duidelijken onderscheiden: want *Strabo* noemt *Telmiffos* eene stad van *Lycie*, en *Termiffus* eene Pisidische stad. Desgelijks noemen

Stephanus en *Cicero* *Thelmiffus* eene stad van *Karie*, en *Termiffus* eene stad van *Pisidie*. *Ptolemeus* stelt *Telmasus* ook in *Lycie*, na den bergh *Kaunus*, op de Noorder brete van vijf en dertigh graden en vijftigh minuten, en op de lengte van zes en dertigh graden en dertigh minuten. Daer en tegen stelt hy *Termessus* in *Pamfylie*, in de lantstrecke van *Karbalia*, na *Milyas*, op de Noorder brete van zeven en dertigh graden en vijftien minuten, en op de lengte van twee en zestigh graden en tien minuten. In *Thelmessus* bloeide de leere der wichelaers.

Eumenes nam in den Antiochischen oorlogh die stad den Romeinen af. Na des zelfs koningrijk vernietigt was, kregen de Lyciers de stad weërom.

Askemkalesi.

Voyage
Spon.

A *Skemkalesi*, dat is, kasteel van *Askem*, is heden eene verwoeste stad en zeehaven, anderhalve daghreizen verder, als *Miletus*, gelegen.

Men vint'er een grote meenighte van marmerstenen, en oude gedenktekenen, met vele opschriften, onder andere een met dit opschrift, ΙΑΣΕΥΣ, dat is, van de stad *Jasus* of *Jassus*. Waer uit eenigen willen besluiten, dat aldaer de oude stad *Jassus* gestaen hebbe. Men

ziet'er noch den omtrek van muuten, en een schouwtoneel van marmer, met een Grieksch opschrift, welk uitwijst, dat een zeker *Zopater*, zoon van *Epikrates*, het aen *Bacchus* had toegewijst.

Van wegen de groote meenighte der puinhopen en marmerstenen, willen eenige dit *Askemkalesi* voor d'oude stad *Halikarnassus* gehouden hebben; hoewel *Halikarnassus*, zoo men *Plinius* geloven magh, veel verder gelegen was.

Halikarnassus.

Strab.
Stephan.

H *Aliekarnassus* was eene zee stad, en het hof der lantsheeren van *Karie*; hoewel *Herodoot* *Halikarnassus* eene stad der *Doriërs* noemt. Te voore wiert *Halikarnassus* *Zefyra* en *Istbmus* genoemd: en was gelegen vijftien Italiaensche mijlen van het eiland *Koa* of *Kös*, tusschen de *Keraunischen* en *Illischen* zeeboezem: by het welk daer na het eiland *Zefyrie* gevoeght is, volgens schrijven van *Plinius*.

Aldaer was het graf van *Mausolus*, koning van *Karie*, een werk der zeven wonderen der werelt: het welk *Artemisia*, zijne gemalin, hem had doen maken: want deez was zoodanigh door liefde op hem verslingert, dat zy, naer men zeidt, d'assche des overleden, met wijn gemengt, ingedronken hadde. Dit graf wiert, na hem,

Mausoleum genoemd. Het was vijf en twintigh ellen hoogh, en met zes en dertigh kolommen omringt.

Na dit graf zijn sedert alle kostelijke graven *Mausolea* genoemd. Waerom *Suetonius* de graven der keizers, die keizer *Augustus* had doen bouwen, *Mausolea* genoemd heeft.

De stichters der stad waeren, onder andere, *Anthes*, met de *Trezeniers*. Of *Anthes* (zoo *Stephanus* uit *Kallimachus* schrijft) verhuisde uit *Trezen*, eene stad van *Peloponnesus*, en nam de stam *Dymanes* met zich.

Zoo *Diodoor* schrijft, was *Halikarnassus* met vele kastelen verciert.

De stad *Halikarnassus* quam ongeval over, wanneer zy door *Alexander de Grote* met geweld ingenomen wiert: want *Hekatomnos*, koning van *Karie*, had

Strab. had drie zonen, *Mausolus*, *Hidrieus*, en *Pixodarus*: en twee dochters: welker oudste, *Artemisia*, aen *Mausolus*, d'oudsten der broeders, getrouwt was. De tweede, *Ada*, was aen *Hidrieus* getrouwt. *Mausolus* regeerde na 's vaders doot, die zonder kinderen sterf, en het rijk aen de vrouwe naliet, door wien hem het voornoemt graf opgerecht wiert. *Artemisia* overleed aen eenen teering, uit droefheit over haeren man. Na haer regeerde *Hidrieus*. Na zijne doot volghde *Ada* in het rijk: maer wiert door *Pixodarus*, die van *Hekatomnus* zonen overgebleven was, verdreven. Wanneer deez na de zijde der Perſianen overſloegh, zoo eischte hy van hen, tot rijksgenoot, eenen lantvooght, die, na de doot van *Pixodarus*, *Halikarnassus* in bezit nam, en aen *Ada*, dochter van *Pixodarus*, trouwde.

Toen nu *Alexander de Grote* quam, verduurde hy het beleg. Maer *Ada*, dochter van koning *Hekatomnus*, die *Pixodarus* verſtoten had, viel *Alexander de Grote* te voet, en bad hem, om in 't afgenomen rijk te mogen herſtelt worden, met belofte van de herſtelling van het afgefallen hem te helpen bewerken: naerdien de huisgenoten, die onder haer ſtonden, dat bezaten. Zy gaf ook de ſtad *Alinda* of † *Alma* over: waer in zy haer ophield. Wanneer *Alexander* daer in bewillight, en haer tot koningin verklaert had, nam hy de ſtad *Halikarnassus* in: behalve het kasteel: het welk dubbeld was. Een weinigh daer na wiert ook het kasteel veroverd: want de begonnen belegering wiert met groten yver en drift voortgezet.

Van *Halikarnassus* zijn geboortigh, *Herodotus*, d'aeloude Griekſche hiſtorifchrijver: de poët *Herakletus*, een vriend, genoot van *Kallimachus*, en de hiſtorifchrijver *Dionysus*, een tijtgenoot van *Strabo*. Van *Halikarnassus* was ook geboortigh *Elius Dionysus Halikarnasser*, de *Jonge* by de ſchrijvers gebynaemt, die onder keizer *Hadrianus* ge-

bloeit, en zes en dertigh boeken van de Muzijk geſchreven heeft, zoo *Suidas* getuight.

Halikarnassus is over lang al verwoeft. Men ziet er noch grote puinhopen, op eene onbewoonde plaetſe, *Boudron* geheten, recht tegen over het eilant *Kôs*.

Na *Halikarnassus* volghet een kaep ^{Termerium.} of uithoek der Myndiers, *Termerium* geheten: daer tegen over *Scandaria*, een uithoek van het eilant *Kôs*, leit, veertigh of hondert en twintigh ſtadien van het vaſt lant.

Op de zeekuſte van het vaſt lant is, ^{Uithoek Aſtypalea.} by *Myndias*, of de lantſtreke van *Myndus*, een uithoek, *Aſtypalea* en *Zephyrium* geheten. Daer na volghet *Myndus* ^{Myn-} zelf, eene ſtad van *Karie*, die eeue ha- ^{-dus.} ven had.

De ſtad *Myndus* wiert door de genen, die van *Aetius*, *Anthes* zoon, uit *Trezene*, ter volkplanting gezonden wierden, geſticht: die ook *Halikarnassus* ſtigheten.

Deze ſtad wort ook by *Scylax* gedaght. Het ſchijnt deze ſtad klein was: want als *Diogenes Cynikus* by deze ſtad quam, en de poorten groot en de ſtad klein zagh, zoo zou hy gezeit hebben: *ô Myndier mannen! ſluite de poorten, op dat uwe ſtad niet uitloopt.*

Daer na volghet *Bargylia*, of *Bargyle*, ^{Bargylia.} en by *Plinius Bargylos* geheten, dat ook eene ſtad was, die de *Kariers Adanum* noemden. Tuſſchen beide leit ^{Karyanda.} een poel *Karyanda*, en een eilant van een zelve name, dat de *Karyandiers* bewoonden. *Scylax*, d'aeloude hiſtorifchrijver, was van daer geboortigh.

Van *Bargylie* was de beroemde *Protarchus*, d'Epikuriſt, geboortigh, leermeester van *Demetrius*, *Lakon* gebynaemt.

Na-by *Bargylie* was een tempel van *Diana Myndyas*, die nooit beſneeuwt noch beregent wiert, zoo *Strabo* en *Pausanias* getuigen. Daer was ook eene lantſtreke *Mynega* geheten.

Bergh en ſtad *Olympus*.

Olympus was een bergh van *Mysie*, by of aen het uitterſte of uithoek van den *Taurus*, en tuſſchen het ſtrant *Korykus*, en de ſtad *Fafelis* gelegen.

Ptolemeus ſtelt den bergh *Olympus* op

de Noorder brete van een en veertig graden en dertigh minuten, en op de lengte van zeven en vijfſigh graden. D'*Olympus* wiert anders ook *Fentkos* genoemt, en heet heden *Lacha*: hoewel ande-

ren willen, dat hy zynen ouden naem behouden heeft.

Stad
Olym-
pus.
Strab.

By of aen den bergh *Olympus* lagh by ouds eene stad, ook *Olympus* gheheten: en een andere, *Prusa* of *Prousa*, die hierom *Prusa aen den Olympus van Mysie* genoemd wiert. Te weten, tusschen de stad *Faselis* en *Hiera Akron*, of uithoek des *Taurus*, lagh de groote stad *Olympus*, en de vierde der zes grootste steden van *Lycie*. Dies *Stephanus* en andere r'onrecht *Olympus*, uit *Strabo*, tot eene stad van *Pamfylie* maken.

Strabo noemt *Olympus* op eene andere plaetse een kasteel van een zelven name, als de bergh. Dit kasteel, en deze bergh, was een roofnest van den rover *Zeniketus*: van waer geheel *Lycie*, *Pamfylie* en *Pisidie*, kon gezien worden. Maer wanneer de bergh door *Isaurikus* ingenomen was, verbrande *Zeniketus* hem zelven en zyn gansch huisgezin. Deez *Zeniketus* bezat ook *Korykus*, *Faselis*, en vele plaetsen van *Pamfylie*, die alle *Isaurus* veroverde.

Solinus noemt *Olympus* eene edele stad; hoewel hy schrijft, dat die by zynen tijt al vervallen en vergaen was. Toen was het een kasteel, beneden het welk koninglijke wateren vloeiden, die, van wegen hunne uitmuntenheit van stroom, voor de bezichtigers bezienswaardigh waeren

De bergh *Olympus* wort in 't ronde niet bewoont. Op de toppen heeft hy groote eike bosschen, en wel gesterkte plaetsen, die troepen van rovers kunnen voeden: waer in de tyrannen of heerschers zich dikwils onthielden, die aldaer een langen tijt konden verblijven: als, ten tijde van *Strabo*, *Kleo*, die de belhamel of overste der rovers was. Deez was uit het vlek *Gordis* geboortigh, dat hy daer na vergrootte, en tot eene stad maakte, en *Julio-polis*, dat is, *Julius-stad*, noemde. *Ptolemeus* noemt *Julio-polis Julio-gordos*, en stelt het niet aen den *Mysischen Olympus*; maer aen den berg *Sippylus*, by *Magnesie*. *Plinius* noemt *Julio-polis* ook *Gordi Kome*, dat is, vlek *Gordis*, gelijk *Strabo*. *Kleo* gebruikte in 't begin, tot een roofnest en schuilplaetse, de sterkste der kasteelen, met name *Kallydron*. Hy was *Antonius* zeer dienstigh, en belette den toevoer der krijgstoerusting, en besprong de genen, de welke voor *Labienus*, die te dien tijde *Asie* bezat, gelt verzamelden.

Julio-
polis.

In den *Aktiaschen* oorlogh viel hy van *Antonius* af, en voegde zich by de veltoversten van *Julius Cesar*, en wiert boven waerde geëert: want behalve de giften, die hy van *Antonius* ontfangen had, kreegh hy daer en boven andere van *Julius Cesar*: zulks hy voor eenen rover den schijn van lantsheer aennam.

Hy was priester van den *Abrettenischen Jupiter*, die een god der *Mysiers* was, en kreegh het gedeelte van *Morene* onder zijne gehoorzaamheit: het welk ook, gelijk *Abrettene*, een gedeelte van *Mysie* was. Eindelijk verkreegh hy ook in *Pontus* het priesterchap der *Komaneers*. Wanneer hy dat bekomen had, overleed hy dezer werelt, binnen den tijt van eenen maent: want eene felle ziekte nam hem wegh: 't zy dat die hem uit al te groote opvulling van spijs en drank, of (gelijk de tempeldienaers zeiden) door gramschap der goddin, overquam: want in den omtrek des tempels was de woonplaetse van den priester en priesterin.

De heilige plaets was, behalve andere heiligkeit, inzonderheit van het eten van zwijnen-vleesch gezuivert: gelijk ook de gansche stad: ook wiert geen zwijn daer in gebraght.

Hy heeft, ten eerste, zoo dra hy in de stad quam, zynen roofachtigen aert getoont, met het overtreden van die gewoonte; dewijl hy niet als een priester; maer als een schender der heilighdommen, daer in getreden was. Verken-vleesch was by *Venus* ongezien en gehaet: gelijk *Strabo* in zyn negende boek getuight, daer hy van de *Kastneefche Venus* spreekt.

De stad *Selge* was in 't begin door de *Lacedemoniers* gesticht: hoewel ook al te voore door *Kolchas*. *Kammaels* bleef zy op haer zelf, en nam door eene goede regeering toe: zulks zy by wijle twintigh duizent mannen heeft gehad. De *Selgers* hebben voor noch na niet cennael onder anderen gestaen: maer de vruchten van hun lant veiliglijk genoten. Zy hebben altijt om het beneden-lant, dat in *Pamfilie* en binnen den *Taurus* leit, tegen de koningen geoorloght: maer met de *Romeinen* hebben zy die lantstrecke op zekere voorwaerden bezeten. Aen *Alexander de Grote* hebben zy gezanten gezonden, en gezeyt

Selge.
Strab.

de bevelen in vrientschap te willen aen-
vaerden. Maer ten tijde van *Strabo* ston-
den zy geheellijk onder gehoorzaem-
heit der Romeinen, en waeren in het
lantschap gerekent, dat te voore onder
Amyntas stont.

Kydic.

Kydre was eene stad, op de grenzen

der Frygiërs en Lydiërs, en tusschen
Sardes en *Kolosse* gelegen. *Krezus*, ko-
ning van *Lydie*, deed in deze stad eene
zuil stellen en oprechten, die met let-
teren de grenspalen te kennen gaf.

Anaua was eene stad van *Frygie*, tus- Anaua.
schen *Celenen* en *Kolosse* gelegen.

Pessinus.

Pessinus, en anders *Pifinus*, was de
grootste zee-koopstad van *Frygie* of
Galatie, en had den grootsten tempel,
die aen de moeder der goden, *Angidistis*
of *Andistis* genoemd, gewijst was.

Strab.
lib. 12.

De priesters waeren by ouds eenige
lantsheeren, en trokken groot genot
uit het priesterschap; maer ontrent des
Zalighmakers tijden waeren dier eeren
veel vermindert. Doch de zee-koop-
stad was noch in wezen gebleven.

Stephan.

Pessinus wiert alzo na zekeren *Gal-
lus*, of Fransman, *Pessinus* genoemd:
of na den heuvel van zekeren bron, op
den welken *Marsyas* begraven is. *Ste-
phanus* noemt *Pessinus* eene stad van
Galatie. Desgelijks schijnt *Strabo* *Pes-
sinus* in *Galatie* te stellen. Maer *Livius*
noemt *Pessinus* eene stad van *Frygie*:
gelijk ook *Galatie* en *Frygie* grens- of
gebuur-gewesten waeren.

Anderen verhalen, dat *Ilus*, zoon
van *Tros*, koning van *Dardanie*, de
plaetse alzo genoemd hebbe: hoewel
Theopompus bevestigt, dat dit niet *Ilus*;
maer *Midas*, certijts d'allermaghtigste
koning van *Frygie*, zou gedaen hebben.

Pessinus wort heden *Possene* of *Tri-
kanta* genoemd.

De heilige oort was van d'Attalische
koningen behoorelijk met eenen tem-
pel en portalen verciert. De Romeinen
hebben den tempel deurluchtigh ge-
maekt, wanneer zy, uit kracht van het
orakel van *Sibylle*, het beelt der god-
din van daer na *Rome* ontboden.

In den tweeden Punischen oorlogh
wiert het beelt van deze goddin, door
bericht van de veirzen der Kumaensche
Sibylle, door *Scipio Nasika*, uit *Pessi-
nus*, na *Rome* gevoert: als blijkt uit dit

Lib. 29.

volgens schrijven van *Livius*. Een nieu-
we godsdienst had te dien tijde de stad in-
genomen, wanneer een veirs in de *Si-
byllische* boeken gevonden was, die, van
wegen het dikwils steenigen, in dat jaer
uit den hemel, ingezien waeren. Wanneer

een vreemde vyant den lande van *Italie*
zal oorlogh aengedaen hebben, dan kan
die uit *Italie* verjaecht en verdreven
worden, indien de moeder *Idea* van *Pes-
sinus* na *Rome* zal overgevoert zijn.
Waer op de Romeinsche redenaers te *Per-
gamum* by den koning quamen, die de ge-
zanten heuschelijk ontfong, en na *Pes-
sinus*, in *Frygie*, braght, en hen den hei-
ligen steen, dien d'inwoonders de moeder
der goden noemden, overgaf, en beval
na *Rome* over te brengen.

By de stad leit een bergh, *Dindymum*
geheten: waer van de goddin *Dindyme-
ne* genoemd wort.

Dicht daer by heeft de vliet *Sangga-
rius* zijnen loop. Aen dezen vliet wae-
ren d'oude woonplaetsen der *Frygia-
nen*, als van *Midas* en *Gordius*, die voor
hem leefde, en van eenige anderen, die,
al ten tijde van *Strabo*, geene voetstap-
pen van steden behouden hadden: maer
waeren dorpen, d'een grooter, als d'an-
der: als *Gordion* en *Gorbeius*, het hof
van *Kastor Saokondarius*. *Deiotarus* had
dezen *Kastor*, en zijne vrouw, de doch-
ter van *Deiotarus*, geslaght, het kasteel
gesloopt, en het meeste der woonplaet-
se verdelght.

Na *Galatia*, regen't Zuide, leit, nes- Strabo.
sens groot *Kappadocie*, by *Morimene*,
een poel, *Tatta* geheten, die uit de na-
tuur zout-klonterend is: want des zelfs
water doet zoo licht aen al het geen, dat
daer in gedoopt wort, tot zout klon-
teren, dat ook kransen van zout daer
uit getrokken worden, indien men een
krans van tou daer in steekt. Indien de
vogelen het water met de slagveren
aenraken, zoo vallen zy aenstonts, door
de zamen-klontering des zouts, ter neêr.

Daer na zijn de vlakke, koude en Bergen
der Ly-
kale bergen der *Lykaoniers*, op de wel-
ke wilde ezels ter weide gaen. Daer is
groot mangel van water. En daer het
water kan gevonden worden, zijn de
diepste putten van alle: gelijk in *Soa-
tren*,

tren, daer ook water verkocht wort. Dit is een vlek, als een stad, na-by *Garsaboren*. En alhoewel deze lantstreke waterloos is, zoo voedt zy wonderlijke schapen. De wol is wreet. Eenige hebben daer uit zeer groote rijkdommen

bekomen. Koning *Amyntas* heeft over de drie hondert kudden op die plaetsen gehouden. Daer zijn ook poelen: de groote is *Koralis*, en de kleine *Trogitis* geheten.

Kragus, en *Antikragus*.

K*Ragus*, of *Kragas*, wort by eenigen, als *Plinius*, een bergh, en by anderen eenen uithoek of kaep genoemd. Aldus schrijft *Plinius*: *Alwaer hy (de Taurus) armen uitsmijt, als Sarpedon, Koracesius, Kragus, en weér de Taurus*. Te weten, hy verhaelt op hoe vele plaetsen de *Taurus* de zee met uithoeken of kapen aendoet, met armen aen zee te smijten.

Plinius schijnt, tot voorganger, in zijne doling, *Scylax* gehad te hebben, die ook *Kragus* op Grieksch een *Akroterion*, dat 's, een kaep of uithoek, noemt: te weten, van *Karie*.

Strabo en *Ptolemeus* schijnen *Kragus* in het binnen-lant van *Lycie* te stellen, en tot eenen bergh en geene kaep te maken. Desgelijks noemt *Stephanus* *Kragus* eenen bergh van *Cilicie* en *Lycie*. *Dionysius* breidt den *Kragus* tot aen de zee uit.

De *Kragus* is alzoo genoemd na *Kragus*, zoon van *Tremilus*, en nymf *Praxidice* of *Ogy*: want *Tremilus*, zoo de fabelen verziere, gewan by haer de zoonen *Tlous*, *Xanthus*, *Pinarus*, en *Kragus*.

De *Kragus* had acht kruinen of spit-Strabo. sen, en eene stad van eene zelve name.

Op den bergh *Kragus* waeren de hollen der veltgoddinnen gebynaemt: want men zeidt d'inwoonders van *Kragus* onsterffelijk gemaakt waeren.

Ptolemeus stelt in *Lycie*, omtrent den bergh *Kragus*, de steden *Cydna*, *Sembra*, *Oktapolis*, *Komba*, *Sidyra*, *Pinara*, *Araxa*, *Tlo* of *Tlos*, en *Xanthus*.

Tusschen den *Kragus* en de stad *Telmiffus* leit de bergh, op Grieksch *Antikragus*, dat 's, voor of tegen over *Kragus* gezeyt, die een steile bergh is, op den welken, in een klein dal, een stedeken *Karmyleffus* lagh. Anti-kragus.

Apamia Kibotos, of *Celenen*.

Strab.

A*Pamia*, gebynaemt *Kibotos*, was eene groote zee-koopstad van het eigentlijk genoemd *Asie*, en (als ook *Laodicea*) de grootste stad van *Groot Frygie*, en de tweede in waerdigheid na *Efesen*: want *Apamia* was een gemeine herbergh der genen, die uit *Italien* en *Griekenlant* quamen.

D'Apamiers hebben eene kolonye der Romeinen ontfangen.

Apamia lagh aen den mont van den vliet *Marsyas*, die by den zelve ontfact, en midden daer door vloeyt, en daer na met een snellen en steilen loop door de voorstad schiet, en eindelijk in den *Meander* stort.

Ptolemeus stelt *Apamia Kibotos* tusschen de steden *Metropolis* en *Hierapolis*, in *Groot Frygie*, op de lengte van een en zestigh graden en tien minuiten, en op de Noorder brete van negen en dertigh graden en zes en twintigh minuiten.

Stephanus maakt *Apamia* eene stad van *Klein Frygie*.

Apamia van *Klein Frygie* wiert ook *Celenen* genoemd, volgens (schrijven van *Stephanus*. Desgelijks getuight *Plinius*, dat *Apamia* te voore *Celenen*, en daer na *Kibotos* genoemd was, en aen den wortel van den bergh *Signie* lagh, omringt met de vlieten, *Marsyas*, *Obrima* en *Orga*, die in den *Meander* storten.

Daer en tegen schijnt *Strabo* *Celenen* en *Apamia Kibotos* tot twee byzondere steden te maken: want hy schrijft, dat koning *Antiochus Soter* de burgers van *Celenen* na de stad overbraght, die by zijnen tijt *Apamia* genoemd wiert, welken naem hy haer van zijne moeder *Apama* gegeven had, de welke een dochter van *Artabazus* was, en aen *Seleucus Nikator* ten huwelijk gegeven wiert.

Een ander *Apamia* lagh in *Bithynie*, Stephan dat door *Nikodemus Epiphanes* gesticht, en te voore *Myrlea* genoemd was.

Palascepsis en Scepsis.

Strab.
lib. 13.

Palascēpsis, dat is, oud Scepsis, was boven *Cebrene* gelegen, neffens het hoogste gedeelte van den bergh *Ida*, na-by *Polichne*.

Strab.

Namaels is, door *Scamander*, *Hektors* zoon, en door *Askanius*, *Eneas* zoon, veertigh stadien lager, eene stad *Scepsis* gebouwt, die ten tijde van *Strabo* was.

Plinius noemt *Scepsis* eene stad van *Eolis*: *Stephanus* van *Troas*: *Ptolemeus* van *Klein Mysie*, aen den *Hellepont*, en stelt die op de Noorder brete van zes en veertigh graden, en op de lengte van zes en vijftigh graden en dertigh minuten.

Beide deze geslaghten, als van *Hektor* en *Eneas*, worden gezeit een langen tijt in *Scepsis*, als koningen, geregeert te hebben. Daer na verviel de stad tot eene adelheersching of regering van weinigen. Namaels quamen de *Milesiers* by die van *Scepsis* woonen, en voerden een volkregering in. Dies niet te min wierden de genen, die uit dezen geslaghte waeren, koningen genoemd, en hadden cenige byzondere eeren. Daer na heeft *Antigonus* de *Scepsters* na *Alexandria* met der woon overgevoert. *Lysmachus* ontfloegh hen weêr: waer over zy weêr in hun vaderlant quamen. *Demetrius* de *Scepster* meint, dat *Scepsis* het hof van *Eneas* geweest zy: zijnde midden tusschen 't lant van *Eneas* en tusschen *Lyrnessus*, waer in hy gezeit wort gevluht te zijn, door *Achilles* vervolght. Want aldus spreekt *Achilles* tot *Eneas*, by *Hommer*: *Henght u niet, hoe ik u met vlugge voeten van d'Idasche bergen joegh? Van daer vluhgte ghy na Lyrnessus: het welk ik innam.* Waer op *Strabo* voeght: *Het geen dat van Eneas uitgestrooit wort, komt niet met de reden over-een, die nopende de vorsten van Scepsis verhaelt wort: want men zeidt, dat deez, om de vyantschap tegen Priamus, in den oorlogh overgebleven was: desgelijks zijne regeergenoten, d'Antenoridynen, en Antenor zelf, om de gastvryheit van Menelaus met hem.*

Sofokles verhaelt, dat in de verovering van *Ilium* een luiperts-vel voor de deuren van *Antenor* gestelt was, tot een teken, dat zijn huis ongeplondert zou gelaten worden.

Dies waeren *Antenor* en zijne kinderen, beneffens de *Heneten*, in *Thracie* behouden overgekomen, en aldaer in *Venetie*, by *Adrie*, vervallen. Maer *Eneas* was met zijnen vader *Anchises*, en zoon *Askanius*, en met het by-een-verzameltvolk, weghgevaren.

Zommigen zeggen, dat hy zich ontrent den bergh *Olympus* van *Macedonie* had neêrgeflagen. Andere willen, dat hy by *Mantineia* van *Arkadie* gekomen was, en *Kapys* gesticht, en die stad na *Kapys* den naem gegeven hadde.

Anderen willen, dat hy na de stad *Egesta* van *Sicilien* met *Elymnos*, de *Trojaen*, overgesteken was, en *Eryx* en *Lelibeum* ingenomen, en de vlieten, ontrent *Egesta*, *Scamander* en *Simois* genoemd hadde. Van daer was hy in het lant van *Latine* of *Latium* gekomen, en wiert belast, volgens het orakel, aldaer te blijven, daer hy van de tafel zou gegeten hebben: gelijk hem in *Latine*, by *Lavinium*, wedervoer: naerdien een groot broot, dat in plaetse van de tafel, by gebrek, opgezet was, t'effens met het vleesch, dat daer op stont, door hem genutticht wiert: gelijk ook *Virgilius* getuigt. *Homeer* schijnt geen van beide toe te stemmen; noch dit, noch het geen, dat, nopende de vorsten, van *Scepsis* gezeit is: want hy melt, dat *Eneas* in *Troje* gebleven was, en de heerschappye overgenomen, en de vervanging des rijks aen kints kinderen overgegeven had, wanneer het geslaght der *Priamiden* vernieticht was. Want aldus schrijft *Homeer*: *Saturnus haet nu ook den stam van Priam; maer de dappere Eneas zal over de Trojanen heerschen, en de kints kinderen, die van hem geboren zullen worden.* Aldus zal de rijks-vervanging van *Scamander* niet behouden worden.

Veel meer verschilt dit van anderen, die zeggen, dat *Eneas* tot in *Italie* gedoolt hebbe, en stellen aldaer het einde zijns levens.

Van *Scepsis* was *Demetrius*, de letterkundige, geboortigh.

Na *Scepsis* leit eene stad, *Andira* of *Andira* geheten, die in oude tijden door de volken *Lelegen* bezeten wiert.

Beneden *Andira* was een tempel, die

aen d' Anderenifche moeder der goden gewijt was. Daer was een onderaerdsch hol, dat tot aen het vlek *Palca* rakte, dat hondert en dertigh stadien van *Andira* lagh. Een bok heeft dit onderaerdsch hol getoont, die in den mont inging, en by geval des anderen-daeghs van eenen veehoeder, die ten offer ging, by *Andira* gevonden wiert.

Strab.

By *Andira* is een steen, die, gebrant, tot yzer wort, en daer na, met zekere aerde in den oven opgekookt, valsch zilver uitdruipt. Wannecr men koper daer by doet, zoo ontfaet daer uit een mengfel, dat men *Orichalkum* of *Spiljauter* noemt. Valsch zilver valt ook by den bergh *Tmolus*.

Atarneus was het konings hof van *Hermeias*. *Herodoot* noemt *Atarneus*

Mysifch lant, dat de Chiers bewoonden: desgelijks schrijft hy in zijn eerste boek, dat *Atarneus* eene plaetse van *Mysie* is, tegen over het eiland *Lesbos* gelegen.

De Chiers leverden *Paktyas*, de Ly- Herod
dier, die van koning *Cyrus* afgevallen was, den Perlianen over: waer voor zy, tot loon, de lantstrecke *Atarneus* kregen.

Na *Atarneus* volghet *Pitane*, eene Pitane.
Eolifche stad, die twee havenen heeft. Strab.
De vliet *Euenus* vloeit daer voor-by, uit den welken den *Adramynteniers* water toegevoert wiert.

Van *Pitane* was *Arceflaus* geboortigh, die een *Akademitt* en schoolgenoot van *Zeno Kitiens*, den leermeester by *Polemon*, was. Menzeidt te *Pitane* tiggelsteen boven op 't water drijven.

Assus.

Assus, of *Assos*, of *Assum*, was eene stad van *Klein Frygie*, volgens *Ptolemeus*. *Stephanus* stelt twee steden, *Assus* geheten, en noemt d'eene *Assus van Lydie*, en d'andere *Assus van Eolis*.

Strab.
lib. 13.

Assus was eene gedenkwaerdige, sterke, en wel-bemuurde stad, en had een rechten en langen opgang aen de zee-kant en haven. De haven was met een grote dijk of beer gemaakt.

Assus, zoo *Strabo* uit *Myrsilus* verhaelt, wiert door de *Methymneers* gesticht. Hy voeght'er by, dat *Hellanicus* *Assus* tot eene Eolifche stad maekt.

Van *Assus* was *Kleanthes*, de Stoifche filosoof, gebooren, die 't school van *Zeno Kitiens* overnam, en de zelve aen *Chrysippus de Soleer* overgaf. Aldaer heeft de filosoof *Aristoteles* zich onthouden, om de namaeghschap met den tyran of heerscher *Hermeias*.

Adramittium, of Adramitteos.

DE stad *Adramittium*, en by *Plinius* *Adramitteos* geheten, was eene kolonye der Atheniers, en had eene haven en ree voor fchepen. *Strabo* noemt *Adramyttium* eene gedenkwaerdige stad.

Ferrar.

Adramyttium was eene stad van *Mysie*, aen den vliet *Kaikus*, en aen de voet van den bergh *Ida*, twee en vijftigh duizent schreden van *Pergamum*, een en dertigh duizent schreden van *Antander*, en vijftigh duizent schreden van *Elca*, gelegen. *Ptolemeus* noemt *Adramyttium* eene stad van *Groot Mysie*.

Adramyttium wiert ook *Adramynium*, en anders *Lyrnesfus* genoemd.

Adramyttium wort noch heden gebroken *Landrimiti*, en by de Turken *Endromit* geheten.

Ten tijde der Kristenen was *Adra-*

myttium een bisdom, en stont onder het aertsbisdom van *Efesen*.

Strabo gedenkt ook een *Adramyttifchen* zeeboezem, die anders ook d'Ideefche zeeboezem genoemd wiert, en heden *Golfe de Landrimiti* geheten wort. Het is een gedeelte van d'Egeefche zee, op de kulte van *Groot Mysie* en *Troas*.

De stad *Adramyttium* stont in oude Strab.
tijden onder de Lydiers. Noch ten lib. 13.
tijde van *Strabo* wierden de poorten in *Adramyttium* de Lydifche poorten genoemd; dewijl de Lydiers, zoo men zeidt, de stad gesticht hebben.

Adramyttium en *Assus* quamen in den *Mithridatifchen* oorlogh rampen over: want de veltheer *Diodorus*, om den koning te begunstigen, doode den ract der burgers. Hy trok ook met den koning na *Pontus*. Na de koning verniet-

niettight was, gaf hy straffe voor de veronrechtveirdighden: want als hem te gelijk vele lasterstukken opgeleit wierden, vaste hy zich zelve schandelijk,

in de stad *Amasea*, doot: naerdien hy de schantvlek en eerooving niet kon lijden.

Klein Asie door Alexander de Grote veroverd.

Klein Asie wiert door *Alexander de Grote*, op het jaer 333, voor des Zalighmakers geboorte, veroverd, dat te dier tijde onder den Persischen koning *Darius* stont. Wanneer hy te *Dium*, eene stad van *Macedonie*, op het middel en wijze, van gansch *Asie* t'onder te brengen, daght, verscheen hem in den slaep de gedaente van den hogenpriester van *Jerusalem*, die hem vermaende kloekmoedigh te zijn, en zonder toeven met zijn heir over te schepen; alzoo hy onder zijn gelei het rijk der Persen zou verkrijgen.

Dies trok *Alexander*, met den aenvang der Lente, uit zijn lant van *Macedonie*, en quam in den tijt van twintigh dagen te *Sestos*, en schepte van daer, met zijn krijsheir, in *Asie* over, op het derde of liever tweede jaer van zijne regering, en op het twintighste jaer van den hondert en elfde *Olympias*. Hy liet in *Europe*, onder de bestiering van *Antipater*, twalef duizent voetknechten, en elf duizent vijf hondert ruiters, blijven. Hy zelf schepte met zestigh lange schepen na *Trous* over, en gaf het bewint, om het grootste gedeelte des krijsheirs, en de ruitery, uit *Sestos* na *Abydos* over te voeren, aen zijnen velt-heer *Parmenio* over, die met hondert en zestigh galeyen van drie ry riemen, en zeer vele andere vracht-schepen, overgevoert wierden.

Over het getal der overgevoerde krijsstroepen komen ook de genen zelfs, die den velttocht bygewoont hebben, niet genoegzaam over-een. *Kalixthenes*, by *Polybius*, begroot het getal op 4500 ruiters, en op 30000 voetknechten: en *Aristobulus*, by *Plutarchus*, op dertigh duizent voetknechten, en slechts vier duizent ruiters.

Wanneer de krijsknechten van *Alexander*, op het vast lant getreden waeren, smeet hy, d'eerste der Macedonen, eene spieffe van d'achterstevan zijns schips op het frant, quansuis tot een teken, als of hy de bezitting van *Asie* zou verkrijgen. Hy sprong gewapent

uit het schip, en bad, na het slaghten der offerhanden, dat het lant hem niet ongaerne tot koning wilde ontfangen. Daer na deed hy aen de graven van *Achilles*, (uit wien hy van moeders zijde herkomstigh was) en van *Ajax* en andere vorsten, lijk-offer.

Toen hy te *Ilium*, of *Troje*, gekomen was, offerde hy aen de Trojaensche *Pallas*, en hing zijne wapenen in den tempel op, en nam eenige heilighdommen uit de koren des tempels, die noch van den Trojaenschen oorlogh overgebleven waeren. En wanneer hem de lier van *Alexander* of *Paris* getoont wiert, zoo zeide hy: *Liever de lier van Achilles te willen zien: waer op die het lof der dappere mannen gezongen had.* *Plutarch. in Alexand. Alian. Var. Histor. lib. 9. c. 38.*

Van *Ilium* toogh hy na *Arisbe*: alwaer het gansch krijsheir, na het over den *Hellepont* getrokken was, zich legerde. Des anderen-daghs trok hy voor-by *Perkota*, en daer na voor-by *Lampsakus*, en sloegh zich by den vliet *Profaktius* neêr. *Arrian. lib. 1.*

Alexander had besloten de *Lampfaceniers*, dewijl zy den koning van *Persie* reeds afgevallen, of van afvallen verdaght waeren, uit te roeien.

Wanneer hy den historischrijver *Anaximenes*, een *Lampfacener*, die hem en zijnen vader *Filippus* wel bekend was, by eede zwoer, dat hy niet doen wilde, het geen hy verzoeken zou, zoo antwoorde hy hem: *Ik verzoek, dat Lampsakum gestloopt werde.* Door welke schrandtheit van dien man hy misleit wiert, en den *Lampfaceners* tegen wil en dank verschoonde. *Valer. Maxim. Pausan. lib. 7. c. 3.*

Na hy den vliet *Granikus* met groot gevaer en arbeit overgetogen was, leverde hy den Persianen in d'*Adraftische* velden slaght. De Persianen waeren, zoo *Justinus* en *Orosius* getuigen, zestigh duizent mannen sterk; hoewel *Arrianus* het getal der ruiters slechts op twintigh duizent brengt, en d'uitheem-

sche gehuurde voetknechten op een weinigh minder als twintigh duizent: *Diodoor* begroot het getal der ruiters boven de tien duizent, en dat van de voetknechten niet onder de hondert duizent. Twintigh duizent voetknechten, en vijf en twintigh hondert ruiters, waeren'er, zoo *Plutarchus* schrijft, gesneuveld; hoewel *Diodorus* verhaelt, dat niet meer als tien duizent voetknechten, en niet minder, als twee duizent ruiters, gesneuveld; maer over de twintigh duizent levendigh in 's vyants handen gekomen waeren. Zoo men *Arrianus* geloven magh, zouden ontrent duizent Persische ruiters in de vlucht gedoot, en by-na alle d'uitheemsche huurlingen gesneuveld, en ontrent twee duizent gevangen zijn. Dies brengt *Orosius* t'onrecht het getal der gesneuvelden op ontrent veertigh duizent.

In dit gevecht had *Alexander* eene wapenrusting aen, die hy uit het koor van d'Iliasche *Pallas* genomen had: zijn stormhoet wiert tot aen de kruin des hoofts afgehouden. Hy vermist uit zijn krijgshair (zoo *Aristobulus*, die *Alexanders* veltoght by-woonde, by *Plutarchus* verhaelt) 25 ruiters en negen voetknechten. *Justinus* begroot de gesneuvelde ruiters op 120. Uit de koninglijke slag-orde der Macedonen vielen in het eerste gevecht ontrent vijf en twintigh: dien ter eere kopere beelden door *Lysippus* gegoten wierden. Uit d'overige ruiterye sneuvelden over de twintigh, en uit het voetvolk wierden ontrent dertigh gemilt: die *Alexander* des anderendaeghs, met de wapenen en overigen toefsel, deed begraven. Deze uitstekende zegen, die bevochten wiert, opende aen *Alexander* eenen wegh in gansch *Asie*.

Na de krijgstroepen verfrischt waeren, trok *Alexander* door *Lydie*, en nam de stad *Sardes* in, en kreegh aldaer de verborgen schatten: want *Mithrinnes*, of *Mithrenes*, stadvooght van *Sardes*, gaf de stad vrywilligh over.

Daer na trok hy na *Efesen*, schafte d'adel-heersching af, en voerde aldaer een volk-regering in. Hy voeghde de schattingen, die te voore aen de Persianen betaelt waeren, *Diana* toe. De Efesiërs eischten de genen, die den tempel van *Diana* geplondert, en het beelt van *Filippus* in den zelven tempel ter

neër gefineten hadden, ter straffe des doots. Zy trokken *Syrfax*, en zijne zoon *Pelagontes*, en de kinderen der broeders van *Syrfax*, uit den tempel, en steenighden hen.

Terwijl *Alexander* zich t'*Efesen* onthield, quamen de gezanten uit *Magnesie* en *Tralles*, en gaven hem de steden over. Hy zond *Parmenio* met 2500 uitheemsche voetknechten, en zoo vele Macedonen, en twee hondert ruiters, uit de hulpelingen. Hy zond ook *Alcimalus*, *Agatokles* zoon, met geen minder getal van krijgsknechten, na d'Etolische steden, die noch in de maght der Persianen waeren. Hy deed over-al d'adelheersching afschaffen, en in dier plaetse eene volk-regering invoeren, en aen allen de vaderlantsche wetten herstellen, en de schattingen, die zy den Persianen betaelden, te niet doen. *Arrian. lib. 1.* Hy zelf hield zich te *Efesen* op, en offerde aen *Diana*, en zond aen haer giften, met het gansch gewapent krijgshair, dat als ten strijde vervaerdicht stont.

Des anderen-daeghs trok hy met het overigh voetvolk, booghschutters, *Agrianen*, *Tracische* ruitery, krijgstroepen der bontgenoten, en konings lijfwaght, en andere volken, na *Mileten*. Derwaerts hadden zich de Persianen, die uit het gevecht, by *Granikus*, gevluht waeren, onder den veltheet *Memnon*, begeven. Maer drie dagen voor hunne komste had *Alexander Nikanor* met hondert en zestigh schepen gezonden, en een eilant *Lade*, na-by *Mileten* gelegen, doen innemen: daer op hy vier duizent *Tracische* en andere vreemde krijgsknechten zond: dies de vloot der Persianen, die ontrent vier hondert schepen sterk was, te laet quam, en gedwongen wiert onder den bergh *Mykale* haer te begeven.

Hier en tusschen bestreed *Alexander* de stad *Mileten* te water en te lande geduurighlijk, en smect de wallen met stormgevaerten ter neër. De Milesiërs quamen ootmoedelijk bidden, en gaven hem de stad op zijn woort over. *Alexander* verdeilde de gehuurde Grieksche krijgsknechten, die zich van daer op een klein na-by-gelegen eilant begeven hadden, onder zijn krijgshair, en schonk den Milesiërs het leven en de vryheit. Maer de gevangene Persianen

matste

matste hy ter neêr, of verkocht hen tot slaven.

Alexander deed zijne vloot van hondert en zestigh schepen slopen, die *Justinus* in 't geheel op hondert en tachtigh begroot, uirgenomen twintigh Atheensche hulpschepen, en eenige andere kleine vaerruigen, die, om het beleghkrijgstuigh te voeren, gebruikt wierden. Hy trok met zijn gansch krijgshheit in *Karie*, en beval over-al, daer hy doortrok, de Grieksche steden haere wetten te gebruiken, en van schattingen vry te zijn. Desgelijks verklaerde hy, dat hy voor de vryheit der Grieken den oorlogh tegen de Perlianen aenvaert hadde. Op wegh ontmoete hem *Ada*, van wie de broeder *Pexodarus* het vorstendom of heerschappye van *Karie* afgenomen had. *Ada* verzocht, om 's vaders rijk te herkrijgen, bystant van *Alexander*, en gaf hem *Alinda*, de sterkste stad van *Karie*, daer zy haer ophield, over. Voorts beloofde zy haer best te zullen doen, om d'afgevalle steden weêr in te krijgen; dewijl zy aenwees, dat die door haere verplighte vrienden bezeten wierden, en nam den koning zelven tot haeren zoon aen. *Alexander* gaf haer *Alinda* te bewaren, en verklaerde haer tot koningin van *Karie*. Voorts beval hy haer het rijk t'aenvaerden, en verfmade den naem van zoon niet.

Daer na zonden de steden van *Karie* gezanten aen hem, en vereerden hem met goude kronen, en boden hem in alles vaerdighlijk bystant aen.

Orontobates, de Pers, had al, sedert de doot van den schoonvader *Pexodarus*, *Halikarnassus*, de hoofstads van *Karie*, bezeten, daer zich *Memnon*, de *Rhoâier*, veltheer des krijgshheirs, met zijne troepen bygevoeght had.

Alexander sloegh zijn leger voor de stad neêr, en ving eene felle en varellijke bestorming aen. In het verdedigen der stad munte inzonderheit de klokheir van *Epiates*, d'*Athener*, uit. Wanneer die, beneffens vele anderen, gesneuveld was, leiden *Memnon*, en d'andere veltoversten en lantvooghden, een krijgsbezetting van de beste krijgsknechten op het kasteel, en braghten d'overige volken en goederen op het cilant *Kôn* over.

Toen deed *Alexander* het kasteel met eene muur en gracht omringen, en de

stad zelve ten gronde sleghten. Na hy daer in, en in het overigh *Karie*, bezetting geleit had, te weten, drie duizent uitheemsche krijgsknechten, en twee hondert ruiters, droegh hy, onder den overste *Ptolemeus*, de heerschappye van het gansch lant aen zijne aengenome moeder *Ada* over. *Diodor. Arrian. lib. 1.*

Alexander gaf zijnen Macedoonschen krijgsknechten, die een weinigh voor den veltoght vrouwen getrouwt hadden, en uit *Karie* wegh-gezonden waeren, verlos van met de vrouwen t'overwinteren.

Alexander zond *Parmenio* na *Sardes*, en gaf hem het bewint daer over. Hy beval hem de Theffalische ruiters, en andere hulpgenoten, en wagens, by een te brengen, en van *Sardes* na *Frygie* te trekken. Hy zelf trok na *Lycie* en *Pamfylie*, om de vloot der vyanden, na hy de zeekuste onder zijn gebiedt gebraght had, onbruikbaer te maken. Eerst nam hy, met den eersten aenval, het vast steden *Hyparna* in: daer d'uitheemsche gehuurde krijgsknechten, die het slot bezaten, op gegeven trou en woort, uitgingen. Daer na trok hy met zijn krijgshheit in *Lycie*, en maekte met de Thelmiffers een verbont van vrede.

Toen trok hy over den vliet *Xanthus*, en nam de steden, *Pinara*, *Xanthus*, en *Patara*, en ontrent dertigh andere kleine steden, by overgift in.

Na dit geschiedt was, brak hy in het midden van den winter op, en trok na *Mylia*; een lantschap van *Groot Frygie*: alwaer hy met de gezanten, die uit *Fafelis* en *Onder-Lydie* tot hem gezonden waeren, een verbont oprichte: waer by hem alle de steden overgegeven wierden. Hy zelf trok in 't kort na de stad *Fafelis*, en veroverde een kasteel, dat de *Pisidiërs* aldaer, om die van *Fafelis* te quellen, gebouwt hadden.

Uit *Fafelis* trok hy, en voerde zijn heir langs het strant van de *Pamfylische* zee tot aen *Pergen*. Van daer trok hy na *Aspendus*, en belegerde de stad, die op eene hoge en rouwe rotse gebouwt was, rontom, en dwong haer tot overgift. Daer na trok hy na *Pisidie*, en bestont de stad *Termissus* vergeefs aen te tasten, en maekte met d'inwoonders der stad *Selges*, die vyanden der

Tefniffers waeren, een verbont van vrede. Hy veroverde de stad *Salzaffus* met geweld. Omtrent vijf hondert Pifidiërs quamen te sneuvelen: maer aen de zijde van *Alexander* bleven de velt-overeffe *Kleander*, niet omtrent twee hondert krijgsknechten, verflagen.

Voorts trok hy met zijn leger tegen andere Pifidiërs op: en nam eenige van hünne kaffeelen met geweld in, en braght eenige, niet verdragh, tot overgift. Daer na quam hy in *Frygie*, by den poel *Askania*, en toente Celenen. *Arrian. lib. 1.*

Het kasteel van Celenen, dat de Perfifche lantvooght van *Frygie*, met eene bezetting van tien duizent *Karen* en Griekfche hünrlingen, bezat, kreegh hy, na een wapen-ftilftant van zeltigh dagen, (binnen de welke van *Darius* byftant verwaagt wiert) met verdragh in. *Arrian. 2. Curt. lib. 3. c. 1.*

Alexander liet te Celenen vijftien hondert krijgsknechten in bezetting blijven, en vertoefde aldaer tien dagen. Hy maecte *Antigonus*, zoon van *Filippus*, lantvooght van *Frygie*, en ftelde *Balakrus*, zoon van *Amintas*, in zijne plaetfe, over de hulpgenoot-krijgs-troepen. Hy zelf trok na *Gordium*, en verwittighde *Parmenio* by brieve, dat hy hem aldaer niet het krijgshair tegen zou trekken. *Arrian. lib. 1.*

Parmenio, en het krijgshair, en de Macedonen, die de nieuw-getroude vrouwen waeren gaen bezoeken, quamen te *Gordium*, en met hen het onlangs geworven krijgshair, dat *Ptolemeus*, zoon van *Selcukius*, en *Cenus*, zoon van *Polemocrates*, en *Meleager*, zoon van *Neoptolemus*, geleiden. Dit krijgshair was sterk duizent Macedonifche voetknechten, en vijf hondert ruiters.

Daer na veroverde hy de stad *Gordium*, of *Gordieum*; hoewel hy niet zoo zeer begeerde de stad te bemachtigen, om den buit, als om dat hy gehoort had, dat in den tempel van *Jupijn* de diffelboom van den wagen van *Gordius* gefteit was: want d'oude orakelen luiden, dat de geen over gansch *Asie* zou heerfchen, die den band of knoop van den diffelboom van *Gordius* wagen zou opgeloft hebben. D'oorzake en oorsprong dezes werks was deze:

Een *Gordius* in die lantftreken met

gehuurde offen ploeghte, begonnen allerlei flagh van vogelen om hem het te vliegen. Wanneer hy getogen was, om de wic helaers van de ftad *Telmiffus* te raetvragen, ontmoete hem in de ftad eene maeght van ongemeene fchoonheit, die hy vroegh, welken wic helaer hy inzonderheit zou raetvragen? Wanneer zy (die haer op de kunft, die zy uit onderwijs van haere ouders bekomen had, verftont) d'oorzake der raetvraging gehoort had, zoo antwoorde zy: dat een koningrijk hem voorspelt vierde. Voorts bood zy haer tot zijn echtgenoot uit, en wilde deelgenoot des geluks zijn. Zulk een fchoone voorval fcheen d'eerfte gelukzaligheid des rijkts te zijn!

Na het trouwen ontftont onder de *Frygianen* optoer en tweedraght. Wanneer zy over het eind der tweedraght raetvraegden, zoo antwoorden d'orakelen, dat een koning tot de tweedraght van node was. Wanneer zy weer, nopende den perzoon des konings, vroegen, zoo wierden zy belaft dien koning gaen te flaen, dien zy, in het weertromkeeren, den eerften, op eene wagen, na den tempel van *Jupijn* vonden rijden. Toen ontmoete hen *Gordius*, dien zy aenftonts voor koning groeten. Deez ftelde de wagen, op de welke hem, in het rijden, het koningrijk opgedragen was, in den tempel van *Jupijn*, en wijde die aen de koninglijke majesteit toe. Na dien regeerde de zoon *Midas*, die van *Orfeus* plechtelijk tot het priesterdom ingewijdt wiert, en *Frygie* met godsdienften vervult heeft, door de welke hy zijn ganschen leven veiliger, als door de wapenen was.

Na dan *Alexander* de ftad ingenomen had, en in den tempel van *Jupijn* gekomen was, vernam hy na den diffelboom van de wagen, die hem vertoont wiert. Maer wanneer hy d'einden der trekzeelen, die binnen de knopen of vlechten verborgen waeren, niet kon vinden, hieuw hy, tegen kracht en geweld des orakels, de trekzeelen op ftukken, en vond aldus, wanneer de vlechten of banden ontfackt waeren, d'einden in de knopen verborgen. Dus verre uit *Justinus*. Hier uit ontftont onder d'ouden een fpreekwoort, *Gordius knoop*. Dat gemeenelijk gezeit wiert, wanneer iet zwaers en onoplosbaers voorquam.

Zoo

Alexander veroverde Gordium.

Justin. lib. 11. c. 5.

Zoo *Aristobulus* uit *Arrianus* verhaelt, zou *Alexander*, met het uitnemen van de houte pen des distelbooms, die midden door de distelboom gedreven, en met een bant daer aen vast gebonden was, het jok van den distelboom afgetrokken hebben.

Van *Gordium* trok hy na *Ancyra*, eene stad van *Galatie*. Aldaer quamen de gezanten der *Pastagonen* by hem, en maakten een verbont met hem, en gaven hem hun lant over: over het welk *Kalas*, lantvooght van *Frygie*, door hem gestelt wiert. Hy zelf trok met de genen, die onlangs uit *Kappadocie* gekomen waeren, na *Kappadocie*, en braght al het lant binnen den vliet *Halys*, en een gedeelte over den vliet *Halys*, onder zijn gebiedt.

Midlerwijle wiert de Pers *Orontobates*, (die het kasteel van *Halikarnassus*, en de steden *Myndus*, *Kaunus*, *Thera* en *Kallipolis*, bezat) door *Ptolemeus* en *Asander*, in een gevecht overwonnen. Ontrent zeven hondert voetknechten, en vijf hondert ruiters, quam aen de Persische zijde te sneuvelen, en ontrent duizent wierden gevangen. Daer na gaven de steden *Myndus* en *Kaunus*, en de meeste lantstreke van dien oort, zich aen *Alexander* over. *Arrian. lib. 2. Kurt. lib. 3. c. 2.*

Eindelijk overwon *Alexander*, in een gevecht, by de stad *Iffum*, den Persischen koning *Darius*: waer door hem de deure, tot het veroveren van gansch *Asie* en *Afrika*, geopent wiert. In dit gevecht bleven aen de Persische zijde tien duizent ruiters, en negentigh duizent voetknechten, zoo *Arrianus* schrijft, verslagen. In het getal der gesneuvelde ruiters komen meest alle de schrijvers met *Arrianus* over-een; maer verschillen veel van hem in 't getal der gesneuvelde voetknechten: want *Justinus* stelt een getal van een en zestigh duizent voetknechten: *Orosius* tachtigh duizent: *Kurtius* hondert: en *Diodorus* hondert en twintigh duizent. *Plutarchus* begroot het gansch getal der gesneuvelden op hondert en tien duizent. *Justinus* en *Orosius* brengen het getal der gevangenen op veertigh duizent. Aen *Alexanders* zijde wierden ontrent twee en dertigh voetknechten vermist: en

quamen hondert en vijftigh voetknechten te sneuvelen, zoo *Kurtius* getuigt.

Onder de lantvooghten van *Alexander* veroverde *Kallas*, na het Issisch gevecht, het lantschap van *Pastagonie*, dat na het Issisch gevecht afgevallen was. *Antigonus* nam *Lykaonie*; en *Balakrus*, *Miletus* weêrom in. *Kurt. lib. 4. c. 17.*

Na de doot van *Alexander*, die op het jaer, na des Zalighmakers geboorte, drie hondert en drie en twintigh, in zijn onderdom van twee of drie en dertigh jaren overleed, wierden, in de verdeling zijns rijks, *Kappadocie*, en *Pastagonie*, en de landen aen den Westeroever van de zwarte zee gelegen, tot aen de stad *Trapezus*, *Eumenes Kardanus* toegevoeght, met bevel, van tegen *Ariarathes*, koning van *Kappadocie*, oorlogen, die alleen toen de heerschappye der Macedonen afliegh.

Antigonus wiert lantvooght van *Pamfylie*, *Lycie*, *Lykaonie*, en *Groot Frygie*: en *Leonatus* van *Klein Frygie* gemaakt. De lantvooghtye van *Lydie*, zoo wel van het middellantsch, als van het aenzee-gelege *Lydie*, dat is, van *Eolis* en *Jonie*, was te voore door *Alexander* aen *Menander* gegeven, die ook toen daer in bevestight wiert. Aen *Kassander*, zoon van *Antipater*, wiert de lantvooghtye van *Karie*, en aen *Filotas* de lantvooghtye van *Cilicie* en *Isaurie* gegeven: hoewel *Cilicie* hem daer na ontnomen, en door *Perdikka* aen *Filoxenus* gegeven wiert. *Justin. lib. 13. c. 6.*

Daer na geschiede eene andere verdeling van *Alexanders* rijk in de stad *Triparadisus*, door *Antipater*: by de welke hy de voorige verdeling ten deele voor goet keurde, en ten deele, door de noot des tijts, het vereischte vernieuwde. In *Klein Asie* wiert *Kappadocie*, met het bygevoeght *Pastagonie*, *Eumenes* afgenomen, en aen *Nikanor* gegeven. *Lydie* wiert aen *Klitus*: en *Klein Frygie*, aenden *Hellepont*, aen *Arideus* gegeven. *Kassander* behield *Karie*, en *Antigonus*. *Groot Frygie*, *Lykaonie*, *Pamfylie* en *Lycie*.

Namaels quam *Klein Asie* onder de Romeinen: daer na onder het gebiedt der Arabieren, maer staet heden onder de heerschappye des Turkschen keizers.

Verdeling des rijks van Alexander. Ziet beschrijving van Syrie, P. 357.

Der steden, vlekken, bergen, vlieten, &c. van *Mesopotamie*, *Babylonie*, *Assyrie*, en *Klein Asie*.

A.	
A Bolla, eene stad.	Pag. 165
Aborra, een vliet.	21
Abus, een bergh van <i>Mesopotamie</i> .	77
Adana, een stad van <i>Mesopotamie</i> .	48
Adiaus, een vliet.	75
Adiabene, anders <i>Hadiab</i> genoemd.	245
Adramitium, of <i>Adramiteos</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	352
Adrastea, eene stad van <i>Klein Asie</i> .	285
Allahscheyer, of <i>Filadelfie</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	334
Algizira, een lantschap, was by ouds <i>Mesopotamie</i> genoemd.	2
Verdeiling van <i>Algizira</i> .	3
Amadie, eene stad van <i>Assyrie</i> .	253
Amid, of <i>Amida</i> , of <i>Kara-Amid</i> , of <i>Diar-Bekir</i> , eene stad van <i>Algizira</i> .	24
Anbar, eene stad.	170
Anastasia, of <i>Anastasiopolis</i> , eene stad van <i>Osrhoene</i> .	47
Anana, eene stad van <i>Frygie</i> , in <i>Klein Asie</i> .	349
Antiyragus, een bergh.	350
Antiochie aen den <i>Meandar</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> aen den <i>Olympus</i> .	339
Antipellos, eene stad van <i>Lycie</i> , in <i>Klein Asie</i> .	345
<i>Apamia</i> , eene stad van <i>Babylonie</i> .	83, 84
<i>Apamia Kibotos</i> , of <i>Celenen</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	350
Apologus, eene stad.	165
Apolloniat, een lantschap van <i>Assyrie</i> .	256
Argemium, een uithoek van <i>Ervibre</i> .	310
Arbeliis, een lantschap van <i>Assyrie</i> .	256, 257
Arbela, of <i>Erbel</i> , een stad des lantschaps van <i>Arbeliis</i> .	257
Araxes, een vliet.	78
Ard Chasdim, of <i>Babylonie</i> .	81
Arrakka, of <i>Rakka</i> , eene stad van <i>Algizira</i> .	13
Arrapachiis, of <i>Arafaxitis</i> , een gedeelte van <i>Assyrie</i> .	247
Arzlanchaye, eene vliet van <i>Mesopotamie</i> .	22
Aspendus, eene stad van <i>Klein Asie</i> .	343
Askenkalefi, een kasteel of stad van <i>Klein Asie</i> .	346
Assanchis, eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	20
Assyrie, benaming.	245
Bestiering.	258
Assyrie wort het lant van <i>Nimrod</i> genoemd.	245
Assyrie Aturie geheten.	
Adiabene genoemd.	1
Assyrie Irakein of <i>Irak</i> geheten.	247
Assyrie Kurdistan geheten.	247
Assus, eene stad van <i>Klein Asie</i> .	352
Atalia, een bergh, by ouds <i>Singaras</i> geheten.	17
Atre, eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	49
B.	
B abylon, of <i>Babel</i> , een stad.	85
<i>Babylonie</i> , op Hebreesch <i>Ard Chasdin</i> genoemd.	81
<i>Babylonie</i> , of <i>Chaldea</i> , heden <i>Irak</i> .	81
<i>Babylonie Sinear</i> geheten.	81
Bagdad, een stad van <i>Babylonie</i> , is oud <i>Babylon</i> niet.	121
Balad, of <i>Beled</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	48
Balanikos, eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	22
Barema, een vliet.	75
Bargylia, eene stad van <i>Karie</i> , in <i>Klein Asie</i> .	347
Basilios-Potamor, of <i>Konings-vliet</i> .	66
Basra, of <i>Bassora</i> , eene stad.	144
Batne, een stad van <i>Osrhoene</i> .	57
Berkaid, eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	48
Beslis, een stad van <i>Kurdistan</i> .	254
<i>Bestan</i> , of <i>Bitran</i> , eene lantstreke van <i>Haran</i> .	42
Bir, of <i>Bira</i> , of <i>Berygeon</i> , een stad en kasteel.	21
Biriba, of <i>Viriba</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	48
Bersippa, een stad van <i>Babylonie</i> .	118
Bobrus, een vliet.	75
Bogazi, een vlek van <i>Mesopotamie</i> .	22
C.	
C Alab, eene stad van <i>Assyrie</i> .	255
Celenen, of <i>Apamia Kibotos</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	350
Chaboras, of <i>Chabur</i> , een vliet.	21
Chabur, of <i>Chabour</i> , een vliet, die in den <i>Eufraates</i> stort.	67
Charmelyk, een vlek van <i>Mesopotamie</i> .	22
D.	
D Ara, of <i>Dara</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	46
Dausara, eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	47
Deguirman Bogazi, een vlek van <i>Mesopotamie</i> .	2
Diala, of <i>Fizan</i> , een vliet.	74
Diarbekr, eene stad van <i>Algizira</i> .	24
Duggiel, een vliet.	74
Dura, eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	49
Dyndimum, een bergh van <i>Klein Asie</i> .	349
E.	
E Dessa, heden <i>Roba</i> , en <i>Orsa</i> , of <i>Oursa</i> , een stad van <i>Mesopotamie</i> .	26
Edeffa, een graefschap en aertsbisdom.	41
Esesen, eene stad van <i>Klein Asie</i> .	297
Erythra, eene Jonische stad, in <i>Klein Asie</i> .	320
Eski Hisar, anders <i>Laodicoa</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	337
Eufraates, een vliet.	65
Eurymedon, een vliet van <i>Klein Asie</i> .	343
F.	
F iladelfie, eene stad van <i>Klein Asie</i> .	334
Fizan, of <i>Diala</i> , een vliet.	74
G.	
G Augamala, eene plaetse van <i>Assyrie</i> .	257
Gerrha, een stad der <i>Chaldeen</i> .	117
Gyndes, een vliet.	74
H.	
H Alikarnassus, eene stad van <i>Karie</i> , in <i>Klein Asie</i> .	346
Halonefus, een eiland.	310
Haran, of <i>Harran</i> , anders <i>Charan</i> , of <i>Karrhe</i> , eene oude stad van <i>Mesopotamie</i> .	42
Harpagcia, eene stad of plaetse van <i>Klein Asie</i> .	284
Heliopolis, eene stad, in <i>Sippara</i> .	41
Hella, eene stad.	172
Heraklea aen den <i>Latmos</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	319
Hierapolis aen den <i>Meandar</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	335
Himerius, eene stad van <i>Osrhoene</i> .	47
Hira, eene stad.	168
Hirmas, een vliet.	67
Hulwan, eene stad.	169
Hyt, eene stad.	169
I.	
I Da, een bergh van <i>Trojas</i> .	284
Ilium, of <i>Troje</i> .	281
Juliopolis, eene stad van <i>Klein Asie</i> .	348
K.	
K Aikos, een vliet.	60
Kara-Amid, eene stad van <i>Algizira</i> .	24
Karrhe, eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	43
Karkisia, een lantschap of stad van <i>Mesopotamie</i> .	16
Kecheme, een vlek van <i>Mesopotamie</i> .	22
Klazomene, eene stad der <i>Fonen</i> , in <i>Klein Asie</i> .	320
Kragus, een bergh van <i>Klein Asie</i> .	350
Kufa, eene stad.	166
Kurdistan, of <i>Assyrie</i> .	247
Kydre, eene stad van <i>Klein Asie</i> .	349

B L A D - W Y Z E R.

L.	
L <i>Ampsakus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	286
<i>Lamos</i> , een bergh.	319
<i>Liontopolis</i> , eene stad van <i>Osrhoene</i> .	234
<i>Lionrus</i> , een vliet van <i>Klein Asie</i> .	345
<i>Loupadi</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	286
<i>Lynira</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	345
M.	
M <i>Agnusia</i> aan den <i>Sipylus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	34
<i>Miquefia</i> aan den <i>Meander</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	341
<i>Manbeg</i> , eene stad.	165
<i>Markopolis</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	46
<i>Mafkytus</i> , een bergh van <i>Klein Asie</i> .	345
<i>Mafius</i> , een bergh van <i>Mesopotamie</i> .	77
<i>Mausil</i> , hoofdstad van <i>Mesopotamie</i> .	4
<i>Medaim</i> , eene stad van <i>Irak</i> .	171
<i>Merdin</i> , of <i>Maredin</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	18
<i>Mesene</i> , een lantschap van <i>Babylonie</i> .	83
<i>Mesopotamie</i> , heden <i>Algizira</i> , een lantschap. Aert en hoedanigheid des lants. 75. Bergen. 77. Inwoonders. 78. Bestiering of heerschappye. Van pag. 49 tot 164.	
<i>Milefisch Posidium</i> , een uithoek.	319
<i>Mileus</i> , of <i>Miloen</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	313
<i>Mimas</i> , een bergh in <i>Klein Asie</i> .	313
<i>Mijafarekin</i> , is de hoofdstad des lantschaps van <i>Mijafarekin</i> .	10
<i>Myra</i> , een stad van <i>Klein Asie</i> .	345
N.	
N <i>Narda</i> , eene stad van <i>Babylonie</i> .	111
<i>Nabar Melik</i> , of <i>Konings-vliet</i> .	66
<i>Niephorium</i> was eene stad van <i>Osrhoene</i> .	47
<i>Ninive</i> , of <i>Ninus</i> , eene stad van <i>Assyrie</i> .	248
<i>Niphars</i> , een bergh van <i>Mesopotamie</i> .	77
<i>Nisibis</i> , de hoofdstad van <i>Dijar Rubca</i> .	11
<i>Noium</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	318
O.	
O <i>Doine</i> , een vliet.	74
<i>Olbia</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	342
<i>Olympus</i> , eene stad van <i>Mysie</i> , in <i>Klein Asie</i> .	347
<i>Olympas</i> , een bergh van <i>Mysie</i> , in <i>Klein Asie</i> .	347
<i>Opis</i> , eene stad van <i>Babylon</i> .	118
<i>Osrhoene</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	49
<i>Orusa</i> , of <i>Orsa</i> , hoofdstad van <i>Mesopotamie</i> .	26
P.	
P <i>Palaschia</i> of <i>Melinus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	313
<i>Palascepsis</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	351
<i>Parium</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	285
<i>Patara</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	344
<i>Pergamum</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	287
<i>Perga</i> , of <i>Pergen</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	343
<i>Pesus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	287
<i>Peimellissus</i> , een vliet van <i>Klein Asie</i> .	313
<i>Phellos</i> , eene stad van <i>Lycie</i> , in <i>Klein Asie</i> .	345
<i>Phafelis</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	341
<i>Phokea</i> , een stad van <i>Klein Asie</i> .	316
<i>Pinara</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	345
<i>Pitycia</i> , een stad van <i>Klein Asie</i> .	285
<i>Priapus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	284
<i>Priene</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	319
<i>Prokonnesus</i> , oud en nieuw, eene stad van <i>Klein Asie</i> .	285
<i>Prusa</i> aan den <i>Olympus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	339

R.	
R <i>Akka</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> , of <i>Jonie</i> .	318
<i>Rafika</i> , eene stad van <i>Algizira</i> .	23
<i>Rababath Melik</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	17
<i>Rakka</i> , of <i>Arakka</i> , eene stad van <i>Algizira</i> .	23
<i>Rosylain</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	20
<i>Reboboth</i> , eene stad van <i>Assyrie</i> .	255
<i>Resen</i> , eene stad van <i>Assyrie</i> .	255
<i>Rhaefena</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	47
<i>Rosfina</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	47
<i>Roba</i> , of <i>Edessa</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	26
<i>Rusa</i> , a, eene stad van <i>Algizira</i> .	23
S.	
S <i>Ardis</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	332
<i>Sarug</i> , of <i>Sarui</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	48
<i>Salmasire</i> , eene stad op de grenscheiding van <i>Assyrie</i> .	453
<i>Samarra</i> , eene stad.	170
<i>Sangarius</i> , een vliet van <i>Klein Asie</i> .	349
<i>Sceniten</i> , volken van <i>Arabie</i> .	78
<i>Scepsis</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	351
<i>Senjar</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	17
<i>Senjar</i> , eene woeste plaetse.	17
<i>Side</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	343
<i>Siffin</i> , eene plaetse op den Wester oever van den <i>Eurates</i> gelegen.	23
<i>Siluus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	343
<i>Sima</i> , een bergh, by ouds <i>Singaras</i> geheten.	17
<i>Simfath</i> , of <i>Ximas</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	20
<i>Singaras</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	17
<i>Sippbara</i> , of <i>Sippara</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	47
<i>Sitacene</i> , een lantschap van <i>Assyrie</i> .	256
<i>Smyrna</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	306
<i>Surait</i> , een vliet.	75
<i>Sud</i> , een vliet, of d' <i>Eurates</i> zelf.	66
<i>Suerak</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	22
<i>Sura</i> , of <i>Sora</i> , eene stad van <i>Babylonie</i> .	67
T.	
T <i>Atta</i> , een poel van <i>Klein Asie</i> .	349
<i>Telmiffus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	346
<i>Tekrit</i> , of <i>Tikrit</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	16
Tempel van <i>Diana</i> .	248
<i>Termerium</i> , een uithoek of kaep.	347
<i>Termissus</i> , eene stad van <i>Pisidie</i> , in <i>Klein Asie</i> .	330
<i>Thebeta</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	49
<i>Theodosiopolis</i> , eene stad van <i>Osrhoene</i> .	47
<i>Tlos</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	345
<i>Tigris</i> , een vliet.	70, 71, 72, 73
<i>Tirtar</i> , eene vliet.	17
Toren van <i>Babel</i> , of <i>Nimrod</i> .	98
<i>Troje</i> , of <i>Ilium</i> , eene stad van <i>Frygie</i> .	281
<i>Turbadin</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	48
<i>Turbessil</i> , een kasteel van <i>Mesopotamie</i> .	39
V.	
V <i>Irtha</i> , of <i>Birb</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	48
X.	
X <i>Aradra</i> , een vliet.	74
<i>Xanthus</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	343
<i>Ximxat</i> , eene stad van <i>Mesopotamie</i> .	20
Z.	
Z <i>Ab</i> , een vliet, kleine en groote.	74
<i>Zarb</i> , of <i>Zab</i> , een vliet.	258
<i>Zerbis</i> , een vliet.	74
<i>Zenodotia</i> , eene stad van <i>Osrhoene</i> .	47
<i>Zeleia</i> , eene stad van <i>Klein Asie</i> .	284

D R U K F O U T E N

E N

M I S S L A G E N.

Het eerste getal wijst de pagie, het tweede de kolom, en het derde de liny of regel aan.

Pag.	Kol.	Lin.	Pag.	Kol.	Lin.
2.	2.	50.			
3.	2.	31.			
3.	2.	38.			
5.	2.	41.			
8.	1.	48.			
12.	1.	19.	180.	2.	49.
12.	2.	45.	181.	1.	24.
24.	2.	24.	181.	2.	29.
30.	1.	22.	181.	0.	45.
34.	2.	3.	181.	0.	47.
81.	1.	9.	185.	1.	44.
90.	2.	29.			
94.	2.	16.	188.	1.	6.
112.	2.	57.	225.	2.	35.
138.	1.	48.	230.	1.	44.
142.	2.	10.	256.	1.	49.
			259.	2.	26.

A E N W Y Z I N G

Voor den

B O E K B I N D E R,

Om d'Afbeeldingen en Kaerten te plaetsen.

D E stad <i>Babel</i> .	85
Toren van <i>Babel</i> .	98
<i>Bagdad</i> .	121
<i>Delineatio Regionis Bassoræ cum pagis &c.</i>	144
<i>Ninive</i> .	248
<i>Natolia, quæ olim Asia Minor.</i>	273
<i>Abydos</i> .	290
<i>Efesen</i> .	297
<i>Smyrna</i> .	307
<i>Magnesia</i> .	340

NATOLIA PARS

MARE MEDITERRANEUM

MARE ARABICUM ET INDICUM

AFRICA

CAESARIA

PARS

Altera Germanica Composita

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

ARMENIA

MARE ARABICUM ET INDICUM

MARE ARABICUM ET INDICUM

MARE ARABICUM ET INDICUM

MARE ARABICUM ET INDICUM

MARE ARABICUM ET INDICUM

MARE ARABICUM ET INDICUM

MARE ARABICUM ET INDICUM

NOVA TOTIUS ARABIE FELICIS, PETRÆÆ, ET DESERTÆ. Digressio per Nos - Novus

Naukeurige BESCHRYVING

Van

A R A B I E.

Bena-
ming
van Ara-
bie.

Et gewest van *Arabie* is alzo, sedert vele eeuwen, by Grieken en Latijnen, en andere volken van *Europe*, na hunnen voorgang, genoemd.

De naam *Arabie* is herkomstigh van het Arabisch woort *Arab*, of *Arabab*. Te weten, *Arabie* wiert allereerst by d'oude Arabieren, na *Jarab*, *Kabtans* of *Jektans* zoon, (op wien meest alle d'Arabische schrijvers den oorsprong der Arabieren brengen) *Jarab* of *Jarabab* genoemd: maer is namaels by d'inwoonders, gelijk ook noch heden, met her uitlaten der voorste letter *J*, *Arab*, of *Arabab*, en by wijle ook, met het voorstellen van het Arabisch woortledeken † *Al*, *Al-Arab* of *Al-Arabab* geheten.

† *Al* is
zoo veel
als *de* of
ter, in
't Neer-
duitsch
gezeit.

Daer en tegen gevoelen verscheide Arabische schrijvers, dat *Arab*, of *Arabie*, zijnen naam van *Araba*, een lantschreke of oort des lantschaps *Tihama*, niet verre van *Medina* gelegen, zou bekomen hebben: de welke eertijts *Ismael*, de stamvader der Arabieren, bewoont heeft: en aen de welke *Jarab*, zoon van *Kabtan* of *Jektan*, den naam van *Jarab*, die namaels in *Arab* verwisfelt is, gegeven heeft.

De Grieken en Latijnen hebben namaels dien zelven naam van *Arab* behouden; hoewel zy dien na hunne wijze van tale gesmeet, en *Arabia* geschreven hebben. Hier uit blijkt, hoe beuzelzinnigh de meeste Grieksche en Latijnsche schrijvers den oorsprong van den naam *Arabie* en *Arabieren*, op *Arabus*, zoon van *Apollo*, en *Babylonie*, of van † *Merkuur* en *Thronie*, brengen.

† *Strab.*
lib. 1.

Op Hebreusch wort *Arabie* ook *Arab*, of *Hereb*, of *Ereb*, genoemd:

het zy uit oorzake het gedeelte daer van woest is: of om dat daer in vermengde volken by ouds woonden: welken voornaemste waeren *Sabeers* en *Nabateers*. *Plinius* stelt een getal van elf volken in *Arabie*: als *Areers*, *Asciten*, *Auters*, *Azareers*, *Katabaniers*, *Eldamariers*, *Esboniten*, *Knebadeers*, *Mardaniers*, *Maseers*, *Oreers*, *Rhetaviers* en *Sceniten*.

Strabo stelt een getal van vier aeloude volken in *Gelukkig Arabie*: als *Mineers*, *Sabeers*, *Katabaniers*, en *Chatramotiten*. Lib. 16.

Het woort *Arab* heeft by de Hebreen die dubbelzinnige betekenis: hoewel het ook het *Weste* bediet.

Gelukkig Arabie wort ook anders in 't Arabisch *Balaad Alkaraad* genoemd, dat is gezeit, *lantschap van Karaad*. *Karaad* is de naam van zekere vrucht, de welke de Grieken *Acacia* noemen, en in *Arabie* overvloedelijk groeit, en hierom haeren naam aen dit lantschap mede gedeelt heeft. *Arabie* wort ook by d'Arabische poëten, op Arabisch, *Aladan* genoemd. Lex:
Gigg.
Gool.
Ziet
pag. 64.

Door het lant van *Chus* (dat alzo na *Chus*, *Chams* zoon, genoemd is) schijnt ook *Arabie*, of slechts een gedeelte van *Arabie*, dat boven *Egypten*, aen den binnensten boesem van de Roode zee, in het gedeelte van *Petreesch* en *Gelukkig Arabie*, gelegen is, verstaen te worden: welk *Chus* in het Oud Verbont op verscheide plaetsen gedaght wort. Dit gevoelt onder d'oude Chaldeen alleen *Jonathan*, en, na zijnen voorgang, *Bochartes*, en verscheide andere later schrijvers: want *Jonathan* heeft in zijne Chaldeeche *Paraphrasis*, of uitbreiding, *Gen. 10: 6.* in plaetse van *Chus*, *Arabie*.

Andere daer en tegen willen door *Chus* het lant van *Ethiopie*, anders *A*

byssinie

byssinie en *Moorenlant* geheten, verstaen hebben: als, onder andere, alle de Joden, de zeventigh Grieksche overzeters, *Eusebius*, *Hieronymus*, en byna de gehele stoet der outvaders. Ook zet d'Arabische vertaelder het woort *Chus*, Genes. 10:6. *het lant der Abyssiniers*, dat is, *Ethiopie*, over. Desgelijks zetten alle de Neêrlantsche vertalingen het woort *Chus*, *Moorenlant* over. Doch dat door *Chus Arabie* te verstaen is, zou met de volgende bewijsredenen kunnen verdedicht en beweert worden.

Bewijsredenen dat *Chus* Ethiopie of *Moorenlant* niet is.

D'eerste bewijsreden kan uit de volgende woorden van den profeet *Ezechiel*, cap. 29:10. genomen worden: *Ik wil Egyptenlant woest en eenzaam maken, van den toren te Syene af, tot aen de lantpale van Chus*. In deze woorden worden alleenlijk twee tegen-over-gelede grenspalen aangewezen. Te weten, *Syene* was, volgens schrijven van *Strabo*, *Plinius*, *Solinus*, *Stephanus* en *Josephus*, een grenspael van *Egypten*, na *Ethiopie* toe, op de grenscheiding van *Egypten* en *Ethiopie* gelegen. Dies kan *Chus*, dat een grenspael van *Egypten*, en tegen over *Syrie* gelegen is, *Ethiopie* niet zijn: ja nootwendigh en volkomentlijk moet *Arabie* daer door verstaen worden, met het welk het gedeelte van *Egypten*, verre van *Ethiopie* gelegen, bepaelt wort.

Tot bevesting van dit gevoelen dienen ook niet weinigh de woorden uit 2 Reg. 19:9. alwaer men leest, dat *Sennacherib*, koning van *Affyrie*, die de stad *Libna*, in den stam van *Juda* gelegen, belegert had, door *Tirbaka*, koning van *Chus*, onverziens besprongen wiert: want de koning van *Ethiopie*, had zich derwaerts niet kunnen begeven, 'ten zy eerst het tusschen-gelegen *Egypten* t'ondergebracht was. Het zelfste kan van *Zerah*, een ander koning van *Chus*, geoordeelt worden, die met een krijgshet van duizent-mael-duizent mannen tegen *Aza*, koning van *Judea*, optrok, 2 Chron. 14:9.

Niet minder krachtiger, tot bevesting van dit gevoelen, strekken de woorden uit 2 Chron. 21:26. alwaer men leest, *dat de Heere tegen Joram den geest der Filistijnen en Arabieren verwekte, die neffens de Chusiten lagen*. Want het is klaerblijkelijk, dat op die

plaetse de *Chusiten* geene *Ethiopiërs* kunnen zijn: dewijl geene *Arabieren* neffens d'*Ethiopiërs* woonden: behalve de *Troglodyten* alleen, die door het tusschen-gelegen *Egypten* van de *Joden* gescheiden worden. Aldus leest men by *Esaias*, cap. 20:4, 5. na de *Chusiten* en *Egyptenaers* door *Sargon*, koning van *Affyrie*, gevangkelijk wegh-gevoert waeren. *D'Azotiers zullen verschrikken, en door Chus in hunne hope, en door Egypten, daer zy zich op beroemden, verbijstert worden*.

Te weten, de *Arabieren*, *Chusiten*, en *Egyptenaers*, konden den *Azotiers* in *Palestijn* bystant doen; maer d'*Ethiopiërs* niet desgelijks, van wege het tusschen-gelegen *Egypten*.

Enige oude Grieksche en Latijnsche schrijvers breiden *Arabie* tot aen de geboort-gevesten van *Armenie* uit. Onder deze is *Xenefon*, die *Mesopotamie* onder *Arabie* rekent. Desgelijks *Plinius*, die schrijft, dat de vliet *Eufrates* *Arabie* en *Kommagene* ter rechte en linke zijde scheidt. Door *Arabie* is te verstaen het gedeelte van *Mesopotamie*, na-by *Armenie*. Anders zou men, by *Xenefon* en *Plinius*, door *Arabie*, het Zuider gedeelte van *Mesopotamie*, dat ten Zuide aen *woest Arabie* paelt, en ook, volgens schrijven van *Strabo*, gelijk *woest Arabie*, waterloos en onvruchtbaer is, met recht verstaen kunnen. D'ouden noemden, met den naem van *Arabie*, *Mesopotamie*, en al wat op deze zijde van den *Tigris* leit.

De later schrijvers hebben ook onder *Arabie* het gewest, *Trogloditis* geheten, gerekent: als ook de gehele lantstreke, dewelke tusschen den Arabischen zeeboesem en den Nijl leit: welke gedeelte zy *Arabie*, en het Arabisch strant van *Egypten* genoemt hebben.

Trogloditisch Arabie leit ten Noorde met de stad *Faran*; ten Ooste, met den Arabischen zeeboesem of *Roo Meir*, en ten Weste met den Nijl besloten.

Dit *Trogloditisch Arabie* wort by eenigen ook voor een gedeelte van *Ethiopie* gerekent.

Strabo noemt al het lant *Arabie*, dat Zuidwaerts, boven *Judea* en *Celefyrie*, tot aen *Babylonie* en het Rievierlant van den *Eufrates* leit: behalve d'*Arabieren* *Sceniten*, die in *Mesopotamie* zijn. Het geen na *Mesopotamie* volght, tot aen

Groote van *Arabie*.

Lib. 1. Anabaf. Lib. 5. cap. 24.

Bochart.

Trogloditis onder *Arabie* gerekent.

Lib. 16.

aen *Celefyrie*, na-by de reviere *Eufrazes*, als ook *Mefopotamie*, wort by de Arabieren Sceniten bezeten, die zeer kleine heerlijken, in onvruchtbare plaetsen, om de waterloosheit, bekomen hebben.

Het gewest der Arabieren Sceniten is een groote woestijne, de welke gemeenelijk *Woest Arabie* geheten wort. De gewesten, die Zuidelijker, als de Sceniten, leggen, worden by de genen bezeten, die *Gelukkig Arabie* bewoonen.

De Noordzijde van *Gelukkig Arabie* leit, volgens den zelve *Strabo*, met de woestijne voornoemt beslooten: de Oostzijde met den Persischen zeeboefem, de Westzijde met den Arabischen zeeboefem, en de Zuidzijde met de Groote Atlantische (of Indische) zee, de welke buiten beide de zeeboefems is. Deze geheele zee wiert by de oude Latijnen de *Roode zee* genoemd.

Verdeeling van Arabie by Grieken en Latijnen.

Gansch Arabie wort by verscheide oude Grieksche en Latijnsche schrijvers, inzonderheit by *Ptolemeus*, duidelijk in drie *Arabien* of deelen onderscheiden en verdeilt: als in *Gelukkig*, (of *Heilzaam*) *Petreesch* (of *Steenigh*) en in *Woest Arabie*. Het eerste wort in 't Grieksch *Arabia Eudemon*, en in 't Latijn *Arabia Felix*: het tweede in het Grieksch en Latijn *Arabia Petrea*: het derde in 't Grieksch *Arabia Eremos*, en in 't Latijn *Arabia Deserta* genoemd. Doch by *Strabo* en andere oude schrijvers vind men deze drie-verdeeling of alle deze drie deelen van *Arabie*, behalve *Eudemon* of *Gelukkig Arabie*, zoo uitdrukkelijk met die namen niet gedacht: maer wel

eenige deelen onder andere namen: want *Petreesch* of *Steenigh Arabie* wort by *Strabo Nabathea*, en, by den Joodschen historischrijver *Josephus*, *Nabatiner* of *Nabatinisch lant* genoemd: na d'inwoonders, *Nabatineers* of *Nabatheers*: die alzo ongetwijfelt na *Nabeoth*, *Ismaëls* zoon, genoemd zijn: uit wien zy hunnen oorsprong hebben. Zoo eenigen willen wort *Nabathea* by den profeteet *Esaias*, cap. 60: vers 7. *Nabeoth* genoemd. De hoofstad dezès lantschaps is *Petra*.

Ziet pag. 73.

Stephanus (een aelonde Grieksche schrijver, die ontrent het jaer vijf hondert gebloeit heeft) stelt in zijn stedeboek twee *Arabien*: het een is het *Speceryvoort-brengend Arabie*: en 't ander leit meer na 't Weste, en paelt ten Weste aen *Egypten*, en ten Noorde aen *Syrie*: welk laetste, volgens zijn schrijven, eigentlijk *Petreesch* of *Nabateesch Arabie* is.

Gansch *Arabie*, begrijpende *Woest*, *Petreesch* en *Gelukkig Arabie*, paelt ten Ooste, door tusschen-gelege bergen, aen *Chaldea*, of *Babylonie*, en aen de Persische zee of zeeboefem: grenst ten Weste aen het Roo meir of Arabischen zeeboefem, en aen d'enge stroke lants, die tusschen het Roo meir en d'Egyptische of Middellantsche zee leit, en heeft ten Noorde, tot grenspalen, *Judea* of *Heilige Lant*, *Syrie* en den stroom d'*Eufrates*.

Grenspalen.

Arabie is het laetste Weste, of eerste Ooste gewest, aen d'Indische zee, van *Asie*, en het naest aen *Afrika* gelegen, met den Arabischen zeeboefem of Roo meir tusschen beide.

Gelukkig Arabie.

Gelukkig of *Heilzaam Arabie* is alzo by d'oude Grieken en Latijnen genoemd, van wegen zijnen heilzamen klimaat, en voornamelijk van wegen zijnen gezegenden en vruchtbaeren landouw, in het voortbrengen van verlerleic gewassen: inzonderheit van specyten, als myrrhe, wierook, Kassie, balsam, en andere. Daer wort ook, volgens schrijven van *Strabo*, tweemaal des jaers gezait.

Ziet pag. 57.

Gelukkig Arabie overtreft verre, in groote, *Woest* en *Petreesch Arabie*, en heeft, ten Weste, Ooste en Zuide, zij-

ne grenspalen met geheel *Arabie* gemein, en schiet Zuidwaerts tusschen de twee zeeboefems, d'Arabische en Persische, langs hene, als door kunst van de natuur gemaakt, na de gelijkenis en groote van *Italie*. Want het paelt ten Noorde aen *Petreesch* en *Woest Arabie*, heeft ten Weste den Arabischen zeeboefem, ten Zuide de Roode of Indische zee, en ten Ooste een gedeelte van den Persischen zeeboefem en d'Indische zee, de welke van den mont des Persischen zeeboefems, tot aen den uithoek of kaep *Syagrum* (alzo by ouds, en

Plinius

heden *Cabo de Rosalgate* genoemd) strekt.

Arabie
Cher-
nesus en
Penin-
sula ge-
noemt.

Lib. 6.
cap. 28.

Gelukkig Arabie, van wege zijne gelegenheit rontom in 't water, (als ten Weste, Ooste en Zuide, behalve ten Noorde, daer het aen *Woest Arabie* paelt) wort by eenige oude Grieksche schrijvers, op Grieksch, *Cherronesus*, en by *Plinius*, en andere, op Latijn, in een zelve zin, *Peninsula* gebynaemt. Te weten, *Cherronesus* is eigenlijk zoo veel gezeyt, als een *lant-eilant*; dewijl het lant of gewest, dat by de Grieken en Latijnen, met den Griekschen naem van *Cherronesus*, of met den Latijnschen naem van *Peninsula* uitgedrukt en betekent wort, niet geheelijk rontom in het water leit; maer met d'eene hoek aen het vast lant gehecht is, en als daer aen hangt: waerom eenigen zoodanigh een vorm, maeksel of stuk van lant niet oneigentlijk, op Neêrduitsch, een *hangend eilant* genoemd hebben. Desgelijks wort *Arabie*, om de zelve oorzaak en rede, by d'Arabieren *Gizira Al Arab*, dat is, *eilant der Arabieren*, genoemd. Het Latijnsch woort *Peninsula* is zoo veel als een *schier- of by-na-eilant* gezeyt.

Lib. 16.

Strabo stelt *Gelukkig Arabie* Zuidwaerts boven d'Arabische volken, *Nabatheers*, *Chauloteers* en *Agreers*, en brengt des zelfs lengte na't Zuide, tot aen d'Indische of Atlantische zee, op twalef duizent stadien; twee en dertigh stadien gerekent op eene gemeine Duitsehe mijle.

Strabo
lib. 16.

Eenigen verdeilden in aeloude tijden gansch *Gelukkig Arabie*, ten aenzien van d'inwoonders, en van het geen, dat in eenige lantschappen of deelen groeide, in vijf koningrijken of deelen. Het een koningrijk of deel begreep strijders en voorvechters: het ander, lantluiden: het derde, hantwerks-luiden: het vierde braght myrrhe voort, en wiert op Grieksch *Smyrnophoros*, dat is, *myrrhe-voort-brengend*, genoemd: en het vijfde gaf wierook, en wiert op Grieksch *Libanophoros* geheten, dat *wierook-voort-brengend* gezeyt is. Deze twee gewesten, en andere, die myrrhe, wierook, en andere speceryen voortbraghten, wierden met een eenigen en algemeinen naem op Grieksch *Aromatophoros*, dat is, *specery-voort-brengend*, genoemd: want het *Specery-voort-bren-*

gend Arabie begreep niet gansch *Gelukkig Arabie*; maer was slechts een gedeelte van *Arabie*.

Het *Specery-voort-brengend Arabie* was klein, ten aenzien van *Gelukkig Arabie*, en begreep eigenlijk het gewest, dat d'Arabieren *Jemen* noemen.

Strabo
lib. 2.

Dit *Specery-voort-brengend Arabie* was in oude tijden in vier zeer groote volken verdeilt, die het bewoonden: als *Mineers*, *Sabeers*, *Katabaniers*, en *Chatramotiten*. De *Mineers* bewoonden den oort aen de Rode of Indische zee: en hunne grootste stad was *Karna* of *Karana*. De *Sabeers* bewoonden *Gelukkig Arabie*, ontrent den overvaert, of aen den oever van den Arabischen zeeboesem, en hadden tot hoofstad *Mariaba*. De *Katabaniers* woonden aen de engte en overvaert van het Roo meir, of Arabischen zeeboesem, en bezaten het lantschap *Tamna*. De *Chatramotiten* waren d'aller Oostelijkste, en bezaten de stad *Katabatanum*.

D'oude Grieksche arts en kruitbeschrijver *Theophrastus* schijnt ook het *Specery-voort-brengend Arabie* in vier deelen te willen verdeilen: doch hy noemt ieder deel met den naem van de hoofstad of lantschap, en niet met dien van d'inwoonders: als blijkt uit de volgende woorden: *Wierook, Myrrhe, Kassie* en *Cinnamomum*, groeit in het † *Cherronesus der Arabieren*, ontrent *Saba*, *Adramyta*, *Citibena*, en *Mali*. Met deze vier steden of lantschappen komen de gemelde vier volken, in de welke by *Strabo* het *Specery-voort-brengend Arabie* verdeilt wort, over-een. Te weten, *Saba* is de stad of het lant der Sabeen: *Adramyta*, de stad der *Adramyten* of *Chatramotiten*: *Citibena*, de stad der *Katabaniers*: en *Mali*, of *Minea*, de stad der *Mineers*, die by *Ptolemeus* *Maniten* genoemd worden.

Histor.
Plantar.
lib. 9.
c. 4.

† Of in
het mid-
den lant
der Ara-
bieren:
gelijk
andere
lezen.

D'oude Grieken en Romeinen hadden weinigh of geene kennis altoos van de binnenste gewesten van *Arabie*: want hunne schipvaert quam niet boven de volken *Sabeers*, die aen den overvaert of aen den oever van den Arabischen zeeboesem woonden, als *Arrianus* en *Agatarchides* getuigen. Maer door den velttocht, die ten tijde van keizer *Augustus*, onder gelei van den veltheer *Elius Gallus*, in *Arabie* geschiede, zijn vele byzonderheden van dien oort aen den

Salmaf.
in Solin.
p. 498.

Strabo
lib. 16.

Ziet
pag. 125.

den dagh gebraght ; want keizer *Augustus* zond *Elius Gallus* in *Arabie*, om die volken t'ondertasten en doorvorschen, en die plaetsen, als ook de grenspalen van *Ethiopie* en *Troglodytisch Arabie*, na-by *Egypten* gelegen, en den Arabischen zeeboesem, te bezichtigen. Doch weinigh, zoo *Strabo* eindelijk getuight, holp deze velttoght tot de kennis der plaetsen : doch holp evenwel, zeidt hy, noch niet.

By d' Arabische lantbeschrijvers wort het gewest van *Arabab* of *Arabie*, tweezins of op tweederleie wijze genomen : te weten, in een breder of enger betekenis : of in een groot en klein *Arabie*, *Arabie* eigentlijk genoemd, verdeilt.

Groot Arabie, of *Arabie* in eene brede betekenis genomen, wort by hen op Arabisch *Gizira Al Arab* genoemd, dat eilant van *Arab*, of der *Arabieren*, gezeit is : want het zy eenigh lant geheelijk, of voor een groot gedeelte, met water omringt leit, d' Arabieren drukken het alle beiden met den zelve naem van *Gizira*, dat is, eilant, uit.

Door *Gizira Al Arab* wort by hen die gehele lantstrecke verstaen, die met den vliet *Eufrates* en Persischen zeeboezem, ten Ooste, met de Sindische, Indische, en Roode zee, ten Zuide en Welte, en met een gedeelte van de Middellantsche zee rontom in 't water beslooten leit : met tusschen-komen alleenlijk van twee tongen of enge stroken lants. D'eene enge stroke lants strekt van *Pharma*, anders *Faramia*, (een verwoest stedeken, gelegen op den zandigen oever der Middellantsche zee) tot aen de Roode zee, eene stroke van ontrent zeventien Duitische mijlen. D'andere enge stroke lants strekt van den zeeboesem *Ajasso*, of van de stad *Alexandretta*, (die aen de Middellantsche zee, in *Syrie*, gelegen) tot aen den *Eufrates*, te weren, tot aen de stad *Balis*, op den Westeroever van den *Eufrates*, en op de Noorderbreete van zes en dertigh graden gelegen : de welke aen beide de woestijnen van *Arabie* en *Syrie* paelt : te weten, op het Noorder eind van beide woestijnen, de welke met haer Zuider gedeelte aen *Arabie* raken.

Wijders, dit gewest wort *Algizira Al Arab*, dat is, eilant der *Arabieren*, genoemd ; dewijl d' Arabieren by-na van aller eeuwen her, sedert of na den Wa-

tervloet, des zelfs voornaemste lantschap, namelijk *Arabie*, eigentlijk al-zoo genoemd, in eigendom bezeten hebben, en by-na al 't overigh gedeelte met de wapenen en veltroghten besprongen, en eindelijk gansch, ja het eerste van alle hunne veroverde landen, onder het jok der Mahomedaensche heerschappye gebraght hebben : zulks aldaer ook nu noch de tale der Arabieren allerwegen, als een ingeboorne of moedertale, in zwang gaet : gelijk hierom de Turken, Persianen, Armeniers, zelfs Indianen, en andere Oostersche gebuurvolken, dit *Algizira Al Arab*, *Arabstan*, dat is, *Arab*, of *Arabierenlant* noemen : naerdien het woort *Stan* by hen gemeenlijk in de betekenis van lant, cort of plaetse, genomen, en aen andere eige lantnamen gekoppelt wort : als in de koppelwoorden van *Indostan*, dat is, *Induslant*, en in *Gulistan*, *Kablestan*, *Taberistan*, *Lorestan*, *Soristan*, en meer andere te bespeuren is.

Daer entegen besluiten d' Arabische schrijvers *Klein Arabie*, of *Arabie*, eigentlijk al-zoo genoemd, en met een byzonderen naem *Al Arab*, of *Al Arabab*, op Arabisch geheten, binnen enger grenspalen : naerdien het met een enge stroke lants bepaelt leit, de welke van de stad *Elane* van *Ptolemeus* tot aen het begin van den Persischen zeeboesem, en aen het eind des gebiedts der stad *Kufa* strekt. Welk *Arabie* by-na het geen is, dat de Grieken en Latijnen *Gelukkigh Arabie* genoemd hebben.

Voorts rekenen d' Arabieren het een gedeelte van *Petreesch* of *Steenigh Arabie* onder *Egypten*, en het ander gedeelte onder *Syrie* : en onder dit zelfste *Syrie* rekenen zy ook *Woest Arabie*, dat zy *Beriara Alsjam*, dat is, *woestijnen* of *velden* van *Syrie*, noemen.

Arabie eigentlijk geheten, en in 't enge genomen, en met een byzonderen naem *Al Arabab* by de Arabieren genoemd, wort by hen zelfs in vijf lantschappen verdeilt, als in *Jemen*, (anders *Taman*) *Hizjáz*, (of *Higjás*, of *Hejas*) *Tehámam*, (of *Tihámam*) *Nezjd*, (of *Negjd*, of *Negsd*) en *Jemama*, anders *Aarud* geheten : waer by de meesten het lantschap van *Babrein* voegen : hoe-wel anderen dat liever onder het lant van *Babylonie*, heden *Irak* geheten, willen gebraght hebben.

Het ander Al-arab.

Verdeling van Arabie by d' Arabieren.

Ziet pag. 43.

Arabie is by de Arabieren tweederlei.

Het een is Gizira Al Arab.

Groote
van A-
rabie.

Na *Arabie* in het groot of klein genomen, en des zelfs grenspalen verten Noorde en Zuide uitgebreid of ingetrokken worden, daer na moet ook de lengte van *Arabie* genomen worden.

De lengte van *Groot Arabie*, of *Gizira Al Arab*, gelijk de Arabieren het noemen, begrijpt vier en twintigh graden, een graet gerekent op vijftien mijlen, eene streke van drie hondert en zestigh mijlen. Deze lengte is genomen, ten Noorde, van de stad *Balis*, op de Noorder breete van zes en dertigh graden gelegen, tot aen *Aden*, d' uitterste Zuiderhoek van *Arabie*, gelegen aen den mont van het Roo meir, op de Noorder breete van twalef graden.

Maer de lengte van *Arabie*, eigentlijk alzoogenoemt, te rekenen van de stad *Elana* van *Ptolemeus*, (op de Noorder breete van negen en twintigh gelegen) tot aen den Zuider uithoek van *Aden* voornoemt, begrijpt zeventien

graden; eene streke van twee hondert en vijf en vijftigh mijlen.

Eenigen brengen de grootste lengte van *Arabie*, te rekenen van de stad *Farma*, op den oever van d' Egyptische of Middellantsche zee gelegen, tot aen den mont van den Perlischen zeeboesem, en kaep of uithoek *Korodamum*, op vier hondert en vijftien mijlen.

De grootste breete van *Arabie* is van 't Weste tot het Ooste; te weten, van den mont van het Roo meir, of Arabischen zeeboesem, tot aen den mont des Perlischen zeeboesems, en beslaet eene streke van drie hondert en veertigh mijlen.

Arabie heeft de minste breete op die zelve Weste en Ooster streke, ontrent 't midden van *Arabie*; te weten, van *Ziden* of *Giodda*, een haven der stad *Mekka*, tot aen de stad *Bahreïn*, de welke aen den Perlischen zeeboesem gelegen is, zijnde een streke van hondert en tachtentigh mijlen.

Het lantschap van *Hizjas*.

Het lantschap van *Hizjas* is het gedeelte van *Arabie*, dat tusschen het lantschap van *Tihamam* en tusschen dat van *Negsd* gelegen is, en paelt ook ten Noorde aen *woest Arabie*: het welk de Arabieren *Badijaton Alsjan* noemen, dat *woestijne* of *velden van Syrie* gezeit is. *Hizjas*, volgens eenparigh gevoelen en over-eenstemming van by-na alle Arabische schrijvers, is alzoogenoemt, dewijl het 't een lantschap van het ander scheidt: te weten, *Nezjd* van *Gaur*: of dewijl het, gelijk anderen willen, aen *bergen gehecht* en *verknocht* is: want het woort *Hizjas* bediet dit alle beide.

Zoo anderen willen, zou dit gedeelte van *Arabie* hierom *Hizjas*, dat is, *scheidend*, genoemd zijn; dewijl het *Petreesch* van *Gelukkig Arabie* scheidt, en eigentlijk tot geen van beide behoort: want de Grieken brengen het in geenerlei wijze tot *Gelukkig Arabie*: naerdien niets ongelukkiger, als deze lantstreke is.

Zommigen evenwel houden het gewest van *Hizjas* eigentlijk voor het *Petreesch* of *Steenigh Arabie*: gelijk het ook in 'er daet daer van een groot gedeelte beslaet.

Dit gewest of oort wiert in aeloude tijden by de volken *Chuseen*, of *Chusiten*, bezeten: waer onder ook de *Madianiten* en *Ismaëlit* vermengt wonden: hoewel ieder een byzonder slagh van volken was. De *Chusiten* waeren een en de zelve volken met de *Sceniten*, die namaels *Saracenen* genoemd zijn.

Het lantschap van *Hizjas* is verdeilt in de lantstreken van *Mekka* en *Medina*: de welke des zelfs twee hoofsteden zijn. D'andere voornaemste steden zijn *Taif* en *Jamamah*. Andere daer en tegen brengen deze steden onder het lantschap van *Jemen*.

In oude tijden lagen vele groote en voornamste steden in *Arabie*, de welke meest alle heden 's daeghs vervallen zijn. De Grieksche lantbeschrijver *Ptolemeus* gedenkt 'er verscheide.

Bochart
lib. 4.
cap. 2.
Phaleg.

Gool.
Lcx. A-
rab. 578.

Nafir
Eddin.
Ulug
Beig.
Ziet
pag. 147.

De staet van *Arabie* in aeloude tijden.

Strabo
lib. 1.

† Ziet
pag. 147.

Strab.
lib. 16.

Gelukkigh *Arabie* was in d'eeuwe der helden, en ten tijde van *Homeer*, niet rijk; maer arm: en de steden wierden by de volken † *Sceniten* bewoont. Maer ten tijde van den Griekschcn lantbeschrijver *Strabo*, die onder keizer *Augustus* heeft gebloeyt, hadden d'Arabieren den overvloed van alle dingen, en waeren rijk, ter zake van den geduurigen en sterken koophandel: inzonderheit van speceryen.

Tot getuigen van de gelukzaligheid en rijkdom der Arabieren kan ook koning *Alexander de Groot*e genomen

worden, die, naer men zeidt, besloten had *Arabie* tot zijn koninglijk hof te maken, na zijne herwaerts-komste uit *Indiën*. Maer alle zijne aenslagen liepen te niet, en verdweenen, door zijn schiekelijk overlijden. Want dit was ook een van zijne aenslagen en ondernemingen: 't zy d'Arabieren hem gewillighlijk ontvingen, of door den oorlogh daer toe gedwongen wierden. Wanneer hy dan zagh, dat zy alleen, onder alle volken, voor noch na geene gezanten aen hem gezonden hadden, zoo vervaerdighde hy zich tegen hen ten oorlogh.

Ziet
pag. 118.

De middellantsche steden en vlekken van *Ge-
lukkigh Arabie*, uit *Ptolemeus*, gestelt op haere lengte en Noorder brete.

	Lengte. grad. min.	N. br. grad. min.		Lengte. grad. min.	N. br. grad. min.
A <i>Ramava.</i>	67 30	29 10	<i>Gorda.</i>	76 10	24 30
<i>Atama.</i>	69 30	29 0	<i>Maraga.</i>	79 20	24 20
<i>Thapava.</i>	71 40	29 0	<i>Ibirtha.</i>	79 20	24 40
<i>Makna.</i>	67 0	28 45	<i>Laorippa.</i>	71 40	23 20
<i>Akale,</i>	68 15	28 15	<i>Karna.</i>	73 10	23 20
<i>Madama.</i>	68 0	28 15	<i>Biabana.</i>	76 10	23 15
<i>Ochrona.</i>	70 0	28 15	<i>Goeratha.</i>	76 40	23 0
<i>Obrapa.</i>	71 30	28 30	<i>Katara.</i>	76 30	23 20
<i>Jadi, een vlek.</i>	73 40	28 40	<i>Rhaba.</i>	71 30	22 30
<i>Pharatha.</i>	73 40	28 40	<i>Makoraba.</i>	73 20	22 0
<i>Satula.</i>	77 30	28 10	<i>Sata.</i>	81 10	22 20
<i>Laba.</i>	68 10	27 40	<i>Masthala.</i>	81 45	22 30
<i>Thema.</i>	71 0	27 0	<i>Domana.</i>	82 20	22 30
<i>Gea.</i>	71 15	27 20	<i>Aitia.</i>	85 0	22 15
<i>Aina.</i>	75 40	27 20	<i>Rhuana, konings hof.</i>	87 0	22 0
<i>Zugana.</i>			<i>Chabrata.</i>	79 15	22 0
<i>Gefa.</i>	78 30	27 15	<i>Thumata.</i>	77 40	21 20
<i>Soaka.</i>	68 0	26 15	<i>Olapia.</i>	77 40	21 45
<i>Egra.</i>	70 30	26 0	<i>Inapha.</i>	79 10	21 40
<i>Salma.</i>	74 30	26 0	<i>Tiagar.</i>	85 0	21 40
<i>Arre, een vlek.</i>			<i>Appa.</i>	81 15	21 0
<i>Digena.</i>	77 0	26 30	<i>Agdami.</i>	73 10	21 20
<i>Saphtha.</i>	78 15	26 30	<i>Akarman, of Karman,</i>		
<i>Phigia.</i>	79 0	26 0	of <i>Karna, of Ka-</i>		
<i>Badais.</i>	68 30	25 30	<i>rama, koninglijk</i>		
<i>Ausara.</i>	71 7	25 30	hof der Mineers.	81 15	20 15
<i>Jabra.</i>	74 30	25 30	<i>Idara.</i>	82 0	20 40
<i>Alata.</i>	77 20	25 30	<i>Naskus, hoofstad.</i>	81 15	20 40
<i>Mochura.</i>	69 40	24 30	<i>Labris.</i>	82 0	20 30
<i>Thumna.</i>	71 10	24 15	<i>Latea.</i>	83 20	20 15
<i>Aluare.</i>	71 0	24 15	<i>Hierakum.</i>	84 20	20 30
<i>Phalagni.</i>	73 45	24 20	<i>Alabana.</i>	74 30	20 15
<i>Salma.</i>	73 20	24 20	<i>Chariatha.</i>	76 10	19 15

Laath-

	Lengte.		N. br.	
	grad.	min.	grad.	min.
<i>Laathiba.</i>	75	20	19	20
<i>Omanum.</i>	77	40	19	45
<i>Marasdi.</i>	74	30	18	30
<i>Baraba</i> , of <i>Mara</i> , of <i>Mariaba</i> , koning- lijk hof der Mi- neers.	76	0	18	30
<i>Nagara</i> , hoofstad.	78	45	18	40
<i>Jula.</i>	85	20	18	15
<i>Amara.</i>	78	30	18	15
<i>Magulaba.</i>	75	30	17	0
<i>Sileum.</i>	76	40	17	0
<i>Mariama.</i>	78	10	17	10
<i>Thuinna.</i>	79	0	17	15
<i>Suodona</i> , heden <i>Vodo- na.</i>	80	0	17	20
<i>Marimatha</i> , of <i>Ma- riaba.</i>	85	10	17	40
<i>Sabe</i> , of <i>Sana.</i>	73	40	16	56
<i>Menambis</i> , koning- lijk hof.	75	45	16	30
<i>Thauba.</i>	78	40	16	10
<i>Saubatha</i> , hoofstad.	77	0	16	10
<i>Madafara.</i>	81	45	16	40
<i>Gorda.</i>	82	30	16	0
<i>Thabane.</i>	85	40	16	20
<i>Mida.</i>	74	20	16	20
Bron des waters <i>Styx.</i>	78	15	15	15
<i>Araga.</i>	79	10	15	15
<i>Saruum.</i>	80	40	15	15
<i>Mapha</i> , hoofstad.	83	15	15	15
<i>Saraka.</i>	73	30	14	30
<i>Saphara</i> , hoofstad.	88	14	14	50
<i>Are</i> , koninglijk hof.	80	30	14	10
<i>Rheda.</i>	83	20	14	10
<i>Benum.</i>	84	30	13	20
<i>Thuris.</i>	75	15	13	20
<i>Lachere.</i>	77	30	13	20
<i>Hyela.</i>	79	0	13	50
<i>Makkala.</i>	81	0	13	45
<i>Sachle.</i>	82	40	13	20
<i>Sabe</i> , koninglijk hof.	76	0	13	0
<i>Deua.</i>	77	40	12	45
<i>Sochchar.</i>	78	30	12	45
<i>Bana.</i>	80	20	12	40
<i>Dela.</i>	82	0	40	
<i>Koa.</i>	83	30	12	30

De steden en vlekken, aen de stranden en zeekusten van *Gelukkigh Arabie* gelegen, te beginnen van den Arabischen zeeboesem, of Roo meir, neffens of by den binnensten Elamitischen zeeboesem, plaectst *Ptolemeus* vervolgens aldus:

Onne, eene stad. *Modiana*, stad. *Hippos*, vlek. Stad der *Feniciers*. *Rhamnath*, vlek. *Jambia*, vlek. Eerstelijk bewoonden de volken, *Thamyten* geheten, dit strant-gedeelte: daer na de *Darreers*: dan de *Banubariers*: en eindelijk de *Arseers*.

Kopar, vlek. *Arga*, vlek. *Zaaran*, konings hof. *Centos*, vlek. *Thebe*, stad. Deze plaetsen leggen in de lantstreke der volken *Cinedokolpiten*.

Badea; konings hof. *Ambe*, stad. *Mamala*, vlek. *Adedi*, vlek.

Puani, stad. *Pudni*, stad. *Eli*, stad. *Napeg*, vlek. *Sakata*, stad. *Musa*, zee-koopstad. *Solippi*, haven. *Ocelis*, zee-koopstad. *Palindromos*, een uithoek. Deze plaetsen leggen in de lantstreke der volken *Elisareers*.

Posidium, een uithoek of kaep. *Sarina*, stad.

Madoce, stad. *Marace*, stad. *Dees*, vlek. *Ammomium*, uithoek. *Arabia*, zee-koopstad. *Atmanusph*, vlek. Deze plaetsen wierden door de volken *Homeriten* bewoont.

Elisma, stad. *Dama*, vlek. *Egistha*, stad. *Kare*, zee-koopstad. *Trulla*, een haven. *Mephath*, vlek. *Embolum*, vlek. *Tretos*, haven. *Thiallela*, vlek. *Moscha*, haven. *Syagros*, uithoek. Deze plaetsen wierden door de volken *Homeriten* bewoont.

In den zeeboesem *Sachalites* leggen: *Kumatum*, vlek. *Aufara*, stad, *Ange*, vlek. *Astoa*, vlek, *Megiola*, scheepstimmerwerf. *Bosara*, stad. Orakel van *Diana*. *Abisa*, stad. *Korodanum*, uithoek.

In d'engte van den Persischen zeeboesem is een haven, *Kryptos*, en uithoek *Aforum*.

Rhegma, stad. Heilige uithoek. *Kanipfa*, stad. *Kabana*, stad. Deze wierden door de volken *Nariten* bewoont.

Sarkoa, stad. *Kadara*, stad. *Atta*, vlek. Deze wierden door d'*Eteers* bewoont. *Magindana*, stad. *Gera*, stad. *Bilana*, stad. Deze wierden door de *Gereers* bewoont.

Thar, stad. Zeeboesem der Magen. *Istria*, stad.

Mallaba, stad. Uithoek van *Chersonesus*. Zeeboesem *Leantes*. *Itamos*, een haven. *Adari*, stad. Heilige zeeboesem. *Koromanis*, stad. Zeeboesem *Mesantes*. Dus verre *Ptolemeus*.

De stad *Mekka*.Bena-
ming.

DE stad *Mekka*, en anders, na d'eigentlijke Arabische spelling, *Mekkah*, of *Mokah*, is van over-ouds, en noch heden by d'Arabieren gemeenclyk alzoogenoemt: maer wort daerenboven by hen, om haere vermaert en uitstekenheit, in de boeken met verscheide andere namen beschonken: want eerstelyk wort zy op Arabisch ook genoemt *Baith Allahi Alhâram*, dat is, *huis des heiligen Gods*, (hoewel die naem allereerst aen de *Kaba*, of kapel van den tempel van *Mekka*, eigen was) en ook enkelijk *Alharam*: welken naem ook de tempel, en bestek of omtrek en voorhof des tempels voert: desgelijx de heilige omtrek, bestek of afschuttsel rontom de stad, dat met zekere torens, als merk-palen, afgescheiden is: welker zommigen vijf, andere zeven, en eenigen tien mijlen van de stad afstaen.

Te weten, *Alharam*, of *Haram*, bediet eigentlijk *heiligh* en *eerwaerdigh*, en al wat door de wet verboden en ongeoorloft is te doen: gelijk het ook ongeoorloft is binnen dien heiligen omtrek, of bestek der stad, te jagen, of boomen af te houwen, of den vyant aen te tasten. Van gelijken vermogh niemant binnen den omtrek des tempels eenigh levend gedierte te doden.

De stad *Mekka* wort ook eenmael in den *Alkorân*; doch meermalen by anderen, *Bekka* genoemt, met het verwisselen slechts der voorste letter *M* in *B*: of mischien na den afgod *Bekka*, of *Bakka*, die aldaer gedient viert: hoewel de meesten den naem *Bekka* eigentlijker op d'*Alharam*, of heiligen omtrek, of plaetse der stad duiden. Andere willen dat *Bekka* d'omtrek, of plaetse des tempels, en *Mekka* den heiligen oort dier lantstrecke bediet.

Mekka wort ook *Tihama*, met den naem des omleggenden lantschaps, geheten: en anders *Ommo Rohmin*, dat is, *oort of woonstede van barmhertigheit*: ook *Sabouhaton*, *Orschon*, *Amr Alkoraj*, en *Alnasato*, van wegen het gebrek des waters: want *Nasson* is droogh of dorstigh gezeit: en anders, *Omm' Alzahmi*, dat is, *plaetse van een dichten drom*, *troep*, of *schare van menschen*: en enkelijk, *Alzahmon*,

ter zake van den ontalijken toeloop van alle menschen na de jaerlixte hoogtijden van *Mekka*: waerom ook de naem † *Mekka* aen de stad gegeven is.

Eenigen houden *Mekka* voor d'aeloude stad *Makoraba* van *Ptolemeus*: naerdien *Mekka* op een zelve hooghteder Noorder brete van een-en-twintigh graden en veertigh minuten leit: alwaer *Ptolemeus Makoraba* ten zuide van *Jathrippa* plaetst. Daer-en-boven luit *Makoraba* eigentlijk *Mekka Rabba*, dat is, *groot Mekka*, 't zy alzoogenoemt van wegen haer uitstekende grote, of tot onderscheit, van een ander kleinder.

Anderen houden d'aeloude middellantsche stad, *Mochura* van *Ptolemeus*, voor *Mekka*: doch t'onrecht: dewijl *Mekka* niet boven tien mijlen van de Rode zee leit, en dienvolgens gene middellantsche stad kan genoemt worden. *Sanson* wil dat d'aeloude stad, by *Ptolemeus Marraba*, en by *Strabo Mariaba* geheten, het hedendaegsch *Mekka* zy.

De Joden verstaen by *Moses* Gen. 10. vers 30, door *Mesa*, of *Musa*, de stad *Mekka*. Desgelijx schrijft *Abraham Zakut*, dat *Mesa* in d'Arabische tale *Mekka* wort genoemt. Ook heeft d'Arabische overzetting voor *Mesa* *Mekka*.

Eenigen brengen *Mekka* onder het lantschap van *Jemen*: anderen onder *Woest Arabie*: doch de meesten, en te recht, onder het lantschap van *Hizjâz*.

De stad *Mekka* leit in een ^asteen-zandigh dal gebouwt, ^bvier grote daghreizens, of tien met de *Karavaen*, of vijftigh mijlen, ^cof twee hondert duizent schreden Noortwaerts van *Medina*, ^den tien mijlen, of een daghreizens oostwaerts van de Rode zee, en zeven-en-dertigh daghreizens, met de *Karavaen*, van *Kairo*, hoofstad van Egypten, * op de Noorder brete van een-en-twintigh graden en veertigh minuten, en op de lengte van zeven-en-zeventigh graden en tien minuten, de lengte gerekent van d'uitterste Westerkuste van Afrika.

De stad is met gene muuren; maer aen alle zijden met bergen omringt, en heeft niet meer als vier toe of ingangen.

† Want *Mekka* bediet een gedrang: gelijk uit een grote meenighte van menschen onstaet.

Mekka was by ouds *Makoraba*.

Of *Mochura*. *Niger*:

Mekka *Mesa* genoemt.

Gelegenheit. ^aElmac. ^bAlpin. ^cFerra.

^dThevenot.

* *Nassir Eddin*. *Vlug Eeig*.

Bochart.

Hotting.

Gool in
Alfer.

Beidayi.

† Dat is,
moeder-
of hoof-
stad.

Inzonderheit maken twee dezer bergen den gront of oort der stad dalächtigh: d'een leit ten Oofte, en wort *Abu-Kobeis* genoemd: en d'ander ten Weste, met name *Kakaan*.

Barth.

Ten Zuide leggen twee andere bergen, die by-na elkanderen raken, en tusschen beide een zeer engen doorgang of wegh laten, die na *Ziden*, anders *Gjudda*, de haven van *Mekka*, loopt. Ten Oofte is een andere opening van bergen dals-wijze, de welke na den bergh *Arafat* strekt.

Het is een zeer fraeie en volkrijke stad, en eens zoo groot als de stad *Medina*, en begrijpt ontrent zes duizent huizen: welker zommigen van blaewen arduin en gebakken steen gebouwt, en andere slechts van leenaerde en riet opgeslagen zijn.

Mekka door Mahomet veroverd.

Elmac. Hiflor. Sarrac. lib. 1.

Mekka wiert op het achtste jaer van *Hegira*, den dertighsten van Grasmaent, of des jaers zes hondert negen en twintigh, na des Heilants geboorte, door *Mahomet* veroverd. Want de Koreizijten, d'inwoonders van *Mekka*, hadden het verbont gebroken: Waer over *Mahomet*, met tien duizent Musli-mannen tegen hen optrok, en quam tot aen *Mar Wuttabrân*. Zijn oom, *Abbas*, zoon van *Abdul Mutalib*, braght *Abusofian*, zoon van *Harith*, een der voornaemsten van *Mekka*, by *Mahomet*, die ook in zijn leere geloofde. Voorts gebod *Mahomet* den Musli-mannen, dat zy niemant in de stad *Mekka* zouden doden: 't en zy die hen tegen stont. Hy verleende veiligheid aen alle de genen, die in het huis van *Abusofian* en in den tempel traden: desgelijx den genen, die hunne deuren gesloten hielden, zonder de wapenen te voeren: als ook die de gordijnen of kleden van de kapel *Kaaba* aenraeken zouden: behalven die genen alleenlijk, die hem beledight hadden.

Mahomet trad in *Mekka* zonder slag of stoot. Waer op alle d'inwoonders aen hem geloofden, nitgezeit enige weinigen, die hy ter neêr hieuw en dode. Hy stelde tot overste, of stadhouder over *Mekka*, zekeren *Gajat*, zoon van *Afed*.

Tempel van Mekka.

In het midden der stad staet een tempel, wiens omtrek, bestek of voorhof, *Alharam*, en *Haram*, op Arabisch wort genoemd, dat is, *heiligh*, of *verboden*:

en anders ook *Hamijaton Allahi*, dat is, *befcherming Gods*: dewijl verboden en ongeoorloft is binnen dit bestek eenigh levend gedierte te doden. Het is omringt met muuren, en drie ryen van kolommen, ten getale van 448, en met gewelven of galderyen. Binnen dit voorhof stellen zich de vier zekten, die in het Mahometsdom in zwang gaen, ter bede: als de zekte *Hanifi*, *Chafij*, *Maliki*, en *Hambeli*: te weten, ieder in een hoek van de vier delen des hofs, met het aen-gezicht altijd na de *Kaaba* gekeert.

De tempel zelf wort *Meszjid* (anders *Meskita*, en by de Turken *Moske*) *Alhâram* genoemd, dat is, *heiligh tempel*: want *Meszjid* betekent eenen tempel of kerke, en eigenlijk een Mahometaenschen tempel: in den welken godsdienstige voor-overbuiging met het hooft tegen d'aerde geschiet: gelijk d'Oosterfche volken onder het bidden gewoon zijn te doen. Anders wort deze tempel ook, uitsteken en voortreffelijkheids-halve, enkelijk *Meszjid* genoemd, dat is, *tempel*: en beide de tempelen, die van *Mekka* en *Medina*, in 't twee-fout getal, *Meszjidein*, dat eigenlijk een *paer* of *twee tempelen* gezet is. Men noemt hem ook *Beyth*, dat is, *huis*: en *Albeyth Alharam*, dat is, *heiligh huis*: en *Beyth Allah*, dat is, *huis Gods*: ook *Beyth Alatik*, dat is, *aeloud huis*: en anders ook *Banijâton*.

In het midden des tempels staet een vierkante toren of kapel, dewelke op Arabisch *Beyth Allah Harâm*, dat is, *heiligh huis Gods*, genoemd wort: hoewel die naem namaels ook aen de stad *Mekka* zelve gegeven is. Anders voert deze kapel, van wegen haere vierkante gestalte, eigenlijk den naem van *Kaaba*: gelijk het woort *Kaaba* in d'Arabische tale die betekenis heeft. De *Kaaba* of kapel en tempel worden beide t'effens ook eigenlijk *Beyth Alhâram*, dat is, *heiligh huis*, genoemd.

Doch de meeste Europische schrijvers onderscheiden den naem *Kaaba* en dien van den tempel niet; maer gebruiken die doorgaens zonder onderscheit, den eenen voor den ander, en gemeeneljk in den zin van den ganschen tempel.

Deze *Kaaba*, of kapel, is, volgens schrijven van *Thevenot*, ontrent vijftien

Gool in Alferg.

Kaaba of tempel van Mekka.

tien schreden lang, en elf of twalef breed, en vijf hoogh. De drempel der deure is ontrent zoo hoogh van d'aerde verheven, als een man met de hant kan bereiken: want de drempel rijft, eerbiedigheits halve, in maniere van een menschen gestalte, opwaerts: De deure rijft ontrent tot anderhalve vadem hoogh, en heeft de brete van een vadem. Deze deure bestaet uit *Massijf* of dicht gesloten zilver, en gaet in tweeën open. Men klimt na deze deure by een leder, de welke op vier raderen rust: welker twee aen het onderste van de leder vast zijn, en de twee andere aen houte voetstallen: daer de leder in het midden op rust. Door middel van deze raderen kruit men de gemelde leder tot aen den muur, wanneer men in den *Beytallah* of kapel *Kaaba* wil treden.

Dit huis is met een plat dak gedekt; en rust op drie achtkanrige kolommen van *Aloës-hout* van een mans dikte. Ieder kolom bestaet uit een stuk. Het is van binnen met rode en witte zijde stoffen behangen: alwaer hier en daer deze woorden in 't Arabisch geschreven zijn: *La Illah Illallah, Mouhammed Refoull Allah*, dat is, *daer is geen God, dan die God: en Mahometh is de gezant van God.*

't Zelve huis is met twee goude riemen of gordels omringt: welker eene aen het onderste, en andere aen het bovenste gedeelte vast is.

Aen d'eene zijde van het plat dak schiet een geut van dicht gout, van een arm lang, naer buiten: waer door het regenwater van het plat dak uitloopt.

De kapel is van buiten met een behangfel van zwarte zijde stoffe, als *Damaft*, bedekt: dat alle jaers vernieuwt, en van *Kairo*, op onkosten van den Groten-heer, derwaerts met grote staectie gezonden wort.

By de deure van de *Kaaba*, of kapel, is een waterput met tamelijk goet water, de welke met een eigen naem *Zemzem* geheten wort. Deze waterput wort gezeyt een bron of wel te zijn, die ter zelve plaetse onder de voeten van *Ismaël* ontsprongen was, wanneer hy van dorste in de woestijne, roen het water in de flesche uit was, scheen te zullen smachten. Zoo dra *Hagar*, *Ismaëls* moeder, de zelve waterput gezien had, zou zy tot haeren zoon *Is-*

maël, in de Koptische of Egyptische tael, *Zemzem* gezeyt hebben: dat is, *staftil*, *staftil*.

De bedevaertreizers doen zich uit deze put water scheppen, die het lichaem en hoofd drie-mael daer mée wassen. Zy drinken ook het zelve water, en nemen wat met zich op wegh, zoo zy kunnen, op hope van daer door gezontheit en vergiffenis der zonden te bekomen.

De *Kaaba*, kapel of tempel van *Mekka*, wort by de Mahometanen voor d'oudste en allerheiligste plaetse van de werelt gehouden: want zy willen, dat de zelve door *Abraham* gesticht zy: hoewel men met meerder waerschijnelijkheit *Ismaël*, of zijnen nakomelingen, de stichting dezer kapel zou mogen toeschrijven, ten aenzien van de waterput *Zemzem*, de welke by de deure der kapel is, en, om *Ismaëls* dorst te lesschen, door Gods bevel zou ontsprongen zijn.

Andere stroien uit, dat de tempel van *Mekka*, of kapel *Kaaba*, allereerst door *Adam*, na zijne ballingschap uit het Paradijs, zou gesticht; en daer na door *Abraham*, wanneer hy vervallen was, herbouwt: en eindelijk ten tijde des watervloets, t'effens met *Mekka*, door God in den hemel opgenomen en bewaert zijn.

Op verscheide plaetsen in den *Alkoraan* wort *Abraham* tot stichter des tempels van *Mekka* gestelt: als onder andere uit de volgende woorden van *Surata 2*. blijkt: *Abraham, die niet ongeloovigh noch een afgodist is, heeft het eerste huis des gebedts allereerst te Mekka gesticht: de welke een gezegende plaetse is: alwaer door het gebouw van Abraham de deughden klaer zijn. Een iegelijk, die daer in treet, is buiten alle vrees, en blijft gerust. Gode behaeght ten allerhooghste, dat deze plaetse van eenen ieder geëert, en van eenen ieder na zijn vermogen bezoght werde.*

Kalif Abugjasar Almanfor beval op 't jaer, na des Heilants geboorte, zeven hondert zes en vijftigh, den tempel van *Mekka* uit te leggen en vergroten.

In en buiten de kapel *Kaaba* waeren in oude tijden verscheide afgodenbeelden gestelt: welker vornaemste van allen van den afgod *Hobal* was: dat aen 't achterste of buitenste gedeelte der

Door wien de *Kaaba* gesticht.

Doctrin; Mahom: p. 195. Tom. r. Op. Bibl.

Elmac. lib. 2. c. 3.

Beelden der *Kaaba*.

Put Zemzem.

Gabriel. Sionita ex Jakub Ben Sidi Ali.

Gen. 21.

Kaaba, zoo *Mostaref* en *Safioddin* getuigen, ten tone gestelt was.

Deze afgod, naer d'Arabische schrijvers verhalen, is uit Syrie tot d'Arabieren overgebracht: want als *Amr*, zoon van *Lohai*, na *Baalka*, een stad van Syrie, getrokken was, en de zeden der afgodische inwoonders aengemerkt, en hen de reden dezer afgoden afgevraeght had, zoo was hem ten antwoord van hen gegeven; dat zy, door weldaet en gunste van die beelden, bystant verkregen, wanneer zy bystant verzochten: en regen, wanneer zy regen verzochten. Waer op *Amr* het overleveren van het afgoden-beelt geëischt, en voorts d'aengevaerde *Hobal* met zich gebraght, en in de *Kaaba*, om door d'Arabieren aengebieden te worden, gestelt had.

Eenigen houden *Hobal* voor den afgod *Habbaal*, of *Habbel*, dat is, *Bel der Syriers*: uit oorzaak van d'over-een-koming en nazweeming vah name.

Safiod-
din.

Hobal vertoonde het beelt van een menschen gedaente: dien de rechte hant afgehouden was: daer voor de *Koreisjiten* een goude hant, met zeven pijlen daer in, doen maken hadden.

Abulf-
da.

In de *Kaaba* stonden ook beelden, in de gedaente van engelen of profeten, en het beelt van *Abraham*, met schichten in zijne hant, dienstigh tot de wichelarye of loting.

Wanneer *Mahomed*, na het veroveren der stad *Mekka*, op het achtste jaer na zijn vlucht, in de *Kaaba* getreden was, en die beelden aldaer zag, zoo zou hy gezeidt hebben: *God verdelge hen. Zy hebben onzen ouden man met schichten lotende afgebeelt. Wat heeft Abraham met loten te doen?* Dies wierden, op *Mahomets* bevel, die beelden verdelght. Eenigen voegen by *Abraham*, tot metgezel, het beelt *Ismaël*, van een gelijke gestalte, en met lot-schichten in de hant. Dewijl nu *Hobal* en *Abraham* een en de zelve tekenen voerden, zoo is misschien *Hobal* en *Abraham* een en de zelve afgod geweest: gelijk ook *Safioddin* en andere *Hobal* in het binnenste vertrek van de *Kaaba* stellen: maer anderen, die *Hobal* buiten, en *Abraham* binnen stellen, gevoelen het tegendeel, en houden *Hobal* en *Abraham* voor verscheiden. Maer ook dat beelt wort by *Aljannab* gezeit neffens het *Makám*, of

stantplaetse van *Abraham*, gestelt te zijn.

Wijders, gelijk *Abraham* met vele beelden van engelen en profeten, naer het schrijven van *Ali Ebnol' Athir*, van binnen in de *Kaaba*; alzo was ook *Hobal*, met een groten stoet van beelden, buiten de *Kaaba*, omringt, die misschien goden van kleine volken waeren: want rontom de *Kaaba* waeren drie hondert en zestigh beelden: welker grootste *Hobal* was. Dies d'Arabieren op ieder dagh een byzonderen afgod konden aenroepen: en niet alleenlijk ieder van hunne maenden; maer ook alle de dagen des gehelen jaers na d'afgoden noemen.

Aljan-
nab.

Alle deze beelden zijn door bevel van *Mahometh* ter aerde neêrgevelt. Ook stont in de *Kaaba* een houte duif, de welke *Mahometh* met zijne handen gebroken en ter neêr gesmeten heeft. Een afgod der *Chozaiten* stont boven op de *Kaaba*, die *Mahometh*, door *Ali*, deed afsnijten. Ook stonden rontom de *Kaaba* stenen, op de welken d'oude Arabieren, aen anderen Goden, als aen den hoogsten God offerden, volgens schrijven van *Firauzabad*.

Buiten aen de zelve hoek, daer de deure is; maer aen d'andere zijde, of op de hoek des tempels, die na de stad *Basora* ziet, is in den muur, twee ellen en een derden-deel, of zeven span boven de vloer, een zwarte steen gemetst, die op Arabisch, in een zelven zin, *Alhasjar Aswad* genoemd wort: want *Hasjar* bediet eenen steen, en *Aswad* zwart.

Alhasjar
of Aswad,
of zwart-
te steen.

Zoo d'Arabische schrijvers beuzelen, wiert deez steen uit de kostelijke steenen des Paradijs met *Adam* op d'aerde neêrgezonden, en daer na, ten tijde des wtervloets, in den hemel opgenomen: of hy was op een andere plaetse, daer het Gode goet daght: of op den bergh *Abu Kobais*, (volgens gevoelen van *Zamach-schar*, over het tweede hoofdstuk des *Alkorans*) neêrgezet, en eindelijk aen *Abraham*, wanneer hy den tempel van *Mekka* bouwde, door den engel *Gabriel* weêrom gebraght.

Deez steen, wanneer hy eerst uit het paradijs gezonden wiert, was witter als sneeu, en van glans zoo sterk als de Zon geweest, en had daer door de gehele lantstrecke van *Mekka* verlicht.

Maer

Maer na verloop van tijd was hy door het aenraken van een vrouw, de welke haere maentstonden had, zwart geworden. Of deez steen (zoo andere verhalen, die roemen uit den mont van *Mahometh* zelf d'oorzake van de verandering der kleure verstaen te hebben) had die zwartheit door 's menschen zonden en boosheden bekomen: alhoewel die zwartheit, na het getuigen van *Ahmed Ebn Yosef*, slechts zijn hooft, of buiten-gedeelte, getroffen had; naerdien d'overige deelen d'oude witheit behouden hebben, als gebleken is, wanneer hy door de *Karamiten* uit zijne plaetse genomen wiert. Dies houden eenigen voor gelooffelijk, dat deez steen door den aedem, en het aenraken der kussers, bemorft, bezoeft en zwart geworden zy. Te weten, deez steen is van overouds, gelijk ook noch heden, by d'Arabieren, en alle Mahometanen, die na den tempel van *Mekka* ter beëvaert trekken, in grote eerbiedigheid, en hoge achting, en als heiligh, en by Gode aengenaem gehouden: waerom zy onder den zelve doorgaen, en dien eeren en kussen, op hope van daer door zege en welvaert te bekomen. By zekeren schrijver, *Euthymius*, die onder keizer *Alexius Komnenus* heeft geleest, schijnt deez steen *Brakthan* genoemd te worden: het welk *Bochart Borkaton* uitleit, welk woort by d'Arabieren een bonten steen bediet.

Andere leggen *Brakthan Barakaton* uit, dat herkomstigh is van het Arabisch woort *Baraka*, dat *slikkeren* en *blixemen* betekent: uit oorzake deez steen in 't eerst blinkende wirt was. Of *Brakthan* is herkomstigh van het Arabisch woort, *Barakatan*, dat is, *heil* of *zege*: ten welken einde hy by de Mahometanen gekust en geëert wort.

Lang voor *Mahomets* geboorte trokken de vier zoonen van *Habdelal*, koning van *Jemen*, of *Gelukkigh-Arabie*, die zijn rijk onder hen verdeilt, en met den tijtel van koningen beschonken had, na de stad *Mekka*, om dezen zwarten steen uit den tempel te slepen, en een anderen tempel in *Jemen* te stichten. Maer wanneer de *Kinaneërs*, en andere volken der lantstreke van *Mekka* des vernomen hadden, verzamelden zy van aller wegen een grote meenighte van menschen, en trokken den vier konin-

gen ten strijde tegen, om voor hunnen tempel en steen te vechten. In het gevecht bleven drie koningen verslagen: en de vierde wiert gevangen.

Wanneer ontrent des jaers vijf hondert en zeventigh het gewest van *Jemen* onder het bestier der koningen van *Byssinie* of *Ethiopie* stont, en door hunne stadhouders of lantvooghden wiert bestiert, zoo deed *Abraba*, stadhouder van *Jemen*, onder *Affschama* † *Alnaja-schi*, koning van *Ethiopie*, een kerke in de stad *Sanaa* bouwen, op toeleggh, van de luiden de beëvaerten derwaerts te laten doen, en die na den *Kaaba*, of tempel van *Mekka*, af te brengen. Maer als zeker Arabier die kerke ontreinight, en onwaerdighlijk gehandelt had, zoo wiert *Abraba* daer over met gramschap ontfteken, en zwoer de *Kaaba* te zullen slopen. Te dien einde vergaderde hy talrijke krijgstroepen, en trok recht op de stad *Mekka* aen. Hy had, onder vele anderen, eenen olifant, met name *Mahmud*, die, wanneer hy na-by *Mekka* gekomen was, en gedwongen wiert het aengezicht na de *Kaaba* te wenden, op de knien viel, en niet wilde voortgaen; daer hy anders snel voortgelopen had. Voorts had God een schare van vogelen gezonden, die ieder drie steenen voerden: te weten, een in den bek, en d'andere in de voeten. Ieder steen was tusschen de grote van een wik en erwet: hoewel van die zwaerte, dat zy, met hunnen val, door stormhoet, panser en menschen, ja door d'olifanten hene boorden, en hen deden sneuvelen. Op deze stenen waeren ook de namen der gesneuvelden geschreven.

Wanneer des jaers negen hondert en acht en twintigh, of dertigh, de *Karamiten*, (een zekere Mahometaensche zekte der Arabieren) onder beleit van *Abutaber*, heer van *Hagjar*, de stad *Mekka* overrompelt, en de beëvaertreizers uitgeplondert, ja ten getale van zeventien hondert in het voorhof des tempels, onder het gaen rontom de *Kaaba*, gedoot, de deure des tempels gesloopt, en het dak der put *Zemzem* afgebroken, en die met lijken gevult hadden, zoo namen zy ook dezen zwarten steen wegh, op toeleggh van de beëvaertreizers van *Mekka* af te keeren. Maer als de *Karamiten* den yver der

† Of Nagafi.

Elmac. lib. 2. c. 19. Abulfed. Ahmed.

Safio-din.

Abrah. Ecchel. Hist. Arab.

† Of
950 na
den Kri-
sten Stijl.

Mahometanen in generlei wijze tegen deze heilige plaetse hier door zagen gedempt, noch verzwakt, en de jaerlix beëvaerten derwaerts niet ophouden, zoo zonden zy eindelijk den zelven steen, na verloop van twee en twintigh jaer en een half, of † op het drie hondert en negen en dertighste jaer van *Hegira*, den vijfden dagh der maent *Dulkiada*, na *Mekka* te ruch. Den *Karamiten* waeren door die van *Mekka* verscheide malen vijf duizent dukaten voor den steen aengeboden: maer zy weigerden die t'aenvaerden: zeggende: *Wy hebben dien door niemants bevel genomen: en zullen hem ook door nicmants bevel weërom geven.*

Midlerwijl dreven de *Karamiten* de spot met die van *Mekka*, quansuis als of zy eenen valichen steen, en die door hen verandert was, de zelve cere bewezen, als te voore. Doch die van *Mekka* hadden, naer men zeidt, den *Karamiten* ten antwoord gegeven: dat de waerheit door het volgend kenteken zou kunnen ontdekt worden: te weren, de steen, indien hy d'oprechte was, zou door een ingeboorne kracht op het water drijven. Wanneer nu deez in het gezicht der *Karamiten* dit deed, zoo wiert alle twijfeling nit de herten der menschen weggenomen.

Men zou mogen twijfelen, of deez zwarte steen niet het beelt is, dat d'Arabieren certijts voor *Bacchus*, (by hen *Vrotal*, of eigenlijk *Dussares* genoemd) erden en dienden: want dit beelt was ook, volgens schrijven van *Suidas*, een vormloze steen van vier voeten hoogh, en twee breed, die op een goude voetstal ruste.

Abra-
hams
steen of
stant-
plaetse.

Een andere steen leit in de *Meszzid Alharam*, of voorhof: in den welken, zoo *Abulfeda* getuight, de voetstappen van *Abraham* ingedrukt zijn, wanneer hy, onder het bouwen van de *Kaaba*, op den zelven stont, en in plaetse van een stellaedje gebruikte, om gene gaten in de muuren te maken: want de steen had zich in de lucht opgeheven, en weder doen zakken, na *Abrahams* welgevallen. Of *Abrahams* voetstappen wierden'er ingedrukt, wanneer *Ismaëls* vrouw *Abrahams* hoofd, de welke hem quam bezoeken, op dezen steen wiesch en reinighde, volgens schrijven van *Ahmed Ebn Jozef*, en *Sa-*

foddin. Waerom hy ook op Arabisch *Makâm Abraham* genoemd wort, dat is, *stantplaetse van Abraham*: want met dien naem, zoo *Alzamachshar* be-
right, wiert de steen, op den welken *Abrahams* voetstappen ingedrukt gezien worden, en ook de plaetse, op de welke toen die steen lagh, gehe-

Ad c. 2
Alcoran.

Ahmed Ebn Jozef gedenkt dezen steen, in het leven van *Ismaël*, in de volgende woorden: *Deze steen is nu in eene yzere kiste besloten, op de plaetse Abrahams. Ik heb dien gezien en gekust, en op den zelven water van de put Zemzem, dat voor my daer op gezet was, gedronken. Ik heb gezien, dat de stap van de rechter voet dieper, als die van de linke, ingedrukt was, en even als een hoofd: en de tenen van eene lengte, als de vingeren geweest zijn.*

Deez steen, *Makam Abraham* genoemd, schijnt ook de geen te zijn, op den welken, zoo de Mahometanen voorgeven, *Abraham Agar* bekent, of zijnen kemel gebonden had, wanneer hy *Isaak* zou opofferen: waerom hy by hen in grote eerwaardigheid gehouden wort: want *Euthymius* verhaelt, dat deez steen in het midden van het huis des gebedts, dat is, in het voorhof, en niet in de *Kaaba*, leit: het welk van dezen steen kan gezeyt worden: daer en tegen is de zwarte steen in den muur van de *Kaaba* gehecht.

In den tempel van *Mekka* is een andere witte steen, die voor het graf van *Abraham*, *Ismaëls* zoon, gehouden wort: doch in hoedanige cere deez by ouds onder d'Arabieren was, des is men niet bewust.

Naer het verhael der Mahometanen, worden alle de gebeden, de welke voor den zwarten steen: desgelijx tusschen dezen steen, en de deuren des tempels, als ook by de deuren, en op de plaetse, alwaer certijts d'engel *Gabriël* verscheen, en op dien oort, alwaer certijts *Abraham* stont, en eindelijk by den bron *Zemzem* van *Ismaël*, rechtmatigh uitgestort zijn, by God verhoort en aengenomen.

Mekka wort by de Mahometanen in grote eerbiedigheid, en in zonderlinge hoge achting, en als heiligh, gehouden: te weten, eerstelijc van wegen *Mahomets* geboorte. Ten tweede, de-

Mekka
wort by
de Ma-
hometan-
nen
hoogh
geacht.

wijl

wijl *Mahomet* voorgeeft, en zich laet verluiden, een gedeelte van zijne openbaringen in de stad *Mekka* ontfangen te hebben. Waerom cenige *Suratten*, of hoofstukken des *Alkorans*, met den naem van *Mekkaners* getijelt zijn. Ten derde, dewijl deze plaetse, sedert den aenvang des *Mahometsdoms*, door de godsdienstige beëvaerten derwaerts, de welke d'Arabieren ingevoert en gedaen hebben, begonnen is vermaert te worden.

Maer inzonderheit is de stad *Mekka*, om haeren tempel *Kaaba*, by de Mahometanen hoogh geacht, en als heiligh gehouden. Waer over zy alle de genen, die gene Mahometanen zijn, niet waerdigh achten in *Mekka* te komen: ja gedogen hen niet op zekere dagen *Mekka* te naderen. En by aldien een Kristen, of een ander, die geen Mahometanen is, op dien heiligen gront betrapt wiert, hy zou levendigh, zonder genade, verbrant worden. Hierom spreken d'Arabische schrijvers, zoo meenighmael zy de stad *Mekka* gedenken, loffelijk van haer voor af, en wenschen haer zegen toe, als onder andere met deze woorden: *God beware die stad. Mahomet* zelf noemt haer in den *Alkoran Amr Alkorai*, dat is, *moeder of hoofstad*: gelijk zy ook den laetsten naem, uitstekenheits halve, enkelijk voert. Waer op *Beidavi*, tot uitlegging, de volgende woorden voeght: *Mekka wort de moeder der steden genoemd: dewijl de volken van alle steden tot haer zien, en godvruchtige reizen aenwaerden, en aldaer vergadert worden. En hierom is deze stad de vermaertste van alle steden.*

Andere beschenken *Mekka* met den tijtel van *uitstekende stad*. Ook zal de geen, die in *Mekka* sterft, zonder cenige vreze van straffe, opgewekt worden, naer luit van *Mahomets* eige woorden, door overlevering onder de Mahometanen behouden. Het zelfste voorrecht is aen de stad *Medina* door *Mahomet* vergunt.

Dies zijn de Mahometanen, om de heilicheit dezer plaetse, en op hope van aenstonts in hunne gebeden verhoort te worden, na den voorgang en oudgebruik der oude Arabieren, en *Mahomets* instelling en gebodt, sedert vele eeuwen, jaerlix, met groten yver van

godsdienst, en toeloop van menschen, na den tempel van *Mekka* ter beëvaert getrokken, en hebben zich in den zelve doen besnijden, en wasschingen, reiningen, en andere plechtigheden aengerecht: de welke, zoo zy zeggen, door *Abraham* ingestelt zijn: hoewel die veel meer op *Ismaël* te brengen zijn.

Vijf Karavanen, of reis-troepen, bestaende ieder uit duizenden van Mahometanische volken en beesten, trekken heden, uit verscheide na-by en vergelegte gewesten van *Asie* en *Afrika*, alle jaers, na den tempel of *Kaaba* van *Mekka*, ter beëvaert. Te weten, d'eene Karavaen is die van *Kairo*, hoofstad van Egypten, die uit Egyptenaers bestaet, en uit alle de genen, die van *Konstantinopolen* en andere plaetsen daer ontrent komen. De tweede Karavaen is die van *Damaskus*: in de welke alle de genen van *Syrie* zich begeven, die derwaerts willen trekken. De derde is die van de *Magrebins*, of Westermahometanen, de welke alle de genen van *Barbarye*, *Fez*, en *Marokko* begrijpt, die te *Kairo* vergaderen. De vierde is die van *Persie*: de vijfde die van d'Indianen of *Mogollers*. Maer de Mahometanen, die met de Karavaen van *Fez* en *Marokko* komen, staen het grootste gevaer en moeite uit: want zy reizen geduurigh te lande, en trekken door grote woestijnen, alwaer zy lang vertoeven: ja besteden by wijle een ront jaer aen eenen tocht, met verlies van meer als de helft van menschen en beesten.

Ieder Karavaen, of reis-troep, inzonderheit die van *Damaskus* of *Kairo*, reift, onder gelei en bescherming van een zeker getal van krijgsknechten, na *Mekka*, om voor het stropen en roven der Arabieren bevrijt te zijn: naerdien die veeltijts de beëvaertreizers in de woestijnen aentasten, doden en beroven. Over de gansche Karavaen heeft een overste of opperhoofd het bewint en gebiedt, die met volkomen maght alles bestiert, en misdaden straft, en geschillen beslegt. Deez wort op Arabisch *Emir Hazjzjon* (of *Adzje*) genoemd: dat is, *overste van de Karavaen der beëvaertreizers van Mekka*.

Onder alle de genen, die ter beëvaert na *Mekka* trekken, zijn'er zeer vele, die

Vijf Karavanen trekken na Mekka ter beëvaert.

Plegh-
tigheden
en be-
drijf der
bede-
vaert-
reizers
van
Mekka,
geduur-
ende
hunne
reize.

die derwaerts uit aendaghtigen yver van godsdienstgaen: anderen om te handelen, en koopmanschap te drijven, en anderen om de straffe t'ontgaen, de welke zy over den eenen of anderen misdaet verdient hebben: want deze toght ontflaet en verleent afaet van alles: en hoe groot een misdaet iemand begaen heeft, indien hy zich kan wegh pakken, en dezen toght doen, daer zal niet meer na hem gezoght; maer zulk een voor een eerlijken man gehouden worden.

En alhoewel alle de genen, die derwaerts trekken, zeer verscheide inzichten hebben, zoo gaen zy evenwel alle met een groten aendaght daer hene, 't zy geveinst of waerelyk: want langs de wegen doen zy niet als deuntjes uit den *Alkoran* zingen, en plichten van liefde en barmhertigheid bewijzen, ieder na zijn vermogen.

Twec dagen voor d'aenkomste te *Mekka* ontkleet een iegelijk zich gansch naekt uit, op eene plaetse *Rabak* gheten, en doet niet aen zijn lichaem, als een doek, tot bedekking der schaemte, en een aen den hals: onder voor-geven van daer door eerbiedigheid te betonen: ja zy dragen houten klompen, om zulken heilige aerde niet te betreden. Aldus houden zy zich den tijt van acht dagen, geduurende den welken hen niet geoorloft is zich te scheren, iet te kopen of verkopen: noch iet te doden, ja zelf geen luis noch vloot: ook gene dienaers te bekijken, noch een vuil woort uit den mont te laten gaen. By aldien nu iemand een van deze dingen overtreet, die is gehouden op zijn gewisse eenige aelmoessen aen d'armen te geven: als, na verloop van acht dagen, een schaep te doden, en dat aen d'armen te geven. De genen, die onpasselijk of ziek zijn, ontkleden zich niet; maer geven daer voor aelmoessen.

Theve-
not.

Om-
gang
rontom
de Kaa-
ba.

Wanneer de beëvaertreizers te *Mekka* op den gewonelyken tijt gekomen zijn, zoo verblijven zy aldaer drie dagen, en bezoeken midlerwijle de heilige plaetsen. Maer op eenen van de drie dagen moet een iegelijk driemaal een zeer langen wegh doen, rontom den tempel van *Mekka*, onder het opzeggen van zekere gebeden: die zeer geneuggelyk, of liever belaggelyk luiden. Voor aen treet een *Imâm*, of

Mahometaensche priester, om eenen iegelijk t'onderrichten, hoe men doen moet: gelijk ook elk het oogh op dien houdt, om hem in alles na te bootfen. In het begin treden zy zacht, en voet voor voet, onder het prevelen van hunne gebeden: daer na lopen en dansen zy op zekere streken, met het verroeren der schouderen, heen en weêr, op een zeer belaggelyke wijze: en eindelijk beginnen zy weêr zacht te gaen: en vervolgen aldus by beurten hun bedrijf.

Zoo anderen, uit bericht der Arabi-
sche schrijvers, verhalen, gaen de be-
vaertreizers zeven-mael rontom den
Kaaba of tempel van *Mekka*: te weten,
drie-mael met een vluggen tret, en het
bewegen en verroeren der schouderen:
en vier-mael met een langzamer en ge-
wonelyken tret: naer luit van *Maho-
mets* woorden, die d'Arabieren stof-
fen van hem ontvangen te hebben.
*D'omgang, rontom de Kaaba, wort drie-
mael met een vlugger tret, en vier-mael
met een gewonelyken tret volbraght.*

Deze vlugge tret, of yling, de welke
in den omgang van den *Kaaba* gebruike-
lyk is, wort op Arabisch *Harawalaton*,
en ook *Alramalon* genoemd, dat eigent-
lyk gezeit is, yling onder het gaen met
korte treden, de welke tusschen eenen
loop en gemeine tret is. Te weten, op
dat zy sterkte en vlugheit doen blijken.
Het welk eerst met voordaght gedaen
is: maer namaels is het in een gewoon-
te verandert: gelijk ook d'Arabische
schrijver, op een zelve zin, in de vol-
gende woorden schrijft: *D'Alramalon,
of yling, de welke de genen, die rontom
den Kaaba gaen, gebruiken, is de zelve,
de welke Mahomet zijnen bontgenoten
in die bezoeking beval, de welke zy de
bezoeking der volbrenging noemen, op
dat hy den afgodisten hunne krachten zou
toonen: dewijl zy zeiden: d'al te grote
hitte van Jatrib heeft hen weêrloos ge-
maekt.*

Wort
Hara-
walaton
en Alra-
malon
ge-
noemt.

Wijders, deze yling wort alleenlyk
in eenige, en niet in alle beurten der
omgangen onderhouden. Het welk ge-
schieft om den beëvaertreizers te ver-
schoonen, naer het getuigen van *Al-
jannab*.

Na een verblijf van drie dagen te
Mekka, gaen de bedevaerders na een
vlek, *Minnet* gheten, daer zy des avonts

van

van de kleine *Bairam* aenkomen. Op den dagh van de kleine *Bairam*, of het Paescha der op-offering, offeren zy alle, in het vlek of dal *Minnet*, (en anders *Myne* of *Mena* genoemd) schapen, ieder na zyn vermogen, en deilen die voor een groot gedeelte aen d'armen uit.

De beë-
vaerders
werpen
stenen
aen den
bergh
Araiat.
Wijders, op dien dagh scheeren zy zich aldaer, kleden, en doen zich aen, gelijk zy voor acht dagen gekleet waeren. Daer na gaen zy na den bergh *Arafat*, een kleine dagh-reizens van daer gelegen. Maer ieder moet zich op wegh van twee en veertigh steentjes verzien: naerdien die aldaer niet gevonden worden. Voorts verblijven zy aldaer noch drie dagen. Den eersten dagh gaen zy aen de voet van dezen bergh, na hun gebedt gestort te hebben, en werpen aen den zelve bergh zeven stenen. Den tweden dagh werpen zy veertien, en den derden dagh een en twintigh stenen. *Algazel* en anderen begroten het getal der steentjes op tzeventigh.

Waer-
om dat
geschied.
Zy geven voor, naer het schrijven van *Algazel*, met het werpen dezer steentjes, Gode een aengenamen dienst te doen, en gehoorzaamheit te bewijzen: dewijl zy, naer hun zeggen, daer door het bedrijf van *Abraham* na bootfen en volgen: want als de duivel, zeggen zy, *Abraham* op deze plaetse ontmoete, om den offer-dienst van zynen zoon te storen, of hem tot ongehoorzaamheit te verzoeken, zoo wiert hy door God belast den duivel, met het werpen van stenen, te verjagen, en hem alle hope te benemen. Waer op *Algazel* voornoemt voeght: *Wel is waer, dat, in schijn, de stenen in Akabah gesmeten worden: maer in 'er daet wort het aengezicht des duivels geslagen, en hem de rugh ingebroken: naerdien men hem geen ander geweld kan aen doen, als door gehoorzaamheit, de welke aen Gode, uit loutere eerbiedigheit des bevelds, bewezen wort.*

Desgelijx getuight *Ahmed*, in het leven van *Ismael*, dat dit werpen der stenen een gewoonte en gebruik is, door *Abraham* ingevoert, wanneer de duivel hem ontmoete, als hy Gode zynen zoon zou opofferen.

Zommaigen halen den oorsprong dezer gewoonte van noch hooger op, en brengen die op *Adam* zelf. Waer op staet, het geen door *Mahomet*, zoo *Ebnol Athir* verhaelt, gezeit is: te we-

ren, dat de duivel zich op de vlucht begeven had, wanneer *Adam* met steenen wierp.

Zoo *Maimonides* gevoelt, worden deze stenen geworpen, om den duivel te verbijsteren. Andere, onder de Mahometaensche geleerden; geven deze reden van het werpen dezer stenen; dewijl op die plaetse certijts afgodenbeelden gestelt waeren; waerom zy die plaetse, en de beelden, quansuis ten teken van verachting, en tot bewijs van dat zy in die afgodenbeelden niet gelooven, met stenen werpen.

Zy verhalen vele geneughelijke en aertige beuzelingen van dezen bergh *Arafat*. Te weten, *Adam* en *Eva* hadden elkanderen, naer hun zeggen, op den zelve den tijt van twee hondert en twintigh jaren gezocht, na zy uit het Paradijs verjaecht waeren: want d'een was den bergh op: midlerwijle d'andere aen een andere zijde den zelve afgeklommen was: maer na verloop van twee hondert en twintigh jaren waeren zy elkanderen op den top van dezen bergh ontmoet:

Na alle deze plechtigheden volbragt zijn, doet de *Sultan Scherif* van *Mekka*, die met de beëvaerders aen dezen bergh gekomen is, zekere gebeden, en geeft hen daer na de zegen: waer op ieder *Amen* zeyd. Na het welk alles gedaen is. Van daer gaen zy na *Medina*, om het graf van *Mahomet* te bezichtigen. By andere wort deze reize der beëvaerders nit *Mekka*, met eenige verandering, op een andere volgende wijze verhaelt.

Wanneer alle de beëvaerders, ten ge-
Theven.
tale by wijle van over de twee hondert duizent, op den gewonelijken tijt te *Mekka* gekomen zijn, die een weinigh voor den kleinen *Bairam*, of Paescha der opoffering is, zoo begeven zy zich op den dagh voor *Bairams* avont nit *Mekka*, en gaen op eene plaetse *Myne*, een halve mijle van *Mekka*, des nachts legeren en slapen. Des volgenden daeghs, die *Bairams* avont is, begeven zy zich een halve mijle van daer na een andere plaetse, *Arafat* genoemd: de welke een groot plein of vlakte is, met een verheve rotte of aerde heuvel in 't midden. Op den kruin of top is een *Member*, of plaetse om te preken: op de welke zich een *Cheik* of Mahometaensche heiligh verwoeght, die voor al dit volk, dat op het

plein rontom den gemelden heuvel vergadert is, een preke doet.

Zoo de Mahometanen voor vast geloven, had God *Adam* en *Eva*, na zy gezondicht hadden, tot straffe, van elkanderen gescheiden, en door de werelt doen zwerven. Na verloop van vele jaren was d'een uit Ooste en d'ander uit Weste gekomen, en waeren elkanderen op den top van dezen heuvel ontmoet: alwaer zy stant hielden, en door het herdenken der verlede dingen, de welke tusschen hen beide gebeurt waeren, elkanderen begonnen te kennen, zeggende, *Arof, Arof*, dat in 't Arabisch bediet: *Ik weet, ik weet*. Waer door aen deze plaetse de naem van *Arafa* gebleven is. Ter gedachtenis van dien voorval geloven de Turken, dat God ter weder-zijde van dezen heuvel twee bronnen heeft doen ontspringen, die noch heden gezien worden: waer uit twee scheuten lopen: d'een na 't Ooste, en d'ander na 't Weste.

Na dan alle de beëvaerders op dit plein vergadert zijn, ontrent een halve of een vierendeel uurs voor zonnen ondergang, zoo doen zy een groot gebedt, heffen de handen hemelwaerts, en bidden God, om vergiffenis van hunne zonden, de welke zy hopen te verkrijgen: gelijk zy gelooven, dat God aen d'eerste voorouders *Adam* en *Eva*, op de zelve plaetse en ure, vergiffenis verleent heeft.

Als dit gebedt geëindicht is, trekken de beëvaerders gezwint, en zonder omzien, wegh, en komen weder ter nachtruste op de gemelde plaetse van *Myne*, de welke in het midden van een andere vlakte leit: alwaer eene rotse is, op de welke *Abraham* zijne offerhande zou gedaen hebben.

Hol van Mahomet.

Men ziet op deze rotse een hol: waer in *Mahomet*, naer het zeggen der Mahometanen, dikwils zijn gebedt zou gestort hebben. Ja zy toonen in het bovenste gedeelte van dit hol een indruk, dat de vorm en gestalte van den kruin van een menschen-hoofd vertoont: de welke aldaer zou gemaakt zijn, wanneer *Mahomet* zich op deze plaetse ter neêr leide, om te bidden: want in het oprechten had hy 't hoofd boven tegen den steen van het hol, dat wat laegh was, gestoten, die daer door zoo week als wasch geworden was. Sedert dien

tijt zou de gestalte des hoofts in den steen gebleven zijn.

De Mahometanen hebben op deze plaetse een *Mesjid* gesticht: waer van het een gedeelte op deze rotse staet, en binnen zijn bestek dit voornoemt hol begrijpt: waerom deze plaetse by hen in grote eerbiedigheid gehouden wort: behalve den aendaght, dien zy de zelve, ter gedachtenis van *Abrahams* offerhande, toedragen: ter welker gedachtenis de beëvaerders, op den dagh van den kleinen *Bairam*, wanneer die gekomen is, op het plein of vlakte van *Myne*, over de vier hondert duizent schapen offeren, en blijven'er tot ontrent den middag van den derden dagh van gemelde *Bairam*, als wanneer een iegelijk begint op te breken, om van daer weêr na *Mekka* te keeren.

Des nachts, na de beëvaerders zich vertrokken hebben, valt'er gewonenlijken een slagh-regen, met zulk een yzelijk geweld, niet anders als of het een watervloet was, de welke door haeren sterken water-stroom al het bloet der offerhanden afspoelt, en alle de beenderen, die op het plein blijven leggen zijn, meê sleept.

Men zou niet kunnen zeggen, of deze regen natuurlijk, of door konstenaarje en bedrogh van den vyant des menschelijken geslagts ontstaet, die veilicht deze regen verwekt, om d'ongelovigen in hunne dwalingen te verherden en bekrachtigen: hen wijs makende, dat God deze regen zend, om door zoodanigh teken hen te betuigen, dat hunne offerhande Gode aengenaem zy. Het zy daer meê, hoe 't wil, het werk is zoo veel te merkwaerdiger, dat deze regen, na d'offerhande des uchtens van den eersten dagh van *Bairam* geschiet is, niet valt, als des nachts na den derden dagh: behalve dat deze *Bairam* alle jaers tien dagen te rugh loopt: makende den gehelen omloop of ronde van ons zonnen-jaer in den tijt van ontrent vijf en dertigh jaren. Des niet regenstaende valt de regen al tijt des nachts na den derden dagh, gelijk gezeit is.

Wanneer de beëvaerders weêr te rugh na *Mekka* keeren, zoo scheiden zy zich van elkanderen in vele Karavanen, ter oorzake van de verscheidenheit der landen, daer zy van her komen, en der-

waerts

Wonderlijke slagh-regen. Theven.

waerts zy keeren moeten. De Karavaen, de welke te *Damaskus*, hoofstad van *Syrie*, vergadert, trekt op haere wederkomst door *Medina*, en bezoekt het graf van *Mahomet*: dewijl het in haeren wegh is. Wat belangt d'andere: de genen, de welke aendaght hebben, om na *Medina* te gaen, gaen derwaerts: maer een groot gedeelte keert na zijn lant, zonder uit hunnen wegh te willen wijken, om na *Mahomets* graf te *Medina* te gaen: naerdien de beëvaerders door hunne wet daer toe niet verplicht zijn: gelijk zy tot het bezoeken der boven-gemelde plaetsen verplicht zijn.

Ge-
schen-
ken, die
uit Kai-
ro na
Mekka
gevoert
worden.

De Franken noemen in 't Oofte alle de geschenken, die den Groten-Heer allen jaers na *Mekka* zend, *Veste de Mahomet*, dat is, *gewaet van Mahomet*. Deze geschenken worden op het kasteel van *Kairo* vervaerdicht en bereit: want uit de stad *Kairo* worden çieraedjen na *Mekka*, en gelt na *Medina*; maer uit de stad *Damaskus* çieraedjen alleenlijk gezonden.

Wanneer de tijt, op den welken de Karavaen na *Mekka* moet vertrekken, gekomen is, zoo worden alle deze geschenken uit het kasteel, door de stad, na het huis van den *Emir Hazje*, of *Hazjzjon*, met groten pracht en staetie gebracht: het welk zich op het jaer zestien hondert zeven en vijftigh, den een en twintighsten van Hooimaent, aldus, en in volgende orde droegh, volgens verhael van *Thevenot*. Alle de huisgezinnen van de *Beys* trokken voor: daer na de *Tchiaoux*: daer na de *Azapes*: daer na de Janitsfars: daer na de *Beys*: waer onder de geen, die d'*Emir Hazje* was, een † *Kaftan* had, die hy van den *Bassa* verworven had. Na hen quamen vele behelhebers: toen de Janitsfars van den * *Divan*, die gevolght wierden door zekere luiden, die vier zeer lange stukken karmozijn-root floers droegen, de welke alle met grote en lange Arabische goude letteren van een vinger dik geboorduurt waeren. Andere droegen een zeer groot behangsel van floers op een zelve wijze geboorduurt. Daer na volghde een kemel, fraei toegedoft, die een groot paveljoen of tente van root satijn, en gansch met gout geborduurt, droegh, dat torens-wijze spits toeliep, en een vergulde appel bo-

† Een
eer-ge-
waet.

* Of
recht-
bank.

ven op den top had, en vier andere van een zelve maeksel rontom. Daer na volgde een ander klein vierkant paveljoen: doch van veel minder waerdye, dat door eenen man gedragen wiert. Vervolgens zagh men acht stukken fersjes, en een man, die de koorden droegh. Al het welk tot çieraet van de *Kaaba* of tempel van *Mekka* geschikt wiert.

Vele omgangen met vanen, en alle de *Santons* of Moorsche heiligen, met vele trommelslagers en gom-speelders, verzelschapten deze staetie. Maer een yzelijk gedrang ontfont'er, wanneer een iegelijk deze werkstukken, die tot geschenken gezonden wierden, traghte te naderen, om aen te raken. De genen, die dit geluk hadden, raeften die, met het eind der vingeren, met groten aendaght aen. Maer die daer niet by konden komen, ter oorzake van den drang, klommen op den eenen of anderen steen, en ontrolden hunnen tulbant, en wierpen dien tegen de geschenken aen: hoewel altijt het een eind vast te houden: waer meê zy zich verge-noeght hielden: naerdien zy iet aen de geschenken deden raken, daer zy na-maels zich meê konden vermaken, om te kussen. Want de Mahometanen dragen aen deze geschenken geen minder eerbiedigheit toe, als de Roomsgezinden aen hunne H. overblijffelen: en dat uit gene andere oorzake, als dat de zelve aen den tempel van *Mekka* moeten verëert worden, en die plaetsen verçieren, die zy voor heiligh achten. Al dit wiert uit het kasteel na het huis van den *Emir Hazje* gebracht.

Twee dagen daer na, te weten, den drie en twintighsten van Hooimaent, trok d'*Emir Hazje* uit de stad, om zich daer buiten te gaen legeren, en tot den optoght en reize na *Mekka* te vervaerdigen.

Wat belangt d'orde der huis-dieners van de *Beys*, *Tchiaoux* en andere, die geschiede by-na op een zelve wijze, als voorhene. Na de huis-dienaren der *Beys* volghden zes kleine veltstukken, die ieder door twee kemels voortgetrokken, en door d'*Emir Hazje* altijt by zich op den gansch en toght meê gevoert wierden.

Het getal der kemels, peerden, mulen, ezels, en andere vrachtbeesten, die

de menschen, den lijfzoght en anderen omslagh voeren, belopen by wijle ten getale van zestigh en zeventigh, en by wijlen ten getale van hondert duizent. Niet minder is ook by wijle het getal der menschen, die meê ter beêvaert trekken.

D' *Emir Hazje*, die dezen toght allen jaers doct, voert gewonelijk vijftien hondert kemels met zich, om zijn reistuigh en lijfzoght te dragen, als ook om die te verkopen en verhuuren aen de genen, die de zelve zouden mogen van doen hebben: want vele kemels komen op wegh te sterven. Hy houdt vijf hondert kemels, om het water alleenlijk voor zijn hofgezin te dragen, die r'elkens met versch water geladen worden, daer het op wegh gevonden wort.

De beruchte profect *Mahomet*, die een duizent konstenar en archlistige veinsert was, heeft, onder andere, ook deze beêvaert na *Mekka*, en vieren des seefts, die d'oude Arabieren ingevoerd hadden, door zijne wet, in den *Alkoran*, doen vernieuwen en bekrachtigen: ten einde hy door het onderhouden van die jaerlixte pleghelijke vier en hooghtijden, en door de voorrechten en vryheden, de welke *Mekka* sedert vele eeuwen daer door genoten had, d'Arabieren en andere volken tot zijn vaderlant, en alzo des te lichter in 't net zou lokken en verschalken, om eindelijk door dit middel, onder schijn van godsdienst, de heerschappye te bekomen.

Dies blijkt hier uit klarelijk, hoe het gemein gevoelen en schrijven der genen valsch en onwaer is, die willen, dat de jaerlixte beêvaert der Mahometanen na *Mekka*, uit aendaght en eerbiedigheit tegen *Mahomets* graf, zou geschieden: gelijk ook zijn graf niet te *Mekka*; maer te *Medina* is, daer hy overleed, volgens eenparigh gevoelen van alle Arabische schrijvers. Maer *Mekka* is alleenlijk zijn geboorteplaetse.

Tot bewijs daer en boven, dat *Mahomets* graf niet te *Mekka*; maer *Medina* zy, zoo dient aengemerkt, dat een groot gedeelte der beêvaerders, (gelijk reeds te voore gezeit is) die *Mekka* bezocht hebben, en voor hen *Medina* uit den wegh leit, weêr na hun lant reizen, zonder na *Medina* te trekken, en het graf van *Mahomet* te bezoeken: als

daer toe, door hunne wet, niet verplicht.

Midlerwijle d'Arabieren en Mahometanen na *Mekka* ter bedevaert getrokken zijn, zoo is niemant geoorloft zijne eige vrouw te bekennen; maer moet een andere voor hem, op zeker beding, huuren, en de zijne aen de geilheit van een anderen mans-perzoon voor huur-loon op-offeren. Hier over begeven zich derwaerts ontallijke meenighen, zoo mannen, als vrouwen, om hunne ongebonde geilheit, ter gedachtenis mischien van *Mahomets* geilheit, te boeten.

Deze godsdienstige beêvaert na den tempel van *Mekka*, en vieren des seefts *Mekka*, wort in 't byzonder op Arabisch *Alhagia*, of, gelijk andere spellen, *Alhazjaton* genoemd: welk woort anders by d'Arabieren en Hebreëen algemeenlijk een feest en plechtelijke hooghtijt betekent: hoewel zulk een feest, tot het welk een grote algemeene toeloop van menschen uit alle oorden is. Desgelijx wort een beêvaerder van *Mekka Hazjzon*, of *Hazje*, genoemd: en d'overste van de Karavaen der zelve beêvaert *Emir Hazje*, dat is, *overste van de Mekkaner beêvaerders*. Ook wiert de maent, in de welke deze plechtelijke beêvaert juist toen geschiede, wanneer d'Arabieren de maenden van name vernieuwden, *Dulhagia* genoemd, dat maent van de *Mekkaner* beêvaert, en vieren des seefts, eigenlijk gezeit is: de welke de laetste maent des Arabischen jaers, en tot die hooghtijt geschikt was.

De by-een-komste der beêvaerders, of beevaert na *Mekka*, is altijt, sedert *Abrahams* en *Ismaëls* tijden, op den tienden der maent *Dulhagia* geschiet: dan naerdien deze maent niet altijt op een zelve tijt of saizoen des jaers geviel; maer alle saizoenen doorkruiste, (ter oorzaak d'Arabieren gene zonne; maer maen-jaren gebruikten, bestaende ieder jaer uit drie hondert vier en vijftigh dagen) zoo wiert, ten dienste der bedevaerders, de maent *Dulhagia* geknevelt en bedwongen, en in den Herfst vast geplant, als die, om de temper der lucht, en overvloed van lijfzoght, de bequacmste tot dezen tocht scheen te zijn. Dit geschiede door het † inlasschen van eene maent,

Ziet beschrijving van Afrika.

Beêvaert na Mekka door Mahomet bekrachtigt. Elmac. lib. 1.

De beêvaert-reize na Mekka wort niet om Mahomets graf gedaen.

Beêvaert na den tempel van Mekka Alhagia genoemd.

Aljauhar.

† Intercaleer

na verloop van alle twee jaren: waer door het maen-jaer met het zonne-jaer gelijk wiert.

Ten einde nu deze jaerlixte beêvaert, en vieren des feests, zeker en veiliglijk zou geschieden, zoo wiert deze maent *Dulhagia*, als ook de maent voor haer *Dulkada*, en de volgende maent *Muharram*, de welke d'eerste maent des Arabischen jaers is, ter zake van d'algemeine vrede en veiligheid, onder d'Arabieren voor heiligh gehouden.

Wanneer de bedevaerders te *Mekka* aengekomen zijn, zoo wort'er een grote merkt gehouden: alwaer allerlei slag van koopwaren uit Indiën gebragt, en in uitgeholde spelonken van 't geberghte verkocht worden.

Mekka staet heden niet volkomen onder het gebiedt der Turken: maer een vorst of *Sultan Sjerif*, anders *Scherif*, gebiedt daer over. Den naem *Sjerif* voeren alle de genen onder de Mahometanen, die uit den geslaghte van *Mahomet* gesproten zijn, en met geschrift hun maeghschap met hem kunnen doen blijken. Deez *Sjerif* houdt gestadigh tien duizent gewapende ruiters, en twintigh duizent voetknechten in dienst.

De vorst of prins, die in oudertijden, of voor ontrent drie eeuwen, over *Mekka* geboot, woonde op het kasteel, dat aen de West-zijde der stad stont, op eene plaets *Almarbaa* genoemd, ontrent drie duizent schreden van *Mekka* gelegen. Daer neffens was een tuin, met dadel en allerlei ander slag van bomen beplant, die van andere plaetsen derwaerts gebragt waeren. Deez vorst, met name *Haschemida*, onderhield te dier tijde geen ruiterye; maer alleenlijk voetvolk, die op Arabisch *Alharrabah*, dat is, *hellebardiers*, genoemd wierden. Hy ging gewoonliken in wit gewaet gekleet, en met een witte mijter op 't hooft, en reed te peerde.

De *Sultan Sjerif* is zeer machtigh en rijk, en trekt van de bedevaerders, door duizenderleie vonden, onder schijn van godsdienst, grote sommen gelts. Zijne voorzaten persten ook voorhene den bedevaerders grote sommen gelts af. Maer als op zeker jaer de gemalin van den *Sultan* van Egypten

na *Mekka* was getrokken, deed de *Sultan Sjerif* haer een grote somme gelts betalen, met te zeggen, dat hy geen anderen koning kende, dan hem zelven. Deze me-vrouw wilde, op haere wederkomst, niet in de stad *Kairo* treden, 't en zy haer gemael daer over aen *Sjerif* wrake nam. Waer op aenstonts de *Sultan* van Egypten met een machtigh krijgshair optrok, en versloegh en overwon den *Sultan Sjerif* van *Mekka*, en verbont hem en alle de *Sjerifs* van *Mekka*, zijne magen, noit meer te peerde te rijden, dan bloots voets. Het welk zy noch heden onderhouden.

Degenen, die *Mekka* voor het Mahometsdom bewoonden, waeren Idioten of ongeleerde luiden, en konden lezen noch schrijven: zoodanige menschen by d'Arabieren op Arabisch *Alommo* of *Ammano* genoemd worden.

D'aeloude inwoonders van d'omleggende lantstreke van *Mekka* wierden by ouds onder d'Arabieren *Koreisjiten* genoemd, die kinderen waeren van *Nadir*, zoon van *Kinana*, en d'edelste stam der Arabieren. *Koreisjiten* is zoo veel als *vergaderde* gezeid: dewijl zy rontom *Mekka* by een vergadert leefden. Anders wierden de *Koreisjiten* *Dahariten* genoemd: dat zoo veel als *buitelingen* gezeid is: dewijl zy buiten *Mekka* woonden.

De gront en lantstreke ontrent *Mekka* is bovenmate onvruchtbaer en droogh. Behalve het water van de put *Zemzem* is ook in de stad geen ander, als dat door de regen in de bakken vergadert wort. Al het ander water is bitterachtigh, en by-na niet om te drinken: gelijk ook het water van de put *Zemzem*, door het geduurighlijk gebruik, walghachtigh valt.

Ontrent de tijden van *Mahomet*; trachte *Zubeir*, een vorst der *Koreisjiten*, met grote onkosten het water uit den bergh *Arafat* na de stad *Mekka* te leiden: maer het begonnen werk nam een vruchtelozen uitflagh. Het zelfste is namaels, door bevel van de gemalin des Turkschen keizers *Soliman*, in 't werk gestelt, en ook kort daer na gelukkig volbragt. In de dalen, die van alle zijden rontom de stad leggen, zijn lopende waters en springbronnen, en waterrijke putten, ook vele ruinen

Mekka
wort
door
eenen
Sjerif
bestiert.
Prosp.
Alpin.

Sjarifol
Edrifi.

Schare-
stan.

Aeloude
inwoon-
ders van
Mekka
Koreis-
jiten ge-
heten.

Hoed-
nigheir
des aert-
rijks on-
trent
Mekka.

Sjarifol
Edrifi.

en akkers. In *Mekka* is een andere put, *Maimon* geheten: neffens de welke *Kalif Abugiafar Abdalla*, zoon van *Mansur*, begraven wiert.

Sjarifol
Edrifi.

D'inwoonders van *Mekka* hebben overvloed van gout en zilver: als ook groot en klein vee, en kemels: maer geen vruchten noch tarruw, dan dat

uit andere gewesten derwaerts gebraght wort. In gansch *Mekka* is geen vruchtbare boom: en niet als wilde bomen. Uit de plaetsen rontom gelegen wort meenighte van dadelen gebraght, en druiven van *Tayef*: naerdien zeer weinigh druiven in *Mekka* groeien.

Gjudda, anders Ziden, de haven van Mekka.

Gjudda, of Gjodda, en anders Ziden, is een zee-ftedeken, of haven van *Mekka*, gelegen aen d'Ooster frant der Rode zee, zes mijlen of een dagh-reizens westwaerts van *Mekka*. Het is eene kleine stad; doch gesterkt met twee kastelen ter weder-zijde, op ieder zijde van de haven een. Voor ontrent hondert jaren had deze stad muuren noch grachten: maer sedert de komste der Portugesen aen dien oort, wiert de zelve met muuren omringt, en namaels met kastelen versterkt.

Te *Gjudda* is heden een tolhuis: alwaer de schepen, die uit *Indiën*, *Jemen* en andere gewesten komen, tol betalen: te weten, ten dele aen den Turkschen keizer, en ten dele aen den Heer van *Mekka*, die op Arabisch *Scherif* of *Sjerif Mekka*, dat is, *edelman van Mekka*, genoemd wort: naerdien hy uit het geslaght van *Mahomet* gesproten is: gelijk alle de Mahometanen, die roemen uit *Mahomets* adelijken geslaghte gesproten te zijn, den tijtel van *Sjerif* of *Seid* voeren. De keizer houdt in *Gjudda* eenen stadhouder of overste: maer de *Sjerif* slechts eenen ontfangen.

Deze stad wort by de Mahometanen by-na alzooh heiligh, als *Mekka* en *Medina*, gehouden: uit oorzake, *Eva*, volgens hun zeggen, aldaer zou begraven zijn. Men toont'er haer grafstede, lang ontrent acht en dertigh of veertigh schreden van een gemeene mans tret: hoewel met geen ander gieraedje, als een steen op ieder eind-hoek, verrijkt. Anderen stellen, uit verhael der inwoonders, het graf van *Eva* in een *Meszjid*, na-by de stad.

Anton.
Fumec
lib. 1.

Stede-
ken Ai-
dáb.

Tegen over *Gjudda* leit, op de Westers frant der Rode zee, een diergelijk klein stedeken, *Aidáb* genoemd, dat eenigen onder *Egypten*; andere onder

Begie; en zommigen onder *Abyssinie* rekenen. Aldaer is tusschen *Arabie* en *Egypten* een zeer drokke en gemeine overvaert, wijdt veertigh Arabische mijlen: inzonderheit van *Karavanen*, de welke jaerlix uit *Afrika* na *Mekka* ter beêvaert trekken.

Haditia is eene plaetse by *Mekka*, op den wegh na *Gjudda*. Haditia.

Na-by *Mekka* leggen twee bergen: d'een *Merwah*, en d'ander *Safa* genoemd. Eenigen houden *Safa* voor een blaeuwen steen aen de voet van den bergh *Abu Kobais*: maer *Merwah* voor een groten steen aen de voet des berghs, die aen den bergh *Kakaan* raekt, op een onderlingen afftant van zeven hondert en tachtigh ellen. Deze bergen worden in den *Alkoraan* gezeit te zijn uit het getal der tekenen Gods, of uit die genen, de welke God tot een teken den menschen gestelt heeft, en op de welken hy wilde gedient zijn. Bergen
Merwah
en Safa.

Op ieder bergh had *Amr*, zoon van *Lahis*, of *Lohaj*, een afgoden-beeldt (die hy met zich uit *Balkaa*, een stad van *Syrie*, gebraght had) gestelt: te weten, op den bergh *Marwah* stont een beelt, met name *Asafa*: en op den bergh *Safa* een ander, met name *Naila*. By deze twee beelden slaghte *Amr*, het geen hy in de *Kaaba*, of tempel van *Mekka*, wilde op-offeren. Ziet
pag. 12.

Zoo eenigen en onder anderen *Kazwin* verhaelt, waeren *Safa* en *Merwah* namen van een man en een vrouw, uit den stam van *Giurhem*: te weten, die was een zoon van *Amr*: en deze een dochter van *Mehli*, die, ter zake van overspel, in de *Kaaba* begaen, door God in stenen verandert, en op de bergen van een zelve name tot een exempel en waerschouwing gestelt, en namaels door de *Koreisjiten* goddelijk geëert

geëert en gedient zijn. De genen, die na *Mekka* ter beëvaert trekken, loopen ook tusschen *Safa* en *Merwah*, zevenmael hene en weder: nu met een gewonlijken, en dan met een stijven tret, by beurten.

Ten noorde, in het gebiedt of lantstreke van *Mekka* leggen de volgende plaetsen. Zes uren reizens noortwaerts van *Mekka* leit eene plaetse *Vadi Fatima* genoemd: alwaer zoet water is. Veertien uren reizens van *Vadi Fatima* is eene plaetse of put *Bir el Fan*: en op een gelijken afstant een plaetse *Kawdire*. Vijf uren van *Kawdire* is eene plaetse *Raby*, alwaer geen water is. *Raby* is een heilige plaetse, dat is te zeggen, daer men niet in magh komen, zonder eerst wel te deegh gereinight en gezuivert te zijn. Zeventien uren van

Raby leit eene plaetse *Sibil el Mouhsin*, dat is gezcit, *wegh des weldaets*: en veertien uren van daer is *Bedr Hunein*, dat is, *mane van Hunein*: te weten, *Hunein* was een man, die de mane in zijne put deed zien. Aldaer is zoet water. Acht uren van *Bedr Hunein* is een plaetse *Soukaif*: alwaer geen water is: en dertien uren van *Soukaif Yanbouch*: alwaer zoet water is. Veertien uren en een halve, of twee daghreizens en een halve van *Yanbouch* is *Hazir*: alwaer geen water is. Dertien uren en een halve van *Hazir* is *Nabte*: van waer de Nabateesche Arabieren herkomstigh zijn. Vijftien uren van *Nabte* is *Hhawre*: alwaer niet als bitter water is: en dertien van *Hhawre* is *Hankrue*. *Hhawre* is in het uitterste gebied van *Mekka* gelegen.

De stad *Medinatholnabi*, of *Medina*, by ouds *Jatrib*.

DE stad, heden by d'Arabieren *Medinatholnabi*, en doorgaens enkelijk, kortheits halve, *Medina*, wiert voorhene, in oude tijden, by hen *Atrib*, en *Jatrib*, of *Jatreb*, en by *Stephanus* en *Ptolemeus Jathrippa* genoemd: hoewel in de lantkaerten, en in de Grieksche text van *Ptolemeus*, qualijk *Lathrippa* en *Laorippa* staet gespelt. *Jatrib* is een aerde stad, en heeft haeren naem bekomen van 't Hebreusch woort *Thurab*, dat is, *aerde*: want zy leit met aerde wallen omringt, volgens schrijven van *Vartoman*. Of de stad *Jatrib* is alzo na *Jarach*, d'eerste inwoonder dezer lantstreke, genoemd, die een na neve van *Aram*, uit *Jaktan*, was. Gen. 10. 26.

In deze stad is de beruchte *Mahomet*, wanneer hy uit *Mekka* gevlucht was, vriendelijk ontfangen, en heeft'er zich eenige jaren opgehouden. Waerom d'inwoonders dezer stad op Arabisch *Nofars*, dat zijn hulpers of hulpgenoten, geheten zijn. Maer *Mahomet* zelf, gelijk hy een najager van alle voorspoedige zaken was, heeft de stad *Teiba*, dat is *goet*, genoemd: naerdien d'andere naem *Jatrib* het tegendeel schein meê te brengen: want *Jatrib* wort by de taelkundigen *bedorven* en *ondeugend* uitgeleit: op welke uitlegging des woorts zeker Arabische schrijver, *Ibn*

Abbás, schijnt te spelen, daer hy zeidt: *Dat de geen, die Medina Jatrib zal noemen, driemaal vergiffenis van God te bidden hebbe: want Medina is Teiba, namelijk goet.*

Maer wanneer *Mahomets* naem begon beroemt te worden, zoo is die stad, voortreffelijkheits en uitstekenheits halve, na hem op Arabisch, by de Arabieren en Persianen, *Medinatholnabi*, dat is, *stad des profets*, en enkelijk, als met een eigen naem, *Medina* genoemd: 't zy uit oorzake *Mahomet* aldaer aller eerst de heerschappye bekomen heeft, of om dat hy aldaer overleden en begraven is: te weten, aen d'oostzijde des tempels, die in het midden der stad staet. Dies deze stad niet alzo, van wegen zijne geboorte-plaetse, de welke *Mekka* is, genoemd wort.

Medina is een gemeine naem, en betekent eigentlijk eene stad of bevolkte plaetse: waer om gewonelijk d'Arabieren, tot onderscheit, het een of het ander woort daer by voegen: als in de namen van *Medina Celi*, *Medina Cidoni*, steden van *Spanje*, te zien is.

Eenigen willen, dat *Jatrib* de naem der lantstreke zy, in de welke *Medina* gelegen is. Anders wort *Jatrib* of *Medina* ook by eenige Arabische schrijvers *Aldáron*, en *Almoufjato* genoemd.

Saphar, of *Sephar*, wort in d'Arabifche overzetting, by *Mofes*, Gen. 10. vers 30. *Medina* vertaelt. Men vint'er, die *Medina* voor d'acloude stad *Medaba* van *Ptolemeus* houden.

Gele-
gent-
heit.
Nafir
Eddin.
Gool in
Alfer.
†Aledris.
Ziet p. 9.

Jatrib, of *Medina*, is gelegen aen den vliet *Laakia*, op de Noorder brete van vijf en twintigh graden, en twee of vier minuten: en op de lengte van vijf en zeventigh graden en twintigh minuten, (te rekenen de lengte van d'uiterste Westcr kuste van Afrika) †tien daghreizens, of twee hondert duizent schreden, of vijftigh mijlen, Noordwaerts, rechts weeghs van *Mekka*, op den wegh van *Damaskus*, en ontrent drie daghreizens, of twee en twintigh mijlen van het strant der Rode zee.

Eenige plaetsen *Medina* in *Petreefch*; andere in *Gelukkigh Arabie*: doch eigentlijk leit het in het lantschap van *Higjaz*, dat *Petreefch* en *Gelukkigh Arabie* van malkanderen scheidt.

Medina is half zoo groot als *Mekka*, doch heeft eene voorstad, de welke zoo groot als de stad zelve is. In *Medina* is een waterput *Arîs* geheten.

Maho-
mers
graf.

Ontrent in het midden der stad staet een *Meszjid*, of tempel: in wiens eene hoek het graf van *Mahomet* is, dat op een zelve wijze bedekt is, als dat van de Turksche keizeren te *Konstantinopolen*. Dit graf is in een toorentje of ront gebouw, dat de Turken *Turbe* noemen, en met een dom of koepel bedekt is. Het toorentje is van het midden tot aen de koepel gansch open, en rontom met eene kleine galderye omringt: welker muur van buiten vele vensters met zilvere tralien heeft. De deure, waer door men in de galderye treet, is van zilver: desgelijx de deure, waer door men uit de galderye in dit toorentje gaet. De buiten-muur van 't toorentje is met een groot getal van edele gesteenten gestoffeert: te weten, op de plaetse tegen over 't hoofden-eind des grafs. Men heeft'er ook andere rijkdommen en kostelikheden van een onwaerdeerlijke waerde, de welke derwaerts door de Mahometaensche koningen sedert vele eeuwengezonden, en in de galderye rontom het toorentje te pronk vast gehecht zijn. Onder andere heeft men ter boven-gemelde plaetse, tegen over het hoofden-eind des grafs, een grote diamant van een halve voorste vinger lang,

en twee vingeren breed: boven den welken de diamant gezien wort: die door den Turkschen keizer, *Sultan Osman*, zoon van *Sultan Ahmed*, derwaerts gezonden wiert, en even-eens is, als de gene, dien de Turksche keizeren aen de vinger dragen. Deze twee diamanten waeren voorhene slechts een: dan *Sultan Osman* deed dien midden door zagen. Wat lager is een halve manne van gout: waer in diamanten van een onwaerdeerlijke waerdye gezet zijn.

De beêvaerders zien het graf van *Mahomet* niet: naerdien het torentje of *Turbe*, daer het in besloten is, gene vensters heeft, en alleenlijk boven open is: gelijk gezeit is. Maer de genen, die een wijle tijts te *Medina* vertoeven, kunnen het graf zien: naerdien zy t'allen tijde in het torentje, door de deure, mogen gaen, wanneer het gewoel en drang van vreemdelingen over is: te weten, drie of vier maenden na het vertrek der beêvaerders: die niet anders, als de gemelde galderye, en de rijkdommen in de zelve, door de vensters en zilvere tralien, gezien hebben.

Rontom de *Turbe* is een behangfel of tapijt van rode en witte zijde stoffe, als *Damast*, dat den gehelen muur van buiten bedekt; behalve de plaetse, daer de grote diamanten zijn: want aldaer is het behangfel ter weder-zijde ingetrokken, om de diamanten niet te bedekken. Rontom het behangfel zijn met goude letteren deze Arabifche woorden geschreven: *La Illah Illallah, Mouhammed Resoul Allah*: dat is, *daer is geen God, dan die God: en Mahomet is de gezant van God*. Het behangfel wort alle zeven jaer door de Turksche keizers vernieuwt: 't en zy dat'er een nieuwe keizer komt, eer de zeven jaren om zijn: want als dan vernieuwt ook de keizer aenstonts, zoo dra hy ten rijke verkoren is, het behangfel. Dit behangfel wort uit *Konstantinopolen* na de stad *Kairo*, in *Egypten*, en van daer met de Karavane der beêvaerders na *Medina* gezonden. Wanneer het door de stad *Kairo* opentlijk derwaerts ten toon, met groote pracht, staetie en pleghtigheid, gebracht wort, zoo volgen en geleiden d'onderkoning, en alle de grooten van *Egypten*, en de gansche gemeente, ten getale van vele hondert duizenden, het zelve

Velling-
in Prof.
Alpin.

zelve, tot buiten de poorte, met grote eerbiedigheid na.

Het graf staet op de vlakke vloer, en is verheven en gedekt, gelijk dat van de Turksche keizeren, en rontom met een dikke yzere tralie omringt.

Vesting.
in Alpin.

Zoo anderen schrijven, is het graf van *Mahomet* neffens dat van zijnen schoon-vader en schoon-zoon gesticht, en bestaet uit eenerlei; maer kostelijken steen: daer na is het met een driedobbelt vierkant affschot of affchutsel omringt. Het naeste affschot aen de doot-kiste is van lager bouwerk, en bevangt in de binnen-zijde des muurs eenen diamant, diens gelijken noit met oogen, zoo van grote als gestalte, aenschouwt is. Het middenste affschot is verciert met een behangsel, dat van gout en diamanten blinkt, en door de Turksche keizers na *Medina* gezonden wort.

Mahomets graf hangt niet in de lucht.

Uit het boven-verhael blijkt, hoe beuzelzinnigh eenigen uitstroien, als dat *Mahomets* graf, of zijn lijk, in een yzere kiste, midden onder het gewelf des tempels, in de lucht, aen eenen zeilsteen, door des zelve kracht opgetogen, zou hangen. Of *Mahomets* dootkiste of graf, zoo andere schrijven, zou in een kamer zijn: welker muuren alle met zeilstenen bedekt zijn: zulks deze kiste, die van yzer gezeit wort te zijn, door kracht des zeilsteens, die de zelve van alle zijden na zich trekt, in de lucht zou blijven hangen. Het welk valschen eehverdichtsel is: ja zelfs de Turken, wanneer zy daer over gevraecht worden, laggen daer om tot schaterens toe.

De Mahometanen zijn verplicht Mahomets graf te bezoecken.

Het bezoeken van *Mahomets* graf te *Medina* is den Mahometanen door hem hooghelijk aenbevolen, op hope van daer door, en door zijn tusschen-spraek, de zaligheid te bekomen: als blijkt uit de volgende woorden, die de Mahometanen, in 't Arabisch, door overlevering stoffen godvruchtelijk van hem behouden te hebben. *Gods gezant* zeit: *Die te Medina zal gekomen zijn, om mijn graf te bezoeken, den zelve zal ik, ten dage der opstending, nootwendigh een tusschen-spreker verstrecken. Indien iemand mijn graf na mijn doot bezoekt, dat is even zoo veel, als of hy my levendigh bezocht heeft. Maer de geen, die mijn graf niet bezocht heeft, is zeer on-*

eeerbiedigh tegen my. Die in een van beide de heilige steden, dat is, Medina, of Mekka, sterft, zal zonder eenige vreeze van straffe ten jongsten dage opgewekt worden.

De Mahometanen houden de stad *Medina* voor veel treffelijker, dan de stad *Mekka*, als blijkt uit zekere oude overlevering van *Mahomet*, de welke zy toemen te hebben, en aldus luidt: *Wanneer Gods gezant uit Mekka trad, begon hy aldus te bidden. Mijn God, wanneer ghy my uit deze stad, de welke my zeer lief is, gevoert hebt, zoo voert my in een andere stad over, de welke my veel liever is. Toen voerde hy hem na Medina over: welke stad God zelfen zijn profheet voor heiligh willen gehouden hebben.*

Gent.
Ad. Ro-
far. Poli-
tic.

Daer en boven strekt *Mahomets* graf tot gene kleine verheerlijking der stad *Medina*, onder de Mahometanen. Waer over die te *Medina* sterft, zonder vreeze van straffe zal opgewekt worden. Evenwel laten vele beëvaerders, die *Mekka* bezoeken, *Mahomets* graf onbezocht, als, huns bedunkens, door de wet daer toe niet verplicht.

De Turksche keizer zend na *Medina* twee oversten: welker een over het geestelijk, en d'ander over het wereltlijk en over de krijgsknechten te gebiedten heeft.

Bestie-
ring van
Medina.
Alpin.

De gront of aertrijk ontrent *Medina* is vlak, en meerendeels ziltigh; hoe-
wel vruchtbaer van dadel-bomen en eenige vruchten: inzonderheit by de bergen: want ontrent twee mijlen van de stad leggen twee bergen: d'een, ten Noorde, *Ohod*; en d'ander, ten Zuide, *Air* geheten.

Hoeda-
nigheid
des aert-
rijks ont-
rent
Medina.

De haven van *Medina* leit aen het strant der Rode zee, in zeker stedeken, *Algiar* by d'Arabieren genoemt, drie dagh-reizen van *Medina*. *Algiar* schijnt by *Stephanus Egra* genoemt te worden, dat hy na-by *Jathrippa*, aen den Elanitschen zee-boesem, in *Arabie*, plaectst. *Plinius* gedenkt *Egra* in het optellen der steden, de welke *Elius Gallius* in *Arabie* verwoest heeft. *Egra* wort by *Ptolemeus Arga* genoemt, de welke by hem een zee-stad is, tegen over *Jathrippa*. Daer en tegen wort *Egra*, by den zelve *Ptolemeus*, tot een Middellantsche stad van *Arabie* gemaect.

Haven
van Me-
dina.

Thevenot noemt de haven van *Medina* *Jambo*, dat een kleine stad is, van

Jambo.

een zelve maekfel en grote, als *Gjudda*, de haven van *Mekka*.

Bekia.

Bekia is een vlek na-by *Medina*: in het welk een van *Mahomets* gemeenzaemste vrienden en navolgers, met name *Abu Hureira*, begraven leit, die in

zijn ouderdom van acht en zeventigh jaren overleed.

Sawarakiam is een vlek tusschen *Medina* en *Mekka*, of op den wegh van *Mekka* na *Jerusalem* gelegen. sawara-
kia.

Sanaa, hoofstad van *Jemen*.

DE hoofstad van *Jemen* is heden by d'Arabieren *Sanaa*, en anders *Zinan*, *Zenan* en *Chenna*; maer wiert in oude tijden, by de Joden, *Uzal* of *Ozal* genoemd, na *Ozal*, d'eerste stichter der stad, die een zoon van *Jektan* was. *Genes.* 10. Derhalve is *Sanaa* een nieuwe naam: want de Joden, zoo *Abraham Zakuth* getuigt, hebben niet gedooght de gedaghtenis des ouden naems te vernietigen: maer zeggen noch heden, in plaetse van *Sanaa*, *Uzal*. Eenigen maken *Sanaa* eenen zoon van *Ozal*: waer van de tweede naam zijn oorsprong heeft. De stad *Sanaa* was by ouds, zoo eenigen willen, ook *Dafar* of *Divar* genoemd: waer voor *Ptolemeus Safar* geschreven heeft, en beschrijft *Safar* by-na op de zelve lengte en brete, daer nu *Sanaa* leit. Maer namaels is de naam *Dafar* of *Safar* aen een Oostelijker stad, en daer na aen een andere zee-stad gegeven, en by-na aen die alleen gebleven: de welke heden doorgaens *Dolfar* genoemd wort.

Molet
Gool in
Alferg.

Uzal wiert by d'Arabieren *Auzal* genoemd: uit welk *Auzal* de Grieken, met de letter L in R te veranderen, *Auzara*, of *Ausara*, gesmeet hebben: van waer de *Myrrha*, by *Plinius Ausaritis* gebynaemt, haeren naam bekomen heeft: de welke, volgens den zelve *Plinius*, in het koningrijk der *Gebaniten* valt, dat een en het zelve met *Uzal* of *Auzal* was.

Een ander *Ausara* van *Ptolemeus* lagh by den zee-boesem *Sachalites*: van waer *Sanaa* verre afleit. Doch de myrrhe, de welke van daer gevoert wiert, was niet *Ausaritis*; maer *Adramitische* myrrhe gebynaemt.

Sanaa is gelegen twee hondert duizent en vier schreden van de stad *Aden*, en veertigh mijlen oostwaerts van de zee-stad *Mocha*, of, volgens *Aledris*, twintigh † pleister-plaetsen, (een pleister-plaetse gerekent op twee en twintigh duizent schreden) en hondert en

† Of
dagh-
reizen.

twee en dertigh duizent schreden van *Zebid*, of *Zabid*, eene stad aen het Rode meir. *Bochart*, die *Sanaa* van *Dafar* onderscheit, stelt *Sanaa* zes en tzeventigh duizent schreden van de stad *Dafar*.

De stad *Sanaa* leit op een zeer hogen bergh, of tusschen bergen, en is door de kunst en natuur gesterkt, en omringt met aerde wallen van tien ellen hoogh, en twintigh ellen breed: op de Noorder brete van veertien graden en dertigh minuten, op de lengte (te rekenen van d'uitterste Westerkulte van *Afrika*) van zeventigh graden, in d'eerste klimaet. Nafir
Eddin.
Ulug
Beig.

Sanaa is met rijkdommen opgehoopt, en heeft meenigte van gebouwen. Gene stad in het gantsche lant van *Jemen* is ouder van tijt, noch groter van bestek, noch talrijker van inwoonders, als *Sanaa*. Zy begrijpt binnen haeren omtrek ontrent vier duizent huizen: de welke in çieraet en schoonheit voor die van *Europe* of *Italie* niet behoeven te wijken. Zy strekt haer zoo verre wijd en zijd uit, dat binnen haere wallen akkers, tuinen, en zeer vele bogaerden gezien worden. Aledris.

Verro-
man-

De *Sultan* van *Aden* heeft t'eener tijde deze stad met een krijsheir van tachtigh duizent man, acht maenden vruchteloos belegert gehad.

In de stad *Sanaa* stont by ouds een tempel *Bait Gomda*, dat is, *huis Gomda*, geheten, dat *Dahak* gesticht, en aen den naam van *Venus* toegewijdt had: maer het wiert door *Kalif Othman*, zoon van *Affan*, gesloopt. Op dezen tempel stont geschreven, *Gomdan, de geen, die u zal slopen, zal sterwen*: het welk door de doot van *Othman* gebleken is. Pokok.
Spec.
Arab.

D'omleggende lantstrecke wort ook *Sanaa* genoemd: de welke rijk van bomen en water is: gelijk die van *Damaskus*. Zy brengt zeer vele vruchten voort, en niet verre van de stad eenige speceryen-boomen, en verschilt niet veel van de landouwen van *Italie*, ontrent Barth.
Vatom.

trent *Rome*, ten aenzien van den overvloed aller dingen: en is inzonderheit bron-rijk. Door haere gelegenheit tuffchen bergen, heeft zy zulken gematighde en heilzame lucht, dat zy alle jaers twee Zomers, als een by-na ge-

duurige Lente, geniet. Zy munt uit in gematigheit van lucht en vruchtbaerheit des gronts, en geniet een geduurige gematigheit van hitte en koude.

In het gebiet van *Sanaa* leit een dorp, *Amad* genoemd.

Koningrijk of lant der *Gebaniten*, en *Katabaniten*, anders *Katabania*.

Het koningrijk of lant der *Gebaniten* belloegh die plaetsen, alwaer *Uzal*, of *Auzal*, heden *Sanaa*, gelegen is: gelijk men des uit *Plinius* bewuft is: by wien *Ocila*, een zee-haven is, en *Tamna* of *Thomma*, de hoofstad der *Gebaniten*.

Ocila. *Ocila*, alzooy *Plinius*, en by *Ptolemeus* *Ocilis*, en by *Strabo* *Acila* genoemd, was by ouds een zee-ftad, en aen den Arabifchen zee-boefem, of Roo meir, ontrent d'engte der ftraet gelegen. Eenigen, als *Niger*, houden *Ocelis*, of *Ocila*, voor het hedendaeghsch *Ziden*: andere voor *Zibit*, andere voor zeker kasteel, met name *Alherda*, hondert en dertigh duizent fchreden Zuidwaerts van *Zibit*, hondert en tachtentigh Westwaerts van *Aden*; maer verre, of veertigh duizent fchreden van *Mekka* en *Ziden* gelegen. *Rhamufius* houdt *Ocila* voor *Capo de Celi*: op welke uitlegging de naem *Ocelis* fchijnt te fpeelen.

Tamna. *Tamna* of *Thomma*, en by *Ptolemeus* *Thumna*, is, volgens *Plinius*, eene ftad met vijf en zeventigh tempelen, en wort in eenige lantkaerten tuffchen de hoofsteden *Sabatha* en *Maraba*, of *Mariaba*, geplaeft. Derhalve ftrekte het koningrijk der *Gebaniten* van *Ocelis* tot aen *Thumna*, indien niet verder. Dat nu *Uzal*, heden *Sanaa*, in dit beftek lagh, blijkt uit het geen te voore van des zelfs ftant en gelegenheit gezeit is, zeer klaer.

Alhoewel nu *Plinius* de *Katabaniten* en *Gebaniten* afzonderlijk noemt, als verfcheide volken; zoo pafst nochtans de befchrijving der *Gebaniten* zoodanigh op de *Katabaniten*, dat zy een en de zelve volken fchijnen te zijn.

Eratofthenes, by *Strabo*, plaetft de *Katabaniten* aen d'engte en overvaert des Arabifchen zee-boefems of Roo meir. Ter zelve plaetse lagh *Ocila*, een haven der *Gebaniten*, volgens fchrijven

van *Plinius*. *Eratofthenes* voeght'er by, dat het koninghlijk hof der *Katabaniten* *Tamna* genoemd wort. Van gelijken is by *Plinius* *Tamna* of *Thomma*, de hoofstad der *Gebaniten*.

Men kan niet wel bevroeden, waerom *Ptolemeus* de *Katabaniten* van de kufte der Rode zee, tot aen d'Ooftzijde van *Omán*, en tot aen de bergen van *Asabo*, die aen de kaken des Perfifchen zee-boefems gelegen zijn, verplaeft heeft, tegen het gevoelen der ouden, die fchrijven dat de *Katabaniten* aen het Rode meir t'huis behoorden: want behalve *Eratofthenes* fchrijft *Dionys Periegetes* van de *Katabaniten*, dat zy de zijde of kufte der Rode zee bewoonen. Desgelijx zeidt *Prifcianus*, dat zy na-by de ftrandden der Rode zee leven.

Het lant der *Katabaniten*, of *Katabania*, gelijk *Eratofthenes* het noemt, braght by ouds veel wierooks voort. Zoo *Plinius* fchrijft, moght geen wierook, dan door de *Gebaniten*, uitgevoerd worden. Waer over aen den koning der *Gebaniten* tol betaelt wiert. Eenige gedeelten wierden ook aen de priefters, en zekere andere aen de fchrijvers der koningen gegeven. Maer, behalve deze, roofden ook d'oppaffers, helbaerdiers, offerdienaers, een groot gedeelte. Door wat plaetse men nu reisde, zoo betaelden zy op d'eene voor 't water: op d'andere voor het voeder, of voor de pleifter-plaetsen, en voor verfcheide tolln.

Ook fchrijft *Plinius*, dat aen den koning der *Gebaniten* het vierde gedeelte van d'uitgevoerde myrrhe betaelt wort. Van wegen dit afperfen van tolln, leggen eenigen de namen *Katabaniten* en *Gebaniten* niet r'onrecht tollenaers en fchrijvers of notariften uit: want *Gaba*, of *Geba*, bediet tol of fchatting afvorderen, en *Katab* of *Ketab* betekent fchrijven: van waer de naem *Katban*, dat is, een fchrijver, zijn oorfprong heeft.

heeft. Misschien hebben de *Syriers* de gierigheid der *Gabaniten* met deze toena-men willen hekelen en beschimpen: de-

wijl zy de mate, in het aspersen voor de tollën der koopmanschappen, schenen te boven te gaen.

Aden.

DE stad *Aden* is alzo van ouds, gelijk ook noch heden, by d'Arabieren genoemd, en leit op de Zuider hoek van *Jemen* of *Gelukkigh Arabie*, in eenen zee-boesem, aen 't eind van d'Indische zee, en vier en twintigh mijlen oostwaerts van den mont of ingang der Rode zee: twee en dertigh Fransche mijlen van *Mocha*, en achtien van *Babelmandel*: vijf dagh-reizens van de stad *Hadbramauth*, op de Noorder brete van twalef graden en vijf en dertigh minuten, of dertien graden, volgens *Linschoten*: hoewel *Nasir Eddin* en *Ulug Beig* de Noorder brete niet hoger als elf graden stellen: en de lengte op zes en zeventigh graden brengen.

Herbert.

Deze stad is t'allen tijden, om haere bequame gelegenheit, zoo te water als te lande, veel bezocht en aengedaen: en het geen *Ptolemeus*, *Arrianus*, en andere van d'aeloude zee-koopstad *Arabie* schrijven, dat past wonder wel op haer. Dies eenigen niet qualijk *Aden* voor d'aeloude stad *Arabie* willen gehouden hebben. Ook is aen de stad *Aden* niet t'onrecht de naem *Arabie* gegeven: naerdien uit de zelve de koopwaren der Arabieren na andere gewesten uit, en weêr uit andere gewesten tot d'Arabieren plaghten ingevoert te worden. Aldus is zy ook by zommigen enkelijk, met den naem des lantschaps, op Arabisch *Jemen*, en op Grieksch *Eudemon*, dat is, *gelukkigh*, genoemd. Men zou mogen zeggen, dat hier van veiligheid de naem *Aden* zelf genomen zy: dewijl met dien ook by d'Arabieren het aertsch paradijs vermaert en bekend is: dat by de Hebreen *hof Heden*; maer by d'Arabieren *Sjannaton Aden*, dat is, *hof Aden* of *Eden*, met de zelve letteren genoemd wort. D'Arabieren brengen den oorsprong des naems *Aden* op dien van *Aden*, zoon van *Saba*, die een neve van *Abraham*, uit *Kethura* was.

Appia-nus.

Eenigen houden *Aden*, om de gelijkenis van name, niet onwaerschijnlijk voor d'aeloude stad *Adana* van *Stephanus*: (hoewel deez *Adana* tot eene middellantsche stad maekt:) andere,

als *Barros*, voor d'aeloude stad *Madoce* van *Ptolemeus*: † zommigen voor de stad *Adedi* van *Ptolemeus*, of voor die van *Achanis*.

† Niger: Eupolemus.

Herbert plaectst *Aden* in de laeghte, tegen over een onvruchtbaren en zwavelachtigen bergh. De stad *Aden* leit eigentlijk in een dal, dat aen d'eene zijde niet sterke muuren, en aen d'andere zijde met bergen besloten is: op de welke vijf kastelen leggen, daer wacht op gehouden wort: ter oorzake van de schepen, die afgaen en aenkomen. * Zy lagh certijts op het vast lant; maer door kunst en arbeit isse in vorm van een eilant gemaakt, en wort nu met water rontom omringt. Of eigentlijk is *Aden* een hangend eilant: naerdien zy met d'eene hoek of tonge aen het vast lant gehecht is, en zeer verre in zee schiet.

Linschoten.

* Ofsorius in Hist. E-man. Munster.

Herbert.

Een steen-werp van de stad leit, op een bergh, een kasteel, daer de stadhouder zijn verblijf op heeft. *Herbert* plaectst het kasteel na-by de zee, daer men niet, dan langs een zeer smallen wegh, kan inkomen. De stad zelve is met weerbare torens, bolwerken en schanzen zeer vast gesterkt: hoewel veel sterker aen de lant, als aen de zee-zijde: want zy heeft eenen muur, die van den bergh, die boven de stad uitsteekt, tot aen haere muuren, boven de haven strekt: aen wiens voet de schepen tusschen twee torens en een bolwerk leggen, dat met grof geschut, tot haere bescherming, gestoffeert is.

De haven, by de Moren *Fokal* genoemd, is weêrbaer gesterkt. Achter de stad, aen de voet des berghs, is een andere haven, *Uguf* genoemd, de welke voor alle winden bevrijt leit.

De rec of baye is niet zeer veilig: uit oorzake de zee aldaer by eb en vloed niet boven acht voet water heeft. Met een Zuid-ooste en Noord-weste wint is'er by volle maen hoogh gety.

Herbert.

De stad *Aden* wiert den Arabieren des jaers vijftien hondert en acht en dertigh door de Turken ontnomen: doch in 't kort hen weer afhandigh gemaakt.

Herbert plaectst *Aden* in het koningrijk

rijk van *Fartach*. Andere maken *Aden* tot een hoofstad van een koningrijk van een zelven name. *Ulug Beigh* stelt *Aden* in het lantschap van *Jemen*. De stad is tamelijk groot van omtrek; maer niet zeer rijk bevolkt, en heeft ontrent zes duizent huizen, doch die niet zeer fraei gebouwt zijn.

Herbert. De meeste inwoonders bestaen uit

guiten en schelmen, die om hunne misdaden tot bescherning der plaetse, gedoemt zijn.

Na-by de stad leit een bergh, *Darzurra* of *Darzira* by d'Arabieren, en by *Ptolemeus* eertijts *Kabubathra* geheten, die niet dan eene steenrotse is. Op de bergen wort des nachts gevuurt, tot een baecte voor de schepen in zee.

Zibit, en Baisath-Jektan.

DE stad *Zibit*, of *Zabid*, was by ouds de naem van een koningrijk, en van des zelfs hoofstad. Zy leit † tusschen twee bergen, ontrent zeven mijlen van de Rode zee: is schoon en wel gebouwt, en heeft rijke inwoonders. Des jaers vijftien hondert acht en dertigh maekte de Turk zich daer meester

† Op de Noorder brete van 14 graden en 10 minuten.

van, en deed de *Bassa* des lants onthalzen.

Zeven pleister-plaetsen, of ontrent vijf en dertigh mijlen van *Mekka*, en vijf van het Roo meir, leit een kleine; maer volkrijke plaetse, *Baisath-Jektan* genoemd, misschien na *Jektan*, *Ebers* zoon. Het heeft schoone maekfels van huizen, lustige velden en bronnen.

Aledris.

Gen. 10. vers. 25.

De stad Thäif.

VYfrien mijlen Oostwaerts van *Mekka* leit op het geberghte *Gazwan*, of *Ghazvan*, in het lantschap *Higjaz*, op de Noorder brete van een en twintigh graden en twintigh minuten, een stedecken, heden *Thäif*, of *Theif*, en anders *Tajef*, en voorhene, na den stichter *Wegja*, zoon van *Abdälha*, *Wegja* genoemd: maer na't met muuren omringt was, heeft het den naem van *Thäif* bekomen: want *Täfa* is omringen gezeit.

De gehele omleggende lantstreke of gebiedt wiert eertijts, na den bewoonenden stam der Arabieren, *Baläd Takif*, dat is; *lantschap Takif* genoemd; maer wort heden by de Turken, na *Abbâsi*, *Mahomets* oom, die by ouds äldaer gewoont heeft, *Abbâsi Baläd*, dat is, *Abbâsi lantschap*, geheten.

By *Thäif* leit een dal *Amk*, en ontrent dit dal eene plaetse *Adam* genoemd.

Xihra, of Xobra.

XIhra, of *Xobra*, is een lantschap of lantstreke, de welke langs het strant der Indische zee, † tusschen *Aden* en *Oman* uitgestrekt leit, en aen het lantschap van *Hadramutta* paect. De hoofstad dezès lantschaps is genoemd *Dafar*, en anders gemenelijk *Dofar*, en gebroken in de kaerten *Dolfar*. Het is noch heden een vermaerde stad. Zy leit aen een wijden inham, en heeft in zeker na-by-gelegen vlek, met name *Mirbât*, een bequamer haven, als haer eigen is.

† Gig. Goolin Alf.

Op de bergen, en na-by-gelegen plaetsen dezès lantschaps, groeien wierook-bomen: waerom deze lantstreke by *Ptolemeus* op Grieksch *Libanophoros*,

dat is, *wierook-dragend*, genoemd wort. De *Scenitische* Arabieren quetsen deze boomen met mesjes: waer uit dan de wierook op d'aerde druip: de welke verzamelt en tot den vorst des lants gebracht wort. De geen, die de zelve by eenen ander brengt, wort, uit kragt van een oude wet, met de doot gestraft. Alle de wierook, zoo d'Arabieren getuigen, komt op de berghachtige plaetsen van *Xobra* voort, een streke slechts van drie dagh-reizens.

Vier en twintigh mijlen van deze hendaeghse stad *Dafar* leit, niet verre van de stad *Sanaa*, een andere aeloude stad, ook *Dafar* genoemd.

De stad *Mocha*.

DE stad *Mocha*, anders *Moha* en *Mokha*, is gelegen aen het Roo meir, op de kuste van Gelukkigh Arabie, vijftigh mijlen Zuidwaerts van *Sanna*, op de Noorder brete van dertien graden en achtien minuten, of op veertien graden. De stad is groot in 't begriip: hoewel niet bemuurt; maer open; doch bebouwt met vele schone huizen: zommige van blaeuwen arduin en gebakken steen: en andere van riet en kley, of leem-aerde, opgeslagen. Men heeft'er verscheide prachtige *Metzjiden* of tempels: neffens de welke smalle ronde torens staen, *Alkorans* op Arabisch genoemt.

In het midden der stad leit, op een uithoek, een vesting of bolwerk, dat met grof geschut gestoffeert is.

Aen het Noord-eind staet een klein vierkant kasteeltje van blaeuwen arduin-steen, gesticht ontrent des jaers zeffien hondert en tien.

Daer tegen over leit, op een eilant, een ander sterk en weërbaer vierkant kasteel, die beide de voor-by-vaert der schepen met grof geschut kunnen beletten, en de haven aldus beschermen.

Voor ontrent hondert jaren was *Mocha* slechts een visschers dorp: maer is van langer hant, sedert de Turken het lant inkregen, beginnen te bloeien.

Mocha is tamelijk met allerlei lantaert, en slagh van menschen, bevolkt: als Arabieren, Banjanen, zoo kooplieden en wisselaers, als zilversmits, en andere ambachtslieden: beneffens vele Joden, Indianen, Persianen en Armeniers, die alle aldaer koophandel drijven.

Op *Mocha* is een groote vaert van koopvaerdy-schepen uit verscheide gewesten van *Asie* en *Afrika*, als *Suratte*, *Goga*, *Dio*, *Thouwel*, *Dabul*, *Goa*, *Kalikut*, *Kannanor*, *Atzijn*, *Masulipatan*, *Mosambijk*, *Melinde*, &c. zooby d'onzen, als by d'Indianen, Persianen, en Arabieren. D'onzen voeren derwaerts, uit *Indiën*, speceryen, kanfer, allerhande gommen, lak-werken, ebbenhout, Sineesche hantwerken, hoe kostelijker, hoe beter: allerlei slagh van welriekend hout: als *Aguer*, *Zandel*, en *Kalambak hout*: voorts alle nootwendigheden. Niets wort'er gebraght, of het

kan vertiert worden. Ook verscheide sijne lijwaten uit *Suratte* en andere plaetsen: en verscheide forteeringen van porceleinen.

Deze schepen komen alle jaers in Gras of half Lentemaent, en vertrekken in het ander *Mousson*, in Oogstmaent, weër na huis.

Mocha daer en tegen, *Aden*, en andere plaetsen aen 't Roo meir, geven overvloedelijk dukaten, ambergrijs, peerlen, aloë, bezar-steen, myrrhe, bloet-korael, en *Kahauwa* of *Koffi*.

Van *Aleppo*, *Zues*, en andere plaetsen, komen ook na *Mocha* *Kafilas*, of *Karavanen*, sterk een, twee en drie duizent kemels, geladen met verscheide koopmanschappen: als realen van achten, Hongersche, Venetiaensche en Moorsche dukaten: fluwelen, zatiijnen, damasten, armozijnen, turksche goude lakenen, kamelotten, safferaen, quiksilver, verniljoen, en andere waren, de welke aen d'Indianen, Persianen, en Arabieren, tegen sijne en grove katoene kleden, indigo, peper, nagele, noten, foely, en andere waren, verhandelt worden.

Volgens *Purchas*, heeft men tusschen *Mocha* en *Zenan* deze plaetsen. *Surage*, vier mijlen en een halve van *Zenan*. *Damane*, vijf mijlen van * *Surage*. *Ermin*, vier kleine mijlen van *Damane*. Daer na † *Naquelsamare*, een *Chan* of gemeine lants herbergh: alwaer op eene hooghte een kasteel leit, onder bewaring van een Arabisch opperhoofd. Geen Turk magh dezen wegl voor-by, zonder verlof-brief: spelende d'Arabieren in de meeste plaetsen den meester.

Drie mijlen en een halve van daer leit *Asses*: en vier mijlen van *Asses* *Rabatanim Censor*: en ontrent noch zoo verre *Merfadine*. Daer na volghet *Tayes**, een stad, half zoo groot, als *Zenan*, met een wal van kley, en gesterkt met een kasteel. Vier mijlen van *Tayes* leit *Fufiras*. Den vijfdien van Sprokkelmaent heeft men een groten toeloop van volk te *Fufiras*: naerdien een van hunne heiligen aldaer begraven leit: en gaen daer van daen t'zamen na *Mekka*. drie kleine mijlen van *Fufiras* is † *Asanbine*: en vier grote verder *Moufa*: en

* Of Serufiammer.
† Of Nakasmarrc.

* Of Tayeffe.

† Of Alfavinda.

ein-

1. Hillenij's Lofte
2. Conijfche Lofte
3. Hylke
4. Plein daer d' gallyen gemaint en z'ken
gemake werden
5. Kasteel van d' Baem

DE stadt MOCHLA

eindelijk *Mocha*. Het lant is doorgaens volk-rijk. Ontrent *Moufa* en *Tayes* valt veel indigo.

Anderen rekenen den afstand dezer plaetsen van *Mocha* na *Chenna* aldus: Acht mijlen van *Mocha* leit een dorp *Moussa* genoemd: zeven mijlen van *Moussa* een kleine vesting *Akuma*: en drie mijlen verder een vesting *Asavinda*: en drie andere mijlen verder een stedeken *Offluse*, gelegen in het hangen van een hogen steilen bergh, tot haere grote sterkte: want naulix twee perzonen neffens elkandere daer op kunnen komen. Twee mijlen van *Offluse* leit een plaetse *Sarny Mota*: en vier mijlen van daer de stad *Tayesse*: de welke fraei bebouwt is, en zes hoge *Alkorans* of torens, en vele *Metsziden*

heeft. Men ziet'er ook een prachtige grastede van zekeren *Bassa*. Aldaer wort grote inlantfche handel gedreven. Vijf mijlen en een halve van *Tayesse* leit een dorp *Akar*: daer na het dorp *Mayios*, in 't hangen van eenen hogen bergh. Twee mijlen en een halve van daer de stad *Tpe*: en vijf mijlen en een halve van *Tpe* de stad *Machhadder*: zes en een halve mijle van daer de bemuurde stad *Jerrime*: drie mijlen en een halve van *Jerrime* de stad *Dammer*. In 't midden van deze stad leit een kasteel van blaeuwen arduin-steen, met ronde punten: hoewel met weinigh geschuts gestoffeert. De bouw-meester was een Italiaen. Vijf mijlen van de stad *Dammer*, en drie van *Chenna* of *Sanaa*, leit een dorp *Scrasia* geheten.

Het lantschap van *Tehama*, of *Tibama*, en *Chaulan*.

Het lantschap van *Tehama*, of *Tibama*, strekt aen de Rode zee, is lang twalef, en breet veertien † pleisterplaetsen: paelt ten Ooste aen bergen, ten Weste aen de Rode zee, ten Noorde aen *Mekka* en *Giodda*, anders *Ziden*, de haven van *Mekka*: ten Zuide aen het lant *Chaulan*, of *Jemen*. Of het paelt ten Weste aen de Rode zee, en met zijne andere delen aen de lantschappen van *Higiaz* en *Jemen*, en strekt van *Mekka* tot aen *Aden*.

Tehama is gezeit *felheit der hitte*: gelijk dit lant daer van den naem bekomen heeft: dewijl het met zijn grootste gedeelte laegh, en hier door op de hitte der Zonne leit. Van wegen zijn laege gelegenheit wort *Tehama* op Arabisch ook *Algaur* genoemd, dat is, *hol*: hoewel het met eenige berghachtige plaetsen vermenght is.

In het lant van *Tehama* zwerven d'Arabieren uit alle de stammen om-her.

Het lant van *Chaulan* is in dat gedeelte des lants van *Tehama* gelegen, welk aen het lant van *Jemen* grenst, dertien pleister-plaetsen van *Mekka*, vier van de haven *Hali*, twee van *Baisat-Jektan*, en by-na op de midden-streke, tusschen *Mekka* en *Sanaa* gelegen.

Chaulan wort noch heden alzoo by d'Arabieren geheten, en is een gebroken naem van *Chavila*, de twalefde zoon van *Jektan*, die het lant met der woon bezeten heeft.

Uit de bovengemelde beschrijving van *Tehama* en *Chaulan* blijkt, dat het lant, heden by d'Arabieren *Tehama* genoemd, het zelfte zy, dat *Ptolemeus* het lantschap der *Kassaniten* heet, en *Chaulan* op d'uitterste grenzen der *Kassaniten*, by de *Sabeërs*, geweest zy. Dienvolgens zijn de *Chaulaniten* of inwoonders van *Chaulan*, d'aeloude volken *Karbiers*, die by *Agatarchides* en *Diodoor* gedaght worden. Neffens de *Kassaniten*, zoo d'eerste schrijft, *bewonen de Karbiers het vast lant: waer by een diepe haven is: uit de welke vele bronnen springen. Vervolgens komen de volken der Sabeërs te leggen.* Van gelijken stelt *Diodoor* na de *Kassaniten* de *Karbiers*: en na de *Karbiers* de *Sabeërs*. Dies woonden de *Karbiers* tusschen de *Kassaniten* en *Sabeërs*, en was een onvermaert volk.

Koning *Juba* noemt, by *Plinius*, de *Karbiers Kerbaniers*: en *Elius Gallus*, *Kembaniers*, in plaetse van *Kerbaniers*. De naem *Karbiers*, of *Kerbaniers*, schijnt aen deze volken, door de *Feniërs*, van wegen den daer gegeven te zijn: want *Keraba* bediet op Hebreusch *oorlogh*, en *Karab*, *oorlogen*: gelijk zy ook, zoo *Elius Gellius* getuigt, in de wapenen uitmuntten. En uit dit zelfte kenteken blijkt, dat zy een en de zelve volken met de *Chaulaniten* zijn: die om hunne sterkte en strijtbareheit by d'Arabische schrijvers geroemt worden.

De

† Of
dagh-
reizen.

Chau-
lan.

Du-So-
hain.

De hoofstfad van *Chaulan* is *Du-So-hain*, of *Chaulan-Du-Sohain* genoemd, dat een sterk kasteel is.

Chond.

Een ander volkrijk kasteel, *Chond* genoemd, leit op een groten heuvel, zes en twintigh duizent schreden van *Nagia*, en hondert en veertigh duizent van *Sanaa*, dat by de volken uit het lant van *Chaulan* bewoont wort. Het heeft vele

putten. Uit bewijs van ons boven-verhael, was *Sanaa* een stad der *Gebaniten*: desgelijx was *Nagia*, volgens schrijven van *Plinius*, een stad der *Gebaniten*. Dies lagh dit gedeelte der *Chaulaniten* niet verre van de *Gebaniten*. De volken van *Chaulan* zijn sterk en strijtbær. In *Tehama* is een bergh *Sjara* geheten, die wilrijk van leeuwen en tygers is.

Tebala.

a Ale-
driis.

b Jakut.

Tebala is een tamelijk vermaert stedeken des lantschaps van *Tihama*, gelegen op den wegh, die van *Mekka* na *Sanaa* loopt, ^a zes of ^b acht dagh-reizens van *Mekka*.

Eenige Arabische schrijvers gedenken een ander *Tebala* in *Jemen*, niet verre van dit *Tebala* gelegen; maer is zoo vermaert niet.

Tebala in *Tihama* wort gemeenelijk, tot onderscheit, *Tebala Alhasjaagh* genoemd: naerdien dit het eerste gewest is, dat *Alhasjaagh*, zoon van *Jozef Al-takafi*, bemachtight heeft.

Zommigen brengen den oorsprong des naems *Tebala* op *Tebala*, dochter van *Ali*, zoon van *Mukeffi*, d'Amalekiter: maer zeker ander Arabische schrijver, *Kelebeus*, op *Tebala*, *Abraham's* nichte, geboortigh van *Midian*.

In Libro
de Ety-
mis lo-
corum.

De omleggende lantstreke is zoo vruchtbaer, dat de vruchtbaerheit van

Tebala onder d'Arabieren tot een spreekwoort geworden is.

Tebala, desgelijx *Gurex*, een stedeken van *Jemen*, was een van d'eerste steden, de welke de wet des nieuwen godsdienst aenvaerde, en *Mahomet* ontving. Waerom het ook zijn vryheit en recht behielt.

Gurex is een klein stedeken, mit het getal der vestingen van *Jemen*, de welke in 't byzonder, in de lanttale van *Jemen*, of *Gelukkigh Arabie*, *Michlaf* genoemd worden. Het leit op den zelve wegh, die van *Mekka* na *Sanaa* loopt, zes dagh-reizens boven *Tebala*.

De lantstreke is groot en breed, en vruchtbaer in het voortbrengen van *Akacie-bomen*. De gront is waterrijk, en dienvolgens vruchtbaer. Deze lantstreke levert ook een zeer treffelijk slagh van kamelinnen uit, en huiden, die daer gemeenelijk na genoemd worden.

Het lantschap van *Hadramutta*, of *Hadbramauth*.

Aledris.
Aliërg.Lib. 8.
Hilfor.
Plant.
cap. 4.

Het lantschap, by d'Arabieren *Hadramutta*, of *Hadbramauth* genoemd, was ook met dien naem by de Grieken en Romeinen bekend: hoe-wel by zommigen met eenige verandering in de spelling: want *Theofrast* noemt het *Adramyta*: *Dionijs Periegetes* *Chatramis*: *Strabo* *Chatramotis*, of *Chatramitis*: *Ptolemeus* lant der *Adramiten*. *Ptolemeus* evenwel, desgelijx *Plinius*, schijnen het lant der *Adramiten* van *Chatramitis* t'onderscheiden: naerdien zy d'inwoonders, d'*Adramiten* en *Chatramiten*, tot verscheide volken maken: maer voegen nochtans hen beide een zelve woonplaetse toe: te weten, de Zuider gedeelten van *Jemen*: Dies worden t'onrecht en qualijk d'*Adramiten*, by *Ptolemeus* en anderen, van de *Chatramiten* onderscheiden: dewijl alleen de volken van *Hadbramauth*

al het lant beslaen, dat door *Ptolemeus* hen beide, d'*Adramiten* en *Chatramiten*, toegevoeght wort: als blijkt uit het vergelijken der woorden van *Ptolemeus* tegen die van de Arabische schrijvers. Maer het gansch onderscheit schijnt alleenlijk ontstaen te zijn mit de verscheidene uitspraek des woorts *Hadbramauth*: naerdien d'uitheemschen d'Arabische letteren, *Ha* en *Dad*, niet recht uit-ten, noch dienvolgens op een zelve wijze: 't en zy iemant mischien de *Chatramiten* niet tot *Hadbramauth*; maer tot *Hadramath*, een stad des lantschaps *Bahreïn*, wil brengen.

Aledris.

Het lantschap van *Hadbramauth*, of *Chatramitis*, strekt, van den bergh *Klimax*, tot aen de volken *Sachalites*, of lantstreke van *Sachalis*, Oostwaerts.

De hoofstfad wort by *Plinius* *Sabota*, by *Arriæx* *Sabbatha*, by *Ptolemeus* *Sausba-*

Saubatha, en by *Aledris*, volgens *Bochart*, *Seba* genoemd. Het was een vaste middellantsche stad, gelegen op een hogen bergh: van wiens kruin men wijd en zijd over d'omgelege landouwen kon hene zien. Zy begreep binnen haere muuren zestigh tempelen, en was volkrijk.

Plinius
lib. 12.
c. 14.
Theo-
phrast.
Histor.
Plant.
lib. 9.
c. 4.

D'inwoonders der stad *Sabota* diende den afgod *Sabis*, of *Samis*, dat is, de Zonne, aen wien de priesters de tiende der wierook opofferden, de welke derwaerts, na den tempel der Zonne, van over-al, op kemels gevoert wiert.

Aledris.
Goolin
Alferg.
Xibân.

Dit lantschap begrijpt heden twee steden, en vele dorpen. D'eene stad wort *Xibân*, en, met den naem van het lantschap, *Hadbramauth*, en anders ook *Fartach* geheten, de welke vijf pleister-plaetsen, of zeven dagh-reizens, Oostwaerts van *Aden*, op de Noorder brete van dertien graden, op een rouwen en steilen bergh van een zelven name leit, en door de gelegenheit en een kasteel gesterkt is. D'andere stad, *Tezîm* geheten, leit meer na 't Weste, 'en beide een dagh-reizens van de na-by-gelege zee, ter weder-zijde met zantduinen tusschenbeiden, die in 't byzonder op Arabisch † *Alakkâf* genoemd worden.

Tezim.

† Dat is,
zant-
vloer.

* Heden
mif-
schien
Mocha
geheten.
† Arrian.
* Ptole-
meus.

De haven der *Adramiten* was * *Moscha* genoemd: de welke, om den toevvoer van de *Sachalitische* wierook, vermaert was: na de welke, uit *Kana*, de † koopstad van het wierook-lant, of van het * lant der *Adramiten*, cenige vaertuigen gezonden wierden.

Het lant van *Chatramitis* braght myrrhe en wierook voort.

Vervolgens zullen wy nu de plaetsen, op de Indische en Persische zee-kuste van *Arabie* gelegen, beschrijven.

Van den mont van het Roo meir, die op twalef graden en veertigh minuten leit, tot aen *Aden*, is een streke van vier en twintigh mijlen: en van daer tot aen de kaep *Fartach*, of *Fartas*, die op veertien graden en een halve leit, vijftigh mijlen.

Volgens *Od. Barbosa* heeft het koningrijk van *Aden* op de zelve kuste de steden *Hodeïda* en *Maha*: die *Thevet* koningrijken noemt, en door den Turk r'ondergebracht zijn. Hy voeght noch aen het koningrijk van *Aden* de steden *Kubis* en *Zazer*: en *Barthema* daer by de stad *Rhada*. Drie mijlen van *Aden* leit de stad *Abin*.

Vier kleine mijlen van *Aden* leit, op de zee-kuste des lants van *Hadbramauth*, op eene vlakte, een wel-bevolkte stad, *Lagi* of *Lafaa* genoemd: daer na *Sciorama*. Een dagh-reizens van daer leit de stad *Ajas* tusschen twee heuvelen, die in 't midden een lustigh dal hebben, daer in merkt wort gehouden. *Thevet* noemt de zelve *Hegiaz*: waer van hy een koningrijk maekt, en geeft aen de zelve de stad *Balberich*, heden by d'Arabieren *Badrahenen* genoemd, daer eertijts een hogeschole in d'artzenye en sterrekunde was. Dikwils komt de naem *Badra* in d'Arabische historien van *Elmacin* voor.

Twee dagh-reizens van daer ziet Danta. men de zeer sterke stad *Danta*, gelegen op eenen bergh: en op een zelven afftant van *Danta* de stad *Almacharana*, op den top van eenen bergh, die twee kleine mijlen hoogh is: na den welken alleenlijk twee menschen neffens elkanteren, door d'engte des weghs, kunnen opgaen. De stad is gansch vlak en zeer wel gebouwt.

De stad *Chikiri*, een der voornaemste zeehavens van 't lant, is gelegen in *Gelukkigh Arabie*, een dagh-reizens van *Hadbramauth*, op de Noorder brete van veertien graden en vijftigh minuten, op een dorre zantstrant, aen een grote bay, daer op acht vadem, ontrent een gooteling-scheut van 't lant, goede ankergront is. De stad is groot van begriip: uit oorzake de huizen zeer verre van elkandere staen: de welke alle van kley en leem-aerde opgemaakt, en van buiten met kalk besmeert zijn.

Chikiri

Chiri heeft een kasteel met vier ronde punten, goet voor eenen aenloop: maer niet voor geschut. Daer zijn drie of vier *Metzjiden* of tempels.

In *Hadbramauth* leit, aen zee, het lantschap † *Xobra*; en de stad *Dolfar*, *Xesequi*, *Pecher*, en *Norbante*.

† Ziet
pag. 29.

Joan de Barros stelt tusschen *Aden* en de kaep van *Fartach*, de plaetsen *Abiam*, *Ar*, *Kanakam*, *Brum*, *Argel*, *Xael*, de hoofstad des koningrijks van *Herit*: de stad *Kayen*, of *Kaxem*, vier mijlen westelijker als de kaep van *Fartach*.

Het lantschap van *Sagar*, of *Segar*, en *Sachar*, paelt ten Ooste aen dat van *Hadbramauth*, en leit 75 mijlen van *Aden*. *Segar* wort by d'Arabische geslaghten van *Mehra* bewoont, die zuivere Arabieren zijn. Het is een der twee

Het
lant-
schap
van Sa-
gar.

plaetsen van *Arabie*, die wicrook geven: gelijk *Merbat* d'ander.

Zeeboe-
sem Sa-
chalites.

De zeer diepe zeeboefem, by ouds *Sachalites*, en anders by d'Italianen, volgens *Molet*, *Golfo di Sachalat* genoemd, leit op d'Ooster-kuste van *Gelukkigh Arabie*, beweste het lantschap van *Hadhramauth*, of *Chatramitis*, by de kaep *Syagros*, die heden, volgens *Ramusso* en *Molet*, by de Portugezen *Capo Sachalat*; maer volgens *Johan de Baros*, *Capo Rosalgate* wort genoemd.

Volgens *Bochart*, strekt de zeeboezem *Sachalites* van *Materqua*, of *Metakum*, heden by eenigen *Kalhat* geheten, tot aen *Koua* en de kaep van *Rosalgate*, een streke by-na van zestigh mijlen. Aldaer woonden by ouds de volken, by *Ptolemeus Sachaliten* genoemd: en aldaer was de lantstreke *Sachalitis* gelegen, met een stad van een zelven name, op den oever der Indische zee, tusschen d'engte van het Roo meir, of Arabischen zeeboezem, twee hondert en vijftigh Spaensche mijlen Zuidwaerts, en tusschen de engte van den Perfischen zeeboefem hondert en vijfen zestigh mijlen Noordwaerts.

Het geweest van deze volken schijnt onder het koningrijk van *Fartas* of *Hadhramauth* begrepen te worden.

Wijders, het gedeelte van *Arabie*, boven den zeeboefem *Sachalites*, na 't Ooste, is meest woestijne. Derhalve de meesten der ouden, in het beschrijven, daer los over henen lopen.

Zoo *Belloforest*, onder de nieuwe schrijvers, getuight, is deze gehele zijde woest: zulx van *Materqua*, of *Metakum*, het begin van den zeeboefem van *Sachalites*, tot aen de kaep van *Rosalgate*, het einde, een streke ontrent van zestigh mijlen, niet een eenige stad gevonden wort.

Gen. 10:
vers. 29.

De *Jobabiten*, kinderen van *Jobab*, de laetste zoon van *Jektan*, hebben, volgens *Ptolemeus*, ontrent de lantstreke van *Sachalitis* gewoont.

D'oorsprong des naems *Jobabiten* is klaer: want *Jebab* betekent in 't Arabisch een woestijne: en *Ardo-Ljebabi lant der woestijne*: gelijk in'er daet het lant ontrent *Sachalitis* is. De lantstreke *Sachalitis* geeft wicrook.

Bochart wil 't lant *Sagar* voor het *Sachalitis* der ouden gehouden hebben, en dat uit verscheide redenen.

Eerstelijk, gelijk *Ptolemeus* de *Chatrammiten* ten Ooste, tot aen de *Sachalites*, uitstrekt; alzo paelt ook, volgens de lantbeschrijver *Aledris*, het lant *Segar* ten Ooste aen het lant *Hadhramauth*. Ten tweede, zoo stelt de lantbeschrijver *Aledris* d'eilanden *Churtan* en *Murtan*, of anders *Curia* en *Muria*, in den zeeboefem *Alhafsisc*, die hy zeit zeer diep te zijn, tegen over het lant van *Sagar*. Maer deze zeeboefem is die van *Sachalites*. Eindelijk, gelijk het † lantschap van *Sachalitis* is wicrook gevend; alzo geeft ook het * lant van *Sagar* wicrook.

† Arrian.

* Aledris.
Kalhat.

Aen den mont van den vliet *Prim* leit een stedeken *Kalhat*, of *Quelhat*, dat eenige voor het *Metakum* van *Ptolemeus* houden.

Een weinigh na 't Weste leggen dicht onder het lant d'eilanden *Kuria Muria* geheten.

Op de Noorder brete van twee en twintigh graden, of twee en twintigh en een halve, is gelegen, aen d'Indische zee, de kaep van *Rosalgate*, of *Rizalgate*, en *Rasalgate*: hoewel alzo on-eigentlijk by de Portugezen genoemd: want de rechte naem is in 't Arabisch *Rafelhad*, dat is, *kaep of uithoek der grensen*, om dat de zelve de leste en Zuiderlijkste van *Arabie* is. Zy wort by *Barbosa Fakalfat* genoemd, en by *Johan Barros* voor d'uithoek *Syagros*; maer by *Bochart* en andere voor d'uithoek *Korodamum* van *Ptolemeus* gehouden: hoewel *Ramusius* en *Molet* willen, dat de kaep van *Sachalat* heden *Syagros* heet. De kuste, die deze kaep maekt, is veel lager, als op andere plaetsen. De zelve laet haer uit zee aenzien, als een lange zeer slechte dijk: waer achter zich drie of vier heuveltjes ver-tonen.

Kaep
van Ro-
salgate.

Dicht by de kaep van *Rosalgate* leit een andere, *Cabo Falso* by de Portugezen genoemd, dat's, *valsche kaep*, om zijne gelijkenis met de kaep van *Rosalgate*: maer is nochtans de zelve niet.

Cabo
Falso.

Twee mijlen van de kaep van *Rosalgate* leit een plaetse *Kalyatte* genoemd, en by *Ptolemeus* eertijts, volgens *Barros*, *Metakum*. *Metakum* is gelegen by den zeeboezem *Sachalites*, tusschen de kaep *Syagros* en de stad *Ausara*, zestigh mijlen van *Ormuz*.

Kalyat-
te.

Kalyatte was eertijts een grote en volk-

- 1. 't is 'n marcke.
- 2. So ant wafien met veel
Koppmaat waren.
- 3. 't is 'n Schepen.
- 4. Sturcke op 'n klyt
berrydich van d. Steen.
- 5. Sturckien op 'n klyt
van 'n d'p d' Sturcken.

MAKATE

volkrijke stad; maer is heden by-na geheel vernielt en woest, gelijk ook alle d'andere gebuursteden.

Kalarat. Voor-by *Rosalgate* leit een puinhoop der stad *Kalarat*, die eertijts door *Albukerken*, veltheer der Portugezen, geheel verdelght wiert. Niet verre van daer leit *Teiba*: namelijk, aen den oever van een bequamen vliet, en aen den voet van zekere kleine bergen. Daer na volght *Kuriate* of *Kuriat*.

Baye Maciera. Tusschen d'eilanden van *Kuria Muria*, en de kaep van *Rosalgate*, op d'Ooster kuste van *Arabie*, is een baye, genoemd *Maciera* of *Mazira*, welke diep te landwaerts in strekt: en aldaer enige tongen, banken en zanden maekt: waer door het aldaer gevaerlijk is, om met schepen uit en in te komen. Noit is die baye den Portugezen bekennt geweest, niet tegenstaende zy zoo vele jaren dezen oort bevaren hebben: waer door zy ook niet weinigh schipbreuk hebben geleden. Eindelijk hebben de Engelschen, die zich dikwils in deze baye bevonden, by voorval van hun kapen op de Mahometanen, die na *Mekka* ter beêvaert trokken, de zelve ontdekt, en alle d'aenkomsten met sloepen gepeilt: alwaer zy kanalen engaten vonden, bequaem tot doorgang voor grote schepen. Waer over zy aldaer vier maenden te dier tijde op het eilant bleven, dat in het midden van deze baye leit, geduurende den gehelen Winter of regen-tijt in Indiën: die hen belette na *Suratte* te keren.

Dit eilant, volgens ondervinding der gemelde Engelsche, wort bewoont by zekere geslagten van Arabieren, en leit dicht aen het vast lant: van waer zy alle andere gemakken, die hen ontbreken, trekken. Her is een veiligh vertrek voor schepen, heeft overvloed van schoon water, schapen, bokken, en gevogelt in grote meenighte: als ook vele dadelen, druiven en oranje-appelen. De

bergen zijn aldaer veel lager, als d'andere na-by-gelegen bergen.

Na de baye van *Maciera* volght de baye van *Sint Peter*, en daer na de kaep van *Sint Peter*. Baye van Sint Peter.

Tusschen de kaep van *Sint Peter*, en de kaep van *Rosalgate*, leggen de bergen, by de Portugezen *Los Palheiros* genoemd, dat's *stroo-schelven* gezeit, die boven den top van d'andere uirkijken: op een zelve wijze, als gewoneliiken de koorn of gerst-scherven in oppers op het velt gestelt worden. Deze bergen zijn klein, ten getale van drie of vier, en doen zich aen den zeeman veel meer op, als eenigh ander lant van de kuste van *Arabie*. Bergen Los Palheiros.

Na *Kalyate*, en zes of zeven mijlen van *Maskate*, leit, op de kust van *Arabie*, een klein stedeken, *Tehebe* genoemd: hoewel het onder het koningrijk van *Ormus* behoort. Het is gesticht in eene kleine opening, of zeker dal van de schrikkelijke en vervaerlijke rotfen, die langs den zee-kant leggen. Daer zijn ontrent hondert en vijftigh kleine huisjes, van aerde en hout zeer slecht gesticht: gelijk alle d'andere van dien oort. Tehebe.

Twee kleine mijlen van *Tehebe*, na de zijde van *Maskate*, valt in deze opening of dal een beke, met zuiver, helder, klaer en versch water, en maekt een kanael, zoo breed en diep, dat berken van middelmatige grote daer kunnen inkomen, en bequamelijk water voor de schepen halen, die deze kuste aendoen, hoe groot zy ook zijn.

Niet tegenstaende deze plaetsen, *Kalayate*, *Tehebe*, en *Kuriate*, wel eer een gedeelte des koningrijks van *Ormus* uitmaekten, zoo wel als alle d'andere plaetsen van de zelfde kuste van *Arabie*, tot aen de kaep van *Mocandan*, zoo zijn zy evenwel in den begin dezer eeuw des zelve gehoorzaamheit ontrokken, tot hunne grote verzwakkingh, en met groot verlies voor de Portugezen.

Maskate.

DE stad of het vlek *Maskate*, of *Maschat*, leit tusschen *Kuriate* en *Sohar*, op de Ooster kuste van *Gelukkigh Arabie*, en op de Noorder brete van drie en twintigh graden, en ruim zes en dertigh minuten.

Maskate is gebouwt op eene kleine vlakte, of liever in eene opening, de welke door yzelijke en vervaerlijke rotfen of klippen van dien oort gemackt wort.

Te weten, ontrent twee hondert treden

den van de ree, daer de schepen ten anker leggen, is een zeer effen oort van ontrent veertigh treden in den ingang breed, tusschen twee zeer grote rotsen: daer men niet dan dezen ingang alleen heeft.

Na dezen vlakken oort of ingang verwijderen de rotsen ter weder-zijde haer allengs tot aen eene opening, de welke eene kleine pleyn of vlakke maekt: waer op de stad *Maskate* gebouwt is, tot ontrent vijf of zes hondert schreden in de lengte, en twee hondert in de brete.

Op het einde van deze kleine vlakke vereenigen haer de rotsen weer, en rijzen met haere spitsen hoger, als aen den zeekant, en maken een anderen engen doorgang, gelijk de voorige: hoewel die veel rouwer is. Langs den welken men genootzaekt is op te klimmen, om daer na op de vlakke van *Arabie* neêr te stijgen.

Maskate begrijpt ontrent drie hondert huizen: hoewel zeer klein en slecht, van zeker dun riet of staken t'zamen gevoeght en opgeslagen, en met bladen van dadel-bomen gedekt. Doch zoo *Della Valle* schrijft, zijn de huizen ten dele van steen, en ten dele van dadel-bomen takken, als hutten gemaakt. Aen het dak is een grote goote, tot afleiding van het regen-water. Onder rusten de huizen op kleine steenen, met kalk t'zamen-gemetst, tegen de regen. De huizen staen zoo dicht by elkandere, dat men nauwelijks tusschen de zelve kan doorgaen: waer door de stad veel kleinder schijnt, als zy in'er daet is.

Behalve deze, zijn op den wegh, die van den zeekant na de parochie of klooster der Augustijner monniken, en na het kasteel loopt, door de Portugezen, ontrent des jaers zestien hondert, eenige huizen gebouwt: waer in d'Indianen of Benjanen hunne tenten en winkels hebben. Deze straet is een weinig breeder, en maekt den schoonsten oort der stad.

In *Maskate* zijn twee kerken: de hooftkerke, en die van het klooster van *S. Augustijn*, en alle beide gewijdt aen de maeght *Maria*; hoewel onder verscheide namen: te weten, de kloosterkerke onder den naem van *Genade*, en de hooftkerke onder die van *Rosarium*,

of *Rozen-krans*. Het klooster van *Sint Augustijn* wiert in den aenvang dezer eeuwe gesticht. Het heeft, beneffens eene fraie kerke, een huis, dat bequamenlijk twalef geestelijken kan herbergen.

Daerby is een tuin, die op de rotse, met twee of drie voet aerde daer op te brengen, ontrent des jaers zestien hondert en tien gemaakt wiert. De tuin is beplant met wijngaerden, die zeer trefelijke druiven geven, en met meenichte van vruchtbomen: onder de welke de dadelbomen het weelderighste opschieten: die, na zes of zeven jaren groeiens, schoon niet hooger dan eene piek, zulke volkome en smakelijke dadelen voortbraghten, als de beste van geheel Ooste. De tuin heeft geen ander water, als dat uit de putten gehaelt wort: het welk zeer goet en gezont is, en niet alleenlijk dient om de tuin te bevochtigen; maer ook om te drinken.

By deze tuin is een grote en fraeie poel, vyver, of water-bak, die de geestelijken tegen de hitte der Zonne hebben doen overdekken, daer in zy zich des Zomers, gedurende de grote hitte, baden.

By de grote haven, recht tegen over ^{Kasteel.} het klooster, en ontrent vijftigh treden van daer, leit, op een verheve rotse, een kasteel of burght gebouwt: wiens eerste opgang aen een pleyn of klein velt begint, dat na 't Zuid-ooste, en na de steiger of kay der twee havenen zijn uitzicht heeft: hoewel de grote haven nader aen dezen opgang is.

Op het onderste of benedenste gedeelte van dit zelve pleyn is een wacht van zoldaten of Kristenen des lants, die den ingang bewaren; door den welken men by twintigh of dertigh trappen tot aen het eerste ravelijn opklimt, dat twee pieken hoogh, en met hoge en lage schietgaten voorzien is. Aldaer begint de muur, met eene poorte, de welke met een halve mane gesterkt is: door de welke men ingaet, om by een zeer rechte stene trap van meer dan zestigh of zeventigh treden, tot aen het tweede ravelijn op te klimmen, dat insgelijx met schietgaten voorzien is, en het gansch pleyn, dat binnen de rotsen leit, beschermen, en de twee kayen der havenen met zijn geschut beheeren kan.

Op dit tweede ravelijn begint de tweede

de muur, met zijne poorte : door de welke men na een andere trap gaet, de welke veel hoger en rechter als d'eerste is, die tot in de vesting of kasteel springt. In den ingang des kasteels staet het huis van den gouverneur of kasteel-vooght, dat tamelijk sterk is.

Daer is ook een dikke tooren na de zijde des kloosters en de stad toe, die de stad, en daer en boven de twee kayen der havenen beheert, en d'opening beschermt, de welke door de rotsen, tot aen den ingang der vlakte des lants van *Arabie* gemaakt wort. Dies geen mensch daer kan verschijnen, of staet voor het geschut bloot.

Het geen dit kasteel onverwinnelijk maekt, is inzonderheit de muur, die het omringt, en in zijnen omtrek, zoo van buiten, als binnen, vele ongelijke hoeken maekt : dewijl die in het maken na de rotse meest gevoeght wierden. Dies ieder hoek een travers of vesting verstrekt, die elkanderen tot bescherming dienen.

Het kasteel is over al met grof geschut gestoffeert, en met schietgaten voorzien : hoewel die zeer rou gemaakt zijn : maer de natuur, de welke deze plaetse by-na ontoegankelijk gemaakt heeft, vervult het geen de schranderheit des bouwmeesters niet heeft kunnen voltrekken.

Op beide zijden van dezen dikken tooren is een muur van ontrent dertigh treden hoogh, die tot aen den kruin der rotse strekt, op de welke het lichaem van deze plaetse gebouwt is.

Op het eind van dezen muur is een andere dikke tooren, die, tegen 't Zuide, de stad, pleyn en klooster beschermt : en ten Noorde, na de grote haven toe, kan zy de reê en ingang, en plaetse daer men te lande stapt, bestrijken.

Men vond dienstigh dezen dikken tooren op dien oort te stichten : dewijl een rots-bergh van d'enge kaken en ingang der vlakte, van *Arabie* af, zich van 't Weste na 't Ooste strekt, tot aen een punt, die lager als d'andere is, op de welke het kasteel staet.

De gehele kruin van dezen bergh is zeer rou en moeielijk te betreden : want die dit by nacht zou willen bestaen, zou, hoe kundigh hy dier plaetse was, ongetwijffelt van boven neêr storten en den hals breken.

Van het huis des kasteel-vooghts klimt men by tien of twalef trappen na het bovenste der vesting : alwaer een klein ravelijn, battery, bolwerk of rondeel is, van dertien of veertien treden in het vierkant : waer onder een grote en diepe waterbak is, de welke den tijt van twee gehele jaren voor meer als drie hondert menschen water kan verschaffen.

Van daer klimt men noch twee of drie trappen op, en komt aen de kapel, de welke een klok-tooren heeft. Aldaer staet altijt aen een venster een schiltwacht : van waer men deze gehele reê ; ja een goet gedeelte van de grote haven zelve kan ontdekken. Door dit venster ziet men recht op het oud kasteel uit, dat vier hondert treden van daer staet : dies zy elkanderen, door verren afstant; niet kunnen beschermen.

Op dezen oort is een derde tooren ; die even eens gesterkt is, als de twee andere, en beheert ook alle de bovengemelde plaetsen ; maer hy is zoo dik niet, als de twee voorige.

Klimmende van dit ravelijn of battery af, recht tegen over de trap, by de welke men aen de zijde van het huis des kasteel-vooghts opklimt, zoo vint men aen de voet van een trap van 13 of 14 treden, een muur, die na 't Noorde staet, en recht neêrwaerts na de grote haven schiet. Deze muur, schoon niet zeer hoogh, is evenwel ongemeen sterk en fraei gebouwt : want dewijl deze hoge en vervaerelike rotsen van het oud kasteel en de kleine haven af, na 't Noord-ooste strekken : en daer na zich krommen, en een groten bocht na 't Noorde aen d'eene zijde, en aen d'andere zijde het geberghte en de muur, een groten omtrek van den grootsten tooren af, na het West-Noord-West, en Noord-West maken, en zich na 't Noorde krommen, zoo maken deze twee muuren, die uit de natuur zeer sterk zijn, een opening of mont van niet boven twee hondert treden breed, en besluiten alzo de haven : waer in allerhande vaertuigh, hoe groot het ook is, zich kan vertrekken, en in alle veiligheid verblijf nemen.

Van deze muur schiet een trap van eenige treden na eene kleine plaetse, alwaer huizen of liever loofsen voor het krijgsvolk gebouwt zijn : als ook ma-

gazijnen, om hout, wapentuigh, en lijftoght te bergen. Deze plaetse is afgesneden, en heeft bateryen, om geschut daer op te planten. Men kan van daer niet alleenlijk de haven ontdekken; maer ook vier of vijf mijlen verre in zee zien.

Van daer klimt men by een rechte en zeer moeielijke trap neêrwaerts, van over de zestigh treden in de rotse gehouwen, daer men rontom gaet, tot dat men aen een groot ravelijn komt, de welke met geschut aen de zijde der haven gestoffeert is.

Van daer klimt men by een andere trap neêrwaerts, de welke veel rechter en groter, als d'andere is, en komt aen een ravelijn, de welke zoo laegh is, dat haer geschut water-pas of gelijks het water schieet. Waer over niet een eenigh vaertuigh, hoe klein het is, of het staet voor het geschut ten doel, en kan zonder verlos van het opperhoofd in de haven niet komen. Dit ravelijn wort door een dikken toren beschermt, die tot aen den kruin van den bovengemelden bergh strekt, die ter wederzijde spits afgesneden is. Aldus bevont zich de plaetse *Maskate*, en des zelfs kasteel, ontrent des jaers zestien hondert en zeventien, wanneer de Portugezen de zelve in bezit hadden, volgens verhael van *D. Garcias de Silva Figueroa*.

Della Valle.

De haven van *Maskate* is rontom met kleine bergen besloten, en leit tegen 't Noorde en Ooste open, daer uit de wint dikwils grote ongelegenheit en zwarigheid veroorzaekt.

De overste, of vooght des kasteels, is niet altijd op de burght, uit oorzaak van des zelfs ongemakkelijke gelegenheit: en komt'er niet, dan in de heetste maenden van den Zomer, tot verkoeling, om d'onverdragelijke hitte in het vlek. Dies woont hy een gedeelte van 't jaer in een huis, dat in 't vlek staet, en vertrekt zich niet in de burght, dan als de Zon de meeste kracht heeft.

De burght-vooght, die van wegen de Portugezen ontrent des jaers zestien hondert en zeventien aldaer geboodt, was *Jean do Quadras* genoemd: en die van 't jaer zestien hondert en twee en twintigh *Martino Alfonso de Meio*.

Op de komste van eenige schepen der Portugezen of andere volken, komen uit het lant gewonelijken te *Maskate*

zeer vele Arabieren, *Bedwinen*, en in *Barbarye* en *Spanje* *Alarabes* genoemd, die by troepen op het velt, onder tenten, hun verblijf nemen, en met die om her zwerven, en van plaetse veranderen, om t'elkens versche weide voor hun vee te hebben. Deze Arabieren brengen gevogelt, geiten, dadelen, en andere eetwaren te koop, in verruiling tegen rijs en Indiaensche kleden.

Maskate is na zijne grote zeer wel bevolkt, inzonderheit, sedert den Portugezen het eilant *Ormus* door den koning van Persien was afhandigh gemaakt: van waer vele luiden van verscheiden godsdienst zich herwaerts begaven, om dit vlek te bewoonen: als Portugezen, Arabieren, Indianen, Heidenen en Joden.

Behalve drie of vier huisgezinnen van Portugezen, die aldaer getrouwt leven, en eenige weinigh soldaten, zijn alle d'andere inwoonders van *Maskate* Moren, Arabieren, 's lants ingeboornen, en Joden, of Heidenen.

De Portugezen en eenige Heidenen, die middelen hebben, handelen op *Ormus*, *Cinde*, en op de kuste van *Arabie* en *Persie*.

De Joden, sterk ontrent vijftien of twintigh huisgezinnen, zijn alle arm en ellendigh, en zoo weinigh van kennis en verstant, dat zy alleenlijk den naem van Joden mogen dragen. Zy ernenen zich met eetwaren te verkopen, en lichte Moorsche vrouwen te herbergen, die zich op de komste van eenige oorlogh of koopvaerdy-schepen, op hope van eenigh gewin, uit het velt na *Maskate* begeven. Deze Joden spreken Arabisch, gelijk alle d'andere inwoonders.

Meest alle d'inwoonders zijn zeer arm, eeten niet, dan op hoogtijden, dadelen en melk, en een weinigh rijs. De mannen en vrouwen gaen gekleet op een zelve wijze, als d'Arabieren van *Fez* en *Marokko*.

Maskate staet heden onder het gebiedt van den *Emir* van *Vodana*, die het den Portugezen afgenomen heeft: aen wien eertijts de *Emir*, of vorst van *Maskate*, het verëert had.

De Portugezen dwongen alle de schepen der Mahometanen en Indianen, die op den Persischen zee-boezem en

Rode zee varen, en *Maskate* wilden aendoen, tol aen hen te betalen: uitgezondert de schepen, die *Ormus* aendeden. Desgelijx waeren de Hollantsche en Engelsche schepen tol vry.

Aen d'andere zijde van de haven, op een anderen bergh, lagh ook, ten tijde der Portugezen, een weerbare vesting, de welke het oud kasteel was, daer op eenigh geschut stont.

Tegen over *Maskate* leggen, in zee, drie klippen, die d'aenkomste der schepen zeer moeielijk en bekommerlijk maken.

Een halve mijle van *Maskate* leggen, tusschen d'opening en steilten der rotfen, dicht aen zee, eenige kleine huisjes, of hutten, zoodanige die van *Maskate* zijn.

Kelbuch. Naest aen de burght van *Maskate*, en aen den oever der zee, in eenen inham, en aen de voet van bergen, die van de zijde, daer langs men na *Sohar* gaet, de burght en huizen omringen, is een klein; maer volkrijk dorp, *Kelbuch* geheten. Dan om daer te komen,

heeft men nootwendigh eenen van deze enge paden door te gaen, die tusschen de bergen leggen, om na *Maskat* en andere geboor-plaetsen te trekken.

De Portugezen hadden dezen engen wegh, tot bevrijding voor 's vyants invallen, die te *Kelbuch* zouden mogen komen landen, zeer voorzichtig met muuren afgesloten: en de muuren met weerbare torens gesterkt, om daer schiltwacht en eenige kleine stukken geschuts op te zetten.

De huizen, of liever hutten, zijn'er met palmtakken overdekt, en zoo laegh, dat geen man daer recht in over-eind kan staen: maer moet, na de wijze der Moren, zitten of leggen.

De meeste inwoonders van *Kelbuch* zijn visschers, Arabieren en *Belluci*.

Zes mijlen van *Maskate* leit een plaetse *Sibo* genoemd, daer voor het in zee zeer ondiep is. Sibo.

Alle de bovengemelde plaetsen van de kaep van *Kuria Muria*, tot *Kelbuch* en verder, leggen in 'r lantschap van *Oman*, tot wiens beschrijving wy nu treden.

Het lantschap van *Oman*.

Abulfe-da. **H**et lantschap van *Oman* paelt ten Ooste aen het lantschap van *Sobra*, ten Noordweste aen het lantschap van *Jamâma*: ten Noorde aen het lant van *Mahr*, en strekt by-na tot vijf en zeventigh mijlen langs de stranden des Persischen zee-boesems, die aldaer by d'Arabieren d'*Omanische zee*, na dit lantschap, genoemd wort.

Oman was ook certijts de naem van d'aeloude hoofstad dezès lantschaps, de welke by *Ptolemeus Omanum* geheten wort, en tot een scheid-pael der twee lantschappen, *Jemen* en *Bahreïn*, diende.

Gen. 25. Men houdt *Oman* voor een naem van den zoon van *Saba*, of *Seba* te zijn, namelijk *Abrahams* neve, uit *Ketura*. Deez naem is veilicht aen die stad gegeven: gelijk andere namen van *Abrahams* nakomelingen aen andere steden van *Jemen* gegeven zijn. Want na *Abraham* al zijn goet aen *Isaak* gegeven had, zoo liet hy d'andere zoonen der by-wijven na Oosten-lant trekken: tot het welk ook dit lant behoort.

Sohar. Aen de stad stont by ouds een vesting of kasteel, *Sohar* genoemd, mischien

na den naem van *Sohar*, de *Hethiter*, *Hebrons* vader. Namaels is deze naem *Sohar* ook aen de voornaemste stad gebleven: in welker overblijffelen die ook behouden wort. Maer d'andere naem, te weten, *Oman*, dient om het lantschap te bedieden.

Sohar, en anders *Soar*, is d'oudste stad des lantschaps van *Oman*, en leit op de kuste des Persischen zee-boesems, vier hondert en vijftigh duizent schreden, of vier en twintigh mijlen van *Maskat*, in een dal, en rontom met bergen omringt: hoewel een stuk weeghs van zee. *Ptolemeus* stelt de koopstad *Omanum* op de Noorder brete van negentien graden en vijf en veertigh minuten, dien de meeste Oostersche lantbeschrijvers schijnen te volgen. Aledris. Della Valle. Lib. 6. cap. 7.

Ibn Maruph, wiskonstenaer van *Morad*, de derde Turksche keizer, stelt *Sohar* op de Noorder brete van drie en twintigh graden: alwaer ook d'Europische lantkaerten de stad *Sohar* vertoonen. Daer en tegen stellen *Nafir Eddin* en *Ulug Beig Sohar* op de Noorder brete van veertien graden en twintigh minuten, en op de lengte van vier en tachtigh

tigh graden, te rekenen van d'uitterste Westerkuste van *Afrika*.

In oude tijden was een groote vaert van koopvaerdy-schepen, uit alle gewesten, op *Sohar*; maer die heeft allengs beginnen af te nemen, ter oorzaak van het na-by-gelegen eilant *Kis*, dat door zijne laeghte, de schepen, inzonderheit des nachts, niet wel kunnen mijden: maer komen daer op te vervallen, en dikwils schipbreuk te lijden.

Sohar stont certijts onder de Portugezen.

Sur, en
Quelhar.
Ziet
pag. 34.
Dhamar.
Almahgiame.

In het lantschap van *Oman* leggen twee andere steden, *Tsur* (anders *Sur*, of *Syr*) en *Quelhat*, op eenen onderlingen afsiant van een lange dagh-reize te lande; maer minder over zee. *Quelhat* leit aen d'Indische zee, vijftigh mijlen van de stad *Sohar*.

Niet verre van *Quelhat* leit, neffens de zee, een stedeken *Dhamar*.

Almahgiame is een hoge bergh, of uithoek, of kaep, neffens de zee, vijftien dagh-reizens te lande van *Tsur* gelegen: neffens den welken veel peerlvischeryen zijn.

Op een afsiant van twee dagh-reizens van *Sohar* leggen, in het lant *Tarva*, twee kleine bevolkte steden, na-by elkanderen, en niet verre van den vliet *Falg*. D'een wort genoemd *Soal*, en d'ander *Ofor*. Rontom leggen bebouwde akkers, dadel-bomen en treffelijke waterbronnen.

Vliet
Falg.
Mang.

De *Falg* is een groote vliet, en vloeit voor-by den bergh *Sciorm*. Hy heeft op zijne oevers overal steden en veele gebouwen leggen, en verschaft den inwoonders drinkwater.

Een halve dagh-reizens van deze steden leit aen de voet van den bergh *Sciorm*, en aen den oever van den vliet *Falg*, een kleine stad *Mang*, en anders † *Mag* geheten. De stad heeft overvloed van dadelbomen en springbronnen.

† Ber-
tius.
Soroa-
man.

Twee dagh-reizens ten Weste van *Mang*, leit aen de voet van den zelve bergh *Sciorm* een andere stad, *Soroaman* genoemd.

Churf-
kan.
Doba.

Twalef mijlen van *Sohar* leit een plaetse *Churfakan*, of anders *Korskan* genoemd: en drie mijlen van daer een andere plaetse, *Doba* geheten. *Doba* is ter zijde met bergen besloten, daer de zee gemeenlijk met groot geweld tegen aenlaet. Maer de plaetse zelve leit

evenwel ter zijde, in een luvwen hoek; onder beschut van hoogh lant, daer eenige lage bergen, die een stukweeghs van malkanderen leggen, eene ruimte maken, de welke met huizen bezet is, en *Doba* genoemd wort.

Drie mijlen van *Doba* leit eene plaetse *Lima* genoemd. By *Lima* leggen zeer hooge en spitse rotfen of bergen, gemeenlijk de rotfen of bergen van *Lima* genoemd. Deze rotfen zijn geheel zwart, zonder eenige opening of dal; en daer gene groente gezien wort.

Ter plaetse, daer het lant begint te rijzen, en het gebergh te maken, is een klein eilant, of liever eene kleine rotse of klip, de welke van het vast lant, door een zeer enge kanael, afgescheiden wort, die tusschen deze rotse en den voet des berghs doorschiet: waer door een sloep varen kan. Voor de rotfen van *Lima* is de zee over de zeventigh vademen diep.

Ontrent vijf of zes mijlen van *Lima*, Kaep
van Mo-
çandan.
† Della
Valle.
Joh. Bar-
ros.

entien of twalef mijlen van het eilant *Ormus*, leit, op de kust van Arabie, aen den ingang van den Persischen zee-boesem, een kaep of uithoek, *Moçandan*, of *Mochandan*, en anders † *Mosodom*, en in oude tijden, by *Ptolemeus*, *Asaborum* genoemd. Het is een grote rotse, en een weinigh spits, de welke zeer verre in zee strekt: dies men de zelve voor een eilant zou kunnen houden.

Dicht by deze kaep leggen twee of drie klippen, die d'eene verder, dan d'andere schijnen in zee te strekken. De dichtste aen de kaep gelegen is de grootste, en de verste afgelegene, de kleinste, de welke *Baba Selam* genoemd, en by de Moorsche bootsgezellen, in het voor-by-varen, met grote bewijs van blyfchap en vreughde-gescrei gegroet wort.

De kaep van *Rosalgate* en *Moçandan* zijn de laeghste plaetsen van de gehele kust: te weten, van d'eilanden *Kuria Muria* tot hier toe.

Verder den Persischen zee-boesem Enceada
di Li-
moni.

inwaerts, leit een zee-boesem, by de Portugezen *Enceada di Limoni* genoemd: dat zee-boesem der limoenen gezeit is, van wegen de meenichte dier vruchten, de welke zekere kleine stad, aen dezen zee-boesem gelegen, uitlevert.

Vodana.

Taver-
nier
Voyage
de Perse.

Vodana is een zeer fraeie stad, gelegen tusschen *Maskalat* en *Maskate*, op een astant van vijftien Fransche of tien Duitsche mijlen van *Maskate*, binnen's lants door; hoewel de astant, in de lantkaerten, tusschen beide veel groter getelt wort. De stad is gebouwt op de by-een-komste of vereeniging van twee kleine vlieten, die beide, na hunne vereeniging, den naem van *Moyeseur* aennemem, en in den Persischen zeeboesem uitwateren, en aen berken, en ander klein vaertuigh, op en afvaert verleenem.

De lantstreke van *Vodana* brengt geen kooren voort, en geeft niet, als een weinigh rijs: maer overvloedelijk veel fruit, en inzonderheit pruimen en quee-appelen: de welke die wrangheit niet hebben, als de hier-lantsche: maer kunnen, als een appel of peer, uit de hant gegeten worden. Men heeft'er ook zeer treffelijke meloenen, en overvloed van druiven, daer de Joden, met verlof des *Emirs*, wijn uit persen.

Van *Vodana* tot aen den Persischen zee-boesem is het lant ter weder-zijde van den vliet *Mdyeseur* met dadel-boomen bewaßen. De dadelen dienen den inwoonders tot gewonelijk voetsel, die gene middelen hebben om tarruwe of rijs te koopen, de welke van verre in-

gebraght wort, en dien volgens zeer dier is.

Vodana is de verblijf-plaetse van eenen Arabischen *Emir* of vorst.

Maskalat is een andere stad, en verblijf-plaetse van een *Emir* of Arabischen vorst: en was eertijts de hoofstad van een koningrijk.

De Joden vervullen een grote hoek der stad *Vodana*.

Tusschen het lantschap van *Oman*, Aledris: en dat van *Negjd*, leggen wijdstrekken- de woestijnen.

De wegh van *Oman*, door de woestijnen, na *Mekka* en andere gewesten, is zeer moeielijk en quaet van wegen de meenighvuldige woestijnen en weinige inwoonders. Waer over de genen, die na *Mekka* willen reizen, te sloop na de stad *Aden* trekken. Van *Aden* kan men na zijn wel-gevallen, te sloop, over zee, of te lande reizen.

Ter zelve oorzake heeft men, van *Sohar*, tot aen het lantschap van *Bahreïn*, een streke van ontrent twintigh dagh-reizen, ongebaende wegen, en die gevaerelijk zijn, van wegen d'oorlogen en veltoghten, die d'Arabieren geduurighlijk tegen elkanderen doen. Waer door een reizer by hen gene veiligheid van lijf en goet heeft.

Het lantschap van *Jemâma*.

Het lantschap van *Jemâma*, of *Jamâma* paelt ten Noorde aen het lantschap van *Oman*: of het is eigentlijk die gehele lantstreke, de welke tusschen *Negsd*, *Tihama*, *Bahreïn*, *Oman*, *Xobra*, *Habramauth*, *Saba*, en het overigh *Jemen* besloten is. *Jemâma* wort anders *Arud* of *Aard* genoemt: dat is *dwars* gezeyt, dewijl dit lantschap het gewest van *Jemen* dwars door-snijt. Of het is alzoo na den vliet of kil van *Jemâma* genoemt, die *Astân*, en met een eigen naem ook *Arud* genoemt wort; dewijl hy dat gewest, van onderen tot bove-

nen, dwars door-loopt. Deze vliet drooght by wijle des Zomers uit, en heeft op zijne oevers verscheide steden leggen, en ter weder-zijde wijfstrekken- de landouwen of akkers, dadelbonen en bosschaedjen, en stort zijn water in den Persischen zeeboesem.

De voornaemste stad van *Jemâma* is ook alzoo genoemt, en leit een weinigh Stad Jemâma. Noordelijker als *Mekka*, en zestigh mijlen Oostelijker, na-by *Negsda*: waer over zy by zonnigen daer onder gerekent wort. By ouds wiert *Jemâma* *Gjaura* genoemt.

In het gebiedt van deze stad hadden in oude tijden de beroemde stammen der Arabieren hunne woonplaatsen: als de stam van *Tasm*, de stam van *Harruf* en *Ad*. Deez *Tasm* had zekere nichte, met name *Jemâma*, de welke, om haere ongemene scherphheit van gezicht, onder d' Arabieren vermaert was, en tot een spreekwoordt gebruikt wiert: *Hy is scherper van gezicht, als Jemâma*. Men zeyd de stad *Gjawva*, na haer, *Jemâma* gebynaemt wiert: en namaels den naem *Jemâma* alleen, als eigen behouden hebbe.

Elmac.
lib. 1.
c. 2.

De valsche profect *Museilema*, een na-yveraer van *Mahomet*, heeft tot grote vermaertheit dezer stad gestrekt: maer na die overwonnen en gedoot was, verviel de stad en het gantsche lantschap in handen van *Abubekr*, *Mahomets* schoonvader en navolger.

Aledris.

Jemâma heeft ook in deze stad, of liever in de stad *Hagiar*, anders *Petra*, als koningin geheericht.

Hagiar leit ontrent twee dagh-reizen van *Jemâma*, en wort by eenigen voor de hoofstiad des lantschaps gehouden: maer is over lang al verwoest, zoo *Scharifold* getuight.

Na-by *Hagiar* leggen twee andere steden, *Barka* en *Salamia*, de welke in grote en gebouwen elkanderen gelijk zijn.

Aledris.

Van *Jemâma* loopt een wegh na *Mekka*, op den welken de volgende plaatsen, ieder op een afstand van eene pleister-plaetse, of dagh-reize, van elkandere leggen: namelijk, een dagh-reize van *Jemâma*, leit *Aard*, of *Arud*, een vliet: daer na, op een gelijken afstand, *Chodaia*: dan *Thania*: *Sofra*: *Soda*: daer na het kasteel *Kariatain*, dat op den wegh staet, die na *Basra* of *Bassora* loopt: by het welk de wegen r'zamen loopen. Een dagh-reizens van *Kariatain* is *Dama*: dan *Tangia*: *Sarsa*: *Giadila*: *Falha*: *Rokaiba*: *Koba*: *Marran*: *Vageta*: *Autas*: *Dhat Erk*, dat in het lantschap van *Tehama* leit: daer na volgt de tuin *Ben-Amer*: en eindelijk *Mekka*.

Op d'oeveren van den vliet *Arud* leggen vervolgens deze steden: *Monfarecha*, *Vabara*, *Karfa*, *Abra*, *Baansa*, *Sal*, anders *Segal*, *Ameria*, *Nisan*, *Barkat-Dhakenk*, *Taudbeh*, *Mekra*, *Megiâra*. Deze steden leggen niet wijd van elkau-

deren, en by na op een gelijken en even verren afstand. Te weten, tusschen *Salamia* en *Sal* is een afstand van een dagh-reize: desgelijx tusschen *Sal* en *Hadhrama*.

Te reizen van *Jemâma* na *Basra*, of *Basora*, een stad gelegen aen den mont van den *Eufrates*, doet men op wegh deze plaatsen aen: Uit *Hadhrama* reist men na *Sal*, *Seial*, of *Segal*, eene streke van een dagh-reize: van daer na *Salamia*, ook een dagh-reize: daer na volgt *Borani*, aen de West-zijde des lantschaps van *Bahreïn* gelegen: daer na trekt men drie dagh-reizen door eene woestijne, de welke tot aen *Merab* strekt. Op ieder dagh-reize wort by een water, op eenzame en woeste plaatsen gepleistert, *Gharaa* genoemd. Daer na leit men drie andere dagh-reizen tot aen *Samman* af. Van *Samman* tot aen *Tangia*, wiens lant aen het lantschap van *Bahreïn* paelt, is eene dagh-reize. Van *Tangia* tot aen *Kadhema* zijn vier dagh-reizen. Van *Kadhema*, tot aen het steden *Dahaman*, is een dagh-reize. Van daer tot aen *Basora* een andere dagh-reize: Een andere reis-wegh is ook van de kuste van *Hagiar* tot aen *Basra*, langs de stranden des Persischen zeeboefems: maer op dien wegh worden gene woonplaatsen gevonden.

Van *Bahreïn* op *Medina* zijn ontrent op wegh twintigh pleister-plaetsen. Desgelijx zijn van *Medina* na *Basora* op wegh ontrent twintigh pleister-plaetsen. Deez wegh loopt by *Maaden-Alnokra*, met d' uitterste hoek van *Kufa*, in een.

Op den wegh van *Bahreïn* na *Basora* zijn deze pleister-plaetsen: *Hagiar*, *Hems*, *Ahsa*, *Messeham*, *Alkquere*, *Haban* of *Manahan*, *Aarmagia*, *Hada-Uija*: daer na een water en volkloze plaetse: dan *Abadan*, en eindelijk *Basora*. Alle deze pleister-plaetsen zijn zee-havenen: hoewel van versch water ontbloomt.

Tusschen *Basora* en *Abadan* zijn twee pleister-plaetsen, een streke van negen mijlen.

Tusschen de stad *Medina* en de steden *Basra* of *Bassora* en *Kufa* leggen onder andere deze plaatsen, de welke by de volken van die steden worden aengedaen, wanneer zy na *Medina* ter bevaert trekken.

Vier mijlen van *Medina* leit een onbewoonde herbergh *Taref* genoemd: Taref.
al-

Batn-Nach.
Kasaila.
alwaer poelen met regen-water zijn. Vijf mijlen en een halve van *Taref* leit een stedeken *Batn-Nach*, dat overvloed van water en dadelbomen heeft. Twalef mijlen van *Batn-Nach* staet een *Chan* of herbergh, die *Kasaila* genoemt, en door Arabieren bewoont wort. Negen

mijlen van *Kasaila* leit een plaetse *Dhat-Alianin* geheten. Daer na volght een groote bewoonde stad *Maaden-Alno-kra*: in de welke de volken van *Basora* en *Kufa* t'zamen komen, wanneer zy ter beëvaert na *Mekka* trekken. Eindelijk volght *Basora*.
Dhat-Alianin.
Maaden-Alno-kra.

De lantstrecke van *Mabr*.

M*abr*, of liever, na het gevoelen der geleerde Arabieren, *Mabra-ton*, is eene lantstrecke, de welke aen het lantschap van *Negsd*, en aen de lantstrecke van *Gurex* ten Noord-Ooste, en aen het lantschap van *Oman* ten Zuid-Weste paelt. Deze lantstrecke is alzoogenoemt na den stam der *Mehariten*, die de zelve, en ook een gedeelte van het aangrenzende lantschap *Xohra* bewonen.

D'inwoonders gebruiken een byzondere lanttaale, de welke van de gemeine verschilt: zulx zy by d'andere voor Barbaren gaen: alhoewel zy voor zui-

vere Arabieren gehouden worden. Zyperneren zich met kemels: gelijk ook de *Maharitische* kemels beroemt zijn: welk slag van kemels in 't byzonder op Arabisch *Mahrijaton* genoemt wort.

In deze lantstrecke is een der kastelen of vestingen, *Michlât* gebynaemt; maer met een eigender naem *Asfât* geheten. Het is gelegen by-na in 't midden, tusfchen *Hadramutta* en *Sohar*, op de Noorder brete van zeventien graden.

Het aertrijk is woest en onvruchtbaer: want het geeft koren noch dadelen.

Jakut in Juchaf.

Het lantschap van *Babrein*.

Het lantschap van *Babrein* begint van *Basora*, of *Basra*, ten Noorde, en eindicht aen het lantschap van *Oman*, ten zuide: strekt ten Ooste langs den Persifchen zeeboefem, en paelt ten Weste aen het lantschap van *Jaman*.

Babrein is eigentlijk gezeit, twee of een paer zeeën: en wiert alzoogenoemt, dewijl 't het begin van de Persifche en Indifche zee als paert en t'zamen hecht.

Een eilant van een zelven name leit drie vierendeel mijls van het vast lant, in den Persifchen zeeboefem.

De steden des lantschaps *Babrein* zijn *Hagiar*, *Hems*, *Katif*, *Ahsa*, *Biscia*, *Zara* en *Chetta*.

Hagiar, en ook, met het by-voegen van het Arabisch woort-ledeken *Al*, *Alhagiar* wort by *Abulfeda* en *Aledris* voor eene stad des lantschaps *Babrein* gehouden, en by de meesten op de Noorder brete van vier en twintigh graden en vijftigh minuten gestelt.

Hagiar bediet in de lanttaale der *Hamjariten* een vlek en ook eene stad. En aldus is deze stad, *Hagiar Albabrein*, en enkelijk ook *Hagiar* genoemt: Of de stad wiert alzoogenoemt na *Hagiar*, dochter van *Mukeff d'Ismaëliter*, vrouw

van *Mahomed*, zoon van *Abdalla*: of na *Hagiar*, *Ismaëls* moeder.

Anderen verstaen, door den naem *Hagiar*, het uitterste gedeelte des lantschaps *Babrein*, dat aen *Negsd* paelt: ja zommigen ook het gansch lantschap.

Een andere stad *Hagiar* lagh eertijts in *Jemama*.

De stad *Katif*, en anders *Katifa* genoemt, leit ontrent twee dagh-reizens van de stad *Hems*, en drie vierendeel mijls van den oever des Persifchen zeeboezems: na de welke die boezem aldaer op Arabisch *Bahar Elkatif*, dat is, zee van *Elkatif*, genoemt wort.

Elkatif stont eertijts onder het gebiedt van den *Emir* of vorst der stad *Lassah*: doch heden onder den Turk.

Ahsa is eene fraeie stad, aen den Persifchen zee-boefem, en twee pleisterplaetsen van *Katif*, gelegen, tegen over *Aual*, en behoort de *Karamiten* toe, een zeker geslaght van Arabieren.

By *Katif*, na de zijde van *Basora* toe, is een grote woestijne: in de welke gene wooninge is: want daer is geen kasteel noch stad; maer alleenlijk hutten: waer in zeker Arabisch volk woont, *Aamer-Rabiaa* genoemt.

Hadramauth wort ook voor een stad

Aledris.

Hagiar. Goolin Alferg.

Katif

Ahsa

des lantschaps van *Bahreïn* gehouden: hoewel een ander van de stad *Hadbra-mauth*, in het lant van *Hadbra-mauth* gelegen.

De lantstreke tusschen het lantschap ^{Aledr.} van *Bahreïn* en *Oman* is een waterloze woestijne, en wort evenwel door d'Arabieren bebouwt en bewoont.

Het lantschap van *Negesda*.

Het lantschap van *Negesda*, of *Negjd*, en anders *Naged*, leit tusschen de lantschappen van *Jemama*, *Jemen*, *Higjaz* en *Iraka*. *Negid* bediet eigentlijk op Arabisch verheven lant of aerde.

Vervolgens zullen wy hier uit den Arabischen historischrijver *Aledris*, den astant van verscheide andere plaetsen, in de boven-gemelde lantschappen, en in het volgend van *Jemen* gelegen, als ook verscheide pleister of rust-plaetsen, de welke de Karavanen, in het reizen na *Mekka* en *Medina*, en van daer na andere plaetsen, aendoen, ten roone stellen: hoewel, behalve die, noch verscheide andere steden, vlekken en dorpen, in de boven-gemelde lantschappen gevonden worden.

Te reizen van *Mekka* na *Medina*, langs den oever der Rode zee, zijn ontrent tien pleister-plaetsen, ieder ontrent op een astant van vijf mijlen, of een dagh-reize, met de Karavaen, van mal-kanderen gelegen.

Vier mijlen van *Mekka* is een zekere *Chan* of herbergh, *Batn-Marri* genoemd, tot een verblijf-plaetse der Arabieren. Zy leit met eenige dadel-bomen onringt, en heeft een bron, wiens water door het zant loopt.

Ruim zeven mijlen van *Batn-Marri*, en ontrent twee van den oever der Rode zee, staet een kasteel *Osfan*: dat putten met zoet water heeft, en by zekere Arabische volken, uit den geslagte van *Giohaina*, bewoont wort.

Zes mijlen van *Osfan*, en vijf duizent schreden van de Rode zee, is eene plaetse *Kodaid*.

Zes andere mijlen van *Kodaid*, en ontrent vier duizent schreden van het Roo meir, is eene plaetse *Giohfa*, de welke een *Chan* of herbergh voor de genen is, die van *Damaskus* na *Mekka* ter beëvaert reizen.

Giohfa was eertijts een volkrijke stad, en *Mabiaa* genoemd: maer wiert, na zy door eenen watervloet verdelght was, *Giohfa* geheten: dat is, doorwaters of doorspoelt.

Zeven kleine mijlen van *Giohfa* staet een *Chan*, of herbergh, *Alabua* geheten: de welke waterputten heeft.

Op een zelve astant van *Alabua* leit neffens eenen vliet een plaetse *Sokqia*. *Sokqia* wort door zeker volk, uit den geslagte *Tai*, en uit andere geslagten van Arabieren bewoont. Daer zijn tuinen en lustige dadel-boschen.

Negen mijlen van *Sokqia* leit een onbewoonde plaetse *Rouaitham*: daer vier poelen zijn.

Acht mijlen en een halve van *Rouaitham* leit *Sebala*: en vier groote mijlen van *Sebala* een *Chan* of herbergh *Malal*: alwaer putten met overvloedigh zoet water zijn.

Drie mijlen van *Malal* is eene plaetse *Sogera*, de welke door die van *Medina* bewoont wort. Anderhalve mijle van daer leit de stad *Medina*.

Een andere wegh loopt van *Mekka* na de stad *Medina*, krom door het geberghte: op den welken, in 't reizen, de volgende plaetsen aengedaen worden.

Wanneer men eerst uit *Mekka* treet, zoo reist men langs den oever der Rode zee op *Batn-Marri*: daer na op *Osfan*: dan op *Kodaid*: en vervolgens te landewaerts in op *Chouar*, *Theniat-Almara*, *Madlat-Mahag*, *Batn-Madbag*, *Batn-Dhat-Kased*, *Agerad*, *Dhifamar*, *Batn-Aghda*, *Madlagiat-Jaafar*, *Aina*, *Adhan-Altakat*, op den uithoek des berghs *Argi*, op *Thaniat-Alaiar*, *Rima*, *Hai-Amar*, en komt eindelijk te *Medina*.

Alkin is een vlek of stad, en zeven pleister-plaetzen Zuid-Westwaerts van *Mekka* gelegen.

Onder het reizen van *Mekka* na *Sanaa* doet men op wegh deze plaetsen aen.

Uit *Mekka* komt men aen opper *Serrain*, alwaer een waterput is: daer na aen de stad *Karn-Almanazel*, en anders *Karnolmanasili*, tien mijlen van *Mekka* gelegen. *Aledris* noemt *Karnolmanasili* op d'eene plaetse een grote stad, en op d'andere een volkrijke kasteel.

De stad leit op eenen twee-sprong, of op een hoek van twee wegen: want twee wegen komen aldaer t'zamen: welker een uit *Mekka* Oostwaerts na *Taif* loopt: en d'ander uit *Mekka* na *Sanaa*, ten Zuide: dies beide deze wegen, zoo na *Taif*, als na *Sanaa*, door *Karnolmanasili* loopen. Hierom wiert deze stad ook *Karnolmanasili* genoemd, dat eigenlijk gezeit is, *hoorn der woonplaetsen*: want in het Ooste wort doorgaens een hoorn voor eene hoek genomen.

Zoo veel men uit d'overeenkoming en gelijkheit van name kan bespeuren, was deze stad, heden *Karnolmanasili* geheten, een en de zelve, de welke by *Strabo* en *Ptolemus* *Karna*, en by *Plinius* *Karnon* genoemd wort. *Strabo*, na den voorgang van *Erathostenes*, noemt *Karna* de grootste stad der *Mineërs*, die een der vier aeloude volken van *Gelukhig Arabie* waeren, en eenen oort aen het Roo meir bewoonden. D'andere drie waeren de *Sabeen*, *Katabaniten* en *Chatramatiten*. *Ptolemus* stelt *Karna* ten Noorde van *Makoraba*, of *Mekka*: daer het nochtans veel meer ten Zuide gelegen is.

Na *Karnolmanasili* komt men aen een klein stedeken *Sofr*: alwaer twee putten met veel zoet drinkwater zijn.

Na *Sofr* volgt een bewoonde plaetse *Kaze*, die dadelbomen en springbronnen heeft. Na *Kaze* leit een grore stad

Rouaitha, de welke rijk van dadelbomen en bronnen is. Daer na volgt de stad *Tabala* of *Tebala*: dan de kleine stad *Baisat-Jektan*: daer na *Giasda*: alwaer een put is, met weinigh water.

Na *Giasda* volgt de grote en volkrijke stad *Niab*, die vele dadelen, en een put met zoet water heeft. Daer na *Sangia*:

een onbewoonde plaetse: na *Sangia* een groot vlek *Kassa*, dat overvloet van springbronnen, wijnstokken, hoge dadelbomen en moeskruiden heeft. Na *Kassa* volgt een bewoont vlek *Negem*: alwaer een put is: dan een grote stad

Sadumrah, de welke rijk van inwoonders is, en vele gebouwen, bronnen en wijnstokken heeft. Twee mijlen van *Sadumrah* leit een stad *Giorgas*, de welke van een zelve grote met *Nageran* is. In *Giorgas* zijn vele leertouwers winkels: want de hoofd-neering der inwoonders bestaet in de leertouwerij.

Na *Sadumrah* volgt een groot en bronrijk vlek *Mahgera*: alwaer ook een diepe waterrijke put is. In dit vlek staet een zeer grote boom, *Talbat-Almelek* genoemd, dat is, *grote boom des konings*. Deez boom is den willigen-boom zeer gelijk; hoewel veel groter. Hy verstrekt een scheidpael tuschen de lantstreke van *Mekka* en het lantschap van *Jemen*. Na *Mahgera* volgt een vlek *Adhia*: daer na een kleine; doch volkrijke stad *Saada*, de welke vijf en veertigh mijlen van *Sanaa* leit. In *Saada* worden de beste vellen gemaakt, en na vele gewesten van *Jemen* en *Higjaz* vervoert. Van *Saada* komt men aen *Amasia*, een onbewoonde plaetse: waer in een kleine bron is. Na *Amasia* volgt *Gionua*, en leit achtien mijlen van *Sanaa*: daer een zeer sterk kasteel is, en twee poelen. D'inwoonders zijn een mengelmoes uit de volken van *Omar*. Daer woenen ook verscheide geslaghten van *Arabieren*. *Gionua* heeft dorpen, volk en waterrijke landouwen. In en ontrent *Gionua* groeien wijngaerden met zeer groote druiven: die zeer zoete en groote rozijnen geven, de welke na de gebuur en verre gelege gewesten verzonden worden.

Aen de West-zijde van *Gionuan* leit het lant der *Abadhiten*, zekere volken, en alzoo na den stamvader *Abadhi* genoemd.

In het lant der *Abadhiten* zijn volkrijke lantstreken, sterke kastelen, vele bouwlanden en meenighten van dorpen.

Deze gehele bovengemelde wegh van *Mekka* tot aen *Sanaa* wort op een bestek van twintigh pleister-plaetsen of dagh-reizen, door de *Karavanen* afgeleit.

Uit *Gionuan* komt men aen de stad *Anafeth*: waer in vele wijngaerden, doch weinigh dadelbomen zijn. D'inwoonders gebruiken het water van zekker groot meir, dat uit bronnen ontsaet.

Na *Anafeth* komt men aen een kleine stad, als een kasteel, *Rabda* genoemd, de welke met vele wijnbergen en groote bouwlanden en springbronnen omringt is. D'inwoonders hebben meenighte van groot vee en kemels. In *Rabda* is een zeer diepe put, en zekker sterk huis, dat by d'Arabische schrijvers gedaght wort.

Na *Anafeth* komt men aen een kleine stad, als een kasteel, *Rabda* genoemd, de welke met vele wijnbergen en groote bouwlanden en springbronnen omringt is. D'inwoonders hebben meenighte van groot vee en kemels. In *Rabda* is een zeer diepe put, en zekker sterk huis, dat by d'Arabische schrijvers gedaght wort.

Eerlijts
Karna.

Sofr.

Kaze.

Rouaitha.

Giasda.

Niab.

Kassa.

Negem.

Sadumrah.

Giorgas.

Mahgera.

Adhia.

Amasia.

Gionua.

Lant der
Abadhiten.

Rabda.

Badid-
Almor-
tafc.

De wegh van *Mekka* na de stad *Taief*, of *Taif*, heeft zich aldus. Wanneer men uit *Mekka* reift, komt men aen een volkrijk stedeken *Badid-Almortafe*: in het welk omzwerfende Arabieren wonen. Daer na volght het volkrijk kasteel *Karn-Almanazel*, of anders *Karnol-Manazili* geheten, dat op een twee-fprong gelegen is. Maer die uit *Mekka* na *Taief*, langs den wegh, die na het kasteel *Akquik* loopt, wil reizen, komt eerst aen den bergh *Arafat*: drie duizent schreden van *Mekka*: daer na aen *Batn-Naaman*, een plaetse met dadel-bomen bewaſſen. Dan klimt men over den heuvel *Keda*: van waer men de stad *Taief* ziet leggen: en weêr afdalende, ſtijght men een anderen gemakkelijken heuvel op, en treet eindelijk in *Taief*.

Arafat.

Batn-
Naa-
man.

Nageran.

Aen d'Ooſtzijde des lantſchaps *Tehama* leggen de ſteden *Saada*, *Haus* en *Nageran* of *Negjrân*: welke laetſte stad by *Ptolemeus* *Negara* of *Negra* genoemd wort. In *Negra* wiert *Aretas*, zoo *Zonaras* en *Cedrenus* getuigen, gemarteleert. *Nageran* is eene stad van *Jemen*, of *Gelukkigh Arabie*, en gelegen in het lantſchap, dat d'Arabieren, *Hamedan* genoemd, bewoonden. *Hamedan* is een zekere vermaerde en oude ſtam der Arabieren, die uit *Kabthan*, anders *Jektan* genoemd, *Ebers* zoon, geſproten zijn.

Gen. 10.
25.

Na-by *Nageran* leggen de ſteden *Gioras* en *Honuan*: te weten, zes daghreizen, of zes pleiſter-plaetſen van *Nageran*, en vier van *Gioras*, leit een stad *Honuan*. Deſgelijk leit *Gioras* zes pleiſter-plaetſen van *Nageran*. Vier pleiſter-plaetſen van *Gioras* leit de stad *Baiſa*, en twalef mijlen van *Baiſa*, en vier pleiſter-plaetſen van *Mekka*, de stad *Tabala*. Drie pleiſter-plaetſen van *Tabala*, en vijf van *Nageran*, leit een markt *Okadh* genoemd, dat een volkrijk vlek is, en vele bouw-landen, dadel-boſſchen, en overvloet van water heeft. Op dien markt wort eenmael ter weke, te weten op Zondagh, koophandel gedreven: op welken dagh de kooplieden met verſcheide koopwaeren zich derwaerts begeven: die zy oordeelen by d'inwoonders getrokken te worden. Maer des nachts keert ieder na zijne plaetſe.

Sadaa.

Sadaa leit van de stad *Sanaa* hondert en twintigh duizent ſchreden, en ze-

ſtigh Duiſſche mijlen van de stad *Hadramut*.

Op de grensſcheidingen des lantſchaps van *Tehama* en *Jemen*, en zeven dagh-reizen van de stad *Sanaa*, en acht van *Aden*, door het lant van *Dabes*, leit *Mahgem*, een kleine stad, als een kasteel, hoewel volkrijk.

Mah-
gem.

Vier dagh-reizen van *Mahgem*, of *Machen*, en drie van *Sanaa*, leit op eene vlakte *Habran*, de welke ook een zeer kleine stad is: doch heeft dorpen, landouwen en wateren in haer gebiedt leggen: neffens de welke de burgers huizen gebouwt hebben. D'inwoonders van *Habran* zijn van verſcheiden landaert van *Jemen*.

Habran.

Tuſſchen *Sanaa* en *Zabid*, eene ſtreke van hondert en twee en dertigh duizent ſchreden, leggen de volgende vlekken of kasteelen, op den wegh, die na het lant van *Jemen* ſtrekt.

Twee en dertigh mijlen van *Zabid* leit het vlek *Gilan*. Twee en veertigh mijlen van *Gilan*, *Alhan*: dertigh mijlen van *Alhan*, *Alorf*: vier en twintigh mijlen van *Alorf*, de stad *Sanaa*. Alle deze plaetſen zijn dorpen en kasteelen; hoewel niet zeer groot; maer volkrijk: in de welke de kooplieden en reizigers zich vertrekken, en voor hen liſtocht beſcharen.

Gilan.

Alhan.

Vijftigh duizent ſchreden van *Zabid* leit een kasteel *Chalafeka* genoemd, en vier dagh-reizen te lande van *Chalafeka* het kasteel *Alherda*.

Chala-
feka.

Tuſſchen *Sanaa* en *Aden*, eene ſtreke van zes en twintigh mijlen, leggen langs den wegh, die na *Daiar-Dabes* of *Taëſſa* loopt, deze plaetſen. Van *Sanaa* tot *Dhamar* zijn acht en veertigh duizent ſchreden: van daer tot het kasteel *Sabtan* vier en twintigh duizent: van *Sabtan* tot *Hagiar* en *Nadar*, twee gebuur-ſteden, vijftigh duizent ſchreden: van daer tot het kasteel *Abin* twee en zeventigh duizent: van *Abin* tot *Aden* twalef duizent ſchreden, of drie mijlen, na 't Weſte, langs het ſtrant.

Sabtan.

Abin leit na-by de zee van *Jemen* of Indiſche zee. Vier en twintigh uren varens over zee, en vijf dagh-reizens te lande, leit een zeer kleine stad *Laſaa*. Tuſſchen beide leit een bergh, die langs het ſtrant ſchiet, en van de zee tot aen een Woefſtijne ſtrekt, en den doorgang belet.

Abin.

Laſaa.

Twee

Twee dagh-reizen van *Lafaa* leit de stad *Sciorama*. Tuffchen *Lafaa* en *Sciorama* leit een grote stad: alwaer een heere poel of meir is, als een bak: daer in d'inwoonders van dien oort zich baden: gelijk ook de kranken door het baden in dien poel van velerleie ziekten genezen worden. *Lafaa* en *Sciorama* leggen in het lantschap van *Hadramaut*, op den zeekant.

Zes dagh-reizen van *Sciorama* leit de stad *Merbat* of *Mirbat*. Tuffchen deze twee steden leit *Ghobbo-Lcamar*. *Ghobbo* bediet *vast lant*. In het onderste gedeelte van *Ghobbo* leit een zekere lantstrecke *Chalfat* genoemd. Maer in des zelfs bovenste gedeelte is een kromme bergh, in vorm van eene mane, die

hierom de *Maenbergh* genoemd wort, van wege zijne ronde gestalte en witheit. Vier dagh-reizen te lande van *Merbat*, en twee duizent schreden van het graf van *Juda*, leit de stad *Hafek* aen zee. *Hafek* is eene kleine; maer ^{Hafek.} volkrijke stad, en heeft na-by den golf of boesem *Giund Albafise*, een grote vischrijke oort. *Albafise* is een diepe zee-boesem, en krom als een zak. Indien eenige vaertuigen in den zelven vervallen, die kunnen daer niet uitkomen, dan door middel van een gunstigen wint. Neffens de stad *Hafek* leit ^{Bergh} aen den zeekant een groten bergh *Laus* ^{Laus.} geheten, en daer tegen over, ten Noorde, het lant der volken *Gad*.

Het lantschap van *Jemen* en *Saba*.

Het lantschap van *Jemen*, of *Jeman*, wort ten Noorde met de stad *Negrán* bepaelt, de welke tuffchen bergen, by-na tien dagh-reizen Noordelijker, als de hoofstad *Sanaa*, en op de Noorder brete van 19 graden gelegen is. Het grenst aen *Tehama*, met de stad *Nahgem* tuffchen beide. Niet verre van het Roo meir leit op de Noorder brete van twintigh graden tot grenspael een andere stad *Haljo*: en niet verre van de Persische of Indische zee d'aeloude stad *Oman* of *Sohar*, de welke ook tot een scheidtpael dient. *Talhat-Almalek* is een scheidtpael tuffchen de lantstrecke of gebiedt van *Mekka*, en tuffchen het lantschap van *Jemen*. De Noorder lantstrecke van *Jemen* heet *Aatter*, strekt tot de lengte van zeven, en tot de brete van vier dagh-reizens.

Jeman, of *Jemen*, is eigentlijk het binnenste gedeelte van *Arabie*, na 't Zuide. Te weten, by d'Arabieren, desgelijx by de Hebreen, bediet *Jeman* of *Al-Jeman* (wanneer het Arabisch woort-ledeken *Al* daer bygevoeght wort) eerstelijx de rechter zijde, en by gevolg het Zuide: dewijl zy, wanneer zy onder het bidden na 't Ooste gekeert staen, alwaer zy het voorste der werelt stellen, op de rechte zijde het Zuide hebben. Of dit geweest wort *Jeman* of *Al-Jeman*, dat is, *Zuider* of *Rechter*, na zijne gelegenheit genoemd, ten aenzien van *Mekka*: dewijl het op de rechte hant, of ten Zuide van *Mekka* gelegen is.

Daer en tegen wort *Syrie*, en inzonderheit het lant van *Damaskus*, by d'Arabieren *Alsjam* genoemd: als of men zeggen wilde, lant op de linke of Noortzijde: gelijk *Afrika Magaraba*; dat zoo veel als lant na 't Weste gezet is. *Jemen* wort door eenen *Bassa*, ^{Aledris.} en *Higias* door den *Sjerif* of heer van *Mekka* bestiert.

De vermaertste steden van *Jemen* zijn ^{Alferg.} *Dafar*, *Hadramuta*, *Aden*, *Sanaa*, *Alkijn*, *Mara*, *Tebala*, (een ander van *Tebala* in *Tihama*; hoewel niet verre van daer gelegen) *Giurex*, *Mahar*, en *Saba*: de welke alle reeds te voore beschreven zijn.

Wijders, *Jeman* of *Al-Jeman*, is by ^{Koningrijk van Saba.} d'Arabieren by-na het zelfte lant, of des zelfs gedeelte altoos, dat de Hebreen het koningrijk van *Saba* noemen, en de Romeinsche of Latijnscheschrijvers *Arabia Aromatifera*, dat is, *specerye-dragend Arabie*. Aldus schrijft *Aledris*, dat d'inwoonders der stad *Saba* uit het volk van *Jeman* zijn. Van gelijken houdt de Jood *Benjamin Saba* voor *Jeman* of *Al-Jeman*. Desgelijx getuight *Aben-Ezra*, dat het koningrijk van *Saba*, in d'Ismalitische of Arabische tale, *Al-Jeman* genoemd wort. *Juchasin* bevestight het zelfte. Anderen verstaen door het woort *Jeman*, of *Al-Jeman*, gansch *Gelukkig Arabie*: hoewel tegen het gevoelen der Arabische lantbeschrijvers: naerdien die *Jemen* slechts een gedeelte daer van maken.

Saba, hoofstad der Sabeen.

DE hoofstad des koninkrijks *Saba*, of der volken *Sabeen*, wiert ook, met een zelven naem, *Saba* of *Sabas*, en *Sabo* genoemd: zoo *Agatarchides*, *Diodoor*, *Stephanus*, *Theophrastus*, *Philistorgius*, en andere oude Griekſche ſchrijvers getuigen.

Steph.

Zy lagh op een lagen boomrijken bergh, na-by het Roo meir, en was een grote ſtad, en de † fraeiſte van alle de ſteden in *Arabie*. Te weten, de *Sabeen*, of inwoonders der ſtad *Saba*, woonden aen het Roo meir, tuſſchen de *Mineers* en *Katabaniten*. Desgelijx ſtelt *Agatarchides*, en na zijnen voorgang, *Artemidorus*, *Diodorus*, en *Strabo*, de *Kasandriners*, of *Gasanders*, die by *Ptolemeus*, *Marcianus* en *Stephanus*, *Kaſſaniten* genoemd worden, aen het Roo meir, met de *Karbiers* alleenlijk tuſſchen beide

† Agatarchid.
Dionyf.
Perieges.
res.
Prifcian.

Saba, of *Sabas*, en *Sabo*, ſchijnt uit het Hebreeuſch woort *Seba* geſmeet te zija: het welk d'ouden *Saba* hebben uitgeſproken.

Deze ſtad *Saba*, en des zelfs koninkrijk of lantſchap, is alzo, naer het gevoelen der Arabieren, na den ſtichter, *Saba* of *Seba*, zoon van *Jexhab*, *Jektans* zoon, genoemd: want d'Arabieren maken *Jektan* tot grootvader van *Seba*, dien de Schrift den vader van *Seba* noemt: gelijk zulx by de geeſtelijke en andere Ooſterſche ſchrijvers niet ongebruikelijk is.

Gen. 10.
vers 28.

Saba bediet eigentlijk op Arabiſch *gevangen nemen*, of *roven* en *plonderen*: dewijl deez *Saba* d'eerſte was, die de menſchen onder ſlavernye gebraght had.

De ſtad *Saba* wiert ook met een anderen en ganſch verſcheiden naem, by de Griekſche en Latijnsche ſchrijvers, *Mariaba*, en noch heden by d'Arabifche ſchrijvers *Mareb* of *Marab* genoemd: want dat *Saba* en *Mariaba* een en de zelve ſtad zy, is duidelĳk uit het ſchrijven van *Erathostenes* by *Strabo*, *Artemidorus* en *Plinius*, te beſpeuren: naerdien zy *Mariaba* de hoofſtad der *Sabeen* noemen, en haer beide een zelve ſtantplaetſe toevoegen; te weten, op eenen bergh. Desgelijx beveſtigt d'Arabifche ſchrijver *Aledris* uitdruk-

lib. 16.

kelijk, dat *Marab* de ſtad *Saba* zy. Dan ſchijnt eenige verwerring te maken: naerdien hy *Marab*, tegen het gevoelen der ouden, in het lant van *Haaramauth* ſtelt, en dienvolgens tuſſchen *Dafar* en *Seba*, dat is, tuſſchen de ſteden *Safar* en *Saubatha* van *Ptolemeus*, drie pleiſter-plaetſen van *Dafar*, en vier van *Seba*. Dies hy *Maraba* onder de middellantſche ſteden, verre van de zee, ſtelt: daer nochtans de ſtad *Saba*, of *Mariaba* der ouden, niet verre van het Roo meir ſcheen gelegen te zĳn.

Plinius noemt *Mariaba* de koning van alle de ſteden, en leit het woort *Mariaba Heere van allen* uit: te weten, *Marab* bediet eigentlijk op Arabiſch eene plaetſe of tijt van heerſchappye: want *Rabba* betekent eenen Heer: en *Ma*, by *Rabba* gevoeght, een plaetſe der heerſchappye, of heerlijkye, met een woort gezeyt: of zetel der heerſchers, of, het geen op een zelven zin uitkomt, hoofſtad.

Eenigen houden *Mareb* voor den Pocok. naem des kaſteels: en *Saba* voor den naem der ſtad.

Maer eigentlijk lagh de ſtad *Marab* op d'utterſte bergen des lants van *Ha-* Goolin
Alferg.
aramauth. Zy heeft al voor vele eeuwen verwoeſt gelegen; hoewel noch een vlek of lantſtreke met dien zelven naem overgebleven is.

In de ſtad *Marab* was een zeker groot en ſterk gevaerte, of water-beer, of ſchut-fluis, om het water van vele ſtromen, die aldaer by een quamen, en t'zamen liepen, op te houden. Het wiert *Aharim*, of *Aarem*, op Arabiſch genoemd, dat eigentlijk *water-ſchut* gezeyt is, en was by alle volken vermaert en bekend, en allereerſt door koning *Saba*, zoon van *Jexhab*, geſticht: ten einde hy en zijne na-zaten des te machtiger over het dorſtigh en droogh lant zou heerſchen. Het water, binnen dit gevaerte beſloten, liep by-na tot de hoogte van twintigh ellen lengten op.

Aledris.

Ieder geſlaght der Arabieren had zekere mate van water, dat door waterleidingen na hen toegevoert wiert, om te drinken, of om te verkopen, of om de landen te bevochten. Maer op zekeren tijt viel een ſterke ſtroom des nachts

nachts op dit gevaerte, die het floopte, en de gehele stad, met de voorsteden, ten val en ondergang sleepte. Deze sterke stroom wiert by hen op Arabisch *Sailon Alarim* genoemd: dat is, *stroom of vloet des waterschuts*. Over dit werk heeft men ook in den *Alkorân* een byzonder hoofdstuk, dat *Surata der Sabeen* genoemd wort. En dewijl toen de machtigste stam der *Sabeen* haer byzondere glorie en macht verloor, en verstroot wiert, zoo is uit hunnen ramp en neêrlaegh onder d'Arabieren een spreekwoord ontstaen, wanneer zy den ondergang en verderf van het een of ander volk willen uitdrukken: *Zy zijn gelijk de Sabeen verstroot*.

Ziet pag. 56. In dit gewest van *Saba* hebben de *Hamjariten*, een zeker geslacht van Arabieren, wijd en zijd geheerscht, die by de Grieksche en Latijnsche schrijvers *Homeriten* genoemd worden: gelijk ook het lant, na hen, *Homeritis* hete.

Aledris. De *Hamjariten* overtroffen in opgeblazentheit, hovaerdye en vermetenheit, alle andere volken: waer over God hen, en hun lant en stad, door eene overvloeing des water-strooms, verdelght had.

Ptolemeus, en niemant anders, gedenkt ook een andere stad *Saba*, de welke in *Woest Arabie* gelegen was.

Wierook-lant by Plinius Saba genoemd. *Plinius* noemt het Wierook-lant, dat in het gewest van *Hadramutta* gelegen is, *Saba*: hoewel dat niemant van alle d'oude schrijvers melt. Dies de meeste nieuwe schrijvers *Plinius* zulx tot eenen misflagh duiden. Maer mogelijk heeft *Plinius* hier om den naem *Saba* aen het wierook lantschap gegeven; dewijl het lant van *Hadramutta*, en het aenpalend *Xobra*, onder het gebiedt van *Saba* stonden: alhoewel d'Arabieren getuigen, dat alle de wierook op de bergrijke plaetsen van *Xobra* voortkomt. Of misschien heeft hy hierom het wierook-lant *Saba* genoemd; dewijl alle de wierook gewonelijken na den tempel der Zonne, diende *Sabeen* voor den allerheiligsten tempel hielden, gevoert wiert.

Lib. 6. c. 28. Behalve deze stad *Mariaba*, de hoofdstad der *Sabeen*, gedenkt *Plinius* een andere stad *Mariaba*, de welke door de volken *Mineers* bewoont wiert.

Een andere stad, *Mariaba* genoemd, wiert by de volken *Kalingiers* bewoont.

Aldus worden ook by *Ptolemeus*, behalve *Saba*, de welke de stad *Mariaba* der *Sabeen* is, in *Gelukkigh Arabie*, *Mariaba* en *Maraba*, de hoofdstad, gedaght.

Dies wiert het geen eigentlijk *Saba* was, *Marab*, of, gelijk de Grieken spreken, *Mariaba*, uittekenheits halve genoemd; dewijl het de zetel der koningen was, en over d'andere steden der *Sabeen* heerfchten.

Het lant der *Sabeen* brenghet genie andere speceryen voort, als *Stakte* en *Myrrhe*, volgens aenmerking der nieuwe schrijvers. Ontrent *Saba* en *Adramyta* groeien speceryen, naer het schrijven van *Theophrastus*.

Wat belangt den godsdienst en bestiering der *Sabeen*, daer af zullen wy, t'zijner plaetse, in 't vervolgh spreken.

D'andere steden der *Sabeen*, of van *Saba*, waeren by ouden, zoo *Plinius* schrijft, *Murane*, *Marma*, *Karolia*, *Sabatra*, alle aen het Roo meir gelegen. De binnenlantsche waren, *Naskus*, *Kardava*, *Karnus*, *Tonala*: en een gedeelte der *Adramyten*. Lib. 8. c. 36.

Dan het dient, tot nader verklaring en grondiger bericht, aengemerkt, dat de naem *Saba*, en *Sabeen*, of *Sabeers*, by de schrijvers, een verscheide en dubbelzinnige betekenis heeft. De Grieken en Romeinen kenden alleen een eenigh *Sabeesch* volk, in verscheide gewesten verspreit. Maer volgens bericht der Schrift heeft men vier volken, met den naem van *Seba* of *Saba*: dewijl *Moses* zoo vele stichters van volken met dien name ophaelt en gedenkt. D'eerste is een zoon van *Chus*. De tweede een neve uit *Rhegma*. De derde een zoon van *Jektan*: de vierde een zoon van *Joksan*, een neve van *Abraham*. Gen. 10. vers 7. vers 28. Gen. 25. vers 34.

Uit de drie eerste zijn de volken gesproten, die tot koophandel, en uit den vierden, die tot roven genegen waeren. D'eerste en tweede zijn uit den stam van *Cham*: de derde en vierde uit *Semis* nakomelingen. D'eerste, tweede, en vierde waeren aen de Persische zee: de derde aen d'Arabische zee of 't Roo meir gelegen. Hierom schrijft *Plinius*, dat de *Sabeen* aen beide zeen wonen: want deze vier volken, schoon verscheide, zijn evenwel onder een eenigen naem van *Sabeen* begrepen.

Wanneer men ook van de *Sabeen*,
G Jektans

Strabo
lib. 16.

Jektans kinderen, spreekt, zoo steekt meê in het woort *Sabeen* een dubbelzinnigheid. Want dikwils begrijpen de geestelijke; desgelijx de wereltlijke schrijvers, als *Agatarchides*, *Diodorus*, *Artemidorus* by *Strabo*, en andere ouden, onder den naem *Sabeen*, die vier volken, die den zee-oever van *Arabie*, van het Roo meir af tot aen

den *Perfischen* zeeboefem toe, met der woon bezaten: te weten, behalve de *Sabeen*, eigenlijk alzoogenoemt, daer en boven de *Mineers*, *Katabaniers*, en *Chatramatiten*: maer te voore hebben wy van de *Sabeen* gesproken, eigenlijk alzoogenoemt, die tot vader *Saba*, *Jektans* zoon, hadden, en tusschen de *Mineers* en *Katabaniers* woonden.

Mesa, of Muza, en Saphar, woonplaetsen der kinderen *Jektans*.

DE meeste kinderen, zoonen of nakomelingen van *Jektan*, of *Jektan*, zijn na den water-vloet in het binnenste van *Gelukkigh Arabie*, na het specery-dragend lantschap geweken, en hebben die gewesten met der woon beslagen, volgens eenparigh gevoelen van meest alle d'Arabische schrijvers, die *Jektan*, anders by hen *Kahtan* genoemd, den vader der Arabieren, en vinder der Arabische tale maken.

Ziet
pag. 9.

Andere willen, dat d'eerste Arabieren, *Jektans* zoonen, ontrent de plaetsen van *Mekka* en *Medina* gewoont hebben. Op steun van dit gevoelen leeft men in d'Arabische overzetting des Bybels, Genes. 10: 30. voor *Mesa* en *Saphar*, *Mekka* en *Medina*. Desgelijx getuigt de schrijver des boeks *Juchasim*, dat *Mesa* in d'Arabische tale *Mekka* genoemd wort. Daer en tegen bewijzen *Bochart* en andere, dat de *Chuseen*, met de welken de *Ismaëlitien* en *Madianiten* vermengt waeren, de plaetsen ontrent *Mekka* en *Medina* bezeten hebben.

Wijders, *Jektans* nakomelingen alleen, wilden zich voor *Arab Alarab*, dat is, voor *oprechte* of *zuivere Arabieren*, gehouden hebben; met voorwenden, dat d'andere *Arab Mustarab*, dat is, *gemaekte* of *bastiaert Arabieren* zijn.

De naem van het vlek *Baisath-Jektan*, gelegen zeven dagh-reizen van *Mekka*, en een dagh-reize van het Roo meir, dient tot geen klein bewijs van d'oude woonplaetsen der kinderen van *Jektan* ontrent dien oort: naerdien men klaerblijkelijk den naem van *Jektan* daer in gespelt ziet.

Naer luit van *Moses* woorden, Genes. 10: 30. *was de woonplaetse der kinde-*

ren van Jektan van Mesa af tot men komt aen den bergh Saphar, tegen't Ooste. Met welke woorden *Moses* klaerlijk dat gedeelte van *Arabie* aenwijst, dat wy tot woonplaetse der kinderen van *Jektan* of *Kahtan*, na den voorgang van *Bochart*, gestelt hebben.

Te weten, *Mesa*, by anderen *Muza*, en op Grieksch, by *Ptolemeus*, *Muza* genoemd, was by ouds een zeer vermaerde haven, aen het Roo meir, of *Arabischen* zeeboefem, ontrent op de Noorder brete van veertien graden gelegen: ter zelve plaetse by-na daer heden *Mocha* gelegen is. Dies eenigen niet onwaerschijnlijk dit *Mesa* van *Moses*, of *Muza* van *Ptolemeus*, voor *Mocha* willen gehouden hebben. Zoo *Molet* daer en tegen wil, wort *Muza* heden *Geziën* genoemd.

Arrianus stelt de stad *Muza* in den uittersten zeeboezem, op de linke zijde van het Roo meir, ontrent twalef duizent stadien Zuidwaerts van *Berenice*, drie dagh-reizen van de stad *Saue*, en negen van de stad *Saphar*.

De gehele stad wiert door Arabieren bewoont, die in het stuk van zee-vaert ervaren waeren. Daer en boven was de stad vol vreemdelingen, die koophandel dreven: want behalve d'inwoonders overzeesche en † *Barygazenische* koopwaren gebruikten, zoo hadden zy ook hunne eige koopwaren. De waren, die in *Muza* gebraght wierden, waeren uitspekende en gemeine purper, Arabische klederen, met gout doorwrocht, zaeraen, cyperus, balsen, wijn, koren, &c. De koopwaren, die van daer uitgebraght wierden, en aldaer vielen, waeren uitgeleze myrrhe, elpenbeen, rinooster-horens, schelpad, &c. Dus verre uit *Arrianus*.

Arrian.

† Barygaza is een haven van Indiën, niet verre van Kalikut.

Dies

Dies was *Muza* by ouds een vermaerde koopstad: van waer men na de koninglijke stad *Saphar*, en na de volken *Saphariten* ten koophandel reisde. Weshalve heeft *Moses* door zulk een edele en vermaerde plaetse eenen iegelijk willen bekenet maken, in welk gedeelte des aertbodems de kinderen van *Jektan* leefden. *Hunne woon-plaetse*, zoo *Moses* schrijft, was van *Mesa af*, tot men gaet aen den bergh *Saphar*, na 't Ooste. Te weten, deez bergh lagh niet tegen 't Ooste, ten aenzien van *Judea*, dat de *Sabeen* ten Zuide heeft: (waerom de Zalighmaker de koningin van *Saba* de koningin van 't Zuide noemt:) maer hy lagh tegen 't Ooste, ten aenzien van de stad *Mesa* of *Musa*: aen welker Oostzijde de volken *Saphariten*, of inwoonders der stad *Saphara* woonden, en een lange ry van bergen lagh, de welke by de Grieken *Klimax*; maer by *Moses* *Saphar*, na den naem van de na-by-gelege hoofstad, genoemd wort.

Aldus zijn *Nebo*, *Ziph*, *Hebron*, *Pharon*, *Saron*, *Phagor*, *Gelboë*, *Gabaa*, *Galaad*, *Gamala*, *Somron*, *Modin*, &c.

niet alleenlijk namen van steden des Heiligen Lants; maer ook van na-by-gelege bergen: want niet is gemeendet by de Hebreëen en Arabieren, als steden na de na-by-gelege bergen; en weêr bergen na de na-by-gelege steden te noemen.

Desgelijx viert toen de bergh *Klimax*, van wege de nabyheit der stad *Saphar*, *Saphar* genoemd: of de hoofstad heeft den naem *Saphar* van den na-by-gelegen bergh ontleent.

Moses nu gedenkt en melt dezen bergh, als te dier tijde d'allerbekentste.

De bergh *Klimax*, volgens schrijven van *Ptolemeus*, strekt zich met een lange streke uit, en is de grenspael van vele volken. Boven den bergh *Klimax*, zeidt hy, leggen de volken *Anchiters*: en tot aen den *Klimax* strekken de *Rhabaniten*: en de *Chatramititen* van den *Klimax* tot aen de *Sachaliten*. Ten zuide van den bergh *Klimax* leggen de *Masoniten*: daer na de *Sariten*: en neffens de *Homeriten*, de *Sapphariten* en *Rhatiniers*. By den bergh *Klimax* is een bron, het water van *Styx* genoemd.

De stad *Saphar*, anders *Dafar*, of *Daphar*.

BY *Philistorgus*, *Ammianus*, en andere schrijvers der midden eeuwe, wort de stad *Saphar Tapharon*, by *Stephanus*, met het invoegen der letter *R*, *Tarphara*, en by d'Arabische schrijvers heden *Tdaphar*, *Daphar*, of *Dafar* genoemd.

Saphar, zoo *Arriaen*, *Philistorgus*, *Ptolemeus*, *Plinius*, en andere Grieksche en Latijnsche schrijvers getuigen, was de naem van de hoofstad des lants, of van d'Arabieren. *Plinius* noemt *Saphar* het koninglijk hof van *Arabie*.

Aledris maekt *Dafar* tot hoofstad des lants van *Jexhab*, of *Jachseb*, met by-voegen, dat *Dafar* eertijts een van de grote en vermaerde steden was. Desgelijx reket *Ammianus Taphron* onder d'uitstekenste steden van *Arabie*.

Eenigen willen *Dafar* voor een en de zelve met de stad *Sanaa* gehouden hebben: want *Ptolemeus* beschrijft *Saphar* by-na op de zelve plaetse, daer nu *Sanaa* leit: desgelijx wort *Sanaa* voor de hoofstad van *Jemen* of *Gelukkigh Arabie* gehouden.

De hoofstad *Saphar* leit negen dach-reizens van *Saue*, en twalef Oostwaerts van *Mesa*, of *Muza*, aen den voet van den bergh *Klimax*. *Aledris* stelt *Dafar* zes en twintigh duizent schreden van *Damar*, drie dach-reizen van *Mareb*, veertigh duizent schreden van *Sanaa* en het kasteel *Alek*.

In *Saphar* had *Charibaël*, de wettige koning der *Sabeen* en *Homeriten*, '(of *Hamjariten* by d'Arabieren genoemd) twee gebuurvolken, zijnen koninglijken zetel geplant.

In *Dafar* hadden eertijts oude edele Arabieren hunne woonplaetse.

Een andere hedendaeghsche stad *Dafar* leit aen den zeekant.

Dus verre zy in 't algemeen van de woonplaetse van *Jektan* en zijne kinderen of nakomelingen gesproken.

De byzondere plaetsen, die zijne elf zoonen, als *Almodad*, *Saleph*, *Hazar-mavet*, *Jarah*, *Hodoraim*, *Uzal*, *Dikela*, *Obal*, *Abimaël*, *Seba*, *Ophir*, *Hevila*, of *Chavila*, en *Jobab*, met de nakomelingen bezeten hebben, en na hen genoemd

noemt zijn, zullen wy hier vervolgens verklaren; behalve *Hadramauth* en *Uzal*, of *Saana*, en *Chaulan*, de woonplaatfen van *Azarmavet* en *Chavila*, als ook de woonplaatfe van *Jobab*, die reeds te voore beschreven zijn. Desge-

lijx slaen wy de woonplaatfe van *Obal* hier met voordaght over, als buiten ons bestek van *Arabie* gelegen: naerdien die het *Troglodytisch Arabie*, over het Roo meir, in *Afrika* gelegen, bewoont heeft.

Dikla, of Dikela, en anders Minea, en Mali.

Het Zuider gewest van *Gelukkigh Arabie*, dat het allerrijkste en vruchtbaerste van dadel-boomen is, wiert by de Syriers en Chaldeen *Dikla*, of *Dikela* genoemd: want *Dikla* bediet by hen beiden een *dadel-boom* of *dadel-bosch*. *Dikla* was de woonplaatfe van *Dikla*, *Jektans* zevende zoon: na wien dit gewest veilicht alzo ook genoemd is.

Dikla schijnt een en het zelfste lant te zijn, het welk by de Grieken en Latijnen *Minea* genoemd, en door d'aeloude volken *Mineers* bewoont wiert: naerdien dat ook vruchtbaer van dadelbomen was, als † *Strabo* en * *Plinius* getuigen.

† Lib. 16.
* Lib. 6.
c. 28.

Het lant der *Mineers* lagh niet verre van de stad *Mekka*: dewijl de grootste of hoofstiad der *Mineers*, *Karna* by *Ptolemeus*, en by *Plinius Karnon*, en heden *Karnomanazili* genoemd, niet boven tien mijlen van *Mekka* leit. Ook is die gehele tusschen-gelege oort noch heden boven-mate dadel-rijk.

† ufla-
thius in
Dionys.
Peneget.
† Strab.
lib. 16.

De *Mineers*, een der vier grootste volken van *Gelukkigh Arabie*, bewoonden *Arabie* aen het Roo meir, of † dat gedeelte van *Arabie*, dat na het Roo meir toe strekt.

Plin.
lib. 12.
c. 16.

Minea was vruchtbaer in het voortbrengen van myrrhe, de welke voor de *Troglodytische* myrrhe alleen in deught bezweek: ja *Galenus*, de Grieksche arts, stelt niet alleen deze twee soorten van myrrhe gelijk; maer neemt die ook zonder onderscheit d'eene voor d'andere. Men heeft te weten, zeidt *Galenus*, dat de myrrhe, *Troglodytis* gebynaemt, dienstigh tot tegen-giftige geneesmiddelen is: *Zommigen* noemen die *Minea*, na de plaatfe, in de welke de beste gezeit wort te vallen.

Ptolemeus stelt de plaatfe, daer de *Mineesche* myrrhe valt, midden tusschen de volken *Mineers* en *Maniten*: welker binnenste lant *Mali* by *Theophrastus* genoemd wort, dat specery-

Lib. 9.
c. 4.

dragend was, en inzonderheit myrrhe voort braght. Te weten, de *Maniten* worden in plaatfe van *Maliten* alzo genoemd, met de letter *L* in *N* slechts te veranderen: gelijk in de tale by die volken zeer gebruikelijk is.

Het lant van *Mali* is veilicht alzo na *Abimaël* genoemd, *Jektans* negende zoon. *Abimaël* is gezeit vader van *Maël* of der *Maliten*. Aldus worden dikwils in de geslacht-boomen de vaders niet anders genoemd, als na de zoonen, die zy geteelt hebben.

Lant
van Ma-
li.

Deze *Maniten* nu schijnen een gedeelte der *Mineers* geweest te zijn: gelijk ook *Ptolemeus* de *Maniten* na de *Mineers* stelt. *Ptolemeus* noemt deze *Mineers* een groot volk. En *Eratosthenes* geeft, in het optellen der vier grootste volken van het welriekend *Arabie*, aen de *Mineers* d'eerste plaatfe. Dies is waerschijnlijk dat de naem der *Mineers* ook de gebuur-volken begreep, en aldus hunne grenspalen tot aen de gebuur-plaatfen van *Mekka* strekten: gelijk ook d'Arabische schrijver *Alemdris* de stad *Karnomanazili*, de welke een en de zelve met *Karna*, de hoofstiad der *Mineers* is, niet boven tien mijlen van *Mekka* stelt.

De *Mineers* hebben, zoo *Plinius* en de meeste der ouden beuzelzinnigh schrijven, hunnen oorsprong en naem van *Minoë*, koning van † het eiland *Kreta*, bekomen.

† Heden
Kandia.

Stephanus stelt ook eene plaatfe in *Arabie*, *Minoa* geheten: welker inwoonders na *Minoë*, koning van *Kreta*, *Minoërs* genoemd wierden.

Bochart wil den naem *Mineers*, of *Minea*, uit het Hebreusch woort *Maon*, dat in 't meerfout getal *Meonim*, of *Meunim* luidt, gesmeedt hebben. *Maon* bediet eene woonplaatfe, en *Meonim*, of *Meunim*, vele woonplaatfen. Verscheide plaatfen in het Heilige Lant voeren ook den naem van *Maon*: want in den stam *Juda* wort

wort eene stad *Maon* gedacht, *Jof. 15*: vers 55. en na-by *Lesçimon* en *Karmel* *1 Sam. 23*: 24. en *25*: 2. een woestijne *Maon* gemelt: en in het lant der Moabiten was *Bethmaon*, dat is, *huis van Maon*, *Jer. 48*: 23. *Maon*, in 'r enkel getal, was ook de naem van een volk †: wiens meerfout getal *1 Chron. 4.* vers 41. en *2 Chron. 26*: 7. *Meunim*, of, na de Neêrduitsche wijze van spreken, *Meuniten* gelezen wort: het welk de Grieksche overzetteren op beide plaetsen *Mineers* vertaelt hebben. De Hebreëen of Joden vinden zich bedrogen, die willen, dat met het woort *Meunim*, door een maniere van letter-verzet, d'Ammoniten betekent worden: want *Jud. 10*: 11, 12. zijn *Ammon* en *Maon* verscheide volken: als blijkt uit de volgende woorden: *Maer de Heere sprak tot de kinderen Israels: En hebben u d'Egyptenacs, de Amoriten, de kinderen Ammons, de Filisteen, de Zidoniers, d'Amalekiten en Maoniten, ook niet gedwongen?* Ook worden de *Meonim*, of *Meunim*, als verscheide volken, gedacht: gelijk blijkt uit de volgende woorden, nopende koning *Ozia*: *Want God hielp hem tegen de Filisteen, tegen die te Gurbal, en tegen de Meunim.*

†*Jud. 10.*
vers 29.

Het dient hier aengemerkt, dat, behalve de *Mineers*, of liever *Meunim*, die in het gedeelte van *Gelukkigh Arabie* woonden, ook andere in *Woest Arabie*, niet verre van d'*Ammoniten* en *Moabiten*, hunne woon-plaetsen hadden: als uit het vergelijken der gemelde Schriftuur-plaetsen blijkt. Gelijk nu de *Mineers* van *Gelukkigh Arabie* uit den geslaghte van *Sem* hunnen oorsprong hadden, alzo waeren de *Mineers* van *Woest Arabie* uit den stam van *Cham* gesproten. *1 Par. 4*: 41, 42. Waer uit in het voorby-gaen te besluiten is, dat deze *Mineers* qualijk door de Hebreëen met de *Ammoniten*, *Loths* zoonen, vermengt worden. *Genes. 19*: 38.

Ondertusschen hebben de *Feniciers*, zoo wel de *Mineers* van *Gelukkigh*, als die van *Woest Arabie*, *Meunim* genoemd, daer toe zy door de volgende reden be-
wogen wierden.

De hoofstfad der *Mineers*, de welke tot den koophandel der *Feniciers*, door haere nabyheit, zeer gelegen was, wort noch heden *Karnomana-zili* genoemd, dat is, *hoorn der woon-*

plaetsen: het welk door de *Feniciers* in *Karnodemeeunim* verandert is: want gelijk by d'Arabieren woon-plaetsen *Manazal*, alzo worden die by de *Feniciers* *Meunim* genoemd. Maer dit is by zommigen aldus verstaen, als of *Meunim* een volk was, gelijknamigh met het volk *Meunim* in *Woest Arabie*. Waer door in 'r gebruik gekomen is, dat d'inoonders der stad *Karna*, en alle d'overigen des zelve volks, van de *Feniciers* *Meunim*, en van de Grieken *Mineers* genoemd wierden, zoo wel als d'andere.

De *Mineers* dreven groten handel mer de *Syriers* in wierook, die uit het lant van *Adramitis* gebraght was, en *Mineesche* wierook genoemd wiert. Te weten, onder de vier volken van *Gelukkigh* of *Speçeryrijk Arabie*, lagen de *Mineers* de naeste aen *Syrie*. Ook trokken de speçery-koopers niet dieper te lande in, uit verdriet van den langen wegh. Daer en boven braghten de *Mineers* zelfs wierook en andere speçeryen uit verre gelegen plaetsen, na *Petreesch Arabie* en *Palestijn*.

Een ander *Dikla* of dadel-bosch was in *Woest Arabie* gelegen: hoewel eenigen dat ook op het *Dikla* voornoemt duiden.

Aen het Roo meir woonden by ouds zekere volken, by *Agatarchides* en *Diodoor Alileërs* genoemd, die gebuurten van zekere andere volken *Kassaniten* waeren, of onder hen vermengt woonden.

Volken
Alileërs.

D'overblijffelen der *Alileërs* woenen noch heden in d'Ooster deelen der lantstreke van *Mekka*, en worden by d'Arabieren *Ben Hilal*, dat is, *zoonen van Hilal*, genoemd: dat zoo veel gezet is, als zoonen van de *Mane*.

Alcedris.

Neffens de kinderen van *Hilal* woenen de kinderen van *Saad*, met de geslaghten van *Hodhail*. Maer in de Weste deelen van *Mekka* woont her geslaght van *Modlag*: en andere geslaghten uit den geslaghte van *Modhar*.

Dan tot grondiger bericht van de woon-plaetsen der *Alileërs*, dient het werk een weinigh nader verklaert.

De zeer oude Grieksche schrijver *Agatarchides* stelt, in het opstellen der volken, die aen het Roo meir woenen, tusschen de volken *Debas* en *Karbiërs*: na de welke de *Sabeen* volgen, de *Alileërs*

leërs en de *Kasandriers*, als gebuurvolken. Het zelfte leeft men by *Strabo* en *Diodoor*: behalve dat *Diodoor* voor *Kasandriers*, *Gasandriers* heeft.

Andere lantbeschrijvers maken van d'*Alileërs* geen gewagh altoos, en stellen, in plaetse van de *Kasandriers* en *Gasandriers*, de *Kassaniten*. *Stephanus* stelt de *Kassaniten* op den oever van het Roo meir. Aldus plaetst *Ptolemeus* het lant der *Kassaniten* op den oever van het Roo meir, tusschen de volken *Cinedokolpifers*, en *Elisariërs*, die neffens de *Sabeen* woonden. De steden der *Kassaniten* waeren, volgens den zelven *Ptolemeus*, het koninglijk hof van *Badeus*, de stad *Ambe*, *Mamala* en *Adedum*. Derhalve waren de *Kassaniten*, *Gasandriers* en *Kasandriers*, een en de zelve volken, onder de welke de *Alileërs* vermengt woonden. De volken *Alileërs* hebben dien naem bekomen van wegen den dienst, dien zy aen de goddinne *Alila* of *Alilat* bewezen.

Herod.
lib. 2.

Alilat was een der twee goden of goddinnen, die d'Arabieren aenbaden, gelijk *Urotal* d'ander. *Alilat* is een en de zelve goddin, die de Grieken *Urania* noemen. *Urania*, of *Alalat*, is de Mane, volgens grondigh bewijs van *Scaliger*, de welke noch heden, wanneer zy nieuw is, *Hilal* by d'Arabieren genoemd wort, en sedert alle eeuwen her by hen in zulken eere gehouden is, dat de gene, die belijdenis van *Mahomets* leere doen, van den dienst der Mane nauix tot noch toe zich hebben onthouden: gelijk in het verhandelen des Mahometaenschen godsdienst breder zal gezeit worden.

Wijders, uit wat reden de *Alileërs* door d'Arabieren alzo genoemd wierden, om de zelve reden zijn door de Hebreen de *Jarachiten*, dat is, *maenlingen*, of liever zoon van *Jarach*, ook alzo genoemd: gelijk zy op Arabisch noch heden *zoon van Hilal* geheten worden: want ook het woort *Jarach* bediet by de Hebreen een mane.

Gen. 10.
vers 26.

De *Jarachiten*, en dienvolgens d'*Alileërs*, schijnen nakomelingen van *Jarach*, *Jektans* vierde zoon, geweest te zijn.

Alu-
meoten.

Twee aeloude volken, als d'*Alumeoten* en *Salapeniers*, woonden by ouds in de middellantsche gewesten van *Gelukkig Arabie*, verre van zee: waer om zy by de Grieken weinig bekend

waeren. In de lantkaerten van *Ptolemeus* vint men d'*Allumeoten* by-na in het midden van *Gelukkig Arabie* geplacet, by de bronnen van den vliet *Lar*, die zijn water in den Persischen zeeboesem stort.

De volken *Allumeoten* zijn misschien alzo na *Almodad*, *Jektans* eerste en oudste zoon, genoemd.

De *Salapeniers*, alzo na *Saleph* of *Salap*, *Jektans* tweede zoon genoemd, lagen met der woon van d'andere volken verre af, en waeren by-na tot aenden binnensten hoek van *Arabie* geweken, niet verre van den bron des vliets *Betius*, die heden *Wadilakik* genoemd wort, en tusschen *Mekka* en *Medina* zijnen loop heeft, en zijn water in het Roo meir stort.

Salapeniers.

Ten Ooste, na-by de *Kassaniten*, woonden d'aeloude volken *Dofarenen*, gelijk die in den Griekschen text van *Ptolemeus* alzo te recht genoemd worden: en t'onrecht in de lantkaerten en Latijnsche vertaling, *Dorenen*. Na den naem van deze volken wort ook, by *Plinius*, de myrrhe *Dusaritis* gebynaemt.

Dofarenen.

Lib. 12.
c. 16.

De *Dofarenen* wierden alzo na den dienst van den god *Dusaris* of *Dofaris* genoemd: op een zelve wijze, als d'*Alileërs* na de goddin *Alila*: want by d'Arabieren, zoo *Tertullianus* getuigt, wiert de god *Dysares* gediend en aengeboden. Desgelijx schrijft *Stephanus*, dat *Dusare* een verheven plaetse in *Arabie* is, alzo na *Dusares* genoemd. Deez *Dusares* wiert als een God door d'Arabieren en † *Dacharenen* aengeboden.

† Of Nacharenen.

Na de *Sabeen* woonden by ouds in *Arabie*, de volken *Abaseniërs*, benefens de *Chatramititen*, of *Adramititen*. Na deze *Abaseniërs* zijn veilicht d'*Abaseniërs* of *Abyssiniërs* van *Afrika* alzo genoemd, die t'eener tijde uit *Arabie* over het Roo meir getrokken waeren, en in *Abyssinie* zich met der woon ter neêr gezet hebben. Het lant der *Abaseniërs* braght *Myrrha*, † *Osson*, *Wierook* en *Kerpathon* of kaneel-hout voort.

Abaseniërs.

In den nittersten hoek van *Arabie*, na't Ooste, aen de straet van den Persischen zeeboesem, en tegen over *Karmanie*, een lantschap in *Persie*, woonden d'aeloude volken *Maciers*, *Drymaten*, en de grote en kleine *Miziers*.

Stephan.
† Een zekere specerye.
Bochart.

Plin.
lib. 5.
c. 28.

De kaep der *Maciers*, of uitterste uithoek van *Arabie*, die by *Arrianus* *Maceta*, en by *Ammianus* *Maces* genoemd wort, lagh tegen over *Karmanie*, op eenen asstant van vijftigh duizent schreden, of vijf mijlen.

Eenigen houden *Maceta* voor het koningrijk van *Ormus*: hoewel t'onrecht: naerdien *Arrianus* duidelijck schrijft, dat d'uitterste hoek van *Arabie* *Maceta* genoemd wort. Want zoo *Strabo* uit *Erathostenes* getuigt, is de straet van den Persischen zeeboesem aldaer zoo eng, dat van *Armazon*, de kaep of uithoek van *Karmanie*, heden *Cabo Jacques* geheten, d'uithoek of kaep van *Arabie* kan gezien worden.

De volken *Drimaten*, en *Maciers*, wierden door den zeeboesem *Sachalites*, en door de woonplaetsen van verscheide andere volken, van de volken *Chadramiten*, of *Adramiten*, afgescheiden. Des onaegezien zijn'er eenigen, die de *Drimaten* en *Maciers* met de *Adramiten* verwerren, en niet onderscheiden, en deze zeer verscheide volken voor een en de zelve houden,

als verleit door de nazweeming, en gelijkenis, of over-een-koming van name.

In dit gevoelen zijn de genen, die het lant van *Chatramis*, of *Chatramitis*, na-by *Persie*, en by de volken *Maciers* stellen: als onder andere *Dionijs Periegetes* en *Ammianus*.

Desgelijx is van daer de dwaling der genen ontstaen, die deze zelve plaetsen der *Drimaten* en *Maciers* voor de plaetsen houden, daer de wierook groeit. *Ptolemeus* schijnt hen gevolght te hebben, die na-by de straet des Persischen zeeboezems het wierook-lant stelt. Aldus schrijft *Arrianus*, dat van de kaep *Maceta* kaneel en andere speceryen gebraght worden. Waer uit blijkt, dat deze schrijvers den *Drimaten*, die na-by de *Maciers* woonden, toegeschreven hebben, het geen den *Adramiten* of *Chatramiten* eigen was.

Zoo *Bochart* gevoelt, waeren de volken *Drimaten* alzoo gebroken na *Hadora*, de vijfde zoon van *Jektan*, genoemd, die in dien oort zich met der woon zou neêrgeflagen hebben.

Het lantschap van *Osir* of *Aufar*.

IN *Arabie* was na-by de *Sabeen* ook een lantschap gelegen, *Osir* in 't Hebreusch genoemd: hoewel een ander van *Osir* in *Indiën*, dat heden, volgens eenparigh gevoelen der meeste geleerden, het eiland *Ceilon* wort genoemd.

Osir wort in 't Arabisch *Aufar* gespelt, dat allerrijkste of schatrijk gezet is: want *Uwasura* bediet by de Arabieren *overvloet hebben*. *Vuasir*, of *Vuasra*, is in 't Arabisch *overvloet en rijkdom* gezet: *Vuasir*, een rijke: en *Aufar* den allerrijksten. Aldus betekent, by *Avicenna*, *Aufar Mikdar* een rijkelijke mate. Hier van is een goutrijke plaetse in 't Arabisch *Aufar* genoemd, het geen zoo veel zeggen wil, als het alleroervloedighste en allerrijkste.

Osir schijnt alzoo genoemd te zijn na *Osir*, *Jektans* elfde zoon, die dit lant misfchien met zijne nakomelingen bezeten heeft, en met d'andere zonen van *Jektan* in *Arabie* geweest is.

Het lant van *Osir* lagh by zekere volken, die *Ptolemeus* en *Stephanus* *Kassaniten*; *Diodoor*, *Gasandriers*, en *Agatarchides* *Kasandriers* noemt.

De *Kassaniten*, volgens schrijven van *Marciaen* en *Stephanus*, woonden op den oever van het Roo meir. Het zelfste getuigt *Ptolemeus*, by wien hunne zeefteden of vlekken, als op een lange streke, beschreven worden. De grenspalen der *Kassaniten* raekten dicht aen *Saba*, de hoofstadt der *Sabeen*. Ptolem.

De naem *Kassaniten*, of *Gasandriers*, schijnt gesmeet te zijn van 't Hebreusch woort *Chasan*, of Arabisch *Chazan*: het welk *bezitten* en *verbergen* betekent: van waer, by verkorting, het woort *Gaza* zijnen oorsprong heeft, dat's *schat* of *rijkdom*, en in het meervout getal *Machazin*: of, gelijk wy spellen, *Magazijn*: welk eigentlijk een plaetse is, daer in goederen en rijkdommen worden verborgen.

Derhalve, gelijk na den rijkdom het lant in 't Hebreusch *Osir*, of op Arabisch *Aufar* wiert geheten; alzoo zijn d'inwoonders *Kassaniten* of *Gasandriers* genoemd, van het woort *Chasan* of *Chazan*, dat's *schat* of *rijkdommen*, die zy in gout, in d'aerde verborgen, bezaten: want zoo d'oude Grieksche schrijvers,

als *Agatarchides*, *Diodoor*, en *Strabo*, getuigen, was by hen overvloed van gout: maer schaersheit van zilver, koper en yzer: dies zy dat daer tegen aen de gebuur-volken, als *Mineers*, *Gebaniten* en *Sabeen*, verruilden: te weten, drie gewichten gout tegen een van koper: twee tegen een van yzer: en tien tegen een van zilver.

Dit gout waeren zy gedwongen voor zulk een geringen prijs te verhandelen, eensdeels uit onervaernis van het te verwerken: ten andere, om het gebrek der levens-behoefsten, die zy daer tegen verruilden.

Volgens *Agatarchides* en *Diodoor*, vonden zy het gout, dat zy uitgroeven, overvloedelijken in brede onderaert-sche mijnen. Dit gout was niet van zantgout door kunst gesmolten: maer zelf gewaßen: het geen de Grieken *Apyron* noemen: dat's gout, dat zuiver en louter uit de mijnen gehaelt wort, zonder het in't vuur behoeft gezuivert of geloutert te worden.

Het zelfte gout wiert ook, na den eigen naem der plaetse, *Ofir* genoemd: want alle de plaetsen der Schrifture, daer van het gout *Ofir* wort gehandelt, kunnen niet op het Indisch gout ge-duit worden. Aldus leeft men by *Job*, cap. 28: 16. *Zy is niet gelijk het gout*

van Ofir. Van gelijken op meer andere plaetsen. Maer het is niet waerschi-jnelijk, dat aldaer van het Indisch *Ofir* wort gesproken: dewijl ten tijde van *Job*, die by-na op een zelven tijt met den aertsvader *Jakob* heeft geleest, de toegang tot die gewesten, zoo verre van *Judea* gelegen, noch niet geopent was. Ook is geen Indisch gout te verstaen 1 Chron. 29. 4: alwaer men leeft, dat *David* duizent talenten *Ofirs* gout opgeoeffert had: want na het verre gelegen *Ofir* hebben *Salomon* en *Hiram* de schipvaert allereerst ondernomen.

Het lant der *Kassaniten* braght ook alles voort, en was ongemeen goet; maer wiert gewonelijken niet gehant-haest, uit oorzake d'inwoonders vis-schers en onervaren in alle dingen waeren. Dies de *Kassaniten* een plomp, dom, onervaren volk, en zonder kunst, geweest zijn.

Na dit goutrijk *Ofir* in *Arabie*, is mis-schien het ander *Ofir* in *Indien* genoemd, derwaerts *Salomon* en *Hiram* schepen zonden, om gout te halen: want de *Feniciers* hadden voor een ge-bruik, aen nieuwe gevonde plaetsen oude namen hunner landen te geven: behalve dat het goutrijk *Ofir* in *Indien* met recht dien naem vereichte.

Homeriten, of Hamjariten, Fektans na-komelingen.

Ziet
pag. 49.

Jektans kinderen, of nakomelingen, wierden by eenigen *Amaniten*, dat is *Homeriten* genoemd, als blijkt uit het schrijven van de kronijk-schrijver *Theophaues*, die ontrent den aenvang der negende ceuwe geleest heeft, daer hy zeidt: *Dat'er Arabieren zijn, die meer inwaerts woenen, als d'Ismaëlitien en Madjaniten, en uit hunnen stam niet zijn; maer uit Jektan, die Amaniten, dat is Homeriten, genoemd worden.* In een zelven zin schrijven *Anastafius* en *Euthymius*.

Wie nu de *Homeriten* en *Amaniten* zijn, des is men niet duisterlijk bewust.

De *Homeriten* worden alzo door-gaens by de Grieksche en Latijnsche schrijvers; maer by d'Arabieren *Hamjariten* genoemd, dewijl zy uit den geslagte van *Hamjar* gesproten zijn. De

Homeriten worden door *Marcianus* onder d'*Ethiopiens* of *Abyssiniens* gerekent; dewijl zy na-by die volken leggen, met het Roo meir alleenlijk ruf-schen beide, daer het op zijn smalste is. Desgelijx schrijft *Prokopius*, dat tegen over de *Homeriten*, op het tegen over gelegen vast lant, d'*Ethiopiens* woenen, die *Auxumiters* genoemd worden. Hier by kan *Ptolemeus* gevoeght worden, die de steden der *Homariten*, aen den *Occaen*, op een lange streke beschrijft, beginnende by-na van d'engten of kaken der Rode zee.

Plinius, *Ptolemeus*, *Arrianus* en andere onderscheiden de *Homeriten* van de *Sabeen*: maer zommige, als *Prokopius* van *Gaza*, en *Philistorgius* houden de *Homeriten* en *Sabeen* voor een en de zelve volken. In den zelven zin schrijft

schrijft zeker oude schrijver, by *Surius*, dien *Baronius* aentrekt, aldus: *Dunaan, de Hebrëer, bezat Gelukkigh Arabie, het welk eertijts Saba; maer nu Homeritis genoemd wort.*

Dat in dit zelfste gevoelen noch heden d'Arabieren zijn, schijnt hier uit te kunnen beslooten worden; dewijl d'Arabier *Aledris* schrijft, dat de stad *Mareb* door de *Himjariten* bewoont geworden is: want *Mareb* is een en de zelve stad met *Mariaba* of *Meriaba* der ouden, de hoofstad der *Sabeërs*, volgens schrijven van *Strabo*.

Gewassen van Arabie.

Gelukkigh Arabie alleen is van overouds, by alle schrijvers, in sonderheit over 't voortbrengen van wierook, myrrhe en balsam, beroemt: welke drie speceryen het als eigen heeft.

Het lant van *Saba*, of der *Sabeërs*, braght wierook voort, de welke van daer gevoert wiert, volgens getuigenis der Schrift, *Eesai. 60: 6. Jerem. 6: 20. 1 Reg. 10: 2. 2 Chron. 26: 19.* Desgelijks schrijft *Agatharchides*, daer hy van de *Sabeërs* handelt, aldus: *In het midden des lants schieten dichte en groote bosschen op: want daer groeien zeer hooge wierook en myrrhe-bomen, en diergelijke andere.* Het zelve leeft men by *Strabo* en *Diodoor*.

Ook schrijft *Plinius*, dat de *Sabeërs* der Arabieren, van wegen de wierook, de beroemste zijn: en hunne spijszucht by hout van wierook en myrrhe kookten. Van gelijken roemen d'oude poëeten, als onder andere *Virgilius*, en *Valerius Flaccus*, de *Sabeërs* doorgaens van wegen de wierook.

Naer het schrijven van *Theophrastus*, groeit op het hangend eiland der Arabieren, ontrent *Saba*, *Adramyta*, (of *Chatramotitis*) *Katabania*, *Citibena* en *Mali*, *Wierook*, *Myrrhe*, *Cassia*, en *Cinnamomum*.

Katabania, zoo *Strabo* uit *Eratosthenes* schrijft, geeft wierook, en *Chatramotitis* myrrhe. Desgelijks schrijft *Ptolemeus*, dat de buiten lantstreke in *Chatramotitis* wierook-dragend is.

Andere willen, dat de beste wierook in dat gedeelte van Arabie valt, daer de myrrhe groeit: te weten, in het lant van *Chatramotitis*, en in de nagebuurgewesten. Aldus schrijft *Plinius*, hoe

De zelve *Homeriten* worden gebroken *Amaniten* genoemd, in plaetse van *Jemaniten*; dewijl het binnenste gewest of gedeelte van Arabie, na 't Zuiden, *Jemen* geheten wort, de woonplaetse der *Amaniten*, of *Jemaniten*. In 't kort gezet, wanneer de bovengemelde schrijvers de *Homeriten* en *Amaniten* op *Jektans* geslaght brengen, zoo verstaen zy die volken, de welke den oever van *Gelukkigh Arabie* bezitten, na den Oceaan toe, van den Arabischen zeeboesem of Roode zee af, tot aen den Persischen zeeboesem.

eenigen verhaelt hebben, dat de myrrhe-boom in de zelve bosschen, onder de wierook vermengt, groeit. Onder dit getal is *Arrianus*: want deez noemt de stad *Kana* (de welke *Ptolemeus* de koopstad der *Adramiten* noemt) de koopstad van het wierook-lant. Hy voeg'er by, dat alle de wierook, die aldaer voortkomt, van daer na de middellantische stad *Sabatha* gevoert wort. Ook gedenkt hy de wierook onder d'inlantische koopwaren.

Plinius schrijven komt by-na hier meê over-een, die het wierook-lant der *Adramiten* acht dagh-reizen van de hoofstad *Saba* stelt: welk *Saba* een en de zelve plaetse is, de welke *Arrianus* *Kana* noemt: als uit de gelegentheit des oorts blijkt. Ja ook de zelve *Plinius* noemt op een andere plaetse *Kana* met den bynaem van wierook-lant. Hier op slaet ook het geen *Arrianus* in de volgende woorden schrijft. Na *Kana* wijkt het lant diep inwaerts: dan volght een zeer diepe zeeboesem, de welke zeer verre strekt, en *Sachalites* geheten is: en daer na komt het wierook-dragend lant te leggen. Op den nithoek *Syagros* is een kasteel en haven des lants, en een pakhuis van de verzamelde wierook. Na d'nithoek *Syagros*, en d'*Omanische* zeeboesem, volght een treffelijke haven, tot toevoer van de *Sachalitische* wierook, die de haven *Moscha* genoemd wort: na de welke van *Kana* gewoonlijk schepen gezonden worden. Dus verre *Arrianus*. By *Ptolemeus* is de haven *Moscha*, de haven der *Adramiten*: na de welke de kaep *Syagros* volght.

Hier uit blijkt, dat alle de wierookgevendende plaetsen van Arabie, na het ge-

voelen van *Arianus*, of in het na-by-gelegen lant van *Sachalitis* is. *Stephanus* schijnt ook het zelfste te getuigen: naerdien hy schrijft, dat het lant der *Abasenen* wierook geeft. D' *Abasenen* nu, en *Chatramatiten*, of *Adramiten*, woonden achter de *Sabeën*, volgens schrijven van den zelven *Stephanus*.

De wierook, zoo d' Arabische schrijver *Aledris* getuigt, groeit op twee plaetsen van *Arabie*: te weten, op de bergen van *Merbat* of *Mirbat*, en in het lant van *Seger* of *Sagar*, vier dag-reizen te lande, en twee over zee van *Hafek* gelegen. *Bochart* wil *Sagar* en *Sachalitis* voor een en het zelve lant gehouden hebben. Desgelijks schrijft *Avicenna*, dat de wierook in het aen-zee-gelegen lantschap van *Merbat* voort komt: de welke van daer met vele schepen uitgevoerd wort, daer de koop-luiden meê handelen. Doch zoo andere Arabische schrijvers getuigen, komt alle de wierook op de bergh-achtige plaetsen van *Xobra* voort.

Ziet
pag. 29.

Balsen-
boom.

Gelukkig Arabie is d'eige gront van den balsen-boom, (die op Arabisch *Balassan* geheten wort) en brengt alleen dien voort, volgens eenparigh gevoelen van alle Arabische schrijvers.

Desgelijks schrijft *Diodoor*, dat de balsen in zeker dal van *Arabie* voort komt, en nergens anders. Ook schrijft *Strabo* dat in het lant der *Sabeën* wierook, myrrhe, en *Cinnamomum*, en op de zeekuste ook balsen valt.

Dies *Dioskorides*, *Theophrastus*, *Plinius*, *Justinus*, *Serapio*, en andere oude schrijvers zich geweldigh bedrogen vinden, die geschreven hebben, dat de balsen-boom alleen in *Egypten* en *Judea* eertijts zou gegroeit hebben.

Alpin-
de Plan-
tis A-
gypt.

Ten halven wege, tusschen *Mekka* en den bergh *Arafat*, is een zandige bergh, op den welken vele balsen-gewassen of boomen groeien, die, zoo de Arabieren bevestigen, door een mirakel van *Mahomet*, op dien onvruchtbaren bergh zouden voortgekomen zijn: want dat *Egypten* en *Judea* nooit het eigen vaderlant van den balsen-boom geweest zy, kan hier uit lichtelijk bespeurt worden; dewijl alle Grieken en Latijnen, die het balsen-gewas gedaght, of daer van geschreven hebben, zeggen, dat het alleenlijk in de hoven of boogerden van die gewesten

bewaert, en geenzins op onbebouwde plaetsen van zelf voortkomt of groeit, als *Theophrastus*, *Plinius*, *Solinus*, en *Strabo*. *Plinius* schrijft, dat de balsen aen het eenigh lant van *Judea* vergunt is.

Lib. 2.
Histor.

Eertijts, zeidt hy, groeide het balsen-gewas alleenlijk in twee konings hoven: d'een van niet meer als twintigh bunderen groot, en d'ander van weiniger. Van gelijken schrijft *Strabo*, dat in het dal van *Jericho* een boomgaert van balsen is. Waer uit blijkt, dat de balsen-boom in *Judea* een vreemt en uitheemsch, en geen eigen en inlantsch gewas is: want het is zeker en zonder twijfel, dat uitheemsche gewassen alleenlijk met groote naerstigheid in hoven bewaert en gequeekt worden: en inlantsche gewassen niet alleenlijk in hoven; maer op vele andere onbebouwde plaetsen bevonden worden van zelf te groeien. Desgelijks blijkt uit het verhael van *Josephus*, dat de balsen-boom een inlantsch gewas van *Arabie* is: naerdien hy schrijft, dat 't gewas van balsen, daer by zijnen tijt *Judea* vruchtbaer van was, de weldadigheid der koningin van *Egypten* en *Ethiopie* moet dank geweten worden. Dies was voor haeren tijt het balsen-gewas niet in *Judea*; maer wiert allereerst door haer daer ingebragt: te weten, uit *Saba* of *Gelukkig Arabie*. Want t'ontrecht noemt *Josephus* deze koningin, de welke by *Salomon* quam, de koningin van *Egypten* en *Ethiopie*: dewijl zy van *Saba* of *Gelukkig Arabie* was.

Ziet
pag. 109.

Josephus roemt in het byzonder de lantstreke van *Jericho*, in het Heilige Lant gelegen, over de vruchtbaerheit van balsen, of *Opobalsen*, op verscheidene plaetsen: als *lib. 9. Ant. c. 1.* en *lib. 14. c. 7.* en *de Bello Judaic. lib. 5. c. 4.* Doch heden worden in dien oort stuk noch steel van balsen-gewassen gezien noch gevonden.

Wel heeft ook in *Egypten*, sedert vele eenwen her, het gewas van balsen gegroeit; maer alleenlijk in zeker hof of boomgaert, by zeker plaetse *El Mattharia* genoemd, niet verre van de stad *Kairo*: doch dat gewas is aldaer geduurighlijk met groote naerstigheid bewaert en ga geslagen, als blijkt uit het verhael van alle *Egyptenaers*: het welke ook alle oude en nieuwe schrijvers verklaren. Desgelijks bevestigen alle d'in-

Balfam boom .

d'inwoonders van *Kairo*, dat nooit op eene andere onbebouwde plaetse van *Egypten* bevonden is het balfem-gewas te groeien. Ook is dit gewas in den hof van *El Mattharia* veel malen uitgegaen, en weder andere uit *Arabie* derwaerts gebraght, en op nieuw gepoot.

Wanneer des jaers vijftien hondert vijf en zeventigh de lantvooght van *Egypten*, van wegen den Grootenheer, met name *Mensfor*, de plaetse *El Mattharia* bezichtigde, en zag dat alle de balfem-gewassen verdort en uitgegaen waeren, zoo deed hy veertigh nieuwe gewassen van de stad *Mekka* ontbieden, die in den zelve hof gepoot wierden; maer verdorden weêr in korte jaren, door onachtzaamheit der oppassers. Dies hebben d'Egyptenaers het balfem-gewas altijt uit *Arabie* gehad.

De balfem-boom heeft de gestalte van den kuisch-boom, schiet tot de hooghte van den monthout-boom op. Het hout is gomachtigh, licht, en ziet van buiten uit den roode. De takjes zijn van een zelve kleure, lang, recht, dun, welriekend, gomachtigh, en kleven, in het aenraken, stijf aen de vingeren. Zy zijn met weinige bladen

wan-ordelijk bezet, die van den wijnruit niet ongelijk; hoewel niet witter: gelijk *Dioskorides* schrijft; maer groen van verruwe, en vallen des Winters niet af. De bloemen, of bloeisem, hangen kroonswijze, ten getale van vijf, aen een steeltje, zijn klein; doch zeer wel-riekend; hoewel de reuke in korten tijt verdwijnt. Na de bloemen volght geel en zeer wel-riekend zaet, dat in rootachtigh zwarte blaesjes beslooten leit, en van binnen een gele vocht, als honigh, beslooten hout. Het is bitterachtigh, een weinigh scherp op de tong, riekt na den balfem, en komt, in gestalte en groote, met het zaet of vruchten van den terpentijn-boom over een.

De balfem of gom, in 't Grieksch, by d'ouden *Opobalsamum* genoemt, druipt des Zomers uit d'ingekerfde of ingesneede schors des stams, en wort aenstonts, zoo dra hy uit komt, witachtigh, daer na groen, dan gout-geel, en eindelijk honigh-geel. Wanneer de balfem eerst uit den schors druipt, is hy klaer; maer wort aenstonts drabbigh en dik: doch daer na zeer dun en klaer: maer wort eindelijk, wanneer hy oud is, dik, als terpentijn. Wanneer hy

eerst uit den schors druipt, is hy zoo sterk en krachtigh van reuke, dat hy in velen hoofdpijn verwekt, en den zomnigen het bloet uit de neus doet springen: maer die scherp en sterkheit van reuke gaet mer der rijt over, en wort aengenermer. In den ouden balssem gevoelt men nauiliks eenige reuke.

De versche en eerst uitgetraende balssem is ook zeer licht, en laet zich zeer wel en gemakkelijk mengen: want indien hy in water of melk van boven neêrdruipt, zoo zinkt hy op den bodem van het vat niet neêr. Wanneer hy klaer en gout-geel van klore, en van allen droesem gezuivert is, zoo is hy middelmatig licht. Want als men den balssem in het water laet druipen, zoo trekt hy wel na den gront; maer komt aenstonts weêr boven het water, en scheidt zich daer van gezwind.

Kracht
des bal-
sams.

De balssem geneeit alle vergiftige beetten van slangen, en steken van scorpioenen, 'tzy die van binnen ingenomen of van buiten daer op gestreken wort. Hy bevrijdt eenen iegelijk van de besmetting der peste, indien allen daeghs de zwaerte van een vierendeel loots ingenomen wort. Hy verdriift ook alle koortsen, de welke uit verrotting ontsaen: als ook langduurige koortsen, de welke uit ongekoekte en koude vochtigheden, en verstoppingen der ingewanden, haeren oorsprong nemen: want hy opent zeer krachtigh de verstoppingen der ingewanden, en kookt en verteert, met het aenqueken der natuurlijke warnite, de raeuwe vochtigheden. De balssem herstelt het verloorren gezicht en gehoor, indien hy warm by droppelen in d'oogen of ooren gedropen wort. Hy is ook dienstigh tegen de kramp, die uit vochtigheit en koude ontsaet: als ook tegen zuizeling des hoofts, vallende ziekte, lamheit, beving der leden, hoest, benauwde borst, zinkingen op de longen, verkonde magen, en besloote winden. Hy breekt ook de steenen in de nieren en blazen. In 't kort, de balssem schijnt een algemeen en zeer treffelijk geneesmiddel tegen by-na alle ziekten des menschelijken lichaems te zijn. Het zaet en de groene takjes, en hout des booms, is ook by d'Arabieren grooteliks in gebruik: hoewel die zoo krachtigh niet zijn, als de balssem zelf.

De balssem-boomen groeien ook op zeer vele meer andere zandige en onvruchtbare plaetsen van *Arabie*: als tusschen *Mekka* en den bergh *Arafat*; hoewel de genen, die op zoodanige plaetsen groeien, geen of weinigh zap van balssem geven: maer veel zaets, dat in groote meenichte na *Europe* verzonden wort. Waer over d'Arabieren de balssem-boomen, die op dorre en zandige plaetsen groeien, uitgraven, en in vette aerde verpooten.

De balssem-boomen worden heden 's daeghs in vele plaetsen van *Arabie*, tot groot gewin der Arabieren, aengequeekt; want de balssem wort in groote meenichte uit *Arabie* na vele Oostersehe gewesten verzonden, die aldaer in zeer groote waerde en ook dier is. Men zeid d'Arabieren niet lang de nuttigheit, gebruik en genot des balssem geweten hebben. Maer zoo dra d'Arabieren het groot gewin, dat zy van den balssem konden trekken, bemerkten, begonnen zy alle de jonge balssem-boomen uit zandige en onvruchtbare plaetsen te halen, en in hooven, op vette gronden, te verpooten: dies men heden ontallijke balssem-hooven in *Arabie* ziet. Doch niemant, als d'overheit, vermagh, uit kracht der wet, dit gewas zaen of pooten: gelijk ook niemant, zonder opentlijk bevel, den balssem uit den boom magh tappen, noch bloemen, takjes of bladen afplukken. Men zeid, dat de balssem gewoonlijk door den *Sjerif* van *Mekka* aen eenige Arabieren verpaght wort, die daer voor jaerliks eenige duizent kroonen betalen, en den balssem aen eenen iegelijk, na hun welgevallen, mogen verkoopen.

De *Sjerif* van *Mekka* zend jaerliks aen den Grooten-heer drie of vier pont balssem, en aen den overste van de stad *Kairo* een pont, en aen den *Emir* van de *Karavaen* der beêvaerders een half pont. Daer en boven zend de *Sjerif* den Grooten-heer vier hondert rollen sijn Indiaensche lijnwaet. Daer en tegen wort den *Sjerif*, tot een geschenk, van den Grooten-heer, een gout pantser of borst-harnas, en zijnen zoonen en broeders hondert en vijftigh duizent kroonen jaerliks toegezonden. Al het welk met de *Karavaen* der beêvaerders over en weêr gebraght wort.

Gelukkigh Arabie geeft ook een groo-

Dadel-boomen. te meenichte van dadel-boomen: hoe-
wel die nergens overvloedelijker groe-
jen, als tusſchen de ſtad *Mekka* en *Sa-
naa*, eene ſtreke van twintigh dagh-
reizen: en inzonderheit op deze plaet-
ſen, *Kaze*, *Rouaitha*, *Tabala*, *Baiſat-
Jaktan*, *Niab*, *Kaſſa*, *Giaras* en *Negran*.
Eenigen houden deze dadelrijke lant-
ſtreke voor het lant *Minea*, of der vol-
ken *Mineërs*: want de landouwen der
Mineërs waeren, volgens ſchrijven van
Plinius, vruchtbaer van dadel-boſſchen.
Dit dadelrijk gedeelte van *Gelukkigh
Arabie* is van de Syriërs *Dikla* genoemt;
(want *Dikla* bediet by de Chaldeën en
Syriers een dadel-boom of dadel-boſch)
en wort voor de woonplaetſe van *Dikla*,
Jektans zevende zoon, gehouden.

Een ander dadel-boſch was in den
ingang van *Gelukkigh Arabie*: het welk
Diodoor uit *Artemidoor* aldus beſchrijft:
*Na-by den binnenſten Arabiſchen zee
boeſem is eene aen zee gelege plaetſe, die
by d'inwoonders bovenmate hoogh ge-
acht wort, om de nuttigheit, de welke zy
daer van trekken. Zy wort Phenicon,
van wege den overvloed der dadel-boo-
men, genoemt: want Phenix bediet op
Griekſch eenen dadel of dadel-boom.*

Ook getuight *Strabo*, dat aldaer een
wonderlijke vruchtbaerheit van dadel-
boomen is. *Prokopius* beveſtigt, dat op
die plaetſe niet als dadel-boomen voort-
komen. By *Agatarchides* wort ook dit
dadel-boſch gedaght: deſgelijks by *Pto-
lemeus*. D'inwoonders van dit laetſte
dadel-boomen-boſch waeren *Saraçe-
nen*, by ouds *Sceniten* genoemt, zoo
Prokopius en andere ſchrijvers getuigen.

In *Jemen* of *Gelukkigh Arabie*, en in-
zonderheit in het lant van *Hadramauth*,
Seger en andere plaetſen, groeit ook
Aloë, de welke op Arabiſch *Sabber*, en
tot onderſcheidt van andere *Aloës*, die
op andere plaetſen vallen, *Sabber Ara-
bijon*, dat is, *Arabiſche Sabber* of *Aloë*
genoemt wort. Te weten, op het eil-
lant *Sokotra* of *Sakutra*, (een der eilan-
den van *Gelukkigh Arabie*, dat twintigh
mijlen van den Arabiſchen zee-boeſem
of Roode zee, en de kaep van *Guarda-
fu*, en ontrent vier en twintigh mijlen
van de kuſte van *Arabie* gelegen is)
groeit ook *Aloë*, de welke, na dit eil-
lant, *Sokotriner Aloë* gemeenelijk ge-
noemt, en voor de beſte gehouden
wort. Naest de *Sokotriner Aloë* wort de

Arabiſche *Aloë* voor de beſte gehou-
den.

Arabie (gelijk te voore uit *Theophra-
ſtus* gebleken is) brengt ook *Cafia* of
Kaſſia, en *Cinnamomum* voort: doch wat
eigentlijk *Cafia* en *Cinnamomum* zy, is
onzeker en duifter, en wort daer over
onder de ſchrijvers grootelijks getwiſt.

Eenigen houden *Kafia* of *Kaſſia* voor
ons hedendaeghs kanceel, dat uit het eil-
lant *Zcilon* gebraght wort: maer het
Cinnamomum der ouden voor de rijsjes
of takjes der Indiaenſche kruittagel-
bomen.

Kaſſia wort ook in de Schrift, als een
koſtelijk reuk-offer, gedaght.

Doch zoo veel men uit *Exod. 30*:
vers 24. kan beſpeuren, ſchijnt *Kafia*
geene drogerye, gewas, of houtige
ſtoffe geweest te zijn; maer een vocht,
balfem of zalve: naerdien het by de
Hebreen met olye van olyven gemengt,
en tot een zalve gebruikt wiert, om daer
meê de hutte des Stichts, en al het tem-
pel gereetſchap te zalven en beſtrijken.

Gelukkigh Arabie, dat binnen de Ro-
de zee, Perſiſchen zee-boeſem, en groo-
te Indiſche zee, of Oceaen, beſlooten
leit, is, in het voortbrengen van aller-
leie gewaſſen, boven-mate vruchtbaer:
en overtreft verre, in vruchtbaerheit,
de twee andere *Arabien*, als *Woeſt* en *Pe-
treefch Arabie*: waerom het niet t'on-
recht dien naem van *Gelukkigh*, ſedert
vele eeuwen, van d'ouden bekomen en
gevoert heeft.

Dit *Arabie* geeft niet alleenlijk tarru-
we en andere granen; maer ook alle Eu-
ropiſche fruiten en plukgranen, en in-
zonderheit vijgen, rozijnen of druiven,
en granaet-appelen, die aldaer onge-
meen treffelijk en volmaekt ſchoon
voortkomen.

Overal groeit ook gerſt, en veel
witte geirſt, de welke d'Arabieren *Do-
ra* noemen, daer zy zeer goet broot van
bakken. *Arabie* geeft ook veel *Manna*.

Men zeidt, dat in *Arabie* geene gout
noch zilver-mijnen zijn.

In *Gelukkigh Arabie* alleen, en op
geen anderen oort van de gehele werelt,
groeit zeker zaet, boontje of graen,
dat by d'Arabieren *Bon* of *Ban* genoemt
wort; waer uit zy eenen drank, met
water op het vuur te kooken, bereiden,
dien zy *Kaova*, de Perſianen *Kabwee*, en
de Turken *Kawe*, en die van *Europe* ge-

Wat
Kafia en
Cinna-
momum
is.

Kaova
of Koſſi-
drank.

Koffi-boom .

meenelijk, na hunnen voorgang, gebroken, *Koffi* noemen, en ziedend heet, al slurpende, overvloedelijk veel, als wijn of bier hier te lande, indrinken. Dit zaet, graen of boontje, groeit aen eenen boom, die den *Papenhoetboom*, anders *Euonymus* geheten, gelijk is; maer heeft dikker, herder, groender, en altijd groene bladen.

Avicenna een aeloude Arabische arts, die voor vele eeuwen geleefd heeft, schijnt dit zaet met den naem van *Buncho*; en *Rhasis*, een ander oude Arabische arts, met den naem van *Bunka* gekent te hebben.

Avicenna maekt het zaet *Buncho* heet in de derde, en droogh in de tweede graet: het welk evenwel van *Bon* niet kan gezet worden: dewijl dit zaet zoetachtigh is, met een weinige bitterheit vermengt, en geene scherpheit; maer eenige zuurachtigheit by zich heeft.

Deze boontjes, die by eenigen ook *Buna* en *Burnu*, en by anderen *Elzane* genoemd worden, zijn uitterlijk van de groote en verruwe by-na als *Bakelaer*, en met een dunne schors of schel bedekt, die aen beide zijden in de lengte, als een zekere voorn of sleuve heeft; waer door zy lichtelijk in twee deelen kan

verdeilt worden. Ieder schel besluit twee langwerpige blinkend geele granen of zaden, die aen d'eene zijde plat, en aen d'andere rontachtigh zijn, zoodanigh die uit *Arabie* na *Europe* en andere gewesten gemeenelijk overgebracht worden.

Het kooksel of affiedsel van dit zaet gedronken, versterkt het hert, de hersenen en mage, en helpt de spijszeteeren. Het opent ook alle verstoppingen der ingewanden, en wort in koude gezwellen van lever en milt, en in oude verstoppingen, met groot voordeel gedronken. Het schijnt ook voor den lijfmoeder dienstigh te zijn: want het verwarmt die, en neemt alle verstoppingen wegh: gelijk ook by alle Arabische vrouwen in gemein gebruik is, dit kooksel ziedend heet, wanneer hare maentstonden vloeien, tot meerder voortzetting en schietting, allengskens overvloedelijk slurpende in te drinken. De *Koffi-drink* is ook zeer dienstigh, om de verstopte maentstonden weêr te doen komen. Eenigen mengen ook by dezen drank, om de bitterheit te temperen, een weinigh zuikers.

Zoo andere schrijven, zou deze drank zeer verkoelen, en de natuur onvrucht-

Krachte
van den
Koffi-
drank.

vruchtbaer maken: ja des zelfs onmagtigh gebruik de vleeschelijke begeerten en lust tot byslapen, in de mannen, geheel en al verdooven en uitbluffchen.

Olear. Per-
siaensche
Reize. Naer het schrijven der Persianen, had zeker Persische koning, met name *Sultan Mahmed Kasuyn*, die voor *Tamerlaens* tijden in Perzie geheerscht heeft, zich aen den *Koffi-drank* der mate gewent, dat hy daer door onmaghtigh wiert, om zijne gemalin te bekennen en zwanger te maken, tot haer groot verdriet. Men zeidt, wanneer zy t'eerster tijde in 't venster lach, en eenen hengst, om gelubt te worden, zag nederleggen, gevraecht zou hebben, wat zulks bediede? Als haer door eene verbloemderleie wijze van spreken geantwoort wiert, dat men den hengst de lust en maght van de merryn te bespringen zou benemen, zoo had zy ten antwoort gegeven: *Zulks was onnoodigh: men zou hem slechts het Koffi-water te drinken geven, by zou dan den koning wel haest gelijk worden.*

De schel of schors van de vrucht is koutachtigh; hoewel zy meerder drooghte by haer heeft. Maer de vrucht zelve is gematight warm. De schel heeft een weinigh zuurigheid; maer de kern valt eenigzins bitter op de tong.

Het affiedsel der schors is dienstigh tegen de hitte der koortse: maer het affiedsel, uit de gebrade boontjes gemaakt, verdriefft alle verstoppingen der ingewanden, die uit koude, taie en dikke vochtigheden haeren oorsprong nemen; doch verwekt eenighzins de gal.

De *Koffi-drank* wort aldus bereit. De granen of zaden, van haeren schors of schel ontbloot, worden eerst in een pan op het vuur zwart of bruin-zwart gebraden, en dan in een vysel fijn tot stof of meel gestooten: het welk dan met water opgekookt wort. Het doorgeklenste kooksel of affiedsel is de *Koffi-drank*, die niet alleenlijk in *Arabie*; maer ook door gansch Ooste, in *Persie*, *Turkye*, *Tartarye*, *Barbarye*, en andere gewesten, onder de Mahometanen, in boven-mate groot gebruik is. De geheele kern of vrucht wort ook by d'Arabieren in zuiker geleit, opeen zelve wijze, als hier te lande *Koriander-zact*, en by hen voor banket gebruikt.

De *Koffi-drank* is ook in *Europe*, en inzonderheit in *Englant* en hier te lande, sedert eenige jaren, in gebruik geraekt.

Op den wegh en in de woestijne van *Mekka* groeit een boom, als een *Persik-boom*, *Mugilana* genoemd, die lange en zwarte doornen heeft. Van dezen boom alleen maken de reizigers, die in de woestijnen van ander hout ontbloot zijn, vuur. Ook nemen de reizigers, wanneer zy door de hitte en moeielijkheid des weghs afgemat zijn, gewoonlijk onder de schaduwe van dezen boom hunne ruste.

Bazjâm is een welriekende heester, die de gedaente van den balsam-boom heeft, en ontrent *Mekka* groeit, wiens stelen en takjes tot het wrijven der tanden gebruikt worden. Heester
Bazjâm.

Ontrent *Tehebe* en *Maskate* ziet men tusschen de rotfen, in d'opening en dalen, meenighte van dadel, oranje en limoen-boomen: welker vruchten ongemeen smakelijk en geurigh zijn; hoewel meer zoet, dan zuur. Dies men zich met recht te verwonderen heeft, hoe zulk een drooge, dorre en onvruchtbare gront, zulke treffelijke en zappige vruchten kan voortbrengen.

De tuinen of hoven in de stad *Mocha* zijn met allerhande fruitbomen beplant, als *Amandel*, *Persik*, *Oranje-appel*, *Limoen* en *Citroen-boomen*: als ook met wijnstokken, rozen-boomen, en andere gewassen.

Ontrent *Maskate* groeien aen den zee kant, tusschen d'opening en der rotfen en klippen, dadel, oranje, en eenige andere boomen.

Langs de geheele kuste van *Arabie*, van *Suez*, de laetste en uiterste plaetse van den Arabischen zeeboesem, tot aen de kaep van *Mocandan*, heeft men vruchtbaere en bevolkte dalen, tusschen dorre en barre steen-klippen; hoewel die niet van water-scheuten en springbronnen ontbloot zijn.

Op de bergen van *Higjaz* groeit een zeker doornige boom, *Arák* geheten, die de gedaente van een granaet-appelboom heeft, en vruchten of beziën geeft, die tros-wijze, als een bos druiven, neffens elkanderen zitten, en ieder de groote van eene wik hebben. In het begin zijn de beziën groen en wrang, daer na root, zoeter en droogh, en Boom
Arák.

worden eindelijk zwartachtigh. De beziën zelfs worden ook *Arák* genoemd; maer met een eigender name *Barír*. De wortelen en takken, van den buitensten schel of schors ontbloot, worden by d'Arabieren veeltijts tot het afwrijven der tanden gebruikt: want het hout van dezen boom bestaet uit herde draden of vezelen, als een rijn, die eenighzins wijd van malkandere afstaen, en, even als schrobbertjes, tot het afwrijven der tanden zeer dienstigh zijn.

Imák. *Imák* is de naem van eenen boom, die in *Arabie* groeit: wiens loof de kemels gaerne eten.

Inamon. *Inamon* is een boom, die in *Arabie* groeit, met roode vruchten en weke takken.

Ilkaton. *Ilkaton* is een boomtje, dat in *Arabie* groeit, met wiens schors of hout, als met smak, de huiden geweekt worden.

Tobak. *Tobak* is een boom, die op de bergen van *Mekka* groeit, en dienstigh tegen het vergif is.

Zjabarík. *Zjabarík* is een hooge boom, uit wiens hout † draeg-artzenyen gemaakt, en aen de peerden en andere beesten, tegen een quaet oog, gehangen worden.

Balas. In *Jemen*, of *Gelukkig Arabie*, groeit overvloedelijk zekere vrucht, als een vijgh, of een witte vijgh, de welke *Balas* genoemd wort.

Selebon. *Selebon* is een boom, die in *Gelukkig Arabie* groeit, uit wiens schors touwen geslagen worden.

Margh. *Margh* is een boom, uit wiens hout, als uit een vuursteen, d'Arabieren vuur slaen. De bladen van dezen boom worden *Sinfony* genoemd.

Izjkátámano. *Izjkátámano* is een kruut, als raket, dat in de geiten de melk doet vermeerderen. Deze melk heeft, naer men zeit, een kracht van het gemoedt en de geesten vrolijk te maken.

Kommahaton. *Kommahaton* is een gewas, dat in *Gelukkig Arabie* groeit, en eene geele verruwe heeft.

Kanab. *Kanab* is een dorre boom, of die afgebroke doornen heeft.

Lalon. *Lalon* is de naem van eenen boom, die in *Hizjaz* groeit.

Zjadafon. *Zjadafon* is een zeker kruut, dat, in het eten, den dorst verslaet.

Isrâr. *Isrâr* is een boom, die op het strant of in het water van den Arabischen zeeboesem groeit, inzonderheit in het lantschap van *Hizjaz*, en bladen, bloe-

men en vruchten, als een laurier heeft. Hy geeft een traen of gom, als wierook, uit: de welke d'Arabieren *Sou-raton* noemen.

Daer groeit overvloedelijk zeker Acacia. vrucht, de welke by d'oude Grieken en Latijnen *Acacia*, en by d'Arabieren *Akakia* geheten wort, en een zeker soort van den slee-doorn, of wilde pruimenboom is.

D'Arabieren noemen deze vrucht *Karat*: gelijk ook *Gelukkig Arabie*, na de groote meenichte dier gewassen, daer deze vruchten aengrocien, op Arabisch *Bálad Alkarat*, dat is, *het lant van Karat*, geheten wort.

Anders worden de vruchten van den boom *Akakia* ook by d'Arabieren *Ollafon* genoemd, de welke tot voetsel der kemels strekken. D'Egyptenaren noemen dezen boom *Sant*.

D'Arabieren trekken uit deze boomen een gom, de welke zy ook *Akakia* Theven. Voyage de Lc-vant. noemen. Deze boomen zijn niet hooger, noch dikker, als een gemeine willicheboom; maer zy hebben zeer dunne of tengere bladen, en doornen.

D'Arabieren vergaderen daer van de gom in de Herfst; zonder de boom te quetsen: want de gom druip't er van zelf uit.

Deze boom groeit, volgens schrijven van *Prosper Alpinus*, ook overvloedelijk veel op de bergen van *Sinai*, aen de Roode zee, in *Petreesch Arabie*.

Daer groeit ook zeker boom, die by Kernab. d'Arabieren *Kernab*, van wege zijne hoorns-wijze vruchten, genoemd wort: want *Kernab* is gezeyt, *vader der hoornen*. Hier te lande wort de vrucht van dezen boom gemeenelijk *Sint-Jansbroot* genoemd: naerdien men geloofft, dat *Johannes de Dooper*, in de woestijne, deze vrucht tot spijs zou gebruikt hebben.

D'Arabieren weten uit deze vrucht een zeer zoete honigh te trekken; daer meê zy, in stede van zuiker, genber, tamarijn, en andere vruchten, konfijten en inleggen. De zelve honigh maekt ook los-lijvigheit, en wort in de klysteren gebruikt. Deze honigh wort by hen *Karob* geheten: dat eigentlijk gezeyt is, *een dikke zap*. De *Kernab-boom* wort op verscheide plaetsen in de hoven van *Europe* by de liefhebbers gequeekt.

Zalf-ekel boom .

Zalf-ekel boom

een ander.

Hy groeit ook overvloedelijk veel in het Heilige Lant, en op de bergen van Judea.

Boom
Zjouon.

In *Gelukkigh Arabie*, hoewel ook in *Petreesch Arabie*, by den bergh *Sinai*, groeit tusschen de rotsen zeker gewas of boom, die by d'Arabieren *Zjouon*, en zijn vrucht, de welke hy draeght, *Habba Ben*, of *Habben*, en by de Turken *Hebulben*, dat is, *graen Ben*, genoemd wort: want *Habba* bediet op Arabisch een *graen*, of *bezië*: en *Ben*, of *Ban*, is d'eigen naem der vrucht. Op Grieksch wort deze vrucht by de Grieksche artzen, als *Dioskorides*, *Balanos Myrepsica*, dat is, *Zalf-eekel* genoemd: en ook enkelijk, by *Theophrastus*, *Balanos*, dat is, *eekel*, en op Latijn, in een zelve zin, *Glans Unguentaria*, by *Plinius Myrobalanum*, by de Spanjerts, *Indiaensche hazelnoot*, en by d'Italianen *Bend*.

Habba
Ben.

Bauhin.

Deze vruchten zijn langwerpigh, van de groote, als een hazelnoot, driehoekigh, bedekt met een middelmatige dikke, doch brosse schel: waer onder een dikachtige en witachtige vette kern zit, die met een dikachtigh en voozigh sneeuwit vlies bedekt is, en ontrent de herdigheit van een hazelnoot of amandel heeft.

Zoo andere schrijven, is de vrucht *Lobel*. *Habben* in eene fraeie hauwe besloten, van eene palm lang, met twee lagen in eene hauwe, die langwerpigh ront is, dun, met twee heuveltjes uitpuilende: te weten, d'een onder, en d'ander in het midden. In elk leit eene eekel besloten: maer het opperste is gelijk een vogel-bek. De hauwe voornoemt is in drie deelen verdeilt, van binnen rosachtigh van verruwe, en van buiten grauw of aschverwigh, met rimpels of strepen in de lengte getekent; maer geheel leerachtigh, buighzaem en schorsachtigh, laf van smake; hoewel een weinigh t'zamen-trekkend en droogh.

De boom *Zjouon*, daer aen deze *Bellon*. vruchten groeien, schiet tot de hoogte van eenen berken-boom op, en heeft ook diergelijke takken, als de berken-boom, en een witten stam: dies hy van verre een berken-boom schijnt te zijn.

Uit de zaden, nooten of kernen, die in de hanwen besloten leggen, slaen de Arabieren een olye, de welke gemeenlijk by de volken van *Europe olye van Ben* genoemd wort.

Men zeidt deze olye noit oudt, spekigh, noch ranstigh wort. Ja zy bewaert d'olye van amandelen voor be-

I derving,

derving, indien een of twee droppelen by de zelve gedaen wort.

Want alhoewel deze olye gene liefelijkheid van reuke heeft, en by-na zonder reuke of reukeloos is, zoo krijght zy evenwel geene schimmel noch sterke reuke, noch zy brengt geene smetten of vuile vlekken in hantschoenen of kleederen, die daer meê bestreken worden: maer zy is de bequaemste van alle olyen, om de liefelijkheid van reuke goet en versch te bewaren: want by aldien de voornoemde welriekende stoffen, met eenige andere olye, tot een zalve gesmolten, of op eenige andere wijze aengezet wierden, zy zouden in korten tijt daer door garstigh worden, en niet alleenlijk daer door alle de zoetheit der reuke verliezen; maer ook schimmeligh en stinkend worden: want alle olyen, behalve d'olye van *Ben*, wort met der tijt garstigh. Dies gebruiken de parfumeerders, of reukmakers, deze olye in de welriekende zalven, de welke uit *Moschus*, *Amber* en *Zivet* bestaen, om daer meê de hantschoenen en klederen te bestrijken.

Zoo *Dioskorides* getuight, groeit deze vrucht of boom in *Ethiopia*, *Egypten*, *Arabie* en *Petrea*, neffens *Judea*. *Theophrastus* schrijft, dat deze boom of vrucht, de welke hy *Balanos*, dat is *eckel*, noemt, in *Egypten* groeit. *Plinius* melt, dat de zelve vrucht, de welke hy *Myrobalanum* noemt, aen het lant van *Troglodytis*, *Theben*, (in *Egypten*) en aen *Arabie*, dat *Judea* van *Egypten* scheidt, gemein is.

Weshalve blijkt uit het schrijven van *Theophrastus*, *Dioskorides* en *Plinius*, dat ook deze vrucht eertijts in *Egypten* zou gegroeit hebben: hoewel het gewas, of de boom, van deze vrucht, heden's daeghs aldaer niet groeit: naerdien zeker schrijver, *Prosper Alpinus*, die alle de gewassen van *Egypten* zeer naukeurigh beschreven heeft, dien aldaer niet schijnt gezien te hebben: dewijl hy dezen boom, noch zijne vrucht, niet gedenkt.

Voor eenige jaren hebben ook eenige liefhebbers in *Italie* dit gewas uit de nooren of vruchten voortgequeekt: het welk, volgens de voorgaende afbeelding, zich aldus vertoonde.

Amber
de Grijs. De Indische zee werpr op de stranden van *Gelukkig Arabie* ook een kostelijk

en dierbaer reukwerk op, gemeenelijk *Amber*, na den voorgang der Arabieren, genoemd. Deze *Amber* wort by die van *Europe* ook met den bynaem van *grijs*, dat is, *graenw*, na zijne kleur, *Amber Grijs*, tot onderscheidt van eene andere slechter zwarte *Amber*, genoemd. Eenigen houden de zwarte *Amber* voor een soort van d'oprechte *Amber*: anderen voor een gemaekte stoffe, uit *Moschus*, *Zibet*, *Aloës-hout*, *Styrax*, en *Ladanum*.

Anderen houden den bynaem van *Grijs* voor een gebroken Grieksch woort, dat herkomstigh is van *Chryfos*, of *Chryseos*, dat *gout* of *goutachtigh* gezeit is: dies *Amber Grijs* zoo veel zou gezeit zijn, als *goude Amber*. Te weten, d'*Amber* is hierom by d'oude Grieken en Latijnen *Ambra Chrysea*, dat is *goude Amber*, genoemd; dewijl hy, om zijne uitstekende deughden, altijt veel gekost heeft, en dierder, als *gout*, geweest is.

Wat belangt den oorsprong van den *Amber*, daer over is onder de natuurkundigen een groot krakeel en twist ontstaen. Eenigen willen, dat d'*Amber* van de walvisschen voortgebracht wort, of het zaet der walvisschen zy; dewijl certijts een groote meenighte van *Amber* in eenen walvisch gevonden is. Maer indien dit gevoelen waer was, zoo zou aldaer de overvloedighste voortteelt van *Amber* moeten zijn, daer de grootste meenighte en veelheit van walvisschen was: het welk evenwel valsch bevonden wort: doch de walvisch heeft dien *Amber* by geval ingeslokt, en is uit de natuur daer in niet voortgebracht noch geteelt.

Anderen willen, dat d'*Amber* een uitwerpsel van zekere zee-koe zy; doch die vinden zich op een zelve wijze bedrogen.

Zommigen stroien uit, dat d'*Amber* een klomp of brok van zeker eilant is. Andere houden d'*Amber* voor eene schuim der zee. *Avicenna* en *Serapio*, twee Arabische artsen, houden voor vast, dat d'*Amber*, op een zelve wijze, als de padde-stoelen, op de rotfen en boonien, in de zee voortgeteelt, en door storm en onweêr, t'effens met de steenen, aen de zee-stranden opgeworpen wort.

Maer de waere en oprechte oorsprong

Oorsprong
des Ambers.

Abelmosch .

Semsem .

Sambak .

Isprong van den *Amber* wort by de voornaemste en treffelijkste schrijvers gezeyt deze te zijn. Op d'uitterste grensen van *Afrika*, by *Ethiopie* of *Moorenlant*, zijn zeer hooge bergen, daer op een onge-looffelijke meenighte van byen houden, die aldaer honigh maken. Deze honigh vlocit eensdeels te gelijk met de honigh-raten, de welke door de temper des lichts, en hitte der zonne, smelt, in zee, en wort ten deele door regen, storm en onweêr, in zee gesleept: aen de welke dan de zee een andere gestalte, aert en eigenschap mede-deelt, en maekt die tot *Amber*, en werptze aen de stranden van *Gelukkigh Arabie* op. Dat de *Amber* uit honigh zijnen oorsprong heeft, bevestigen d'inwoonders dier plaetse: als ook de reuk in zommige versch opgeworpen en gevonden brokken: en, het geen het voornaemste is, stukken en brokken van byen, die in d'*Amber* zelf zitten.

D'*Amber* valt op verscheide andere oorden van *Asie*: als ook in *Afrika*, langs de geheele kuste van *Ethiopie* of *Moorenlant*.

Door een langduurigen Ooste-wint wort een groote meenighte van *Amber* op d'eilanden van *Komaro*, *Demjoxa*, en op die geheele streke, uit d'eilanden van *Maldiva*, die na 't Ooste leggen, gedreven. Maer wanneer de Weste winden waien, wort d'*Amber* overvloedelijk veel op d'eilanden van *Maldiva* gevonden.

Des jaers vijftien hondert vijf en vijftigh wiert ontrent de *Kaep van Komorin*, tegen over d'eilanden van *Maldiva* gelegen, een brok of stuk *Amber* van ontrent drie pont gevonden. De geen, die het vond, meinde dat het pek was, en verkocht het voor een geringen prijs.

Zeker schrijver, *Garcias*, getuight, dat het grootste stuk, het welk hy oit gezien heeft, vijftien ponden zwaer was. Maer in *Ethiopie* worden veel groter stukken gezien. Want de geheele kuste van *Ethiopie*, van *Sofala* tot *Brava*, geeft overvloedelijk *Amber*.

Ontrent d'eilanden van *Maldiva*, en de *kaep van Komorin*, valt, zoo *Linschoten* getuight, *Amber*; doch zeer zelden.

In *Bengala* en *Pegu* wort de beste *Amber de Grijs* uit de zee verzamelt.

Onder de vijf eilanden van *Mkubar*, Johan. Boter. in den zeeboefem van *Bengala*, *Pegu* en *Siam* gelegen, visschen d'inwoonders veel *Amber* op.

De zee werpt ook aen eenige oorden van de stranden des eilants van *Madagaskar* groote en kostelijke stukken van *Amber* op.

Ook wort een zekere uithoek of *kaep* van het eilant *Madagaskar*, aen d'Ooft-zijde, *Capo de Ambar*, dat is, *de kaep van Amber*, genoemt: uit oorzake aldaer aen de revier zonderling veel *Amber* gevonden wort.

De beste *Amber* worr gezeyt te zijn, die door het insteken van eene naelt voght uitgeeft.

D'Arabieren hebben allereerst het gebruik van d'*Amber* in d'artzenye ingevoerd, en des zelfs krachten zeer naerstellijk opgespeurt en uitgevorst.

De *Amber* is een treffelijk geneesmiddel. Hy versterkt de natuurlijke warmte, het hert en geesten, en verlengt, naer men zeidt, het leven. Te *Kalekut* zou zeker perzoon, door 't gebruik van *Amber*, tot den ouderdom van hondert en zeventigh jaren gekomen zijn. Ook leven de grooten, en luiden van adel, in *Barbarye*, door het gebruik van den *Amber*, langer; indien het alle daeghs tot de zwaerte van vijf of zes greinen met wijn of rozen-water ingenomen wort: daer de gemeine luiden korter leven.

D'*Amber* wort ook in vele reukwerken, om een liefelijke geur en aengename reuke te geven, gebrnikt.

Amber met wijn gemengt veroorzaekt dronkenschap. Desgelijks zal iemand dronken worden, indien hy voor het wijn drinken *Amber* rickt. Matthiol in Dioscor. Heurn. lib. 2. Method. Med.

Door gansch *Arabie*, en ook in verscheide andere gewesten van *Asie*, groeit zeker gewas, by d'Arabieren *Sempsem*, en by d'oude Grieken *Sesamon*, en by de Latijnen *Sesamum* en *Sisamum*, en ook *Sesama* genoemt. Gewas Semfem.

Sempsem, zoo de meeste schrijvers getuigen, is een gewas met een enigen rechten steel, die tot de hooghte van eene elle, of anderhalve voet, opschiet. De bladen zijn dik, die van de nachtschaie gelijk, zitten geraugt in orde rontom den geheelen steel; doch die onder aen den steel hangen zijn breder, en met dieper kerven ingefneden: maer

de bovenste zijn smalder, en aen de kanten niet ingesneden.

Aen dit gewas groeien kleine witte bloemen: waer na vier, vijf en zes-kantige peulen of hauwen volgen, die geele en zoete zaden, als die van het lijnzaet, beslooten houden. Uit deze zaden wort een olye geslagen, de welke op Arabisch, by d'Arabieren, uittekenheits-halve, *Zeid Taib*, dat is, *zoete olye*, genoemt wort; de welke by hen zeer veel in de spijsze gebruikt, en dierder als d'olye van olyven verkocht wort.

Deze olye, tot de zwaerte van vier oncen ingedronken, verdriift de jeukte der huid. Zy geneest ook d'aemborstigheid en zijde-wee, verwekt de maentstonden, en stilt de pijn van mage, darmen, en lijfmoeder; 't zy van binnen ingenomen, of van buiten opgestreken. In 't kort gezeidt, deze olye is by d'Arabieren, en meest alle Oostersche volken van *Asie* in boven-mate groot gebruik: gelijk ook de bladen van dit gewas tot verscheide gebreken des menschelijken lichaems dienstigh zijn.

Het zaet is ook van over-ouds by alle d'inwoonders van *Egypten* in de spijsze gebruikt; hoewel het van weinigh voetsel is; maer geeft smeerigh en vet voetsel.

Katoen. In *Arabie* groeien ook wol of katoen-boomen. De katoen wort op Arabisch *Kotnon* genoemt: van waer ongetwijfelt het Neêrduitsch woort *Katoen* herkomstigh is.

Abrus. *Abrus* is een zeker slag van een korael of vermiljoen-roode boon of erwet, van gestalte als een roode korael, de welke in *Gelukkig Arabie* groeit, en meer tot cieraet der jonge dochters, als voetsel des lichaems, gebruikt wort. Zy is niet geheel vermiljoen-root: maer aen de zijde, daer zy aen de schel of dop vast zit, met blinkend zwart geplekt.

De bladen zitten op eene effe ry aen de steelen, en sluiten zich des nachts, wanneer de zon onder gaet, t'zamen, en blijven aldus geslooten, tot dat de zon weêr opgaet, als wanneer zy zich weêr openen.

De boon *Abrus* is uit *Gelukkig Arabie* ook na *Egypten* overgebraght: alwaer d'Egyptische Arabieren die in vleesch-zop kookten, en als Turksche

boonen eeten: doch zy is zwaerder te verteeren, als eenige andere boonen, veroorzaekt winden, en geeft quaet voetsel. Het gewas, daer aen deze boom groeit, kruipt en slingert zich om staken en boomen, op een zelvewijze, als het gewas van Turksche boonen.

In *Arabie*, en ook in *Syrie*, en aen ^{Boom} den stroom d'*Eufrates*, groeit een boom, ^{Garb.} die by d'Arabieren *Garb*, en by de Perlianen *Fer* genoemt wort, en een soort van willigen-boomen is. Hy spreidt zich breed en wijd uit; doch schiet niet zeer hoogh op. D'uitterste takjes zijn dun en bros. De schors is bleekachtigh wit; gelijk ook de bladen, die langwerpigh, tot ontrent de palm van eene hant, en twee vingeren breed, en rontom, als de melde, geschaert zijn.

D'aeloude arts, *Avicenna*, schijnt ook dezen boom, met den naem van *Garab* gekent te hebben.

Uit dezen boom wort zalpeter gebrant, die zeer dienstigh is, om bussiekruit te maken. Te weten, d'uitterste scheutjes, met de bladen, worden tot afsche gebrant, de welke, met het opgieten van water, geweekt, en een loogh daer uit getrokken wort, die, met lang over het vuur te kookten, tot zalpeter stolt. Doch het bussiekruit, dat van deze zalpeter gemaekt wort, is zoo krachtigh niet, als ons Europeisch bussiekruit.

Deze boom schijnt in de Schrift, Psalm 137: 2. met den zelven naem van *Garb*, op Hebreusch, gedaght te worden, die doorgaens *Willige-boom* verlaet wort.

Ab el Mosch, en enkelijk ook *Mosch* ^{Ab el Mosch.} der Arabieren genoemt, is een gewas met zeer welriekend zaet, en sterker van reuke, als de *Moschus*, dat by d'Arabieren hierom *Hab el Mosch*, dat is, *graen of zaet van Moschus*, genoemt wort.

Het gewas *Ab el Mosch* heeft veele vezelachtige wortelen, en schiet met een enkelen, breiden en rechten steel van ruim anderhalve voet op: die, als ook zijne takken, met witachtige hairen ruigh bezet is.

De bladen zijn van ongelijke groote, rouw in het aentaften, en rontom met diepe kerven ingesneden. Na de bladen volgen goutgeeie bloemen, die uit vijf bladen, sters-wijze, bestaen, en van binnen goutgeeie stijlen hebben. Wanneer deze bloemen afgevallen zijn, volgen

gen de zaethuisjes, die aen de kanten donker bruin zijn: waer in welrickende zaden beslooten leggen, die zeer klein en bitterachtigh van smake zijn.

Het poeder, of gestooten zaet, wort by d'Arabieren onder de *Koffi-drink* gemengt, om het hoofd, de mage, en het hert te versterken. Het zelve gestooten zaet wort ook by d'Arabieren en Turken, met groote nuttigheit, onder den drank *Sarbet* gemengt, in plaetse van *Moschus* en *Amber*. Andere, om welrickend te zijn, steken de gestoote zaden, tusschen bombazijn, in de kleëren.

Sam-
bak, of
Arabi-
sche
Jasmin.

In *Arabie* groeit ook zeker gewas, of boom, *Sambak* by d'Arabieren geheten, dat eigentlijk een *Jasmin* is; hoewel een ander soort en slag: en wort gemeenelyk na de plaetse, daer het groeit, *Arabische Sambak*, en *Arabische Jasmin* genoemd. Anderen noemen dit gewas ook *Arabische Syringa*.

De boom *Sambak* schiet met eenen stam van vijf of vier voeten hoogh op, en heeft zeer taie rijsen of takken, die al kruipende opwassen. De bladen komen zeer na met die van d'oranje-boom over een. De bloeisem of bloemen zijn sneeu-wit, en bestaen uit acht, tien en twalef bladen, die roosgewijze, met twee lagen op malkanderen, leggen, en liefelijker ruiken, als de bloemen van de Katalonische *Jasmin*, of oranje-appel-boomen.

Het gebruik der bloemen van dit gewas strekt meer tot cieraet, als gezontheit des lichaems. Evenwel maken d'Arabieren een olye uit deze bloemen, de welke de vrouwen in de badstovengebruiken, om den lijfmoeder te verwarmen. De zelve olye warm ingedronken, en van buiten op gesmeert, verlicht de baring der vrouwen. Zy is ook dienstigh tegen de borstzickten, als hoeste, kuch, zijden-wee; 't zy warm ingedronken, of van buiten daer op gesmeert.

Dit gewas groeit ook overvloedelyk veel in de hoven van *Egypten*: derwaerts het uit *Arabie* overgezonden is. D'Arabische *Sambak* of *Jasmin-boom* wort ook by verscheide liefhebbers in de hoven van *Europe* gequeekt: derwaerts hy uit *Egypten* over *Alexandrye* allereerst gezonden is. Doch deez boom wil in *Europe* niet aerden; 't en zy hy op eene gemeine *Jasmin* geënt wort.

Gelukkig Arabie wort door meer springbronnen bevochtigt, als de twee andere *Arabien*: hoewel'er op eenige oorden ook geene springbronnen zijn, als te *Almacharana*: alwaer, in plaetse van springbronnen, een groote waterbak is, de welke duizent personen drinkwater zou kunnen verschaffen.

Water-
rijkheit
van Ge-
lukkig
Arabie.

Dit gewest wort ook door eenige rivieren, vlieten of stroomen bevochtigt, welker zommige hunne uitwatering in den Persischen zeeboezem: anderen in den grooten Oceaen, en eenige in de Roode zee hebben.

De voornaemste vlieten zijn, de vliet * *Moyescur*, die by de stad *Vodana*, in den Persischen zeeboezem, uitwatert: de *Prim* en *Jamama*, die hun water in de Indische zee storten: de vlieten *Zibith*, *Nageran*, *Eda*, *Chaibar*, *Laakia*, *Tsafra*, die in de Roode zee uitwateren: als ook de vliet *Wadi-Lakik*, by ouds *Betius* geheten, die tusschen de stad *Medina* en *Mekka* zijnen loop heeft: hoewel deze eigentlijk onder het lantschap van *Higjas* behooren.

Vlieten:
* Ziet
pag. 47.

Het is in *Gelukkig*, gelijk ook in *Petreesch* en *Woeft Arabie*, in het midden van den Zomer, boven-mate heet: ja men zou aldaer zonder de dau, die des nachts valt, en d'aerde verquikt, niet kunnen wonen, 't en waere op eenige weinige plaetsen, by meiren of vlieten. Daer en boven regent het aldaer zeer zelden; inzonderheit op aen zee gelege plaetsen: maer op de plaetsen, verre van de zee-kuste gelegen, regent het op eenige saizoenen.

Temper
en hoc-
danig-
heit der
lucht.

De hitte is in zommige oorden, inzonderheit te † *Maskate*, by-na onverdragelyk: uit oorzake *Maskate* by-na onder de Kreefts-zonne-keer-kring gelegen is: waer over d'inwoonders aldaer van den aenvang van Bloemaent, tot diep in Herfstmaent, des nachts op de platte daken der huizen slapen.

† Ziet
pag. 35.

Daer blaest des Zomers, na de zijde van *Persie*, uit den Zuidweste, een vreemde wint, *Gurin*, by d'inwoonders des lants geheten, die zoo droogh en heet is, dat zy alles verbrant, daer zy over zweeft. Zy doet de huid schrooken, verdort aenzicht en handen, en laet tekenen op het lichaem na, als of zy met vuur gebrant waeren.

Texeira,

Wanneer deze wint op het selste blaest, is het water frisscher, als op eeni-

ge andere tijden. Iemant, die wel gekleet, en zich in eene belloote kamer vertrokken heeft, gevoelt geene hitte, niet tegenstaende de hitte der zonne dan onverdragelijk is; maer bevind zich zeer frisch.

Op de bergen evenwel, schoon in Lente en Bloei maent, is het fel kout,

en de gront allen nachts met witte rijp bedekt: ja het vriest'er dikwils op eenen nacht een vinger dik ys.

In *Mocha* is het in Lentemaent des daeghs en des nachts zoo heet, dat men gestadigh water op het lijf moet laten gieten.

Dieren van *Gelukkigh Arabie*.

G*elukkigh Arabie* voed by-na allerlei slag van tamme en wilde dieren, als leeuwen, luiperts, tijgers, ezels, en inzonderheit brave peerden, en kemels in groote meenichte: ook geiten, en schapen met zeer lange, vette en zware steerten, en zonder hoornen: eenigen hebben steerten van over de veertigh pont zwaer. Daer is ook veelerlei gevogelt: en onder andere vogelen zou in dit gewest de vermaerde vogel *Fenix* houden.

Kemel.

De kemel is een dier, dat *Arabie* inzonderheit als eigen heeft, en de voornaemste rijkdom der inwoonders uitmaekt: want d'Arabieren houden de kemel-dieren voor hunnen grootsten rijkdom. Als men ook den rijkdom van eenen hunner vorsten wil ophalen en noemen, zoo wort niet gezeyt, *hy heeft zoo veel duizent dukaten*: maer men zeidt, *hy heeft zoo veel duizent kemels*.

† Mar-
mol.
Leo A-
frikan.

By de hedendaeghsche schrijvers wort drierlei slag van kemels gestelt. Het eerste slag wort by d'Arabieren † *El-begen*, en anders ook *Hugium* of *Hogium* genoemt, en is ongemeen groot en sterk, en bequaem om duizent pont te kunnen dragen.

D'Arabieren van *Afrika* lubben deze kemels, om hen kloeker en sterker te hebben, en laten alleenlijk een eenigh mannetje by tien wijfjes komen.

Het tweede slag van kemels wort by d'Arabieren *Bocheti*, of *Bechet* geheten, en is kleinder, en heeft twee bulten: waer van ieder bult den last van eenen man kan dragen. Dit slag van kemels wort alleenlijk in *Asie* gevonden.

Het derde slag van kemels wort by d'Arabieren *Raguabil* of *Elmahari* geheten. Deze kemels worden anders *Dromidarisen* genoemt, vallen klein, mager en tenger, en zijn alleen bequaem, om menschen te dragen: hoe-

wel zy in snelheit van loopen der mate uitmunten, dat zy eenen wegh van hondert duizent schreden op eenen dagh kunnen afleggen, en wildernissen van zeven of acht dagh-reizen, zonder veel voetsel te nuttigen, door-reizen.

De kemels kunnen een langen tijt dorst lijden, en zonder drinken, schoon met zware lasten beladen, den tijt van acht, tien, twalef, ja veertien dagen verre reizen. Doch eer de kemels op wegh slaen, en ook t'elkens, wanneer zy by water komen, vullen zy het lijf eerst wel te deegh met water op.

Men zeidt, d'Afrikaensche kemels, verre d'Asiaensche kemels overtreffen; dewijl d'eerste veertigh of vijftigh geheele dagen kunnen dragen, zonder haver t'eten: maer leven alleenlijk by gras of loof van boomen, dat de kemels van *Asie* niet kunnen doen.

Zoo men *Plinius* schrijven geloven magh, verzamelen de kemels achterwaerts. *Aristoteles* daer en tegen wil, dat het wijfje, in het verzamelen, neer hurkt: en de kemels niet achterwaerts verzamelen; maer het mannetje het wijfje omvat: gelijk alle andere viervoetige dieren: in welchen arbeit zy in eenzame schuilhoeken, met groote woede, een geheelen dagh bezigh zijn, zonder iemant hen derft genaken. Zy dragen tien maenden, baren op d'elfde, en worden, na verloop van een jaer, weer tochtigh en geil. *Plinius* brengt den draght der kemels op twalef maenden. Hy voeght'er by, dat zy, om de drie jaren, in de Lente baren. *Aristoteles* stelt het baren op twalef maenden, en dat in ieder baring niet meer, als een jong, voortkomt. De kemels dragen tegen de peerden, leeuwen en koevliegen, een zonderlinge en ingeboorne vyantschap. Tegen het steken der koevliegen besmeeren d'Arabieren hen met vet van zekere visch.

Een kemel, zoo *Aristoteles* schrijft, leeft tot vijftigh; ja tot hondert jaren, naer het getuigen van *Solinus*.

Leo A-
frikan.

De jonge kemels worden, na het geluit van een trommel te kunnen dansen, aldus geleert. De jonge kemel wort ter plaetse opgeslooten, daer een heete vloer is, 't welk hem de voeten by beurten, en dikwils, dan d'een, en dan d'ander, doet oplichten. Midlerwijle wort geduurigh voor de deure, op eenen trommel geslagen. In deze oefening wort hy outrent een jaer bezigh gehouden.

Door deze langduurige gewoonte licht hy daer na, zoo dra hy op eenen trommel hoort slaen, de voeten by beurten op, en begint op zijne wijze te dansen.

De ke-
mel
schept
in ge-
zang en
snaren-
spel ver-
maek.

De kemel schijnt in gezang vermaek te scheppen: naerdien hy, na groote vermoetheit, niet met slagen; maer door gezang voortgedreven wort. Desgelijks schijnt de kemel ook in snaren-spiel vermaek te scheppen: want de kemeldrijvers in *Arabie* zijn gewoon de kemels, wanneer zy door de reize vermoeit en afgemat zijn, door het slaen en speelen op cyters, na de maet, tot snelder loopen op te hitfen: dewijl den kemels uit de natuur het als ingebooren is, dat zy door het zoet gestreel van snaren en menschen-stem bevangen worden, en, als zinneloos en opgetoogen; de reize snelder volbrengen.

Zeker Arabische schrijver verhaelt, dat hy eertijts, in het reizen door de woestijnen van *Arabie*, onder zeker geslaght van Arabieren vervallen was, en by zekeren Arabier van dat zelve geslaght zijn verblijf genomen had, wiens kemels alle onlangs gesneuveld waeren. De knecht, die over het mennen der kemels gestelt was, had dezen schrijver aldus aengesproken: *Ghy zult deze nacht onze gastgenoot zijn, ik verzoek, dat ghy by mijnen heer een woort tot mijne verontschuldiging spreekt. Mijn heer zal ongetwijfelt uwe voorspraek aennemem.* Wanneer zy dan over tafel zaten, sprak hy aldus tot den heer: *Ik zal eer geene spijsze nemen, voor dat ghy dezen knecht zijn schult vergeven hebt.* Toen zeide de heer: *Deez knecht, die booswicht, heeft alle mijne goederen verdaen, en my tot een armen man gemaakt.* Als deez schrijver den heer vroegh, wat de knecht gedaen

had, zo antwoorde de heer: *Hy is wonder zoet van keel en stem, en heeft, door de zoetheit van zijne stem, de beladen ezels zoodanigh opgewekt, dat zy een wegh van drie dagen, in eenen dagh, als zinneloos, afgeleid hebben. Na de lasten den kemels afgenomen waeren, quamen zy alle te sterven. Maer ik vergeve evenwel, ter gunste van u, die mijn gastgenoot zijt, den knecht zijnen schult.*

Wanneer een kemel geladen of ontladen wort, dan valt hy op zijnen buik, en rijft op, zoo dra hy gevoelt, dat hy den last kan dragen: want nooit wil dit dier meer opnemen, dan zijne krachten kunnen torfen.

De Arabische kemel is een dier met twee klauwen aen ieder voet, en heeft een zonderlingen hoogen en verheven bult op den rugh, dien andere dieren niet hebben. Deze bult des kemels wort op Arabisch *Naufon*, en anders *Tamik*, *Sadik*, en *Sanámon* genoemd. Het veteens kemels wort ook *Sadik* genoemd.

Gestalte
des ke-
mels.

Voor den borst is ook een andere eeltachtige bult, die *Kerkera* genoemd wort: op den welken, in het buigen der knyen, zijn overigh lijf steunt. Het onderste en holle gedeelte des hals, naest den borst, wort *Simáfon* op Arabisch genoemd.

De kemel heeft een steert, als die van eenen ezels, en vier speenen, gelijk de koeien.

Het teellit staet achterwaerts, en is zoo zeenuwachtigh, dat'er sterke bogen van kunnen gemaakt worden.

Ieder been heeft eene kny, en ook niet meer dan eenige buiging.

De kemel heeft een koot, als een os, en kleine billen, ten aenzien van 't lijf. De gal leit in aederen, en niet in een byzondere gal-blaze beslooten, gelijk in andere dieren.

De natuur heeft den kemel, dewijl hy gewoonelijk distelen en doornen moet eten, twee magen gegeven: en hem het vlies des monts, en binnenste vlies der mage, ongemeen ruuw gemaakt.

Bochton, of *Bochet*, is een Persisch slag van kemels, die sterk en groot zijn, en † twee bulten op den rugh hebben. Doch d'Arabieren van *Mauritanie*, in *Afrika*, noemen alle de kemels, zonder onderscheidt, *Bochton*. Maer gemeenlijk zijn door 't woort *Bochton* hairige

Lexic.
Arab.
Gool.
† Leo A-
frikan.

kemels te verſtaen, die tot winterwerken bequaem zijn: zoodanigh byna de Turkomaſche en Baktriaenſche kemels zijn, die van d'Arabifche kemels verſchillen: want d'Arabifche kemels kunnen des Winters en Zomers laſten dragen.

Een kemel wort by d'Arabieren, op Arabiſch, *Zjamlon*, of *Gimel*, en ook *Bairon* genoemd: hoewel het laſtſte woort *Bairon* eigenlijk en byzonderlijk eenen kemel bediet, wanneer de tanden voor uit ſteken, het welk op het vijfde jaer geſchiedt. Een kemelin, of het wijsje van eenen kemel, heet op Arabiſch *Nákaton*. Een ſchool of troep van kemels wort *Sirmaton*, en anders ook *Elbil* genoemd: maer een drift of ry van kemels, die t'zamen gekoppelt zijn, en elkanderen volgen, *Kittâr* en *Kotrât*.

De kemels, zoo de Schrift des ouden verbonts getuight, zijn van aller geheugenis, by alle Ooſterſche volken, in zonderlingh groot gebruik geweest: dies in het bezit van vele kemels ten deele de rijkdom beſtont: als te beſpeuren is uit Genef. 12: 16. en 24: 35. en 30: 43. en 32: 15. Exod. 9: 3. 1 Sam. 15: 3. en 27: 7. 1 Chron. 5: vers 21. en 27: 30. 2 Chron. 14: 15. Job 1: 3. en 42: 12. Jer. 49: 28, 29. Eſai. 60: 6.

De kemels wierden by deze Ooſterſche volken tot verſcheide dienſten gebruikt: inzonderheit om laſten te voeren en te dragen: als blijkt uit Genefis cap. 24. en 31. en 37. 1 Reg. 10: 1. 2 Reg. 8: vers 9. 1 Chron. 12: vers 40. 2 Chron. 9: 1. Eſd. 1: 67. Nehem. 7: vers 69. Eſ. 30: 6. maer voornamelijk wierden de kemels gebruikt, om de genen te voeren, die ten oorlogh trokken, en laſten, rot gebruik des oorloghs, te dragen: als blijkt uit Jud. 6: 5. en cap. 7: vers 12. en cap. 8: vers 21, 26. 1 Sam. 30: 17. Eſai. 21: 7. Zach. 14: vers 15.

Den Joden was verboden kemelsvleefch te eeten, Levit. 11: 4. Deut. 14: vers 7.

Wy hebben noodigh geacht den kemel alleenlijk, onder de dieren van *Arabie*, in 't breede te beſchrijven: alzoo dit dier aen *Arabie* als eigen is, en d'Arabieren hunne reizen door de zandi-

ge en waterlooze woefſtijnen van *Arabie*, zonder hulpe en middel van kemels, niet zouden kunnen verrichten noch volbrengen. Wat belangt zekere gewoonten, de welke d'oude Arabieren ontrent de kemels onderhielden en ga floegen, daer af zal op pag. 163 en 164 geſproken worden. De beſchrijving van andere dieren ſlaen wy over, als die reeds by andere beſchreven zijn. Ziet pag. 103.

In *Arabie* houdt ook een dier, by de *Hyæna*. Grieken en Latijnen *Hyæna*; maer wort by d'Arabieren *Dabuh* of *Dabon* gheten. Het is hairigh of ruigh, en zoo groot als een wolf, en byna van een zelve geſtalte; doch in voeten en beenen den menſch gelijk. Het doet andere dieren geene ſchade; maer graeft de lijken der menſchen uit d'aerde, en eet die op. Het geluit, of de ſtem van dit dier, wort op Arabiſch eigenlijk *Nauſon* geheten.

Bellonius wil de çivet-kat voor het dier, dat d'oude Grieken en Latijnen *Hyæna* noemen, gehouden hebben: hoewel zy nooit, volgens zijn ſchrijven, aengemerkt hebben, dat het zulken welriekende ſtoffe, als de çivetis, uitwerpt.

Te *Tajef* is een groote meenighte van zeker vee, met lange voeten, en zonder hair of wol, dat d'Arabieren *Zjilmon* noemen. Ziet pag. 29.

In *Gelukkigh Arabie* houdt ook veel vergiftigh en ongedierte, als hagediffen, ſlangen, adders en diergelijke. Ziet pag. 110.

Dabba is een zeker ſlagh van Arabiſche hagediffen, met een breed lichaem en ſtekelige ſteert: welker vleefch by d'Arabieren voor een groote lekkernye gehouden wort.

Zoo d'oude ſchrijven, of liever beuzelen, zouden adders of gevleugelde ſlangen onder de balzembomen houden, die ſteken zonder vergif toebrengen.

Daer valt ook *Selenites*, of maenſteen, die alzoo genoemd wort; dewijl hy de mane, na haere toe en afneeming, verbeelt.

Dus verre zy van *Gelukkigh Arabie* geſproken, vervolgens zullen wy tot de beſchrijving van *Petreeſch* en *woeſt Arabie* overtreden.

Petreesch of Steenigh Arabie.

HEt gewest van *Petreesch* of *Steenigh Arabie*, of, na 't Latijn, *Arabia Petrea*, wort alzoo na *Petra*, d'aeloude hoofstid des lantschaps genoemt. *Petra* is een Grieksch woort, en betekent eenen *steen*: gelijk ook de stad, van wegen haeren steenigen oort, tusschen bergen, dien naem bekomen heeft: want men vint in dit gansch gewest by-na niet als herde marmere steenen.

By *Plinius*, *Strabo*, *Ptolemens*, en andere oude schrijvers, wort dit gewest ook *Arabia Nabathea*, of *Nabateesch Arabie*, en anders enkelijk *Nabathea* genoemt, te weten, na de volken *Nabatheers*, d'aeloude inwoonders der stad *Petra*. Andere houden *Nabathea*, of *Nabateesch Arabie*, voor *Woest Arabie*.

De Turken noemen heden dit gewest *Dascilik Arabstan*: d'Arabieren *Bengaukal*, of *Rathal-Alhaga*, en anders ook eigentlijk *Barraab*.

D'Arabische schrijvers brengen het een gedeelte van *Petreesch Arabie* onder *Egypten*, en het ander, beneffens *Woest Arabie*, onder *Syrie*.

Eenigen houden *Petreesch*, of *Nabateesch Arabie*, voor het lant, dat in de Schrift *Aram* of *Syrie Sobach* genoemt wort, en begrijpen daer onder de landen

van *Cedar*, der *Amalekiten* en *Madianiten*. Andere willen *Petreesch Arabie* voor een der zes deelen van *Arabie*, dat *Hizjas* genoemt wort, gehouden hebben. *Hizjas* is *scheidend* of *tusschen beide komend* gezeit: uit oorzaak het tusschen de lantschappen *Nezjd* en *Gaur* gelegen is, en die van elkanderen scheidt.

Petreesch of *Steenigh Arabie* heeft tot grenspalen ten Ooste een gedeelte van *Woest Arabie*, ten Weste de woestijnen van *Egypten*, tusschen de Middellantsche en de Rode zee: ten Noorde het Heilige Lant en *Syrie*, of *Celesyrie*; ten Zuide en Weste de Rode zee, en een geduurige ry van bergen, die het van *Gelukkigh Arabie* scheiden.

Andere stellen tot grenspalen, ten Ooste *Gelukkigh Arabie*; ten Weste, het Heilige Lant, met den *Jordaen* en de *Doode zee* tusschen beide: ten Noorde, *Woest Arabie*: ten Zuide, *Egypten*, en een gedeelte van de *Roode zee*.

Dit lant heeft weinigh bewoonde plaetsen; naerdien het meerendeels uit woestijnen bestaet: in de welke de kinderen *Israels* den tijt van ontrent veertigh jaren zworven. De voornaemste en hoofstid van *Petreesch Arabie* is *Petra*.

De stad Petra, heden Hagar, of Hagiär.

P*etra* was certijts de voornaemste hoofstid der *Nabateesche Arabieren*, gelegen drie of vier dagh-reizen van *Jericho*, en vijf dagh-reizen van het dadelbosch *Fenicion*, tusschen *Syrie* en *Egypten*, op een vlakken en effen oort, volgens schrijven van *Strabo*: hoewel van buiten in 't ronde met steenrotsen omringt: waer van zy ook den naem *Petra* bekomen, en dien aen het gansch lantschap meêgedeelt heeft.

In de Schrift, 2 Reg. 14: vers 7. en 2 Chron. 25: 12. schijnt *Petra Sela* of *Selah* genoemt te worden: welk woort *Selah* in eenige overzettingen *Petra* of *steenrots* vertaelt wort. De stad *Sela* wiert door koning *Amazia* veroverd, en sederr door hem *Jakteel* genoemt.

Zoo *Josephus* getuight, wiert *Petra*

eertijts *Arcem* of *Recem*, na de sichter *Recem*, koning van *Madian*, genoemt.

Eigentlijk is d'aeloude stad *Petra* die gene, de welke heden by d'Arabieren *Hagiär* of *Hagar* genoemt wort: naerdien *Hagar* by d'Arabieren het zelfste bediet, betgeen *Petra* by de Grieken: re weten, eenen *steen*: want de stad, heden *Hagar*, of *Hagiär*, en *Al-Hagiär* genoemt, leit ook tusschen bergen: en de huizen zijn in de steenrotsen uitgehouwen: waerom de stad *Hagar*, dat is *steen*, genoemt is.

De bergen, tusschen de welke de stad *Hagar* leit, worden by d'inwoonders van *Hagar*, en dien oort, *Alathaleb* genoemt, dat is, *steenen*. Zy schijnen, in het aensichouwen, van verre aen malkandere gehecht te zijn; maer

K leggen

Hotting.
Hiflor.
Orient.

† Molin.
Difto-
nar.
Turc.

Adrich.

Joseph.
lib. 4.
c. 5.
Eustath.
in Dio-
nyf.
Strab.
lib. 16.

2 Reg.
14: 7.

Gige
Lexic.

Bepa-
ling.

Ferrar.

Numer.
31: 8.

Alcedis.

leggen evenwel van malkanderen afgescheiden: zulx men rontom ieder bergh gaen kan, en d'een den ander niet rackt.

De kruinen dezer bergen zijn niet, als met groten arbeit en moeite te beklimmen.

Hagar leit in het Noorder gedeelte des lantschaps *Higjáz*, een dagh-reize van den vliet *Kora*, anders *Vadi-Alikora*, dat is, vliet *Kora*, en by *Herodoot Korys* genoemt.

d'Arabische schrijver *Aledris* noemt *Hagar* een schoon kasteel.

Aledris. In de stad *Hagar* heeft d'Arabische

stam of volken *Thomud*, of *Thamud*, zijn verblijf, die anders by *Agatarchides* en *Diodoor Thamudenen*, by *Plinius Thamudeërs*, en by *Ptolemeus Thamuditen* genoemt worden.

Volgens schrijven van *Strabo* zijn Lib. 16. binnen de stad *Petra* waterrijke bronnen, die de hoven bevochtigen, en drinkwater verschaffen. Buiten de stad is een grote lantstrecke, hoewel meerendeels woest, inzonderheit na *Judea* toe. In *Hagar* is een put, met name *Thamud*.

Een ander *Hagar* leit in het lantschap van *Bahrein*: en een ander in *Jemâma*. Ziet pag. 41.

Kalzem of Sues.

OP het Wester strant van het Roo meir, en op de Noorder brete van acht en twintigh graden en een halve, tegen over de stad *Elena*, of d'uihoek van *Faran*, lagh eertijts een stad, *Kalzem*, of *Kolzum* geheten.

Lib. 4. c. 5. Ongerwijfelt is *Kalzem* d'aeloude stad, de welke in oude tijden by *Ptolemeus*, *Lucianus*, en andere oude Griekische en Latijnsche schrijvers, *Klysmá*, en anders ook *Arsinoë* en *Kleopatris* genoemt wort: hoewel *Ptolemeus* *Klysmá* en *Arsinoë*, als twee verscheide steden, op verscheide plaetsen beschrijft; doch t'onrecht. Deze plaetse, desgelijx het gansch Roo meir, wort by d'Arabieren *Kalzem* genocmt: dewijl zy geloven, dat koning *Faraó* na-by deze plaetse, in het Roo meir, verzopen zy: want *Kalzama* is een Arabisch woort, en betekent *opstokken* en *instorpen*.

Na dit stedcken *Kalzem* vervallen was, wiert een ander, een weinigh lager, aen de binnenste hoek van het Roo meir, tot gebruik van een haven gebouwt, en *Suës* genoemt.

Kalzem had by ouds een zeer vermaerde haven. Ook wierden aldaer, op een byzondere maniere, platboomde scheepen gebouwt, die het Roo meir bevoeren.

Plin. lib. 6. c. 29. By *Klysmá* liep eertijts uit den *Nijl* een gracht van 100 schreden breed, 30 diep, en 37560 lang, in het Roo meir; die *Sesoftris*, koning van *Egypten*, begon te graven, en *Darius* vervolghde, en de *Ptolemeen*, koningen van *Egypten*, voltoiden. Wanneer eindelijk deez kil vervallen en verzant was, heeft *Amr*, op bevel van den Arabi-

schon keizer *Omar*, den zelven doen herstellen: over den welchen d'Arabische keizer *Abdulaziz* eene brugh deed slaen.

Waer uit te besluiten is, dat *Klysmá* een en de zelve stad met *Arsinoë* of *Kleopatris* der ouden zy: want een kil, zoo *Strabo* getuight, was uit den *Nijl* na *Arsinoë* of *Antipatris* geleit.

De meeste schrijvers rekenen met recht de stad *Klysmá* en *Sues* onder *Egypten*; doch om haere nabyheit aen *Petreesch Arabie*, en gewonelijken doortocht uit *Egypten* na *Arabie*, hebben wy de zelve hier by-gevoeght.

De hedendaeghsche stad *Sues* is niet zeer groot van omtrek; hoewel tamenlijk fraei gebouwt, en begrijpt ontrent twee hondert huizen, waer onder eenige van steen gesticht zijn.

Daer is een haven; doch zoo ondiep, dat gene gelade schepen, noch galeyen, daer in kunnen komen, dan ten halve ontladen: maer blijven voor de stad, op de rede, veilig leggen.

Na-by de haven is een hooghachtige plaetse, waer op eertijts een kasteel stont, dat door de *Françoizen* aldaer gesticht was. Op deze plaetse staet noch een stuk geschuts.

Naby de haven is een gebouw met staketfels of een dik houten hek afgeschoten, waer in negen zeer lange slangstukken leggen, na de Turksche wijze gegoten, maer zonder eenige fraeiheit of fatsoen: welker grootste van een yzelijke lengte is.

In *Sues* is een *Chan*, of gemeine's lants herbergh, tot een verblijfplaetse der vreemdelingen.

Daer is noch in de stad een kerke der Gri-

Grieken: hoewel die zeer qualijk onderhouden wort.

Deze stad is zeer volkrijk, op de komste van eenige schepen, of wanneer de galeyen in de haven zijn: anders is zy zeer woest. Ook is'er geen goet water,

op anderhalve mijle daer ontrent. Zoo *Della Valle* schrijft, was *Sues* ontrent des jaers zestien hondert en twintigh met een wapenhuis en burght verzien. *Sues* wort van wegen den Groten-heer, door eenen *Bey* bestiert.

Elath, of *Ailan*.

IN het begin der Rode zee, by *Egypten*, lagen by ouds twee steden niet verre van elkandere: d'ene wort *Eloth*, of *Elath*, in de Schrift, Deuter. 2: 8. 2 Reg. 14: 22. en 16: 6. en d'ander *Afiongabar* genoemd.

Elath wort anders op Arabisch *Ailah* of *Ayla*, op Syrisch *Ela* of *Aila*, en in 't meerfout getal *Elan* of *Ailan* gespelt en geschreven. Waerom de Grieken en Romeinen dien zelven naem op velerleic wijze hebben uitgesproken: als *Aila*, *Ailat*, *Elat*, *Elana*, *Alana*, *Eilane*, *Alanon*, en gebroken *Leana* &c. Welke onbestandigheid van schrijven *Plinius* heeft aangemerkt; hoewel hem de waere oorzake onbewust was.

Eenigen leggen *Elath* sterkte, hinde, of eikenstede uit. Of de stad *Elath* wiert alzo na de terpentijnbomen genoemd, die in dien oort overvloedelijk groeien.

Moses en de boeken der Koningen en Kronijken brengen *Elath* onder het gewest van *Idumea*: maer de later schrijvers onder *Arabie*. *Hieronymus* daer en tegen schijnt uit de volgende woorden *Elath* *Egypten* toe te schrijven: *Aila*, zeidt hy, leit op d'uitterste grenspalen van *Palestijn*, neffens de *Zuider woestijne* en de rode Zee: van waer men uit *Egypten* na *Indiën*, en van daer na *Egypten* vaert. Te weten, *Ailat* was een stedecken van een dobbeld rechts-gebiedt, en lagh op de grenscheidingen van *Arabie* en *Egypten*.

Eusebius stelt de stad *Elana*, of *Aila*, tien duizent schreden van de hoofstad *Petra*: *Plinius* veertigh duizent schreden: en *Strabo* en *Marcianus* twalef hondert en zestigh stadien van *Gaza*, een stad op den oever der middellantsche zee. De oude lantbeschrijvers hebben dezen astant naukeurighlijk aangemerkt; dewijl Ethiopische en Indische koopwaren uit *Aila* na *Gaza* plaghten gevoert te worden.

Elath was een zeer aeloude stad, en

stont al ten tijde van *Moses*, als blijkt uit Deuter. 2: 8.

Ten tijde van *Salomon* stont *Elath* onder d'Israëlitien: want van daer vertrok *Salomons* vloot, om na het goutrijk *Ofir* te varen, de welke in *Afiongabar* toegerust en vervaerdicht was: als te bespeuren is uit 2 Chron. 8: 17 vergeleken tegen 1 Reg. 9: 26. Want *David*, door het r'onderbrengen der *Edomiten*, had de palen zijns rijks tot zoo verre uitgebreit, 2 Sam. 8: 14. Ja *David* zelf, zoo men *Eupolemus* geloven magh, had schepen in de stad *Elan* of *Aila* doen bouwen. Aldus stont de Rode zee voor de Joden en *Feniciers*, die de Joden zich tot bontgenoten gemaekt hadden, een reex van ontrent hondert en vijftigh jaren open, tot aen het koningrijk van *Joram*, *Josafats* zoon. Maer als d'*Edomiten* tegen koning *Joram* aen 't muiten geslagen waeren, en zich in vryheit gestelt hadden, 2 Reg. 8: vers 20, zoo wierden de Joden uit de stad *Elan* gedreven: hoewel zy die namaels, onder beleit van *Azarias* en *Jothamo*, weër veroverden, en in bezit kregen, 2 Reg. 14: 22.

Doch de Joden bezaten de stad *Elana* niet lang: naerdien hen die, onder *Achaz*, *Jothams* zoon, door *Retfin*, koning van *Syrie*, afhandigh gemaekt wiert, 2 Reg. 16: 6, die, en zijne nazaten, de zelve stad vele eeuwen bezeten hebben.

Na eindelijk de stad *Elana*, onder de koningen van *Syrie* en *Egypten*, vele rampen en verscheide veranderingen had uitgestaen, verviel zy ten leste onder het gebiedt der Romeinen, die daer in, tot bescherming, het tiende legioen of regiment geleit hadden, volgens schrijven van *Hieronymus*. Te weten, een grote krijsbezetting was in deze stad van node; dewijl zy een haven in den aenvang des Romeinschen gebiedts was, zoo *Epiphanus* schrijft.

Aila was noch ten tijde van den Arabischen schrijver *Aledris* in wezen,

en een tanelijke grote stad, de welke door Arabieren bewoont en bezocht wiert.

Voor de stad was een zeeboezem, die ook *Elanites* na de zelve gebynaemt was, en heden *Golfo di Eltor* by eenigen genoemt wort: want zommigen houden *Tor* of *Eltor* voor een ende zelve stad met *Elana* of *Aila*.

De zeeboezem *Elanites* lagh by onds, volgens schrijven van *Diodoor*, met vele vlekken van Arabieren omringt, die *Nabateërs* genoemt wierden.

Aila leit van de stad *Madian* vijf; van *Algar*, de haven van *Medina*, ontrent twintigh, en van *Giodda*, de haven van *Mekka*, dertigh dagh-reizen.

Aumed. Na *Aila* komt men aen een waterrijke haven, *Aumed*: daer tegen over een eilant *Noman*, tien duizent schreden van het vast lant, in de Roode zee leit. Daer na volght de haven *Tena*: dan *Atuph*: en eindelijk een volkrijke stad *Haura* by d'Arabieren, en by de Grieken *Hauara* genoemt. *Haura* heeft een haven en kasteel, en putten met versch water, en is met edele inwoonders bevolkt.

By de stad is een steen-mijn: waer uit d'inwoonders potten houwen, die aldaer in grote waerde zijn, en na de gebuur en verre gelege gewesten verzonden worden.

Bergh Radhua. Niet verre van de stad leit, aen de Zuidzijde, een bergh, *Radhua* of *Radwa* geheten: waer uit wietsteen gegraven, en van daer na alle hoeken des aertbodems, ten Ooste en Weste, vervoert worden. Op den bergh *Radhua*, zoo de Mahometanen beuzelen, zou zeker *Muhammed*, zoon van *Hanifa*, de grontlegger van zekere Mahometaensche zekte, na zijne doot leven, en t'eener tijde zekerlijk verschijnen, en de werelt met rechtveirdigheit vervullen.

Haura is Leuce-Kome. Wijders, het geen d'Arabische lantbeschrijvers *Haura* heeten, is een en het zelve met het geen de Grieken *Leuce-Kome*, dat 's, *Witte vlek*, noemen: want *Hauar* is by de *Syriers* en *Chaldeen* *wit* worden gezeit: en *Hinar*, of *Hauar*, *wit*: en *Haur* in 't Arabisch *witheit*. Derhalve is hierom het *Witte vlek Haura* of *Hauara* by d'Arabieren genoemt: gelijk *Stephanus* schrijft, die d'oorzake des naems aldus ontvouwt. *Hauara* is

een stad van Arabie, uit bevel des orakels, dat aen Obodas, koning der Nabatheen, gegeven wiert, door zijnen zoon Aretas aldus genoemt. Want Obodas was door het orakel belast, een plaetse Hauara te zoeken: het geen wit by d'Arabieren en Syriers betekent. Maer als Aretas heimelijk zijnen vader te vore quam, verscheen hem een witte man op een witten Dromidaris. Na het verdwijnen des spooks verscheen hem een rotse, die van zelf in d'aerde was gewortelt: neffens de welke Aretas de stad bouwde.

Hauara, of *Haura*, wort door *Ptolemeus* op een gansch oneige plaetse beschreven: namelijk, midden in 't lant, tusschen *Elana* en *Petra*. Te weten, zoo wel uit *Hauara*, of *Witte vlek*, als uit *Elana*, wierden na de stad *Petra* koopwaren geslept, volgens schrijven van *Strabo*. Waerom ook *Arrianus* schrijft: *Het Witte vlek: van waer men reist na Petra, tot Malicha, koning der Nabateen.* Het welk *Ptolemeus* even eens aengenomen heeft, als of gezeit wierde: dat van *Elana*, door het *Witte vlek*, de wegh na *Petra* was.

Leuce-Kome, of *Witte vlek*, was een grote koopstad van het lant der *Nabateesche* Arabieren, en had eene zeer bequame haven; hoewel voor geen grote schepen. *Arrianus* noemt *Leuce-Kome* een kasteel. Strabo lib. 16.

Thomas Fuller en andere willen *Aila* voor een en de zelve plaetse gehouden hebben, de welke *Strabo*, *Arrianus*, en andere, in 't Grieksch *Leuce-Kome*, dat 's *Witte vlek*, noemen.

Na de kaep of uithoek (aldus begint *Fuller* zijn gevoelen te bewijzen) die tot aen *Petra*, de hoofstad der *Nabateesche* Arabieren, en in *Palestijn* strekt, (deez uithoek wort by *Ptolemus Pharan* geheten: en strekt van daer, met een geduurige ry van bergen, die *Ptolemeus* in 't Grieksch *Melanas*, en de Schrift *Seir* noemt) volght d'*Elanitiesche* zeeboezem, die op de grensen van *Petreesch* en *Gelukkigh Arabie* leit, en heden *Golfo di Eltor* wort geheten, en vele dorpen heeft, die by d'Arabieren, *Nabatheen* genoemt, bewoont worden. Het voornaemste van alle deze dorpen is *Elana*, gelegen in het binnenste des zeeboezems: waer na de gehele zeeboezem genoemt is. Van wegen zijne grote noemt *Strabo* de zelve een stad: Lib. 4. cap. 23. Mifceel.
maer

maer *Glaucus* en *Diodoor* een vlek, om zijne onbenuurtheit.

Verhalende daer na *Strabo* d'Arabische velttocht van *Elius Gallus*, zoo als de zelve zich van 't begin tot het einde heeft toegedragen, verzwijght hy den ouden naem van *Elana*, en gebruikt een anderen veel nieuwer: en heet het *Leuce-Kome*, of *Witte vlek*, dat hy te voore *Elana* had genoemd: namelijk, uitdrukkende niet twee verscheide namen een en de zelve plaetse: naerdien hy wiste, dat d'eerste den ingezetenen, en de laetste den uitheemsche, inzonderheit koopliiden, bekender en gemeender was.

Wijders, dat deze stad of vlek tweenamigh zy, zulks kan hier uit blijken: naerdien de naeukeurigste lantbeschrijvers, welker voornemen was in 't byzonder, en van stuk tot stuk, ieder plaetse op te halen, een van beide uitdrukken, en d'andere verzwijgen. Namelijk, *Ptolemeus* gedenkt *Elana*: maer laet *Leuce-Kome* of *Witte vlek* uit. *Arriaen* daer en tegen noemt het laetste met naeme, en gaet het eerste voorby. Het geen mischien hierom alleen is geschiedt: uit oorzake hen genoegh was slechts den eenen naem op te halen: naerdien zy wisten, dat zy alle beide een en het zelve betekenden. Want anders is niet geloofelijk, dat *Ptolemeus* het *Witte vlek*, zulk een doorluchtige plaetse, en grootste zee-steiger van *Nabatheen*, zoo stilzwijgens zou hebben overgeslagen. Maer geen dorp, of beroemde zee stad, behalve *Elana*, is in het gewest der *Nabatheen* te vinden. Derhalve moet *Elana* en *Leuce-Kome* of *Witte vlek* een en het zelve zijn. Dies hebben de nakomelingen, zoo het schijnt, deze zee-koopstad met een nieuwe naem *Leuce-Kome*, dat is *nieuwe vlek*, genoemd: de welke van

over ouds by d'ingezetenen *Elana* was geheten. Het zelfste blijkt uit de beschrijving van beide plaetsen: want eerstelijk, beide plaetsen leggen aen zee, op het Arabisch strant: ten tweede, een en de zelfde krijsbezetting is in beide: ten derde, een en de zelve loop van schipvaert: als blijkt uit *Hieronymus* schrijven: want hy verhaelt by-na het zelfste van *Elana*, het geen *Arrianus* van het *Witte vlek*. Dus verre *Fuller*.

Bochart daer en tegen wil *Aila* en het *Witte vlek*, niet voor een en het zelve; maer voor twee verscheide en byzondere plaetsen gehouden hebben: want *Ailan* is in het binnenste vanden *Elanitischen* zeeboezem gelegen: maer het *Witte vlek* veel lager, tegen over de stad *Berenice*: als *Ptolemeus* en andere duidelijc bewijzen: onder andere *Arrianus*; daer hy zeidt: *Wanneer men zeilt ter linke zijde van Berenice, die van Myosbornos, of Muizen-haven, achtiën hondert stadien leit, na 't Ooste, na den tegen over gelegen zeeboezem, zoo komt men aen een andere haven en kasteel: het geen het Witte dorp wort genoemd.*

Waer over *Elius Gallus*, veltheer der Romeinen, zeilende uit de stad *Kleopatris* van *Egypten*, (welk was in 't binnenste des zeeboezems, by-na ter zelfster plaetse, daer de stad *Klyasma* van *Ptolemeus* is) na *Arabie*, eindelijc, op den vijfvienden dagh, in het *Witte dorp* quam. Het welk geen geloof verdient, zoo het *Witte vlek Aila* is: welk alleen door de brete des Arabischen zeeboezems, of Rode meir, van *Kleopatris* was afgescheiden.

Daer en boven stelt d'Arabische lantbeschrijver het *Witte vlek*, by hem in 't Arabisch *Haura* genoemd, op den wegh, waer langs men gaet van *Aila*, na *Algar* of *Arga*, een haven van *Medina*.

Asiongabar.

E *Siongeber*, of *Hetziongeber*, op Hebreusch, en op Grieksch *Asiongaber*, was een andere zee-haven of zee stad, en scheeps-timmerwerf der Joden, leggende in het lant van *Edom*, aen de Rode zee, na-by de stad *Eloth*, 1 Reg. 9. vers 26. en niet verre van de woestijne *Sin*: want de kinderen *Israëls*, uit *Asiongabar* reizende, legerden zich in de

woestijne *Sin* of *Kades*. Numer. 33: vers 36.

Asiongabar wiert, zoo *Eusebius* schrijft, *Asia* by zijnen tijt, of *Essia*, ten tijde van *Hieronymus*, genoemd: te weten, met het laetste deel van het koppel-woort uit te laten, en het eerste na de Grieksche of Romeinsche wijze te smeden.

In de haven van *Afiongabar* leed de vloot van koning *Josafat* schipbreuk, 1 Reg. 22, 49. 2 Chron. 20 : 36 : 37.

Afiongabar was de twee en dertigste vertoef of pleisterplaetse der kinderen *Israëls*, en de laetste van de woestijne *Sin*, Num. 33 : 35.

Koning *Salomon* deed in *Afiongabar* een vloot schepen vervaerdigen, en na *Ofir* zenden, om gout te halen. 2 Chron. 8. 17. en 20 : 36.

Josephus wil *Afiongabar* voor *Berenice*, een stad op d' Afrikaensche kust, tegen over de stad *Syene* gelegen, gehouden hebben : hoewel met gene waerschijnlijkheit.

Aledris. Na de stad *Haura* volgt, langs de strant van de Rode zee, een schone haven aen den vliet *Tsafra* : daer na een volkrijke have *Kciataa*, derwaerts het water van verre geleit wort. Daer na *Algar* : dan *Giohfa* : daer na *Kodaid* : dan *Aasfan* : dan *Giodda*, de zeehaven van *Mekka*.

Muadia. Voor-by of tegen over *Sues*, op de Ooster oever van het Roo meir, is in *Petreesch Arabie* eene plaetse, *Muadia* op Arabisch genoemt, dat *overtoght* of *overvaert* gezeit is, alzo daer eenige schuiten leggen, om de luiden uit *Petreesch Arabie*, na de stad *Suës*, in *Egypten*, over te zetten. Die dezen wegh te lande wil doen, zou vele mijlen moeten omtrekken, tot aen het uitterste eind van het Roo meir : daer de wegh te water zeer kort, en niet meer dan een overvaert is.

Ain el Mousc, of springbronnen van *Moses*. † Valie. * Monk. Voor-by *Muadia*, en ontrent † vijftien hondert schreden, of * een kleine mijle van den oever van het Roo meir, zijn in het zavel of zant, tusschen biesen, en in het hangen van een kleinen zantheuvel, zeer vele wateren, die op Arabisch *Aain el Mousc* genoemt worden, dat is, *fonteynen* of *springbronnen van Moses*. Deze wateren zijn niet zeer goet. De meeste verlopen in het zant : de andere zijn van quade smake, brak bitter en heet.

Zoo *Della Valle* en *Monkonij's* gevoelen, zouden de kinderen *Israëls*, onder gelei van *Moses*, aen dezen oort, na het trekken door het Roo meir, te lande gestapt zijn : naerdien de wegh, uit *Egypten*, door het Roo meir, aldaer niet boven een halve mijle breed is.

Eenigen houden deze bronnen voor

de wateren van *Mara*, de welke *Moses*, met het insmijten van eenen boom, zoet maakte. Exod. 15 : 23. Waerom sedert die plaetse *Mara* genoemt wiert.

Ptolemeus, desgelijx *Stephanus*, Faran gedenkt ook eene stad *Pharan* of *Faran*, en plaetsen die duidelijk neffens of by *Egypten*, en na-by *Eilan* : welker inwoonders by *Ptolemeus Pharaniten*, of *Faraniten* genoemt worden.

Van gelijken melden *Eusebius*, en, na zijnen voorgang, *Hieronymus*, eene stad *Pharan*, of *Faran*, die zy boven of over *Arabie*, tegen 't Zuide, en drie dagh-reizen Oostwaerts van het hof van *Egypten*, *Aila*, of *Elon*, stellen, neffens de *Saracenen*, die in de woestijnen omher zwerven. Door deze stad trokken Euseb. Hieron. de kinderen *Israëls*, wanneer zy van den bergh *Sina* opgebroken waeren.

D' Arabische schrijver *Aledris* gedenkt ook eene stad *Faran*, of anders *Faranahron*, en stelt die veertigh duizent schreden van de stad *Kalzem*, aen zekeren zeeboezem : van waer men na den bergh *Tor* of *Sina* gaet. Nergens evenwel wort in de Schrift eene stad *Pharan* of *Faran* gedaght : 't en zy 1 Reg. 11 : 18. alwaer men leeft, *dat luiden te Faran waeren, die van daer met Adad na Egypten trokken* : hoewel aldaer, door het woort *Faran*, vlekken of dorpen kunnen verstaen worden.

Een weinigh lager lagh de stad Madian. *Madian* of *Midian*, door *Moses* vertrek vermaert. Exod. 2 : 15.

Madian wort by *Ptolemeus Madiana* of *Madian* genoemt : welk eerst hy aen het strant der Rode zee, en laetste te landewaerts in stelt.

Een stad *Madian* wort noch heden by d' Arabieren alzoogenoemt, en aen de Rode zee, vier dagh-reizen van *Ay-la*, en zes van de stad *Tabuk*, geplacift.

In *Madian* is een put, uit de welke Exod. 2 vers 15. *Moses*, naer het verhael der Arabieren, het vee van *Scioaib*, of van zijnen schoonvader *Jethro*, drenkte.

In *Arabie*, na de zijde van *Egypten* Bergh Nyssa. toe, of na-by *Egypten*, lagh by ouds een bergh *Nyssa* of *Nyssa* geheten : op den welken *Moses*, ter gedachrenis van de zege tegen d' Amalekiten in *Raphidim* bevochten, een altaer stichte, met dit Hebreeusch opschrift : *Jehova Nissi*, dat is, *God is mijne baniere*, Exod. 17 : 15.

Homeer gedenkt dezen bergh *Nyssa*, uit

uit bericht der *Feniciers*, in het lofdicht van *Bacchus*, en stelt dien ook by *Egypten*; maer verre van *Fenicie*. Hy voeg'r er by, dat de bergh *Nyssa* onbeklimmelijk en loofrijk is.

Hier uit blijkt, hoe eenigen der ouden t'onrecht *Nyssa* voor eene stad van *Indiën* hebben gehouden, de welke aen *Bacchus* toegewijdt was. Desgelijx hebben zommigen dezen bergh *Nyssa* den Indischen bergh, in plaetse van Arabischen bergh, genoemd. Dan het dient aangemerkt, dat d'oude Grieken doorgaens alle de gewesten, over de Middellantsche zee gelegen, met den naem van *Indiën* noemden. By deze gelegenheit

en voorval is *Nyssa* door d'ouden na *Indiën* overgebracht.

Uit de Hebreuschse woorden *Jehova Nisi* is de naem *Dionysos* gesmeect, met den welken d'ouden *Bacchus* ook genoemd hebben: te weten, *Dionysos* is zoo veel gezeit, als *Jehova* of *god Nyssi*.

Zes dagh-reizen van *Madian*, tuschen *Hagiar* en het begin van *Syrie*, leit te landewaerts in eene stad *Tabuk*, de welke een zeer fraei kasteel, en een springbron of put met versch water heeft: daer d'inwoonders, *Aicheers* geheten, zich tot drank van dienen. Daer zijn ook vele dadel-bomen.

Tor, of Eltor, en anders Tour.

Tor, Thor, of Eltor, en anders Tour, is eene stad, of liever een vlek van *Petreesch Arabie*, gelegen aen de voet van den bergh *Tor* of *Simai*, op den oever van de Rode zee, en op het einde van eene grote vlakke: welke zomtjits rontom *Tor*, by hoogh gety der zee, onder water loopt.

Eenigen houden *Tor* voor d'aeloude stad *Elana*: hoewel *Elena* heden, zoo de meeste schrijvers gevoelen, *Aila* of *Eylan* genoemd wort, en ontrent zeven Duitsche mijlen ten Noorde van *Eltor* leit. Andere willen, dat *Tor* d'aeloude stad *Hermopolis* zy; dan t'onrecht; dewijl *Hermopolis* eigenlijk in *Egypten* gelegen was.

Tor is de vermaertste plaetse van dien oort, en in die gewesten in hoge achtting: naerdien zy tot een pleister-plaetse en vertrek voor de karavanen dient, de welke uit *Egypten* en *Syrie* na *Mekka* of *Arabie*, en van daer herwaerts trekken. Ook verstrekt zy een goede haven voor de schepen en galeyen, die uit *Indiën*, en andere gewesten, op de Rode zee aenkomen: hoewel de haven wat onveilig en onstuimigh is: naerdien zy voor alle winden open leit: dies zy eigenlijk veel meer een ree, als haven magh genoemd worden.

Op een zandige plaetse, aen den oever der zee, staet, tot bescherming der haven, een klein vierkant kasteel, breed binnen 's muurs zestigh, en lang tachtentigh treden. Het is gesticht van vierkanten gehouwen steen, met een toren op ieder hoek; doch is met gene grachten

omringt. Voor de poorte staen van buiten twee stukken geschuts.

Een *Aga* heeft, van wegen den Groten-heer, over dit kasteel het gebiedt: daer op gene andere, als Turken, huisvesting hebben.

Na-by het kasteel staet een zeer fraei en groot klooster, dat den *Kaloyers*, of Grieksche monniken, toebehoort, en aen *S. Kathrijn*, en aen de verschijning Gods, en aen het brandend doornbosch, 't welk voor *Moses* op den bergh *Simai* brande, toegewijdt is. In het klooster is een kleine kerke, aen *S. Joris* gewijd: in het welk het lijk van zekere *S. Marina* gezeit wort te leggen, de welke een geestelijke non was, en met de veertigh vaders, naer men verhaelt, gemartelt wiert: hoewel *Della Valle* het voor het lijk van zekeren *Marinus* wil gehouden hebben, die in het Roomsche Martelaers-boek, op den achtienden van Zomermaent, gedacht wort, en onder den naem van broeder *Marinus* heilighlijk zou geleefr hebben.

De *Kaloyers*, of Grieksche geestelijken, doen'er zoo wel in d'Arabische en Armenische, als in de Grieksche tale, kerkendienst, en zingen al staende.

By het kasteel zijn vijf of zes slechte huizen, die by Grieken bewoont worden.

Een groot gedeelte van *Tor* wort by Joden, Grieksche Kristenen, Arabieren en Armeniers bewoont.

Daer is een overdekte koop-strate, *Bazar* op Arabisch genoemd, de welke ter weder-zijde met winkels bezet is.

Men

Men heeft in *Tor* geen branthout, noch zoet water: waer over aldaer zeer weinigh inwoonders zijn, die genootzaekt zijn het water een halve mijle van daer te halen, dat zeer ongezont, zalpeterachtigh en zout is. Alleenlijk is by het kasteel een put met zout of brak water.

De Kristen Arabieren, Armeniers en Grieken, hebben in *Tor* wijnbergen, die zeer treffelijken wijn geven, tot groot gerijf der inwoonders. Men heeft'er ook groten voorraet van allerleie gedrooghde visschen, die in de Rode zee gevangen worden.

Bellon. D'inwoonders van *Tor* vangen grote schilpadden in de Rode zee: welker schelp zoo groot als de deure van een huis is. Eertijts derfden de Kristenen die niet eten: want de Grieksche patriarch deed hen alle daer over in den ban: maer eten die nu, sedert zy daer van ontslagen wierden.

Aen het strant van *Tor* wort een zeker slag van oesters gevonden, by d'oude Grieken *Tridachna* geheten; maer worden nu doorgaens *Aganon*, of *Aganos* genoemd, die veel groter vallen, als in de Middellantsche zee.

Rontom *Tor* groeien op de vlakke meenichte van dadel-bomen, die vette, rode en murruwe dadelen geven: want zy verschillen van de dadelen, die in d'andere lantstrecke daer ontrent vallen. Hierom leggen d'inwoonders die in korven van dadel-bomen bladen gevlochten, en persen de zelve even-eens, als vijgen, en makenze tot een klomp, de welke langen tijt kan goet blijven. Deze is de gemeenste en voornaemste spijs der inwoonders.

Voor *Tor* leggen vele kleine eilanden in de Rode zee: en onder andere een, recht daer tegen over, *Zobeth* genoemd.

Elim. Niet verre van de stad *Tor* hebben de *Kaloyers*, of Grieksche geestelijken, een hof of tuin, die voor de plaetse gehouden wort, de welke in de Schrift, by *Moses*, *Elim* genoemd wort, *Exod. 15: 27.* *Num. 33: 29.* alwaer twalef waterfonteynen of springbronnen, en tzeventigh palm of dadel-bomen stonden: nefens de welke de kinderen *Israëls*, na hun vertrek uit *Mara*, zich legerden.

Twalef waterfonteynen.

Ter zelve plaetse worden noch heden twalef water-bronnen, na-by elk-

andere, gezien, die eenigen de springbronnen van *Moses* noemen.

Een van deze bronnen is in een donkere spelonke, en verstrekt een bad: het welk d'Arabieren zelfs *Hamam Mousa* noemen: dat is gezeit, *Bad van Moses*.

De meesten dezer bronnen leggen in het bestek des hofs besloten: d'andere dicht daer by: en hebben alle heet en bitter water.

In dezen hof groeien niet als dadelbomen, daer de geestelijken eenige inkomsten van trekken. Maer de tzeventigh oude palm-bomen zijn'er niet meer te zien.

Na-by den hof is een water-put, de welke de geestelijken toebehoort, en het beste water heeft, dat daer ontrent te bekomen is. Doch zy moet allen jaers schoon gemaakt worden, of anders is het water stinkend.

Na-by deze waterput stont eertijts eene kerke, de welke de Turken afgebroken, en van de steenen het kasteel van *Tor* gesticht hebben.

Ter zelve plaetse worden ter gedachtenis zekere aeloude Hebreusche letteren, in eene rotstene gehouwen, gezien, die op Neêrduitsch luiden: *De plaetse, op de welke de tzeventigh palm-bomen gestaen hebben.*

Eenige houden deze bronnen voor de wateren van *Mara*, die *Moses*, met het in-smijten van eenen boom, zoet maekte. Dan by aldien deze 12 bronnen in *Elim* zijn, zoo kunnen die de wateren van *Mara* niet zijn: want de kinderen *Israëls* trokken uit *Mara* na *Elim*: dies lagh *Mara* voor *Elim*: ja men zou met meerder waerschijnelijkheid *Moses* springbronnen, te voore beschreven, voor de wateren van *Mara* mogen houden: naerdien die nader aen de Rode zee leggen.

Thevenot.

Ziet pag. 78.

Bellon gedenkt ook deze twalef bronnen, en stelt die op de vlakke, voor-by *Sues*, ontrent twee boogh-scheut van de Rode zee, en een mijle van de bergen en steenrotsen, die aen d'andere of lantzijde leggen. Zy hebben, volgens zijn schrijven, zeer zout en bitter water, en worden gezeit die twalef bronnen te zijn, de welke in de Schrift gedacht worden: want zy worden tot noch heden *Moses bronnen* genoemd. Zy leggen in een onvruchtbaren, zandigen

digen en salpeterachtigen gront, op eene zeer grote vlakke, ontrent vijftigh treden van elkandere: hoewel niet alle op even verre van afstand: maer d'een vijftigh, en d'ander hondert treden van malkanderen: d'andere meer en min. Zy ontspringen alle uit d'aerde aen de voet van een heuvel of duin, en verspreiden zich in verscheide scheuten, als lopende bronnen, die, na een weinigh loopens, in het zant wegh-zinken en verdwijnen. Niettegenstaende dit water door de salpeterachtigheid bitter is, zoo smaekt het evenwel niet zeer onaengenaent. Dan deze twalef bittere bronnen van *Bellon* schijnen, zoo veel men uit de beschrijving kan bespeuren, met de bronnen van *Moses*, reeds te voore beschreven, over een te komen.

Plinius gedenkt ook duidelijc zekere bittere bronnen aen dien oort, die ongetwijfelt deze twalef of *Moses* springbronnen zijn: want hy schrijft, dat de Egyptische koning *Ptolemeus* een gracht doen graven had, om uit de Rode zee in den Nijl te varen, van hondert schreden breed, dertigh diep, en zeven en dertigh duizent en vijfhondert schreden lang, tot aen de bittere bronnen.

Ontrent acht uren reizens, en vijf hondert treden van *Moses* springbronnen, langs een schoonen wegh, is een heesterbosch: en vier uren reizens van daer konit men in bergen, daer zeer steenige wegen zijn, en verliest de Rode zee uit het gezicht.

Twee uren reizens door dat gebergte, komt men aen eenen oort, daer een grote meenigte van schoone boomen groeien. Aldaer is eene plaetse, daer zeer veel schoon regen-water uit het gebergte komt vallen, dat aldaer vergadert wort. Deze plaetse wort *Chorondel* of *Korondel* genoemt.

Zoo eenigen willen, zouden de kinderen *Israëls* aen dezen oort, en niet by de plaetse van *Moses* springbronnen, uit de Rode zee, na zy drooghs-voets daer door getrokken waeren, te lande gestapt zijn. Ook wort gezeit, dat in de Rode zee, recht tegen over *Korondel*, ontrent den oort, daer *Farao* met zijn volk verdronken zou zijn, noch altijd stormen onweêr is.

De Schrift melt nergens d'eigentlijke plaetse of oort, daer de kinderen

Israëls uit de Rode zee op lant treden: maer zeit alleenlijk, dat de kinderen *Israëls*, na zy droogh midden door de Rode of Schelf-zee gegaen waeren, van de Schelf-zee afrokken, tot in de woestijne *Sur*, daer zy geen water vonden, en van daer te *Mara* quamen. Exod. 15: 23. Desgelijc wort Numer. 33: 8. gezeit, dat zy midden door de zee gingen in de woestijne, en drie dagen in de woestijne *Etham* reisden, en zich in *Mara* legerden: zonder ergens d'eigentlijke plaetse der optreding te melden. *Sur* en *Atham* was een en de zelve woestijne, onder verscheide namen.

Niet verre van *Korondel* zijn in eene spelonke warme wateren, de welke de Arabieren *Hamam el Faraon* noemen, dat is gezeit, *Bad van Farao*. D'Arabieren vertellen duizenderleie fabelen van dit bad: en onder andere deze: te weten, zoo men vier eyeren daer in smijt, noit meer dan drie zal uithalen: en hoe veel eyeren men daer insmijt, altijd een minder uitgehaelt wort: die de duivel voor zich zelven behouden zou.

Zeven uren reizens van *Korondel* is eene plaetse met veel geboomte beplant. Daer na reist men door vele bergen: en komt uit deze bergen op een zeer schoonen wegh, na-by de Rode zee. Op zekeren oort moet men een klein stuk-weeghs op den oever der Rode zee reizen, over witte en effe steenrotsen: waer op de kemels in het gaen naulix kunnen blijven staen: inzonderheit, uit oorzake zy door het opspoelen van het zee-water nat en glat gemaekt worden. Deze wegh, van het geboomte, tot hier toe, is ontrent acht uren reizens.

Van daer komt men op eene pleyen of vlakke van ontrent twintigh uren reizens lang, de welke tot aen en voorby de stad *Tor*, en tot aen de Rode zee strekt. Op het eind van deze vlakke is de stad *Tor* aen de Rode zee gelegen. Op deze vlakke groeien in grote meenigte zekere bomen *Akatien*, en op Arabisch *Akakia* genoemt.

Na deze vlakke volgen hoge bergen: neffens de welke een kleine vliet of beke stroomt. Daer na volght eene kleine vlakke: op de welke eenige hutten of tenten van Arabieren staen. Na deze vlakke leggen andere bergen, met zeer

ongemakkelijke wegen, langs de welken men, aen de voet van deze bergen, na den bergh *Sinai* reift.

Daer na komt men aen eene plaetse, op de welke eenige kleine, doch zeer wel gebouwde huizen staen: daer in heden eenige Arabieren hun verblijf hebben. Deze plaetse wort by eenige voor de gene gehouden, de welke by *Mofes Raphidim* genoemd wort: alwaer de kinderen *Israëls*, na het trekken uit de woestijne *Sin*, zich legerden. Exod. 17: 1, 2. en met *Mofes*, over het gebrek van water krakeelden en twifelden.

In *Raphidim* bevochten d'Israëlitien op d' Amalekiten de zege; midlerwijle *Mofes* zijne handen op den top des heuvels ophefte: hoewel andere dezen voorval *Raphidim* nader by *Egypten*, en aen de bergh *Nyssa* stellen.

Een weinigh verder leggen vele bemuurde tuinen, die den *Kaloyers*, of Grieksche geestelijken, toebehooren, en met allerlei slag van vruchtbomen, en wijnstokken, zeer fraei beplant zijn.

Een weinigh verder, beneden aen den bergh *Horeb*, ziet men eene rotssteene, die van alle zijden los staet, uit den welken, naer men zeidt, *Mofes*, met het slaen van zijnen staf, voor d'oudsten van *Israël*, water, of eenen bron deed ont-

springen, tot lessching der dorstige Israëlitien. Waerom deze plaetse of rotssteen op Hebreusch *Massa Meriba* genoemd wiert, dat is, *verzoek-twist* of *verzoek-krakeel*: eensdeels, van wegen den twist of krakeel der kinderen *Israëls*, met *Mofes*, om water: en ten andere, om dat zy den Heere verzocht hadden. Exod. 17: 6. Deuter. 6: 16. en 33: 8. Hebr. 3. Hier over wort deze plaetse ook het *twistwater* genoemd. Num. 2: vers 13.

Deze rotssteen schiet uit d'aerde, en is boven-mate groot en dik. Op beide zijden van dezen steen ziet men zeer vele gaten, daer het water doorliep, naer uitwijzing van de kentekenen of voetsporen des waters, die zeer diep daer in uitgeholt zijn: maer heden loopt'er geen water meer uit.

Naer het schrijven van *Della Valle*, is deze rotssteen als een voetstal, om een beelt, of ict anders op te zetten. Op den zelve worden zekere tekenen, gelijk littekenen op een lichaem gezien: te weten, monden, daer door ten tijde des wonderdaets het water vloeide. Men ziet die tekenen van voore, na de zijde van den bergh *Sinai*: van achteren, na de zijde van den bergh *Horeb*, en ook boven op.

De woestijne *Sin*, of *Tsin*, en *Faran*.

TUssen de Rode zee en den bergh *Sinai*, en aen de West-zijde van *Idumea*, lagh een woestijne *Sin* genoemd: de welke by *Mofes*, Exod. 16: 1. en 17: 1. Num. 33: 11. gedaght wort. In deze woestijne *Sin* traden de kinderen *Israëls*, op den een en dertighsten dagh des eersten jaers van hunnen tocht uit *Egypten*. Uit de woestijne *Sin* trokken zy na *Raphidim*: en van *Raphidim* na de woestijne *Sinai*, neffens den bergh *Sinai* gelegen.

Zoo *Hieronymus* en *Eusebius* schrijven, zou, naer luit van den Hebreusch text, de woestijne *Sin* en *Kades* een en de zelve zijn: als blijkt uit Num. 34: 36. hoewel men dat in den Grieksch text van de zeventigh overzeters niet vint. Ook wort op andere plaetsen *Kades* doorgaens in de woestijne *Sin* gestelt.

Een andere woestijne *Sin* lagh neffens *Kades*, aen d'Ooftzijde van *Idu-*

mea: in de welke de kinderen *Israëls* eindelijk op het veertighste jaer quamen, sedert hun vertrek uit *Egypten*. Deze woestijne wort Num. 13: 22. en 20: 1. en 27: 14. en 33: 36. en 34: 3. Deuter. 32: 51. Jos. 15: 1. gedaght. Wel wort in de spelling of schrijving van de namen dezer twee verscheide woestijnen geen onderscheidt in de meeste overzettingen gemaakt: daer zy nochtans in 't Hebreusch verschillen: want d'eerste woestijne, na by de Rode zee, wort eigentlijk op Hebreusch *Sin*, en d'andere of laetste *Tzin* genoemd.

De woestijne *Sin* was slechts een gedeelte van de grote woestijne *Pharan*, of *Faran*, en anders *Paran* genoemd: want de woestijne *Faran* was in vele kleine woestijnen verdeilt: als, *Sinai*, *Sur*, *Etham*, *Sin*, *Paran*, *Tzin*, *Kades Moab* &c. die ieder haeren naem van de na-by-gelege plaetsen aennamen.

De naem *Faran* schijnt by wijle voor het

het eerste gedeelte van de woestijne van *Arabie*, na-by den bergh *Sinai*, of voor de woestijne *Sin* zelve, by den bergh *Sinai*, genomen te worden: als uit Num. 10: 12. te bespeuren is: alwaer men leeft: *En de kinderen Israels braken op, en verreiden uit de woestijne Sinai: en de volk bleef in de woestijne Faran.*

By wijle wort de woestijne *Faran* voor het laetste gedeelte van de woestijne van *Arabie*, na het Heilige Lant toe, genomen: als blijkt uit Num. 13: 4. en Deuter. 1: 1. Op welke eerste plaetse de verspieders uit de woestijne *Faran*, by *Kades*, (de welke de zuider grenspael des Heiligen Lants was) door *Moses*, om het lant *Kanaan* te verspieden, gezonden wierden: alwaer vers 27. de woestijne *Faran* voor de woestijne *Sin*, by *Kades*, schijnt genomen te worden: want gelijk d'eene woestijne *Sin* by *Kades* lagh; alzoo wort aldaer ook gezeit, dat *Faran* by *Kades* lagh. By wijle wort de woestijne *Faran* de woestijne *Sinai* genoemd, na den bergh zelve: hoewel by *Moses*, Num. 10: 12. de woestijne *Faran* van de woestijne *Sinai* duidelijk onderscheiden wort: want aldaer wort gezeit, dat de kinderen *Israels* opbraken, en verreiden uit de woestijne *Sinai*: en de wolke in de woestijne *Faran* bleef.

Zoo eenigen onder de Hebreënen willen, is de woestijne *Sin* namaels *Sinai* genoemd, met het by-voegen van eene letter, de welke tien in zijfer-getal betekent: te weten, van wegen het geven der tien geboden aldaer.

De woestijne *Faran* is eigenlijk de gene, in de welke de kinderen *Israels* den tijt van veertigh jaeren om-herzworven: waerom zy by d'Arabieren, op Arabisch, *Ssin Bany Isreel*, dat is, *woestijne der kinderen van Israel*, genoemd wort.

De woestijne *Faran* is eigenlijk een gedeelte van het *Petreesch Arabie*, heeft *Judea* of Heilige Lant, en de Middellantsche zee ten Noorde: de Rode zee ten Zuid-Westen en Zuiden: en strekt van 't Westen uit *Egypten*, by-na Zuid-Oostwaerts hene, voor-by de springbronnen van *Moses*, tot in *Petreesch Arabie*, een streke van drie dagh-reizens: en van daer met eene vlakke voor-by de stad *Tor*, aen den bergh *Sinai*. Deze vlakke leit by-na met het strant van de

Rode zee gelijk; en aen d'andere of Oost-zijde met zeer hoge bergen en steenrotsen omringt. Deze woestijne wort in de lengte en brete op ontrent veertigh mijlen begroot. Andere brengen hare lengte, van den bergh *Sinai* tot aen *Kades-Barne*, op elf dagh-reizen.

De woestijne, in de welke de kinderen *Israels* uit *Egypten* quamen, en veertigh jaeren om herzworven, wort in de Schrift *de woestijne van het lant van Egypten* genoemd. Ezech. 20: 36. en by *Moses*, Deuter. 1: 19. en 8: 15. *de grote en grouwzame woestijne: daer vuurige slangen en scorpioenen, en enkel dorheit en geen water was: daer niet gezaeit kan worden: daer gene vijgen, noch wijnstokken, noch granaet-appelen zijn, en daer ook geen drinkwater is.* Num. 20: vers 5. Jerem. 1: 2. *daer geen water noch broot is*, Num. 21: 5. en *die een dorre wildernis is.* Deut. 32: 10. Desgelijx noemt *Jeremias* 2: 2. de zelve woestijne, *een lant, daer men niets zaeit. Een wilt ongebaent lant, een dor en duister lant, daer niemant wandelt, noch geen mensch woont.* Van gelijken noemt *Oseas* deze woestijne *een dor lant*, cap. 13: 5.

Zoo ook de hedendaeghsche schrijvers getuigen, is deze woestijne, inzonderheit na de zijde van *Egypten* toe, niet anders, dan vlakke en zeer onvruchtbare velden, die uit zeer drooge aerde bestaen, en zeer onvruchtbaer zijn: uit oorzaak zy nooit met geen water besproeit worden: naerdien'er by wijle in den tijt van vier jaeren geen regen valt: gelijk ook het grootste gedeelte lover noch gras voortbrengt: hoewel men hier en daer, op vochtige plaetsen, eenige wortelen vint; inzonderheit aen den oever van de Rode zee. Volgens schrijven van *Bellon*, groeien in deze onvruchtbare woestijne geen gewassen: uitgezeit zeker gewas *Akatia* genoemd.

Dies men zich met recht heeft te verwonderen, hoe menschen in deze wildernis kunnen leven: want niet treff'er in het door-reizen eenige onnozele Arabieren aen, die arm van staet zijn, en moedernaekt gaen: hoewel alle gewapent: te weten, zy voeren wapenen van palm-bomen-hout gemaakt, die lichtelijk met eenen zabel door te houwen zijn: ook kleine kromme poken, als zeisens. Eenigen voeren ook

zabels, en de best gewapenste pijl en bogen.

In de woestijne *Faran* woonde *Isaak*, *Abrahams* zoon, met *Hagar* zijne moeder, Gen. 21. Te weten, in dat gedeelte der woestijne *Faran*, dat na-by *Bersheba*, en by de Middellantsche zee, op het Zuid-eind van *Palestijn* lagh: als uit vers 14, vergeleken tegen vers 21, te bespeuren is.

Steen, met aeloude Hebreeusche letteren gegraveert.

In de woestijne *Sin* aten de kinderen Israëls Man. Men ziet'er, ter gedachtenis van dien wonderdaet, op een rotssteen, zekere aeloude Hebreeusche letteren gehouwen, die zeer veel van de hedendaeghsche verschillen, en luiden op Neêrduitsch: *De regen van Manna*.

Onder deze letteren verthoont haer de gestalte of afbeelding van de *Gomor*, de mate van Man, dat verzamelt most worden. Voorts ziet men onder deze gestalte vele andere oude Hebreeusche

letteren: maer die door d'outheit schier uitgegaen en versleten zijn.

Op den zelven steen, onder de letteren, en na-by de *Gomor*, staen deze letteren gegraveert, die luiden: *De plaetse, geschikt tot de leere der graveering van de geheimenissen*. Dies deze plaetse schijnt voor de genen geschikt te zijn, die de geheimenissen, ter gedachtenis der nakomelingen, op stenen sneden.

Een weinigh daer onder leeft men: *De negen tytelen*. Daer na volght een ander opschrift, dat de plaetse schijnt te kennen te geven, in de welke *Moses* de weêrspanningen dode.

Zoo *Kircher* gevoelt, zijn deze aeloude Hebreeusche letteren of door de Israëlitzen zelfs, wanneer zy in deze woestijne om her doolden, ter eeuwiger gedachtenis der nakomelingen, op dezen steen gegraveert: of door andere, die kort na *Moses* tijden geleefd hebben.

Kasteel *Aigrud*, of *Adgeroud*.

EN halve dagh-reize van *Moses* springbronnen, na de zijde van *Sues* en *Egypten* toe, staet in deze woestijne, of op het uitterste van de woestijne, voor zoo veel die in *Egypten* leit, een kasteel, vesting of burght, *Aigrud* of *Adgeroud* genoemd. Dit kasteel wiert aldaer in den aenvang dezer eeuw door de Turken gesticht, tot verzekering van den wegh, en bewaring van eene waterrijke put, tegen de stropende Arabieren, die dikwils de Karavanen bespringen. Het is een klein kasteel; hoewel niet qualijk gebouwt; maer wort zeer qualijk bewoont en niet wel onderhouden.

Zoo *Thevenot* getuight, hadden in dit kasteel ontrent des jaers zestien hondert en vijftigh, niet meer, als drie personen hun verblijf, die brak of zout

water dronken.

D'oort ontrent dit kasteel is ongemeen onvruchtbaer, en brengt niet met allen voort: waer over de genen, die zich in dit kasteel onthouden, hun voorraet en lijfsocht van *Kairo* moeten doen komen.

Voor-by dit kasteel *Aigrud*, na *Arabie* toe, begint het lant of deze woestijne eenighzijs berghachtiger en vruchtbaerder te worden.

Voor-by *Sues* leit eene grote vlakke: op de welke zekere boomen of heester-gewassen van zelf voortkomen, daer aen de *Sena-bladeren* groeien, die aldaer by d'Arabieren geplukt, en na de stad *Alexandrye*, in *Egypten*, gebraght, en van daer over de Middellantsche zee na *Europe* te sloop overgevoert worden.

De bergh *Sinai*, of *Sina*, *S. Katharijn* en *Horeb*.

DE bergh *Sinai*, of *Sinay*, wort al zoo doorgaens in het Oud Verbont op Hebreeusch, en in 't Nieuw verbont, Act. 7: 30. Galat. 4: 24. desgelijx by den Joodschen historyschrijver *Josephus*, op Grieksch, *Sina* genoemd. *Sinai* wort by de raelkundigen voor een Hebreeusch woort gehou-

den, en een *braem* of *doorn-bosch* uitgeleit: dies deze bergh al zoo van wegen de meenichte dier gewassen, die by ouds misschien op den zelven bergh groeiden, zou genoemd zijn: want *Sene* bediet op Hebreeusch een braem-gewas: waerom ook de verschijning des Heeren voor *Moses*, op den zelven bergh,

BERGH SINAI
of Sint Catryn.

H. Decker. sc.

bergh, in een braem-bosch geschiede.

De bergh *Sinai* wort anders ook in het Oud Verbont de *Heilige bergh*, Pf. 68: 18. en de *bergh Gods* genoemd, Exod. 3: 1. en 4: 17. en 18: 5. en 24: 13. Num. 10: 33. 1 Reg. 19: 8. dewijl God, of d'Engel des Heeren, op dezen bergh verschenen is, en met *Moses* gesprek gehouden en de wet verkundight heeft.

D'Arabieren en Turken noemen den bergh *Sinai Gibel* of *Zjibel Mousa*, dat is, *bergh Moses*: en anders ook *Tur*, *Tor*, of *Tour*, of, met het by-voegen van het woort *Zjibel*, dat is *bergh*, *Zjibel Tor*. By *Justinus* wort deez bergh na den naem *Sinai* of *Sinay*, de *Sineesche*, en by *Suidas* de *Syneesche bergh* genoemd.

Men houdt den bergh *Sinai*, met den bergh *Horeb* daer onder begrepen, voor die bergen, de welke by d'oude Grieksche en Latijnsche schrijvers, als *Ptolemeus* en *Plinius*, met een Griekschen naem *Melanes* genoemd worden: want *Ptolemeus* plaetst de bergen *Melanes* in *Petreesch Arabie*; by den Arabischen zeeboesem, of Roode zee: te weten, ter plaetse, daer *Moses* den bergh *Sinai* stelt. *Melanes* is gezeit *zwart*, of eigentlijk *zwarten*: naerdien die bergen, van wege de zwarteit der kleure, alzo genoemd zijn.

By den Apostel *Paulus*, Galat. 4: 25. wort de bergh *Sina Agar* of *Hagar* genoemd: *Want Agar*, zeidt hy, *is de bergh Sina in Arabie*: en reikt tot het hedendaegsch *Jerusalem* toe. Doch de naem *Sina* wort aldaer verbloemt, of by gelijkenis genomen, en beteekent het verbont der wet: gelijk ook d'Apostel het woort *Agar* in dien zelven zin neemt: en *Agar*, *Abrahams* en *Saraas* dienstmaeght, slechts by den bergh *Sina* vergelijkt. Anders zou men kunnen zeggen, dat de bergh *Sina* na *Hagar*, de hoofstad des lantschaps, *Hagar* genoemd zy.

Eenigen, als *Sigonius*, willen *Sinai*, niet voor den naem van een bergh; maer voor dien van eene woestijne gehouden hebben: dewijl men leeft, Exod. 19: 1. 2. en Num. 1: 1. *woestijne Sinai*. Dan dit gevoelen van *Sigonius* steunt op geen grondigh noch vast bewijs: naerdien zonder een tegenstrijdigheit een bergh en eene woestijne een zelven naem kan hebben, en d'een na d'ander genoemd zijn. Dat *Sinai*, of

Sina, de naem van eenen bergh zy, blijkt uit de boven-gemelde woorden van den Apostel *Paulus*, die *Sina* uitdrukkelijk eenen *bergh* noemt.

Eusebius, *Hieronimus* en *Cyprianus* bevestigen het zelfste: van gelijken de rzeventigh Grieksche overzetters, die op beide boven-gemelde plaetsen, Exod. 19: 1, 2. Num. 1: 1: in plaetse van *in de woestijne Sinai*, *in de woestijne van Sinai* hebben overgezet: als of zy vol uit wilden zeggen: *in de woestijne vanden bergh Sinai*.

Desgelijx neemt *Lukas* den naem *Sina* voor eenen bergh, wanneer hy zeidt, Actor. 7: 3. *in de woestijne vanden bergh Sina*. Ook beschenkt *Syrach Sinai* met den naem van *bergh*.

Neffens den bergh *Sinai* wort ook gemeenelijk een bergh *Horeb* of *Choreb* gestelt: want die twee verscheide namen, *Sinai* en *Horeb*, worden ook in de Schrift zelve gedaght.

Dan of de bergh *Horeb* een verscheiden bergh van den bergh *Sinai*; of een en de zelve met den bergh *Sinai* is, of wat onderscheit tusschen den bergh *Sinai* en *Horeb* is, daer in komen alle de schrijvers niet eenparelijk over een. Velen houden den bergh *Sinai* en *Horeb* volkomentlijk voor een en den zelven bergh; dewijl aen beide in de Schrift een en de zelve dingen toegeschreven worden: want het verschijnen des Heeren in een vuurige vlamme uit een braem-bosch, dat by *Moses*, Exod. 3: 2. gezeit wort, op den bergh *Horeb* geschiedt te zijn, wort Actor. 7: vers 30. gezeit in de woestijne van den bergh *Sina* geschiedt te zijn: en de wet, de welke Actor. 7. en op andere plaetsen gezeit wort op den bergh *Sinai* gegeven te zijn, wort Deut. 5: 2. en 29: 1. gezeit op den bergh *Horeb* gegeven te zijn. Dies men hier door den bergh *Sinai* en *Horeb* voor een en den zelven bergh zou mogen houden.

Van gelijken schijnt *Hieronimus* den bergh *Sinai* en *Horeb* voor een en den zelven bergh te houden: naerdien hy schrijft, dat een en de zelve bergh, onder een tweevoudigen naem, nu *Sina*, en dan *Horeb* genoemd wort: hoewel hy kort te voore, na den voorgang en het gevoelen van *Eusebius*, eenigh onderscheid tusschen beide schijnt te maken; dewijl hy zeidt, dat *Horeb*, de bergh

Gods, in het lantschap van *Madian*, neffens den bergh *Sina*, boven *Arabie* leit, aen den welken de bergh en woeltijne der *Saracenen*, de welke *Pharan* genoemd wort, raekt.

Syrach schijnt ook de bergh *Sinai* van den *Horeb* t'onderscheiden: naerdien hy schrijft, dat de profceet *Elias* op den bergh *Sinai* de toekomende straffe, en in *Horeb* de wrake gehoort had. cap. 48:7.

Anderen willen, dat het Ooster gedeelte van een en den zelve bergh, *Sinai*: maer het Wester gedeelte, *Horeb* genoemd wort.

Adrich.
Serrar.
in Ios.
lib. c. 4.
9. 4.

Doch te recht, en het waerschijnlijkste gevoelen de genen, die willen, dat de bergh *Sinai* en *Horeb* een eenige bergh zy; die alleenlijk uit twee toppen of ruggen van een zelve bergh bestaet.

Desgelijx schrijft *Della Valle*, als oogh-tuige, dat de bergh *Sinai* en *Horeb* niet meer dan een eenige bergh is: en beide uit een zelve wortel spruiten; maer boven van malkandere afgescheiden en verdeelt zijn. Dies deze twee bergen, de *Sinai* en *Horeb*, met de toppen, spitsen of kruinen, alleenlijk van elkanderen afgescheiden zijn; maer leggen met de wortelen aen een gehecht en aen malkanderen vast.

Josephus schijnt ook den bergh *Sina* en *Horeb* voor een en den zelve bergh, of den *Horeb* voor genen bergh te houden: naerdien hy den naem *Horeb* nergens in zijne schriften gedenkt: en al wat in het Oud Verbont gezeit wort op den bergh *Sinai* en *Horeb* geschiedt te zijn, den eenigen bergh *Sina* alleen toeschrijft. Desgelijx wort de naem *Horeb* nergens in het Nieu Verbont gedaght.

Bergh
Horeb.

Horeb, of *Choreb*, wort alzo van wegen de dorheit en woestheit genoemd: want *Charab* bediet dor worden en verwoesten: en *Choreb* dorheit en drooghte.

Hieronymus, na den voorgang van *Eusebius*, stelt den bergh *Horeb* in het lant van *Madian*, neffens den bergh *Sina*, boven *Arabie*, in de woeltijne: aen de welke de bergh en woeltijne *Faran* raekt. Op een zelve oort plaect hy den bergh *Sinai*: naerdien hy den *Horeb* van *Sinai* niet schijnt t'onderscheiden.

Josephus stelt ook den bergh *Sina* by de stad *Madian*, en dien volgens in het

lant van *Madian*, dat in *Petreefch Arabie* leit.

D'Arabische schrijver *Aledris* stelt den bergh *Tor*, of *Sinai*, tusschen de stad *Faran* en de peerlvisschery, *Masdaf* op Arabisch genoemd, (*Masdaf* is gezeit, *plaetse der schelpen*) niet verre van de Rode zee, neffens de welke hy langs hene strekt, met een gebaenden wegh tusschen beide. Hy voeght'er by, dat die bergh hoogh en met trappen opgaet, en op zijnen top een gebeden-huisken heeft, met een springbron: wiens water alle de reizigers drinken.

De hooghste top van den bergh *Sinai* wort by de meeste hedendaeghsche schrijvers voor een byzonderen bergh gehouden, en de bergh van *S. Katharina* of *Katharijn* genoemd: na den welken men by het klooster van *S. Katharina*, dat aen de voet van den bergh gesticht is, opklimt; hoewel ook langs een anderen wegh, die na den bergh *Sinai* loopt. By wijle wort de gehele bergh *Sinai* by eenigen onder den naem van den bergh van *S. Katharijn* verstaen.

De bergh *Sinai*, of hooghste top van den bergh *Sinai*, en eigentlich de bergh van *S. Katharina*, is een * halve dagh, † of drie uren opklimmens hoogh; doch heeft op vele plaetsen een zeer moeielyken en bekommerlijken opgang, langs steile en scherpe steenrotsen, daer men naulix niet, dan op knien en ellebogen te kruipen en klauteren, en met de handen zich over-al wel vast houden, en aen te slaen, kan by op komen, tot grote verhandering in het opklimmen.

Josephus noemt den bergh *Sina* den hooghsten van alle bergen van dien oort, en die, om zijne overgrote hooghte en steile rotsen, niet alleenlijk den opgang voor de menschen; maer ook de aenschouwing voor 't oogh zelve moeielyk of lastigh maect. Dies hy niet t'onrecht, van wegen de Goddelijke Majesteit, de welke, zoo de gemeene roeping, op den zelve woont, voor heiligh gehouden wort. Gelijck ook de vee-hoeders, om de heiligkeit der plaetse, tot noch aen de tijden van *Josephus*, dien zelve bergh niet moghten genaken noch betreden.

Adrichom brengt de hooghte van den bergh *Sinai* op zeven duizent trappen:

be-

Bergh
van
S. Ka-
tharijn.

* Della
Valle.
† They.

Lib. 2.
cap. 5.
lib. 3.
c. 4. An-
tiq.

behalve de plaetsen, op de welke men by rechte treden, en niet by trappen opklimt.

De gehele rotse van den bergh *Sinai* heeft uit de natuur zekere zwarte aedren, die by-na de gedaente van eenen boom wonderlijker wijze verbeelden. Zelfs de brokken en stukken, schoon doorgebroken, vertoonen de gedaente van boomen. Eenigen dezer stenen zijn van eene yzelijke dikte. De Grieksche *Kaloyers*, of geestelijken brengen die by wijle voor iet zelzaems en heilighs na *Europe* over.

Kapel
van
S. Ka-
tharijn.

Op den top of kruin van den bergh van *S. Katharijn* staet, op een scherpe steenrotse, een dom of koepel, in vorm van een kleine kapel, van vijftien voeten langh, en tien breed, de welke de Grieken, ter gedachtenis van *S. Katharijn*, gesticht hebben. Te weten, de Grieken, en andere Roomsgezinden, geven voor, dat het lichaem van *S. Katharijn*, zoo dra zy te *Alexandrye*, een stad in *Egypten*, onthoofd was, door de Engelen op dezen top des berghs overgevoert en gebraght was: alwaer het drie hondert en tzeftigh jaren zou gebleven zijn, ter tijt toe zeker geestelijke, door eene openbaringe, des nachts verwitticht wiert, dat dit lichaem boven op den top des berghs was. Dies was hy des uchtens met alle de geestelijken derwaerts gegaen, die het lijk met staetlie, in omgang, tot in het klooster braghten: alwaer zy het in een fraeie zilvere kiste leiden.

Uit oorzake van dezen voorval is deez bergh, of top van den bergh *Sinai*, by de Grieken en Roomsgezinden van *Europe*, de bergh van *S. Katharijn* genoemd.

Onder deze kapel, daer het lijk ruste, is een groot stuk van eene rotse een weinigh van d'aerde verheven: waer op het lijk, door d'Engelen, naer men zeidt, ter neêr geleit wiert.

Naer het schrijven van *Della Valle*, was de steen, daer zy op gelegen heeft, wonderlijk gezwollen: en wort ter plaetse, daer het lichaem gerust heeft, de gestalte van een lichaem, in de rotse ingedrukt, gezien.

Daer en boven staen drie merktekenen op dezen steen: te weten, twee aen de zijde na 't hooft toe, en een aen de voeten: de welke, zoo men den Griek-

sche monniken geloven magh, d'Engelen, die haer bewaerden, aldaer tot een gedachtenis in de rotse ingedrukt gelaten hadden.

Volgens schrijven van *Thevenot*, ziet men'er een merkteken, als of *S. Katharijn* door d'Engelen op de rugh geleit was: naerdien de gestalte en gedaente van lendenen haer in de rotse vertoonen. De Grieken houden voor vast, dat deze merken, indrukken of graveersels, in de rotse door een mirakel gemaekt zijn.

Desgelijx houdt *Della Valle* voor waerschijnlijk, dat deze merktekenen, die in het lichaem des steen zijn, niet met de beitel daer ingehouwen zijn: naerdien deez steen zoo hert is, dat door de selste en sterkste hamerslagh noit een brok daer af kangebroken worden.

Daer en tegen hout *Thevenot* voor waerschijnlijk, dat deze merktekenen met de beitel, door menschen handen gemaekt zijn.

De Roomsgezinden, die dezen bergh met aendachtigen yver van godsvrucht komen bezoeken, storten op deze plaetse gemeenelijk gebeden.

In het midden des berghs is een springbron met klaer water: en daer neffens een grote kom of bak, in de rotse gehouwen. Men wil deze bron door een quakkel den geestelijken ontdekt wiert, wanneer zy, onder het afbrengen van het lichaem van *S. Katharijn*, tot hier toe, van hitte en dorst meenden te smachten: want toen zou deze bron allereerst zijn ontsprongen. Des Winters, in Loumaent, vrieft by wijle het water in deze bak zoo sterk toe, dat het met sterke stokslagen niet kan doorgebroken worden.

De bergh van *S. Katherina*, of *Sinai*, overtreft verre in hooghte den bergh *Sinai* en *Horeb*: dies die, ten aenzien van dien, gene bergen; maer heuvelen schijnen te zijn.

Dicht by den bergh *Sina* leit de bergh *Horeb*. Men klimt aen de West-zijde den bergh *Horeb* gemeenelijk op, die aen de voet niet zeer hoogh schijnt te zijn: dewijl men den hooghsten top niet zien kan: want daer zijn vijf of zes zeer hoge bergen, die op malkanderen staen: aen welker voet men slechts den laagsten ziet: d'andere zijn voor het gezicht verborgen, uit oorzake van de hooghte en steilte der eersten, die als

een bolwerk aen de genen, die hoger staen, verstreken.

Schoen-
makers
spring-
bron.

Na een weinigh opklimmens vinden men, tusschen de klippen, een springbron van levendigh en zeer zoet water: hoewel die niet zeer oud schijnt te zijn. Men noemt den zelven de *Schoenmakers springbron*, na zekeren man, die een schoenmaker zijns hantwerks was, en den zelven d'eerste, in den begin dezer eeuw, gevonden had.

Een weinigh hoger staet een kapel, aen de maeght *Maria* gewijd, die eertijts op deze plaetse wiert gebouwt, daer de Heiland, naer het zeggen der inwoonders, aen zekere monnikken, die gewonlijken op den top van dezen bergh ter beëvaert trokken, zou verschenen zijn.

Ontrent op een derde-deel des berghs heeft men gewonlijken veel sneeuw, 't en zy by lieflijk weder, of wanneer het in eenige weken niet gesneeuwt heeft.

Daer na komt men op eene vlakke, daer vier kerken of kapellen op staen: een der welke aen *S. Joris* gewijd is: en d'eerste der drie andere, daer nevens staende, aen *S. Marina*: de tweede aen den profect *Elise*, en de derde aen den profect *Elias*, die, volgens *Bellon*, in een dal staet.

Achter het altaer van de laetste is een klein hol, en niet groter, als voor een man: waer in *Elias*, naer men zeit, zich voor koning *Jesabels* vervolging den tijt van veertigh dagen zou verborgen en gevaft hebben. 1 Reg. 18.

Wat hoger, als *Elias* kerke, zijn trappen, uit een vasten steen gehouwen, en een deur, welke eertijts in het begin van de trappen plagh gesloten te worden, om die zijde af te sluiten.

Een weinigh hoger verthoont zich een overhangende en deurgebroken steen, dien d'Engel, zoo d'eenvoudigen daer te lande zeggen, doorbrak, wanneer hy zich aen *Elias* verthoont, die op den top van dezen bergh wilde klimmen: en was hem in dezer wijze de wegh toegestopt, en verboden verder te gaen. Eindelijk klimt men hoger, en komt met grote moeite aen den top, daer God de wet aen *Moses* gaf. Aldaer is een steen, in vorm van een menschen lichaem gehouwen. Hy wort gezeit de geen te zijn, daer *Moses* onder gevon-

den wiert: dewijl hy zich met den zelven zou bedekt hebben tegen d'onverdragelijken glans en heerlijkheit Godes, die dezē berg overdekt had: en zou ook federt deez steen aldaer gebleven zijn, als een leest en vorm van *Moses* lichaem.

Boven op de rotse staet een kerke of kapel gebouwt, by de Grieken *Agia Korfi* genoemt, dat 's *Heilige top*, of *ladder des hemels* gezeit: de welke mischien de zelve is, die *Bellon Agiasma* noemt: aen welker wanden de namen van zeer vele *Françoizen* gezien worden, tot een tuighteken van daer geweest te zijn.

Daer tegen over is noch een overblijffel van een *Moske*, die in hoge achting by de Turken wort gehouden, en daer zy zomwijle hunne gebeden komen doen.

Niet verre van de kapel *Agiasma*, doch lager, is tusschen twee steenrotsen een grote waterbak.

Deez bergh, dien *Bellon*, *Della Valle* en andere, den bergh *Horeb* noemen, wort eigentlijk by 's lants inwoonders *Zjibel Mousa*, dat is, *bergh Moses*, en ook *Tor* genoemt, dien *Thevenot* uit den mont en verhael der inwoonders, in de volgende woorden beschrijft.

De bergh *Moses* is zoo hoogh niet, als de bergh van *S. Katharijn*; maer een derden-deel kleinder; noch zoo moeielijk te beklommen. Doch men heeft'er veel sneeuws, zoo wel als op den anderen, en op verscheide plaetsen vele schone waterbakken: en onder andere een na-by zijnen kruin.

Boven op dezen bergh zijn twee kerken: d'een behoort den Grieken: en d'andere den Latijnen toe: uit die van de Grieken komt men in die van de Latijnen, die aen de verrijzenis des Zalighmakers gewijd is.

Dicht daer by is een kleine *Moske*: en ter zijde van de zelve een gat of kleine spelonke, daer *Moses* veertigh dagen vastte. Aen de zijde van de kerke der Latijnen is een kleine spelonke, daer *Moses* zich verberghde, om des Heeren aengezicht te zien: wiens ruch en armen men zeer duidelijc in de rotse ziet gemerkt, daer hy onder lagh.

Op den kruin van dezen bergh ontving *Moses* de wet der tien geboden.

Wanneer men hoger opklimt, ziet men een dikken steen op den wegh, die,

die, volgens verhael der Grieken, ter plaetse leit, tot zoo verre *Elias* quam, wanneer hy van den bergh *Karmel*, voor de vervolging van *Jezabel*, koning van *Syrie*, gevlicht was: want verder te komen wiert hem door den engel belet, met dezen groten steen voor hem op den wegh te werpen.

Een weinigh lager ziet men de voetspoor van eenen kemel, zoo net in de rotse nitgeholt, als een kemel in het zant zou kunnen zetten. Zoo de *Moren* en *Arabieren* zeggen, is het de voetspoor van *Mahomets* kemel, die, wanneer deez daer op zijnen kemel voorby reed, den voet in de rotse drukte. De *Makometanen* kussen deze voetspoore zeer aendachtelijken. Gelooffelijk is, dat de Grieken het gedaen hebben, om huane vrientschap te winnen: ten einde zy aen deze plaetse eerbiedigheit zouden toedragen.

Daer na ziet men op vele plaetsen van dezen bergh kleine kapellen, de welke wijd en zijd verspreit staen: dies men veel weghs moet afleggen, om haer alle te bezien. Zy hebben ieder dicht daer by een huis, met een tuin vol vruchtboomen, en schoon water. Eertijts woonden daer vele kluizenaers in: en in zulken meenighre, dat men oulinx op *Moses* bergh over de veertien duizent telde. Namaels hebben de Grieken in alle deze kluizen geestelijken gehouden, die daer kerken-dienst deden; maer heden heeft men'er geen meer: uit oorzake d'*Arabieren* hen te veel plaeghden en quelden.

Drie van de kapellen voornoemt staen te zamen, daer men uit d'eene in d'andere gaet. Achter het altaer van de derde, die gewijd is aen de profheet *Elias*, heeft men in een gat de rotse, daer *Elias* in woonde, geduurende zijn verblijf op dezen bergh, voor de vervolging van koning *Jezabel*.

Daer na komt men aen een anderen oort, daer noch drie kapellen zijn: de eene is gewijd aen de maeght *Marye*: d'andere aen *S. Anna*, en de derde aen *S. Jan*. Niet verre van daer staen meer andere kapellen: welker eene gewijd is aen *Sint Pantaleon*: d'andere aen de maeght *Marye*: d'andere aen *David*: een andere aen de Dope des Heilants: en een andere aen *S. Antonis*, de kluizenaer. Op een andere plaetse staen drie kleine

kapellen, daer in, volgens verhael der Grieken, de twee oudste zoonen van zekeren Griekischen keizer zich deden opsluiten, ieder in de zijne, en de deuren toemetselen, met een venster alleenlijk voor ieder open te laten, het welk men daer noch ziet, en daer door een knecht hen spijsze en drank toereikte, die in een derde ongeflote celle zijn verblijf had. Zy sturven aldaer beide, ieder in zijne kapel. Dus verre *Thevenot*.

De bergh *Horeb* wort door den bergh ^{Bellon.} *Sinai* en *S. Katharijn* by ooster zonne beschaduwt: want de bergh *Horeb* is veel lager, dan de bergh *Sinai*.

De bergh *Horeb* is bewoont geworden, om het gerijf des waters van een springbron: maer de bergh van *S. Katharijn* of *Sinai*, die dor is, wort niet bewoont.

Des niettemin prijft *Josephus* den bergh *Sinai*, om zijne bequaemheit tot de veehoedery: naerdien die, volgens zijn schrijven, den overvloet van gras heeft. Maer mogelijk heeft *Josephus* door den bergh *Sinai* ook den bergh *Horeb* verstaen: dewijl hy nergens in zijne schriften den naem van den bergh *Horeb* gedenkt.

Behalve den bergh van *S. Katharijn*, en behalven den bergh van *Moses*, dien *Della Valle* den bergh *Horeb* noemt, stelt *Thevenot*, na den voorgang van 's lants inwoonders, na by het groot klooster, dat aen de voet van den bergh *Horeb* of *Moses* staet, een byzonderen bergh *Horeb*, op den welken *Moses* zijn vee weide, wanneer hy het brandende doornbosch zagh.

Dicht daer by stelt hy zekere andere bergen, op de welken *Aaron* voor de gemeente bad, die alle klein zijn.

De bergh *Sinai* en die van *S. Katharijn* leggen boven des winters vol sneeu: en hoe men hoger komt, hoe de sneeu dikker valt. Op zommige plaetsen treetmen tot de knien, en op zommige tot den buik in de sneeu.

Men klimt in den winter-tijt dezen bergh met groter gevaer op, dan af: want te dier tijde, wanneer de bergh vol sneeu is, laten de bezichtigers zich afglijden, met de benen voor uit en het hoofd achter, en dalen of glijden alzoo met eene ongeloofelijke snelte zomtijts dertigh of veertigh voeten af, eer zy eene voet verzetten.

De Kristenen mogen op den bergh *Sinai* noch *Horeb* niet komen, dan onder gelei van Turksche Arabieren.

In de dalen van den bergh *Sinai* leggen zeer lustige ruinen: waer in wijnstokken en peulvruchten groeien: ook kool, latuw, beet, uyen, look, prey, en diergelijke gemene moeskruiden.

Bellon. Schoon de kruin of top van den berg *Sinai* een zeer harde steenrotse is, zoo groeien evenwel op den zelve verscheidene gewassen. Daer wassen ook allerlei vruchtbomen, inzonderheit amandelen.

Klooster der veertigh Vadersen. In een diep en eng dal, tusschen den bergh *Horeb* en *Sinai*, aen de voet van den bergh van *S. Katherijn*, en twee uren gaens van het groot klooster, staet een klooster der Grieken, het klooster der veertigh Vadersen of Martelaren genoemd.

Het is zeer fraeigebouwt, heeft een zeer schonen en groten hof, beplant met peren, appelen, noten, oranje, citroen, olijf en allerlei andere vruchtboomen, die in dien oort groeien. Daer en boven groeien 'er lustige wijnstokken. Ook is in dezen hof zeer goet water.

Dit klooster wort niet altijd bewoont; maer een geestelijke Griek heeft gewoonlijk zijn verblijf daer in, die alle de hooven der Grieksche geestelijken, door zekere Arabieren, doet hanthaven en gaen.

Groot klooster. Twee uren gaens van het klooster der veertigh Martelaren, aen den wortel of voet des berghs *Horeb* of *Moses*, en op den bodem van eene groene vlakte van een grote mijle lang en een vierendeel breed, staet een tamelijk groot klooster, het klooster van *S. Katherijn*, en anders het groot klooster genoemd.

Het is een groot vierkant gebouw, hoewel zeer onaenzielijk, en met muuren van gehouwen steen tot twee derde delen hoogh opgehaelt: voorts is het overig van aerde. Ieder zijde is twee hondert en vijftigh voeten lang, en vijftigh hoogh. Dies het, door zijn hoogte, zonder geschut niet wel te veroveren is, indien het met volk voorzien was.

By na in het midden des kloosters is een oude zeer lage kerke van gehouwen steen gesticht, en met loot overdekt: langh veertigh of vijftigh, en breed dertigh voeten. De buik, hol of

't lichaem bestaet uit zes bogen.

Op ieder zijde van d'eene vleugel is een groot en hoogh afschutfel van schrijnwerk, welk de gansche brete der kerke beslaet, en het koor van den buik afscheidt: wiens beeltwerk en vergultsel boven mate fraei is. Het midden is door twee halve deure toegesloten.

Het gewelf is van hout, aen het welk over de veertigh zilvere lampen hangen, en twalef zware kopere kandelaers met armen.

De stoelen der geestelijken staen langs het hol der kerke onder de bogen: in het midden der welke, op de linke zijde, de stoel van den aertsbisshop staet, die throons-gewijze verheven oprijft, en gierelijk nitgehouden, en doms-gewijze bedekt is.

De vloer is van marmer, doorwroght met grote rozen van verscheidene marmerstukken.

Het gansch werk is boven-mate zindelijk en net. De muuren zijn by-na alle met tafereelen of schilderyen, na de Grieksche wijze, behangen en bedekt.

Het groot altaer, welk de grote van eenen boge van ieder zijde van achteren bevanght, en een weinigh lager gewelfs-wijze inspringt, is met *Mozaisch* werk doorwroght, en het onderste der muur van grauwen marmer gemaakt: en alles zeer schoon en kunstigh gevlamt.

Achter de preekstoel, is een zeer lage kapel, daer men aen de zijde des koors ingaet: de welke met achtien zilvere lampen pronkt. De vloer is bedekt met een tapijt, en de muuren met boven-mate wel-riekende tafereelen behangen.

Onder een altaer van witten marmer, dat op vier pilaren van een zelfte stoffe rust, leit een blat van een zelfte marmer, als dat van het altaer: het welk de plaetse bedekt, daer het brandende doorn-bosch stont, dat aen *Moses* verscheen, zonder te verteren: wanneer hy op den bergh *Horeb* zijne schapen weidde. Op dit marmerblat is, in het midden van een ront, een kruis gegraveert: en over-al rontom den steen staen Grieksche letteren. Boven het zelve hangen drie brandende lampen. Wanneer men deze plaetse nadert, trekt men de schoenen uit, op een zelve wijze als *Moses* deed.

Gaende uit de gemelde plaetse, door een poorte, tegen over de gene, daer door men ingegaen is, zoo komt men aen d'andere zijde van het groot altaer, op de linke zijde: alwaer op een zeker slag van altaer een kasse of kist van wit marmer staet: de welke oud, en met verheven loofwerk zeer kunstigh uitgehouwen, en met een zijde kleet, op een gouden gront, overspreit is. De kiste is twee voet lang, een breed, en veertien of vijftien duimen hoogh.

Kiste van S. Katharijn.

Deze kiste, zoo eenige willen, bevat d'overblijfselen of het lichaem, lijk, of het gebeente van *S. Katharijn*: hoewel, volgens *Monkonij's*, d'overblijfselen van *S. Katharijn* slechts in een uitgedrooght, zwart en vleeseloos bekenel bestaan: zoodanige men op de kerkhoven vind.

Daer neffens leit een linke hant, de welke ook zeer dor en droogh, en op vele plaetsen vermolsent of vergaen is: doch de nagelen zijn noch geheel en gaef, en de huid verdrooght, ter plaetse, daer de meyen de zelve niet opgegeven hebben. Aen ieder der vingeren zijn meenigten van ringen. De gansche kiste is met katoen opgevult, het welk aen de bezichtigers mildelijk uitgedeilt wort. De bisschop, gekleet in een rok met zwart satijn, opent en sluit de kiste toe: want de zelve wort met vier keten-sloten toegesloten.

De Grieksche monniken bewaeren dit geraente met grote eerbiedigheit, en toonen het den beëvaertreizers met groten aendaght en godsvrucht, onder het opzingen van lofzangen, en zich na de Grieksche wijze neêr te buigen. De Roomsgezinden storten ook aendachtelijken gebeden voor het zelve, en kussen verscheide male het hoofd, de handen en vingeren.

Keizerin *Helena* heeft deze kapel: desgelijx het altaer boven de doornbosch, doen stichten: maer namaels deed keizer *Justiniaen* rontom de gemelde kapel een kerke bouwen. Behalve deze zijn'er noch zeven of acht andere kapellen.

Behalve de kapellen in de kerke, begrijpt het klooster drie en twintigh kapellen, en in zijn bestek vele çellen met platte daken; hoewel die alle zeer eng zijn, en ongeregelt en zonder orde staen. Door de ongelijkheit des gronts staen

eenige hoger, als d'anderè. Uit eenige oorden ziet men het gansch bestek, en alle de çellen. In het midden dezer çellen staet de kerke. Men gaet rontom over de platten der çellen, van d'een na d'ander op en neêr te klimmen. Deze çellen dienen den geestelijken tot verblijf-plaetsen en gebeden-huiskens. In de later eeuwen, wanneer de Kristenen deze plaetse bezaten, had dit klooster een bisschoplijken zetel.

In deze kapellen doen de monniken dienst: derwaerts zy zich vervoegen, niet op het geluit van klokken; maer op het gedruis van zekere hamers, daer meê zy op zekere yzere of houte tralien kloppen: waer uit een aengename klank ontstaet.

Midden door het klooster vloeit eene beke of vliet, de welke by vele voor de zelve gehouden wort, daer in *Moses* zijne kudde braght te drenken.

Aen d'Oostzijde des kloosters is omhoog een venster: door het welk die van binnen de beëvaertreizers in het klooster trekken: te weten, door middel van eene mant, die zy aen een tou, over een katrol, laten neêrglijden: waer in zich dan de beëvaertreizers een voor een inzetten, en laten ophalen: want uit vreeze voor d'Arabieren derven de monniken de deure van het klooster niet openen; maer houden de zelve altijd gesloten.

Dit klooster is van d'orde van *S. Basilus*: waer in gezeit worden over de negen duizent monniken begraven te leggen. Te weten, voor duizent en meer jaren herwaerts hebben de geestelijken of Grieken van *S. Basilus* dit klooster bezeten, door gifte van den stichter, keizer *Justiniaen*: want te voore leefden zy afzonderlijk hier en daer op de bergen, en leeden grooten overlast door d'Arabieren.

Zoo *Bellon* getuight onthouden zich doorgaens zestigh Kristen *Maroniten* in dit klooster: welker eenige Grieken: andere Syriers: en zommige Arabieren zijn: hoewel zy alle den naem van *Kaloyers*, dat zijn Grieksche geestelijken, behouden: en na de Grieksche wijze leven.

De Grieksche monniken, gelijk ge-
zeit is, houden altijd 't klooster gesloten, en derven het nooit openen, uit vreeze voor d'omzwervende Arabieren, *Beduins* genoemd, die hen altijd, ten getale

Arabieren worden uit dit klooster gespijst.

van twee of drie hondert ontrent de muuren des kloosters onthouden. Van verscheide bergen, en uit verre-gelege gewesten, komen deze Arabieren, nu d'een en dan d'andere troep, afzakken, en zich aen dit klooster vervoe-gen, alleenlijk om spijze te hebben: welke deze monnikken aen hen allen, hoe groot ook hun getal is, moeten geven, en in eene korve of mande voor hen aflaten. Zy staen dagh en nacht onder het venster te roepen en tieren, als of zy bezgen waeren: jae dikwils, zoo zy niet na hunne begeerte gedient worden, met dreigementen van de poorten open te breken, de bomen en tuintjes daer ontrent te verbranden en te schenden, en andere baldaden aen te rechten. Dan een hant vol Kristen volk is zoo goet, als het sterkste heit der Arabieren, om zich voor hunne grootste woede te beschermen. Dit spijzen geschied uit kracht van een oude gewoonte; hoewel die heden als tot een wet geworden is. Te weten, *Mahomet*, die, zoo eenige Grieken willen, in 'r begin een kemeldrijver of muil-stouwer van dit klooster, en een der armste en ellendigste Arabieren was, zou, na het verkrijgen van grote rijkdom en goederen, uit dankbaerheit tegen dit klooster, voor de genoten gunste, alle d'inwoonders van dien oort, om en by, verplicht hebben, om dienst aen deze monnikken te bewijzen: hoewel met beding van hen weêr te voeden.

Zoo andere, uit bericht der Arabieren zelfs, schrijven, zou deze gewoonte, van het spijzigen der Arabieren, by dezen voorval ontstaen zijn. Wanneer r'eener tijde *Mahomet*, dien de Grieken voor den kemel-drijver van dit klooster houden, voorraet van lijftocht op zijne kemels hen had toegebracht, was hy, uit vermoeitheit, voor de deure des kloosters in slaep gevallen. Onder het slapen quam een arent gevlogen, die een lange wijle boven zijn hoofd zweefde. De deurwachter des kloosters, dit ziende, quam heel verwondert gelopen den abt het zeggen: die ook aenstonts verscheen, en het zelfste zagh. Deez op de zake nader lettende, vroegh *Mahomet*, wanneer hy op gewackt was, zoo hy een machtigh en groot heer was, dat hy hen toch goet wilde doen. *Mahomet* zeide daer op: Hy was die niet, noch zou die niet worden. Maer wanneer d'an-

der geduurigh by zijn meeninge bleef, zeide *Mahomet* tot hem. Hy had niet te twijfelen, of hy zou hen veel goets doen, zoo hy de maght had: naerdien zy de genen waeren, die hem voedën. D'Abt wouw daer van een belofte in geschrift gestelt hebben: maer naerdien *Mahomet* des onkundigh was, deed d'Abt een inkkoker brengen: waer uit *Mahomet* zijn hant met ink bestreek, en op een bladt wit papier leide: daer zijn hant in dezer wijze gedrukt op bleef staen: en gaf hen dat tot verzeke-ring van zijn woort. Gekomen een wijle daer na tot de grootsheit, die hem de acrent had te voore gespelt, was hy zijns woorts gedachtigh, en beschermde het klooster, beneffens de gehele lantstrecke: op besprek van alle d'Arabieren rontom te voeden.

Selim, Turksche keizer, die ontrent des jaers vijftien hondert en veertien gansch *Syrie* veroverde, heeft den Grieken namaels van dit papier berooft, en dat in zijn schatkamer gebracht: hoewel hy hen daer van een kopye of afdruk, en eenen brief gaf, met bekrachtigingh en bevestigingh der vryheden.

Derhalve, wanneer men geestelijken in dit klooster heeft, zijn die verplicht een zekere mate terruwe, aen ieder Arabier, op zijn verschijnen, te geven: het welk zy met een klein molentje malen, dat zy altijt by zich dragen. Dikwils komen op eenen dagh hondert en vijftigh, twee hondert, ja ten getale van vier hondert Arabieren: die alle moeten begiftigh, en de spijze door 't hoogh venster toegereikt worden: want zy laten hen nooit in het klooster komen, uit vreeze van geplondert te worden.

Men heeft'er eenige, aen wien zy daer en boven twee of drie *Piasters* des jaers geven: aen eenige meer en andere min.

Voor eenige jaren ontnamen d'Arabieren den Grieken den lijftocht, dien zy derwaerts doen komen hadden; waer door zy het klooster verlieten, en by-na alle na dat van *Tor* weken: het geen zy tot straffe van d'Arabieren deden, met hen van voetsel te beroven, dat zy hen alle daeghs gaven, tot dat zy hen tot reden braghten.

Deze geestelijken trokken uit het eilant *Kandia* grote inkomsten, voor de verovering door de Turken. Zy hebben

ben eenen bisschop, dien zy den bisschop van den bergh *Sinai* noemen: onder wien alle deze kapellen en kloosters, en zelf het klooster van *Tor*, behoren. Deze bisschop staet onder genen patriarch.

Men ziet ook boven de grote deure des kloosters een veilige hoede, op marmmer in 't Arabisch gegraveert, de welke de Turksche keizer *Selim* klooster-luiden gaf, en de Turken en Arabieren boven-mate hoog achten en eeren.

Zoo *Monkonij's* uit den mont van den bisschop der Grieken verhaelt, geven de plaetse van het brandende doornbosch, en de kiste van *S. Katharijn*, by wijle een zulke sterke en zoete reuk uit, dat de gansche kerke daer van riekt: en de welriekentheit op een verren afftant buiten de deure te gemoet komt. Dan of dit waer zy, voeght *Monkonij's* daer op, weet ik niet te zeggen. Maer wel is de lage steen des altaers, die de plaetse van het doornbosch bedekt, wonderlijk welriekend: hoewel men boven noch ter zijde geen vocht verneemt. Ten tegendele geven de drie lampen, de welke aldaer branden, en d'olie-pot, staende daer neffens, ter zijde, een vuilen stank. Doch de steen des altaers, noch de pylaeren, de welke het zelve dragen, rieken niet met allen. Desgelijx heeft *Monkonij's* in de dootkiste van *S. Katharijn* gene welriekentheit kunnen vernemen. Zoo eenige schrijven, zou ook uit de ledematen van *S. Katharijn* een heilzame olie vloeien.

Eertijts strekte van den voet van het groot klooster, tot boven aen den bergh *Horeb*, een trap van veertien duizent treden, die door de monnikken in de steenrotsen gehouwen waeren: maer heden zijn de meesten gebroken. Denoch overgeblevene zijn zeer fraei gemaakt, en gemakkelijk, om op en af te klimmen. Uit dit groot getal van trappen kan de hooghte des berghs afgenomen worden.

Aen de voet, of begin van deze trappen, zijn twee zeer schone portalen van steen, daer men doorgaet: en alwaer de genen, die na dezen bergh ter beëvaert trokken, eertijts een kleine tol betaelden. Desgelijx schrijft *Bellon*, dat boven de kerke van *Elias* trappen in de herde steenrotsen van den bergh *Horeb* gehouwen zijn: en aen de voet de-

zer trappen eene deure is, de welke plagh gesloten te worden, om die zijde af te sluiten.

Op een zeer ruime vlakte, tusschen de bergen *Horeb* en *Sinai*, is een gracht, of liever een holligheid, tusschen stenen in, daer men zeit 't goude kalf gegoten en door de Joden aengeboden wiert.

Volgens andere, is ontrent een klein half vierendeel mijls van de tuin, by het klooster van *S. Katharijn*, wanneer men na het klooster der veertigh martelaren wil gaen, een rotssteen, of liever de plaetse, daer het goude kalf wiert gegoten. In de zelve rotssteen ziet men een dik kalfs-hoofd, na 't leven, gehouwen of gegraveert: daer in, zoo de Grieken zeggen, de rijkdommen en kleinoodjen der Israëlitien wierden gesmolten, om daer van het hoofd van het gouden kalf te maken, dat zy aenbaden, midlerwijle *Moyfès* op den bergh *Sinai* geklommen was. Dan geloofelijk en waerschijnlijk is het, dat de Grieken namaels dit kalfs-hoofd in de rotse, aen dien oort, hebben uitgeholt of gehouwen, tot een merkteken van de plaetse, daer het gegoten was: of van de plaetse, daer het op een kolom wiert gestelt.

Naer de Hebreen beuzelen, zouden in het ontfangen der wet, op ieder bergh, de *Horeb* en *Sinai*, door d'Engelen des Heeren, een kronc gestelt zijn, de welke de Heer had bevolen af te nemen, wanneer de kinderen *Israëls* het goude kalf hadden opgerecht.

Dicht daer by, aen de voet van den bergh *Horeb*, ziet men een groten, dikken en rouwen steen, die weinigh boven de gront uitsteekt, en een deel van den wortel des berghs *Horeb* schijnt te zijn.

Op dezen steen ziet men de nevengaende letteren, van ruim anderhalve palm lang, gehouwen of gesneden. Het een gedeelte der letteren loopt na d'eene zijde des steens: en het ander na d'andere: of van d'eene na de andere zijde. De gaten, die hier door de gestalte *O* worden uitgebeelt, zijn dieper dan de andere ingravingen der letteren: en kan men in de zelve bequamelijken d'uiterste einden der vingren steken: hoewel in de eene dieper, als in de andere. *Kircher* hout deze merk-letteren voor aeloud *Chaldee'sch* schrift.

Plaetse, daer het goude kalf gegoten wiert.

Steen met aeloude merkten en besneden.

Noit heeft iemand geweten, wat deze letteren wilden zeggen. Ja de Oosterlingen hebben over dit geschrift alleen, der wijze hunne hersenen gebroken, dat eenige 't zelve voor gansch onmogelijk, om op te lossen en te verklaren, gehouden hebben. Men vint'er, die het voor tover-letteren, en merken van geheime bedienissen aenzien. Eindelijk heeft de Jesuit, *Athanasius Kircher*, de zelve in den volgende zin uitgeleit. *God zal een maecht doen ontfangen, die eenen zoon zal baren.*

Hier uit, en uit d'overlevering der inwoonders, blijkt, dat dit geschrift misschien zeer oud, en door den eenen of anderen profet of byzonderen persoon gemaakt is, om op deze woorden van *Esaïas* te speulen: *Ziet, een maecht zal eenen zoon baren.*

Zoo eenige willen, zou dit geschrift ter zelve plaetsc gehouden zijn, daer de Heere met *Moses* in het blakende doornbosch sprak. Andere willen dat *Moses* het misschien zelf ter plaetsc zou geschreven hebben, daer hy eerst tot velt-heer over Gods volk verklaert wiert: om op de geheimenissen van 's menschen verlossing te speulen, die hy onder het groot gezicht van het onverbrandende

doornbosch gewaer wiert: want door 't onverbrandende doornbosch verstaen de meeste uitleggers de Maegt *Marye*, die den Heilant, zonder toedoen, ontfing.

Zoo de Grieksche monnikken en Arabieren door overlevering verklaren, zou de profet *Jeremias* dit geschrift op dezen steen geschreven hebben, om daer mee de plaetsc te kennen te geven, en te merken, daer hy de vaten van *Salomons* tempel, d'arke en tabernakel, verborgen had, wanneer d'Israëlitcn gevangkelijk na *Babylon* gevoert wieden: met by-voegen, dat men niet weet, hoe die steen daer gebraght is; maer dat'er een zeer oude schrijver is, die daer van spreekt, als of hy op den bergh *Sinai* was.

Wel leest men in het tweede boek der *Macchabeen*, cap. 2. dat *Jeremias* de vaten des tempels verborgen had: hoewel niet op den bergh *Horeb*; maer op den bergh *Nebo*, in het lant der *Moabiten*, by *Jericho*, daer *Moses* sterf. *Deuter.* 34.

Naer het verhael der monnikken van het na-by-gelegen klooster, wort boven dezen steen dikwils een groot licht en glans gezien.

Voor den bergh *Sinai* vind men dit opschrift,

opfchrift, mer aeloude Hebreufche letteren, die in 't Neêrduitsch luiden: *De plaetse, daer Moses bad.*

Manna
Terenia-
bin.

Op de bergen *Sinai*, *Horeb* en andere, wort een dunne *Manna* door de *Kaloyers* of Griekfche monnikken verzamelt, die zy met een Arabifchen naem *Tereniabin* heten, tot onderscheit van een herder en lijviger *Manna*: want de *Manna*, die d'Arabifche fchrijvers *Tereniabin* noemen, wort in potten, gelijk honigh, bewaert, en na *Kairo* te koop gebraght. *Hippokrates* heeft de zelve ceder-honigh, en alle de andere Grieken dan van den *Liban* genoemd.

Neffens de bergh *Sinai* leit de woestijne *Sinai*, die een gedeelte van de woestijne *Faran* is.

Behalve de bovengemelde lagen in oude tijden verscheide steden in *Petreefch Arabie*: als *Boftra* of *Bosra*, *Adra*, *Medava*, *Gerasa*, *Nibe*, *Philadelphia*, *Esbu*, *Neapolis*, *Philopolis*, *Constantine*, *Dionysias*, *Maximianopolis*, *Zerabana*, *Erra*, *Anitha*, *Parembola*. Alle deze steden,

desgelijx *Awara* en *Elana*, waeren in oude tijden, onder de Griekfche Kristenen, tot bisdommen opgerecht.

Behalve *Bosra*, dat tot een aertsbisdom opgerecht was, stelt *Ptolemeus* in *Petreefch Arabie* eene stad *Sarracene*: of anders de stad der *Sarracenen* geheten: hoewel andere die veel meer onder het derde *Palestijn* willen gebraght hebben: het welk een gedeelte van *Petreefch Arabie* begrijpt. Te weten, in het derde *Palestijn* worden gesteld de steden *Petra*, als hoofthad, *Augustopolis*, *Arindela*, *Paromuchi*, of *Charagmucha*, *Ariopolis* of *Areopolis*, *Mapses* of *Mapsis*, *Elusa*, *Zura* of *Zoora*, *Birasomon* of *Birofabor*, *Elas*, *Pentacomia*, *Marnopfora*, *Metrokomes* of *Mitrokomia*, *Salton-Hieraeticum*.

Notit.
Antiq.
Graec.

Gelijk nu *Petra* van ouds de hoofstad van *Petreefch Arabie* was, alzo is de zelve ook tot hoofstad van het derde *Palestijn* gemaekt: waer uit blijkt, dat *Petreefch Arabie* in het derde *Palestijn* lagh.

De stad *Boftra*, of *Bosra*.

DE stad *Boftra* wort alzo by Griekfche en Latijnsche fchrijvers, inzonderheit by *Ptolemeus* en *Stephanus*, genoemd: en anders by *Josephus* *Bosora*, en 1 Mach. 5:36. en by *Hieronymus* *Bosor*; maer by d'Arabieren *Bosra*, en heden doorgaens gebroken *Buseret*, *Busferet*, *Busfrit*, en *Burfeth*, of *Buselech*.

Bosra fchijnt een en de zelve stad te zijn, de welke op Hebreufch, *Jof. 21*: vers 27. *Beësthera*: want in de gemeene Latijnsche vertaling leest men *Bosra*, voor *Beësthera*.

Beësthera wort anders 1 Chron. 6: vers 71. *Astaroth* genoemd: want *Beësthera* was een en de zelve stad met *Astaroth*: naerdien beide Hebreufche woorden in de grontletteren over-een-komen.

Bosor was een stad des lantschaps van *Galaad*, 1 Mach. 5:38. *Hieronymus* plaetft *Bosra* of *Bosor* over den *Jordaan*, in de woestijne, aen d'Ooftzijde van *Jericho*.

Andere plaetsen de stad *Bosra* in het lantschap van *Trachonitis*, en maeken die tot des zelfs hoofstad: want *Trachonitis* maekte een groot gedeelte van

het gebiedt van *Bosra* uit. Naerdien nu d'Arabieren het een gedeelte van *Petreefch Arabie*, in welk gedeelte *Bosra* gelegen is, onder *Syrie* brengen, zoo plaetsen zy dienvolgens ook *Bosra* in *Syrie*.

Hieronymus noemt *Bosra* de hoofstad van *Arabie*: *Tyrus*, desgelijx *Adrichom*, hoofstad van het eerste, opper, of *Woest Arabie*. *Ptolemeus* daer en tegen stelt *Bosra* in *Petreefch Arabie*.

De stad *Bosra* lagh vier mijlen van *Edrai*, anders *Adar*, en vijf mijlen van een ure gaens van *Adrach* of *Adara*.

Bosra of *Beësthera* wiert door de kinderen *Israëls* ingenomen, en den halve ftam van *Manaffes* over den *Jordaan* ingelijft, en t'effens met haere voorfeden den *Levitén* tot eene woonplaetse gegeven. *Jof. 21*: 27.

Op het jaer zes hondert vier en der- Elma-
tigh wiert *Bosra* door de Mahometanen cin.
veroverd, de welke d'eerste stad was, die zy in *Syrie* ingenomen hadden.

Saladin, koning van *Syrie* en *Egypten*, nam de stad *Bosra* zonder slaggh of Tvr. lib.
stoot, in bezit, door eene vrywillige 21. c. 3.
overgifte der burgers.

Na de doot van *Saladin*, die des jaers elf hondert drie en negentigh overleed, viel zijnen zoon *Afdal Nuroddin*, de stad *Bosra*, beneffens *Jerusalem*, *Balbek*, en andere pletfen, by erfenis, in de verdeling des rijks, ten deele.

Na de doot van *Adel*, koning van *Syrie* en *Egypten*, wiert zijn zoon, *Melik Saleh Ismaël*, heer van *Bosra*.

Bosra wiert ten tijde der Kristenen, of na d'inwoonders het Kristengeloof hadden aengenomen, tot een aerts-bisdom opgerecht, en bezat in orde de zeste zetel onder het Patriarchdom van *Antiochie*, en had onder haer 19 bisdommen, of bisschoplijke steden, als *Gerison*, *Philadelphia*, *Zoraima*, *Herri*, *Cyeni*, *Euthimi*, *Konstantias*, *Adraon*, *Medaon*, *Paramboli*, *Dionysia*, *Konacori*, *Maximopolis*, *Philipolis*, *Krisopolis*, *Austando*, *Belivendon*, *Eilon* of *Eilon*, *Lorica*, *Nisibis*, *Syngara*, *Endemon*.

Namaels quam *Bosra* onder het patriarchdom van *Jerusalem*.

Strabo stelt ook eene andere stad *Bosra*, na-by *Byblis*, op den oever van *Fenicie*. Een ander *Bosra* lagh in *Idumea*.

Aert en
hoeda-
nigheid
van Pe-
treefch
Arabie.

Het gewest van *Petreefch* of *Steenigh Arabie* is meerendeels waterloos, dor en droogh: en dienvolgens doorgaens zeer onvruchtbaer. Het bestaet voor een groot gedeelte uit bergen van marmerteenen. Waerom het met recht

den naem van *Petrea*, dat is *steenigh*, magh voeren. Het heeft grote woestijnen. Tusschen zommige bergen leggen evenwel lustige, kleine en enge dalen, met een weinigh aerde en water: daer op dadel, en inzonderheit amandel en andere boomen; als ook velerleie gewassen, en heelzame kruiden, groeien.

Men heeft'er verlerlei slaghe van tam en wilt vee; inzonderheit kemels, daer d'inwoonders zich meê erneren.

In de woestijnen houden meenichte van wilde beesten, als wolven, beeren, vossen, hazen, vogel-struizen, en zeker gedierte *Chakals* genoemd: het welk een dier is, dat van een wolf en vos, of van een vos en wolvinne voortgeteelt is. Daer houden ook vogel-struizen van een yzelijke grote, die de Turken *Dene Koufch* noemen, dat is gezeyt *peert-vogel*. Men heeft'er ook *Chamelcons*, *Harbaon* op Arabisch genoemd.

Op de bergen ziet men by-na niet anders, als *Gazellen*, het welk een dier is tusschen een reebok en damhert.

Men heeft'er ook velerlei ongedierte: en zeker slaghe van adders, met een witten en schobbigen buik, en ook een witten rugh; maer met groene plekken doormenght. Op het hoofd steken twee hoorentjes uit.

Barari Alsjam, of Woest Arabie.

Woest Arabie is alzo van aller geheugenis her by *Ptolemeus*, en andere oude schrijvers, van wegen zijne wijfstrekkende, zandige en onvruchtbare woestijnen genoemd. Anders wort het op Latijn † *Arabia Aspera*, dat is, *Rouwe Arabie*, en ook * *Neder Arabie*, en by *Lucianus* *Diep Arabie* geheten. Het wort ook by eenige schrijvers het eerste *Arabie* genoemd: gelijk *Gelukkig Arabie*, het tweede, en *Petreefch* het derde: *Arabie*.

† Afsi-
des.
* Serrar.
Niger.

Vele schrijvers houden *Woest Arabie* voor het lantschap, dat in de Schrift, *Eesai*. 60: vers 17. *Jerem.* 49: vers 29, 32. *Ezechiël* 27: vers 21. *Cedar*, of *Chedar*, na *Cedar*, *Ismaëls* tweede zoon, *Genes.* 25: vers 13. 1 *Chron.* 1: vers 29. genoemd wort. *Cedar*, naer het schrijven van *Hicronymus*, is een lantschap in de woestijne der *Sarrace-*

nen, en alzo na *Cedar*, *Ismaëls* zoon, gebynaemt: dies *Hicronymus* *Cedar* voor een gedeelte van *Saraka* of *Saracene* houdt.

By d'Arabieren heet heden dit gewest op Arabisch *Beriara*, of liever eigentlijk *Barari Alsjam*, dat is gezeyt, *woestijnen van Syrie*: want *Alsjam* bediet *Syrie*, en *Barari woestijnen*. Te weten, d'Arabieren rekenen *Woest Arabie* onder *Syrie*: gelijk het een gedeelte van *Petreefch Arabie* onder *Egypten*, en het ander onder *Syrie*.

Woest Arabie leit ten Noorde, met een gedeelte van *Mesopotamie*, en met den stroom *Eufrates* belloten: ten Weste met de deelen van *Syrie*, *Palestijn* en *Idumea* of *Petreefch Arabie*: ten Zuide met de bergen van *Gelukkig Arabie*, ten Ooste met de bergen van *Chaldea* en *Babylonie*.

Andere stellen by-na de zelve grenspalen aldus: *Woest Arabie* paelt ten Ooste aen het lant van *Babylonie*, langs de bergen, die van den *Eufrates* tot aen den Perlischen zeeboesem reiken: het strekt ten Weste tot aen *Trachonitis*, *Petreesch Arabie*, en *Syrie*: heeft ten Noorde *Mesopotamie*, en ten Zuide de bergen van *Gelukkig Arabie*, en een gedeelte van den Perlischen zeeboesem. In 't kort, *Woest Arabie* is gelegen tuschen *Gelukkig Arabie* en den stroom d'*Eufrates*.

Alhoewel dit geweest *woest* genoemd wort, en zeer groote woestijnen en wildernissen heeft, en in 't midden zeer onvruchtbaer is, zoo is het evenwel op zonnige oorden bewoont: inzonderheit aen den oever van den *Eufrates*.

Dit geweest was in oude tijden, langs den oever van den *Eufrates*, en daer

het aen *Syrie* en *Mesopotamie* paelt, met zeer treffelijke steden, dorpen en kasteelen, bebouwt. Ja aenden oever van den *Eufrates* zouden noch heden, zoo *Jozef Scaliger* getuigt, kentekenen en puinhopen van steden, eens zoo groot, als de stad *Parijs*, in *Vrankrijk*, gezien worden. Desgelijks gedenken ook *Leonhart Rauwolf*, *Della Valle*, *Tavernier*, en andere reisbeschrijvers, puinhopen van zeer groote steenen aen dien oort. Langs henen den oever van den *Eufrates* leggen grasrijke weiden en beemden, en zeer dichte bosschen met vruchtbare bomen. In *Woest Arabie* zijn heden geene of zeer weinigh bewoonde plaatsen. De voornaemste bewoonde steden of plaatsen zijn *Ana*, *Taiba*, en *Sukana*; hoewel die meerendeels in *Mesopotamie* of in *Iraka* leggen.

Ziet
pag. 104.

De stad *Ana*.

DE stad *Ana*, of *Anah*, of *Aana*, en anders *Anna*, of eigenlijk, na het Arabisch, *Aanah*, is een der voornaemste steden van dien oort, en leit op den oever of op beide oevers van den *Eufrates* gebouwt, ten deele in het lant van *Woest Arabie*, en ten deele in *Mesopotamie*: waer over zy ook onder *Mesopotamie* zou kunnen gerekent worden: gelijk ook de meeste Arabische lantbeschrijvers haer in *Mesopotamie* stellen: maer uit oorzaak de woestijne, de welke, na deze stad, de woestijne van *Ana* gemeinelijk genoemd wort, in *Woest Arabie* leit, en het voornaemste en beste gedeelte der stad, na de zijde van *Woest Arabie* gelegen is, zoo kan de stad *Ana* gevoeghelijk onder *Woest Arabie* gebracht worden.

De stad *Ana* leit rontom in woestijnen, vier daghreizen van *Bagdad*, en vijf van *Mached-Raba*, op de Noorder breete van vier en dertigh graden en veertigh minuten, en op de lengte van zes en zeventigh graden en dertigh minuten; de lengte, met d'Arabische schrijvers, genomen van d'nitterste Wester-kuste van *Afrika*.

Ana is heden met gene muuren omringt: hoewel *Texeira* haer een ontrek van zeer oude muuren toeschrijft. Maer in stede van muuren leggen rontom, ter wederzijde van den *Eufrates*, twee eenparige ryen van rouwe en on-

gebaende heuvelen, die met hunne voeten tot aen de ruynen strekken. Hier over heeft deze stad haer niet in de breete kunnen uitstrekken, en ook aen ieder oever niet meer dan eene strate hebben. De heuvelen besluiten de stad van wederzijde, tot aen den oever des vliets, zeer nau, en strekken haer tot onvergankelijke en eeuwich-duurende muuren. Door belet van deze heuvelen, kan men ook in de stad niet komen, zelf niet te voet: behalve langs eenige zeer enge voetpaden, die aen d'oevers van den vliet als tot poorten dienen.

De stad *Ana* is daer en boven ook door eene vesting gesterkt.

Deze stad heeft niet meer als twee straten: d'eene is aen d'eene zijde van den vliet d'*Eufrates*, en d'andere aen d'andere zijde. De strate, na de zijde van *Mesopotamie*, is ontrent een halve mijle lang; hoewel niet volkrijk, en meest by ambachtsluiden bewoont. Maer die na de zijde van *Woest Arabie* is ontrent een groote mijle lang, en begriipt d'aenzielijkste en voornaemste inwoonders.

De stad is tamelijk groot, en strekt tot de lengte van ontrent vijf duizent schreden, of eene gemeine Duitsehe mijle.

De huizen zijn slechts, na 's lants gewoonte, van leemaerde, by gebrek van kalk, opgebouwt; hoewel zeer sterk

Texeira.
Anania.
Della
Valle.
Tavernier &c.

Ulug
Beig.
Nahr
Eddin.
Tavernier.

Della
Valle.

Voyage
de Perſe.

en wel gemaakt, ten aenzien der ſtoffe. Zoo daer en regen *Texeira* ſchrijft, zijn alle de huizen, ten getale in alles van ontrent vier duizent, van ſteen, pleiſter of kalk gemaakt: en eene of twee verdiepingen hoog; maer klein en vierkant, en boven met een plat dak, na 's lants wijze. Ook zijn na-by de ſtad, volgens ſchrijven van *Tavernier*, vele pleiſter of kalk-mijnen, als ontrent de ſtad *Parijs*, in *Frankrijk*.

Ieder huis heeft een byzondere tuyn, met allerleie vruchtbomen beplant, die dadelen, oranje-appelen, limoenen, vijgen, olijven, en vele andere treffelijke vruchten geven. Men heeft'er ook wiltachtige myrtenbomen, met grote bladen, en andere welriekende en luſtige gewaſſen. Het welk zeker in zulken woefſtijnachtigen oort iet zelzaems, en met recht verwonderens waerdigh is. Dies *Tavernier* wel te recht heeft mogen ſchrijven, dat men niet zeggen zou, dat de ſtad *Ana*, wanneer men daer binnen is, met zulke afgrijzelijke en verwaerlijke woefſtijnen aen alle zijden omringt leit.

In het midden der ſtad leggen, in den vliet of ſtroom *Eufrates*, vele eilantjes, met vruchtbomen bewaſſen, die, indien zy wel gehavent en ga geſlagen wierden, den ſtedelingen tot luſt-priëelen zouden verſtrekken.

Onder andere leit een eilant voor de ſtad, ontrent in het midden des ſtrooms: het welk rouwer en ſteeniger, als d'andere, en met weinigh koſte en arbeit tot een veſting gemaakt is, de welke de ſtad als tot een kasteel dient: hoewel zy geen lang-beleg zou kunnen verduuren noch uitſtaen. Op dit eilant ſtaet een *Mesjid* of tempel.

Van d'eene zijde der ſtad tot d'andere zijn over den ſtroom gene bruggen geſlaegen; maer men vaert van den eenen oever tot den ander met ſchuiten over, die daer alijt in grooten getale gereet leggen.

Ontrent op eene halve mijle rontom de ſtad is het lant wel bebouwt: en heeft fraeie tuynen en luſthuizen.

De vliet d'*Eufrates* verſchaft den inwoonders veel viſch.

De ſtad *Ana* ſtaet onder 't gebiedt van zekeren Arabiſchen *Emir* of vorſt, die zijn woonplaetſe in een van de beſte en treffelijkſte huizen heeft: doch hy komt

zeer zelden in de ſtad, en neemt'er zeer weinigh zijn verblijf; dewijl hy by-naden geheelen tijt van 't jaer met zijne zwarte hutten, op het velt, op de grenſen van de woefſtijne, daer hy over gebiedt, om her zwerft.

In deze ſtad bevinden zich zekere in- Inwoon-
ders. geboornen ongelovigen, (gelijk de Arabieren hen noemen) die onder d'Arabiſche inwoonders vermengt woenen, en in gemeenſchap met hen leven; hoewel zy veel in 't heimelijk van de Mahometanen in 't geloof verſchillen, en een wonderlijk gevoelen hebben: want zy geloven, naer men zeidt, van gene andere werelt, dan van deze, en weten van geen ander leven, als van dit tegenwoordigh. Zy onderhouden geen vaſten, doen geen gebeden, en toonen geen bewijs in het ſtuk van goddelijken dienſt.

In het huuwen, of vleefchelijke luſten te plegen, nemen zy geen acht of aenſchouw op maeghſchap: maer gehengen, dat de zoon zijne moeder, en de broeder zijne zuſter beſlaept.

Men houdt, dat zy de zon aenbid- den, en haer eenige goddelijke eere bewiſzen: dewijl zy haer des uchtens, zoo dra zy haer zien opgaen, en haere ſtralen verſchijnen, met eenige buiging van hoofd en lichaem, en met woorden en andere tekenen van eerbiedigheit begroeten. Doch zy doen alle deze dingen zeer bedektelijk en heimelijk: want indien de oprechte Mahometanen, die dezen aenhang als goddeloos vervloeken, deſte weten kregen, en hen daer op betrapten, zy zouden hen ſtrengelijk daer over ſtraffen. Deze laiden ſchijnen eenige overblijfſſelen van d'acloude Arabieren of Perſiſche Magen te zijn, die ook duſdanige wijze van leven onderhielden, en de zon en 't vuur aenbaden.

Naer het ſchrijven van *Texeira* is *Ana* met Joden en Moren of Mahometanen bevolkt. De Joden, hoewel arm, zijn by den *Emir* of vorſt des lants, en zijne amptenaers, door giften en gaven, na 's lants wijze, wel gezien: en zy hebben die vryheit en voorrecht, dat zy meester van hunne landen en huizen zijn. De Mahometanen zijn tweederlei, of in twee gezintheden verdeilt: want zommigen zijn oprechte Mahometanen: andere uit d'acloude inwoonders dezer plaetſe geſproten, en

en Mahometanen in name en schijn ; maer geloven niet in *Mahomet* , dan door dwang. Hunne voorouders aenbaden de zon : gelijk zy ook dien dienst noch heimelijk ga slaen.

Mached-Raba is, als een vesting, op een kleinen heuvel gelegen, niet verre van den vliet d'*Eufrates*, tusschen *Taiba* en *Ana*, op eenen afstand ter wederzijde van vijf dagh-reizen.

Della Valle schijnt deze vesting *Rachba* te noemen, en plaetst die op den oever van den *Eufrates*, tusschen *Ether* en *Mached-Ali*.

Aen de voet van den heuvel ontspringt een bron, die als een kom maakt : het welk iet zelzaems in deze woestijne is.

Mached-Raba is met hooge muuren omringt, die van leem-aerde en briksteen, in de zon gebakken, gemaekt, en met eenige vierkante torens gesterkt zijn : maer van binnen zijn slechte hutten : waer in d'inwoonders dier plaetse hun vee houden. Men heeft'er een zeer groote meenighte van vee, en meer peerden, als koebeesten.

Naerdien in deze woestijnen geen voeraedje, voor het vee, gevonden wort, zoo moeten d'inwoonders dat van d'oever van den *Eufrates* halen.

In *Mached-Raba* is ongemeen fraei vrouwvolk. *Tavernier* getuigt nooit schoonder dochter, als in *Mached-Raba*, gezien te hebben. Men ziet'er vele oude overblijffelen.

Taiba, of Taiba.

T*Aiba*, en anders *Taiba*, en by *Texeira Taybali* genoemd, is gelegen ontrent drie dagh-reizen Zuid-oostwaerts van de stad *Aleppo*, en vijf van *Mached-Raba*.

Taiba is een vesting of sterke plaetse : te weten, omringt met een hogen muur van leem-aerde, en briksteen, in de zon gebakken : op een zelve wijze, als *Mached-Raba*.

Men ziet in *Taiba* vele bliken, die d'acloutheit der stad te kennen geven. Te weten, by zekere slechte *Metzjid*, de welke op eenige stukken van marmere pijlers rust, staet een tamelijk hoge kloktoren van gebakken steen, die door de Kristenen eertijts, naer het schijnt, gebouwt is. Namaels hebben de Mahometanen eenige hoge pijlers, *Alkorans* op Arabisch genoemd, daer by gevoeght ; hoewel zonder eenige çieraet van bouwkunst.

Binnen in de *Metzjid*, in de hoek van den muur, is een zeer oude steen gemetst of gedreven : dien de Mahometanen groote eerbiedigheit bewijzen : zonder hen de reden bewust is. Boven aen dezen steen ziet men Grieksch opschrift, en beneden twee regelen met andere vreemde letteren, die na Samaritaensche of Hebreusche letteren zwieren.

Taiba is een Arabisch woort, en betekent eigenlijk *goet* : gelijk ook de stad *Medina* dien zelve naem voert : en zeker, niet oneigentlijk is die naem

aen deze plaetse, in *Woest Arabie*, gegeven : naerdien het gewislijk goet moet geacht worden, in eene bekommerlijke wildernis, ontbloomt van allen lijstoght, eene plaetse aen te treffen, daer de reiziger voor gelt hoenderen, eyeren, en andere ververschingen bekomen kan.

Aen de poorte van *Taiba* is een bron, die uit d'aerde springt, en een kleinen poel maakt. Zoo eenigen schrijven, is het water wel zoet ; maer heeft een quade reuke : doch wort evenwel, by gebrek van beter, gedronken, en dient tot bevochtiging van eenige kleine tuinen, die onder de stad leggen.

Taiba is de gemeenste en voornaemste doorgang van de geheele woestijne, ter oorzake van dezen bron, zoo voor de genen, die van de steden *Aleppo* en *Damaskus* na *Babylon*, als die van *Damaskus* na † *Diarbekir* reizen, en den

Drie mijlen van *Taiba* leit een verwoeste burght, *Heir* genoemd. Het is een groot en ruim gebou, vierkant van gestalte, opgehaelt geheel van groote witte marmere steenen, en gesterkt rontom met gordijnen, die met vele kleine torens bezet zijn ; hoewel alles zeer vervallen, havenloos en overhoop leit : zulx men nauiliks zeggen kan, wat het geweest zy.

Nessens de burght leit een stad, *El-her* genoemd, gebouwt na 's lants wijze ; hoewel op een onaengename plaetse.

† Of Mesopotamie.

Heir.

El-her.

fe. Zoo d'Arabieren zeggen, wiert zy ten tijde van *Salomon*, (dien zy *Suleiman* noemen) by de Hebreë bewoont.

Sukana. Te reizen van *Ana* na *Aleppo*, leit tusschen twee bergen een groot vlek, *Sukana* in 't Arabisch genoemd, dat is, *ziedend* of *heet*: mischien na zekere put met heet water. Het heeft een vesting of kasteel, en buiten op 't veld een *Chan* of herbergh, en ontrent hondert en vijftigh huizen, die by Arabieren en Turkomanen bewoont worden. *Sukana* dient tot een vertrek en pleisterplaets der *Karavanen*.

Eenige mijlen van *Taiba*, na de zijde van *Aleppo*, vint men by verscheide putten, met zeer goet water, d'overblijfselen van een oude stad, die na alle waerschijnlijkheit groot moet geweest zijn; (hoewel men de grontvesten daer nauwliks van zien kan) want men vint'er overal, hier en daer, veel marmere, en overblijfselen van kolommen, ook eenige heele brokken van steene gebouwen en zware muuren: de welke met d'omkring, die haer zeer groot verroont, d'aeloude voortreffelijkheid der stad getuigen.

Siria. D'Arabieren noemen dit gewest, of deze aeloude gebouwen, *Siria* of *Seria*: die, volgens hun zeggen, in 't begin by Kristenen bewoont wierden: en zeker overblijfsel van een gebou, dat meer na 't Zuiden staet, was hun kerk.

Haita. Ontrent een dagh-reize van deze aeloude gebouwen, na de zijde van *Aleppo*, leit een dorp *Haita* genoemd. Dit dorp wort onder d'inwoonders voor een plaets geacht, die zy *Mezar* noemen, dat's *godvruchtigh*, of een *bevaert-plaets*: alzo de zelve de grafsteede van eenige Mahometanen is, die zy in hoge achting van heilicheit houden.

Woestijnen van Woest Arabie. *Woest Arabie* heeft zeer groote en wijdstrekkende woestijnen of wildernissen: als een groote, en eene kleine: of een eenige doorgaende woestijne, de welke uit twee deelen bestaet. Zy wort op Arabisch *Al-Bâdijaton* en *Badwon*, dat is, *woestijne*, en anders gemeinlijk, na de voornaemste stad *Ana*, de *woestijne van Ana*, genoemd.

Groote Woestijnen. De groote woestijne begint ten Noorde uit *Syrie*, ontrent twee of drie mijlen van *Aleppo*, hoofstad van *Syrie*, reikt ten Zuiden tot aen de bergen, die *Petreesch* en *Gelukkig Arabie* van el-

kandere scheiden: en strekt haer na 't Ooste, langs d'oever van den *Eufrates* tot aen de stad *Bassora* en den Perlschen zeeboesem: diens zy ten Weste en Noorde aen het lantschap van *Irâka* paelt.

De kleine woestijne van *Woest Arabie*, of de Noortzijde van de groote woestijne, strekt haer van de stad *Ana*, langs den *Eufrates*, tot aen *Aleppo*. Zy wort by *Tavernier* de kleine woestijne genoemd: uit oorzaak men die in veel minder tijts kan door-reizen, als de groote woestijne, de welke na 't Zuiden tot aen *Gelukkig Arabie* strekt. Ook vint men'er meer-malen water. Daer en boven wijkt men op dien tocht niet verre van d'oever van den *Eufrates* af.

Te reizen van *Bassora* na *Aleppo*, door deze wildernis, treft men op wegh de volgende plaetsen aen: *Kuveda*, *Ganemiat*, *Mukeyer*, *Meschet Ali*, *Meschet Hussein*, *Kierkela*, *Heira*, *Taiba*, *Ana*, *Siria*, *Haita*, *Mezer*, *Aleppo*: doch meest alle d'eerste plaetsen, en zelf *Bassora*, zijn in het lantschap van *Irâka* gelegen.

Deze kleine woestijne is by-na overal effen en vlak, met weinigh oneffenheden. De gront is onvruchtbaer, en leit op eenige plaetsen met zout, en andere mijnstoffen, overdekt: en is op andere plaetsen steen en moerasachtigh, en met riet bezet. In Hooimaent vint men daer evenwel de velden by-na alle groen, en met velerleie kruiden begroeit; hoewel die doornachtigh zijn, en alleenlijk den kemels tot goet voetsel strekken.

Men vint'er dorpen, huizen, noch gebouwde landen: maer alleenlijk groote woeste en onvruchtbare vlakten: hoewel men hier en daer eenige groente vind, welk slechts bestaet in wilde en stekende kruiden, een voetsel voor kemels.

Zy is tusschen *Agria* en *Eathuer* op eenige plaetsen weck en moerasigh, en met riet, en zomtijts met hagen en doornen bezet: en op andere plaetsen wit van zout.

Het lant ontrent de vesting *Rachba*, aen den oever van den *Eufrates*, is, behalve eenige weinige heuvelen, heel vlak en effen: gelijk het overigh der wildernis: maer rijk van kruiden, door het

het bevochtigen uit den na-by-gelegen stroom.

Men heeft'er zekere wilde kerstle-boomen; desgelijx wilde cypressen, of liever genever-bomen; die, hoewel klein, eenighzins na de cederen van den bergh *Liban* aerden. Daer groeit zeker kruit *Kali* genoemd: wiens afsch dienstigh is, om daer van fijne Venetiaensche kristallijne glazen te maken. Ook zijn'er veelerhande andere planten en boomen.

Men zaeit in deze woestijne, aen den oever van den *Eufrates*, veel geers, daer d'Arabieren broot van bakken.

Men heeft zeer weinigh water in deze wildernis, en graeft'er gene putten, dan zeer wijt van malkanderen, en die naulix den reizer genoegzame behoefte van drinkwater kunnen verschaffen. Door dit middel achten d'Arabieren hun lant van den oorlogh te kunnen bevrijden, en vreemde vorsten de hoope en moed te benemen van hen by te komen, en met oorlogh aen te tasten.

Daer en boven hebben deze quaet-aerdige Arabieren, om hun lant noch vaster en ontoegankelijker te maken, ter plaetse, daer eertijts putten of bronnen dicht by malkanderen waeren, (t zy van zelf aldaer ontstaen, of door arbeit van menschen handen gemaekt) alles bedorven en verwoest, en eenige weinige zeer wijt van malkanderen behouden, die naulix voor hen genoeg zijn, en die zy op ieder dagh-reize weten te vinden. Hier door moeten de genen, die onkundigh in dit lant zijn, indien zy zonder ervare wegh-wijzers door de landen van deze wildernissen trekken, nootwendigh sneuvelen en vergaen. En schoon zy den honger, met het eeten van scherpe kruiden, (het voetsel der kenels) konden verzadigen, zy zouden evenwel, by gebrek van water en andere drank, van dorst moeten versmachten: gelijk dit droevigh ongeval den onkundigen vreemdelingen dikwils overkomt.

Men reift ook door deze wildernis geene gezette dagh-reizen: maer alleenlijk van d'eene waterplaetse tot d'andere, om daer te rusten en aedem te scheppen. En nit oorzake deze wildernissen alle effen en vlak zijn, en byna gelijk een zee, daer men geen speur van schepen ziet, zoo gebruikt men tot

leitsmannen, in't reizen, zekere ervare luiden, die men stierluiden van 't vartlant zou mogen noemen, gelijk men hen ook noemt, die 's lants inboorlingen zijn. Deze geleiden niet alleen gheede *Karavannen*; maer ook byzondere menschen, zoo des noodigh is, en brengen hier en daer brieven. Zy keenen zeer wel alle deze plaetsen en wateren, en de kortste en langste wegen. Zy geven des nachts, in't reizen, achtig op zekere sterren, en des daeghs op't onderscheidt van 't lant, of het hoogh of laegh is: desgelijx op de verruwe der aerde, op de kruiden, en op de verscheidenheit der reuken. Door dit middel weten zy wonder wel zoodanige wegen, als zy begeeren, weder te vinden. Gewisselijk niet genoeg kan men zich over d'ervarentheit van deze weghwijzers of stuurliuiden, in dezen handel verwonderen: want de putten, die men zoekt, om daer te rusten, en zich te ververschen, zijn slechts kuilen, gelijks d'aerde, zonder eenige borstweering, afschutsel, of scheiding: waer over men haer niet van verre kan zien.

Gansch *Woest Arabie* staet onder het gebiedt van den Turk of Grooten-heer, die verscheide plaetsen door *Sanjaks*, *Sardars*, *Timars* en *Janitsars*, als stedehouders, van zijnent wege doet bestieren. Evenwel voert over de geheele woestijne van *Arabie*, inzonderheit een, onder d'Arabieren, met den tijtel van *Emir*, dat is, *vorst* of *heer*, de heerschappye, die niet geheelijk den Grooten-heer onderworpen; maer in eniger wijze aen hem verknocht is: gelijk een zeer machtigh leenheer, die tamenlijk vry is. Doch behalve deze voeren ook verscheide andere kleine *Emirs* over deze woestijne het gebiedt.

D'*Emir*, die ontrent des jaers zestien hondert en zeven over dit gewest gebodt, was *Dandal* genoemd, die het zijnen neve, de wettige erfgenaem, had afhandigh gemaekt.

D'*Emir*, die des jaers zestien hondert en zeven heerschte, was *Hamed Aburixa* geheren, en de machtighste van gansch *Woest Arabie*; hoewel den Turk eenighzins onderworpen. *Aburixa*, of *Aburizj*, is d'oude bynaem, en algemeine rijtel des geslaghts der *Emirs* van *Woest Arabie*, en berekent eigentlijk *man* of *vader van de pluim*.

Bestie-
ring van
Woest
Arabie.

Hoe de-
ze woe-
stijne be-
reift
wort.

Emir Fejad.

D'*Emir*, die op het jaer zeffienhondert en zeffien heerschte, was *Fejad* geheten. Zijn heerschappye strekte haer over alle deze wildernissen van *Arabie* uit, van *Aleppo* tot aen *Bagdad*, en ook over een groot gedeelte van *Mesopotamie*, over den *Eufrates*. Hy was den Grooten Turk of Heer cenzius; maer niet geheellijk, onderworpen.

Deez *Emir Fejad* was ook heer en meester van de stad *Ana*, en had'er een van de beste huizen, tot zijn verblijf en woonplacste: hoewel hy daer zeer zelden quam, en weinigh zijn verblijf had: dewijl hy by-na den ganschen tijt des jaers, met zijne zwarte hutten, over het velt zworf, op de grenzen van de woestijne, daer hy over gebood.

Emir Fejak roemde, door goede getuigenissen te kunnen bewijzen, dat hy in rechte lijn, zonder ooit afgebroken te zijn, van den aertsvader *Noach* afgedacht was. Dies geen aedel, indien zulks waer was, in de werelt by dezen zou kunnen geleken worden.

D'*Emir*, die op het jaer zeffienhondert en vijf en twintigh de heerschappye voerde, was *Mudleg Aburisk* genoemd, die de grootste en machtighste heer van alle d'Arabieren in *Woest Arabie*, en zijnen oom *Fejad* in de heerschappy gevolgt was: want de zoon volght de vader niet in de heerschappye; maer de neef: wiens vader ook voor *Fejad* had geheerscht, die, dewijl *Mudleg* toen noch zeer jong was, de heerschappye aen zich getrokken had.

D'*Emirs* of Arabische vorsten gaen zich gewoonelijken des Zomers, met al hun gevolg, op d'oever van den *Eufrates* legeren, om aldaer water en voeraedje voor hunne kemels en vee te bekomen, het welk hen dan in de woestijne ontbreekt.

Alle *Emirs* doen den koopliiden en reizigers, die zy aentreffen, schatting en tol na hun welgevallen betalen: by wijle voor ieder kemel-last veertigh *Piasters*. Zomtijts houden zy de *Karavannen* en reizigers eenige weken op: ten einde hunne onderdanen hunne koopwaren voor gelt, tot hun groot voordeel, aen de reizigers verkoopen.

Tavernier.

Men reift gewonelijken van *Aleppo* na *Bagdat* of *Ana*, of van daer derwaerts, door de kleine woestijne te lan-

de. Wel zou men met *Karavannen* dien wegh veel bequamer en korter langs den *Eufrates*, met vaertuigen kunnen doen: 't en zy de groote meenighte van molens de schipvaert belette, en gevaerlijk maekte, die aldaer gebouwt zijn, om het water op te halen, tot bevochting der landen.

In deze woestijnen onthouden zich vele Arabieren, *Beduwijnen* genoemd: welker aert, en wijze van leven, te vore, op pag. 165 en 166 beschreven is.

Turkomannen zwerven ook in deze wildernis, als lantloopers, om her. Ten tijde van groote hitte nemen zy hunne schuilplacsten in 't geberghte.

D'Arabische rovers houden in groote meenighte in deze wildernis, die van zeer verre in deze placsten te zamen komen, om de reizigers te berooven. Onder deze Arabische rovers of stropers worden vele gevonden, die onderzaten van *Emir Fejad* zijn; hoewel ongehoorzame en wechgeloope onderzaten, die gelijk de ballingen van *Italiën* leven. Alle deze luiden scharen zich gewoonelijken in groote hopen, en trekken in talrijke benden voort. Zy zitten dikwils twee en twee op eenen *Dromidaris*: welk zeker slag van kemels is; maer veel snelder in 't voortloopen. Hunne wapenen zijn lange speeten, bogen en pijlen, en zomtijts ook vuur-bussen. Derhalve de reizigers, in het trekken door deze wildernis, wel op hun hoede tegen dit snoo gespuis moeten zijn.

D'oort of wegh tusschen *Taiba* en *Aleppo* is boven-mate gevaerlijk, ter oorzake van de rovers: naerdien dit gansch lant door *Beduwijnen* alleen, bewoont wort, die niet doen, als roven, stropen en plonderen.

De genen, die uit *Aleppo* na *Persie* willen reizen, trekken gewoonelijken dwers door deze kleine woestijne, op de steden *Anna*, *Bagdat*, en *Bassora* aen, en varen dan den stroom d'*Eufrates* af, en schepen over den Persischen zeeboesem.

Anders reift men ook door de groote woestijne; hoewel die een ongewoone wegh is, en daer men niet doortrekt, dan eenmael des jaers, wanneer de koopliiden van *Turkye* en *Egypten* aldaer komen, om kemels te koopen.

De *Karavannen*, de welken langs dezen wegh na *Bassora* trekken, begeven zich

zich niet op reize, 'ten zy dat'er regen gevallen is, om water in de woestijne te hebben, de welke gewoonlijken niet voor Wintermaent ophoudt.

Hoe men door deze woestijnen reist.

Men reist nooit door deze woestijnen, dan in sterk en talrijk gezelschap van menschen en kemels, (dat de *Karavaen*, dat's *reis-troep*, geheten wort) en onder gelei van eenen *Karavaen Bassa*.

Ook reist men gewoonlijk door deze woestijne op kemels: naerdien peerden of ezels zulken verren noch moeielijken reis-wegh niet zouden kunnen afleggen, noch uitstaen, inzonderheit door het gebrek van drinkwater; want men reist'er dikwils drie, vier, en meer dagen, zonder water aen te treffen: zoo lang de kemels ook, zonder te drinken, kunnen loopen. Wanneer de kemels, in het reizen, ontrent water komen, schoon noch een mijle of anderhalve van daer, zoo beginnen zy snel, na gewoonte, daer na toe te loopen. Die dan door deze woestijne wil reizen, zet zich op eenen kemel in een korf. Ter wederzijde van ieder kemel hangt een half ronde korf, *Kajava* op Arabisch genoemt, de welke met gewascht doek, voor gemeene luiden; maer met root scharlaken, voor groote meêvrouwen, overtrokken is. In ieder van deze korven kan een mensch bequamelijk zitten. Wanneer men niet meer, als een korve, van noode heeft, zoo hangt men aen d'andere zijde des kemels een bael, tot tegenwighte.

Voyage de Perse.

Tot grondiger bericht van de waere geschapentheit en stant dezer groote woestijne, zal ik uit *Johan Baptista Tavernier* hier by voegen, hoedanigh die de zelve woestijne bevonden heeft, wanneer hy haer met de *Karavaen*, bestaende uit ontrent zes hondert kemels, en vier hondert menschen, zoo meesters, als knechts, voor eenige weinige jaren, in den tijt van vijf en zestigh daghreizen door-reisde: te weten, van de stad *Aleppo*, tot aen de stad *Bassora*.

Onder alle deze kemels waeren nauweliks vijftigh met koopmanschappen beladen, die gewoonlijk in groflaken, en in eenige weinige snuiferyen bestonden: en inzonderheit in doek, dat blaen en zwart geverft is, daer zich d'Arabieren van dienen, die het, zonder te wasschen, gebruiken. Alle d'andere kemels waren

niet, als met grooten voorraet van lijftoght beladen: want men vind niet met allen in deze woestijne, dat tot levens onderhoudt van noode is.

Geduurende de vijftien eerste dagen van den tocht, sedert het vertrek uit *Aleppo*, vonden zy in deze woestijne geen water, dan om den tweeden, en by wijle om den derden dagh.

Op den twintighsten dagh, sedert het vertrek van *Aleppo*, legerden zy zich by twee putten met goet water. Daer na trokken zy dieper de woestijne in, na 't Zuide, om de stad *Ana* niet aen te doen, uit vreeze, dat d'*Emir* dier stad hen zou mogen ophouden.

Na acht dagen reizens quamen zy by drie waterputten, neffens de welke drie of vier huizen stonden, daer dadelen gekocht wierden. Na verloop van drie dagen vonden zy twee putten met zulk bitter water, dat de kemels het niet konden drinken: neffens de welke eenige oude puinhopen van briksteen, in de zon gebakken, lagen. Daer na reisden zy zes dagen zonder water te vinden: dies zy nu negen dagen, zoo men de drie vorige daer by voeght, zonder water gereist hadden: en zoo lang waeren ook de kemels zonder drinken gebleven. Eindelijk quamen zy op het einde van den negenden dagh in een oort, die met heuvelen bezet, en ontrent twee mijlen groot was. Onder andere waeren'er drie heuvelen, die ieder aen zijne voet een waterpoel of plas hadden, welk water in Wijn en Slaghtmaent, door de regen, in de leeghte valt, en by een loopt. Maer des Zomers drogen deze poelen door de hitte uit. Rontom deze heuvelen groeit veel kreupel bosch. Ook hout'er veel wilt, als hazen, rheen en patrijzen, en inzonderheit hazen, die tusschen de voeten der kemels komen lopen, en door de kemeldrijvers meenighmael met stokken doot geslagen worden.

Naerdien zy nu negen dagen gereist hadden, zonder water te vinden, als dat by deze drie heuvelen, zoo veranderden zy van koers, en trokken niet verder Zuidwaerts; maer recht na 't Ooste. Na ontrent twee dagh-reizen, trokken zy door twee heuvelen, daer by een waterpoel was. Van die plaetse tot aen *Bassora* reist men nooit drie dagen, zonder water t'ontmoeten. By deze plaetse

vonden zy twee Arabieren, die ieder zijne vrouw en kinderen en vee, bestaende in geiten en schapen, by zich had.

Vijf dagh-reizens van deze plaetse ontdekten zy een groot paleis, dat van briksteen, by 't vuur gebakken, gemaekt was. Ieder briksteen was een halve voet in 't vierkant, en zes duim dik. Naer het schijnt is dit lant eertijts bezaeit geworden: en de ovens, daer deze briksteen in gebakken is, zijn met stroo heet gemaekt: want op tien of elf mijlen in 't ronde vint men niet een eenigh heester-gewas, noch spruit van hout. In dit paleis zijn drie groote hoven: en in ieder hof fraeie gebouwen, met twee ryen van bogen of gewelven, d'een boven d'ander. En alhoewel dit paleis noch in zijn geheel is, zoo is het evenwel onbewoont. Door wien dit paleis geticht is, weten d'Arabieren niet te zeggen. Voor de poorte des paleis is een poel of bak, met een kanael, die droogh is. De bodem van de kanael is van briksteen: gelijk ook het gewelf, dat gelijks d'aerde is. Zoo d'Arabieren gevoelen, zou dit een waterleiding geweest zijn, waer door het water van den *Eufrates* liep, niet tegenstaende die twalef mijlen van daer is.

Kufa of
Meched
Ali.

Na vier dagh-reizen, tegen 't Noord-Ooste, quamen zy aen een slegt vlek, dat eertijts een vermaerde stad was, en *Kufa* genoemd wiert; maer heet heden *Meched Ali*, dat is, *Moortplaetse van Ali*: dewijl *Ali*, *Mahomets* schoonzoon, aldaer vermoort en begraven wiert: wiens grafstede aldaer in eene *Moske* is. Eigentlijk is deze plaetse in het lantschap van *Iraka*, by ouds *Chaldea* genoemd, gelegen: daer van wy breder, in het beschrijven van dat lantschap, spreken zullen.

Na acht of negen dagh-reizen komt men aen de stad *Bassora*, die op het eind van deze woestijne, een halve mijle van den stroom de *Tigris*, en niet verre vanden Persischen zeeboesem leit.

Deze woestijnen, volgens schrijven van *Tavernier*, zijn by-na overal vol zant, dat op d'eene plaetse sijnder en lichter, als op d'andere is. Zy zijn zeer moeielijk te doorreizen, 't en zy na het vallen der regen, de welke het zant vast maakt. Men ontmoet zeer zelden in deze woestijnen eenen bergh of dal. In

de dalen vint men gewonelijk een weinigh water, en eenige kleine kreupelboschen of heester-gewassen, om rijs daer by te koken. Want in de geheele woestijne, noch in alle deze Zuider gewesten, vint men geen branthout: en niet als op eenige oorden wat heester-gewas of kreupel-bosch. Doch de reizigers, eer zy vertrekken, verzien zich van eenige kleine takkeboschen en kolen: desgelijks ook van versch water in leere zakken: al het welk zy op de kemels laden.

In het reizen door deze woestijne ontmoete *Tavernier* verscheide *Emirs*, Emirs in de woestijne. of Arabische vorsten: en onder andere een van de machtigste, die ontrent vijftigh jaren oud, wel gemaekt van leden, en fraei van gelaet en gebaren was. Hy had niet meer als twee duizent peerden by zich, van vijf en twintigh of dertigh duizent, die eenige dagen te voore vertrokken waeren. Deze twee duizent peerden, die hem vergezelschapten, wierden door vijftigh kemels gevolgt, daer op de vrouwen in de *Kajavas* of korven zaten: de welke met root scharlaken, verciert met zijde franje, overtrokken waeren. In het midden van deze kemels waeren 'er zes met gelubden omringt. De franje van deze *Kajavas* was van zijde, met gout en zilver doormengt. Deze Arabische vorst had een groote meenighte van brave Arabische peerden, die rijkelijk toegedoft en uitgestreken waeren. Maer hy had'er ook vele zonder zadel en toom. Een ruiter kon met een dun teentje het peert lichtelijk van d'eene na d'andere zijde doen gaen, en in vollen ren stil staen, met alleenlijk aen het hair te vatten.

D'aert der Arabische peerden, en veirdigheit dezer Arabieren in het rijden, en hun draght, is te voore verhaelt. Ziet pag. 157.

Tusschen *Ana* en *Mached-Raba* zijn waterputten van over de vijftigh vadem diep: waer over de reizigers gewoonelijk een tou of koorde, dat sterk en dun is, met zich nemen, daer zy een leeren emmer van ontrent zes pinten nats aen binden, wanneer zy water willen scheppen. Deze leeren emmer beslaet weinigh plaetse: naerdien men die t'zamen kan vouwen: en wanneer men water wil putten, zoo strekt zy haer uit als een kalotje.

Kerbelai.

Kerbelai, of *Kierbela*, is eene plaetse, gelegen op den Wester over van den *Eufrates*, tegen over zeker kasteel, *Ebn Hobaira*, dat aen d'Oostzijde van den *Eufrates*, in het lantschap van *Irâka* leit.

Faid.

Faid is eene stad in de woestijne, ten halven wege, tusschen *Mekka* en *Bagdad* gelegen.

Eenige stellen ook *Masched Ali* en *Masched Hussain* in *Woest Arabie*.

Ziet pag. 9.

Zommigen maken *Mekka* d'edelste en hoofstad van *Woest Arabie*.

Woest Arabie heeft veel vee.

Woest Arabie voed een groote meenigte van vee, de voornaemste rijkdom der inwoonders: als koebeesten, peerden, ezels, buffels, schapen, geiten; maer inzonderheit kemels: want nergens vint men grooter meenigte van kemels, als in *Woest Arabie*. De talrijkheit der kemels in *Woest Arabie* schijnt ook door de Schrift te kunnen bevestight worden: naerdien *Jeremias*, cap. 49: 29. het weghvoeren der kemels uit *Kedar*, of *Cedar*, dat is, *Woest Arabie*, of des zelfs gedeelte altoos, gedenkt. Ook leest men 1 Chron.

Inzonderheit kemels.

6: 21. dat de kinderen *Rubens* de *Gaditen*, en die van *Manasse* den *Hagarenen*, of *Hagariten*, vijftigh duizent kemels, twee hondert en vijftigh duizent schapen, en twee duizent ezelen ont namen en wegh-voerden. De *Hagarenen* nu waeren een gedeelte der *Ismaëlitien*, en worden voor d'oude inwoonders van *Woest Arabie* gehouden, en by *Strabo*, en andere oude Grieksche schrijvers, *Agreers* geheten; maer zijn namaels *Saracenen* genoemd.

Desgelijx getuigen doorgaens d'oude schrijvers, zoo Grieken als Latijnen, de talrijkheit der kemels in *Woest Arabie*. Daer en boven melden de hedendaeghsche schrijvers, en inzonderheit *Bochart*, en verscheide reisbeschrijvers, de veelheit der kemels, die eenigen *Emirs*, of vorsten der Arabieren van *Woest Arabie*, duizenden van kemels toeschrijven.

D'inwoonders en lantzaten zijn byna gedwongen zulken meenigte van kemels aen te queken en houden: uit oorzaak het reizen, door de woestijnen van *Woest Arabie*, niet dan door middel van kemels geschieden kan.

Regeering of ry der *Himjariten* of *Homairiten*, koningen van *Jemen*, of *Gelukkigh Arabie*, van hunnen oorsprong tot aen *Mahomets* tijden.

Het gewest, heden met den naem van *Arabie* bekend, inackte by ouds geen een koningrijk uit: maer wiert in vele koningrijken verdeilt. Het grootste koningrijk van alle deze was *Jaman*, of *Jemen*, dat is, *Gelukkigh Arabie*, dat in maght van zijne koningen, edelheit des geslaghts, vruchtbaerheit des aertrijks, en gezonde lucht, verre andere koningrijken overtrof.

Ry der Himjaritische koningen.

Ieder *Himjaritische* koning, die in *Jemen* of *Gelukkigh Arabie* by ouds geheerscht heeft, voerde, behalve zijnen eigen, een algemeinen naem of tijtel van *Tobbaa* of *Atthobo*: op een zelve wijze, als de Romeinsche keizers *Cæsars*, de Persische koningen *Kozars*, en d'Egyptische koningen *Faraos*, genoemd wierden. Te weten, deze koningen, zoo *Ebn Athir* getuight, wierden met den tijtel van *Tobba* beschonken, die de lantschappen van *Himjar*, *Hadramauth*, en *Saba* bezaten: maer d'andere wier-

den gene *Tobbaas* genoemd. Evenwel waeren'er ook, naer het getuigen der Arabische historischrijvers, in d'andere deelen van *Jemen* koningen uit *Saba*, zoon van *Kabtan*, gesproten: maer dier namen en getal is men niet zekerlijk bewuft. Deze koningen wierden hierom *Tobbaas* genoemd; dewijl d'een den ander op een ry, als gemeenelijk in een erfrijk geschiedt, volghde: want *Tobbaa* is een Arabisch woort, en bediet eigentlijk *gevolghzaem*.

Maer anders wierden ook de koningen der *Himjariten*, of van *Jemen*, *Akjâl*, of *Akwâl*, en in het enkel getal *Alkail* genoemd: het welk zoo veel gezet is, als *zeggers* of *sprekers*: of een *zegger* of *spreker*: want *Akjâl* of *Kail* is herkomstigh van het Arabisch woort *Kawl*, dat eene woort, *reden*, of *sprake* bediet. Te weten, de koning wiert aldus genoemd: dewijl hy zeide wat hy wilde, en zijne onderzaten zijn zeggen ge-

hoorzaemden. Anderen leggen *Kail groot* uit: als wiens woort, versta des konings, alles gehoorzaemt. Om de zelve oorzaak wierden deze koningen ook *Atakwels* genoemd, dat van het zelfte grontwoort *Kawl* herkomstigh is. Zoo *Aljaubar*, *Abulfeda*, en anderen daer en tegen willen, wierden deze tijtelen en namen veel meer den kleinen koningen of lantvooghden en stedehouders der koningen, als den koningen zelfs, gegeven.

Kahlan. Ziet pag. 157. *Kabtan* of *Jaktan*, zoon van *Heber*, was de stamvader en voortplanter der Arabische volken, en d'eerste van allen, die de koninglijke hoofd-çieraedje op zijn hoofd gezet heeft.

Jareb. Ziet pag. 146. Na zijn overlijden volghde zijn zoon *Jareb*, die het gansch gewest na zijnen naem deed noemen: als ook de tale, de welke hy d'eerste niet alleenlijk heeft begonnen te bouwen en op te queken; maer heeft ook zekere letteren en Arabisch geschrift uitgevonden, zoo *Maslud* en anderen gevoelen. Eenigen daer en tegen meinen dat *Salomon* deze merkletteren gevonden, en *Belkais*, koningin van *Saba*, (dat by hen voor een en het zelfte met *Arabie* wort gehouden) overgelevert hebbe; wanneer zy hem met raetselen en voorstellen quam verzoeken.

Ziet pag. 109. *Jafahab*. Na *Jaarab* volghde zijn zoon, met name *Jafahab*, of *Yaafschab*, die tot erfgenaem des rijks naliet, *Habfciam*, dat is gezeit, *dienaer* of *eerder der zonne*. Dan deez wiert namaels, van wegen de bloedige oorlogen tegen de gebuurvolken, en weghgevoerden roof; desgelijks van wegen het gevangkelijk weghvoeren dier volken, *Saba* genoemd, dat is, *straetschender*, *roover*, en *plonderacr*. Ook stichte hy een stad, en noemde de zelve na zijnen naem *Saba*: de welke aen het gansch gewest, en aen het volk den naem van *Saba* gegeven heeft: van waer ook d'Arabieren *Sabeen* of *Sabeers* zijn genoemd.

Ziet pag. 48. *Samuel Bochart* wil, dat d'Arabieren *Sabeen* na de gevangkenis zijn genoemd: dewijl hunnen koning, op pene van steeniging, verboden was, uit het paleis te treden. Maer voorwaer, dit schijnt het gevoelen der Arabieren niet geweest te zijn: naerdien geen Arabier dier wet gedenkt, en het tegendeel uit de uitgevoerde daden van ieder ko-

ning klarelijk blijkt; dewijl zy met de hooghste heerschappye en vryheit het koningkelijk ampt bedient hebben. Noch het woort *Saba* bediet niet by d'Arabieren ingesloten of in de gevangkenis gehouden te zijn; maer in de gevangkenis brengen, slepen, roven, schenden, plonderen, en diergelijc. Aldus zijn de Arabieren *Sabeen* genoemd, dat is, *rovers*, *straetschenders*, *plonderaers*, *vrybuiters*. Deez *Saba* had vele zoonen: als *Himjar*, (of *Homair*, of *Harmyar*) *Amr*, *Kaklan*, *Azjaar* of *Afchihar*, *Almatat*.

Na de doot van *Saba* aenveirde zijn zoon *Homair* de kroone en scepter, die een vorst was, door zijne mildheit en grootmoedigheit onder de Arabieren bovenmate vermaert. *Homair* bediet *root*: met welken naem hy genoemd wiert; dewijl hy byzonder groot vermaek in roode klederen schepte, en het gebruik der zelve uitgevonden heeft. Hy dreef de *Thamuditen*, door de wapenen, uit *Gelukkigh Arabie*, na het gewest van *Higjaz*. Deez was d'eerste uit de *Homairitische* koningen, die een goude koninglijke hoofd-çieraedje op zijn hoofd gezet heeft.

Na zijne doot trad zijne broeder *Kahlan* *Kaklan* in zijne plaetse: na wien weder de heerschappye op *Vathel* of *Wayel*, *Wayel* *Homairs* zoon, verviel.

Na *Wayel* volghde zijn zoon *Alfak-fak*, dien zijn zoon *Jagfar*, of *Jaafar*, volghde; maer wiert door *Durias*, of *Dhuruyasch*, gebynaemt *Amer*, zoon van *Hauf* of *Aufi*, zoon van *Homair*, uit den rijke verdreven. Doch *Alnaaman*, of *Alnooman*, zoon van *Jagfar*, des zoons *Alfaksak*, des zoons *Vathel*, des zoons *Homair*, beroofde dezen *Durias*, met bystant der Arabieren, van rijk en leven, en herkreegh 's vaders rijk. Hier over nam hy den bynaem van *steeker* aen.

Na *Alnaaman* klom zijn zoon *Asmach* op den throon: dien *Saddad*, zoon van *Had*, zoon van *Almatat*, zoon van *Saba*, volghde. Deez *Saddad* voerde vele en felle oorlogen met de gebuurvolken: zulks hy, behalve gansch *Arabie*, ook *Afrika* tot aen de palen der Westers zonne, t'ondergebraght heeft. Hy heeft overal vele steden gesticht, en wonderlijke gebouwen gemaakt: welker kentecken en puinhopen, zoo als by d'Arabische schrijvers beschreven zijn, by-na allen

Wonderlijke stad.

allen geloof te boven gaen. Onder vele verwonderens-waerdige werken verhaelt *Ahmet*, zoon van *Mahomet*, zoon van *Abraham*, de *Thaalabiter*, hoe *Abdallah*, zoon van *Balal*, wanneer hy in de woestijne van *Aana* na een verlore kemel zocht, onverziens aen zekere stad gekomen was, de welke met hoge en brede wallen omringt lagh; doch vond de zelve ledigh van inwoonders; maer overal vertoonden zich groote tijtels tot verwonderens toe. Doch de gebouwen en paleizen, op kolommen van *Smaragden* en *Hyacinthen* gebouwt, baerden in hem noch grooter verwondering. Men zagh'er kamers van louter gout en zilver gebouwt: en de vloer van velerleie edele gesteenten en peerlen geleit. De poorten bestonden uit gesternten van blinkende *Robijnen* en *Hyacinthen*. Verscheide vlieten bevochtighden die stad. Hoven, bomen en vruchten van verscheiden slagh, waeren tot wellust en çieraet der stad. Twee-mael had de Arabier deze stad doorkeken, en keerde toen na *Gelukkigh Arabie*, alles meê nemende, wat hy uit zoo vele opgehoopte rijkdommen, na zijn welgevallen, kon meê slepen.

Moavias, des verwitticht, (die toen over d'Arabieren, met den tytel van *Chalif*, gebood) ontbood den man, en vroegh hem naukeurigh na den toefant der zaken: dien hy niet alleenlijk alles trouwlijk verhaelde; maer bevestigde ook zijn zeggen, met het vertoonen der peerlen, dierbare gesteenten, en andere kostelijke uitheemsche dingen.

Ten cinde nu *Moavias* des te meer zou verzekert zijn, zoo vroegh hy *Kaabalabbar*, die te dier tijde, om de kennis en ervarentheit der aeloutheden, zeer vermaert gehouden wiert, nopen de deze dingen. Hy kreegh van hem ten antwoord, dat deze stad de stad van *Saddad*, zoon van *Had*, was, de welke hy aldaer, na de gelijkenis van 't aertsch paradijs, doen bouwen had: maer die was, eer hy daer quam, om haere wellusten te genieten, overleden. Zijn lijk wiert van daer vervoert, en, door zijn zoon, in cene spelonke des berghs *Hadbramut* verborgen: beneffens het oprechten van een groot grafteken: het welk by *Ahmet* voornoemt, uit verhael van zekeren *Bastam*, en zijnen makker, aldus beschreven wort.

In den ingang des hols vertoonden zich ontrent hondert trappen, ieder van een mans hooghte: by de welken men na het gewelf opklimt, dat in de rotse des berghs uitgeholt, en lang, hoogh en breed, hondert ellen is. Men ziet'er een bedstede van een zelve lengte, als het gewelf: waer op een menschen lijk van een zelve groote leit. Aen het hoofdeind hangt een gouden tafereel: waer op de daden van *Saddad* op een ry verhaelt staen. *Bastam* en zijn makker hebben dit tafereel, beneffens vele andere dingen van groote waerdye, na *Arabie* overgevoert.

Voorts zeide deez *Kaabalabbar* tot koning *Saddad*: *Wy lezen in onze historien, dat deze stad t'eenere tijde door zekeren mensch, een Mahometaen, gevonden zal worden, die ongerwijfelt deze is: wijzende op Abdallah, zoon van Balal.*

Wijders, de gemelde *Kaabalabbar* was een Jood van afkomste, en een *Rabbijn*, die *Mahomet* tot onverzoenlijke gramschappen, door zijne veirsen, verwekt heeft: inzonderheit door het veirs des gedichts, dat op den broeder *Begiair* gemaekt wiert, die *Mahomet* toegevallen was, en aldus luit: *Mahomet heeft u den beker van dronkenschap toegebracht. Waer over Mahomet den zinnen beval, Kaabalabbar, waer zy hem ook moghten vinden, te dooden.*

Wanneer dan *Kaabalabbar* geene plaetse van t'ontkomen, of zijn leven te behouden, overigh zagh, zoo vervoegde hy zich by *Mahomet*, en uitte, na hem eerst gegroet te hebben, opentlijk deze spreuke of geloofs-teken des Mahometaenschen godsdiensts: *Ik getuige, dat'er geen God, dan God zy, en Mahomet de gezant Gods zy.* Maer eer *Mahomet* hem veiligheid toe stont, beval hy hem dit volgende veirs opentlijk te uitten, en overluit op te zeggen, dat hy aldus uitsprak: *Abubeker heeft u de kelk van zijne dronkenschap toegebracht.* En hy logende, dat hy zou gezeidt hebben: *Mahomet heeft u toegedronken.* Dit geviel evenwel *Mahomet* niet, noch stilde zijne woedende gramschap. Waerom *Kaabalabbar*, naerdien hy een welsprekende poët was, besloot de lof van zekere boelin van *Mahomet*, met name *Saad*, de welke toen verre buiten 's lants was, op te halen. Dewijl

Graffte-
de van
Saddad.

hy wel bemerkte, dat *Mahomets* hert en zinnen door geen ander rooverveirs meer kon gestreelt, en de hevigheit van zijne gramschap gestilt worden, als door minneveirfen: het welk hem ook na zijne wensch wonder wel gelukte: want niet alleenlijk bood *Mahomet* hem, na het opzeggen des gedichts, veiligheid aen: maer hy heeft ook allen den genen, die het zelve gelezen, opgezeit, of gehoord hebben, zeer stoutelijk zijn paradijs belooft. Hy beschonk den poët daer en boven met zijne rok of mantel, de welke namaels *Moavias* (wanneer hy de heerschappye over de Mahometanen, met den tijtel van *Chalif*, bekomen had,) voor dertigh duizent kroonen losse, en hy zelf, en zijne nazaten, op groote hoogtijden, gewoonelijken aentrok. Het gedicht begon aldus: *Saad is verre weg gegaen. Hierom is mijn hert met droefheit bevangen: en volgt haere vocistappen: naerdien het door de ketenen van minne gekluisfert is.*

Ziet pag.
247.

Zoo eenige Joden willen, zou deez *Kaabalakbar*, na den monnik *Sergius*, *Mahomet* aengehangen hebben, niet met voornemen van zijnen godsdienst te omhelzen; maer ten einde hy door zijne welsprektheit den godsdienst, staet en zaken der Joden, by hem beschermde, met raet en daet bezorghde, en ga sloegh. Ook ziet een iegelijk klareljk, die den *Alkoran* leest, dat dit boek met plechteljkheden, zeden, gewoonten, beuzelingen, verzierfelen, en fabelen der Joden, gevult en opgepropt is. Al het welk, en andere diergelijke dingen, door vlijt en neirftigheit van *Kaabalakbar*, ter gunte der Joden, in den *Alkoran* zou gevlijdt zijn.

Lokman.

Na de doot van *Sadad* verviel de scepter des rijks in handen van den broeder, met name *Lakman* of *Lokman*. Maer *Aljannab* stelt na *Saddad Morthed*, die *Dhu-Aud* gebynaemt was, (dien *Alfrauzabad* eene regering van zes hondert jaren toefchrijft) daer na *Amr*, zoon van *Morthead*.

Dhufad.

Na *Lokman* volgde de broeder *Dhufadad*, die tot erfgenaem eenen zoon *Hareth* naliet. Deze voerde den bynaem van *Alrayesch*, dat is, *verquister*: dewijl hy, op zijne wederkomste uit den oorlogh, met grooten buit en roof, alle zijne goederen en rijkdommen zeer

mildeljk onder de burgers uitdeelde en verquifse.

Na de doot van *Hareth Alrayesch* trad zijn zoon in 's vaders plaetse, *Dulkarnain Assaab* genoemt, dat is, *tweegehoornde Assaab*: die, zoo eenige Mahometanen willen, in den *Alkoran* gedaght wort, en niet *Alexander de Macedoon*, die ook by d' Arabieren *Dulkarnain* genoemt wort: hoewel anderen die plaetse des *Alkorans* op *Alexander de Grootte* duiden. Deez was d'eerste der koningen van *Jemen*, die *Tobbaa* gebynaemt wiert.

Dulkarnain.

Daer na volghde *Abraha*, *Dulkarnains* zoon, gebynaemt *Dulmanar*, te weten, de vinder der *Pharos* of brandarifen, dewijl hy d'eerste van allen aen den Arabifchen zeeboefem, en Wefter zee, *Pharos* of brandarifen deed maken, ten einde de fchepen by nacht veilig de haven zouden bezeilen en vinden.

Abraha.

De zoon *Afrik* volghde na hem, die eene stad, door hem gesticht, na zijnen naem deed noemen: waer na toen het gansch gewest van *Afrika* alzoo genoemt is, volgens fchrijven van verscheide Arabieren.

Afrik.

Na zijn overlijden aenveirde *Hamar*, zijn broeder, de heerschappye, die den bynaem van *Dhul-Adhaa* bequam, dat is, *bedrijver der fchelmstukken*: waer over hy door de *Himjariters* uit den rijke verdreven, en in zijne plaetse *Sarhabil*, een man uit den zelve geflaghte, of uit *Saksaks* nakomelingen gefproten, gestelt wiert: waer uit felle oorlogen tuffchen de volken van beide partyen ontstonden: hoewel *Sarhabil* de zege bevocht, en het rijk behield.

Hamar.

Anderen leggen den bynaem *Dhul-Adhaar*, *heer der vervaereljkheden* of *fchrikkingen* uit: dewijl hy een zeker wanschapen mensch, dien hy in den oorlogh gevangen had: of, (gelijk anderen willen,) een zeker slag van apen of *Satyr*s in *Jemen* gevoert heeft: waer door het volk, dat nooit te voore zulke gedierten gezien had, vervaert en verschrikt geworden was: want *Dhu* betekent eigentlijk *heer*, en *Dhaaron* *fchrik* of *vervaertheit*.

Deez *Dhul-Adhaar* liet het rijk aen *Alhadbad*, zijnen zoon, over. Na wien, ftervende zonder mannelijken oir, zijn zuster *Balkais* volghde; de

Alhadbad.

fchoon-

schoonste en wijste vrouw van haeren tijd.

Deze *Balkais* regeerde twintigh jaren, en wort niet alleenlijk by d'Arabieren; maer ook by vele anderen voor die koningin van *Saba* gehouden, de welke in de Schrift geroemt wort, en by *Salomon* quam, om zijne wijsheit te hooren. Zy was uit de stad *Saba* of *Marab* van geboorte, en heerfchte daer over, en over het gansch gewest met den tijtel van koningin, 2 Paral. 11. vers 1. 1 Reg. 10: 2.

Ziet pag. 48.

Kasteel Serwach.

In deze stad was een kasteel, met name *Serwach*, van *Salomon*, *Davids* zoon: waer van niet als de puinhopen en wanfstellige bouwvallen, ten tijde van den Arabischen schrijver *Aledris*, die ontrent het jaer veertien hondert geleeft heeft, overgebleven waeren.

Kasteel Alkafib. Aledris.

Een ander kasteel was ook in de stad *Marab*, *Alkafib* geheten: dat het paleis van *Balkais*, gemalin van *Salomon*, was: (want alzo noemen d'Arabieren ook doorgaens haer:) het welk gezeit wort door de geesten of duivelen voor haer gesticht te zijn. De puinhopen van dit paleis worden onder de voornaemste aeloutheden van *Arabie* geroemt.

D'*Ethiopiërs* of *Abyssiniërs* willen, dat deze koningin uit hun lant *Abyssinie* zou gekomen zijn: want ook by hen is *Saba*, zoon van *Chus*, bekent: uit wien zy hunnen oorsprong rekenen.

Beide deze gevoelens schijnen door het schrijven der Evangelisten te kunnen bevestight worden; dewijl deze koningin by hen de koningin van't *Zuide* genoemd wort: naerdien beide deze gewesten, na 't *Zuide*, ten aenzien van *Palestijn* of Heilige Lant, gelegen zijn. Doch met meerder waerschijnlijkheit zou men door het woort *Zuide*, het gewest van *Arabie*, met name *Saba*, mogen verstaen, dat eigentlijk op Arabisch *Jeman*, of *Al-Jeman*, dat is, *Zuide*, sedert vele eeuwen, en aller geheugenis, en noch heden, by d'Arabieren alzo genoemd wort. Weshalve, indien de Zalighmaker de koningin der *Sabeen* de koningin van *Jeman*, dat is, van 't *Zuide*, genoemd heeft, zoo heeft hy met den gemeinen man willen spreken, en zoodanigh, dat hy van eenen iegelijk lichtelijk kon verstaen worden.

Matth. 12: 42. Luk. 11: 31.

Maer geen schrijver is'er, die door den naem van *Zuide*, *Ethiopië* of *Abyf-*

sinie verstaet: schoon zoo wel *Ethiopië*, als het lant der *Sabeen*, ten *Zuide* van *Juden* gelegen is.

Daer en boven dient tot meerder bevestiging, dat de koningin van *Saba* niet uit *Ethiopië*; maer uit *Saba*, in *Arabie* gelegen, gekomen zy: dewijl het gout, speceryen, en inzonderheit wierook, daer meê zy haere kemels, ten geschenk aen *Salomon*, geladenhad, veel overvloediger by de *Sabeen*, als by d'*Ethiopiërs* of *Abyssiniërs* zijn. Ja *Saba* is, om den overvloed van wierook, in de Schrift vermaert: daer nochtans *Ethiopië* geen wierook heeft.

Na de doot van *Balkais* bequam *Bazjernâm*, of anders *Nâzjerol-Nâm*, haer oom, en *Sarhabils* zoon, het rijk, dien eenigen *Malek* noemen, die een zoon van *Amr* was. *Amr* was een zoon van *Jagfu*, uit den geslaghte van *Mantab*, die een zoon van *Zaid* de *Himjariter* was. Deez *Bazjernâm* viel in de *Wester* lantschappen, en trok zoo verre, tot dat hy aen zekere zantbeeke quam, die gezeit wort, gelijk een sielle vliet, te loopen: zulks niemant de zelve kan overtrekken. Maer wanneer hy bleef stil staen, en zich over de nieuwigheit der zake, en buiten gewoone lijken loop, verwonderde, zoo stont de stroom en vloeing des zants stil. Toen beval hy zommigen hunner over de beke te trekken, en hem daer zeker verslagh van te doen. Deze dan, trokken, op zijn bevel, de beke over; maer quamen nooit weêrom: waer uit hy giste, dat zy gesneuvelt waeren. Ten einde nu anderen het zelfste niet zou wedervaren, zoo beval hy ter zelve plaetse een koperen zuil, met dit opschrift, op te rechten: *Voor-by deze zanden is geen veilige wegh.*

Bazjernam.

Na den vader trad de zoon *Samarbargas*, of *Schamer Jarâsch*, op den throon, die eenigen een zoon van *Afrik* maken. Anderen houden hem voor eenen zoon van *Ascher*.

Samarbargas.

Onder zijne regering leefde *Bastas*, koning der *Persen*, die onder de heerschappye van *Samarbargas* most buigen, en aen hem schatting betalen.

Ten zelve tijde bloeide *Zoroaster*, zoo eenigen schrijven, prins en vader der *Magen*.

Samarbargas veroverde de vermaerde stad *Samarkand*, met geweld der wapen-

nen, en deed haer verwoesten: met sneuvelen van by na een ontallijke menigthe van menschen. Trekkende vandaer na het gewest van *Sina* op, dwaelde hy van den wegh af, en versmaghte t'effens met al zijn volk van dorst.

Abumaleh.

Na hem wiert zijn zoon *Abumalech* ten throone verheven, die, op het gerucht van dat in 't Weste een uitstekende beke van Smaragden was, derwaerts trok, met begeerte van die te hebben: maer hy overleed dezer werelt, eer hy daer quam.

Na hem wiert de scepter des rijks van de zoonen of nakomelingen van *Homair*, zoon van *Saba*, op de zoonen of nakomelingen van zijnen broeder *Kablan* overgedragen.

Hamran.

D'eerste onder deze, die regeerde, was *Hamran*, zoon van *Hamu*, d'*Azdeiter*, des zoons *Hamer*, des zoons *Amr*, des zoons *Thaalaba*, des zoons *Mazan*, des zoons *Azad*, des zoons *Algaut*, des zoons der dochter van *Malech*, des zoons *Adad*, des zoons *Zaid*, des zoons *Kablan*, die de tweede gebooren zoon van *Saba* was.

Hamr.

Na *Hamran* volgde zijn broeder *Hamr*, die *Mazikia*, dat is, *verscheurende*, wiert gebynaemt, uit oorzaak hy allen daeghs meuwe klederen gebruikte, en de genen, welke hy eens gedragen had, op stukken scheurde, om door anderen, als hen hier onwaardigh oordeelende, niet gebruikt noch gedragen te worden.

Zoo andere schrijven, zou voor *Hamran*, en na *Abumalek*, zijn zoon *Ahabran* geregeert hebben, daer na *Duhifan*, zoon van *Alakran*, die de stad *Samarkand*, door *Samarbargas* verwoest, herbouwde, en met gelukkiger voortgang tot aen het rijk van *Sina* doorboorde, en dat veroverde, en de hoofstad verwoeste, met het doden overal van een ontallijke menigthe van menschen. Voorts stichte hy eene nieuwe stad, in de welke hy dertig duizent kolonieren van zijn eigen volk liet blijven, die aldaer tot noch toe, na d'Arabische wijze, leven, en d'Arabische tale spreken.

Alakran.

Na *Hamr* volgde *Alakran*, zoon van *Abumalek*. Na dien *Dhu Habshan*, of *Duhifan*, zoon van *Alakran*, die d'aeloude stammen *Tasm* en *Jadis* verdelghde.

Duhifan.

Gelukkig Arabie

Ten tijde van *Duhifan* overwaterde en verdelghde de vliet *Aram* by-na

gansch *Gelukkig Arabie*: als het welk door den vliet *Aram* verdelght. by ouds, om de gezonde lucht, overvloed en treffelijkheid van allerleie vruchten, en al wat tot 's menschen onderhoudt behoort, den naem van *Gelukkig* bekomen heeft: maer is na maels voor het ellendighste van alle gewesten gehouden.

Merkwaardigh is het geen de schrijvers uit d'oudste gedenktekenen der Arabieren verhalen: te weten, dat voor die overvloeding, of overwatering, geenerlei slangen, geenerlei scorpioenen, geenerlei mieren, geenerlei luizen of vlooiën, of diergelijke dieren, die den mensch hinderlijk en nadeeligh zijn, gevonden wierden. Ja de genen, die van andere plaetsen der waerts overgebracht wierden, storven aenstonts, zoo dra zy op de grenzen des lants quamen. Maer na die overwatering is 'er een groote overvloed en meenigthe van zoodanige gedierten voortgekomen. Wonderlijke dingen verhalen d'Arabische schrijvers van deze overvloeding. Zelf *Mahomet* gedenkt die in zijn *Alkoran*.

Na de doot van *Duhifan* volghde *Tabah* of *Tobbaa*, zijn oudste broeder. Na *Tabah* volghde *Kolaikarb*, of *Klikarb*, en anders *Molaik Jakrab* geheten, zoon van *Tobbaa*, volgens schrijven van *Aljannab*. In wiens plaetse gestelt wiert zijn neve, *Tabah* of *Afaad*, gebynaemt *Abukarb*, die alle de vorstelijke mannen van *Gelukkig Arabie* doode.

Na de bestiering des ganschen rijks bekomen te hebben, stelde hy tot lantvooght over het lantschap van *Hizjaz* zijnen neve: in 't welk vele Joden leefden, die hy zeer qualijk handelde, en hunne gramschap zoodanigh op den hals haelde, dat zy hunnen vorst langer geene eerbiedigheit bewezen; maer hem schandeligh ter neêr matsten.

Abukarb, des verwitticht, trok derwaerts met hondert duizent man, om wrake over zijnen gesneuvelden neve te nemen; want hy had besloten het gansch lantschap te vuur en te zwaerde te verwoesten. Maer wanneer hy de tierannye en zeer quade zeden van zijnen neve verstaen had, zoo keerde hy onverrichter zake te rugh.

Na het overlijden van *Abukarb*, volghde *Hassan*, oudste zoon van *Tabah*, of *Tobbaa*, in de heerschappye: die scheel, een-oogig, en mank was; maer

was ; maer in'erdaet de strijdtbaerfte zijner tijdgenoten , en van zoo grooten gezagh by de zijnen , dat niemant hem in geene zake derfde tegen-spreken.

Na hy in het rijk bevestigt was , doode hy alle de genen , tot eenentoe , die tot de doot zijns vaders geholpen , of ten dien einde oet-geſpan gemaekt hadden. Wanneer dit volbraght was , vervaerdighde hy eenen krijgſtocht tegen alle volken. En na hy by-na gansch *Persie* door-toogen , en *Chorasan* en andere lantschappen t'ondergebraght had , zoo wende hy zijne wapenen na den *Eufrates* , om *Chaldeen* en *Syrie* te beoorlogen. De veltöverſten , dit vernemende , wierden daer over zeer bedroeft : naerdien zy niet langer het afwezen van hunne vrouwen en kinderen konden derven en ontbeeren. Daer en tegen was des konings gezagh en ſtrengheit zoo groot , dat niemant tegen hem daer van een woort derfde reppen : ja zelf zijn broeder *Hamr* niet , die mee zeer verlangde t'huiswaert te keeren.

Wanneer derhalve lang tuſſchen *Hamr* en de veltöverſten geraetpleeght was , om verlof van den koning te verzoeken , van te rugh te trekken , en niemant dat op zich derfde nemen , zoo begonnen zy *Hamr* t'overreden , dat hy den broeder zou om t leven brengen , en zich de kroone des rijks op t'hoofd doen zetten : naerdien een iegelijk hem dier altijd waardigh geacht had. Deez , uit zught van te heerſchen aengelokt , bewillighde in de doot des broeders , en deed de veltöverſten by eede zweeren , hem gehou en getrouw te zijn. Hier op taſte hy zijne broeder in den ſlaep aen , en matſte hem , die in t minſte daer niet op daght , ter neêr.

Darain , die alleen onder de veltöverſten *Hamr* den broedermoort had afgeraden , des vernemende , ſpelde hem een ongelukkigh rijk , en noch ongelukkiger leven , en d'allerongelukkighſte doot te voore. Ook was hy daer in niet bedrogen ; dewijl *Hamr* , zoo dra hy het roer der regering had aenvaert , de ſlaep zoodanigh uit zijne oogen verging , dat hy ook geen en oogenblik tijd , hoe zeer hy ook na ſlapen verlangde , ruſte kon nemen. Wanneer hy daer over de artſen en prieſters om raet vroegh , zoo kreegh hy ten antwoord : *Niemant heeft onrechtveirdelyk den*

broeder gedoot , dien de rechtveirdige God geene wake toegezonden heeft. Toen riep hy met luider ſtemme : *Dit is de raet der veltöverſten , de Himjariten.*

Maer behalve het waken , wiert hy met zoo vele en zoo groote ziekten en qualen overvallen , en bevangen , dat hy geen en ſtoelgang kon maken , t en zy hy door zijn volk op eene houten ſtoele gedragen wiert : waer van hy den bynaem van de *houten* verkreegh. Zijnde dan by eenen ieder in de haet geraekt , zulks noch goede bekenden noch bloetverwanten hem langer moghten dulden , zoo wiert hy eindelijk , tot vergelding van zijnen loon , door zijn eigen volk gedoot.

Zijn rijk aenveirde *Dusnater* , volgens gemein gevoelen der Arabiſche hiſtoriſchrijvers ; hoewel andere *Dusnater* na *Sabban* ſtellen.

Zoo andere willen regeerde , na *Hamr* , *Habdelal* , of *Abd-Celal* , *Dul'AWaas* zoon : en na hem zijn broeder , met name *Albareth* : na wien *Murthad* , of *Morthead* , zoon van *Habdelal* , volghde. Wijders , deze *Murthad* had vier zoonen , onder de welken hy het rijk der *Himjariten* verdeilde , en deed hen , na eenen ieder de koninglijke hoofd-çieraedje op gezet te hebben , koningen noemen.

Na het t'onderbrengen dezer koningen wiert *Tabah* , zoon van *Haffan* , die door den broeder *Hamr* gedoot was , in de plaetſe geſtelt. *Tabah* zaght niet liever noch aengener , als wrake van de *Kinaneërs* en andere Arabieren te nemen , over de vier t'ondergebraghte koningen : waerom hy een ontallijk krijsheir by een begon te vergaderen. Wanneer den *Kinaneërs* des verwticht was , zonden zy eenigen , die over het verbont van vrede zouden handelen , en boden voor het bloet van ieder koning duizent kemels na ouder gewoonte aen : want dit was ten tijde des Heidendoms , of eeuwe der onwetentheit , de prijs van het bloet der koningen ; maer die van vorſten hondert.

Na de doot van *Tabah* volghde zijn zoon *Hamr* , die by-na alle de vorſtelijke perzoonen , edelen , en helden zijns volks , doode. *Rabiha* , geſproten uit den geſlagte van *Kablan* , tweede zoon van *Saba* , dezen gruweldaet en godloosheit euvel nemende , braght *Tabah* om t leven , en bemachtighde

het

het rijk. Maer de *Himjariten*, en anderen volken van dien aenhang, vergaderden van allerwegen tegen *Rabiha*, en dreyen hem ten rijke uit, en stelden *Abraha*, uit den geslagte der *Himjariten* in zijne plaetse.

Sabban. Na hem volghde *Sabban*, die in den oorlogh, dien hy tegen de *Madraïten* had aengevangen, te sneuvelen quam.

Alfabah. Na *Sabban* wiert *Alfabah*, zoon van *Abraha*, ter kroone verheven, die met twee hondert duizent krijgsknechten de *Madraïten* aentaste, en wrake van *Sabbans* bloet nam.

Dusnater. Na zijne doot verviel het rijk op *Dusnater*, een vreemdeling: want de wertige erfgenamen waeren ten rijke uitgedreven. Wanneer deez het rijk bekomen had, gaf hy zich geheel en al aen echtbrekeryen en vuile en geile wellusten over, en schaekte en verkraghte de schoonste jongelingen en meiskens, inzonderheit van koninglijken bloede.

Op zekeren tijde wiert hem aengezeid, dat *Zarha*, *Dunuas* of *Dunowas* gebynaemt, uit koninglijken stamme, de schoonste jongeling van zijnen tijt was: waer over hy, brandende naer gewoonte van geilheit, dien by zich beval te brengen. Deez zich gelatende 's konings bevel te gehoorzamen, vertoonde zich aenstonts voor *Dusnater*. Maer wanneer zy in het binnenste vertrek met elkanderen getreden waeren, trok *Zarha* zijne pook uit, die hy onder zijne klederen verborgen hield, en doorstak en doode *Dusnater*.

Waer over Dusnater door Zarha gedoot wort. * Over het verrichten van zulken braven daet riepen de *Himjariten* *Zarha Dunowas* voor koning uit. Maer deez, zoo dra hy in 't rijk bevestigt was, omhelsde den Joodschen godsdienst, en liet zich *Jozef* noemen, en deed het Evangelie en vele duizenden van Kristenen verbranden, en hunne kerken verwoesten.

Zijne wreerheit tegen de Kristenen. Wanneer hy vernomen had, dat in *Nabran* (eene stad des lantschaps van *Jemen*, of *Gelukkigh Arabie*) vele Kristenen waeren, zoo trok hy derwaerts, en stelde, na het ontfeken der ovens, aen d'eene zijde den Kristenen de Joodsche wet, en aen d'andere het vuur te voore. Maer na vele Kristenen in het vuur geworpen te hebben, wiert eene vrouw voorgebraght, dragende een

kint van zeven maenden, tot de welke, wanneer zy voor het vuur vreesde, het kint zeide: *Moeder! sterve voor uw geloof: want dit vuur zal geen vuur zijn*. Zoo andere schrijven, deed hy alle de genen, die het Jodendom niet wilden belijden, in een kuil met vuur smijten. Waerom hy ook op Arabisch *Sahib Aloghdoud* genoemd wiert, als of men zeggen wilde, *Heer des kuils*. Hy wort in den *Alkoran* gedaght, en heeft zeventigh jaren voor *Mahomet* gebloet.

Te dier tijde wiert het rijk van *Gelukkigh Arabie* tot d'*Abyssiniërs* of *Ethiopiërs*, dat zijn Morenlanders, overgebraght: het welk by dezen voorval, naer het verhael der gemelde Arabische schrijvers, aldus toequam.

Arabic tot d'Ethiopiërs overgebraght. Wanneer *Zarha Dunowas*, of *Dunuas*, den Kristenen godsdienst verzaekt, het Evangelie verbrant, de kerken gestoort, en de Kristenen tot het Jodendom gedwongen had, wiert hem door *Asahama Alnejaschi*, of *Nagasi*, koning van *Ethiopië* of *Abyssinië*, de oorlogh aengedaen: want deez, bewogen uit yver tot den Kristenen godsdienst, zond derwaerts zijnen neve *Arbata*, of *Aryat*, met zeventigh duizent krijgsknechten, die in 't kort het gansch lantschap bemaghtighde, en een groote meenighte der vyanden des Kristenen geloofs ter neêr velde. Wanneer koning *Dunowas* d'Arabieren zagh vluchten, en ook zelf aen zijne behoudenis wanhoopte, zoo sprong hy met zijn peert over hals, over hoofd, in zee, en verdronk. Hy sterf, na eene regering van twee hondert en zeffigh jaren, volgens *Aljannab*, of slechts zes en zeffigh, volgens *Abmed*. En aldus verviel het koningrijk van *Arabie* aen *Arbata*, d'*Abyssiniër* of *Moorenlander*, die den buit, na het bemachtigen des rijks, onder zijne veltoverften verdeilde; gaende de slechte krijgsknechten en armen voorby. Weshalve nam *Abraha Alazjram*, die ook een *Moorenlander* was, dit qualijk op, doode *Arbata*, en bemaghtighde het rijk.

Nagasi, koning van *Ethiopië*, dit hoorende, was zeer verstoort over de doot van *Arbata*, en zwoer, dat hy de bergen en vlakten met het bloet van *Abraha* zou besproeien. Wanneer derhalve deez zulken eed van *Nagasi* vernomen had, vulde hy zeker vat met d'aerde

d'aerde van bergen en vlakten, die hy met zijn bloet, uit een geopende aeder getapt, bevochtighde, en tot *Nagasi* zond, en met vele redenen zich over den daet ontschuldighde. *Nagasi*, hier meê verzoent, vergaf *Abraha* zijn misdaet.

Deez *Abraha* wiert *Alazjram* gebynaemt, na het litteken eener wonde, de welke hem in het aengezicht of neuzgegeven was: want *Zjaram* bediet een splete of klove des neus. Hy wiert ook op Arabisch *Sâhib Alfil* genoemd, dat is, *heer des olifants*: te weten, na dien olifant, van den welken in 't hoofstuk des *Alkorans*, *Alfil*, gesproken wort, dat aldus luidt: *In den name Gods des barmhertigen erbermer. Hebt ghy niet gezien hoe uw Heer met de Heeren des olifants gehandelt heeft. Heeft hy niet hun list te niet gemackt, en tegen hen scharen van vogelen gezonden, die hen met gebakke steenen zouden werpen, en hy heeft hen als een afgemait gezai gemackt.* De historie, waer op hier in dit hoofstuk gespeelt wort, is te voore verhaelt.

Aldus maken *Aljannab* en *Ahmed Ebn Jozef Zarha Dunowas* den laetsten koning der *Hamjarsche* of *Himjaritische* koningen. Maer *Abulfeda* maekt *Dujadan*, of *Dugidan*, den laetsten koning uit den geslagte der *Himjariten*, die het rijk van *Jemen*, of *Gelukkigh Arabie*, twee duizent en twintigh jaren, volgens zijn schrijven, bezeten hebben. Hoe vele jaren ieder koning geregeert heeft, drukken *Abulfeda* noch andere Arabische schrijvers niet uit: dewijl de tijt of reex van jaren geheel en al onzeker is, die hen doorgaens gemeenlijk toegevoeght wort. Waerom zeker Arabische schrijver getuight, dat onder alle de historien geene ongerijmder zijn, dat de historien der *Himjaritische* koningen; dewijl die, na den reex van zoo weinige koningen, zoo vele jaren tellen: want zy tellen zes en twintigh koningen: welker rijk of regeering den tijt van twee duizent en twintigh jaren uitmaekt en vervult. Maer mislichien heeft deze Arabische schrijver, zoo *Aljannab* gevoelt, in dit stuk gedwaelt; dewijl het zekerlijk is, dat ook andere koningen na *Mazikia* geregeert hebben. Doch men zou het zoodanigh mogen ontschuldigen, met te zeggen, dat'er

alleenlijk zes en twintigh koningen zijn, welker regeering den Arabischen historischrijvers bewust is.

Na *Dujadan* hebben, naer het schrijven van *Abulfeda*, over het gewest van *Jemen* acht *Abyssiniers* en acht *Persianen*, vervolgens met den tijtel van lantvooghden, van wegen de koningen van *Abyssinie* en *Persie*, geregeert. Daer na verviel *Jemen* onder het gebiedt der *Mahometanen*.

Daer zijn'er, die schrijven, dat koning *Zarha Dunowas* nooit de *Kristen* leere omhelst hebbe: maer uit het *Heidendom* tot het *Jodendom* overgetreden zy.

Na het overlijden van *Abraha* aen-
vaerde *Jaksum*, zoon van *Abraha*, de
heerschappyc. Na wien *Masruk*, een
ander zoon van *Abraha*, volghde.
Deez was de laetste der *Ethiopische* ko-
ningen, die het rijk van *Gelukkigh Ara-
bie* den tijt van twee en tzeventigh jaren
bezeten hebben: want *Aryat* regeerde
twintigh, *Abraha* vijftigh, en *Jaksum*
twee jaren.

Na *Jaksum* verviel 't rijk weder op de
Himjariten. Want als d'Arabieren door
d'*Ethiopiërs* zeer onderdrukt wierden,
zoo verkoren zy zekeren *Saif*, zoon
van *Duyazan*, uit den geslagte der
Himjariten, en zonden eenen gezant
met een groote zom penningen aen
keizer *Heraklius*, om bystant tegen de
Ethiopiërs te verwerven: maer de kei-
zer, dewijl hy een *Kristen* was, weiger-
de zijn krijgstroepen tegen volken van
een zelven godsdienst te zenden. Waer
over *Saif* na *Kesra*, of *Kosdroas*, ko-
ning van *Persie*, trok, en bystant van
volk verzocht. Doch wanneer *Kosdroas*
belaste tien duizent kroonen aen hem
uit te reiken, zoo zeide *Saif*, met tra-
nen in d'oogen: *Gout, ô koning, ver-
zoek ik niet van u: want gout heb ik niet
van noode: naerdien d'aerde van mijn
gansch lant en silver is: maer ik
verzoek alleenlijk van den grootste der
koningen bystant van volk.* Toen wiert
Kosdroas, door meêlijden, bewogen,
en beloofde den verzochten bystant,
en troofte den man met zoete woorden.
Als nu van den velttocht by *Kosdroas*
gesproken wiert, zoo gaf een der over-
sten dezen raet: *Ik raed, ô koning! in
zulken twyfelachtige zake, dat ghy al-
leenlijk met Saif zend, die over het be-
drÿf*

Ziet
Pag. 13.

Jaksum:

Het rijk
van Ara-
bie ver-
valt we-
der op
d' Ara-
bieren.

Autor.
Hitor.
Gent.
Aut.
Chrono-
log.

drijf van hunne misdaden ter doot gedoemt zijn. By aldien deze de zege zullen bevochten, het zal tot aenwas van uw rijk gedyen: maer zoo zy komen te sneuvelen, uw eere noch rijk zal daer door niet vermindert zijn. Wonder wel geviel deze raet *Kosdroas* en zijnen oversten. Dies wierden de gevangnenissen geopent, en drie duizeat en zes hondert mannen bequaem ten strijde bevonden. Over deze stelde de koning eenen strijtbaren veltheer, met name *Vabraz*, die toen hondert en een jaer oudt; maer in dien ouderdom zoo sterk van krachten was, dat niemant, dan hy zelf, zijnen boge kon spannen.

Wanneer zy dan te scheep getreden waeren, staken zy in 't kort, met eene voorwint, den Persischen zee-boesem over. *Saif* zond eenigen voor af, die zijne aenkomst den zijnen zonden verwittigen: gelijk zy hem ook, zonder toeven, ter bestemder tijt en plaetse, sterk over de twintigh duizent gewapende mannen, te gemoet trokken. Dezen trok koning *Masruk* met zijne krijgstroepen tegen: en wanneer hy eerst een grooten olifant: daer na een peert, en toen een muil-ezel beschreden had, zoo hielden d'Arabieren dat voor een goet voorteken: dewijl d'overste des krijsheirs van een groot tot een kleinder dier afgestegen was. Dit voorteken was ook niet ydel: dewijl, na het treffen des gevechts, d'*Ethiopsische* krijsknechten den rugh wonden, en *Masruk*, hun velt-overste, door de wonde van de scheut eener schichte, doot ter neêr viel. Na d'*Ethiopiens* verslagen waeren, en de stad by overgift ingenomen was, zoo beval *Vabraz* de poorte te verwoesten, op dat hy door de zelve niet mer neêrgebukten hoofde zou treden. Wanneer dit in 't werk gestelt was, en hy ter poorte, met de vendels des Persischen konings voor hem, ingetreden was, zeide *Saif*. Nu is het gedaen met het koningrijk der *Himjariten* in eeuwigheit.

Toen zond *Vabraz* eenigen, die den koning van de zege, op de vyanden bevochten, zouden verwittigen, en te gelijk met hen een groote meenighte van gout, zilver, edele gesteenten, aloëshout, amber, en andere kostelijke dingen. Waer op koning *Kosdroas* aen *Vabraz* schreef, dat hy, na hy *Saif*

tot lantvooght des lantschaps gemackt had, met den eersten na *Persie* zou keeren. D'Arabieren beschonken *Saif* met ontallijke lofdichten, en vereerden en verhieven hem met veirsen, zoo van wegen het herkrijgen des vaders rijk, en herstellen des vaderlants in vryheit, als om de geschenken en giften, die hy mildelijk aen velen bewezen en uitgereikt had. Maer *Saif* bezat niet lang het rijk, dat hy met zoo grooten arbeid en gevaer verkregen had: dewijl eenige *Ethiopiens*, die hy onder zijne geheimste en bekendste vrienden had aengenomen, hem met list dooden. *Kosdroas*, des vernemende, wilde geenzins meer voortaan koningen in *Arabie* stellen: maer deed het lant door zijne bevelhebbers of lantvooghten bestieren, welker laetste *Bazan* of *Bochân* was, die den Mahometaenschen godsdienst beleed.

Andere Arabische schrijvers, als *Ahmed Ebn Jozef*, stellen voor *Saif*, zijnen zoon, *Madi Karb*. Te weten, *Saif* zou in *Persie* gestorven zijn, eer hy krijgstroepen van koning *Kosdroas* verworven had. *Maadi Karb* was door d'*Ethiopiens* gedoot: waer door het rijk geheellijk van de nakomelingen van *Saba* verviel.

D'eerste, die door koning *Kosdroas* tot lantvooght over *Jemen* gestelt wiert, was *Wahzar*: na hem *Marzaban*: daer na *Sihan*: toen *Georg* of *Joris*: en eindelijk *Bazan*, die *Mahomets* leere omhelsde: waer door de heerfchappye van *Jemen* op de Mahometanen verviel: wiens gedeelte *Zjabar*, zoon van *Bazan*, van *Mahomet* ontving: want *Mahomet* braght door zijn aenhang en navolgers in 't kort het gansch lant t'onder.

Texeira gedenkt ook zekeren Arabischen koning, met name *Manzar*, die een leenman van den Pers was. *Kaled Ben Julas Guasani*, hopman van den Roomschen keizer *Heraklius*, viel in de landen van dezen *Manzar*, en haelde een zeer grooten buit daer uit. De Persische koning *Anuxira* klaeghde daer over aen den keizer, en eifchte herstelling van al het geen genomen was, en straffe van *Kaled*. Maer wanneer de keizer zich weinigh dier klachten kreunde, viel *Anuxira* in *Algezir* of *Mesopotamie*, en nam de stad *Dara*, *Raha* en

Arabie
door de
Persen
verovert.

Lib. 1.

en andere in. Eindelijk trok hy in *Syrie*, en veroverde *Antiochie*, *Aleppo*, en vele andere plaetsen, en dwong ten leste den keizer vrede te verzoeken: de wel-

ke hem toegestaen wiert, met beding, dat hy alle jaers een groote schatting aen *Anuxiron* betalen zou.

Gjorhamidijnen, of aeloude Arabische koningen van *Hizjas*.

Abrah.
Ecch.
Hiftor.
Arab.
Specim.
Arab.

WAnneer *Jaareb*, zoon van *Kabtan*, in *Jemen* heerfchte, regeerden vervolgens, d'een na den ander, in het lantschap van *Hizjas*, de volgende koningen:

1. *Gjorham*, *Jaarebs* broeder, na wien alle de koningen van *Hizjas* sedert *Gjorhamidijnen* genoemd wierden.
2. *Abd-Yalil*, *Gjorhams* zoon. *Abd-Yalil* is zoo veel gezeyt, als knecht van *Yalil*, dat een afgoden-beelt was.
3. *Gjorzjam*, zoon van *Abd-Yalil*.
4. *Abdol-Madan*, *Gjorhams* zoon.
5. *Nogailah*, of *Nakilah*, *Nafela*, of *Nofailah*, *Abdol-Madans* zoon.
6. *Abdol-Masih*, *Nogails* zoon. *Abdolmasih* is gezeyt, dienaer van *Christus*.
7. *Modad*, of *Masnad*, zoon van *Abdol-Masih*.
8. *Amr*, *Modads* zoon.
9. *Alhareth*, zijn broeder.
10. *Amr*, *Alhareths* zoon.
11. *Bazjar*, zijn broeder.
12. *Modad*, of *Masnad*, zoon van *Amr*.

D'aeloutheit heeft de geheugenis en namen van vele andere koningen dezer volken vernietigt.

Naer het verhael der Arabische schrijvers, zou *Ismael* met de *Gjorhamidijnen* in maeghschap getreden zijn, door het trouwen van *Modads* dochter. Namaels hebben *Ismaels* nakomelingen de *Gjorhamidijnen* uit hunne woonplaetsen verdreven, die zich na *Johaina* begaven: alwaer zy, na verscheide rampen, eindelijk door het overstroommen des waters, verdelght zijn.

1. Over *Hizjas* heeft ook by ouds geheerscht *Amr*, zoon van *Labi*, gesproten uit *Kablans* nakomelingen, die dikwils in de boeken der oude Arabieren gedaght wort. De *Chozaiſten*, een zekere Arabische stam, roemen uit hem gesproten te zijn: te weten, dat zy nakomelingen van *Kaab*, *Amrs* zoon, zijn. Deez *Amr* is de geen, die d'aller-eerste in de *Kaaba*, of tempel van *Mek-*

ka, de beelden, als *Hobal*, *Afaf*, en *Nayela*, ingevoerd, en den Arabieren te dienen aengeboden heeft: gelijk reets gezeyt is, en in 't vervolgh breder zal verhaelt worden.

2. *Zohair Ebuol Habab*, of *Ebnil Hobal*, die de *wichelaer* genoemd wiert, om zijne wonderlijke kloekzinnigheid en schranderheit des vernufis. Hy leefde lang, en was door het bevechten van vele overwinningen, vermaert. Hy beoorloghde, met bystant der *Kodaiſten*, de stam *Gatfan*, of *Gatfanidisten*, om dat zy een vryburgh, of heilige plaetse, gelijk die te *Mekka*, voor zich gesticht hadden. Hy onderhield met *Abraha Alazjram*, anders genaemt *Sahib Alfil*, dat is, *heer van den olifant*, een *Ethiopiſche* koning van *Jemen*, groote vrientſchap. Eindelijk haelde hy zich de doot op den hals, door het gulzigh inzwelgen van wijn.

3. *Wayel*, gebynaemt *Kolaib*, zoon van *Rabia*, gebood over den stam *Maad*, of *Maadeniſten*. Hy was boven-mate hovaerdigh, trots en opgeblazen van aert: en wilde in de plaetsen na-by hem, de jaght of vangst van wilde dieren niet gedoogen: noch lijdten, dat kemels van andere luiden met zijne kemels t'effens te drenken gebraght wierden, noch het ontfteken van vuur by of neffens zijn vuur. Eindelijk wiert hy door zekeren *Jaffas* gedoot: uit oorzaak hy de borsten, of uyers van eene kemelin, *Sarab* genoemd, de welke hy op eene plaetse vond ter weide gaen, die hy anderen verboden had, met eene schicht door-schoot. Deze kemelin behoorde eenen toe, dien *Bafous*, moeye van *Jaffas*, ter gaste ontfangen had. Hier uit sproort een veertigh-jarige oorlogh: waer uit een spreekwoort onder d'Arabieren ontstont: *Ongelukkiger, als Sarab, en ongelukkiger, als Bafous*.

Het dient hier aengemerkt eene gewoonte der aeloude koningen, en der genen, die onder d'Arabieren ande-

Ziet pag.
12, 22,
en 178.

ren in might overtroffen, plaetsen en weiden, die zy voor hun eigen wilden behouden, anderen re verbieden. Aldus getuigen *Alfirauzabad* en *Aljahar*, dat de koningen van *Jemen* eenige plaetsen voor hun eigen zelfs wilden behouden.

Te weren, ieder hunner had eene plaetse, de welke anderen verboden was: waer op niemant, dan zy, mocht weiden. Hoewel zulks niet alleenlijk van de koningen van *Jemen* gepleeght is: maer was ook by anderen in gebruik. Welke palen d'aeloude koningen van *Jemen* zich voor-schreven, verhaelt *Abnol Athir* in de volgende woorden. *Het was in de tijden van onwetentheit de gewoonte, dat een vorst, wanneer hy by of neffens eene stam zijne woonplaetse zou vestigen, eenen hont deed blaffen, en dien geheelen oort des lants rontom, zoo verre het geblaf des honts kon gehoort worden, zich eigen maekte, noch dien geenen ander gunde: daer nochtans zijn vee alle de weiden, die den volke toequamen, vryelyk mocht doorloopen.*

* Mohalhel.

4. Mohalhel, zoon van *Rabia*, en broe-

der van *Kolaib*, die de *Taglabitische* stammen t'zamen riep, en tegen de *Bekriten* oorlogh voerde, om zijne broeders doot te wreken.

5. *Zobair*, zoon van *Jodaimah*, dien Zobair. van d'Arabische stamminen *Hawazeniten* tol was toegeleit, den welken hy jaerliks op het vermaerde merktvelt, by *Mekka*, *Okad* genoemd, ontving. Hy wiert door zekeren *Chaled* gedoot, die daer na tot *Alnooman*, *Amrilkais* zoon, koning van *Hiram*, vlughte, en by hem in bescherming genomen wiert: maer zeker *Alhareth* vervolgde en doode hem: waer uit vele oorlogen ontstonden.

6. Koning *Kais*, *Zohairs* zoon, die een Kais. heer van zeer brave peerden, met name *Daker* en *Gabrah*, was: met de welke hy tegen twee andere, in ren, om strijt, op uitefching van zekeren *Hadifa*, liep, om een weddenschap van hondert kemels. Hier uit ontstont groot krakeel: en dit was de oorzake van een langduurige en vermaerde oorlogh onder d'Arabieren. Koning *Kais* aenvaerde eindelijk den *Kristen* godsdienst, en trok na *Amman*, en wiert een monnik.

Arabische koningen van *Gassan*.

D'Arabieren, *Gassaniten* genoemd, hebben hunnen oorsprong uit *Jemen*, of *Gelukkigh Arabie*, uit den geslaghte van *Kablan*, tweede zoon van *Saba*, als verscheide Arabische schrijvers getuigen. Te weten, *Gassan* was een der voornaemste geslaghten uit den stam der *Azditen*, en d'*Azditen* d'eerste stam der nakomelingen van *Kablan*, zoon van *Saba*.

Wanneer de stroom *Al-Aram* 't lant van *Jemen* had overwatert, wierden de inwoonders gedwongen van daer te vlughten en verhuizen. Dies trokken zy na *Syrie*, daer het aen *Arabie* grenst, en sloegen zich by eenen bron of water neer, *Gassan* genoemd: van waer zy *Gassaniten* genoemd wierden.

Voor hen bezaten d'Arabieren, *Adazjanisten* *Salibisten* geheten, dit gewest. Na de *Gassaniten* die verjaeght, en hunne koningen gedoot hadden, namen zy hunne woonplaetsen en landen in bezit.

D'eerste koning van *Gassan*, of die onder de *Gassaniten* de merken van koning aenvaert en gebruikt heeft, was

Zjafnah, zoon van *Amr*, zoon van *Thaalaba*, zoon van *Amr*, zoon van *Mazikia*, wiens heerschappye, na het dooden der *Salihistische* koningen, de Arabieren en Grieken, die in *Damaskisch Syrie* waeren, zich onderwierpen.

De tweede was *Amr*, zoon van *Zjafnah*, die in *Syrie* vele kloosters deed stichten.

De derde, *Thaalabah*, zoon van *Amr*.

De vierde *Hareth*, of *Aretas*, zoon van *Thaalabah*.

De vijfde, *Zjabalagh*, zoon van *Alhareth*.

De zesste, *Alhareth*, zoon van *Zjabalah*.

De zevende, *Almondar Alakbar*, dat is, de *Grootste*, zoon van *Hareth*.

D'achtste, *Alnooman*, broeder van *Almondar*.

De negende, *Zjabalah*, zijn broeder.

De tiende, *Aliaham*, een ander broeder.

De elfde, *Amr*, een ander broeder.

De twalefde, *Zjafnah Al'asgar*, dat is, *Zjafnah de Kleine*, zoon van *Almondar Alak-*

Alakbar. Deez verbrande de stad *Hiram*: waerom des zelfs nakomelingen, *Illon Almabrak*, dat is, *geslacht des brantstighers* genoemd zijn.

De dertiende, *Alnooman* (of *Alnaaman*) *Al'asgar*, de jonge, zijn broeder.

De veertiende, *Alnooman*, zoon van *Amr*, zoon van *Almondar*.

De vijftiende, *Zjabalah*, *Alnoomans* zoon, die tegen *Almondar*, zoon van *Maißam*, oorlogh gevoert heeft.

De zestiende, *Alnooman*, zoon van *Aliham*, of *Alhaim*.

De zeventiende, *Alhareth*, zijn broeder.

D'achtiende, *Alnooman*, of *Alnaaman*, *Alhareths* zoon.

De negentiende, *Almondar*, of *Almender*, *Alnoomans* zoon.

De twintighste, *Amr*, zijn broeder.

De een en twintighste, *Hajar*, de broeder.

De twee en twintighste, *Alhareth*, *Hajars* zoon.

De drie en twintighste, *Zjabalah*, *Alhareths* zoon.

De vier en twintighste, *Alhareth*, *Zjabalahs* zoon.

De vijf en twintighste, *Alnooman*, *Alhareths* zoon, die ook *Abukarb* en *Kotâm* geheten was.

De zes en twintighste, *Aliham*, *Zjabals* zoon, die ook heer van *Tadmur* was.

De zeven en twintighste, *Almondar*, zijn broeder.

De acht en twintighste, *Sjarabil*, de broeder.

De negen en twintighste, *Amr*, de broeder.

De dertighste, *Zjabalah*, zoon van *Hareth*, zoon van *Gabalab*.

D'een en dertighste, *Zjabalah*, *Alihams* zoon, die de laetste der koningen van *Gassan* was, en onder *Omar*, de tweede *Chalif* of Arabische keizer, *Mahomets* leere omhelsde. Daer na trok hy na *Konstantinopolen*, alwaer hy de Krieten leere beleed.

Over den reex of het bestek des tijts, in het welk de *Gassaniten* in *Syrie* geheerscht hebben, wort getwijfelt. Zommigen stellen een reex van vier, en andere een reex van zes hondert jaren.

Velen onder hen zijn *Hareths* of *Aretas* (gelijk die naem op Grieksch en Latijn uitgesproken wort) genoemd:

maer dat alle de *Fylargen*, of stamvorsten der Arabieren, *Aretas* genoemd zijn, gelijk *Scaliger* wil, kan men tot noch toe uit de schriften der Arabieren niet zekerlijk bewijzen. Aldus stelt *Abulfeda* dery der koningen van *Gassan*. Andere Arabische schrijvers stellen tot eersten koning van *Gassan*, *Alhareth*, zoon van *Amr*, zoon van *Amer*, zoon van *Hareth*, zoon van *Amriilkais*, zoon van *Mazen*, zoon van *Alazd*, &c. die ook *Ebn Abi Sjamir* genoemd is.

Na dezen *Alhareth* volghden in het rijk zeven en dertigh koningen, die den tijt van zes hondert en zeffien jaren geregeert hebben, tot aen den laetsten *Zjabalah*, die onder de heerschappy van *Omar* het Kristendom omhelt heeft.

By aldien nu dit zoo is, en d'apostel *Paulus* op her vier en dertighste jaer des Heilants, volgens d'uitrekening der voornaemste tijtrekenaers, in een korf, ter venster uit, te *Damaskus*, door de muuren, ter neêr gelaten wiert, zoo zal deez koning *Aretas*, die 2 Kor. 11: vers 13. gedaght wort, en wiens lanrvooght de stad *Damaskus* bewaerde, uit d'eerste koningen des geslaght der *Gassaniten*, misschien d'eerste *Hareth* zijn.

Deze nu zijn de koningen der oude Arabieren, die d'Arabische historischrijvers gedenken: hoewel by hen geenzins alle de koningen, die by hen over-al geregeert hebben, gedaght worden; maer die genen alleenlijk, welker rijk vermaert, en de plaetse, daer zy geregeert hebben, bekend was.

Dus verre zy dan gesproken van verscheide aeloude koningen der Arabieren, uit verhael der Arabische schrijvers. In 't kort zullen wy eenige oude historien, en Arabische koningen, die in de Schrift, by d'oude Griekse en Latijnsche schrijvers, en inzonderheit by de Joodsche historischrijver *Flavins Josephus*, gedaght worden, laten volgen.

Dan het dient eerstelijk aengemerkt, dat het geen van deze oude Arabische koningen hier zal gezeit worden, niet van die koningen te verstaen is, die het binnenste van *Gelukkigh Arabie* bezeten hebben; maer inzonderheit die het gewest van *Gassan*, *Nabathea*, of *Petreesch Arabie*, dat na *Syrie*, *Egypten*,

en *Palestijn*, bezaten: met de welken d'uitheemsche volken, inzonderheit de Romeinen, geduutigh geoorloght hebben.

D'oude Arabieren leefden onder de heerschappye en rijk van vele koningen en heeren, als blijkt uit 1 Reg. 10: vers 5. 1 Kron. 9: 14: alwaer men leeft, dat alle de koningen der Arabieren goud en zilver tot *Salomon* brachten: waer uit te besluiten is, dat meer als een koning, op een zelven tijt, over *Arabie* geheerscht heeft.

Koning *Ozias* trok tegen d'Arabieren, die na-by *Egypten* woonden, te velde, en stichte de stad *Eloth*, aen de Rode zee, en leide krijsbezetting daer in. 1 Chron. 26: vers 7. *Joseph. lib. 10. Antiq. 9.*

Veltoght van Alexander de Grote in Arabie.

Koning *Alexander*, de Grootte, besloot, volgens verhael van *Strabo*, het gewest van *Arabie* te bemachtigen en in te nemen. Te dien einde had hy allerlei krijsbehoefte en ook havenen doen vervaerdigen. Hy deed ook vaertuigen, ten deele in *Fenicie*, en ten deele op het eiland *Cyprus*, bouwen: welker zonnigen gesloopt, en zonnigen met nagels t'zamen gelascht waeren.

Deze vaertuigen wierden te lande, eenē streke van zeven stadien, na de stad *Thapsakum*, op den stroom den *Eufrates* gelegen, gevoert, en daer na, na *Babylon*, langs den zelven stroom, afgebraght. Hy had ook eenige schepen van cypresbomen-hout in *Babylon* doen bouwen.

Men zeidt *Alexander* deze oorzake des oorloghs voorwende: dewijl d'Arabieren alleen van alle volken geene gezanten aen hem gezonden hadden: want het is zekerlijk, dat *Alexander* heer van allen traghte te zijn: en naer dien hy gehoord had, dat alleenlijk twee goden, als *Jupiter* en *Dionysos* (of *Bacchus*) van d'Arabieren gedient wierden, zoo beelde hy zich in, dat zy hem voor den derden god zouden aennemen en houden, indien hy hen overwonnen had, en 's lants vryheit, de welke zy te voore gehad hadden, herstelde. Dus verree *Strabo*. Doch hoe deze krijsstoerusting en veltoght tegen d'Arabieren afliep, wort wijder by *Strabo* niet verhaelt.

Q. Curtius getuight, dat *Alexander de Grootte*, wanneer hy de stad *Tyrus*, in *Fenicie*, aen de Middellantsche zee gelegen, onder beleit van *Per-*

dikkas en *Kraterus*, belegert hield, met een vaerdigh krijsheir van daer in *Arabie* trok: uit oorzake de woeste Arabieren ontrent dertigh van zijne *Macedoonsche* krijsknechten, op den bergh *Liban*, ter neer gehouwen hadden, zonder weinigen gevangen te nemen.

Desgelijks gedenkt *Polyenus* den veltoght en inval van *Alexander* in *Arabie*.

Arrianus verhaelt dit klaerder, wanneer hy schrijft, dat *Alexander* met eenige troepen van ruiters, schildragers en boogh-schutten, in *Arabie* trok, na den bergh *Anti-Liban* (of *Toor-Liban*) genoemt. Desgelijx schrijft *Plutarchus*, dat *Alexander* tegen d'Arabieren, die den *Anti-Liban* bewoonden, opgetrokken zy.

Na *Alexander* dit gewest eensdeels met geweld, en eensdeels door verbonden, onder zijne maght gebraght had, keerde hy, na verloop van elf dagen, na de stad *Sidon*.

Doch uit dit schrijven van *Kurtius*, *Polyenus*, *Arrianus*, en *Plutarchus*, blijkt, dat *Alexander* alleenlijk *Arabie* of het gewest der Arabieren, ontrent *Syrie* en *Fenicie*, veroveret hebbe: te weten, de *Nabateesche* Arabieren, die het lant van *Nabatea*, of de landen ontrent *Gassan* bezaten. Maer de veltoght van *Alexander* in *Arabie*, dien *Strabo* gedenkt, geschiede van de zijde van den *Eufrates*, aen den kant van *Babylon*, ontrent *Woest Arabie*.

Alexander, koning der Joden, overwon d'Arabieren: en nam hen vele plaetsen in het lant van *Moabitis* en *Gaaladitis* af, die zy aldaer bezaten. *Alexander* trad ook met *Obozas*, anders *Obodos*, of *Obidas*, koning der Arabieren, ten strijde; doch wiert door heimelijke lagen, en meenighite der kemels, na rouwe en ontoegankelijke enge wegen, neffens *Gadora*, (een vlek of stad van *Galaaditis*) gedreven. Dies hy nauiliks zelf het leven behouden daer af braght, en na *Jerusalem* vlughte.

Wanneer kort daer na de Joden zelfs tegen *Alexander* in oorlogh gerackt waeren, dwongen zy hem alle de plaetsen, de welke hy in het lant van *Moabitis* en *Gaaladitis* t'ondergebraght had, den Arabieren te herstellen, op dat ook zelfs d'Arabieren hunne wapenen tegen hem met hunne vyanden niet zouden vereenigen.

Alexander, koning der Joden, overwint de Arabieren. Joseph.

Joseph.

Antiochus beoorloght d'Arabieren. Joseph. lib. 13. Antiq. c. 23.

Zoodra *Antiochus*, gebynaemt *Dionijs*, broeder van *Demetrius Eucerus*, koning van *Damaskus* geworden was, trok hy met zijn krijgshet tegen d'Arabieren te velde. *Filippus*, zijn broeder, die onlangs het koningrijk van gansch *Syrie* bekomen had, des verwitticht, trok ter yl na de stad *Damaskus*, en kreegh die, door hulpe en beleit van *Milesius*, de kasteel-vooght, in; hoewel hy zich tegen dien ondankbaer toonde, en den bewezen weldaet niet vergold: dewijl hy wilde aengezien worden, de stad door schrik, en niet door verraet, ingekregen te hebben. Dies wiert *Filippus* by *Milesius* verdaght, en verloor weêr de stad *Damaskus*: want als hy naer buiten gegaen was, om zich te verlustigen, sloot *Milesius* hem buiten, en behield de stad voor *Antiochus Dionijs*, zijnen broeder. Maer wanneer *Antiochus* d'aenflagh van *Filippus* ter oore gekomen was, keerde hy schielijk uit *Arabie*. Doch aenstonts daer na trok hy met een heir van acht duizent voetknechten, en acht hondert ruiters, in *Judea*. *Alexander*, koning der Joden, beduyt voor den intoght van *Antiochus*, die d'Arabieren vechter-hant overwonnen had, deed den geheelen oort, tusschen de stad *Antipatris*, na-by de bergen, en tusschen de stranden van *Joppe*, met eene diep gegrave gracht affteken, en voor de gracht eenen hoogen muur ophalen, en dien, op ieder afftant van hondert en vijftigh stadien, met houten toorens of kasteelen versterken, om *Antiochus* den doorgang te beletten; hoewel vruchteloos: want *Antiochus* vulde de gracht, en verbrande de houten toorens, en voerde gezwint zijn krijgshet daer door in *Arabie*, zonder zich aen *Filippus*, die den doortoght traghte te beletten, te wreken. De koning der Arabieren deide in 't eerst met zijn volk na een voordecligen oort: maer keerde daer na met zijn ruiterye, ten getale van tien duizent, ten strijde, en besprong onverziens de krijgsknechten van *Antiochus*; hoewel die ook hen mannelijk weêrstant bodden: waer uit een sel gevecht ontfont. Wanneer nu *Antiochus* by-na de zeege in de hant had, quam hy, onder het herstellen van zijn een verslagen vleugel (of hoorn) te sneuvelen. Waer op alle zijne krijgsknechten de vlucht

namen. De meesten hunner wierden in het gevecht, en onder het vluchten, verslagen: maer d'overigen vervielen in het vlek *Kana*, dat in *Celefyrie* gelegen is: alwaer zy door gebrek van lijftoght sterven: behalve zeer weinigen.

Na de doot van *Antiochus* reichten de *Damasceners* een verbont met koning *Aretas* op, en maekten hem koning van *Celefyrie*, daer *Damaskus* de hoofstad van was, uit haet tegen *Ptolemeus*, zoon van *Minneus*, lantvooght van *Chalcis*, dat op den bergh *Liban* gelegen is.

Aretas wort koning van *Celefyrie*.

Deez *Aretas* viel, ontrent vijf en tachtigh jaren voor des Zalighmakers geboorte, met zijn krijgshet in *Judea*, en overwon *Alexander de Janniter*, koning der Joden, by de stad *Adida*: doch hy maekte met hem, op zekere voorwaerden, vrede, en trok weêr na zijn lant.

Koning *Aretas* hield zijn hof in *Petra*, hoofstad van *Nabatea*, en wort by d'Arabieren *Hareth* genoemd: gelijk reeds te voore gezeyt is.

Wanneer na de doot van *Alexander*, koning der Joden, en na het overlijden van zijne gemalin *Alexandra*, *Hyrkanus*, zoon van *Alexander*, het rijk en ampt van hoogen-priesterschap aenvaard had, zoo deed de broeder *Aristobulus* hem aenstonts den oorlogh aen. Maer de meesten verlieten *Hyrkanus*, en liepen tot *Aristobulus* over. Waer over *Hyrkanus* met d'overigen op de vlucht stak. Dan eindelijk wiert een verbont van vrede getroffen: te weten, *Aristobulus* zou het rijk bezitten: maer *Hirkanus* dat afftant doen, en met andere eer-ampren, als een broeder des konings, zich vernoeght houden: hier op veranderen zy van woonplaetsen: en *Aristobulus* begaf zich na het koninglijk hof, en *Hirkanus* in het huis van *Aristobulus*.

Joseph. lib. 14. cap. 14.

Wijders, *Antipater de Jonge*, die een *Idumeer*, en door koning *Alexander* en zijne gemalin tot vorst over gansch *Idumea* gestelt, en namaels voorzorgger van *Judea*, door den Roomschen keizer, gemaekt wiert, was een vrient van *Hyrkanus*, en onderhield ook groote vrientschap met d'Arabieren, en gaf by hen zijne kinderen ter bewaring, wanneer hy tegen *Aristobulus* oorloghde. Hy trouwde eene vrouw, uit deurluchtigen huize, onder

Wort gellager.

onder d' Arabieren, gesproten, met name *Cyprus*, en gewan daer by vier zoonen, als *Fafelus*, *Herodes*, (die namaels koning van *Judea* wiert) *Josephus* en *Feroras*, en eene dochter, met name *Salomé*.

Dies hield *Antipater* de maght van *Aristobulus* verdaght: en, bevreest voor den onderlingen haet en wrok, wist, door heimelijke lasteringen, zoo veel uit te werken, dat de voornaemsten en maghtighsten der Joden een eetgespan tegen hem oprechten: zeggende, dat het een onbehoorlijke zake was, te gedoogen, dat *Aristobulus* het rijk bezat, dat hy met geweld ingenomen, en daer uit hy den oudsten broeder *Hyrkanus* gedreven, en hem van het voorrecht der eerstgeboorte berooft had. *Antipater* leide ook geduurigh de zelve woorden *Hyrkanus* te voore, met by-voegen, dat zijn leven hem niet veilig was, 't en zy hy, met tijdelijk te vlughten, dat zocht te redden: want de vrienden van *Aristobulus* zijn broeder nacht en dagh overleiden, op wat wijze zy, met hem van kant te helpen, voor den anderen de heerschappye zouden vestigen. Eindelijk ried *Antipater* *Hyrkanus* na *Aretas*, koning der Arabieren, te vlughten, en beloofde hem zijne hulp en bystant: waer in *Hyrkanus* bewillighde. Dies trok *Antipater* voor af na koning *Aretas*, om van hem den eedt van getroutheit t'ontfangen: dat hy *Hyrkanus*, zijnen beschermeling, den vyanden niet zou overleveren. Wanneer *Aretas* dat by eede beloofde had, quam *Antipater* weêr by *Hyrkanus* te *Jerusalem*. Niet lang daer na trokken zy beide des nachts uit de stad *Jerusalem*, en quammen met groote dagh-reizen in *Petra*, het hof van koning *Aretas*.

Voorts verzoght *Antipater*, met groot bidden, op koning *Aretas*, dat hy *Hyrkanus* in het koningrijk van *Judea* wilde herstellen: daer toe hy, door geduurigh aenhouden en geven van geschenken, *Aretas* eindelijk versprak en overrede. Ook beloofde *Hyrkanus*, dat hy, by aldien hy door zijne hulpe herstelt wiert, en zijn rijk herkreugh, hem het lant met de twalef steden, die zijn vader *Alexander* den Arabieren ontnomen had, zou weder geven. Deze steden waren *Medaba*, *Naballo*, *Livias*, *Tharabasa*, *Agalla*, *Athone*, *Zoa-*

ra, *Orona*, *Mariffa*, *Ryddá*, *Lusa*, *Oryba*.

Aretas, door deze beloften bewoogen, vervaerdigde eenen velttocht tegen *Aristobulus*, en trok met een heir van vijftigh duizent krijgsknechten, zoo voet, als rosvolk, op, en bevoight op *Aristobulus* de zege. Waer over vele krijgsknechten van *Aristobulus* tot *Hyrkanus* over-liepen. *Aristobulus*, aldus verlaten, wiert gedwongen na *Jerusalem* te vluchten. Maer *Aretas*, gesterkt met de krijgshairen van Joden en Arabieren, vervolghde hem tot aen de stad *Jerusalem*, en belegerde en bestormde die. Ondertusschen wierden de veltgewassen door het gantsche lant vernielt: waer uit een groote dierte ontfont. Ook verlieten de voornaemsten der Joden hun lant, en vlughten na *Egypten*.

Midlerwijle zond *Pompejus*, die in *Armenien* tegen koning *Tigranes* oorloghde, *Scaurus*, veltheer der Romeinen, in *Syrie*: aen den welken zoo wel *Hyrkanus*, als *Aristobulus*, gezanten, om bystant, zonden. *Aristobulus* beloofde *Scaurus* vier hondert talenten: en *Hyrkanus* hem niet minder. Maer *Scaurus* aenveirde de beloften van *Aristobulus*: want deez was milt en rijk van gelt: maer *Hyrkanus* was arm en gierigh. Daer en boven was het zwaerder een zulke vaste en sterke stad, gelijk *Jerusalem*, te veroveren, als vluchtelingen, overloopers, en het graeuw der *Nabatheërs*, dat inzonderheit tot het oorlogen niet gezint was, te verjagen. Dies aenveirde *Scaurus*, om deze redenen, het gelt van *Aristobulus*, en zond aen koning *Aretas* en *Hyrkanus* gezanten, en liet door hen, uit den naem van *Pompejus* en de Romeinen, zeggen, dat zy van het beleggh op te breken hadden: en, indien zy niet gehoorzaemden, voor vyanden des Roomschen volks zouden verklaert worden. Derhalve brak *Aretas*, die hier door met schrik en vreeze bevangen wiert, van het beleggh op, en week, uit *Judea*, na de stad *Filadelphia*. Maer *Aristobulus*, die wrake over het bestaen van *Aretas* en *Hyrkanus* wilde nemen, trok met een sterk krijgshair tegen koning *Aretas* en *Hyrkanus* op, en raekte met hen, by eene plaetsé *Papyro* genoemt, in het gevecht, en overwon hen. Aen de zijde der

der Arabieren bleven ontrent zeven duizent verflagen: waer onder ook *Cefalio*, broeder van *Antipater*, was.

Wanneer *Pompejus* de stad *Jerusalem* veroverd had, voerde hy *Aristobulus*, die geweigert had aen hem de stad over te geven, met zijne twee dochters en twee zoonen, na *Rome*, en verhief, in zijne plaetse, *Hyrkanus*, tot het ampt van hoogen-priester.

Wijders, *Scaurus* trok met een krijgshair in *Arabie*; doch wiert door de rouheit des lants belet de stad *Petra* te genaken. Maer hy verwoefte en verdelghde alle d'omleggende plaetsen: waer door hem vele rampen overquammen: naerdien een groote hongersnoot onder het krijgsvolk ontfont: den welken *Hyrkanus*, door bevel van *Antipater*, kooren en andere lijfs-behoefien toezond. Ook zond *Scaurus* *Hyrkanus* voor gezant aen koning *Aretas*, als die zijn gemeenzame vriend en gast was, en ried hem het verwoefte der landen voor eene zekere zom gelts af te koopen: daer *Aretas* voor de zom van drie hondert talenten in bewillighde: blijvende *Hyrkanus* daer borge voor. En op deze voorwaerden eindighde deze krijggh, met welgevallen van *Aretas* en *Scaurus*. Waer op *Scaurus* weêr met zijn krijgshair uit *Arabie* trok.

Niet lang daer na ontnam *Markus Antonius*, veltheer der Romeinen, *Arabie*, koning *Aretas*, en *Idumea* koning *Antipater*, en gaf die gewesten aen *Kleopatra*, op haer verzoek, ten geschenk over. *Kleopatra* verpachte of verhuurde *Arabie* aen *Herodes*, koning van *Judea*, als ook d'inkomsten der landeryen ontrent *Jericho*, die hy rechtmatigh aen haer opbraght: naerdien hy haer vreesde te vertoornen. Als d'Arabieren bemerkten, dat het invorderen der schattingen *Herodes* aenging, zoo betaelden zy een wijle twee hondert talenten jaerlix: maer daer na wierden zy quaetwilligh en traegh om te geven: en gaven naulix eenige gedeelten, en die noch niet ten heele.

Wanneer dan *Herodes* een lange wijle in rust en vrede zijn lant bestiert, en groote inkomsten en schattingen daer uit getrokken had, zoo besloot hy eindelijk, door aenraden en bevel van koningin *Kleopatra*, d'Arabieren te be-

oorloggen, om wrake, over het weigeren van het opbrengen der tolln en schattingen, aen hen te nemen.

Herodes dan viel met een sterk toegerust krijgshair van voetvolk en ruitery (dat hy *Antonius* tot bystant tegen *Julius Caesar* zou gezonden hebben) in *Arabie*, en trok na de stad *Diospolis*, daer d'Arabieren hem beslooten t'ontmoeten: want die waeren van dezen velttocht verwitticht. Aldaer ontfont een fel gevecht; maer de zege bleef aen de zijde der Joden.

Na d'Arabieren overwonnen waeren, vergaderden zy weêr een sterk krijgshair by *Kana*, een plaetse in *Celefyrie*: alwaer zy de Joden verwaghten. *Herodes*, des verwitticht, trok met het grootste gedeelte zijns heirs tegen hen op. Wanneer hy nu een wal of schans rontom de legers beval te slaen, om daer na, by gelegenheit van tijt, slaggh te leveren, zoo riep het volk hem toe: dat hy het zammelen zou staken, en hen gezwint tegen d'Arabieren aenvoeren: want hun wel-gewapent krijgshair, en de zege, de welke zy onlangs op d'Arabieren bevoghden had, gaf hen moed en herte in 't lijf. Dewijl dan hunne hitte tot vechten nauliks scheen te kunnen bedwongen worden, besloot ook *Herodes* zich van de kloekmoedighheit zijner krijgsknechten te dienen, en verklaerde, dat hy voor hen in koenheit niet zou bezwijken. Hy trad dan gewapent voor den troep, die hem, in goede slaggh-orde geschaert, volghde, tot den vyant in. Hier door wierden

d'Arabieren, tot stommens toe, verflagen en verbaest, en boden weinigh tegenstants; maer de meesten, ziende dat zy de kloekmoedighheit en forsheit van hunne vyanden niet konden uitstaen, staken op de vlught. Ook was het met d'Arabieren gedaen geweest, 't en zy *Athenius*, veltheer van koningin *Kleopatra*, in dien oort, op *Herodes* en zijn krijgshair ingevallen was. Deez, die een haet op *Herodes* had, verwaghte niet onbereit d'uitkomst van den slaggh: want hy zou stil gezeten hebben, indien d'Arabieren gewonnen hadden: maer wanneer hy bemerkte, dat zy overwonnen wierden, zoo taste hy, met een by een geraepten troep van inwoonders, de krijgsknechten van *Herodes*, die afgemat waeren,

Hy overwint d'Arabieren. D'Arabieren trekken tegen *Herodes* weêr te velde.

Maer worden door *Herodes* gestuit.

Athenius bespringt onverziens het krijgshair van *Herodes*.

Scaurus valt in *Arabie*.

D'Arabieren willen aen *Herodes* geene schatting betalen.

Maer over *Herodes* in *Arabie* valt.

en zich de zege vastelijk inbeelden, onverzien aen, en baerde onder hen een grooten neêrlaegh. Want naerdien de Joden hunne kraghten tegen hunne openbare vyanden afgemat hadden, en, door het beveghten der zege, wijd en zijd verstroot lagen, zoo wierden zy lichtelijk door den vyant opgeslagen, en kregen vele wonden en dooden, op rouwe, ongebaende en oneffe plaetsen, daer hunne tegenpartyen bedreven waeren.

D'Arabieren verlaen de Joden.

Wanneer dan de Joden zich geweldig verlegen en benart vonden, zoo grepen d'Arabieren weêr moedt, en traden ten strijde, en velden de vlughtende Joden terneêr: waer over weinigen behouden in het leger quamen, of na het vlek *Ormiza* vlughten. *Herodes*, ziende zijn volk in onmaght, reed, in vollen ren, om hulptroepen uit: doch hy quam evenwel niet rijts genoegh weêrom: dewijl reeds de legers der Joden overrompelt en gevangen waeren.

Den Arabieren quam toen onvermoets een groot geluk over: naerdien zy de zege, daer zy zeer verre van waeren, bevoeghten, en een sterk krijgshair der vyanden t'onderbraghten. D'oorzake, van dezen neêrlaegh der Joden was de hertnekkigheid der krijgsoversten, die de bevelen van *Herodes* niet wilden gehoorzamen: want had het gevecht schielijk gedaen geworden, *Athenius* zou genen tijt gehad hebben, om lagen te leggen. Sedert dien tijt heeft *Herodes*, in weêrwake, op d'Arabieren beginnen te rooven en stroopen, en veltoghten te doen; stellende zijn legers op de bergen: want hy hoede en waghte zich wel, om met zijn geheel krijgshair hen slag te leveren. Maer ondertuschen gewende hy zijn volk niet weinigh tot den arbeit, en deed hen geduurighlijk in de wapenen oefenen, om dien schantvlek uit te wischen.

Aertbeving in Judea.

Midlerwijle ontstont in *Judea* een zeer groote aertbeving, met neêrstorming van ontrent tien duizent huizen: hoewel het krijgsvolk weinigh schade leed: naerdien dat onder den blooten hemel zich onthield.

Deze neêrlaegh, die door het gerugt vergroot wiert, ontstak in den vyant een ongemeenen moedt: als of nu de steden der Joden vernielt, de menschen verdelght, en geene tegen-

partyen meer overigh waeren. Dies zy de gezanten der Joden, die gekomen waeren, om vrede in dezen jammerlijken staet te verzoeken, dooden, en aenstonts met groote kloekmoedigheid na's vyants leger streefden. Maer die derfden hun aenkomste niet verwaghten: dewijl zy, van wegen den geleden ramp, moedeloos waeren, en staets-zaken scheenen verlooren te laten gaen, en by-na hoopenloos te zijn. Doch koning *Herodes* wekte hen, die dus verslagen waeren, weêr op, met hen hunne oversten te noemen, en hen, na zijn vermogen, moedt te geven. Wanneer hy d'edelmoedighsten tot beter hope gebraght had, bestont hy eindelijk ook het krijgshair aen te spreken, dat in den aenvang des ramps na gene woorden noch reden wilde luisteren. Dies trooste en vermaende hy hen t'effens met deze woorden.

Wy zijn niet onkundigh, ó strijtbare mannen, dat vele rampen in dezen tijt onse aenslagen verhindert hebben: dies geen wonder zou zijn, dat ook de stoutsten daer door zouden verschrikt worden. Maer dewijl de krijgshair voor de deure is, en het geen, dat tot noch toe geschiedt is, zoodanigh is, dat het door uwe kloek en vroomheit kan verbeterd worden, zoo moet ik u aenmoedigen en vermanen, op wat wijze ghy uwe oude vroomheit kunt behouden.

Rede van *Herodes*, waer door hy de krijgshair tot vechten aenmoedighdicht. *Joseph*.

Eerst zal ik van den oorlogh spreken, en verklaren, hoe die om d'allerrechtveirdighste oorzake gevoert wort: naerdien wy door des vyants onrechtveirdigheid daer toe gedwongen zijn. Daer na zal ik toonen, dat deze dingen, de welke ons bedroeven, zoo waer niet zijn, alse schijnen: en dat wy groote hope van overwinning hebben. Ik zal dan u lieden tot getuigen nemen van het geen, dat ik zeggen zal.

*Ghy kent d'onrechtveirdigheid der Arabieren; en hoe meenedigh zy tegen alle andere menschen zich dragen: te weten, het is een goddeloofse en barbaersche aert van menschen. Maer zy hebben ons inzonderheit geplaeht, en, om hunne gierigheid en wangunst, met geduurige rampen gequelt. Doch, om van alle andere weldaden, die wy dien volke bewezen hebben, niet te reppen, wie heeft hen, als wy, verlost? Wanneer zy, toen *Kleopatra* op hen aenquam, hunne vryheit stonden*

stonden te verliezen. Want mijne vrient-
schap en verbintenis met Antonius, en zij-
ne weldadigheid tegen my, was d'oorzake,
dat zy niet zwaerders leden; dewijl by
mijde in het werk te stellen, dat ook by my
verdacht was.

Wanneer zy daer na door gebeden ver-
worf, dat haer van beide lantschappen (of
rijken) eenige deelen zouden afgesneden en
gegeven worden, zoo heeft mijne naerstig-
heit, om die dingen te bemiddelen, niet
gemangelt.

Ik gaf dan groote geschenken, en be-
schaerde, door mijne eige onkosten, beiden
rijken veiligheid. Te weten, ik schoot twee
hondert talenten nit, en bleef voor d'an-
dere twee hondert borge, voor d'inkomsten
van dat lant, het welk, dat eertijts ons
behoorde, zy nu bezitten. Maer het was
billijk, dat wy Joden schatvry waeren, en
niemant eenigh gedeelte der landen miste.
Voorwaer het is onbehoorelijk, ter gunste
van d'Arabieren, die ons hunne behoude-
nis dank mogen weten, eenige onkosten te
doen. Maer het is noch veel onbillijker,
dat de genen, die niet loogenen kunnen,
dat zy de vryheit van ons gekregen, en daer
over ons bedankt hebben, ons van de schul-
den versteken: inzonderheit hunne vrien-
den, en in tijt van vrede: want trou en
woort moet ook den vyant gehouden wor-
den: maer nootwendigh heeft dat veel
meerder pläetse onder de vrienden: doch
niet onder zoodanige, als zy lieden zijn,
die achten niets eerlijks te zijn, 't en zy
dat met gewin vermengt is, en het onrecht,
dat om gewin gedaen wort, ongestraft moet
blijven. Heeft men dan te twifelen, of
het onze plicht zou zijn d'onrechtveirdi-
gen met een rechtveirdigen oorlogh te ver-
volgen: het welk God zelf wil, dat ge-
schieden zal, en beveelt ons altijt kracht
en ongelijk te wreken, en allermeeft in een
oorlogh, die niet alleenlijk rechtveirdigh;
maer ook nootwendigh is.

Want het is het wreetste ding van allen,
zoo alle de Grieken en Barbaren verklaren,
dat zy, met het dooden van onze gezanten,
begaen hebben: naerdien ook de Grieken
willen, dat de Herauten of vreeboden hei-
ligh en ontfchentbaer zijn. Wy hebben d'al-
lereerlijkste en allerheilighste geboden der
wet door engelen, dat is te zeggen, door
gezanten, van God ontfangen. Want die
naem kan ook God tot kennis der menschen
brengen, en den eenen vyant met den an-
der verzoenen.

Wat is dan schendiger, als gezanten,
die met recht handelen, te dooden. Of wat
heil hebben de genen in den oorlogh, of ge-
luk in het overigh leven, na dien gruwel-
daet, te verwaghten. Gewisselijk, ik kan
het niet bezeffen.

Iemant zou mogen zeggen: Het recht
en billijkheit is by ons: maer by hen zijn
de krachten en grooter krijgstroepen. Dan
die reden is onzer menschen omwaerdigh:
want by de welken rechtveirdigheid is, by
dien is ook God. Maer waer God is, daer
kan geene meenighte noch sterkte ontbreken.
Nu wel aen, laet ons ook onze krachten
overwegen. In het eerste gevecht hebben
wy gewonnen: in het tweede gevecht heb-
ben wy hen in den eersten aenval verjaeght:
naerdien zy onzen aenloop niet konden nit-
staen. Wanneer wy de zege bevochten had-
den, heeft Athenius ons, zonder den oor-
logh aen te zeggen, met lage besprongen.
Doch dit magh veel meer een lage en twee-
de ongelijk, als hunne kloekmoedigheid, ge-
noemt worden. Waerom hebben wy dan
minder moets, die meerder hope moften
hebben? Of waerom behoeven wy voor de
genen te vrezen, die altijts, wanneer zy
zonder list moeten strijden, den neêrlaegh
krijgen. Maer wanneer zy schijnen t'over-
winnen, dan doen zy dat door onrechtvaer-
digheit.

Zoo iemant hen ook voor sterker zou mo-
gen houden, daer door behoorde by des te
meer tot rustigheid opgewekt te worden:
want het is den edelmoedigen gene lof den
zwaksten aen te tasten; maer ook zijnen
sterker te kunnen overwinnen.

Zoo de binnenlantse neêrlagen, en d'on-
langse aertbeving, iemant moghten ver-
schrikken, zoo laete by eerst denken, dat
het zelfste d'Arabieren bedroogen heeft;
dewijl die de zelve zwaerder oordeelen te
zijn, als zy in'er daet is. Daer na is het
onbetamelijk, dat een en de zelve oorzake
hen stoutheit, en ons vreeze aenbrenght.
Want dat zy nu stout en koen zijn, zulx
geschiedt niet uit oorzake hen iet goets be-
wust is; maer dewijl zy gelooven, dat wy
door ellenden onderdrukt zijn. Doch wan-
neer zy ons zullen zien op hen aenkomen,
zal hen de stoutheit en moedt ontzinken,
en ons daer door de moedt aengroeien: de-
wijl wy met de genen zullen strijden, die
zoo moedigh niet zijn: want wy zijn niet
zeer gedrukt, noch dit is ons, gelijk eeni-
gemeinen, door Gods gramschap overgeko-
men: maer het zijn toevallige gevallen.

By aldien nu dit door Gods wil en gebengens geschiedt is, zoos wonder dat d'ellende met zijne wil opgehouden, en by met deze kaffijding te vrede zy Maer dat deze tegenwo rdige oorlogh by God, als een rechtveirdige oorlogh, voor goet' gekeurt wort, dat heeft hy zelf duidelijck verklaert: want zommigen zijn in het gansch lant door d'aertbeeving omgekomen; daer nechtans niemant van u lieden, die de wapenen voert, tet quaet overgekomen is; maer ghy zijt alle behouden: tot een klaer kenteken der goddelijcke wil. By aldien ghy nu gelijkerhant, met vrouw en kinderen, g'streden had, ghy zoudt niemant van u lieden gemist hebben.

Dit dan overdenkende, en, het geen het grootste is, dat ghy God t allen tijde tot eenen beschermer hebt, zoo vervolght, door een rechtveirdigen oorlogh, een godloos volk, dat geen recht van vrientfchap, noch trouheit van verbonden heudt; dat in het dooden der gezanten kloekmoedigh is, en het altyt op een vlughten stelt, wanneer een werk met rustigheit uit te voeren is.

Herodes trekt te gen d'Arabieren te velde.

Door deze reden wierden de herten der Joden geweldigh tot den oorlogh ontfleken. Na dan *Herodes* zijne krijgsknechten vol moedts en vuurs zagh, deed hy aen Gode offerhande, na 's lants wijze, en trok toen met het krijgsheir gezwint over den Jordaen, en sloegh zijn leger te *Filadelphia*, niet verre van den vyant, neer. Voorts besloot hy een kasteel, dat tusschen hen beide gelegen was, in te nemen: het welk hy oordeelde voor hem dienstigh te zijn; 't zy dat hy zou moeten strijden, of de legers na een veiliger oort overvoeren. Van gelijken bestonden ook d'Arabieren dit kasteel in te nemen, en hadden, ten dien einde, krijgsvolk voor af gezonden. Dies ontfont ontrent deze plaetse het gevecht. Eerst streef men met schichten van verre: daer na wiert men hantgemeen. Aen beide zijden bleven eenigen doot. Eindelijk wierden d'Arabieren verslagen, en staken op de vlught.

Door dit gevecht kregen de Joden zoo veel hope en moedts, dat zy bestonden de beschanzing der Arabieren te sloopen, om de legers zelfs te veroveren: dewijl d'Arabieren hen weigerden slagh te leveren: want niemant tradten strijde voor den dagh: zommigen

waeren met groote vreeze bevangen: en inzonderheit had *Altenius*, veltheer der Arabieren, de doot van schrik op zijne lippen. Aldus wierden d'Arabieren gedwongen in ongeschaerde slaghorde ten strijde te treden, en trokken met de ruiterye, onder het voetvolk gemengt, uit de beschanzing, zonder de minste kloekmoedigheit of hope tot het gevecht te toonen. Eindelijk rackten d'Arabieren met de Joden hantgemeen, 't zy op betrouwen van hun sterker getal, of dewijl zy gedwongen waeren de Joden, die hen uit-terteden, te wederstaen. Na derhalve lang met twijfelachtigen kans gevochten was, en ter wederzijde vele gesneuvelt waeren, staken ten leste d'Arabieren op de vlught. In het vlughten ontfont onder hen een zeer groote neerlaegh: want niet alleenlijk wierden zy door de scherpte des zweerts ter neer gemaect; maer zommigen ook door den drang des volks vertreden: andere dooden zich zelfs met hunne eige schichten. Dies bleven'er vijf duizent in het vlughten verslagen. Al het overigh volk vluchte in de legers; hoewel zonder zekere hope van behoudenis: en meer door gebrek van lijftoght, als water.

Wijders, de Joden, dewijl zy te gelijk met de vluchtelingen in de beschanzing niet konden dringen, omringden hen met een belegh, en beletreden dat zy genen bystant konden krijgen, noch het ontvluchten.

D'Arabieren, in deze verlegentheit gebraght, zonden gezanten aen *Herodes*, en verzochten eerst door hen vrede, daer na toevoer van water, tot lesfching van hunnen dorst. Maer *Herodes* wilde de gezanten, noch gelt, voor de verlossing der gevangenen, (want zy booden hem vijftigh talenten aen) niet ontfangen; dewijl hy voor al begeerde straffe van hen voor de misdaden, die zy tegen zijne onderzaten bedreven hadden, te vorderen.

Wanneer d'Arabieren dan eindelijk van dorst zonden hebben moeten verfinaghten, zoo quamen zy by geheele troepen uitloopen, en gaven zich over, om gebonden en gevangen weg-gevoert te worden: zulx binnen den tijt van vijf dagen ten getale van vier duizent gevangen wierden. Maer ten zefsten dage beslooten

Arabieren gaven zich aen Herodes over.

flooten alle d'overigen uit te vallen, en den vyant aen te tasten: want zy wilden liever een gewisse doot kiezen, als allengs schandelijk sterven. Zy vielen dan gezamender hant uit de legers; hoewel weinigh bequaem tot den strijt: naerdien hen de moedt en kragt gebrooken was: maer zy rekenden de doot voor gewin, van wegen d'onge-

meene zware rampen en onheilen. In het eerst gevecht quamen ontrent zeven duizent te sneuvelen. Wanneer de woede der Arabieren door dezen neêrslaegh getemt was, begaven d'overige zich aen *Herodes*, onder zijne bescherming, over, en namen hem tot hunnen verdediger aen.

Velttocht der Romeinen in *Arabie*.

Elius Gallus, de derde lantvooght van *Egypten*, onder keizer *Augustus*, wiert door hem uit *Egypten*, met een gedeelte van de Romeinsche krijgsbe-zetting, (de welke in *Egypten* was) ontrent vier en twintigh jaren voor des Zalighmakers geboorte, na *Arabie* gezonden, ten einde hy die volken en plaetsen zou aendoen en doorsnuffelen: door welchen velttocht ook zeer vele byzonderheden van dat lant getoont zijn.

Elius Gallus had tot den Arabischen velttocht ontrent tachtentigh galeyen, met twee en driery riemen, en zeker slag van schepen, *Phaselos* genoemd, te *Kleopatris*, (eene stad in *Egypten*, naby d'oude gracht des *Nijls* gelegen) doen bouwen, door aenraden van *Sylleus*, 's rijks voorzorgder *Nabatheërs*; hoewel niet zonder grooten mislagh: dewijl van het begin tot het einde nooit eenige schipstrijt te verwaghten was: want d'Arabieren, zoo *Strabo* getuigt, zijn niet zeer strijtbaer te lande, veel min ter zee. Doch wanneer hy de dwaling en mislagh vernam, deed hy hondert en dertigh last-schepen bouwen: met de welke hy wegh-voer: hebbende by zich ontrent duizent voetknechten van de genen, die in *Egypten* waeren, en van de strijtgenooten: waer onder vijf hondert Joden, en duizent *Nabatheërs*, met *Sylleus* waeren. Te weten, *Herodes*, koning der Joden, zond *Elius Gallus* vijf hondert uitgeleze mannen uit zijn hellebaerdierschap tot bystant toe, die zich doorgaens treffelijk queten.

Na het uitstaen van vele rampen, quam *Elius Gallus* op den vijftienden dagh in het † *Witte vlek*, de grootste koopstad der *Nabatheërs*, met verlies van vele schepen: welker zommigen, t'effens met de menschen, door den gevaerlijken schipvaert, en niet door den

oorlogh, vergaen waeren. De boosaerdigheid van *Sylleus* had dit uitgewerkt, die loogende, dat een krijgsheir over lant na het *Witte vlek* kon gevoert worden: daer nochtans de kemel-verkoopers met een groote meeaichte van menschen en kemels, tot zoo verre, en verder, veilig en veirdigh, van steen tot steen reizen. Maer dit quam hierom *Gallus* over; dewijl *Obodas*, koning der *Nabatheërs*, zich niet zeer met de gemeine, en inzonderheit met oorloghs-zaken, bemoeide noch bekommerde, (welk gebrek allen koningen der Arabieren gemein is) en had alles aen de maght van *Sylleus*, zijnen voorzorgder, overgegeven. *Sylleus* handelde alles met list en bedrogh, en traghte het lant te bespieden, en den Romeinen in het veroveren van eenige steden en volken by te wonen, op dat hy daer na alle die dingen zou bezitten, wanneer de Romeinen door ziekte, honger en kommer, en andere rampen, die hy toegestelt had, gesneuveld waeren.

Na *Gallus* met het krijgsheir door het *Witte vlek* getrokken was, reisde hy door zoodanige plaetsen, daer de kemels het water moesten dragen: het welk hem door quaetaerdigheid der geleiders overquam. Dies quam hy na vele dagen in het lant van koning *Aretas*, die *Gallus* vriendelijk ontfing, en geschenken aanbod. Maer door de verraderye van *Sylleus* wiert ook dit lant zwarelijk doorreift, den tijt van dertigh dagen, langs ongebaende wegen. Daer na quam hy in het lant der *Nomadum*, of veehoeders: het welk in'er daet voor een groot gedeelte woest, en *Atarena* genoemd was. De koning dezès lants heete *Sabus*.

In het door-reizen van *Atarena*, langs ongebaende wegen, versleet hy vijftigh dagen, en quam aen de stad der

Agravers, (of liever *Egravers*) en aen een stil en vruchtbaer lant. De koning der *Agravers* vlunghte wegh, en de stad wiert met den eersten aenval ingenomen. Van daer quam hy den zefsten dagh aen eenen vliet: alwaer de Arabieren in gefchaerde slaghe-orde hem tegen trokken: waer van tien duizent verflaggen bleven: maer van de Romeinen alleenlijk twee: want zy waeren geheelijk onstrijtbaer, weêrloos, en hanteerden zeer onervaren de wapenen, als boge, werpspiessen, zabel, slinger, en twee-snijdende heir-bijlen. Aenstonts dier na nam hy ook de stad *Aska* in, de welke door den koning verlaten was. Daerna quam hy t' *Athrulla*, of *Athlula*, welke stad hy zonder slaghe of stoort in-nam, en met krijsbezetting versterkte.

En na *Gallus* zich van reis-kost, als koren en dadelen, verzien had, trok hy na *Marsyabas*, eene stad der *Rhamaniten*, die onder *Ilafarus* stonden. Hy tastte deze stad aen, en belegerde haer zes dagen: maer brak, door gebrek van water, van het beleghe op. Hy verfont uit de gevangenen, dat hy niet meer als twee daghe-reizen van het † specery-lantschap was, en versleet zes maenden op den wegh, door schult der geleiders of wegh-wijzers. Eindelijk bemerkte *Gallus* dit bedrogh; maer te laet: dies keerde hy langs een anderen wegh, en quam op den negenden daghe te *Anagrana*: alwaer een geveght voor viel. Den elfden daghe trok hy van daer, en quam by de *Zeven Putten*, de welke alzo na haer getal genoemt zijn. Van daer trok hy door vreetzame plaetsen, en quam in het vlek *Chaalla*: daer na in een ander, met name *Malotha*, dat aen eenen vliet laghe. Daer na trok hy door woestijnen, de welke weinigh waters hadden, en quam in een vlek *Negra*, of *Hygra*, dat onder koning *Obodas* stont, en aen zee laghe. Op zijne wederkomst leide hy den gantschen wegh in den tijt van zefstigh dagen af, dien hy te voore in zes maenden gedaen had. Van *Negra* voerde hy zijn krijsheir na *Myoshormos*, of *Muizen-haven*, in den tijt van elf dagen over, en trok van daer na de stad *Koptus*, en quam met de gezonde krijsstroepen in *Alexandrye*. D'overigen had hy niet door oorloghe; maer door hongre, kommer, ziekte en moeie-

lijkheit der wegen, verlooren: want zeven waeren alleenlijk in den oorloghe gefneuvelt. Dies hielp deze veltoght niet veel tot de kennis der plaetsen; doch evenwel iets.

D'oorzake der rampen en onheilen quam by *Sylleus* toe, die ook te *Rome* om die zake straffe geleden heeft. Want behalve deze zijne meenedigheit, de welke hy, onder schijn van vrientschap, in het werk stelde, wiert hy namaels te *Rome* van andere misdaden overtuight, en het hoofd afgehouden. Want *Gallus*, indien *Sylleus* hem niet verleit en bedrogen had, zou gantsch *Gelukkigh Arabie* t'ondergebraght hebben: want *Sylleus* had beloofd *Gallus* den wegh te wijzen, en hem in alles, met lijfloght en andere reis-behoeften, by te staen: maer hy verrighte alles listelijk en met lagen: want hy wees geen veiligen wegh noch schipvaert aen: maer voetde hem door ongebaende en lange omwegen, en door plaetsen, daer men alles gebrek had. Daer en boven had hy hem in het bouwen der schepen misleit. Dus verre uit *Strabo*.

Zoo *Dio* getuight waeren deze Ro-
meinen d'eerste, en ook alleen onder de
Romeinen, die in *Gelukkigh Arabie*,
tot aen *Athlula*, of *Athrulla*, ten oor-
loghe getrokken zijn. In dien veltoght
heeft *Gallus* steden verwoest, de wel-
ke by d'oude schrijvers, die voor *Dio*
(vier en twintigh jaren voor des Zaligh-
makers geboorte) geschreven hebben,
niet gedaght worden, als *Egra*, *Anne-
stus*, *Eska*, *Magusus*, *Tammakus*, *La-
becia*, *Mariaba*, zes duizent schreden in
den omtrek groot, en *Karipeta*, der-
waerts *Gallus* zeer verre getoogen was.

De koning van *Gelukkigh Arabie*, volgens schrijven van den zelven *Dio*, was *Sabos* geheten. En alhoewel niemant in 't eerst *Elius* ontmoete, noch te voorschijn quam, zoo koste hem evenwel die toght geene kleine moeite en arbeit: want de woestheit des lants, de hitte der zon, en het water, uit de natuur quaet, plaegden hem en zijn volk zoodanigh, dat een groot gedeelte des heirs te sneuvelen quam. Deze ziekte is geen van d'onze gelijk. Zy tastte het hoofd aen, en doode, na dat uitgedrooght was, aenstonts vele menschen. Dengenen, die de doot ontkomen waeren, zakte deze ziekte door
het

† Regio
Aroma-
tifera.

het gansch lichaem na de beenen, die zy zoodanigh trof, dat geen genees-middel dienstigh was, dan dat iemand olye, met wijn vermengt, dronk, en zich daer meê smeerde. Doch dit moght zeer weinigen gebeuren te doen: dewijl geen wijn noch olye op die plaetsen valt. Noch de Romeinen hadden genen overvloed van beide met zich genomen. Onder deze qualen vielen d'Arabieren op de Romeinen aen, namen hunne steden weêr in, en dreven hen uit hun lant: daer zy te voore, zoo dikwils zy den Romeinen, slagh leverden, te kort schooten, en den neêrlaegh kregen, en eenige steden verlooren.

Sylleus
traght
Salome,
Herodes
zuster,
retrouwen.
Jofeph.

Wanneer *Sylleus*, voorzorger en rijksraet van *Obodas*, koning der Arabieren, om het verrichten van eenige lants-zaken, by *Herodes*, koning der Joden, te *Jerusalem* gekomen was, en *Salome*, *Herodes* zuster, over maeltijt aenschouwde, zoo kreegh hy zin in haer, en quam, bemerkende dat zy eene weduwe was, met haer in gesprek. *Salome*, de welke door den broeder *Herodes* qualijk gehandelt wiert, en eenighzins door het wezen van *Sylleus* bekoort was, scheen genegentheit te roonen, om met hem te trouwen. Ook vielen onder de maeltijden, die eenige dagen prachtigh gehouden wierden, geene kleine tekenen van over-een-koming en onderlinge liefde voor. Des konings byzitten verwittighden des den koning; hoewel niet zonder laggen. Maer *Herodes* hier meê niet verge-noeght, vroegh zijnen broeder *Feroras* daer na, en beval hem op *Sylleus* en *Salome* over maeltijt het oogh te houden, en naeuwe achting te geven, hoe zy zich tegen elkanderen genegen toonden. Deez diende *Herodes* aen: dat zy, met elkanderen toe te wenken, en aen te zien, genoegzaam toonden, wat zy voor hadden.

Daer na trok *Sylleus*, die reeds verdaght geworden was, wegh; maer quam, na verloop van twee of drie maenden, om de zelve oorzake, weêr te rug, en sprak met *Herodes* over die zake, en verzocht *Salome* ten wijve: onder voorgeven, dat deze namaeghschap hem, om den handel der Arabieren, zou dienstigh zijn: welker heerschappye hem toequam, en reeds voor een groot gedeelte te beurt gevallen

was. Wanneer *Herodes* daer van met de zuster *Salome* gesproken had, en haer afvroegh, of zy gezint was aen *Sylleus* te trouwen, gaf zy lichtelijk het ja-woord daer op. Als daer na *Sylleus* het omhelzen van den Joodschen godsdienst te voore geleit wiert, indien hy *Salome* zou willen trouwen, en het anders hem niet geoorloft zou zijn, zoo sloegh hy af, die voorwaerden in te gaen, en zeide dat hy van zijne lantsluiden zou gesteenight worden, indien hy zulks te doen quam. En alzo trok hy onverrichter zake wegh. Over het weigeren van *Salome*, wiert *Sylleus* met eene onverzoenelijke hate tegen *Herodes* ingenomen, en brouwde hem vele rampen en onheilen. Deez *Sylleus* was een schrandere en arglistigh man, en in het bloeien van zijn leven, en schoon en wel gemaakt van leden.

Midlerwijle koning *Herodes* na Rome getrokken en buiten zijn rijk was, ontstont een Arabische oorlogh uit deze oorzake. D'inwoonders van † *Trachon*, welk lantschap keizer *Augustus Zenodorus* ontnomen, en *Herodes* gegeven had, waeren verboden rooveryen te pleegen, en wierden gedwongen zich op den lantbouw te leggen: want d'inwoonders dier plaetsen leefden gaerne by den roof, en waeren gewoon uit het lant van *Damaskus* een roof te halen. Dan dit slagh van leven behaeghde hen niet; noch d'aerde braght rijkelijk vruchten voort. Zy onthielden zich evenwel in 't begin, door dwang van *Herodes*, van den inwoonders quaet en leet aen te doen, tot groot lof van *Herodes* naerfugheit. Maer wanneer *Herodes* na *Italie* vertrokken was, deden de *Trachoniters* een gerught van zijn overlijden loopen: waer door zy afvielen, en tot het plegen van hunne oude rooveryen keerden: doch wierden, by afwezen van *Herodes*, door zijne veltoversen getemt en bedwongen. Wijders, veertigh der voornaemste, en belhamels der roovers, verlieten hun vaderlant, en vlughten na *Arabie*, die *Sylleus* ontfing en aennam, uit haet tegen *Herodes*: ter oorzake hy het huwelijk van *Salome*, *Herodes* zuster, niet had kunnen verwerven.

Wanneer deze een zekere vaste plaetse te bewoonen van hem hadden gekreegen, zoo plaegghden en quelden

Arabi-
sche
oorlogh
ontstaet
door de
Trachoni-
sche
roovers.
† Zie be-
schrij-
ving van
Palestijn,
pag. 75.

zy niet alleenlijk *Judea*: maer geheel *Celefyrie* met rooven en stroopen, en sleepten den roof en buit in hunne schuil-plaetsen, zonder *Sylleus* hen daer over wilde straffen: maer stijfde hen in hun quaet bedrijf.

Na *Herodes* weêr uit *Italie* gekomen was, bevond hy dat zijn volk door de roovers veel schade geleden had: maer dewijl hy hen niet kon onder zijn gebiedt brengen, uit oorzaak zy onder bescherming der Arabieren stonden, en evenwel het geleden ongelijk niet ongewroken wilde laten, zoo trok hy in het lant van † *Trachon*, en doode hunne huisgenooten. Door dezen daet wierden de *Trachoniters* noch oplooppender en heeviger: inzonderheit, dewijl zy eene wet hadden, nit welker kracht zy den manslaght der huisgenooten niet ongewroken moften laten. Dies sloegen zy allen gevaer in de wint, en plaegden het gansch gebiedt van *Herodes* geduurighlyk met vyantlijke invalen en strooperyen.

Koning *Herodes* maakte des den lantvooghden van *Syrie*, *Saturninus* en *Volumnius*, die door keizer *Augustus* gezonden waeren, bekend, en vorderde de roovers ter straffe. De roovers, dit hoorende, rukten met grooter meenichte, t'hunner versterking, ten getale by-na van duizent, t'zamen, en verwoesten landen en vlekken, en matsten allester neêr, wat hen voorquam: dies *Herodes* op *Sylleus* het overgeven der roovers verzoght, en het geleent gelt, nu de tijt verstreken was, weêrom eischte: te weten, zestigh talenten, de welke hy koning *Obodas*, door *Sylleus*, geleent had. Maer *Sylleus*, die zelf, na *Obodas* uit de regeering gestooten was, alles verrichtte, loogende dat de roovers in *Arabie* waeren, en schoorvoete het gelt weêrom te geven: waer over by *Saturninus* en *Volumnius* gepleit wiert. Eindelyk wiert door hen uitgesproken en gewezen, dat de schult binnen den tijt van dertigh dagen zou weêrom gegeven, en d'overloopers uit beide rijken herstelt worden. Maer in het rijk van *Herodes* wiert niet een eenige Arabier gevonden: 't zy die uit quaetaerdigheid, of uit eenige andere oorzaak wegh-gevlucht waeren. Doch d'Arabieren wierden overtuight, dat zy de roovers tot zich genomen hadden.

Wijders, na de bestemde tijt van dertigh dagen verstreken was, wilde *Sylleus* zich aen het verdragh niet houden. Maer *Herodes* stelde de herstelling van 't gelt en roovers in 't werk, en besloot de hertnekkige Arabieren, met verlof van *Saturninus* en *Volumnius*, te beoorlogen. Hy viel dan met een krijgsheir in *Arabie*, en leide in drie dagen tijts zeven pleister-plaetsen af. En gekomen by het kasteel, daer op zich de roovers onthielden, nam hy dat met den eersten aanval in. Hy sloopte de vesting *Rapta* genoemt, zonder eenige andere schade aen d'inwoonders des lants te doen. En wanneer *Nacebus*, veltöverste der Arabieren, hen tot bystant gekomen was, zoo viel'er een geveght voor: in het welk weinigen van *Herodes* zijde bleven: maer vijfen twintigh Arabieren, met den veltöversten *Nacebus*, quamen te sneuvelen. De overigen wierden op de vlucht gedreven.

Na *Herodes* zich in dezer wijze aen de roovers gewroken had, braght hy drie duizent *Idumeërs* in het lantschap van *Trachon* over, om aldaer de rooveren te weeren. Den Romeinschen veltöversten, die in *Fenicie* lagen, verwittighde hy by brieve, dat hy alleenlyk het recht, dat zy hem toegestaen hadden, regen de hertnekkige Arabieren gebruikt had, en daer boven niet gegaan was: het welk ook door hunne onderzoeking namaels waer bevonden wiert. Maer anders wiert *Sylleus*, die zich toen te *Rome* bevond, de zake door boden bekend gemaakt, die, na hunne wijze, alles hooger op gaven.

Sylleus, die reeds te voore by keizer *Augustus* kennis had gekregen, wandelde, op de komste der boden, by geval voor het paleis. Zoo dra deez dit hoorde, veranderde hy van kleding, en trad in rou-gewaet tot den keizer, en verhaelde, hoe *Arabie* door den krijgh geschonden, en het gansch rijk door *Herodes*, met zijn ingevallen krijgsheir, verwoest was. Daer en boven klaegde hy, met tranen in d'oogen, dat twee duizent en vijf hondert der voornaemste Arabieren gesneuvelt, (waer onder zijn vrient en bloetverwant *Nacebus*) en groote goederen en rijkdommen gerooft en na *Rapta* gevoert waeren. Al het welk, zeide *Sylleus*, door nalatigheit van *Obodas* geschiedt

† Ziet beschrijving van Palestijn, p. 75.

Herodes valt met zijn leger in *Arabie*.

Doet in *Trachon* het rooven beletten.

Sylleus klaeght over den neêr-laeght der Arabieren aen keizer *Augustus*.

schiedt en bygekomen is, die geene krijgs-troepen vaerdigh noch gercet, noch in zijn afwezen een bequamen veltöverste had. Wanneer *Sylleus* dit zeide, en daer by voeghde, dat hy die reize niet zou aenvaert hebben, 't en zy hy geloofde, dat de keizer d'algemeine vrede van alle behertighde: noch *Herodes* zou, indien hy t'huis geweest was, die vrede, dan tot zijn groot nadeel, gebroken hebben.

Des keizers onbenoegen over Herodes. De keizer, door deze klaghte bewoogen, vroegh aen *Herodes* vrienden, die toen by geval daer tegenwoordigh waeren, en aen de genen, die onlangs uit *Syrie* gekomen waeren, alleenlijk dit, of *Herodes* eenigh krijgshair buiten de palen zijns rijks gevoert had. Wanneer zy dit nootwendigh mosten bekennen, en de keizer d'oorzake des velttoeghts niet gewaerdighde aen te hooren, zoo wiert hy noch meerder vergramt, en schreef aen *Herodes*: dat hy hem, tot dus lang, als eenen vrient gebruikt had: maer voortaan voor eenen onderdaen zou houden. *Sylleus* schreef ook over deze zake aen d'Arabieren: die, door deze brieven, trots en opgeblazen wierden, en wilden de roovers, die wegh geloopt waeren, niet weërom geven, noch het geleent gelt betalen, noch voor de gehuurde weiden eenigh gelt uitschieten: want zy steunden hier op, dat *Herodes* den keizer beleedight had. Zelfs de *Trachoniters* dienden zich ook van deze gelegenheit, en stonden met de krijgsbezettingen der *Idumeërs* op, en vereenight met d'Arabische roovers, die hun lant verwoest hadden, woeden wonderlijker wijze tegen hen; hoewel meer uit wrake, als gewin.

Dit alles verdroegh *Herodes*: want hy had veel minder stoutheit en betrouwen by zich, nu de keizer zich beleedight vond. Eerstelijc nam de keizer de gezanten, die gezonden waeren, om zijne zaken te verrichten, niet eens aen. Wanneer zy voor de tweede-male quamen, zond hy hen onverrichter zake weërom.

Sylleus vermeerderde in *Herodes*, die geweldigh beangst was, de vreze, en maekte den lichtgelovigen keizer alles wijs, wat hy wilde, en stont na grooter dingen: want na het overlijden van *Obodas* was *Eneas*, anders *Aretas* genoemd, in het rijk der Arabieren ge-

volgt. *Sylleus* traghte dezen *Aretas* door lasteringen de schop te geven, en de heerschappye aen zich zelf te nemen: ten welken einde hy veel gelts onder de hovelingen uitdeilde, en beloofde ook den keizer veel te geven, die op *Aretas*, gelijk *Sylleus* ook des wel wiste, vertoort was: dewijl hy ongevraeght, en zonder zijnen raet, het roer der regeering t'aenvaerden had. Eindelijk zond *Herodes* brieven aenden keizer: en daer neffens eene goude kroone van vele talenten waerdigh. In dezen brief beschuldighde hy *Sylleus*: dat hy, als d'allerondeugenste knecht, *Obodas* met vergif omgebraght had, by wiens leven hy zich ook ter bestiering des lants ingedrongen had: de vrouwen der Arabieren onteert, en eenen wegh met gelcent gelt, om de heerschappye te bemaghtigen, gebaent had.

De keizer gewaerdighde ook deze gezanten niet te hooren, en verwierp hunne geschenken, en liet hen onverrichter zake weë vertrekken.

Midlerwijle verflimmerden de zaken der Joden en Arabieren van dagh tot dagh: dewijl alles in oproer raekte, zonder iemand dien stilde: want d'een der Arabische koningen had zijne heerschappye noch niet gevestight: en kon dienvolgens zijn volk niet bedwingen. Maer *Herodes*, mit vreze van den keizer des te meer te vertoornen, indien hy zich zelve verdedighde, wiert genootzaekt allen ongelijk, dat hem aengedaen wiert, te lijden en gedoogen. Wanneer hy ten leste geen eind aen de onheilen, die hem overquamen, wist te vinden, besloot hy weë gezanten na *Rome* te zenden, om t'onderstaen, of hy iet billijker van den keizer kon verwerven. Dit gezantschap wiert door *Niklaes*, de *Damascener*, bekleet.

Zoo dra deez te *Rome* gekomen, en in het paleis getreden was, nam hy voor, behalve den last, dien hy had, *Sylleus* te beschuldigen: want hy bespeurde, dat d'Arabieren onder elkanderen oneens waeren. Zommigen hunner wezen al het bedrijf van *Sylleus* aen, en toonden klareljk uit de brieven, die door de tegenpartyen onderschept waeren, dat de meesten verwanten van *Obodas*, door zijn beleid, gedoot waeren.

De gezant, *Niklaes* verzuimde deze

toevallige gelegenheit niet; maer nam die tot zijn voordeel, en diende zich daer van, en traghte *Herodes* weêr in des keizers gunste te brengen: want hy wiste, dat hy, by aldien hy van de verdediging van *Herodes* begon, den keizer tot een herden rechter zou hebben: maer by aldien hy *Sylleus* beschuldigde, dat hem dan geene gelegenheit zou ontbreken, om zijnen koning te voldoen.

Sylleus
wort by
den kei-
zer be-
schul-
dicht.

Wanneer dan de dagh, op den welken de zake zou voorgedragen worden, vast gestelt was, betighte *Niklaes*, in het by-zijn van *Aretas* gezanten, *Sylleus* geweldigh, en zeide ront uit, dat hy zijnen heer en koning en vele Arabieren gedoot had: ook gelt, om d'algemeine ruste te stooren, geleent, en vourname vrouwen, zoo te *Rome*, als in *Arabie*, onteert had: dat ook de keizer, dat de allertzwaerste laster en gruwel-daet was, door zijne loogenen verleit was: dien hy niets waerachtighs, nopende *Herodes* bedrijf, verwitticht had. Wanneer men tot dit punt vervallen was, sprak de keizer daer tusschen, en beval *Niklaes* al 't ander over te slaen, en dit alleenlijk nopende *Herodes* te zeggen: of hy met geen krijgsheir in *Arabie* gevallen was? of hy geene twee duizent en vijf hondert menschen gedoot, en het lant, met het wegvoeren van gevangenen, berooft had? Hier op antwoorde de gezant *Niklaes*: dat hy, nopende die dingen, inzonderheit bericht kon doen, dat niet 't minste gedeelte daer waer van was: gelijk zy van hem verhaelt waeren: noch *Herodes* des keizers gramschap hier over verdiende. Wanneer de keizer dit buiten vermoeden gehoort had, en hierom des te naerstiger toelusterde, zoo maekte de gezant *Niklaes* hem eerstelijck de vijf hondert geleende talenten bekent: als ook de hantschrift, in de welke geschreven was, dat *Herodes* zou geoorloft zijn, na verloop van den bestemden tijt, pant uit het gansch lant te halen: daer na, dardeze geene vyantlijke veltoght was; maer een uitvoering van recht, en hervordering van schult of geleent gelt. Dit was ook niet aenstonts in 't werk gestelt; hoewel zulx uit kragt van de hantschrift kon gedaen worden; maer *Saturninus* en *Folumnius*, lantvooghden van *Syrie*, waeren dikwils

te voore over die zake aengesproken.

Eindelijck had *Sylleus*, ten overstaender gezanten, by de stad *Berytus*, (in *Fenicie*, aen de Middellantsche zee gelegen) by des keizers fortuin gezworen, dat hy in den tijt van dertigh dagen het gelt en d'overloopers van *Herodes* weêrom zou geven. En dewijl *Sylleus* geen van alle volbraght had, zoo vervoeghde zich *Herodes* weêr by de lantvooghden, die hem toestonden pant te nemen. En aldus was *Herodes* ten leste in *Arabie* getrokken. Dit is dien krijgh, voeghde *Niklaes* daer op, dien de tegenpartyen zoo vervaerelijck weten uit te krijten en vergrooten. Nu is noch overigh, zeide hy, om van de gevangenen te spreken, en hief aldus aen.

De roovers van *Trachon*, die in 't eerst veertigh waeren, en aenstonts daer na sterker in getale wierden, namen *Arabie* tot hunne schuil-plaetse. *Sylleus* onderhield en voede hen, tot nadeel van alle menschen, en gaf hen landen, en was deel-genoot aen den roof en buit: hoewel *Sylleus* ook door den zelve eedt gehouden wiert deze roovers en het geleent gelt op den gezetten tijt te herstellen. Ook kan *Sylleus* niet bewijzen, dar iemand, behalve deze, in *Arabie* gevangen zy: ja eenigen onder hen zijn vry gemaekt. Hoor nu, ô! keizer, het allerloogenachtigste verzierfel, dat hy, om uwe gramschap te verwekken, verzonnen heeft: want ik zegh met waerheit, dat toen eindelijck *Herodes*, wanneer het krijgsheir der Arabieren ons had besprongen, en d'een en ander van ons gesneuveld was, genootzaekt was tegenweêr te bieden: en *Nacebus*, veltoverste der Arabieren, en vijf en twintigh anderen, en niet meer, ter neêr geveld heeft. Maer *Sylleus* heeft ieder man op hondert begroot, en het getal der gesneuvelden op twee duizent en vijf hondert gebraght. Dus verrede gezant *Niklaes*.

De keizer, hier door ontstelt, keerde zich met een grimmigh gelaet na *Sylleus* om, en vroegh hem, hoe vele Arabieren in dat gevecht gesneuveld waeren. Toen wiert *Sylleus* bedeeft, en bekende, dat in het getal gedwaelt was. Voorts wierden de voorwaerden der hantschriften, d'antwoort-brieven der lantvooghden, en brieven der steden, gele-

gelezen, die de klaghten, nopende de roovers, behelsden.

Ten leste quam de zake zoo verre, dat de keizer *Sylleus* ter doot doemde, en *Herodes* in genade weêr aennam, en zich met hem verzoende. Ook beroude het den keizer, dat hy, zijnde opgeruit door lasterklap, aen *Herodes* zoo hert geschreven had: het welk hy ook *Sylleus* verweet: als ook, dat hy, opgehitst door loogenen, van de pligten van vriendschap afgeweken was. In 't kort, de keizer zond *Sylleus* weêr in zijn lantschap, om straffe van zijn misdrijf te geven, na hy zijnen schuldenaers zou voldaan hebben. Maer de keizer liet niet af op *Aretas* vergramt te zijn; dewijl deez de koninglijke waerdigheid en maght aen zich genomen had, eer hy die van hem ontvangen had. De keizer wilde ook *Arabie* aen *Herodes* geven: maer dewijl *Herodes* groote moeielijkheid met zijne zoonen overgekomen was, (als die hem na het leven stonden, en hy ter zelve tijt daer over aen den keizer, by brieven, klaghtigh viel, wat hy met hen doen zou) zoo vond de keizer raetzaem, *Herodes*, om zijnen hoogen ouderdom, en droevigen toestand ontrent zijne zoonen, met geen ander rijk te belaften.

Aretas
wort ko-
ning van
Arabie.

Evenwel vergunde de keizer den gezanten van koning *Aretas* toegang, en bevestigde hem, na het aenvaerden der geschenken, door zijn gezagh, in het rijk van *Arabie*: niet tegenstaende hy de gezanten te voore, over zijn reukeloos aennemen der heerschappye, zonder des keizers gevoelen af te waghten, beschrobt had.

Wanneer *Sylleus* weêr in zijn vaderlant gekomen was, zoo wilde hy des keizers bevelen niet gehoorzamen, noch de schulden betalen; maer hy bedreef daer en tegen noch meerder dootslagen. Ook traghte hy, door den hellebaerdier *Korinthus*, koning *Herodes* om hals te brengen.

Niet lang daer na scheepte *Sylleus* weêr na *Rome* over, zonder des keizers bevelen gedaen te hebben: alwaer *Antipater* hem by den keizer met de zelve misdaden betighte, daer *Niklaes*, de gezant van *Herodes*, hem meê betight had. Hier by vervoegde zich koning *Aretas*, die *Sylleus* veel moete brouwde, en hem het ombrengen en dooden van

Sylleus
wort te
Rome
by den
keizer
beschuldigt.
Joseph. Antiq. lib. 17. cap. 4.

vele eerbare mannen in de stad *Petra*, tegen zijn wil en dank, te laste leide: inzonderheit het dooden van *Sohemus*, een man, die in alle deughden uitmuntte. Ook wiert hem het dooden van *Fabatus*, des keizers voorzorgger, te last geleit. *Sylleus* diende zich ook van dezen *Fabatus*, die zijn gunstgenoot was, tegen *Herodes*: maer *Herodes*, door het geven van meerder gelt, vervreemde *Fabatus* van *Sylleus*, en voerde door hem uit, het geen de keizer bevolen had. Maer wanneer *Sylleus* niet met allen gegeven had, zoo klaegde hy *Fabatus* by den keizer aen, en zeide, dat hy, in het bekleden van zijn ampt, meer tot voordeel van *Herodes*, als van den keizer was. *Fabatus*, die tot noch by *Herodes* in de grootste eere gehouden wiert, hier door tot gramschap verwekt, braght de geheime aanslagen van *Sylleus* aen den dagh. Te weten, in het hellebaerdierschap van *Herodes* was een zeker *Korinthus*, wiens trouheit koning *Herodes* zeer veel plagh toe te schrijven. *Sylleus* kocht dezen man met gelt om, en braght hem zoo verre, dat hy hem beloofde *Herodes* te vermoorden. Wanneer *Fabatus* dit uit *Sylleus* zelve vernomen had, maekte hy aenstonts koning *Herodes* bekend, dat *Sylleus* zijnen hellebaerdier *Korinthus* met gelt omgekocht had: weshalve hy *Herodes* ried dien in verzeeking te nemen. Ook twijfelde *Herodes* niet dat te doen; dewijl deez *Korinthus*, schoon in het hof van *Herodes* opgevoedt, evenwel uit *Arabie* geboortigh was.

Herodes dan dwong, door pijn, dezen *Korinthus*, de belijdenis van den voorgenomen daet af, en vorschte alles uit hem met groote naerftigheit op. Hy deed ook twee andere Arabieren, die by den zelve *Korinthus* gevonden, en door hem beklapt wierden, vatten. De een was een vriend van *Sylleus*, en d'ander een voorname *Fylarg* of stamvorst der Arabieren. Deze, ter pijnbank gebracht, beleden ook, dat zy des wegen uit *Arabie* gekomen waeren, om *Korinthus*, door belooven van veel gelts, tot het bedrijven van den moort van *Herodes*, op te hitfen en aen te porren, en ook tot het werk te helpen, indien des noodigh was. *Saturninus*, lantvooght van *Syrie*, deed hen alle onder-

vragen, en zond hen voorts na *Rome*, om nader ondervraegt en gestraft te worden: alwaer *Sylleus* het hoofd afgehouwen wiert. Strab. lib. 16.

Oorlogh tusschen *Herodes*, de viervorst, en koning *Aretas*.

Joseph.
Antiq.
lib. 18.
cap. 7.

Tusschen koning *Aretas*, die koning *Obedas* in zijn rijk gevolgt en te voore *Eneas* genoemd was, en tusschen *Antipas*, de viervorst van *Galilea* en *Perea*, die by d'evangelisten doorgaens *Herodes*, en ook koning *Herodes* genoemd wort, ontstont een oorlogh uit deze oorzake. Deze *Antipas*, of *Herodes*, de viervorst, had eene dochter van koning *Aretas* ten wijve genomen, en daer meê een langen tijt geleefte. Wanneer *Antipas* namaels na *Rome* trok, zoo verwoeghde hy zich by den broeder *Herodes*: maer die uit een andere moeder gebooren was: te weten, uit *Mariamne*, de dochter van den hoogepriester *Simon*. *Antipas*, verslingert door liefde op zijne broeders vrouw *Herodias*, de welke eene dochter van den gemeinen broeder *Aristobulus*, en zuster van *Agrippa* d'oude was, bestont haer ten huwelijk t'eischen: waer in *Herodias* bewillighde. Dies beslooten zy onder malkanderen, dat *Herodias*, zoo dra *Herodes*, de viervorst, van *Rome* na zijn vaderlant gekeert was, in zijn huis zou overtrekken: hoewel met beding, van de dochter van *Aretas* uit te stooten.

Wanneer de vrouw van *Herodes*, en dochter van koning *Aretas*, vernam, wat tusschen haeren man en *Herodias* beslooten was, zoo vroegh zy *Herodes* geveinsdelijk, zonder haer voornemen, zoo veel des mogelijk was, bekend te maken, dat hy haer na *Macherus* wilde zenden, dat een kasteel was, gelegen op de grenscheiding des lants van koning *Aretas*. *Herodes* was zijne vrouw daer in te wille, als meinende, dat zy niets vernomen had. Te voore had zy by het kasteel *Macherus* alles doen verwaerdigen, dat tot de reize noodigh was, en wiert door het opperhoofd des kasteels ontfangen, en quam voorts, onder gelei der Arabieren, met groote staectie in het huis van haeren vader *Aretas*, dien zy het voornemen van *Herodes* verwittighde.

Hier uit ontstont een onderlinge haet

en wrok. Van beide zijden wierden krijgshereen by een verzamelt: en slaggh door de veltoversten geleverd, zonder by-zijn der koningen. Het krijgshere van *Herodes* wiert t'eenmael vernield, door verract van eenige ballingen, die uit het viervorstendom van *Filippus* gebannen waren, en toen onder *Herodes* dienden. Eenige Joden leiden d'oorzake van dezen neêrslaegh op het dooden van *Johannes de Doper*: want deez *Herodes* had *Johannes de Doper* doen onthalzen.

Herodes maakte dezen neêrslaegh keizer *Tiberius* by brieve bekend, die de stoutheit van *Aretas* zeer euvel opnam, en schreef aen *Vitellius*, dat hy *Aretas* den oorlogh zou aendoen, en hem levendigh gevangen brengen, of het hoofd tot zich zenden.

Voorts verwaerdighde *Vitellius* zich tot den Arabischen oorlogh, en trok uit *Antiochie* met twee legioenen, beneffens hulptroupen van licht-gewapent volk en ruiterye, (die hem de bontgenoot-koningen hadden toegezonden) gezwint na de stad *Petra*, en quam in de stad *Ptolemais*.

Wanneer hy nu het krijgshere door *Judea* wilde voeren, zoo quamen de hoofden van dat lantschap hem te gemoet trekken, en baden den doortoght af: onder voorwending, hoe 's lants wetten niet toelieten, dat eenige beelden, zoodanige vele de Romeinsche vendels hadden, in hun lant gevoert wierden.

Vitellius, door deze gebeden bewoogen, veranderde van wegh, en zond het krijgshere door het groot velt van *Galilea*, en trok zelf met den viervorst *Herodes*, en de vrienden, na *Jerusalem*, om Gode op het aenstaende algemeen feest t'offeren. Aldaer wiert hy met groote cere door de gemeente ontfangen, en bleef er drie dagen; maer den vierden dagh kreegh hy brieven van des keizers *Tiberius* overlijden: waer over hy de krijgstroepen weêr te rugh ontbood, en in de winter-quartieren leide: want

want d'oorlogh, door het overdragen der heerschappye, op eenen ander, met name *Kaius*, wiert gestaekt.

Men zeidt, dat koning *Aretas*, wanneer hy de tijding van *Vitellius* veltoght vernomen had, uit zekere voorspoken zou beslooten hebben, dat on-

mogelijk dat krijgsheir tot de stad *Petra* zou komen: want een van de vorsten zou eerst sterven, of die den oorlogh toeruste, of door wiens bevel die toegerust wiert, of de geen, dien d'oorlogh wiert aengedaen. Voorts trok *Vitellius* weêr na *Antiochie*.

Chaliven, of Arabische keizeren, die sedert Mahomets doot over Arabie geheerscht hebben.

NA de doot van den beruchten profheet *Mahomet*, die het gansch gewest van *Arabie* onder zijn gebiedt gebragt, en zich tot *Chalif*, of keizer der Arabieren, opgeworpen had, ontstont tusschen die van *Mekka* en *Medina*, over het aenvaerden en bewint der opper-heerschappye van *Arabie*, een groote twist en krakeel.

Chalif is een Arabisch woort, en bediet eenen koning, keizer of vorst: of eigentlijk by d'Arabieren eenen stedehouder of rijks-navolger van *Mahomet*. Zy worden anders by d'Arabieren op Arabisch *Emir Almumenin*, of *Amiro'lmumenin* genoemd, dat *overste* of *keizer der geloovigen* gezeit is: versta Mahometanen: naerdien die alle andere volken van een anderen godsdienst voor ongeloovigen houden.

Omar, zoon van *Alchittab*, de derde *Chalif*, na *Mahomet*, was d'eerste, die dezen certijt tel van *Emir Almumenin* aennam. Te voore wiert hy *Chalifs Chalif Rasoul Allahi* genoemd: dat is, *stedehouders stedehouder van Gods gezant*. Dan als den Mahometanen deze tijtel te lang viel, gaven zy hem den naem van *Emir Almumenin*.

Abubeker Abdalla, gebynaemt de *Rechtveirdige*, zoon van *Otsman Abukahaf*, wiert op den zelven dagh, op den welken *Mahomet* sterf, in het huis of portael der kinderen van *Saïda* tot Arabische *Chalif* of keizer gekooren. De *Mediners* waeren in dat huis t'zamen gekomen, om *Zaad*, zoon van *Obodas*, de *Mediner*, in te wijden. Toen hief een hunner aen te roepen, en zeide: *O †Mohagirins* (dat zijn vluchtelingen van *Mekka*) *uit onz zy een vorst, en uit u zy een vorst*. Zy deden alle, zoo wel de vluchtelingen van *Mekka*,

als de *Mediner* hulpgenooten, den eedt van getrouheit aen *Abubeker*, reikten hem de hant toe, en bewillighden alle daer in; behalve *Alis*, zoon van *Abutalib*, en alle d'overige *Hasjemiten*, die, met het uitreiken der hant, de heerschappye aen hem niet wilden toestaen. Maer wanneer *Alis* daer na zagh, dat de menschen van hem afkeerigh wierden, deed hy zelf ook, en alle de *Hasjemiten*, den eedt van getrouheit aen *Abubeker*.

Op het elfde jaer van *Hegira*, of *Mahomets* vlucht uit *Mekka*, dat is, op het zes hondert en twee en dertighste jaer na des *Zalighmakers* geboorte, zond *Abubeker* zekeren *Alaus*, zoon van *Hidramis*, met een sterk krijgsheir, om d'afvallers van *Bahraina* te beoorloggen, die op de vlucht staken, met sneuvelen van eene groote meenighthe.

Daer na zond *Alaus* een troep *Moslimannen*, om d'afvallers te plagen en verdelgen: waer over zommigen weêr tot het *Mahometsdom* keerden. Maer de genen, die in den afval volherden, wierden gedoot. *Alaus* scheepde met zijn volk over den Persischen zeeboesem, en trok na *Dareina*, en doode alle d'inwoonders, en plonderde hunne goederen.

Op't twalefde jaer trok *Chalid*, zoon van *Walid*, na het lant van *Irak*, by ouds *Babylonie*, en nam de stad *Hira* niet verdragh in. Daer na veroverde hy de stad *Ambâr* en *Ainuljamana*, en zond de gevangenen na *Medina*. Van daer trok hy na *Daumaalgjandela*, doode *Mundir*, en voerde zijnen zoon *Gjudim* gevangen weg. In dit jaer deed *Chalid* vele gevechten, en bevocht met de *Moslimannen* de zege, die eene onrallijke meenighthe der ongeloovigen dooden,

Chalid veroverd Hira, &c.

Elmacin Histor. Saracen. Abulfar. Histor. Dynastar. Ziet pag. 225.

Wat de naem Chalif bete kent.

† Te weten Mahomet.

Abubeker wort Chalif, of Arabische keizer.

* Ziet pag. 226.

en een onbereekelijken buit bequa-
men.

Abube-
kersoor-
logen in
Syrie.

Op het dertiende jaer van *Hegira*, of zes hondert en vier en dertighste jaer van des Zalighmakers geboorte, zond *Abubeker* eenige krijgstroepen in *Syrie*: te weten, hy zond *Amr*, zoon van *Abubas*, in *Palestyn*: *Jezid*, zoon van *Abusofian*: *Abuobeida*, zoon van *Algjarab*: en *Sergzil*, zoon van *Hasan*, in *Balkaa* en *Oppper-Syrie*; en *Chalid*, zoon van *Said*, na *Teimaam*, of *Zuidlant*. In dit zelfte jaer viel ook een gevecht in *Syrie* voor, onder beleit van *Chalid*, zoon van *Said*, en zekeren Griekfchen veltheer, *Mahan* geheren. *Chalid* dreef hem tot aen de poorte van *Damaskus*. Maer wanneer hy in *Maragh Safir*, dat is, *Saffier-beemt*, gekomen was, fneeden de Grieken hem den wegh af, en beftredén de hinderhoede. *Chalid*, en vele anderen met hem, quamen te sneuvelen. Eenigen zijner krijgsknechten vluchten na *Dulmarwa*.

Wanneer *Abubeker* des vernam zond hy *Muavias*, zoon van *Abusofian*, met eenige Mahometaenfche krijgsknechten, dezen *Chalid* tot byftant. Als keizer *Heraklius* d'ival der Arabieren in het gewest van *Syrie* ter ooren gekomen was, zond hy tegen hen *Sergius Patricius* met vijf duizent man uit zijn krijgshetir, om de Arabieren ten ftrijde tegen te trekken. *Abubeker* beval ook *Chalid*, zoon van *Walid*, wanneer hy de ftad *Hira*, in *Iraka*, veroverd had, met zijn krijgsvolk na *Syrie* te trekken: gelijk hy ook met negen duizent man derwaerts trok. Wanneer de Arabieren en Grieken met elkanderen in gevecht geraekt waeren, ftaken de Grieken op de vlucht: in het vluchten viel *Sergius Patricius* van den peerde, en quam te sneuvelen.

Abube-
ker
fterft.

Op het zelfte jaer quam *Abubeker*, in zijnen ouderdom van drie en zefstigh jaren, aen de teering te fterven, na hy het *Chaliffchap*, of keizerrijk, twee jaren, drie maenden, en negen dagen: of, volgens anderen, twee jaren, vier maenden, min vier of acht dagen, bekleet had. Hy wiert in het huis van *Ajisja* begraven. Deez *Abubeker* was d'eerfte, die den *Alkoran* uit briefjes en papiertjes by een verzamelt heeft.

Ziet
pag. 241.

Ziet
pag. 238.

De zinspreuk zijns zegels was, *Een tweevondige getuigenis*: welke zin-

fpreek ook de beruchte profect *Mahomet* gevoert had: want meeft alle d'Arabifche *Chaliven* hebben zekere zinspreuken in hunne zegels gevoert, daer zy de brieven en andere befcheiden meê bezegelden.

Ten zelven dage van *Abubekers* overlijden wiert *Omar*, zoon van *Alchittab*, die ook *Abuhaphs* gebynaemt was, door zijn bevel tot *Chalif* gekooren. Hy zond *Abuobeidas*, zoon van *Mazud*, tegen de Perfen, op de welken hy de zege bevocht, en een grooten neêrlaegh onder hen baerde. Hy veroverde des jaers zes hondert vijf en dertigh, onder beleit van *Chalid*, *Walids* zoon, de ftad *Damaskus*, en in 't kort gansch *Syrie*. De Mahometanen bevochten een grootte zege op de Grieken, en dooden een ontallijke meenighte.

Omar
wort
Chalif.

Op 't jaer zes hondert drie en veertigh wiert *Chalif Omar* door zekeren knecht, een Perfaen, met name *Abululua*, onder het gebedt, in de kerke met een pook doorftoken en gedoot: uit oorzaak hy hem te zware fchatting had opgeleit. Hy had geregeert tien jaren en zeventigh dagen, en, geduurende zijne regering, vele landen en fteden veroverd: ja by-na gansch Oofte onder het gebiedt der Mahometaenfche heerfchappye gebraght.

Zijne
doot.

Na *Omar* wiert *Otsman*, zoon van *Affan*, en *Abuomar*, of, volgens andere, *Abuabdalla* gebynaemt, tot *Chalif* gekoren: maer na eene regering van ontrent twalef jaren, in zijnen ouderdom van over de tachtentigh jaren, door de onderzaten, ter zake van eenige onbehoorelijke daden, die zy hem te laft leidden, vermoort.

Otsman
wort
Chalif.

De zinspreuk van *Otsmans* zegel was: *Ik geloof in God, de Schepper en Bestierder*.

Ten zelven dage van *Otsmans* doot, wiert *Alis*, zoon van *Abutalib*, tot *Chalif* gehult: hoewel eenige, als *Zubeir*, *Awams* zoon, en *Talha*, *Abdalla* zoon, na *Mekka* trokken, en zijne huldinge traghten om te ftooten, in weêrwake van *Otsmans* doot. Desgelijx weigerde *Muavias*, lantvooght of ftedehouder van *Syrie*, op *Alis* verzoek, hem den eedt van gehoorzaamheit te doen. Hier over wilde *Alis Muavias* van zijn lantvooghdyschap afgezet hebben: hoewel zeker *Mogiras*, *Schaabaa*

Alistor
Chalif
gehult.

baa

bas zoon, *Chalif Alis* ried, *Muavias* in zijn ampt te bevestigen, om door dit middel hem te verzoenen en bevredigen.

Oorlog tusschen Alis en Muavias. Hier uit ontstonden zeer zware oorlogen en bloedige veldslagen, tusschen *Muavias* en *Alis*, met sneuvelen, aen beide zijden, van zeventigh duizent zielen, op eenen nacht, in zekeren oort, *Saffina* genoemd, tusschen *Babylonie* (heden *Iraka* geheten) en *Syrie* gelegen.

Na lang onderling vechten, wiert d'uitspraek, en beslechting des geschils, in dezer wijze gemaakt: te weten, de *Syriers* koren *Amr*: en die van *Iraka*, *Abumusa*, een perzoon van klein verstant. *Amr* deed listelijk voorslag van hen beide van de heerschappye af te zetten, en het *Chaliffchap* aen *Abdalla*, zoon van *Omar*, op te dragen. Waer toe ook *Abumusa* gezint was. Weshalve *Abumusa*, in de vergadering des volks, zeide: *Sta op Amr, en zet uwen heer af*. Maer *Amr* wilde hem niet voorgaen, quansuis als uit eerbiedigheid tegen hem. Waer over *Abumusa* opstont, en *Alis* afzette. Aenstonts rees ook *Amr* op, en willighde *Abumusa* het afzetten van *Alis* in, latende het *Chaliffchap* aen *Muavias* overblijven. Waer op *Amr*, en de krijgsknechten van *Muavias*, na *Muavias* keerden, en hem voor *Chalif* groeten. Voorts veroverde *Muavias* *Egypten*.

Vrede. Eindelijk wiert een vrede tusschen *Muavias* en *Alis* getroffen: waer by *Alis* *Iraka*, en *Muavias* *Syrie* zou bezitten, zonder d'een den ander met krijgsvolk in zijn lant zou mogen vallen.

Alisge-doot. Des jaers zes hondert acht en vijftigh wiert *Alis*, in het gaen na het uchtent gebedt, door *Abdurrahman*, zoon van *Melgjem*, met een vergiftigh zwaert gedoot, na eene regering van vijf jaren min drie maanden, in zijnen ouderdom van drie en zestigh jaren.

Husseïn wort Chalif, en Muavias. Na de doot van *Alis* wiert zijn zoon *Husseïn* te *Kusa*, hoofstiad van *Iraka*, en *Muavias* in *Syrie*, in den tempel van *Ilia*, tot *Chalif* gehult.

Namaels, des jaers zes hondert en zestigh, wiert de gansche heerschappye en het rijk, door *Husseïn*, aen *Muavias* overgedragen, na hy het ampt van stedehouder of lantvooght, onder *Chalif* *Omar* en *Otsman*, twintigh jaren bekleet

had. *Muavias* stelde over ieder zijner onderhorige landen eenen vooght, en keerde zelf na *Damaskus*, stellende daer over tot opperhoofd *Abdalla*, zoon van *Hazem*. Voorts deden de *Syriers* aen hem den eedt van getroutheit.

Des jaers zes hondert negen en zeventigh overleed *Chalif Muavias* in de stad *Damaskus*, in zijnen ouderdom van tachtigh jaren: alwaer hy ook begraven wiert.

Muavias sterft.

Volgens schrijven van *Elmacin* was hy lantvooght en *Chalif* een reex van veertigh jaeren geweest: te weten, vijf jaren lantvooght onder het *Chaliffchap* van *Omar*, en twalef onder het *Chaliffchap* van *Otsman*. Hy had vijf jaren met *Alis* oorlogh gevoert, en negentien jaeren het *Chaliffchap* bekleet.

Na de doot van *Muavias* wiert ten zelfen dage zijn zoon *Jazid* tot *Chalif* gekoren: aen wien d'inwoonders van *Damaskus* den eet van getroutheit deden.

Jazid wort Chalif.

Des jaers zes hondert en tachtigh wiert de voorige *Chalif Hussein*, *Alis* zoon, door zekeren *Senan*, in het rijden doorsteken, en van den peerde gesmeten: dien *Chaula*, zoon van *Jazid*, of *Nasr*, zoon van *Harasna*, het hoofd afhieuw: het welk *Chalif Jazid* eenige dagen op de poorte van *Damaskus* deed zetten.

Chalif Jazid overleed des jaers zes hondert drie en tachtigh te *Haurajina*, in het gebiedt van *Hims*: van waer het lijk na *Damaskus* wiert gebraght, en in het graf van de kleine poorte begraven. Hy had het ampt van *Chalif* drie jaren en twee hondert en negen en veertigh dagen bekleet.

Sterft.

Na *Jazid* wiert ten zelfen dage zijns overlijden, de zoon, *Muavias*, tot *Chalif* gekoren; maer sterf, na eene regering van vijf en veertigh dagen, in zijnen ouderdom van vijf en twintigh jaren.

Na *Muavias* wiert *Abdalla*, zoon van *Subeir*, te *Meckka* tot *Chalif* gehult: aen wien de volken van *Babylonie*, of *Iraka*, en d'Egyptenaers, als ook eenige *Syriers*, den eedt van getroutheit deden.

Abdalla wort Chalif.

Ten zelfen tijde schreef *Chalif Abdalla*, zoon van *Subeir*, aen zijn overste of stedehouder der stad *Medina*, met bevel van de zoonen van *Ommia*, die aldaer waeren, te dooden. Het geen hy vol-

volbragt. Wijders, onder hen bevond zich zeker *Merwan*, zoon van *Hakem*, met zijnen zoon *Abdulmelik*. Wanneer deze tot *Damaskus* gekomen waeren, verzocht *Merwan* op de burgery, om zich tot *Chalif* te huldten. Maer op de komfte van *Merwan* te *Damaskus*, was aldaer *Dahak*, zoon van *Kais Amreer*, die de gemeente tot het huldten van *Abdalla*, zoon van *Subeir*, verzocht. Waer over het een gedeelte des volks *Merwan*, en het ander *Dahak* volghde. Eindelijk ontftont een gevecht tuffchen beide, in de lantftreke *Marjorath*, of *Margjirath*, een plaetfe des dals *Algauta*: in het welk *Dahak*, met velen van de zijnen te sneuvelen quam: en d'andere fchandelijck op de vlucht ftaken.

Merwan
wort
Chalif.

Dies wiert *Merwan* in de heerschappye van *Syrie* bevestight, en kocht *Abdalla*, zoon van *Subeir*, *Egypten* voor een ftuk gelts af. *Merwan* wiert gebynaemt *Abulhaken*, of *Abuabduelmelik*, en gehult te *Gjajina*, in Herftmaent, des jaers zes hondert drie en tachtentigh.

Na het sneuvelen van *Dahak*, en het vluchten zijner krijgsknechten, keerde *Merwan* weêr na de ftad *Damaskus*, braght de zelve t'onder, en de burgers onder zijne gehoorzaamheit. In Wijnmaent, des zelve jaers, wiert hem d'eet van getrouheit vernieuwt: dies hy met den aenvang des jaers zes hondert vier en tachtentigh het *Chaliffchap*, of heerschappye van *Syrie* verkreegh: maer *Abdalla*, zoon van *Zubeir*, dat van *Egypte*, *Hizjaz* en *Iraka*.

Merwan
sterft.

Op het zelfste jaer, in Herftmaent, sterft *Chalif Merwan* aen de peste, in de ftad *Damaskus*, in zijnen ouderdom van drie en zestigh jaren.

Abdul-
melik
wort
Chalif.

Na *Merwan* wiert ten zelve dage van 's vaders overlijden, de zoon *Abdulmelik*, gebynaemt *Abuwalid*, of anders *Abumerwan*, tot *Chalif* gekoren. Hy trok des zelve jaers na *Jerusalem*, vergroote den uitterften tempel, en beval zijne onderdanen na *Jerusalem* te beëvaert te trekken: en verbood de beëvaert na *Mekka*, om *Abdallas* halve: dien hy eindelijk *Mekka* engansch *Hizjaz* afhandigh maekte, en deed kruizigen.

Des jaers zeven hondert en vijf, in het midden der maent *Sjewal*, overleed *Chalif Abdulmelik*, in zijnen ou-

derdom van zestigh jaren, na eene regering van een en twintigh jaren, en vijftien dagen: te weten, hy regeerde vijf jaren, zeven maenden en zeventien dagen, voor de doot van *Abdalla*, zoon van *Zubeir*: en d'overige jaren, na zijne doot.

Ten zelve dage van 's vaders overlijden, wiert zijn zoon *Walid* tot *Chalif* gekoren, die, gedurende zijne regering, groote overwinningen bevocht. Zijn broeder veroverde, onder andere plaetsen, de ftad *Pagras*. Deez *Walid* deed een *Metzid* te *Damaskus* ftichten, en den tempel van *S. Johannes* flopen.

Walid
wort
Chalif.

Chalif Walid sterft des jaers zeven hondert en veertien, in het midden der laetste maent *Gjumada*, in zijnen ouderdom van acht en veertigh jaren, na eene regering van negen jaren en acht maenden, en wiert begraven te *Damaskus*, in het graf, buiten de kleine poorte.

Steff.

Deez *Walid* heeft een tempel te *Medina* gesticht, ter eere van den profeet *Mahomet*: desgelijcks een tempel te *Jerusalem*, *Alaksa* geheten.

Verscheide andere *Chaliven*, of *Arabifche* keizers, hebben over het gewest van *Arabie* geheerscht; hoewel de meeste niet alleenlijk over *Arabie*; maer ook over gansch *Syrie*, *Palestijn*, *Mesopotamie*, *Babylonie*, *Persie*, en *Griekenlant*, &c. ja zy hebben by-nagansch *Asie* en *Afrika* zich allengs onderworpen en t'ongebragt, en deden *Arabie* door stedehouders bestieren.

Ziet be-
fchrij-
ving van
Syrie,
van
pag. 217-
tot 250.

Eindelijk is *Arabie* voor een groot gedeelte in handen der Turken, onder de keizers *Selim* en *Soliman*, komen te vervallen: want niet alle d'Arabieren van *Arabie* hebben zich hunner heerschappye onderworpen: maer de meeste staen onder byzondere Arabifche *Emirs*, of *Scheiks*, dat zijn koningen of vorsten, die in vryheit leven; hoewel zy eenige fchattingen aen den Grootenheer betalen. Deze *Emirs* voeren geduurigh oorlogh tegen elkanderen.

De Groote-heer zend jaerliks na de ftad *Medina* twee stedehouders of lantvooghden: welker een over het geestelijk, en d'ander over het wereltlijk en krijgsvolk gebiedt.

De ftad *Mekka* staet niet volkomentlijk onder de heerschappye der Turken; maer zeker vorst der Arabieren, dien zy *Sjerif* noemen, gebiedt daer over.

De

Askomst
en ge-
slacht-
boom
der Ara-
bieren.

De ingeboorne Arabieren hebben hunnen oorsprong, uit *Kabtan*, *Hebers* zoon, uit wien *Jarab*, en uit *Jarab*, *Jaciab*, en uit *Jasciab*, *Habbsciam* voortgesproten is: te weten, de zonnen-dienaer, die daer na *Saba* wiert genoemd. *Saba* gewan vijf kinderen: als *Homair*, *Kablan*, *Amr*, *Afcibar*, en *Amela*. Uit *Hamair* hebben zeer vele maeghschappen hun geslacht bekomen.

Het eerste maeghschap is die van de *Tatabiten*, die van over lang over d'Arabieren geheerscht hebben, en alzo genoemd zijn na *Tataba*, de stamvader, en eerstgeboorne zoon van *Homair*.

Na de *Tatabiten* volgen de *Chasditen*, die eenigen op *Chasdam* brengen, zoon van *Malech*, zoon van *Amr*, zoon van *Mara*, zoon van *Zaid*, zoon van *Malech*, zoon van *Homair*, zoon van *Saba*: andere op *Chasda*, zoon van *Malech*, zoon van *Homair*, zoon van *Saba*. Tot den zelve *Chasda* worden ook de *Babriten* en *Giabamiten* betrokken, die de talrijkste volken zijn, en wijd en zijd het Noorder gedeelte van *Arabie*, tot aen de Rode zee der stad *Gjudda*, de haven van *Mekka*, bezitten. Onder deze worden ook de *Jaliten* gerekent, die tegen de koningen van *Hiram* eertijts grote oorlogen gevoert hebben. Met hen rekenen de *Salebiten* een zelve begin en oorsprong des geslachts, die lang in dat gewest van *Arabie* geheerscht hebben, het welk aen *Syrie* paelt: ter tijt toe zy van de koningen der *Gassaniten*, na langduurige en felle oorlogen, verdelght zijn.

De *Kalebiten*, ook een zeer machtigh volk, zijn gesproten uit *Kaleb*, zoon van *Vabra*, zoon van *Thalaba*, zoon van *Chalvana*, zoon van *Amran*, zoon van *Alkaf*, zoon van *Homair*. Einde-lijk sluiten de *Nabeiten*, *Sakhabiten*, *Hadriten*, en *Sciabbaniten* de ry van de geslacht-tafel der *Homairiten*.

Uit *Kablan*, tweede zoon van *Saba*, zijn zeer vele maeghschappen en gezinnen gesproten: welker voornaemste en beroemste, boven andere, zeven zijn: namelijk *Azaditen*, *Taiten*, *Madbagiten*, *Hamdaniten*, *Kanaditen*, *Maraditen* en *Agariten*.

Azaditen zijn zoonen van *Azad*, zoon van *Gauth*, zoon van *Nabeth*, zoon van *Malech*, zoon van *Adad*,

zoon van *Zaid*, zoon van *Kablan*, zoon van *Saba*.

Uit de *Azaditen* zijn de koningen der *Gassaniten* voortgekomen, die voor hunnen stamvader *Amr*, zoon van *Mazar*, *Azads* zoon, erkennen. Uit den zelve *Azad* roemen de *Ausiten* en *Charragiten* van de stad *Jatrab*, of *Medina*, hunnen oorsprong te hebben. Uit d'*Azaditen* hebben ook de *Chazabiten*, *Barakiten*, *Dusiten*, *Harachiten*, en *Gatechiten* hunnen oorsprong.

Wijders, de *Chazabiten* zijn aldus genoemd, gelijk d'oorsprong-rede van het Arabisch woort uitwijst, dewijl zy afzonderlijk van d'overigen huns geslachts afgeweken waeren, ter zake van het overvloeyen des strooms *Haram*, die by-nagansch *Gelukkigh Arabie* overwtert en verwoest had. Te voore wierden zy *Kaabiten* genoemd, na den grontlegger des geslachts *Kaab*, zoon van *Amr*, zoon van *Lab*, zoon van *Haretha*, zoon van *Amr*, zoon van *Mazika*, zoon van *Amr*, zoon van *Haretha*, zoon van *Amrilkais*, zoon van *Thalaba*, zoon van *Mazen*, zoon van *Azad*.

Men vind'er die willen, dat zy dien naem van de *Metszid* of tempel te *Mekka*, *Kaaba* genoemd, bekomen hebben: wiens zorge en vooghdye hen een langen tijt was toevertrout en aenbevolen, ter tijt toe de koster *Abubitan*, met dronken hoofde, het recht van zijn volk aen *Kasi*, een *Ismaëlijt*, voor een fles vol wijn verkocht, en de sleutels overleverde.

Wanneer *Kaab* ontnuchtert was, vervloekte hy zijn bedrijf boven-mate, en had'er groot berou af; maer te vergeefs: waer over zijn laet berou onder d'Arabieren tot een spreekwoort wiert, wanneer zy iemand wilden noemen, die te laet van zijn misdrijf berou gekregen had. Deswegen hebben d'Arabische poëten de *Chazabiten*, en hunnen koster *Abubitan*, in vele gedichten beschrobt en gehékelt: onder de welke een punticht van den zelve *Kasi* is.

Abubitan is in alle manieren onrechtveirdiger als Kasi.

Gelijk de Chazabiten onrechtveirdiger als de Fabariten zijn.

O Chazabiten, ghy berispt den kooper Kasi.

Waerom berispt ghy uwe dolheit, en die van den verkoper Abubitan niet.

Een ander luit aldus :

Tot dus lang hebben de Chazahiten op hunne outheit des geslachts geroemt.

Dat zy nu hunne dronkenschap en drinken des wijns verheffen.

Indien zy Gods tempel voor eene flesche wijns verkocht hebben : het geen hen noch overschiet, zullen zy wel voor een musje wijns verkopen.

Onder de *Chazahiten* worden de *Mostaklabiten* gerekent : tegen de welke *Mahomet* bloedige oorlogen heeft gevoert.

De *Barakiten* zijn gesproten uit de zoonen van *Amr*, *Mazikia*, d' *Azdenfer* : welken naem zy van den bergh, dien zy bewoonden, bekomen hebben.

Wijders, de *Dusiten* worden alzo na den stamvader *Dus* genoemt, die een zoon van *Adnan* was, zoon van *Abd-Allah*, zoon van *Vahran*, zoon van *Kaab*, zoon van *Haretha*, zoon van *Kaab*, zoon van *Malech*, zoon van *Nassr*, zoon van *Azad*. Onder deze worden de *Horairiten* gebraght, alzo na den eersten stamvader *Horair*, by anderen *Hir*, genoemt, die een zoon van *Amer* was.

De *Hatechiten* en *Gatechiten* zijn de bekendste en vermaertste maeghschappen onder het Mahometsdom, en erkennen *Azad* voor hunnen stamvader.

De *Gialanditen* rekenen een zelven oorsprong : uit de welke de koningen der *Ammoniten* gesproten zijn, die alle *Gialanditen* wierden genoemt : gelijk de koningen van *Egypten*, *Pharaonen* en *Ptolemeen* : en de Roomsche keizers, *Cesars*.

Het tweede maeghschap, uit *Kablans* stam, zijn de *Taiters*, gesproten uit *Tai*, zoon van *Adad*, zoon van *Zaid*, zoon van *Kablan*, zoon van *Saba*. Deze begaven zich, om d'overwatering des strooms *Haram* t'ontgaen, met de vlucht na den bergh *Age*, gelegen in het oppergedeelte van *Hisjas*, die namaels, na hunnen naem, de bergh *Tai* gewoonelijken genoemt wiert. Uit de *Taiten* zijn de *Giadailiten*, *Nabhaniten*, *Bulaniten*, *Salmaniten*, *Haniten*, en *Sodusiten* voortgekomen : gelijk uit de *Salmaniten* de *Bogiariten*, en uit de *Haniten* de *Ajasiten*. Uit dier geslacht was *Hatem* de *Taiter* : wiens mildadigheid niet alleenlijk d'oudste Arabische poëten en redenaers geroemt hebben : maer ook

de genen, die tot noch op dezen tijt schrijven, of van de miltheit gewagh maken.

Het derde maeghschap, uit *Kablans* nakomelingen, zijn de *Madhagiten*, alzo na *Madhag*, anders ook *Malech* genoemt, zoon van *Adad*, zoon van *Zaid*, zoon van *Kablan*, zoon van *Saba*. Uit deze *Madhagiten* hebben de *Kablaniten* en *Gianabiten* hun geslacht : en uit de *Gianabiten* zijn de *Moarviten*, *Auditen*, en *Afawiten* herkomstig : waer uit *Audi*, een vermaerde Arabische poëet, gesproten is.

Op *Madhag* brengt ook *Saad* zijnen oorsprong, die de *stam* gebynaemt is, dewijl hy zich dikwils met drie hondert mans-perfonen, gesproten uit zoonen, neven, na-neven, en achter-na-neven, omringt zaght, die hy zijnen *stam* noemde.

Het vierde maeghschap zijn de *Hamdaniten*, die hun geslacht en naem van *Hamdan*, zoon van *Rabiha*, zoon van *Malech*, zoon van *Zaid*, zoon van *Kablan*, bekomen hebben. Deze waeren in den aevang des Mahometsdoms van zeer groten name.

Het vijfde maeghschap zijn de *Tauriten*, gesproten uit *Taur*, zoon van *Hofair*, zoon van *Haretha*, zoon van *Zaid*, zoon van *Kablan*, die ook *Kanaditen* genoemt worden, dat is, ondankbare tegen den vader. *Taur* was met dezen laster geschantvlekt : want *Kanada* is een Arabisch woort, en bediet ondankbaer.

Het zeste maeghschap zijn de *Maraditen*, alzo genoemt na *Marad*, zoon van *Kablan*, die het geboor-gewest van *Syrie*, of de bergen van *Jemen*, na-by *Zabid*, wijd en zijd bewoonden. Onder de welke ook by-na ontallijke geslachten van dien name, die de meeste steden en landen van *Gelukkig Arabie* bewoonden, te brengen zijn. De *Maraditen* hebben, boven alle Arabieren, hun geslacht door de dapperheit en strijtbareheit der wapenen beroemt en deurlughtigh gemaakt : maer noch veel meer door den Kristen godsdienst : daer zy zeer felle voorstaenders van zijn.

Het zevende maeghschap zijn de *Agariten*, gesproten en alzo genoemt na *Agar*, *Kablans* zoon : het welke weer in twee verdeilt wort : te weten, in *Katamiten* en *Begialiten* : deze zijn
alzo

alzoo na *Begiala*, en die na *Katama*, beide *Kablans* zoonen genoemt. Dus verre van de geslaght-tafel der ingeboorne Arabieren. De kleinder of minder volken, uit hen gesproten, slaen wy met voordaght over, om wijdlopgigheid te schuunwen.

D'Arabieren, *Most-Arabes* geheten, die vreemdelingen of ingelijfden zijn, hebben tot gront-legger van hun geslagt gehad *Ismaël*, *Abrahams* en *Hagars* zoon: waer in d'Arabische schrijvers van anderen niet verschillen. Want als *Hagar* verjaecht was, week zy te gelijk met haeren zoon na *Arabie*, en woonde op die plaetse, daer de stad *Mekka* en haere tempel namaels gebouwt is. Des niet tegenstaende schijnen zy van de H. Schrift te verschillen: dewijl de zelve *Hagar* van *Egypten* geboortigh maekt. Daer en tegen brengen d'Arabische schrijvers haeren oorsprong op d'Arabieren, *Giarham* genoemt. Dan dit verschil is lichtelijk te beslechten, met te zeggen, dat zy van *Egypten* geboortigh; maer van afkomst of geslagt een *Giarhamitin* was. Daer en boven heeft *Ismaël*, volgens schrijven der Arabieren, niet eene; maer vele vrouwen gehad: met by-voegen, dat de gemelde verjaging en weghschikking geschiedt zy op het hondertste jaer van *Abrahams*, en op het dertienste of zestiende jaer, zoo anderen willen, van *Ismaëls* ouderdom.

Van daertot aen *Mahomets Hesjira*, of vlucht uit *Mekka* na *Medina*, rekenen d'Arabische tijtrekenaers twee duizent zeven hondert en drie en negentigh jaren.

Ismaël had twalef zoonen: dan of hy die by eene of by vele vrouwen gewonnen heeft, des is men uit de schrijvers niet bewust.

Eenige Arabieren maken *Nabeth*, anderen *Cedar*, den eerstgeboornen zoon van *Ismaël*: hoewel by hen allen de rift der geslaght-tafel, of, na hunne wijze van spreken, de kolom der geslaght-tafel, uit de nakomelingen van *Cedar* t'zamen-gestelt wort: des niet te min schijnt het eerste gevoelen waerschijnlijker te zijn: naerdien de Schrift, in het optellen van *Ismaëls* zoonen, *Nabaioth*, dien d'Arabieren *Nabet* noemen, op d'eerste plaetse stelt.

Geen klein geschild is ook over het

rijk en vooghdyschap des tempels: want eenigen willen, dat *Cedar* door de *Giarhamiten* tot koning gestelt zy: en zy zelfs de vooghdyschap des tempels aen zich behouden hadden.

Andere schrijven het tegendeel. Zommigen schrijven het rijk en vooghdyschap des tempels *Ismaëls* nakomelingen toe, tot aen zekeren tempelvooght *Nabet*: na wien de vooghdyschap op de *Giarhamiten* vervallen was. Dit gevoelen bewijzen zy uit twee veirsen van een gedicht van zekeren poët *Amer*, zoon van *Hareth Giarhamiter*, die luiden:

Wy waeren vooghden van den heiligen tempel, na Nabet.

Wy liepen dien rontom: des weet men zekerlijk.

Dies willen de drijvers van dit gevoelen, dat die vooghdyschap by d'*Ismaëlit*en tot aen *Nabet* zy geweest, toen op de *Chazabiten* (die *Giarhamiten* voor d'overvloeing des strooms *Haram* genoemt wierden) vervallen zy, ter tijt toe *Kasi*, d'*Ismaëliter*, de zelve weër voor een vel-flesch vol wijns kochte, of afstoste, gelijk reeds te voore gezeid is.

Om nu tot de ry der geslaght-tafel te komen: na *Cedar*, de vader en gront-legger des stams, volghde zijn zoon *Hamel*: en vervolgens *Nabet*, *Salaman*, *Hamisah*, *Adad*, *Ad*, *Adnan*, *Maad*, *Nazar*, *Nassar*. Uit deze nemen ook zoo vele maeghschappen of geslagten hunnen oorsprong en toenamen.

Wijders, *Nazar* gewan drie anderen kinderen by eene vrouw *Mama*, buiten de ry der geslaght-tafel. D'eerste is *Abad*, die eenen zoon had met name *Kaab*, wiens miltheit en gifrijkheit onder d'Arabieren tot een spreekwoordt wiert: en een anderen, met name *Kais*, de vader der Arabische welsprektheit.

De tweede was *Rahiba* geheten, en de *Ridder* gebynaemt: dewijl hy uit zijne vaders erfenis niets wou hebben, als brave peerden. Deez gewan twee zoonen, *Ased* en *Dahiba*. *Ased* gewan *Giadala* en *Hausa*. Uit *Giadala* zijn de *Wailiten* gesproten: waer uit de *Bakriten* en *Thalabiten* hunnen oorsprong hebben. Uit de *Thalabiten* heeft *Kolaib* zijn geslagt bekomen, die het koningrijk der *Wailaditen* bemachtighde; maer wiert toen van zekeren

keren *Giasis* gedoot : waer door tufschende de *Bakriten* en *Thalabiten* een zeer zware en langduurige oorlogh ontstaen is. Uit het zelfte volk was *Mara* gesproten, wiens zoon, *Giasaf*, *Kolaib* doode : als ook *Tarafa*, d'eerst-vader der *Tarafiten*. Het grote en kleine maeghschap der *Markisciten* worden tot de *Bakriten* betrokken : als ook het maeghschap der *Hanifiten* : uit welker stam de profect *Mosalema*, een naer-yveraer van den profect *Mahomet*, ontstaen is. Het maeghschap der *Kartaniten* is uit de *Hanziten* herkomstigh.

De zeer welsprekende poëet *Almotames*, die aen de volken *Almotamesiten* den naem gegeven heeft, had tot eersten vader *Dobaiba*, zoon van *Rabiha*.

Wijders, de *Namriten*, *Labemiten*, *Hagiliten*, en *Haldalkifiten*, hebben hunnen oorsprong uit *Ased*, zoon van *Rabiha* : en uit dien de *Sadusiten*, en *Labzamiten*.

De derde zoon van *Nazar* was *Anmar*, de vader der *Anmariten*, die zijne woonplaetse verliet, en zich na *Gelukkigh Arabie* begaf : waer over des zelfs nakomelingen onder d'inwoonders van dat gewest gerekent zijn.

Massar, zoon van *Nazar*, die de ry en kolom der geslaght-tafel maekte, gewan, volgens de zelve ry, eenen zoon † *Elias* : maer buiten de zelve, eenen *Kais*, gebynaemt *Hilan*. Waerom zommigen gemeint hebben, dat *Hilan* de naem des vaders zy : anderen die van zijn braefste peert : zommigen van zijnen hont : en eenigen van zijnen broeder. Uit dezen *Kais* zijn by-na ontallijke maeghschappen en gezinnen voortgekomen : onder de welke de *Havaziniten* de voornaemste plaetse behouden : uit wien de *Saahditen* gesproten zijn : te weten, uit *Saahd*, zoon van *Bakr*, zoon van *Havazen*, zoon van *Kais*. Uit dit volk was *Halima* de *Sahdister* gesproten, de verniaertste vrouw onder alle Arabieren, dewijl de profect *Mahomet* haeren boezem gezogen had.

De *Kalabiten* erkennen ook *Kais* voor den grontlegger van hun geslaght : uit de welke de *Salehiten* voortgekomen zijn, die tot vader *Saleh*, zoon van *Merdas*, en neve van *Kais*, hadden. Uit den zelven stam trekken de † *Hameriten*, *Saahsabiten* en *Chasagiten*, hun

geslaght, die, volgens schrijven van *Ismael Sciabinsciab*, tot aen zijnen tijt geregeert hebben.

Een zelven oorsprong hebben de *Rabihiten*, nakomelingen van *Rabiha*, zoon van *Amer*, zoon van *Sahsaha*, zoon van *Moavia*, zoon van *Bakr*, zoon van *Havazen*, zoon van *Mansur*, zoon van *Hakrama*, zoon van *Hafs*, zoon van *Kais Hilan*.

Uit de *Havaziniten* zijn de *Giasciniten* gesproten, die tot eersten vader hadden *Giascem*, zoon van *Moavia*, zoon van *Bakr*, zoon van *Havazen*, op de welke de *Dodraiten* hun geslaght brengen. Ook hebben de *Halaliten*, *Takaifiten* *Ghiriten*, *Baheliten*, *Mazaniten*, *Gatfaniten*, *Habasiten*, *Antariten*, *Ascigiten*, *Salemiten*, *Dabianiten*, en *Karariten*, uit *Kais* hunnen oorsprong.

De *Hossainiten* zijn alzo na hunnen eersten vader *Hossain* genoemt, die zeer giftrijk, en tegen geleerde luiden mildadigh was, en hier over door den uitstekenden Arabischen poëet *Zoheir*, in zijne veirsen, hoogh geroemt wort.

Uit het geslaght der *Kaisiten* zijn ook de *Asbaiten* en *Haduaniten* gesproten : d'eerste zijn alzo na den eersten vader, en treffelijken poëet *Asba*, en de laetste na *Haduan* genoemt.

Elias gewan, na de ry der geslaght-tafel, eenen zoon *Madraka* : maer buiten die, een anderen *Tangia* : welke beide na de moeder *Kandace* den toenaem aennamen, en zich *Kandaciten* deden noemen, latende des vaders naem uit.

Tangia gewan *Tamim* : uit wien de *Tamimiten* gesproten zijn : als ook *Rabab*, en *Dabba* : waer na de *Rababiten* en *Dabbabiten* genoemt zijn.

De *Mazianiten*, alhoewel zy hunnen oorsprong uit *Amr*, zoon van *Ad*, neve van *Tangia*, hebben, zoo zijn zy nochtans alzo genoemt na *Maziana*, dochter van *Kaleb*, zoon van *Vabra*, hunne moeder.

Wijders, *Madraka* gewan *Hozaim*, volgens de ry der geslaght-tafel : maer buiten die, *Hodail* : waer uit vele maeghschappen en verscheide takken der *Hodailiten* voortgekomen zijn. Uit dier stam is *Abdabla*, zoon van *Masbud*, een van *Mahomet's* spits-broederen, voortgekomen, als ook *Abudouaib*, een zeer aertige poëet.

Hozaim gewan *Kanan*, volgens de ry der geslaght-tafel: maer buiten die, *Alaun* en *Afed*. *Alaun* gewan *Hadal*, stamvader der *Hadaliten*, en *Daisci*, vader der *Daiscititen*: hoewel beide die maeghschappen gewonelyken mer den naem van *Kaririten* genoemt worden. Uit *Afed* zijn de *Kabeliten*, *Dudaniten* en zeer vele andere maeghschappen gesproten, die alle met een algemeinen naem, na *Afed*, *Afediten* genoemt worden. *Kanan* gewan, volgens de ry der geslaght-tafel, *Alnadhr*: maer buiten die, *Malkan*, *Amr*, *Amer*, *Abdmnah*, en *Malech*. Uit *Malkan* is het gezin of maeghschap en volk der *Malkaniten* gesproten.

Abdmanah gewan vele zoonen: waer van *Bakr*, den *Bakriten*, en *Afar* den *Afariten*, den naem gegeven heeft. Uit *Bakr* is *Daila* voortgekomen, na wien de *Dailiten* genoemt zijn. Ook hebben uit den zelve overgrootvader de *Laithiten*, *Harethiten*, *Madlegiten* en *Damariten*: en uit *Amr*, zoon van *Kanan*, d' *Amriten*, en uit *Amer* d' *Ameriten* hunnen oorsprong. Maer *Malech* heeft liever zijn volk na *Pharasci*, *Pharasciten* willen noemen, als na zijnen eigen naem, *Malechiten*.

Uit de *Kananiten* ontleenen ook de *Abesiten*, volken van *Nubie*, een gewest in *Afrika*, neffens *Egypten* gelegen, hunnen oorsprong.

Eenigen houden *Alnadhr*, zoon van *Kanan*, voor een en den zelve met *Koraisci*: waer uit de *Koraisciten* of *Koreizjiten*, *Mahomets* magen en vyanden, gesproten en na dien alzo genoemt zijn. Maer andere willen, dat de *Koraisciten* uit de zoonen van *Fabr*, zoon van *Alnadhr*, gesproten zijn: tot welk gevoelen de beste Arabische schrijvers schijnen te nigen: maer in de rede of oorzaak, waerom hen die naem gegeven zy, komen zy niet overeen. Want sommigen hunner willen, dat *Fabr* hierom alzo zou genoemt zijn, om dat hy zeker halfslachtigh zee-gedierte *Korasch*, dat wilt, wreet, en niet alleenlyk allen anderen dieren; maer zelfs den menschen verwaerelyk is, gedoot had. Maer d' *Afrikaensche* schrijver *Schid*, en eenige anderen by hem, gevoelen, dat niet aen *Fabr* zelve, om d'aenstonts gemelde oorzaak, die naem gegeven zy; maer

aen het gansche volk der *Fabriten*, ten tijde van *Kasi*, de *Fabriter*, wanneer hy de sleurels en vooghdyschap des tempels voor een velle fles vol wijns van *Abubitan*, de koster of tempelvooght, afgeloft had. Want hy verzamelde van hier en daer de *Fabriten*, die op verscheide plaetsen verstroot waeren, en lokte en nodighde hen, om het oudt recht van hun volk weêr te verkrijgen: gelijk zy ook derwaerts na toe schootten, en mannelijk bystant boden, en de *Chazabiten* uit *Mekka* verdreven, en de stad en tempel bemachtighden: waerom hen na den daet van *Kasi* de naem gegeven is: want het Arabisch woort *Karascia* bediet van hier en daer verzamelen.

Fabr gewan drie zoonen, *Galeb*, na de ry der geslaght-tafel; maer buiten die *Mahareb* en *Haretha*. Van den laetsten hebben de *Harethiten*, (uit wien de *Chaligiten* gesproten zijn,) en van den eersten de *Mabarabiten* hunnem naem bekomen.

Galeb gewan, volgens de ry der geslaght-tafel, *Levi*; maer buiten die *Tamim*, gebynaemt *Adra*, dat is *baerdeloos*, of *klein van baert*: uit wien het volk der *Adramiten* gesproten is.

Levi gewan, na de ry der geslaght-tafel, *Kaab*: maer buiten die vijf andere zoonen: namelijk, *Saad*, uit wien de *Saaditen* gesproten zijn: *Chozaim*, uit wien de *Chozaimiten*: *Amer*, uit wien d' *Ameriten*: *Afam*, uit wien de *Afamiten*, en eindelijk *Haretha*, die gene krooft na-liet.

Uit d' *Ameriten* heeft *Amr*, zoon van *Abdud* zijnen oorsprong, die voor eenen van de strijtbaerste en treffelykste Arabische ridders gehouden: maer door zijnen neve, *Ali*, zoon van *Abitaleb*, in een lijfgevecht gedoot wiert: uit oorzaak deez de partye van den profeet *Mahomet*, en die de partye van de *Koraisciten* aengenomen had.

Kaab gewan, na de ry der geslaght-tafel, *Mara*; maer buiten die *Adid* en *Adi*, die den nazaten den naem na hunnen naem gegeven hebben.

Uit den stam *Adid* zijn de *Giamihiten* gesproten: waer van *Amia*, zoon van *Chalaf*, een zeer bittere vyant van *Makomet*, en *Abi*, zijn broeder, die met gene mindere hate tegen *Mahomet* ingenomen was, gesproten zijn.

De *Sabamiten* zijn ook uit den zelveu stam van *Adid* herkomstigh: uit wien *Aur* zijn afkomst heeft, zoon van *Alas*, veltheer van *Othman*, zoon van *Hasfan*, die *Egypten*, en by-na gansch *Syrie*, met de wapenen veroverde, en onder het gebiedt der Arabieren braght. *Omar*, zoon van *Alchottab*, die de derde *Kalif* der Arabieren, na *Mahomet* was, brengt op dit volk, door *Adi*, zoon van *Kaab*, zijn geslacht.

Maara gewan, na de ry der geslacht-tafel, *Kalab*: en buiten die *Taim* en *Jakda*. Na *Taim* zijn de volken *Taimiten* gebynaemt: waer uit *Abubekr* en *Tabha* hun geslacht rekenen. D'eerste was *Mahomets* schoonvader en navolger in't rijk: en de laetste een van de tien spits-broederen. De nakomelingen van *Jakda* zijn *Mazchumiten* genoemd: hoewel de schrijvers gene oorzaak van de verandering des naems geven.

Kafi gewan *Kalab*, na de ry der geslacht-tafel; maer buiten die *Zakra*: waer uit de volken *Zabriten* hunnen oorsprong en naem hebben. Uit den stam der *Zabriten* is *Saad*, zoon van *Vakas*, een der tien spitsbroederen, makers of bontgenoten van *Mahomet*, en *Amena*, *Mahomets* moeder, en *Adarrabman*, zoon van *Hauf*, een man van zeer grooten name en gezagh onder d'Arabieren, in den aenvang des *Mahomets*dom, gesproten. Uit *Kafi* is, na de ry der geslacht-tafel, *Abdmanaf*: maer buiten die, *Abdaldar*, en *Abdalazi* gesproten.

Abdaldar gewan *Sciba* en *Nassar*, uit de welke de volken *Scibiten* en *Nassariten* hunnen naem bekomen hebben. Uit de nakomelingen van *Abdalazi* is gesproten *Alzabir*, zoon van *Hauuam*, een van *Mahomets* tien bontgenoten: als ook *Chadigia*, dochter van *Chouailed*, *Mahomets* vrouw: die *Mahomet* grote rijkdommen beschaert had.

Uit den zelveu *Abdalazi* rekenen ook de *Varakiten* hun geslacht, die hunnen naem van *Varakda*, zoon van *Naufel*, zoon van *Azed*, zoon van *Abdalazi*, zoon van *Kafi*, bekomen hebben.

Abdmanaf gewan *Hascem*, na de ry der geslacht-tafel; maer buiten die *Abdsciames*, *Motlab*, en *Naufel*. Uit *Abdsciames* zijn de *Omaydijnen* gesproten, en al-

zoo na hunne moeder *Omayya* genoemd, op de welke zy liever hun geslacht, als op den vader wilden brengen, van wege de voortreffelijke deughden der vrouwe, en mannelijk hert in het uitvoeren der zaken. Uit dit volk zijn gesproten *Othman*, zoon van *Haffan*, de vierde Arabische *Kalif* na *Mahomet*: en *Moavia*, vader van veertien † *Kaliven*, † Of Arabische keizers. *Sahid*, *Hakaba*, *Hataba*, en andere voortreffelijke mannen onder d'Arabieren. *Motlab* en *Nizufel*, zoonen van *Abdmanaf*, hebben aen de volken *Motlabiten* en *Naufeliten* den naem gegeven.

Wijders, *Hascem* gewan eenen zoon *Abdalmotlab*, dien na de ry der geslacht-tafel, eene dochter *Abdalla* gebooren wiert, die den beruchten profet *Mahomet* gewan, de welke de geslacht-tafel der Arabieren besluit en eindight.

Ter loop staet hier aen te merken, dat d'inwoonders van *Afrika*, die d'Arabieren gemenelijk *Barbaren* noemen, ook hunnen oorsprong op *Kabtan* brengen, door *Afrik*, zoon van *Sigha*, de *Homairiter*: na wiens naem het gansch gewest *Afrika* genoemd is, en niet na *Apher*, een van *Abrahams* nakomelingen: gelijk eenigen schrijven.

Ismaël Sciahmsciab en andere gevoelen, dat deze *Barbaren* uit *Kanaans* nakomelingen gesproten zijn.

Vier volken, onder deze ontallijke volken, zijn boven andere de deurlughtigste en edelste, die door eene geduurige overlevering, hunnen oorsprong uit *Kabtan* rekenen, en roemen te hebben.

De volken *Chetamiten* bekleden de voornaemste en eerste plaetse: die, in het bevorderen van de heerschappye der *Fatemiten* (die nakomelingen van *Ali* zijn, uit *Fatema*, *Mahomets* dochter, van waer zy den naem bekomen hebben) hunne uitterste krachten hebben te werk gestelt.

Naest daer aen volgen de volken *Sanhagiten*, die t'eener tijde gansch *Afrika* onder hun gebiedt gebraght hebben.

De *Zanariten* beslaen de derde plaetse: waer uit de koningen van *Talemsan* en *Salmiagasa* gesproten zijn. Deze zijn door kuint en veirdigheit van te peert te rijden, en door kloekmoedigheit onder alle *Barbaren* de beroemste geworden.

Daer na volgen de *Massamaditen*, de inwoon-

inwoonders des berghs *Dun*. Deze hadden eerst de partye van *Almohd*, zoon van *Tiumurt*, gekoren. Daer na hebben over hen *Abdalmumen* en zijne zoonen geheerscht, ter tijt toe *Abuzacharias Jahia*, zoon van *Abdulvahed*, zoon van *Abihafs*, uit de zelve volken *Mafsamaditen*, in t Weste, tot *Kalif* of koning verklaert wiert: na wien de zoonen, neven, na en achter-neven, in de zelve waardigheit tot aen 't jaer zes hondert twee en vijftigh van *Hegira*, of, na den Kristen stijl, twalef hondert twee en vijftigh, gevolgt zijn.

By deze vier voornaemste hoofd-volken der *Barbaren* worden vijf en twintigh andere volken gerekent, die een zelve oorsprong hebben: als *Dharabiten*, *Mafiliten*, *Mandariten*, *Abdraniten*, *Vacchumiten*, *Nakriten*, *Nakraviten*, *Rajuhiten*, *Vardasiten*, *Satmatiten*, *Havariten*, *Lavatiten*, *Mazatiten*, *Sadzatiten*, *Basainiten*, *Madiumiten*, *Zarhuniten*, *Kalamiten*, *Auriten*, *Hatiten*, *Valitriniten*, *Mankrasiten*, *Sciamsuriten*, *Arklaniten*, en *Maresiten*.

Gelijk in den aenvang deze volken uit een eenigh geslacht bestonden, alzo hadden zy by ouds een eenige tale: maer by verloop van tijt zijn zoo vele lantalen ontstaen, dat zy nu elkanderen niet, als door middel van een tolk, verstaen kunnen.

Zy woonen, na de wijze der Arabieren, onder de bloten hemel, of onder tenten, en voeren, als by ouds de *Sceniten* of tent-Arabieren, derwaerts hunne tenten over, daer zy de volheit van water, en weide voor hun vee vinden.

Zoo tegen deze, als tegen de zwervende Arabieren, ziet men noch overal doorgaens, door gansch *Afrika*, op kei en marmers-teenen, in de Latijnsche tale letteren gehouwen, die bevelen en geboden behelzen: waer by op velerleie penen den Arabieren een wilt, woest, en omzwervend leven voortaan te leiden, verboden wort.

De schrijvers der Arabieren verdeilen hun volk, d'Arabieren, in ingeboornen, of inlantfchen, en in vreemdelingen of ingelijfden. D'ingebornen worden by hen genoemt, die allereerst dat geweest, het welk nu *Arabie* heet, begrepen, en ingenomen, en aldaer zich met der woon neêr ge-

slagen, en hunne zetels gevestight en geplamt hebben. Maer de vreemdelingen zijn de genen, die lang daer na derwaerts gekomen zijn, en met d'eerste inwoonders verbonden opgerecht, en huwelijken getroifen hebben, en toen ook zelfs Arabieren genoemt, en daer voor gehouden zijn: zoödanigh de genen zijn, die van *Ismaël*, *Abrahams* zoon, hunnen oorsprong ontleent hebben: na wien alle d'Arabieren, (na des zelfs nakomelingen het voornaemste en grootste gedeelte des lants bemachtigt hadden) by wijle t'eenere tijde *Ismaëliten*, en na *Hagar*, *Ismaëls* moeder, *Hagarenen* genoemt zijn geworden. Uit wiens afkomst de beruchte profcet *Mahomet* zijn geslacht reket, als uit het verhael van den geslachtboom der Arabieren gebleken is.

D'Arabieren van het eerste slag worden noch tweefoudigh onderscheiden: te weten, in Overgebleven en in *Baiediten*, dat is, *verdelghden* of *uitgebluschten*.

D'Overgeblevenen worden hierom alzoö genoemt: dewijl hunne maeghschappen, geslaghten, of gezinnen, noch overgebleven zijn.

Wijders, deze overgeblevenen worden ook verdeilt in stedelingen of inwoonders der steden, en in de genen, die door woeste plaetsen en oorden, zonder vaste woonplaetsen, om herzwerven; maer hunne tenten of hutten aldaer opslaen: alwaer de zake en noot des vereischen, om voeder voor hun vee en kudde te zoeken. *Strabo* noemt deze laetsten op Grieksch *Scenitas*, dat zoo veel zeggen wil, als *tentelingen* of *tent-volken*; van wegen hun verblijf onder tenten: want *Scene* bediet eene *tente* of *hutte*. Hierom worden zy ook in d'Arabische lanttale *Baduinen* of *Beduinen* genoemt: (te weten, van *Badia*, dat eene woestijne of velt zonder vaste woonplaets bediet:) maer van de *Chaldeen* en *Syriers* in 't enkel getal *Barbaro*, en in 't meêrfout getal *Barbrone*, dat is, *zoonen der woestijne*, of *woestijn-bewoonders*: gelijk d'eigenschap der Syrische tale meê brengt: want in die tale zeit men *een zoon des menschen*, in plaets van *menschen*: *een zoon der onrechtveirdigheit*, in plaets van *onrechtveirdige*: *een zoon der stad*, voor een *stedeling* of *burger*: *een zoon des*

des lants voor eenen *lantman*: desgelijx een *zoon der woestijne*, voor eenen *inwoonder der woestijne*, en zoo voorts.

En alhoewel van de *Bajediten* gene maeghschappen, geslaghten of stammen zijn overgebleven; zoo vind men evenwel eenigen der zelve by d'Arabische histori-schrijvers gedaght. De voornaemste dezer geslaghten zijn vier: te weten, *Haditen*, *Thamuditen*, *Tasmiten*, *Hodaisiten*.

De *Haditen* worden gezeit hunnen oorsprong te hebben uit *Had*, zoon van *Hus*, zoon van *Aram*, zoon van *Sem*, zoon van *Noach*.

De *Thamuditen* zijn herkomstigh uit *Thamud*, zoon van *Heber*, zoon van *Aram*, zoon van *Sem*, zoon van *Noach*.

Had wort gezeit duizent vrouwen gehad, en vier duizent kinderen, en neven, na-neven, en over-achter-neven, tot aen de tiende trap gezien te hebben.

God had deze zeer machtige volken, om hunne gruwel-daden en boosheden, door verscheiden slaghe van plagen vernietight, en van den aertbodem verdelght.

De twee andere geslaghten, als de *Tasmiten* en *Hodaisiten*, munten niet minder in getale en maght uit. De *Tasmiten* hadden hunnen naem en oorsprong uit *Tasm*, zoon van *Lud*, en *Arams* neve: maer de *Hodaisiten* uit *Hodais*, *Hebers* zoon. Over beide hebben een lange wijle koningen uit den geslaghte der *Tasmiten* tot aen *Amluk* geheerscht: onder wien zy, door het ontfaen van krakeelen, tweespalt en oorlogen, verdelght zijn. D oorzake van zoo grote rampen en onheilen wort by d'Arabische schrijvers aldus verhaelt.

Zeker edelman, *Mafek*, uit den geslaghte der *Hodaisiten*, had zijne vrouw, met name *Hozaila*, eenen scheidt-brief gegeven: de welke daer op uit zijnen huize ging, en een eenigen zoon, dien zy by hem gewonnen had, met haer nam: maer de vader *Mafek* bestond den zelve tegen haer wil en dank weêr t'huis te halen. Het gerucht daer van quam eindelijk koning *Amluk* ter ooren, die, wanneer hy *Mafek* met zijn vrouw *Hozaila* in generlei wijze kon bevredigen, beval; dat men het kint aenden vader noch moeder zou overleveren;

maer onder het getal van zijne knechten rekenen. De moeder, de welke door het verlies van haeren zoon bovenmate bedroeft, en by-na mistroofigh was geworden, schold, hekelde en berispte des konings bevel, onbescheidenheit, en onrechtveirdigheit, in zekere veirsen, die zy over-al, waer zy quam, uitte, en op dezen zin uitquamen.

Wy zijn by den koning der Tasmiten geweest, om een billijk vonnis te hooren.

Maer helaes! ô schennis! hy heeft zijne rechtveirdigheit in tyrannye verandert, en Hozaila bedrogen.

Maer wat billik vonnis kan die geven, die geen oordeel heeft.

Die geheelijk van wijsheit berooft is, doet altijt dwazelyk.

Ach! dwaze moeder, zoekt ghy wijsheit van eenen dwazen.

O! onverzichtige moeder, nu is het berou en klagen te spa.

De koning, dit vernemende, ontstak met een woede van gramschap, en voerde aenstonts eene wet in, de welke inhield, dat gene maeght of bruidt, uit den geslaghte der *Hodaisiten*, na den man of bruidegom zou mogen gebraght worden, voor al eer zy van hem ontmaeght of bekennt was. Deze wet duurde en wiert onderhouden tot aen het huwelijk van *Sciamusa*, gebynaemt *Hofaira*, dochter van *Habad*, die een der edelsten onder de *Hodaisiten*, gelijk zy eene der schoonste magen van haeren tijt was. Want wanneer deze, onder een groot gelei van hare magen, na koning *Amluk* gebraght wiert, om door hem ontmaeght te worden, en gene opening noch kans van t'ontvluchten zaghe, zoo beweende zy haeren staet aldus:

Ach, ik word tot een godlozen mensch, door mijn volk gesleept.

En nergens is plaetse, om t'ontvluchten, voor my bedrukte maeght overigh.

Wanneer zy door koning *Amluk* ontteert was, en des anderen daeghs weêr weghgezonden wiert, begon zy de locheit en schande van hun volk in verscheide veirsen te beschrobben en beschelden, die aldus luiden:

Wie is, die in de gehele werelt geringer gevonden wort, als de Hodaisiten.

Aldus wort met uwe maeghden en doch-

dochters in uwe tegenwoordigheid zelf behandelt.

Wat edelmoedige, behalve ghy lieden, kan dat met een billijk gemoedt dulden?

D'een geeft de bruidſchat: d'ander plukt opentlijk den maeghde-bloem en maeghden-roosje.

Is het niet beter voor zulken man duizent mael te ſterven; dan zijne bruidt aen zulken godlozen op te veilen.

Na *Hofaira* bemerkte had, dat haer volk hier door met prikkel van eere ontſteken wiert, zoo hiſte zy hen in andere veirſen op, om wrake van den koning over zijn vuil bedrijf te nemen. De zin dezer veirſen luiden aldus:

Ghy lijdt, dat uwe maeghden na een bordeel-huis geſleept worden:

Daer ghy mannen zijt; ja edelmoedige en ontallijke mannen.

O ſchennis! Hofaira zwermt dus ſchandelijk in haer eigen bloet.

Voorwaer, indien wy mannen waeren, en ghy lieden met ſpinwiel en haſpel gewapent,

Wy zouden geenzins zoo groten ſchelmſtuk, gelijk ghy lieden, met een billijk gemoedt gedooogen.

Weshalve, ſterve voor d'eere, of doode den vyant.

Ontſteke het vuur des oorloghs met hout van eer-prikkel.

Zoo niet, zegh uw vaderlant vaerwel, en trek na woefte plaetſen,

En ſterft daer, ô mannen! met glorie.

Alaſuad, haere broeder, die een groot gezagh onder de *Hodaiſiten* had, dit hoorende, wiert, door het ſchenden en 't onteeren zijner zuſter, boven-mate toornigh, en ſprak de voornaemſten der *Hodaiſiten*, die by een vergadert waeren, aldus aen: *Hoe lang, ô ſtrijtbare mannen! zullen wy in zulken lui en locheit verzopen leggen? Hoe lang zullen wy, die d'edelſten der Arabieren zijn, zulken ſchantvlek en hoon verdragen en dulden. tZa luſtig! Wel op! laet ons de wapenen aenveerden, en over zoo vele en zulke yzelijke gruweldaden cindelijk wrake nemen, en met ons eigen bloet de bedreve ſchantvlek uitwiſſchen. Die overgeile koning moet de verdiende ſtraffe van zijn gruweldaden ten leſte boeten.* Door dit zeggen wierden zy alle tot het

nemen van wrake, over den geleden hoon en ſchande, ontſteken, en antwoorden *Alaſuad* aldus: *Wy zijn aenſtonts bereidt uwe bevelen te gehoorſamen en volgen; maer ſchieten in getale maght en wapentuigh tegen de *Taſmiten* veel te kort.* Waer op *Alaſuad* hendiende: dat het getal, maght en wapentuigh, door kloek en ſchrander beleid, moſte voorgekomen, vervult en goet gemaakt worden. Zy zouden ſlechts zijnen raet volgen. Aen de zege had men niet te twiſſelen. Hier op ſtemden zy in den voorſlagh van *Alaſuad*, en zwoeren hem by eede getrou ter doot te zijn.

Alaſuad, dan, rechte des anderen daeghs, onder ſchijn van de bruiloft zijner zuſter te houden, op eene zeer wijsſtrekkende vlakte, (in de welke de *Hodaiſiten*, op zijn bevel, hun wapenen onder het zant verborgen hadden) een gaſtmael aen: waer op de koning zich gewillighlijk vervoeghde, en met een bly-geeltigh gemoet na toe ylde: want *Hofaira* voede noch in zijnen boezem een minne-vlam en brant van liefde. Wanneer nu *Alaſuad* den koning, en zijn gezin en gevolgh, met wijn overſtelpt en ſmoor dronken zagh, zoo gaf hy den zijnen de leuze en teken van met de wapenen op den koning en zijn gevolgh aen te vallen: waer op zy hen allen onverziens beſprongen, en by-na tot den laetſten man ter neêr hieuwen. Een alleen van dat ganſch geſlaght, met name *Raba*, zoon van *Mara*, ontquam den neêr-laegh, die na *Haſan*, koning van *Gelukkigh Arabie*, vluchte, en van hem byſtant verworf: hoewel hy zelf eindelijk, na het uitſtaen van vele gevechten, te sneuvelen quam.

Ten langen leſte zijn de *Hodaiſiten* uitgebluſcht en verdelght, met de welken het geſlaght van beide volken verdelght is: waerom zy by d'andere Arabieren *Baiediten*, dat is, *verdelghden* en *vernietighden* genoemt zijn.

D'Arabieren, die by de ſchrijvers der Arabieren Ingeboornen of Inlantschen genoemt worden, zijn uit *Kabtan*, of liever, gelijk andere ſchrijven, van *Jaktan*, zoon van *Heber*, zoon van *ſale*, zoon van *Kainam*, zoon van *Arfaxad*, zoon van *Sem*, zoon van *Noach*, die by *Mofes*, Gen. 10. gedacht wort,

Oor-
ſprong
der Ara-
bieren.

gesproken, volgenseenparigh gevoelen van meest alle d'Arabische schrijvers: uitgezeit *Hasciam*, zoon van *Kalb*, en *Sciarfi*, zoon van *Katam*: want deze twee, bewogen door overlevering van hunnen profeet *Mahomet*, brengen den oorsprong van hun volk op *Kahtan*, zoon van *Hamaisach*, zoon van *Nabet*, die by *Moses*, Genes. 25: 13. *Nabajoth* wort genoemd, en een zoon van *Ismaël*, *Abrahams* zoon, was.

Voorts maken zy *Jaktan* en *Kahtan* volkomentlijk tot twee verscheide personen. Waer by *Hasciam* voeght, dat *Kahtan Chabar* in het boek des wets genoemd wort. Alle beide, *Hasciam* en *Sciarfi*, maken *Jaktan* tot vader der volken *Giarhamiten*: doch *Kahtan* tot vader en stam der inwoonders van *Gelukkigh Arabie*.

Maer *Mashud*, en alle andere Arabische schrijvers houden dit voor geheel en al onwaerschijnlijk: dewijl de Arabieren by ouds, en noch tot nu toe, roemen hun geslacht uit *Kahtan*, *Hebers* zoon, te hebben: en dien zelven erkennen zy voor hunnen stamvader. Desgelijx getuigen dit d'oudste gedichten: gelijk ook, voor deze twee, geen Arabische schrijver anders gevoelt heeft. *Mashud* gaet d'overlevering van *Mahomet*, waer op d'anderen hun gevoelen vestigen, onaengeroert voorby: waer uit men zou mogen besluiten, dat de zelve in'erdaet en waerlijk door *Mahomet* voortgebracht zy: maer dat *Mashud* die, als valsch, en beuzelzinnigh, en gansch onwaerschijnlijk, nit eerbiedigheit tegen *Mahomet*, liever met stilzwijgen heeft willen verwerpen, als met woorden en redenen in geschrift.

Anderen beslechten dit geschil en verschil dezer twee gevoelens zeer lichtelijk, met *Jaktan* en *Kahtan* voor een en den zelven persoon te houden: naerdien deez by d'Arabieren twee namen had: gelijk ook by *Moses*, Genes. 10. voor *Jaktan*, in d'Arabische overzetting, tot *Parijs* gedrukt, *Kahtan* staet.

Dies is, na het gemeinste gevoelen der Arabieren, *Kahtan*, *Hebers* zoon, d'eerste van allen, die in het gewest van *Arabie* trad, de koninglijke hoofd-çieraedje opzette, en den nakomelingen rechten en wetten voorschreef.

Zoo *Mashud* en eenige andere schrijven, zou *Homair*, zoon van *Saba*, zoon

van *Jasciab*, zoon van *Jarab*, zoon van *Kahtan*, allereerst de goude koninglijke hoofd-çieraedje in *Arabie* gebruikt hebben.

Dan dit gevoelen verschilt misschien niet veel van het eerste: naerdien mogelijk *Homair* het gebruik van de koninglijke hoofd-pronk niet gevonden; maer uit een andere stoffe, te weten, van gont, doen maken heeft: gelijk andere daer na, by toenemen en aenwas van overdaet, edele gesteenten en peerlen, daer by gevoeght hebben.

Na het overlijden van *Kahtan* aenveerde *Jarab* de heerschappye van 's vaders rijk, die de lantschappen en lantstreken onder de zijnen begon te verdeilen, lantpalen den akkers voor te schrijven, eenen ieder recht te doen, overheden over-al te stellen, d'ingezetenen met wapenen te beschermen, en den vyant buiten te keeren. Waer over na zijnen naem het gansch gewest eerst *Jarab*, en daer na, met uitlaten van de voorste letter, *Arab*, en eindelijk by Grieken en Latijnen *Arabia* is genoemd. Dus verre zy van de verdeling der Arabieren, uit *Abraham Ecchelenensis*, gesproken. Wy zullen, tot meerder verklaring, uit *Abulfaraj* en andere Arabische schrijvers, hier by voegen, het geen die, nopende de zelve stoffe, geschreven hebben.

Naer het schrijven van *Abulfaraj*, waeren in de † tijden of eeuwe der onwetenheit alle d'oude Arabieren, behalve hunne koningen, in twee orden of ryen verdeilt. D'eene orde bestont uit stedelingen, of uit de genen, die de steden en dorpen bewoonden: en d'ander uit volken, die op de velden en in de woestijnen zich onthielden. Beide deze worden by d'Arabische schrijvers met een algemeinen naem *Arabs* genoemd: maer de inwoonders van de steden en dorpen eigentlijk *Al-Arab* of *Arabon*: en d'inwoonders van de woestijnen of velden *Al-Aarab*, of *Aaribon*.

De stedelingen, of inwoonders der steden en dorpen, wierden ook op Arabisch *Aphlol-Modar*, en anders *Aphlol-Hadar*, dat is, *volk* of *inwoonders der steden* genoemd: uit oorzake zy de steden bewoonden: want *Aphlon* betekent *volk*, en *Modar* en *Hadar* *steden*. Deze stedelingen, of inwoonders der steden, erneerden zich met zai-gewassen, dadel-

Histoz.
Arab.

† D'eeuwe of tijden voor *Mahomets* tijden wort by d'Arabieren d'eeuwe of tijden van onwetenheit genoemd.

dadel-vruchten, vee, en buitenlant-
schen koophandel.

Die het velt of woestijne bewoon-
den wierden ook op Arabisch *Aphlol*
Badwi genoemd: dat is, *volken van de*
woestijnen: en anders *Badawiyun*, of *Be-*
domins, en *Beduins*: gelijk ook noch he-
den gebroken by de Kristenen schrijvers
Bedawijnen, en *Beduwijnen*: dat is, *vel-*
dennaers of *woestijnders*: want *Badwon*
en *Badijaton*, bediet een velt, op het
welk gene vaste woonsteden zijn: en
ook eene woestijne. Anders wierden
deze Arabische velt-volken ook *Aphlol*
Wabar genoemd: dat eigenlijk gezeyt
is, *volk der hairen*: te weten, zy wier-
den alzo na de kemels-haire hutten
of tenten gebynaemt; dewijl zy hunne
huizen of tenten van kemels-hair maek-
ten, zoo d'Arabische schrijver *Ebnol-*
Athir geruight. Deze velt-volken wier-
den met een anderen naem op Arabisch
ook *Aphlol Hasjar* genoemd, dat is,
volk des steens: als of men *inwoonders*
van steenen en *bergen* wilde zeggen.
Men noemt hen ook, met een anderen
naem, *Almochaïamato*, dat is, *tent-ge-*
bruikers, of *tent-beezigers*: want *Chai-*
amaton bediet eene hutte of tente, van
takken van bomen t'zamen opgeslagen.

By d'oude Grieksche en Latijnsche
schrijvers, als *Strabo*, *Plinius* en *Solinus*,
wierden deze Arabische velt-volken
met een Griekschen naem, in een zelve
zin, *Scenitk* of *Sceniters* genoemd, dat
tentelingen of *tent-volken* gezeyt is: uit
oorzake zy onder tenten hun verblijf
namen en leefden: want *Scene* is een
Grieksch woort, en betekent op Neêr-
duitsch eene *tente* of *hutte*.

Deze *Sceniters* zijn namaels by de
later schrijvers *Saracenen* genoemd.
Naer het schrijven van *Strabo*, uit *Era-*
thostenes, zijn d'eerste volken, na de Sy-
riers en Joden, lantbouwers, die *Ge-*
lukkigh Arabie bezitten. Na die leit een
zandigh en onvruchtbaer lant, dat wei-
nigh dadel-boomen, doornen en *Myri-*
ka, en gegrave water-putten heeft. De
Arabieren *Sceniters*, die kameel-hoe-
ders zijn, bewoonen dit lant.

De *Saracenen*, volgens schrijven van
Prokopius, bezitten het strant der Rode
zee, ontrent de stad *Elana*, die al van
overouds in *Fenicôn*, dat is, een *dadel-*
bosch, hunne zetels gevestight hebben.
Zeker ander schrijver, *Marcianus*, be-

schrijft de woon-plaetse der *Saracenen*
in de volgende woorden: *Ontrent de*
binnenste hoek of engte van Gelukkigh
Arabie, na *Petreesch Arabie* toe, *woonen*
de genen, die Saracenen genoemd worden,
de welke volken van vele namen zijn, en
veel woest lant bezitten. Hy voeght'er
by, dat de *Saracenen* aen *Palestijn*, *Ba-*
bylonie, *Petreesch*, *Woest* en *Gelukkigh*
Arabie grensen.

Weshalve plaetst *Eratosthenes* aldact
de *Sceniters*, daer *Procopius* en *Mar-*
cianus de *Saracenen* stellen. Te weten,
de Arabieren, *Sceniters* geheten, ver-
schillen alleenlijk van de *Saracenen* in
oudtheit: naerdien de naem der *Sceni-*
ters ouder is, als die van de *Saracenen*:
desgelijx schrijft *Ammianus*, dat de *Sceni-*
ters de genen zijn, die de nakomelin-
gen *Saracenen* genoemd hebben.

Ptolemeus evenwel schijnt de *Sceni-*
ters van de *Saracenen* t'onderscheiden:
naerdien hy de *Sceniters* aen den ingang
van *Gelukkigh Arabie*, en de *Saracenen*
ten Zuide van de *Sceniters* stelt. Maer
de zelve *Ptolemeus* beschrijft andere
Saracenen, of een lantschap *Saracene*
altoos, na-by *Egypten*, in *Petreesch A-*
rabie, alwaer de *Sceniters* van *Plinius*
leggen. Eenige maken de *Saracenen*, ei-
gentlijk alzo genoemd, inwoonders
van *Woest Arabie*. *Stephanus* maekt de
Saracenen inwoonders van *Saraka*, een
lantschap van *Arabie*, dat hy achter de
volken *Nabatheen*, of lant van *Naba-*
thea plaetst, en anders by d'Arabieren in
de lantale *Sarachase* genoemd wort:
hoewel *Saraka*, zoo men *Bochart* wil
volgen, niet na-by de *Nabatheen* lagh;
maer by de *Sabeen*, op eenen oort, ver-
re van de *Nabatheen*.

Dan het dient aengemerkt, dat by de
Kristen kerkelijke schrijvers, inzon-
derheit by d'Europische, en ook by ver-
scheide andere hedendaeghsche werelt-
lijke schrijvers, gemeenlijk door den
naem van *Saracenen*, alle de Mahome-
tanen, of alle de genen, die *Mahomets*
leere volgen en aenhangen, verstaen
worden.

D'Arabieren zelfs willen, hoewel Saracenen al-
zoo ge-
noemt. dat zy den naem *Saracenen*
van *Sara*, *Abrahams* wettige huis-
vrouw, bekomen hebben. Dit hebben
zy misschien verzonnen, ten einde zy
van eene vrye vrouw en heerin zouden
schijnen voortgekomen te zijn.

Desgelijx schrijft *Hieronymus* in zijn uitlegging over *Esaïas*, dat d'*Agarenen* met een averrechtsen naem *Saracenen* † Scalig. genoemt worden: want † het is niet geloofelijk, dat d'Arabieren na *Sara*, *Saracenen* genoemt zijn, over de welke zy noit geheerscht, noch die zy noit geteelt heeft.

Men vint'er ook cenigen, die willen, dat de *Saracenen* alzoo na zekeren monnik *Serchis* genoemt zijn: gelijk na den naem van *Mahomet*, *Mahometanen*: naerdien deez monnik, naer men zaid, de maker der Alkoraensche wet, ja de voornaemste belhamel en uitvinder, en voortzetter van *Mahomets* vonden en raetflagen geweest zy.

Dan zeer ongerijmt en beuzelzinnigh spreken deze schrijvers: dewijl lang voor *Mahomets* tijden de naem *Saracenen* aende Arabieren gegeven is: gelijk by *Ptolemeus*, *Epiphanius*, en anderen te lezen is. Ja *Onkelos* vertaelt by *Mofes*, Gen. 37. het woort *Ismaeliten*, gelijk in het Hebreusch staet, *Saracenen*.

Anderen brengen met meerder waerschijnelijkheit den oorsprong van den naem *Saracenen* op het Arabisch woort *Sarak*, dat *stelen* en *roven* betekent: gelijk dat woort den aert van deze volken wonder wel uitbeelt: naerdien die landaert uit de natuur tot roven en stelen genegen is.

Niet ongerijmt is het gevoelen van *Stephanus*, die wil, dat de *Saracenen* alzoo genoemt zijn na *Saraka*, een lantschap achter de volken *Nabatheers* gelegen. Maer de genen meinen het naefte aen de waerheit te komen, die willen, dat de *Saracenen* alzoo van het woort *Schark*, of *Scharkia* genoemt zijn, dat by d'Arabieren het *Oofte* bediet: gelijk ook de Hebreen, volgens eenparigh gevoelen der meeste godsgeleerden, *Arabie*, *Oofte*, en d'Arabieren *kinderen van't Oofte* noemen.

Doch men heeft te weten, dat deze volken zich noit zelfs *Saracenen* genoemt hebben; maer by de gebuurvolken aldus tot verachting geheten worden.

Vierderlei slagh van Arabieren. Anderen stellen vierderlei slagh van Arabieren: als *Beduwynen*, *Moudi* of *Moeden*, *Hadiri* of *Hadesi*, en *Fellabs*.

Della Valle. De *Beduwynen*, of woestijn-bewoonders, worden onder hen, als voor adel

of edelingen gehouden: en wonen noit in steden of bemuurde plaetsen; maer zwerven altijt op de velden met hun vee om her, en onthouden zich in zwarte hutten, zonder na andere wooningen te trachten of om te kijken.

De *Moudi* of *Moeden* zijn de genen, die gemeenelijk met hun keniels en andere beesten nu in de wildernissen, en dan in de steden wonen: te weten, zy hebben gene zekere vertrekken, noch zijn geheellijk gene *Beduwynen*; maer erneeren zich met het verkopen van de melk van hun vee.

De *Haderi*, of *Hadesi*, zijn die genen, die in de steden en dorpen wonen, en vaste woonsteden bezitten. Deze worden onder hen de slechtsten geacht, en voor gemeene luiden gehouden: hoewel zy een middelbaren staet bezitten.

De *Fellabs* zijn de genen, die den lantbouw ga slaen en behertigen.

Alle d'Arabieren worden ook in 't algemeen op Arabisch *Omma Ismaël*, dat is, *volk van Ismaël*, genoemt: want naerdien de meeste Arabieren hunnen oorsprong *Ismaël* toeschrijven, dien zy doorgaens *Mahomets* groot-vader noemen, zoo worden uit deze oorzaak d'Arabieren en Ismaeliten by de schrijvers in een zelve betekenis, en voor een en de zelve volken genomen.

Hierom maken ook d'Arabieren *Ismaël* de vinder der Arabische talc. Ja de Joden houden doorgaens de Mahometanen voor een en de zelve met d'Ismaeliten: eensdeels, uit oorzaak de Mahometanen zich roemen *Ismaëls* zoonen te zijn: (gelijk zy dat uit den geslaghtboom zelf der Arabieren geleerdelijk weten te trekken, en *Mahomets* geslaght op *Ismaël* brengen:) en ten andere, dewijl d'Ismaeliten by hen eigentlijk voor Arabieren gehouden worden, die *Mahomets* gevoelen en inzettingen allereerst ontfangen hebben. Ja in de schriften der Rabbynen wort zelf door den naem alleen van *Ismaël* de gansche drom en stoet, troep of hoop der Mahometanen bediet. *R. Jachia Comm. in cap. 11. Dan. Alfschech Psal. 110. Abrab. Esai. 53: 9.* Hier over wort *Ismaël* in den *Alkoran* onder de profeten en heiligen getelt, en hem de zelve waerdigheit toegeschreven, als den anderen profeten en patriarchen.

Arabie-
ren Aga-
renen
genoemt

D'Arabieren worden ook *Agarenen*, of *Hagarenen*, na *Hagar*, of *Agar*, *Abrahams* dienstmaeght; en op Hebreusch *Hagarim*, Psalm 83: vers 7. 1 Chron. 5: 10; maer by *Strabo* en *Ptolemeus Agrei* of *Agreers* genoemt. De Chaldeeſche overzetting heeft, in plaetſe van *Hagarim*, *Hungaren*: waerom de hedendaeghſe Joden de *Hungaren Agaros* of *Agariers* noemen. De *Hagarims*, of *Hagarenen*, (zoo *Aben Eſra* in zijne uitlegging over dezen Psalmſchrijft) *zijn de genen, die Hagar uit een anderen man geteelt heeft, en niet uit Abraham*. Maer dewijl nu in het zelfſte veirs de *Hagarenen* tegen d'*Iſmaëlit*en afzonderlijk geſtelt worden, zoo blijkt daer uit, dat tuſſchen d'Arabieren, die na den zoon *Iſmaël*, en tuſſchen d'Arabieren, die na de moeder *Hagar* of na andere genoemt zijn, eenig onderscheidt zy.

D'*Iſmaëlit*en waeren een en de zelve volken met de *Madianiten*: want de *Iſmaëlit*en en *Madianiten* worden zon-

der onderscheidt door malkanderen gebruikt: als blijkt uit Genef. 37: 25. en vers 28. Ook wierden, zoo *Auguſtinus* getuigt, by zijnen tijt de *Madianiten Saracenen* genoemt.

Naer het gevoelen der meeste ſchrijvers, hebben d'Arabieren hier van hunnen naem bekoomen; dewijl zy het lant of gewest bewoonden, dat *Arabie* wort genoemt.

Zoo eenige Arabiſche ſchrijvers, en onder andere *Almotarvezi*, willen, zijn verſcheide gevoelen, nopende de benaming der Arabieren: maer het waerachtigſte gevoelen van allen is, zijns bedunkens, dat de benaming uit het woort *Araba* ſineer, welk een gedeelte des lantschaps van *Tehama* is, dat eertijts *Iſmaël*, de vader der Arabieren, bewoont heeft. Zeker ander Arabiſche ſchrijver, *Jakob Alſfrauzabad* beveſtigt het zelfſte.

D'Arabieren noemen alle volken, welker eige tale zy niet verſtaen, *Azjamon*, of *Ozjomon*, dat is, *Barbaren*.

Arabie-
ren
waerom
alzo ge-
noemt.

Maniere, leven, draght en kleding der *Beduwynen* of *Woefstijn*-bewoonders.

DE *Arabieren*, *Beduwynen* of *Woefstijn*-bewoonders, zijn ontallijk ſterk, machtigh, ſtrijtbaer, en wel gewapent. Zy zwerven, trekken en verhuizen geduurighlijk uit het een in het ander lantschap, zonder vaſte woonplaetſen te houden, en veranderen van plaetſe, om t'elkens verſcheide weide en volheit van voeraedje en water, en een bequame plaetſe voor hun vee te hebben: want zoo dra hun vee het gras en groente op d'eene plaetſe heeft afgegeten, zoo drijven zy die na andere grasrijke plaetſen: en van daer weêr na andere: en ſlaen aldaer hun tenten op, de welke van geiten of kemels-hair, of van katoen, inzonderheit die van de groten of opperhoofden, gemaakt zijn. Hun vee beſtaet in meenighte van kemels, ſchappen, geiten en koeien.

Wanneer zy op wegh willen ſlaen, en van plaetſe veranderen, zoo zetten zy vrouwen en kinderen op de kemels: beneffens al hun omſlagh, reistuigh en huisraet: beſtaende in tenten, hairdekkleden, en bokken-vellen: daer in zy voorraet van honigh, olie, meel en

rijſt, bewaren. Boven op het reistuigh hangen hoenders, en ander gevogelt, in korven. Zy ſcharen zich op wegh, onder het reizen, in twee troepen, met het vee in 't midden.

Deze Arabieren bewoonen gene ſteden noch dorpen: ja komen zelden in huizen, noch ſlapen noit daer in: want die eenmael in een huis geſlapen had, zou by d'anderen daer over voor oneerlijk gehouden worden. Zoo dees een vorſtelijk perſoon was, hy zou niet meer na den vorſtelijken of koninglijken ſtaet mogen ſtaen, noch dien bekleden. Maer is deez van een anderen ſtaet, hy wort voor altijd van alle waerdigheit en eere berooft: waer over zy ook metſelaers, timmerluiden en zeeluiden, voor eerloos houden. Ja zy geloven dat zoodanige luiden gene zielen hebben: uit oorſake zy hun leven in zaken wagen, de welke by hen voor onnut geacht worden. De Turkiſche keizer, *Sultan Murat*, wilde hen eertijts in de ſteden met der woon plaetſen, zonder eenige tol of ſchattingen te betalen: maer zy konden daer toe niet verſtaen.

Zy zetten nooit een voet in een schip of schuit: maer bewoonen t'allen tijde velden, dalen, en afgelege plaetsen, na-by stromen en bronnen: alwaer vocraedje en gerijf voor hun vee is. Zy hebben nooit Winter noch Zomer. Gedurende de groote Zomer-hitte vertrekken zy zich na *Armenie*, *Mesopotamie*, *Babylonie*, langs den *Eufrates* en *Tigris*, die koude gewesten zijn, ten aenzien van *Arabie* en *Egypten*, daer zy zich den Winter over onthouden. In de Lente en Herfst zijn zy in het Heilige Lant, *Woest Arabie* en *Syrie*, die getemperde gewesten zijn, ten aenzien van d'andere voornoemt: zulk zy meer als over de hondert en tachtentigh mijlen lants in de lengte en brete hebben, om zich te vermeien, en hun vee te weiden. Door dit middel genieten zy eene geduurige Lente, en mijden altijd de koude en hitte, en zware stortregen. Zommigen trekken over den vliet de *Jordaen* in 't Heilige Lant: andere blijven op deze zijde in *Arabie*. Op een zelve wijze verhaelt d'aeloude Arabische schrijver *Abulfaraj* de wijze van leven dezer Arabieren in de volgende woorden.

De Woestijn-bewoonders, of volken der woestijne, die zich by melk en vleesch van kemels erneerden en leefden, trokken met hun vee na grasrijke plaetsen, en versche water-beken: alwaer zy de tenten opsloegen, en bleven'er zoo lang, tot d'aerde voetsel voor hun vee kon verschaffen. Daer na braken zy op, en veranderden van plaets of oort, om versche weide en water op te zoeken: want zy bleven nooit op een zelven oort stil leggen; maer verhuisden en veranderden geduurighlijk van leger-plaets. Deze gewoonte wiert by de Woestijn-bewoonders in de Zomer en Herfst-saizoenen onderhouden. Maer tegen den Winter, wanneer het aertrijk van groente en gras ontbloomt wiert, begaven zy zich na de velden van *Erak*, (anders by ouds *Babylonie* genoemd) en na de grenzen van *Syrie*, en overwinterden aldaer. Zy zijn boven-mate genegen tot stelen, roven en plonderen: want hun voornaemste oogmerk en neering is, de Karavanen te belocren, en lagen te leggen, en de wegen, om te roven, bezetten: dies zy zich met roven en stropen erneren. Ja dikwils beroven zy d'ingevorderde schatten en tolleren van

den Groten-heer zelf, die na *Konstantinopolen* gevoert worden. Zy beroven de reizigers, wanneer zy hen opmogen, van hunne goederen, of dwingen en persen hen, eer zy mogen weg gaen, een grote zomme gelts, tot boete, af, de welke zy op de menschen en reizigers zetten. Dus verre uit *Abulfaraj*.

Ter oorzake van dit gewonelijk roven en stropen, worden zy by de kooplieden en reizigers niet alleenlijk in hun lant van *Arabie*; maer ook door gansch *Syrie*, *Mesopotamie*, *Chaldea*, tot aen den Persischen zee-boesem, en zelf in *Egypten*, en in een groot gedeelte van *Afrika*, zeer gevreesd en gehaet: want zy beroven en schudden naekt uit zoo wel Kristenen als Joden, Heidenen en Mahometanen, zonder eenigen aenschouw van godsdienst. Dies men niet vry van d'eene na d'andere lantstrecke; noch van d'eene na d'andere stad magh reizen, zonder vry geleide en hoede van het opperhoofd, of overste der Arabieren: en dan noch loopt men dikwils gevaer van het leven te verliezen, of rantzoen altoos te betalen: naerdien zelfs deze Arabieren van verscheide stammen geduurigh tegen elkanderen oorlogen: want by aldien men onder vry gelei van Arabieren van een witte vane reist, en anderen van de rode vane ontmoet, dan gaet het nootwendigh op een vechten. Deze tweespalt en verdeiltheit schijnt niet zonder gehengenis Gods, tot behoudenis van *Asie*, te geschieden: dat deze Arabieren ongetwijffelt zouden verwoesten, vernielen, en ten gronde verdelgen, zoo hunne krachten en wapenen vereenight en t'zamen-gesmolten waeren: want zy zijn in'er daet onvermoeide menschen, doen geduurighlijk invallen en strooperyen op verscheide gewesten van *Asie*, *Arabie*, *Egypten*, *Syrie*, *Mesopotamie*, *Babylonie* en *Armenie*. Zy plegen ongelofelijke roveryen, verwoesten de dorpen, die schattingen weigeren te betalen, voeren het vee wegh, en vernielen de Karavanen, zoo wel van Turken, als van Kristenen en Joden, zonder aenschouw van perzonen.

De *Scheiks*, of hoofden der geslaghten, die den rang van adel houden, zijn tamelijk wel gekleed. Zy dragen fraeie hemden van sijne zijde stoffe van velerleie

Dracht
of kle-
ding.

lerleie kleure, met lange en ruime mouwen, die hen tot op d'aerde hangen. Boven het hemt dragen zy een rok van satija, die hen tot aen de knien komt, met een *Jamerlonk*, die als een nacht-tabbert is. Om den middel, of lendenen, hebben zy een brede roden gordel van leer, die met goude en zilvere platen verrijkt is: daer in zy een hak of hou-mesich, of brede bijl voor de borst hebben steken. Zy dienen zich van half zijde en half katoene onderkleden, die zy onder het hemt dragen, en hen tot op de schoenen komen. De schoenen zijn met enkele zolen, gemaakt van *Marrokin*, of droogh Spaensh leer, roet of geel, of met eenige andere hoge kleure geveifr. Zy dragen op het hoofd een witten tulbant, die met weinige slagen van katoen of linnen wintfelen omwonden, en van een byzonder satsoen is. Onder den tulbant, en boven op het hoofd, leit een grote zwarte zijde doek, die zy met vele slagen om den hals slaen, tor op de schouderen.

Wat belangt de vrouwen der *Scheiks*, die dragen twee hemden boven malkandere: welker bovenste met gekleurde zijde, op een katoenen gront, doorwrocht is. Daer boven dragen zy een

rok of mantel met mouwen, in vorm van een nacht-tabbert, van een grove stoffe, met wit en zwart doorweven. Zommigen hebben op het hoofd een zilvere mijter, die in vorm van een zuiker-broot gemaakt, en met een zwarte zijde doek rontom bewonden, en met perlen en edele gesteenten geboort is. Aen d'oor-lellen hebben zy kostelijke pendanten hangen, en in de doorgeboorde neuze een zeer grote peerl of *Agaet* steken: ja eenige twee of drie zoo groot als amandelen, en van verscheide gestalte en kleure. Zy hebben ook veele knopen of bossen van peerlen aen 't hair des hoofts gehecht, en, in plaetse van *Brazeletten*, aen handen en voeten zilvere banden, daer meenighte van zilvere ringetjes aen gehecht zijn, die klinken als een schelle, wanneer zy gaen of haer een weinigh bewegen.

De gemeine man heeft slechts een groot blaeu hemt, en onderbroek van katoen aen, die hem tot op de voeten komt, met een *Bonnet* of mutse op het hoofd, de welke met zeer fijn doek of lijnwaet, in vorm van een tulbant, omwonden is. Eenigen dragen ook boven het hemt een kleine rok of tabbert van een grove stoffe, voor open, en zonder

der mouwen, *Aba* op Arabisch genoemd, de welke voor met wit, zwarte en andere verruwen geschakeert is. Zommigen slaen deze rok op de schouders, als een mantel. Eenigen gaen gansch naekt, dragende alleenlijk een *Barakan* of lang wollen dekkleet, als van grof *Kamelot*: waer meê zy het lichaam, in maniere van een sluier, bewinden; om den borst en hemelijke delen te bedekken.

Theven. Zommige *Beduwynen* zijn gekleet met een groot blaauw hemt, doorstikt van alle zijde tot om laegh toe. Daer boven dragen zy een groot stuk van witte *Sersje* of *Kersai*, die zy met vele slagen rontom het lijf, onder d'oxelen, en boven de schouderen slaen. Eenigen dragen ook onderbroeken, en zeker slag van gevoerde kleden, of liever verscheide t'zamen-genaide schapenvachten, met de wol tegen het hemt aen, om te verwermen, of die na d'andere zijde om te keeren, tot verkoeeling. Zy gaen veeltrijs bloots voets.

Am-mian. D'aeloude Arabieren, *Sceniten* genoemd, gingen half naekt: want zy droegen rokken, die hen ten halven lijve quamen.

De gemeine vrouwen gaen zeer

slecht gekleet, en dragen een blaauw hemt, dat tot op d'aerde hangt, met zulke wijde en lange mouwen, dat zy die achter op den ruch t'zamen binden: blijvende d'armen, en by-na de geheele zijden bloot. Of zy leggen de mouwen, by regen of zonneshijn, tot bescherming, op het hoofd. Zy dragen op het hoofd een kapsel, met goude en zilvere muntstukken, in vorm van visch-schelpen, gestoffeert, en bedekken haer daer boven met een zwarte doek of sluier, die zy met een gekleurde zijde bant vast binden. Voor het aengezicht hebben zy een doek hangen, met twee gaten daer in, tegen over d'oogen, om daer door te kijken. Tot cieraet hebben zy ook de neus doorboort, daer in zy een groene *Jaspis*, *Agriet*, of *Lazuursteen* dragen, die in maniere en van de dikte van eenen olijf gesneden is, en haer tot voor den mont hangt. D'oorlellen zijn met dikke kopere ringen verciert. Zy dragen porçeleine ketenen, de welke haer, in vorm van knevels, tot boven den boesem hangen. Op het aengezicht en armen doen zy haer verscheide merken en tekenen, met een zeker slag van inkdrukken.

De kinderen gaen meerendeels, van hun

hun achtste tot hun tiende jaer moeder-naect, en dragen in het midden des voorhoofds de gestalte of vorm van eene sterre, met grauwe verruwe daer op geschildert. Dit wort gedaen, eensdeels om hen des t'aengener te maken, en eensdeels tot cieraet der kinderen; maer inzonderheit, om 't een of ander quaet oogh af te wenden en keeren, dat den kinderen, door kracht van toverye, eenigen ramp of onheil zou kunnen aenbrengen: waer tegen zy zeggen, dat deze gestalte ongemeen dienstigh is.

D'Arabieren hebben deze lesse of spreuke met alle Mahometanen gemein: *Hoe een mensch onder is, hoe hy prachtiger van gewaet behoort te zijn, en kleeren van verscheide hoge kleuren te dragen.*

Spijze.

De voornaemste spijze dezer Arabieren bestaet in kemels, en geiten-vleesch en kaes: als ook in versche en zuure melk, daer meê zy den honger en dorst verdrijven: hoewel gemeine luiden, tot lessching van den dorst, water gebruiken, by wijle met een weinigh zuiker daer onder gemengt. Naerdien den Arabieren, en allen Mahometanen, uit kracht van *Mahomets* wet, wijn verboden is; zoo drinken velen geenen wijn: hoewel de meesten dien lustigh inzwelgen: en na den wijn, wanneer zy de Karavanen der Kristenen bespringen, het eerste talen. Onder hen is ook in groot gebruik zeker drank *Kaoh*, of *Kaoua*, en anders gemeenelyk *Koffy* geheten, de welke van zekere gebrade boontjes, met water opgekookt, al slurpende, snik heet gedronken wort.

Mafrouka.

Onder andere hebben zy een zekere spijze, *Mafrouka* geheten, de welke by hen een koninglijk en lekker disch-gerecht is: hoewel zy 't niet dikwils eeten: en wort aldus bereit. Zy beslaen meel met water in een houten bak, die zy altyt by zich dragen, en maken daer een klomp van, die zy dicht gekneet op het zant uitspreiden, en in 't ronde korten, tot op anderhalve voet in 't kruis. Daer na wort de zelve op zant geleit, daer vuur boven op gebrant heeft, en met warme asche, en daer boven met gloejende kolen bedekt. Wanneer zy aen de eene zijde is gebakken, wortze omgekeert: en alsse wel gaer gebakken is, in kleine stukken gesneden, en met een weinigh water en boter, en ook zom-

tijts honigh daer onder, tot een dikke klomp gemaakt: waer van zy grote brokken nemen, die zy tusschen de vingers kneden, en dan op eeten. Men zeit zy ook de ganzen deze brokken t'eeten geven, om vet te maken.

Zy nuttigen ook dadelen, rozijnen, vijgen, olijven, en gevangen wilt-braet. Hun broot is van geerst of andere granen gemaakt: welk † eerste zy met groter smaek eeten, dan dat van rogge of gerst gebakken is. Maer al het broot is meerendeels zonder deessem en ongerenzen, en wort onder d'asche gebakken. Zy bakken t'elkens broot, als zy willen eeten: te weten, op steenen, die zy in het vuur, van beesten-mest aengeleit, heet maken. Zy hebben ook vele peulvruchten, als wikken, bonen en diergelijke. Deze is de gewonelyke spijze en drank der *Beduwynen*, of Arabische Woestijn-bewoonders.

† Della Valle.

Alle andere lekkernyen der spijzen zijn by hen niet bekend noch in gebruik. Maer rijst wort by hen voor een zonderling en lekker disch-gerecht gehouden: eensdeels, dewijl de rijst aldaer overvloedelijk veel groeit: en ten andere, uit oorzake *Mahomets* navolgers beuzelzinnigh uitstrooien, dat de zelve uit *Mahomets* zweet zou voortgekomen zijn, eer hy zich voor de werelt geopenbaert had, wanneer hy in het paradijs, rontom den thron God's zwoef. Want God, zich omkeerende, had hem aengezien: waer door *Mahomet* van schacnte het zweet uitbrak, dat hy met zijne vinger afveegde, en in zes druppelen buiten het paradijs smeet. Uit welker een druppel een roos, uit de tweede rijst voortgekomen was: maer uit de vier anderen waeren vier van *Mahomets* spitsbroederen gesproten.

Zy eeten ook veeltijts zekere pap of zop, *Herise* genoemd, de welke van gekookte terruwe aldus toebereidt wort. Te weten, de gekookte terruwe wort in de Zon te drogen geleit: en dan in een emmer of bak gestooten, tot dat zy gezuivert is. Eindelijk wort zy met vet vleesch t'zamen opgekookt, tot dat het vleesch verkookt of verteert is: het welk dan een zeer lekkere en smakelyke spijze geeft.

Maer de profet *Mahomet* voerde, onder schijn van godsdienst, geheimenissen in, om deze spijze t'eeten, en

Melongena .

maecte zijne herffenloze navolgers ongerijmde dingen wijs : want hy had, zoo hy zelf bekrachtighde, het maken van deze pap van den engel *Gabriël* geleert: en de nuttigheit dier pap bestont in het versterken der lendenen, volgens getuigenis van den zelve engel.

Wanneer *Mahomet* op zekerem tijt van die pap gegeten had, zou hy op eenen nacht tegen veertigh mannen gevochten, en op een anderen tijt, zonder vermoeitheit, veertigh mael vrouwvolk bekend hebben. Men zou dit alles voor beuzelingen en oude wijsfs practjes, en als tot laster van *Mahomets* leere gezeit, mogen houden; 't en zy zeker Arabische schrijver, met name *Jakub Ben-Sidi Aali*, in zijn boek van de gevoelens en zeden der Mahometanen, in een byzonder hoofdstuk van de verkiezing en nuttheit der spijsze, het zelve, met een welsprekenden Arabischen stijl, geschreven had.

Voorts heeft *Mahomet* zijnen aenhangers geraden spijszen t'eten, die hem zelf smaekelijk waeren en behaegden: welk zijn zeggen hy met gezagh van den engel *Gabriël* bekrachtighde.

Onder andere ried hy het eten van

Kauwoerden aen. Maer boven al gevelen en smaecten hem zekere appelen of vruchten, die by d'Arabieren *Bedangian*, en in de schriften der oude Arabische artsen, als *Averrhoes* en *Avicenna*, *Melongena* genoemd worden. Men heeft drierlei slaggh van deze vruchten in *Syrie*, als aschverwige, gele en rootachtige: hoewel alle van een zelve lengte en kromte. Rauwolf.

Naer het schrijven van den aelouden Arabischen arts *Avicenna* is de vrucht *Melongena* schadelijk: hoewel de versche beter is. Uit de bitterheit en scherpte wort besloten, dat deze vrucht heet en droogh in de tweede graet is. Zy veroorzaekt melancholie, kanker, schurftheit of lazerye, ambeyen, hooftpijne, en stinkenden aedem. Zy maect verstopping van lever en milt: 't en zy de zelve met edik gekookt is.

D'Arabische arts, *Averrhoes*, prijft daer en tegen de vrucht *Melongena*, indienze wel en na behooren toegemaect is.

Eenigen houden deze vruchten, *Melongena*, of *Bedangian*, voor een en de zelve, die op Neêrduitsch en Fransch *Verangenes*, en ook op Spaensh *Verangenas*, en op Latijn *Mala Insana*, dat is,

is, *dul-appelen*, genoemd worden. Anders worden zy by de Franschen ook *Pommes d'Amour*, dat is *liefde-appelen*, genoemd.

Deze vruchten, of *dul-appelen*, zijn blacuachtigh, peersch, of groenachtigh van kleure, van de grote, als een gansen-ey, of ontrent als een *Konkommer*, by-na langwerpigh ront, glat van schel, met een sappigh en witachtigh mergh of vleesch van binnen. De bladen zijn een of anderhalve hant-breet lang, en hebben ontrent de breete van eene hant-breet, rontom een weinigh ingesneden, en onder en boven ruigh of hairigh. De bloemen hangen aen zeer korte stelen, sters-wijze, en zijn wit of purperachtigh: waer na de vruchten volgen.

Zy worden in de hoven, inzonderheit na de kant van *Italie*, geplant, en te *Romen*, *Napels*, en *Genua*, in plaetse van *Salade*, gelijk *Konkommers*, gezeeten: hoewel meer uit lust, dan tot nut: want zy zijn ongezonder dan eenige *Pompoenen* of *Konkommers*: en veroorzaken, door haere waterachtigheid, koortsen. D'Italianen eeten deze vruchten, om het zaet en de lust van by-slapen te verwekken.

Waerom deze vruchten *Mala Insana*, of *dul-appelen* genoemd worden, zou men niet kunnen zeggen: naerdien zy gene dolheit in het eeten veroorzaken. Maer misschien zijn deze vruchten op Latijn *Mala Insana* gebroken na het Arabisch *Melongena* genoemd.

Mahomet was der mate tot het eeten van de vruchten *Melongena* verslingert en genegen, dat hy, zoo de bovengemelde Arabische schrijver *Jakub Ben-Sidi Aali* getuigt, de menschen, na die groten of kleinen trek tot het eeten dezer vruchten hadden, schrandere of dom van hersenen oordeelde te zijn. Daer en boven zeide *Mahomet* onbeschaemdelijk en stout uit, dat hy dit gewas in het paradijs gezien had: want wanneer hy eenmael met geweld in de gevangenis was gehouden, zoo daelde d'engel *Gabriël* uit den hemel neêr, en voerde hem in den hof der wellust of paradijs (dien d'Arabieren *Gennet Elenaam* noemen) over: alwaer *Mahomet*, onder andere, dit gewas zag. Wanneer hy den engel vroegh, waerom dit gewas aldaer geplant was, zoo had die hem ten antwoort gegeven: dewijl dit gewas, on-

der andere gewassen, d'eenheit Gods, en dat ghy de waere profeet zijt, beleeden heeft. Voorts verhaelt *Jakub Ben-Sidi Aali*, met groote wijtloopigheid, de spijzen, de welke *Mahomet* genutticht heeft: als dadelen, druiven, en vleesch van dieren, op den jaght gevangen.

De tafel, en tafellaken dezer volken, is niet anders, als een ront gesneden hant of vel van een kemel, gezouten en in de Zon gedrooght, dat zy op d'aerde neêr spreien: waer op zy alle hunne disch-gerechten in schotelen van blinkend yzer, of vertint koper, zetten: waer by zy zich rontom op tapijten of kleden van geiten-hair ter neêr plaetsen: want zy hebben gene tafels noch banken, noch kassen, noch koffers, noch eenigh ander huisraet, wat het zou mogen zijn.

Alle d'Arabieren, gelijk ook de Wijze van zitten der Arabieren. Moren, zitten of hurken, met d'uitterste einden of tenen der voeten omgebogen, op de hielen: welke wijze van zittingen door de gewoonte gansch niet moeielijk; maer zeer licht valt. De Turken daer en tegen zitten met de beenen kruislings onder het lijf geslagen, gelijk de snijders hier te lande.

Wanneer d'Arabieren een lange reize zullen doen, zoo neemen zy gewonenlijken *Tamarind* met zich op wegh, om die tot verkoeling en verfrisching in den mont te steken. Het zelfste wort ook by de Turken gepleeght.

De woestijnen, daer deze Arabieren in *Arabie* zich onthouden, zijn verdeilt in stammen: en de stammen in geslaghten of gezinnen. Ieder stam staet onder een *Scheik El Kebir*, dat is gezeit, de groote overste of opperhoofd: en ieder geslaght of gezin onder eenen *Scheik* of overste. De *Scheik El Kebir* gebiedt over alle d'andere *Scheiks*. Deze *Scheiks* doen recht over d'Arabieren, en hebben maght over hun leven en doot, en worden stips, in het geen zy bevelen, gehoorzaemt. Zy straffen ook met gelt-boete de genen, die misdaen hebben.

Deze anipten der *Scheiks* gaen van den vader tot den zoon over. Wanneer een *Scheik* van een geslaght zonder kinderen komt te sterven, zoo vergaderen die van het geslaght, en kiezen, na zy alle de deughden der genen, die zy tot dit ampt waerdigh kennen, opgehaelt hebben,

hebben, den deughtzaemsten uit, en zenden aen den *Scheik El Kebir*, met verzoek van hunne verkiezing voor goet te keuren. Op een zelve wijze geschiedt de verkiezing van eenen *Scheik El Kebir*: behalve dat die door de vergadering van den ganschen stam geschiedt.

De *Bassas* van den Groten-heer geven gewoonelijken eenigh gelt aen den *Scheik El Kebir* der stammen, die door hunne heerschappye verspreidt zijn: naerdien zy niet gaerne met deze volken tot twist en krakeel vervallen. Desgelijx geven de Karavanen aen hem alle jaers een zekere somme gelts, om in veiligheid te reizen: en aen d'andere *Scheiks* lijftoght, zilver, klederen, en kleden of katoen-doeck tot hemden.

Zy hebben geduurighlijk aller wegen verspieters, om te weten, of men tegen hen ook aenlagen op handen heeft. Zy houden zich altijd tot hunne bescherming vaerdigh, of vlughten verder in de woestijnen wegh. Ook kan men deze Arabieren in de woestijnen van *Arabie* geen groot quaet doen: want gelijk'er gene gebaende of gemerkte wegen zijn, alzo zou men daer met der haest om hals komen. Daer en boven zou men allen den lijftoght met zich moeten slegen, voor den ganschen tijt, zoo lang men daer zou willen blijven: want daer wort gansch niet met allen gevonden: ja men zou'er in 't kort van dorst moeten versmachten: want schoon aldaer aen alle oorden vele waterputten zijn: zoo weet evenwel niemant, als d'Arabieren, de plaetse, daer zy zijn.

Alhoewel deze volken Mahometanen zijn, zoo doen zy evenwel geene andere gebeden, als by wijle deze woorden, *Bis Millah*, op Arabisch r'uiten, dat is gezeit, *in den name Gods*. Zy hebben genen *Metzjid* of tempel, om hun gebedt te storten, en kerkelijke plechtigheden te doen. Dies niet te min wasschen zy zich, en doen hunne gebeden op de tijden, die door den *Alkoran*, volgens de wet, ingestelt zijn. Ten dien einde begint een der *Santons*, of geestelijken, wiens ampt het is het volk tot het gebedt, op het gezette uur, by een te roepen, te schreeuwen, en noodight een iegelijk, om God te loven en bidden. Zy vergaderen zich gewo-

nelijken voor eenen boom, die by d'Arabieren *Zaroar*, en hier te lande een hagen-doorn wort genoemd; by aldien zy eenen ontrent dien oort, daer zy gelegert zijn, kunnen vinden. Aldaer bidden zy, en verrichten hunne godsdienst en plechtigheden, na 's lants wijze.

Wanneer zy van deze plaetse opbreken, zoo scheurt ieder een stuk of lap van zijn hemt of kleet, en hangt het aen den boom *Zaroar*: zoo dat'er by-na niet een doorn aen den boom is, of hy is met een lap behangen.

Dezen boom wort hierom deze eete bewezen: uit oorzake *Mahomet* in zijnen *Alkoran* vele wonderdaden van den zelve boom verhaelt, en dien meê in het paradijs plaetst.

By aldien men nu ontrent hunne leger-plaetse dezen boom niet kan vinden, zoo recht de *Santon* een hellebardier of halve pick op, met een halve mane van koper of yzer op het eind: voor de welke zy zich vergaderen, en hunne gebeden storten, met het aengesicht na het Zuide.

De *Beduwynen* voornoemt zijn vrye luiden, en erkennen noch den Turkschen keizer, noch genen ander, voor hunnen opper-heer: maer zijn zonder zekeren Heer in vele volkrijke geslaghten verdeilt, en gehoorzamen alleenlijk hun eigen oversten of hoofden der geslaghten, die *Scheiks* genoemd worden, en in gezagh en edelheit alle andere overtreffen: gelijk reeds te voore is aengeroert.

De *Beduwynen* zijn doorgaens brave ruiters, en wonder vaerdigh en vlugh in het te peert rijden. Ja geen volk in de gehele wijde werelt kan hunne kunst en vaerdigheit na-bootsen: want zy verrichten eenige dingen boven 's menschen verstant, en die zoo wonderlijk zijn, dat zy volkomen valsch schijnen te zijn: 't en zy de dagelixe ervarentheit haer waer maekte. Te weten, zy werpen, te peerde zittende, een pijl of schicht voor uit, in de lucht, zoo veel zy uit hun maght kunnen, en weten die, eer zy op d'aerde valt, in vollen ren, met de hant te vangen. Van gelijken, zoo zy eene pijl of schicht op hen zien aenkomen, die weten zy met de grootste vaerdigheit, 't zy zich met de zijde des peerts te beschermen, of onder den buik

Beduwynen zijn vrye luiden.

Beduwynen zijn brave ruiters.

Godsdienst der Beduwynen. Theven. Voyagie de Levant.

Eugen. Roger.

buik des peerts zich te verbergen, t'ontwijken en schuuwen.

Schichten of pijlen, op d'aerde leggende, in vollen ren, met de hant op te vatten, wort by hen voor kinderspel geacht. Desgelijx met een schicht, op een verren afstand, de minste duit te treffen. Vele brave en treffelijke meesterstukken weten zy ook met den slinger-werp uit te rechten.

Wapen-

nen. De wapenen der *Beduwynen* zijn werp-pijlen, als schichten en spieffen, of javelijnen, boven en onder met een yzere punt, de welke zy met de grootste ervarentheit, en wonderlijke vaerdigheid van verre en na-by weten te hanteren en werpen. Het zijdgeweer bestaet in zabels en grote poken. Slingers zijn by hen ook in zeer groot gebruik: waer uit zy stenen van verre op den vyant werpen, wanneer zy van voore op hem aenkomen, of zich op de vlucht begeven. Schiet-geweer wort by hen niet zeer gehanteert: want op het geluit van het balderen van musketten, stoppen zy de ooren met den vinger toe; en schrikken en vluchten, als of het blixem en donder was. Eenigen gebruiken heden evenwel musketten. Zy voeren ook schilden van vellen van meirminnen gemaakt.

D'oude Arabieren gebruikten, in Herod. lib. 3. plaetse van peerden, kemels ten oorlogh: want d'Arabische ruiters, die *Xerxes*, koning van *Persie*, tot bystant tegen de Grieken getogen waeren, bereden alle kemels, die in vlugheit voor de peerden niet bezweken. Deze ruiters waeren op een zelve wijze, als het voetvolk, toegerust. Te weten, zy voerden kromme en brede handige bogen, en hadden tulbanden op het hoofd, en korte velrokken aen.

D'Arabische peerden, die *Arabie* in boven-mate groten getale voed, en voor een groot gedeelte den rijkdom der inwoonders uitmaken, zijn klein, rang, schrael, dun, en weinigh van eeten: ja eeten by wijle niet meer, als eenmael in vier en twintigh uren: gelijk zy ook vier en twintigh uren zonder drinken kunnen blijven. Zy zijn boven-mate snel en vlugh van loop en ren, en ongemeen stout, om op iemant aen te vallen, en kunnen, wanneer de noot des vereischt, met een ongelooffelijke snelheit, lichtelijk het gevaer ontsnappen, en den opzitter daer af brengen.

Men heeft'er eenige peerden, die van een ongemeene waarde en prijs zijn: want een eenigh peert wort by wijle

voor drie, vier, zes, acht, ja tien duizent kronen verkocht: maer zy kunnen, van wegen de tengerheit der hoven, niet met yzer beslagen worden.

De grote *Mogol* doet by wijle verscheide peerden in *Arabie* op-kooopen, en na zijn lant overvoeren.

Wanneer de *Beduwynen* van den peerde stijgen, zoo laten zy die los staen, zonder vast te binden: gelijk die ook niet uit de plaetse treden, daer zy gelaten worden. Zy voeden de peerden, wanneer zy hen gebruiken, met kemels-melk, boter en kemels-vleesch, in de Zon gebraden, en met tarruw: welke spijsze den peerden tot grote versterking is. Met een zelve spijsze worden ook de kemels groot gemaakt: waer door zy zeer sterk en boven-mate vlugh worden, als de peerden zelfs.

Zoo *Nicephorus* getuight, beschreden d'oude *Sceniters* ook vlugge en snelle peerden: waer door zy inzonderheit ook onverwinnelijk waeren. Dies de *Sceniters*, schoon zy besloten waeren, evenwel niet konden vast noch opgehouden worden, en quamen altijt den vyant te voore; verwachtende hen op plaetsen, die bequaem waeren, om lagen te leggen.

Wanneer iemant onder hen sterft, die wort ter plaetse, daer hy sterft, begraven, met eenige steenen boven op d'aerde te smijten.

Wanneer een Arabier zijne dochter uithylykt, zoo doet hy eenen of twee kemels slaghten, na zijn maght en vermogen, om een gastmael aen te rechten: en geeft ook zoo vele kemels aen de dochter meê ten huwelijk. Indien een wijle daer na een van de bloetverwanten der dochter, die onder het voltrekken des huwelijks buiten 's lants geweest is, weêr t'huis komt, zoo betaelt hy, indien hem het huwelijk niet aenstaet noch gevalt, aen den bruidegom of nieuw-getrouwden het gelt, dat die aen de bruidt gegeven heeft: als ook den kemel, die gedoot is, en breekt het huwelijk, niet tegenstaende de dochter onteert is.

D'Arabische woestijn-bewoonders zijn haet-dragend, en boven-mate wrackgierigh: welke ondeught hen ingebooren is, en uit het eeten van kemels-vleesch ontstaet, volgens schrijven van zekeren Arabischen arts. De

meesten zijn boven-mate geil en onkuisch van aert, en tot alle vleeschelijke wellusten genegen; ja tot de Sodomitische of stomme zonden toe.

Wanneer onder hen d'een den ander komt doot te slaen, zoo brengen de magen of bloetverwanten den manslagter, indien zy hem achter-halen, voor den *Scheik El Kebir*, die hem ter doot doemt, of doet hem zoo veel aen de bloetverwanten van den gesneuvelden betalen, als hen goet dunkt. Maer gewonelyken wreken zich die van den slaghte over de doot van hunnen bloetvriend: ja zy zijn zoo wrackgierigh van aert, dat zy, en zelfs hunne nakomelingen, de wrake hondert jaren zullen behouden, zonder oit te vergeten. De moeder, dat meer is, toont van tijt tot tijt aen de kinderen het hemt van den vader, met bloet bemorst.

Wanneer iemant door ongelijk gedoot wort, en komt te sterven, zoo groeit, zeggen zy, uit het bloet, ontrent de hersenen vergadert, een vogel *Schuifuit*, en op Arabisch *Hamah* genoemd, die by wijle alle hondert jaren het graf des dooden bezoekt. Of de geest of de zielen des gesneuvelden, zoo d'Arabische schrijvers, *Aljauhar*, *Ebnol-Athir*, en *Aldamir*, verhalen, verhuist in dien vogel *Hamah*, die geduurigh by het graf roept: *Geve my te drinken: geve my te drinken van het bloet des gene, die my gedoot heeft.* Dit roepen duurt ter tijt toe de wrake over den manslaght genomen is: want dan vlieght de vogel *Hamah* ten leste wegh.

En alhoewel deze Arabieren de dieftichtighste van alle volken onder de Zon zijn, en van aller geheugenis her tot noch aen dezen tijt, tot roven, plonderen en afzetten, en den reiziger nackt uit te schudden, een zonderlingen drift en genegentheit, als door een aengeborenen erfrecht, gehad hebben, zoo dooden zy evenwel niemant, onder het roven en steelen, zoo men zich tegen hen niet te weer stelt. Zy zeggen, en geven tot reden hier van, dat alle menschen broeders, en uit een zelve vader of ouders gesproten zijn. Dienvolgens zou het onrecht zijn, broeders zwaer en groot onrecht aen te doen of te doden. Maer het geen zy roven, dat zeggen zy hun eigen goet te zijn: het welk zy uit handen dier genen, uit kracht van hun recht,

Man-
slaght
hoe by
hen ge-
strakt
wort.

Pococ.
Spec.
Histor.
Arab.

Huwe-
lijk of
echt der
velt-A-
rabie-
ren.

Inborst
en aert.

recht, weêrom nemen, die het zelve onrechtvaerdelijk bezeten hebben: dewijl d'algemeine vader gene scheidings noch verdeling van goederen onder de kinderen gemaakt heeft: maer de machtighsten hebben die macht aen zich genomen en met onrecht toegeëigent.

En niet tegenstaende de meesten van deze Arabieren zich met roven en stropen erneren, zoo vindt men evenwel onder hen ook eenigen, die trouw, niet diefstichtigh; maer vroom van gemoet en leven zijn.

Tot een besluit zal ik hier by voegen het geen *Elianus* van de zeden dezer *Sceniten* of tent-Arabieren, in de volgende woorden schrijft. *Zy zijn alle van een zelfste lot, gaen half naekt gekleet, met gekleurde of bonte rokken, de welke hen tot aen de schamelheit komen. Zy reizen door verscheide plaetsen, op vlotte peerden en range kemels, zoo wel in tijt van vrede, als oorlogh. Niemant hunner slaet eene hant aen den ploegh, of queekt eenen boom op, offerneert zich niet den lantbouw; maer zy zwerven altijt zonder heersteden, en zonder vaste woonplaetsen en wetten, om her.*

D'Arabieren, *Haderi* of *Arabon* genoemd, die de steden bewoonen, zijn in alles gehavender en heufcher van zeden en omgang, als de *Beduwynen* of *Woestijn-bewoonders*: en erneren zich niet met roven en stropen.

Zy doen groten koophandel met verscheide volken, en leggen zich op verscheide kunsten: dies zy gene onedele luiden, noch tot het menschelijk gezelschap onbequaem, noch tot het verrichten van zaken onmachtigh zijn. Ja men vindt'er vele onder hen, die zich op de oefeningen der letteren en vrye kunsten leggen, tot groot voordeel van hen zelfs en hunne lantgenoten en anderen. Zy verstaen zich ook wonder wel op het beleid des oorloghs, en zijn zoo wel bequaem om te gebieden, als geboden te worden, en slaen de krijgstuight zeer stip ga: door welke kunsten zy de grenzen van hunne heerschappyen tot zoo verre, gelijk men heden ziet, uitgezet en bevestight hebben.

De meesten evenwel onder hen zijn, door de ledigheid en lange ruste, ontaert geworden, en willen liever, na de wijze der *Beduwynen* of *Woestijn-bewoonders*, ter genade van weêr en wint staen,

en onder den bloten hemel vernachten, als over uitheemsche volken gebieden: en spaerzame spijszuttigen, als, door arbeit, de vruchten en wellusten des aertrijks genieten.

D'Arabieren, zoo wel de genen, die steden, als die velden of woestijnen bewoonen; doch inzonderheit de laetsten, zijn onaenzienlijk en klein van gestalte, wreet en wilt van gezicht of gelaet, en zwart van oogen. Zy zijn doorgaens lelijk, mager, schrael, rang, en bruin of donker-verwigh: of, volgens *Vertoman*, tusschen geel en zwart.

Den zommigen is het aengezicht en het gansch lichaem van de Zonne verbrant en geroost. Eenigen, zoo *Kootwijk* schrijft, zijn geheel en al zwart: gelijk de *Morcnlanders*, *Ethiopiërs*

of *Abyssiniërs*. Desgelijx gedenkt *Elmacin* zwarte Arabieren: want hy schrijft, dat *Abubekr*, de tweede Arabische Kalif of keizer, de *Haritheërs*

uit *Egypten* heeft gejaecht, die van de zwarte Arabieren waeren. D'Arabieren zelfs noemen deze zwarte kleure of verruwe *Achdhar*, en voegenze den nacht toe. D'Arabieren van *Petreesch Arabie*, ontrent de Rode zee, zijn verwaerlijk van gelaet, en hebben lang hair op het hoofd. Men vindt'er eenigen, die willen, dat d'Arabieren, by den poëet *Homeer*, van wege deze zwartheit van verruwe, *Erembos* genoemd worden, als of men op Grieksch *Eremnos*, of *Erebennos* zeide: dat is, *zwarten*; hoewel *Strabo* dat verwerpt: en schrijft, dat zulx meer den *Ethiopiërs* eigen is.

Daer en regen oordeelt *Strabo*, na den voorgang van *Posidonius*, veel waerschijnlijker te zijn: dat d'*Erembos*, met eenige weinige verandering, alzo van *Homeer* gebroken genoemd zijn, die nu Arabieren genoemd worden. Doch men zou met geen minder waerschijnlijkheit mogen zeggen, dat zoo wel d'*Erembos*, als d'Arabieren, van het Hebreeusch woort *Arab*, dat is, *Arabia*, genoemd zijn: het welk, zonder onderscheidt, nu *Arab* of *Ereb* op Hebreeusch geschreven wort: als blijkt uit 1 Reg. 10: 15. en 2 Chron. 9: 14. Dies zijn d'Arabieren alzo van *Arab*; en d'*Erembos*, met het invoegen van de letter *M*, van *Ereb*, genoemd.

Van wegen deze zwarte kleure zijn de *Saracenen* misschien *Mauren* of *Moren*

Wezen en gedaente der Arabieren.

Eugen. Rog.

Histor. Sarac. lib. 1. c. 5.

Belloni lib. 2. c. 68.

Bochart.

Gabriel. Sionit. de Morib. Oriental.

ren by de later ſchrijvers genoemt, inzonderheit by de genen, die de daden, door de *Saracenen* uitgevoerd, ontrent de tijden van *Karel de Grote*, beſchreven hebben.

^a Linſchor. ^b Barboſa. ^c Phot. Biblioth.

^a D'Arabieren langs de zeekuſte van *Gelukkigh Arabie*, zijn olijf-verwigh, by-na gelijk d'*Abyſſiniers*: ^b maer die te landwaerts, in het lantſchap van *Almachara*, wonen, zijn veel blanker, dan d'anderen. ^c Alle de volken van *Gelukkigh Arabie* zijn de fraeiſte van ſtal en leeft, en veel aengenamer van wezen, als d'andere Arabieren.

Deſgelijx zijn d'inwoonders van *woeſt Arabie* fraei van leeft, en langlevend. Die van *Mexat Aly* zijn meeren-deels blank: als ook die van de ſtad *Anna*. De vrouwen van *Sikana* zijn ongemeen ſchoon: ja als engelen, zoo men *Texeira* geloven magh.

Het geen in 't vervolgh van d'Arabieren zal gezeit worden, is inzonderheit van d'Arabieren te verſtaen, die de ſteden bewoonen.

Dan eer wy verder treden, dient voor eerſt aengemerkt, dat d'Arabische ſchrijvers de tijden of eeuwen der Arabieren, die voor en na het *Mahometsdom* geleeft hebben, in een twee-voudigen ſtaet onderſcheiden: te weten, in enen ſtaet van onkunde of onwetenheit, en in dien van het *Iſlamisdom* of *Mahometsdom*. De ſtaet van onkunde of onwetenheit wort gezeit, naer het ſchrijven van *Ebnol-Athir*, die gene te zijn, in den welken d'Arabieren voor het *Iſlamisdom* of *Mahometsdom* leefden. Door het woort *onkunde* iſte verſtaen, volgens uitlegging der Arabieren zelfs, d'onkunde van God, en zijnen gezant, te weten *Mahomet*: en van de waere geſchapenheit des godsdienſts.

Oeffeningen der Arabieren voor het Mahometsdom.

Van gelijken ſchrijft *Abraham Eccheleſis*, in zijne hiſtorie der Arabieren, dat d'Arabieren, die *Mahomets* leere en vane gevolght hebben, gewoon zijn de luiden van hun landaert van de voorige eeuwe, die voor het *Mahometsdom* geleeft hebben, doorgaens *Arabieren van d'eeuwe der onwetenheit* te noemen. Waer uit eenigen beſluiten, die de hiſtorien der Arabieren naulix ingezien, of zelfs de tijtels niet gelezen hebben, dat deze volken in die aeloude tijden onder de diepſte en dichtſte duifternis der onwetenheit van alle wetenschappen be-

graven hebben gelegen. Maer gewiſſelijk, die de ſchriften der Arabiſche ſchrijvers een weinigh naerſtiger deurlezen, en hunne zeden en gewoonten grondelijk doorkeken heeft, zal genoegzaem bevinden, dat by hen, door het woort van onwetenheit, geenſzins van d'onwetenheit der wetenschappen; maer van d'onkunde des waeren Gods, en zijn behoorlijken dienſt, geſproken wort. Dat dit aldus zy, blijkt hier uit klarelijk, dewijl zy met dezen tijtel en naem van onwetenheit niet alleenlijk hunne oude Arabieren bedieden; maer ook de *Chaldeen*, *Syriers*, *Egyptenaers*, *Grieken*, *Latijnen*, en alle andere volken van die eeuwe, die certijts door de oefening en naem van wetenschappen beroemt waeren. En aldus verſtaen zy door den naem van *Arabieren van de eeuwe der onwetenheit*, volgens gemeene wijze van ſpreken, onder dien landaert gebruikelijk, die genen, die wy Heidenen noemen.

Wijders, dat ook d'Arabieren in die aeloude eeuwen, noch in ſchranderheit van vernuſt, noch in geest, liefde en drift tot d'oeffeningen der wetenschappen, voor eenige andere volken bezweken hebben, kan door verſcheide bewijsredenen klaerelijk getoont worden. Een, onder andere, wort uit de ſchriften en gedenktekenen der ſchrijvers van die eeuwe genomen, die tot noch by de nakomelingen gelezen, en by de jonge ſchrijvers doorgaens aengetrokken en geprezen worden. Dies hebben niet min d'oude Arabieren van d'eenwe der onwetenheit, als de jonge Arabieren onder het *Mahometsdom*, in d'oeffeningen van *Filofofye*, *Sterrekunde*, en *Artszenye*, *Poëſye*, en andere wetenschappen tamelijk uitgemunt, zoo men hen geloven magh, en die ſchriften van die ſchrijvers zijn, op welker naem en tytel zy loopen. Zy waeren ook niet onkundigh in het ſtuk van hiſtorien en tijtrekenkunde.

Maer miſſchien zal iemant uit *Sahed*, d'*Andaluzer*, *Gregoor*, *Barhebreer*, en uit andere ſchrijvers, hier tegen inbrengen en opwerpen: die in hunne ſchriften getuigen, dat d'oeffeningen der Arabieren van die eeuwe, de welke van d'onwetenheit den naem bekomen heeft, alleenlijk was ontrent d'opbouwning van hunne tale, poëſye, gebruik der enkele genes-

neesmiddelen, daer meê zy hunne ziekten genazen, als ook ontrent de sterrekunde: maer inzonderheit ontrent de kennis van den op en ondergang der sterren: ten einde zy daer door hun kudde en vee des te tijdelijker konden gaflaen.

Wel kan men dit niet loogen: maer daer en tegen is klarelijk, dat die schrijvers van die Arabieren spreken, die geduurighlijk met hun vee om herzwerven: maer niet van de burgers en inwoonders der steden, by wien d'oeffeningen der letteren zeer hoogh opgequeekt wierden.

In plichten van gastvryheit wijken zy voor gene menschen, van wat landaert hy zy. Den gasten houden zy ongeschonden, ja onverbrekelyk, en volkomen trou en woort: zulx zy hunner heil, welvaren en goederen, hoger als hun eigen goederen, ja boven hun leven achten.

Dan komt iemand met hen in eene vaste en onverbrekelyke vriendschap te treden, wanneer hy eenmael met hen broot gegeten heeft: welk onverbrekelyk recht van vriendschap zy *het recht van broot en zout* noemen: maer dat te krenken of verminderen, of op eenigerleie wijze te schenden en quetsen, wort by hen voor den hooghten gruwel-daet gehouden. Daer en boven gact zoodanigh recht, of verbont, van vriendschap, ook tot de vrienden der vrienden over. Hierom wort het by hen voor het grootste onrecht gehouden, reizigers te bespringen of te beroven, indien iemand in het gansch reisgenootschap gevonden wort, die in het verbont van zoodanige vriendschap getreden is: en dienvolgens zullen zy, om eenen mans halve, hen allen verschonen. Zy beledigen niemant in zijn rechts-gebiedt, noch lijden niet, dat eenen ander van iemand onrecht aengedaen wort.

Dies heeft men zich met recht te verwonderen, waerom men d'Arabieren Barbaersche, wrede, halsstarrige, schelmachtige, meinedige en trouloze menschen noemt; daer men onder de Kristenen veel snoder, onmenschelijker, wreder, woester, en rouwer menschen heeft.

De Arabieren houden bejaerde en oude luiden in grote eerwaerdigheit:

waer over zy pleitzaken, geschillen en krakelen, hen opdragen, om te beslegten en by te leggen. Zy achten voor onbillijk en onbehoorelijk van hun vonnis, uitspraak en oordeel, af te gaen, of zich tot hoger te beroepen: ook erkennen zy gene andere rechters en overheden, als oude luiden. Hierom is de naem van outheit by hen van zeer hoge eere: gelijk ook de broeders, ter zake des ouderdoms, eerwaerdiger, als de zoonen, gehouden worden. Waer over de genen, die by hen in den priesterlijken staet treden, met dien tytel beschonken worden. Deswegen wort de naem van oudtheit by wijle voor de priesterlijke waerdigheit, of voor het priesterdom zelf; en by wijle voor een tytel van eere genomen.

D'Arabieren zijn met een weinigh vergenoeght, en onderhouden een schralen en zeer geringen leefstoght, die meerendeels in vleesch en volheit van melk bestaet. Tot den wijn evenwel, en dronkenschap, waeren zoo wel de stedelingen, of inwoonders der steden, als de *Sceniten*, of tent-Arabieren, boven-mate overgegeven, zoo dikwils hen de gelegentheit voor-quam. Zoo d'Arabische schrijvers melden, hebben eenigen hunner zich doot gedronken, en lustige kroezen leedigh geveeght. Ja dat meer is, deze wijze van sterven was by hen zeer gemein, en een zoet vergif der mistroostigen en wanhoopigen.

Onder d'uitstekenste en beroemste mannen, die door den drank van wijn om 't leven gekomen zijn, was zeker *Zohahir*, een hoogh en vorstelijk persoon, die in zijnen onderdom by zijn volk in verachting quam: als ook *Amr*, zoon van *Kalthum*: *Abuamr* en *Malalabeb*. *Abuhitan*, de *Giarhamiter*, koster en opziender van den tempel te *Mekka*, verkocht, uit genegentheit tot den drank, de sleutels van den zelve tempel, en het recht zijns volks, voor een velle flesch wijns aen *Kasi*, de *Koreizjiter*.

Deze en diergelijke voorvallen hebben den profect *Mahomet* aenleiding gegeven, en doen bewegen, om den wijn, en dingen, die dronkenschap kunnen veroorzaken, te verbieden:

Oude luiden by d'Arabieren hoogh geacht.

Strabo lib. 16.

Oude Arabieren tot den drank gene-gen.

Zie p. 137.

hoewel de meeste Mahometanen zich des weinigh kreunen, en den wijn gul-
zigh inslokken, zoo zy dien slechts heimelijk bekomen kunnen.

Huwelijk of echt der Arabieren.

Abrah.
Eechel.
Hiflor.
Arab.

DE Arabieren maekten en slooten ceertijts huwelijken in alle graden of trappen van bloetverwantschap of namaeghschap: behalve met eige dochters: maer het schandelijkste van allen oordeelden zy met twee zusters in den echt te treden: of met de gene, de welke des overleden vaders vrouw was. Die zoodanigh huwelijk gemackt had, den zelven noemden zy *Alkatrabo*, dat is, *nacht-merry*, en rekenden hem onder het getal der duivelen.

Zoon
trouwt
de moe-
der.
Strabo
lib. 16.
Specim.
Hiflor.
Arab.
1 Cor.
5: 1.

Eduard Pocok beschrijft de zelve maniere in de volgende woorden By de Arabieren was by ouds gebruikelijk het trouwen van den zoon met de moeder of stief-moeder, na 's vaders door: welk huwelijk op Arabisch *Nikag Almakton* wiert genoemd, dat eigentlijk gezeit is, *gehaet huwelijk*. Deze maniere van trouwen wort by hen aldus beschreven: te weten, d'oudste zoon eigende, als door erfrecht, indien hem des goet daght, de vrouw, de welke na den overleden vader nagelaren, of ook anders door den vader verftoten was. Tot een teken dier zake smeet hy zijn kleet op haer. Indien de oudste zoon haer niet van noden had, dan trouwde een ander van de broeders haer, met een nieuwe bruidtschat. Aldus erfden de zoonen het huwelijk, of 's vaders bedde, even als de goederen, over. D' *Alkoran* verbiedt deze maniere in de volgende woorden: *O ghy gelovigen! het is u niet geoorloft vrouwen tegen haer wil en dank t'erven*. Zeer duidelijc ontvouwt *Scharestan* het zelve aldus: *D' Arabieren hielden in de eeuw van hunne onwetentheit eenige dingen voor onverboden: de welke d' Alkoran daer na verboden heeft: als t'onthouden van moeders, dochters, moeyen, of vaders zusters en moeders zusters. Maer dit was het schandelijkste van al het geen, dat zy deden: dat een man twee zusters trouwde, en, als navolger, de vrouw zijns vaders nam. Die dat deed, wiert *Aldaisan* genoemd, met welken naem zeker poëet *Aus Ebn Hajar* eenigen uit den *stam van Kais* overhaelt: welker drie*

vervolgens 's vaders vrouw getrouwt hadden.

Ieder trout, na zijn rijkdom en middelen, weinigh of vele vrouwen, volgens getuigen van alle Arabische schrijvers. Zoo nochtans *Strabo*, en uit *Strabo* anderen bevestigen, hadden alle de bloetverwanten in oude tijden slechts een eenige vrouw in 't gemein. Ook trouwden of bekenden de broeders de zusters.

Dan dit, nopende de gemeenschap van een eenige vrouw, schijnt valsch te zijn: gelijk d' Arabische schrijvers klaerblijkelijk doen getuigen. Want *Mahomet*, naer het schrijven van * *Ismaël Sciabinsciab*, † *Mashud* en vele andere, heeft geheel en al in het stuk van kerkelijke zeden, gewoonten en inzettingen, niet willen veranderen; uitgezeit die dingen, de welke tot het geloof in den eenigen God behooren, en eenige weinige andere stukken: waer van hy in den *Alkoran* spreekt. Al het overigh heeft hy onaengeroert voor-by gegaen. Maer van dusdanige vrouw, de welke vele bloetverwanten gemein hadden, wort by hem geen gewagh gemaekt, noch voor goet of quaet gekeurt. Zekerlijk zou men mogen geloven, dat *Mahomet*, die geil van aert was, deze gemeenschap van eene eenige vrouw met geen billijk gemoet zou gedult; en de zelve niet alleenlijk met stilzwijgen voor quaet gekeurt; maer ook in alle hoofstukken des *Alkorans* vervloekt hebben. Dit kan zeer klarelijk uit zijne zeden bespeurt en bewezen worden: naerdien hem niets, zoo lang hy leefde, berer aenstont, als het trouwen of huuwen van vele vrouwen: noch hy heeft over gene zake meer geroemt, als over de vrouwen: welker halve hy God zelven dikwils in 't spel doet komen: nu, om dat hy haer kuisheit zou getuigen: dan, om dat hy de krakelen zou besleghten, of haere liefde op hem doen vallen. Hy was met een stoet van vijf en twintigh vrouwen niet vergenoecht. Hy verkrachte *Zainaba*, vrouw van *Zaid*, zijne neve: daer na nam hy haer, tegen wil en dank van den man, ten wijve: des hy zich niet

* In Hiflor.
Gent.
† In praktis Au-
reis.

niet ſchaemt in den *Alkoran* zelf te ſchrijven, dat door Gods bevel gedaen te hebben. Hy, hier door opgeblazen, plagh tot zijne boelinnen te zeggen: *D'ouders hebben u lieden aen mannen gehuwt: maer God my daer en boven aen zeven hemelen.*

Daer en boven ſchijnt tegen dit ſlagh van huwelijk des volks oncindelijk getal en meenighte, en voortteeling boven alle andere menſchen, te ſtrijden: die zekerlijk uit een eenige vrouw, de welke voor acht, tien, vijftien, en meer mannen gemein is, niet kan ontſtaen zijn: gelijk ieder, die een gezond oordeel heeft, lichtelijk kan oordelen. Want wie zou ook willen geloven, dat *Saad*, gebynaemt *de Stam*, alleenlijk uit een eenige vrouw, de welke aen her gansch maeghſchap gemein was, drie hondert mannen uit zoonen, neven, en na-neven, en achter-neven, uitgezeit ook vrouwen, zou hebben kunnen teelen. Daer en boven leeft men niet alleenlijk by de ſchrijvers der Arabieren; maer ook by de Griekſche en Latijnſche ſchrijvers, dat d'oude Arabieren, by ouds, voor het *Mahometsdom*, talrijke krijgshereen tegen de Romeinen te veld gebraght hebben. Onder de regering van keizer *Theodoſius*, de jonge, quamen uit het Arabiſch krijgshere over de hondert duizent te ſneuvelen.

Socrat.
lib. 11.
c. 15.

Lib. 16.

Maer of d'Arabieren met de zuſters trouwden, gelijk *Strabo* en andere ſchrijven, des is men niet zekerlijk bewuſt; doch evenwel kan men by gifſing beſpeuren, dat zy zulx deden; dewijl de bovengemelde ſchrijvers alleenlijk de moeders, dochters, en die dochter, de welke by wijle met den vader gehuwt was, en het huwelijk met twee zuſters, uitzonderen.

Zoo *Alianus* ſchrijft, gebruikten de Arabieren gekochte en gehuurde vrouwen voor eenen tijt: het welk niet alleenlijk by d'Arabieren zelfs; maer ook by alle andere volken van den Mahometaenſchen godsdienſt in zwang is, wanneer zy ter beëvaert na *Mekka* en *Mahomets* graf reizen.

Ziet
pag. 20.

Vrouw-
verla-
ting.

De verlating of verſtoting der vrouwen was onder d'oude Arabieren zeer gebruikelijk: maer die dat driemaal gedaen had, den zelve was 't geenzins geoorloft de vierde vrouw te trouwen, of met haer te huuwen, eer zy van eenen

anderen den tijt van drie dagen en nachten, voor zeker huurloon, gebeezigt was. De zelve wet is hy onderworpen, die eene vrouw, de welke eenmaal verlaten is, weêr tot zijne vrouw eiſcht. Daer en boven ſtont haer vry by den echtbreker te blijven, indien haer beide des geviel, en den echten man uit te laggen en de ſchop te geven. Die zoodanigh huwelijk aenging wiert in de lantale *Giaaſcia*, dat is, *het veulen des ezels is weder-gegeven*, genoemd: of ook *Toijaſa*, dat is, *hy is een bok geworden*: en zulx gedeegh hem tot een grote oneer, als die een geduurigen echtbreker voor zijn eigen gelt, ten dienſte van zijne vrouw, gehuurt had: waer over hy dikwils gedwongen wiert zijn vaderlant uit ſchaemte te verlaten. *Mahomet*, naer luit des *Alkorans*, heeft het zelfte met de zelve gebruikelijkheit en plechtelikheden geboden t'onderhouden en beveſtigt.

Maer de belaggelijkſte wet van alien, als de welke de natuurlijke ervarentheit en licht des verſtants tegenſpreekt, is die van de kinder-baring der weduwen: de welke *Mahomet* en de Mahometaenſche rechtsgeleerden door hunne ſchriften beveſtigt, en in hunne boeken beſchreven hebben. Te weten, d'oude Arabieren hielden de geboorte of vrucht, die eene weduwe op het derde of ook op het zevende jaer, na de doot van haeren man, voortbraght, voor een wettigen zoon van den overleden man, die hierom ook erfgenaem van 's vaders goederen wiert. Zoodanige wet is tot noch heden allermeest onder de Mahometanen in zwang.

Kint na
's vaders
doot
voor
echt ge-
houden.

D'oude Arabieren onderhielden meer andere vreemde gebruikelikheden, gewoonten en manieren, als *Bahirah*, *Sayebah*, *Wafilah* en *Hami*: de welke alle op den dienſt der afgoden zagen en ſloegen. D'*Alkoran* gedenkt de zelve in de volgende woorden: *God heeft Bahirah, noch Sayebah, noch Wafilah, noch Hami ingeſtelt: maer d'ongelovigen dicht en God loogens op, en de meesten hunner verſtaen het niet.* In het verklaren dezer dingen zijn verſcheide gevoelen der uitleggers des *Alkorans*.

Volgens ſchrijven van *Firauzabad*, is *Bahirah* alzo van 't woort *Bahron* genoemd, dat *een ſnede des oors* betekent. Want d'Arabieren plaghten, wanneer een kamelin of ſchaep tienmaal geworpen

pen had, de zelve niet een gesneden oor los te laten gaen, om vry te weiden, en verboden den vrouwen, wanneer zy quam te sterven, van haer vleesch t'ee-ten. Den mannen alleen was het nuttigen des vleeschs toegestaen. Of *Bahirah* is een kamelin, de welke men zonder hoeder, als een doot-eeter, los weiden liet. Maer beide, mannen en vrouwen, moghten het vleesch van haer vijf-jarigh jongh, indien het een mannetje was, nuttigen. Dan by aldien het een vrouwtje was, zoo lieten zy het, met het een oor afgesneden, los gaen weiden: en verboden des zelfs vleesch of melk te nuttigen, of op zijnen rugh te zitten. Wanneer het gestorven was, zoo stonden zy den vrouwen toe, het vleesch te nuttigen. Of *Bahirah* wort byzonderlijk gezeyt van een schaep, het welk vijf-mael geworpen heeft.

Alzama-
mach.
Albida-
wi.
Almo-
staraf.

Zoo andere willen, wort door *Bahirah* een kamelin verstaen, de welke na de vijfde werping, indien zy in de laetste werping een mannetje geworpen had, met het oor gesneden, tot teken dier zake, los gelaten wiert, om vry te weiden, zonder haer iemant uit de weide of van het water moght keeren, of tot last dragen gebruiken.

Zoo *Ebnol Athir* uit het gevoelen van anderen schrijft, wort het jong, veulen of dochter van *Sayebah*, aldus genoemd. *Sayebah* bediet los gelaten, of toegelaten vry te zwerven. De kamelinnen plaghten, om verscheide redenen, los gelaten en ontslagen te worden: te weten, als zy tien-mael achter een wijfskengeworpen hadden: of uit gelofte: of wanneer iemant van eene ziekte genezen, of van eene reize behouden weêrom gekomen was: of wanneer zijn vee of kamelin een groot gevaer in den oorlogh of anders ontkomen was. In het ontslaen wiert deze wijze of vorm van spreken gebruikt: *Deze kamelin zy Sayebah*. Voorts wiert uit den rugh een wervel of eenigh ander been genomen. Na dien tijt wiert de kamelin niet van het water, noch uit de weide gekeert, noch tot lasten te dragen gebruikt.

Desgelijx schrijft *Jauhar* van *Sayebah* in dezen zin. Na *Sayebah* tien achter-een-volgende malen vrouwtjes geworpen had, zoo wiert haer toe-

gelaten vry te zwerven: noch niemant moght op haer zitten, noch haer melk drinken, dan haer veulen en den eigenaer, tot dat zy sterf. Wanneer zy gestorven was, aeten zoo wel mannen, als vrouwen, haer vleesch. Haer laetste jong wiert het oor gesneden, en *Bahirah* genoemd, en op een zelve wijze, als de moeder, vry en los gelaten. Maer zoo *Ebnol Athir*, in de verklaring des woorts *Bahirah* schrijft, wiert niet het tiende jong; maer indien zy een ander daer na geworpen had, *Bahirah* genoemd. Daer entegen schrijft hy in de uitlegging des woorts *Sayebah*, dat *Sayebah* de dochter of veulen van *Bahirah* genoemd wort. Van gelijken bevestight ook *Almotarresi*, dat *Sayebah*, na het gevoelen van zommigen, de moeder; en na het gevoelen van anderen de dochter of jong zy.

Maer ook is de naem *Sayebah* aen de kamelinnen niet eigen: naerdien ook een kameel alzo genoemd, en los en vry gelaten wort: wiens veulen een veulen geteelt had, naer het getuigen van *Alfirauzabad*.

Daer en boven schrijven *Jauhar*, *Alfirauzabad* en andere, dat met den naem *Sayebah* een iegelijk dier betekent wort, dat van wegen d'afgoden los gelaten, of aen hen toegeëigent was: zulx dat niemant voortaan als vrouwen moght gebruiken. Ja op een zelve wijze wort aldus ook een knecht of slaef genoemd, die door zijnen heer ontslagen en los en vry gelaten wiert: welke ontslagening met deze woordengeschiede: *Ghy zijt Sayebah*.

Hami, volgens verklaring van *Alfirauzabad*, is een bespruing-kemel: van den welken de wijfses tien-mael ontfangen hebben, die als dan *Hami* genoemd wort: dat zoo veel gezeyt is, als wiens rugh last-vry gemaakt is: naerdien die dan vry gelaten wiert; zulx niemant zich van den zelve tot zijn voordeel meer moght dienen: en die van het water noch weide afgekeert wiert: noch hy plagh bereden noch geschoren te worden. Dan het staet aen te merken, dat alle deze dingen op den dienst der afgoden gewonelijken zagen.

Wat belangt het woort *Wafilah*, dat verklaert *Alfirauzabad* in dezen zin. *Wafilah* is een kamelin, de welke

ke tien-mael geworpen had, en t'elkenmale vrouwtjes. By aldien zy ten zevenden-male een vrouwtje en mannetje geworpen had, zoo zeiden zy: *Zy is aen haeren broeder verknocht*. Ook was namaels niemant, als mannen, geoorloft de melk der moeder te drinken. Voorts ging het met *Wasilah* op een en de zelve wijze toe, als met *Sayebah*. Of *Wasilah* is byzonderlijk van schapen, dewijl d'oude Arabieren, wanneer een schaep een wijfje wierp, dat voor zich behielden: maer wanneer een mannetje, zoo wijden zy het hunnen goden toe.

Dan by aldien een oy een mannetje en een wijfje wierp, zoo zeiden d'Arabieren: *Het is aen zijnen broeder vereenight*. Ook offerden zy dat mannetje aen hunne Goden niet. Of *Wasilah* is die oy, de welke eerst een mannetje werpt, daer na een wijfje: het welke, om dat het zijnen broeder het naeste volghde, d'oorzake was dat zy hem niet slaghten. By aldien d'oy een mannetje wierp, zoo zeiden zy: *Dit zy voor onzen goden een offer*.

Onder de gewoonten der oude Arabieren was ook een, *Waadol Benat* genoemd. Te weten, het was voor het *Mahometsdom* een gewoonte en maniere, indien iemand eene dochter geboren wiert, die levendigh onder d'aerde te delven: en op de tijding van de geboorte eener dochter wiert den vader de borst benauwt, en 't aengezicht zwol van droefheit, gelijk d'Arabische schrijvers spreken. Dit is het geen met de volgende woorden in den *Alkoran* gezeit wort. *Wanneer iemand van uw lieden verkundicht is, dat hem eene dochter gebooren zy, zoo wort zijn aengezicht duister en zwart, en hy wort bedroeft*. Desgelijx leeft men op een andere plaetse in den *Alkoran*: *Doodet uwe kinderen niet uit vreeze voor armoet: Wy zullen u en hen de kost geven*.

Men zaid d'Arabieren hierom hunne dochters doden; dewijl zy vreesden, dat zy hen t'eener tijde tot schande moghten zijn. Te *Mekka* is een bergh *Abu-Dalamah* genoemd: op den welken de *Koreizjiten* hunne gedode dochteren plaghten te begraven.

Men verhaelt, dat *Saafaa*, grootvader van den uitstekenden poëet *Farazdak*, zijne dochters van de doot

plagh te verlossen, ieder voor twee zwangere kemelinnen en een kemel. *Farazdak* op deze maniere van *Saafa*, in het by-zijn van eenen der Arabische keizeren of *Kaliven*, spelende, zeide onder het roemen: *Ik ben de zoon van dien, die de dooden levendigh maekt*. Wanneer dit zijn zeggen qualijk opgenomen wiert, zoo ontschuldighde hy zich, zeggende: *God zaid: Die haer het leven weër geeft, dat is even zoo veel, als of hy allen menschen het leven weër gaf*.

Op de zelve manier, zoo *Alzamach-schar* bevestight, schijnen deze woorden uit het zeite hoofdstuk des *Alkorans* geduit te worden: *Hunne makers (te weten de duivels) hebben welen der afgodisten het dooden van hunne kinderen fraei willen doen schijnen en schoon voor oogen stellen, op dat zy hen verdeen: te weten, of dat zy hen onder d'aerde te begraven: of hen den afgoden opofferden: naerdien het by hen eene maniere was, by aldien hen zoo vele zoonen gebooren wierden, eenen van die te slaghten*. Desgelijx bevestight het zelfite *Albidawi*, die op de volgende woorden van *Mahomet*, *Zekerlijk zy hebben gedwaelt, die hunne kinderen gedoot hebben*, voeght: *Mahomet* verstaet d'Arabieren, die hunne kinderen, uit vreeze van gevangkenis of armoede, plaghten te dooden.

Maer met duidelijke woorden wort deze maniere in het hoofdstuk *Takwir* gedaght: *alwaer men leeft: En wanneer zy gevraeght zal zijn, de welke levendigh begraven is*. Waer op *Alzamach-schar*, tot verklaring, deze volgende woorden voeght: dat de Arabieren wanneer hen eene dochter geboren wiert, indien zy haer levendigh wilden behouden, haer, met een wolle of hairen rok aen, de kemels of schapen, in de woestijnen, plaghten te laten hoeden. Maer by aldien zy in 't leven bleven, zoo lieten zy haer tot den ouderdom van zes jaren blijven, en zeiden dan tot de moeder: *vereert uwe dochter met reukwerken en çieraedjen, op dat wy haer tot haere moeders wegvoeren*. Daer na braght de moeder haer by eene kuil, die zy voor haer gegraven had, en beval haer in die te zien: in de welke zy haer, staende achter haer, over hals over hoofstorte, en vulde dan de kuil weër, met het inwerpen van aerde.

Zoo andere zeggen, was het de ma-

niere, dat een zwangere vrouw, wanneer zy zou baren, eene kuil groef, nefens de welke zy de vrucht verlost. By aldien het een dochter was, zoo wiert die in de kuil geworpen; maer was het een zoon, zoo wiert hy levendigh behouden. Dus verre *Alzamachfchar*.

Dit schijnt evenwel niet van alle Arabieren zonder onderscheidt gedaen te zijn: naerdien men anders in hunne schariften deze wijze van den vader, na de geboorte van eene dochter, te begroeten, leest: *Dat de zelve uwe middelen moge vermeerderen: naerdien die door haere bruitschap vermeerdering aen de zelve zal toebrengen*. Des niettegenstaende wiert het zonder twijfel groter geacht, in het stuk van gelukzaligheid, door zoonen, als door dochteren

vermeerdert te worden. Wanneer dan een dochter tot den man zou gebraght worden, indien zy aen eenen van de gebooren of magen getrouwt was, zoo wiert haer met deze zegening vaer-wel gezeyt en afscheidt genomen. *De baring valle u licht: en bare mannen, en gene vrouwen*. Daer en tegen, zoo zy aen iemant, die verre woonde, en zoo na haer in maeghschap niet bestont, getrouwt was, gebruikte men deze woorden tot afscheidt: *De baring valle u niet licht: noch bare gene mannen*. Hier van is het volgend ook tot een spreekwoord geworden. *D'ontbeering van dochteren is een stuk van gelukzaligheid*. Als ook dit: *De begravenis der dochteren wort onder de goddelijke weldaden gerekent*.

Waerzegging, te voore-wikking, voorspelling, of voorzegging, en diergelijke slag van wichelaryen der oude Arabieren.

Abrah.
Ecchel.
Histor.
Arab.

DE Arabieren hebben by ouds waerzegging, te voore-wikking, voorspelling, of voorzegging, en diergelijk slag van wichelaryen, neerstelijk beheright en ga geslagen; hoewel ook tot noch toe de nakomelingen die dingen niet minder behertigen en ga slaen: ja zy beroemen zich op dit eenighste het allermeest, en dat die dingen by hen haeren oorsprong gehad hebben, en van daer tot andere volken overgebraght zijn. In het stuk van der zelve krachten verschillen zy niet weinigh onder elkanderen; maer noch veel meer in d'oorzaken.

Zommigen meinen, dat de voorzegging der toekomstige, en kennis der afwezende dingen voortkomen en ontstaan uit het wezen of substantie der ziele zelve, de welke van de vuiligheden en droefftem der ondeughden gezuivert en gereinight is: want zy geloven en gevoelen, dat de ^a beelden en ^b gedaenten van alle dingen in het wezen of substantie der ziele ingedrukt zijn, en d'uitdrukking en openbaring der zelve alleenlijk door de vuiligheden der ondeughden belet worden, de welke als een behangfel of beschutfel daer voor geworpen worden.

Daer en tegen zijn'er, die al dit werk byzonderen of afgezonderden geesten

of duivelen toe-schrijven, die den menschen de toekomstige en afwezende dingen verwittigen, inschuinen of insteken, en met de zielen een zekere ^c mede-neiging en ^d gelijk-aertigheid hebben. Zy gevoelen evenwel niet alle een en het zelfste: want zommigen hunner leggen dat niet op de mede-neiging of gelijklijdentheit der zielen; maer op zekere verbonden en verdragen. Hierom ziet men, zeggen zy, dat wichelaers, voor en waerzeggers, al tijt eenige reukwerken gebruiken, zekere woorden prevelen, yzelijke namen aenroepen, en eenige offerhanden doen, eer zy eenigh antwoord verleen.

Maer ook deze komen geheellijk niet met elkanderen over-een: dewijl zommigen hunner willen, dat de duivelen en geesten uit ingeboorne beginselen hunner natuure het toekomstige en afwezend kunnen weten. Anderen daer en tegen gevoelen, dat zy dit alleen van d'engelen leeren: welker talen hen bewust zijn.

Anderen leggen dit alles op de natuurlijke kracht der ziele, en op de dun en zuiverheit der natuurlijke tempers van lichaem en zinnen: want gelijk d'een mensch door vernuft, en kracht des

^c Simp-
thia.
^d Ho-
mog-
neitas.

^a Imagines;
^b Species.

verstants, den anderen in vele deelen overtreft. Op een zelve wijze komen eenigen zoo verre, dat zy tot die trap van te voore te zeggen, en het toekomend en afwezen te kennen, geraken. Uit dit slag van menschen was, volgens schrijven der Arabieren, *Edris*, die by d' Arabieren voor *Enoch* en *Merkuur*, of *Trismegist* gehouden wort, en *Pythagoras*: by wien zy uit hun eigen volk voegen, *Sak*, *Satih*, *Zabubaa*, *Sadil*, zoon van *Hermas*, *Anran*, zoon van *Mazikia*: en uit de vrouwen *Darifa*, *Hagina* en *Dabela*.

Zomniigen schrijven dit alles den sterren en engelen (de sterre-vooghten) toe: het welk zy zeggen, op drie-derleie wijze te geschieden: te weten, wanneer iemand in het oogenblik zelf van *Merkuurs* opgang geboren wort: of als d'overige planeeten in gelijke geden en evenwichtige gezichten elkan-deren toeschijnen: of eindelijk onder de grootste † t'zamenvoegingen.

† Con-
junctio-
nes.

Dit gevoelen hebben de jonger sterrekijkers met twee wonderlijke exempelen bevestight. Het eerste droegh zich toe onder *Almamun*, die des jaers acht hondert en dertien *Kalif* of Arabische keizer was. Op welken tijt zeker mensch te voorschijn quam, en zich over al beroemde eene profeteet te zijn. Het gerucht quam ter ooren van den *Kalif*, die zonder toeven den man ontbood, en het bewijs der voorgegeve profesye van hem verzocht. Tot wien hy zeide: *Ik heb een ring, by aldien iemand, behalve ik zelf, dien aen den vinger steekt, hy zal zich noit van laggen kunnen onthouden, tot dat hy dien zal afgeleit hebben. Daer en boven heb ik eenepen, daer meé niemant, als ik, kan schrijven: en by aldien iemand dat bezoekt, die kan geenzius zijne hant of vinger verroeren.* Wanneer hy dit alle beide, op bevel des *Kalifs*, in 't werk stelde, zoo stonden alle de genen, die daer tegenwoordigh waeren, tot stommens verwondert. Aenstonts ontbood de *Kalif* de twee beroemste sterrekijkers van die eeuwe: namelijk, *Abumasciar*, anders *Abumasar*, en *Mahomet*, zoon van *Moyse Gialis*; benefens vele andere, en beval 's mans * *Horoscoop* af te malen en uit te zijferen, zonder hen van den zelve of van zijne voorstel iet bekent te maken. Zy

* He-
mel-
stant der
geboor-
te ston-
de.

gehoorzaemden des *Kalifs* bevel, en bevonden zijne opklimmende *Horoscoop* in den *Ram*: dien *Jupiter*, in de *Korenair* gestelt, aenzagh: desgelijx zagen hem *Venus* en *Merkuur* in den *Scorpioen* aen: maer de Zon en Mane waeren in den zelve graet met den opklimmer: gelijk ook het gedeelte der gelukzaligheid en afwezen.

Wanneer zy dit alles by elkanderen naerstelijk vergeleken en overwogen hadden, zoo zeiden alle de sterrekijkers, die daer tegenwoordigh waeren, dat 's mans voorgestelde voorstel waer was: uitgezeit *Abumasciar*, die aldus, op bevel des keizers, zijn gevoelen uitte. De bewijsreden van dezen man steunt op *Venus* en *Merkuur*, die hem eenige kraght en bestaen op de *Thesis* of het gestel, door hem voorgestelt, geven: maer *Jupiter* begunstigh hem niet: aen wien het geheel der volmaektheit van de *Thesis* hangt: gelijk aen de drie en zes hoeken der Zonne, wanneer gene quaetaerdigheid by de Zonne is. Maer des zelfs opklimmer wort regen *Jupiter* gestelt, dewijl zy des zelfs val is, en van die in dit teken gruuwt. Dies is de voorgestelde *Thesis* valsch. Toen toonde *Almamun* ons, zeide *Abumasar*, den mensch, en opende zijne *Thesis*, en bequam eindelijk van hem, door vele liefkozeryen en beloften, de uitlegging en verklaring des geheims: en wy bevonden hem den ervarenste van alle de sterrekijkers.

Het ander exempel gebeurde, wanneer *Kalif Altaie* over d' Arabieren, des † jaers drie hondert en drie en zestig van *Hegira*, heerschte. In die eeuwe leefde *Thabet*, geboortigh van *Harama*, een arts van groten name, die uit het aenraken der pols niet alleenlijk de hoedanigheid en stoffe; maer ook de meeniughte en getal der spijsze, te voore spelde. Men zeidt onder andere dingen, de welke van hem verhaelt worden, dat t'eener tijde de poëet *Abdalla*, zoon van *Albagiah*, in de vergadering des *Kalifs*, hem de pols t'ondertasten gegeven had. Tot wien hy zeide: *Ghy hebt gegeten: ja gevreten pap van zuure melk, en kalfsvleesch.* Wanneer deez dit openhertelijk bekende, zoo waeren zy alle daer over verwondert. Daer na reikte de sterrekijker *Abuhabbas* hem de hant toe. Tot wien *Thabet* aenstonts zeide: *Ghy*

† Of na
den Kri-
sten stijl
973.

Ghy hebt ook de mate te boven gegaen: want ghy hebt twalef granaet-appelen gegeten. Toen riep *Abuhabbas* luitruchtigh uit: *Dit is profefyie en gene artzenye.* Wanneer hy door den *Kalif* en zijne byzitters ernstelijk verzoght wiert, om hem het geheim t'ontdekken, zoo antwoorde hy met eede, dat hy dit alles met de tonge alleenlijk uitte, zonder voorgaende onderzoeking of gedachten des gemoets, of eenige zekere werentchap. Na derhalve door de sterrekijkers zijn *Horoscoop* was opgereght, zoo wiert het gedeelte van afwezenheit, klimmende in den graet opwaerts, met de graet van *Jupiter*, een gedeelte der gelukzaligheid, vereenicht bevonden. Wanneer zy dit door-keken hadden, zeide *Abuhabbas* tot hen: *Deze dingen, o vrient! spreken: en niet ghy zelf.*

Eenigen meinen, dat zoodanige waer of voorzeggingen niet anders zijn, als een † bekomen hebbelijkheid, gelijk de hebbelijkheden van alle andere wetenschappen zijn, die lichtelijk, door afwijken van het gezelschap en omgang der menschen, bekomen wort. Want dan wort de ziele eenighzins door gedachten overfstelpt, de welke haer overvloedelijken voeden: waerom uit de wolken van dat voetsel, om zoo te zeggen, een zekere geestelijke wetenschap op haer valt, en haer verlicht, en het belangfel der duisternis weghschuift: het welk het gezicht der toekomende en afwezende dingen belette, en een hinderpael en belerfel was, dat de ziele zijn ampt niet verrichte. Dit voetsel en vermeerdering, dat de zielen door de betrachtting der dingen ontfangen, versterken zy, by aldien zy tot die orde willen komen, door de verkrijging van andere diergelijke wetenschappen, de welke men niet, als door geduurige oefening, en dagelike betrachttingen verkrijgen kan.

Zommigen hebben geoordeelt, dat deze waerzegging een gevolg of een besluiting en gissing uit zekere voorgeganen dingen zy: de welke hierom den genen eigen is, die met een scherpe en sekrander oordeel begaefte zijn. Het bewijs van dit gevoelen steunt op de historie van de drie zoonen van zekeren *Nazar*, de welke niet min sekrander, als aertigh is, en aldus luit.

Dezen drie zoonen ontmoete, op hun reize na *Aphabi*, koning der *Giarhami-*

ten, een zeker kemeldrijver, die hen na een verloren kemel vroegh. Tot wien d'eerste zeide: *Wy hebben niet verre van hier een zekeren kemel, met het een oogh blind, gezien.* D'ander voeghde daer op: *Hy heeft een tant minder.* De derde voeghde daer by: *Hy hinkt met d'eene voet.* Wanneer de kemeldrijver deze tekenen gehoort had, twijfelde hy geenzins, of deze was de kemel, dien hy verloren had. Waer over hy derwaerts reisde, daer zy hem gewezen hadden, en zocht zijnen kemel; maer doorsnuffelde alle de na-by-gelege plaetsen te vergeefs. Dies keerde hy weder na de drie gebroeders, en klaeghde deerlijk, als die door hen bedrogen was. Toen zeide weêr d'oudste broeder: *Draeght de kemel niet, dien ghy verlooren hebt, aen d'eene zijde een fles met honigh? en aen d'andere een fles met boter?* De kemeldrijver zeide *Ja.* De jonger broeder voeghde daer by: *Zit niet op 't midden van den last een vrouw?* Hy zeide *Ja.* De jonghste besloot aldus: *Is deze vrouw niet zwanger?* Hy antwoorde *Ja.* En uit deze tekenen beelde de kemeldrijver zich voor zeker in, dat die jongelingen den kemel gestolen hadden; dewijl hy die op de plaetse, de welke hen aengewezen was, niet kon vinden. Dies betighte hy hen by den koning van dieftal, die den kemeldrijver uit d'aengewezene tekenen volkomen geloof gaf: waer over zy in de gevangenis gesmeten wierden. Maer wanneer de kemel des anderen-daeghs gevonden was, ontsloegh de koning hen, en liet hen los, met verzoek van vergiffenis: daer en boven bad hy hen ootmoedelijk, dat zy hem wilden openbaren, van waer zy die tekenen wisten: nademaal zy den kemel noit gezien hadden. Tot wien d'eerste zeide: *Dit alles hebben wy uit zekere kentekenen geraden: dewijl de kemel langs d'eene zijde des weghs, daer hy voor-by quam, al het gras afgegeten; maer aen d'andere zijde niet aengerackt had: waer uit ik ried, dat de kemel slechts een oogh had.* D'andere voeghde daer op, *Ik oordeelde, dat hy eene tant minder had; dewijl de stukken van het gras, dat hy afgegeten had, op den wegh langs hene gezien wierden van eene selve grote met den tant.* De derde voeghde daer by: *Ik bespeurde hier uit des kemels mankheit, dewijl de*

speuren

† *Habitus acquiritus.*

Abrah. Ecch. Histor. Arab.

ſpeuren of ſtappen der drie voeten volkomen in het ſtof gezet gezien wierden; en niet van het vierde, die hem ſlim na ſleepte: gelijk d'uitgedrukte voetspeure aenwees.

De koning hoorde dusdanige giſſingen niet zonder grote verwondering aen. Weshalve hy hen verzocht de reſte te vervolgen. Waer op d'eerſte van allen zijn verhael aldus begon. *Dat deze kemel aen d'eene zijde een fleſch met honigh, en aen d'andere zijde een fleſch met boter droegh, zulx giſte ik hier uit; dewijl een groot eind weeghs aen d'eene zijde een by-na ontallijke troep mieren, en aen d'andere zijde een zwerm van byen gezien wiert: welke eerſte na vet, en de laeſte na zoet vliegen. Maer dat, vervolghde d'ander, op het midden des laſts een vrouw zat, dat wees my de voetspoore in het zant gedrukt, alwaer de kemel gelegen had, duidelijken aen. En alzoo dit ook een voetspoore van een kint kon zijn, zoo wiſt ik evenwel voorzeker, dat het van eene vrouw was, en dat uit de pis, de welke daer was: dewijl ik aenſtonts eene vleeſchelijke welluſt door mijne leden voelde trekken, wanneer ik de vinger daer in doopte, en aen mijne neus hield. Toen zeide de derde: Dat de vrouw zwanger was, wezen de kentecken der handen in het zant uit: welke hulpe zy, van wege de zwaerte des lichaems, in het oprechten, gebruikt had, na zy haere laſt ontladen had.*

Derhalve grontveſten deze ſchrijvers de gehele wetenſchap van te voore ſpellen of zeggen op dusdanige giſſingen. Anderen meinen, dat de kunst van te voore zeggen een zekere giſte zy, door den bouwmeester der natuur in zekere volken, of geſlaghten, of byzonderen perſonen, geplant: en in generleie wijze aen de ſchrandeheit des vernufts hange.

In het lantschap van *Giaſara*, tuſſchen *Egypten* en *Syrie* gelegen, wonen menſchen van een zeer dom en plomp verſtant: maer zoo zy evenwel eenen, die hun dadelen geſtolen heeft, al was het ſchoon voor twintigh jaren, aentreffen, dien kennen zy aenſtonts; alhoewel zy dien noit te voore gezien hebben. By *Mashud* worden noch groter dingen van hen vertelt: te weten, zy waerzeggen uit d'indruckſelen der voetspooren in het zant of ſtof gezet, wie die ingedrukt heeft, en lezen die, niet an-

ders als of het tekenen waeren, en wijzen den naem des bedrijvers aen. Hierom gebruiken de lantvooghten en overſten der ſteden gewonlijken uit dit ſlagh van menſchen eenige rot giſten of verſpieders, die de dieven, vyanden, ſtruikrovers en andere ondeugende menſchen, uit de voetspappen verſpieden, en aen den dag brengen.

Men zeidt ook, dat eenigen uit den geſlaghte der *Koreizjiten* (waer uit *Mahomet* zijnen oorsprong heeft) niet alleenlijk uit de voetspooren in zant, ſtof of ſlijk gezet, d'eige perzonen kennen; maer ook de namen der genen weten te raden, die over ſteenen, hout of andere ſtoffen, de welke d'indrucking der voetspappen niet kunnen vatten, gegaen zijn. *Mahomet*, gevraeght na zijn gevoelen over deze zake, gaf ten antwoort, dat wichelaryen en waerzeggeren der Arabieren van d'eeuwe der onwetenheit, en van andere volken, een van de zeven en veertigh profefyen zijn.

By-na een ontallijke ſlagh en ſoorten van te voore-wikken, ſpellen en raden, of waerzeggen, is by d'Arabieren in gebruik: welke voornaemſte zijn *Alſaneho*, dat is te voore-wikking uit vogelen: *Albareho*, te voore-wikking uit viervoetige beeſten: *Alzagiaro* of *Altirah*, uit vogel-vlught: *Alhaiafato*, uit voetspappen: *Alpharafato*, uit lichaem en aengezicht, op Griekſch *Phyſiognomia* genoemt: *Arrambo*, uit zant of ſtof.

Altirah bediet eigentlijk een voorſpelling uit vogel-vlught, of vliegen der vogelen. Te weten, wanneer een Arabier eene reize zou aenvaerden, en in het gaen uit zijn huis een vogel zagh, zoo lokte hy dien tot vliegen. By al dien deze vogel na de rechte zijde opvloogh, zoo vervolghde hy zijne reize; maer indien na de linke, zoo keerde hy weêrom, en bleef t'huis.

Wanneer *Mahomet* dit ſlagh van voorſpelling verboodt te gebruiken, zoo keurde hy ondertuſſchen *Alſal* voor goet, dat is, een ga-ſlaging van een goet voorſpook uit een ſtem, by geval geuit. Des onaengezien zijn'er eenigen onder d'Arabieren, die verbieden en voor ongeoorloft houden de ga-ſlating des voorſpooks, uit het zien des *Alkorans*.

Wijders, gelijk d'Arabieren de rechte of linke zijde der vogelen, alzoo

floegen zy ook de rechte of linke zijde der viervoetige beesten ga: want by aldien die de rechte zijde opfloegen, zoo vingden zy de reize met een vrolijk voorfpoek aen: maer indien de linke zijde, zoo staecten zy de reize. Dan deze maniere, als afgodisch, is door *Mahomet* afgeschafft.

Onder d'Arabieren waeren ook andere manieren van te voore zeggen of wikken in gebruik, als door *Alratam*, het welk by *Almostaraf*, *Aljauhar*, en *Alkamus* en andere, aldus beschreven wort. Wanneer iemand buiten 's lants of van huis zou trekken, zoo bond hy de takken van zekeren boom *Alratam* (alzo mer een zelve naem, en hier te lande *Bremkapper-boom* genoemd) t'zamen: wanneer hy nu, op zijne wederkomst, die noch t'zamen gebonden vond, zoo geloofde hy, dat zijne vrouw trouw gehouden; maer die geschonden had, zoo hy die takken los en ongebonden vond.

Loting
Almaiser.

Almaiser was een zeker slag van loting of lotwerping, de welke in dezer wijze toeging. Men kocht een veulen van een kemel, en verdeilde die in tien stukken. Als dan quamen de lotwichelers of lotwerpers t'zamen, die niet meer als zeven in getale waeren. De loten waeren tien of elf in getale: welker zeven, door opgeschreve merken, de deelen, die hen toegevoeght waeren, aenwezen: maer de drie of vier overige waeren zonder merken of tekenen, en nullen of nieten: en dien volgens voor den loter schadelijk en ondienstigh. De namen der zeven loten waeren deze: het eerste lot was *Faddon* genoemd, het welk met eene kerf of merk getekent was, en bediede een gedeelte. Het tweede lot was *Alttawamo*, en had twee kerven of kentekenen. Het derde lot was *Darib* of *Alrafid*: en had drie merken. Het vierde was *Algilzo*, en had vier merken. Het vijfde was *Annafiso*, en had vijf merken. Het zeste was *Almozeilo*, en had zes merken. Het zevende was *Almoallai*, en had zeven merken. Ieder lot betekende, na het getal der merken, de toegeleide deelen.

Wijders, die deze lot-schichten, die in een zakje gesteken waeren, uittrok, en aen den opziender, *Rakib* op Arabisch genoemd, over-gaf, had de hant, om het bedrogh voor te komen, dat in

het vernemen der merken kon ontfaen, onder de klederen gesteken.

Alzamachfchar, in zijne uitlegging over den *Alkoran*, *Alfchariz*, *Alfirauszabad* en andere beschrijven dit werk een weinigh anders, en inzonderheit met dit onderscheidt; dewijl, zoo d'eerste schrijvers verhalen, ieder loter het lot uitkoos, dar hy zich, 'r zy tot winst of verlies, wilde toegelcit hebben. Maer volgens deze laetste schrijvers schijnt'er gene keure voor-gegaen te zijn: want zy pleegden, zoo dikwils zy wilden loten, een veulen van een kemel, na bedongen prijs, eer zy loten, in acht en twintigh of dertigh deelen te verdeilen. Wanneer nu voor een ieder de loten by name uitgetrokken wierden, zoo wierden die genen voor overwinnaers gehouden, voor wien de loten met de bygeschreve deelen uitquamen: maer voor overwonnelingen, die ongemerkte loten uitkregen.

Wat nu het getal en gebruik der ongemerkte loten belangt, die worden by *Alzamachfar* en *Alfchariz* alleenlijk drie gestelt: als *Alwagdo*, *Alfafiho*, en *Almaniho*: waer by anderen *Almoddison* voegen. *Almosaddar* was ook een ongemerkt lot; hoewel een en het zelfste met *Alwagdo*, volgens gevoelen van *Alfirauszabad*, die schrijft, dat *Almosaddar* de eerste der ongemerkte lot-schichten zy. Deze lot-schichten, zoo *Alzamachfchar* en *Alfchariz* getuigen, waeren den loter niet alleenlijk onnut; maer ook zeer schadelijk: want indien voor iemand een schicht van die genen, op de welke de deelen gemerkt stonden, uitquam, zoo kreegh hy het gedeelte, dat daer op geschreven stont: maer by aldien het een schicht van die genen was, op de welke geene deelen gemerkt stonden, zoo kreegh hy niet met allen, en wiert met de volle boete des kemels gestraft. De gene nu, dien tegenspoedige loten te beurt vielen, moght van den kemel, wiens waerdye hy had moeten betalen, niet proeven: ja ook niemant van de loters, indien men *Alzamachfchar* en *Alfchariz* geloven magh: naerdien alle die deelen van den geheelen kemel gemeenlijk aen d'armen uitgedeilt wierden, zonder iemand der loters iet daer af proefde. Dit loten rekenden zy zich tot roem en glory: zulx de geen, die zich van dus-

dusdanige lotingen onthiel, schimpswijze met den tijtel van *Albaramon* op Arabisch genoemd wiert, dat zoo veel gezeyt is, als iemand, die deelgenoot aen het gewin, en niet aen het verlies van een weddinghschap wil zijn. *Mahomet* heeft deze oorzaak van te roemen den Arabieren willen ontnemen: als blijkt uit de volgende woorden, die in het tweede hoofstuk des *Alkorans* gelezen worden. *Zy zullen u vragen nopende den wijn en Almaiser* (dat is loten.) *In die dingen is een groote zonde: hoewel in die dingen ook iet is, het geen den mensch voordeeligh is. Maer de zonde, die daer by is, is grooter als de nuttigheit.* Alwaer de *Aljallalanisten*, d'uitleggers des *Alkorans*, door de nuttigheit, de welke van de loten den menschen ontfaet, verkrijging der goederen, zonder arbeit, willen verstaen hebben. Waer by *Alzamachfchar* voeght: blyfchap en wellust: de welke hen uit de roving der vreemde goederen, en uit de voorvalle stoffe van den *Albaramons* te beschimpen voortquam.

Wat quaet nu *Mahomet* in het gebruik dier dingen stelt, blijkt uit de volgende woorden des vijfden hoofstuks. *De Satan begeert, dat hy door den wijn en Almaiser vyantschap en haet tusschen u maakt, en u van de gedachtenis en gebeden Gods afwent.* Voorts wil *Mahomet* onder *Almaiser* teerling en schaekspel, al het welk het lot onderworpen is, begrepen hebben.

Met de loting *Almaiser* komt ook een andere overeen, *Al-Azlâm* genoemd: hoewel tusschen beide dit onderscheidt is, dewijl d'eerste tot de verdeling, en de laetste veel meer tot de voorzegging of wichelarye dient. De maniere en wijze van het gebruik van *Al-Azlâm* wort gezeyt deze te zijn. Wanneer iemand een reize zou aenvaerden, of een vrouw trouwen, of eenigh ander werk van groot belang doen, zoo plaght men schichten, die zy ten getale van drie, in een vat gefloten, bewaerden, te raet vragen. Op d'eerste schicht was geschreven: *Mijn heer heeft my bevolen.* Op de tweede: *Mijn heer heeft my verboden.* Maer de derde was zonder merkteken. Wanneer iemand, in het uittrekken met de hant, een schicht voorquam, die beval, zooging deez met een yverigh gemoet, als door

Gods vermaen, voort: maer zoo hem een schicht voorquam, die verbood, zoo staekte hy zijn opzet en voorgenomen werk. Zoo nu d'ongemerkte schicht in handen viel, die zette de lotwichelaeer weêr neêr, tot dat de gene te voorschijn quam, die het voorgenomen werk gebood of verbood.

Eenige Arabische schrijvers gedenken de derde schicht niet, daer niet op geschreven is.

Ebnol-Athir Alzamachfchar, en *Albydaw*, over het vijfde hoofstuk des *Alkorans*, vervloeken dit bedrijf en deze wijze van doen: als ook den wijn, *Almaiser* en de beelden, en houden 't voor een gruwel en werken des duivels.

Zoo verscheide Arabische schrijvers melden, vervoeghden zich de genen, die met zoodanige lotschichten wilden raet-leven, by den eenen of anderen afgodischen leeraer, die voor hen antwoord van God in deze vorm van woorden verzocht: *O God! welke van deze lotschichten dezen dienstiger zal zijn, doet die uitkomen, en laet hy daer oprusten.*

Zoo d'*Aljallalanisten*, d'uitleggers des *Alkorans*, daer en tegen schrijven, leggen zeven dusdanige lotschichten, zonder veeren of punten, by de koster van de *Kaaba* of tempel van *Mekka*, door de welken den vragers antwoord gegeven wiert. En zekerlijk, dat deze lorwerping voor 'r een of ander afgoden-beelt, en inzonderheit voor *Hobal*, plagh te geschieden, blijkt ook uit *Ebnol-Athir*.

Deze lotschichten worden op Arabisch *Azlamol' Estaksam* genoemd. *Al-Estaksam* is eigentlijk gezeyt, wanneer iemand begeert te weten, wat hem toegeleit en besloten is, van het geen, dat niet geweest is. Wijders, in die maniere van door schichten te voore spellen, de welke by eenigen Mahometanen ook noch in gebruik is, bespeurt men klare kentekenen van het oud waenge-loof der Arabieren.

Van de gezichten in den droom, en hunne uitlegging, hebben vele Arabieren van d'eeuwe der onwetentheit geschreven: hoewel *Abvishak*, de vermaertste en beroemste wichelaeer van die eeuwe, onder hen de voornaemste plaetse bekleet, die getuigt zijn schriften, nopende deze stoffe, uit de schriften van den aerts vader *Abraham* getrok-

Loting
Al-Az-
lâm.

Gezichten in den droom.

ken te hebben. Dezen *Abvishak* hebben namaels *Bensirin*, *Sahid*, zoon van *Almosabbob*, *Abugiasar*, *Alkassai*, *Abu-Mahomet*, en ontalliche andere Arabische schrijvers, gevolght.

De beruchte profect *Mahomet* was dezer kunstnarye der mate toegedaen, dat hy allen uchtens, na het gebedt, luidder stemme van de preekstoel riep: *Indien iemant onder u eenen droom gezien heeft, die melde dien. Hy zal daer over uitlegging hebben.* Hier door hebben de droomers en uitleggers, of bedieders der droomen, geen klein aenzien en gezagly by de Arabieren bekomen. Waerom *Mahomet* het zes en veertigste gedeelte der profesyne aen dusdanige voorspellingen toegeëigent heeft, ten einde hy zich in de profesyne zou wikken.

Oorza-
ke der
droom-
men.
† Anima
rationa-
lis.
* Anima
sensiti-
va.

D'oorzake der dromen wort by d' Arabieren op verscheiderleie wijze uitgeleit. Zommigen geloven, dat de † redelijke ziele, in den staet des slaeps, uit het lichaem vaert, en een * gevoelijke ziele, tot bewaernis des lichaems, in de plaetse stelt, en ongebonden en vry haere natuurlijke ampten verricht, en, onder het zweven door de werelt, en onder het doorkijken van alles, de toekomstige en afwezige dingen in den spiegel der werelt beschouwt, en alles uit de beelden van alle dingen, de welke in dien spiegel gedrukt zijn, leert: maer dat de zelve ziele, zijnde daer na weêr tot het lichaem gekeert, de zelve beelden aen de gevoelijke ziele mededeelt. Dewijl nu de geestelijke beelden door de gevoelijke en lichamelijke beelden verwert en verstorft worden, zoo ontvallen die voor een groot gedeelte uit de wederkeerende ziele.

Andere stellen geenzins een gevoelige ziele in de plaetse: maer houden, dat de ziele even als een kluwe garen is: welker voornaemste en nutterste eind in het lichaem zit, en 't ander eind buitenwaerts gestoten wort, en na de werelt der zielen loopt: van waer zy de kennis der toekomstige en aenstaende dingen te rugly brengt, en weêr na het lichaem keert. Men zeyd *Mahomet* met dit gevoelen ingenomen was: dewijl hy, gevraeght t'ener tijde, waer de ziele des slapenden hene week, ten antwoord gaf: *Dat een gedeelte van haer door de lucht zweefde.*

Zommigen meinen, dat eenige droomen den menschen door d'engelen; en anderen, door de duivelen of quade geesten, ingeboesemt en ingegeven of ingestort worden. De laetsten zouden dit doen, om de menschen te bespotten en te bedriegen: d'eersten, om den menschen het goede te verkundigen en voorzeggen, of van het bedrijf der ondeughden af te keeren en te behoeden.

Tot onderscheid der goede en quade droomen wort by hen deze regel gestelt. De droomen, die in de Lente en Zomer geschieden, zijn meerendeels waer: daer en tegen, die in den Herfst en Winter, valsch. De reden en oorzake dezer droomen is deze. Dewijl d'engelen, die beschermers der bomen, bloemen, bladen, vruchten, kruiden, en alle andere boongewassen zijn, en in deze twee saisoenen op d'aerde vertoeven en verblijf hebben, de geesten en duivelen van daer verdrijven: dienvolgens kunnen zy in dezen tijt den menschen gene quade droomen instorten. Maer wanneer de vruchten en bladen afgevallen, en d'engelen hemelwaerts gestegen zijn, zoo schieten de duivelen uit de helse gewesten opwaerts, en plagen de menschen met valsche droomen.

Wan-
neer
goede en
quade
droom-
men.

Maer dewijle gene engelen den menschen geheel en al in den Herfst en Winter verlaten; noch de duivelen in de Lente en Zomer van hunne haet en bedrogh afftant doen, zoo hebben zy een andere regel van het onderscheidt der droomen gestelt. Te weten, alle droomen, die in het leggen op de rechte zijde gezien worden, zijn waerachtigh: maer valsch, en door de duivelen ingestort, die men in het leggen op de linke zijde of op den buik ziet. Daer en tegen zijn de droomen, die men in het leggen op den rugh ziet, loutere droomen uit de natuur, door spijsze en drank, vochtigheden en diergelijke dingen, voortgebracht en ontstaen. Daer en boven zijn de droomen, die des nachts geschieden, waerachtiger, dan die des daeghs.

Ter loop staet hier aen te merken, dat d'Arabieren eenen ieder mensch twee engelen toevoegen: welker een de rechte zijde beslaet, en goede werken aenstonts zonder getuigen opschrijft: d'andere bekleet de linke zijde,

Ieder
mensch
heeft
twee en-
gelen.

de, en schrijft quade werken op: hoewel niet zonder getuigenis van zijnen makker; en ook niet eer, voor zeven uren, na de misdaet begaen is, verlopen zijn: want indien de mensch van den misdaet midlerwijle zal berouw gekregen, en vergiffenis verzocht hebben, zoo wort hem die misdaet vergeven en niet meer aengerekent. Anderen voegen eenen ieder mensch vijf engelen toe: twee, tot bewaernis, des nachts: en twee, tot bewaernis, des daeghs: en eenen tot een geduurigen metgezel.

Andere gevoelen, dat des menschen zielen aen zekeren engel hangen, en vereenicht zijn, die *d'engel der gezichten* genoemd wort: waer over een mensch, zoo lang hy met het ophopen der vergangelijke dingen doende, en met de koste te winnen bezigh is, die vereeniging niet kan gebruiken, noch ict der toekomstige dingen of heilige geheimenissen verkrijgen. Maer wanneer de mensch slaept, en van deze dingen ontslagen is, dan streeft hy na de beginfelen van zijnen staet: en dan worden hem eenige geheimen der toekomstige dingen geopenbaert. Des niettemin loogenen de voorstaenders dezès gevoelen niet, dat vele droomen valsch en loogenachtigh zijn, als die door de duivelen ingestort, of door vochtigheden en spijze ontstaen, of door de beelden der dingen, die het gemoed of ziele bezitten, opgewekt zijn.

De Dahriten loogen droomen.

De *Dahriten* laggen alle droomen, als ydel en valsch, volkomentlijk uit. Tot hun gevoelen gedragen zich de *Mothazaliten*; hoewel zy eenen droom uitzonderen: te weten, die van den aertsvader *Jozef*. Dan dit gevoelen van beide wort by de gemeine Arabische schrijvers verworpen, en het tegendeel met twee redenen bevestigt. D'eerste reden wort genomen uit d'overeenstemming van alle menschen, van *Adam* af tot aen deze tijden. D'andere reden wort genomen uit den droom van den aertsvader *Abraham*, dien zy versieren, en uit dien van *Jozef* en andere: en tot bevestiging van die worden vele gezaghredenen des *Alkorans* bygebraght.

De voorstaenders der droomen stellen aen eenen ieder droom zekeren tijt, in den welken zy hunnen uitkomst of uitflagh erlangen. Te weten, de droom, die in den voor-nacht geschiedt, zal

na verloop van twintigh jaren uitflagh en werking nemen; maer die in den middernacht, na tien jaren tijts: die in den dageraet, binnen eene maent: die eindelijk op den middagh, na tien dagen. Aen de tusschen-tijden stellen zy, na de \dagger mate en gelang, zekere tijt pallen, na zy meer en min van het begin en einde afwijken, of na-by zijn.

\dagger Proportie.

In de bediedenis en uitlegging der droomen slaen zy op deze dingen ga: taruw, gerst, kaf, meel, wikken, çiccers, yzer, zout, aerde, en diergelijke andere dingen, bedieden den Arabieren goederen en rijkdommen. Peerden, boomen, vlieten, wilde beesten, vogelen en diergelijke, betekenen mannen. Klederen, çieraedjen der peerden, dekkleden, zadels, draegh-beesten en wijsjes-vogelen, bedieden vrouwen. Vaten, werktuigen, dekens, huisraet, en al wat den mensch ren dienste en gebruik is, betekenen dienaers en slaven. Donder, flikkerend weêrlicht, en brandende blixem, worden geduit op de verwoesting van dat lant, door een uitheimschen koning te doen, in het welk zy gezien worden geschiedt te zijn.

Benfirin Tract. de Somnior Interpretation. c. 4.

Maer gelijk de droomen ydel en loogenachtigh zijn, alzo zijn ook d'uitleggingen onzeker en bedrieghelijk: dewijl een en de zelve droom verscheidentlijk van verscheide uitgeleit wort.

Gelijk d'Arabieren door veelvoudige gezichten van spookten boven alle andere volken beguigelt en bedrogen zijn, alzo zijn zy ook, in dit stuk, tot verscheide versierde gevoelen vervallen. Eenigen hebben geloofd, dat deze spookten afgezonderde zielen der godlozen zijn, de welke, zijnde van alle hope der zaligheid verlaten en verstekten, den menschen overal trachten schade te doen, daer zy kunnen, hen in de zelve verdoemenis ten val te slepen. Anderen houden deze spookten voor duivelen, die, over het weigeren van *Adam* aen te bidden, by God, uit verbolgentheit, verdoemt wierden.

Spookfelen en nachtgeesten.

Zomnigen hebben gewilt, dat deze spookten gene loutere duivelen zijn; maer van eene vermengde natuur, half duivel en half mensch: te weten, kinderen, die uit de byslaping van *Ablis*, overste der duivelen, met *Lilit*, d'eerste vrouw van *Adam*, gebooren waeren. Deze fabel is uit de boeken der

Joden tot d'Arabieren, door *Kabbalah-bar*, een navolger en leerling van *Mahomet*, overgebragt, die by-na alle de Joodsche beuzelingen tot d'Arabieren heeft overgevoert. Want zy versieren, dat God uit slijk der aerde te gelijk met *Adam* eene vrouw, met name *Lilit*, gevormteert, en hem die tot een vrouw gegeven had. Zy trekken deze versie-

Genef. 1. ring uit deze woorden van *Moses*: *En*
Vers 27. *God schiep hen man en vrouw.* God had

deze vrouw, uit oorzake zy door de gelijkheit der schepping zoo vermeten tegen den man geworden, en hem zoo lastigh gevallen was, uit het paradijs gedreven. Hier over voegde God daer

Genef. 2. op: *Het is niet goed, dat de mensch al-*
Vers 18. *leen is: laet ons hem een hulpe, gelijk met hem, maken.* Dit alles bevestigen zy uit *Adams* woorden, wanneer hy zijne vrouw uit zijne ribbe zaght voort-

Vers 23. gebragt. *Dit is nu been van mijne beenen, en vleesch van mijn vleesch. Deze zal een manninne genoemd worden: dewijl zy uit eenen man genomen is.* Het welk hetzelfde is, zeggen zy, als of hy gezeyd had: *Nu, of deze male, heeft God my een echtgenoot en gezellin uit mijne beenen en vleesch gegeven, die een manninne na den man zal genoemd worden, uit den welken zy genomen is. Maer de gene, de welke hy my toen, en opeen andere male, gegeven had, was niet uit mijne beenen, noch uit mijn vleesch: noch zy magh gere manninne, na den man, genoemd worden.*

Na dan *Lilit* uit het paradijs gedreven was, huuwde zy aen den duivel, dien zy zeer vele kinderen baerde, die geesten genoemd worden. Deze geesten zijn niet zes hoedanigheden begaeft: waer van zy drie gemein met de menschen, en drie met de duivelen hebben. Zy teelen, gelijk menschen, huns gelijken: eeten spijs, en zijn de doot onderwarigh. Zy hebben vleugelen, gelijck duivelen, vliegen zeer snel overal hene, daer zy willen. Zy zijn onzichtbaer, en door-sneven en door-dringen lichamen, zonder nadeel of hinder. Men houdt dat dit slagh van geesten den menschen het minste schadelijk: ja zeer gemein en minzaam zy, van wegen d'overeenkoming en gelijkheit der natuure.

Andere schrijven, dat *Margi* en *Margiz* d'ouders van de geesten zijn ge-

weest: gelijk *Adam* en *Eva* van de menschen, en uit het louterste vuur, dat heet en rookeloos is, voortgeteelt wierden. Anderen daer en tegen willen, dat zy niet uit louter vuur; maer uit den gloet des vuurs, en uit vergiftige deelen, t'zamen-gegroeit zijn.

Deze *Margia* baerde een en dertigh eyeren. Uit het eerste ey is *Katraba* Katraba. voortgekropen: na de welke de *Katrabiten*, de nakomelingen, naer men zeit, noch heden alzo genoemd worden. Te weten, dit is het slagh van geesten, dat onder de gedaente van katten verschijnt, en schade tracht te doen.

Uit het tweede ey zijn de geesten, *Abalis* Abalis. by d'Arabieren genoemd, voortgekomen, die, om hunne overgeven boosheit, en lust van schade te doen, op de woeste eilanden door God gebannen zijn.

Uit het derde ey zijn *Algil* of *Alghilan* Algil. gesproten, die vermack scheppen in woestijnen, yselijke dalen, dichte en rouwe bosschen, en diergelijke plaetsen te bewoonen. Deze trachten de reizigers, door het ontfeken van houtstapels, van den rechten wegh af te leiden, op dat zy hen, door de helderheit des vuurs, des te lichter zouden verschalken en verleiden. By wijle vervoegen zy zich ook by de reizigers, en gelaten zich om hen, als of zy van den wegh afgedwaelt waeren, op den wegh te brengen, en hun tot reisgenoten te dienen. Maer zoo dra de dageraet aanbreekt, verdwijnen zoodanige wegh-wijzers: als waanneer de reizigers te laet bemerken, dat zy bedroogen zijn. Die dit vermoeden, en bang daer voor zijn, uitten aenstonts, als hen een onbekende reisgenoot des nachts ontmoet, deze woorden: *O ghy, die's nachts afdwaelt, onder wiens bewaernis hebt ghy uwe beminde gelaten.* Na dit geüit te hebben, verdwijnen aenstonts deze spookten, zoo d'Arabieren zich zelfs wijs maken, en begeven zich, gelijk te voore, na onbewoonde plaetsen.

Uit het vierde ey zijn de *Sohaliten* Sohaliten. voortgekomen: te weten, kinder-zuighsters, kol-rijsters, tooveressen, en diergelijk slagh, die in de badstooven, mesthopen en gemakken, lust hebben te schuilen.

Uit het vijfde ey zijn alle de vergiftige en doodelijke dieren voortgekomen, die

die overal in de lucht gemeenelijken, in de gedaente van gevleugelde slangen, verschijnen.

Uit het zeste ey zijn de geesten gekroopen, die gewoon zijn onweer, storm, en een ongestuime zee te maken: gelijk uit het zevende, die vergiftige en brandende winden bewegen en ontsteken.

Uit het achtste ey zijn de genen voortgeteelt, die *Alhafeto*, dat is, *met de stem aensprekende*, genoemd worden: dewijl zy de reizigers op wegh aanspreken, zonder de gedaente van den aansprekenden perfoon gezien wort.

Uit het negende ey is *Aladharo* voortgekomen, die voor den voortteelder van nacht-mannen en nacht-wijven, gemeenelijk nacht-merryen genoemd, gehouden wort. Deze, naer men zeidt, zijn gewoon, d'inwoonders van *Opper Egypten*, *Gelukkigh Arabie*, en het lantschap van *Gassan*, dat een gedeelte van *Arabie* is, en aen *Syrie* paelt, groote moeielijkheid en ongemak aen te doen.

De kinderen, die uit de byslaping van eene nacht-man of nacht-merry van mannelijke sexe, en uit vrouwen geteelt worden, volgen de gedaente der moeder; maer de boosheit des vaders: hierom nemen zy, door een zekere ingeboorne kracht en drift der natuur, namen aen: of hen worden by-namen gegeven, die den aert en geslacht des vaders te kennen geven: als duivel-jager &c. dewijl hy de duivelen uitjaecht, noch duivelen zijns geijken, en na-yveraers gedoocht. D'Arabische schrijver *Salamas* verhaelt een voorval van eenen man, met name *Bengiaham*, die een nacht-wijf tot een vrouw getrouwt had. Deze eindelijk beval de kinderen aen den vader, en verdween uit het gezicht door de lucht, en quam niet weêr in het huis van den man te voorschijn. Eenigen schrijven, dat de geen in 't kort komt te sterven, die met een nacht-wijf te doen heeft gehad.

Uit d'overige eyeren zijn verscheiden slag van geesten voortgekomen: doch het zou te lang vallen, om ieder van stuk tot stuk, in 't byzonder, te verhalen.

D'Arabische schrijver *Salamas* brengt een ander gevoelen van de voortteeling der geesten by: te weten, dat de vader dezer geesten gene vrouw gehad hebbe:

maer dat zijn eene dye een man, en d'ander eene vrouw was: uit welker zamenparing hy vijf eyeren baerde.

Uit het eerste ey broeide hy eenen zoon, met name *Hava*, die de grontlegger der ketteryen en sekten was, en noch is.

Uit het tweede, een anderen, met name *Kabkal*, de voorstaender van afgoden-beelden en afgoderye.

Uit het derde ey is *Kabtan* gebooren, de vinder van list en bedroch.

Uit het vierde ey sproot *Zali*, d'aenstoker van echtbreuk, hoereering, verkrachting, en diergelijke ondeughden.

Uit het vijfde ey is *Zanin* voortgeteelt, d'aendrijver tot luiheit, traegheit, en dodderigheid.

Wijders, niet alleenlijk zijn d'Arabieren door de gezichten en inom-aenzichten van dusdanige geesten en spoken beguigelt, verleit en bedrogen: maer velen hunner hebben, zoo men zeidt, met hen gevochten, en zijn gesneuveld.

Gevechten met geesten.

Halkama, zoon van *Safuan*, overgrootvader, van moeders zijde, van *Merwan*, *Alkakems* zoon, die d'elfde *Kalif* of Arabische keizer was, wort gezeit tegen zekeren geest gevochten te hebben: doch quamen beide, naer men zeidt, te sneuvelen. Dit is onder d'Arabieren zeer ruchtbaer en bekend.

Ook zou *Harb*, zoon van *Asia*, door de geesten in een wijde woestijne gedoot zijn: gelijk dit graf-gedicht getuight, dat door de geesten op zijn graf geschreven wiert. *Het graf van Harb is in deze woeste plaetse gestelt. By het graf van Harb wort geen ander graf gezien.* Men zeidt niemant dit grafschrift drie-mael vervolgens, zonder beven en stameren, kan lezen: uit oorzaak het door de geesten zou gemaekt zijn. Ook wiert *Alhard*, die zich treffelijk op de poësy en zangkunst verfont, door de geesten, over het opzingen van zekere veirzen, dat zy hem dikwils verboden hadden, gedoot. Men zeid het zelfste den zeer uitstekenden poët *Madras*, zoon van *Abihamer*, over-quam. Wijdloopigh schrijven verscheide Arabische schrijvers van diergelijke stoffe.

Mahomet getuight meenighmael in zijn *Alkoran*, dat hem niet alleenlijk geesten en duivelen verscheenen zijn; maer stof en roemt ook, dat hy de zelve tot

tot meesters en leerlingen gebruikt heeft. Desgelijx getuigt *Algazel*, dat hy d'uitlegging van eenige zware plaetsen des *Alkorans* van gene anderen heeft kunnen bekomen, als van geesten en duivelen, of goede engelen, die hem verscheenen.

Den Arabieren verscheenen by ouds zeer dikwils spookten en wareden geesten; maer noch veel dikwils'er ontrent de geboorte van *Mahomet*: zoo *Mashud* en alle de genen wijtloopigh getuigen, die van deze stoffe geschreven hebben. Wanneer *Mahomet* op de werelt gekomen was, scheenen de goede engelen en geesten opentlijk zeer vrolijk te zijn, en als te juigen over de geboorte van zulken leerling en amptgenoot. Hoe neerstigh en yverigh zy zich in hem vroegh t'onderwijzen gequeten hebben, leeren de genen, die zijn leven beschreven hebben, zeer duideljk. Want als *Mahomet* t'eener tijde, in zijnen ouderdom van vier jaren, buiten het vlek, in het gebiedt van *Mekka* gelegen, (alwaer hy by *Halima*, de *Saadister*, in de kost bestet was) met andere gebuur-kinderen uit speelen was gegaen, zoo wiert hy door twee geesten; die onverzies verscheenen, opgevat, en tegens d'aerde, op de ruch gesmeten: als of de geesten hem wilden slachten. Wanneer d'andere kinderen dit zagen, liepen zy wegh, en schreeuwden luitruchtigh, en verhaelden aen *Mahomets* voetster, wat'er geschiedt was. Deze liep aenstonts met haeren man derwaerts, en vond het kint *Mahomet* nat bekreeten. Maer wanneer zy hem vroegen, wat hem schortte, zoo gaf hy ten antwoord: *Twee mannen, die onverzies verscheenen, hebben my opgevat en op den ruch gesmeten, den buik opgesneden, en in den zelven iet, ik weet niet wat, gesteken. Toen zijn zy schieljk uit mijne ooggen verdweenen.* Waer op de man tot de voetster zeide: *Ongetwijfelt heeft de duivel zijnen zetel in den borst van dit kint geplant. Dies lever het met den eersten aen de moeder weêr over, eer de werken des duivels in hem beginnen te verschijnen.* Aldus schrijft by-na van woort tot woort de Mahometaensche schrijver, *Ismaël Sciabinsciab*, dien alle de Mahometanen geloof in dit stuk geven.

Men vint evenwel eenigen onder de

Arabieren, die d'oorzake der spookten en nachtgeesten den opgang, indrukkingen, en verscheide gestalten en gezichten der sterren toeschrijven, de welke, door een gelijkheit van aert en wesen, hun krachten in deze onder-maensche dingen drukken, en storten. Hier door, zeggen zy, begint de dolheit der honden te woeden, wanneer die ster opgaet, die de hont-ster, of, gelijk de Arabieren eigentlijk spreken, de hont des reus, genoemt wort. Op een gelijke wijze, als andere en andere sterren opgaen, worden ook andere en andere † krachten of werken gezien. Onder de welke zoodanige nachtgeesten te rekenen zijn. † Effctus.

Dit gevoelen heeft zijnen oorsprong by d'Indianen genomen: van waer het tot d'Arabieren is overgebracht: het welk namaels *Abumasar* niet alleenlijk voor goet gekeurt en ondertekent heeft; maer is daer van ook een zeer felle voorstaender geworden, en heeft'er wijtloopigh van geschreven, zoo *Mashud* getuigt: want hy telt veertigh sterren op: welker opgang, ondergang, hoedanigheden, indrukkingen, gestalten en krachten hy in 't byzonder beschrijft.

Andere willen, dat de nachtgeesten, bullebakken en spoken, niet anders zijn, als zekere dieren, half beest en half mensch, of uit een beesten en menschen natuur t'zamen-gestelt, die des daeghs, voor 's menschen omgang, om de leelijkheid en mismacktheit huns lichaems, en beesteljk gedeelte, gruunen: maer des nachts verschijnen zy, en spreken de reizigers aen, en houden gesprek met hen: dewijl des nachts, door de donkerheit en duisternis, die leelijkheid en mismacktheit by de menschen niet gezien wort. Maer zoo zy den menschen iet quaets aenbrengen, zulx doen zy, of dat zy door het beesteljk gedeelte daer toe gedreven, of door noot daer toe gebracht, of door eenigh vermaek aengelokt worden.

Eindeljk gevoelen eenigen, en ook niet t'onrecht; maer met de meeste waerschijnlijkheit, dat alle deze dingen, als nachtgeesten, bullebakken en spoken, loutere inbeelstelen en schaduwten zijn, die, door kracht der inbeelding, in 's menschen hersenen gemaakt zijn, en na d'uitterlijke zinnen uitgezonden worden.

Godsdienst der oude Arabieren.

Schar-
flan.

Alle d'oude Arabieren hadden, voor de tijden des Mahometsdom, niet een en den zelve godsdienst: maer zommigen hunner beleden *Mofes* wet en leere, en nijghden tot het Jodendom. Eenige anderen omhelsden het Kristendom of Kristen leere. D'overigen waeren tot verscheide sekten of gezinthen vervallen: waer onder zommigen den godsdienst en leere der *Sabeërs* aenhingen. Andere eerden en dienden engelen en duivelen, en hielden die voor Gods dochteren. Andere aenbadten het vuur, na de wijze der Persiaensche Magen: en zommigen dreven de sekte der *Sadduceen*. Maer de meeste oude Arabieren waeren beelden-dienaers: diemen over-al een groot getal van beelden zagli opgerecht.

In Sura-
ro'1
Nojm.

Verscheide namen van beelden of afgoden-beelden worden in den *Alkoran* gedaght: als *Allat*, *Alozza*, en *Manah*, die onder eenen naem geëert en gedient, en *Elahat* of *Alilabat*. dat is, *goddinnen*, genoemd wierden: want d'oude Arabieren noemden d'engelen en beelden, die, (zoo zy geloofden) of door God met leven ingeblazen wierden, of de kapellen der engelen waeren, en door hen bezielt wierden, *Gods dochteren*, en eigenden haer goddelijke eere roe; dewijl zy meinden, dat die voor hen by God middelcersters en tusschen-spreeksters verstrekten.

Allat.

Ziet
pag. 184.

Allat, of *Allatto*, was een afgoden-beelt, dat door den Arabischen stam *Thakif*, in de lantstrecke van *Tayef*, of, zoo andere willen, op eene plaetse *Nachlah* geheten, aengebeden wiert. Die dit beelt opgerecht had, spijsde de genen, die derwaerts ter beëvaert trokken, om het aen te bidden, met boter en olie onder malkanderen vermengt: waerom het ook *Allatto* wiert genoemd, dat is *vermengt* gezeit: want *Latta*, van waer *Allatto*, is een Arabisch woort, en bediet *vermengen*.

Anderen, als *Alzamachshar* en *Albidaw*, in hunne uirleggingen over den *Alkoran*, willen, dat dit beelt, ter eere van zekeren persoon, opgerecht is, die alle de genen, die door *Tayef* quamen reizen, met gersten pap en boter gemengt, gewoonelijken onthaelde: waer

over ook, hem ter eere, na zijne doot omgang om zijn graf gedaen wiert.

Eenige Arabieren hebben dit beelt *Allah* genoemd, dat *hoogh* of *God* gezeit is: maer daer na is het, met het veranderen der letteren *H* in *T*, *Allat* genoemd. Dit beelt wiert, door *Mahomets* bevel, op het negende jaer van *Hegira*, of na des Heilants geboorte zes hondert en dertigh, gesloopt.

Het afgoden-beelt *Alozza*, of *Aluzza*, wiert by de stammen *Koraisch* en *Kananah*, en by eenigen uir den stam van *Solaim*, aengebeden en gedient. Eenigen houden *Alozza* voor een doorn-boom, *Alfamaraton* op Arabisch genoemd, die by den stam *Gatfan* aengebeden, en door zekeren *Dhalem* alereerst ingewijt wiert. Boven den zelve boom deed hy een huis bouwen, en *Boß* noemen: in het welk een geluit door d'ingaenders gewoonelijken gehoort wiert. Zeker *Chaled* wiert door *Mahomet* gezonden, om dit beelt uit te roien, het huis te slopen, en het nitgeroit beelt, of boom, met vuur te verdelgen. Hy door-stak ook de duiveljaeghster, de welke met hangend hair, en de hant op het hoofd, al schreeuwende, ten huize quamen uitlopen, met den zweerde.

Wanneer *Chaled* dit zijn bedrijf aen *Mahomet* verhaelt had, zou *Mahomet* daer op gezeit hebben: *Dit was Alozza: nu zal het niet meer in eenwigheit gedient en geëert worden.*

Manah, of *Meneh*, was een naem van een beelt, dat door de stammen van *Hodail* en *Chozaah*, tusschen *Mekka* en *Medina* geëert en gedient wiert. Anderen noemen dit beelt op Arabisch *Sachraton*, dat is een *steen* of *steenrotse* gezeit, die door de bovengemelde stammen, en door dien van *Thakif*, gedient wiert. Eindelijk wiert dit beelt op het achtste jaer van *Hegira*, of des jaers 630, na den Kristen stijl, gesloopt en verdelght: want op dit jaer quamen den afgoden-beelden der oude Arabieren een grote ramp over: naerdien zy meest alle, door bevel van *Mahomet*, gesloopt en ter neër gevelt wierden. *Manah*, of *Meneh*, bediet eigenlijk *vlocien* of *uitstorten*: en was hierom alzo genoemd,

Z

dewijl

dewijl voor het zelve het bloet der slacht-offers uitgestort wiert. Om de zelve reden wort ook een zekere plaetse, niet verre van *Mekka*, *Mena* genoemd: alwaer de genen, die na *Mekka* ter beëvaert trekken, noch heden hunne offerhanden slaghten.

Behalve deze worden ook andere beelden der oude Arabieren in den *Alkoran*, in de *Surata* of hoofstuk van *Noach*, gedaght: als daer zijn *Wadd*, *Sawao*, *Yaguth*, *Yauk*, en *Nasr*. Deze beelden wierden by ouds, zoo *Alzamachsehar*, *Albidaw*, *Scharestan*, en andere getuigen, al voor den water-vloet aengebeden: maer daer na zijn de zelve by d' Arabieren aengenomen en voor heilig gehouden: te weten *Wad*, door den stam *Kalb*, in *Daumatol' Jandal*: *Sawao*, door *Hamadan*, of, gelijk andere willen, door den stam *Hodail*, op eene plaetse geheten *Rohat*: *Yaguth*, door den stam *Medhaj*, en andere stammen des lantschaps van *Jemen*: *Nasr*, door *Hamyar* of *Dulkalaah*, in het lantschap van *Hamyar*.

Wad, *Sawao*, *Yauk*, *Nasr*, *Yaguth*, waeren namen van mannen, die in hun leven in godvruchtigheid boven-mate uitmunten: welker beelden de lantsluiden en niede-burgers, tot een eeuwige gedachtenis, hen ter eere, opgerecht en voor ooggen gestelt hebben. De nakomelingen hebben deze eere, de welke hen bewezen was, in goddelijke dienst verandert, en zijn alzoo tot afgoderye vervallen.

D' Arabieren aenbaden *Wad*, in de gedaente van eenen man: *Sawao*, in die van eene vrouw: *Yaguth*, in die van eenen leeuw: *Yauk*, in die van een peert: *Nasr*, in die van eenen arent: gelijk ook *Nasr* die bediedenis heeft. *Nasr* was een aeloud beelt, en voor den watervloet onder d' Arabieren bekent: dat namaels de *Hodailiten* met goddelijke eere gedient, en met bedevaerten, godsdiensts halve, dikwils bezocht hebben.

Yauk was de naem van een godvruchtigen man: wiens doot de lantsgenooten grotelich betreurden. Zy stelden zijn beelt in de binnenste vertrekken van hunne tempelen, en aenschouwen de zelve onder het bidden, tot streeking van hunne lusten en begeerten. Wanneer deez *Yauk*, en zeven anderen

wel verdiende mannen, die eere by hunne tijdgenoten genoten hadden, zoo wierden zy eindelijk by de nakomelingen met goddelijke eere beschonken. Dus verre van d' afgoden-beelden, die in den *Alkoran* gedaght worden.

Behalve deze beelden, die de beruchste en voornaemste onder d' Arabieren zijn, vint men niet weinigh andere in d' Arabische schriften gedaght: hoewel alleenlijk by name: als onder andere *Saad*, dat door den stam *Bani Malkan*, zoon van *Kanana*, gedient wiert, naer het getuigen van *Scharestan*.

Saad betekent eigentlijk *heil*, *gelukzaligheid* en *voorspoet*. Dit beelt was een langwerpige steen, die aen het strant van *Gjudda* stont opgerecht. Zeker Arabische poët uit, op Arabisch, over *Saad* eenige veirzen zeer verachtelijk, die op dezen zin uitkomen.

Wy zijn by Saad gekomen, om dat by onze dingen zou verzamelen.

Maar Saad heeft ons verstroot: en wy houden niet van Saad.

Want wat is anders Saad, als een steen, in de woestijne, uit aerde: de welke niet tot valsheit noch tot waerheit lokt.

Soair, of *Saiar*, was ook de naem van een afgodenbeelt, dat by d' Arabieren van den stam *Anza* aengebeden wiert. Desgelijx was *Audi* de naem van een beelt, dat de *Bekriten* en *Wayeliten*, of nakomelingen van *Bekr* en *Wayel*, aenbaden.

Daer en boven vind men by verscheidene Arabische schrijvers andere afgodenbeelden gedaght. Onder deze was de afgod of het afgoden-beelt *Habel*, of *Hobal*, het voornaemste, grootste en vermaertste van allen, dat op den oppersten top, of aen het achterste gedeelte, van de *Kaaba* of tempel van *Mekka* te pronk stont.

Neffens het beelt *Habel* stonden ter wederzijde twee beelden: het een *Asaf* en het ander *Naila* genoemd. Hoewel andere het beelt *Asaf* op den bergh *Marwab*, en *Naila* op den bergh *Safa* plaetsen.

Duschschara was een Arabisch afgoden-beelt of afgod, dat door den stam *Daus* aengebeden wiert. *Duschschara*, of *Duffara*, is zoo veel gezeit, als *heer van Schara*: want *Du* of *Dy* bediet by d' Arabieren eenen *heer*, en

Schara

Ziet
Pag. 17.

Mohammed.
A'irauzabad.

Beelt
Soair.
Aljauhar.

Beelt
Audi.

Ziet
Pag. 11.

Ziet
Pag. 22.

Duschschara.

Schara is de naem van eene plaetse. Op een zelve wijze vint men onder de koningen van *Jemen* eenigen, welker naem van *Du* begint: als *Du Yazan*, *Du Judan*, *Du Nowas*, *Du Fajesch*, *Du Asbah*, *Dul Kolaa*: dat zoo veel zeggen wil, als heer van *Yazan*, „ heer van *Jadan*, heer van *Nowas*, heer van *Fajesch*, heer van *Asbah*, heer van *Kolaa*.

Dusch-
schara.

Duschschara, of *Du-Sfara*, is een en de zelve afgod, dien de Grieksche en Latijnsche schrijvers *Dufares* noemen, en voor eenen God der Arabieren houden.

Ziet
pag. 74.

Dufares, zoo *Stephanus* schrijft, wort als een God door d'Arabieren en *Dacharenen* (dat zijn *Nabatheërs*) aengeboden. Na den zelven God *Dufares* wiert ook een verheye plaetse, klip of heuvel, in *Arabie*, *Dufare* genoemd.

Suidas noemt *Dufares Deusfares*, en wil, dat *Deusfares* zoo veel te zeggen is, als *Theos Ares*, dat is, *god Mars*: het welk *Suidas* zonder cenige waerschijnlijkheit gesproken, en uit eigen hoofde verzonnen heeft.

Dufares
is Dio-
nyfos.

Ziet
pag. 78.

Dufares was een en de zelve afgod, dien de Grieken *Dionysos*, en de Latijnen *Bacchus* noemden. Ook schijnt *Dionysos* een Arabisch woort te zijn, en heer van *Nyfos* of *Nysa* te bedieden: te weten, *Nysa* was een aeloude stad van *Arabie*, in de welke *Bacchus* door de *Nymfen* opgevoet is: en na de welke, wat belangt het achterste gedeelte des woorts, hy *Dionysos* gebynaemt wiert, volgens eenparigh gevoelen der voornaemste schrijvers: gelijk ook *Du* of *Di*, het voorste gedeelte van het woort *Dionysos*, Arabisch is, en *heer* betekent.

Bacchus schijnt ook een Arabisch woort te zijn, en herkomstigh van *Bachchon*: het geen even zoo veel gezeyt is, als *Evohe Evohe Bacchus*; of *Ha Ha Bacchus*: dat d'Arabieren met eene verdubbeling luitruchtigh uitten: wanneer zy eene zake met lof willen verheffen, of met verwondering uitkrijten. Ook bediet *Baccha* op Arabisch, *groot*, *uitstekend* en *verheven* te zijn. Dies ook deze naem van *Bacchus* van d'Arabieren tot de Grieken, t'effens met den dienst van *Bacchus*, schijnt overgebracht te zijn: hoewel die onder d'Arabieren zelfs met andere namen bekender is: te weten, met die van *Dy-*

fares of *Duschschara* en *Ourotalti*, of *Ourotali* en *Ourotal*.

Behalve deze hadden d'aeloude Arabieren meer andere diergelijke afgodenbeelden: als *Alscharek*, na het welk *Abdol-Scharek*, zoon van *Abdol-Uzza*, gebynaemt was, als of men dienaer van *Scharek* wilde zeggen.

Alscharek.

Manaf was ook een afgoden-beelt: *Manaf* na het welk *Abd-Manaf*, of *Abdol-Manaf*, dat's, *dienaer van Manaf*, gebynaemt was. Deeze had eenen zoon *Abd Schams* geheten, dat is, *dienaer der Zonne*: want aldus wiert hy, na de Zonne, de welke aen den hemel schijnt, genoemd: uit oorzaak de genen, uit wien hy gesproten was, de Zonne eerden en dienden. Daer nochtans anders *Schams*, of *Schoms*, de naem van een beelt was, dat by ouds aengeboden wiert: aen het welk een kapel by den stam *Tamim* toegewijdt was. Het was misfchien het beelt der Zonne.

Schamsi

Abdol Manaf had eenen broeder *Abdol Dar*, dat is, *dienaer van Dar*, alzo na het afgoden-beelt *Dar* genoemd. Van *Dar* is ook herkomstigh *Dowar*, dat de naem van de *Kaaba*, of tempel van *Mekka*, en van een afgoden-beelt was, volgens schrijven van *Alfirauszabad*.

Jalil en *Madan* waeren ook twee naemen van afgoden-beelden: na het eerste is *Abd Jalil*, en na het laetste *Abd Madan* gebynaemt, die twee aeloude koningen des lantschaps van *Hizjas* waeren.

Jalil en
Madan.

Awal was een byzonder afgoden-beelt van de stammen *Bekr* en *Taglab*.

Beelt
Awal.

Het beelt *Dul Kaffain*, of enkelijk *Dul Kaffain*, met het nitlaten van *Du*, by *Safioddin* genoemd, wiert by den stam *Daus*, en het afgoden-beelt *Bajar* of *Bajater*, by d' *Azdiers* aengeboden, zoo *Alfirauszabad* voornoemt, en *Ebnol-Athir* getuigen. Het zelfste beelt was ook *Allokaisar* genoemd, het welk in het Ooster geweest van *Syrie* opgerecht was, en door verscheide Arabische stammen aengeboden wiert.

Dul
Kaffain.

Bajater

Zeker afgoden-beelt wiert ook door den stam *Salim* aengeboden, volgens schrijven van *Alfirauszabad*; hoewel hy des zelfs naem niet melt: maer wel zeker byzonderen voorval, die, om zijne merkwaardigheid, hier dient bygevoegt. Te weten, twee vosjes quamen gelopen, en klommen op het hoof

van dit beelt, en pisten daer op, in het gezicht van den opziender of kostler, met name *Gawi Ebn Abdol Uzza*, die wat sloop in het ga slaen van zijn ampt scheen te zijn. Deez zijnen dienst den heer niet waerdigh achtende, alzo die dat ongewroken liet doorgaen, borst daer over met deze woorden uit: *Is die een heer, op wiens hoofd vossen pissen? gewisselijk hy is gering, op wien vossen gepist hebben. O Solaitmiten, dees kan geen schade noch voordeel doen. Hy geeft noch neemt niet.* Voorts nam hy het beelt, en brak het aen stukken. Dit gebeurde kort na *Mahomets* geboorte, die namaels, ter gedachtenis van dien braven daet, den naem van *Gawi Ebn Adol Uzza*, dat is gezeit, *dwalende zoon van den dienaar van Uzza*, in *Rasched Ebn Ab Rahlabi*, dat is, *rechtmatige leeraer, zoon van den dienaar mijns Heeren*, veranderde.

De stam *Hanifa*, of de *Hanifidisten*, bejegenden ook hunnen God met geen minder schimp en hoon: want zy aten hun afgoden-beelt, dat zy van zekere eetbare klomp gemaakt, en lang aengeboden hadden, uit hongers-noot op: ten einde hy hen alzo zou voeden, naerdien hy niet anders kon. Zeker Arabische poët gedenkt het bedrijf der *Hanifidisten* in de volgende woorden:

De stam Hanifa heeft zijnen heer uit hongers-noot en dieren-tijt opgegeven.

Zy hebben het quaet der straffe en wrake van hunnen heer niet gewroest.

Alchala-
lafab.

Dulchalafab, of, volgens andere, *Dulcholofab*, was een huis by den stam *Chathaam*, het welk *Jamanische Alkaaba* genoemd wiert: in het welk een afgoden-beelt stont, *Alchala-fab* geheten. *Safoddin* noemt dit huis *Beith Asnám*, dat is, *huis der beelden*: als of in het zelve vele beelden gestelt waeren: die, behalve van den stam *Chathaam*, ook van de stammen *Daus* en *Bajilah*, en andere, aengeboden wierden.

Beelt: Je-
har en
Rada.

Jehar was een beelt, dat by den stam *Hamaz*; en *Rada* was een beelt, dat by de nakomelingen van *Rabia* gediend wiert. Ook was *Alauf* de naem van een afgoden-beelt.

Behalve de beelden voornoemt, waeren'er noch andere ontallijke beelden, die door byzondere perfoonen geëert

wierden: te weten, ieder huisvader had zijne huisgoden, die hy, wanneer hy zou opreize trekken, de laetste van allen, en op zijne wederkomst d'eerste van alle groete. Onder andere was een dezer huisgoden *Aldemar* genoemd, het welk een beelt was, dat door *Abbas*, zoon van *Mardas*, en zijn geslacht geëert wiert. Wanneer deez *Abbas* de leere van *Mahomet* omhelt had, zoo verbrande hy dit beelt, dat hy van zijnen vader *Mardas* ontfangen had.

Huis-
god Al-
demer.

D'eerste dienaers of aanbidders der steenen, onder d'Arabieren, waeren de nakomelingen van *Ismaël*, welker afgoderye hier uit haeren oorsprong nam. Wanneer *Ismaëls* nakomelingen zoodanigh in getale toegenomen waeren, dat de lantstrecke rontom *Mekka* voor hen te klein viel, zoo wierden zy genootzaekt zich na anderen gewesten te begeven: hoewel zy derwaerts niet togen, of een ieder nam eenige stenen uit de stenen van die heilige plaetse met zich, die zy ter plaetse opzetten, daer zy zich met der woon ter neêr sloegen. Als dan liepen zy rontom deze stenen, op een zelve wijze, als zy rontom de *Kaaba* of tempel van *Mekka* plaghten te loopen. Eindelijk is het zoo verre gekomen, dat hunne nakomelingen een iegelijken schoonen steen eerden en dienden. En aldus vervielen zy, met den godsdienst, dien zy van *Ismaël* ontfangen hadden, te vergeten, tot eene schandelijke afgoderye.

D'oude
Arabie-
ren eer-
den en
dienden
ook ste-
nen.

De beruchte profet *Mahomet* heeft alle deze beelden voornoemt doen vernielen, uitroien en verdelgen, om de menschen tot den dienst van den oppersten God te brengen. Te weten, hy heeft zijne Arabieren van den dienst van *Alilahat*, of vele gezellen, dat zijn beelden, (gelijk d'Arabische schrijvers spreken) tot den dienst van den oppersten God, en stichter van den al, traghten te trekken: hoewel d'oude zeden en gebruikelijkheden behouden wierden.

Wat belangt den oorsprong van den dienst, die aen de beelden bewezen wiert, zoo komen hier in by-na alle Arabische schrijvers over-een, dat die van de zorge, vlijt en naerstigheid der voorouders haeren oorsprong genomen heeft: dewijl die allereerst mannen, die den luiden en lande grote diensten bewezen hadden, ter gedachtenis en eere, beelden

Oor-
sprong
der beel-
den-
dienst.

beelden opgerecht hebben: zonder de nakomelingen de reden en oorzaak daer van verstaen hebben. Waer by 's duivels list en loosheit zich vervoegde: naerdien de duivel hen uit de beelden, die zy eerden, toesprak, en aldus hen dwong, om hem dienst te bewijzen.

Wijders, de Arabieren, naer het schijnt, hebben in oude tijden geene kleine eere aen die beelden bewezen: als onder andere hier uit blijkt; dewijl zy het zich tot eere rekenen met hunne namen genoemt, en onder d'aenbidders gerekent te worden. Hier over vind men by hen de namen van *Abd Wadd*, dat is, *knecht van Wadd*: *Abd Yaguth*, dat is, *knecht van Yaguth*: *Abd Manah*, dat is, *knecht van Manah*: *Abdol Uzza*, dat is, *knecht van Uzza*, gedaght.

Met recht zoumen hier mogen vragen, of deze volken, en ieder lantaert in 't byzonder, hunne bovengemelde Arabische beelden voor Goden gehouden hebben, zonder eenigh aenschouwen en inzicht op eenen hooger. Dan of zy die voor de tweede oorzaken gehouden, en alleenlijk † gelijkvormiglijk den naem van God hen toegeschreven hebben. Hier op dient, na het gevoelen der Arabische schrijvers, tot antwoord, dat vele hunner ongetwijffelt gehouden hebben, dat de genen, die zy als Goden eerden, van het opperste gezagh en majesteyt waeren, en aen geen ander hingen; maer alles aen hen hangt.

Dit hungevoelen bewijzen zy uit de volgende betrachting van den aertsvader *Abraham*. Want zoo dra d'aertsvader *Abraham*, (gelijk d'Arabieren, door overlevering getuigen) gebooren was, wiert hy door zijnen vader in eene spelonke, de welke in het binneste van eenen bergh was, uit vreze voor de *Chaldeen*, verborgen, die hem zochten te dooden: dewijle de sterrekijkers voorzeidt hadden, dat hy hunnen goden tot ondergang zou zijn. Wanneer hy eindelijk des nachts allereerst uit deze spelonke voor den dagh gekomen, en nu reeds tot een man geworden was, zoo begon hy met grote verwondering den hemel, en des zelve ontallijke sterren t'aenschouwen. En ziende de sterre *Venus*, de welke by geval opging, en alle d'andere in licht, glans, en klaerheit, verre overtrof, zoo zeide

hy: *Dit is mijn God en mijn Schepper*. Maer wanneer niet lang daer na de Maene verschenen was, zoo veranderde hy van gevoelen, en zeide: *Dit is mijn God, en mijn Schepper*. Na eindelijk de Zon, de bron der lichten, opgegaen was, stont hy tot stommens toe verwondert, en riep: *Dit, dit is waerelyk mijn God, en mijn Schepper*. *Niet blinkender, hooger, noch schoonder kan verzonnen worden*. Midlerwijle hy dit zeide, en zich over de klaerheit en helderheit der Zonne verwonderde, zoo stont d'engel *Gabriel* by hem, die hem den waeren dienst van den waeren God leerde, en in den waeren godsdienst onderwees.

De zelve Arabische schrijvers bevestigen dit gevoelen wijders, door de volgende historie van *Malek*, een aeloude Egyptische koning.

Na deez zeer lang boven-mate neerstelijk den dienst der planeten of dwaelfterren behertight en ga geslagen had, zoo docht hem op zekeren tijt in zijnen slaep, dat hy door twee vogelen in den hemel opgerukt, en voor zekeren donker bruin-verwigen ouden man, met grijs hair en een grijze baert, gestelt wiert, tot wien d'oude man, als hy hem zag, zeide: *Kent ghy my?* Waer op de koning stoutelijk en onverzaecht antwoorde: *Neen*. Tot wien toen d'oude man zeide: *Ik ben Saturnus*. Wanneer hy dit hoorde, aenbad de koning hem aenstonts, met voor over neergebukten hoofde, en zeide: *O Heere, nu ken ik u, ghy zijt mijn God*. *Geenzins*, zeide *Saturnus* weer daer op, *Ghy dwaelt geheel en al, dat ghy my God en Heere noemt, en voor uwen God hout: dewijl ik zelf ook eenen God heb, gelijk ghy, die mijn en uw God is, en die my en uw, hemel, aerde, en wat tusschen beide, en in beide, besloten is, alleen geschapen heeft, en machtigh is alles uit te werken*. Over dit zeggen stont de koning zeer verwondert en verslagen, en zeide tot den ouden man: *Waer is deez God der goden?* Waer op *Saturnus* ten antwoord gaf: *In de hooghsten der hooghsten*. Tot wien het gezicht der lichamelijke oogen niet kan toedragen, noch hem zien: noch zelfs de gedachten en zinnen der sterffelijke menschen kunnen zijn wezen met begrip en inbeelding vatten. Maer al het geen, dat wy in uwe beneden-werelt uit-

Abrah.
Eechel.
Histor.
Arab.

† Analogicè.

rechten en in-drukken: waerom ghy ons voor goden houdt, en dient, dat doen wy, als dienaers, door gehoorzaamheit van zijn bevel. Toen zeide de koning tot Saturnus. Wat staet my dan te doen, om de voorige dwaling en schantvlek voortien te kunnen verbeteren en uitwischen. Tot wien Saturnus zeide: Eert dezen alleen voor God. Bewijst hem alleen plicht van aanbidding. Schrijve geen anderen goddelijkheit toe, dan hem.

Wanneer de koning ontwaekt was, zoo verhaelde hy, zonder toeven, de gansche zake, met grote-verflagent en verbaestheit, aen den hogen-priester, die tot den koning zeide: Saturnus heeft de waerheit gesproken: want ook hy zelf is een schepsel, en is, gelijk wy, door hem geschapen, die hemel, aerde, planeten, sterren, en al wat de blinde en sterffelijke menschen, als Goden dienen, geschapen heeft, regeert en bewaert. Waer op de koning vraegde: Hoe zal ik dit mijn volk kunnen wijs maken, en de meemghvuldigheid der goden uit hunne herten roien en wegh-nemen. Toen zeide de priester: Doet zoo veel, als in uw maght is. Verder zijt ghy niet gehouden. Dies besluiten d'Arabische schrijvers hier uit, dat die volken en landaert, uitgenomen zeer weinigen, niet verder, als boven hunne beelden, gezien hebben, noch hoger gevlogen zijn; maer hebben aldair allen dienst geëindight, en de palen der godheit vast gestelt.

Zekten
der Ara-
bieren.

De voornaemste sekte van allen, der oude Arabieren, wort die van de *Chalediten* gehouden, alzoogenoemt na *Chaleb*, zoon van *Saman*, de *Habistier*; hoewel niet uit oorzaak hy der zelve eerste oprechter of vinder; maer een felle verdediger en voorstaender van die regen de Magen of Wijzen der Persianen geweest was.

D'inhout en kort begrip dezer leere was: dat'er een eenige Schepper, en altermachtigste en wijste Bestierder aller dingen zy: dat de doden zullen verrijzen: de vromen met eeuwige loonen en gelukzaligheid begiftight worden: d'onvromen daer en tegen met eeuwige straffen en ongelukzaligheid.

Men zag, zoo d'Arabische schrijvers melden, ten tijde van dezen *Chaled*, vuur door verscheide gewesten van *Arabie* wijd en zijd in de lucht verschie-ten: waer over vele Arabieren tot de

leere en inzetselen der Persische Magen, die het vuur aenbaden en dienden, overtraden. Op zijn sterven leggende, zeide hy tot de zijnen: Wanneer ik zal begraven zijn, zal een kudde ezelen komen, met een kemel voor aen, die mijn graf met de klaeu zal slaen: dan graef mijn lichaem op, en voert my van daer. Voorts zal ik u verkundigen, wat geschieden zal.

Wanneer derhalve zijn lichaem ter aerde besteed was, verscheen, gelijk hy voorzeid had, die kudde der ezelen, met een kemel voor-aen, die derwaerts quam, en op het graf met de klaeu klopte. Toen men dit nu zag, zoo liep een iegelijk derwaerts, om hem uit het graf op te graven: maer de zoonen stelden zich daer tegen, met te zeggen, dat zy namaels niet begeerden van andere Arabieren zoonen des opgegraven genoemt te worden. Want onder d'oude Arabieren was in gebruik, (gelijk dat gebruik noch in zwang gaet) toenamen na den eenen of anderen daet, of uitstekend voorval te geven. De leerlingen en navolgers zijner leere hebben dezen *Chaled*, als een profet, bovenmate hoogh geëert. Zelf *Mahomet* gedenkt dien, en houdt en prijst hem, als eenen profet.

Naest aen de *Chalediten* volgen de Aenbid-
ders der
hemel-
sche ge-
esten. aenbidders en dienaers der hemelsche geesten. Alhoewel nu deze dreven en beleden dat'er een eenige Schepper en allerwijste, machtigste, onveranderlijke en allerheilighste bouwmeester van den ganschen al zy, zoo stelden zy des niettemin vast, dat den menschen middelaers van node waeren. Waerom zy die hemelsche geesten met tempelen, altaren, offerhanden, zeegh-offers, wierook, reukwerken, sincekingen, vasten, bezweeringen, en andere waengelovigheden dienden en aenriepen. De *Alkoran* spreekt van hen aldus: *Geenzins dienen en eeren wy hen: 't en zy zy ons aen God verknopen.*

D'oude Arabieren noemden deze engelen, die zy als goddinnen aenbaden, dochteren Gods, gelijk d'*Alkoran* ook van hen schrijft.

Van hun gevoelen en grondt-regelen wijken die genen niet verre af, die by de voorige sektisten of aenhangers der *Chalediten*, afgodisten en beelden-dienaers genoemt worden: dewijl zy afgoden en beelden voor ieder engel en planeet, daer

daer d'engelen over gebieden, oprechten, die van zeker maekfel en gestalte, op zekeren tijt, wijze, en maniere, en uit zoodanige of zoodanige stoffe gemackt waeren. Dit aldus te doen, zeggen zy uit de kraghten en indrukkingen, of invloeringen der planeten te besluiten.

Beide stonden zy d'onsterffelijkheid der zielen, en de verrijzenis of opstanding der lichamen toe; maer verwierpen de zendingen der profeten en alle werten, de welke door hen gebraght of noch te brengen waeren.

Kemelin
op her
graf des
overle-
den ge-
slaght.

Wanneer een hunner op sterven lagh, en aen het zieltogen was, zoo wiert een kemel of peert op zijn graf geslaght: want zy geloofden, dat d'overleden op dien geslaghten kemel of peert na de plaetse des oordeels zou reizen; maer anders te voet, indien geen kemel of peert geslaght wiert: het welk by hen voor zeer gering en verachtelijk gehouden wiert. Of d'erfgenamen of zoonen plaghten een kemelin, met den hals omgedrait, en een dekkleet daer aen of om het hoofd gehangen, aen des overleden graf te binden, en daer zoo lang te laten blijven, tot dat zy stierf, zonder iemant voeder of water gaf. Of een kemelin, zoo *Aljauhar* en *Ebnol-Athir* getuigen, wiert in een kuil gezet, en daer in tot stervens toe gelaten. De kemelin, de welke men daer toe gebruikte, wiert op Arabisch *Beleyton* genoemd. D'Arabieren vergelijken gewoonelijk rampzalige menschen by zoodanige kemelinnen.

De genen, die een toekomend oordeel verwaghten, gaven voor, dat zy hierom de beelden eerden, ten einde die voor hen by God, in het toekomend leven, middelaers en tuschen-sprekers zouden verstreken.

Arabie-
ren bid-
den de
sterren
aen.
Abrah.
Eech.
Histor.
Arab.

Zommige Arabieren quamen na-by d'inzetselen der *Chaldeen*: want zy baden de planeeten of dwaelsterren, en verscheide vaste sterren aen, en begonnen geen werk, zonder raetslaen van hunne krachten, bewegingen, op en ondergang. *Abubekr Sadek*, *Mahomets* schoonzoon en navolger, was een aenhangen dezer sekte.

De leerlingen dezer leere waeren in tweeën verdeilt: want zommigen hunner aenbaden en eerden de planeten en tweede oorzaken: en verschilden hier in geenzins van de voorigen: maer ver-

sierden en verzonnen, met de *Chaldeen* en *Sabeërs*, vele dingen nopende de schepping der werelt. In dezè dwaling staken by-na alle de genen, die byzondere goden dienden en eerden, als de *Homairiten*, die de Zon dienden, en voor hunnen God hielden: de *Kananiiten*, die de Mane; de *Lahemiten* en *Gedamiten*, die *Jupiter*; de *Afediten*, die *Merkuur*, (op Arabisch *Otared* geheten, dat *duizent kunstenaer* gezeit is;) en de *Maisamiten*, die *Aldobran*, of *Stiers-oogb-ster*, dienden en eerden. Van gelijken eerden en dienden zommige Arabieren andere hemels-lichten.

Te weten, de *Kaisiten* dienden de grote en lichte sterre, de welke in den mont van den grooten Hont-ster staet, en op Arabisch *Alsjera Alobur*, en anders *Sjirajon*, en op Grieksch *Syro* genoemd wort. Deze sterre wort ook *Alsjera Al-Jemen* op Arabisch genoemd: dewijl haer ondergang aen de lantstreke van *Jemen* is: en anders op Arabisch *Kelb Alsjabar*, dat is, *hont des reus*, om dat zy altijt *Aljauza*, dat is, *Orion* of *reuze*, volght.

Onder de dienaers van deze ster was de voornaemste zeker *Abu Kabfchab*, dien eenigen voor een en den zelve met *Wahab*, *Mahomets* grootvader, houden. Waerom de Arabieren ook namaels *Mahomet*, wanneer deez de *Koreisjiten* van den dienst der beelden wilde aftrekken, zoon van *Abi Kabfchab* genoemd hebben: gelijk d'Arabische schrijvers, *Ebnol Athir*, *Alfirauzabad*, *Alkodai*, en *Albidaw*, in zijn uitlegging over den *Alkoran*, getuigen.

D'Arabieren willen, dat *Alobur* al-zoo genoemd zy, dewijl zy door den *Melk-wegh* na het zuide trok: want zy beuzelen, dat de twee *Alsjerien* (te weten, deze, de welke in den grooten Hont-ster is, en een andere, de welke in den kleinen Hont-ster is, en *Alsjera Algomaisa* genoemd wort) gezusters van *Sohail*, of de ster *Kanopus*, geweest zijn, die, wanneer hy den rugh van zijne vrouw *Aljauza* gebroken had, na het Zuide gevlucht was, en door zijne zuster *Alobur*, tot over den *Melk-wegh*, gevolght wiert: midlerwijle *Algomaisa*, weenende tot leep-oogens toe, op haere plaetse gebleven was. *Algomaisa* is zoo veel gezeit, als *minder lichter*, dan *Alobur*.

Lib. 3.

D'oude Arabieren hielden, volgens schrijven van *Herodoot*, *Dionysos* (anders *Bacchus*) en *Urania* alleen voor goden, en noemden *Dionysos*, *Ourotal*, en *Urania*, *Alilat*. *Urania* wiert ook by d'oude Grieken en Latijnen te gelijk *Uranus* en *Jupiter* genoemd: want alle de Goden der ouden wierden van beide sexe gehouden, namelijk, vrouwelijk en mannelijk. Te weten, *Arriamus* noemt *Urania*, *Uranus*, en *Strabo*, *Jupiter*. Beide nochtans schrijven zy, dat alleenlijk twee goden door d'Arabieren gedient zijn: en noemen den eenen *Dionysius* of *Bacchus*: waer in zy *Herodoot* gevolght hebben.

Pococ.
Specim.
Hiftor.
Arab.

Eenigen willen voor *Ourotal*, of *Oratal*, *Olatal* gestelt hebben: naerdien de letteren *R* en *L* lichtelijk verwisselbaar zijn: welk *Olatal* zoo veel als *Allahtaal*, in goet Arabisch, gezeyt is: dat *hoogste* of *opperste* God betekent.

Ziet
pag. 177.

Alilat, of, na den Arabischen trant, *Alilaha*, of, in het meersout getal, *Alilahat*, betekent goddinnen: onder den naem van goddinnen verstonden d'Arabieren de Zon, en *Al-Hilal*, of de *Manc*, en *Nasr*, en alle andere beelden: waer onder *Allat* en d'overige goden der minder volken begrepen waeren.

Dies onder deze twee namen, *Oratal* of *Olatal*, of *Allahtaal* en *Alilat* of *Alilahat*, de gansche afgoderye en stoet of drom der Arabische Goden, ten toone gestelt en begrepen worden. Want d'Arabieren hadden *Alilahat*, dat zijn, goddinnen, de goden van minder volken: en daer en boven hadden zy *Allahtaal*, of *Olotal*, dat is, den *oppersten* of *hoogsten* God.

Zy hielden de goddinnen voor dochteren van den oppersten God, en geloofden, dat die voor hen by God tusschen-spreeksters en middelaersters verstrekten: en dienvolgens met goddelijke eere mosten gedient worden: hoewel onder den oppersten God, zoo *Scharesfan* getuight. Te weten, zy noemden die beelden goden of goddinnen: maer den waeren God, *God der goden*: de beelden *heeren*: en den waeren God, *Heer der heeren*.

Scharesfan.

Wanneer zy dan zich voor God verwoeghden, en hem met lof verhieven, zoo gebruikten zy, volgens schrijven van *Scharesfan*, deze vorm van woorden: *Ik geef my, o God! aen uwen dienst*

over. Ik geef my aen uwen dienst over. Ghy hebt geen gezet, dan den gezet, dien ghy bezit, en i'offens al wat hy bezit. Door het woort van gezet, is, volgens de verklaring van *Ebnol-Athir*, te verstaen, het beelt, dat, beneffens de slaght-offers en opgeofferde gaven, tot den oppersten God behoorde, en niet zijn eigen heer.

Dan hoe onbillijk zy zich tegen den geenen droegen, dien zy voor den oppersten God erkenden, ook in die dingen, de welke zy zeiden hem toe te behooren, blijkt hier uit, dat God in den *Alkoran*, in het hoofdstuk *Anaam* genoemd, klagende over hunne onge-rechtigheit, met de volgende woorden ingevoert wort. *Zy hebben God een gedeelte van het geen, dat hy van de vruchten der aerde, en van het vee geschapen heeft, toegeleit: zeggende, dit behoort God toe, en dit behoort onzen gezellen toe (te weten, die wy hem toegevoeght hebben.) Maer het geen zy willen, dat tot die gezellen behoort, dat is tot God niet gekomen. Maer het geen God toebehoort, dat is tot die gezellen gekomen. O hoe quaet oordeelen zy!* Om den zin van deze woorden wel te vatten, zoo dient aengemerkt, dat d'oude Arabieren, wanneer zy een lant bezaiden, of boomen planten, de plaetse met een lijn, in 't midden geschoren, gewonelijk afdeilden. Het geen binnen de lijn was, eigenden zy hunnen beelden toe, het geen daer buiten, aen Gode.

By aldien nu iet van het geen, dat zy hunnen afgoden toegeëigent hadden, in het gedeelte, dat Gode toebehoorde, gevallen was, zoo herstelden zy dat aenstonts weêr: maer indien iet uit het gedeelte Gods, in het gedeelte, dat den beelden toegeëigent was, quam te vallen, dat behielden zy. Van gelijken, zoo het water, dat zy in het gedeelte der beelden ingelaten hadden, door het breken van eene waterleiding, in het gedeelte Gods quam vloeien, zoo stopten zy de waterleiding. Maer by aldien het tegendeel gebeurde, zoo lieten zy het water lopen, met te zeggen: *De beelden Gods hebben die dingen van noodde: maer God heeft genoeg.*

Wanneer d'oude Arabieren een verbont zouden oprechten, wiert *Dionysos* en *Urania* aengeroepen: welk verbont aldus gemaakt wiert. Wanneer twee

Herod.
lib. 3.

eén verbont willen oprechten, zoo stont een ander midden tusschen beide, en quetste, met een scherpen steen, het binnenste of muis van de hant, neffens de grootste vingers of dnimen der genen, die het verbont willen oprechten. Daerna trok hy een vlok uit de klederen van beide, en bestreek met het bloet zeven steenen, die in het midden lagen, en riep, dit doende, *Dionysos* en *Urania* aen.

Herodoot voeght'er by, hoe d'Arabieren zeggen, dat zy op een zelve wijze geschooren worden, als *Dionysos* geschooren is: te weten, zy wierden, volgens schrijven van den zelve *Herodoot*, in 't ronde afgeschooren, en schraptten de slapen des hoofts met een scheer-mes af.

De goddinne *Alilat* der Arabieren, of *Urania* der Grieken, was de Mane, volgens wjstloopigh bewijs van *Scaliger*; de welke noch heden, wanneer zy nieuw is, op Arabisch *Hilal*, en by ouds by d'Arabieren, zoo de meesten gevoelen, *Kubar*, of *Kabar*, en *Chabar*, genoemd wiert: hoewel andere door *Kubar* ook *Venus* verstaen: als blijkt uit zekeren ouden Grieksch schrijver *Euthymius*. Dies hier *Kubar*, de Mane, en *Venus*, voor een en de zelve goddin te houden is. Desgelijx getuight *Seldenus*, dat *Kubar* of *Kobar* een en de zelve met de Syrische of Babylonische *Venus* was.

D'oude Arabieren hebben sedert aller eeuwen her *Kobar*, of de Mane, in boven-mate groote eere gehouden: ja ook de genen, die het *Mahometsdom* omhelft hadden, hebben nauix van haeren dienst afftant gedaen. Dit blijkt uit zeker gebedt of woorden, die zy gewonelijken, met luit-keels te roepen, tot de Mane richten, om haere gunste te verwerven, en aldus luiden: *Alla, Alla, Oua Kubar, Alla*: dat is te zeggen, *Goddin, Goddin Kubar, die is de Goddin*.

Her aenbidden van *Venus* en de Mane, onder den naem van *Kobar* of *Chabar*, door d'Arabieren, blijkt ook uit het vormelie der volgende woorden, die eertijts de genen, die *Mahomets* leere afzwoeren, en tot het Kristen geloof zich bekeerden, uitten: *Ik verwloek de genen, die de Morgen-ster, de Lichtbrengster, en Venus dienen, de welke de Arabieren in hunne tale Chabar noemen*.

De Morgen-ster, de Lichtbrengster, en *Venus*, zijn 'gene verscheide; maer een en de zelve godheden of goddinnen: want de Morgen-ster of Lichtbrengster is die van *Venus* of *Chabar*. Van gelijken schrijft *Euthymius*, dat de *Saracenen* tot aen de tijden van keizer *Heraklius* afgoden dienden, en de Morgen-ster en *Venus* aenbaden, de welke zy in hunne tale *Chabar*, dat is groot, noemden. Ook schrijft zeker Kristen monnik, *Joris*, in het gesprek van een geschil tegen eenen Mahometaen, met name *Abusalama*, dat d'Arabieren het afgoden-beelt *Alacbar* genoemd, gediend hebben: voor het welk zy hunne gebeden, in veirsen, storten: de welke zy op taserelen geschreven hadden, en boven het afgoden-beelt hing en opzeiden.

En alhoewel d'oude Arabieren de Mane, of *Venus* en andere dwael en vaste sterren aengebeden hebben, zoo vint men evenwel onder de Kristen schrijvers, die willen, dat d'oude Arabieren, of *Saracenen*, noit *Venus*, of de Mane, met den naem van *Kabar*, of met deze vorm van woorden: *Alla, Alla, Oua Kobar Alla*, aengeropen hebben: naerdien in gene schriften der Arabieren de Mane, of *Venus*, met den name van *Kobar*, *Chobar* of *Chabar* gedacht wort. Maer de bovengemelde Arabische woorden luiden op goet Arabisch aldus: *Allah, Allah, Howa Kobar Allah*, dat is gezeit: *God, God, die groote God*: want *Kobar* is groot gezeit. Doch dit gebedt schijnt niet anders te zijn, als een zekere vergrooting of verheffing Gods: het welk de Mahometanen t'elkens onder het bidden herhalen, en op wiens kracht zy wonderlijk roemen, zoo het slechts eenmael uit 's herten gront geuit wort.

Dewijl nu de Mahometanen, met het herhalen en verdubbelen dezes gebedts, d'eerste verschijning der mane (waer by zy de jaren en maenden rekenen) begroeten en toejuigen, zoo moet zulx veel meer hun waengeloof, als afgoderye toegeschreven worden: quantsnis, als of zy nu de Mane of *Venus* eene goddelijke cere toeschreven.

D'acloude dienst der Mane onder de Arabieren, voor *Mahomets* tijden, schijnt ook uit Jud. 8: 21. te kunnen bespeurt worden: alwaer men leeft, dat d'*Ismaeliten*, (die een en de zelve met de *Saracenen* zijn) die door *Gedeon* ge-

Pokok
Spec.
Histor.
Arab.

slagen waeren, maentjes aen de halzen der kemels hadden hangen: gelijk *Hieronymus* en de zeventigh overzetteren het Hebreusch woort *Sabaronim* vertalen: hoewel andere het *spanfelen* en *halsbanden* overzetten.

Selden.
de Diis
Syr.

De Mahometanen, en inzonderheit de Turken, nietregenstaende zy beide voor beelden en schilderyen, uit kracht van *Mahomets* wet, gruuwen, schijnen noch ict van dat aeloud waengeloof in hunne herten behouden te hebben: naerdien zy nu noch op de toppen der *Metsziden* of tempels beelden van gehoorende maenen zetten: de welke misfchien by ouds ter eere van de goddin *Venus*, of de Mane, daer op gezet wierden. Zoo nochtans *Scaliger* gevoelt, zouden deze manen, ter gedachtenis van *Mahomets* *Hegira*, dat is, zijn vlucht uit *Mekka*, op de torens gezet worden: welke vlucht op den tweeden dagh, na de ware †zamen-voeging of paring der Mane geschiede: namelijk in het begin der maent *Muharram*, en des Arabischen maen-jaers, wanneer de Mane reeds hoornen had.

† Con-
junctio.

Eenigen gevoelen, dat d'Arabieren en *Saragenen*, ook na zy het Mahometsdom omhelft hadden, de goddin *Venus*, of de Mane, met het uiten van de volgende Arabische woorden, *Alla*, *Alla*, *Oua Kubar Alla*, aenroepen, om haere gunste te verwerven. Dan dit gevoelen steunt op geen vast bewijs, noch kan met gene waerschijnlijkheit bevestigt worden. Wel roept een der Mahometaensche geestelijken, wanneer het gebedt zal aengaen, van de torens der *Metsziden*, luits keels, *Allah Ekbar*, *Allah*: dat is te zeggen, *God*, *hooghste God*; niet ter eere van *Venus*, of de

Mane; maer veel meer, om opentlijk daer door te belijden, dat zy den hooghsten God erkennen. Te weten, in de Mahometaensche gebeden vint men doorgaens het woort *Allah*, dat is, *God*, dikwils herhaelt: het welk zy tot geen anderen einde doen, als op hope van door zoodanigh geroep op geroep, *God* des te beter tot meelijden te beweegen. Waerom ook de Turken, wanneer zy te velde hun leger neerslaen of opbreken, of in het gevecht treden, luit keels drie-mael roepen, *Allah*, *Allah*, *Allah*, dat is, *God*, *God*, *God*: welk geschrei of geroep by hen op Arabisch *Allah Ekbar*, dat is, *hooghste God*, genoemd wort.

Derhalve schijnen de genen, die dit den Mahometanen opdichten, door de dubbelzinnigheit van het woort *Kubar*, of *Kabar*, misleit te zijn, dat by ouds *Venus*, of de Mane, en heden ook *groot* of *machtigh* betekent. Waer over *Euthymius* te recht geschreven heeft, dat *Kabar*, of *Chabar*, dat is, *Venus*, of de Mane, door d'Arabieren, tot aen de tijden van keizer *Heraklius*, ontrent de opkomste van *Mahomet*, gedient; maer door *Mahomet* de voorige dienften afgeschafft wierden.

Dies d'Arabieren en Mahometanen, na het invoeren des Mahometsdom, veel meer met andere namen, als met die van afgoderye, schijnen te moeten beschuldigt worden: naerdien hunne dwaling en dwaesheit in andere dingen bestaet, zoot recht *Maimonides* heeft aangemerkt: te weten, in vele vreemde gewoonten en plechtelijke en aandachtige gebruikelijkheden: want zy dienen den waren God, en gene valsche goden; maer den waren God valschelijk.

Gevoelen der oude Arabische Filofofen, van den oorsprong en geduurzaamheit der werelt.

Abrah.
Eech.
Histor.
Arab.

DE Arabieren hebben by ouds, vele eeuwen voor *Aristoteles*, *Plato*, *Sokrates*, en andere Grieksche Filofofen, rechtmatigh gefilofofeert, als uit het boek van *Job* duideljk te bespeuren is. Want in het zelve blijkt klaer en volkomenlijk, hoe rechtmatigh de drie Arabieren, *Jobs* vrienden, om van *Job*

zelve niet te spreken, hun bewijsredenen, in het twistredenen met *Job*, voorstelden: hoe schrandeljk zy hunne zwarigheden oplosten, en hoe treffeljk zy alles verrichten en uitwerkten: het geen tot het ampt van den besten Filofof behoorte. Wijders, dat *Jobs* vrienden Arabieren waeren, zulx kan uit den
schrij-

schrijver des boeks, en uit *Jobs* vaderlant, en uit de Arabische tale, in de welke het boek van *Job* allereerst geschreven is, lichtelijken bewezen worden.

Sekte Dahruaton. Onder d'Arabieren was d'alleroudste sekte der Filosofen, die in de lantale *Dahrūston* of *Dahriten* genoemd wierden: te weten, van het woort *Dabron*, dat eenen tijt, en inzonderheit een langen, hoewel bepaelden tijt, en een eeuw van duizent jaren; ja d'eeuwigheit zelf bediet. Op Neêrduitsch zou men hen *tijdelijken* en *eeuwigen* mogen noemen.

a Genera & species. De *Dahriten* waeren in twee sekten onderscheiden of verdeelt: te weten, in die genen, die stelden dat God de stichter of bouwmeester der werelt zy: en in die genen, die zoodanigen stichter niet erkenden: want zy gevoelden, dat de b Indi-vidua. algemeine soorten en geslagten eeuwigh waren, en uit niemant haer begin gehad hebben, en aen niemant in haere behoudenis hangen, noch einde noch ondergang onderworpen zijn: maer de b ondeeligen of byzondere perfoonen, als *Peter* of *Paulus*, door een eeuwige voortteeling en bederving, op elkanderen volghden. Hierom wierden zy ook tijdelijken en eeuwigen genoemd: en niet uit oorzaak zy tegenstrijdige dingen leerden. De gemeenste grontregel hunner leere luide aldus: *De lijfmoeders teelen voort, en de graven verslinden.*

Mahomet gedenkt de *Dahriten* in den *Alkoran*, die hen aldus sprekende

invoert. *Wy sterwen en leven: en niet anders bederft ons, als de tijt.*

De *Dahriten* waeren volkomentlijk God-logenaers, of liever *Sadduccen*: dewijl zy drevén, dat de zielen sterffelijk zijn, en dienvolgens logenden zy de verrijzenis. Deze sekte heeft lang voor *Mahomets* tijden gebloeit, en bloeit niet min tot noch toe; hoewel met den tijtel en name van het Mahometsdom bekleet: want met den zelve naem der *Dahriten* worden ook de later Filosofen der Arabieren, die de voetstappen van *Aristoteles* en zijne lesien gevolght hebben, gebrantmerkt.

Het gevoelen der *Dahriten* is meenighmael door de Mahometaensche godsgelerden, als goddeloos, verdoemt, en de boeken dier schrijvers in 't vuur gesmeten: ja ook de voorstaenders en verdedigers zelfs van dit gevoelen zijn ten vuure verwezen. Te dezer oorzaak is de wetenschap zelve by wijle voor schandelijk gehouden, en door openbare vonnissen quaet gekeurt en verworpen.

Ook hebben meenichte van andere Arabische Filosofen, beide Kristenen en Mahometanen, zoo die in d'eeuwe van onwetenheit gefilosoferen, als onder het Kristendom en Mahometsdom gebloeit hebben, het gevoelen der *Dahriten*, en des zelfs voorstaenders met verscheide bewijsredenen en getuigenissen, uit de H. Schrift getrokken, wederleit en tegen-gesproken.

Gevoelen der oude Arabische Sterrekundigen van den oorsprong en geduurzaamheit der werelt.

Abrah. Ecchel. Histor. Arab. **D**E sterrekundigen, gelijk die niet alle een en de zelve stelling der gestichte of gebouwde werelt, en stantplaetsen der planeten en sterren stellen, zijn tot verscheide gevoelen vervallen, en hebben uit hunne stellingen en grontregelen aen de werelt verscheide ouderdommen toegevoeght.

Geladudin. Zeker Arabische schrijver gedenkt, in zijne Egyptische historie, twee gevoelens, of Astronomische tijtwortelen, of tijtstijlen, die zommigen, uit d'opschriften van zekere pyramide, onder de heerschappye van *Abmet Bentulun*,

getrokken hebben. Uit d'eerste tijtwortel of tijtstijl, wierden, na de bouwning van die pyramide, tot aen het jaer twee hondert een en zestigh van *Hegira*, of acht hondert vier en zeventigh, na den Kristens-tijl, dertigh duizent jaren getelt: maer uit d'andere, tachtentigh duizent jaren.

Uit welk verschil karelijk te besluiten is, dat dit in'er daet een louter verdichtsel en versierfel zy: of dat de genen, die de opschriften uitgeleit en vertaelt hebben, veel meer bedrogen of gefaelt, als die wel gelezen of ver-

staen hebben. Want hoe is het mogelijk, dat een zelfste bouwerk van eene pyramide, dat door een zelve koning gemackt is, met twee tijfstijlen gemerkt kan worden, die zoo veel tijts van elkanderen verschillen.

Sekte
der Gez-
baniten.

By d'Arabieren van d'eeuwe der onwetentheit was ook eene zeer bekende sekte der *Gezbaniten*, die sterrekijkers waeren. Deze sekte leerde, dat alle zes en dertigh duizent vier hondert en vijf en twintigh jaren, twee dieren, uit ieder geslacht van dieren, voortgebracht wierden: te weten, een vrouw en man: uit de welke de dieren voortgebracht en geteelt worden, die deze lage en beneden-werelt bewoonen.

† O bes
Cœle-
stes.

Maer na den volbraghten omloop der † hemelsche ronden of krijtsen, die in dat bestek van jaren geschiedt, worden weer andere geslachten en gedaenten van dieren voortgebracht: desgelijks van gewassen en andere dingen: en d'eerste orde wort vernietigh en verdelght: en alzoo in oneindelijkheid voortgebracht.

Deze Arabische sterrekijkers noemden de planeten en sterren, vaders: d'elementen, moeders, de welke hun indrukfelen ontvingen: de t'zamen-gesette dingen, zoonen, die door kraght van beide voortgebracht wierden. Wijders, gevoelden en beweerden zy, dat een, onder deze zoonen, uit de zuiverste en reinste deelen der planeten en elementen geteelt werd, die d'uitsteekste en treffelijkste van allen was, dien God aen zich vereenight, en wonderlijke dingen door den zelve in deze onder-werelt, geduurende zijne omloop, verricht en uitwerkt.

Zommige Arabische sterrekijkers schrijven der werelt wel een begin toe; doch geloven, dat zy geen einde zal hebben: te weten, wat aengaet de hemelsche werelt. Maer deze werelt, die uit elementen bestaet, onderwerpen zy der heerschappye van ieder hemelsch teken. By ophouding van deze houdt die ook op, en wort vernietight: en wanneer de heerschappye van een ander begint, zoo begint zy weêr door een geduurigen omloop, en wort de zelve werelt vernieuwt.

Aen deze hemels-tekenen wort door deze sterrekijkers niet een gelijke tijt van heerschappye gegeven: maer gaen

elkanderen, by zekere trappen, by duizenden te boven. Want aen het hemels-teken der visschen worden duizent jaren gegeven: aen den Waterman twee duizent: aen den Steenbok drie, aen den Schutter vier: aen den Scorpioen vijf: aen de Schael zes: aen de Koren-air of Maeght zeven: aen den Leeuw acht: aen den Kreeft negen, aen de Tweelingen tien: aen den Stier elf: en aen den Ram twalef duizent jaren.

Na den omloop van alle deze hemels-tekenen volbraght is, zoo moeten, zeggen zy, weêr tot het zelfste begin keeren: maer zy vangen het begin des † heromrolling van de Maeght aen, die van zeven duizent jaren is. Waer uit blijkt dat deze Filosofen een begin aen de werelt gestelt hebben: hoe-wel geen eind aen haere vernieuwing. Doch dat evenwel hun gevoelen valsch zy, leert ons de zake zelve: dewijl, na hunne uitrekening, (die van de tijtrekening, de welke uit de vertaling der zeventigh overzeters beslooten wort, niet veel verschilt) reeds by-na ontrent de zeven duizent en twee hondert jaren getelt worden: en dienvolgens is niet te twifelen, of de vindere van dit gevoelen, indien zy nu leefden, zouden openlijk daer van afftant doen. Derhalve zeggen zommige andere Arabieren, naer het verhael van zekeren Arabischen schrijver *Georg Homaid Elmacin*, dat de planeten hunnen loop, in de bouwing der werelt zelf, van het eerste punt of graet des Rams, begonnen hebben: en besluiten uit de bestiering der planeten en andere sterren, dat van daer tot aen het eind van *Hegira*, of tot aen het jaer zes hondert en twee en zestigh na den Kristen stijl, duizent mael duizent duizent, drie hondert twintigh duizent en drie hondert een en zestigh jaren verlopen zijn. Of nu, volgens hun gevoelen, de werelt een eind zal hebben, daer af wort by den gemelden schrijver *Elmacin* geen gewagh gemackt.

Men vind ook Arabische sterrekijkers, die aen ieder der zeven planeten duizent jaren heerschappye toevoegen: en dienvolgens zou, na de volbraghte omloopen van deze zeven planeten, het welk alle zeven duizent jaren geschiedt, deze elementsche werelt vernieuwt worden, en alles weder tot zijnen ouden

† Revo-
lutio.

den staet keeren. Dit gevoelen heeft al-
lermeest onder d'Egyptenaers in zwang
gegaen. Uit kracht van dit gevoelen,
deden zy hunne schatten, en alle dier-
bare en kostelijke dingen by zich begra-

ven en naerstelijk verbergen, niet an-
ders, als of zy weder in deze werelt
zouden komen, en hunne rijkdommen
genieten.

Gevoelen der Arabische tijt en histori-schrijvers, nopende den oorsprong der werelt.

Abrah.
Eech.
Hiflor.
Arab.

DE eerste Arabieren hebben zich
niet min op de tijt-rekenkunde en
historien, als op andere wetenschappen
en leeringen, bevljigticht en geleit: hoe-
wel zy alles, na de wijze der ouden, met
versierfelen en waengeloven vervult
hebben.

Wijders, dit ontfont hier uit inzon-
derheit; dewijle die beide dingen door
de poëten, of geschreven wierden, of
van hen tot andere schrijvers overgeko-
men zijn. Maer dat die dingen, met de
zelve lasterstukken bevekt, tot de Ma-
hometaensche schrijvers zijn overge-
wait, is hier uit ontfaen, dewijl, gelijk
te voore is aengemerkt, de profeet *Ma-
homet* niet alleenlijk de versierfelen,
waengeloven, en beuzelingen der oude
Arabieren behouden heeft; maer die
ook, zoo met schriften, als woorden,
voor goet gekeurt, en een derde werk
uit die beuzelzinnige stoffe t'zamen-
gestelt heeft, de welke d'*Alkoranische wet*
genoemt wort.

Wat belangt de voorgenome stoffe,
zoo staet aen te merken, dat alle de tijt
en Arabische histori-schrijvers van bei-
de eeuwen; te weten, zoo oude, als
nieuwe, eenige Filosofen uitgezondert,
eendrachtiger stemme bevestigen, dat
de werelt door God op zekeren tijt ge-
schapen zy. In wat orde nu en ry, zul-
len wy uit hen vervolgens verhalen en
duidelijk ten toone stellen, om hier uit
te mogen zien, hoe ook den Heidenen,
in de donkerste duisternissen gestelt, ict
van Gods grootste licht der waerheit
toegefscheenen is: hoewel men zeggen
moet, dat zy, door de botheit van de
oogen des verstants, veel meer gemist,
als gezien hebben.

Zy stellen dan vast, dat God, wan-
neer hy besloot de dingen van onwezen
tot wezen, dat is, van niet tot iet voort
te brengen, het eerst van allen een ze-
kere breede tafel of tafereel, en een pen,
geschapen had, op dat hy ieder ding,

dat in 't toekomstend, tot aen den dagh
des oordeels zou voortkomen, op de
zelve zou schrijven en verbeelden.

Na dit geschiedt was, schiep hy een
witte peerl zonder eenige voorige stoffe,
de welke, wanneer hy de zelve aen-
schouwt had, tot water smolt: waer
uit een afgront ontfont. Daer na
volghde de voortbrenging der lucht:
toen die van de zielen: alhoewel ande-
re willen, dat de schepping der zielen
alle andere schepselen voorgaen zy.
Na de zielen zijn vier engelen gescha-
pen, die den thron Gods dragen: wel-
ker opperste *Iraphael* genoemd wort.
Na deze vier engelen is d'overige scharc
der engelen voortgebracht. Wanneer
God besloot d'overige schepselen in we-
zen te stellen, schiepte hy weêr een witte
peerl, die aenstonts, zoo dra hy dien
aenschouwde, smolt, en begon te zie-
den, opwaerts rook uit te geven, en te
schuimen. Na dit gedaen was, belood
God zeven aerden uit haer schuim te
maken, als ook baren en bergen: maer
uit de rook zeven hemelen.

Dewijl nu de aerde door haere
zwaerte neêrwaerts zakte, en niet han-
gende kon blijven staen, zoo stelde hy
den rugh van een onmetelijk groten
walvisch daer onder: waer van d'*Alko-
ran* aldus schrijft: *Door de pen, de welke
schrijft: en door den walvisch, die on-
derschraeght.* Maer onder den wal-
visch, ter zake van de zelve zwarigheid,
wierp hy den afgront der wateren: on-
der dezen een onmetelijken steen: on-
der dien den rugh van eenen engel: on-
der den engel een anderen zeer grooten
steen, (dien d'*Alkoran* gedenkt) en ein-
delijk onder dezen steen de winden.

Eenigen stellen op d'eerste plaetse ee-
nen stier: op de tweede, eenen steen: op
de derde, een walvisch: en op de vierde,
winden, en leggen de geheele oorzaak
der aertbeving op den stier, en zeggen,
dat die geschiedt, wanneer de stier, ver-

moeit door den last van zoo groot een gevaerte, die beweeght, en de minst vermoede ledematen onder het gewicht vlijt: want dan, zeggen zy, wort het aertrijk hier en daer gedreven en bewogen: waer uit die beweging ontfaact.

Anderen behaeght dit gevoelen geen-zins: waerom zy willen, dat het gevaerte der aerde aen den bergh *Kaf*, wiens takken d'overige bergen zijn, als met balk-spijkers vast gehecht en geklonken zy.

Het werk van dezen ganschen al is, volgens hun schrijven, in den tijt van zes dagen gemaect. Op den eersten en tweeden dagh is d'aerde geschapen: op den derden dagh, de bergen, en al wat op den zelve is: op den vierden dagh, bomen en gewassen: op den vijfden dagh de hemel: op den zefsten dagh eindelijk de Zon, Mane, vaste en dwael-sterren, en engelen: waerom d'Arabieren dezen dagh *Jaum Algiomba* noemen, dat is, *dagh der verzameling en kort begriip*: dewijl op dien dagh de verzameling, en kort begriip van alle schepselen gemaect en volbraght is. Waer over deze dagh altijd in de grootste eerbiedigheit gehouden is, zoo by d'Arabieren van d'eenwe der onwetenheit, als by *Mahomets* navolgers. Te gelijk blijkt hier uit het valsche gevoelen der genen, die schrijven, dat deze dagh, ter eere van *Venus*, by d'Arabieren geviert wort.

D'eerste hemel, die d'aerde omvangt, en ons het naefte leit, is t'zamen-gesmeect, naer het gevoelen der oude Arabieren, uit blauwen *Safersteen*: de tweede uit zeer wit zilver: de derde uit karbonkel: de vierde uit witte peerlen: de vijfde uit louter gout: de zefte uit *Jacynthsteen*: de zevende eindelijk uit zeer helder licht. Boven deze zeven hemelen breiden zy zeven zeen des lichts uit: en stellen boven die zeen een gelijk getal van paradijsen. Het eerste paradijs wort *het huis der Majesteyt* genoemt, bestaende uit zeer witte peerlen: het tweede, *het huis des Heils*, bestaende uit zeer heldere karbonkelen: het derde, *het huis der wel-lust*, en is van groenen *Smaragd*: het vierde, *het huis der eeuwigheit*, en is van geele kralen: het vijfde, *het huis der zaligheit*, en is van zeer wit zilver: het zefte, *het huis des paradijs*, en is van louter gout: het zevende, dat boven alle de andere uitsteekt, en op wiens ront de

thron Gods gestelt is, is *de hof Edens*: bestaende uit zeer dierbare peerlen. Op deze verscheide verblijf-plaetsen heeft God, zoo *Mahomet* zeit, voor zijne dienaers bereit, 't geen noit oogh gezien, noch oor gehoort heeft, noch menschen hert kan gedenken. De Mahometanen noemen die plaetse der zaligheit *het laetste eind, de werelt der zaligen*, en *d'eeuwige gedaente en aenzicht Godts*. Onder den thron Gods stellen eenigen een uitspanfel, of zee der Goddelijke voorzienigheit: waer uit den schepselen nootwendige voetselen toevloeyen: want van daer vloeit van den eenen tot den anderen hemel regen, tot dat zy tot zekere plaetse komt, die zy *Abram* noemen: van waer de winden de zelve na de wolken brengen, die haer, met de zelve te bewegen en ziften, gelijk zy spreken, over d'aerde verspreien. De Melk-wegh, aen den hemel, houden zy voor de poort des hemels, door de welke d'engelen op en af klimmen, en noemen dien *den wegh des stroos, of kafs*, na den voorgang der Egyptenaers, die versieren, dat *Tyson* een bundel koren-airen in den hemel verstrooit hadde: waer van die wegh den naem bekomen had.

Na het gevaerte des aertrijks op de bovengemelde wijze tot volmaektheit gebraght was, wiert het door God, de sichter, den geesten te bewoonen en te bebouwen gegeven, en over hen *Ablis*, dien wy nu den duivel en *Satan* noemen, tot overste gestelt. God gaf hen vele geboden r'onderhouden: waer onder de voornaemste waeren: het bloet der dieren niet te storten, noch door haet en vyantschap elkanderen te vervolgen. Dies gehoorzaemden zy Gods bevelen en wenken, en bewoonden en bebouwden deze aerde den tijt van zeven hondert duizent jaren. Eindelijk achten zy de Goddelijke bevelen niet met allen, bedreven groffelijk bloetstorting, en begonnen regen elkanderen haet en vyantschap te plegen. *Ablis*, dit ziende, en wetende geen geneesmiddel by te brengen, bad God ernstelijk, hem in den hemel te willen overvoeren: ten einde hy met de gruweldaden, en schelmstukken van anderen, niet zou besmet worden. God ontwaerdighde zich niet na zijne geboden te luisteren; maer nam die minnelijk

lijk aen, en deed hem zijne wensch erlangen.

Ablis, gedachtigh aen dezen weldaet, gaf zich geheel en al, nacht en dagh, tot den godsdienst over: door welke verdienste hem in 't kort het koningrijk en de heerschappye des aertrijks opgedragen, en daer en boven een groot heir der engelen toegevoeght wiert: met welker hulpe en bystant hy die godloze geesten en weêrspannelingen na de eilanden der zee verdreef.

Naer het schijnt is deze fabel uit *Bulegihan*, de tweede heerscher der Perfen, na *Chiumort*: want deez *Bulegihan*, zoo d'Arabische en Persische historischrijvers verhalen, had dezen aertbodem van een ontallijke schare van booswichten, schelmachtige en godloze menschen, gezuivert, en na d'eilanden der zee verzonden, en duivelen en reuzen doen noemen.

Wanneer midlerwijle God besloot den mensch te scheppen, zou hy tot den engelen gezeidt hebben: *Voorwaer ik heb nu besloten zeker schepsel te scheppen. Waer op zy antwoorden: Heere, welk schepsel zal dit zijn? Tot wien God zeide, die mijne geboden zal overtreden, en zeer weinigh achten: wiens nakomelingen gerechtigheden en yzelijke schelmstukken zullen bedrijven: daer en boven door wangunst uitteeren, en zeer zware en gevaerlijke vyantschappen tegen elk.anderen plegen. D'een broeder zal den ander dooden: den vader door de zoonen laegen geleit worden: in 't kort, zy zullen alle boosheden en lasterstukken, en gruweldaden begaen. Waerom, zeiden d'engelen tot God, geeft ghy de heerschappye over het aertrijk aen de bloetforters over? en onderwerpt het den genen, die allerlei slag van lasterstukken en schelmeryen bedrijven? Maer ons, die dagh en nacht uw lof verheffen, en uwen allerheilighsten naem eeren, sluit ghy uit, en jaeght wegh. Tot wien God zeide: Het geen ik weet, dat weet ghy niet.*

Dit gezeit hebbende, gebood hy *Gabriël*, een hant vol aerde hem te brengen. Tot wien d'aerde zeide, wanneer *Gabriël* veirdigh was de Goddelijke bevelen in 't werk te stellen: *Ik bezweer u by God, dat ghy my niet vermindert. Dies Gabriel*, verschrikt door zulken

leedigh weerom keerde. Waer over *Izraël* gezonden wiert: namelijk d'engel des doots, dien d'aerde op een zelve wijze bezwoer. Maer deez zeide tot d'aerde. *Ik bezweer u ook by God, dat ghy my niet ledigh weêrom zend, zonder het goddelijk bevel volvoert te hebben.* Dies nam hy een hant vol roode, zwarte en witte aerde: waer door geschiedt is, dat de menschen niet van eene; maer van velerleie en verscheide kleuren zijn.

Zommige schrijvers verhalen, dat verscheide ledematen van den mensch uit de slijk van verscheide lantschappen t'zamen-gestelt en gelascht zijn: want zy zeggen, dat het hoofd uit d'aerde van *Kaaba* bestaet, de welke eene plaetse is, alwaer nu de tempel van *Mekka* staet: de borst uit d'aerde van *Syrien*: de rug uit *Egypten*: de buik uit *Indien*: de handen uit Ooste, en de voeten uit Weste.

Ziet pag. 10.

Eenige anderen versieren, dat 's menschen lichaem uit zeven aerden t'zamen gestelt zy: te weten, het hoofd uit d'eerste: de hals uit de tweede: de borst uit de derde: het hart uit de vierde: de rug en buik uit de vijfde: de ribben en billen uit de zesste: de beenen en voeten uit de zevende aerde.

Anderen eindelijk bevestigen, dat het hoofd uit *Jerusalem* gevormt zy: en hierom tot zetel des verstant en voorzichtigheit gemaekt zy: het aengezicht uit de slijk des paradijs: waerom daer in de schoonheit blinkt: de oogen uit den vyver des vliets *Alkauthar* (die by d'Arabieren voor eenen der vlieten des paradijs gehouden wort) t'zamen-geronnen zijn: waerom in die gieraet uitmunt: de tanden uit de steentjes van den zelve vliet t'zamen-gestelt zijn: waerom die met aerdigheit begaeft zijn: de handen uit d'aerde van *Kaaba* geboeefeert zijn: waerom zy werktuigen van arbeit en neirftigheit zijn: de rug uit *Chaldea*: waerom die met sterkte verzien is: de teeldden uit d'aerde van *Babylon*: waerom zy de zetel der geilheit zijn: de gebeenten uit de bergen: waerom zy herdigheit bekommen hebben: het hert uit de aerde des paradijs: waerom dat het den zetel des geloofs verstrekt: de tonge uit d'aerde van *Arabie*: waerom die welsprekend is.

Ho: de
mensch
gemaakt
is.

Wijders, de vorming, 'fatsoenering of boetsering van den mensch geschiede in deze orde en wijze. Die hant vol aerde wiert, na het gevoelen van allen, in zekere plaetse des paradijs, den tijt van veertigh jaren gestelt, tot dat zy begon slijk te worden. Na zy tot slijk gebraght was, bleef zy aldaer veertigh andere jaren leggen, tot dat zy verandert was. Toen vormde of boetserde God nit die stinkende en vuile slijk een beeltenis: aen het welk hy de menschelijke gestalte gaf: doch met zulken zorge en neirflichtigheit, dat hy eerst, na verloop van hondert en twintigh jaren, de laetste volmaektheit gaf, en de hant daer aen leide: zonder evenwel een dagh voor-by ging, of hy besteede eenigen arbeit en neirflichtigheit aen het zelve beelt.

Ablis, of de *Satan*, aenschouwde dit menschelijk beeltenis geduurighlijk met diepen aendaght, en zeide by zich zelyen. Dit werk is buiten twijfel tot iet van groot belang en gewicht geboefect. Maer door zekeren natuurlijken tegenstrijt gruwde en schoorvoete hy voor des zelfs gezicht geweldigh. Dan zijnde t'ener tijde moediger geworden, trad hy nader toe, en nam iet van de slijk op het eind des vingers, en hield het voor de neuze: waer door hy onverzien met zulk een schrik bevangen wiert, dat hy namaels noit daer na toe derfde zien. Uit deze verzieling hebben twee andere haren oorsprong genomen: want eerstelijk stellen d'Arabieren, dat de navel des menschen lichaems niet anders is, als de spore of indruk des vingers van *Ablis*. Ten tweede, dat uit dat stukje slijk, dat *Ablis*, uit schrik, van zijne vinger had gesmeten, een hont voortgekomen was, die met zijn geblaf den duivel begon te vervolgen, en den mensch te verdedigen. En dit zou d'oorzake zijn, waerom een hont den mensch met zulkengemeenschap vervolgt, en vrientfchap bewijft: te weten, dewijl hy nit de zelve klomp der slijk voortgebraght is: namelijk nit den navel van den mensch.

De nakomelingen bevestigen ook tot noch toe, dat de duivelen voor eenen hont zeer vervaert en boven-mate verschrikt zijn: waerom d'Arabieren in hunne huizen eenen hont niet alleenlijk tegen wilde beesten; maer ook tegen

de duivelen en quade geesten 'zelfs houden en voeden. Te dezer oorzake ziet men over-al by d'Arabieren, ook onder het Mahometsdom, voor de hondene huizen opgerecht, en hen, op 's lants onkosten, voetsel bescharen.

Ten tijde der woedende peste achten d'Arabieren hun leven te sparen en rantsoeneren, indien een ieder een hontshoofd voor de deur heeft hangen: want zy meinen, dat aldus in dezer wijze de schult des Goddelijken raetflots voldaan wort, dat de doot van zoo vele dieren vordert. Deswegen ziet men over-al in d'Arabische steden meenighden van honden.

Wanneer God den mensch, of dat beeltenis, het welk met zoo groote mocite gemaakt was, met den geest des levens wilde bezielen, en d'edelste vorm van alle instorten, zoo gebood hy zijnen engelen, dat zy dien, zoo dra het gedaen was, met voor over gebukten hoofde zouden aenbidden. Alle d'engelen volghden Gods bevel; behalve *Ablis* en de trawanten, die, door hoovaerdye opgeblazen, zeide: *Zal ik, die uit vuur geschapen ben, dien aenbidden, die onmetelijk in edelheit van het slechtste slijk, waer uit die gemaakt is, verschilt? Ik ben die geen, die met wonderlijke vleugelen verciert, met licht gekleet, en alle eeren gekroont is. Ik ben die geen, die u op d'aerde en in de hemelen gediend heb. Dies zal ik in generleie wijze zoodanige dingen doen, of lijden zoodanigh bevel te gehoorzamen.* God, over deze woorden vertoornt geworden, dreef hem uit zijn gezicht, en verwenschte hem met eeuwige vervloekingen.

Het verhael of de vertelling is niet min beuzelzinnigh, als aertigh, op wat wijze en maniere de geest, in het aengezicht en neuze van *Adam* geblazen zijnde, ieder der ledematen en leden bezielt heeft. Te weten, zy stellen, dat zoodanige ingeblaze geest den tijt van hondert duizent jaren rontom het beeltenis, uit slijk geboefect, gezworven hebbe, en eindelijk door den mont, op den zefsten dagh van Grasmaent, ingegaen zy. Wanneer hy d'oogen bezielt had, begon *Adam* zich zelyen te beschouwen, en wiert boven-mate bedroeft, wanneer hy zag, dat al het overigh noch slijk was. Wanneer de geest

geest tot d'ooren quam, hoorde hy eenen toon en maetklank der engelen, en de lof, met de welke zy geduurighlyk den Schepper prijzen. Wanneer de geest zich door d'overige deelen des hoofts verspreide, zoo begon hy te niezen; en zeide, als de tong was los geworden, *Lof zy God*. Tot wien God zeide: *God ontfermt uws, ô Adam!* Wanneer de geest tot aen den borst neêr-zeegh, traghte hy zich op te rechten: maer met vruchteloos bestaen. Hier over zeidt de schrijver des *Alkorans*: *De mensch was ongeduldigh over de vertoeving*. Wanneer eindelijk die geest tot het uitterste der voeten gekomen was, zoo had hy zynen wegh afgeleit, en in den tijt van hondert duizent jaren volbraght.

Na dit arbeitzaem en edel werk, de mensch, tot volmacktheit gebraght was, zoo wiert het in den hemel opgenomen. Toen beval God den engelen, dat zy den mensch alle wonderheden zouden toonen: het welk in den tijt van hondert jaren geschiede. Van daer wiert hy na het aertsch paradijs te rugh gezonden, en aldaer, wanneer op hem een diepe slaepgekomen was, uit een uitgenome ribbe der linke zijde een vrouw voor hem gevormt, de welke God *Eva* wilde genoemt hebben; dewijl zy van een levendigen genomen was.

Wanneer dit volbraght was, beval God hen beide, dat zy van den boom der wetenschap des goets en quaets niet zouden eeten: maer na verloop van drie of zes uren, zoo andere willen, des zelve daeghs, overtraden zy, zijnde van den duivel door den slang verleit, Gods bevel, en wierden hierom uit het paradijs verdreven. Dies zijn zy, na het eerste gevoelen, twee hondert en vijftigh gemeine of wereltsche jaren, gelijk zy spreken, in het paradijs verbleven: maer volgens het tweede, vijf hondert: want d'Arabieren houden een eenigen dagh van dat allergelukkigste leven, zoo veel als duizent jaren van ons ongelukkig leven, dat de mensch door schult van de eerste voorouders boet. Hier uit wort beslooten dat de werelt, of ten tijde der † nacht-evening, geschapen zy: of het paradijs onder de * lijn der nacht-evening gelegen zy: of beide t'zamen gekomen zijn: dewijl d'Arabieren den dagh geduurighlyk door twalef uren

schijnen te meten: naerdien zy het vierde gedeelte van den dagh drie uren, en den halven dagh zes uren lang maken.

Uit dit hun gevoelen wort beslooten, dat ook het paradijs op de verhevenste plaetsse des geheelen aertbodems was: waer uit God *Adam* en *Eva*, duivel en slang, op d'aerde ter neêr gestort had. Zy dus ter neêr gestort, waeren op gene eene en de zelve plaetsse vervallen: maer *Adam* was op zeker eilant van *Indie*, met name *Sandarib*, vervallen: doch *Eva* op die plaetsse van *Arabie*, alwaer nu de stad *Gjudda* gezien wort: *Ablis*, of de *Satan*, in *Basan*: of, gelijk andere willen, na-by de stad *Basora*: de slang eindelijk in *Ispahan*, hoofstad van *Persie*, of in *Nisibis*. De oude Arabieren beuzelen ook, dat alle de speçery-bomen, gewasien, en heesters, in *Indie*, uit die bladen voortgekomen waeren, de welke *Adam* met zich uit het paradijs gebraght had.

Eindelijk is te besluiten, dat d'Arabische kronijk-schrijvers van beide eeuwen bevestigen, dat deze werelt, bestaende uit elementen, t'eener tijde een eind zal hebben: gelijk zy ook een begin gehad heeft: en gebruiken volkomenlyk de zelve bewijsredenen, de welke d'Arabische Filofofen tegen de *Dabriten* gebruiken.

Daeren boven staet aen te merken, dat zulx van niemant hunner, die d'opstending der dooden toestaen, gelogent wort; maer alleenlyk van die genen, die de zielen voor sterffelyk houden.

De Arabieren besluiten uit deze woorden der Schrift, *Toen wiert uit den avont en uchtent d'eerste dagh*, dat ook het werk der schepping met of van den avont begonnen zy. Welk gevoelen zeker schrijver *Jesudad*, een *Chaldeër*, met vele bewijsreden bekrachticht en bevesticht: als, onder andere, met de volgende woorden: *Men vraeght, zeyd hy, waerom van de duisternis, de welke de nacht maekt, en in de duisternis het werk der schepping een begin genomen heeft: daer na het licht, dat den dagh maekt, voortgebraght is. Hier op dient ten antwoord. Eerstelijc: dewijle de nacht of duisternis het voorbeeld of schets dezer werelt zy, in de welke de doot over ons heerscht: maer de dagh en tijt des lichts een teken of zinsfuel der toekomstige werelt is: in de welke wy onsterffelyk*

† Equinoctium.
* Linea Equinoctialis.

Zie pag. 22.

zullen zijn. Ten tweede, om te berispen de dwaling dier godlozen, die twee zynheden of wezens, en tegenstrijdige beginselen stellen: welker eenen zy den stichter of bouwmeester van het licht; maer den anderen van de duisternis maken, de welke hy tegen het licht gestelt heeft. En gewisselijk, indien op d'eerste plaetse het licht voortgebracht was, en daer na de duisternis, deze ketterye zou in de werelt genoechzaam d'overhant genomen hebben. Ten derde, in de duisternis heeft

de stichter schepselen voortgebracht, op dat niet zou gemeint worden, dat hy licht zou van doen gehad hebben, om de schepselen te maken. Ten vierde, zulx is ook een voorbeeld van ons zelfs: dewijl eerst het sterffelijk lichaem gemaakt wort, dat duistere gebreken onderworpen is: daer na wort den zelven d'onsterffelijke en door licht blinkende ziele ingestort. Eerst worden wy ook in de duisternis der lijfmoeder geboortseert: daer na in dit licht voortgebracht.

Oorsprong der zielen.

Abrah.
Eccl.
Hisor.
Arab.
† Species.

DE Dahriten gevoelden, dat d'oorsprong der zielen van eeuwigheit was: wat belangt de † soortelijkheid: maer ieder ziele, van Petrus of Paulus, niet anders, als de lichamen, van elkandere voortgeteelt wierden, en te gelijk met die storven en omquamen. Dit gevoelen, als godloos, hebben vele Arabieren verworpen en uitgelacht: doch brengen evenwel niet te voorschijn, wat hun gevoelen zy.

Wijders, de beruchte profet Mahomet gevoelt (hoewel bovenmate beuzelzinnigh) dat de zielen te gelijk en een-mael vele eeuwen voor dezen geheelen al gemaakt zijn. Daer en boven heeft hy geleert, en d'Arabieren gelooft, dat de zielen, d'edelste schepselen, uit haere vuiligheden en zweet voortgebracht zijn: als blijkt uit de volgende woorden, die uit zeker boek, de *schranderkeden van de kennis der waerheden* genoemd, getrokken zijn, en aldus luiden:

Het eerste van allen is Mahomets licht, van God geschapen, verbeeldende de gedaente en gestalte van eenen paeuw. God stelde dit beelt in een zeer witte peert, de welke hy aen een zeer schoonen boom hong: alwaer het den Schepper ontrent duizent jaren met de hoogste lof eerde. Na verloop van dien tijt heeft hy een spiegel des levens geschapen, en tegen over het aengezicht van Mahomets paeuw gestelt. Wanneer deez zag, dat zijn beelt het schoonste was, bad hy God vijf-mael aen: waer door geschiedt is, dat de Mahometanen vijf-mael, in het storten van gebeden, bidden. Wanneer dit licht van Mahomet t'eener tijde van God gezien was, wiert het geheel met zweet overgooten. Toen maekte God uit

het zweet van zijn hoofd d'engelen: uit het zweet des aengezichts den throon, tafereel, in het welk hy alles verbeelt, schrijfsen, zon, maen, hemel, sterren, en al wat in den hemel is: uit het zweet des borsts de profeten, apostelen, doktoren, martelaers, en alle vromen: uit het zweet der rug, Mekka, en zijn tempel, Jerusalem, en alle plaetsen, in de welke God aengebeden wort: uit het zweet der wenkbraeuwen het Mahometaensch volk van beide sexe: uit het zweet der ooren de zielen der Joden, Kristenen, Heidenen, en diergelijke volken: uit het zweet der voeten de geheele aerde, en al wat'er op is. Daer na beval God, dat de zielen, rontom Mahomets licht ter reie gaende, den Schepper zonden bedanken: het welk zy den tijt van tzeventigh duizent jaren deden. Daer na beval hy haer Mahomets paewen gedaente t'aenschouwen, de welke aenstonts gehoorzaemden. Weshalve de geen, dien te beurt viel zijn hoofd te zien, geschikt en bestemt is Kalif of keizer te zijn: maer die zijn voorhoofd zag, wiert een vorst van geringer staet: die de rechter hant zag, een strenge onderhouder van Gods wet: die de wenkbraeuwen, een schilder: die d'ooren, een gediensstigh en aengenaem man: die de wangen, schoon en wijs: die de neus, een arts en drogijst: die de lippen, een onder-koning: die den mont, een waster: die de tanden, schoon van aengezicht: die de tong, een gezant en redenaer van keizers en koningen: die de keele, een preker: die de baert, een krijgsknecht, en een voorvechter van den godsdienst: die den hals, een koopman: die beide d'armen, een schermer en vechter: die de rechte hant alleenlijk, een heelmester: die de linke hant, eenen

eene zot en gek: die het hol van de rechte hant, een wisselaer: die het hol van de linke hant, een meter: die beide de holen, milddadigh en rechtveirdigh: die het buitenste van de banden, gierigh en vuil: die de vingers, een schrijver: die het buitenste van de vingers der rechte hant, een schoenmaker: die het buitenste van de linke hant, een smit: die de borst, geleert en eerbaer, en tot goede werken genegen: die den ruch, nederigh, en der wetten gehoorzaam: die de zijden, een stractschender: die den buik, nuchteren en godsdien-

stigh: die het bovenste der voeten, een visscher en jager: die d'onderste der voeten, een briefdrager en looper: die de schaduw, een quaksalver en guigelaer: die eindelijk niet zagh, een Jood, Kristen, en ongelovige.

Dit vind men, door *Mahomets* overlevering, in het boek voornoemt geschreven. Weshalve God de zielen, in dezer wijze geschapen en geschikt, t'zijner tijt, na het gevoelen der Arabieren, uit den hemel zend, en in 's menschen lichamen stort.

Van de watheit en het wezen of zijnheit der zielen.

Abrah.
Ecch.
Histor.
Arab.
† Quid-
ditas.

Zoo veel en meenigerlei is het gevoelen der oude en hedendaeghsche Arabieren, over de † watheit, wezen, en zijnheit der zielen, dat het getal van zoo vele gevoelens bezwarelijk op te rekenen is.

Benassal, d'Egyptenaer, in zijn boek van de grontregelen en beginselen des godsdienst, telt eenige gevoelens op: maer *Mashud*, in zijne goude weiden, veel meerder. Het boek van de kennis der schranderheden stelt eenigen ten toone: andere worden hier en daer by verscheide schrijvers gelezen.

Eenigen stellen, dat de ziel niet anders zy, dan bloet: waerom zy tot noch heden eene vrouwe, de welke haere maentstonden heeft, en kraemvrouw is, zoo lang zy den bloet-vloet heeft, *Naphsa* noemen, dat is gezeit, *ziele*, of *onrein van ziele*: te weten, van bloet: want met een zelfse woort bekenen zy beide. Met dit gevoelen waeren *Nabeta Sciantrenser*, en *Bensaraka*, ingenomen. Van dit gevoelen sijn ook de schrijvers van het Mahometaensch Kanonijksch of geestelijk recht niet verre te wijken, die in den tytel, *van de kraem en maentstondige vrouwen*, door den naem van *bloet*, de ziele verstaen. Maer in den tytel van de dingen, de welke het water, door haeren inval, onrein maken, onderscheiden zy tweederlei slag van dieren: te weten, in die genen, die met een vloeiende ziele begaeft zijn, dat is, met bloet: waer onder zy den mensch rekenen: en in de genen, de welke met gene vloeiende ziele begaeft zijn.

De voorstaenders dezès gevoelen, oordeelen, dat het zelve klaer genoeg door de tegenwoordige ervarentheit kan bewezen worden: dewijl een mensch zoo lang leeft, zeggen zy, tot de vloeiende en warme vocht, die niet anders is, als bloet, in hem bewaert wort. Maer hy sterft, zoo aenstonts als die wegh gaet.

Wel zeide de Grieksche Filosoof, *Empedocles*, dat de ziel in het bloet gewortelt; maer niet, dat de ziel het bloet zelf was.

Eenigen hebben gevoelt, dat de ziele lucht, wint, of geesten zy: want by d'Arabieren, gelijk ook by de Hebreëen en Chaldeen, betekent het woort *Ruhon*, *ziel*, *geest* en *lucht*. Voorts meinen zy dit gevoelen hier uit te bewijzen en verdedigen; dewijl de mensch, zoo lang hy leeft, zoo lang lucht inhact en aefsemt: maer hy sterft, wanneer hy daer van berooft wort. Hierom, zeit men, zeggen zy, de *ziele uitwaessemen*, *uitblazen*, en *geest uitgeven*, in plaetse van *sterven*. Van dit gevoelen waeren ook *Anaximenes*, *Anaxagoras*, *Diogenes Cynikus*, *Kritias*, en andere oude Grieksche Filosofen.

Zommige Arabieren geloofden, dat de ziele een vogel zy, door het gansch menschelijk lichaem uitgestrekt, gelijk zy spreken, en verspreit: de welke, na 's menschen overlijden, d'oude gestalte weêr aenneemt, en geduurighlijken rontom het lijk vlieght, en hem verhaelt al het geen, dat na zijne afsijvighheit zich toedraecht.

Alfalt, een man onder d'oude Arabieren

bieren van zeer beroemden name, dreef dit gevoelen, en zeide tot zijne kinderen, op zijn sterven: *Al het geen na my geschieden zal, zal my mijn Schuifuit verhalen: dies schuift, ó kinderen, de zonden.*

Want d'oude Arabieren meinden, dat de vogel *Schuifuit*, of *Huibe*, nachtuilen, en nachtravens, en diergelijke lijkvogelen, die in de holen en puinhopen der gebouwen, woefte plaetsen, kerkhoven, en lijksteden, geerne nestelen, en jammerlijk gehuil en geschrei maken, de zielen der overledenen zijn.

Dusdanigh gevoelen is door *Mahomet* verworpen, die t'ener tijde, door zekere Joden gevraecht zijnde, of de ziele een vogel *Schuifuit* was, ten antwoord gaf: *Zy is noch Schuifuit, noch nachtuil.* Maer wanneer hy weêrom gevraecht wiert: wat zy dan was: zoo antwoorde hy, quansuis uit Gods name, na hy lang zich gelaten had de openbaring verwacht te hebben. *Wanneer zy u vragen, nopende de ziele, zoo zegge: De ziele is door des Heeren mijns Gods gebodt en bevel.*

De wettelijke sekte, of Arabische godsgelcerden en Kanonisten, dreven met de *Mohataalisten*, dat de ziele een *accidens*, dat is gezeyt, een toeval, byval, of aenkleef was: dat noch veel minder is, als een *Schuifuit*, nachtuil, of nachtraven, of gans, of musch, of lucht of bloet.

Dit gevoelen der Mahometaensche godsgelcerden wederleit zeker *Elias Chaldeer*, bisschop van *Nisiba*, met verscheide gewichtige bewijsredenen. Onder andere bewijsredenen, de welke hy tot wederlegging van dit gevoelen gebruikt, is een de volgende: *Een accidens is geen onderwerp der accidenten, noch ontfangt noch neemt aen † tegenheden: gelijk wetenschap en onwetenschap, goet en quact, deughden en ondeughden, en diergelijke. Dies is de ziele geenzins een accidens.*

Het zelfste bewijst hy uit de droomen: in de welken by wijlen d'uitkomsten der toekomende dingen voorzien worden: te weten, wanneer d'uitterlijke zinnen geheelijk verdooft leggen, en het lichaem met gene uitterlijke werking begaest is: maer de ziele, by-na zijnde van het lichaem afgescheiden en afgezontert, haere ampten vryelijk

verricht. Doch deze en diergelijke bewijsredenen perssen noch bewegen de Mahometaensche godsgelcerden, en inzonderheit de *Mohataalisten* niet: naerdien zy beide gevoelen en leeren, dat een *accidens* door goddelijke maght; maer niet door krachten der natuur, onafhangelijk, en zonder eenige *substantie* of zelfstandigheid kan bestaen.

Men vint'er ook, die gemeint hebben, dat de ziele een evenmatigh temper der vier elementen zy. Wijders, dit hebben zy hierom gemeint: dewijl zoo dikwils een der elementen of vochtigheden d'andere overtreft of overmeestert, en overweldight, het leven gevaer loopt, noch de gezondheid herstelt wort: ten zy de temper tot zijne oude evengelijkheid gekeert zy. Van dit gevoelen was ook *Zeno*, en *Galenus*, d'acloude Grieksche arts.

Andere houden, dat de ziele een zeker dun en by-na geestelijk lichaem zy, dat in de linke mage of holligheid des herten gemaekt wort, en door de wezentlijke slaghaederen, gelijk zy spreken, van daer na andere deelen des lichaems overgezonden wort.

Zommigen hebben gezeidt, dat de ziele een geest zy, in de hersenen voortgebraght, die dienen om het gevoelen, beweging, inbeelding, en alle andere maghten en ampten der ziele t'ontfangen. Dit gevoelen wederleggen eenigen, by den schrijver van het *boek der schranderdheden*, hoewel niet aengaende het wezen en zijn der ziele; maer aengaende haere zetel en woonplaets: want zy willen, dat de ziele gene zekere woonplaets in het lichaem hebbe: het welk zy hier uit bewijzen: dewijl een mensch by wijle door zeer vele; ja zeer zware wonden geenzins sterft: daer een ander aen een zeer lichte kleine wonde, in het zelve gedeelte gemaekt, aenstonts sterft. Het welk nergens anders uit ontsaet, zeggen zy, als dat de zetel en woonplaets van diens ziele in het gequeste gedeelte gestelt was: maer van den anderen niet desgelijks.

Andere hebben verdedight, dat de ziele een deeltje van het Goddelijk wezen zy: welk gevoelen zijnen oorsprong by de Magen der Persen, door *Zaradast* of *Zoroastres*, genomen heeft, en is van daer, by verloop van tijt, tot d'Arabieren overgekomen.

Eindelijk hebben eenigen gewilt, dat de ziele en lichaem een en het zelve zy: maer dit gevoelen wederleit zeker Arabische schrijver met de volgende bewijsredenen: *Eerstelijc blijft de ziele overigh, na het lichaem verniettight is. Maer al wat blijft, na het ander verniettight is, is iet anders van dat: derhalve is de ziele iet anders van het lichaem. Ten tweede, de ziele is voor het lichaem: dies is de ziele iet anders van het lichaem. Ten derde, het lichaem neemt af en toe: maer de ziele niet: derhalve is zy iet anders van het lichaem. Ten vierde, de mensch begrijpt algemeine en byzondere dingen: dan deze zijn gene werkingen des lichaems; maer van de ziele: dienvolgens is de ziele iet anders van het lichaem. Ten vijfde, het lichaem wort door oeffeningen uitgemergelt: de ziele daer en tegen versterkt: en hoe deze meer krachten en sterkten aenneemt, hoe het lichaem door krachteloosheden des te meer onderdrukt wort. Derhalve is de ziele iet anders van het lichaem.*

Of de eene ziel volmaekter en edeler is, dan de andere.

† Specifical differentia.

† Habitus.

Een groot geschil is onder d'Arabieren ontlaen, of d'eene ziele volmaekter en edeler is, dan d'andere: welk geschil in verscheide zinnen kan getrokken worden: want of d'eene ziele is volmaekter en edeler dan d'andere, ten aanzien van het † foortelijk onderscheid, of ten aanzien van het personeelijk onderscheid: of dewijl zy in het zamen-gestel beter maeksel en temper van werktuigen, inzonderheit van hersenen, bekomen heeft: en hierom volmaekter werken doet: of om de bekomme † abelheden der wetenschappen: of eindelijk, om d'abelheden, die goddelijk ingestort zijn.

Wat belangt het eerste punt. Eenige Arabieren van d'eeuwe der onwetentheit onderscheiden het menschelijk geslaght in drie ordens, of soorten. D'eerste en edelste orde van allen noemen zy in de Arabische tale *Nas*: door het welk zy onze soort verstaen. De tweede orde noemen zy *Nasnas*: welken naem zy aen die genen toevoegen, die wy *Satyrs* heten. De derde orde of soort wiert by hen *Nasaias* genoemd: waer onder zy * *Centauren*, apen, en ander diergelijk slaght van monsters begrepen, die de menschelijke gestalte en werkinge eeniger wijze nabootsen.

Vele Arabieren hebben dit gevoelen,

als verre buiten de waerheit, niet alleenlijk uitgelacht: maer ook geloogen, dat'er *Satyrs* en *Centauren* ergens in de werelt zijn. De rede van hun zeggen is: dewijl de genen, die van de zelve geschreven hebben, hen altijd in zeer verre gelege landen stellen: want die in het uitterste Ooste woenen geven hen woonplaetse in 't Weste: en ten tegendeele, die in het uitterste Weste woenen, woonplaetse in 't Ooste.

Des niet te min verhaelt *Abdalla*, Ziet beschrijving van Afrika pag. 604. zoon van *Salid*, by *Mashud*, in zijn boek van de *goude weiden*, dat hy niet eenen; maer vele *Satyrs* gezien heeft in het lantschap van *Arabie*, *Alsciagiari* geheten, dat is, *boomrijk*, van wegen de meenighte der bomen; en verscheide maelen, met zijne makkers, op hen ter jacht getrokken was.

Desgelijks verhaelt zeker ander Arabische schrijver, *Jakob*, zoon van *Harreth*, (hoewel het zeer beuzelzinnigh luit) dat hy, met zijne makkers, in een bosch van *Arabie*, op zekeren tijt een *Satyr* gevangen had. Als nu een van de makkers zeide, wanneer het bloet des *Satyrs* uit de getroffe wonde overvloedelijk vloeide, *O hoe root is het bloet van dezen Satyr!* zoo had de *Satyr*, die in den naesten boom ter schuil zat, tot hem gezeid: *Uit oorzake hy de vrucht Sumak at. Sumak* is een vrucht van zekeren boom, van roode verruwe. Toen vingen de jagers den *Satyr*, die door zijne stem verraden was. Een ander *Satyr* dit bemerkende, die niet verre van daer, in een dicht bosch, verborgen was, zeide: *Voorwaer, indien deez geleert had stil te zwijgen, hy zou geenzins gevangen zijn.*

Giaasar Almotu Wakkal, die op 't jaer acht hondert vier en vijftigh, na den Kristen stijl, Arabische *Kalif* of keizer was, beval zijnen arts *Honain* na de lantschappen van *Jamama* en *Hadramta* te trekken, en van daer *Centauren* te brengen: gelijk uit het lantschap van *Alsciagiari*, *Satyrs*: want zoodanige dieren, indien men het gerucht geloven magh, worden by meenighte in die lantschappen op de wegen gezien. De arts volvoerde des *Kalifs* bevel, en braght beide dieren na de stad *Bagdad*. De zake is onder d'Arabische schrijvers zeer ruchtbaer, zoo *Mashud* en andere getuigen: hoewel zommigen, die in de vol-

gende eeuwte geschreven hebben, het werk in twijffel trekken. Wel loogen zy niet, dat in de natuur zulke kracht is: maer zy kunnen niet bewoogen noch overreedt worden, om de dadelijke voortbrenging toe te staen.

Mahomet, die roemt alle wetenschappen in zijn *Alkoran* begrepen te hebben, geeft niet alleenlijk aen de stomme beesten een redelijke ziele en verstant, gelijk met die in de menschen; maer leit hen ook op gelijke wijze opstending, belooning, en straffe, na de verdiensten en ondiensten, toe: gelijk hy in het hoofstuk des *Alkorans* van de beesten aldus schrijft: *Geen vee is op de aerde: noch gevogelt, vliegende met zijne wicken, of het zijn volken, uw menschen gelijk: dewijl wy niets in het boek (Alkoran) veracht noch verworpen hebben. Daer na zullen zy tot den Heere opgewekt worden.*

Mahomets gevoelens stemmen *Alkassai, Falb, Kasb, Abbas*, en andere Mahometaensche wetgeleerden toe; maer zy komen niet over-een, of de goede beesten, en die des wegen met belooning en gelukzaligheid te beschenken zijn, een en het zelve paradijs der zaligheid met de menschen zullen hebben, of een ander paradijs. Vele onder hen staen toe, dat voor hen beide een zelve paradijs beschooren zy. De genen, die zulx loogen, zijn van tweederlei gevoelen. Sommigen hunner gevoelen, dat voor de beesten een andere plaetse van belooning zal zijn: uitgenomen tien, de welke zy den menschen doen vergezelschappen. Anderen bevestigen, dat de beesten tot aerde en stof zullen verwentelt worden: behalve die tien. Onder deze tien beesten, over de welke geen geschil is, bezit de kemelin van *Saleb* d'eerste plaetse: waer van deze historie verhaelt wort.

Deez *Saleb* was, door God, voor *Abrahams* tijden, aen de *Thamuditen* gezonden, om die volken tot een beter leven te brengen. Maer de *Thamuditen*, tot teken der bevestiging van zijne profesye, en zending, verzochten van hem, dat hy een kemelin uit zekere rotse, de welke zy hem getoont hadden, zou voortbrengen. Het welk hy, door het storten van gebeden tot God, volbraght. Deze kemelin weide des daeghs op de bergen: maer des nachts keerde zy

weder na de stad, en riep met luider stemme: *De geen, die melk behoefstigh is, kome tot my uit.* En aldus voldeed zy allen den burgers. Maer de burgers, zonder aenzien van de groote des mirakels, en zonder aen zulken weldaet te gedenken, dooden de kemelin, en dreven *Saleb* uit hun gebiedt.

Na de kemelin volght *Abrahams* kalf: welk het kalf is, met wiens vleesch hy de drie engelen ter maeltijt ontfing. Na het kalf des vaders, volght de ram des zoons *Ismaël*: want sommigen der *Ismaëlitien* stellen voor *Isaak* hunnen stamvader *Ismaël*, in *Abrahams* offerhande. Na *Ismaëls* ram volght de koe van *Moses*. De fabel van deze koe luit, uit verhael van *Sciahinsciab*, aldus.

Onder d'*Israëlitien* was een zeker vroom man, die geene goederen, als een kalf had, dat hy, op zijn uitterste, in zeker bosch zond, zeggende: *Heere God, ik beveel u dit kalf, tot dat mijn zoon groot geworden is, en het weder vordert.* Wanneer het kint volwassen was, maekte de moeder dien zulks bekend: waer op het derwaerts ging en het kalf vond, en weêr naer huis braght. Tot wien de moeder zeide: *Ga, mijn zoon, na de merkt, en verkoope het voor drie kroonen: maer wacht u het over te leveren, zonder my om raet te vragen.* In het gaen na de merkt ontmoete hem een engel, onder menschelijke gedaente, en bood hem voor het kalf zes kroonen aen, zoo hy slechts de moeder niet om raet vraeghde. Maer de zoon, gedachtigh aen des moeders vermaning, weigerde het te doen. De moeder, wanneer zy wederom gevraeght wiert, zeide tot den zoon: *Dat behaeght my wel. Maer lever de koe niet, voor al eer ghly my om raet gevraeght hebt.* Wanneer hy dan weder na de merkt ging, ontmoete hem de zelve kooper, die hem eens zoo veel aenbood, zoo hy slechts zijne moeder niet om raet vroegh: het welk hy stantvastelijk weigerde te doen. Als nu de moeder voor de tweedemale door hem geraetvraeght was, zeide zy: *O mijn zoon, dit is zonder twijfel een engel Gods. Weshalve vraegh hem, waer toe die koe dienen zal.* Wanneer de jongeling dit gedaen had, zeide d'engel tot hem: *Daer zal iet v'eener tijde in Israël gebeuren, om wiens halve*

deze

Mahomet
met
voeght
den be-
sten een
redelij-
ke ziele
toe.

Koe van
Moses.

Kemelin
van Sa-
leb.

deze koe voor zoo veel gouts zal verkocht worden, als in haere huid kan leggen. Niet lang daer na wiert zeker man, met name *Hamil*, de schatrijkste onder de *Israëlitzen*, gedoot. Waer over vele, op wien vermoeden van den manslaght viel, by *Moses* betight en aengeklaeght wierden. *Moses*, om d'ontschuldigen met de schuldigen niet te vatten, verzocht God met vele gebeden, dat hy den dootflager wilde bekent maken. Hier op wiert een orakel geuit, dat eerst een koe, met zulke en zulke tekenen, zou moeten opgeoffert worden. Gene koe, onder al het vee der *Israëlitzen*, kon met zulke tekenen gevonden worden, behalve deze koe, de welke de magen des gedooden voor de zelve zom des gelts kochten, die d'engel gezeit had.

Na deze koe volgt de walvisch van den profet *Jonas*. Na welken walvisch d'ezel van den profet *Jeremias* krijzende het paradijs komt intreden. Van dezen ezal weten d'Arabische schrijvers, en onder andere *Sciabinsciab*, een aertige klucht te verhalen, de welke aldus luidt:

Na de stad *Jerusalem* en de tempel ten gronde gesloopt was, en gene hope van heropbouwung verscheen, zoo beval God *Jeremias* derwaerts te trekken, en niet alleenlijk de naest aenstaende; maer ook de tegenwoordige heropbouwung te verkundigen. Wanneer *Jeremias* derwaerts gekomen was, en zoo grooten puinhoop van stad en tempel gezien had, lachte hy in zich zelve, en sprak: *Voorwaer, het is lichter een doode levendigh te maken, dan deze stad, na zulken deerlijken ramp, te herstellen.* Dies bond hy den ezal, daer hy op gevoert was, by zich vast: en wiert, tusschen de puinhopen der stad, met droefheit en een diepen slaep bevangen, en uit d'oogen der menschen, door Gods wille, weghgevoert, en bleef den tijt van hondert jaeren met den ezal doot slapen. Midlerwijle wiert de stad herbouwt, en de tempel vernieuwt, en alles tot zijn voorigen glans en luister weêr gebraght. Na verloop van dien tijt wiert *Jeremias* opgewekt, en zagh, zoo dra hy weêr levendigh was geworden, hoe zijn gebeente en dat van den ezal t'zamen-gevoeght, en met zenuwen, vleesch en huid bekleet wiert. Na dit volbraght was,

stont d'ezal weêr met zijn oude aengenomen gestalte, en begon met luider keele te krijzen. Toen zeide *Jeremias*: *Nu weet ik, dat God almachtigh is.* Andere schrijven, dat dit niet *Jeremias*; maer *Ezdra* zou wedervaren zijn. Deze ezal is een van de tien beesten, die *Mahomets* paradijs verdient hebben.

Na dezen ezal volgt de mieren van *Salomon*: van de welke d'*Alkoran* aldus schrijft: *En voor Salomon wierden verzamelt krijzbeiren uit geesten, menschen en vogelen, die, in troepen geschaert, voorttrokken, tot dat zy aen het dal der mieren quamen. Toen zeide een mier: O mieren, treet in uwe woonsteden, op dat Salomon en zijne krijzbeiren u niet overhoets vertreden.*

Na de mier wort de vogel *Hoppe* van *Balkais*, koningin van *Sabaa*, of *Gelukhig Arabie*, ten paradijs ingevoert: waer van d'*Alkoran* ook een wijtloopige klucht verhaelt: te weten, de *Hoppe* had tusschen *Salomon* en de koningin *Balkais* het ampt van koppelerste verricht. Men wil ook dat in het paradijs *Mahomets* kemel zal gestalt worden.

Eindelijk sluit de hont der zeven *Ephesische* slapers het hek, die, om de gramschap van keizer *Decius* t'ontwijken, zich in zeker hol van een na-bygelegen bergh begaven, waer in zy tot aen de tijden van keizer *Theodosius* sliepen. Aen dezen hont, dewijl hy uit het geslaght der onreine dieren is, zal de gestalte van een geelen ram gegeven worden. Eenigen noemen dezen hont *Nura*: andere *Kamtira*.

Wat belangt het tweede punt, vele Arabische Filofosfen leeren, dat d'een mensch treffelijker en edeler, dan d'ander is, ten aenzien van het perzoonlijk onderscheidt: zulx het onderscheidt van den eenen byzonderen persoon edeler en volmaekter is, dan het ander.

Wat belangt het derde punt. De zelve Arabische Filofosfen bekennen, dat een mensch edeler en volmaekter werkingen verrichten kan, uit oorzake van de beter gesteltenis der werktuigen. Te weten, de mensch, zoo d'Arabische Filofosfen hebben aangemerkt, voor zoo veel als hy uit ziele en lichaem bestaet, heeft eenige louter werktuighlijke machten, die welke alle stoffelijk, en aen lichamelijke werktuigen gehecht

hecht zijn: als de genen zijn, die den graet van groei te maken, en te gevoelen, volgen. Daer en tegen heeft de mensch onstoffelijke en geenzins werktuighlijke maghten, de welke niet in het lichaem; maer in de ziele zitten: gelijk daer zijn het verstant en wille. En alhoewel deze onstoffelijke en geenzins werktuighlijke maghten zijn, zoo hebben zy evenwel, om den bant van de ziele met het lichaem, werktuigen van doen, om haere ampten rechtmatig te verrichten. Naerdien nu de gesteltenis, en temper der lichamelijke werktuigen, ongelijk en oneffen is, zoo ontfaet'er een ongelijke en oneffe maght, en werking, en dienvolgens een volmaektheit van te verstaen, en te werken. Hier door verstaet d'een vaerdiger, als d'ander, en redenkavelt vlugger, en herdenkt sterker.

Wat belangt het vierde punt. Naer het gevoelen van alle d'Arabische Filosofen, zoo kan d'een mensch den ander in * abelheit van wetenschap, de welke door gednurigen yver en oeffening van kloekheit te bekomen is, overtreffen: alhoewel de geen, die in zoodanige abelheit uitmunt, met een onedeler begin begaeft is: 't zy uit oorzake van † de tallijke ondeelgheit, of uit oorzake van de temper en gestel der werktuigen.

Wat aengaet het laetste punt. D'een mensch verstaet, zonder men des behoef te twiiffelen, door d'abelheden, die hem door de goddelijke weldaeten gifte ingestort zijn, volmaekter, als d'ander, en wort dienvolgens voor edeler gehouden.

De Arabische schrijver, *Mahomet Jammi*, verhaelt dit gevoelen, in zijne voorreden der verhandeling van de voortreffelijkheid van *Mekka* en *Jerusalem*, uit deze woorden des *Alkorans*: *En wy hebben sommigen uwer, boven sommigen, by trappen verheven.* En hier door tracht hy te bewijzen, dat d'eene plaetse treffelijker, als d'ander is: gelijk d'een mensch treffelijker, als d'ander is. Het zelfte bevestigt een ander schrijver *Salamas*, in zijn boek van de wonderheden der werelt, in de volgende woorden. *Men moet weten, dat God, die de voortreffelijkste van allen is, het verstant gemaakt, en dat aen eenen iegelijk, na de mate van zijne liefde tegen hem, en na de*

waardigheit by zijn Heer, uitgedeilt hebbe. Desgelijks heeft by eenigen boven andere in rijkdom en meenighte van goederen doen overtreffen. Aldus overtreffen de verstandden der Engelen en Profeten de verstandden der geleerden. Maer de verstandden der geleerden overtreffen de verstandden van den gemeinen man: en de verstandden van den gemeinen man overtreffen de verstandden der vrouwen: en eindelijk de verstandden der vrouwen de verstandden der kinderen.

Zeker Kristen Arabische schrijver, met name *Abursak Benassal*, onderscheit d'ordens der zielen, na de † beschouwige maghten, op vierderleie wijze. D'eerste orde voeght hy den genen toe, die met de kennis der goddelijke zaken, en met wetenschappen uit den hemel begaeft zijn: de tweede, aen de genen, die de goddelijke en ware † leer-gevoelens omhelst hebben, en niet door klaer bewijs ingeleit; maer door gezagh alleen der kerke overreedt zijn: de derde aen die genen, die geheel en al, zoo van waere, als van valsche leer-gevoelens, ontbloomt zijn: de vierde eindelijk aen die genen, die valsche leergrontregelen ingezogen hebben.

Wijders, deez schrijver voornoemt onderscheit, na de * werkelijke maghten, de zielen in drie ordens: d'eerste orde wort aen die zielen toegevoeght, de welke met goede zeden begaeft zijn: de tweede aen die genen, de welke zoo van goede, als quade zeden, berooft zijn: en de laetste aen die genen, de welke met quade zeden besmet zijn.

Zeker ander Arabische schrijver brengt twee gevoelens, nopende het onderscheit der menschen of zielen by: een van de Mahometaensche Filosofen: en het ander van de godgeleerden. Het gevoelen der eersten stelt de gehele reden, of eigenschap van het onderscheid, in de verscheidenheit der tempers: maer dat van de laetsten in het wezentlijk onderscheid zelf.

Dit laetste gevoelen steunt op drie bewijsredenen. D'eerste bewijsreden wort uit de volgende woorden van den profet *Mahomet* genomen. *De zielen zijn geordineerde krijgsknechten*: te weten, gelijk hemelsche krijgsknechten of engelen: nu verschillen d'engelen in trappen van wezentlijke volmaektheiden: derhalve ook de menschen.

De tweede bewijsreden wort genomen

* Habitus.

† Numerica indivi-duatio.

De principiis & fundamentis religionis c. 5. &c.

† Potentia Theoretica.

† Dogmata.

* Potentia practica.

In Epist. de Spirit. & anima quast. 8.

men uit andere woorden van den zelve profect, die luiden: *De menschen verschillen onder elkanderen, als metalen: namelijk, als gout en zilver. Maer deze verschillen in wezentlijke trappen: derhalve ook de menschen.*

De derde bewijsreden is deze: De

menschen, zeggen zy, verschillen zeer veel in schrandtheit of bottheit des verstants, gematigheid en onkuisheit: maer dit alles ontstaet uit de wezentlijke beginsel. Derhalve bestaet het onderscheidt tusschen hen in de trappen van wezentlijke volmaektheden.

Gevoelen der oude Arabieren van de sterffelijckheit en onsterffelijckheit der zielen.

Abrah.
Ecch.
Hiflor.
Arab.

DE gene, die onder d'Arabieren de zielen sterffelijck maken, dragen zich niet alle op een zelve wijze en tot een zelfste gevoelen: want eenigen stelden, dat de zielen tot niet zullen gebraght worden, en bevestigden haeren ondergang te gelijk met de lichamen, zonder aanblik van hope der opstending voor de zielen, of voor de lichamen.

Andere dreven, dat de zielen met de lichamen te niet gedaen worden: en leerden, dat zy te gelijk ten jongsten dage met de zelve weêr op zouden staen.

Het eerste gevoelen wiert by de *Dahritische* Filosofen gedreven: alhoewel *Fachr*, buiten het gevoelen en goetdenken van alle andere Arabieren, zeidt, dat de *Dahriten* geenzins gezeidt hebben, dat de zielen zouden vergaen of sterven; maer niet weêr zouden opstaen, of t'eener tijde tot hunne lichamen keeren, of die weêr aennemem. Hierom, zeidt hy, hebben eenigen gemeint, dat de *Dahritische* Filosofen de zielen voor sterffelijck houden; dewijl zy d'opstending der lichamen, en het wederkeeren der zielen tot de lichamen, loogenen: maer dit is van de sterffelijckheit en ondergang der lichamen, en niet der zielen, te verstaen. Te weten, de *Dahriten* loogenden d'opstending der lichamen, en stelden vast, dat de zielen niet meer tot de zelve keerden, na zy cenmael uit de zelve geweken waeren: maer dat de zielen hicrom geenzins sterffelijck waeren.

Het ander gevoelen, van d'onsterffelijckheit der zielen, wiert by eenige Arabieren onder het Kristendom zelf, daer toe zy zich begeven hadden, gedreven. Deze stelden voor vast, dat de zielen te gelijk met de lichamen uitgebluscht wierden, en ten jongsten dage met de zelve weêr zouden opstaen:

gelijk te lezen is in den Arabischen kerkenraet, gehouden op het tweede jaer van paus *Fabiaen*, en op het vierde jaer van keizer *Philippus*: te weten, op het jaer twee hondert negen en veertigh, na den Kristen stijl, als *Eusebius*, *Baronius*, en andere breder verhalen.

Een ander kerkenraet, gehouden tegen hen t' *Alexandria*, in *Egypten*, wort in het *Koptisch* martelaers-boeck, in de volgende woorden, gedaght, en luit uit het Latijn in 't Neêrduitsch aldus: *Op den derden dagh van de maent Tuti is in de stad Alexandria de heilige Kerkenraet, op het tweede jaer der regeering van onzen heiligen vader, de patriarch Dionijs, gehouden. Deze Kerkenraet is vergadert ter sake van eenigen, die uit het geweest van Arabie quamen, en leerden, dat de ziele t'effens met het lichaem sterve, en ook te gelijk met dat ten dage der opstending weêr opstonde. Waer over zy eenen brief geschreven, en aen eenigen na Alexandria gezonden hebben. Onze heilige vader Dionijs, dit ziende, nam het zeer qualijk op, en leide alle zijne krachten te werk, om hen van dit gevoelen af te brengen. Weshalve hy in deze kerkvergadering, de welke tegen hen geleidt was, vele twistredenen met hen hield, en hen hunne dwaling ontdekte. Wanneer zy nu weigerden boete, en van zoodanigh gevoelen afftant te doen, zoo strafte hy hen met kerkban, en beroofde hen van de gemeenschap der geloovigen. Ook schreef hy tegen hen een boek, waer in hy d'onsterffelijckheit der zielen bewees.*

Wijders, gelijk de Kristenen door d'orakelen der profeten, en door de getuigenissen der Schrift, d'onsterffelijckheit der zielen beweeren en bevestigen: op een gelijke wijze bewijst zeker Arabische schrijver de zelve onsterffelijckheit met acht bewijsredenen, de welke uit d'overeenstemming der profeten,

De Spi-
ritu &
Animæ.

Alkoran, en uit *Mahomets Suna*, dat zijn overleveringen, genomen zijn.

D'eerste bewijsreden, de welke d'onsterffelijkheid der zielen vast stelt, is de overeenstemming der profeten, heiligen, wijzen, en hun arbeid.

De tweede bewijsreden zijn de mirakelen, wonderheden, en klare bewijzingen en geschiedenissen, de welke duidelijk en klarelyk toonen, dat de zielen onsterffelijk; maer de lichamen vergankelijk en sterffelijk zijn.

De derde bewijsreden wort uit *Mahomet* genomen, die tot *Hadifa*, de welke haere zoonen voor het Mahometsdom beweeude, zeide: *Zoo ghy wilt, ik zal u hun gekerm in het vuur doen hooren.*

De vierde bewijsreden komt uit *Mahomets* gezaght her, die bevestigde, dat hy de profeten, na de verscheide trappen der zaligheid, op dien nacht gezien heeft, in den welken hy in den hemel opgenomen was: gelijk in de historie van zijne verrukking of opneeming verhaelt wort.

De vijfde bewijsreden wort genomen uit deze spreuk des zelve profets: *De slaep is de broeder des doots.*

De zelve bewijsreden wort genomen uit de volgende spreuke van *Mahomet*: *Gewisselijk, de heiligen Gods zullen niet steruen: maer worden uit het een in het ander woonhuis overgebraght:* En uit deze andere spreuke, in den name Gods door hem geuit: *Voorwaer hy zelf en zy zullen steruen: en het geen over zal blijven, zal geoordeelt worden.* Want wat blijft na de doot over, als de ziele? naerdien het zeker is, dat het lichaem uitgebluscht wort.

De zevende bewijsreden wort genomen uit het bedrijf, dat *Mahomet* van de genen, die gestoruen zijn, verhaelt: want hy zeidt, hoe de zielen der overledenen allen Vrydaghs op deze werelt komen, en voor de deuren van hunne huizen staen, en met een droevige stemme roepen: *O onze bloetverwanten! ó zoonen! ó magen! ó huisgenooten! ó naesten! werde met meelijden over ons bewoogen, en vergeete onzer niet. Koom ons met gebeden by: doet bystant met aelmoesen, op dat misschien God zich over ons ontferme, eer ghy lieden dorst, gelijk wy.*

D'achtte bewijsreden wort uit de

historie des gevechts van *Badra* genomen: in het welk *Mahomet* zwarelyk gewont wiert, en velen der bontgenooten tegen de voorspelling te sneuvelen quamen: door de welke hy voorzeker beloofst had, dat niemant van de zijnen in dat gevecht zou omkomen. Wanneer d'overgebleuenen over die ydele belofte klaegden, sprak *Mahomet* aldus: *Door den geen, in wiens hant mijne ziele is, zijn zy noch levendigh, en hooren u noch; hoewel zy door een goddelijk raetslot belet worden t'antwoorden.*

Na het by-brengen van deze bewijsredenen, roert de zelve bovengemelde Arabische schrijver een ander geschil aen: te weten, of de ziele in eeuwigheit onsterffelijk zy: dan of zy na d'opstending t'eener tijde vergaen zal. Over dit stuk brengt hy drie gevoelens by. Het eerste is van die genen, die drijven, dat de ziele een zuivere geest zy: en dienvolgens eeuwiglyk verblijuen zal. Het tweede gevoelen is der genen, die de ziele voor een lichaem houden: waerom zy t'eener tijde zal steruen. Eindelijk het derde is het gevoelen der genen, die onder het Mahometsdom geleest hebben: en houden, dat zoo wel d'engelen, als zielen, t'eener tijde zullen vergaen. Het bewijs van dit gevoelen trekken zy uit deze woorden des *Alkorans*: *Alles vergaet: behalve d'eenige God.* Maer anderen antwoorden daer op, dat dit by vergelijking te verstaen zy; dewijl God uit de natuur onsterffelijk is: maer al het overigh door de genade Gods alleen.

Zeker ander Arabische schrijver *Sciabrzur* schijnt d'onsterffelijkheid der ziele in de volgende woorden te getuigen: *Wete, die d'onsterffelijkheid der ziele bekomen heeft, die heeft reeds de eeuwige gelukzaligheid en het eeuwich koningrijk bekomen.* Hy voeght'er aenstonts op, dat d'onsterffelijkheid der ziele een der artikelen van *Mahomets* godsdienst is: en derhalve door het geloof te gelouen, en niet door bewijsredenen te bewijzen zy.

Ahmet of *Mahomet Algazel* brengt, tot bevestiging van d'onsterffelijkheid der ziele, het vormelie van *Mahomets* groeten by, dat hy, wanneer hy tusschen de graven doorging, uitte. *Vrede en rust zy u lieden, die waerlyk levendigh zijt:*

Of de zielen in eeuwigheit onsterffelijk zijn.

maer wy zijn sterffelijk. Uit het welk, zoo deez fchrijver verhaelt, wy verstaen, dat de ziele niet sterve, na het lichaem gestorven is.

Diergelijke ontallijke getuigenissen vint men in d'Arabische fchriften, tot bewijs van d'onsterffelijkheid der ziele: die wy kortheits halve hier voort-by gaen. Dit eenigh dient evenwel niet overgeslagen: te weten, dat genen, die geleert hebben, dat de ziele of bloet, of lucht of vuur, of een akkoord of temper van hoedanigheden, en iet diergelijk zy, geenzins de zelve hierom der sterffelijkheid en ondergang onderwarigh maken: maer dan nemen zy de ziele voor het leven, als het werk voor de oorzaak. Het zelve verklaert zeker Arabische fchrijver zeer duidelijc in de volgende woorden: *Wete daer en boven, dat iet anders het leven, en iet anders de ziele zy: maer d'een is aen d'an-*

der zoodanigh verknocht, dat zy niet van malkanderen kunnen gefcheiden worden. Hierom hebben velen het leven en de ziele van elkanderen niet kunnen onderscheiden, van wegen de zeer groote nabuurschap, de welke tusschen beide is. Door welke onkunde van onderscheiding hy misschien de Mahometaensche godgeleerden en Mozalisten berispt, die leerden, dat de ziele een accidens of toeval was. Het zelfste kan van de vaststelling dier genen gezeit worden, die gewilt hebben, dat de ziele een vogel schuifuit, nachtuil, of diergelijk vogel was: naerdien zy niet het wezen der ziele, maer d'uitterlijke gestalte alleen hebben willen bedieden: want zy maken die na het lichaem overblijvend en onvergankelijk: het welk zy niet zouden gezeit hebben, indien zy door dien naem een waeren vogel of iet lichamelijk of een t'zamenstel verstaen hadden.

Verhuizing of verwenteling der zielen van 't een in 't ander lichaem.

Abrah.
Ecch.
Hiftor.
Arab.

DE Arabieren, gelijk vele andere Oosterfche volken en Indianen, en zelfs d'oude Grieken, na den voorgang van *Pythagoras*, drijven ook de leere van de verhuizing en verwenteling der zielen van 't een in 't ander lichaem, in 't Grieksch *Metempsychôsis* genoemd: dat is, *ziel-verhuizing*, of *ziel-overbrenging*, of *ziel-overstorting*: hoewel d'Arabieren niet alle van een eenparigh gevoelen zijn.

De *Hascemiten* (die alzo, na den eersten grontlegger des geslagts, *Hascem*, genoemd worden) leerden dat de zielen door een eeuwige en geduurige omroling of verwenteling uit het een in het ander lichaem verhuisden, en gene andere straffe voor hunne zonden leden, dan die zy in verscheide, 't zy menschelijke of beestelijke, lichamen betaelden en uitstonden. Desgelijc bevestigden zy, dat de zielen met geen anderen loon voor hunne deughdelijke werken begifticht wierden, dan dien zy in de zelfde lichamen genooten.

Zy loogenden namaels d'opstending of verrijzenis der lichamen: dewijl het tegen d'eeuwige verwenteling of verhuizing der zielen streeft. Waer over *Abdalla Kardaciter*, met zijne navol-

gers, onder het getal der kettters gerekent en vervloekt is: uit oorzaak hy dit gevoelen onder de menschen weêr te voorschijn gebraght, en getraght had met alle zijne maght voort te zetten.

Des niet te min zijn onder het Mahometsdom zelf vier gevoelens van de verhuizing der zielen geweest, zoo *Sciabinsciab*, in zijn boek van de drie en tzeventigh zekten der Mahometanen, en andere verhalen.

Het eerste gevoelen was van die genen, die dreven, dat de ziele uit het een menschen lichaem in het ander alleenlijk konde verhuizen: dewijl dat alleen 's menschen lichaem eigen en gelijkmatigh is: waerom dit slag van verhuizen by d'Arabieren *Annascho* genoemd wiert: dat eigentlijk overbrenging tot een diergelijk bediet.

Anderen stonden ook de verhuizing der zielen in beesten lichamen toe: en noemden deze maniere van verhuizen *Almascho*, dat verandering of hervorming van vorm in een slechter of olyker gezeit is.

Anderen dreven ook een derde maniere van verhuizing: te weten, overstorting der zielen in gewassen, die *Alphascho* genoemd wiert, dat is, *scheiding*:

dewijl de zielen eenighzins scheidung, van de bezielde tot een andere natuur van een ander slag, schijnen te maken.

Eindelijk hebben ook eenigen gewilt, dat de zielen in levenloze dingen van allerlei slag verhuisden: welke wijze *Arrascho* wort genoemd, dat is, *inzinken, onbeweeghelijk zijn, blijven staen*: dewijl de zielen in deze dingen

blijven vast gebonden, noch niet bewogen worden. Verscheide Arabieren, en onder andere *Mashud*, in zijn boek, genoemd *de goude weiden*, als ook *Sciainsciab*, en anderen, hebben tegen de Arabieren van d'eeuwe der onwetentheit, en tegen de later onder het *Mahometsdom*, die het gevoelen van zoodanige verhuizing der zielen ingezoo-gen hadden, geschreven.

Van de zaligheid der zielen.

Abrah.
Eech.
Histor.
Arab.

Niemant, of hy most ongemeen Barbaersch en woest van aert zijn, zal logenen, dat de zielen, met reden begifticht, door d'oeffening der deughden, tot de zaligheid en het laetste eind of oogmerk voorbereit en bequaem gemaakt worden: hoewel hy ontrent de middelen, om daer toe te geraken, dikwils zeer zwaer doolt.

Dusdanige voorbereiding of volmacktheit, of staet tot die gelukzaligheid, bestaet zoo wel in doenelijke werking, als in eene logening of beroving: gelijk zeker Arabische schrijver in de volgende woorden getuigt: *Des menschen volmacktheit is, dat hy loffelijke zeden aen, en schandelijke zeden uittrekt.* Maer met den naam van loffelijke zeden, of hebbelikheden, verstaet hy niet alleenlijk die genen, die uit d'oeffening van de vier hoofddeughden verkregen worden; maer uit die alle, en allerlei slag van deughden, voor zoo veel als zy voor ieder goede en rechte werking genomen wort: gelijk ook niet d'ondeughdige hebbelikheden voor middel en overmaet dier vier deughden te nemen is, de welke hy alleen daer verhaelt; maer voor ieder zondige daet, die in 't algemeen tegen de deught staet. Dit blijkt klaerlijk hier uit, dewijl hy deze vier deughden de bronnen oorsprong van alle deughden noemt.

Daer en boven wort beslooten, dat des menschen volmacktheit, waer door hy na dien staet streeft, niet alleenlijk bestaet in de hebbelikheden der deughden te verkrijgen; maer ook in het afwijken van de tegendeelige of ondeughdige hebbelikheden. Dit komt geheel-lijk met de regelen der Filosofye overeen: dewijl het begin der berooving in alle voortteeling, of daet, van nieuw voortgebracht, het dadelijk begin voor-

gaet. Ook komt dit ganschelijk met dit gebod der H. Schrift over-een: *Hy mijde het quaet, en doe het goet.*

Wijders, wat dan volgt, dat verhaelt de zelve schrijver ter zelve plaetse aldus: *Want dan wort de redelijke ziele met de † gedaenten der engelen begifticht.* Te weten, de ziele wort gezeit, door middel van de hebbelikheden der deughden, met de beelden en gedaenten der dingen, begifticht te worden; het welk even eens is, als met loffelijke hebbelikheden opgetooit en verciert te worden. Doch zoodanige gedaenten, met de welke de ziele begifticht wort, zijn niet anders als een voorbeschikking en zekere streving van de gelukzaligheid des tegenwoordigen levens, na de opperste zaligheid, tot de welke men, door de bespiegeling of beschouwing der zichtbare dingen, tot de beschouwing der onzichtbare oprijft, en door deze na de genen, die boven ons zijn, als by een ladder opklimt.

Deez schrijver voornoemt zeidt daer en boven, dat de ziele met de gedaenten der zijnde dingen begifticht wort, dewijl hy de gelukzaligheid des tegenwoordigen levens in de werkingen des vernufts stelt: de welke eeniger-mate eene gestalte, en pant des toekomenden levens, en zeker rou betrek is: waer op de Filosoof *Aristoteles* schijnt gezien te hebben, wanneer hy zeidt: *Gelukzaligh te zijn, is wel te leven en wel te werken.*

De meeste Arabische Filosofen omhellen dit gevoelen: hier over plagh zeker vermaerde Arabische Filosoof, *Mahomet Benhasan*, te zeggen, wanneer hy de ware Filosofische geschillen oploste: *Waer zijn de koningen? waer de prinsesen? waer de zoonen der koningen, in hunne wellusten zwellende? zy zijn verre*

Author.
Propo-
fit. Arab.
Philos.
Propof.
24.

† Spe-
cics.

Ethic. 9.

Auctor.
Semitæ
Sempi-
tern.

verre van die wellusten, de welke wy Filofofen, door middel der Filofofie, genieten. Ja hunne wellusten, by d'onzen vergeleken, zijn drek, stank, damp, en niet met allen.

Wijders, welke gelukzaligheid zoodanige ziele, met die gedaenten begiftigt, na de scheiding uit het lichaem beko-

men zal, dat verhaelt de bovengemelde schrijver in de volgende woorden: *De ziele, met deze volmaektheden begiftigt, wanneer zy uit het lichaem zal gescheiden zijn, zal in haer zelve de grootste en onmeetelijkste vreughde genieten.*

Van den staet der zielen na de scheiding uit haere lichamen.

Abrah.
Eccl.
Hiflor.
Arab.

W At belangt het voorwerp der zaligheid, en plaetse der zalige zielen, voor de verrijzenis of opstending der lichamen, daer over is onder d'Arabische schrijvers een zeer groot geschil.

D'Arabieren, die in d'eeuwe der onwetenheit geleefst hebben, voegen aen de zielen zeer lustige plaetsen toe: zoodanige by de Grieken en Latijnen d'Elifeefche velden zijn: welker wellusten zy genieten zouden.

Zommigen onder de Mahometanen bevestigen, dat de zielen der zaligen in den hoorn des acerts-engel *Ifraphael*, tot aen den dagh des algemeinen oordeels, beslooten worden.

Andere willen, uit overlevering van *Mahomet*, (de welke zijn neve *Ali* met pit van reden bevestigt heeft) dat de zielen der zaligen in de put *Zemzem*, te *Mekka*, tot aen den dagh der verrijzenis, bewaert worden: gelijk de zielen der verdoemden in de put *Barbut*, te *Hadhramut*, een lantschap van *Arabie*. Waerom zy doorgaens in den mont hebben: *De beste put is Zemzem: maer de slimste van allen Barbut. Zemzem* wort by d'Arabieren voor de beruchte bron van *Hagar* gehouden, die door den engel aangewezen wiert, wanneer zy haren zoon *Ismaël*, die by-na van dorst versmaghte, verlaten had. Nopende deze put, worden, om de grootachtbaere moeder *Hagars* wille, zoo vele beuzelingen, door de Arabieren verdicht, gelezen, en de zelve zoo waengeloofelijk geduit, dat men een ganfch boek daer meê zou beslaen.

Mahomet zelf schijnt in dit stuk te wijfelen: want t'eenere tijde gevraeght zijnde na de plaetse der zielen, zoo gaf hy ten antwoord: *De zielen der geloovigen zijn in de magen der groene vogelen*

in het paradijs: maer die van d'ongeloo- vigen, in de magen der zwarte vogelen, in de helle. Dan op eenen anderen tijt zou hy weêr gezeit hebben, *dat de zielen in zekere lampen zijn, die aen Gods throon hangen, en vryelijk gaen, verwaerts zy willen, en tot haere lampen keeren.* Doch in het boek van de verrukking zijns zelfs, (de welke, zoo *Abdalla*, *Bochara*, en andere gevoelen, t'effens met ziele en lichaem zou geschiedt zijn) zeidt hy, dat hem, in ieder der zeven hemelen, een oneindelijke schare van profeten en andere heilige mannen ontmoet was: waer uit nootwendigh te bevestigen is, dat de zielen der zaligen, zijns gevoelens, in den hemel zijn.

Daer zijn'er, die willen, dat eenige zielen in de ruimten van deze benedenwerelt haer onthouden: zommige onder Gods throon rusten, en andere tusschen de hoven of tuinen des paradijs zwerven: en eindelijk etlijke aldaer zijn, daer Gods besluit het gebiedt: dies die gene vaste plaetse hebben.

Men vind'er, die zeggen, dat de zielen der zaligen, na de scheiding uit haere lichamen, een goddelijk gezicht genieten. Dit gevoelen omhelst ook zeker ander Arabische schrijver in de volgende woorden: *De redenlijke ziele zal (in de staet der scheiding) gemaakt worden, als een engel, uit de engelen, namelijk God.* Maer d'engelen, volgens eenparigh gevoelen van alle Arabieren, genieten een goddelijk gezicht.

Dan dewijl'er gene gelijke graet van volmaektheit is, alzo is'er ook niet van zaligheid. Hy voeght'er by: *Engewisselijk, na de meenichte en weinicheit der volmaektheden, zoo overtreffen d'orden der redenlijke zielen elkanderen in nabyheit en verheit van de waerheit, te*

Author.
lib. Sub-
tilit. &
Auth.
Epist. de
Spiritu
& Ani-
ma.

Tom.
30.
Com-
ment.
Alcoran:

Auctor.
Epist. de
Spiritu
& Ani-
ma
quæst. 9.

Ziet
pag. 11.

weten van God. Deze nabyheit en verheit is te verstaen, ten aenzien van de volmaektheit en glorye, en niet van den plaetselijken afstand: want hoe iemand volmaekter is, hoe hy voor nader en binnender met God te zijn gehouden wort.

Wat belangt de trappen van zoodanige glorye, die hebben zich, volgens gevoelen van dezen Arabischen schrijver, aldus: *De zielen der profeten hebben hun verblijf in't paradijs van Eden: de zielen der martelaers in't midden des para-*

dijs: de zielen der geloovige kinderen in de magen der vogelen des paradijs: de zielen der ongelooovigen zwerwen zonder vaste woonplaetse in het paradijs. Met den naem van *paradijs* verstaet hy het hemelsch, en niet het aertselch vaderlant, of een zekere lustige plaetse, als blijkt uit zijne volgende woorden: *De ziele des genen, die met schult beladen is, of ander mans goederen gerooft heeft, wort in de lucht opgehangen, noch is machtigh in den hemel te komen, tot dat de schult betaelt of het genomen wedergegeven is.*

Van de zaligheid, de welke na de verrijzenis volgt.

Abrah.
Eech.
Histor.
Arab.

Vervolgens zullen wy in't kort van die zaligheid spreken, de welke na de verrijzenis volgt. Doch dit zal klaerder bliken, en groot licht ontfangen, uit de beschrijving van het paradijs, of van eenigh ander vaderlant, en uit d'optelling der dingen, die in het zelve door d'Arabieren gestelt worden.

Zeven
paradij-
zen.

D'Arabieren dan steilen zeven paradijzen: welker eerste zy het *huis der Majesteit* noemen: het tweede, *het huis des heils*: het derde, *den hof der wellust*: het vierde, *het huis der eeuwigheit*: het vijfde, *den hof der zaligheid*: het zesste, *den hof des paradijs*: het zevende, *den hof Eden*, die alle gezet worden uit dierbare edele gesteenten en metalen te bestaen: gelijk reeds te voore gezeyd is.

Wijders, zy onderscheiden deze gehele woonplaetse der gelukzaligheid in hondert trappen, en stellen tusschen ieder trap zooveel ruimte, als een braefpeert in vijf hondert jaren tijts in vollen ren kan afleggen. Men treet in deze woonplaetse door hondert poorten, volgens gevoelen van *Bannabas* en anderen. Het eerste paradijs heeft twee poorten: d'overige elk een. Zy zijn alle niet goude platen bedekt, tusschen welke platen zoo veel ruimte is, als tusschen hemel en aerde. Dit onmetelijke gevaerte der paradijsen bestaet uit goude en zilvere steenen: welker een deze geheele al, van hemel en aerde, niet kan begripen. De vloer is met *Moschus* beleit. D'aerde bestaet uit safraen: de palcizen uit peerlen: de kamers uit karbonkelen en *Pyropen*: de

poorten uit verscheide edele gesteenten.

Vele vlieten ontspringen in dit gevaerte of bestek. D'eerste wort genoemd *de vliet van bermhertigheid*, die door alle de paradijsen stroomt: de tweede wort genoemd *Alkauthar*, dien *Mahomet* tot zich genomen heeft: en in den welken de zielen gereinigt worden: de derde is *Alkaphur*, dat is, van *Kanfer*: de vierde, *Taslim*: de vijfde, *Salsbil*: de zesste, *Rahix*: beneffens andere ontallijke vlieten. *Mahomet*, in zijn boek van de verrukking, getuigt vier andere vlieten in het paradijs gezien te hebben: welker een zeer klaer water had: de tweede zeer zoete melk: de derde zeer heerlijken wijn: en de vierde gezuiverde honigh.

Bovenmate ongeloofelijke beuzelingen worden van den oorsprong der bronnen en fonteynen dezer vlieten by hen uitgestroot. Deze paradijzen zijn, volgens *Mahomet's* schrijven, met allerlei slag van boomen beplant. De grootste en voornaemste van allen is de boom der zaligheid: wiens wortelen uit een eenigen peerl bestaen: de stam uit verscheide edele gesteenten: de bladen uit *Smaragd*: de takken, ten getale van tzeventigh duizent, uit *Topaez*: onder welker schaduwe de geheele schare der zaligen schuilt, en tegen de hitte en warmte haer beschermt en beschut. De bladen, gedreven door de beweging der wint, geven, door hunne ruifching, zulk een aengenamen maetklank, dat geen mensch de zoetigheid met gedaghten kan begripen.

Alis,

Alis, zoon van *Abutaleb*, verhaelt gehoort te hebben van zijnen neve *Mahomet*, dat in het paradijs een zekere boom is, uit wiens stam gevleugelde peerden groeien, met zeer fraeie dekkleden verciert, en met peerlen en karbonkelen belangen, die nooit drek geloofst hebben. Op deze peerden zitten de heiligen van d'eerste orde of rang. De heiligen van de lager rang, hen ziende, roepen luitrugtigh: *O Heere! waer door hebben uwe knechten zulke eere verdient? Deze*, zal God zeggen, *wanneer ghy lieden in den slaep ronkten, en verzopen lagh, voldeden d'ingezette gebeden. Wanneer ghy lieden vol en dronken gezopen waert, zoo waeren die door vasten afgemat: wanneer die geheel en al op de werken der deught zich leiden, zoo waert ghy tot wellust overgegeven: wanneer die hunne goederen aen d'armen uitreikten, zoo raepden en schraepden ghy lieden die t'zamen.*

Mahomet, en de navolgers zijner leer, geeft aen ieder van de heiligen dezes paradijs tzeventigh vrouwen van zulken schoonheit, dat een eenigh hair van deze vrouwen, zoo het op onze werelt neêrviel, den zelven tweemaal meer als de Zon verlichten zou. Zoo een dezer vrouwen een-mael in den Oceaen quam te spuuwen, zy zou dien zeer zoet maken: zulx men zuiker en honigh zou kunnen ontbeeren. Een iegelijk zal in dit paradijs van *Mahomet* met zulke krachten van eten, drinken, en byslapen, begaest zijn, als hondert der sterkite mannen van deze werelt. Maer *Mahomet* zal in dit paradijs de krachten van duizent mannen hebben.

Dit alles, en ontallijke meer andere diergelijke beuzelingen leeft men in den *Alkoran* zelf, of in de *Suna*, dat zijn d'overleveringen van *Mahomet*, als by den schrijver des boeks der schrandheden, *Thaalab*, *Bidha*, en meer andere ontallijke te zien is.

In welken zin deze dingen te verstaen zijn.

In dit stuk wort een zeer hevigh geschil tusschen d'Arabische Godsgeleerden en Filosofen gedreven, nopende den rechten zin van alle deze dingen: want de Godsgeleerden, als die al te waengelovelijk zich aen *Mahomets* beuzelingen hebben overgegeven, drijven halssterrigh, dat dit alles stoffelijk en na den letterlijken zin te verstaen zy. De Filo-

sopen daer en tegen, en rechtzinnige en billijke uitleggers des *Alkorans*, aengedreven door d'ongerijntheit der dingen, gevoelen, dat deze hoven, bomen, vruchten, vlieten, vengelen, vrouwen, edele gesteenten, en diergelijke andere dingen, niet anders zijn, als zekere kittelingen en streelselen, om die woeste Arabieren des te meer aen te lokken, en de herten met die wellusten te vermaken en strelen.

Dit hun gevoelen steunt op zekere namen van zaken, als *de boom des geloofs*, *de boom der zaligheid*, *de vliet der barmhertigheid*, de welke aenwijzen, dat de woorden aldaer verbloemderwijze, en niet na den letterlijken zin, te verstaen zijn. Hier uit is tusschen de Godsgeleerden en Filosofen een felle oorlogh ontsaen: vermengt met lasteren, schelden en kijven.

Averroes, in zijne voorrede des antwoorts, op het boek van *Algazel*, getytelt *Tahaphato Alphalafaphati*, dat is, *verdelging of zothheit der Filosofen*, gedenkt deze vyantschap der Godsgeleerden en Filosofen.

Maer *Algazel*, in zijn vijftiende geschil des gemelden boeks, stelt vier voorname oorzaken, waerom de Godsgeleerden zoo zeer van de Filosofen gruuwen. *Eerstelijk*: (zeidt hy) *dewijl de Filosofen drijven, dat de tegenwoordige gedaente der dingen van den gansch en al, en de ry, tusschen oorzaken en werken, aen allerleie nootwendigheid hangen; maer niet aen eene vrye of by wijle toevallige noot. Tentweede*, dewijl zy leeren, *dat de menschelijke zielen wezens of substantien zijn, door zich zelfs bestaende; maer niet in het lichaem ingedrukt. De doot, hunns gevoelens, is niet anders, als een ophouding of opschorzing der † onderhorigheid: † De-
wanneer de ziele ophoudt het lichaem te re-
penden-
tia.* *en de ziele bestaet zoo wel voor, als na die opschorting, door haer zelve. Tenterde*, zeggen zy, *dat het onmogelijk zy, dat deze zielen, in den aenvang der werelt, te gelijk voortgebracht zijn: hoewel zy daer by voegen, dat zy onsterffelijk en eeuwig, noch in generleie wijze der vergankelijkheit onderworpen zijn: na zy eenmael ontsaen zijn. Ten vierde*, logen zy *de wederkomste der zielen tot deze hunne lichamen, en dienvolgens d'opstending der lichamen.*

Ook voeght *Algazel*, in de sluitreden

den van zijn gansch werk, twee andere stellingen of bevestigingen daer by, om welke oorzake en reden wille, hy de Filosofofen onder het getal der kettters wil gerekent hebben. D'eerste is, dewijl zy de werelt eeuwigduurend maken: desgelijx ook alle wezens of substantien. De tweede is, dewijl zy bevestigen en

geloven, dat God der byzondere dingen onbewust is. Eindelijk staen de genen, die de filosofye met de wet of godsgeleertheit traghten te vergelijken en bevredigen, alle beide toe: te weten, dat de zaligen in een ander leven, zoo geestelijke, als lichamelijke wellusten en vermaken genieten zullen.

Van de verdoemden, en strafplaetse der verdoemden, of Vagevier.

Abrah.
Eccl.
Hiflor.
Arab.

Vier voorname vragen of geschillen plaghten, nopende deze stoffe, gemeinlijk voorgestelt en gedreven te worden. Het eerste is, of de zielen aenstonts, als zy uit hare lichamen scheiden, na den hemel vliegen, of na de helle gestoten worden: dan of zy op eene plaetse tot aen den dagh des gemeinen oordeels gehouden worden. Het tweede geschil is, of de straffen der verdoemden eeuwiglijk zijn, of tot een zekeren bestemden tijt. Het derde is, of het vuur der helle lichamelijk of geestelijk is. Het vierde eindelijk is, of, behalve de plaetse der eeuwig-verdoemden, eene plaetse zy, om de lichte zonden te verzoenen.

Gelijk d'Arabieren van d'eeuwe der onwetenheit den zaligen een zeer lustige plaetse toevoegen, (als reeds te voore gezeyd is) alzo voegen zy den verdoemden een vuile, afgrijzelijke, blinde en hel duistere en donkere plaetse toe: waer in de zielen der godloozen, die gepijnicht zullen worden, aenstonts, zoo dra zy uit hunne lichamen gaen, tot aen den dagh des algemeinen oordeels opgeslooten worden.

Anderen leeren, dat de zielen op een zekere plaetse, buiten de helle, zonder gevoelen van eenige straffe, gehouden worden, tot aen den dagh des oordeels. Een verdediger van dit gevoelen was *Abuharira*, onder het Mahometersdom, als de schrijver des boeks der schranderheden, in de volgende woorden, getuight. *Zoo wanneer zeker persoon na de plaetse der ziele, na de scheidung uit de lichamen, vroegh, zoo antwoorde Abuharira dien aldus. Wanneer iemand sterft, zoo zwerft zijne ziele eene maent rontom zijn huis, en aenschouwt de erfgenamen, op wat wijze zy zijne goederen verdeilen, schult betalen, nitterste-*

wille uitvoeren. Na verloop van eene maent keert de ziele weder tot haere knil, en gaet een gansch jaer rontom zijn graf, om te zien, wie voor haer gebeden stort, en wie al treurt. Na verloop van een jaer wort de ziele des overleden na de plaetse gebraght, waer in de zielen tot aen dien dagh bewaert worden: op den welken de hoorn der verrijzenis zal klinken.

Zeker Arabier, *Maad*, *Giabalas* zoon, antwoorde, op de vrage, na de plaetse der verdoemden, by den zelven schrijver aldus: *De zielen der godlooze Moslemannen worden in de graven, t'effens met de lijken gepijnicht: maer de zielen der ongeloovigen in de kerker, met het helsche vuur gepijnicht.*

Zoo eenigen gelooven, worden de zielen, zoo van zaligen, als onvromen, in de graven, tot aen den dagh der verrijzenis, geslooten: maer de graven der zaligen worden vergroot, die door een venstertje hunne plaetse in het hemelsch paradijs zien: daer en tegen worden de graven der onvromen verkleint, die door een diergelijk venstertje hunne plaetse in de helle aenschouwen.

Des niettegenstaende is het gemein en aennemelijkste gevoelen der Arabieren, dat de zielen der vromen, de welke, zonder besmetting van zonde, uit het lichaem scheiden, na het hemelsch vaderlant vliegen, om de gelukzaligheden te genieten: maer de zielen der onvromen ter helle varen, om gepijnicht te worden.

Zeker Arabische schrijver uit dit gevoelen zeer duidelijk. Want na gesproken te hebben, dat de ziele, begaeft met volmacktheden, in haer zelve het opperste vermaak, en een onuitsprekelijke vrolijkheit geniet, in den staet van scheidung uit den lichame, en geniaekt wort, als een engel, uit engelen, die

na aen God grenzen, zoo voeght hy aenstonts daer op: *Maer indien de ziele met de † tegendeeligheden der gemelde volmaektheden aengedaen is, gewisselijk, zoo zal zy met de selste pijn der helle gepijnicht worden.* Dit gevoelen blijkt uit de verscheide straffen, die d'Arabische schrijvers aen ieder slag der zondaers by de helluiden toevoegen: en zal noch klaerder blijken uit het geen, dat aenstonts zal gezeidt worden.

Wat belangt het tweede punt. Alhoewel d'Arabieren vastelijk geloven, dat de onvromen, om het bedrijf der grooter zonden en boosheden, gelijk zy spreken, met het helsche vuur zullen gepijnicht worden, zoo komen zy evenwel niet over-een, of dusdanige straffen een eind zullen hebben of niet. Want vele hunner (als by *Hazzadula Benkamuna*, in zijn verhandeling van de drie godsdiensten, als die van *Moses*, *Christus* en *Mahomet*, te lezen is) bevestigen, dat d'onvromen geenzins de eeuwige verdoemenis in de helle zullen uitstaen; maer op zekeren tijt daer uit gaen: 't zy dat na zy de straffe, na vereisch van hunne boosheden, geboet hebben: of door tusschen-spreken van *Mahomet*, en door de goddelijke gedooging en toelating.

Andere houden, dat niemant van *Mahomets* navolgers straffe zal boeten, met hoe groote schelmeryen en ondeughden hy ook besmet en beladen is: maer die alle regel-recht, door voor-sprake van *Mahomet*, na het paradijs zullen streven.

Men vint'er evenwel, die de godlozen een eeuwige verdoemenis opleggen, en geene plaetse van bemiddeling of tusschenspreking, en quijtschelding, erkennen. Dit was een gemein gevoelen der Arabieren: gelijk dit ook het gevoelen des *Alkorans* schijnt te zijn: in den welken men aldus leest: *In eeuwigheit zullen (de zondaers) in de helle blijven: noch de straffe zal hen niet verminderd worden:* gelijk zeker schrijver *Philip Guadagnol* wijtlopijger verhaelt.

Des onaengezien leert *Mahomet*, hoewel zonder eenigh vast bewijs, volkomenlijk het tegendeel in 't boek *Sonna*, dat is, de *Wet* of *Overlevering* genoemd: alwaer hy zijnen navolgers d'onflaning en bevrijding der helsche straffen, door zijne tusschen-spreken, belooft. Deze be-

lofte uit hy ook zeer stoutelijk by *Abdalla* van *Bochara*, in de volgende woorden. *Gewisselijken zullen alle menschen, ten dage des oordeels, by den eersten mensch Adam komen, zeggende: Wy bidden u, ó Vader! spreke voor ons: die dan zijne zonden zal verhalen, en zeggen: Voorwaer, ik ben niet waerdigh, noch zoo groot niet. Dies gaet by den rechtvaerdigen Noach. Dan zullen zy by Noach gaen, die zijne zonden verhalende, hen weér te rugh na Abraham, Gods beminde, zal zenden. Maer Abraham, zijne zonden verhalende, zal hen by Moses, die met God gesproken heeft, bevelen te gaen. Maer Moses, zijne zonden desgelijks verhalende, zal hen vermanen by Christus, Gods geest en woort, te gaen. Eindelijk zal Christus hen bevelen by Mahomet, Christus allerliefste, te gaen. Dan zullen zy by my, zeid Mahomet, komen, en hertelijken bidden, om hen voor te spreken. Aenstonts zal ik dan by mijnen Heer gaen, en hem met gebukten hoofde aenbidden. Die tot mijn zal zeggen: Sta op, Mahomet, hef uw hoofd op. Spreke, ghy zult verhoort worden. Eisch, ghy zult het hebben. Dan zal ik tot hem zeggen: Mijn volk, mijn volk. Dan zal hy tot mijn zeggen: Ga hene. Voere hen alle uit: in welker herte ghy zoo veel geloofs zult vinden, als een gersten-koren zwaer weeght. Na die uitgevoert zijn, zal ik wederkeeren, en weder den Heere met neêrslachtigen hoofde dienen, en voor mijn volk bidden: die dan tot my zal zeggen. Sta op, Mahomet: hef uw hoofd op, spreke, Ghy zult verhoort worden: eisch, ghy zult het hebben. Dan zal ik tot hem zeggen: Mijn volk! mijn volk! Dan zal hy weder tot mijn zeggen: Ga hene, en voere onder hen alle die genen uit, in welker herte ghy zoo veel geloofs zult vinden, als een mostert-zaet zwaer is. Na dit gedaen is, zal ik weder voor d'overigen bidden. Dan zal de Heer tot my zeggen: Ga hene, en voere onder hen alle de genen, in wiens herte ghy minder, minder, ja noch minder, als een mostert-zaet, zult vinden, uit het vuur, uit het vuur, uit het vuur. Dan zal ik uitgaen, met onuitsprekelijke vreughde bevangen, en hen alle uitwoeren, en na het paradijs brengen.*

Het geen *Mahomet* buiten-spoorigh heeft geuit, hebben zeer vele Arabische godsgelcerden oncindelijk, en boven al-

† Con-
trarietat.

Tom:
30.
Com-
ment.
Alcoran:

Of de
straffe
der ver-
doem-
den een-
wighlijk
is.

Tract. 2.
cap. 2.
Apolog.
pro
Christ.
Relig.

len's menschen begrip hooger opgezet en vergroot: zulk zy niet alleenlijk anderen volken; maer ook de Mahometanische Filofofen zelfs tot laggen doen uitbersten hebben: waer uit onder hen zoo vele oorlogen ontfaen zijn.

Gevoelen der Arabieren van de zachtigheid der genen, die buiten hunnen godsdienst zijn.

Wijders, wat d' Arabieren van de zachtigheid en verdoemenis van andere volken, die *Mahomets* leere niet volgen, gevoelt hebben, daer in komen zy met malkanderen niet overeen. Zommigen gevoelen, dat de genen, tot wien de kennis en kuntschap van *Mahomets* zending niet volkomentlijk, of alleenlijk door een zweevend en duister gerucht gekomen is, dat een verftandigen man bekoort noch beweeght, niet eeuwiglijk zullen verdoemt worden, 't en waere zy iet, dat der eeuwig verdoemenis waardigh is, gedaen of bedreven hebben. Doch zoo die kuntschap zoodanigh geweest is, de welke een verftandigen man bekooren; maer zy des niet te min halsfarrigh van herten gebleven zijn, en de zelve verworpen hebben, die genen zullen ten eeuwig vuure gedoemt worden. Dan zoo zy de zelve geenzins verachtelijk verworpen hebben; maer met allen vlijt en naerftigheid de waerheit van die zendingh doorzocht, doch die niet kunnen bekomen hebben, die zullen, volgens eenigen, niet verdoemt worden, ten waere zy dat anders verdient hadden: hoewel zoodanigen, volgens anderen, tot d'eeuwige straffe gedoemt worden.

Mahomet, in het voornoemt hoofstuk des *Alkorans*, belooft niet alleenlijk den zijnen; maer ook den Joden, Kristenen, en zelfs den Heidenen, heil en welvaren. Want aldus schrijft *Mahomet* in den *Alkoran*: *Warelijk, de genen, die (versta Mahometanen) geloofd hebben, als ook de Joden, Kristenen, en Heidenen, zullen hunne vergelding en loon by den Heere hebben. Nochte zy behoeven niet te vrezen, noch bedroeft te zijn.*

Op eene andere plaetse getuigt hy ook, dat *Mofes* voor de Joden, en *Kristus* voor de Kristenen, voorfpraken verftrekken zullen, en hen van d'eeuwige straffe en verdoemenis verlossen: hoewel hy op eene andere plaetse zich zelve regenspreekt, en het tegendeel bevestigt.

Of her helse vuur lichamen en stoffelijk, of geestelijk zy, wort ook by

d' Arabieren in twijffel getrokken. *Abdalla Alkassai*, en vele andere willen, dat het lichamen en stoffelijk zy. *Al-gazel* vaert heftigh tegen de Filofofen uit: uit oorzake zy het helse vuur een *Metaphorisch* of verbloemt vuur maken, en willen, dat het niet anders, als een vuur van wrijving en steking zy.

Zeker ander Arabische schrijver erkent, en staet het alle beide, in de volgende woorden, toe: *Maer by aldien de ziele de tegendeelen der gemelde volmaektheden bezit, waerlijk zoo zal zy met de felste straffe der helle gepijnicht; en met het vuur van wrijving en steking gebrant worden.*

In het boek der schrandereheden wort verhaelt, dat d'aerts-engel *Gabriël Mahomet*, op zijne vrage, het helse vuur aldus beschrijft: *Wanneer de hoogste God het vuur der helle geschapen had, zoo ontstak hy dat duizent jaren, tot dat het root wiert: teen duizent andere jaren, tot dat het wit wiert: eindelijk duizent andere jaren, tot dat het zwart wiert, als de duisterste nacht.*

Zoo andere gevoelen, is het vuur hier op d'aerde een gedeelte van de zeventigh deelen des helse vuurs: en 't en zy het tweemaal in de zee gedompelt en gewassen was, men zou geen genot daer van: maer veel meer groot nadeel ontfangen hebben.

Men leeft in de schriften der Mahometanen, hoe dat d'aerts-engel *Gabriël* certijts door God aenden hellevooght *Malech* (zoodanigh als *Pluto* by Grieken en Latijnen wort afgebeelt) afgezonden was: ten einde hy het vuur aenden eersten mensch *Adam* uit de helle zou brengen, om zijne spijs te koken. *Deez Malech zeide tot Gabriël: Hoe veel vuurs wilt ghy, dat ik u geve? Waer op Gabriël zeide: Eene mate van eene Mina. Toen zeide Malech, als grimlaggende: Indien ik u deze mate zou geven: door des zelfs hitte zouden de zeven hemelen en zeven aerden smelten. Dies keerde Gabriël weer tot den Heere, en zeide: Mijn God, hoe veel vuurs zal ik nemen? Tot wien God zeide: zoo veel het kleinste veezeltje weeght; maer wascht het in de zeventigh vlieten tzeventigh-mael af, eer ghy het in de werelt brengt. Wanneer dit gedaen was, braght hy dat vuur by den eersten mensch *Adam*, en leide het op den kruin des hoogsten bergs, die aenstonts geheel smolt.*

Lib. de Subtilit. cap. de Gehena.

Auqor. Prop. 24.

Of het helse vuur

smolt. Voorts keerde het vuur weêr na zijne oude plaetse: en bleef des zelfs rook alleenlijk in yzer, en in steenen, tot noch beden. Uit welke rook dit ons vuur voortgekomen is.

Vagevier.

Jacob Bascia in Thefauro Juris. cap. de lotione ante preces & cura mortuorum.

Eindelijk stellen alle de Arabieren eendrachtiger stemme eene plaetse, of Vagevier, waer in d'onvolmaekter zielen, gelijk zy spreken, of de welke, met werken van lichte zonden besmet, uit dit leven scheiden, gezuivert, geloutert en verzoent worden, eer zy voor God gestelt worden, en zijn gezicht, of de wellusten en vermaken des paradijs genieten. Aldus gevoelt zeker *Jacob Bascia*, met wien alle de Mahometaenische schrijvers des Kanonischen rechts stemmen: want zy leeren alle, dat d'uitterlijke en wettelijke afwafching des lichaems, d'inwendige, de welke die van de ziele is, betekene: waer uit zy besluiten: indien in de kerke te gaen, en gebeden te storten met een ongewassen en vuil lichaam; desgelijks eenen doode te begraven, zonder wafching, oneerlijk is; hoe veel te oneerlijker zal het zijn, dat eene onreine ziele, hoe weinigh onrein die ook zy, voor God gestelt wort.

Wijders, dat de zuivering door het vuur volbragt wort, wijzen klaer en duidelijk de gebeden uit, die zy voor

d'overledenen storten: als onder andere uit de twee volgende blijkt. Het een luidt aldus: *O God! doe hunne zielen rusten, en verlichte hunne grafsteden, en wasch hen met sneeu en water af, en verkoele hunne hitte, en zuiver hen van zonden: gelijk een wit kleet van vuiligheden gezuivert wort.* Het ander luit aldus: *Verander, Heere, den doode haer woonplaetse in een beter woonplaetse, en breng hem onder een beter geslaght, en voere hem in het paradijs over, en verlos hem van de verzoeking en pijn des vuurs, door uwe barmhertigheid en genade, ô allerbarmhertigste der barmhertigen!*

De Mahometaenische schrijver, *Algazel*, erkent een drierleien staet der zielen, na de scheiding uit den lichame: het welk, volgens zijn getuigen, het gevoelen van alle de Mahometanen is. Des zelve woorden luiden over dit stuk aldus: *Waerlijk d'eeuwige gelukzaligheid behoort aen de volmaekte eeuwige zielen, en d'eeuwige straffe aen d'onvolmaekte besmette zielen. Maer de bepaelde straffe aen d'onvolmaekte besmette zielen, de welke geenzins de volkomen gelukzaligheid verkrijgen, 't en zy door volmaektheit, rechtveerdighmaking en reiniging.*

Van d'opstending of verrijzenis der dooden.

Abrah. Eech. Histor. Arab.

HEt gevoelen en leere van de verrijzenis of opstending der dooden is altijd by d'Arabische volken van beide eeuwen voor vast geloofd: als blijkt uit het geen van de sekte der *Dabriten* te voore aengemerkt is. Wat evenwel belangt d'Arabieren der eerste eeuwe, zoo leest men dit eenigh van deze stoffe by verscheide Arabische schrijvers: als *Gregoor Barhebreer*, *Masbud* en andere: te weten, dat zy, op hun sterven leggende, hunne peerden of kemels by hun graven deden slaghten: dewijl zy meinden, dat de genen, die dat gedaen hadden, te peert zouden verrijzen; maer, die dat niet deden, te voet. Deze fabel is niet zonder groote winst tot de nakomelingen overgekomen.

Maer d'Arabieren, die na *Mahomets* tijden geleefd hebben, komen geheellijk in de zake over-een; hoewel niet des-

gelijks in de maniere en omstandigheden der verrijzenis. Doch, om dit wel te verstaen, zoo dient geweten, dat de Arabische schrijvers de verrijzenis met een zeer gemein woort, *Almaad* bedieden, dat is gezeid, *wederkeering, hertrret, herbrenghing, of herstelling: dewijl de hoogste God, zoo Algazel getuigt, het lichaam herbrenghet en herstelt van de berooving tot het zijn, en van het leven tot de doot.* De genen, die deze reden van den naem der verrijzenis aennemen, worden drierlei gestelt, of in drie rangen verdeilt.

Quaest. 20. libri destru-ctio Philof.

D'eerste willen, dat dat zelfste lichaam zal verrijzen, dat allereerst met de ziele vereenight is, en met haer een eenigh t'zamen-gestel maekt. Dit gevoelen verdedigen en bekrachtigen de Arabieren, gelijk ook andere des zelfs verdedigers en beschermers, zoo Kristenen, als Joden, door de God-

Lib. 9. sui Chron.

delijke rechtveerdigheid: dewijl het billijk en behoorelijk is, dat een lichaam, dat aen de goede en quade werken der ziele deelachtigh was, t'effens met haer de goede werken, en gemeine belooning geniet, of de straffen lijdt. De zelve vaststelling bevestigen en bewijzen zy sterker uit de gelijkheit of over-een-koming des woorts *Almaad*: dewijl niet recht zou gezeidt worden, iet tot zijn oud wezen herbraght en herstelt te zijn, 't en zy het volkomen een en het zelfste is, ten minste in het stuk van wezentlijk t'zamen-stellende deelen.

D'Arabieren van den tweeden rang gevoelen, dat het lichaam weêr uit de zelve stoffe, en uit de deelen der stoffe t'zamen-gestelt wort, waer uit het te voore t'zamen-gestelt was: doch niet met het zelfste leven bezielt of geinvoormeert wort; maer met een ander, van nieuws door God voortgebraght. Het welk zy achten genoechzaam te zijn, dat iet gezeit wort tot zijn oud wezen herbraght en herstelt te worden.

Dan deze Arabieren verklaren niet duideljk, wat zy door den naem van leven, door God op nieu voortgebraght, verstaen: te weren, of zy de ziele zelve, of een nieuwe vereeniging der ziele zelve met het lichaam verstaen. Zoo eenigen voor waerschijnlijk houden, schijnen zy de ziele zelve te verstaen, de welke zy met het leven verwerren, en een † byval noemen, gelijk te voore is aengemerkt.

† Accidens.

Maer de genen, die de beschrijving of uitlegging des woorts *Almaad* niet toestaen, gevoelen dat het lichaam geenzins zal verrijzen; maer tot zijne voorige elementen of hoofdstoffen, en * eenflachtige deelen, gebraght worden: en dienvolgens is de verrijzenis niet anders by hen, als de allervolkomenste en † beooghde zaligheid der volmaakte zielen: gelijk de volle en door het algemeen oordeel bekrachtighde verdoemenis, tot de verdiende straffen, der onvolmaakte zielen. Dit hun gevoelen steunt op dusdanige bewijsredenen: te weten, zy houden onmogelijk te zijn, dat het zelfste lichaam, dat in andere en andere lichamen verandert, en door verscheide veranderingen in dieren, gewassen, metalen, stenen, en diergelijke dingen verwen-telt is, weêr op kan staen. Wat zal men

* Partes similes.

† Finalis.

daer en boven van deze lichamen zeggen, de welke tot voetsel en stoffe der menschen gedyen: zulks gelooffelijk is, dat een en het zelfste lichaam, door velerleie verhuizing, (gelijk *Algazel* spreekt) met vele zielen vervolgens geinvoormeert zy: te weten, door dusdanige verkeeringen of verwentelingen. Dies is het gemein en aenneemelijkste gevoelen van allen, onder d'Arabieren, dat een en de zelve lichamen zullen verrijzen: maer geene andere, die van nieuws voortgebraght zijn: het welk zy zeggen niet door menschelijke; maer door Goddelijke maght te geschieden: waer meê zy de bewijsredenen der genen, die hun gevoelen tegen-spreken, wederleggen.

Wat belangt de maniere of wijze der verrijzenis, daer over zijn twee gevoelens der Arabieren. Het een stelt, op steun en gezagh der Mahometaensche historien, dat God den tijt van veertigh dagen droppelen regens op d'aerde zal zenden, die 's menschen zaet zeer gelijk zijn: waer uit menschelijke lichamen zullen voortspruiten: niet anders als gras en moeskruiden der aerde. Deze fabel hebben zy misschien uit de Rabbinen gezogen, die deze woorden des *Psalms*, en zy zullen bloeien uit de stad, gelijk kruiden der aerde: en dit van *Jesaias*, cap. 26: vers 19. *dewijl de dau der moeskruiden uw dau is*, op de verrijzenis duiden.

Op wat wijze de verrijzenis geschiedt.

Het ander gevoelen, dat gemein en het aenneemelijkste is, houdt staende, dat *Mahomet*, na d'aerts-engel *Israphaël* eerst op den hoorn zal geblazen hebben, d'eerste van allen zal opstaen, en, hebbende het stof uit zijn hair en baert geklopt, tot *Gabriël*, die by hem zal zijn, zeggen: *O Gabriël! wat is dit voor een dagh?* Tot wien *Gabriël* zal zeggen: *De dagh der verrijzenis: de dagh des oordeels: de dagh van reken-schap te geven: de dagh der wrijving en steking: de dagh van schrik en angst.* Wanneer nu *Israphaël* weêr op zijnen hoorn zal blazen, dan zullen alle de andere dooden opgewekt, en na de plaetse des oordeels gedreven worden: doch de gelovigen te peerde: maer d'ongelovigen te voet. Want zoo men d'overleveringh van *Ali Bentaleb*, *Mahomets* schoonzoon, gelooven magh, zou God aldus zijnen engelen geboden hebben.

hebben. Dat mijne engelen, ghy getrouwen, zich waghden te voet na het oordeel te gaen: naer dien zy daer toe niet gewent zijn: want eerstelijc wierden zy in 's moeders lendenen, en toen den tijt van negen maenden in 's moeders lijfmoeder gedragen: maer daer na zijn zy voor den dagh gekomen, en op de handen der vroetvrouwen ontfangen, en toen op d'armen der minnemoeder gedragen. Na zy gespeent waeren, wierden zy in den boesem der ouders opgequeekt, en groot geworden zijnde, op peerden, kemels en ezels, te lande; maer over zee, te scheep gevoert.

Het geen *Ali* uit d'oude Arabieren van d'eeuwe der onwetenheit gezogen en ontleent heeft, (gelijk reeds te voore is aengeroot) dat heeft hy met de volgende reden van *Mahomet*, als een orakel tot zijn volk geuit, bevesticht. *Vermeenighvuldicht offerhanden der dieren: dewijl die ons, op dien wegh na het oordeel, tot verlichting zullen zijn.* Zeker is het, dat *Mahomet* met deze woorden op dat waengeloof der ouden, en slachting der dieren by de graven, geoocht hebbe; dewijl deez veel meer de fabelen der oude Arabieren vermeerderd, als weghgenomen en afgeschafft heeft.

Brugh
der ver-
rezenen.

Nu schiet alleenlijk noch overigh, om van den wegh of brugh, dien de verrezenen over moeten gaen, als ook van het algemeen oordeel, te spreken. Dit alles verhaelt *Algazel*, de schrijver des boeks der schrandeheden, in het hoofdstuk van de brugh, zeer naukeurigh in de volgende woorden: *God heeft geschapen, zeyd de profeet, (versta Mahomet) boven het vuur of afgront der helle, een brugh van zeven bogen, welker ieder een wegh van drie duizent jaren reizens is: te weten, duizent jaren van opgang, duizent van vlakten, en duizent van steilten of neêrgang. Deze brugh is dun'er als een hair, scherper als een zweert, duisterder als de duisterste nacht, en met duizent zeer spitse picken gewapent. Derhalve wort een mensch, over dezen brugh gaende, op den eersten boge na het geloof gevraeght, en gedwongen daer rekenschap van te geven: op den tweeden wort hy na d'ingezette gebeden gevraeght: op den derden, na de tienden: op den vierden, na de vasten:*

*op den vijfden, na de beêvaert na de heilige plaetsen: op den zesten, na de wettelijke reinigingen: op den zevenden, na d'eere, aen d'ouders bewezen, als ook na d'aclmoessen. Die gevonden wort dit alles voldaan te hebben, treet na de plaetse der gelukzaligheid over: maer die niet, wort in den afgront der helle gestooten. Zommigen worden, als de blixem, voor-by gevoert: anderen, als de wint: anderen, als vogelen: anderen, in den tijt van vier en twintigh uren: anderen, in een maent, of twee maenden: anderen, in den tijt van een, twee, drie of meer jaren: zulx de laetsten den wegh van deze geheele brugh in den tijt van vijf en twintigh duizent jaren afleggen. Maer zommigen zullen aen den ingang van de brugh staen. Tot wien Gabriël, dien vrede zy, zal zeggen: *Waerom gaet ghy niet over? Die zullen dan zeggen: Dewijl wy het vuur vrezen. Tot wien Gabriël zal zeggen: Wanneer u in de werelt een zee voor quam: waer meê quaemt ghy daer over? Daer op zullen zy zeggen: met schepen. Dan zal hy hen de tempelen, in de welke zy hunne gebeden storten, en die nu tot schepen gemaekt zijn, aanbieden: en alzo zullen zy over de brugh geraken. Daer en boven zal de hooghste God Gabriël bevelen, (naer luidt der heilige historien) dat hy den geen, wiens goede werken de quade daden overtreffen, vrage: *Of hy den omgang van geleerde mannen in deze werelt gebruikt heeft, ten einde hy hem door hunne tusschen-spreken verschoone: of hy een geleerden bemint, of met hem aen een zelve tafel gegeten; of in een zelfste vlek gewoont, of zijnen vrient bemint heeft, of ten minste met een geleerden man van eenen name geweest zy. Indien hy nu zoodanigen eenen gezonden heeft, dien zal hy by de hant nemen, en in het paradijs overvoeren.***

Een ding staet hier aen te merken: te weten, dat de Mahometanen deze brugh stoffelijc en na den letterlijken zin verstaen, volgens het besluit der kerkelijke vergadering van *Samarkand*, de welke by alle de jonge Arabische schrijvers nagevolght wort. Deze wegh of brugh wort doorgaens in den *Alkoran* gedaght: maer inzonderheit in de voorrede zelve: waer van d'uitleggers des *Alkorans* wijtloopigh spreken.

Van profeten en profesye.

Abrah.
Fec. h.
Hiflor.
Arab.

DE Arabieren tellen van de fcheping der werelt af, tot aen *Mahomet*, hondert en vier en twintigh duizent profeten, en willen, dat ieder hunner tot een byzonder volk gezonden en afgevaerdicht zy, uitgezeit *Mahomet*, die, naer hun zeggen, aen alle volken gezonden is. Hierom wiert de Jood *Muskakan* te *Bagdad* gedoot: niettegenftaende hy *Mahomet* voor den opperften profect en gezant Gods beledt: dewijl hy zeide, en fterk dreef, dat *Mahomet* aen alle volken gezonden was, uitgezeidt aen de Joden.

Sciabin-
fciah. in
Hiflor.
Gen-
tium.

Dies zeggen zy, dat *Hud*, dien zy voor een en den zelve met *Heber*, zoon van *Salech*, houden, alleenlijk aen de *Haditen* gezonden zy: *Salech* aen de *Thamuditen*: *Hantala* aen de *Raffiten*, inwoonders der bergen des lantschaps *Hadbramuta*: *Abraham* tot de *Chaldeen*: *Loth* tot die van *Sodoma* en *Gomorrha*: *Job*, en na hem *Bafar*, zijn zoon, tot de *Syriers*: *Sciobaib*, die by d'Arabieren voor *Jethro*, *Mofes* fchoonvader, wort gehouden, tot de *Madianiten*: *Mofes* tot de *Hebreen*: en zoo voorts d'overigen.

Alle d'Arabieren van d'eeuwe der onwetentheit erkenden de profesye en profeten niet, als daer zijn de *Dabriten*, die zelf den bouwmeester van den al logenden, en alles der levendighmakende natuur, gelijk zy fpreken, toefchreven: en dienvolgens logenden zy ook de profesye en profeten.

Maer welke Arabieren van beide eeuwe de profesye omhelsden en aennamen, die wierden in verfcheide fekten en gevoelen verdeilt: naerdien zy alle van geen een gevoelen waeren: want eenigen leerden, dat de profesye niet anders zy, als d'allervolkomenfte volmaektheit der natuure: dies meinden zy, dat niemant die kon bekomen: 't en zy hy alle pogingen in 't werk gefteelt heeft, om het geen, dat in † vermogen is, ter * daet te brengen, en alle getalen van lichaem en ziele heeft.

Benke-
muna-
lib. 1.

† Potentia.
* Actus.

Anderen gevoelden, dat het geenzins noodigh zy, of iemand een geleerde of ongeleerde jongeling of oude man zy: alleenlijk most vroomheit van leven en zeden vereifcht worden, indien zoodanigh een tot eene profect, door God, zou verkooren worden.

Dus verre hebben wy eigentlich van de zeden, gewoonten en godsdienft der oude Arabieren gefproken: hoewel ook doorgaens het nieuw daer by gevoeght, daer de zake het vereifchte, en tot verklaring van het oud kon dienen. Vervolgens zullen wy in 't kort het overigh van de zeden, gewoonten, en godsdienft der later en hedendaeghsche Arabieren en Mahometanen, die *Mahomets* leere volgen, befchrijven: dan dewijl de beruchte profect *Mahomet* hier dikwils nootwendigh in het spel moet komen, zal het dientigh zijn, *Mahomets* geboorte, leven en bedrijf, voor af ten toone te ftellen.

Geboorte, leven en bedrijf van den beruchten profect *Mahomet*, en anders *Mohammed* of *Muhammed*.

DE naem *Mahomet*, alzo gemeinlijk by ons in 't Neêrduitsch genoemt, wort eigentlich, zonder punten of klinkletteren, op Arabifch aldus gefchreven, *Mhmmmd*: welk woort meeft alle de voornaemfte fchrijvers, die d'Arabifche boeken vertaelt hebben, eenparelijk *Muhammed*, of *Mohammed*, overzetten, fchrijven, fpelden en uitspreken: want de eerste Arabifche klinkletter *Damma*, in den naem

Mhmmmd, indien die met klinkletteren getekent is, wort by wijle by d'Arabieren, als een klare en zuivere *u*, en by wijle als met een *o* vermengt, uitgefproken: naerdien deze klinkletter die beide krachten heeft: dies men ook *Mohammed* of *Mouhammed* zou mogen zeggen.

Mohammed, of *Muhammed*, bediet een zeer prijs en lofwaerdigen man: gelijk ook *Achmed*, een andere naem van

van *Mahomet*, prijzelyk gezeit is: want beide deze Arabifche woorden zijn herkomstigh van het Arabifch grontwoort *Hamada*, dat *prijzen* of *loven* gezeit is.

Mahomet
Nour
ge-
noent.

Mohammed wort ook by de zijnen *Nour* op Arabifch genoemt, dat *licht* en *verlichter* gezeit is, (want het woort *Nour* heeft die beide betekeniffen:) uit oorzaak hy hen in hunne duiffterniffen verlicht heeft: want aldus fchrijft hy in het twalefde *Surata* of hoofdstuk des *Alkorans*: *Wanneer u een dubbelzinnigh of twijfelachtigh woort voorkomt, zoo went u tot God, en den profheet: verfta Mahomet.*

Oock
Nabi Al-
lahi, en
Nabi
Rafoul.

By de Mahometanen zelfs wort hy zeldien met zijnen eigen naem van *Mahomet* genoemt: maer veeltijts op Arabifch *Nabi Allahi*: dat is, *profheet Gods*, en *Rafoul Allahi*, dat is, *gezant* of *apostel Gods*: en ook enkelijk, uitftekenheitshalven, *Nabi* en *Rafoul*, dat is, *profheet* en *gezant*. Anders bediet ook *Nabi*, op Arabifch, eenen man, die van d'eenen na d'andere plaetse reift: en *Alnabi*, wanneer het Arabifch woortledeken *Al* daer voor gezet wort, eigentlich eenen, die van *Mekka* na *Medina* reift: waerom *Mahomet* by de zijnen ook alzo misfchien genoemt is: naerdien hy uit *Mekka* na *Medina* reisde, of liever vluchte, uit vreeze voor de *Koreisjiten*, ter zake van het invoeren van zijnen nieuwen godsdienst. Hy wort ook by de zijnen *Alnadir* en *Almundir* genoemt: *Nadir* of *Mundir* is gezeit een *vermaender*, *preker*, *voor-verkundiger*, *gezant*, of *apostel*: maer indien het Arabifch woortledeken *Al* daer voor komt, zoo wort daer door eigentlich by hen *Mahomet* bediet.

Alnadir
en Al-
mundir.

Ach-
med.

Mahomet wort ook anders in den *Alkoran* *Achmed* genoemt: welken naem onze Zalighmaker zelf zou voorzeit hebben, als de fchrijver des *Alkorans* in de volgende woorden beuzelzinnigh verhaelt: *Jezus, zoon van Maria, heeft gezeit: O kinderen Israels, ik ben de gezant Gods by u: op dat ik de wet, de welke ghy hebt, waer make, en den gezant, (of apostel) die na my komt, verkundige: wiens naem Achmed zal zijn. Achmed is zoo veel gezeit, als Muhammed, volgens de verklaring en uitlegging van Beidawi. Zeker ander Mahometaenfche fchrijver getuight, dat zijn naem in den hemel *Achmed*: op d'aerde *Mu-**

ammed, en in het paradijs *Alvatrazim* is.

Het dient evenwel aengemerkt, dat die beruchte en bekenfte naem van allen, te weten, *Mahomet* of *Muhammed*, onder de Mahometanen den voorrang heeft: niet alleenlijk, om dat die aen *Adam*, *Mofes*, *Christus*, *Efaïas*, en allen anderen profeten, zoo de Mahometanen voorgeven, bekend was; maer ook om dat zy gelooven, dat hem die naem met Gode gemein is: gelijk God zelf tot *Mofes* zou gezeit hebben, als zeker Arabifche fchrijver *Keffeus* in de volgende woorden verhaelt: *O Mofes, ik heb geen heertlijker fchepfel, als Mahomet, gefchapen. Alle de gezanten, die u voorgegaen zijn, hebben in hem gelooft. Hy is d'eerfte van alle de gemelde profeten: de laetste van de genen, die begraven zullen worden, en d'eerfte der genen, die op te wekken zijn. Hy is de beste der profeten: wiens naem, die van mijnen naem afgeleit en gefmeet is, Muhammed zal zijn.*

Zoo *Ahmed*, zoon van *Jozef*, uit andere fchrijvers verhaelt, was *Mahomet*, (d'invoerder der Mahometaenfche wet) d'eerfte, die den naem van *Mohammed* of *Ahmed* gevoert heeft: doch by aldien men het fchrijven van *Ebn Chalikan* geloven magh, is onder d'Arabieren niemant met dien naem voor *Mahomet* genoemt, uitgenomen alleenlijk drie. Dies is d'invoerder der Mahometaenfche wet de vierde, en niet d'eerfte, die *Mahomet* genoemt is. Deze drie worden gezeit om de volgende reden met dien naem genoemt te zijn: te weten, wanneer *Sofyan*, zoon van *Mojafch*, *Homran*, zoon van *Rabia*, en *Ohaiyah*, zoon van *Aljolab*, een gezantschap by zekeren koning bekleeden, die de gedenkschriften der ouden doorlezen had, zoo wierden zy door hem van eenen apostel verwitticht en vermaent, dien God hen zou toezenden, met name *Mahomet*. Deze drie dan, die ieder hunne vrouw zwanger r'huis gelaten hadden, deden beloften, indien hen een zoon gebooren wiert, dat zy hem den naem van *Mahomet* geven zouden. En aldus is gefchiedt, dat voor den profheet *Mahomet*, die by ouden (gelijk zy voorgeven) met dien naem betekent was, drie andere *Mahometten* by d'Arabieren geweest zijn. Des niettegenstaen-

Drie an-
dere
hebben
voerden
profheet
Mahomet
den
naem
van Ma-
homet
gevoert.
In Vita
Poëtae
Pharaz-
daki.

Ebn
Chali-
kan.

de stellen zy die later, als den profect *Mahomet*, op steun van het volgend. Te weten, zy geloven, dat, ten aenzien van hem, d'eerste vader der menschen niet eerder *Adam*, als *Abu Mahomet*, dat is, *vader van Mahomet*, genoemd geworden is: als wiens licht, het eerste gedeelte der geschape dingen, en des goddelijken oorsprongs, toen al op zijn voorhoofd blonk, even als de Maen, wanneer die in haer volle schijnsel is.

Ahmed Ebn Jo- zef. Ja men verhaelt, dat *Mahomet* zelf zou gezeit hebben: *Het eerste, dat God geschapen heeft, was mijn licht.* Waerom d'Arabieren, wanneer zy de schepping van den ersten mensch beschrijven, zeggen, *dat d'engelen Mahomet en zijne voortreffelijkheid gekent hebben, eer zy Adam gekent hadden.* Het welk zy ook door deze zijne woorden bevestigen. *Ik was een profect, wanneer Adam noch tusschen water en slijk was.* Andere noemen *Mahomet* d'eerste profect in schepping, en laetste in zending. *Mohammed* of *Muhammed* voerde ook den bynaem van *Albukasim*.

Mahomets ty- rel. De Turken geven aen *Mahomet* dezen hooghdravenden tytel. *Zon des hemels van de waerheit: Heer der gezanten, en der genen, die de heilige Schrift geschreven hebben: Volbrenging der profeten: Overwinnaer en Uitroier der afgoderye en weerspannelingen: Hoogste plaetse van † Kioska des gezantschaps: Volheit der Mane, van de profesje: Keerse van den nacht der grootheit: Verheven plaetse van * Sofa, van vreughde, van vernoeving: Uitnemenheit van Mahomet. Dat Gods zege en heil op hem zy. Die d'ecre der profesje en vervulling des gezantschaps is: en wiens-halve God de schepselen gemaakt heeft.*

Ziet pag. 139. en 140. D'Arabieren brengen den oorsprong van *Mahomets* geslaght op *Ismaël*, *Abrahams* zoon, dien hy by *Hagar* gewan, en weten des zelven geslaghtboom van *Abraham* tot op hem zeer schrandelijk uit te rekenen. Maer evenwel willen eenige Arabieren, in het opraken van *Mahomets* geslaghtboom, niet boven *Maad*, *Adnans* zoon, opklimmen: naerdien *Mahomet* zelf dat zou geboden hebben: als *Ahmed Ebn Jozef* uit *Almasud* verhaelt, die schrijft, *dat de profect zou verboden hebben, in zijn geslaghtboom boven Maad op te klimmen, en geboden, wanneer men tot dien geko-*

men was, stil te staen. En voorwaer op zijn bevel en verbodt behoort men aldaer stil te staen.

Wijders, de *Mahometanen* blijven hierom aldaer stil staen, dewijl de geslaghtboom-reekeners in de ry der genen, die tusschen *Mahomet* en *Adnan* geweest zijn, over-een komen, zonder tegenspreken van iemant: en ongetwijfelt *Adnan* uit *Ismaëls* nakomelingen geweest zy: maer het getal der genen, die midden tusschen *Adnan* en *Ismaël* geweest zijn, in geschil getrokken wort: naerdien sommigen ontrent veertigh stellen, en anderen slechts zeven: doch die ry is het allerwaerschijnelijkste, de welke *Abulfeda*, in het oprekenen hunner namen, gevolgt heeft. Desgelijks schrijft *Abu Abdallagh Al-Hafet*, dat de geslaghtboom van *Mahomet* tot aen *Adnan* zeker is: maer boven dien is'er niet, daer op men veilig steunen magh.

Anderen rekenen *Mahomets* geslaghtboom van *Abraham* op *Mahomet* vervolgens aldus:

1	<i>Abraham.</i>	16	<i>Chazaine.</i>
2	<i>Ismaël.</i>	17	<i>Kouane.</i>
3	<i>Kedar.</i>	18	<i>Nodar.</i>
4	<i>Selaman.</i>	19	<i>Malik.</i>
5	<i>Jesgab.</i>	20	<i>Fahir.</i>
6	<i>Hemaisch.</i>	21	<i>Galib.</i>
7	<i>Jaseh.</i>	22	<i>Loway.</i>
8	<i>Ader.</i>	23	<i>Kaab.</i>
9	<i>Ad.</i>	24	<i>Morrhah.</i>
10	<i>Adnan of Ednan.</i>	25	<i>Kaleb.</i>
11	<i>Moad of Maad.</i>	26	<i>Kodai.</i>
12	<i>Mzar.</i>	27	<i>Abdo-Menaf.</i>
13	<i>Modar.</i>	28	<i>Hafschim of Hasjem.</i>
14	<i>Alias of Elias.</i>	29	<i>Abdol-Mutleb.</i>
15	<i>Medriche.</i>	30	<i>Abdolla of Abdalla.</i>

Deze laetste, *Abdalla*, was de jongste broeder van *Abitalib* en *Abbasan*, die ten wijve *Emina* had: uit de welke eindelijk de profect *Mahomet* gesproten is.

Gemeenlijk wort ook by d'Arabieren den aertsvader *Abraham* vader van *Mahomet* genoemd. Maer de natuurlijcke en eige of rechte vader van *Mahomet* was *Abdalla* voornoemt, dat knecht Gods gezeit is. De naem van zijnen grootvader was *Abdulmutaleb*, en die van zijnen over-grootvader *Hasjem*, wiens

Mahomets ouders.

Elmac. Hiftor. Sarac. lib. 1. c. 1.

Elmac.
Hiftor.
Sarac.

wiens vader den naem van *Abdumenas* voerde. Zijn moeder was *Emina* of *Amina* geheten, de welke had tot vader *Wahab*, zoon van *Abdumenas*.

Zoo de meeste Kristen fchrijvers getuigen, zou *Mahomet* uit een fleght en gering geflaght gefproten zijn, en arme ouders gehad hebben: tot vader een heiden, en tot moeder een jodin. Welk eerste een louter verdichtfel, en tot verachting der Mahometanen flechts uitgestroot is.

Wel was *Mahomet* niet rijk van have, noch uit rijke ouders geboren: gelijk ook d'Arabieren zeer geirne in hunnen profcet armoede erkennen: als, onder andere, *Abunazar* getuight. Doch daer en tegen was hy uit genen flechten noch geringen Arabifchen ftam gefproten; maer uit den ftam der *Koreisjiten*, die d'edelste en voornaemfte ftam der Arabieren was. Desgelijks getuight *Beidavi*, dat *Mahomet* uit het edelste geflaght der Arabieren gefproten was. Van gelijken fchrijft *Ibn Chalikan*, dat *Emina*, *Mahomets* moeder, uit de *Koreisjiten* gefproten was.

Comm.
in Alcor.

Mahomet wiert in de ftad *Mekka*, of in het steenigh dal der ftad *Mekka*, gebooren, op enen Maendagh, des uchrens, op den achtften dagh van d'eerfte Arabifche maent *Rabia*, op het acht hondert en een en tachtentighfte jaer van *Alexander de Grote*, dat is, op het vijf hondert en een en tzeventighfte jaer van des Zalighmakers geboorte. *Abulfaraj* brengt *Mahomets* geboorte op het acht hondert twee en negentighfte jaer van *Alexander*. Eenige Arabieren ftellen tuffchen des Zalighmakers en *Mahomets* geboorte, een reex van vijf hondert en tzeventigh jaren.

Elmacin
Hiftor.
Saracen.
lib. 1. c. 1.

Andere brengen *Mahomets* geboorte op het ^a vijf hondert en tachtentighfte, en zommigen op het ^b zes hondertste, en eenigen op het ^c zes hondert en twintighfte jaer, na des Zalighmakers geboorte. Waer uit blijkt, dat den Kristen fchrijvers het jaer van *Mahomets* geboorte niet volkomen bewuft is: gelijk ook de Mahometanen zelfs daer in niet over-een komen. Maer het gevoelen van *Elmacin* fchijnt wel het aennemelijkste en veiligfte onder d'Arabieren te zijn.

^a Erpen.
Orat. 2.
de Ling.
Arab.
^b Chron.
Geneb.
^c Johan.
Andr.
Continf.
Sect.
Mahom.

D'Arabifche fchrijver, *Abu Masar*, traght, onder anderen, te bewijzen, dat

Mahomet nootwendigh op het einde van den nacht gebooren zy: wanneer de Schale het midden des hemels bezat: maer het teken des Stiers ter middernacht was: naerdien anders hem de profefye en heerschappye niet zou te beurt gevallen zijn.

Ontrent *Mahomets* geboorte zouden vele mirakelen en wonderdaden, zoo eenige Arabifche fchrijvers wijtlophigh beuzelen, voorgevallen zijn.

Mirake-
len en
wonder-
daden
ontrent
Maho-
mets ge-
boorte.

Abunazar telt zeven mirakelen op, die ontrent of in *Mahomets* geboorte zouden gefchiedt zijn: 't geen uit zijn verhael, in de volgende woorden, blijkt.

Eerftelijk: de geboorte des gezants, te weten, *Mahomet*, droegh haar zoodanigh toe, dat de moeder van het geen, dat zy in den lijfmoeder droegh, geene moeielijkheit noch quelling gevoelde.

Ten tweede: de moeder had, in hem te baren, geene pijn noch fmerte gevoelt.

Ten derde, wanneer zy hem gebaert had, viel *Mahomet* op zijn aengezicht voor over, ten einde hy aen Gode, met zich te buigen, dienftbaerheit bewijzen zou: en had midlerwijle gezeit: *O mijn moeder*. Na hy het hoofd weêr had opgeheven, zou hy met eene welsprekende tonge gezeit hebben: *Ik getuige, dat'er geene God is, dan d'eenige God, en ik Gods gezant ben*. Waer door wy leeren, zeidt *Abunazar*, dat de looving van *Mahomet* voortreffelijker zy, dan de looving van *Isa*, (dat is *Jesus*.) Wel heeft *Isa* in zijne tale geloofd; maer niet gebuight, om cere te bewijzen. *Isa* heeft tot zijne moeder; maer de profcet tot den Heere gefproken. *Isa* heeft van hem getuight, dat hy genen vader had: maer *Mahomet* heeft getuight, dat hy in eenen vermaek fchiep. En alzo is *Mahomets* looving denrluchtiger.

Ten vierde: *Mahomet* is befneeden gebooren.

Ten vijfde: de duivelen en *Satans* zijn buiten den hemel gehouden: want de duivelen klommen voor *Mahomets* geboorte in den hemel op, en hoorden de geheime redenen der engelen: hoewel in dier wijze, dat zy, met steels-wijze alleenlijk te hooren, eenige dingen vernamen. Wanneer nu de gezant gebooren wiert, zoo wilden de duivelen weêr ten hemel opklimmen; maer zy wierden belet. Dies vergaderden zy by *Ablis*, (dat is de duivel)

en spraken: *Tot aen dezen dagh heeft voor ons de toegang tot den hemel opgestaen: maer nu wort ons die verboden.* Waer op *Ablis* tot hen zeide: *Loopt rontom de werelt, ten Ooste en Weste, en ziet wat niemans op de vlakke des aertbodems is.* Dies liepen zy rontom de werelt, tot dat zy aen het edel *Mekka* quamen, en zagen aldaer een huis met engelen omringt: waer uit vuur flikkerde, dat tot aen den hemel reikte, en de engelen raekten elkanderen. Zy keerden dan weêr tot *Ablis*, en maekten dien des bekent. Toen riep deez luitruchtigh uit: *Dit is een teken, waer door wy vermaent worden, dat de barmhertigheid Gods op 's menschen kinderen gekomen is: hierom zijn wy belet geworden na den hemel op te stijgen.*

Com-
mentar.
in Alcor.

Zoo *Beidawi* uit *Ibn-Abas* heeft aengemerkt, wierden de duivelen, wanneer *Isa* (dat is *Jesus*) gebooren was, uit de drie hemelen gehouden: maer ten tijde van *Mahomets* geboorte wierden zy uit alle hemelen gehouden, en de sterren schooten neêr.

De geleerden zeggen, (alzoovolgt weêr *Abunazar* zijne reden) wy hebben in de wet gezien, dat God, de grootste en beste, den volke van *Moses* *Mahomets* komste bekent gemaakt, en gezeit heeft: wanneer de bewuste sterre zal bewoogen en van haere plaetse verandert zijn, dan zal de tijt van *Mahomets* komste verscheenen zijn. Wanneer nu de gezant Gods gebooren was, zoo wiert die sterre bewoogen: waer uit een iegelijk leerde, dat hy nu in de werelt gekomen was. Maer de Joden hebben de sterre uit wangunst verborgen. Aldus heeft God den volke van *Isa* in het Evangelii bekent gemaakt, dat wanneer een zeker verdorde dadelboom bladen en vruchten zou voortgebraght hebben, als dan de tijt van *Mahomets* komste zou verstreken zijn. Maer ten dien tijde, in den welken Gods gezant verscheenen is, heeft die verdorde dadelboom bladen en vruchten gehad: het geen den Kristenen niet onbewust was. En dit was ook een teken; hoewel zy dat uit wangunst verborgen hebben. Eindelijk heeft God den volke van *David* in de Psalmen eenen waterlozen bron aangewezen, die tot een teken van *Mahomets* aenstaende komste zou zijn, als daer uit overvloedelijk wa-

ter zou springen. Wanneer nu overvloedelijk water uit den bron gesprongen was, zoo hebben zy hem door dit teken kunnen kennen. Maer die hebben ook dit door wangunst verzwegen.

Ten zefte: *Halima*, de voedster van den gezant Gods, had in beide borsten geen zogh: maer wanneer zy die den apostel Gods in den mont stak, zoo vlocide daer zogh uit.

Ten zevende: wanneer Gods gezant gebooren was, quam eene stem of geluit uit de vier hoeken van de *Kaaba* of tempel van *Mekka*. Uit d'eerste hoek wiert een stem gehoort, die luide: *Zegge: de waerheit komt: geen loogen zal verschijnen noch wederkeeren.* Uit de tweede hoek quam deze stem: *Waerlijk nu is de gezant uit u zelven gekomen: met den welken hy zal machtigh zijn.* Uit de derde hoek quam een stem: *Zegge: het licht en openbaer boek is van God tot u gekomen.* Uit de vierde hoek quam een stem: *O Profeet! voorwaer wy hebben u gezonden, op dat ghy een getuige, Evangelist en vermaender zou zijn.* Dus verre *Abunazar*.

Twee maenden voor *Mahomets* geboorte sterf *Abdalla*, *Mahomets* vader: en zijn moeder, wanneer hy zes jaren oudt was. De grootvader *Abdulmutaleb* voedde hem op, tot aen zijn achtste jaer: want toen sterf ook deez, in zinnen ouderdom van hondert en tien jaren, als wanneer d'oom *Abutaleb* hem fraei opvoede.

Zoo andere schrijven, was *Mahomet* by *Halima*, de *Sadister*, t'opvoeden gegeven. Op wat wijze de booze geesten zich toen in *Mahomets* boesem (wanneer hy t'eenere tijt buiten *Mekka* te spelen geloopen was) vlijden, is te voore verhaelt.

Abunazar beschrijft *Mahomets* leven, tot aen zijnen trouwdagh, aldus: De gezant Gods was in 't huis van zinnen oom *Abutaleb*, en at en dronk niet hem. Maer wanneer *Abutaleb* en zijn moeye *Atecha* *Mahomets* geschikte zeden en fraei leven bemerkten, zoo zeiden zy: *Mahomet* is nu volwassen en groot geworden. Wy hebben geene goederen genoeg, om hem uit te huwelijken: noch wy weten niet op wat wijze wy het best met hem zullen aenleggen. Toen zeide *Atecha*: O mijn broeder! *Chadigha* is eene vrome vrouw, elk, die met haer te doen heeft,

Elmac.
Histor.
Sarac.
lib. 1.
c. 1.

Abrah.
Ecch.
Histor.
Arab.
Ziet
pag. 140.
en 156.

heeft, dien zegent God in zijn leven. Zy heeft beslooten een troep kemels, die lijfsocht en koopwaren dragen, na *Syrie* te zenden. Wy zullen haer *Mahomets* dienst, op beding van zeker huurloon, aanbieden, tot dat hy daer door zoo veel by zal gewonnen en opgeleit hebben, als hem tot een bruidsfchat van noode is. Deez kemeldrijver stont *Chadigha*, die eene dochter van *Chowaled* was, wonder wel aen, na zy te voore, zoo de Mahometanen onbeschaemdelijk uit zeggen, in den slaep des vermaent was: gelijk *Abunazar* in de volgende woorden verhaelt.

Chadiga
in den
droom
van Ma-
homet
verwit-
ticht.

Men zeid *Chadigha* in haeren slaep de Zon van uit den hemel zagheer dalen, en in haer huis komen. Maer dat namaels haer glans daer uitgezen was, en alles zoodanigh vervult had, dat niet een eenigh huis in *Mekka* stont, of het wiert verlicht. *Chadigha*, uit den slaep opgewekt, verhaelde de geschiedenis des gezichts haeren oom *Warka*, zoon van *Nufel*, die een droom-bedieder was. Deez zeide tot haer: In deze laatste dagen zal een profeet komen, die uw man zal zijn. Waer op zy zeide: O oom! van wat stad is deze profeet geboortigh? Hy antwoorde, van *Mekka*. Zy vroegh weêr: Uit welken stam? Uit den stam der *Koreisjiten*, gaf hy ten antwoord. Uit wiens lendenen? vroegh zy weêr. Uit die van *Hafchem*, antwoorde hy. Hoe is zijn naem? vroegh zy eindelijk. *Muhammed*, antwoorde hy.

Wanneer midlerwylje *Mahomets* oom en moeye alle deze dingen overdaghten, en 't gerucht daer van ter ooren van *Chadigha* gekomen was, zoo daght *Chadigha* by haer zelve, en zeide: Dit is d'uitlegging mijns gezichts: want mijn oom *Warka* heeft gezeit, dat hy een Arabier zou zijn: maer deez is zoodanigh een: daer en boven een *Mekkaner*, *Koreisjiet*, *Hafchem*, met name *Muhammed*. Dies was het eerste werk, dat *Chadigha* deed, hoe zy *Mahomet* zou kunnen bekomen: hoewel niet als een huurling; maer geheel en al, als haer man. Zy wilde evenwel voorzigtelijk te werk gaen, en den naem van man noch voor dien tijt verzwijgen, en hem voor dat mael noch voor knecht huren. Doch de minnevlam kon evenwel niet geheellijk gedemt worden: maer

de mildheit van *Chadigha* braght die aen den dagh: want zy bood *Atecha*, *Mahomets* moeye, voor *Mahomet* vijftigh kroonen aen: daer zy eenen anderen knecht slechts twintigh gaf. Waer op *Atecha* met een vrolijk en bly gelaet naer huis keerde, en haeren man *Abutaleb* het gansch bedrijf verhaelde. Voorts belaste *Atecha Mahomet* te vertrekken, en naer het huis van *Chadigha* te gaen, en neerstelijk uit te voeren, het geen zy hem belaste.

Mahomet ver-
huurt zich aen
Chadigha.

Wanneer *Mahomet* uit het huis van zijnen oom, en aen de deure van *Chadigha* gekomen was, ging hy neffens de zelve zeer bedrukt zitten schreien, dat de tranen over beide zijne wangen biggelden: waer door ook d'engelen, (zoo *Abunazar* daer by voeght) door meelijden, over hem bewogen wierden, en geschreid hadden.

Wanneer nu eindelijk d'*Emir*, of Trekt na Syrie. overste der *Karavaen*, op zijn vertrek, *Mahomet* belaste zijn dagelick kleet uit, en een wollen kleet aen te trekken, en een kemeldrijvers mutsje op het hoofd te zetten, en den tocht na *Syrie* t'aenvaerden, zoo wiert hy daer over bovenmate bedroeft, en ving de reize al schreiende aen, en dacht, en zeide by zich zelve: *Waer is mijn vader Abdalla? waer mijn moeder Emina? zagen zy nu op, waer dat het hun kinderen toegelkomen was. Wee wezen en vreemdelingen! Wat komt my nu over? Zal ik wel ooit weêr in mijn vaderlant komen?*

Het geen *Abunazar* verhaelt, dat *Mahomet* op wegh gebeurt was, is zoo beuzelzinnigh en ongerijmt, dat het verhael den lezer veilicht vervelen zou. Ik zal evenwel eenige dingen stuks-wijs uit *Abunazar* hier by voegen. Op den wegh na *Syrie* wiert *Mahomet*, door een witten nevel of wolk, tegen het steken der zonne bedekt, en was, op bevel van *Chadigha*, in blinkend gewaet gekleet. Voorts quam hy met zijne reisgenooten aen een hutje van zekeren kluizenaer, die hen alle ter maeltijt ontfing, ten einde deez des te zekerder zou te weten krijgen, wie de geen was, wiens hoofd met een wolk bedekt was. Zy verschenen alle, behalve *Mahomet*, die met het reistuigh buiten gebleven was, en de kemels ga sloegh. Dies vroegh de kluizenaer, wanneer hy zagh, dat de wolke van haere plaetse niet geweken

Zijn we-
dervan
ren op
wegh.

was, of zy alle daer tegenwoordigh waeren. Waer op zy antwoorden, wy zijn'er alle, uitgezeit *Mahomet*, de huurling, die de kemels hoet en voert. Wanneer dan deez kluizenaer dezen *Mahomet* alleen ontbeerde, trad hy tot hem, vatte hem by de hant, en braght hem in zijne hutte, en hield hem altijt by zich, onder het geduurigh aenschouwen van de wolke. Na eindelijk deez kluizenaer het vaderlant, ouders en naem van *Mahomet* naukeurigh en naerstelijk had opgespeurt en nagevorscht, sloegh daer wonder wel het geluk toe: want de kluizenaer riep luitruchtigh op Arabisch uit: *Daer is geen God, dan God: en Mahomet is de gezant Gods.* Dies wiert hier een kemeldrijver voor den gezant Gods, door den kluizenaer, erkent. Maer op dat de kluizenaer, in eene zake van zulken belang, niet zou dwalen, noch bedrogen worden, zoo zocht hy quansuis van *Mahomet* een teken van zijne profesye. Na *Mahomet* dan zijne schouderen ontbloot had, zoo vond de kluizenaer daer op een profetisch merkteken, vol van goddelijke betrouwen, hope en beloften, als met een brant-yzer gebrant.

Wanneer de kluizenaer dit gezien had, begon hy niet alleenlijk den nieuwen profet met de grootste lof te verheffen; maer wilde ook d'eerste aen hem offerhande doen. Derhalve heeft deez kluizenaer, zoo men *Abunazar* geloven magh, *Mahomet* allereerst voor eenen profet uitgekreten, en hem het eerste gezagh beschaert.

Volgens schrijven van *Abulfaraj*, nam de grootvader *Abutaleb Mahomet* (die hem van zijnen vader *Abdal Motallah*, als vooght, om op te voeden, had overgenomen) op zijn negende jaer met zich na *Damaskus*, hoofstid van *Syrie*. Wanneer zy nu in de stad *Bosra* gekomen waeren, ging zeker geleerde monnik uit een klooster, met name *Bobira*, of *Bahira*, tot hen, en trad midden door den drangh der menschen na *Mahomet* toe, greep hem by de hant, en zeide: *Van dit kint is ict groots te verwachten: wiens faem haer door het Ooste en Weste verspreiden zal: want als het aenquam, verscheen het met een wolk beschaduwvt.*

Zoo eenigen willen, zou *Mahomet* nooit zijne voet in *Syrie* gezet hebben: daer nochtans niet alleenlijk *Abunazar*,

Abulfaraj, en meer andere Arabische schrijvers, zulks getuigen en bevestigen: maer ook zeker Arabische schrijver *Abmed Ben Edris* verklaert, dat *Mahomet* twee-mael na *Syrie* gereist zy.

Dusdanige reizen, op de welke *Mahomet* by de Kristenen bekennt wiert, hebben hem grooteliks tot het smeden en voortzetten van zijnen nieuwen godsdienst geholpen en gevordert.

Wanneer op zekeren dagh, zeidt *Abunazar*, de gezant Gods *Mahomet*, *Abubeker*, en d'overste der *Karavacn*, tot het seeft der Joden, om het te zien, uitgaen en in de *Synagoge* getreden waeren, en *Mahomet* de kandelaers, die aen ketenen hongen, aenschouwde, zoo braken alle de ketenen aenstonts aen stukken. De Joden, hier door met schrik en vreeze bevangen, vroegen hunne leeraers: *Wat is dit voor een teken?* Zy antwoorden: *Wy hebben in onze wet gevonden, hoe in de laeste tijden een zeker persoon zal komen, wiens naem Muhammed is, en dit teken, als hy op het seeft der Joden is, verschijnen zal. Misschien is hy op dezen dagh hier tegenwoordigh.* Wanneer zy dan na hem zochten, zeiden zy, als wy dien zullen vinden, zullen wy hem den hals breken. Maer *Mahomet* pakte zich, op aenraden van *Abubeker*, heimelijk wegh, en vervaerdighde zich weêr, om met zijne reisgenoten na *Mekka*, zijn vaderlant, te trekken: derwaerts hem de engelen overvoerden.

Gekomen weêr by zijne vrouw *Chadigha*, sprak hy haer aldus aen: *Mijn oom en mijn moeye hebben my tot u gezonden, om mijnen huur-loon t' eischen: want zy willen my aen een wijf verloven.* Na het uitten van deze woorden zweegh hy stil, en wiert bloet-root van schaemte in zijn aengezicht, en buighde zijn hoofd. *Chadigha* antwoorde daer op: *O Muhammed! uw loon is al te gering, dien ghy eischt. Doch ik zal u van eene vrouw verzien, de welke d'edelfte onder d' Arabieren, de schoonste van gelaet, en rijkste van goederen is, en daer vele Arabische en Barbaersche koningen na gestaen hebben: hoewel die alle tot noch toe by haer afgeslagen zijn. Ik zal mijn uitterste best doen, om u aen haer te trouwen, en't huwelijk te voltrekken. Maer zy heeft evenwel ook een mare of vlek: want haer*

Voor-spelling van den monnik *Bobira* over *Mahomet*.

Erpen. Orat. de Ling. Arab. p. 45.

Mahomets wonderdaet in de Synagoge der Joden. *Abunazar*.

Op wat wijze *Mahomet* aen *Chadigha* trouwde.

haer man is jammerlijk om den hals gekomen. Doch zoo ghy daer niet na vraegt, zy zal uwe aengename dienstmaeght en dienacrresse zijn. Hier op zweegh Mahomet stil, en keerde t' huiswaerts en verhaelde aen zijne vrienden, wat hem wedervaren was. Deze vermoeden uit de woorden, die Chadigha tot Mahomet gesproken had, dat Chadigha haer zelve meende, en genegen scheen te zijn, om met Mahomet in den echt te treden. Dies gingen zy by Chadigha, en verzochten haer voor Mahomet ten wijve: gelijk zy haer ook daer over niet lang berade; maer aenstonts in het huwelijk met Mahomet, die toen vijf en twintigh jaren out was, bewillighde. En aldus begon Mahomet, door dit huwelijk met Chadigha, op te komen, en vermaert te worden. Dus verre Abunazar.

Volgens schrijven van Abulfaraj, quam Mahomet op zijn vijf en twintighste jaer in dienst van Chadigha, en troude haer in zijnen ouderdom van veertigh jaren.

Mahomet, zoo Abunazar en Abulfaraj schrijven, gewan by Chadigha zeven kinderen, drie zoonen, als Kasem, Taber en Mother, die alle in hunne kintsheit storven; en vier dochteren, als Fatima, Zeineb, Rakia, en Omcholtum. Fatima troude aen Ali: Zeineb aen Abalrebiah, een zoon van Az: en Omcholtum aen Ibn Asfar Ottman, die, na de doot van Omcholtum, Rakia ten wijve nam.

Elmac. Na de doot van Chadigha (de welke met Mahomet vier en twintigh jaren, vijf maenden en acht dagen leefde) trouwde hy, op het tiende jaer van zijn profectisch beroep, Aischa, dochter van Abubeker, en Sewda, dochter van Samaa.

Getal van Mahomets wijven, Abulfar. Wijders, in het stellen van Mahomets echte vrouwen bespeurt men onder de Arabische schrijvers een groot verschil. Alkodai, Ahmed Ebn Jozef, en andere, die de meeste stellen, voegen hem zeventien vrouwen toe, en gedenken die by name; behalve de byzitten. Zy voegen hem ook een vrouw toe, met name Zainab, de welke te voore aen Zaid, zoon van Hareth, Mahomets knecht, en niet zijn heer, zoo eenigen t'onrecht willen, getrouwt was. En alhoewel Mahomet de vrouw van Zaid voor zijne eigen wilde hebben, zoo gebruikte hy evenwel die maght niet, die

een heer daer te lande tegen zijnen knecht in 't werk zou kunnen leggen: want hy nam de vrouw den man met geweld niet af: maer hy bewimpelde zijn doen en voornemen met schijn van godsvrucht: want hy verzierde en strooide uit, als dat een gezant uit den hemel gezonden was, die hem niet alleenlijk verwitticht had, hoe het Gode behaeghde, dat hy Zainab zou trouwen; maer hy was door den engel ook berispt geworden, dewijl hy zich zoo lang van het geen, welk hy wiste, dat God hem geoorloft had, uit zeedigheit en eerbiedigheit voor de menschen, onthouden had. Des niet tegenstaende heeft hy de vlek van dien vuilen daet zoo niet weten uit te wischen, of is daer over by eenige Mahometaensche schrijvers zelfs berispt geworden. Hy had ook eene Koptische vrouw, met name Maria, by de welke hy eenen zoon Abraham gewan.

Mahomet heeft gene kinderen nagelaten, als eene dochter Fatima, de welke aen Ali, Talebs zoon, getrouwt was, en drie maenden na haeren vader overleed.

Naer het schijnt was Mahomet boven-mate met liefde tegen zijne dochter Fatima, en zijne vrouw Chadigha, ingenomen: als blijkt uit zijne volgende woorden, volgens verhael van Abulfeda. Onder de mannen zijn veel volmaekt geweest: maer onder de vrouwen zijn geene volmaekt bevonden, behalve vier: te weten, Aisah, Faroos vrouw; Miria, Amrans dochter; Chadigha, Chowaileds dochter, en Fatima, Mahomets dochter. Voor zijne doot zijn geene van zijne vrouwen, als twee, gestorven.

Na Mahomet tot den ouderdom van veertigh jaren gekomen was, wiert hy tot het profecten-ampt beroepen, en met d'inblazing van een goddelijken geest getroffen, volgens eenparigh gevoelen der Arabische schrijvers: te weten, op Maendagh, die de tweede dagh van d'eerste maent Rabia was, en op het negen hondert en twee en twintigste jaer van Alexander de Grootte. Waerom Mahomet zelf in den Alkoran, in het hoofdstuk Sona genoemd, zeidt: Voorwaer ik heb by u Mekkaners den tijt of ouderdom doorgebracht: te weten, den tijt van veertigh jaren, zoo Beidavi

Fatima en Chadiga hoogh by Mahomet geacht.

Mahomets beroep tot het profectisch-ampt. Elmacin Hiflor. Sarac. lib. 1. c. 1.

† Of 608 na den Kri. sten stijl.

verklaert. En hier uit heeft ook deze stokregel der Arabieren haeren oorsprong genomen: *Een profheet wort niet verwekt, dan na de veertighjaren.*

Door
war
middel
Mahomet tot
hoogheit en
staet gekomen
is.

Iemant zou hier met recht mogen vragen, waer door deez nieuwe profheet *Mahomet* zich aenstonts zulken groot gezagh en aenzien heeft kunnen beschaeren? Hier op dient eerstelijck tot antwoord, dat *Mahomet*, naer het gevoelen der meeste schrijvers, een duizent kunstenaer, en archlistige veinfert, en schalk aller schalken was, en zich wonder wel na den aert en tijt der menschen heeft weten te schikken en voegen, en, als een *Vertumnus* of *Pioteus*, in alle gestalten herscheppen en verwentelen.

Lib. 1.
cap. 1.

Zoo d'Arabische schrijver *Elmacin* getuight, was *Mahomet* boertigh van zeden en aert, en liefdelijk van tong. Hy begiftighde d'armen, eerde de grooten, en sloegh nooit den gene af, die iet op hem verzocht, en stont eenen iegelijk zeer minzaam ter sprake. Dies hy, door deze kunstenaeryen, en dit snoo beleid, daer meê hy zich na een ieders aert wist te schikken, lichtelijk eerst een groote meenighte van het dom en onervaren graeu op zijne zijde heeft weten te krijgen, en daer na allengs zijn gezag, met aenhang van grooter perzonaedjen, vermeerderen. Anders kon *Mahomet* lezen noch schrijven: gelijk hy zelf in den *Alkoran* tweemaal getuight.

Surat.
17.

Mahomet had
de vallende
ziekte.
Zonaras
Annal.
Tom. 3.

Daer en boven wiert *Mahomet*, zoo de meeste historischrijvers eendrachtiger stemme getuigen, zeer dikwils met de vallende ziekte aengetast en overvallen: welker overval en felheit hy zeer aertigh wiste te bewimpelen, en tot zijn voordeel te gebruiken: want wanneer hy weder tot bedaren en zich zelven gekomen was, zoo geliet hy zich, en maekte den omstaenders wijs, dat hy in den hemel opgerukt, en ingesprek met d'engelen, en inzonderheit met den aertsengel *Gabriel*; ja met God zelf, gekomen, en door hunnen glans bescheenen was. Voorts maekte hy den luiden wijs, dat hy niet alleenlijk van den aertsengel *Gabriel*, die hem gemeinelijk, zoo hy voorgaf, verscheen; maer ook van God zelven zou onderwezen en onderricht, en belast zijn zijne nieuwe leere en godsdienst in de werelt te verspreiden. Door welk middel hy voor-

namelijk den aenwas van zijnen naem, en nieuwen godsdienst heeft weten te vergrooten en voort te zetten. Evenwel gedenkt *Mahomet* nergens in den *Alkoran* dezer ziekte.

Wijders verhalen d'Arabieren onbeschaemt en stout uit, dat *Mahomet* door God zelven aengemoedicht, opgewekt en aengesproken zy: want op deze woorden des *Alkorans*, *En daer zijn uit die profeten, met de welken God zelf gesproken heeft*, voegt *Beidavi* tot verklaring: *Deez is Moses, of, volgens anderen, Moses en Mahomet, dien vrede zy. God heeft tot Moses in dien nacht gesproken, op den welken hy, als in eene verrukking, op den bergh Sinai was. Maer tot Mahomet heeft hy op dien nacht gesproken, op den welken hy d'engelen by ladders, tot aen den hemel gezet, zagh opklimmen: want toen was hy nauwelijc twee booghscheut van den hemel.* Ja nooit is, zoo men den Arabieren geloven magh, door *Mahomet* iet bestaen of ondernomen, of God zou den zelven het geopenbaert hebben. Tot een exempel dienen deze woorden uit het vijf en zeltighste hoofstuk des *Alkorans*: *Zou die het niet weten, die geschapen heeft? Dat is, volgens d'uitlegging van Beidavi, Zou die het verborgen en openbaer niet weten, die het wezen aen de dingen geeft? Maer door wat voorval deze woorden aen Mahomet overgelevert zijn, verhaelt Beidavi voorneemt in de volgende woorden: Men zeidt, dat de ongelovigen, nopende die dingen, waer van toen onder hen het gerucht liep, gesproken hebben: maer dat God het selve zijnen gezant bekend gemaeckt hebbe. Waer op zy toen gezet hadden: Houdet uwe woorden verborgen, op dat misschien Mahomets God het niet hoore. En hierom heeft God deze hunner zotheit bekend gemaeckt. Dus verre Beidavi.*

Zijn gesprek met God.

Wat belangt des aertsengels *Gabriels* verschijningen, en geheime zamen-spraken met *Mahomet*, daer zijn de boeken der Arabieren, tot walgens toe, meê opgepropt. Zy verklaren, dat vele dingen *Mahomet*, in het aenvaerden van zulken hooghwichtigen last, zouden belet hebben: 't en zy *Gabriel Mahomets* hert, dat met vele zonden bezwaert was, niet gezuivert, en tot het profheeten-ampt bequaem gemaeckt,

Met den aertsengel Gabriel.

maekt, en hem alle geheime geopenbaert had. Hier op slaen deze woorden des *Alkorans*, uit het tweede hoofdstuk, die luiden: *Zegge hem, die Gabriëls vyant is: Voorwaer, die hem dat in zijne herte, door Gods bevel, geblazen heeft. Bevestigende het geen, dat by hen is. Maer den gelovigen zy een narichting en blijde bootschap.* De zin van deze woorden is boven-mate duister; hoewel *Beidavi* die plaetse op de Joden duit. Deze beledenen eertijts voor *Omar*, dat *Gabriël* op hen gebeten en verbittert was: uit oorzaak hy hunne geheimenissen aen *Mahomet* openbaerde: gelijk ook *Omar*, wanneer hy des *Mahomet* wilde verwittigen, door *Gabriël* te voore gekomen was: naer luidt des *Alkorans*: *Daer na is Omar weêrom gekeert, en bevond dat Gabriël, door zijne inblazing, hem te voore gekomen was.*

Het twee en tnegentighste hoofdstuk des *Alkorans* begint met deze woorden: *Hebben wy u uwen borst niet verwijdert? Beidavi* geeft verscheide verklaringen over deze plaetse: onder andere deze: *Men zeidt, deze woorden op het geen speelen, dat, nopende Mahomet, gezeyt wort: te weten, dat Gabriël tot Gods gezant getreden was, wanneer hy noch een jongeling was, of ten tijde des verbonts, met Gode opgerecht, en zijn hert uitgetrokken, en dat afgewassen, en daer na het met geloof en wetenschap vervult had.* By-na het gansche zevende hoofdstuk des *Alkorans* handelt van *Gabriëls* verschijning.

Niemant der profeten, zoo d'Arabieren verhaelen, zou *Gabriël* in zijne eigen gestalte gezien hebben: behalve *Mahomet*, dien dat twee-mael wederwaren was: een-mael in den hemel, en een-mael op d'aerde.

By † *Kessens* leeft men, nopende *Gabriël* en *Mahomet*, dezen fabel. Op zekeren dagh, naer men zeidt, zou de profet tot *Gabriël* gezeidt hebben: *O Gabriël! ik wensch u in de gedaente van uwe groote gestalte te zien.* Waer op *Gabriël* gezeidt had: *O Gods beminde, mijn gestalte is zeer vervaerlijk: niemant kan die zien: en dienvolgens ook ghy niet: of ghy zou in onmaght ter neêr vallen.* *Mahomet* antwoorde weêr: *Alhoewel dat alzoo zekerlijk is, zoo wil ik u nochtans in grooter gestalte zien.* Dies antwoorde hem *Ga-*

briël: *O Gods beminde! Waer begeert ghy my te zien? Buiten de stad Mekka, in het steenigh dal, antwoorde Mahomet.* Toen zeide *Gabriel*: *O Gods beminde, dat dal is voor my te klein, en kan my niet bevangen.* Laet het dan op den bergh *Arafat* zijn, antwoorde *Mahomet*. Deze plaetse, zeide *Gabriel*, is bequamer en ruimer. Dies ging *Mahomet* na den bergh *Arafat*: alwaer *Gabriël*, met groot geraes en geluit, zijn lichaem, over den geheelen oort rontom, zoo verre het gezicht toedroegh, uittrekte. Wanneer *Mahomet* dit zagh, viel hy ter aerde in onmaght. Maer als *Gabriël* weêr tot zijne voorige gestalte gekomen was, trat hy tot den profet, en omhelsde en kuste dien, en sprak hem aldus aen: *Vreze niet, ô Gods beminde! want ik ben uw broeder Gabriel.* Toen zeide de profet: *Ghy hebt de waerheit gezeit, ô mijn broeder Gabriël! nooit had ik gemeint, dat ooit een schepsel Gods met zulken gestalte begaest was.* *Gabriel* antwoorde: *O Gods beminde! wat zou 't dan zijn, indien ghy de gestalte van den engel Israphael zagh? van wien Gabriel, volgens zijne verklaring, noch in grootte overtroffen wort.*

Onder de Mahometanen is een zeer Gebede des pantsers. vermaert en gemein gebedt: *het gebedt des pantsers* geheten: het welk *Mahomet* ook van *Gabriel*, zoo d'Arabieren de waerheit zeggen, te schenk zou ontfangen hebben. Die dit gebedt leeft, of by zich draeght, verwerft den zelven loon, als die de *Wet*, *Evangelij*, *Psalmen*, *Alkoran*, en boeken *Abrahams* leeft.

Wijders, dit gebedt des pantsers wort alzoo genoemd, dewijl *Mahomet*, wanneer hy ten oorlogh zou trekken, een pantser aenschoot, dat hy naulix kon dragen. Tot verlichting van dien last wiert *Gabriel*, die dikwils zijn broeder wort genoemd, uit den hemel gezonden, en belast zulk een zwaer en moeilijke wapenrusting uit te schudden, en zich, in plaetse des pantsers, met een zeker voorgeschreven vormeliet van gebedt te wapenen: het welk namaels met aflaten en voorrechten begifticht is, en den Mahometanen tot een algemeen heilzaam geneesmiddel gedient heeft.

Op het vier en veertighste jaer zijns ouder-

Elmac.
Hitor.
Arab.
hb. 1.

ouderdoms openbaerde *Mahomet* zijn beroep: want te voore had hy de menschen slechts heimelyk tot het Mahometsdom genoodight. Maer na het verkundigen des beroep, beval hy de menschen in den eenigen God te gelooven, en hem te dienen en aanbidden.

Ziet pag. 177. Hy vernietighde den dienst der afgoden-beelden, beval ook de besnijdenis, en leidehen de vasten van de maent *Ramadan* op: voerde vijf gebeden vijf-mael des daeghs in: als ook tienden, beëvaert na den tempel van *Mekka*, en verbood bloet, gestikt, of verken-vleesch t'eten. Den genen, die deze dingen niet onderhielden, deed hy den oorlogh aen. Tot hem begaven zich Kristenen, zoo Arabieren, als anderen. Hy gaf hen trou en woort, en schreef hen eenen brief of zinteken van veiligheid. Desgelyx vervoeghden zich Joden, Magen, Heidenen, en andere volken, by hem, die hem den eedt van getronheit deden, en vrye trou-belofte van hem verworven: inet beding van tol en schatting te betalen.

Hy beval ook zijn volk aen de profeten, apostelen, en aen alle de boeken, die tot hen gezonden zijn, te gelooven: als ook, dat *Kristus*, zoon van *Maria*, Gods Geest, zijn Woort, en Apostel zy. Hy bekende en belceet ook de *Wet* en *Evangeli* voor waerachtigh.

De *Koreisjiten*, of *Koraisjiten*, *Mahomets* stamgenoten, (want uit den stam der *Koreisjiten* was *Mahomet* gesproten) wilden in de hoofstukken van *Mahomets* ingevoerd Godsdiens niet bewilligen: maer weêrstonden hem zeer sterk, en ontzelden hem hunne vrient-schap en vyantschap aen, en brouwden hem veel quaets. Op het achtste jaer van *Mahomets* beroep schreven de *Koreisjiten* een plakaet of bevel-brief, en hingen dien in den tempel van *Mekka* op: waer by zy verboden, dat de kinderen of zoonen van *Hasjem*, met de kinderen van *Almutaleb* geen verbont zouden oprechten, of zich met hen vermengen. Voorts bleven de *Koreisjiten* by hun opzet en voornemen, namen in maght toe, en wierden moedigh.

Op het tiende jaer trok *Mahomet* na de stad *Taifa*, en noodighde en lokte d'inwoonders tot het Mahometsdom: doch zy wilden hem niet gehoor-

zamen. Na verblijf van eene maent keerde hy na *Mekka*.

Op het dertiende jaer van *Mahomets* beroep beval hy de zijnen na *Medina* te trekken, om zijne nieuwe leere en godsdienst heimelyk onder het volk bekent te maken: gelijk zy ook alle derwaerts uit *Mekka* trokken: behalve *Abubeker* en *Ali*.

Midlerwyle *Mahomet* geduurigh grooten aenhang kreegh, en zijnen nieuwen godsdienst en leere in de stad *Mekka* traghte voort te planten, om, onder dien dekmantel, heimelyk tot de heerschappye, daer hy het oogh op geworpen had, te geraken, bestonden de *Koreisjiten*, en overheden van *Mekka*, hem ter stad uit te zetten en bannen.

Beidavi verhaelt het gansch bedrijf in 't kort aldus: Wanneer de *Koreisjiten* te *Mekka*, in zeker huis vergadert waeren, en *Mahomet* daghten te dooden, vervoeghde zich de duivel, in de gedaente van eenen ouden man, ter sluik daer by, en zeide tot hen: Ik heb van verre gehoord, hoe ghy t'zamen gekomen zijt, om over een zake van groot belangh en gewichte te raetflagen: welke beraetslaging ik ook verzoek by te wonen. Waer op *Abultachthar* allereerst aldus aenhief te zeggen. Het is, mijns oordeels, het raetzaemste, *Mahomet*, met boeiens geknevelt, in de gevangenis te werpen, en alle de gaten toe te stoppen, uitgezeit een, waer door hem spijsze en drank toegereikt wort. Maer de vernomde duivel verklaerde een misbehagen in dien raet te scheppen: zeggende, zoo zy zulx deden, dat zy niet zouden kunnen belletten, dat het volk *Mahomet* uit hunne handen niet ontweldighde. Waer op *Hasjem*, zoon van *Amru*, zeide: Derhalve is het beter, hem uit ons gebiedt te jagen: want dan hebben wy van hem geen quaet te vrezen. Doch ook dien raet, zeide de duivel, keur ik niet voor goet: want wanneer hy balling des lants is, zal hy het volk tegen u tot de wapenen ophitsen. *Abughazel*, eindelijk, wilde *Mahomet* met den zwaerde, door eenen jongeling, doen onthalzen: wiens oordeel de duivel voor alle andere voor goet keurde. Dies ried d'aerts-engel *Gabriel* *Mahomet* te vluchten: gelijk hy ook des volgenden daeghs (want dien nacht braght hy

Beraetslaging der *Koreisjiten*, om *Mahomet* uit *Mekka* te bannen.

hy met *Abubeker* over) zich met de vlucht uit *Mekka* na *Medina* begaf. Dus verre *Beidavi*.

Abunazar, zoon van *Abdorachman*, verhaelt het bedrijf van dezen fabel wijdtloper, in de volgende woorden. Te *Mekka* is een huis, *het huis der samenroeping* of *by-een-komste* genoemd: in het welk de stedelingen by-een quamen, wanneer zy het een of ander wilden overleggen of in 't werk stellen. In dit zelve huis begaven zich vijf ongelovige Arabieren, toen zy den profect lagen wilden leggen, als *Othba*, *Schabibah*, *Abughabel*, broeders van *Abulbachir*, en *Aazi*, zoon van *Vail*. *Tholabeus* stelt een getal van twalef perzonen.

Wanneer deze dan in 't *huis der vergadering* getreden waeren, trad ook de duivel *Ablis* met hen in, in de gedaente van eenen ouden man, met een stok in de hant, tot wien *Abu-Ghagel* zeide: Wy zijn hier vergadert, om over een geheime zake te raetslagen: dies wijk, ô ouden man, van hier. Toen antwoorde *Ablis*: Ik ben d'oude man *Neghid*, die eeuwen gezien heb, en door ervarenheit van zaken kundigh geworden ben. Ik weet met kloeken raet en beleid geheime zaken te verrichten en uit te leggen. Dies staet my den ingang in het *huis der vergadering* toe, indien ghy oordeelt, dat ik u met raet en daet kan bystaen. Wanneer zy hem hadden toegestaen in het huis te komen, raetslaeghden zy over *Mahomets* zaken. *Othba*, de vervloekte, hief eerst aen te spreken, en zeide: *Mahomet* is de doot waerdigh. De doot is hem zekerlijk opleit. Hy moet zekerlijk sterven. Verdraegh slechts geduldighlyk, tot ter tijt God zijn oordeel over *Mahomet* zal gestreken hebben: want dan zullen wy van zijne boosheit verlost worden. Hier op antwoorde *Ablis*, de vervloekte: Waer is uwe staetkundige kloekheit? Ghy zijt nergens toe bequaem, als om het vee te hoeden. Zoo ghy wagt, tot dat *Mahomet* gestorven is, zijn godsdienst zal na het Ooste en Weste verspreit, en hem een groot krijsheir toevoeght worden, dat u zal beoorlogen en bevechten, tot dat het u alle zal verdelght hebben. Toen spraken zy alle cendragtiger stemme: D'oude man *Neghid* heeft de waerheit gezeit. Daer na begon *Schabibah*, de vervloek-

te, zijn gevoelen t'uitten, en zeide: Het dunkt my raetzaem, *Mahomet* in den kerker te smijten, en alle de deuren des kerkers toe te sluiten, en hem daer zoo lang te laten blijven, tot dat hy van honger en dorst gestorven zy. Doch *Ablis* zeide: De zoonen van *Hafchem* zullen t'zamen vergaderen, en hem aenstonts onzen handen ontweldigen, en in vryheit zijns weeghs laten gaen: en aldus zal tusschen u en zijne vyanden een groote vyantschap ontsaen. Zy keurden weêr dit gevoelen van den ouden man *Neghid* voor goet. Waer op *Aazi*, zoon van *Vail*, zeide: Laet ons *Mahomet* geknevelt op eenen kemel zetten, en in de woestijne vervoeren, op dat hy aldaer omkome. Maer *Ablis* verving weêr, en sprak: Deez raet is ook niet behoorelyk noch wel. *Mahomet* is schoon van stal, fraei van gedaente, welsprekend, en weet zich wonder wel by te doen. Zoo iemand by geval hem ontmoet, en tot een bewoonbaer lant zal gebraght hebben, die zal hem geloof geven, zoo hy slechts eenmael hem zal hooren spreken. En aldus zal hy eene groote meenigte van menschen op zijne zijde krijgen: waer meê hy weêrom zal komen, en ons den oorlogh aendoen. Wederom riepen zy alle met luider stemme: D'oude man *Neghid* heeft de waerheit gezeit. Eindelijk zeide *Abughagel*, de vervloekte: Ik oordeel het allerverlighste te zijn, dat twee jongelingen, uit ieder stam, tot *Mahomet* des nachts uitgaen, en op hem aenvallen en hem doorsteken, ten einde niemant kan weten, wie hem zal gedoot hebben. By aldien nu *Mahomets* vrienden zijn doot zullen willen wreken, of de schade vergoet hebben, zoo zullen wy uit d'een en andere stam gelt en goet vergaderen, en hen dat geven, en door dit middel van zijne boosheit verlost worden. Toen zeide *Ablis*, de vervloekte: Ghy hebt het werk recht getroffen. Voorwaer uw raet is de beste en gevoeghelijkste, en uwe staetkundige kloekheit de beste. Dies bewillighden zy alle in *Mahomets* doot, en traden uit 't *huis der vergadering*. Maer *Gabriel*, dien vrede zy, daelde uit den hemel neêrwaerts, en braght *Mahomet* het veirs, dat men in het achtste hoofstuk des *Alkorans* leest, en aldus luit: *Wanneer d'ongelovigen u wilden bedrie-*

Mahomet vlucht uit Mekka.

gen, hoe zy u zonden knevelen, dooden of verjagen. Voorts zeide Gabriel tot Mahomet: D'allerhooghste God belast u, dat ghy uit Mekka treet, en na Medina gaet. Dus verre Abunazar. Aenstonts daer na vluchte Mahomet uit Mekka na Medina, in zijn ouderdom van 54 jaren: 't welk geschiede op den 15. dagh van Hooimaent, des jaers 622, na den Kristen stijl.

Mahomet komt in Medina.

Wijders, Mahomet trad in Medina op den middagh, des Maendaghs, of des Donderdaghs, volgens anderen, die den twalefden van d'eerste maent Rabia was. Hy nam zijn verblijf by Chalid Abijab, zoon van Zeid, ter tijt zijn tempel en huis volbouwt was: in het welk hy daer na verhuisde.

Mahomet's vluchtgenoen. Elmac. Histor. Sarac. lib. I. c. 1.

In het vluchten uit Mekka na Medina, had Mahomet, tot metgezellen, by zich, Abubeker, de rechtveerdige, Ammar, zoon van Kamra, en knecht van Abubeker: welker overste Abdalla, zoon van Artakat, was: maer Ali, zijn schoonzoon, bleef noch drie dagen, met verlof van Mahomet, in Mekka, om zijne zaken te verrichten: doch hy verwoeghde zich daer na by hem. Alle deze vluchtelingen worden by d'Arabieren, met een byzonderen naem, op Arabisch, *Almohagirins* genoemd, dat is, *vluchtelingen*, ter zake van den godsdienst. Mahomet zelf spreekt van hen in het zestiende hoofdstuk des *Alkorans* aldus: Die om Gods zake gevlucht zijn, na zy onrecht geleden hadden. Volgens de verklaring van Beidavi, waeren deze vluchtelingen de gezant Gods en zijn gezelschap: welker zonnigen, na zy door de *Koreisjiten* onderdrukt waeren, eerst na *Ethiopie*, daer na na *Medina* vluchten: maer anderen vluchten regelrecht na *Medina*. Of die genen worden in dit hoofdstuk verstaen, die, na Mahomet's vlucht, in de kerker geworpen, en op verscheiderleie wijze gepijnicht zijn: als *Balal*, *Zohab*, *Chabbab*, *Ammar*, *Abes*, *Abuhandel*, en *Sohail*. Dit vluchten van Mahomet's navolgers, na twee oorden, wort ook op andere plaetsen in den *Alkoran* gedacht. In het tiende hoofdstuk des *Alkorans* vindt men slechts een eenigen metgezel, *Abubeker*, in Mahomet's vlucht gedacht: want het luit, met d'uitlegging van Beidavi, aldus: Wanneer d'Ongelovigen hem verjaeght hadden, en hy slechts een eenigen metgezel by zich geno-

men had, en zy t'zamen in eene spelonke waeren, zoo zeide Mahomet tot zijnen metgezel *Abubeker*: Wilt niet treuren: want God is met ons, tot onzen bystant en hulpe.

Den voorval van dit veirs des *Alkorans* verklaert Beidavi, in de volgende woorden: Men verhaelt, dat d'Ongelovigen boven op de spelonke geklommen waeren, in de welke Mahomet verborgen was. Wanneer *Abubeker* zich des gezants ontfermde, zeide Mahomet tot hem: Wat dunkt u van ons twee, dien de derde toegevoeght is. En ziet God heeft de *Koreisjiten* met blindheit voor het hol geslagen: zulx zy gins en weër rontom de spelonke doolden, en Mahomet niet gezien hebben. Men zeit ook, dat God, wanneer zy in de spelonke getreden waeren, twee duiven verwekt zou hebben, de welke aen het onderste gedeelte der spelonke eyeren leiden: als ook een spinne, de welke, met het spinnen van haere webbe, den mont der spelonke bedekte.

Zoo anderen verhaelen, waeren Mahomet's vervolgers door d'aslche, in de lucht verspreit, belet geworden hem te vervolgen en t'achterhalen.

Deez vlucht van Mahomet wort op Arabisch *Higra* of *Hegira*, en *Hesjira* genoemd, dat eigentlijk bediet *verhuizing* of *scheiding*, of *vlucht van magen en vrienden*, ter zake van godsdienst: gelijk Mahomet, te dier oorzaak, uit zijn vaderlant *Mekka* na *Medina* vluchte. Sedert hebben d'Arabieren, en alle Mahometanen, die vlucht van Mahomet tot hunnen tijt-stijl gemaekt, en hunne jaer-rekening daer na genomen.

Mahomet heeft daer na verscheide oorlogen, in het oprechten zijner leere, tegen zijne tegenstrevers gevoert.

Mahomet gaf, op het eerste jaer van *Hegira*, of vlucht van *Mekka* na *Medina*, zijnen oom *Hamza* eene witte vane, (de welke d'eerste was, die hy aen iemand gegeven had) en zond met hem dertigh Mahometanen: hoewel *Hamza* niet veel uitrechte.

Op het tweede jaer van *Hegira* (dat des jaers zes hondert en drie en twintigh, den vijfden van Hooimaent, begon) geviel het eerste en grootste gevecht van *Badra* voor: te weten, op Vrydagh, den zeventienden der maent *Ramadan*: in het welk eenigen van de strijtbaerste veltöversten der *Koreisjiten* quamen

Hegira: of vlucht van Mahomet.

Mahomet's oorlogen.

Gevecht van Badra.

quamen te sneuvelen. Want *Mahomet* was verwitticht, dat *Abusofian*, zoon van *Harith*, met vele lasten gelts der *Koreisjiten* na *Syrie* reisde, daer op *Mahomet* uitrok, om die te roven. Doch *Abusofian* begaf zich met zijn volk na *Mekka*. De Mahometanen waeren drie hondert en negentien man sterk: maer d'Ongelovigen (alzo worden by *Elmacin*, en andere Arabische schrijvers, de genen genoemd, die *Mahomets* leere niet omhelzen) tusschen de negen hondert en duizent. De Mahometanen bevochten de zege, met verlies alleenlijk van zeventien man, en velden tzeventigh Ongelovigen ter neer, en namen zoo vele gevangen. Op dat jaer zijn vele meer andere gevechten voorgevallen.

Joden
de
Maho-
met
over-
won-
nen.

Op het derde jaer van *Hegira* belegerde *Mahomet* de Joden op hunne kasteelen, den tijt van vijftien dagen, die zich aen hem, op zijn goetdunken, overgaven, en vervoert wierden. Voorts plonderden de Mahometanen hunne goederen.

Gevecht
orient
Medina.
Ziet
pag. 25.

Ten zelve jare ontstont ook een gevecht, op *Sabbathdag*, in het midden der maent *Sjewal*: in het welk de bergh *Okod*, by de stad *Medina*, ingenomen wiert. Het getal der Ongelovigen bestont in drie duizent voerknechten, en twee hondert ruiters, drie duizent kemels, en vijftien vrouwen, onder beleit van den veltoverste *Abusofian*, zoon van *Harith*. De Mahometanen beliepen ten gerale van duizent. In het eerst hadden de Mahometanen d'overhant: maer daer na d'Ongelovigen, die zeventigh Mahometanen ter neer velden: waer onder ook *Hanza*, zoon van *Abdulmutalib*, was. Dees dagh was voor de Mahometanen ongelukkig, op den welken ook zelf *Mahomet* het gevecht bywoonde. *Ochaz*, zoon van *Abumugda*, trof *Mahomet* met een schicht, en brak zijne rechter voortant uit, en woude zijn onderste lippe. Ook quetste *Abdalla*, zoon van *Sjebal*, zijn voorthoof. Daer en boven wiert zijn bovenste kaek of koone gequetst, met uitvallen van zijne twee voorste tanden. Twee en twintigh Ongelovigen quamen te sneuvelen.

Gevecht
van Na-
dir.

Op het vierde jaer van *Hegira* geschiede het gevecht der zonen van *Nadir*, die Joden waeren. Zy verlieten

hunne vestingen, en besloten uit hun lant te trekken, en na *Chaibar* te reizen. Eenigen hunner evenwel weken na *Syrie*. Maer *Mundir*, zoon van *Omar*, vervolghde hen tot aen de put van *Muarvias*, met zeventigh *Mediners*, en doode hen alle; behalve *Kaab*, zoon van *Zeid*, die het ontquam. In dit jaer geschiede ook het laetste gevecht van *Badra*.

Op het vijfde jaer droegh zich het gevecht van *Chanadaka*, dat is, der *Gracht* of *beschanzing*, aldus toe. Vele volken van verscheiden landaert waeren by een vergadert: te weten, *Koreisjiten*, en de kinderen van *Koraid*, *Nadir*, *Gaffan*, en *Selim*, onder beleit der veltoversten *Habib*, zoon van *Ahtab*, *Salam*, zoon van *Abulbakik*, en andere Joden. *Jo- zef*, zoon van *Harit*, was met tien duizent man gekomen, en geboot over de *Koreisjiten* en hun gevolgh. *Atibas*, zoon van *Hasan*, beneffens anderen, gebood over de *Gasaniten*. *Selman*, een Pers, beval eene gracht te graven: waer na dit gevecht ook alzoogenoemt wiert.

Gevecht
der
gracht of
beschan-
zing.

De Ongelovigen belegerden de Mahometanen daer in over de twintigh dagen. Daer na heeft *Naim*, zoon van *Masada*, de *Gatfaniter*, die het Mahometsdom omhelst had, met groote neirstigheid te weegh gebraght, dat die volken voornoemt astant deden van onderlingen bystant te bewijzen, en hy vernietighde tusschen hen en de Joden het verbont van vrientschap. Toen begaven zy zich op de vlucht. Zes Mahometanen, en drie Ongelovigen bleven verslagen.

In dit jaer is ook oorlogh tegen den Oorlogh
stam of kinderen van *Koraid* gevoert: tegen
tegen wien *Mahomet* optrok, en hield den stam
hen vijf en twintigh dagen belegert. *Koraid*.

Wanneer hunne ellende d'overhant had genomen, gaven zy zich ter genade van *Saad*, zoon van *Maad*, over, die zwak door een woude geworden was, de welke hy in het gevecht der *Gracht* ontfangen had. Deez ried alle de mannen te dooden; maer de kinderen en vrouwen tot slaven te maken. Dies wierden tusschen de zes en zeven hondert mannen onthalt, (onder welken ook *Habib*, zoon van *Ahtab* was) en in de grachten, die op de merkt van *Medina* gemekt waeren, geleit. Voorts verdeilden de Mahometanen de vrouwen, kinderen en goederen, onder malkanderen.

Eindelijk quam *Saïd*, zoon van *Maad*, aen zijne wonde, de welke van dagh tot dagh verergerde, t'overlijden.

Gevecht van Mahomet in Siffin.

Op het zeste jaer van *Hegira* vielen vele gevechten en oorlogen voor: onder andere een gevecht tegen de zoonen van *Mustalak*, dien *Mahomet* in *Siffin*, of *Safana*, tegen trok, (*Siffin* is een plaetse neffens den Westeroever van d'*Eufrates* gelegen, tegen over de stad *Raka*) en hen in de vlucht sloegh en doode: voerende de vrouwen en kinderen gevangelijk wegh. Onder de vrouwen was eene, met name *Gjuweira*, dochter van *Harith*, de welke *Mahomet* ten wijve nam. In plaetse van de bruitschat, dien *Mahomet* geven most, stelde hy haer magen in vryheit.

Hadiasch gevecht.

In dit jaer geschiede ook het *Hadiasch* gevecht, alzo na de plaetse *Hadiasia* genoemt, gelegen na-by *Mekka*, op den wegh, waer langs men na *Gjudda*, de haven van *Mekka*, gaet.

Stilstant van wapenen tusschen Mahomet en de Koreisjiten.

Daer na wiert tusschen *Mahomet* en de *Koreisjiten* een vrede of stilstant van wapenen, voor tien jaren, getroffen. Alle de genen, die zich onder het verbont en verdragh van *Mahomet* wilden begeven, moghten daer in treden: want eenen iegelijk was geoorloft, en stont vry, de partye van *Mahomet*, of die van de *Koreisjiten*, te kiezen. Desgelijx, die de zijde der *Koreisjiten* wilden houden, moghten zich daer toe begeven: hoewel met dien bedinge, dat zoo een der *Koreisjiten* zonder verlof van zijnen overste tot *Mahomet* overliep, die zou tot hem weêrom gezonden moeten worden. Maer by aldien een van de Mahometanen tot den *Koreisjiten*, zonder verlof van *Mahomet*, overliep, die zou niet weêrom gezonden worden. By aldien *Mahomet* met zijne krijgsknechten in dat jaer weêrom quam, en by hen ingong, om aldaer drie dagen te verblijven, zou niemant andere, als lichte wapenen, in de schede mogen dragen. Dit verdragh van wapen-stilstant wiert door *Sahl*, zoon van *Omar*, d'*Amireër*, getroffen, en door *Ali*, zoon van *Abutalib*, in geschrift gestelt.

Mahomet tot Arabische keizer verkoen.

In het zelfste jaer is *Mahomet*, door gunste der gemeente, tot *Chalif*, of Arabische keizer, onder eenen boom erkent en gehult, na hy by-na ganfch *Arabie* onder zija gebiedt gebraght had.

Deez boom is daer na door eenen waternvloet, naer men zeidt, uitgeroet en verdelght.

Op het zevende jaer deed *Mahomet* zich een *Membar* of *Member*, dat is, een preek, spreek, of reden-stoel maken: waer van hy tot den volke sprak. Men zeit zijne vrouw tot hem zou gezeyt hebben: *Ik heb eenen zoon, die een timmerman is, zal ik dien belasten een preekstoel voor u te maken?* Waer op *Mahomet* ja geantwoort had. Dies maekte de zoon hem een preekstoel van wilt of wit *Tamarisbomenhout*, die uit twee treden of trappen, en uit eenen zetel bestont. Eer deez preekstoel gemackt was, deed *Mahomet* zijne rede of spreke in een *Metsjid* of tempel, leunende op een houten leunsel of dadelbomen stan. Deez preekstoel bleef aldus in wezen tot aen de regering van *Muavias*, zoon van *Abusofian*, die zes trappen of treden daer aen deed maken. *Otsman*, zoon van *Asfan*, de vierde Arabische *Chalif* of keizer, was d'eerste, die dezen preekstoel met *Kabathijon*, dat is sijn Egyptisch linnen, heeft doen bekleden.

In het zelve jaer, in de maent *Muharram*, trok *Mahomet* met zijn krijgshoer op, om *Chaibar*, een stad der *Joden*, te bestormen en veroveren. *Ali*, zoon van *Abitalib*, en *Mahomet*s schoonzoon, zou, naer men verhaelt, in het bestormen, een braven daet uitgerecht hebben; want hy had de deuren der poorten van *Chaibar*, de welke nit hare plaetse getrukt waeren tot een schilt gebruikt, en aldus met haer gevochten.

Chaibar door Mahomet veroverd. Elmac. Abulf. Histor. Dynast.

Voorts veroverde *Mahomet* vele vestingen, en maekte zich meester van de rijkdommen, die daer in verborgen waeren. Hy belegerde ook twee kasteelen, *Watiba* en *Salima*, met een knellend beleg: zulx de belegerden by-naten einde van aedem gekomen waeren, en zich aen hem wilden overgeven, by aldien hy hen in 't leven en in hun lant wilde laten blijven: waer voor zy hem beloofden de helft van hunne dadelen jaerlix te geven. Dit stont *Mahomet* hen toe; hoewel op besprek van hen uit te jagen of te vervoeren, wanneer hem des geviel. Wanneer d'inwoonders der stad *Badra* dit hoorden, wilden zy opeen zelve wijze met *Mahomet*

homem verdragen: daer in hy hente wille was. De Joden zijn ook onder dit verdragh en verbont gebleven, tot eenige jaren, onder de regering van *Omar*, zoon van *Alchittab*: die, na verstaen te hebben, wat *Mahomet* in zijne ziekte gezeit had: *Laten gene twee godsdiensten in Arabie t'zamen komen*, hen daer uit jreghde.

In den zelven jare bood zeker Jodin, met name *Zeinaba*, dochter van *Alharrit*, *Mahomet* een vergiftigh schaep aen. Wanneer hy daer van geproeft had, zou hy gezeit hebben: *Deze beete geeft te kennen, dat het schaep vergiftigh is.*

Mekka door Mahomet ver-overt. Ziet pag. 10.

Op het achtste jaer van *Hegira*, den een en twintighsten der maent *Ramadan*, veroverde *Mahomet* de stad *Mekka*: uit oorzake de *Koreisjiten*, d'inwoonders van *Mekka*, het verbont van wapenstilltant gebroken hadden. *Mahomet* trok tegen hen met tien duizent Mahometanen op, en quam tot aen *Marwutabrana*. Zijn oom *Abbas*, zoon van *Abdulmutalib*, braght *Abusofian*, zoon van *Harith*, tot *Mahomet*, die ook in hem geloofde, en een Mahometanen wiert. Voorts deed *Mahomet* uitroepen: *Die in het huis van Abusofian zal treden, zal veilig zijn: die zijne deure zal toe houden, zal veilig zijn: en die in den tempel zal treden, zal veilig zijn.* Voorts trad hy in *Mekka* zonder slag of stoot: en al het volk geloofde in hem: uitgezeit eenige weinigen, die hy, met het plengen van hun bloet, doode.

Honainisch gevecht.

In dit zelfste jaer, na de verovering van *Mekka*, geschiede ook een gevecht in het vermaert dal *Honaina*, dat, na dit dal, het *Honainisch gevecht* genoemd wiert. Want wanneer de *Hawazimiers* het overgaen van *Mekka* verstaen hadden, zoo begaven zy zich tot *Melik*, zoon van *Auf*, by wien zich de *Tsakifisten*, of stam *Tsakifi*, met hunne vrouwen en goederen vervoeghden. Maer *Mahomet* trok tegen hen op met twalef duizent mannen. Beide krijsheiren ontmoeten elkanderen in het dal van *Honaina*. Eerst stont de zege aen de ongelovigen: hoewel de Mahometanen daer na op hen d'overhant bevochten, die hen op de vlucht dreven, en alle hunne goederen roofden: de welke in zes duizent koebeesten, vier en twintigh duizent geiten, en veertigh duizent

schapen, en vier duizent oncen zilvers, bestonden. In dit gevecht quamen negentigh mannen van den stam *Tsakifi*, en slechts vier Mahometanen te sneuvelen. Alle de gevangene vrouwen en buit wierden na *Gjarana* gebraght. Toen trok *Mahomet* na de stad *Thaif* ter belegering: maer hy brak daer na van het beleg op, en quam te *Gjarana*: alwaer de gevange vrouwen der *Hawaziniers* waeren. Deze zonden gezanten aen *Mahomet*, met verzoek van hen uit gunste hunne vrouwen weêrom te geven en over te leveren: zeggende, dat zy hunne moeyen en nichten waeren. Dies gaf *Mahomet* hen keure van vrouwen en kinderen of van goederen te hebben. Maer zy kozen de vrouwen en kinderen, die *Mahomet* hen ook overleverde. Doch de goederen verdeilde hy onder de Mahometanen.

Ziet pag. 29.

Ten zelven jare quam *Melik*, zoon van *Auf*, by *Mahomet* te *Gjarana*, en geloofde in hem: waerom hy hem ook zijne goederen herstelde.

In het negende jaer van *Hegira*, en op het zes hondert en dertighste jaer na den Kristen stijl, trok *Mahomet* op, om *Tabuk* of *Tebuk*, een lantschap der Grieken, te veroveren, dat hy, zonder slag te leveren, innam. Wanneer hy ontrent tien dagen aldaer stil gelegen had, trok hy, in de maent *Regjeb*, na de stad *Medina*. Dit was *Mahomets* laetste oorlogh, in het welk *Otsman*, zoon van *Asfan*, duizent dukaten onder het krijsvolk uitdeilde. *Mahomet* mackte vrede met den vorst van *Dauma*, en met den prins van *Eila*, met beding van schatting aen hem te betalen.

Tabuk door Mahomet ver-overt.

Op het tiende jaer quamen vele Arabieren tot *Mahomet*: en de menschen omhelsden het Mahometsdom: en zijn woort wiert bevestigt.

Naer het schijnt was *Mahomet* tot de Kristenen niet ongenegen; maer met een gunstigh herte ingenomen: want men leeft, zoo d'Arabische schrijver † *Elmacin* verhaelt, in de boeken der Kristenen, dat *Mahomet* den Kristenen toegedaen, en zachtmoedigh tegen hen was. En wanneer een groot getal van Kristenen op zekeren tijt by hem gekomen was, om veiligheid te verzoeken, zoo leide hy hen slechts schatting op, bewees hen weldaet, en schreef hen eenen brief van veiligheid, zeggende tot

Hoedaignigh Mahomet tot de Kristenen genegen was. † 1 ib. 1. cap. 1.

Elmacin
Histor.
Sarac.
lib. 1. c. 1.

Omar: Verkundige hen, dat wy hunne zielen, als onze zielen houden: en hunne goederen, gelijk onze goederen, en hun toevallen, als onze toevallen.

Wanneer een van de grooten onder de Kristenen tot hem gekomen was, zoo stont *Mahomet* op, en bewees hem cere. Als eenigen hem daer over aenspraken, gaf hy ten antwoord: *Wanneer een voornaem perzoon van eenigh volk tot u gekomen is, zoo eere hem. Deez nu is een voornaem perzoon onder zijn volk.* Hy zeide ook, *doet den Koptisten van Egypten goet: want zy zijn met u in geslaght en maeghschap verknocht.* Desgelijx zeide *Mahomet*: *die eenen Kristen onderdrukt, zal my ten dage des oordeels tot eenen tegenpartky hebben. En die eenen Kristen beledicht, beledicht my.* Dus verre *Elmacin*.

Hier op slaen ook de volgende woorden des *Alkorans*, uit het derde *Surata*, of hoofdstuk, die aldus luiden: *Onder het volk des boeks zijn'er, indien ghy hen een talent vertrouwt, zy geven u dien wederom. Ook zijn'er, indien ghy hen een goude kroone vertrouwt, zy geven die niet weêrom, 't en zy ghy geduurigh hen aennaent.* Door het volk des boeks wil *Beidavi* (d'uitlegger des *Alkorans*) de Jo-

den verstaen hebben: te weten, op de eerste plaetse *Abdalla*, zoon van *Sc-lam*, den welken zeker *Koreisjiter* twee en twintigh hondert stukken gouts te bewaren gegeven had, die hy hem weêrom gaf. Op de laetste plaetse verstaet hy *Finhas*, zoon van *Azura*, dien zeker *Koreisjiter* een goude kroone te bewaren gegeven had; de welke hy daer na verzaekte. Deez *Beidavi* evenwel wil dit algemeenlijk, volgens eenigen, verstaen hebben: het eerste, nopende de Kristenen: en het laetste, nopende de Joden: als blijkt uit zijne volgende woorden: *Men zeidt, dat door de genen, dien veel toevertrouwt is, de Kristenen verstaen worden: want by hen is meerder trou te vinden: maer door de genen, die ook in het weinigh bedriegers zijn, de Joden: want dezen is hunne gewoonte te bedriegen.*

Tot geen klein bewijs van *Mahomets* genegentheit en liefde tot de Kristenen, dient zeker *Testament*, of uitterstewille, of verbontschrift, het welk hy met de Kristenen zou gemackt, en door zeventien getuigen doen ondertekenen hebben, en uit het Arabisch in het Neêrduitsch aldus luit.

Testament en verbont tusschen *Mohammed*, Gods gezant; en tusschen het *Nazareensch* volk gemackt.

„ **M**ohammed, de gezant Gods, heeft dit geschreven, om alle menschen te leeren, en hen het pant Gods in waerheit te verkundigen, ten einde de zake des Kristen godsdiensts, door God zelve besleghet, in alle d'Ooster en Westerdeelen des aertrijks, by inboorlingen en by vreemdelingen, by verre en nabuuren, en by bekenden en onbekenden, zou vast blijven.

„ Ik laet allen dezen volken het tegenwoordigh geschrift, tot een onkreukbaer en onschendbaer verbont, besleghet geschil, en wet, na: waer door de rechtvaardigheid verklaert, en een zeer nauwe en strenge onderhouding dier dingen geboden wort.

„ Wat belijder dan des Mahometaenschen geloofs deze dingen verwaerlooft te volbrengen, en het verbont, daer in begrepen, geschonden, en dat, als een

ongelovige, gebroken, en het geen, dat ik daer in gebiedt, overtreden heeft, die schent het verbont Gods, verwerpt het verdragh, en veracht het testament; 't zy hy een koning, of een ander der gelovigen en † *Moslimannen* is.

„ Wat my belangt, ik zal volherden by het verleent verdragh en verbont, dat de Kristenen van my en van al het Mahometaensch volk verzocht hebben: te weten, dat ik met hen het verbont Gods, en het verbont en testament der profeten, apostelen, uitverkooren, en zijne getrouwe heiligen, en zalige voorgangers en navolgers zou maken.

„ Ik beloof hen by dit mijn verbont en verdragh, dat God aen zijnen gezonden profect, of aen zijnen engel, die de naeste aen de waerheit is, gegeven heeft, met gehoorzaamheit tegen God, en on-

der-

† Of
Mu-
sli-
mi-
nen,
an-
ders
Ma-
ho-
meta-
nen.

„ derhouding in zijne wet en verbont,
 „ hunnen rechter in hunne lantschappen,
 „ door mijne ruiterye en voetvolk, door
 „ mijne hulpers en getrouwe navolgers, te
 „ zullen beschermen, en hen over-al te-
 „ gen het geweld der vyanden te behoe-
 „ den, het zy die verre wegh of na-by
 „ zijn: en zoo wel in vrede, als oorlogh.
 „ Daer en boven beloof ik hunne kerken,
 „ tempels, gebeden-huiften, kloosters,
 „ en bevaertplaetsen, in veilige hoede te
 „ nemen; waer die zouden mogen zijn,
 „ of gevonden worden: 't zy op bergh of
 „ in dal, of in hol of in huis, of op het
 „ vlakke zant. Desgelijx beloof ik hunnen
 „ godsdienst en goederen, waer die zou-
 „ den mogen zijn, en in welken oort die
 „ zouden mogen leggen, 't zy op het lant
 „ of in de zee, in 't Ooste of in 't Weste,
 „ te zullen beschermen: gelijk ik my zel-
 „ ven, mijnen scepter, en de gelovigen en
 „ *Moslimannen* mijns volks bescherm.

„ Ik zal hen nemen onder mijne be-
 „ scherming, tegen alle belediging, quel-
 „ laedje, schade, nadeel en smerte.

„ Ik beloof alle vyanden, die op my
 „ en hem gebeden zijn, door my zelve,
 „ en door hunne aenhangers en gunste-
 „ naers, en door mijn volk, te zullen fel-
 „ lijk beoorlogen. Want naerdien ik over
 „ hen gebiede, zoo moet ik hen ook van
 „ allen onheil en tegenspoet beschermen
 „ en verdedigen: of dat hen geen onheil
 „ treft, of het heeft eerst de mijnen ge-
 „ troffen, die tot het bekrachtigen van dit
 „ werk zullen arbeiden.

„ Ik beloof ook de schaden en nadee-
 „ len, de welke de bontgenoten uit de
 „ leeningen en schattingen dragen, hen te
 „ zullen afnemen: zulx zy niet meer zul-
 „ len betalen, dan hen wel gevalt. Hier
 „ over zal hen geen overlafst noch onge-
 „ mak aengedaen worden.

„ Geen bisschop zal uit zijn bisdom,
 „ noch Kristen uit zijn Kristen geloof,
 „ noch monnik uit zijnen dienst, noch
 „ geestelijke uit zijn klooster gestooten
 „ worden. Geene gebouwen zullen ook
 „ van de gebouwen hunner kerken mo-
 „ gen gesticht, noch die in eeniger wijze
 „ tot het bouwen der tempels, of huizen
 „ der *Moslimannen*, gebruikt worden.
 „ Want die zulx gedaen zal hebben;
 „ schent het verbont Gods, wederstreeft
 „ den gezant Gods, en bedrieght het ver-
 „ dragh Gods.

„ Den monniken en bisschoppen zal

niet opgeleit worden, noch niemand der
 „ genen, die niet verplicht zijn schatting
 „ te geven: 'ten waere zy zelfs daer in
 „ bewillighden.

De schatting, de welke van rijke
 „ koopluiden, en van peerlduikers, en
 „ van de genen, die edele gesteenten,
 „ gout en zilver uitgraven, als ook van
 „ rijke en machtige Kristenen, gevordert
 „ wort, zy niet boven de twalef kronen
 „ alle jaers: indien zy inwoonders van die
 „ plaetsen zijn; en daer in hun verblijf
 „ hebben: want reizigers, en de genen, die
 „ het lant niet bewoonen, en uit een on-
 „ zeker vaderlant zijn, die hebben gene
 „ tol noch schatting te betalen: 'ten ware
 „ zy erfenis of goederen des lants bezaten.

Maer de geen, die gehouden is wet-
 „ telijk aen den keizer gelt te geven, zal
 „ zoo veel als d'andere betalen, en niet
 „ meer: en hem zal boven zijn maght en
 „ middelen niet afgeëifcht worden.

Van gelijken werde de geen, die
 „ voor zijn lant, gebouwen, en inkomfte
 „ van zijne vruchten moet geven, niet
 „ boven-mate belast, noch met zwaer-
 „ der schattingen bezwaert, als andere
 „ *Tributariften* van den zelve slag.

De bozatgenoten zullen niet gedwon-
 „ gen worden, om met het volk der *Mo-
 „ slimannen* uit te gaen, en tegen hen ten
 „ strijt te trekken, of 's vyants krijgs-
 „ troepen te vervolgen: want het be-
 „ taemt den bontgenoten niet ten strijt te
 „ trekken: dewijl het verbont met hen
 „ hierom opgerecht is: ten einde zy geen-
 „ zins zouden geplaecht worden: maer
 „ de *Moslimannen* zullen hen veel meer
 „ beschermen en in bewaernis nemen.

Dat zy derhalve niet geprest worden,
 „ om met de *Moslimannen* ten oorlogh
 „ tegen hunne vyanden te trekken, noch
 „ met ruiterye en wapenen onderstant te
 „ doen: 'ten waere zy dat vrywillighlijk
 „ wilden doen, en daer toe drift hadden.
 „ Die dit vrywillighlijk doet, dien werde
 „ dat erkent en vergolden.

Niemand der *Moslimannen* beledige
 „ enen van de Kristenen godsdienst,
 „ noch strijde tegen hen, dan met wel-
 „ doen. Maer hy strekke de vleugelen
 „ zijner bermhertigheit over hen uit, en
 „ weere van hen schade en onheil, op
 „ wat plaetsen hy hen zou mogen aen-
 „ treffen.

By aldien een Kristen enen misdaet
 „ of quaet quam te bedrijven, de *Mosli-*

„ *mannen* zijn gehouden hem te helpen,
 „ en te bedwingen, en voor zijnen mis-
 „ daer in te staen, en de zake van zijn on-
 „ geval te bevredigen. Hem zullen moeten
 „ middelen verschafft worden, om zich te
 „ lossen: want hy zal niet moeten verlaten
 „ noch hulpeloos gelaten worden; de-
 „ wijlik uit kracht van Gods verbont al-
 „ dus met hen verdragen ben: te weten,
 „ dat de *Moslimannen* en Kristenen op een
 „ zelve wijze zouden gehandelt worden:
 „ en het geen den eenen, dat den ander
 „ ook zou overkomen.

„ Ghy lieden zijt gehouden, volgens
 „ het verbont, alle onheilen van hen af
 „ te weeren, en alle plighen van goetda-
 „ digheit hen te bewijzen: in dier manie-
 „ re, dat de *Moslimannen* met hen, zoo
 „ wel in voor als tegenpoet, deelgenoten
 „ zullen zijn. Daer en boven hebben de
 „ *Moslimannen* zich te hoeden, dat zy
 „ geen geweld in zaken, die het huwelijk
 „ raken, gebruiken: te weten, dat zy den
 „ Kristenen niet lastigh vallen, noch door
 „ geweld d'ouders van de dochter dwin-
 „ gen, om haer in den echt met eenen
 „ *Mosliman* te vereenigen.

„ Ik zegge, dat men hen geen moeie-
 „ lijkheit zal aendoen, indien zy den brui-
 „ degom of bruidt afflaen: want dat moet
 „ geheel en al vrywilligh zijn, en aen hun-
 „ ner vrye wille en welgevallen hangen.

„ By aldien gebeurt, dat een Kristen
 „ vrouw in het huis van een *Mosliman*
 „ komt, men zal gehouden zijn haer vry-
 „ heit in haerengodsdienst toe te staen: te
 „ weten, op dat zy haeren oversten magh
 „ gehoorzamen, en de leerstukken van
 „ haer geloof zonder eenigh belet leeren.
 „ Dies zal men haer niet quellen met drij-
 „ gen van verstoting, noch ook om haer
 „ geloof te verlaten. Indien iemand dat
 „ zal gedaen hebben, en haer over die
 „ dingen lastigh gevallen zijn, die heeft
 „ het verdragh Gods verworpen, en te-
 „ gen het verbont des gezant Gods ge-
 „ nuut, en is een logenaer geworden.

„ Desgelijks, wanneer de Kristenen
 „ kerken of kloosters, of iet anders, dat
 „ hunnen dienst aengaet, zullen herbou-
 „ wen, en de milddadigheit of hulpe en
 „ gunste der *Moslimannen* tot zoodanige
 „ herbouwing van noode hebben, zoo
 „ moeten zy hen geven, en na hunne ver-
 „ mogen en krachten te hulpe komen;
 „ niet met voornemen van te herëischen,
 „ als een schult; maer om niet, ter gun-

ste van hun geloof, en om het ver-
 „ bont vanden gezant Gods te volbren-
 „ gen. Dies laten zy, te geschenk, en om
 „ niet geven, uit inzichte van het ver-
 „ bont, met het welk zy aen het ver-
 „ bont Gods, en aen het verbont van
 „ den gezant Gods, verplicht zijn.

„ Zy zullen niemant hunner mogen
 „ plagen, wanneer hy onder de *Mosli-*
 „ *mannen* is, noch hem met haet vervol-
 „ gen, of dwingen brieven te brengen,
 „ of den wegh te wijzen, of ongelooft
 „ slaeffchen arbeit te laten doen. Want
 „ die zoodanige tierannyen tegen iemand
 „ zal gepleeght hebben, zal een onder-
 „ drukker, en een tegenstrever des ge-
 „ zants Gods, en een weërspanning zijns
 „ gebodts zijn.

„ Deze zijn de verbonden, tusschen
 „ *Muhammed*, de gezant Gods, en tusschen
 „ de Kristenen, beslooten. Maer de voor-
 „ waerden, de welken ik den Kristenen
 „ op hun geloof en gewisse belaft t'onder-
 „ houden, zijn de volgende.

„ Zy zullen nergens een krijgsknecht,
 „ die een tegenparthy der *Moslimannen*
 „ is, heimelijk of opentlijk aenhouden,
 „ of in hunne huizen beschermen.

„ Zy zullen de vyanden der *Mosliman-*
 „ *nen* niet ter herbergh ontfangen, of lij-
 „ den in hunne landen of kerken te ver-
 „ blijven.

„ Zy zullen, tegen de *Moslimannen*, aen
 „ 's vyants leger geene wapenen, peerden,
 „ noch mannen verschaffen, of panden
 „ aenveirden, en met verbonden en ge-
 „ schriften verbonden worden. Maer zy
 „ zullen zich op eene plaetse begeven, en
 „ zich zelfs beschermen, en tot bescher-
 „ ming van hun leven en godsdienst vech-
 „ ten.

„ Zy zullen nergens eenen *Mosliman*,
 „ of zijn vee, drie dagen voetsel mogen
 „ weigeren: ja zy zullen hen verandering
 „ van spijsze moeten geven, de welke die
 „ zullen nuttigen.

„ Daer en boven zullen zy alle be-
 „ kommernis en ongeval van de *Mosli-*
 „ *mannen* trachten te weeren: want by al-
 „ dien een *Mosliman* in hunne huizen of
 „ woonplaetsen gedwongen zal worden
 „ te schuilen, zoo zullen zy hem minne-
 „ lijk beschermen, en uit d'ellende, in de
 „ welke hy geplaeght leit, redden: te
 „ weten, met hem te verheelen, en geen-
 „ zins den vyant t'openbaren: en aldus
 „ voldoen zy hun schuldigen plicht.

„ Die een van deze voorwaerden ge-
 „ schonden heeft, en anders gedaen zal
 „ hebben, die zal van d'onbelastheden,
 „ die in dit testament van God en zijnen
 „ gezant begrepen zijn, berooft worden,
 „ en niet verdienen de voorrechten te ge-
 „ nieren, die ter gunste van de bisschop-
 „ pen en monniken der Kristenen ver-
 „ leent, en den onderhouders des *Alko-*
 „ *rans* geboden zijn.

„ Weshalve getuigh ik mijn volk by
 „ God en zijnen profet, dat zy dit trou-
 „ lijk onderhouden en volbrengen, aen
 „ welken oort zy ook zijn. En de gezant
 „ Gods zal hen daer voor belooning ge-
 „ ven : welker geduurige onderhoudin-
 „ ge hy tot aen den uitersten dagh des
 „ oordeels, en ondergang des werelts,
 „ ernstelijk belast.

„ De getuigen dezer voorwaerden, de
 „ welke *Mohammed*, Gods gezant, met
 „ de Kristenen gemaekt, en hen t'onder-
 „ houden opgeleit heeft, waren de vol-
 „ gende.

„ *Abu Bakri Assadik.*
 „ *Othman Ben-Affan.*
 „ *Moavia Ben-Abi Sofian.*
 „ *Abu Adrin.*
 „ *Abdalla Ben-Masud.*
 „ *Hamza Ben-Abdi-Lmottaleb.*
 „ *Zaido Ben-Thabet.*
 „ *Harfus Ben-Zaid.*
 „ *Saad Ben-Moad.*
 „ *Asamet Ben-Zaid.*
 „ *Ab Dalla Ben-Omar-Alas.*
 „ *Hasan Ben-Thabet.*
 „ *Iben Alabbas.*
 „ *Saad Ben-Abade.*
 „ *Sahal Ben-Baida.*
 „ *Abu Aliah.*
 „ *Hasschem Ben-Affia.*
 „ *Kaab Ben-Malk.*
 „ *Thabet Ben-Kais.*
 „ *Othman Ben-Matun.*
 „ *Aben Rabiab.*
 „ *Giafar Ben-Abidaleb.*
 „ *Talla Ben-Ab-Dalla.*
 „ *Zaida Ben-Arkam.*
 „ *David Ben-Giobair.*
 „ *Abu Abrifa Ben-Ofair.*
 „ *Omar Ben-Jamin.*
 „ *Kaab Ben-Kaab.*

„ De schrijver (of *Sekretaris*) was
 „ *Moavia*, zoon van *Abi Sofian*, een
 „ krijgsknecht des gezants Gods. Ge-
 „ daen op Maendagh van de laetste vier-

de maent, op het vierde jaer van *Hegi-*
ra, in *Medina*. God beloone hen, die
 dit geschrift hebben getuight. Lof zy
 God, de Heer der schepselen.

Hugo de Groot gedenkt ook dezes
 verbonts; doch gelooft, dat het door
 de Kristenen ongetwijfelt besteken en
 verziert is: ten einde zy, onder dekman-
 tel en schijn van zoo grooten naem, de
 Mahometanen des te billijker en heu-
 scher zouden vinden.

Doch men zou ook hier uit mogen
 vermoeden, dat dit testament of verbont
 valsch en door de Kristenen verlicht is;
 dewijl *Mahomet* het met her vierde jaer,
 na den tijt-stijl van *Hegira*, dat is, van
Mahomets vlucht uit *Mekka*, doen teke-
 nen heeft: daer nochtans *Omar*, de derde
 Arabische keizer na *Mahomet*, eerst na
Mahomets doot dien zelven tijt-stijl *He-*
gira, onder d'Arabieren, ter gedachte-
 nis van *Mahomets* vlucht uit *Mekka*, in-
 gevoert heeft.

Ten aenzien evenwel van *Mahomets*
 gunste en genegentheit tot de Kristenen,
 (als uit het bovenverhael van *Elmacin*
 gebleken is) zou men mogen vertrou-
 wen, dat het oprecht en onvervalscht
 is.

D'Arabieren en alle Mahometanen
 noemen de Kristenen *Nazarenen*: 't zy
 dewijl zy den *Messias* geholpen heb-
 ben: (want *Nazara* bediet op Arabisch
helpen) of dewijl zy met hem in de stad
Nazara of *Nazareth* geweest zijn. Des-
 gelijx wort ook het Kristendom, na de
 stad *Nazareth*, *Al Nazareith*, dat is,
Nazaretsdom, geheten. Anders worden
 de Kristenen ook by *Mahomet*, in het
 derde hoofdstuk des *Alkorans*, op Ara-
 bisch *Aflon Alkitab*, dat is, *volk des*
boeks, genoemd: hoewel in het zelfste
 hoofdstuk zoo wel Kristenen, als Jo-
 den, door die woorden van *Aflon Al-*
kitab verstaen worden, volgens de ver-
 klaring van *Beidavi*: te weten, de vol-
 ken van beide boeken: namelijk van de
 Wet en van het Evangelie.

De Kristenen worden ook by d' Ara-
 bieren *Almosrikawons* genoemd; hoe-
 wel zy dien naem ook aen de Joden en
 Heidenen geven. D'Arabieren en Ma-
 hometanen verstaen door het woort
Almosrikawons, vergezelschappers of
 gezelmakers, of gezeltuoegers, of
 eigenlijk de genen, die Gode een gezelt
 of makker tuoegen, en vele Goden

dienen, of verkeerdelijk God dienen, en meinen daer meê de Kristenen en Joden: want de Mahometanen geloven alleenlijk in den eenigen God, en sluitenden Zoonen Heiligen Geest uit.

Waerom de Joden en Kristenen alzoogenoemt worden, blijkt uit het negende hoofdstuk of *Surata* des *Alkorans*: alwaer men leeft. *De Joden zeggen: Ozair is de zoon Gods. De Kristenen zeggen ook: Messias is de zoon Gods.* Dezen gezelmakers ontzeit *Mahomet* in het zelfste hoofdstuk zijne tusschensprake by Gode: want Gode eenen gezelt toe te voegen wort by hem voor eene onvergeeffelijke zonde gehouden. Hier over leest men in het vierde hoofdstuk des *Alkorans*: *God vergeeft den geen niet, die hem eenen gezelt toevoeght: maer buiten dien toeval vergeeft hy dien by wil: want de geen, die Gode iet tot gezelt toevoeght, dwaelt een afgrijzelijke dwaling.* Hier op slaen ook deze woorden, die men in het boek *Suna* of *Mahomets* Overleveringen leest: *Tot den Joden zal ten dage der opstending gezeid worden, wien hebt ghy gedient? Zy zullen antwoorden: Ozair, Gods zoon. Dan zal hen gezeid worden, ghy lieght: want God heeft geen gezelt noch zoon. Maer wat is het geen, dat ghy begeert? Dan zullen zy zeggen: wy begeeren, dat ghy ons drank geeft. Waer op hy zal antwoorden: Neme dan drank. En zy zullen over bals over hoeft in de helle storten. Daer na zal ook tot den Kristenen gezeid worden: wien hebt ghy gedient? Zy zullen antwoorden: Messias, Gods zoon. Dan zal tot hen gezeid worden: Ghy lieght, God heeft geen gezelt, noch zoon. Wat is het geen, dat ghy begeert? Zy zullen antwoorden: wy begeeren, dat ghy ons drank geeft: en hen zal gezeid worden: Drink dan. En zy zullen in de helle storten.*

Mahomet op de Joden verbittert.

Mahomet was op de Joden bovenmate gebeten en verbittert, en tegen hen met gramschap en onverzoenlijken haet ingenomen: want hun schelmstukken, die zy sedert vele eeuwen bedreven hadden, verwijt hy hen kortelijk in het derde hoofdstuk des *Alkorans* aldus: *En die tekenen Gods logenen, en de profeten onrechtveirdelijk dooden, en de genen dooden, die rechtveirdigheid, nopende de menschen, gebieden, dien verkundige pijnlijke smerte.*

Mahomet verwijt hen de zelve wreecheit tegen de profeten in het tweede hoofdstuk des *Alkorans*: waerom hy niet alleenlijk schrijft, dat zy in dit en het toekomend leven ten exempel gegeven zijn; maer hy gedenkt hen nauilks oit, als met slaking van eene openbare vervloeking op hen.

In het eerste hoofdstuk des *Alkorans* worden de genen, die God vertoornt hebben, gedaght: door de welke de Joden, uit eene byzondere reden, verstaen worden, volgens de verklaring van *Beidavi*, en andere uitleggers des *Alkorans*: met byvoegen, dat de Joden, door hunne hertnekkigheid en vermetenheit, en om het dooden der profeten, en schenden der heilige boeken, Gods gramschap zich op den hals ghaelt hebben.

Doch die dingen scheenen *Mahomet* misschien weinigh te raken, 't en zy hy, door dit middel, en onder dien dekmantel, de Kristenen des te lichter in het net zou krijgen. Maer *Mahomet* was ook uit andere oorzaken met haet tegen de Joden ingenomen: dewijl de Joden zich tegen zijne nieuwe leere kanten, en die zochten t'onderdrukken. Hier door zijn de Joden by *Mahomet* en zijne navolgers in den grootsten haet geraekt: waer door, onder het Mahometsdom, de Kristenen altijd zachter en genadiger, als de Joden, gehandelt zijn. Gelijk dan God in het oud Verbont Hotting Hist. Orient. lib. 2. cap. 2. *Nebukadnezars, Ammoniten, Moabiten, en Filistijnen*, alzo heeft hy ook in het nieuw verbont de *Saracenen* of Mahometanen tegen hen opgewekt: hoewel *Mahomet* niet des Zalighmakers; maer zijn eige zake heeft zoeken te wreken, dewijl zy hem, onder deksel en schijn van hunnen toekomenden *Messias*, verworpen hebben.

Hierom duiden eenigen deze woorden, (uir het negen en dertighste hoofdstuk des *Alkorans*) *die de tekenen Gods zonder maght bestrijden*, op de Joden: als *Beidavi* in de volgende woorden verklaert. Te weten, wanneer de Joden zeiden: *Ghy zijt onze Heer niet; maer de Messias, Davids zoon, die maght op d'aerde en zee heeft, en stroomen na zich sleept.*

In het zelfste hoofdstuk beschuldight *Mahomet* de Joden met hoovaerdye en

en trotsheit: en zeit, dat zy niet, als hovaerdye, in hunnen boezem besloten houden: want zy hadden, gelijk *Beidavi* deze woorden verklaert, het oog op het herkrijgen der heerschappye geworpen: en stoffen, dat by hen alleen de profescye en heerschappye was. Hierom heeft *Mahomet* daer na opentlijk tegen de Joden geoorloght: gelijk reeds te voore verhaelt is.

Ziet pag. 227.

Men heeft verscheide stukken in den *Alkoran*, die op de Joden geduit worden, en *Mahomet* gelaet uit den hemel ontfangen te hebben, ter zake van den eenen of anderen voorval tusschen hen en hem: als het veirs uit het derde hoofdstuk, welk luidt: *Voormaer, God heeft hunne reden gehoort, die zeggen: Gewisselijk, God is arm, en wy zijn rijk. Wy zullen het zekerlijk schrijven, dat zy gezeit hebben, en dewijl zy de profeten onrechtveirdelijk gedoot hebben: en wy zullen zeggen: Proeve de straffe des brants.*

Beidavi beschrijft den voorval van dezen text aldus: *Mahomet, naer men zeidt, heeft met Abubeker aen de Joden, zoonen van Kainkaah, geschreven, om hen te nodigen tot het Mahometsdom, en rechtmatigh gebeden te doen, tienden te betalen, en Gode een fracien woeker te geven. Toen zeide Phinhas, zoon van Azuras: Gewisselijk, God is arm; dewijl hy woeker eischt. Waer op Abubeker hem een oorslag toedreef, en zeide: Was het niet om het onderling verbont, ik zou u het hoofd afslaen. Hy klaegde dit den gezant Gods: hoewel zoodanigh, dat hy uit schaemte belet wiert, en niet dersae herhalen, het geen hy gezeit had. En by dien voorval is dit veirs des Alkorans uit den hemel neerwaerts gevallen.*

In het zelfste hoofdstuk, een weinigh lager, leest men aldus: *Maer dewijl God het verbont dier genen aengenomen heeft, den welken het boek gegeven is, op dat ghy het den menschen verklaren zoudet, en niet verborgen houden. Doch zy hebben het achter den bank gesmeten, en dingen van kleine waerde daer voor gekocht. Maer wee hen, dat zy gekocht hebben.*

Beidavi. Ook is dit veirs des *Alkorans*, ter zake van de Joden, gegeven, volgens schrijven van *Beidavi*: dewijl *Mahomet* de Joden om het een of ander uit de wet had geyraecht: wiens tegendeel zy hem

aenwezen. Desgelijks worden deze woorden, uit het derde hoofdstuk, op de Joden geduit. *Eenigen uit den volke des boeks trachten u te verleiden: maer zy verleiden niemant, als zich zelfs: het geen zy evenwel niet meinen.* Wie deze waeren, verklaert *Beidavi* in de volgende woorden: *Dit veirs wierdt tegen de Joden gezonden, wanneer zy Chaidigha, (Mahomets vrouw) Ommara, en Moada, tot het Jodendom verzochten.*

Ook leest men in het vijfde hoofdstuk des *Alkorans*, hoe *Mahomet*, wanneer de voornaemsten der Joden de beslechting eens geschils op hem verzocht hadden, hen niet wilde begunstigen. Waer op *Beidavi* de volgende woorden tot verklaring voeght. Men verhaelt, dat de priesters der Joden gezeit hebben: *Treet met ons tot Mahomet. Misschien zullen wy hem bewegen, ten acuzien van zijnen godsdienst. Dies zeiden zy: O Mahomet! voorwaer ghy weet, dat wy priesters der Joden zijn, en lichtelijk alle de andere Joden, wanneer wy u zullen volgen, u zullen doen toevallen. Nu is tusschen ons, en ons volk, een geschil ontstien: wiens beslechting en uitsprake wy u opdragen. Beslecht het ten voordeele van ons tegen hen, wy zullen in u geioven, en u waerachtigen. Maer wanneer de gezant Gods daer toe niet wilde verstaen, zoo wiert dit stuk des Alkorans neerwaerts gezonden: waer door hy vermaent wiert, hoe by zich te dragen had.*

De Mahometanen noemen eenen Joden, hoe by de Mahometanen genoemd. Jood doorgaens *Hud* of *Jahud*: en het omhelzen des Joodschen godsdienst, *Hazada* en *Tahawada*: het welk zoo veel gezeit is, als berouw hebben: te weten, zy worden alzoo genoemd, volgens verklaring van *Beidavi*: dewijl zy van den dienst des kalfs berou gehad hebben. Zy worden ook in den *Alkoran*, op Arabisch, *Aflon Alkitab* geheeten, dat is, *volken des boeks*: naerdien hen de boeken, die de wet en profeten begripen, gegeven zijn: of dewijl zy letteren geleert hadden, en boeken konden lezen: daer d'Arabieren, inzonderheit die van *Mekka*, ongeletterde luiden en weet-nieten waeren. Zy noemen hen ook *Almosrikawas*, dat is, *gezel-makers*: hoewel ook die beide laatste namen den Kristenen gegeven worden, gelijk te voore gezeit is.

Op het tiende jier van *Hegira*, of

Mahomets
laetste
beê-
vaert.
Abulfar.
Elmac.
Abulfed.

des jaers zes hondert een en dertigh na den Kristen stijl, ving *Mahomet* de beêvaert van *vaer-wel-zegging* na *Mekka* aen: de welke alzoogenoemt wiert; dewijl hy na die niet meer ter beêvaert na *Mekka* gereist is. Hy trad op den tienden dagh der maent *Dulhaggia* in *Mekka*, en trok te rugh na *Medina*, wanneer hy het volk geleert en in den godsdienst onderwezen had.

Mahomet
wort
krank.
Abulfar.
raj.

In dit jaer kreegh *Mahomet* eene kleine koortse, en wiert krank: de welke van tijt tot tijt zoo heevigh toenam, dat hy den zonnigen van de zijnen, en inzonderheit *Omar*, daer door schein tot razernye gebragt te zijn. Wanneer des profeteen krankheit, aen de welke hy gestorven is, toenam, zoo zeide hy: *Geve my ink en papier, op dat ik u een boek schrijve, ten einde ghy na mijne doot niet dwaelt. Toen zeide Omar: Voorwaer de pijn heeft den gezant Gods overweldicht. Wy hebben genoech aen het boek Gods, (te weten, d'Alkoran.) Wanneer dan onder hen over deze zake vele woorden vielen: en d'een tot den ander zeide: Breng hem pen en papier: maer d'anderen met Omar van een zelfste gevoelen waeren: te weten, dat hy niet wiste door pijn wat hy zeide, zoo zeide de profet: Wijket van my: want het is niet betamelijk, dat ghy voor mijn aengezicht krakeelt. Waer op Ebn Abas zeide: Een groot quaet, gewisselijk het allergrootste quaet: het welk ook d'oorzake was, dat Gods gezant ons dat boek niet geschreven heeft.*

Sterft.

Eindelijk overleed *Mahomet* in zijnen ouderdom van drie of vijf en zestigh jaren, op Maendagh, den zeven of acht en twintighsten der maent *Sefer*: of, zoo *Elmacin* en anderen schrijven, op den twalefden der eerste maent *Rabia*. Volgens welk gevoelen *Mahomets* sterfdagh op zijnen geboortedagh geviel, naer het schrijven van *Abulfeda*. Daer en tegen getuigen *Elmacin* en andere, dat de zeven entwintighste dagh van de maent *Sefer* niet de dagh was, op den welken *Mahomet* sterf; maer op den welken hy eerst begon ziek te worden, na hy van de *Mekkaner* beêvaert weêrom gekomen was, en te *Medina* zijn verblijf genomen had. Te weten, hy stierf, na verloop van tien maen-jaren, en tzeventigh dagen: dat zijn negen zonne-jaren, elf maenden, min enen dagh, of elf maenden, en

twee en twintigh dagen, na den tijtstijl *Hegira*, of vlucht uit *Mekka* na *Medina*.

De tijding van zijne doot wiert niet by alle op een zelve wijze aengenomen. Men vond'er zommigen, die het quaelijk opnamen, dat men zeide, dat hy zou hebben kunnen sterven. Ook quam het met het geen, dat hy van zijn ampt beleden had, niet over-een.

Krakeel
over
Mahomets
doot.

Men hoorde, zoo *Abulfeda* schrijft, de gemeente luitruchtigh roepen: *Hoe zou hy sterven, die zelf voor ons eenen getuige en vertrooster by God verstrekt. Gewisselijk, het is niet alzo. Hy is niet gestorven; maer opgenomen: gelijk Jesus opgenomen is. Dies riepen zy voor de deure. Begrave hem niet: want de gezant Gods is niet gestorven.*

Ook getuigen *Alscharestan* en *Aljannab*, dat *Omar*, de derde Arabische keizer, na *Mahomet*, luitruchtigh begonnen had te roepen: *Mahomet is niet gestorven, gelijk de schijnheiligen zeggen. Hy is in den hemel opgenomen: gelijk Isa (dat is Jesus) opgenomen is. Hy is wech gegaen: gelijk Moses, Amrans zoon, wechgegaen is: die veertigh dagen van zijn volk wech was. Daer na is hy weêr tot de zijnen gekeert. Ja hy dreighde den genen, die zeiden, dat hy gestorven was, handen en voeten af te kappen. Eindelijk wiert het krakeel en geschil, door tijdigh vermaen van *Abubeker*, besleght en ter neêr geleit, die zeide: *By aldien iemant Mahomet dient, voorwaer Mahomet is gestorven: maer indien iemant Mahomets God dient, voorwaer hy leeft, en is der doot niet onderworpen.**

Tot bevestiging van zijn gevoelen, bracht hy een getuigenis uit den *Alkoran* by: te weten, dat *Mahomet*, even zoo wel als de profeteen voor hem, de doot te verwachten had. Door deze woorden stilde *Abubeker Omar* en de gemeente: en sedert is by eenen ieder voor bewillight en toegestaan gehouden, dat *Mahomet* waerelijk gestorven zy. Hier uit heeft evenwel misschien het gerucht onder de Kristenen zijnen oorsprong genomen: te weten, dat de wederkomst van *Mahomet* door de Mahometanen verwacht wort.

De *Almohajerins*, of *Mekkaner* vluchtgenoten, wilden *Mahomets* lijk na *Mekka* gevoert hebben; dewijl hy aldaer gebooren was. Maer de *Medi-*
ner

Abulfar.

ner hulpgenoten wilden hem te *Medina* doen begraven : uit oorzaak *Medina* hem een vryburgh en bystant-plaetse verstrekt had. Eindelijk wilden eenigen het lijk na *Jerusalem* overgebracht hebben. Doch ten leste quamen zy overeen, om hem te *Medina* te begraven : alwaer zy hem in zijn huis begroeven, ter zelver plaetse, daer hy gestorven was : of, zoo *Ahmed Ebn Jozef* getuight, in de slaepkamer van *Azjez*, onder zijn bed, waer op hy gestorven was. Want zy waeren door het geen, dat zy van hem ghehoort hadden, bewoogen geworden : te weten, dat de profeteen plaghten op de zelve plaetse begraven te worden, daer zy gestorven waeren.

Mahomet, zoo *Elmacin* getuight, was van goeden inborst, liefstaligh van stem, en milddadigh tegen d'armen : hoewel hy zelf in 't begin arm was. Hy cerde de grooten, en sloegh nooit den genen af, die ict op hem verzochten. Doch hy kon lezen noch schrijven, volgens eenparigh gevoelen der Arabische schrijvers : waerom hy op Arabisch *Nabiyān Ommiān*, dat is, *ongelletterde profeteet*, genoemd wiert : gelijk ook by zijnen tijt, wanneer d'*Alkoran* reeds in 't licht gebraght was, in het gansch lantschap van *Jemen* by-na niet een gevonden wiert, die Arabisch lezen of schrijven kon.

Ik zal hier zekere reden of gesprek, uit den Arabischen schrijver *Ebn Hamdun*, laten volgen, de welke *Abutaleb*, *Mahomets* oom, wanneer hy *Chadiga* voor hem ten wijve verzocht, by haere magen gebruikte : waer in *Mahomets* deughden, vroomheit en gaven, boven-mate geroemt worden. *Lof zy Gode, die ons uit den stam Abraham*, en uit den zade *Ismaëls*, toegestelt, en ons het heiligh lant en huis, daer de beëvaerders van over-al na toe vleeien, gegeven, en tot rechters over de menschen gestelt heeft. *Wijders*, *Mohammed*, zoon van *Abdolla*, mijn neve : by den welken niemant onder de *Korcisjiten* billijk magh vergeleken worden, dien hy niet in goetheit, voortreffelijkheid, glorie, verstant, en schranderteit van vernuft overtreft : alhoewel hy arm van goederen is geweest : (maer voorwaer goederen is een vergaangelijke en verdwijnende schaduwe, en een leen, dat weërom moet gegeven worden)

is genegen tot *Chadigha*, *Chowaleds* dochter, en zy weër tot hem. *Al wat ghy lieden tot eene bruidtschat eiscbt, daer sta ik voor in.* Deze bruidtschat, zoo *Abulfeda* schrijft, bestont in twintigh kemels, of, volgens *Aljannab*, in twalef oncen gouts.

Mahomets schrijvers of Sekretarifen waeren *Otsman*, zoon van *Affan* : en *Alis*, zoon van *Abutalib*. By wijle hebben ook voor hem geschreven *Ubaharat*, *Kaabs* zoon, en *Zeid*, *Thebitbs* zoon. By wijle waeren'er ook andere schrijvers, als *Muavias*, *Abusofians* zoon, *Chalid*, zoon van *Said*, en neve van *Abulas* : *Alaus*, zoon van *Hidramis*, en *Chantalas*, zoon van *Rabi Abdalla*, zoon van *Abusjerb*, die van het Mahometsdom af, en den Ongelovigen toeviel, was ook *Mahomets* schrijver. Maer *Otsman* verzocht voor hem, ten tijde van het overgaen van *Mekka*, genade : de welke *Mahomet* hem verleende : na hy alreeds het vonnis des doots over hem gestreken had. *Zubeir*, zoon van *Awam*, en *Gjebem*, zoon van *Safwan*, hielden rekening van d'aelmoesen. *Hadikas*, zoon van *Semal*, had het bewint over d'inkomsten der dadelen : en *Mugiras*, zoon van *Sjuaba*, en *Husein*, zoon van *Jaman*, sloegen hantschriften en verbonden ga. Maer *Abdalla*, zoon van *Arkam*, schreef aen prinßen, vorsten en koningen, brieven.

Wat belangt d'*Alkadis*, of rechters, ten tijde van *Mahomet*, die waren deze : *Ali*, zoon van *Abutalib*, en *Maad*, zoon van *Habal*, geboortigh van *Medina*, en *Abumoufa*, d'*Asjareer*, waeren door *Mahomet* over den eet-zweering gestelt.

Mahomets lantvooghden of stedehouders, wanneer hy sterf, waeren deze. Over *Mekka* gebood *Gajat*, zoon van *Azed* : over *Bahrain*, *Alaus*, zoon van *Hidramis* : over *Tajif*, *Otsman*, zoon van *Abulas* : over *Sanaa* en *Gjencda*, *Omar*, zoon van *Abu Ommia*, de *Mahrumeer* : over de dorpen van *Jemen*, *Chalid*, zoon van *Said* : over *Gjuresja*, *Abusofian*, zoon van *Harith* : en over eene zekere lantstrecke van *Jemen*, *Alis*, zoon van *Mina*.

Mahomets vanc of vendel was wit : maer de wimpel zwart.

Op zijn zegel waeren deze woorden

Abulfeda.
Ziet pag. 24.

Alfcharistan.

Mahomets aert.
Lib. 1. c. 1.

Ziet pag. 221.

Mahomets schrijvers, *Elmac. Histor. Sarac. lib. 1. cap. 1.*

En andere amptenaers.

Mahomets rechters.

Mahomets lantvooghden.

Zijn ze-
gel,

Ziet
pag. 220.

En zin-
spreuk.

den gegraveert of gesneden : TWEE-
VOUDIGE (OF DOBBELDE) GE-
TUIGENIS: de welke eenigen duiden
op de zinspreuke of teken des Maho-
metaenschen godsdiensts en geloofs, dat
de monnik *Sergius*, (dien d'Arabieren
Bohira noemen) of zeker kluisenaer,
zoo *Abunazar* getuight, allereerst over
Mahomet geuit had: het geen aldus
luit: *La Illah Illallah, Mouhammed*
Resoul Allah: dat is, *daer is geen God,*
dan die God, en Mahomet is de gezant
Gods.

De kinderen, wanneer zy besneden
worden, uitten deze woorden, met op-
gerechten duim. Desgelijx herhalen de
genen, die op sterven leggen, en aen
het zieltoegen zijn, telkens deze spreuke.
D'uitroepers, die het volk tot het ge-
bedt roepen, spreken ook voor het ge-
bedt, in hunne tempelen, de zelve
woorden luitruchtigh uit. Van gelij-
ken prevelen, al zingende, de priesters,
die de lijkstaectie vergezelschappen,
zonder ophouden deze woorden. Men
vint onder de Mahometanen eenige
geestelijken, die met grooten aendaght
den geheelen dagh niet anders doen, als
deze woorden luitkeels r'uitten, tot
stikkens byna in hunnen adem. Men ziet
ook deze spreuke rontom het behang-
sel van *Mahomets* graf, te *Medina*, en
op verscheide andere gedenkwaardige
plaetsen by de Mahometanen geschre-
ven.

Maho-
met
wort in
de Schrift
gedaght.

Deut.
33: 2.

Wijders, de Mahometaensche ge-
leerden, volgens schrijven van *Abulfa-
raj*, bevestigen, dat *Mahomet* in de boe-
ken, door God neêrwaerts gezonden,
gedaght wort: te weten, by *Moses*, in
de wet, met de volgende woorden:
De Heere is van Sinai gekomen, en
opgegaen van Seir: ky is blinkende
verscheenen van 't geberghte Paran:
door welke woorden zy willen zeg-
gen, dat de nederkomste van de Wet,
tot *Moses*: van het Evangelie, tot *Jesus*:
en van den *Alkoran*, tot *Mahomet*, aen-
gewezen wort. Aldus verdracien de
Mahometanen, om *Mahomets* gezant-
schap vast te stellen en te bevestigen, de
woorden der Schrift. Waer op *Alseba-
restan* tot uitlegging byvoeght: *In de*
wet wort verhaelt, dat de hoogste God
van Sina afgekomen, en op Seir ver-
scheenen, en op Paran geopenbaert is.
Seir zijn de bergen van Jerusalem, die de

plaetse der verschijning van Jesus was:
en Paran zijn de bergen van Mekka, die
de plaetse der verschijning van Mosta-
fa, dat is, Mahomet, was. Van gelij-
ken schrijft *Safioddin*, die by-na den
text der wet met de zelve woorden,
als *Abulfaraj*, verhaelt, en daer na al-
dus verklaert: te weten, *Seir zijn de*
bergen van Palestijn: waer mee aenge-
wezen wort, dat het Ingil, of Evange-
lie, door God tot Jesus gezonden zy.
Maer Paran is Mekka, of des zelfs ber-
gen, en betekent, dat d'openbaring Gods
van daer geschiedt zy: te weten, de
neêrzending des Alkorans, tot den ge-
zant Mahomet.

In het Evangelie zou *Mahomet*, na Abulfar.
het schrijven der Mahometanen, met
deze woorden gedaght worden: *In-*
dien ik niet wegh ga, zoo zal de Para-
kleet, dat is, trooster, niet tot u komen.
Joh. 16: 7. Waer over zy, onder de
namen of tytels van *Mahomet*, zoo
Aljannab getuight, den naem *Para-*
kleet, of *vertrooster*, rekenen. Zy willen
daer en boven, dat *Mahomet* op meer
andere plaetsen in d' Evangelien, eer die
door de Kristenen (gelijk zy voorge-
ven) bedorven waeren, gedaght wiert:
het welk zy, na hun zeggen, uit bericht
der Kristenen te weten gekregen heb-
ben: want zeker *Mahomet*, gebynaemt
Alseleus, zou van zekeren priester, die
van groot aenzien onder de Kristenen
was, geleert hebben, dat nergens een
ongeschonden of zuiver Evangelie-boek
te vinden was, dan een by hem, en
een ander te *Parijs*. Deez had uit het
zijn vele dingen hem voorgelezen, in de
welke vele en klare stukken, nopende
Mahomet, verhaelt wierden. Hierom
houden zy, dat, in plaetse van de Schrift,
d'*Alkoran*, als een hervormt werk, van
God uit den hemel neêrwaerts gezon-
den zy: als uit het negende en twee en
dertighste hoofdstuk des *Alkorans* blijkt.

Gelijk ontrent de geboorte van *Ma-*
homet zich verscheide mirakelen zou-
den toegedragen hebben: alzo heeft
Mahomet ook in zijn leven, naer het
verhael der voornaemste Arabische
schrijvers, eenige mirakelen uitgewerkt.
Want wanneer de *Koreisjiten* op *Maho-*
met een teken verzochten, had hy hen
de mane, in twee deelen gespleten of ge-
scheurt, verthoont: zulx zy enen bergh
tusschen beiden konden zien: hoewel
andere

andere Mahometanen dit, als loogenachtigh, verwerpen: en onder andere *Alnodham*, die *Ebn Majud* daer over voor eenen loogenaer uitmaekt, als die schrijft, dat zulx zou geschiedt zijn. Zoo *Ahmed* schrijft, was de splijting der mane grooter, dan de splijting der zee.

In het derde hoofstuk des *Alkorans* wort ook deze scheuring der mane gedaght, in de volgende woorden: *De ure is genadert: en de mane is gescheurt. En alhoewel zy het teken gezien hebben, zoo wijken zy, en zeggen: Dit is louter (of geduurige) toverye. Beidavi* geeft over dezen text de volgende woorden, tot verklaring: *Men zeidt, dat d'ongelovigen op den Apostel een mirakel verzocht hadden. Waer op de mane gescheurt was. Hoewel anderen deze woorden in dien zin duiden, dat eindelijk ten dage der opstending de mane zal scheuren.* Aldus hebben die mirakel-zieke Mahometanen uit ieder versierfel van *Mahomet*, en uit een qualijk verstaen woort, mirakelen getraght te smeden. Te weren, *Mahomet* heeft de meeste wijzen en manieren van spreken, waer meê in het nieu Verbont het oordeel des jonghsten daeghs afgemaelt, en d'ondergang der werelt voor oogen gestelt wort, in zijnen *Alkoran* gevoeght en gevlochten. Waer over hy ook het laetste oordeel, op de plaetse des *Alkorans* voornoemt, het *uur* noemt, behoudende het woort, dat de Schrift gebruikt. Maer d'uitleggers des *Alkorans*, om ook niet zonder mirakelen te zijn, hebben die woorden als van een geschiede zake opgevat en geduit. Aldus hebben d'onkundigen het geen, dat *Mahomet*, nopende de † verduistering of taning der Mane, uit de Schrift zelve, veranderende de maniere en wijze van spreken alleen, overgeschreven heeft, op een mirakelijke of wonderdadige scheuring of splijting der Mane geduit. Het geen met recht beuzelzinnigh en ongerijmt is.

Ook zouden de bomen voortgegaen, en *Mahomet* ontmoet hebben: of de bomen zouden, om by *Mahomet* te komen, uit hunne plaetsen bewoogen zijn geworden: want *Mahomet*, naer het schrijven van *Algazali*, riep twee bomen, die, by hem komende, t'zamen vereenighden: daer na wierden zy weder van elkandere gescheiden. Te weten,

hy had deze bomen hierom t'zamen geroepen, op dat zy hem, wanneer hy zich zocht te verschuilen, zouden bedekken.

Mahomet zou ook door de bomen en steenen begroet zijn geworden: want wanneer hy op zekeren tijt in het dal van *Mekka* uitgegaen was, zoo trad hy voor-by geen en steen, noch voor-by geenen boom, of zy zeiden: *Vrede zy op u, ô gezant Gods!* Dan keerende zich om, en rontom ziende, ter rechte en linke hant, en van achteren, zoo zag hy niet anders, als boomen en steenen.

Het water was ook zoo overvloedelijk tusschen zijne vingeren uitgesprongen, dat het aen een talrijk krijsheir, zoo van menschen als beesten, drank, tot lessiching der dorst, had verschafft. Te weten, uit een schootel, kleinder als een hant breed, was, door het opleggen van zijne hant, het water zoo hoogh opgewassen, dat het, als een loopende bron, tusschen zijne vingeren uitsprong, zoo *Algazal* en *Alkodai* schrijven, die verhalen dat dit twee-mael geschiedt zy.

De volmaektheit van *Mahomets* wetenschap, vergeleken tegen zijnen eersten staet, wort ook voor eenen van zijne mirakelen gehouden.

Aldus schrijft *Beidavi* op zekere plaetse in zijne uitlegging over den *Alkoran*: *Wijders, hy noemt hem den apostel, ten aenzien van God: hoewel eenen profect, ten aenzien van menschen: maer hy wort een Idioot of weetniet genoemd, die lezen noch schrijven kan. Doch deze eigenschap wort hem deurluchtigheits halve toegevoeght: dewijl de volmaektheit van zijne wetenschap, vergeleken tegen zijnen eersten staet, een van zijne mirakelen is.*

Van gelijken schrijft ook *Ahmed Ben Edris*: *Maer wy zullen den Joden een gewisse bewijzing uit mirakelen tegenwerpen, de welke buiten allen geschil is. De zelve strekt niet min tot waermaking van Mahomet, de knecht des Heeren, als tot waermaking van Moses. Dan by aldien de mirakelen niet tot de profesye doen of helpen, gewisselijk zy zullen de profesye van Moses het geloof ontnemen: doch by aldien zy iet tot de profesye geven of helpen, zoo moeten zy nootwendigh aen de profesye van Mahomet geloven: naer dien zy zeggen, dat Mahomet met een mirakel*

† Eclipsis.

Mahomet doet de bomen voortgaen.

Enwaer uit zijne vingeren lopen.

Volmaektheit van Mahomets wetenschap tot een mirakel gerekent.

mirakel gekomen is : want hy heeft den Alkoran ten dien tijde gebraght, op den welken de welsprekenste en beredenste mannen gebloeit hebben. Op hen allen heeft hy verzocht, dat zy iet diergelijks te voorschijn zouden brengen : maer hy heeft getoont, dat zy alle onder hem waeren. Ja d'eenige Alkoran, zoo *Aljannab* getuight, begriipt by-na zestigh duizent mirakelen. Weshalve de Mahometanen op de vrage, waerom zy *Mahomet* voor treffelijker profect, als d'anderen houden, aldus antwoorden : *Dewijl hy tekenen gedaen heeft, zoodanige niemant oit gedaen heeft, ten getale van drie duizent en meerder. Ja al had hy niet, als den Alkoran te voorschijn gebraght, dat zou genoech zijn tot d'uitslekende uitmuntentheit boven alle d'andere tekenen, die de profeten te voorschijn gebraght hebben. Want d' Alkoran is een mirakel, dat in eenwigheit boven alle andere mirakelen duurt.*

Mahomet zou ook een grote schare van menschen met weinigh spijs verzadicht hebben : te weten, met vier maten gerst en eene geite, een-mael tachentigh, en op een andere male over d'acht hondert menschen, met eenige weinige broden, die zeker perzoon op zijne hant braght. Op eene andere male had hy een geheel krijgsheir met eenige weinige dadelen, de welke hem zeker meisken toebraght, gespijst : waer van noch zeer veel overgebleven was.

Een balk of houtte kolom, of stam van eenen dadel-boom, zou, uit begeerte en genegentheit tot hem, gewent hebben : neffens den welken hy te voore zijne gebeden plagh te doen, als hy zich eenen preekstoel gemackt had : zulks alle de makkers eene stemme, gelijk die van een kemel, hoorden : maer wanneer hy dien tot zich nam, had hy stil gezwegen.

By hem zou ook een kemel over den zwaren dienst, dien hy deed, of over de veelheit des werks, en schraelheit des voers, dat hy by zijnen heer vond, geklaeght hebben.

Een gebraden schaep zou hem kunt-schap en getuigenis van vergif gegeven hebben : wiens schouder of bout tot hem gezeyt had : *Wacht u van my t'eeeten.*

Ziet pag. 229. Want wanneer *Mahomet*, zoo *Abulfeda* verhaelt, de stad *Chaibar* verovert

had, bood hem *Zainab*, *Hareths* dochter, een *Jodin*, een vergiftigh schaep aen. Hebbende een stuk daer van genomen en gekauwt, zoo spuuwde hy het weêr uit, en zeide : *Dit schaep melt my, dat het vergiftigh is.* Wanneer hy daer eene ziekte van gekregen had, daer hy aen overleed, zoo zeide hy : *De beet of brok van Chaibar laet niet af my by wijle te bezoeken. Maer de hertaederen zullen my voor deze male bersten.* Door het eeten van het zelve schaep bleef een van zijne makkers, met name *Baschar*, op de plaetse doot ; die haestelijk een gedeelte daer van ingeslokt had : na wien *Mahomet* drie jaren leefde, tot dat hy, zoo *Aljannab* verhaelt, in die snerte verviel, de welke hem d'oorzake des doots was. Wanneer de moeder van *Baschar* by *Mahomet* quam, om hem te bezoeken, zoo sprak hy haer aldus aen : *Dit mael gevoel ik mijne hert-aederen, door kracht van die brok vleesch, die ik met u zoon in Chaibar genuttigh heb, bersten.* Wanneer de *Jodin Jainab* gevraeght wiert, waerom zy *Mahomet* een vergiftigh schaep t'eeeten had gegeven, zoo had zy, naer men verhaelt, geantwoort : *Is hy een koning, zoo zullen wy van zijne tierannye verlost worden : maer by aldien hy een profect is, hy zal des lichtelijk werten.* Maer dewijl de genen, die *Mahomet's* mirakelen gedenken, niet schrijven, dat de zelve dikwils ; maer alleenlijk een-mael geschiedt zijn, zoo steunen de Mahometaensche geleerden, om *Mahomet's* profesye te bevestigen, veel meer op den eenigen *Alkoran*.

Ook worden alle deze mirakelen *Mahomet* tegen wil en dank opgedicht : want wanneer *Mahomet* zelf door de *Koreisjiten* belast was, mirakelen te doen, zoo schoorvoete en aerselde hy wonderlijk : en belcedt, dat de gifte der mirakelen hem geweigert was. Hy lo-gende ook, dat het doen van mirakelen, tot bevestiging van zijne nieuwe leere, noodigh was : want hy zong of altijt zijn oud deuntje, of zond de *Koreisjiten* tot den *Alkoran*. Waerom men in het twalefde hoofdstuk des *Alkorans* deze woorden leest : *Zeg (ghy Mahomet) die is mijn Heer. Daer is geen God, dan die, in den welken ik hoop, en tot dien ik keer. En alhoewel wy een Alkoran hadden, door den welken ook de bergen van hunne plaetsen bewoogen wierden : of een wegh*
te

Abulfar.

Mahomet lo-gent mirakelen.

te lande gemaakt wierde; of de dooden door den zelven spraken: zoo is het evenwel al Gods werk. Te weten, *Mahomet*, zoo *Beidawi* over deze plaetse heeft aengemerkt, was door de *Koreisjiten* verzocht, om zijne nieuwe profesye door mirakelen te doen geloven, of, door het lezen des *Alkorans*, de bergen neffens *Mekka*, de welke die lantstrecke tot enge dalen maken, te vervoeren, of de winden, t'hunnen dienste, zoodanigh te buigen, dat zy door dier geblaes de reize in 't kort na *Syrie* zouden kunnen afleggen. Of zy zeiden: *Verwek ons door den Alkoran Kozza*, zoon van *Kaleb*, of eenen ander uit onze voorvaderen, op dat zy met ons van u spreken. En door dien voorval verzoon *Mahomet*, wanneer hy zich benart en bezet vond, dat hem dit stuk of veirs des *Alkorans* uit den hemel toegezonden was.

Op een andere plaetse gebruikt hy ook de zelve arghlistige streke, en spreekt aldus: *Of zommigen zeggen, die gene wetenschap hebben, 't en zy God niet ons spreke, of ons een teken geve. Aldus hebben de genen, die te voore waeren, gezeyt: gelijk zy zelfs zeggen. Maer nu hebben wy klare tekenen den genen gegeven, die traghten rechtveirdigh te zijn. Deze tekenen zijn d'Alkoran, dien hy aerdigh de waerheit noemt.*

In een zelven zin leeft men in het zefte hoofdstuk des *Alkorans* aldus: *De Ongelovigen zeggen (verstae de Koreisjiten van Mekka, die een engel en getuigenis des ampts van Mahomet eischten) daer is niet, dan openbare toverye. En zy zeggen, 't en zy by eenen engel aen hem gezonden heeft, wy zullen niet geloven. Ja schoon wy ook eenen engel zenden: voorwaer het werk is nu volbraght: en evenwel zien zy niet om. Aldus worden de Koreisjiten op een andere plaetse, alwaer het zefste verzoek door hen herhaelt wort, tot de werken der voorzienigheid gezonden. Van gelijken leeft men op eene andere plaetse des *Alkorans*: *Zy zweeren by God, in de hooghstetron, dat zy zullen geloven, by aldien een teken zal gekomen zijn. Voorwaer de tekenen zijn by God. In 't kort gezeyt: zoo meenighmael Mahomet tot die benautheit gebraght was, en zich geprangt vond, om zijnen nieuwen godsdienst, die uit het Jodendom, Heidendom, en Kristendom, vermengt en t'zamen-gesmeet is, door mirakelen te bewijzen en goet te keuren, zoo heeft hy altijt, met groote neirstigheid, die klip loofselijk zoeken te mijden, en of de nootwendigheid der mirakelen volkomentlijk geweigert, of de luiden tot het voortrefselijk werkstuk des *Alkorans* gezonden.**

Mahomets Alkoran.

Onder *Mahomets* mirakelen of wonderdaden, die hy zou uitgewerkt hebben, wort ook gerekent, dat hy den *Alkoran* te voorschijn gebraght heeft: want aldus schrijft *Ahmed Ben Edris*: *Wy zeggen, dat Mahomet met een mirakel gekomen zy. Want hy heeft den Alkoran op dien tijt te voorschijn gebraght, in den welken de welsprekenste mannen gebloeit hebben: op wien allen hy verzocht heeft, dat zy iet diergelijk te voorschijn zouden brengen: maer hy heeft getoont, dat zy alle onder hem waeren, en niet tegen hem op mochten.*

By-na op een zelven zin schrijft *Algazeli* in de volgende woorden: *D'Alkoran is het grootste wonderwerk, dat onder de menschen blijft: noch geen mirakel van eenen profcet, behalve hem, blijft: naerdien de gezant Gods de welsprekenste en bereydenste der Arabieren, (op welken tijt Arabie met dier duizenden vervult was,*

en welker waerdighste en beroemste oeffening de welsprekentheit was) om den Alkoran na te maken en bootsen, uitgeëischt heeft. Hy deed in het midden hunner uitroepen, en hen uit-terten, dat zy iet diergelijk zouden te voorschijn brengen, of slechts tien hoofdstukken: ja of een hoofdstuk alleen, indien zy aen des Alkorans waerheit twijffelden. God zelf zou gezeyt hebben: Indien de menschen en duivelen by een vergadert waeren, om iet diergelijk, als den Alkoran te maken, zy zouden dat geenzins kunnen uitwerken: schoon zy alle elkanderen onderlingen bystant deden.

De Mahometanen willen zulks noch des te wonderlijker gehouden hebben; dewijl God, volgens hun schrijven, *Mahomet* dit alles zou verleent hebben, wanneer hy een ongeletterde of weetniet was, die noit zich op eenige wetenschap geleit, noch boeken doorlezen had, noch, om wetenschap te bekom-

men, buiten 's lants gereist; maer al-
tijt onder d'oakundighsten der Arabie-
ren gebleven was, als een weeskint,
zonder magt en vermogen.

Waerom *Mahomet* in het tweede
hoofdstuk des *Alkorans* God zelve
invoert, en de voortreffelijkheid des
Alkorans in de volgende woorden door
hem uiten doet: *Indien ghy twijffel over
het geen hebt, dat wy aen onzen knecht ge-
zonden hebben, zoo brenge een Surata te
voorschijn, gelijk by ge laen heeft, en
roep uwe getuigen, behalve God, indien
ghy waerachtigh zijt.*

By-na de zelve woorden worden in
de tiende *Surata* of hoofdstuk gelezen:
en de volgende in d'elfde: *Indien zy zul-
len gezeit hebben, Mahomet heeft dit ver-
ziert; zoo zegge: Brengt ghy alleenlijk
tien veisen van eene Surata te voorschijn,
gelijk by gedaen heeft: en roep tot getui-
gen, wienghy wilt: behalve God.*

Om de voortreffelijkheid des *Alko-
rans*, en het uitwerken der mirakelen
en rekenen, roemen de Mahometanen
Mahomet boven alle andere profeten:
gelijk aenstonts te voore op pag. 240.
verhaelt is.

D'*Alkoran* is in d'Arabische tale ge-
schreven: en zou, zoo eenige willen,
in geene andere tale, die onder de Ma-
hometanen in gebruik is, overgezet
zijn: het welk evenwel valsch en ver-
ziert is: naerdien ook d'*Alkoran* in de
Persische tale, met Arabisch daer nes-
fens, gevonden wort.

Alkoran, of anders, zonder het A-
rabisch woortledeken *Al*, *Koran*, be-
dient eene *lesse* of *lezing*, of *verhael* en
opzegging, of eigenlijk, gelijk men met
een onduitsch en gebroken Latijnsch
woort zeidt, een *Legende*: want *Ka-
raa*, waer uit *Koran* of *Alkoran* ge-
smeet is, betekent lezen, of ik heb ge-
lezen.

Anderen leggen het woort *Koran* of
Alkoran *verzameling* of *vergadering*
uit: gelijk ook het Arabisch gront-
woort *Karaa* *verzamen* of *vergade-
ren*, of *ik heb verzamelt* of *vergadert*,
bediet. Te weten, dit boek zou hier-
om *Alkoran*, dat is, *verzameling* of
vergadering genoemd zijn; dewijl het
gansch werk uit vele stukken by een
vergadert en verzamelt is: want *Maho-
mets* schoonvader en navolger, met na-
me *Abubeker*, heeft d'eerste alle de

hoofdstukken des *Alkorans* by een ver-
zamelt en vergadert, en tot een lichaem
of stuk gemaakt: alzo hy vreesde,
dat die stukken zoudten mogen verloo-
ren gaen, of geschonden worden:
naerdien die in 't eerst onder de men-
schen verstroot en verspreit waeren, en
by-na in hunne herffenen alleen, of op
papiertjes, in geschrift, by stukken be-
waert wierden.

Abubeker noemde dit gansch werk
met een algemeinen naem ook *Almo-
schaf*, dat is, *boek* gezeit. Desgelijx
wort d'*Alkoran* ook veeltijts by de Ma-
hometanen, op Arabisch, uitstekenheits
halve *Alkitab* genoemd, dat is, *het boek*:
want *Kitab* betekent een *boek*; doch
Alkitab, wanneer het Arabisch woort-
ledeken *Al* daer voorgezet wort, den
Alkoran: hoewel ook door de beide
namen, *Almoschaf* en *Alkitab*, by hen
de heilige Schrift verstaen wort. Op
een zelve wijze, als de Grieken de hei-
lige Schrift, op Grieksch, *Biblion*, dat
is, *boek*, noemen.

Anders is d'*Alkoran* met een by-na
gelijken anderen naem ook *Alforkan*
geheden: het welk eenigen *verdeling*
en *onderscheiding* uitleggen: nit oor-
zake dit werk in hoofdstukken onder-
scheiden is: of dewijl dit zelfste werk
het rechtveirdigh en onrechtveirdigh,
of het waer van het valsch, onder-
scheidt en verdeilt. Doch anderen leg-
gen *Alforkan* ook *lezing*, *les*, of *le-
gende* uit: te weten, op een zelve zin,
als het woort *Alkoran*.

De geheele *Alkoran* begrijpt hondert
en veertien of vijftien hoofdstukken:
welker eerste, als tot een aenvang, en
tot een kort en gemein vormelie eens
gebedts dient. Alle d'andere zijn in die
orde gerangt, dat de langste of wijtloo-
pighste voorgien, en de twee en twin-
tigh eerste meer als de helft des gehee-
len boeks uitmaken.

Ieder dezer hoofdstukken is *Soura*, Alkoran
in Sura-
ten of
hoof-
stukken
verdeilt.
of *Sora*, en *Sura* of *Surata*, als met een
eigen woort, op Arabisch genoemd,
dat zeer zelden anders in gebruik is,
en een orde, ry, of geordineert of ge-
schikt en geschokkeert deel bediet: zoo-
danigh een ry of lage van steenen in
eenen muur is, en een gelit in een ge-
schaerde slag-orde.

Engelijk de wet of vijf boeken van
Moses, by de Hebreen *Tora* *Mosche* ge-
noemt,

Gabr.
Sionit.
de Mo-
rib.

Beteke-
nis des
woorts
Alkoran.

noemt, in drie en vijftigh hoofstukken of moten verdeilt wort, aen welker ieder een byzonderen naem gegeven is, die d'eerste in den text voorkomt, of die van den voornaemsten inhoudt of stoffe is, van de welke daer na gehandelt wort: alzoo is ook d'*Alkoran* in zijn *Suraten* of hoofstukken beschreven, die ook met diergelijke woorden gemerkt en onderscheiden zijn.

Aldus wort d'eerste *Surata* van allen, als met een eigen naem, op Arabisch, *Surata Fetihaton Alkitab* genoemd: dat is, *legin* of *aenvang Surata* of *hoofstuk des boeks*: en ook enkelijk, met het byvoegen van her Arabisch woortledeken *Al*, *Alfetihaton*, dat zoo veel gezeyt is, als eerste *Surata* des *Alkorans*.

De tweede wort *Surata Bakaraton* genoemd, dat is, *Surata van de koe*: dewijl aldaer van die roode koe gehandelt wort, daer *Moses*, Num. 19. van spreekt: alzoo wort ook de een en dertighste *Surata Lokman* getijlt: dewijl in die eenige dingen van *Lokman* verhaelt worden, dien eenigen voor een en den zelve met den fabel-maker *Esofus* houden.

Weshalve ook de godsdienst van *Mahomet* (die als een na-aepster van andere godsdiensten is, om zoo te zeggen) in dit stuk den Joodschen godsdienst schijnt nagebootst en gevolgt te hebben. En gelijk de Joden hun *Misfchebat*, of tweede wet, certijts in zestigh handelingen verdeilt hadden, alzoo verdeilen ook de Mahometanen hun *Alkoran* in zestigh *Ahsabons* of deelen, die ingroote by-na gelijk zijn, en ieder deel weêr in zijn vierde deel.

Anderen hebben den geheelen *Alkoran* in dertigh deelen verdeelt: te weten, die eens zoo groot zijn: en ieder dezer deelen weêr in gelijke vierde deelen. Zommigen hebben daer na den *Alkoran* in zeven deelen verdeelt: zulk door de woorden van *zeven deelen* de geheele *Alkoran* by hen verstaen wort.

Ieder *Surata* of hoofstuk des *Alkorans* bestaet ook uit zekere veirsen, die *Ajaten* op Arabisch genoemd worden: dat *tekenen* of *wonderdaden*, *geheimenissen*, *eigenschappen*, *werken*, en *oordeelen Gods*, gezeyt is.

Wijders, uit hoe vele veirsen ieder

Surata bestaet, vind men neffens den tijtel des hoofstuks bygeschreven: hoewel die in'erdaet zoo licht niet zijn t'onderscheiden: inzonderheit, wanneer, gelijk dikwils geschiedt, een korter text vele veirsen begrijpt. Daer en boven gebeurt ook, dat, na de verscheidenheit der geschreve *Alkoranboeken*, een verscheiden getal van veirsen aen zommige hoofstukken gegeven wort. Te weten, zeven worden voor de voornaemste en oudste *Alkoranboeken* gehouden, die niet zoo zeer in den text zelve, als wel in dat gedeelte des opschrifts verschillen: namelijk, het eerste en laetste is dat van *Medina*, een van *Mekka*, een van *Kufa*, een van *Basra*, of *Basora*, en een Syrische en een gemeine, die ieder alzoo na de plaetse, daer zy gemaakt of geschreven zijn, genoemd worden.

In het eerste *Alkoranboek* zijn in alles, van alle de *Suraten* of hoofstukken, zes duizent veirsen: in het tweede en vijfde zes duizent twee hondert en vijftien: in het derde vijf meer: in het vierde zeventien meer: in het zeste zes duizent twee hondert zes en twintigh, en in het zevende een minder. Maer alle deze boeken, naer men zeidt, begrijpen even veel woorden: te weten, zeven en tzeventigh duizent zes hondert en negen en dertigh: en ook even veel letteren: te weten, drie hondert drie en twintigh duizent en vijftien. Evenwel is nergens een geschreven *Alkoranboek* onder de Mahometanen te vinden, daer in de veirsen der *Suraten* door hare bygevoegde getalen onderscheiden zijn: het welk misschien de godsdienst hen verbiedt dit zoo naukeurighlijk aen te tekenen en bepalen: behalve het naulix zonder verschil zou kunnen geschieden.

Na het gemeine bovengemelde opschrift der hoofstukken volght aenstonts onder ieder hoofstuk dit gemein vormeliet van een goeden aenvang: *Bismillahi Rrahmani Rrahimi*: dat is, *In den name Gods des bermhertigen erbermer*: of *in den name des allerbermhertighsten God*. Met deze woorden beginnen de Mahometanen gewoonelijken alle ernstige werken of geschriften: daer in zy de Joden schijnen te volgen, die gewonelijken eenen aenvang met deze woorden maken: *In den name*

van Jehova, of in den name der hemelen, dat is, Goden: gelijk de Kristenen met deze woorden beginnen: *In den name des Vaders, des Zoons, en des heiligen Geests: of in den name des Heeren.* Door welke woorden, als door zekere leuzen of tekenen, de schriften van ieders godsdienst van elkandere kunnen onderscheiden worden.

Na deze woorden volgt aenstonts de text der *Suraten* of hoofstukken: welker beginselen op Arabisch *Fawatiho Aloran* genoemd worden: dat is, *beginselen of aenvangen des Alkorans.* Deze zijn, in negen en twintigh hoofstukken des *Alkorans*, zekere Arabische letteren: nu een alleen: dan twee neffens elkanderen. Voor andere hoofstukken staen drie, vier, of vijf Arabische letteren. Deze letteren worden voor eige merken des *Alkorans*, en voor kentekenen van geheimenissen gehouden: welker rechten zin noit enigh mensch, als *Mahomet*, zou verstaen hebben: gelijk alle d'aenhangers van *Mahomets* leere eendrachtiger stemme verklaren: hoewel andere nochtans by gissing over deze letteren uitlegging maken, en houden, dat door ieder letter iet byzonders bediet wort: als Gods geheimenissen, zijne eigenschappen, werken, bevelen of besluiten, en toekomende dingen. Te weten, eenige zouden aldus luiden: *God is goedertiere en te roemen. Ik ben de wijsste God, &c.* Hierom noemen zy die letteren afzonderde en byzondere letteren.

Alkoran
by de
Mahometanen
hoogh
geacht.

De Mahometanen houden voor vast, dat in de werelt niet heiliger, noch hoger, noch eerwaerdiger, als d'*Alkoran*, te vinden is. Naulix is te geloven, hoe groot een majesteit en gezagh zy den *Alkoran* toeschrijven, en hoe groot eene eere en eerbiedigheit zy den zelve toedragen. Men vind by hen geheele boeken van de voortreffelijkheid des *Alkorans* geschreven, die een Kristen zonder laggen niet zou kunnen lezen. Zy roemen en stoffen, dat d'*Alkoran* alle schepselen overtreft, en de plaetse naest God bekleet. Zy krijten hem voor 't woort Gods en artsenye der ziele uit: en zeggen, dat de geen, die slechts een eenige letter in het boek Gods leeft, een goede belooning verdient. Die den *Alkoran* oneerbiedelijk handelt, wort by hen des doots waerdigh, en onwaer-

digh des levens geacht, en alzo goddeloos gehouden, als of hy God zelve veracht had. Hierom nemen zy den *Alkoran* met groote eerbiedigheit en eerwaerdigheit in de handen, en gedooogen niet, dat een Kristen of Jood dien aenraekt. Op den *Alkoran* te zitten wort by hen voor een gruwel gehouden: en by aldien een Kristen of Jood dat bestont te doen, hy zou, zonder gena, met de doot gestraft worden. Ja het is den Mahometanen zelfs ongeoorloft, 't en zy eerst wel gereinicht en gewasfen, den *Alkoran* aen te raken: ook met het uitterste eind der vingeren niet. Om dan door onvoorzichtigheit geenen misflagh hier in te begaen, zoo schrijven zy gewonelijken buiten op den omslagh des boeks, met groote letteren, deze woorden: *Gene, dan gereinighden, raken hem aen.* Ook derft geen Mahometaan eenen Kristen opentlijk eenen *Alkoran* verkoopen: maer moet zulks heimelijk, onder de hant, en in stilte doen. Doch dit moet van den geheelen *Alkoran*, en wanneer die in alle zijne deelen tot een volslagen boek gemaekt is, verstaen worden: want het een of ander byzonder deel of stuk, en dat van het geheel afgescheiden is, wort zoodanige eerbiedigheit niet toegedragen.

Jaerlijks wort ook een *Alkoran*, op een kemel, in de beëvaert na Mekka, gevoert. Deez kemel, die den *Alkoran* draecht, is prachtigh uitgestreken, en met een dekkleet behangen, dat stijf van gout, en met edele gesteenten en peerlen bezait is. Wanneer de kemel van de beëvaert te ruch gekomen is, zoo wort dien groote eerbiedigheit toegedragen, en met zonderlinge eerwaerdigheit by eenen ieder bejegend: want zommigen trekken den kemel eenigh hair, als heiligh uit: anderen kussen hem: zommigen vegen hem het zweet af, en bestrijken daer meê d'oogen en voorhoofd. Ook draecht deez kemel namaels nooit eenige lasten; maer blijft, zoo lang hy leeft, daer van verschoont en bevrijt. Zoo eenigen schrijven, zou die kemel geslaght, en zijn vleesch, aen kleine stukjes gesneden, onder de gelovigen uitgedeelt worden.

De Mahometanen lezen en prevelen nacht en dagh in den *Alkoran*: ja d'aendaghtighsten leggen dien nauliks ooit

uit

Wort na
Mekka
in de
beëvaert
gevoert.
Ziet
pag. 15.

uit de handen. Zeker Arabifche geleerde, met name *Abuhanifah Alnooman*, die ontrent het jaer zeven hondert en tachtentigh, na den Kristen ftijl, bloeide, en eene der vier Arabifche zekten ingevoerd heeft, wort gezeidt den *Alkoran* zeven duizent-mael op zijne plaetfe, daer hy fterf, doorlezen te hebben.

Stijl des
Alko-
rans.

De Arabifche ftijl des *Alkorans* is kort en bondigh, dikwils verbloemt, en met fpreuken, vergierfelen, en bloemtes verrijkt; hoewel veeltijts de voornaemfte zin en ooghwit der redenen met duifterheit bewimpelt is.

Daer en regen komen een en de zelve ftoffe, exempel en fpreuken, byna tot walzens toe, in den *Alkoran* veelmalen voor, die op verfcheide tijden en plaetfen door *Mahomet* gebruikt, en dikwils herhaelt worden.

Of d'Al-
koran
eeuwigh
of ge-
fchapen
zy.

Een groot krakeel, twift en gefchil, is onder d'Arabieren of Mahometanen by ouds over den *Alkoran* ontftaen: te weten, of hy van nieuws gefchapen, dan of hy ongefchapen en eeuwich zy.

Author.
Libri
Kitab
Alrafou-
lain.
Alma-
wakef.

Eenigen hebben den *Alkoran* voor het ongefchapen woort Gods gehouden. Van gelijken zou *Mahomet* dit bevestight en daer by gezeit hebben, dat de geen voor een *Kafir*, dat is, Ongelovigen, zou te houden zijn, die zeidt, dat d'*Alkoran* gefchapen zy.

Maer onder de *Motaziliften* (een zekere zekte der Mahometaenfche filofofen) was een met name *Isa*, en *Merdad*, of liever *Mozdar*, gebynaemt, die fterk dreef, dat d'*Alkoran* op zekeren tijt gefchapen, en niet eeuwich zy. Ja hy quam eindelijk tot die ftoutheit, dat hy den geen met ongelovigheit betighte, die zeide, dat d'*Alkoran* eeuwich zy: als die daer door twee eeuwigen vast ftelde, volgens verhael van *Alfchareftan*.

Alfcha-
reftan.

Onder de leerlingen van *Isa Mozdar* waeren twee perzonen, d'*Alsjarans* genoemt, die vast zeiden, dat God den *Alkoran* in een tafel of tafereel, in den hemel opgezet, zou gefchapen hebben: die van daer niet magh vervoert worden: dewijl een zelve zake, op een zelve oogenblik, onmogelijk niet, als op eene plaetfe, kan zijn. Maer het geen, dat de Mahometanen lazen, was een kopy of nabootfel, of affchrift van het geen, dat allereerft op het wegh-gezet tafereel gefchreven is: en dat was hun

werk, door hen gefchapen. Daer en boven ftelde *Isa Mozdar*, die den *Alkoran* voor gefchapen hield, dat d'Arabieren iet zouden hebben kunnen maken, dat in çierlijkheit en welfprektheit den *Alko an* gelijk was: ja dat mogelijk noch beter en çierlijker als d'*Alkoran* was: indien zy door God niet belet en afgehouden waeren zulks in hunne gedaghten te nemen.

Author
Libri
Alma-
wakef.

Ook erkende *Mozdar*, zoo *Schareftan* verhaelt, niet een eenigh mirakel in den *Alkoran*, ten aenzien van welfprektheit en çierlijkheit. Maer *Mozdar* was d'eerfte niet, noch alleen van dit gevoelen. *Alnodham* bevestigde het zelfte, als *Alfchareftan* in de volgende woorden verhaelt: te weten, wat belangt het geen in den *Alkoran* voor een mirakel te houden is, dat het is ten aenzien van de vertellingen, de welke in den *Alkoran* zijn, nopen de verledene en toekomende dingen, en ten aenzien van d'afhouding, dewijl God de genen zou afhouden, die zich dat zouden willen onderwinden, op dat zy met hem in welfprektheit niet zouden ftrijden.

God heeft d'Arabieren machtigh bedwongen, op dat zy altoos niet in gedaghten zouden krijgen, om zulks te beftaen. Want by aldien hy hen toegelaten had, zy zouden gewiffelijk het een of ander hoofdftuk kunnen gemackt hebben, dat in çieraet en welfprektheit, en fraeiheit van zamenftelling, met dat van den *Alkoran* gelijk was.

Desgelijks fchrijven meer andere, dat God d'Arabieren van den *Alkoran* afgehouden heeft: dewijl zy dat anders hadden kunnen doen.

Author.
libr. Al-
mawa-
kef.

Onder velerleic gevoelens der Mahometanen over hunnen *Alkoran*, dient ook dat van *Aljabedh* niet overgeflogen, die een van de beroemfte *Motazaliften* was, en onder de *Chaliven*, *Almotafan* en *Almotawakkel*, gebloeit, en de zekte der *Aljabedhianiften* ingevoerd, en vele boeken gefchreven heeft. Te weten, deez *Aljabedh* gevoelde, dat de *Alkoran* een lichaem was, dat nu by wyle in een man, en dan in een beeft kon verandert worden. Waer meê hy miffchien heeft willen zeggen, dat d'*Alkoran* wijfelachtigh en dubbelzinnigh was, en na een ieders zin kon uirgelcit worden. *Chalif Walid* heeft

heeft veilicht den *Alkoran* zoodanigh willen handelen, wanneer hy den zelve met schichten, die hy in zijne hant hield, niet ophield te geëffelen, tot dat hy hem geheellijk aen stukken gescheurt had. Het welk hy om geene andere oorzaak deed, als dat hem aenstonts, in het opstien des boeks, deze woorden voorquamen. *Ieder verkeerde weerspannige zal straffe lijden.* Waer op *Walid* weêr in veirzen zou gezeit hebben:

Schelt ghy ieder verkeerde voor eenen weerspannige uit.

Ik ben die verkeerde weerspannige.

Waer zult ghy uwen Heer op den dagh des oordeels ontmoeten.

Zegh dan, ô Heer! Walid heeft my aen stukken gescheurt.

Abulfar.
da.

Wijders, onder de genen, die den *Alkoran* voor iet nieuws en geschapen hielden, was ook zelf *Alzamachshar*, de schrijver van een treffelijke uitlegging over den *Alkoran*, die in de voorrede zijns boeks geschreven had: *Lof zy Gode, die den Alkoran geschapen heeft.* Maer namaels zijn die woorden door eenigen, die 's mans name niet besproken wilden hebben, uitgeschrapt, en de volgende in dier plaetse gestelt: *Lof zy Gode, die den Alkoran gezonden heeft.*

Abulfar.
Histor.
Dynast.
Elmac.
Histor.
Sarac.
lib. 2.
cap. 8.

Op het jaer acht hondert drie en dertigh, na den Kristen stijl, beval *Chalif*, of d'Arabische keizer, *Almamom*, by brieve, zekeren *Isaak*, zoon van *Abraham*, de rechters en leeraers van het boek *Suna*, of *Mahomets* overleveringen, op den *Alkoran* te toetsen en te beproeven. Dies liet hy alle de genen, die den *Alkoran* voor geschapen en nieuws gemaekt hielden, los en vry. Maer by aldien iemant dat weigerde te belijden, dien braght hy by den *Chalif* aen, om te hooren, wat men met hem doen zou. Onder de genen, die de schepping des *Alkorans* weigerden te belijden, was zeker *Abmed*, zoon van *Hanbal*, die geboeit by *Almamom* gebraght wiert: maer *Almamom* quam t'overlijden, eer *Abmed* by hem gekomen was.

Des volgenden jaers ontbood d'Arabische keizer, *Mohammed Almotasem Billa Abuischak*, dezen *Abmed* by zich, en toetste en beproefde hem op den *Alkoran*. Wanneer hy niet wilde belijden, dat d' *Alkoran* geschapen was, wiert hy,

op bevel des keizers, strengelijk gezeffelt, tot dat hy in onmaght viel, en de huilt hem doorgeslagen was.

Maer *Abu Harun Ebnol Baka*, een uit het getal der geleerden, die de schepping des *Alkorans* niet wilden toestaen, heeft beleden, dat d' *Alkoran* neêr gezeit zy: dewijl God (gelijk zy willen) zou gezeit hebben, *Wy hebben den Arabischen Alkoran neêr gezeit.* Voorts stont hy toe, dat al het geen, dat gezeit is, geschapen zy: en loogende ondertusschen het besluit, en zeide: *Ik zeg niet dat d' Alkoran geschapen; maer neêr gezeit zy.* Het welk *Abulfaraj* voor een wonderlijk zeggen houdt.

Abulfar.
Histor.
Dynast.

Daer na heeft keizer *Haron Watek Billa Abugjafar* het geloof en gevoelen, nopende de schepping des *Alkorans*, gehanthaeft en voortgezet: gelijk *Patricides* in de volgende woorden verhaelt: *Watek heeft ook het gevoelen, nopende de schepping des Alkorans, voor goet gekeurt: welk gevoelen Ahmed, zoon van Abi David, en Mohammed, zoon van Abdolmelik, onder schijn van goetheit, hem hebben aengeprezen. Watek schreef na alle lantschappen van Egypten, om de Mahometanen te doen geloven, dat de Alkoran geschapen zy; en beval dat zelfste in de tempelen te graveeren.*

Welk gevoelen den Mahometanen zeer misprezen, en afgrijzelijk vervloekt hebben. Maer de genen, die dit gevoelen verwierpen, en het zelve niet vaerdighlijk aennamen, hebben zware straffen uitgestaen: want zommigen wierden gezeffelt, zommigen gebocit, en zommigen ook gedoot.

Wanneer des jaers acht hondert twee en veertigh, na des Zalighmakers geboorte, verlossing of verwisseling van gevangenen tusschen de Romeinen of Grieken, onder keizer *Michaël*, en tusschen de Mahometanen, onder den Arabischen keizer, *Haron Watek Billa Abugjafar*, beraemt en beslooten was, zoo beval *Watek* zekeren *Chatan*, de Mahometaensche gevangenen te toetsen en onderzoeken, en alle de genen, die zeiden, dat d' *Alkoran* geschapen was, te lossen, en met een goude kroone te beschenken; maer de genen, die dat niet wilden belijden, by de Grieken te laten blijven.

Eindelijk beval d'Arabische keizer *Abugjafar Morawakkel*, op 't jaer acht hondert

hondert een en zestigh, het kraakeel en geschil over den *Alkeran* te staken, en dat niemant, 't zy die den *Alkeran* voor geschapen of ongeschapen hield, daer over eenige straffe zou te lijden hebben. Voorts liet hy de genen los, die om het gevoelen, nopende de schepping des *Alkorans*, in de kerker geworpen waren.

A'koran
is uit den
hemel
neêr-ge-
zonden.

Zoo eenigen voor vast geloven, zou de geheele *Alkeran*, met zijde bekleet, en gout en edele gesteente bedekt, op eenen nacht, te gelijk uit den hemel, van God, door den aerts-engel *Gabriël*, aen *Mahomet*, in de stad *Medina*, neêrwaerts gezonden zijn. Anderen daer en tegen willen, dat d'*Alkeran* by stukken, en verscheide beurten, uit den hemel zou neêrwaerts gezonden zijn.

Het neêrzenden des *Alkorans* schijnen zekere vormelieren en wijzen van spreken in den *Alkeran* zelf te getuigen: als onder andere: *Wy hebben den Alkeran tot u* (te weten, *Mahomet*) *neêrwaerts gezonden. Wy hebben hem* (versta *Mahomet*) *den Arabischen Alkeran toegezonden.*

D'*Alkeran* zelf getuight, dat d'*Alkeran* in de maent *Ramedan* neêrwaerts gezonden zy: hierom wort deze maent, (als ook, dewijl in die maent, zoo de Mahometanen voorgeven, vele andere groote daden geschiedt zijn) met groote staetse en praght, by alle de Mahometanen jaerliks gevierd.

Enteneinde *Mahomet* dat den zijnen des te beter zou wijs maken en inboefenen, zoo gebruikt hy in den *Alkeran* zeer sierlijke en opgepronkte woorden, als op het vier en twintighste hoofdstuk: *alwaer hy God aldus sprekende invoert: Dit boek hebben wy op u gezet, op dat ghy daer door de menschen van de schaduwen tot het licht, te weten, tot den wegh Gods zou brengen: en den ongelovigen, te weten, die het leven van deze eeuw voor het toekomende leven kiezen, en van den wegh Gods afwijken, met hunne dwalinge te berispen, het allergrootste aenstaende onheil zou openbaren.*

Diergelijke en andere getuigenissen vint men overvloedelijk veel in den *Alkeran*: ja op dat niemant op den *Alkeran* eenigh valsch vermoeden, noch eenige reden, van aen het goddelijk gezagh des *Alkorans* te twijfelen, zou hebben,

zoo zweert *Mahomet* zelf, dat hy den *Alkeran* niet verzonnen hebbe; maer die waerachtigh zy: als blijkt uit de volgende woorden des zes en vijftighsten hoofdstuks: *D'ongelovigen de openbare geboden hoorende, zeggen, dat het toverkende is, en ik die verziert heb. Maer is dat waer, zoo moet ik geen deel by God hebben, die onze Rechter, Godvruchtige Getuige, en Vergiffenis-gever zal zijn.* En weder op het een en zestighste hoofdstuk schrijft hy aldus: *By de blazende winden, en zware opgetrokken wolken, en de schepen, op zee varende, en d'engelen, de gezanten, zijn alle deze geboden waerachtigh. En de dagh zal komen, die de waerheit openbaren zal.*

Doch zoo andere Arabische schrijvers voor waerschijnlijker en geloofselijker gevoelen, zou *Mahomet* in de stad *Medina* zijnen *Alkeran* gemaakt en gesineet hebben; hoewel niet zonder ingeven en instorting van den engel *Gabriël*: naerdien hy zich aldaer acht jaren opgehouden heeft: want zoo vele jaren zijn tusschen *Mahomets* vlucht uit *Mekka* na *Medina*, en tusschen de verovering van *Mekka* verlopen.

Elmac.
Histor.
Sarac.
lib. 1.
cap. 1.

Het maken des *Alkorans* wort ook *Mahomet* in verscheide hoofdstukken toegeschreven: en hem by d'Arabische schrijvers tot een wonder en mirakel gedeut, dat hy zulk een werkstuk heeft kunnen te voorschijn brengen: daer nochtans de welsprekenste mannen dat in zijnen tijd hem niet hebben kunnen na-doen: gelijk reeds te voore gezeyt is.

Doch zoo men den Kristenen schrijvers geloven magh, zou *Mahomet* den *Alkeran*, met hulpe en bystant der Joden, en zekeren monnik *Sergius*, dien d'Arabieren *Bohira* noemen, gemaakt hebben. Te weten, deez monnik, die een *Nestorist* of *Nestoriacn*, en de ketterye en sekte van *Nestorius* volghde, en uit zijn klooster gedreven was, had zich by *Mahomet* in *Arabie* verwoeght: dien hy de heilige Schrift, zoo des ouden als nieuwen Verbonts, na het gevoelen en de meining van zijnen meester *Nestorius*, uitleide: hoewel hy ook vele en ongerijmde dingen uit eigen hoofde daer by verzonnen en gevoeght heeft. Dan dit was noch niet genoeg; maer by dezen handel, en by dit bedrijf verwoeghden zich ook eenige Joden; die, om loozelijk

zelijk te beletten, dat *Mahomet*, die te voore een Heiden en afgodist was, geen waere noch oprechte Kristenen zou worden, hem (die nieuwigheden traghte uit te werken) niet de waerheit der heilige Schriftuure; maer beuzelen en fabelen uit den Joodschen *Talmud* (daer d' *Alkoran* noch vol van is) inboesemden en inscherpten.

Aldus heeft *Mahomet* zijnen *Alkoran*, door onderwijs van Joden en *Nestorianen*, gesmeet, en dien zoo uit Joodsche fabelen, als uit *Nestoriaensche* grillen en beuzelen, t'zamen-gestelt, en daer en boven uit het Heidendom zelf, en met eige verzierfelen vermeerderd en verrijkt, zonder ergens orde, t'zamenknoopigh of vervolgh te houden: want alles is romp slomp onder een vermengt.

Abrah.
Eech.
Hiflor.
Arab.

Het staet aen te merken, dat *Mahomet* by-na alle d'oude gewoonten, gebruiken, zeden, waengeloven, kerkelijke plechtigheden, en betooveringen, in zekere vormelieren begrepen, en diergelijke dingen onaengeroert bewaert en behouden hebbe, als *Ismaël Schiabinsciab* getuight, en vele andere niet hem bevestigen: want *Mahomets* ooghwit was het geestelijk met het wereltlijk te vermengen: als die traghte alle volken en menschen, van wat leere en gevoelen zy ook waeren, tot zich te trekken en lokken: gelijk hy ook nergens anders op, in het invoeren van zijne leere, geooght heeft. Weshalve keurde hy al het geen goet of quaet, veranderde, vermeerderde, schafte af, en verzierde, dat de drift, genegentheit, staet, zake, tijt, plaetse en gelegentheit der menschen vereischte.

Ad Cal.
cem
cap. 3.
Hifto. ix
Gen-
tium.

Abrah.
Eech.
Hiflor.
Arab.

Mahomet dicht in zijnen *Alkoran* den Kristenen ook vele dingen op, en leit hen te last, welke zy zelfs verwerpen en niet geloven: want alhoewel *Mahomet*, toen hy noch een jongeling was, op zijne reize na *Syrie*, zeer wel geleert, en door het lopend en gemein gerucht, en uit den mont van den monnik *Sergius*, dien d'Arabieren *Bohira* noemen, genoechzaam verstaen heeft, wat de grontleere en gevoelen der Kristenen zy, nopende de voortteeling des goddelijken woorts, zoo uit en herhaelt hy nochtans stoutelijk en onbeschaemt in zijn *Alkoran* deze woorden, duidende die op de Kristenen: *Het zy*

verre van daer, dat God een vriendin of metgezellin hebbe: quansuis, als of de Kriitenen geloofden en leerden, dat de geen, dien zy in de Schrift den zoon Gods noemen, uit de byslaping van eene vrouw en van God zelf voortgeleert zy.

Tot meerder verklaring van 't geen reeds gezeyd, en noch van *Mahomets* leere te zeggen is, zal ik in 't kort hier byvoegen, hoedanigh de staet van den Kristenen godsdienst, ten tijde van *Mahomet*, in *Arabie* was.

Ten tijde van *Mahomet* was *Arabie* niet alleenlijk met afgoderye; maer ook met verscheide ketteryen en Kristenen sekten besmet: waer uit groote tweespalten, krakeelen en geschillen ontstonden. Deze tweespalten, geschillen en krakeelen, in het stuk van godsdienst, waeren *Mahomet* niet onbewust, waerom hy die in den *Alkoran* den Kristenen dikwils verwijt. Hier over leest men in den *Alkoran*, in het hoofstuk, *Maria* genoemt, deze woorden: *De volken (of sekten) zijn oneens tegen elkanderen.* *Beidavi* verklaert deze woorden aldus: *De Joden en Nazarenen (of sekten der Nazarenen) zijn oneens. Want de Nestorianen zeggen, dat Kristus Gods zoon zy: maer de Jakobiters, dat hy God zy, die op d'aerde gekomen, en daer na ten hemel opgeklommen is. De Melkiters stellen vast, dat hy een knecht Gods, en zijn profheet zy.*

Staet
der Kri-
stenen,
ten tijde
van Ma-
homet,
in Ara-
bie.

Deze drie sekten, als die van de *Jakobiters*, *Melkiters*, en *Nestorianen*, waeren ten tijde van *Mahomet*, en voor hem, volgens schrijven van *Ahmed Ben Edris*, de bekendste en voornaemste van alle sekten in *Arabie*, en ook door gansch Ooste.

De *Jakobiters* worden alzoogenoemt na zekeren *Jakobus*, een *Syrier*, gebynaemt *Baradeus*: uit oorzaak hy kleedden droegh, die van lappen t'zamen-genait waeren: want *Barada* bediet op Arabisch een *lap*. Hy was een leerling van *Severus*, bisschop van *Antiochie*, die onder keizer *Anastafius*, ontrent het jaer vier hondert twee en zestigh, na des Zalighmakers geboorte, geleest heeft.

Jakobi-
ters.

Het gevoelen van dezen *Jakobus* was, dat in *Kristus* een eenige natuur uit twee natuuren vermengt zy, en een eenige substantie uit twee substantien, en een eenige wil: waer in hy met *Se-*

verus,

verus, *Dioskoros*, en *Eutyches*, van een zelfde gevoelen was.

Zeker *Jakobiter*, een Arabier, met name *Ibn-Sora*, verhaelt in zijne fchriften, dat ten tijde van *Kristus*, wanneer die aen den kruize gehecht was, de zon verduistert was geworden, van zes uren, des Vrydaghs, op den welken *Adam* van den boom gegeten had, tot aen den tijt der negenfte ure, op den welken ontrent *Adam* uit het paradijs gedreven was.

Melkiters.

De *Melkiters*, of *Grieken*, (en anders by d'Arabieren *Romeinen* genoemd) stelden, na de vereeniging, twee naturen, en een eenigen persoon. Daer en boven dreyen zy, dat *Kristus*, na de goddelijke natuur, eene wil had, gelijk als de wil des vaders: maer na de menschelijke natuur eene wil, gelijk als de wil van *Abraham* en *David*: maer dat hy evenveelen *individuum*, of ondeilijk perzoon, voor zich zelve was

Gabr. Sionit. de Morib. Orient.

De *Melkiters* of *Grieken*, die heden door gansch Ooste verspreit wonen, geloven, dat de Heilige Geest van den Vader alleen voortkomt, en stellen geen vagevier: waer over zy tegen den Paus, en tegen alle de genen, die den Paus in het geestelijk onderworpen zijn, met een inwendigen en onverzoenelijke haet ingenomen zijn: zulx zy den Paus het primaetschap of opperhoofdigheit halssterrigh weigeren. Door den naem van *Melkiters* worden in het Ooste alle de *Ortodoxen* of recht-gelovigen verstaen, die den kerkenraet van *Chalcedonie* tegen *Dioskoros* aengenomen hebben.

Waerom alzoogenoemt.

De *Melkiters* zijn alzoogenoemt van het Arabisch woort *Melik*, dat *koning* en *keizer* bediet: dewijl zy de zijde en het gevoelen van keizer *Marcianus* hielden. Te weten, ten tijde van keizer *Marcianus* was een kerkenraet van *Chalcedonie*: in den welken zes hondert en vier en dertigh bisschoppen vergadert waeren. Keizer *Marcianus* had hen alle doen beroepen, om het gevoelen van *Dioskoros*, patriarch van *Alexandrye*, te toetsen: die zeide, dat de *Messias* eene substantie had, t'zamen gestelt uit twee substantien: eenen perzoon, uit twee perzoonen, eene natuur, uit twee naturen, en eene wil, uit twee willen. Maer keizer *Marcianus*, en zijn hofgezin des rijks, stelden in *Kristus* twee substantien, twee naturen, twee wil-

len, en een eenigen perzoon: tot welk gevoelen alle de bisschoppen zich gedroegen; behalve *Dioskoros*, patriarch van *Alexandrye*.

De *Nestorianen* zijn alzoogna *Nestorius* genoemd, die zeide, dat na de vereeniging twee substantien zijn, en twee perzoonen in hunne natuur blijvende.

Nestorianen. Ahmed Ben Edris.

De Arabier *Ahmed Ben Edris* beschrijft boven-mate beuzelzinnigh den oorsprong dezer drie sekten: hoewel hy belijdt, niettegenstaende hy een felle vyant der Kristenen kerke was, dat d'apostel *Paulus*, uit een vervolger, het licht en zuil der kerke, en een voortreffelijke leeraer, en sterkste voorstaender der Drieuldigheid geworden zy. Eerstelijck tracht hy te bewijzen, van waer zoo vele verscheide gevoelens onder de Kristenen haeren oorsprong genomen hebben: te weten, uit de woorden van *Paulus*, de welken deez, wanneer hy zich zelve op zekeren bergh ten vuur aen Gode zou opofferen, drie koningen, met meer als gemeenen vlijt en neerstigheid, had ingeluisert: waer over ieder, na *Paulus* doot, geloofde, dat hem alleen de † vervanging van *Paulus* leere aenbevolen was. Maer hier mee † Successio. was het werk niet besleght: want na die drie koningen t'huiswaerts gekeert waeren, begonnen zy grooten wrok en hate onder elkanderen te voeden: naerdien ieder zich inbeelde, dat hem alleen de ware leere des geloofs door *Paulus* overgelevert was: want d'apostel, zoo *Ahmed* beuzelt, had elken koning afzonderlijk die geheimenissen zijner leere geopenbaert. Daer na verhaelt *Ahmed* vorders het bedrijf van *Paulus* in de volgende woorden aldus.

Eenige historischrijvers, zoo Mahometanen, als Kristenen, zeggen, dat zeer weinigen, in't begin, wanneer *Jesus*, op wien vrede zy, d'Israëlitentot het geloof geroepen had, hem gevolgt waeren. Maer wanneer hy verhooght was geworden, hadden de menschen zijn woort eerbiedelijk aengenomen: dies het getal zijner aenhangers tot zeven hondert mannen aengegroeit was. En aldus zijn de voorvechters des Kristendoms onder de kinderen *Israëls* verweenighvuldicht, die ook zelfs anderen tot het geloof geroepen hebben.

Tegen hen stelde zich *Paulus*, die ook *Saulus* genoemd wort, een Jood, †

„ en koning der kinderen *Israëls*, die hen
 „ op de vlucht dreef, en uit *Syrie*, na de
 „ grensen van Griekenlant, verjoegh.
 „ Maer daer na viel de zelve *Paulus*,
 „ in vreemt gewaet, met zijn krijgsvolk
 „ in de legers der Kristenen; doch hy
 „ wiert bekent en gevangen. Aenstonts
 „ verhaelde hy de straffen, de welke hem
 „ door Godshant overgekomen waeren,
 „ en beleed, dat hy eer lang van gezicht,
 „ gehoor, en alle zinnen berooft gewor-
 „ den was; maer beloften gedaen had,
 „ dat hy de Kristen leere omhelzen zou,
 „ indien hy van die qualen zou mogen
 „ verlost worden. Dies zou hy, nu hy
 „ weêr tot zijne voorige gezontheit her-
 „ stelt was, zijn woort houden, en onder
 „ de Kristenen het overschot zijns levens
 „ doorbrengen. D'overheden der Kriste-
 „ nen stichten voor dezen *Paulus* eene ka-
 „ pel, in de welke hy door eenige gezich-
 „ ten, over het veranderen der kerkelijke
 „ zeden, vermaent wiert. Door het eer-
 „ ste gezicht wiert hy vermaent, de ge-
 „ woonte, de welke tot noch toe onder
 „ de Kristenen gebruikt was, te verande-
 „ ren: want *Paulus* braght hen van de
 „ gewoonte af, van met het aengezighr
 „ na *Jerusalem* te bidden: en beval hen,
 „ met het aengezicht na het Ooste ge-
 „ keert, te bidden. Door het tweede ge-
 „ zicht wiert *Paulus* vermaent het onder-
 „ scheidt der spijsen af te schaffen.

Het derde gezicht melt beuzelzin-
 nigh zekeren *Malkun*, die tot oprechter
 en hoofd der *Melkiters* gemackt wort,
 in de volgende woorden:

„ Wanneer *Paulus* daer na de deure ge-
 „ floten had, zoo hebben zy daer ten der-
 „ den-male, en veel heviger, als ten twee-
 „ den-male, op gerameit. In het openen
 „ der deure zeide hy tot hen: Ik heb een
 „ gezicht gezien. Waer op zy antwoor-
 „ den: Zegge het toch. Toen zeide *Paulus*:
 „ Dat zy alle uitgaen, behalve *Jakobus*,
 „ *Nestorius*, *Malkun*, en den † recht-
 „ gelovige. Wanneer dat geschiedt was,
 „ vroegh hy: Kent ghy dien man, die
 „ den blinden het gezicht, den melaet-
 „ schen d'oude kragt des lichaems, en
 „ den dooden het leven herstelt heeft? Zy
 „ zeiden: neen. Toen zeide *Paulus*: Dies
 „ mein ik, dat deze zoodanigen een God
 „ zy, die ons geopenbaert, en daer na ver-
 „ borgen is.

„ Wijders, zommigen hebben dit ge-
 „ voelen van *Paulus* voor goet gekeurt:

andere niet: zeggende: Drie zijn deel-
 achtigh des goddelijken wezens, God,
 zijn Zoon, en de Heilige Geest. Ande-
 ren hebben weêr gezeit, dat'er alleen-
 lijk twee zijn, God, en zijn Zoon. An-
 deren hebben vast gestelt, dat God
 vleesch geworden zy. Aldus zijn zy
 tot vier sekten vervallen. *Jakobus* heeft
Paulus gevolgt, om dat de *Messias*
 God zy: en van dien hebben zijne na-
 volgers, de *Jakobiters*, zijnen oorsprong
 ontleent. Maer *Nestorius* heeft gewilt,
 dat de *Messias* de Zoon Gods alleen-
 lijk door een wijze van barmhertigheid
 zy. En nit dien zijn de *Nestorianen* ge-
 sproten. Maer *Malkun* heeft de Drievul-
 digheit vast gestelt. En van dien hebben
 ook de *Melkiters* hunnen oorsprong.

Eindelijk stont de rechtgelovige op,
 en strafte hen met kerkban, en sprak:
 By God, by God, deez traght door
 zijne ongerijmheden niet anders uit te
 werken, als uw verderf. Wy zijn ge-
 zellen van *Messias*. Wy hebben † *Isa*, op
 wien vrede zy, gezien, en zijn van hem
 afkomstigh. Maer deez zal u verleiden.
 Toen zeide *Paulus* tot zijne navolgers:
 Wel aen, laet ons dezen rechtgelovi-
 ge bestrijden, en hem met zijn gezel-
 len dooden: anders zal hy uwen gods-
 dienst verdelgen. Maer de rechtgelovi-
 ge ging tot zijn volk uit, en vroegh:
 Weet ghy niet, dat *Messias* de knecht
 Gods en zijn apostel zy: het welk hy u
 zelf aldus gezeit heeft. Zy zeiden ja.
 Maer deez, zeide hy, heeft reeds vele
 menschen vervoert: doch d'anderen,
 hunne voetsporen volgende, hebben den
 rechtgelovige met zijne makkers ver-
 jaeght. Dies gingen die uit na *Syrie*, en
 wierden door de Joden gevangen. Wan-
 neer zy den Joden het gansch bedrijf
 verhaelt, en gezeit hadden: Wy zijn tot
 u uitgegaen, om veilig in uw lant te
 zijn: want wy hebben in ons lant geen
 vryburgh altoos; maer zoeken eenige
 spelonken en hutten, en doolen te lan-
 de om her, zoo lieten zy hen by 't leven
 zonder quaet te doen. Maer de genen,
 die ongelovigen waeren, hebben, na
 het voorbeeld der makkers van den
 rechtgelovige, ook kluzenaers hut-
 jes opgeslagen. Wijders, de profet
Muhammed heeft noch by zijnen tijt der-
 tigh kluzenaers uit de makkers van den
 rechtgelovige bekomen, die in het Ma-
 hometsdom gestorven zijn.

Arabic-
ren wor-
den Kri-
stienen.

Verscheide stammen van Arabieren hebben in aeloude tijden het Kristen geloof onthelst en beleden. D'eerste, die den Arabischen Heidenen het Evangelie en Kristen geloof verkundicht heeft, was d'apostel *Paulus*, als te bespeuren is uit Gal. 1 : 17. die ten dien einde na *Arabie* toogh.

In *Nairan*, een lantschap van *Jemen*, dat door vele stammen van Arabieren bewoont wiert, was by ouds een kerke der Kristenen, en zetel der bisdommen, volgens schrijven van *Safoddin*. Ook waeren by ouds d'inwoonders der stad *Medina* ten deele Kristenen, en ten deele Joden.

In andere gewesten van *Afie*, ontrent *Arabie*, waeren ook by ouds verscheide Arabische stammen, die Kristenen waeren. *Enb Kalikan* gedenkt drie stammen, die hy de Kristenen der Arabieren noemt, als *Tanuch*, *Babra*, en *Taglab*.

Melki-
tersbo-
ven alle
andere
Kriste-
nen by
d'Arabi-
ieren
geacht.

Naer het schijnt hebben de Saracenen, of Arabieren, de *Melkiters* allermeeft boven alle d'andere sekten der Kristenen gestelt en geacht: ook tot zoo verre, dat zommigen voor het Mahometsdom hunne parthye gevolght, en volkomentlijk hunnen godsdienst en leere omhelst, en zich daer aen overgegeven; ja huwelijken met de *Melkiters* getroffen hebben. Onder deze was *Almondar*, een stamvorst, of koning der Arabieren, die onder keizer *Anastafius*, de *Macedoon*, in den aenvang des jaers vijf hondert, na den Kristen stijl, geleeft heeft, en zijn koninglijk hof in *Hira* had, een stad des lantschaps van *Iraka*, ontrent *Bagdad*. *Zonaras* schrijft van dezen *Almondar* aldus:

Ten tijde van keizer *Anastafius* is *Almondor*, stamvorst der Arabieren, door de *Orthodoxen*, dat zijn *Melkiters*, onderwezen, en heeft gelooft, en wiert gedoopt. *Severus*, bisschop van *Antiochie*. zond aen *Almondar* twee bisschoppen, op dat hy hem

tot zijne ketterye zou trekken. En wanneer hem de bisschoppen leerden, dat de twee naturen van *Kristus* in eene natuur t'zamen vermengt geworden zijn, waer uit hy besloot, dat ook de Godheit t'effens met het vleesch van den Heere *Kristus* geleden hebbe, zoo maekte hy, om hen t'overtuigen, hoe ongerijmt zy spraken, en ongehooffelijke dingen leerden, eenen van zijne huisgenooten op, ten einde deez, ten overstaen van die godlooze bisschoppen, hem iet in het oor zou luisteren. Naulijks had deez dit gedaen, of *Almondar* toonde, met een treurigh en bedrukt gelaet, quansuis groote droefheit. Wanneer de bisschoppen hem vroegen, waerom hy zoo ontstelt, en wat hem verkundicht was, zoo gaf hy ten antwoord, dat hem de doot van den aerts-engel *Gabriël* verkundicht was. Wanneer zy hem verzekerden, dat die tijdinge valsch was: met by-voegen, dat de aerts-engel niet kon sterven: zoo voeghde hy daer op: By aldien een engel niet sterft, uit wat reden bezefsticht ghy lieden dan, dat de godheit, met het vleesch vermengt en ververt, en tot eene natuur t'zamen gesmeet, geleden en gestorven zy? Dus verre *Zonaras*.

In *Hira* deed *Almondar* groote kerken stichten: alwaer Arabieren van verscheide stammen de Kristen leere omheldden, die *Alebad* of *Ibad* genoemd wierden. *Aziz Billab*, die ontrent des jaers negen hondert en tachtentigh over *Egypten* heerschte, en uit den geslagte der Arabieren was, nam een Kristin *Melkitische* vrouw ten wijve.

Hoedanigh *Mahomet* tot de Kristenen genegen was, is te voore verhaelt. Ziet pag. 229.

Dus verre zy gesproken van *Mahomets* geboorte, leven, bedrijf, en doot: in 't kort zullen wy zijne leere of *Mahometsdom*, en verscheide sekten zijner navolgers ten toone stellen.

Mahometsdom, of Mahometaensche godsdienst en leere.

Ziet pag. 160.

TE voore is verhaelt, hoe d'Arabische schrijvers een tweevoudigen staet der Arabieren stellen: te weten, een staet van onwetenschap of onkunde voor *Mahomets* tijden, en een staet des *Mahometsdom*.

Het *Mahometsdom* is, volgens bepalingh der Mahometaensche schrijvers, wanneer iemant gehoorzaamheit en onderdanigheit aen Gode belijdt. Of het *Mahometsdom* is, wanneer iemant zich het geen onderwerpt en ge-

hoorzaemt, dat door *Mahomet* overgelevert is: of den godsdienst, die door hem ingevoerd is, omhelst. Want aldus zou (naer het verhael van *Alscharestan*) *Mahomet* den engel *Gabriël*, wanneer die, in de gedaente en in het gewaet van eenen Arabier, hem vroegh, wat het *Islamisdom* was, geantwoort hebben: te belijden, dat'er geen God, dan die God is, en ik de gezant Gods ben: d'ingezette gebeden naerstellijk r'onderhouden: aelmoesen te geven: in de maent *Ramadan* te vasten, en beëvaert na den tempel van *Mekka* godsdiensts-halve t'aenvaerden, zoo des bequamelijk geschieden kan. Voorts had *Gabriel* deze bepaling met zijne getuigenis goet gekeurt.

Mahomets na-
volgers
hoe ge-
noemt.

Dies noemen de Mahometanen hunne sekte, leere, of godsdienst, *Alislamo*, of *Aleflam*, en zich zelfs, die deze leere volgen en onderhouden, *Muslemans*, of *Moslimans*, of *Muslimans*, of *Musulmans*, of *Moslemannen*, dat herkomstigh is van het Arabisch grontwoort *Salama*, het welk betekent: *hy is behouden en van schade en onheil geret geworden*.

De rede en oorzake, waerom de genen, die *Mahomets* leere volgen, *Moslemans*, &c. genoemd zijn, wort van zommigen gezeit deze te zijn: *Mahomet* plante zijne leere en gevoelens met den zwaerde voort. De genen, die hem weêr-stonden, en dit zijn geloof-teken, *Daer is geen God, dan die God: en Mahomet is de gezant Gods*, niet wilden omhelzen, wierden gedoot. Maer die zich zijner gehoorzaamheit onderwierpen, en na zijn geboden en bevel lusterden, wierden van den zwaerde behouden en geredt, en hierom *Muslemans*, of *Moslimans*, *Muslimans*, *Moslemans*, *Musulmans*, of *Musulmannen* genoemd: want aldus kan die naem, ter oorzake van de dubbelzinnigheit der Arabische stippen, of klinkletteren, verscheidentlijk gespelt worden.

En sedert dien tijt hebben de navolgers des Mahometanschen godsdienst dien naem behouden: zulks een Mahometanen en *Musulman* by hen voor een en den zelve gehouden wort.

Of de *Moslemannen*, zoo andere, en misschien met meerder waerschijnlijkheit schrijven, zijn alzo van het grontwoort *Aflama* genoemd, dat betekent,

hy heeft gehoorzaamt, gelooft, en allen zijn betrouwen in God gestelt, en is gelovigh geworden. Aldus zijn alle d'*Ismaeliten Moslimannen* genoemd: als of men wilde zeggen, *Gods gehoorzamen en gelovigen, en met ganschen herte in God betrouwende*.

Maer de Joden noemen hen, niet het verzetten der letteren, verachtelijk *Ismaeliten*, en hunnen godsdienst *Ismaelidom*; hoewel zy dien naem lichtelijk laten aen zich leunen, en niet verwerpen: naerdien de Mahometanen *Ismaël*, naest *Abraham*, zoo wel voor den vader van hun geslacht, als godsdienst, erkennen. Ja zy drijven sterk, dat de leere, de welke zy belijden, geene andere van de geneis, de welke *Ismaël* certijts van vader *Abraham* ontfangen en beleiden, en zijne nakomelingen t'onderhouden aenbevolen heeft.

Scharestan ontvouwt dit duidelijc in de volgende woorden, die wy hier zullen laten volgen, om daer uit des te beter te verstaen het geen, dat alreeds gezeit is, en noch gezeit zal worden, en wat *Mahomet* voorgewent, en wat hy gedaen heeft.

*Daerna is het licht, het welk van Adam tot Abraham, en daer na van hem tot de nakomelingen overgebraght is, in twee deelen verdeilt: welker een gedeelte by de kinderen Israëls, en het ander by de kinderen Ismaëls gebleven is. Het licht, dat op de nakomelingen Israëls uêrdaelde, was openbaer (of klaer:) maer verborgen, dat op de nakomelingen Ismaëls quam. Een kenteken van dat klaerder licht is geschiedt door de verschijning van vele perzoonen: maer een kenteken van het duisterder licht, door de verklaring der kerkelijke zeden en wetten, en tekenen: en de staet der sake is onder weinigen besloten. De Keblagh (dat is, aenzicht-wending ten tijde des gebedts) van d'eerste sekte was de tempel van Jerusaleem: maer die van de tweede sekte, de tempel van Mekka. De wet van d'eerste sekte bestont uit klare oordelen: maer die van de laetste, uit onderhouding of gâeslaging der heilige tekenen. De vyanden van d'eerste sekte waeren ongelovigen, als *Farao* en *Haman*: maer de vyanden van de laetste, afgodisten, en dienaers van afgoden-beelden.*

Dies schijnt het *Islamisdom* niet anders, als het *Ismaelidom* te zijn. Zy zeggen,

zeggen, dat *Ismaël* de *Jorhamidisten* en *Analekiten* tot het *Islamisdome* genoodicht en geroepen heeft.

Dewijl dan *Mahomet* een klaerder en opender leere der kerkelijke zeden en wetten, die meerder eigenschap met de sekte der *Ismaëlit*en hebben, door den *Alkoran* overgelevert, en zijne Arabieren van den dienst der afgoden afgetrokken heeft, zoo heeft hy voor eenen hersteller des *Ismaëlisdoms*, onder den titel en naem van *Islamisdome*, willen gehouden worden.

Mahomets navolgers, en aenhangers zijner leere, worden ook doorgaens *Amummenins*, dat is, *gelovigen*, genoemd: hierom worden ook *Mahomets* nazaten, die hem in het rijk volghden, *Almiro'Imumenins*, dat is, *keizers* of *vorst*en der *gelovigen*, genoemd; hoewel ook met een anderen naem gewooneijken *Chaliven*.

Hoedanigh de Arabieren genoemd worden, die ook *Mahomets* leere volgen, is te voore op pag. 147. verhaelt.

De Mahometanen worden ook op Arabisch, by *Mahomet* zelve in zijnen *Alkoran*, *Omnia Muhammed* genoemd, dat is, *volk van Mahomet*. Waer in ook deez schalk God de Heer schijnt nagevolgt te hebben, die zoo meenighmael de Joden in het oud Verbont *mijn volk* noemt. Ook heeft *Mahomet* door dien naem, als een onderscheidt-teken, zijne navolgers van alle andere volken willen onderscheiden.

Anders worden zy ook in de schriften der Arabieren *Ablo-Suna*, dat is, *volken van Suna*, of *der wet* of *overlevering* genoemd: want de Mahometanen hebben, behalve den *Alkoran*, ook een ander boek van *Mahomet*, dat zijne verscheide redenen of daden, die zy roemen door overlevering van hem ontfangen hebben, begrijpt: dit boek wort by hen ook in groote eerwaerdigheid gehouden.

De Mahometanen worden ook *Ablo-Kibla* genoemd, dat is, *volk van den tempel van Mekka*; dewijl alle de *Metsjiden*, of tempelen der Mahometanen, na dien eenigen tempel met hunne voor-gevel gebouwt zijn. Hier over zijn ook de Mahometanen door de wet verplicht hun aengezicht, in het bidden, na *Mekka* te wenden. Deze waengelovige gewoonte wort *Ain Al-*

kibla genoemd, dat is, *oogh* of *aenzien van Kibla*.

Maer de gemeinste en gebruikelijkste naem der genen, die *Mahomets* leere volgen, en aen den *Alkoran* geloven, is *Moslemins* of *Moslimans*, &c. Anders worden zy doorgaens by de Kristens schrijvers, na *Mahomet*, *Mahometanen* of *Mahometisten* genoemd.

Alhoewel *Mahomet* in zijne ziekte verbood, dat geene twee godsdiensten in *Arabie* t'zamen of t'effens zouden zijn, zoo is evenwel hier door het ontfstaen van verscheide verschillen, tweespalten en krakeelen, in den *Islamischen* of Mahometaenschen godsdienst niet belet geworden.

Zommigen dezer geschillen en tweespalten, volgens schrijven van *Abulfaraj*, zijn ontrent de wortelen of grontvesten des Mahometaenschen godsdienst beezigh, die onderwerpen van de *Scholastijke* godsgelertheit zijn: andere houden zich ontrent de takken, die onderwerpen van de rechtsgelertheit zijn.

Wat aengaeet de geschillen ontrent de wortelen: *Maabad*, *Aljohanni*, *Gailan*, geboortigh van *Damaskus*, en *Jonas Alaswari*, hebben op het einde van het leven van *Mahomets* makkers of aenhangers, over het geschil, nopende het besluit Gods, en nopende het goet en quaet, dat hem toe te schrijven is, ketteryen ingevoerd: welker gevoelens *Wafel Ebn Ata*, en andere omhelst hebben.

De *Scholastijke* godsgelertheit wort by d' Arabieren op Arabisch *Alim* of *Ilm Alkalâm* genoemd, dat zoo veel gezeyd is, als wetenschap van reden of sprake; dewijl het voornaemste geschil, daer over onder hen getwist en gekibbelt wort, nopende de reden, of *het woort God is*: want in die wetenschap wort inzonderheit van God en goddelijke dingen, en van andere zaken gesproken. Te weten, *Alkalâm* is eene wetenschap, in de welke van Gods wesen en zijne eigenschappen, en van de geschapentheden der mogelijke dingen, ontrent de schepping en herstelling, volgens de regelen des Mahometsdom, gesproken wort.

Zoo andere schrijven, is *Alkalâm* eene wetenschap der wettelijke grontregelen, de welke tot d'artijkelen des

Oorsprong der Mahometaensche sekten. Ziet pag. 229.

Alim Alkalâm of Scholastijke wetenschap.

geloofs behooren, die door zekere bewijsredenen bekomen worden. Of de werenschap *Alkalâm* is die gene, door de welke iemand bequaem gemaekt wort, om de belijdenis of artikelen des geloofs door bygebrachte bewijsredenen te bevestigen, en de twifelen op te lossen. Dienvolgens is *Alkalâm* de *Scholastijke* godsgelertheit der Mahometanen.

Aldus strekt hier de wetenschap *Alkalâm* zeer verre en wijt uit: want zy begrijpt niet alleenlijk de reden-kavelkonst, *Almantek* op Arabisch genoemt, (dat ook sprake of reden bediet: want *Almantek* en *Alkalâm* zijn woorden van een zelve zin en betekenis:) maer ook al het geen, dat tot *Ilahijaton*, dat is, † *overnatuur-weet*, of *godsgelertheit*, behoort. Ja *Alkalâm* is volkomentlijk eene veelvoudige wetenschap, bestaende uit *Logische*, *Metaphysische*, *Theologische* en *Filosofische* stotgeschillen: alhoewel zy op andere grontregelen steunt, en andere wijzen van redekavelingen gebruikt: als de genen gebruiken, die by de Mahometanen zelfs voor gezonder godsgelerden, of voor geleerder filosofen gehouden zijn. Hierom wort by de laetsten in de verdeling der wetenschappen geen gewagh altoos van de wetenschap *Alkalâm* gemaekt, als of zy niet waerdigh was, om onder het getal der wetenschappen gerekent te worden: gelijk by *Avicenna* en *Nasiroddin* te zien is.

Maimonides berispt geweldigh deze kenders der wetenschap *Alkalâm*, en wederleit en stoet hunne beginfelen, grontregelen en stellingen met alle maght om verre, als die tegen de natuur der werelt, en orde der schepping, doorgaens regel-recht strijden, en geheel en al ongerijmt zijn.

Zoo *Alscharestan* getuigt, hebben eenigen uit de geleerden der *Motazalisten* (een zekere sekte der Mahometanen) de werenschap *Alkalâm* ingevoerd, na zy de boeken der Filosofen doorlezen hadden, die onder de regering van den Arabischen keizer *Almamon* vertaelt waeren. *Algazali* bevestigt byna het zelfste: te weten, dat onder den aenvang des Mahometsdom den Arabieren deze kunst van de dingen, in het stuk van godsdienst, te redeneren onbewuft was: want niemant was onder

hen, die de wetenschap van *Alkalâm* kende: noch iet was van die in d'eerste eeuw bekenr. Maer namaels, wanneer de sekten begonnen t'ontstaen, end'artikelen des godsdienfts in twijfel getrokken te worden, is die wetenschap ingevoerd: de welke dient, om de waerheit dier artikelen tegen de nieuwelingen en hervormers voor te staen, en te verdedigen. Wanneer deze wetenschap haer binnen die palen houdt, zoo is zy prijzens waerdigh; maer misprijzens, wanneer zy, uit zucht van te twistredenen, verder voortslaet. Dus verre *Algazali*. *Algazali* wil den midden wegh gehouden hebben tusschen de genen, die al te veel deze werenschap toegeven, en tusschen de genen, die gene plaetse voor haer over hebben. Onder deze laetsten bevond zich zeker *Alschafi*, die den geen, die zich op de werenschap *Alkalâm* leit, waerdig oordeelde aen een pael gehegt, en door alle de stammen en vergaderingen der Arabieren omgevoert te worden, met eenen uitroeper voor hem, die zou roepen: *Dit is het loon van den geen, die het Boek (Alkoran) en Suna (Mahomets Overleveringen) verlaten, en zich op de werenschap Alkalâm geleit heeft.* Hy gevoelt, dat de werenschap *Alkalâm*, door ontstaen en tusschen-komen van ketteryen ingevoerd, en dierhalven te behouden en goet te keuren zy, wanneer zy binnen de mate blijft: hoewel men haer niet te veel moet toegeven. By aldien ook de ketteryen quamen op te houden, zoo zouden ook alle nootzakelijkheid van deze werenschap ophouden. Hy voeght'er by, dat nootwendigh in elk lantschap een perzoon moet zijn, die deze werenschap verstaet, om de ketteryen, daer die ontstaen, te dempen.

Algazali vereifcht in den geen, die zich op deze werenschap wil leggen, drie dingen: te weten, naerstigheit, om daer met yver in te blokken: schrandtheit van vernuft, en vroomheit van zeden. Maer geenzins is te gedoogen, dat die werenschap den gemeinen man verklaert worden. Dies stelt hy *Alkalâm* onder die wetenschappen, de welke niet enkelijk te prijzen; maer voor goet te keuren zijn, wanneer zy binnen de mate blijven.

De geschillen of tweespalten, die ontrent de takken, in den Mahometanischen

† Meta-
phylica.

Alim Al-
fekho.

schen

† Sub-
jecta.Pococ.
Spec.
Hiftor.
Arab.† Practi-
ca fen-
tentia.

fchen godsdienft ontftaen zijn, zijn † onderwerpen van de rechtsgeleertheit, de welke op Arabifch *Ilm Alfekho* genoemd wort. Te weten, *Alfekho* bediet in 't algemeen *kennis*, *wetenfchap*, of *ervarentheit*; maer in 't byzonder *ervarentheit*, en *kennis* of *geleertheit der wet*: gelijk een, die ervaren in de wet is, *Alfakih* genoemd wort. Dies is *Alfekho*, volgens fchrijven van *Ebnolkaffai*, een wetenfchap der wettelijke † oefenige oordeelen, of vonniffen, uit onderfcheidelijke bewijzingen: want de oordeelen of vonniffen, zoo d' Arabifche fchrijver des boecks *Scharbil Mawaket* getuigt, uit de wet genomen, zijn van tweederlei flagh: welker eerfte niet anders beooght, als de belijdenis zelve: gelijk wanneer men zeidt, *God is alwetend, almachtigh, hoorende, ziende*, &c. Dusdanige dingen worden genoemd *geloofs-belijdeniffen*, *grontregelen*, &c. En tot behoudenis en befcherming dezer dingen wort de wetenfchap *Alkalâm*, of *Scholaflyke* godgeleertheit, verordent.

Het tweede flagh is van die dingen, door de welke een werk beooght wort: als wanneer men zeidt: *Het gebedt is nootwendigh: de vafte is een gebodt*. En om dezer dingen halve is *Ilm Alfekho*, of de wetenfchap der rechten of rechtsgeleertheit ingevoert. *Algazali* gevoelt het zelfte van deze wetenfchap, het geen hy van de voorige wetenfchap *Alkalâm* gevoelt: te weten, dat zy uit de verkeerde of averrechtfe zeden der menfchen, en uit de bedorventheit des godsdienft haeren oorsprong zou genomen hebben: maer niet enkelijk nodigh zy, om te weten. Deze werelt, voegt *Algazali* daer op, is gefchapen tot byftant des levens, in 't toekomend, om daer van te nemen, zoo veel tot reisgelt van noode is. By aldien nu de menfchen, volgens billijkheit, daer van namen, zoo zouden de krakeelen en dingtalen ophouden, en gene rechtsgeleerden vereifcht worden: maer zy grijpen die na hunne begeerten aen: waer uit krakeelen ontftaen. Hier over is eenen koning van noode, die hen beftiert: maer den koning is een regel van noode, waer door hy beftiert. De rechtsgeleerde nu weet de regel, waer door de menfchen beftiert worden, en den wegh, door den welchen de dingen tuffchen hen beflegt

worden: naerdien zy, na het belang van hunne begeerten, yveren. Dies is een rechtsgeleerde een leeraer en beftierder des konings, in het ftuk van den wegh, door den welchen het volk geregeert wort, en wat aengact de maniere van hen in te toomen: ten einde aldus de zaken der menfchen; wanneer die in orde gebraght zijn, haer wel in de werelt fchikken. Ja de wetenfchap *Alfekho* behoort tot den godsdienft: doch niet in haer zelve; maer door tuffchen-komen van de werelt: want de werelt is een akker, in de welke voor het toekomende gezaeit wort. Noch de godsdienft wort volbraght, dan door de werelt. De godsdienft en 't koningrijk zijn tweelingen of gebroeders. De godsdienft is de grontveft, en de koning is de befchermer. Al wat geen grontveft heeft, dat gaet ten val: en die geen befchermer heeft, gaet vruchteloos henen: maer een koningrijk en d'orde der dingen wort niet voltoit, dan door eenen koning. En de maniere van de dingen in orde te houden, wanneer krakeelen ontftaen, gefchiedt door *Alfekho* of rechtsgeleertheit. En gelijk de beftiering des volks, door de koninglijke macht, niet van de wetenfchap des godsdienft in den eerften graet is; maer iet bepaelt, zonder het welk de godsdienft niet volbraght wort: op een zelve wijze ftact het met de wetenfchap, van de maniere van te beftieren, gefchapen. Dus verre *Algazali*.

Dies is *Alfekho* of rechtsgeleertheit der Arabieren, een wetenfchap van over de krakeel-zaken en gefchillen, de welke in den uitterlijken omgang der menfchen ontftaen, na de regelen des Mahometaenfchen godsdienft t'oordeelen: gelijk door *Alfakih* verftaen wort de geen, die ervaren is, om een oordeel over deze zaken te vellen: wiens voornaemfte plicht en werk is een regelmaet te houden: waer door de koning het quaet afkeert, dat iemant eenen ander, die met een vyantlijk hert ingenomen is, traght aen te doen: als ook over het geoorloft en ongeoorloft: over de veelheit van ftraffe op te leggen: over de wonden, en véle andere diergelijke dingen, in het ftuk van uitterlijke werkingen, uitsprake te doen. Ja daer en boven over het Mahometsdom of godsdienft, en over zienen ftact, wat de belij-

belijdenis belangt, de welke met den mont gefchiedt, t'oordeelen. Want wat aengaet het hert, diens gedaghten en voornemen t'onderzoeken, dat is buiten het ampt van eenen *Alfakih*. Dies is *Alfekho* by hen niet anders als een wetenfchap of kennis en ervarentheit, zoo van het burgerlijk, als kanonijk of geftelijk recht.

Dege-
fchillen
ontrent
de wortelen
beftaen
in vier
hoof-
ftukken.

De gefchillen, zoo *Abulfaraj* getuigt, ontrent de wortelen, worden tot vier hoofftukken gebraght: welker eerfte de eigenfchappen en eenheit Gods is: het tweede het besluit en oordeel Gods: het derde de beloften en dreigementen: het vierde de profefye en ampt des *Imáms* of hoogen-priester. Het besluit en oordeel Gods worden op Arabifch *Alkada* en *Alkadar* genoemt, welke beide woorden in betekenis niet veel van elkandere verfchillen. Het onderscheidt, dat tuffchen beide is, fchijnt ten aenzien van den voorgang en navolging gefteft te worden.

Aldus ftelt ook *Alfchareftan* vier grontregelen of hoofftukken diet dingen, over de welke onder de Arabifche fchoolgeleerden getwift wort, de welke hy de *grootte wortelen* noemt: welker eerfte is d'eigenfchappen Gods, en eenigheit, de welke met die beftaet. Onder dit hoofftuk worden de gefchillen begrepen, nopende de eeuwige eigenfchappen, de welke van zommigen bekrachtight, en van zommigen gelogent worden: als ook de verklaring der † wezentlijke eigenfchappen, en dier eigenfchappen, die van de werken genomen zijn: en wat God moet doen, en wat van hem kan gezeit worden, en wat hem onmogelijk is. Over deze dingen wort onder de *Afchariften*, *Keramiften*, en *Mojaffemiften*, of vafstelders der lichamelijkheit, en *Motazaliften*, getwift.

† Aftributa Eſſentialia.

Het tweede hoofftuk is het goddelijk besluit en de billijkheit, de welke in het zelve is. Het begrijpt de gefchillen nopende Gods oordeel en besluit, en dwang van den menfch, om te doen: en nopende het werkgenootfchap van den menfch, in het verrichten van zijne werken, door de welke hy goet of quaet verkrijght: en nopende de wil, waer door God goet of quaet wil, en nopende het geen, dat onder de maght en wetenfchap valt. Alle welke dingen

by zommigen vafteftelt, en by zommigen gelogent worden.

Het derde hoofftuk zijn de beloften en dreigementen, Gods namen en oordeelen. Dit hoofftuk begrijpt de gefchillen, nopende het geloof en boete, en dreiging en opfchortzing des oordeels, en wanneer iemand niet ongelovigheit en dwaling te berichten is.

Eindelijk begrijpt het vierde hoofftuk het gehoor en verftant of reden: te weten, wat plaetfe die in her oordeelen der dingen, die tot het geloof en godsdienst behoren, bekleeden: of voor zoo veel zy aen het gehoor of aen het verftant en reden hangen. Dit hoofftuk begrijpt ook de zending der profeten, en ampt des hoogen-priester. Hier onder worden de gefchillen betrokken, nopende het geen, waerom de werken eerelijk of fchandelijk gehouden worden: als ook de gefchillen nopende het oorbaer, en het geen, dat het dienftighfte is: en nopende de weldadigheit en genade Gods, en vryheit of onthouding van zonden, de welke het profeterifch ampt moet vergezelschappen: desgelijks de gefchillen nopende de voorwaerden, de welke tot het ampt des hoogen-priesters vereifcht worden. Zommigen hunner ftellen vafte, dat dit ampt aen klare getuigenis hangt. Andere bevestigen, dat het aen de gemeine toeftemming der gelovigen hangt.

Over deze dingen wort onder de *Schijiften*, *Motazaliften*, *Keramiften*, en *Afchariften*, getwift en gekibbelt. Deze zijn, volgens *Alfchareftan*, de grootte grontvelten of hoofftukken dier gefchillen, of (gelijk de fchrijvers des boeks *Echwanoffafa* fpreken) de moeders der krakeel-zaken, de welke onder d'Arabifche fchoolgeleerden gedreven worden.

De voornaemfte fekten der genen, die zich ontrent de wortelen bezighonden, zijn zes: als de *Motazaliften*, *Sefariften*, *Morgiften* of *Morjaniften*, *Gjabariften*, *Schijiften* en *Chawarejiften*: by deze voegh de *Kadariften* en *Waidiften*: doch d'eerfte worden onder de *Motazaliften*, en laetste onder de *Chawarejiften* begrepen. De *Motazaliften* en *Sefariften* zijn onder elkanderen tegenftrijdigh: gelijk ook de *Kadariften* en *Gjabariften*, en de *Morgiften* en *Waidiften*, en *Schijiften* en *Chawarejiften*.

Scha-

Scharestan stelt alleenlijk vier hooftezekten: als die van de *Kadaristen*, *Sefatisten*, of *Chawarejsten*, en *Schijsten*, of *Zijabisten*, of *Sciaten*; uit welke alle de overige gesmeet, of t'zamen-gestelt, en daer onder begrepen worden: want de eene zekte wort met de andere t'zamen-gestelt, en uit ieder zekte spruiten andere slaghe, of soorten van zekten, ten getale van drie en zeventigh zekten.

Scharestan.

Author Libri Scharhol Mawakef.

Andere stellen acht of negen hooftezekten: als *Motazalisten*, *Schijsten*, *Chawarejsten*, *Morjisten*, *Najaristen*, *Zjabaristen*, *Mozjabbehisten*, *Sonniten*, en *Najjabisten*, welke laeste voor een en dezelve, met de *Affcharisten*, of *Azjaristen*, gehouden worden.

Author libri Mochawatel.

In den aenvang des Mahometsdom, waeren onder Mahomets navolgers gene geschillen, 't en zy over geringe zaken, dewelke niemant den naem van gelovigen, of ongelovigen konden geven.

Daerna ontstont en groecide allengs twist en krakeel, tot aen het einde van Mahomets bontgenoten: toen *Maabad Iohami*, *Gilan* de *Damascener*, en *Iunes*, of *Ionas d'Aswarier*, opstonden, die geschil, nopende het goddelijk besluit, en of alles aen Godts bepaling en genomen raetslot moest toegeschreven worden, ophaelden en roerden. Deze geschillen verspreiden zich van tijt tot tijt wijder: en de verschillen der gevoelens hielden niet op, tot dat de belijders des Mahometsdoms, en de invoerders der gevoelens, in drie en zeventigh sekten verdeelt zijn.

De Mahometanen rekenen Mahomets voorspelling, de welke hy over deze verscheidenheit der sekten geuit heeft, onder zijne mirakelen, en wonderdaden: want deze reden of spreuke van Mahomet wort onder hen daer over veelmalen met roem gedaght.

In het toekomende zal mijn volk in drie en zeventigh sekten verdeelt worden, dewelke alle in het vuur zullen gaen: uitgezeit alleenlijkeene, te weten, de gene, de welke ik zelf, en mijne bontgenoten,

volgen zal: of eene dezer sekten, volgens schrijven van Scharestan, is alleenlijk ter zaligheid; maer alle de overige ter bederfenis en ondergang gedoemt.

Wanneer Mahomet namaels gevraeght was, welke die eene sekte was, zoo had hy geantwoort: op Arabisch, *Afol Sunas* (of *Alaounab*) *Walzjamaton*, dat is eigentlijk gezeit: *Het is de sekte van die genen, die op overlevering en overstemming steunen.* Wanneer hem eindelijk gevraeght wiert wat overlevering en over-cen-stemming was? zoo had hy gezeit: *Het is dat geen, dat ik en mijne bontgenoten belijden.* Deze sekte wort gezeit die gene te zijn, de welke *Affcharia* genoemt is, en alleen behouden zal worden: daer alle de overige in het vuur vergaen zullen, gelijk aenstonts gezeit is.

Dewijl nu Mahomet voorzeit heeft, dat drie en zeventigh sekten ontstaen zouden, zoo hebben zijne navolgers; de Mahometanen, ook nootwendigh zoo vele sekten onder hen willen invoeren, en zoeken uit te vinden.

Iemaht zou mogen vragen, waerom Mahomet juist drie en zeventigh sekten voorzeit heeft. Dit zeidt men hier om geschiet te zijn, ten einde het Mahometsdom den Kristen godsdienst in getal van sekten overtreffen zou: gelijk de Kristen godsdienst reeds te vooren het Jodendom, en het Jodendom den Godsdienst der *Magen*, in getale van sekten, overtrof.

Want aldus vint men onder de Mahometanen, by overlevering, geschreven.

De *Magen* zijn in zeventigh: de joden in een en zeventigh: de Kristenen in twee en zeventigh; maer de Moslemannen in drie en zeventigh, sekten verdeilt. Onder deze sekten is altijt eene, dewelke moet behouden worden.

In 't kort zullen wy van ieder sekte in 't byzonder handelen, en met die van de *Motazalisten* beginnen.

Sekte der *Motazalisten*.

HEr geen, daer in alle de *Motazalisten* met elkanderen algemeenlijk over-een-komen, en dat zy eenparelijk gevoelen, is dit: zy nemen, volgens Ichrijven van † *Abulfaraj*, de * eeuwige eigenschappen, oftocvoegfels van het wezen des Scheppers weg, en schuuwen en verwerpen de onderscheiding der perzonen, dewelke de Kristenen stellen.

† In zijn boek van de zeden der Arabieren, na Mahomet geschreven.
* Attributa aetern.

Aldus beschrijft ook *Scharestan* het geen, daer in alle de *Motazalisten* over-een-komen, in de volgende woorden.

De gemeene belijdenis van alle de *Motazalisten* is deze: God is eeuwig, en de eeuwigheit is een eigenschap, de welke het allereigenste aen zijn wezen is. Zy verwerpen de eeuwige eigenschappen, en zeggen, dat God alwetende door zijn wezen (of door zich zelve) levende door zijn wezen, en niet door zijne wetenschap, maght of leven is, welke eeuwige eigenschappen en * beteekfelen zijn, die in hem zelve bestaen: want by aldien de eigenschappen met hem in de eeuwigheit, welke een allereigenste eigenschap is, deelachtigh waren, zy zouden ook in de goddelijkheit deelachtigh zijn.

* Significata.

† Participeren.

Author libri Al-mawakef.

De *Motazalisten* voerden den genen, die eeuwige eigenschappen Gods stelden, tot wederlegging van hun gevoelen, deze woorden tegevoet.

De Kristenen worden, over het stellen van drie eeuwige perzonen, met ongeloovighcit beschuldigt: *maer wat zal men van de genen zeggen, die zeven of meer eeuwigen stellen.*

Want eeuwige eigenschappen Gods vast te stellen, wiert by de *Motazalisten* even zoo veel geacht en gehouden, als vele eeuwigen te stellen: naer dien zy wilden, dat het zelfste, door een ontwijfelbaer gevolgh, daer uit volghde. Zy stelden ook vast, dat de eenheit met de eigenschappen niet bestaen kan. Wat tot de eenheit vereischt wort, verhaelt *Scharestan* in de volgende woorden.

Maimo-

De genen, die zich beweerders of

vast-stelders der billijkheit noemen, zeggen, dat de hooghste God een door zijn wezen zy: dat by hem gene verdeling, noch geen eigenschap, en ook een door zijne werken zy: dat hy genen makker, noch een ander eeuwig, als zijn wezen, noch gezegenoot in zijne werken hebbe: dat onmogelijk ook twee eeuwigen kunnen gevonden worden: en dit is, zeggen zy, de eenheit vast stellen en bevestigen.

nid in proleg. Ad pirk. Ab. Sect. 8.

Wafel, het hoofd der *Motazalisten*, verklaert eenvoudig zijn gevoelen aldus. Al de geen, die een eeuwige eigenschap vast stelt, stelt twee Goden.

Onder de *Motazalisten* zijn 'er ook die zeggen, dat God door zijne wezen, en niet door zijne wetenschap, wete, en dat hy op een zelve wijze machtigh zy, en leve.

Abulfaraj.

Onder de *Motazalisten* zijn 'er ook, die zeggen, dat Godt door zijn wetenschap, de welke zijn wezen is, weete, en dat hy op een zelve wijze machtigh zy en leve.

De eerste, voornoemt, verwerpen geheelijk de eigenschappen: de laatste stellen de eigenschappen, de welke het wezen zelf zijn.

Dit is het gevoelen der *Hodailianisten*, of dergenen, die, volgens verhael van *Scharestan*, zekeren *Hamdan Abihodial* volgen: want deez week van het gemeen vormeliet of gevoelen der *Motazalisten*, welkluit, dat God door zijn wezen weete, tot dit vormeliet: te weten, dat God weete door zijn wetenschap, en zijn wetenschap zijn wezen zy: dat hy machtigh door zijne maght zy, en zijn maght zijn wezen zy: dat hy levee, door zijn leven: welk leven zijn wezen is.

Hamdan Abihodial heeft dit gevoelen uit de Arabische Filosofen gezo-

Scharestan.

gen, die bevestigden, dat Gods wezen een zy, in het welk gene meenigvuldigheit is: doch dat de eigenschappen gene * beteekfels zijn, die als byvoegfels des wezens, in zijn wezen bestaen; maer dat zy het wezen zelf zijn.

* Significata.

Het

Het dunkt ondertuffchen *Scharestan*, dat het weinigh fcheelt, of *Abu Hodail* is tot de zelve onderscheiding vervallen, om de welke de *Motazaliften* de Kristenen fchelden, en voor de welke zy in de Godheit zoo zeer gruuwen. Te weten, indien hy ftelt, dat deze eigenschappen manieren van Gods wezen zijn.

† Nega-
tio.
Abulfaraj
Wijders, de † loogening der eigenschappen is geheel en al uit de Schriften der Filofofen genomen, die vast stellen, dat Gods wezen een zy, buiten eenige meenighvuldigheid.

Abulfaraj.
Onder de *Motazaliften* was een, met name *Abmed*, zoon van *Hajeti*, die vast stelde, dat Kristus een lichaam, eigentlijk genoemt, aengenomen hebbe, en het eeuwigh vleefch-geworden woort zy.

Pocock.
Specim.
Scharestan.
Deez *Abmed* was van de fekte der *Nodamianiften*, die daer na door het aennemen van nieuwe gevoelens, uit het lezen der Filofofifche boeken, eene nieuwe fekte opgericht had; dewelke, na hem zelve, *Hajetianiften* genoemt zijn. Hy bevestigde ook, met de Kristenen, in hunne belijdenis, dat Kristus de geen was, die de menschen, ten jonghften dage, zou oordeelen.

Maer op eene andere plaetfe fchrijft *Scharestan*, dat deez *Abmed* gevoelde, dat de fchepfelen twee fchepers hebben: welker een eeuwigh is, te weten, God: en de ander van nieuws ontfaen is: namelijk Kristus.

Author
libri Al-
mawakel &
Æbnol-
Kaffaj.
Of de werelt (zoo andere het gevoelen van dezen *Abmed* uitleggen) heeft twee goden, te weten, een eeuwigen, die God is, en een nieuwen, die Kristus is.

Daer en boven dicht *Scharestan* dien *Abmed* wonderlijke beuzelzinnige gevoelens op. *Abmed* was, naer het fchijnt, een grote wijfelaer, en onbestendig van zinnen; dewijl hy, in het fmeden van zijne nieuwe leere, de gevoelens der genen, die de verhuizing der zielen vast stellen, en die van de Filofofen en *Motazaliften*, als ook allé andere gevoelens, die hem voorquamen, onder een vermengt heeft, zonder ook de grontregelen der Kristenen leere onaengeraekt te laten: hoewel hy de rechte

verborgentheden en geheimeniffen des Kristenen Godsdienfts niet fchijnt verftaen te hebben.

Onder de *Motazaliften* was ook ze-^{Ziet pag. 255.}ker *Ifa*, en *Merdad*, of *Modzar*, gebynaemt, die den Alkorán voor gefchapen hield.

De oprechter en hoofd dezer fekte ^{Scharestan.} wort gezeit te zijn, *Wafel*, zoon van *Ata*, een leerling van *Hasan*, geboortigh van de stad *Bafora*. De naem *Motazaliften*, dat *afgezonderden* of *afgefcheidenen* of *afgewekenen*, betekent, is hem en zijnen aenhangers hierom gegeven; dewijl *Wafel* van zijnen leermeester *Hasan*, ter zake van zeker gefchil, zich afgezonderd had, en afgeweken was. Dit gefchil bestont hier in: te weten, of die genen, die eene groote zonde begaen hebben, voor gelovigen of voor ongelovigen moften gehouden worden. *Wafel*, zonder het antwoord van zijnen leermeester *Hasan* gehoord te hebben, opende zijnen leergenoten zijn gevoelen, en wilde zoodanigen voor gene gelovigen, noch voor ongelovigen: maer voor middelmatigen gehouden hebben. Waer over *Hasan* zijnen leerling *Wafel* uit de fchole dreef. Dies afzonderde en fcheide *Wafel* zich met *Amer*, zoon van *Obaid*, van zijnen leermeester. Waerom hy en zijne aenhangers naemaels *Motazaliften* genoemt zijn.

De *Motazaliften* worden by de uit-^{Motazaliften Farifen genoemt.}leggers ook gemeenlijk Farifen vertaelt: en ook niet ongerijmt: naerdien beide die woorden den zin van *fcheiding* hebben. En alhoewel de *Motazaliften* in eenige dingen over-een-komen, de welke hen dien algemeinen naem gegeven hebben; zoo verschillen zy nochtans in vele andere dingen: Waer over zy in twintigh fekten verdeilt worden: welker zommigen elkanderen met ongelovigheid betigten.

Wijders, zy zelfs noemen zich *voorftanders* of *vast-stelders* van de billikheit en *eenheit* Gods; maer by anderen worden zy *Kadariften* genoemt: alhoewel *Abulfaraj* ftelt, dat de naem van *Kadariften* aen eene fekte onder de *Motazaliften* byzonder toekomt.

Sekte der *Sefatisten*.Abulfa-
raj.† Attri-
buta† Attri-
buta.
Essen-
tialia.
* Attri-
buta
Opera-
tionis.

DE *Sefatisten* hebben een tegen-
strijdigh gevoelen, als de *Motazalisten*: naerdien zy in God eeuwige eigenschappen van wetenschappen, maght, leven, en diergelijke, stellen. Te weten, de meeste der oudste *Mahometanen* stelden, dat Gode eeuwige † eigenschappen van wetenschap, maght, leven, en diergelijke, toekoomen, of toebehooren; hoewel hen toen noch geen onderscheit tusschen † wezentlijke eigenschappen, en tusschen * eigenschappen der werking, of van de werking genomen, bewust was: maer zy spraken van beide, op een zelve wijze. Daer en boven stelden zy een zeker ander slagh van eigenschappen, die zy op Arabisch *Sefat Chabarjih*, dat is, *verklarende eigenschappen*, of die ter vertelling dienden, noemden, zoodanige handen, voeten, aengezicht, &c. zijn: daer van zy gene verklaring of uitlegging gaven. Zy zeiden alleenlijk: *Deze dingen zijn in de Wet gemelt, en wy noemen die Sefat Chabarjih, dat is, verklarende eigenschappen.*

Wanneer dan namaels de *Motazalisten*, die eigenschappen logenden, zoo quamen de *Sefatisten* op, dat zijn, *vast-stelders der eigenschappen*; maer de *Motazalisten*, wierden *Moattalisten* genoemd, als of men zeggen wilde, die Gode van de gaderaden der eigenschappen beroofden.

Daer na verviel men, over de uitlegging en verklaring dezer eigenschappen, tot verscheide gevoelens: naerdien zommigen de woorden verstonden, gelijk zy luiden: zulx zy tusschen God, en tusschen de geschapen dingen, eene gelijkenis stelden.

Andere daer-en-tegen verklaerden en leiden de zake anders uit: of zeiden. *Wy weten, uit bericht des verstants, dat geen schepsel Gode, noch God eenigen schepsel gelijk zy: maer wy weten de betekenis der woorden niet, die een en het zelfste van beide schijnen te bekrachtigen.*

Wy achten ook niet dat het ons opleest is, om die dingen te verklaren.

Het is genoegh, dat wy gelooven, en zekerlijk vast stellen, dat God geen gezelschap heeft, noch hem niet gelijk zy.

Onder het getal dier genen, moet zeker *Malek*, zoon van *Aus*, gerekent worden, die zeide: *Het is bekend wat zitting op den Throon, en diergelijke menschen handelingen en gebaren betekens; maer de hoedanigheid van dien, is ons onbewust. Men moet nootwendigh dat geloven; maer het is ketterye, daer na ondervraeght te doen.* Eenigen, volgens zijn schrijven; om de ware gelijkenis vast te stellen, hebben, tot voorgangers van hunne doling, die sekte der Joden gehad, die *Karrainisten* genoemd wierden, die de dingen, dewelke zoodanigh in *Moses* Wet zijn, op die wijze willen verstaen hebben.

Ja zoo verre zijn eenigen hunner <sup>Abulfa-
raj.</sup> vervallen, in het vast stellen der eigenschappen, zoodanigh het gehoor, gezicht, en sprake is, dat zy de lichamelijke toestaen; vast stellende, nootzakelijk te zijn, dat die texten, in de welke die dingen gedaght worden: als *zitting op den Throon, schepping met de hant, en diergelijke*, in een letterlijken zin moeten verstaen worden: dies onnodigh is, tot eenige uitlegging of verklaring toevlugt te nemen.

Deze zijn de genen, die hierom <sup>Pococ.
Notæ in
Abulfa-
raj.</sup> *Mojassemisten* genoemd zijn: zoodanige onder de sekten der *Sefatisten*, de *Mozjabbehisten* zijn, dat zijn *vergelijkenaers*; dewijl zy Gode by geschapen dingen vergelijken: gelijk ook het woort *Mozjabbehs* eene gelijkenis betekent.

Desgelijx waren de *Keramisten*, in dit gevoelen, leerlingen van zekeren *Mohammed*, zoon van *Keram*, die in het toevoegen der eigenschappen, de mate te boven gegaen heeft: ook tot zo verre, dat hy Gode eene lichamelijke toevoegde, en eene vergelijking tusschen Gode, en geschapen dingen, maekte.

Deszelfs meeste navolgers hebben <sup>of God
een li-
chaemis</sup> den naem van *lichaem*, nopen de God, gebruikt: behalven dat de genen, die

die een weinigh matiger en omzichtiger spraken, door het geen, dat God een lichaem genoemt wort, wilden verstaen hebben; dewijl hy door zich zelve is bestaende: het welk by hen de bepalingh des lichaems is.

En be-
paelt.

Eenigen onder hen waren, die vast stelden, dat God in alle deelen bepaelt, en met grens-palen omschreven zy. Andere wilden, dat God ten deele slechts bepaelt zy: te weten; in het onderste gedeelte. Anderen daer-en-tegen, logenden dat hem de naem van eind, of ge-eindicht, most toegevoeght worden: en zeiden: *Hy is groot*. Over den zin dezès woorts, is weder onder hen getwift.

Abulfa-
raj.

Evenwel hebben eenigen hunner, als *Abul Hasan*, *Azjari*, en andere, de vergelijking, of het vergelijken van het geen in Gode is, by het geen dat in de menschen is, verworpen en tegengesproken: Welk gevoelen by de genen aengenomen is, die op de *Suna*, of geboden van Mahomet, en op de over-een-stemming van zijne bontgenoten, steunen. En aldus is de leere der *Sefatisten*, tot deze leere der *Azjaristen*, overgebracht.

Рочоc.
Notz in
Abulfa-
raj.

De oude rouwe en plompe Mahometanen omhelsden de spreuken des Alkorans, en Mahomets redenen of geboden, gelijk de woorden luiden, en bemoeiden noch bekommerden zich geenzins met eene nauwkeuriger verklaring der zelve.

Wanneer dan die, door de *Motazalisten*, (die deze zaken met meerder schrandtheit ziften, en het geen te vooren toegestaen was, in twijfel trokken,) als ook door gezagh van eenige Arabische Chaliven, gedwongen wierden, hun gevoelen daer over nader en klaerder te uitten, zoo vonden zy zich benart, in het bevestigen van het gevoelen dier genen, die op overlevering, en toestemming ontrent de twijfelachtige gevoelens des Alkorans, en Mahomets geboden, steunen: ja zy wierden over die dingen, welker zin zy te vooren niet doorgront hadden, tot die benauthheit gebracht, dat zy niet wisten, wat zy zeggen zouden.

Schare-
stan

Die kleinder van oordeel waren, (als de *Mozjabbehisten* en *Keramisten*)

vervielen tot het stellen van in Gode eene lichamelijke, en een grove gelijkenis met de geschapen dingen: Eenigen zeiden, dat de geen, dien zy dienden, een gestalte was, dewelke uit ledematen en deelen, zoo geestelijke, als lichamelijke, bestont, en van plaetse beweegde, en op en neer ging. Zy stonden toe, dat van hunnen Heer gezeit wiert, dat hy kon gevoelt, en met de hant geraekt en gevat worden: en dat oprechte Mahometanen hem omhelzen, zoo wel in deze, als in de toekomstige werelt; wanneer zy in de betemming huns zelfs, en in den yver van aendaght tot het einde van oprechtheyt en eenvoudige eenheit zullen gekomen zijn. Ja dat meer is, zy wilden, dat hy met oogen in deze werelt gezien wort, en hy hen ziet, en zy hem weer zien.

Zeker *David Iawaris* gevoelde, volgens verhael van *Scharesfan*, dat God lichaem, bloet en vleesch zy, en deelen en ledematen hebbe, als handen, hoofd, tonge, oogen en ooren: in dier wijze evenwel, dat hy een lichaem zy, doch niet als andere lichamen: vlees zy, doch niet als ander vlees: en bloet, doch niet als ander bloet. Het zelfste wilde hy van alle andere deelen en eigenschappen gezeit hebben. Hy zou ook niet een van de geschapen dingen gelijk zijn, noch eenigh dingh hem gelijk zijn. Ja men verhaelt, dat deez *David* zou gezeit hebben, dat God van den kruin tot aenden borst hol; maer neerwaerts massijf of dicht zy: dat hy langh zwart hair hebbe, en krul van bol zy.

Wijders, veele werken of dingen, die God als een lichamelijk mensch in den Alkoran, toegeschreven worden, wilden zy na den letterlijken zin verstaen hebben: als ook dit zeggen van Mahomet: te weten, dat God den mensch na zijne beelt geschapen heeft: en dat hy Gods vingeren, met de welke hy zijne schouderen aengerackt had, kout gevoelt hadde. In dezelve dwaling staken ook de *Obaidianisten*, de welke eene sekte der *Morijisten* is.

Daer-en-boven hebben zy Mahomet vele redenen toegeschreven, en

Schare-
stan.

opgedicht, om hun gevoelen te bevestigen: welker meeste van den Joden ontleent zijn: die doorgaens God by menschen vergeleken. Gelijk ook ongetwijfelt de Joden Mahomet en zijnen aenhangers genoegzaam verschalckt, en in vele dingen bedrogen hebben.

Deze en diergelijke beuzelzinnige vonden hebben de *Mozjabbehisten* weten uit den kruin te stoten.

Maer andere hebben zich in het verklaren dier dingen, de welke in God eene lichamelijke of gelijkenis met de geschapen dingen stellen, omzichtiger gedragen.

Ahmed, zoon van *Hanbal*, en *David*, geboortigh van *Ispahan*, en veel meer andere Arabische schrijvers, hebben het gevoelen van *Malek* gevolght, en gezeit: *Wy gelooven het geen, dat wy door het geloof van den Alkoran, en overleveringen, ontfangen hebben, en nemen onze toevlught niet tot uitleggingen; naerdien wy zekerlyk weten, dat God, de grootste en beste, gene geschapen dingen gelijk zy: dewyl hy de schepper en bouweester aller dingen is, de welke kunnen verzonnen worden.* Voorts hoeden en mijden zy de vergelijking tot zoo verre, dat zy zeiden. Al wie zijne hant zal bewegen onder het lezen van deze woorden. *Ik heb met mijne hant geschapen.* Of zijne vinger zal uitsteken, wanneer hy deze reden van Mahomet verhaelt. Het *bert der getrouwen is tusschen twee uit de vingeren des bermhertigen*: die verdient, dat hem de hant afgekapt, en de vinger afgesneden wort.

Zy hebben zich, naer hun eigen

zeggen, van de uitlegging van dusdanige dingen, om twee oorzaken onthouden. Eerstelijck, dewyl het in den Alkoran verboden is, dat te doen. Ten tweeden, dewyl de uitlegging een zake is, dewelke aen gissing en waen hanght: maer dat iemant, zeggen zy, uit gissingh of waen van Gods eigenschappen spreekt, dat moet in generleie wijze toegestaen worden: naerdien het door die wijze van doen zou kunnen geschieden, dat de woorden des Alkorans anders zouden geduit worden, als de schrijver des Alkorans die verstaen heeft.

Dies spraken zy aldus: *Al wat van onzen Heere is, dat geloven wy, en het zelfste erkennen wy voor waerachtigh: wat aengaet het geen, dat het in zich begrijpt. Maer desselfs wetenschap laten wy Gode bevolen. Wy achten ook niet, dat het ons opgeleit is, dat te weten; dewyl daer in de eigenschappen en grontvesten des geloofs niet bestaen.*

Ja eenigen hebben zich in dit stuk zoo geweldigh zorgvuldelyk gedragen, dat zy de Arabische woorden, *hant*, of *aengezicht*, of diergelijke andere, daer zy in den Alkoran voorkomen, in 't Persisch niet vertaelden, of gedooghden in eene andere tale overgezet te worden. Maer by aldien de melding van zoodanige plaetsen voorquam, en de uitlegging vereischt wiert, zoo uitten zy die volkomenlyk met dezelve woorden, in de welke zy geschreven waren. Dit noemden zy op Arabisch *Tarik Al Salamain*, dat is, den *veiligen wegh*.

Sekte der *Kadaristen*.

WYders, de *Kadaristen* zijn, volgens schrijven van *Abulfaraj*, ook uit het getal der *Motazalisten*, die hier om den naem van *Kadaristen* bekomen hebben; dewyl zy het *Kadar*, dat is, het Goddelijk raetslot, of besluit, wegnemen, en niet vast stellen: want zy geloven, dat een mensch met eene maght of vermogen begaeft is, door de welke hy zoo wel goede als quade werken verricht, en over het geen, dat hy doet, belooning of

straffe verdient, en God verre van daer zy, dat hem quaet en onrecht zou moeten toegeschreven worden.

Deze leer-regel wort by hen *Billikheit* genoemd, dewelke zy bepaelen ^{gma.} te zijn, eene ordening der werking, na de wijze van rechtmatigheit, en een rechte schikking van het geen, dat het verstant, na de wijsheit, vaststelt. Dus verre *Abulfaraj*.

Alhoewel *Abulfaraj* wil, dat de *Kadaristen* uit het getal der *Motazalisten*

Author libri Al-mawakef. *sten* zijn, zoo schrijft nochtans *Firauzad*, dat de *Motafalisten*, uit het getal der *Kadaristen* zijn. Desgelijx houden *Scharestan* en anderen den naem van *Kadaristen*, voor eene benaming, dewelke aen alle sekten gemein, en niet aen eene sekte byzonder is. Ja de naem der *Kadaristen* schijnt ouder, als die van de *Motazalisten* te zijn; dewijl geschil over de leere der *Kadaristen* ontstaen was, cer *Wasel*, de oprechter van de sekte der *Motazalisten*, van zijnen leer-meester gescheiden was: Ook zijn 'er voor dien tijt geweest, die *Kadaristen* genoemd wierden.

De naem van *Kadaristen* is den *Motazalisten* van die genen gegeven, die hunne gevoelen voor dwalingen hielden: welken naem de *Motazalisten* ondertusschen schuwen, en anderen, te weten, den *Zjabaristen*, aenwrijven: naerdien de naem van *Kadaristen* by alle Mahometanen hier om gehaet is; dewijl die door den profeet Mahomet zelven (in wiens tijden ook de geschillen, nopende Gods besluit, en 's menschen vrye wille, tot goet en quaet, schijnen geroert te zijn) met den tijtel van ketterye gebrant-merkt is: want Mahomet, naer men verhaelt, zou gezeit hebben: *De Kadaristen zijn Mazjusen (of Magen) dezès volks.*

Scharestan. Al-mawakef. Dies zeggen de *Motazalisten*, dat de naem van *Kadaristen* den geen toekomt, die vast stelt, dat zijn besluit, en goet en quaet, van Gode zy: Of: *Al wat goet en quaet de mensch doet, uit Gods besluit, voortkomt en ontstaet.*

Dit zeggen de *Motazalisten*, volgens schrijven van *Scharestan*, en mijden den schandelijken bynaem van *Kadaristen*; dewijl die, volgens eenparigh gevoelen van alle Mahometanen, met schande vermengt is, om de woorden des profeets, versta Mahomet.

Author libri Al-mogreb. Desgelijx zeidt zeker ander Mahometanische schrijver, daer hy de bediedenis des naems *Kadaristen* wil verklaren: *De Kadaristen zijn eene sekte der Zjabaristen, die vast stellen, dat alles aen Gods besluit hangt, en schryven den gezegenden God het quaet toe.*

Daer-en-tegen willen alle de andere sekten der Mahometanen, eendrachtiger stemme, den naem van

Kadaristen, den *Motazalisten* toegevoeght hebben, die den *Magen* of *Mazjusen*, zeggen zy, hier in inzonderheit gelijk zijn; om dat zy, met hen, twee makers of bouw-meesters der dingen stellen: namelijk, het licht, of God, van goede: en de duisternisse, of duivel, van quade dingen.

Aldus doen ook de *Motazalisten*: te weten, wanneer zy zich zelven de scheppingh en voortbrengingh der dingen toeschrijven, als blijkt uit dit hun zeggen. *Wy, en niet God, brengen al het geen, dat quaet en schandelijk is, voort.*

Daer-en-tegen schrijven (zoo dezelve Mahometanische schrijvers getuigen,) *Astol Alsunah*, of de genen, die de overlevering en den gewonen wegh volgen, alle schandelijke werken, Gods bepaelden raet en besluit toe; hoewel in dier wijze, dat zy niet zeggen, dat die schandelijke werken, door Gods welbehagen; maer door Gods wil en besluit geschieden: want daer is, zeggen zy, een zeker onderscheit, tusschen welgevallen en wille: gelijk wanneer een kranke artzenye inneemt, zoo wil hy dat; maer het gevalt noch behaeght hem niet.

Aldus geeft ook zeker ander Mahometanische schrijver, met name *Ebnol Athir*, waerom de *Kadaristen* door Mahomet by de *Magen* vergeleken zijn, deze volgende reden.

Hy heeft hen *Magen* of *Mazjusen* genoemd, om de gelijkenis, dewelke tusschen hunne sekte, en tusschen de sekte der *Magen* is: te weten hier in, om dat zy twee beginselen der dingen stellen: namelijk licht en duisternis: vast stellende, dat het goet, het werk des lichts is: maer het quaet, het werk der duisternisse. Op een zelve wijze schrijven de *Kadaristen* het goet Gode; maer het quaet den mensch, en den duivel toe: dewijl God het alle beide tegelijk geschapen heeft; alzoo dat niets van beide zy, dan door zijne wil.

Hierom worden die hem, ten aenzien van de schepping, toegeschreven, en om dat hy die doet ontstaen; maer zy worden den genen, die dezelve doen, ten aenzien van het werk en verkrijgingh, toegeschreven. Dus

verre de gemelde Mahometaensche schrijvers.

Pokok. Not. in Abulfar. Het kan evenwel, nopende de *Motazalisten*, niet volkomentlijk gezeyt worden, dat zy de goede werken der menschen Gode, en de quade hen zelfs zouden toeschrijven.

In libro Respon- sionis ad hereticos. Zeker ander schrijver, *Abu Motiai*, stelt een slag van *Kadaristen*, dat verscheiden van de *Motazalisten* is: te weten, die genen, die hy *Thanawiahs*, dat zijn, vaststellers der twee beginselen, noemt: welker gevoelen is: *Dat het goet van Gode; maer het quaet van den duivel, en van ons zelfs, is.*

Maer veel meer schijnt het gevoelen van de *Motazalisten*, of van de meesten altoos, te zijn, dat de mensch eene vrye magt, 't zy tot het goet of quaet, hebbe, en hy zelf een heer van zijne werken zy: en dat zy hierom van de andere sekten der Mahometanen, even eens, als de *Magen*, gehouden worden; dewijl zy eenen ander, dan God, Autheur of verrichter van 'smenschen werken maken.

De *Motazalisten* stellen, zoo *Scharestan* getuigt, eenparelijk, dat de mensch met magt begaeft, en een schepper van zijne werken, zoo goede als quade, zy; en hierom ten dage des oordeels, belooning of straffe, over het geen hy gedaen heeft, verdiene. Maer dat de Heer verre van daer zy, dat hem quaet of onrecht, en werking, de welke ongeloovigheid en miterye is, kan toegeschreven worden. *Want by aldien hy ongerechtigheit schiep, hy zou ook ongerechtig zijn: gelijk zo hy gerechtigheit schiep, rechtveerdigh zou zijn.* Dus verre *Scharestan*.

Of nu, na Mahomets gevoelen, deze schandelijke en verfoejelijke naam van *Kadaristen*, aen de sekte der *Motazalisten*, die den mensche eene vrye magt op zijne werking toeschrijven, of liever aen de sekte der *Zjabaristen*, die alle werken Gode toeschrijven, te geven zy, zal bezwarelijk iemand kunnen oordeelen, die de byna tegenstrijdige gevoelens, dewelke Mahomet daer over toegeschreven worden, overweegt.

Mahomet verziert, in zijne spreuken of redenen, dat Adam met Moses, voor God, aldus zou woordenstrijt gevoert hebben.

Ghy, (zeidt Moses) ô Adam! zijt de geen, dien God met zijne handen geschapen, en in wien hy uit zijnen geest geblazen heeft. Dien hy door zijne Engelen doen aenbidden, en in het Paradijs gestelt heeft: waer uit de menschen, ter oorzaak van uwe zonden, gedreven zijn.

Toen antwoorde Adam Moses. *Ghy zijt Moses, dien God zich tot eenen Gezant verkoren heeft, en dien hy zijn woort beval, met aen utwee tafelen te geven, in de welke alles verklaert is. Ghy zijt Moses, dien God, tot een gesprek, by hem deed komen. Hoe vele jaren beviint ghy, dat de Wet door God geschreven zy, eer ik geschapen was? Moses antwoorde. Veertigh. Toen zeide Adam. Hebt ghy daer in deze woorden geschreven gevonden? En Adam heeft tegen zijnen Heer gemuit en gedwaelt. Wanneer Moses ja zeide, zoo sprak Adam daer op. Beschuldicht ghy my dan; dewijl ik dat gedaen heb, dat God van my geschreven had, dat ik doen zou, veertigh jaren te vooren, eer ik geschapen was? Ia (zoo zeker ander schrijver zeidt) om eene zake, de welke nopende my, veertigh duizent jaren te vooren beslooten was, eer Hemel en Aerde geschapen waren.*

Hier op had Mahomet gevoecht. *En zekerlijk Adam overwon Moses met die bewijs-reden, en dat twee-maal.*

Hier op slaet ook het geen van Mahomet aen zekere twee *Mosainisten*, geantwoort wiert, die over des menschen werken ondervraegh gedaen hadden: te weten, of nopende hen iet te vooren bepaelt, en te vooren beslooten was: dan of het geen, dat zy zelfs namaels gedaen hadden: want hen wiert geantwoort neen: *maer de zake, dewelke nopende hen te vooren bepaelt was.*

Hier by kan ook deze Mahomets reden gevoegt worden. *Hy is gelukzalig, die gelukzalig in den buik van zijne moeder was, (te weten, dien de gelukzaligheid te vooren bepaelt is:) en hy is ellendig, die ellendig in den buik van zijne moeder was.*

Deze en diergelijke andere redenen, worden tegen de *Motazalisten* bygebraght: waer door bewezen wort, dat die, met den naam van *Kadaristen*, door Mahomet aangewezen en bediet zijn.

Maer zeker Mahometaensche schrijver *Motarrezi*, om te bewijzen,

zen, dat Mahomet met dien naem de *Zjabaristen* bediet hebbe, brengt deze reden van Mahomet by. *De Kadaristen en Morzjisten zijn in de tale der zeventigh profeten vervloekt.*

Wanneer Mahomet daer over gevraegt was, wie hy door de *Kadaristen* verstoffont, had hy geantwoort. *De menschen, die vast stellen, dat God weerspanningheit over hen besloten hebbe, en hen daer over straffe.*

Hy brengt ook deze woorden van *Hasan*, leer-meester van *Wafel*, by, die luiden, dat God Mahomet tot de Arabieren gezonden had, naerdien zy *Kadaristen* en *Zjabaristen* waren: die hunne zonden Gode toefchreven.

Hy voeght'er ook, tot bevestiging van zijn gevoelen, uit den *Alkoran*, deze getuigenis by.

Wanneer zy iet schandelyks bedreven hebben, zoo zeggen zy: wy hebben bevonden, dat onze Vaders het zelfste bedreven hebben: en God heeft het ons geboden. Zegge. God gebiet niet schandelyks.

Aldus trekken beide deze sekten,

de *Motazalisten* en *Zjabaristen*, terwijl zy den naem van *Kadaristen* van zich traghten te schuiven en te mijden, Mahomet op hunne zijde: hoewel zy ondertusschen weinigh de eere en naem van hunnen profheet verdedigen en te rade houden: als die bevonden zal worden zich zelve door deze wijze vergeten, en gewijfelt, en op eene andere plaetse anders gesproken te hebben.

By aldien nu de naem van *Kadaristen*, den *Motazalisten* toegevoeght wort, zoo moet de bediedenis van dien naem, van het Arabisch woort *Kadarah*, dat is *maght*, dewelke zy in den mensch stellen, genomen worden; om dat zy de werken der menschen hunnen maght toefchrijven. Maer zoo men de naem van *Kadaristen* den *Zjabaristen* wil toevoegen, zoo moet de bediedenis van dien naem, van het Arabisch woort *Kadara*, dat is, *besluit* of *raet-slot*, genomen worden: van het welk, zoo de *Zjabaristen* willen, dat alles door een onveranderlijken nootdwang vloeit.

Bediedenis des woorts *Kadaristen*.

Sekte der *Zjabaristen*.

DE *Zjabaristen* gevoelen, volgens schrijven van *Abulfaraj*, recht anders als de *Kadaristen*, die geheel en al de werking, of de maght tot de werking, den mensch benemen: en zeggen, dat God de werking en de maght, dewelke tot die werking behoort of vereischt wort, scheidt: zonder evenwel van die magt op die werking eenige invloeying is of geschiet.

Ook zijn'er onder de *Zjabaristen*, die in den mensch eene magt stellen, de welke eenige indrukking in de werkingh maekt. De eerste worden zuivere of strenge, en de laeste middelmatige *Zjabaristen* genoemd. Dus verre *Abulfaraj*.

Zjabarijaton is een Arabisch woort, en betekent eigentlijk *almogentheit* en *grootheit* der *maght* en *heerschappye*; maer by de Arabische scholieren betekent het eene † *logening* der *zakelijke* of *dadelijke eigenschappen* in den mensch: zulx die, of de werkingh van den mensch Gode toegeschreven worden, gelijk *Scharestan*, *Ebnol Kassai*, en an-

dere Arabieren, duidelijc schrijven.

Dies betekent hier ter plaetse het woort *Zjabarjaton*, eigentlijk *dwangh*: en is dienvolgens een *Zjabarist* de geen, die stelt, dat de mensch alles gedwongen doet: te weten, door kragt des goddelijken besluits: het welk hem door een onvermijdelijken nootdwang drijft, tot alles te doen, dat hy doet.

In een zelve zin zeidt zeker Arabische schrijver, in zijn boek van de veertigh Artijkelen des Mahomettaenschen geloofs: *De Zjabaristen stellen, dat alles, wat in de werelt geschiet, zoo goet als quaet, zoo woorden, als werken, door eene voorbeschikking of voorzienigheit Gods geschiet: en dat daer in by den mensch gene vryheit van wille of welgevallen is.*

Prædeterminatio.

Onder de Mahometanen vint men inzonderheit drie gevoelen, nopen de Gods besluit, en des menschen maght, ontrent zijne werkingen.

Het eerst gevoelen is dat van de *Motazalisten*. By het geen, dat reeds daer van te vooren gezeyt is, magh het

† Negatio attributorum tealium.

volgens uit *Alscharestan* gevoegt worden: te weten, de *Motazalisten* stelden dit volgens voor vast.

„ De schepper is wijs en rechtveerdigh: noch hem moet geen quaet, noch onbillikheit toegeschreven worden. Ook is het onmogelijk, dat hy in zijnen knecht (de mensch) iet wil, dat tegen zijn bevel strijt: of iet over de menschen stelt, en daer na hen daer over beoont. Maer de mensch is een doender, in goet en quaet, in geloof en ongeloof: in gehoorzaamheit en ongehoorzaamheit, en wort beloont om zijne werking. Doch de Heer heeft hem maght, om dit alles te doen, toegestaen. De werkingen des menschen bestaen in beweegingen, ruste, oefeningh, beschouwing en wetenschap. Tegen den mensch kan onmogelijk gezeit worden, doet: naerdien hy gene magt heeft, om te doen. Ja dat meer is, hy gevoelt in zich zelve eene magt en werking, en al de gene, die dit loogent, loogent het geen, dat zich nootwendig aldus heeft.

Zy schuuwen dit boven mate, God de oorzake des quaets te stellen. Eenigen, om zich des te beter daer van te hoeden, hebben alle maght ontrent het quaet, van Gode geschoven. In welken zin *Alnodham* aldus schrijft. *Gode moet men gene maght ontrent het quaet, ongehoorzaamheit, of weerspannigheit, toeschrijven. Ook magh het niet gezeit worden, dat zulx onder de maght des scheppers valt.* Hoewel *Alnodham* dat tegen den zin van zijne aenhangers gesproken heeft: naerdien die bevestigden, dat God het wel zou kunnen doen; maer het niet doet; dewijl het schandelijk is. Ja zoo verre zijn eenigen gekomen, en onder anderen *Modzar*, de *Monnik* der *Motazalisten* gebynaemt, dat hy zeide, dat God kan liegen en onrecht doen: en dat God, indien hy alzo deed, onbillijk en loogenachtigh zou zijn.

Eenigen onder de *Motazalisten*, als de *Zjashamianisten*, stelden ook om dezelve oorzaak, (te weten, op dat zy verre van het gevoelen der genen zouden wijken, die God de oorzaak des quaets stellen) dat geenzins moet toegestaen worden, te zeggen, dat

God een ongeloofigen geschapen hebbe: dewijl, naer hun zeggen, een ongeloofige een zeker zamen-gestel is, uit ongeloofigheit, en uit eenen mensch. Maer God, zeggen zy, schept gene ongeloofigheit.

Het tweede gevoelen, nopende Gods besluit, is dat van de zuivere of strenge *Zjabaristen*, zoodanige de *Zjahamianisten* zijn, of sekte van zekeren *Zjahm*, die ontrent het einde van het rijk der *Omniaden* gebloeit heeft.

Deze stelden vast, dat de mensch niet kan eenig ding doen: noch dat hem niet moet toe-geeigent worden, dat hy met maght begaeft is: maer dat hy alle werken gedwongen voortbrengt: naerdien by hem gene magt noch wil, noch verkiezing is; maer dat God in hem de werkingen schept; gelijk hy die in onbezielde dingen schept; en dat hem alle de werken † door eene verbloemde maniere van spreken toegeschreven worden: op een zelve wijze, als zy den onbezielde dingen toegeschreven worden: gelijk als men zeidt: De boom maekt vruchten. Het water loopt. De steen wort bewogen, &c. dat nochtans door huns zelfs niet geschiet; maer door hooger oorzaken. Zy stellen ook, dat beloning en straffe uit die dingen zijn, de welke door nootwendigheit ontstaen. Ja dat ook, naerdien dwang of nootwendigheit vast gestelt wort, de insettingh der geboden uit nootwendigheit is.

Almotarrez getuigt het zelfste, die schrijft, dat de *Zjahamianisten* bevestigen, dat inderdaet gene werking by niemant, als by Gode is: dat de menschen in die dingen, de welke hen toegeschreven worden, zich dragen als een boom, dien de wint beweegt.

Waer over men ook by *Ebnol Kassai* de volgende beschrijvingh van deze sekte leeft.

„ De *Zjahmianisten* zijn leerlingen, of aenhangers van *Zjahm*, zoon van *Zefwan*, die zeggen, dat by den mensch geheel en al gene maght is, noch werkende, noch verkrijgende; maer dat hy in een zelve graet is, in den welken de onbezielde dingen. Dat ook in het toekomstend het Paradijs en 't vuur der helle verdwijnen zullen, na de genen, die daer in getreden zijn, die

Alscharestan.

† Metaphorice.

Scharestan.

Alscharestan.

„des verdienen en waerdigh zijn, tot
„dat eindelijk niets blijft staen, be-
„halve God.

Eindelijk is het derde gevoelen, dat van de middelbare of gematigde *Zjabaristen*: zoodanige de *Nazarianisten*, *Dararianisten*, en *Afchartianisten* zijn.

Alfchar-
restan.

De *Nazarianisten* (die hunnen naem van *Hasan Ebn Mohammed Il' Nazjar* bekomen hebben) stellen, dat het God is, die de werken der menschen, zoo goede als quade, zoo eerlyke als oneerlyke, schiept; maer dat de mensch die verkrijgt

Nazjar stelde daer-en-boven, dat die nieuwe maght, dewelke in den mensch is, eene indrukkingh op de werkingen heeft: dewelke hy op Arabisch *Kasb*, dat is, verkrijging, noemde; op een zelve wijze, als *Al-Affchari* gestelt heeft: met den welken hy ook hier in over-een-komt, dat zy beide de maght t'effens met de werking stellen.

Aldus houden ook de *Dararianisten* de werken der menschen voor warelyk van God geschapen: maer dat de mensch die warelyk verkrijgt.

Wat nu het gevoelen der *Affcharianisten* zy, verklaert *Afsharestan* in de volgende woorden.

† Respe-
ctu.

De wille Gods is eenig en eeuwig, de welke haer aen alle werken voegt en vlijt, de welke zy wil, zoo uit zijne eige werken, als uit de werken zijn 'er knechten, (versta menschen) met dien inzien, met het welk zy van hem geschapen zijn: en niet met dien † inzien, met den welken zy van hen verkregen zijn. Hierom heeft *AlAffchari* gezeit. Hy wil alles, zoo wel het geen, dat goet, als dat quaet in hen is, en zoo wel het nut, als het onnut. Engelijk hy wil en weet, zoo wil hy van de menschen, dat hy weet. Hy heeft bevolen de pen, om die dingen op het tafereel, dat by hem staet, te schrijven. Dit is zijn oordeel en eeuwig raet-slot, en besluit, dat niet verandert noch verwisselt wort. Ook gevoelt *AlAffchari*, dat den menschen die dingen geboden worden, de welke zy niet machtig zijn te voortbrengen. Dus verre *Scharestan*.

Ondertusschen schijnt hy evenwel, dewijl hy eenige magt in den

mensch erkent, zoodanige magt gestelt te hebben, by de welke gene kragt is, in dingen van nieuws voort te brengen, 't en zy God zijne wegen aldus geschickt heeft, dat hy schiept, na de geschapen magt, of onder die, en met die, eene werking, die t'allen tijde vaerdig is, wanneer de mensch die wil, en zich daer toe begeeft: welke werking *Kasb*, dat is, verkrijging, genoemd wort. Deze is, ten aenzien der schepping, uit God; maer ten opzicht der voortbrenging, door de welke zy in het midden voortgebracht wort, en ten aenzien van de verkrijging, uit den mensch, als vallende onder zijne maght.

Dit is het gevoelen, volgens den schrijver des boeks, *Scharhol Mawakef*, het welk voor Orthodox of rechtge loovig gehouden wort; die ook zijn gevoelen, nopende dit geschil, in de volgende woorden verklaert.

De werkingen der menschen, de welke de verkiezing onderworpen zijn, vallen onder Gods magt alleen: noch hun magt heeft geen indruk op die werkingen. Maer God is gewent aldus de dingen te schikken, dat hy in den mensch eene magt en verkiezing doet ontstaen. Wanneer'er nu geen beletsel is, zoo doet hy de werking ontstaen, de welke zijner magt onderworpen wort: welke werking van den mensch, door God geschapen, en door den mensch voortgebracht, en verkregen is. Maer door de verkrijging der werking, is te verstaen zijne vereeniging, met 's menschen maght en wille: hoewel ondertusschen zoodanig, dat daer gene indruk of invloeying op hare † zijne-
† Exi-
stentia: lykheit zy: als dat haer onderwerp de mensch is. En dit is het gevoelen van *Abil Hasan AlAffchari*: Dus verre *Scharestan*.

Evenwel zijn 'er ook andere ge-
Alfcha-
restan. weest, die de zijde van *Abil Hasan* hielden, en voor Orthodoxen of rechtge loovigen gehouden wierden, die geoordeelt hebben, dat deze zake anders uit te leggen, en te verklaren is, en dat'er eene indrukking aen de geschapen magt (te weten van den mensch) op de werking is, en dat die maght het geen is, dat *Kasb* of verkrijging genoemd wort.

Voorts berichten eenige Arabische schrijvers, dat de oude Arabieren, wanneer zy een klaer en openbaer onderscheit bespeurden tusschen de dingen, de welke onder de verkiezing der menschen vallen, en de welke nootwendigh van de onbezielde schepselen, in de welke gene wetenschap of verkiezing is, voortkomen, en evenwel ondertusschen door die bewijs-redenen zich gepranght vonden, de welke bewijzen, dat God alle dingen scheidt of voort-brenght, en dienvolgens ook die dingen, die door de menschen geschieden, den middelwegh, om deze dingen onder elkanderen te besleghten, en by te leggen, ingeslagen waren, en bevestight hadden, dat de werken der menschen van de maght Godts voort-komen; maer door de verkrijgingh der menschen. Te weten, in dezen zin: God doet de dingen in die ordre henen rollen, dat wanneer de mensch zijn voornemen of doelwit tot gehoorzaamheit richt, God in hem eene werking van gehoorzaamheit scheidt: en wanneer hy zijn voornemen tot overtredingh richt, God in hem eene werking van overtredingh richt. En uit dien inzichte is de mensch quansuis als een voortbrenger zijner werking: hoewel hy inder daet gene volbrenger, verrichter, dader, of uitwerker daer van is.

Maer ook dit, zoo deze gemelde schrijvers getuigen, heeft weder zijne zwarigheden; dewijl dat zelfste voornemen of oog-wit des herten, Gods werk is: alzoo dat by den mensch gene magt noch deelgenootschap in het voort-brengen van zijne werken is.

Waerom de oude Arabieren niet gewilt hebben het werk zorgvuldelyk te onderzoeken, noch te toetsen; dewijl het geschil daer van hier veeltijts op uitdraeide, of dat de geboden en verboden weg-genomen wierden: of dat God een gezet toegevoeght wiert.

Maer de genen, die wat nacuketiger, als zy lieden, hebben willen spreken, gebruikten deze maniere van zeggen. *Daer is gene dwangh, noch vrye wille, maer het werk gaet den midden weg in.*

Te weten, dewijl God (gelijk zy willen) de maght en wille in den mensch scheidt, en die zoodanig toestelt, dat zy tot de werking ingang hebben, als door God in dezer wijze geschapen. Daer na komt van hen het werk voort: naerdien alle dingen, (die geschapen of voortgebragt zijn) van God geschapen worden: zommige onmiddelyk: en zommige door tusschen-komende middelen en oorzaken; niet dat die middelen en oorzaken in zich zelfs vereischt worden, om ingang tot de voortbrenging der werken te hebben; maer om dat God die middelen in den mensch geschapen, en zoodanig geschikt heeft, dat die daer toe ingang hebben: en aldus zijn de werken, die onder de verkiezing vallen, en den mensch toegeschreven worden, door God geschapen, maer 's menschen magt onderworpen: te weten, die magt, dewelke God in den mensch geschapen heeft, ten einde zy zou bequaem zijn, om tot de voortbrenging des werks ingang te hebben. Maer het is beter, zeggen deze schrijvers voornoemt, dat wy op deze plaetse den weg der Ouden inslaen, en het twilfen en kibbelen over deze zake gestaekt, en de wetenschap daer van aen Gode overgelaten wort.

De *Zjabaristen* worden tweederlei gestelt: want zommige worden *zuivere* (of *loutere* of *strenge*) *Zjabaristen* genoemd, die niet gedogen, dat in den mensch eene werking, of eenige maght tot de werkingh vast gestelt wort.

Andere zijn *middelbare Zjabaristen*, die den mensch eene magt toevoegen; maer dewelke geheel en al gene magt of indrukking, of invloeying op de werking heeft: want de genen, die aen de magt, de welke in den mensch voort-gebragt is, eenige indruk, op de werking, toeschrijven, (dewelke zy *Kasb*, dat is, verkrijging noemen) die mogen, naer het gevoelen van *Scharestan*, gene *Zjabaristen* genoemd worden: hoewel anderen die ook middelbare *Zjabaristen* willen genoemd hebben: te weten, die het midden gevoelen, tusschen de vast-stelling des nootdwangs, verdedigen, en de toelating van alles den mensch

menschen zeiven willen toegeschreven hebben: die den mensch toevoegen *Kabs*, dat is, verkrijging, of hantreiking in het voort-brengen van een werk: waer door hy lof of schande behaelt: hoewel zonder indruk op de werking zelve; waerom zy de *Affchariften* onder hen rekenen.

Ebnol
Kaffai.

Het dient aengemerkt, dat het Arabisch woort *Kasb*, by de Arabieren eene werking bediet, dewelke tot het aenbrengen van genot, of afweeren van quaet, gerigt en aengeleit wort: waerom de zelve, niet op Gods werking kan gepast worden, als die voor zich gene nuttigheit noch schade beschaert.

Abulfaraj.

De *Zjabariften* zeggen ook, dat God recht op zijne schepselen heeft, om alles met hen te doen, wat hy wil: zulx niemant van hem heeft te vragen: waerom hy dat gedaen heeft. Ja by aldien hy alle menschen, zonder onderscheit, in het Paradijs liet komen, het zou gene ongerechtigheit zijn: of indien hy hen alle in het vuur smect, hy zou gene ongerechtigheit begaen; maer in alle die dingen rechtveerdig zijn: naerdien dit rechtveerdigheit is: wanneer de geen, die recht heeft, het recht, tegen het welk hy recht heeft, nazijn welgevallen en goet-dunken gebruikt. Dus verre uit *Abulfaraj*.

Byna in een zelve zin schrijft *Scharestan*, in de volgende woorden. *God regeert in den ganschen Al, dien hy geschapen heeft: zulx hy doet wat hy wil, en schikt, wat hem gevalt. By aldien hy alle schepselen t'zamen in het Pa-*

radijs zou willen laten gaen, daer zou gene onbillijkheit by zijn: of indien hy hen alle in het vuur smect, daer zou gene onrechtveerdigheit by zijn: naerdien onrechtveerdigheit is, wanneer iemand zaken aenvaert te bestieren, daer hy geer recht toe heeft, of de dingen in hare plaetse niet stelt: maer dewyl hy volkomen Heer der dingen is, zoo kan hem gene onbillijkheit opgedicht, noch onrechtveerdigheit toegevoegt worden.

Hy voegt'er by. *Maer de grontveft van de opleggingh der geboden, is niet iet, dat God noodigh heeft; dewyl hem daer uit gene nuttigheit ontstaet, noch geen ongemak, op die wyze, van hem afgewent wort: ja hy zou de menschen met belooning, of straffe, konnen beloonen, of aen hen genade bewijzen: eerstelyk, vryelyk, en om niet, of zonder verdienste. Wat belangt de belooning, onverdiende verlening van goederen, en blydschap en genade, dat alles is goedertierentheit: Maer wat belangt de straffe en pijn, dat is rechtveerdigheit. Ook magh van hem niet gevraeght worden, waerom hy aldus gedaen heeft. Maer de menschen mogers gevraeght worden.*

Aldus zeggen ook eenige andere Arabieren. De belooning is eene genade van Gode: en de straffe, een rechtveerdigheit. De gehoorzaamheit tegen God, is een kenteken van de toekomende belooning: en de overtredingh een kenteken van de volgende straffe. De goede werken zijn kentekenen van gelukzaligheit: en de quade werken kentekenen van ellende.

Authos
Schathol-Ta-
walea.

Sekte der *Morzjisten*.

Abulfaraj.

Wat belangt de *Morzjisten*, of *Morzjianisten*, die stellen vast, dat het oordeel over eenen iegelijk Mahometaen, die eene zware zonde bedreven heeft, tot aen de opstanding der dooden, door God opgeschort wort, zonder God hem daer over aenstonts straft: gelijk die ook niet eer ter ondervraging zal geroepen worden. Van gelijken zal ook geen Mahometaen eer ten Paradijs intreden. Hier over worden zy ook alzo genoecht: dewyl hun naem op-

schorten betekent. Ten dien aenziene zijn de *Morzjianisten* en *Waidisten*, tegenstrijdige sekten. Zy zeggen daer-entboven, dat de ongodvruchtigheit, verzelt met het waer geloof, niet schaet: gelijk ook de godvruchtigheit, verzelt met ongeloovigheit, niet vordert.

Zy brengen ook *Ali*, Mahomets schoon-zoon, van den eersten, tot op den tweeden trap des Chalifschaps. In in dien zin zijn de *Morzjanisten* tegenstrijdig met de *Sciastisten*,

sten, of *Zijiatisten*, of navolgers van *Alis*: te weten, de Perſianen.

Eenigen ſtellen vierderlei ſlagh van *Morzjianiſten*: het eerſte ſlagh, zijn *Morzji-Zjawarejiſten*: het tweede,

Morzji-Kadariſten: het derde *Morzji-Iabariſten*: en het vierde, loutere of zuivere *Morzjianiſten*; die weer in vijf ſekten verdeelt zijn.

Sekte der *Waidiſten*.

DE *Waidiſten* zijn van een tegenſtrijdighe gevoel, als de *Morzjianiſten*; dewijl zy den gene voor eenen geloofs-verlater, of ongelooſigen houden, die eene zware zonde bedreven heeft, en hem eeuwig in de helle verdoemen te blijven: niet-tegenſtaende hy het waer geloof omhelſt heeft: hoewel zy dienſtockomende ſtraffe lichter ſtellen, als die van de ongelooſigen. Dit hun gevoel heeft oorſake en oorſprong aan de ſekte der *Motazaliſten* gegeven. De *Waidiſten* zijn alzo van het Arabiſch woort *Waid* genoemd, dat *dreigementen*, die den zondaers door Gode verkundigt zijn, betekent.

Maer noch veel ſtrenger toonde zich *Iaafar*, zoon van *Mobaffchar*, een uit de ſekte der *Nodamianiſten*; die dreef, dat de geen, die slechts een koren-graengeſtolen had, goddeloos, en geheel en al van het geloof afgeweken ware. Daer-en-tegen gevoelde *Mokatel*, (een uit de ſekte der *Morzjianiſten*, dewelke *Thaubania* genoemd wort,) dat de overtreding den geen niet nadcelig zal zijn, noch hy in het helſche vuur zal gaen, die de eenheit Gods bekent, en met geloof begaeft is: dat ook een gelovige niet in het vuur zal gaen. Dat God zekerlijk vergeven zal, al wat buiten ongelovigheit is: dat een gelovige, die tegen zynen Heer weerſpannig geweest is, ten dage der opſtanding, op den uitgeſtrekten weg, boven het midden der helle, zal geſtraft worden: alwaer hy door de hitte des vuurs, na gelang van zyne weerſpannigheit, zal aengetaſt en gepijnigt, en dan in het Paradijs gelaten worden.

Naer het gevoel van zekeren *Bafchar*, die een van dezelve ſekte *Thaubania* was, zouden de zware zondaers, wanneer God hen in het vuur zal geſmeten hebben, eindelijk daer weer uitgaen, na zy voor hunne zon-

den ſtraffen zullen geleden hebben. Maer dat zy, zeyd hy, eeuwiglyk daer in zouden blijven, dat kan niet geſchieden, noch met de rechtveerdigheit beſtaen.

Dit ſchijnt byna het zelfſte gevoel der *Affcharianiſten* te zijn, die voor Orthodoxen, of rechtgelovigen, gehouden worden; gelijk *Affchari* zelf, by *Schareſtan*, in de volgende woorden, verhaelt.

Wanneer de geen, die zwarelyk gezondicht heeft, uit de werelt, zonder berou, zal gegaen zijn, zoo moet men het oordeel, over dien, Gode bevolen laten: 't zy dat hy hem na zynne bermhertigheit vergeeft, of de profeet (verſta Mahomet) voor hem ſpreekt: of God, na de mate van zynen miſdaet, hem pijnigt, en daerna, uit zynne bermhertigheit, hem in het Paradijs zend: want hy kan onmogelyk niet eeuwig in het vuur met de ongelooſigen blijven: ter oorſake van het geen, dat wy hebben hooren verkondigen: dat de geen uit het vuur zal gaen, die de zwaerte van een mier (of ſtoffe,) nopende het geloof, in zyn herte heeft.

De leere der *Motazaliſten* ſtrijft recht tegen deze leere: naerdien zy gevoelden, dat een Mahometaan, wanneer hy uit deze werelt, zonder boete, ter zake van eene zware bedreve zonde, zal gegaen zijn, verdient eeuwiglyk in het vuur gepijnigt te worden: hoewel zynne toekomstende ſtraffe lichter, als die van de ongelooſigen zal zijn.

Wafel, de grontlegger van dezelve ſekte, had van den geen, die eene zware zonde bedreven had, dit volgend gevoel: te weten, zoo langh deez in dit leven was, moſt hy in eenen middelbaren ſtaet geſtelt worden: waer over hy voor genen gelovigen, noch voor genen ongelovigen te houden zy. Maer wanneer zulk

een

Motari-
zezi.

Ziet pag.
213.

Schare-
ſtan.

een uit de werelt zal gegaen zijn, zonder berou gedaen te hebben, die gaet in het vuur, om eeuwig gepijnicht te worden: naerdien alleenlijk twee verblijf-plactfen in de andere werelt zijn: welker een in het Paradijs, en de ander in het vuur is. Maer de pijniging van dien zal lichter zijn, en zijn trap boven den trap der onge-loovigen.

Andere daer-en-tegen logenen niet alleenlijk, dat iemand eeuwiglijk in de helle met vuur zal gepijnicht worden; maer houden ook, dat het vuur niet eeuwiglijk duuren zal.

Dit was het gevoelen van zekeren *Zjabm*, die de oprechter van de sekte der *Zabmianisten* was: te weten, het Paradijs en vuur zou een einde hebben, na de genen daer in getreden waren, die daer toe geschikt waren.

Dan hier tegen schijnt Mahomets Alkoran te strijden: waer in men leeft: dat de overledenen eeuwiglijk in het Paradijs, of vuur zullen blijven. Doch die woorden des Alkorans willen zy als in vorm van † verheffingh en van meerder bekrachtigingh, verstaen hebben, en niet dat die inderdaet betekenen, dat de overledenen eeuwiglijk in het Paradijs of vuur zullen blijven.

Van *Zjabm* gevoelt zeker *Iahedh* weer verſcheiden, nopende de genen,

die ten vuure gedoemt worden: want hy stelt: dat die niet eeuwiglijk in het vuur zullen gepijnicht: maer in deffelfs natuur verkeert of verandert worden. Daer-en-boven wil hy, dat het vuur de genen, die daer toe geschikt zijn, na zich trekt, en niemand daer in gesmeten wort.

Wijders, alle deze Mahometaenſche Arabiſche geleerden, ſtellen evenwel het Paradijs, en de helle, in een andere eeuwe of werelt: Maer geheel anders doen de *Zjattabianisten*, de navolgers van zekeren *Zjattab*, die het Paradijs voor de welluſt van deze werelt, en het helfch vuur, voor de pijn of ſmerte van deze werelt, houden. Zy ſtellen vaſt, dat de werelt niet vergaen zal: maer het Paradijs het goet is, dat den menſchen gebeurt, als rijkdommen, vermaek, gezontheit, &c. maer dat het vuur het quaet is, dat den menſchen gebeurt: als kommer, jammer, ellende, &c.

Indien men dit eerſtelijk wil toeſtaen, zoo is geen wonder, dat deze Mahometanen verder voort-geſlagen zijn, en het drinken van wijn, en hoereren, en al het overigh, dat door de wet verboden is, te bedrijven, voor geoorloft gehouden hebben: als ook dat zy geoordeelt hebben te mogen laten, dat door de wet geboden is.

Sekte der *Zjatiſten* of *Sciaten*.

W Yders, de *Zjatiſten*, *Schijſten*, of *Sciaten*, en anders *Xyahys*, zijn de genen, die *Ali*, zoon van *Abu-taleb*, en Mahomets ſchoon-zoon, en derde Arabiſche Chalif, na den berughten profeet Mahometh, aenhangen en volgen, en vaſt ſtellen, dat deez *Ali* in het ampt van *Imâm*, dat is, prelaet, den profeet Mahomet gevolgt zy: en dat dit ampt, aen gene andere, als aen het geſlaght van *Ali*, 't en zy met onrecht, opgedragen wort. Zy ſtellen alle eendrachtiger ſtemme vaſt, dat de *Imâms* of prelatten, zich nootwendigh van zonden, zoo zware, als lichte, moeten onthouden: en dat het ampt van eenen *Imâm*, een van de zuilen des geloofs zy: het welk te

verwaerloozen, of dat aen den gemeenen man te betrouwen, betaemt den profeet niet.

Schareſtan beſchrijft de *Zjatiſten* op een zelve wijze, en byna met dezelve volgende woorden.

De *Zjatiſten* zijn inzonderheit die genen, die *Ali* zijn toegevallen, en vaſt ſtellen, dat *Alis* Chalif en *Imâm*, zo door openbaer, als heimelijk bevel, en getuigenis, verklaert zy; en belijden, dat het ampt van *Imâm*, aen gene andere dan aen zijne nakomelingen, moet opgedragen worden: en by al dien het opgedragen wort, dat zulx geſchiet, ten aenzien van anderen, door onrecht, en ten aenzien van hem, uit vreeze; want zy zeggen, dat het ampt van *Imâm* geen gemeen werk is, dat

† Hyperboles.

Een *Imâm* is by de Arabieren zoo veel, als

een Prelaet of Paus by de Roomsgezinden.

Abnol. Kaffai.

Schareſtan.

dat aen het goet-dunken van den gemeenen man hanght: zulx die geen een *Imâm* zou kunnen zijn, wien ook zy over dat ampt willen stellen: maer dat liet een werk is, dat den grontvest des geloofs raekt: ja een arijskel des geloofs, welk een profheet niet moet verwaerloozen, noch aen het oordeel of goet-dunken van den gemeenen man betrouwen. Ja zommigen hunner hebben het ampt van *Imâm* zoo hoog en waerdigh geaght, dat zy geoordeelt hebben, dat de godsdienst in de kennis alleen van den *Imâm* bestaet.

Scharestan.
Cap. de
Imâm.

Scharestan.

De voornaemste sekten der *Zjiaïsten* zijn vijf; hoewel die in byna andere ontallijke verdeilt worden: invoegen eenigen deze reden, dewelke Mahomet, zoo verhaelt wort, zou gezeit hebben. *Mijn volk zal in meer als zeventigh sekten verdeilt worden*, alleenlijk op de *Sjiaïsten* willen geduid hebben.

Scharestan stelt de algemeene gevoelens van alle de *Zjiaïsten* deze te zijn. Te weten, zy zeggen, dat 'er nootwendigh een byzondere aenwijzing des *Imams*, en getuigenis (van Mahomet of den Alkoran) nopende dien is. Zy bevestigen, dat de *Imams* nootwendigh zich vry moeten houden, zoo van zware, als lichte zonden. Zy stellen vast, dat een iegelijk moet belijden, wien hy aenhanght, en van wien hy zich afzondert, met woorden, werken, en verbonden. Dat ook de veinzingh gene plaetse hebbe. Alhoewel eenigen, uit de *Zaidianisten*, van alle de overigen hier in verschillen. Wat de andere dingen belanght, in de welke zy onder elkanderen niet over-een-komen, die zijn deze: Zommige *Sjiaïsten* komen in hungevoelen nader aen de *Motazalisten*: andere aen de *Mozjabbehisten* of Vergelijkenaers, andere aen de genen, die op overlevering, en aengenome gewoonte der voor-ouderen, steunen.

Permissio.

Onder het getal dier genen schijnt gestelt te moeten worden, *Mohammed*, zoon van *Ali Baker*, wiens gevoelens, nopende Gods wil, aldus, volgens schrijven van *Scharestan*, luiden.

God wil in ons iet, en wil van ons iet.

Het geen hy in ons wil, dat heeft hy voor ons verborgen: het geen hy van ons wil, dat heeft hy ons geopenbaert. Maer wat mogen wy over die dingen, dewelke God in ons wil, bezigh en bekommert zijn, en het geen verzuimen, dat hy van ons wil gedaen hebben?

Wat het besluit Gods belanght: hy stelde, dat het eene zake in het midden, tusschen twee uitersten, gestelt was: zulx het geen dwang noch vrye toelating was.

Zommigen stelden tweederleie *Zjiaïsten*: want eenigen hunner zijn, die zeggen: *Men moet blijven staen, en verwayten, tot dat een Imâm weerom komt*: te weten, deze zeggen, dat de ry der *Imams* of prelaten gebroken zy: maer dat de geen te eener tijde weerom komen zal, die de laeste was, (naer hun gevoelen) die verdween, en dat die door onfeilbare kentekenen geopenbaert zal worden. Deze worden *Wakefistengenoemt*. Maer anderen zijn 'er, die zeggen, dat de *Imams* vervolgen, en noit een ontbreekt, die dat ampt bekleet. Ja daer zijn 'er, die zeggen, dat twee *Imams* in verscheide lantschappen des aertbodems te gelijk zouden kunnen zijn. En by aldien de een dezer twee iet stelt, dat tegen elkanderen strijft, zoo zouden zy nochtans beide billijk en recht stellen; alhoewel de een bevelen zou des anders bloet te storten.

Abulfaraj.
Scharestan.

Onder de genen nu, die uit het getal der *Zjiaïsten*, de mate te boven gaen, zijn de *Nofairisten*, die vast stellen, dat God in de gedaente van *Ali* verscheenen zy, en met zijne tale gesproken, en het geen, dat de allerverborgenste geheimenissen raekt, verhaelt hebbe. Ja zommigen hunner zijn zoo verre de mate, in het geen, dat den *Imams* betreft, in het prijzen der *Imams*, te boven gegaen, dat zy hen boven de trappen of palen van schepselen verheven, en hen goddelijke eigenschappen toegeschreven hebben. Gelijk zy ook hierom den naem van *Zjiaïsten* bekomen hebben: als of men zeggen wilde, *maet-overtreders*, of die de mate te boven gaen, of overtreden.

Nofairisten.

Nu vergelijken zy, volgens schrijven van *Scharestan*, eenen der *Imams*, by Gode, en dan weer Gode by een schep-

schepsel. Dies zy aldus in beide uitersten, te weten van over-maet en mangel, zondigen en overtredingh doen.

Deze *Nofairisten* zijn ook in verscheide sekten verdeilt, de welke in verscheide lantschappen, verscheide benamingen hebben. Onder hen was zeker *Abdolla*, zoon van *Saba*, die *Ali* met deze woorden groete. *Ghy zijt God.*

Deez *Abdolla* was voorheene, naer men zeid, een Jood, en had het zelfste in het Jodendom van *Josua*, zoon van *Nun*, geuit. Van dien *Abdolla* zijn ook veelerleie *Sjiatisten* of maet-overtreders ontstaen. Zommigen hunner hebben het zelfste, of diergelijke andere dingen, van *Ali*: en andere van eenen uit *Alis* nakomelingen, gezeit en bevestigt. Onder desselfs nakomelingen was zeker *Mohammed*, van grooten name, van wien zijne navolgers dit zelfste gezeit hebben: zulx zy zijne wederkomst onder de geloofs artijkelen gerekent hebben.

En hier uit is misschien de dwaling onder de Kristenen ontstaen, die doorgaens gelooven, dat de Mahometanen de wederkomst van hunnen profet verwaghten.

Scharen-
stan.

Alhoewel nu de *Sjiatisten* in andere dingen verscheidentlijk gevoelen, zoo stellen zy alle nochtans eenparelijk de *verhuizing* der *zielen* vast, en dat God op alle plaetsen zy, in alle tale

spreke, en in eene † ondeelige per-
zoon verscheine. Hierom hebben
zommigen hunner voor vast geloofst, <sup>† Perso-
na in di-
vidua.</sup>
dat de *Imáms* of prelaten, profeten, en daer na Goden, zijn.

De *Nofairisten* staen toe, dat geestelijke substantien of wezens in dikke lichamen verschijnen, dat aldus nu Engelen, en dan de duivel verschijnt. Dies stellen zy ook vast, dat God in de gedaente van zommige menschen verschijnt. En naerdien, naest Mahomet, geen trefselijker noch uitstekender onder de menschen, als *Ali*, is, en na hem zijne zoonen de uitstekenste der menschen zijn, zoo zou God in hunne gedaente verschenen zijn, en in hunne tale gesproken, en hunne handen gebruikt hebben: waerom zy hen den naem van Godheit toevoegen. Daer-entboven verhalen zy ook vele wonderdaden van *Ali*, en onder andere, dat hy de poorten der stad *Chaibar* uit hare plaetse verzet heeft. Het welk, zeggen zy, tot een klaer bewijs-teken dient, dat in hem een Goddelijk gedeelte, en hemelsche maght geweest zy. Ja zy willen dat *Ali*, die geen geweest zy, in wiens gestalte God verschenen is: met wiens handen hy zijne werken geschapen, en met wiens tonge hy zijne geboden gegeven heeft. Waerom zy ook zeggen, dat *Ali* voor de scheppingh van Hemel en Aerde geweest zy.

Sekte der *Chawarizjisten*.

Scharen-
stan.

DE *Chawarizjisten* of *Zjavaristen* zijn van een tegenstrijdiggevoelen met de *Sjiatisten*. Te weten, alle de genen, die tegen eenen wettigen *Imam* of prelaet, die met gemeen bewilliging gekoren en aengenomen is, opstaen, worden *Chawarizjisten* genoemd: 't zy die ten tijde van Mahomets bontgenoten, tegen de rechtgeloovige *Imáms*, of daer na, tegen hunne navolgers opgestaen, of uitgegaen zijn. Dies de *Chawarizjisten* den naem van *opstaen* of *uitgaen* bekomen hebben; dewijl zy van de gehoorzaamheit, de welke eenen *Imam* of prelaet, toekomt, afgeweken, of

van dien afgevallen zijn. Men zou hen afvalligen en weerspanningen mogen noemen.

De eersten zijn met dien naem van *Chawarizjisten* genoemd, die van *Ali* <sup>Ebnol-
Kassai.</sup> afweken, na zy met hem het gevecht in *Seffin*, tegen *Muawias*, bygewoont <sup>Ziet pag.
235.</sup> hadden: te weten, twalef duizent mannen, die het oordeel van zekere menschen, in het kiezen van *Ali* of *Muawias*, tot Chalif of *Imám*, verwierpen, en tot hunnen Veltoverste *Abdallah*, zoon van *Risabi*, opwierpen.

Wijders, deze weken hierom van *Ali* af, dewijl hy zich tot het oordeel der menschen, wie tot *Imam* of

Chalif zou gekoren worden, over het besleghten des geschils tusschen *Ali* en *Muavius*, gedroegh. Zy wierden ook hierom *Mohakkamisten*, dat is, oordeelders, genoemd, dewijl de eerste hunner, na hy gehoord had, dat *Ali* en *Muavius* zich, nopende het stellen van oordeelders, verdragen hadden, zou gezeidt hebben. *Zult ghy over den Gods-dienst oordeelen? Daer is geen oordeel, dan 'y Godt.*

Abulfaraj en *Scharestan* stellen deze twee gront-vesten van hunne ketterye. Te weten, eerstelijk houden de *Chawarizjisten* ook den geen tot het ampt van *Imâm* of prelaet bequaem te zijn, die niet uit den geslaghte der *Koreizjiten* is; indien hy slechts godvruchtigh, rechtveirdigh, en met andere gaven, die tot dat ampt vereischt worden, verzien is. By aldien hy nu van de waerheit afgeweken is, zoo zou hy moeten gedoot, of van het rijk berooft worden. Daer beneffens stellen zy mogelijk te zijn, dat geheel en al geen *Imâm* in de werelt zy. En by aldien de noot vereischt, om eenen *Imâm* te maken, zoo zou die een knecht, of vry-man, of *Nabateer*, of *Koreizjiter*, mogen zijn. Een *Koreizjiter* is een der edelste onder de Arabieren: en een *Nabateer*, een van het geringste grauw of schuim des volks.

Ten tweeden zeggen de *Chawarizjisten*: *Ali* heeft in oordeelaers te stellen gezondicht; dewijl hy de zake het oordeel den menschen toevertrouwt heeft, daer nochtans geen oordeel, dan by God is.

Ja de *Chawarizjisten* zijn zoo verre voort-geslagen, dat zy *Ali* met ongeloovigheit beschuldigh, en vloeken op hem geslaekt hebben.

Elmacin
Histor.
Saracen.
lib. 1.
cap. 5.

Ali, zoo *Elmacin*, *Abulfeda*, en *Iannab* verhaelt, trok op het jaer zes hondert zeven of acht en vijftig, tegen *Abdalla*, zoon van *Waheb*, Veltoverste der *Chawarizjisten*, te velde, en doode hem, en alle, die *Abdalla* volgden, tot eenen toe: hoewel niet meer als zes of zeven van *Alis* bontgenoten te sneuvelen quamen. Maer een weinigh anders, en wijtloopiger verhaelt dit gevecht, en desselfs uitslag, *Scharestan*, in de volgende woorden.

Ali trof (de *Chawarizjisten*) met een

fel gevecht in *Nabrawan* aen, zulx onder hen niet meer als tien behouden daer af quamen. Twee hunner vlughten na *Omman*: twee na *Karmantie*, twee na *Segestan*, en twee na *Gezira*, en een na *Tel-Maur*, in *Iemen*. En hier uit is de ketterye der *Chawarizjisten* gesproten, die op die plaetsen, tot op dezen dagh, gebleven is.

Zeer vele sekten der *Chawarizjisten* zijn'er: hoewel de voornaemste, behalven de *Mohakkemisten* voornoemt, zes zijn: alle de overige zijn spruiten van die zes. En alhoewel die zes sekten in andere stukken veel van elkanderen verschillen, zoo hebben zy alle evenwel dit volgend gemein. Te weten, zy willen *Ali* en *Otsman* geheel en al afgezworen hebben, en acht dit hooger als allen Gods-dienst. Ook gehengen zy niet op een andere voorwaerde het huwelijk te voltrekken. Zy houden daders van groote zonden voor onge-loovigen, en achten noodigh te zijn, zich tegen den *Imam*, wanneer hy de wet overtreden heeft, te stellen.

Imâm, of *Allimâm*, is een Arabisch woort, en betekent algemeenlijk by de Arabieren, eenen voor-zitter, of voorganger, dien anderen volgen en nabootsen of nadoen. Maer in 't byzonder en eigenlijk, is een *Imâm*, die de luiden met kerkelijke gebaren en zeden voorgaet, en een voorstander van den Gods-dienst of heilighdommen is. *Imâm* betekent ook eenen Koning, of liever eenen Keizer: 't zy uit kraght van de algemeene betekenis: of om dat in het Mahometansch Rijk de Keizer te gelijk de opperste voorstaender des Gods-diensts, en de hoogste Priester is: want in dien zin wort hy Chalif, dat is, staet-navolger, stadhouder, of plaets-houder, versta van Mahomet, genoemd. Gelijk ook het woort *Allimâm*, wanneer het enkelijk of alleenlijk genomen wort, den beruchten profet Mahomet zelven betekent. In 't kort, een *Imâm* is by de Arabieren of Mahometanen die geen, die over het gansch volk der Mahometanen gebiet, zoo in geestelijke als wereltlijke zaken.

Anders wort by de Arabieren een *Imâm* beschreven te zijn, die in alle deze

Zjawari.
sten in
verskei-
de sekten
verdeelt.

Wat een
Imâm
zy.
Lex.
Goal.

Ziet pag.
133.

By de
Turken
wort een
Imâm
Muffi
gheten.

deze dingen Mahomets plaetse bekleet, om de regels der wet te bekrachtigen, en de grens-palen des Gods-dienst te beschermen: dien alle menschen gehouden zijn gehoorzaamheit te bewijzen. Dies een *Imam* by de Arabieren of Mahometanen byna zoo veel is, als by de Roomsgezinden een Prelaet, Prioer, Biscop, of Paus van Rome, en by de Joden een Hooge-priester.

Deze *Zjavaristen* handelen en twisten wijtloopig onder elkanderen van den staet der kinderen, zoo geloovigen, als ongeloovigen, na dit leven, en hoe zy zich tegen hen in dit leven moeten dragen.

Wijders, een geschil, rakende het

ampt en nootwendigheit van den *Imam*, wort onder de Arabische scholierengedreven: Eerstelijk, nopende de nootwendigheit van eenen *Imam* te stellen: ten tweede, van de eigenschappen of staet des *Imams*, de welke in den geen, die tot het bekleeden van dat ampt bequaem is, vereischt worden. Ten derde, waer in het bestaet, dat iemant tot dien trap rechtmatigh verheven wort. Ten vierde, nopende Mahomets wettigen navolger in dit ampt: en diergelijke geschillen meer. Een *Imam* wort op Persisch *Pysjiva* genoemd.

Alle de Persianen omhelsen de sekte en leere der *Zjia-isten*.

Sekte der *Sonniten*, en Belijdenis des geloofs der rechtgeloovige Mahometanen.

DE *Suniten* of *Sonniten* zijn ook van een tegenstrijdigh gevoelen, met de *Zjia-isten*, en worden alzo genoemd; dewijl zy het boek *Suna*, of *Sonna*, dat Mahomets spreuken en redenen begrijpt, inzonderheit volgen, en onderhouden: en daer- en boven den Alkorán anders, als de Persianen, uitleggen.

Onder de *Sonniten* worden de Turken en Arabieren begrepen.

De sekte *Suny*, of *Suniten*, en *Zjia-isten*, of *Sjyahys*, worden by eenige voor de twee voornaemste sekten der Mahometanen gehouden.

Ter zake van het verschil, in het stuk van Godsdiensdienst en leere, en uitleggingh des Alkorans, hebben de Turken en Persianen elkanderen van overlant een onverzoenelijke hate en vyantschap toegedragen, en geduuriglijk elkanderen met de wapenen vervolgt.

De *Sonniten* of Turken zijn ook heden 's daeghs in vele en verscheide sekten verdeilt: als daer zijn *Zeilisten*, *Malunigisten*, *Mez zachulisten*, *Iababajisten*, *Kazedalisten*, *Chapmessabisten*, *Muserinisten*, *Bektalisten*, *Sahinisten*, *Munaschisten*, *Eshrakisten*, *Haire-isten*. Men heeft veel meer andere sekten of aenhangen, gezinthen, en verdeelthen, onder de Turken; en byna zoo veele, als 'er steden en scholen in het Turksche Rijk zijn: want niet een preker of leeraer is 'er,

zoo hy slechts een weinig schrandereit en eerezucht heeft, of hy recht eene nieuwe sekte op, en weet 'er leerlingen toe te vinden.

De *Sonniten* of Turken inzonderheit, drijven alle zeer sterk het gevoelen van de † voor-beschikking, en besluit, of raetslot Gods: want zy willen, dat den mensch niet het minste dingh over-komt, of het is hem door Gode beschoren.

Doch van het verschil van deze twee sekten of leeren, te weten, die van de Turken en Persianen, hebben wy voorhenen wijtloopigh, in de beschrijvingh van Persie, van pag. 146. tot 158. gehandelt.

Tot dus verre hebben wy de verschillende gevoelens, van veelerleie sekten, onder de Mahometanen, nopende eenige artikelen des geloofs, ten toone gestelt. Maer de genen, die by de Mahometanen, voor Orthodoxen of rechtgeloovigen gehouden worden, doen de volgende belijdenis van hun geloof, dewelke zy ook oordeelen, dat een iegelijk, die voor een Mahometaan wil gaen, nootwendigh gelooven moet. Deze belijdenis is getrokken uit *Algazal*, een der voornaemste Arabische schrijvers, onder de Mahometanen, en luit van woort tot woort aldus:

Lof zy Gode, die alles gesticht en herstelt heeft: die doct al wat hy wil: die den gloryrijken thron, en uitste-

† Prædicationis:

Rykaut.

Gods Wefen.

kende kragt bezit : die zijne eenvoudige knechten op den rechten wegh, en onverdoelt voet-pat, bestiert: die hen genade bewijlt, na zy desselvs eenheit beleden hebben: die hunne belijdenissen van de duisternissen der twijfeling en weifeling bewaert, en hen richt, dat zy Mahomet, zijn gezant, volgen, en achter desselvs eerlijkste bontgenoten gaen, dien hy zijne hulpe; en bestiering gewaerdicht heeft: de welke hen, in zijn wezen en daden, en uitstekende eigenschappen, geopenbaert is, die niemant begrijpt, 't en zy hy die door het gehoor geleert en gevat heeft. Die hen bekent maect, wat belangt zijn wezen, dat hy een is, die geenen gezelschap heeft: dat hy een byzonder is, die geens gelijken heeft: dat hy eenvormigh is, die geen tegenstrijder heeft: dat hy afgezonderd is, die zijns gelijken niet heeft: dat hy oud is, die genen eerste heeft gehad: dat hy eeuwig is, die geen begin heeft gehad: dat hy eeuwigduerend is, die geen laesten heeft: dat hy eeuwig is, die geen eind heeft: dat hy bestaende is, die niet ophout te zijn: dat hy verblijvende is, die niet bezwijkt, en die nooit opgehouden heeft, noch ooit op zal houden, met glorieijke eigenschappen verciert te worden, noch die het besluit onderworpen is, dat hy met afgeschote palen, of met afgetnede grenten belent wort; maer dat hy de eerste en laeste is, die binnen en buiten is.

Wat van wegneming van het geen, dat God niet gezeyt wort.

Daer-en-boven is de Heer, boven alles, de hoogste, geen lichaem met gestalte begaeft, noch wezen met palen omschreven, of met maet bepaelt: noch hy is genen lichamen gelijk, voor zoo veel zy meet of deelbaer zijn. Hy is geen lichamelijk wezen, noch in hem bestaen lichamelijke wezens: noch hy is geen † toeval, noch in hem bestaen toevallen: noch hy is niet een dier dingen gelijk, dewelke ontstaan, noch hem is niet iet gelijk. Hy wort door gene † hoegrootheid bepaelt, noch met palen omgrepen,

noch met verscheidentheden van stant omschreven, noch met Hemelen omgeven: naerdien hy op den Throon zit, op eene wijze, dewelke hy zelf afgeschreven heeft: en in eenen zin, dien hy zelf gewilt heeft, met eene zitting, de welke in hem geheel en al gene aenraking, of opzitting, of plaetselijken stant, of ontstaning in eenen ander, of plaetselijke beweging, bediet: zulx de Throon hem niet onderstut: maer de Throon zelf, en het geen boven dien is, worden door de goetheit van zijne maght onderstut: al het welk met zijne hant kan gevat worden. Maer hy zelf is boven den Throon, en boven alle dingen, tot aen de einden der aerde: zoo nochtans boven, dat hy onderusschen niet met allen nader aen den Throon en Hemel is; dewijl hy ontallijke trappen boven den Throon verheven is: niet minder, als hy boven de aerde verheven is. Ja hy is nader aen de menschen, als hunne hertadren, en staet, tot getuige, by alle dingen: naerdien zijne nabyheit niet gelijk, de nabyheit der lichamen is: gelijk ook zijn wezen, niet het wezen der lichamen gelijk is. Noch hy ontstaet niet in eenig ding, noch in hem ontstaet eenig ding. Ja hy is hooger, dan eenige plaetsen hem bevangt: gelijk hy ook heiliger is, dan de tijt hem bepaelt: dewijl hy was, eer de tijden en plaetsen geschapen waren: en op die wijze heeft hy zich nu, gelijk hy zich altijd gehad heeft.

Hy is verscheiden van zijne schepselen, door zijne eigenschappen, in zijn wezen.

Hy is ook door zijne heiligheit bevrijt van verandering, en plaetsbeweging. In hem hangen gene toevallen, noch hem vallen gene † gebeurlijkheden toe: maer hy is in alle eeuwen, wat aengaet de eigenschappen zijner glorye, van alle gevaer van † ontdoening of slooping, bevrijt. Wat belangt de eigenschappen van zijne volmaektheit, hy behoeft geen byvoegsel van volmaektheit. Wat belangt zijn wezen: het is kennelijk, dat hy ontstaende is: gelijk als door het begrip des verstants en gezigt der oogen, doorspoort is, na zijne barmhertigheit en genade tegen de hoiligen,

† Accidens.

† Quantitas.

† Contingentia.

† Dissolutio.

gen, in het eeuwig huis of toekomstende eeuw: zulx hy hunne blijfchap, door de aenschouwing van zijn glorij-rijk aengezigt, volmaektmaekt.

G O D S M A G H T.

God is een levendige, magtige, en sterke God, die alles overtreft: dien geen mangel noch onmagt overkomt: dien geen slaep noch sluimer bevangt: dien geen ondergang noch doot overkomt: dien het Keizer en Koningrijk, magt en kragt is: dien de heerschappye, schepping en bevel is. Door wiens rechter hant de Hemelen t'zamen gevouwen zijn: met wiens hant alle schepselen kunnen gevat worden. Die zijne uitstekentheit, door scheppen en bouwen, verklaert heeft, en zijne eenheit, door zijnelijkheit en oorsprong te geven: die de menschen, en hunne werken geschapen, en hen maten en palen voor-gestelt heeft. Wiens hant niet ontvliet al wat mogelijk is: en van wiens magt de vergangkelikheden en veranderingen der dingen niet verre af zijn.

Al wat onder zijn magt en wetenschap valt, kan niet getelt noch bepaelt worden.

W E T E N S C H A P.

† Scibi-
lia.

Wijders, God weet alle † weetlikheden. Hy begrijpt al wat van het einde des aertbodems, tot aen den oppersten Hemel geschiet: zulx niet verre van zijn wetenschap is, dat niet meer als de zwaerte van een mier heeft. Maer hy kent een zwarte mier in den duisteren nacht, die op een herden steen gaet. Hy weet de beweging van ieder stofje in de ledige lught, en doorziet het geheim, en bedekt het. Hy ziet de begrippen des gemoets, en driften der gedagten, en de verborgentheden der geheimenissen, door een oude en eeuwige wetenschap, dewelke van alle eeuwigheit zijn eigenschap geweest is, en niet door eene nieuwe wetenschap, dewelke door eene inhanghingh of overbrenging zijnen wezen bykomt.

W I L.

Hy wil het geen, dat 'er is, en beschikt het geen, dat van nieuws voort-komt. Ook geschiet niet in een Keizer of Koningrijk, 't zy weinigh of veel, klein of groot, goet of quaet,

trouheit of ontrouheit, wetenschap of onwetenschap, afneming of toeneming, gehoorzaamheit of weerspanningheit, dan door zijnen bepaelden raet en besluit, wetenschap en wil. Al wat hy wil, dat is, en al wat hy niet wil, dat is niet. Geen oogenblik noch gedachten geschiet, zonder zijne wille. Maer hy is de geen, die aen alle dingen het begin gegeven heeft: die aller-eerst gestigt heeft, en herstellen zal, en die doet al wat hy wil: zulx niemant is, die zijn gevoelen herroept, noch die zijn besluit opschort. Geen mensch kan uitvlugt van zijne weerspanningheit, tegen hem, nemen, buiten zijne hulpe en bermhertigheit. De mensch heeft geene magt, om hem gehoorzaamheit te bewijzen, 't en zy door desselfs liefde en wille.

By aldien de menschen, geesten, engelen, en duivelen, t'zamen vergaderden, en aenspannden, om slechts een eenig vezeltje of stofje te bewegen, of te doen rusten en stil houden, zonder zijn wil en welbehagen, zy zouden dat niet doen kunnen.

Zijne wil bestaet in zijn wezen, onder zijne andere eigenschappen: en noit is 'er eenige tijt geweest, in den welken zy hem niet toegevoegt is: te weten, dat hy van eeuwigheit gewilt heeft, dat de dingen in der tijdt, die hy haer voorgeschreven had, zouden ontstaen, dewelke ieder eindelijk in hunne tijden ontstaen zijn: gelijk hy van eeuwigheit gewilt heeft: en dat niet vroeger noch later; maer over-een-komelijk met sijne wetenschappen wille, zonder verandering, of verwiseling van vervolg van zaken, niet door eene nieuwe ordening van gedagten, of verloop van tijt: waerom hy niet door eenige zake belemmert of verhindert wort, zonder des te minder andere ga te slaen.

GEHOOR en GEZIGHT.

Hy is hoorende en ziende, en hoort en ziet: zoo dat al, wat hoorbaer is, niet verre van zijn gehoor is; alhoewel het verborgen is: desgelijxal, wat zichtbaer is, niet verre van zijn gezicht is; schoon het noch zoo klein is. Dewijl de afftant zijn gehoor niet verstoppt, noch de duisternissen zijn gezigt beneemen.

Hy ziet zonder oog-appel en wenbraeuwen, en hoort zonder oorgat en oor: gelijk hy kent zonder hert, en werkt zonder enig lichamelijk litmaet, en scheidt zonder werk-tuig: dewijl zijne eigenschappen niet de eigenschappen der schepselen gelijk zijn: gelijk zijn wezen ook niet het wezen der schepselen gelijk is.

S P R A K E.

Hy spreekt daer-en-boven, gebiet, belet, belooft, en dreigt, met een eeuwige en oude sprake, dewelke in deszelfs wezen bestaet, en niet de sprake van de schepselen gelijk is, de welke niet bestaet in de stemme, die uit de beweging der lucht, en uit t'zamenstoting der lichamen ontstaet; dewelke niet bestaet uit letteren, die door zamensluiting der lippen, of beweging der tonge, gemaekt worden.

De Alkoran, Wet, Evangelie, en Pfalter, zijn boeken, door God, aen zijne Apostelen gezonden. De Alkoran wort in talen gelezen, in de boeken geschreven, en in 's menschen herten geprent, daer hy nochtans oud, en in Gods wezen bestaende is, en gene verdeling, noch scheiding onderwarig is, wannecr hy in de herten en papieren overgebracht wort.

Moses heeft Gods Woort, sonder stem of letter gehoort, gelijk de heiligen Gods wezen, zonder † zelfstandigheid of † toeval zien. En naerdien Gode deze eigenschappen toe behoren, zoo leeft hy, weet hy, is machtig, wil, hoort, ziet, spreekt, door het leven, magt, wetenschap, wil, gehoor, gezigt, en sprake, en niet door een enkel wezen.

G O D S W E R K E N.

God heeft zich aldus, zulx niet ontstaet, behalven hem, dan dat door deszelfs werk voort-gebracht is, en uit zijne gerechtigheit, op de beste, treffelijkste, volmaekste, en rechtveerdigste wijze, vlocit. Hy is wijs in zijne werken, rechtveerdig in zijne besluiten. Zijne rechtveerdigheit kan, by de rechtveerdigheit der menschen, niet vergeleken worden: naerdien men van den mensch

vermoeden mag, dat hy onrechtveerdig handelt, om dat hy het recht van anderen aentaft: maer in God kan gene ongerechtigheit verzonnen worden. Dewijl men niets vind, dat eenen ander, behalven hem, behoort: zulx het bestieren van vreemde zaken, voor ongerechtigheit zou mogen toegerekent worden. Maer alles, uitgenomen hy alleen, menschen, duivels, engelen, hemel, aerde, dieren, gewassen, substantien, † toeval, het verstaenlijk, gevoe-^{† Acci-}lijk, zijn van nieuws ontstaen, en hy^{dens.} heeft die door zijne magt, na een loutere * beroving (dat is, uit niet) ge-^{* Priya-}schapen en in 't licht voorgebragt: daer^{cio.} zy geheelijk niet met allen waren: daer hy zelf alleen van eeuwigheit geweest is, en geen ander met hem geweest is. Maer hy heeft van nieuws schepselen voortgebracht, om zijne magt te openbaren, en zijne voorige wil, en zijn woort, dat van eeuwigheit waerachtig geweest is, te bevestigen: en niet om dat hy de schepselen van noode had of behoefde.

Hy heeft zijne glorie verklaert door scheppen, stichten en gebieden, hoewel niet uit schult: alsook door gunste te bewijzen, en weldaet te doen, hoewel niet uit noot. Naerdien by hem godertierentheit, weldadigheit, gunste, en toerckening van weldaden is: naerdien by hem de magt is, van op de menschen verscheide soorten van straffen te storten, en hen met verscheide slag van pijn en ziekte te plagen. By aldien hy dit deed, dat zou gerechtigheit in hem zijn: en geen quaet noch ongerechtigheit.

By hem is ook de magt zijne dienaers, en aenbidders te beloonen, om de gehoorzaamheit, ten aenzien van de belofte, en weldadigheit, en niet ten aenzien van de verdienste en noot: dewijl 'er niets is, om het welk te bewijzen hy gehouden is. Ook kan gene ongerechtigheit in hem verzonnen worden, noch hy is aen iemant verpligt. Maer dat de menschen gehouden zijn, hem gehoorzaamheit te bewijzen, dat geschiet, dewijl hy door de tongen der profeten verklaert heeft, dat zy schuldig zijn hem dat te doen: en niet door een enkel hieten des verstants. Maer hy heeft

† Substant.
† Accidens.

heeft gezanten gezonden, welker waerheit hy door openbare mirakelen goet gekeurt heeft: die van hem aen de menschen bevelen, beloften en dreigementen gebragt hebben: aen wien de menschen hierom gehouden zijn geloof te geven, in het geen, dat zy verkundigen.

GEVOELEN DES TWEEDEN
WOORTS.

Dit is een getuigenis, nopende den *Apostel*: te weten, dat God den ongetletterden profet Mahomet, de *Ko-reizjiter*, gezonden heeft, ten einde hy het gezantschap aen alle barbaren, geesten en menschen, zou bekleden: dat hy, door zijnen Godsdienst, alle andere Godsdiensten afgeschafft heeft: uitgenomen de genen, die hy zelf gevestigd heeft: dat hy hem boven alle andere profeten verheven, en heer der sterffelijken gestelt heeft: dat hy voor geen volmaekt geloof heeft willen gehouden hebben, dat alleenlijk in de belijdenis der eenheit bestaat: te weten, in deze woorden: *daer is geen God, dan die (of de eenige) God*; 't en zy ook de belijdenis van den *Apostel* daer by komt, dewelke luit: *Mahomet is Gods Apostel*. Dat hy den menschen heeft opgeleit, dat zy gelooven in het geen, dat Mahomet van deze werelt, en van het toekomend leven, verhaelt heeft: dewijl het geloof van den mensch niet by hem aengenomen wort, voor dat hy geloofd, het welk Mahomet verkundigt heeft, dat na de doot zal zijn. Welker eerste is, nopende de ondervragingh van *Monkar* en *Nacir*, die twee vervareljke perzoonen zijn, die den mensche, bestaende uit ziele en lichaem, zullen in zijn graf overeind rechten, en hem vragen: nopende de eenheit en het gezantschap, zeggende: *Wie is uw Heer? En wat is uw Godsdienst? Wie is uw profet?* Hy moet ook gelooven, dat die de onderzockers des grafs zijn, en hunne ondervraging, de eerste onderzoeking na de doot is.

Een rechtgeloovigh mensch moet ook gelooven de pijn des grafs, en dat die schuldigh is, ook het oordeel en gerechticheit, tegen lichaem en ziele, na God wil.

Een rechtgeloovige moet ook gelooven aen de waegschale, dewelke uit twee schalen en eene tonge bestaat, en in groote de vlakke van Hemel en Aerde gelijk is: in welke waegschale de werken der menschen, door Gods magt, zullen gewogen worden: in welken tijt gewigten te voorschijn zullen gebragt worden, die vezelen en mostert-zaden in zwaerte niet te boven gaen, op dat de dingen net en naeukeuriglijk gewogen worden, en volmatelijk gerechticheit geschiet.

Daer na zullen de boeken der goede werken, onder een schoone gedaente, op de waegschale des lichts geleit worden: waer door de waegschale, na hunne trappen, by God, uit Gods weldadigheit, neergehaelt zal worden. Maer de boeken der quade werken zullen, in eene leelijke gedaente, op de waegschale der duisternis geleit worden: met de welke de waegschale, door gerechticheit van den hoogsten God, lichtelijk zal opgaen.

Desgelijx moet hy gelooven, dat 'er ^{Ziet pag. 213.} warelijk een wegh is, die een lichaem is, uitgestrekt boven het midden der helle, die scherper dan een zweert, en dun 'er dan een draet is: op den welken de voeten der ongelooovigen zullen uitslippen, door Gods befluit: zulx zy in het vuur zullen vallen: maer de voeten der geloovigen zullen vast blijven staen, en in het eeuwig huis geleit worden.

Hy moet ook aen den vijver gelooven, na den welken zy af klimmen om te drinken: te weten, den vijver van Mahomet, uit den welken de geloovigen, voor den ingang des Paradijs, drinken: na zy door dit leven gegaen zijn; en die, na hy eenmael daer uit gedronken heeft, in eeuwigheit niet meer zal dorsten.

Deze weg is een maent-reize breed, wit 'er dan melk, zoet 'er dan honig, en rontom den zelve staen overal zoo veel emmers, als 'er sterren aen den Hemel zijn. Aen ieder zijn twee tuiten, door de welke het water uit den vliet *Kauthar* gestort wort.

Hy moet ook gelooven aen de rekenschap, waer door de menschen zullen verdeilt worden, te weten, in die genen, van de welke striktelijk en

naulijk rekenschap zal genomen worden, en in die genen, met de welke goedertierentlijk zal gehandelt worden, en in die genen, die geheelijk zonder eenige ondervraging in het Paradijs zullen ontfangen worden: namelijk die genen, die God nader aen zich voegen zal.

Hy moet gelooven, dat God ondervragen zal, wien hy uit zijne gezanten wil, nopende hun gezantschap: en wien hy uit de ongeloovigen wil, waerom zy de genen, die door hem gezonden zijn, met logens beschuldigt hebben.

Een rechtgeloovige moet gelooven, dat eindelijk de genen, die een eenigen God beleden hebben, uit den vuure zullen gaen, na zy de straffen der misdaden geboet hebben: zulk niemand (door Gods goedertiere genade) in de helle zal blijven, die den eenen God belijft: als ook de tusschenfpreking van de profeten: daer na van de leeraers: daer na van de martelaers: daer na van alle andere geloovigen, te weten, van ieder, na zijn uitstekentheit en trappen.

Desgelijx moet hy geloven, dat ook alle geloovigen, behalven deze, door Gods genade, uit het vuur zullen gaen: en geen geloovige geduuriglijk in het vuur zal blijven; maer daer uit gaen, die in het herte zoo veel geloofs heeft, als de zwaerte van een vezel. Nootwendig moet hy ook de voortreffelijkheid van Mahomets bontgenooten, en hunne trappen, belijden: en dat *Abubeker*, de uitstekenste der menschen, na Mahomet, zy: daer na *Omar*: dan *Otsman*, en eindelijk *Ali*. Hy moet van alle bontgenooten welgevoelen, en hen roemen, gelijk God, en zijn gezant, hen alle geroemt heeft.

Dit alles is door overlevering aengenomen, en door klare bewijs-tekenen goet gekeurt. Die dit alles beleden, en zekerlijk gelooft heeft, zal onder de genen gerekent worden, die de waerheit omhelsen: en is uit dier schare, die op den aengenomen weg wandelen, en is van de schare der verdoolders, en van de troep der kettters, afgescheiden. Dus verre van de belijdenis der rechtgeloovige Mahometanen, uit *Algazal*.

Deze is dan de uitlegging, volgens

Algazal, van de belijdenis der rechtgeloovige Mahometanen, de welke in de verklaring van twee woorden der getuigenis, of belijdenis, gelijk zy spreken, befaet: Te weten: *Daer is geen God, dan die God: en Mahomet is de gezant Gods.*

Dies moet een ieder, die voor eenen rechtgeloovigen *Mosliman*, of Mahometaen wil gaen, en den naem van dien te voeren waerdig geacht worden, al het geen gelooven, dat in deze belijdenis begrepen is, en dat, gelijk de woorden, na den letterlijken zin luiden, zonder die met eenig gezonder oordeel te verstaen, zoo *Algazal* voornoemt, vermaent: *want eenigen*, zeidt hy, *die van hooger gedachten waeren, hebben het geen, dat nopende de toekomende eeuw, bygebraght wort, als de schale, wegh, en diergelijke andere, in een anderen zin uitgeleit; maer dat smaekt na ketterye.*

Tot hier zy gesproken van de sekten, die ontrent de grontvesten der Mahometaensche leere bezig zijn. Want te vooren is verhaelt, dat zom-

Ziet pag 253.

migen der geschillen of sekten, die in den Mahometaenschen Godsdienst ontstonden, ontrent de wortelen, die het onderwerp der † Scholastieke Godsgeleertheit uitmaken, bezigh zijn: en andere ontrent de takken, die onderwerpen dier rechtsgeleertheit zijn.

Theologia Scholastica.

Maer onder de geschillen of sekten, die ontrent de takken bezigh zijn, en onder elkanderen in de wettelijke besluiten en twijfelen, dewelke ter † onderzoeking komen, verschillen, zijn vier de allervoornaemste: als de sekte van *Malek Ebn* (of zoon van) *Anas*, de sekte van *Mohammed*, *Eben* (of zoon van) *Edris d' Affchafier*; de sekte van *Ahmed Ebn* (of zoon van) *Hanbel*; en de sekte van *Abi Hanifa Al Nooman*, *Ebn* (of zoon van) *Thabet*.

Abulfaraj.

† Disquisit.

Algazal.

ken

ken zy zich wilden gehouden hebben, daer zy nochtans zeer ongelijk in zeden waren: want naerdien een ieder hunner, van deze vijf, met aendagt de wereltlijke zaken schuwde: kundig in de wetenschappen was, dewelke het toekomend leven betreffen, en ervaren in de dingen was, de welke, om 's menschen zaken recht te bestieren, dienen, en zijne wetenschap tot Gods glorie richte, zoo hebben de genen, die hen volgden, alleenlijk een van deze vijf eigenschappen zich voorgesteld, om na te volgen: te weten, op dat zy de kennis van verscheide deelen der rechtsgeleertheit bekomen zouden: naerdien alle de andere eigenschappen, tot de toekomende werelt behooren: en dewijl die eene eigenschap, om de zaken van deze werelt te bestieren, dienstig is, zoo oefenen zy zich daer in. Ondertusschen willen zy zoodanigh, als de voornoemde hoofd-leeraers, gehouden worden; daer zy nochtans zeer veel van hen verschillen.

Malek
Ebn
Anas.

Malek Ebn Anas was gebooren op het drie of vier, of, volgens *Abulfeda*, op het vijf-en-tnegentigste jaer van *Hegira*, dat is, op het zeven hondert en dertigste jaer, na den Kristenen stijl: is gestorven te *Medina*, op het hondert en negen-en-tzeventigste jaer van *Hegira*, of een jaer vroeger, volgens *Abulfeda*, in zijnen ouderdom van vier-en-tachtentig, of tnegentig jaren, zoo anderen willen.

Men verhaelt, dat deez *Malek*, wanneer hy ziek was, en op sterven lag, tot zekeren vriend, die hem nat met tranen bekreten had gevonden, en de oorzaak daer van vroeg, zou geantwoort hebben: *Hoe! zou ik niet weenen? en wien betaemt meer als my te weenen? Het waer te wenschen, dat ik om elk twijfel, dat ik, na het gevoelen van mijn gemoet, opgelost heb, zoo vele slagen moght ontfangen. Och! had ik ooit, naer mijn oordeel, een gevoelen over eene zake vast beslooten.*

Men zeidt, zoo dikwils hy zijn gevoelen zou uitten, dat hy zich, met de grootste bedaert en stemmigheit, neffens zijne leger-stede ter neer zette, en dat niet geerne, op weg staende, of ylende, wou verklaren. Hy

plagh gewoonelijk te zeggen. *Overlegh wat den Apostel Gods gezeyt heeft.*

Wanneer hy t'eener tijde door den Vorst des lants, om zeker gevoelen, of oordeel, dat dien niet geviel, geslagen was, zoo wiert hy daer na in grooter eere by de menschen gehouden.

Hy was, zoo *Algazal* getuigt, met de bovengemelde vijf eigenschappen verciert. Wanneer hy gevraecht wiert, wat hy van de oefening der wetenschap gevoelde, zoo had hy geantwoort. *Het is goet en fraei. Maer doorziet wel, wat u noodigh is, van den uchtend tot den avont, en omhelze dat.*

Men zeidt hy noit eenen meester gebruikt heeft, die niet, eer hy sterf, by hem quam om te leeren.

Hy had, volgens bewijs en schrijven van *Algazal*, zijn wetenschap tot Gods glorie gericht: want gevraegt zijnde, om zijn gevoelen en oordeel over acht-en-veertig geschillen te geven, zoo had hy op twee-en-dertig geantwoort. *Ik weet niet: naerdien de geen, die iet anders als Gods glorie tot oogh-wit heeft, niet belijft, dat hy iet niet wete.*

Mohammed Ebn Edris Alzjafh, is gebooren op het hondert-en-vijftigste jaer van *Hegira*, of des jaers zeven hondert zeven en zestig, na den Kristenen stijl, in de stad *Gaza*, of volgens andere, in de stad *Askalon*; die beide in het Heilige Lant, aen de Middellantsche zee, gelegen zijn, of in Arabie, in het lantschap van *Iaman*, zoo eenige willen: hoewel het eerste gevoelen het waerschijnlijkste is.

In zijnen ouderdom van twee jaren, wiert hy na *Mekka* gebragt, en aldaer opgevoet. Hy sterf op het jaer van *Hegira*, twee hondert en vier, of, na den Kristenen stijl, acht hondert. Zommigen begrooten den ganschen tijt zijns levens, op acht-en-vijftigh jaren.

Hy was de sehat of spijs-kamer van allerleie geleertheit, en wort by eenigen, als *Ahmed*, *Hanbals* zoon, zeer hoog geroemt, en gezeyt, dat hy als de zon aen de werelt, en als de gezontheit aen het lichaem was.

Men zeidt, dat zijne moeder, wanneer zy van hem zwanger was, gedroomt had, dat de sterre van Jupiter

piler mit hare lijfmoeder gegaen , en in Egypten neergevallen : en daer na een gedeelte daer van overal , in andere lantschappen , afgesprongen was.

De droom-bedieders dit uitleggenne , zeiden , dat zy in het toekomend eenen zoon zou baren , die eerstelijk de inwoonders van Egypten met zijne wetenschap zou onderwijzen , en daer na alle andere lantschappen met die vervullen.

Ebn Chalecan.

Hy was de eerste , die van de grontregelen der rechtsgeleertheit gesproken , en dezelve , naer het schijnt , in orde gebragt heeft.

Algazal.

Hy verdeilde den nacht gewooneijken in drie deelen : en besteede het eene gedeelte aen de oefeningh der rechtsgeleertheit : het tweede aen het gebet : en het derde aen den slaep.

Hem gaet na , dat hy zou gezeit hebben , dat hy noit verzaet van spijsze opgestaen was , om deste bequamer tot de oefening der letteren , en aendagt , te zijn : noch noit by God , waer of valsch , gezwooren had.

Ahmed Ebn Hanbal.

Ahmed Ebn Hanbal wiert gebooren te *Bagdad* , of volgens andere , in *Mervana* , op het jaer van *Hegira* , hondert en vier-en-zestig , en , na den Kristen stijl , zeven hondert en tachtig , door bevel van Chalif *Almotasem* , uit oorzake hy niet wilde belijden , dat de Alkoran geschapen was , zoo wiert hy met geessel-roeden geslagen , en in de gevangenis geworpen . Hy sterft te *Bagdad* , des jaers acht hondert vijf en vijftigh . Men zeit zijne lijfstactsie tachtig duizent mannen , en zestig duizent vrouwen , bygewoont hebben .

Abu Hanifah Alnoman.

Abu Hanifah Alnoman wiert op het tachtigste , of zeventigste , of een-en-zestigste jaer , van *Hegira* , dat is , op het 699. 689. of 680. jaer , na den Kristen stijl , gebooren . Hy sterft op het hondert-en-vijftigste , of een , of drie-en-vijftigste jaer van *Hegira* , dat is , op het jaer 767. of 768. 770. na den Kristen stijl . Hy sterft in de gevangenis , in de welke hy gesmeten was , uit oorzake hy het ampt van rechter weigerde te bekleeden : waer over hem door de Vorsten des lants veele rampen en onheilen overquamen : hoewel hy door gene dreige-

menten noch pijn , tot het aenvaerden van dat ampt , te dwingen was.

Hy was , naer het schijnt , een zeer godvruchtige voorttaender van zijne sekte ; dewijl gezeit wort , dat hy den Alkoran op de plaetse , daer hy overleed , zeven duizent mael doorlezen had.

De bontgenoten , aenhangens , of navolgers van *Malek* , *Mahomet Alzjafh* , of *Zjafih* , en *Hanbal* , worden by eenige Arabische schrijvers , op Arabisch , *Ishab Alhadith* genoemd , dat is , *aenhangens* , (of *onderhouders* , of *toegedaenen* , of *lief-hebbers*) van *Mahomets woorden en werken* . Deze zijn inzonderheit de inwoonders of volken des lantschaps van *Hizjas* , in *Arabie* . Maer de navolgers of aenhangens van *Abu Hanifa* , worden op Arabisch *Ishab Alrajon* genoemd , dat zijn liefhebbers of toe-gedaenen van eigen gevoelen . Deze zijn de *Mahomettaensche volken* , of inwoonders van *Irak* , anders *Babylonie* geheten .

Ishab Alhadith.

† Schareftan.

Ishab Alrajon.

Naer het schrijven van anderen , omhelsen de inwoonders van *Medina* en *Afrika* , als ook de *Mahometanen* , die certijts *Spanje* bezaten , het gevoelen van *Mahomet Malek* . De inwoonders van gelukkigh *Arabie* , en die de steden *Bagdad* , *Mekka* en *Damaskus* bewoonen , volgen het gevoelen van *Zjafih* of *Alzjafh* : maer de *Persianen* , en die van *Armenie* , het gevoelen van *Hanbal* : en de *Syriers* en *Egyptenaers* , in de stad *Alexandria* , het gevoelen van *Abuhanifa* .

Ioan. Andreas Sect. Mahometan.

Doch in *Kairo* , hooft-stad van *Egypten* , worden alle de vier gemelde verschillende sekten of gevoelen toegestaen , en vryelijk gedreven en onderhouden , door gezag der zes boeken , die de sekte der *Mahometanen* verwert hebben .

Leo Afrikan descript. Afric.

De navolgers dezer vier sekten stellen zich in het voorhof van den tempel van *Mekka* ter bede ; te weten ieder in een hoek , met het aengezigt altijt na de *Beitullagh* , of huis Gods , gekeert .

Ziet pag 10.

De gront-vesten der onderzoeking zijn ook vier : namelijk , het boek , dat is , *Alkoran* , *Affonah* of *Sumah* , en gemeenlijk *Zuma* geheten : gemeenlic over-een-stemming , en reden , of redenering .

Gront-vesten der onderzoeking.

Ziet pag 241. Wat den Alkoran belangt, daer van hebben wy te vooren wjtloopig gefproken.

Suna. S U N A.

Suna is een boek by de Mahometanen, dat, behalven den Alkoran, alle Mahomets woorden, of geboden, redenen, fpreuken, en handelingen, of werken, begrijpt. Het woort *Suna*, betekent, volgens fchrijven van *Ebnol Athir*, voornamelijk eenen weg, maniere of wijze van leven: maer wanneer men het woort *Suna* in de wet gebruikt, zoo wort daer door eigenlijk al het geen bediet, dat de profet Mahomet geboden of verboden, en tot het welk hy door woorden (redenen of fpreuken) of werken, het volk geroepen en genoodigt heeft: zijnde uit het getal dier dingen, daer van het uitstekend boek, (dat is, de Alkoran) niet gefproken heeft. Hierom worden onder de wet-matige hoofd-ftukken der Mahometanfche wet, het boek Alkoran, en *Suna*, gerekent.

Suna Haditz geheten. Lex. Gool. pag. 584. *Suna* wort anders ook by de Arabieren *Haditz* genoemd: het welk iet is, dat van nieuws gemaakt is, en ook een woort of werk of historie bediet: maer eigenlijk bediet het ook een woort of werk van den profet Mahomet. Doch *Haditz*, in den laeften zingenomen, wort by Mahomets navolgers tweederlei gefelt: want het een wort *Alnabifch* of profetifch genoemd, het welk hy zelf geuit heeft, en is eigenlijk de *Suna*: en het ander wort *Alkadis* of heilig genaemt, dat de Engel *Gabriel*, gelijk de Mahometanen gelooven, van Gode hem toegebragt heeft: waer door eigenlijk d'Alkoran zou kunnen verftaen worden.

In 't kort gezeit: *Suna* is een exemplaar, afschrift, of boek van Mahomets woorden en werken, het welk by deffelfs navolgers, voor een tweede wet, na den Alkoran, gehouden wort: waerom het ook *Suna* des profets (verfta Mahomet) genoemd wort. En aldus komen de Arabifche woorden, *Suna* en Alkoran, met de Hebreefche of Joodsche woorden, *Mifna* en *Mikra*, zoo wel in nabootbezing van woort, als in een betekenis van zake, over-een.

Want gelijk de Joden hunne *Thora*

of wet, in een gefchreve, en in een ongefhreven wet, (of door den mont overgeleverde wet) onderscheiden, (welke eerfte zy *Mikra*, en laefte *Mifna* noemen) alzo onderscheiden ook de Mahometanen hunne wet, in een gefchreve, en in een gefchreve of door den mont overgeleverde wet, en noemen de eerfte Alkoran, en laefte *Suna*. Dies men het woort *Suna* gevoegelijk Overlevering zou vertalen kunnen.

Mahomets leerlingen hebben, na zijne doot, het boek *Suna* zamengefelt, en daer na den Mahometanen overgelevert; hoewel zy veel daer by en afgedaen, en ook tegenftrijdige woorden en werken van Mahomet daer in gelafcht hebben. Dierhalven die boeken zeer verwert waren; want het geen Mahomet bekrachtiger wijze vast-gefelt had, dat hebben zy loogender wijze gefelt: en ten tegendeele: tot zoo verre, dat die wet byna te niet gelooopen, en nergens te vinden was. Maer op dat die wet niet geheel en al te niet zou loopen, en ook om die tekte van Mahomet weer te vereenigen, zoo quamen, op bevel van zekeren Arabifchen Chalif-of Keizer, de wijfte en geleerfte wet-geleerden, of priesters, te *Damaskus*, (welke te dier tijde de hoofftad van *Syrie*, en hof des Chalifs was) met alle de afschriften van *Suna*, in grooten getale tzamen.

De Chalif deed, uit twee hondert, zes der uitftekenfte wetgeleerden, of uitleggers, kiezen. De eerfte was *Muzlin*: de tweede *Bohari*: de derde *Buhorayra*, de vierde *Amceey*, de vijfde *Ater Mindy*, en de zefte *Deud*, geheten.

Toen beval hy eenen ieder hunner, in een byzonder huis te gaen, en ieder een byzonder werk of boek, van Mahomets waerfchijnlijkfte woorden en werken, te maken, en de namen en tijtels der fchrijvers daer voor te ftellen: gelijk zy ook des Chalifs bevel met grooten yver en vlijt gehoorzaemden, en het werk, wanneer het voltoit en gefchreven was, hem aanboden: dat door den geheelen Kerken-raet getoetft, en onderzocht, en voor goet gekeurt wiert. Maer alle de overige afschri-

Confuf. Sect. Mahom: Joh. Andr.

ten wierden op twee hondert kemels geladen, en in den vliet *Adegele* gemeten.

Voorts verbood de Chalif, dat geen priester de verbode of afgeschafte boeken zou gebruiken. Daer-en-tegengebood hy den Mahometanen die zes boeken alleenlijk aen te trekken, en voor † geloofwaardig, ja in plaetse vanden Alkoran zelf, te houden: het welk noch heden by de Mahometanen zeer zorgvuldelyk onderhouden wort: ja ook zoo stips, dat zy die tza-men-geraepte woorden van Mahomet, in het stuk van eenige zaken, boven den Alkoran stellen, en dienvolgens Gods Woorden, in den Alkoran gevoegt, geringer als Mahomets woorden achten. Te weten, de Mahometanen dragen niet minder aen *Suna*, als aen den Alkoran, een onfeilbaer gezagh toe, inzonderheit de Turken, die daer na *Sunniten*, of *Sonniten*, en op Arabisch *Ahlol-Suna*, dat is, volk van *Suna*, genoemd worden: Hier over zond *Otsman*, de vierde Arabische Chalif, wanneer zy hem t'eener tijde van zijn rijk wilden afzetten, twee gezanten, *Mugira*, zoon van *Suaba*, en *Amr*, zoon van *Alas*, aen hen te *Medina*, ten einde zy de muitelingen tot den Alkoran, en tot de *Suna*, dat is, tot Gods leere, en tot de leere van zijnen profet Mahomet, zouden roepen en noodigen.

Desgelijx, wanneer de *Talabiten*, desjaers acht hondert en veertien, na den Kristenen stijl, opgestaen waren, en op het rijk hadden toegeleit, zoo stont *Muhammed*, zoon van *Ibrahim*, te *Kufa* op, en riep en noodighde het volk, om gunste en weldadigheid aen den geslagte van Mahomet te bewijzen, en den Alkoran en *Suna* te onderhouden.

In dezer wijze wiert de Mahometaensche sekte herstelt: en de Arabische Chalif zelf, over het uitvoeren van dien braven daet, (om met de Mahometanen te spreken,) onder het getal der Heiligen gerekent. De Mahometanen hebben deze *Suna* onder zekeren tijtel gebragt: die ten getale van vijf duizent twee hondert vijf en tzeventig belopen, en *Bochari*, een beroemde schrijver der Arabieren, in een geheel boek, ten toone

gestelt heeft. De eerste tijtel handelt van Mahomets profetische inblazing: de tweede van de wetenschap, en begrijpt vijf-en-tzeventigh spreuken of geboden, &c.

Wanneer nu eenigh nieuw geschil der wet, nopende het geoorloft, of ongeoorloft, onder de Mahometanen, komt t'ontstaen, zo wenden de navolgers der vier bovengemelde sekten, zich tot de onderzoeking. Eerst beginnen zy van het boek Gods, dat is den Alkoran: wanneer zy aldaer eenen text gevonden hebben, zoo blijven zy daer by: maer by aldien niet, zoo wenden zy zich tot het boek *Suna*: indien hen daer iet voorkomt, dat het twijfel verklaert, dan gedragen zy zich tot desselfs gevoelen: maer by aldien niet, zoo nemen zy hunne toevlugt tot de gemeene over-eenstemming van Mahomets bontgenooten; dewijl die den wegh van een rechtmatig gevoelen opgeslagen zijn: zulx zy tot dooling niet hebben willen aenspannen. Wanneer zy aldaer dan tot iet, dat met hun twijfel overeen-koming heeft, vervallen zijn, zoo besluiten zy, na desselfs richtmaet, over hun geschil. Maer by aldien niet, zoo treet men tot de reden of redenering; dewijl de twijfelen, dewelke ontstaen en gebeuren kunnen, ontallijk (of oneindelijk:) maer de † geloofwaardigheden tallijk (of eindelijk) zijn: zulx zy niet gelijkelijc zijn. Nu is men zekerlijk bewust, dat de reden van nootwendigh gebruik is: zoo dat alle wet-geschillen, na de zelve onderzocht en getoetst worden.

Onder de *Imâms*, of Mahometaensche prelaten, was zeker *David*, geboortigh van *Ispahan*, die geheellyk het gebruik der reden verwierp.

Daer-en-tegen heeft *Abu Hanifa* zich meerendeels aen het gebruik der reden gehouden: zulx hy dikwils de klare reden, voor byzondere getuigenissen hield. Maer *Malek*, zoon van *Anas*, en *Abmed*, zoon van *Hanbal*, traden geenzins tot de klare of verborge reden, indien zy slechts getuigenissen, of geboden konden vinden. Dewijl nu onder hen, in het uitspreken der gevoelens, verschillen zijn, waer van men onder

hen

† Authentiek.

Abulfa-
raj.

† Authentics.

hen boeken en geschillen vind, zoo ongelooft of doolingh schuldigh ge-
moet evenwel niemant hunner, aen aglit worden. Dus verre *Abulfaraj*.

De gront-vesten of hoofd-stukken der *Mahometaensche* Leere. En eerst van de Reiniging.

DE geboden, gront-vesten, of
hoofdstukken der Mahometaen-
sche wet of leere, zijn, volgens schrij-
ven van *Abulfaraj*, vier: als reiniging
of zuivering des lichaems: gebeden:
aelmoessen, en vasten. Men zeidt,
dat Mahomet zou gezeit hebben, dat
het *Islamisdome*, of Mahometsdom,
in vijf dingen gevestight was, te
weten, 1. In deze belijdenis. *Daer is*
geen God, behalven dien (of den eenigen)
God: en Mahomet is de gezant Gods:
2. *In het geduuriglijk storten van gebe-*
den: 3. In aelmoesen uit te reiken: 4. In
beevaerten, Gods-dienst halven, te doen:
5. *En in den vasten Ramadan.*

Algazal
Liber
Mofta-
traf.

Dies zal de reinigingh, dewelke
Abulfaraj voor het eerste hoofd-stuk
of grontvest der Mahometaensche
leere stelt, onder het gebet begrepen
worden: als de welke in vele stukken
tot het gebet dient, naer luit van een
andere Mahomets reden. *God neemt*
de gebeden zonder reiniging (of wassching)
niet aen. En weder. *De reinigingh is de*
slentel des gebets.

Waerom ook die wassching, de-
welke zy achten, dat nootwendigh
voor het gebet geschieden moet, *Ta-*
haret, dat is, zuivering of reiniging,
op Arabisch noemen.

Reini-
ging.

De reinigheit of reiniging bestaet,
volgens schrijven van *Abulfaraj*, in het
ga slaen der uitterlijke deelen des li-
chaems, en in de slippen der kleede-
ren, de welke moeten hangen, en de
heimelijke deelen bedekken.

Mahomet zou gezeit hebben, *dat*
de Gods-dienst in de reiniging gevestight:
en de reinigheit de helpt des geloofs zy.

Om deze woorden van Mahomet
wel te verstaen, zoo stelt *Algazal* vier
trappen, of graden, van reinigheit
of reiniging. Welker eerste is, de rei-
niging des uitterlijken lichaems, van
vuiligkeit, en morsige en overtollige
dingen: de tweede is, reiniging der
ledematen des lichaems, van schelm-
stukken en onbehoorlijke dingen.
De derde is reiniging des herten van

zedes, die lasteringe, en van on-
deughden, die hate verdienen. De
vierde is reiniging des geheims van
alle zaken, behalven God, te weten,
zuivering der binnenste hertstogten,
op dat zy Gode alleen behertigen:
hoewel vele slechts de uitterlijke rei-
niging des lichaems ga slaen: daer
nochtans de zuivering der herts-toght-
ten, zoo *Algazal* getuigt, een zake
van groot belang is. Dies klaeght
hy te recht, geweldigh over de
genen, die om de uitterlijke rei-
niging des lichaems, tot waengelooft toe,
bekommert zijn; zulx zy de genen,
die minder in dit deel waengeloofig
zijn, voor onzuiveren houden, en
hen aen te raken schuuwen: daer on-
dertusschen by hen het binnenste ver-
woest, en met ondeughden van ho-
vaerdye, opgeblazentheit, onwe-
tentheit, geveinstheit, en schijnhei-
ligheit, vervult is. En alhoewel Ma-
homet stelt, dat de Godsdienst in de
reiniging gegrontvest is, zoo schijnt
evenwel de zorge van het lichaam te
reinigen ouder, als het Mahomets-
dom te zijn: naerdien de Arabieren
stoffen dier gebruikelijkheden en ge-
woonten, van *Abraham* ontfangen te
hebben: dewijl die dezelve allereerst
zou gepleeght hebben. *Scharestan*
brengt deze gebruikelijkheden tot
tien hoofd-stukken: welker vijf tot
het hoofd, en vijf tot de overige deel-
len des lichaems behooren.

De zorge
ge van
reinig-
heit is
ouder
als het
Maho-
mets-
dom.
Aljaab
in vita
Abraha-
mi.
Ritus,

De gebruikelijkheden, die tot het
hoofd behooren, zijn gorgeling, of
montspoeling, zuivering der neus-
gaten, met water in te snuiven, kne-
vel-schering, hoofthair-schering, en
tantwrijving.

De gebruikelijkheden, die tot de
overige deelen des lichaems behoo-
ren, zijn reiniging, na de uit-
geloste vuiligheden: affnijding der
nagelen: uittrekking der oxel-hai-
ren: affchrapping der schamel-hairen,
en besnijdingh.

Deze zijn dezelve gebruikelijkhe-

den, de welke Mahomet, volgens verhael van *Algazal*, zijnen navolgers aenbevolen heeft te onderhouden: uitgezeit, dat hy een getal van twalef stelt, en in dier wijze verdeilt, dat vijf (te weten de vijf voornoemt) tot het hoofd: en drie tot de handen en voeten behooren: namelijk affnijdingh der nagelen, afwaffchingh der uitterfte vinger-litten, en zuiveringh der vingerbuigingen, of der uitterfte nagelen. De vier overige behooren tot de overige deelen des lichaems, in dier maniere, als gezeit is.

Wanneer Mahomet zagh, dat de Arabieren, in het onderhouden dezer dingen nalatigh geworden waren, zoo heeft hy self, naer het schijnt, de gebruikelijkheden, dewelke by ouds aengenomen waren, door eene nieuwe wet bevestigt, en eenen iegelijk nootwendigh geboden t'onderhouden.

De Turken, en alle Mahometanen, behertigen geen dingh meer, als de uitterlijke reinigheit en afwaffching, en schijnen daer in het voornaemste werk, om vergiffenis der zonden te bekomen, te stellen.

Gabr. Sionit. de religon. & Morib Orient. tal. Georgievitz lib. de Rit. & Ceteron Turcar.

De Arabieren en alle de Mahometanen, zoo mannen als vrouwen, onderhouden, en slaen zeer naerftelijk de reinigheit ga: Dies zy, wanneer zy hun gevoeg doen, of piffen, zich boven-mate mijden, dat de pis op de klederen niet stort, en die vuil maekt: want zy zouden gelooven hier door onrein te worden. Waer over zy alle, om dit gevaer en onheil quansuis te mijden, in maniere als de vrouwen, in het piffen, neerhurken, en met water daer na boven zich reinigen, dat zy altijd by zich dragen, of laten dragen: want tot deze dienften gebruiken zy, en inzonderheit de Turken, den arbeit van Kristen slaven. Ja zoo nauw en ftip slaen de Mahometanen de reinigheit ga: dat zy het niet alleenlijk voor eene fchande houden, op stomme of reden-looze beesten te fpuuen of piffen; maer indien ook een Kristen onder hen verkeert, en zoodanigh iet onverzigtelijk begaet, zoo vermoeden zy aenftonts, dat hy van een anderen Godsdienst, als de Mahometaensche, zy, en beriffen en

beschrobben hem geweldigh. Want als zeker Fransche edelman na de stad *Tripolis* reisde, en, na 's lants wijze, op eenen ezel zad, ende noot van te piffen hem overquam, en bezwarelijk van den ezel kon aftijgen, zoo begon hy onbedachtelijk van zijnen ezel af te piffen. Wanneer de ezel-drijvers dit zagen, wierden zy alle daer over als met eene woede en razernye ingenomen, beschimpten, en smeten hem met steenen, en trokken hem by het een been van den ezel, en zeiden, om hunnen yver met eenige reden te verschoonen, in gebroken Italiaensc: *Non ti Bergognar, ti far, piscera, sopra le gente di Dios! Vallah ti star Kaffer*, dat is: Schaemt ghy u niet, een bezielt schepfel Gods, met de vuiligheit van uw water te besmetten. By God, wy zien nu, dat ghy een *Kaffer*, (dat is, een ongeloofige,) zijt.

By de Mahometanen is drierleie waffching in gebruik: de eerste is de dagelijkze, dewelke dagelix voor de uur-gebeden geschiet, en by hen voor wettelijk gehouden wort: waer van zeker Arabische schrijver, *Ben Sidi Aali*, wijtloopig in drie boeken handelt.

Deze waffching wort in dezer wijze volbragt.

Eerstelijk ontbloten zy de handen en armen tot aen den elle-boogh, en waffchen de rechte hant en arm: desgelijx daer na de linke hant en arm, daer na de neuze en ooren, dan het gansch aengezigt, de hals, kruin des hoofts, de voeten tot aen de enkelen, indien zy bloot zijn, anders de schoenen van buiten: en eindelijk de schamelijke deelen. Onder het waffchen prevelen zy geduuriglijk op hunne wijze gebeden. Maer dewijl zy achten, dat deze waffchingen tot het uitwiffchen van lichte zonden geschieden, zoo gebruiken zy, tot het afdoen en zuiveren van zware zonden, bad-stoven, en willen, dat de afwaffching des ganschen lichaems, tot het afwiffchen van misdaden of laster-stukken, van noode zy, de welke de tweede waffching is.

De derde waffching geschiet eindelijk, wanneer zy den buik of blaze geloofd hebben: want zy gebruiken daer

Gabr. Sionit. de Morib. Orient.

Waffching. Gabr. Sionit.

daer toe geen papier of linnen: maer kout water: met het welk zy zelfs, of hunne slaven, de schamelheit afwasschen: dewijl zy het voor eene schande houden, indien de klederen met pis of andere vuiligkeit bemorst worden: ja by aldien zulx geschiet, zoo oordeelen zy reinighing van noode te zijn. De schrijver, *Sidi Ben Ali* voornoemt, beschrijft, in twee byzondere hoofstukken, de maniere van af te vegen en te wasschen, na het loozen van buik en blaze. Doch dewijl die dingen belaggelijk en schandelijk te verhalen zijn, zoo zullen wy die, als beuzelingen, geheel en al overslaen.

Voyage
de Le-
vant.

Ik zal alleenlijk uit *Thevenot* hier laten volgen, het geen hy, nopende het wasschen onder de Turken, met meer als gemeene naukeurigheid heeft aengemerkt.

Waf-
sching
der Tur-
ken.

De Turken hebben tweederleie wasschingen in gebruik. De eene wort *Goufl* genoemd: en is eene algemeene wassching des ganschen lichaems: de andere heet *Abdest*, dewelke eene wasschingh is, die gemeenelyk voor den aenvangh der gebeden gedaen wort: want zy doen noit hunne gebeden, dan na ten minste de *Abdest* gedaen te hebben, of het *Goufl* en *Abdest*: indien des noodig is. Hierom heeft men gemeenelyk baden by de *Meszyden* of Tempels, tot de wassching *Goufl*: en bronnen, om de wassching *Abdest* te doen.

Noch is'er eene wassching, die zy doen, na zy hun behoef gedaen hebben: dewelke een slag van *Abdest* is. Maer zy wasschen dan alleenlijk de handen. Zy zijn verplicht de wassching *Goufl* te doen, na zy hunne vrouwen bekent, of eene zaetvloeijing des nachts gehad hebben: of wanneer pis of andere vuilnis op hen gevallen is: waerom zy in het pissen neerhurken, als de vrouwen: uit vrees dat niet de eene of andere droppel op hen, of op hunne klederen, valt: want zy gelooven, dat het geen, dat hun lichaam of klederen bezoetelt en bemorst, ook hunne ziele besmet: gelijk zy ook gelooven, met het afwasschen van hunne lichamen, hunne ziele af te wasschen.

Na zy gepist hebben, wasschen of vegen zy het mannelijk lit tegen eenen steen af, om uit te doen vallen, al dat na zou kunnen blijven, en hen, met het vallen op hunne klederen, bezoetelen.

Wanneer zy den buik geloost, dat is, stoel of kamer-gang gemaekt hebben, zoo dienen zy zich, in het afvegen, niet van papier: maer zy vegen den aers met de vingeren af, die zy eerst in water nat maken. Daer na wasschen zy de handen af. Hier in falen noch ontbreken zy noit, na zy hun behoef, 't zy van stoel-gang of pissen, gedaen hebben.

Ten dien einde hebben zy altyt, tot hun gerijf, een pot met water by zich: en dragen ook, ten zelve einde, twee neusdoeken aen den gordel, om de handen af te vegen, na zy die gewasschen hebben. Deze reinighheit wort zoo hoog by de Turken gewaerdeert, en zijn zy dier wijze bevrees, van zich met hunne vuiligheden niet te bezoetelen, dat zy ook met groote zorg tragten te beletten, dat zelfs hunne kleine kinderen, die in de luyeren leggen, zich daer mede niet bevuilten noch bezoetelen. Hierom bakeren zy de kinderen niet, gelijk men hier te lande doet; maer zy leggen die in eene wiege, die een gat in 't midden heeft, ontrent ter plaetse, daer de billen van het kint tegen aen komen, en laten hem het eers-gat tegen dit gat aen, altyt bloot blijven, ten einde, wanneer het zijn behoef wil doen, de vuiligkeit in de pot valt, die beneden onder de wiege, recht tegen over het gat staet.

Tot de pis, hebben zy kleine houtte pijpen, aen het een eind krom, en als tabaks-pijpen gemaekt. Deze pijpen zijn drie duimen lang, en omtrent een duim dik. Eenigen hebben een ront gat aen het dik eind, en dienen voor knechtken: daer in hunne roede gesteken, en met een bantje vast gemaekt wort. Andere pijpen hebben een airont gat aen het dik eind, en dienen voor meiskens, die ook aen de buik vast gemaekt worden: gaende het dun eind tusschen de beenen door, tot in het gat der wiege, om daer door de pis in de pot, die daer onder staet, te laten loopen, zonder

iet vuil te maken. Wat belangt de orde van hunne afwaffchingen , die gefchiet aldus.

Zy zijn gehouden de afwaffching *Asbest* voort op het gebet te doen : gelijk zy ook gehouden zijn de handen aenftonts te waffchen , na zy hun behoef gemaakt , of eenige onreine dingen gehandelt hebben. Indien zy zich op eene plaetfe bevinden , daer zy geen water hebben , zoo mogen zy zich van zant of aerde , in plaetfe van warer , dienen , zoo wel in de afwaffching *Goufl* , als *Abdest* , en in de afwaffching der handen.

De waffching *Abdest* gefchiet in dezer wijze.

Eerftelijk wenden zy het aengezicht na *Mekka* , waffchen hunne handen driemaal , van het einde der vingeren , tot aen de hantknokkel of voorvuift.

Ten tweeden waffchen zy den mont driemaal , en zuiveren de tanden met een tantschrobbertje.

Ten derde waffchen zy den neus driemaal , en fnuiven het water , uit het hol der hant , in de neusgaten.

Ten vierde werpen zy met de handen het water driemaal in het aengezicht.

Ten vijfde : waffchen zy driemaal de armen , van de voorvuift of hantknokkel , tot aen den elleboog : eerft beginnen zy den rechter , en daer na den linker arm te waffchen.

Ten zefte wrijven zy het hoofd met den duim en vinger , na de rechter zijde : daer na het voor-hoofd , tot boven het hoofd.

Ten zevende , waffchen zy , met dezelfde vingeren , de ooren van buiten en van binnen.

Ten achtften , waffchen zy de voeten driemaal , beginnende aen de tenen : maer komen niet voorby de enkelen : eerft waffchen zy aen de rechter , en daer na aen de linker zijde.

Zy zeggen , dat God hen bevolen heeft , alleenlijk eenmael het aengezicht , en eenmael beide armen en handen te waffchen , en het hoofd te wrij-

ven , gelijk reeds te vooren gezeyt is , en eenmael de voeten te waffchen , tot aen de enkelen : naerdien God de menschen niet te veel belaften wilde : maer dat Mahomet de twee andere malen daer by gevoegt had.

Onder het waffchen uiten de Turken op Turfch deze woorden : *Bis Millah El Azem , ve ellem Doullillah Allahdin Islam* , dat is , in den name des grooten Gods , en lof zy Gode. De God des Mahometaenfchen geloofs.

Onder het waffchen zijn den Mahometanen eenige dingen ongeoorloft : als de neus met den rechte hant te snuiten , eenig deel des lichaems , meer als driemaal te waffchen , en zich met water , in de zon heet gemaakt , te waffchen , en het water fterk op het aengezicht te fmijten.

Ook zijn 'er vele dingen , die de waffching *Asbest* ondienftig maken , zulx die weer moet aengevangen worden , wanneer een van die dingen voorvallen. Ja fchoon zy het gebet niet wilden doen , na een van die dingen voorgevallen zijn , zoo zouden zy evenwel de handen moeten waffchen , of anders onrein zijn. Deze dingen zijn de volgende. Indien hen stoelgang te maken , of te wateren , overkomt. Zoo gebeurt , dat hen eenig bloet of vuiligheit uit het lichaem stort : zoo het gebeurt , dat zy braken , in eene dolheit slaen , flaeute krijgen , dronken worden : ten tijde des gebets laggen , eene vrouw omarmen , en eenig gedeelte van haer naekt aenraken. Of zoo iemand , gedurende het gebet , fliep , de anderen , die gewaffchen en bereit zijn te bidden , zouden zich wel wachten hem op te waken : want met dit te doen , zouden zy zoo wel als hy , onrein worden. Of indien het gebeurde , dat iemand van eenen hont of eenig ander onrein gedierte aengeraekt wiert , alle deze toevallen zouden de waffching *Asbest* onrein maeken : dies men die weder zou moeten beginnen , eer men het gebet zou mogen doen. Dus verre *Thevenot*.

Gebet of Bidding.

Onder *Mahomets* redenen, waer door hy zynen navolgers het gebet heeft willen aenprijzen, worden deze woorden, nopende het gebet of bidding, gedaght:

Het gebet is de styl (of zuil) des godsdiensts. Wort het gebet weghgenomen, zoo vervalt de godsdienst. Het gebet is de sleutel des Paradijs.

In het gebet worden, volgens bericht der schranderste Mahometanen, inzonderheit de inwendige delen van den mensch betracht: die als desselvs leven en geest zijn: welker voornaemste ten getale van zes gestelt worden: als de *tegenwoordigheid des herten, verstant, (of aendaght) grootmaking, eerbiedigheid, hope en schaemte*. Des niet tegenstaende slaen de Mahometanen in het bidden boven mate zorghvuldigh het maken van d'utterlijke gestalten en gebaren des lichaems ga: als buigings des lichaems, en nijging des voorhoofts na d'aerde. Daer en boven onderhouden en plegen zy vele andere geringe omstandigheden; maer verzuimen en verwaerlozen misschien veltijts de gene, die het herte aengaen: waer over niet t'onrecht by enige Arabische schrijvers het gebet gezeit wort te zijn: *een dienst, bestaende uit byzondere gebaren (of werkingen) en uit bekende grontvesten, met zekere voorwaarden, die op een gezetten tijt te volbrengen zijn.*

De buiging des lichaems geschiet, met de handen op de knien of met neergebogen en gelijk uitgestreken rugh, en wort op Arabisch *Atrakat* geheten: maer de nijging des voorhoofts na of tegen d'aerde in het bidden, wort *Sisjidaton* genaemt: en het gedeelte des voorhoofts, dat d'aerde in die buiging raekt, *Meszedon* geheeten. Gelijk ook de plaetse of tempel, in den welken by de Arabieren of Mahometanen d'aenbidding met zoodanige gebaren geschiet, *Meszedon* geheten wort.

Het bidden geschiet by de Mahometanen op zeven ledematen of deelen des lichaems: te weten, beide de handen, beide de knien en beide de voeten of tenen, en het voorhoofd worden tegens d'aerde aengebraght en gevoeght. Deze ledematen worden op Arabisch

Araben, ook *Masazjidon* genaemt.

Op d'aerde of vloer wort gemeneljk iet neergespreit, om de handen en voorhoofd niet vuil te maken: welk neerspreiffel ontrent de lengte van een mensch heeft, en by d'Arabieren gemeneljk een mat van dadelboome bladen is, en by hen *Chamraton* en *Hafirong* geheten wort.

Een gebet, bede of bidding wort op Arabisch *Salah* of *Sala* geheten, dat zoo veel gezeit is, als aenroeping of richting; dewijl het gebet den mensch in den dienst Gods richt, en van ongehoorzaemheit bedwingt.

Andere leiden het woort *Salah* van *Sala* af, dat het ysbeen bediet, daer de billen aenzitten; dewijl de geen, die bid, de beenen der billen beweeght, wanneer hy zich buight en met het aengezicht tegen d'aerde neerspreit.

Anders bediet *Sala* of liever *Musfallai*, ook eene gebede-plaetse of Synagoge, en inzonderheit een Joodsche Synagoge.

D'eerste *Surata* of hoofdstuk des Alkorans, *Surata Felihaton Alkitab*, dat is, *Aenwang Surata des boeks Alkoran* genoemt, is by de Mahometanen het allergemeenste en dageljk gebet, dat zy geduurighlijk, zoo in't byzonder, als in openbare vergaderingen in den mont hebben; op een zelve wijze als de Kristenen het Vader ons, of gebet des Heeren. Daer en boven wort het gemeeneljk voor de gebedeboeken gestelt.

Het wort ook uitstekentheits halve de *Surata* des gebets of aenbidding geheten.

Het luit, uit het Arabisch vertaelt, van woort tot woort aldus:

In den name des bermhertigen erbarmer Gods.

Lof zy Gode, de Heer der schepfelen, de bermhertige erbarmer, koning van den dagh des oordeels. Wy eeren en dienen u. Leit ons op den reghten wegh: op den wegh der genen, die ghy weldaet bewezen hebt: en niet op den wegh der genen, op wien ghy vertoort zijt: noch op den wegh der genen, die doelen. Om uwe bermhertigheid, o erbarmer der erbarmers!

Jean Chron.
Turc.
Gool.
Lex.
Arab.
Cotovic:
itiaer.

† Versta de Joden

† Versta de Christenen.

† Glossa.

De Mahometanen zelfs hebben over deze *Surata* de volgende † uitlegging, of verklaring gemaakt, de welke uit het Arabisch aldus luit:

Aenvang hoofdstuk des boeks.

IN DEN NAME GODS, die eeniglijk te dienen is: d'erbermer en weldoender, die den schepselen het wezen en leven geeft: die barmhertigh en genadigh is in hente bewaren en beschermen. Alle volkome, volmaakte en volbrachte lof en glorie (derwelke van eeuwigheit tot eeuwigheit bekend en mogelijk was, is, en zal zijn) zy GODE, die met de namen en eigenschappen van opperste volmaakte beschreven wort.

LOF ZY DEN HEERE DER SCHEPSELEN, zoo van zichtbare als onzichtbare werelden; die dezelve geschapen heeft, onderhoud, bewaert, bestiert en alle werkingen tot eene harmonie of evennaet, stiert, richt, brengt en vervult.

LOF ZY DEN BARMHERTIGEN ERBARMER, die een ander leven, na den ondergang der werelische dingen, geven zal: die weder met eene byzondere liefde en weldadigheid den getrouwen genadigh zal zijn, en hen in het paradijs der eeuwige gelukzaligheid geleiden.

Lof zy den koning van den dagh des oordeels, die op dien dagh, al wat hem gewalt, door eene klaerschijnelijke heerschappye zal uitvoeren, en gedaen maken: die alle werken der redelijke schepselen door zijne wijsheit van stuk tot stuk zal onderscheiden, en al wat waer en gerechtigh is, eenen iegelijk bekend en klaar maken: die den rechter van den al is, en in der daet eenen iegelijk, dat hem toebehoort, zal vergelden.

Wy dienen u: behalve wien niemand is, die waerdigh is, om gedient te worden.

Wy roepen u tot hulper aen. Eigentlijk en volkomentlijk verzoeken wy uwen bystant, tot uwen dienst en tot de gelukkige en heilzame uitkomsten der dingen.

Leidt ons op den rechten wegh der dingen, die wy zeggen, doen en bedrijven, op dat die de weg midden tusschen d'overmate en mangel zy. Beware ons volstandig op den rechten wegh, die de

godsdiens des Islamisdom en Suna'is.

Leidt ons op den rechten wegh der genen, die ghy uit genade wel gedaen hebt: en gaven van geloof, marietay, godvruchtigheid, apostelschap en gezaghebberye om niet megedielt hebt. Leidt ons op den wegh der genen, die naby u zijn, en met de volmaakteheit van de uitterlijke genade, derwelke gehoorzaamheit is, en door de voortreffelijkheid van d'uitwendige genade, door derwelke zy de geheimenissen van de waerheit en waerachtigh wezen aenschouwen, begifugt en opgevoert zijn. Leidt ons niet op den wegh der genen, op den welken uwe gramschap gevallen is, die, eer zy gevooren waren, uwe gramschap onderworpen waren: en om dier oorzaak ongeloovigh en aen d'ongodvruchtigheid zich overgegeven hebben. Noch leidt ons niet op den wegh der Joden, die, om de hertneckigheid en vermetelheit, en het dooden der profeten en schenden der heilige boeken, Gods gramschap op zich gehaelt hebben. Leidt ons niet op den wegh der genen, die dolen, die, na zy gebooren waren, verscheide gevaerlijke en onzekere wegen ingeslagen zijn. Noch leidt ons niet op den wegh der Kristenen, die door het alte hoogh verheffen van Messias, en onderdrukken van onzen profet, zondigen en doolen.

Wanneer de Mahometanen in de Meszjid of tempel getreden zijn, maken zy een aenvang van bidden met dit volgende gebet.

O groote God! ó groote God! ó grote God! Ik belijde, en getuige, dat'er geen God, dan de ware God is: ik belijde dat'er geen God, dan de ware God is: Ik belijde, dat Mahomet Gods Apostel is: Ik belijde, dat Ali Gods vriend (of stedehouder) is: Ik belijde, dat Ali Gods vriend is. Wel aen Musulmannen, begeeft u tot nuttigheit: kom tot heil, komt tot heil. Keert u tot d'oeffening van goede werken: keert u tot d'oeffening van goede werken. Mahomet en Ali zijn vrome luiden: Mahomet en Ali zijn vrome luiden. O grote God: ó grote God. Daer is geen God, dan die ware God. Daer is geen God, dan die ware God. Zegge in den name des barmhertigen erbarmers. Hy is d'euwige God: hy is d'euwige god. Hy teelt niet, noch wort niet gereelt, noch niemand is hems gelijk. En

Gebet der Mahometanen, wanneer zy in de kerke treden.

in

in dien god is mijn toevlucht, tegen den vervloekten Satan.

Op dit gebet wort het eerste gebet voornoemt gevoeght, en op dit weêr een ander: en daer na het gebet, dat met de woorden *O grote god* begint. Want dit gebet bediet by de Mahometanen een zonderlinge eerbiedigheid Gods: gelijk ook in eene grote eerbiedigheid en aenroeping Gods gemeenelyk by de Mahometanen op Arabisch gezeyt wort: *Alla Ekbar*, dat is, *O grote God*.

De Turken hebben daer en boven een ander dagelijx gebet: waer door zy, na het ophalen van den staet van alle menschen, het welvaren der Musulmannen, den voorspoet des rijx, den aenwas der Mahometaensche sekte, en den tweespalt en ondergang der vyanden inzonderheit der Christenen van Gode bidden.

Na dit gebet geeindigt is, heffen zy aen, na hunne wijze en maniere, lofzangen en geestelijke liederen te zingen.

Eindelijk laten alle de genen, die daer tegenwoordig zijn, zich met deze Mahometaensche spreuke luitruchtig horen. *La Illah illa Allah*, dat is, *daer is geen God, dan God*. Onder dit roepen schudden zommige met eene geduurige beweging het lichaem en hoofd der maten, dat zy by wijlen in onmaght en zwijm vallen. Andere slaen en bewegen het hoofd en hals op beide schouderen zoo geweldigh, dat zy eindelijk uit vermoetheit op de aerde nederstorten. Welke wijze van bidden zy achten Gode inzonderheit zeer aengenaem te zijn.

Eenige herhalende woorden, *la Illah illa Allah*, met zulken yling en geroep, om strijt tegen elkanderen, dat zy heefch en zwart om't hoofd worden, en schuimbekken, en endelijk, die niet meer konnende uitten, in zwijm, ja als half doot op de aerde nedervallen.

In alle *Mesjid*en of kerken en kappellen, waer in de Mahometanen om te bidden t'zamen komen, geschiet vijfmael des daegs het gebet: waer om de dagen by de Mahometanen in die deelen afgedeelt is.

Het uur van het openbaer gebet, of de openbare bede-stonden wort door eenen uitroeper van een hogen toren of hoge plaetze, met luits keels te roe-

pen, afgekundigt, en geuit, en de gemeente daer door tot het gebet genodigt.

Warner:
Proverb.
Turc.

Deze uitroeper des openbaren gebets wort op Arabisch *Muwaddin* geheten. Wanneer die het volk tot het morgen-gebet roept, uit hy op Arabisch dit vormelie van woorden.

God is de grootste. Belyde dat'er geen God, dan God is. Belyae dat Mahomet Gods weerdige gezant is. Trede tot het gebet: tredetot de zoge. Het gebet is beter dan de slaep. God is de grootste. Daer is geen God, behalve God.

D'afkundiging des gebets wort op Arabisch *Adan Al Sala*, en ook enkelijk *Al Adan* genoemt.

De toren, of verheven plaetze, waer van het uitroepen des openbaren gebets geschiet, wort op Arabisch *Sauma*, en ook *Meidanaton* en *Manara*, of *Menar*, en op Arabisch en Persisch *Koran* of *Alkoran* geheten.

Te dien einde alleenlijk worden de torens in de Mahometaensche landen gebouwt: te weten, by ieder kapel een toren: en by grooten en koninglijke kerken vier. Ieder toren heeft sijnen *Muvaddin* of uitroeper.

Deze torens zijn in vorm van klok-torens, smal en hoogh gemaekt, en omringt van buiten met twee of drie galderyen: d'een boven d'andere.

Daer geen zulke toren by de kapel of kerke is, zoo gaet d'uitroeper in de deure der kerke of op eenige andere verheve plaetze staen.

De Mahometanen treden vijfmael Gabriel Sionit. des daeghs en des nachts tot het gebet. De tijt van het eerste gebet is de uur voor het dagh licht, wanneer de dageraet begint te verschijnen. Het tweede gebet geschiet omtrent den middag: het derde na den middag, voor zonnen ondergang: het vierde na zonnen ondergang, wanneer de sterren beginnen te verschijnen: het vijfde endelijk in de eerste nacht-wake of derde gedeelte des nachts, welk gebet tot aen middernacht geoorloft is te doen. Na verloop van dien tijt is het geheellijk ongeoorlooft.

Zoo stip slaen zy deze uren in het biddenga, dat niemand die zonder zonde magh overtreden: ja by aldien iemant in zee gesmeten was, en wiste dat de tijt des gebets op handen was,

Ben-Sidi Ali.

zoo moet hy de wet des gebets, indien hem des mogelijk is, volbrengen. Ook is een vrouw, in barens-noot, van deze wet niet bevrijt: maer zy moet het hoofd des kinds na eene plaetse verschuiven, en den ingezetten tijt des gebets vervullen. Alle reizigers, zoo dra zy vernemen, dat de tijt des gebets op handen is, wijken een weinig van den weg af, en wasschen zich, indien'er water is. Anders graven zy een kleine kuil in de aerde, en gelaten zich quansuis te wasschen, en scheiden niet van daer, voor dat zy hungebet geeindigt hebben.

De Mahometaensche krijgsknechten zijn zeer yverige en naerstige bidders. Ook leest men in hunne schriften dit volgende vormeliet van een krijgsgebet in't Arabisch: het welk in't neerduitsch aldus luit.

In den name des barmhertigen Erbarmer Gods. In Gods name maek ik het verbont. In Gods name steek ik de legers af. In Gods name schiet ik met den boog. Ik schiet niet, wanneer ik schiet, maer God schiet. Daer ik mijn pijl bene richte, richte ik die in Gods name, en ik mis niet. God seif maekt, dat ons de wint ook dient: want het zy de mane des morgens of des avonts wint voortbrengt, de wint loopt door Godes bevel zachtelijk. Werwaerts ik dan mijne pijl bene wend, ik mis niet: en al wat ik aensta, de kraght der pijlen bedrieght my niet. God, de yveraer, aenschouwt het gevecht met oogen uit den hoghte: en de verstooring der vyanden. Want God is Mahomet en allen zijnen navolgers genadigh.

Onder de Mahometanen is ook een gemein vormeliet van gebeden-woorden in gebruik, met het welk zy hunne boeken, *Suraten* des *Alkorans*, gebeden en by na alle werken beginnen en aenvangen: het welk op het Arabisch luit, *Bis millahi Rrahmani Rrahimi*, dat is, in den name Gods des barmhertigen erbermers, of in den name des allerbarmhertighsten Gods. Op een zelve wijze, als de Kristenen hunne werken met deze woorden gemeneljk aenvangen, *in den name des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geests: en in den name des Heeren.*

Dewijl nu de Mahometanen God den Vader alleen voor God erkennen, zoo verstaen zy dien alleen ook door de-

ze woorden, met uitfluiting van de twee overige perzoonen. Waer om de Kristenen in't oosten, die God een in wezen en drie in perzoonen belijden en erkennen, dit vormeliet der Mahometanen veranderen, en daer voor in de plaetse, zoo in hunne dagelixc handeling, als in de voorhoofden en tijtels der boeken, dit vormeliet stellen: *in den name des Vaders, des Zoons, en des heiligen Geests.* Aldus scheiden zy zich doordit teken of zin stael, als een zin-stael of teken des Kristendoms, van de navolgers des Mahometaenschen Godsdiensts, onder dewelke zy wonen: als in het nieuw Arabisch verbont te zien is: alwaer zy voor ieder Evangelist en by na voor ieder brief der Apostelen deze woorden hebben gestelt: *In de name des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geests.*

Het dient aengemerkt, dat de plaetse of oort, derwaerts de Mahometanen het aengezigt onder het bidden wenden, *Kibla* of *Kebla* genoemt wort.

D'Arabieren hebben, sedert vele eeuwen, in het bidden het aengezigt met grooten aendaght na de *Kaaba* of tempel van *Mekka* gekeert: op een zelve wijze, als de Joden, met het aengezigt na den tempel van Jerusaleem gekeert, baden. Hoewel zelf Mahomet ook zijn aengezigt onder het bidden na Jerusaleem toe gewent heeft, gedurende zijn verblijf te *Mekka*, en achtien maenden in de stad *Medina*, wanneer hy by die van *Mekka* over het invoeren van zijnen nieuwen godsdienst gehaet, en hicrom, uit vreeze voor onheil, gevlucht was. Naer na verloop van dien tijt wende hy, met zijne navolgers, weêr het aengezigt na de *Kaaba*, gelijk ook alle de Mahometanen sedert, na Mahomets voorgang, de *Kaaba* in't bidden tot hun doelwit genomen, en derwaerts het aengesigt gewent hebben.

Deze gewoonte of gebruikelijkheit wort op Arabisch *Ain Kibla*, dat's, oogh of aenschouw van *Kibla* genoemt. Hierom bediet *Kibla* ook den tempel van *Mekka* en Jerusaleem; hoewel, tot onderscheit van beide, by wijlen het woort *Mofes* en *Mahomet* daer bygevoeght wort.

Desgelijx is *Ahlol Kibla*, dat is, volk van *Kibla*, of die onder het bidden het aengezigt na de *Kaaba* of tempel van *Mekka*

Ziet pag.

Abulfed.

Ziet pag. 143.

Schareff Alkassai.

Mekka wenden, een algemeine naem van alle de genen, die Mahomets lere volgen, schoon zy van verscheide sek-

ten zijn; gelijk ook alle de tempelen der Mahometanen met hunnen voorgevel na den tempel van Mekka toezien.

Besnijdenis.

DE besnijdenis, dewelke op Arabisch *Chotnahou* genoemd wort, is, volgens schrijven van *Abulfarai*, eene oplegging, daer by eene verzoeking, en beproeving, en overgeving van zich zelve aen Gode geschiet.

De besnijdenis is geen nieu gebot der Mahometaensche wet; maer eene gebruikelijke gewoonte, die misschien van *Ismaël* of *Esau* van ouds tot d'Arabieren overgebracht is.

D'Arabische Homeriten, die uit de nakomelingen van *Ketura* voortge- teelt zijn, besneden het volk, dat besneden moft worden, op den achften dag: hoewel d'Ismaëlitcn, zoo *Josephus* getuigt, na het dertiende of veertiende jaer gewonelyken besneden wierden.

De Mahometaensche schrijvers spreken zeer spaerzaam van de besnijdenis. By *Algazal* leestmen dit volgende: *Wat de reiniging belangt, de welke door de besnijdenis geschiet. De Joden zijn gewoon de kinderen op den zevenden dag na de geboorte te besnijden: maer d' Arabieren onderhouden een geheel andere gewoonte, en schorten de besnijdenis op, ter tijt toe het kint volkomentlijk met tanden voorzien is. Die gewoonte gevalt my beter, en schijnt verder van het gevaer te zijn.*

Ebnol Athir, die de zeden der oude Arabieren voor Mahomets tijden beschreven heeft, verhaelt, dat d'Arabieren plaghten op zekeren ouderdom te besnijden: te weten, tusschen het tien- deen vijftiende jaer.

Mahomet schijnt, nopende de besnijdenis, niet zekers vast gestelt te hebben. Men zeit hy alleenlijk deze woorden daer over geuit zou hebben:

De besnijdenis is eene gebruikelijkheit, nootwendigh voor de mannen, en cerbaer voor de vrouwen. Waer by het geen kan gevoeght worden, dat Ebnol Athir van den zelve Mahomet verhaelt, als die gezeit zou hebben: Het is billijk, dat de besnijdenissen op een gastmael gepleeght werden.

Wat *Mahomet* zelve belangt, die

zou, zoo de Mahometaensche schrijvers bevestigen, zonder navel en voor- hant geboren zijn. By aldien dit een verzierfel is, zoo schijnt dat gedaen te zijn, ten einde hy met *Moses*, of met eenen van d'andere uit d'outvaders, gelijk zou gehouden worden: van wien de Joden het zelfste zeggen. Maer by aldien het waer is, zoo was het zoo ongerijmt niet, dat kinderen zonder voor- hant by volken geboren werden, die de besnijdenis onderhielden: als blijkt uit het geen de Joden in hunne overleveringen over de wet, nopende de genen stellen, die aldus geboren werden. Anders zou men mogen geloven, dat *Mahomet* onder de stralen der mane geboren zy: want d'Arabieren geloofden, dat den geen, die onder de stralen der mane geboren wiert, de voorhant in of tzaamen getrokken wiert, even als eenen besneden.

Alle de Mahometanen besnijden de kinderen, wanneer zy tot den ouder- dom van acht, negen, tien, elf en twalef jaer gekomen zijn: het welke zy hierom zoo laet doen, op dat zy aldus verstaen zouden wat zy doen, en de belijdenis des geloofs, met het gebruik der reden, getuigen, en weten t'uiten.

En alhoewel de Mahometaensche vrouwen, na het gevoelen van velen, deze wet niet onderworpen zijn: zoo onderwerpen zich evenwel de meeste Mahometaensche vrouwen in Egypten die wet: want aldaer worden meis- kens van dertien, veertien en vijftien jaren besneden. De Moren of Arabieren in Egypten, die meer waen- geloofs als de Turken hebben, besnijden de dochters, met een klein stuk uit de vrouweljkheit te snijden: welk werk de vrouwen verrichten; gelijk de man- nen de knechtjes besnijden. Te weten in het voorste gedeelte der vrouweljkheit groeit by haer iet overtollighs; het welk gewonelyk in de kintsheit wegge- nomen wort: hoewel dat niet uit eenige wet of godsdienst geschiet: maer alleenlijk, om het gebrek en hinder der nature wegh te nemen: het welk zy

Philost.
lib. 3.
hiflor.
Eecl.

Lib. Ant.

+ Hy
schijnt
den dagh
der ge-
boorte
niet te
rekenen.

Gabr. Sio-
nit. de
Morib.
Orient.

Sidi Ben
Ali cap.
de Cir-
cumf.

Thev.
voyag. de
Levant.

Clitoris
vel Hy-
men.

oordeelen aen d'ontvangenis en geboorte nadecligh te zijn.

Hier uit blijkt, dat de besnijdenis der vrouwen veel meer eene uitsnijding, als besnijdenis is.

De Turken besnijden de meiskens niet; maer alleenlijk de jongens: want de meiskens doen hare belijdenis slechts met de woorden voornoemt te spreken, te weten: *Daer is geen God dan God, en Mahomet is Gods gezant.*

lib. 16.

Strabo verhaelt ook, dat de *Kreofagen*, dat zijn, vleescheeters in Arabic, de besnijdenis van hunne voorouders ontfangen en behouden hebben, ook ontrent de vrouwen zelfs.

De Mahometanen geloven ook, dat een man met een besneden voorhuit veel bequamer tot de voortteeling is, en dat de voorhuit, indien zy die niet afsneden, grotelix daer in verhinderen zou. Gelijk men ook onder d'Arabieren kleine kinderen vind, die de voorhuit zeer lang hangt: dies zy niet zonder reden vrezen, dat zy altijt, by aldien zy de voorhuit niet afsneden, in het pissen eenige druppelen pis behouden zouden: het welk by hen voor eene groote onreinheit zou gehouden worden.

De Mahometanen, en inzonderheit de Turken, bedrijven grote vreughde en gejuigh op de besnijding van hunne kinderen: want wanneer een jongen of

knechtken tot zijnen vereifchten ouderdom gekomen is, zoo wort eene dagh tot de plechtelijkheid gestelt. Wanneer dan die dagh gekomen is, zoo wort het knechtken op een paert gezet, en door de stad, onder het geluit van trommelen en trompetten gevoert. Daer na komt het weer in huis: alwaer men hem zijn belijdenis des geloofs met opgeheven vingeren doet spreken, die luiden: *La Illah Illalah, Mouhamet Resoul Allah*, dat is, *daer is geen God dan God, en Mahomet is zijn profheet*: waer op het dan besneden wort. Daer na geeft de vader een maeltijt: daer op hy alle zijne vrienden en magen noodight. De maeltijt wort met grote vreughde, zingen en danzen overgebracht. Des volgenden daeghs geeft ieder dezer gasten een geschenk aen het kint.

Indien een Kristen een Turk of Mahometaan word, zoo onderhout men dezelve plechtelikheden: maer wanneer een Jood een Turk of Mahometaan wort, dien besnijt men niet; dewijl hy reeds te voore besneden is. En alhoewel de besnijdenis der Joden verscheiden is, zoo kan dezelve evenwel volstaen. Alleenlijk doetmen hem de belijdenis des Mahometaenschen geloofs uiten: waer na hy een Turk of Mahometaan is.

Aelmoes.

Abulfar.

Een aelmoes of erbarmgift wort by d'Arabieren gezeit te zijn, een meêdeling in ellende, en een bystant en geschenk. Een aelmoes wort op Arabisch *Zakat* of *Alzakat* genoemd, dat vermeerderen of vermeerdering gezeit is; dewijl het, zeggen zy, de goederen des gevers vermeerdert: te weten, ten aenzien van de goddelijke zegening; naerdien, gelijk *Bidavi* schrijft, de uitreiking van aelmoesen zegening der goederen toebrengt, en in het herte een deught van mildadigheit veroorzaekt.

God heeft (zoo *Algazal* schrijft) d'aelmoes tot een der grondvesten des Mahometdoms gestelt. *Mahomet* gebiedt in den *Alkoran*, *stant vastelijck te bidden, en aelmoessen te geven*. Ook wordt gezeit, dat boek tot richting der genen gegeven te zijn, die recht-

matigh gebeden storten en aelmoessen uitreiken.

Volgens bericht van *Ebnolkassai*, bediet *Alzakat* of *Zakat* (dat is aelmoes) na de betekenis des woorts *Aenwas*; maer na het gebruik der wet een uitreiking van een vast gestelt gedeelte der goederen, uit d'aengeweze middelen: want het werk wort in dit stuk niet aen een ieders welgevallen en goetdunken toegelaten; maer, om de gierigheit der menschen te bedwingen, na de rechtmatige waerding der middelen, door de wet ingevoert.

By eenigen wort ook d'aelmoes gezeit te zijn een kenteken (of aenwijzing) van d'eenvoudigheit der menschen, om Gode te dienen.

Men zeidt *Ali*, Mahomets schoonzoon, en derde Arabische *Chalif*, van hem

hem de volgende woorden, aengaende d'aelmoessen, zou gehoort hebben.

Een aelmoes spreekt deze vijf woorden. Eerst zeit zy: Ik was klein, en ghy hebt my groot gemaakt. Ik was weenigh, en ghy hebt my vermenighvuldigh. Ik was een vyant, en ghy hebt

my beminuens waerdigh gemaakt. Ik was vergangelijk, en ghy hebt my eeuwiglyvend gemaakt. Ik was uw behoeder, nu behoedt ghy my.

Desgelijx zou deez *zili* gezeit hebben, dat een aelmoes het leven verlangt.

Vasten, of Vasting.

Algazal.
Abulfar.

DE vasten of vasting, op Arabisch *Alsaum* of *Saum* geheten, is het vierde gedeelte des geloofs, en een temming zijns zelfs, en onderdrukking en onderwerping der begeerte, waer door tengerheit des herten en zuiverheit der zie'en voortgebragt wort.

Tot lof der vasten worden ook deze Mahomeths redenen bygebragt:

De stank van een nuchteren mont is Gode aengener, als de reuke van Moskus. Een ieder dinc heeft zijne deure: maer de deure des godsdiensts is de vasten. Met den aenvang der maent Ramadan voordien de poorten des paradijs geopen, en de poorten der helle toegeslooten.

Wat eigentlijk by de Mahometanen de vasten is, verklaert *Ebnol Kassa* in de volgende woorden.

Alsaum of de vasten is, na de betekenis des woorts, zich onthouden, of onthouding onbepaelyck; maer bediet, na het gebruik der wet, een bepaelde onthouding, te weten: dat zich niemant van spijs, drank en vrouwen, van den uchtend tot den avond, met aendaght onthoudt.

De tijt van vasten, door de wet vast gezet en geboden, is in de maent *Ramadan*: en van die vasten is inzonderheit te verstaen, het geen de Mahometanen, nopende de vasten, schrijven en spreken: gelijk daer van ook in het tweede hoofdstuk des *Alkorans* wijtloppigh gesproken wort.

In de maent *Ramadan* vasten alle Mahometanen, van het begin tot het einde, behalve de kranken en reiziers. Te weten, zy vasten den geheelen dag; maer eten en drinken des nachts zoo veel hun lust en gelieft: en dat by na tot aen het begin des uurs, dat voor zonnen opgang komt.

Behalve de vasten der maent *Ramadan*, hebben de Mahometanen ook andere vasten, die zy vrywillige vasten noemen, en door *Mahomets* voorgang of door zijne stemme voor goet gekeurt zijn. Deze vasten zijn inzonder-

heit zekere dagen uit de maenden, die by hen voor Heilige maenden gehouden worden, als uit deze *Mahomets* reden blijkt: *Een dagh uit eene heilige maent, die aen de vasten toegeëigent is, is beter dan de vasten van dertigh dagen van een iegelijk andere maent: maer een dagh van de maent Ramadan is beter dan de vasten van dertigh dagen van eene heilige maent.* Maer onder de hoogste en prijzelykste dagen wort *Azjoura*, dat is, de tiende dagh der maent *Moharram*, gehouden, die ook by d'Arabieren voor *Mahomets* tijden aen de vasten toegeheilicht was, zoo *Albarez*, in zijne uitlegging over de redenen van *Ebn Nohatu*, verhaelt. Te weten, *Ayezja* had gezeit, dat de Khorizjiten gewoon waren te vasten, in het heidendom, dat is, voor den godsdienst, door de Mahometanen opgerecht.

Daer en tegen verhaelt *Kazwin*, dat Mahomet de gelegentheit van deze dagen aen de vasten toe te eigenen van de Joden ontleent hadde: want hy schrijft aldus: *Men zeidt, dat Mahomet, vvanneer hy te Medina gekomen was, en de Joden alaaer op den dagh Azjoura vastende vond, hen gevraecht had, vvaerom zy dat deden? Die geant vvoort hadden: de vviyl op dien dagh Farao met zijn volk verdronken, en Moses, met de geen, die by hem vwaren, behouden het ontkomen was. Toen had Mahomet gezeit: Ik heb meer met Moses als met Farao te doen: en had voorts bevolen op den dagh Azjour te vasten.*

Het schijnt e enwel *Mahomet* namaels mishaecht te hebben, dat hy de Joden nagevolght had: waerom hy zou gezeit hebben: dat hy op den negenden dagh zou vasten, zoo hy het ander jaer moght leven. Hy gruwde, zoo *Ebnol Ashir* getuight, voor het gezelschap der Joden.

En voorwaer, dat de vasten van dien dagh van de Joden tot d'Arabieren overgebragt zy, wijst het woort *Azjoura* zelf uit: het welk het zelfste *Azjoura* is,

met

met welken naem die vasten van den tienden dagh der maent, dewelke door de wet van *Moses* ingezet is, beschonken wort. Want de Joodsche letterkundigen verklaren, dat dit een Ismaelitisch of Mahometaensch woort is, en van eene vorm, dewelke den ouden Arabieren geheelijk onbewust is.

Wijders, d' Arabieren onderscheiden de vasten in drie trappen: want zy stellen eene vasten, gemeenelijk alzoogenoemt; eene vasten, eigenlijk alzoogenoemt, en eene vasten, allereigenlijkst alzoogenoemt. De vasten, gemeenelijk alzoogenoemt, is eene vasten, wan-

neer iemand zich van den buik en andere deelen des lichaems, met begeerten te vervullen, onthout. De vasten eigenlijk alzoogenoemt, is die gene, wannecr iemand d'ooren, oogen, tonge, handen, voeten, en alle d'overigedeelen des lichaems van zonden onthout: maer de vasten allereigenlijkst genoemt, is een vasten des herten van geringe zorgen en wereltsche gedachten, en afkeering van alle dingen, uitgezeit God alleen. Hierom zeggen zy tot een spreekwoort: *Hoe velen menschen eeten onder het vasten: en hoe vele vasten onder het eeten?*

Beevaert na de Kaaba, of tempel van Mekka.

DE beevaert, zoo *Abulfarai* schrijft, is een afbeelding of schets des uitgangs uit de werelt, en een voorbeeld der reize na het toekomstige. Ook strekken en oogen de meeste gebruikelijkheden, die in den beevaert onderhouden worden, nergens anders op, dan op de bezoeking en beproeving van den mensch: te weten, of hy het geen, dat hem opgeleit en belast is, wil volgen: als daer zijn de loop tusschen *Safah* en *Merwah*, d' yling in den omgang van de *Kaaba*, en werping der steentjes. Dus verre uit *Abulfarai*.

De beevaert na den tempel van *Mekka* wort op Arabisch *Al Hagia*, of, gelijk andere spellen, *Al Hazjizjara*, genoemt, dewelke by d' Arabieren gezeyt wort te zijn, eene reize met voorbedaghten raet en op zekere wijze, tijt en voorwaarden, na Gods huis aengenvangen.

In den Alkoran wort de beevaert geboden: hoewel zy van d'oude Arabieren, met hare gebruikelijke gewoonten, ontleent is: gelijk reeds te voore op pag. 25. &c. verhaelt staet. Hier by kan het volgende uit *Als zjar* gevoeght worden.

De beevaerders trokken na het huis of *Kaaba*, en bezochten dat godsdienst halve, en wenden zich ten dien einde daer na toe. Zy liepen het huis zeven mael rontom, en liepen tusschen *Safah* en *Merwah* heen en weder, en beweezen Gode gehoorzaamheit. Zy bezochten alle stantplaetsen, offerden giften, en wierpen steentjes, offerende op de maenden, op de welke niet geoorloft was, anderen vyantlijk aen te vallen

noch met oorlogen te bespringen. Dit plaghten zy alle te doen, uitgezeit de stammen *Tai*, en *Kathaam*, en eenigen uit de nakomelingen van *Hareth*, zoon van *Kaab*: want die stelden gene beevaerten in, noch trokken godvruchtelijk na het huis, noch hielden de heilige maenden en plaetsen voor heiligh.

Wat belangt dien heenen weerloop, en werping der steentjes en diergelijke werkingen, dezeraken (zoo *Algazal* getuight) des menschen gemoet niet, noch komen met de natuur over een, noch het verstant kan niet door dringen, wat zy willen zeggen, noch daer is niet, waer door de menschen, om die dingen t'omhelzen, gedreven worden: maer zy bestaen uit een enkel gebot, en uit een louter opzet van het gebot te gehoorzamen, voor zoo veel het een gebot is, dat nootwendigh moet gehoorzaemt worden.

Derhalve heeft *Mahomet* deze gewoonten of gebruikelijkheden, die van over ouds (ja van *Abraham* zelven, gelijk zy zeggen) ontfangen zijn, door het gezagh des Alkorans bevesticht: want *Mahomet* wil, dat *Abraham* zou geboden zijn, de menschen ter beevaert te noodigen.

Voorts heeft *Mahomet* de beevaert voor een groot gedeelte van zijnen godsdienst, en voor een van desselfs kolommen en grontvesten gehouden. Zulx hy oordeelde, dat de geen, die zonder beevaert gedaen te hebben, quam te sterven, als een Jood of Kristen zou sterven.

Verscheide Arabische Chaliven of Keizers,

keizers, zijn ook in oude tijden na Mekka ter beevaert getrokken.

Ziet
pag. 16.

De loop, tusschen de bergen *Safab* en *Merwab*, is ook een gedeelte van de dienst der beevaert, tusschen dewelke de beevaerders zeven mael heen en weder loopen, nu met een gemeenen, en dan met een vluggen of stijven tret, by beurten. Ineenzelve zin schrijft *Algazal* aldus:

Die zal by zeven mael doen, en ieder beurte ylen, wanneer by ylen moet: maer langzaam zal hy treden, wanneer hy langzaam moet gaen.

De genen, die op wegh geboren worden, wanneer de moeder na Mekka ter beevaert getrokken is, hebben de vryheit van een groenen tulbant te dragen: het welk by de Mahometanen voor een groote eere en voorrecht gehouden wort: naerdien geene andere als de *Emirs* (dat zijn de genen, die zich roemen uit *Mahomets* geslacht te zijn) een groenen tulbant mogen dragen.

Alle Mahometanen, hoe verre zy ook wegh wonen, zijn gehouden eenmael van hun leven eene beevaert na Mekka te doen: 't zy zelfs in perzoon, of anderen voor hen na de plaetse te zenden. Dan hier toe zijn de arme luiden niet verplicht, die volkomentlijk niet hebben om van te leven: dewijl door hun afwezen hun vrouwen kinderen zouden gebrek lijden.

Alle de Mahometaensche vorsten van Asia, Afrika en Europa, komen inzonderheit in dit punt over een, dat zy geloven verplicht te zijn alle jaeren een geschenk na Mekka te zenden, die gewonlijk in kostelijke tapijten, kleden, of behangfels, en in eene tente bestaen, om op Mahomets graf te Medina te hangen. By wijlen zenden zy deze geschenken met een byzondere gelofte. Aldus zond de grote Mogol voor eenige weinige jaeren aen den profet Mahomet, tot erkentenis der herstelling van zijne gezondheid, een boek, d' *Alkoran* genaemt, gewaerdeert op vierduizent kronen, die in het midden des omtreks een diamant van drie hondert karaten had. De rest was op beide zijden met verscheide gesteenten gestoffeert.

De tente en behangfel, dewelke men derwaerts zend, zijn twee stukken van eene gelijke waerdye, en, zoo door de schoonheit der stoffe, als door de by-

gevoeghde rijkdommen, uittermaten kostelijk.

Ziet
pag. 11.

Het behangfel dient, om het graf van Mahomet te bedekken; en de tente, dewelke tegen aen de Moske wort opgerecht, is voor de Chek, die den tijt van zeventien dagen zich daer onder onthout. Deze Chek, of groote priester, en hooft van Mahomets wet en godsdienst, trekt onberekelijke schatten van deze tente en tapijt, dewelke alle jaeren vernieuwt worden. Wanneer nu een nieu geschenk van den grooten Heer gekomen is, zoo zend de Chek, als door eene byzondere gunste, eenige stukken van het behangfel van d'oude tente aen vele Mahometaensche vorsten: waer voor hy, tot vereldinge, vele prachtige geschenken ontfangt.

Dit behangfel of gordijne, dat van buiten rontom de tente gehangen is, om te beletten dat men den genen niet ziet, die van binnen zijn, bestaet uit vele stukken, is zes voeten hoogh, en zeer lang

De Chek zend ook aen eenen van de grootste Mahometaensche vorsten, als aen den grooten Cham van Tartarye, of aen den grooten Mogol, of Turkschen keizer, het geheel behangfel: het welk hy alle tien of twalef jaeren doet, nu aen den eenen, en dan aen den ander.

Wanneer de tegenwoordige grote Mogol, of koning van Indie, met namen *Aureng Zeb*, op den thron gevestigt was, zand de Chek hem het geheel behangfel: waer voor de koning hem aenstonts groote geschenken vereerde. Ten hove wiert grote blijdschap bedreven, dat de koning van zulken heilige plaetse sulc een heerlijk en prachtig geschenk ontfangen had. Niet lang daer na wiert de Chek ook zeer mildelijk door den groten Mogol beschonken.

Abu Karb Afaad, de twee en dertighste koning van Jemen, die gezeit wort zeven hondert jaeren voor *Mahomet* gebloeit te hebben, was d'eerste, die de *Kaaba* of tempel van Mekka, met tapijten of kleeden deed behangen. Waer uit d'outheit dier gewoonte blijkt.

Pococ. in
Abulf.
Ziet pag.
110.

De grote Heer, of Turksche Keizer, bestaet een derde gedeelte der inkomsten, die hy jaerlix uit het koninkrijk van Egypten trekt, aen de geschenken, die hy allejaers na Mekka zend. Drie

millioenen guldens van de twalef der jaerlice inkomfte van Egypten worden beftect aen de kostelijke tapijten en prachtige tenten, die hy aen den Chek alle jaers zend, om het graf van *Mahomet* te verheerlijken. Een ander gedeelte dier inkomfte gaet tot de betaling der genen, die in de Moskeen dienen: als d'*Imams*, dat zijn prelaten of hogepriesters; de *Cheuchs*, of predikers, en de *Muezims*, die van de torens der *Mesjiden*, of tempels, luitskeels fchreeuwen, om het volk ter bede te roepen: als ook de *Kaiuns* van *Mekka* en *Medina*, die de Mesjiden bewaren, fchoon houden, en de lampen ontsteken. Behalve deze drie millonen zend de groote Heer daer en boven, tot voetsel en onderhoud van alle de beevaerders, aen den *Chek* eene groote zomme gelts.

Deze *Chek* is gelijk de hooge priester der wet, en opperhoofdige paus van alle de Mahometanen, van wat lant en fekte zy zijn. Hy maekt dezen verblinden Mahometanen, die ter beevaert komen, wijs, dat alle jaers na *Mekka* zestigh en zeventigh duizent beevaerders, zoo mannen als vrouwen, komen: en by aldien dat getal niet vervult wiert, zoo zouden d'engelen in gedaenten van menschen komen, om dat getal te vervullen.

Deze *Chek*, dien alle de Mahometanen eene groote eerbiedigheit toedragen, is zeer rijk en machtigh: als lichtelijk uit de geschenken, die hy alle jaers van den grooten Heer en andere Mahometaensche vorsten ontfangt, te oordeelen is. Alle die geschenken behooren hem in eigendom, op het einde des jaers, toe.

Desgelijx trekt hy groote voordeelen uit alle de geschenken der beevaerders, en uit de gelden, die dezelve vor-

sten hem toezenden, om voor hen tot aelmoessen uitgereikt te worden, die hy dan na zijne wil en welgevallen beftect.

Alle deze geschenken t'zamen brengen hem cere onbereekelijke inkomfte op: dewijl het Mahometsdom zeer wijt en breed in Asia, Afrika, en Europa verspreit is.

De Mahometanen van Europe, die ter beevaert reizen, begeven zich na *Aleppo*, om zich by de Karavane te verveegen: die van Afrika trekken na groot *Kairo*, hoofstad van Egypten. Zy ontmoeten elkanderen in de woestijne, met de zelve Karavane van *Aleppo*, achtiën daghreizen van *Medina*. Aldaer vintmen water, dat dooreene kanael tot aen deze stad, een wegh van achtiën daghreizen, geleit is.

De Mahometanen gelooven door overlevering, dat dit water door den profheet *Mahomet* gezonden zy, wanneer hy met sijn krijgsheir door de woestijne trok, dat schier van dorst verfmachte. Wanneer *Mahomet* d'eerste daer uit wilde drinken, hoorde hy eene stemme, die tot hem riep: *O profheet, ghy zult het water bitter bevinden*. Op welke stemme hy geantwoort had: *Laet ons alle daer van drinken: want ik weet dat het zoet is*. Voorts had voor de tweede male de stemme daer weder op geantwoort: *Profheet beveel, ik zal u volgen*. En zoo dra hy dit gesproken hadde, maekte het water eene kanael onder d'aerde, en volghde tot aen *Medina*.

Eensdeels ook, om dit wonderlijk water, dat *Mahomet* zou zoet gemaakt, en eenen wegh van achtiën daghreizen verre doen lopen had, begeven zich uit alle oorden der werelt, zulk een groote menigtheit van menschen derwaerts.

Welke plechtelikheden de beevaerders te *Mekka* en *Medina* bedrijven, is te vooren wijtloopigh verhaelt.

Ziet

Pag. 15.

Gevoelen der Mahometanen van den Zalighmaker Jesus Kristus en Maria.

DE Mahometanen noemen den Zalighmaker verscheidentlijk, als *Messias*, of *Masibo*, alsook *Isa* of *Isai*, dat is, *Jesus*, en ook zoon van *Maria*. Aldus leest men in zeker *Surat*, of hoofdstuk des Alkorans, het geslagt *Imran* genaemt: *Zijn naem is Messias, Isa,*

(of *Jesus*) *zoon van Maria: of Miria*, na d'Arabische spelling. Maer zy verstaen noch vatten het niet, dat de Zalighmaker, om een geheel andere reden *Kristus*, om een andere reden *Jesus*, en om een andere reden zoon van *Maria*, genoemt wort: want zy meenen,

nen, dat hem hierom alleenlijk die drie namen gegeven zijn, op dat hy door die, als door zekere kentekenen, van andere menschen, den welken misfchien een van die drie namen toekomt, zou kunnen onderscheiden worden.

Beidavi. *Messias*, zoo d'Arabieren zeggen, is een bynaem, en een van d'eerste bynamen, zoodanigh Vrient is: en bediet in d'Ebreusche sprake, gezegende. Andere houden *Messias* voor een Arabisch woort. Aldus schrijft *Beidavi*: Hy wort *Masjho*, (dat is, *Messias*) genoemd, om dat hy in de zegening geschapen is: of om dat God hem zuiver van zonden gehouden heeft, of om dat hy ãe werelt doorreist heeft, zonder op eene plaetse stil te staen: of om dat *Gabriel* hem gezalf heeft: want alle die betekenissen heeft het Arabisch woort *Masaba*, met den welken hy ook gemeenelyk genoemd wort.

Gool Lex. Arab. 2224. De naem van *Messias* is by de Mahometanen in groote eerbiedigheid, en veel in 't gebruik: want doorgaens komt de zaligmaker met dien naem by hen in hunne schriften voor.

Zy houden den naem *Isa*, of *Isai*, dat is, *Jesus*, voor een Barbarischen naem, en die hierom niet kan uitgeleit noch verklaert worden, dewyl hy Barbarisch is.

Wat belangt den naem van *zoon van Maria*: de Mahometanen willen, dat hy alzo niet zonder gewichtige reden genoemd wort: te weten, de zoonen, zeggen zy, worden na de vaders, en niet na de moeders genoemd. Dies blijkt uit deze zijne benaming, met dewelke hy na zijne moeder genoemd is, dat hy zonder vader geboren zy: welk d'oorzake is, waerom hy alleenlijk na de moeder genoemd wort.

Alkor. Surat. Comment. *Maria*, volgens schrijven des Alkorans, is geboren uit den vader *Amran*: want zy wort gezeit een dochter van *Amran*, te zijn, zoon van *Matan*, zoon van *Sulman*, zoon van *David*, zoon van *Jesse*. Door een anderen *Amran* wort de vader van *Moses* en *Aron* verstaen. Wiens geslaghtboom in dezer wijze uitgerekent wort: *Amran* was uit *Jesbar*, *Jesbar* uit *Kabet*, *Kabet* uit *Levi*, *Levi* uit *Jakob*, *Jakob* uit *Isaak*. Tusschen beide deze *Amrans* zijn duizent en acht hondert jaren verlopen.

Comment. Over *Marias* opvoeding was *Zacharias* gestelt; want *Zacharias*, die uit den stam van *Jakob*, zoon van *Isaak* was, voede haer op.

Despijze wiert *Maria* uit den hemel verleent: want zoo dikwils *Zacharias* tot haer in den tempel trad, vond hy neffens haer spijze. Hy vroeg haer: *Maria*, van waer komt u hier deze spijze? zy antwoorde, van God: want God spijst, dien hy wil, zonder eenige mate. *Alkor*.

De spijze wiert haer uit het paradijs toegezonden, en zy zoogh nocht borsten. Des zomers had zy winter, en des winters zomer-vruchten. *Comment*.

Tot lof van *Maria* worden deze woorden by d'Arabieren gedaght. Onder de mannen zijn vele volmaekt geweest: maer gene onder de vrouwen: behalve vier; *Asia*, *Merahams* dochter: *Maria*, *Amrans* dochter: *Chadiga*, *Hubalds* dochter, en *Fatima*, *Mahomet's* dochter. Dies deze *Maria*, wanneer zy noch in den lijfmoeder was, Gode toegeheilicht is. Deze is tot dit groot geheim verkoren, dewelke uit een maegden lijfmoeder zou baren, en *Jesus*, zonder hulpe van eenen man voortbrengen. Aldus leeftmen ook op verscheide plaetsen des Alkorans, tot roem van *Maria*: En wanneer d'Engelen zeiden, O *Maria*, God heeft u uitverkoren en gereinight: dat is, hy heeft u van onzuivere werken, en van het geen, daer de Joden u meê betighen, gezuivert. Hy heeft u verkoren boven de vrouwen van alle eeuwen: om dat hy u *Isa* (of *Jesus*) zonder vader gegeven heeft: het welk gene vrouw gebeurt is. O *Maria*, eere uwen Heer, buige u voor hem, en val hem te voet met bidden. O *Maria*, God verkundicht u zijn woort: zijn naem is *Messias*. Waer op *Maria* had gezeit: O Heere, van waer zal my die zoon komen, daer my geen man aengeracht heeft? Toen wiert haer geantwoort: Aldus brengt God voort, wat hy wil: wanneer hy iet besloten heeft, zoo zeidt hy daer toe: Het zy zoo, en het is. Dus verre uit d'Alkoran.

D'Arabieren vorsschen zeer nauwkeurigh uit hoe out *Maria* was, toen zy zwanger wiert. Eenige zeggen, dat zy ontving, wanneer zy dertien jaren oudt was: anderen willen, dat zy slechts tien

Com-
ment.

jaren out was, wanneer zy reeds tweemaal hare maentfonden gehad had, eer zy zwanger wiert.

Zy gedenken ook den tijt van haere zwangerfchap. Eenigen brengen dien op zes: andere op zeven, en zommingen op acht maenden: met byvoegen, dat geen vrucht, in d'achste maent gebaert, in 't leven blijve, behalve de zalige *Iſa*.

Alkoraan.

D'nure van barensnoot quam *Maria* by de ſtam van eenen dadelboom over. Maer op wat wijze eindelijk *Jefus* uit *Maria* zonder vader geboren zy, verhalen zy in de volgende woorden: *God ſchept iemand zonder man en vrouw: gelijk by Adam geſchapen heeft. Hy brengt uit eene vrouw zonder man voort, gelijk by Iſa (of Jefus) voortgebraght heeft.* Waerom ook *Iſa*, (of *Jefus*) op deze wijze, in den Alkoraan, by *Adam* vergeleken wort. Het is met *Iſa* by *God*, als het met *Adam* by *God* is. Hy heeft hem uit aerde voortgebraght, en ſprak: *Hy zy, en hy was.*

Com-
ment.

Alkoraan.

Dit wort noch klaerder van den uitlegger in dezer wijze voorgelt. De geſchapenheit of ſtaet van *Jefus*, is gelijk die van *Adam*. *God* heeft *Adam* uit aerde geſchapen: en aldaer was geen vader noch moeder. Alzoo heeft hy ook *Jefus* (zonder eenen van beide ouders, gelijk *Adam* zonder beide) geſchapen.

En alhoewel de Mahometanen willen, dat *Jefus* zonder vader uit *Maria* geboren zy: zoo bekennen zy nochtans, dat *Jozef* te gelijk met haer geweest zy, dien ſy op Arabiſch *Iuſef Al-Bazjâr*, dat is, *Jozef* den timmerman, en ook knecht of dienaar des Heiligen *Huis*, dat is, tempel van *Jeruſalem*, noemen.

Dat de Engel aen *Jozef* in den ſlaep verſcheenen zy, en hem riet, *Maria* niet te verlaten, dat verhalen zy aldus: *Wanneer gezeidt wort, dat zy door verkrachting zwanger geworden was, vreesde Jozef, dat de koning haer dooden zou: dies vluchte hy te gelijk met haer wegh. Wanneer hy een ſtuk weeghs voortgereiſt was, beſloot hy haer te dooden. Maer ziet! *Gabriel* quam ondertuſſchen, en zeide: Dit is uin den heiligen Geest: hierom doot haer niet. En aenſtonts ſtaekte hy zijn opzet.*

Zy houden dezen *Jefus* voor eenen louteren menſch, en beveſtigen, dat hem geenzins toekomt, dat *God* toegeſchreven wort: want *God* (zeggen zy) is, die voor alles was, die duurt, na den ondergang van alle dingen, en met gere zinnen kan begrepen worden. Zy willen, dat *Chriſtus* een geſchapen knecht of menſche is, als alle andere knechten en menſchen. *Comm.*

Zy zeggen, de *Kriſtenen* hebben *Kriſtus* Gods zoon gemaekt: maer *Jefus* is slechts een knecht; gelijk alle andere knechten, met den welken (zeidt *God*) wy gunſtelijk gehandelt hebben: om dat wy hem tot een mirakel geſtelt hebben: dewijl wy hem zonder middel-oorzake geſchapen, gelijk *Adam*, en door profetie deurluchtigh gemaekt hebben. Zy voegen daer by het volgende: *God* is, wiens wezen verſcheiden van alle andere wezens is: maer zoodanigh is het wezen van *Kriſtus* niet: dewijl hy slechts een menſch is, gelijk wy: en zijn lichaem is niet anders, als het lichaem van eenen ieder van ons. Het was voor *Kriſtus* verborgen, het welk geenzins voor *God* verborgen was, &c. Zulx ook *Kriſtus* toekomt, volgens hun gevoelen, het geen d'Arabieren, nopende d'engelen, uiten.

En alhoewel *Kriſtus*, zeggen zy, mirakelen gedaen heeft, zoo heeft hy die evenwel door ſijne eigen maght niet uitgewerkt; maer door *God*, de † aen-
richter. *Want God, zeggen ſy, heeft door*
Kriſtus de melaetiſchen gereinight, en
de dooden weder levendigh gemaekt.
Hy heeft eenen vogel en andere dierge-
lyke dingen door hem geſchapen. Maer
dit moet Gode, en genen menſche toe-
geſchreven worden: door wiens werk
het geſchiet is.

† Au-
theur.
Com-
ment.

Dewijl zy dan gevoelen, dat d'eenheit der goddelijke natuur niet kan behouden worden, indien *Kriſtus* ook *God* genoemt wort, derhalve wort hierom die gemeene ſpreuke, zoo in andere ſchriften, als in den Alkoraan, zoo menighmael gedaght, en dewelke luidt: *Daer is geen God, dan die* (of d'eenige) *God.* Waerom ook van den Alkoraan gezeit wort: *Dit boek beveſtigt d'een-*
heit, verwerpt het geſelgenootſchap: en
geen boek is 'er, dat voor dat boek neer-
gezonden is, (wel te verſtaen, zoo het
een van de boeken Gods is) of het ſpreekt
aldus.

Ziet pag.

Comm.

aldus. Om dezelve reden en oorzaak zeggen zy: *Het eerste, dat Mahomet den menschen gegeven heeft, is d'eenheit: en wanneer zy in den eenigen God geloofst hadden, zoo zijn hen gebeden en aelmoessen geleert. Ja onder verscheide artikelen des Mahometaschen geloofs, bezit deze belijdenis: daer is geen God, dan een eenige God, de eerste plaetse. Hierom zeggen sy: zegge niet, Ozir is Gods zoon, noch, Kristus is Gods zoon; dewijl zy beyde als een van ons zijn, en menschen, gelijk wy.*

Comm.

Want noch Kristus zelf, gelijk zy zeggen, eigent zich deze eere toe, dat hy Gods zoon wil genoemt worden: *want gelijk hy, ten dage der opstanding, tegen de Joden zal getuigen, dat zy hem (Kristus) met logens beticht hebben; al zoo zal hy tegen de Kristenen getuigen, dat zy hem Godes zoon genoemt hebben.*

Comm.

Dies looghnen zy, dat Kristus God zy. Maer laet ons eens zien, door welke redenen zy gedreven worden, dat te doen. Het gevoelen der Kristenen, nopende de Drievuldigheid, stellen zy aldus voor. *Het is waer, het geen van de Kristenen gezeyt wort: te weten, dat zy leeren, dat'er een eenigh wezen is, maer drie perzoonen zijn; als de perzoon des Vaders, de perzoon des zoons, en de perzoon des Heiligen Geests: Door den perzoon des Vaders verstaen zy het wezen; door den perzoon des Zoons, de wetenschap; en door den perzoon des Heiligen Geests, het leven.* Het welk d'Alkoran, volgens bericht van den uitlegger, aldus verstaet: *Dat God, Messias (of Kristus) en Maria drie Goden zouden zijn; en Kristus Gods zoon uit Maria zou zijn. Hier op slaen deze woorden des Alkorans, wanneer God gezeyt had: O Isa, zoon van Maria, hebt ghy tot de menschen gezeyt, Houdt my en uwe moeder voor Goden, behalve God? Waer op Isa antwoorde: Dat zy verre van daer. Het is mijn plicht niet, dat ik zegh, het geen my in der daet niet betaemt. Indien ik dat gezeyt had, voorwaer ghy zoud dat weten, die weet wat in mijne siele is. Maer ik weet niet, wat in uwe siele is; dewijl u de verborgentheden bewust zijn. Ik heb hen niet met allen gezeyt, 't en zy dat my van u belast was. Eert en dient God, uw Heer en mijn Heer.*

Comm.

Dat heb ik hen getuight, zoo lang ik by hen was: maer na ghy my gedoot hebt, zoo hebt ghy hen, die van alles getuigt, ga geslagen. Alkoran.

Van de Kristenen, zeggen zy, wort gezeyt, dat zy in Kristus de goddelijkheit en menschelijkheid, van vaders en moeders zijde, vast stellen. Maer de zake, zeggen zy, draeght haer geheel anders toe. Dewijl dan, zeggen zy, *Messias*, dat is, *Jesus*, een zoon van *Maria* is: zoo is het voorwaer zekerlijk, dat hy haer zoon is, die door die zamenvoeging of verknochting aen haer verknocht wort, door de welke de zoonen aen de moeders verknogt worden: maer hy wort aen Gode verknocht, voor zoo veel hy een gezant is, en voor zoo veel hy door sijn bevel ontstaen is, en om dat hy hem, een levendigh lichaem, voortgebracht heeft, zonder vader. Dan het is ongerijmt, dat *Jesus* met die verknochting aen God verknocht wort, door de welke de zoonen aen de vaders verknocht worden.

Wijders, d'Alkoran bestrijt de godheit van Kristus aldus: *Van waer zou de Schepper van hemel en aerde eenen zoon hebben, naerdien, die alles voortgebracht heeft, en alles weet, gene gezellin heeft?*

Over deze woorden maekt d'uitlegger de verklaring in de volgende woorden:

Hier door wort op drierleie wijze wederleit, dat God eenen zoon heeft.

Eerstelijk, dat God hemel en aerde, die groote lichamen, geschapen heeft, die geensins kunnen gezeyt worden voortgeteelt te zijn: dewijl de voorttelling een eigenschap der lichamen is. Maer die lichamen voortbrengt, is hierom zelf geen lichaem, 't en zy hy voortteelt.

De kragt van de bewijsreden is deze: Iemant zou mogen zeggen: Niet hierom moet Gode een lichaem toegevoegt worden, om dat hy eenen zoon geteelt heeft; dewijl hy ook hemel en aerde, die lichamelijke klomp, voortgebracht heeft; daer hy zelf nochtans gezeyt wort, onlichamelijk te zijn, en in der daet is. Het is, zeggen zy, een ongelijke stelling. Wel kan iemant zonder lichaem scheppen; maer niet desgelijx zonder lichaem voorttelen.

Ten tweeden, dewijl de voorttelling

ling niet is, dan onder gelijken van een felven geslacht. Maer God is hoger, dan dat iemand hem in geslagte gelijk zy.

Zy gebruiken een gelijke bewijsreden tegen de genen, die gemeint hebben, volgens hun schrijven, dat d'engelen Gods dochteren zijn. Dewijl God een is, zeggen zy, zoo beraemt het niet, dat hy een gezellin hebben zou: zoo hy een gezellin had, zy zou uit sijn geslagt zijn: maer hy erkent geen geslagt. Gelijk, zeggen zy, de sterffelijken, zonder gebruiken arbeit van eene vrouw, gene kinderen of kroost kunnen voortteelen, alzo kan God niet, 't en zy met vermenging van eene andere sexe, voortteelen. Maer dewijl dat op God niet kan vallen, zoo kan ook geene voortteeling van God toegestaen worden.

Dies heeft Godt, volgens den Alkoran, niet geteelt; † dewijl hy zich met geen geslagt vermengt, tot dat hy uit sijn geslagt een gezellin vind, en aldus voortteelen. *Comm.*

Hy is ook niet geteelt; ‡ dewijl al het geen, dat geteelt is, van nieuws voortgebracht, en een lichaam is. Maer hy is eeuwig: en d'eerste door zijne zijnelijkheit, en heeft geen lichaam.

Ten derden: daer is geen ding, dat hy niet geschapen heeft, en dat hy niet weet: maer dien dat eigen is, behoeft geen enig ding of zoon.

Niet lichtelijk zal iemand den gront van de kragt dezer bewijsreden uitvorfchen. Maer ziet hier, op welke reden zy steunen, die Gode eenen zoon looghnen. God, zeggen zy, heeft geen zoon, dewijl hy alles geschapen heeft, en alles weet. Als of dit beletten zou, waer door hy des te minder eenen zoon zou kunnen hebben.

Om nu te verstaen, wat zy met dit slag van bewijsreden willen te kennen geven, zoo dient dit volgende gewooten te worden.

Dikwils en by na geduurighlijk komt dit in den Alkoran voor, te weten: daer die loogent, dat God eenen Zoon hebbe, te gelijk ook gedenkt, dat deez geheelen al door God voortgebracht zy, en door God geregeert en bestiert werde.

Aldus leest men in de *Surata* of hoofstuk: *Zy hebben gezeid, God heeft eenen zoon aengenomen. Dat zy verre*

van daer. J'ahet behoort hem, al wat in hemelen op aerden is. Alles bid hem aen. Hy is Schepper van hemelen aerde, en wanneer hy een werk geschickt heeft, zoo zeidt hy daer tegen: Het zy; en het is.

Hier meê komt overeen, het geen men in een ander hoofdstuk leest: *Zy hebben gezeid: Godt heeft eenen zoon aengenomen. Het zy verre van daer: Hy behoeft geensins eenen zoon. Het behoort hem toe, al wat in hemelen op aerde is.* Hier op slaen ook de woorden van de *Surata*: *Hem is het koninkrijk der hemelen en aerde; en hy heeft geen zoon aengenomen: noch hy erkent geen gezelnoot in sijn rijk.*

Maer waerom, zou iemand mogen vragen, wort hier gewagh van hemel en aerde gemaekt? Te weten, om te kennen te geven, dat het een eigenschap van lichamen is, eenen Zoon te hebben: maer by aldien hy een lichaam was, hy zou deze Wereld niet kunnen voortgebracht hebben, noch haere zaken bestieren. *Comm.* Zegge: Lof zy Gode, die geen zoon aengenomen, noch genen rijxsgenoot, noch genen makker oit gehad heeft.

Na wy het gevoelen der Mahometanen hier over voorgestelt hebben, dient oock verklaert en getoont te werden, wat bysonders en zonderlings zy den Zaligmaker Kristus toeschrijven, waer door hy van den gemenen mensch onderscheiden wort.

Zy zeggen dan, dat Kristus van God gezonden zy; op dat hy een uitroeper van zijne Majesteit, een verbeteraer van 'smenschen boosheit, een leeraer der gerechtigheit, en een verkundiger van het Evangelie zou zijn. Voorts bevestigen zy, dat hy het ampt, dat hem opgeleit was, trouwlijk verricht hebbe; die de menschen van goddeloze en ydele diensten afgewent hadde, om den waren God te dienen.

Zy spreken uit enen mont, en roepen eendrachtiger stemme, dat hy vele wonderlijke werken gedaen hebbe: want hy heeft, zeggen zy, den zwakken krachten, den kranken gezontheit, den blinden het gezicht gegeven; de smetten der bevleekte lichamen gezuivert, en de dooden, gelijk uit den slaep ontbonden, levendigh gemaekt. Maer zy gelooven niet, dat deze werken van eene onsterffelijke macht geweest zy.

De zalighmaker Kristus wort in den Alkoran *het woort Gods* genaemt. *Wanneer d'engelen zeiden: O Maria! God verkundicht u zijn woort: zijn naem is Kristus, &c.*

Surat.
Amrân.

Kristus nu, zeggen zy, wort met dien naem beschonken, om dat hy niet dan door het eenigh woort Gods geboren is. *Comment.*

Maer hoe is dat geschiet? *God* (zeggen zy) *zeide: Hy zy zonder arbeit des vaders.*

Wie zou nu willen twijffelen, dat zy dien naem uit de H. Schrift genomen hebben; maer dien in een verkeerden zin opgenomen, en het geen, dat de goddelijkheit van Kristus getuighde, averechts verworpen.

Daer en boven wort Kristus de ware *Reden of Sprake Gods* genoemt. *Dees Isa,* zeidt d'Alkoran, *zoon van Maria, is de ware sprake Gods, dien zy tegen spreken.* Maer hoe spreken zy hem tegen? *De Joden zeggen, hy is een bedrieger en een logenaer. De Kristenen zeggen, hy is Gods zoon.*

Surat.
Marjûm.

Hy wort ook op Arabisch *Rouhon Allah*, dat is, *de Geest Gods*, genoemt. Te weten, om die reden; dewijl hy eenen geest heeft, *die als zaet van den levendigen Vader afvloeit: want in der daet is hy van God, en van desselfs volkome maght voortgebraght.* Maer ook d'Engel Gabriël wort de *Geest Gods* genoemt. Aldus leeft men in d'Alkoran. *En wy hebben tot haer (Maria) onzen Geest gezonden.* Door welken geest d'uitlegger Gabriël verstaet: die alzo genoemt wort, ten aenzien van de liefde, met de welke God hem vervolgt.

Comm.

De Zalighmaker Kristus wort ook op Arabisch *Rasoul Allah*, dat is, *Apostel* (of gezant) *Gods*, genoemt: maer men wil, dat hy niet van d'andere Apostelen Gods, noch van d'andere Profeten verschilt. *Kristus, ae zoon van Maria,* zeidt d'Alkoran, *is niet als een gezant, voor den welken andere gezanten gekomen zijn. Zijn staet is in eene profetische openbaring; gelijk de staet van andere profeten was, die voor hem genaen zijn.* Zy zeggen: Kristus zijn, gelijk allen den anderen profeten, door den engel, gods geheimenissen geopenbaert, dewelke zekerlijk te weten een werk van profesye is: dewijl de

Comm.

profesye een verkundiging des geheims is.

Aldus is Kristus ook de wijsheit der Wet en Evangelie door den engel geleert. Als blijkt uit de volgende woorden des Alkorans: *Wanneer God gezeit had: O Isai, gedenke mijner genade en gunste, tegen u en uwe moeder, hoe ik u met den heiligen Geest voorsien heb, op dat ghy tot den menschen in de wiege en in den volwassen ouderdom zoud spreken: en hoe ik u het boek (dat is, d'Alkoran) wijsheit, Wet, en Evangelie geleert heb.*

Inzonderheit willen de Mahometanen, dat het evangelie tot Kristus uit den hemel afgezonden zy, gelijk men aldus in den Alkoran leest. *Wy (God) hebben hem (Isa) het Evangelie gegeven.*

Kristus wort in den Alkoran aldus sprekende ingevoert: *Warelyk, ik ben tot u met een teken van onzen Heer gekomen. Ik maek u uit slijk een beelt van eenen vogel, en blaes daer in: waer uit een ware en oprechte vogel door Gods gehengenis ontstaet. Ik genees de blindgeboornen en melaetsen, en maek, door Gods gehengenis, de dooden levendigh. Ik vertel u wat ghy eet, en wat ghy in u huis verborgen hebt. Hier in hebt ghy waerelyk een wonder teken, indien ghy geloovigh zyt. Ik bevestigh de wet, dewelke ik voor my heb: en staet u eenige dingen toe, die u verboden zijn. Dewijl ik dan u een teken van den Heere gebraght heb, zoo vrees den Heer, en gehoorsaemt hem: want Godt is mijn Heer en uw Heer: eert dien. Dit is de rechte wegh.*

Woorden by naven een zelven zin en inhoud worden in een ander hoofstuk gelezen, die luiden: *Wanneer ghy uit slijk de gestalte van eenen vogel bootseerde, door mijne toelating, zoo blies ghy daer in, en daer wiert door mijne toelating een waere vogel uit. Ghy genas de blinden en melaetschen door mijne toelating, en wekte de dooden op, door mijne toelating.*

Dewijl dan de Zalighmaker deze en diergelijke dingen gedaen heeft, zoo verheft d'Alkoran hem met deze byzondere lofrede: *O Maria, God verkundicht u sijn woort! wiens naem* *Messias* (of *Isa*) *is, zoon van Maria Hy zal deurlughtigh in dit en in het ander*

Surat.
Amrân.

der leven zijn, en naest aen den throon staen. Te weten: hy zal deurluchtigh in dit leven zijn, door *profesye* en uitstekentheit onder de menschen: en hy zal deurluchtigh in het ander leven zijn, door *tusschensprake* en hoogheit van trap (of staet) in het paradijs. En op dat hy onder den genen zou zijn, die aen den throon staen, zoo heeft God hem in den hemel opgenomen, en den Engelen tot een gezelgenoot bygevoeght.

Comm. Dies geloven de Mahometanen waerlijk, dat Kristus voor de godvruchtigen eenen tusschenspreker verstreken zal. Het welk niet duisterlijk uit de bovengemelde plaetse te bespeuren is: en blijkt klaerlijk uit de volgende woorden des Alkorans: *Die de Surat Al-*

Comm. *sif gelezen heeft, voor desen heeft Jesus gebeden, en vergiffenis der zonden verzocht: zoo lang hy in de werelt leeft. En ten jongsten dage is hy syn geselgenoot.* Maer dit wort ook den geloovigen toegeschreven: *Die de Surat Al Mamtaban gelezen heeft, die heeft, tot tusschensprekers voor sich, de geloovigen, beide mannen en vrouwen, ten dage der opstanding.*

Zy voegen Kristus, gelijk gezeit is, hoogheit van trap of staet in het paradijs toe. Of zy stellen hem onder de genen, *welker trappen verheven zijn*, om met de Mahometanen te spreken. Het welk aldus te verstaen is. Gelijk de helen vuur, naer hun gevoelen, door zekere orden of trappen onderscheiden wort: alzo heeft ook het paradijs, of huis der vergelding, gelijk zy het noemen, verscheide klassen of perken, die den zaligen, na verdiensten, worden toegevoeght. Die dan in dit paradijs ontfangen worden, genieten niet alle gelijke of evengroote glorye, noch zijn alle in waardigheit gelijk: maer d'een wort hooger dan d'ander, na de vromer zeden van sijn leven, verheven.

Aldus willen zy, dat Kristus, dewijl hy het gezantschap Gods op deze aerde trouwlijk verricht, en overal hem trouwheit bewezen, en niet alleenlijk zelf groote leerstukken of lessen van sijne godvruchtigheit en deught gegeven; maer ook anderen tot den dienst Gods ernstelijk en volstandelijk vermaent heeft, deze hooge trap of staet in het paradijs bezitte. Om hem

noch heerlijker af te malen, voeght'er d'Alkoran by, dat Kristus uit den genen is, die aen den throon staen. Het welk zoo veel is, als onder die genen gerekent te worden, welker trappen in het paradijs na aen den throon zijn: Het wort nu by hen voor cene groote eere en zonderlinge waerdigheit gehouden, na aen den throon te zijn.

Rontom den throon worden gezeit seventigh duizent engelen te zijn, die om den zelven loopen, en God loven en prijzen. Waer uit de heerlijkheit des throons blijkt. Maer eigentlijk willen zy, dat de throon niet anders, als eene aanwijzing der heerlijkheit van Gods throon en rijk zy: of een afbeelding van desselvs hooge lof, en hoogheit sijns rijks. Comm.

En alhoewel Kristus toegestact en geoorloft is, dezen throon te naderen: zoo is evenwel de staet van Mahomet, naer het gevoelen der Mahometanen, in het ander leven veel heerlijker: naerdien hy te gelijk met God van d'Engelen geroemt en geloofwt wort. *Welker sommigen, die hem loven, leenwen, andere offen, en anderen arenden van gedaente zijn. Vier onder hen zeggen: Lof zy u, o God, en uwen Mahomet: Lof zy u, om uwe goedertierentheit, na uwe maght. Vier zeggen: Lof zy u, o God, en uwen Mahomet. Lof zy u, om uwe zachtmoedigheit, na uwe wetenschap.*

Te weten, zy menen, dat Mahomet niet byzonders boven Kristus en d'andere profeten toekomt; dewijl hy, zeggen zy, veel treffelijker is, en in waerdigheit hen verre te boven gaet: want alle d'andere profeten worden slechts op zekere wijze geprezen en gewaerdeert. Wy zijn gewoon, zeggen zy, *Noach* te prijzen, om dat hy God langen tijt gedient heeft: *Abraham*, om zijne gemeenschap met God: *Moses*, om dat God tot hem gesproken heeft: en *Jesus*, om dat hy in den hemel opgenomen is. Maer wy houden, dat de gezant Gods, uitstekender dan die is; dewijl hy aen de menschen algemeenlijk gezonden is; en hem de zonden, zoo die hy voor als na gedaen heeft, vergeven zijn.

Hierom wort *Mahomet*, uitstekent en voortreffelijkheits halve, by hen op Arabisch *Al-Nabi*, dat is, profet, onbepaelijk genoemt.

Zy voegen ook Kristus deze uitste-
ketheit toe, dat hy aenstonts verhoort
geworden was, wanneer hy zijnen Heer
aengeropen had. Dit blijkt uit de vol-
gende woorden des Alkorans: *Wan-
neer d' Apostelen gezeit hadden, O Je-
sus, zoon van Maria, kan u God ons
eene tafel uit den hemel toezenden? Hy
antwoorde: Vreeset God. Zy zeiden:
Wy willen daer van eeten, op dat onse
herten bevestight worden, en wy we-
ten, dat ghy ons de waerheit geseyt
hebt, en getuigen daer van zijn.* Toen
seide Jesus: *O God, onse Heer, zende ons
eene tafel uit den hemel, op dat het ons
een feest, en een teken van u zy. En
spijse ons, ghy die de beste spijsen zijt.*
Toen zeide God: *Ja wel aen, ik zend
u eene tafel toe. Zoodan iemand onder
u ongeloofigh zal geweest zijn, dien
zal ik met zoodanige straffe straffen,
met dewelke ik niet een der schepselen
gestraft heb.* Wijtloopiger verhaelt
dit d'uitlegger in sijne uitlegging aldus.

Men zeidt, dat Jesus, op wien vre-
de zy, wanneer hy God wilde aenroe-
pen, een wolle kleet aengetogen, en
daer na gezeidt had: *O God, zende
onseene tafel.* Toen wiert een roode
tafel tusschen twee wolken gezonden:
welker een boven, en d'ander onder de
tafel was, tot dat die voor hem neêrge-
vallen was. Waer over Jesus weende,
en zeide: *Mijn God, maeke, dat ik uit
het getal der genen ben, die u bedan-
ken. O God, maeke, dat'er een teken
van bermhertigheit, en niet van straffe
zy.* Toen zeide hy tot hen: *Een van u
lieden sta op, die in werken d'anderen*

overtreft: hy bedekke de tafel, en zeg-
ge den naem des Heeren boven die op,
en eete daer van. Hier op zeide *Simon,*
prins der Apostelen: *Ghy bezit hier
d'eerste plaetse.* Waer op Jesus op-
stont, en bad, na hy sich gewasschen
had. Na de tafel weggenomen was,
zeide Jesus: *In den naeme Gods, de
beste spijsen. In siet, daer verscheen
een gebraden visch met schubben: waer
van het vet by neêrvloeyde. Aen de
kop was zout, aen den steert edik, en
rontom de visch verscheide moeskruid-
den. Daer en boven verscheenen vijf
koeken. By d'eene was olye gedaen;
by de tweede honigh; by de derde bo-
ter; by de vierde kaes, en by de vijfde
gerookt vleesch.* Toen zeide *Simon:*
*O Gods geest! is deze spijsen van dit, of
van het ander leven? Waer op Jesus
zeide: Zy is van geen van beide: maer
het is zoodanigh vet, dat God door
sijne hoge maght voortgebracht heeft.
Eet, het geen ghy verzoght hebt, en
danker: God zal u sijne genade voort-
zetten en vermeerderen.* d'Apostelen
zeiden: *O Gods geest, zoo ghy nu
ons uit dit mirakel een ander mirakel
toonde? Toen zeide Jesus: Hoore
visch, werde door Gods ghenegenis
weêr levendigh. Waer op de visch
haer aenstonts beweeghde. Daer na
zeide hy: Keere weêr tot uwen vori-
gen staet. En aenstonts verscheen den
visch gebraden. Daer na vloegh de
tafel wegh. Wanneer zy daerna weer-
spannigh wierden, wierden zy in apen
en verkens verandert. Dus verre d'uit-
legger.*

Gevoelen der Arabieren en Mahometanen van *Adam, Abel, Seth, Enoch, Noach, Abraham, Job, Moses, &c.*

Adam en
Eva.

DE Mahometanen staen gewilligh-
lijken zeer gaerne toe, dat *Adam*
d'eerste mensch of d'algemeine vader,
en stam des menschelijken geslachts zy:
waerom zy hem *Alsal Al Adam*, dat is,
wortel der menschen, en *Abu Bazjar*,
dat is, vader der menschen, noemen.

Zy noemen Adam ook *Nabi*, dat
eenen profect, en *Nabi Allah*, dat
profect Gods beteekent: waerom zy
ook schrijven, (hoewel zonder bewijs
der H. Schrift) dat Adam d'eerste boe-

ken, door God uit den hemel hem toe-
gezonden, ontfangen hebbe. *Kessens*
schrijft *Adam* vijf en twintigh boeken
toe; (hoewel anderen slechts tien) die,
van wegen de stoffe en inhoud, inzon-
derheit eerwaardigh waeren: want zy
beheldden Gods besluiten, wetten, or-
deningen, beloften, dreigementen, en
andere dingen, dewelke namaels in de
werelt geschieden zouden. D'Alkoran
handelt van Adams en Evas bedrijf bin-
nen en buiten het paradijs wijtloopigh.

De vitis
patrum.

Abel.

Abel, Adams zoon, wort in den Alkoran *Kabel* genoemd.

Mahomet leit ook de historie van *Kains* breedermoort, in den Alkoran, in de vijfde *Surat* van de tafel, uit (hoe wel met loutere beufelingen vermengt.) *Keffeus* voeght'er by, dat *Kain* de verdiende straffe des broeder moorts geboet hebbe, niet alleenlijk met het leven in een geweldige doot te veranderen: maer wiert ook geknevelt na de plaetse der eeuwige straffe gevoert, en de duivelen tot een roof gegeven. waerom hy byna overal in de Schriften der Arabieren, met den bynaem van *vervloekte* genoemd wort.

Seth.

Adam bekende in zijnen ouderdom van twee hondert en dertigh jaren *Eva*, dewelke ontving, en een kint baerde, dat hy *Seth* noemde. Het was schoon van leest, en in welgesteltheit van leden den vader gelijk, en de vader der reuzen, die voor den watervloet de werelt bewoonden.

Patricid.
Patriarch.
in histor.
Eccl.

De Mahometanische Schrijver *Keffeus* volgt eene andere overlevering, en zeidt aldus: *Adam*, die om de onverdiende doot van *Abel* byna van rouwe en droefheit verging, wiert niet alleenlijk belast, zijne rouwe en droefheit te staken: maer hem wiert ook hope gegeven, dat uit zijne lendenen een man zou voortkomen, van gestalte, schoonheit en bevalligheit gelijk als *Abel*, en die de vader van alle profeten zou zijn.

De zelve Schrijver *Keffeus* schrijft *Seth* het eerste gebruik des zwaerts toe, dat hem uit den hemel, om tegen *Kain* en zijne nakomelingen een onverzoenlijken oorlogh te voeren, toegezonden was. Hy maekt dezen *Seth* den aenrechter van den openbaeren Godsdiens, als die van een toren, ten dien einde gebouwt, gewoonlijken luit-ruchtigh riep: *Daer is geen God, dan Adams God*. Ook hadden *Seth* en zijne zoonen, zoo lang hy en zy op de werelt waren, de rechtveerdigheit geboden, en d'onrechtvaerdigheit verboden.

Enoch.
Euseb.
ex Eupol.

Enoch wort by d' Arabieren *Edris*, of *Idris*, of *Adris* genoemd. *Enoch* wort ook voor een en den zelve gehouden, dien d'oude Grieken *Atlas* noemden: welken *Atlas* de vinding der sterrekunde toegeschreven wiert:

gelijk ook *Enoch* en *Edris*. Geen ouder boek, als d'Alkoran, kan gevonden woden, in het welk *Edris*, in plaetse van *Enoch*, gestelt wort: dies nootwendigh de oorsprong des woorts *Edris* *Mahomet* moet toegeschreven worden, die, in d'achtiende en twintighste *Surat*, *Enoch* onder den naem van *Edris* gedenkt.

Edris is een Arabisch woort, en bediet eenen *leeraer*, *geletterden*, en *schranderen en naukeurigen onderzoeker der dingen*: waerom de scholen op Arabisch *Medris* genoemd werden, in de welke wetenswaardige en twistige dingen gezift werden.

Beidavi schrijft, in zijne uitlegging over den Alkoran, dat *Enoch*, om zijne menighvoudige oeffening, *Edris* genoemd zy: want d'Allerhooghste, zeidt zy, heeft hem dertigh boeken toegezonden. Ook wort gezeyt, dat hy d'eerste penne schrijver, en d'eerste vinder der sterrekunde geweest zy.

Surat. de
Maria.

Enoch, (zoo zeker ander Arabische schrijver getuight) is de profet *Edris*: op wien het boek der wet, als ook de sterrekunde, gevallen is.

De Mahometanen, uit overlevering der Joden, schrijven *Enoch* of *Edris* den geest van profesye toe. Hierom vintmen doorgaens in de Schriften der Arabieren vele dingen, die den profesye van *Enoch* wonderlijk verheerlijken en roemen. Aldus schrijft *Keffeus*, dat *God den Apostel* (of *Enoch*) tot de nakomelingen van *Kabel* (of *Kain*) gezonden hebbe: en op een andere plaetse zeidt hy: *God heeft Edris, de Profet en Apostel, tot hen gezonden, die hen tot den dienst Gods zou roepen*.

d'Alkoran gedenkt ook *Enochs* verrukking of opneming en verplacsing in den hemel, met de volgende woorden: *Wy hebben hem in een hooger plaetse verheven*. Wat *Mahomet* hier meê heeft willen zeggen, hebben d'Arabische leeraers selfs niet weten t'uiten noch bepalen. Waer uit vele twijfelachtige en weifelachtige gevoelens dier schrijvers ontsaen zijn: want einigen verstaen door een hoger plaetse, d'uitstekentheit der profesje: andere het *paradijs*: andere den *sesten en vierden hemel*.

Beidar.

Lamech of *Lamek* wort by d'Arabieren

Lamech
of La-
mek.

bieren, of Mahometanen, door eene verzetting van letteren, dewelke by d'Arabieren in zoodanige eige namen zeer gebruikelijk is, *Malek* genoemd.

Lamek was, volgens schrijven van eenige Arabieren, blind: dies hy door een jongen most geleit worden: maer wanneer hy r'eener tijt geraes in het bosch hoorde, zoo meende hy, dat'er een wilt was. Wanneer hy nu het wilt met eenen steen het leven benomen zoo had, vernam hy uit den jongen, dat hy eenen mensch gedoot hadde: waerom hy ook het hoofd van dien jongen zoodanigh verpletterde, dat hy daer aen sterf.

R. Gedal.
in Schalf.
Hakkab.

Anderen verhalen dit bedrijf een weinigh anders aldus:

Wanneer *Kain* out en afgemat was, woonde hy tusschen boomen en distellen. De jonge, die *Lamek* verzelschapte, om te jagen, zag *Kain* van verre, die hem als een wilt gedierre voorquam. Aenstonts vermaende *Lamek* den jongen, zijnen boge op het wilt te spannen. Het welk hy deed, en schoot *Kain* doot. Wanneer hy nader tot hem trad, kende hy zijnen grootvader: waer over zijn bloet van gramschap in zijn lijf begon te zieden, en hy doode ook den jongen.

Kesseus noemt *Lamek* eenen koning uit de koningen, en eenen halssterrigen reus.

Noach.

Wijloopigh handelen de Schriften der Arabieren van *Noach*, en van zijne ontfangenis, geboorte, opvoeding, en onvermoeiden arbeit, tot bekeering der menschen. In't kort zullen wy eenigen stukken, 't zy waerheit of valsch, uit hen ten toone stellen.

Kesseus.

Zoo drae *Noach* ter werelt quam, moste hy een balling zijn, en de grootste moeielijkheid uitstaen. Na de doot van *Lamek* keerde hy uit zijne ballingschap weêr tot de zijnen, en leide een veehoedersleven. Maer God had hem tot deurluchtiger en heerlijker ampt, te weten, van profesye, geschikt, en bevolen, dat hy d'afgodisten van lijnen tijt van hunne afgoderye zou trachten af te brengen.

Op meerder plaetsen en by verscheidene Arabische Schrijvers, en inzonderheit by *Kesseus* en *Beidavi*, en in den Alkoran self, als *Surat* 5. 10. 11. 19. 21. 25. 48. 53. &c. worden die dingen in't brede verhandelt.

De vijfde *Surat* doet God en *Noach* aldus spreken: *En nu hebben wy Noach tot ons volk gezonden, die tot hen gezeldt heeft: O volk, diene God: want ghy hebt, buiten dien, genen God: maer anders hebt ghy te vrezen voor de straffe op dien groten: † dagh. Maer de Hoofden des volks antwoorden Noach: Voorwaer wy zien, dat ghy in eeneklare doling zijt. Waer op Noach hen weêr diende. Ik ben in gene doling: maer een gezant van den Heer der Heirscharen, om het gezantschap van meinen Heer by u te verrichten, en u te vermanen: want ik weet van God, dat ghy niet weert. Of zijt ghy niet verblijt, indien een gezantschap van uwen Heer, door eenen man uyt u lieden, die u onderwijst, gekomen zy, op dat ghy, indien ghy God vreeft, misschien barmhertigheit verkrijght. Maer wanneer zy Noach met logens beschuldicht hadden, hebben wy hem, en alle de genen, die in het Schip waren, verlost.*

† D'Uie-
legger
verstaet
de straffe
van den
water-
vloect.

De Mahometanen selfs maeken *Cham*, *Noachs* zoon, om het belaggen van des vaders ontdekte schamelheit, over al zwart, en slaken doorgaenseene vloek op hem. Hoe zich dit toedroegh, verhaelt *Kesseus*, in de volgende woorden, aldus: *Noach* sliep in de schoot van zijnen zoon *Sem*: maer door het ontstaen van een sterke wint, wiert *Noachs* schamelheit ontbloot. *Cham* dit ziende, borst daer over, met laggen tot schaterens toe uit. Wanneer *Noach* ontwaeckte, vroegh hy: *Wat laggen is dit? Toen openbaerde Sem, wat Cham gezeid had. Waer over Noach met zeer zware toorn tegen Cham ontstak, en sprak tot hem: Zult ghy zoon u vader's schamelheit belaggen? God verandere uwe gedaente: en uw aengesicht werde zwart. En men zeidt, dat die woorden zoo dra niet gesproken waren, of Chams aengesicht wiert met eene vuile zwartheit, tot straffe, geverft.*

Cham,
Noachs
zoon.

In vita
Patrum.

D'Arabieren willen, dat de Morenlanders of Zwartten, die *Chams* nakomelingen, en meerendeels bruinverwigh, of zwart van veruwe zijn, ook nu noch de merken van die straffe draagen.

Vele ongerijmde dingen schrijft zeker *Turksche Poëet* van *Noach*: en

onder andere het volgende : *Wanneer Noach geboren wiert , leet sijne moeder vele smerten. Daerna ging zy wegh , en quam by zeker spelonke , en liet haeren zoon , in de luiere gewonden , op Goas genae in de spelonke blijven , en keerde weërom. De moeder quam geduurigh , veertig dagenlang , en soogde hem in de spelonke. Over het licht , dat op sijn voorhoofd blonk , vreesde de moeder byzonderlijk , dat d'ongelovigen by hem komen , en hem dooden , of eenig leet aendoen zouden , wanneer zy zoodanigh iets in hem bemerkten. Hy wieschop , en begon zich zekven te kennen. De moeder quam alle daeghs , en aenschouwde zijn aengezicht. Op zekeren dagh sprak hy zijne moeder zeer belceft aen , en zeide. Waerom hebt ghy my hier gelaten ? De moeder antwoorde : Wete , mijn zoon , dat dit hierom gedaen is , dewijl ik u van het geweld der ongelovigen heb willen beschermen. Hy antwoorde : Zijt niet droevigh , moeder , noch weene niet. God , die my voortgebraght , en doen onstaen heeft , heeft my ook bewaert , en verschafft my spijsse. Wilt niet geloven , dat'er iemand is , van wien ik gevaer te vrezen heb. De moeder dit horende , wiert blijde , en ging te gelijk met hem naer huis. Hy groeide en wieschop : maer zijn moeder quam midlerwijle te sterfen.*

Abrah.
Echl. hist.
Arab.

In prat.
auf.

D'Arabieren gevoelen : dat in Noachs ark tachtentigh zielen behouden zijn : te weten , veertigh mannen en zoo veel vrouwen: behalven Noach, sijne vrouw, zoonen en snaren. Wanneer deze uit d'ark getreden waren, hadden zy eene stad gesticht, en, die na het getal van hunne perzoonen, Tachtentigh genoemd. Deze stad zou noch tot op het jaer negen hondert drie en veertigh dien naem behouden hebben, zoo *Mashud* bevestigt, die ontrent dien tijt geschreven heeft. Zoo *Ismaël Schiabin schiach* uit het gevoelen van zommige anderen verhaelt, waren alleenlijk zes perzonen, behalven Noachs huisgezin, in d'arke gefloten.

Sem,
Noachs
zoon.

Sem, Noachs zoon, wort by *Kessens* de vader der Arabieren genoemd. Hy voeght'er by, dat hy door erfrecht sijnen nakomelingen de landen van *Hegiaz*, *Jemen*, *Syrie* en *Gezira* of *Me-*

sopotamie in bezit gelaten hadde.

De zegening van Noach op *Scm* verhalen de Mahometanen een weinig anders, als de Schrift, in de volgende woorden: *O Sem, ghy hebt de schamelheit van uwen vader bedekt. God bedekke u in deze werelt, en vergeve u in de toekomende eeuwwe uwe zonden.*

Kessus.

Jafet was, volgens verklaring der Arabieren, de derde zoon van Noach, die na den watervloet met zijn gezin na het oostersch gewest trok. By *Kessens* wort hy de vader der Turken en *Azjams*, dat is, Barbaren, genoemd.

Jafet.

Patricid.
Ælmac.
Hiflor.
Arab.

Eber, of *Heber*, zoon van *Salah*, *Genes. 10, 24.* wort by d'Arabieren voor de vader der Hebreen gehouden, en *Hud* genoemd: waer van ook den Joden, die een en de zelve met de Hebreen zijn, in den Alkoran *Hudi* of *Jebudi*, genoemd worden.

Heber.
Surat 2.

De Mahometanen noemen *Hud*, na den voorgang der Joden, eenen profect. Hy deed grootc naerftigheid, om d'afgoderye, dewelke by zijnen tijt geweldigh in zwang ging, uit de herten der menschen te bannen: als blijkt uit het volgende schrijven des Alkorans, in d'elfde *Surat*, dewelke na hem den naem van *Hud* bekomen heeft.

De profect *Hud* zeide: *O volk diene God: vwant behalve hem hebt ghy genen God: 't en zy ghy godslasteraers zijt. O volk, ik zal hierom geen loon van u eischen: vwant mijn loon is boven den geen, die my geschapen heeft. Maer zult ghy het noch niet verstaen? O volk, verzoek van uwen Heer vergiffenis der zonden: daer na bekeert u tot hem, op dat hy u regen uit den hemel geeft. Hy zal u by uwe sterkte eene andere sterkte geven: dies wijket niet hartnekkigh terugh. Zy antwoorden hem: O *Hud*: Noit hebt ghy een teken tot ons gebracht. Wy zullen onze Goden om u wv voort niet verlaten, en u niet geloven. Wy meinen vast, dat een van onze Goden u met eene plage geslagen heeft. Toen zeide *Hud*: ik getuige, dat'er een vvaere God is: Maer belijt ghy, dat ik vry van een ander ben, als Godt te dienen. Wel aen, zoeket my alle listelijc te bedriegen: het zal u evenvel niet gelukken: vwant ik hoop in mijnen Heere, en in uwen Heere God. Daer is geen ongedierte, over wviens hoest hy niet gebiet, of daerzorge voor draecht. Gewisselijc in mijnen Heere is het vvaere leven. En by aldien ghy ook het allermeeeste afveekt, ik zal mijn ampt, evenvel, om het welk ik tot u gezonaen ben, verricht hebben. En God zal u een ander volk*

volk opmaken: dien zult ghy niet kunnen beschadigen: want myn God is een aenmerker van alle dingen. Maer wanneer ons bevel gekomen was, hebben wy Hud, en die met hem geloofden, na onze barmhertigheid, verloft, en uit zware straffe genomen.

Door de zware straffe is te verstaen het vergif, volgens de verklaring van *Beidavi*, dat de reuzen der ongelovigen quelde, en achter, door de geborste ledematen, uitbrak. Naer het schrijven van *Kesseus*, quamen die ongelovige halssterrigen aen eene vergiftige dwerrelwint te sneuvelen, blijvende *Hud* alleen behouden in 't leven. En aldus, zeidt d'Alkoran, quamen de volken *Ad* te sneuvelen: om dat zy de tekenen van hunnen heer weêrstaen hadden, tegen sijne gefanten opgestaen, en de geboden der weerspannige reuzen (†welker sommigen hondert, en de korste zestigh ellen lang waren) gevolgt waren. Waerom hen de vervloeking, in dit leven, en ten dage der opstanding, vergezelschappen zal. Was het volk van *Ad* hunnen heer niet ongelovigh? Dus verred' Alkoran.

De naem van den aertsvader *Abraham* wort by alle Mahometanen, en inzonderheit by de Turken, in groote eerbiedigheit gehouden: waerom eenige Arabische en Turksche keizers zich tot eere gerekent hebben, den naem van *Abraham*, of *Ibrahim*, naer hunne wijze van spelling, te voeren.

Her geen de Mahometanen van *Abraham* gelooven, zou een geheel boek beslaen, indien men het al wilde verhalen. Ecnige Mahometanen noemen den vader van *Abraham* te recht *Tarach*: maer in den Alkoran wort hy *Azara* genoemd, dat een gebroken naem van *Obed. Abeda Zara* schijnt te zijn, (met welchen naem de Talmudisten doorgaens *Abraham* noemen) of liever van *Athar*; dewijl *Tarah* alzooby *Eusebius* geheten wort.

Kesseus, en zelf *Mahomet*, beschrijft in den Alkoran d'afgoderye, dewelke door bevel van den godloofen *Nimrod* ingevoert, en door *Abrahams* *vader, boven andere, hevigh voortgeplant was. Waer over hy door den zoon *Abraham* dikwils berispt is, volgens bericht des Alkorans.

De geboorte van *Abraham* was, volgens schrijven der Mahometanen,

wonderlijk. In den beginne was hy tot afgoderye gencicht: maer liet evenwel den dienst der afgoden, na hy beter zinnen gekregen had, varen: want hy had God gebeden, dat hy met de zijnen van afgoderye mocht bevrijt blijven. Ook had hy by den vader de beelden gebroken, en anderen, die afgoden beelden wilden kooplen, de dooling ooghschijnlijk, met het breken van onbezielde beelden, getoont.

Hy heeft met *Nimrod*, over d'eenheit Gods, en opstanding der dooden, hevigh getwist.

Hy wort by de Mahometanen, na den voorgang der Schrift, een profet genoemd. Aldus leestmen in den Alkoran: *Abraham was zekerlijk een waer profet*. By anderen, als *Kesseus*, wort hy de vader van alle profeten genoemd. Anders wort hy op Arabisch *Chalil Allabi*, dat is, vriend Gods, en ook enkelijk, met het voorstellen van het Arabisch woortledeken *Al*, *Alchalil*, dat is, vriend genoemd.

De spijs, dewelke *Abraham* nuttighde, waren, vygen en druiven: en de drank most en melk.

Wanneer *Abraham* op de werelt leefde, heeft hy het Mahometsdom, of den godsdienst, dien *Mahomet* door de werelt verspreide, beleden: te weten, vele eeuwen, niet alleenlijk voor het Evangelie, maer ook voor de Wet. Hier op slaen de volgende woorden des Alkorans.

O volk, dat het boek omhelst, wat twist ghy onder u over *Abraham*; dewijl de Wet noch Evangelie niet neergedaelt is, dan na hem. Verstaet ghy het niet? Ghy lieden zijt de genen, welker geschil hier in bestaet: waer van u lieden niets bewust is. Maer het geen Gode bekend is, dat is u onbekent. *Abraham* was geen Jood, noch ook geen Kristen: maer hy was de geen, die van andere godsdiensten tot het Mahometsdom overgetreden is. Doch hy was geensins uit het getal der genen, die Gods wet tot het gezelschap toevoegen.

D'uitlegger geeft over deze woorden de volgende verklaring.

Alle de Joden en Kristenen hebben gemeint, dat *Abraham* van hunne sekte geweest zy: en daer over hebben zy met den Apostel Gods (verstaet *Mahomet*)

In vitâ
Patrum.

† Iben
Abbas.

Abra-
ham.

Kesseus
in vitâ
patr.

Histor.
Ecll. lib.
In vit.
patrum.

* Abra-
hams va-
der en
zijn huis-
gez n
diende
d'afgo-
den, zon,
manen
sterren.

Alkoran.

Alkor.
Surat. 2.
Kess.

Surat. 19.

Kesseus.

met) en geloovigen getuift. Maer hen wiert geantwoort: dat het Jodendom, na de gezonde wet, eindelijk ontfiaen was, en het Kristendom na het Evange- lie. Dies wort hierom Abraham, uit eene byzondere reden, by d' Arabieren *Hanif* genoemt; dat is, een die tot een Mahometaen, en waren godsdienst gekeert is. Abraham, zeggen zy, is de geen, die van alle andere godsdienften tot den dienst van het Islamsdom (of Mahometsdom) overgetreden is. Maer tuffchen Abraham en Mofes zijn duizent jaren verlopen: en tuffchen dezen en Jefus twee duizent jaren. Hoe heeft dan Abraham den godsdienst kunnen dienen, die eindelijk, na fijnen tijt, en, na verloop van een zeer langen tuffchentijt, ontfiaen is?

Abraham zou ook uit zijn vaderlant na Mekka getrokken zijn, en aldaer de *Kaaba* of tempel geflight hebben.

De Mahometanen voegen en nemen de drie aertsvaders, als *Abraham*, *Isaak* en *Jakob*, na de wijze der Joden en Kristenen, zeer dikwils en veeltijts t'zamen.

Jakob.

Jakob wort anders ook by de Mahometanen zelfs, met een Hebreusch woort, *Israël* genoemt: hoewel het eenigen fchijnt onbewuft te zijn, dat het een Hebreusch woort is. *Jakob*, (zeidt *Keffeus*) *trok uit Syrie, en reisde des nachts na zijnen schoonvader Laban, en verberghde sich des daegs: waerom hy Israël, dat is, de Nacht, genoemt wort.* Dies is Israël een Arabisch woort, zoo men *Keffeus* geloven magh. Hoewel *Beidawi* *Israel* een Hebreusch woort van oorsprong maekt; maer leit het qualijk uit: want hy wil, dat het eene *verkiezing* of *knecht Gods* bediet. Daer nochtans Israël eigentlijk in't Hebreusch *Vorst*, of *overwinnaer Gods* betekent: welke naem of bynaem hem, eershalve, door God gegeven is. 1 *Reg* 18. 31. 2 *Reg* 17. 34.

Efaü.

De naem *Eiz*, dat is, Efaü, wort in den Alkoran, weinig gedaght; hoewel dikwils by *Keffeus* en andere Arabische Schrijvers. Het rickt na eene Joodsche fabel, dat *Keffeus* Efaü twee zoonen toevoeght, die hy by de dochter van *Thaboth*, koning der Ethiopiërs, gewan, en *Al Roumo*, dat is, Romeinen, genoemt wierden.

Op geen meerder ftuen fchrijft *Kef-*

fus het volgend van Efaü: *Jakob zeydet tot Efaü: Ik verkundighu, o broeder, dat God my gunftelyk eene profetsche gave verleent heeft: en zijne profesje in uw geslaght zal stellen: ja, eenen apostel zal verwekken, die uit uwe lendenen zal voortkomen, en eenen koning, die het Oosten en Westen zal omtrekken, en Dikerais, (dat is, tweehoornige) genoemt worden.* De naem * *Dikerais* wort door Mahomet aen Alexander de Grootte, koning van Macedonien, gegeven.

* of anders Dul-karnain.

Eenige Mahometanen brengen den oorsprong van *Job* op de nakomelingen van Efaü. Onder andere maekt *Keffeus* *Job* eenen na-neve van Efaü: te weten, hy was een zoon van *Oomez*, zoon van *Oubal*, zoon van Efaü, zoon van *Jakob*, zoon van *Isaak*.

Wijders, van *Jobs* goederen of rijkdommen, godvruchtigheid, ellende, voor- en tegenspoet, wort wijtloopigh in den Alkoran, *Surat* 20. en 37. als ook by *Keffeus* gesproken, uit welken laesten dit volgende, nopende *Job*, getrokken is.

Job was een kloekzinnigh, welsprekend, zachtmoedigh, wijs en rijk man: Hy bezat vee, kemels, vrachtbeesten, kudden, ezels en peerden. God heeft hem uitftekentheit van gestalte, en voetsel gegeven: zoodanigh niemant voor hem moght gebeuren. Zulx niemant hem tegensprak, noch niemant hem, om zijne uitftekende gestalte, en voerspoet van magen, met logens betighte. Hy heeft hen ook wetten gegeven, tempels geflight, den behoefstigen en armen zekere tafelen toegevoeght, de vreemdelingen geëert, den weezen eenen bernhertigen vader, en den weduwen een godvruchtigen man verftrekt, &c. In't breede handelt deez *Keffeus* van *Jobs* staetverwiffeling, zweerigh lichaem, verachting en bespotting zijner vrouw.

Eenige stellen *Jobs* begraeftplaetse te Konftantinopolen: het welk ongerijmt en beuzelzinnigh is: naer dien een ander *Job* te Konftantinopolen begraven leit, die een veltheer der Mahometanen, en in een gevecht te sneuvelen quam, en doot na Konftantinopolen gevoert, en aldaer begraven wiert. Zommigen leggen ook het lant van *Utz* Konftantinopolen uit.

Job

Job wort in de Schriften der Arabieren een *rechtveerdige en waerachtige* profeet genoemd, en gezeit, dat na *Josef, der rechtveerdige, geen profeet dan Job* geweest zy. *Kessus* ontvouwt dit duidelijc in de volgende woorden: *D'allerhoogste God heeft tot de vrienden van Job gezeit. Weet ghy niet, dat Job een profeet Gods zy, den welken God tot zijn apostelschap verkoren, en zijne inblazing toegesonden heeft? God heeft ons met willen leeren, als of hy vertoornt op hem was: gelijk ghy uit dezen zijnen bedrukten staet schijnt te besluiten.*

Mofes.

D'Arabieren handelen van *Mufay*, dat is, *Moses*, meer als gemeen naukeurigh. Wiltloopigh wort in den Alkoran van *Moses* geboorte, gezantschap aen *Pharao*, mirakelen, opvoeding in *Pharao's* hof, profesye, boeken, die hem uit den hemel toegezonden zijn, brandende braembosch, en aankomste tot zijnen schoonvader *Jetro* in *Midian*, de manslaght van den *Egyptenaer*, en preeken tot den volke *Israëls*, &c. gesproken. Hoewel alles uit de Schrift arghlistelijc stukswijze genomen, ende zin der woorden doorgaens verdraeit, en met een blanketsel van vreemde woorden gestoffeert en vernist is.

Want *Jethro* wort in den Alkoran, alsook by d'Arabieren, volgens *Elmakin*, *Schoaib* en *Bojun* geheten. Trouwens dit zijn gene beuzelen van *Mahomet*: want God zelf, zoo *Kessus* getuight, of liever beweert, zou dien naem aenden priester der *Madianiten* gegeven hebben. De vrouw van *Sanun*, zeidt zy, baerde hem eenen zoon, diens naem *Bojun* is, die een en dezelve met *Schoab* is, op wien vrede zy. *Schoaib* was zeer schoon en fraci. Wanneer hy nu den mannelijken tabbert aengetogen had, gaf hem God wetenschap, kloekzinnigheit en wijsheit. Hy was weinigh van praect, en altijt tot betraghtingen genijght, rang van lichaem en mager van vleesch. Dies zijn vader ziende zijne zwak en magerheit, zeide: O mijn God en mijn Heer, voorwaer ghy hebt nu mijn volk en de stammen des *Midianitischen* geslaghts vermeenighvuldicht, zegen ook in dit mijn volk dezen mijnen zoon, die by hem is. Wanneer hy t'eenertijde sloop, had

Hiflor.
Saracen.

hy in zijne ruste een stemme gehoord, die aldus riep: O *Zanun*, voorwaer God heeft u reeds in dezen *Schoaib*, dat is, stam of volk, gezegent: dien hy, tot eenen profeet, onder het volk van *Median* gestelt heeft. En hierom, zeggen zy, heeft God hem *Schoaib* geheeten.

Dus verre
Kassus.

In den Alkoran wort *Moses* doorgaens op Arabisch *Kalim Allahi*, dat is, woort of sprake Gods gencemt; om dat hy met God gesproken heeft.

Surat. 4.

Veel wiltloopiger beschrijft *Kessus* het leven, bedrijf en doot van *Moses*; hoewel eenige dingen zoo opeentlijc valsch, dat zy zonder schaemte niet te verhalen zijn: zoodanigh de knoop der tonge is, waer door *Moses* beler was, de gedaghten van zijn zin r'uitten. De boetveerdigheit van *Pharao*, wanneer die reeds op sterven lagh, beschrijft hy aldus:

Wanneer nu Pharao zekerlijk zagh, dat hy sterven en verdrincken moste, zoo seide hy: Ik geloof in God, in den welken de kinderen Israëls geloven, en ik ben uit de Musulmannen. Maer Gabriel antwoorde hem: Voorwaer ghy was te voore weerspannigh, en uit het getal der vervolgers: waerom hy in het gesicht der Israeliten verdronk en ontquam.

By *Kessus* leeftmen ook dit volgende van *Moses*. *Moses* zeide: O God, toone my uwe rechtveerdigheit en billikheit in uwe schepselen. God antwoorde: O *Moses*, ghy zijt een man, die dat nauw kan verdragen. *Moses* zeide: O Heere ik zal dat lichtelijc verdragen. Wel dan, zeide God, tree-de tot den bron, verberge u aldaer, en sla mijne maght en wetenschap van geheime dingenga. Dies ging *Moses* wegh: en wanneer hy sich by den bron verborgen had, ziet, zoo steegh een ruitter van zijn peert af, om zijn gebet rechtmatigh te doen. Hy wasschte sich, bad en dronck, maer liet in het weggaen zijn gordel leggen, in den welken duizent kronen waren. Midlerwijle quam een jongen aen den bron om te drinken, en vond den gordel, dien hy opnam, en daer meê wegging. Daer nae quam een stokoude blinde man, die ook self dronck, en zich reinigde om te bidden. Hierentusschen wiert de ruitter gedachtigh aen zijnen gordel, en keerde weêrom, om dien te zoeken: doch

In vis.
patr.

doch vand dien niet ; maer wel den ouden blinden man ; tot wien hy zeide : Ik heb hier eenen gordel gelaten : waer in duizent kroonen zijn : en niemant, behalven u, is hier gekomen. De blinde antwoorde : Ghy ziet voorwaer, dat ik een man ben, die met mijne beide ooggen niet zien kan : hoe zou ik dan uwen gordel hebben kunnen wegnemen ? Door dit seggen wiert de ruiter op hem vertoornt, trok zijn degen uit, en doorstak en doode hem in het gezicht van Moses. Maer wanneer hy hem uittrok en onderzocht, vond hy niet met allen by hem. Toen zeide Moses : O God en mijn Heer, ik begin mijn gedult te verliezen. Maek ghy, die een rechtvaardig koning zijt, my bekend, hoe het daer met geschapen staet. Toen daelde Gabriel, op wien vrede zy, neer, die zeide. God verkundicht u heil, en en zeidt, dat hem verborge en geheime dingen bewust zijn : maer dat die kleine jonge, die den gordel opgenomen heeft, zijn eigen gedeelte en goet genomen heeft : naerdien de ruiter dezelve goederen den vader van dien jongen eertijts ontnomen heeft : maer de blinde heeft den vader van den ruiter gedoot : het welk hy nu van hem geeischt heeft. En aldus geschiede eenen iegelijk zijn recht. Hier opging Moses, na hy verlof van Gode verzocht had, met berou en boetvaardigheid wegh.

Misschien heeft *Kessens* en andere Mahometanen hier meê willen toonen, dat God in alle werken zeer rechtvaardigh is : ook dan, wanneer's menschen vernuft de geheime en verborge doorgangen van zijne goddelijke voorzienigheid niet bevroeden kan.

Wijtloppigh schrijft ook *Beidavi* in zijne boeken, zoo uit de Schrift, als scholen der Joden, van Moses. Hy stelt ergens Moses, onder alle andere profeten, in den hooghsten top : dewijl hy alleen met God onmiddelijk gesproken heeft. Hy maekt hem uitterlijk root van hair af.

Wanneer *Mahomet* in den Alkoran de mirakelen van Moses wil gedenken, zeidt hy : *Wy zijn tot Moses met negen tekenen getreden* : welke tekenen *Beidavi* op eene ry verklaert. Het eerste is de staf, of verandering der staf in eenen slang : het tweede is de handt, die melacts wierdt, en kort te vore

gezout was, en weinigh daer na weêr herstelt wiert : het derde zijn de springhanen : het vierde de luizen : het vijfde de kikvorschen : het zeste bloet, of verandering van bloet in water : het zevende, voortbrenging van water uit eene steenrots : het achste, verdeling der zee : het negende, verplaetsing of verzetting des berghs op de kinderen Israels.

D'oorfprong van den profcet Elias ^{Elias.} is den Mahometanen geheel en al onbewuft. Eenige zeggen, volgens schrijven van *Beidavi*, dat Elias *Edris*, Noachs grootvader, zy : andere willen, dat hy uit den stam van Aaron, Moses broeder, zy. Anders noemen zy hem ^{Patricid.} *Alchoder*, of *Alchadiro*, of liever *Alchidro*, of *Chidro*. De meeste Mahometanen en ook de Rabbijnen houden ^{Eliczer.} Elias, Pinehas of Phingas en S. Joris voor een en den zelve; hoewel andere dat in twijffel trekken.

In den Alkoran verhaelt Mahomet eenige beuzelzinnige en ongerijmde dingen van Elias, dewelke den Joden door overlevering ontleent zijn. Hy wort'er een tijdgenoot van Moses gemaekt : desgelijx by *Beidavi*, die geen minder beuzelachtigh verhael van beide in dezen zin schrijft.

Men zeidt, dat Moses, nopende de wet (na de Koptisten gesneuveld waren, en hy in Egypten getreden was,) met zulke geschaefde en cierlijke reden gesproken hadde, dat hy zich ook daer over beroemt had. Wanneer hem gezet wiert, of hy ook eenen kende, die schranderder als hy was, zou hy geantwoort hebben, Neen. Toen had God hem ingeblazen, Ja, mijn knecht † *Alchoder* (of Elias) die twee zeen vergadert. Wanneer Moses God gevraeght had, waer die Elias of *Alchoder* verborgen was ? Had God geantwoort : Onder den oever, by een rotse. Maer hoe zal ik dezen vinden, zeide Moses ? God had geantwoort : Ghy zult een visch in een mantje nemen : en daer die niet meer verschijnt, zult ghy Elias vinden. Dies vond Moses met Josua, die Gods raet volghden, eindelijk, onder het gelei van de visch, Elias.

Men leeft in den Alkoran dezelve fabel van Moses, Josua en Elias ; doch wy slaen die, om wijtloopigheid te mijden, over.

Beidavi.

Elias wort ook in den Alkoran onder het getal der Profeten gerekent: gelijk ook *Dalcifel*, dat is, *Elias*, onder die gestelt wort.

Eenige Arabische schrijvers maken *Jafin*, die ook in den Alkoran gedaght wort, vader van *Elias*. Maer *Jafin*, zoo veel men uit het vergelijken van verscheide plaetsen des Alkorans kan bespeuren, schijnt *Elise* te zijn, die door een letter verzetting *Eliasin* en *Eliseb* in den Alkoran genoemd wort.

Zoo de Mahometanen beuzelen, zou de ziele van *Pinehas* door eene zielverhuizing, of verwenteling, (*Metempsychosis* op Grieksch genoemd,) in het lichaam van *Elias*, en van daer weêr in het lichaam van den Ridder *S. Joris* verhuist zijn: zulx die menschen een en dezelve ziele gehad hadden: waerom zy op verscheide plaetsen, met een en den zelve naem genoemd worden: te weten, nu *Pinehas*, dan *Elias*, en dan weêr *Chidz*, dat is, *Sint Joris*. Ook verhalen de Rabbinen dat *Pinehas* door eene zielverhuizing namaels in *Elias* verandert zy: of dat zijn leven verlangt zy: naerdien nergens sijne doot gedaght wort. *S. Joris* wort eigenlijk by d'Arabieren *Chidz*, of *Chidron*, of *Gergis*, of *Margergis*, dat is, *Heer*, of *Heilige Joris* genoemd: hoewel hy anders met *Elias* en *Pinehas* een en den zelve naem voert: te weten, *Chidz*, of *Chidron*, &c. Hy wort in eenige Mahometanische schriften een *Profeet* genoemd. Maer *Kessus* schrijft, dat hy een godsdienstige en godvruchtige knecht Gods was; hoewel geen *profeet*. Wel was hy beroemt door mirakelen: maer evenwel wilde niemand in hem gelooven: uitgenomen drie perzoonen: als degemalin des konings, die in het lant van *Mausil* woonde; een oude vrouw, in welkers huis hy geknevelt bewaert wiert: en een vrouw, wiens stier hy weêr levendigh had gemaakt.

Deez *S. Joris* wort alleen, onder alle heiligen der Kristenen, by de Turken geëert en geviert, (dien sy *Dereletz Botzalle*, dat is, Ridder op het veld peert, noemen) om gene andere redenen, (zijns gevoelens) als dat hy gelijk een krijghsman afgemaakt wort: welk slag van menschen zy grote eere toedragen. Want aldus zeggen d'uit-

leggers des Alkorans: *Men verhaelt van zekeren geleerden man, dat hy, zittende te Rome gevangen, zon gezeydt hebben: Waerom dient ghy Isa? Zy antwoorden: Dewijl hy geen vader heeft. Toen zeide hy: Dies is Adam machtiger, dewijl die vader noch moeder gehad heeft. Waer op sy hem te gemoet voerden: Hy heeft de dooden opgewekt. Waer op de man antwoorde: En aldus is Ezechieel meerder. Want Isa heeft alleenlijk vier menschen; maer Ezechieel acht duizent menschen opgewekt. Zy zeiden: Hy heeft de blinden en lazeryen genezen. Waer op hy weer diende: Maer ook Gergis (of S. Joris) is hier in machtiger, die gekookt en gebraden, en daer na behouden ontkomen is.*

Zoo d'Arabische Schrijvers getuigen, wiert *S. Joris* ten tijde van Keizer *Diokletiaen*, (die de Kristenen vervolghde, en in groten getale ombraght) gedoot: want als hy op verzoek des keizers het Kristendom niet wilde verlaten, om d'afgoden aen te bidden, zoo deed de Keizer hem vele jaren met wrede straffe pijnigen. Eindelijk beval hy hem te dooden: dat in Palestijn geschiede.

Het geen *Kessus* en andere Arabieren van *Gergis* of *Chidz*, dat is, *S. Joris*, gevoelen, dat schijnen zy uit de Schriften en mont der Kristenen gezogen te hebben: want alhoewel de daden en het bedrijf van *Sint Joris* al over lang, door *Paulus Gelasius*, met eene zeer zwaere berispinge bestraft zijn: des onaengezien zijn die altijd by het lichtgeloovigh volck aengenomen, en hebben onder de Roomsgezinden altijd weelderige loten van wangeloof, in het aenroepen van dien Heiligh, geschoten.

De *profeet Samuel* wort in den Alkoran en by de Mahometanen *Esmuil* genoemd, en ook onder het getal der profeten gerekent.

Esdra wort in den Alkoran *Ozair* genoemd: van wien d'Arabieren in hunne Schriften wijtloppigh handelen.

Zeer hoogh wort de *profeet David* doorgaens in den Alkoran, en in andere Schriften der Arabieren geaght en geroemt, en een knecht Godts genoemd, en de tweede onder het getal der vier grote profeten gerekent, die by hen *Mofes*, *David*, *Isa* (*Jesus*) en *Mahomet*

Patricid.
Elmacin.

Sint Joris.

Geutr.
Aula
Turc.

Keffeus
in vit.
patr.

zijn. Zoo groot is de waerdigheid van dezen profet, volgens schrijven van *Keffeus*, dat hy, al van begin der werelt af, alle andere profeten schijnt overtroffen te hebben. Want wanneer Adam t'eener tijde den staet der profeten, die na hem komen zouden, beschouwde, zoo bespeurde hy, dat David alle d'andere overtrof: als wiens glans hemel en aerde vervult had. Wanneer Adam uit God verstaen had, wie dat deez David was, zeide hy: O Heere, hoe grooten ouderdom hebt ghy hem verleent? Hy zeide tot hem, zestigh jaren. Waer op Adam zeide: Hoe groten ouderdom hebt ghy my toegevoeght: De Heer antwoorde, duizent jaren, Toen zeide Adam: O Heere, geve mijnen zoon David van mijnen ouderdom veertigh jaren, op dat ghy hem hondert jaren toetelt. God zeide tot hem: O Adam, zult ghy dat doen? Adam antwoorde: Ja, Heere. Maer namaels heeft Adam dit verbont niet willen houden: want wanneer hy reeds ten einde van zijn leven gekomen was, en noch evenwel het duizenste jaer zijns ouderdoms niet bereikt had, zoo wilde hy den Engel des doots niet gehoorzamen. Maer hy, zonder te gedenken aen het verbont, met God aengegaen, by het welk hy veertigh jaren van den paelsteen zijns levens David toegevoeght had, voerde den Engel te gemoet, dat hy den voorgeschreven loop van duizent jaren noch niet volbraght hadde. Tot hier toe *Keffeus*.

Wel is dit een louter beuzel: maer men kan'er evenwel niet duisterlijk uit bespeuren, hoe hoogh de Mahometanen David geaght hebben.

Wijders gedenken d'Alkoraan en *Keffeus* ook Davids val en beschreien zijner zonden. Waer over men tusschen David en den Engel het volgende gesprek leeft. David heeft gezuid: O Engel des doots, ik heb veel geweent, van wegen mijne zonde en mijne ongehoorzaemheit; maer mijne tranen helpen my niet. Waer op d'Engel antwoorde: Gewisselijk, David, hebt ghy niet gehoort, dat alle tranen, die uit het oog van eenen boetvaardigen zondaer vloeien, zwaerder in gewichte zijn, als de werelt, en al wat'er in is?

Salomon.

Zeer weinigh vintmen in de Schriften der Arabieren, nopende koning

Salomon, dien zy *Solaiman* noemen; of het rickt na loutere beuzelen of Joodsche verzieringen.

Mahomet spreekt van Salomons doot Salomon: in den Alkoraan aldus: *Wanneer wy (versta God) hem de doot besloten hadden, zoo heeft niet als een beesje der aerde, dat syne staf knaeghde, den geesten bekend gemaakt. Wanneer nu Salomon ter neer gevallen was, zwiert dat den geesten bekend. Maer by aldien zy die geheimenissen niet geweten hadden, zy zouden niet in openbare smerte blijven.*

Duister en byna onbegrijpelijk is de zin van deze woorden: doch wy zullen die van den uitlegger *Beidavi* tot verklaring daer by voegen, die aldus schrijft. David heeft den grontvest van het heiligh huis op de plaetse van Moses hutte geleit. Maer wanneer hy sterfen zou, cer hy het werk voltoit had, beval hy dat werk Salomon, die de geesten daer toe huurde. Maer aen de voltojing des werks ontbrak iets: wanneer zijne doot op handen was. Hy, des verwitticht, bad God, dat hy zijne doot den geesten wilde verbergen, op dat zy aldus het werk moghten voltoien. Toen riep hy hen, en zy bouwden eenen toren (ofte kapel) daer boven van albast. Maer hy zelf had gestaen om te bidden, leunende op zijne leunstok, en sterf. Aldus bleef hy, zoo lang een motte die stok knaeghde, en viel aldus ter neer. Wanneer zy den tijt van zijne doot wilden weten, zetten zy eene motte aen den leunstok, die nacht en dagh zijn ampt met knagen verrichtte: waer uit zy besluiten konden, dat hy voor een jaer gestorven waere.

Een weinigh duidelijc en opentlijker beschrijft *Keffeus* deze fabel in de volgende woorden: De Engel des doots had Salomon, die in zijne kapel zijnen godsdienst pleegde, en Psalmen las, aengesproken, en hem de komste van d'uure des doots bekend gemaakt, en de ziele in de hemelsche zetels opgevoert: maer het lijk (dat op zijn stok leunde) bleef op d'aerde gelaten: zulx het zich niet verzette noch verroerde. Wanneer de geesten hem aldus gestelt zagen, zeiden zy tot elkanderen. Voorwaer, hy is niet gestorven; maer hy leeft. Maer zy vreesden hem aen te raken. De menschen, geesten, duivelen vogelen en wilde beesten, hielden niet

op

op onder hem te staen, tot na verloop van een jaer, als wannecr de motte van de stok viel. Waer op ook Salomon neerzeegh, als verdort gras.

In den Alkoran wort Salomon ook de kennis en het onderscheit van het geschrei der vogelen toegeschreven: en de heerschappye over de winden, en een tweevoudigh krijsheir, bestaende uit geesten en menschen toegevoeght: het welk uit de Kabaal der Joden getrokken is. Maer inzonderheit is zeer belaggelijk het gezantschap van den vogel Hoppe aen de koninginne van Saba, en diergelijke meer andere dingen, die in den Alkoran tot walgens toe voorkomen en gelezen worden.

Ziet pag.
109.

Jonas.

De profet Jonas wort ook met dienzelven naem by Mahomet in den Alkoran genoemt: want detiende *Surat* melt den naem van *Jonas*: maer anders wort hy, met eenige omspreking, *Da Nun*, en *Dal Nun*, geheten, dat vischeeter, of vischgenoot gezeit is, volgens de verklaring van *Beidavi*.

Surat. 20.

D'Alkoran spreekt van *Jonas* profesyc, en zending tot de Niniviten zoo duister, dat naulix weinigh zonder uitlegging daer van kan verstaen worden. In de twintighste *Surat* leestmen het volgende: *En Dalnun* (of *Jonas*) *wanneer hy toornigh vlughte, menende dat wy hem niet kunnen overtreffen, riep in de duysternisse: daer is geen God, danghy. Lof syn. Ik ben uit de verkeertdoenders. En wy hebben hem verhoort, en uit de smerte verlost. En alzo plegen wy de geloovigen te verlossen.*

Waerom *Jonas* toornigh de vlucht nam, verklaert *Beidavi* in de volgende woorden: *Zy zeggen, dat hy den Niniviten straffe gedreight hebbe, dewelke hy om hunne boete hen niet aendeed. Maer hy meinde, dewijl hem onbewust was, hoe het werk stont, dat hy hen logens gezeit hadde, en sy hem dooden wilden: en hierom vlughte hy toornigh wegh.*

Over de tweede *Surat*, *Jonas* geheten, geeft *Beidavi* de volgende verklaring.

Men zeidt, dat Jonas, op wien vrede zy, van Mausil na Ninive gezonden zy: wiens inwoonders hem gedunrighlyk met logens betighten: naer dat hy straffe, na drie dagen, of, volgens anderen, na verloop van veertigh

dagen, gedreight hadde. Wanneer de bepaelde tijt verscheenen was, wiert de hemel met een zwarte en dampige wolk overtrokken, dewelke neerzakte, en hunne stad bedekte. Waer over zy verschrikt wierden, en hadden Jonas gezoght: maer niet gevonden. Dies hielden zy sijne rechtveerdigheit voor oprecht, en geloofden zijne woorden. Zy trokken zakken aen, en traden in stoffe, zoo wel hunne vrouwen als kinderen en beesten. Zy trokken de moeders van de kinderen, en erbarmden sich over elkanderen. Hun geschrei en geroeping ten hemel op. Zy deden zware boete, beleden hun geloof, baden God, die hierom hunner erbarmde, en het quaet van hen afweerde.

Hoc *Jonas* vlughte, en in en uit den buik van den visch quam, wort in den Alkoran in de volgende woorden verhaelt.

Jonas was een van de gezanten. Wanneer hy in een koopvaerdschip gevluht was, en de bootsgezellen geloot hadden, wiert hy een van d'overwonnelingen, of ter zee gedoemden. De visch slokte hem op; want hy was schuldig: zoo dat hy, by aldien hy God in den buik van den visch niet geloofd had, in den buik zou gebleven zijn, tot aen den dagh, op den welken de menschen zullen opgewekt worden. En wy hebben die visch op eene woeste plaets opgehaelt. Maer hy zelf was zwak. En wy hebben voor hem een uitgebreiden boom voortgebragt, en hem over hondert mijlen en verder gezonden. En sy hebben geloofd, en wy hebben de woeker van hunne goede werken tot eenen tijt hen vergunt.

Beidavi.

Surat. 36.

D'Arabieren twisten over den riit van *Jonas* verblijfin den walvisch: want eenigen stellen drie: andere zeven: andere twintigh, en andere dertigh dagen.

De visch, in wiens buik *Jonas* zich onthielt, wort, volgens schrijven van *Kesseus*, in de *Wet Reitha*, in de *Psalmen Malutha*, in het *Evangelie Mauhaba*, en in den Alkoran *Tenna* gheten.

By *Kesseus* leestmen dit volgende van *Jonas*: *Maer Jonas wiste, dat God hem in zijn volk eene gelijkenis voorgesteld had. Wanneer hy dan tot eene andere stad gekomen was, liep*

In vit.
Patr.

Gabriel in menschen gedaente hem tegen, die hem ter herberge ontfing. Maer Jonas zag in het huis van Gabriel vele aerde vaten, dewelke hy wilde bakken. En de hooghste God blies Jonas in: Zegget tot dezen man, dat hy zijne vaten breke. Wanneer Jonas dit gezeit had, antwoorde Gabriel hem: Ik meende, dat ghy een vroom man was, maer ik bevind, dat ghy uit zinnigh zijt. Ga uit mijn huis. Voorts dreef hy hem des nachts uit. Toen zeide Jonas: Mijn God, ghy weet, wat ik met dezen pottelbakker te doen heb. Toen blies God hem in: Hy heeft u, die hem het breken van zijne kruiken aengezeit heeft, gelasterd, en uitgedreven: maer ghy, die gezonden waert tot hondert duizent en meer menschen, hebt ons tegen hen aengeropen, en hunner ondergang niet ontfermt. Waer op Jonas zeide: Mijn God, ik zal voort-aen zulk niet meer doen.

Goliath.

Surat. 2.

De reuze Goliath wort in den Alkoran *Zaluth* of *Galuth*, en koning *Saul Taluth* genoemd: Mahomet beschrijft hen beide in den Alkoran met de volgende woorden: *Na Talut* met zijne krijgstroepen afgetrokken was, zeide hy: voorwaer God beproeft u lieden door eenen vliet: (zeer beuzelzinnigh verwart hy de historie van *Saul* met de daden van *Gideon* *Jud. cap. 8.*) zulk de geen, die daer uit zal gedronken hebben, niet uit mijn volk zal zijn: maer die niet daer van zal geproeft hebben, zal uit mijn volk zijn, 'ten zy die daer uit eenen dronk met zijne hant zal genomen hebben: maer zy dronken uit den vliet, behalven eenige weinigen. Wanneer hy, en die met hem geloofden, over den vliet getogen waren, zeiden zy: onze maght kan heden niet tegen Goliath en zijn krijghsheir bestaen: maer de genen, die meinden tot God te zullen komen, zeiden: Hoe menighmael hebben kleine groote krijgstroepen veroverd door Gods gehengenis? Want God is met den genen, die verduldig stant houden. Wanneer zy nu tegen Goliath en zijn krijghsheer opgetrokken waren, zeiden zy: O onze Heere, storte op ons gedult, en vestige onze voeten, en helpe ons tegen d'ongelovigen. En alzo hebben zy hen, door Gods hulpe, verjaeght. Na *David* Goliath gedoot had, gaf God

hem het rijk en wijsheit.

Van *David*s en *Goliath*s lijf-gevecht schrijft d'Alkoran aldus: *Isa* was in het leger van † *Talut*, met zijne zes zoonen: welker zeventste *David* was, die een jongeling was, en de kudde hoede. God blies hem in, dat hy *Galuth* zou dooden. Dies trok hy van zijnen vader na *Talut*, en trad tot hem. Op den wegh spraken hem drie steenen aen, en zeiden tot hem: Ghy zult door ons *Galuth* (of *Goliath*) dooden. Toen stak hy die steenen in zijne male of zak, en trof, en doode *Galuth* daer mede. Daer na gaf *Talut* (of *Saul*) hem zijne dochter ten wijve. Tot dus verre d'Alkoran.

De historie van *Zacharias* leest men men met de volgende woorden in den Alkoran: *Zeker Zacharias* riep zijn Heer aen, zeggende: *Mijn Heer, verleene my van u een goet geslacht: want ghy hoort de gebeden. Toen riepen hem d'Engelen, wanneer hy in de kapel zijn gebedt stont te doen. Voorwaer God verkundigt u Jachia*, (dat is, *Johannes*) *de waermaker van Gods woort, een heer, en profect uit het getal der godvruchtigen. Hy zeide: Mijn Heere, hoe zal ik een kint hebben, daer ik tot mijnen ouderdom gekomen ben, en een onvruchtbare vrouw heb? Hy sprak: Alzo doet God, wat hy begeert. Zacharias* zeide: *Mijn Heer, geef my een teken. Hy zeide: Uw teken zal zijn, dat ghy den rijt van drie dagen niet tot de menschen zult spreken, dan met tekenen. Melde urwen Heer veelmael, en love hem des uchtens en avonts.*

Zacharias wort ook in het twintighste hoofdstuk des Alkorans in dezer voegen gedaght. *Wanneer Zacharias tot zijnen Heer riep: Mijn Heer, laet my niet alleen: want ghy zijt de beste der erfgenamen. En wy hebben hun verhoort, en Johannes gegeven.*

Zambaschari, een der geleerfste onder d'Arabieren, en *Kessus*, maken *Zacharias* tot een zoon van *Adan*, en *Imran*, zoon van *Mathan*, en beide tijngenoten.

Kessus schrijft ook onder andere het volgende van *Zacharias*.

Midlerwijle Zacharias in de kapel Davids zat, steegh Gabriel (op wien vrede zy) op hem neerwaerts, die hem

op

Comm.in Alkor.

op zijn groeten bergroete. Toen zeide Gabriel: O Zacharias, God wenscht en berekent u heil. Ik heb u tot eenen gezant aen de kinderen Israels gezonden. Ga tot hen, en nodige hen tot mijnen dienst. Vergete my niet: want die my vergeten heeft, dien zal ik ook vergeten. Dies buighde hy sich met neergebukten hoofde, en ging daer na tot de kinderen Israels uit, en riep hen tot gehoorzaamheit Gods. Zommigen beschuldigten hem met logens, en andere hielden zijn zeggen voor waerachtigh.

Johannes
de Dooper.

Johannes de Dooper wort by d'Arabieren en in den Alkoran *Jachia* genoemd, dien zy niet als met d'aller-grootste eerbiedigheit gedenken. In den Alkoran zelf wort hy uitdrukkelijk op eenige plaetsen gedaght, als in de derde en negentiende *Surat*.

Surat. 3.
en 19.

In vit.
patr.

Kessens verhaelt de historic der verkundiging wijtloopigh, en tot walgens toe. Vandesselfs geboorte schrijft hy aldus: En wanneer de dagen der ontfangkenis vervult waren, baerde sy Johannes: op wien het licht blonk.

Anders wort hy ook *Al Hasaur* gebynaemt, dat is gezeit, d'onthoudende, of, gematigde. Want wanneer hy, naer het schrijven der Arabieren, in zijne kintsheit voorby eenige jongens ging, die hem riepen, om te spelen, had hy geantwoort: Ik ben tot spelen niet geschapen. Anders bediet *Al Hasaur* eenen, die zich van eene vrouw onthout.

D'Arabieren, als *Beidavi* en *Zam-Haschari*, houden Johannes en Kristus voor volle neven, of broeders kinderen: hoewel de Kristenen niet onbewijzelijk hen voor zusters kinderen houden.

De naem van *profeet* wort hem uitdrukkelijk in den Alkoran *Surat*. 3. toegevoeght: gelijk ook de Joden hem den grooten, en grootsten *profeet* noemen.

Kessens beschrijft d'oorzake van Johannes doot in de volgende woorden.

Op zekeren dagh vertoonden zich de gevangenen: onder den welken de koningin *Azbil* (of Jezabel) eenen schoonen jongeling zag, uit des konings zoonen, dien haer gemael, koning *Achab*, in zijne plaetse tot gijzelaer had. Maer zy, door liefde tot hem ontsteken, gaf den zipier last, hem eere te bewijzen, rijkelijk op te diffchen,

en ruimer woonsteede toe te voegen. Hy trad ook des nachts tot haer, en vernachte by haer: doch keerde des uchtens in zijne gevangenis. Wanneer *Jachia* (of Johannes) dit bespeurde, vermaende hy den jongeling, en ried hem, wel op zijne hoede te zijn. Maer deez jongeling, wanneer *Jachia* hem dat gezeit had, gaf dat koningin *Azbil* te kennen, die daer over ontstelt wiert, en besloot *Jachia* te dooden: want zy vreesde, dat het spel moght aen den dagh komen. Wanneer dan haer gemael weêr van de reize quam, steegh zy te peerde, en nam haer oudste dochter, dewelke de vader geweldigh beminde, met haer. Maer doordien zy loos en schrande was, keerde zy niet eer het aengezicht tot haeren vader, koning *Achab*, voor hy tot haer gezeit had: O mijn dochter! ghy verdient heden een geschenk van uwen vader; om dat ghy hem tegen getrokken zijt, en zijne komste geëert hebt. Eisch dan van my wat ghy wilt: want ghy zult niet van my eiffchen, of ik zal het u toestaen. Toen zeide zy: O vader, Ik heb niets van doen: maer ik wensch, dat ghy my de gevangenen verguut, om daer mēe mijne wille te doen. Na hy haer die toegestaen had, traden zy uit de gevangenis, stelden zich voor haer. Maer wanneer *Jachia* (of Johannes) voorby ging, beval *Azbil* hem in een groote kom te doden. Voorts slaghten zy hem, gelijk men een schaep slaght.

Hy voeght'er by, hoe dat de dochter het hoofd van Johannes, daer het bloet altijt by neer droop, in eene schotel den vader had aengeboden, en gezeit, dat zy hem nu eene gifte of offer aenbood, zoedanigh tot noch toe geen koning gebeurt was. Wanneer hy dan gevraeght had, wat zy had, antwoorde zy: Deez is *Jachia*, zoon van *Zacharias*. Toen zeide de koning: Ghy hebt uwen vader, uwe moeder, en uw volk bedorven, Hoe zoo? voeghde zy daer op. De koning antwoorde: Zy zullen niet ophouden, door de goddelijke wrake, van dage tot dage verzwakt te worden, tot dat God hen verdelght heeft, en hunnen tegenstrevver over hen heeft doen heerschen, die de dochter, vader, moeder, en allen den genen, die met de doot van *Jachia* vermaekt zijn, geslaght heeft.

Eindelijk besluit *Keffeus*, dat het bloet van Johannes, dat door bevel des konings begraven wiert, zoo opziede, dat des konings hof, huis, en alle naby gelege plaetsen daer van overvloeden.

Gevoelen der Arabieren en Mahometanen van het *Evangelie*.

Gelijk, by de Mahometanen, de Wet Mofes, en de Psalmen David toegeschreven worden; alzo wordt het *Evangelie*, (op Arabisch *Engil* genoemd,) gezeit van Iesus Kristus te zijn. Maer het zou uit den hemel neergesonden zijn, en dat op den dertiensten nacht der maent *Ramadan*, gelijk d'Alkoran op den vier en twintigsten nacht der zelve maent neergesonden wiert.

Mahomed heeft dit *Evangelie* voor goet gekeurt. Hy heeft, zeggen de Mahometanen, de Wet en het *Evangelie* bevestigt. Hy heeft ook belast, in de waarheit der Profeten en Apostelen, als ook in alle boeken, die hem toegesonden zijn, te geloven. Dit is hierom geschiet, zeggen zy, dewijl in het *Evangelie* de rechte wegh, licht en onderwijs voor de godvruchtigen is.

Die zelve lofreden wort ook de wet toegevoeght, gelijk d'Alkoran op verscheide plaetsen getuigt: weshalve zy ook belijden te geloven, al wat in het *Evangelie* en wet geschreven is.

Dit blijkt klaerlijk uit de volgende woorden des Alkorans. Zy zeggen, wy geloven in God, en in het geen, dat tot ons, en tot Abraham, Ismael, Izaak en Jakob, en tot de stammen gesonden is: en in het geen, dat Mofes en Iesus overgelevert is: en in het geen, dat den profeten door hunnen Heer gegeven is. In geene van die dingen stellen wy onderscheit, op dat wy des te minder daer aen zouden geloven.

Te gelijk met Mahomet belijden zijne navolgers het zelfste; maer zeggen evenwel rond uit, dat, in de wet eenige dingen verandert zijn. Van de Wet spreken zy aldus: *De Joden zelfs, die tot Kaab, zoon van Aschraf traden, hebben de Wet verandert, en een boek geschreven, in het welk zy het merkteken van den Apostel Gods, (Mahomet,) verandert hebben.*

Zy willen ook, dat het *Evangelie* in

zommige stukken verandert en bedorven is: het welk zy in deze woorden schijnt te kennen te geven.

Een Profet is gesonden: van wien in de Wet en in het Evangelie geschreven is. Maer die is Mahomet. Dies heeft, zeggen zy, de naem van *Mahomet* t'eener tijde in het *Evangelie* gestaan; alhoewel die zich nu daer niet in vertoont.

Behalven de Wet en *Evangelie*, zouden ook de Psalmen den naem van Mahomet, volgens schrijven der Mahometanen, vertonen. Het welk, zeggen zy; zeker Monnik aen *Abdalla* t'eener tijde beleden had. Want deez *Abdalla* zou een Monnik gevraeght hebben: *O Monnik, kent ghy den Apostel Mahomet? Waerom zoud ik hem niet kennen?* zeide de Monnik. *In het Evangelie, Wet en Psalmen is sijn naem geschreven.* Dies besluiten zy hierom aldus: *Die in Mofes en Iesus geloofd hebben, hebben ook in Mahomet geloofd.* Ja Kristus zelf zou voorzeid hebben, dat Mahomet na hem komen zou: want aldus vindmen by hen geschreven: *Wanneer d'Apostelen van Iesus hem gevraegt hadden: O geest Gods, zal ook na ons een geloovigh volk zijn? zoo antwoorde hy ja, het volk van Mahomet.*

Wat einde de Zalighmaker Kristus op deze aerde, naer het gevoelen der Mahometanen, gehad hebbe, staet ons nu t'ontdecken: waer over zy een zeer buitensporigh en wanstaltigh gevoelen hebben. Want zy logenen, dat Kristus warelijk gestorven zy; maer stellen, dat hy, zonder tusschenkoming van doot, in den hemel opgenomen zy. Dit gevoelen wort in den Alkoran meer als al te klaer en duidelijc voorgestelt, met de navolgende woorden. Zy (de Joden) zeggen: *Wy hebben Kristus Iesus, zoon van Maria, Gods Apostel, gedoot: daer zy nochtans dien niet gedoot, noch gekruust hebben: doch zy scheenen hem te dooden. Maer die*

Wat einde de Zalighmaker op deze aerde genomen heeft.

Ziet pag. 247.

Comm.

Comm.

Comm.

Ziet pag. 238.

die dit gevoelen, twijffelen zelfs daer over, noch weten met zekers, en volgen alleenlijk hun gevoelen. Maer in der daet hebben zy hem niet gedoot: maer hy, die machtigh en wijs is, heeft hem tot sich opgenomen.

D'Uitlegger geeft over deze woorden de volgende verklaring. Te wren: dat de Joden met dat voornemen vergadert waren, om Kristus te dooden: maer God had hem te kennen gegeven, dat hy hem in den hemel zou opnemen. Waerom Jesus (zeggen zy) tot zijne gezellen gezeid had: Wie, onder u lieden, wil met mijn beeltenis aengetrokken, gedoot en gekruist worden, en aldus in het paradys treden? Toen zeide zeker man onder hen: Ik. Aenstonts leide God dien zijn beeltenis op. Deez is gedoot en gekruist. Dies hebben zy dien gedoot, meinende, dat hy Jesus ware. Daerna wierden zy oneens. Zommigen zeiden, dat die Kristus God zy, die geenzins kan gedoot worden. Anderen, dat hy gedoot en gekruist was. Andere riepen: Indien deez Jesus was, waer is dan onze gezel? maer indien hy onze gezel was, waer is

dan Jesus? Macrandere zeiden: Hy is in den hemel opgenomen.

De Mahometanen gevoelen ook, dat Kristus t'eener tijde op deze aerde weêrom sal komen. Want aldus schrijft zeker, uitlegger des Alkorans. *Men zeidt, dat die Iesus in de laeste tijden uit den hemel zal neêrdalen. Dan zal geen volk zijn, of het zal in hem geloven: zoo dat in het toekomende een eenige godsdienst zal zijn: te wren, het Mahometsdom. God zal te dien tijde den valschen Messias te niet doen. Dansal het veilig worden; ja soodanig, dat de leeuwen met de kemels, de luiperden met d'ossen, de wolven met de schapen eeten, en de kinderen met de slangen spelen zullen. Hy sal veertigh jaren op d'aerde verblijven: daer na zal hy sterven, en de Mahometanen sullen voor hem bidden.*

Ook willen zy, dat niet eer de jongste dagh verschijnen zal, voor de neêrdaling van Iesus uit den hemel. Daeren boven stellen zy, dat neffens andere tekenen, voor dien vervaerelijken dagh, de valsche Messias, Gog en Magog, en d'opgang der zonne in 't Weste verschijnen zullen.

Gevoelen der Mahometanen van den H. Geest.

Horing.
Hiflor.
Oriental.

DE Mahometanen verwerpen en loogen den Heiligen Geest, de derde perzoon der Goddelijkheit, en traghten dien uit den Throon der Majesteit, zoo veel in hun is, te stooten.

Eerstelijk loogenen zy, dat den H. Geest de ware God zy; dewijl hy in tijt later, als den Zalighmaker was.

Aldus schrijft *Ahmed Ibn Edris*: De Kristenen zeggen in het geloofsbelijdenis of begrip: † *Hy is ingevleischt uit den Heiligen Geest*. Maer dat strijt tegen den text van het Evangelie: dewijl *Matt. cap. 3.* staet: Dat, wanneer Iohannes de Dooper den Messias (op wien vrede zy) gedoopt had, de H. Geest, in de gedaente van eene duive, op hem quam: dat eerst geschiede, na Messias, op wien vrede zy, den ouderdom van dertigh jaren bekomen had. Dies heeft hy van den Heiligen Geest niet kunnen ingevleischt worden; dewijl deze toestel of voorval

eindelijk zijne invleisching of vleeschwording volghde.

Ten tweeden: zoo wort wel in den Alkoran *Rouhon Alkadis*, dat is, *Heilige Geest*, gedaght; maer met dien naem verstaen zy den Engel Gabriel, of, *Rouhon Isa*, dat is, *den geest van Iesus*: die hem uitstekentheits of voortreffelijkheids halve toegevoeght wort: dewijl hy van d'aenracking des Satans vry was: waer door, huns gevoelens, alle andere Adams nakomelingen, die op de werelt zouden komen, geplaegt en gequelt waren.

Met deze laeste wijze van spreken schijnen zy d'erfzonde, of het *Ingil*, dat is, *Evangelie*, uit te drukken en te kennen te geven.

Mahomet, naer men zeidt, zou eene duif aen zijne oor hebben leeren eeten, die hy zeide, dat de Heilige Geest was, en hem in Goddelijke bevelen en geboden onderrichte: waer van men

even-

†Symbol.

Ziet pag.

evenwel niet het minste in de Schriften der Arabieren gedaght vind: gelijk het ook uitdrukkelijk regen de gronden der Mahometaensche leere strijt: in-

dien men door den Heiligen Geest de derde perzoon der Heilige Drievuldigheid, dewelke zy geheellijk verwerpen en logenen, verstaen wil.

De negen en negentigh Lof-namen Gods.

DE Mahometanen hebben zekere negen en negentigh namen, waer meê zy Gods natuur, werken en daden eenigerwijze uitdrukken, en hierom op Arabisch *Isma Hosnai*, dat is, Heilige namen, noemen, en tot lof van Gods majesteit en heerlijkheit uitten.

Tot het ophalen van deze naemen nemen zy hunne toevlucht in tijt van noot: zy eeren en roepen die aen; ja zy beelden zich vast in, dat in deze namen door zich zelfs eene groote kracht steke, om toverye en alle onheilen af te wenden en weeren: waer van zy ook verscheide zekere Amuletten maken: waer op zy Gods namen schrijven, en die aen den hals zoo van menschen als beesten hangen, inzonderheit in het reizen.

Dit Mahometaensch Amuleet wort in d'Arabische tale *Audaton*, en ook *Maadon* genoemt, het welk eigentlijk *afweerdend of afwendend* gezeit is. Het wort by de Mahometanen toegestaen en geprezen. Daer en tegen was een ander Amuletum, of quaet afweerdend geneesmiddel by d'oude Arabieren in gebruik, dat *Tamimaton* genoemt wiert, maer door Mahomet verworpen is. Dit bestont uit wit en zwart, en wiert aen eene bant gebonden, die dan aen den hals of hant van kinderen, of ook by wijlen aen den hals van kemels, tegen toverye en een quaet oog van nijdig menschen gebonden wiert; naerdien zy zeiden, dat van die schade en onheil konden aengebraght worden. Dit *Tamimaton* komt eenighsins met het Hebreeusch woort *Thummim* overeen, *Exod.* 28. 30. Deze negen en negentigh Gods lof-namen luiden, uit het Arabisch vertaelt, aldus.

1. God. 2. Heer. 3. Barmhertige erbarmer. 4. Almachtige. 5. Alles bezittende. 6. Alles omringende behoeder. 7. Machtige. 8. Wetende. 9. Wijze. 10. Vergelder. 11. Deurzienige verstaender. 12. Oneindelijk van groote. 13. Stichter van eene nieuwe

en wonderlijke werk. 14. Hoorende. 15. Zelf vergnoegzaam. 16. Goddertierene. 17. Aengename. 18. Eerbiedige goetheit. 19. Eenige. 20. Vergevende. 21. Zachtmoedige. 22. Gezwint voortdrijvende. 23. Eenvoudige. 24. Levendige. 25. Bestaende. 26. Hoge. 27. Grote. 28. Rijke. 29. Beschermmer. 30. Begeerlijke. 31. Gever. 32. Blijvende. 33. Haestige. 34. Uitvorscher. 35. Rekenaar. 36. Tegenwoordige getuige. 37. Veel schenkende. 38. Hulpebrengende. 39. Bestierder en verdediger. 40. Schepper. 41. Overwinnaer. 42. Machtige. 43. Genadige weldadiger. 44. Wetende, bewuste. 45. Levendighmakende. 46. Doodende. 47. Beste Heer. 48. Beste Hulper. 49. Bewaerder. 50. Naeste. 51. Antwoordende. 52. Machtige. 53. Prijzelijke. 54. Beminde. 55. Werker. 56. Groote. 57. Verhooghde. 58. Zeer barmhertige en genadige. 59. Weldadige. 60. Schepper. 61. Erfgenaem. 62. Wiens hulp aengeroepen wort. 63. 64. Eerwaardige. 65. Waerheit. 66. Onderzoekende. 67. Licht. 68. Bestierende. 69. Opener. 70. Wacachtige. 71. Vergevende. 72. Uitnemende. 73. Machtige. 74. Langmoedige. 75. Onderhouder. 76. Deuchtzame. 77. Vaste bestandige. 78. Loutere. 79. In maght uitmuntende. 80. Eeuwige. 81. Gloririjke. 82. Eerste. 83. Laeste. 84. Eeuwige. 85. Inwendige. 86. Heilige. 87. Vrede. 88. Gelovige. 89. Heiligh makende. 90. Uitstekende. 91. Machtige. 92. Heerlijke. 93. Schepper. 94. Stichter. 95. Vormeerder. 96. Verderver. 97. Hersteller. 98. Eeuwighblijvende. 99. Die niet teelt noch geteelt wort, noch dien geen gelijk is.

Alle deze woorden hebben ieder op Arabisch een groter kracht en nadruk, als op nederduitsch kunnen uitgedrukt worden. Want alhoewel de Mahometanen vele woorden van een zelve zin en betekenis t'zamen geraept hebben, om

om het getal dezer negen en negentigh lof-namen Gods vol te maken, zoo hebben evenwel alle die namen, die in d'eerste aenzien een zelve zin

en betekenis schijnen te hebben, wanneer men die te recht verstaet en inziet, een verscheiden zin en betekenis.

Tijt-stijl, of tijt-wortel, of jaer-rekening der Arabieren.

Gelijk d'Arabieren, voor het Mahometsdom, niet een en het zelfste gevoelen in het stuk van Godsdienst hadden, alzoogebruikten zy niet een en den zelve \dagger tijtstijl of jaerrekening, of tijt-wortel: want de genen, die de Joodsche Wet of Godsdienst beleden, gebruikten den Joodschen tijt-stijl: die de Samaritaensche, den Samaritaenschen tijt-stijl: die de Kristenen leere, den Kristenen stijl, sedert de geboorte van Kristus, of den tijt-stijl, die by detzeventigh overzetters gestelt wort. Die cindelijk genen van deze Godsdiensten toegedaen waren, stelden zoo vele tijt-stijlen, als'er koningen over hen regeerden: want ieder vorst en koning stelde een byzonderen tijt-stijl in, met de welke de openbare \dagger bescheiden, geschriften en brieven getekent wierden: waer uit gene kleine verwerring en verbijstering van tijden in die te tekenen ontstont. Want het gebeurde, en kon dikwils gebeuren, dat op een en het zelfste jaer twee of drie koningen regeerden. Waer over zoo vele tijtstijlen moften ingestelt worden: en aldus wiert, ten inzichte van die drie tijt-stijlen, een eenigh jaer voor drie volle jaren gerekent.

Deze wijze en maniere van jaer-rekenen heeft geduurt tot aen de regeering van *Zarha*, gebynaemt *Dunuas*, anders *Ibn Sahab*, koning van Jemen, of gelukkigh Arabie: onder den welken den tijtstijl of jaer-rekening van den Olifant een aenvang nam, en by d'Arabieren in het gebruik begon te komen.

D'oorfsprong van dezen tijt-stijl was deze. Koning *Zarha*, die eerst een Kristenen was, en daerna zich tot het Jodendom begeven had, plaegde de Kristenen met onverdraegelijke lasten, en beval de genen, die het Jodendom niet wilden aennemen, in gloeiende ovens te smijten. De koning van Ethiopie of Abyssinie, met name *Aschama*

Almajaschi, of *Nagasi*, die een Kristenen was, zond zijnen veltheer *Artaba*, met een heir van zeventigh duizent krijgshknechten tegen den koning *Zarha* te velde, om zich over het ongelijk, dat den Kristenen godsdienst aengedaen was, te wreken: gelijk die ook den koning *Zarha* mannelijk versloegh, en hem het gansch koningrijk van Jemen afhandigh maekte. Nu was in het krijgshsheir van Abyssinie een olifant van een ongemeene grootte, zoodanigh noit by d'Arabieren te vooren gezien was: waer over deze nieuwigheit plaetse en naem aen dezen tijt-stijl gaf. Dewijl dit nu gebeurde in het zelfste jaer, in het welk de profeet *Mahomet* geboren is, te weten, op den achsten dagh, volgens eenigen, van dat jaer, zoo wort ook zijn geboorte-jaer met den tijt-stijl van den olifant betekent, en op Arabisch *Amr Alfil*, dat is, jaer des olifants, gencemt.

Zoo andere willen, wiert deez tijt-stijl van den olifant alzoogenaemt, uit oorzaak d'Abyssinische onder-koning of stadhouder *Abraha* met olifanten na Mekka getrokken was, om de stad te veroveren, en de beevaerten van Mekka af te brengen, en na zijne stad *Saana* te verleggen: of ter zake van den wonderlijken voorval, die den olifant van *Abraha* gebeurde, naerdien deez olifant niet wilde voortgaen, wanneer hy dicht by Mekka quam, maer op zijne knien viel.

D'Arabieren hadden oock een gebruik, de jaren van d'aenvangen der oorlogen en vermaerde gevechten, of van den eenen of anderen uitstekenden daet te rekenen. Aldus was kort voor den tijt-stijl van *Hegira*, en twintigh jaren na den tijt-stijl des olifants, een tijt-stijl in gebruik, *Al Fasjar* geheten, dat zoo veel gezeit is, als *onrechtveerdige of godloze oorlog*: naerdien in den oorlogh, die tusschen de

\dagger Era
of
Epocha.
Abrah.
Eecl.
Hist.
Arab.

\dagger Aaa.

Ziet
Pag. 112.

Gool in
Alferg.
Pocok
Spec.
Histor.
Arab.
Ziet

Pag. 13.

Koreisjten of Kineneers, en de Kaifiten, ontfaen was, velt slagen tuffchen hen, in die maenden, geleverd wierden, in de welke het by d'Arabieren verboden was t'oorlogen of bloet te storten: dienvolgens wierden hier door de heilige maenden goddeloos geschonden. In deze gevechten had zich ook Mahomet zelf bevonden.

Ja sedert het rijk van Jemen of gelukkigh Arabie van d'Arabieren tot d'Abyfiniers, en van d'Abyfiniers tot de Perſianen overgebracht was, tot aen het Kaliffchap of keizerrijk van *Omar*, die de tweede Arabiſche Kalif of Keizer was, wierden by d'Arabieren d'openbare gefchriften, brieven en ſcheiden met het aenmerken der maent alleenlijk getekent, zonder gewagh van eenigen tijt-ftijl of jaer te maken.

Ook hadden d'Arabieren geen woort, met het welk zy den tijt-ftijl betekenden. Wanneer dan het gewest door Mahomet en zijnen navolger *Omar* veroverd, en het lantschap tot een koningrijk opgerecht was, zoo vond Kalif *Omar*, na het gewicht en belang der zaken wel overwogen te hebben, ractzaem, een zekere wijze en een vaſten voet en gezetten zetel en tijt-ftijl van jaer-rekenen, te beramen, en in te voeren, tot voorkoming en vermindring van de dagelike verwerringen, ongelegentheden en ongerijven: gelijk juist by voorval toen ontſtoot: want een hantschrift wiert *Omar* door eenen ſchuldenaer beloofde zekere zom van penningen in de maent *Rabân* te betalen, zonder aentekening van eenigh jaer. Hieruit ontſtoot een groot kraakel en twiſt voor *Omar*: naerdien de ſchuldenaer zeide, dat die maent van het loopende jaer was. Daer en tegen bekrachtighde de ſchuldenaer, dat die maent van het toekomende jaer te verſtaen was. *Omar*, door deze zwaarigheid bewogen, deed een vergadering aenſtellen, en droegh in dezelve voor, hoe hoogh noodigh en dienſtig was, over zulk een groote zake te ractſlaen. In't kort, zy oordeelden alle, dat de Perſianen in dit ſtuk moſten om ract gevraeght, en van hen de tijt-ftijl en jaer-rekening ontleent en verbeterd worden. Dies ontboot *Omar* zekeren geleerden *Harmazan*, een Perſiaen, dien hy naer-

ſtelijk de wijze en maniere van het jaer-rekenen van hun volk afvroegh: met de welke zy de gemeene beſcheiden en ſchriften tekenden. Deez zeide, dat by hen een zekere wijze van jaer-rekenen gebruikelijk was, dewelke zy *Mah-Ruz*, dat is, rekening der maenden, noemden. Welk woort d'Arabieren, om den tijt-ftijl te betekenen, ontleenden; maer ſmeden het na d'Arabiſche ſpelling, en ſchreven *Mouarrab*, van waer namaels het woort *Tarigh* gemaakt is, dat is, tijtrekening, of byſchrijving des tijts, of tijtſtijl, als *Tarigh Alarab*, dat is, tijt-ftijl der Arabieren: van daer is ook herkomſtig het Arabiſch woort *Varraga*, dat is, eene tijtrekening maken, tijt byſchrijven: brieven of gefchrift met een tijtſtijl merken.

Na dit vaſt geſtelt was, ſtelde keizer *Omar*, tot aenvang van den tijt-ftijl der Arabieren, den tijt, op den welchen de profeet Mahomet uit Mekka na Medina, ter zake van het invoeren van zijne nieuwe leere, gevlucht was. Doch *Omar* voerde dezen tijt-ftijl niet aenſtonts, na de vlucht van Mahomet uit Mekka, in; maer eindelijk eerst na verloop van achtiën jaren, of op het achtiënſte jaer van den zelve tijt-ftijl, in de laeſte maent *Gjumada*. Deze tijt-ftijl begint op't jaer, na den Kriſten ſtijl, 622. op den 16. July. Welk jaer ook by d'Arabieren het begin der Mahometaenſche heerſchappye geſtelt wort.

Deze vlucht of uittocht van Mahomet, ter zake van't geloof, hebben d'Arabieren met een zeer ſchonen tijtel opgepronkt, en op Arabiſch *Higra*, en anders *Hegira*, of *Hizjra*, genoemd. Te weten, het woort *Hegira* bediet in't algemeen *verhuizing*, of *ſcheiding*, van magen, vrienden en uit het vaderlant, of uit het een in het ander lant: maer in't byzonder, vlucht, uittocht en vervolging, ter zake van godsdienſt of geloof: boewel ook eigentlijk de vlucht van Mahomet uit Mekka na Medina. Aldus worden in den Alkoraan en in de ſchriften der Arabieren *Almo-Hazirims* de genen genoemd, die om den Mahometaenſchen Godsdienſt van de hunnen verdreven, of uit eigen vrye wille geweken zijn. En miſſchien hebben d'Arabieren van Putreeſch Arabie en andere Iſmaëlitendien naem *Hegira* van Hager, de naem van hunn eerſte moeder,

† Aca.

Hiſtor.
Saraceni.
Ibn A-
mid.

moeder, Abrahams dienstmaeght en byzit, ontleent en genomen: dewijl die alzo schijnt genoemt te zijn, uit oorzaak zy, zijnde uit Abrahams huis gestoten, na de woestijne gevlucht en geweken was: gelijk Mahomet uit Mekka na Medina.

Het woort *Hegira* bediet ook eigentlijk die vlucht of nittocht, dien eenige Mahometanen (met toclating van Mahomet voor zijne vlucht uit Mekka) na Abyssinie deden, om door *Nagasi*, koning van Abyssinie, tegen de Koreizjiten belchermt te worden. *Ebnol Athir*, en *Alfirauszab*, geven aen deze laeste Hegira den bynaem van *Alhabassi*, en aen d'eerste Hegira den bynaem van *Almedina*: Te weten, ieder Hegira wort alzo tot onderscheit na de plaetse, derwaerts de vluchting geschiede, gebynaemt: want *Alhabassi* is Abyssinie, en *Almedina*, de stad Medina.

a Gool in
Alferg.
7 Abrah.
Ecch.

De vlucht van Mahomet uit Mekka geschiede op den eersten of † op den achten dagh van d'eerste maent *Rabia*. Maer de tijtstijl van *Higra*, dien de Mahometanen gebruiken, wort van het begin desselven jaers genomen: te weten, van de nieuwe maneschijn, of van den eersten dagh der maent *Muharram*, van welke maent d'Arabieren hun jaer beginnen. Dit hebben zy hierom gedaen, ten einde deze tijtstijl in het begin desselven jaers, en op den eersten dagh van d'eerste maent een vasten en gezetten zetel en voet zou hebben. Want byna in alle eeuwen en by alle volken is de maniere geweest, de rekening van een nieuwen tijtstijl van het eenmael vast gestelt begin van dat jaer te beginnen, in het welk de gelegenheit en voorval van den tijtstijl te vernieuwen ontstaen is.

Lib. 2.
E men-
dat temp.

Hier uit blijkt klareljk, hoe *Jozef Scaliger* t'onrecht het begin des jaers der Arabieren, d'eerste maent *Rabia* stelt, tegen het gevoelen en stelling van alle Arabieren.

Aldus wijkt de Hegira van Mahomet acht en zestigh dagen van het begin van den eigentlijken tijt en plaetse te rucht: of de Hegira of tijtstijl der Arabieren is acht en zestigh dagen vroeger gestelt, als de vlucht van Mahomet uit Mekka geschiede. Dies men van de tien jaeren en twee maenden, die Ma-

homet gezeit wort na de Hegira geleest te hebben, acht en zestigh dagen moet af nemen. Zulx Mahomets leven, na Hegira, indien men het recht uitrekent, negen jaeren, elf maenden en twee en twintigh dagen beloopt: het welk d'Arabische Schrijvers neerstelijc aentekenen.

D'Arabieren, en alle Mahometanen, gebruiken en onderhouden heden, zoo in burgerlijke als kerkelijke zaken, oprechte maen-jaren: want zy meten hunne maenden by den loop en geleider mane; dewijl deze planeet, zoo *Mashud* en andere Arabische Schrijvers hebben aangemerkt, door haere nieuwe, volle en tusschen-maneschijn, de verscheidenheit en verandering der tijden, den slechten, onervaren en aengetletterden luiden zoo net toont en aenwijft, dat die een Almanak kan verstreken.

De Mahometanen gebruiken maen-jaren.

Dies wort het jaer der Arabieren door twalef maen-maenden vervult; bestaende meerendeels uit drie hondert vier en vijftigh, en zomtijts uit driehondert vijf en vijftig dagen, en lopende ongebonden, los en vry, zonder eenige schrikkeling of tusschenstelling van tijt, of aen dier gebonden te zijn. Waer door geschiet, dat by hen geen winter noch zomer maenden zijn: maer dezelfde maent, die den winter bezeten heeft, zal, na verloop van ontrent zestien jaeren en eenen halven, in de zomer komen, die van den zelve zomer, na verloop van zestien andere jaeren en een half, weer te rucht tot den winter zal keeren. Waer door geschiet, dat ieder maent het gansch zonne-jaer in den tijt van drie en dertigh jaeren doordwandelt en doorkruist: klimmende van onderen na boven opwaerts.

D'oude Arabieren betekenden of bedieden ieder der twalef maenden met een tweevoudigen of dubbelden naem. D'eerste namen waren ingestelt en gegeven, om de maenden zelve alleenlijk te bedieden, gelijk de namen der maenden van de Syriers, Hebreen, Egyptenaers, en andere volken zijn: dewelke geen oorsprong-rede * der namen hebben.

Abrali.
Ecch.
Hiflor.
Arab.
P. 204.

* Ety-
molog's.

D'andere naemen waren aen de maenden gegeven, om eenen daet, werking, of iet diergelijk, uit te drukken en te bedieden: op een zelve wijze,

als by de Romeinen de maent April van het openen of ontluiken des tijts wiert genoemt: want *aperire* betekent in't Latijn openen. Gelijk ook by de Nederduitschen sprokkel, gras, bloei, en hoimaent, van het uitsprokkelen der gewassen, gras-groeien, bloeien en hooien genoemt wort. Alhoewel die zaken in deze maenden niet altijd met de betekenissen over een komen: of op haere maenden niet passen: want koude, warmte, en diergelijke, zijn vast en bestendigh: dewijl zy aenden loop der zonne hangen: maer de maenmaenden zijn wankelbaer en onbestendigh: naerdien zy door de bewegenis der mane bestiert worden.

Derhalven is d'oirsprong-rede dier namen van d'eerste instelling der zelve, en van d'eerste inzetting des jaers te nemen: in welk jaer nieuwe namen aen de maenden na d'overeenkoming der dingen met den tijt gegeven zijn: want wanneer d'oude Arabieren de benamingen der maenden in nieuwe veranderen, hebben zy de namen na den aert en eigenschap der tijden, in de welke zy gevelen, gegeven, zoo *Aljauchar*, *Ebnol Athir* en andere Arabische Schrijvers getuigen.

De namen der twalef maenden, dier oorsprong-reden men onbewust is, zijn deze, en vervolgen elkandre aldus:

* Abrah.
Ecch.
Hittor.
Arab.

- 1 * *Naabu.*
- 2 *Fozil.*
- 3 *Talini.*
- 4 *Nager.*
- 5 *Asmah.*
- 6 *Annab.*
- 7 *Aslach.*
- 8 *Lafah.*
- 9 *Zahero.*
- 10 *Barat.*
- 11 *Nabis.*
- 12 *Morais.*

of

- † *Mutemer.*
Nagir.
Chavan.
Savan.
Ritma.
Ida.
Asam.
Adil.
Natil.
Vail.
Varna.
Burek, of Buret.

† Gool in
Alfr.

D'andere namen der twalef maenden, dier oorsprong-reden men bewust, zijn vervoigens deze:

* Abrah.
Ecch.

- * *Moharramo.*
Sapharo.
Rahibo Alavalo, } (d'eerste.
Rahibo Althani, } dat } de tweede.
Giamadi Alavalo, } is, } d'eerste.
Giamadi Althani, } } de tweede.
Ragiab.
Sciabban.
Ramadhan.
Sizual.
Duaal-Kaadati.
Dual-Hagiati.

of

- † *Muharram.*
Safer.
Rabia, d'eerste.
Rabia, de tweede.
Giumada, d'eerste.
Giumada, de tweede.
Regeb.
Raban
Ramedan.
Xavâl.
Dulcâda.
Dulhagiâ.

† Gool in
Alfr.

Te weten: d'eerste maent, *Nabu* geheten, wiert ook *Muharram* genoemt; dewijl in die maent den Arabieren verboden was ten oorlogh te trekken, of velt-toghten te doen: want

Harama bediet op Arabisch *verbieden*. En zoo voorts hadden alle d'andere namen der maenden eene byzondere en oorsprongkelijke bediedenis.

E I N D E.

BLAT.

B L A T W Y Z E R.

A Ain el Moufa, of Mofes bron.	78
Aden, anders Arabie, eene stad.	28
Ahfa, eene stad.	43
Ajas, eene stad.	33
Aigrud of Adgeroud, een kasteel.	84
Akar, een vlek.	31
Akuma, een kasteel.	31
Almacharana, een stad.	33
Almachgrame, een bergh of kaep.	40
Alilat, Arabifche goddin.	54
Alileers, volken, die van ouds aen het Roo Meir woonden.	40
Alumeoten, aeloude volken van Arabie.	54
Amk, een dal.	29
Ana, eene stad.	97
Arabie, wort op Arabifch Arab, en Balad Alkarad, en op Hebreufch Ereb of Hereb genoemt.	
Arabie is Chus, 1. Deffelfe groote, 2. Grenspalen, verdeiling, 3. Begrijpt ook Troglodytis, 2. Hoe by d'oude Arabieren verdeilt wiert, 5. Hoe in oude tijden was.	7
Arabie, anders Aden, eene stad.	28
Arak, een boom.	63
Aris, put in Medina.	24
Arud, een vliet.	42
Afaborum, heden Moçandan, eene kaep.	40
Afarinda, een vefling.	31
Asfat, of Michlat, een kasteel.	43
Aufar, of Ofir, een lantschap.	55
Aumed, een haven.	76
Afiongabar, of Efiongeber, eene haven en zeeftad aen het Roo Meir.	77
Auzara, anders Uzal.	26

B.

B Abz Selam, eene klip.	40
Bahreïn, een lantschap.	43
Baifath Jektan, eene stad, 29. een vlek.	50
Bait Gomda, tempel te Saana.	26
Balat Takif, een lantschap.	29
Balberich, heden Badrahene, eene stad.	33
Balzemboom.	58
Barari Alsjam, of Woest Arabie.	96
Bazjam, een heefter.	63
Bekka of Mekka, eene stad.	9
Beka, een vlek by Medina.	26
Beevaert na den tempel van Mekka.	20
Boftra of Basra, eene stad.	95

C.

C Abo Falso.	34
Chatramitis, een lantschap.	32
Chakals, een dier.	96
Chaulan, een lantschap.	31
Chihiri, een stad.	33
Choud, een kasteel.	

Chorondel of Korondel, eene plaetse aen het Roo Meir.	81
Churfakan, anders Korokan, eene stad.	40
Chus is Arabie.	1

D.

D Afar of Divar, namaels Sanaa genoemt, eene stad.	26
Dammer, eene stad.	71
Danta, eene stad.	33
Dascilik Arabftan, of Petreesch Arabia.	73
Dhamar, eene stad.	40
Dikla of Minea, een dadelrijke lantschreke van gelukkig Arabie.	52
Doba, eene stad.	40
Dofar, eene stad des lantschaps Xihra.	29
Dofarenen, aeloude Arabifche volken.	52
Dufaris, een Arabifche God.	54
Dufohain, hoofftad van Chaulan.	32

E.

E Gra of Algiar, eene haven van Medina.	25
Elath of Ailan, een stad aen het Roo Meir.	78
Elena, anders Tour of Tor, eene stad.	79
Elim, eene plaetse aen het Roo Meir.	80
Elthur, eene stad.	99
Enceada di Limari, een zeeboefem.	40

F.

F Aid, eene stad.	105
Falg, een vliet.	40
Faran, eene Woestijne.	82
Fokal van Aden.	28

G.

G Ebaniten, oude inwoonders der stad Thamna of Thomna.	27
Gjaura of Jemama, eene stad.	41
Gjudda, anders Ziden, een haven van Mekka.	22
Gurex, een stedeken van Jemen.	

H.

H adra Mutta of Hadhramouth, een lantschap en stad.	32, 43
Hagiar of Hagar, by ouds Petra, hoofftad van Petreesch Arabie.	73
Haita, een dorp.	100
Haljo, eene stad.	47
Hamal el Faraon, of Bad van Faraon.	81
Haura, of Leucekome, eene stad.	76
Heir, een burght.	99
Hodeida, eene stad.	33
Homeriten of Hamjariten, Jektans nakomelingen, en aeloude volken van Arabie.	56
Horeb, een bergh.	84 of 87

B L A T W Y Z E R.

J.
J Ambo, haven van Medina. 25
 Jatrib, heden Medinatholnabi of Medina, eene stad. 23
 Jektans kinderen, waer die gewoonst hebben. 50
 Jemama, een lantschap, en desselfs hoofst. 41
 Jemen, een lantschap van Arabie. 74
 Jerrime, eene stad. 31

K.
K Aaba, of tempel van Mekka. 10
 Kalarat, eene stad. 35
 Kalhat, eene stad. 34
 Kalzem of Sues, eene plaetsaen het Rooode Meir. 74
 Kalyatte, by ouds Metakum geheten, eene stad. 34
 Karavanen trekken na Mekka ter beevaert. 15
 Karbiens of Kerbaniers, aeloude Arabische volken. 71
 Karn-Almanazel, of Karnol-Manafahi, eene stad. 44
 Kassaniten, oude Arabische volken. 55
 Katif of Katifa, eene stad. 43
 Kelbuch, een dorp. 39
 Kerbelai of Kerbela, een vlek. 105
 Klimax, een bergh. 51
 Klysmā, ziet Kalzem.
 Korodamum, een kaep. 34
 Koua. ibid.
 Kubit, eene stad. 33
 Kuria Muria, eilanden. 34, 35
 Kufa of Mesched Ali, een vlek. 104

L.
L Aakia, een vliet. 24
 Lagi of Laafa, eene stad. 33
 Leucekome ziet Haura.
 Lima, eene stad. 40
 Los Paleiros, bergen. 35
 M.
M Acchadar, eene stad. 31
 Maceta, eene kaep. 55
 Mached Raba, eene vesting. 99
 Maciera of Mazira, eene borg. 35
 Madian, eene stad. 78
 Mahir, een lantschap. 43
 Mahomets geboorte.
 Opvoeding.
 Trouwen.
 Graf. 24, 25
 Maha, eene stad. 33
 Mali, eene lantschreke van gelukkig Arabie. 52

Mara, Bittere wateren. 78, 80
 Marg of Mag, eene stad. 40
 Mariaba of Saba, hoofst. der Sabeen. 48
 Mariaba, eene andere stad. 49

Marma, eene stad. ibid.
 Maskalat, eene stad. 41
 Maskate of Maschat, eene stad. 35
 Massa Meriba, eene plaetsaen het Roo Meir. 82
 Muterqua of Metakum, heden Kalhat, eene stad. 34
 Mekka, anders Bekka, eene stad. 9
 Merwah, een bergh by Mekka. 22
 Mesa of Muza, voor Mecha gehouden. 50
 Metakum. ziet Kalyatte.
 Medinatholnabi of Medina, by ouds Jatrib. 23
 Michlat of Asfat, een kasteel. 43
 Minea of Dikla, dadelrijke lantschreke van gelukkig Arabie. 52
 Mochura van Ptolomeus, voor Mekka gehouden. 9
 Moscha, een haven der Adramiten. 33
 Moses springbronnen. 80
 Moçandan, een kaep. 35, 40
 Moussa, een vlek. 31
 Mugilana, een boom. 63
 Murana, eene stad. 49

N.
N Aiyos, een dorp. 31
 Negesda, een lantschap. 44
 Nyfa of Nyssa, een bergh. 78

O.
O Cilis of Ocila, eene zeehaven. 27
 Ofir or Aufar, een lantschap. 55
 Osfluche, een stedeken. 31
 Ofor, eene stad. 40
 Oman, by ouds Omanum, een lantschap en stad. 39

P.
P Etra, heden Hagar, hoofst. van Petreesch Arabie. 73
 Petreesch of steenigh Arabie. 73
 Pecher, eene stad. 33
 Pharan of Faran, eene stad. 78
 Woestijne. 82

Q.
Q Uelhat, eene stad. 40

R.
R Achba, eene vesting. 99
 Radhua, een bergh. 76
 Raphidim, plaetsaen het Roo Meir. 82
 Roçalgate of Rizalgate, eene kaep. 34, 40

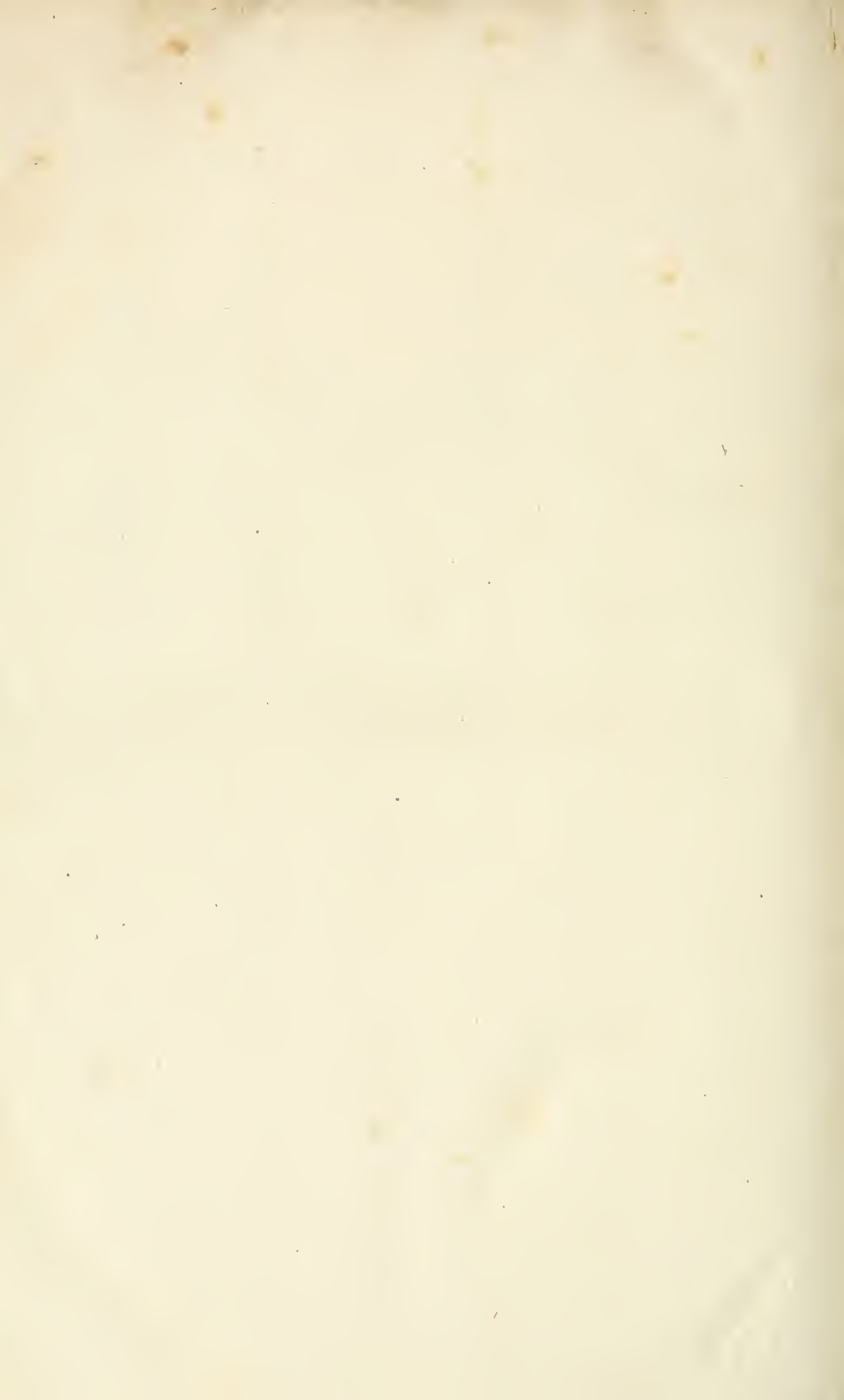
S.
S Aba, anders Mariaba, hoofst. der Sabeen. 48
 Saba, eene stad van 't Woest Arabie. 49
 Sabo.

Aenwijzing voor den Boekbinder,
om de kaerten en afbeeldingen te plaetsen.

<i>Nova totius Arabiae Felicis, Petrae & Deserta descriptio.</i>	Pag. i
<i>De hoek van Aden aen het Roo Meir.</i>	28
<i>Mocha.</i>	30
<i>Maskate.</i>	36
<i>De bergh Sinai en S. Catharinae.</i>	84

Mislagen en Drukfouten.

Pag. 33. kol. 3. lin. 39. Chihiri. 41. 1. 28. Moyseur. 48. 2. 39. Alarim. 81. 1. 3. alle even verre. 82. 1. 19. voorval nader by Egypten. 103. 1. 10. dat de genen. 105. 2. 50. een. 114. 2. 51. Anuxira of Anuxcherwan. 115. 2. 3. Anuxira. 125. 2. 46. Nomaden. 129. 2. 10. aenvoert had. 135. 1. 49. en 54. Halen. 135. 2. 25. wiert Hussein. 172. 1. 40. verstoort. 191. 1. 32. ongerechtigheden. ibid. 2. 46. gebootsfeert. 192. 2. 5. gebootsfeert 228. 2. 31. der Joden, en vier daghreizen van Medina gelegen. 276. 1. 40. Wegneming van het geen, dat van Gode niet kan gezet worden. 282. 1. 47. stijl. 283. 1. 55. Nabootsing.

HARE 84-B
FOLIO 2299

